

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

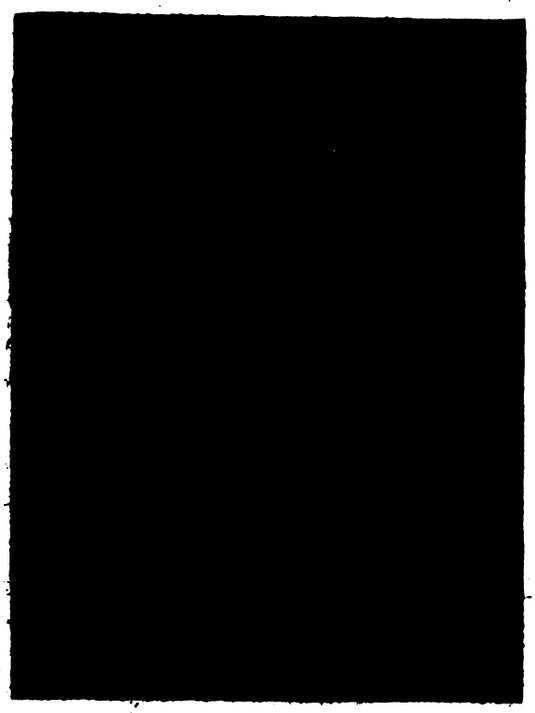
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

N.
L S.
f
p 36 f –

Germ g. 111.

Digitized by Google

<36611673000010

<36611673000010

Bayer. Staatsbibliothek

Digitized by Google

2° germ. g. 111

Digitized by Google

Digitized by Google

Bibl. Bodleiana.
Ling. Germ. Gloss.
Pg. 1137.

Digitized by Google

JOANNIS SCHILTERI, j.c.

THESAURUS ANTIQUITATUM TEVTONICARUM,

TOMI TRES.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNIS SCHILTERI
JCti olim Argentoratensis

THESAURUS ANTIQUITATUM TEVTONICARUM, ECCLESIASTICARUM, CIVILIUM, LITTERARIARUM.

TOMIS TRIBUS.

Primus Sacra continet Monumenta: Francica, Alemannica, Saxonica: Biblica & Ecclesiastica.

Alter Civilia; Leges, Bella, Triumphos, &c. Morales item Alemannorum Paræneticos.

Tertius Glossarium Teutonicum: non Scriptoribus solum & linguæ inserviturum, sed & Antiquitatibus abundans.

Opus diu desideratum, nunc ex Autographis B. Autoris datum e Museo

JOANNIS CHRISTIANI SIMONIS,
JCti, & Syndici Campodunensis.

Accedunt passim Alemannica Monumenta insignia Vetustissima; noviter post Schilterum eruta, & suis quæque Locis inserta: tum Virorum doctorum emendationes, Versiones, Notæ & curæ exquisitæ.

Jacob Andreas Friedrich. del. et sculp. A.V.

ULMÆ,
Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI, & FILII.
M DCC XXVIII.

Digitized by Google

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

Digitized by Google

SERENISSIMO ATQUE POTENTISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

LUDOVICO RUDOLPHO,

BRUNSVICENSIUM AC LUNEBURGENSIUM DUCI

ORDINIS S. JOHANNIS HIEROSOLYMITANI COMMENDATORI,

ET S. ANDREÆ RUSSORUM

EQUITI, ET REL.

Heroi Incluto,

Pio, Sapienti.

PRINCIPI AC DOMINO

SUO CLEMENTISSIMO

Vita, Salus, Gloria.

Digitized by Google

Digitized by Google

SERENISSIME PRINCEPS,

PRINCEPS AC DOMINE CLEMENTISSIME.

Udet magni aliquid Gens Veterum Teutonum, & velut ê cinere, quo ſepulta diu jacuit, reſurgens facto ex ſeſe illuſtri Legatorum omnis ordinis globo, TVVM, PRINCEPS SERENISSIME, vultum venerari demiſſe, TVAM, HEROS,

Digitized by Google

priſco Francorum Saxonumque Heroum ſtemmate oriunde, dexteram deoſculari certatim cupit: atque adeo, dum TVAS admirata virtutes TVAM illam ingentem Gloriam ſtupet, LVDOVICE RVDOLPHE, DUX, atavis edite Regibus, dum TE præter fœcundam Nepotum Brunſuicenſium ſobolem AVGVSTARVM binarum Patrem Celſiſſimum, AVGVSTISSIMI CAROLI CÆSARIS, quo majus nil orbis habet, Socerum; PETRI II. Imperatoris Ruſſici (at quam Auguſti Solii, quam vaſtorum Regnorum Domini!) Avum Germaniæ toti venerandum humillime genu flexo ſalutat; TIBI etiam VNI avita Sacra Chriſtianæ Religionis vernacula; priſcas ſuæ gentis Leges, Jura, Fœdera; denique quidquid de Bellis Victoriisque Heroum ſuorum incluta Francorum vetuſtas canit, quidquid protulit ſanctum & grave, rhythmis non prorſus invenuſtis ad formandos mores Alemannica Equeſtris ſedulitas; hoc Antiquitatum Teutonicarum Theſauro conſecratum demiſſe vult: JOANNE SCHILTERO quidem dextro interprete uſa; nobis latoribus, quamquam indi-

indigniſſimis, at mente penitus devota, tum obſequiis adverſum TE, MAGNE PRINCEPS, nemini vel fidiſſimo ſubditorum TVORVM ceſſuris unquam.

Habet hoc Sereniſſima prorſusque Auguſta Domus TVA geminum jam â multis retro ſeculis decus: primum, ut rebus fortiſſime geſtis pro Auguſta Germaniæ dignitate, pro Majeſtate Imperii, cui præfuit & ipſa multoties ſub Henricis Ottonibusque Cæſaribus, pro vindicanda contra invaſores quoscunque libertate; communi orbis ſuffragio inter Heroas primi ordinis ſemper culta fuerit; exteris etiam, protenſis late finibus, verenda & formidanda; nec minus eapropter Chriſtianæ Religionis, Legum & Juſtitiæ usque & usque tenax: alterum, ut Literatos generoſe jugiterque foveret in ſinu ſuo; olim Monaſteria, deinde Scholas & Academias ad pietatem atque eruditionem propagandas magno numero magnifice dotatas fundaret; Bibliothecas vere Auguſtas ſumtibus ſeſe dignis erigeret: denique Principes educaret ipſa

Digitized by Google

Sui ſanguinis haud leviter literis tinctos: ſacris æque, ac reliquis ad civilem prudentiam atque omnis generis elegantiam profuturis: imo exquiſitiſſime eruditos.

His TV juxta cum SERENISSIMO FRATRE ſatus, DOMINE, AVO imprimis AVGVSTO ſuperbiens, Miraculo ævi ſui; ANTONIO VLRICO Parente Sereniſſimo, literis ac multis virtutibus eminente; nec minoris gloriæ Patruo RVDOLPHO AVGVSTO, dum celſas eorundem virtutes ferme ſuperas, Muſarum omnium Protector Magnus, Germanici ante omnia Decoris Illuſtre Sidus; non poteris non clementiſſimo vultu hoc, quod offerimus devotiſſime, Opus conatu arduo Germaniæ medii ævi illuſtrandæ, & Linguæ Teutonum pandendæ incredibili ſtudio ſuſceptum â Joanne Schiltero & exaratum, deinceps ab aliis haud perfunctorie auctum & expolitum, TVAM POTENTISSIME PRINCEPS, in Tutelam ſuſcipere. Et quidni confidamus? qui olim Conringiana quotquot prodiere ad decus vindiciasque

Digitized by Google

ciasque Germaniæ ſcripta, AVGVSTO AVO in delitiis maximis fuiſſe novimus; qui Schottelium Huic ipſi nuncupaſſe non infauſtis auſpiciis ſuos de Germanica Lingua Commentarios eruditos, tenemus. Itaque non impar forte Conringio τῷ πάνυ Schilterus, Principibus & ipſe Viris acceptus, celebriorque Schottelio, ad pedes nunc TVOS nobiſcum provolutus â TVA, PRINCEPS SERENISSIME, clementia auram propitiam exſpectat.

Nos vero queis contigit non una vice TVO, DOMINE, clementiſſimo recreari alloquio, TVAM, PRINCEPS, togam deoſculari; tunc nos abunde felices reputabimus, ſi clementer reſpexeris conatus noſtros TVO ſacratos NOMINI; TVA judicaveris incomparabili Bibliotheca non indignos: denique nos humillimis qui TIBI devote ſerviunt, clientibus vultu placido adnumeraveris. Servet TE, MAGNE PRINCEPS, ſoſpitetque, DEVS! AVGVSTISSIMOS, qui ex TE nati ſunt, aut propitio Numine poſthac naſcentur, & SERENISSIMOS, Suis quemque Soliis & Decoribus maximis ornet, adaugeat, coro-

Digitized by Google

coronet de cœlo ipſe! TIBI largiatur S. Spiritus Gratiam perennem, Eccleſiam ſub TE florentem, vitam prolixam, regimen ſecurum, domum tutam, ſenectutem vegetam & felicem, populum fidelem & probum, orbem TE etiam opitulante quietum: & quæcunque Chriſtiani Principis vota ſunt.

POTENTISSIME PRINCEPS,

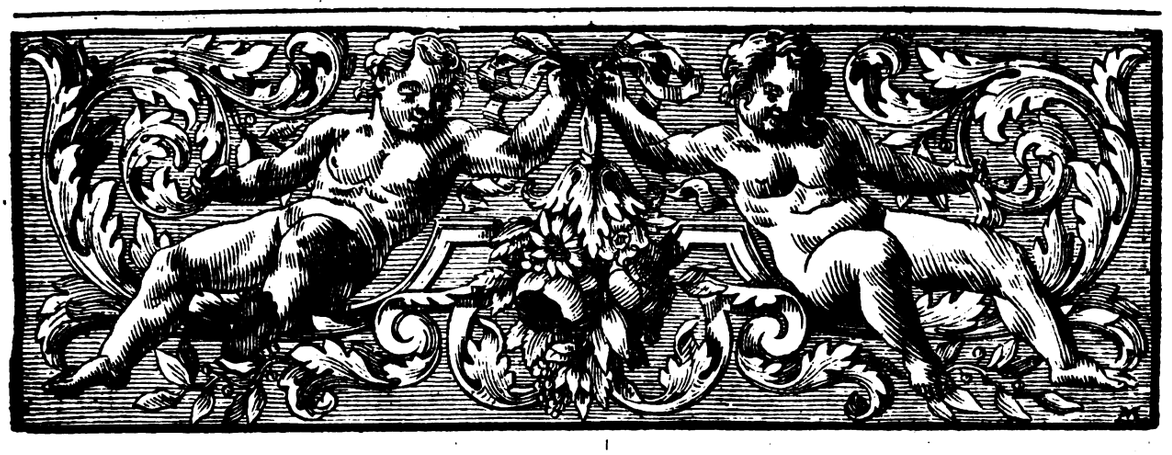
SERENITATI TVÆ

Scribebamus Ulmæ, Feſto LUDOVICI die 25. Aug. quem omine fauſtiſſimo TIBI, DOMINE, SERENISSIMÆ DOMUI TUÆ, quin & Germaniæ toti mille modis Fortunatiſſimum, & in ſeram usque Senectutem lætiori ſemper Sidere recurſurum DEVS O. M. præſtet! A. clɔ Iɔccxviii.

humillima ſubjectione devotiſſimi.

Daniel Bartholomæi & Fil.

Digitized by Google

Lectori S.

M. Tullius Cicero, cum olim miſerrimis Reip. Romanæ temporibus unicum fere mentis aegrae ſolatium à ſtudio philoſophiæ literarumque omnis generis elegantiorum peteret, nunc legendo præclara, nunc cum amicis eruditis confabulando, nunc ſcribendo & commentando: inter alia opus magnum & eximium moliebatur, quod *Herculeum* ipſe vocat, quodque principi amicorum, Pomponio Attico ſuo, abdendum in gaza literaria deſtinaverat: ad quem eapropter ita ſcribit: *Excudàm aliquid ἡρακλειδιον, quod lateat in theſauris tuis. Ep. 27. Libri XV.* Non vacat nunc inquirere cum cura, aut etiam divinare, quodnam potiſſimum opus Cicero verbis iſtis voluerit intellectum. Egregium profecto fuiſſe, dubio caret: cuique nomen non tam ab Heraclidis Pontici imitatione datum, velut *Heraclidio*, (ut viri quidam docti conjiciunt) exiſtumamus; quam ab Herculeo labore, quem operi exaſciando & ornando M. Tullius, magnus ille Conſul & Romani orbis & eruditi, impigro ſtudio, maximoque omnis doctrinæ apparatu impenderat. Atque utinam frui eo nobis liceret: theſauro quantivis pretii, & haud dubie Attici bibliotheca digno! Verum latet æternumque latebit, fato plurimis veterum monumentis communi.

Felicior ergo ſors eſt Operis, quod in manibus, Lector, nunc habes, vaſti, vereque *Herculei:* quod latens tamdiu, inter cimelia pretioſa quidem Bibliothecæ Simonianæ, ſed tamen privato lare & anguſto habitans; multam antehac eruditis ſollicitudinem, ne interiret, imo metum plurimis anxium pepererat: nunc enimvero erutum è tenebris, perpolitum, auctum varie, lucique publicæ non ſine largo datum acceſſu nitide totum, plaudente doctorum choro, exit.

Digitized by Google

JOANNEM SCHILTERVM, auctorem Operis, si cum M. Tullio comparavero, quis invidebit? Similem enim videmus non uno nomine ICtum longe gravissimum, virum præter profundam ac singularem juris omnis peritiam, antiquitatis universæ promum condum, polyhistorem, philosophum, undique magnum; Ciceroni Romano Consuli, prudentia & sapientia eminenti, philosopho clarissimo, Musarum omnium ocello; tum patriæ inprimis ad mortem usque studenti: quod postremum ante alios ad Schilterum quoque nostrum apprime pertinere vel ipse Thesaurus hic abunde docet. Congesserat & hunc, haud aliter ac Cicero suum opus, tempore sane infelici, ob tot bella & dissidia Regum cruenta: quod non poterat non affligere multis modis communem patriam, dum Germania inprimis passim misere atterebatur, literæ vero metuebant exilium. Opus ergo erat animo magno, qui tot inter publicos turbines, quibus insuper calamitates domesticæ graves Schilterianæ, & morbi subinde asperrimæ indolis accedebant, impavidus tamen & tranquillus Musas quæreret, literis Teutonum rudibus, aut exesis vetustarum chartarum, librisque infinitis lubens impalleſceret, denique senex etiam cœcutiens omnia versaret & ageret, quæ priscam nobis ævi medii Germaniam (quod sacra vernacula, quod leges & bella, quod linguam, ritus, populorum mores, aliaque innumera attinet) hactenus vix centesimo cuique notam, incredibili diligentia redderet notiorem. Hunc laborem, si vel solum, sepositis omnibus aliis, in se suscepisset Schilterus, Herculeum tamen dici meruisse nemo diffitebitur, quisquis rerum istiusmodi vel tenuiter gnarus est. Nunc quid dicemus, ubi reputaverimus, dum opus hoc novum, grande, arduum, nemini tentatum antehac, molitur ac adornat incomparabilis industriæ Senex, alia multa nec minus aliquando grandia illum Volumina Ecclesiastica, Juridica, Historica, studio elaborata exquisito edidisse? Scribit de JOSEPHO SCALIGERO amicissimus illi ISAACVS CASAVBONVS in præfatione Opusculis illius posthumis præfixa. *Solebat hic literarum parens relaxandi animi gratia, & sicut olim de Origene & alumnis ejus disciplinæ est dictum,* ἐν καιροῖς ἀνέσεως φιλολογεῖν, καὶ ἀκριβῶν τὰ ἀντίγραφα, *iis horis, quibus remittere ab arduis animum & recreare volebat, tractare philologica, veteresque chartas accurate scrutari.* Prorsus idem assidue factitasse B. SCHILTERVM testantur aliquot ipsius Epistolæ, & affirmant viri graves, qui familiarius eo usi sunt, & ad latus optimi præceptoris, dum calculo, arthritide, ischiadico malo, aliisque doloribus miserrime cruciatus ac tantum non enectus levamen ingenti malo à literis librisque quærebat, adstiterunt, suamque illi operam prælegendo commodarunt. Ita factum, ut, dum his Schilterus vacaret laboribus & sospes & ægrotus, pertinacissime, nocte & interdiu: dum Patronos, amicos, fautores undique per Germaniam, per Gallias, Bataviam, Daniam, &c. ad ferendam suppeditatis Monumentis vetustis opem, ad conferendas

in

Digitized by Google

in locis dubiis ſymbolas, ad excerpendas hic illic veteres Teutonum reliquias, ritus, formulas aliaque ad antiquitates iſtas pertinentia, implorat, excitat, rogat, & in forulos unumquodque ſuos recenſita prius omnia refert: factum ita, inquam, incremento quotidiano, ut THESAVRVS iſte ditiſſimo apparatu in molem excreſceret: Optimusque Schilterus, non magnarum alias opum poſſeſſor, gazam hanc infinito erutam è mille fodinis labore, publico incomparabili millenorum bono poſt ſe relinqueret, Antiquitatibus Teutonicis refertiſſimam.

Atque utinam perficere undique Opus tam illuſtre, ac ultimam ubivis manum imponere Seni Beato, vere Varroni Germanorum indefeſſo, ruſpatori Patriarum Antiquitatum & interpreti feliciſſimo, licuiſſet. Aſt illius quidem, dum lambit aſſidue fœtum, dum pro viribus adaugere ac polire non prius deſinit, quam vivere, beata dies ſuprema ex ergaſtulo corpuſculi pridem marceſcentis, animulam in DEO & Chriſto jampridem unice recumbentem, & longo anhelitu τὰ ἄνω, cœleſtia ſancto pectore ſpirantem eduxit. d. 14. Maji, 1705.

Theſaurus vero jam orbus parente, in manus Viri Prænobiliſſimi atque Jureconſultiſſimi JOANNIS CHRISTIANI SIMONIS devenit, volente ita & jubente Beato Præceptore Schiltero, qui vivus adhuc & mente medios inter cruciatus morborum valentiſſimus hunc præcipue unum elegit emptorem bibliothecæ ſuæ (vah! quam divitis & exquiſitæ!) & ſimul Voluminum omnium MSSrum, queis Theſaurus noſter continebatur, tum chartarum ſchedarumque abs ſeſe collectarum aut elaboratarum, digniſſimum poſſeſſorem. Verum adeo nihil ab orbitate detrimenti cepit opus illuſtre poſthumum, ut potius ſplendorem ſui ſenſerit non parum adauctum. Siquidem poſtquam toto vicennio latuerat ob iniquitatem temporum; promiſſus licet haud vana jactatione Theſaurus; tandem inita pactione ab AMPLISSIMO SIMONIO (quem honoris cauſa nominamus, Amicum nobis apprime faventem) Bibliopolarum pari præſtantiſſimo noſtrati, BARTHOLOMÆIS PATRI ET FILIO, uti honeſtiſſimis viris, ita impigerrimis & præclaræ ſemper merci literariæ intentis, traditus ad publicationem, fauſto prius omine Virorum in his literis præcipuorum manus obſtetricantes, & auxilia luculenta rara felicitate nactus eſt: quippe monumentis egregiis aliunde adhuc ſtudioſiſſime comportatis (certante Fautorum promptitudine, & ſumtus alacriter impendente Bibliopola) inſigniter locupletatus, tum multis undique curis usque & usque limatus, Tibi hac quam adſpicis forma, pulcra ut opinor & venuſta, vænum exponitur.

Ceterum opus omnino non eſt, ut ſigillatim denuo recenſeamus, quæ ſint in ſingulis tomis præſtita tum collectione monumentorum, tum tex-

Digitized by Google

tuum emendatione aut illuſtratione ac verſionibus, ubi opus erat; tum ampla Gloſſarii collectione & accurata reviſione augmentisque adiectis: Docent id abunde præfationes tot aliæ, tomis præmiſſæ ſingulis & haud raro monumentis: e quibus peti nullo negotio quæque poſſunt. Iſtud modo unum addidero, ſi labor virorum eruditione, dignitatibus, meritisque illuſtrium, qui Germanicarum Hiſtoriarum Scriptores & olim ediderunt, è vetuſtis membranis erutos incredibili ſtudio, & hodieque magno voluminum numero collectos jugiter adhuc emittunt: Si, inquam, horum induſtria in emittendis Theſauris laudem omnium meret, & Doctorum elogia digna fert: porro, ſi noſtra inprimis ætate procuduntur ſubinde cum fructu plurimo vetuſta Imperatorum, Principum, Epiſcoporum, Abbatum, &c. Diplomata vernaculo ſermone ſcripta, tot chartæ Donationum, Contractuum, &c. Quis non ſibi perſuadeat, acceptiſſimum æque fore Opus Schilterianum, quod tot inſignia Teutonum monumenta, tot antiquitates patrias Francorum, Alemannorum, Saxonum, aliis intactas: denique clavem vernaculæ Majorum noſtrorum (at quam illuſtrium Europæ domitorum, quam late ſuas cum armis & imperio leges olim propagantium!) linguæ luculenter pandit. Non itaque habebit opus hedera ſuſpenſa vinum tam nobile: non operoſa cujusquam indiget commendatione. Accepit avide nuper Orbis eruditus THOMÆ DEMPSTERI *Etruriam Regalem antiquam*, ſeculo abhinc integro elaboratam; & plurimas obſtetricanti noſtris hiſce diebus quo ederetur praeclarum opus, Illuſtriſſimo SCIPIONI MAFFEIO gratias agit. Et nos non recluſas Theſauro ampliſſimo Teutonum Antiquitates eandem conſequuturas gratiam ſperemus? non itidem ominemur præclara iis omnibus, qui manus, qui curas, qui impenſas Operi rara & recondita eruditione eminenti, elimando, augendo & illuſtrando, denique forma egregia excudendo, adhibuerunt, donarunt, porrexerunt? Profecto, ſi quid recta collectione valemus: Dum pretium eſt eritque apud Eruditos cordatosque rerum æſtimatores ſtudio Antiquitatum omnis generis, omnium nationum utili ac jucundo:

Honos erit huic quoque Operi
Schilteriano.

JOANNES FRICKIUS.

JOAN-

Digitized by Google

JOANNIS SCHILTERI
JCti olim Argentoratensis

THESAURUS ANTIQUITATUM TEVTONICARUM, ECCLESIASTICARUM, CIVILIUM, LITERARIARUM.

TOMUS PRIMUS,

Exhibens

Monumenta Ecclesiastica Christiana Veterum Francorum & Alemannorum vernacula: Edita, Inedita.

Otfridi Monachi Weissenb. Opus Evangelicum: Notkeri Psalterium: Willerami Paraphrasin Geminam Cantici Canticorum Salomonis: Regulam S. Benedicti per Keronem: Alia.

Post sedulas B. Schilteri curas Otfridum ad Vetustissimos Codd. MSStos castigavit emendavitque, Willeramum, & Keronem plane ineditum, novos è MSS. dedit: Notas & aliorum & suas plurimas addidit

JOANNES GEORGIUS SCHERZIUS, D.
Pandectarum & Juris Publ. in Univ. Argent. P.P.

Opus Novum è Veteri.

Cui undique provisum, ut accurate prodiret.

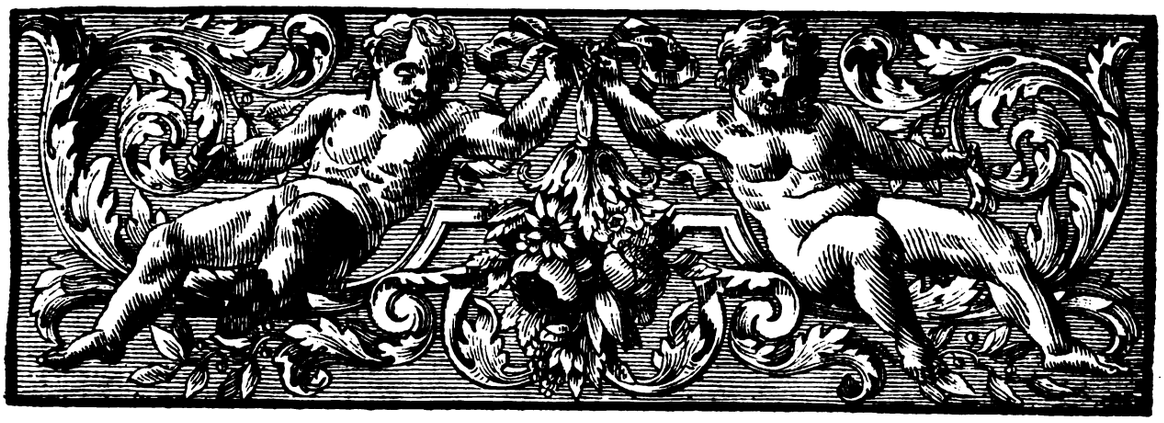
Præfationem Generalem præmisit
JOANNES FRICKIVS, S. T. P.

ULMÆ,
Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI,
M DCC XXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNES FRICKIUS LECTORI S.

PRodit ergo in lucem, quod felix fauſtumque ſit! ac tuo, Lector, benevolo vultui ſeſe ſiſtit ille tot annis jam exſpectatus, tot doctorum expetitus votis urgentibus; olim ſudoribus maximis erutus, congeſtus, adornatus; nec minore impendio datus nunc tandem, auctior etiam non parum, curisque novis multo limatior Theſauri Schilteriani Tomus Primus: Opus arduum, difficile, longum, ſed & auctore tanto digniſſimum: quod ſerena fronte excipiet orbis Eruditus omnis: at quo gloriari Germania inprimis duo maxime ob momenta debet: nimirum primo novis nunc Linguæ Vernaculæ vetuſtiſſimæ monumentis, iisque plane exquiſitis largiter aucta & condecorata: deinceps novis, quod caput rei eſt, Germaniæ Chriſtianæ ævi medii ſcriptorum Eccleſiaſticorum operibus præclaris, Biblicis, aliisque pietate ad ædificationem pleniſſimis, ornata: queis & ſibi & aliis omnino multum poterit prodeſſe. Nos jam de utroque præfabimur, bona cum venia tua, Lector.

Linguæ Germanorum prima radices.

Lingua Germanorum, cum haud dubie Matrix lingua ſit, i. e. è primis aliarum fontibus una, quæ propagines quidem multas genuit Tevtonum: velut Francicam, Alemannicam, Saxonicam veteres, ſed & cognatam maxime linguam Anglicanam, ne de Gothis nunc & Vandalis, aut de Longobardis dicam, quorum omnium origo & lingua Tuiſconum ſive Tevtonicum fontem ſapit ac prodit manifeſte. Hæc, inquam, cum lingua matrix ſit, non ſoror aut fœtus aliarum: meretur profecto e priſcis monumentis cum cura erui. Novimus eam ſibi provinciam pridem ſummos in re literaria viros ſumſiſſe, ut data occaſione Celtarum veterum, h. e. Gallorum & Germanorum voces hic illic in auctoribus reliquas inveſtigarent, aut e nominibus populorum, urbium, virorum, veſtium, armorum, &c. arguta ruſpatione divinarent. Neque hoc vitio quisquam dederit Philippo Melanchthoni in Chronico Carionis iſtud paſſim obiter agenti, aut Augerio Gislen. Bubequio, quarta ſuarum Epiſtolarum Turcicarum Germanicas voces multas vel è Taurica uſque Cherſonneſo repetenti, atque è lingua Tartarorum, quibuſcum ſermones Conſtantinopoli miſcuit, amœniſſime recenſenti. Ipſos Scaligeros, Voſſios, Bochartosque hoc ſtudium recreavit, ne nunc alios nominem bene multos: neve de Franciſco Irenico, aut Philippo Cluverio, viris ſane doctiſſimis, multa dicam, quorum labores cum data opera in exponenda veteri Germania fuerint

Digitized by Google

ſumma cura occupati, plurimumque præſtiterint, mirum non eſt, linguam etiam haud leviter attigiſſe. Verum ſi hæc ſtudia non dedecent ſummos viros, nec utilitate multa ſubinde carent; quanto magis Germanos decebit, integra veterum Teutonum monumenta amplecti, quæ nobis ex ævi medii vetuſtate ſuperſunt? Scribit Eginhardus in Vita Caroli M. Heroëm hunc Imperatorem *barbara & antiquiſſima carmina, quibus veterum Regum actus & bella canebantur* (quæ ſola Germanis Annalium inſtar fuiſſe refert Tacitus) *& ſcripſiſſe & memoriæ mandaſſe.* Hæc ſi pulcra cenſuit tantus Imperator, quanto pulcrior cura, quam ſtudioſe ſuſcepit, ſermonis patrii? de qua mox addit Eginhardus: *Inchoavit & Grammaticam patrii ſermonis.* Ergo, ſi quis originem linguæ Teutonum, jam cultum aliqualem, jam regulas admittentis, accuratius annotare voluerit, hic Faſtos â Carolo M. inchoabit, hinc ducet Epocham, & ſecula poſt barbariem pulſam numerare incipiet.

Barbaries examinata, & pulſa.

Non ſum neſcius, Franciſcum Irenicum ſerio nomen barbarorum Germanis per extremam, ut putat, injuriam velut convitio datum averſari, ac contumeliæ haud poſtremæ loco habere *lib. II. Exegeſ. Germ. c. 30.* nec improbo dictum, quod is Italo neſcio cui feroculo reponit, eximium. *Si linguæ ratione barbari ſumus, eo videlicet, quod non declinabilis lingua noſtra eſt; nihil aliud reſpondebo, niſi quod Anacharſis Athenienſibus: quibus ſcripſit, homines non linguis ſed virtute differre: & ſi linguis; melius tamen eſſe barbare loqui & obedientes reperiri, quam contumaces, & Attice loqui.* Attamen, ſi recte vir doctus barbariem morum & vitæ depulit à Germanis; ſi & ingenii barbariem in excogitandis ordinandisque carminibus heroumque ſuorum elogiis vetuſtiſſimis Morhofius falſo illis à Tacito imputatam queritur merito: non eapropter barbariem linguæ veteris Francicæ deprecabimur, quam vel Otfridus ipſe, cujus hic prolixum opus Germanicum prodit, palam in Epiſtola ad Liutbertum Præſulem Moguntinum fatetur. *Hujus enim*, inquit, *linguæ barbaries ut eſt inculta & indiſciplinabilis, atque inſueta capi regulari freno artis Grammaticæ, ſic etiam in multis dictis ſcriptu eſt propter literarum aut congeriem aut incognitam ſonoritatem difficilis.* Interim quis Varronem ſpernit Linguæ Latinæ origines ex obſcura veteris Tuſciæ Latiive barbarie ſedulo eruentem? Quis Pacuvios, Nævios, Lucillios, Ennios, ſimilesque queis uſus Varro eſt, omnino exſibilat, ut incultos, (quod nemo negat) cum tamen ad fundamenta linguæ cultioris ſua quisque ætate, ſuo ſtudio non omnino nihil attulerint? Ita & de Germanis autoribus, quos nunc edimus, cenſendum. Stribliginem & duritiem aſperam linguæ hactenus indomitæ fatentur ultro: verum & injiciunt ſedulo frena primi, regulas meditantur & obſervant quouſque licuit, ſtribliginem ut detergant, nulli operæ parcunt: Nobis interim pandunt antiquitates linguæ Tevtonicæ, quæ patria vetus & vernacula gentis totius erat, minime contemnendas. Dulce præterea obſervatu, ut ſenſim emolliri aſperitas linguæ Tevtonum tractu ſeculorum, & ſtudio doctorum ævi ejus virorum cœperit: ita, ut Otfrido, Kerone, & interprete Iſidori haud parum cultior ſit & facilior intellectu Notkerus; hoc iterum lenior fluat Willeramus: & ita ſeculis inſequutis aſſidue cultius aliquid prolatum ſit.

Auctores, qui de hoc argumento ſcribunt, præcipui.

Jam ergo ſtudii his in rebus ponendi quem Germanum, imo quem & exterorum jure pœniteat? Inſudarunt olim illuſtrando Varroni de lingua Latina magna cura viri eruditiſſimi, Adrianus Turnebus, & Joſephus Scaliger, qui etiam ſenex ſibi placuit eo labore. Numquid, obſecro, erit iniquum, ſi ad eundem modum, aut ſane ſimilem laborantes in autoribus Germanicæ veteris linguæ emendandis, exponendis, reſtituendis, ornandis viros doctiſſimos laudem meruiſſe ſummam contendemus? Hos recenſere prolixius inſtituti quidem noſtri non eſt: at paucis tamen commemorare præcipuos quid obſtat? Heic vero ante omnes alios ponendus cum honoris præfamine nobis eſſet Reverendus Pater *Martinus Lutherus*, ὁ μέγας, ſi modo libellum, qui Nomina Germanorum propria ad priſcam etymologiam reſtituta ſiſtit, excuſum primo a. 1570. ac deinde ad calcem Tomi IX. Operum Luth. Altenb. adjectum indubie ipſius eſſe conſtaret. Amœnus profecto eſt, ſimulque doctiſſimus, nec Luthero indignus: at, ut dixi, dubius. Nos indubios dicemus. Hos inter primus, quod ſciam, nonnulla Alemannica protulit, & explicuit, tum aliis ad plura ſalivam movit *Joachimus Vadianus*, vir inter primos eruditorum ævi ſui ponendus. Hujus latera claudant *Georgius Schobingerus*, & *Melchior Haiminsfeld Goldaſtus*, non familiari minus amicitia, quam ſtudiorum

Digitized by Google

diorum consortio conjunctissimi: quorum postremus in Volumine Scriptorum de Rebus Alemannicis, & in Paræneticis, quos secundo hujus Operis Volumine recusos inferemus, qualis & quantus in hoc genere studiorum fuerit, ostendit: plura etiam daturus quæ collegerat, ni forte bibliopola defuisset. Ante vero, quam à Goldasto quidquam ejusmodi prodiret, dudum jam nomen suum, tot aliis operibus celebre, his quoque studiis condecorarunt *Beatus Rhenanus* libro II. Rerum Germanicarum: tum *Matthias Flacius* Illyricus & *Achilles Gassarus*, de quibus paulo post, ubi de Otfrido speciatim erit agendum. Non minor industria extitit *Marquardi Freheri*, viri tot rebus gestis, tot editis aliis illustribus ingenii monumentis, quæ omnigenam eruditionem ostendunt, incluti. Nam & hunc horas non paucas impendisse studio Tevtonicæ linguæ loquetur infra Willeramus in Canticum Canticorum, testabatur olim Glossarium Alemannicum, ad quod toties provocavit vir summus, sed quod tamen deinceps (proh dolor!) nescio cujus culpa periit, testantur variæ passim ejus observationes. Post Freherum memorandus nobis est *Martinus Opitius*, ille Musarum omnium atque gratiarum inprimis vernacularum ocellus; cui Rhythmum de S. Annone in acceptis ferimus, & doctas ad eundem observationes. *Justi Georgii Schottelii* Opus de Lingua Germ. nemo nescit. Alios Germanorum nunc tacemus, paulo post memorandos. Neque vero substitit intra Germanos ista Tevtonum linguam pernoscendi cupido. Tenuit & è Gallis viros eruditione præcipuos: *Franciscum Pithœum* (Petri fratrem) qui tempus huic studio, non parvum impendit, (ut Scaligerana testantur) eoque peritiam acquisivit insignem, composito etiam ad Leges Longobardorum Glossario: *Hieronymum Bignonum*, qui ad Legem Salicam haud vulgaria generis hujus profert: *Carolum du-Fresne-Cangium*, à quo in Glossario mediæ atque infimæ Latinitatis; ut & a *Stephano Baluzio* ad Capitularia Regum Francorum, item à *Joanne Mabillonio* passim in opere de Re Diplomatica plurima sunt egregie annotata. *Galli.* Pergo nunc trans fretum è Gallia ad Britannos, ubi summos quosque viros offendimus studio Linguæ Anglo-Saxonicæ veteris impense faventes. *Angli.* Extat Catalogus eorum integer in Actis Eruditorum Lipsiensibus (quorum Collectores honoris causa merito nominamus) anni 1706. M. Martio p. 97. dignus; qui & hic apponatur. *De vetustissima* (sic ibi) *Anglo-Saxonum lingua egregie meruerunt Dugdaleus, Foxus*, Franc. *Junius, Lisleus, Lambardus, Thom. Marshallus, Matth. Parkerus, J. Seldenus, Spelmanni*, (Henricus & Joannes, Pater & Filius) Guil. *Somnerus*, (cujus opuscula Mericus Casaubonus, ipse etiam in hoc litterarum genere impiger sedulusque, vulgavit,) Henr. *Whartonus, Whelocus*, Edm. *Gibsonus, Rawlinsonus, Edw. Thwaitesius: qui omnes præstantiora quædam monumenta, idiomate isto conscripta, superiore, & hac nostra ætate typis evulgarunt.* Denique post hos omnes surrexit incomparabili sedulitate Vir Cl. *Georgius Hickesius*, qui *linguam pridem emortuam Grammaticis regulis attemperavit*; edita primum Grammatica, 1698. deinde splendido Linguarum veterum septentrionalium Thesauro, Oxonii, 1705. Hi tot viri quem non stimulent? Addi merent è Suecia duumviri his in litteris eminentes, *Olaus Rudbeckius*, & *Olaus Verelius*: è Dania, *Olaus Wormius*. *Saeci, Dani, Batavi.* At nondum satis: Dat enim & præstantia in labore circa veterem linguam Germanorum nomina Belgium. Præterimus *Jo. Goropium Becanum*, qui dum nimis ambitiosa sedulitate linguam Cimbricam etiam ante diluvium primis parentibus in usu fuisse (abusus frigidis etymologiis & ingenio suo) contendebat, ridiculum se effecit apud cordatiores. Alios innuo: *Bonaventuram Vulcanium*, cui omnino plurimum antiquitates istæ debent, referente Palthenio Præf. Notar. in Tatianum. *Justum Lipsium, Paulum Merulam, Petrum Scriverium, Jo. Is. Pontanum & Marcum Zuerium Boxhornium*: quorum omnium eximii conatus extant & laudem merent. Nec minor laus erit Germanis adhuc duobus longe celeberrimis adsignanda: *Danieli Georgio Morhofio* in tractatu de lingua & poësi Germanorum: & *Petro Lambecio*, immortalis de Bibliotheca Vindobonensi operis tomo maxime secundo.

Horum itaque tot nominum clarorum exemplis incitatus nostro tempore Vir unanimi doctorum judicio summus, JCtus ac Polyhistor incomparabilis, JOANNES SCHILTERUS, ingens olim Argentinensis Academiæ decus & columen, si non solum adsequi diligentiam meritaque illorum, sed & superare feliciter, Deo dante, potuit; idque demonstravit tum collectionis illustrium tot monumentorum ma- *Schilterus laborat.*

Digitized by Google

gno, qualem nemo dedit, imo ne quidem tentavit aliâs, apparatu, tum versionum, annotationum & Glossarii amplitudine insigni. Annon encomium meretur illustre? annon audiet merito magnus Linguæ Patriæ & Antiquitatum Germanis pretiosarum promus condus, restitutor atque interpres? Non eapropter detractum velim quidquam nomini famæque aliorum, qui in hoc eodem stadio currentes, vivo adhuc Schiltero ac plaudente, eminuerunt, aut eminent adhuc. *Didericum von Stade* præcipuo loco esse nemo facile ignorat, Consistorii Regii Suecici, quod Stadæ fuit, dum viveret, Secretarium & simul Archivarium, cujus reconditam patriarum antiquitatum peritiam præ centum aliis, in dubium vocabit nemo, qui vel obiter præstantes tot libros ejus hanc in rem editos viderit aut attigerit. Succedat Theologus magni nominis & Stadenio amicissimus B. *Joannes Diecmannus*, cujus in Rhabani Mauri Glossarium specimen observationum doctissimarum habemus. Inde *G. Guil. Leibnitius* tum in notis ad Scriptores Brunsuicenses, tum in Collectaneis Etymologicis selecta observans. Porro *Jo. Philippus Palthenius*, Regius in Academia Gryphica Professor: cujus nomen & merita Tatiani Harmonia Theotisce cum opusculis quibusdam aliis edita posteritati jugiter commendabunt. Neque omittendus a nobis est nobilissimus Danorum, *Joannes Rostgaardus*, qui Olaum Wormium laudabili instituto imitatus, quot non collegit eximia? quot non observata sperare jussit? Utinam nunc ab aulæ muniis turbisque liber otia haud dubie literata bono publico impenderet! Interim Emendationes ejus Otfridianas è MSS. Palatino-Vaticano collectas, edidit Cl. tunc Historiographus Brunsuico-Hannoveranus, *Jo. Georgius Eckardus* juxta cum Lege Salica, cui & ob Monumenta Catechetica Theotisca, tum Freheri, tum sua: Historiam item studii Etymologici linguæ Germanicæ, Leibnitiana Collectanea, aliaque opuscula plurimum debemus. Supersunt Theologi ac Polyhistores è nostratibus bini, viri sane præcipui; qui & in literatura Teutonum nos præclara sperare jubent: *Henricus Muhlius* Antiquitates molitur de lingua Cimbrica: & *Valentinus Ern. Læscherus* Literatorem Celtam. Nemo horum est, qui non prodire aliquando optarit, ad rei literariæ decus, Collectionem aliquam monumentorum Teutonicorum insignem: nemo, qui post famam apparatus ad Thesaurum Schilterianum per Specimina egregia sparsam, non vitam Viro summo prolixam viresque lætas & vegetas, non otia larga, non fortunam labore, opere, Viro dignam plenissimis votis apprecaretur: editionem impatienter interim exspectantes. At obstitit injuria temporum, quæ tam immitis fuit operis laudatissimi noverca, ut non solum abiret è vivis ad beatas sedes Schilterus, d. 14. Maji 1705. ante spem editionis, quam per tot annos aluerat, adimpletam; sed & passim viri docti de potiundo vel tandem isthoc Thesauro fere desperarent. Verum vicit tandem, Deo dante & adspirante, fors lætior: superata sunt fata aspera; ruptisque moris, ac difficultatibus, quæ non unæ adhuc obstabant, amotis, Thesaurus multo etiam nitidior ac purgatior, quam ab autore fuerat relictus; imo vero præcipuis aliquot monumentis, quæ olim sperari vix poterant, de novo auctus nunc in lucem prodit. Debemus illum maxime duobus amplissimis Viris ut in scientia Juris praxique consummatissimis, ita etiam in ornandis & augendis antiquitatibus Teutonum post *J. Phil. Schmidium*, æmulo velut Præceptoris beati, quem summe venerantur, studio certantibus. Horum primus Joannes Christophorus Simon, patria Argentinensis, nunc vero liberæ Civitatis Imp. Campodunensis Syndicus, meritis & doctrina celebris: è Museo suo Thesaurum Schilterianum, quem dudum Argentorati à vivo adhuc autore & Præceptore faventissimo, jugiter & summe familiari, sibi una cum universa ejus Bibliotheca redemerat, & custodierat abinde, ἀνέκδοτον nunc promte suppeditavit. Quid, suppeditavit? etiam ut è San-Gallensi Rev^mi. Abbatis bibliotheca adaugeretur, sedulo curavit. Alter Academiæ Argentinensis decus illustre, JCtus & Polyhistor, fama meritisque pridem per orbem literatum celeberrimus, Jo. Georgius Scherzius; cum videret, addi adhuc observatis curisque Schilterianis ad monumenta varia, sive quod textum attinet emendandum atque restituendum, sive ad explicandam linguam Teutonicam, plurima non posse solum, sed & debere: rogatus à Bibliopola, viro sane optimo atque honestissimo, tam salubres adhibuit tamque sollicitas in Codicibus comparandis conferendisque curas; tot depromsit è penu suo emendatio-

Aliorum Germanorum.

Editio Thesauri quibus debeatur?

Digitized by Google

dationes & explicationes egregias, tot luculentas annotationes, ut ingens nitoris decorisque augmentum inde Operi alias jam pretioso accedat: ac se tam belle comtam & emundatam ipsa Teutonum vetustorum ruditas miretur.

Transitur ad Collectiones Scriptorum.

Sed tempus est, ut nunc ad alterum nostræ præfationis caput accedamus: nimirum ad recensionem ipsorum operum, quæ Germaniam Christianam ævi medii adeo luculenta facie nobis vernacula sua exprimunt, ut haud parum gloriæ optumis illorum auctoribus, imo integræ nationi nostræ accedat; haud parum itidem emolumenti sedulis antiquitatum Ecclesiasticarum scrutatoribus accrescat per hæc monumenta. Est alioquin ea hodie temporum nostrorum industria, ut passim per Germaniam, Belgium, Galliam prodeant magnæ Collectiones scriptorum Ecclesiasticorum ex omnibus omnium bibliothecarum forulis impigra prorsus & indefatigabili diligentia conquisitæ. Quis enim nescit Monumenta Canisiana, Dacheriana, Mabillioniana, Martenio-Durantiana, Peziana &c. aut eruta noviter editaque, aut nuper recusa? quorum magna pars Germanos etiam auctores agnoscit. Jam sunt eruditorum non infimorum aliqui, qui putant, nimia sedulitate onerari subinde orbem literatum, dum exilia scripta obscurorum virorum vulgantur, quæ neque ad historiam, neque ad rem Theologicam prodesse admodum videntur, plurimis contra fabulis aut superstitionibus, aut frigidis solum cogitationibus referta, molem tamen aliquando grandem efficiant, qua carere possent & Ecclesia & bibliothecæ. De his per me sentiat unusquisque ut volet. At profecto de nostra collectione vix est quod judicium tale vereamur. Quid enim dulcius, quam videre in studio Biblico etiam efferendo in vulgus, quo pascantur Christi oviculæ, sancto labore, in barbarie media, Germanos veteres usque & usque occupatos & enitentes, viros vere Religiosos? Non immerito carpit Otfridus doctorum ætatis suæ non paucos, qui ut civiles suorum antecessorum historias Latina malint efferre lingua quam vernacula; ita Sacræ Scripturæ usum vernaculum habeant omnino nullum. *Res mira* (scribit Ep. ad Liutbertum p. 12.) *tam magnos viros, prudentiæ deditos, sanctitate præclaros cuncta in alienæ linguæ gloriam transferre, & usum Scripturæ in propria lingua non habere.* Jam ante retulerat objectos sibi *a probatissimis aliquot viris*, monitoribus, & *matrona veneranda* Latinos Christianorum Poëtas, *Juvencum*, *Aratorem*, *Prudentium*, alios; *qui sua lingua dicta & miracula Christi decenter ornarint: nos vero* (ita pergit) *quamvis eadem fide, eadem gratia instructi, Divinorum verborum splendorem clarissimum proferre propria lingua dicebant pigrescere.* En pios instigatores! en studium sanctum! Sed nimirum jam imbiberat aliquid de necessitate & fructu laboris istiusmodi Otfridus *à Rhabano Mauro*, Archi-Ep. Moguntinensi, a quo se educatum gloriatur. Is enim ut ipse studio S. Literarum ardebat, ita plebi etiam volebat vernacula institutione consultum; cum in Concilio Moguntino constituere, ut Homiliæ scriberentur ab Episcopis de Fide Catholica, de perpetua retributione bonorum, & æterna damnatione malorum, de resurrectione, &c. *Et ut easdem homilias quisque aperte transferre studeat in rusticam Romanam* (h. e. Gallicam) *aut* THEOTISCAM, *quo facilius cuncti possint intelligere quæ dicuntur. (ap. Serarium Rer. Mogunt. l. I. c.* 11.) Quodsi Flacium audimus in Latina ad Otfridum præfatione, Rhabanus ipse adsumtis una Walafrido Strabo & Haymone Halberstadiensi S. Scripturam jam imperante Carolo M. in vulgarem linguam transtulit. Verum ut autores, è quibus hauserit hanc relationem, non nominat Illyricus; ita nobis incredibile prorsus est, Otfridum silere voluisse aut potuisse tam magnum & illustre Opus, si unquam prodiisset, Magistri sui, cujus auctoritate & exemplo tanto fortius commendare suum Opus Evangelicum potuisset. Fortius à *B. Kortholto lib. de variis Scripturæ Editionibus c. 25. p. 321.* profertur testimonium è scriptore quodam vetusto Saxonico (quem *Andreas du Chesne Tomo II. p. 220. Rer. Francicarum* profert) de S. Scriptura integra jussu Ludovici Pii Imp. Tevtonicam in linguam translata; Dignum quod & hoc loco legatur. *Cum Divinorum librorum* (sic anonymus ille vetustus) *solummodo literati atque eruditi prius notitiam haberent, ejus* (Ludovici) *studio atque imperii tempore, sed Dei omnipotentia atque inchoantia, mirabiliter actum est nuper, ut cunctus populus suæ ditioni subditus Theudisca loquens lingua, ejusdem Divinæ lectionis nihilominus notionem acceperit. Præcepit nempe cuidam, uni de gente Saxonum, qui apud suos*

Alii.

Nostra.

Rhabani Mauri studium Biblicum.

Num Versionem Bibl. ediderit?

Digitized by Google

non ignobilis vates habebatur, ut vetus ac Novum Teſtamentum in Germanicam linguam poëtice transferre ſtuderet: quatenus non ſolum literatis, verum etiam illiteratis ſacra Divinorum præceptorum lectio panderetur. Quid de hac verſione dicam, fere neſcio. Extat equidem hodie vetus verſio, quæ paraphraſis forte rectius diceretur, rhythmica Theotiſca S. Scripturæ MSSta, cujus aliquot folia Bibliothecario ſuo inſeruit Hottingerus; cetera deperdita falſo ratus: Integram ſupereſſe adhuc bis, membranaceis inſcriptam codicibus in auguſta Guelpherbytani Ducis Sereniſſimi Bibliotheca, Saubertus, poſt Conringium Socerum, fidem ſatis tutam facit. *Palæſtræ Theol.* p. 193. ſq. Verum ea, ſi quid intelligo, aliquot ſeculis eſt junior Ludovico. Facile id prodit indoles tota linguæ. En paucos verſiculos.

Sie ſprachen, des mag nit geſchehen,
Daz die Landliute ſehen
Daz uuir hier auf unſer leben
Solchez Opffer uuellen geben. &c.

Ridiculum foret hos rhythmos ætati Carolingicæ vindicare velle. Fuit ergo cum ſuſpicarer inaudiſſe aliquid veterem illum ſcriptorem de rhythmis Otfridi Ludovico Regi inſcriptis. Hinc natum errorem copioſum, ut filium Ludovicum pro Patre acciperet, ut Otfridum vatem Saxonem, ut totius S. Scripturæ interpretem falſo putaret atque ita traderet poſteris. Verum cum error fuiſſet craſſus nimis, diffido conjecturæ: & Saxonicos illos rhythmos vetuſtiſſimos interiiſſe credam: quod & Morhofium credidiſſe video.

Gothica Verſio Bibliorum.

Certiora ſunt, quæ de Gothorum vetuſtiſſima Bibliorum translatione habemus. Nimirum cum ſeculo poſt C. N. quarto Gothi ad fidem Chriſtianam, tametſi proh dolor! ad Arianam ſimul hæreſin acceſiſſent, Ulphilas eorundem Epiſcopus (quem Urphilam Philoſtorgius vocat) ut erat literarum Gothicarum inventor & vir apprime eruditus, ita curas ſuas laboremque ante omnia convertit ad Biblia Gothicum in ſermonem transferenda, quæ & integra abſolvit: exceptis ſolum libris Regum: quos ideo vernaculos genti ſuæ tradere recuſavit (ſi Philoſtorgio fides Hiſt. Eccl. II. 5.) quod nationem feram alias plus ſatis, & ad bella ſanguinemque ruentem, exemplis bellorum ſacris abuſuram vereretur ad majorem ferociam, à qua modis omnibus eſſent abducendi. Equidem ſatis infirma videtur hæc ratio Philoſtorgii, cum ob eandem Ulphilas etiam præcipue libros Joſuæ Judicumque omittere debuiſſet: quod non factum. Sed quidquid ejus ſit parum noſtra quidem intereſt. Illud merito gaudemus, cum quidquid ad Vetus Teſtamentum pertinebat, interierit omne, Novi tamen partem non contemnendam ſupereſſe. Nimirum quatuor Evangelia e textu Græco magna ſedulitate translata in Gothicum; quæ ipſius vetuſtiſſimi Ulphilæ eſſe fœtum jure dubitari non poteſt. Ediderunt pretioſum hoc Gothicæ vetuſtatis cimelium Franc. Junius, Fr. F. cujus eſt Gloſſarium pereruditum, & Thomas Mareshallus, a quo notæ & obſervationes longe doctiſſimæ in Gothicam verſionem ſunt exaratæ. Prodiit egregium opus nitidiſſimo charactere & accurate emendato Dordraci anno 1665, cui inſerta reperitur inſignis *Jacobi Uſſerii* ad Franc. Junium epiſtola: quæ præter alia erudita notat, *Orationem Dominicam Gothicam doxologia etiam ſacra concludi* (quia tuum eſt regnum &c.) *quæ in vetere Bibliorum Latina editione deſideratur: ut ex Græco fonte Gothicam iſtam N. T. verſionem derivatam eſſe appareat, & ex ipſius Ulphilæ primæva traductione deſcriptam.* Si Philippus Marnixius olim recte vidit, (ut ſane vir erat tum nobilitate mentis & generis, tum eruditione ac fide illuſtris) exſtabat in Hermanni comitis Nuenarii Bibliotheca totum Novum Teſtamentum Gothicum codici chartaceo argenteis literis inſcriptum. Sic enim ex ejus ore Sibrandus Lubbertus refert de Principiis Chriſtian. Dogmatum cap. 7. p. 224. At enimvero, quo devenerit ille codex deinceps, nemo hactenus indicavit. Haud dubie vero nemo etiam eſt, qui Gothicam IV. Evangeliorum verſionem hoc in Theſauro recudendam deſideret aut exſpectet. Nos interim ejus meminiſſe non erit dividiæ, eo quod lingua Gothorum originis ejusdem cum Theotiſca omnium confeſſione habetur. Vix autem ac ne vix quidem admittenda Hickeſii conjectura, qui à Franco autore potius, quam à Gotho confectam eſſe verſionem illam ſuſpicabatur. Meminit ſententiæ hujus alicubi Dietericus à Stade, ſed &

mox

Digitized by Google

mox merito argumentis idoneis eam rejicit. Igitur missa longiore de aliis disquisitione jam ad nostra, quæ nunc è prælo exeunt, Monumenta Biblica nemine contradicente Francica & Alemannica accedamus.

Agmen omnium ducit Otfridus Wizamburgensis, sive *Weissenburgensis Monachus*: de cujus ætate, eruditione, scriptis, poësi, editione Flaciana &c. cum plurima sint in præfationibus Schilteri, Scherzii, Flacii, ut & in Testimoniis adnexis reperiunda, nihil attinet illa repetere. Virum fuisse Latine doctum pro seculi illius genio, indicat epistola ad Liutbertum non incommode scripta: & præterea usus Poëtarum aliquis Virgilii, Ovidii, Lucani, ad quos in eadem provocat. Verum, si ad puritatem & elegantiam Eginhardi minime sane accedit, mirum utique non est; quippe qui vernaculæ scriptioni addictior latinam potissimum è scriptoribus Ecclesiasticis hauriebat. Græca nequidem attigit, ut apparet. Ergo & suam Sacrorum Evangeliorum sive translationem, sive harmoniam nonnisi è Latina Novi Testamenti versione vulgata adornavit. Id quod & de Notkeri Psalterio, & Cantico Canticorum Willerami, semel hic annotasse sufficerit: non alios ipsis fuisse fontes Biblicos quam Latinos. Ceterum Otfridi subsidia si nos rogarit aliquis, è quibusnam interpretibus sint quæsita? non diu quærendum est, cum Gregorium M. atque Augustinum ipse cum elogio producat lib. V. c. 14. v. 49-56. p. 352. *Otfridi Opus Evangelicum.*

Gregorius ther guato
Er sponota iz gimuato;
Joh filu scono in uuar min,
So ist giuuonaheit sin.
Iz Augustinus rechit;
Jo filu kleino inthekit,
Ther uns harto manag guat
Offan scono giduat.

Observarunt jam pridem viri docti, quos inter & Richardus Simonius, non alium fuisse Latinis S. Scripturæ commentatoribus per occidentem ævi medii morem, quam ut sua è vetustioribus colligerent: id quod è Beda, Rhabano Mauro, Haymone, Albino Alcuino, aliisque ad oculum patet; quibus Ambrosius, Hieronymus, Augustinus similesque paginam faciunt utramque. Quid ergo mirum, si hos imitatus etiam noster Otfridus Augustini & Gregorii autoritatem utplurimum, ubi potuit, secutus est? Gratiæ Dei fuisse memorem sæpius Otfridum, ac diligentem inculcatorem, Flacius recte jam dudum monuit: at in eo fœde lapsus est, post præeuntem Trithemium, quod Otfridum Operi suo titulum quoque feciſſe *Gratia Theotistæ* putaret: id quod primo reprehendit Lambecius; post hunc & alios noster Schilterus Præfat. §. XII. sub fin. Verum hac occasione monendus lector est, aut veniam rogandus, ne offendatur mendo sane quam inepto typorum, quod in citato præfationis Schilterianæ loco mansit, dum titulum Flacii ita relatum vides: GRATIA THEODOSISTÆ, quo nihil absurdius fingi poterat pro THEOTISTÆ aut THEOTISCE: Plus satis erat semel à Trithemio, Gesnero, Flacio peccatum, quid alterum addi à nobis opus erat? Sed hæ sunt hominum etiam oculissimorum infirmitates; quibus ignosci æquum est. Revertimur jam ad Otfridum: cujus de patria, familia, honoribus dicendum fuisset primo loco, si aliquam eorundem notitiam haberemus. Nihil enimvero constat, nisi fuisse Monachum Ordinis S. Benedicti Wizamburgensem in Alsatia. Operum ab ipso editorum Catalogum exhibet Trithemius, loco infra post Excell. Scherzii præfationem excerpto: cui & alter è libro de Viris Illustribus (Operum Histor. Trithemii à Frehero editorum P. I. p. 127.) addi potuisset. Verum labi Trithemium in multiplicandis Otfridi operibus jam est à Dn. D. Scherzio ibi annotatum: & recurret argumentum hoc paulo post in Notkero. Principatum inter opera isthæc late tenere Opus Evangeliorum, quod in hoc volumine caput primum efficit, nemo negavit nec negabit cordatus. Ne quidem rhythmis, quos labiis nostris asperrimos nunc judicamus, suum si noscantur intimius, leporem deesse aut spiritum poëticum, specimine non pœnitendo quod transfert de Teutonico in Germanam purissimam Hofmannus ab Hofmanswaldaw demonstravit: id quod & Morhofius ptidem nos monuit. Pergimus ad Editiones. Si Lud. El.

Digitized by Google

Du-Pinium audimus, præter Epistolam ad Liutbertum, quæ sub vero Otfridi nomine Bibliothecæ PP. Maximæ Lugdunensi Tomo XVI. inserta est nihil, prodiit hucusque. *Pour l'ouvrage il n'a point encore été publié.* (Biblioth. Eccles. T. VII. pag. 199. ed. in 4.) Verum ut in hoc tomo Du Pinius sæpe hallucinatur, non suus forte tum inter adversitates plusculas; ita de Otfridi opere, velut inedito, fallitur immane quantum. Quis enim nescit editionem à Flacio Illyrico & Achille Gassaro jam anno 1571. procuratam? At in ea ipsa tamen commemoranda & recensenda etiam ex Anglis vir doctus & acer Henricus Whartonus plus semel errat *in Auctario ad Usserium de Scripturis & Sacris vernaculis* (edito Londini 1690. p. 369. sq.) Primo Flacium præter rem duriuscule habet, quasi *sub ementito Achillis Gassari nomine Otfridum curaverit excudendum.* Magna hallucinatio, nihil à Flacio ementitum: neque id scripsisset Whartonus, si editionem illam oculo paulum modo intentiore evolvisset. Non enim dissimulat in præfatione socium sui laboris Flacius ipse. Estque dignus is omnino, quem hic brevi elogio commemoremus. *Achilles Pirminius Gassarus*, Medicus Augustanus, ortu Lindavienſis, vir erat in vario genere literarum egregius & magnus heluo librorum. (ut à Crusio in Annalibus Suevicis vocatur.) Is opus Otfridianum è Codice vetustiore, quem nactus nescio unde fuerat, sua manu descriptum, quem & nos oculis nuper usurpavimus ipsi, dederat Matthiæ Flacio, cujus nomen tum erat celebratissimum, ut ederetur. Ceterum ipse Gassarus Glossarium breve præmisit Teutonicarum vocum nonnullarum, ipse interpretationem composuit epistolæ ad Ludovicum Regem; & Formulæ Confessionis vetustæ una editæ interlinearem. Quinimo, si dicendum quod res est, Gassarus præcipuas, uti credo, partes sustinuit in editione Otfridi, cum Matthias Illyricus nunquam Germanici sermonis accuratam, etsi tot annis inter Germanos habitabat, peritiam fuerit adeptus. Obiit Gassarus, d. 4. Dec. An. 1577. Augustæ, ætat. 72. sepultus cum epitaphio sane quam honesto. (*v. Adami Vitas Medicorum p.* 234.) Bibliotheca vero illius ab Illustri literarum patrono, Huldrico Fuggero empta demum in gazas Palatinas (heu quam desiderabiles) translata est. Hæc de Gassaro, plurimis eruditorum incognito, ut è Whartoni errore elucet. Qui & alium mox committit non minorem de Salomone episcopo. *Versionem*, inquit, *suam Otfridus nuncupavit non solum Liutberto Archi-Episcopo Moguntino, verum etiam Salomoni* ejus decessori, *qui obiit a. 873.* Fœdus error. Salomonem nunquam habuit ullum sedes Moguntina. Decessor Liutberti fuerat Carolus, Rhabanum proxime insecutus. Liutbertus sedit ab a. 863. ad 889. ut e Serario patet. Quid ergo dicemus? Salomon eodem tempore, quo Liutbertus Moguntinam sedem, *Constantiensem* tenuit Episcopatum, & quidem secundus erat è tribus nominis illius: ut eximie Scherzius noster ad carmen Salomoni inscriptum observat. Occurrit & tertius adhuc error Whartoni, dum Psalterium, Cantica S. Scripturæ, Symbola item Teutonice versa Otfrido adscribit, quæ Notkeri sunt. Verum in hoc facile excusatur, utpote Trithemium Lambeciumque secutus. Castigat enimvero viciſſim non male lapsum Usserii quem Beatus Rhenanus in errorem induxit, ut crederet, Waldonem Frisingensem Ep. & ipsum composuisse rhythmicam Evangeliorum versionem: cum Waldo possessor solum Operis Otfridiani fuerit; atque id suo jussu fuisse a Sigefrido presbytero descriptum in principio Codicis annotarit.

Achilles Gassarus quis?

Ratio hujus editionis.

Nos nunc ad curam editionis hujus tandem aliquando facimus progressum: dicturi paucis quæ præcipue ad rem. Ex quo nimirum decreverat amicissimus mihi Dn. Bartholomæi, Opus Schilterianum in lucem suis sumtibus dare, neque parcere si quid ad emendationem aut ornatum illius adhuc ultra requireretur; prima fuit de poliendo accurate Otfrido cura. Hic ergo itum est ad excellentissimum Polyhistorem Jo. Georgium Scherzium, cui hæ Musæ in delitiis & familiarissimæ, cui Cæsarei Codicis Vindobonensis copia ad vivum depicta in manibus; cui variantes Codicis Vaticani lectiones Rostgaardianæ ad manum: cui apparatus proprius longo studio exquisitus: Rogatur decenter: blande annuit: & quid multis? id præstitit luculenter, quod ipse in Supplemento præfationis Schilterianæ ex vero modestissime recenset. Inde nec studio, nec argento utrinque parsum; quo nova plane facie, & multo quam Schilterus ornarat, comtiore ac nitidiore innumeris in locis castigatior, limatior, notis expolitior, accuratus Otfridus, nunc

plane

Digitized by Google

plane noſter, prodiret: cui & chartæ mundities & typorum nitor ornamentum haud leve adjiciunt. Ita factum eſſe ſperamus, ut deſiderium antehac ardens exquiſitæ editionis Stadenianæ lenius poſthac orbis eruditus ferat.

Succedit NOTKERUS Otfrido, & Evangelio Pſalterium Davidis. Non poterat eſſe ſanctior digniorque viro S. Literarum & veræ pietatis amante labor, quam qui in Pſalterium, & omnibus Chriſti fidelibus pretioſum, & monachis præſertim familiare ad quotidianas preces, impenſus eſt. Utinam modo non tot eſſent virorum doctorum de vero ejus auctore altercationes. Otfrido eſſe Pſalterium hoc vindicandum magno niſu *Petrus Lambecius* contendit, atque ejus rei teſtem non ſolum allegat Trithemium, verum & codicem antiquiſſimum, qui ætatem Otfridi prodat ſua ipſe ſcriptura, Ambraſianum, Oeniponte repertum abs ſeſe, ac mox Vindobonenſi Bibliothecæ Auguſtiſſimæ illatum *(vid. Tom. II. Comment. de Bibl. Vind. p. 460. ſq.)* Jam dederant manus eruditorum plurimi, quos nimirum haud abs re Lambecii peritia in dignoſcendis codicibus, confidentia affirmantis, fama nomenque in re Critica movebant. Et quod mireris, ipſe Schilterus jam Notkero ſuo, quem habebat in manibus & cum Lambeciano ſpecimine conferebat, nonniſi ſecundas curas in adornanda Pſalterii editione altera, eaque pauliſper ad indolem ſeculi ſui nonnullis in locis immutata & reformata tribuit. At profecto ſurrexit hodie dignus gloriæ San-Gallenſis Cœnobii & nominis laborisque Notkeri, qui pars Cœnobii olim haud infima fuit, vindex ac pene *patriis ex oſſibus ultor R. P. Bernardus Franckius*, ſolida demonſtratione falſum fuiſſe cum ſua ſuſpicione omni Lambecium idoneis argumentis demonſtrans; cujus eapropter Diſſertationem hiſtorico-criticam nobis benevole transmiſſam, lubenter meritoque noſtro huic Operi inſeruimus. Certe in dijudicanda characterum codicumque ætate lapſum haud ſemel præfidentia ſui quadam, Lambecium mihi dubium non eſt: inprimis, cum idipſum jam olim modeſte monuerit Jo. Philippus Schmidius, qui præſens adfuit præſenti Lambecio, literis familiariter ad Stadenium ſcriptis. Non ſunt in his rebus attendendæ ſolum obiter picturæ literarum, ſed inprimis etiam linguæ character, qui clavem multo aptiorem ſuppeditat. Fallunt aliquando literæ & inſpectori alias ob cauſas incaute credulo mentiuntur antiquitatem. Non eadem eſt ratio linguæ ac dialectorum. Auſim ſpondere quovis pignore, tantum abs ſeſe invicem Otfridiani Operis Evangelici & Pſalterii dialectos, indolem, ſtructuram, in diverſum abire, quantum diſtat ſermo Biblicæ verſionis Lutheri ab illa rudi verſione & aſpera, quæ prodiit ſexaginta annis ante Lutheranam. Nihil me movent diſcrepantiæ nonnullæ inter Pſalterium, quod Otfridi eſſe ajunt, & Notkerianum allatæ: quas & in noſtra editione ad Pſalmum XLI. (Ebr. XLII.) appoſuimus è Schiltero. Nimis illæ ſunt exiles, quam ut alium utrinque autorem prodant. Lectiones modo variæ libri unius e duplici editione vocari merent. Dictio utrinque nihil ſapit Otfridianum. Ea ipſa quoque ratio nos urget, ut Homilias, quas Otfrido Lambecius tribuit, Cantica Biblica, Symbola Eccleſiæ, & Orationem Dominicam aliaque generis hujus non Otfridi eſſe, ſed Notkero vindicari debere cenſeamus: cum de Oratione Dominica demonſtret ad oculum Frankius, quam ingens ſit ejus verſionis quæ in Otfrido vere habetur, & alterius, quæ infra poſt Notkeri Pſalterium poſita eſt, diſcrimen. Legatur illa Diſſertatio tota, quæ ſimul docebit, e tot Notkeris, de quibus eſt variorum incerta & involuta traditio, non alium niſi *Labeonem* eundemque *Tertium* pro autore vero habendum eſſe: haud quaquam ad Arnulphi Cæſaris ætatem, ut Schobingerus male putaverat, ſed ad Ottonis M. referendum. De ſtatu MSSti, e quo impreſſus liber eſt, affirmare poſſumus eleganter deſcriptum apparere: tametſi non ſine mendis, ut conjicimus: quibus tamen medelam adferre ſolo ex ingenio ſine librorum ope non licebat. De Ill. Louberio, qui codicem Schiltero benevole dedit exſcribendum, retulimus in Supplemento Præfationis Schilterianæ ad Notkerum nonnulla, quæ Celeberrimæ Virorum bigæ, Scherzio & Schœpflino grati debemus. At enim vero dum hæc ſcribimus incidunt forte in manus noſtras reliquiæ Schedarum Schilterianarum: quas disjectas dum curatius inquiro; en tibi, Lector, folium, quod & codicem avtographon, unde tranſſumtum pro Dn. de la Loubere exemplum fuit Soldurii, Sangallenſem; & annum, quo id factum eſt, 1675. luculenter exponit;

Notkerus Pſalterii verus Interpres.

Non Otfridus.

Labeo.

Codex MSS. Notkeri.

Digitized by Google

nit; una cum Scribæ vetuſti præfatiuncula, quæ de Notkero nonnulla refert non pœnitenda, ſimul cauſam ſuſcepti eo ævo laboris aperit. Sic autem habet.

Pſalterii Translatio Barbarica Notkeri tertii Abbatis de Sancto Gallo in Heluetia, ſumma curâ deſcripta ex Autographo in Bibliotheca San-Gallenſi ſeruato, Soloduri Anno 1675. à Mr. la Loubere.

Scriba ad Lectorem de Notkero Tertio. B. Notkerus LABEO à latioribus labiis cognominatus, ſubtilis ingenii, & in literis apprime exercitatus, Magiſter ſcholis S. Galli multis annis cum laude præfuit, ac primo in gratiam fratrum ſuorum Pſalterium Davidicum & complura alia in linguam vernaculam vertit; Et cum non minus ſanctitate quam ſcientiis floreret, mortis ſuæ præſcius, eamque fratribus in peruigilio S. Petri, cujus mirificus cultor erat, ante completorium, ſanus adhuc prædicens, ſub completorio pauperes, quod officii ſui erat, alacer paſcens, poſt completorium decumbens placidiſſime obdormiuit Anno MXXII.

Hucusque ſcheda Schilteri. Quæ uti ſcrupulum omnem tollit, & in luce manifeſta ponit, quæ deſiderari poſſunt de Codice: ipſum eſſe, ni fallor, quem & Vadianus laudat & Schobingerus a ſe poſſeſſum indicat; ſed qui rediit deinceps in bibliothecam Sangallenſem publicam, inde miſſus Soldurium, magno Reip. Literatæ bono rogatu Illuſtriſſimi Louberii, ibidemque deſcriptus eſt. Ita nemo non intelligit & agnoſcit quantum B. Schiltero primo monumenti hujus ſancti atque illuſtris non indagatori ſolum, ſed & editori atque interpreti debeamus. Unicum adhuc addam obſervatu non injucundum, ut reor. Occurrunt nonnunquam in Notkeri Pſalterio loci unius verſiones Latinæ duæ, quas & gemina translatione Teutonica interpres exponit. Hoc non ita erit accipiendum, ac ſi forte ad Hebræos fontes recurriſſet bonus Notkerus: minime: ſed ex alia editione Latina textum aliter protulit, cum forte Cœnobia aut monachi, vel etiam Eccleſiæ Cathedrales non iisdem ſemper editionibus uterentur. Ita v. g. recenſet *Jacobus le Long in Bibliotheca ſua Sacra p. 560. edit. Lipſ.* Codicem Pſalterii MSS^um. venerandæ antiquitatis, ſcriptum A. 1115. exhibentem quatuor columnis editiones Pſalterii quatuor: Pſalterium nempe Gallicanum, Romanum, Hebraicum & Græcum. Vbi primum notat editonem Pſalterii juxta LXX. leviter tantum ab Hieronymo emendatam: Romanum ſecundâ exhibebat columna veterem Italicam, quæ fuit ante Hieronymum: Hebraicum ſiſtebat columna tertia, verſionem Hieronymi accurate ad Hebræam veritatem expreſſam: qua in Pſalmodiis publicis raro per Eccleſiam utebantur, priſcæ verſioni nimium adſueti. (ut hoc etiam Schilterus in erudita præfatione ſua ad Notk. §. VI. tetigit) Quarta denique columna continebat ipſam verſionem Græcam Latinis exaratam literis. Jam igitur ſi Notkerus, quod rariſſime tamen fit, verſioni priori Vulgatæ ſeu Gallicanæ mox aliam Latinam ſubnectit, illum ex quadruplis iſtiusmodi, ſive ex vicina columella, quam ſuo in libro præ oculis habebat, excerptam referre nulli dubitamus.

Willeramus, Abbas Bavarus. Nunc ad WILLERAMUM nobis progrediendum eſt, qui in noſtro volumine ſequitur Notkerum, tum ob ætatis rationem, tum & laboris, quem inſumſit explicando gemina paraphraſi Cantico Canticorum, quod Pſalterium ſequi proxime debebat. Quis fuerit iſte *Willirammus* (ut nonnulli codices ſcribunt) non opus eſt hic commemorare, cum Trithemius infra excerptus poſt præfationem Celeberrimi Scherzii noſtri id omne luculenter exponat. Hoc ſolum annotamus, egregiam eſſe obſervationem Marq. Freheri qui Willeramum non Mersburgenſem Abbatem, quod errans Trithemius autumavit, & omnes alios ſecum in errorem induxit; ſed Eberſpergenſem in Bavaria e monacho Fuldenſi factum eſſe, invicte demonſtravit: Schiltero id pluribus recenſente, ut in laudata Scherzii præfatione videre licet. *Ætas ejus.* Ætatem viri loquitur ipſius præfatio, dum Lantfranci meminit, non ut magiſtri, nedum ut Epiſcopi, ſed ut doctoris adhuc aut monachi. Cum vero Lanfrancus A. 1070. in Angliam ad Sedem Cantuarienſem translatus fuerit, nihil obſtat, quo minus etiam ſub Henrico III. Imp. (qui anno 1056. deceſſit) florere cœpiſſe Willeramus dici cum Trithemio queat, fruſtra reniente Lambecio. Imo Abbatiam Willeramo jam fuiſſe traditam ab ipſo Imp. Henrico III. res indubia eſt, & ex Frehero infra in Præf. ad Willeramum aperte liquet. Ceterum de Præfatione Willerami diximus jam ipſi in ſubnexa ibi obſervatione, quantum ſatis eſt;

Digitized by Google

eſt. Nunc id unum addimus e Lambecio (*Tom. II. p. 771.*) legi eam etiam in Codice Vindobonenſi, tametſi laceram vitio ætatis aut hominum negligentia, & propemodum Epilogi loco in fine opuſculi. Sed Prologi locum rectius profecto tenebit, ut & agnovit & allegat Trithemius: hinc a nobis absque hæſitatione præfixa opuſculo apparet. De editione libri prima per Paulum Merulam & quos adſcivit adjutores, infeliciore, non Lambecius modo & Franc. Junius merito ſunt conqueſti; ſed & Exc. Scherzius in erudita Præfatione idipſum expoſuit, & quicquid reliquum eſt ad præſentem editionem abs ſe nitide profecto curatam pertinens refert modeſte & luculenter: gratias profecto meritus haud vulgares una cum ampliſſimo Vratislavienſium Rectore Collegii Magdalenei, *Gotlob Kranzio* (quo & nos aliquando in Academia Lipſienſi amico gaviſi ſumus, atque etiamnum tali gloriamur) quippe quorum æmulo ad bonum publicum ſtudio Willeramum a Codice Vratislavienſi nunc plane novum pulchrumque, deterſa videlicet immunditie, facie ſibi reſtituta, tum & annotationibus præſtantiſſimis illuſtrata egregium poſſidemus. Videri poteſt deeſſe adhuc aliquid elegantiæ ac perfectionis, dum caruimus in editione apographo e Codice Viennenſi, quem tantopere effert Lambecius, & cujus potiundi ſpes nobis fuerat. Verum dum confero accurate novam hanc noſtram editionem cum ſpecimine Lambeciano quod e Codice Vindobonenſi nobis ipſe dat (Libro II. p. 765. ſqq.) deprehendo, & audacter affirmo unumquemque deprehenſurum, quidquid ibi eſt ſive ad lacunas ſuppletum, ſive reſtitutum in verſione alterutra, ſive ut ſcriptum accuratius & ornatum laudatur, id omne reperiri etiam in Vratislavienſi Codice: cujus lectionem bis vel ter a Vindobonenſi diſſidentem etiam præferendam exiſtimo. Neque credo, ſi characterum vetuſtas inſpectione Codicum conferatur utrinque, Vratislavienſem, quem accurate depinxit ſcitus Cl. Kranzii amanuenſis, ætate Viennenſi ceſſurum. Fuit olim & alius in Bibliotheca Palatina Willerami Codex membranaceus, quem a Georgio Caſſandro ſibi donatum Otto Henricus Elector Palatinus ſua manu adſcripſerat, quique Marquardo Frehero in manibus deinceps fuit; deſcriptus & hoc titulo editus, Wormatiæ 1631. apud Vœgelinum. *Ubralte Verdolmetſchung deſs Hohen Liedes Salomonis, auſs Abt* Walrams *zu Eberſperg in Bayern berühmter Deutſchen Auſslegung, die er vor 550. Jahren darüber geſtellet hat, abgedrukt.* Hoc nos docet in ſchedis ſua manu Schilterus, qui totum deſcripſit ex illa editione Willeramum, & conſtituerat in hoc Theſauro ſuo ſequi: nec aliter propoſuerat ante biennium noſter Conſpectus. At mutavimus inſtitutum: non invito, ut ſpes eſt, orbe literato, cum Vœgeliniana editio minime ad vetuſtatem Vratislavienſis libri aut elegantiam acceſſerit, ut ex variis lectionibus noſtræ etiam editioni à Cel. Scherzio adjectis liquet. Hæc de Codice. De Theologia Willerami quodſi aliquid eſſet adjiciendum, multa poſſent adduci teſtimonia fidei purioris. Multa profecto de noſtrorum operum imperfectione, de ſpe unice in Dei Chriſtique gratia nobis reponenda, vel primæ ſtatim paginæ loquuntur. Sed malumus plura in auctore ipſo quæri; Optimo ſane ac venerando interprete Cantici Canticorum. Cui num inſcripſerit titulum *de Nuptiis Chriſti & Eccleſiæ*, ut Trithemius refert, relinquimus in incerto, cum Codices nihil hujus loquantur. Sufficit librum nos habere tergemina facie multo pulcerrimum, & vel ipſa typorum venuſtate omnibus placiturum. Si quem forte offenderit diſtinctio ſenſuum tot punctis ſubinde præter rem interciſa, ſciat is e nimia factum fuiſſe religione: nam ita Codex habet.

Cura nova Editionis eximia.

Hi ſunt jam triumviri, qui partem priorem Tomi Primi, & vel molis, vel argumenti nomine potiorem nemine contradicente, efficiunt. Venio nunc ad monumenta partis poſterioris, & ipſa minime profecto proletaria. Agmen ducit inter ea B. Iſidori Junioris Hiſpalenſis Archi-Epiſcopi ab A. 595. ad A. 636. florentis nomen inclutum. Scripſit is ad *Florentinam Sororem* ſuam libros II. *contra Nequitiam Judæorum*; quorum primus de Nativitate Domini, Paſſione & Reſurrectione agit. Vir erat fama, eruditione, meritis celeberrimus ubique. Contingit etiam huic, quod raro cuiquam, duos habere fratres Archi-Epiſcopos magni nominis, Fulgentium Carthaginenſem, & Leandrum Hiſpalenſem. Leandro ut amiciſſimo ſua in Jobum Moralia Gregorius M. Pontifex ipſe inſcripſit. Et huic ſucceſſit deinceps in ſede Metropolitana Hiſpalenſi frater Iſidorus. Junior dictus (ut hoc obiter annotem ex Labbeo atque Caveo)

Iſidorus Hiſpalenſis.

Digitized by Google

ad distinctionem alterius Isidori Hispani Cordubensis, qui Honorio & Theodosio II. Impp. Paulo Orosio historiarum scriptori suos in libros Regum Commentarios A. 411. dicavit. Talis igitur atque tantus cum esset Isidorus, non mirum Germanos etiam sive Teutonas, qui una cum Wandalis aut etiam Gothis Hispaniam seculo post C. N. quinto intraverant numero non exili, veneratione nominis illius imbutos fuisse. Cumque per Hispaniam partim perfidia Judæorum, partim Ariana hæresis Christi Divinam majestatem Patri æqualem negans, nacta vires sub Gothorum imperio, adhuc passim grassaretur, ipsis licet Gothis ad Catholicam fidem nuper cum Recharedo Rege suo, Leandri Episcopi ope conversis: ita tamen ut obstreperet semper impius error: permotus inde Teutonum orthodoxorum aliquis seculi septimi aut octavi vir pius & prudenti zelo plenus, ad muniendos idiotas Gentiles suos, & in fide catholica confirmandos aptissimum hoc remedium elegit, ut partem tractatus Isidori, quæ sanctissimum Trinitatis mysterium, Divinam Christi Majestatem ac veritatem Duarum in ipso Naturarum e S. Scripturis Veteris Test. probat & explicat, vernaculam in linguam transferret. Hinc ergo natum istud Fragmentum, quod non primi quidem nunc publicamus: gnari pridem id præstitisse doctissimum *Jo. Phil. Palthenium b. m.* una cum Tatiani Harmonia; attamen ante Palthenium illud esse e Codice vetusto descriptum a B. Schiltero, ac Thesauro suo reservatum, manu ipsiusmet possumus edocere. Hinc & in Conspectu promissum fuit. Emittimus enimvero, cum durissimæ linguæ sit, (quippe nonnullorum judicio dictio illius duobus etiam seculis Francica Otfridiana vetustior apparet) absque notis aut explicatione: nisi quod pauciss imæ Schilteri notulæ adsperguntur: ideo, ne videamur quidquam Palthenianæ editioni, quæ ubique prostat notis ad linguæ notitiam plurimis instructa, velle detrahere. Monumentum tamen ipsum, cum sit Teutonicorum omnium vetustissimum, & non insuperabile iis qui Otfridum sibi familiarem reddiderunt, omittere religio nobis fuit.

Kero hucusque ineditus.

Quod vero nunc sequitur, monumentum, Keronis, *Monachi S. Galli, Translatio* Regulæ S. Benedicti, tanto nobis pretiosius est, eritque ut nulli dubitamus, orbi literato in universum, quanto minus alias de eo unquam obtinendo spes ulla visa est adfulgere; tametsi nomen Keronis per Glossarium a Goldasto editum plurimam sui famam undique spargebat. Debemus autem, ut ante omnia autorem muneris grati commemoremus, hanc Thesauri Schilteriani Gemmam laudatissimo jam supra plus semel *R. P. Bernardo Franckio*, cui uti cura Bibliothecæ Cœnobii San-Gallensis nobilissimæ commissa est; ita minime invida viro indoles; ut habent ii, qui semper abdita cupiunt & æternis immersa tenebris monumenta bibliothecarum rariora. Ille contra quæ sunt præ aliis digna luce, quæ prægustu suo jam dudum desideria eruditorum accenderunt, quæ ad studium antiquitatis & linguæ patriæ plurimum conducunt, sponte, qua est insigni humanitate, profert, & typis offert benigne: certus, adeo nihil inde demi bibliothecæ gazis, ut potius ingens accrescat illi per orbem gloria, & ornamentum reddatur exquisitius Codex iste, dum omnium doctorum elogiis condecorabitur.

e Bibliotheca Sangallensi.

Ætatem Keronis, laborem ipsum, & præcipua de præsenti editione reperiet lector in eruditis præfationibus Franckii, Scherziique: quæ nil attinet bis scribi. Dicenda vero nobis sunt aliqua partim de nomine Keronis, partim nonnulla circa editionem textus Latini. Nomen Keronis aliquibus doctorum virorum non videtur integrum, sed solum truncatum aut dimidiatum, vulgato alias Germanorum more, ut pro *Notkero* per compendium *Kero* diceretur. Ita inprimis censet *Celeb. Eckardus*, cui & Glossarium Goldasti tantæ ætatis esse non videtur, quin pro Notkeri labore agnosci haberique posset. Verum ut longe aliter censeam, & Keronem à Notkero diversissimum esse contendam, ratio me multa urget. Primo jam ab aliis, præsertim Diet. Stadenio, monitum offendo, suspicionibus nudis frustra communem omnium traditionem everti, ubi exempla non adsint ex historiis manifesta contractorum apud Alemannos ævi illius nominum propriorum. Atqui nulla sunt. Secundo adversatur etymologia nominis Notkeri, quam Ekkehardus subministrat, Vitæ Balbuli Scriptor: *Etymologiam nominis sui adimplens cum Apostolo* NECESSARIE *desiderat esse cum Christo multo melius. Tale nomen non casu arbitror accidisse, sed Dei dispositione.* (Tom. I. Scriptor. Goldasti de Reb. Aleman. p. 228.) Manifeste depingit

Non idem cum Notkero.

hæc

Digitized by Google

hæc etymologia a neceſſitate Notgerum (per g.) uti ſemper ſcribit Trithemius, i. e. Germanica noſtra *den Nöthiger*, quod nomen in Keronem (per K) vix & ne vix quidem cogi in contractione potuit. Longe facilior eſſet mutatio *Keroldi*, qui laudatur alicubi, in Keronem. Sed hoc leve fortaſſis. Præcipuum enimvero argumentum prorſusque invictum ſuppeditat indoles linguæ, qualis in Regula Benedicti apparet, profecto adhuc plane indomita & *indiſciplinabilis*, uti ſupra Otfridum audivimus de barbarica Teutonum conquerentem: quam ſi quis per folium duntaxat unum contulerit cum ſtylo Notkeriani Pſalterii, ſat ſcio mox ſponte fatebitur intervallum aliquot ſeculorum inter duas dialectos manifeſto prodi, & Notkerum a Kerone ut Livium a Pacuvio differre. Accedit ingens diſcrimen teſtimoniorum e Pſalmis Davidicis in Regula Keronis Teutonice productorum, & verſionis quæ in Notkeri Pſalterio a nobis vulgato extat. Dura eſt in Kerone non ſolum, ſed nil habet Notkero vicinum. Quis autem crediderit, eundem virum a ſe ipſo duobus in libris tantopere diſſidere geminato fruſtra labore potuiſſe? Denique non erat inſuetum Keronis nomen etiam in aliis Germanorum provinciis præter Alemanniam. Nam Ekkehardus alter, qui *de Caſibus Monaſterii S. Galli* ſcripſit (*P. I. T. I. p.* 47. *in Collectione Goldaſti*) KERHONEM laudat *Wurzburgenſem Abbatem magni nominis.* Quid planius e media orientali Francia poterat adduci? Nec abludit analogia nominum aliorum plane ſimilis: Kebo Abbas Laurishamenſis, Cralo San-Gallenſis, Waldo Epiſcopus Friſingenſis, Echto, Rollo, monachi, &c. Igitur in Kerone nihil quidquam mutandum ratione nominis, nec virum cum Notgero confundendum, evidens eſſe reor. Gloſſas à Goldaſto ex Regula Keronis excerptas aut compoſitas potius ita Celeb. Stadenius olim accepit, ut dubitaret, num integram Regulæ S. Benedicti verſionem Kero concinnaverit, an ſolum vocabula Teutonica ſuperpoſuerit Latinis ſine ſenſuum nexu? Is nunc ſcrupulus facile ceſſat, ubi oculis plerumque plenam adſpicimus interlinearem. Niſi quod diſſimulari non debet, bis ſub finem Regulæ verſionem Keronis deficere, ut integra non ſit aut omni ex parte plena. Hoc vitio ne Codicis vetuſtiſſimi, e quo tranſcriptus Sangallenſis eſt; aut morte Keronis ante finem laboris defuncti, ſive alio acciderit infortunio, ignoramus. Ceterum de Latino Regulæ Benedicti textu & præſenti ejus editione edocendus adhuc paucis lector eſt, quam tenuerimus rationem. Codex Sangallenſis, è quo Keronis Regulam vir egregius P. Frankius religioſe deſcripſit, Latinum exhibet textum, ut fere ſolent pleraque MSSta etiam vetuſtiſſima, vitiis graphicis & orthographicis ubivis mire refertum quæ non ſine faſtidio lectoris infinities recurrunt. Cenſuit doctiſſimus Frankius nihil ullibi mutandum; cui adſtipulatur & noſter Celeb. Scherzius, uterque in erudita præfatione ſua, rationem hanc adferentes, ne monumento veteri noviter in lucem protracto quidquam decedat, cum & ruditas ipſa errorque plurimus in ſcribendo vetuſtatem codicis probet, & variæ lectiones inde colligi, tum errores in notulis facile emendari queant. Nobis tamen, pace Virorum Celeberrimorum, aliter multo viſum. Quod nunc noviter hic prodit e codice pervetuſto monumentum, duplicis faciei, nec ab utraque novum eſt: ſed ab alterutra ſolum parte, nimirum Teutonica Keronis translatione: Latinus Regulæ Benedicti textus centies jam alias fuit excuſus: Non eadem ergo poſtulari ratio utriusque debet. In Teutonica Keronis mutatus non facile apex à nobis unus eſt: niſi locis iis ubi eruditiſſimus Scherzius compendia ſcriptionis, quæ frequenter ut ſiglæ, ceu vocat, ſeu notæ abbreviationum in Codice reperiuntur, haud immerito cenſuit vocabulis integris ſupplenda: quapropter & ſupplementa iſtiusmodi aliis literis, ut noſcatur diligentia viri accurata, curavimus excudi. Rurſus è Latino textu nihil omnium eorum ſublatum eſt, quæ lectionem vere variam gignere poſſunt: etiam voces ſuſpectæ aut erroneæ, tametſi ſuperpoſita verſio Keronis ab iis manifeſto recedat, non ſublatæ, ſed annotatæ. Quorſum vero vitia calami, quæ non Kero, ſed ſcriba imperitus ſexcenties commiſit, annotaremus, niſi ad nauſeam lectoris, oculorum tædium ac dolorem? Nemo id vitio nobis vertet. Multo itaque conſultius arbitrati ſumus, conſuetam circa colligendas varias lectiones inire viam. Adhibuimus nempe Viri Clariſſimi & in hoc ſtudio eminentis, *Lucæ Holſtenii*, editionem Regulæ Benedicti, quam ille Cuſtos Bibliothecæ Vaticanæ egregius *in Codice Regularum* collecto jam olim

Textus Latinus cum variis Lect.

Digitized by Google

A. 800. à *Benedicto Anianenſi*, (qui à Benedicto Caſinenſi probe diſtinguendus eſt, tribus quippe ſeculis junior) poſtremis vitæ ſuæ curis adornaverat, Romæ 1661. mox ab obitu illius impreſſam. Hanc porro, ut vere præcipuam editionem, nec non aliam Einſidlenſem forma minima, quam affirmant editores ad XXX. codices alios caſtigatam, ope Viri Docti nobisque multo conjunctiſſimi, accurate cum Keroniana editione contulimus, variasque inde excerptas ſtudioſe ſub finem cujusque paginæ ſubnotari curavimus: literis indicatas a, b, c. ne cum curis Scherzianis permiſcerentur, quæ Arabicos numerorum characteres 1, 2, 3. retinent. Hæc cum innocue ſint ad ornandam editionem geſta, non malis, ſpero, reip. literariæ gratiis nos feciſſe. Adjectæ inſuper ab eodem Amico noſtro haud abs re ſunt explicationes vocum inuſitatiorum, in Regula S. Benedicti occurrentium, quas laudatus ſupra Holſtenius Indiculo peculiari Codicis Regularum abs ſe editi ſubjunxit. Omiſſa vero cum fuerit ad caput I. Regulæ p. 19. eximia obſervatio de Sarabaitis, ſerius deprehenſa, nihil obſtat hic illam poſtliminio apponi. *Sarabaitæ* (ſic Holſtenius) *ſunt Monachi vagi, nulli ſubjecti. Vox eſt Ægyptiaca, a verbo ſignificante renuere: quod hi recuſent Abbatem habere cui ſubſint. Vid. Hugo Menardus ad Concordiam Regular. p. 104. ſeq. 141.* Sed ſatis tandem de Kerone & Regula S. Benedicti, Monachorum præcipui per occidentem veluti Patriarchæ: ſi modo adhuc illud lectorem monuerimus, non eſſe quod expectet a nobis recentiorem inſuper Regulæ Benedicti verſionem, quam in Theſauri Conſpectu promiſeramus. Quid enim eſſet nunc opus ea, poſt vetuſtam?

Index Evangeliorum. Succedunt inde libelli duo minutuli, Index Evangeliorum Dominicalium & Feſtorum apud Anglo-Saxones, & Calendarium Alemannicum: de quibus pauca præfabimur. Fuiſſe jam pridem in Eccleſia vetuſta moris, ut Evangelicæ per annum pericopæ ordinarentur Dominicis aut feſtis diebus prælegendæ ac explicandæ, liquido ex Homiliis Petri Chryſologi, & Gregorii M. Seculis V. & VII. Ravennenſem & Romanam regentium Eccleſias, apparet. Multo adhuc luculentius ex Homiliario Albini Flacci Alcuini, qui Caroli M. Imp. juſſu nono Seculo unicuique Dominicæ, ſed & feſtis diebus, colligebat Homilias Patrum antiquorum, ſingulis Evangeliorum pericopis accommodatas. Mox ſecutæ etiam Evangelicæ pericopæ extra ordinem: v. gr. contra Judices male agentes: in adventu Epiſcopi, Principum, Judicum: ad ſponſas benedicendas: in Litaniis tempore belli: pro fertilitate terræ, ad pluviam poſtulandam: &c. quarum numerum non contemnendum annotat è MSS. Codice Colbertino *Steph. Baluzius ad Kapitularia Regum Francorum* p. 1155. Ex ordinariis pericopis conficiebantur *Lectionaria*, quæ Evangelia & Epiſtolas per anni circulum ordinata continebant. Inſeruit librum talem vetuſtum *Jac. Pamelius Tomo II. Liturgicorum* ſuorum. Exſtant vero etiam paſſim hujus generis plura MSSta; unum præ multis inſigne adſervat apud nos *Bibliotheca illuſtris Krafftiana.* Eccleſiæ Syriacæ tabulam Evangeliorum & Apoſtolicarum Lectionum dedit, obſervante Schiltero, *Moſes Meredineus* ſeu *Mardenus* ad Syriacum Novum Teſtamentum Viennæ 1562. per *Jo. Alb. Widmanſtadium* ſumtu plurimo & nitidiſſimis typis curatum. Occurrit & talis in N. Teſtamento Æthiopico: prout ex *Kircheri Prodromo Copto* idem noſter Schilterus ad marginem annotavit hujus, quem nunc ex voluntate ipſius damus, *Catalogi Evangeliorum & Lectionum* apud Anglo-Saxones. Ubi eum repererit, affirmare certo non auſim. At quo minus, ut ipſe, vetuſtiſſimum cenſeam ſeculi forte noni ſcriptum, facit mentio Feſti Trinitatis, quod in Eccleſia ſpeciali die coli, ut & Dominicæ poſt Trinitatem numerarentur, moris tam antiqui non eſt, ut *Joannes Fronto* ad Kalendarium Romanum obſervat: (Opuſculorum Hamburgi recuſorum p. 112.) Multo minus vetuſtum eſt Kalendarium è Codice MSS. ſeculi XIII. à Schiltero deſcriptum. Fuerunt alias Kalendaria Eccleſiarum ſatis uſitata jam priſco tempore, ut *parvorum Martyrologiorum* ſubirent vicem, uti *Franciſcus Maria Florentinius* loquitur, qui ad calcem *Martyrologii Hieronymiani* tale Calendarium e pervetuſtis Lucenſibus membranis dedit p. 1049. ſqq. Aliud, & quidem *Romanum Kalendarium* nongentis annis antiquius publicavit Pa-

Kalendarium Germanicum.

riſiis

risiis 1652. *Joh. Fronto*, Cancellarius Academiæ Parisiensis (Hamburgi non ita pridem recusum) cum doctissimis Prænotatis, Annotationibus, & Dissertatione de diebus festivis: e quibus multa disci possunt in rem præsentem. Cum vero *Theodoricus Ruinartus* in Præfatione ad *Acta Martyrum Genuina* notet, p. LXIX. ed. nov. in fol. fuisse quoque peculiaria Ecclesiis Kalendaria cuique sua, non multum est a vero absimile, tale etiam esse præsens Schilteri Kalendarium angustum & parcum: cum multo amplius sit, multoque vetustius illud, quod sub *Martyrologii Germanici* titulo Doctissimus olim Vir b. m. *Matthias Frid. Beckius*, Augustæ 1687. cum commentario in lucem emisit.

Monumenta Catechetica.

Majus operæ pretium feremus haud dubie e Catecheticis Teutonum Veterum & nationum septentrionalium monumentis, quæ Kalendarium qualecunque insequuntur. Non hic locus est, non animus, modum veteris Ecclesiæ quem tenuit in Catechesibus suis aut rudibus catechizandis recensere: id alii libris integris egerunt, aut observationibus ad scripta Patrum plurimis illustrarunt. De Germanorum Theotisca Catechesi num omnem, ut sub Francis aut Alemannis, nedum sub Gothis fuerat, habeamus, dubito, quidquid aliis videatur. Egit annis abhinc non multis de argumento gravi & elegantissimo Celeb. Jo. Georg. Eckardus diligenter, apud quem plura poterunt videri.

Interim sparsa hinc inde monumenta Catecheseos Germanicæ variis e nationibus vastæ Gentis, & variis dialectis, qui colligunt, laudem utique haud vulgarem merent. Sunt in omnium ore nomina *Joach. Vadiani*, qui primus aliqua collegit non pœnitenda T. II. ap. Goldastum: *Marq. Frebert*, cujus catechetica præclaris cum notis edita pridem suo de Origine Ecclesiarum German. libro inseruit B. Jo. Henricus Ursinus: nuperrime recudi curavit eruditissimus Eckardus: *Marci Zuverii Boxhornii*, ob Rudimenta Religionis Christianæ antiquissima Saxonum, Lugd. B. 1650. edita: *Diderici Stadenii*, cui ut alia plurima, ita & Catechetica linguæ Theotiscæ Monumenta *Specimini Lectionis Antiquæ* addita & illustrata debemus. Alios nunc autores & collectores mitto. Quemadmodum vero Schilterus noster mox post Psalterium Notkeri Orationem Dominicam, Symbolum Athanasianum similiaque merito, ut in illo codice reperta subjecit: quæ credibile est omnia Notkeri esse: Ita dignum erat, ante finem Voluminis hujus, quidquid fuit ex autoribus librisque, sive vetustis sive recentioribus, impigro labore congestum, justo ordine per capita Catecheseos digeri atque exhiberi.

Omissa studio.

Colloquium Christi cum Samaritana muliere maluimus post editionem Palthenianam omittere, quippe exiguum, & ibi rectius quærendum. Multo minus dignus fuit Rab. Samuelis liber de apparitione Messiæ hoc volumine, eo, quod in Bibliothecis Patrum Latine ubivis habetur, Germanicæ vero translationis nulla neque gravitas nec antiquitas apparet, quæ monumentis nostris reliquis responderet.

Rhythmus de S. Annone.

Solus ergo restat & agmen claudit totius Voluminis Rhythmus de Vita S. Annonis. Quis Anno iste, quærendum diu non est: Archi-Episcopus erat Colonienſis seculo XI. jam adulto. A. C. 1075. juxta Sigebertum Gemblacensem defunctus. Rexit non modo Henrici IV. Imp. pueritiam, sed & primas in aula partes diu tenuit potentia & autoritate summa. Certe ad ipsius confugit opem *Petrus Damiani*, Alexandro Pontifici adversus Antipapam Cadaloum opem & auxilium quærens (*Epist. VI. libri III.*) nec frustra. Ad eundem Henricus ipse Imperator literas dedit potentiæ viri magnæ testes, queis auxilium adversus Hildebrandum efflagitat, pene demissas: *(in Fasciculo Rer. Expet. Orthuini Gratii fol. 50. sq.)* Offensus autem Imperator cum nihil impetraret, mox pro hoste habuit Præsulem qui antea solus omnia gubernaverat. Forte non absque causa. Siquidem jam olim fuisse multos Annonis reprehensores ob immoderata studia pro partibus Hildebrandi, seu Gregorii VII. Papæ, ne quidem Baronius diffitetur, *ad Martyrologium Rom. d. 4. Dec.* At non eapropter scriptores & encomiastæ Annonem deserunt, vitia accusantes Henrici, ipsum laudibus in cœlum ferentes: quos inter disertissimus ejus seculi historicus *Lambertus*

Digitized by Google

Schaffnaburgenſis prolixo Annonem elogio cohoneſtat, *(fol. 210. ſq. edit. Schard.)* ſanctitatem vivi, ſigna & prodigia ad ſepulcrum demortui facta fuſe commendans. Simul & in laudis haud poſtremæ partem trahens, quod *Colonienſis nominis Majeſtatem & ſecularem pompam ambitioſius pene, quam aliquis ex præceſſoribus ejus oſtenderit ad populum. Conſtitiſſeque apud omnes indubia plane fide, ex quo Colonia fundata eſt, unius nunquam Epiſcopi ſtudio in tantum opes & gloriam creviſſe Eccleſiæ Colonienſis.* Talis ergo admirator Annonis fuerit etiam neceſſe eſt anonymus Rhythmi præſentis autor: cujus carmen cum ſeculo pene integro abhinc *Martinus Opitius* e membranis antiquis primum edidiſſet Gedani, 1639. 4. cum notis doctiſſimis; tametſi ab eo tempore in repetitis omnibus Opitianorum carminum editionibus illud rurſus compareat, dignum tamen cenſuit B. Schilterus, quod & ſua verſione Latina & annotatis aliquibus illuſtraret; queis nunc Scherzianus inſuper accedit labor tam eximius, ut gratiis novis condecoratus Anno ſibi merito plaudat.

Atque hæc jam ſunt, Optime Lector, præſtantiſſimi voluminis Monumenta: quæ dum Schilterianus tibi Theſaurus divite manu ſubminiſtrat, quid ſperemus aliud quam ampliſſimum favorem tuum? votis noſtris, & quem res maxime tangit, Bibliopolæ, Viri Candidi, induſtrii, ac publico rei literariæ commodo ſedulo, & maſcule, ſi quis alius, ſuo ſumptu adlaborantis exſpectationi pleniſſime ſatisfacturum. Nam ita non ſolum ſtare poterit ſed & ſtabit prompte promiſſis noſter Bartholomæi, tum in Paſcha proximum ſecunda Theſauri parte; cui adcurandæ jam ſerio inſudat novis curis Celeberr. Scherzius: tum in Gloſſario, quod tantopere expetitum Deo Propitio duce, comite fortuna, Tuoque Lector, favore manum porrigente, intra ſpatium unius anni certo dabit.

Vale.

Series Monumentorum
Primo hoc Theſauri Schilteriani Tomo
contentorum.

I. OTFRIDI Monachi Wizamburgenſis *Volumen Evangeliorum*, in libros V. diſtinctum, Francicis Rhythmis. Cum Verſione Latina, Notis & Emendationibus JOANNIS SCHILTERI: Novis item ad Codd. Vett. caſtigationibus & Annotationibus plurimis Jo. GEORGII SCHERZII.

II. NOTKERI TERTII LABEONIS *Pſalterium Davidicum*, è Latino in Barbaricam Theotiſcam verſum, & Paraphraſi illuſtratum: E MSS. Codice *Dn. de la Loubere*, quem è Sangallenſi vetuſtiſſimo deſcribi juſſerat, *nunc primum* in lucem editum cum interpretatione & Notis *Joannis Schilteri.* Præmittitur *R. P. Bernardi Francklii* Diſſertatio Hiſtorico-Critica, de Notkero Pſalterii hujus vero Auctore.

III. WILLERAMI, Abbatis Eberſpergenſis in Bavaria, *Paraphraſis Gemina in CANTICUM CANTICORUM:* prior Rhythmis Latinis, altera ſine rhythmo, Francica ſeu Alemannica Vetus: è Codice Vratislavienſi, tergemina ſingularum paginarum facie eleganter exhibita: cum Variis Lectionibus *Pet. Scriverii* & Gothardi Vœgelini; *ſ. Marqu. Freheri.* Notisque *Pancr. Caſtricomii* & *Franc. Junii* ſelectis: integris vero *Jo. Schilteri* & *Jo. G. Scherzii.*

OTFRI-

Digitized by Google

OTFRIDI WEISSENBURGENSIS

VOLUMEN EVANGELIORUM,

IN

Quinque Libros Diſtinctum,

A

JOHANNE SCHILTERO,

Polyhiſtore & JCto Argentinenſi Celeberrimo,

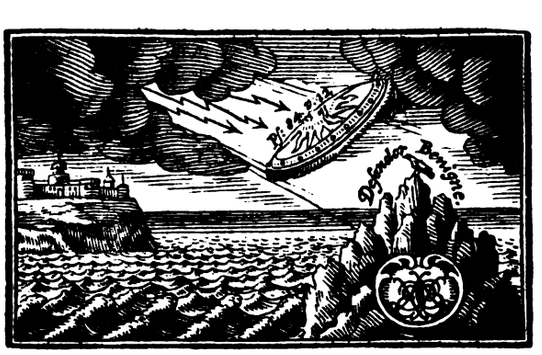
Latinitate donatum ac eximiis Obſervationibus exornatum,

Collatum autem cum Codice Manuſcripto Vindobonenſi & Emendationibus ex Codice Manuſcripto Vaticano deſumtis ; ac præterea Notis auctum

à

JOH. GEORGIO SCHERZIO,

Juris Profeſſore P. Ord. in Univerſitate Argentoratenſi.

ULMÆ,

Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI,

M DCC XXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

JO. SCHILTERI
PRÆFATIO
AD
OTFRIDI
LIBROS EVANGELIORUM.

§. I.

QUum ea humani generis sit conditio, ut posterorum progenies ab avita probitate fere declinet in deterius: divina Naturæ benignitas huic malo obvians, singularem aliquam & admirandam Antiquitatis suæ & familiis & cuique genti populoque venerationem & quendam quasi cultum insevit, eo potissimum fine, ut posteri majorum sapientia instituta, probosque mores, æmulentur, ac de utrisque certent. Porrò quantumvis singulis Nationibus antiquitatis suæ studium suave atque acceptum sit: aliæ tamen præ aliis magis id secutæ sunt, atque iterum aut historicâ magis cognitione, veluti Græci, aut morum æmulatione, ut majores nostri Germani, aut utraque, sicuti Romani veteres. Atque de majoribus nostris, etsi quoad bonos mores, majorum æmulos eos fuisse, luculentus testis sit C. Tacitus: tamen ἐν τῇ θεωρίᾳ antiquitatis suæ studium non penitus neglexisse, ex eodem constat. Quandoquidem vero illud duabus cernatur positionibus, unâ circa res Majorum civiles, alterâ circa res eorundem sacras: de illa alio loco atque tempore, si Dominus voluerit, dicemus; de hac in præsenti ratio instituti nostri postulat.

Antiquitatis patriæ studium à naturâ

estque duplex sacrum & civile.

§. II.

Itaque in rebus sacris sicuti nihil nobis antiquius esse debet Verbi Divini auctoritate, cum perfectus sit scripturarum Canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, ut cum Vincentio Lirinensi loquamur, pag. 317. Edit. Baluz. ita antiquitatis studium quam maxime hîc commendat sese, posterosque in fide suâ atque Intellectu Verbi Divini confirmat, quoties deprehendunt, se ab his sensibus nullatenus recessisse, quos Sanctos Majores, ac patres suos celebrasse manifestum est. *Servemus igitur*, S. Ambrosius *L. 3. de Fide ad Imp. Gratianum, c. 7.* admonet, *præcepta Majorum, nec*

Sacrum.

Digitized by Google

hereditaria, ſignacula auſi rudis temeritate violemus: Quæ cum ita ſint, & mihi ab incunabulis fere, ut ita dicam, dulce fuerit, & quaſi congenitum, antiquitatibus patriæ noſtræ, Germaniæ ſtudere, iisque excolendis aliquid pro modulo ingenii conferre; itaque circa res civiles quidem tum Jus Alemannicum, Feudale ex ſqualore ſuo reduxi per Dei gratiam, tum circa Jus Provinciale Alemannicum & Saxonicum idem attentavi. Sed & alia monumenta antiqua Germanica, veluti Anonymi Poëtæ fragmentum de Bello Hiſpanico Caroli M. contra Saracenos, & Burchardi Libellum de eodem, itemque Carmen triumphale Ludovico Regi Franciæ conſecratum ob victoriam contra Normannos, atque alia quædam Fragmenta nondum edita, unà cum Gloſſario in hos & alios jam editos ſcriptores Germanicos Veteres, ad uſum publicum paravi per DEI Benignitatem.

Civile.

§. III.

Circa res ſacras vero præ omnibus OTFRIDI EVANGELIORUM Libros, à M. Flacio olim quidem, ſed valde corrupte editos, nitori ſuo, quantum pote, reſtituere, atque latina interpretatione κατὰ ῥητὸν illuſtrare, notis quoque neceſſariis adjectis, animo inſedit noſtro. Alios veteres Auctores, veluti prædictæ hiſtoriæ de Bello Hiſpanico Caroli M. aut Ludovici pronepotis contra Nortmannos, aliosque nondum editos, editosve, comendat amor patriæ, comendant varii veterum mores ibi deſcripti: comendat veteris idiomatis cognitio: ſed Otfridum noſtrum comendat præter Antiquitatem, eamque ſacram, etiam ſanctitas Argumenti, Vitæ Salvatoris O. M. commendat Auctoritas & teſtimonium Evangelicæ interpretationis in primæva Francorum & Germanorum Eccleſia: commendat denique Moralitas ſubinde elicita & inculcata, quæ eò magis afficit movetque, quemadmodum efficacius eſſe ſolet monitum venerandi alicujus ſenis, quam Juvenis: & doctoris domeſtici, quam extranei & peregrini. Mihi quidem incredibilis quidam Amor erga hunc librum ſeſe inſinuavit, ut non ceſſarim per horas ſucciſivas atque ſacras, conari & emendationem & interpretationem ſuperare, quod ipſum tandem per divinam Gratiam ipſo die S. Joanni Baptiſtæ ſacro anno MDCXCIII. contigit.

Otfridus.

§. IV.

Erunt forte, qui hunc auctorem non Poëtam, ſed Hiſtoricum potius judicabunt; quum etiam nobiliſſimus Poëta Gallicanus *du Bartas*, tale judicium à Scævola Sanmarthano, & Dan. Ge. Morhovio evitare haud potuerit: Quanquam Nicolaus Catharinus in Antediluvianis ſuis longe aliter de eodem judicet, eumque veteribus Poëtis comparandum utique cenſeat. Verum enim vero diſcrimen hîc faciendum inter Poëtas arbitror, qui *ſacram* hiſtoriam carmine complexi, & eos, qui fabulas aut Romanas, quæ vocantur, componunt, quibus libertati fingendi utique fas eſt indulgere: ſed hoc in ſacris nefas; veritati enim in his ſoli litandum & inhærendum, niſi quod circumſtantias probabiles & non indignas rebus ſacris adjicere queant. Id quod nec noſter Otfridus intermiſit. Sic quum S. Gabrielem Archangelum ad S. Mariam Virginem acceſſiſſe refert, adjicit has circumſtantias, quod eam offenderit tenentem Pſalterium in una manu, & altera texentem ſubtilia lintea. Porrò etiam fas eſt hîc exprimere aliquem ſenſum verborum myſticum, præter intentionem quidem agentium ſæpe aut loquentium verba illa, ſed quem tamen aut DEUS intendit, aut ſecundum fidei analogiam elicere poſſumus: idque ad ædificationem & doctrinam legentium. Hoc Otfridus egit *Lib. IV. C. XXVII. 49.* quum de titulo Cruci à Pilato affixo tractat; Sicut & ipſe Spiritus Sanctus præter Caiphæ intentionem, votum ſuffragiumve ejus in Senatu, ut vaticinium myſtice interpretatur, *Joh. XI. 51.* Verum ultra hanc veritatem myſticam non fas fuerit Poëtæ hiſtoriam ſacram decantanti evagari extra oleas. Præivit hac in re *Nonnus* Ægyptius, Poëta, Carmen paraphraſticum in Evangelium S. Johannis conſcribens, quem merito ab Angelo Politiano, magni judicii viro in Miſcellaneorum libris *mirificum Poëtam* eſſe appellatum, judicat Fr. Sylburgius in Præf. ad ipſum. Itemque *Apollinarius* ex Laodicea Syriæ, temporibus Conſtantini M. qui Sozomeno teſte, ad Exemplum Poëmatis Homerici, veterem Hebræorum hiſtoriam usque ad Regnum

an Poëta?

Digitized by Google

gnum Saulis carmine Heroico conscripsit: & totum opus in XXIV. partes distribuit, singulisque singularum literarum Græcarum nomen imposuit, numero earundem & ordine omnino servato. Refertur porrò inter Epicos Poëtas Constantinus Manasses, scriptis Annalibus Græcis carmine Heroico, â Meursio editis. Itemque Georg. Pisidas, qui Hexaëmeron seu opus creationis: & Tzetzes, qui carmina Historica conscripsit. Juvencus, Hispanus Presbyter, sub Constantino M. quatuor Evangelia hexametris versibus pene ad verbum transtulit, ut S. Hieronymus loquitur lib. de script. Eccl.

§. V.

Imò verò neque rerum civilium verâ narratione Carmina naturam aut nomen perdunt suum. Neque enim propterea *Nævius* atque Ennius apud Romanos Poëtarum nomine ac numero defraudantur, quod Annales carmine scripserint. Neque apud Græcos *Scymnus Chius* atque *Heracleotes*, qui orbem terræ carmine descripserunt. Certè *M. Annæus Lucanus*, Cordubensis, de bello civili Cæsaris atque Pompeji Poëma fide historicâ composuit. Quod quidem Petronius Arbiter in Satyrico taxat: *Non enim*, inquit, *res gestæ versibus comprehendendæ sunt, quod longè melius historici faciunt: sed per ambages, Deorumque ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum, præcipitandus est liber spiritus; ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quàm religiosæ orationis sub testibus fides.* Atque Servius ad L. 1. Æneid. ait: *Lucanus ideo in numero Poëtarum esse non meruit, quia videtur historiam composuisse, non Poëma.* Unde & J. C. Scaliger inter Poëtas noluit referri: quum tamen multa fabulosa veræ historiæ immiscuisse eum inculcet, id quod ipsum tamen Poëtam potius faceret, secundum Græcorum & Latinorum opinionem. Atque hæc privatorum quorundam judicia communem gentium sententiam non infringere potuerunt, quin Lucanus Inscriptione publicâ, hodieque in marmore Romæ conspicuâ, Poëtis accensitus sit. *Poësis civilis historica.*

M. ANNÆ LUCANO
CORDUBENSI POETÆ
BENEFICIO NERONIS
FAMA SERVATA.

Et confer defensorem Lucani Heinsium, de Laude Asini. Qui etiam Silium Italicum edidit, bellum Punicum egregio carmine complexum.

§. VI.

Atque videndum itaque inprimis est, quæ sit Natura Poëseos atque Carminis ex Gentium moribus ac institutione, in eâ quidem formalitate, quâ etiam atque cumprimis Poësin sacram comprehendit, quippe quæ & vetustior civili est, & præstantior, utpote digniori occupata argumento. Porro naturam cujusque rei ex ejus origine & incunabulis incrementisque potissimum cognoscere possumus. Atque eodem laudato Morhovio judice, est Poësis vetustissima artium, atque apud omnes gentes prima omnium loco historiæ usurpata, *Part. 2. c. 6. pag. 280.* Aristoteles inter Problemata & hoc habet: An Poësis Historiæ anteferenda? quod quùm neget Castelvetrus, Morhovius ex Torquato Tasso *Lib. 1. de Poëm. Heroic.* ita conciliationem instituit, ut historia quidem naturâ prior sit, sed tempore Poësis, cui etiam adstipuletur Ang. Mascardus, *dell' arte historica Tratt. V. c. 4, 1.* Quicquid tamen sit de isto problemate, & quanquam vetustissimus originum Mundi atque Historiæ sacræ scriptor divinus, Moses, non carmine eam, sed prosâ scripserit: certum tamen est, priscos mortalium apud plerasque omnes gentes veritatem historicam atque res gestas majorum suorum non prosâ, sed carminibus reliquisse posteris. Atque si Auctor Historiæ Jobi ipsi coævus est, certè conficitur, Poëseos usum antiquiorem Mose esse, in historiis componendis. Ea enim mens majoribus fuit, ut Heroum suorum facta, gesta vera, non ficta, posterorum memoriæ carminibus traderentur, tanquam digniori charactere impresso. Nota sunt, quæ de Germanis Tacitus scribit: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus est,) Tuistonem &c. Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumque omnium virorum fortium, ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quo-* *Poëseos origo & natura.*

na, quorum relatu, quem Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. Jornandes Episc. Ravennas *lib. de Gothor. orig. cap. IV.* de migrationibus Gothorum per Ulmorugos, Vandalos ac Scythas, memorans, idem ait etiam *in priscis eorum carminibus penè historico ritu in commune recoli.* Atque ut hoc officium Poësis præstet, facit conjunctio, quam cum Historia habet, *sunt verba Ferdinandi Episc. Paderborn. in Præfat. Monum. Paderb.* quemadmodum ab Agathia nobili Historico in Proëm. præclarè ex Floridoti viri eâ ætate præstantis judicio scriptum est; *Historiam à Poëtica non multum distare, sed hæc duo gemina affiniaque esse, ac solo propemodum rhythmo inter se discrepare.* Ut altera prorsus alteri in conservandis illustrandisque antiquitatum monumentis opem ferre nata sit.

§. VII.

Partitio in Barbaram & Græcam.

Hæc sunt judicia priscarum Gentium de Poëtica, inter quas Celtæ atque Germani, & quæ ad hos â Tacito referuntur, eminuerunt, & Germani adhuc eminent. Atque hæc historica Poëseos species omnium antiquissima est, & Poëtis sacris, Mosi, Davidi, Assapho, Salomoni, Isaiæ aliisque non incognita. Græci demum atque ab his Romani Poësin illam simplicem fabulis suis atque figmentis deorum dearumque involverunt: sed & numeros pedum ac Syllabarum in quolibet versu adjecerunt. Unde Aristoteles Poëticam Græcanicam ad strictiores leges restrinxit, neque historicum tamen & Poëtam carmine & solutâ oratione designari ait, *solùm* scilicet, sed alia præterea requirit. Lib. de Poëtica cap. III. Poëtices originem â duabus causis arcessit, iisque naturalibus, ab *Imitatione* & â *Rhythmo* metra esse particulas Rhythmorum. Grandiores Poëtas honesta facta imitari: humiliores facta turpium. Initio natam extemporaneam Poësin, Comœdiam, Dithyrambum. Historicum & Poëtam non eo, quod aut metris adhibitis, aut sine metris dicant, differre. Licere enim Herodoti scripta in metra ponere, sed nihilominus historiam quandam esse: verum hoc discrepare, quod historicus dicat, ea, quæ facta sint: Poëta autem, quæ fieri debuerint. Perspicuum igitur esse ex his, quod Poëtam magis oporteat fabularum esse effectorem, quam versuum: quum Poëta sit per imitationem: quamvis etiam res factas Poëta pangat, nec propterea Poëta esse desinat, inter verisimilia enim Poëtarum posse etiam vere facta esse. Cæterum Episodicas fabulas pessimas esse, h. e. eas, quæ neque verisimilia neque possibilia continent, easque esse malorum Poëtarum, atque Histrionum in gratiam fieri. Hæc Philosophus; qui & *Lib. III. Rhetor. c.* 3. elocutionem Poëticam diversam & posteriorem Oratoriâ asserit: id quod naturâ, non tempore & scripturâ verum fuerit. Cæterum, quod de *Imitatione* & *Rhythmo* ait, duas esse causas Poëseos, utique verum est, sed diversimode. Rhythmus est causa primaria omnis Poëseos: sed quum hæc sit duplex, simplex ac primæva, altera fabulosa; Rhythmus quidem utriusque fons est nativus: sed Imitatio sive fictio est fabulosæ atque Græcanicæ imprimis propria.

§. VIII.

Metrum non ad Barbaram.

Omissâ itaque Imitatione, de Rhythmo videamus, antiquæ nostræ Poëseos fonte. Nam quod metrum attinet, nec Aristoteles hoc adæquat causis istis, sed subordinat. Atque quod Jo. Piccardus Toutrerianus *Lib. II. Celtopædiæ pag.* 76. ait, Carminis appellatione indignum esse, quod non prius temporum, Syllabarum, pedumque congruentiâ certâ, ac definitâ quantitate multiplicetur ac profluat: certè id neque ad Bardorum & Celtarum, neque ad Hebræorum, de quibus tamen ei sermo ibi est, poëmata quadrat. Enimvero Philo de Essenis tradit: Μέτρα γὰρ καταλελοίπασι ποιηταὶ ἐπῶν τριμέτρων, προσοδίων, ὕμνων, παρασπονδείων, παραβωμίων, ϛασίμων, χορείων ϛροφαῖς πολυϛρόφοις, ἐνδιαμεμετρημένων. Et Josephus *L. 2. Antiq. c. VII.* ait: Moses carmen Hexametro versu composuit, ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ συντίθησιν. Julianus Apostata Eusebio exprobrat, quod voluerit apud Ebræos ἑξάμετρά τινα extare pag. 222. Atque S. Hieronymus *Præfat. in Lib. Job.* asserit: *à verbis Job usque ad finem Hexametri versus sunt, dactylo spondæoque currentes, & propter linguæ idioma, crebrò recipientes & alios pedes, non earundem Syllabarum, sed eorundem temporum. Interdum quoque Rhythmus ipse dulcis & tinnulus fertur numeris pedum solutis, quod metrici magis, quam simplex lector, intelligunt.* Et mox: *Quod si videtur*

Digitized by Google

detur incredulum, metra ſcilicet eſſe apud Hebræos, & in morem Flacci, Græcique Pindari, & Alcæi & Sapphus, vel Pſalterium, vel Lamentationes Hieremiæ, vel omnia ferme ſcripturarum cantica comprehendi, legat Philonem, Joſephum, Origenem, Cæſarienſem Euſebium, & eorum teſtimonio me verum dicere comprobabit. Verum enim vero Eruditorum Princeps Joſ. Scaliger contradocet, & in Animadverſ. in Euſeb. aſſerit; *Hebraiſmus nullo modo ad metrorum Græcorum aut Latinorum regulam reduci poteſt, etiamſi cœlum mari miſceatur.* Et quamvis adverſarius poſt obitum ipſius repertus, Adr. Scrieckius Rodornius Lib. 1. Adverſar. c. XVII. contendit, *tam Philonem, quam Joſephum, primævæ linguæ Hebraicæ non penitiſſimè gnaros fuiſſe, & in Syriasmo hæſiſſe; patere id enim in impropriis multis eorum interpretationibus primorum nominum*, & hactenus neminem extitiſſe, etſi plurimi in id incubuerint, qui metrum ad Hieronymi regulas expoſuerit: Ipſe tamen omnibus modis contendit, ſe ſolum atque primum poſt Hieronymum id deprehendiſſe: ejusque rei ſpecimina aliquot ibidem exhibere voluit. Sed credo, apud Eruditos hactenus applauſum non invenit. Præterquam enim, quod Puncta Rabbinorum penitus explodere vult, lectionem & pronunciationem receptam textus Hebraici plane rejicit, & aliam venditat, ex qua, & imaginariâ conſonantiâ linguæ Belgicæ hodiernæ, etiam metrum iſtud ſe adinveniſſe gloriatur. Sed hæc paradoxa, affectata, abſurda & ridicula dimittamus: & ſolidiora ex S. Auguſtino afferamus.

§. IX.

Is Lib. III. de Muſica cap. I. & II. inter Rhythmum & metrum utique diſcrimen faciendum docet atque idem explicat. Rhythmum autem hîc non homœoteleuton, quod nec in Hebræorum, nec veterum forte Celtarum Carminibus reperitur; ſed pedum certorum numerum incertum, ut fere etiam apud Comicos Romanos cernere eſt: qui numerus ſi certus ſit menſurâ, Metrum dicitur Græcis & Romanis, haud obſervatum à Priſcis Celtis atque Francis. Hæc ſecundum Auguſtini ſententiam, quam Beda uberius explicans: *Rhythmus*, inquit, *eſt metris conſimilis verborum modulata compoſitio, non metricâ ratione, ſed numero Syllabarum ad judicium aurium examinata, ut ſunt carmina vulgarium Poëtarum. Et quidem Rhythmus ſine metro eſſe poteſt, metrum vero ſine Rhythmo eſſe non poteſt.* Idem: *Metrum eſt ratio cum modulatione, Rhythmus modulatio ſine ratione. Plerumque tamen caſu quodam invenies etiam rationem in rhythmo, non artifici moderatione ſervatam, ſed ſono & ipſa modulatione ducente, quem vulgares Poëtæ neceſſe eſt faciant ruſticè, docti faciant doctè.* Ex his perſpicuum eſt, qua ſignificatione Hieronymus metri vocabulo uſus fuerit, rhythmum ſcilicet intellexit, in quo invenias & metri rationem, ſed non perpetuam & certam, ſed fortuitam quaſi, unde ipſe addit: *Et propter linguæ idioma crebro recipientes & alios pedes, non earundem Syllabarum, ſed temporum. Interdum quoque Rhythmus ipſe dulcis & tinnulus fertur, numeris pedum ſolutis.* En fatentem reum! aut potius conſentientem auctorem, qui anxietatem iſtam Rodornianam nunquam deſideraverit.

Sed Rhythmus.

Hier. explic.

§. X.

Ut itaque quod res eſt, dicamus. Quatuor ſunt inter ſeſe bene ſeparanda, quò veterem Poëſin à nova rectè diſcernamus. Primum fundamentum eſt, quo à proſa poëma differt, ſtylus atque *character* ſpiritusque poëticus, quem per cantus aliamque poëſin infinita antiquorum geſta exornans, poſteros exſtruere, dicit Plato in Phædro, quo de vide *V. Cl. Joh. Joach. Zentgravii Diſſ. de Furore Poët.* Atque ſicut hinc materia ſuggeritur menti quaſi divinitus, ita in formam peculiarem redigit eandem. *Rhythmus*, qui diffuſam aliàs narrationem reſtringit, & coërcet ad verſuum dimenſionem & repetitionem: adhuc tamen ſine metro, & ſine homœoteleuto. Accedit poſtea his ſubſtantialibus cujuslibet Poëmatis, *Homœoteleuton*; quod tinnulum & auribus non ingratum ſonum exhiberet, ſed & memoriæ canentium ſuccurreret. Id quod in vetuſtis Sueonum carminibus nondum invenitur, quæ *Eddæ* titulo veniunt, necdum edita ſunt. Inter quæ ſolis Carmen Sæmundi ita incipit:

Poëſeos gradus.
1.
2.
3.

Digitized by Google

Fe ok fiervi
Rænſi firthakinâ
Sa himm grimmi Greppur:
Yfr tha Gautu,
Er hann Warthathi
Nathi einginn kwikur komaſt. i e.

Pecuniâ & vitâ
Spoliavit hominum prolem
Sæva illa mors;
Trans illam ſemitam,
Quam ipſa cuſtodivit,
Potuit nemo vivens venire.

Idem obſervavi in lingua Hibernica adhuc hodie, ex Ms. quodam, quod nactus ſum. Taxat denique Cl. Salmaſius, quod finem Rhythmi vocemus Rhythmum, *in Hiſt. Aug. pag.* 352. Conf. Menag. *dict. Etymol. Gall. voc. Air de chanſon.* Denique adinventum fuit & *Metrum* ſive numerus Syllabarum in quolibet verſu. Hic numerus porro vel incertus eſt, idque primis in poëmatibus ita fuit, hodieque etiam in Comicis Romanorum cernitur. Similiter hæc metri ſpecies eſt, quam Joſephus & Hieronymus Carminibus ſacris tribuunt. Tandem Græci, & hos ſecuti Romani, numerum certum cuique Carminis generi conſtituere voluerunt. Sed Teutones retinuerunt priſcam ſimplicitatem, neque ad definitum pedum ac Syllabarum numerum ſe alligarunt. Quamobrem non dubitamus Poëtarum rem & nomen priſcis Hebræorum vatibus, Celtarum, Gallorum, Germanorum, Brittonum, Hibernorum Bardis, ſed & cumprimis Otfrido noſtro jure optimo maximo vindicare. 4.

§. XI.

Otfridi Editio I. Illius primus Editor fuit Matth. Flacius Illyricus vel & Gaſſarus, ſed inciderunt in MScriptum aliquod non ſatis accurate deſcriptum, ſed & ipſi idioma hoc vetuſtum nondum, in quantum oportuiſſet, calluerunt: unde nec corrigere amanuenſis errores, aut vi criticâ in eos animadvertere vel ſaltem conjecturis emendare voluerunt. Gratiæ tamen iis debentur, quod non ſuppreſſerint, aut neglexerint, ſed edi, prout invenerunt, curarint. Majorem vero gratiam Lambecius V. Cl. iniiſſet, ſi ipſe edidiſſet noſtrum correctiorem ex optimo MS. Bibliothecæ Cæſareæ, quod utique ſalivam movit & collationes variasque lectiones inde hactenus, ſed fruſtra deſideravi. Laudandus interim eſt, quod & titulum Libri genuinum & finem quoque in Flaciano Codice deficientem, ex eodem MS. nobis reliquit. Neque ſuâ laude hac in parte defraudandus eſt inſignis & J. C. & Polyhiſtor, Marqu. Freherus, qui varias lectiones ex MSS. annotaverat, quas Gotthardus Vœgelinus poſt mortem illius an. MDCXXXI. Wormatiæ edidit, & hæc inter alia præfatus: *M. Freherus tam linguæ quàm poſteritatis Teutonicæ intereſſe arbitratus eſt, ſingulares â ſe notas & emendationes, quâ vitioſa eſſet Baſileenſis editio, partim è Codice MS. partim è Germanica Criſi ſuâ (in quo eruditionis genere præ omnibus ante ſe mortalibus antecelluit,) nobis relinqui.* Has itaque notas Freheri & animadverſiones ſingulis locis adjecimus, verùm uti iſtæ non ſuffecerunt, ita infinitis in locis textus fuit deprehenſus corruptus & emendandus adhuc aliunde. Cum itaque copia MScripti Cæſarienſis denegata fuerit, nihilominus ex locis parallelis ipſius auctoris, tum ex aliis ſcriptoribus vetuſtis & coævis, plurima vitia fuerunt ſublata, & textus reſtitutus, atque interpretatione Latinâ, notisque brevibus illuſtratus.

§. XII.

Tit. emend. Titulus libri, monente ita P. Lambecio *Lib. 2. Biblioth. Cæſar. c. V. pag.* 417. imprimis fuit emendandus, Vulgatus Latinus erat: *Otfridi Evangeliorum Liber.* At ipſe Otfridus in Præfatione ad Liutbertum Archiepiſcopum, Moguntinum ait: *Volumen iſtud in quinque libros diſtinxi.* Atque ad librum tertium ita præfatur:

Mit

Digitized by Google

Mit ſelben Chriſtus ſegenon
Uuil ih hiar nun redinon
In einan li-vol ſuntar
Thiu ſeltſanun uuuntar.

Per ipſius Chriſti gratiam
Ego hìc nunc enarrabo
In libro ſeorſim
Rara miracula.

Et ratio facit, quod Volumen in quinque Libros diviſum non poſſit dici Liber ſingularis. Titulus porro Teutonicus à Flacio confictus fuit: *Evangelien-Buch, in alt Fränckiſchen Reimen, durch Otfriden von Weiſſenburg, Münch zu S. Gallen &c.* Et falſum eſt, quod Otfridus fuerit Monachus Cœnobii Benedictini S. Galli in Helvetia; ſed fuit Cœnobii Benedictini Weiſſenburgenſis in Alſatia, quod nunc ſub titulo Præpoſituræ ad Epiſcopatum Spirenſem pertinet. Aliam denique Inſcriptionem profert Flacius hujus Voluminis in præfatione ſuâ: GRATIA THEODOSISTÆ: in quo præeuntem habuit Trithemium de Scriptor. Eccles. cum Conr. Gesnero, Jo. Jac. Friſio in Bibliotheca Univerſali & Ant. Poſſevino in Apparatu Sacro. Sed errorem retexit Lambecius ex Inſcriptione Libri I. prout ea extat in MS. Cæſareo.

§. XIII.

Porro Otfridus ſecutus fuit in interpretatione, tum verbali, tum myſticâ, Latinam ſive Vulgatam præcipue Verſionem Bibliorum, ſicuti & Anglo-Saxones: quum Gothica verſio magis Græcum ſequatur textum, obſervante Mareſchallo & Junio. Inter Patres Eccleſiæ videtur præprimis ſecutus S. Gregorium, & S. Auguſtinum, id quod ſubinde annotavi. Ipſe non diffitetur Lib. V. cap. 14. v. 49 ubi vide. Idem de ſeſe quoque paulò ante Otfridum faſſus eſt Alcwinus, Magiſter Caroli M. Imp. qui in Præfat. Comment. in S. Jo. Evangel. Lib. I. pag. 382. ait: *Nec ex quolibet paternæ poſſeſſionis prato mihi flores colligendos eſſe cenſeo, ſed multorum Patrum humili corde, prona cervice, florida rura peragranda mihi eſſe video; ut ſine periculo nominis mei ſatisfaciam ſanctiſſimæ voluntati veſtræ. Primoque omnium S. Auguſtini ſuffragia quærens, qui majori ſtudio hujus Sancti Evangelii exponere niſus eſt ſacratiſſima verba. Deinde ex opuſculis S. Ambroſii ſanctiſſimi doctoris aliqua trahens: nec non ex Homeliis præcipui Patris Gregorii Papæ, vel ex Homeliis B. Bedæ Presbyteri, multa aſſumens, aliorumque ſanctorum Patrum, ſicut invenire potui, interpretationes poſui &c.* Hinc eſt, quod Otfrido in multis cum Alcwino convenit, ut hinc inde obſervavimus, quanquam & hunc ipſum quoque Otfridus ſine dubio adhibuit. Certe Quatuorviratum ſequens ætas attribuit his Doctoribus. Ita Jacob. de Kœnigshou. Chron. cap. 3, 33. Sanctum Gregorium Papam vocat, *der vier Lerer einen*: unum ex quatuor doctoribus Eccleſiæ. Et cap. 2. §. 86. S. Ambroſium inter eos refert, *Sant Ambroſie Byſchof zu Megelon, der vier Lerer eine*, i. e. *S. Ambroſius Epiſcop. Mediolani, unus ex quatuor doctoribus.* Prodiit hac de re ſuperioris ſeculi anno quinquageſimo octavo liber cum hac inſcriptione:

Fontes & DD. quos ſecutus Otfridus.

Quaternio: ein ſchœner Tractat: in welchen CXXV. Stück von vier Dingen, aus Thoma von Aquin gezogen.

SUPPLE-

Digitized by Google

SUPPLEMENTUM

Præfationis Schilterianæ in Otfridum, partim ex ſchedulis SCHILTERI, partim ex propria penu deſumtum, atque additum â JO. GEORGIO SCHERZIO, Profeſſore Juris Argentinenſi.

Modus interpretandi Otfridum, quem B. SCHILTERUS adhibuit, eſt plane ſimplex & elegantiis carens, ita quidem, ut, ceu fieri decebat, κατὰ ῥητὸν verba verteret, magisque ad idiotiſmum Germanicum, quam Latinum, reſpexerit; quod eo fine factum eſt, ut vis cujusvis vocabuli facile poſſit intelligi, etiam ab eo, qui linguæ Germanicæ plane eſt ignarus.

Cæterum de diſtinctione verſuum notandum, eam in codicibus MSS. & Vindobonenſi & Vaticano aliter ſe habere, ac tum â Flacio, tum â Schiltero exhibetur. Scilicet, quæ hic ſiſtuntur τετράσιχα ibidem ſunt forma διςίχων expreſſa; ex. gr. Principium Dedicationis ad Ludovicum Regem, quod hac facie prodit apud Flacium.

Ludouuic ther snello
Thes uuisduames follo,
Er Oſtarriche rihtit all
So Frankono Kuning ſcal.

In MSS. modo dictis hac ratione repræſentatum occurrit:

Ludouuig ther snello. Thes uuisduames follo.
Er Oſtarriche rihtit all. So Frankono Kunig ſcal.

Quod ipſum jam olim monuit Stadenius in ſpecimine Lectionum Antiquarum Francicarum in Præfat. ut & in Epiſtola ad Eggelingium, quam exhibet Dominus â Seelen in Memor. Staden. pag. 261. Maluimus autem modum â Flacio uſurpatum, & â Schiltero retentum, ideo ſervare, quia in Gloſſario aliisque Scriptis Schilterianis verſus juxta Hypotheſin τετραςίχων numerati allegantur; & præterea alii Eruditorum, qui ad Otfridum provocant, hanc numerandi citandique rationem ſequuntur.

Præterea notandum in ſupra laudatis MSS. plurima occurrere Puncta, & notas diſtinctionis; quæ tamen omnia hîc imprimi neceſſarium non duximus. Quæ autem ſit illorum punctorum ratio, Viri quondam Ampliſſimi & Conſultiſſimi, Dn. Jo. Phil. SCHMIDII, Argentinenſis, & Conſiliarii quondam Lejnienſis, ſeu teſtis αὐτόπτου, verbis exponere liceat. Ille in ſuis animadverſionibus ad P. Lambecii Obſervationes ſuper Codicem MS. Voluminis Evangeliorum Otfridi, (quas ſcriptas ad me an. 1714. ſponte ſua miſit) pag. 24. ita loquitur.

Ratione punctorum in genere obſervandum, per univerſum opus Otfridianum ea regulariter non adhiberi, niſi ad unum Tetraſtichon in medio verſu ab altero ſeparandum; finito enim verſu nulla aut rarius adhibita cernas puncta. Quæ vero hoc præcipue loca frequentiora ſpectas in mediis Tetraſtichis, ea ultra hunc locum vix alibi taliter occurrunt, minime quidem tali frequentia. Unde non facile fuerit dictu, an â Scriptoris, an Reviſoris vel aliusvis manu, aut in quem uſum fuerit hic cumulata: Cum tamen character literarum hoc ipſo in loco atque circa initium hujus exordii appareat aliquanto minutior ab inſequentibus Tetraſtichis, differentia manus ſcribentium iſtud omne attribuendum eſſe cenſuerim. Præter iſtum vero Segregationis uſum in Te-

Digitized by Google

IN OTFRID. ADDITUM.

in Tetraſtichis Operis hujus Otfridiani, inſignis alius quoque deprehenditur in ſeparatione vocum atque literarum, quæ uti ſcribæ incuriâ junctæ, vix, imò plane non aliquibus locis fuiſſent diſcretæ, locumque maximis dubiis difficultatibusque reliquiſſent, niſi exquiſitiſſima Reviſoris, Otfridi forte ipſius, cura atque diligentia ea omnia nunc cernere liceret complanata; cujus rei exemplum ſuo, ni fallor, loco oculis ſubjectum apparebit. Alius iterum Punctorum uſus eſt, quando præter ſupra in præcedentibus dictam Eliſionis notam, pro literis, ſyllabis aut verbis integris, Scribæ incuria omiſſis, ſuis quibusque locis reponendis, inſertionis notam quoque conſtituunt: Aliter iterum Subſtitutionis notam gerunt literarum, nempe unius pro alia. Aliter iterum, non eliſionis ſaltem poëticæ, ſed omnimodæ deletionis literæ vel ſyllabæ in mediis vocibus, notam repræſentant. Inſertionis nota in hoc præſertim capite habetur verſu 29. ubi vox irreínoc, *correcta eſt in pluralem, hoc modo* irreínco. *Subſtitutionis exemplum eſt in verſu ſeq. atque voce* Theheinâga, *ubi legendum* Thehemiga, *vocali nempe* i, *pro vocali* a *ſubſtitutâ. Plena deletio ſubpunctatione fit literarum, nulla alia ſuperpoſita. Priori uſui in Tetraſtichis diſcernendis affinis eſt ille, quo Orationi in ſua commata ſecandæ inſerviunt, ubi rurſus differentia apparet in eorum appoſitione, qua nempe alia regulariter inferiori literæ lateri ad calcem verborum apponuntur, alia vero ſuperiori lateri ad modum τῶν κώλων Græcorum, velut in hoc ipſo ſuperius allegato ſpecimine apparet, poſt verba* ġaleize· breittin· gu·allicho· *Tandem vero inſerviunt quoque Puncta ſignis Interrogationis, veluti* (؟) *vel alterius nondum certi uſus, veluti* (.,) *vel* (!) *conficiendis; quorum ſuis locis dabuntur exempla.*

Uti autem Puncta, ita & *Accentus* plurimi vocabulis Otfridinis inſcripti reperiuntur in ſæpe nominatis MSS. De iis iterum audiri meretur *D. Joh. Phil. Schmidius* in ſupra allegatis Animadverſionibus pag. 25.

Circa Accentus notandum, uniusmodi ſaltem in Otfridianis Evangeliis, quemadmodum in cæteris ejus vetuſtatis Monumentis Alamannicis iſtos deprehendi, omnes nempe ad modum Acutorum apud Græcos, niſi quod alii magis acutiores ſpectentur, hoc modo (ˏ) *alii magis incurvati, hac forma* (ʻ) *Hi fere regulares ſunt, nominibus, verbis aut etiam particulis ordinarie ſuperimpoſiti, acutiores fere ſolummodo dictionibus ex duabus ſyllabis mere vocalibus conſtantibus applicatas deprehendas, veluti voculis* íá, ío *&* iú, *aliisque his annexis & ſimilibus. Ubi peculiariter adhuc circa has vocuſculas notandum, iſtarum vocalium unamquamque ſuo accentu regulariter inſigniri, quandoque & ſæpiuſtamen voculas illas tribus accentibus cumulatas, rarius uno ſaltem notatas, rariſſime, absque omni accentu reperiri. Obſervari licet & aliud Accentuum genus, qui duplicati ſunt, in unum tamen acumen infra deſinentes, hoc modo* (◠) *quales ſuper voculis monoſyllabis* io, iu *& ſimilibus ſaltem impoſiti reperiuntur. Quis vero in genere Accentuum horum in Dictionibus Germanis Uſus, & num ſolummodo depreſſioni, vel elevationi vocis, vel Syllabis brevibus aut longis efficiendis, qui maximus tamen, & minime temnendus juſtæ lectioni veteris linguæ Teutonicæ aſſequendæ eſſe poterit, inſerviant, penes vetuſtatis iſtius magis ſcitos Teutonas eſto judicium. Quemadmodum vero proxime de Punctis dictum, quod ſignis quibusdam conflandis adhibita inſuper fuerint, ita præprimis accentuum concurſu iſta ſigna effici videmus, niſi quod tamen aliquando accentum pure & absque puncto, hac ratione* (ˊ) *pro ſigno exhiberi deprehendatur.*

Licet autem Adjectio Accentuum non omni caruiſſet utilitate, attamen illi, ne nimis caro veniret hoc opus, ſua jam natura ſumptuoſum, anxiè curandi non fuerunt. Sine magno autem damno omitti potuiſſe ſummorum in hisce literis Virorum, STADENII, & EGGELINGII ſententia fuit. Ille in literis ad Eggelingium de die 28. Novembris anno 1707. ita loquitur: *Cum itaque jam codice tuo Flaciano, & indice erratorum in eo toto libro inſtructus ſim, nihilque fere obſcurum mihi ſit in eo intelligendo, id unum editionem remoratur, quod accentus, de quibus ſatis magnifice loquitur Lambecius, in Codice Flaciano non ſint appoſiti, niſi rariſſime, cum, ut ex Supplementis Lambecianis apparet, ii omnibus lineis incumbant. Ego, ut dicam, quod ſentio, eos ſupervacuos eſſe ſtatuo, & Otfridum ſuo tempore iis, æque ut nos hodie, carere potuiſſe: ſcanſio & ſenſus æque bene ſine iis pr[illegible]t: & more ſui ſeculi ſolum abreptum fuiſſe Otfridum, palam eſt. Id unicum animadverto, [illegible]s hos in vocibus polyſyllabis illi ſyllabæ, quæ radicalis [illegible], impoſitos eſſe, qui uſus tamen eſt exi[illegible] præſertim parum exercitato. Conſtat enim facile, quæ Syllabæ ſint præfixæ, quæ terminationes. Ut vero perſpecta radice, dubium tamen maximu[illegible]que ad radicem vocis non pertinenanet in ſignificato eruendo, ad quod accentus nil confert.*

Cui reſpondit ipſis Nonis Januarii anni 1708. Eggelingius : *De Accentibus vero in codice Otfridi Lambeciano vel potius Cæſareano, quid dicam, fere neſcio. Hoc tantum poſſum : ſuſpicor Otfridum ipſumnllos non addidiſſe : neque enim tunc temporis vel Græcis, vel Germanis, vel Runis, vel Belgis apices erant cogniti, ſed ut pleraque Gloſſaria vetuſta Teutonica, in gratiam Monachorum, clauſtra Germanica inhabitantium, hujus autem linguæ ignarorum, conſcripta reor, ideoque eos, quo facilius hæc addiſceretur & concinnius pronunciaretur, additos; ſic eandem ob rationem Otfridianis, quamvis â recentiori manu, fuiſſe adpictos : etenim Theotiſcam illam linguam ſine accentuatione olim â peregrinis æque difficulter potuiſſe legi & intelligi, ut hodie Chinenſium â Miſſionariis Europæis.*

Nunc dicendum venit, quid circa opus Otfridinum hac in Editione fuerit præſtitum. Primo quidem Schilterus exhibet Textum Editionis Flacianæ, partim ex ingenio, partim ope eorum, quæ Lambecius in Bibliotheca Vindobonenſi & Freherus in variis lectionibus MSS. annotaverat, correctum, & in linguam latinam verſum ; deinde Notas ad Textus illuſtrationem aut confirmationem facientes ſubinde exhibet. Miſerat quidem ad B. Schilterum Vir de bonis literis egregie meritus B. Dn. Schmidius, jam an. 1704. 25. folia, ex codice MS. Vindobonenſi deſcripta, imo depicta; ſimile quoque fere officium eidem præſtiterat Dn. Frid. Roſtgaard, Danus, mittens ipſi an. 1699. *Emendationes Otfridi ex antiquiſſimo Codice MS. Palatino-Vaticano* Romæ â ſe collectas ; ſed neutrum horum Schilterus, partim aliis negotiis impeditus, partim morte præventus, cum Flacianâ Editione contulit. Poſtquam itaque modo laudatus Dn. Schmidius ſingulari hujus ſtudii amore actus, reliqua 27. folia, ex Codice Viennenſi ſumma cum cura deſcripta, ad me miſiſſet, Roſtgaardiique etiam Emendationes in manus meas veniſſent, nolui deeſſe petito Viri de re literaria eximie merentis, *Dn. Danielis Bartholomæi*, Bibliopolæ Ulmenſis famigeratiſſimi, quo id agebat, ut, quæ deeſſent labori B. Schilteri, ipſe pro viribus ſupplerem. Eo promtius autem oblatum munus ſuſcepi, quo majori in has literas amore feror, quoque honeſtius eſt, Publico ſimul & Famæ fideliſſimi Præceptoris ſervire.

Contuli itaque Textum, qualis â Schiltero exhibetur, integrum cum toto Codice Vindobonenſi & Emendationibus Roſtgaardi, decerptis ex Codice Vaticano. Imo & contuli ipſum illud MS. quod Typographis inſerviebat, cum Flaciana Editio imprimeretur, quodque nunc Illuſtre orbis literarii Decus, Generoſiſſimus Dominus, *RAYMUNDUS de KRAFFT â Delmenſingen, Libera S. R. J. Civitatis Ulmenſis Conſularis meritiſſimus, Patronus meus Optimus Maximus*, nunc poſſidet. Licet autem non facilis ſim ad lapſus aliorum, inprimis Præceptorum ſub cenſuram revocandos, tamen Publici boni amore raptus, non potui, quin, uti B. Schilterum humani aliquid paſſum eſſe deprehendi, per notulas quasdam ſubjunctas medicinam afferre tentarem. Quod an feliciter ceſſerit, æquis rerum arbitris judicandum relinquo; ſimulque peto obſecroque, ne quis hunc conatum imputet carpendi vel (quod pejus eſt) injuriandi libidini.

Cæterum meliora ſine dubio ad poliendum Otfridum noſtrum afferri potuiſſent, ſi quæ B. *Dn. Dietericus* à STADE, Vir quondam in Antiquitatibus Germanicis verſatiſſimus, magna Eruditione, ac labore ſummo Otfridi illuſtrandi cauſa compoſuit, inſpicere licuiſſet, ſed hanc Corinthum adire mihi non contigit. Quid autem â Stadenio (cui res Germanica plurimum debet,) in hoc ſtudiorum genere, vel affectum, vel perfectum fuerit, diſcere licet ex *Memoria Stadeniana*, quam Dn. Jo. Henr. *â Seelen*, Rector Gymnaſii Lubecenſis meritiſſimus hoc demum anno edidit. vid. cap. IV. p. 138. qui etiam nos docet, V. Cl. Dav. Hofmannum, de Otfrido, Monacho Weiſſenburgenſi, quatuor Evangeliorum Interprete, egiſſe in eleganti Diſſertatione, Helmſtadii anno 1717. habita.

Vale, benevole Lector, & conatibus noſtris fave. Scribebam Argentinæ d. IV. Cal. Nov. 1725.

DEDI-

Digitized by Google

DEDICATIO

MATTHIÆ FLACII, ILLYRICI.

Nobili genere ac Virtute Viro D. Adolpho Hermanno Rideſel in Eiſenbach, Marſchalco Haſſiæ hæreditario, Domio & Patrono ſuo, optat M. Flacius Illyricus ſolidam ſinceræ Chriſti religionis cognitionem, Zelum, ac conſtantem Confeſſionem.

NObiliſſime & Clariſſime Vir, ac Patrone pluri- *Libri hujus commendatio.*
mum obſervande, Theſaurum hunc egregium antiquitatis (ut hoc præclariſſimum monumentum Beatus Rhenanus vocat) Theutonum gentis regione & hominum frequentia ampliſſimæ ob plures cauſas, magno labore tum repertum, tum etiam â quodam doctiſſimo & pientiſſimo viro deſcriptum jam diu in publicum evulgare, multos ſollicitando & orando, ſedulo conatus ſum, ac tandem *& tandē* etiam vix perfeci: quas cauſas hic non tam ideo enumerare libuit, ut facti mei rationem, tibi alioqui non ignotam redderem, quam ut tanto pluris hoc opus Germani aliique, facerent, majoresque etiam fructus inde perciperent. Prima ſane ea cauſa eſt, quam etiam ipſe Otfridus, hujus libri Auth- ſibi ſcribendi fuiſſe dicit: ut qui vel canendo vel legendo occupantur, aliis v- inutilibus, vel etiam noxiis cantilenis aut ſcriptis, inde ad ſalutarem tractatio-em, lectionem, cantionem, ac meditationem Scripturæ & Sacroſancti Evangeli Chriſti, quod hic Rhythmis vertitur, invidentur ac retrahantur: quam quidem eximium planeque divinam utilitatem, nunc etiam eccleſiaſticæ vulgaris linguæ cantilenæ, maxima ſpiritus energia, potiſſimum â Luthero compoſitæ, egregie præſtant. *cauſa I. Divina utilitas.*

Secunda eſt, quod cum omnes vetuſtas res, etiamſi ſint tantum lapides ſculpti, vetera ædificia, arma, picturæ, numismata, aliæve res, ob ſolam earum antiquitatem admiremur: quanto magis par eſt, cunctos hoc vetuſtiſſimum monumentum, ſacram inſuper doctrinam continens, magnificere. *II. Antiquitas.*

Digitized by Google

III. Exemplum lectionis in vernaculo. Tertia est, qiod cum nunc acriter controvertatur, an liceat sacras literas â mul-tituline, idque præsertim vulgaribus quarumvis gentium linguis legi: hic habemus illustrem quæstionis istius decisionem, quod olim tempore Christianissimorum Cæsarum, Caroli M. & Ludovici Pii, cum Episcopi essent adhuc literatiores, & Ecclesiæ religioque nonnihil magis florerent, quam postea, quando hoc opus compositum publicatumque est, non tantum fas piumque est habitum, vulgi manu sacras literas teri, sed etiam vulgaribus Rhythmis vulgo passim decantari & celebrari.

IV. Linguæ monumentum. Quarta causa est, quod cum omnes homines merito, ac secundum Dei mandatum suos parentes, & quosvis majores antecessoresque ac ipsorum etiam quasvis res, monimentave magnificiant: quanto æquius est omnes Germanos suorum majorum linguam monimentaque aut libros eam continentia magnificere? Eorum igitur studiis votisque gratificari voui: ut & in hac parte meam erga Germaniam voluntatem testatam facerem: præsertin autem gratitudinem, ob acceptam inde veram religionem doctrinamque; & diutinum hospitium, ac insuper ductam hinc uxorem, & genitos XVII. liberos, quorum IX. jam ad Dominum commigrarunt: præsertim vero, quia Deus voluit, me in hac gente, de sua hisce postrenis temporibus ex ingenti misericordia, instaurata veritate, contra multiplices corruptelas nebulasque, quæ ei offunduntur, contraque instaurationem veterum tenebrarum, testimonium publice dicere, quoquo demum modo Satan ejusque organa, vel etiam alii hominum filii de me blaterent: quorum oblatrationes, Deo & bona conscientia fretus, floccipendo.

V. Germanorum nobilitas & vetustas. Aristot. Linguæ Constantia. Quinta causa est, quod hinc cognoscitur hujus gentis nobilitas, vel potius ingens Dei erga illam beneficium. Aristoteles enim dicit: *Nobilitatem esse veterem hereditariamque virtutem, aut veteres divitias.* Hæc quoque sane non parva nobilitas, & simul ingens Dei beneficium est, quod jam ut minimum duobus millibus annorum hæc gens hasce sedes, & hanc linguam semper fermè florens ac regnans, certè nunquam diu serviens, retinuerit. Etsi enim pronunciatio & terminationes vocum non parum variaverint, sicut etiam in vicinis regionibus dialecti variant, tamen voces sunt pleræque omnes eædem: cum contra aliæ gentes aut sint ex diversissimis populis confusæ, aut ex aliis sedibus in alias subinde propulsæ, vel abactæ, aut etiam linguam prorsus mutaverint, & ex diversis conflarint, & denique diutissime alienum jugum passæ misere servierint. Quod autem eadem lingua verbaque maxima ex parte jam olim fuerint, quæ nunc quoque sunt in usu, testantur luculenter nomina propria hominum, qui olim ante Christum fuerunt, quorum etiam nunc Etymologiæ notæ sunt, & communi linguæ respondent. De qua tota re ac præsertim de Vetustate gentis & linguæ Germanicæ, vide Aventinum libro primo suorum Annalium. *Aventin.* Admoneantur igitur hoc ipso suo vetere monumento nobiles, & quasi αὐτόχθονες Alemanni, non solum de hoc ipso immenso Dei beneficio: cui nunc etiam illud longe majus accessit, quod filius Dei in hac gente, & per ejus gentis homines, in hisce horrendis tenebris primum veram religionem instauravit: sed cum etiam videant, vicinas olimque nobiles ac florentes nationes, Græcam, Illyricam, Pannonicam, Belgicam, Livonicam, alasque horribiliter, partim in miserandam servitutem redigi, partim etiam plane aboleri; evigilent tandem statuantque, se quoque mensuram peccatorum suorum egregiè impleviſſe & etiamnum multiplicibus malefactis sibi iram in die iræ cumulare. Non profecto tantum in bonum, tam citatemque hominibus instauratur prædicatio divini verbi, & ista evidens Dei visitatio: sed mortis est etiam eritque odor mortis: & plerumque sane ea tunc demum â Deo ordinantur, cum jam securis iræ divinæ ad radicem arboris posita est. Christus petra scandali, conterensque adversarios insanientes, *Psalm.* 2. & 110. nunc accedente fine mundi, de cœlesti monte deorsum ruens, sicut jamdudum caput, pectus, ventremque & fœmora & tibias mystici gigantis Danielis contrivit, Antiochumque istum patefecit, & fregit prostravitque; ita etiam tandem reliquum pedum digitorumque, exultante interim illo blasphemo cornu bestiæ, conteret, donec tandem omnia adversa pedibus suis subjiciat. Agnoscant ergo Germani tempus istius admirabilis visitationis, contemplantes etiam proximarum gentium, Gallicæ, Brabanticæ, Danicæ ac Suecicæ tristissimas iræ divinæ acerbissimasque flagellationes, diligenter secum illam historicam Christi regulam meditantes: *Nolite putare, quod illi sint peccatores præ vobis. sed nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.*

Sexta

Digitized by Google

Sexta causa est, quod cum hæc lingua multas habeat propagines, aut certe plurimas voces aliis linguis communicarit, ut Italicæ, Gallicæ, Hispanicæ, Anglicæ, Poloniсæ, Bohemicæ & aliis, quæ nunc vel sono ipso, vel etiam illa veteri notione minus notæ sunt, cognita non nihil hac vetustiore forma istius sermonis, tanto clarius illis ipsis peregrinis gentibus illarum vocum origines simul, & significationes innotescent. Narrat Julius Cæsar, sacerdotes Gallorum (qui, ut Aventinus probat, olim etiam Germanicè sunt locuti) vocatos esse *Druidas*, cujus vocis Etymologiam liquido hic liber indicat, cum totis *Trutin* * vocat Deum: ut Druidæ idem sint, quod divini viri, aut Dei ministri. Trutin autem ideo putant aliqui Deum dici, quod sit fidelis, verax ac constans, sicut etiamnum ista locutio celebratur: der treue GOtt, & Paulus inquit: *Fidelis Deus.* Nomen *Marsalck* facile ex hoc libro intelliges significare, ministrum equorum aut rei equestris, cum hinc animadvertes *Salch* significare ministrum aut famulum, nempe ministrum principis, qui rem equestrem, equitesque & aulam curet aut regat. Omnino plurimum hujus libri sermonisque cognitio proderit ad cognoscendas Etymologias & origines vocum Germanicarum, & plane ad plenius cognoscendam hanc linguam. Nam & propagines variarum vocum ex illis primis thematibus, aut (ut Hebræi Grammatici loquuntur) radicibus deducuntur: & ex illo veteri vocum usu præsens istarum vocum significatio ususque & abusus plenius cognosci potest, plane non dubitanter possis statuere ac dicere, quod sine hoc quasi Etymologico linguæ hujus, nemo eam plene perfecteque cognoscere possit.

VI. Usus in aliis linguis inde ortis.

Druidæ.

Marscalk

Septima, navavit bonam operam Avenarius in suo Hebræo Lexico, monstrans tres istas primarias & originarias linguas, Græcam, Latinam, & Germanicam habere suas originales voces ex Hebræa. Idem de Illyrica aut de Slavonica aut Vandalica monstrari haud difficulter posset, quæ itidem latissime per Europam, â mari Adriatico, usque ad Balthicum, aut etiam Hyperboreum Oceanum & Euxinum extenditur. Porro ejusdem Hebrææ Linguæ propagines esse Chaldæam, Arabicam, Punicam & Turcicam, etiam facilius esset monstrare, quod illæ multo magis ad matrem accedant. Istud vero ipsum de Origine hujus Linguæ ex Hebræa, multo etiam magis ex hac vetustiori forma, aut dialecto Germanici sermonis demonstrari posset, cujus primaria themata propius ad illam sono & sensu accedunt. Vox *Kerle* olim significavit hominem, sicut & adhuc in Suecia & in Saxonia: quam vocem si ad Hebræam Linguam referas, præclarissimam profecto Etymologiam habet: notat enim invocatorem & Cultorem Dei, quod idem est, ac si dicas, hominem esse filium & imaginem Dei, quæ vera primariaque hominis ratio, natura ac forma est.

VII. Origo linguæ ex Hebræa.

Kerl.

Monstrata vero sic vetustate Hebrææ Linguæ & Gentis (quod etiam Hebræa nomina Græcarum literarum testantur) ultro inde consequeretur non tantum veritas istius sacræ Historiæ, de linguarum dissipatione deque omnium gentium origine, â Noacho & filiis Hebraice loquentibus, sed etiam Historiæ illius totius, ac insuper Religionis vetustas simul & veritas. Utinam autem aliquis ocioſior doctiorque ac diligentior hanc sibi operam desumat, aut accuratius pleniusque ostendat, omnium linguarum originem & præsertim originalia themata ab Hebræa exorta esse. Incœperam ego quidem ipse istud opus tentare jam ante annos 23. sed postea gravioribus rebus, curis ac laboribus retinendi cœlestis depositi impeditus, illud omisi Ad quod argumentum faceret etiam, quod pleræque gentilium tandem corruptæ fabulosæque historiæ, sicut & ritus sacrorum corrupti & etiamnum circumcisio Mahometanis usitata monstrari possunt, habere suam originem ex veris sacrarum literarum monumentis, historiisque Hebræorum.

Octava causa hujus editionis est, quod aliqua indicia purioris religionis (quantumvis jam tum valde incœperit declinare) hinc haberi possunt: Cujusmodi est, quod dixi, omnibus tunc licuisse *vulgari lingua* sacras literas lectitare & cantillare, deque iis cum aliis loqui & conferre. Præterea, quod fuerit tunc adhuc magnum studium cognoscendi verum Deum, ejusque voluntatem ex ipsismet literarum fontibus, seu ex scrutatione sacrarum literarum, non ex *hominum traditionibus* & putribus lacunis, quibus frustra Deus agnoscitur & colitur. Ipsum profecto solum nomen GRATIÆ ** hisce libris pro titulo im-

VIII. Veritas Religionis.

* Thrutin, Druchtin, DEUS, Dominus: diversa vox â *Drut*, fidelis. vid. Gloſſar. noſtrum.

** Sed vide Petri Lambec. Lib. 2. Biblioth. Cæsar. c. v. p. 417.

Digitized by Google

lo impoſitum, ſatis liquido teſtatur, Chriſticolas adhuc tum temporis ſacroſancta Evangelia, quæ in hoc opere verſu convertuntur, pro lætis quibusdam nunciis gratiæ ac favoris Dei per Chriſtum parti habuiſſe, non pro ſevera legum ac mandatorum exactione, minarumque, iræ ac pœnarum Dei denunciatione: ut poſtea plerique perperam de Evangelio, tanquam nova, exactioreque quadam lege ſenſerunt & diſſeruerunt, Chriſtumque pro mero Legislatore, & auſteriore Moyſe, quam ille prior fuerit, habuerunt.

Quin etiam ipſe Author ſcopum hunc omnium Evangeliſtarum titulumquè & fidem ſuam pientiſſimis verſibus, aſſerentibus gratuitam juſtificationem contingentem ſine noſtris meritis, expoſuit. Id enim ipſum in Præfatione inter alia de hoc ſummo ſalutis noſtræ Dogmate canit, ut mox in ſequente Epiſtola ejus verſus adſcribemus. Illud quoque in hac parte non negligendum eſt, quod hoc opus tantum ſuo Archiepiſcopo examinandum & probandum commendat, non id pontificis beatorum * pedibus & Romanæ Eccleſiæ ſubjicit, ſicut poſtea fieri neceſſe fuit, & etiam nunc (proh pudor) adulatorie paraſiticeque à plerisque factitatur: & in ſuper pro fidei articulo habetur doceturque. Tanta erat adhuc tunc libertas Eccleſiarum & Paſtorum, quam poſtea contraria extrema prorſus tyrannis eſt conſecuta.

Nec illud profecto etiam leve indicium veſtigiumque purioris doctrinæ eſt, quod tunc ſacerdotes aliique Doctores judicaverunt, utile eſſe, omnia ſacra myſteria omnibus Chriſtianis eſſe notiſſima, ſicut & olim ſancti Apoſtoli docuerunt, eoque vulgari ac plane intelligibili ſermone multitudini ſacra ſcripta propoſuerunt. At poſtea perinde ſibi ſolis clavem ſcientiæ rapientes ſpirituales iſti (uti ſe vocant) omnia ſacra myſteria occultarunt, ſicut Cicero ſcribit, veteres Romanorum ſacrificos & legulejos in occultatione faſtorum factitaſſe. Quo ſcilicet vulgus hominum omnium illorum myſteriorum ignarum & ſemibrutum ipſis tanto magis obnoxium foret, ſibique quidlibet, vulgo ob imperitiam non reclamante, liceret.

IX. Regnum Chriſti. Nona cauſa eſt, ut hinc appareat, Chriſtum ſemper ad dextram Patris glorioſe regnare, & ſubinde in omnibus gentibus mittere ac largiri dona hominibus, excitando ſuos miniſtros, qui ſacras literas illuſtrent, & per eas homines ad ardens pietatis cultusque divini ſtudium excitent inflammentque: atque ita tum hominum ſalutem, tum & gloriam Dei amplificent & inſigniter promoveant.

X. Praxis Pietatis. Decima cauſa eſt, ut & inſtruantur lectores hujus libri doctrina, & inſuper exemplo ipſo pii ſtudii illuſtrandi ſacras literas, & promovendi veram pietatem omnes excitentur, ad parem diligentiam ardoremque rerum ſacrarum ſuæque propriæ ſalutis, & gloriæ Dei, nec degenerent in Epicuream profanitatem, quo nunc ſub finem mundi plerique mortales, proh dolor! maximo impetu degenerant, ruuntque ac currunt. Pulchrum enim ſane eſt, veteres, præſertimque majores ſuos, imitari in re bona, & non in pravis ſtudiis: quo fine jam ante annos 300. Leopoldus de Bebenburg ſcripſit utillem libellum, de zelo ſtudioque pietatis veterum Germanorum.

XI. Libri conſervatio. Poſtrema cauſa eſt, ut ipſe etiam liber extet, hiſtoriaque facti, aut dudum evulgati hujus libri habeatur: atque adeo ut cognoſcatur, jamdudum antea ſæpius ſacras literas in vulgarem Germanorum ſermonem converſas fuiſſe. Nam primum Ulphilas Epiſcopus Gothorum (qui itidem Germani fuerunt) mox poſt Nicenum Concilium, circa annum Domini 370. teſte Theodoreto & Sozomeno convertit ſacrum codicem in Gothicam Linguam, ejusque divini inſtrumenti ope gentem eam, maximo ſub periculo, ad fidem Chriſtianam convertit, quod quidem factum eſt ante D. Hieronymi popularis mei tempora. Hunc vero ajunt etiam in Illyricam aut Sclavonicam linguam, idem ſacroſanctum volumen convertiſſe. Unde forte eſt Moſcouitica verſio ejusdem linguæ, cujus vetuſta exemplaria etiamnum reperiuntur, & aliqua ejus fragmenta, ſicut & Servianæ (cujus gentis idem ſermo eſt) ipſemet in Bibliotheca D. Antonii Venetiis conſpexi. Unde quoque eſt, quod ea tota gens, & Serviana & Moſcovitica, vulgari lingua in ſacris religioneque utitur. *Æneas Sylvius.* De qua re narrat Æneas Sylvius, aut Pius II. olim in quadam Romana Synodo acriter

* beatis.

Digitized by Google

ter disputatum esse, an id sit in ea parte Illyriæ ferendum, ubi Pontifex imperitavit, & tandem esse auditam cœlitus vocem: *Omnis lingua laudat Dominum.* Verum de hac quæstione dogmateque Spiritus Sanctus jam olim 1. *Cor.* 14. disertissime pronunciavit, & multi hactenus luculenter in eo veram sententiam demonstrarunt.

Postea quoque tempore Caroli Magni tres docti viri, *Strabo*, *Rabanus*, & *Haimo* idem sacrum volumen in vulgarem linguam convertisse leguntur: quorum tamen opus tam cito interiisse, valde sane dolendum est. Sed nimirum hoc quoque fraude Satanæ & hypocritarum factum est, qui salutarem verbi Dei lucem pusillis Christi fulgere ferre nequeunt. Sane ipsummet Carolum Magnum patriæ linguæ, quæ fuit Germanica, illustrandæ studiosum fuisse, notissimum est, adeo ut & Grammaticam de ea conscripsisse referatur. Matthæus Paris, Anglicus Historicus, qui longe ante hæc tempora vixit, narrat: Germanos jam olim ante Christi tempora scriptis præsertim rhythmicis, suas historias conscribere fuisse solitos, & quosdam ejusmodi libros nominatim indicat. Idem etiam refert, probatque Joannes Magnus in suo opere. Atque hæc priorum versionum Scripturæ veterumque morum gentis Germanicæ in consignandis suis monumentis, studiaque sacrarum literarum, historia digna est, quæ sciatur, tam ut Dei gloria eluceat, qui in omnibus gentibus præclara ingenia excitat, tum etiam, ut posteri ad majorum suorum virtutem industriamque imitandam exuscitentur.

Matth. Paris.

Jo. Magnus.

Hæ aliæque complures causæ, & præsertim publicæ utilitates, tum ad Dei gloriam ac hominum salutem, tum etiam ad gloriam gentis Alemanicæ, ac denique etiam ad commoda ejusdem, & præsertim Ecclesiæ Dei spectantes, me impulerunt, ut (sicut & prius dixi) jam longo tempore sim conatus, seduloque laboraverim in promovenda impressione hujus operis. Quo quidem me etiam non parum impulit doctissimi viri, beati Rhenani Seletstadiensis gravissimum testimonium & præconium hujus ipsius operis, cujus verba paulo post adscribemus.

Plurimum sane hanc editionem adjuvit eruditione & pietate clarissimus vir D. D. Achilles Gassarus, tum describendo, tum & Lexicon veterum hujus sermonis vocum conficiendo, quo publicæ utilitati & suo ardenti erga patriam & veram Ecclesiam studio satisfaceret: cui ab omnibus ingenuis Germanis Christique fidis Cultoribus gratiæ debentur & habebuntur.

Achilles Gassarus.

Tibi vero, Vir Genere ac Virtute clarissime, hoc Opus dedicare ob plures causas volui, præsertim autem quod & ursisti hanc editionem, & tuam liberalitatem ad eam promovendam promisisti: & denique, quod spero complures Germanica nobilitate atque adeo etiam ex superioribus ordinibus, & præsertim literatis hominibus, ob tuum nomen Librum hunc studiose complexuros esse, & linguam etiam hanc porro illustraturos.

Quod si hoc opus eo studio favoreque excipietur â suis Germanis, quo certe par est, forte aliquando etiam illud alterum majusque volumen edetur, mihi â Te communicatum, in quo Veteris Testamenti Historiæ itidem rythmis ante annos 300. conscriptæ sunt. Sane indigni fuerint, qui de nomine, Genteque Germana glorientur ac nominentur, qui non dignabuntur hoc sacrosanctum vetustatis suæ monumentum habere & cognoscere, suamque maternam linguam & avitum sermonem degustare: præsertim cum ad eum conatum tanta hic præsidia habeant, tum vocum cum præcedentibus congruentiam, tum præfationis versionem, tum Dictionarium adjunctum, tum denique etiam Latinum Evangeliorum textum ad singula loca annotatum, ex cujus collatione facile sensus rhythmorum deprehendi ubique possit. Juvat nos, laudique etiam datur, cognovisse, aut saltem degustasse peregrinas aliquas linguas, unde nullum unquam fructum sis percepturus: quanto vero honestius præclariusque fuerit suorum majorum sermonem exactius cognoscere. Quapropter Tu & hoc Opus, Dedicationemque ejus benigne excipito, & literarum, præsertimque sacrarum, non tantum studiosus, sed & Fautor Promotorque esse pergito: idque omnino agito, ut non postremo loco regnum cœlorum quæras, sicut plerique homines solent, (tametsi & in hoc injuriam eis facio. Plurimi enim nullo prorsus loco & nunquam regnum cœlorum quærunt aut curant) sed primo plane loco illud, juxta mandatum unici nostri Servatoris ambias & secteris.

V. T. rhythmice MS.

Et

Digitized by Google

DEDICAT. MATTHIÆ FLACII, ILLYRICI.

Et quoniam pro tua Dignitate, Prudentia, Virtute & aliis eximiis donis ſæpe ad ſummos Germaniæ proceres aditum habes, id omni ſtudio conatuque apud eos agito, monendo & urgendo, ut *præſentes controverſiæ religionis* non violento furore opprimantur, ſed potius legitima cognitione dirimantur. Sed bone Deus, quantus eſt Satanæ furor, quantaque in genus humanum potentia, quod cum etiam in minimis litibus, ubi de paucis aliquot nummis rebusque vilibus contenditur, omnes putant placide quieteque ac legitime progrediendum eſſe, uti auditis recta ratione partibus, probeque omnibus ad cognitionem facientibus perveſtigatis ac examinatis, tandem ſervato omni juris proceſſu pronuncietur, executioque debita ratione fiat. At in religionis controverſiis contra nunc plerique temere ac non lectis cognitisque utriusque partis ſcriptis, dictis ac teſtimoniis, judicant, pronunciant, clamant ac vociferantur, horrendis convitiis infamationibusque confeſſores veritatis proſcindunt, & denique qui poſſunt, etiam violentiam adhibent. Olim in omnibus difficultatibus controverſiisque religionis & hæreſibus ſecundum Chriſti ordinationem præceptumque ſoliti ſunt ſacerdotes & epiſcopi, promoventibus id principibus & regibus convenire, ibique ex verbo Dei recta ratione conferre ac diſputare & verum â falſo ſecundum ſcripturam diſtinguere. At nunc, proh dolor! contraria potius omnia fiunt. Quæ cum & triſtia horrendaque ſint, & ab omnibus cernantur, commemorare non eſt neceſſe, atque adeo etiam ob eorum fœditatem cruciatumque animi cordique mei inde orientem longe acerbiſſimum non libet.

Tu vero, Vir Præſtantiſſime, qui ſcias Te nomen Chriſto ad iſtam ipſam ſacroſanctam militiam dediſſe, perge in ea ſtrenue, nec moveare Epicureis ſermonibus Nimbrodicorum iſtorum venatorum, qui tantum gentiles Deos, Bacchum, Venerem, Martem, Plutum & Deliam Mercuriumque colunt, tantumque ſua ſtudia moresque magni faciunt, & Chriſtum cum ſuo cœleſti regno contemnunt, & ab eo viciſſim contemnuntur: ſciens Te ampliſſimam remunerationem ab illo ſummo, victorioſiſſimoque Duce, cum in extremo judicio ultimum illum ſuum cœleſtemque triumphum de omnibus hoſtibus ſibi pleniſſime ſubjectis, nempe de Satana, peccato, morte & toto mundo, aget, recepturum eſſe.

Dominus JESUS Eccleſiam ſuam religionemque, & omnes ſuos fideles potenter ſuo S. Spiritu regat & conſervet, contra omnes Satanæ & impiorum nequiſſimas machinationes ignitaque tela tueatur, ob miſericordiam & veritatem ſuam, Amen. Vale in Chriſto unico mundi Servatore, ſemper feliciſſime: Argentinæ, anno Adventus Meſſiæ unici Servatoris totius mundi 1571. Calendis Septembribus.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO GERMANICA
MATTHIÆ FLACII, ILLYRICI.

Dem Geſtrengen und Ehrenveſten Herrn Adolph Herrmann Riedeſel in Eiſenbach Erb-Marſchalk in Heſſen meinem günſtigen Herren und Patron wünſche ich Matthias Flacius Illyricus vollkommene Erkandtnus der reinen Religion und Lehre Chriſti ernſten Eyffer ſampt beſtändiger Bekandtnus.

Eſtrenger Ehrenveſter Günſtiger Herr, die hochwichtige Urſachen warumb das ich in Truck habe laſsen ausgehen diſs alte Buch, darinnen vor 700. Jahr die vier Evangeliſten reimenweis in eine einige Erzehlung der Hiſtori undt Predigten Chriſti zuſammen bracht undt in der alten Teutſchen Sprach vertolmetſcht worden ſeyn, undt auch den vielfältigen Nuz undt Frucht, ſo der Chriſtlich Leſer daraus nemmen kan, hab ich nach der leng in der Lateiniſchen Vorred erzelet, das es ohnvonnöthen allhie abermal dieſelbige zu widerholen. Wiewohl wann gleich kein andere urſach were, warumb die freye undt ehrliebende Teutſchen ſolten das Buch lieb haben undt hochachten, ſo iſt dieſe wichtig und groſs genung, daſs nachdem alle Menſchen gern von ihren Eltern undt Vorfarn viel wiſſen wöllen, auch alles ſo bey inen gewohnlich undt gebreuchlich hochhalten, weil auch alle Menſchen gern etwas beydes von den uralten undt von frembden Sprachen wiſſen: ſo mus einer ihe gar ein Stock, undt ſo zu reden kein rechter Teutſcher ſeyn, der nit auch gern etwas wiſſen wolt von der alten Sprach ſeiner Vorfarn und Eltern, welches mann dann aufs beſt undt leichteſt aus dieſem Buch haben und vernemmen kan, ſonderlich weil der Leſer alhie ſo mancherley behelff und förderung dazu hat, als nahmlich die Erklerung der alten Wörter, (a) die vertolmetſchung der Vorrede, undt endlich den lateiniſchen Text der Evangeliſten, der hin und wider in dieſem Buch vertolmetſchet iſt. Will derowegen jezt nur etliche andere Stuck hierzu gehörig anzeigen: Als nammlich furs erſte, das der Meiſter dieſes Buchs iſt geweſen ein Gottſeliger gelehrter Münch, (ich mein aber ein ſolcher Münch wie ſie vor Zeiten geweſen, da ſie wahrhafftiglich reichtum, ehr undt die Wohlüſten dieſer Welt verlaſſen, undt ſich gänzlich zum dienſt Chriſti undt ſeiner Kirchen ergeben, undt derowegen auch ſtudieret, gearbeitet, gelehret, undt geprediget haben: nicht wie die neue, die neben der abgötterey nur den Gott Baccho oder Baucho ſampt ſeiner Schweſter Venere undt Bruder Pluto, damit ſie zum Plutone kommen, treulich dienen) genant

Recapitulatio cauſarum ex 1. præfat.

Nova cauſa 1. Autor Libri Monachus verus.

(a) Hoc Gloſſariolum Gaſſari Editioni huic non eſt adjectum, quia non multa continet; & omnia multo melius & lautius ampliusque in meo Gloſſario Francico & Alemannico exponuntur.

Digitized by Google

nant Otfrid aus der erbarn undt alten Stadt Rein Weiſſenburg, da auch nach jeziger Zeit, Gott hab lob, die wahre Religion durch Fürderung der namhafften Herren Elephanten undt anderer Gottſeliger Herren erhalten wird: undt hat dieſer Otfridus auch andere mehr Bücher zu gemeinen Nuz geſchrieben, wie aus ſeinem Leben kurtzlich von Trithemio angezeiget zu ſehen iſt.

II. Ferner ſo hat der hochgelehrte Mann Beatus Rhenanus von Schletſtat dis Buch, da ers zu Freiſing in Beyern geſehen hat, hochgerühmbt, wie ſein Zeugnus hernach geſchrieben bezeugt: da er auch ſaget, es ſey treffenlicher Schaz der uralten Teutſchen Kleinoten. Er zeiget auch an, wie hoch ſich der fürtreffenliche Held Keyſer Maximilian nach ſolcher alten Teutſchen Schrifften geſehnet habe, und wie hoch er alle diejenigen begabet, die ihme etwas ſolches uraltens, ſonderlich von den Buchern undt Schrifften fürgebracht undt verehret haben. Solcher ſein Sinn undt Meinung zeiget an, daſs er ſein Vatterland und Volck lieb gehabt, auch ſeine Vorfar, undt was bey inen löblich geweſen, hochgeachtet, gern erhalten undt gefürdert, undt nit ſtets nach ſelzamen neuen Welſchen, Spaniſchen, Römiſchen dingen gegaffet habe. Es haben auch die Vætter undt alten Scribenten, ſo vor dauſent oder dreizehenhundert Jahr gelebet haben, die uralte Lehr, Religion, Regiment undt Weis der Kirchen Chriſti hoch gepreiſet undt gerühmet, undt ſich über ihr Zeit und Stant beklaget: derer Vætter Sprüche jezt unſere Widerſecher die Papiſten gar übel misbrauchen, gleich als ſie das jenige hetten gelobet undt gepreiſet, das zu unſern und nicht zu ihren Zeiten hette mœgen alt geſchæzt undt genennet werden: welches je ein grober Betrug iſt. Dann wann ſie von den alten Zeiten, Stand und Religion geredt haben, und geklaget, über ihrer Zeit Neuerung, ſo haben ſie gemeinet, die Lehr und Religion, auch Stand undt Regiment den Kirchen, ſo drey oder vier hundert Jahr für ihnen, als nammlich zur Zeit Chriſti und der Apoſtel im Gebrauch geweſen, undt freilich nicht der Stand undt Sitten der Kirchen, ſo etlich hundert Jar nach ihnen erſtanden iſt, dahin mann jezt ihre Sprüche mit Gevvalt deuten und ziehen will. Es iſt aber freilich nicht ohne, das Virgilius der treffenliche Poët ſchreibet, das alle gute ding immer von Tag zu Tag abnemmen, wannn mann ſich gleich hoch bemühet, dieſelbige in ihrem vorigen guten Stand zu erhalten. Solches aber geſchicht zu vorauſs in der Kirchen undt Religions-Sachen, daſs ſie alle Tag je længer je mehr verfinſteret und verkehret werden, nicht anderes, als ein wolgebauetes Haus immerzu ærger undt baufelliger wurde, biſs daſs es ein guter Meiſter widerumb von neuen erbauet.

Alſo thut auch GOtt der Himmelliſche Vatter, der hœchſte Schœpffer undt Baumeiſter, ein Stiffter undt Urſacher alles guten, ſonderlich in der Kirchen, welcher je zu Zeiten undt offtmals an ſeiner Kirchen und Religion, wiewohl auch in weltlichem Stande undt Policei dasjenige wiederum beſſert undt auffrichtet, was der bœſe feind undt die menſchen verkehret undt verderbet haben, undt alſo gleich als neue encenia oder Kirchenweihe halt.

Solches iſt gar offtmals geſchehen, wie aus der Heiligen Schrifft undt andern Kirchen-Hiſtorien zu ſehen iſt, als erſtlich zur Zeit Enoch, dernach zur Zeit Noah, Abraham, undt ſonderlich zur Zeit Moiſi: weiter darnach zur Zeit Samuelis, Davidis, Ezechias, Joſaphat undt Joſias, zu vorauſs aber zur Zeit Chriſti undt der Apoſtel: welcher mit der Geiſel und mit dem Schwærdt ſeines Worts allerley Wuſt undt Grewel ſampt ihren Meiſtern undt Kremern, ja Raubern undt Mœrdern aus ſeines Vatters Haus ausgemuſtert undt ausgefeget hat: welches Haus dazumal, wie er ſelber bezeuget, zu einer mœrder-gruben durch die mancherley Verfürer gemacht war. Er iſt freilich der rechte Engel des bunds, der rechte Lauterer oder Reformierer der Leviten, wie Malachias von im geweiſſaget, ein meiſter undt ausfeger ſeiner Kirchen geweſen, in deſs hænden die rechte Wurffſchauffel iſt, wie Johannes der Teuffer prediget: undt er hat ſöllen ſeine Tennen recht ausfegen: darnach etlicher maſſen zur Zeit Conſtantini undt Auguſtini, auch Huſs ſeligers: undt ſonderlich zu unſern Zeiten, da der lezte Helias kommen iſt, vor der lezten Zukunfft deſs Herren, Ime den Weg zu bereiten, den Anti-Chriſt zu offenbahren undt zu richten, und die Seinen von ſolchem Pharao und dem Teuffel entlich zu erlœſen.

Wie nun der Stand der Kirchen und Religion alle Tag je lenger je erger wirdt biſs auff ſolliche Göttliche Erneuerung und Wiederaufrichtung der Religion: alſo wer fleiſſig darnach

Digitized by Google

nach forſchet, der findet immerzu gar viel ſolche anzeigung oder gewiſſe Zeichen eines beſſern Stands der Religion, ſo zuvor geweſen, welche als (ſo zu reden) rechte Heilthumb mann mit allem fleiſs ſuchen und herfür ziehen ſoll, die waare und rechte uralte Religion damit zu erkleren und zu beweiſen. Solcher hinderſtelliger mancherley Zeichen und Anzeigungen der wahren Religion und das zuvor mit der Kirchen beſſer geſtanden ſey, hab ich etliche viel in dem Buch Catalogus teſtium veritatis glaubwürdig erzelet. Ein ſolches Zeichen und Zeugnuſs eines beſſern Zuſtandes der Religion mag auch dieſes Buch ſeyn, darinne die vier Evangeliſten vor 700. Jaren in Teutſche Reimen vertolmetſcht und in ein einige Erzelung gebracht, und das Buch Gratia Dei, (*b*) die Gnad GOttes genannt worden; darmit der Scribent anzeigen wœllen, Chriſtus ſey nicht ein Geſezgeber, auch ſein Evangelion nicht ein geſez, wie die Verführer hernach fürgegeben, ſonder ein Erwerber und Verkündiger der heilſame Genade GOttes.

Diſs Buch zeiget auch an, das dazumal die heilige Schriefft in der Kirchen GOttes hochgeachtet geweſen, und daſs mann ſie nicht geleſtert habe, es ſey ein finſter zweiffelhafftig unvollkommen Buch, das ſich hin und wider deuten und denen, darinnen mann nicht alles, was zur Seligkeit vonnœten finden könne, ja auch ein Kezerbuch, daraus aller irrthum entſpriſet, wie leider jezt offentlich wider die heylige Schrifft, ja wider den Heyligen Geiſt ſelbſt, der ſie geſchrieben hat, mit groſſer begnadung und privilegien geleſtert wirt: welches nie zuvor weder in der Chriſtenheit, noch bey den Juden erhœrt undt geſchehen. Die Türcken laſſen freilich nicht zu, das mann alſo ihren Alcoran leſtere. Darumb hierauff der euſſerſte Zorn undt Straff GOttes undt gewislich die Türckiſche Tyranney ſelbſt gehœret, undt entlich kommen muſs: wie auch auff die greuliche Unzucht der Geiſtlichen und anderen, undt auff die Blutſchanden: welche grewliche laſter ſampt andern unzehlichen Sünden jez regieren undt überhand nemmen.

Dazumal hat manns freilich nicht darfür gehalten, als obs nicht recht were, wann mann die Heilige Schrifft in gemeiner Sprach vertolmetſchet, oder wann ſie die Leyen leſen ſolten: welcher Irrthumb wie auch gedachter Rhenanus bezeuget, gar neue iſt: ſunder (wie dieſer Scribent ſchreibet) man hat vielmehr geglaubet undt gelehret, es ſey ganz Chriſtlich undt heylſam, das mann ſie daheim leſe, ja auch in reimweis ſinge. Zu welchem Nuz und Gebrauch er auch dieſe tolmetſchung wie er ſelber bezeuget, gemacht hatt. Er bekennet auch in der Vorred ſeinen Glauben, und wahre entliche meinung oder haupt-ſumma dieſes ganzen Buchs von der Gnade Gottes oder vier Evangeliſten, nœmlich das wier ohne unſer Wercke lauter umſonſt, durch Chriſtum ſeelig werden, mit dieſen Worten,

Thar ich in Himmelriche,
Thir Druthin jamerliche,
Joh jamer freuue in richti,
In dieneru Geſichti,
Mit den Engelin dinen,
Thaz uiſt bi uuercken minen,
Suntar rehto in uuaru,
Bithineru ginadu,

Das iſt auff gut Teutſch:

Daſs ich im Himmelreiche,
Dir GOtt immerliche,
Ja immer freue in Grichte
In deinem Angeſichte,

(*b*) Vid. not. ad Præfat. Latin.

Digitized by Google

PRÆFATIO GERMANICA

Mit den Engelen dein,
Daſs nicht iſt bey den Wercken mein,
Sondern recht fürware,
Bey deiner Gnade &c.

Alte Geſenge der Kirchen.

Hierzu næmlich anzuzeigen, daſs zuvor die Religion und Weſen der Kirchen beſſer geſtanden ſey, mag auch gehœren, daſs in den Teutſchen Kirchen noch etliche uralte Teutſche Geſænge in Mutterſprach in der Gemeine GOttes ſtez geſungen worden ſeyn, als da ſeyn der Glaub, Ein Kindelein ſo lœbelich, Chriſtus iſt erſtanden, Chriſtus fuhr gen Himmel, Nun bitten wir den Heyligen Geiſt, &c. Alſo haben ſie auch das liebe *Vatter unſer* in Mutterſprach gebetten, und die zehen Gebott teutſch auswendig gelernet und erzehlet, welches in welſchen landen und andern Orten im Bapſtumb nicht hat pflegen zu geſchehen. Dergleichen ſeyn auch die predigte viel öffter in teutſchem Land geſchehen, dann im welſchen Land. Der gedachte hochgelerte Beatus Rhenanus von Schlettſtatt bevveiſet auch auſs dem Wort *Meſs*, das man jezt für die ſonderliche groſſe Jarmarckte gebrauchet, daſs vor Zeiten gar ſelten Meſs gehalten worden ſeien, wie auch bey den Griechen, und daſs eigentlich die Meſs ein gemeiner Handel der ganzen Kirchen, und wahrhafftigklich die Communion ſelbſt geweſen ſey, und darumb die Leuth an die ſelbigen Ort zu der Communion aus allen umbligenden Flecken gelauffen, und durch dieſe Gelegenheit daſelbſt ſolche groſſe Hendel und Jarmarckte erſtanden ſein, und auch daher ſolchen Nahmen entlich bekommen haben. Solches iſt freilich ein gute und ſterke Beweiſung: aber hernach, da mann die Meſs hat geſchezt für ein ſonderlich Opffer für die Sünde, und für allerley Noth, ja auch für die Lebendigen, und für die todten, da hat mann ſie ohne maſs undt Ziel gehauffet, und ein rechten Jarmarckt oder Kremerey darausgemachet, alſo das der Prieſter Ampt und Befelch nicht mehr lautet, wie es Chriſtus geordnet und befohlen hat, ſprechend: *Gehet hin und prediget, was ich euch gelehret hab:* oder, *ihr werdet den todt des HErren verkündigen:* ſondern wann der Biſchoff ſie ordenirt, ſo ſpricht er an ſtatt ſolches Befels Chriſti alſo, *Ich gebe euch Macht zu opffern für die lebendigen und für die Todten, und für die Sünden der ganzen Welt.* Weil ich auch allhie auff die alten Gebreuche der Teutſchen Kirchen kommen bin, ſo were nicht unbillich, daſs ich auch etwas ſagete, von der alten Herkunfft derſelbigen. Dann die Pæbſte rühmen ſich, daſs ſie alle Kirchen Europæ gegen Nidergang gepflanzet haben. Aber in der Wahrheit halt ſichs viel anderſt, und ſind faſt ſo bald etliche Jünger Chriſti in Teutſchland kommen, als eben Petrus gen Rom ſoll kommen ſeyn, wie die Papiſten von im tichten: wie ſolches Aventinus anzeiget, und ſie auch nennet, welche an der Tonauw und umb Augſpurg gelehret haben, nammlich S. Marcus und auch Lucius Cyreneus. Alſo rühmet auch Ireneus, der da balt nach der Apoſtel Zeit gelebt hat, die teutſche Kirchen als alte und rechtglaubige, hoch und ehrlich. Ja daſs die Chriſtliche Religion nicht von Rom und von den Pæbſten kommen ſey in Teutſchland, iſt aus dem offenbar, daſs dieſelbige Kirche, wie auch die Evangeliſche, ſehr lange Zeit und viel hundert Jar nach Chriſti Geburt, haben nicht wollen den Rœmiſchen Gebræuchen und Kirchen ſich gleichfœrmig machen: darüber auch wol 700. Jar nach Chriſto groſſer Streit geweſen iſt, wie ich in meinem Buch Catalogus teſtium veritatis genant nach der Lenge angezeiget habe. Entlich aber hart vor Caroli Magni Zeit, hat Bapſt Gregorius II. einen ſeiner Jünger oder geſchwornen Knecht Bonifacium genant in Teutſchland geſendet, welcher ihm hat austruklich ſweren müſſen, daſs er wolle des Bapſts nuz ſuchen und fürdern, wie die Wort klar in ſolchem ſeinem eides Pflicht ſtehen. Derſelbige nun hat die Teutſchen Kirchen nicht vom Heydenthum zu Chriſto, ſondern von Chriſto zum Bapſt bekehret, und alle Gottſelige alte Apoſtoliſche gebreuche und Ordnungen in Bapiſtiſche verwandlet. Es haben ihm viel gottſeliche und hochgelehrte Biſchoff und auch andere treffenliche Menner widerſtanden, aber er hat ſie entlich durch Beyſtand der Bæpſte und auch etlicher Gewaltigen, mit greulicher Verfolgung gedempt und underdruckt, wie ſolches auch daſelbſt zu finden iſt. Denſelbigen hat der Bapſt gelehret, daſs er ſoll das opffern für die todten in dieſen Kirchen anrichten. Dann er hat lang gezweiffelt, wie es in ihrem Decret ſteht 3. Q. 2. Ja der gedachte treffenliche Apoſtel des Bapſtes hat auch die bæpſtiſche Heyligkeit durch einen ſondern Brieff gefraget, wann man den Speck eſſen ſolt.

Origo Eccleſiarum Germaniæ.

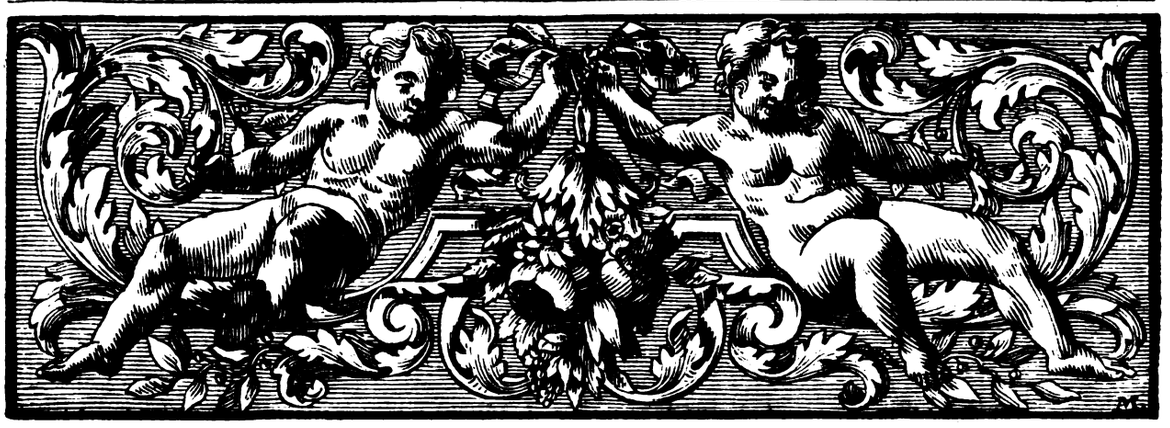
S. Bonifacius.

Digitized by Google

ſolt. Da hat der heylige Bapſt imm geantwortet: wann der Speck genugſam geſotten iſt, oder aber gereuchert iſt, alsdann ſoll mann ihn eſſen. Wie ſolches klar im Buch der concilien zu leſen iſt. Alſo hat müſſen denen leuten ein ſonderliche Gottſeligkeit und Verdienſt oder gutes Werck, auch an dem garſtigen Speck gelegen ſein. Derſelbige treugeſchworne Knecht der Bæpſte hat auch alle Kirchen-Gebette und hendel aufs der gemeinen Sprach in die lateiniſch verwandelt. Ich muſs allhie erzehlen, was mir der H. M. Georg Schnell, etwa des H. S. Luth. Verwanter mehrmal erzelet hat, wie daſs zu Deſſau ein uhralt geſchrieben pergamen Buch geweſen, darinne die ganze form der Tauff in teutſcher Sprach geſtanden, aus wellichem Buch er ſelbſt mehr Kinder getaufft hab. Alſo findet mann noch gar viel Zeichen oder überbleibende Stucke, daraus zu mercken, daſs es vor Zeiten viel beſſer mit der Kirchen und Religion geſtanden ſey, dann darnach unter dem Bapſt, darvon ich in gedachtem Buch weitleuffiger gehandelt habe. Das ſey nun jezt zur Vorrede genug. Ich hab aber dis buch E. E. umb vieler urſachen Willen zuſchreiben wollen, die ich in der Lateiniſchen Vorrede weitleuffiger erzelet habe. Unter andern aber iſt dieſe nicht die geringſte, auf das weil ſie die gute und freye Künſten, ſonderlich aber die gute reine Chriſtliche Theologiam oder Gœttliches Wort lieb hatt, jah mich auch ermahnet diſs buch in Truck aus zu gehen laſſen, das auch andern treffenliche Leute, von Adel, von Herren und ſonſt andere alle durch ihr Exempel deſtomehr gereizet und verurſachet werden, denſelbigen hochlœblichen Studiis warer Religion und auch dieſem buch günſtig geneiget und fürderlich zu ſein. Derowegen ſo bitt ich E. E. ſie wolle dieſe meine Chriſtliche Verehrung oder Zuſchreiben dieſes buchs günſtigklich annemmen, und mir zum beſten deuten, auch hinfort, wie bisher, ja noch vielmehr alle gute Studia und ſonderlich die wahre Religion und rechtſchaffene Lehrer nach dem Befehl GOttes ehren und fürdern, und ſich ja nicht kehren an der Gottloſen leut epicuriſchen reden, die da nicht nach GOTT fragen, ſondern nur nach der Welt Ehr, Gut und Wolluſt ſtreben, ja die auch denſelbigen vergænglichen ſchatten der zeitlichen Güter zu erlangen ſich nicht ſcheuen, Chriſtum ſelbſt und ſeine Religion, auch die Diener Gœttliches Worts wider ihr eigen gewiſſen, den gewaltigen und gottloſen zu gefallen, zu verfolgen. Es ſind ja leider viel greulicher ærgernüſſen und unkraut mitten in dem Acker zwiſchen dem guten Samen und Weizen Chriſti, wie es zwar auch ſtets geweſen, und eben zu den Zeiten, da Chriſtus ſelbſt auf erden gewandelt und ſeine Kirchen ſelbſt mit eignem mund unterwiſen und regiret hat. Wol aber dem, der ſich darab nicht ergert, noch von der Wahrheit abfelt. Was belanget die unwahrſtafftigen Gedichte und Schreien, ſo etliche wider mich mit aller unwahrheit ausbreiten, iſt ihnen gnugſam in meiner lateiniſchen und teutſchen Bekantnus geantwortet. Ich hab mich auch nun lenger den 20. Jahr unzelichmal nur genugſam zu einem Synodo und Diſputation gebotten, ja auch darumb den Gewaltigen und allen Regenten aufs demüthigeſt ſuppliciret, wie ich dann auch meine underthenigſte Supplication und rechtſchaffene Erkandtnus allerley Beſchuldigung, ſo etliche auf mich tichten, in vergangenen Reichs-tag der hœchſten Obrigkeit und ganzem Reich überantwortet habe. Aber wer arges thut, der ſcheuet das Licht, und wiederumb wer das Lieht ſcheuhet, der mus ihm übel bewuſt ſeyn. Der allmæchtige ewige GOtt erberme ſich ſeiner Kirchen, und bringe all ihre Sachen zu einer rechten Gottſeligen erkantnus, und hebe alle ergernus auf, umb ſeines lieben Sohns unſers HErren JEſu Chriſti willen, Amen. Darzu ſprechen alle Gottſeligen, Amen.

URTHEIL

Digitized by Google

URTHEIL†

Eines Hochgelehrten Manns von dieſer Spraach.

DIe Spraach diſs Buchs iſt weder Viſentiniſch, Weſtfaliſch, noch Brabandiſch, wie etlich achtent, ſonder gwiſs unſer hoch Teutſch, wie man damalen vom Bodenſee an, zu beyden Seiten des Rheins, bis durch den Schwarzwald und Ellſaſz hinab inn das Rhingew durch Alemanien geredt hat, und noch heutigs tags, doch underſcheidenlich, von wegen vilerlei herrſchafften unnd frembder einwoner, pflegt zu reden, dann viel idiotiſmi, und beſondere nachklenck ſolcher landes Spraachen und Wörter, ſo andren Teutſchen ungewon- ja unverſtentlich, ſtets darinn gefunden, und bei uns under den ungewanderten leuten im auſzprechen leicht abgemerckt mögent werden: und iſt dieſelbig Spraach damalen von wegen der hohen Oberkeit und herrſchafft Frenckiſch, oder wie dieſer Ottfridus ſchreibt Franciſce Spraach genant worden. Daſz ſie aber nicht ſo deütlich und auſztruckenlich geſchrieben, damit wir ſie jetzunder ohn anſtoſſen dahin, wie unſere ſchrifften, leſen, oder auch auſzſprechen kuntendt, iſt der Zeit ſchuld. Dann damalen die Teutſch Spraach von wegen ihrer ungelenckten Zungen, groben Thon, dicken und aſpirierten pronunciation, wenig in die feder umb des Volcks unachtſamkeit gebracht iſt worden, und was ſchon deſzſelbigen beſchehen, das hand dennocht die Teutſchen ſelber nicht, ſonder Auſzlender, als Italiener und Gallier angefangen, welche ohn das dieſelben Zungen nimmer vollkommenlich auſzreden oder gantz ſprechen kuntend, derhalben inen ire angeborne ſtimm viel hindernuſz darinn gebracht, daſz die Teutſch Spraach nicht rein und eigentlich geſchrieben hat mögen werden. Und wie unſer Ottfridus ſelber in der Latiniſchen Vored an Luitbertum, Erzbiſchoffen zu Meintz, bekennet, ſind ihm nit alle Toni, oder auſzſprechen der zwifachen vocalen oder diphthongen, auch nicht alle zuſamen geſchlagne conſonanten und aſpirierte Sylben nach der pronunciation und gebræuchlicher ſtimm zu ſchreiben, möglich geweſen; wie dann ſeider her durch eigentlich aufmercken von artlichen Teutſchen Schreibern mit Hülff der Grammatica tæglich gelernet iſt worden, und in ein Ubung kommen. Dann den Brauch deſz *ch*, *ck*, und *ſch* hand die Alten nicht können im ſchreiben an tag geben, und ſo auſztruckenlich ſetzen, wie man es redet, ſondern hand das *h* allein oder *ſg*, oder *tz* darfür braucht, wie auch das *th* fürs *d* im anfang, und das *c* fürs *g* zu End, auch das *z* für zwei *ſſ* in mitten, und für ein einfach *ſ* zu hin-

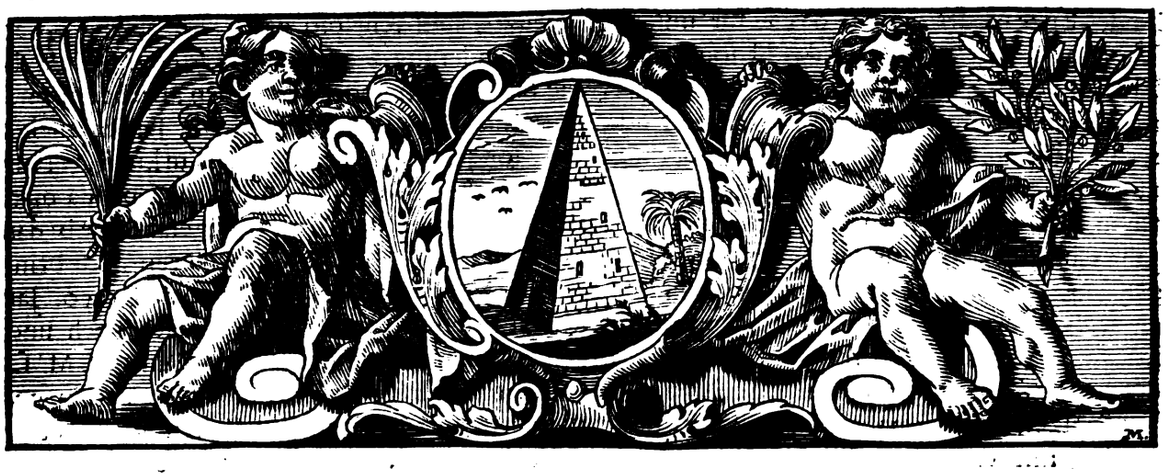
† Parens hujus Judicii videtur DN. Matth. Friderico Beckio, Paſtori quondam Auguſtano eſſe Achilles Gaſſarus, inſignis quondam Auguſtæ Medicus & Philologus, ceu vidi ex Notulis Beckii ad Otfridum, quas Illuſtris DN. KRAFFT de Delmeſingen: mihi quondam gratioſe communicavit; nec à Beckii ſententiâ & ipſe ſum alienus. *Scherz.*

Digitized by Google

hinderſt der Wort; item das *b* für unſer *w* geſetzt, und ſehr offt das *o* im auſzgang der Wort angehenckt. Uber das iſt ſonſt mehr groſze enderung zwiſchen der Orthographia, Syllaben und artickeln in unſer jetzigen Spraach, wie faſt in allen anderen worden, nachdem und man dieſelbigen je længer je mehr treibt, und gar allein handlet. Dann vor Jahren nichts rechts oder anſehnliches Teutſches in der Gemein, ſonder alle Acta, brieflich urkund, urbar und dergleichen mehr, Latiniſch aufzeichnet, und beſchrieben ſind worden. Und da man ſchon ſich ſolches hernach (das iſt under Keiſer Ludwigen dem IIII. ohngefahr umb das Jahr Chriſti 1330.) underſtanden, und in den brauch, bevor in die Cantzeleyen, zu bringen angefangen hat, ſicht man doch underſchiedlich je von 50. Jahren biſz in ander 50. Jar treffenlich ungleich reden, phraſes und ſtilos überal; durch welche unſer Spraach nach und nach gebeſzert, und zu recht gebracht iſt worden: biſz zu letzt der Mann GOttes D. M. L. der Teutſchen Zungen erſt recht geluppet, die Rhetoricam und alle Zierlichkeit darein gepflantzet, und dermaſen auſzgebutzet und paliert hat, daſz ſie zu unſern Zeiten jetzunder mit eloquenz, Wohlreden und Schönheit der Wort, Sententzen und Clauſulen, andern Spraachen nicht vielmehr bevorgibt &c.

Conferatur Dan. Georg. Morhof. de Ling. & Poëſi Germ. P. 2. c. 7. p. 316.

Digitized by Google

EX LIBRO SECUNDO RERUM Germanicarum Beati RHENANI.

Franci Germanica ſunt uſi Lingua.

Veteres Francos, qui tranſito Rheno nobiliſſimum iſtud in Galliis regnum conſtituerunt, & per duas familias priorem Merovingorum, poſteriorem Carolingorum, non Galliam ſolum, ſed & Germaniam poſtea non paucis ſæculis rexere, Germanica uſos fuiſſe lingua, quum innumera alia argumenta probant, tum vero manifeſte convincit Liber ille inſignis Evangeliorum Francice, hoc eſt Germanice verſus, quem nos nuper, dum comitia Romani Imperii Carolus Cæſar celebraret, apud Auguſtam Rhetiæ ſuperioris, Fruxini in Vindelicis, quam hodie Friſingam appellant, in Bibliotheca D. Corbiniani obiter reperimus, nam Livianarum Decadum gratia fueramus illuc profecti. Ejus Codicis hic eſt titulus: Liber Evangeliorum in Theodiſcam linguam verſus. Conſtat autem ex Rhythmis totus. Atque ut antiquitatem ejus tralationis non ignores deprehendi Librum exſcriptum abhinc annos ferme ſexcentos, ut tum compoſitum credam, quum Chriſto primum Franci nomen dedere. In fine enim aſcriptum erat: *Vualdo me fieri juſſit: Sigefridus presbyter ſcripſi. Numeratur autem inter Friſingenſes epiſcopos Vualdo, ni fallor, decimus. Habet ipſum Opus elegantiſſimam præfationem, cujus hoc eſt initium, nulla litera mutata:

Nu uuill ich ſchriban unſer Heil
Evangeliono deil,
So uuir nu hiar bigunnon
In Frenkisga Zungun.

Qui Germanice callet, ſatis intelligit, iſta verba, niſi quod hodie paulo aliter ſcribimus & proferimus, non addentes alicubi tot vocales, alicubi plures adjicientes, nec *bigunnen* verbum pro incipere familiare eſt omnibus Germanis. Item paulo poſt

Hiar

* Wigulejus Hundius in Metropoli Salisburgenſi Tomo I. p. m. 71. ſub Walthone Epiſcopo Friſingenſi, hæc de Codice hoc habet: Extat liber (ſc. Evangeliorum Otfridi) aliquamdiu deſideratus, ſed per Reverendiſſimum ac illuſtriſſimum Principem D. Erneſtum (qui factus eſt Epiſcopus Friſingenſis A. 1565.) forte fortunâ in quadam Ciſtâ iterum repertus antiquitatis ergo venerandus ac videndus. *Scherz.*

Digitized by Google

Hiar hores jo zi guate *Uvatz Got imo gebiete.*
Thaz uuir imo hiar ſungun *In Frenkisga Zungun.*
Nu freuues ſih es alle *So uuero uuola uuolle.*
Joh uuer ſie hold in muate *Francono thute.*

Item paulo poſt comparantur Franci Romanis animoſitate, nunquam hoc negaturis Græcis.

Sie ſint ſo ſama kuani *Selp ſo thio Romani.*
Nu darf man thaz ouch redino,
Thaz Kriachi nith es uuidanon.

Item alio loco prædicantur ad arma promti, & viri fortes omnes. Nam hoc ſignificat *Thegan* Francis. Unde *Deganberti* ſive *Dagoberti* nomen & *Degenhardi.*

Zi uua fane ſnelle
So ſint thie thegan alle.

Nec libet plura addere, nam iſta ſatis evincunt, quod fortaſſis apud nonnullos controverſum eſſe poterat. Hoc omittere nequeo, volumen iſtud egregium eſſe theſaurum antiquitatis. Solebat olim Maximilianus Cæſar propoſita mercede ſuos provocare ad quærenda vel diplomata, quæ ante quingentos eſſent annos conſcripta, nam tantum Latini Sermonis uſus apud Germanos in conficiendis tabulis receptus fuit, id quod cum cæteris nationibus commune habuimus. Ab annis tamen centum & quinquaginta ſecus apud nos factum videmus. Sic Ungaricus ſermo noſtra ætate primum ſcribi cœpit. Itaque, ſi quis monſtraſſet duntaxat talem codicem, non indonatus abiſſet: nam Princeps fuit liberaliſſimus. Hujus generis *Pſalterium* vidimus apud Joannem *Huttichium* noſtrum *Argentorati.* Perpetua vero laus Francorum Veterum, qui ſacros libros in ſuam, hoc eſt, Germanicam Linguam vertendos curarint, quod nuper á Theologis quibusdam improbatum ſcimus. Huc pertinet quod Luitharius Francorum Rex periclitanti in Saxonibus filio Dagoberto opem ferens, quum ad Viſurgim amnem veniſſet, & detracta galea nudaſſet caput jam prorſus canum; (nam agnoſci cupiebat, quo ſui præſentia timorem hoſtibus incuteret,) Berchtoldus Saxonum princeps, rege ſtatim agnito, O vetulum, inquit, & canum jumentum adésne hic? Qua verborum contumelia ſic eſt commotus Luitharius, ut non expectatis copiis ſuis, quas præceſſerat, cum cohortibus filii fluvium tranſiret, & conviciatorem invaderet, ac in fugam verſum tandem obtruncaret. Igitur Saxonum ſermo linguæ Francorum affinis eſſe debuit, alioqui qui potuiſſet commoveri Luitharius, ſi convicium non intellexiſſet? Nam in annalibus Francorum expreſſum eſt, illum Barbara voce inclamaſſe. Vulgò quoque notum eſt, Carolum Magnum duodecim menſibus vocabula juxta propriam Linguam impoſuiſſe. Nam Januarium appellavit Vuintermonat. Februarium, Hornung. Martium, Lentzmonat. Aprilem, Oſtermonat. Majum, Wunnemonat. Et ſic de cæteris. Porro Romanus & Provincialis ſermo, quo etiamnum interior utitur Gallia, compluſculas dictiones ab iſta Germanica Francorum Lingua mutuatus eſt, quas hodieque retinet. Eas enumerare longum ſit.

Digitized by Google

VITA
OTFRIDI VVISSENBURGENSIS
Ex Catalogo
Jo. Tritthemii.

Otfridus Monachus Vviſſenburgenſis Cœnobii, ordinis divi patris Benedicti, natione Theutonicus, Rabbani Mauri abbatis Fuldenſis quondam auditor atque diſcipulus, vir in divinis Scripturis eruditiſſimus, & in ſecularibus literis egregie doctus, Philoſophus, Rhetor, & Poëta inſignis, ingenio excellens & diſertus eloquio, ſcripſit tam metro quam proſa multa præclara opuſcula, quibus nomen ſuum ad poſteros transmiſit. Exemplo etiam Caroli Imperatoris Magni, conatus eſt barbariem Linguæ Teutonicæ ad regulas Grammaticales reducere, quod & ex parte perfecit. Unde ea quæ patrio ſermone conſcripſit, non facile noſtra ætate legi & intelligi poſſunt, etiam ab homine quantumcunque Theutonicæ linguæ perito. De cujus opuſculis † extant ſubjecta.

Ad Luitbertum Moguntinenſis Eccleſiæ archiepiſcopum octavum, in Evangelium opus grande & inſigne, quod prænotavit.

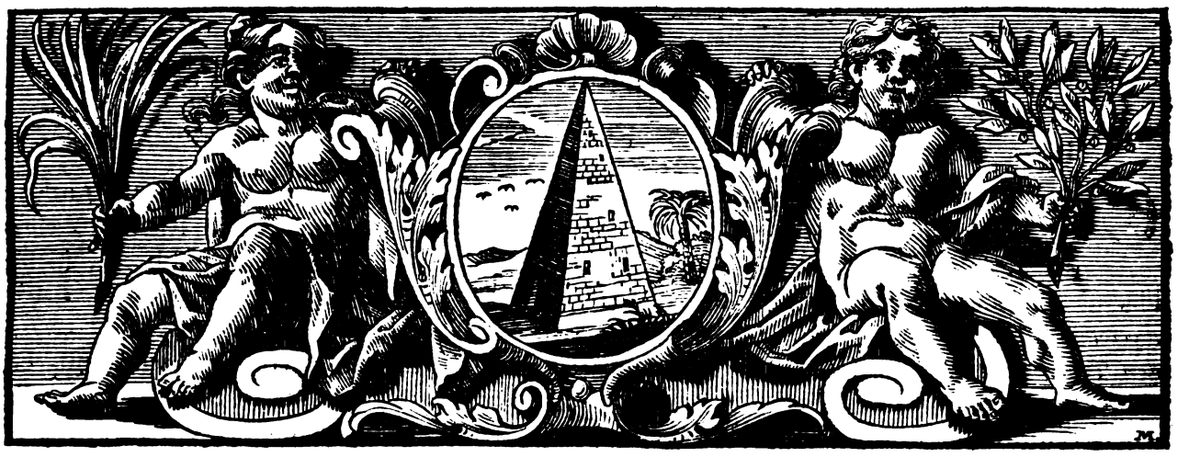
Gratiam Theotiſcé, lib. 5. Dignitatis culmine gratia &c.
Ad Ludovicum Regem, lib. 1. Ludovico Orientalium &c.
Ad Salomonem Epiſcopum, lib. 1. Salomoni Epiſcopo Otfrid. &c.
Ad Monachos S. Galli, lib. 1. Otfridus Wiſſenburg. &c.
In Pſalterium volumina tria. lib. 3.
De Judicio extremo, lib. 1.
De Gaudiis regni cœleſtis. lib. 1.
Carmina diverſi generis, lib. 1.
Epiſtolarum ad diverſos lib. 1.

Alia inſuper multa compoſuit, quæ priorum negligentia perdita & ignorantia Monachorum raſa & lacerata, ad me non venerunt. Claruit ſub Ludovico, Lothario & Carolo, Imperatoribus ſibi invicem ſuccedentibus. Anno Domini 870.

JUDI-

† Quæ hic inter Opuſcula Otfridi N. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 8. nominantur ſunt partes ejusdem totius, ſeu membra ejusdem Corporis, non diſtincta Opuſcula; ſic N. 1. 3. 4. continet dedicationes, n. 5. Epilogum libri V. Evangeliorum Otfridi Dedicationis etiam imagine conſpicuum. N. 2. eſt Pars rubricæ Capitulorum Libri I. N. 7. eſt Caput 19. 20. 21. 22. libri V. hujus operis, uti N. 8. eſt ejusdem Libri Caput 23. ceu recte obſervat P. Lambecius in Bibl. Vind. lib. II. c. 5. p. 419, & 458. ſq. *Scherz.*

Digitized by Google

JUDICIA
DE
OTTFRIDO.

MARC. WELSERUS Rer. Boic. lib. 2. in fin. p. m. 76.

VIxit annos abhinc amplius 700. poſt Jornandem 300. circiter Otfridus Monachus, qui Germaniæ ſermonem omnium primus literis tractare aggreſſus linguam appellavit ſcriptu perdifficilem, propter ſonum incommodum & literarum plerumque congeriem, multis in eam ſententiam collectis argumentis: tum vocalium creberrimum pro eo, qui nunc fit, uſum fuiſſe, perpetuum veluti teſtimonium ejus ſcriptio dicit: quæ meo ſenſu cauſa longe planiſſima mutatæ pro ſcribentium libidine & inſcitia orthographiæ.

BROWERUS in Antiq. Fuld. Lib. I. c. XIV.

QUæ in Otfridium Deus gratiæ doctrinæque munera cumularit, ingrato ſilentio premenda non ſunt. Hic apud Nemetes in Wiſſenburgenſi cœnobio lumen ingenii tantum oſtendit, ut aſtrorum ac divinarum rerum peritia excellens, admiranda metrorum felicitate demum in Germanici ac vernaculi ſermonis elaborando canone, parum licet fructuoſe ſudavit, nulli ſua ætate copiâ ſcientiarum & pangendi facultate ſecundus. Eum Marcus Welſerus, Germaniæ decus, in Boicis atteſtatur Germaniæ ſermonem ſcriptu ea ætate perdifficilem omnium primum literis tractare aggreſſum.

SERARIUS in Reb. Moguntin. Lib. IV. p. 409. in vita Lindberti Archi-Epiſcopi Moguntini:

ADhunc Archi-Epiſcopum Luithbertum, utpote virum Doctum & Literarum amatorem Otfridus, Rhabani olim diſcipulus, Monachus Wiſſenburgenſis, ſcripſit opus inſigne metricum, magnum & admirandum Evangelium.

Digitized by Google

JUDICIA DE OTFRIDO.

MORHOFIUS Polyh. Liter. Tom. I. Lib. IV. c. IV. §. 3. p. 746.

OTTFRIDI Weiſſenburgenſis, noni ſeculi ſcriptoris, librum Evangeliorum ab Authore (ſi Trithemio credimus) Gratia Theotiſtæ inſcriptum, Francicoque Rhythmo veteri deſcriptum, Baſil. 1571. 8. ſub ficto * Achillis Gaſſari nomine publicavit Matth. Flacius Illyricus hoc titulo: *Evangelien Buch in alt Franckiſchen Reymen durch Ottfridum von Weiſſenburg, München zu St. Gallen, vor ſiebenhundert Jarn beſchrieben: jezt aber in den Truck verfertiget.* Enimvero non hiulco ſolum & mendoſo codice Flacius uſus eſt, cujus lacunas Lambecius ex optimæ notæ Cæſareo codice ſupplevit lib. II. Bibl. Vind. n. 420. ſed & multum alias cum Trithemio deceptus, deprehenditur. Neque enim Ottfridus monachus S. Galli fuit, ſed Weiſſenburgenſis, quod Alſatiæ cœnobium eſt: nec unquam librum ſuum inſcripſit Gratiam Dei Theotiſce, ſeu, ut Trithemius habet, Gratiam Theotiſtæ, ſed Volumen Evangeliorum: neque etiam opus iſtud verſio Evangeliorum eſt, IV. libris abſoluta; ſed potius Harmonia quædam ſeu Diateſſaron Evangeliorum V. libris conſtans: quæ omnia obſervavit l. c. pag. 419. Lambecius, exhibetque titulum, prout in vetuſtiſſimo MS. Codice Vindobon. habetur, h. m. *Incipit Liber Evangeliorum primus, Domini gratia Theotiſce conſcriptus.* Addit, aſſervari in Bibliotheca Cæſarea ejusdem Ottfridi ſolutam Pſalterii verſionem: è qua Pſalmum primum Lambecius p. 461. ſq. una cum Oratione Dominica, ſub finem Codici annexa, exhibuit. Eo magis autem commemorari Ottfridus hoc loco meret, quo majus ſuo tempore ſtudium ad excolendam Germanam Linguam adhibuit: de inculta ejus, quæ vulgo videbatur, aſperitate multum in præfatione ſui Evangeliorum libri queſtus. Quin (directe id Trithemio in Catalogo referente) exemplo Caroli Imperatoris Magni, conatus barbariem linguæ Teutonicæ ad regulas Grammaticales reducere, illud & ex parte perfecit. Idemque adeo Trithemius Polygraphiæ l. 6. nonnihil ejus Grammaticæ, quam à Carolo inceptam ab Ottfrido auctam abſolutamque, refert, in manus ſuas incidiſſe, locuples teſtis eſt. Cujus aliud præterea Teſtimonium ea de re, alias ἀνέκδοτον è codice MS. Lambecius Lib. II. Comment. p. 464. ſq. refert.

Idem MORHOFIUS in dem Unterricht von der Teutſchen Sprache und Poeſie. Cap. VII. p. 288. ſqq.

ZU des Lotharii I. Zeiten, hat gelebet Ottofriedus ein Münch des Kloſters Weiſſenburg, hat aber zu Ludovici II. Zeiten erſtlich die Evangelia in alten Teutſchen Verſen herausgegeben, und dem Luitberto, Meintziſchem Erzbiſchoffe, zugeſchrieben. Er war des Rabani Mauri Lehr-Jünger. Iſt alſo vielleicht ein Fehler der flüchtigen Feder, daſs Herr Hoffmann, in der Vorrede ſeiner Getichte ihn unter die Zeit des Lotharii und Friederichs ſetzt, wodurch niemand anders, als Lotharius II. und Fridericus Barbaroſſa könte verſtanden werden. Aber er hat vielleicht an ſtatt Friederichs den Nahmen Ludewig ſchreiben wollen. Beatus Rhenanus hat zu erſt dieſes Buch gefunden, wie er ſelbſt in ſeinen rebus Germanicis erzehlet. Hernach hat es Matthias Flacius Illyricus zu Baſel herauſs gegeben, unter dieſer Uberſchrifft, Ottfridi Evangelium, liber Veterum Germanorum Grammaticæ, Poeſeos, Theologiæ præclarum monumentum. Mit dieſer Edition iſt Herr Lambecius lib. II. Comm. de Bibl. Vindobonenſi c. 5. nicht zu frieden, weil er ſie vor ganz unvollkommen hælt, und ſehr viel Fehler darinnen angemercket. Er hat eine dreyfache Vorrede, die eine lautet an Salomon einen Biſchoff zu Coſtnitz, die andere an König Ludewig, beede in Teutſchen Verſen, deren erſte Buchſtaben, wenn ſie zuſammen geleſen werden, einen abſonderlichen Verſtand machen

* Hoc à Veritate eſt alienum. Nam in dedicatione ad Generoſiſſimum Dn. Adolphum Hermannum à Riedeſel Flacius dicit: *Theſaurum hunc egregium Antiquitatis Theutonum ob plures cauſas, magno labore tum repertum, tum etiam à quodam doctiſſimo & pientiſſimo Viro deſcriptum, jam diu in publicum evulgare multos ſollicitando & orando, conatus ſum, ac tandem etiam vix perfeci.*

Digitized by Google

chen, welche Carmina bey den Griechen Ἀκροστιχα genannt worden ; die dritte an den Erz-Biſchoff zu Meintz Luitbert, in Lateiniſcher Sprache. Worinnen er zu verſtehen giebet, daſs er auff Bitte ſeiner brüder, und der Kayſerin Judithæ, der vor andern Weltlichen und unflætigen Gedichten geeckelt, die Mühe auff ſich genommen, und ein Theil der Evangelien in Teutſche Verſe überſetzet. Worauſs dann erhellet, daſs vorhin einige Lieder und Gedichte in Liebes Sachen müſſen geweſen ſeyn. Die Verſe ſind, des Maſſes und der rauhen Sprache wegen, ſehr unlieblich, über welche er ſehr klaget in der vorred ſeiner Evangelien. Die wenigen Verſe, die Herr Hoffmann in ſeiner Vorrede aus ihm anführet, und in Verſe überſetzet, zeigen, daſz dennoch, unter dieſem ſo groben Kittel der Sprache, ein guter Geiſt verborgen geweſen. Er hat noch andere Dinge in Teutſcher Sprache geſchrieben, als Predigten über Evangelia, Paraphraſes in Canticum Eſaiæ, Ezechiæ, Hannæ, Moiſis, Zachariæ, Mariæ, über das Vatter unſer, über des Athanaſii Symbolum, über die Pſalmen Davids, und noch drey groſſe Bücher über dieſelben. Lambecius hat lib. 2. c. 5. p. 46. als zur Probe den erſten Pſalmen angeführet, hælt es vor ein ſonderlich ſeltenes Gedenckmahl der alten Sprache, wünſchend, daſz es dermahleins ans Liecht gebracht würde. Trithemius in ſeinem Buch, de Scriptoribus Eccleſiaſticis nennet dieſen Ottfridum, Virum in divinis ſcripturis eruditiſſimum & in ſecularibus Virum egregie doctum, Philoſophum, Rhetorem, Poëtam inſignem, ingenio excellenti & diſertum eloquio. Conferatur omnino Eccardus in Hiſtoria ſtudii Etymologici Linguæ Germanicæ Cap. IX. p. m. 86.

GEORG. HICKESIUS, Anglus, in Theſauro Linguar. Vett. Septentrionalium. Part. II. pag. m. 5.

POſt Rhabanum diſcipulus ejus Otfridus, Wizamburgenſis, maxime omnium perpolivit, & elimavit patriam Linguam, quam a ſuis, ut barbaram, adeo contemptam memorat, ut ab ea ſcribenda prorſus abhorrerent; aut ſi ſcribere dignarentur, in ſingulis fere verbis à recta ſcribendi ratione aberrare non verecundati ſunt. Is igitur Theotiſcum ſermonem iterum polire & reformare cupiens, Grammaticam Francicam, à Karlo Imperatore haud conſummatam, auxit & perfecit ; multaque præclara opera Franciſce compoſuit. Petrus Lambecius in Commentario de Bibliotheca Cæſarea mentionem facit pervetuſti codicis in membranis exarati, quem cum haud paucis aliis ex bibliotheca arcis Ambraſianæ in Auguſtam Vindobonenſem transferendum curavit ; in quo extant Otfridi Homiliæ quædam Theotiſcæ in Evangelia, quarum Johannes Trithemius meminit, cum paraphraſibus Theotiſcis Jeſaiæ Prophetæ ; in canticum Ezechiæ, Regis Judæorum ; in canticum Hannæ ; in canticum Moyſis ; in canticum Habacuc Prophetæ ; in canticum Moyſis, AUDITE COELI ; in Orationem Dominicam ; in canticum Zachariæ Prophetæ ; in canticum beatiſſimæ Virginis ; ac denique in Symbolum Athanaſii, ut inſcribi ſolet. De hoc quidem pretioſo MS. Lambecius promiſit ſe ex profeſſo tractaturum in libro tertio Bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis; ſed Græcis MSS. vetantibus, quo minus fidem abſolveret, tractatum deſideratiſſimum, quem promiſit, fruſtra in Libro tertio quæſivimus. Otfridus etiam Carmen Theotiſcum ad Monachos S. Galli compoſuit, quod, inquit Petrus Lambecius, Trithemius perperam vocat librum. Extat hoc carmen integrum in antiquiſſimo Codice MS. Bibliothecæ Cæſareæ ſic inſcriptum: *Otfridus Wizamburgenſis Monachus Hartmuate & Werinberto, Sancti Galli Monaſterii Monachis.* Idem in Pſalterium tria magna volumina in Franciſco ſermone contexuit, ut Trithemius memorat, in Catalogo illuſtrium Germaniæ Virorum ; & alia nonnulla, quæ Abbatum & Monachorum culpa perdita ad noſtra tempora non pervenerunt. Hujus Pſalterii ſpecimen publico dedit P. Lambecius ex authentico exemplari, nempe Pſalmi primi paraphraſin Theotiſcam, in commentariorum ſuorum de Biblioth. Cæſarea lib. II. c. V. Sed paraphraſin hanc & verſionem Pſalmorum Teutonicam Notkero Labeoni Abbati S. Galli, qui ante ſeptingentos annos floruit, adjudicat Jo. Schilterus Argentoratenſis ; in inſcriptione libri, cujus editioni jam incumbit Vir Cl. *de rep. literaria & Arctois, præſertim patriis, Muſis optime meriturus.* Hunc autem Codicem Pſalmorum, in quo edendo operam navat Schilterus, eum eſſe credo, quem Beatus Rhenanus in libro ſecundo rerum Germanicarum, ubi de Francorum veterum agit Lingua, teſtatur

Digitized by Google

se vidisse apud Johannem Huttichium, Argentorati, uti nunc è museo Generosi Domini de la Loubere in publicum proditurus est. Ex omnibus autem Otfridi operibus, quæ Theotisce scripsit, maxime percrebuit Volumen pseudorhythmicum evangeliorum in quinque libros distinctum. Hujus esse dicit Petrus Lambecius tria exemplaria; Unum Frisingense in principio mutilum, cui Otfridi nomen defuit, quod cognitum fuit Beato Rhenano, Wolffgango Lazio & Wiguleo Hundio. Alterum quod Matthias Flaccus (rectius Flacius) Illyricus mendis plenum edidit, Anno M. D. LXXI. & haud recte inscripsit OTFRIDI EVANGELIORUM LIBER. Tertium autem Augustiss. Cæsarea Bibliotheca possidet, quod Illyrico non innotuit, atque cum vetustissimo hoc Codice Cæsareo Illyricianam ejus Editionem contulit Petrus Lambecius, Bibliothecæ Cæsareæ custos, cujus auxilio, in multis ut par erat, castigavit Codicem ab Illyrico editum, nonnullaque supplevit, quæ non est hic describendi locus.

Digitized by Google

in Tetraſtichis Operis hujus Otfridiani, inſignis alius quoque deprehenditur in ſeparatione vocum atque literarum, quæ uti ſcribæ incuriâ junctæ, vix, imò plane non aliquibus locis fuiſſent diſcretæ, locumque maximis dubiis difficultatibusque reliquiſſent, niſi exquiſitiſſimâ Reviſoris, Otfridi forte ipſius, cura atque diligentia ea omnia nunc cernere liceret complanata; cujus rei exemplum ſuo, ni fallor, loco oculis ſubjectum apparebit. Alius iterum Punctorum uſus eſt, quando præter ſupra in præcedentibus dictam Eliſionis notam, pro literis, ſyllabis aut verbis integris, Scribæ incuria omiſſis, ſuis quibusque locis reponendis, inſertionis notam quoque conſtituunt: Aliter iterum Subſtitutionis notam gerunt literarum, nempe unius pro alia. Aliter iterum, non eliſionis ſaltem poëticæ, ſed omnimodæ deletionis literæ vel ſyllabæ in mediis vocibus, notam repræſentant. Inſertionis nota in hoc præſertim capite habetur verſu 29. ubi vox irreínoc, *correcta eſt in pluralem, hoc modo* irreínoc. *Subſtitutionis exemplum eſt in verſu ſeq. atque voce* Theheinâga, *ubi legendum* Theheiniga, *vocali nempe* i, *pro vocali* a *ſubſtitutâ. Plena deletio ſubpunctatione fit literarum, nulla alia ſuperpoſita. Priori uſui in Tetraſtichis diſcernendis affinis eſt ille, quo Orationi in ſua commata ſecandæ inſerviunt, ubi rurſus differentia apparet in eorum appoſitione, quæ nempe alia regulariter inferiori literæ lateri ad calcem verborum apponuntur, alia vero ſuperiori lateri ad modum τῶν κώλων Græcorum, velut in hoc ipſo ſuperius allegato ſpecimine apparet, poſt verba àgaleize· breittin· gu‹allicho· Tandem vero inſerviunt quoque Puncta ſignis Interrogationis, veluti (.ـــــ) vel alterius nondum certi uſus, veluti (.,) vel (!) conficiendis; quorum ſuis locis dabuntur exempla.*

Uti autem Puncta, ita & *Accentus* plurimi vocabulis Otfridinis inſcripti reperiuntur in ſæpe nominatis MSS. De iis iterum audiri meretur *D. Joh. Phil. Schmidius* in ſupra allegatis Animadverſionibus pag. 25.

Circa Accentus notandum, uniusmodi ſaltem in Otfridianis Evangeliis, quemadmodum in cæteris ejus vetuſtatis Monumentis Alamannicis iſtos deprehendi, omnes nempe ad modum Acutorum apud Græcos, niſi quod alii magis acutiores ſpectentur, hoc modo (,) alii magis incurvati, hac forma (ʿ) Hi fere regulares ſunt, nominibus, verbis aut etiam particulis ordinarie ſuperimpoſiti, acutiores fere ſolummodo dictionibus ex duabus ſyllabis mere vocalibus conſtantibus applicatas deprehendas, veluti voculis íá, íó *&* íú, *aliisque his annexis & ſimilibus. Ubi peculiariter adhuc circa has voculas notandum, iſtarum vocalium unamquamque ſuo accentu regulariter inſigniri, quandoque & ſæpius tamen voculas illas tribus accentibus cumulatas, rarius uno ſaltem notatas, rariſſime, absque omni accentu reperiri. Obſervari licet & aliud Accentuum genus, qui duplicati ſunt, in unum tamen acumen infra deſinentes, hoc modo (⌒) quales ſuper voculis monoſyllabis* io, iu *& ſimilibus ſaltem impoſiti reperiuntur. Quis vero in genere Accentuum horum in Dictionibus Germanis Uſus, & num ſolummodo depreſſioni, vel elevationi vocis, vel Syllabis brevibus aut longis efficiendis, qui maximus tamen, & minime temnendus juſtæ lectioni veteris linguæ Teutonicæ aſſequendæ eſſe poterit, inſerviant, penes vetuſtatis iſtius magis ſcitos Teutonas eſto judicium. Quemadmodum vero proxime de Punctis dictum, quod ſignis quibusdam conflandis adhibita inſuper fuerint, ita præprimis accentuum concurſu iſta ſigna effici videmus, niſi quod tamen aliquando accentum pure & absque puncto, hac ratione (ˈ) pro ſigno exhiberi deprehendatur.*

Licet autem Adjectio Accentuum non omni caruiſſet utilitate, attamen illi, ne nimis caro veniret hoc opus, ſua jam natura ſumptuoſum, anxiè curandi non fuerunt. Sine magno autem damno omitti potuiſſe ſummorum in hisce literis Vitorum, STADENII, & EGGELINGII ſententia fuit. Ille in literis ad Eggelingium de die 28. Novembris anno 1707. ita loquitur: *Cum itaque jam codice tuo Flaciano, & indice erratorum in eo toto libro inſtructus ſim, nihilque fere obſcurum mihi ſit in eo intelligendo, id unum editionem remoratur, quod accentus, de quibus ſatis magnifice loquitur Lambecius, in Codice Flaciano non ſint appoſiti, niſi rariſſime, cum, ut ex Supplementis Lambecianis apparet, ii omnibus lineis incumbant. Ego, ut dicam, quod ſentio, eos ſupervacuos eſſe ſtatuo, & Otfridum ſuo tempore iis, æque ut nos hodie, carere potuiſſe: ſcanſio & ſenſus æque bene ſine iis procedit: & more ſui ſeculi ſolum abreptum fuiſſe Otfridum, palam eſt. Id unicum animadverto, accentus hos in vocibus polyſyllabis illi ſyllabæ, quæ radicalis eſt, impoſitos eſſe, qui uſus tamen eſt exiguus, præſertim parum exercitato. Conſtat enim facile, quæ Syllabæ ſint præfixæ, quæ terminationes, itaque ad radicem vocis non pertinentes. Ut vero perſpecta radice, dubium tamen maximum remanet in ſignificato eruendo, ad quod accentus nil confert.*

Digitized by Google

Cui reſpondit ipſis Nonis Januarii anni 1708. Eggelingius : *De Accentibus vero in codice Otfridi Lambeciano vel potius Cæſareano, quid dicam, fere neſcio. Hoc tantum poſſum : ſuſpicor Otfridum ipſum illos non addidiſſe : neque enim tunc temporis vel Græcis, vel Germanis, vel Runis, vel Belgis apices erant cogniti; ſed ut pleraque Gloſſaria vetuſta Teutonica, in gratiam Monachorum, clauſtra Germanica inhabitantium, hujus autem linguæ ignarorum, conſcripta reor, ideoque eos, quo facilius hæc addiſceretur & concinnius pronunciaretur, additos; ſic eandem ob rationem Otfridianis, quamvis à recentiori manu, fuiſſe adpictos : etenim Theotiſcam illam linguam ſine accentuatione olim à peregrinis æque difficulter potuiſſe legi & intelligi, ut hodie Chinenſium à Miſſionariis Europæis.*

Nunc dicendum venit, quid circa opus Otfridinum hac in Editione fuerit præſtitum. Primo quidem Schilterus exhibet Textum Editionis Flacianæ, partim ex ingenio, partim ope eorum, quæ Lambecius in Bibliotheca Vindobonenſi & Freherus in variis lectionibus MSS. annotaverat, correctum, & in linguam latinam verſum; deinde Notas ad Textus illuſtrationem aut confirmationem facientes ſubinde exhibet. Miſerat quidem ad B. Schilterum Vir de bonis literis egregie meritus B. Dn. Schmidius, jam an. 1704. 25. folia, ex codice MS. Vindobonenſi deſcripta, imo depicta; ſimile quoque fere officium eidem præſtiterat Dn. Frid. Roſtgaard, Danus, mittens ipſi an. 1699. *Emendationes Otfridi ex antiquiſſimo Codice MS. Palatino-Vaticano* Romæ à ſe collectas; ſed neutrum horum Schilterus, partim aliis negotiis impeditus, partim morte præventus, cum Flacianâ Editione contulit. Poſtquam itaque modo laudatus Dn. Schmidius ſingulari hujus ſtudii amore actus, reliqua 27. folia, ex Codice Viennenſi ſumma cum cura deſcripta, ad me miſiſſet, Roſtgaardiique etiam Emendationes in manus meas veniſſent, nolui deeſſe petito Viri de re literaria eximie merentis, *Dn. Danielis Bartholomæi*, Bibliopolæ Ulmenſis famigeratiſſimi, quo id agebat, ut, quæ deeſſent labori B. Schilteri, ipſe pro viribus ſupplerem. Eo promtius autem oblatum munus ſuſcepi, quo majori in has literas amore feror, quoque honeſtius eſt, Publico ſimul & Famæ fideliſſimi Præceptoris ſervire.

Contuli itaque Textum, qualis à Schiltero exhibetur, integrum cum toto Codice Vindobonenſi & Emendationibus Roſtgaardi, decerptis ex Codice Vaticano. Imo & contuli ipſum illud MS. quod Typographis inſerviebat, cum Flaciana Editio imprimeretur, quodque nunc Illuſtre orbis literarii Decus, Generoſiſſimus Dominus, *RAYMUNDUS de KRAFFT à Delmenſingen, Libera S. R. J. Civitatis Ulmenſis Conſularis meritiſſimus, Patronus meus Optimus Maximus*, nunc poſſidet. Licet autem non facilis ſim ad lapſus aliorum; inprimis Præceptorum, ſub cenſuram revocandos, tamen Publici boni amore raptus, non potui, quin, ubi B. Schilterum humani aliquid paſſum eſſe deprehendi, per notulas quasdam ſubjunctas medicinam afferre tentarem. Quod an feliciter ceſſerit, æquis rerum arbitris judicandum relinquo; ſimulque peto obſecroque, ne quis hunc conatum imputet carpendi vel (quod pejus eſt) injuriandi libidini.

Cæterum meliora ſine dubio ad poliendum Otfridum noſtrum afferri potuiſſent, ſi quæ B. *Dn. Dietericus* à STADE, Vir quondam in Antiquitatibus Germanicis verſatiſſimus, magna Eruditione, ac labore ſummo Otfridi illuſtrandi cauſa compoſuit, inſpicere licuiſſet, ſed hanc Corinthum adire mihi non contigit. Quid autem à Stadenio (cui res Germanica plurimum debet,) in hoc ſtudiorum genere, vel affectum, vel perfectum fuerit, diſcere licet ex *Memoria Stadeniana*, quam Dn. Jo. Henr. *à Seelen*, Rector Gymnaſii Lubecenſis meritiſſimus hoc demum anno edidit. vid. cap. IV. p. 138. qui etiam nos docet, V. Cl. Dav. Hofmannum, de Otfrido, Monacho Weiſſenburgenſi, quatuor Evangeliorum Interprete, egiſſe in eleganti Diſſertatione, Helmſtadii anno 1717. habita.

Vale, benevole Lector, & conatibus noſtris fave. Scribebam Argentinæ d. IV. Cal. Nov. 1725.

DEDI-

Digitized by Google

LUDOUUICO ORIENTALIUM REGNORUM REGI SIT SALUS ÆTERNA.

Ludouuig ther ſnello,
thes uuisduames follo;
Er oſtarrichi rihtit al,
ſo Franckono Kuning ſca
Vbar [1] Frankono lant gizal
ſo gengit ellu ſin giuualt;
thaz [2] rihtit, ſo ih thir zellu,
thiu ſin giuualt ell
Themo ſi jamer heili,
joh ſalida gimeini.
druhtin hohemo thaz guat,
joh freuuemo emizen [3] thaz mua
Hohemo [4] gimuato,
jo allo [5] ziti guato.

L.
5.
V.
10.
T.

Ludovicus alacer,
ſapientia plenus;
Is Orientale Regnum (Franciæ) regit omne,
ut Francorum Regem decet.
Super Francorum regionem inclutam
progreditur omnis ejus poteſtas;
Hoc regit, quod ego tibi recenſeo,
omnis ſua poteſtas.
Huic ſit ſemper ſalus,
atque felicitas publica.
Dominus accumulet ipſi Bonum,
atque exhilaret ipſi jugiter animum.
Accumulet ipſi gratiam,
atque omnia tempora bona. (felicia)

Er Is

1) Flacius reddit: *Uber Franckenland gizalt.* Unde patet lacunam eſſe in textu & excidiſſe verbum *gizalt* vel *gizal*, ut infra I, 1, 197. quod claritudinem, celebritatem, & deprædicationem ſignificat, à *Zelen*, prædicare, dicere. *Schilter.* Dubito an *gizalt* hic ſit inſerendum, cum in Cod. MS. Vind. non occurrat, nec ad rem facit, quod Flacius in Verſione hanc vocem habeat; ipſe enim eam addidit ὁμοιοτελεύτου cauſâ. Sane in MSt. ex quo editio Flaciana fuit impreſſa, hoc vocabulum non extat. Cæterum hic nota, quod integræ hujus Dedicationis Verſionem Latinam ediderit Stadenius in Specimine Lectionum Antiquarum Francicarum p. 1. ſqq. *Scherz.*

2) Flacius: *Das regieren ſo ich dir erzelle*
Das ſint ſein gevalt alle.
rectius: *Das regiert was ich dir ſage*
Dieſe ſeine gevalt alles. Schilter.
Optime Stadenius reddit: *Hanc regit, ut tibi refero, hæc ejus poteſtas omnis.* Scherz.

3) Flacius legit: *Thur muat*, & reddit: *mit mut.* ſed MSt. Vind. ſi recte attendas, habet, *thaz muat.* Unde textus emendandus.

4) *Gimuato*, non eſt *gemüthe*; & *hohemo* non ſignificat *hohem*, ut reddit Flacius; ſed *Höhe ihm genade*; apprecatur Regi diuinæ gratiæ augmenta.

5) Flac. legit: *rihi*, & reddit: *Ja alle reiche güte.* Sed Cod. MS. Vind. Cæſar. *Ziti* habet; ſcilicet bona tempora, eorumque felicitatem exoptat Regi ut ℣. 65.

Er allo ſtunta freuue ſih,
thes [6] thigge io mannogili H.
Oba ih thaz iruuellu
the ih ſinaz lob zellu,
Zi thiu due ſtunta mino,
theih ſcribe dati ſin O.
Vbar mino mahti
ſo iſt al thaz gidrahti.
Hoh ſint, ſo ih thir zellu,
thiu ſinu [7] thinckan ell V.
VVanta er iſt edil Francko,
uuiſero githanko,
Vuiſera [8] redinu,
thaz duit er al mit ebin V.
In ſines ſelbes bruſti
iſt [9] herza filu feſti,
[10] Managfalto guati;
bithiu is ſinen er gimuat I.
Cleinero [11] githanko,
ſo iſt ther ſelbo Franko.
So iſt ther ſelbo edelin C.
ther heizit [12] auur Ludouuic.
Offto in noti er uuas in uuar,
thaz [13] biuuankota er [14] ſar,
Mit Gotes ſcirmu ſcioro,
[15] joh harto filu zior O.

Is omnibus horis gaudeat,
hoc voveat unusquisque.
Etſi ego hoc proponerem,
ut ipſius laudes recenſerem,
Ad hoc collocarem horas meas,
ut ſcriberem facta ejus.
Supra meas vires
utique eſſet omne hoc intentum.
Grandia ſunt, quæ ego tibi narro,
ejus facta omnia.
Namque ipſe eſt nobilis Francus,
ſapientum cogitationum,
Sapientum ſermonum,
Idque facit is omne cum æquanimitate.
In ſuo ipſo pectore
eſt cor multum ſtrenuum,
Multiplex benignitas;
ideoque eſt ſuis gratioſus.
Subtilium cogitationum,
ſic eſt ille ipſe Francus.
Sic eſt ille ipſe Nobilis,
qui appellatur rurſus Ludovicus.
Sæpe in neceſſitatibus is fuit revera,
eas ſuperavit illico,
Per DEI protectionem certe, (commode)
& maximo cum decore.

Oba

Quodſi

6) Flacius: *das bedingen ich ja menigklich*, ſine ſenſu. Vitioſa eſt lectio. MS. Cæſar. ſeu Vind. habet *thigge*; id non ſignificat *thingen*, bedingen, paciſci; ſed *vovere*, *optare*, *petere*, ut infra l. 4, 25. vid. Gloſſar. Freherus: *Thes thigge jo mannogilib.*

7) C. Vind. habet *thinck*ſ ellu.

8) Flacius legit: *Wiſer an endinu*, & reddit: *Weiſer obn ende.* Sed Cod. MS. Vind. *wiſera redinu.*

9) Flac. legit: *Iſt herro filu feſti*; ſed Cod. Vind. *iſt Herza.*

10) Flacius in interpretamento inſerit *bey*; *bey manigfalter güte.* Sine cauſa & fundamento. Dependet à priori verſu. Perperam autem diuiſa ab eo eſt particula *Bithiu*, & in interpretatione translocata ex parte; ſequitur enim in eadem: *Iſt ſein ehr gemute.* Imo Textus eſt: *Bithiu iſt ſinen er gimuati, idcirco eſt ſuis ille benignus*; quia ſcilicet anteceſſit: *Multiplex Benignitas & Clementia reſidet in corde ejus.*

11) *Cleinero*, omittit interpretamentum Flacius. Denotatur hic ſubtilitas. vide Gloſſar. Freherus: *Von ſubtilen ſcharffſinnigen, hohen gedancken.*

12) Alter Ludovicus poſt Ludovicum Pium, & II. Imperatores.

13) *Biuuankota* Flacius videtur accepiſſe, quaſi eſſent duo Vocabula. Unum interpretatur *bewand*, & alterum omittit ductâ Virgulâ. Vid. Gloſſar. voc. *Wank.*

14) *Sar*, recte, etſi apud Lambecium legatur *far*; videtur eſſe mendum Typographi.

15) Flacius: *ja hart vil ziere.* rectius: *mit* (repetendum ex priori verſu) *ſehr groſſer* (vieler) *Zierde.* Schilter. *Zioro* hic non eſt ſubſtantivum, ſed adverbium, uti & præcedens *ſcioro*; unde recte vertit Stadenius: *præclare atque valde decore.* Hickeſius in Theſauro Lingu. Sept. in Gramm. Francico-Theot. p. 106. hujus verſus verſionem à Schiltero factam mutat hoc modo:

per audaciam maxime decoram (laudabilem) male: *harto* nunquam denotat audaciam. *Scherz.*

16) Fla-

Oba [16] iz uuard io uuanne
in not zi fehtanne,
So uuas er io thero redino
mit Gottes kreftin obor
Riat [17] Gott imo offto in nötin
in ſuaren arabeitin.
Gigiang er in zala [18] uuergin thar
druhtin halff imo ſa
In notlichen uuerkon;
thes ſcal er Gotte thanckon
Thez thancke ouh ſin [19] gidigini
jo unſus [20] mahu nidir
Er uns [21] ginadon ſine uualt
thaz ſulichan Kuning uns [22] ghidalt.
Then ſpar er nu zi libe
uns allen io zi liab
Nu niazen wir dio guati,
joh fridoſamo ziti,
Sines ſelbes uuerkon;
thes ſcullun Gotte tanko
Thes mannilich nu gerno
ginada ſina fergo.

Von

Quodſi fiebat aliquando,
in anguſtiis ut dimicaretur,
Tamen erat is ea in cauſa
per DEI potentiam ſuperior.
Conſuluit ipſi DEus ſæpe in neceſſitatibus,
in gravibus laboribus.
(Si) verſabatur is in periculis forte;
DOMINVS juvabat ipſum illico
In anguſtis rebus;
propterea debet DEO gratias agere.
De hoc etiam gratias agat ejus comitatus,
atque noſtri fratres humiles.
Qui (DEVS) nobis gratioſe ſervet ipſius potentiam,
ut talem regem nobis ſalvum ſervet.
Hunc conſervet in Vita
nobis omnibus ad favorem.
Nunc fruimur his bonis
& pacatis temporibus;
Ejus ipſius factis. (operibus)
de hoc debemus DEO gratias agere.
Quod quilibet nunc lubenter
gratias ejus ambiat.

A DEO

16) Flacius: *Ob es ward ja etwen die not zu fechten, So was er ja der redlichheite mit Gotes krafft obere bereite.* Sed *Redino* denotat rationem, orationem & cauſam. Vide Gloſſar.

17) *Riat*, Riedt, Flacius, h. e. conſulebat; *rathen*, conſulere. Kero: *Kirati*, conſilium. Præterea & Auxilium reale & operam ipſam ductumque aliquem notat, aggreſſionemve & incidentiam; à quo noſtrum *gerathen in etwas*, er gerieth in das oder jenes. Sed ſenſus hic eſt: GOtt hat ihn berathen, geholffen in not. vide ℣. 85. h.

18) *In zala wergin.* Flacius in zal. ——— *zala* eſt periculum Keroni; *wergin* eſſent opera, facta. Sed rectius videtur legendum *uuegin*, unec, ueg, via. Mox enim ſequitur: uuerckon. Neutrum verum. Freherus: *Wergin*, irgend. Schilt. conſentit Frehero Stadenius, qui *uuergin* reddit per *alicubi*. Scherz.

19) *Gidigini.* Flacius: *des dancke auch ſein güte.* Omnino fallitur. *Gidigini* vel *Gitbigini* denotat famulitium, Satellitium & Comitatum. Vide Gloſſar. Et idem Freherus obſeruauit.

20) *Joh unſus mah uuidir*, ita legit Flacius, ſed mendoſe id fieri oſtendit vel Litera ultima Acroſticha, quæ hic eſt J, non R. Jgitur una vox eſt reſcribenda *Mahuuidii*. Sed quæ iſta & an genuina? haud dixerim ſine ope MS. Vindobonenſis. Ne tamen nihil conjiciamus, an legi poſſit interim? *Unſus mage wihidi.* i. e. noſtri ſocii (fratres) conſecrati. Uno verbo: Clerici. Nam & Eccleſiaſticos & Seculares &c. Ordines Regni ad Publicam Lætitiam Otfridus incitat. ſed MS. Vind. legit: *Unſus mahu nidiri. Schilt.* Stadenius recte videtur verſum 51. & 52. ita vertere:

Propterea gratias agant & ejus miniſtri
Atque noſtri æqualium humilitas.

Mah, denotat ſocium, conjunctum, æqualem. Gloſſ. Boxh. *Gimahida*, Contubernium. *Kimahhida*, Copula, *Kimahhidon*, Connubia. Kero: ſi *kimahchot*, conjungatur. *Gimachon*, *Gimachun*, Conjuges, apud Otfrid. & Tatianum. Hickeſius in Theſ. Linguar Septentr. in Gramm. Francico-Theotiſcâ p. 106. arbitratur rectius legendum: *Unſere* vel *Unſe mahe.* Scherz.

21) Flacius: *Er uns genedig ſein wolt.* ſed *walt* eſt Imperium, poteſtas. *Sine* non *ſin eſſe*, ſed *ſua. Schilt.* In MSC. Vind. eſt: *ſin enriat*; ubi *en* ſeparandum à *riat*, & conjungendum *cum ſin*, ut mens ſit: *Ille* (DEus) *gratiâ ſuâ nobis conſuluit:* ceu recte beneque vertit Stadenius. *Scherz.*

22) Flacius: *das er ſolchen König uns erthailt.* dedit. ſed ſenſus non cohæret: eſt enim votum & de futuro, non de præterito, ſermo, ſed *ghidalt* vitioſe ſcriptum eſt pro *gihalti*, h. e. ſeruet, *erhalte*, ut infra I, 1, 80. *Schilt.* In MSC. Vind. eſt *gibalt*, quod non incommode exponi poteſt per *ſervavit.* Scherz.

Digitized by Google

Von Gott er muazi haben munt
joh uueſan lange giſun
Allo citi guato
ſo leb er io gimuato,
Ioh bimide [23] io zala
thero fianto [24] fal
Lango, [25] liobo druhtin min,
laz imo thie daga ſin.
Suaz imo ſin lib al,
ſo [26] manger emo ſca
In imo irhugg ih thrato
davides ſelber dato;
Er ſelb thulta ouh in noti,
io manago arabeit
Vuant er uuolta man ſin,
[27] thaz uuard ſid filu ſcin,
[28] Thegan ſin in uuaru,
in [29] manigeru zal
Manag leid er tulta
[30] umm thaz to Got gihanta
Ubaruuuant er ſid ſar fram
ſo Gottes thegane giza
Riat [31] imo io gimuato
ſelbo druhtin guato,
Thaz ſagen ih thir in ala uuar;
ſelbo maht iz leſan [32] tha
Eigun uuir thia guati,
gilicha [33] thegan rihti;
In theſſes [34] ſelben muate
zi managemo guat

T. 65.
A.
70.
L;
I. 75.
V. 80.
M;
85.
R.
90.
E.

A DEO is obtineat protectionem
& ſit diu incolumis.
Omnibus temporibus bonis (felix) ſemper Auguſtus
vivat hic gratioſus;
Et evitet pericula
inimicorum inſidias.
Longam vitam, Domine mi,
fac ei dies ſuos.
Edulca ipſi ſuam vitam omnem,
quam varia (ea) debeat (eſſe);
In ipſo recordor valde
Davidis ipſius factorum;
Ipſe quoque toleravit in neceſſitatibus
& variis laboribus.
Namque volebat Virum ſe præſtare;
hoc fiebat mox in magnum exemplum,
Militi ſuo revera,
in magnis periculis.
Multiplicem mœrorem toleravit,
eo quod DEVS permiſerat;
Superavit tamen poſtea admodum longe,
ſicut DEI miniſtrum decebat;
Conſuluit ipſi benigne
ipſe Dominus bonus,
Hoc dico tibi revera;
ipſe poteris id legere ibi.
Habemus & nos hanc gratiam,
ſimilem Heroëm rectum;
In illius animoſitate
ad varii generis bonum.

Gi- Certe

23) Flacius: *Ja vermeide die zale*
der feinden fale.
zala eſt periculum. *Schilt.*
24) Cod. Vindob. pro *fala* habet *far*, quod idem fere denotat.
25) Poſt *lango* ponendum eſt comma, non poſt *liobo*; ut itaque ℣. 69. & 70. vertendi ſint:
Diu, chare domine mi,
ſine ipſi dies (vitam) *eſſe.*
Liobo, non denotat *vitam*, ſed *dilectum.* lieber hodie dicimus. *Scherz.*
26) Pro *mangeremo* Cod. Cæſ. habet: *man guetemo*, ut mens ſit, *ut bono fieri debet.*
27) Rectius: *Hoc poſtea ſæpe manifeſtum fiebat.* Scherz.
28) Stadenius ita transfert: *Miniſter eſſe verus in magnis periculis.*
29) Cod. Vind. *manegeru*; res eodem redit.
30) Lege ex Cod. Vind. *Unz thas tho Got gihangta.* donec DEus &c.
31) Flac. *Riedt im gemüte*
Selber Got der gute
vide ſupr. n. 4. & ℣. 105.
32) In Hiſtoriâ ſacrâ de Dauide.
33) Pro *thegan rihti*, eſt in Cod. Vind. *theganheiti* quæ vox etiam occurrit infra I, 3, 35. ubi de Dauide dicitur:
Er quam mit theganheiti
zi ſulichem guati.
Perveniebat virtute
ad talem Præſtantiam ſ. dignitatem.
Verte itaque verba: *gilicha theganheiti*, ſimilem virtutem. *Scherz.*
34) *In theſes ſelbun muate*, mallem reddere cum Stadenio: In hujus ipſius (Ludovici Regis) animo. *Scherz.*
35) Sam-

Digitized by Google

Giuuiſſo thaz ni hiluh thih
thultate er [35] ſammolih
Arabeito ginua
mit tulti [36] iamer ouh firdruag.
Niliaz er imo thuruh thaz
in themo muate then haz
Er mit thulti, ſo er biga
al thie fiantha uberuuan;
Oba es iaman bigan,
thaz [37] er uuidar imo uuan,
Scirmta imo io [38] gilich
druhtin lioblicho
Riat [39] im io in notin,
[40] ſuarin arabeitin;
[41] Gilitha imo ellu ſinu Ja
thiu nan thuhtun filu ſuar.
Vnz er nan [42] gilereta,
ſin rih imo gibreita.
Bithiu [43] mag er ſo ena lit
thera Davides ſlachon;
Mit ſo [44] ſammeliche.
ſo quam er ouh zi riche.

Certe non celabo te
toleravit ille ſimiliter
Laborum ſatis
cum patientia ſemper quoque pertulit.
Nec ſinebat ſibi propterea
in mente odium,
Ipſe patientia, quoties aggreſſus
omnes hoſtes vincebat;
Etſi quis auſus
ut contra Ipſum ſentiret,
Protexit tamen eum ſtatim
Dominus amicabiliter (gratioſe)
Auxiliatus ipſi in neceſſitatibus,
gravibus laboribus;
Traduxit ipſi omnes ſuos annos,
qui ipſi videbantur multum graves.
Usque dum ipſum docuerat,
ejus regnum ipſi ampliaverat.
Propterea poteſt ſic inducere
Davidis prælia.
Æquali ratione
Pervenit quoque ad Regnum.

Uuas Erat

35) *Sammolich.* loco ejus in Cod. Vind. extat: *Samalib.*
36) Pro *jamer* C. Vind. habet *ſama*, ſimul.
37) Flac. *das er wider in war.* Sed *wan* eſt ſententia, placitum, *wider einen wanen*, eſt contrariari, *Schilt.* Rectius videtur hoc *wan* deduci à *winnen*, quod eſt pugnare, certare. vid. infra I, 25, 55. adde Staden. in Spec. antiq. Francic. p. 7. §. 26. *Scherz.*
38) Freherus: conjunge poſtrema duo, ut ſit *Jogilicho*, Codex tamen Vind. ſeparat ea.
39) Imo. C. Vind.
40) Pro *Suarin.* C. Vind. habet: in *ſuuaren.*
41) Pro Gilitha C. Vind. habet *Gilihta*, quod idem eſt ac hodiernum geleichtert, leicht gemacht; unde verſus 107. & 108. ita ſunt vertendi:

Leues efficiebat illi omnes ſuos annos
Qui ipſi videbantur valde graves.

In Verſione Tatiani Harm. Evang. c. 67. §. 67. §. 9. Chriſtus dicit: *min joh iſt ſuazi, inti min burdin iſt lihti*, jugum meum ſuave eſt, & onus meum leue.
42) Pro *gilereta* habet Cod. Vind. *Gileitta*, quod verti debet per *duceret.* apud Keronem eſt: *Keleitta*, deduxit.
43) Flac. *Bei dem mag er* ——
der Davids ſchlachten.
Locum ſine dubio corruptum interpretari non potuit. *Sonnalitu* verbum eſſe oportet, & modi infinitivi, unde *ſonnalitun* legendum; ſic etiam Rhythmus requirit. Sed quidſit, adhuc latet. Videntur duo eſſe Vocabula, *ſuna* vel *ſouna litun*; vel rectius: *ſo analitun.* Kero: *Analeleiton*, induxiſti. Sic & *ſclabon* eſt vox vitioſa; *Slabon* Keroni eſt occiſio; ſic & Flacius accepit. *Schilt.* Codex Vind. docet pro *Sonnalitu* legendum eſſe *ſin in athu*, pro *ſclabon* autem *slahtu*: recte itaque verſum III. & 12. ita vertit Stadenius:

Propterea poteſt cenſeri
eſſe Davidici generis.

id eſt, eſſe Ludovicum ſimilem Davidi. *Ahton* ſignificat, cogitare, æſtimare. vid. infra II, 4, 56. & I, 13, 36. & III, 24, 241. eodem ſenſu hodie dicimus *achten. Slahtu* denotat genus. Lipſius in Gloſſ. *Slahta, Generatio & ſlahten, ſemini. Nos compoſite geslächt. Allero slaghto*, omnis generis eſt apud willer. cap. III. p. 46. ubi etiam occurrit: *manigar slaghta.* varii generis. conf. infra I, 1, 176. non opus itaque eſt Hickeſii conjecturâ, qui in Theſ. Linguar. Sept. Gram. Francico-Theot. p. 108. conjicit legendum hic eſſe *Bithiu mag er ſona liton Thera Davides Sclahon*, propterea poteſt cito transire (transcendere) Davidis victorias. *Scherz.*
44) Flac. *Mit ſo Samencklichen*
kam er auch zum Reiche.
Idem per idem. *Samelich* à *Sam, ſama*, æqualitatem & comparationem denotat, vid. Gloſſ. Pro *ti* lege *zi.* Illud eſt Saxonicum, hoc Alemannicum. *Schilt.* In Cod. Cæſ. legitur: *ouh zi riche.*

45) Flac.

Uuas Gottes druter filu fra M,115. *Erat DEI fidelis maxime, (David)*
so uuard ouh therer [45] so gizam *sic erat etiam, hic ipse prout decebat.*
Rihta [46] gen er scono *Gubernabat ille pulchre*
thiu Gotes liuti in frono, *DEI populum in publico;*
So thuit ouh therer ubar [47] Ja R *Sic facit & hic per annos,*
so in Gotes [48] zimet, thaz ist uuar. 120. *ut eum DEUS eo condecorat, hoc verum est.*
Emmizen ziu [49] guate, *Perpetuo ad bonum,*
joh heilemo muate, *& salutarem animum,*
Fon Jare zi Jar E, *De anno in annum,*
thaz sagen ih thir zi uuare. *hoc dico tibi vere.*
Gihialt David turuh not 125. *Observabat David cum cura*
thaz ime druhtin gibot *quod Dominus ipsi mandabat*
Joh gifasta [50] sinu ting *Atque stabiliebat sua judicia*
ouh selb thaz al umbirin G. *ac ipsum regnum undiquaque.*
In thes emo ist ouh sin [51] hafft *In hoc eodem est etiam hujus occupatio*
so fram [52] sinan lazit rhita krafft? 130. *quam diu ipsi fuit concessa regni potestas,*
Thaz [53] er isto io innoti *Ut is primarius sit in rebus angustis*
Gote thionant I *DEO serviens.*
Selbar [54] rihi sina zal *Ipse regni sui partes*
rihtit scono so so er scal; *regit tam pulchre, quam debet;*
Ist [55] ellenes guattes: *Est omnigenæ bonitatis:*
joh uuola quekes muate S,135. *& vere vivi (alacris) animi;*

Ja *Imo*

45) Flac. *So ward er auch der Eer gezam*; sed *therer* mox etiam occurrit ℣. 119. quod Flacius ipse ibi per *der* interpretatur. *Schilt.* In C. Vind. est *therer.*

46) *Rhitagen* habet Flacius; nec habet, ut reddat. Sed vitiosa est lectio, & emendanda per transpositionem tantum literulæ, *Rhita gener scono.* Post *in frono* est: in publico, non adjectivum ad populum pertinens, ut Flacius: *die Gottes leute fron. Schilt.* In Cod. Vind. manifeste legitur: *Rihta gener scono*, Regebat ille pulchre *in frono:* Stadenius reddit: in sanctitate. Utrumque potest admitti; *fron* enim & sanctum & publicum denotat. *Scherz.*

47) Flac. *übers jar.* Sed non loquitur Ottfridus de futuro, ast de præterito. *Schilt.* Stadenius reddit per *quotannis.*

48) Flac. legit: *So in Gotes zimmet*, & interpretatur: *so euch Gott zimmet.* Lectio sic restituenda: So in Got es zimet. *Schilt.* In Cod. Vind. est: *So iz Gote zimit;*

49) Pro *ziu* est in C. Vind. *zi.*

50) Flac. *ja gefassete sein ding.* Sed *gifasta* non est fassen, sed vesten, bevestigen. Vid. Gloss. *Ting:* & placitum seu statutum significat & judicium, utrumque hic potest intelligi.

51) *Sin hafft* vitiose. lege ex C. Vind. *scinhaft*, manifestum.

52) Flac. *So fram sie inen lasst* ——— *krafft.* Occurrit iterum *rhita*, quod non est interpretatus., sed literis transpositis legendum: rihta, richtakrafft i. e. Imperii jus, jus vel potestas Regia Regni Germanici. *So fram, so inan*, tam diu, quam ipsi; *lazit*, lassen, concedere, tradere, sed neutraliter hic ponitur, concessa est, Rihta Krafft, jus regni. Intelligit enim transactionem & divisionem Imperii Romano-Francici inter Ludovici Pii Imperatoris filios; de quâ alias. MSC. Vind. legit: *so fram so inan lazit thiu Krafft. Schilt.* Stadenius reddit: *si vires permittunt.*

53) Flac. *das erste* ja innoti, das sie Got dieneti. Lectio vitiosa non potuit non dare interpretationem vitiosiorem, sensu omni destitutam. *Schilt.* Cod. Vind. legit:

Er ist jo in noti
Gote thiononti.

quod verto: *Est certe in periculis*
Deo serviens. Scherz.

54) Flacius: *Selbst reiblich sein zal*
Richte scon wie so er sal.

Nescio de quo numero ceperit hunc versum, qualis de carnificibus vulgo fertur, qui cum certum numerum maleficorum capite multaverint, maculam notæ suæ eluant. *Zal* partes etiam significat, ut zwo zale eines sects. vid. Glossar. & frequens locutio Francicorum Scriptorum de *partibus* Regni, de *partibus* Saxoniæ &c. In Cod. Vind. est: *selbaz Richi sina zal.*

55) Flac. Ist etwas gutes, ja wol kekes mutes; videtur legisse: etteues; impressum tamen est ettenes. Sine ope MSCti aut loci paralleli vix poterit corruptus locus sanari. Occurrit autem Pa-

Digitized by Google

Ia farentu [56] nan konti,
in anderon binoti.
Thiſu kuningrich
Joh iro guallichi;
Tho habet [57] therer thuruh not
ſo Truhtin ſelbo gibot:
Thaz fiant uns in gagini
thiz faſto [58] binagilit.
Simbolon [59] bispenit
Vns uuidaruuert ni [60] merrit.
Sichor mugun ſin uuir the
lango [61] unſer libes.
Allo ziti thio [62] tho ſin,
kriſtus [63] io komo in thaz muat ſin.
Bimide ouh [64] allu pin
Gott [65] frouue ſela ſina.
Lang ſin daga ſine,
zi [66] them euuinigen libe.

Imo progrediuntur ipſi ordinate,
in alia ſtudioſe.
Hæc regna ſua
& eorum magnificentia;
Hic habet illam ſollicite
ſicut DEUS ipſi dedit:
Ut hoſtis nobis ne obviet,
hoc firmum clavis figat. (i. caſtris)
Semper diſſideat
nos hoſtis ne vinciat.
Securi poſſimus eſſe de hoc,
per omnem noſtram vitam.
Omnibus temporibus, quæcunque ſint,
Chriſtus veniat in mentem ejus.
Avertat quoque omnes calamitates.
DEus exhilaret animum ejus.
Longi ſint dies ejus,
ad æternam vitam.

Bimi- Evi-

Parallelus Lib. IV. 13. 60. *ellenes guates, ellu* eſt omne; *ellenes*, omnigenum. Itaque hic legendum, *ellenes guates*, omnigenæ bonitatis. Atque ita legit MSC. Vindobonenſe:

Iſt ellenes guates,
Ja wola quekes muates.

Schilt. Stadenius vertit *eſt: in certamine bonus:* notatque ex Rhabani Mauri Gloſſis: *Ellen* eſſe agonem ſubjungit tamen: poſſent etiam verba hæc: *ellenes guates*, exponi per *bonæ virtutis, fortitudinis*, cum *Ellen* Anglo Sax. ſit virtus, vis. *Scherz.*

56) Flacius hic tacet. Lege: farentu nan knoti, id eſt, progrediuntur ipſi, vel comitabantur ipſum ordinate. Imò MSC. Vindob. legit: Ja farent uuanconti. *Schilt.* Stadenius ita Vertit:

Imo proficiſcuntur in expeditione
In alia, ſi opus ſit,
Hæc Regna,
Eorumque Vires,
Attamen hic, ita ut oportet,
Ut Dominus ipſe præcepit.
Ne hoſtis nobis occurrat,
Hoc firmiter occluſit.

Non omnino hæc ſatisfaciunt; cum in MSC. Vind. ℣. 137. legatur: *ja farent wankonti,* & ℣. 141. *Tob*, quod idem eſt ac *attamen*, doch, ita hæc reddenda videntur. *Imo, quando proficiſcens in alias terras, ſi opus ſit, abeſt,* (ſc. Ludovicus) *Hæc regna, eorumque gloriam tamen* (etiamſi ſit abſens) *ſuſtinet, ſicut oportet, ſicut DEus ipſe præcepit*, &c. *Scherz.*

57) Flac. *da bat er eer durch not.* id eſt, *billich* wo GOtt ſelber gebot.
Vid. ſup. n. 45. in MSC. Vind. eſt *therer.*

58) Staden. vertit: ne hoſtis nobis occurrat, hoc firmiter occluſit, *Scherz.*

59) Pro biſpenit lege ex C. Vind. *bisperrit*, quod & ſenſus & Rhythmus confirmat. *bisperrit* idem eſt ac *clauſit.* Imperfectum *biſparta*, claudebat, reperire eſt infra III, 12, 28. *Inſperre*, aperiat, eſt infra I, 5, 64. ſupereſt nobis: ſperren, einſperren, verſperren. die Sperr. Rectius itaque ℣. 145. vertitur: *ſemper clauſit;* quod etiam fecit Stadenius. *Scherz.*

60) *Merrit*, idem eſt, ac *impedit.* Hoc ſenſu occurrit *merren* infra I, 27, 32. adde III, 7, 144. & II, 4, 130. *Ungimerrit*, non impeditus. infra V, 12, 51. Verte itaque ℣. 140. *nos adverſarius non impedit ſeu turbat.*

61) Flac. *Lang nuz er des lebes.* Sine ſenſu, ſed locus corruptus eſt. Pro *nuzer*, legendum, *unzer* vel *unſer* h. e. unſer lebenslang. *Schilt.* In Cod. Vind. eſt *niazer libes*, quod vertendum: fruatur vitâ, vivat.

62) C. Vind. habet *thio the ſin.*

63) In C. Vind. eſt: *Kriſt lokomo* thaz muat ſin. *Lokomo* pro *Loko imo*, medeatur ipſi. *Lokon, Lochon* idem eſt ac mederi, ſanare. Infra IV, 37, 36. *giloko*, ſanavit, & V, 20, 157. *ir eigul gilocbot*, medicati eſtis. in Gloſſ. Rhab. Maur. *Lohot*, fouet, fouit. Gl. Ker. *Lachida*, Medicamina, apud Tatian. c. 56. §. 4. *Laches*, Medici, & c. 60, 3. *Lachin*, Medicis. Gothis, *Læknir, Læik* Medicum denotat. vid. Verel. Ind. Ling. Goth. & omnino Stiernhielm in Gloſſar. Ulphila-Gothic. adde Staden. in Spec. antiq. Franc. pag. 8. *Scherz.*

64) Pro *Allu* C. Vind. habet *Allo.*

65) Pro *Frouue* C. Vind. & Vat. habet *Freuue.*

66) Pro *them.* C. Vind. & Vat. habent *themo.*

67) Flac.

Bimide ouh zalonoh [67] fa
thaz uuir ſin ſichor ubaral.
Vuanta thaz iſt funtan,
vnz uuir haben nan [68] gifuntan,
Thaz leben [69] auur, ſo ih mein
mit freuui ioh mitheilu.
Simbolon gimuato,
joh eigun ziti guate.
Niazer oh mammunte
ni [70] breiſte in euuon imo thes.
Allen ſinen kindon
ſi [71] nehinam mit minnon.
Si [72] zi Gote ouh minn
thera ſelbun küninginna.
Euuiniga [73] drutſcaf
niazen ſe iamer, [74] ſo ih quad,
In himile zi uuar
mit Ludouuige thare.
Themo [75] dihton ih thiz buah
Oba [76] er thaz habet ruah.

L,155.

V

S

A

E

Odo

Evitet quoque pericula aut caſus,
ut ſimus ſecuri ubique.
Namque hoc fuit acquiſitum,
poſtquam ipſum invenimus,
Statum nempe, quem deſigno,
cum lætitiis & ſalute.
Semper æquanimi,
& habemus tempora bona.
Fruatur is quoque deliciis,
nec deficiant in æternum ipſi hæ.
Omnibus ejus liberis
ſit ſucceſſio cum caritate.
Sit apud DEum itidem amor
ipſi Reginæ.
Æterna ſocietate (amicitia)
fruantur illi perpetuo, quos dixi,
In cœlo certe
cum Ludovico ibi.
Huic meditor (dedico) hoc volumen,
ſi quam ejus habeat curam.

Aut

67) Flac. *Vermeide auch des unfalls zal*; ſic enim legit: *zal obno fal*; & hinc fingit *unfal*, & denique *Unfalszal*, id eſt, infortuniorum cumulum. Sed tum temporis non ſcripſerunt *obno* pro *un*, nec ſimile quid in Otfrido; ſed literula turbata reſtituit rem; legendum ſine dubio: *Bimide ouh zalo nob fal.* nam *zalo* pericula denotat, & *nob* Otfrido ſæpe eſt, *aut. Schilt.* In Cod. Vindob. & Vat. melius legitur: *zalono fal*, periculorum inſidias ſeu damna. *Scherz.*

68) Freherus: pro *gifuntan* pone *giſuntan.* Schilt. *giſuntan* habet & Vindob. & Vat. MSC. Stadenius verba: *wanta thaz iſt funtan*, vertit, *Quia hoc eſt certum*, non male. *Scherz.*

69) Flac. das leben aber ſo ich meine. Meinu non opinionem ſignificat hic Otfrido, ſed antecedentem narrationem. *Schilt.* In MSS. Vind. & Vat. pro *auur* invenitur *uuir*: unde cum Stadenio p. 157. ad 162. ita vertendum judico:

Quia hoc eſt certum,
Quamdiu habemus eum ſalvum,
Quod viuamus, ut ſtatuo, (vel uti dixi)
Cum gaudio & ſalute,
Semper ſimus bono animo,
Atque habeamus bona tempora. Scherz.

70) Pro *breiſte* legendum *breſte*, ceu patet ex utroque MSC.

71) Flac. *Sey nahe —— mit minnen.* id eſt, liebe. *Nehinam* eſt Erbnam; der nechſte nimmt das erb; eſt Regula Juris noſtri. Precatur ſcil. liberis Regiis ſucceſſionem, eamque pacificam magis, quam Patris & Patruorum fuerat. Sed Freherus pro *nehinam* legit *richduam. Schilt.* In Cod. Vind. eſt *Richiduame*; in Vat. *Richduam.* Verte itaque: *Omnibus ejus Liberis*

Sit Imperium cum amore i. e. pacificum; ſine lite.

in Verſ. Tatian. c. 13. §. 1. *in themo finftazehenten jare thes* rithuomes *Tiberii des Keiſores*, Anno quintodecimo Imperii Tiberii. *Scherz.*

72) Flac. *Sei zu Gott auch minna* (i. e. amor, fiducia) *deſſelben küninginna. Schilt.* Stadenius vertit. *ſit erga Deum.* Scherz.

73) Flac. *Die ewige Drutſchafft, id eſt, familiarum, Nieſſen ſie immer als ich ſprach.* Videtur *familiaritas* legendum. Cæterum non de præſenti aut præterito, ſed futuro loquitur Autor. Loccen. in Lexico Juris Sueo-Goth. exponit Regnum. Sed vide Gloſſarium noſtrum. *Schilt.*

74) Cod. Vind. & Vat. habet: *So ſo ih quad.*

75) Pro *dihton* habet Cod. Vat. *tihton*; ſed Flacio conſentit Cod. Vind.

76) Flac. *Ob er deſſen wirt haben ruch.* Sed *ob* non tantum *an*, ſed & utinam denotat Otfrido, nec dubitat hic ille de pietate Regis, ſed precatur potius & modeſtiâ utitur. *Ruach* autem curam ſignificat. Freherus: *Ob er deſſen begert.* Schilt.

77) Flac.

Digitized by Google

Odo [77] er thaz guuinet ſci
thaz er ſa [78] lezan heizit.
Er hiar in theſen redion
mag hören Evangelion.
Uuaz Chriſtus in then gibiet
Frankono [79] thiete
Regula thero buachi
vns zeigot Himelrichi:
Thaz niaze Ludouuig iotha
thiu euuinigun Gotes jar.
Niazan muazi thaz ſin muat,
jo thaz euuiniga guat.
Thar ouh iamer, druhtin mi
laz mih mit imo ſin,
Allo ziti guato
leben [80] thar gimuato.
Irliuhti [81] imo thar uuunn
thiu euuiniga ſunna.

Aut ut obtineat tempus,
ut illud legi jubeat.
Ipſe hîc in his ſermonibus
poteſt audire Evangelium.
Quid Chriſtus in iis præcipiat
Francorum Populo.
Regula horum librorum
nobis monſtrat cœlorum regnum:
Ut fruatur Ludovicus illic
æternis DEI amis.
Frui oporteat hoc ejus animum,
& æterno bono.
Iſthic etiam perpetuo, Domine mi,
ſine me cum ipſo eſſe,
Omnibus temporibus bonis
vivere ibi lætabundum.
Illuſtret ipſum iſthic gaudium
Aeternus ſol.

77) Flac. *Oder er deſz gewinnet*
Daſ er ſie leſen habe zit.
Transpoſitio eſt. *Scit, Cit, Zit* varie ſcribitur, & tempus, horam notat. Sed *beizit* non erat transfundendum in *habe zeit*. Freherus: Lege: *Odo er thaz geweizit. Schilt.* Cod. Vind. habet giuueizit. Concordat Vat. *Giuueizit* idem eſt ac probat, approbat. infra I,1,134. *iſt giuueizzit*, probatum eſt, II,16,51. *giuueizzent*, probant, & II,7,74. *giuueizen*, probare. *Scherz.*

78) Pro *lezan* ſcribe *leſan* ex Cod. Vind. & Vat.

79) Flac. *den Frenekiſchen thieten*, id eſt, *belden.* ſed *Thiot, Thiete*, populus eſt uniuerſus Nationis Francicæ, aut Imperio Francico ſubjectus.

80) Pro *Leben* eſt in C. Vind. & Vat. *Leb er*, Vivat ille.

81) Pro *Irliuhte imo thar* legitur in modo dictis MSS. *Inliuhte imo jo thar.* Freherus arbitratur reponendum: *Inliuhtemo thar uuunna.* Scherz.

De LVDOVICO,
cui hæc Dedicatio eſt inſcripta.

CÆterum ad quem *Ludovicum* hæc præfatio directa fuerit, facile apparet. Inſcribitur illa *Ludovico Orientalium Regnorum Regi.* Ubi nomine *Orientalium Regnorum* nihil aliud intelligi debet, quam terræ, quæ nomine *Franciæ Orientalis* ſeu *Germaniæ* comprehendebantur. Cum autem hic liber ſcriptus fuerit, cum *Hartmuotus* nondum eſſet Abbas S. Galli (quam dignitatem ipſe demum A. 872. poſt mortem Grimaldi fuit conſecutus, vid. Ratpert. de Caſibus Monaſt. S. Galli c. 9.) ſed Monachus adhuc, (ceu apparet ex Epilogo, qui Hartmuoto & Werimberto, Monachis Monaſterii S. Galli eſt inſcriptus) in proclivi eſt videre, quod per Ludovicum hic deſignetur *Ludovicus Germanicus*, Lodovici Pii filius, Lotharii Imperatoris & Caroli Calvi Regis Galliæ frater; cui, uti Regino Abbas Prumienſis p. m. 41. edit. Piſtor. tradit, Anno dominicæ incarnationis 842. in diviſione cum fratribus obtigere *Orientalia Regna*, ſcilicet *omnis Germania usque ad Rheni fluenta & nonnullæ (Moguntia, Wormatia & Spira) civitates cum adjacentibus pagis trans Rhenum propter vini copiam.* Scherz.

Digitized by Google

Dignitatis culmine, Gratia Divina, præcelso LIVTBERTO,
Moguntiacensis Vrbis Archiepiscopo, Otfridus, quamvis indignus, tamen devotione Monachus, Presbyterque exiguus, æternæ vitæ gaudium optat semper in Christo.

Ratio susceptioperis

VEstræ Excellentissimæ Prudentiæ præsentis libri stylum comprobare transmittens, in capite causam, quâ illum dictare præsumpsi, primitùs Vobis enarrare curavi, ne ullorum fidelium mentes, si vilescet, vilitatis meæ præsumptioni deputare procurent. Dum rerum quondam sonus inutilium pulsaret aures quorundam probatissimorum Virorum, eorumque sanctitatem laicorum cantus inquietaret obscœnus, à quibusdam memoriæ dignis fratribus rogatus, maximeque cujusdam Venerandæ Matronæ verbis nimium flagitantis, nomine Judith, [1] partem Evangeliorum eis Theotisce conscriberem, ut aliquantulum hujus cantus lectionis ludum secularium vocum deleret, & in Evangeliorum propriâ linguâ occupati dulcedine, sonum inutilium rerum noverint declinare: petitioni quoque jungentes queremoniam, quod gentilium vates, ut Virgilius, Lucanus, Ovidius, cæterique quamplurimi suorum facta decorarent linguâ nativâ, quorum jam voluminum dictis fluctuare cognoscimus mundum; nostræ etiam sectæ probatissimorum Virorum facta laudabant Juvenci, Aratoris, Prudentii cæterorumque multorum, qui suâ linguâ dicta & miracula Christi decenter ornabant: nos vero quamuis eadem fide, eâdemque gratiâ instructi [2] diuinorum verborum splendorem clarissimum proferre propriâ linguâ [3] dicebant pigrescere. Hoc dum eorum charitati importune mihi instanti negare nequivi, feci non quasi peritus, sed fraterna petitione coactus; scripsi namque eorum precum suffultus juvamine Evangeliorum partem Francisce [4] compositam, interdum spiritualia moraliaque verba permiscens, ut qui in illis alienæ linguæ difficultatem horrescit, hic propriâ linguâ cognoscat sanctissima verba, Deique [5] legem suâ linguâ intelligens, inde se vel parum quid deviare mente propriâ pertimescat. Scripsi itaque in primis & in ultimis hujus libri partibus inter quatuor Evangelistas incedens medius, ut modò, quid iste, quidue alius cæterique scriberent, inter illos ordinatim, prout potui, penitus pœnè dictavi. In medio verò ne graviter forte pro superfluitate verborum ferrent [6] legentes, multa & parabolarum Christi & miraculorum ejusque doctrinæ, quamvis jam fessus (hoc enim novissime edidi) ob necessitatem tamen prædictam prætermisi invitus [7] & non jam ordinatim, ut cœperam, procuravi dictare, sed qualiter meæ parvæ occurrerunt memoriæ. Volumen namque istud in quinque libros distinxi, quorum primus Nativitatem Christi memorat, finem facit baptismo doctrinaque Johannis. Secundus jam accersitis ejus discipulis refert, quomodo & quibusdam signis & doctrinâ suâ præclarâ mundo innotuit. Tertius signorum claritudinem & doctrinam ad Judæos aliquantulum narrat. Quartus jam, qualiter suæ passioni propinguans, pro nobis mortem sponte pertulerit, dicit. Quintus ejus resurrectionem; cum discipulis suam posteâ conlocutionem, ascensionem & diem judicii memorat. Hos, ut dixi, in quinque, (quamvis Evangeliorum libri quatuor sint) ideò distinxi, quia eorum quadrata æqualitas sancta nostrorum

ex malis moribus & carminibus obscœnis.

& Occasio

Ratio Dispositionis.

1) Imperatricem asserit Morhof. P. II. de Ling. Germ. c. 7. p. 317. Fuit etiam Judith filia Caroli Calvi, uxor Edilulphi, Regis Anglorum. Baluz. ad Lup. p. 356. Sed Venerandæ Matronæ titulus, nec Imperatrici, nec Reginæ æqualis.

2) Fl. *instructa.*

3) Lib. I. c. I. v. 65.

4) Fl. *Franciſce*, cum quo consentit. C. MSC. Vindob. ast in MSC. Vaticano legitur: *Franzisze.*

5) *Dominique.* Fl.

6) Fl. *Ferre.* sed melius legitur: *Ferrent*, quod & occurrit in Cod. Vind.

7) Fl. *manus*; sed male, ut ex MS. Vind. & connexione liquet.

8) Fl.

Digitized by Google

rum quinque ſenſuum inæqualitatem ornat, & ſuperflua in nobis quæque non ſolum actuum, verum etiam cogitationum vertunt in elevationem cœleſtium. Quidquid viſu, olfactu, tactu, guſtu audituque delinguimus, in eorum lectionis memoriâ pravitatem ipſam purgamus. Viſus obſcuretur inutilis [8] illuminatus Evangelicis verbis; Auditus pravus non ſit cordi noſtro obnoxius; Olfactus & Guſtus ſeſe à pravitate conſtringant, Chriſtique dulcedine jungant, cordisque [9] præconia lectiones has *Theotisce* conſcriptas ſemper memoriâ tangent.

Linguæ Theotiſcæ natura quoad Gramaticæ Regul.

Hujus enim linguæ barbaries [10] ut eſt inculta & indiſciplinabilis, atque inſueta capi regulari freno Grammaticæ artis, ſic etiam in multis dictis ſcriptu [11] eſt propter literarum aut congeriem aut incognitam [12] ſonoritatem difficilis. Nam interdum tria *uuu*, ut puto, quærit in ſono, priores duo conſonantes, ut mihi videtur, tertium vocali ſono manente. Interdum verò nec *a*, nec *e*, nec *i*, nec *u* vocalium ſonos [13] præcanere potui, ibi γ Græcum mihi videbatur adſcribi. Et etiam hoc elementum lingua hæc horreſcit interdum, nulli ſe chara Aeri aliquotiens in quodam ſono niſi difficile jungens. *k* & *z* ſæpius hæc lingua extra uſum latinitatis utitur, quæ Grammatici inter literas dicunt eſſe ſuperfluas. Ob ſtridorem autem dentium interdum, ut puto, in hac lingua *z* [14] utuntur; *k* autem ob faucium ſonoritatem. Patitur quoque metaplasmi figuram nimiùm, non tamen [15] aſſidue, quam doctores Grammaticæ artis vocant ſinalipham, [16] & hoc niſi legentes prævideant, rationis dicta deformius ſonant, literas interdum ſcriptione ſervantes, interdum verò *Ebraicæ linguæ* more vitantes, quibus ipſas literas ratione ſinaliphæ in lineis, ut quidam dicunt, penitus amittere & transilire moris

Rhythmus.

habetur; non quo ſeries ſcriptionis hujus [17] metricâ ſit ſubtilitate conſtricta, ſed [18] Schema omœoteleuton aſſidue quærit. Aptam enim in hac lectione & priori decentem & conſimilem quærunt verba in fine ſonoritatem, & non tantum per hanc inter duas vocales, ſed etiam inter alias literas ſæpiſſime patitur conliſionem ſinaliphæ, & hoc niſi fiat, extenſio ſæpius literarum ineptè ſonat dicta verborum. Quod in communi quoque noſtra locutione, ſi ſolerter intendimus, nos agere nimium invenimus. Quærit enim linguæ hujus ornatus, & à legentibus ſinaliphæ lenem [19] & conliſionem lubricam præcanere, & à dictantibus omœoteleuton; id eſt conſimilem verborum terminationem obſervare. Senſus enim hîc interdum ultra duos vel tres verſus vel etiam quatuor in lectione debet eſſe ſuſpenſus, ut legentibus, quod lectio ſignat, [20] apertius fiat. [21] Hîc ſæpius *i* & *o*, ceteræque ſimiliter cum illo vocales ſimul inveniuntur inſcriptæ, interdum in ſono diviſæ vocales manentes, interdum conjunctæ, priore transeunte in conſonantium poteſtatem. Duo etiam negativi, dum in Latinitate rationis dicta confirmant, in hujus linguæ uſu pænè aſſidue negant, & quamvis hoc interdum præcavere valerem, ob uſum tamen quotidianum, ut morum ſe locutio præbuit, dictare curavi. Hujus [22] enim linguæ proprietas nec numerum, nec genera me conſervare ſinebat. Interdum enim maſculinum Latinæ linguæ in hac fœminino protuli, & cætera genera neceſſarie [23] ſimili modo permiſcui. Numerum plurarem ſingulari, ſingularem plurali variavi, & talimodo in barbarismum & ſolœcismum ſæpius coactus incidi. Horum ſupra ſcriptorum omnium vitiorum exempla de hoc libro Theotiſce ponerem; niſi irriſionem legentium devitarem. Nam dum agreſtis linguæ inculta verba inſeruntur Latinitatis planitiæ, [24] cachinnum legentibus præbent. [25] Lingua enim hæc velut agreſtis habetur; dum à propriis nec

Negligentia Teutonum.

ſcri-

8) Fl. *inluminatis.* male. Rectius C. Vind. & Vat. *inluminatus.*

9) Fl. *præcordia.* ita etiam C. Vind. & Vat.

10) Vid. Mabillon de Re Diplom. lib. I. c. XI. §. 3. & Morhof. de Ling. Germ. Part. III. c. I.

11) Fl. habet: *ſcripto;* cui concordat Codex Vatic. ſed *ſcriptu* habet Cod. Vindobonenſis.

12) Fl. *incongruam*, ſed *incognitam* eſt in Codd. Vind. & Vat.

13) Ita & C. Vind. & Vat. aſt Fl. *ſonus.*

14) Ita C. Vind. & Vat. aſt Fl. *utimur.*

15) Fl. *tam.* At vero C. Vind. & Vat. exhibent: *tamen.*

16) συναλοιφήν.

17) Vid. S. Auguſtin. lib. 3. de Muſicâ c. I. & 2. de diſcrimine inter metrum, rhythmum & verſum. *Rhythmum* dicit *eſſe pedum certorum numerum incertum; qui, ſi certus ſit menſurâ, metrum dicitur.* Beda: *Rhythmus eſt metris conſimilis verborum modulata compoſitio, non metricâ ratione, ſed numero ſyllabarum ad judicium aurium examinata, uti ſunt carmina vulgarium Poetarum. Et quidem rhythmus ſine metro eſſe poteſt, metrum vero ſine Rhythmo eſſe non poteſt.* Idem: *Metrum eſt ratio cum modulatione. Rhythmus modulatio ſine ratione. Plerumque tamen caſu quodam invenies etiam rationem in Rhythmo, non artifici moderatione ſervatam, ſed ſono & ipſa modulatione ducente, quem Vulgares Poëtæ neceſſe eſt ut faciant ruſtice docti faciunt docte. Ab hoc Rhythmo diverſi ſunt Rhythmi noſtri vulgares ὁμοιοπλωτοι καὶ ὁμοιοτελευτοι, quos ex Leoninis Hexametris, quæ vocant, efſinximus*, ait Joſ. Scalig. Animadverſ. in Euſeb. p. 7. quem vide.

18) Codd. Vind. & Vat. *Scema*, ſed melius legitur: ſchema, σχῆμα Græcum.

19) Fl. ut & Cod. Vind. habent: *lenam.*

20) Ita etiam C. Vind. aſt Vatic. & Fl. habent: *apertior.*

21) Vid. Morhof. de Lingu. & Poëſ. Germ. P. III. c. X. p. 614.

22) Abutitur hoc loco Opitii Annotator ad Proſodiam pag. 82.

23) Ita Cod. Vind. aſt Fl. habet: *neceſſaria.* Vatic. *neceſſariæ.*

24) *Chachinnum.* C. Vind. male.

25) Niſi uſu conſueſcant legentes. Ita non verecundavit, ut Auctor loquitur, poſt ipſum Willeramus in Canticum Canticorum; Et longe poſtea Petrus Dresdenſis, cujus Cantiones Eccleſiaſticæ Latino-Germanicæ adhuc in Eccleſiis frequentantur. Sic in LL. Salicis Longobardorum, Bajuvariorum, Normannorum, &c. multa vocabula Germanica inſerta cernuntur.

Digitized by Google

ſcripturâ, nec arte aliquâ ullis eſt temporibus *expolita* [26] quippe qui nec hiſtorias ſuorum anteceſſorum ut multæ gentes ceteræ, commendant memoriæ, nec eorum geſta vel vitam ornant dignitatis amore. Quod ſi rarò contigit, aliarum gentium linguâ, id eſt, Latinorum vel Græcorum potius explanant; cavent aliarum & deformitatem non verecundant ſuarum. Stupent in aliis vel literulâ parvâ artem transgredi, & pæne propria lingua vitium generat [27] per ſingula verba. Res mira, tam magnos viros prudentiæ deditos, cautelâ præcipuos, agilitate ſuffultos, ſapientia latos, ſanctitate præclaros, cuncta hæc in alienæ linguæ gloriam transferre, & *uſum Scripturæ* [28] *in propriâ linguâ non habere.* Eſt tamen conveniens, ut qualicunque modo, ſive corruptâ, ſeu linguâ [29] integræ artis, humanum genus Autorem omnium laudent, qui plectrum eis dederat linguæ, verbum in eis ſuæ laudis ſonare, qui non verborum adulationem politorum, ſed quærit in nobis pium cogitationis affectum, operumque pio labore congeriem, non laborum inanem ſervitiem. Hunc igitur librum Veſtræ ſagaci Prudentiæ probandum curavi transmittere, & quia à Rhabano venerandæ memoriæ, digno veſtræ ſedis quondam Præſule, educata parum mea parvitas eſt, Præſulatûs veſtræ dignitati Sapientiæque in Vobis pari commendare curavi. Qui ſi ſanctitatis Veſtræ placet obtutibus & non dejiciendum judicaverit, uti licenter fidelibus Veſtra Authoritas concedat: Sin vero minus aptus, parque meæ negligentiæ paret, eadem veneranda ſanctaque contemnat Autoritas. Utriusque enim facti cauſam arbitrio Veſtro decernendam mea parva commendat humilitas. Trinitas ſumma Unitasque perfecta cunctorum Vos utilitati multa tempora incolumem, rectâque vitâ manentem conſervare dignetur.
Amen.

Dedicatio.

De hoc LIUTBERTO, AEpo Moguntino hæc notari merentur.

Liutbertus hic ſedi Moguntinæ præeſſe cœpit 11. Kal. Dec. A. C. 863. uti *Annales Pithœani* ad An. DCCCLXIII. referunt. Obiit autem VII. Id. Septembris Anno DCCCLXXXIX. ceu obſervat Vir Eruditiſſimus *Dn. Joannis* ad Serarii Rerum Moguntiacarum Libr. IV. p. 415. ubi etiam *Serarius* oſtendit illum à quibusdam *Lindbertum*, item *Ludibertum*, à Gratiano mendoſe *Lampertum*, *Hupertum* aut *Wipertum*; mendoſius etiam *Luithobium*, *Luthobium*, aut *Luithobium* appellari. Reperitur etiam, tanquam nomen ipſius *Leotpertus*, *Liutbrabt*, *Liutwardus*, *Luibbertus*, *Luidbertus*, *Lutbertus*, & *Lindroldus*, ceu probat modo laudatus *Dn. Joannis*. De hoc AEpiſcopo huc transferri merentur verba MSC. quæ recitat *Serarius* in Lindberto §. 2. Illa ita ſonant: *Luithbertus, Vir valde venerabilis, undecunque doctus, ſapiens, largus, patiens, humilis, benignus, & de omnibus bene meritus, à Ludovico Rege, morte fratruelis ſui compertâ, magno cum Populi & Cleri plauſu in Maguntiacenſis Eccleſiæ ſubvehitur Præſulem Octavum, qui curæ Paſtoralis officium geſſit proinde annis XXVI.* „ *Ad hunc AEpiſcopum, utpote virum doctum & literarum amatorem,* „ Otfridus, *Rhabani olim diſcipulus, monachus Wiſſenburgenſis, ſcripſit opus inſigne metricum, magnum & admirandum Evangelium.* „ Scherz.

26) Expolitam per ſcripturam, aut per Artem Grammaticam negat: non vero negat in ſcripturam & antea fuiſſe redactam, ſed rudi Minervâ. Certe Carolus M. vetera carmina in ſcripturam redigi juſſit, & colligi. Fragmentum quoque de Colloquio Salvatoris cum Samaritanâ. Imo Fragmentum Iſidori Hiſpalenſis ad Florentinam ſororem duobus fere ſeculis Otfridum ætate antecedit.

27) Fl. *generant.* male.

28) Scilicet, excultum & politum.

29) Fl. *lingua.* male.

SALO-

Digitized by Google

SALOMONI EPISCOPO
OTFRIDUS.

Si ſalida gimuati,
Salomones guati
Ther Biſcof iſt nu ediles
[2] Koſtinzero Sedale
Allo guati gidue, thio ſin,
[3] thio Biſcof er habent in
Ther [4] nan zithiu giladota,
in houbit ſinaz zuuiualt

S;

A.

Sit ſalus benigna
Salomonis bonitati! (gratiæ)
Qui Epiſcopus eſt nunc nobilis
Conſtantienſis ſedis;
5. *Omne bonum fiat ſuis,*
qui Epiſcopum evexerunt Eum!
Qui eum ideo vocarunt,
ut caput ſuum bifidum.

Lekza Volu-

1) Hujus Dedicationis Verſionem integram exhibet Vir de Literis Elegantioribus ſummopere meritus, Diedericus à Stade in *Specimine Lectionum Antiquarum Francicarum* p. m. 9.

2) Fl. *Koſtenzero*, ſed *Koſtinzero* eſt in Cod. Vind. & Vat.

3) Flacius ita reddidit,

Alle gute gedeyen die do ſind
Hat dieſer Biſchof inn.

Sed non aſſecutus eſt nec verba nec ſenſum: *Gedue* enim eſt verbum, idque modi vel Optativi vel Conjunctivi, ut Grammatici loquuntur, *duen* eſt *facere*, *gedue faciat*, & paſſive vel neutraliter, *contingat*, fiat; *ſin*, ſuus, ſui, non *ſunt* ſignificat; *thio ſin*, ſui, *die ſeinigen* hodie, hoc eſt, Capitulares. Freherus τὸ *Allo guati*, per *omnia bona opera*, exponit: id quod non placet. Verba: *Ther nan zithiu giladota in Haubit ſinas zuuiualta*, quæ in verſu 7. &8vo occurrunt, Flacius transtulit: *der In zu dieſem ladette*, *In ſeines haupts zwifalte*. Obſcurum æque per obſcurum. *Haubit* & Caput, & perſonam denotat. Hic videtur *virilem portionem Convivii Epiſcopalis poſt electionem exhibiti* denotare, quo facit Gloſſar. du Fresne, GEMINA, portiò cibaria monaſtica duplicata: double pitance. Adalhardus libr. 5. Statutor. Corbej. Monaſter. c. 3. *Cellarius junior omnibus fratribus* geminam *ſuam ſub æquali menſura anteponat*. Vocata etiam fuit *plena & optima refectio* in feſtivitatibus Eccleſiæ exhibita. Geſta Aldrici Epiſc. Cenom. §. IV. apud Baluz Miſc. lib. III. p. 14. Freherus vertit: *In verticis vel capitis ſui mitra Epiſcopali biſida*. conf. etiam regulam S. Benedicti cap. 2. *Schilter*. Cum in Cod. Vind. & Vat. verſ. 6. legatur: *biscofa er thar habetin*. hoc ipſum me movet, ut nec Flacii, nec Freheri, nec Schilteri nec Stadenii verſionem verſus quinti & trium ſequentium probare poſſim. Stadenius ita eos vertit: *Omnes bonitates faciat, quæ ſunt, quas Epiſcopi olim ibi habebant, qui ipſum ad hoc invitabat in mentis ſuæ dubio*. Ego ita transferenda hæc eſſe arbitror:

Omnes gratias faciat, quæ ſunt,
Quas Epiſcopi ibi olim habebant,
Ille, qui ipſum ad hoc (ſc. munus) vocavit,
In Caput ejus duplicatas.

Optat ſcilicet Otfridus Salomoni, ut Deus, qui ipſum ad ſedem Conſtantienſem vocavit, omnia bona, quæ ſunt, & quæ unquam priores Epiſcopi, Anteceſſores ejus, habuere, in caput ejus duplicata effundat. Forte in mente habuit illud petitum Eliſæ, quo voluit, ut de Spiritu Eliæ *portio dupla* ipſi obtingeret 2. Reg. 2. 9. *Scherz*.

4) Pro *nan* tum in Cod. Vind. tum Vat. eſt *inan*, quod etiam occurrit in Manuſcripto, quo Flacius uſus eſt.

Lekza [5] ich therera buachi.
ju ſentu in Suaborichi,
Thaz ir irkias et uberal,
oba ſiu fruma [6] uuertan ſca
Oba ir hiar findet ia uuicht thes,
thaz [7] uuurdig iſt thes Leſanes.
Iz iuer hugu iruuallo,
wisduames foll
Mir [8] uuaz uñ thio (io) uuizzi,
ju offto filu nuzzi,
Jueraz Uuisduam.
thes duan ih mihilan rua
Ofto irhugg ih muates
thes managfalten guates,
Thaz ir [9] mich lertut harto
[10] ju ſelbes uuort
Ni [11] thaz mino dehti,
giuuerkon thazio mohti,
Odo in then thingon
thio [12] guldi ſo gilungo
Iz datun gomoheiti,
thio iues ſelbes guati.

Jueraz

Volumen horum librorum
vobis mitto in Sueviæ Regnum.
Ut vos dijudicetis undique,
an illi utiles fieri debeant? (poſſint)
Si vos hic inveniatis aliquid ejus,
quod dignum eſt lectu.
Id veſter Intellectus judicet,
ſapientia plenus.
Mihi erat (fuit) curæ circa ſcientiam, (doctrinam)
vobis ſæpe multum utilem,
Veſtræ ſapientiæ.
cujus facio ego magnam laudem
Sæpe recordor ego animo
multiplicis boni,
Quod vos me docueritis valde
veſtris ipſorum verbis.
Non quod meæ vires (virtus)
operari hoc potuerint:
Vel in his rebus
prævalentia ſic contigerit.
(Sed) Id fecerunt humanitas,
(&) illa veſtra gratia.

Veſtrum

5) Flacius male transtulit: *Lis ich deren buche die do findim.* Nam verbum *Leckza* non eſt verbum *Leſe*, quod & ipſum Otfrido uſitatum. Sed quod Kero explicat, & corruptum eſt ex Latino: *Lectio.* Capitulum, pericope. Sed & illud *ju ſentu* perperam redditum, *die da ſint.* Nam *ju*, *vos*, *vobis* notat, & *ſentu*, mitto, *ſende. Freherus: Lectionem librorum tibi mitto in Sueviam. Schilter.* Hæc verſio Schilteriana melior eſt Stadenianâ. Stadenius ita vertit: *Edidici ego eos libros, vobis miſſos in Sueviam* &c. Sed male: Leckza, eſt ſubſtantivum & denotat Capitula, Lectiones, in quas libri dividi ſolebant. In Gloſſ. Keronis eſt *Lecza Lectio; Leczeom, Lectiones; Leczium*, Capitula; *Leczun, Lectiones.*

6) Pro *uuertan.* Cod. Vatic. & MSC. Flacii habent *weſan.* Vindob. *weſa*, ubi *n* videtur vitio ſcribæ omiſſum fuiſſe, unde in verſione pro *fieri* ſubſtituerem τὸ *eſſe.*

7) In Cod. Vind. & Flac. MSC. eſt *uuirdig* per ſimplex *i.*

8) Pro *waz uñ* Codd. Vind. Vat. & Flac. Mſcr. habent *warun.* Unde verſum 17. & 18. ita verto:

Mihi erant veſtræ regulæ ſeu ſcientiæ
Certe ſæpe multum utiles.

wizzi, *ſcientiam* denotare notum eſt. Speciatim pro *regulis* occurrit apud Noſtrum III. 7. 123. verſus duos hic ſequentes ita reddo:

Veſtræ ſapientiæ
Facio (ſeu tribuo) *magnam laudem.*

9) Pro *mich* in Cod. Vind. & Mſc. Flac. eſt *mih.*

10) In Mſc. Vind. eſt *jues*, in Vat. *ues* in Flac. *iuer.*

11) Flac. *Nit das mir gedehti*
Ja das gewircken mohti.
Sine ſenſu. *Theg*, *deh*, *dogta*, vires, virtutem, valorem, notat. *Mino* nunquam *mihi* denotat, ſed *meum.* Freherus: Non quod ego id meritus eſſem ullo facto vel dono. *Schilt.* In Cod. Vind. & Vat. pro *dehti* eſt *dohti*; quæ vox etiam in MSC. Flacii extat. Stadenius reddit: *mino dohti*, idoneitas mea, recte beneque. *Scherz.*

12) Thio *Guldi ſo gilangon.* Flacius: *ſo die gulde belangen*, caret ſenſu. *Guldi* eſt fere idem, quod *gedehti*, virtus, prævalentia à *gelten. Gilangon* ſine dubio eſt vitioſe ſcriptum. *Gilungon* verbum uſitatum Otfrido, *obtingere*, & hodiernum *gelingen*, Schilt. In Codd. Vind. & Vat. imò & in MSC. Flacii eſt *Huldi*, fauorem, in iisdem etiam eſt *gilangon*; verte: *favorem talem impetrare.* Scherz.

13) *Nalles.*

Digitized by Google

Jueraz girati;
nalles [13] mino dat
Emmizigen [14] uberal
ih druhtin fergon ſcal,
Mit Lon er iu iz firgelte,
jo ſines ſelbes uuort
Paradiſes feſti
gebe iu zi giluſti.
Ungelonet ni bileip
ther Gotes uuizzode klei
In himmelriches ſcone
ſo uuerdo iziu zi lone,
Mit [15] Godes ginuchti,
thaz ir mir datun zuht
Sint in theſemo buache,
thes gomo [16] thehein ruache,
Wuortes [17] oder guates,
thaz [18] tich in iues muate
Cheret [19] thaz in muate
bi thia zuhti iu zi guate:
Joh zellet thaz ana uuanc
all in [20] iueran than
Ofto [21] uuirdit oba guat,
thas mannes jungero giduat

I.

E. 35.

P. 40.

I.

45.

S;

50.

C.

Veſtrum Conſilium:
nequaquam mea opera.
Studioſe per omnia
ego Dominum precari debeo,
Mercede Vobis id (ut) compenſet,
juxta ſuum ipſius verbum.
Paradiſi arcem
det vobis ad volupe.
Non-donatus non manet,
qui DEI legem enucleat. (*tractat. vel legi ad haret. Freber.*)
In cœleſtis regni pulchritudine
fiat vobis in mercedem,
Cum ſatietate in DEO,
quod vos mihi feceritis diſciplinam.
(Si) ſunt in hoc libro,
quæ aliquis æſtimet,
In verbis aut bonis (rebus),
quæ placerent veſtro animo:
Id referte animo
ad (veſtram) illam informationē vobis in bonum:
Imo numerate illud ſine hæſitatione
omne in veſtram gratiam.
Interdum habetur pro bono,
quod viri (alicujus) diſcipulis facit

Thaz

Ut

13) *Nalles.* Flacius reddit: *Nit alles meine thaten;* male, nihil enim ſuis meritis aut virtutibus adſcribit Auctor, ſed omnia inſtitutioni Salomonis; & conſtat aliunde *nalles* eſſe *non.*

14) Pro *emmizigen* Cod. Vind. habet *emmizen.*

15) *Mit goldes ginuchti.* Flac. *mit goldes genüge.* Lectio ſine dubio eſt vitioſa & deprauata, & emendanda: *mit Gotes ginuhti.* Sequentem verſum Flac. reddit: *das er mit thaten ſuchti.* Ubi male *ir* redditur *er* ſecundâ perſonâ in tertiam mutata; deinde *zuhti* vox non ſignificat quærere, ſuchen; ſed de animi diſciplinâ & morum educatione ſumitur, translatione factâ à corporis victu & alimentis, *ziehen*, educare; item inſtituere. Atque pro *mit* legendum *mir.* Shilt. ℣. 43. & 44. in Cod. Vind. & Vat. ita leguntur:

Mit geltes ginuhti
Thaz ir mir datun zuhti.

Quod recte vertitur à Stadenio:

Cum retributionis ſufficientiâ,
Quod me educaveritis.

In Flacii MSC. pro *goldes* etiam extat *geltes*, & pro *ginuchti* eſt *ginuhti.*

16) Flac. *Das kein menſch rüche;* ſine ſenſu; & error duplex. *Thehein* pro diverſitate conſtructionis, interdum neminem notat, interdum *aliquem*, ut in Gloſſario explicamus. *Ruachen*, curare denotat. Freherus; *Quod homo ullus expetit.* Senſus enim horum & inſequentium verborum eſt: Si quid boni ineſt huic libro, id tibi, Præceptori meo acceptum feratur.

17) Pro *oder* Codd. Vind. & Vat. ut & Flacii MSC. habent: *Odo.*

18) Flac. *das gedei in everem gemüte.* Sed *thich, thech, theh*, hodie *tügen* eſt, das taugt, das gut iſt, utile videtur veſtro animo, judicio. *Schilt.* in Codd. Vind. & Vat. imo in MSC. Flac. eſt *lichin*, non *tich in. Lichin* omnino huc quadrat. *licham, lichen* idem eſt ac placere, gratum eſſe. Vid. infra III, 3, 25. & III, 26, 123. In Gloſſis Lipſii legitur: *Licont*, placent. vide ibid. *Geliconda* & *Licon Sal*, placebit. Verte ergo hunc verſum:

Quæ grata ſint, (placeant,) veſtro animo.

19) Flac. *Korendt das ins gemute,*
Bei der narung euch zu gute.
Idem qui antea error; *zuhti* diſciplinam animi notat h. l.

20) Pro *iueran* Cod. Vind. exhibet *iueram.*

21) Flac. *Offt wirt eben gut,*
Das ein junger man getut.

Non

Thaz iz [22] liuuet thrato
ther zuhtari guato.
Petrus ther richo
lono [23] iu es blidlicho.
Themo zi Romu Druhtin gra
joh hus inti hof gap.
Obana fon himile
ſent iu, io zi gamane,
Salida gimuat
ſelb kriſt ther guato.
Oba ih irbaldenes gidar, [24]
ju ſcal iz firlazan ouh al.
Ni ich [25] biuih io gern
ginada ſina fergo;
Thaz hoher iuo uuirdi
mit ſines ſelbes huldi,
Joh iu feſtino in thaz mua
thas [26] ſinas managfalta guat.
Firlihe [27] iu ſines riches
thes hohen himelriches.
Bi thaz [28] ther guato hiar io uuia
joh emmizig zi Gott riaf.
Richte [29] iue pedi thara frua,
joh mih gifuaga thare zue.
Thaz uuir unſih [30] frouuen tha
thaz Gottes euuiniga iar

P, Patrimonium Petri.

O.

O

T

F

R

Ut id approbet valde
præceptor bonus.
Petrus ille dives
compenſet vobis largiter.
Cui Romæ Dominus ſepulcrum,
& domum atque aulam dedit.
Deſuper de cœlo
mittat Vobis, idque ad exhilarationem,
Salutem benignam
ipſe Chriſtus ille bonus.
Si quid audentius auſus ſim,
vobis debeo id relinquere,
Non ego amplexus adeo libenter
gratiam ejus peto;
Ut altior veſtra dignitas
cum ſuâmet clementia,
Et vobis confirmet in animum
ſua multiplicia bona (dona)
Largiatur vobis regnum ſuum,
excelſum cœlorum regnum.
Ideò quod bonus hîc & plorat,
& aſſiduè ad DEUM clamat:
Dirigat veſtras vias eò maturè,
& me conjungat ſimul.
Ut gaudeamus illic,
quod DEI æterni anni

In

In

Non exhaurit. *Oba* non ſignificat *eben*, æque. Sed quaſi bonum & pro bono habetur, ex affectione ſaltem. Deinde *Mannes jungero*, non eſt *ein junger Mann*, ſed Viri junior i. e. diſcipulus.

22) Flac. *Der es leibet drato*
Der ——— guto.
Sed ita nihil translatum, *liuuet*, ſignificat placere, approbari, hodie *belieben*. Sed *leibet* nihili vox eſt. *Zuthari* perperam ſcriptum, ut ſæpe in his literis videre eſt, transpoſitis modo *th* pro *ht*: itaque legendum: *zuhtari*, hodie *zuchtiger*, præceptor, doctor, caſtigator. *Schilt.* Miror cur Stadenius *liuuet* reddat per vocem *repræſentet*. Scherz.

23) Temporaliter ſedes Romana; & Spiritualiter Chriſtus ipſe.

24) ℣. 65. ſupplendus eſt ex ſequenti: Scilicet voces: *ju ſcal* finem prioris verſus conſtituunt; id quod vel ex Rhythmo apparet. Notandum præterea, quod pro *ju ſcal iz* Cod. Vind. & Vat. ut & Flacii MS. habeant *Ni ſcal ih iz*. Verte itaque hunc in modum ℣. 65. & 66. *Si confidenter agere licet, non intermittam id omnino, quin pro vobis lubens gratiam ejus poſtulem.* Scherz.

25) *Ni ich biuih.* Flacius omittit; ſi lectio eſt genuina, (de quo dubito) videtur eſſe hodiernum *verfechten*, defendere. An legendum: *ni ih gihu*, non ego aſſeram amplius. Vid. Gloſſ. v. *Gehan.* (Ita viſum & Frehero, qui dicit pro *biuih* legendum eſſe *biuuih* à *bejehen*.) Imò *biuih*, contractum eſt ex *bi iuih*, quaſi *bi ouch*, pro vobis. *Schilt.* In Cod. Vind. ita legitur: *Nub ih io bi iuih gerno.* Scherz.

26) Pro *Thas ſinas* Vind. C. habet *thaz ſinâz.*

27) In Cod. Vind. quidem eſt: *Firlibe*, aſt in Vatic. & MSC. Flac. *Firliche.*

28) ℣. 75. & 76. Clarius & melius Stadenius ita reddit:
Propter quod bonus ille (S. Petrus) *hic plorabat.*
Atque aſſidue ad DEum clamabat. Scherz.

29) Pro *Richte.* Cod. Vind. & Vat. habent: *Ribte.*

30) Pro *frouuen* iidem Codd. habent: *freuuen.*

31) Flac.

In himile [31] unſih bliden
thaz uuizi uuir bimiden.
[32] Joh due uns thaz gimuati
thuruh thio ſine guat
Due uns thazzi guate,
blidemo muate.
Mit [33] heilo er geboren uuat
ther thia [34] ſalida fand.
Vuanta [35] es ni briſtit furdir;
thes giloube man mir.
Nir freue ſih mit [36] muat
jamer thaz mit guatu
Selbo Kriſt ther guato
firliache uns hiar gimuato,
Uuir iamer fro ſin muate
thes euuinigen guates.

In cœlo nos exhilarent.
ut infernum effugiamus.
Atque faciat nobis hanc gratiam
I. *per ſuam illam clementiam.*
85. *Faciat nobis hoc benignè,*
hilari animo.
D *Feliciter ille natus eſt,*
qui hanc ſalutem invenit.
Namque id non deficit amplius; (deinceps)
90. *hoc credatur mil.*
V *Nunc lætetur animitus*
ſemper (in) hoc, cum bono.
Ipſe Chriſtus ille bonus
largiatur nobis hîc gratiam,
S 95. *(Ut) Semper læti ſimus animi*
de æterno Bono.

31) Flac. *Im bimmel uns freven,*
Das müſſend wir vermeiden.
Quid iſtud? an gaudia cœleſtia evitanda? recte ergo diſtinguendum; & cohærent ita, ut interpretati ſumus: *Das Gottes ewige jar im bimmel uns erfreven.* Porro *muzzi* non ſignificat *muſſen* oportet, hoc enim ſcribitur *muazin.* Otfr. V, 24, 3. *uuir unſih muazin bliden.* Imò vox eſt nihili & corrupta; & legendum. *uuizzi, infernus.* vid. Gloſſarium. Idem & Freherus: *pro muzi lege: wizi, id eſt, helden.* Schilt. In MSC. Vind. & Vat. legitur: *thaz wiat.*

32) Flac. *Ja thu (gib) uns das gemüte durch die ſeinen güte.* Verum *due* non eſt ſecundæ perſonæ, ſed tertiæ, *faciat*, dependet enim adhuc conſtructio à v. 63. *Gimuati* non idem eſt ac *Gemüthe*, animus; id enim *muat* eſt; à quo deſcendit *Gimuati*, benignus, gratioſus. *thaz gimuati* ergo eſt: *Hoc gratioſum*, h. e. hanc gratiam, hoc beneficium.

33) Pro *heilo* Codd. Vind. & Vat. nec non Flacii MSC. habent: *heilu.*

34) *Salida fand.* neſcio an legendum: *fart.* quod Rhythmus ſuadet, & loquendi ratio communis *de Viâ ſalutis;* ſed obſtat litera acroſticha D. itaque nihil muto; neque homœoteleuton usque adeò obſervat Auctor.

35) *Uuanta* &c. Flac. *Wann es nit gebriſt (mangelt,) vor dir.* Male *Wanta* redditum *Wand*; eſt enim denotatio rationis, non conditionis, itaque reddendum fuiſſet: dañ. Porro *fur dir* eſt una vocula, *furdir*, forthin, deinceps.

36) Flac. *Nit erfreuè ſich mit mute, Immer das mit güte.* Mendum hactenus ſine ope MSC. vix explicabile ſine dubio ſubeſt. Interim lego: *Nur freue ſih*, nunc *lætetur*, nu erfreue man ſich. Freherus: *quin lætetur animitus. Flacius contrariâ plane interpretatione male uſus eſt. Non lætetur.*

Digitized by Google

De SALOMONE,

Epiſc. Conſtant. cui hoc Opus tertio loco inſcriptum.

TRes Salomones Epiſcopos non magno temporis intervallo ſedes Conſtantienſis habuiſſe, annotavit Joach. Vadianus *lib. II. de Colleg. Monaſt. p. 64. T. III. Gold. Rer. Alam.* ad chartam pacationis *inter Salomonem juniorem Conſtantienſis ſedis Epiſc. & Hartmutum Cœnobii S. Galli Abbam anno regnante Imp. Carolo II. ſub Comite Adalberto, menſe Junio die Veneris indictione XV.* Primum ſub Ludovico Pio honoratum virum; ſecundum *Juniorem* cognominatum ſub Ludovico Juniore & fratre ejus Carolo Calvo: Tertium, qui ſimul & Epiſc. Conſtant. & Abbas S. Galli & Augiæ Majoris fuit. Quis igitur ex his tribus ille ſit, cui hanc ſuam operam conſecravit Otfridus videndum. Salomo primus electus fertur an. 831. obiiſſe an. 873. quum Ludov. II. Imperator eſſet; Ludovicus vero patruus Rex Germaniæ. Atque hunc primum Salomonem eſſe hunc ipſum ad quem ſcripſit hic Otfridus aſſerit P. Lambecius *in Biblioth. Cæſar.* atque erroris arguit Flacium, quod ad finem hujus dedicationis adſcripſerit annum DCCC XCII. eoque ipſo confuderit Salomonem III. cum hoc primo. Lambecius itaque putavit hunc Salomonem eſſe primum: in quo non poteſt conſenſum impetrare, eò quod Salomon primus vixerit ſub Ludovico Pio, ut comprobat Vadianus, is obiit an. 840. cui ſucceſſit Lotharius, & huic Ludovicus II. qui obiit an. 875. interea Ludovicus patruus regnum Germaniæ obtinuerat, nondum vero ſub Ludovico Pio. Atque quum Otfridus ad Hartmutum, adhuc Monachum, hos libros ſuos ſcripſerit, ut in fine apparet; Hartmutus vero an. 872. demum Abbas electus fuerit, conſequens eſt, utrumque & Flacium & Lambecium falli, & neque primum neque Tertium Salomonem hic intelligi, ſed ſecundum ſive Juniorem, uti vocabatur: Is ipſe eſt, de quo agit charta pacationis antea prædicta, antequam ſcriptus fuit hic liber ad Hartmutum adhuc Monachum. Patet autem ex eadem charta qui fuerint illi SVI, *thio ſin*, qui elegerint Salomonem Epiſcopum h. e. Canonici, hi enim ibi recenſentur: *Signa Fratrum Canonicorum, Henno, Etcho, Tugeman, Hartprecht:* inter quos *Etcho Archipresbyter*, ut concipiens, ſubſcripſit.

Incl-

Digitized by Google

Incipiunt [1] Capitula primi Libri.

I. Cur Scriptor hunc librum theotiſce dictaverit.
II. Invocatio Scriptoris ad Dominum.
III. Liber Generationis JEſu Chriſti. [2]
IV. Fuit in diebus Herodis regis ſacerdos, nomine Zacharias.
V. Miſſus eſt [3] *Gabriel Angelus.*
VI. Exurgens autem Maria [4] *abiit in montana.*
VII. De Cantico S. Mariæ.
VIII. Cum eſſet deſponſata mater JEſu. [5]
IX. Elizabet autem impletum eſt tempus.
X. Canticum Zachariæ.
XI. Exiit Edictum â Cæſare Auguſto. [6]
XII. [7] *Et Paſtores erant in regione eadem.*
XIII. Paſtores loquebantur ad invicem.
XIV. De circumciſione pueri & purificatione S. Mariæ.
XV. De [8] *Obviatione & Benedictione Symeonis.*
XVI. De Anna Prophetiſſa.
XVII. De ſtella & adventu Magorum.
XVIII. Myſtice. [9]
XIX. De fuga Joſeph cum Matre [10] *in Ægyptum.*
XX. De occiſione infantum.
XXI. De morte Herodis.
XXII. Cum factus eſſet JEſus XII. annorum. [11]
XXIII. [12] *De Prædicatione Joannis Baptiſtæ.*
XXIV. Interrogabant [13] *eum turbæ, quid faciemus.*
XXV. Venit JEſus â Galilea ad [14] *Joannem.*
XXVI. Moraliter.
XXVII. [15] *Cogitantibus turbis, ne Joannes eſſet Chriſtus, & quomodo miſerunt Principes ad eum.*
XXVIII. Spiritualiter.

[16] Expliciunt Capitula libri primi.

1) In Cod. Vindob. & Vatic. hæc leguntur, & quidem majoribus Literis ſcripta: *Incipit Liber Evangeliorum Domini Gratia Theotiſce Conſcriptus. Incipiunt Capitula.* Pro hac ultimâ voce Vaticanus, ſed vitioſe, habet: *Capitulæ.*
2) In Cod. Vind. addita ſunt verba: *Filii David.*
3) *Gabrihel.* in Vind.
4) Vind. *habüt.*
5) Addit Vind. *Maria.*
6) *&c.* addit. Vind.
7) *Et.* abeſt à Vind.
8) Vind. *obutatione*, male.
9) *De reverſione Magorum ad Patriam*, additur in Vind.
10.) *Et puero.* Vind.
11.) *Annorum XII.* Vind.
12) In Vind. *de predicatione Johannis & baptisma ejus.*
13) Vind. pro *eum* habet *Johannem.*
14) Vind. *Johannem ut baptizaretur ab eo.*
15) Pro hoc Lemmate Vindob. habet: *Miſerunt Judæi ab Hieroſolimis ſacerdotes & Levitas ad Johannem.*
16) Hæc verba Flacius non habet, ſed occurrunt in Cod. Vind. & Vat.

Digitized by Google

OTFRIDI EVANGELIORUM

LIB. I. CAP. I.

Cur Scriptor hunc Librum Theotiſce dictaverit. [1]

CAP. I.

VUas liuto filu in flize
in [2] managemo [3] agaleize
Si thaz in ſcrip gicleiptin
thaz ſeiro namon breittin:
Si thes in io [4] gilicho.
flizon guallicho.
In buachon man gimeinti
thio iro chuanheiti.
Tharana datun ſie ouh thazduam,
[5] ougtun iro uuisduam.
Ougtun iro kleini
in thes tihtonnes reini,
Iz iſt al thuruh not
ſo kleino giredinot.
Iz dunkal eigun funtan,
zi ſamane gibuntan.
Sie [6] auh in thiu giſagetin
thaz then thio buah [7] nir ſmahetin.
Joh uuol er ſih firueſti,
then leſan iz gelufti.
Zi thiu mag man ouh ginoto
managero thioto

FUerunt homines multi cum induſtria
cum varia moleſtia
Qui ea in ſcriptis compilarunt,
ut ſua nomina ampliarent.
Iique ſibi æqualiter
ſtuderent gloriæ.
In Bibliis dignoſcitur
hic ipſorum auſus.
In quibus fecerunt etiam hoc inſtitutum,
oſtendentes ſuam ſapientiam.
Oſtenderunt ſuas ſubtilitates,
in meditationis puritate
Omnia ſtudio ſunt
ita ſubtiliter dicta.
Obſcura invenerunt
compendio combinata.
Hi quoque inibi dixerunt
quod ob illas Biblia non contemnant.
Imo bene ſibi proſpiceret,
cui legere ea liberet.
Huc poſſunt quoque commode
plurium nationum

Hiar

Nomina

1) Eſt Lemma Capitis primi ab Autore præmiſſum; extatque in MSC. Vindob.

2) *In managemo.* Ita Cod. MSC. Vind. & Vat. Elacius vitioſe: *Nagemo.*

3) *Agaleize*, non denotat *moleſtiam.* Sed *ſolertiam, diligentiam, ſtudium.* Boxhornii Gloſſæ: *Akaleizaz, ſolers. Akaleizo, ſagaziter, Akaleizzi; inſtantia. Flize* & *Agaleize* ſunt Synonyma. Eodem modo hæc duo vocabula conjunguntur infra lib. 3. c. 12. ℣. 57. ubi de muliere Cananæa dicitur:

Giuuan mit agaleize
Mit mihilemo flize. Scherz.

4) *Gilicho.* Ita Cod. Vind. & Vat. aſt Fl. *gilichto.*

5) Pro *ougtun* Cod. Vind. & Vat. habet utroque loco: *ougdun.*

6) *Aub in thin.* habet Flacius; Sed Vind. & Vat. habet: *oub in thiu.*

7) Ita Cod. Vind. pro quo Fl. *uir ſina betin.* Codex Vat. habet: *nir ſina betin.* Freherus: *Buah nirſmahetin* i. e. non contemnere. Videtur autem ſenſus potius eſſe, quod iſti Eruditorum Commentarii Biblia ipſa non contemni velint, aut ex manibus aliorum excutere. *Scherz.*

8) Cod.

Digitized by Google

Hiar namon nu gizellen,
joh ſuntar ginennen.
Sarkriachi ioh Romani,
iz machont ſo gizami;
Iz machont [8] ſi al giruſtit,
ſo thih es uuola luſtit.
Si machont iz ſo rehtaz;
joh ſo filu ſlehtaz.
Iz iſt [9] giſugit al in ein,
ſelb ſo [10] helphantes bein.
Thie dati man giſcribe,
the iſt mannes luſt zi libe.
Nim gouma thera [11] dihta,
thaz hursgit thina drahta,
Iſt iz proſun slihti,
thaz drenckit thih in rihti.
Odo metres kleini,
the iſt [12] gouma filu reini.
Sie duent iz filu ſuazi,
jo mezent ſie thie fuazi,
Thie lengi ioh thie kurti,
the is giluſtichaz uuurti.
Eigun ſie iz bithenkit,
thaz ſyllaba in ni uuenkit.
Si es alles uuio ni ruachent
ni ſo thie fuazi ſuachent,
Joh allo thio ziti,
ſo zaltun ſie binoti.
Iz mizit ana baga,
al io ſulih [13] uuaga.
Yr furbent ſie iz reino,
ioh harto filu kleino,
Selb ſo man thuruh not
ſinaz korn reinot.
Ouh ſelbun buah frono
irreinont ſie ſo ſcono.
Thar liſiſt ſcona giluſt,
ana theheiniga akuſt,
Nu es filu manno inthihit.
in ſina zungun ſcribit,
[14] Joh ilit er gigahe
thaz ſinaz io gihohe,
[15] Uuanana ſculun Frankon
einon thaz biuuankon,
Ni ſie in Frenkisgon [16] beginnen,
ſie Gotes lob ſingen?
[17] Niſt niſo giſungan
mit regulu bithuungan.
Si habet tho thia rihti
in ſconeru ſlihti.
Ili thu zi note,
theiz ſcono thoh gilute,

Nomina nunc referri,
& ſpeciatim nominari.
Certe Græci & Romani
id faciunt ſic decenter;
Id faciunt utique inſtructi:
ut tibi ſit volupe.
Id faciunt tam rectè,
& tam valde æque,
Id omne combinatum in unum
ut elephanti oſſa.
Hæc geſta deſcribantur,
quorum ſit hominis oblectatio per vitam.
Attende ad hæc geſta,
quæ excitant tuas meditationes.
Sive eſt proſa ſimplex,
hoc refocillat te in rectum (recta.)
Sive metrum ſubtile,
hîc eſt attentio multum pura.
Illi faciunt hoc multum ſuaviter,
& metiuntur pedes,
Longos & breves,
ut jucundius fieret.
Adeo excogitarunt,
ut ſyllaba ipſis non vacillet.
Hi omnia aliter non curant
niſi pedes quærant,
Atque omnia tempora
ſic enarrarunt illi accurate.
Menſurat ſine hæſitatione
omnis talis ars.
Expoliunt id pure
& valde multum ſubtiliter,
Sicuti quis ſollicite
ſua grana purgat.
Atque ipſa Biblia ſacra
explicant admodum pulchre.
Ita legas pulchram voluptatem,
ſine omni moleſtia.
Poſtquam multi profeceruut.
in ſua lingua ſcribentes
Et quilibet feſtinat propere
ut ſuum exaltet.
Quare debent Franci
ſoli hoc negligere,
Ne ſit in Francico auſu,
ut Dei laudes cantent?
Nunquam ſic cantatum eſt,
ad regulam coactum.
Ea habet tamen rectitudinem
in pulchra ſimplicitate.
n Feſtina igitur anxie
uti eleganter reſonet,

Joh Ut

8) Cod. Vind. *Sie.*
9) Cod. Vind. & Vatic. *gifuagit.*
10) *Tanquam Teſſerulæ omnes.* Eò videtur alludere.
11) Leg. *Thihta*, gedichte, meditamenta Veterum. Cod. Vind. habet: *Dihtta.*
12) Mallem hic *Goumá* vertere per *delectationem*, quo ſenſu hæc vox ſæpiſſime uſurpata legitur. *Scherz.*
13) *Ullaga* rectius hic videtur reddi per *Libram*, ſenſu ſcilicet Metaphorico. *Scherz.*
14) *Joh ilit er gigahe, thaz ſinaz jo gihohe.* Eadem ratio loquendi occurrit infra. III. 16. 39. *Scherz.*
15) *Uuannana ſculun* &c. Mallem ita hos quatuor verſus vertere:
Quare debent Franci
Soli hoc evitare
Ne in Francico (linguâ Francica) ſuſtineant
Dei laudes canere.
16) Pro *beginnen* Cod. Vind. & Flac. MS. habet: *biginnen.* Scherz.
17) *N'iſt niſo giſungan* &c. Cod. Vind. legit: *Niſt ſie ſo giſungan*; Flacius habet: *n'iſt ſi* &c. Redderem hunc & ſequentem Verſum ita;
Licet non ſit cantata ſeu cantari hactenus ſolita.
Regulis comprehenſa; Scherz.

Digitized by Google

Joh Gotes uuizzod thanne
tharana ſcono helle.
Thaz tharana ſinge
iz ſcono man ginenne.
In themo firſtantniſſe
UUir gihalten ſin geuuiſſe.
Thaz laz thir uueſan ſuazi,
ſo [18] megent iz thie fuazi,
Zit ioh thiu regula:
ſo iſt Gotes ſelbes brediga.
[19] UUil thu thes uuola drahton
thu metar uuolles ahton,
In thina zungun uuircken duam,
joh ſconu Vers [20] uuelles duan.
Il io Gotes uuillen
allo ziti irfullen.
So ſcribent [21] Gotes thegana,
in Frenkisgon thie regula.
In Gotes gibotes ſuazi
laz gangan thine fuazi.
[22] Ni laz thir zit thes ingan,
theiſt ſconi vers ſar gidan.
Dihto io thaz zinoti
theſo [23] ſecs ziti.
Thaz thu thih ſo giruſtes,
in theru ſibuntum gireſtes.
Thaz Chriſtus uuort uns ſagetun,
jo druta ſine uns zelitun.
Bifora lazu ih iz al,
ſo ih bi rehtemen ſcal.
UUanta ſie iz geſungun,
harto in edil zungun.
Mit Gote iz allaz riatun,
in uuerkon ouh giziartun.
The iſt ſuazi ioh ouh nuzzi,
inti lerit unſih uuizzi.
Himilis gimacha.
bi thiu iſt thaz ander racha.
Ziu ſculun Franckon, ſo ih quad,
zi thiu einen uueſin ungimah.
[24] Thie liutes uuiht ni dualtun,
thie uuir hiar oba zaltun.
Sie ſint ſoſama [25] chuani.
ſelb ſo thie Romani.

Ut DEI verbum inde
in eo pulchre clangat.
Ut quod de eo cantetur
id Pulchrum dicatur.
In hoc intellectu (interpretatione)
conſervati ſumus certo.
Hoc ſit tibi dulce,
ſi metiuntur hoc pedes.
Tempus atque Regula:
atque eſt DEI ipſius concio.
Si vis hoc bene conſiderare,
metrum velis attendere,
In tua lingua exercere doctrinam,
Pulchros verſus, bonam inſtructionem.
Feſtina ſane DEI voluntatem
omni tempore adimplere.
Sic ſcribunt DEI famuli
in Francico Regulam.
In DEI præceptis dulcibus
ſine vadere tuos pedes.
Noli tempus tibi præterire,
quin pulchros verſus feceris.
Meditare hoc ſtudioſe
illas ſex ætates, Sex Ætates mundi.
Ut tu te ſic præpares,
ut in ſeptima quieſcas.
Quod Chriſti verba nobis dixerunt,
& fideles ejus nobis retulerunt.
Antepono id omne,
ut de jure debeo.
Quoniam illi id cantarunt,
valide in nobili lingua.
Cum DEO id omne ſuſceperant,
in operibus quoque exornarunt.
Hoc eſt jucundum, atque etiam utile,
& docet nos ſcientiam.
Cœleſte opus.
ideoque eſt hoc alia res.
Quomodo debent Franci, ut ego dixi, Laus Francia Orientalis. ℣. 25.
ad illa ſoli eſſe inepti?
Iſtos Populos nihil quicquam morantur,
quos ſupra retulimus.
Ipſi ſunt æque fortes,
ac iſti Romani.

Ni Nec

18) Lege: *mezent*, quod habet Cod. Vind. & Vat. conſentit Freherus. *Scherz.*

19) *Uuilthu theſ. &c.* Cum dixiſſet de Pedibus, Temporibus & Regulis Grammaticis, anagogice jam ſubnectit admonitionem Chriſtianam de Pedibus & tempore moraliter.

20) *Uuelles duan.* Cod. Vind. & Vat. habent: *uuolles duan; uuolles* eſt à *uuollen*, velle: hinc verſus ita traducendus videtur: *Et pulcros verſus velis facere.* Scherz.

21) *So ſcribent Gotes thegana*; mallem: *Uti ſcribunt DEI famuli.*

22) Aptius forte hoc ita redderes:
Non ſine tempus ejus (ſc. rei faciendæ, ſeu pietatis exercendæ) *abire,*
Hoc (ſc. ſi præcepta Dei obſervas) *eſt pulchros verſus revera facere.* Scherz.

23) *Theſo ſecs ziti.* Auctor noſter hic reſpexit ad diviſionem illam, quâ Mundo ſex Ætates attribuuntur; de quâ re Jus Provinc. Alemannicum ita loquitur in tit: *von den ſiben Herſchilten. Origenes wiſſagete hievor in den alten ziten wie ſebs welte ſoltent weſen, und je die welt by tuſend jaren abenemen ſolte, und in der ſübende welte ſo ſolte die welt gar zergan, und ſolte der ſunestag kummen. Nü iſt uns gekündet von der heiligen geſchriffte, das ſich an Adame die erſte welt began; an Noe die ander,* &c. adde Jus Feud. Alem. c. 1. §. 3. & Jus Saxon. Provinc. c. 1. §. 3. confer *Schilter.* in in Comm. ad jus ~~Feud. Alem.~~ c. 1. §. 26. *Scherz.*

24) *Thie liut es wiht* &c. Hunc & ſeq. verſum ita redderem:
Populi id non morabantur, ſc. fateri,
Illi (ſc. Populi) *quos ſupra nominavimus.* Scherz.

25) *Chuani.* Pontanus in Orig. Franc. lib. VI. c. 24. Pericopen hanc usque ad ℣. 148. Belgice redditam exhibet.
Ni tharf man &c. Cod. Vind. ita legit:
th
In darf man thaz ouh redinon
th
Thaz kriachi in es giuuidaron.

Fre-

Digitized by Google

Ni tharf man thaz ouh redinon,
thaz kriachi ni es uuideron.
Si eigun in zi nuzzi
ſo ſamalicho uuizzi.
In felde, ioh in uualde
ſo ſint ſie ſama [26] balde.
Rihiduam ginuagi,
joh ſint ouh filu [27] chuani.
Zi uuafane ſnelle,
ſo ſint thie [28] thegana alle.
Si buent mit geziugon
joh uuarun io thes giuuon
In guatemo lante
bithiu ſint [29] ſe [30] unſcante.
Iz iſt filu feizzit,
harto iſt iz giuueizit
Mit [31] manigfaltan ehtin,
niſt iz bi unſen [32] frehtin.
Zi nuzze grebit man ouh thar
er inti kuphar.
Joh bi thia [33] meina,
[34] iſine ſteina.
Ouh thara zua fuagi
[35] ſilabar [36] zi nuagi.
Joh leſent thar in Lante
gold in iro ſante.
Sie ſint faſt [37] muate,
zi managemo guate,
Zi manageru nuzzi,
thaz duent in iro uuizzi.
Si ſint filu redie,
ſih fianton [38] zi rettine.

Nec licet etiam dicere,
quod Græci ipſis prævaleant.
Poſſident ſibi utiliter
æqualem ſcientiam.
In campis & in ſylvis
æque ſunt audaces.
Divitiarum ſatis,
& ſunt quoque multum fortes.
Ad arma celeres,
ſic ſunt hi milites omnes.
Habitant cum apparatu,
fuerunt hoc conſueti,
In bona terra,
propterea ſunt haud confuſi.
Illa eſt multum pinguis
valde eſt id comprobatum
Multiplicibus proventibus.
Non eſt illud â noſtra ſatione.
Ad utilitatem foditur quoque hîc
Æs & Cuprum, Metallifodinæ.
Atque cum multitudine
ferrum.
Sed & adde
argentum ad ſatietatem.
Imo legunt hac in terra
aurum in ejus arena.
Sunt valde alacres
ad bonum varii generis. Franci ingenioſi.
Ad varias utilitates,
hoc faciunt ſua ſcientia.
Sunt admodum promti
ſe ab hoſtibus defendere.

Ni *Vix*

Freherus legit: *ni es wideron.* Connexio ſatis oſtendit Freheri Lectionem huc quadrare. Ego conjicio levi errore in MSC. Vind. in priori verſu ab initio *in* pro *ni* poſitum fuiſſe. Verte itaque hos duos verſus ita:

Non debemus etiam opinari,
Quod Græci ipſis (ſc. Francis) *hoc* (laudem fortitudinis) *denegent.*

Giuuidaron eſt *renuere, denegare.* Kero: *uuidarob, renuit; ſi kiuuidarot, renuatur: uuidarota, recuſavit.* Scherz.

26) *Balde, chuani* &c. alludit ad nomen Francorum i. e. *ferocium.* Vid. Wendelini Gloſſarium Salic. & Gloſſar. noſtrum. Pontanus reddit: *boude.*

27) Cod. Vind. habet: *kuani.*

28) *Thie thegana.* Pontan. reddit, *de degen* i. e. *vromen.* Schilt. *Thegane* mallem exprimere per vocem *famuli* ſc. Dei. *Scherz.*

29) Cod. Vind. pro ſe habet: *ſie.*

30) *Unſcante.* Schilterus reddit: *confuſi*: melius *non contenti, æſtimati: loco aliquo habiti. Scanta* pro dedecore eſt apud Otfrid. II, 2, 39. hodie dicimus *ſchand.* Scherz.

31) *Manigfaltan.* In Cod. Vindob. & Vatic. eſt: *managfalton.*

32) *Frehtin* non idem eſt ac *ſatione*; verum reddi debet: *meritis*, in Hymno Nocturno, quem in fine Grammaticæ Francico-Theotiſcæ exhibet Hickeſius, p. III. legitur:

Euuigem daz kafrehtohem
Dih lobum ſaman ſingan.
Æternis, ut mereamur
Te laudibus concinere.

Gl. Boxh. *Gifrektotin, mererentur.* Kero: *Keuurabti, merita. After keuurabti, ſecundum merita. Verſus* itaque 136. ita eſt exponendus: *Non eſt hoc propter noſtra merita.* Scherz.

33) *Meina.* Pro *Meina*, fluvio Mœno, ut aliqui interpretantur, lege: *meina* (menige) quod nomen etiam alibi occurrit.

34) *Iſine ſteina.* Pontanus: *den Isnet ſteene. Eiſenſtein.*

35) *Silabar* &c. Tacitus de Mor. Germ. V. 4. Argentum & Aurum propitii, an irati Dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim venam argenti aurumve gignere; quis enim ſcrutatus eſt? Poſteri itaque ſcrutati ſunt & adinvenerunt affatim. Nec tamen omni Celticæ aurum ignotum jam tum belli Gallici temporibus, uti Gæſati ad Rhodanum accolæ armillis & maniacis aureis in prœlio apparuerunt. Polyb. lib. 2. c. 29. p. 163. conf. Tacit. Annal. XI. 20. Cluveri Germ. Antiq. 3, 7. Irenic. in Exegeſ. 7, 9. Caroli M. autem temporibus & Ludovici R. Germ. ſatis jam notum aurum in Germaniâ. Nam aurum & argentum gemmasque pretioſas infinitæ multitudinis Carlmanno obtulit Carolus Calvus. Annal. Fuldenſ. & Baron. ad A. C. 875. n. 3.

36) Pro *zinuagi* Cod. Vind. & Vat. ut & MSC. Flac. habent: *ginuagi.*

37) *Muate.* Pontan. *Si ſint vaſt te moede*
Tot menigem golde. Perperam. *Muade* eſt *moede, mude* i. e. faſtidientes. Sed *muate* eſt alacris in acquirendo, indagando.

38) In Cod. Vind. & Vat. extat *zirretting*, zu erretten.

39) Cod.

Ni gidurrun ſi es biginnan,
ſie eigun ſe ubaruuunnan.
Liut ſih in n'int fuarit,
thaz iro Lant ruarit.
Ni ſe bi'ro [39] guati,
in thionon io zi noti.
Joh mennisgon alle,
ther ſe iz ni [40] untarfalle,
Ih uueiz, iz Got uuorahta,
all eigun ſe iro foratha.
N'iſt liut thaz es beginne,
thaz uuider in ringe.
In eigun ſie iz [41] firmeinit,
mit uuafanon gizeinit.
Sie lertun ſie iz mit ſuerton,
[42] N'ales mit den uuorton.
Mit ſperon filu [43] uuaſſo,
bithiu forahten ſie ſe noh ſo.
Ni ſi thiot thaz thes gidrahte,
in thiu iz [44] mit in fehte.
[45] Thoh Medi iz ſin ioh Perſi,
[46] Nubines thi uuirſſi.
Las ih ioh in ala uuar,
in einen buachon [47] ih uueiz uuar,
[48] Sie in ſibbu ioh in ahtu
ſin Alexanderes ſlahtu.

Vix licet eos aggredi,
& vicerunt.
Populus ſe ipſis nullus ſubducit, (effugit,)
qui ipſorum terram tangit;
Niſi illi pro ſua ſalute
inſerviant iis, quando opus fuerit.
Imo (inter) homines omnes (non eſt)
qui eos hoc non ſupplicent.
Scio ego, quod DEUS id operatur;
omnes habent ipſorum metum.
Nec eſt populus, qui audeat,
ut adverſus ipſum (Francorum populum) pugnet.
Ipſis id manifeſtarunt,
armis deſignarunt.
Docuerunt id eos gladiis,
non verbis.
Haſtis valde acutis
ideoque metuunt eos adhuc adeò.
Vix fuerit populus, qui id cogitet,
ideoque pugnet
Certe Medi id ſunt & Perſæ,
Nubines deterrimi.
Legi id revera
in quodam libro, quod ſcio verum,
Illos in ſeptem & in octo
fuiſſe Alexandri præliis.

Ther

Qui

39) Cod. Vind. *Ni ſie bi iro. bi iro guati* commode verti poteſt: *ob ipſorum Præſtantiam, Virtutem.* Scherz.

40) Gregorius Turon. lib. 2. c. 36. *Multi jam tunc ex Galliis habere Francos Dominos ſummo deſiderio cupiebant.*

41) *Firmeinit*, Viſum aliquando: *quaſi prædixerunt*, & alludi forte ad Vaticinium Mithobii de Francorum ultimâ Monarchiâ: de quo Chifflet. & Tenneurius. Verum vane. Et Mithobii Vaticinium iſtud variat in hoc loco neque ubique Francorum nomen extat, & longe recentior eſt iſte Mithobius Otfrido. *Schilt.* Flac. legit: *firmenit*, ſed in Cod. Vind. & Vat. eſt: *firmeinit*, Scherz.

42) Cod. Vind. *Nalas.*

43) *Waſſo*, Schilt. reddit *acutis*, ſed rectius redditur adverbialiter per *acriter*: ſcharff, ita, *filu uaſſo*, infra II. 6. 12. *Scherz.*

44) Hoc *mit* non habet Flacius. Sed recte inſertum fuit, uti apparet ex Cod. Vind. & Vat. Freherus etiam notat *mit* omiſſum fuiſſe. *Scherz.*

45) *Thoh Medi*, mallem vertere: *Licet Medi ſint aut Perſæ.* Scherz.

46) *Nubines.* Nubæi, populi Arabiæ deſertæ. Plin. Nubiani, Ægyptiaci, Cingari: de quorum Linguâ Vulcanius, ad ſcriptores Goth. & Longob. p. 100. Alexander M. devicit Arabes & Ægyptios Dario in fugam converſo. Curtius lib. IV.

47) Mallem ſequentia verba vertere: *ego ſcio ubi* i. e. in quo libro. *Scherz.*

48) *Sie in ſibbu &c.* Francos hic Auctor intelligit non tantum Orientales, diviſo nuper Imperio, ſed generatim incluſis etiam Occidentalibus, itemque Belgis & Saxonibus; atque, uti priſci ſolebant, de Celtis generatim loquitur h. e. de Gallis, ſive Galatis & Theotiſcis ſeu Germanis. Græci κελτὰς vocarunt Populos Galliæ & Germaniæ; quorum Coloniæ duce Belgio & Brenno, Galatas, & Gallo-Græcos, imò totum Orientem metu concuſſerunt. II. Maccab. 8, 20. Juſtin. lib. 12. c. 13. & 20, 5. & 24, 4. ſeqq. 25, 2. 32, 3. 38, 3. 4. Alexander Illyrios vicit. Euſeb. Olymp. CXI. Illyrii Celtarum Aborigines. Illyriis uſus eſt Alexander. Illyriorum Civitates Marcellinus Comes nominat Naiſum, Singidunum, quæ Celtica vocabula. Eas exciderunt Hunni & Attila A. C. 441. Indict. 9. ſunt qui Gallos ignotos credunt Alexandro. vid. Caſaub. ad Polyb. p. 101. de Saxonibus Alexandro M. militantibus traditionem etiam Witekindus lib. I. refert. Bavaros ſolos, Alexandro detrectaſſe auxilia refert Aventin. in edit. Germ. p. 93. ex antiquo MSC. Bavar. Cæterum ex his oppido pateſcit fabuloſum eſſe & ignotum tum temporis, quod de Francorum ex Mæotide & Trojanâ clade quidam ſunt fabulati: Alioquin id ἀξίωμα Gentis non omiſiſſet Otfridus. *Schilter.* Anxiâ hac & operoſâ annotatione Schilterus ſupersedere potuiſſet, ſi ei de mente Otfridi melius conſtitiſſet. Verſionem Schilteri hic non bene ſe habere jam Stadenius in der Erläuterung und Erklärung der vornehmſten Deutſchen Bibliſchen Wörter p. m. 67. in v. Achten obſervavit; ejusque loco hanc ſubſtituit: *Sie ſind in Verwand- oder Sippſchafft und Exiſtimation oder Hochachtung des Alexandri M. Geſchlecht.* Sed nec hanc Verſionem bene ſe habere facile inde videre eſt, quia nullâ ratione dici poteſt Francos, integram Gentem cognatione junctam fuiſſe Alexandro M. Ego ita vertendum arbitror. ℣. 175. & 176.

Illi (Franci) *in Pace & in bello*
Sunt Alexandri generis i. e. ſimiles Alexandro, iisdem artibus Belli & Pacis inſtructi. *Sibbu* hic nec *ſeptem*, nec *cognationem* denotat: ſed *Pacem*; ita *ſibbu* pro *Pace* occurrit in Verſ. Tatiani c. 60. §. 9. ubi Chriſtus dicit: *far in* ſibbu *inti uuis heil fon thinero ſubti*, *Vade in* pace *& eſto ſana à morbo tuo.* *Sibba* pro *Pace* ibid. c. 6. §. 3. c. 44. §. 8. & c. 4. §. 18. hinc *ſibbiſame*, *pacifici*, ib. c. 22. n. 14. Gothis: *Sib*, & Anglo-Sax. *Sibb.* Pax. vid. Junium in Gloſſ. Goth. *Ahtu* denotat Perſecutionem in genere, & eò magis poteſt bellum denotare, quò certius eſt Bellum eſſe *ſeriem perſecutionum.* *Slahtu* hic non ſignificat prælium, ſed *genus.* quo ſenſu etiam ſupra in Dedic. ad Ludov. R. ℣. 112. occurrit, adde infra I, 23, 98. & III, 3, 52. *Scherz.*

49)

Digitized by Google

Ther uuorolti ſo githreuuita,
mit ſuertu ſie al giſtreuuita,
Vntar ſeinen hanton,
mit filu hartenbanton.
[49] Joh fand in theru redinu
thaz fon Macedoniu
Ther liut in [50] giuuurti
[51] giſceidin er uuurti.
N'iſt untar in taz thulte,
thaz Kuning iro uualte.
[52] In uuorolti niheine
Ni ſi thie ſie zugun heime.
Odo in erdringe,
[53] ander es biginne,
In thiheinigemo thiote
thaz ubar ſie gibiete,
Thes eigun ſi io nuzzi
in ſnelli ioh in uuizzi
[54] N'utratent ſie ni heinan
[55] unz s'inan eigun heilan.
[56] Er iſt gizal ubar al,
jo ſo edil thegan ſcal.
UUiſer inti kuani,
thero eigun ſe io ginuagi.
UUeltit [57] ir [58] githiuto
managero liuto.
Joh ziuhit er ſe reine
ſelb ſo ſine heime.
Ni ſint thie imo ouh derien,
in thiu nan Frankon uuerien.
Thie ſnelli ſine [59] irbitten,
thaz ſie nan umbiriten.

Qui mundo ita minitatus
gladio omnes diſſipavit,
Sub manibus ſuis
diriſſimis vinculis.
Atque reperi in illa relatione,
quod è Macedonia
Hic populus cum dignitate (honore)
dimiſſus fuerit.
Nec fuit inter eos, qui toleravit,
ut Rex iis imperaret.
In mundo nec unus (populus)
vix fuerit, qui eos invaſiſſet.
Vel in terrarum orbe,
alius id auderet,
Et nullus populus
qui ſuper eos (Francos) imperaret.
Hujus rei habent utique utilitatem (ſuam) *(bonum,*
in Alacritate & in Prudentia. *ſalutem)*
Nec recedunt ab ullo,
Donec ipſum habeant ſalvum
Is (populus) eſt æſtimatus ſuper omnes,
& quantum nobiles Proceres debent (conveniens
Prudentum atque fortium *eſt)*
horum habent ſatis.
Imperat eorum Princeps
variis nationibus.
Et format eos eleganter
ut ſuos nationales.
Nec ſunt qui ei noceant,
dum eum Franci defendunt.
Alacritatem ejus exorant,
ut ei obequitando ſuccurrerent.

UUanta *Namque*

49) ℣. 181. & 3. ſqq. ita verto:
Et invenit (modum) *hac ratione,*
ut ex Macedonia
Populus honore
diſtingueretur,
Redinu rationem ſignificat; infr. 4. 11. 12. 94. dicitur:
Mit ſuslicheru redinu
then minen mih ſus nidiru,
Tali ratione
meis me ita ſubmitto. Scherz.

50) Pro *giuuurti* Flacius habet *geburti.* Cod. Vind. & Vat. *giburti*, i. e. *elevatione*, *ſublatione*, ſcilicet ad honorem, gloriam, *büren* eſt *contingere, oriri, provenire, ſe tollere.* Apud Willeramum in Cantic. Canticor. p. 65. eſt: *burit ſih, attollit ſe.* In *irminſ.* ad Lud. R. ℣. 36. dicitur: *ind er giburtha ſih thes, Et extollebat ſe eo.* Ad quem locum vid. Schilterum. adde infra I, 11, 50. *Scherz.*

51) *Giſceidiner*, eſt â *giſceiden, diſtinguere, ſeparare*, Gl. Ker. *ſi kiskeidan, diſcernatur. Pirum es kiskeidan, diſcernimus.* Add. Jun. ad Willeram. p. m. 31. *Scherz.*

52) ℣. 187. & 188. ita verterem:
In mundo ullus
niſi ſit (ex illis,) *quos domi educavere.*
Heime, idem eſt ac *domi, in patriâ*; infr. III, 24, 13. *heime ſaz thiu Sueſter, domi, ſedebat ſoror.* Videtur indicari, quod Franci Regum Peregrinorum Imperium ferre non poſſint. *Scherz.*

53) Cod. Vind. habet: *ander thes.* aſt Vat. concordat cum Flac. Verſus 189. & ſeqq. tres ita reddo:
Aut in Terrarum orbe
Alius id auderet
In ullo Populo
Ut ipſis imperare vellet. Scherz.

54) *N'utratent.* Eſt Vitium in textu. Cod. Vind. habet: *ni intratent.* Cod. Vat. & MS. Flac. ut & Freherus habent. *Nintratent*, quod verte: *Non timent. Intraten* eſt aliquid *timere, horrere.* vid. infra I, 18, 116. & II, 6, 33. & I, 27, 20. & paſſim. Huc faciunt Gl. Lipſ. ubi: *Andradondi*, timentibus. *Andradandoro*, timentium. *Andredendi*, Timentes. *Andredit*, Timet. *Scherz.*

55) *Unz s'inan, donec ipſum* ſcil. Ludovicum Regem, quem ſupra in dedicatione ob virtutes laudaverat; *eigun heilan, habent ſaluum.*

56) *Er iſt gizal*, Schilterus reddit: *Is* (Populus) *eſt æſtimatus:* Vox *thegan*, quæ in ſeq. Verſu occurrit, & τὸ *inan* prioris verſus mihi ſuadent non de Populo aliquo, ſed de uno homine hic eſſe ſermonem, nempe de Ludovico Germ. Unde etiam verſus duos ſequentes ita transfero.
Prudens (eſt Ludovicus) *& fortis*
Quorum (hominum) *abundantiam habent.* (Franci) *Scherz.*

57) *Ir* Cod. Vind. & Vat. habent er.

58) *Githiuto*, eſt *eximie feliciter.* Apud Otfridum noſtrum III, 10, 45. Chriſtus ad mulierem Cananæam dicit:
Ih ni bin, quad er tho zin,
Giſentit hera in woroltin,
Ni ſi the ih gidue githiuti
Thie mines Fater liuti,
Non ſum, dicebat ad illos
Miſſus huc in mundum,
Niſi, ut faciam felices,
Mei Patris homines. (liberos.)
Adde II, 24, 15. & IV, 27, 51. *Scherz.*

59) Pro *irbitten* Cod. Vind. & Vat. habent: *irbiten.*

UUanta allaz thaz ſie es thenkent
ſie ez al mit Gote uuirkent.
Ni duent ſi es uuiht in noti,
ana ſin girati.
Sie ſint Gottes uuorto
flizig filu harto.
Thaz ſie thaz gilernen,
thaz in thia buah zellen;
Thaz ſie thes biginnen,
iz uzana giſingen.
Joh ſie iz ouh irfüllen
mit mihilemo uuillen.
Gidan iſt es [60] nu redina,
thaz ſi ſint guate [61] thegana,
Ouh Gote thiononte alle,
joh uuisduames folle.
Nu uuill ih ſcriban unſer heil,
[62] Euuangeliono deil.
So uuir nu hiar bigunnun
in Frenkisga zungun.
Thaz ſie ni uueſen eino
thes ſelben adeilo,
Ni man in ihro gizungi
Chriſtus lob ſungi.
Joh er ouh iro uuorto
gilobot uuerde harto.
Ther ſie [63] z'imo holeta,
zi [64] gilouben ſinen ladota.
Iſt ther in iro Lante
iz alles uuio [65] n'inſtante
In ander gizungi
firneman iz ni kunni,
Hiar hor er io zi guate,
uuaz Got [66] eimo gibiete,
Thaz uuir imo hiar giſungun
in Frenkisga zungun.
Nu freuuen ſih es alle,
ſo uuer ſo uuola uuolle;
Joh ſo uuer ſi hold in muate
Frankono thiote.
Thaz uuir Chriſtus ſungun
in unſera zungun,
Joh uuir ouh thaz gilebetun,
in Frenkisgon nan lobotun.

Namque omne quod cogitant,
id omne cum Deo agunt.
Nunquam faciunt quicquam certe
ſine ejus conſilio.
Sunt DEI verbi
ſtudioſi multum valde,
Ut illa diſcant,
quæ eis Biblia referunt;
Ut aggrediantur
ea memoriter cantare.
Sed & eadem adimplere
cum enixa voluntate.
Facta nunc eſt narratio
quod (Franci) ſint boni milites,
Et DEO ſerviant omnes
ſapientia pleni.
Nunc volo ſcribere noſtram ſalutem
Evangeliorum partes.
Quod nunc hîc aggredimur
in Francica lingua.
Ut ne ſint (Franci) ſoli
illorum expertes,
Si nemo in illa lingua
Chriſti laudes cantaret,
Itaque ille etiam illorum vocibus
laudaretur vehementer,
Qui eos ad ſe arceſſit,
ad Fidem ſuam vocavit.
Et quis in ipſorum terra
qui non omnia percipiat
In alia lingua
intelligere id non poſſit
Hîc audiatis optime,
quæ DEUS alicui præcipit.
Quæ nos illi hîc cantamus
in Francica lingua.
Nunc gaudent ob id omnes;
quicunque bene vult;
Quicunque eſt bonæ mentis
Franciæ gentis.
Vt Chriſtum cantemus
in noſtrate lingua
Atque ut hoc etiam ſupervixímus
(ut) in Francicâ eum laudemus.

60) *Nu.* Merula & Pontanus *mi*, i. e. *myn.*
61) Pont. *Geſſelene.* recte. *Scherz.*
62) *Evangeliono deil.* Otfridus ſupra in Dedicat. ad Luitbertum dicit. Scripſi namque eorum precum ſuffultus juuamine *Evangeliorum partem* Franziſce compoſitam, male itaque Hickeſius in Theſauro Linguarum Septentr. in Gramm. Francico-Theot. p. 17. hæc ita transfert; Nunc in linguâ Franciſcâ deſcribam, prout hic ordior, *integros* Evangeliorum Libros. *Scherz.*
63) Cod. Vind. *zi imo.*
64) Cod. Vind. & Vat. *giloubon.*
65) Cod. Vind. & MSC. Flac. *nintſtante.*
66) Cod. Vind. pro *eimo* legit: *imo.*

Invo-

Digitized by Google

Invocatio ſcriptoris ad Dominum.

Cap. II.

VUola druhtin min,
ja bin ih [1] ſalc thin.
Thiu arma muater min
eigan thiu iſt ſi thin.
Fingar thinan
dua ana mund minan
[2] Heu ouh hant thina
in thia zungun mina.
Thaz ich lob thinaz
ſi [3] ludenthaz.
Giburt ſunes thines.
thruhtines mines.
Joh ih biginne redinon
uuio er bigonda bredigon.
Thaz ih giuuar ſi harto,
thero ſinero uuorto.
Joh [4] zeihan thiu er deta tho,
thes uuir birun nu ſo fro.
Joh uuio thiu ſelba heili
nuſt uuorolti gimeini.
Thaz ih ouh hiar giſcribe
uns zi rehtemo libe.
UUio [5] firdan er unſih fand,
tho er ſelbo dothes [6] ginand;
Joh uuio er fuar ouh thanne
ubar himila alle
Vbar ſunnun lioht,
joh allan theſan uuorolt thiot.
Thaz ih druhtin thanne
in thero ſagu ni firſpirne.
Noh in themo uuahen.
thiu uuort ni miſſifahen.
Thaz ih ni ſcribu thuruh ruam
ſuntar bi thin [7] lobduam.
Thaz mir iz iouuanne
zi uuize n'irgange.
Ob iz zi thiuh thoh gigeit
thuruh mina dumpheit.

Thia

AGe Domine mi,
certe ſum ego ſervus tuus.
Miſera mater mea
propria ancilla eſt tua.
Digitum tuum
immitte in os meum.
Extende & manum tuam
in linguam meam,
Ut ego laudem tuam
ſim ſonans
Nativitatem filii tui
Domini mei.
Utque aggrediar enarrare
ut ille cœperit prædicare.
Ut ego certus ſim valde,
ſuorum verborum.
Itemque ſigna quæ ipſe fecit hîc,
de quo ſumus nunc tam læti.
Atque quomodo eadem ipſa ſalus
nunc ſit mundo communis.
Ut etiam hîc ſcribam
nobis ad rectam vitam.
Quomodo periens ipſe nos invenit,
quum ipſe mortis victor.
Et quomodo adſcenderit hinc
ſuper cœlos omnes
Super ſolis lumen,
& omnem hujus mundi populum.
Ut ego, domine, inde
in hac narratione ne aberrem,
Nec in referendo
verba perperam capiam.
Ne ſcribam ad gloriam (propriam)
ſed ad tuam laudem,
Ut mihi hoc aliquando
ad pœnam ne exeat:
Etſi nihilominus procedat
juxta meam ſtupiditatem.

Peccata

1) Flac. habet: *Scale*, cum quo facit Cod. Vat. ſed rectius legitur in Cod. Vind. *Scalc.* Scherz.

2) *Heu ouh.* Cod. Vind. habet *Theni ouh.* Vat. Then ouh. in MSC. Flac. legitur *Theu*, corrupte pro *Then*, *Extende.*

3) Cod. Vat. habet, *ludentaz.* Vind. *luden daz.* recte: *lutentaz.* hodie dicimus: *lautendes.* Scherz.

4) Cod. Vind. & Vat. habent: *zeichan.*

5) *Firdan* idem eſt ac *nocens*, *reus criminis.* Infra IV. 23,39. Pilatus innocentiam Chriſti declarans dicit:

Nih mag ih in imo irfindan,
Oba er firdan *ſi ſo fram.*
Non poſſum in illo invenire
Num ſit nocens *adeò*, ſc. uti vos dicitis.

Idem Pilatus de Chriſto in IV, 22, 11. ita loquitur:

Ni findu ih, quad er, theſan man
In nibeinen ſachon firdan.
Non invenio, dicebat ille,
In ullâ cauſâ Reum.

Adde IV, 24, 66. hinc Herodes I, 4, 2. appellatur *harto firdan.* Scherz.

6) *Ginand.* Corrupta Vox. legendum videtur: *wigand*, bellator, expugnator, victor. *Schilter.* Nollem ſine MS. hic aliquid mutari, cum vox *Ginand* commodum habeat ſenſum; idem enim eſt ac *guſtaret. Ginenden* eſt guſtare, frui, ita noſter II, 12, 71.

In thiu ſiu thes ginenden
Sih himilriches menden.
Ut ipſi hoc fruantur
Et cœlo gaudeant.

Adde III, 26, 33. ubi dicitur:

Suntar thes ginenden
Mit ſinen jamer menden.
Sed eo fruamur;
Cum ſuis (beatis) *ſemper lætemur.*

Adde IV, 37, 69. quem locum male vertit Palthenius ad Tat. p. m. 284. Textus autem noſter ita latine exprimi poteſt:

Quam nocentes ille (Chriſtus) *nos invenerit,*
Cum ipſe mortem guſtaret. Scherz.

7) Cod. Vind. *lob duan.*

Thia ſunta, druhtin, mino
ginadlicho dilo.
UUanta ih zellu thir in uuan
iz n'iſt [8] bi balauue gidan.
Joh ih iz ouh bimide,
bi nih einigemo nide.
Then uuann zellu ih bi thaz
thaz herza ueiſt thu filu baz,
[9] Thoh iz bue innan mir
iſt harto kundera thir.
Bi thiu thu io Druhtin,
ginado follicho min.
Hugi in mir mit kreffti
thera thinera [10] giſcefti.
[11] Hiar hugi mines uuortes,
thaz tu iz harto haltes.
[12] Gizauuamo firlihe,
[13] ginada thiu the iz thihe.
Ouh ther uuidaruuerto thin,
ni guem er innam muat min.
Thaz er mir hiar ni derre,
ouh uuiht mih ni [14] gimerre.
Vnkuſt rumo ſinu,
joh [15] nah ginada thinu.

Peccata mea, Domine,
clementer dele.
Namque confiteor tibi in fide
Non eſt quicquam ex malitia factum.
Atque ego id quoque evitabo,
(ne) ex ulla invidia.
Fidem profiteor ego per hoc (calamum)
cor noſti tu multo melius,
Atque id, quod habitat intra me,
eſt longe notius tibi.
Ideo, Tu o Domine,
miſerere plene mei.
Attende in me cum efficacia
hoc tuum opus.
Hic attende ad meum ſermonem,
ut tu eum valde dirigas.
Aptitudinem largire,
gratiam hanc, ut procedat.
Atque adverſarius tuus
non veniat in mentem meam;
Ut is mihi hîc haud noceat,
nec quicquam me capiat.
Inſidias averrunca ejus,
idque ſecundum gratiam tuam.

[16] Ir-

Irrita

8) Secundum Lectionem Flacianam: *bibala uue gidan*, eſſet ſenſus, id quod non eſt bibliis vis illata; ſed ſatis jejunus & impertinens. Videtur emendandus ita: *bi balauue gidan* i. e. per malitiam factum. *Balo*, malitia infra ℣. 63. & lib. IV, 36, 7. *mit themo alten nide*, *folle balauues*. Tatian. c. 38, 8. ſenſus eſt: Nihil eſt malitioſe factum; ego id tibi omne recenſeo in fide. Atque ſequitur de bono propoſito. Sed quod ſequitur iterum corruptiſſimum, ita forte emendandum: *Bi nih einigemo nide*, per nullam invidiam, i. e. absque ullâ invidiâ & rancore animi reliquo. Flacius: *Bin ih eini gemonide*, quaſi: *ſum equidem unice placens.* ſed nihili eſt. MSC. Vind. *bini heinigemo.*

9) ℣. 47. & 48. melius ita vertuntur:
Licet id (cor) *habitet intra me,*
Attamen eſt multo notius tibi. (quam mihi.) *Scherz.*

Buen, buan, eſt *inhabitare.* Infra III, 22, 102. *Thie* buent *hiar thiz worolt lant, qui* inhabitant *hunc orbem.* Adde I, 11, 7.

So uuito ſo ſo in uuorolti
Man uuari buenti,
Quam late in mundo
Homines erant habitantes.

Kero in Gloſſ. *Puan, habitare. Ze Puanne, ad Habitandum. Puant, Habitant, degunt.* Scherz.

10) *Giſcefti.* In Cod. Vind. legitur: *Giſceifti.* Sed melius: *Giſcefti*; denotat autem vox *Giſcefti*, *Creaturam*, in Verſ. Tat. c. 242. §. 2. *Predigot Evangelium allera* giſcefti, *prædicate Evangelium omni* Creaturæ. Adde Otfrid. III, 3, 38. Apud Iſidor. p. m. 243. occurrit: *Chiſcaft* pro *Creaturâ: dhanne ſo drahto mihhil undarſcheit iſt undar dhera* chiſcafti, *chiliihniſſu, endi dher izs al chiscuof, dum multum diſtet imago* Creaturæ *ab eo, qui creavit. Giſcaft* pro creatura eſt infra I, 12, 23. hodie dicimus: *Geſchöpff.* Hinc vertendum arbitror ℣. 52. *Tuæ creaturæ.* Scilicet verſu hoc & antecedenti Otfridus Deum rogat, ut ipſius recordetur, tanquam ſuæ Creaturæ. *Scherz.*

11) *Hiar hugi* &c. Senſus hujus & ſeq. verſus eſt: *Hic curam gere verbi mei* (quod hic propono) *ut id valde conſerves*, ſc. Poſteritati. *Haltan* ſæpe invenitur pro *conſervare.* Tat. C. 56. §. 9. *ouh niuuan win in niuua belgi zi ſententie iſt, inti uuerdent beidu* gihaltan, *Sed vinum novum in utres novos mittendum eſt, & utraque* conſervantur. *Scherz.*

12) *Gizauuamo*, vox hæc in Cod. Vind. correctionem eſt experta, imò corruptionem. Recte enim legit Flacius *gizauuamo*, quod idem eſt ac *convenienter, quantum convenit, quantum decet. Zauueti, zauueta* Otfrido noſtro eſt *conveniebat, decebat.* Ita infra V, 5, 5. de Petro & Johanne currentibus ad Sepulcrum Chriſti:

Tho liefun ſar, ſo thu weiſt,
Thia inan minnotun meiſt;
Ana thebeina bitun
Zi themo grabe fie iltun
We iz themo ouh baz zauueta
Ther thia jugund habeta.
Tum Currebant cito, uti noſti,
Illi, qui ipſum amabant maxime;
Sine ulla mora
Ad ſepulcrum properabant,
Uti ei etiam optime conveniebat
Qui juventutem habebat.

Adde V, 13, 18. & 27. *Scherz.*

13) *Ginada thiu the iz.* Cod. Vat. legit: *Ginada thin th theiz.* Vind. *Ginada din theiz:* Verte itaque: *Gratiam tuam*, ut &c. *Scherz.*

14) *Ni gimerre. Gimerre* Schilterus reddit *capiat.* rectius, *impediat.* Boxh. Gl. *Ni martin, ne impedirent.* Noſter infra III, 7, 141.

Firdrit, ſo ih quad, thio ſuazi
Al umtar thino fuazi
Thaz ſiu thir uuiht ni derre,
Thera gouma ni gimerre,
Calca, duti ixi, dulcedinem ſc. voluptatem
Omnino ſubter tuos pedes, mundi
Ut tibi non noceant,
Nec convivium (cœleſte) impediant.

Adde ſupra in ded. ad Lud. R. ℣. 146. & I, 27, 32. *Scherz.*

15) *Job nah ginada thinu*; Verterem: *Et appropinqua gratiâ tuâ*; videtur *nah* eſſe ἀντίθεσιν τῷ *rumo.* Scherz.

16) *Ir-*

Digitized by Google

[16] Irfirrit uuerde balo ſin,
thu druhtin rihti uuorti min
Al gizungilo thaz iſt,
thu druhtin [17] eino es aller biſt.
UUeltis thu thes liutes,
joh alles uuorolt thiotes.
Mit [18] thinoru giuuelti
ſie dati al ſprechenti.
Jo ſalida in gilungun,
thiu uuort in iro zungun.
Thaz ſie thin io gihogetin,
in euuon iamer lobotin.
Joh ſie thih irknatin,
Inti thionoſt thinaz datin.
[19] Sar thu uzar theru menigi
[20] ſceithiſt thin githigini.
So laz mih, Druhtin min,
mit [21] druten thinen iamer ſin.
Jo the ich thir hiar nu ziaro
in mina zungun thiono.
Ouh in all gizungi,
in thiu thaz ih iz kunni,
Thaz ih in himilriche
thir druhtin [22] ſamer liche.
Jo Jamer freuue in rihti,
In thineru giſihti
Mit Engilon thinen.
[23] thaz n'iſt bi uuerkon minen,
Suntar rehto in uuaru
bi thineru ginadu.
Thu hilphis io mit krefti
theru thineru [24] giſcefti.
Dua huldi thino ubar mich
thaz ich thanne Jamer lobo thih.
Thaz ih ouh nu [25] giſito thaz,
thaz mir es Jamer ſi [26] thiu baz.
[27] Theich thionoſt thinaz fulle,
uuiht alles io ni [28] uuolle.

Irrita ſiat malitia ejus,
tu domine, dirige verbum meum.
Omnium linguarum (nationum) hoc (idem votum) eſt:
tu Dominus ſolus omnium es.
Imperas Tu hominibus
& totius mundi populo.
Tua virtute
Facta omnes enarrant (tua).
Imo ſalus ipſis obtigit,
(&) hæc verba in eorum linguis.
Ut tui eſſent memores,
in ævum ſemper laudantes,
Et Te agnoſcerent
& cultum Tuum facerent.
Planè Tu ex illa multitudine
ſeparaſti tuos famulos
Igitur ſine me, Domine mi,
Cum fidelibus tuis ſemper eſſe.
Atque ut ego tibi hîc jam decenter
in mea lingua ſerviam.
Ac in omni lingua
in qua id potero,
ut in cœlorum regno
tibi, Domino, ſemper aſſimiler.
Et ſemper gaudeam in recto
in tuo conſpectu
Cum Angelis tuis,
id quod non eſt per opera mea.
Sed revera
per tuam gratiam.
Tu adjuvas certe cum potentia
hæc tua negotia.
Fac gratiam tuam ſuper me
ut deinceps ſemper laudem Te.
Ut etiam jam inſtituam hoc,
ut mihi perpetuo ſit eo melius.
Ut cultum tuum impleam,
nec quicquam amplius velim.

Joh Et

16) *Irfirrit werde*, ſignificationi vocabuli propius accedit, qui reddit: *Auferatur, Removeatur, Irfirren, erfirren, arfirren* ſunt ſynonyma & *auferre* ſignificant. Gloſſ. Keronis. *Erfirtero, Auferenti.* In Verſ. Tat. c. 2. §. 11. *arfirran minamo itiuuiz*, pro *auferre opprobrium meum.* Gl. Boxh. *Arfuarren, aſportare.* conf. Eccard. ad Catech. Theut. p. m. 104. *Scherz.*

17) *Eino es allen.* Cod. Vat. habet: *eino es alles.* Vindob. legit: *eines alles*, ubi tamen olim ſcriptum fuiſſe videtur: cino, uti B. Dn. Schmidius in notulis ad MSC. obſervat. Quia autem *alles* in utroque MSS. reperitur, vertendus eſt hic verſus:

Tu unus omnia es. Scherz.

18) *Thineru.* habet Cod. Vind. & Vat.

19) *Sar thu uzar.* Cod. Vind. legit: *ſar thu zar.* Magis placet Flacii Lectio: Mens autem horum 4. Verſuum eſt:

Quamprimum à Multitudine hominum
Separas tuos famulos,
Extunc ſine me, Domine mi,
Cum fidelibus tuis ſemper eſſe. Scherz.

20) Pro *ſceithiſt din* Cod. Vind. *Sceid iſt din.*

21) Pro *druten.* Cod. Vat. & MSC. Flac. habent *druoten.* Cod. Vind. *druten.*

22) *Jamer liche*, accurate ſeparat Cod. Vind. & Vat. non autem transferri debet per *ſemper aſſimilet*, ſed *ſemper placeat. Licben* eſt *placere*, uti ſupra jam monitum. *Scherz.*

23) Willeram. in Cantic. Cantic. p. 61.

Crimina per veteris damnantur grammata legis
Et malefactori reſtabat gratia nulli;
Lac Evangelii, quod tu per me didiciſti,
Dat veniam gratis redeuntibus â malefactis.

Et pag. 73. *Tberro dugathen allero anagiana ſcal ſin.* aſſidua commemoratio gratiæ cœleſtis. *Wanda nemo fidelis ſcal* præſumere de ſuis meritis, ſed tantum de ſpe gratiæ meæ, quia ſine me nihil poteſtis facere. Idem pag. 104. *tharzuo ſagon ich iuh, thaz ich zeſinero friundſchephe niet ne quam* illis præcedentibus meritis, *ſunder okkeret* gratuitâ gratiâ illius.

24) *Theru thineru giſcefti*; verte: *Tuæ Creaturæ.* vid. notata ſupra. ad ℣. 52. hoc cap. Cod. Vind. habet: *thinera.* Scherz. Cod. Vind. habet: *mih*, & dein: *dih.*

25) *Giſito thaz, agam hoc; agere ſoleam hoc. Siton* eſt *agere, agere ſolere.* vid. infra V, 7, 21. & IV, 11, 7. & III, 4, 24. & III, 14, 38. pro *giſito* legit Vind. *giſido.* minus recte. *Scherz. iu*

26) Cod. Vind habet hic: *the baz.*

27) Pro *Theich* Cod. Vind. habet: *Theih.*

28) Pro *uuolle* Flacius in hoc verſu habet *klibe;* & poſtea ℣. 102. pro *klibe*, habet *uuolle* ſed Rythmus manifeſtum reddit textum, uti hic exhibetur, legendum, & conſentit Cod. Vind. *Scherz.*

Digitized by Google

Joh mir io hiar zi libe
uuiht alles io nit klibe.
[29] Niſi Druhtin thaz [30] thin uuillo iſt,
thuh io ginadiger biſt.
Thih bittu [31] ich mines muates,
thaz mir queme alles [32] guatas.
In Euuon ginuagi,
joh zi druton thinen fuagi,
Thaz ih iamer, druhtin min,
mit themo droſte mege ſin.
Mit themo guate ih frauuo thar
mina daga inti ellu iar,
Fon iare zi iare,
ih iamer frauuo thare,
Fon Euuon unz in euuon
mit then ſaligen ſelon. Amen.

Et mihi hic in vita
nihil quicquam (alias) adhæreat.
Nec ſit, Domine, niſi quod tua eſt voluntas,
Tu itaque gratioſus es.
Te oro ex animo meo,
ut mihi veniat omne bonum.
In ævum ſatietas,
utque ad fideles tuos jungas,
Ut ego ſemper, Domine mi,
cum hoc ſolamine poſſim eſſe.
Cum hoc bono gaudeam ibi
diebus meis & omnibus annis,
De anno in annum,
ſemper læter ibi,
Ab ævo in ævum
cum beatis animabus. Amen.

Liber Generationis JEſu Chriſti. [1]

CAP. III.

[2] THiez ſint buah frono,
[3] ſie zeigont filu ſcono,
Vns [4] zellents [5] ane baga
thie [6] Chriſtus altmaga.
Zellent ſie uns [7] filu fram,
uuio ſelbo er hera in uuorolt quam.
Jo mihilo uuunni
thaz ſin adal kunni.
Adam thero gomono
uuas manno eriſto;
Altfater marer,
fon Druhtine gidaner.
[8] Buenter in uuorolti,
uuas er liut beranti.
[9] Kunn er io gibreitta,
vnz [10] Chriſtus ſih uns yrougta
Ni uuas Noe, ih ſagen thir ein,
in then thaz minniſta deil,
Fon themo thie liuti, thez uuas not.
uuurtun auur [11] gianarot.
Ther tha [12] Arca ſinen kindon.
Rihta in then undon.

HI ſunt libri ſancti,
indicant multa pulchra.
Nobis referunt ſine hæſitatione
Chriſti majores.
Referunt nobis prolixe,
quomodo is huc in mundum venerit,
Et magnum oblectamentum
hoc ſuum nobile genus.
Adam hominum
erat homo primus.
Avus inclutus,
â Domino creatus;
Habitator in mundo,
erat populum generans.
Gentesque extendit,
usque dum Chriſtus ſe nobis exhibuit.
Nec erat Noe, dico tibi ſemel,
inter eos minima pars.
A quo homines, quum eſſet neceſſitas,
rurſus multiplicati.
Qui arcam ſuis liberis
ſtruxit (rexit) in undis.

Thes

In

29) *Niſi Drubtin* &c. Verte: *niſi, Domine, id, quod eſt tua voluntas* i. e. tuæ voluntati congruum. *Scherz.*
30) Pro *thin* Vind. habet *din*, & poſtea pro *Thu* legit: *du.*
31) Pro *ich* Cod. Vind. & MSC. Flac. ponunt: *ih.*
32) Loco *guatas* Cod. Vind. habet *guates: Guates* eſt hic Genitivus conjungendus cum ſubſtantivo, *ginuagi*; ut ſit idem ac: *boni ſufficientia*, ſeu *ſufficiens copia.* Scherz.
1) *JEſu Chriſti.* addit. Cod. Vind. & Vat. *filii David.*
2) Pro *Thiez* Cod. Vind. & Vat. & Flac. MS. habent: *Thiz.*
3) Pro *Sie* iidem habent: *Sio.*
4) Pro *zellents* Cod. Vind. habet: *zellent ſe.*
5) Loco *ane* in utroque Cod. eſt *ana.*
6) Pro *Chriſtus* Cod. Vind. legit: *Kriſtes.*
7) Poſt *uns* Cod. Vind. interſerit: *hiar.*
8) *Buenter* in. In Cod. Vind. & Vat. legitur: *bienterin*, ſed vitioſe, melius ſe habet: *buenter:* quod eſt à *buen*, habitare, degere, de quo ſupra ad c. 2. ℣. 47. Cl. Stadenii Expoſitio, quâ *bienterin* reddit: *In hyemibus* i. e. annis *mundi.* (vid. ejus Erklærung der Teutſchen Bibl. wörter p. 850.) videtur longius eſſe petita. *Scherz.*
9) *Kunn* proprie non denotat *Gentes*, ſed *Genus.* vid. ſupra hoc cap. ℣. 9. *Scherz.*
10) Pro *Chriſtus* habet Cod. Vind. *Kriſt.*
11) Pro *gianarot* in Cod. Vind. extat *gauorot*; inſcripta tamen eſt debili atramento ꝛ̃ a litera i in
i
Cod. Vat. ita legitur etiam: *gauarot*: quod conjicio eſſe ab *Auaron*, quod pro *repetere* uſurpatur infra IV, 26, 39. ubi de illis, quos Chriſtus à mortuis reſuſcitavit, dicitur:

Thaz lib bigondun ſi auaron
Joh ſtuantun uz then grebiron,
Vitam ſuſtinebant repetere,
Et ſurgebant ex ſepulcris.

Ut mens ſit: à Noacho genus hominum fuiſſe reſtitutum. *Scherz.*
12) Pro *tha Arca* Cod. Vind. habet: *thia Arca.*

13) Pro

Digitized by Google

Thes uuages er ſie uuiſta,
thera freiſun ouh yrloſta.
Sih Abraham [13] giguata,
joh Druhtine ouch giliubta.
UUant er uuas gihorſam,
bi thiu iſt er gieret nu ſo fram.
Thio buah duent un ſih uuiſi,
er Chriſtus altano ſi,
Joh zellent uns ouh mari,
ſin ſun ſin fater uuari.
[15] Thaz uuas David thero gomono ein,
ther zi kuninge gireim.
Er quam mit theganheiti
zi ſulicheru guati.
Thaz lerta n'an ſin milti,
thaz er [16] ſulih uuurti.
Thaz er uuard [17] githiuto
kuning thero liuto.
N'iſt man, thoh er uuolle,
thaz [18] gumisgi al gizelle.
[19] Thoh ſint theſe noti
furiſta [20] thero guati.
In [21] trihu deil ana [22] zuuival
ſo iſt iz [23] geſceidan.
Thaz edilin giburti
fon in uuahſenti.
Thie hohun altfatera
[24] endont anan kuninga.
Thiu thritta zuuahta thanana,
thaz uuarun edil thegana:
Thie uuarun uuurzelun,
[25] thera ſaligun bluomun,
Muater thera marun,
thera Gotes drut [26] thiarnun.
Hugi uueih thir ſageti,
[27] ni uuis zi dumpmuati.
Firnim theſa lera,
ſo [28] zellu ih thir es mera.
[29] Thiu einu ſancta Mariun
kuningin thia richun.
Sia iſt engilo menigi
in himile erenti.
So uuer ſo in erdriche
ouh ſalida ſuache,

In fluctibus eos direxit,
periculo eripuit.
Se Abraham probum præſtitit,
& Domino ideo dilectus fuit.
Namque erat obediens,
propterea eſt honoratus jam tam valde.
Biblia faciunt nos certiores,
quod Chriſtus inter majores ſit,
Et referunt nobis etiam clare,
quod ejus filius hujus Pater ſit:
Hic erat David horum vivorum ſolus,
qui in regem evaſit.
Pervenit per virtutem
ad tale Bonum.
Hoc docuit ipſum ſua benignitas,
ut talis fieret,
Ut factus inclytus
Rex populorum.
Non eſt quisquam, etſi velit,
qui gentem omnem recenſeat.
Sunt tamen hi relati
Principes hujus bonitatis.
In tres partes ſine dubio
diviſa eſt res (genealogia)
Nobilis Generatio,
ab illis deſcendens.
Celſi Patriarchæ
finiunt in Regibus.
Tertia generatio (pars) deinceps
Erant nobiles Proceres;
Hi erant radices
beati floris:
Matris inclutæ,
DEI fidelis Virginis.
Memento, quæ tibi dico,
nec mitte in oblivionem.
Percipe hanc doctrinam,
tum referam tibi amplius:
Dico ſanctam Mariam
Reginam potentem,
Illam eſt angelorum multitudo
in cœlo venerans.
Quicunque in terra
etiam ſalutem quærit,

Intercceſſio Sanctorum vid. I. 7. 50.

[30] Ir-

Offert

---

13) Pro *giguata*, C. uterque, ut & Flacii MS. habet: *giguatta.*
14) Pro *uuant* Cod. Vind. habet *uuanta.*
15) Verſ. 34. & ſeq. Cl. Stadenius in Erklærung der deutſchen bibliſchen uucerter p. m. 498. ita vertit: *das uuar David einer der Mænner, der ſich zum Kœnig ſchikte.* non male. *Scherz.*
16) Pro *Sulih* Vind. habet *ſulch.*
17) Pro *githiuto* Vind. habet *gidiuto.*
18) Pro *gumisgi al* Vat. habet, *gumis gial.* Vind. *g al kumis gi.* Sed præferenda Flacii lectio. *Scherz.*
19) Verſ. 44. & 45. ita reddo:
Sunt tamen hi nunc
Primarii in præſtantià, i. e. Præſtantiſſimi. *Noti* crebro occurrit pro *nunc*, eo *tempore*, *hoc tempore.* Gaſſarus in Diction. *in noti, ginoto, in noto*, jezt. Recentiores dicebant *ignote.* vid. Kœnigshofii Chron. Als. p. 13. & ibid. Schilteri notam. *Scherz.*
20) Pro *thero* C. Vind. habet *thera.*
21) Pro *tribu* Vind. habet *driu.*
22) Pro *Zuuiual* Vind. legit *zuuiuul.*
23) Pro *geſceidan* Vat. & Vind. habent *giſceidun.*
24) Pro *endont* Cod. Vind. exhibet *indont.*
25) Pro *thera* Cod. Vat. habet *theru.*
26) Pro *thiarnun* Vat. legit *thiarnum.*
27) Verſ. 59. ita verto: *Nec eſto nimis ſtupidus. dumpmuat* idem eſt ac *ſtultus, ſtupidus*, ita infr. V. 9. 81. Chriſtus dicit:
UUola dumpmuate
Zi managemo guate.
Ubi textus latinus in margine habet: *& Stulti & tardi corde.* Scherz.
28) Pro *zellu ih* Vat. habet: *Zellih.*
29) Pro *thiu einu* Flacius habet, *thin einu*, ſed legendum ex Cod. Vind. & Vat. *ih meinu*, i. e. *indigito, deſigno.* Freherus etiam emendat eodem modo. *Scherz.*

30) Pro

30 Irbiatet iro guati,
Mihilo otmuati.
Fon anagenge uuorolti
Vnz ananira ziti,
Zeli du thaz kunni,
ſo iſt 31 einlif ſtunton ſibini.
32 Iro dago uuard giuuagon
Fon alton uuizzagon:
Thaz ſi uns beran ſcolti.
ther unſi giheilti,
Giuuihtan in euuon,
ginadot er uns then ſelon
Joh allero uuorolti,
ſo nu mannilih iſt ſehenti.
33 Sih thaz Heroti
theiſt imo thiohmuati,
So uuito ſo ſo uuorolt iſt,
uuant er ther Truhtin iſt.
Er iſt giuueltig filu fram,
jo hera in uuorolt zi uns quam
UUuntarlichen thingon,
hera untar mennisgon.
Thaz uuil ih hiar gizellen,
gidriuuen ſinen allen.
So uuir nu hiar 34 beginnen,
35 uuorten Frenkisgen.
Thoh 36 ſcribu ih hiar nu zi eriſt,
ſo in Evangelion iz iſt:
UUio giboran uuard ouh er
Johannes thegan ſiner,
Ther imo 37 ingegin garota,
thaz uuorolt miſſiuuorahta.
Thie uuega riht er imo uberal
ſo man hereren ſcal.

Offert ſuam bonitatem,
magna humilitate.
A primordio mundi
usque ad illius tempora,
Numera tu generationes,
& ſunt undecies ſeptem.
Ejus dies fuit conſiderata
ab antiquis Prophetis,
Quod illa nobis procreare deberet.
qui nos ſalvaret,
Benedictum in ævum,
aggratiat nobis animas
Et omni mundo,
quem nunc quilibet eſt videns (videre poteſt.)
Seſe imperium
eſt ipſi ſupplex,
Quam late mundus hic eſt,
namque is DOMINVS eſt.
Ille eſt potens multum valde,
atque huc in mundum ad nos venit
Mirabili modo,
huc inter homines.
Hoc volo hîc referre,
fidelibus ejus omnibus.
Quod nunc hîc ordimur
verbis Francicis.
Id vero ſcribo jam primum,
ſicut in Evangeliis id eſt:
Quomodo natus fuerit etiam ille
Johannes, Miniſter ejus,
Qui Ipſi in ante præpararet,
quia mundus male operabatur.
Vias direxit Ipſi ubique
ſicut Dominis debet.

30) Pro *irbiatet iro* C. Vind. habet: *irbiater ira*, Vat. legit: *irbiater.*

31) *Einlif ſtunton ſibini*, hoc eſt, *ſeptuaginta ſeptem.* Fallit Autor, ſunt tantum novies ſeptem, ſcilicet ter bis ſeptem ab Abrahamo usque ad Chriſtum, Matth. I. 17. & ab Abrahamo usque ad Adamum ter ſeptem, Luc. III, 34. ſed Autor numerat LXXVII. ſcilicet tot perſonas numerat Lucas incluſo JEſu, & DEO, patre Adami. Cæteroquin communiter generationes referuntur LXXV. At Irenæus *Lib.* 3. *c.* 33. tantum LXXII. omiſſis Matthat, Levi & Cainan. vid. G. J. Voſſ. *Iſag. Chronol.* & Diſſ. *de Genere Jeſu Chriſti.* Translatio Gothica ſequitur Latinam & Græcam communem per omnia. Niſi quod ℣. 28. pro *Elmodam* habet *Airmodamis.* ℣. 33. pro Eſſron *Aizoris.* ℣. 36. pro Noë, *Nauelis.* Anglo-Saxonica omiſſis nominibus, ℣. 23. claudit caput his verbis: *Se wæs Helies ſunu ſe wæs Nazareth. Swa of cneoryſſe on cneoryſſe oth Adam. Se wæs Godes ſunu. oth ſiſ and hund ſeofantig cneoryſſa: i. qui fuit Filius Heli, qui fuit Nazareth. Sic â generatione ad generationem usque ad Adam, qui fuit Filius DEI, Ad ſeptuaginta quinque generationes usque.* Ubi pro *Nazareth* legendum *Mathat* arbitratur Th. Mareſchall. *Obſ. ad Verſ. Goth.* Tatianus in Harmon. etiam omittit Cainan, filium Henos.

32) Verſ. 74. mallem ita vertere: *Ejus dies fuit prædicta, indicata. uuard giuuaht* occurrit infr. IV. 780. 4. & ſignificat, *dictum eſt, guuuag* pro *dicebat, narrabat*, eſt in II. 3. 52. & III. 14. 165. Conſentit mecum Cl. Stadenius, qui in der Erklærung der deutſchen bibliſchen wœrter p. 721. ita exponit: ihrer, der Jungfrawen Mariæ, Tage ward erwehnet, von den alten propheten. *Scherz.*

33) Verſ. 82. ita eſt reddendus:

Ecce principatus, (i. e. imperia omnia)
Eſt ipſi ſubjectus.

Cl. Stadenius in der Erklærung der bibliſchen deutſchen wœrter, p. 159. conſentit nobiſcum, notatque *thiobmuati* eſſe â *thioh, ſubmiſſus, humilis, unterthænig.* Gotth. *thyda, manſuetudo; thya, humiliare.*

34) Pro *beginnen*, Vind. & Vat. imo & Flac. MS. habent: *biginnen:*

35) Pro *uuorten*, iidem habent *uuorton.*

36) Pro *ſcribu* ih Vind. & Vat. habent *ſcribih.*

37) *Ingegin*, non ſignificat *inante* ſed *obviam, entgegen.* Scherz.

Fuit

Digitized by Google

Fuit in diebus Herodis regis Sacerdos nomine Zacharias, Luc. I.

Cap. IV.

IN dagon eines Kuninges,
joh harto firdanes,
UUas ein Euuarto,
zi guate si er ginanto.
Zi hiun er mo quenun Las,
[1] so thar in Lante situ uuas.
UUanta uuarun thanne
thie biscofa einkunne,
UUarun siu [2] bediu
Gote filu drudiu.
Joh io giuuar sinaz
gibott fullenthaz.
UUizzod sinan
[3] Jamer kendan.
Joh reht minnonti,
[4] Anane indati.
Vnbera uuas thiu quena, [5]
kindo [6] zeizeno.
So uuarun se [7] unz in elti
thaz lib [8] leitendi.
Zit uuard tho gireisot,
thaz er giangi furi Got.
Opphoron er scolta
bi die sino sunta.
Zi Gote ouh thanne [9] thigiti,
[10] thaz er giscouuoti

Erant enim justi ambo ante Deum.

Erat Elisabeth sterilis.

IN diebus cujusdam Regis,
& quidem valde perditi,
Erat Sacerdos,
in bono sit nominatus. (in benedictione sit
In matrimonium sibi mulierem elegerat, nomen ejus)
ut isthac in regione moris erat.
Namque erant ibi
Episcopi uxorati.
Erant hi ambo
DEO multum fideles
Atque imo revera ejus
mandata implentes.
Legem ejus
semper loquentes.
Justum amantes,
absque malefactis.
Sterilis erat mulier
liberis lactandis.
Atque erant usque in senectam
vitam ducentes.
Tempus jam advenerat,
ut iret coram DEO.
Offerre dedebat
pro suis peccatis. Ebr. IX. 7.
Ad DEUM quoque deinde oraret,
ut adspiceret

Then

Popu-

1) Videtur innuere Otfridus, more Ecclesiæ Francicæ aliter obtinere. Et certe etsi ante Bonifacium, & sub Carolo M. adhuc sacerdotes uxorati fuerint, & plures uxores habere tantum prohibitum fuerit, Kapitul. an. 769. c. 5. Prohibitum tamen deinde fuit, ne sacerdos in sua domo, ubi ipse habitat, ullam mulierem unquam permittat habitare, Kapitul. 801. c. 15. Conf. Concil. Moguntin: an. 813. c. 49. & Wormatiense sub Ludovico I. R. Germ. an. 868. c. 9. habitum: Placuit ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, abstineant se ab Conjugibus & non generent filios, quod si hoc decretum violaverint, ab honore Clericatus pellantur. Conf. Lib. 3. de Lib. Eccl. Germ. c. 6.

2) Pro, *bediu* Cod. Vind. habet *bethiu.*

3) Cod. Vind. & Vat. ut & MS. Flacianum habent: *io uuirkendan*, i. e. *Semper operantes.*

4) Vers. 16. lege ex MS. Vind. & Vat. ut & Flac. *ana meindati. meindat* est *malefactum*, â voce *mein*, *malus*, unde *meineyd.* Scherz. Ad hunc versum Schilterus hoc notat: S. Augustin. L. I. de Gratia Christi, contra Pelag. c. XLVIII. ait: Dictum est quantum mihi videtur, secundum quandam inter homines conversationem probabilem atque laudabilem, quam nullus hominum juste posset in accusationis & criminationis querelam vocare. Quam propterea in DEI conspectu Zacharias & ejus Uxor habuisse referuntur, quia in ea homines nulla dissimulatione fallebant, sed ut apparebant hominibus, ita noti erant oculis DEI. Non autem dictum est hoc secundum illam perfectionem justitiæ, in qua vere atque omnino immaculati perfectique vivemus. Nam & Apost. Paulus dixit; secundum justitiam, quæ ex lege est, se fuisse sine querela: in qua lege etiam Zacharias sine querela conversabatur. Sed hanc Apostolus justitiam in stercoribus & detrimentis deputavit, in comparatione justitiæ, quam speramus, & quam nunc esurire & sitire debemus, ut ea quandoque saturemur in specie, quæ nunc est in fide, quamdiu justus ex fide vivit.

5) Pro his verbis Cod. Vat. & Vind. habent: *non erat illis filius eò quod esset Elisabet* (Vat. habet: Helisabeth) *sterilis* &c.

6) Cod. Vind. habet *zeizero*, uti Flacius, quod etiam probandum videtur. Glossæ Boxhornii. *Zeizzer, tenellus.* Vox hæc proprie itaque *tenerum* denotat, quia autem ea quæ tenera sunt, grata solent esse & accepta, hinc eadem sumitur pro eo, quod carum, dilectum, amœnum est. Conf. Stade in der Erklærung der deutschen Bibl. Wœrter p. 743. Vertendum autem est v. 17. & 18. hunc in modum:

Sterilis erat mulier illa
Liberorum tenellorum. Scherz.

7) Pro, *unz in* Cod. Vind. habet *unz an.*

8) Vind. legit *leittendi.* *th t*

9) Pro *thigiti* Cod. Vind. habet *digidi* orabat.

10) Vers. 26. & duos sqq. mallem ita vertere:

Ut aspiceret
Populum, qui gratiam
Foris exspectabat. Scherz.

Then liut, ther ginada
thar uze beitota.
Thiu heriſcaf thes liutes
ſtuant thar uz uuertes.
Si uuarun iro henti
zi Gote heffenti
Sinero eregrehti,
uuarun thiggenti,
Thaz er ouh gihorti,
thaz ther Euuarto bati.
Ingiang er tho skioro,
[11] goldo garo ziaro,
Mit zinſeru in henti,
thaz hus rouhenti.
Thar giſah er ſtantan
Gottes boton ſconan.
Zi thes altares zeſauui
uuas ſin beitonti.
[12] Hiu thar quam tho harto
ther Gottes euuarto.
[13] Lutriat er thaz giſiuni,
uuant iz uuas filu ſconi.
Er irbleicheta
joh farauuun er uuanta.
Ther Engil imo zua ſprach,
tho er nan ſciuhen giſah.
„ Ni forihti thir biſcof
„ ih ni [14] terru thir drof.
„ UUanta iſt gibet thinaz
„ fon druhtine gihortaz.
„ [15] Ja alt quena thinu
„ iſt thír kind [16] berantiu,
„ Son filu zeizan,
„ Johannes ſcal er heizan.
„ Er iſt thir herz blidi,
„ ouh uuirdit filu mari.
„ Iſt ſiñeru giburti
„ ſih uuorolt mendenti.
„ Guati ſo iſt er [18] höher,
„ joh Gote filu liuber.
„ Iſt er ouh fon [19] iungendi
„ filu [20] faſtendi.
„ Ni fullit er ſih uuines
„ ouh lides niheines.
„ Fon reue thera muater,
„ ſo iſt er io giuuihter.

Et omnis populus erat foris horâ incenſi.

Et ingreſſus templum.

Vidit Angelum à dextris Altaris.

Ne timeas Zacharia.

Eliſabeth Uxor tua pariet. [17]

Erit magnus coram Domino.

Vinum & Siceram non bibet.

Populum gratiâ,
qui foris exſpectabat.
Multitudo populi
ſtabat forinſecus,
Erant ſuas manus
ad DEVM tollentes,
Ejus Majeſtatem
erant adorantes,
Ut etiam exaudiret,
quod ſacerdos peteret.
Ingreſſus eſt tunc præclare,
auro præparato ornatus,
Cum thuribulo in manibus,
ædes ſuffitu implens.
Hîc vidit ſtantem
DEI nuncium pulchrum.
Ad altaris dextram
erat ipſum exſpectans.
Obventabat hîc proxime
DEI ſacerdos.
Attonitus factus aſpectu,
quia erat hoc pulcherrimum.
Palluit,
& colorem mutavit.
Angelus ipſum alloquutus
quum ipſum expaveſcere videret:
Ne timeas, Epiſcope,
haud nocebo tibi deſuper.
Namque eſt oratio tua
â Domino exaudita.
Ac vetula uxor tua
eſt tibi infantem paritura,
Filium multo amabilem,
Johannes debet vocari.
Erit tibi cordicitus lætabilis,
fietque multum clarus.
Eſt ſua de nativitate
mundus gaviſurus.
Bonitate eſt major,
Et DEO multo carior.
Erit quoque â pueritia
multum jejunans.
Non implepit ſe vino
nec ſicera quavis.
Ab utero matris
erit jam conſecratus.

„ Filu

Multos

11) Verſ. 38. ita transfero: *auro omnino ornatus*; in Cod. Vind. eſt *Ziero.*

12) Verſ. 45. ex Cod. Vind. & Vat. legendum: *hintarquam*, pro *hiu thar quam*; *hintarquam* ſignificat, *terrebatur*, *obſtupeſcebat*, infr. V. 17. 45. de diſcipulis Chriſti eundem ad Cœlum aſcendere videntibus, dicitur:

Sie hintarquamun *gahun,*
Joh ſie after imo ſahun,
Sih uuuntorotun harto
Sulichero ferto.

Obſtupeſcebant *ſubito*
Et poſt ipſum videbant,
Et mirabantur valde
hoc iter.

Adde I. 21. 24. & II. 12. 6. & I. 12. 11. conf. Cl. Stadenium, in der Erklærung der deutſchen bibliſchen Wœrter p. 891. n. 12. *Scherz.*

13) Pro *Lutriat er* Cod. Vind. habet: *intriader.* Vat. autem & MS. Flacii: *intriat er*, *obſtupeſcebat.* conf. Notam. ad I. 1. 195. t

14) Pro *terru* Cod. Vind. habet *derru*, Cl. Stadenius ꝑ. hunc in der Erklærung deutſcher bibliſcher Wœrter p. 751. reddit:

Ich reize oder ærgere dich damit nicht,

ſed rectius Schilterus. Vid. Palthenius in Tatianum pag. 379. *Scherz.*

15) Pro *Jah* Vind. & Vat. *ioh*; quod & habet MS. Flacianum.

16) Pro *berantiu* Vind. habet *berantu.*

17) Voci *pariet* in margine ſcriptæ addit Vind. & Vat. *tibi filium.*

18) Pro *höher* Vind. habet *hoher*, i. e. magnus,

19) Pro *iungendi* Vind. habet *iugendi.*

20) Pro *faſtendi*, Vind. habet *faſtenti.*

21) Pro

„ Filu theſes liutes — Multos filiorum Iſraël convertet.
„ in abuh irrentes,
„ Iſt er zi Gottes henti
„ uuola [21] cherenti.
„ Er ferit fora Chriſte — Ipſe præcedet ante illum.
„ [22] mit ſelbomo geiſte,
„ Then io in alt uuorolti
„ helias uuas ouh habenti.
„ Gikerit er ſcono — Convenet corda filiorum ad Patres.
„ thaz herza fordrono
„ In [23] kindan bruſti
„ zi Gotes analuſti.
„ Thie ungiloubige
„ gikerit er zi libe.
„ Thie dumbon duat ouh thanne
„ zi uuiſemo manne.
„ Zi thiu thaz er gigarautte — Parare Domino plebem perfectam.
„ thie liuti uuirdige,
„ Selb druchtine
„ ſtrazazi drettanne.
„ Tho ſprach ther biſcof — Reſpond Zacharias: Unde hoc ſciam.
„ harto forahta er [24] mo thoh
„ Niuuas mo [25] ana uuani
„ thaz arunti ſconi.
„ Chumig bin ih iaro — Ego ſum ſenex & Uxor mea proceſſit in diebus ſuis.
„ jo filu manegero!
„ Joh [26] diu quena minu
„ iſt kindes [27] urminnu.
„ Vns ſint kind zi beranne.
„ [28] thiu daga furiſarane.
„ Altduam ſuaraz
„ duit uns iz [29] urtuuanaz.
„ Iz habet ubar ſtigana,
„ in uns iugund managa.
„ Ni gibit uns thaz alta,
„ thaz thiu iugund ſcolta.
UUio [30] mag ih uuizan thanne,
thaz uns kind uuerde.
[31] In uns iſt iz in ther elti
binoman unz in enti.
Sprah ther Gotes boto tho — Reſpondit Angelus.
ni thoh [32] irbologono.
UUas er mo auur ſagenti
thaz ſelba arunti.
„ Ih bin ein thero [33] ſibino
„ thero Gotes drut botono. — Ego ſum Gabriel.

Multos hujus populi
in prævitate errantis.
Eſt is ad DEI manus
bene converſurus.
Ipſe vadet ante Chriſtum
cum ejus ſpiritu,
Quem etiam in veteri ſeculo
Helias etiam habuit.
Convertet is optime
cor patrum
In filiorum pectora
ad DEI beneplacitum.
Incredulos
convertet ad vitam.
Stupidos etiam reddet
ſapientes viros.
Ad hoc ut præparet
homines dignos.
Ipſius Domini
viam ad calcandam.
Tunc dixit Epiſcopus,
valde timebat eum tamen,
Nec erat ipſi abſque hæſitatione
Nuncium illud pulchrum:
Provectus ſum annis
iisque multo plurimis;
Et uxor mea
eſt effœta;
Nobis ſunt infantes ad pariendos
dies prætergreſſi.
Senectus gravis
facit nos id deſperantes.
Id transgreſſa eſt
in nobis juventus multa:
Nec dat vobis ſenium,
quod juventus debebat.
Unde poſſum ſcire ergo
quod nobis puer naſcetur;
Et nobis eſt id in ſenio
ademtum usque ad finem (vitæ)
Dixit Dei nuncius
nec iratus tamen;
Erat ei repetens
idem nuncium.
Ego ſum unus ex ſeptem
DEI fidelibus nunciis,

„ Thie — *Qui*

21) Pro *cherenti* Freh. legit *kebreti*, ſed MS. Vind. habet *cherenti*.
22) Verſ. 78. verterem: eodem ſpiritu.
23) Pro *kindan* C. Vat. habet *kindon*, Vind. in *kindo* in *bruſti*, ſine dubio in hoc poſteriori vitium latet.
24) *Mo doh*, pro *mo* Cod. Vind. habet *imo*.
25) *Ana uuani* Schilt. reddit: ſine hæſitatione. Stadenius in der Erklærung der deutſchen bibliſchen wœrter p. 691. vertit: ſine ſpe. *Scherz.*
26) Pro *diu* Vind. & Vat. habent *thiu*.
27) Verſ. 100. ita reddendum arbitror: *non cogitat amplius de liberis ſuſcipiendis.* Loccenius in Lexico Juris Sueo-Gothici in Voce *urminis hafft*, hunc verſum ita transfert, *exceſſit memoriam aut tempus pariendi*, conf. Stadenium, in der Erklærung deutſcher bibliſcher uuœrter. pag. 830. *Scherz.*
28) Vind. & Flacii MS. habent *iu daga*, *iu* idem eſt, ac *iam*. Scherz.
29) *Uruuanaz* Schilterus reddit per *deſperantes*. Melius quam Cl. Stadenius, qui in der Erklærung der deutſchen bibliſchen wœrter p. 831. hunc locum reddit: *das ſchwere alter macht es uns ungewohnet*. Scherz.
30) Pro *mag* ih Vind. habet, *megih*.
31) Pro *in uns* Freherus emendat: *int uns*, quod tum Vind. & Vat. Cod. habet, tum MS. Flacianum.
32) Legendum ex Cod. Vind. *irbolgono*.
33) Numeri ſeptenarii nulla mentio apud Evangeliſtam hîc; bene tamen apud Joh. Evang. Apoc. VIII. 2. Namque ſicut hîc ait Angelus: ἐγὼ εἰμι Γαβριὴλ, ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. *Ego ſum Gabriel, apparitor ille DEI.* Ita horum apparitorum numerum definit Johannes: καὶ εἶδον τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους, οἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἑστήκασι, vidi ſeptem illos Angelos, qui ſunt Apparitores coram divino throno, primarii, qui ob id Archangeli vocantur.
34) Verſ.

Digitized by Google

„ Thie in ſineru giſihti
„ [34] ſint io ſtantenti; 120.
„ Thi er hera in uuorolt ſentit
„ thann er kraft uuirkit.
„ Joh uuerk filu hebigu
„ iſt iru kundentu.
„ Sant er mih fon himile 125.
„ thiz [35] ſelb thir zi ſaganne
„ Fon himilriches hohi
„ theih thir iz uuis dati.
„ [36] Nu thuh thaz arunti Ecce eris tacens & non poteris loqui.
„ ſo harto biſt [37] firmonanti 130.
„ Nu uuird thu ſtummer ſar
„ Vnz [38] thuz giſehes ala uuar.
„ [39] UUanta thu abahonti
„ biſt Gottes arunti,
„ Int ouh thaz biſt [40] firſagenti 135.
„ thaz ſelbo Got iſt gebenti.
„ Iz uuirdit thoh irfullit, implebuntur in tempore ſuo.
„ ſo Got giſazta thia zit.
„ [41] Vnz thaz thar beharto
„ thero minero uuorto. 140.
Vze ſtuant ther liut thar, Stabat populus foris expectans.
uuas ſie' filu uuuntar,
[42] Zui ther Euuarto
dualeti ſo harto:
[43] Gibetes antfangi 145.
fon Gote ni giſageti.
Mit ſineru henti
ſie ouh uuari [44] uuinkenti.
Giang er uz tho ſpato, Egreſſus autem non poterat loqui.
[45] hintar queman thrato. 150.
Theru ſpracha er bilemit uuas,
uuant er giloubig ni uuas.
Tho uuas er [46] bouh nemti,
n'ales ſprechenti.

Thaz

Qui in ejus conſpectu
ſunt utique ſtantes;
Quos huc in mundum mittit,
tuncque virtutem operatur.
Atque opera multum gravia
eſt ipſorum nuncium.
Miſit ille me de cœlo
id ipſum tibi referre,
De cœlorum regni faſtigio
ut tibi hoc id notificarem.
Nunc quia hoc nuncium
tam vehementer rejeciſti.
Ecce eris mutus illico
usque dum videris omnia vera.
Namque tu diffiſus
fuiſti Dei nuncio.
Atque quod fuiſti incredulus,
quod DEVS eſt daturus
Id vero adimplebitur,
quo DEVS conſtituit tempore
Usque dum confirmatio fiat
meorum verborum.
Extra ſtabat populus
erat multum admirans,
Cur ſacerdos
tardaret adeo diu:
Oratione ſuſcepta
de Deo nil diceret.
Manibus ſuis
ipſis erat innuens.
Egreſſus itaque tarde,
obſervabant accurate.
Loquela is privatus erat,
quod incredulus fuerat.
Tunc erat librum accipiens,
nihil eloquens.

Multi-

34) Verſ. 120. reddo: Sunt ſemper ſtantes. Gl. Lipſii io, ſemper, add. Hickeſium in theſ. Linguarum ſeptentrion. in Grammat. Francico-Theotiſca p. 76.

35) Pro *ſelb* Cod. Vind. & Vat. ut & MS. Flac. habet *ſelba.*

36) Pro *nu thu*, Cod. Vind. habet *nu dub.*

37) Pro *firmonanti* habet Cod. Vind. *formonanti.* Sed præferenda videtur lectio Flaciana. conf. infra III. 17. 105. & 109. add. III. 3. 27. ubi pro *firniomanes*, quod Flaciana editio vitioſe habet, Cod. Vind. legit *firmonanes.*

38) Pro *thuz* Cod. Vind. habet *thu iz.*

39) Verſ. 133. ſeq. melius ita redduntur:

Si quidem rejiciens
Fuiſti DEI nuncium.

Infra I, 15, 85. *Thie ababont iz alle, rejiciunt id omne.* Adde III, 15, 98. Gl. Boxh. *Leidlichen ababon, Auerſor, Abominor.* Scherz.

40) Pro *firſagenti* Cod. Vind. habet *ferſagenti. Ferſagenti* eſt denegans. Nempe Zacharias quaſi ſibi denegabat donum Dei. *Scherz.*

41) Verſ. 139. & ſeq. ex Cod. Vind. ita ſunt legendi:

Unz thaz tharbe harto
Thero thinero uuorto.

Usque ad id (tempus) *care admodum*
Tuis verbis i. e. uſu linguæ.

Flacius etiam retinuit vocem *thinero* in verſu 140. *Scherz.*

42) Pro *zui* lege ex Cod. Vind. *ziu.*

43) Verſ. 145. & ſeq. ita eſt vertendus

Precum acceptationem i. e. exauditionem
A Deo (factam) *non indicaret.*

Gl. Ker. *Antfangida, Acceptio; Antfangigaz, acceptum. Antfanclich, acceptabilis: Antfenkidu, Acceptio.* conf. Palthen. ad Tatian. pag. 341. *Scherz.*

44) Pro *winckenti* lege ex Cod. Vind. & MS. Flac. cui conſentit. Cod. Vat. *wibenti, benedicens.* Scilicet mirabatur Populus, cur tam diu Zacharias exauditionem Precum indicare, & ipſi manibus benedicere differret. *Scherz.*

45) Verſ. 150. *hinter queman* drato, non intelligendus eſt de Populo, ſed de Zachariâ, verte ita: Obſtupefactus valde. conf. notata ſupra ad v. 45. hoc cap. *Scherz.*

46) Verſ. 153. pro *bouh nemti* lege juxta Cod. Vind. Vat. & MSC. Flac. *bouhnenti.* i. e. *innuens* ſc. ſignis datis, winckend. Eandem rem eodem verbo exprimit Verſio Tatiani cap. 2. §. 11. ubi dicitur: *Inti her was* bouhnenti *in, inti thuruhwoneta ſtum; Et ipſe erat* innuens *illis, & permanſit mutus.* adde infra I, 9, 47. conf. Palthen. ad Tat. p. 292.

47) Verſ.

Digitized by Google

Thaz menigi thes liutes
fuari heimortes.
Sie fuorun drurenti, Cognoverunt, quod visionem vidisset.
[47] jouh ouh tho ahtonti,
UUant er uuiht zin in sprach,
thaz er thaz uuuntar gisah.
Thes oppheres ziti. [48]
uuarun entonti.
Fuar er ouh tho hare
zi sinemo gifuare,
Thera [49] sprach mornenti,
thes uuanes uuas sih freuuenti;
[50] Giloubur filu spato,
bi thiu [51] bettota er so noto.
Thiu guena sun uuas dragenti,
joh sih harto scamenti.
Thaz siu scolta in elti,
mit kinde gan in henti.

Multitudo populi
abibat domum.
Abibant mœrentes,
& percipientes,
Quandoquidem nihil ad eos loquebatur,
quod visionem vidisset.
Sacrificii horæ
erant finitæ.
Abibat & ipse tunc illico
in suam domum.
Ob loquelam dolens
ob spem erat lætans.
Credens valde tarde,
propterea orabat eo magis.
Uxor filium erat gestans,
& eam valde pudebat,
Quod deberet in senio
cum infante ire in manibus.

Missus est Gabriel Angelus, &c. Lucæ I.

Cap. V.

UUard after thiu irscritansar, In mense autem sexto.
so moht es sin ein halb iar,
Manodo [1] after rime
thria stunta zuene.
Tho quam boto fona Gote,
Engil ir himile.
Braht er therera uuorolti
diuri [2] sin arunti.
Floug er [3] sunnum pad,
[4] sterrno straza,
[5] UUoga uuolkono,
zi ther [6] uuitins frono,
Zi ediles frouuon,
selbun sancta Marion.
Thie fordoron [7] bibarne
uuarun kuninga alle.

Erat postea prætergressum (elapsum)
sic oportebat esse dimidium anni:
Menses post illud factum (contingentiam)
terna vice duo;
Tunc veniebat nuncius â Deo
Angelus de cœlo;
Ferebat huic orbi
carum suum nuncium;
Volabat solis semitam
Stellarum viam,
Fluctus nubium
Ad virginem sanctam,
Ad nobilem fœminam
ipsam sanctam Mariam,
Majores progenitores
erant Reges omnes.

Giang *Ingres-*

47) Vers. 158. melius ita redditur: *Ac etiam tum perpendentes, considerantes.* Scherz.
48) Ad ℣. 161. in margine Cod. Vind. & Vat. habent: *Postquam impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam.*
49) Pro *sprach*, C. Vind. habet: *spraha.* Vat. *spracha.*
50) Cod. Vind. & Vat. *Giloubt er.*
51) Pro *bettota* Cod. Vind. & Vat. legunt *beitota*, i. e. expectabat.
1) *After rime*, verti debet: *juxta numerum*, seu *numero.* In Versione Tat. c. 44. §. 21. *Juuares haubites har alle* girimitu *sint*, *vestri Capitis capilli omnes* numerati *sunt.* Anglo-Sax. *Rim* est *numerus. Rimkræft*, *Arithmetica.* vid. Palthen. ad Tat. p. 368. adde Cl. Stadenium in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 497. *Scherz.*
2) In ℣. 8. cap. 5. *Sin* non legitur in Cod. Vind. & Vat.
3) Pro *Sunnum* Cod. Vind. exhibet: *Sunnun.*
4) Pro *Sterrno* uterque legit: *Sterrono.*
5) Pro *uuoga* lege ex Cod. Vind. & Vat. *Uuega*, *Viam*, *iter.*
6) Pro *witins* quod corruptione laborat, alia vox est substituenda, Flacius habet *itins.* Codex vero Vind. exhibet: *itis.* Quod ultimum approbo. in Hickesii Thesauro LL. Septentrional. in Gram. Francico-Theotisca p. 104. Historia hujus annunciationis ad Beatissimam Virginem Mariam factæ exhibetur ex MSC. Bibliothecæ Cottonianæ, ibi autem hæc leguntur: *thar bie ena* idis *wisse munelica magat. Maria uuat sou hetan*, quod transfertur; *ubi* fœminam, *quæ Maria dicta erat*, *monialem* (i. e. puram) *Virginem invisit.* In eod. MSC. sub initium Capitis I. Lucæ B. Elisabeth, mater Johannis, appellatur *gealdrod* idis, *Annosa* mulier. Adde eundem Hickesium in Grammat. Anglo-Sax. p. 128. ubi dicit: *Ides*, *Ides*, omnis status est conditionis fœmina, mulier, puella, adducitque in eam rem varia loca; inter quæ ille inprimis locus notari meretur, qui est ex Harmoniâ Evangel. Cottonianâ supra allegatâ, in quâ cap. 4. Maria appellatur, idis *enstio ful*, virgo vel mulier gratiâ plena. *Scherz.*
7) Pro *bibarne* Cod. Vind. habet *bibarna*: *thie fordoron bibarna.* Videtur idem esse ac *Majores cum Liberis*; ita ut *bibarna* sint duo vocabula. *Barn* denotare liberos notum est; Præpositio autem *bi* uti alia, ita etiam *cum* significat e. g. infra II, 8, 9. *bi then win*, *cum vino.* Eadem ratione exponi potest infra I, 6, 29. seq.

Digitized by Google

Giang er in thia palinza — Ingreſſus Angelus ad eam dixit:
fand ſia [8] diurenta
Mit [9] pſalteru in henti,
then ſang ſi [10] unz en enti
[11] Vuachero duaho,
uuerk uuirkendo,
[12] Diurero garno,
thaz deta ſiu io gerno.
Tho ſprach er erliho ubar al,
ſo man zi frouun ſcal,
So boto ſcal io guater
zi druhtines muater:
„ Heil [13] magad zieri — Ave Maria gratia plena.
„ thiarna ſo ſconi;
„ Allero uuibo
„ [14] Got zeizafto.
„ Nih brutti thih muates; — Ne timeas Maria.
„ [15] uon thines anluzzes
„ Farauua ni uuenti;
„ fol biſtu Gotes enſti.
„ Foraſagon ſungun
„ fon thir ſaligun.
„ UUarun ſe allo uuorolti
„ zi thir zeigonti.
„ Gimma thiu uuiza,
„ Magad ſcinenta,
„ Muater thiu diura,
„ ſcalt thu uueſan eina.
„ [16] Thu ſcalt beran einan
„ ala uualtentan.
„ Erdun ioh himiles,
„ int alles liphaftes
„ Scepheri uuorolti
„ the iſt min arunti.
„ Fatere [17] giboronan
„ eban euuigan;
„ Gott gibit imo uuiha, — Dabit ei Dominus ſedem David Patris ſui.
„ joh era filu hoha,
„ Drof nih zuuiuolo thu thes,
„ Davides ſez thes kuninges.
„ Er richi ſot githiuto,
„ [18] Kuning therero liuto.
„ Thaz ſteit in Gottes henti,
„ Ana theh eining enti
„ Allera uuorolti,
„ iſt er lib gebenti,
„ [19] Thaz

Ingreſſus is in palatium
reperiebat eam glorificantem
Cum Pſalterio in manibus,
quod canebat usque ad finem.
Tenuiorum Linteaminum
operi intenta
Subtilium filorum;
hæc faciebat libenter.
Tunc dicebat ille reverenter maxime,
quam ad fœminas debetur,
Quam nuncius debet bonus
ad domini matrem:
Ave virgo gratioſa,
puella decora;
Omnibus mulieribus
DEO carior.
Ne frangas te animo;
a tua facie
Color ne mutetur;
plena es DEI gratia;
Prophetæ canebant
de te beata.
Erant hi omnem mundum
ad te monſtrantes:
Mulier ſapiens,
Virgo illuſtris,
Mater cariſſima,
debes tu eſſe ſola (unica)
Procreabis unum
omnipotentem.
Terræ & cœli
& omnis viventis,
Creatorem mundi
hoc eſt meum nuncium.
Pater genuit ipſum
æque æternum,
DEus dabit ipſi benedictionem,
& honorem multo altum.
De quo ne dubites tu,
Davidis ſedem Regis.
Regnabit inclutus,
Rex populos.
Hoc ſtat in DEI manibus,
ſine omni fine.
Omni mundo
eſt hic vitam dans,

Ut

Nu ſingemes alle,
Mannilih bi barne.
Nunc canamus omnes,
Quilibet cum Liberis.

Ubi notandum quod τὸ *bi* & *barne* in Cod. Vind. clare à ſe invicem ſeparata appareant. *Scherz.*

8) Cod. Vind. & Vat. ut & Flac. habent: *drurenta*, *triſtem.*

9) Pro *Pſalteru* Cod. Vind. habet *Salteru.* Infra IV, 28, 40. occurrit etiam: *Salteres*, *Pſalterii.* Ibid. V. 37. *Selmo*, pro *Pſalmis.* Gl. Ker. *Salmin*, *Pſalmis*, *Salmun in ribti*, *Pſalmi.* *Salmon*, *Pſalmi.* *Salmſanges*, *Pſalmodiæ.* *Salmſangun*, *Pſalmis.* Scherz.

10) Pro *unz en* lege ex Cod Vind. *unz in.*

11) Pro *UUachero* Cod. Vind. habet *UUahero.* ad hunc locum vid. Junium in Notis ad Willeram. p. 41.

12) Verſum 23. mallem verti: *ex filis pretioſis.* *diuro* eſt noſtrum *theur*, *koſtbar.*

13) *Magad zieri* reddendum eſt per: *Virgo eximia.*

14) Verſ. 32. Pro *Got zeizafto* habet Cod. Vind. *Gote zeizaſto.* Vat. *Gote zeizaſto*, Deo dilectiſſima, eſt Superlativus à Poſitivo *zeizo*, qui eſt infra II, 8, 30. ubi Chriſtus reſpectu Mariæ appellatur *ther ira ſun* zeizo, *ejus filius* dilectus. adde II, 19, 50. & notata ſupra ad I, 4, 18.

15) Pro *Von thines* habet Cod. Vind. *Noh thines;* verte itaque hunc verſum: *Nec à tuâ facie.* In Cod. Vat. legitur: *Non*, ſed Roſtgaardius recte notat ibi vitium latere, in Flac. MS. eſt: *Nou;* Freherus habet: *lege*, *non thines.* Scherz.

16) Verſ. 45. mallem verti: *Paries unum.* Scherz.

17) Pro *giboronan*, Cod. Vind. habet: *giboranan.* utrumque eſt perfectum participiale. Unde verto: *à Patre genitum.* Scherz.

18) *Kuning therero liuto*, verte *Rex Populorum.* Scherz.

19) Ver-

Digitized by Google

„ [19] Thaz er ouh inſperre
„ himmilrihi manne.
Thiu thiarna filu ſcono,
ſprah zi boton frono: Reſpondet Maria, quomodo fiet iſtud.
Gab ſimo antuuurti
[20] mit ſuazeru giuurti:
„ UUannana iſt iz Fro min
„ thaz ih es uuirdig bin
„ Thaz ih druhtine
„ ſinan ſun ſouge.
„ UUio mag [21] iz io uuerdan uuar,
„ thaz ih uuerde ſuangar.
„ Mih io gomman nih ein
„ in min muat ni birein,
„ Haben ih [22] gimenit,
„ in muate bicleibit,
„ Thaz ih einluzzo
„ mina uuorolt nuzzo.
„ Zuru ſprah tho ubarlut Reſpondit Angelus.
„ ther ſelbo druhtines drut.
„ Arunti gahaz
„ ioh harto filu [23] uuahaz.
„ Ih ſcal thir ſagan, thiarna,
„ racha filu dougna.
„ Salida iſt in euuu,
„ mit thineru ſelu.
„ Sagen ih thir einaz
„ thaz ſelba kint thinaz
„ Heizit in ſcono Quod naſcetur ex te ſanctum.
„ Gotes ſun frono,
„ Iſt ſedal ſinaz
„ in himile giſtattaz.
„ Kuning n'iſt in uuorolti,
„ niſi imo thiononti,
„ No keiſor untar manne,
„ n'imo geba bringe,
„ Fuaz fallonti
„ [24] int inan erenti
„ Er ſcal ſinen druton
„ thrato [25] ginumton
„ Then alten Satanaſan
„ uuilit er gifahan.
„ N'iſt in erdrihe,
„ thar er imo io inſtriche.

„ Noh

Ut etiam includat
Cœlo homines.
Virgo multum decora
dicebat ad nuncium ſanctum:
Dabatque reſponſum
dulci cum decore;
Quandoquidem eſt hoc, Domine mi,
ut ego digna ſim,
Ut Domini
filium lactem.
Quomodo id poteſt fieri verum,
ut fiam prægnans.
Mihi namque vir nullus
in meum animum nunquam venit.
Habeo propoſitum
in mente firmatum,
Ut ego cœlebs
meum ſeculum uſurpem.
Ad eam dixit tunc clare
idem Domini fidelis.
Nuncium præproperum
& multum valde commemoratum (à Prophetis)
Ego debeo tibi dicere, Virgo,
rem multum arcanam.
Salus eſt in ævum
cum tua anima.
Dico tibi ſemel:
ille infans tuus
Appellabitur pulchre
DEI filius ſanctus;
Eſt ſedes illius
in cœlo conſtituta.
Rex nullus erit in mundo,
qui non ipſi ſerviet;
Nec cæſar inter mortales,
qui non ipſi dona ferat,
Supplex
& ipſum honorans
Is debet ſuis fidelibus
nimium direptis
Veterem Satanam
uultque captivare.
Nihil eſt in terra,
quo ſe ipſi eripiat.

Nec

19) Verſum 63. & ſeq. ita transfero:

Ut etiam aperiat
Cœlorum Regnum hominibus.

inſperren, eſt quaſi *entſperren*, opponitur ei *biſperren*, quod eſt *claudere*. vid. Notam ad Dedic. ad Lud. R. v. 145.

20) Verſ. 69. *UUannana*, melius redditur per *Unde*, quam per *quandoquidem*. Scherz.

21) Pro *mag iz* Cod. Vind. habet: *meg iz*.

22) Pro *gimenit* Cod. Vind. & Vat. habent: *gimeinit*.

23) Verſ. 84. reddendum arbitror: *Et valde eximium*. *Wahaz* pro *eximio* etiam eſt infra I, 27, 59.

Uns zallun ſi offto wahaz.
Job manag ſeltſanaz,

quod Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 583. vertit: *ſie ſagten uns offt* treffliche *dinge, und manches wunderliches*. conf. I, 17, 30. & I, 27, 11. *Scherz.*

24) Pro *int* Cod. Vind. exhibet: *ant*.

25) Hic eſt vitium in textu; quod corrigendum eſt ſubſtituendo *gimunton*; quæ vox hoc loco non tantum in Cod. Vind. & Vat. eſt, ſed etiam in MSC. Flaciano. Arbitror verſum 101. & 102. ita legendum:

Er ſcal ſine druton
Thrato gimunton,
Ille ſuos fideles
Valde defendet.

Ut *gimunton* idem ſit ac *defendere*, *protegere*, à *munt*, *mund*, *protectio*, *defenſio*, unde *Vormund*, *Balmund*. *Mundmann*. *Mundiburdium* &c. de hac voce *Mund* vide Cl. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 689. adde omnino Chriſtophori Arnoldi Epiſtolam ad Richterum, quæ eſt inter Richterianas pag. 197. ubi ex profeſſo de hac voce agitur.

26) Pro

Digitized by Google

„ Noh uuinkil vntar himile,
„ thar er ſih ginerie.
„ [26] Fluihit er in then ſe,
„ thar giduat er imo uue.
„ Giduat [27] er imo fremidi
„ thaz hoha himilrichi.
„ [28] Thoh habet er imo irdeilit,
„ jo ſelbo gimeinit,
„ Thaz er n'an in beche
„ mit ketinu zibreche.
„ Iſt ein thin giſibba,
„ reues umberenta,
„ [29] In manigeru ziti,
iſt daga leidenti:
„ Nu iſt ſiu giburdinot kindes
„ ſo diures,
„ So fur ira bi uuorolti
„ N'iſt quena berenti.
„ N'iſt uuiht ſuntar uuerde,
„ in thiu iz Gott uuolle.
„ Noh thaz, uuidarſtante
„ druhtines [30] uuorto.
„ Ih bin, quad ſiu, Gotes thiu,
„ [31] zi erbe giboraniu. [32]
„ Si uuort ſinaz
„ in mir uuahſentaz.
[33] UUolaga otmuati
ſo guat biſtu io innoti.
Thiu uuari in ira uuorte,
zi follemo [34] antuuirte.
Druhtin kos ſia guater
zi ei generu muater.
Si quad, ſi uuari ſin thiu,
zi [35] thio noſte garauuiu.
Angil floug zi himile,
zi ſelb druhtine
Sagata er in frono
thaz arunti ſcono.

Ecce Eliſabeth cognata tua.

Diſteſſit ab eâ Angelus.

Nec angulus ſub cœlo
ubi ſe ſuſtineat.
Fugit is in mare,
ibi facit Ille ei male.
Facit ei alienum
altum cœlorum regnum.
Sed ei jus dixit,
& ipſe judicavit,
Ut ipſe eum in tenebris
conſtringeret catenis.
Eſt una tua cognata,
ventris ſterilis,
Per multum tempus
dies ſuſtinens;
Nunc eſt illa onerata fœtu
ſic pretioſo,
Qualem ante ipſam in mundo
nulla mulier peperit.
Nec eſt quicquam impoſſibile,
dum id DEVS vult,
Nec quod reſiſtat
Domini verbo.
Ego ſum, dixit illa, DEI ancilla,
eaque domi nata (verna)
Sit verbum ejus
in me creſcens.
Etſi humilis
ſic bona tamen es jam nunc,
Verax in ſuis verbis,
ad plene reſpondendum.
Dominus elegit eam bonus
in propriam matrem.
Dixit, ſe eſſe ejus ancillam,
ad ſervitium paratam.
Angelus volavit in cœlum
ad eundem dominum
Referens in publico
legationem pulchram.

---

26) Pro *Fluihit* C. Vind. & Vat. habent: *Fliubit*. Scherz.

27) Pro *er imo* Cod. Vind. legit. *er mo.*

28) Verſus 113. & 114. melius ita transferres:

Sed ipſum condemnauit
Et ipſe indicauit;

irteilen quidem in genere ſignificat *judicare, urtheilen*. Sed in ſpecie, cum junctum eſt Datiuo Perſonæ, indigitat condemnationem, ita infra II, 12, 167. dictum illud Chriſti, Joh. III, 18. *Qui vero non credit, jam condemnatus eſt*, ita exprimitur à noſtro:

Ther auur thes ni uuardet,
in theru ungiloubu irhartet
Thciſt ju ſar gimeinit,
thaz themo iſt giuuiſſo irteilit. *Scherz.*

29) Pro iſt. Cod. Vind. habet *iu, iam.*

30) Pro *uuorto* Cod. Vind. & Vat. habet *uuorte.*

31) Pro *zi erbe* Cod. Vind. habet: *zerbe.*

32) E regione verſus 130. in margine Codicis Vind. & Vatic. extant verbâ: *Ecce Ancilla Domini.*

33) Verſus 134. & tres eum ſequentes ita reddi debent:

O Humilitas
Tam utilis es in neceſſitatibus.
Tu eras in ejus Verbis
In plena præſentia.

Apoſtrophen hic adhibet Otfridus juxtâ morem Poëtarum ad Humilitatem, eamque per Proſopopœiam, ut Hominem alloquitur occaſione Humilitatis, quam reſponſum B. Mariæ ſpirabat. *Wolaga* eſt interjectio acclamationi inſerviens, quam etiam adhibet Noſter infra I, 18, 13. Ibi, poſtquam Otfridus de miſeriâ hominum ex Lapſu Adami ortâ quæſtus eſſet, & in ſpecie de exilio intuitu Paradiſi, per Apoſtrophen exilium ita alloquitur:

UUolaga *elilenti,*
Harto biſtu herti,
Thu biſt harto filu ſuar,
Thaz ſagen ich thir in ala uuar.
O Exilium,
Valde es durum,
Tu es admodum graue,
Hoc dico tibi in omni veritate.

Eâdem ratione Antiqui uſurparunt vocem *Welago*, uti ex Gloſſis Keronis apparet, ubi legitur: *Welago Cbind, ô Fili.* Scherz. Pro *antuuirte* habet Cod. Vind. *antuurti.* Vaticanus autem *antuurte. Antuurte* eſt idem ac *præſentia*, Gegenwart. Gl. Ker. *Antuurti, præſens. Antuurtan, Præſentem. Antuuartidu, Præſente.* conf. Jun. ad Willeram. p. 100. & Dn. Eccardus in Notis ad Catecheſin Theotiſc. p. 114. *Scherz.*

35) Pro *noſte* legendum videtur: *nuſt ſe*, i. e. *nu iſt ſie*; per hoc ſcilicet humilitatis verbum animumque fuit præparata, ut ſit mater ejus, cujus ancilla eſſe voluit. Itaque vox iſta *Noſte*, vel quæcunque tandem ſit, ſignificat opus, negotium incarnationis. Imò vero rectius Freherus: *zi thionoſte garauuiu, ad ſeruitium parata.* Schilter. Cod Vatic. etiam habet: *zi thionoſte.* Scherz.

Exur-

Digitized by Google

Exurgens autem Maria abiit in montana. Luc. I.

Cap. VI.

FVar tho ſancta Maria,
thiarna thiu mara,
Mit ilu ioh mit minnu,
Zi ther iru maginnu.
So ſi in ira hus giang,
thiu uuirtun ſia erlicho intfiang:
Jo ſpilota in theru muater
ther ira ſun guater.
Sprah thiu ſin muater:
„ Heil, uuih dohter.
„ UUola uuard [1] thih lebenti
„ joh giloubenti.
„ Giuuihit biſtu in uuibon,
„ joh untar uuorolt magadon.
„ Iſt furiſta alles uuihes,
„ [2] uuas ino reues thines.
„ UUio uuard ih io ſo uuirdige
„ fora druhtine,
„ Thaz ſelba muater ſin
„ giangi inan hus min.
„ So sliumo, ſo ih gehorta
„ thia ſtimmun thina,
„ So blidta ſih ingegin thir
„ thaz min kind innan mir.
„ Allo uuihi in uuorolti,
„ thir Gotes boto ſageti,
„ Si quement ſo gimenit,
„ vbar thin houbit.
„ [3] Nu ſingen es alle
„ [4] mannolih bibarne.
„ UUola kind diuri,
„ foraſago mari.
„ UUola kind diuri
„ foraſago mari.
„ Ja kundt er uns thia heili,
„ er er giboran uuari.

Benedicta tu es in mulieribus.

Perficientur ea quæ dicta ſunt à Domino.

Abiit tunc ſancta Maria,
Virgo illa illuſtris,
Cum feſtinatione atque cum amore
ad ſuam illam cognatam;
Cum in ejus domum intraret,
hoſpita ipſam honorifice recepit;
Et exultavit in ejus utero
filius ille ejus bonus.
Dixit ejus mater:
Haue ſancta filia!
Bene ſit tibi viventi
& credenti.
Benedicta tu es in mulieribus
& inter mundi virgines.
Eſt princeps omnis benedictionis,
quod intra ventrem tuum.
Quomodo fio ego ſic digna
coram domino,
Ut ipſa mater ejus
veniat in ædes meas.
Quamprimum ego audivi
vocem tuam,
Exultavit erga te
infans meus intra me.
Omnes benedictiones in mundo,
(quas) DEI nuncius tibi dixit,
Venient, ut placuit,
ſuper tuum caput.
Nunc cantant hoc omnes
hominum filii.
O puerum pretioſum,
Prophetam illuſtrem.
O puerum pretioſum
Prophetam illuſtrem.
Nunciavit hic nobis ſalutem,
antequam natus eſſet.

Ad Cap. VI.

1) Id eſt *per omnem vitam tuam.*

2) *UUas ino reues thines.* Cod. Vind. & Vat. habent: *wahsmo reues thines, fructus ventris tui.* In Verſione Tatiani c. 4. §. 3. Eliſabeth dicit: *inti giſegenot ſi thie* uuahsmo *thinero uuamba, & benedictus ſit* fructus *ventris tui.* Ad quem locum vid. Palthenium pag. 300. ubi Otfridi verſum 15. & 16. ita reddit: *Eſt Princeps omnium Sanctorum fructus Ventris tui;* melius ſe habet Schilteri noſtri Verſio. Gloſſ. Lipſii: *UUasbemo, fructus à creſcendo, & uuasmo idem.* Scherz.

3) Pro *Nu ſingen es* legitur in Cod. Vind & Vat.: *Nu ſingemes*, quod idem eſt ac *Cantemus. Singemes* eſt prima perſona Præſentis Pluralis Subjunctivi. Sic in Verſ. Tatiani c. 4. §. 16. *Thaz uzza forhta fon hentin unſero ſianto arloſte* thionomes *imo, ut à timore manuum noſtrorum hoſtium liberati* ſerviamus ei. Sic infra h. c. ℣. 49. fergomes. *Scherz.*

4) De Verſus 30. explicatione vid. not. ad I, 5, 15.

Digitized by Google

De Cantico Sanctæ Mariæ. Lucæ I.

Cap. VII.

THo ſprach Sancta Maria,
thaz [1] ſin zi huge habeta,
Si uuas [2] ſo blidenti
bi thaz arunti.
„ Nu ſcal geiſt miner, Magnificat. 5.
„ mit ſelu gifuagter,
„ Mit lidin lichamen,
„ druhtinan diuren.
„ Ih [3] frauuen druhtine Et exultauit.
„ alle daga mine. 10.
„ Freuu ih mih in muate
„ Gote heilante.
„ UUant er otmuati Quia reſpexit, &c.
„ in mir uuas ſcouuonti.
„ [4] Nu ſaligont mih alle 15.
„ uuorolt io bimanne,
„ Mahtig druhtin
„ [5] uuiht namo ſin Quia fecit mihi &c.
„ Det er uuerk mariu
„ in mir armeru. 20.
„ Fon anagenge uuorolti Et miſericordia ejus.
„ iſt er ginadonti.
„ Fon kunne zi kunne
„ [6] in thiu man n'an irkenne,
„ Det er mit giuuelti Fecit potentiã. 25.
„ ſineru henti,
„ Thaz er ubarmuati
„ giſciad fon ther guati.
„ Fona hoh ſedale Depoſuit, potentes.
„ ziſtiaz er thie riche; 30.
„ Giſidalt er in himile
„ thie othmuatige.
„ Thie [7] hungoron ouh muadon Eſurientes.
„ gilabot er in euuon.
„ Thie [8] odegun alle 35.
„ firliaze er itale
„ Nu intfiang druhtin. Suſcepit Iſrael.
„ drut liut ſinan.
„ Nu [9] uuilet er ginadon
„ then unſen altmagon 40.
„ Thaz er allo uuorolti Sicut locutus eſt.
„ z'in uuas ſprechenti,
„ [10] Joh io giheizenti,
„ Nu habent ſie iz in henti.

„ UUas

TUnc ait Sancta Maria,
quod ea ipſius recordaretur,
Sic (enim) erat lætabunda
propter hoc nuncium.
Nunc debet ſpiritus meus
cum anima conjunctus,
Cum membris corporis
Dominum magnificare.
Exulto in Domino
omnibus diebus meis,
Gaudeo in ſpiritu
Deo ſalvatori.
Quia is humilitatem
in me erat reſpiciens.
Nunc benedicunt mihi omnes,
mundus & ſinguli.
Potens Dominus,
ſanctum nomen ejus
Fecit is opera magna
in me miſerâ.
Ab initio mundi
eſt is miſericors
A generatione in generationem,
in eo eum agnoſcamus.
Fecit cum potentia
manuum ſuarum,
Ut ſuperbiam
ſepararet â bonitate.
De alta ſede
depoſuit potentes.
Collocavit in cœlo
humiles.
Eſurientes & feſſos
refocillat in ævum
Divites omnes
dimiſit inanes.
Nunc ſuſcepit Dominus
fidelem populum ſuum.
Nunc præſtat gratiam
noſtris majoribus,
Quod omni ſeculo
ad eos locutus eſt,
Atque promiſit;
nunc habent id in manibus.

Erat

Ad Cap. VII.

1) Pro *ſin* legendum eſt *ſiu*, quippe quod non tantum Cod. Vind. & Vatic. ſed & ipſum MS. Flac. habet: Vertendus itaque verſus ſecundus: *id quod ipſa in mente habebat, mente voluebat.* Scherz.

2) Pro *ſo* Cod. Vind. & Vat. habent *ſih*, hodie *ſich*.

3) Pro *frauuen* MS. Vind. ut & Flacius habent: *frauuon*.

4) Mallem ℣. 15. & 16. ita fuiſſe translatum:

Nunc beatam prædicabunt me omnia
Secula, imo ſinguli homines.

Loco *ſaligont*, quod Noſter uſurpat, Verſio Tatiani habet, *ſaliga quedent, beatam dicent.* *UUorolt* ſæpe pro *Seculo* ſumitur; ita Noſter infra V, 24, 43. *allo uuorolt uuorolti, omnia ſecula ſeculorum.* Adde hoc cap. ℣. 41. & 51. *bimanne* idem eſt, ac *ſinguli*. vid. infra II, 15, 13. & II, 14, 185. & III, 14, 64. ac III, 22, 79. Scherz.

5) Schilterus notat *uuih*, vel *uuibo* legendum eſſe. Cod. Vind. clare habet *uuih*. Scherz.

6) Verſum 24. redderem: *Ut in eo ipſum agnoſcamus*, ſc. in operibus gratiæ & miſericordiæ. Scherz.

7) In C. Vind. eſt: *hungarogon muadon*.

8) Verſio Tatiani c. 4. §. 7. eadem fere verba habet, dicens: *inti otage forliez itale*. vid. Palthen. ad Tat. p. 302. Scherz.

9) Pro *uuilet* Cod. Vind. & Vat. imò & MS. Flac. habet: *uuilit*.

10) *Joh io giheizenti*, verte: *Atque ſemper fuit promittens*; ſeu promiſit. *Jo ſemper* denotat. vid. ſupra I, 4, 120. Scherz.

11) Verſ.

Digitized by Google

„ UUas si after thiu mit iru [11] sar.
„ thri [12] monodo thar,
„ So fuar si [13] ziro selidon
„ mit allen salidon.
„ Nu fergomes thia thiarnun,
„ selbun sancta Mariun,
„ [14] Thaz si uns allo uuorolti
„ si ziru Sune uuegonti
„ Johannes druhtines [15] druth
„ uuilit es [16] bithihan,
„ Thaz er uns [17] firdanen,
„ giuuerdo [18] ginaden.

Manſit cum eâ menſibus tribus.

Erat ea poſtea cum ea
tres menſes ibi,
Deinde ibat ad ſuum domicilium
cum omnibus benedictionibus.
Nunc obſecremus Virginem
ipſam ſanctam Mariam,
Vt ea nobis omni ſeculo (tempore)
ſit ad ſuum filium vertens (movens)
Johannes Domini fidelis
exhibet illud confirmatum,
Quod ille nos perditos
dignetur miſericordia.

Cum eſſet deſponſata Mater JEſu. Matth. I.

CAP. VIII.

THer man the ih no ni ſageta,
ther thaz uuib mahalta,
UUas imo iz harto [1] vngimah.
tho er ſia hafta giſah.
Ih ſagen thir in uuar min
ſi ni mohta [2] inberan ſin
In fluhti ioh in [3] zuhti,
theiz alles uueſan mohti.
[4] Ouh ſo iz zi thiſu uuurti,
jo iz diufal [5] inbiſunti
Thia racha ſus gidan
nam thes huares thana uuan,
Er ſia erlicho zoh,
in Aegiptum [6] mit ir floh.

VIr, quem nondum nominavi,
qui mulierem deſponſaverat ſibi.
Erat ipſi magna anxietas,
quum eam prægnantem obſervaret:
(Dico tibi per fidem meam)
illam non poſſe puerperam eſſe,
In fuga (abſconſe) & (ſimul) honeſte,
ut id utrumque fieri poſſet.
Atque cum tempus adeſſet
id diabolus ipſi ſuaſit,
Et hanc rem ita factam eſſe,
(ut) caperet ſtupri inde ſuſpicionem.
Ipſam (tamen) honeſte tractaret,
in Ægyptum cum ea confugeret.

Joh

Et

11) Verſ. 45. Schilterus in Verſione vocem *ſar* non expreſſit, reddi autem debet per *omnino*, quod per *ſar* interdum denotari recte obſervat Hickeſius in Theſaur. Lingu. Septentr. in Gramm. Francico-Theot. p. 78. *Scherz.*

12) Pro *Monodo* Cod. Vind. exhibet: *Manodo*. Vatic. autem: *Manotho*. ſupra I, 5, 3. extat etiam: *Manodo*.

13) Pro *ziro* Cod. Vind. & Vat. legit *zi iro*. & ℣. 52. pro *ziru* Cod. Vind. legit: *zi iro*. Maria Virgo invocata jam tum. vid. ſup. c. 3. ℣. 62. conf. S. Agobard. de Imagin. & opus noſtrum de Lib. Eccl. Germ. 3, 11, 25.

14) In hoc verſu *thaz ſi uns* &c. usque ad *uuegent* videtur formata illa figura S. Mariæ, quam exhibet vexillum Imperiale Vetus Vrbis Argentoratenſis, conſpicuum in Obſ. ad Chron. Kœnigshouii p. 106.

15) *Drut* rectius ſine *b* finali exprimitur, & id hic ita habet Cod. Vind. adde ſupra I, 5, 82. *Scherz.*

16) *Homœoteleuton* mancum eſt, & ob id & Scriptura ſiue Lectio, forte *bithihenot*, *exhibet hoc confirmatum.*

17) *Firdanes* rectius vertitur per *nocentes*, *peccatores.* vid. Not. ad I, 2, 23. *Scherz.*

18) Pro *ginaden* uterque Cod. MSC. habet: *ginadon.*

Ad CAP. VIII.

1) *Ungimah* mallem reddere: *injucundum*, *moleſtum.* Scherz. Verſ. 6. & ſeqq. duo ita verti debent:

Quod illa non poſſet carere ipſo (ejus ope)
In fugâ (intuitu fugæ) *& in ſuſtentatione* (intuitu ſuſtentationis)
Ut omnia fierent. i. e. ſi omnia, quæ erant prædicta, eſſent adimplenda.

2) *Inberan* eſt carere, hodie dicimus: entbæhren, à *bar*, nudus.

3) *Zuhti*, eſt *ſuſtentatio*, *alimentorum ſuppeditatio: alimenta.* Noſter infra II, 4, 94. verba Chriſti dicentis: *Homo non in ſolo pane vivit*, ita reddit:

In brote ginuag n'iſt
Nob in thiu ginuhti
Zi thes mennisgen Zuhti.
In Pane non eſt ſatietas
Nec in hac (rerum) *abundantiâ*
Ad hominis ſuſtentationem.

Verba Orationis Dom. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, ita ab Otfrido II, 21, 65. reddunter:

Thia dagalichun zuhti
Gib hiut uns mit ginuhti.
Quotidiana alimenta
Da hodie nobis cum abundantiâ. Scherz.

4) Verſum nonum & quatuor ſequentes ſic transfero:

Et cum res eò peruveniret
Et Diabolus id cognoviſſet
Resque ita geſta
Aſſumeret ſcortationis opinionem i. e. faciem.
Ille eam honeſte ſuſtentauit.

5) Pro *inbiſunti*, quod hic in textu occurrit, & ex Flacio deſumtum eſt, Cod. Vind. habet *m biſunti.* Scherz. Vaticanus autem, ceu Roſtgaardius refert, *ni biſunti.* Arbitror legendum eſſe *inbiſunti*; cujus primitiuum eſt *findan*, quod ſignificat *inuenire*, *cognoſcere*, finden. Nolo tamen hanc conjecturam ulli obtrudere. *Scherz.* Freherus legi vult:

Ouh ſo ez zi thiſu uurti
iz diufal ni ſiſunti.

Daſs es der Teufel nicht verſtunde, ſcilicet, quod virgo concepiſſet.

6) Pro *mit ir* Cod. Vind. & Flacius habent: *miti.*

Digitized by Google

Joh brahta [7] ſi afur thanne
zi themo ira heimingo.
Gidar ih lobon inan fram,
er uuas ſulih, ſo er gizam.
Er uuas in [8] ſitun fruater — Cum eſſet juſtus.
joh heilag inti guater.
Jo uuas imo vngimuati
thuruh ſino guati.
Joh [9] tha lyta iz imo [10] ſazi
ob er ſia firliazi.
Er thahta imo ouh in gahi,
thia managfaltun uuihi.
[11] Joh thia hohun uuirdi,
ni uuolta thaz iz uurdi.
Er nam gouma libes
thes heiligen uuibes,
[12] Joh hintarquam bi noti,
thera mihilun guati:
Thahta er bithia guati, — Voluit occulte dimittere eam.
er ſih fon iru dati.
Joh theis gidougno uuurti
er ſih fon iru irfirti.
Unz er thara thahta — Hæc autem eo cogitante.
ther engil imo nahta.
[13] Kundtet imo in droume
er thes uuibes [14] uuola goume.
Er quad, thes ni thahti,
ni er ſih iru nahti.
Joh thara zua ouh hogeti
mit thiono ſtu iru fagoti.
Quad, allaz thaz gizami
fon ſelben Gote quami;
Joh ther [15] heiligo geiſt,
fon imo uuehſit iz meiſt.
Si birit ſun zeizan
ther ofto iſt [16] in giheizan.
Thie buah fon imo ſingent,
uuio iz foroſagon zellent.
Er [17] geheilit thiz lant.
heiz inan ouh heiland.
Giheilit thiu ſin guati
allo uuorolt liuti.

Et reduceret eam exinde
in ſuam patriam.
Auſim ego laudare ipſum valde,
erat talis, prout decebat,
Erat in moribus juſtus.
& ſanctus atque probus.
Eratque ipſi moleſtia
propter ejus bonitatem.
Atque tunc cogitatio ipſum ſubibat;
ſi eam deſereret.
Cogitabat ſecum etiam derepente
multiplicem benedictionem.
Et celſa dignitas
nolebat ut hoc fieret.
Obſervabat vitam
ſanctæ mulieris,
Et attendebat cum cura,
ejus magnam bonitatem
Cogitabat per bonitatem (bona gratia)
ſe ab ipſâ ſeparare,
Atque, ut id occulte fieret,
cum ſe ab ea abſtraheret.
Dum is hæc cogitaret,
Angelus ipſi appropinguabat,
Nuncius ipſi in ſomnio,
ut mulierem bene obſervaret.
Dixit, iſtud ne faceret,
quin ipſi appropinguaret.
Ac præterea etiam attenderet,
miniſterio ipſam exhilararet,
Dixitque quod omnis hæc contingentia
ab ipſo Deo veniret.
Imo Spiritus Sanctus eſſet,
â quo creverit id potiſſimum.
Illa pariet filium dilectum
qui ſæpe fuit eis promiſſus.
Biblia de ipſo cantant,
ut id Prophetæ referunt.
Is ſalvat hanc terram,
voca ipſum etiam JESVM.
Salvatorem.
Salvat hæc ejus bonitas
omnis mundi populos.

7) Pro *ſi afur* Cod. Vind. habet: *ſa afur*. Vaticanus autem *ſa fur*.
8) Pro *ſitun*. Cod. Vind. & Vat. legunt *ſitin*.
9) Pro *tha lyta* non tantum Cod. Vind. & Vat. ſed & ipſum MSC. Flacianum exhibet: *thahta, cogitabat*, mente examinabat. Senſus verſus 23. & 24. eſt hic:
Atque cogitabat annon ipſi conueniat, utile ſit
Ut illam deſereret. Scherz.
10) *Sazi* idem eſt ac *conueniat*, utile ſit. Ita *Saz* uſurpatur à noſtro III, 26, 61. ubi legimus:
Giuuiſſo uuizun uuir thaz,
Thaz unz es harto uuola ſaz
Job uns es theh filu fram,
Thaz drubtin hera in uuorolt kam.
Certe ſcimus hoc,
Quod nobis admodum utile ſit,
Et nobis proficiat valde,
Quod Dominus huc in mundum venerit.
Eadem ſignificatione legere eſt *ſizit* III, 26, 8, ubi:
Giloubemes thero dato,
Iz ſizit uns ſo drato,
Keremes in muate
Uns ſelben io zi guate.
Credamus hæc facta,
Conuenit (utile eſt) *id nobis valde.*
Aduertamus animum
Nobis ipſis etiam ad bonum. Scherz.
11) Verſum 27. & 28. ita verto:
Et (ſc. perpendebat) *celſam dignitatem*
ſc. Mariæ.
Non volebat ut id (ſc. deſertio) *fieret.*
12) Verſus 31. ita eſt transferendus.
Ille ſtupebat (mirabatur) *hoc tempore.* vid. de voce hintarquam notata ſupra ad I, 4, 150. *Scherz.*
13) Pro *kundtet* MSC. Vind & Flacius habent: *kundt er.*
14) *Wola goume*, redderem: *bene curam gereret.* Scherz.
15) Cod. Vind. habet: *beilego.*
16) Pro *in giheizan* Cod. Vind. &Vat. habent *ju giheizan, vobis promiſſus.*
17) Pro *geheilit* Cod. Vat. & MS. Flac. *gibeilet.* Cod. Vind. *gibelit.*

Eliza-

Digitized by Google

Elizabet autem, &c. impletum eſt Tempus. [1] Luc. I.

Cap. IX.

THes [2] er nu uuard giuuahinit,
tho uuard irfullit thiu zit,
Thaz ſaliga thiu alta
thaz kind tho beran ſcolta.
Gihorta iz filu manag friunt Et audierunt 5. vicini.
[3] jo aller ouh ther lant liut
UUarun ſi ſih freuuenti
theru druhtines gifti;
[4] Tho gieisgotun thie maga
thia druhtines ginada. 10.
Tho [5] z'emo aht dagen ſar Et factum eſt in die octauo.
ſo uuarun ſe alſamant thar.
Si quamun alziſamane
thaz kindilin zi ſehanne.
Thaz ſie iz ouh giquattin 15.
joh imo namon [6] ſcaptin.
Stuant tho thar umbiring
filu manag ediling.
Sih uuarun ſie einonti,
uuio man thaz kind nanti. 20.
Sie ſprahun thuruh minna,
al einera ſtimma,
[7] Theiz uuari giaforanti
then fater in der elti.
Quadun, iz ſo zami, 25.
Er ſinan namon nami,
Thaz man in ther namiti
thes alton io gihogeti.
Tho ſprah thiu muater ubarlut, Et reſpondit mater.
„ [8] uuas iru ther ſun drut, 30.
„ Thiz iſt liub kind min;
„ Johannes ſcal ther namo ſin.
„ Thez fater namon, in min uuar,
„ then firſagen ih iu ſar.
„ Ir ſculut [9] ſprechen thaz min. 35.
„ ſus ſcal io ther namo ſin.

Si

Iſtius (Joſeph) poſtquam monitus fuiſſet,
tunc implebatur tempus,
Ut beata ſenex
infantem pareret.
Audierunt hoc plurimi amici
& omnis provinciæ populus
Erantque gaudentes
de Domini dono hoc
Precabantur cognati
Domini gratiam.
Poſtea ad octavum diem illico
aderant illi ſimul.
Congregati in unum
ad videndum infantem.
Ut ipſi quoque abblandirentur
& ei nomen facerent.
Stabant hic in circulo
plurimi nobiles.
Erant ſtatuentes,
quomodo infans nominaretur.
Dicebant ob amorem
unanimi voce
Quod hoc eſſet (oporteret) æſtimari (honori ducendum)
patri in ſenectute,
Dicebant, id decere,
ut ejus nomen ſumeret,
Ut in ipſa nominatione
ſenis recordatio eſſet.
Tunc dicebat mater clara voce,
quid nos filium dilectum?
Hic eſt carus infans meus;
Johannes debet nomen eſſe:
Patris nomen, per meam fidem
hoc denego ego vobis omnino,
Debetis nominare meum (quod ego dico)
ſic debet nominatio eſſe.

Illi

1) Poſt vocem: *Tempus* uterque Codex addit: *Pariendi*, &c.

2) Pro *er nu* Cod. Vind. & Vat. habent *er ju*, ut mens hujus diſtichi ſit:

Cujus prius ſemper indicium factum eſt
Sive, quod prius ſemper indicatum eſt,
Illud tunc implebatur tempus. Scherz.

3) Pro *jo* C. uterque habet *Joh.*

4) Pro *gieisgotun* Cod. Vind. habet: *gieiscotun.*

5) Pro *aht dagen* Cod. Vind. habet: *ant dagen*, quæ vox *antdag* etiam occurrit infra I, 14, 1. non tantum in utroque Codice ſed & in MS. Flaciano. Non improbabilis eſt Conjectura Clariſſimi Stadenii, qui arbitratur Francos compoſita hâc voce *diem octauum* denotaſſe; eſſe autem vocabulum *Ant dag* derivandum ex Gothico *And*; Belg. *Ont*, *gegen*, *wider* & *Dag*; addit: iſt ſo viel als der tag in der nechſtfolgenden woche, der eben dem Tag in der vorigen Woch entgegen ſtehet, als zum exempel vom Dingstage zum Dingstage in der folgenden woche, da ſind acht Tage um, und heiſſet der letzte Dingstag: *Antdag*. Scherz.

6) Pro *Scaptin* Cod. Vind. habet *Scaftin.*

7) Verſum 23. & ſeq. ita verto:

Quod (hic infans) *reſtituere debeat,*
Patrem in ſenio, conſtitutum.

Pro *giaforanti*, quod præter Flacium Cod. Vaticanus habet, Cod. Vind. exhibet *giafaronti*, *giafaron*, *giaforon*, actum *reiterationis* denotat. Infra I, 32, 57. adhibetur *giaforot.*

Ih bin Druhtin ana uuan
Filu harto firdan,
Ih haben inan giaforot
Joh ſuntono ubarkeborot.
Sum, Domine, ſine dubio
Admodum magnus peccator,
Intra (me) repetii
Et peccata acquiſiui.

Primitiuum eſt *Afaron*, quod legitur in noſtro V, 9, 97. vel *Anaron*, quod vid. IV, 26, 39. adde notam ad I, 3, 21. *Scherz.*

8) Verſ. 30. mallem parentheſi includere & ita reddere: *Erat ejus filius dilectus.* Scherz.

9) Pro *ſprechen* Cod. Vind. & Vat. habent: *ſprechan.*

 10) Hic

Digitized by Google

Si ſprachun filu blide, (Et dixerunt ad illam.)
zi themo ſaligen uuibe:
„ Quadun: iz ni zami,
ni uuas ni ther namo nami,
In thinemo kunne, [10]
zeliz al bimanne,
So n'iſt ther gihogeti,
thaz io then namen habeti.
[11] Giſtuantun ſi tho ſcouuon
in then fater ſtummon,
Sie uuarun bouhnenti, (Innuebant autem Patri.)
uuio er then namon uuolti.
Nam er in thaz zuiual
thana ſar vbar al,
Tho ſcreib er thiez ther liut ſah,
ſo [12] diu muater giſprah. [13]
Vuntar uuas thia menigi,
auur thara ingegini.
Thaz zunga ſin uuas ſtummu,
thoh uuarun einſtimmu.
Tho uuard mund ſiner
ſar [14] ſprachanter (Apertum eſt os ejus.)
Joh uuas ſih loſenti
theru zungun gibenti.
Then druhtin uuas er [15] lobenti,
ther thaz uuas machonti,
Thes man nihein io gimah
in uuorolti er ni giſah,
Irforahtun tho thie liuti, (Et factus eſt timor ſuper omnes vicinos.)
thi uuuntarlichun dati.
Joh ſie gidatun mari
thaz ſcona ſeltſani.
Allaz thaz gibirgi
inti [16] alle thio burgi,
Joh dales ebonoti.
ſo [17] uuas iz allaz lobonti.
Jo alle thie iz gihortun,
ih ſagen thir uuio ſie datun.
Si gikleiptun ſar thaz guat
filu [18] faſto in iro muat.
Sie ſprachun filu balde: (Quid putas Puer iſte erit?)
uuaz uuaniſt thaz er uuerde?
Thiu zuht uuas uuahſenti, [19]
in druhtines henti.

Illi dicebant multum hilares
ab beatam mulierem:
Dicebant, id non decet,
nec fuit hoc nomine nominatus.
In tua familia:
recenſe modo ſingulos,
Non eſt, qui meminerit,
quod quis hoc nomen habuerit.
Perſiſtebant tunc reſpicere
ad patrem illum mutum
Erant innuentes,
quomodo nomen vellet?
Tollebat eis dubium
ſtatim per omnia,
Scribebat, ut populus videret,
quod mater dixerat.
Mirans erat multitudo
iterum ex adverſo,
Quod lingua ejus eſſet muta,
& tamen erant (conjuges) conſoni,
Tunc fiebat os ejus
illico loquens,
Et erat ſe liberans
à linguæ vinculo.
Dominum erat laudans,
qui hoc feciſſet,
Cujus nemo unquam exemplum (facti)
in mundo ante non vidit,
Extimuerunt tunc homines
mirabilia facta;
Et faciebant publicum
hoc pulchrum miraculum.
Omne montanum,
& omnes urbes,
Et valles planæ
ſic omnes erant id laudantes.
Atque omnes qui id audiebant,
dicam tibi quomodo fuerint,
Congeſſerunt ſtatim hoc bonum
valde firme in ſuam mentem.
Dixerunt admodum audenter,
quid putes, quod futurus ſit?
Puer erat creſcens
in Domini manibus.

10) Hic in Margine Cod. Vind. & Vat. habent: *Quia nemo eſt in Cognatione tuâ.*
11) Verſ. 45. pro *Giſtuantun* Cod. Vind. & Flacius ſiſtunt: *giſtuatun.* Infra II, 6, 80. invenitur etiam *giſtuat* tam in Cod. Vind. quam apud Flacium. *Scherz.*
12) Pro *diu* Cod. uterque exhibet: *thiu.*
13) Ad marginem verſus 51. Cod. uterque habet: *ſcripſit dicens Johannes nomen ejus eſt.* Et ad marginem verſus 53. *Et mirati ſunt uniuerſi.*
14) Pro *ſprachanter* uterque Codex habet *ſprechanter.*
15) Pro *lobenti* Cod. Vind. habet: *lobonti.*
16) Pro *alle thio* Vind. habet: *allo thia.* Vat. autem: *allo thio.*
17) Pro *uuas iz* Vind. ſiſtit: *uuiſiz.*
18) Pro *faſto* Vind. habet: *uaſto.*
19) In margine verſus 79. in utroque Codice extat poſt verbum *erit: etenim manus Domini erat cum illo.*

Canti-

Digitized by Google

Canticum Zachariæ. Luc. I.

Cap. X.

THo [1] uuaro ther fater alter — Et Zacharias Pater ejus impletus Spiritu Sancto.
Gotes uuihi irfulter,
Sprach er thaz uns thie altun
foraſagon zaltun:
„ Sie druhtin Got gidiurto
„ therero [2] lantliuto,
„ Ther unſih irloſta
„ joh ſelbo uuiſota.
„ Zi vns rihter horn heiles,
„ nales fehtannes, — & erexit
„ In kunne eines kuninges,
„ ſines drut theganes.
„ Sos er thuruh alle
„ thie foraſagon ſine
„ Theru goregon uuorolti,
„ uuas io giheizenti.
„ Riht er zi uns ouh heilant, — Salutem &c.
„ thaz unſih [3] miti fiant,
„ Joh alle [4] thiu liuti
„ thie ſint vnſer ahtenti.
„ Nu uuilit er ginadon — ad faciendam.
„ then vnſen alt magon.
„ [5] Gihugit thaz er herz liaz
„ thaz er in ofto gihiaz.
„ Sos er gihiaz iouuanne
„ themo drut manne:
„ Thaz er uns ſin [6] giſuni
„ in lichamen gabi,
„ Thaz uuir ſo gidroſte,
„ fon fianton irloſte,
„ Vnforahtenti — Ut ſine timore.
„ ſin imo thiononti.
„ In uuihi inti in rihti — In Sanctitate & Juſtitiâ.
„ fora [7] ſinaru giſihti,
„ Alle daga friſti,
„ thie er uns iſt lihenti,
„ Int ih ſcal thir ſagen kind min, — Et tu Puer.
„ thu biſt foraſago ſin;
„ Thu ſcalt druhtine
„ rihten uuega ſine,
„ Thaz

Hic erat pater ſenex
DEI ſpiritu impletus;
Dicebat quod nobis veteres
Prophetæ referebant.
Sit Dominus DEVS benedictus
hujus populi provincialis,
Qui nos redemit
& ipſe viſitavit.
Ad nos (nobis) erexit is cornu ſalutis,
neutiquam pugnæ,
In domo alicujus Regis
ſui fidelis miniſtri;
Sicut is per omnes
Prophetas ſuos
Miſero mundo
promiſit.
Erigit nobis etiam ſalutem,
ut nos evitet inimicus,
Et omnes homines,
qui ſunt noſtri perſecutores.
Nunc exhibet miſericordiam
noſtris majoribus.
Recordatur quod cor (voluntatem ſuam) relinquebat,
(ut præſtaret, exhiberet)
quod ipſis ſæpe promiſerat.
Sicut promiſit olim
fideli viro; (Abrahamo)
Quod nobis ſuum filium
in corpore daret,
Ut ſic confidentes
ab hoſtibus liberati,
Intrepidi
ſimus ipſi ſervientes.
In ſanctitate & in Juſtitiâ
coram ejus facie,
Omnibus dierum ſpatiis,
quæ ipſe nobis eſt largiens.
Atque ego debeo tibi dicere, puer mi,
tu es Propheta ipſius;
Tu debes Domino
parare vias ſuas,

Vt

Ad Cap X.

1) Pro *uuaro* legendum eſt *uuard* juxta Codicem utrumque. *Scherz.*

2) *Lantliuto*, Populus Iſraëlis & Judæorum ita vocatur ab Auctore.

3) Pro *miti* Cod. Vind. habet: *midi.*

4) Pro *thiu liuti* uterque Codex ponit: *thie liuti.*

5) Locus corruptus. Legendum videtur:

Gibugit er thaz er giliaz
Thaz er &c.

Recordatur ille, ut ipſe exhibeat, præſtet
Quod tam ſæpe &c.

Sic cap. ſeq. ℣. 15. Hodie laſſen, uberlaſſen, leiſten; tradere, dare, præſtare. ita *Schilter.* In Cod. Vind. pro *herz liaz* legitur: *beriz liaz*, in Vat. *her iz liaz.* Verto itaque verſus 23. & 24. ita:

Cogitat ut huc (in mundum) *id dimittat*
ſc. nunc.
Quod ipſis ſæpe promiſerat. Scherz.

6) Pro *giſuni* C. Vind. & Vat. habent: *giſiuni.* Eſt autem *giſiuni* nihil aliud, quam *Aſpectus, Conſpectus, viſio, ſpecies, viſus.* à voce *ſien, ſehen.* In Verſione Tatiani cap. 244. §. 1. dicitur: *Manigiu giuueſſo inti anderiu zeichan theta ther Heilant in thio* giſiuni *ſinero jungereno. Multa quidem & alia ſigna fecit JEſus in* conſpectu *diſcipulorum ſuorum.* Occurrit etiam Vox *Giſiuni* infra II, 3, 31. & III, 20, 99. & V, 18, 24. Verſus itaque 27. & 28. ita eſt reddendus:

Ut nobis Aſpectum *ejus* (ſc. illius Meſſiæ Patribus promiſſi)
in corpore daret. Scherz.

7) Pro *ſinaru* uterque Codex habet: *Sineru.*

8) Pro

„ Thaz uuizin [8] thaz thiuti, Ad dandum ſcientiam
„ thaz er iſt heil gebenti.
„ Inti [9] vns ouh uuente
„ fon diufeles gibente.
„ [10] Ginada ſino uuarun per viſcera
„ thaz uuir nan harto ruuuun.
„ Bi thiu iſt er ſelbo innoti
„ nu vnſer uuiſonti.
„ Mit droſtu ouh thie giſpreche, illuminare.
„ thie ſizzent inan beche.
„ Vnſer fuazi ouh rihte,
„ in ſine uuega rehte.
[11] UUas thaz kind in edile
mit Gote thihenti,
Joh [12] faſtota io zi note,
in uualdes einote.

Vt ſciant populi,
quod ſit ſalutem daturus,
Itemque nos averſurus
â diaboli vinculis
Miſericordia ejus fuit,
quod nos ipſi valde pœnitemus,
Ideoque eſt ipſe ſollicite
nunc noſter viſitator,
Solatio quoque hos alloquitur,
qui ſedent in tenebris.
Noſtros pedes etiam diriget,
in ejus vias rectas.
Erat autem puer prænobilis
cum DEO creſcens,
Et confortabatur valde
in ſylvæ deſerto.

Exiit Edictum â Cæſare Auguſto. Luc. 2.

CAP. XI.

UUntar [1] uuaro tho maraz,
joh filu ſeltſanaz
Gibot iz ouh [2] zi uuaru
ther keiſor fona [3] Romu
Sant er filu uuiſe
ſelbes boton ſine,
So uuito ſoſo in uuorolti
man uuari buenti,
Thaz ſie erdrichi zaltin,
ouh uuihtes io nirdualtin
In briaf iz al ginamin
int imo es [4] zali irgabin,
Thaz ſi gomman ioh uuib
in thiu ſe uuollen haben lib,
[5] In thiu ſi thaz giliezen,
thaz ſe erdriches niezen.
Junger ioh alter,
tharana ſi er gizalter.

Miraculum factum tunc illuſtre,
& valde rarum:
Mandabat hoc etiam commode
Cæſar de Roma
Mittens multum prudentes
ſuos ſibi nuncios,
Tam procul quam in orbe
habitabatur (erant habitantes)
Ut terræ orbem cenſerent,
& nihil quicquam morarentur præterirent,
Inbreviarent omnes
& ipſi numerum traderent,
Fuat vir fœminave
dum cuperent habere vitam
Igitur id præſtent ſolvant
ut terrarum orbe fruantur.
Juvenis & ſenex
hic eſto cenſitus.

Ni

Nec

8) Pro *thaz liuti* uterque Codex exhibet: *theſe liuti.*

9) Pro *uns ouh uuente* Cod. Vind. habet: *ſeo uh ir uuente.* Vaticanus: *ſe ouh iruuente:* unde verſum 43. & ſeq. ita verto: *Et eos etiam auerſurus* (liberaturus) *eſt à Diaboli vinculis.* Scherz.

10) Verſum 45. & 46. ita vertendum judico:

Gratia ejus eſt,
Quod ipſum admodum deploremus.

Sc. agnoſcentes noſtra peccata eſſe cauſam mortis ejus & Paſſionis. *Scherz.*

11) In ℣. 53. pro *Ullas* Cod. Vind. & Vat. habent: *Ulluas.* MSC. autem Flacianum: *uuabs:* quod idem eſt ac *creſcebat.* Hinc verſum illum ita transfero:

Creſcebat Puer in Præſtantiâ. Scherz.

Freherus etiam reddit τὸ *in edile*, per τὸ in Virtute, ceu notat *Schilterus.*

12) Cl. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 161. hoc reddit: *er faſtete*, ſed Schilteri Verſio videtur præferenda ob Luc. c. 1. ℣. 80. *faſton* utrumque ſignificat. *Scherz.*

Ad CAP. XI.

1) Cod. Vind. & Vat. habent: *uuard.*

2) *Zi uuaru* non ſignificat *commode*, ſed *reuera, certe*; legitur & *ziuuare.* infra hoc cap. ℣. 21. & in Verſione Tat. c. 188. §. 2. *zuogiengun tho thie thar ſtuontun inti quadun Petro:* Ziuuare *thu biſt ſon then, thin ſpraha offanot tih. Acceſſerunt, qui ſtabant, & dixerunt Petro:* Vere *& tu ex illis es; nam & loquela tua te manifeſtum facit.* Dicitur & *ziuuaro.* vid. Palthen. ad Tat. p. 388. & *ceuuaro*, vid. Eccard. ad Catecheſ. Theotiſc. p. 178. mens horum verborum eſt; quod reuera, & ſerio cenſum hunc introduxerit Auguſtus. *Scherz.*

3) Pro *Romu* miror in Cod. Vind. legi: *ruma.* In Vatic. autem: *rumu.* Scherz.

4) Pro *zali* uterque Codex habet *zala.*

5) Verſum 15. & 16. ita verterem: *Vellentque ut illi* (nuncii) *hoc ſinerent, ut ipſi* (cenſiti) *agris fruerentur.*

6) Pro

„ Ni ſi man nihein ſo [6] neigi,
„ ni [7] ſinan zins eigi.
„ Heime [8] quam zi uuare
„ zi ſinemo alt gilare
„ So uuito [9] ſo giſige
„ ther himil innan then ſe.
„ Burg [10] ni ſi thes uuenke,
„ noh [11] bar thes io githenke,
„ In felde noh in uualde
„ [12] thaz es ioh irbalde
„ Ellu uuarolt enti
„ zi mineru henti.
„ So uuar man [13] ſehi in uuaron
„ ſterron odo manon.

Nec quisquam ſit tam vilis,
quin ſuum cenſum habeat.
Patriam accedat vere.
ad ſuum vetus domicilium.
Tam late, quam proſpicit
cœlum in oceanum.
Vrbs nulla hoc declinet,
nec Procerum quis id cogitet, (ut declinent)
In agro aut in ſylva
ut illud omnino audeant.
Omnes mundi fines
ad meas manus,
Quam late conſpiciuntur
Stellæ & Luna.

So *Ubique*

6) Pro *neigi* Cod. Vind. clare habet: *ueigi*, & quidem cum accentu primæ literæ inſcripto; concordat Editio Flaciana. infra I, 24, 9. eadem vox occurrit, ſed per *f* ſcripta; ubi integer hic noſter verſus ita legitur:

Ni ſi man nihein ſo feigi.

Anglis *Fieuu* idem eſt ac *Pauci*, Anglo-Sax. *fea pauci*. Gothis *Fa*. Suecis *Fä*. Saxoniæ inferioris incolis *föge*, *paucus*, *gering*, *wenig*. vid. Clariſſ. Stad. in Explic. Vocab. Bibl. Germ. p. 195. *Scherz.*

7) Communis eſt hæc ſententia, primam hanc deſcriptionem non nudam nominis profeſſionem fuiſſe, ſed etiam tributi aut capitationis extractionem. Petavius tamen Ration. Temp. P. 2. L. 4. c. 2. putat, nihil tributi hîc exactum, non enim id in Herodis regno, Rege adhuc ſuperſtite, Auguſtum uſurpaſſe. Sed ſi Petavius naturam Cenſus & Capitationis ſeu deſcriptionis didiciſſet, â communi ſententia non receſſiſſet. Tu vide ſis Jac. Gothofr. *in C. Th. tit. de Cenſu, inprimis ad l. 2. & 3.* Atque quid juris reſervavit ſibi Imperator diſtribuens Tetrarchias, patet ex Joſeph. 17. Antiq. Jud. 13. Archelao Judæa & Idumæa obtigit, τότε σαμαρίτιδὸν, τέταρτον μέρος, ἔτοι τῶν φόρων παρελέλυτο, καίσαρος αὐτοῖς κέρισιν ψηφισαμένε, διὰ τὸ μὴ συναποστῆναι τῇ λοιπῇ πλήθυϊ. Gelenius: præterque has Samaria, cui ex Auctoritate Cæſaris tributorum quarta pars remiſſa eſt, eo quod cæteris tumultuantibus ſoli quieti manſerant in officio.

8) Pro *quam* Cod. Vind. & Flacius habent: *quad*. Hic verſus cum duobus antecedentibus, & ipſum ſequente ita traducendus eſt:

Non ſit homo ullus tam vilis, pauper,
Quin ſuum cenſum habeat (impoſitum)
Domi, dicebat (ſc. Imperator) *reverâ*
In ſuâ vetere manſione.

Gilare eſt *manſio*, *domicilium*. Infra IV, 15, 13. dictum illud Chriſti: in domo Patris mei multæ ſunt manſiones, ita exprimitur:

Thar iſt in ala uuari
Managfalt gilari.
Ibi eſt revera
Multiplex manſio.

Adde IV, 9, 19. & V, 23, 3. conf. Mylii Archæologus Teuto in Collectan. Leibnitianis P. II, pag. 79. *Scherz.*

9) Pro *ſo giſige* legendum *giſihe*, *proſpicit*. Schilter. Ego correctionem non admitto, cum Codices MSS. clare habeant *giſige*, & hæc vox commodam admittat explicationem. Scilicet *ſigen* Germanis idem eſt ac *cadere*, *ſubſidere* & Metaphorice ponitur pro *ſubmergi*. Hodie *ſincken* dicimus. Wolfram ab Eſchelbach P. II. des Heldenbuchs:

Man ſah ſih nider ſigen
Tot fallen uf das Lant,

Adde omnino Goldaſtum in Notis ad Winsbeckii Paræneſ. p. m. 412. Gothis *ſiga* eſt *ſeorſim ſubſidere*. vid. Verel. Ind. Ling. Goth. adde omnino Junii Gloſſar. Ulphila-Goth. in v. *ſigan* ubi in ſpecie ab Ulphila de occaſu ſolis id uſurpari notat. Uti itaque LL. Friſicæ I, 28, 2. per verba: *als dyœ ſonne ſigbende is*, exprimunt phraſin: *cum ſol occidet*, ita Auctor noſter de cœlo dicit, quod ſubſidat in Oceanum. Verſum itaque 23. & 24. ita reddo.

Quam profunde ſubſidit
Cœlum intra mare.

Cl. Stadenius eodem modo Germanice reddit in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 589. *ſo weit der Himmel in den See hinein fält*. Scilicet oſtendere vult Otfridus phraſi Poëtica, cenſui huic omnem, quam late Terra & Mare patent, ſubjectum eſſe Orbem. *Scherz.*

10) Pro *ni ſi thes* Cod. Vind. habet *n'iſt thes*.

11) Pro *bar* legi debet *barn* ex Cod. Vind. & Vat. quæ vox proprie *filium* denotat, interdum autem in genere pro *homine* uſurpatur, hinc *Gommanbarn*, maſcula Proles, in verſ. Tat. c. 7. §. 2. conf. Palthen. ad Tat. p. 288. redde itaque ℣. 26. ita:

Nec Hominum *ullus cogitet*. Scherz.

12) Verſum 28. ita transfero: *ut id audeat* ſc. euitare. *Scherz.*

13) Locus corruptus, ſine ope MS. vix reſtituendus. Freherus emendat: *Sehein*, ſed quid ſit, non explicat; & legendum: *ſo wara ſehin warun, quousque maria exiſtunt, & Stellæ & Luna, quousque in orbe terræ ſunt quidam habitantes, omnes ſint deſcripti:*

So weit die Seen gehen
Und Mond und Sterne ſtehen,
So weit in enden der Erden
Einige inwohner ſint
Alle ſint beſchrieben, &c.

War, ware, id eſt waber, unde; ſo war, ſo war ſo, undecunque, quocunque, ubicunque. Poſtea in ℣. 35. forte leg: *Suma ſi buente, aliqui ſunt habitantes.* Schilter. Cum mihi tam felici licuerit eſſe, ut præſtantiſſimorum MSS. copiam nactus ſim, hos quatuor verſus ita reſtituo:

So uuar man ſehe in uuaron
Sterron odo manon;
So uuara ſo in erdente
Sunna ſih biuuente.

ita autem eos reddo:

Si quo in loco aſpiciuntur certe
Stellæ & Luna;
Si quo in loco in Terræ finibus
Sol ſe vertit. Scherz.

Digitized by Google

So uuara ſo in erdente
ſumma ſi biuuente
Allſitts (†) brieuuenti,
zi mineru henci.
Tho fuarun liuti [14] thuruh not,
ſo ther keiſor gibot,
Zu eiginemo Lante
fili ſuorgente.
Ouh [15] uuïdorort ni uuantin
er [16] ſino zins gultin.
Zi noti thar man uueſti,
thero fordorono [17] feſti.
Ein burg iſt thar in Lante, [18] Aſcendit & Joſeph.
thar uuarun io ginante,
Hus inti uuenti
zi edilingo henti.
Bithiu uuard, thih nu [19] ſageta,
thaz Joſeph ſih [20] irburata;
Zi theru ſteti fuart er
thie druhtines muater.
UUanta ira anon uuarun thanana,
Gottes drut thegana,
[21] Fordoron alto,
zi ſaliton gizalto.
Vnz ſiu tho thar giſtultun,
thio ziti ſih irfultun,
Thaz ſi kind bari,
zi [22] uuorolto ein mari.
Sun bar ſi tho zeizan,
ther uuas uns io giheizan.
[23] Sin uuas man allo uuorolti,
zi Got uuunsgenti,
[24] UUa ſinan gibadoti,
joh uuar s'inan gilegtti
[25] Ni uuanu, thaz ſiz uueſſi,
bi theru gaſtuuiſſi.
Biuuant s'inan thoh thare,
mit [26] lachonon ſare.
In thia [27] krippa s'inan legita,
binote, thih nu ſageta.
Tho bot ſi mit giluſti
thio kindisgun bruſti.

Et ibant omnes ut proficiſcerentur.

Factum eſt autem cum eſſent ibi impleti dies, ut pareret.

Atque ubi in terræ finibus
aliqui ſunt habitantes;
Vndique ſint deſcripti
ad meas manus.
Tunc profecti homines ſtudioſe,
ſicut Cæſar edicebat,
Ad ſuam provinciam
multum curantes.
Nec revertebantur domum
antequam ſuum cenſum præſtitiſſent.
Accurate hic compertæ erant,
majorum tabulæ (Genealogicæ)
Eſt civitas iſthac in regione,
ibi erant deſtinati
Domus atque parietes
ad nobiles manus.
Idcirco fiebat, quod ego nunc dico,
ut Joſeph ſe moveret,
Ad illam urbem duceret
Domini matrem.
Namque ipſorum avi erant exinde,
DEI fideles ſervi,
Majores vetuſti,
beatis accenſi.
Dum ſe ibi ſiſtebant,
tempus adimplebatur,
Ut infantem pareret,
ad mundum, inclytum.
Filium pariebat ibi dilectum,
pui erat nobis promiſſus.
Hunc erat omnis mundus
à DEO deſiderans,
Ubi ea ipſum lavaret.
Et quo ea ipſum poneret
Non credas, quod id ibi fuerit.
in iſto diverſorio.
Involvebat eum tamen ibi
faſciis illico:
In præſepe ipſum ponebat
ex cauſa, quam modo dixi,
Tunc præbebat cum voluptate
adoleſcentiæ ubera.

28 Ni

Non

Pro *ſebi in* Cod. Vind. habet *ſe bein.* Vaticanus autem *ſebe in.* Pro *ſumma* uterque Codex, imo & Flacianum MSC. habet: *Sunna.* vid. pag. antec. Pro *ſi* uterque habet: *ſih*, quod eſt hodiernum *ſich.* Scherz.

(†) Pro *Al ſitts* Cod. Vind. legit: *al ſi tiz.* Vat. *al ſitiz.* Hæc vox videtur eſſe noſtrum: *ſeyet es*, unde Verſus 35. & 36. ſic transfero:

Omne id (quod nempe hucusque nominavi)
eſtote inſcribentes
Ad meam poteſtatem, ſc. ut de ipſis cenſum imponendo diſponam.
Scherz.

14) Verſ. 37. *thuruh not.* verte: ex neceſſitate, durch noth, coacti. *Scherz.*

15) Pro *widorort* Cod. Vind. habet *widorot.* ſed legendum *widorort*, uti in eodem Cod. legitur: II, 12, 46. *Scherz.*

16) Pro *ſino* ſubſtitue *ſiro* juxta Cod. Vind. *ſiro* ponitur contracte pro *ſi iro.* *Scherz.*

17) Cod. Vind. pro *feſti* habet *ueſti.* Cæterum verſus 44. & 45. ita redderem:

Accurate tum cognoſcebatur
Majorum certitudo.

i. e. quos quis reuera Majores habuerit. *Scherz.*

18) In margine Verſus 45. eſt in Cod. Vind. *Aſcendit & Joſeph à Galileâ.*

19) Verſ. 49. pro *Sageta* habet: *ſagata*, dicebam.

20) Pro *irburata* Cod. Vind. exhibet: *irburita.* Flacianum. MSC. habet: *ir burtta.* i. e. er machte ſich auf.

21) Verſ. 55. in Cod. Vind. legitur: *Vordoron alte.* Pro *gizalto* Vind. Vat. & MS. Flac. habent: *gizalte.*

22) Pro *uuorolto* Cod. Vind. habet: *uuoralti.* Flacius: *uuorolti.*

23) Verſum 63. & 64. ita reddo:

Ille per omnia ſecula
à Deo votis expetebatur. Scherz.

24) Pro *UUa* MSC. Vindobonenſe legit: *Ullar.*

25) Verſ. 67. ita verte:

Non opinare, quod ſciuerit,

Hoc ſenſu occurrit *ueſſis* II, 3, 120.

Thaz det er thaz thu iz weſſis,
Hoc fecit ille, ut tu id ſcires,

Adde II, 5, 35. *Scherz.*

26) Pro *lachonon* Cod. Vind. habet: *Labonon.*

27) Pro *krippa* uterque Cod. habet: *krippha.*

28) Ver-

Digitized by Google

[28] Ni meid, ſih ſuntar ſie ougti,
then Gotes ſun ſougti.
UUola uuard thio bruſti,
thio kriſt io gikuſti.
Joh muater thiu 'nan quatta,
inti emmizigen thagta,
UUola thiu 'nan duzta,
inti in ira barm ſazta.
Scono 'nan [29] inſuebita,
inti [30] b'iru 'nan gilegita.
Salig thiu 'nan uuatta,
inti 'nan fandota.
Joh thiu in bette ligit inne,
mit ſulichemo kinde!
Salig thiu'nan uuerita
thaz n'imo froſt derita;
[31] Arma, ioh henti,
inan helſenti.
Er n'iſt in erdringe,
ther ira lob irſinge.
Noh man io ſo gimuati,
ther erzelle ira guati.
[32] Dag man ni rinit,
ouh ſunna ni biſcinit,
Ther iz io bibringe,
tho er es biginne.
UUanta iru Sun guato
diurit ſia [33] gimuato.
Iſt ira lob ioh giuuaht,
thaz thiu irrimen ni maht
Muater iſt ſiu maru,
Joh thiarna thoh ziuuaru.
Si bar vns thuruh nahtin,
then himilisgon druhtin.

Non ſubtrahebat ſe, ſed exhibebat,
DEI filium lactabat.
Beata illa ubera
quæ Chriſtus deoſculatus!
Ac mater, quæ ipſum alloquebatur,
& aſſidue operiebat.
Beata, quæ ipſi obblandiebatur,
& in ſuum ſinum ponebat.
Pulchre ipſum agitabat,
& juxta ſe ipſum ponebat.
Beata, quæ iſtum veſtit,
& ipſum faſciis involvit!
Atque quæ in lecto jacet intus
cum tali Infante!
Beata, quæ ipſum ſervabat,
ut ne ipſi frigus noceret,
Bracchiis & manibus
ipſum amplexa.
Ille non eſt in terrarum orbe,
qui ejus (Mariæ) laudem percantet.
Nec quisquam tam animoſus,
qui enarret ejus gratiam.
Dies ei non ſplendet,
& ſol non lucet,
Qui iſtud & perficiat,
etſi id incipiat.
Nam illius filius bonus
magnifacit ipſam benignam.
Eſt ejus laus tam bene dicta,
ut rhythmis comprehendi non poſſit,
Mater eſt ipſa inclyta,
& virgo etiam revera.
Peperit nobis noctu
cœleſtem Dominum.

Myſtice.

Druhtin queman uuolta,
tho man alla uuorolt zalta,
Thaz uuir ſin al giliche,
[34] gibriafte in himilriche.
In krippha man n'an legita,
tha man thaz ſihu nerita.
UUant er uuilit unſih ſcouuon,
zi then euuinigen goumon.
[35] Ni uuart tho thiu giburt,
tho uuurti uuorolt firuuurt.

Dominus venire volebat,
cum omnis mundus cenſeretur;
Ut eſſemus omnes pariter
deſcripti in cœlo.
In præſepe is ponebatur,
ubi pecus alebatur;
Namque vult nos videre
apud æternas epulas.
Niſi fuiſſet hæc nativitas
fuiſſet mundus perituras.

Sia *Hunc*

28) Verſum 75. & ſeq. clarius ita transfero:
Non euitabat (ſc. lactationem more multarum) *ſed oſtendebat* ſc. publice
Quod Dei filium lactaret.
Conf. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 91. *Scherz.*

29) *Sueben* hodie wiegen; *inſueben*, einwiegen; Gl. Lipſii: *Beſueuet*, ſoporatus, in defectu cunarum brachiis id factum.

30) In ℣. 34. Cod. Vind. habet: *bi iru nan.* In ℣. 36. Cod. Vind. hæc habet: *int inan vandota.*

31) Verſum 91. & 92. ita vertit Celeberr. Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 85. *Arm und hend ihm küſſend.* rectius Schilterus noſter; quod oſtendit vox *inan*, ipſum; *Helſen* eſt noſtrum *umhalſen.* Scherz.

32) Verſum 97. exprimendæ verborum Francicorum proprietatis cauſâ verterem: *Dies illum non tangit*, i. e. Talis non viuit. Similis loquendi ratio occurrit infra I, 15, 37. ubi dicitur:

Liobt thaz thar ſcinit
Inti alla uuorolt rinit,

Lumen quod hic fulget
Et omnem orbem tangit. i. e. illuminat.

Adde I, 23, 46. & 104. adde Celeberr. Staden. in Expl. Vocab. Bibl. Germ. p. 832. *Scherz.*

33) Pro *gimuato* Cod. Vind. habet: *gimyato.*

34) Pro *gibriafte* Cod. Vind. ſiſtit: *gibriefte.*

35) Pro *ni uuart* Cod. Vind. exhibet: *Ni uuari.*

Digitized by Google

Sia Satanas ginami,
ob er thoni quami.
UUir uuarun in gibentin,
in uuidaruuertin hentin.
[36] Bithiu vns helpha druhtin dati,
[37] zi theru oberoſtun noti.

Hunc Satanas rapuiſſet,
ſi ille non veniſſet.
Nos eramus in vinculis,
in adverſariis manibus.
Ideoque nobis opem Dominus tulit,
in ſumma periculo.

Et Paſtores erant in regione eadem, Luc. 2.

Cap. XII.

THo uuarun thar in Lante,
Hirta haltente,
Thes fehes datun uuarta
uuidar fianta;
Zi in quam boto ſconi
Engil ſcinenti;
Joh uuurtun ſie inliuhte,
fon [1] himiliſcen liohte.
Forahtun [2] ſi ingahun,
ſo [3] ſie inan anaſahun.
Joh [4] hinterquamun harto,
thes Gotes boten uuorto.
Sprach ther Gotes boto ſar,
Ih ſcal iu ſagen uuuntar.
Ju ſcal ſin fon Gote heil,
Nahles forahta nihein.
Ih ſcal iu ſagan [5] imbot, Ecce enim Evangelizo vobis gaudium.
gibot ther himilisgo Got.
Ouh n'iſt ther er gihorti,
ſo fronisg arunti.
[6] Thes uuirdit uuorolt ſinu,
zi euuidon blidu.
Joh al giſcaft thiu in uuorolti
theſa erdun iſt ouh dretenti.
[7] Niuuiu boran habet thiz lant Quia natus est vobis hodie Salvator.
then himilisgon heilant.
The iſt druhtin [8] Chriſtus guater
fon iungeru muater.
„ In Betlehem thine Kunninga
„ [9] thie uuarun alle thannana
„ fon in uuard ouh giboran iu
„ ſin muater magad ſconu.
„ Sagen ih iu guate man,
„ uuio ir 'nan ſculut findan.
„ [10] Zeihan ouh gizami, Et hoc vobis Signum.
„ thuruh thaz ſelzani.

Zi

Derant ibi in agro
Paſtores cuſtodientes:
Pecoris facientes cuſtodiam
contra inimicos.
Ad hos veniebat nuncius pulcher,
Angelus lucens;
Et ipſi fiebant illuminati
a cœleſti lumine.
Expaverunt ſubito,
cum illum adſpicerent.
Tamen obſequebantur ſtudioſe
divini nuncii verbis.
Dicebat DEI nuncius illico:
ego debeo vobis narrare mirabilia,
Vobis debet eſſe a DEO ſalus,
non timete quicquam.
Ego debeo vobis dicere in nuncio,
juſſu cœleſtis DEI;
Nec eſt, qui ante audiverit,
tam illuſtre ſanctum nuncium.
Hoc dignatur mundum ſuum,
ad perpetua gaudia,
Et omnem creaturam, quæ in mundo
hanc terram eſt quoque calcans.
Noviter natum habet hæc regio,
cœleſtem Salvatorem,
Qui eſt Dominus Chriſtus bonus
ab adoleſcentula matre.
In Betlehem, tui Reges
erant omnes exinde:
Ab illis fuerat etiam prognata vobis
ejus mater virgo pulchra.
Dico ego vobis, boni viri,
quomodo vos ipſum poſſitis invenire.
Signumque congruum,
hujus miraculi;

In

36) Pro *bi thiu* Cod. Cæſareus habet: *Thu.* Unde Verſus 123. ita transferendus eſt: *Tu nobis opem, Domine, tuliſti.*
37) Pro *zi theru* Cod. Vind. habet: *zi thera.*

Ad Cap. XII.

1) Cod. Vind. babet: *himilisgen*, quod eſt etiam in MS. Flaciano.
2) Pro *ſi in gahun* Cod. Vind. legit: *Sie in tho gahun.*
3) *Sinan* habet Vind.
4) Pro *hinterquamun* Vat. exhibet: *hintarquamun.* ℣. 11. & 12. ita vertendus eſt;
Et obſtupeſcebant valde
Ad nuncii diuini verba.
Conf. notam ad I, 4, 45.
5) *Imbot*, entbieten. vid. I, 13, 3. & I, 17, 106.
6) Verſum 21. & 22. ita verte:
Hac de re mundus ipſius
In æternum lætabitur.
UUirdit eſt à *uuerden.* Gl. Keronis: *UUirdit, fuerit*, apud Tat. c. 167. §. 6. *uuirdit ju, fiet Vobis.* Scherz.
7) Ad ℣. 25. Freherus dicit: *nuuuiu, nouiter.*
8) Cod. Vind. & Vat. habet: *kriſt.*
9) Pro *thine* Cod. Vind. habet *thiuue.* Vat. *thiue.* Videtur idem eſſe ac: *Veſtri Reges*, uti infra I, 23, 98. ponitur: *thiuuo dati*, pro *Veſtra Facta*, contractum ex *thiu juue.* Scherz.
10) Loco *zeihan* Cod. Vind. & Vat. ut & MSC. Flac. habet *zeichan.*

11) Pro

„Zi theru burgi faret hinana,
„ir findet ſo ih iu ſageta,
„Kind niuui boranaz,
„in kripphun [11] gilegataz.
Tho quam vnz er [12] z'in tho ſprah
engilo herisgaf, Et facta eſt cum Angelo.
Himilisgu menigi,
ſus alle ſingenti:
In himilriches hohi Gloria in excelſis.
ſi [13] Got guallichi.
[14] Sun erdu fridu, ouh allen
thie fol ſin guates uuillen.

In illam civitatem ite hinc,
invenietis, quem ego verbis dixi,
Infantem recens natum
in præſepi poſitum.
Tunc veniebat, dum is ad eos ſic loquebatur,
angelica militia,
Cœleſtis multitudo,
Sic omnes cantantes:
In cœlorum regni excelſis
ſit Deo gloria!
Sit in terra pax & omnibus
qui pleni ſunt bonæ voluntatis.

Myſtice.

Si [15] kundtun vns thia fruma frua
[16] joh lertun ouh thar ſang zua;
In herzen hugi thu inne,
[17] uuas thaz fers ſinge.
Ni laz thir innan thina bruſt.
arges uuillen giluſt,
Thaz er ſon thir n'irſtriche
then fridu in himilriche
UUir ſculun [18] uaban thaz ſang,
theiſt ſconi Gotes [19] anifang.
UUanta engila vns zi bilide
[20] brahtunt iz ſon himile.
Biſcof ther ſih uuachorot,
vbar Chriſtinaz thiot,
Ther iſt ouh uuirdig ſcones
Engilo giſiunes.
Thie engila zi himile,
flugun ſingente, diſceſſerunt ab iis Angeli in cœlum.
In giſiht frono
[21] thar zamun ſe ſcono.

Hi (angeli) denunciant nobis bonum hoc tempeſtive
(cito, nunc)
& docent etiam hymnum.
In corde meditare intimo
quid hic verſus cantet:
Ne ſinas tibi intra tuum pectus
malæ voluntatis concupiſcentiam,
Ut ea â te ne abſtrahat
Pacem in cœlo.
Nos debemus magni æſtimare hunc hymnum,
quod eſt pulchrum DEI primordium.
Namque angeli nobis ad exemplum
afferebant illud de cœlo.
Epiſcopus (Paſtor) qui vigilat
ſuper Chriſtianum populum,
Is eſt etiam dignus pulchra
Angelorum viſione.
Angeli in cœlum
revolabant cantantes,
In conſpectu publico
ut apparerent tam ſplendide.

11) Pro *gilegataz* Cod. uterque habet *gilegitaz.*
12) Pro *z'in*, Vind. habet: *zi in.*
13) Pro *Got* uterque Codex legit: *Gote.*
14) Pro *Sun* C. Vind. & Vat. ſiſtunt *ſi in*, *ſit in.* Scherz. Sequitur Otfridus Latinum interpretem & Hieronymum: *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Niſi quod conjunctivam particulam *ouh* interſerit. Anglo-Saxonica verſio habet: *Gode ſy wuldor on heahneſſe, and on eorthan ſybb mannum Godes willan.* i. e. DEO *ſit gloria in altitudine: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Sed & Gothica Wulfilæ translatio Græcum fontem ſequens, ita reddit: *Vulthus in haubiſtgam Gotha: Gah aqa airthai gavairthi in mannam Godis wilgins.* Ubi Th. Mareſchallus hæc obſervavit: *Aliquot Codd. MSS. dicuntur habere* ευδοκιας, *ſed* ευδοκια *eſt lectio longe receptior, quam Orientales impreſſæ Verſiones imitantur; & Coptica quoque nondum evulgata, cujus verba ſunt - - - q. d.* ευδοκια εν τοις ανθρωποις. *Lectio illa rarior Angelicam doxologiam facit bimembrem; hæc autem in tria diſtribuit membra; quod* ορθαλμοφανως *diſcernere eſt diſtinctionibus expreſſis in Cod. illo Ægyptiaco. Otfridus noſter, ut dixi, etiam facit trimembre hoc canticum, ita tamen, ut alterum membrum per tertium explicetur, & reſtringatur ad hos, qui recipiunt bonâ, nec repugnante voluntate Salvatorem. Job. I. H. 12. Conf. S. Auguſtin. T. V. Lib. 14. c. 8. Oroſ. Lib. 6. c. ult.*
15) Mallem *kundtun'*, & *textum* reddere per *nunciauerunt*, & *docuerunt.* Scherz.
16) Transpoſita hæc ſunt in Flacianâ, & ita reſtituenda.
17) In Vat. & Vind. eſt: *uuaz thaz.*
18) Freherus dicit pro *naben* legendum *Uaben*, *üben*. Schilter. *uaban* legendum eſſe oſtendit Codex uterque; unde verſus 58. ita reddi debet: *Debemus exercere cantum hunc*, i. e. ſæpius canere. *Scherz.*
19) Pro *anifang*, legendum eſt ex Cod. utroque *antfang.* vid. ſupra notam noſtram ad I, 4, 145. *Scherz.*
20) Pro *brahtunt.* Cod. Vind. & Vat. habent: *brahtun.*
21) Verſus 69. non videtur recte translatus. Arbitrabar olim illum ita legendum: *thaz zam in ſoſcono*, hoc decebat illos tam eleganter. Aſt, cum uterque Codex habeat: *thar zamun* verto: *Tunc conjunctim tam pulcre.* Scherz.

Digitized by Google

Paſtores loquebantur ad invicem. Luc. 2.

CAP. XIII.

1 SPrahun tho thie hirta,
thie ſelbun fehe uuarta;
Si ahtotun thaz imbot,
thiu ſelbun engiles uuort.
„ Ilemes nu alle — Tranſeamus Bethlehem. 5.
„ zi themo kaſtelle.
„ Thaz uuir ouh mit then 2 gouuon
„ thaz Gotes uuort ſcouuon.
„ Thaz druhtin duan uuolta,
„ int iz hera in uuorolt ſanta. 10.
Ja ougta vns zi eriſt thaz gibot,
ther ginadigo Got.
Tho fuarun ſie ilenti, — Et venerunt feſtinantes.
joh filu gahonti.
Irhuabun ſie ſih filu frua, 15.
ſie 3 thatun harto 4 tharzua.
So ſie tho thara quamun,
thia muater giſahun,
In ira barm ſi ſazta,
barno beziſta. 20.
Joh ther ſiu thara fuarta,
ther iro zueio 5 huata;
Thaz ſcolta ſin binoti,
thaz er in thionoti.
Giſahun ſie thaz uuort thar, 25.
joh irkantun iz ſar, — videntes autem cognoverunt,
Thaz thie engila in irougtun,
thar ſi thes fehes goumptun.
Alle 6 the iz gihortun,
harto ſi iz intrietun, 30.
Joh forahtun mer ouh habetun,
ſo thie hirta thiz giſagetun.
Thiu muater barg mit feſti — Maria autem conſeruabat omnia.
thiu uuort in iru bruſti.
In herzen mit githahti 35.
thiz 7 ebeno ahtonti,
UUio thiu uuort hiar gagantin,
thiu er foraſagon ſagetin.
Joh thiz al mit gizami,
joh thara zua biquami. 40.
Fuarun ſar thes 8 ſindes 9
thie hirta heimortes.
Thero uuarono uuorto
blidtun ſie ſih harto.

Sie

Loquebantur tunc Paſtores,
qui pecus cuſtodiebant:
Attendentes hoc mandatum,
& illa Angeli verba;
Feſtinemus nunc omnes
ad caſtellum.
Ut & nos cum alacribus
DEI verbum videamus.
Quod Dominus facere voluit,
& illud huc in mundum miſit,
Imo exhibuit nobis primum hoc mandatum
benignus DEVS.
Tunc ibant feſtinantes
& multum properantes,
Surrexerunt multum mane,
urſerunt vehementer.
Cum advenirent,
Matrem videbant.
In ſuum gremium ponebat
Natum optimum.
Et (illum) qui eos adduxerat (Joſeph)
qui ambos cuſtodiebat;
Hoc debebat eſſe de jure,
ut is eis ſerviret.
Viderunt verbum tunc,
& agnoverunt illico,
Quod angeli eis annunciaverant,
cum pecus paſcerent.
Omnes, qui id audierunt,
valde mirati ſunt de eo,
Et metum magis ceperunt,
cum Paſtores hoc narrarent.
Mater abſcondebat firmiter
hæc verba in ſuo pectore,
In corde cum meditatione
hæc accurate penſitans,
Quomodo verba hîc evenerunt,
quæ ante Prophetæ dixerunt.
Atque hæc omnia cum decore
etiam nunc advenerunt.
Ibant ſuam viam
paſtores domum.
Verorum verborum
gaudebant vehementer.

Omne

Ad CAP. XIII.

1) Pro : *ſprahun*, Cod. Vind. habet : *ſpracbun.*

2) Pro : *gouuon* legendum quondam videbatur : *ougon, oculis.* Roſtgaardius conjicit legendum eſſe : *goumon;* ſed cum uterque Codex habeat : *gouuon*, uti Flacius, & hæc vox commodam admittat Interpretationem, nihil mutandum arbitror. Verto autem hunc & ſequentem verſum ita :

Ut nos etiam cum pagis (id eſt : incolis pagorum hujus territorii)
Dei verbum (impletum) *videamus.* Scherz.

3) Pro *thatun* uterque Codex habet : *thabtun*, i. e. *cogitabant.* Scherz.

4) Pro : *thar* Vind. habet : *thara.*

5) Pro : *huata* uterque Codex habet *huatta.*

6) Pro *the* uterque Codex habet : *thie.*

7) In Cod. Vind. & Flac. eſt : *ebono*, quæ vox etiam infra occurrit IV, 28, 8. *Scherz.*

8) In Cod. Vind. eſt : *finthes.*

9) In Cod. Vind. & Vat. in margine legitur : *& reverſi ſunt Paſtores.*

10) Pro

Sie iz allaz thar irkantun,
so thie engila ingizaltun.
Thes lobotun sie [10] io gilicho
[11] druhtin guallicho.

Omne id cognoverant,
quod Angeli eis dixerant.
De hoc laudarunt illi simul
Dominum glorioſe.

De Circumciſione pueri, & de [1] Purificatione Sanctæ Mariæ. Luc. 2.

Cap. XIV.

SO ther [2] aht dag sih tho ougta,
thaz siu thaz kind sougta,
Tho scoltun [3] sie mit uuillen
then uuizzod irfullen.
Then situ ouh, then [4] io thie altun
fordoron irfultun.
Thes namen uuestun [5] se ouh gimant, [6]
hiazun 'nan heilant.
So ther engil iz gizalta, quod vocatum est ab Angelo.
int in iz zeigota,
Er si [7] zu theru giburti
thes kindes haft uuurti.
[8] Ist uuola so gimeinit,
uuanta er [9] thiu liut heilit.
Ther engil kundta iz er tho sar,
jo gispunot ist [10] ther namo thar.
UUizod thero liuto Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ.
gibot in filu noto:
Thaz uuir ouh nu mit uuillen
jo emmizigen fullen.
So [11] uuelich uuib so uuari,
thaz [12] thegankind gibari;
Thaz si vnreini thera giburti
fiarzug dago uuurti,
Sih innan thes [13] inhabeti,
in themo Gotes hus ni betoti.
After thiu thanne sar
giougti thaz kind thar.
Thaz kind ouh thaz uuurti
fon gommannes giburti.

CUm octavus dies appareret,
postquam illa puerum lactaret,
Tum debebant cum voluntate
legem implere,
Moremque, quem etiam prisci
Majores implebant.
Nominis erant isti etiam memores,
Nominabant eum Salvatorem.
Quod Angelus dixerat,
& ipsis indicarat,
Priusquam ad pariendum
puerum conciperet.
Est bene ita significatum,
namque is homines salvat.
Angelus nunciarat hoc antea statim,
ac suggestum erat nomen ejus.
Lex horum hominum (Judæorum)
præcipit eis studiosissime:
Quæ nos quoque jam voluntarie
& assidue implemus.
Quæcunque mulier ita fuerit,
ut primogenitum infantem pepererit;
Ut immunda (ob) partum
per quadraginta dies fieret:
Se interea domi contineret,
in Domini domo non oraret;
Postea illico
exhiberet infantem istic.
Infantem equidem, qui erat
ex viro progenitus.

14 Bi- *Ideo-*

10) Pro *io gilicho*, Vind. tantum habet: *gilicho.*
11) Ultimum versum redderem: *Dominum glorioſum.* Scherz.

Ad Cap. XIV.

1) Pro: *purificatione* uterque Codex habet: *purgatione.*
2) Loco *aht dag* Vind. habet *antag.* Vat. *andag.* Schilterus hîc notat, quod Freherus retineat hîc & c. 9, 11. *an tag, ant dag, dies octavus,* quasi *an, ant, octo* denotet: putatque ipse legendum esse, *ther aht tag*, loco eorum, quæ habet Flacius. Sed vid. supr. notata ad I, 9, 11. *Scherz.*
3) Pro *sie* Cod. Vind. & Vat. habet *siu.*
4) In ℣. 5. C. Vind. non habet vocem *io.*
5) Pro *se* Cod. Vind. habet *sie.*
6) Vers. 7. aliter vertendum arbitror, quia *uuestun* non idem est ac *erant*, sed significat: *sciebant.* Vnde eundem ita verto: *Nominis etiam sciebant spem.* Sane *giuuant* esse legendum Cod. Vind. suadet, qui consentit Flaciano. *Scherz.*
7) Cod. Vind. habet *zi deru.* Vat. *zi theru.*
8) Vers. 13. redde: *est bene ita nominatus.* Scherz.
9) Pro *thiu liut* Vind. & Vat. ut & MS. Flac. habent: *then liut*, i. e. populum. *Scherz.*
10) M. Freherus pro *therna*, (quod Flacius habet) emendat: *ther namo thar*, quod & Homœoteleuton confirmat. Vnde *gispunot*, non à *spunne*, sed *gispuoni*, Suggestio. Schilter. Freheri lectionem firmat Codex uterque. *Scherz.*
11) Pro: *uuelich* uterque Cod. habet: *uueblib.*
12) Vers. 22. in versione omittendum erat vocabulum: *primogenitum.*
13) Pro *inhabeti* Codex uterque, ut & Flac. MS. legit: *ni habeti*; unde ℣. 25. & 26. ita sunt vertendi:

Ut interim hoc abstineret,
Ne in templo Dei preces funderet.
Scherz.

14) Fre-

Digitized by Google

14 Bithiu ni durafun thera ſun,
thiu thiarna noh ther ira Sun.
Si quam thoh ſo ſie ſcolta,
ſo ther 15 uuizodiz gizalta.
16 So thia fart iru ni uueri tun.
thia daga, thie uuir nu ſagemun;
Siu fuaron fon theru burg uz,
zi themo druhtines hus.
Thes gibotes 17 ſin githantun,
thaz kind ouh thara brahtun.
UUanta uuas iz thegan kind
thes uuibes eriſta kind.
Ih ſcal iu ſagan uuuntar:
iz uuas Gotes ſuntar,
Thaz ſiu ouh furi thaz kind ſar,
18 opphorotun Gote thar,
So ther Uuizod hiaz iz machon,
19 zua dubono gimachon.

Ideoque non indigebant hujus expiationis
hæc virgo nec ejus filius.
Veniebat ſicut debebat,
ut lex id referebat.
Itaque hoc iter ipſis non prohibebant
dies illi, quos diximus.
Proficiſcebantur â civitate
ad Domini domum.
Præcepti ipſius memores,
puerum quoque eo ferentes.
Nænque erat is primarius infans
mulieris primogenitus.
Debeo vobis dicere mirabilia,
quæ erant DEI peculiaria;
Ut ipſi etiam pro puero ſimul
offerrent DEO hic:
Uti lex jubebat id facere,
duas columbas apte.

De Obviatione & Benedictione Symeonis. Luc. 2.

CAP. XV.

THar uuas ein man alter
zi ſalidon gizalter:
Er uuas thiononti thar
Gote filu manag iar;
Er uuas goteforath al
joh rehto er lebeta uberal;
Beitota er thar ſuazo,
thero druhtines giheizo.
Ther Gotes Geiſt ther imo 1 ana uuas
ther gihiaz imo thaz,
Thaz 2 Chriſtus er druagi in henti,
er ſines dagas enti.

Et ecce homo erat in Hieruſalem cui nomen Symeon.

Reſponſum acceperat Symeon a Spiritu Sancto.

HIc erat *Vir Senex*
inter beatos numeratus,
Is erat ſerviens ibi
DEO permultis annis!
Erat DEum timens omnino
& recte vivebat per omnia;
Exſpectabat hic dulciter
Domini promiſſionem.
DEI Spiritus, qui ſuper eum erat
promiſerat ipſi hoc,
Quod Chriſtum portaturus ſit in manibus
Ante ſuæ vitæ finem:

Er

Nec

14) Freherus emendat:

Bithiu ni drafun tharaſun,
Quare non neceſſe habebat eo ire.

Sed *tharaſun* non ſignificat terminum *illuc*, ſed *huc*, idem quod *daher*, ut II, 7. 11. nec adeſt verbum, quod *ire* exprimat. *Schilter.* Pro Freheri Lectione militat uterque Codex, & MSC. etiam Flacianum: *tharaſun* autem ſignificare idem, ac *illuc*, *eò*, patet ex ipſo noſtro Otfrido. Ita II, 9, 80. de Abrahamo filium Iſaacum ad locum cædis deſtinatæ deducente dicitur:

Fuart er ſar tho tharaſun
Then ſelbon ſinan drut ſun.
Ducebat mox tunc eò (in locum cædis)
Illum ſuum charum filium.

Adde V, 18, 12. ubi de Chriſto in cœlum aſcendente legitur:

So er hinafuar nu tharaſun,
Uti abiuit (aſcendit) *nunc* eò.

Mylius in Archæologo Teutone p. m. 163. habet: *Tharaſun* Otfrido *illuc*; à *thar ibi* & *ſun*, particula ſignificante *motum ad locum.* theter Britannis idem, nec ad rem facit, quod in textu nullum adſit verbum, quod *ire* exprimat: nam τὸ *ire* ſæpiſſime per ellipſin omittitur & ſubintelligendum eſt; ita dicimus adhuc hodie: *ich darff nicht dahin*, quod idem eſt ac, *non cogor, vel etiam, non licet, eò, ire.* ubi etiam *gehen, ire* ſubintelligitur. *Scherz.*

15) Pro *uuizod.* Cod. Vind. habet: *Ullizzod*, Verſ. 34. ita reddo: *Uti lex id dicebat ſeu jubebat.* Scherz.

16) Verſus 35. & 36. aptius forte ſic transferuntur:

Cum iter hoc (ſc. ad templum) *ipſi non prohiberent,*
Dies illi, de quibus modo locuti ſumus.

Id eſt, cum dies illi quadraginta effluxiſſent. *Scherz.*

17) Verſ. 39, pro *ſiu* Cod. Vind. habet *ſiu* illi ſc. Parentes. *Scherz.*

18) Cod. Vind. & Vat. habent: *opphorotin.*

19) Verſus 47. ita eſt reddendus: *duas columbas conjuges*, ſeu *par columbarum.* In Verſione Tatiani cap. 7. §. 3. *Inti thaz ſie gabin obphar, after thiu giquetan iſt in euuû Truhtines zua* gimachun *turtilutubun edo zuei tubielin; Et ut darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in Lege Domini,* par *turturum, aut duos pullos columbarum.* vid. Palthen. ad Tat. pag. 309. *Scherz.*

Ad CAP. XV.

1) Pro: *imo ana uuas*, Cod. Vind. habet tantum: *mo ana uuas. mo* pro *imo*, per ἀφαίρεσιν ſæpiſſime ponitur. Mallem reddere: *ana uuas*, per: *inerat.* Scherz.

2) Pro: *Chriſtus*, Cod. Vind. habet: *Kriſt.*

3) Cod.

Digitized by Google

Er [3] thothes io ni choreti,
er er then throſt habeti:
Thiu uuihi Gotes Geiſtes
giuuerota inan thes giheizes.
[4] Tho quam ther ſaligo man,
In ſinen dagon uuas iz fram,
In hus, thaz ih nu ſageta,
thar er emmizigon betota.
Muatar thiu guata
thaz kind ouh thara fuarta,
Thar gaganta in gimuato
Symeon ther guato;
[5] Gineig er imo filu fram,
joh huab inan in ſinan arm,
Tho ſprah ouh filu blider,
ther alto ſcalc ſiner.
„ Nu laziſt thu mit fridu ſin, Nunc dimittis.
„ ſo gihiaz mir io thaz uuort thin,
„ Mit dagon ioh ginuhtin,
„ thinan ſcalc, druhtin.
„ UUanta thiu min ougun
„ nu thaz giſcouuotun:
„ Thia heili thia thu uns garotos,
„ [6] er thiu uuorolt uuorahtos.
„ [7] Lioht thaz thar ſcinit,
„ inti alla uuorolt rinit.
„ Joh guallichi githiuto
„ therero Lant liuto.
UUuntoroto ſih tho harto, Erat Pater JEſu & Maria mirantes.
thiu Muater thero uuorto,
Thiu allen then [8] ſtunton
giſprochano uuurtun.
Joh ther thar uuas in uuani
thes kindes fater uuari,
Bithat er ſiu io gilicho,
filu forahtlicho.
Tho uuihta ſiu ther alto,
thar forna iu ginanto,
Joh ſprah ouh zi theru muater
ther foraſago guater:
„ Nim nu uuort minaz
„ in herza Magad thinaz,
„ Joh huges harto vberal,
„ thu thiarna theih thir ſagen ſcal:

Nec mortem experturus,
antequam ſolatium haberet:
Benedictio DEI Spiritus
implevit ipſi promiſſum.
Tunc veniebat beatus vir
in ſuis diebus erat procul provectus (i. in ultima ejus ſenecta)
In domum, quam modo dixi,
ubi aſſidue orabat.
Mater illa bona
puerum etiam adducebat;
Hîc obviabat ipſis gratioſe
Simeon ille bonus,
Inclinatus ipſi è longinquo,
& tollebat ipſum in ſuum brachium,
Tunc dicebat multum lætabundus,
ſenex ſervus ejus:
Nunc dimittis in pace eſſe,
quod promiſit mihi verbum tuum,
Dierum jam ſaturum
tuum ſervum, Domine.
Namque hi mei oculi
jam id viderunt.
Salutem quam nobis præparaſti,
antequam mundum creaſti.
Lumen quod lucet,
& omnem mundum illuminat.
Et gloriam illuſtrem
hujus provinciæ populi.
Mirabatur hîc vehementer,
Mater iſta verba
Quæ omnibus his locis
dicebatur.
Etiam is, qui erat in opinione,
pueri pater (quod) eſſet,
Conſiderabat ea ſingula
multum obſtupeſcendo.
Tunc benedicebat eis ſenex,
antea vobis nominatus,
Et dicebat ad Matrem quoque
ille Propheta bonus:
Accipe nunc verbum meum
in cor, Virgo, tuum,
Et perpende valde per omnia,
Virgo, quæ tibi dicere debeo:

„ Thiz

Hic

3) Cod. Vat. habet: *tothes.*

4) Juxta ℣. 17. Codex Vind. in margine habet: *Et venit in Spiritu in templum.* Vatic. exhibet: *Et venit Spiritus in templum.*

5) Verſum 25. Stadenius in Explic. Voc. Germ. Bibl. p. 455, reddit commode: *Er neiget ſich tief vor ihm.* Scherz.

6) Pro: *er thiu* Cod. Vind. habet: *er du* Vaticanus autem: *er thu, antequam tu.* Scherz.

7) Græc. εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, in revelationem Gentium. Vetus translatio Teutonica MS. *ein liecht zu offenbarunge der Heyden.* h. e. lux, quæ revelabitur gentibus, den Heyden. Sic S. Petrus *I. Epiſt.* 2, 19. ſi quis διὰ συνείδησιν Θεοῦ *propter conſcientiam DEI ſuffert moleſtias.* i. e. *propter conſcientiam DEO* cognitam, vel ob conſcientiam innocentiæ Deo notæ, vel ob conſcientiam, qua Deo verſamur, ut S. Paulus loquitur *Act.* 23. 1. i. e. coram Deo. Ita lux mundi coram gentibus revelanda, non abſcondenda ulterius, ut luceat omnibus. *Matth. V, 15.* Itaque noſter per *illuminare* interpretatur, per Synecdochen effectus pro cauſa. Sicut & φωτίζω Græcis, & revelare & illuminare denotat. *Joh. I, 19.* τὸ φῶς ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον. Quod Joach. Camerarius in Vita Georgii Princ. Anhalt. §. X. ita παραφράζει: *Accenſa lux eſt veritatis cœleſtis ſermone Dei, in tenebris mundi hujus, & propoſita ad omnium illuminationem in natura noſtra, quam Filius Dei induens corpus humanum ſibi adjunxit. Eamque intuentes non aberrant: averſantes autem, aut conniventes, in maxima mala & interitum ipſum deferuntur & ruunt.* Addo: Qui luce hac abutuntur ad licentiam & ſecuritatem peccandi, eorum candelabrum removebitur. Joh. Apoc. 2, 5. & ſervus ſciens voluntatem domini, nec faciens, duplici pœna plectetur.

8) Verſ. 43. pro *ſtunton* Cod. Vind. habet *ſtuntun.*

„ Thiz kind iſt vntar manne Ecce poſitus eſt hic in ruinam.
„ zi manegero falle:
„ Joh then z'irſtantniſſe,
„ [9] thie zi libe ſint giuuiſſe. 60.
„ [10] In ceichan filu hebigaz Et in ſignum cui contradicetur.
„ tho firſprichit man thaz.
„ Thiu fruma iſt hiar irougit,
„ [11] ſo uuemo iz ni giloubit.
„ Druhtin iſt er guater, 65.
„ [65] joh thiarna iſt ouh ſin muater,
„ [12] Er tod ſih anauuentit
„ in themo thritten dage irſtentit;
„ Ferit er' ouh thanne
„ vbar himila alle, 70.
„ Vbar ſunnun lioht,
„ joh allan theſan uuorolt thiot.
„ Er quimit mit giuuelti
„ ſar ſo iſt uuarolt enti;
„ In uuolkon filu hoho, 75.
„ ſo ſcouuon uuir 'nan ſcono.
„ Mit imo iſt ſin githigini,
„ joh engilo menigi.
„ Er habet thar, ih [13] ſagan thir thaz,
„ thing filu hebigaz. 80.
„ Offan duat er [14] tharo,
„ thaz uuir nu helen hiare.
„ Iſt iz ubel odo [15] uuar,
„ vnforholan iſt iz thar.
„ Thie vngiloubige, 85.
„ thie abahont iz alle.
„ Firſprechent io zinoti
„ [16] thie uuundarlichon dati.
„ Joh [17] uuuntont ferah thinaz
„ uuaffan filu uuaſſaz. 90.
„ Bitturu pina Et tuam ipſius animam.
„ thia ſelbun ſela thina.
„ Thu ſihis ſun liaban.
„ zi martolonne ziahan.
„ [18] So riuzit thir thaz herza, 95.
„ thuruh mihila ſmerza.

Hic puer eſt inter homines
in multorum ruinam.
Et his in reſurrectionem,
qui vitæ æternæ ſunt certi.
In ſignum multum grave
etſi contradicitur ei.
Hoc bonum hic apparuit,
cuilibet non creditum.
Dominus eſt ille bonus,
& Virgo ejus mater.
Is mortuus revertetur,
in tertia die reſurget;
Aſcendet etiam exinde
ſupra cœlos omnes.
Supra ſolis lumen,
& omnes mundi gentes.
Is veniet cum potentia,
quamprimum erit mundi finis.
In nubibus prealtis,
videbimus ipſum pulchrum.
Cum ipſo erit ejus ſatellitium,
& Angelorum multitudo:
Exercebit ibi, ego dico tibi hoc,
placitum multo graviſſimum.
Apertum faciet ibi,
quod nunc celamus hic.
Sive ſit malum ſive verum
manifeſtum erit ibi.
Infideles
rejicient id omne
Contradicent imo vehementer
miraculoſis factis his.
Et vulnerabit animam tuam
enſis multum acutus.
Acre tormentum
eandem animam tuam.
Videbis filium dilectum
ad martyrium trahi:
Tunc rumpetur tibi cor
per ſummum dolorem.

„ Thar *Tunc*

9) *Giuuiſſe zi libe, certi de vitâ,* ſc. æternâ acquirendâ. Certitudinem hanc ſalutis S. Paulus ita docet, ad Epheſ. I, 13. Poſtquam credidiſtis in Chriſtum obſignati eſtis Spiritu Promiſſionis ſancto, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ. Vid. Cap. VI. Tractatus noſtri de Paction. Diuini juris §. VI. *Scherz.*

10) Signum, ſcil. ſalutis; uti ſerpens in deſerto. Joh. 3, 14. Quod non ab omnibus recipitur, ſed reprobatur. Signum Filii Hominis eſt ipſe Filius. Matth. 24, 30. *Schilter.* Cod. Vind. habet: *zeichan*, pro: *ceichan.*

11) *So uuemo.* Forte rectius: *ſo uuem ſo*, h. e. cuilibet. Vel, *ſo uuer ſo, quilibet id non credit,* Sic ſupra I, 3, 66. *ſo uuerſo, quilibet, ſo uuas ſo, quodlibet.* V, 8, 20.

12) Verſum 67. ita redde: *Ille à morte ſe eripiet, liberabit.* Scherz.

13) Pro: *ſagan* Cod. Vind. & Flacius habent: *ſagen.*

14) Pro: *tharo* uterque Cod. habet *thare.*

15) In ℣. 83. *Uuar*, idem eſt ac *bonum.* Scherz.

16) Pro *thie* in Cod. Vind. legitur: *thio.*

17) *UUuntot* habet Cod. Vind.

18) Verſus 95. aliter eſt vertendus: *Riuzen* enim non eſt *rumpere*, reiſſen, ut B. Schiltero viſum eſt, ſed *flere, plorare.* Quo Senſu *riuzen, riazen, riozen* tum apud alios, tum apud Otfridum occurrit. De Chriſto ad ſepulchrum Lazari accedente dicit noſter infra III, 24, 25.

Quam tho Drubtin unſer
Thara riazanter.
Acceſſit Dominus noſter
Ibi plorans.

Et III, 1, 25.

Riuzit *mir thaz herza*
Thaz duat mir iro ſmerza,
Plorat *mihi cor*
Hoc facit mihi illorum (peccatorum) *dolor.*

In Verſ. Tat. c. 23. §. 3. eſt: *Ulle ju thie nu labbet bithiu uuanta ir uuofet inti* riozet; *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis;* hinc *roz, flebat, lacrymas fundebat* infra V, 7, 2. Unde apparet in vanum dici, quæ habet Palthenius ad Tat. p. 352. Cæterum hos verſus ita ego verto:

Tunc plorabit *tibi cor.*
Propter magnum dolorem. Scherz.

19) Pro

Digitized by Google

„ Thar ſprichit filu manno,
„ thaz ſe er [19] in halun lango.
[20] Giborgan in diu manne, Ut revelentur ex multorum cordibus.
al ougit es ſih thanne. 100.

Tunc eloquentur multi homines,
quæ celarunt ante ſibi diu.
Occultum in hominibus
omne oſtendet ſe exinde.

De Anna [1] Prophetiza. Luc. 2.

Cap. XVI.

ANna hiaz ein uuib thar, [2]
ſi thionata thar manag Jar.
Alt uuas ſi iaro
joh filu manegero.
Si uuas foraſagin guat 5.
zi Gote rihta [3] ſinu muat.
UUitua gimuati,
gihialt ſi fram thio guati
Sid ſi tharben bigan Vixerat cum vito ſuo ſeptem annis. 10.
thes liobes [4] z'iro gomman,
So [5] habeta ſi in githahti,
uuar ſi then droſt ſuahti.
Zi themo Goteshus fuar ſi ſar, [6]
jo [7] leitta s'iro daga thar.
[8] Riuta thar thaz ira ſer, 15.
ni ruahta gommannes mer,
Deda ſi tho then githanc
zi Gotes thionoſte ana uuanc,
Joh thionota io gilicho
thar Gote [9] driunlicho. 20.
Si allo ſtunta betota,
ioh filu [10] oh faſteta:
Gottes uuillen huatta,
ioh [11] dionoſt ſinoz uuahta,
Dages inti nahtes 25.
fleiz ſi thar thes rehtes.

In

ANna dicebatur mulier ibi.
quæ ſerviebat iſthic multis annis.
Provecta erat annis,
iisque permultis.
Erat prophetiſſa bona
ad DEVM dirigebat ſuam mentem.
Vidua tranquilla
tenax erat maxime boni (juſti)
Poſtquam carere cœperat
dilecto honorato marito:
Habebat in cogitatione,
unde ſolatium quæreret.
Ad Dei domum ibat illico.
& ducebat ſuos dies ibi.
Pœnitebat ibi de commiſſis valde,
nec curabat virum ulterius.
Faciebat (hic) cogitationes (ſuas)
ad Dei cultum ſine ceſſatione,
Et ſerviebat æqualiter
ibi DEO trinuni.
Singulis horis orabat,
& multum jejunabat:
DEI voluntatem cuſtodiebat,
& cultui ſuo invigilabat,
Die noctuque
ſtudebat hic recto.

In

19) Pro *in halun* Cod. Vind. imò ipſe Flacius habet *iu halun*, & rectiſſime quidem: redde itaque Verſum 98. hunc in modum: *Quod antea Vos celarunt diu.* Scherz.

20) Verſum 99. & 100. ita exhibet Cod. Vind:

Giborgan nid in manne
Al ougit er ſih danne.

Quod ita transfero:

Occultum odium in hominibus
Omnino manifeſtabit ſe tunc. Scherz.

Ad Cap. XVI.

1) Pro *Prophetiza* MS. Flacianum habet: *Prophetizza*; aſt rectius God. Vind. *Prophetiſſa.*

2) In margine juxta Verſum primum pone ex Cod. utroque: *Et erat Anna Prophetiſſa.* Scherz.

3) Pro *ſinu* ſubſtitue ex Cod. Vind. *ſi iru.* Flacius habet: *s'iru.* Scherz.

4) Pro *z'iro* Cod. Vind. diſtincte: *zi iro.*

5) Pro *habeta* Cod. Vind. exhibet; *habata.*

6) In Cod. Vind. & Vat. ad marginem Verſus 13. extat: *Non diſcedebat de templo.*

7) Pro: *leitta s'iro* Codex Cæſareus habet: *leita ſi iru.*

8) Pro: *Riuta* Flacius habet: *Kuinta.* Sed legendum ex Cod. utroque: *Kumta: Kumen* idem eſt ac *flere*, hinc noſter infra IV, 26, 58. verba Chriſti: *Filiæ Jeruſalem nolite flere ſuper me*, ita exprimit:

Ni riazet ir thaz minas lib,
Ni kumet tod minan.

Non plorate meam vitam,
Nec flete mortem meam.

Ita V, 7, 37. Angelus ad Mariam, ob non inventum in ſepulcro corpus Chriſti plorantem, ita alloquitur.

UUib ziu kumiſt thar,

quo ipſo verba marginis; *Mulier quid ploras?* exprimuntur. Belgis: *kuymen*, eſt gemere, vid. Kiliani Etymol. Verſus itaque 15. hunc in modum eſt traducendus:

Deplorabat ibi ſuam infelicitatem. Scherz.

9) *Driunlicho* non habet Codex Vindob. ſed: *driulicho*, quod idem eſt ac, *fideliter*, *treulich*, ita ſupra I, 3, 90. *gidriuuen* habuimus pro *fidelibus.* Scherz.

10) Pro: *oh* legendum eſt: *ouh*, quod habet Cod. Vind.

11) Pro *dionoſt ſinaz uuahta* uterque Codex habet: *thionoſt ſinaz uabta.* Ipſe etiam Flacius legit: *uabta*, quod idem eſt ac: *ſervitium ejus exercebat.* Pro *Uabta* hodie dicimus *übte.* vid. I, 12, 58. *Scherz.*

Digitized by Google

In iugundi uuard ſi uuitua:
mit thiſu [12] ir altera
Tho quam ſi in theſen ſtunton
[13] th'ih zalta bi then alton.
[14] Thaz [15] kindlin ſi thar giſah,
ioh lob ouh [16] druhtine ſprach.
Si kundta tharſo s'z uuas,
thaz in thiu fruma queman uuas.
Salida zi libe,
gommann int uuibe,
Alte ioh iunge,
[17] in thiu er tharzua githinge,
Niotot er ſih libes,
joh euuiniges liobes.
So ſiu tho thar irfultun,
ſo in thio buach gizaltun,
Sie flizzun ſarthes ſinthes
thes iro heiminges.
Thaz [18] kinda uuahs vntar mannon
ſo lilia vntar thornon.
So bluama thar in crute,
ſo ſcono theh zi guate.
UUizzi thehe 'mo ana ſar,
thaz uuas [19] gilumflih in uuar.
Sih uuisduames irfulta,
ſo Gotes Sun ſcolta.
Gotes Geiſt imo anauuas,
ni [20] tharftu uuuntoron thaz:
[21] UUanta iz uuas imo ana henti
zi ſineru giuuelti.

Et hac ipſa horâ ſuperveniens.

Et ut perfecerunt omnia,

Puer autem creſcebat.

In juventate fiebat vidua:
in ſenectute hac ſua
Veniebat hac hora,
quam dixi de ſene (Simeone)
Puerum ibi videbat,
& laudem DEO dicebat.
Prædicabat hic quod erat,
quod eis ſalus veniſſet,
Salus vitæ,
viris & fœminis,
Senibus & juvenibus.
& quem is ad hoc invitet,
Fruatur vitâ
& æternâ gratiâ.
Quum itaque perfecerunt,
quæ in libro (ſacro) relata ſunt,
Operam dabant itineri
ad ſuam patriam.
Puer creſcebat inter homines
ut lilium inter ſpinas,
Ut flos in herba (gramine)
ſic pulchre prævalebat in bonum.
Intelligentia accreſcebat ipſi ſtatim,
hoc erat congruum profecto.
Se ſapientia implebat,
prout DEI filius debebat.
DEI ſpiritus in ipſo erat,
nec opus (eſt) mirari hoc:
Nam id erat ipſi in manibus,
in ſua poteſtate.

---

12) Pro *ir altera* Codex Cæſareus habet: *ir alteta.* Melius Vaticanus conjunctim: *iralteta*, i. e. *cum hoc*, ſeu *in hoc ſtatu* ſc. Viduitatis *conſeneſcebat.* Scherz.

13) Pro: *th'ih* Cod. Vind. diſtincte habet: *thi ih.*

14) Verſum 29. & 30. ita reddo:

Tunc veniebat illa eo tempore,
Quod nominavi, ad Senes.

nempe ad Simeonem; ut & Joſephum ad Mariam, qui reſpectu Chriſti, recens nati, Senes dicuntur. *Scherz.*

15) Pro: *kindlin* Cod. Vind. ſiſtit: *kindilin.*

16) Pro: *drubtine* idem Cod. habet: *drubtines.*

17) Verſum 38. & duos ſeqq. ita transfero:

Siquidem eò contendat, laboret,
Gaudet ille vitâ
Et æternâ gratiâ.

In thiu pro *ſiquidem*, etiam occurrit infra IV, 19, 24. ubi legitur: in thiu *ſies fragen wolles*, ſiquidem modo *illos interrogare velis. Githingen* eſt *contendere, laborare, collimare aliquo.* Ita legitur infra IV, 37, 65.

Job uuir thaz mari bringen,
Then thara zua githingen.
Ut etiam hujus rei nuncium afferamus,
Illis, qui eò contendunt.

Eodem ſenſu, *thingen* uſurpatur III, 1, 47. ubi legitur:

Ih muaz thingen *zi thiu.*
Debeo contendere, allaborare *eò.*

Nioton, eſt *gaudere, delectari, frui, nieſzen, genieſzen.* Infra V, 6, 27. occurrit: *Niot*, pro *gaudio, delectatione*, apud Willeram. II, 4. eſt: *Niedet mich, delectat me*, apud eundem II, 21. *aller niudeſt, ſuaviſſimum.* Hodie ſupereſt: niedliche ſpeis, cibus delicatus, ſuavis. *Scherz.*

18) Pro: *kinda uuahs*, uterque Codex, imò & MSC. Flacianum habet: *kind uuuahs.*

19) Cod. Vind. habet: *gilumplih.*

20) Pro: *tharftu* Cod. Vind. habet: *thar ſi thu.*

21) Pro: *uuanta* Cod. Vind. habet: *uuant.*

Digitized by Google

De Stella & Adventu Magorum, Matth. 2.

CAP. XVII.

N'iſt man nihein in uuorolti,
thaz ſaman al irſageti
UUio manag uuuntar uuurti
zi theru druhtines giburti,
Bi thiu thaz ih irdualta,
thar forna ni gizalta,
Scal ih iz mit uuillen
nu ſumaz hiar irzellen.
Thoh druhtin [1] Chriſtus giboran uuard,
thes mera ih ſagen nu [2] nit thar,
Thaz blidi uuorolt [3] uuurti
theru ſaligun giburti.
Thaz ouh gidan uuurti,
ſi in euuon ni firuuurti,
Iz uuas iru anan henti,
tho det es druhtin enti.
Tho quam [4] oftana in thaz lant,
[5] thie irkantun ſunnun fart.
Sterrono giruſti,
thaz uuarun iro [6] liſti.
Si [7] eiskotun thes kindes
ſar io thes ſindes
[8] Jo kundtun ouh tho mari,
thaz er ther kuning uuari.
UUarun fragenti,
uuar er giboran uuurti.
Joh batun io zinoti,
man in iz zeigoti.
Si zaltun ſeltſani,
joh zeihan filu uuahi,
UUuntar filu hebigaz,
uuanta er ni horta man thaz,
Thaz io fon magad burti
man giboran uuurtti.
Inti ouh zeichan ſin ſconaz
in himile ſo ſcinaz.
Sagetun, thaz ſie gahun
ſterron einan ſahun,

Cum natus eſſet JEſus in Bethlehem Judæa.

Joh

NOn eſt quisquam in mundo,
qui ſimul omnia enarret,
Quam multa mirabilia facta
in Domini nativitate.
Ideoque, quod ego tardavi,
ſupra nec recenſui,
Debeo ego libenter
nunc aliqua hic enarrare.
Cum Dominus Chriſtus natus eſſet,
(de quo plura dicere amplius non eſt)
Ut gaudens orbis fieret
de beata nativitate.
Ut etiam (ſatis) factum foret,
ille (mundus) in ævum ne periret:
(Ut) eſſet ei in manibus,
cum faceret id Dominus ad exitum (adimpleret)
Tunc veniebant (Magi)
qui recognoſcebant ſolis ortum:
Stellarum poſitus,
hæc erant ipſorum artes.
Hi ſcrutabantur puerum
imo & viam
Prædicabant quoque tum publice,
quod hic Rex ille eſſet;
Erant interrogantes
ubi is naſciturus eſſet.
Et petebant anxie
ut ipſis indiceretur.
Narrabant mirabilia,
& ſigna multa memorabilia,
Miracula multa magna;
nam ante nunquam audita ea,
Ut ita â virginis partu
homo natus eſſet,
Atque & ſignum ejus pulchrum
in cœlo ſic appareret.
Dicebant: quod ſubito
ſtellam aliquam vidiſſent;

Imo

Ad CAP. XVII.

1) Pro: *Chriſtus* Codex Vindob. habet: *Kriſt*; id quod alibi etiam ita eſt.

2) Pro *nit thar* Cod. Vind. & Vat. habent: *ni tharf.*

3) Recte τὸ *uuurti* hic Schilterus reddit per τὸ *fieret*; *wurde* hodie dicimus. Perperam autem hunc verſum ita transfert Loccenius in Antiquitatibus Sueo-Gothicis cap. 20. *Lætum mundi germen.* Quaſi *uuurti* eſſet ſubſtantivum, & *herbam germen* hic ſignificaret. *Scherz.*

4) Pro *oftana* Freherus legit: *oſtana*, Orientales. Certe non reputavit Eccleſia Francica & Alemannica Magos fuiſſe Reges, ſed ſapientes. ℣. 82. h. Quæ traditio forte inde habet originem, quod quod Marcellinus tradit lib. XXIII. ſeptem Magos Imperium Perſarum occupaſſe; de quo vid. Val. Max. lib. I. c. 9. Rutgers lib. I. var. 8. *Oſtana* autem videtur non eſſe Nomen, ſed adverbium, *von Oſten*, *ab Oriente*. vid. Tatian. cap. 8. §. 1. *Schilter.* Legendum eſſe *quamun Oſtana* apparet ex utroque Cod. recte autem Celeberr. Schilterus *Oſtana* dicit eſſe adverbium, atque idem denotare ac: *ab Oriente*. Apud eundem, quem allegat, Tatianum, cap. 47. §. 7. legitur: *oſtana inti ueſtana*, ab oriente & occidente. In Gloſſis Florentinis MSS. *Oſtan*, *Oriens*. Scherz.

5) Verſum 17. & tres eum ſequentes Celeberr. Stadenius in Expl. voc. Bibl. Germ. ita optime transtulit p. 407. *Do kamen von oſten her in das Land, die der Sonnen Gang erkanten, der Sternen ihre Geſtalt, das waren ihre Künſte.*

6) In ℣. 20. Roſtgaardius mallet legi in MSS. *luſti* pro: *liſti*, ut ſenſus ſit, *aſtrorum ſtudium ipſis fuiſſe in deliciis.* Sed *liſti* æque quadrat; nam *liſt* veteribus eſt *ars*. Gloſſæ Keronis: *Liſt*, *Ars*: *Liſtaro*, Artifices. *Scherz.*

7) Pro: *eiskotun* Vindobonenſis habet: *eiſcotun*, & & pro: *findes*, *finthes*.

8) Cod. Vind. habet: *Joh.*

Digitized by Google

Joh datun filu mari,
thaz er ſin uuari.
„ UUir ſahun ſinan ſterron, Vidimus enim ſtellam ejus in Oriente.
„ thoh uuir thera burgi irron.
„ Joh quamun thaz uuir betotin,
„ ginado ſino thigitin.
„ [9] Ofter filu ferro
„ ſo ſcein vns ouh ther ſterro.
„ Iſt iaman hiar in Lante,
„ es iauuiht thoh firſtante.
„ Giſtirri zaltun uuir io,
„ ni ſahun uuir n'an er io.
„ [10] Bithiu birun uuir nu gieinot,
„ er niuuan kuning [11] zeinot.
„ So ſcribun vns in Lante
„ man in uuorolti alte; Daniel.
„ Thaz ir vns ouh gizellet,
„ uuio is in iuo [12] buah ſinget.
So thiſu uuort tho gahun
then kuning anaquamun,
[13] Hintarquam er harto Audiens autem Herodes Rex turbatus eſt.
thero ſelbe uuorto;
Joh manniliches houbit
uuard es thar gidruabit;
Gihorton ungerno
thaz uuir nu niazen gerno.
Thie buachara ouh tho thare Congregans omnes Principes Sacerdotum.
giſamanota er ſare.
Si uuas er fragenti,
uuar Chriſtus giboran uuurti;
Er ſprah z'en Euuarton
ſelben theſen uuorton.
Gab armer ioh ther richo,
antuuurti gilicho.
Thia burg nantun [14] ſie ſar, At illi dixerunt Bethlehem Judæ.
in feſtiz datun alauuar,
Mit uuorton then er thie altun
foraſagun zaltun.
So er giuuiſſo thar bifand [15] uuar,
druhtin Chriſtus giboran uuar.
That er ſar infeſti,
mihilo unkuſti.

[16] Z'imo

Imo faciebant multum clarum,
quod ea ipſius eſſet.
Vidimus ejus ſtellam
ſed nos civitatem ignoramus.
Et venimus, ut adoremus,
gratiam ejus ambiremus.
In Oriente multum procul
apparuit nobis ſtella.
Eſtne quis hic in regione,
qui aliquid hujus intelligat?
Stellas recenſuimus utique,
nunquam vidimus hanc antea,
Ideoque nunc ſtatuimus,
honorem novo Regi exhibere.
Sic ſcribunt nobis in regione (noſtra)
viri in mundo veteri.
Quod vos nobis quoque referatis,
quomodo id in veſtro libro ſonet.
Cum hæc verba ita celeriter,
regi (ad aures) venirent,
Obſervabat hic accurate
ipſa illorum (accerſitorum) verba;
Et quodlibet caput (omnes principes civitatis)
tunc turbabatur.
Audiebant illibenter,
quo nos nunc fruimur libenter.
Scribas quoque ad ſe
congregabat is illico.
Hos interrogabat:
ubi Chriſtus naſciturus ſit?
Dicebat ad Sacerdotes
eadem verba.
Dabat pauper & dives
reſponſum ſimiliter:
Civitatem nominabant illico
confirmarunt idem per omnia
Verbis, quibus olim antiqui
Prophetæ retulerunt.
Cum ille certo jam deprehendiſſet verum (eſſe, quod)
Dominus Chriſtus natus eſſet,
Meditabatur is ſtatim firmiter
magnum ſcelus.

Ad

9) Verſ. 45. Freherus emendat: *Oſtar filu ferro procul in Oriente.* Schilt. firmant hanc emendationem Codex Vind. & Vat. in Flaciano MSS. legitur: *oftar.* Scherz.

10) Verſ. 51. & 52. ita reddi debet:

Quare ſumus nos nunc conſentientes. i. e. unanimiter credimus, ſentimus,
Quod illa (ſtella) *novum Regem ſignificet.*

Einon enim non ſignificat *ſtatuere*, ſed *conſentire, convenire inter ſe*, einig ſein. Conf. ſupra I, 9, 19.

11) *Zeinot* non eſt infinitivi præſens, ſed tertia perſona ſingularis præſentis Indicativi: nec *zeinon* denotat *exhibere*, ſed *ſignificare, indigitare.* ita: *zeinent* pro: *ſignificant*, eſt infra I, 27, 104. *Scherz.*

12) Per *buah* intelligitur *Liber Sacer.* dicuntur enim *thie buach κατ' ἐξοχὴν* Scripturæ Sacræ, ut Græcis & Latinis Biblia. vid. Gloſſar. meum voc. *Buach.* Atque pro: *iz iuuo*, quod Flacius habet, legendum *in iuo*, in veſtro ſc. Judæorum. *Schilter.*
Nullâ hic opus correctione; ſenſus ſatis planus eſt. Quod *id veſtri Libri cantent*, ideoque Verſum 55. & ſeq. ita reddendum judico:

Id quod & vos nobis narratis,
Quod illud veſtri Libri cantent. Scherz.

13) Verſ. 59. *hintarquam er* &c. Ex iis, quæ dixi ad I, 4, 45. liquet hos duos verſus ita eſſe exprimendos:

Terrebatur valde
Illis verbis. Scherz.

14) Verſ. 73. Cod. Vind. pro: *ſie* habet: *ſe.*

15) Hoc *uuar* transferendum eſt in caput ſequentis verſus, uti apparet ex utroque Codice; itaque verſus hi ita ſunt legendi:

So er giuuiſſo thar bifand
UUar *drubtin kriſt giboran uuard.*
Cum certò tum cognoviſſet,
Ubi *Dominus Chriſtus natus eſſet.*
Scherz.

16) Pro

Clam vocavit Magos.

16 Z'imo er ouh tho ladota
thie uuiſun man 17 th'ih ſageta.
Mit in 18 iſt guater thingon,
jo filu halingon.
Thia zit 19 eisgota er fon in,
ſo ther ſterro giuuon uuas queman z'in.
Batſi e iz ouh biruahtin,
bi thaz ſelba kind irſuahtin.
Giduet mih, quad er, anauuart,
bi thes ſterren fart.
So faret eiskot thare
bi thaz kind ſare.
Et mittens illos in Bethleem.

Sin eiskot 20 io gilicho,
jo filu giuuaraliccho,
Sliumo duet ouh 21 thane
iz mir zu uuizzanne:
Ih 22 uuillu faran beton 'nan,
ſo riat mir filu manag man.
Thaz ih tharzua 23 thinge
joh imo ouh geba bringe.
Loug ther uueniga man,
er uuankota filu thar fram.
Er uuolta 'nan irthuesben,
joh vns thia fruma irlesgen.
Qui cum audiſſent Regem, abierunt,

Thaz imbot ſie gihortun,
joh iro fertin iltun.
24 Irſcein in ſar tho ferro
ther ſeltſano ſterro.
Sie blidtun ſih es gahun,
ſar ſi'nan giſahun,
Joh filu frauualicho
ſin uuartetun gilicho.
Leit er ſie tho ſcono,
25 thar thaz kind uuas frono;
Mit ſineru ferti
uuas er iz zeigonti,
Et intrantes domum.

Thaz hus ſie tho giſahun,
joh ſar thara inquamun.
Tha uuas ther ſon guater
mit ſineru muater.
Fialun ſie tho fram hald, 26
thes guates 27 uuaretun ſie bald,

Ad ſe tum invitabat
ſapientes viros, quos dixi,
Cum iis bono erat animo,
& multis cum inſidiis.
Tempus perquiſivit is ab eis,
quo ſtella ſolita erat apparere ipſis:
Rogabat eos quoque curioſe (curarent)
ut de hoc puero inquirerent.
Faciatis me, inquiebat, certiorem
de ſtellæ curſu;
Pergite, ſcrutamini hinc
puerum illum illico:
Ipſum inquirite ſimul (non ſinguli & ſeorſim)
& multa curioſitate (circumſpectione)
Confeſtim facite etiam abinde
ejus me certiorem,
Volo ire ad adorandum eum,
ſic ſuadent mihi plurimi,
Ut ego eo placitum convocem,
atque ipſi quoque donum offeram.
Mentiebatur vilis homo,
recedebat abinde valde procul.
Volebat ipſum occidere,
& nobis hoc bonum extinguere.
Hoc mandatum audiverant
& ſuum iter feſtinabant.
Apparebat ipſis ſtatim procul
illa, rara ſtella.
Gaudebant confeſtim
ſimulac illam videbant,
Et valde lætabundi
eam obſervabant ſimul.
Ducebat eos pulcherrime,
ubi puer erat ſanctus;
Per ſuum curſum
erat id oſtendens.
Domum ecce videbant
& ſtatim eo intrabant:
Hic erat ille puer optimus
cum ſua matre.
Cadebant proni
bonum attendebant illico,

Thaz *Puerum*

16) Pro *z'imo* Cod. Vind. habet diſtincte: *zi imo.*
17) Pro *th'ih* idem Cod. legit: *the ih.*
18) In Verſu 84. pro *iſt guater* Cod. Vind. habet: *giſtuant er.* Vaticanus autem: *giſtuat er.* Unde illum & ſequentem verſum ita transfero:

Cum illis ſuſcepit Colloquium
Certe multo occulte. Scherz.

Giſtuat (pro quo etiam reperitur *giſtuant*) idem eſt ac *ſuſtinuit, cœpit, ſuſcepit.* ita II, 6, 80. de Adamo dicitur: *thaz er lougnan* giſtuat, *quod mentiri* ſuſtineret. conf. ſupra I, 9, 45. *Thingon* pro *loqui* non infrequenter uſurpatur, ita infra V, 16. 53. de diſcipulis Emaunticis dicitur:

Bigondun thingon *tho untar in.*
Incipiebant loqui *tunc inter ſe.*

Et ℣. 58. ibid.

Unz er thingota *mit in,*
Quamdiu loquebatur *cum ipſis.* Scherz.

19) Pro: *eisgota* Cod. Vind. habet: *eigiſcota.*
20) Pro: *jo gilicho* Cod. Vind. exhibet: *jo licho.* Sed Flacianus textus videtur eſſe præferendus. *Scherz.*
21) Pro: *thane* lege: *thanne.* Ita enim habet Codex uterque, imò & ipſum MSC. Flacianum.
22) Pro: *uuillu* Cod. Vind. fiſtit: *uuullu.*
23) Verſu 99. Cod. Vind. legit: *githinge.* Ita autem ille eſt vertendus:

Ut ego eò tendam, ſeu proficiſcar.

De voce *githingen* vid. notata ſupra ad I, 16, 38. Schilterus arbitratus, uti ex ipſius Verſione apparet, per *thinge* intelligi *Placitum, Conventum,* hæc ad h. l. annotat: Fingit Herodes & ſimulat novum Regem ſeſe agnoſcere velle, & ob id Placitum ſeu Conventum Procerum Regni convocaturum, ut omnes ipſum inthroniſarent. *Scherz.*
24) Pro *irſcein* Cod. Vat. & MSC. Flac. habet: *yrſcein.*
25) Cod. Vind. *thar uuas thaz kind frono.*
26) In margine verſus 121. in utroque Cod. legitur: *Et procidentes adoraverunt eum.*
27) Pro: *uuaretun.* Codex Vind. ut & Flacius habent: *uuarun.* Cum autem *uuarun* non ſignificet *attendebant,* ſed *erant,* arbitror *bald* non reddendum eſſe per τὸ *illico,* ſed per τὸ *confidentes.* Id enim vox *bald* Majoribus noſtris denotavit. Gl. Boxhornii: *baldlihho,* confidenter. Gl. Lipſii: *bald,* fiducialiter. Supra I, 1, 124. *balde* habuimus pro *audacibus,* unde verſus 121. ita transferendus erit: *in bono erant confidentes.* i. e. fiduciam certam habebant ſe hic inveniſſe bonum, fontem ſalutis. *Scherz.*

28) Pro

Thaz kind ſie thar tho betotun,
joh huldi ſino [28] thigitun.
[29] Indatun ſie tho thare,
thaz iro dreſo ſare. Et aperis theſauris ſuis.
Rehtes ſie githahtun,
thaz ſi'mo geba brahtun:
[30] Myrrum inti UUirouh,
joh gold ſcinentaz ouh
Geba ſilu mara,
ſi ſuahtun ſine uuara.

Puerum itaque adorabant,
& gratiam ejus ambiebant.
Aperiebant tunc illi
ſuos theſauros illic.
Juris erant memores,
quod ipſi dona ferrent:
Myrrham atque thus
itemque aurum ſplendens,
Munera valde magna,
hi quærebant ejus fidem (gratiam, protectionem.)

Myſtice.

[1] CAP. XVIII.

IH ſagen thir thaz in uuara
ſie mohtun bringan mera:
Thiz uuas ſus gibari,
[2] theis geiſtlichaz uuari.
[3] Kundtun ſie vns thanne,
ſo uuir [4] firnemmen alle,
Gilouba [5] in girihti,
in theru uuuntarlichun gifti,
[6] Thaz er urmari
vns euuarto uuari.
Ouh kuning in giburti,
jo b'unſih dot uuurti.
Sie uuurtun ſlafente, Et ammoniti in ſomnis.
fon engilon [7] gimanonte:
[8] In droume ſie in zelitun.
then uueg ſie faran ſcoltun.
Thaz ſie ouh thes ni [9] thatin,
themo kuninge ſih nahtin,
Noh ni kundtin thanne
thia fruma themo manne.
Tho [10] fuaran thie ginoza [11]
andara ſtraza,
Harto ilente,
zi einigemo Lante.

EGo dico tibi hoc revera
poterant offerre plura:
Hoc fuit ita congeſtum
quod myſticum eſſet.
Significant nobis exinde,
quod nos intelligamus omnes,
Crede per anagogen
de hac mirabili donatione;
Quod is ſummus (opt. max.)
nobis ſacerdos eſſet: (thus)
Et rex de nativitate, (aurum)
atque pro nobis moreretur (myrrha)
Ipſi dormientes
ab Angelis admonebantur:
In ſomnio hi iſtis referebant
viam qua ire debebant.
Utque nec hoc facerent
Regi ut appropinquarent,
Nec renunciarent inde
bonum (Salvatorem) iſti homini.
Tunc ibant hi conſortes
aliâ viâ,
Vehementer feſtinantes
ad propriam terram.

Myſti-

28) Pro: *thigitun* Cod. Vind. habet: *thigetun*.
29) Verſ. 125. & ſeq. curatius ita reddo:
Aperiebant illi tunc ibi
Suos theſauros cito. Scherz.
30) In Cod. Vind. eſt: *Myrrun*.

Ad CAP. XVIII.

1) Caput XVIII. in Cod. Vind. hic non incipit, ſed demum infra poſt ℣. 24.
2) In verſu 4. Editionis Flacianæ pro *Theis* lege ex Cod. Vind. imò & MSC. Flaciano: *Theiz*. Cæterum hunc & præcedentem verſum ita interpretor:
Hoc ita fuit geſtum,
Ut ſpirituale eſſet.
i. e. ut nobis aliquid ſpiritualis ſignificaret. *Scherz.*
3) Verſum 5. & tres ſequentes aptius ſic reddiderim:
Significaverunt illi (Magi) *nobis tunc,*
Uti intelligimus omnes.
(*Crede* [id] *in rectitudine* ſ. recte)
In mirabilibus donis. i. e. per dona mirabilia, quod &c. *Scherz.*
4) Pro *firnemmen* ℣. 6. Cod. uterque legit: *firnemen*.
5) *In girihti* ſæpius occurrit pro *in rectitudine, recte*, vid. I, 23, 51. & II, 2, 33. & III, 7, 151.
6) S. Hieronymus hic: Pulcherrime munerum ſacramenta. Juvencus Presbyter uno verſiculo comprehendit:
Thus, Aurum, Myrrham, Regique, Hominique, Deoque
Dona ferunt.
Floruit is ſub Conſtantino M. teſte eodem, libro de Scriptor. Eccleſ.
7) Pro *gimanonte* lege in ℣. 14. ex Codice utroque: *gimanote*.
8) Verſus 15. & ſeq. rectius ita traducitur:
In ſomnio illi (Angeli) *ipſis* (Magis) *indicabant,*
Quod iter inire deberent. Scherz.
9) Pro *thatin* Codex uterque & MSC. Flacianum habet: *thahtin*, i. e. *cogitarent*, gedächten, ſc. quod velint iterum accedere Herodem.
10) Pro *fuaran* Cod. uterque, ut & MSC. Flacianum legunt: *fuarun*.
11) In margine verſus 21. in utroque Cod. legitur: *per aliam viam reverſi ſunt*.

9) Pro

Digitized by Google

Myſtice.

[12] Manot vnſih thiſu fart,
thaz uuir es uueſen anauuart.
UUir vnſih ouh biruahen,
int eigan Lant ſuachen.
Thu ni biſt es, uuan ih, uuis;
thaz lant thaz [13] heiſt paradys.
Ih [14] mag es lobon harto,
ni [15] girimit mih thero uuorto.
Tho mir megi lidolih
ſprechan uuorto gilih,
Ni mag ih thoh mit uuorte
thes lobes queman zi ente.
Ni biſt es io giloubo,
ſelbo thu iz ni ſcouuo.
Ni mahtu iz ouh noh thanne
irzellen iomanne.
Thar iſt lib ana tod,
[16] lioht ana finſtri.
Engilichaz kunni,
ioh euuinigo uuunni.
UUir eigun iz firlazan,
[17] thaz mugun uuir io riazan.
Joh [18] z'enin heimon,
Jo emmizzigen uueinon.
UUir fuarun thanana noti,
thuruh ubarmuati.
Irſpuan vnſih ſo [19] fallo
ther vnſer muatuuillo.
Ni uuoltun uuir [20] gilos ſin,
[21] harto uuegen uuir es ſcin.
Nu riazen elilente
in fremidemo lante.
[22] Nu ligit vns umbitherbi,
thaz vnſer adalerbi.

Monet nos hoc iter,
ut nos ad id ſimus intenti,
Nobis etiam curam adhibeamus,
& propriam terram quæramus.
Tu nec es ejus rei, opinor, intelligens,
illa terra vocatur Paradiſus: 2. Cor. XI, 4.
Ego quam potero laudare diligentiſſime,
nec ſuppetent mihi (tamen) verba.
Etſi mihi poſſibile articulatim
eloqui verba æqualia,
Nec poſſim tamen verbis
hujus laudis venire ad finem.
Nec ejus rei credulus,
ipſe tu eam ni videris.
Nec es poteris id etiam poſtea tamen
referre mortalibus.
Ibi eſt vita absque morte,
lux ſine tenebris;
Angelicum genus,
& æternum gaudium.
Nos habemus id relictum (deſeruimus)
hoc oportet nos deplorare;
Imo illuc repatriare
perpetuo plorando.
Abivimus inde omnino
propter ſuperbiam.
Perſuaſit nobis ſic clanculum (obrependo)
noſtra malitia.
Non volebamus auſcultare (obedire)
valde apparet iſtud, (adhuc)
Nunc ploramus exules
in aliena regione.
Nunc jacet nobis improbis,
illud noſtrum nobile (alode, nobilis hereditas)

Ni — *Non*

---

12) Cum Verſu 25. incipit Codex Cæſareus Caput XVIII. rectius id fuiſſet inceptum prius per verſum: *ſie uuurtun ſlafente.* Scherz.

13) Pro: *heiſt*, quod recentius eſt, Codex uterque habet: *heizit.*

14) Pro: *mag es* Cod. Vind. ponit: *meg iz.* Vat. autem: *mag iz.*

15) Pro: *girimit* Cod. uterque habet *girinnit. Girinnen* eſt fluere, ſcilicet Otfridus noſter dicere velle videtur, quod, quamvis gaudia Paradiſi laudibus admodum extollat, tamen verba non fluant ſufficienter, & ita, ut rem ſatis exprimant. *Scherz.*

16) Codex Vind. pro: *Liobt* exhibet: *Liebt.*

17) Verſ. 46. ita reddendus: *Hoc oportet nos ſemper* (indefinenter) *deplorare.* Supra vox *io* pro *ſemper* etiam occurrebat, nempe I, 4, 120. *Scherz.*

18) Pro: *zenin heimon* Codex Vindob. habet: *zen in heimon.* videtur autem *in* & *heimon* eſſe compingendum in unum vocabulum, ita ut *zen* denotet *ad illas*, prout occurrebat ſupra I, 17, 69: *zen euuarton*, ad ſacerdotes. Adde III, 7, 178. *Inheimon* autem ſignificat *loca patria*, wo man einheimiſch iſt. Invenitur autem hoc ſenſu *inheimon* cum accentu & conjunctum in utroque Cod. infra V, 9, 39. Verſus itaque 47. & 48. ita vertendus eſt:

Et ad illam Patriam (cœleſtem)
Semper ploremus. i. e. plorantes tendamus. *Scherz.*

19) Pro: *fallo* Cod. Vind. legit: *Stillo*, clandeſtine. Rhythmo magis convenit hoc poſterius. *Scherz.*

20) Verſ. 54. pro: *gilos ſin* lege ex Cod. Vind. *giloſſin.* Quod *giloſſin*, *giloſan* idem eſt ac *audire.* vid. Celeberr. Staden. in Specimine Antiquit. Francic. p. 23. n. 10. *Scherz.* Hodiedum ap. Suevos *loſen* eſt *attendere*, *auſcultare. Anon.*

21) Verſ. 55. in Cod. Vind. ita legitur:

Harto uuegen uuir es cin.

Arbitror autem *cin* idem eſſe ac *zin*, quod ſupra habuimus I, 4, 159. & I, 7, 42. ac idem eſt ac: *zu ihnen.* Eodem modo *cir* legitur in Rhythmo de S. Annone II. pro: *zu ihr.* Verſum autem hunc quia *uuegen*, ire, denotat, ita reddo:

Duriter imus ad illas, nempe, *inheimon*, domicilia cœleſtia.

Ad hanc interpretationem moveor per locum, qui eſt infra IV, 1, 92. *Scherz.*

22) Verſus 58. & 59. Celeberrimus Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 182. reddit: *nu lieget uns ohn nüzen unſer eigenthumliches Erbe. Adalerbi* quidem in genere *Hæreditatem* denotat, uti etiam apparet ex III, 1, 80. & IV, 6, 15. non incommode tamen hic emphaſin vocis *Adal*, quæ *primarium, præcipuum* ſignificat, ita expreſſeris, ut *Adalerbi* reddas per *Hæreditatem primariam*, quam primariò quærere & æſtimare debemus. *Scherz.*

Ni niazen ſino guati,
ſo duat vns vbarmuati.
Tharben uuir nu [23] leuues
libes filu maneges.
Joh thulten hiar nu noti,
bittero ziti.
Nu birun uuir mornente,
mit ſeru hiar in Lante.
In managfalten uuunton,
bi vnſeren [24] ſtunton.
Arabeiti [25] manago,
ſint vns hiar io garauuo
[26] Ni uuollen heim uuiſon
uuir uuenegon uueiſon.
[27] UUolaga elilenti,
harto biſtu herti.
Thu biſt harto filu ſuar,
thaz ſagen ih thir in ala uuar.
[28] Mit arabeitin uuerbent,
thie heiminges [29] tarbent.
Ih haben iz funtan in mir,
ni fand ih [30] liebos uuiht in thir.
Ni fand in thir ih ander guat,
ſuntar [31] rozzagaz muat,
Seragaz herza,
joh managfalta ſmerza.
[32] Ob vns in muat gigange,
thaz vnſih heim lange,

Non fruimur ipſius bonitate,
hoc facit nobis ſuperbia.
Caremus nunc malis
bono (imò) multiplici.
Et toleramus hic nunc neceſſitates,
amara tempora.
Nunc ſumus nos lugentes
cum dolore hic in terra,
In multiplicibus vulneribus
in noſtris horis.
Labores varii
ſunt nobis hic parati.
Nec volumus domum viſitare
nos miſeri orphani.
Quamvis exul,
— valde es durus.
Tu es valde multum moleſtus,
hoc dico tibi per omnem veritatem;
Cum laboribus converſans
patria carens. (æternâ)
Ego id deprehendi in me,
nec deprehendi cari quid in te:
Nec deprehendi in te aliud bonum,
quam æruginoſum animum
Vulneratum cor
& multiplices dolores.
Utinam vobis in mentem veniret,
ut nos domum deſideremus,

Zi *In*

23) In verſu 61. *leuues* videtur adverbialiter ſumi pro *infeliciter*, *miſere*, ita uſurpatum occurrit infra V, 9, 70. ubi legitur:

Thes managfaltes ſeres
Thaz uuir nu thulten leuues.
Multiplicis calamitatis
Quam nunc experimur infeliciter.

Eſt à *leuue*, quæ vox calamitatem, miſeriam denotat. vid. infra III, 20, 183. & II. 6, 78. & IV, 26. 12. ac V, 9, 70. & V, 19, 54. ut & III, 1, 33. in Gloſſis Rhabani Mauri eſt: *Leue*, peſtis. Reddo itaque verſum 61. & ſeq. hunc in modum:

Caremus nunc infeliciter
Bono admodum multiplici.

Sane Verſio Schilteriana ſe tueri non poteſt; nam carere malis non eſt infelicitas; cujus tamen ideam hic Auctor noſter repræſentare laborat. *Scherz.*

24) Pro *ſtunton* Cod. Vind. exhibet: *ſunton*, i. e. *ob noſtra peccata*, uti reddendus eſt Verſus 68. *Scherz.*

25) Pro *manago* Cod. Vind. habet: *manego.*

26) Verſum 71. redde: *nec volumus in Patriam* (ſc. cœleſtem) *ire.* Infra III, 23, 54. verba: *Eamus in Judæam*, redduntur Francice: *uuiſomes thero Judono.* Scherz.

27) Verſus 73. & ſeqq. duo ita ſunt exprimendi:

ô Exilium
Valde es durum
Tu es valde graue ſeu moleſtum.

Elilenti eſt ipſum *exilium*, *peregrinatio.* infra I, 21. 6. dicitur:

Thar Joſeph uuas in lante
Hina in elilente.
Cum Joſephus eſſet in terrâ ſc. eâ
Ibi in exilio.

Gloſſæ Lipſii: *Elelendis*, peregrinationis, de hoc loco vid. ſupra I, 5, 133. *Scherz.*

28) Verſus 77. & 78. ita ſunt transferendi:

Cum doloribus converſantur, cincti ſunt,
Qui Patria (cœleſti) *carent.* Scherz.

29) Pro: *tarbent* uterque Codex habet: *tharbent.*

30) Pro: *liebos* Cod. Vind. habet *liebes.* Vat. autem: *liobes.*

31) *Rozzagaz muat*, (Vindob. Codex habet: *rozagaz muat*) Schilterus reddit: *æruginoſum animum.* Forte dicere voluit: *ærumnoſum animum.* Sane *rozzagaz* vel *rozagaz* eſt *ærumnoſus*, *triſtis*, *lugens.* ita infra II, 16, 23.

Firtilot in thia ſmerza
Joh rozagaz *herza.*
Aufert illis dolores
Et ærumnoſum *cor.*

Ubi ipſe Schilterus reddit: *lugens cor.* adde II, 16, 18. & V, 5, 40. *Scherz.*

32) Verſus 85. usque ad 90. ita videntur eſſe vertendi:

Si nobis in mentem venerit,
Quod in Patriam (venire) *deſideremus,*
In illam (cœleſtem) *regionem cito,*
Et (ad) *ſempiternum gaudium.*
Ineamus (Eundum eſt) *ſicut ſocii hi* (Magi fecerunt)
Etiam aliam viam.

Langen ℣. 86. eſt *deſiderare*; hodie dicimus *verlangen.* Uti rectè Schilterus exponit: invenitur etiam eodem ſenſu *belangen.* Strycker. in Hiſt. Caroli M. MSC. fol. 27. b. 2.

Die Fürſten belanget *ſere*
Die lange hie geweſen ſint;
Si ſehen gerne weib und chint. Scherz.

Gifahe, ℣. 88. gaudium: apud Tatianum occurrit: *gifeho* pro *gaudio.* cap. 2. §. 6. *inti heriſt thir* gifeho *inti blidida*, & *ipſe erit* gaudium *tibi & exultatio.* adde infra IV, 20, 12. Gothis, *fabeds*, *fagnadur*, gaudium. Anglo-Sax. *gefea*, gaudium: *gefeban*, gaudere. Anglis: *Fain*, lætus, item lubenter. Islandis: *fagnadur*, lætitia. *Feigenu*, *feyne*, *fegna*, lætus. Suecis: *Fägnad*, gaudium. *Scherz.*

33) Verſ.

Digitized by Google

Zi themo lante ingahe,
ouh iamar gifahe.
Farames ſo thie ginoza,
ouh andera ſtraza.
Then uueg, ther unſih uuente
zi eigenemo lante.
Thes ſelben pades ſuazi,
ſuachit reine ſuazi.
33 Si therer ſitu in manne,
ther thar anagange:
Thu ſcalt haben guati,
joh mihilo otmuati.
In herzen io zi noti,
uuaro karitati.
Dua thir zi giuuurti
ſcono furiburti.
34 UUis horſam ouh zi guate,
ni hori themo muate.
35 Innan thines herzen kuſt,
Ni laz thir theſa uuorolt luſt.
Fliuh thia geginuuerti,
ſo quimit thir fruma in henti.
Hugi, uuio ih thar fora quad,
thiz iſt ther ander pad.
† Gang theſan uueg, ih ſagen thir, ein,
er gileitit thih heim.
36 So thera thu heim uueſti,
ni uz iſt mit giluſti.
So biſtu Gote liober,
37 niuutrat iſt, ſcadon niamer.

In terram illam ingredi
& in perpetuum occupare.
Proficiſcimur ſic conſortes
etiam aliâ viâ.
Viâ, quæ nos ducit
ad proprias terras.
Illius viæ dulcedo
poſtulat puros pedes.
Sint tales mores in homine,
qui eam ingreditur:
Tu debes habere bonitatem,
& maxime humilitatem,
In corde & de neceſſitate
veram caritatem.
Fac tibi ad dignitatem (decus)
pulchram abſtinentiam.
Exhibe obedientiam ad bonum,
nec obedi appetitui.
Intra tui cordis ſcrinium
ne ſinas tibi hujus ſeculi voluptatem.
Fuge præſentia,
ſic venit tibi bonum in manus.
Cogita, ut ſupra dixi,
hæc eſt altera via.
Ingredere hanc viam, dico tibi ſemel,
comitabitur te domum.
Cum ea domi fueris,
nunquam finis erit cum voluptate.
Sic es DEO carior,
damnum nunquam.

33) Verſ. 96. & ſeqq. ita reddo:
Sit horum morum (ſeu: his moribus præditus)
inter homines,
Qui eò tendit. Scherz.

34) Freherus: MSC. habet: *wis horſam*, non *herſam*, ut Flacius. Habentur hic fundamenta illa perfectionis Chriſtianæ; Proprietatis abdicatio, *Furiburti*; Obedientia & Continentia. Unde tria vota Monaſtica enata. *Schilter.*

35) Verſum 106. ita reddit Celeberr. Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 370. *Laſs dir in deines Hertzens Geſchmack dieſer Welt Luſt nicht kommen.* Scherz.

† Verſum 111. ita transfero: *I hanc viam, dico tibi, ſolam, ſeu unicam.* Scherz. Verſu 113. pro: *comitabitur*, pone: *ducet.* Scherz.

36) Verſus 114. & ſeq. in Codice Vind. & Vat. ita leguntur:
So thu thera heimuiſti
Niuziſt mit giluſti.
Ita tu Patriâ (cœleſti)
Frueris cum delectatione.
Heimuuiſti eſt *Patria*, aut *Domicilium ordinarium.* ita *ſamuuiſt* apud Iſidorum p. 268. idem eſt ac *cohabitatio.* in Gloſſ. Lazii p. 55. legitur: *in der Samauuiſte*, conſortio. conf. Palthen. ad Iſidor. p. 416. *Nabuuiſt*, *præſentiam*, *viciniam* ſignificat apud noſtrum IV, 5, 79. & IV, 11, 69. & IV, 15, 26. Gothis *Viſt*, unde *heimuuiſt* noſtrum, originem trahit, idem eſt, ac *Manſio*, *Habitatio*, vel *Præſentia in hoc vel illo loco.* vid. Verelii Ind. Ling. Scytho-Scand. voce: *Viſt.* Locum hunc eleganter illuſtrat ipſe Otfridus noſter IV, 5, 69. ſeqq. ubi ita loquitur:
Er leitit mit giluſti
Thih zer heimuuiſti,
Jo ribtit unſih alle
Zi themo kaſtelle, &c.
Ducit nos cum gaudio
Ad Domicilium (Patriam cœleſtem)
Et dirigit nos omnes
Ad illud caſtellum, &c. Schertz.

37) *N'intrat*, forte. ſupra c. I, 195. *Schilter.* Recte Schilterus conjicit τὸ *Niuutrat* mutandum eſſe in: *n'intrat*, Codex Vind. & Vat. clare legunt: *N'intratiſt*; *intraten* idem eſt, ac *timere*, *perhorreſcere.* vid. quæ dixi ſupra ad I, 1, 195. Verte itaque hos duos ultimos verſus hunc in modum:
Sic es Deo carus
Nec timebis damnum unquam. Scherz.

Digitized by Google

De fuga Joſeph cum Matre in Ægyptum.
Matth. 2.

CAP. XIX.

1 JOſeph jo thes ſinthes
er huatta thes kindes,
UUas thionoſtman guater,
biſuorgeta ouh thie muater.
Ther engil ſprah imo zua: 5.
„ thu ſcalt thih heffen filu frua.
„ Fliuh in 2 andaraz lant, Apparuit Angelus Domini Joſeph.
„ bimid ouh theſan fiant. 3
„ In Aegypto 4 uuis thu ſar,
„ vnz ih 5 zeigo auur thar, 10.
„ 6 UUanne thu biginnes
„ thes thines heiminges.
„ Ni laz iz nu vntar in uuari,
„ thia muater thara fuari,
„ Thaz kind ouh io gilicho 15.
„ biſuorge herlicho.
„ Ther kuning uuilit sliumo Futurum eſt enim ut Herodes quærat puerum.
„ inan ſuachen 7 in giriuno,
„ Mit 8 hizenten ſuerton,
„ nales mit then uuorton. 20.
„ Hugi filu harto
„ thero minero uuorto.
„ In herzen giuuaro uuartes,
„ 9 thaz th'uns thia fruma haltes.

JOſeph itaque in hoc itinere
cuſtodiebat Puerum,
Erat miniſter bonus,
curam gerebat etiam matris.
Angelus dicebat ad ipſum:
tu debes te levare multum mane.
Fuge in aliam terram,
vitaque hunc hoſtem:
In Ægypto commoreris illico,
usquedum indicavero iterum ibi,
Quando regreſſurus ſis
in tuam patriam;
Ne intermittas itaque hoc profecto,
matrem hinc deducas,
Puerum quoque ſimul
cures ſplendide.
Rex vult ocyus
ipſum quærere vociferando,
Cum micantibus gladiis,
nec tantum verbis.
Memento multum firme
meorum verborum.
In corde vere obſerves,
ut nobis bonum hoc ſerves.

„ Er *Ille*

Ad CAP. XIX.

1) Verſum primum & ſecundum ita transfero:
Joſeph etiam tunc
Cuſtodiebat puerum.
Malo ita vertere, quam per verba: *in hoc itinere.* Licet enim *finth*, *find*, iter, viam denotet, ceu apparet ex I, 13, 41. & I, 21, 15. & III, 4, 55. tamen, quia hic ſermo eſt de tempore, quo iter, ſeu fuga Joſephi nondum erat ſuſcepta, rectius: *thes finthes*, exprimitur per *tunc*, *illo tempore*, *illâ vice*. Quo ſenſu etiam infra III, 1, 71. ubi de matre infantem ſuum verberante dicitur:
Gihugit ſar thes ſinthes
Thes ira hoben kindes.
Recordatur continuo: illa vice,
Sui chari infantis.
Prout vertit Celeberr. Stadenius in Specim. Antiquit. Francic. p. m. 12. conf. infra IV, 6, 59. hinc etiam Junius in Gloſſar. Ulphilâ-Goth. notat: *fintha* numeralibus poſtpoſitum idem eſt cum Anglo-Saxonico: *ſitbe*. Vices. In Ulphilâ Joh. IX, 24. eſt *antharamma* ſintha, *alterâ* vice, rurſus. In eodem Marc. XIV, 72: *Thrim*ſintham, Ter. Lucæ XVII, 4. *Sibun*ſintham, ſepties. *Scherz.*
2) Pro *andaraz* Cod. Vind. habet: *antheraz*.
3) In margine verſus octavi uterque Codex habet:
Dicens: fuge in Ægyptum.
4) Verſ. 9. mallem *wis* reddere per *ſis*. Scherz.
5) Verſ. 10. poſt voces: *unz ih* Codex Vind. habet: *thir*. Itaque verſus ille ita eſt ſupplendus: *Usque dum tibi indicavero iterum ibi*. Scherz.
6) Verſus 11. & 12. κατὰ νόδα ita exprimo:
Quando tu incipere debeas (reditum)
In tuam Patriam ſ. domicilium.
7) Verba verſus 18. *in giriuno* B. Schilterus non recte transtulit, ceu facile videre eſt. Aſt quomodo transferenda ſint, & ipſe hæreo: œdipo hic opus eſt: quò etiam collimat Roſtgaardius in Emendation. Vaticanis ad h. l. ubi dicit: *Vocem hanc in nullo alio auctore me legiſſe memini.* Ab initio in mentem venit, *in giriuno* idem eſſe ac *in giruno*, i. e. *clam occulte*. Nam vox *girunu* denotat *myſteria, res occultas*. vid. Tat. c. 74. §. 4. adde Celeb. Palthenium ad Tat. p. 383. Sed cum infra I, 27, 70. juxta exemplar Flacianum hæc vox in talibus circumſtantiis occurrat, quæ hanc explicationem per *clam* non admittunt, animum mutavi. Verba Otfridi ibi tradentis, quomodo Legati Judæorum Johannem Baptiſtam de conditione ſuâ examinaverint, ita ſe habent:
Sprahun ſie auur sliumo
Jo thrato in giriuno
Gabero uuorto,
Fragetun 'nan harto.
An origo hujus vocis deducenda eſt à *Giri?* quod *Avaritiam*, *cupiditatem*, *begierde* denotat; ita infra II, 5, 15. *zi giri job zi ruame*, *ad* avaritiam *& ambitionem*. Gloſſæ Keronis: *Kirida*, deſiderium, concupiſcentia, ut mens ſit: quod Herodes *avide* infantem Chriſtum ſit quæſiturus. Sed aliis hanc rem decidendam relinquo. *Scherz.* Vide, annon legi poſſit *in grimmo*, cum fremitu aut indignatione. Contextus favet. Certe Angli, (veteri Germanica voce) *Grim* vocant hominem indignantem: & Gloſſ. vett. à Schiltero ad Pſ. V, 11. Notkeri citatæ, *cremizont*, fremunt. *Anon.*
8) Freherus: MSC. habet *bizenten*. Schilter. *bizenten* etiam eſt in Cod. Vind. imò & MSC. Flaciano. Roſtgaardius recte reddit: *acutis gladiis*. Eſt à *bizen* mordere, beiſſen, *bizenti ſuert* occurrit etiam infra IV, 13, 86. *Scherz.*
9) Verſ. 24. pro *thaz th' uns* Cod. Vind. habet: *thaz thu uns*.

10) Pro

„ Er fuar ſar thera ferti — qui conſurgens accepit puerum.
Nahtes mit giuuurti,
Thaz iz ni uuurti mari,
joh baz firholan uuari.
Er ouh thaz [10] intgiangi,
ſiu [11] uuafan ni bifiangi.
Bi thiu uuas er ſo erachar,
joh harto filu uuachar.
Siu fuart er, no nih dualta,
in lant, thaz ih nu zalta.
Thar uuas ther ſun guato, — Erat ibi usque ad obitum Herodis, ut impleretur, quod dictum eſt per Prophetam.
vnz ſtarb ther goteuuoto.
Tho uuard thar irfullit,
thaz foraſago ſingit,
Von Gote ſeltſanaz,
joh uuuntar filu uuaraz;
Er quad, er uuolti heraſun [12]
ſinan einigan Sun
Ladon thanana ir Lante
er ſinan liut halte.
In buachon duat man mari,
er fiar iar thar uuari.
Sume quedent ouh in uuar,
thaz er uuar [13] in zuei iar.
Thia gilouba, ih ſagen thir uuar,
thia laz ih themo iz liſit thar.
Ni [14] ſcrib ih [15] hiari nu rheiz,
thaz ih giuuiſſo ni uueiz.
Ob ih giuuiſſo iz uſeſti,
ih [16] ſcrib iz hiar infeſti.
[17] Thoh mag man uuizan thiu iar,
uuio man ſiu zelit thar.

Ille proficiſcebatur illico hoc iter,
noctu, honeſte (tamen.)
Ne fieret manifeſtum,
ſed eo magis celatum foret.
Is etiam id evitaret,
(ut) eos lamentatio non obrueret.
Propterea erat is eo alacrior,
& eo magis fortior.
Illam ducebat is, nec tardabat,
in terram, quam dixi.
Ibi erat filius ille bonus
uſque dum moreretur tyrannus.
Tunc adimplebatur,
quod Propheta canit.
De DEO mirabile,
& miracula multa vera.
Ait: Volebat (DEVS) huc
ſuum unicum filium
Vocare ex illa terra
(ubi) ſuum populum ſervaret.
In libris traditur,
(quod) quatuor annos ibi fuerit.
Alii dicunt etiam pro vero,
quod fuerit duos annos.
Fidem, dico tibi vere
relinquo ei, qui legit hæc;
Nec ſcribo hic quicquam.
quod certo non ſciam.
Si certo id ſcirem,
ſcriberem hic firmiter.
Interim quilibet ſciat hos annos,
quemadmodum eos ſupputare velit.

De occiſione Infantum. Matth. 2.

Cap. XX.

SO Herod ther kuning tho bifand,
thaz er fon in bidrogan uuard.
Inbran er ſar zi noti
in mihil heizmuati. — Videns Herodes, quod illuſus eſſet à magis.
Er ſanta man manege,
mit uuafanon garauue.

CUm Herodes Rex deprehenderet,
quod ab eis illuſus eſſet,
Excandeſcebat illico vehementer
in magnam iracundiam.
Mittebat homines multos
armis paratos.

Joh

Et

10) Pro *intgiangi* Cod. Cæſar. legit: *ingiangi*.

11) In Verſ. 30. *uuafan* mallem reddere per *arma* i. e. armati homines. *Scherz.*

12) Verſ. 41. margini adſcribendum ex Cod. utroque: *Ex Ægypto vocavi filium meum.*

13) Poſteriorem ſententiam biennii approbat Sethus Caluiſius in Chronol. A. M. 3949.

14) Pro *ſcrib* Cod. Vind. habet: *ſcribu.*

15) Verſ. 51. Pro *hiarinu rheiz* legendum eſt ex Cod. utroque: *hiar in urheiz. Urheiz* eſt *tumultus, confuſio.* Item *rebellio.* Petrus negans ſe eſſe ex ſociis Chriſti infra IV, 18, 35. apud Noſtrum dicit: *Nimáchon, ih den urheiz,* nec ego feci (excitavi) hunc tumultum. Adde II, 24, 15. & IV, 23, 55. hinc Celeb. Stadenius in Unterſuchung des Wörtleins *Ur,* quæ ſubſubjuncta eſt der Erklärung der deutſchen Bibl. Wörter p. 827. dicit: *Urheiz,* Aufruhr des gemeinen Pöbels, wann die Gemeine entbrannt und erhitzet iſt. Melius, quam Mylius in Archæologo, qui p. 180. dicit: Urheiz *Otfrido videtur eſſe faſtus, ſuperbia, inſania, opprobrium, vel ſimile.* Verſum autem ita reddo:

Nec ſcribo hic tumultuarie. Scherz.

16) Pro *ſcrib iz* Cod. Vind. ſiſtit: *ſcribi iz.*

17) Verſum 55. & 56. ita redderem.

Attamen poteſt quilicet ſcire annos,
Quomodo illi indicantur.

i. e. Licet neſciamus, an per duos, an per quatuor annos in Ægypto fuerit, ſuffieit, quod ſciamus, per aliquos annos, ceu libri eruditorum indicant, eum ibi fuiſſe. *Scherz.*

Digitized by Google

Joh datun [1] ſie ana fehta
mihila slahta.
Thiu kind [2] giſtuantum ſtechan
thiu uuiht ni mothun ſprechan,
Joh uuurtun al [3] fillo tiu,
mitthont [4] giboraniu. à bimatu & infra.
So ſih thaz altar druag in uuar
thanan [5] uz in zuei iar.
So uuit thaz geuui mez uuas,
ni firliazun ſie niheinaz.
Thie muater thie [6] ruzun
joh [7] zachari vz fliuzun.
[8] Thaz uueinon uuas in lengi.
himilo gizengi.
[9] Thie bruſti ſie inougtun,
thaz fahs thana rouſtun.
[10] N'iſt ther io ingahi,
then iamar giſahi.
Siu [11] zalutun [12] ſiu io ubar dag
thar iz in theru uuagun lag.
Joh anan themo barme,
theru muater zi harme,
N'iſt uuib thaz io gigiangi,
in merun goringi.
Odo merun grunni
mit kindu io giuuunni
[13] Inthuob man mit then ſuerton
thaz kind ir then hanton;

Et faciebant hi absque prælio
magnam occiſionem.
Infantes inſtabant confodere
qui ne quicquam poterunt loqui:
Et verberabantur omnes,
recens nati.
Quarum ſe ætas extendebat revera
abinde usque ad duos annos.
Quam late illius tractus finis erat,
non relinquebant nec unum.
Matres lamentabantur
& lacrymæ effluebant.
Hic ploratus erat eis prolixus,
cœlum impetens.
Vbera adſpiciebant,
crines evellebant:
Nemo eſt, qui auderet
hanc miſeriam adſpicere,
Rapiebant eos per diem,
quum in cunis jacerent,
Et intra ſinum
matris ad dolorem.
Non eſt mulier, quæ iverit
in majoribus tribulationibus.
Aut plures adverſitates
cum liberis unquam acceperit.
Verberabatur gladiis
infans ex manibus:

Joh. Et

Ad Cap. XX.

1) Pro *ſie* uterque Codex habet: *ſe*.

2) Pro *giſtuantum* Cod. Cæſareus ponit: *giſtuatun*.

3) Pro *fillo tiu*, Cod. Vind habet: *fillorinu*. Vat. autem: *filloriniu*. Scherz. B. Schilt. hæc notat: Flacius: *filloriniu*, corrupte; eſt enim vox *fillotiniu*. *Fillo*, verbera. *Fillen*, flagellare, *filloti*, verberatus, *fillotiniu*, verberati; ut mox *giboran*, natus; *giboraniu*, nati. Quamvis uterque Codex pro litera *t* habeat *r*, attamen Analogia Grammatica me præferre jubet lectionem Beati Præceptoris mei, Schilteri; facili errore pro *t* ponitur *r*. *Scherz.*

4) Pro *giboraniu* Cod. Vind. exhibet: *giborinu*, aſt Vat. *giboraniu*, uti Flacius.

5) Verſ. 14. pro *uz* legendum: *unz* juxta Cod. Vind.

6) *Eruzun* Flacius; ſed videtur ſphalma, & legendum eſſe *cruzun*, hodie *creuschen*, clamare. Imò verius: *thie ruzun*. *Roz*, *Ruzun*. vid. Gloſſ. meum, *Schilter*. Omnino, uti Schilterus in fine notæ ſuæ recte ait, legendum eſt *Ruzun*; quod deſcendit à *riazen*, de quâ voce ſupra egi ad I, 16, 15. *Scherz.*

7) *Zachariuz*, Flacius habet ſed eſt ſphalma; & ſeparanda verba: *zachari*, lacrymæ, *uzfliuzun*. Freher. hæc *Schilterus*. Cod. Vind legit: *zabari uzfluzun*, quod poſterius vocabulum ita etiam profert Codex Vat. *Scherz.*

8) Verſum 19. & 20. Cl. Stadenius, Antiquitatum & Linguæ Francicæ peritiſſimus, in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 745. ita reddit: *das Weinen war weit herum, daſs es gen Himmel erſchallete*, qui etiam optime notat, infra IV, 26, 53. eandem loquendi rationem occurrere; ubi dicitur de fœminis Hieroſolymitanis Chriſtum ad crucem duci videntibus:

Ulleinotun ſe lango
Himile gi zango.

Junius in addendis ad Gloſſarium Gothicum pag. 425. hunc loquendi modum illuſtrat illo Poëtæ: *It cælo clamor*. Item: *Reſonat clamoribus æther*. Scherz.

9) Verſum 21. ita reddendum arbitror: *Ubera ipſis oſtendebant* ſc. ad miſericordiam provocandam. In Cod. Vind. *in* & *ougtun* ſeparata à ſe invicem leguntur, *ougon* eſt oſtendere, vid. infra II, 8, 36. & II, 3, 40. & paſſim. *Scherz.*

10) Verſum 23. & 24. ſic exprimit ſæpiſſime laudatus Stadenius: *keiner iſt der in eile ſolchen Jammer geſehen*, i. e. in tam exiguo tempore. *Scherz.*

11) Pro *zalutun* Cod. Vind. habet: *zalatun*.

12) Verſum 25. & ſeq. ita transfero:

Illi exitio dabant quotidie (infantes)
Cum in cunis jacerent.

Arbitror autem verbum hoc *zalan* derivandum eſſe à ſubſtantivo *zal*, quod non tantum *periculum*, ſed etiam *exitium*, *interitum* denotat. Infra IV, 7, 170.

Thaz ir thes jo gület
Thia zala *bimidet,*
Ut eà properetis,
Quo exitium (æternum) *evitetis.*

Gl. Rhabani Mauri: *zala*, exilium. *Zalida*, diſcrimen. *Scherz.*

13) *In duob* Flacii eſt vox nihili; forte *inthuob*, hodie *enthieb*, i. e. entzwey hieb er der man oder Soldat das kint in hanten. Freherus: lege: *incloub*, quod eſt: *eis verberabatur*. Schilter. Uterque Codex clare habet *incloub man*, non autem reddenda eſt hæc vox per: *verberabatur*, ſed per: *diſcindebatur*, *diffindebatur*. Saxoniæ inferioris incolæ uſurpant *klöfven*, pro *diffindere*; unde noſtrum *klufft*, hiatus, *klav*, ungula, *kloben*, baculus fiſſus, quo aves capiuntur. vid. Celeb. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 354. & 356. Belgis *klouen*, *klieuen* eſt *findere*, *ſecare*. *Klouue*, raſtrum, irpex, Suecis: *kliifuua*, findo, diffindo, *kliifning* fiſſio, fiſſura, ſciſſu-

Digitized by Google

Joh [14] z'iro leidlusti
Nem'iz son ther brusti.
Ira ferah bot thaz uuib,
thaz iz muast haben lib.
Ni suntun thia meina
ginada niheima
[15] UUiz uuas ofto manegaz
joh filu managfaltaz.
Ni sah man, io ih sagen thir, thaz,
thesemo gilichaz.
Iz ni habent liuola,
noh iz ni lesent scribara;
[16] Thaz iungera uuorolti
sulih mord uuurti.
In then alten euuon, Ut impleretur, quod dictum est per Prophetam
so saget thesan uueuuon,
Thaz [17] zalta's er vbarlut,
ther selbo druhtines drut.
Er quad: man gihorti [18]
uueinon theso dati.
[19] Filu hohen stimmon:
uuib mit iro kindon.
[20] Muad sie thar ni uuoltin,
suntar siu sih qualtin,
No drost gifahan lindo.
so manegero kindo,
Ther iro kuning iungo
[21] ni mit iz io so lango
Thaz uuig er ni firbari
in thiu sin zit uuari,
Er giscein thaz [22] filu fram
so er zi sinen dagon quam,
Tho goz er [23] b'unsih [24] sinas bluat,
thaz kuning ander ni duat.
Nu folget imo thuruh thaz
githigini so [25] manegaz
Thaz ther n'ist hiar in libe,
ther thia zala irscribe.

35. *Et ad ipsarum dolorem*
rapiebant ab uberibus.
Propriam vitam offerebat mulier
ut ei (infanti) liceret habere vitam.
Non invenit ista multitudo
40. *gratiam, ne una quidem.*
Tormentum fuit pervarium
& valde multiplex.
Nec visum fuit, dico tibi hoc,
tale quid simile.
45. *Nec habent id libri,*
nec legunt Scriptores (historici)
Quod juvenis orbis
talem necem expertus.
In Veteri Testamento
prædicit hanc passionem,
Refertque clare
ille DEI Fidelis. Jer. 31.
Ait: Auditæ sunt
plorare hæc facinora.
55 *Multæ altæ voces:*
mulier cum suis liberis.
Quietem (sibi addi) nolebant,
sed se ipsæ torquebant.
Nec solatium admittere bene
60. *tot de infantibus,*
Quorum Rex puer
haud evitabat idem aliquando (diu post)
Nec prœlium declinabat,
quando suum tempus instaret,
65. *Ostendit hoc multo amplius,*
cum ad suos dies veniret,
Tunc fundebat pro nobis suum sanguinem,
quod Rex alius non facit.
Ergo sequuntur ipsum ob hoc
70. *ministri tam varii (martyres)*
Vt non sit hic in vita,
qui numerum (martyrum) describat.

---

scissura. Anglis: *cleave* findo, scindo *a bulchers cleaver*, securis. Islandis *klofs*, fissura, *klyufa*, scindere. Anglo-Sax. *cleafan, cleofan, clyfan*, scindere. conf. Hickesium in Thes. Lingg. Septentrional. in Gramm. Anglo-Sax. p. 214. Verte itaque versum 35. & seq. hac ratione:

Diffindendo ensibus auferebatur
Infans ex manibus: Scherz.

14) Pro *z'iro* Cod. Vind. habet: *zi iro.*

15) Pro *uuiz* Codex uterque habet: *uuig*, quod *pugnam, prœlium* denotat. Scherz.

16) Versus 47. & seq. clarius ita redditur:

Quod junioribus (i. e. hanc cædem sequentibus) *seculis*
Similis cædes contigerit.

17) Pro: *zaltas* legendum: *zalta'z*, quod non tantum Codex uterque, sed & Flacianum MSC. exhibet *zalta'z er*, id est, *antea dicebat.* Scherz.

18) Margini versus 53. in MSS. adscriptum est: *Vox in Rama audita est.*

19) Versum 55. & 56. cum præcedentibus duobus ita redditum mallem.

Dicebat: audita est
Plorare hæc facta
Admodum altis vocibus
Mulier cum infantibus.

20) *Muad* nec Flacius habet, nec MSS. sed loco ejus exhibent: *Quad*, & pro *thar* Codd. habent: *thaz.* Pro *gifahan* Cod. Vind. exhibet: *gisahan.* Versus itaque 57. & tres seqq. ita exprimo:

Dicebat (Propheta Jeremias) *quod repugnarent,*
Insigni ratione se cruciarent (Matres)
Nec solatium admittere leniens (velint)
Ob tot infantes (occisos) *Scherz.*

21) *Ninitiz* legit Flacius, sine sensu. lego: *ni mit iz*, non evitat hoc Rex. Salvator Freherus: alii legunt: *Nimit is.* Schilter. Cod. Vind. exhibet: *Ni mid az.* Vaticanus autem: *Nimitiz.* Versio Schilteriana recte se habet. *Scherz.*

22) Versu 65. *filu fram* non debet reddi *amplius*: sed: *admodum.* Scherz.

23) Pro *b'unsih* Cod. Vind. sistit: *bi unsih.* Sed Vaticanus consentit editioni Flacianæ.

24) Pro *sinas* Uterque Cod. & MSC. Flacianum habent: *sinaz.*

25) Pro *Manegaz* Cod. Vind. habet: *Managaz.*

De

Digitized by Google

De Morte Herodis. Matth. 2.

Cap. XXI.

THo erſtarp ther kuning Herod,
Joh hina [1] fuarta 'nan tod.
Mit totu er daga fulta,
ther io in abuh uuolta.
Thar Joſeph uuas in Lante,
hina in elilente,
[2] Quamun bot imo in droume,
[3] er thes kindes uuola goume.
Thia muater ouh bibringe
[4] z'iro heiminge:
Jo uuiſon heimortes
eiganes Lantes;
Ni ſi thir es, quad er, not,
ther iro fiant ther iſt dot.
Bithiu ili io thes ſinthes
thes iro heiminges.
Fuar er ſar heimort
firnam ouh gerno thiu uuort.
Saman mit [5] thera muater,
ſo fuar ther Sun guater.
Thò [6] gihorit er mari
[7] thaz ander kuning uuari,
[8] Joh ouh thero uuorto
hintarquam er harto.
Kert er tho in fiara
in eina burg ziara.
Thaz kind er ſcono thar irzoh
joh then fianton intfloh:
UUuahs er filu zioro,
in uuizin uuola skioro.
In uuisduam [9] theh io thanne,
mit Gote, ioh mit manne.

Qui conſurgens accepit puerum.

Audiens autem, quod Archelaus regnaret.

Seceſſit in partes Galileæ.

TUnc moriebatur Rex Herodes
& ducebatur funus;
Morte ille dies adimplebat, (claudebat)
qui utique in interitum volebat.
Cum Joſeph eſſet in Regione
foris in exilio,
Veniebat nuncius ipſi in ſomnio
(ut) ipſe Pueri bene memor eſſet,
Matrem quoque reduceret,
ad ejus patriam (domicilium)
Et redeat domum
in propriam regionem.
Ne ſit tibi, dicebat is, metus,
ipſorum hoſtis eſt mortuus.
Propterea matura hoc iter,
ad ipſorum domicilium.
Proficiſcebatur is ſtatim domum
percipiebatque libenter hæc verba;
Simulque cum Matre
ibat filius ille bonus.
Tunc audivit rumorem,
quod alius Rex eſſet.
Sed verborum illorum,
obtemperaverat is diligenter.
Secedebat is ſeorſim
in civitatem decoram.
Puerum ille pulchre ibi educabat,
& hoſtes effugiebat.
Creſcebat is multum decore,
in intelligentia admodum commode.
In ſapientia prævalebat deinceps,
coram DEO & hominibus.

Ad Cap. XXI.

1) Verſ. 2. pro *fuarta 'nan* Cod. Vind. habet: *fuarta inan.* Verſio ita ſe habere debet: *Et auferebat ipſum mors.* Scherz.

2) Pro: *quamun bot*, legendum ex Cod. Cæſareo: *quam imbot*, veniebat mandatum. *Imbot* hoc ſenſu jam occurrebat ſupra I, 12, 17. & I, 3, 3. & 17, 105. *Scherz.*

3) Verſum 8. redderem: *ut ipſe Pueri curam gereret.* *Gouma* eſt *cura; cuſtodia.* vid. I, 8, 40.

4) Pro *z'iro* Cod. Vind. habet: *zi iro.*

5) Pro *thera* Cod. Vind. legit: *ther.*

6) Uterque Cod. habet: *gihort er.*

7) Pro *thaz* Cod. Vind. habet: *thar.*

8) Verſus 23. & 24. ita vertendus:

Aſt etiam hæc verba
Terrebant ipſum valde.

Confer I, 17, 59. *Scherz.*

9) Verſ. 31. mallem *theh* reddere: *proficiebat, creſcebat.* conf. Caput ſeq. ℣. 12. & I, 16, 48. & 49.

Cum

Digitized by Google

Cum factus esset JEsus XII. annorum.

Luc. 2.

Cap. XXII.

So er tho uuard altero,
zuiro sehs Jaro
Si flizzun, thaz sie [1] giltin
z'en hohen gizitin.
Thie ziti sint so heilag,
thaz man irzellen ni mag.
UUir forahtlicho iz uueizen,
joh ostoron heizen.
Z'en uuihen zitin fuarun,
so siu giuuon uuarun;
[2] Thes uuizzodes gihogitun,
thaz kind mit in frumitun.
So sie tho thar gibetotun
thie fira gientotun.
So iltun sie heim sar,
drof ni dualetun thar.
Thaz kind gidualta thia fart,
Ni uuurtun siu es anauuart.
Joh then einegon Sun,
goumilosan liazun.
[3] Joseph uuanta fruater,
er uuari mit ther muater.
Si uuanta in ala uuari,
thaz er mit imo uuari.
Ni si thih thes uuuntar
thiu uuib thiu giangun suntar.
Thio gomman fuarun thanne,
in themo afteren gange.
Thiu kind thiu folgetun
[4] so uuedar so siu uuoltun.
Liafun miti stillo.
[5] so s'im uuas muatuuillo.
Sus mit unredinu
so uuurtun siu [6] bidroginu.
Gigiangun si es in ernust
in [7] thrata mihila angust.
So siu tho heim quamun,
sih umbibisahun,
Sar io thes sinthes
so mistun siu thes kindes.
Sie [8] suachtun vntar kundon
jo vntar gatilingon.
Ni funtun sie'nan [9] nuergin thar,
si ni brahtun n'an sar.

Consummatis diebus cum redirent.

Requirebant eum inter cognatos,

[10] Tho

Cum factus esset etatis
bis sex annorum,
Studebant, ut irent (festinarent)
ad summas festivitates,
Hæ festivitates sunt tam sacræ,
ut enarrari non possit.
Nos cum reverentia id indicamus
& Pascha dicimus.
Hoc sacro tempore ibant,
sicut consueti erant.
Legem observabant,
Puerum secum adducebant.
Cum adorassent
feriasque finivissent,
Festinabant domum illico,
nec ulterius tardabant illic.
Puer (autem) distulit iter,
nec illi id attenderant.
Imo unicum filium
oblitum relinquebant.
Joseph putabat bonus,
quod esset cum matre;
Ipsa putabat firmiter,
quod cum isto esset.
Nec fit tibi hoc mirum,
mulieres ibant seorsim;
Viri proficiscebantur inde,
in posteriori itione.
Pueri sequebantur
quemcunque volebant.
Currebant simul modeste
prout cujusque animi erat lubido.
Itaque per errorem
decipiebantur illi.
Ibant (porro) serio
in valde magnam angustiam.
Cum domum venientes
circumspexissent,
Statim in hoc itinere
cognoscebant non adfuisse puerum.
Quærebant inter notos
& inter cognatos.
Nec invenerunt eum (tamen) ullibi
nec adduxerunt eum.

Tunc

Ad Cap. XXII.

1) Pro: *giltin* Cod. Vind. habet: *gi iltin.* Schilterus hic notat: *gülten, geeilten.* Scherz.
2) Vers. 11. in Cod. Vind. ita legitur: *thes uuizodes gihugitun;* quod verto: *Legis memores erant.* Scherz.
3) Pro *Joseph* Cod. Vind. habet: *Josep.*
4) Versum 30. verte clarius: *Utrum* (ex Parentibus) *volebant.* *Scherz.*
5) Pro: *So s'im uuas* &c. Cod. Vindobonensis habet: *So s'in uuas* &c. Freherus: *So si in.*
6) Pro: *bidroginu* habet Cod. Vind. *bidrogenu.* Vaticanus autem: *bidroginiu.*
7) Pro: *thrata* Cod. Vind. exhibet: *drata.*
8) Pro: *suachtun* uterque Cod. & ipsum MSC. Flac. habent: *suahtun.*
9) Pro: *nuergin* lege: *uuergin* ex Cod. Vind. & Vat. ut & ipso MSC. Flaciano.

Digitized by Google

10 Tho hintarquam thiu muater,
ther ſun ther iſt ſo guater.
Jo ruartun thio iro bruſti,
tho 11 manego anguſti.
Thio ſluag ſi mit then hanton,
12 bigan ir harto anton.
13 Kumta ſero then grun,
iz uuas ira einego Sun,
14 Si uuantun ernuſtin,
mit grozen anguſtin,
Sar io thia uuila, 15
hebig uuas in thiu ila.
Theru muater uuas es filu not,
bi thiu iltun ſiu ſar 16 uuidor ort.
Ruarta ſia thiu ſmerza.
17 inan ira herza.
18 Sio ſuarun filu gahun,
zi theru burg thar ſiu uuarun
Tho thes thritten dages ſar
ſo fundun ſiu thaz kind thar.
Er uuas thar, er giang ſar in
mit then bredigarin.
Siſi fuagt er io zinote,
19 zi themo herote.
Er loſota iro uuorto,
ioh giuuaro harto.
20 Im mitten ſaz er eino,
inti frageta ſie kleino.
21 UUuntur uuas ſie harto
thes iungen kindes uuorto.
Joh loſetun mit giuuurti
thero ſinero antuuurti.
In lante uuarun manage,
uuisduames biladane,
Ni uuas er io ſo mari,
ni thiz bifora uuari.
So ſiu giſah then liobon 22 man,
— int iru thaz herza biquam,
Thoh ſprah ſi zi themo kinde,
mit gidroſtemo ſinne:
UUio uuard, thaz ih ni uueſta
Manno lioboſta,
Thaz thu hiar iruunnti
mir vntar 23 theru henti.

Joh

Tunc penſitabat Mater,
filius hic tam bonus eſt,
Et tetigerunt pectus ejus
variæ anguſtiæ.
Hoc percuſſit manibus
& incepit valde expoſtulare. (ſecum)
Conqueſta vehementer angorem,
erat ejus unicus filius.
Regreſſi ſunt ſerio,
cum magna anguſtia,
Idque ſtatim eadem hora;
gravis erat eis feſtinatio.
Matris hæc erat magna ſollicitudo,
ideoque feſtinabant ſtatim retrorſum.
Tetigit hic dolor
ipſis eorum corda.
Ibant multum feſtinanter
ad urbem ubi fuerant.
Ibi tertia die tandem
invenerunt puerum hic.
Erat iſthic, ingrediebatur una
cum doctoribus
Accedebat ſtudioſe
ad Synagogam.
Auſcultabat eorum verbis,
idque accuratiſſime.
In medio ſedebat unus,
& interrogabat eos ſubtiliter.
Mirabantur valde
parvi pueri verba.
Atque auſcultabant cum veneratione
iſtis ejus reſponſionibus.
In terra fuerunt plurimi,
ſapientia onuſti,
Nec tamen quid ante fuit tam inclutum
quin hoc antecelleret.
Simul atque illa vidit carum illum virum,
& ipſi cor rediit,
Tunc dixit ad puerum
confidenti animo.
Quomodo factum, quod ego non ſciverim
Fili
Vir
Quod tu hic avertereris
mihi ſub manibus,

Atque

Stupebant autem omnes qui audiebant,

invenerunt illum in templo.

Fili quid feciſti nobis ſic.

10) Verſ. 45. ita vertendus eſt: *Metu invadebatur Mater.* Scherz.

11) Pro : *manego* Cod. Vind. habet: *manago.*

12) Verſ. 50. pro : *ir* Cod. Vind. & Vat. habent: *iz.* Illum autem verſum ita reddo : *Cœpit ejus rei nomine in zelum dari.* Gl. Keronis: *Anton*, zelum. *Untin*, zelus. Gloſſæ Lipſii: *Ando*, zelus. *Scherz.*

13) Verſum 51. ita verto: *deplorabat ſuam infelicitatem kumen* eſt *gemere*, *queri*, & *plorare.* Infra V, 7, 10. *UUlib ziu* kumiſtu *thar*, Fœmina, quare *ploras* hic. Gl. Rhab. Mauri: *Chumunga*, Querimonia. *Kuymen*, Belgis *gemere*, *conqueri*, vid. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 379. conf. ſupra I, 16, 15. *Grumni* eſt calamitas, infortunium, Cap. ſeq. ℣. 83. Æterna damnatio appellatur *egisclichun grunni.* adde ib. ℣. 69. & III, 21, 14. *thaz thulta grozo* grunni, quod tolerabat magnam *calamitatem. Scherz.*

14) Pro *Si* ponit Cod. Vind. *ſiu.*

15) Margini verſus 55. uterque Codex adſcriptum habet: *Regreſſi ſunt in Hieruſalem.*

16) In Vat. eſt *uuidorot*; ſed legendum eſt : *uuidorort*, uti etiam Clar. Roſtgaardius in Emend. Vatic. obſervat.

17) Pro *inan* uterque Codex legit : *iman*, quod eſt, *intra.*

18) Pro *ſio* Vind. Cod. habet: *ſiu.*

19) *Zi themo herote* mallem reddere *ad Principes* ſc. ſacerdotum. conf II, 18, 12. & III, 15, 96. *Scherz.*

20) Pro *im mitten* Cod. Vind. ſiſtit : *in mitthen.*

21) Pro *UUuntur* & Cod. Vat. & Vind. habent: *UUuntar.*

22) Verſ. 81. & 86. *man* redde per *hominem*, non per *virum* præciſe : *Man* eſt antiquis vocabulum generale & utriusque ſexus *homines* denotat. vid. Celeberr. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. v. *Mann.*

23) Pro *theru henti*, quod etiam Vindob. Codex habet, in Vat. Cod. legitur : *ther henti.*

24) Verſ.

Digitized by Google

Joh thaz thu hiar gidualtos
min muat mir ſo irfaltos.
Min ſun guater
thero einigun Muater.
Ruarta mih ouh thesthiu mer,
in [24] mein herza thaz ſer,
[25] Thaz thiz er ni uueſta,
ſo gahun thin firmiſta.
So ih eriſt miſta thin, Sun,
ſo ilt ih ſar heraſun.
[26] Joh hintarquam ih ſar thin
thu biſt einego min.
UUir uuarun ſuorgenti,
[27] ther thineru [28] geſunti.
[29] UUas mag ih quedan mera,
min einega ſela. Quid eſt, quod me quærebatis.
UUas iſt, quad er, ſo hebigaz
thaz ir mih ſuahtut bithaz.
Ja limphit mir [30] th'ih uuerbe
in mines fater erbe.
Siu ſo heim quamun;
es uuiht ni firnamun
Zi [31] niheineru hetti,
uuas er mit thiu meineti.
Vntarthioh uuas er in,
ni uuas er druhtin thesthiu min.
Noh ſin giuualt ſih uuanota,
thaz er in thionota.
Er uuolta vnſih leren,
uuir vnſen fater eren,
Joh thia muater thar mit;
bithiu iſt iz hiar gibilidit.
Thaz kind theh io filu fram
ſo ſelben Gottes Sune zam.
[32] in uuahsmen, ioh giuuizze,
vns allen ioh zi nuzze.

JEſus proficiebat ætate.

Atque quod hic remanſiſti,
meum animum mihi adeo implicaſti
Mi fili optime
unicæ Matris,
Tetigit me quoque eo magis
in meo corde dolor,
Quod hoc antea non ſciverim,
quam cum ſubito te non ſenſerim.
Quam primum te abeſſe ſenſi, Fili,
feſtinavi ſtatim huc,
Atque obſervavi te illico,
tu es unicus meus.
Eramus ſolliciti
de tua ſanitate.
Quid dicam amplius
mea unica anima.
Quid eſt, dixit ille tam grave,
quod vos me quæſiiſtis adeo.
Imo oportet, ut ego negotier
in mei Patris proprio (heredio)
Illi ita domum venerunt,
ejus (vero) nihil quicquam intellexerunt,
Usque ad ſtupiditatem,
quid per hoc ſignificaret.
Obediens erat ipſis,
nihilo erat Dominus minus.
Nec ejus potentia debilitata,
quod ipſis inſerviebat,
Volebat nos docere,
noſtrum patrem honorare.
Et matrem una
eo hoc ſignificatum eſt.
Puer hic proficiebat multum
prout DEI ipſius filium decebat.
Ætate & ſapientia
nobis omnibus in *ſalutem.* / *utilitatem.*

24) Verſ. 94. pro *mein* lege: *min* ex utroque Cod. & MSC. Flac.

25) Pro *Thaz thiz* Uterque Codex ſiſtit: *Thaz ih iz, quod ego id.* Scherz.

26) Verſus 99. ita eſt reddendus: *Et metuebam valde propter te.* Scherz.

27) Pro: *ther* Cod. Vat. exhibet: *theru.*

28) Pro: *geſunti* uterque Codex habet: *giſunti.*

29) Pro: *UUas* habent Codices noſtri: *uuaz.*

30) Verſ. 107. loco: *th'ih*, Vind. & Vat. Cod. ſiſtunt: *the ih.*

31) Freherus emendat: *niheineru.* Sed quid *hetti?* non explicat. legendum: *heiti.* Quod alias *perſonam* notat. *niheinheit* IV, 7, 51. *perſona inutilis; ſtupida.* Itaque hic idem eſt ac: *usque ad ſtupiditatem.* Schilterus. *Heit* denotat quidem *perſonam*, ceu ex Kerone, Iſidori Verſione aliisque apparet: aſt *niheinheit*, hominem ſtupidum, & *niheinerabeiti* ſtupiditatem denotare, nondum liquet: Quid ſi dicerem, *heit* hic denotare *conditionem, ſtatum, modum*, uti in ſubſtantivis multis denotat e. g. in *Weisheit, Klugheit, Narrheit, Boſsheit*, &c. quod etiam de Anglo-Sax. *had* vel *hade* obſervat Hickeſius in Theſ. Lingg. Septentr. in Granm. Anglo-Sax. p. 12. ubi *had, hade*, ſtatum, conditionem & qualitatem *in compoſitis ſignificat, ut mægth-hade vel mædenhade, Virginitas* &c. *hinc noſtratium* (Anglorum) *terminatio in head & hood, ut in maidenhead, childehood, knihthood, virginitas, pueritia, dignitas equeſtris*, &c. Verterem itaque Verſum III. ita:
Nullâ Ratione, ſeu modo. *Scherz.*

32) *In wahsmen* κατὰ πόδα reddendum eſſet: *in incremento*, ſc. corporis à *wachſen*, crefcere. *Scherz.*

De Prædicatione Joannis [1] Baptiſtæ.

CAP. XXIII.

THo thiſu uuorolt ellu quam [2] zi theru ſtullu. In diebus illis venit Johannes.
Ouh zi theru ziti,
thaz Chriſtus ſih iru [3] iraugti:
So quam thiu Gotes [4] ſtimma,
in thia [5] uuaſtina,
In themo einote inne,
zi thes [6] euuarton kinde.
Thaz er fuari thanan fram,
vz vntar uuorolti man.
Then [7] liuten ouh gikundti
thio druhtines kunfti.
Thaz er thie uuenege
ni finde ſo [8] firdane.
Joh mannilich thes gahe
zi buazu gifahe.
Fuar er tho in thia uuorolt in,
liaz thaz [9] uuaſtuuelde ſin.
Joh fuar er [10] kundenti [11] thaz, Et venit in omnem regionem Jordanis. Luc. 3.
ſo uuito ſo thaz land uuas,
Zi giloubu gifiangin,
in riuua gigiangin.
Sih mannolih bithahti,
quad, himilrichi nahti.
Mit uuerkon ſih [12] gigarotin,
ioh erlicho imo gagantin,
[13] Ellu uuorolt vbaral,
ſo man druhtine ſcal.
Er fuar bredigonti
ioh doufta thio liuti.
Scono er iz giſuazta,
[14] thaz ſih ther liut buazta.
Lis foraſagon altan,
thar findiſt inan gizaltan.
Thar uuard ſus er [15] ſin giuuaht,
ſo [16] thiu thir thar leſan maht:

[17] Stim-

Cum hic mundus omnis
veniſſet ad tranquillitatem (temporis)
Et ad illud tempus, Matth. 3.
quo Chriſtus ipſi appareret.
Venit DEI vox
in deſertum,
Quod erat intra terram Eremam,
ad Sacerdotis filium,
Ut inde prodiret
foris inter mundi homines.
Atque hominibus annunciaret
Domini adventum.
Ut miſeros
ne inveniat perditos.
Et quilibet feſtinanter
ad pœnitentiam ſe recipiat.
Egreſſus deinde in ſeculum
relicto eremo.
Ibatque nuncians id,
quam lata regio erat,
Ad fidem converſi
in pœnitentia progreſſi.
Quilibet recogitabat.
dicebat; (Johannes) cœlorum regnum appropinquare.
Operibus ſe præpararet,
& honeſte ipſi obviaret,
Omnis mundus ubique
ſicut Domino fieri deberet.
Ibat prædicans
& baptizans homines.
Pulchre id dulcorabat,
ut populus pœnitentiam ageret.
Lege Prophetam veterem:
ibi invenis ipſum recenſitum,
Ibique fuit ſic ante ipſius mentio facta,
prout tu ibi iſthic legere poteris:

Vox

Ad CAP. XXIII.

1) In Cod. MSS. vox: *Baptiſtæ* hic deficit.
2) *Zi theru ſtullu*, verte: *ad illud momentum* temporis. Ita uſurpatur infra III, 8, 95. ubi de maris tempeſtatisque furore ſedato dicitur:

Tho uuard in theru ſtulli
Thaz uuetar filu ſtilli.

Tunc fiebat in momento
Tempeſtas admodum tranquilla.

Adde V, 17, 53. hodie dicimus: *an der ſtell.* Hinc apparet quid ſentiendum de notâ Schilteri, dicentis: *Tranquillitatem ævi Auguſtei innuit.* Scherz.
3) Verſ. 4. pro: *iraugti* Cod. Vind habet: *irougti.*
4) Pro: *ſtimma* Vat. legit: *ſtimna.*
5) Cod. Vind. & MSC. Flac. *uuaſtinna.*
6) Pro: *euuarton* Cæſareum MSC. habet: *euuarteu,*
7) Pro: *liuten* idem ſiſtit: *liutin.*
8) Verſ. 14. *firdane*, redde: *nocentes, reos, pravos.* vid. notata ſupra ad I, 2, 23. Verſum 15. & ſeq. ita verto:

Et quilibet eò properet
(Ut) *pœnitentiam ſuſcipiat,* Scherz.

9) Pro *uuaſtuuelde* Cod. Vind. habet: *Ullaſtuueldi.*
10) Cod. Vind. habet: *kundinti.*
11) Verſum 19. & quatuor ſequentes ita verto:

Et ibat nuncians, quod,
Quam late terra pateret,
Fidem ſuſcipere
(Et) *Ad pœnitentiam ire deberent;*
(Et eò) *quilibet cogitaret.* Scherz.

12) Verſ. 25. *gigarotin*, redde in plurali: *præpararent*, uti etiam ℣. 26. *gagantin*, obviam irent.
13) Pro: *Ellu* Codex Vind. habet: *Elliu.*
14) Pro: *thaz* Vind. habet ut & Flacius habet: *thar:* verſum itaque 32. ita transfero:

Ubi Populus pœnitentiam agebat.

15) Freherus: *ſin giuuat*, *rectius*: *giuuaht*, i. e. mentio ejus antea ibi facta. vid. Gloſſar. *Schilterus.* Cod. Vind. & Vat. legunt quoque: *ſin giuuabt.* Scherz.
16) Pro: *thiu* lege ex Cod. utroque: *thu.*

17) Ver-

Digitized by Google

17 Stimma ruafentes, Vox clamantis in deſerto,
in uuuaſtinnu uualdes.
Sus 18 theſan uuorton
ingegin uuidaruuerton
Gibot 19 inan : afoloti Parate viam Domino.
thio uuega Gote garoti.
„ Thie heriſtraza in skiere,
„ ouh ſcono giziere,
„ Berga ſculun ſuinan,
„ ther 22 nol then dal rinan. 23
„ Yrfullent ſih zinoti.
„ thes dales ebonoti.
„ Iſt thar uuiht ſo ſarphes, Et erunt prava.
„ odo ia uuiht ouh ſo gelphes,
„ Iz 24 uuirdi 25 in girihti,
„ zi ſconeru slihti.
„ Thie uuega rihtet alle,
„ thie ze herzen iu gigange,
„ Mit uuerkon filu rehten,
„ ſo ilet ſie gislihten.
„ Ob iz uuerde uuanne
„ thaz er tharana gange,
„ thaz er 26 uuizi grunne
„ tharana ni firspyrne.
„ Ni uuard er io zi manne, 27
„ ni er giſehe uuanne,
„ Ouh ellu uuorolt vbarlant,
„ then druhtines heilant.
28 Fuar mit ther bredigu
mit mihileru redinu,
Joh raſſta ſie io gilicho,
filu kraftlicho.
Er ſprah zi then 29 eoruahtun,
thie ſinan douf ſuahtun

Vox clamantis
in deſerto ſylvæ.
Ita his verbis
contra adverſarios,
Præcepit illis : agite dum,
Vias Domino parate.
Viam regiam ipſi 20 *rectificate,*
& pulchre 21 *ornate.*
Montes debent humiliari, Luc. 3, 5.
vallis debet æquari.
Adimpleant ſe curate
vallis planities.
Eſt hic quid aſperius
aut quid obliqui
Id evadat in directionem;
in pulchram planitiem.
Vias dirigite omnes,
quæ ad corda vobis eunt,
Per opera valde juſta,
hic feſtinate eas adæquare.
Si contingeret aliquando
ut DEus per eas vadat,
Ut is illis ad cruciatum
in iis ne impingat.
Nec ullus homo naſcatur,
quin videat,
Et omnis mundus per terras
domini ſalutare.
Perrexit prædicando
graviori ſermone.
Et increpavit omnes æqualiter,
multum potenter.
Dixit ad Legis peritos,
qui baptismum ejus quærebant

17) Verſum 37. & quinque ſeqq. ita traducendos arbitror:

Vox clamantis
In deſerto
Talibus verbis
Verſum adverſarios.
Præcepit : (ut) *congregetur* (orbis)
(Et) *Vias Deo præparet.*

18) Pro : *theſan* legendum : *theſen*, juxta Codicem utrumque & MSC. Flacianum.

19) Pro *inan afoloti* Cod. Vind. exhibet : *man afaloti. Giafolon* occurrit infra in edit. Flac. IV, 7, 85. pro quo in MSC. Cæſareo legitur : *giaualon.* Significat autem ibi idem, ac *congregare*, dicitur enim:

Sine engila ouh in ala uuar
Sie blaſent iro horn thar,
Thaz duent ſiu io gilicho
Filu kraftlicho
Thaz ſie thes thar giauolon
Sine druſta al ſamanon. Scherz.

20) Verſ. 43. pro : *rectificate*, pone *rectificet.* Scherz.

21) Verſ. 46. pro : *ornate*, verte : *ornet.* Scherz.

22) In Margine verſus 46. in utroque Cod. legitur: *Omnis Vallis implebitur.*

23) Verſio Schilteriana in verſu 46. mentem quidem textus exprimit; aſt non verbotenus ; quod tamen hic fieri intereſt : in notâ hic ſubjuncta conjicit legendum hic eſſe : *ther dal ther ſcal rinan.* Verum aliter legendum eſſe & Flacius ipſe & Codices MSS. oſtendunt : nam in utroque Codice legitur : *ther nol then dal rinan*, collis debet vallem tangere, id eſt : per caſum collium, valles cingentium, vallium hiatus debent expleri, & planities fieri. Apud Tatianum c. 13. §. 3. hoc ipſum his verbis exprimitur : *jogiuuelih tal uuerde gefullit, inti jogiuuelih berg inti* nollo *uuerde giodmuatigot*, omnis vallis implebitur, & omnis mons, & *collis*, humiliabitur. Nolle, pro colle occurrit etiam infra II, 17, 26. *in hohemo* nolle, *in alto* colle. Unde placet omnino Stadenii verſio verſus 45. & trium ſequentium, quæ in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 577. reperitur : *die Berge ſollen ſchwinden und gering werden, der Hügel den Thal berühren, und die Ebene des Thals ſich, ſo viel als nötig, ausfüllen.* Scherz.

24) Pro *uuirdi* Cod. Vind. & Vat. habet : *uuirdit.*

25) Verſ. 51. *in girihti* malſem reddere : in rectitudine, recte.

26) Pro *uuizi* lege : *iu zi* ex Cod. Vind. Ergo v. 59. & ſeq. ita eſt reddendus :

Ut vobis ad exitium
In illâ ne labatur.

27) Margini Verſus 61. in utroque Cod. adſcripta ſunt hæc : *Et videbit omnis.*

28) Pro *Fuar* Cod. Vind. in verſu 65. habet : *Fuar er.*

29) *Eoruahtun.* lege : *Eruahton. E*, lex. *ruah*, cura. *Legisperitos* intelligit. *Schilterus.* Non opus eſt hac correctione, & violentâ interpretatione. Textus Flacii commodam admittit expoſitionem, & bene ſe habet ; in eo tantum eſt differentia, quod Vind. Cod. habeat *ruahtun.* Verſus autem 70. & ſeq. ita vertendus eſt :

Dicebat ad illos, (qui) *id curabant*, ad animum revocabant,
Qui ejus baptiſmum quærebant. Scherz.

Zi liutin filu manegen — Dixit ad Phariſæos: genimina viperarum.
joh uuorton filu hebigen
„ UUer ougta iu, quad, [30] firlorane,
„ fon [31] nataren giborane
„ Thaz ir intfliahet heile
„ themo Gotes urdeile.
„ [32] Ni tharf es man biginnan
„ ſo er ſih biginnit helgan,
„ Er [33] uuergin ſih gibirge — Facite fructus.
„ fon ſinemo abulge.
„ Biginnet Gott thankon,
„ thaz megit ir biuuankon
„ Theſo [34] egislicun [35] grunni,
„ ir [36] natorum kunni.
„ Thu ſcalt thih [37] ouh mit driuuon,
„ fora Gote riuuon.
„ The'iz thir ſi uuahſenti,
„ in ſineru giſihti. — Ne velitis dicere, patrem habemus Abraham.
„ Ni droſtet iuih in thiu thing, — Potens eſt Deus de lapidibus iſtis.
„ thaz iagilih iſt ediling,
„ [38] odo fordorono guati
„ biſcrimen thiuuo dati.
„ Got mag theſe kiſila
„ joh alle theſe feliſa,
„ Joh theſe ſteina alle
„ Yrquicken io zi manne,
„ Thaz ſie ſint ouh in ahta
„ [39] ther [40] iuuuera ſlahta,
„ Jo beziron zi noti
„ thero iuuuero guati. — Jam enim ſecuris ad radicem arboris.
„ Iſt thiu akus [41] in giuuezzit,
„ zi theru [42] uuurzellun giſezzit.
„ [43] Ouh harto gislimit
„ themo, then ſi rinit.
„ N'iſt boum nihein in uuorolti,
„ [44] n'iſt ther fruma beranti,

Ad homines varii generis
& verbis multum gravibus
Quis oſtendit vobis, dixit, perditis,
â viperis geniti,
Ut effugiatis ſalvi
DEI ſententiam.
Haud licet cuiquam conari,
qui ſe vult ſanctificare (accuſare)
(Ut) opera in ſe abſcondat
de ſua iracundia.
Incipite Deo gratias agere,
ut poſſitis effugere
Iſtas horribiles adverſitates,
vos viperarum genimina.
Debes quoque cum fide
coram DEO pœnitere.
Ut id tibi ſit fructificans
in ejus conſpectu.
Ne confidatis in hoc
quod ſinguli ſitis nobiles,
Aut majores boni
defendant hæc veſtra facinora.
DEus poteſt hos ſilices,
& omnes has petras,
Atque hos lapides omnes
vivificare in homines,
Ut ſint in æſtimatione
veſtri generis ſeu ſtirpis
Imo meliores etiam omnino
veſtra bonitate.
Securis iſtis eſt polita
ad radicem poſita
Et præſubito venit
iſti quem tangit.
Non eſt arbor, nec unica in mundo,
quæ ſi fructus non fert,

„ Sun- *Quin*

30) Pro *firlorane*, perditi (quod apte huc quadrat) legunt Codices MSS. & ipſe etiam Flacius *fillorane*.

31) Pro : *nataren*, uterque Cod. habet : *Nataron*.

32) Verſus 77. & tres ſeqq. ita ſunt traducendi :

Non poteſt ullus homo ſuſtinere, efficere
Quando ille (DEus) *incipit iraſci*,
Ut alicubi ſe abſcondat
Ejus iræ.

Belgan habent Cod. & Vind. & Vat. *ſih belgan*, eſt *iraſci*. Infra II, 18, 23.

Quit, Got ſih belge *thrato*
Sulichero dato,
Dicit (quod) DEus *iraſcatur* valde
Ob tale factum.

Adde ib. ℣. 30. Schilterus hæc notat : *Freherus MSC. legit : belgan, ut III, 16, 93. bilgis tih, culpas te, de pœnitentia.* Sed annon noſtra explicatio rectius ſe habeat, Eruditis definiendum relinquo. *Scherz.*

33) *UUergin* non ſignificat hic *opera*, ſed : alicubi, *aliquo in loco*, *irgend.* conf. II, 4, 51. & II, 14, 43. Mylius in Archæol. Teut. p. m. 188. *UUergin* Otfrido *alicubi* (*orgens*, *irgent* hodiernis Belgis.) *irgent* Germanis. *Scherz.*

34) Pro *egislicun* Cod. Vind. ponit : *egislichun*.

35) Pro *grunni* Cod. Vind. habet *krunni*.

36) Pro : *natorum* Cod. idem legit : *natarono*. Vat. autem *natoron*.

37) Pro *ouh*, in ℣. 85. Cod. Cæſ. habet : *io*.

38) Verſum 91. & ſeq. ita transferendum arbitror :

Aut majorum virtutes
Defendant (excuſent) *Veſtra facinora.*

Celeberrimns Stadenius verſum 89. cum quatuor ſeqq. in Expl. Verb. Biblicorum Germ. p. 547. ita transfert : *Verlaſſet euch nicht in der Sache darauf, das ein jeder edel ſey, oder der Vorfahren gute knechtiſche Thaten beſchirmen oder vertheidigen.* Non eſt, cur *thiuuo dati*, explicemus per *knechtiſche Thaten*, quaſi *thiuuo* eſſet derivandum à *thiu*, ſerva, ancilla, quod ſupra habuimus I, 2, 4. & I, 5, 129. *thiuuo* eſt contractum ex *thie iuuo* ; *iuuo* eſt veſter, veſtri. ita ſupra I, 17, 56. *iuuo buah*, veſtri libri : adde V, 18, 7. *Scherz.*

39) Pro : *ther* Cod. Vind. habet : *thera*.

40) Pro *iuuuero* Cod. Vind. legit : *iuuueru*.

41) Verſ. 101. pro *in giuuezzit* uterque Codex exhibet : *ju giuuezzit* ; jam eſt acuta reddita.

42) Pro : *uuurzellun* uterque Cod. fiſtit : *uuurzelun*.

43) Verſum 103. & ſeq. hac ratione vertit Celeberr. Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 278. *die Axt verlezet den auch ſehr, den ſie anrühret.* Scherz.

44) Verſ. 106. pro : *n'iſt ther*, lege ex Cod. Vind. *n'iſt er*. ℣. 118. lege : *houuut* ex Cod. Vind. & Vat.

45) Pro

„ Suntar ſiu 'nan ſuente,
„ inti fiur anauuente.
„ Bithiu buazet iuih sliumo,
„ ouh mannilih ſih riuuo.
„ Joh harto nemet gouma,
„ thaz ir ni ſit thie bouma.
„ Hugget therero uuorto,
„ thurfti ſint es harto,
„ Thaz iagilih bimide,
„ inan thiu akus ni ſnide.
„ Joh mannilih ſih goume,
„ thaz s'inan ni houue.
„ Thaz thu thes uualdes alles
[45] zi altere ni falles.
„ Thaz thih thaz fiur uuanne
„ Jamer ni brenne.
„ Noh thih dati thino
„ in euuon ni pino.
„ Thiz iſt giſprochan allaz ſus,
„ thir ſagen ih fon ther ackus.
„ Ni uuanne, the ih thir gelbo,
„ [46] druhtin iſt iz ſelbo.

Quin iſta eam cædat
& igni injiciat.
Quapropter pœniteatis vos cito,
& quilibet ſe convertat.
Atque vehementer animadvertite,
ne vos ſitis iſtæ arbores.
Mementote horum verborum
neceſſitates ſunt duræ (opus eſt vehementer)
Ut quilibet evitet,
ipſum ſecuris ne ſecet.
Ac quilibet advertat,
ut ea ipſum ne cædat.
Ut tu ex ſylva omni
præ ſenio ne cadas (exſcinderis.)
Ut te ignis aliquando
in æternum ne urat,
Nec te facta tua
in ævum ne agant.
Hoc eſt dictum omne ſic,
tibi dixi de ſecuri.
Ne credas, quod ego tibi mentiar,
dominus eſt ipſe.

Interrogabant eum turbæ quid faciemus.
Luc. 3.

Cap. XXIV.

THo batun 'nan thie liuti,
er in fon Gote riati,
UUio [1] ſe ingiangin alle
themo [2] egislichen falle.
„ Nemet, quad er, harto
„ [3] gouma thero uuorto,
„ Thiu ih iu nu gizelle,
„ ioh iagilih ſiu irfulle.
Ni ſi man nihein ſo feigi, Qui habet duas tunicas.
ther zuei gifang eigi,
[4] Sonter in reht deila,
[5] zi ſpento thaz eina.
So uuer ſo ouh muas eigi,
gebe themo ni eigi.
Thaz mit minnu gidua,
ioh gib thaz drinkan tharzua.

UUir-

TUnc rogabant eum turbæ
(ut) eis de Deo conſuleret,
Quomodo evaderent omnes
horribilem caſum.
Attendite, dicebat, diligenter
hæc verba,
Quæ vobis nunc refero,
& quilibet ea impleat.
Nemo ſit tam mollis (impotens, avarus)
qui duas tunicas habet,
Quin eas recte dividat
ad eleemoſynas unam.
Quicunque etiam eſcas habet,
det ei (qui) non habet,
Idque cum caritate facito,
& da potum quoque.

Opera-

45) pro: *zi altere* uterque Codex habet: *zi altero. Alter* autem hic non videtur denotare ſenium aut ætatem, ſed defectum, defectionem; quo ſenſu hæc vox occurrit infra II, 4, 24. & III, 15, 90. in quo utroque loco legitur: *zi* altere *firleitta*, id eſt, *ad* defectionem *ſeducebat*. Gloſſæ Boxhornii: *Alter*, defectus. Itaque ſic verto ℣. 119. & ſeq.

Ne ex ſyluâ omni
Ad defectionem cadas. i. e. deficias & cadas. *Scherz.*

46) *Druhtin iſt ſelbo*, Dominus eſt ipſe ſc. *illæ ſecuris.* Scherz.

Ad Cap. XXIV.

1) Pro: *ſe* Cod. Vind. habet: *ſie.*
2) Freher. *Alii legunt: Heſslichum*, ſed iſti fuerint recentiores.
3) Pro *gouma* Vind. legit: *goumo*, de voce hac vide ſupra I. 11, 19. *Scherz.*
4) *Suntar* leg ex Cod. Vind.
5) Pro: *zi ſpento* Codex Vind. & Vat. ac Freherus habet: *giſpento*, *giſpenton*; *Spenton* eſt *erogare*, *diſtribuere*, *expendere*. In Gloſſis Lazii, *Spenta*, Agapas vel convivia. Gl. Ker. *ſpentari*, diſpenſatorem. *Kiſpentotemu*, expenſo, *ſpentunga*, diſpenſationem, hodie dicimus: *auſſpenden*, unde verto ℣. 12. *diſtribuat unam.* Scherz.

6) Mar-

Digitized by Google

UUirket ouh thaz tharmit, [6]
thaz uuizzod iuih lerit.
Noh ungidan bilibe,
thaz ther forasago scribe.
Mit thiu giduet ir [7] nit uuidar Got
thaz er iu ginadot.
[8] Joh ob ir es biginnet,
thio huldi giuuinnet,
UUir sculun thiu uuort ahton,
thara harto ouh zuadrahton.
Joh [9] sculunes siu irfullen
mit mihilemo uuillen,
Thaz er se hiar lerit,
th'eist [10] z'uns nu gikerit.
Ni mugun uuir thar uuenken,
uuir [11] scultun iz bithenken.
So uuer manno, so sih buazit,
jo sunta sino riuzit,
Thaz thanne uuarlicho duat
gihoufot er'mo manag guat.
[12] Int thanne irfullit ana not,
thaz Got hiar obana gibot.
Ther ist, ih sagen thir obarlut,
selben druhtines drut.

Operamini quoque id simul,
quod Lex vos docet:
Nec infectum maneat,
quod propheta scribit.
Hoc ipso facitis nihil contra DEum
ut vobis det gratiam.
Et si id aggredimini,
gratiam acquiritis.
Debemus hæc verba æstimare,
eòque vehementer attendere.
Imo debemus eadem implere,
summa cum voluntate,
Quod ea hic docet,
quod est ad nos jam profectus.
Non titubemus hic,
sed recogitemus id.
Quicunque sic pœnituerit,
& peccatis suis conteritur,
Exinde profecto facit
accumulata sibi multa bona.
Et inde implet facile,
quod Deus hic superius præcepit.
Is est, dico tibi clare,
ipsius Domini fidelis.

Venit JEsus à Galilea ad Joannem. Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

CAP. XXV.

FOn themo heiminge
quam Christus zi themo thinge
[1] Thaz Johannes thar ingagenti
mit doufu inan gibadoti.
[2] Hintarquam tho sliumo
ther forasago diuro.
Al fol sprah er uuorto,
„joh [3] uuidorota iz harto. Johannes autem prohibebat eum.
„Druhtin, quad er, uuio mag sin,
„ja bin ih smaher scalc thin,
„Thaz

EX *domicilio suo*
Patria *(Galilæa)*
venit Christus ad illum conventum
Ut Johannes hic obvium
baptismo Ipsum lavaret.
Observavit hic actutum
Propheta carus.
Plenissima dixit verba,
& dissuasit id valde
Domine, dixit, ut potest esse,
Quum sim vilis servus tuus.

Ut

6) Margini versus 17. in utróque Codice inscriptum legitur: *nihil aliud, quam constitutum est, facite.*

7) In versu 21. nec Codices nostri, nec Flacius habent: *nit.* unde & omittendum censeo. Potest autem ille versus ita reddi: *Hoc ipso facitis erga* (apud) *Deum. uuidar* non semper pro *contra*, sed etiam pro: *erga* usurpatum reperitur. Schilterus etiam de hoc cogitavit; hinc super voces: *nihil contra*, posuit *erga*. Scherz.

8) Versum 23. claritatis gratiâ ita redderem:
Imò, si id aggredimini. Scherz.

9) Vers. 27. pro: *sculunes*, legendum est: *sculames*, juxta utrumque Cod.

10) Pro *z'uns* Cod. Vind. *zi uns.*

11) pro: *scultun* v. 39. legendum: *sculun*, juxta Cod. utrumque. Versus 29. & seqq. usque ad 36. melius ita forte reddideris:
Quod ille (Johannes) *hic docet,*
Illud ad nos nunc spectat;
Non licet inde deviare,
Debemus id cogitare,
(Quod) *quicunque pœnitentiam agit;*
Et peccata sua deflet,
Hocque vere (seriò) *facit,*
Accumulet sibi varia bona. Scherz.

12) Pro *Int* Cod. Vind. habet *Oub.* in MSC. Flaciano extat: *Jub.*

Ad CAP. XXV.

1) Versum 3. mallem ita reddi: *Ut Johannes ipsi* (Christo) *obviam iret*, sc. ad inserviendum, *dass er ihm begegnete, aufwartete.* Scherz.

2) Vers. 5. ita exprime: *in stuporem dabatur subitò.* vid. supra notam ad I, 4, 45. Scherz.

3) *UUidorota*, rectius: *Renuebat, recusabat.* vid. sup. I, 1, 120.

4) *Dou-*

Digitized by Google

„ Thaz thih henti mine
„ zi [4] doufenne birinne.
„ Zi thiu ſcalt thuh mih rinan, [5]
„ joh doufen [6] ſcalc thinan.
„ UUio [7] mag ih biuuanne thanne [8] mich,
„ the iz ſi min ambaht vbar thih.
Zi imo ſprah tho lindo
ther Gotes ſun ſelbo,
Kundta imo, er iz uuolta,
iz ouh ſo uueſan ſcolta:
„ Laz iz ſus thuruhgan, Sine modo
„ ſo uuir eigun nu giſprochan.
„ Vns limphit hiar mit uuillen,
„ guatalih irfullen.
[9] Sliumer iz irfulta, tunc dimiſit eum.
ſo druhtin Chriſtus uuolta.
Tho douſta er inan thuruh not,
[10] ſo er mo ſelbo gibot.
Tho uuard himil offan, Adperti ſunt cœli.
then Fater hort er ſprechan,
Joh zalt er thar gimuati,
thez ſelben Sunes guati:
„ Thiz iſt min Sun [11] diurer,
„ in herzen mir ouch liuber. Hic eſt Filius meus dilectus.
„ In imo lichen ih mir [12] alar?
„ th'eih inan ſulichan gibar.
„ Adam er firkos mih,
„ joh ſelbon ouh firlos ſih.
„ Ih [13] uuanne, ther [14] irfulle,
„ allaz thaz ih uuolle.
„ Gifuar er ſo er ni ſcolta,
„ joh deta ſo ih ni uuolta.
„ Therer uuilit auur al,
„ ſo ſun min [16] einigo ſcal.
Giſah er queman Gotes geiſt
fon himilriche, ſo thu uueiſt.
In [17] Chriſtus er ſih giſidolta,
ſo sliumo er 'nan gibadota.
Er uuas dubun gilih,
thaz uuas ſo [18] gilumphlih,
Thuruh thia ira guati,
joh thaz mammunti,
Thar n'iſt gallun ana uuiht,
ouh bitteres niauuiht.
[19] Mit ſnabulu ni uuinnit,
[20] ouh fuazin ni krimmit.
So iſt ther heilego Geiſt,
thiu ſconi iſt al in imo meiſt,
Suazniſſi inti guati,
joh mammunti gimuati.

Ut te manus meæ
baptizando attingant.
Præterea debes Tu me mundare,
& baptizare ſervum tuum.
Quomodo poſſim reputare hinc me,
quod id ſit munus meum ſuper Te.
Ad ipſum locutus tunc comiter
DEI Filius ipſe,
Nunciabat ipſi, (quod) ipſe id vellet,
Idque ita eſſe deberet:
Sine id ita tranſire,
ut jam locuti ſumus.
Nobis congruit hic ſponte
Juſtitiam adimplere.
Statim adimplevit
ut Dominus Chriſtus volebat.
Tunc baptizavit ipſum ex mandato,
quod ipſe ei præcepit.
Tunc factum eſt cœlum apertum,
Patrem audivit loquentem,
Atque retulit ipſe tunc
ejusdem Filii bonitatem:
Hic eſt meus Filius carus
in corde mihi dilectus;
In Ipſo complacui mihi omnino,
quod ego hunc talem genui.
Adam prius ſprevit me,
& ipſum quoque perdidit ſe.
Ego vero ſpero, (quod) hic implebit
omne quod volo.
Transgrediebatur iſte, quod non debebat,
Et faciebat, quod nolebam:
Hic vero eliget omne,
quod Filius meus unicus debet.
Vidit ille (Johannes) venire DEI Spiritum
de cœleſti regno, quod noſti.
In Chriſto is conſedit,
quam primum is Ipſum baptizaverat.
Is erat columbæ ſimilis;
hoc erat perquam congruum,
Ob ejus bonitatem,
& manſuetudinem,
Ibi non eſt bilis quoad quicquam. (ullâ tenus.)
& amari nihil quicquam.
Roſtro non lædit,
nec pedibus ſævit:
Sic eſt ſanctus Spiritus,
pulchritudo eſt omnis in Ipſo omnino
Dulcedo atque bonitas,
ac humanitas gratioſa.

4) *Doufene* legit: & Vind. Cod. & Vat.
5) Margini verſus 13. in utroque Cod. adſcriptum invenitur: *Ego à Te debeo.*
6) Pro *ſcalc* Vind. exhibet: *ſcalg.* Vaticanus: *ſcalg.*
7) Verſ. 15. Cod. Vind. *meg ih biuuanen.*
8) Pro *mich.* Cod. Vind. exhibet: *mih.*
9) Cod. Vind. recte habet: *sliumo er.*
10) Verſ. 28. Cod. Vind. pro: *ſo* habet: *ſo ſo.*
11) In Cod. Vind. in lineâ eſt: *guater*, cui tamen ſuprascriptum: *diurer.*
12) Pro: *alar* uterque Cod. legit: *al.*
13) Pro: *uuanne* Cod. Vind. & Vat. imò & ipſum MSC. Flacianum habent: *uuane*; quod hic reddendum: *ſcio.* Scherz.
14) Pro: *irfulle* Cod. Vind. habet: *erfulle.*
15) Freherus: lege: *Therer* (dieſer) *wilit*, pro *ther erwilit.*
16) *Enigo* habet Cod. Vind.
17) Lege: *kriſt* ex Cod. utroque.
18) Cod. Vat. *gilumplih.* aſt Vind. *gilumflih.*
19) Verſum 55. Clariſſ. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 266. recte reddit: *ſie ſtreitet nicht mit dem Schnabel*; non pugnat raſtro. *Scherz.*
20) Verſum 56. idem Stadenius l. c. ſic vertit: *Und krazet nicht mit den Füſſen.* Scherz.

Moraliter.

CAP. XXVI.

THer douf vns allen thihit,
thaz uuazar the iſt giuuihit,
Sid Druhtin Chriſtus quam vns heim,
[1] inti iz mit ſinen [2] lidiu rein.
[3] Sid er tharinne badota,
then brunnon reinota.
Sid [4] uuachſeta allen mannon
Thiu ſalida in then undon:
So uuer manno ſo giloufe,
zi themo heilegen doufe.
Hiar mag er lernen vbaral,
uuio er gilouben ſcal.
Thu liſiſt hiar in ala uuar,
then ſun then doufta man thar,
Thar ſprah ther Fater, ſo thu uueiſt,
thiu duba uuas ther Gotes geiſt.
In doufe [5] thiu unſih reinot
ther ginadigo Got.
So iſt thiſu krafft allu
zir heilegun vndu.
Thaz ſculun uuir gilouben,
joh harto iz vns giliuben,
Thaz vns in Gotes uuihe,
ther douf io uuola thihe,
Thaz uuir gangen heile
fon themo bade reine,
Thiu gilouba vns ouh [6] rehte,
in thionoſt ſinaz rihte.

BAptiſmus nobis omnibus proficit,
aqua hæc eſt conſecrata,
Poſtquam Dominus Chriſtus venit nobis domum,
eamque ſuis membris mundavit.
Poſtquam in ea lavavit,
fontem purgavit,
Poſtquam orta omnibus hominibus
ſalus in undis;
Quot homines, tot concurrant,
ad hunc ſacrum baptiſmum.
Hic poteſt diſcere per omnia,
quomodo credere debeat.
Tu legis hic revera,
(quod) Filius baptizatus hic,
Tunc loquutus Pater, ut noſti,
columba erat DEI Spiritus.
In baptiſmo hoc nos purgat
Clemens DEVS;
Sic eſt hæc virtus omnis
in ſacris undis.
Hoc debemus credere
& valde id nobis placere,
Ut nobis in DEI benedictione
baptiſmus bene proficiat,
Ut eamus ſalvi,
ab hoc balneo mundi,
Hæc fides nos quoque juſtos faciat,
in ſervitium ſuum dirigat.

Cogitantibus Turbis, [1] ne Joannes eſſet Chriſtus & quomodo miſerunt principes ad eum. Luc. 3. Joannis 1.

CAP. XXVII.

THie liuti datun mari,
thaz Joannes Chriſtus uuari.
Joh uuarun ahtonti,
the'iz uuola [2] uueſen mohti.
Sie ahtotun thie guati,
joh [3] ſina gomaheiti:
[4] Ouh hintarquamun mera
theru kreftigun lera.

HOmines faciebant rumorem,
quod Joannes Chriſtus eſſet.
Et erant exiſtimantes,
quod hoc bene eſſe poſſet.
Conſiderabant bonitatem,
& ejus humanitatem:
Atque obſervabant amplius
efficacem illam doctrinam.

[5] UUanta *Namque*

Ad CAP. XXVI.

1) Pro *inti iz* Cod. Vat. ſiſtit: *int'iz.*
2) Pro: *lidiu*, legendum: *lidin*, quod ſupra habuimus I, 7, 7. & ita legit uterque Codex.
3) Pro: *ſid* Cod. Vat. habet: *ſih*; ſed Vind. conſentit Flacio.
4) Cod. Vind. habet: *uuacheta.*
5) Pro: *thiu* Cod. Vind. habet: *the.*
6) *Rehte*, non eſt verbum, ſed adverbium: *recte.* Scherz.

Ad CAP. XXVII.

1) Pro: *ne* uterque Cod. habet: *ne forte.*
2) Cod. Vind. habet: *ueſan.*
3) *Sine*, habet: Cod. Vind.
4) Verſ. 7. ita traducendus: *Atque mirabantur amplius.* Scherz.

5) Ver-

Digitized by Google

[5] UUanta er ni uuas ſo hebiger,
thaz er'mo libi thes thiu mer,
In uuisduame ſo uuahi,
ther imo iz untarſahi.
[6] Alle thie furiſtun,
joh thie jungiſtun,
Arme joh riche,
[7] giangun imo al giliche.
Tho ſantun in then ſtunton, Miſerunt Judæi ab Hieroſolymis.
thie richun lantuualton,
Selbun ouh thie furiſton,
joh thie uuiſoſton.
[8] UUanu ſie iz intriatin,
int iz bithiu datin,
Ther man uuas filu mari,
ir fragen uuer er uuari.
[9] Si thaz arunti giriatun,
joh iro ferti iltun.
Tho [10] ſprahun ſie biherton,
ſus theſen uuorton.
„ Biſtu Chriſtus guato,
„ ſage-uns iz gimuato.
„ Daz uuir hiar ni duellen,
„ thaz arunti ni merren. Et confeſſus eſt, & non negavit.
Jah er tho ſo 's'iz uuas,
ni giang in ſtrit umbi thaz
In lougna noh in baga,
[11] ſulicha fraga. Quia non ſum Chriſtus.
„ Ni bin ih Chriſtus, quad er zi in,
„ noh ih es uuirdig ni bin.
„ Ni giduant iz man alle,
„ the ih ſo hohan mih [12] gezélle.
Ni uuanu iz uuola intfiangin,
joh nahor ouh gigiangin.
[13] Fragetun ſie auur thuruh not,
ſo man in heime gibot. Helias es tu?
„ Oba thu Helias auur biſt,
„ ther vns kunftiger iſt.
„ Thaz gizelli du vns nu ſar,
„ thaz uuir iz auur ſagen thar.

Namque ante non fuit tam gravis,
qui ei maneret (polleret, duraret) eò magis,
Inde ſapientia tam commemoratus,
qui ei id interdiceret.
Omnes Proceres,
& juniores,
Pauperes & divites
ibant ipſi omnes æqualiter.
Tunc miſerunt in his horis,
Potentes Proceres Terræ
Ipſos quoque principes
atque ſapientes.
Namque illi hoc improbabant,
& propterea id fecerunt,
(Ut quum) Vir ille eſſet multum celebris,
interrogaretur, quis eſſet?
Illi hanc legationem ſubibant
& ſuum iter feſtinabant.
Dicentes invicem
ita his verbis:
Es Tu Chriſtus ille bonus,
dic nobis hoc animoſe.
Ne hic moremur.
nuncium ne tardemus.
Confitebatur tunc, ſicut id erat,
non ibat in litem deſuper,
In inficiationem, nec in ambiguitates,
hæc interrogatio.
Non ſum ego Chriſtus, dixit ad eos,
nec ego eo dignus ſum.
Non permitterent id homines omnes,
ut ego tam magnis me accenſerem.
Ne credas, id bene (eos) accepiſſe,
ſed imò propius accedebant;
Interrogabant iterum ſtudioſe,
quod domi ipſis mandatum erat:
Itane tu Helias redux es?
qui futurus nobis eſt.
Hoc dic nobis illico,
ut id referamus.

Then

Nomen

5) Verſus 9. & ſeqq. ita vertendos eſſe conjicio:

Siquidem antea non erat vir tam inſignis,
Cui prius reliquum manſerit hoc plus,
In ſapientiâ tam præſtanti;
Qui ſibi id (quod Johannes fecit)
agendum ſumſerit.

Libi videtur eſſe à *liben* reliquum manere. *libit* hoc ſenſu occurrit infra II, 6, 72. *Leibta* pro: *reliquum erat*, eſt infra V, 11, 85. Gloſſæ Keronis: *za leibu*, reſiduæ. Gloſſæ Boxhornii: *za leibt iſt*, reliquum eſt. Conf. Celeberr. Palthenium ad Tatian. p. 397. *uuahi* eſt *præſtans*, eximius, ſingularis. vid. ſupra I, 17, 30. adde I, 5, 84. & infra ℣. 59. ubi *uuabaz* eodem ſenſu uſurpatur. pro *untarſahi* leui correctione legendum arbitror: *Untarfahi*, hodie unterfange, dicimus. Gordium hunc nodum melius ſolvere aliis licebit, me non inuito. *Scherz.*

6) Verſ. 13. reddo. *Omnes Primi.*
Et ultimi. (ſ. Conditione, ſtatu.)

uti *furiſta* primum, qui alios præcedit, ſignificat; ita: *jungiſta* denotat ſæpe *ultimum, noviſſimum.* Gl. Keronis: *jungiſta*, ultima. *Jungiſto*, ultimus. Hinc dies extremus adhuc hodie: *der jüngſte Tag.* Scherz.

7) Verſ. 16. *giangun imo*, redde: *ibant ipſi* ſc. obviam. Verſum 19. & 20. ita reddo:

Ipſos quoque primarios (ſc. Sacerdotum & Levitarum)
Et ſapientiſſimos.

8) Verſus 21. plane aliter reddendus eſt: *uuanu*, eſt Imperativi Præſens à *uuanen*, opinari, exiſtimare cogitare, hinc infra hoc cap. ℣. 41. *ni uuanu*, non exiſtima, non crede. *intriatin*, eſt imperfectum ſubj. Verbi: *intraten*, quod denotat: *timere, metuere.* vid. ſupra I, 1, 190. ita ergo hunc verſum transfero: *Crede, Exiſtima, quod illa res* (fama & facta Johannis) *metum ipſis incuſſerit.* Scherz.

9) Verſ. 25. pro: *ſi* Cod. Vind. legit: *ſie.*

10) Pro: *ſprahun*, Cod. Vind. habet: *ſprachum.*

11) Verſ. 36. pro *ſulicha* in utroque Cod. eſt: *ſulicherà.*

12) Verſ. 40. pro: *gezelle* Codex Vind. & Vat. ut & MSC. Flacianum habent: *gizelle.*

13) Pro: *fragetun* Cod. Cæſ. ponit: *fragotun.*

Then namon er irkanta,
ſo man 'nan ginanta.
Tho gab er zi antuuurti thaz, [14]
thaz er ther ſelbo man ni uuas:
Ther gomo then ir zaltut,
joh namahafto nantut.
Ni bin ih ther, ih ſagen iu ein,
bi iaron quimit er iu heim.
Gidua unſih, quadun, thoh nu uuis, Propheta es tu?
oba thu foraſago ſis.
Vns zaltun ſie ofto uuahaz,
joh manag ſeltſanaz.
Guates er [15] in onda,
ſo 'ſer uuola konda.
Bithiu gaber mit giuuurti.
[16] ſuuazas antuuurti.
„ Ni bin ih thero manno, [17]
„ the'ir [18] eisgot nu ſo gerno.
„ Noh then namon in min uuar.
„ [19] then ni felgu ih mir ſar.
Sprahun ſie auur sliumo,
joh thrato in giriuno,
Gahero uuorto,
fragetun 'nan harto,
„ Thes gidua thu nu unſih uuis, Quis es, ut reſponſum demus?
„ uuer thoh manno thuh ſis.
„ Thaz uuir iz then gizalthin.
„ thie unſi hera ſantin.
Gab er mit giuuurti
in auur antuuurti.
Thaz thet er io gilicho.
filu baldlicho.
„ Ih bin uuuaſtuualdes Ego vox clamantis in deſerto.
ſtimma ruafentes.
Rihtet [20] Gott ſinan pad,
ſo ther foraſago quad.
Ni firnamun ſie thia lera.
bithiu fragetun ſe auur mera,
[21] Firthroz ſe thero uuorto,
ſie inſazun iz harto.
[22] Zui feriſt thu, inti doufiſt,
nu thu ther heilant ni biſt.
Noh thero manne ouh thanne,
in thero ambaht iz gigange.
Gab er [23] gomilicho
in antuuurti io gilicho;
Offonota in ſar thaz,
the'iz ſin ambaht uuas.

So

Nomen hoc is agnovit,
quam primum nominatum fuit.
Tunc dedit reſponſum hoc,
quod ille vir non eſſet;
Ille vir, quem vos dicitis,
& nominetenus vocaſtis,
Non ſum ego, dico vobis hoc;
ſuo tempore veniet vobis domum.
Fac nos, dixerunt, tandem certiores,
an tu Propheta ſis?
Nobis retulerunt ſæpe commemoranda,
& multa miranda.
Bonum ipſis indulgebat,
quam optime poterat.
Itaque dedit cum gravitate
dulce reſponſum:
Non ſum ego ille vir,
quem vos poſtulatis nunc ita libenter;
Nec illud nomen, per meam fidem,
haud ambio mihi quaquam.
Dixerunt iterum ſtatim,
valde vociferantes;
Urgentibus verbis
interrogabant ipſum durius:
Hujus fac tu nunc nos certiores:
quis tandem homo tu ſis?
Ut id iis referamus,
qui nos huc miſerunt.
Dedit is cum decore
illis iterum reſponſum:
Idque fecit ſimiliter
valde animoſe:
Ego ſum deſertæ ſylvæ
vox clamantis.
Dirigite DEO ſuam viam,
ſicut Propheta dixit.
Nec intellexerunt iſti hanc doctrinam.
itaque interrogarunt rurſus plura
Piguit eis horum verborum,
indignati ob hoc vehementer:
Quid ergo vadis tu & baptizas?
ſi tu Meſſias non es?
Neque ex iis viris ulterius
in quorum officium hoc caderet.
Dedit eis humaniter
reſponſum pariter:
Aperiens ipſis ſtatim id,
quod ſui muneris eſſet:

Qui-

14) Margo verſus 51. in utroque MSC. habet: *Et reſpondebat: non.*

15) Freher. legendum: *Guates er in onde* pro vulg: *inon da.* Schilter. MSC. Codex uterque habet *in onda*, cum accentu ſupraſcripto.

16) Verſ. 64. pro *ſuuazas* Cod. Cæſ. habet: *ſuazaz.*

17) Margini verſus 65. inſcripta ſunt in utroque Codice hæc verba: *Et dixit: non ſum.*

18) Pro *eisgot* Cod. Vind. legit: *eiſcot.*

19) Ad ℣. 68. Schilterus hæc ponit: *Freher. Felgiuh, quod velim explicaſſet. ſed vide infra IV, 20, 40.* hæc Schilter. Nota hic, quod in Gloſſis Florentinis, legatur: *Felg*, Flexura, & hodienum in rotâ id, quod Latini *curuaturam rotæ* nominant, *felg* appellemus; unde conjicio *felgen* eſſe idem ac *flectere, mutare.* Scherz.

20) Pro *Gott* uterque Codex habet: *Gote.*

21) Vulgo: *Virtharoze ſe.* Locus corruptus. *Freherus: alii legunt: Nirthroz ſe.* Rectius: Virthroz ſe, vel Ferthroz, Firthroz. *Piguit eos horum verborum*; es verdros ſie. *Schilter.* In Cod. Vat. uti Celeb. Roſtgaardius refert: legitur *Nir throz th ſe thero.* in Vind. eſt: *nir droz ſe thero.* Cum autem facillime *n* pro *u* vel ſcribatur vel legatur, probo omnino Celeberr. Schilteri ſententiam. *Scherz.*

22) Pro: *zui* legendum: *ziu* ex utroque Cod.

23) *Freherus: Gomiblicho* uti notat Schilter. ſed MSS. aliter. *Scherz.*

24) Verſ.

Digitized by Google

„ So uuer ſo uuilit manno, Ego baptizo in aqua. Matth. 3.
„ ſo douftu ih inan gerno.
„ Ouh iagilichan uuihu,
„ [24] ther undono n'irzihu. 100.
„ [25] Ir ni thurfut tho bithiu, Marci 7. Joann. 1. Medius autem veſtrûm ſtetit.
„ ther man iſt nu untar iu.
„ [26] Thaz ſinu uuort gimeinent,
„ uuas thiſu uuerk zeinent.
„ UUiht ni uuizut ir ſin, 105.
„ thaz iſt thoh arunti min.
„ [27] Thaz ih iu gizalti,
„ [28] thar er hera uuolti.
„ After mir ſo quimit er, Ipſe eſt, qui poſt me venit,
„ inti allo ziti uuas er er. 110.
„ So uuer ſo iſt [29] in lante furiſto,
„ [30] the iſt er heroſto.
„ So hoh iſt [31] gomeheit ſin,
„ thaz mih ni thunkit megi ſin,
„ The ih [32] ſcuah riumon ſine cujus ego non ſum dignus &c. 115.
„ [33] ziu bintanne birine.
„ Odo ih gikneuue ſuazo,
„ fora ſinen fuazon.
„ Zi thiu thaz ih inklenke
„ [34] thie [35] riomon, thi er [36] giskrenke. 120.
„ Er doufit thih, ſo thu iz ni uueiſt,
„ thuruh then heilegan Gciſt.
„ Joh reinot iuih ſare, Ipſe vos baptizabit in ſpiritu & igne.
„ in ſcinentemo fiure,
„ Habet er in hanton, 125.
„ ſina uuintuuanton.
„ Thaz er filu kleino
„ thaz ſin korn reino.
„ Sin denne gekerre,
„ thiu ſpriu thana uuerre. 130.
„ Thaz thaz korn ſcine,
„ int iz gabiſſa ni rine.
„ Thaz er iz filu garauuo,
„ in ſinu [37] gadun ſamano.
„ Joh [38] thio ſpriu thanne, 135.
„ in fiure firbrenne.
Ih uueiz thie boton rietun,
[39] joh thaz arunti gidatun.

Quicunque voluerit homo
eum baptizo ego lubens.
Et quemlibet conſecro,
undis nec parco.
Vos non caretis tamen propterea,
vir ille exiſtit jam inter vos.
Ut ejus verba exponant,
quid hæc facta ſignificent.
Nihil quicquam ſcitis vos de Ipſo,
hoc eſt tamen nuncium meum.
Quod vobis retuli,
quod Ipſe huc venerit.
Poſt me venit ille,
& omni ævo fuit ante.
Quicunque ſit in terra ſummus,
eo hic eſt ſuperior.
Tam alta eſt magnificentia ejus,
ut mihi non videatur poſſibile eſſe,
Ut ego calceorum corrigias ejus
ad ligandum veniam?
Sed ego adgeniculo dulciter
coram ejus pedibus,
Ad hoc ut ipſi dirigam,
corrigias, quas ille clathrat.
Is baptizat te, etſi id ignoras,
ſancto Spiritu.
Atque purgat vos valde
flammante igne.
Habet is in manibus
ſuum ventilabrum.
Ut valde ſubtiliter
grana ſua purget:
Suam aream verrat:
paleam inde purget.
Ut granum niteat,
& vermes ne tangant.
Ut illum multum præparatum
in ſuum horreum colligat.
Et paleam deinde
in igne concremet.
Credo quod nuncii abierint,
& nuncium retulerint.

Thaz *Itaque*

24) Verſ. 100. mallem reddere: *Aquas non ſubtrabo*, denego. *Scherz.*
25) Cum verſu 101. confer. V, 16, 89. & V, 18, 9. indicatur ſc. præſentia Chriſti, ſeu Meſſiæ ipſos non carere. *Scherz.*
26) Verſus 103. & ſeq. ita debent transferri:
Id ipſius verba docent,
Quid hæc (mea) facta deſignent. Scherz.
27) Verſ. 107. & 108. ita transfero:
Ut vobis indicarem
Quid ille hic velit ſc. fieri.
28) Verſ. 108. pro *thar* legendum: *uuaz.* ita enim non tantum Cod. Vind. & Vat. habent, ſed & ipſum Flacii MS.
29) In Cod. utroque: *in lante iſt furiſto.*
30) Pro: *the iſt*, uterque Cod. legit: *thes iſt.*
31) Pro *gomeheit* Cod. Vind. ponit: *gomaheit.*
32) Cod. Cæſar. *ſcuah riomon.*
33) Lege in ℣. 116. ex Codice utroque: *z'inbintanne.* i. e. *ad ſolvendum.* Scherz.
34) Pro: *Thie* in ℣. 120. Cod. Vind. habet: *thio.*
35) Paulus Warnefridi Lib. IV. de Geſtis Longobard. c. 23. *Calcei eis erant usque ad ſummum pollicem pene aperti, & alternatim laqueis corrigiarum referti.* Vide du Fresne Gloſſar. Latino-Barb. in voc. *Armigeri.*
36) Loco: *giskrenke* Cod. idem habet: *gischrenke.*
37) Pro: *gadun* uterque Codex habet: *gadum.*
38) Pro: *thio* in ℣. 135. uterque Codex & ipſum MSC. Flacii habent: *thiu.*
39) Pro: *joh thaz* Cod. Vind. habet: *ſo thaz.* Unde verſum 137. cum ſeqq. ita transfero:
Scio, quod nuncii (Judæorum) *curaverint,*
Illi ſc. qui hac legatione defungebantur,
Ut ſe inde moverent;
Et domum irent,
rietin eodem ſenſu occurrit infra IV, 36, 29. ubi:
Quad er tho thaz ſie rietin
UUlio ſi'enan gehaltin.
Dicebat tunc (Pilatus) *ut* curarent,
Quomodo ipſum (Chriſti corpus) *cuſtodirent.*
Adde omnino II, 1, 31. & 39. ac 47. & 55. ac 63.
Confer ſupra I, 1, 107. & in eod. hoc noſtro capite ℣. 25. *Scherz.*

Thaz ſie ſih irhuabin,
inti [40] heimorts fuarin.

Itaque ſurrexerunt,
& domum abierunt.

Spiritualiter.

CAP. XXVIII.

MIt allen unſen kreſtin,
[2] bittenes nu Druhtin,
Er unſih uns zi leide
fon then [3] guaten ni giſceide:
Thaz uuir fon then bliden;
mit leidu ni [4] giſceiden.
UUir unſih in then [5] riuuon
ni muazin io biſcouuon.
Thaz [6] ſuns diu uuintuuorfa,
in themo urdeile helfa;
Iz unſih mit giuuelti
ni firuuae unz in enti;
Jo in fiure after thiu
thar ni brinnon io ſo ſpriu;
UUir mit ginadon ſinen,
then uueuuon bimiden.
Thaz hirta ſine uns uuarten,
inti unſih io gihalten.
[7] Joh unſih ni uuannon
uzar then Gotes kornon.
UUir unſih muazin ſamanon,
z'en Gotes drue threganon,
Mit uuerken filu riche,
zi themo hohen himilriche,
In hoho guallichi.
th'eiſt auur thaz himilrichi;
Bimiden theſo grunni
thuruh thio euuinigo uuunni,
Joh muazin mit then druton
thes himilriches nioton;
Then ſpihiri iamer ſuazan
mit ſalidon niazan.
Thaz [8] heiliga kornhus,
thaz uuir ni faren furdir uz.

EX *omnibus noſtris viribus*
oremus nunc dominum,
Ut nos nobis in perniciem
â bono ne ſeparet:
Ut â gaudiis
cum mœrore ne removeamur.
Nos nosmet in pœnitendo
ne oporteat adſpicere.
Ut Filii ventilabrum
in ſententia nos adjuvet.
Neque nos cum violentia
difflet usque in finem;
Neque per ignem poſtea
oporteat comburi, ut paleam;
(Ut) per gratiam ejus
infernum evitemus;
Ut paſtores ejus nos curent,
& nos cuſtodiant.
Et nos non ventilent,
extra DEI grana.
Nos nosmet debemus congregare
ad DEI fideles ſervos,
Cum operibus multum divitibus
ad altum cœlorum regnum.
In ſumma gloria.
hoc eſt autem regnum cœlorum.
Evitare has adverſitates
per æterna gaudia,
Et licere cum fidelibus
in cœlorum regno oblectari;
Spicario ſemper dulci
cum beatis frui:
Sancto illo granario
ut nunquam amplius exeamus.

Mit

Cum

40) Verſ. 140. pro *heimorts* legendum: *heimortes* juxta utrumque Cod.

Ad CAP. XXVIII.

1) Pro: *Spiritualiter* in Codd. MSC. eſt *ſpiritaliter*, ubique.

2) Verſ. 2. pro: *bittenes* lege: *bittemes* juxta Cod. Vind. & Vat. ut & MSC. Flacii.

3) In verſu 4. *guaten* redde per *piis* & in ℣. 5. *bliden*, lætis. *blid* non denotat *gaudium*, ſed *gaudentem*, *lætum*. Scherz.

4) Verſ. 6. pro: *geſceiden* Cod. Vind. & MSC. Flac. exhibent: *giſceiden*.

5) Pro *riuuon* Cod. Vind. legit: *riuon*.

6) Pro *ſuns* in Cod. Vind. eſt: *ſi uns*. Unde Verſus 9. & 10. commode ita redditur:
Ut ſit nobis ventilabrum (Chriſti)
In judicio auxilium. Scherz.

7) Verſus 19. ita legitur in Cod. Vind. & Vat.
Joh unſih oub n'iruuannon,
Ac nos quoque ventilando non ejiciant. *Scherz.*

8) Pro *heiliga*, Vind. Cod. habet: *heilega*.

9) Pro

Digitized by Google

Mit ſinen unſih faſto
freuuen thero reſto;
Joh uuir thar muazin untar in,
blide fora Gote ſin,
Fon euuon [9] unz in euuon,
mit then [10] heilegen ſelon.

AMEN.

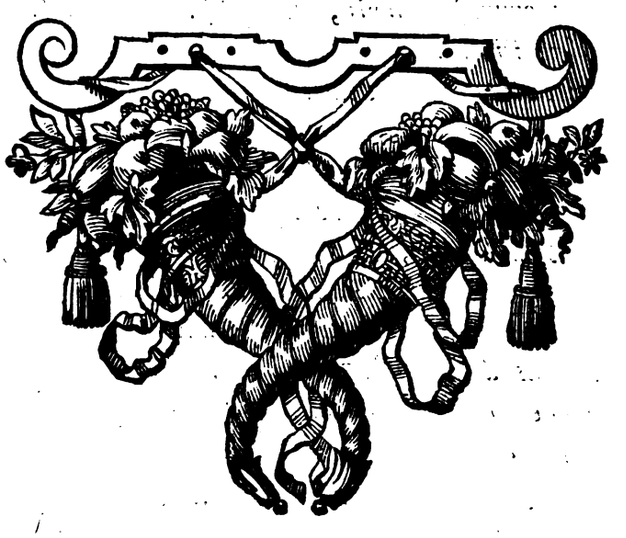
Cum ſuis firmiter
gaudeamus de requie:
Ac nos ibi oporteat inter ipſos
lætos coram Deo eſſe,
A ſeculis in ſecula
cum ſanctis animabus.

AMEN.

Explicit Liber Evangeliorum primus Theotiſce conſcriptus.

9) Pro: *unz* Vaticanus ſed male habet: *uz.*

10) Pro: *heilegen*, Vind. Codex ut & Flac. MSC. legunt: *heilegon.*

Inci-

Digitized by Google

Incipiunt Capitula Libri Secundi,

De verbo ſine principio, & quibusdam ſignis & doctrina ejus.

[1]

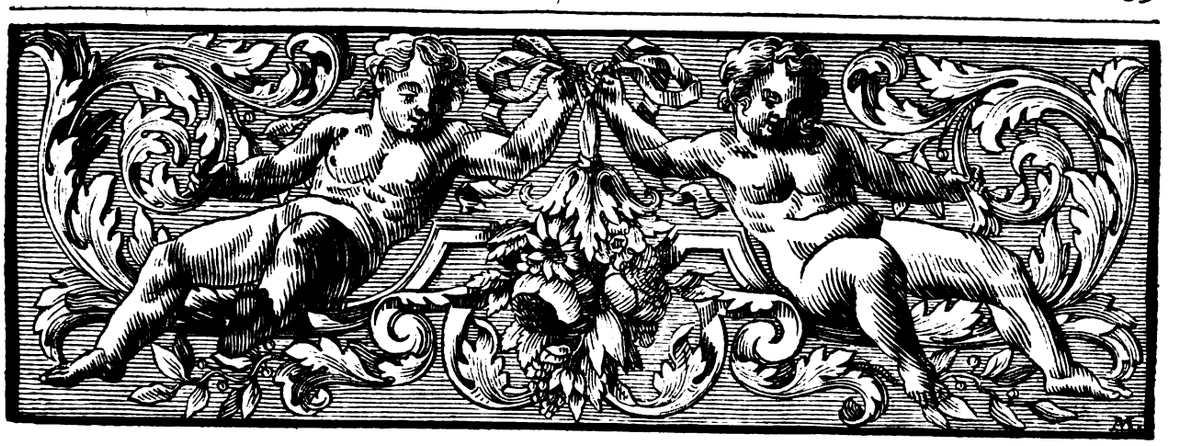
I. In principio erat Verbum [2] *apud DEum.*
II. Fuit homo miſſus â DEO.
III. Recapitulatio ſignorum in nativitate Chriſti.
IV. Ductus eſt Jheſus in deſertum â ſpiritu.
V. [3] *Spiritualiter.*
VI. Item de eodem.
VII. Stabat Johannes & ex diſcipulis ejus duo.
VIII. Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galileæ.
IX. [4] *Spiritualiter.*
X. Cur ex aqua & non ex nihilo vinum feciſſet.
XI. Prope erat Paſcha Judæorum.
XII. Erat homo ex Phariſæis Nicodemus nomine.
XIII. De queſtu Diſcipulorum Johannis, cur JEſus baptizaret.
XIV. JEſus fatigatus ex itinere.
XV. Fama exiit, quod in Galilæam venit.
XVI. De octo beatitudinibus.
XVII. Vos eſtis ſal terræ, & lux mundi.
XVIII. Nolite putare, quia veni ſolvere legem &c.
XIX. De eo qui viderit mulierem, & non jurare, & inimicum diligere, &c.
XX. Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, &c.
XXI. Quomodo ſit orandum, & de oratione dominica.
XXII. Nemo poteſt duobus dominis ſervire, &c.
XXIII. Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, &c.
XXIV. Concluſio Libri Secundi.

Expliciunt Capitula Libri Secundi.

1) Hic iterum in MSC. Vind. legitur: *Incipiunt Capitula Libri Secundi.*
2) Tò *apud DEum* abeſt à MSC. Vind.
3) Pro *ſpiritualiter*, male quidem Vind. ponit: *ſpiritaliter.*
4) Iterum in Vind. eſt: *ſpiritaliter.*

OTFRI-

Digitized by Google

OTFRIDI EVANGELIORUM

LIB. II. CAP. I.

In principio erat Verbum, & Verbum erat apud DEum. Joannis I.

CAP. I.

ER allen uuorolt kreftin,
joh engilo giſceftin,
So rumo ouh ſo [1] mahton,
man ni mag gidrahton
Er [2] ſo ioh himil uuurti,
joh erda ouh [3] ſo herti.
[4] Ouh uuiht in thiu giſuarit
thaz ſiu ellu thriu ruarit
So uuas io uuort uuonanti,
er allen zîtin uuorolti.
Thaz uuir nu ſehen offan,
thaz uuas thanne ungiſcafan.

Ante omnes mundi vires,
& Angelos creatos
Tum ſpatium tum potentias,
nemo poteſt concipere.
Antequam cœlum factum
ac terra atque mare horridum,
Et quicquid in his productum,
quod hæc omnia tria movet,
Erat Verbum habitans
ante omnia ſecula mundi.
Quæ nunc conſpicimus palam
erant tunc nondum creata.

Er

Ante

Ad CAP. I.

1) Pro: *mahton* ex Cod. Vind. & Vat. legendum eſt: *in ahton* quod idem eſt ac: *in cogitationibus.* Eadem ratione infra II, 4, 69. vox *ahton* uſurpatur, & conjungitur ſynonymo: *gidrahton.* dicitur enim:

Untar theſen ahton,
Joh managen gidrahton.
Inter has cogitationes,
& multiplices meditationes.

Verſus itaque tertius & quartus ira reddi debent:

Quam longe etiam in cogitationibus
Nullus homo poteſt conſiderare ſeu pervenire.

Mens ſcilicet Otfridi eſt, quod Verbum (Chriſtus) jam extiterit ante omne tempus, quodcunque hominis mens concipere poteſt. *Scherz.*

2) Pro: *ſo* ex utroque Codice ſubſtitue: *ſe;* unde apparet, verſum quintum & ſextum ita transferendum eſſe:

Antequam mare & cœlum factum eſſet,
Ut & terra adeò dura. Scherz.

3) *Se,* lego, mare. unde ſequitur *ellu thriu.* Schilter. Bene quidem Celeb. Schilterus ex *ellu thriu* vocem *ſe* ſupplendam eſſe concluſit, ſed in loco, quo correctio facienda ſit, erravit, uti ex præcedenti nota apparet. *Scherz.*

4) Hunc & ſequentem verſum melius ita transtuleris:

Et (antequam) *quicquam in hæc* (modo dicta) *erat introductum,*
Quod hæc omnia tria tangit. Seu, unum ex his tribus. Id eſt, antequam creaturæ, quæ in his tribus vivunt, eſſent creatæ. *Scherz.*

Digitized by Google

Er alleru [5] anagifti — Et verbum erat apud DEum.
theru Druhtines giſcefti,
So [6] uuas iz mit giluſti
in theru Druhtines bruſti.
Iz uuas mit Druhtine ſar,
ni braſt imo [7] es io thar.
Joh iſt ouh Druhtin vbaral, — Et DEus erat Verbum.
uuanta er iz fon herzen gibar.
Then [8] anaginni ni fuarit,
ouh enti ni biruarit.
[9] Joh quam fon himile obana,
uuas mag ih ſagen thanana?
Er mano rihti thia naht, — Hoc erat in principio apud Deum.
joh uuurti ouh ſunna ſo glat,
Odo ouh himil, ſo er gibot,
mit ſterron gimalot,
„ So uuas er io mit imo ſar,
„ mit imo uuoraht er iz thar.
[10] So uuas s'es io gidatun,
ſie iz allaz ſaman rietun.
[11] Er ther himil umbi
ſus emmizigen uuurbi.
Odo uuolkan ouh in noti
then liutin regonoti,
So uuas er io mit imo ſar,
mit imo uuoraht er iz thar. — Hoc erat in principio apud Deum.
So uuas s'es io gidatun,
ſie iz allaz ſaman rietun.
[12] Tho er deta thaz ſih zarpta,
ther himil ſus io uuarpta.
Thaz fundament zi houſe
thar thiu erda ligit uſe,
„ So uuas er io mit imo ſar,
„ mit imo uuoraht er iz thar. — Hoc erat in principio.
„ So uuas er io gidatun,
ſie iz allaz ſaman rietun.
Ouh himilrichi hohaz,
joh paradys ſo ſconaz.
[13] Engilon io manne,
thiu zuei [14] zi buenne.
„ So uuas es [15] ioh mit imo ſar,
„ mit imo uuoraht er iz thar.
„ So uuas es io gidatun,
ſie iz allaz ſaman rietun.

[16] So

Ante principium omnium
Domini creaturarum,
Erat id cum jucunditate
in Domini pectore.
Erat cum Domino illico
nec defecit ipſi unquam.
Atque eſt quoque Dominus ubique,
etenim hic illud ex corde genuit.
Quem initium non ducit,
nec finis attingit.
Et venit â cœlo deſuper,
Quid dicam inde?
Antequam luna rexit noctem,
ac factus eſt ſol tam ſplendidus,
Aut (antequam) cœlum, quod (fieri) juſſit,
ſtellis pictum:
Tunc erat cum Ipſo illico,
cum Ipſo fabricatus hæc
Quæcunque ita facta ſunt,
illi omnia ſimul conſultarunt.
Antequam cœlum volveretur
ſuper aſſiduo axe:
Aut nubes etiam pro neceſſitate
hominibus pluerent,
Erat cum Ipſo illico,
cum Ipſo operatus eſt ibi.
Quæcunque ſic erant facta
omnia ſimul conſultarunt.
Cum faceret, ut ſe ſeparent,
cœlum ſupra jaceret,
Fundamentum acervatim
ſuper quo terra jacet:
Tunc fuit cum Ipſo illico,
cum ipſo operatus id ibi.
Quicquid fuerat factum
omne ſimul conſultarunt.
Etiam cœlorum regnum altum
& Paradiſum pulchrum.
Angelos & homines,
illa duo ad colendum.
Erat cum Ipſo illico,
cum Ipſo operatus ibi.
Quicquid ſic fecerunt,
id omne ſimul conſultarunt.

Cum

5) Vox *anagifti*, licet in utroque Codice etiam occurrat, ſuſpecta mihi eſt, quia illam nec in Otfrido, nec alibi memini me legere; forte Scriptorem MSti ſeduxit rhythmus; mallem legere *anaginni*, quæ vox *initium* etiam denotat, & crebro occurrit; conferatur in hoc capite verſus 21. ubi *anagin* pro: *anaginni* poſitum legitur. *Scherz.*

6) Loco *uuas iz* Vindob. *uues iz.*

7) Hic Cod. Vind. pro *es io* habet *ſio.*

8) In Cod. Vind. eſt *anagin.*

9) Cod. Vind. habet *iob* ut in ſequenti verſu pro *uuas* exhibet: *uuaz.*

10) Verſum 29. & 30. qui aliquoties infra repetuntur, mallem ita reddere:

Si quid omnino faciebant,
Id omne ſimul curabant. Scherz.

11) Hunc & ſequentem verſum curatius ita transfero:

Antequam cœlum
Tam aſſidue ſe circumvolveret. Scherz.

12) Verſus 41. & duo ſequentes ita transferendi eſſe videntur:

Cum (DEus) *faceret, ut ſe circumvolveret*
Cœlum ita; & verteret
Fundamentum ad acervum, Scherz.

Zarpta non denotat *ſeparet*, ſed *circumvolvit, volutat.* Patet id ex Noſtro, III, 7, 33. ubi legitur:

Thiu meinent uuio ſih zerbit,
Joh thiſu uuorolt uuerbit.
Hæc indicant, quomodo ſe volvit,
Et hic mundus ſe vertit.

Eodem ſenſu in eodem capite verſu 27. occurrit:

Thaz ſih jo umbi zerbit,
Jo emmizigen uuerbit.
Quod ſe ſemper circumvolutat
Et aſſidue vertit. *Scherz.*

13) Pro *io* Cod. Vat. & Vind. habet: *iob.*

14) *Zi buenne* mallem reddere: *ad inhabitandum.* Scherz.

15) Codex uterque legit *io.*

16) Hunc

16 So er thara iz tho gifiarta
er theſa uuorolt ziarta,
Thar mennisgon giſtatti,
er thionoſt ſinaz dati,
So uuas er io mit imo ſar
mit imo uuoraht er iz thar.
So uuaſſes io gidatun
ſie iz allaz ſaman rietun.
Sin uuort iz al gimeinta, Omnia per ipſum facta ſunt.
ſus managfalto deilta,
Al io in theſa uuiſun,
thuruh ſinan 17 einigan Sun.
18 So uuaſſo himil fuarit,
ioh erdun ouh biruarit,
Joh in ſeuue 19 uberal, Et ſine ipſo factum eſt nihil.
Got deta'z thuruh inan al.
Thes n'iſt uuiht in uuorolti,
thaz Gott 20 an inan uuorahti.
Thaz druhtin io gidati
ana ſin girati.
Iz uuard allaz io ſar,
ſo ſo er iz gibot thar.
Joh man iz allaz ſar giſah,
ſo'ſer iz eriſt giſprah.
Thaz thar nu gidan iſt, Quod factum eſt.
thaz uuas io in Gote ſo'ſiz iſt.
UUas giahtot io zi guate,
in themo euuinigen muate.
21 Iz uuas in imo io quegkaz, 21
ioh filu libhafftaz.
23 UUiel ih ouh io uuanne,
er iz uuolti yrougen manne,
Thaz lib 24 uuaz lioht gerno
ſuntigero manno.
Zi thiu thaz ſie 25 is intfiangin, Et vita erat lux hominum.
26 int irri ni giangin.
In finſteremo iz ſcinit Et lux in tenebris lucet.
thie ſuntingon rinit.
27 Sint thie man al firdan,
ni mugun iz bifahan.
28 Jo bifiang iz alla fart, 29
thoh ſi es ni uuurtin anauuart,
So iz blintan man; birinit,
then ſunna biſcinit.

Cum tunc rem eo perduceret,
Ut hunc orbem ornaret,
In eo hominem collocaret,
ut ſervitium ipſi præſtaret,
Erat cum ipſo illico,
cum ipſo operatus ibi.
Si quid omnino faciebant,
id omne ſimul curabant.
Ejus verbum omnia deſignavit,
ſic varie diſtribuit.
Omnia utique in hunc modum,
per ſuum unicum filium.
Quicquid cœlum ducit,
& terram attingit,
Atque in mari ubique
DEVS fecit hoc per ipſum omnia.
Nec quicquam eſt in mundo,
quod DEVS ſine ipſo operatus eſſet,
Quod Dominus feciſſet
ſine ejus conſilio.
Factum eſt omne illico,
quomodo is juſſit.
Et hoc omne ſtatim conſpiciebatur,
quam primum is edixit.
Quod nunc factum eſt,
id erat in DEO ſicuti eſt.
Erat judicatum pro bono
in æterna mente.
Erat in ipſo vivificans,
& multum vividi.
Sicut ſimile etiam aliquando
volebat exhibere hominibus.
Vita erat lux libenter
peccaminoſis hominibus,
Ad hoc ut eam ſuſciperent,
& erronei ne vagarentur.
In tenebris illa lucet
peccatores illuminat.
Sunt homines omnes perditi
non poſſint eam amplecti.
Atque amplexa illa ubique (mundum)
tamen illi non facti, (ejus) obſervantes,
Si ea cœcum hominem illuminat,
illi Sol lucet.

16) Hunc & ſequentes ſeptem verſus Schilterus, neſcio quo caſu, omiſit, cum tamen præter Codicem Vind. & Vat. ipſe Flacius, quamvis vitioſe, illos exhibeat. *Scherz.*

17) Vindobon. habet pro : *einigan, einegan.*

18) Vindob. legit: *uuaz ſo.*

19) Vind. habet : *ubaral.*

20) Vindob. habet : *ana.*

21) Uterque Cod. habet in margine : *In ipſo vita erat.*

22) Hunc verſum ſic verte :
Id erat in Ipſo vivum
Et valde vegetum. Scherz.

23) Cod. Vat. habet *uuielib.* Vind. autem *uuialib.* Locus corruptus ; ita forte reſtituendus : *uuie lib unh, quomodo ſimile etiam*, &c. faciunt huc quæ commentatur Alcuinus in hunc locum p. 389. ubi vulgatam Lectionem emendat, quod & Auctor ſequitur. Et conf. Henr. Valeſium in Valeſianis p. 3. *Schilter.* Ego hunc 87. verſum & ſequentem ita redderem :
Quale etiam aliquando
Id vellet exhibere hominibus.
Ut mens ſit, quod, quicquid creatum eſt, in æterna mente Dei ita jam fuerit ante creationem vivum, quale poſtea hominibus fuit exhibitum per ipſam creationem. *Scherz.*

24) Vind. & Flacii MS. habet : *uuas.*

25) Pro *is* uterque Codex & Flacii MS. habent : *iz.*

26) Codex uterque habet *inti.*

27) Verſum 95. & ſequentem ita transfero :
Siquidem homines omnimodo mali
Non poterant id (lucem) *amplecti.* Scherz.

28) Pro *io* Vat. & Vind. Codex ut & MS. Flacii habent: *ſie.* Verſum autem hunc & ſequentes ita reddo :
Eos circumdedit illud (lux) *ubique*
Et tamen illi id non obſervaverunt ;
Quemadmodū id (lux) *cœcum hominem attingit*
Cui Sol affulget.
Recte hic Schilterus obſervat *alla fart* eſſe *alleweg*, ubique, omnino. Qui etiam notat, quod Freherus Vocem : *anauuart* in ℣. 90. occurrentem interpretetur per : *geuuahr.* Scherz.

29) Margo Codicis Vat. habet : *Et tenebræ eam non comprehenderunt, dum magis ab eâ comprehenſæ ſunt.* Conſentit Vind. niſi quod pro : *comprehenſæ* habeat : *comprehenſi.*

Digitized by Google

Fuit homo missus â Deo. Joannis 1.

CAP. II.

THo ſanta Got giuuaran
gomon filu maran,
[1] Man mit vns gimainan,
ſinan drut einan.
Iz uuas ther hiar forna
thie liuti bredigota,
Joh ſineru uuorto
[2] ſi raffta thar ſo harto.
Zi themo ouh thie Euuarton
thie iro boton ſantun.
Iz ungidan [3] in bileip,
[4] ſo ih hiar forna giſcreip.
Er quam vntar uuorolt thiot,
thaz er in kundti thaz lioht. Hic venit 5) in teſtimonium.
Joh gizalta in ſar thaz
thiu ſalida vntar in uuas.
Er lerta thie liuti,
thaz mannilih giloubti.
Thaz ia [6] gilich [7] inſtuanti
thes ſelben liohtes guati.
Ni uuas er thaz lioht, ih ſagen thir ein, Non erat ille lux, 8) ſed ut teſtimonium.
thaz thar then liutin irſcein,
Suntar quam ſie manonti,
joh thanana in giſageti.
Thaz lioht iſt filu uuar thing,
irliuhtit theſan uuorolt ring.
[9] Thoh mennisgon ouh alle, Erat lux vera.
ther hera in uuorolt [10] ſinne.
Ih ſagen thir, uuer thaz lioht iſt,
thaz thu iz baz uuiziſt,
Joh zellu iz hiar gimuato,
iſt druhtin [11] Chriſtus ther guato. In mundo erat.
Er quam in girihti
in theſa uuorolt slihti.
In thiz lant [12] broita,
[13] alſo ſo er gimeinta.
Theiſt al giuuis, nalas uuan, Et mundus per ipſum factus eſt.
[14] theiz thuruh inan iſt gidan,

Thaz

TUnc miſit DEVS certum
virum perilluſtrem,
Virum nobiſcum communem,
ſuum fidelem unicum.
Is fuit, qui ſuperius
populo prædicavit,
Atque verbis ſuis
iſtos reprehendit tam duriter
Ad quem etiam Legisperiti
nuncios ſuos miſerant.
Id quod infectum iſtis manſit.
ut ſuperius deſcripſi.
Venit hic inter mundi populos
ut eis nunciaret lucem.
Atque retulit eis ſtatim, quod
ſalus inter ipſos eſſet.
Docuit populos
ut quilibet crederet.
Ut ſinguli amplecterentur
illius lucis gratiam.
Non erat iſte ita lux, dico tibi ſemel,
ut populis luceret,
Sed venit, eos adhortans,
atque inde iis prædicaret.
Hæc lux eſt multum vera res,
illuminat hunc mundi orbem.
Atque in hominem omnem,
qui huc in mundum venit.
Dicam tibi, quis ſit illa lux,
ut hoc melius ſcias,
Et referas hic animitus,
eſt Dominus Chriſtus ille bonus.
Venit recta
in hanc mundi planitiem.
In hanc terram latam
ſic uti propoſuerat.
Hoc omnino certum, non falſum,
quod per ipſum eſt factum,

Hoc

Ad CAP. II.

1) Pro: *gimainan* lege: ex utroque Cod. *gemeinan*, mallem autem hunc verſum ita fuiſſe translatum: *Hominem nobiscum communem.* i. e. participem nobiscum ejusdem Humanæ imbecillitatis. *Scherz.*

2) Cod. uterque habet: *ſie raſſta.* Supra I, 23, 67. ubi S. Johannes id feciſſe narratur, quod hic verſus intendit, etiam in ipſa Flacianâ Editione legitur: *raſſta.* conf. III, 8, 87. & III, 13, 22. *Scherz.*

3) Ex utroque Codice lege: *ni*, non; ut mens hujus & ſequentis verſus ſit, quod infectum non manſerit id, quod ſupra L. I. c. 23. de Johanne fuit dictum. Verte itaque hos duos verſus ita:

Id infectum non manſit,
Quod ego ſupra (fore) *ſcripſi.* Scherz.

4) Vindob. habet *ſo ſo.*

5) Vind. pro: *in* habet: *ut.*

6) Vind. pro: *ia gilich* habet: *ia gilih.*

7) Freherus: *verſtuanti.*

8) In Cod. Vind. legitur tantum: *non erat ille lux.*

9) Pro: *thoh* ponendum eſt: *ioh* ex Codice Vat. & Vind.

10) Alcuinus pag. 390. vide Tractatum Noſtrum de Pactis Divinis I. 4. 7. & Jurisprudentiam Chriſtianam. C. 4. §. 1.

11) Pro: *Chriſtus* Cod. Vind. habet: *Kriſt.* Verſum hunc & præcedentem ita reddo:

Et expono id hic lubens,
(Scilicet) *eſt* (illa lux) *Chriſtus ille bonus.* Scherz.

12) Pro: *broita* uterque Codex habet: *breita.*

13) Verſus hic ſic videtur transferendus eſſe: *Uti ille* (Johannes) *indicaverat, prædixerat.* Scherz.

14) Clarius verſus hic ita exprimitur: *quod id* (mundus) *per ipſum ſit factum.*

15) Le-

Thaz uuas nu uuorolt [15] ſcauuta,
thaz ſinan [16] n'irkanta.
Er quam ſos er ſcolta,
ioh uuiſota thoh er uuolta
In eigan ioh in erbi,
thaz lag al umbitherbi.
Thie ſine lantſidilon
ſie datun ſo ih thir redinon.
Ni uuas ther 'nan intfiangi,
[17] in gilouba gigiangi.
Zi giloubu ſih giuuanti,
thaz inan ouh irkanti
Odo inan ereti vbar al,
ſo man Gotes Sun ſcal.
Thie inan thoh irkantun,
ioh muates ſih biuuantun,
Giereta er ſe in then ſind,
thaz ſie uuarin Gotes kind.
Ni quamun ſie fon bluate,
noh fon fleiſclichemo muate.
Sie uuarun er firlorane,
nu ſint fon Gote erborane.
[18] In buachon iſt nu funtan
thaz uuort th'eiſt man uuortan,
Iz uuard hera in uuorolt [19] funs,
ioh nu [20] biut in vns.
UUir ſahun ſinaz richi, [21]
ioh ſina guallichi.
Thaz uuas ſconi al ſo fram,
ſo ſelben Gotes Sune zam.
Iſt ſin guati vberal,
ſo in kinde zeizemo ſcal.
Then fater einigan [22] innot,
drutlicho minnot.
Follan Gotes enſti,
ſelb ſo iz man giuuunxſti.
UUares inti guates,
joh druhtines gimuates.

In propria venit.
Et ſui eum non receperunt.
Quotquot autem receperunt eum.
Qui non ex ſanguinibus.
Et verbum caro factum eſt.
Plenum gratia & veritate.

Hoc quod nunc mundus conſpicit
quod (tamen) ipſum non agnovit.
Venit, ſicut debuit,
& viſitavit, ubi voluit,
In propria & in heredia.
quod omne jacuit iners.
Hi ejus ſui Provinciales
fecerunt quod tibi dicam.
Non fuit, qui ipſum reciperet
in fide procederet,
Ad fidem ſe converteret,
ut ipſum quoque agnoſceret,
Aut ipſum honoraret ſuper omnia,
ſicut DEI Filium debemus.
Qui ipſum tamen agnoverunt,
& animo ſe converterunt,
Honoravit eos in hanc viam
ut fierent DEI Filii.
Non venerunt ex ſanguine,
nec ex carnali voluntate.
Fuerunt antea perditi,
nunc ſunt à Deo regeniti.
In libris eſt jam repertum;
verbum eſt homo factum,
Fuit huc in mundum miſſum,
& nunc habitat in nobis.
Vidimus ejus Regnum
& ſuam gloriam,
Hæc fuit pulchritudo tanta
quanta ipſum Dei filium deceret.
Eſt ejus gratia ſuper omnia,
ut in filio dilecto debet.
Patrem unicum amplectitur,
fideliter amat.
Plenum DEI gratia,
ut maxime optaretur
Veritate ac bonitate
& Domini gratioſitate.

15) Legendum ex Codice Vind. ut & Flacii MSC. *Scanta*; unde hic & ſequens verſus ita transferri debent:

Hoc erat itaque mundo dedecus,
Quod ipſum non agnoverit. Scherz.

16) Schilterus notat, quod Freherus hoc exponat per: *nicht erkante*, vide tamen Schilteri notas ad *ιπιπλιον* Ludovico Regi acclamatum pag. 39. Sane: *n'irkanta* legendum eſſe perſuadent Codex Vind. & Vat. *Scherz.*

17) Rectius hæc ita verto: *ad fidem irent*, id eſt, fidem amplecterentur. *Scherz.*

18) Clarius hoc ita redditur: *in Libb. Sacris* ſeu in Sacra Scriptura; *buach* denotat antiquis Germanis *Sacram Scripturam.* Scherz.

19) *Funs* non denotat miſſum, ſed *promptum, paratum.* In Verſione Tatiani C. 181. verba Scripturæ: *Spiritus quidem* promtus *eſt*, *caro autem infirma*, ita redduntur: *Ther geiſt giuueſſo* funs *iſt*, *thas fleiſc iſt abur unmahtic*: conf. infra V, 12, 153. ubi dicitur: *Bi thiu ſimes jo zi Gote* funs, *Ideo ſimus erga Deum prompti.* Gloſſæ Keronis: *funſer*, promptus. Anglo-Sax. & Cimbri pro *funs* dicunt *fus*, quod eſt *promptus*, cupidus, lubens; *Fyſan* vel *gefyſan* (pro quo Cimbrice dicitur: *at fyſa*) Anglo-Saxonibus eſt, *inſtigare*, calcar addere, incitare, feſtinare, quid *promte aggredi*, expedire. Sic in Calendario: fus *ont forthweg*, *promptus* ad moriendum. In Fragm. Judic. fyſan *to gefeobte*, *promti* ad prœlium. In Harmoniâ Evangel. Cottonianâ: fus *te feranne*, *promtus* ad patiendum. vid. Hickes in Theſ. LL. Septentr. in Gramm. Anglo-Sax. pag. 121. *Scherz.*

20) Legendum ex Cod. Vind. *buit*, quod ipſum Celeberr. Schilterum agnoviſſe patet ex verſione.

21) Margini verſus 65. in utroque Codice adſcripta ſunt hæc: *Et vidimus gloriam ejus.*

22) In Cod. Vind. accentus eſt in ultima Syllaba hunc in modum: *innót.* unde auguror *innot* hic idem eſſe, quod: *innoti*, quæ vox ſæpiſſime occurrit, ac variis in locis idem eſt ac *valde intime.* Stadenius in Specimine antiquitatum Francicarum pag. 3. in Otfridi dedicatione ad Ludovicum Regem, illam ſic quoque reddit. Itaque verſus 71. & 72. ſic exprimo:

Quem Pater unicum valde.
Tenere amat. Scherz.

Digitized by Google

Recapitulatio Signorum in nativitate Chriſti.

CAP. III.

ER quam vns ſulih hera heim,
[1] thes n'iſt lougna nihein,
Thaz duent buah feſti,
nu [2] niazet mit giluſti.
[3] Tharana ſint giſcribene,
zi vrkundon manage.
Druta ſint in ala uuar,
ſelbo [4] mah tu iz leſanthar.
UUuntar filu managaz,
thaz uuir iz bithenken thes thiu baz.
Thaz uuard allaz mari, De Matre Virgine.
theiz [5] vnfirholan uuari.
[6] UUio mag ſin merauuuntar,
thanne in theru iſt thiu'nan bar,
Thaz [7] ſi iſt [8] ekord eina
Muater inti thiarna.
Ni uuard [9] ſie io in giburti
thiu io ſulih uuurti.
In erdu noh in himile,
thiu iamer ſia irbilide.
[10] Maht leſan uuio iz uuurti De eo quod Angelus paſtoribus nunciavit.
zi thera druhtines giburti.
Thaz engil [11] mit giuuurtin
iz kunta ſar then hirtin.
Joh theiz ni uuas ouh [12] hora lang
thaz heriſcaf mit imo ſang.

UUio

IS venit nobis talis huc domum,
hoc non eſt negans, nec unus.
Hoc faciunt Biblia firmum,
jam fruamini cum voluptate.
In eis ſunt ſcripta,
ad teſtimonium varia.
Fidelia ſunt revera,
ipſe potes id legere ibi.
Miracula multifariam
ut conſideremus id eo melius.
Hoc factum omne celebre;
ut non occultum eſſet,
Ut poterit eſſe majus miraculum,
quam in ea eſt, quæ illum peperit,
Quod ea eſt ſola & unica
Mater atque Virgo.
Non fuit unquam in puerperio,
quæ talis fuiſſet.
In terra nec in cœlo,
quæ unquam iſti ſimilis eſſet.
Legas (ipſe) quomodo factum fuerit,
in Domini nativitate.
Quod angelus cum ſolennitatibus
id nunciavit illico paſtoribus.
Atque quod non fuit momentum temporis
quin militia (cœleſtis) cum ipſo cantaret.

Ut

Ad CAP. III.

1) Verſum ſecundum ita reddo: *Hoc non eſt mendacium, Lougna* non eſt participium, ſed ſubſtantivum. vide ſupra I, 27, 35. idem hic verſus redit infra III, 20, 178. *Nibein* non eſt in duas voces dividendum, ſed una vox eſt, & denotat *nullum*, ceu notiſſimum eſt. *Scherz.*

2) Pro: *niazet* Cod. Vat. habet: *niazent*; ſed præfero Lectionem Flacianam, cum quâ conſentit Cod. Vind. *Scherz.*

3) Verſ. 5. & duo ſeqq. ita leguntur in MSC. noſtris:

Tharana ſint giſcribene
Urkundon manage
Druta ſine in ala uuar.

In iis (Bibliis) ſcripto deſignati ſunt Teſtes (de Chriſto) multi, Fideles ejus vere tales. ſc. Prophetæ, Apoſtoli, Evangeliſtæ, diſcipuli Chriſti; ex quorum numero erat Johannes, de quo hic agitur ex profeſſo: *Urkundon* eſt teſtes. Gl. Keronis *Urchindon* teſtibus. in Lege Lotharii, quam exhibet Browerus in Paraſceve. Annal. Trevir. c. X. *Urcundun* uſurpatur pro Teſtibus. Gloſſ. Lipſ. *Urkundum*, teſtes. Scherz.

4) Verſ. 8. pro: *mah tu*, Cod. Vind. ſiſtit: *mabt thu.*

5) Loco: *unfirholan* Cod. Vind. habet: *unfarholan.*

6) Verſum 13. aptius ſic traduces: *Quodnam majus* ſeu *Quomodo majus miraculum evenire poterit?* Scherz.

7) Pro: *ſi* Cod. Vind. habet: *ſo.*

8) Pro: *ekord* non tantum Flaciana editio ſed & MSC. Vaticanum habet *ekard* ſed præferenda eſt Lectio Schilteri, quam & firmat Codex Vindobonenſis; & alia loca Auctoris noſtri. vid. infra II, 8, 3. & III, 14, 37. & II, 4, 20. & 39. apud Tatianum c. 32. §. 7. eſt *ekkoro*, quod idem denotat. *Scherz.*

9) Pro: *ſie* forte: *ſo.* Schilter.

10) Verſ. 21. & 22. Aptius ita quis transferret:

Lege ipſe, quid contigerit
Circa Nativitatem Domini. Scherz.

11) *Mit giuuurtin* non idem eſt ac: *cum ſollennitatibus*, ſed: *cum promtitudine*, promte, ſine morâ: ita ſupra de Joſepho I, 19, 26. dicebatur:

Fuar ſar thera ferti
Nahtes mit giuuurti.

Adde III, 14, 40. ubi mulier Cananæa à Chriſto petiiſſe refertur:

Thaz ſar jo mit giuuurti
Sie uuola ganz uuurti.

Ut mox ac cum promtitudine ſ. promte *Illa* (filia ejus) *bene ſana fieret.*

Adde III, 2, 59. dicitur & *Giuuuirti*, unde *giuuirtig*, quod idem eſt ac *promtus.* vid. infra II, 8, 71. ubi dicitur: *thaz datum ſie* giuuuirtig, hoc fecerunt *promti*, ceu ipſe Schilterus noſter transfert. *Scherz.*

12) Pro: *hora lang* in utroque Codice eſt: *boralang*, quæ vox etiam occurrit infra II, 11, 6. ubi legitur:

Thar tho thero gango
Ni uuas er boralango.

Ad quem locum Schilterus ſe expedire non poteſt. Mihi etiam hic aqua hæret; non quidem circa interpretationem; facile enim apparet, inprimis ex collatione horum duorum locorum, *bora* idem eſſe ac *valde*, *multum*; ſed circa originem primariumque vocis hujus uſum.

Vox

UUio engilo mènigi
fuar thar al in gegini.
Thie hirta irhuabun ſih ſar,
ioh funtun ſie thaz kind thar.
Giſiuni iz ni dualta,
ſo ther engil in gizalta.
13 Thie Magi quamun gahun,
thaz kindilin ſie ſahun.
Sie brahtun imo in hanton
14 treſo iriro lanton.
Si quamun filu ferro
iz zeigota in ther ſterro.
UUio mag thaz ſin firlougnit,
16 thaz himil thero uuorolti ougit.
Er kundta vns thaz in ala not,
thaz 17 ander uns ni zeinot,
18 Thaz gouma mannes nami,
bi thiu uuas er ſeltſani.
Symeon ther guato,
ioh Anna quam gimuato
19 Si giangun kusgo ingegin vz,
thar zi themo Goteshus.
Si kundtun thar then liutin,
thoh ſi es tho ni ruahtin,
Thaz in uuas 20 quam heraſun,
ther Gotes einigo Sun.
Ther Evangelio ouh 22 giuuuag,
uuio man thiu kindlin irsluag.
UUio kurt in uuas thes libes friſt,
tho ſiu irſturbun thuruh Chriſt.
23 Maht leſan ouh hiar forna
uuio er koſon bigonda
UUislichen uuorton,
mit then euuarton.
Thiu uuort thiu uuurtun mari,
thoh er tho kind uuari.
Theru muater ſageta er ouh tho thaz,
theiz allaz ſines fater uuas.
Thie liuti irquamun harto.
Johannis ſelbes uuorto.

De eo quod paſtores invenerunt, ſicut dixit Angelus. 30.

De Magis. 35.

De 15) Stellâ.

40.

De Symeone & Anna. 45.

50.

21 De innocentibus pueris.

55.

24 JEſus ſedet in medio doctorum.

60.

De iis quæ Johannes referebat de Chriſto. 65.

25 Ther

Ut angelorum multitudo
venit ibi omnis in occurſum.
Paſtores ſurrexerunt illico
& invenerunt puerum ibi,
Viſio id haud diſtulit,
quod angelus ipſis narravit.
Magi venerunt ſubito,
Puerum viderant.
Portarunt ei in manibus
theſauros ſuarum regionum.
Venerunt è longinquo,
id monſtraverat eis ſtella.
Quomodo hoc poterit occultari,
quod cœlum mundo aperit.
Nunciavit hoc nobis omnimodo,
quod alia (ſtella) nobis haud indicet.
Quod obſervatio hominis caperet,
ideo fuit illa rara.
Simeon ille bonus,
& Anna venit gratioſa
Ibant modeſte obviam
ad DEI ædem.
Nunciarunt ibi hominibus,
etſi id iſti non curarunt.
Quod ipſis eſſet veniens hac
DEI unicus filius.
Idem Evangelium etiam perpendit
quomodo infantes interfecti.
Quum brevis illis fuerit vitæ terminus,
quum morerentur propter Chriſtum.
Legatis quoque ſupra
quomodo diſputare cœperit,
Sapientibus verbis
cum legisperitis.
Verba illa fuerant celebrata,
etſi puer adhuc eſſet.
Matri etiam dixit hinc hoc,
quod id omne ſui Patris eſſet.
Homines perterrefacti vehementer
ob Johannis verba.

Qui

Vox *bora* ſed junctа vocabulo *drato* occurrit etiam infra IV, 24, 55. ubi de Pilato, Chriſtum condemnare nolente, dicitur:

Ni uuill ih, quad, in uuar min
Sinas bluates ſcolo ſin,
Noh ouh therero dato
Plegan bora *drato.*

Quod Schilterus reddit:

Non volo ego, dixit, per fidem meam,
Ejus ſanguinis reus eſſe,
Nec etiam hujus facinoris
Particeps eſſe amplius. *Scherz.*

13) Verſ. 33. & 34. ita redde:

Magi venerunt celeriter
(Ut) *infantem viderent.*

Frequentiſſimum eſt Noſtro, ut vocem *thaz*, quæ conjunctiones, *ut*, *quod*, exprimit, omittat. *Scherz.*

14) Pro: *treſo* Cod. Vind. habet: *dreſo.*

15) Hic margo ℣. 37. in utroque Codice habet: *de Stellâ.*

16) Verſ. 40. ita redderem: *quod Cœlum* (ſidereum) *mundo oſtendit* ſc. per ſtellam. *Scherz.*

17) Verſ. 42. pro: *ander* Cod. Vindobonenſis habet: *andere.*

18) Verſ. 43. & ſeq. ita transfero:

Ut homo eò attenderet
Ideo extitit hoc miraculum. ſc. ſtella illa. *Scherz.*

19) Pro *ſi* in ℣. 47. & 49. Cod. Vind. habet: *ſie.*

20) In ℣. 51. *quam* non debebat reddi per τὰ *veniens* cum ſit imperfectum Indic. Activi; imò debet alia vox ſubſtitui ex Cod. Vind. & Vat. nempe *queman* eſt autem *uuas queman* idem ac *venerat.* Scherz.

21) Hic margo Cod. Vind. habet: de infantibus.

22) In ℣. 53. *giuuuag* non redderem per vocem: *perpendit*, ſed per: *narravit*, *expoſuit*; quo ſenſu creberrime hæc vox uſurpata reperitur. conf. III, 20, 53. & III, 22, 66. &c. *Scherz.*

23) Verſ. 57. *Maht leſan* non arbitror vertendum eſſe; *Legatis*, ſed ut ſupra ℣. 21. redditum fuit: *Legas ipſe*, poteris legere, *du magſt leſen.* Scherz.

24) Loco horum verborum Cod. Vind. habet: de eo quod ſedebat in medio Doctorum.

25) Verſ.

Digitized by Google

25 Ther lantliut al githageta
thar er fon imo ſageta.
Si uuurtun al giruarit,
in muate gidruabit.
UUant er deta mari,
thaz druhtin queman uuari.
Thaz ſie zi imo ouh giangin
s'in ni miſſi fiangin.
Then fingar thenita er ouh ſar, 26
quad: therer iſt iz, thaz iſt uuar.
Therer iſt iuer heili,
joh ſalida gimeini.
Sit io uuakar filu frua,
joh thara gihabet iuih zua.
Ni uuard io vbar uuorolt ring,
vns giuuiſſara thing,
Thaz 27 ih JEſus uuari JHESUS?
in erdu ſo mari,
Thoh thiſu uuuntar ellu,
uuarun filu ſtillu.
Ther buachari iz firliazi,
inti ſcriban ni hiazi. De eo quod Pater & Spiritus Sanctus ei teſtimonium referebant de Cœlo.
Thaz ther fater ougta,
thar man then ſun douſta.
Thaz eina uuari vns nuzzi,
28 habetin uuir thie uuizzi.
In thiu uuari vns al ginuagi,
Iz druagi vns ni biluagi.
Fon herzen iz io intfuarti,
thiu vnſer vbarmuati
Sin ſelbes ſtimma ſprah vns thaz,
th'eiz Sun ſin 29 einigo uuas.
UUir eigun ſine lera,
uuaz eiskon uuir es mera.
Ther ſelbo 30 heilego Geiſt,
erougta iz 31 after imo meiſt.
Er quam in inan, thaz man ſah,
thar ther Fater 32 z'imo ſprah.

Qui provinciales omnes convocavit,
quum de Eo diceret.
Omnes afficiebantur,
animo contriſtati.
Namque ipſe reddebat perſpicuum,
quod Dominus veniſſet.
Ut & ipſi ad Eum venirent,
eum ne amplexuri errent.
Digitum intendit quoque illico,
Dicens: Hic eſt ille, hoc verum eſt.
Hic eſt veſter Salvator,
& ſalus communis.
Eſtote vigilantes multum matutino
atque eo teneatis vos.
Non fuit certe ſuper mundi orbem
nobis certior res
Quod JESVS eſſet
in terra tam illuſtris.
Attamen ex his miraculis omnibus
fuerunt multa ſilentio præterita.
Scriba id omiſit,
& ſcribi haud juſſit.
Ut Pater indicaret,
quum Filius baptiſaretur.
Hoc unum fuit nobis utile,
ut haberemus notitiam.
In hoc fuit nobis omnino ſatis,
id fert nobis haud fraudem.
De cordibus id eduxit
noſtram ferocitatem. (incredulitatem)
Ipſius Ejus vox dixit nobis hoc,
quod hic filius ejus unicus eſſet.
Habemus propriam ejus aſſertionem.
quid deſideremus ulterius?
Ipſe Sanctus Spiritus
teſtatus id poſt ipſum magis.
Venit ſuper ipſum, ut conſpiceretur,
cum Pater ad ipſum loqueretur.

Nu *Nunc*

25) Verſ. 67. ita eſt reddendus: *Provinciales*, ſeu *Homines illam Regionem inhabitantes omnes obmutuerunt*, i. e. in ſtuporem dati fuerunt. *Githageta* idem eſt ac *tacebat*. ita infra III, 11, 63. de Muliere Cananæa dicitur:

Job ſie ſar githageta
Giloubta thaz er ſageta.
Et illa mox *tacuit* ſc. ex admiratione,
Et credidit id, quod ille (Chriſtus) dixit.

Pro: *githageta* dicitur etiam *thageta*. ita apud Noſtrum III, 10, 31. occurrit eodem ſenſu de eadem Muliere Cananæa:

Thaz wib io ſuslich redota
Selbo Druhtin thageta.
Hæc fœmina ita loquebatur
Dominus (Chriſtus vero) *tacebat.*

Ita ſilentium Chriſti apud ſummum Sacerdotem Caipham, de quo Matthæus XXVI, 63. & Marcus XIV, 61. hac ratione exprimitur:

Ni gab in thiu ſin thulti
UUiht thes antuuurti
Ingegin in, ſo ih ſageta,
So ſtuant er, inti thageta.
Non dedit ipſis ejus (Chriſti) Patientia
Ullum ad hoc reſponſum
Contra eos, uti dixi,
Stetit ille, & *tacuit*. Scherz.

26) Margo Cod. Vind. ad ℣. 75. habet: Ecce Agnus Dei.

27) Flac. *thaz ib io ſus io*. Freherus: *thaz ir io*. ſed mihi videtur: legendum eſſe: *Jheſus*. Sic ſcribitur etiam in MSS. Chronicis Kœnigshovii. *Schilter*. Uterque Codex habet pro: *ib*, vocem: *iz*, unde verſum 82. & 83. ita reddo:

Quæ certe ita eſſet
In terrâ adeo inſignis. Scherz.

28) Verſ. 92. & ſequentes quatuor ſic transfero:

Si haberemus (ejus Rei) *intellectum,*
In hoc fuiſſet nobis omnino ſatis,
Niſi inertia nos ſeduceret
(Et) *à corde id auferret*
Noſtra Superbia.

Quod in verſu 94. *inertiæ* mentio in Verſione fiat, id inde eſt, quia non tantum apud Flacium; ſed & in utroque Codice MSC. pro: *druagi* legitur: *dragi*; *dragi* autem idem eſt, quod noſtrum *trægheit*; infra Saturnum planetam, cujus curſus omnium tardiſſime abſolvitur, *dragon* lentum, tardum, appellat Noſter V, 17, 61. *Scherz.*

29) Pro: *einigo* Cod. Vind. habet: *einogo*.

30) Pro: *heiligo* Cod. Vind. legit: *heilogo*.

31) Pro: *after* Cod. Vind. exhibet: *aftar*,

32) Verſ. 103. pro *z'imo* Cod. Vind. legit: *zi imo*.

33) Pro

Digitized by Google

Nu iſt druhtin [33] Chriſtus gidoufit,
[34] thiu ſunta in uns biſoufit.
Thaz unſih io [35] ſougta,
er al iz thar irdrangta.
Nu garauuemes vnſih alle,
zi themo fehtanne
Ingegin uuidaruuinnon,
ſo ſculun uuir unſih uuarnon.
Thaz iſt uns hiar gibilidot,
in [36] Chriſtus giredinot.
[37] Gibad oft thu tharinne,
er uuidar thir io uuinne.
Er fuar in einoti
ni deta er iz [38] binoti.
Thar korata ſin ſar harto
ther ſelbo uuidaruuerto.
Thaz det er, thaz thu iz uueſſis,
thih thara ingegin ruſtis,
UUant er hiar in libe
thin [39] ahtit io zi nide.
Bi thiu ilemes io gigahon,
zi then druhtines ginadon.
Er unſe uuega [40] iruuente,
ſon themo fiante.
Er unſih ni biſoufe,
after themo doufe.
Joh iagilich biuuenke,
thaz er 'nan ni firſenke.
Thes ginada uns ſcirmen,
ioh uuir 'nan ouh irbarmen,
Ther 'nan ſelbo vbaruuant,
ſo thu thir hiar nu leſan ſcalt.

Nunc eſt Dominus Chriſtus baptiſatus,
peccatum in nobis ſuffocavit.
Quod nos ſic docet,
quod omne hic ſuffocaverit.
Nunc præparemus nos omnes
ad pugnam,
Adverſus inimicum:
ſic debemus nos defendere (munire.)
Hoc nobis hic præfiguratum eſt,
in Chriſto relatum.
Lavato ſæpe in eo
contra te ne iſte vincat.
Ibat JEſus in deſertum
non fecit hoc coactus.
Ibi tentavit ipſum ſtatim duriter
iſte adverſarius.
Hoc fecit Diabolus, quod ſcias,
Te contra armes.
Namque idem hic in vita (per omnem vitam)
te obſervat utique invidioſiſſime.
Propterea feſtinemus propere
ad Domini gratiam.
Is noſtras vias avertat
ab adverſario.
Ne nos ſuffocet
poſt baptiſma.
Et quilibet evitet,
ut ipſum non demergat.
Hujus gratia nos protegat,
noſtrumque eum miſereat,
Qui iſtum ipſe ſuperavit,
uti tu tibi hic jam legere debes.

33) Pro *Chriſtus* Codex Vindobonenſis, ceu aliis in locis, ita hic habet: *Kriſt.*

34) Verſ. 106. mallem reddi: *Peccatum in nobis* (nunc eſt) *ſubmerſum.* Scherz.

35) Verſ. 107. *ſougta*, pro: *ſo ougta.* Schilter. pro: *k*

ſougta Cod. Vind. habet: *ſangta.* Vatic. *ſangta. Sangan, ſankan* idem eſt ac hodiernum, *ſencken*, ſubmergere, deprimere, ab hoc derivatur *firſencken*, quod eſt hoc cap. ℣. 132. unde ita verto verſum 107. & ſeq.

Id, quod nos certe ſubmergebat,
Omne ille ibi (in baptiſmo) *ſubmerſit.*
Scherz.

36) Pro: *Chriſtus* uterque Cod. habet: *Kriſt.*

37) Verſ. 115. uterque Codex habet: *gibadoſt.* Schilterus ſequitur Lectionem Flacianam, unde ad hunc verſum hæc habet: *Lauacrum hoc & Regenerationis eſt, & Renouationis docente S. Paulo ad Titum 3, 5. illud repetendum non eſt, hoc quotidie per fidem.* Poſtea idem Vir Celeb. in ℣. 116. pro: *io uuinne* exiſtimat ponendum eſſe: *ni uuinne.* Quod & ipſum mihi placet; ſed quia clare in utroque Cod. in ℣. 115. eſt: *Otbadoſt*, illum &c ſeq. verſum ſic transferendum cenſeo:

(Si) *Lauaris in illo* (Baptiſmo)
Is (adverſarius) *contra te victoriam*
non obtinet. Scherz.

38) Verſ. 118. *binoti*, non coactus, ſed Spiritu ſuo ſponte ductus. Matth. 4, 1. vid. cap. ſeq. ℣. 5. Schilter.

39) Verſ. 124. ita redde: *Te perſequitur utique ex odio, ſeu invidiâ. Abten* ordinarie antiquis idem eſt ac *perſequi*, inprimis quando Genitivum perſonæ adjunctum habet: infra II, 16, 68. Chriſtus dicit: *thaz ſi ſo* ahtent *iuer*, quod illi ſic *perſequantur* vos. Apud Tatianum cap. XXII. §. 18. eſt: *ſo* ahtitun *ſie thero UUizagono*, ſic *perſecuti* ſunt Prophetas. Scherz.

40) Verſ. 127. *iruuente* clarius exprimi poteſt per *ſi liberet*, hoc ſenſu occurrit *iruuintan* II, 9, 102. ubi de Angelo Abrahamum ab occiſione Iſaaci dehortante dicitur: *er biaz inan* iruuintan, Juſſit eum (Iſaacum) *liberari*, à vinculis, quibus erat conſtrictus. Scherz.

Digitized by Google

Ductus eſt JEſus in deſertum. Matth. 4. Marc. 1. Luc. 4.

Cap. IV.

Gleitit uuard tho druhtin Chriſt,
thar ein einoti iſt:
In ſteti filu [1] uuuaſte,
ſon themo Gotes geiſte.
Er faſteta unnoto
thar [2] niunhunt zito
Sehszug ouh thar miti in uuar,
ſo ruarta 'nan tho hungar.
Tho sleih ther farari,
irfindan uuer er uuari, Et accedens tentator.
Thaz [3] z'irſuahenne vbaral
ſelber ther diufal,
Er thahta odouuila thaz,
[4] thaz er ther duriuuart uuas,
Er ingang therera uuorolti,
biſperrit ſelbo habeti.
Er thar niheina [5] ſtigilla
ni firliaz ouh unfirslagana.
[6] Then ingang ouh ni rine,
ni ſi ekordi thie ſine,
Thier in themo eriſtin man,
mit ſinen luginon giuuan.
Mit ſpenſtin ſi es [7] gibeitta,
joh zi [8] altere firleitta.

Uuar

Ductus erat tum Dominus Chriſtus
ubi deſertum eſt:
In locum valde vaſtum,
â DEI ſpiritu.
Jejunabat incoactus
novies centum tempora (h. e. horas)
Et ſexaginta etiam noctes,
tunc tangebat ipſum fames.
Tunc ſurrepebat tentator
accedebat
inquiſiturus, quis ille eſſet?
Hoc ad exquirendum maxime
ipſe diabolus.
Cogitavit forte hoc,
quod eſſet portæ cuſtos,
Qui ingreſſum hujus mundi
obturaſſet:
Qui nullum gradum
reliquiſſet inobturatum,
Introitum quoque nunquam aperiret.
niſi duntaxat ſuis,
Quos ille in primo homine
ſuis mendaciis ceperat.
Suggeſtionibus ipſos gubernabat,
& ad altaria (idola) ſeduxerat.

Unde

Ad Cap. IV.

1) Verſ. 3. *uuuaſte* redde potius *deſertum.* Vox Latina: *Vaſtus*, rem accurate non explicat, denotat enim illa aliquid, quod *magnum, ingens* valde eſt; non vero ſignificat: *deſertum.* Scherz.

2) Cod. Vind habet: *ni unanhunt*, quæ voces tamen in unam ſunt coaſſandæ. In MSC. Vat. eſt *ſebszut*, quod tamen recte corrigendum eſſe monet Celeb. Dn. Roſtgaard. Vindobonenſis Codex habet *ſebs zug*; quæ Syllabæ tamen etiam in unam vocem, nempe *ſebszug*, ſunt compingendæ. Hodie dicimus: *ſechzig.* Ad verſum hunc ſeptimum & ſextum hæc notat Schilterus: zit, *horam ſignificat; alibi* Dages ziti *Otfrido dicuntur. Porro quadraginta dies & noctes conficiunt 960. horas* $\frac{40}{24}$ *hoc eſt, quod ait:* niunhunt ſechzug ziti, *novies centum & ſexaginta horis duravit Jejunium.* Miti *nihili eſt vox; vult Auctor numerum hunc 960. horarum demonſtrare, quod ſcilicet noctes etiam eo comprehenſæ ſint, adeoque XXIV. horæ in diem computandæ. Itaque emendanda Lectio pro* miti, nihti, *noctes, nacht. Ita Ælfrico, VII.* nyht vel XIV. nyht *eſt; una vel duæ ſeptimanæ.* hæc *Schilterus.* Quæ Celeberr. Schilterus hic habet, de voce *ziti* & de computandi Ratione, illa approbanda ſunt omnino. Aſt, quod vocem *Miti*, quam Flacius habet, mutatam velit in Anglo-Saxonicum *nibti*, id diſplicet. Primo enim vox *miti*, quæ etiam alibi in Noſtro occurrit. vid. I, 8, 14. extat in utroque MSC. deinde illa commodum habet ſenſum; *thara miti* eſt noſtrum *darmit.* Ut mens horum verborum ſit, Chriſtum jejunaſſe nongentas horas, & adhuc ſexaginta; Redde itaque verſum ſextum & ſeptimum hac ratione:

Ibi nongentas horas,
Sexaginta etiam ſimul, uti verum eſt. Scherz.

3) Cod. Vind. habet: *zi irſuochenne.*

4) Verſus 14. ita intelligendus eſt, quod ſc. Diabolus forte opinatus fuerit ſe eſſe *Cuſtodem portæ* hujus mundi, citra cujus voluntatem eundem nemo intrare debeat. *Scherz.*

5) Verſ. 17. *ſtigilla* mallem hic reddere *ſemitam, viam*, eſt diminutivum à *ſtiga*, quod *ſemitam, viam* ſignificat apud Tat. c. 13. §. 3. verba Eſajæ c. 40, 3. *rectas facite* ſemitas *ejus*, redduntur: *tuot rebto ſino* ſtiga. vid. omnino Palthenium ad Tat. l. c. hodie adhuc dicimus: *er kennt weder weg noch* ſteg.

6) Verſum 19. & ſeq. mallem ita reddi:

In introitum ſc. in mundum, *nemo tangat*
i. e. obtineat
Niſi tantum ſui, i. e. mancipia diaboli.
Scherz.

7) Verſu 23. *gibeitta* reddo per vocem: *perſuaſit*, hoc enim ſenſu occurrit *gibeitta* infra II, 7, 61. & 131. adde IV, 15, 43. & IV, 5, 55. & III, 15, 89. conf. Palthen. ad Tat. p. 397. & Verel. in Indice Lingu. Goth. v. beita. *Scherz.*

8) *Altere* erunt altaria idololatrica; altaria idolomaniæ argumenta. Joſ. 22, 16. *Schilter. Altere* hic non denotat *altaria*, ſed *defectionem* ſc. à Deo. Hoc ſenſu occurrit infra III, 15, 90.

Job er ſe thes gibeitti
Zi altere *firleitti.*
Et ut illos (Populum) perſuaderet,
Ac ad *defectionem* perduceret.

Gl. Boxhorn. *Alter*, defectus. Unde Verſus 23. & 24. ita debent exprimi:

Suggeſtionibus ipſis perſuaſit
Et ad defectionem (illos) *perduxit.*
Scherz.

9) *Thi-*

Digitized by Google

UUar imo ſulih man [9] thihein
ſo quami uuisheiti heim.
Thia [10] lukun uuolt er findan,
ioh gerno nan giuuinnan.
Er uuolta in ala uuari,
thaz er ouh ſin uuari,
Thoh ni uuard imo ther ſand,
ouh uuiht thar ſines ni fand.
[11] UUio iz ioh mohti uuerdan,
taz uuolta er gerno irfindan.
Thaz man io ſo gizami,
in theſa uuorolt quami,
UUio er thar vntar ſinen
mohti thaz irliden.
Thaz er ekordi eino
lebeti ſo reino,
Odo ouh unhono.
ſi drageti ſo ſcono.
Sprah er, odo deta uuaz,
thaz uuas al githiganaz.
Fon uuelicheru giburti,
er io ſoulih uuurti.
UUar uuorolt io giuuunni
ſulih ad al kunni.
[12] Thoh er ni uuari guater
thoh gieiskota er thia muater. [13]
Nī hort er uuergin mari,
uuer ther fater uuari.
UUanta er'nan harto forahta,
in alla uuiſun korata,
Bi thiu moht er odo drahton
in theſa uuiſun ahton:
Oba thiz iſt thes Sun,
ther liuti fuarta heraſun
Thuruh thaz einoti,
in manageru noti;
Mit uuati ſi er thar uuerita
fon himile ſie ouh nerita,
Bi managemo Jare,
ſi [14] pruonteta thare.
Nu [15] ſcepfe er imo hiar brot,
ther hungar diut imo es not.
[16] Bilida nu in noti
thes ſines fater guati.
Vntar theſen ahton
ioh managen gidrahton
Ni, uuan ih, imo bruſti
grozara anguſti.

Unde iſti talis vir introiverit,
ſicque venerit ſapientia domum.
Foramen volebat iſte adinvenire
& libenter ipſum capere.
Voluit revera,
ut ipſe etiam ſuus foret.
At (vero) non fuit ipſe ei miſſus,
nec quicquam ſui in eo invenit.
(Itaque) ut hoc poſſit fieri,
id volebat cupide invenire.
Ut vir tam decorus
in hunc mundum veniſſet.
Quomodo is inter ſuos
poſſet hoc tolerare,
Quod ipſus ſolus & unicus
viveret ſic purus,
Vel & irreprehenſibilis
ſe gereret ſic decore.
Loqueretur ille ut faceret quicquam
id eſſet omne perfectum.
A quali (ergo) generatione
ille talis factus fuerit?
Unde mundus acquiſiviſſet
talem generoſum filium?
Et quamvis ille bonus non eſſet (exiſteret)
tamen ſcrutabatur & matrem
Nec audivit clare,
quis Pater ejus eſſet,
Quandoquidem (igitur) hic illum valde metuebat,
(&) omnibus modis tentabat,
Propterea poterat forte cogitare,
(&) in hunc modum reputare.
An hic eſt illius filius,
qui populum eduxit
Per deſertum
in multis periculis.
Veſtimenta eis ibi conſervavit,
de cœlo eosdem nutrivit.
Per multos annos
eos aluit ibi.
Nunc (ergo) faciat ſibi hic panem,
fames eum ad hoc neceſſitat.
Imitetur nunc in neceſſitate
Patris ſui bonitatem.
Inter has cogitationes,
& varias conſultationes,
Non, opinor, iſti defuit
maxima anguſtia.

Thoh

Quan-

9) *Thibeim*, an *thibein? thiben*, oriri, creſcere, provehi: Imò verius: *thebeim*, aliquis. Supra ad Salom. Epiſc. ℣. 45. An ſimplicior lectio *thobeim, anbeim*. Malim legere: *thib ein*, thih, githih ſin, proficere, utilem eſſe, inſervire. vid. meum Gloſſarium. Sed omnibus rejectis lego: *ſtich ein;* einſteigen, deſcendere, introire. *Schilter.* In MSC. Vind. & Vat. eſt *thibein*, quod idem eſt ac *aliquis*, *ullus*. Verſum itaque 24. & ſeq. ita exprimo latine.

(Cogitabat) *Unde ſibi talis aliquis vir*
Tantâ ſapientiâ (inſtructus) *veniret in*
domum i. e.

mundum, quem quaſi propria ipſius eſſet domus, Satanas ſibi vindicabat. *Scherz.*

10) Verſ. 27. *die lücke* foramen, per quod introiſſet in mundum, quia omnia obturaſſet. *Schilter.* conf. Staden. in Expl. Voc. Germ. Bibl. p. 415. *Scherz.*

11) Verſ. 33. pro *Wio iz* Cod. Vind. habet: *UUioz.*

12) In Verſ. 49. Vind. Cod. habet: *tho er.* hinc eundem verſum melius ita transtuleris: *Cum prius non fuerit præſtantior*, perfectior, *homo*, ſeu hominum ullus. *Scherz.*

13) S. Hieronymus in Matthæi cap. 1. Martyr Ignatius quartam addidit cauſam, cur à deſponſatâ conceptus ſit, ut partus, inquiens, ejus celaretur diabolo, dum eum putat non de virgine ſed de uxore generatum. *Schilter.* Verſum 51. ita redde: *non audiverat* (enim) *unquam narrationem*, ſeu narrari. *Scherz.*

14) *Pruantota* habet Cod. Vind. at Vat. legit: *pruontota.*

15) Cod. Vind. *ſcefphe.*

16) Cod. Vind. legit: *bilido.*

17) Cod.

Thoh er [17] ſin ubiles ſo bald
thaz imo io zi ſcaden uuard.
Thoh, uuan ih [18] bluogo er ruarti
thio mihilun guati.
Tho ſprah er [19] z'imo in theſa uuis: Si filius Dei es.
„ oba thu Gotes Sun ſis,
„ Quid: theſe ſteina thanne
„ zi brote uuerden alle.
Nim gouma uuaz er uuolti,
uuaz ſulih beta ſcolti.
UUaz [20] Chriſtus ſcolti thaz brot?
ni uuas imo es nihein not.
Vns errent ſine [21] pluagi,
bi iaron io ginuagi,
Thoh bat er'nan zi note
thia ſteina duan zi brote.
Iz theta imo thiu faſta,
thaz inan es giluſta.
Thoh uuolt er in ther [22] fari,
irfindan uuer er uuari.
„ Tho quad [23] Chriſtus: giſcriban iſt,
„ in brote ginuag n'iſt. Non in ſolo pane vivit &c.
„ [24] Noh in thiu ginuhti,
„ zi thes mennisgen zuhti.

Thiu

Quanquam malum ſuum (conſilium) ſic aggreſſus,
ut ſibi ipſi damnoſum fieret:
Tamen, arbitror, mendaciis iſte irritavit.
ſummam bonitatem.
Dixit ad ipſum in hunc modum:
ſi Filius DEI es,
Jube hos lapides deinceps
panes fieri omnes.
Attende, quid voluerit,
quid hoc poſtulatum ſignificaret.
Quid Chriſto opus pane?
haud fuit ipſi neceſſarium.
Nos ſeducerent iſtius plagæ
per annos jam multos:
Tamen petebat Ipſum ſtudio
(ut) lapides faceret panes.
Fecerat (enim) jejunium hoc Ipſi,
ut ipſe eſuriret.
Itaque voluit iſte in hac occaſione
exquirere quis eſſet?
Reſpondit Chriſtus: Scriptum eſt:
in pane ſatis non eſt.
Nec in abundantia
ad hominis vitam (alimoniam)

Quam

17) Cod. uterque habet: *ſi*, non: *ſin*.

18) Verſ. 75. *bluogo*, hactenus hæc vox non reperta alibi; & videtur legendum: *bi luogo*, mendaciis. Donec melius ex MSS. ſed & mox ℣. 85. *pluagi*, eâdem fere notione; quod videtur deſumtum ex Latino *plagæ*, *caſſes*, laquei, inſidiæ. *Schilterus.* Cum Codex Vat. conſentiat Editioni Flacianæ, & Cod. Vind. habeat clare *blugo*, placet Cl. Stadenii ſententia in notis ad Iſidor. p. 402. à Palthenio relata, quod hæc vox *dubitationem* denotet. Verba Palthenii hæc ſunt: *Blvchiſoë: Rectiſſime Cl. Stadenius exiſtimat originem hujus verbi petendam à ſubſtantivo* bluogo, *quod eſt in Editione Otfridi Flacianâ II, 4, 75. ſeu uti idem exprimit Cod. Viennenſis*, blugo.

Tho uuan ih blugo *erruarti*
Thia mihilun guati,
Aſt puto dubium *movebat (diabolo Chriſtum tentanti,)*
Illa ingens benignitas.

Dei ſcilicet, quem probabile non erat, cum univerſum olim Populum judaicum in locis deſertis tandiu ſuſtentaſſet, filium ſuum fame ibidem perire paſſurum. Licet autem in eo conſentiam Stadenio & Palthenio, quod *blugo* ad *dubitationem* referendum ſit; quod & firmatur eo, quia opponitur τῷ *bald*, audax, temerarius; quæ vox occurrit in ℣. 73. Attamen magis arbitror *blugo* eſſe adjective vel adverbialiter explicandum, & verſum 73. cum tribus ſeqq. ita reddendum:

Licet ille (diabolus) *ſit ad malum valde*
audax,
(Id quod ei perpetuo damno ceſſit)
Attamen, ceu opinor, dubitans. (hæſitans)
aggreſſus eſt
Illam magnam præſtantiam ſc. Chriſti.

Sane *mihilun*, quod præter Flacium habet uterque Codex, eſt accuſativus, & manifeſtum reddit τὸ *guati*, etiam accuſativum eſſe. Cæterum nota pro: *thio*, quod eſt in ℣. 76. Cod. Cæſareum habere: *thia*. Scherz.

19) Pro *z'imo* uterque Codex habet: *zi imo*.

20) Verſ. 83. pro: *Chriſtus* habet uterque Cod. *Kriſt*.

21) Verſ. 85. Humani hic aliquid paſſus eſt Schilterus noſter, dum, perſuaſus *pluagi* denotare, *caſſes*, *plagas*, ceu ex notâ ejus ad ℣. 75. liquet, Verſum 85. & 86. ita reddit:

Nos ſeducerent iſtius plagæ
Per annos jam multos.

Rectius illos ſic transfero:

Nobis arant ipſius (Chriſti Dei) *aratra.*
Quotannis omnino ſatis.

Pluagi eſt noſtrum *pflug*; pro quo in Verſ. Tac. c. 51. §. 4. *phluog* legitur. Sueci dicunt: *plog*, Belgæ: *ploegh*. Angli: *Plough*. Eodem modo pro noſtro *pflegen* uſurpatur *plegan* apud Ot. IV, 24, 56. *Erren*, non eſt ab *irren*, quod Schiltero viſum eſt; &, ſi eſſet, non denotaret *decipere*, ſed *deceptum eſſe*, *errare* (ſic Anglis *to erre* idem eſt, ac: *erro*, *fallor*,) ſed idem ſignificat ac: *arare*. Anglo-Saxonibus, *erian*, *erigean* eſt arare. vid. Hickeſ. in Theſ. LL. Septentr. in Gramm. Anglo-Sax. p. 163. Belgis; *aeren*, *eeren*, *eren*, *errien*, idem ſignificat, ceu docet Kilian. in Etymol. Gothis: *Arian.*, arare. vid. Jun. in Gloſſ. Goth. ubi ille: *Anglo-Sax.* erigean, erigan, erian *eſt* arare. *Alamannis*, erren. *Cimbris:* irin: *Islandis*: eria. *Anglis:* eare. *Belgis:* aeren, eren, erien. *Legum Friſicarum* IX, 18. era *eſt* arare, hæc Junius. Argentinenſes mei: *einen acker eren* quotidie uſurpant pro: *arare agrum*. Mens autem Otfridi eſt, non opus fuiſſe, ut Chriſtus ex lapidibus panem faceret, cum ille ſit dominus omnium Rerum, & per conſequens etiam panis, eique victum noſtrum, quem ad ejus juſſum arando quærimus, & ipſius benedictione obtinemus, debeamus. *Scherz.*

22) Verſ. 91. in *ther fari*, verte: *in hac tentatione. Fari*, tentationem, inſidias denotat. conf. infra IV, 8, 55. hinc ſupra h. c. ℣. 9. Diabolus *Farari*, tentator appellatur. In Græco textu eſt: πειράζων. *Scherz.*

23) Pro: *Chriſtus* habet Codex Vind. *Kriſt*.

24) Verſ. 95. redde: *nec in hoc* (pane) *ſufficientia.* Scherz.

25) Verſ.

Digitized by Google

„ [25] Thiu pruanta ſi'mo mera,
„ theru druhtines lera,
„ Thiu uuort thiu er irfinde,
„ fon themo Gotes munde.
Thanana er nan fuarta,
in eina burg guata,
Fon then ſtetin thanana vz,
zi themo druhtines hus,
Er inan in thie [26] uuenti
ſazta in [27] oban enti,
Thar rief er imo filu [28] frua
thrato rumana zua:
„ Oba thu ſis, quad, Gotes Sun,
„ laz thih nidar hera ſun,
„ In luſte filu ſcono,
„ ſo ſcal [29] Sun frono.
„ Iz iſt giſcriban fona thir,
„ thaz faren engila mit thir.
„ [30] Si thih biſcirmen allan,
„ ioh thih ni lazen fallan,
„ Si thin giuuaro uuarten,
„ ioh thih harto halten,
„ Thaz thin fuaz io uuanne
„ in ſteine ni firſpurne.
Er ſpunota [31] ſos er uuas,
thaz [32] giſcrip, thaz er las.
Er kerta iz io gilicho
zi [33] Chriſtus lugilicho.
Iz meinit hiar then Gotes drut,
in themo ferſe iſt iz lut,
Then engila io gilicho
haltent blidlicho.
Thaz imo uuiht ni derre,
thes uueges ouh ni merre.
Odo ouh uuiht ni duelle.
then uueg ther faran uuolle.
Chriſtus, ther druhtin vnſer iſt,
er rihtit thaz in [34] uuorolt iſt.
Ni bitharf thiu ſin fuara
thero engila ſtiura.
Nim nu gouma harto
thes ſatanaes uuorto,
UUialicha vnredina
er zi imo ſprah [35] obana,
Ob er ſprachi ubaral,
ſo man zi Gotes Sune ſcal.
[36] Sprahi thanne in theſa uuis,
thaz uuari ſo gizamlihiz.

Assumpſit eum in ſanctam civitatem.

Angelis ſuis mandavit de te.

Quam alit magis
Domini doctrina,
Verbum quod is percipit
ex DEI ore.
Dehinc eum duxit
in civitatem bonam (nobilem, primariam)
Ex locis iſtis foras
ad Domini domum,
Ipſum inter parietes
ſtatuit in pinnaculum,
Clamavitque ad ipſum mane
valde è longinquo:
Si tu es, dicens, DEI Filius
mitte te deſuper horſum,
In aëre multum decore
ut debet filius illuſtris:
Eſt (enim) ſcriptum de te,
quod angeli vadent tecum.
Teque defendent integrum,
nec te ſinent cadere. Pſ. 91, 11.
Hi tibi ſervient,
& te firmiter tenebunt,
Ne pes tuus forte
in lapidem impingat.
Interpretabatur, ſicut eſt, (calumniator)
ſcripturam quam allegarat:
Pervertit eam recta
ad Chriſtum falſo.
Ea enim hic intelligit DEI fidelem,
(in textu ipſo eſt hoc clarum)
Quem Angeli conjunctim
cuſtodiunt Letabunde.
Ut ne quid ei noceat.
nec in via impediat.
Aut etiam ne qua tardet
in via quam ire velit.
Chriſtus eſt Dominus noſter,
is regit omnia quæ ſunt in mundo.
Non indiget ejus via
angelorum tutela.
Attende jam diligenter.
Satanæ verba,
Quæ irrationabilia
iſte ad ipſum locutus eſt ſupra,
An dixerit per omnia
ſicut ad DEI Filium deberet.
Dixiſſet potius in hunc modum,
idque fuiſſet magis decens:

Oba Si

25) Verſ. 97. ita transfer: *Alimentum ſit ipſi magis, s'imo* per κρέσσον poſitum eſt pro: *ſi imo.* Scherz.

26) Verſ. 105. *UUenti, uuenten* hodie *uuenden*, vertere, *UUideruuento*, tergiverſator. *Miſſiuuenti*, obliquus. Gl. Vet. An ergo: *in thie uuenti* in gyrum? imò *uuenti*, prietes; wand hodieque in uſu eſt. *Schilter.*

27) Verſ. 106. Sunt qui non pinnaculum templi, ſed turris Phaſeli aut Maramnæ indigitari, autumant. Heydmann in Palæſtin. c. 2, 91. *Schilter.*

28) *Frua*, quaſi de nocte Chriſtus translatus fuerit in pinnaculum, mane juſſus deſilire coram hominibus. Freherus: *filu frua.* Nam *filu* in editione Flacii omiſſum, *Schiler. filu frua* & Cod. Vind. & Vat. habent, *Schez.*

29) Verſ. 112. *ſun frono*, ptius verte per: *filius ſanctus* κατ' ἐξοχὴν ſcilicet, id eſt, Dei. *Scherz.*

30) Pro: *Si* Cod. Cæſar. habet: *ſie.*

31) Pro: *ſos er* Cod. Cæſ. habet: *ſo ſo er.*

32) Loco: *giſcrip* idem Cod. exhibet: *giſcrib.* verſum 121. & ſeq. aptius ita transtuleris:

Indigitabat, uti prius erat.
Scriptura (Sacra) *quam legerat:*

i. e. Allegatione hac reſpexit ad Vet. Teſtamenti Scripturam. *Scherz.*

33) Pro: *Chriſtus* iterum: *Kriſt* legendum ex Cod. utroque, ſimiliter in ℣. 133.

34) Cod. Vind. habet: *uuorolti.*

35) Verſ. 140. Cod. Vind. habet, *hiar vbana*, hic ſupra.

36) Verſ. 143. Pro: *ſprahi* Cod. Cæſar habet: *ſprachi.*

Oba thu ſis Gotes Sun,
far thanne heimortſun.
Hina ubar himila alle,
ſo irkennit man thih thanne,
Tho ſprah Chriſtus z'imo ſar:
„ giſcriban iſt in alla uuar, Scriptum eſt enim non tentabis dominũ.
„ Thaz mannilih giuuereti,
„ ſelb Druhtines ni koroti.
„ Ih mag iz uuola midan,
„ mag hiar nidar ſtigan.
„ [37] Zui ſcal ih io uuanne
„ Gotes koron thanne,
„ Thaz ih mih hiar irreke,
„ inti hina nidar ſcrikke
„ Joh fare in lufte thara zi thir,
„ ſulih [38] unthurft iſt es mir.
Tho fuar er thuruh ſuorga,
mit imo hohe berga. Aſſumpſit eum in montem, &c.
Thar ougta [39] in alalichi
imo ellu uuorolt richi,
Era ioh thiu richi,
inti manag guallichi
The iz [40] uuari imo [41] gizami,
int imo in muat quami. Hæc omnia tibi dabo.
„ Thiz [42] laſſu ih, quad, zi henti
„ zi thineru giuuelti.
„ Inthiu thu [43] nidar falles,
„ ioh mih beton uuolles.
Er ſpenit unſih alle,
zi [44] michilemo falle,
In uuorton ioh in uuerkon,
thaz muazin uuir biuuankon.
Then ſalidon ſie intfallent,
thie [45] in anbeton uuollent.
Joh thultent [46] ſe in euuon
then managfalton uueuuon.
Tho gab er imo antuuurti,
thoh uuirdig er es ni uuurti,
Joh det er thaz hiar ofto,
filu mezhafto: Vade Satanas, ſcriptum eſt enim:
„ Far hina uuidaruuerto
ni [47] ruachu ih thero uuorto.
In buachon iſt irdeilit,
ioh alles uuio gimeinit.
[48] Thaz iſt gibotan harto,
ſelben Gotes uuorto. Dominum Deum tuum adorabis.
Thaz man imo io gilicho
thiono forahtlicho.
Man ouh [49] bitrahtoti,
er anderan ni betoti.
In uuorolti ni heinan
ni ſi ſelbon druhtin einan.

Fuar

Si tu es DEI Filius
aſcende domum.
Hinc ſuper cœla omnia
ſic Tu agnoſceris exinde,
Tunc reſpondit ei Chriſtus.
ſcriptum eſt revera,
Quod quilibet obſervet,
Dominum ne tentet.
Ego vero id facile poſſum evitare,
(&) hic deſcendere.
Ad quid ego deberem ullatenus,
DEVM tentare hinc,
Ut me hic extollam
& hinc deſiliam?
Atque volem per aërem iſtuc ad te?
hoc non opus eſt mihi.
Tunc abiit cum ſollicitudine,
cum ipſo in altos montes.
Ubi monſtravit undiquaque
ipſi omnia mundi regna,
Honores ac divitias,
& multiplicem gloriam
Ut hoc eſſet ipſi conveniens,
& ipſi in animum ſubiret.
Hoc dimitto ego, dixit, in continenti
in tuam poteſtatem,
Dummodo tu procideris
& me adorare volueris.
Iſte ſuadet nobis omnibus
ad maximam ruinam,
Verbis & factis,
id oportet nos evitare.
Beatitudini hi excident,
qui iſtum adorare volunt.
Atque patientur in æternum
multiplex tormentum.
Tunc dedit ei reſponſum,
etſi dignus iſte eo non eſſet,
Atque fecit idem hic aliquoties,
valde moderate:
Apage adverſarie,
non curo iſta verba
In bibliis eſt judicatum,
& quodlibet deſignatum.
Hoc eſt præceptum vehementer
in ipſius DEI verbo.
Ut ipſi æqualiter
ſerviatur reverentialiter,
Ut quæ cogitemus,
ne alium adoremus.
In toto mundo ne unicum,
præter hunc DEVM ſolum.

Abiit

37) Verſ. 155. pro: *zui*, lege ex utroque Cod. *ziu.*
38) Pro: *unthurft* Cod. Vind. ſiſtit: *Untburf.*
39) Verſ. 163. loco: *in alalichi* Cod. Vind. habet: *analichi*; quæ vox *imaginem, ſimilitudinem* denotat, & occurrit infra III, 13, 83. parum autem refert, an legas, *analichi*, an, *alalichi*, quod poſterius legitur infra IV, 29, 89. & idem eſt ac: *omnino, in univerſum.* Scherz.
40) *Ullarimo* habet Cod. Vind.
41) Verſ. 167. *gizami* clarius redditur: *acceptum, gratum.* Scherz.
42) Verſ. 169. pro: *laſſi ih* Cod. Vind. habet: *laze ih.*
43) Pro: *nidar* Cod. Cæſareus habet: *nithar.*
44) Verſ. 174. Cod. Vinc. habet: *mihilemo.*
45) Verſ. 178. Cod. Vind. habet: *inan betan.*
46) Verſ. 179. pro: *ſe* Cod. uterque habet: *ſie.*
47) Verſ. 187. pro: *ruachuh ih*, lege ex Cod. Vind. *ruah ih.*
48) Verſ. 189. pro: *thæ*, lege: *thar*, ex utroque Cod.
49) Verſ. 193. Cod. Vind. habet: *bidrahtoti.*

50) In

Digitized by Google

Fuar ther diufal thana far, Reliquit eum 50 tentator.
thoh uuarun engila thar,
Ni braſt iro io uuanne
imo zi thionnonne.
Ther diufal ſin ni [51] koroti,
[52] fur inan er nan ni habeti.
Thie Engila quamun thuruh thaz
uuant er druhtin iro uuas.
Ellu thiſu redina,
uuir hiar nu ſcribun obana,
Thaz inan ther uuidaruuerto
gruazta thero uuorto,
[53] Ni quam iz in ſin muat in uuar,
thaz ni mohta uueſan ſar
[54] Odo ouh thes herzen guati
uuiht innana biruarti.
Ni moht er nan biruaren,
noh uuergin ouh giſuaren,
Ouh ſelbun theſo ferti
ni uuurtin, er ni uuolti.

Abiit diabolus inde illico,
tunc aderant Angeli,
Non indigebat horum ullatenus,
ſibi ad inſerviendum.
(Sed) diabolus ipſum non tentaſſet,
ante illos Eum niſi habuiſſet.
Angeli (itaque) venerunt ideo,
quia Ipſe Dominus eorum erat.
Omnia hæc verba
quæ jam ſcripſimus ſupra,
Quod ipſum adverſarius
compellavit iſtis verbis,
Non venit in iſtius animum profecto,
quaſi non poſſet id fieri (non foret)
Aut etiam cordis bonitatem
aliquid intus tangeret.
Non potuiſſet iſte Ipſum attingere,
nec quoquam ducere,
Nec ipſa hæc itinera
facta fuiſſent, ni ipſe voluiſſet.

Spiritualiter.

CAP. V.

UUir ſculun vns zi guate,
nu keren thaz zi muate,
Mit uuiu ther diufal ſo fram,
[1] biſuah then [2] eriſten man.
UUir ſculun [3] trahton bi thaz,
thaz uuir giuuarten vnz thiubaz,
Joh uuir iz giuuarilicho.
bimiden io gilicho.
Adaman then alton,
[4] biſueh er mit then uuorton,
Ther iungo, io ther guato,
[5] girah inan [6] gimyato.
Spuan er io zi noti
ienan zi [7] ubarmuati,
[8] Zi giri ioh zi ruame,
zi ſuaremo richiduame.
[9] Niezan ſah er inan thaz,
thaz imo io giſuas uuas;

Debemus nobis in bonum
jam vertere hoc ad animum,
Quomodo diabolus tam audacter
tentaverit primum hominem.
Debemus conſiderare per hoc
ut cuſtodiamus nos eo melius,
Atque circumſpecte
evitemus & æqualiter.
Adamum veterem Gen. 3.
tentavit verbis.
Novus & bonus ille
vindicavit iſtum animoſe.
Perſuaſit iſte anxie
illi ſuperbiam,
Ad avaritiam & ad honorem,
ad moleſtas divitias.
Veſci videbat iſte eum illo (pomo)
quod ei quidem dulce erat,

Tho *Tunc*

50) In marg. verſus 197. Cod. Vind. pro: *tentator* habet: *temptator.*
51) Verſ. 201. pro: *koroti* Cod. Vind. habet: *korati.*
52) Verſ. 202. Uterque Cod. loco: *fur inan*, exhibet: *furi man.* Unde apparet verſum 201. & ſeq. ita eſſe traducendum:

Diabolus ipſum non tentaſſet,
Pro homine niſi illum habuiſſet.

i. e. niſi credidiſſet illum eſſe hominem. *Scherz.*
53) Verſ. 209. id eſt: non venit Chriſto id præter opinionem, quaſi id fore non putaſſet. *Schilter.* Ego ℣. 209. & ſeq. mallem ita redditum: *Non venit in ipſius animum profecto*, ſc. ut illum moveret. *Hoc non poterat ſane eſſe;* ſcilicet ut verba diaboli moverent Chriſtum. *Scherz.*
54) Verſ. 212. id eſt: optimum cor Chriſti nihil quicquam ejus tetigit, movit, turbavit ob hos diaboli auſus. *Schilter.*

Ad CAP. V.

1) Verſ. 4. pro: *biſuah* Cod. uterque habet: *biſueih.*
2) Pro: *eriſten* iidem Codices legunt: *eriſten.*
3) Verſ. 5. Cod. Vind. habet: *drabton.*
4) Verſ. 10. iterum legendum eſt ex Cod. Vind. *biſueih.*
5) Verſ. 12. pro: *girah inan* Cod. Vind. *girebinane.*
6) Verſ. 12. Cod. Vind. habet: *gimuato.*
7) Verſ. 14. Cod. Cæſ. habet: *ubarmyati.*
8) Verſum 15. & 16. ita redde:

Ad avaritiam & ambitionem
Et grave (luctuoſum ipſi) *Imperium.*
Scherz.

9) Verſ. 17. pro: *Niezan* Cod. uterque habet: *niazan.*

10) Verſ.

Tho [10] irbonda er imo io thes ſindes,
thes [11] ſconon heiminges.
[12] Giang er tho ſo er then giuuan,
mit thiu [13] zi themo andremo man.
Er bifand theiz uuas niuuiht,
[14] ni zauueta imo es niauuiht.
Er uuolta in themo [15] ana uuank.
duan ſo [16] familichan skrank.
Jenan ſo bifalt er,
hiar uuard er filu ſcanter,
Themo alten det er ſuazi,
thaz er thaz obaz azi,
Giſpuan thaz er ouh [17] thar firliaz
[18] das druhtin inan duan hiaz.
Gilih, quad, Goton uuarin,
in thiu [19] ſiu iz ni firbarin,
Quad, guat ioh ubil uueſſin,
thes guates thoh ni miſſin.
Bat theſan ouh zinoti,
[20] thoh er imo es ni horti,
[21] Ni deta er iz bi guate,
[22] thia ſteina duan zi brote;
[23] Er ſih ouh fon ther hohi,
thes huſes nidar liazi.
Quad, herduames irfulti,
[24] in thiu er'nan beton uuolti.
[25] In ſelben uuorton er then man,
tho then eriſton giuuan,
So uuard er hiar, thes uuas not,
fon theſemo [26] firdamnot,
Thaz er theru ſelbun ferti
fon vns firtriban uuurti,
Ther vnſih eriſt [27] biſuich,
io zi herzen gisleih.

Tunc ſeduxit eum â via
ad pulchrum domicilium.
Ibat itaque, cum iſtum viciſſet
propterea ad alterum hominem.
Invenit, quod eſſet nec quicquam.
non proceſſit iſti nihil quicquam.
Voluit in illo ſine dubitatione
facere ſimiliter prævaricantem
Iſtum (Adamum) proſtraverat,
hic fiat valde pudefactus.
Veteri fecit dulce (blanditias)
ut pomum ederet,
Perſuaſit ut & id omitteret,
quod dominus ipſum facere juſſerat.
Similes, dixit, DEO futuros:
dum illi id non reſpuerent,
Dixit, bonum & malum ſcituros,
nec tamen bono privatum iri.
Popoſcit (itaque) & hunc (Chriſtum) anxie,
attamen is eum non audiebat.
Haud faciebat is per gratiam,
(ut) lapides fierent panes;
(Aut) ſe de ſummitate
Templi ſubmitteret:
Dixerat (Satanas) Principatu adimpletum iri,
dum iſtum adorare vellet.
In quibus verbis iſte hominem
illum primum vicerat,
Is fuit hic, quod neceſſe erat,
ab hoc (Chriſto) condemnatus,
Ut illa ipſa occaſione
â nobis abactus fuerit,
Qui nos antea deceperat,
imo ad cor ſurreperat.

28 In

In

10) Verſ. 19. pro: *irbonda er* Cod. Vind. exhibet: *irbon ther.* infra IV, 4, 40. eſt *irbondun*, ubi dicitur: *joh ſelidono irbonduh*, quod Schilterus reddit: *Atque tabernacula denegarunt.* Eſt autem *irbon*, *irbondun* ab *irbannen*, quod idem eſt ac *denegare, prohibere, interdicere*, à *ban*, quod *interdictum* ſæpe denotat. vin. II, 18, 27. hoc ſenſu *irban* occurrit infra V, 21, 14. ubi Otfridus reſpiciens ad dictum Chriſti Matth. XXV. *Hoſpes fui & me in domos veſtras non recepiſtis* ita loquitur:

Nu man uuizinot then man,
Ther armen ſelidono irban,
Iſt ferro irdriban fon himile uz,
Ther anderemo nimit finaz hus.
Si itaque cruciatur (pœnâ inferni) ille homo,
Qui miſerum domicilio *prohibet*, ſeu qui ei hoſpitium *denegat*,
Ergo multò magis remotus eſt à cœlo
Ille, qui alteri aufert ſuam domum.

Mallem verſum 19. & ſeq. ita reddere:

Tunc prohibuit ſeu excluſit illum é veſtigio
A pulchro domicilio ſc. Paradiſo.
Scherz.

11) Verſ. 20. pro: *ſconon* Cod. Vind. habet: *skonen.* Vaticanus autem: *ſconen.*

12) Quamvis ſignificatio Vocis *Giang*, quam Schilterus ex ingenio poſuit pro Flaciano *Fiang*, huc bene quadret, nollem tamen hic eam inferere: Nam Flacianæ Editioni conſentit Codex uterque; & *fiang* ſæpe uſurpatur pro: *tendebat, ibat*, eò. vid. ſupra I, 23, 21. *Scherz.*

13) Pro: *zi themo* Cod. Cæſareus exhibet: *zi demo, zi demo andremo man*, eſt: *ad alterum hominem* ſeu Adamum, ſc. Chriſtum. Vid. 1. Cor. 15, 46. *Scherz.*

14) Verſ. 24. ita exprimo: *Non conveniebat id ei*, non decebat id ipſum, *ullâ ratione.* conf. Notam noſtram ad I, 2, 55. *Scherz.*

15) Verſ. 25. *ana uuank*, mallem reddere, *ſine dubio*, ſeu, *certe.* Scherz.

16) Verſ. 26. Cod. Vind. habet: *ſamulichan skrank.* Quod verto: *ſimilem captionem*, ſeu, *fraudem.* Ab hoc *skrank* derivatur *biskrankta*, quod infr. h. c. ℣. 55. legitur & idem eſt, ac: *cepit, in captivitatem redegit.* conf. III, 19, 68. *Scherz.*

17) Verſ. 31. pro: *thar* Cod. uterque habet: *thaz.*

18) Pro: *das* Cod. Vind. habet: *thaz.*

19) Verſ. 34. pro: *ſiu* Cod. Vind. habet: *ſie.*

20) Verſ. 38. ita redde: *licet in hoc ipſi non obediret.* *Scherz.*

21) Verſ. 39. ita reddo: *non faciebat ille (diabolus) id bono animo.* Scherz.

22) Verſ. 40. aptius ſic vertes: *ut lapides faceret (verteret) in panes.* Scherz.

23) Verſ. 41. & ſq. ita transfero: *ut ſe etiam de ſummitate templi demitteret.* Scherz.

24) Verſ. 44. ſic melius transfertur: *modo ipſum (diabolum) adorare vellet.* Scherz.

25) Verſ. 45. *in ſelben uuorton* transfero: *quibus verbis.* Scherz.

26) Verſ. 48. Cod. Vind. habet *firdanot*, ſed magis placet Lectio Flaciana & Vaticana. *Scherz.*

27) Verſ. 51. Schilterus hæc habet: *Freherus: lege, biſuich, decipiet.* Cod. Vind. & Vat. melius *biſueih*, quod idem eſt ac *decepit.* vid. infr. h. c. ℣. 4. *Scherz.*

28) Verſ.

28 In themo pade ouh fiali,
ioh ſalidon ingiangi.
Ther vnſih io biſcrankta,
fon himilriche iruuanta.

In via quoque cadere (nos) fecerat,
& ſalute privaverat.
Qui nos vinciverat,
â cœlorum regno averterat.

Item de Eodem.

CAP. VI.

IH allaz [1] ſo ih uuolta,
thar forna gizalta,
Thaz vnſar managfalta ſer,
bithiu [2] zell ih iu nu iz hiar mer.
Tho Druhtin themo man luag,
thes ih hiar obana giuuuag,
Obaz, the ih hiar fora quad,
thas er mo harto firſprah.
Harto ſageta er imo thaz,
thaz er mo [3] bogeti thiu baz.
Joh mit thrauuon thuruh not,
iz filu uuaſſo firbot;
Quad: ob er iz azi,
imo vbilo iz [4] giſazi.
Joh ob er iz [5] firslundi,
fon [6] tothe n'iruuunti.
Thaz imo ouh ni uuari
thaz gibot zi filu ſuari,
Joh iz mohti irfullen
mit giluſtlichemo uuillen,
Liaz inan uualtan alles
thes uuunniſamen feldes,
[7] Nuzzi thera guati,
zi thiu er thiz gihialti.
Thiu natara io gilicho,
ſpuan ſiu drugilicho,
Thaz ſi es uuiht [8] n'intſazin,
joh thaz obaz azin.

NEque ego omnem, ut volui,
ſupra retuli,
Noſtram illam variam miſeriam,
ideo referam vobis jam hic plura. Gen. 3.
Cum DEVS homini vetaret,
(cujus ſupra mentionem feci)
Pomum, (quod antea dixi)
hoc ei vehementer prohibuit.
Vehementer interdixit ei hoc,
ut is eum obligaret eo magis.
Imo cum minis anxie.
id multumque acriter inhibuit.
Dixit: ſi id comederet,
ipſi male cederet.
Atque ſi id deglutiret:
â morte haud recederet.
Ne porro hoc ei eſſet
præceptum nimis grave,
Sed id poſſet adimplere
cum voluptate,
Conceſſit ei dominari in omnia
paradiſiaci campi,
Fruique ejus bonitate
ideo ut ille hoc obſervaret.
Serpens vero ſtatim
ſuaſit eis fraudulenter,
Ut ne quicquam revereantur
atque pomum comederent.

In *In*

28) Verſ. 53. & ſeqq. ſic reddi oportet:
In hac via etiam cadebat
Et felicitate (quam ſeducendo Chriſtum ſperabat) *excidebat,*
Ille, qui nos ſemper vinciebat (fraudibus ſuis)
Et á cœlorum regno avertebat. Scherz.

Ad CAP. VI.

1) Verſ. 1. pro: *ſo* uterque Cod. habet: *ſo ſo.* Ad hunc verſum Schilterus notat hæc: *ſenſus ſuadet negativam hic excidiſſe, N'ih, nec ego.* Bene quidem Celeb. Schilterus conjicit, quod ſenſus ſuadeat negativam, non tamen pro *Ih* legendum eſt, *Ni.* patet id ex Cod. utroque ubi *Ih* in ℣. 1. legitur; in ℣. 2. autem pro: *gizalta*, legitur: *ni gizalta*; unde hi duo verſus rectius ita transferentur:

Ego omnia, ceu volebam,
Antea non natravi. Scherz.

2) Verſ. 4. lege ex utroque Cod. *zellu ih.*

3) Verſ. 10. Freherus: pro: *bogeti* MS. habet: *borget*, crederet. Sed & *borgen* eſt evitare, *bergen.* Infr. Lib. II. c. 22. 61. & 67. vid. Gloſſ. meum. Verum nihil muto; *bogen* eſt vincire, obligare. *Schilter.* Sed legendum eſſe *borgeti* patet ex Cod. utroque. Eſt autem *borgeti* idem ac proſpiceret, caveret. Ita occurrit vox *giborge* infr. II, 18, 29. ubi Chriſtus dicit:

Thaz mannilih giborge,
Sih zi iamanne ni belge.

Ut quilibet *caveat*,
Ne contra aliquem iraſcatur.

Add. III, 18, 31. Conf. Mylii Archæologum Teutonem in voc. Borgo, ubi notat: *ſich bergen, ſynlyf bergen, Belgis idem eſſe, ac ſibi cavere.* Scherz.

4) Verſ. 14. *giſazi* hodie: uuürd ihm übel bekommen. *Schilterus.*

5) Verſ. 15. Cod. Vind. habet: *firslanti.*

6) Verſ. 16. Cod. Vind. habet: *dothe.*

7) Verſ. 23. cum duobus præcedentibus melius ita reddes:

Sinebat (Deus) *ipſum* (Adamum) *diſponere de toto*
Paradiſo,
Deque uſu præſtantiæ illius. Scherz.

8) Verſ. 27. negativa irrepſiſſe videtur, & eliminanda. Kero: *intſezit*, degradaverit, *intſazen* hodie hindanſezen: poſthabere. Sed ut hodie ita & olim hæc vox unam atque alteram ſignificationem potuit habere, ut lectio non ſit tentanda. *Schilter.*

Digitized by Google

In tod, quad, ni gigiangin
thoh ſiu thara zuafiangin.
9 Noh biter ia meina
ni freiſa niheina.
10 Thaz er iz ouh n'intriati.
zalta imo thia guati,
Quad: thanana in quami uuizzi,
joh 11 manafalto nuzzi.
12 Quad: thanne uuurtin in danin
13 thiu ougun iro ſconiu.
Joh giſahin thanne thaz,
thaz noh tho ſiu firholan uuas.
Gilich, quad 14 uuuirt iu thanne
15 Goton, nales manne.
Joh thanne in iro bruſtin,
guat ioh vbil uueſtin.
Er uuas thes aphules 16 frou
joh vns zi leide er nan kou.
Joh vns zi ſere er'nan nam,
uuaz uuan ther uuenego man?
Zi 17 uueuuon uuard vns iz kund,
thaz er'nan ſcoub in ſinan mund.
UUant er nan kou ioh firslant,
nu buen anderaz lant.
18 Vy uuard tho menisgen uue,
thaz er nan vz thoh ni ſpé.
19 Iz uuidorort n'iruuanta,
inti unſih ſo 20 firſankta.
Inti 21 er er iz firslunti,
theiz uuidorort iruuunti,

In mortem, dixit, haud ituros,
etſi apprehenderent (decerperent)
Neque ex iſta copia
eis nocebit nec unicum.
Atque ut ne quid negligeret,
recenſuit ei omnem bonitatem.
Dixit: Inde iſtis obventuram ſcientiam,
& multiplicem utilitatem.
Dixit: inde eis apertos fore
oculos ſuæ pulchritudinis.
Atque viſuros inde id,
quod adhuc eis abſconditum eſſet.
Similes, dixit, eritis vos inde
DEO, non homines (amplius)
Atque exinde in ſuo pectore
bonum atque malum ſcituros:
Iſte pomo delectatus
& nobis in perniciem id guſtavit.
Atque in noſtrum dolorem id accepit,
quid cogitavit miſer homo?
Ad anguſtias nobis id manifeſtatum,
quod is id immiſit in os ſuum.
Poſtquam is id guſtavit & deglutivit,
jam colimus aliam regionem.
Ut factum hic hominibus væ,
quod is id non exſpuerit.
Et retro non traxerit,
& nos adeo demerſerit.
Atque antequam deglutierit,
id (potius) retraxerit,

Joh

Ac

Schilter. Recte *intſazin* verſio reddit revereantur. Hodie dicimus *entſezen* pro: timere. vid. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 180. Cæterum negativa omnino hic eſt retinenda. *Scherz.*

9) Verſ. 31. Freh. MS. ita habet: *Noh bi thia meina*, Schilter. MS. utrumque & Vind. & Vat. habet: *Noh bi thia meina.* Eſt autem formula: *bi thia meina*, idem ac propter pravitatem. Hoc ſenſu occurrit paſſim: ita infra III, 14, 35. ſeqq. de fœmina Cananæa Chriſti opem quærente dicitur: quod cogitaverit:

Thaz ſiu inan biruarti,
Thoh bi thia meina
Thia dradun ekord eina.

Ut ipſa illum tangeret,
Sed *ob pravitatem* ſc. ſuam, cujus conſcia erat,
Fimbriam tantummodo ſolam.

Adde IV, 11, 61. ubi Chriſtus ad Petrum, qui Lotionem pedum recuſabat, ita loquitur:

Ni uuasgu ih ſe, quad er thir,
Ni habeſt thu deiles uuiht mit mir,
Ouh bi thia meina
Gémeinida niheina.

Niſi lævero illos (pedes) *dicebat is,* (Chriſtus) *tibi,*
Non habes partem mecum,
Nec ob pravitatem
Communionem ullam.

Adde IV, 34, 3. *Mein*, pravum, malum denotare ſupra jam oſtenſum fuit ad I, 4, 16. verto autem ℣. 31. & ſeq. ita:

Nec propter pravitatem, (ſc. quam Vos ex errore ſubeſſe opinamini,)
In periculum ullum. Scherz.

10) Verſ. 33. ſic eſt exprimendus:

Atque ne id (periculum, perniciem) *timeret.*

Intraten non eſt, *negligere*, ſed timere, vid. not. ſupr. ad I. 1. 195. *Scherz.*

11) Verſ. 36. in utroque Cod. legitur *managfalto.*

12) Verſ. 37. in Cod. Vind. & Vat. legitur, *quad: uuurtin thanne in daniu.*

13) Verſ. 38. *iro ſconiu* reddi debet, per: *ipſorum pulchros.* Scherz.

14) Verſ. 41. pro: *uuuirt iu* ex utroque Cod. lege: *uuurtin.* i. e. *fierint, ſeu futuri ſint.*

15) Verſ. 42. redde: *Diis non homini.* Scherz.

16) Verſ. 45. pro: *fron* (quod Flacius habet) legendum: *frou* gaviſus, oblectans ſe; *frouuuen*, gaudere. Et ſic in ſequenti verſu: pro: *kon, kou;* quod & ℣. 51. repetitur; & pro: *ir, er.* Sic & Freh. in MS. legi teſtatur. *Schilter.* Cod. Vind. & Vat. habent *frou* & in ℣. 46. Cod. Vind. exhibet: *er'nan kou.* Vat. habet: *ir'nan kou.* Scherz.

17) Verſ. 49. Cod. Vind. *uueuuen* habet.

18) Verſ. 53. pro *uy uuard tho* Cod. Vind. habet: *uuard tho*, Vat. habet: *uuuard tho.* Unde verſus hic ita reddendus: *fiebat tunc hominibus male.* Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 711. conſentit, dum reddit: *da uuard den menſchen ueeh.* Scherz.

19) Verſ. 55. κατὰ πόδα ita exprimendus: (quod) illud (pomum) retrorſum non verterit, i. e. abjecerit poſt tergum. *Scherz.*

20) Verſ. 56. Cod. Vind. habet *firſtanckta*, i. e. *fœtentes redderet;* quæ locutio etiam occurrit in Lutheri Verſione Bibliorum, I. Sam. 27, 12. add. II. Sam. 10, 6. Sive autem *firſankta* retineas, ſive *firſtankta*, parum intereſt, utrumque enim commodum habet ſenſum. *Scherz.*

21) Pro: *er er* Cod. Vat. habet *ér ér* cum duplici accentu. Vindobonenſis autem *ér er.* Arbitror hinc

Digitized by Google

Joh thaz er es firleipti,
iz auur thara kleipti.
In then boum thar ſi iz nam,
ni miſſigiangin uuir ſo fram.
Harto uuegen uuir es [22] ſcin,
thaz er iz ni [23] liaz in zit ſin.
[24] Oba er iz firliazi
odo iz Got biliazi.
Ouh uuorolt hi gigiangi
in theſa goringi.
[25] Er giſtuant vz meron
then managfaltan uueuuon,
[26] Balo ther uns klibit,
joh leidor nu bilibit,
Thia fruma er uns intfuarta,
uuant er nan biruarta.
[27] Deta vnſih uruuiſe,
fon themo Paradyſe,
Fon [28] ſcinenteru uuunni,
uuas er leuues [29] uuunni.
Tho irfirta vns mer ouh thaz guat,
thaz er lougnen [30] giſtuat.
Thaz er gigiang in [31] baga
thera Gotes fraga.
Joh fon imo iz uuanta,
thaz uuib iz anazalta,

Ac id (potius) rejecerit,
& iterum affixerit.
Arbori iſti, unde ſumſit,
ne offendiſſemus nos adeo.
Vehementer nos exemplo ſumus (muſſen es entgelten)
quod is non omiſerit hoc delictum.
Utinam id abjeciſſet, perdidiſſet,
aut DEO id remiſiſſet.
Etiam mundus non perveniſſet
in hanc tentationem.
Ac ille perſtitit nobis augere
multiplices calamitates,
Malum, quod nobis inhæret,
& pœna nunc manet,
Bonum vero nobis abſtulit,
cum iſtud (pomum) attingeret.
Expulit nos
de Paradiſo,
De ſplendidiſſima voluptate;
erat ipſe miſeriæ habitator.
Hic abduxit nobis magis quoque bonum iſtud,
quod in negando perſiſteret.
Quod is (Adam) iret in abſconditum
quum DEVS vocaret.
Atque â ſe id declinaret
mulierem de eo accuſaret.

Ob *Utinam*

hinc verſum 52. & quinque ſequentes ſic eſſe transferendos:

Et (ſi) *ille* (Adamus) *potius, quam id* (pomum) *deglutiviſſet,*
Id retrorſum jeciſſet,
Et id neglexiſſet, ſeu contemſiſſet
Illudque iterum tunc adjunxiſſet ſ. appendiſſet
Arbori, unde illa (vipera) *id deſumſit,*
Tum ſane non adeò aberraſſemus à viâ ſc. ſalutis.

22) Verſ. 63. in Cod. Vind. pro: *ſcin.* extat *ſcín* cum accentu, quod ipſum mihi ſuadet per *ſcin* non denotari noſtrum *ſchein*, id enim ubi hæc vox denotat, in MSC. noſtro accentu caret, confirmor per locum parallelum, qui occurrit infra IV, 1, 89. ſeq. ubi Otfridus noſter dicit:

Thuruh unſer ubili,
Joh managfalto frauili,
Thar uuir analagun
Joh hartes ſcin *uuagun.*

Ubi: *hartes ſcin uuagun* commode explicari poteſt: *valde ad illa* (peccata) *movebamus nos* ſeu ferebamur. *Wegen*, eſt movere, agitare, hodie dicimus *bewegen*. In Verſ. Tat. c. LXIV. §. 4. Arundinem vento *agitatam* redditur: *rora von winte* giuuegita. *Scín* eſt contractum ex *cín*, quod corruptum eſt ex *zín*, quod ſupra pro: *zu in*, habuimus I, 4, 159. conf. II, 7, 31. litera s per Proſthefin oppoſita eſt, & videtur repetita ex fine præcedentis vocis: *es*. Conf. quæ diximus ſupra ad I, 18, 54. ubi noſter hic verſus verbotenus etiam repetitur. His poſitis verſum 63. & ſeq. ita reddo:

Duriter movemur ſ. trahimur *ad illos.* ſc. cruciatus infernales, uueuuen, de quibus ℣. 49.
Quia is (Adamus) *id non omiſit* ſuo tempore i. e. in vitâ ſuâ. *Scherz.*

23) Verſ. 64. *inzit ſi in liaz*, delictum omiſerit, vel inzit, in Zeiten, mature. *Schilt.*

24) Verſ. 65. & 3. ſeqq. ita ſunt reddendi:

Quod ſi ille (Adamus) *hoc omiſiſſet,*
Aut id Deus remiſiſſet,
Mundus non perveniſſet
In hanc miſeriam (in qua eſt.)

25) Verſ. 69. lego: *uns*, nobis. *Schilt.* Ita omnino legendum ex Cod. Vind. *Scherz.*

26) Verſ. 71. & ſeq. ita ſunt reddendi:

Malitiam, quæ nobis inhæret,
Et, prob dolor! nunc nos acceptos (Deo)
non reddit. i. e. reddit Deo exoſos.

Nam *balo* non ſignificat: *malum*, i. e. miſeria, ſed *pravitatem, malitiam, dolum*, vid. ſupr. I, 2, 63. & Tatiani Verſionem Cap. 16. §. 4. add. omnino Hickeſium in Theſauro Linguarum Septentrionalium in Grammatica Anglo-Saxonica p. 129. *Leidor* pœnam non ſignificat; nec eſt Subſtantivum, ſed eſt vel Adverbium vel Interjectio; conf. infr. hoc cap. ℣. 92. pro: *nu bilibit*, quod Schilterus habet, ex utroque Cod. legendum *nu ni libit*. *Libit* videtur idem eſſe ac *liubit*, quod ſignificat, *gratum acceptum reddit*. vid. infr. II, 17, 12. & III, 20, 291. & IV, 36, 29. *Scherz.*

27) Verſ. 75. mallem hunc ℣. cum Celeberr. Stadenio in Expl. Voc. Bibl. Germ. pag. 835. reddere: *er machte uns veruuiſene, ausgeuuiſene aus dem Paradyſe*, fecit nos extorres eſſe ex Paradiſo. *Scherz.*

28) Verſ. 77. Cod. Vind. habet *ſcinenderu.*

29) Verſ. 78. pro: *uuas*, lege ex MSS. *uuaz*. *Ullunni* nollem reddere, *habitator*, rectius verti poſſe videtur, *fruens*. Ut mens hujus & prioris verſus ſit: Adamum ex ſplendidiſſima fortunâ perveniſſe ad ſummam miſeriam.

30) Verſ. 80. redde: *quod negare ſuſtineret*. Conf. ſupr. notam ad I, 17, 82.

31) Verſ. 81. *baga* non ſignificat *abſconditum* ſed *litem*, item *retardationem*. Gloſſæ Boxhornii: *paga, lis.* Conf. Eccardus in not. ad Catech. Theotiſcam p. 125. add. apud noſtrum I, 3, 3. & I, 27, 35. ac

Ob er ſih thoh biknati,
[32] iahi ſo ſer dati
Zaltiz allaz vfan ſih,
ni uuurt iz [33] allaz ſo egislich.
Iz irgiangi thanne
zi [34] bizziremo thinge.
[35] Got ginadoti ſin,
leidor thaz ni ſcolta ſin,
[36] UUant er es tho ni uuard biknat.
nu iſt es bezziro rat,
Tho ſanta Druhtin ſinan Sun,
fon himilriche heraſun.
Er io man ni giſah
thera minna [37] gimah;
Thero uuerko er vns irbot,
tho vns uuas harto ſo not.
Then gab er ana uuanka
bi unſih muadun ſcalka,
Thaz ſin [38] lioba houbit
bi unſih [39] mano houbit.
[40] Thoh Adam ouh binoti
zi thiu [41] einen miſſidati.
Thaz ſulih urloſi,
fora Gote unſih firuuaſi.
Nu [42] bitun uuir gihurſgte,
zi Gotes [43] dionoſte.
UUir uuizzun, uuaz ther ſcado uuas,
thaz uuir Got minnon thes thiu baz.
Joh birumes mit redinu,
in zuiualteru freuuidu.
[44] Nu uuir thaz uuizi miden,
joh himilriches bliden.

Utinam ſemet agnoviſſet (confeſſus)
ſtatim ac patraſſet.
Si retuliſſet omnia ſuper ſeſe,
non fuiſſet id omne tam abominabile.
Proceſſum fuiſſet inde
ad melius judicium.
DEVS condonaſſet ejus
pœnam ut non debuerit eſſe.
Cum (vero) hic (homo) non confiteretur,
jam eſt melius conſultum:
Dum miſit DEVS Filium ſuum,
de cœlo deſuper.
Antea nemo vidit
hujus amoris opus.
Cujus operam nobis obtulit,
cum nobis id maxime neceſſarium eſſet.
Hunc tradidit ſine difficultate,
pro nobis ignavis ſervis,
Hoc ſuum dilectum caput,
pro nobis Virorum Principem.
Atque Adam quoque
ad hoc ſolus peccavit,
Ut talis Redemtor
coram DEO nos defenderet.
Nunc offerimus induſtriam
ad DEI miniſterium.
Novimus quod damnum fuerit,
ut DEVM amemus ego magis.
Et ſumus cum ratione
in duplici gaudio:
Si tormenta evitamus,
& cœlo gaudemus.

II, 11, 139. commodius itaque ℣. 81. & ſeq. ita exprimuntur:

Quod ille (Adamus) *moram adhibuerit* (dum ſe celavit)
Ad Dei quæſtionem, ſeu vocationem. *Scherz.*

32) Verſ. 86. *iahi* non eſt Adverbium *ſtatim*, ſed Verbum; & ſignificat, *affirmaſſet, confeſſus fuiſſet, verjehet hette.* Sic occurrit in Verſione Tatiani Cap. 5. §. 16. Ubi de Joſepho dicitur. *Thaz her iahi ſaman mit Marion, ut* profiteretur *cum Maria.* Unde verſus hic ita reddendus: *ſi confeſſus fuiſſet id, quod ipſe egerat.* Scherz.

33) Verſ. 88. pro: *allaz* Cod. Vind. habet: *alles.*

34) Verſ. 90. pro: *bizziremo* Cod. Vat. habet *bezziremo.* Vind. *beziremo.*

35) Verſ. 91. & 92. fic redde:

DEus condonaſſet ipſi hoc,
Sed, prob dolor! hoc non debebat eſſe,
ſc. ob continuatam ejus malitiam. *Scherz.*

36) Verſ. 93. ita eſt vertendus: *quoniam id* (crimen ſuum) *non agnovit* (ſatis) vid. omnino Cel. Palthenius in notis ad Iſidor. p. m. 401. ubi ita loquitur: *Bichnaa* à verbo *bichnaan*, agnoſcere, quod infra occurrit p. 254. Eſt & p. 255. *bichnadi.* cognoſcat; itemque in dictionario Gaſſari, *biknat*, notus, cognitus. *Scherz.*

37) Verſ. 98. Roſtgaardius in Emendationibus Otfridinis ad hunc verſum hæc notat: *Gimah ſimilis compar. plane ut Danis: mage. Gimah* non male hic reddi poſſe videtur, *imaginem.* Scherz.

38) Verſ. 103. pro: *lioba* Cod. Vind habet: *liaba.*

39) Verſ. 104. Cod. Vind. legit: *mano hobit.*

40) Verſ. 105. Hunc & ſequentes 5. verſus ita verto:

Cum itaque Adamus valde
Ad id ſolum peccaverit;
Ut hæc Redemtio (ſcilicet Chriſti)
apud DEum nos defenderet.
Hinc ſumus excitati &c. (alacres)
Ad DEI ſervitium. Scherz.

41) Ad ℣. 106. Schilterus hæc habet: Adam ſolus transgreſſus dicitur, quia poſteri non peccaverunt, ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως αὐτοῦ. Rom. 5, 14.

42) Verſ. 109. pro: *bitun* ex Cod. Vind. & Vat. legendum eſt: *birun*, ſumus.

43) Verſ. 110. pro: *dionoſte*, Cod. Vind. habet: *thionoſte.*

44) Verſ. 115. & ſeq. mallem ita reddere:

Dum cruciatum (inferni) *evitamus*, (i. e. evitare poſſumus)
Et cœlo gaudemus. (i. e. gaudere poſſumus.) *Scherz.*

Digitized by Google

Stabat Joannes & ex Discipulis ejus duo.
Joannis I.

Cap. VII.

BIginnu ih hiar nu redinon
uuio er bigonda bredigon,
Joh meistera [1] ther vns onda
samanon bigonda.

[2] Mit zuhtin siermo hulta
[3] ioh uuisduames irfulta.
Sant er thie tho [4] in alla hant
[5] so himil thekit thaz lant.
Stuant Joannes gomono ein
mit sinen iungeron zuein.
Gisah ergangan tharasun,
thenselben Druhtines Sun.
UUaz iz ouh giuuaro
Gotes Drut ther maro.
Ther [6] Got rihta filu fram
sine uuega [7] so sizzam.
Er fingar sinan thenita,
then iungoron sar tho zelita.
Joh sar in tho gisageta.
thia salida [8] iu thar gaganta.
Sehet, quad er, herasun,
[9] uuar geit ther Druhtines Sun.
Sin lamp thaz er io meinta,
ther uuizzod ouh bizeinta. Ecce Agnus Dei.
[10] Oba thaz thiu liuti nerita
ioh hungeres biuuerita.

Irretit

ORdior nunc referre,
quomodo ipse sit orsus prædicare.
Et (ut) Magistros (Apostolos) qui nobis
indulgerent.
colligere inciperet.
Disciplina suæ gratiæ
& sapientia impleret.
Misit hos undiquaque
ubi cœlum tegit terram. Joh. I. 35.
Stetit Johannes vir solus,
cum suis discipulis duobus.
Vidit venientem ad se (daher gehen)
ipsum DEI Filium.
Fuit id quoque attendens,
DEI fidelis ille illustris
Qui DEO direxit latissime
suas vias adeo moderate,
Hic digitum suum intendit,
discipulis statim retulit,
Et illico eis dixit:
salus vobis hic obviat,
Videte, dixit, huc (ad nos)
unde vadet Domini filius.
Ejus Agnus, quem ipse designavit,
& lex quoque significavit.
Utpote qui homines salvaret,
& famem arceret.

Liberat

Ad Cap. VII.

1) Vers. 3. Est locus absque ope MSS. vix emendandus. Videbatur leg. *unsen da*, nostros hic. Sed non satisfacit. An rectius: *theru* legendum? atque *meistera* non magistrum ut ℣. 34. sed *plures* denotat, *die meisten*, vel *præcipuos*. Sed quorum? scilicet discipulorum. Hos enim in primordio prædicationis collegit Salvator: unde conficitur, ut quod restat vocabuli *ns onda*, corruptum sit, & denotare objectum colligendum, discipulos. An ergo legendum *Gesinda*, comites? Vid. supr. I, 27, 61. An nihil mutandum? *ondon* est *indulgere*, *benignum esse*: opponitur Magistro Mosi, Alius Magister, JEsus, qui nobis indulget pœnitentibus, & colligit Apostolos, *Meistera*, qui & ipsi nomine Salvatoris nobis pœnitentibus indulgeant &c. An: *Meistera theru ussenda*, magistros ad emittendum. *Schilt.* Uterque Cod. habet clare *onda*, quæ vox in Otfrido non occurrit alibi, nisi infr. IV, 4, 139. Ubi tamen non legitur *onda*, sed *ondon*. Vero est simile, *onda* idem esse ac *favebat*, *indulgebat*, quo etiam Schilteri Versio collimat; forte est ab ond, quod Poëtis Anglo-Saxonicis, & Cimbris denotat animam, spiritum, ceu Hickesius in Thesauro Linguarum Septentr. in Grammatica Anglo-Saxonica pag. 118. docet. Islandis *ond*, *ande*, spiritum quoque & animam significat, pro quo Angli Boreales usurpant *the eande*, vid. Dictionariolum Islandicum ab Hickesio subjunctum, Rudolphi Jonæ Rudimentis Grammaticæ Islandicæ. Non incommode autem nostrum onda hinc derivatur, quia is, qui alicui favet, gratiam indulget, animo fertur erga illum. Reddo autem hunc & sequentem versum hunc in modum:

Et Doctores ille (Christus) *qui nobis favebat,*
Colligere inciperet. Scherz.

2) Vers. 5. Melius hæc reddit Stadenius in Explicat. Voc. Bibl. Germ. p. 318. hunc in modum: *Er machte sie ihm selbst getreu und holde mit seiner Unterweisung. Hulta*, non est Substantivum, ceu Schilterus arbitratur, sed Verbum Imperfecti temporis. *Scherz.*

3) Vers. 6. hic versus ita debet exprimi: *Et sapientia implebat. Scherz.*

4) Vers. 7. in *alla hant*, mallem reddere *in*, seu, *ex plenitudine potestatis. Hant potestatem* denotare lippis & tonsoribus notum est. *Scherz.*

5) Vers. 8. Aptius redderem: *quam late cœlum terram tegit.* Scherz.

6) Vers. 15. Cod. Vat. & Vind. habent: *Gote.*

7) Vers. 16. *So fizzam*, melius exprimunt verba *tam decenter*, *tam bene.* Scherz.

8) Vers. 20. pro *iu* ex utroque Cod. legendum est *in.* Unde hic versus ita reddendus:

Quod salus (Salvator mundi) *ipsis obviam*
veniret. Scherz.

9) Vers. 22. *uuar geit*, verte: *ubi eat.* Scherz.

10) Vers. 25. In his quatuor versibus videtur Antithesis contineri inter Agnum Vet. & Nov. Testamenti; unde eos ita transferendos censeo:

irretit thiz mit uuorton
thia uuorolt fon then ſunton.
Thiu uuort ſie ſar intfiangun,
ioh after imo giangun.
Er kerta ſih ſar uuidar z'in,
quad: guate man uuaz [11] ſcal iz ſin,
Sprachun ſie tho [12] z'imo ſar. Rabi ubi habitas.
Meiſtar, zellen uuir thir uuar,
UUir uuoltun [13] uuizzan in giuuis,
uuar thu emmizigen biruuuis.
„ Ih duan es, quad er, redina, Venite & videte.
„ inti [14] ougu mina ſelida.
„ Jo iuih unfarholan duan
allan minan [15] ſuasduam.
So ſie tho thara quamun, [16]
thaz heimingi giſahun.
Si nuzzun thera [17] heimuuiſti,
then dag tho mit giluſti.
Thero zueio ander [18]
uuas Petruſe gilanger
Bruadar ſin [19] gimuater,
nu iſt Gotes thegan guater.
Imo ilt er ſar giſagen thaz,
uuant er'mo lioboſto uuas,
[20] Thaz er ni uuurti heilo
theto frumono adeilo.
Eigun, quad er liobo man, Invenimus Meſſiam.
thia fruma uns funtan filu fram.
UUizzun ouh theiz uuar iſt,
ſelbun Druhtinan [21] Chriſt.

Liberat hic verbo (Evangelii)
mundum â peccatis.
Hæc verba illi (diſcipuli) ſtatim apprehenderunt.
& poſt ipſum iverunt.
Ille convertit ſe ſtatim rurſus ad eos
dicens: boni viri, quid debet hoc eſſe (quid vultis)
Dixerunt ad ipſum.
Magiſter dicimus tibi verum,
Vellemus ſcire pro certo
ubi tu aſſidue habites?
Volo, dixit, eloqui,
& oſtendam meum tabernaculum.
Imo vobis apertas faciam
s s dapes
omnem meam dulcedinem.
Cum eo veniſſent,
domicilium viderunt.
Fruebantur epulis domeſticis
per diem hunc cum delectatione.
Illorum duorum alter
fuit Petri propinquus
Frater ejus bonæ mentis,
jam (vero) DEI ſervus bonus.
Huic feſtinavit illico dicere hoc,
(nam ei cariſſimus erat)
Ne fieret ſalutis
piorum expers.
Invenimus, dixit optimus vir,
ſalutem nobis tandem.
Scimus quoque quod id verum eſt,
ipſum Dominum Chriſtum.

Brua- Fra-

Quod ſi ille (Agnus Vet. Teſt.) *homines aluit,*
Et contra famem defendit,
Hic (Agnus Novi Teſtamenti) *liberat verbis* (Evangelii)
Mundum á peccatis.

Pro: *thiu* in ℣. 25. uterque Cod. habet: *thie.* Scherz. In Margine ℣. 29. Cod. Vind. *Et audierunt duo &c.* Vat. autem habet, *& audierunt verba &c.*

11) Verſ. 32. Cod. Vind. habet: *skel iz.*

12) Verſ. 33. pro: *z'imo* Cod. Vind. habet: *zi imo.*

13) Verſ. 35. Cod. Vind. habet: *uuizan.*

14) Verſ. 38. pro: *ougu mina* Cod. Vind. habet: *ougiu mino.*

15) Verſ. 40. *Suasduam*, â *ſuaz*, dulce, cupedias proprie notat; hodie diceremus: *alles uuas ich zum beſten habe;* &c. Penu, Vorrath. *Schilt.* Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 575. hunc & priorem verſum ita reddit: *ich verbele euch nichts, alles uuas ich habe*, notatque Gothis *ſues* idem eſſe ac *proprius*, eigen: & in Keronis Gloſſis legi: *geſuaſon*, domeſtici; in Gloſſis Boxhornii: *Huskiſuaſo*, domeſticus, & in Tatiani Harmonia Evang. C. 44. §. 17. *ſine ſuaſon* pro *ſuis domeſticis;* adde Palthenium in Not. ad Tatianum p. 367. Cum itaque hic de domicilio Chriſti ſermo ſit, non inepte ℣. 40. ita transferri poſſe videtur: *omnem rem meam familiarem, ſeu domeſticam.* Scherz.

16) Margini ℣. 41. in Utroque Cod. adſcriptum eſt: Venerunt & viderunt, &c.

17) Verſ. 43. *heimauiſti* hic non denotat *epulas domeſticas*, ceu Junius quoque id interpretatur ad Willeramum pag. 158. ſed *habitationem, conſortium domeſticum.* Gothis *uiſt commeatum* quidem deſignat, ſed ſignificat etiam *manſionem, habitationem, præſentiam, in hoc vel illo loco*, ceu obſervat Verelius in Ind. Ling. Goth. v. *Viſt*, quæ poſterior ſignificatio huc magis quadrat. In Gloſſis Lazii pag. 55. legitur: *in ther ſamauuiſte*, conſortio. In Verſione Iſidori pag. 268. uſurpatur *ſamuuiſt* pro *cohabitatione. Nahuuiſt* infr. IV, 11, 68. denotat *præſentiam.* Supra I, 11, 68. *gaſtuuiſt* ſumitur pro diverſorio. *Scherz.*

18) Margini ℣. 45. in Cod. Vind. adſcriptum eſt: *Unus ex duobus erat Andreas*, &c.

19) Verſ. 47. Cod. Vat. habet *gimyater.* Quod idem hic ac: *dilectus.*

20) Verſ. 51. Clariſſ. Stadenius in Explic. Verb. Bibl. German. p. 59. hos duos verſus ita transfert: *daſs er des nuzes oder frommen nicht ganz ledig bliebe.* Aſt cum voci *er* in Cod. Vind. accentus ſit adſcriptus, quod ipſum oſtendit, eam eſſe idem ac *prius*, *antea*, arbitror neutram harum verſionum locum ſuum tueri, eosque verſus melius ita transferri:

Quod prius non fuerit ſalvus
Ille, qui felicitate caruit, i. e. quod nunc demum ob præſentiam Meſſiæ miſeris hominibus ſalus venerit.

Thera frumono non denotat idem quod *piorum*, ſed *felicitatis, utilitatis;* occurrit hæc vox infr. III, 22, 60. & ſq. Ubi Chriſtus dicit:

N'iſt thaz ſih io giebono
Thera ſinera gifti frumono.

Nihil eſt, quod ſe æquet, i. e. æquale ſit *Hujus ſui doni* utilitati. *Scherz.*

21) Verſ. 56. pro *Chriſt* Cod. Vnid. habet *Kriſt.*

22) Verſ.

Digitized by Google

Bruader [22] zelliuh thir uuar,
ni moht ih mih inthaben [23] ſar.
[24] Ni hera gülti zi thir,
thaz thu thara giangis mit mir,
Thaz ih thih thez gibeitti,
thara [25] ze'imo leitti,
Thaz thu giſahis then man,
er ſcal thir lichen filu fram.
[26] Er imo iz gizeinta,
ioh ſar [27] z'imo leitta,
Bruader ſin ſo ih zalta,
drof her es ni dualta.
Druhtin [28] Chriſtus ſar z'imo ſprah,
ſo er'nan eriſt giſah: Tu es Simon filius Jona.
Symon biſtu muates lind,
ioh biſtu ouh dubun kind.
Petrus ſcal thu heizen,
mit [29] gilouben iz ouh giuueizen.
In thiu ſis [30] ſtarck ſo ſo ſtein,
Thaz thu ſis miner drut ein.
Tho uuolt er ſar in morgan
in Galilea ſinnan,
Gibot er Philippuſe thar,
thæz er imo folgeti ſar.
Er fand [31] bruader ſinan, [32]
ni moht er iz bimidan,
Nub er iz imo zeliti,
joh sliumo ſar giſageti:
Then Moyſes, quad, io ſageta [33]
joh alt giſcribuns zelita,
[34] Thiu ſalida iſt vns uuortan,
thaz uuir nan eigun funtan.
Fon [35] Nazareht then Gotes [36] Sun,
nu iſt er queman hereſun.
Tho [37] ſprah afur z'imo ſar,
quad: uuio mag io thaz uueſan uuar?
Mag ia uuiht queman thenana,
thaz ſi [38] theheinig redina
[39] Guati giliches,
fon luzili thes uuiches,

In craſtinum volebat exire in Galilæam.

Quæ ſcripſit Moyſes.

A Nazareth poteſt aliquid bonum eſſe?

Frater, narro tibi verum,
nec potui me cohibere,
Quin huc properarem ad te,
ut tu hinc vaderes mecum,
Ut tibi perſuaderem,
eò ad ipſum ducerem,
Ut conſpiceres virum,
is tibi placebit ſumme.
Hic ei id indicaverat,
atque illico ad ipſum duxit,
Frater ejus, quem dixi,
nec hic moratus.
Dominus Chriſtus ſtatim ipſi dixit,
quamprimum eum conſpexit:
Simon tu es animi lenis,
& columbæ filius.
Petrus debes nominari,
fide id etiam deſignare (comprobare)
Ideoque ſis durus ut lapis,
ut ſis meorum diſcipulorum unus.
Cum vellet in craſtinum
in Galilæam ire,
Juſſit Philippum
ut ipſum ſequeretur.
Hic invenit fratrem ſuum,
non poterat intermittere,
Quin id ei referret,
& actutum diceret:
Quem Moſes, dixit, expreſſit,
atque Veteres Scripturæ retulerunt,
Ille Salvator nobis ortus eſt,
ut ipſum invenerimus,
A Nazareth DEI Filium,
nunc venit is horſum.
Reſpondit illi ſtatim
dicens: Quomodo hoc eſſe poteſt verum?
Poteſt ne quicquam venire inde,
quod ſit aliquid rationabile?
Bonum complacens,
de minima parte iſtius vici.

Iz

Poterit

22) Verſ. 57. pro *zelliuh* ex Cod. Vind. & Vat. legendum *zellu ih.*
23) Verſ. 58. *ſar* exponendum eſt per *certe.* Scherz.
24) Verſ. 59. pro: *ni* Cod. Vind. habet: *nih.*
25) Verſ. 62. Cod. Vind. & Vat. habent *zi imo.*
26) Verſ. 65. Voci *er* uterque Cod. inſcriptum habet Accentum; quod iterum oſtendit, *ér* hic idem eſſe ac *prius, antequam.* Unde hic & ſequentes tres verſus hunc in modum latine ſunt exprimendi:

Antequam illi id (Chriſtum) *oſtenderet,*
Et plane ad Illum duceret,
Frater Ejus (Andreas Frater Petri) *uti narravi;*
In quo ille moram nullam admittebat.
Scherz.

27) Verſ. 66. pro *z'imo* Cod. Vind habet: *zi imo.*
28) Verſ. 69. pro *Chriſtus* Cod. Vind. habet: *Kriſt.* & pro *z'imo* legit *zi imo.*
29) Verſ. 74. Cod. uterque habet *giloubu.*
30) Verſ. 75. Cod. Vind. habet *ſtark tó*, conf. Roſtgaard. in Emendationibus Otfridinis ad hunc locum. *Scherz.*
31) Nathanaëlem; ſed quod frater ejus fuerit, Sacer Textus non refert; An fraternitatem amicitiæ dixeris? *Schilter.*
32) Verſ. 81. Margini hujus verſus adſcriptum eſt in utroque Codice: *Et invenit Philippum.* Sed hæc expreſſio verbis textus noſtri non convenit; nam Otfridus hic indigitare vult, quod Philippus invenerit Nathanaëlem. *Scherz.*
33) Verſ. 85. in margine pro: *quæ* Uterque Cod. habet: *quem.*
34) Verſ. 87. Aptius ita redditur: *Illa felicitas nobis obtigit.* Scherz.
35) Verſ. 89. Cod. Vind. habet *Nazaret.*
36) In Textu ſacro: *JEſum Filium Joſephi.* Schilterus.
37) Verſ. 91. pro *ſprah* legendum eſt ex Cod. Vind. *ſprab er.* & pro *z'imo*, *zi imo.*
38) Verſ. 94. Uterque Codex habet: *thih eining.*
39) Verſ. 94. & ſeq. ita ſunt transferendi:

Quod ſit ullâ ratione
Bono ſimile,
Ob parvitatem, (vilitatem) *iſtius vici.*

Videtur Schilterus derivaſſe *giliches* à *lichen*, placere, ſed quid opus, ut eò procedamus: *giliches*, eſt noſtrum: *gleiches*, *fon* ſæpe idem eſt ac *propter*, ſic Otfridus noſter in Paraphraſi Cant. Ezech. apud Lambec. in Bibl. Vind. T. I. pag. 759. habet, *fone diu*, pro: *idcirco*, ideo, propterea. *Scherz.*

40) Verſ.

Digitized by Google

Iz mag thoh ſin in uuani,
ther namo iſt filu ſconi,
iz heizit [40] bluama, ſo thu uueiſt,
thaz mag thes uuanes uueſan meiſt.
Veni & vide.
Biſcouuo, quad er, inan ſar,
ioh kius thir ſelbo thaz uuar.
Selbo thenki thanne,
ob ih thir uuar zelle.
So er'nan [41] z'imo brahta,
Chriſtus inan [42] irkanta
Tho ſprach er [43] z'imo skioro,
ioh [44] lobotan zioro:
In thir haben ih mir funtan,
thegan einfaltan.
Ecce vere Iſraelita.
Ther ouh unkuſti,
ni habet in theru bruſti.
Dicit ei Nathanael.
Gab er'mo antuuurti,
mit [45] ſuazlicheru giuuurti:
[46] UUanti quami imo in ſin muat,
thaz er'nan zalta ſe guat.
Meiſtar ſage mir in uuar,
uuio bin ih thir kund ſar?
Unde me noſti.
Niſi nu in thereru gahi,
mih er io ni giſahi.
Sliumo ſageta [47] er imo thaz,
thaz er'mo [48] erkand uuas,
Joh [49] zeichan er'mo zalta;
thaz er uuola irkanta.
Ih ſah thih er thih holoti,
Dicit ei Dominus.
ioh Philippus giladoti, [50]
Vntar themo loube
zi themo figboume,
Irkanta ih thino guati,
[51] in manageru ziti.
Er er thih thes gibeitti,
thaz er thih hera leitti.
Thu biſt, quad er, heraſun
queman Druhtines Sun.
Tu es Filius Dei.
Biſt kuning ouh githiuto,
therero lantliuto.
Quia dixi tibi vidi te ſub ficu.
UUanta ih thir, quad er, zalta,
thaz ih thih er irkanta.
Nu habes thu thuruh thie bouma,
feſtirun gilouba.
Ih zelliu hiar ſus ſuntar,
ir ſehet mera uuuntar.
Himil ſehet ir indan
[52] Videbis cœlum apertum.
thie Engila ouh [53] hernidur gan.

Poterit tamen ita exiſtimari,
nomen enim eſt pulcherrimum.
Significat florem, uti noſti,
id poterit opinionis hujus eſſe potiſſimum (fundamentum)
Conſpicito, dixit ille, Ipſum modo,
& elige tibi ipſe veritatem.
Ipſe cogites deinde,
an tibi verum dixerim.
Cum hunc ad ipſum duxerit,
Chriſtus eum agnovit,
Dixitque ad eum benevole,
& laudavit honeſte:
In te inveni mihi
ſervum ſimplicem (ſincerum):
Qui & dolum,
non habet in pectore.
Dedit ei reſponſum,
cum dulci decore,
Namque venit ei in mentem,
quod eum dixerat tam bonum:
Magiſter, dic mihi in veritate,
quomodo tibi ſum notus?
Nec niſi in hoc momento
me antea unquam vidiſti.
Actutum dixit ei hoc,
ut ipſe illi cognitus eſſet.
Imo ſigna ipſi retulit,
ut bene agnoſceret.
Vidi te, antequam te arceſſeret
& Philippus invitaret,
Sub fronde illa
ad ficum,
Cognovi ego tuam bonitatem
per varia tempora.
Antequam te vocabat,
ut te huc duceret.
Tu, reſpondit ille, horſum
veniſti DEI Filius.
Es Rex quoque illuſtris
hominum terrarum.
Quoniam ego, reſpondit, tibi dixi,
quod ego te prius cognoverim:
Jam habes per arborem
firmiorem fidem:
Dico vobis hic ſingulariter
videbitis majora miracula.
Cœlum videbitis apertum
angelosque deſcendere.

Ni

Nec

40) Verſ. 99. *Nazareth* per ſade interpretantur: *Floridam.* Schilter.
41) Verſ. 105. Cod. Vind. habet: *zi imo.*
42) Verſ. 106. Cod. uterque habet: *irknata.*
43) Verſ. 107. Cod. Vind. iterum: *zi imo.*
44) Pro: *lobotan*, lege ex Cod. Vind. *lobata nan*, laudavit illum. *Scherz.*
45) Lege ex Cod. Vind. *mit ſuazeru giuuurti.* Quæ loquendi ratio etiam occurrit ſupra I, 5, 114. *Scherz.*
46) Pro: *UUanti* Codex Cæſar. & Vatic. exhibent: *UUan iz* &c. unde hic verſus ita eſt reddendus: *Exiſtima*, cogita, *quod id ei in mentem venerit.* Scherz.
47) Verſ. 121. Cod. Vind. habet: *ermo.*
48) Verſ. 122. Cod. Vind. habet: *er kund.* i. e. prius cognitus, notus antea. *Scherz.*
49) Verſ. 123. Cod. Vind. habet: *zeihan.* Mallem hoc in ſingulari exprimere: *ſignum.* Otfridus vult dicere Chriſtum Nathanaëli in argumentum ſeu ſignum veritatis eorum, quæ modo dixit, hoc allegaſſe, quod &c.
50) In margine ℣. 125. poſt vocem; *Dominus* Codex Vind. addit: *JEſus Chriſtus.*
51) Pro: *in*, Cod. Vind. habet: *tú*; unde verſus hic exponi debet: *Jam à multis temporibus.* Scherz.
52) In margine ℣. 143. legendum ex Cod. Vind. *videbitis.*
53) In Verſ. 144. habet uterque Codex: *hera nidar.*

54) Verſ.

Digitized by Google

Ni mugut iz bimidan,
sehet ir se stigan
Herot inti tharasun
ubar then mennisgen Sun.
Lis selbo uuio er [54] giholata, Mauh. 4.
joh sume ouh z'imo ladota. Marc. 1, 16.
Zi zuhti ioh zi uuizze,
fon themo fisgizze.

Nec poteritis evitare,
(quin) videatis eosdem ascendere
Huc atque illuc
super hominis filium.
Legito ipse, quomodo arcessivit,
& aliquos ad se vocavit
Ad disciplinam & scientiam,
â piscatura.

Nuptiæ factæ sunt in Cana. Joannis 2.

CAP. VIII.

After thiu in uuar min,
so mohtun thri daga sin,
So thes thritten dages sar,
so uuard thiz thaz ih sagen thar.
[1] Vaptun thar thie liuti
eino brutloufti,
Themo [2] uuirite ioh theru bruti,
in saligeru ziti.
Ni uuard io in uuorolt zitin,
thiu zisamano gihitin,
Thaz sih gesto guati
sulihhero ruamti.
Thar uuas Christus guater Erat mater JEsu ibi.
joh selba ouh thiu sin muater.
Ouh man thara ladota
thie iungoron thier tho habeta
Thiu [3] hihun uuarun filu fro
[4] giuuerdan mohta siu es tho.
Sie habetun thar selbon Christ,
ther alles blides furista ist.
Tho [5] zigianc thes lides, & deficiente vino.
ioh brast in thar thes uuines.
Maria thaz bihugita,
ioh Christus [6] suz gisageta.
Ih scal thir sagen, min kind,
then hion filu hebig thing.
The ih [7] nühton ouh ni uuesta,
thes uuines ist in bresta,

Post hæc per fidem meam
quum (jam) tres dies essent,
Ipsa tertia die mox
factum fuit, quod dico jam.
Frequentarunt ibi homines
nuptias,
Sponso atque sponsæ
in læto tempore.
Non contigit in mundi seculis
his qui sese sibi desponderunt,
Ut convivis bonis (illustribus)
talibus gloriarentur.
Ubi fuit Christus bonus
atque ipsius quoque Mater.
Sed & invitati eo fuerant
discipuli, quos tunc habuit
Sponsus & sponsa fuerunt valde læti
(quod) adeo dignati fuerint.
Habuerunt hîc ipsum Christum,
qui omnis lætitiæ Princeps est.
(At) mox defecit sicera
& vinum.
Maria id observavit,
& Christo ita retulit
Liceat tibi narrare, mi Fili,
sponsis multùm molestam rem,
Ut & ego sufficientiam haud sciam,
vini est eis defectus.

Sprah *Dixit*

54) Vers. 149. lege ex Cod. Vind. *giholota*, quod etiam habet Flacii Editio.

Ad CAP. VIII.

1) Vers. 5. *Vaptun.* Vox nihili; ex errore, ut credo, Typographi, ex MSC. emendanda. Arbitror interim legendum: *Vartun*, varen, faren, ire, frequentare, accurrere. *Schilterus.* *Vaptun* est imperfectum à nostro *üben*, exercere, facere; in MSC. Cæsareo hæc vox accentu in primâ literâ notatur hunc in modum: Vápta, unde manifeste apparet primam literam esse vocalem, non consonantem. Rustici nostri adhuc hodie pronunciant: *Uaben:* pro: üben. conf. Staden. in Expl. Voc. Germ. Bibl. p. 654. qui hunc versum ita Germanice transfert: *die Leut richteten da eine Hochzeit aus.* conf. supra Notam ad I, 12, 58. *Scherz.*

2) Vers. 7. ex Cod. utroque lege: *Uuirte.*

3) Vers. 17. pro; *hihun* Cod. Vind. habet: *hiun.*

4) Vers. 18. hic versus reperitur etiam infra IV, 9, 40. *Scherz.*

5) Vers. 21. *zigianc* corruptum credo: *zigiang*, zerging, defecit. *Lid* siceram denotat, quam noster & lib. I. c. 4. ℣. 70. cum vino conjungit, ut sensus sit, & vinum & siceram defeciisse. *Schilter.* in Cod. Vind est: *zigiang*, quod melius quam Codicis Vaticani vox: *zagiane.*

6) Pro: *suz* lege: *si iz* ex utroque Codice.

7) Vers. 27. Lectio iterum corrupta, præsertim in verbo: *mihton*, quod quidem à mögen deduci posse videtur, quasi dixerit: *das ich möchte es were nicht.* Sed verior Lectio & sensus ex MS. desideratur. Et arbitror legendum: *nuhton*, satietas, *wo gnug herzunemen nicht weis.* Schilt. Lapsus est hic Vir eruditissimus, sed non ex defectu MSS. de quo sæpe queritur ille. Nam etiam MSC. Vind. & Vat. hunc versum ita sistunt: *Theih mihton ouh nu uuesta*, prout Flacius eum exhibet. *Mithon* idem est ac *Mithont*, quod supra I, 20, 12. habuimus. Infra V, 10, 51. dicitur:

Joh intslupta in gahun
Then mithont *se anasahun,*

Digitized by Google

Sprah tho [8] z'iru ſuazo
ther ira ſun zeizo
[9] Sconon uuorto n ubaral,
ſo ſun zi muater ſcal:
„ [10] Uuib, ih zellu thir ein, Quid mihi & tibi mulier?
„ [11] uuaz drifit ſulih zi vns zuein?
„ Ni quam min zit noh ſo fram,
„ the'ih ouge, uueih fon thir nam;
„ Sar ſo thaz irſcinit,
„ uuaz mir fon thir rinit,
„ So iſt thir allen then dag,
„ thaz herza filu riuag.
„ Thaz thu zi mir nu quati,
„ inti eina klaga thes dati.
„ Mit Got kundlichen rachon
„ ſcal man ſulih machon.
Thiu muater horta thaz tho thar,
Si uueſſa thoh in ala uuar
Thaz iru thiu ſin guati
n'irzigi, thes ſiu bati.
Gibot ſi then [12] ſar gahun Dicit matrē miniſtris.
[13] thiu thes lidēs ſahun.
So uuaſſo er in giquati
iz iagilicher dati.
Thar ſtuantun uuazar faz Erant autem ibi lapideæ hydriæ.
ſo thar in Lante [14] ſit uuas.
Then mannon ſus [15] iouuanne,
ſih zi uuasganne.

Dixit ad ipſam ſuaviter,
ejus filius dilectus,
Bonis verbis per omnia,
prout Filius ad Matrem debet:
Mulier, dico tibi ſemel,
quid refert id noſtrûm duorum?
Non venit mea hora adhuc
ut oſtendam, quod de Te percepi.
Simulac hoc ſe exhibet,
quod me â te ſeparat,
Tunc erit tibi tota die
cor multum tranquillum.
(De eo) quod mihi jam dixiſti,
& querelam feciſti.
Per DEO cognita media
debet hoc fieri.
Mater audivit hoc,
eaque ſciebat omnino
Quod ipſi illius bonitas
haud denegaverit, quod peteret.
Mandavit illa illico his
qui potum obſervabant.
Quicquid ipſe eis dixerit
quilibet id faceret.
Ibi ſtabant aquaria vaſa
ſicut in regione illa moris erat,
Hominibus quotiescunque
ad ſe lavandum.

Thaz

Hæ

Quod ipſe Schilterus recte vertit:

Et diſparuerit ſubitò
Quem modo *adſpexerant.*

Adde II, 22, 30. & II, 24, 24. & III, 1, 73. Unde apparet Verſum capitis hujus 27. ita eſſe in latinum traducendum:

Quam (ſc. rem) *ego modo nunc cognoui.*
Scherz.

8) Verſ. 29. Cod. Vind. habet: *zi iru.*

9) Uterque Cod. habet: *ſconen.*

10) Verſus 33. & ſeptem illum ſequentes ſic reddi debent:

Mulier dico tibi ſolummodo,
Quid refert id noſtrûm duorum?
Non venit meum tempus adhuc,
Ut oſtendam, quod à te accepi,
Quam primum illud apparet, i. e. in effectum deducitur,
Quod me tui gratia tangit, ſeu afficit,
Tunc eſt tibi omni die, ſeu tempore
Cor admodum triſte.

Rinit non ſignificat *ſeparat*, ſed *tangit*, id quod innumeris exemplis probari poteſt. *fon thir* idem eſt ac, *propter te;* nam *fon* non raro uſurpatur pro: *propter*, vid. notam ad II, 7, 96. *riuag* (quod cum accentu *rîuag* ſiſtit Cod. Cæſareus) non eſt *tranquillum*, *rubig*, ſed *mœſtum*, *triſtem* denotat; eſt enim *riuag* à *riuun*, quod pœnitentiam *die reu* utplurimum, ſæpe tamen etiam *ejulationem*, *triſtitiam*, *lamentationem*, (quæ veræ pœnitentiæ ſigna eſſe ſolent,) ſignificat; ſic eadem vox occurrit infra, ubi de Muliere Cananæa III, 10, 11, & ſeqq. dicitur:

Klagota ira uueuua
B'ira dohter liaba
Mit mihilon riuuuon
Io ſo uuib ſint giuuon.
Querebatur de ſuo infortunio
Ob ſuam dilectam filiam
Cum magnis *ejulatibus*,
Ita, uti fœminæ ſolent.

Anglo-Saxonibus eſt: *breouuan*, pœnitere, dolere, triſtari; unde: *breouuig mod*, eſt, *animus in luctu poſitus.* Cædm. 19, 11. uti notat Junius in Gloſſar. Goth. p. 201. hoc *breouuig* eſt noſtrum *riuag.* conf. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 258. juxta mentem autem Otfridi Chriſtus dicere voluit, tempus ſuum, quo oſtenſurus ſit, quid ab ipſâ acceperit (ſc. ſe eſſe mortalem) & poſt quod Omnipotentiæ ſuæ actus plenarie ſit exerciturus, nondum venerit. Quodque, cum illud veniet, ipſa omni tempore inde (ob amiſſum per mortem chariſſimum filium) in luctu vitam ſit transactura; ob quem luctum matris ipſe, ceu pius filius, aliquo modo tangatur ſeu afficiatur. Cæterum Schilterus ad vocem: *riuag* hæc notat: *Riuag. vox ſuſpecta, nec alibi inuenta. videtur tamen eſſe idem, quod ruuig, ruhig, quietum, tranquillum.* Qua de notâ quid judicandum ſit, ex modo dictis patet. *Scherz.*

11) Verſ. 34. Expreſſit Vulgatam: *Quid mihi & tibi eſt mulier?* Saxo: *huuet is me and the?* quaſi Græca phraſis: τί ἐμοὶ καὶ σοί; Latine exprimeretur: Quid mea & tua refert? quid ad nos? ſed alium ſenſum ac vim hujus locutionis eſſe oſtendit Matthæus XXVII, 19. μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ, *Nihil ſit tibi cum juſto illo;* ſic & Joſ. XXII, 24, 25. Judic. XI, 12. II. Sam. XIX, 22. I. Reg. XVII, 18. II. Reg. III, 13. II. Paralip. XXXV, 21. Itaque hoc loco ſenſus eſt: *Quid mihi tecum Mulier?* reſponſum duriusculum. An reſpuit interceſſionem matris? & ſponte ſuâ horâ opitulari gaudet? Aliter Alcuinus, lib. I. c. 3. in Johannem. *Schilter.*

12) *Freherus: Lege: Sargahun, Schergen, Sariantibus, miniſtris, vel etiam ſehr gehe, velociter.* Poſterius recte. *Schilter.*

13) Verſ. 50. Ex utroque Cod. & MSC. Flaciano legendum eſt pro: thiu thes, *then thes.*

14) Pro: *ſit*, uterque Codex habet: *ſitu.*

15) Verſ. 55. *iouuanne* non debet verti per: *quotiescunque*, ſed per *aliquando, interdum.* Vid. ſupr. I, 2, 35. & I, 10, 25. *Scherz.*

16) Verſ.

Thaz uuarun ſehs kruagi,
zi thiu uuas thar ginuagi,
Tho zi then rachon,
thio Druhtin uuolta machon.
Thaz mez uuir ofto zellen,
ioh ſextari [16] nennen.
Nam iagilih [18] in redinu, [17]
[19] trizzug ſtunton zehinu,
Odo zuiro zehanzug,
thes duent buah thar [20] gihuet.
Uuarun [21] ſteininu thiu faz,
ſi mohtun uueren thes thiu baz.
Gibot tho ſelbo Druhtin, Implete hydrias.
[22] ſiu uuazar es irfultin.
Thaz datun ſie [23] giuuirtig,
vnz in obanentig.
Tho quad er, thaz ſie [24] ſcanctin,
zi themo hereſten ſih [25] uuanttin,
Ther thero thrioſezzo
uuas [26] furiſta gimazzo.
Dranck er tho, [27] ſo 'nan luſta,
er uuiht es thoh ni uueſta.
Izuuiht ni quam imo ouh in uuan,
th'eiz uuas ſon uuazare gidan.
Thie man thoh thie thar ſcanktun, [28]
iz filu uuola irkantun,
Theiz [29] uuazar lutaraz uuas,
tho ſie [30] uultun thiu [31] faz
Then uuirt er thara ladota,
ioh [32] z'imo 'nan giholata, Vocat ſponſum.
Sih harto uuuntarota ſin
bi then fronisgan uuin:
Sage mir nu friunt min,
uuio dati ſo bi then uuin?
Thih ſus es nu inthabetos,
ſo lango 'nan giſparotos
Gibit giuuelih manno,
ther friunta freuuit gerno,

Hæ erant ſex hydriæ
ad hoc id erat ſatis,
Ad illud opus
quod Dominus volebat conficere.
Menſuram ſæpe referimus,
& ſextarium vocamus.
Capiebat quælibet (hydria) in computo
tricies decem,
Aut bis centum (ſextarios)
quod biblia hic memorant.
Erant lapidea hæc vaſa,
ut eo melius durarent.
Mandavit poſtea Dominus,
ut aqua ea implerent.
Hoc fecerunt promti.
usque ad ſummum.
Tunc dixit, ut haurirent,
ſuperiori afferrent.
Qui triclinorum
erat princeps hoſpes (Architriclinus)
Bibit ille hoc appetibile,
etſi nihil ejus ſciret,
Nec hoc venit ei in mentem,
quod eſſet ex aqua factum.
Viri autem, qui hauſerant,
optime id noverant,
Quod aqua pura fuiſſet,
quum implerent vaſa,
Sponſum hic vocavit,
& ad ſe eum accerſivit,
Valde miratus
de generoſo hoc vino.
Dic mihi Amice mi,
quid feciſti de vino?
Te ita hactenus cohibeas,
& tam diu reſervaſti?
Dat quilibet homo,
qui amicos exhilarat libenter,

Ih (Scio,

16) Verſ. 62. poſt: *ſextari* Codex uterque habet: *iz*, illud ſeu illam menſuram.
17) Verſ. 63. margini hujus verſus in Cod. Vind. adſcriptum eſt: *Capientes ſingulæ Metretas*, &c.
18) Verſ. 63. *in redinu*, mallem vertere: *accurate, exacte.* Scherz.
19) Verſ. 64. Flacius habet: *Thrizzug.* Cod. Cæſareus: *Thrizug.*
20) Verſ. 66. Cod. Vat. conſentit Flacianæ Editioni, dum habet: *gihuet*; ſed præfero textum Codicis Cæſarei; ubi legitur: *gibugt.* Eſt autem *gibugt* idem ac *mentio, memoria.* infra de Feſto Tabernaculorum dicitur:
Iz uuard ér ana uuan
Zi einen gihugtin *gidan.*
Id (feſtum) fuit olim revera
Ad aliquam *memoriam* inſtitutum. *Scherz.*
21) Verſ. 67. pro: *ſteininu* Cod. Vind. habet: *ſteininiu.*
22) Verſ. 70. pro: *ſi* idem Codex habet: *ſiu.*
23) Pro: *giuuirtig* Cod. Vind. habet: *giuuurtig.* Vat. *giuúrtig.*
24) Verſ. 73. *ſcanctin*, non eſt: *haurirent*, ſed: *infunderent*, einſchenckten. *Scherz.*
25) Verſ. 74. *uuantin* legitur in Cod. Vind.
26) Verſ. 76. pro *furiſta* Cod. Vind. habet *furiſto.* Verſum hunc & priorem ita reddo:
Qui erat ex Dapiferis
Præfectus Convivio.
Gimazzo hic videtur denotare *convivium.* Infra V, 10, 43. & ſeq. de Diſcipulis Emaunticis dicitur:
Irquamun ungimezen
Thes liaben gimazen;
Terrore angebantur immodice
Ob carum (quem habuerant) *convivam.*
In Gl. Boxhornii: *Kimazzun*, Convivæ; eſt autem hæc vox à *maz*, quod *cibum*, in ſpecie panem denotat. III, 10, 66. & II, 14, 44. Gothis: *Mats*, eſca, cibus, *Mateins*, Cibi. *Matian*, manducare; *Undaurni mat*, prandium. *Nahta-Mat*, cœna. Suecis: *maat*, Danis: *Mad.* Anglo-Saxonibus: *Mate*, *Mete*, *Met* etiam *cibum* indigitat, ceu obſervat Stiernhielm in Gloſſario Ulphila-Goth. v. Mats. adde Junium in Gloſſ. Goth. p. 249. & Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 407. *Scherz.*
27) Verſ. 77. *ſo 'nan luſta*, mallem reddere: *pro libitu*, quantum volebat. *Scherz.*
28) Verſ. 81. Margini hujus verſus in utroque Cod. adſcriptum eſt: *Miniſtri autem ſciebant.*
29) Verſ. 83. Cod. Vind. habet: *uuazzar.*
30) Verſ. 84. pro: *uultun* lege ex Cod. Vind. *fultun.*
31) Eod. Verſ. pro; *faz* idem Codex habet: *uaz*; cum tamen antea ℣. 67. habuerit: *faz.*
32) Verſ. 86. pro: *z'imo* Cod. Vind. habet: *zi imo.*

Digitized by Google

Ih uueiz thu es [33] innana biſt,
then furiſton ſar io zi eriſt.
So thie man ſih thanne [34] iruuinent,
ioh [35] drunkenen biginnent,
So ſcenkit allan then dag
ſulih, ſo's iz uueſan mag.
Ia giſparotos auur thu — Tu autem ſervaſti.
then guaten uuin vnz in nu.
Ih ſcal thir ouh nu rachon,
[36] ni drenk ih thes gimachon.
Thiz zeichan deta Druhtin Chriſt — Hoc fecit initium.
mennisgon zi eriſt,
Sid er hera in uuorolt quam,
ioh mannes lichamon nam.
Er ougta ſina kraft thar,
ioh ſina guallichi, theiſt uuar.
[37] Tho gilouptun ekord eine
thie iungoron ſine.

(Scio, quod hoc noveris)
optimum ſtatim primo.
Poſtquam viri ſe deinceps inebriarunt,
& ut ebrii agunt,
Tunc exhibet per omnem (reliquum) diem
tale qualecunque fuerit.
Tu ſervaſti autem
bonum vinum usque nunc.
Debeo igitur tibi hoc dicere,
haud bibero hoc modice.
Hoc ſignum fecit Dominus Chriſtus
hominibus primum,
Poſtquam huc in mundum venit,
& viri corpus aſſumſit.
Oſtendit ſuam virtutem hic,
& gloriam ſuam, hoc verum eſt.
Tunc crediderunt adhuc ſoli
diſcipuli ejus.

Spiritualiter.

CAP. IX.

THiſu ſelba redina,
the'ih zalta nu hiar obana,
Breitet ſiu ſih harto — Vid. Alcuinum in Joh. c. 3. Lib. I.
geiſtlichero uuorto.
Thoh [1] uuill ih es mit uuillen
hiar [2] ethesuuaz irzellen.
Thaz uuir ni uuerden einon
thero [3] goumono adeilon.
Thes uuazares giſmeken,
ioh uuir then ſens intheken
Thaz frouuon lidi thine
fon themo heilegen uuine.
Fernemet ſar in rihti, — Sponſus quis & ſponſa.
[4] thaz Chriſtus ther brutigomo ſi.
Joh Druta ſine in lante
zi theru bruti ginante.
Thier in himil kamaru,
irfullit io mit gamanu
Blidliches muates,
ioh euuiniges guates.
Zellu ih thir ouh hiar thaz,
bi thiu ſteininun faz: — Vaſa lapidea.
Herza iz ſint [5] githigano
[6] thero Gotes drut thegano.

HÆc *ipſa narratio*
quam retuli hîc ſupra,
Extendit ſe latiſſime
ſpiritualibus verbis.
Sed malo ſtudio
hic aliquid referre.
Ne ſimus ſoli
harum epularum expertes.
Sed ut Aquam guſtemus,
& hunc ſenſum (myſticum) aperiamus,
Ut exhilarentur membra tua
â ſancto hoc vino.
Percipite jam recte
quod Chriſtus ſponſus ſit.
Atque fideles ſuos in terra
in ſponſam nominarit.
Quos in cœlorum camera
adimplet lætitiâ,
Læto animo,
& æterno bono.
Referam tibi & illud hic
de lapideis vaſis:
Corda id ſunt ſervientia
DEI fidelium Miniſtrorum.

Siu — *Sunt*

33) Verſ. 95. Aptius ſic exprimitur: *Scio quod id interne* ſeu in corde *ſis*, ſcil. Amicus verus tuorum Convivarum. *Scherz.*

34) Verſ. 97. Cod. uterque habet: *ir uuinnent.* ſed magis arridet Flacii Lectio. *Scherz.*

35) Verſ. 98. Cod. Vind. habet: *drúkanen*; ſed corrupte. *Scherz.*

36) Verſ. 104. aliter verti debet, nempe hunc in modum: *Nunquam bibi ſimile*, præſtantiâ huic æquale vinum: conf. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 251. qui vertit: *ich habe dergleichen nie getrunken.*

37) Verſ. 111. pro: *Tho* lege: *Thoh*, doch. Pro: *giloupton* lege: *giloubtun*; utrumque ex Cod. Vind. unde ℣. 111. & ſeq. ita reddendi:

Attamen credebant tantummodo ſoli
Diſcipuli ejus. Scherz.

Ad CAP. IX.

1) Verſ. 5. Cod. Vat. habet: *uuilluh.* ſed male. *Scherz.*

2) Verſ. 6. Cod. Vat. *ettbesuuaz.*

3) Verſ. 8. Cod. Vind. habet: *goumano.*

4) Verſ. 14. pro: *thaz* Cod. Vind. legit: *thar.*

5) Verſ. 23. Cod. Vind. exhibet: *gidigano.* Hunc verſum melius transfert Celeberr. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 238. *das ſind ſtarcke wol gediegene herzen.* conf. ſupra II, 4, 44. *Scherz.*

6) Verſ. 24. Alcuin. hic: *Vaſa ſex, quibus aqua continebatur, corda ſunt devota ſanctorum, quorum perfectio vitæ & fidei ad exemplum rectè credendi & vivendi propoſita eſt generi humano per ſex ſæculi labentis ætates i. e. usque ad tempus Dominicæ Prædicationis.* Schilter.

7) Verſ.

Digitized by Google

Siu ſint innana hol,
heiliges giſcribes fol.
Mit thiu ſie unſih iagilicho
drenkent fraunalicho
Lutaran brunnon,
ſo ſcentent ſie uns mit uuunnon.
Scal iz geiſtlichaz ſin,
ſo ſcenkent ſie vns then [7] guaten uuin.
Uuidar thiu ouh thanne,
thie man firnement alle.
So mugun ſie mit ruachon,
vns ſagon in then buachon.
Sehſu ſint thero fazzo, Sex hydriæ.
thaz thu es uueſes [8] uuizzo,
Thaz uuorolt iſt gideilit,
in ſehſu gimeinit. Sex ætates.
Irſuachiſt thu thiu uuuntar,
[9] inti ellu uuorolt altar.
Er zeliſt thu ouh thia guati, Aquæ & vini Signif. mystica.
uuaz iagilicher dati.
Tharana [10] maht iur thenken,
mit brunnen thih gidrenken.
Gifreuuen ouh thie thine,
mit geislichemo uuine.
Ih zellu thir in alla uuar,
luzil drank ih es thar.
[11] Luzil ih es mohta,
ioh gorages giſmakta.
Ni thuhta mih theih quami,
[12] thar ſulih uuin uuari.
Odo io in thiu [13] heimon,
zi ſuazeren goumon.
Nu uuil ih hiar gizellen,
ein bilidi ginennen.
Thaz thaz firſtantniſſi,
vns allen lihtera ſi.
Druhtin kos imo einan uuini Tentavit Deus Abraham. Gen. XXII. 1.
vntar uuorolt menigi,
Man filu mari,
thaz er ſin drut uuari.
Gibot, thaz er irsluagi,
[14] in thiu uuas imo ginuagi,
In opheres uuiſun,
ſinan einigan Sun,
In berge [15] ther 'mo zeinti,
thaz er 'nan thara leitti.

Sunt intus cava,
ſacrâ ſcripturâ plena.
Hac ipſa illi nos ſingulos
potant hilariter,
Limpido fonte,
ſic potant nos jucunde.
(Si,) hoc ſpirituale fuerit,
tunc exhibent nobis optimum vinum.
Viciſſim etiam porro
homines percipiunt omnes.
Sic poſſunt illi cum cura (accurate)
nobis prædicare in libris (bibliis.)
Sex ſunt Hydriæ
ut ſis intelligens,
Quod mundus eſt diviſus
in ſex claſſes.
Perveſtiges miracula
in omnibus mundi ætatibus.
Enarres quoque bona
quæ quilibet (Patrum & Sanctorum) fecerit.
Hæc poteris recogitare,
fonte te potari.
Exhilarare quoque tuos
ſpirituali vino.
Dico ſibi revera
parum ſibi equidem,
Parumper deſideravi (iterum)
vetuſtumque ſapiebat.
Non memini me veniſſe, (foris)
ubi tale vinum eſſet,
Aut etiam in patria, (domi)
ad dulciores epulas.
Jam volo hîc referre,
& exemplum aliquod denominare,
Ut intellectus
nobis omnibus facilior ſit.
Dominus elegerat ſibi amicum
inter mundi multitudinem,
Virum perilluſtrem,
ut ejus fidelis eſſet.
Præcepit, ut occideret,
in quo erat ei ſatisfactio,
Per ſacrificii modum,
ſuum unicum filium,
In monte, quem ei deſignavit,
ut eum eo duceret.

Er Feſti-

7) Verſ. 32. uterque Cod. habet: *guatan.*
8) Verſ. 38. Cod. Vind. habet: *uuizo.*
9) Verſ. 42. lege: *in thiu.* Schilter. Correctione hic non eſt opus. *Scherz.*
10) Verſ. 45. Literæ transpoſitæ: *mahtu irthenken.* Schilter. Conjecturam hanc firmat Codex uterque. *Scherz.*
11) Verſum 51. & ſeq. ita transfero:
Parum ejus deſiderabam
Imo antiquum (i. e. tanquam antiquitate corruptum) *mihi ſapiebat.*
Scherz.
12) Verſ. 54. Cod. Vind. habet: *thaz.*
13) Verſ. 55. Locus eſt corruptus donec ex MSS. certius quid habeam, videtur literula defeciſſe, *thiu heimon. Heimon* utitur Otfridus ſupra Lib. I. c. 18, 48. ubi reddidi: *repatriare.* Idem & huc quadrat, ſenſus enim videtur eſſe: In hac vitâ ſive viâ, quâ Patriam quærimus, ad dulciores meditationum fontes non ſe veniſſe, quam ad S. Scripturam. Freherus habet: lege: *odo io in ju heimon.* Sed nulla hic ſubeſt emendatio, nec ſenſus. *Schilter.* In Cod. utroque pro: *in iu heimon*, quod Flacius habet, eſt *in inheimon. In inheimon* autem nil eſt aliud, quam: *in Patriâ.* vid. ſupra I, 18, 47. ubi etiam *inheimon* legere eſt. *Scherz.*
14) Verſ. 66. rectius videtur reddi: *Ut ipſi ſatisfieret.* Scherz.
15) Verſ. 69. In Cod. Vind. hæc ita exhibentur: *tho ermo.* præfero: *the er'mo*, quem illi. *Scherz.*

16 Er ilti ſar in gahi,
thera liubi 17 in ſahi,
In imo er ſuazo lebeta,
zi herzen er'mo klebeta.
Uuard er'mo ouh zi 18 ruame,
in ſinemo 19 altuame.
Uuard imo ouh thaz uuuntar
zi 20 ſconen eron 21 gidaner,
Theiz uuurti vbar uuorolt lut,
thaz er bi rehte uuas ſin drut.
Fuart er ſar tho tharaſun,
then ſelbon ſinan drut ſun.
Uuolt er ſar mit uuillen,
thaz ſin gibot irfullen.
Thaz kind thaz druag thaz 22 uuitu mit,
ioh er iz habeta 23 furini uuiht.
Er ſon thes Fater henti
tho thar tot uuurti.
Er afur uuidorort ni uuant,
Er er nan faſto gibant.
Er ſuorgata thero uuorto,
bi thiu ſceint 24 er iz ſo harto.
In then alteri er'nan legita,
ſo Druhtin imo ſageta.
Thia liabun ſela ſina,
uf in thia 25 uuitu uina.
Joh 26 es ouh ni dualti
ſuntar nan firbranti,
Er al irfulti thuruh not,
ſo Druhtin ſelbo gibot.
So er thaz ſuert thenita,
ther engil imo hareta.
Er hiaz inan iruuintan,
thaz kind lag thar gibuntan.

Feſtinavit ſtatim propere
dilectus (filius) ipſum vidit.
In quo dulciter vivebat,
cordi ei adhærebat.
Factus erat ei etiam in ſolatium
in ſuo ſenio.
Fuit ipſi etiam hoc miraculum
in pulchrum honorem factum,
Hoc fuit per orbem celebratum,
quod ipſe revera eſſet ejus fidelis.
Duxit illico eo
illum ſuum fidelem filium,
Volebatque lubenter
mandatum hoc Ejus (DEI) implere.
Puer portavit ligna ſimul
at ipſe habebat ignem (ignitabulum)
(Ut) â Parentis manibus
hic fieret mortuus.
Nec is tergiverſatus
ipſe eum firme ligavit.
Conſideravit verbum,
ideoque oſtendit ſe tam durum.
In altare eum poſuit,
ut Dominus ei dixerat,
Dilectam animam ſuam,
ſuper ipſum ligna dilecta.
Nec moratus ille,
quin eum combureret,
Ut omnia impleret ſtudioſe,
quæ DEVS ipſe præceperat.
Cum gladium extendit,
Angelus ei clamavit.
Juſſit eum deſiſtere,
Puer jacuit ibi ligatus,

Quad *Dixit,*

16) Pro: *Er ilti*, legendum: *es ilti*, quod non tantum Flacius, ſed & uterque Codex MS. habet.

17) Verſ. 72. Pro: *in* uterque Codex habet: *ni*; unde hunc & priorem verſum ſic latine propono:

Ut properaret celeriter,
Nec amorem, (quo Pater in Filium fertur) *reſpiceret*, ſeu imperare ſibi pateretur. *Scherz.*

18) Verſ. 75. *ruame* non denotat *ſolatium*; ſed *honorem, gloriam:* item *Arrogantiam*; hic, pro: honore, uſurpatur. Commode autem ita reddi poteſt; nam Liberi morigeri & pii honorem & gloriam Parentibus conciliant.

19) Verſ. 76. lege ex Cod. utroque & ipſo Flacii MSC. *altduame.*

20) Verſ. 78. Cod. Vind. habet: *skonen.*

21) Eod. ℣. *Gidan*, Rhythmus jubet legi: *Gidaner*, Sic Noſter I, 3, 13. de Adamo: *von Druhtine gidaner*, à Deo factus. Schilter. MSS. noſtra habent *gidan.* Scherz.

22) Ad ℣. 85. hæc habet Celeberr. Dn. Roſtgaardius in Emendat. Otfridinis: Uuitu *ſi lignum intelligimus, egregie conveniet cum Danico:* væd. Hæc ille. *Uuitu* omnino lignum denotat, ceu etiam apparet ex ℣. 95. Gothis: *Vid* lignum, item ſylva. *Vidgykdlar*, Vaſcula lignea. vid. Verel. in Ind. Ling. Goth. Suecis: *ued*, lignum. *Uuedhuus*, lignile. Islandis: *Vidur*, Arbor, lignum. Anglis: *Wood*, lignum, materia. *Scherz.*

23) Verſ. 86. legendum videtur *niauuiht*, nihil. Otfrid. V, 19, 114. Freherus: pro: *Furi ni* legendum Furini, ſcilicet conjunctim, igneum, wiht quid. Schilterus. Ex utroque Codice apparet hic eſſe legendum: *furi ni uuiht* i. e. pro nihilo, für nichts. *Furi* eſt hodiernum für. Itaque ℣. 86. cum duobus ſeqq. ita reddi debet:

Imo ille (Iſaacus) *habebat pro nihilo*, i. e. non curabat, non ægre ferebat
Quod per Patris manus
ibi tum occidi deberet. Scherz.

Verſ. 89. & ſeq. ita melius expreſſeris.

Nec ille retrocedebat
Priusquam (usquedum) *ille* (Abrahamus) *ipſum* (Iſaacum) *firmiter ligaſſet.* Scherz.

24) Verſ. 92. *er iz*, forte: *er ſich.* Vid. Gloſſar. meum in *skein.* Schilter. Textus hic Medicinâ non indiget; *iz skeinen* eſt *illud oſtendere*, manifeſtum facere. Ita apud Willeramum in Editione Pauli Merulæ legitur p. 147. ſo mir thin corporalis præſentia per aſcenſionem uuirthet oblata, ſo uuillon ich thir *skeinan* fortiſſimum fervorem amoris. Verſus itaque hic & antecedens in hunc modum transferri debent:

Cum curâ cogitabat verba, ſc. Dei
Ideòque id adeò manifeſtum faciebat. Scherz.

25) Verſ. 96. in Cod. Vind. legitur: *uuita uuina.*

26) Verſ. 97. *er*, forte. *Schilter.* Nec hic aſſentiri poſſum, cum nihil frequentius ſit, quam ut Accuſativus Rei voci *dualen* adjungatur. vid. I, 27, 17. II, 3, 31. & III, 8, 70. paſſimque. *Scherz.*

27) *Da-*

Digitized by Google

Quad er, ſih inthabeti,
ouh uuiht imo ni [27] daroti.
Joh thaz er iz firbari,
quad: thaz ginuag uuari.
[28] In thiu, quad, uuari follon
zi erkennene mannon,
Thaz er Got forahta,
tho er ſulih uuerk uuorahta.
Joh ſinero uuorto,
er horta filu harto,
[29] Tho er in ſulih thing gigiang,
ſo nah zi herzen gifiang.
Ein ſcaf er ſtantan giſah,
thaz uuas zem opphere gimah.
Er ſah iz thar uuernon
in bramon mit then hornon.
Thaz gifiang er tho ſar,
inti [30] opphorota iz Gote thar.
Uuehſal [31] gimuati,
bi ſines ſunes guati.
So uuer thiz firneman uuolle,
hera loſen ſie alle.
Joh hera zua thenke,
thaz ſuazo er ſih gitrenke.
[32] Drahto io zi guate,
ſo uuas thir Got [33] gibiete,
[34] Il iz io irfullen,
mit mihilemo uuillen.
Bilido io filu fram
theſan heilegon man,
So drinkiſt thu io mit uuillen
thes [35] lutteren brunnen.
Uuildu iz [36] kleinot [37] reken,
in uuine giſmeken,

Dixit, (ut) ſe cohiberet,
& nihil quicquam ei faceret.
Atque ut id evitaret,
dixit, quod ſatis eſſet.
Quoniam, dixit, fuit plene
cognoſcere hominibus,
Quod DEUM timeret,
quum tale opus faceret.
Atque ejus verba
obſervarit ſtrictiſſime,
Quum in tale quid condeſcenderet,
quod propius ad cor penetraret.
Ovem hic ſtantem vidit,
quæ erat ad ſacrificium apta.
Vidit eam hærentem
in vepribus cum cornibus.
Hanc cepit ſtatim
& obtulit eam Deo hîc.
Permutatio gratioſa,
ob filii ſui bonitatem.
Quicunque hoc percipere cupiunt,
huc auſcultent omnes.
Atque horſum cogitet:
ut dulcedine ſe potet.
Annitere quam optime,
quicquid tibi DEVS mandavit,
Feſtines id adimplere,
cum ſumma voluntate.
Exprime quam maxime
hunc ſanctum virum,
Sic bibis lubenter
limpidum fontem.
Vin' tu id ſubtilius exprimere,
inque vino (non aqua) guſtare:

27) *Datoti* lege pro: *daroti*. Schilter. Non opus hic correctione: *daroti* idem eſt ac: *noceret*. *Darota* eſt: *nocebat*, damno afficiebat. Infra IV, 12, 124. à verbo: *daron*, quod pro: lædere, nocere, uſurpatum occurrit infra V, 14, 34. dicitur &: *deren*. vid. ſupra I, 1, 205. I, 11, 90. & IV, 12, 21. pro eodem Willeramus p. m. 81 habet: *gideran*. Invenitur quoque: *terren* infra IV, 26, 103. Et ſi correctione opus eſſet, nollem ſubſtituere: *datoti*, cum verbum: *duan* in imperfecto Activo non habeat *datoti*, ſed: *dati*, quod & Analogiæ convenit, & exemplis. *Dati* eſt apud noſtrum III, 1, 40. pro: *faciebas*. In Tatian. Verſ. c. 23. §. 4. legitur: *datun* pro: *faciebant*: hodie etiam dicimus: *ſie thaten*. Verſus itaque 106. ita eſt latine exhibendus: *Ne quâ ipſi noceret*, damnum daret. *Scherz.*

28) Verſ. 109. & ſeq. clarius ita verto:

Quod in hoc, dicebat (Angelus) eſſet ſatis,
Ut cognoſcerent homines. Scherz.

29) Verſ. 115. aptius ſic transtuleris:

Cum in hac re verſaretur,
Quæ prope ac cor penetrabat. Scherz.

30) Verſ. 122. Cod. Vind. *oppherota.*

31) Verſ. 123. idem Cod. ut & Vat. habet: *gimyati.*

32) Verſ. 129. reddo: *Cogita*, ſtude, *omnino ad bonum (tuum.)* Scherz.

33) Verſ. 130. pro: *gibiete* Cod. Cæſareus legit: *gibiate.*

34) Verſ. 131. pro: *il* idem MSC. exhibet: *ili.*

35) Verſ. 136. Vind. fiſtit: *luteren.*

36) Verſ. 137. *Kleinot reken*, quod Flacius habet, eſt Lectio corrupta, quæ ſenſum non aperit. Senſum perſequamur, inde lectionem conjiciamus, donec ex MS. major certitudo obveniat. Intendit Autor efficaciam Verbi divini commendare ſub typo hydriarum. h. e. S. Scripturæ. Ex hoc fonte aquam limpidam poſſe hauriri ex Patriarchis, Prophetis &c. Vet. Teſt. ſi quis vero & vinum deſideret, h. e. efficaciorem vim verbi, id ab ipſo ſalvatore & ejus exemplis eſſe hauriendum in N. Teſt. Lego itaque: *Uuiltu iz kleino treken.* Si vero vis ſubtilius exprimere exempla virtutum, ſequere Chriſti vitam &c. Sed bonum factum! Freherus: pro kleinot, MS. habet: *kleinor* ſubtilius. Vera lectio *Reken* eſt capere, intelligere, ducere. Pro: *kleino* legendum eſt ex utroque Cod. *kleinor.* Scherz.

37) Pro: *recken* Cod. Vind. habet: *recben*, ſed cum *k* inſcripto hunc in modum *recben. kleinor recken* eſt *perpendere accuratius*, ſubtilius. *rekit* pro: *togitat*, ratiocinatur. legitur infra II, 11, 134. ubi dicitur:

Uuanta imo iſt al inthekit,
Thaz mannes hugu rekit.
Nam ipſi (Chriſto) omne id apertum eſt,
Quod hominis mens *cogitat.*

Unde verſus 137. ita eſt reddendus: *Si vis id curatius perpendere.* Scherz.

38) Verſ.

Digitized by Google

Fon [38] Chriſtus ſcalt thu iz zellen,
giſteiſt [39] thu thaz iruuellen,
Lis ſelbo the ih thir redion,
in ſinen Evangelion.
Thar liſiſt thu io zi noti,
ſo ſamalicho dati.
Lang iſt iz zi ſaganne,
uuio iz quimit al ziſamane.
Iz mag man thoh [40] irreuinton,
mit kurzlichen uuorton.
Firnim in ala uuari
thaz Got ther fater uuari
Joh thaz kind eino,
[41] Kriſtan bizeino,
Then er zi [42] tothe ſalta. Joh. X. 18.
bi vnſih ſo's er uuolta.
Noh themo einigon ni [43] liep Rom. VIII, 32.
io ſo Paulus giſcreip.
Uuio er ſelbo druag thaz [44] cruci,
tho er thulta thaz uuizi.
Joh irſtarb thare
in thes cruces altare.
Ther lichamo iz thulta,
thaz gotniſſi ni uuolta.
Selb ſo [46] vntar zeiuen thar,
uuard thaz uuehſal gidan.
Haftetun thie armon
in thes cruces hornon.
Thie liuti inan thar namun
[47] ſo ſelb thie ſelbun bramun.
Sie haftun 'nan mit uuunton,
bi vnſen ſuaren ſunton.
Joh hontun 'nan bit herton,
mit iro ſceltuuorton.

De Chriſto debes id interpretari:
(ſi) anniteris hoc eligere,
Legito ipſe quæ tibi retuli,
in ejus Evangeliis.
Inibi legis accurate
omnia facta.
Longum eſt referre
ut omnia hæc conveniant.
Hoc tamen poteſt (liceat) dilucidari,
breviuſculis verbis:
Percipe (igitur) revera
quod DEVS pater ille fuerat
Atque filius ille unicus
Chriſtum deſignat,
Quem ille ad mortem tradidit,
pro nobis, ſicut vellet,
Nec unico huic pepercit,
ſicut Paulus ſcripſit.
Quomodo ipſe portavit crucem,
quum toleraret tormenta.
Et mortem obiret ibi
in crucis altari.
Corpus id toleravit,
quod Divinitas non voluit, ([45] divina natura per ſe non admiſit)
Sic & inter duos hic
fuit permutatio facta.
Fixerunt brachia
in crucis cornua.
Homines ipſum hîc ſumſerunt
ipſi iſtæ vepres:
Fixerunt Ipſum cum vulneribus.
pro noſtris gravibus criminibus.
Atque contumeliis ipſum affecerunt invicem
ſuis injurioſis verbis.

Fir- Per-

38) Verſ. 139. pro: *Chriſtus* Cod. Vind. habet: *Kriſte*; aſt Vat. *Chriſte*.

39) Pro: *thu* in hoc & ſeq. Vind. habet: *du*.

40) Verſ. 147. legendum eſt ex utroque Cod. *irrenton*, quod & Flacius habet, ſed diviſum in duas voces, infra III, 20, 173. legitur: *renton* pro reſpondere.

Bigondun ſie tho renton
Forahtelen uuorton.

Cœperunt illi tum *reſpondere*
Timore plenis verbis.

Ut adeo: *irrenton* non male exponatur per: *dicere*, *exponere*, *dilucidare*. Scherz.

41) Verſ. 152. Flacii: *kriſtan* nihili eſt & ſine dubio reſcribendum: *Kriſtan* vel *Kriſtum*, & *bizeino* eſt una vox. *Schilter*. Cod. Vind. & Vat. habent *Kriſtan*, *bizeino* unâ voce quoque exprimit Codex Cæſareus. *Scherz*.

42) Verſ. 153. pro: *tothe* Cod. Vind. habet: *dode*.

43) Verſ. 155. pro: *liep* ex utroque MSC. legendum eſt: *leip*.

44) Verſ. 157. Cod. Vind. exhibet: *Kruci*, poſtea tamen ℣. 160. habet: *cruces*.

45) Verſ. 162. Humanæ naturæ proprium eſt pati & mori: divina natura nec pati aut mori poteſt nec vult: Neque tamen ſola humana natura pro totius mundi peccatis paſſa & mortua eſt, quæ Pauli Samoſatenſis fuit hæreſis; ſed ipſe Filius Dei vere, ſecundum tamen humanam naturam aſſumtam, paſſus eſt, & ut Symbolum Apoſtolicum teſtatur, vere mortuus eſt. Leo Epiſt. X. ad Flavian. c. 3. Ad reſolvendum conditionis noſtræ debitum Natura inviolabilis naturæ eſt unita paſſibili, ut unus & idem mediator noſter & mori poſſet ex uno, & mori non poſſet ex altero. Confeſſio Eccleſiæ Francorum apud Gregor. Turon. Hunc Verbum carnem factum credo, cujus paſſione mundus redemtus eſt. Et humanitatem non Deitatem ſubjacuiſſe paſſioni credo. *Schilter*.

46) Verſ. 163. emendo: *unter zueien*, inter duos, Chriſtum & Barrabam, ſicut inter Iſaacum & ovem. *Schilter*. in Cod. Vind. legitur: *Untar gegen*. in Vat. *untar geinen*. Hæc poſterior Lectio videtur præferenda eſſe. Eſt autem: *untar geinen* idem ac: *unter jenen*. *Gener* pro: jener, ille, *gena* pro: *jene*, illa. *Genaz* pro: *jenes*, illud, hinc inde inveniuntur. vid. ſupra Præf. ad Lud. R. ℣. 117. & V, 23, 209. & V, 23, 138. Verbis autem his indigitat Noſter ſimilitudinem Deitatis ſeu divinæ naturæ, & Iſaaci, ex unâ; ac Humanæ Chriſti naturæ, & Ovis, ex alterâ parte, ut mens ſit, quod, cum divina Natura Chriſti pati non potuerit, Humana Natura ejus ad Paſſionem ſuſtinendam fuerit ſubſtituta, uti in locum Iſaaci in ſacrificio Abrahami ſubſtituta fuit ovis. Unde verſum 162. & ſeq. ſic transfero:

Eadem ratione uti inter illos (Iſaacum & ovem) *ibi*,
fuit permutatio (ſubſtitutio unius in locum alterius) *facta*. Scherz.

47) Verſ. 178. Rectius ita redditur: *Uti illæ vepres*, ſc. ovem corripiebant. *Scherz*.

48) Verſ.

Digitized by Google

Firnim in theſa uuiſun,
thaz ih thir zalta [48] bi then Sun.
Ni drunki thu io in uuar min
ala beziron uuin.
Ni tharft es drof duellen,
[49] uuil du alla uuorolt zellen.
[50] Sus maht thih al bithenken,
in zua uuiſun drenken.
Thaz giſcrip in rihti
irfulli [51] thu io mit mahti.
So kualiſt thu thih offto
mit brunnen [52] rediafto.
Joh hugi filu harto,
thero geiſtlichero uuorto.
So [53] threnkiſt thrahta thine
mit fronisgemo uuine.
Thiu faſt thiu namun lides — Tres metretæ. Trinitatis myſt.
zuei odo thriu mez:
Thaz thu namis in thin muat,
uuio thie heilegun duent.
Sie ſcribent fater, ioh then Sun,
zi heiligeru uuiſun, — Act. XIX, 2.
Sumes ouh, ſo thu uueiſt,
thenſelbon [54] heilegon geiſt.

Percipe in hanc ſententiam,
quod tibi dixeram de Filio (Iſaaco)
Non biberis tu per fidem meam
unquam melius vinum.
Nec eſt quod ideo vageris,
(aut) velis totum mundum perquirere.
Hoc modo poteris omnia meditari
in addiſcendo potare.
Scripturam (Sacram) in rectitudine
adimple tu quantum poteris.
Sic recreaveris te ſæpius
fonte rationabiliter.
Atque recogita accurate
ſpiritualia verba.
Sic potas cogitationes tuas
generoſiſſimo vino.
Hydriæ illæ capiebant potus
duas vel tres metretas:
Ut revocares in animum
quomodo ſancti (ſcriptores V. T.) faciunt.
Scribunt Patrem & Filium
in ſancta Doctrina,
Quidam etiam, uti noſti,
ipſum Sanctum Spiritum (diſerte exprimunt.)

48) Verſ. 174. *Bi thenſun.* Si genuinum eſt, quod Cod. MSS. firmaverint, interpretor: *Antea*, refert enim ſe Auctor ad ℣. 57. & ſeqq. Eſt autem *ſun* particula, quæ etiam in *Heraſun*, *tharaſun* cernitur, loci index. *Bi* vero pro: *& ante* etiam locum hic connotat; vel potius ita disjunges; *bi then ſun*, de filio ſcil. Abrahami. *Schilter.* in MSC. Cæſareo ita legitur: *bithen ſin.* Quod recte quidem redditur: *de filio;* ſed de Chriſto, Dei Filio, potius intelligendum eſt, quam de Iſaaco, Abrahæ filio. *Scherz.*

49) Verſ. 178. *uuildu*, locus mihi ſuſpectus; ſenſum tamen mihi videor aſſecutus. *Schilter.* Verſus autem ita exponendi videntur:

Non eſt, cur illud (i. e. quod aliunde tam præſtans vinum accepturus ſis)
expectes,
Licet omnia ſecula numeres.

Ut Otfridus hoc indigitet, quod fruſtra quis ullo tempore fruitionem tam præſtantis rei aliunde ſe conſecuturum eſſe ſperaverit. *duellen* non eſt *vagari*, ſed *moram admittere* à *duala*, mora, quod infra reperitur IV, 17, 45. in Cod. Vind. *Uuilda* arcte cohæret. *Scherz.*

50) Verſ. 179. & ſeq. mallem ita redditos:

Hac ratione potes tibi omnino proſpicere,
(Et te) *duplici ratione potare.*

bithenken eſt noſtrum: *bedencken*, quod interdum ponitur loco: *proſpicere, providere*, ita dicimus: einen in ſeinem Teſtament *bedencken*, einen mit einem Amt *bedencken. Zua uuiſun* habet Codex Vind. quod eſt: *duplici ratione* à *zua*, duo; ita infra Judæi & Samaritani II, 14, 41. appellantur *zua liuti*, duæ nationes. Duplici autem ratione poſſumus proficere ex mente Noſtri; agendo. vid. ℣. 181. & meditando; de quo ℣. 185. *Scherz.*

51) In Verſ. 182. & 183. pro: *thu* Cod. Vind. habet: *du.* Et quidem in poſteriori verſu legitur: *du dih.*

52) Verſ. 184. lege: *redihafto* ex Cod. Vind.

53) Verſ. 187. legit Vind. *drenkiſt drahta.*

54) Verſ. 196. Cod. Vind. habet: *heiligon.*

Digitized by Google

Cur ex aqua, & non ex nihilo vinum feciſſet.

CAP. X.

NI uuolt er ſon niauuihti,
[1] tho er ſo duan mohti,
Ob er thes uuolti thenken,
[2] thenſelbon uuin uuirken,
Suntar hiaz mit uuillen
thiu ſehs faz gifullen
Uuazares thie ſine
thaz uuoraht er thar zi uuine,
[3] Thaz man thes io koroti
[4] thie ſehs ziti uuorolti. VI. ætates mundi.
In guates nio ni uuangta,
mit uuisduamu drankta.
Tho vns uuard thiu ſalida ſo fram
er ſelbo in theſa uuorolt quam,
Thaz thiu ſin geginuuerti,
zi [5] ſalidun vns uuurti.
Thaz ſie [6] lazun er in rihti.
in thero buahſtabo slihti.
Jo [7] nuzzun tho thie ſine,
ſo nu uuazar iſt bi uuine.
Deta er iz ſconara, alſo zam,
ioh [8] ziarata ouh ſo filu fram.
Uuir gouma es nemen uuollen,
ſo uuin iſt uuidar brunnen.
Thie zi thiu [9] giuuizzent,
zi heroſt ouh nu ſizzent,
Iz ouh nu uuola uueizent.
ioh [10] Biſcofa heizent.
Sie kieſent vns mit ruachon
then uuin in then buachon,
Joh inan io gilicho,
vns lobont geiſtlicho.
Sie lobont inan harto
fronisgero uuorto.
Jo thankont es mit uuorte,
[11] Chriſtus themo uuirte.

Uuant

NOluit ex nihilo,
quanquam ſic facere potuiſſet,
Si hoc voluiſſet (ſibi) proponere,
(ad) vinum hoc faciendum.
Sed iuſſit ſtudio
illa ſex vaſa adimplere
Aquâ ſuos,
quod convertit tunc in vinum:
Ut eo examinemus
ſex ætates mundi.
In bono nunquam vacillemus,
ſapientiâ potaremur,
Quum nobis fieret Salus tam prope
(ut) Ipſe in hunc modum veniret,
Ut hæc ejus præſentia
ad ſalutem nobis fieret.
Quod legerunt antea (in V. T.) in rectitudine,
in literæ ſimplicitate.
At fruuntur hîc ſui
poſtquam aqua eſt cum vino.
Fecit hoc pulcherrime, ſicut decet,
& ornavit quoque tam valde.
Nos attendemus hoc,
quod vinum eſt mutata aqua.
Qui de hoc teſtantur
primo loco nunc ſedentes,
Idque bene nunc docent
& Epiſcopi eluunt.
Eligunt hi nobis curioſe
vinum in Bibliis,
Ipſumque æqualiter
nobis commendant ſpiritualiter.
Commendant eum valde
illuſtribus verbis.
Atque gratias agunt verbis
CHRISTO ſponſo.

Nam-

Ad CAP. X.

1) Verſ. 2. lege: *thoh*, *doch* ex Cod. utroque.
2) Verſ. 4. aptius ita redditur: *illud vinum facere.* Scherz.
3) Verſ. 9. hunc & ſeqq. tres verſus ita reddi mallem:
Ut homo ideò conſideraret
Sex ætates Mundi;
In bono nunquam vacillaret,
Sapientiam potaret. Scherz.
4) Verſ. 10. id quod late deducit Alcuinus Comm. in Joh. h. *Schilter.*
5) Verſ. 16. Cod. uterque, ut & Flacius, habent: *ſalidon.*
6) Verſ. 17. pro: *lazun* uterque Codex habet: *laſun.*
7) Verſ. 19. Cod. Vind. habet: *niuzzun*, hodie: *genieſſen* dicimus. *Scherz.*
8) Verſ. 22. in utroque MSC. eſt: *zierara.* Hunc verſum & præcedentem ita transfero:
Fecit id (aquam, de quâ in ℣. 20.) *pulcrius*
uti decebat,
Et melius (in vinum eam mutans) *adeò.*
Scherz.
9) Verſ. 25. & ſeq. ita reddi mallem:
Qui ad hoc intellectum applicant, ſc. majori applicatione ob officium, quod gerunt,
Et primo loco ſedent.
Giuuizzi intellectum denotat, ceu apparet ex formulâ Confeſſionis, quam Flacius Otfrido præmiſit. *Scherz.*
10) Verſ. 28. *biſcofa*, noluiſſem reddere: *Epiſcopos*; magis placet, ſi vox hæc vertatur per: *Sacerdotes.* Vocem: *Biſcof* in genere, pro *ſacerdote*, qui eſſe debet ἐπίσκοπος τῆς πολίτης, inſpector, Curator gregis ſibi commiſſi, apud Francos in uſu fuiſſe certiſſimum eſt. Hinc bene Palthenius in notis ad Verſionem Harmoniæ Evangeliorum Tatiani (in quâ c. 2. §. 1. Zacharias, Pater Johannis Baptiſtæ appellatur *biſcof*,) ita loquitur: *Ita & Otfrido Zacharias vocatur I, 4, 53. quem alias idem Auctor proprie magis* Euuart, *ſacerdotem* (cuſtodem legis) *vocat; quæ vox & Keroni uſitata. Patet hinc vero commune olim Clericis Epiſcopi nomen inter Germanos etiam fuiſſe.* Scherz.
11) Verſ. 36. uterque Codex exhibet: *Chriſte.*

Ad

Uuant er unſih freuuita,
then guaton uuin uns ſparota,
Ther furdir uns in uuenkit, ni
ioh geiſtlicho drenkit.
Thaz unſih es giluſte,
thera freiuuda ni breſte,
Joh uuir zi themo guate,
ioh uueſen faſt muate.

Namque is nos exhilaravit,
bonum vinum nobis reſervavit,
Quod deinceps nobis nunquam deficit,
& ſpiritualiter recreat,
Ut nos delectet,
nec gaudium ceſſet,
Atque ad bonum
ſimus valde alacres.

Prope erat Paſcha Judæorum. Joann. 2.

CAP. XI.

THo fuar ther Sun guater,
thar inan zoh ſin muater,
In ſineru iungi
zi thero heimingi.
Thar tho thero gango, Et ingreſſus templum.
ni uuas er [1] bora lango.
So fuar er fon theru burg uz,
zi themo Druhtines hus.
Er thó ſar thara ingiang,
ioh filu [2] hebigo iz intfiang.
Thaz ſie iz [3] zugun ofto,
ſo unredihafto.
Ih ſagen thir in uuara,
er fand thar [4] mezalara.
Joh ouh munizara in uuar
ſo fand er ſizzente thar.
So thiu ſelben Chriſtus Craft,
eina geislum thar giſlaht.
Vzſtiaz er ſe io gilicho,
ioh filu kraftlicho.
Er giang innan [5] thas hus,
ioh [6] uuarf ſe alle thanana vz,
[7] Ziuuarft allaz thaz giruſti,
[8] ni uuas iz io ſo feſti.
Thie disgi thie thar ſtuantun,
thar ſie tho [9] munizotun.
Thie ſtuala ouh thar ſie ſazun, Menſas numuliariorum & cathedras vendentium ſubvenit.
inti ouh iro kouf mazun.
Thaz uuarf er allaz ſar in houf,
thaz ſie firmiden thar then kouf.
Thiu

POſt hæc deſcendit Filius bonus
quorſum duxerat Eum ejus mater,
In ſua pueritia
ad domicilium ejus,
Quorſum is cum iverat
non erat apud eam diu.
Sed egreſſus ex urbe iſta
ad Domini Templum,
Is ſtatim hîc ingreſſus,
graviſſimum quid aggreſſus.
Quod iſti id (templum) occupaſſent pluries
tam irrationabiliter.
Dico tibi revera,
invenit iſthic laniones
Sed & monetarios certe,
ſic invenit ſedentes hic
Tunc ipſa Chriſti virtus
flagellum confecit.
Ejecit eos pariter,
idque valde potenter.
Ingreſſus intra domum,
& projecit eos omnes foras.
Disjecit omnia ſtalla,
nec ullum erat tam firmum.
Menſas, quæ ibi ſtabant,
ubi nummos tractabant.
Sellas quoque ubi ſedebant,
& iſtorum mercatorias menſuras,
Hæc omnia ſic projecit in acervum,
ut evitarent hîc venditionem.

Oves

Ad CAP. XI.

1) Verſ. 6. *Bora*, quid? quis ſenſus? ſi confertur cum textu ſacro, videtur hic exprimi Verſus 12. Joh. II. & tunc ſic interpretandum: Poſtea &c. quo duxit &c. ſcil. in Capernaum. Quò cum iviſſet, non manſit is ibi diu. *Bora*, hîc vel *Filium* notat, vel legendum: *thara*; imò rectius: *B'ira*, apud eam, Matrem, *Schilter*. Quid ſentiam de hoc loco, ſupra expoſui ad II, 3, 25. *Scherz*.

2) Verſ. 10. *Hebigo iz*, forte legendum *hebigaz*, ut alias, *Schilter*. *Hébigo iz* clare extat in MSC. Cæſareo. Nec opus eſt correctione; *hebigo* & *hebigaz* promiſcue uſurpantur pro: vehemens. *Scherz*.

3) Verſ. 11. vox *zugun*, ſupra I, 1, 188. occurrit, *ziehen*, beziehen, occupare. Senſus, quod iſti id templum profanaverint ſæpius, id occupando irrationabiliter. *Schilter*.

4) Verſ. 14. ad vocem: *Mezalara*, Schilterus hæc habet: Freherus *Mezalara*, Lanios i. e. vendentes boves. Hæc ille, ad h. l. notat Roſtgaardius in Emendation. Otfridinis, *mézalara*, Germanice, *mezger*. Codex Vind. exhabet: *mézalara*. Vaticanus: *mézalara*. *Scherz*.

5) Verſ. 21. Cod. Vind. habet: *thaz*.

6) Cod. Vind. habet: *uuarpf*.

7) Verſ. 23. *ziuuarft* in Cod. Vind. Cæſareo etiam extabat, ſed manu admodum antiqua hoc fuit mutatum: in *ziuuarf*. Scherz.

8) Verſ. 24. Clarius reddo: *Nec fuerant unquam* (antea) *tam firma*, ſc. Stalla illa, de quibus prior verſus loquitur. *Scherz*. Ad vocem latinam *Stalla*, quæ medii ævi eſt, & noſtrum: *Stell* denotat, habet *Schilterus*: Stalla Mercatoria vid. Gloſſ. du Freſne. v. Stallum.

9) Verſ. 26. Freherus MS. habet: *munizotum*, cudebant monetam. Monetariorum autem olim etiam jus collybi, der Wechſel fuit. Chron. Kœnigshovii p. 842. 848. Statuta Argentin. tit: Wechsler eſd. *Schilter*. *Munizotun* extat in utroque Cod. *Scherz*.

Thiu ſcaf ioh thiu rindir;
ni hangta er in iz furdir.
Ziſtiaz er thie [10] skrannon,
thenſelben koufmannon.
Joh allaz thaz giſidili
ſo det er filu nidiri.
Er uuarf iz allaz thanana vz,
reinota thas Gotes hus.
[11] Yrfurbta thiu ſin guati,
iro allero undati.
Uuerfet, quad er, thiz hinuz, Auferte iſta hinc
[12] iz ſcolta uueſan [13] betohus. Matth. XXI, 13.
[14] Joh man Druhtin thanne,
ioh loboti tharinne.
Nu duent iz man ginuage
zi ſcahero [15] luage,
Zi thiobo anauuelti,
[16] thoh mannes io n'intgulti.
Interent iz ouh filu fram
alle theſe koufman.
[17] Joh theſe mezalara,
thaz ſagen ih iu in uuara.
Ni uuard ther thar tho funtan,
thar uuolti uuidarſtantan,
[18] Thaz zi thiu gigiangi,
zi uueri thoh gifiangi.
In imo ſahun ſe [19] ono uuan
Gotes kraft ſeinan.
Thaz ſi thar forahtun,
bi thiu ſih ouh ni uueritun.
Sprahun thoh thie liuti,
joh uuarun fragenti:
Uuaz zeichono er in ougti, Quod ſignum oſtendit nobis?
[20] intgegin thera dati.
Thiz hus, quad er, ziuuerfet,
ioh ſcioro ouh thes gihelfet:

Oves quoque & boves;
non conceſſit iſtis id ulterius.
Perfregit etiam menſas
iſtis mercatoribus.
Atque omnia ſedilia
proſtravit humi.
Projecit omnia foras,
purgavit DEI domum.
Expolivit hæc ejus bonitas
iſtorum omnium malefacta.
Projicite, dixit, hæc foras,
hæc debet eſſe orationis domus.
Ubi Domino gratiæ agantur,
& laudes dicantur inibi.
At feciſtis eam abunde
ſicariorum (latronum) ſpeluncam,
Furum latibulum
at tamen (alii) homines non luant.
Prophanant eam quoque vehementer,
omnes iſti mercantes,
Atque iſti laniones,
quod dico vobis revera
Haud inventus hîc quisquam,
qui vellet reſtiſtere,
Ut ad hoc accurreret,
arma hîc arriperet.
In ipſo conſpexerunt iſti ſine dubio
DEI virtutem ſplendere.
Ut propterea metuerent,
nec ideo ſe opponerent.
Dixerant (tamen) homines,
& erant interrogantes.
Quod ſignum ipſe iis oſtenderet
propter hæc facta.
Hanc ædem, dixit, diruite
atque probe vos invicem juvate:

[21] Ir- *Reſti-*

10) Verſ. 33. verte: *Scamna.* Gl. Keronis: *skrannon;* ſcamnis. *Scherz.* Hodie vocantur germanice. *Schrand,* vel *Schrannen.*

11) Verſ. 39. Cod. Vind. legit: *ir furbta,* quod coaſſandum. Verterem: *Purgavit.* Scherz.

12) Verſ. 42. pro: *iz* Cod. Vat. habet: *ib,* ſed male, uti recte obſervat Roſtgaardius in Emendat. Otfrid. *Scherz.*

13) Verſ. 42. Cod. Cæſareus legit: *betabus.*

14) Verſ. 43. *tho* videtur legendum; & mox: *thanke.* Schilter. Non neceſſaria eſt correctio textus, quem eodem modo, ac Flaciana Editio, habet MSC. Vindobonenſe. Verſus autem hic & ſeq. ita ſunt exprimendi:

Ut Deus tunc
ſemper laudaretur inibi.

Pro: *joh* Cod. Vind. habet: *ió,* quod ſæpe ſignificat: *ſemper.* Scherz.

15) Verſ. 46. Loccenius in Antiquitatibus Sueo-Goth. p. m. 186. hæc habet: *Latronum ſocietas; skahero luag* apud Otfridum Lib. 2. paraphraſ. Evangel. c. 11. p. 163. dicitur. Aſt magis arridet Schilteriana Verſio. Circumſtantiæ textus magis favent Translationi Schilteri. *luag* videtur idem eſſe ac *loh,* quod in Verſ. Tatiani c. 51. §. 2. occurrit, & pro *foueâ* uſurpatur. Hodie *loch* dicimus. conf. Jun. in Gloſſar. Goth. voce: *lukan.* Verſus autem hic & præcedens ita debent reddi:

Nunc faciunt id (i. e. transmutant hoc templum) *homines ſatis multi*
In Latronum ſpeluncam. Scherz.

16) Verſ. 48. ita legitur in Cod. Vind. *tho mán: es ió ni intgúlti.* Quod verto: *Licet homo nullus ideò ſatisfaciat,* id eſt, puniatur. *Scherz.*

17) Verſ. 51. Freherus: lege: *io thes mezalara.* Schilter. in Cod. utroque eſt: *theſe mezalara.* Vir de Otfrido optime meritus Dn. J. P. Schmidius, (cui ob ἀκρίβειαν Codicis Cæſarei accuratiſſime ſcriptum maximas Eruditus orbis debet gratias,) ad hunc locum hæc notat: Paulo ſupra nominabantur *mézalara,* per *a* in medio, ſed perinde eſt. Flaciana Editio miſere hîc vocem disrumpit, quæ una eſt; Noſtrâ dialecto exprimeretur per: *Meſsler,* homines nempe, qui grana emetiuntur. *Scherz.*

18) Verſ. 55. & 56. ita transfero:

Qui eò procederet
(Ut) *arma arriperet.* Scherz.

19) Verſ. 57. Cod. Vind. exhibet: *odo uuán.* Vaticanus: *ódouuan,* conjicio idem eſſe ac noſtrum: *etwann.* Quod ſignificat: forte: *ono uuan* ſane ſubſiſtere juxta ſtylum ſeculi IX. non poterit. *Scherz.*

20) Verſ. 64. mallem redditum eſſe: *iutuitu horum factorum;* id eſt, quod hoc, quod modo dixerat, poſſit facere. *Scherz.*

21) Verſ.

Digitized by Google

[21] Irſezzi ih iz mit luſti,
in thrio dago friſti.
Sliumo tho thie liuti,
gabun antuuurti,
Alle thie furiſton,
ioh thie [22] heroſton:
Thero iaro uuas iuuuanne,
in themo zimboronne,
Thiu [23] zala iſt vns giuuiſſu
fiarzug inti ſehſu.
[24] Biheiz iſt thih ni uuihtes,
thaz thu thaz irrihtes,
Sar in theru noti,
in thrio dago ziti.
Thaz uuir ni miſſifiangin
ouh ſo ni miſſigiangin,
[25] Rihta vns then ſin hiar filu fram,
therer Gotes drutman.
Er lerta unſih, io zeinta,
thaz Druhtin vnſer meinta:
Thaz uuir ni kertin thanana vz
thaz ſines [26] lichaм hus.
Thaz Druhtin habet furiſta,
ioh uuihes lioboſta.
Ouh uuisduames [27] thanne
thaz [28] buit al tharinne.
Thaz ziuurfun ſe [29] les
mit bittiri dothes.
Mit uuafanu ana redina,
ziloſtun ſie thia ſelida.
Er [30] yrrihtiz ſcioro
ioh harto filu [31] zioro,
Thes [32] thritten dages, ſo er gihiaz,
ioh then tod ouh [33] ziſtiaz,
Er al iz umbithahta,
ioh faſtor giſtatta.
[34] Giuuaro iſt thaz bithenkit,
the iz elichor ni uuenkit.

XL. & VI. annis ædificatum eſt.

Dicebat autem de templo corporis ſui.

Reſtituam ego eandem cum voluptate
in trium dierum ſpatio.
Statim populus
dedit reſponſum,
Omnes Proceres
& Primores:
Anni fuerunt olim
dum ædificaretur.
(Numerus nobis eſt certus)
quadraginta & ſex.
Promiſſum tuum nihili eſt,
quod tu eam reſtaures
Statim cum tali ſollicitudine (ſtudio)
in trium dierum ſpatio.
Ne (&) nos (hoc) male caperemus.
nec ita (ut iſti) male procederemus,
Docet nos intellectum hic optime
DEI fidelis vir (Evangeliſta.)
Inſtruxit nos & monſtravit,
quid Dominus noſter intellexerit.
Ut ne egrederemur inde
ex Ejus corporis domo.
Quam Dominus habet principem
& ſanctuarium cariſſimum.
Atque ſapientia plenum,
hoc manet omne in ipſa.
Hanc disjecerunt iſti
amarâ morte,
Armis irrationabiliter,
diſſolverunt hoc tabernaculum.
Reſtauravit is pulchre
& ſummo cum decore,
Tertiâ die, ſicut promiſerat,
& mortem quoque percuſſit.
Is id totum circumtexit,
& firmius ſtabilivit.
Certum hoc eſt, cogitate,
quod hoc prorſus non vacillat.

Tho

Cum

21) Verſ. 67. Cod. Vind. *irſezz'ih.*
22) Verſ. 72. Cod. Vind. *heriſton.*
23) Verſ. 75. Cod. Vind. *zalu.*
24) Verſ. 77. Senſum expreſſi; ſed verba videntur non carere vitioſâ lectione. *Thih* non *te* ſignificat, ſed: *conducit:* taugt. *Schilter.* In textu revera vitium non eſt, modo recte jungatur. Ita autem eſt jungendus: *bibeiziſt thih* (Cod. Vind. habet: *dih*) *niuuihtes*, aſſeris de Te male. *Bibeiziſt* eſt à verbo *bibeizen*, quod *promittere*; item *aſſerere* ſignificat. Aſciſcere autem ſolet Accuſativum perſonæ & Genitivum Rei. Eodem modo occurrit infra III, 25, 43. ubi de Caipha dicitur:

Bibiaz ſih ouh thes uuares
Ther biſcof uuas thes jares.
Aſſerebat (conteſtabatur) *de ſe verum* ſc. ſe dicere
Ille, qui ſacerdos (ſummus) *erat eo anno.*

Adde IV, 20, 33. ubi de falſis teſtibus contra Chriſtum apud Caipham productis:

Quadun ſih bibiazi
Er Gotes ſun biazi.
Dicebant, quod de ſe aſſereret, (Chriſtus)
Quod ipſe Dei filius vocetur.

Conf. IV, 19, 61. *Nibuuibtes*, eſt à *Nibuuiht*, quod *nihil* ſignificat: ut & pravum aliquando: Gl. Lipſ. *Nieuuiht*, pravum, *Nenviht*, nequam, quaſi diceres, nullius pretii aut ponderis. HæcLipſius. *Scherz.*

25) Verſ. 83. *ribta* melius redditur per: *dixerit.* Scherz.
26) Verſ. 88. Cod. Vind. habet: *lichamin.* Vat. *lichamen.* Hunc autem & priorem verſum claritatis cauſa ita reddo:

Utne averteremur inde
(Quin intelligeremus) *Ejus Corporis domum.* Scherz.

27) Verſ. 91. *thanne.* Vox ſuſpecta. *Schilter.*
28) Verſ. 92. Freherus: habitat. *Schilter.*
29) Verſ. 93. *les* non eſt vertendum per: *illi.* Sed per: *omnino, prorſus.* vid. infr. III, 24, 152. IV, 19, 103. IV, 26, 35. V, 1, 85. & V, 7, 41. ac 47. *Scherz.*
30) Verſ. 97. Cod. Vind. *errihtiz.*
31) Verſ. 98. Cod. Vind. *ziaro.*
32) Verſ. 99. Cod. Vind. *driten.*
33) Verſ. 100. *ziſtiaz* rectius vertitur per: *deſtruxit.* infra IV, 19, 61. dicitur:

Thaz krefto er ſih bibiazi
Thaz Gotes hus ziſtiazi. Scherz.

34) Verſ. 103. Videant Eruditi, annon hic & ſeq. verſus ita debeant transferri:

Accurate hoc eſt excogitatum, proviſum,
Ne id (corpus Chriſti) *amplius vacillet* ſeu deſtruatur.

Giuuaro. Hoc eſt à *uuara*, cuſtodia, non à *uuar*, verum. *Scherz.*

Digitized by Google

Tho er then dod ubaruuan, [35] 105.
thes [36] thritten dages thanan quam,
Braht vns ſalida ioh guat,
tho er uf fon themo [37] grab yrſtuant.
Tho irhogtun filu blide,
thie iungoron ſine. 110.
Thaz er iz er hiar meinta
ioh thiz [38] giſcrip iz zeinta.
Giloubtun ſie tho ſcono
themo giſcribe frono.
Joh allero thero uuorto, 115.
thi'er hiar giſprah ſo harto.
Joh filu ouh in then liutin
zi then Oſtrigen gizitin.
Giloubtun thar tho gahun,
ſo ſie thiz giſahun. 120.
Ni firliaz ſih [39] Chriſtus in uuara
[40] in thero liuto fara.
Tho zi themo ſinde
ſie uuarun imo kunde.
Er [41] yrkanta follon, 125.
[42] In inthen iro uuillon.
Joh thio [43] hugu luſti,
thie in uuarun in thero bruſti.
Uuiziſt ana baga,
ni uuas imo thurft [44] thera fraga, 130.
Thaz imo iaman zalti,
uuas mannes herza uuolti.
Uuanta imo iſt al inthekit.
thaz mannes hugu rekit.
Joh thaz er mit giluſtin 135.
dregit in then bruſtin.

Ipſe vero Jeſus non credebat ſemetipſum eis.

Cum is mortem vinceret,
tertia die reſurrexit,
Attulit nobis ſalutem optimam,
quum â ſepulchro reſurgeret.
Tunc recordati ſunt multum læti,
diſcipuli Ejus
Quod hoc antea hic indicaſſet,
ſed & ſcriptura ipſa id ſignificaret.
Crediderunt igitur (pulchre)
Scripturæ Sacræ,
Atque omnibus verbis,
quæ hîc locutus erat accurate.
Ac multi quoque in populo
tempore Paſchali
Crediderunt ſubito,
quum hoc viderent.
Non fidebat (tamen) Chriſtus revera
hominum periculo:
Cum hoc modo
iſti eſſent ipſi cogniti.
Cognovit plene
intus iſtorum voluntatem.
Atque cogitationum deſideria,
quæ eis eſſent in pectore.
Scitote ſine hæſitatione,
non erat ipſi opus inquiſitione,
Ut ipſi aliquis referret,
quid hominis cor vellet,
Namque ipſi eſt omne apertum,
quod hominis cor cogitat.
Atque quod iſte cum voluptate
portat in pectore.

Erat Homo ex Phariſæis [1] Nicodemus,
Joannis 3.

CAP. XII.

THar uuas ein man fruater,
joh edil thegan guater.
[2] Uuas ouh ther gidiurto
furiſto thero liuto.
[3] Ih uuan, er therero dato 5.
hintarquami thrato.
Joh ouh thaz ſeltſani,
zi herzen imo quami,

ERat vir prudens
& Nobilis primarius bonus,
Erat quoque præcellens
Princeps populi.
Credo (quod) illa facta
obſervaverit accurate,
Atque illa miracula
ad animum ipſi venerint.

Quam

Venit

35) Verſ. 105. margini utriusque Codicis adſcripta ſunt hæc: *Cum vero reſurrexit, recordati ſunt diſcipuli, & crediderunt.*

36) Verſ. 106. Cod. Vind. *dritten.*

37) Verſ. 108. Cod. Vind. *grabe irſtuant.*

38) Verſ. 112. Cod. Vind. *giſcrib.*

39) Verſ. 121. Cod. Vind. *Chriſt.*

40) Verſ. 122. aptius forte reddes: *Horum hominum inſidiis*, ſeu, ob inſidias; Fraudes horum hominum. *Scherz.*

41) Verſ. 125. Cod. Cæſar. *irkanta.*

42) Verſ. 126. Forte, *inno*, intus & in cute. vid. infra, IV, 4, 139. vel *Juthen*, Juden, Judæorum. *Schilter.* Uterque Codex manifeſtum reddit, quod legendum ſit: *in in*, in ipſis. *Scherz.*

43) Verſ. 127. *huguluſti* non ſunt duæ voces, ceu à Schiltero exhibentur, ſed una eſt vox, quæ ſignificat *gaudium*, & hoc quidem loco illud, quod conceperunt Judæi ex ſpe nocendi. Occurrit eadem Vox infra IV, 37, 75. ubi legitur: *mit rehten huguluſtin*, veris, perfectis gaudiis. *Scherz.*

44) Verſ. 139. Cod. Vind. & Vat. habent: *theru.*

Ad CAP. XII.

1) Cod. Vind. exhibet: *Nichodemus*, male quidem.

2) Verſ. 3. & ſeq. clarius ita exprimi poſſe arbitror: *Erat ille celebratus* ſeu æſtimatus *ſummopere Princeps Populi.* Scherz.

3) Verſ. 5. & ſeq. ſic ſunt reddendi; *Credo quod facta illa ipſe admiratus fuerit valde.* De vocabulo *hinterquamun* vid. quæ notavi I, 4, 45. *Scherz.*

4) Verſ.

Digitized by Google

Quam er z'imo nahtes,
thar that er filu rehtes.
Sie thingotun bi herton,
ſus tho theſen uuorton: Scimus quia à Deo veniſti Magiſter.
„ Meiſtar, [4] zell'uh thir ein,
„ [5] n'iſt es zuiual [6] nihein,
„ [7] Uuir uuizun thaz gizami,
„ thaz thu ſon Gote quami.
„ [8] N'iſt ther thes biginne,
„ thaz ſulih io bibringe,
„ Gilih ſar themo uuerke,
„ mit Got er iz ni uuirke.
Druhtin Chriſtus irkanta,
thaz [9] er imo uuar zalta.
[10] Uuanta giloubig [11] z'imo quam,
[12] bithiu zalt er al thaz imo zam.

Nalas thaz er firnami,
Er Gotes ſun uuari.
Firnam er ſus thia ſina maht,
thaz bizeinot thiu naht. Reſpondit JEſus niſi quis renatus fuerit.
„ Ih ſagen thir [13] in uuara,
„ racha ſeltſana,
„ Thiu mannalichan ruarit,
„ ther lichamon fuarit.
„ Er ni uuerde uuanne
„ [14] yrboran afur thanne,
„ Nub er thaz bimide
„ ſih himilriches blide.
„ Then ingang er ni ruarit,
„ Noh ſih thes ni ruamit,
„ Thaz er ſih freuue muates
„ thes euuinigen guates.
[15] Hintarquam er tho harto,
ther guato man thero uuorto, Reſpondit Nicodemus.
Quad: uuio iz io mohti uuerdan,
er uuolt iz gerno irfindan.
„ Uuio mag ther man, quad, [16] thuruh not
„ queman afur uuidorort
„ Alter inti fruater
„ in uuamba theru muatet.
„ Thaz er zi theru uuiſun
„ bimide ſo [17] thiu freiſun.
„ Joh er thaz biuuerbe,
„ er ſulihes ni [18] tarbe.

Venit hic ad ipſum noctu,
tum mentionem fecit multi recti.
Collocuti ſunt invicem,
ita ſequentibus verbis:
Magiſter, dicam tibi unum,
nec eſt id dubium ullo modo.
Scimus hanc fatalitatem,
quod â DEO veneris.
Nec eſt, qui hoc audeat,
& talia præſtet,
Æqualia bis (tuis) factis,
cum DEO niſi id efficiat.
Dominus Chriſtus cognoverat,
quod ipſi verum diceret.
Namque fidelis ad Ipſum venerat,
itaque dixit (Nicodemus) omne quod eum decebat.
Præterquam quod non penetraret
quod DEI Filius ipſe eſſet.
Percepit (tamen) ſic ejus potentiam
quod deſignat hæc nox.
Dico tibi vere
rem raram,
Quæ ſingulos tangit
qui corpus circumferunt.
Niſi quis fiat
Regenitus denuo,
Nec ſi hoc evitet,
Regno cœleſti gaudet.
Introitum is non attingit,
nec eo ſe jactet,
Quod lætus ſit animo
de æterno bono.
Attendebat diligenter
bonus ille vir hæc verba,
Diſcens: Quomodo id poteſt fieri,
cupiebat id lubens percipere.
Quomodo poteſt homo, dicebat, ullo modo
venire retro
Senex & grandis
in uterum matris.
Ut hac ratione
evitet id periculum.
Et hoc acquirat,
nec eo careat.

„ Gab

Reſpon-

4) Verſ. 13. Cod. Vind.: *zellu ih thir.*
5) Verſ. 14. Cod. Vind. fiſtit: *Niſt thes.*
6) Verſ. 14. Cod. Cæſar. Vind. exhibet: *nibbein.*
7) Verſ. 15. Mallem hunc & ſeq. verſum ita videre redditum: *ſcimus quod decuerit* ſeu debuerit id fieri, *ut tu à Deo venires.* Scherz.
8) Verſ. 17. Cod. Vat. exhibet: *niſter.*
9) Verſ. 22. Cod. Vind. *ermo*, ut & Vat.
10) Verſ. 23. ex utroque Cod. eſt legendum: *Uuant er.*
11) Eod. ℣. Cod. Vind. habet: *zi imo.*
12) Verſ. 24. Nicodemus agnovit Chriſtum à Deo miſſum, ut magnum & potentem Prophetam, ſed quod non eſſet ipſe Dei Filius. Alcuinus in Joh. lib. 2. c. 5. Adeò Jeſum ad Magiſterium cœleſte mundo adhibendum veniſſe confeſſus eſt, Deum eum illo fuiſſe, miraculis prodentibus intellexit, necdum tamen ipſum Deum eſſe cognovit. Sed, quia, quem Magiſtrum noverat veritatis, ſtudioſe docendus adiit, meritò ad cognitionem Divinitatis ejus perfecte doctus ſubiit. Quæſivit porro à Salvatore de mediis Salutis, quemadmodum iſte apud Matth. XIX. Magiſter bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam? Reſpondet ille: Non per opera noſtra, ſed per regenerationem acquiri Regnum Dei. *Schilter.*
13) Verſ. 29. poſt vocabulum: *thir* in Cod. Vind. eſt: *quad*, dixit. *Scherz.*
14) Verſ. 34. Cod. Vind. *irboran.*
15) Verſ. 41. ita eſt transferendus: *in admirationem ob hoc* (Chriſti verba) *admodum dabatur.* Scherz.
16) Verſ. 45. omni ſollicitudine adhibitâ. *Schilter.*
17) Verſ. 50. Uterque Cod. habet: *thia.*
18) Verſ. 52. Non tantum Cod. MSC. ſed & ipſa Elaciana Editio exhibet: *tharbe.*

19) Verſ.

Digitized by Google

„ Gab er'mo antuuurti
„ mit [19] mihileru milti:
„ Joh er'mo iz al giſuazta,
„ ſo uueſſo ſo er'nan gruazta.
„ Ih ſagen thir in uuara
„ ni tharft es eiskon mera:
Ni intuuirkit uuorolt ellu
thes uuiht, thes ih thir zellu.
N'iſt ther in himilrichi queme,
ther geiſt ioh uuazar n'an [20] n'irbere,
„ Ther ſconi ſina irluage,
„ thaz er ſih thara fuage.
„ [21] Thaz hera in uuorolt io giſan,
„ fon themo bruzigen man,
„ Theiſt allaz fleiſc, ſo thu uueiſt,
[22] betharf thera reinida meiſt.
„ Uuazar ioh ther Gotes geiſt,
„ ſcal ſiu [23] irberan meiſt,
„ [24] In thiu ſiu thes ginenden,
„ ſih himilriches menden.
„ [25] Ni uuuntoro thu thih, friunt min,
„ N'ubiz uuola megi ſin.
„ N'ubiz uuerde uuanne,
„ thaz ſih es uuorolt mende.
„ Joh [26] ſuz ni bimide,
„ Suntar ſih es blide,
„ Mit ſconeru giuuurti
„ thera zuisgungiburti.
„ Ther Geiſt ther blaſit ſtillo
„ thara imo iſt muatuuillo.
„ Er thanana ni uuenkit,
„ ſo ſo imo rat thunkit.
„ Ferit ouh, ſo thu iz ni uueiſt
„ therſelbo heiligo geiſt.
„ Sin kunft iſt ia gilicho,
„ [27] ungiſeuuanlicho,
„ Ni firnimiſt thu ouh thanne,
„ uuar er faran uuolle.
„ Joh [28] uuanana thih rine
„ thie ſelbun kunfti ſine.
„ Al io ſulicha giuuurt
„ ſo duat thes geiſtes giburt,

Reſpondit JEſus, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu.

Quod natum eſt ex carne

non mireris, quod dixi tibi.

Act. II, 2.

Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.

Reſponſum dedit ei
cum ſumma manſuetudine:
Imo ille ei id omne edulcoravit,
quicquid is illum compellavit.
Dico tibi vere,
nec opus percontatione ulteriori,
Nec deſtruet mundus univerſus
quicquam ejus, quod tibi dico,
Non eſt, qui in regnum cœlorum veniat,
niſi ſpiritus & aqua ipſum regeneret.
Pulchritudinem ejus perſpiciat,
ut eò ſe recipiat.
Quicquid hoc in mundo unquam extitit
ab imbelli homine,
Id omne caro eſt, quod noſti,
Opus habens mundatione purgatione *omnino.*
Aqua & DEI ſpiritus,
debet eos regenerare omnino.
Dum hoc fruuntur
Regno cœlorum gaudent.
Ne mireris, mi amice,
numquid id poſſit eſſe?
Et quando id futurum ſit,
ut mundus de hoc gaudeat.
Atque ſic non careat,
ſed eo lætetur,
Cum pulcherrima dignitate
regenerationis.
Spiritus ſpirat tranquille,
quorſum iſti eſt animi voluntas.
Nec declinat inde prius
quam ipſi viſum fuerit.
Vadit etiam, utut tu neſcias,
idem Spiritus Sanctus.
Adventus ejus eſt ſingulis
inſenſibilis,
Nec percipis inde
quorſum vadere velit,
Et quando te emundet
ille ejus adventus.
Omnem hanc dignitatem
efficit ſpiritus generatio

„ Then

His

19) Verſ. 54. Cod. Vat. legit: *michileru.*

20) Verſ. 62. Flac. *uirbere.* An *yrbere?* vel *uuirbere?* Freherus: lege: *Nirbere*, regenerat. Recte: *n'irbere*, nî regeneret. *Schilter.* Uterque Cod. habet: *nirbere.* Scherz.

21) Verſ. 65. Hunc & ſeq. verſum optime exprimit Celeb. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 147. *das hieher in die Welt* (inſererem: jemahlen) *kam von dem gebrechlichen Menſchen. Giſan* eſt à *ſinnen*, quod ſupra II, 7, 78. habuimus, pro: *ire*, *tendere. Bruzig* eſt à *bruzzi*, quod infra V, 2, 12. reperitur pro *fragilitate.* Conf. Jun. ad Willeram. p. 105. *Scherz.*

22) Verſ. 68. Cod. Vind. *bitharf.*

23) Verſ. 70. Cod. Vind. *irberan auur* i. e. *regenerare.* Scherz.

24) Verſ. 71. Redde: *ut hoc fruantur*, (&) *Regno cælorum gaudeant.* Scherz.

25) Verſ. 73. Hunc & ſeqq. ſeptem Verſus ita exprimo:

Noli mirari, Amice mi,
Quod id (ut Mundus ſaluetur) *eſſe non poſſit;*
Quin contingat aliquando,
Ut eo (Spiritu & Aquâ) *mundus gaudeat,*
Et hoc non defugiat ſeu omittat
Sed eo lætetur
Pulcrâ alacritate,
Nempe ante dictâ *Regenere.* Scherz.

26) Verſ. 77. Pro: *ſuz* legendum eſt ex Cod. utroque: *ſi iz.*

27) Verſ. 88. redde: *inviſibilis.* Sane ventus eſt quidem inviſibilis, ſed non inſenſibilis. *Scherz.*

28) Verſ. 91. Sic eſt transferendus: *ac unde te tangat* &c. *rinen*, pro: *tangere* ſæpius jam habuimus. *Scherz.*

29) Verſ.

Digitized by Google

„ Then zi thiu gigangent,
„ [29] fon imo irboran uuerdent,
Tho frageta ther guato man,
uuio thaz io mohti uuerdan?
Joh uuio man ouh firnami
ſo mihil ſeltſani.
Scono zalt er imo thaz,
ſo Druhtin io giuuun uuas.
Joh thaz er tho meinta,
er ſcono imo iz gizeinta:
„ Thu biſt hiar githiuto — Tu es magiſter in Iſrael.
„ Meiſter therero liuto.
„ [31] Hugi thoh nu hera meiſt
„ thu theſſes uuiht ſar ni ueiſt.
„ Zellen uuir [32] iu ubar Jar,
„ thaz uuir uuizzun alauuar
„ Thaz uuir ſehen rehtaz
„ thiu [33] halt n'intfahent ir thaz.
„ Ob ih thaz iruuellu — Si terrena dixi vobis.
„ [34] Thaz irdisga iu gizellu,
„ Noh nihein n'iruuelit thaz,
„ thaz thoh giloube bi thaz.
„ Uuio min giloubet thanne,
„ ob iz uuirdit uuanne,
„ Thaz ih biginne bredigon
„ fon himilrichi [35] redinon. — Nemo aſcendit in cœlum.
„ Niſt man nihein ſo richi
„ ther ſtige in himilrichi,
„ Niſi ther mennisgen Sun,
„ ther thanana quam ouh heraſun.
„ So Moyſes in [36] zithiu gifiang,
„ thaz er thia natarun [37] irhang,
„ In theru uuuaſti thuruh not,
„ ſo Druhtin ſelbo gibot,
„ Then [38] eittar thar bifiangi,
„ thaz er thara giangi,
„ [39] In thes tothes gahi
„ thara [40] z'iru ſahi.

His iſthuc euntibus
ab ipſo regenerandis.
Tunc quærebat optimus vir
quomodo id poſſit fieri?
Et quomodo quis percipiat
tanta miranda?
Egregie recenſuit ei hoc
ut Dominus ſolitus erat.
Et id quod ille quærebat,
eleganter illi ſignificabat.
Tu es hic celebris
Magiſter hujus populi.
Cogita modo, hactenus omnino
quicquam hujus plane neſcis.
Prædicamus vobis ultra annum,
quod ſcimus verum eſſe,
Quod videmus rectum eſſe,
id vix recipitis.
Cum ego hoc eligo
(&) terrena vobis dico,
Nec tamen quisquam veſtrum eligit hoc,
ut credat propterea.
Quanto minus credetis tunc
ſi fieret aliquando,
Ut inciperem prædicare
de regno cœleſti ſermones?
Nemo eſt tam potens,
qui aſcendat in cœlum,
Niſi ſit Filius Hominis,
qui inde venit hucce.
Sicut Moſes ſane aggreſſus,
ut ſerpentem ſuſpenderet,
In deſerto propter præceptum,
quod Dominus ipſe impoſuerat.
Ulcus tunc qui cepiſſet
ut procederet,
In mortis præcipitium
in hunc adſpiceret.

Ita

29) Verſ. 96. Aptius: *Et qui ab ipſo regenerati ſunt.* Scherz.

30) Verſ. 97. in margine Cod. utriusque extat: *Quomodo poſſunt hæc fieri.*

31) Verſ. 107. ita exprime: *Licet cogites*, mentem intendas, *huc maxime* &c.

32) Verſ. 109. *ubar jar* non eſt idem ac: *ultra annum*, ſed: *per multos annos*, ſic infra III, 20, 62. de Cœco nato, quem Chriſtus viſu donavit, dicunt tranſeuntes, qui illum prius in cæcitate conſtitutum viderant ſtipem petere:

Iſt thiz ther betalari in uuar,
Ther hiar ſaz blintar ubar jar?
Eſtne hic mendicus ille revera,
Qui hic ſedebat cœcus *per multos annos?* Scherz.

33) Verſ. 112. redde: *Eò magis tamen id non recipitis*, creditis. *Halt* Francis idem eſt ac: *magis, potius.* In verſione Tat. c. 28. §. 2. *bitherbe iſt thaz firuuerde ein thinero lido* halt, *thanne al thin lichamo ſi giſentit in bella fuir*, expedit, ut pereat unum membrorum tuorum *potius*, quam totum corpus, tuum mittatur in gehennam. Pleonaſtice etiam junguntur *halt* & *mer.* Ita legitur in eadem Verſione cap. 44. §. 3. *ouh* halt mer *faret zi then ſcafon, thia thar furuurdun, fon Iſrahelo hûſe*, ſed *potius* ite ad oves, quæ perierunt domûs Iſraël. *thiu halt* eſt: *eò magis*, deſto mehr. Ita infra III, 22, 37. *Ir ni giloubet* thiu halt, vos non creditis *eò magis.* Conf. ib. ℣. 87. & V, 23, 312. *Scherz.*

34) Verſ. 114. mallem redditum fuiſſe: *ut de terrenis vobiscum loquar.* Scherz.

35) Verſ. 120. *redinon* non eſt nomen ſubſtantivum, ſed verbum: unde ita verto: (Et) *de cœli Regno loqui.* Scherz.

36) Verſ. 125. *in zithiu*, legendum videtur: *id zithiu.* Schilter. Cod. uterque habet: *tu.* Scherz.

37) Verſ. 126. uterque Cod. exhibet: *irhiang.*

38) Verſ. 129. *eittar*, mallem reddere: *venenum.* Gl. Lipſii; *Eitir*, venenum. An *Etter* noſtrum i. e. pus? Gloſſ. MSC. Rhabani Mauri: *Eitargerio*, Veneficii, inter Peccata criminalia, uti vocantur, quæ ex antiquo monumento exhibet Celeberr. Eccardus, in Catecheſi Theotiſcâ p. 64, eſt: Veneficia, *Ettargebon.* In Epiſt. Iſidori p. 269. legitur: *eitar predigon*, venena prædicare; Antea de aſpide, ſerpente, uti hîc ſit, ſermo erat. Gothis: *Eitur*, virus, venenum. Vid. Indic. Lingu. Goth. Verelii, Anglo-Sax. *Aettor*, anguis, venenum. *Ætterberend*, venenifer. Islandis: *Eitur*, venenum. In Vocabulario Latino-Germ. Twingeri ſeu Kœnigshovii, quod MSC. poſſideo; legitur: *Aconitum:* Eiter, *Gift.* Conf. Eccard. ad ſupra alleg. Catech. Theotiſc. p. 123. & Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 174. & 894. in quo poſteriori loco verſum hunc noſtrum & ſeq. ita exprimit: *den das* Gifft *da angrieffe, daſs er dahin gienge.* Scherz.

39) Verſ. 131. verterem: *in mortis acceleratione*, ſeu fervore. *Scherz.*

40) Verſ. 132. Cod. Cæſar. *zi iru.*

Digitized by Google

„ So limphit thaz man fahe,
„ joh hoho nan irhahe,
„ Zi ſulichera uuiſun,
„ thenſelbon mennisgen Sun.
„ So uuer ſo thes biginne,
„ [41] thaz thara zua githinge. Ut omnis qui credit in eum.
„ Sih nioto frauues muates,
„ ioh euuiniges guates.
„ Druhtin deta, ſo ſo [42] zam,
„ thia uuorolt minnota er ſo fram,
Sic enim DEVS dilexit mundum.
„ Bi thiu ſo ſant er heraſun
„ then ſinan einigon Sun,
„ Thaz ſi ſih bithahti,
„ ginada ſina ſuahti,
„ Joh ouh thes giſlizzi,
„ thaz ſi iamer ſin ginuzzi. Non enim miſit DEus Filium ſuum, ut judicaret
„ Ni ſant er 'nan ziuuaru,
„ bi niheinigeru faru,
„ Thaz thiu ſin ſelbes guati
„ thia uuorolt pinoti:
„ Odo inan thes giluſti,
„ er mennisgon [43] firthuarbti.
„ Thaz kraft ſin thaz gimeinti,
„ thaz er in ſar irdeilti.
„ [44] Suntar ſe z'imo leitti,
„ ioh alle giheilti.
„ In thiu ſe thes biginnen,
„ [45] thaz ſie z'imo thingen.
„ Ther mit giloubu thaz giduat, [46]
„ thaz z'imo gikerit ſinaz muat,
„ N'iſt themo ſer bizeinit,
„ noh leides uuiht gimeinit.
„ Ther afur thes ni uuartet, [47]
„ in [48] ther ungiloubu irhartet,
„ Theiſt [49] io ſar gimeinit
„ thaz themo iſt giuuiſſo irdeilit, Quia non crediderunt in nomine ejus.
„ Bi thiu ſie ni gilouptun,
„ in then Gotes einogon Sun,
„ In ſinan einboronon,
„ in muate iz uuoltun uuideron.
„ [50] Noh ni minnotun ſo fram
„ [51] thaz lioht, thaz hera in uuorolt quam.
„ So ſie duent in giuuiſſi
„ thazſelba [52] finſterniſſi.
„ Sie ſint ubil thrato, [53]
„ uuerko ioh ther dato.
„ Mihil iſt ir ubili,
„ thuruh thaz herza frauili.

Ita congruit, ut capiatur
& alte ſuſpendatur
Ad eundem modum
ille Filius hominis:
Ut omnis qui hoc intendit,
hoc appromittat (per fidem in baptismo)
Fruatur læta conſcientia
& æterno bono.
Dominus fecit, quod decorum fuit,
mundum dilexit tam prolixe,
Ut ideo miſerit hucce
ſuum unicum filium,
Ut recogitaret, (reſipiſceret mundus)
gratiamque ſuam peteret,
Atque etiam hoc ſtuderet,
ut ſemper eo frueretur.
Non miſit ipſum profecto
ad ullam defraudationem,
Ut ejus ipſius bonitas
mundum cruciaret:
Aut quod ipſum delectaret
homines perdere.
Quaſi potentia ejus intenderet
ut (mundum) ſtatim condemnaret:
Sed eum ad ſe duceret,
& omnes ſalvaret,
Dummodo hoc agant,
ut ipſi ſpondeant.
Qui hoc per fidem facit,
ut ad ipſum vertat animum ſuum,
Non eſt huic dolor deſignatus,
nec afflictionis quicquam deſtinatum.
Qui vero hoc non obſervat,
in infidelitate induratus.
Tunc vobis jam eſt expoſitum,
quod is ſit certo condemnatus.
Quoniam non crediderint
in DEI unicum Filium.
In ejus unigenitum,
(ſed) ſponte (præfracte) id reſpuerint.
Nec ipſum amaverint eo,
quod lux hæc huc in mundum venerit.
Quod faciunt ſcienter
ipſas tenebras
Sicut peſſimi
operibus & factis.
Magnum eſt iſtorum malum,
propter cor pravum.

„ Ther *Qui*

41) Verſ. 138. rectius ita: *ut eò tendat.* vid. ſupra I, 16, 38. *Scherz.*
42) Verſ. 141. Freherus: lege: *zaim* & *fraim*; vel *zam*, & *fram.* Schilter. Ex Codd. noſtris patet legendum eſſe *zam* in ℣. 141. & *fram*, i. e. valde, in ℣. 142. *Scherz.*
43) Verſ. 154. Freherus *Firthuasbti. Thuesben*, occidere. Ot. IV, 26, 45. *Schilter.* in Cod. Vind. eſt: *firthuasbti.* infra IV, 1, 8. occurrit *firduesben*; pro: *delere, extinguere.* Supra I, 17, 103. habuimus: *irthuesben.* Scherz.
44) Verſ. 157. Cod. Vind. *Sunter.*
45) Verſ. 160. redde: *ut ad ipſum tendant.* vid. I, 16, 38.
46) Verſ. 161. margini utriusque Cod. adſcriptum legitur: *qui crediderit in eum non judicatur.*
47) Verſ. 165. margo utriusque MSCti habet: *Qui autem non crediderit* &c.
48) Verſ. 166. uterque Codex: *theru.*
49) Verſ. 167. *iu.* in Cod. Vind.
50) Verſ. 173. & ſeq. ita videtur exponendus: *Nec amabant adeò*, ſc. uti debebant.
51) Verſ. 174. Freherus: MS. habet: *thaz liobt*, lux. *Lucem, quæ in hunc mundum venit* pro vulg. *Liobe.* Schilter.
52) Verſ. 176. Cod. Vind. & Vat. *finſtarniſſi.* Hunc & priorem verſum aptius forte ſic expreſſeris:
Ita faciunt, procurant, *certe*
Ipſas tenebras. Scherz.
53) Verſ. 177. margo Cod. utriusque habet: *Erant enim eorum opera mala.*

54) Verſ.

Digitized by Google

„ Ther ni thuingit ſinaz muat, Omnis qui mala agit, odit lucem.
„ ioh thaz ubil al giduat,
„ Zellu'h thir in ala uuar,
„ ther hazzat io thaz lioht ſar.
„ Bi thiu thaz ſiner [54] ſcino 185.
„ ni meldon dati ſino.
„ Thaz er iz z'imo fuage,
„ thes ſcaden uuiht ni luage. Qui autem facit veritatem.
„ Ther [55] afur uuola uuirkit,
„ er alles uuio iz bithenkit. 190.
„ Er lazit ſcinan [56] ſin anauuan,
„ ſiu ſint mit [57] Druhtin gidan.

Qui non cogit ſuum animum
& omne malum facit,
(Dico tibi revera)
... is odit lucem omnino,
Propterea quod ſplendore ejus
non aperiant facta ſua.
Ut id ad ſe trahat, (lucem)
damni quid ne videat.
Qui autem bene operatur,
omne, ut eſt, præmeditatur,
Emittit lucere ſua opera
quia ſunt in DEO facta.

De queſtu Diſcipulorum Joannis, Cur JESVS baptizaret, & de Reſponſis ejus.

Joannis 3.

CAP. XIII.

FUar Druhtin bredigonti,
ioh toufta [1] ouh thie liuti.
Gizaltun thaz [2] Joanne
thie iungoron ſelbon ſine:
„ Meiſtar, ther zi thir [3] ſo ſizzam 5.
„ thuruh ambaht thinaz quam, [4]
„ Ther liut nu [5] z'imo loufit,
„ ioh er ſe [6] toufit.
„ Ih gihu, quad er io iuih, [7]
„ thaz ir hortut quedan mih: 10.
„ Ni ſagen iz nu ouh thes thiu min,
„ thaz ih ſelbo [8] Chriſtus ni bin.
„ Ih bin ſelbes boto ſin,
„ fora imo iſt botoſcaf ouh min.
„ Thaz ih [9] for in uuihte, 15.
„ then liut zi uuegerihte.

„ Ther

AMbulavit Dominus prædicans
& baptiſavit quoque homines.
Narrarunt hoc Joanni
diſcipuli ipſius:
Magiſter, qui ad te tam modeſte
propter officium tuum veniebat:
Populus nunc ad ipſum currit,
atque ipſe eos baptizat.
Confiteor, dixit ille, ſane vobis,
quod audiſtis dicere me:
Neque dico id jam eo minus,
quod ego Chriſtus ille non ſum.
Ego ſum ipſius nuncius,
ante ipſum quoque fuit nuncium meum.
Ut ante ipſum baptizarem,
populum præpararem.

Qui

54) Verſ. 185. Cod. uterque, ut & Flacius, exhibent *ſcimo*. Et recte quidem. *Scimo* idem eſt ac: *ſplendor*. Gl. Lipſii: *ſcimo*, ſplendor, nos *Schyne*. Eadem hæc vox occurrit infra IV, 33, 13. ubi de Sole tempore mortis Chriſti obſcurato dicitur:

Thes ſcimen, thi ih nu zelita
Thes ſih io uuorolt freuuita,
Irzeh ſih in thes zi noti
Thrio dages ziti.

Hujus (ſolis) *ſplendor*, de quo modo locutus ſum,
Quo ſemper Mundus gaudebat,
Subtraxit ſe tum valde
Per tres diei horas.

Hinc eſt Gothorum: *skeima*, laterna apud Ulphilam Joh. XVIII, 4. & noſtrum: *ſchimmern*. conf. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 546. ubi hunc locum vertit: *daſs ſein Schein ſeine Thaten nicht melden*. Scherz.

55) Verſ. 189. Cod. Vind. *auur*. aſt Vat. *afur*.
56) Verſ. 191. Cod. Vind. ut & Flac. cum Vat. *ſiu*.
57) Verſ. 192. uterque Cod. *Druhtine*.

Ad CAP. XIII.

1) Verſ. 2. uterque Cod. *ouh tho*, etiam tum. *Scherz.*
2) Verſ. 3. Cod. uterque: *Johanne*.
3) Verſ. 5. Cod. Vind. *ſo iz zam*, uti decebat. *Scherz.*
4) In marg. ℣. 6. Cod. Vind. habet: *Dicebant Diſcipuli Johannis: Magiſter, qui erat tecum babtizat.*
5) Verſ. 7. Cod. Vind. *zi imo*.
6) Verſ. 8. *ſe alle*, habet uterque Cod. pro: *toufit* Vind. Cod. habet: *douſit*.
7) Verſ. 9. margo utriusque Codicis hic dicit: *Ipſi teſtimonium mihi perhibetis* &c. in ipſo ℣. 9. pro: *io* lege *in*; *quad er in*, dixit ipſis. *Scherz.*
8) Verſ. 11. Cod. Vind. *Chriſt*.
9) Verſ. 15. *fonni*, quod Flacius habet, vitioſa Lectio. *for in*, antea ipſum. *Uuiben* eſt *benedicere*; ſpeciatim hic *baptizare*. Expreſſius infra V, 16, 66. *mit doufu ſih uuibit*, baptiſmo ſe benedici facit. *Schilter*. Cod. Vind. ut & Vat. & Flac. habent: *fon ni uuibte*; quæ duæ poſteriores voces in unam ſunt compingendæ *niuuibte*. Fon *niuuibte* idem eſt ac: *à prauo*. Conf. de hoc vocabulo *niuuibt* notam ad II, 11, 77. verſum autem hunc & ſeq. ita transfero:

Ut à prauo
Populum ad viam (ſalutis) *ducerem.*
Scherz.

10) Verſ.

Digitized by Google

„ Ther brut habet in uuar min, Qui habet ſponſam.
„ ther ſcal ther brutigomo ſin,
„ Joh heltit er thia minna,
„ bi ſina drutinna.
„ Sin [11] friunt thar thes fartes [10]
„ [12] ſtett, loſet ſines uuortes.
„ Joh horit er mit minnu,
„ thes brutigomen [13] ſtimmu,
„ Er uuihtes ni [14] firſehit,
„ thes er'mo zua giſprichit.
„ Hugit io gilicho
„ zi theru ſtimmu frauualicho.
„ The'iſt thaz mina heila muat, [15]
„ ioh ouh min [16] freuuda ſo guat.
„ In imo ſint mir follo
„ thia mina freuuida allo. Illum oportet creſcere.
„ Er ſcal uuahſan [17] thrato,
„ ſines ſelbes dato,
„ Thaz minu uuerk ſuinen,
„ ingegin kreftin ſinen.
„ Ther ſon ther erdu hinana iſt, [18]
„ ther ſcal ſprechan thanana er iſt,
„ Er ſcal giuuiſſo rachon
„ ſon [19] irdisgen ſachon:
„ [21] Ther afur ni ferit thanana, [20]
„ ioh quam ſon himile obana,
„ [22] Giſtentit harto ſin giuualt
„ ubar ellu uuorolt lant.
„ Min brediga thiu n'iſt,
„ ni ſi thaz mir ſus gibotan iſt:
„ Thaz er auur lerit,
„ thaz ſihit er al, ioh horit. [23]
„ Thoh ni uuollent liuti
„ [24] intfahan thaz gimuati,
„ In herzen thaz ouh [25] uaben,
„ thaz ſi emo thoh gilouben.
„ [26] Thie thoh zi thiu gigahent,
„ gilouba ſina intfahent,
„ [27] Giduent [28] ſie liutuuari, Pater diligit filium.
„ thaz er io Druhtin uuari.
„ Ther Fater minnot ſinan Sun,
„ then ſant er ſelbo heraſun:
„ Ioh gab imo al zi henti Non enim ad menſuram dat ſpiritum.
„ [29] zi ſineru giuuelti.

Qui ſponſam habet revera,
is debet ſponſus eſſe,
Atque ſervat amorem
ſuæ dilectæ.
Paranymphus ejus paratus
ſtat, auſcultat ejus verba,
Atque audit cum gaudio
ſponſi vocem,
Ne quidquam negligat,
quod ipſe ei dixerit.
Attendit etiam pariter
voci huic cum gaudio.
Hoc eſt, quod mea læta mens (eſt)
atque gaudium meum tam bonum.
In ipſo ſunt mihi plena
mea gaudia omnia.
Ipſum oportet creſcere valde,
ſuo proprio facto, (virtute)
Ut mea opera minuantur,
reſpectu virtutum ipſius.
Qui de terra hinc eſt,
loquatur unde eſt,
Poteſt certo narrare
de terrenis rebus:
Qui vero non vadit hinc,
ſed venit de cœlo ſuperne,
Stabilit valde ſuam potentiam
ſuper omnes mundi regiones.
Mea prædicatio nihil eſt,
niſi, quatenus mihi ita præceptum eſt.
Quod Ipſe vero docet:
id vidit ipſe omne, atque audit.
Nec tamen volunt homines
recipere hunc animum,
Et in corde hoc exercere,
ut ipſi tandem crederent.
Qui vero ad eum perveniunt,
(&) fidem ejus recipiunt:
Reddunt manifeſtum
quod ipſe DOMINVS eſſet.
Pater diligit ſuum filium
quem miſit ipſe huc;
Et dedit ipſi omnia in manum,
in poteſtatem ſuam.

„ Ni

Non

10) Verſ. 21. in margine Cod. uterque habet: *Amicus ejus ſtat.*

11) *Friunt thes fartes*, i. e. ſocius hujus negotii, deſponſationis, comes; geferte, paranymphus. Sic Geuerde, gerendæ rei inſtrumentum, apparatus ad iter, vel aliud negotium grauius. Willeram. p. 103. ibid. Fr. Jun. Magis tamen eſt: *thes fartes* non regi à nomine friunt, ſed à verbo: *Stett.* vid. III, 26, 35. hodie dicimus: fertig ſtehen. *Schilt.*

12) Verſ. 22. Uterque Codex legit: *ſteit.*

13) Verſ. 24. Cod. Vind. exhibet: *ſtimnu*, ſed male. *m* aſt in ℣. 28. legitur: *ſtimnu.*

14) Verſ. 25. Uterque Codex: *firſechit.*

15) Verſ. 29. Margini eſt adſcriptum in utroque Cod. *Hoc ergo meum gaudium.*

16) Verſ. 30. Uterque Cod. legit: *freuuida.*

17) Verſ. 33. Cod. Vind. *drato.*

18) Verſ. 37. margo in MSC. utroque habet: *Qui de terrâ eſt, de terrâ loquitur.*

19) Verſ. 40. Cod. Vind. *irthisgen.*

20) Verſ. 41. margo Cod. Vatic. habet: *Qui autem de cælo* &c.

21) Hunc verſum clarius ita transfero: *Qui autem non procedit inde* ſc. à terrâ. *Scherz.*

22) Verſ. 43. *giſtentit*, non ſignificat Latinorum: *Stabilit:* ſed: ſtat. Hinc ita hunc verſum redde: *Stat* i. e. viget *valde ejus Potentia.*

23) Verſ. 48. in marg. Cod. utriusque: *Quod vidit & audivit.*

24) Verſ. 50. aptius ita transfertur: *Acceptare id* læti, alacres. *Scherz.*

25) Verſ. 51. leg. *uoben. Schilter.* dicitur & *uoben* & *uaben.* Sed hic Cod. Vind. clare habet: *uaben.* cum quo conſentit Vat. & Flac. *Scherz.*

26) Verſ. 53. & ſeq. ſic verto:
Qui vero eò properant, contendunt
Ut fidem ejus recipiant. Scherz.

27) Verſ. 55. *Giduent uuari*, vulgò, certiorem faciunt, certificant, atteſtantur: Gr. ἐφεδίωσαν obſignant. Teſtes ſigna apponunt ſua in rei certitudinem. Sed rectius videtur legendum: *mari*, *liutmari*, manifeſtum, *lutmari.* Otfr. IV, ult. 61. & alibi. vid. Gloſſar. meum. *Schilter.*

28) Verſ. eod. Cod. uterque: *ſie lut mari.*

29) Verſ. 60. *Gi ſineru.* Vulgò. Sed & Freherus legit: *zi ſineru.* Schilter. Uterque Cod. *zi ſineru.* Scherz.

Digitized by Google

„ Ni mizit er imo ſinaz guat,
„ ſo er vns ſuntigon duat.
„ Er imo thaz gimeine,
„ then ſinan geiſt deile.
„ Uuant er ſin ſelbes kind iſt.
„ thaz imo [30] al liobeſten iſt.
„ Giuuiſſo ſagen ih iu thaz,
„ thaz gibit er imo allaz alangaz,
„ Ther man ſih thaz gilerit, Qui credit in filium.
„ thia gilouba in [31] ina kerit:
„ [32] Giduat [33] er er hugu ſinan,
„ in euuon filu blidan.
„ Themo afur thaz ni giduat,
„ quimit ſeragaz muat.
„ Joh uuonot inan ubari
„ Gotes abulgi.
Ni lag Johannes [35] noh tho in uuar, [34]
in themo [36] karkere thar,
Tho thiz uuard ſus gibredigot,
ſon imo alſo giredinot.

Non menſurat illi dona ſua,
ſicut nobis peccatoribus facit;
Ipſe ei hoc communicat,
Spiritum ſuum partitur.
Ille enim Ipſius filius eſt,
qui ei omnium cariſſimus eſt.
Profecto dico vobis hoc,
quod det ei omnia ex integro.
Qui ſibi hoc diſcit,
fidem in eum vertit:
Facit is ante opinionem ſuam,
in æternum multum gaudere.
Ei vero, qui id non facit,
venit doloroſa conſcientia;
Atque manet ſuper iſtos
DEI indignatio.
(Porro) nondum Johannes tunc jacuit certe
in carcere,
Quum hæc ita prædicarentur
ab ipſo ita proferrentur.

JEſus fatigatus ex Itinere, Joannis 4.

CAP. XIV.

SId tho theſen thingon
fuar Chriſtus [1] z'en heimingon.
[2] In ſelbaz geuui ſinaz,
thio buah nennent uns thaz.
Thera ferti er uuard [3] yrmnait
ſo ofto [4] ſar antemo duit,
Ni lazent thie [5] arabeiti es friſt
themo uuarlicho man iſt.
Fuar er thuruh Samariam,
zi einera burg er thar tho quam.
In themo [6] agaleize,
zi einemo giſaze.
Tho giſaz er muader,
ſo uuir [7] gizaltun [8] hiar er,
Bi einemo brunnen,
thaz uuir ouh puzzi nennen.
Ther Euangelio thar quit,
theiz mohti uueſan ſexta zit,
Thaz iſt dages heiziſta,
ioh arabeito meiſta.

POſt has res
ivit Chriſtus domum
In ſuam ipſius regionem (patriam)
Biblia nominant nobis eam (Galilæam.)
Hoc itinere fuerat fatigatus,
quod ſæpe ſane zelus ipſi fecerat,
Non permittunt labores temporis intervallum,
et qui ſtrenuus / verus vir eſt.
Ivit per Samariam,
ad opidum ibi venit,
In hac moleſtia (itineris)
ad aliquam ſedem.
Tunc conſedit fatigatus,
ut narravimus ante,
Ad aliquem fontem,
quem & puteum vocamus.
Evangeliſta hic dicit,
quod fuerit ſexta hora,
Quæ eſt diei calidiſſima,
& moleſtiſſima.

Thie

Diſci-

30) Verſ. 66. Cod. Vind. *allliébeſten.*

31) Verſ. 70. Cod. uterque: *inan.*

32) Verſ. 71. Cod. Vind. *giduat er hugi ſinan.* Aſt Vat. habet: *hugu.* Unde liquet reddendum eſſe hunc verſum: *Efficit ille animum ſuum* &c.

33) Verſ. eod. Freherus pro: *er er;* lege: ſemel tantum *er;* ſed ego nil muto: *ér hugu ſinan*, antequam opinetur: *ebr er ſichs verſicht.* Schilter.

34) Verſ. 77. Margini utriusque Cod. hæc ſunt inſcripta: *Nondum enim miſſus fuerat Johannes in Carcerem.*

35) Verſ. eod. Cod. Vind. fiftit: *nobdo.*

36) Verſ. 78. Cod. Vind. *karkare.*

Ad CAP. XIV.

1) Verſ. 2. Cod. Vind. *zi then.*

2) Verſ. 3. Freherus: *in ſelbas geuuiz ſinas.* Geuui, Gaw. Regio, diſtrictus. Brisgau, Wasgou. *Schilter.*

3) Verſ. 5. Cod. Vind. *irmuait.*

4) Ex utroque Cod. legendum: *farantemo* i. e. iter. facienti.

5) Verſ. 7. Cod. Vind. *arabeites.*

6) Verſ. 11. Cod. Vind. *agileize.* Sed *agaleize* bene ſe habet, denotat autem *ſolertiam*, non *moleſtiam*, ceu ſupra ad I, 1, 2. notavi. Verte itaque: *In illâ ſolertiâ* ſeu in illo feruore iter faciendi. *Scherz.*

7) Verſ. 14. Pro: *gizaltun* Cod. Vat. ſed vitioſe exhibet: *gizaltum.*

8) Verſ. eod. Cod. Vind. & Vat. *nu hiar ér;* nunc modo antea.

Digitized by Google

Thie iungoron [9] ir zilotun — Discipuli ejus abierunt in Civitatem.
in koufe, in muas tho holetun.
Thaz sie thes giflizzin
[10] mit selbes Christus imbizzin.
Unz Druhtin thar saz eino,
so quam ein uuib thara tho,
Thaz si thes giziloti,
thes uuazares giholoti. — Dicit ei JEsus, mulier, da mihi bibere.
„ Uuib, quad er, innan thes
„ gib mir thes [11] drinkinnes.
„ Uuird mir zi gifuare,
„ thaz ih mih nu [12] gikuale.
„ Uuis mag thaz, quad si, uuerden, [13]
„ thu bist [14] Judusger mann,
„ Inti ih bin thesses [15] thiotes,
„ thaz thu mir so gibiotes.
Thaz offonot Joannes thar,
bi thiu si so quad in uuar.
[16] Bi thiu si thaz so zelita, — Non enim utuntur Judæi Samaritanis.
thaz [17] drinkan so firsageta.
Uuanta thio zua liuti,
ni eigun [18] muas gimuati
[19] Uuergin [20] z'iro mazze,
in [21] einem fazze.
Oba [22] tu, quad er, datist,
thia Gotes [23] gifti [24] irknatist,
Joh [25] uuer thih bitit thanne,
ouh hiar zi drinkanne,
Thu batis inano do sar,
er gabi thir in ala uuar,
Zi liebe ioh zi uuunnon,
springantan brunnon.

Discipuli intenti erant
in emendo, Ipsis cibum petentes.
Ut eum pararent
ad Christi prandium.
Interim Dominus ibi sedebat solus,
tum venit mulier isthuc,
Ut id intenderet, (id intendens)
(ut) aquam peteret.
Mulier, dixit, interea
da mihi bibere,
Erit mihi commodum,
ut me nunc recreem.
Quomodo potest hoc, dixit ista, fieri,
Tu es Judæus vir,
Atque ego sum hujus populi,
ut tu me sic petas.
Hoc aperit Johannes hic,
apud quem ea sic dixit sane,
Propterea hoc ita dicebat,
bibitionem denegabat:
Namque hi duo populi
non habent cibum communem,
Scilicet ad ipsorum mensam
in uno vase.
Si tu, dixit ipse, faceres,
ut (DEI) donum agnosceres,
Atque quis te petat hinc
& hic bibere.
Tu peteres ipsum illico,
(ut) ipse daret tibi revera,
Ad vitam & ad voluptatem
vivam aquam.

Ni — Non

9) Vers. 21. Cod. Vind. *iro zilotun.*
10) Vers. 24. Uterque Cod. ità legit: *mit selben Christ inbizzin*, itaque versus hic & præcedens sic sunt Latio donandi:

Ut id diligenter ourarent
Et Christum illis (sc. cibis) reficerent.

Gl. Keronis: *imbiz*, refectio. *Imbizzante*, reficientes. *Imbizzen*, reficiant. *Za imbizze*, ad refectionem. *Scherz.*
11) Vers. 30. Cod. Vind. & Vat. *drinkannes.*
12) Vers. 32. *gikuale*, redde: *refrigerem.*
13) Vers. 33. Margo Cod. utriusque habet: *Quomodo tu Judæus cum sis.*
14) Vers. 34. Cod. Vind. *Judiisger.*
15) Vers. 35. *thietes.* Cod. Vind.
16) Vers. 39. *bi uuiu.* lege: *bithiu.* vide tamen Notker. Psalm. XXV, 5. *Schilter.* Cod. Vind. & Vat. habet: *Bibiu.* Mallem itaque hunc Versum & seq. reddere hac ratione:

Quare illa sic dixit certe, i. e. id ita proponebat,

Bibiu pro: *quare* occurrit infra IV, 150. & 151. & 153. *Scherz.*
17) Vers. 40. *drinkan* aptius reddes per: *Potum, Potationem.* Scherz.
18) Vers. 42. *muas gimuati*, forte: *gimeinti*, communem. *Schilter.* Non opus est correctione textus. *Gimuati*, quod in utroque Cod. occurrit, hic exprimi debet per: *volentes, lubentes.* Unde versum 42. & tres seqq. ita transfero:

Si quidem hi duo Populi (Judæi & Samaritani)
Non habent cibum lubentes
Unquam ad suum panem, i. e. nutritionem
In eodem vase.

19) *Uuergin*, est nostrum: *irgend. Maz* panem, &, per synecdochen speciei pro genere alimentum quodlibet denotat. *Maz* pro pane usurpatur infra III, 10, 65. seqq. ubi Christus ad Mulierem Cananæam dicit:

N'ist quad er tho, fruma thaz,
Thaz man zukke thaz maz
Then kindon ir then handon,
Inti uuerpf ez uz then hunton.

Non est, dicebat ille (Christus) tum bonum hoc,
Ut subtrahatur *panis*
Liberis ex manibus
Et objiciatur ille canibus. *Scherz.*

20) Vers. 43. pro: *z'iro* MSC. Cæsar. habet: *zi iro.*
21) Vers. 44. Cod. Vat. & Vind. *einemo.*
22) Vers. 45. *thu.* Uterque Codex.
23) Vers. 46. *gift* est in utroque MSC.
24) Pro: *irknatist* Cod. Vind. exhibet: *irknâtis.*
25) Vers. 47. *uuerdid* habet Flacius, sed legendum: *uuer thih.* Et mox ℣. 50. pro: *szi*, lege: *zi.* Sic & Freherus utrobique. *Schilter.* Cod. Vind. habet: *Uuer dih.* Et postea: *zi.* Versum hunc & seqq. quinque clarius ita transferri posse arbitror:

Et quis te roget inde (ex hoc puteo)
Ut etiam hic potu reficiatur.
Tu rogares illum valde
Ut tibi daret revera
Ad delectationem & gaudium
Scaturientem fontem.

26) Vers.

Digitized by Google

Ni habes, quad ſi, [26] fromin,
fazzes uuiht zi thiu hera in. [27]
[28] Thu herzua [29] gilepphes,
uuiht theſſes ſar giſcepphes.
Uuas mag ih zellen thir ouh mer,
ther [30] buzz iſt filu [31] diufer.
Uuar nimiſt thu thanne ubar thaz,
uuazar fliazantaz?
Furira, uuan ih, thu ni biſt,
thanne unſer fater Jacob iſt.
Er drank es, ſo ih thir zellu,
ioh ſinu kind ellu,
Er [32] uuolla iz al bithahta,
thaz er mit thiu'nan uuihta,
Joh gab vns ouh zi nuzzi,
theſan ſelbon puzzi
Quad unſer Druhtin [33] z'iru tho
firnim nu uuib the ih redino.
Firnim thiu uuort ellu,
thiu ih thir hiar nu zellu.
Ther thuruh thurſt githenkit,
thaz theſſes brunnon drinkit.
N'iſt lang zi themo thinge
[34] nub afur'nan thurſt githuinge.
Ther [35] afur untar mannon,
[36] nuzzit minan brunnon,
Then ih imo thanne,
gibu zi drinkanne,
Thurſt then mer ni thuingit,
[37] uuant er in imo ſpringit,
Iſt imo kuali thrato,
in euuon int anin ento.
[38] Thu mohtis, quad ſiu, einan ruam.
ioh ein gifuari mir giduan,
Mit themo [39] brunnon thu nu quiſt,
mih uuenegun gidranktiſt.
The ih zi thes puzzes diufi
ſus emmizigen ni liafi.
The ih thuruh thino guati
[40] bimiti thio arabeiti.
Holo, quad er, ſar zi eriſt,
thinan gomman thar er iſt.

Domino neque in quo habet haurire.

Nunquid major es patre noſtro Jacob.

Omnis qui bibit ex aqua.

Voca Virum tuum.

Non habes, dixit illa, mi optime,
vaſis quicquam ad infundendum.
(Quod) huc portares,
aliquid ejus haurires.
Quid dicam tibi amplius?
puteus eſt multum profundus.
Unde ſumas igitur præterea
aquam fluentem?
Major, opinor, non eſt,
quam noſter Pater Jacob eſt.
Ille bibebat, quod tibi dico,
& ejus liberi omnes,
Ipſe bene id omne perpendit,
ut propterea eum benedixerit.
Et dedit nobis ad utendum,
hunc ipſum puteum.
Dixit noſter Dominus ad eam hîc:
attende jam mulier quod loquor.
Percipe verba omnia,
quæ tibi hîc refero.
Quicunque ob ſitim cogitat,
ut de hoc fonte bibat,
Non diu eſt ad hoc,
ut iterum eum ſitis urgeat.
Qui autem inter homines
fruitur meo fonte,
Quem ei deinceps
dabo bibendum,
Sitis illum amplius non urget,
nam ille (fons) in eo ſalit,
Eſtque ipſi gelidus valde,
in ævum & ſine fine.
Tu poteris, dixit ea, gratum quid
& commodum mihi facere,
Fonte illo, (de quo) jam dicis
me miſeram ſi potares,
Ut ego ad hujus putei profunditatem
ſic aſſidue ne currerem:
Ut per tuam bonitatem
evitarem hunc laborem.
Voca, dixit Ipſe, illico prius
tuum virum ubi is eſt.

[41] So

Tunc

26) Verſ. 53. exprime: *Domine.* Scherz.
27) Verſ. 54. Quæ Codicis Vind. margini hic adſcripta ſunt, ita ſe habent: *Domine, neque in quo hauries, habes.*
28) Verſ. 55. Cod. Vind. *thubera zua.* Melius Cod. Vat. *thu héra zua.*
29) Verſ. eod. Verſionem bene ſe habere admodum dubito, quia nullibi, quantum quidem recordor, vocem: *gelepffen* pro: *portare*, ſumtam fuiſſe reperi. Forte rectius hunc verſum ita reddideris. *Ut huc* (cum eo vaſe) *accurreres.* Suecis: *löpa*, eſt: currere. Islandis: *ad hleypa.* Danis: *lobe.* Belgis: *loopen.* Idem ſignificat Anglo-Sax: *bleapan* eſt ſaltare: quod Gothi *blaupan* reddunt. Vid. Jun. in Gloſſ. Ulphila-Goth. v. hlaupan. *Scherz.*
30) Verſ. 58. ex utroque Cod. lege: *puzz.* Quod & ſupra habuimus hoc cap. ℣. 16. & infra ℣. 63. & 89. Apud Willeramum c. 4. eſt *Puzza.* Puteus. In Gloſſis tamen Florentinis legitur: *Buzza*, puteus. Adde Palthen. ad Fragm. Vet. Ling. Theot. Lambecianum p. 424.
31) Eod. Verſ. Cod. Vind. habet: *diofer.*
32) Verſ. 65. Uterque Cod. exhibet: *uuola.*
33) Verſ. 69. Cod. Vind. *zi iro.*
34) Verſ. 76. Cod. Vind. habet: *Nubá uur nan.* Rectius ita legitur: *Nub auur nan.* Quin iterum illum &c.
35) Verſ. 77. Cod. Vind. *auur.*
36) Verſ. 78. Cod. Vind. *niuzit.*
37) Verſ. 82. & ſeqq. duo ita vertendi ſunt:

Quando ille (fons) *in ipſo ſalit,*
Eſt ipſi refrigeratio valde,
In æternum ſuaviter.

Nam ℣. 84. legendum eſſe patet ex Cod. Vind. *in euuon mammonto.* Pro quâ ultimâ voce, ſed ex deſcribentis vitio, in Cod. Vat. eſt *manmonto.*
38) Verſ. 85. ad h. ℣. vid. quæ habet Junius ad Willer. p. 110. ſeqq.
39) Verſ. 87. Cod. Vind. *brunnen.*
40) Verſ. 92. Cod. Vind. *bimidi.*

41) Verſ.

Digitized by Google

41 So zilot iuer hera ſar,
ih zellu 42 hiu bethen thaz uuar.
Ih ni haben, quad ſiu, in uuar, 43
uuiht gommannes 44 ſar.
Gab antuuurti gimuati
ſines ſelbes guati:
„ Thu ſprachi in uuar, nu ſo zam,
„ thu ni habes gomman. Bene dixiſti.
„ Giuuiſſo zellu ih thir nu,
„ finſi habotoſt thu iu:
„ Then thu afur nu 45 habis,
„ ioh thir zi thiu 46 liub is,
„ Uuant er giuuiſſo thin n'iſt,
„ bi thiu ſprachi thu ſo iz uuar iſt.
Min muat, quad ſi, duat mih uuis, Domine ut video Propheta es.
thaz thu foraſago ſis.
Thinu uuort nu zelitun,
thaz man thir er ni ſagetun,
Unſere altfordoron,
thie betotun hiar in bergon,
Giuuiſſo uuan ih nu thes,
thaz thu hiar 47 bita ouh ſuaches.
Quedet ir ouh Judeon nu, 48
thaz 49 ſi zi Hieroſolimu,
Stat filu richu,
zi thiu gilumpflichu.
Uuib, quad er, ih ſagen thir,
thaz giloubi thu mir,
50 Quemen noh thio ziti
mennisgon binoti,
Thaz ir noh hiar, noh ouh thar
ni betot then Fater, thaz iſt uuar.

Tunc attendite vos huc,
referam vobis ambobus verum.
Ego non habeo, dixit iſta, revera
nihil mariti amplius.
Dedit reſponſum benignum
ipſiusmet Bonitas:
Tu dicis revera ſic, ut decet,
tu non habes virum.
Certe dico tibi nunc,
quinque habuiſti tu utique:
Quem vero nunc habes
& tibi præſertim carus eſt,
Enimvero certe tuus non eſt,
ideo dicis tu prout verum eſt.
Mens mea, dixit ea, reddit me certiorem,
quod tu Propheta ſis.
Tua verba jam referunt,
quod tibi ante non fuit dictum.
Noſtri Majores
adorarunt hîc in monte.
Certe arbitror ego nunc hoc,
quod tu hîc adorationem quoque quæras.
Dicitisne etiam nunc Judæi,
quod id ſit (ſolum) in Hieroſolymis,
Urbe multum divite,
& præterea decora.
Mulier, dixit Ipſe, dico tibi,
hoc crede mihi,
Venient adhuc tempora
hominibus certo,
Quod vos nec hic nec iſthic
orabitis Patrem, hoc verum eſt.

Gi- Pro-

41) Verſ. 95. Hic & ſeq. Verſus ita transferendi ſunt:
Quodſi ſtudet veſter (maritus) *huc mox* ſc. venire,
Ego veſtrum utrique dicam veritatem.

42) Pro: *biu* in ℣. 96. ex Cod. Vind. pone: *iú.*

43) Verſ. 97. in margine Cod. utriusque extat: *Non habeo virum.*

44) Verſ. 98. *ſar* non eſt: *amplius*; ſed: *certe, omnino.* Ipſum Chriſti reſponſum oſtendit vocem: *Amplius* hic locum invenire non poſſe. *Scherz.*

45) Verſ. 105. Cod. Vat. legit: *úabis*; ut & Vind. quod omnino tolerari poteſt. Roſtgaard. hæc ad h. l. notat: *úabis*, exerces, *colis, cum quo converſaris.* Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. pag. 654. hunc verſum ita exprimit: *an den du mit dich halteſt.*

46) Verſ. 106. Cod. Vind. *liúbis.* Hic verſus aptius ita exponitur: *Et per quem*, quo ipſo, *tu delectationem tibi nunc comparas*, delectaris. Eadem ratio loquendi occurrit infra III, 20, 291. ubi cœcus viſu donatus dicit:

Ther mir ſo fram giliubta,
Thiu ougun mir inliubta.
Qui mihi tam gratam rem præſtitit,
Et oculos mihi illuminavit.

Conf. IV, 36, 24. *Scherz.*

47) Verſ. 116. *Bita* adoratio. *Beten*, adorare. Fragmentum vetuſtius de hac hiſtoriâ:

Hir ſagant, kicorona
Thia bita in Hieroſolyma.
Vos dicitis electam
Adorationem in Hieruſalem. *Schilter.*

Bita & Schilterus, & Palthenius ad Fragm. Vet. Lingu. Theotiſc. Lambec. p. 426. explicant per orationem, *gebett.* Mallem etiam hic exponere per *moram, commorationem*: quod vox: *bita* ordinarie ſignificat. Infra III, 24, 79.

Ni deta ſi thes tho bita,
Si sliumo zi imo giilta,
Non faciebat illa in eo tum *moram,*
Ipſa celeriter ad illum properabat.

Adde IV, 33, 59. & V, 5, 7. conf. Jun. Gloſſar. Ulphilâ-Goth. in v. *beidan.* Commode vox hæc in hoc uſurpata ſenſu locum & hic & in allegato Fragmento invenit; Hîc quidem hunc in modum: *Quod tu hic moram* ſeu commorationem ſc. ad preces hic fundendas, *quoque quæras*, ſc. uti Majores noſtri. *Scherz.*

48) Verſ. 117. in margine Cod. Vind. habet: *Et vos dicitis: quod Hieroſolymis eſt.* Aſt Cod. Vat. habet: *quia Hieruſalem.*

49) Verſ. 118. in Cod. Vind. legitur: *ſi zi* cum accentu; unde auguror hic deſcriptorem illius MSC. debuiſſe ſcribere: *ſizi* unicâ voce. Cujus ſignificatio bene huc quadrat: *ſizi* idem eſt ac: *conveniat*; infra III, 26, 8. *iz ſizit uns ſo drato*, nobis tam valde convenit. Sic: *ſazi* pro: *conveniret* ſupra I, 8, 23. habuimus. Vid. notam ad illum locum. Verſum 118. & duos ſequentes hinc ita transfero:

Quod conveniat (ſc. ut ſit locus orandi)
Hieroſolymis,
Urbi multum potenti,
Et ad hoc aptæ. Scherz.

50) Verſ. 123. Cod. uterque: *Quement.*

51) Verſ.

Digitized by Google

Giuuiſſo ir betot alla friſt,
thaz iu [51] unkund iz iſt. Nos adoramus quod ſcimus.
Uuir ſelbe beton afur thar, [52] Salus ex Judæis.
thaz uuir uuizzun ala uuar
Uuanta heil, ſo ih [53] redinon,
thaz quimit fon then judion
Toh [54] quamit noh thera ziti friſt, [54]
[55] ioh s'ouh nu geginuuertig iſt,
Thaz betont uuare betoman
then fater [57] geiſtlicho fran.
Uuant er ſuachit filu fram,
thrato rehte betoman,
Thaz ſie'nan geiſtlicho,
beton io gilicho. Spiritus eſt Deus.
Ther geiſt ther iſt Druhtin,
mit filu hohen mahtin.
Mit uuaru uuilit ther Gotes geiſt
thaz man in anbeto meiſt.
Si nam gouma harto
thero Druhtines uuorto,
Joh kerta tho mit uuorte,
zi diuſemo antuuurte: Scimus quia Meſſias veniet.
Ein man iſt vns giheizan, [58]
ioh ſcal ouh Chriſtus heizan.
Uns duit [59] ſin kunſt noh uuanne
thaz all zi uuizanne.
Irrekit uns ſin guati
allo theſo dati,
[60] Ouh ſcono ioh giringo,
manegero thingo.
Gab iru mit milti,
tho Druhtim antuuurti: Reſpondit JEſus: Ego ſum qui loquor tecum.
Thaz bin ih, giloubi mir,
ih hiar ſprichu mit thir.
Tho quamun thio iungoron innan [61] thes,
ſie uuuntar uuas [62] thes thinges.
Sie uuuntoroton harto,
iro zueio uuorto.
Thaz ſih liaz thiu ſin diuri
mit otmuati ſo nidiri,
Thaz thaz [63] euuinigan lib,
lerta thar ein armaz uuib. Reliquit hydriam.
So sliumo ſiu gihorta thaz,
[64] firuuarft ſi ſar io thaz faz.
Ilta in thia [65] burg in,
[66] ziu liutin ſageta thiz al in.
Quemet, quad ſi, ſehet then man, [67]
ther mir thaz allaz brahta fram.

Mit

Profecto vos adoratis omni tempore
quod vobis ignotum eſt.
Nos ipſi vero adoramus ibi
quod nos ſcimus omnino.
Namque ſalus, quam refero,
venit à judæis.
Sed veniet adhuc temporis ſpatium
& quod etiam jam præſens eſt,
Ut adoraverint veri adoratores
Patrem ſpirituali fiducia.
Nam hîc quærit multum accurate
valde rectos adoratores,
Ut hi ipſum ſpiritualiter
adorent æqualiter
Spiritus eſt DEUS
cum multum altis potentiis.
Cum veritate vult DEI ſpiritus
ut adoretur maxime,
Iſta attendebat valde
hæc Domini verba.
Et reverſa verbis
ad profundum reſponſum:
Vir eſt nobis promiſſus,
& debet etiam Chriſtus vocari,
Nos faciet ejus ſapientia aliquando
eorum omnium certiores.
Exponet nobis ejus bonitas
omnia illa negotia,
Et pulchra & ſubtilia,
varias res.
Dedit ei cum clementia
tunc Dominus reſponſum:
Hoc ego ſum, crede mihi,
(qui) hic loquor tecum.
Tunc venerunt Diſcipuli interea,
quibus mirum erat hac de re,
Mirabantur valde.
Amborum verba,
Quod ſe demiſerit illa ſua dignitas
cum humilitate ſic inferius:
Quod æterna vita
doceret hic miſeram mulierculam.
Quam primum iſta audiret hoc,
rejecit ſtatim hydriam.
Feſtinavit in caſtellum
hominibus narravit hæc omnia intus.
Venite, dixit, videte illum Virum,
qui mihi omnia aperuit (tulit palam)

Verbus

51) Verſ. 128. Cod. uterque: *unkundaz.*
52) Verſ. 129. Margo Cod. Vind. non habet verba: *Salus ex Judæis.*
53) Verſ. 131. Cod. uterque: *redion.*
54) Verſ. 133. in margine utriusque Cod. *Sed venit hora.*
55) In eod. ✝. Cod. Cæſareus ſiſtit: *quimit.*
56) Verſ. 134. Cod. Cæſ. *job oub.* Vat. autem, *job ſi ouh.*
57) Verſ. 136. lege ex Cod. Cæſ. fram. *geiſtlicho fram* i. e. *valde ſpiritualiter.* Scherz.
58) Verſ. 149. verba marginis: *ſcimus* &c. non ſunt in Cod. Vind. ſed male.
59) Verſ. 151. *kunſt* reddendum eſt per: *Adventus.* Credo Schilterum cum hæc verteret, in animo habuiſſe vocem: *kunſt.*
60) Verſ. 155. mallem translatum fuiſſe: *Pulcre & facile.* Conſentit Staden. qui in Explic. Vocab. Bibl. Germ. p. 258. verſum 53. & tres ſequentes hunc in modum reddit: *ſeine Güte erkläret uns alle dieſe Geſchichte; auch ſchön und leicht vielerley Sachen.*
61) Verſ. 161. margo Cod. Vat. habet: *Continuo venerunt.*
62) Verſ. 162. *thes thinges* redde: *colloquii hujus.* Scherz.
63) Verſ. 167. legendum: *euuiniga.* Quod & habet Cod. Vind. *Scherz.*
64) Verſ. 170. *firuuarf.* Cod. Vind.
65) Verſ. 171. melius hic *burg* vertitur per: *Urbem.* Scherz.
66) Verſ. 172. *zên* exhibet uterque Cod.
67) Verſ. 173. Margo Codicis utriusque habet: *Venite & videte hominem.*

Mit uuorton mir al zeleta,
so uuas ih mit uuerkon sitota. Nunquid ipse est Christus.
[68] Scal iz Christus sin fromin?
ih sprichu bi then [69] uuan min.
Thaz selba [70] sprich ih bithiu,
[71] iz ist gilih filu thiu.
Bi then gidougnen seginin,
so dunkit mih theiz megi sin.
Er al iz untar uuesta,
thes mih noh io gilusta.
Sie iltun tho bimanne
fon theru [72] burg alle,
Iltun al bi gahin
thaz sie 'nan gisahin Interea rogabant discipuli ut
Innan thes [73] bathun thar,
thie iungoron then meistar,
Thaz er thar gisazi
zi dagamuase, inti azi.
Er quàd, er muas habeti, [74]
so s'er in thar tho sageti,
Mit suazlichen gilustin,
thoh si es uuiht ni uuestin.
[75] In quam tho in githahti,
thaz man imo [76] is brahti,
Unz se odo uuarun zi theru [77] burg,
koufen iro. notthurf.
Min muas ist, quad er follo [78] Meus cibus est voluntas.
mines fater uuillo.
The'ih emmizigen [79] yrfulle,
[80] so uuasso er selbo uuolle Nonne vos dicitis quod adhuc
Ir quedet in ala uuari,
thaz manodo [81] noh sin fiari,
Thaz thanne si, so man quit,
reht arno gizit.
Nu sehet mit then ougon, [82]
biginnet umbi scouuon,
N'ist [83] akar hiar in riche
N'ub er [84] zithiu nu bleiche.
Ni sie zith in sih machon,
s'os ih iu hiar nu rachon.
Thaz fruma thie gibura
fuaren in thia sciura.
Ih santa iuih arnon, Ego misi vos.
ir ni satut [85] tho thaz korn.
Giangut ir binoti
in anderero arabeiti.
Giloubta thero liuto Ex civitate autem illa.
filu thar tho [86] thrato.

Verbis mihi omnia enarravit,
quicquid ego opere ipso feci.
Debeatne Christus esse, mi optime?
ego dico per fidem meam.
Hoc ipsum dico propterea,
est similis multum hic:
Ob arcanas benedictiones.
videtur mihi quod possit esse.
Is omnia cognovit,
quæcunque ad huc appetivi (patravi)
Festinarunt tunc viritim
de castello omnes,
Festinarunt omnes propere
ut ipsum viderent.
Interea rogabant tunc
discipuli magistrum,
Ut isthuc sederet
ad prandium, & ederet
Dixit ille: se cibum habere,
prout ipse eis hic diceret,
Cum dulci voluptate,
quamvis isti de eo quicquam non scirent.
Illis veniebat in mentem,
quod quis ipsi id attulerit,
Dum forte fuerint in castello
ementes necessaria.
Meus cibus est, dixit, plene
mei Patris voluntas.
Ut ego assidue adimpleam
quicquid ipse velit.
Vos dicitis in omni veritate
quod menses adhuc sint quatuor,
Ut tunc sit, sicut dicitur,
verum messis tempus.
Nunc videte oculis,
incipite circumspicere,
Estne ager hic in regione
qui non jam albescat.
Quin sit tempus eum metere,
sicut ego vobis hic jam refero.
Ut fructus agricolæ
ducant in horreum.
Ego misi vos metere,
vos non seviistis grana.
Itis vos sane
in aliorum labores.
Crediderunt illorum hominum
multi hic valde

Thie

Qui

68) Vers. 177. ita transfer: *Eritne id* (ille vir) *Christus Dominus meus?* Scherz.
69) Vers. 178. redde: *Ego dico* (id affero) *juxta meam opinionem.* In Cod. utroque & Edit. Flaciano non est *uuan min*, sed *uuanin*, quod est pluralis a *uuan*, opinio. *Scherz.*
70) Vers. 179. *sprichu ih.* Cod. Vind.
71) Vers. 180. reddo: *id* (quod nempe Messiam, Christum dicimus) *est valde simile huic.* Scherz.
72) Vers. 186. redde: *ex Urbe.* Scherz.
73) Vers. 189. *bâtun.* Cod. Vind.
74) Vers. 193. in margine utriusque Codicis extat: *Ego cibum habeo.*
75) Vers. 197. verte: *Illis veniebat tum in mentem.* Scherz.
76. Vers. 198. Cod. uterque exhibet: *iz.*
77) Vers. 199. iterum redde: *in Urbe.*
78) Vers. 201. verba marginis omissa sunt in Cod. Cæsareo.
79) Vers. 203. *irfulle.* Cod. Vind.
80) Vers. 204. *so uuaz so.* Cod. Vind. & Vat.
81) Vers. 206. Cod. Vind. *sin noh.*
82) Vers. 209. in margine utriusque Codicis lego: *Levate oculos vestros.*
83) Vers. 211. Cod. Vind. *ackar. n'ist* rectius vertitur: *Non est.* Scherz.
84) Vers. 212. lege ex utroque Cod. *zi thiu.* Unde transfero: *Quin ad hoc se applicent.* Scherz.
85) Vers. 218. Cod. Vat. *thoh*, tamen. Aft vind. habet *tho.* Scherz.
86) Vers. 222. Cod. Vind. *dráto.*

87) Vers.

Digitized by Google

Thie thara z'imo quamun,
thia lera firnamun.
Gimuat [87] ſagota er tho in,
uuas zuene daga thar [88] mit in.
Milti [89] ſino'z datun,
[90] ſo ſie 'nan thar tho batun.
[91] Giloubta iro ouh tho in uuara
filu harto mera.
Uuanta ſin ſelbes lera,
thiu uuas in harto [92] mera.
Sprachun ſie tho blide,
zi themo ſelben uuibe,
Thiu eriſt thara in thia [93] burg,
deta ſina kunſt kund:
Ni gilouben uuir in uuara [94]
thuruh thia thina lera.
Nu vns thiu fruma irreimta,
thaz er vns ſelbo zeinta.
Nu uuizzun in ala uuari,
thaz er iſt heilari.
Thaz er quam hera zi uuorolti,
er mennisgon gineriti.

Non propter tuam loquelam.

Qui huc ad ipſum veniebant,
hanc doctrinam percipiebant.
Benigne dixit (prædicavit) ipſe iis,
Fuit duos dies ibi cum ipſis.
Gratiæ id ejus fecerunt,
cum ei ipſum tunc rogarent.
Crediderunt eorum etiam tunc revera
multum valde plures.
Namque ipſusmet doctrina
hæc erat eis longe pluris.
Dicebant tunc hilares
ad eandem mulierem,
Quæ antea in caſtello
fecerat ejus adventum notum.
Non credimus revera
propter tuam loquelam,
Poſtquam nobis hoc bonum obtigit,
ut ipſemet nos doceat.
Nunc ſcimus per omne verum,
quod ipſe eſt ſalvator.
Ut veniret huc in mundum
ut homines ſalvaret.
liberaret

Fama exiit, quod in Galilæam venit. Matth. IV. 23. Marc. VI. fin. Luc. IV. 14. Joh. IV. 43.

CAP. XV.

FUar tho Druhtin thanana,
ſid tho therera redina,
Sid tho themo thinge,
zi themo heiminge.
Es maru uuort tho quamun
ſo uuit ſo Syri uuarun,
So uuit ſo Galilea bifiang,
ther liut ingegin aller giang,
Thaz mari uuard ouh managfalt
ubar Judeono lant:
Ubar liuti manage,
thie fuarun al zi ſamane,
Si gerotun al bimanne,
inan zi rinanne.
Ioh ſih zen ſinen guatin,
ioh [1] ettesuuaz gifuagtin.
Thie brahtun imo ingegini
ſiechero manno menigi,

Abiit Dominus inde
poſt hos ſermones,
Poſt hunc conventum,
in Patriam.
Fama tunc exiit
quam late Syria fuit,
Quam late Galilæa patet,
populus obviam omnis ivit.
Hæc fama facta etiam varie
per judæorum terram:
Per populos varios,
qui omnes convenerunt.
Deſiderarunt omnes & ſinguli
ipſum attingere,
Atque ſe ejus bonitatibus
aliquatenus approximare.
Hi attulerunt ipſi obviam
ægrotos homines varios,

Bifan- Corre-

87) Verſ. 225. Uterque Codex habet: *fagota*, unde hic verſus ita reddendus: *Benigne inſerviebat iis*, excipiebat eos. Vid. ſupra I, 8, 44.
88) Verſ. 226. in margine utriusque Codicis legitur: *Manſit ibi duos dies.*
89) Verſ. 227. uterque Cod. *fino iz.*
90) Verſ. 228. Aptius redditur: *Ceu illi ipſum tunc rogabant.*
91) Verſ. 229. & ſeq. ita eſt exprimendus:
Crediderunt illi (ſc. fœminæ Samaritanæ)
tunc revera:
Multo admodum plures. Scherz.
92) Verſ. 232. *mera* hic transfero: *grata*, accepta. Argentinenſes mei dicunt, *eben ſo* mer, i. e. *eben ſo* gern. *Unmer* eſt ingratus, non acceptus, unangenähm. Gnomologus meus MSC. lat. 18.
Maniger iſt unmere
da er gern liep uuere. Scherz.
93) Verſ. 235. redde: *in Urbe.* Scherz.
94) Verſ. 237. in margine poſt *loquelam* Cod. Cæſareus habet vocem: *credimus.*

Ad CAP. XV.

1) Verſ. 16. Cod. Vind. *ethes uuaz.*

Bifangan mit ummahtin
ioh mifflichen fuhtin.
Sie heilt er fos er mohta, [2] Et fanavit omnes.
thio funta thana fluhta.
[3] Leh in lib inti guat,
ioh harto frauualichaz muat.
So er tho gifah thia menigi [4]
al queman imo ingegini.
Mit ougin bliden er fie inthang.
ioh ufan einan berg giang.
So Druhtin felbo thar gifaz, [5]
thes vns iamer ift thiu baz,
Uuir iamer blide in uuara,
fulichera lera.
Tho giangun thie gifuafon,
nahor, fo fie muafun,
Liob hereron mine,
thie iungeron fine
Indet er tho then finan mund, Aperiens os fuum.
the'ift iamer ubar uuorolt kund.
Tharinne lag, fo er uueſta,
dreſo diuriſta.
Bigond er thaz tho fpenton
fines felbes uuorton.
Det er then liutin mit thiu droſt,
then iungeron thoh zi heroſt.
Sie bigan er [6] fcauuon
frauualichen ougon.
Gruazt er fie zi guate,
fus fuaslichemo muate.

Correptos imbecillitatibus
& variis morbis.
Hos (ut) fanaret ficut & potuit
peccatum inde tolleret
Largiretur eis vitam & bonum
& valde lætum animum.
Cum ipſe videret hanc multitudinem
omnem venire ipſi obviam,
Oculis lætis eos recepit,
& montem aliquem adſcendit.
Cum Dominus ibi conſediſſet,
(id) quod nobis ſemper eſt eo melius,
Ut ſemper gaudeamus vere
tali doctrina
Tunc acceſſerunt dulces (amici illi)
propius ut oportuit
(Ad) dilectum Dominum meum
diſcipuli ejus.
Aperuit tunc os ſuum,
quod eſt perpetuo per orbem notum,
In quo latuit, ut ipſe ſcivit,
theſaurus pretioſiſſimus.
Cœpit hunc diſpenſare,
propriis verbis
Fecit hominibus eo ſolamen,
diſcipulis tamen præprimis.
Cœpit eos adſpicere
lætis oculis.
Compellavit eos optime
ſic dulci animo.

De VIII. Beatitudinibus. Matth. 5.

CAP. XVI.

SAlig birut ir arme Beati pauperes ſpiritu.
in thiu iu thaz muat iz uuolle,
In thiu ir thie armuati
githultet io mit gimuati.
Uuanta iuer iſt, ih ſagen iu thaz,
thaz himilrichi hohaz,
Thiu uuunna ioh ouh manag guat,
bi thiu mag ſih frēuuen iuer muat.
Salige thie milte, Beati mites.
ioh [1] muates mammunte.
Thie iro muatos uualtent,
ioh bruaderſcaf gihaltent.
Buent ſie in uuara
erda filu mara.

I. BEati eſtis vos pauperes,
quatenus vobis ſpiritus hoc vult,
Dum vos paupertatem
toleratis æquo animo.
Namque veſtrum eſt, ego dico vobis hoc,
cœlorum regnum altum.
Gaudium & multum boni,
ideo poteſt lætari veſter animus.
II. Beati mites
& animo dulces,
Qui animo ſuo imperant,
& fraternitatem ſervant.
Habitabunt illi revera
terram multum inclutam.

[2] Ther

Qui

2) Verſ. 21. in marg. Cod. Vind. pro: *omnes*, habet: *eos*. Eundem & ſeq. ita reddendos eſſe omnino. apparet:

Illos ſanavit, ficut & poterat.
Peccatum inde fugavit. Scherz.

3) Verſ. 23. hic Roſtagardius in Emendat. Otfridinis ponit: *ſanavit*. Danis: *lægte*: ſed labitur ille. *Leh*, eſt a *liben*, *leiben*, concedere. *Libenti* pro: *concedens*, ſupra habuimus I, 10. 36. ipſum: *Leh* occurrit etiam infra IV, 9, 24. hinc patet origo vocis *Lehen*: cum fit prædium conceſſum ab altero. Hinc etiam eſt *Luuuethu*, quod in Gloſſis Lipſii redditur: *præſtitiſti*. Scherz.

4) Verſ. 25. Margo utriusque Cod. habet: *Videns turbas.*

5) Verſ. 29. in utroque Cod. in margine eſt: *Et cum ſediſſet, acceſſerunt ad eum Diſcipuli.*

6) Verſ. 45. Cod. Vind. *ſcouuon.*

Ad CAP. XVI.

1) Verſ. 11. *muates.* Cod. uterque.

2) Verſ.

Digitized by Google

[2] Ther hiar then bu biuuirbit,
er iamer thar [3] n'irſtirbit.
Salig ſint zi guate — Beati qui lugent.
thie rozegemo muate.
Uuanta infirdilot thaz ſer
droſt filu manager.
Joh gifreuuit in thaz muat
harto filu manag guat.
Firtilot in thia ſmerza,
ioh rozagaz herza.
Guataliches uualtent, [4] — Beati qui eſuriunt.
thie thurſt io hungar thultent.
Thie io thes rehtes gingent, [5]
ioh thara zua [5] githingent.
Sie uuerdent [6] ettesuuanne,
mit [7] ſeto es filu folle.
Thaz guates ſie ginuagon
eigun unz in euuon
Salig thie armherze, — Beati miſericordes.
ioh thie [8] armun uuihti ſmerze.
Then muat zi thiu gigange
thaz iro leid ſie irbarme.
Si quement ſcioro ana not,
thar man in ginadot.
Thar man giheilit iro muat,
ioh filu liebes giduat.
Ju iſt ſalida gimeinit, — Beati mundi corde.
in thiu ir herza reinaz eigit.
Ir ſculut mit ſulichen ougon
ſelbon Druhtin [9] anſcouuon.
Ir ſculut io thes gigahen,
mit ſulichu iuih nahen;
Mit reinidon [10] giuuagen
zi Druhtine iuih fuagen.
Thie friduſame ouh ſalig, — Beati pacifici.
thie in herzen ni eigen niheinaz [11] uuig.
Mit thiu ſie thaz giuueizent,
ſie Gottes kind heizent.
Got gibit in zi lonon
thenſelbon namon ſconon.
Joh duit in thaz gimuati,
mit thes namon guati
Salig thie in noti — Beati qui perſecutionem.
thultent arabeiti.
Then man [12] b'iro guati,
duit ofto uuidarmuati.
Sie uuerdent filu riche,
in themo hohen himilriche.

Qui hic poſſeſſionem acquirit,
is nunquam morietur.
III. Beati ſunt in Benedictione,
qui lugentis animi.
Nam eis tollit dolorem
ſolatium multifarium.
Atque exhilarat eis animum
valde multum varium bonum.
Extinguit eis dolorem
& lugens cor.
IV. Benedictione fruuntur,
qui ſitim & famem tolerant.
Qui ſecundum juſtitiam ambulant,
atque ad eam invitant (prædicando.)
Erunt aliquando
ſatietatis multum pleni.
Ut boni ſatis.
habeant uſque in ævum.
V. Beati miſericordes
& qui pauperibus condolent.
Quibus animus ad hoc procedit,
ut eorum calamitas ipſos miſericordia afficiat.
Ipſi venient commode ſine difficultate
ubi gratiam invenient.
Ubi ſanabitur eorum animus
& multum amabile eis fiet.
VI. Vobis eſt Beatitudo deſignata,
quorum cor munditiem habet.
Vos debetis talibus oculis
ipſum Dominum videre.
Debetis eo pervenire,
cum talibus vos approximare:
Puris meditationibus
ad Dominum vos jungere.
VII. Pacifici etiam beati.
qui in corde non habent ne unicum bellum.
Eo ipſo deſignant
quod DEI filii vocantur.
DEUS dat eis pro mercede
hoc nomen pulchrum.
Atque facit eis hanc gratiam
hujus nominis bono.
VIII. Beati qui ſollicite
tolerant perſecutionem.
Quibus pro ipſorum beneficiis
Fiunt ſæpe moleſtiæ.
Hi erunt multum divites
in alto cœlorum regno

In — *Dum*

2) Verſ. 15. mallem reddere: *Qui hic hanc habitationem ambit.* Scherz.

3) Verſ. 16. *u'irſtirbit*, quod Flacius habet, Lectio corrupta, pro: *iamer n'irſtirbit*, ſemper non morietur. i. e. nunquam. Cæterum transpoſiti hic cernuntur verſus de mitibus & lugentibus. *Schilter.*

4) Verſ. 25. Margini poſt verbum eſuriunt addit Cod. Vind. *& ſitiunt juſtitiam.*

5) Verſ. 28. *githingent* rectius exponitur per: *tendunt.* conf. notam ad I, 16, 38. *Scherz.*

6) Verſ. 29. uterque Cod. *ethes uuanne.*

7) Verſ. 30. Cod. Vind. *ſeti.*

8) Verſ. 34. Cod. Vind. *armu.*

9) Verſ. 44. pro: *anſcouuon* Cod. Cæſ. habet tantum: *ſcouuon.*

10) Verſ. 47. lege: *giuuagen* pro: *ginuagen.* Vid. infra V, 9, 110. *Schilter.* Remedium hic verſus non poſtulabat; *mit reinidon ginuagon*, eſt cum puritatibus abundantibus i. e. cum caſtitate multa; ita infra V, 23, 563. dicitur: *mit ſuazin ginuagon*, cum dulcedine abundanti. Sane uterque Cod. habet: *ginuagon.* Nec remedium quadrat; nam *reinidon* eſt ſubſtantivum. *Scherz.*

11) Verſ. 50. mallem cum Fr. Junio in Notis ad Willer. p. 119. vertere: *nullam contentionem:* pro: *eigen* uterque Cod. rectiſſime legit: *eigun.* Scherz.

12) Verſ. 59. Cod. Vind. *bi iro.* Verſus autem hic melius ita exprimitur: *Quibus propter ipſorum probitatem.* Scherz.

Digitized by Google

In thiu ſie iz io gilicho
firdragen frauualicho.
Ni duet iu iz ouh zi ruachon — Beati eſtis cuth maledixerint. 65.
Oba iu thie liuti fluachon.
Ju quimit ſalida thiu mer,
thaz ſie ſo ahtent iuer.
Thanne ſe zellent thuruh mih
al ubil anan iuih. 70.
Thaz ni hiluh iuih,
thaz liegent [13] ſe al thuruh mih.
[14] Blidet iuih muates — Gaudete & exultate.
ioh harto freuuet iuih thes;
Ju iſt in himile thuruh thaz 75.
Mihil lon garauuaz.
Iro anon ouh ſo datun — Sic enim perſecuti ſunt prophetas.
thero [15] foraſagono ahtun.
Bithiu ni [16] laget iu iz in uuar,
Uueſan harto filu ſuar. 80.

Dum illud aquanimiter
tolerant læti.
Nec faciat vobis ſollicitudinem
ſi vobis homines maledixerint.
Vobis veniet beatitudo eo magis,
quod adeo perſequuntur vos.
Namque dicunt propter me
omne malum adverſus vos.
Hæc non celo vos
Mentiuntur id omne propter me.
Gaudete animitus
& valde exultate ideo;
Vobis eſt in cœlo propterea
copioſa merces parata.
Iſtorum Majores etiam ſic fecerunt
Prophetarum perſecutores.
Idcirco ne ſinatis vobis id profecto
eſſe valde multum grave.

Vos eſtis ſal Terræ & Lux Mundi, Matth. 5.

CAP. XVII.

IR birut mihil uuerda
Salz therera erda.
Jueraz [1] girati
ſcal ſalzan uuorolt dati,
Thaz ſie mit then uuunton 5.
nirfulen in then ſunton,
Noh mit themo meine,
ni uuerden [2] zi az eine.
[3] Ir ſie, ſo ih iuih heize,
giduet mir filu ſuaze. 10.
Joh io mir in muate
ſie liubet zi guate.
Oba iz zi thiu uuirdit, — Quod ſi ſal evanuerit.
thaz thaz ſalz firuuirdit,
Uuer findit untar manne 15.
mit uuiu man giſalze iz thanne.
Ziu [4] nihtu iz ſid ni [5] hilphit,
ni ſi thaz man iz firuuirphit.
Zi thiu iſt iz thoh gimuati,
the'iz dreten thar [6] thiu liuti. 20.
Ir birut ouh ubar thaz — Vos eſtis lux mundi.
ein lioht ſcinentaz
In theſemo erdringe,
thaz uuorolt [7] irriuige.

VOs eſtis digniſſimum
ſal terræ.
Veſtra ſuaſio
debet condire mundi facta,
Ut (homines) vulneribus
ne putreſcant in peccatis.
Neque cum malo
redigantur ad cadaver.
(Si) vos ſitis ſicut vos vocavi
facitis mihi valde gratum.
Atque (ſi) mihi ad placitum
eos diligitis ad bonum.
Si ad id pervenerit,
ut ſal evanuerit,
Quis inveniet inter homines,
quocum condiatur deinceps.
Ad nihil id poſtea juvat,
niſi ut projiciatur.
Ad hoc eſt tamen commodum,
ut conculcent homines.
Vos eſtis etiam præterea
lux ſplendens,
In hoc terræ orbe
quæ mundum illuminet.

Niſt — *Non*

13) Verſ. 72. Cod. Cæſ. *ſie.*
14) Verſ. 73. idem Cod. *blithet.*
15) Verſ. 78. Cod. Vat. *faraſagano*, ſed male, ut Roſtgaardius recte obſervat. Hunc verſum ita reddes: *Prophetas perſequebantur. Ahtun* eſt verbum non nomen. *Scherz.*
16) Verſ. 79. *laget* nihili eſt: lege: *lazet.* Schilter. recte. Conjecturam ejus firmat uterque Codex. *Scherz.*

Ad CAP. XVII.

1) Verſ. 3. *girati* rectius exprimitur per: *Auxilium*, miniſterium. *Scherz.*
2) Verſ. 8. *zi azeine* verto: *ad cadaver tantummodo*, i. e. ad nihil aliud, quam cadaver. *Ein* pro: *tantummodo*, etiam occurrit alibi. Vid. infr. III, 20, 177. *Scherz.*
3) Verſ. 9. & tres ſeqq. ſic transferendi videntur:
Vos eos, ceu vobis injungo,
Redditis mihi admodum gratos
Atque mihi ad placitum
Eos facitis acceptos ad bonum i. e. ad utilitatem ipſorum.
Liuben ſignificat *acceptum reddere*, vid. Notam ad II, 14, 106. *Scherz.*
4) Verſ. 17. *uuihtu* legendum ex utroque Cod.
5) Eod. ℣. Cod. Vind. *hilfit.*
6) Verſ. 20. Uterque Cod. *thie.*
7) Verſ. 24. *irriuige.* Nec Rhythmus convenit, nec verba. Legendum videtur: *n' irriginge*, ut ſupra hoc lib. c. I. ℣. 84. Freherus: *thaz uuorolt irri ni ge.* Lego ſimpliciter: *irrine*, illuminet. *Schilter.* Lectionem Freherianam Schilterianæ præferendam eſſe uterque Codex docet. Unde verſus hic ita eſt reddendus: *Ne mundus in via aberret:* daſs die uuelt nicht irr gehe. *Scherz.*

8) Verſ.

Digitized by Google

Niſt burg thaz ſih giberge,
Thiu ſtentit ufan berge,
[9] In hohemo nolle,
[10] thoh s'iz gerno uuolle.
Ni brennit man ouh thuruh thaz
giuuiſſo ſinaz [11] liohtfaz,
Thaz er iz biuuelze,
mit muttu biſturze.
Suntar thes gihelfe,
thaz er iz irheffe,
Ufan hohaz [12] kerziſtal,
thaz iz liuhte ubaral
Sama ni mag iz uuerdan,
thaz ir ſit giborgan
Ofan uueſet [13] thrato
iues ſelbes dato.
Ni liuhte lioht iuer,
man iuih lobon thes thiu mer.
Odo man [14] thiu mehti
Zellen iu zi krefti:
Suntar thie ſiu ſcouuon,
ſih fora Gote frouuon.
Joh Gote thero uuerko
mannilih githanko.

[8] Sic luceat lux veſtra.

Non eſt caſtrum, quod ſe abſcondat,
quod ſtat in monte,
In ſummo vertice,
etſi libenter vellet.
Non accenditur etiam ideo
certe lucerna,
Ut ea operiatur,
modio obtegatur.
Sed eo intenditur,
ut exaltetur,
In altum candelabrum,
ut luceat indiquaque.
Pariter non poteſt fieri,
ut vos ſitis abſconditi
Aperti eſtote valde
veſtris operibus.
Non luceat lux veſtra
(ut) homines vos laudent eo magis.
Aut (ut) hanc virtutem
referant veſtras ad vires.
Sed (ut) qui eam vident,
Coram DEO lætentur
Et DEUM (propter) hæc opera
quilibet glorificet.

Nolite putare, quia veni ſolvere. Matth. 5.

Cap. XVIII.

Ni uuanet thaz gizami,
[1] thaz ih zi thiu quami,
Ih iuih in thiu rachi
then uuizzod [2] firbrachti,
Odo, ſo ih nu redino,
[3] theheinan thero foraſagono.
Suntar ih mit thulti
ſiu bediu uuola irfulti.
Giuuiſſo ih ſagen iu in ala uuar,
thaz ni hiluh iuih ſar.
Ni eigut ir merun guati,
thanne thiz heroti,
[5] Ni gifahit iuih io thaz heil,
thaz eigit himilriches deil.
Zi themo ſconon [6] lanto,
io iuer fuaz giuuente.
[7] Uuizzut ir thie redina,
thio buah thie ſagent thanana.

[4] Niſi abundaverit juſtitia veſtra.

Ne putetis quaſi deceat,
quod ego ad hoc venerim,
Ut vobis hac occaſione
Legem tollam (ſolvam)
Aut, quod vobis inculco,
quenquam Prophetarum.
Verum (ut) in Patientia
ambo bene (perfecte) impleam.
Amen dico vobis per omne verum,
quod non celo vobis:
Niſi habueritis plus bonitatis
quam hæc Dominatio (Phariſæorum.)
Non capietis vos ſalutem,
quæ habet regni cœleſtis partem.
Ad iſtam pulchram regionem
(ut) veſter pes vertat.
Scitis ſermones,
Biblia quos dicunt deſuper

Uuio

Quomo-

8) Verſ. 25. Margo utriusque Cod. habet: *Non poteſt Civitas abſcondi.*
9) Verſ. 27. verte: *in alto colle.* vid. Not. ad I, 23, 46.
10) Verſ. 28. *Freherus: Th' ob, etiamſi.* Schilter. Non opus eſt hac Freheri correctione, quam neuter Codicum habet. *Thoh* ipſum jam denotat; *Licet, etiamſi.* Scherz.
11) Verſ. 30. Sic & Anglo-Sax. hic: *Leohtfät under cyfe ſettath.* Schilter.
12) Verſ. 35. Gothica Verſio hîc: *lukarna ſtattin.* Anglo-Saxo: *ofer candelſtæf.* Schilter.
13) Verſ. 39. *drato.* Cod. Vind.
14) Verſ. 43. *thio.* Cod. Vind.

Ad Cap. XVIII.

1) Verſ. 2. mallem ita redditum: *Ut ego ad hoc, ideo venirem.* Scherz.
2) Verſ. 4. Cod. uterque: *firbrachi.*
3) Verſ. 6. Cod. Vind. *thehein.*
4) Verſ. 11. in margine poſt: *veſtra*, legitur in Cod. Vind. *quam ſcribarum & Phariſæorum.*
5) Mallem reddere ℣. 13. & ſeq.

Non accipietis hanc ſalutem, ſeu felicitatem, *Ut habeatis regni cœlorum partem* i. e. ut gaudii cœleſtis participes reddamini. *Scherz.*

6) Verſ. 15. legendum: *lante* quod & habet Codex Cæſar.
7) Verſ. 17. *uuizut* Cod. Vind. qui etiam eod. ℣. habet *thia.*

8) Verſ.

Digitized by Google

Uuio ther uuizzod thuruh not
alten liutin gibot:
Sie quedent: er giuuuagi, Dictum eſt, non occides.
thaz man man ni sluagi.
Quit, Got ſih belge [8] thrato,
ſulichero dato.
Ih [9] zellu afur thanana, Ego autem dico vobis.
Mines ſelbes redina,
Selbon ban minan,
then ih heizu afur ſcriban:
Thaz mannilih giborge,
ſih [10] zia manne ni belge.
Joh ouh thaz bimide,
er [11] inan nihein ni [12] nide.
Thaz ſelba uuerk uueltit,
er ienaz baz giheltit,
Mit gihaltniſſu [13] giuueizat,
thaz uuizod inan heizit.
Oba thu thes biginnes, Si offers munus tuum.
thaz thu geba bringes:
Gifti gimuate,
zi [14] themo Gotes biete,
Yrhugis thar tho heines man,
ther thir ſi irbolgan,
Thoh iz ſo luzil uuari,
in muat thir er ni guami:
Ni biut iz furdir thara mer,
far, biſuani thih er.
Iz iſt er, ih ſagen [15] thaz
Gote filu leidaz.

Quomodo lex ſollicite
Majoribus præcepit:
Dicunt (Biblia) Attendatur,
ut homo hominem ne occidat.
Dicit (Lex quod) DEVS iraſcatur valde
talibus factis.
Ego refero vero dehinc
mea propria verba:
Mei ipſius Edictum,
quod jubeo adſcribi:
Ut quilibet caveat,
cuiquam homini ne iraſcatur.
Sed & hoc evitet,
ut ipſorum cuiquam ne invideat.
Id ſi fuerit factum, efficit,
(ut) prius melius obſervet,
(Et) cum obſervatione intelligat,
quod lex ipſum jubet.
Quoties tu intendis
ut munus offeras
Donum gratum
ad DEI altare,
(Si) recordaris tunc ibi hominis
qui tibi ſit iratus,
Etſi tam minimum eſſet,
(ut) in mentem tibi prius non venerit,
Ne feras (offeras) id porro tunc amplius,
vade, reconcilia te prius.
(Si) iſtud (munus) ſit prius, dico hoc,
(eſt) DEO multum abominabile.

8) Verſ. 23. Cod. Vind. *drato,*
9) Verſ. 25. *zellu.* Cod. Vind. quod reddendum: *Dico vobis.* Scherz.
10) Verſ. 30. ex utroque Cod. legendum eſt: *zi idmanne*, quod eſt: *zu jemand, gegen jemand.* Scherz.
11) Verſ. 32. pro *inan* pone: *man* ex utroque Codice.
12) Verſ. 32. *Nide*, invidia, hîc complectitur utrumque & *Raca*, & *Fatue.* Gothus retinet vocem *Raka.* Sed Angloſaxo reddit: *Thu abordena.* Tatiani Harmonia exponit: *Itale*, h. e. vane. Ælfricus. c. V. *Racha geſuuutelath, ebilignyſſe.* i. e. Racha exprimit indignationem, puta verbo aliquo, quum indignatio etiam ſit interna. Injuriæ autem verbalis gradus ſunt duo hîc: quædam declarationem admittunt, quum ſit ἐκ τῶν μέσων, ut *vane.* Quædam per ſe ſunt injurioſa, ut Fatue, Gotho hîc: *dyala.* Saxoni: *Thu ſtunta.* Ælfricus ſecutus Auguſtin. qui lib. I. Comm. hîc ait, ſe à Judæo quodam accepiſſe, *Raca* Hebræis Interjectionis inſtar eſſe, eâque voce nihil certi, ſed tantum animi indignationem ſignificari. Chryſoſtomus in h. l. Homil. II. Syriaca lingua denotare Raca *Es tu;* ut irati ſubinde, quæ commotus animus convitia ſuggerit, premere ſolent; ita tamen ut ſono aliquo indignantis animi, paratos ſe ad convitiandum prodant. Baſilius M. Cæſareæ Cappadocum Epiſc. ait, hoc verbum ſuæ regionis populo peculiare eſſe, levioris convitii gratia, adverſus familiariores uſurpatum. Flacius *in Clav. h. voc.* refert, Admonitum ſe ab Em. Tremellio fuiſſe, in Talmud ſæpe legi ריקא pro quo Syri dicant, ריקא, & ſignificare hominem cerebro vacuum. Græce fortaſſis κενὸν recte voces. Nam ריק unde illud deductum eſt, ſignificat, vacuum & inane. Utrumque dixi voce *Niden* Otfridum complecti. *Neith*, Gothis invidia, rancor & non male comparat Fr. Jun. cum Gr. ὄνειδος, probrum, quod invidi gaudeant opprobria jacere in eos quibus invident. Exemplum habes infra lib. 3. c. 18. ℣. 51. ſqq. Schilter.
13) Verſ. 35. legendum ex utroque Cod. *giuuéizit.*
14) Verſ. 40. Cod. Vind. *demo.*
15) Verſ. 47. poſt vocem: *ſagen* uterque Codex habet: *thir.* Verſus autem hic cum ſeq. ita eſt transferendus:

Eſt illud (donum) *dico tibi hoc.*
Deo admodum ingratum. Scherz.

Digitized by Google

Qui viderit Mulierem. Et non jurare, & diligere inimicos.
Matth. 5.

Cap. XIX.

Zalt er ouh tho thuruh not
uuio ther uuizzod gibot,
[1] Giuuiſſo thar gifuaro,
thaz man nihein ni huoro.
Ih quad afur ſagen iu:
ther uuib biſcouuot zi thiu,
Thaz ſar in themo friſte
zi thiu 'nan es giluſte,
Er huorot ſia giuuaro
in herzen [2] io ſar ſuaro,
Mit unreinemo muate,
[3] nirgeet imo iz zi guate,
[4] Thaz man ſih ni firſuerit,
thaz uuan ih uuizzod uuerit.
Minu uuort thiu uuerrent Non jurare.
thaz ir ſar ni ſuerent
[5] Thaz iſt giuuara mera,
thaz ſagen ih iu in uuara.
Man baz in ſo [6] ziuuartent,
ioh ſih baz gihaltent.
Ther [7] uuizzod gibiutit grazzo, [8]
man ſinan fiant hazzo: Deut. XXIII, 6.
Joh iagilicher manno, Odies inimicum.
ſinan friunt minno.
Uuio ih iu hiar gibiete, Ego autem dico vobis.
thaz horet io [9] zi guate
Ih iuih nu ni hilu thaz,
[10] harto ſizit iu iz baz.
Juan [11] fiand minnot,
ſo gibiutit Druhtin Got.
Minnot io thie grazzo,
ſo uuer ſo ſo iuih hazzo.
Betot gerno io bi thie,
ſo uuer ſo iu ubilo gidue.
Thaz ir Got io thuruh not,
in theſen datin bilidot.
Sit io in datin filu lind,
Thaz ihr uueſet Gotes kind.
Si Druhtin iu zi bilide,
ther buit ufan himile.

Er

Retulit etiam ſollicite
quomodo lex juberet,
Equidem ibi dictum,
ut ne quis adulteret.
Ego inquam vero, dico vobis:
qui mulierem adſpicit ad hoc,
Ut ſtatim in eo momento
eam concupiſcat,
Adulterat eam vere
in corde pergraviter,
Impuro animo,
nec cedit ei in bonum.
Ne quis pejeret,
id opinor Lex prohibet.
Mea verba prohibent,
ut vos omnino non juretis.
Hoc eſt profecto plus,
id dico vobis vere.
Hominibus melius eam (legem) ſic cuſtodire,
Et ſe melius continere.
Lex præcipit vehementer
(ut) quis ſuum hoſtem odiat.
Et quilibet
ſuum amicum diligat.
Quomodo ego vobis hic præcipio,
id audite ſtudioſe:
Ego vos jam non celo hoc,
valde ſedeat vobis id melius:
Veſtrum inimicum amate,
ſic præcipit Dominus DEUS.
Diligite utique eos valde,
quicunque vos odiunt.
Orate libenter pro eis,
Quicunque vobis malum faciunt
Ut DEUM ſtudioſe
in his operibus imitemini.
Eſtote in operibus multum lenes
ut ſitis DEI filii.
Sit Dominus vobis ad exemplum
qui habitat in cœlis.

Is

Ad Cap. XIX.

1) Verſ. 3. conjungendus eſt ſecundo & uterque ita reddendus:
Quomodo ſeu quod *Lex juberet.*
Certe tunc convenienter &c. Scherz.

2) Verſ. 10. Cod. Vind. legit: *iu.*

3) Verſ. 12. *nirgeit.* Cod. Vind.

4) Verſ. 13. Freherus:
Thaz man ſie nit firſuuerie (pejeret:)
thaz uuan ih uuizzod uuerie.
Schilter. Concordat omnino Codex uterque *Scherz.*

5) Verſ. 17. mallem ita redditum: *Hoc eſt obſervatio* (legis) *major. giuuar* pro *obſervatione* ſæpe ſumitur: conf. ſupra I, 2, 15. & hodie adhuc dicimus: ich nahm geuuahr, obſervabam. *Scherz.*

6) Verſ. 19. pro: *ziuuartent* uterque Codex habet: *giuuartent*, quæ vox ſupra II, 5, 6. occurrebat & *cuſtodire* ſignificat. Verſum autem hunc & ſeq. aptius ita transtuleris:
Homines melius illam (Legem:) *ita cuſtodiunt,*
& ſe rectius gerunt. Scherz.

7) Verſ. 21. Cod. Vind. *uuizod.*

8) In margine ejusdem verſus: Cod. Vind. habet: *Odies inimicum tuum.*

9) Verſ. 25. *zi guate* rectius vertitur: *ad bonum ad commodum:* euch zu gut. *Scherz.*

10.) Verſ. 28. aptius redditur: *Valde convenit id vobis melius:* de voce: *ſizit* vid. ſupra Notam ad I, 8, 23. *Scherz.*

11) Verſ. 29. Cod. Vind. *fiant.*

Digitized by Google

Er lazit ſunnun ſina [12] Qui ſolem ſuum
ſcinan filu þlida
Joh regana giliche
allemo erdriche.
[13] Giuuiſſo thaz ni hiluh thih
[14] thoh ſint thie liuti miſſilih,
Fehemo muate,
ubile io guate.
Oba iu thio minna ſint nu heiz, Si enim diligitis eos.
zi then ir birut filu zeiz.
[15] Zui ſcal [16] in lon ſin thanana guat,
thaz ouh [17] heithines thuat.
Thaz fullent ouh filu fram
ſelb thie ſuntigun man.
Sie lazent in io then in muat,
ſo uuer ſo in liobes filu duat.

Is ſinit ſolem ſuum
ſplendere multum lete,
Et pluere pariter
omni terræ.
Equidem hoc non celo te,
ſed tamen homines ſunt varii,
Variabili animo,
malo bonove.
Si vobis amores ſunt jam ardentes
erga hos, quibus eſtis multum cari.
Quomodo poteſt iis merces eſſe inde bona.
quod etiam gentiles faciunt.
Hoc implent etiam ſtudioſe,
ipſi peccaninoſi homines.
Sinunt ſibi hunc in animum,
quicunque iis cari multum facit.

Attendite ne [1] Juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Matth. 6.

CAP. XX.

OBa thu armen uuihtin
[2] dueſt droſt mit eregrehtin,
Joh thir uuolles ana ruam,
[3] Eelemoſyna giduan:
Odo [4] uuerke [5] guatu,
ioh [6] Druhtinez gimuatu
[7] Uulles io mit uuillen,
fora Gote irfullen.
Dua, ſo ih thir zellu,
thin ſelbun thing ellu
[8] Giborganero uuerko,
thaz thir es Got githanko.
Ni [9] thuaſt thu, ſo ih ſagen thir ein,
lon ni [10] habeſt thu es nihein.
Ouh [11] fora Gote ana uuank,
ſo ni quimit thir es thank
Oba thu in reht redina
thir uuirkes Elemoſyna, Cum facis elemoſynam.
Thir [12] zelluh ein gizami,
ni dua [13] iz zi lutmari.

SI tu pauperibus hominibus
facis ſolatium per juſtitiam,
Et tibi vis ſine jactantia
Eleemoſynas facere:
Aut opera bona,
& Domino accepta,
Velis certe libere:
coram Deo implere,
Fac: ut tibi dicam,
hæc omnia,
Occultis operibus
ut tibi DEUS retribuat.
Niſi feceris, ut dico tibi ſemel,
mercedem non habebis ullam.
Atque coram DEO ſine dubio
nequaquam veniet tibi retributio.
Sic (igitur) tu vero modo
tibi facies Eleemoſynam,
Dicam tibi quid deceat,
ne facias id in publico.

Lichi- Hypo-

12) Verſ. 41. Cod. Vind. in margine habet: *Qui ſolem ſuum oriri facit.*
13) Verſ. 45. Parentheſi eſt includendus; & ita reddendus: *Certe hoc non te celo.* Scherz.
14) Verſ. 46. & duos ſeqq. ſic transfer:
Licet homines (omnes ſc.) *non ſint ejusdem generis.*
(Sed) vario animo
mali & boni. Scherz.
15) Verſ. 51. lege ex Cod. Vind. *ziu.* Vaticanus quidem habet: *Liu;* ſed ex lapſu deſcribentis.
16) Eod. ✝. pro: *in*, lege ex utroque Cod. *iu.* Unde hic verſus ita eſt exprimendus: *Quare debet vobis merces eſſe inde bona.* Scherz.
17) Verſ. 52. uterque Cod. *heithiner*, Gentilis. *Scherz.*

Ad CAP. XX.

1) Ita latina Verſio i. e. *Eleemoſynam.* Et Saxo Anglicana *Eouure ribtuuiſneſſe.* Gothica: *Armaion*, textum Græcum ſequens. *Schilter.*
2) Verſum ſecundum rectius ita explica, *facies*, ſeu facere vis aliquid ad *ſolamen cum decore. Eregrehti* non ſignificat *Juſtitiam*, ſed *Majeſtatem, decorem.* vid. I, 4, 33. & III, 14, 227. *Scherz.*
3) Verſ. 4. Cod. Vind. *Elemoſyna.*
4) Verſ. 5. *uuerk.* Cod. Vind.
5) Eod. ✝. Cod. Vat. habet *guatiu*, ut in ſeq. verſu: *gimuatiu.* Aſt Vind. conſentit Flacio.
6) Verſ. 6. Cod. Vind. exhibet: *Druhtine.*
7) Verſ. 7. lege ex utroque MSC. *uuölles.*
8) Verſ. 11. lege unica voce: *giborganero.* Schilter. Codex uterque ſiſtit: *giborgenero.*
9) Verſ. 13. Cod. Vind. *duas.* Mallem autem hunc verſum reddere ita: *Niſi facias uti dico tibi, ſolus* i. e. remotis arbitris, clam. *Scherz.*
10) Verſ. 14. Cod. Vind. & Vat. *habes.*
11) Verſ. 15. lege ex Cod. Cæſar, *fona Gote*, a Deo. *Scherz.*
12) Verſ. 19. *zellu ih.* Cod. Vind.
13) Verſ. 20. *zi lutmari*, eſt, *ad famam*, ſc. acquirendam. vid. ſupra.

14) Verſ.

Digitized by Google

Lichicera in uuara
thie duent ſie lutmara,
Offono untar manne,
thaz ſie ſe lobon thanne.
Si eigun, uuizit ir thaz.
thar thaz lon allaz.
Ih ſagen iu in alla uuar,
ni uuirdit in es mera.

Hypocritæ profecto
faciunt hæc in propatulo,
Publice inter homines,
ut ſe laudent propterea.
Habent iſti, ſciatis hoc,
mercedem inde omnem.
Dico vobis per omne verum,
nil ſit eis amplius.

Quomodo ſit orandum, & de Oratione Dominica.
Matth. 6.

CAP. XXI.

OBa thu ouh biginnes,
thaz thu zi [1] Got thinges,
Inti thu githenkes,
thaz thin gibet uuirkes.
Thaz ſi in herzen thanne
thaz thir es uuiht [2] n'int falle,
Gidougno in themo muate,
[3] thaz thir iz irge zi guate.
In herzen ſi iz ſcono,
thaz [4] iues Got gilono.
Si ther [5] githang iu feſti
Innan theru bruſti,
Thaz io bi themo meine,
Thaz muat ſi faſto heime.
Then [6] hugu in then githankon
ni lazet uuergin uuankon.
Ni lazet faran iu thaz muat,
ſo then driagarin duat.
Umbikerit ſih thaz muat,
ſelb ſono [7] then haz duat.
Thaz duent ſe allaz zithiu,
ther liut [8] ſe lobo thar bithiu.
Joh ſi ſe eren thuruh thaz,
bithiu n'iſt es uuiht in thiu baz.
Uueiſt thu uue'ih thir redinon?
[9] ſelba lob the'iſt thaz lon.
Giuuiſſo uuiziſt thu thaz,
in thiu giſteit iz allaz.
Thanne ir betot, uuizit thaz,
duet iz kurzlihaz.

Orantes autem nolite multum loqui.

CUm etiam aggredieris,
ut ad DEUM ſperes,
Atque cogitas,
ut tua oratio efficax ſit,
Hoc ſit in corde tunc,
ut ne quid tibi excidat,
Occulte in animo,
ut tibi cedat in bonum.
In corde ſit hoc pulchre
ut vobis DEUS perſolvat.
Sit cogitatio vobis fixa
intra pectus,
Ut propter malitiam (naturæ)
Mens ſit firme domi. (ſecum habitet)
Curam (ſollicitudinem) in cogitationibus
ne ſinite forte vacillare.
Ne ſinite vagari vobis animum,
quod hypocritis contingit.
(Si) avertit ſe animus,
(tunc) eis odium excitat.
(Atque) id faciunt omne ad hoc,
(ut) populus eos laudet propterea.
Atque (ut) eos honorent ob hoc,
Ideoque non eſt, quicquam eis eo melius.
Noſti quid tibi dixi?
Iſta laus eſt ipſa merces.
Certe ſcias hoc,
in iſta conſtat ea tota.
Cum vos oratis, (ſciatis hoc)
Facite id breviter.

Ni

Non

14) Verſ. 23. Cod. Vid. *ofono.*
15) Verſ. 27. lege ex utroque MSC. *in ala uuara.*

Ad CAP. XXI.

1) Verſ. 2. Uterque Cod. *Gote.* Mallem hunc verſum ita fuiſſe redditum: *Ut ad Deum loquaris: thingen* ſignificat ſæpiſſime idem ac *loqui*: quod huc, cum de Oratione Dominica ſermo ſit, omnino quadrat. *Scherz.*
2) Verſ. 6. Cod. Vind. *ni intfalle.*
3) Verſ. 8. Cod. Vind. *théiz thir irge.*
4) Verſ. 10. *iues* habet Fr. Junius in Willer. pag. 18. pro vulgari: *ines.* Schilter. *iues* etiam habet Cod. uterque. Aptius verto: *Ut vos ob id Deus remuneretur.* Scherz.
5) Verſ. 11. *githanc*, Junius habet. *Schilter.* aſt Codd. exhibent *githang.* Scherz.
6) Verſ. 15. *then hugu*, hoc uti proprie ita aptiſſime redditur: *Mentem.* Scherz.
7) Verſ. 20. *ther bals* nullum parit ſenſum hæc Lectio. Videtur legendum *then baz*, odium Dei, quod incurrit hypocrita, orans ſine intentione. *Schilter.* Imo lectio Flaciana, quacum concordat uterque Codex, bonum parit ſenſum, quod jam agnovit Junius ad Willer. pag. 118. notandum autem hic pro: *ſelb ſono* ex MSC. noſtris legendum eſſe: *ſelb ſo'mo.* Qua Lectione admiſſa verſus hic cum tribus præcedentibus ita eſt transferendus:

Non ſinite vobis moveri animum,
Uti Hypocritis contingit:
Vertitur (Hypocritæ) *animus*
Sicut ipſi collum facit, ſeu vertitur.
Scherz.

8) Verſ. 22. Cod. Vind. habet: *ſie* & in fine: *bidiz.*
9) Verſ. 26. pro: *ſelba* uterque Codex habet: *thaz ſelba.*

Digitized by Google

Ni ruachit Druhtin harto
thero managfalton uuorto.
In herzen betet harto,
kurzero uuorto,
Joh lutero thare,
thaz iz Got [10] gibare.
[11] Thaz lon laz imo allaz,
thaz thez gibetes ſi thiu baz.
[12] Thaz thu in thera dati,
ni firliaſeſt thie arabeiti.
Ir ni thurfut bi thiu, Scit enim Pater veſter.
Got irkennit in iu,
Er ir imo iz zellet,
allaz thaz ir uuollet.
Ginada ſina gruazet,
ſo minu uuort iu iz [13] ſuazen;
Mines ſelbes lera,
ni tharf es uueſan mera.
So s'ih iuih ubaral
hiar nu leren ſcal.
Firfahent io gilicho,
thiu iz allaz garalicho.
„ Fater unſer guato, Pater noſter.
„ biſt Druhtin thu gimuato,
„ In himilon io hoher
„ Uuih ſi namo thiner
„ Biqueme vns thinaz richi, Adveniat regnum tuum.
thaz hoha himilrichi.
„ [14] Thara uuir zua io gingen,
„ ioh emmizigen thingen.
„ Si uuillo thin hiar [15] nidare, Fiat voluntas tua.
„ So s'er iſt ufan himile.
„ In erdu hilff vns hiare
„ ſo thu engilon duiſt nu thare.
„ thia dagalichun zuhti,
„ gib hiut vns mit ginuhti, Panem noſtrum.
„ Joh follon ouh, theiſt mera
„ thines ſelbes lera.
„ Sculd bilaz uns allen, Dimitte nobis.
„ ſo uuir ouh duan uuollen
„ Sunta thia uuir thenken,
„ ioh emmizigen uuirken.
„ Ni firlaze unſih thin uuara Ne nos inducas.
„ in thes uuidaruuerten fara.
„ Thaz uuir ni miſſi gangen,
„ thara ana ni gifallen.
„ Loſi unſih io thanana, Libera nos.
„ thaz uuir ſin thine thegana,
„ Joh mit ginadon thinen
„ then uueuuon io bimiden, Amen.

Non curat Dominus vehementer
multa verba.
In corde orate firme
brevibus verbis,
Atque puris deinde,
ut id DEUS conferat.
Mercedem finito ipſi omnem,
ut oratio ſit eo melior.
Ut (quoque) in hoc opere
non deſeras laborem.
Vos non egetis propterea (quoquam)
DEUS agnoſcit in vobis
Antequam ipſi id refertis,
Omne quod deſideratis.
Clementiam ipſius compellate,
ut mea verba vobis id edulcant,
Mea ipſius doctrina:
Non opus quid amplius.
Sicut vos per omnia
Hic jam docebo.
Percipite pariter
Hoc omne penitus: (perfecte)
Pater noſter bone,
es Dominus tu gratioſus
In cœlis altiſſimis
Sanctum ſit nomen tuum,
Adveniat nobis regnum tuum,
altum illud regnum cœlorum,
Ad id ut penetremus
idque aſſiduo frequentemus,
Sit voluntas tua hic inferius
ſicut ea eſt in cœlis.
In terra juva nos hîc
ſicut angelis facis jam illic
Quotidianum panem
da hodie nobis cum ſatietate.
Atque imple etiam, quod plus eſt,
tuo ipſius verbo.
Debitum dimitte nobis omnibus
quod nos quoque facere volumus.
Peccata quæ nos cogitamus,
& continuo operamur.
Ne derelinquat nos tuum tutamen,
in adverſarii tentamine.
Ut nos ne aberremus,
eoque ne cadamus.
Libera nos quoque abhinc,
ut nos ſimus tui famuli,
Et cum gratia tua.
Gehennam effugiamus.

Ob

Si

10) Verſ. 36. pro: *gibore* quod Flacius habet, lege ex Rhythmi ratione: *gibare*. ſic ſupra lib. I, c. 18, 3. *thiz uuas ſus gibari*. Hoc erat ſic oblatum, apertum. *Gibare*, offenbare, ἀποδείκειν σοι ἐν τῷ φανερῷ. Schilter. Cum *gibore* etiam uterque Codex habeat, & illa vox aptum admittat ſenſum, eandem præferendam arbitror. Rhythmi enim curam anxiam non ubique gerit Noſter. Verto itaque: *Ut Deus id exaudiat*. Scherz.

11) Verſ. 37. i. e. *Mercedem a nemine niſi ab ipſo* ſc. Deo, *expecta*. Scherz.

12) Verſ. 39. & 40. ſic reddo:
Ne in hoc facto, in orando
Perdas laborem; i. e. fruſtra labores.
vid. Staden in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 667. *firlieſen*, *firliuſan* pro: *perdere* occurrit III, 13. 66. & IV, 1, 6. apud Tatian. c. 44. §. 20. & paſſim. Scherz.

13) Verſ. 46. Cod. Vind. *ſuezent*.

14) Verſ. 59. & ſeq. mallem ita exprimi:
Ut eo ſemper eamus
& aſſidue tendamus. Scherz.

15) Verſ. 61. Terram cœlo præmittit Auctor. Sic & Anglo-Saxonica Britannica ſive Wallica & Hibernica verſio: Contra quam in textu Græco & Latino. *Schilter*.

16) Verſ.

Digitized by Google

Ob ir in muat [16] inlazet, Si dimiseritis hominibus.
thaz sunta ir io bilazet,
So dilont sino guati
thio iuo missidati
Ther thar afur so ni duat,
lazet queman [17] ni iz in muat,
Gizelit sint themo in drati
allo thio undati.

Si vos in mentem intromittitis
ut peccata vos quoque dimittatis.
Tunc delet Ejus Gratia
vestra crimina.
Qui vero ita non facit,
nec finit venire id in mentem:
Imputata sunt isti in rigore
omnia malefacta.

Nemo potest duobus Dominis servire, 1. Matth. 6.

CAP. XXII.

NI mag thaz man duan nihein,
thaz thiono hereren zuein;
Thaz er irfulle io follon
bedero uuillon.
Ni thurfut ir biginnan,
thaz ir ouh megit [2] bybringan.
Thaz ir Gote thionot,
ioh thoh thia [3] uuorolt minnot.
In muate si iu gifestit,
[4]
thaz muas ni si iu mera, [5]
Thes lichamen dati,
thanne sin giuuati.
Sehet these fogala, Respicite volatilia cœli.
thie hiar fliagent obana.
Zi akare sie ni gangent,
ioh ouh uuiht ni spinnent.
Thoh ni bristit in thes,
zi uuaru thoh ginuages,
[6] Ni sie sich ginerien,
ioh scono giuuerien.
Biginnet ana scouuon, Considerate lilia.
thio fronisgon bluomon,
Thar liuti after uuege gent,
thie in themo akare stent.
Salomon ther richo,
ni [7] uuata sih gilicho.
Thaz sagen ih iu in ala uuar,
so ein [8] bluomono thar.

NOn potest quisquam facere,
ut serviat dominis duobus
Ut impleat plene
amborum voluntatem.
Non licet vobis tentare,
ut (eo rem) redigatis,
Quo DEO serviatis,
& tamen & mundum ametis.
In animo sit vobis firmatum,
(ne sitis soliciti de victu & amictu)
Cibus ne sit vobis pluris (anima)
Corporis operationes
quam ejus indumenta.
Respicite hæc volatilia
quæ hic volitant superius.
Agrum non colunt,
nec quicquam nent.
Tamen non deficit eis aliquid,
revera quantum satis est,
Etsi se ipsi non sustentant,
nec pulchre procurent.
Aggredimini adspicere
illustres flores,
Qua bo mines hinc inde ambulant,
qui in agro stant.
Salomon illi dives
non vestivit se æqualiter.
Hoc dico vobis per omne verum,
sicut unus florum illorum.

Nu

Quod

16) Vers. 81. pro *inlazet* uterque Codex habet: *iu lazet.*
17) Vers. 86. pro: *ni* Cod. Vind. & Vat. ut & Flacius habent: *in.* Unde illum ita verte: *Simit venire jam* (subinde) *id in animum.* Scherz.

AD CAP. XXII.

1) Addit. Vind. Cod. *& non cogitandum in crastinum.*
2) Vers. 6. Freher. ex MSC. *bybringan.* Schilter. Ast Cod. uterque & Flacius: *bringan.*
3) Vers. 8. *uuorolt*, mundum, ita reddit Otfridus Mammona. Tatiani Harmonia: *uuerolt uuolun: Ni muget ir Gote thionon inti uuorolt uuolun.* Sic & Anglo-Sax. *Ne magon ge Gode theowian aad uuorold uuelan.* h. e. bona seculi. Gothus Luc. 16. 9. & 11. habet *Faihuthraihna, faihu, vih*, pecus, pecunia, *threihan* premere, affligere, *Fr. Jun. Gloss. Goth. voc. Mamm.* vel a *thraggan*, currere, Anglo-Saxonica, *Wodthraga*, furor, insania, ob insanum præcipitemque cursum divitias consectantium. *Idem ibid. voc. thraggan.* mihi *thraihn*, videtur compressum, onus, acervus, coacervatio, grex. *Schilter.*
4) Post ℣. 9. deficiunt hic duo versus, quod ratio rhythmica probat; quorum alter in fine respondet 15 *gifestit*, alter 16 *mera.* Sensum expressi tamen ex textu sacro. *Schilter* Quatuor hic versus deficiunt, quos ex MSS. Vind. & Vat. ita supplemus;

thaz muases iu ni bristit
Mit siorgon ouh ni rätet
mit uulu ir iuih uuätet
Fürira ist thiu séla,
thaz muas &c.

quod cibus vobis non deficiet;
Curis etiam non deliberate
quomodo vos vosmet vestietis.
Præstantior est anima,
cibus &c. *Scherz.*

5) Vers. 10. margo Cod. Vind. habet: *Anima plus est quam esca.*
6) Vers. 19. & sq. sic verto:

quin se nutriant
& pulcre sustentent. Scherz.

7) Vers. 26, Cod. Vind. *uuatta.*
8) Vers. 29. uterque Codex post: *ein* inserit: *thero:*

Nu er thaz ſo uuilit uuerren, Si autem fœnum agri.
thaz mithont ſcal irthorren,
Thie fogala ouh zi uuare,
thie iu ſint undiure.
9 Uuio harto mihiles mer
Suorget Druhtin iuer?
Thu'mo liabara biſt,
thanne al gifugiles thaz iſt.
Er giduit, thaz thu uueiſt,
thaz thu nakot ni geiſt.
Joh ouh gibit thir thia uuiſt,
thu hungiru n'irſtirbiſt.
Giduan ni mahtu in uuara,
thih minnoren noh 10 mera
11 Har nihein, hugu ouh thes,
thu iz alles uuio gifarauues.
Bi thiu laz thia ſuorga, theiſt es guat,
12 Themo thih ſulichan giduat.
13 Mit uuati er thih io uuerie,
ioh emmizigen nerie.
Er uueiz ana zuiual, Scit enim pater veſter.
thaz ir es bethurfut ubaral.
14 Ni mugut ouh firlazan,
n'ir ſculit ſulih niazan:
Suachet io mit mahti, Quærite primum Regnum Dei.
thes himilriches rihti.
Ju biquimit, ih ſagen iu thaz,
thaz andaraz allaz.
Niſt iuer nihein, thaz iſt uuar, 15
ſo harto ſulih dufar, Matth. 7, 9.
Thin kind thih bitte brotes,
thaz thu'mo ſteina bietes.
Ouh giborges thu thes,
bitit er thih fisges.
Ni biutiſt thia meina
natarun niheina.
Ni biutiſt ouh in uuara,
ſcorpion thia zala,
Harto borgeſt thu thes,
bitit er thih eies?
Nu ir birut thes giuuon,
ir fruma gebet kindon
Joh al thaz in lichet,
thaz ir ſe ni 16 biſiuchet.

Quod ſi id ita vult curare,
quod mox areſcet,
Aves quoque profecto,
quæ vobis ſunt minus pretioſæ:
Quam multo valde amplius
curet Dominus pro vobis?
Tu ipſi carior es,
quam omnia iſta volatilia ſunt.
Ipſe facit, ut tu ſcis,
quod nudus non ambules.
Imo etiam dat tibi cibum,
fame ne pereas.
Facere non potes profecto
te minuere, nec augere,
Folium nec unicum, conſidera & hoc,
tu id omne (flores) quomodo colorabis?
Quare relinque curam, id eſt bonum,
(ei) quem decet (&) eam gerit.
Amictu ipſe te defendet,
& perpetuo alet.
Ipſe novit ſine dubitatione
quod eis indigeatis ubique.
Haud debetis etiam negligere,
ſi vultis iis frui;
Quærite omnibus viribus
Regni cœlorum rectitudinem.
Vobis obvenient, dico vobis hoc,
cætera omnia.
Non eſt veſtrum quisquam, hoc verum eſt,
tam valde talis barbarus (brutus, unbold)
(ſi), filius tuus te petat panem,
ut ei lapidem porrigas.
Atque evitas hoc,
(ſi) petit te piſcem,
Non porrigis malum
ſerpentem aliquem.
Nec porrigis profecto
ſcorpionem noxium,
An valde declinas hoc,
(ſi) petit te ovum?
Nunc (quum) vos ſitis ad hoc conſueti,
(quod) bona detis liberis,
Atque omne, quod eis placet,
ut ne iis ægre, faciatis.

Uuio

Quam

9) Verſ. 33. Freherus: ita lege: *Uuio harto mihiles mer.* recte. pro quo Flacius: *nihiles.* Schilter. Uterque Codex Lectionem Freheri approbat. Idem verſus repetitur infra hoc capite n. 73. ubi ipſe Flacius exhibet: *mihiles.* Scherz.

10) Verſ. 42. *in era* Flacius habet, ſed vitioſa eſt ejus Lectio. *Mera*, mehren, ſtaturæ addere, ita & Freherus. *Schilter.* Recte Flacii *in era* mutatur in: *mera*, quod uterque Codex habet: ſed *mera* non eſt verbum, nec *augere* ſignificat, at eſt nomen adjectivum, & idem eſt ac: *Major*; uti *minnorem* denotat *minorem.* Gl. Keronis: *Mera*, Major. in Verſ. Tatiani c. 56. §. 7. *mera gisliz*, idem eſt ac, major ſciſſura: Redderem itaque ℣. 41. & ſeq. ita:

Facere non potes revera
te minorem nec majorem. Scherz.

11) Verſ. 43. *Har*, pilus, ſi ad verſum præcedentem eſt referendum. At in textu eſt *cubitus, ulna, menſura ſtaturæ.* Imo ad ſequentem refer. *Har* accipitur etiam de floribus & foliis, ſicut & hodieque dicuntur die *hari*, folia pinea. *Schilter.*

12) Verſ. 46. ita eſt reddendus: *Illi, qui te talem creavit:* Scherz.

13) Verſ. 47. & ſeq. mallem ita redditum:

Ut te amictu inſtruat
Et ſemper alat. Scherz.

14) Verſ. 51. Cod. Cæſareus ita exhibet: *Ni ir ſulih ſculit niazan.* Eundem & ſeq. ita eſſe exponendum arbitror:

Nec poteſtis etiam omittere,
Quin illo fruamini.

Mens eſt: Non carere poteſtis unquam iis, quæ ad ſuſtentationem corporis faciunt. Modo ceu ℣. 23. & ſeq. dicit: prius quæratis cœleſtia. *Scherz.*

15) Verſ. 57. Margo utriusque Cod. habet: *Quis ex vobis Patrem petet panem &c.*

16) Verſ. 72. lege ex utroque Cod. *biſuichet.* Quod eſt: *decipiatis.* in fraudem damnum ipſorum aliquid faciatis. Celeb. Roſtgaardius in Emendat. Otfridinis ad h. l. *biſuichet.* Sic Dani: *biſuigue, fallere, fruſtrari.* Schetz.

17) Verſ.

Digitized by Google

Uuio harto mihiles mer
gibit Druhtin iuer
Guat, ob irmo folget,
ioh inan bitten uuollet.
Bittet agaleizo,
ioh harto filu heizo.
Thaz ſagen ih iu in ala uuar;
17 thie fruma gibit er iu ſar.

Quam multo magis ea
dabit Dominus vobis,
Bonum, ſi vos ipſi obeditis,
& ipſum rogare velitis.
Petite indeſinenter,
Atque valde multum ardenter.
Hoc dico vobis per omne verum,
Bonum dat ipſe vobis utique.

Omnia, quæcunque vultis, ut faciant vobis homines &c. & Cavendum â falſis Prophetis. Matth. 7.

CAP. XXIII.

NU 1 ler ih iuih harto
kurzero uuorto,
Uuio ir giduet 2 follen
then Druhtines uuillon.
Ni dua, zellu ih thir ein,
uuidar 3 mano nihein
Uuiht in uuorolti alles,
ni ſo thu thir uuolles.
Mit thiu 4 thanne irfullet, Hæc enim Lex & prophetæ,
thaz foraſagon ſingent.
Joh uuirket io 5 gelicho,
then uuizzod follicho,
6 Uuartet iu io harto, 7
fon driagero uuorto
Fon foraſagon huggen,
thes ſculut ir io 8 gihuggen.
Sie ſint iu in 9 anaratin,
In ſcafinen giuuatin.
Thar buent inne in uuare
uuolua filu ſuare.
Ni 10 mugon ſi iu uuankon, à fructibus eorum cognoſcetis
ſehet 11 z'iro uuerkon:
Joh in ala thrati
ſcouuot iro dati.
Ni duit man untar mannon, 12
thaz trubon leſe ir thornon.
Ir 13 hiafon 14 figun thanne,
thoh man es biginne.

NUnc doceo vos valde
brevibus verbis
Quomodo faciatis plene (impleatis)
Domini voluntatem.
Ne facias, dico tibi ſemel,
contra hominem nec unum,
Quicquam in mundo omni,
quod tibi non velis.
Hoc ipſo certe adimpletis,
quod Prophetæ canunt.
Et operamini pariter
legem plenarie.
Attendite vos valde
a fraudulentis verbis.
A prophetis falſis,
hoc debetis utique cavere.
Hi ſunt vobis in perniciem
in ovinis veſtimentis.
Hic habitant intus revera
lupi multum graves.
Non poſſunt vos fugere (dubios facere)
videte ad eorum opera:
Atque omni ſtudio
adſpicite eorum facta.
Non ſit inter homines,
ut uvas legant de ſpinis.
De tribulis ficus,
etſi quis id tentet.

Ubil- *Mala*

17) Verſ. 80. Cod. Vind. & Vat. habet: *thia.* Mallem ℣. 80. exponere: *Commodum* (quod petis) *dabit tibi* (Deus) *mox.* Scherz.

AD CAP. XXIII.

1) Verſ. 1. Codex Cæſ. *leru ih.*
2) Verſ. 3. Cod. Cæſ. habet: *follon.*
3) Verſ. 6. uterque Cod. *manno.*
4) Verſ. 9. *thanne* non ſignificat: *certe.* Sed: *tunc.* Si nempe hoc facitis. *Scherz.*
5) Verſ. 11. lege: *gilicho* ex utroque Cod.
6) Verſ. 13. an legendum: *uuarnet iu.* Sic infra IV, 14,14. Et hic Saxonica-Anglorum verſio: *Warniath eow fram learum witegum.* Schilter. Nil muto, cum MSS. habeant *uuarten*, quod obſervare, *cuſtodire*, *cavere* ſignificat. *Scherz.*
7) Ad marginem ℣. 13. uterque Codex habet: *Attendite a falſis Prophetis.*
8) Verſ. 16. *gihuggen* melius redditur per: *recordari.*
9) Verſ. 17 *Anarati* eſt proditio, Unrath, ſed non ſatis commode hic. Videtur ita legendum: *ſie ſint iuih anatratin*, i. e. *Hi ſunt vobis incedentes.* In textu: *Qui veniunt ad vos.* Sed nihil muto: *ſie ſint iu in anaratin*, hi ſunt vobis, in perniciem. *Schilter.*
10) Verſ. 21. uterque Cod. *mugunt.*
11) Verſ. 22. Cod. Vind. *zi iro.*
12) Verſ. 25. Margo Cod. Vind. habet: *Num quid colligunt.* Aſt Vaticanus: *Num quid de ſpinis uuas.*
13) Verſ. 27. *Hiafon.* Gothica verſio: *af wigadeinom ſmakkans*, *wigadeino*, veprium genus vias obſidens atque obſtruens. *Wigs*, via. Fr. Jun. Gloſſar. Gothico Anglo-Saxonica: *Fic-appla of thyrncinnum.* Hodie nobis: Hiefen, hüfen, cynosbati baccæ; hagen- vel hainbutten. *Schilter.*
14. Verſ. 26. Cod. Vind. *figon.*

15) Verſ.

Digitized by Google

Ubilboum birit thaz,
thaz imo iſt io gislahtaz.
So duat ouh ther guato,
iz [15] limphit ſo gimuato.
Then ubilon ſie brennent, Arbor quæ non facit fructum.
iz man ouh alſo uuollent.
Then guaton afur ana uuan
lazent ſie mit fridu ſtan.
[16] In himil al ni gengit, Non omnis qui dicit mihi.
io iz Got ni hengit,
Iz uuirdit noh giuueizit,
thaz mih Druhtin heizit.
Giuuiſſo uuizit ana uuan,
thie [17] lazat man thar ingan.
Thie hiar giuuirkent follon
Mines fater uuillon.
Ih ſagen iu in ala uuar, [18]
klagont [19] manege ſih thar,
Mit ſeren managfalton,
ioh [20] leidlichon uuorton,
Quit [21] iagilih in thrati,
[22] thaz er zeichan dati,
In mines namen namati,
thaz ih thoh thes gihogeti.
Ih [23] zellu in thanne in gahun,
thaz ſie mir kund ni uuarun.
[24] The ih er ſie hal iu lango,
ni ruach ouh iro thingo.
Fare in ale thrati Diſcedite à me qui
ſo uuer ſo io ubil dati,
Fon mir in ala gahe,
ioh ſih mir ni nahe.

Mala arbor gignit id,
quod ſui eſt generis,
Sic facit & bona,
congruit ſpecioſe.
Malam comburunt,
id homines ſic volunt.
Bonam autem ſine dubio
ſinunt quiete ſtare.
In cœlum non omnis intrat,
idque DEUS non permittit,
(Nec) id venit in attentionem (conſiderationem) (non ſufficit) nec aſſecurat,
quod quis me Dominum appellat.
Certo ſciatis ſine hæſitatione,
hi ſinuntur iſthuc intrare,
Qui hic operantur plene (adimplent, vollbringen)
mei Patris voluntatem.
Ego dico vobis in omni vero,
querentur multi tunc.
Cum dolore multo,
& miſerabilibus verbis.
Dicet quilibet anxie,
quod ſigna fecerit.
In mei nominis invocatione,
ut ego iſtius meminerim.
Reſpondebo iis tunc repente
quod iſti mihi cognoti haud fuerint.
Quia ego antea fuerim celatus diu (non agnitus ab iis)
nec curo viciſſim eorum res.
Diſcedat omnimodo
quicunque malum fecit,
A me in omni velocitate,
& ſe mihi ne approximet.

Concluſio Libri Secundi.

CAP. XXIV.

THiz lerta Chriſtus in uuara,
ioh managfalto mera,
Ih ſagen thir zi uuare,
maht ſelbo iz leſan thare,
Sina manunga alla,
ioh lera filu folla.
Thrauua ouh filu ſuuara,
thaz ſagen ih thir in uuara.

HÆc docuit Chriſtus certe
Et multo plura,
Dico tibi revera,
poteris ipſe ea ibi legere,
Ejus adhortationes omnes,
& doctrinam multum plenam.
Comminationes quoque multum graves,
hoc dico tibi vere.

Ni — Non

15) Verſ. 32. *limpit.* Cod. Vind.
16) Verſ. 37. & ſeqq. ita reddo:
In cœlum omne non intrat
nec id (fieri) *Deus permittit.*
Id probatur (ſeu inquiritur in vitam ejus) *adhuc*
quod me Dominum vocat. Scherz.
17) Verſ. 42. Uterque Codex: *lazit.*
18) Verſ. 45. margo utriusque Codicis habet: *Multi dicunt mihi in illâ.*
19) Verſ. 45. Cod. Vind. *mánage.*
20) Verſ. 48. Uterque Codex *leidlichen.*
21) Verſ. 49. fine dubio pro: *io gilih* legendum: *iagilih*, quilibet, finguli hypocritarum. *Schilter.* Codices habent *io gilih*, quod in unam vocem compactum idem eſt ac *jeglicher*, quilibet. *Scherz.*
22) Verſ. 50. clarius ita reddo: *Quod ipſe miracula fecerit.* Scherz.
23) Verſ. 53. Cod. Vind. *zellin.*
24) Verſ. 55. verſus corruptus. Emendari poterit interim ex loco parallelo ſupra lib. I. c. 15, 98. pro: *hal iu, halun* legendo. *Schilter.* Codex Vind. *i iu* hunc verſum ita exhibet: *theih er ſe hal lango.* Quæ inſcripta leguntur ſunt a manu Correctoris & bene ſe videntur habere. *Scherz.*

Ad

Ni mag man thaz irzellen,
thoh uuir [1] iz biginnen.
Thera lera guati
uuas harto thiu gimuati.
[2] So er zi thiu tho gifiang Matth. 7, v. 28. 29.
Fon themo berge er nidar giang,
[3] Folgote'mo [4] githiuto Matth. 8, v. 1.
al menigi thero liuto.
Er ſelbo tho gimeinta,
thar horngibruader heilta.
Mit ſinen uuorton gahun,
thar al thie [5] liut iz ſahun,
Thaz ſies uuola luſti,
thiu lera in uuari feſti,
Thia ſe thar innanthes
hortun mithontes.
Thaz ſie iruuachetin frua,
ioh hogtin harto thara zua.
Joh iz uuari feſti
innan iro bruſti.
Thaz in thiu muat ni uuankon,
ſin faſto in then githankon.
[6] In huge ioh in muate
zi allemo [7] anaguate.
Dua Druhtin vns zi nuzze,
thaz uns iz uuola ſizze.
Biſcirmi unſih thes leides,
fon thinen ni giſceides.
Thaz uuir ni bifallen
fon thinen liobon allen,
Fon ſelbon [8] druton thinen,
Thia zala uuir bimiden.
Gireino uns thir [9] zi thanka,
Uuir birun thine ſcalka
Mit [10] ginadano ginuhti
fon ſuntono ſuhti,
Halt unſih in notin,
fon allen uuidarmuatin,
Thaz mazin uuir biuuankon,
then abahen githankon.
Biſcirmi unſih in [11] thrati,
fon alleru undati.
Fon egislichen ſuhtin,
mit thines ſelbes mahtin.
Thinu uuort hiar obana,
thiu uns zellent alla redina.
Thara zua firlih uns muates,
[12] ioh huges filu guates,

Firlih

Non poſſumus ea eloqui,
etſi id tentemus.
Hujus doctrinæ bonitas
fuit valde accepta,
Quum ille poſtea aggreſſus,
de Monte deſcendere;
Sequuta eum ducem
maxima multitudo hominum.
Quos ibi docuit,
quum leproſos ſanavit,
Verbis ſuis actutum,
ut omnes homines id viderent.
Ut eos id delectaret,
doctrina hæc iis firmaretur.
Quam illi ibi interea
audierant modo.
Ut evigilarent mane
& attenderent valde ad eam.
Atque (ut) ea eſſe firma
intra eorum pectora.
Ut eis animus non vacillet,
(ſed) ſit eis firma in cogitationibus.
In memoria & in mente
ad omnem ſucceſſum.
Fac, Domine, nobis in uſum,
ut nobis ea (doctrina) bene ſedeat (hæreat).
Defende nos a malo,
a tuis ne ſepares,
Ut ne excidamus
a tuis dilectis omnibus,
Ab illis fidelibus tuis
tormentum iſtud (ut) evitemus
Purga nos Tibi ad gloriam,
(Nos ſumus tui ſervi)
Per gratiæ abundantiam
a peccatorum morbo.
Serva nos in neceſſitatibus,
ab omnibus adverſitatibus,
Ut poſſimus evitare
perverſas cogitationes.
Defende nos ſtrenue
ab omnibus peccatis.
Ab abominabilibus morbis,
per tuam ipſius potentiam.
Tua verba ſuperiora
nobis recitant omnem rationem (modum vivendi)
Ad hoc largire nobis voluntatem,
& meditationes multum bonas.

Largi-

Ad CAP. XXIV.

1) Verſ. 10. pro *iz* uterque Cod. habet: *es.*
2) Verſ. 13. & ſeq. clarius ita: *cum id ſuſciperet, ut de monte deſcenderet.* Scherz.
3) Verſ. 15. *folgete 'mo* Cod. uterque.
4) Verſ. 15. *githiuto* non exprimendum eſt per: *ducem:* ſed per: *eximie valde.* Scherz.
5) Verſ. 20. Cod. Vind. *liuti iz.*
6) Verſ. 31. mallem hoc reddere: *in intellectu & voluntate.* Scherz.
7) Verſ. 32. *anaguate*, vox dubia; niſi quis *anaguat* interpretetur: ungut, malum, ſicut *anarati*, unraht, verraht. conf. II, 23, 17. Sed ſenſus id reſpuit. Quare videtur legendum: *anagati*, ſucceſſus. *Anagat*, ſuccedat. Kero. Sed tamen & infra III, 7, 86. ſimiliter legitur: *Uns zi alleme anaguate*, i. e. ad omne optimum. Particula *Ane* etiam *augmentationem* denotat, vid. Gloſſarium meum. *Schilter.* Formula *zi allemo anaguate* non tantum III, 7. 86. apud Noſtrum occurrit, ſed & V, 3, 12. quæ loca omnino firmant ultimam ſententiam B. Schilteri. *Scherz.*
8) Verſ. 39. Cod. Vind. *druten.*
9) Verſ. 41. ex utroque Cod. legendum eſt: *thia githanka.* Unde patet eundem ita eſſe exponendum: *Purga nobis cogitationes.* Scherz.
10) Verſ. 43. Non tantum Codex Cæſareus & Vat. ſed & ipſum MSC. Flacianum exhibet: *ginadono.*
11) Verſ. 49. Cod. Vind. *drati.*
12) Verſ. 56. aptius reddes: *Et intellectum valde bonum.* conf. ſupra ℣. 31.

Digitized by Google

Firlih uns Druhtin allen,
. thaz uuir thaz thin [13] io uuollen.
Mit uuerkon io irfüllen,
thaz thinu uuort uns zellen.
Thaz uuir tharzua huggen,
in herzen uns iz leggen.
Uuiht es ni firleiben,
ni uuir iz thar gikleiben.
Firdrib fon uns in [14] thrati,
allo [15] miſſidati:
Thiz feſtino uns in muate,
theiz uns irge zi guate,
Thaz uuir thar anauuerkon
mit [16] uuacheren githankon:
Joh uuir thaz io ahton,
mit luteren [17] gitrahton.
Ther ſcado [18] fliahe in gahe,
[19] ioh theiz ſih uns ni nahe.
Joh mit thiu giuuerkon,
thaz thu uns es muazis thankon.
Thaz uuir [20] inana houbit
zi thinen ſin gifuagit,
Thie thionoſt thin hiar datun,
ſo ſie thih, Druhtin batun.
Joh uuir uueſen blide,
in themo euuinigen libe,
Mit ſcalkon thinen iamer,
Uuir ni geron uuihtes mer.
Mit engilon thinen,
thaz uuir then uueuuon miden,
In himilriche in rihti
in thineru giſihti.
Fon euuon unz in euuon,
mit then drut ſelon,
Fon uuorolti zi uuorolti,
ſin thih iamer lobenti.

[21]

Largire nobis Domine omnibus,
ut nos quod tuum eſt, velimus.
Operibusque impleamus,
quod tua verba nobis referunt.
Ut eo attendamus,
in cor nobis id reponamus.
Nec quicquam negligamus
ut non id aſſidue tractemus.
Averte a nobis fortiter
omnia malefacta.
Hoc firma nobis in animo,
ut id nobis cedat in bonum,
Ut nos in eo cooperemur
vigilantibus meditationibus.
(Atque hoc perpendamus
puris conſiderationibus.
Damnum fugiat in continenti,
utque id ſe nobis ne approximet.)
Sed & talibus operationibus
ut nos poſſis laudare.
Ut nos in capite
ad tuos ſimus conjuncti,
Qui cultum tuum hic fecerunt,
prout te, Domine, rogarunt.
Utque ſimus læti
in æterna vita,
Cum ſervis tuis perpetuo,
nos non deſideramus quicquam magis.
Cum Angelis tuis,
ut gehennam evitemus.
In cœlorum regno in rectitudine (perfectione)
in tuo conſpectu.
Ab ævo in ævum.
cum fidelibus animabus.
A ſeculo in ſeculum
ſimus te perpetuo laudantes. Amen.

13) Verſ. 58. *io uuollen*, melius exprimitur: *ut ſemper velimus*; quod *io*: *ſemper* denotet, ſupra fuit monitum. *Scherz.*
14) Verſ. 65. Cod. Vind. *drati.*
15) Verſ. 66. Cod. Vind. *miſſodati.*
16) Verſ. 70. Cod. Vind. *uuocheren.*
17) Verſ. 72. Cod. Vind. *gidráhton.*
18) Verſ. 73. Cod. Vind. *fliehe.*
19) Verſ. 74. vim paſſus eſſe videtur, cum nullus Codicum, & ne Flacianus quidem, habeat: *ni*, in utroque MSC. meo legitur: *iob thiz ſih uns io nahe*; quem verſum cum duobus ſequentibus ſic transfero:

Ut hoc nobis ſemper appropinquet i. e. obveniat,
Et nunc (in hac vita) *operemur,*
quo tu nobis ideo gratias exhibeas.
Scherz.

20) Verſ. 77. in Cod. Cæſareo legitur: *mánahoubit.* Vat. etiam habet: *mana houbit.* Hinc vero eſt ſimile textum Flacii, quem Schilterus in Verſione ſecutus eſt, vitio laborare. Eadem vox occurrit ſupra II, 6, 104. ubi in MSC. Vind. legitur: *manohobit.* & infra V, 19, 93. ubi MSC. Vind. habet: *mánahoubit.* Placet autem ſententia Celeberrimi Stadenii, qui in explicat. Voc. Bibl. Germ. p. 292. obſervat *manohoubit* proprie denotare *caput papaveris*; metaphorice autem *rem vilem.* Applico hoc ad hunc verſum ita, ut eundem ſic transferam:

Ut nos viles creaturæ
Tuis adjungamur. Scherz.

21) Sub finem libri II. Cod. Vind. habet: *Explicit Liber Secundus.*

INCI-

Digitized by Google

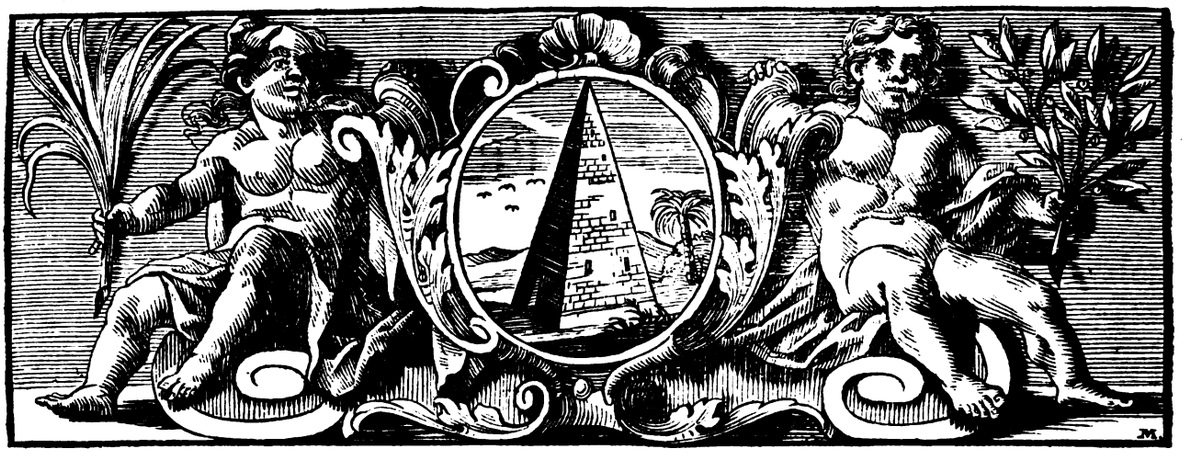
INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI TERTII DE MIRACVLIS DOMINI ET DE DOCTRINA AD JVDÆOS.

I. Præfatio Libri tertii.
II. Erat quidam regulus.
III. Moraliter.
IV. Prope erat Paſcha Judæorum.
V. Moraliter.
VI. Abiit Jeſus trans mare Galilææ.
VII. Spiritualiter.
VIII. Voluit eum populus regem facere. Et quomodo ambulabat ſuper mare.
IX. Obtulerunt ei omnes male habentes.
X. De Muliere Chananæa.
XI. Moraliter.
XII Venit Jeſus in partes Cæſareæ Philippi.
XIII. Præcepit, ne cui dicerent, quia ipſe eſſet Chriſtus. Et increpatio Petri. Et de viſione in monte.
XIV. Brevis Admonitio de ſignis.
XV. Ambulabat Jeſus in Galilæam, non enim volebat in Judæam * ire.
XVI. Jam die feſto mediante aſcendit Hieruſalem.
XVII. Perrexit Jeſus in montem Oliveti.
XVIII. Quis ex vobis arguet me de peccato.
XIX. Moraliter.
XX. De cœco nato.
XXI. Spiritualiter.
XXII. Facta ſunt encœnia Hieroſolymis.
XXIII. Erat quidam languens Lazarus a Bethania.
XXIV. Venit ergo Jeſus, & invenit eum jam quatuor dies in monumento habentem.
XXV. Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi Concilium.
XXVI. Moraliter.

Expliciunt Capitula Libri tertii.

* n. 15. in utroque Cod. pro: *ire* eſt *ambulare*.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER TERTIUS.

PRÆFATIO LIBRI TERTII

CAP. I. [1]

MIt ſelben [2] Chriſtus ſegenon,
Uuill ih hiar nu redinon,
In einan liuol ſuntar,
thiu ſeltſanun uuuntar
Fon themo uuuntarliche,
thiu er deta [3] hiar in riche.
Unz er uuas hiar in uuorolti,
er thot es bi unſih koroti.
Thiu zeichan ſeltſanu,
ſumu thoh [4] zi uuaru,
Uuanta, thoh er uuolle,
n'iſt man ther ſiu al irzelle.
Ni ſcribu ih nu in ala uuar,
ſo ſih ther ordo dregit thar,
Suntar ſo thie dati
mir quement in githahti.
Ginada ih ſina fergon
mit forahtlichen ſuorgon,
Er ouh in theſemo uuerke
zeichan [5] ſinas uuirke.
In theſen buachon uuanne
ih auuiggon ni gange.
Ih rehto ioh hiar ſcono,
giſcribe dati [6] frono.
Er deta thaz halze liafun,
ioh ſtumme [7] inan ouh riafun.

PEr Chriſti ipſius gratiam
volo hîc jam dicere,
In aliquo libro ſeorſim
rara miracula
De admirandis,
quæ fecit hîc in terra.
Dum fuit hîc in mundo,
mortem pro nobis elegit.
Illa ſigna rara,
quædam tamen ſaltem.
Namque, etſi quis vellet,
non eſt, qui ea enarret.
Nec ſcribo nunc certe
ſicut ſe ordo fert hîc,
Sed ut facta illa
mihi venient in mentem.
Gratiam ejus rogo
tremebundis curis,
(Ut) ipſe etiam in hoc opere
ſigna ſua edat.
(Ut) in hoc libro forte
ego in avia (devia) ne eam.
(Ut) rectè atque hîc eleganter
ſcribam facta incluta,
Fecit ut claudi currerent,
& muti ipſum invocarent.

Er Faciat,

Ad CAP. I.

1) Verſionem hujus Capitis una cum Notis quibusdam ſiſtit Celeberr. Stadenius in Specim. Lectionum Antiquar. Francic. pag. 11. & ſeq.

2) Verſ. 1. Cod. Vind. habet: *Kriſtes.*

3) Verſ. 6. Stadenius reddit: *hic in regione* i. e. in regione hac. *Riche* pro *Regione* ſæpe occurrit. vid. III, 16, 90. & III. 24, 146. pro Schilteriana verſione tamen militat locus Otfridi qui eſt III, 15, 56. *Scherz.*

4) Verſ. 10. *zi uuaru* Stadenius reddit: *certe*, hic proprius hujus vocis eſt ſignificatus, vid. Eccard. ad Catech. Theot. p. 178. *Scherz.*

5) Verſ. 20. Uterque Codex, ut & MSC. Flac. habet: *ſinaz.*

6) Verſ. 24. Stadenius: *facta dominica*, recte. *Scherz.*

7) Verſ. 26. pro *inan*. Cod. Vind. habet: *man*. Miror Stadenium, qui tamen ἀπόγραφον B. Schmidii in manibus habuit, retinuiſſe vocem *inan*; eo magis autem miror cum vox *Man*, quæ *homines* denotat, aptior ſit. *Scherz.*

8) Verſ.

Er [8] dua theih hiar ni hinke,
thes ſenſes ouh ni uuenke.
Horngibruader heile,
Er mih ouh hiar gireine,
Fon eitere ioh fon uuunton,
fon minen ſuaren ſunton.
In [9] iu irhuggu ih leuues,
leides filu ſeres,
[10] Riuzit mir thaz herza,
thaz duat mir iro ſmerza.
Druhtin ſon then ſtankon, Joh. 11, 39.
thaz muaz ih [11] ſer biuuankon,
Mih nim, ni dua iz zi ſpati,
ſo Lazarum thu dati.
Fon thote inan irquictos,
then lichamon iruuagtos
Irquicki in mir theiſt mera,
thia mina muadun ſela,
The'ih hiar in libe [12] iruuizze,
zi thinemo diſge ouh ſizze,
So er deta after thiu, Joh. 12, 1. 2.
[13] ih muazi thingen zi thiu,
Thaz ih io mit ruachon
zi goumon ſi in then buachon.
Thar ana [14] huge ouh follon
thines ſelbes uuillon.
Joh thaz ih hiar nu zellu,
thin gift iſt iz mit allu.
Thie uuizzi dua mir meron,
zi thines ſelbes eron.
Ni [15] rih ſunta, Druhtin mino, in thiu,
ſuntar mir uuizzi lih zi thiu
Ni freuuit uuiht hiar unſer muat,
ſo [16] thiu ablazi duat.
Lindo, liobo Druhtin min,
Laz thia keſtiga ſin.
[17] Giloko mir thaz minaz muat, Eſai. c. ult. v. 13.
ſo muater kindiline duat,
Thoh ſi iz ſero fille,
[18] n'iſt ni ſi afur uuolle.

Faciat, ut ego hîc ne claudicem,
a ſenſu nec divertam.
Leproſos ſanavit:
me etiam hîc emundet
A pure & â vulneribus
â meis gravibus peccatis.
In vobis (peccata!) recordor mali,
ægritudinis, multi doloris.
Rumpitur mihi cor,
hoc facit mihi iſtorum dolor
Domine, ab hoc fœtore
(quem debeo valde evitare)
Me libera, ne fac id ſerius,
ſicut Lazaro feciſti:
A morte ipſum reſuſcitaſti,
cadaver evigilare feciſti.
Reviviſcere fac in me eo magis,
meam languidam animam,
(Quam hîc in vita vix cognoſco)
ad tuam menſam quoque ſedeam,
Sicut fecit poſtea
confido ego in eum,
Ut ego cum ſollicitudine
ad epulas ſim in Bibliis.
In eoque recorder plene
tuam ipſius voluntatem.
Atque quod hîc jam recito,
tuum donum eſt per omnia.
Intelligentiam fac mihi augeri,
ad tuum ipſius honorem.
Ne regat peccatum, Domine mi, in hoc,
ſed mihi intellectum da ad hoc
Non exhilarat quicquam hic noſtrum animum,
Quam (quod) abſolutio facit.
Lenem, care Domine mi,
fine caſtigationem eſſe
Blandire mihi meo animo (conſolare mihi animum meum)
ſicut mater puſillo facit
Etſi ea eum vehementer verberet,
non eſt tamen quin iterum bene velit.

Sun- *Imo*

8) Verſ. 27. pro: *dua* Cod. Cæſareus clare habet: *due.*

9) Verſ. 33. pro: *in iu* uterque Cod. habet: *in in*, i. e. in illis ſc. peccatis, i. e. ob illa: *Scherz.*

10) Verſ. 35. *riuzit*, non ſignificat: *rumpitur*, ſed idem eſt ac: *plorat*, *ejulat*. vid. Notam ad I, 15, 98. Unde melius Stadenius hic: *ejulat mihi cor.* Scherz.

11) Verſ. 38. *ſer* hic non exprimit Latinorum *valde*; Sed ſignificat *dolorem*, *luctum*. Hinc etiam ſæpe laudatus Stadenius verſum 38. reddit: *Ut oporteat me dolorem evadere*, mallem tamen *muaz* redditum fuiſſe per: *poſſim:* hoc enim ſenſu illa vox ſæpius etiam uſurpata reperitur. vid. h. c. ℣. 48. IV, 15, 11. IV, 20, 7. *Scherz.*

12) Verſ. 45. Locus dubius ob verbum: *iruuizze*, quod & *ſcire*, & *ignorare* poteſt ſignificare; quia *ir* in compoſitione modo σημαντικὸν, modo ἀνεκτικὸν eſt veteribus. Magis tamen eſt, ut ſit ἀνεκτικὸν; *iruuizzen*, id eſt: uuiz erlangen, appoſite: *reſipiſcere*, ut hic: in vita reſipiſcam; Sed obſtat infra hoc libro c. 22, 24. ubi *iruuizzen*, σίγησιν denotat, celationem, verbergen, nicht uuiſſen laſſen. Itaque & hic dicit: quam animam ego in hac vita non ſatis agnoſco. Anima enim & mens hominis perdidit illam primigeniam ſcientiam & cogitationem rerum Divinarum & humanarum, ut nunc nihil intelligat, niſi per ſpecies, & vix ſeipſam. *Schilter.* Stadenius reddit: *Ut ego hic in vita ſapiam* Melius, uti mihi videtur. *Scherz.*

13) Verſ. 48. hunc verſum aptius exprimere videtur Stadenius: *Ut poſſim contendere eò.* Scherz.

14) Verſ. 51. uterque Cod. habet: *bugge.*

15) Verſ. 57. *Rih*, *rich*, regat. Sic I, 5, 57. *richiſot*, regnabit. *Schilt.* Stadenius reddit hunc verſum. *Non vindica peccatum, Domine mi, in hoc.* Quod approbo. In Gloſſ. Keronis eſt: *rehchon*, ultor. in Exmnio ad Lud. R. §. 85. *rahchon* uſurpatur pro: *ulciſci*, hodie dicimus: *Rächen.* Scherz.

16) Verſ. 60. uterque Codex & Flacius habent: *thin ablazi*, tua remiſſio. *Scherz.*

17) Verſ. 63. Rectiſſime Stadenius hunc verſum ita exponit: *Sana mihi mentem meam.* Conf. ſupra notam meam ad Dedic. ad Lud. R. ℣. 150. ubi eadem ratione dicitur: *loko'mo im thaz muat ſin.* Scherz.

18) Verſ. 66. Stadenius vertit: *non eſt autem, ut occidat*, ſed hæc verſio ſe tueri non poteſt; præfer Schilterianam. *Scherz.*

Suntar ſi imo munto,
the'iz iaman thoh ni uuunto
Thia hant duat ſi furi ſar,
[19] Ob iaman rametes thar.
[20] Gihugit ſar thes ſinthes
thes ira [21] lioben kindes.
Mit henti ſi'umo ſcirmit,
mit theru ſi iz mithont fillit.
Ni mag giſehan ira muat,
thaz imo fiant giduat.
Ther ſelbo fater ouh ſo duat,
[22] tho er'mo ſere ſinaz muat.
Thoh duat er'mo afur bitherbi,
thaz ſinaz adalerbi.
Scirmi Druhtin mir ouh ſo,
the'ih ſi thin ſcalk giuuiſſo. Certitudo ſalutis.
Thin hant mih ouh [23] biuuere,
thaz fiant mir ni derre.
Firlih ouh mir githinges Cap. ſeq. v. 47.
thes mines heiminges.
Uuis Fater mir ioh Muater,
thu biſt min Druhtin guater.

Imo ea ipſum defendit,
ut ne quis eum lædat.
Manum projicit ea illico,
ſi quis (projiciat) tendat (telum) eo.
Attendit ſtatim viam (unde veniat telum, aut quo ſe eripiat)
ſui dilecti infantis (cauſa)
Manu ea ipſum defendit,
qua ea eum modo percuſſerat.
Non poteſt adſpicere ejus animus,
ut iſtum inimicus afficiat,
Ipſe Pater itidem ſic facit,
quum ei contriſtat ejus animum:
Verum facit ei iterum bene
ſuam (ſcilicet) hereditatem.
Protege, Domine, me quoqe ſic,
ut ego ſim tuus ſervus certo.
Tua manus me quoque defendat,
ut inimicus mihi ne noceat.
Largire etiam mihi fiduciam,
meæ Patriæ.
Eſto Pater mihi atque Mater,
tu es meus Dominus optimus.

Erat quidam Regulus, cujus filius. Johann. 4.

CAP. II.

THo Chriſtus in Galilea quam,
uuard thaz tho mari [1] ſo ſizzam.
Joh uuard gikundit ſin giuualt,
ubar allaz thaz lant.
Ein kuning gieiſcot iz in uuar,
ioh fuar ingegin imo ſar.
Uuaz mag ih zellen thir es mer,
ſin ſun uuas filu ſiecher.
Bat er, ſich ſar irhuabi, Rogavit ut deſcenderet & ſanaret filium ejus.
mit imo heim fuari.
[2] Thaz er thar gimeinti,
then ſun imo giheilti.
Quad: er [3] bi noti
lagi da uualonti,
Joh uuari in theru ſuhti
mit grozeru ummahti
Gab er'mo antuuurti Reſpondit Jeſus.
mit mihileru milti,
Mit uuorton uuolt er ſuazen
thia gilouba in imo [4] buazen:

„ Ir

CUm Chriſtus in Galilæam veniret,
factus eſt rumor placidus,
Et nunciata fuit ejus potentia
per omnem regionem.
Quidam Regulus reſcivit id certe
& ivit adverſus Ipſum illico.
Quid dicam tibi amplius?
Ejus filius erat valde ægrotus.
Rogavit ut ſe ſtatim erigeret,
ſecum domum iret.
Ut ibi hoc ageret,
(&) Filium ejus ſanaret.
Dixit: (quod) is anxie
jaceret ferveſcens (ardore febrili)
Et eſſet in ægritudine
cum ſumma imbecillitate.
Dedit ei reſponſum
maxima manſuetudine,
Verbis volebat dulcibus
fidem in ipſo ſupplere.

(Si)

19) Verſ. 70. Stadenius optime reddit: *ſi quisquam eo collineet.* Scherz.
20) Verſ. 71. Bene hunc vertit Celeb. Stadenius: *recordatur continuo illa vice.* Conf. ſupra Notam ad I, 19, 1. *Scherz.*
21) Verſ. 72. Cod. Cæſar. habet: *liebes.*
22) Verſ. 78. aptius hunc transfero: *Licet ille* (filius) *ipſi* (Patri) *lædat ipſius animum.* Scherz.
23) Verſ. 83. *biuuerre* habet Cod. Vind.

Ad CAP. II.

1) Verſ. 2. Cod. Vind. habet: *ſi z̄am. So ſih zam* ſæpiſſime occurrit & idem eſt ac: *uti decebat.* Scherz.
2) Verſ. 11. redde: *Id ille* (Regulus) *tunc indigitabat,* ut &c. Scherz.
3) Verſ. 13. Cod. Vind. *io bi noti.*
4) Verſ. 20. *buazen* eſt transferendum per: *emendare.* Gl. keronis: *Puazen*, emendentur. *Kepuazteer*, emendatus. *Puazza*, emendationem. *Puazzan*, emendare. *Puazzit*, emendaverit. Conf. Tatian. verſ. c. 197. §. 3. ſcilicet voluit Chriſtus ipſum, credentem quidem in ipſum, ſed putantem, ſanari non poſſe filium ſuum, niſi Chriſtus præſens adſit ægroto, corrigere. *Scherz.*

5) Verſ.

Digitized by Google

„ Ir zeichan ni giſcouuot, [5]
„ thanne iu uuirdit ſo not,
„ Uuuntar ſeltſanu,
„ ni giloubet ir zi uuaru.
„ Uuanta, ob er giloubti uberal,
„ ſo iz bi rehte uueſan ſcal,
In herza imo quami,
ſo iz fora Gote zami.
[6] Giloubt er ſelbo thanne,
ſo zimit Gotes manne,
Thaz io giuuar iſt Druhtin
mit ſines ſelbes mahtin.
Thaz then ni tharf man beiten,
[7] after ſtetin leiten.
Ther ſo krefftiger iſt,
bihabet thaz in uuorolt iſt.
Druhtin, quad er, zilo thin, Domine deſcende priusquam.
oba thu ginadon uuili min [8]
Thin guati'z er biuuerbe
er mir ther ſun irſterbe.
Sprah Druhtin [9] z'imo ſinaz uuort
thaz er fuari heimort, Vade, filius tuus vivit.
Thaz er fuari [10] tharaſun,
quad, funti [11] ganzan ſinan ſun.
Giloubt er themo uuorte Credidit homo.
ioh kerta ſih zi lante.
Sar bi themo thinge
zi themo heiminge.
Unz er fuar, ahtonti Jam autem eo deſcend.
theſſelben uuortes mahti.
Gagantun imo blide
thie holdun ſcalka ſine.
Zaltun imo ouh [12] inan thes
thrato filu liobes,
Thaz rehto in ala uuari.
ſin ſun gineran uuari. Interrogabat horam.
Thia zit er eiſcota tho,
uuas er es harto filu fro.
Thia ſtunta ouh mit [13] giuuurti,
[14] uuante imo baz uuurti.
[15] Derero zellen uuir thir thaz,
tho ſibunta zit thes dages uuas,
Geſteren ſo ſie ſahun,
tho uuard er ganzer gahun.
Ni zuiuolo muat thinaz,
ſus findiſt thu iz gidanaz.
Findiſt zi ala uuare
then liobon droſt ſus thare.

(Si) vos ſigna non videtis,
quoad vobis ſit ægre,
Miracula rara,
non creditis profecto.
Namque ſi credidiſſet hic per omnia
ſicut id de jure fieri deberet,
In cor ei veniſſet,
ſicut coram DEO decuiſſet,
(Si) credidiſſet ipſe tunc,
quod deceat DEI virum,
Quod ſcilicet ipſe verus eſſet Dominus (Meſſias)
cum ſua propria potentia,
Ut eum non opus eſſet exſpectare,
ad locum ipſum deducere.
Qui potentiſſimus eſt,
tuetur quicquid in mundo eſt.
Domine, dixit, agedum,
ſi gratiam facere vis mihi,
Benignitatem tuam prius exerce,
quam mihi filius moriatur.
Dixit Dominus ad eum verbum ſuum,
ut vaderet domum,
Ut vaderet hinc,
dixit, inventurum integrum ſuum filium.
Credidit huic verbo,
& vertit ſe ad regionem (ſuam)
Illico ob hanc promiſſionem,
ad domicilium,
Dum ille iret, conſiderans
illius verbi potentiam.
Obviarunt ei læti
fideles ſervi ejus.
Retulerunt ei quoque interea
valde multum amabile,
Quod recte in omni veritate.
ejus filius reſtitutus eſſet.
Tempus ille inquirebat hîc,
erat vehementer multum lætus.
Horam quoque cum accuratione
quando ei melius fuiſſet.
Hanc referimus tibi,
ſeptima hora diei erat,
Heri cum viſerent,
tunc fiebat ſanus ſubito.
Ne dubitet animus tuus,
ſic invenies hoc factum.
Invenies vero verius
dilectum ſolatium ſic ibi.

Irkan- Cogno-

5) Verſ. 21. Margini Cod. Cæſarei adſcriptum eſt: *Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis.*

6) Verſ. 29. & ſeq. ita transfero:
Credidiſſet ipſe tunc,
Uti decet bonum virum. Scherz.

7) Verſ. 34. *after ſtetin*, rectius exprimes per: *ad loca. Stetin* eſt pluralis. Tatian. verſ. cap. 46. §. 5. *in uuoſten ſtetin*, in deſertis locis.

8) Verſ. 37. in marg. poſt vocem: *priusquam* Cod. Vind. habet: *moriatur.*

9) Verſ. 41. *zi imo* Cod. Vind.

10) Verſ. 43. *tharaſun*, non eſt idem ac: *binc*, ſed ſignificat, *eò* ſc. domum. vid. ſupra Notam ad I, 14, 31. *Scherz.*

11) Verſ. 44. *ganzan* clarius exponitur per: *ſanum.* Scherz.

12) Verſ. 53. lege: *innan thes*, ex utroque Cod.

13) Verſ. 59. *mit giuuurti* verte: *cum promtitudine*, *promte.* vid. Not. ad II, 3, 23. *Scherz.*

14) Verſ. 60. uterque Cod. *uuanne.* Hunc verſum aptius exponeres: *Quando ei melius fieri cœpiſſet.* Scherz.

15) Verſ. 61. ex utroque Cod. lege: *Herero*, quod idem eſt ac: *Domine:* vid. ſupra II, 22, 2. add. IV, 7, 160. Verſus itaque hic & ſequens ita reddendi ſunt:
Domine, dicimus tibi, quod
tum ſeptima hora diei fuerit. Scherz.

16) Verſ.

Digitized by Google

Irkanta tho ther fater ſar [16] theiz thiu zit uuas in uuar,
[17] Tha zimo iz Druhtin ſo giliaz,
[18] thie ſelbun ganzida gihiaz
Giloubta ſar tho ſelbo
ther kuning irdisgo tho,
Mit ſinemo githigine
themo himilisgen kuninge.

[16] Cognovit Pater horam.

Cognovit hîc Pater ſtatim,
quod illa hora erat revera,
Qua ad eum id Dominus ſic promiſit,
ipſam ſanitatem pollicitus.
Credidit ſtatim tunc ipſe
Regulus terrenus hîc
Cum ſuâ familiâ
Cœleſti Regi.

MORALITER.

CAP. III.

1 THiz iſt uns ungizami,
ſo ih iz nu firnami.
Noh ni quimit uns thiz guat,
in unſer [2] armalichaz muat.
[3] Thoh habet er uns gizeigot,
ioh ouh mit bilide gibot,
Uuio uuir thoh duan ſcoltin,
oba uuir iz uuoltin.
Ju quam ein ſculdheizo, Matth. 8, 5.
bi nothurfti heizo.
Bat er ſin uuort gimeinti,
er ſinan ſcalk heiti.
Er quad, er ſelbo quami,
then [4] ummahtin binami,
Thoh gener thara ni geroti.
ſin ſelbes geginuuerti.
Ther kuning bat, er quami,
Ni uuas [5] Chriſtus thaz gizami.
Ther ſculdheizo es ni [6] geroti,
er thara thoh faran [7] uuolti.
Hiar ſtreuuit thiu ſin guati
in uns thio ubarmuati. Convenit Alcuinus in Joh. lib. 2. c. 8.
Thia unſera dumpheit,
ſo uuar ſo iz io zi thiu gigeit.
Uuir lazemes uns lichan,
man then filu richan.
[8] Fir nio names zi noti
anderero [9] aramuati.

[10] In

HOc (vero) eſt nobis incongruum (non ad palatum)
prout id jam percepi.
Neque venit nobis hoc bonum
in noſtrum miſerandum animum.
Tamen ille nobis oſtendit,
atque exemplo præcepit,
Quomodo nos tandem agere deberemus,
ſi (modo) vellemus.
Alias venit (et) Centurio,
ob neceſſitatem urgentem.
Rogavit, (ut) verbo ſuo uteretur,
(&) ſervum ſuum ſanaret.
Hic (Regulus) rogavit, Ipſemet veniret,
(&) morbum tolleret.
At ille (centurio) eo non deſiderabat,
ipſiusmet præſentiam.
Regulus (autem) rogabat, ipſe (ut) veniret.
non erat Chriſto hoc congruum (conſuetum, gratum)
Centurio id non petiit,
ipſe (Chriſtus) tamen ire volebat.
Hîc deprimit ipſius bonitas
in nobis ſuperbiam.
Noſtramque ſtupiditatem,
Tam vere quam res hactenus procedit
Nos ſinamus nobis placere,
virum illum prædivitem (Regulum)
Attendentes haudquaquam ſtudioſe
aliorum paupertatem (miſeriam)

Intus

16) Verſ. 69. in margine Cod. Vind. pro: *boram* legitur: *quia illa hora erat.*

17) Verſ. 71. Cod. Vind. habet: *thaz imo.* Eundem verſum cum ſeq. ita verto:
Qua ipſi id Dominus indulſit
(&) ipſam ſanitatem promiſit. Scherz.

18) Verſ. 72. *thieſelbun gán zi dagi hiaz. Zi dage* videtur idem, quod hodie: zur ſtund, actutum, bey ſonnenſchein, ſtatim ante ſolis occaſum. Imo verius Freherus: lege: *thieſelbun ganzida* (ſanitatem) *gihiaz.* Schilter. Freheri Lectionem optime ſe habere inſpectio utriusque Codicis docet. *Scherz.*

Ad CAP. III.

1) Verſ. 1. & ſeq. Clarius ſic habe:
Hoc non nos decet,
ceu idipſum nunc modo audivi ſc. ex Chriſto, nempe ℣. 20. ſq. prioris Capitis. *Scherz.*

2) Verſ. 4. *armilichaz* in Cod. Vind.

3) Verſ. 5. *Thoh* aptius exponitur per: *Quamvis, licet.*

4) Verſ. 14. Cod. utrque exhibet: *unmáhtin.*

5) Verſ. 18. Cod. Vind. *ni uuaz Kriſte.* verſum hunc ſic transfero: *hoc* ſc. petitum *Chriſto non erat conveniens* i. e. ei non placebat. Scherz.

6) Verſ. 19. Cod. Vind. habet: *geroto.* Vaticanus: *gerota.*

7) Verſ. 20. Cod. Vind. *uuolta.*

8) Verſ. 27. Lectio vitioſa & transpoſita, ita reſtituenda videtur: *Firnames n'io* attendimus nequaquam. *Schilter.* ex utroque Cod. legendum eſt: *firmdnames*, quod idem eſt ac: *rejicianus, ſpernamus.* Itaque verſum 24. cum 4. ſeqq. ita interpretor:
Si quando res eo devenit,
Ut ſinamus nobis placere
hominem valde divitem.
Spernamus (e contra) *magnopere*
aliorum paupertatem. Scherz.

9) Verſ. 28. Cod. Vind. habet: *armuati.*

10) Verſ.

Digitized by Google

[10] Inin uns iſt iz gimuati,
gold ioh diuro uuati.
Ni nemen in thia ahta
manno ſcalk slahta.
Ni bidrahtot unſer [11] ſumilih,
thaz uuir birun al gilih,
Einera giburti,
[12] thoh iz ſid ſulih uuurti:
In ſumen duen zi nidiri
thera giſcefti ebini.
In ſumen thuruh thia era
iſt uns ther [13] ſcaz mera.
Bithiu habet uns iz ſelbo Got
hiar forna nu gibilidot:
[14] Natura in uns ni fliehen,
ioh zi ebine giziehen.
Er uuolta ſines thankes
uuiſon thar thes ſcalkes.
Ze'mo ſune [15] ſih ni zalta
[16] Giladot er in uuolta.
Ob unſih afur ladot heim
man armer thehein,
Thuruh ubarmuati in uuar
ſo [17] ſuilit uns thaz muat ſar.
Thes uuizun thank thanne
richemo [18] manno,
Githankon uuorton ſinen
ioh diofo imo ouh ginigen.

Intus nobis eſt gratum
aurum & pretioſa veſtimenta.
Non ſuſcipiunt in curam
homines (divites) ſervorum genus.
Non recogitat noſtrum quilibet,
quod ſumus omnes æquales,
Ejusdem generationis
etſi id poſtea taliter factum:
In aliquibus redigunt ad inferius
eorum opera ſimplicia.
In quibusdam propter honorem
eſt nobis theſaurus major.
Ideo nobis id ipſe DEVS
hîc ſupra exemplificavit.
Naturam in nobis haud fugere
imo ad planum ducere.
Ipſe (Chriſtus) volebat ſua ſponte
viſitare ſervum.
Ad filium non veniebat,
invitatum (etſi) eum volebat.
Si nos vero invitat domum
vir pauper aliquis,
Propter ſuperbiam revera
turget nobis animus illico (offenſus)
Contra habemus gratias propterea
diviti viro,
Gratias agimus verbis ejus (invitatoriis)
& humiliter ipſi inclinamus (reverentiam exhibentes.)

10) Verſ. 29. Legendum forte: *innan uns iſt iz g.* Schilter. *in in* legendum eſt ex utroque Cod. quod ſignificat: *in illis.* Unde verſum hunc & 3. ſeqq. ſic expono:

In illis (Divitibus) *nobis gratum eſt,*
aurum, & pretioſa veſtimenta.
Non (vero) *curamus*
homines ſervilis generis. Scherz.

11) Verſ. 33. *ſumilih* rectius per: *aliquis* redditur. Scherz.

12) Verſ. 36. neſcio an legendum: *thoh iſt ſid*, etſi poſtea facta fuit dignitatis differentia., *Schilter.* v. 36. & 4. ſeqq. ita reddendi eſſe videntur:

Licet poſtea ita evenerit, evenire cœperit,
(Ut) *in aliquibus* (hominibus) *faciamus*
nimis humilem i. e. deſpiciamus
Creationis æqualitatem. i. e. non cogitemus æquales nos eſſe ratione Creationis.
In aliquibus (autem hominibus) *intuitu honoris*
ſit nobis pecunia major.
Id eſt: in quibusdam hominibus plus juſto veneremur divitias, & eos ideo ultra modum honoremus. *Ebini* eſt ſubſtantivum, æqualitas, die ebene. Conf. Verſ. 44.

13) Verſ. 40. *Scaz* pecuniam ſæpe denotat, ita in Verſ. Tatian. c. 44. §. 6. *Ni cureti bifizen gold noh filabar noh ſcaz in juuuarenu bruobube.* Nolite poſſidere aurum neque argentum neque *pecuniam* in zonis veſtris. *Scherz.*

14) Verſ. 43. h. e. naturæ æqualem originem haud negare, ſed ſubinde agnoſcere debemus, & ad ſimplicitatem adſueſcere. *Schilter.*

15) Verſ. 47. *ſih nu* legendum eſt juxta Cod. utrumque & Flacii editionem. Eſt autem: *ſih nu*, contractum ex: *So ich nu.* Scherz.

16) Verſ. 48. uterque Codex clare habet: *giladoter ni uuolta.* Verſus itaque hic & eum præcedens ita transferendus eſt:

Ad filium, (Reguli vero) *ceu modo narravi,*
vocatus (quamvis) *noluit* ſc. venire.
Scherz.

17) Verſ. 52. *ſuillit* Cod. Vind. hodie dicimus: geſchuuillt.

18) Verſ. 54. Cod. Vind. *manne.*

Digitized by Google

Prope erat Paſcha Judæorum. Joann. 5.

CAP. IV.

THio ziti ſih bibrahtun,
thaz Oſtoron tho nahtun,
Fuar tho Drutin heilant
in [1] Hieroſolymono lant.
Thar quad man, thaz tho uuari
[2] Fihu uuiari,
So iz thio buah thar zellent,
in kriahhisgon nan nennent.
Uuanta man ſus uuanne
uuasg thaz fleisg tharinne,
Thanne man ſo uuolta,
ze'mo opphere ſcolta.
Then bifiangun umbi
porzicha finfi,
Thie lagun fol al mannes
ſieches inti hammes.
Thieſelbun beitoton thar,
uuiziſt thaz in ala uuar,
Thes uuuarun farenti,
thaz ſih thaz uuazar ruarti
Engil Gotes guato
fuar tharin gimuato,
Thaz uuazar er yrscutita,
[3] ioh
Ther thanne thaz giſitota,
thar eriſt inne badota,
So uuard er ſar io ganzer,
[4] fon uuiu ſo er er uuas halzer.
Thar zi then gizaltan
giſah er einan altan,
Kumigan ſuaro
[5] in managero iaro.
Uuangta zuein, ih ſagen thir thaz,
thero iaro fiarzug ni uuas,
Thaz er lag zi uuare
in themo ſelben ſere.
„ Thie langun ziti Chriſtus giſah,
„ ioh ouh ſelbo zi imo ſprah:
„ Ob inan [6] giuuurti,
„ thaz er heil uuurti?
„ Odo er uuanta meinti
„ zi themo uuazare imo [7] zeinti?

Eſt autem Hieroſolymis probatica.

Quinque porticus habens.

Erat ibi homo 38. annos.

Cognovit Chriſtus, quia multum tempus.

TEmpus advenerat,
ut Paſcha appropinquaret,
Ivit Dominus Salvator
in Hieroſolymitanam terram.
Hîc dicitur, quod ibi fuerit
Pecorum lacus,
Brout Biblia id enarrant,
in Græco eum nominant.
Namque ita forte
Lavabatur caro inibi,
Si quis ita vellet,
(quod) ad ſacrificia deberet.
Hunc lacum continebant circum
porticus quinque,
Quæ repletæ erant hominibus
ægrotis & mancis.
Hi exſpectabant ibi,
(ſciatis hoc revera)
Ut eſſent deſcendentes,
quam ſe aqua moveret.
Angelus DEI bonus
deſcendebat in eam gratioſe,
Aquam concutiebat,
&
Quicunque tunc hoc agebat,
ut primus in ea lavaret,
Tunc fiebat illico ſanus,
a quocunque malo quo ante erat æger (mancus.)
Ibi inter connumeratos (conſociatos)
vidit (Dominus) aliquem ſenem
Ægrotum graviter
per multos annos.
Deficiunt duo, dico tibi hoc,
anni quadraginta quin ſint,
Quod jacuit revera
in iſto dolore.
Hæc longa tempora Chriſtus vidit,
atque ipſe ad eum dixit:
An ipſi placeret,
ut ſanus fieret.
An forte mallet
ad aquam eum duceret?

Tho

Tunc

AD CAP. IV.

1) Verſ. 4. Cod. Cæſar. *Hieroſolimono.*

2) Verſ. 6. *Fihu*, pecus; *uuiari*, vivarium κολυμβήτρα, piſcina, Vulgata. (Vocatur etiam *Fiſch-Weyher*: Anon:) Anglo-Saxo: *mere.* Gothica hic deficit: Nos diceremus proprie: eine Schafffchwemme. Viehteich, Pferdeſchwemme. Flacius in *Clave P. 1. v. Pecus* aliud fuiſſe lacum ovinum, quod oves templo offerendæ ibi prius lavarentur. Aliud juxta eum domus Bethesda h. e. Hoſpitale, in quo quinque Porticus pro ægrotis diſtributæ. Si enim porticus fuiſſent ſuper aquam, neminem in eis jacere potuiſſe. Eucher. Epiſc. Lugd. Lib. Inſtructionum Cap. VI. *Bethesda, Piſcina in Hieruſalem, in quam & ægri deferebantur; ideo & Probatica i. e. pecualis appellatur, quod hoſtias in ea quondam Sacerdotes lavabant.* Schilter.

3) Verſ. 24. Verſus qui hic in Flaciana Editione abeſt, legitur ita in utroque Codice: *Joh in zi heile iz garota*, i. e. *& ipſis ad ſalutem eam* (aquam) *præparabat.* Scherz.

4) Verſ. 28. Cod. Vind. *fon ſo uuiu ſo.*

5) Verſ. 32. Cod. Vind. habet: *iu.* itaque hunc verſum redde: *jam per multos annos.* Scherz.

6) Verſ. 39. *giuuurti* hic videtur idem eſſe, ac: *concedere deberet:* hodie diceremus: geuuähren ſolte. *Scherz.*

7) Verſ. 42. *zeinti*, non eſt: *duceret*; ſed: *indicaret* ſcil. medium eo perveniendi. *Scherz.*

8) Verſ.

Digitized by Google

Tho [8] kumpt er ſina freiſun
ſus in theſa uuiſun.
Druhtin, quad er, guato, Dominem hominem non habeo,
n'iſt niaman thero friunto,
Thaz mir zi thiu gihelfe;
in thaz uuazar mih firuuerfe.
Ihilu thara in thrati, [9]
min ummaht duit iz ſpati.
Thara andere er gigahent,
thaz bad mir untarfahent.
„ Stant uf, quad er, gihori mir, Surge, tolle lectum tuum.
„ ioh nim thin betti mit thir.
„ Thes ſar nu du ginendes,
„ ioh gang ouh thines [10] ſinthes.
So er eriſt ſine uuort inſuab,
er thaz betti ſar irhuab.
Jo ſar iz thana fuarta,
ſo sliumo er thiu gihorta.
Erſtuant er uf tho ſnello,
ſo uuas Chriſtus uuillo.
Er ſar zi thiu tho gifiang
mit themo [11] bete thana giang.
Thes dages uuas in uuara Erat autem ſabbatum.
ſambazdages fira,
Tho Druhtin thio unganzi nam,
ſon themo kumigen man.
Quadun tho thie liuti, [12]
er unrehto dati,
Thaz er unnotag
intereta then diuren dag.
Ther mih, quad er, heilta, Qui me fecit ſanum.
er ſus iz al gimeinta.
Giuuiſſo ſagen ih iz iu,
er hiaz mih gangan mit thiu.
Fragetun ſe thuruh not,
uuer ther uuari, the iz gibot.
Er ſar zi theru friſti
quad, es uuiht ni uueſti.
Druhtin ſelbo in uuara Jeſus autem declinabat à turba.
giang ſar in eina fiara,
[13] Er ioh ſin githigini
ſuntar ſon ther menigi.
Fand er after thiu then man, [14]
tho er in thaz hus quam,
Thar ther liut io betota,
Ginada Gotes thigita.
[15] Ja biſtu, quad er, heiler,
Nu ni ſunto thu mer.
[16] Mit thiu thin muat ſih uuerie,
thir uuirs ni giburie.
Er tho in ala uuari [17] Nunciavit Judæis.
then liutin deta mari,
Thaz [18] er uuas ther heilant,
ther inan thes ſeres intbant.

Tunc recenſet ſuos dolores (miſerias)
ſic in hunc modum:
Domine, dixit, Optime,
non eſt quisquam amicorum,
Qui mihi ad id auxilium præſtet,
in undam me (ut) demittat.
Equidem feſtino tunc pro poſſe,
mea (vero) imbecillitas facit id ſero.
Tunc alii antecedunt,
balneum mihi intercipiunt.
Surge, dixit Ipſe, obedi mihi,
& tolle tuum lectum tecum.
Hoc ſtatim nunc tu fruere,
& abi quoque tuam viam.
Quamprimum ejus verba perciperet,
iſte lectum illico tollebat,
Et ſtatim eum abinde tollebat,
quamprimum hoc audivit.
Surrexit ocyus,
ſicut erat Chriſti voluntas.
Is ſtatim id apprehendit,
lecto inde (ut) abiret.
Eo die erat certe
Sabbathi feria,
Quam Dominus imbecillitatem tolleret,
ab iſto ægroto homine.
Dixerunt tunc homines,
(quod) is injuſte fecerit,
Quia ſine neceſſitate
prophanaverit feſtum diem.
Qui me, dixit iſte, ſanavit,
ille ſic id omne juſſit.
Profecto dico id vobis,
ipſe juſſit me ire cum eo. (lecto)
Interrogarunt hi ſollicite,
quis iſte eſſet, qui hoc juſſerit.
Hic ſtatim hac vice
dixit, (quod) id neſciret.
Dominus ipſe revera
iverat ſtatim ſeorſim,
Qui & ſuos miniſtros
ſeparaverat a turba.
Invenit (autem) poſt hæc hominem,
quum veniſſet in domum,
Ubi populus adorabat,
gratiam Dei rogabat.
Ecce es tu, dixit ipſe, ſanus,
jam ne pecca tu ulterius.
Propterea tuus animus ſe muniat,
tibi pejus (quid) ne contingat.
Iſte tunc in omni veritate
hominibus fecit celebre,
Quod ipſe eſſet Salvator,
qui eum dolore liberaſſet.

MORA.

8) Verſ. 43. Cod. Vind. *kumt*: i. e. *ejulans* narravit. conf. ſupra notam ad I, 16, 15.
9) Verſ. 49. Margo Cod. Vind. habet: *Dum venio enim ego.* Hunc verſum redde: *Feſtino* (quamvis) *eo admodum.* Scherz.
10) Verſ. 56. Cod. Vind. exhibet: *ſindes.*
11) Verſ. 64. uterque Codex habet: *bette.*
12) Verſ. 69. Margo Cod. Vat. *Dicunt Judæi: Sabbatum eſt.*
13) Verſ. 83. & ſq. ſic transfer:
Ille & ſui diſcipuli ſc. iverunt;
Separatim a multitudine. Scherz.
14) Verſ. 85, Margo Cod. Vind. habet: *poſtea invenit eum in templo.*
15) Verſ. 89. *ia biſtu* aptius redditur: *Vere es.* Scherz.
16) Verſ. 91. Verte: *Nunc* (Et in poſterum ſc.) *animus tuus te defendat* ſc. contra tentationes ad peccandum. Scherz.
17) Verſ. 93. Margo Cod. Vat. habet: *abiit ille homo & nunciavit Judæis.*
18) Verſ. 95. ex utroque Codice pone pro: *er* vocem: *iz.*

MORALITER.

CAP. V.

HIar [1] mugun uuir inſtantan,
thaz eigun uuir ouh funtan.
Thaz quement ummahti
ſon ſuntono ſuhti.
Tho er'mo firbot thio dati,
thaz er ni ſuntoti.
Thes giuuarteti,
thaz uuirs imo ni uuurti.
Tho riht unſih thiu redina,
thaz uuir uns uuarten thanana.
Thaz ſuht ni derre uns mera,
then lidin ioh thera ſela.
Bi ſuslicho dati, Judæi perſequebantur JEſum, quia in Sabbat.
ſo ahtun ſin thie liuti.
Jo iagilih [2] in imo rah,
thaz er then ſambazdag firbrah.
[3] Er uuialt thera fira ſo iz gizam,
thaz iro nihein ni firnam.
Thaz er mit ſinen mahtin
uuas des dages Druhtin.
Sie ahtun ouh bi thiu ſin mer, Ideo magis perſequebantur eum, quia dicebat ſe Filium DEI.
uuanta in thaz uuas filu ſer,
[4] Quadun dati mari,
thaz Got ſin Fater uuari.
Joh er io binoti
[5] ſin Druhtine ebonoti,
In uuerkon io gilichan,
noh uuergin miſſilichan.
Iz iſt ſo giuuiſſo,
thoh ſie iz abahohtin ſo.
Thoh iro muates herti
[6] iz emmizigen zurnti,
Joh io in abuh kerti
thio Druhtines dati,
Thiu zeichan filu maru,
thaz uuiziſt thu zi uuaru.
Giuuerdo unſih Druhtin heilen,
mit liobon druton thinen,
Joh vns gidua thu [8] ſyazo
thio unſe thurfti grozo.
Thaz uns ni uueſe thaz zi ſuar,
uuir unſih io firdragen hiar,
[9] Joh ſcono untar mannon,
io emmizigen minnon.

HIc debemus nos percipere,
hoc nos etiam invenimus,
Quod veniant morbi
a peccatorum lue.
Dum Ipſe ei prohibuit hæc facta,
ut ne peccaret.
Id attenderet,
ut pejus ei ne fieret.
Hîc docet nos hîc ſermo,
ut nos caveamus inde,
Ut morbus ne noceat nobis ulterius
membris & animæ.
Ob hoc tale factum
perſequuti ſunt ipſum homines.
Et quilibet in Ipſo reprehendit,
quod ſabbati diem prophanarit.
Ipſe obſervavit hanc feriam prout decebat,
quod iſtorum ne unicus intelligebat.
Quodque ipſe per ſuam potentiam
eſſet hujus diei Dominus.
Perſequuti quoque propterea eum eo magis,
namque iſtis id erat valde moleſtum,
Enarrare facta celebria,
quodque DEUS ejus Pater eſſet.
Atque Ipſe omnino
Ipſius Domini coæqualis,
In operibus item par,
nec ullo modo diſſimilis.
Id eſt quidem certum:
tamen iſti id abominabantur adeo.
Sed iſtorum animi durities
id perpetuo reprobabat,
Atque perverſe interpretata
Domini facta,
Signa illa multum illuſtria,
hoc ſcias tu pro vero.
Dignare nos Domine ſanare,
cum dilectis Fidelibus tuis.
Atque nobis redde tu dulces
has noſtras neceſſitates magnas.
Ut nobis ne ſit id nimis grave,
nosque invicem comportemus hîc,
Et pulchros (bonos) inter homines
perpetua caritate.

Abiit

Ad CAP. V.

1) Verſ. 1. *mugun* aptius redditum per: *poſſumus.*

2) Verſ. 15. *in imo rah*, verte: *intra ſe, in corde ſuo dicebat*, *rachon* pro: *loqui* non infrequenter invenitur. conf. ſupra II, 13, 38.

3) Verſ. 17. Hunc ita transfero: *Dominabatur Feſto, diſponebat de feſto, uti decebat.*
Eodem ſenſu legitur *uuialt* infra de diabolo cum Judæ cor occupaſſet:

Joh uuialt *ſin ſar uharal*
ſelbo ther diuſal.
Et *dominabatur* ipſi (Judæ) mox omnimodo
Ipſe Diabolus. *Scherz.*

4) Verſ. 23. & ſeq. ita exprime:

Dicebant: (Judæi quod ille) *rumorem ſpargeret,*
Quod Deus ipſius Pater eſſet. Scherz.

5) Verſ. 26. lege juxta Cod. utrumque: *Sib*, & hinc verſum 25. & ſeqq. tres expone:

Atque ipſe omnino, ſeu ſtudioſe
Se Deo æquaret,
Operibus ſimilibus i. e. quæ ſimilia erant Dei operibus,
Nequaquam differentibus. Scherz.

6) Verſ. 32. mallem hunc verſum ita translatum fuiſſe: *Ob id ſemper iraſcebatur.* Scherz.

7) Verſ. 35. Cod. Vind. habet: *mariu.*

8) Verſ. 39. Cod. Vind. *ſiazo.*

9) Verſ. 43. Freherus: lege: *io ſcono untar mannon* untereinander. *Schilter.* Uterque Cod. pro: *ſconon*, quod Flacius exhibet, habet: *ſcono.*

Ad

Abiit JESUS trans Mare Galilææ. Joann. 6.

CAP. VI.

THaz ih hiar nu zellu,
thaz uueiz thiu uuorolt ellu.
Uuuntar filu maraz,
ioh [1] thrato ſeltſanaz
Uuio Chriſtus nam finf leiba,
ioh zuene fisga thara zua;
Fon then gab follon muaſes
finf [2] thuſonton mannes.
Fuar Druhtin inti ſine
ubar einan lantſe.
Thio buah iz thar zellent,
ioh Galilea iz nennent.
Bi [3] mangemo ſeltſane,
ioh uuuntoron zi uuare
Fuar imo thar ingegini — Sequebantur eum multitudo.
mihil uuorolt menigi.
[4] Unfirslagan heri in uuar,
fuar ingegin imo thar,
Uuorolt mihil, ſo gizam,
uuib inti gomman.
Nam Druhtin ſine thegana — Subiit in montem.
inti giang mit in [5] tho thanana,
In einan berg hoho,
mit in giſaz thar ſcono.
Uuas iz ouh giuuiſſo
fora einen Oſtoron ſo.
Theſo ſelbun dati
fora theru [6] uuihtun ziti. — Cum ſublevaſſet oculos:
So er tho mit ſinen ougon
then liut bigonda ſcouuon,
[7] Thie ſelbun menigi giſah,
zi Philippus er ſus ſprah: [8]
Uuar mugun uuir nu biginnan
mit [9] koufu brot giuuinnan,
Thaz ther liut giſazi,
unz er hiar nu [10] gazi?
Korata er thia uuarba — Hoc dicens tentans eum.
[11] thera uueichun gilouba
Tho uueſt er ſo'ſer ſcolta,
uuaz er es duan uuolta.
Er quad: Ni mohti uuerdan — Ducentorum denariorum.
mit koufu ſih biuuerban
Mit mihilemo ſcazze
ther liut zi thiu giſizze,
Thaz iagilichen thanne
thoh foller mund uuerde,

[12] Then

QUod ego hîc jam referam,
id novit mundus omnis.
Miraculum multum illuſtre
& nimis rarum.
Quomodo Chriſtus accepit quinque panes,
& duos piſces ſimul,
De his dedit plenum cibum
quinque millibus hominum.
Vectus Dominus & ſui
trans lacum provincialem,
Biblia id recenſent,
& Galilæum vocant.
Ob multa rara
& miracula revera
Ivit Ei hic obviam
magni mundi multitudo.
Denſiſſimæ copiæ revera
obviarunt Ipſi tunc.
Mundus magnus, ut decebat,
mulieres ac Viri.
Accepit Dominus ſuos diſcipulos
& ivit cum iis exinde
In montem altum,
cumque iis conſidebat ibi decore.
Erat id etiam certe
ante Paſcha tunc.
Hoc ipſum factum
ante id ſanctum tempus.
Ut ipſe tunc ſuis oculis
hunc populum cœpit conſpicere,
Tantam multitudinem videns,
ad Philippum ita dixit:
Unde poſſumus nunc aggredi
emendo panem ut acquiramus,
Ut populus conſideat,
uſque dum hîc jam comederit,
Tentabat ipſe hac vice
imbecillium fidem.
Sed ſciebat ipſe ſicut debebat,
quid facere volebat.
Iſte dixit: Non poterit fieri
emendo cooperari,
Magno theſauro,
(ut) populus ad hoc accumbat,
Ut cuilibet exinde
ſaltem os (ſemel) impleatur,

(*Ut*)

AD CAP. VI.

1) Verſ. 4. Cod. Vind. *drato.*
2) Verſ. 8. Cod. Vind. *duſonton.*
3) Verſ. 13. Cod. Vind. *manegemo.*
4) Verſ. 17. hunc & ſeq. verſum legere quoque eſt infra IV, 16, 34. quamvis ordine inverſo. *Scherz.*
5) Verſ. 22. Cod. Cæſareus habet: *do.*
6) Verſ. 28. pro: *uuihtun* ex utroque Cod. ſubſtitue: *uuihun.*
7) Verſ. 31. Cod. Cæſ. *thia ſelbun.*
8) Verſ. 32. Margo Cod. Vind. *Unde ememus panem.* Vat. ſolummodo habet: *Unde ememus.*
9) Verſ. 34. Cod. Vind. *coufu.* Aſt idem Cod. infra V. 42. habet: *koufu.*
10) Verſ. 36. Cod. Vind. habet: *nugâzi*, quod verto: *ad ſatietatem uſque edat.* Nug eſt noſtrum *genug.* Scherz.
11) Verſ. 38. Alcuinus h. l. p. 473. *Ut Philippus tarditatem ſuæ fidei agnoſcat.* Schilter.

12 Then mund zi thiu irreken,
thes brotes uuiht giſmeken.
Andreas ſprah tho einer; Dicit Andreas.
Petruſe gilanger, 50.
Bruader ſin 13 gimuato,
thes Chriſtus thegan guato:
„ Hiar iſt kneht einer, 14
„ ni uueis ih uuiht es hiar mer,
„ Ther 15 tregit hiar in ſinan not 55.
„ finf girſtinu brot.
„ Ouh zuene fiſga thar mit,
„ theiſt zi thiu thoh ni uuiht,
16 Thaz man ſulih biete,
themo managfalten thiete. 60.
Duet, quad er tho ubarlut, Facite homines decumbere.
thaz hiar giſizze ther liut,
Unz er hiar gireſtit,
thes brotes in ni briſtit.
Thar uuas in ala uuari 17 65.
Graſes ouh gifuari,
Mammunti ginuagaz,
thiah buah zellent uns thaz.
18 So thaz heri tho giſaz,
thaz brot giſegenotaz az, 70.
Iz uuuahs thar thera ferti
In munde ioh in henti.
Iz uuuahs in ala gahun,
thar ſie alle zuaſahun;
Sih 19 merota iz ginoto 75.
zi ſeti thero liuto,
Zi ſuazeru giluſti,
thaz in es thar ni bruſti.
Alten inti iungen,
ioh ſelb then uuibon allen, 80.
Er ſelbo ouh tho gimeinta, Similiter & ex piſcibus.
thie fiſga in thar gideilta,
Thie uuuahſun oh thuruh not,
io ſo ſelbaz thaz brot.
So ſie thar tho gazun. 20 85.
thie in themo graſe ſazun.
Joh mannilih thar ſat uuard,
ſo ſie thes brotes gluuard.
Gibot tho Dſuhtin ſinen,
thaz 21 uuola ſi thes giilen 90.

Thie

(Ut) os ad hoc admoveant,
(ut) panis modicum guſtent.
Andreas dixit tunc unus (diſcipulorum)
Petri propinquus,
Frater ejus dilectus,
Chriſti diſcipulus bonus.
Hîc eſt puer aliquis,
nihil ſcio equidem quicquam, hîc amplius,
Qui portat, hîc ad propriam neceſſitatem
quinque hordeaceos panes.
Itemque duos piſces ſimul,
hoc eſt ad hoc tamen nil quicquam,
Ut tantundem offeratur
huic multiplici populo.
Agite, dixit ille palam,
ut hîc conſideat populus,
Dum hîc requieſcat,
panis ei haud deficit.
Hic erat per omnem veritatem
gramen quoque commode.
Deliciarum ſatis,
Biblia referunt nobis hoc,
Sic multitudo tunc ſedebat,
panem benedictum comedebat.
Is creſcebat tunc actutum (ea vice, occaſione)
in ore & in manu.
Creſcebat in omni celeritate,
cum omnes conſpicerent.
Se augmentabat valde
ad ſatiandum populum,
Ad dulce delectamentum,
ut iis hîc non deficeret,
Senibus atque juvenibus,
& ipſis quoque mulieribus omnibus.
Idem etiam tunc (porro) fecit
Piſces iis ibi diſtribuit.
Hi creſcebant itidem ad neceſſitatem,
ſicut & ipſe panis.
Sic hi ibi comedebant,
qui in gramine ſedebant.
Et quilibet hic ſatur fiebat,
quod hujus panis participes fierent.
Juſſit tunc Dominus ſuos,
ut vellent hoc maturare,

Homi-

12) Verſ. 47. & ſeq. Stadenius recte in Explic. Voc. Bibl. Germ. ita reddit: *den Mund darzu hinreichen und etwas des brodtes ſchmecken oder koſten.* Scherz.

13) Verſ. 51. Cod. uterque *gimyato*, ſed in Codice Vindob. *y* inſcriptum eſt literæ *u* manu recentiori.

14) Verſ. 53. Margini Cod. Vat. & Vind. adſcriptum eſt: *Eſt puer unus hîc* &c. Eod. *y*. uterque Codex habet *knet*.

15) Verſ. 55. Codex Cæſ. *drégit*.

16) Verſ. 59. & ſeq. redde:

Ut id offeratur
Tantæ multitudini. Scherz.

17) Verſ. 65. Margo Cod. Vind. *Erat ibi fœnum multum.* Ipſa hæc margo ſuadet *y*. 66. & ſeq. ita eſſe reddendos:

Graminis etiam commoditas
ſuaviter ſufficiens. Scherz.

18) Verſ. 69. *So* melius redditur hîc per adverbium temporis: *Cum.* Scherz.

19) Verſ. 75. Cod. Vind. *merata.*

20) Verſ. 85. Margo Cod. utriusque: *Ut autem impleti ſunt.* Hinc verſus hic & tres ſeqq. ita ſunt exponendi:

Cum ibi tunc ediſſent
qui in gramine ſedebant,
Et quilibet ibi ſatur factus eſſet,
~~*quamprimum panis particeps eſſet factus.*~~
Scherz.

21) Verſ. 90. *uuola* non eſt: *vellent*, ſed: bene, wohl. hinc verſum hunc & tres ſeqq. ita verto:

Ut bene hoc properarent, ſc. facere
quo homines hoc curarent,
Ut ſcilicet *micas ibi colligerent.*

ſiruuaſin non eſt: *inſtruerent*, ſed: *curarent*, proſpicerent. Ita ſupra I, 1, 19. occurrit *ſiruueſti*, proſpiceret. & II, 6, 108. *ſiruuaſi*, procuret. Hinc hodiernum *Verweſer*, *Amtsverweſer*. Scherz.

22) Verſ.

Digitized by Google

Thie liuti thes firuuaſin, Colligite quæ ſuperaverunt.
thie broſmun thar gilaſin,
Thaz ſie gihaltan uuurtin,
ioh ouh ni firuuurtin.
Thar laſun ſie tho alle
zuelif korbi folle.
Thie liuti thar ingahun Cum vidiſſent ſignum.
[22] theiz zeichan tho giſahun,
[23] Bigondun mit githankon
tho Druhtine thankon.
Thiz, quadun, iſt giuuaro [24]
ther foraſago maro.
Mit iauuihtu aller [25] uuio iz n'iſt,
ther kunftig hera in uuorolt iſt.
Er muaſes ſid gab follon
fiar thuſonton mannon,
Seti ſibun broto,
mit fisgon ouh gimyato.
Joh uuard thero aleibo
thero fisgo ioh thero leibo.
Ni frazun ſie iz allaz,
ſibun korbi [26] ubar lazaz.

Homines inſtruere,
micas ibi colligere,
Ut conſervarentur,
neque perirent.
Tunc collegerunt omnes
duodecim corbes plenas.
Homines ibi confeſtim
qui hoc ſignum conſpexerant,
Cœperunt cogitationibus
hîc Domino gratias agere.
Hic, dicentes, eſt vere
Propheta ille nobilis.
[*Cum quoquam omnium (aliorum) omnino nihil eſt.*]
qui venturus huc in mundum eſt.
Is cibum poſtea dedit plenum
quatuor millibus hominum,
Saturavit ſeptem panibus,
piſcibus quoque benignus.
Atque factæ reliquiæ
Piſcium atque Panum.
Nec comederunt id omne,
ſeptem corbes reliquæ.

SPIRITUALITER.

CAP. VII.

DRuhtin min ther guato
nu rihti mih [1] gimyato.
Zi thiſu mir then hugu dua,
ioh thaz herza thar zua.
Thaz ih hiar gizeine,
uuaz thiu thin [2] goima meine,
Mit [3] geiſtlichon redinon
then thinen liobon thegenon.
Giuuiſſo [4] uuizun uuir thaz, I. Ante Paſcha.
theiz fora then Oſtoron uuas.
[5] Tho Druhtin uuoltes uualtan,
fon themo grabe irſtantan.
Simes ouh giuuiſſe
fora themo [6] irſtantniſſe,
Mit minnon io ginuagen
zi ſamane unſih fuagen.

Domine mi optime,
nunc rege me benigne.
Ad hoc mihi intellectum fac,
atque cor præterea,
Ut hîc exponam,
quid hæ tuæ epulæ velint,
Spiritualibus rationibus
tuis dilectis ſervis.
Certe ſcimus hoc,
quod id ante Paſcha factum.
Cum Dominus volebat dominari,
a ſepulcro reſurgens.
Debemus etiam nos certe
ante reſurrectionem (mortuorum)
Cum amore & ſufficienter
ſimul nos conjungere.

[7] Sco- Con-

22) Verſ. 98. uterque Cod. habet: *thiz.*
23) Verſ. 99. Cod. Vat. *bigondum.* Sed male. *Scherz.*
24) Verſ. 101. Margo utriusque Codicis: *Hic eſt vere Propheta.*
25) Verſ. 103. *alles.* Freher. Senſus obſcurus, videtur tamen eſſe, quem expreſſi: quod præ cæteris Prophetis omnibus hic ſit verus Meſſias. Vel: *mit iauuihtu alles*, cum omnibus circumſtantiis, & poſtea legendum: *uuio iz liſt*, ſicut legis in Bibliis V. T. vel interrogative: *uuio iz n' iſt?* quidni ſit? Vide meum Gloſſarium. *Schilter.* Lege ex Cod. utroque: *alles uuio.* Quod alibi etiam ſæpe invenitur. vid. III, 20, 304. III, 24, 186. IV, 1, 27. & paſſim. Ex quorum locorum Collatione hunc & ſeq. verſum ita reddendum cenſeo:

Cum aliquo omnino nihil eſt
qui venturus eſt (in poſterum) *hunc in mundum.*

Ut mens ſit, videre ſe hic illum magnum Prophetam, (Meſſiam) ut adeo non credendum ſit ulli alii in poſterum venturo, qui diceret ſe eſſe Meſſiam. *Scherz.*
26) Verſ. 112. in utroque Cod. eſt: *ubar thaz* ſub intellige *uuarun*, erant. *Scherz.* Schilterus ipſe habuit: *ubar thaz*, ſed pro eo poſuit: *ubar lazaz.* Anon.

Ad CAP. VII.

1) Verſ. 2. Cod. Vind. *gimuato.*
2) Lege ex Cod. utroque: *gouma.*
3) Verſ. 7. uterque Codex habet: *geiſtlichen redinon*, i. e. myſtica ratione. *Scherz.*
4) Verſ. 9. Cod. Vind. *uuizzun.*
5) Verſ. 11. & ſeq. mallem hoc ita reddere:

Cum Dominus vellet id diſponere,
ut ex ſepulcro reſurgeret.

i. e. Cum in eo eſſet Chriſtus, ut (proxime) ex ſepulcro vellet reſurgere. *Scherz.*
6) Pro: *irſtantniſſe* Cod. Vind. habet: *irſtanniſſe*; ſed præferenda eſt Lectio Flaciana. Ipſe ſane Cod. Vind. infra III, 24, 53. habet: *irſtantniſſi.* Scherz.
7) Verſ.

Digitized by Google

[7] Scouuon es ouh thanne,
uuara Druhtin gange.
Uuir unſih imo io nahen,
thaz uuir ni [8] miſſefahen.
Ni ſi uns uuiht mera,
thanne thiu ſin lera.
Ni minno uu iht ſo ſuazo,
io ſo ſpor thero fuazo.
Galilea, thaz ih quad, II. Galilæa.
theiſt in Frenkisgon [9] rad,
Thaz ſih io [10] umbi zirbit,
ioh emmizigen uuerbit.
[11] Ther ſo iſt zeſſonti
ſih ſelbon miſſihabenti:
Stozot ſih io in trahti,
mit mihileru unſtati.
[12] Thiu meinent uuio ſih zerbit.
ioh thiſu uuorolt uuerbit,
Mit [13] ungimachu thuruh not,
ſih emmizigen ſtozot.
[14] Tho ſelben Druhtines maht,
ſulih untar fuaz drat.
Mit ſines ſelbes todu
Ubarfuar thiu [15] bediu.
Tho folgeta imo thuruh thaz,
ſo er [16] uf in himile giſaz,
Giloubton ſino guati,
manogo uuorolt liuti.
Thes [17] ſarphen uuizodes not III. V. Panes.
[18] bizeinot thiſu ſinf brot.
Mit thiu er io innoti
thuangta thie liuti.
Gidar ih zellen ubarlut,
hert iſt gerſtun kornes hut.
[19] Iſt ouh, ſo ih forn iu uueſta,
ſines leibes kruſta.

Conſpicere quoque exinde,
unde Dominus veniat.
Nos ipſi etiam approximare,
ne nos aberremus.
Non ſit nobis quicquam majus
quam hæc ejus doctrina.
Nec amemus quicquam tam dulciter,
quam veſtigia ejus pedum.
Galilæa, quam dixi,
eſt in Francico (ſermone) Rota,
Quod ſe circumvolvit,
& perpetuo circumit.
Qui ſic eſt fluctuans
ſe ipſum non cohibens:
Impellit ſe continue (indefinenter)
cum maxima inſtabilitate.
Hi deſignant, quomodo ſe volvat
& hic mundus circumeat.
Cum moleſtia ſollicite
ſe perpetuo impellat.
Hoc ipſum Domini potentia
ſic ſub pedibus calcavit.
Suamet morte
tranſcendit hæc ambo (mundum & ejus vanitatem & miſeriam.)
Conſecuti tunc ipſum propterea,
quod in cœlo conſediſſet.
Crediderunt ejus bonitatem,
varii mundi homines.
Rigidæ legis præceptum
deſignant iſti quinque panes.
Cum quibus ſollicite
coëgit homines.
(Si) licet referre palam,
dura eſt hordeacei grani cutis (folliculus.)
Eſt etiam (talis) quos ego ante vobis retuli,
ejus panum (Legis) cortex.

Thoh Atta-

7) Verſ. 17. lege ex Cod. utroque: *Scouuomes*, i. e. ſpectemus. Verſum hunc & ſequentem ita transfero:

Spectemus id etiam inde,
Quorſum Dominus iverit.

Uuara ſignificat: *quorſum*, ceu apparet etiam ex III, 21, 61. & ſeq.

Thaz uuir thaz irkantin
Uuara *uuir gangan ſcoltin.*
Ut hoc agnoſceremus,
Quorſum ire deberemus. *Scherz.*

8) Verſ. 20. Cod. uterque *miſſifaben.*

9) Verſ. 26. Eucherius Epiſc. Lugd. lib. Inſtructionum cap. I. Galilæi volubiles. *Schilter.* Faciunt huc verba Cellarii in Geograph. antiqua Lib. 3. c. 13. p. m. 475. Galilæa dicta eſt גלויא Ebraice Eſai. IIX, 23, quæ vox habet סבוב ענין ſecundum Kimchi i. e. notionem *circuitionis*, aut *tractus rotundi.* Scherz.

10) Verſ. 27. lege ex utroque Cod. *umbizerbit.* Quod & Rhythmo convenientius. conf. ſupra II, 1, 41.

11) Verſ. 29. male hic deſeritur textus Flacianus; quem firmant Codex uterque; in Vind. clare legitur: *ther ſé*, Lacus ſc. Galilææ, ſeu Geneſareth. Θάλασσα τῆς γαλιλαίας ceu appellat Matth. IV, 18. XV, 29. & Marci VII, 31. verte itaque hunc & ſeq. verſum hac ratione.

Lacus (Galilææ) *eſt fluctibus turbidus,*
ſe ipſum male habens;
Impellit ſe ipſum etiam valde
cum magno motu. Scherz.

12) Verſ. 33. & ſeq. redde: *Hæc* (nempe terra Galilææ & Lacus, quorum mentionem fecerat ℣. 25. & 29.) *indicant quomodo ſe volvat & vertat hic Mundus.* Scherz.

13) Verſ. 35. Cod. Vind. *ungumachu.*

14) Verſum 37. & 7. ſeqq. aptius ita verti debere arbitror:

Cum ipſius Domini potentia
Hoc (ſc. miſeriam mundi) *peſſundediſſet,*
(Et) *morte ſua*
ſubegiſſet utrumque (terram & mare:)
Tum ſequebatur ideo,
cum ſupra cœlum conſediſſet,
Ut crederent ejus præſtantiam
multi orbis (hujus) *homines.* Scherz.

15) Pro: *bediu* ℣. 40. habet: *bedu.*

16) Verſ. 42. *uf in* corrige ex Cod. utroque & pone: *ufan.*

17) Verſ. 45. Alcuinus hic p. 473. Panes bene hordeacei fuiſſe referuntur, propter nimium auſteriora Legis edicta, & integumenta literæ graſſiora, quæ interiorem intelligentiam ſpiritalis ſenſus quaſi medullam celabant. *Schilter.*

18) Verſ. 46. Cod. Vind. *bizeinot.*

19) Verſ. 51. hunc verſum ita reddo: *eſt etiam* (ita) *quod olim jam ſcivi.* Gl. Box. *forn*, olim. *Uueſta* non eſt: *retuli*, ſed: *ſcivi.* Ita in Verſ. Tatiani cap. 155. §. 1. *tho* uueſta *ther Heiland thaz quam zit thaz her fuori fon therru ueralti zi themo fater*, cum *ſciret* Jeſus, quod veniſſet tempus, quo deberet ire ex hoc Mundo ad Patrem. *Scherz.*

20) Verſ.

Digitized by Google

Thoh findu ih melo tharinne
in thiu ih es biginne;
Joh broſmun ſuaza in ala uuar,
thes ſenſes leib indue ih thar.
So iſt ther uuizzod alter
uzana herter.
Thar iſt inne manag guat,
thaz geiſtlicho uns io uuola duat.
[20] Thaz deta Druhtin, thaz man uueiz,
tho er thia kruſtun firsleiz,
Thaz man thia fruma thar giſah,
tho er [21] thia rintun firbrah. VI. Piſces.
Thieſelbun fisga zeinent,
uuaz Foraſagon meinent.
[22] Thiu gouma los get thare,
ſo fisg in themo uuage.
Oba [23] thu ira ruachis,
thu thar ſia dioſo ſuachis,
Joh thar irfisgot thinaz muat
harto managfaltaz guat.
[24] Ther kneht ther thaz allaz druag, V. Servulus.
[25] Er es uuiht ni giuuuag,
Er imo iz ni ginuzta,
furi andere ouh ni fazta.
So duent thie [26] Judæon in uuar,
ſie dragent iro buah thar.
Noh in thia fruma niazent,
noh andere ni lazent,
Thaz ſpentot Druhtin hiare, VI. Diſtribuit dominus.
thaz ſagen ih thir zi uuare,
Nim es harto gouma,
thiz ſint thio ſelbun gouma,
Thaz ſpentot er in muate
uns zi allemo anaguate,
Joh ouh uuorolti ubaral,
[27] er unſih uuihtes ni hal.
Uuas Foraſagon zellent,
ioh uns thie Selmi ſingent,
Ouh gibot thaz alta,
Er geiſtlicho uns iz zalta,
Thaz ſpentot er nu liutin,
mit geiſtlichen datin.
Mit geiſtlicheru leru,
thaz ſagen ih thir zi uuaru,

Attamen invenio ego farinam intus
dum ego eam aggredior;
Imo medullam dulcem revera,
Myſticum panem (ſi) aperio ego hîc.
Sic eſt Lex vetus
exterius durior.
Eſt ibi intus multiplex bonum
ſpirituale quod nobis benefacit.
Hoc fecit Dominus, ut hoc ſciatur,
cum cruſtam ſcinderet,
Ut medulla ibi conſpiceretur,
cum corticem frangeret.
Iſti piſces denotant,
quod Prophetæ docuerunt;
Meditatio libere vadit hîc,
ſicut piſcis in unda.
Si tu eos appetis,
tu ibi eos profunde quæras,
Utique tunc expiſcatur tua mens
vehementer multiplex bonum.
Servus qui hoc omne portavit,
Ipſe id nequicquam perpendit,
Ipſe ſibi eo non uſus,
aliis quoque non propoſuit.
Sic faciunt Judæi certe,
apportant ſua biblia.
Neque ſibi hoc fructu utuntur,
nec aliis permittunt.
Quod diſtribuit Dominus hîc
(hoc dico tibi revera)
Animadverte valde,
hæ ſunt illæ epulæ,
Quod diſtribuit in benignitate
nobis ad omnem proſperitatem;
Imo & Mundo ubique:
Ipſe nobis haud quidquam celavit,
Quæ Prophetæ referunt,
& nobis Pſalmi canunt,
Et lex illa vetus:
Ipſe ſpiritualiter nobis enarravit.
Hoc diſtribuit jam hominibus,
ſpiritualibus factis.
Spirituali doctrina,
hoc dico tibi revera,

[28] Obiz *Quippe*

20) Verſ. 61. mallem reddere: *uti ſcitur.* Scherz.

21) Verſ. 64. Flacius legit: *thia riutun firbrab.* Vitium, ut videtur, ſubliteſcit & legendum: *rintun,* quod idem quod *cruſta*, cortex, rinde, brotrinde. *Firbrah* a firbrechen, zerbrechen, panem frangere. Supra II, 18, 4. *firbrachti*, tollam, ſolvam. *Schilter.* Uterque Codex habet: *rintun.* Scherz.

22) Verſ. 67. Celeberr. Stadenius verſum hunc ita exhibet in Explicat. Vocab. Bibl. Germ. pag. 706. *thie goumlos gent thare.* Unde etiam ℣. 65. & tres ſequentes ita transfert: *dieſe Fiſche bezeichnen, was die Propheten meinen, welche ungehütet dahin gehen, als der Fiſch in dem Meere.* Verum non arbitror bene hîc eundem incedere. Nam in Cod. utroque *gouma* & *los* accurate ſeparantur, uti & apud Flacium; deinde etiam obſtat vox *ira* in ℣. 69. quæ reſpicit non ad piſces ipſos, ſed ad aliud quid, quod per piſces repræſentabatur, porro in MSS. non eſt: *gent*, ſed, *get.* Unde conjicio verſum 67. & ſeq. ita eſſe reddendum:

Epulæ (cibus Chriſti) *libere vadunt hic*, nempe, ut poſſint obtineri,
Sicut Piſcis in Mari. Scherz.

23) Pro: *thu ira* Cod. Vind. habet: *thura.*

24) Verſ. 73. Alcuinus hîc p. 474. Puer qui quinque panes & duos piſces habuit, nec tamen his eſurientibus turbis diſtribuit, ſed Domino diſtribuendos obtulit, Populus eſt Judæorum, literali ſenſu puerilis, qui ſcripturarum dicta clauſa ſecum tenuit. Quæ tamen Dominus in carne apparens accepit, &, quid intus haberent utilitatis ac dulcedinis oſtendit. —— Et hæc per Apoſtolos ſuos Apoſtolorumque ſucceſſores, cunctis nationibus miniſtranda porrexit. *Schilter.*

25) Verſ. 74. hunc verſum ob ordinarium ſignificatum vocis *giuuuag*, quæ idem eſt, ac: *indicat*, *declarat*, ita verto: *Ille hoc* (quod nempe hos panes & piſces habeat,) *non indicavit.* Scherz.

26) Verſ. 77. Cod. Vind. *Judeon.*

27) Verſ. 88. Alcuinus p. 474. Quinque panes & duos piſces fregit, & diſtribuit Diſcipulis, quando aperuit illis ſenſum, ut intelligerent omnia, quæ ſcripta eſſent in Lege Moſi, & Prophetis & Pſalmis de ipſo. *Schilter.*

[28] Ob iz uuar zi thiu gigat,
thaz man thio diufi ni firſtat,
Thero broſmono kleini VII. Reliquiæ.
ioh thes brotes reini
[29] Leſent zua thia redina,
thie hohun Gotes thegana.
[30] In giſcrib iz kleibent,
thaz mine [31] gilichen leibent.
So uuar ſo iz io zi thiu gigeit.
thaz mino gilicho iz [32] nu firſteit,
In buah ſie iz duent zi ſamane,
[33] Gihalten thar zi habanne,
Thaz man iz leſe thare
gihaltan io [34] bare. VIII. In corbes.
Thaz ſie uns ſcono zelitun,
inti in thie korbi legitun.
Sie eigun thaz giuueizit,
[35] bithiu man ſie korbi heizit.
Uuanta [36] thia iro guati
hiar thultit [37] aramuati.
[38] Korp theiſt ſcalklichaz faz,
[39] thoh ni ruachent ſie bi thaz,
Ni man ſie ſus io uuanne
[40] zi korbi ginenne,
Uuanta ſie ſint alle
thera Chriſtus lera ſolle.
Thia ſelba kleinun uuizzi
thia ſcribent ſie uns zi nuzzi.
[41] Thaz gras ſint akuſti IX. Gramen.
thes lichamen luſti.
Sie blyent hiar in manne,
ſar zi [42] thorrene.
Uuir ſculun thes biginnan,
[43] ſulih gras io thuingan.
Joh thio ſino [44] ſuaza
al dretan untar [45] fuaza.

Quippe cum veritas eo penetrarit,
ut illum abyſſum nunc penitremus,
Fragmentorum minutias
& panis extremitates (cortices)
Colligunt ad computationem
magni DEI miniſtri.
In ſcripturam id rediguntur,
quod mei æquales relinquunt, (non capiunt)
Unde tandem res eo proceſſit,
ut mei ſodales id nunc intelligant,
In Bibliis illi id collegerunt,
conſertum ibi ad exhibendum,
Ut legatur ibi,
conſervatum aperte,
Quod illi nobis belle numerarunt,
& in corbes poſuerunt.
Hi iſtud demonſtrarunt,
quare corbes nominentur.
Namque ipſorum bonitas
hîc patitur paupertatem.
Corbis eſt ſervile vas,
nec tamen curas gerunt propterea,
Niſi eos ita forte
corbibus conferamus;
Namque hi ſunt omnes
Chriſti doctrina pleni.
Illos ſubtiles intellectus
ſcribunt nobis in utilitatem.
Gramen ſunt vitia (peccata)
Corporis delicîæ,
Florent hîc in hominibus,
mox ut torreſcant.
Nos debemus id moliri,
hoc gramen ad premendum.
Atque ejus dulcedinem
omnem calcare ſub pedes.

Thaz

Uf

28) Verſ. 97. & quinque ſeqq. ita transfer:

Si quando eò itur i. e. contingit,
ut quis profunditatem non intelligat,
(Et) *micarum ſubtilitatem*
ac panis puritatem
Colligunt (tum) *ea ratione* (qua reliquiæ panis fuere collectæ.)
celſi Dei miniſtri.

29) Verſ. 101. pro: *zua* Cod. uterque habet: *zi in.* Scherz.

30) Verſ. 103. Alcuinus hîc p. 475. per XII. cophinos fragmentorum plenos, omnis Doctorum ſpiritalium chorus exprimitur, qui obſcura ſcripturarum, quæ turbæ nequeunt, & meditando colligere, & mandata literis ſuo pariter ac turbarum uſui conſervare jubentur. *Schilter.*

31) Verſ. 104. uterque Codex: *gilichon.*

32) Verſ. 106. in Cod. utroque ut & Flaciana Editione eſt: *ni firſteit.* Quod commode explicari poteſt, ita autem explico hunc & ſequentes quinque verſus:

Si quando eò itur i. e. contingit,
ut mei æqualis id non intelligat,
In libros colligunt, id (quod non intelligimus:)
ut ibi conſervetur;
Ut legatur id ibi
conſervatum ſingulis annis. Scherz.

33) Verſ. 108. Cod. uterque: *gihaltan.*

34) Verſ. 110. *buare* vulgo: *bare* aperte. *Schilt.* In Cod. utroque legitur: *bi jare*; ſupra habuimus: *bi jaron:* II, 4, 86. *Scherz.*

35) Verſ. 114. uterque Cod. *bibiu.*

36) Verſ. 115. *thiu* exhibet uterque Codex.

37) Verſ. 116. *armuati* fiſtit Codex uterque.

38) Verſ. 117. Corbis ſervilitatis & paupertatis ſymbolum, ſicut ſecundum vulgatum: Pontificat Moſes cum ſacco &c. Alcuinus hic pag. 475. Qui (Apoſtoli & Evangeliſtæ) quamlibet hominibus diſpecti, cœleſtis tamen gratiæ ſunt pane fœcundi. Nam ſervilia cophinis ſolent opera fieri, unde de Populo, qui in luto & lateribus ſerviebat in Ægypto, dicit Pſalmiſta: Manus ejus in cophino ſervierunt. Pſal. LXXXI, 7. *Schilter.*

39) Verſ. 118. & duos ſequentes clarius ita redde:

Nec tamen curant propterea,
quod ipſi ita aliquando
Corbibus non adnumerentur. Scherz.

40) Verſ. 120. uterque habet: *zi korbin.*

41) Verſ. 125. Alcuinus hîc pag. 474. Fœnum, in quo diſcumbens turba reficitur, concupiſcentia carnalis intelligitur, quam calcare & premere debet omnis, qui ſpiritalibus alimentis ſatiari deſiderat &c. *Schilter.*

42) Verſ. 128. *thorrenne* uterque Codex exhibet.

43) Verſ. 130. Aptius: *Ut hoc gramen opprimamus.* Scherz.

44) Verſ. 131. *ſuazi* uterque Codex.

45) Verſ. 132. uterque Cod. *fuazi.*

46) Verſ.

Digitized by Google

Thaz ſiu mit themo uuerke
al untar uns iruuelke.
Joh ſih ouh uuidar rehte
furdir zi uns ni irrihte.
[46] Ni mugun thoh uuir uuollon,
thoh uuir es ouh beginnen,
Zi then [47] Chriſtus goumon ſizzen,
[48] uuir ſelbon ni giuuizzen.
Firdrit, ſo ih quad, [49] thio ſuazi
al untar thino fuazi,
Thaz ſiu thir uuiht ni derre,
thera gouma ni gimerre.
So thu thanne [50] thaz giduas,
ſo uuehſit thir thaz [51] Chriſtus muas,
In munde ioh in muate,
zi thines ſelbes guate.
Lis thir mit giuuurti
in thero buahſtabo herti.
Grubilo in girihti,
in thes giſcribes slihti:
Thar findiſtu io thuruh nôt
filu geiſtlichaz brot,
Untar themo gikruſte,
in thiu thaz thih es uuola luſte,
Oba thu iz [52] filu thiko duas,
ſo uuehſit thir thas [53] Chriſtus muas
Emmizigen thanne,
ſo quimit iz uuola manne:
So thu io in thia redina
thar langor ſizzis obana
So thir ther abaho githank
[54] uuelket ana uuank.
Joh ſih thaz gras thar untar thir
[55] minir rihtit uuidar thir.
Thio argun giluſti
Gebent thir furdir friſti,
Joh findiſtu ouh ana thaz
thar [56] treſo filu diuraz.
[57] Then foraſagon maron,
ther ſih thiu brot hiaz meron,
[58] Thie liuti datun mari,
[59] thaz foraſago er uuari.
[60] Quam uns gilouba heraſun,
thaz er iſt ſelbo Gotes ſun.
Er [61] uuerdo unſih gibliden,
Jo z'en goumon ſinen,
Hungere biuuerien,
Joh ouh fon tode nerien.

Ut iſtud cum ipſo opere (carnis)
omne ſub nobis extorreſcat.
Atque ſe etiam contra jus
deinceps ad nos ne erigat.
Non poſſumus, etſi vellemus,
etſi & conemur,
Ad Chriſti epulas ſedere,
nos ipſum niſi agnoſcamus.
Conculca, ſicut dixi, dulcedinem (mollitiem)
prorſus ſub tuos pedes,
Ut ea tibi quicquam haud noceat,
epulas ne impediat.
Si tu itaque hoc feceris,
tunc augeſcit tibi Chriſti cibus,
In ore imo in animo
ad tuum proprium bonum.
Lege tibi cum reverentia
in literarum duritie.
Fodica in rectitudine
in Scripturæ planitie:
Ibi invenis accurate
multum ſpiritualis panis,
Sub cruſta (cortice)
in quo te bene delectabis.
Si tu hoc ſæpius feceris,
tunc creſcit tibi Chriſti cibus,
Continuo deinceps.
ſic procedit id bene hominibus.
Sic tu hac ratione
ibi longius ſedebis deſuper:
Sic tibi perverſa cogitatio
flaccecet ſine dubio.
Atque ſe gramen hoc ſubter te
minus eriget adverſus te.
Pravæ voluptates
dant tibi deinceps veniam,
Ac invenis etiam præterea
iſthic theſaurum multum pretioſum.
Hunc Prophetam inclytum,
qui ſe panes juſſit augere,
Homines reddebant celebrem,
quod Propheta ipſe eſſet.
Veniet nobis Fides exinde,
quod ipſe ſit Ipſius Dei filius.
Is velit nos exhilarare,
cum epulis ſuis!
Famem arcere!
& a morte liberare.

Voluit

46) Verſ. 137. *Ni mugun uuir thoh &c.*
47) Verſ. 139. *Chriſtes*, Cod. Vind.
48) Verſ. 140. mallem ita exprimere. *Id ipſum* (nempe oppreſſionem cupiditatum) *niſi intelligamus.* Scherz.
49) Verſ. 141. *thia* Cod. Vind.
50) Verſ. 145. *thaz* abeſt a Cod. Cæſareo. Aſt Vaticanus habet: *ſo thu thaz thanne.* Recte quidem.
51) Verſ. 146. Cod. Vind. *Chriſtes.*
52) Verſ. 157. uterque Codex exhibet: *iz thiko filu.*
53) Verſ. 158. Cod. Vind. iterum: *Chriſtes.*
54) Verſ. 164. poſt: *uuelket* uterque Codex habet: *mer.* i. e. magis. *Scherz.*
55) Verſ. 166. Freherus: uueniger richtet. *Schilter.*
56) Verſ. 170. *Dreſo.* Cod. Vind.
57) Verſ. 171. redde: *Prophetam inclytum* ſc. tanquam theſaurum ibi invenies. *Scherz.*
58) Verſ. 173. ſic expone: *Homines dicebant*, aſſerebant.
59) Verſ. 174. Alcuinus hîc p. 476. Sed necdum plena fide proficiebant, qui hunc etiam DEUM dicere neſciebant. — Nos certiori agnitione veritatis & fidei, videntes mundum, quem fecit Jeſus, & ſigna, quibus illum replevit, dicamus: Quia hic eſt vere mediator DEI & hominum, qui in mundo erat, Divinitate, & Mundus per ipſum factus eſt. *Schilter.*
60) Verſ. 175. ita redde: *Venit nobis fides huc;* i. e. *Nos hic in terra viventes credimus.* Scherz.
61) Verſ. 177. Cod. Vind. *nuerdun ſih;* ſed legendum: *uuerd unſih.*

Digitized by Google

Voluit eum populus Regem facere. [1] Joann. 6.

Cap. VIII.

VUoltun tho thie liuti
fahan, nan binoti,
Giuuiſſo thaz [2] ni hiluh thih,
duan zi kuninge ubar ſih.
Er floh in thaz gibirgi,
thaz er ſih thar giburgi.
Giuuiſſo er detaz thuruh thaz,
bithiu ſin zit noh tho ni uuaz,
Thaz er noh tho uuolti
ſin [3] kuning [4] mit giuuelti,
Ofono zi uuare,
bithiu floh er ſie tho thare.
Er tho then iungoron gibot, Juſſit diſcipulis ire trans fretum.
thaz ſie fuarin [5] uuidorort,
[6] Thaz ſie ouh giuuar uuarin,
ioh ubar thaz far fuarin.
Sie ouh tho ſo datun,
[7] ioh anguſti ſi eruuartun,
Mihil ungiuuitiri
uuas in harto uuidari.
So ſie in thaz ſcif gigiangun,
ſie uuetar ſar bifiangun.
[8] Joh feritun ſie giuuaro
in then undon filu ſuaro.
Ther uuint thaz ſcif fuar iagonti,
thie undon [9] bliuenti.
Uuas in thrato herti
thaz uuetar in theru ferti.
Druhtin after in tho giang,
ſo ther liut tho zigiang,
Joh thie 'nan firliazun,
thie thar z'en goumon [10] ſazun.
Giang er after in tho ſar Ambulabat JEſus ſuper mare.
oba themo uuazare thar,
Faſto oba ther undu,
ſo uuir duen hiar in erdu.
Giang er uuege rihti,
ſuahta ſin giknihti.
Sine liebun thegana,
in then undon thar tho obana.
[11] Bizoh ſe tho iz zi dage uuant, Quarta vigilia noctis venit ad eos.
er ſie quamin in lant.

Unz

Voluerunt tunc homines
capere ipſum ſtudioſe,
Certe hoc non celo te,
facere Regem ſuper ſe.
Ipſe fugit in montana,
ut ſe ibi abſconderet.
Certe fecit hoc propterea,
quia ejus tempus nondum eſſet;
Quod necdum vellet
eſſe Rex cum potentia,
Publice profecto (ſaltem)
propterea fugit eos tunc.
Ipſe tunc diſcipulis mandavit,
ut irent retrorſum.
Quod etiam obſervarunt,
& trans fretum vehebantur.
Hi quoque dum id agerent,
etiam anguſtias experti.
Magna tempeſtas
erat eis duriter adverſa.
Quamprimum in navem iviſſent,
eos tempeſtas illico corripuit.
Et navigarunt certe
in undis multum graviter.
Ventus navem traxit celerrimus,
fluctus percutientes.
Erat nimis dura
tempeſtas in hoc itinere.
Dominus poſt eos tunc ivit,
cum populus diſcederet,
Et iſti eum relinquerent,
qui ad Epulas ſederant.
Ambulabat Ipſe poſt eos illico
ſuper aquam,
Firmus ſuper undis,
ſicut nos facimus hîc in terra.
Ambulabat viâ rectâ,
quærebat ſuum famulitium.
Suos dilectos miniſtros,
in undis ibi deſuper.
Meavit mare usque dum illuceſceret
antequam venirent ad terram.

Dum

Ad Cap. VIII.

1) Codex uterque addit: *& quomodo ambulabat ſuper mare.*

2) Verſ. 3. Cod. Vind. *ni hilu ih thih.*

3) Verſ. 10. Cod. Vind. *Kunig.*

4) Verſ. 10. *mit giuuelti..* Alcuin. hîc p. 476. An forte hoc erat rapere eum, prævenire velle tempus Regni ejus? Etenim venerat modo non jam regnare, quomodo regnaturus eſt in eo, quod dicimus: ADVENIAT REGNUM TUUM. *Schilter.*

5) Verſ. 14. Cod. Vat. legit: *uuidarot.* Vitioſe pro: *uuidorort*, quod etiam Cod. Cæſareus habet.

6) Verſ. 15. & ſeq. Cum *uuarin* & *fuarin* ſint in ſubjunctivo modo, hos duos verſus ita reddo:
Ut etiam obſervarent ſc. illud
(ut) *etiam trans fretum irent.* Scherz.

7) Verſ. 18. legendum eſt, ceu & Codex Vaticanus habet: *ſie ruartun*; ſc. Anxietas invadebat illos. *Es kamen ſie ängſten an.* Scherz.

8) Ad Verſ. 23. vid. quæ notat Celeb. Palthenius ad Tatian. pag. 373. *Scherz.*

9) Verſ. 26. *bliuenti* hic non eſt Nominativus Pluralis Numeri, ſed Singularis, & eſt *infinitivus* venti, ceu præcedens vox: *jagonti.* Unde redde: *Undas impellens*, percutiens. *Scherz.*

10) Verſ. 32. Fœherus: lege: *ſazun*, pro vulg. *ſizun.* Schilter. Uterque Codex habet: *ſazun.*

11) Verſ. 41. mallem legere: *bizoh ſih* i. e. *protrahebat ſe*, differebatur ſc. appulſus ad terram: ſimili ratione hodie dicimus: *Es verzog ſich dieſes geſchäfft.* Scherz.

12) Verſ.

Digitized by Google

Unz ſie in ala thrati
uuarun in ther noti,
Sie mer ouh hinterquamun
ſo ſie, nan tho giſahun.
Firnamun in giuuari
the'iz ein [12] gidrog uuari, Præ timore clamaverunt. Matth. 14. 28.
Sie tho luto irharetun
thuruh thia ſuarun forahtun,
Thuruh thaz mihila ungimah,
uuanta [13] er inan ſulih ni giſah,
Thaz man io thes githahti,
thaz ſulih io bibrati,
Odo ouh thaz gidati,
thaz uuazar er ſo drati.
Sprah tho Druhtin innan thiu, Ego ſum.
quad: [14] Ni uuiht [15] forahtet ir iu.
Gihabet iuih baldo,
bin ih [16] giuuiſſo ſelbo.
So Petrus thaz tho giſah,
fon themo ſciff er [17] zimo ſprah,
Gruazta baldo, ih ſagen thir thaz,
then Meiſtar, ſo er giuuon uuas.
Druhtin, quad er, oba thu iz biſt, Domine ſi tu es.
ioh ſelbo thu thar [18] gangiſt,
[19] Thanne quad, gibiut mir,
thaz ih queme [20] thar zi thir.
Quim, quad Druhtin z'imo in uuar, Veni.
uuiht ni dualta er es ſar.
Nuber [21] zi ganne in drati
ſih fon themo ſcife dati.
Er eriſt uuola ſih [22] gifuah, Cum vidiſſet ventum validum.
ſo er afur then uuint tho giſah,
Joh uuaz thio undun uuorathun,
ſo ruartun inan forahtun.
Ther ſe 'nan ſar tho ſancta,
ſo imo ther hugu uuankta,
Ni druag inan thaz zuiual,
[23] ſo thiu gilouba ubaral.
Druhtin, quad er, hilff mir, Domine adjuva me.
the'ih thuruh [24] quem thara zi [25] thir.
Theih hiar nu ni firuuerde,
firloran ouh ni uuerde.
Er ſina hant tho thenita, [26]
then ſinan kneht thar nerita.
Raſſta 'nan tho uuorto
thera [27] ungilouba harto.
[28] Ziu er ſcolti io thes githenken,
ioh muates io giuuenken.

Dum undiquaque
eſſent in anguſtiis.
Magis adhuc expaverunt,
cum Ipſum conſpicerent.
Putabant certe
quod ſpectrum eſſet.
Tunc clare clamaverunt,
præ gravi timore.
Propter magnas moleſtias,
namque antea ipſis tale quid non viſum,
Quod quis hoc cogitaſſet,
tale quid attentaſſet,
Aut etiam feciſſet,
ut aquam ita calcaſſet,
Locutus tunc dominus inter hæc,
dixit: Ne quicquam timeatis vos.
Habeatis vos fortiter,
ſum ego certe ipſe.
Cum Petrus hoc tum videret,
de navi ad Ipſum locutus,
Salutavit animoſe, (dico tibi hoc)
Magiſtrum, ſicut conſuetus erat.
Domine, dixit, ſi tu es,
atque Ipſe tu hîc vadis,
(Porro dixit) iube me
ut veniam ad te.
Veni, dixit Dominus ad eum revera,
nil quicquam moratus ille ſtatim,
Quin ad ipſum ambularet, cito
ſe de navi demittens.
Is primo bene ſe accommodabat,
cum vero ventum videret,
Atque quid fluctus operarentur,
tunc tetigit eum timor.
Mare eum ſtatim mergebat,
cum ei fides vacillaret:
Non ferebat eum dubitatio,
ſed fides undiquaque.
Domine, dixit, adjuva me,
ut ego pertranſeam ad Te.
Ut ego hîc ne peream,
perditus nec fiam.
Ipſe ſuam manum tunc extendit,
hunc ſervum ſuum ibi liberavit.
Increpuit eum tunc verbis
(de) incredulitate valde.
Adhæc deberet id cogitare,
atque animo vacillare?

29 Ouh

Et

12) Verſ. 43. *gidrog* proprie *fictionem*, *fraudem*, conſequenter etiam *ſpectrum* denotat: in Gloſſis Boxhornii eſt: *Kitroc*, fictio. *Katroc*, fantaſia, conf. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. m. 126.
13) Verſ. 52. Cod. Vind. *ér 'nan*. Melius Cod. Vat. *ér man*. Scherz.
14) Verſ. 58. Cod. Vind. habet: *wiht ni*.
15) Eod. Verſu Cod. Vind. *forabter ir tú*. Sed melior Lectio Schilteri. *Scherz.*
16) Verſ. 60. uterque Codex hic inſerit: *iz*.
17) Verſ. 52. *zi imo* Cod. Vind.
18) Verſ. 66. uterque Codex habet: *gengiſt*.
19) Verſ. 67. mallem ita reddere: *Itaque*, *dixit*, (ſc. Petrus) *præcipe mihi*: ſeu jube me. *Scherz.*
20) Verſ. 68. *thara* uterque Codex.
21) Verſ. 71. *zigánne*, lege: *zim gange*. Schilter.
22) Verſ. 73. in utroque Cod. legitur: *gifnah*, & in Vat. quidem cum accentu ſupra *a*. in Vindob. autem ſine ullo accentu. Vox *gifnah* legitur etiam infra V, 5, 19. ſed præfero Schilterianam Lectionem, quæ aptum habet ſenſum. *Gifuohlih* pro: *aptus*, eſt ap. Tat. c. 51. §. 4. facili autem errore a ſcriba in MSC. *u*. in *n*. potuit mutari. *Scherz.*
23) Verſ. 80. redde: *ſicut fides omnino*. Scherz.
24) Verſ. 82. Cod. uterque *queme*.
25) Cod. Vind. habet *dir* pro: *thir*.
26) Verſ. 85. margo Cod. utriusque habet: *Extendit manum:*
27) Verſ. 88. Cod. Vind. *ungalouba*.
28) Verſ. 89. *ziu* verte per: *quare*. Quo ſenſu innumeris locis uſurpatum legitur: hodie dicimus: *zu uuas*.

29 Ouh forahtento 10 thes ſuari,
unz er mit imo uuari.
In thaz ſcif er giang tho 31 z'in,
ni forahtun ſie in 32 teſtu min.
Tho uuard in theru ſtulli
thaz uuetar filu ſtilli.
Inan al tho betota,
33 Thi'er ſon then freiſon retita.
Quadun ouh, ſo s'iz iſt,
thu ſelben Gotes ſun biſt.

Et metuere gravitatem,
dum ipſe cum eo eſſet.
In navem Ipſe ivit ad eos,
nec metuebant Ipſum eo minus.
Tunc fuit in iſto momento
tempeſtas multum tranquilla.
Ipſum omnes adorarunt,
quos ab hoc periculo liberaverat.
Dixerunt etiam, ſicut & eſt,
tu ipſe DEI Filius es.

Venerunt & adoraverunt eum.

Obtulerunt Ei omnes male habentes. Matth. 14.

CAP. IX.

THer liut tho 1 gieiſcota thaz,
thaz Druhtin thara queman uuas,
Ingegin fuarun folkon
z'en ſeltſanen uuerkon.
Si 2 quaman al ziſamane
thiu zeichan thar zi ſehanne.
Manag ſeltſani 3 bithiu
uuerd iz thar ſo mari.
Si brahtun ummahti,
ioh ellu krumbu uuihti,
Ouh horngibruader ſuare,
thaz ſagen ih thir 4 in uuare;
Blinte ioh ouh doube,
thaz mannilih giloube,
Ouh thara 5 z'imo quamun,
thie in 6 unuuizzi uuarun.
7 Sie uuunsztun ima ſin rinan
thoh ſinan tradon einan
In ſinen giuuatin,
thaz mera ſie ni batin.
So uuer ſo 'nan 8 beruarta,
er fruma thana fuarta.
9 Salida inti hęili,
thaz uuas in thar gimeini.
Sie heili thar io ſcuafun,
10 thie mit giloubu riafun.
Alles guates io ginuht,
Uuanta er iſt thiſu uuorolt zuht.
Uuanta er giſcuaf theſa erda,
ioh himilisga uuunna,
Ouh 11 then ſe hiar nidana,
bithiu giang er thar ſo obana.

Thaz

POpulus tunc reſciverat,
quod Dominus ibi advenerat,
Obviam iverunt turbæ
ad miraculoſa opera.
Venerunt omnes ſimul
ſigna ad videnda.
Multa miracula igitur
facta tum fuerunt tam incluta.
Attulerunt imbecilles,
& omnes curvos homines,
Etiam leproſos graviter,
hoc tibi dico veraciter,
Cœcos atque ſurdos,
quod quilibet credat:
Etiam huc ad Ipſum venerunt
qui in dementia erant.
Optarunt ſibi Ipſum attingere
ſaltem ejus fimbriam aliquam
In ejus veſtimentis,
amplius non petentes.
Quicunque Ipſum tetigit,
is commodum inde retulit;
Salutem & ſanitatem,
quod fuit iis tum commune.
Sanitatem hîc impetrarunt,
qui fide invocarunt.
Omnis boni ſatis;
Namque Ipſe eſt hujus mundi panis.
Namque Ipſe creavit hanc terram,
& cœleſtem lætitiam,
Atque etiam mare hîc inferius,
propterea ivit ipſe iſthic tam ſupra. (mare)

Quicunque tetigerunt, ſanati ſunt.

Hoc

29) Verſ. 91. male ſe habet & corrigendus eſt ex utroque Cod. ita ſcilicet, ut ſyllaba finalis *to* a *forahten* ſeparetur, & ſequenti voci coaſſetur. *Scherz.*
30) Cod. Vind. pro: *thothes* legit *todes*, ſed res eodem redit. Verte itaque verſum 91. *Et timere mortis gravitatem.* Scherz.
31) Verſ. 93. Cod. Vind. *zi in.*
32) Verſ. 94. uterque Cod. *thes thiu min.*
33) Verſ. 98. *thia er.*

Ad CAP. IX.

1) Verſ. 1. Cod. Vind. *géiſcota.*
2) Verſ. 5. *quamun.* uterque Codex.
3) Verſ. 7. vox: *bithiu* in utroque Cod. per punctum ſeparatur a voce: *ſeltſani;* adeoque ad octavum verſum eſt transferenda. *Scherz.*
4) Verſ. 12. uterque Cod. *zi uuare.*
5) Verſ. 15. *zi imo.* Cod. Vind.
6) Verſ. 16. *unuuizzin.* Cod. Vind.
7) Verſ. 17. verſus hic ita legitur in utroque Cod. ſic *uunsgtun muaſin rinan*, optarunt ut poſſent tangere. *Scherz.*
8) Verſ. 21. Cod. uterque: *biruarta.*
9) Verſ. 23. & ſeq. mallem ita redditum:
Salus & ſanitas,
hoc ipſis tum erat commune i. e. communicatum. *Scherz.*
10) Verſ. 26. aptius reddi poſſe videtur hic & ſeq. verſus in hunc modum:
Qui in fide invocarunt
Omnis præſtantiæ abundantiam, ſc. Chriſtum. *Scherz.*
11) Verſ. 31. Freherus: pro: *Theſe*, lege: *then ſe*, Schilter. Uterque Codex exhibet: *then ſé.* Scherz.

12) Verſ.

Thaz uuas bithiu, in uuar min,
[12] Therſelbo uuag ther uuas ſin,
Ther ſelbo ſe, thaz iſt uuar,
bithiu [13] n'intuueih er'mo thar.
Er uuas io in theru friſti,
zi ſinen fuazon feſti,
N'intuueih imo io uuanne
zi ſines ſelbes gange.

Hoc fuit propterea, per meam fidem,
illa unda erat Ipſius.
Illud pelagus, hoc eſt verum,
propterea non ceſſit hoc Ipſi tum.
Ipſum fuit in illo tempore
ad Ipſius pedes firmum (ſtabile)
Nec ceſſit Ipſi unquam
ad ſuum iter (conficiendum.)

De Muliere Chananæa. Matth. 15.

CAP. X.

SUs in uuege quam ein uuib, [1]
uueinota thaz ira lib,
Folgeta in then louſtin
mit grozen anaruaftin,
[2] Ni quam er Druhtine
fon heidinemo uuibe,
In ganga odo in loufti
ſulih anaruafti.
Si quam ruafenti,
[3] kumpta thio iro [4] thurfti,
Klagota ira uueuua
b'ira dohter liaba,
Mit mihilon riuuuon,
io ſo uuib ſint giuuon.
Jo mer inti mer
zalta imo thaz ira ſer.
„ Ginado Druhtin, quad ſi, mir, Miſerere mei, Fili David.
„ bithiu ruafu ih zi thir,
„ [5] Helfa thino uns raten,
„ Davides ſun thes guaten.
„ Min dohter iſt mit ſeru
„ [6] in unuizziu zi uuaru,
„ Ther diufal iſt [7] ir uuinne,
„ ther fiant iſt io manne.

SIc in via venit mulier,
deplorans ſuam vitam, (calamitoſam)
Sequuta in curſu
magna acclamatione,
Nec venit (abire poterat) Dominus
ab ethnica muliere,
In itione vel in curſu,
taliter acclamavit.
Venit clamans,
conqueſta hunc ſuum defectum.
Queſta ſuum dolorem
de filia ſua dilecta,
Cum multis lamentamentis,
ut mulieres ſunt conſuetæ.
Imo magis atque magis
retulit Ipſi ſuum dolorem.
Miſerere Domine, dixit, mei,
propterea clamo ad te,
Auxilium tuum nobis conſulere,
Davidis Fili nobilis.
Mea filia eſt cum dolore
& tormentis vere.
Diabolus eſt illius ſocius
hoſtis eſt conjunx.

Thaz

Hæc

12) Verſ. 34. Freherus: é MSC. ſic corrigendum: *Ther ſelbo uuag der uuas ſin*, pro vulgari *ther ſelbo uuaz theru uuaſſin*. Schilter. Utrumque MSC. conſentit Frehero, in Latina Verſione ſupple hunc verſum & redde ita: *Quia illud mare ipſius erat*. Scherz.

13) Verſ. 36. *n' intuueich er'mo* i. e. nit entuueich er im oder unter im. Ita & Freherus: *ideo non ceſſit ejus pedibus mare*. Schilter. Conſentit Schiltero & Frehero uterque Codex. *Scherz.*

Ad CAP. X.

1) Verſ. 1. margo Cod. Vind. habet: *Venit mulier.*

2) Verſ. 5. & tres ſequentes aptius forte ſic exprimes:
Non obvenit (contigit antea,) *Domino*
ab (ulla) *Ethnica muliere.*
In itione vel in curſu
talis acclamatio. i. e. tam vehemens acclamatio.
Anaruafti eſt ſubſtantivum ceu vel ex verſu 4. hujus capitis apparet; hodie dicimus *anruffen*, *anruffung*, *anruff*. Scherz.

3) Verſ. 10. *pro: kumpta* Cod. Cæſar. habet: *kumta.*

4) Verſ. eod. Freherus: lege: *thurfti* pro: *thurſti*, quod eſſet *audacia*. Schilter. Uterque Cod. Freheri Lectionem agnoſcit. *Scherz.*

5) Verſ. 19 hunc verſum ſic translatum mallem: *Auxilio tuo nobis conſulendo*, ſc. miſerere; quod ex verſu 17. connectendum hic eſt. *Scherz.*

6) Verſ. 22. an legendum: *inti uuizziu zi uuaru*, in tormentis profecto. *Unuuizi* eſt furor, cap. præced. ℣. 16. quod præter textum. *Schilter.* Uterque Codex ſiſtit: *unuuizzin*, quod, an præter textum ſit, alii judicent. *Unuuizzi* dementiam, mentis captivitatem ad obſeſſos applicari poſſe, non eſt, cur dubitem. Unde verſum hunc ita reddo: *in defectu mentis omnino.* Scherz.

7) Verſ. 23. Secutus hic eſt Beatus Schilterus Lectionem Flacianam; quæ videri poſſet non male ſe habere, cum certiſſimum ſit *uuin*, *uuine*, *uuini*, *uuino*, denotare *animum*. Supra *uuini* II, 9, 61. uſurpatur pro *amico*, & apud Willeramum paſſim occurrit *uuine*, *uuino* pro dilecto. Gothis etiam *vinur*, amicum, *vinatta*, amicitiam, *vinfaſtur*, in amicitia conſtantem denotat, ceu obſervat Verelius in Ind. Linguæ Goth. Suecis: *Wen* eſt *amicus*. Anglo-Saxones *uuine* uſurpant pro dilecto amico; & *uuineſcip*. pro fraternitate. Islandis: *Vinatta* eſt amicitia, ut & *uingan*, nec non *vinskapur*, iisdem *vinur* idem eſt ac: Amicus, *vinſæll*, amicitia pollens. Videatur omnino Franciſcus Junius ad Willeram. p. 20. adde Celeberr. Eccardum in Hiſt. Studii Etymolog. Lingu. Germ. c. 4. p. 39.

Digitized by Google

Thaz fuar ſi redinonti
after imo harenti,
Klagota io gilicho
thia dohter uuenaglicho.
Thiu Druhtines milti — Qui non reſpondit.
ni gab es antuuurti.
Thaz uuib ſo ſuslih redota,
ſelbo Druhtin [8] thageta.
Tho [9] ſprahun thar ſo gizam
thie uuolauuilligun man,
Thie ſelbun druta ſine
hulfun themo uuibe. — Domine, dimitte eam.
„ Frumi, Druhtin, thaz uuib,
„ thaz ſi unſih laze haben lib, [10]
„ Si hera ſus ni loufe,
„ ioh after vns ni ruafe.
„ Ja hilfiſt thu io mir uuillen
„ theſen liutin allen,
„ Richen io armen,
„ Laz ſia thih ouh irbarmen.
„ Ih ni bin quad er tho [11] z'in, — Non ſum miſſus.
„ giſentit hera in uuoroltin
„ Ni ſi, the'ih gidue [12] githiuti
„ thie mines fater liuti.
„ Iro iſt filu [13] irreuuortan,
„ ni ſint ouh noh nu funtan.
„ Ih quam bi theru noti,
„ the'ih thie giſamanoti,
Si uuas es agaleizi, — At illa cecidit.
Joh fial in ſino fuazi,
Klagota io thaz iro ſer,
thaz iz irbarmeti inan mer.
„ Druhtin, quad ſi, [14] hilf mir,
„ then droſt uueiz ih in thir,
„ Ginado in therera riuuui
„ thinera muadun thiuuui.
„ Heili dohter mina,
„ thuruh ginada thina.
„ Dua mir thaz gimuati,
„ thuruh thin ſelbes guati.

„ Niſt

Hæc eundo loquens,
poſt ipſum clamans,
Conqueſta ſimul
filiam miſerabiliter.
Domini clementia
non dabat reſponſum.
Mulier tamen taliter loquebatur,
ipſum Dominum compellans.
Tunc dixerunt, prout decuit,
benevolentes viri,
Ipſi fideles ejus
auxiliati mulieri:
Opitulare, Domine, huic mulieri,
ut nos ſinat habere quietem,
Nec horſum (porro) currat,
& poſt nos ne clamet.
Sane opitularis utique libenter
hiſce hominibus omnibus,
Divitibus & pauperibus,
huic quoque miſereare.
Ego non ſum, dixit ad eos,
miſſus huc in mundum,
Niſi ut faciam illuminatos
hos mei Patris homines. (Judæos)
Eorum multi ſunt errantes
necdum ſunt reperti.
Veni ob hanc cauſam,
ut hos conquiram.
Ipſa fuit perſeverans
& procidit ad ejus pedes,
Queſta iterum ſuum dolorem,
ut miſereret ipſum magis.
Domine, dixit, opitulare mihi,
hoc ſolatium ſcio in te,
Miſerere in hac calamitate
tuæ fatigatæ ancillæ.
Salva filiam meam,
per gratiam tuam.
Fac mihi hoc gratioſum,
per tuam ipſius bonitatem.

Non

---

c. 4. p. 39. Sed tamen Lectionem Flacianam in vitio jacere, nec verſionem Schilteri locum ſuum tueri poſſe inde apparet, quod aliter textum Codices noſtri, qui maximi ſane æſtimari debent, exhibeant. In Cod. Vat. legitur: *iruinne*. Aſt in Cæſareo (qui multis paraſangis Vaticanum præcedit) *iru inne*. Accedit & illud, quod quamvis *uuine* (pro quo tamen hic occurrit juxta Schilteri Lectionem: *uuinne:*) denotet etiam *ſocium*; non tamen ſignificet alium *ſocium*, quam *faventem*. Quæ qualitas Diabolo non applicari poteſt. Admiſſa Lectione Codicis Cæſarei res hæc expeditu facilis eſt; Unde verſum hunc ita exprimo: *Diabolus eſt in illa*. Nos diceremus: *der Deufel iſt in ihr*. Verſum autem ſequentem ita reddendum arbitror: *Qui* (Diabolus) *eſt hoſtis ſemper hominibus*. *Io* pro: *ſemper* occurrere ſupra jam monui. *Scherz.*

8) Verſ. 32. *Thágeta*, conteſtata. *Thag*, *Tag*, dies; ſpeciatim dies judicialis. *Thagen*, diem condicere, conteſtari, in die judiciali, vel juridice preces offerre, actionem inſtituere, conteſtari reum, judicem compellare, adire, comparere; Sic & *githagen* cap. ſeq. in fin. Nota: Otfridus hic videtur innuere, Chananæam noluiſſe diſcipulos, ſed ipſum Chriſtum compellare & coram ipſo cum Dæmone filiæ conteſtari; Nihilominus Diſcipulos intercedere pro mulier apud Dominum. Sane per fidem ſanata dicitur infra ℣. 86. *Schilter.* Ego ita transfero: *ipſe Dominus* (autem) *tacuit*, quod *thagen* idem ſit, ac *tacere* nullus dubito. vid. II, 3, 66. & in ſequ. cap. ℣. 63. & IV, 12, 65. Ac IV, 19, 84. *Scherz.*

9) Verſ. 33. Cod. Vind. *ſprachun.*

10) Verſ. 38. *Laze haben lib.* Lib, leib, reſiduum, reſtans, *biliben*, remanere. *Libhaben lazen*, hodie dicimus, *mit libe laſſen*, vel, mit friden laſſen. S. Hieronymus hîc: Diſcipuli miſericordia commoti rogabant pro Chananæa muliere. *Schilter.*

11) Verſ. 45. Cod. Vind. *zi in.*

12) Verſ. 47. *githiuti* melius transferes, per: *felices*. conf. ſupra Notam ad I, 1, 201.

13) Verſ. 49. non tantum Flacius, ſed etiam Codd. noſtri MSC. habent: *iruuortan*, quod idem eſt ac: *perditi ſunt*, infra III, 26, 67. *iruuurtin* occurrit pro: *periremus*. Scherz.

14) Verſ. 57. Cod. Vind. exhibet: *hilpf.*

15) Verſ.

Digitized by Google

„ Niſt, quad er, tho fruma thaz, Non eſt bonum.
„ thaz man [15] zukke thaz [16] muaz
„ Then kindon ir then hanton,
„ inti uuerf ez uz then hunton.
„ Druhtin, quad [17] ſiu, al iſt iz ſo, Etiam Domine.
„ thaz [18] uuizun uuir giuuiſſo,
„ Alle man n'intneinent,
„ thaz thinu uuort gimeinent.
„ Gilechont thoh thie [19] uuelfa, Catelli edunt.
„ the'iſt laba in ioh ouh [20] helfa.
„ Thero broſmono ſih fullent,
„ thie ſon then disgin fallent,
„ Thar hereron [21] thie uuiſe
„ ſizzent z'iro muaſe.
„ Giſmekent thoh thia meina
„ thera ſelbun [22] aleiba.
Thera giloubun feſti O Mulier magna eſt fides.
irkant er in ther bruſti.
Uuas Druhtine [23] is gimuati,
ioh lobota ſus [24] thio guati.
„ In thiu uuerg minu
„ ſo iſt ſtark gilouba thinu.
„ Nu uuerden al thio dati,
„ ſo thu mih hiar nu bati.
Tho uuard bi theru uuilu Salvata eſt filia.
thiu dohter ſar io heilu.
Gibot iz Chriſtus guater,
thes bat iru thiu muater.

Non eſt, dixit, bonum hoc,
ut retrahamus cibum
Pueris ex manibus,
& projiciamus foras canibus.
Domine, reſpondit ipſa, utique eſt ita,
hoc certo ſcimus,
Omnes homines haud id negant,
quod tua verba deſignant.
Attamen lambunt catelli,
idque eſt refocillatio iis & auxilium,
Micis ſe implent,
quæ de menſis cadunt,
Ubi heri ordine
ſedent ad ipſorum cibum.
Guſtant imo & ſervi (famulitium)
eorundem reliquias.
Hujus (fœminæ) fidem firmam
agnovit Ipſe in pectore.
Fuit Domino id placens,
& laudavit ita hanc optimam.
In opera mea
eſt firma fides tua,
Jam fiat omne factum
quod tu a me jam petiiſti.
Tunc facta in ea hora
filia ejus illico ſana.
Præcepit id Chriſtus Bonus
quod petierat iſti Mater.

MORALITER.

CAP. XI.

SI habeta, ſo er uueſta,
gilouba filu feſta.
Thaz giſceinta ſi thar,
thaz ſagen ih thir in ala uuar,
Fuar ſi therero dato,
redihaftor [1] thrato,
Joh baz in [2] therero noti,
thanne ther kuning dati. c. 2. hujus libri.
Er bat, thaz Druhtin fuari,
thar ther ſun uuari,
Joh er thar gimeinti,
thaz er 'nan [3] giheilti.
Ni deta ſiu es [4] afur mer,
Giklagota ekordo ira ſer,
Thaz ira managfalta leid,
[5] ioh ſih es uuiht thar ni meid.

HÆc habebat, quod ipſe ſcivit,
Fidem firmiſſimam.
Id demonſtrabat ea hic,
(quod dico tibi veriſſime)
(Dum) procedebat hoc (in) negotio
rationabilius longe,
Atque melius in hac neceſſitate,
quam Regulus fecerat.
Hic poſtulabat, ut Dominus iret,
ubi filius erat,
Atque iſthic ſtatueret,
Ut eum ſanaret.
Non fecit illa autem plus,
(quam) conqueſta eſt duntaxat ſuum dolorem,
Suam variam calamitatem,
nec quicquam ibi celavit.

Ni Haud

15) Verſ. 66. Cod. Vat. habet: *zuhike*. Melius Cod. Vind. & Flaciana Editio: *zukke*.
16) Verſ. eod. pro: *muaz*. Cod. Vind. habet *maz*, quod huc optime quadrat. vid. II, 14, 34. quamvis & *muaz* a ſenſu non ſit alienum. *Scherz.*
17) Verſ. 69. Cod. Vind. *ſi*.
18) Verſ. 70. *uuizzun*. Cod. Vind.
19) Verſ. 73. Cod. Vind. *uuelpfa*.
20) Verſ. 74. *helpfa*. Cod. Vind.
21) Verſ. 77. *thie uuiſe* mallem reddi: *Sapientes*.
22) Verſ. 80. Cod. Vind. *aleibi*.
23) Verſ. 83. pro: *is* uterque Codex habet: *iz*.
24) Verſ. 84. *thio guati*, redde: *probitatem*, præſtantiam & conſtantiam in fide. *Scherz.*

Ad CAP. XI.

1) Verſ. 6. Cod. Vind. habet: *drato*.
2) Verſ. 7. Cod. Vind. ſiſtit: *thereru*.
3) Verſ. 12. Cod. Vind. optime hic inſerit: *thar*, ibi, in loco domicilii.
4) Verſ. 13. *auur*. Cod. Vind.
5) Verſ. 16. aptius forte redditur: *Nec quicquam ibi evitabat* ſeu omittebat. i.e. rogare Chriſtum omni ratione continuabat. *Scherz.*

Digitized by Google

Ni bat si, [6] thaz ist uuar,
thaz er fuari thara sar.
[7] Ni uuanu si ouh thes thahti,
thaz siu sia thara brahti.
Suntar sus betota,
ginada sino thigita.
Giloubta, er sia giheilti,
ob er iz [8] gimeinti.
Joh ob er thaz gidati,
thaz er sin uuort giquati,
Thaz sar io sin [9] gizami
thera dohter biquami.
Giuuisso uuizist thu thaz,
bithiu gisceinta siu thaz.
Sliumo fuar si sar heim,
so er gisprah sin uuort ein.
[10] Habeta siu ouh in thia stunt
filu mihila thult.
Thultigaz herza,
ubar ira smerza.
[11] Selbo Christus, so er uuolta,
zi hunton er sia zalta.
Ni gab si thoh ubar al
io thes ruaffenes stal.
Sih uuiht ouh [12] es ni scameta,
[13] thaz er thaz redinota.
Ni firliaz ouh in [14] thera noti,
Ni si imo folgeti,
[15] Ni si auur thaz iruueliti,
then not imo gizeliti,
Thia thurfti imo [16] giklagoti,
[17] ioh after ruafenti,
Selbon Christus thar betota,
ioh sinaz uuort ouh lobota,
[18] intfiang iru'z zi guate
mammuntemo muate.
Bithiu giholota siu thar,
uuizist thaz in ala uuar,
Uuanta [19] siu habeta sulih muat,
thera dohter thaz guat,
Giuuan mit agaleize,
mit mihilemo flize,
Sar io thia uuila,
thia [20] heilda ana duala,
Joh fuar si sines uuortes
fro tho heimortes,
Joh sih sar [21] gishageta,
giloubta thaz er sageta.

Haud petiit, hoc est certum,
ut vaderet eo illico.
Neque etiam fovit hanc cogitationem,
ut eam (filiam) huc (ad dominum) portaret.
Sed sic orabat,
gratiam ipsius precata.
Credebat, (quod) Ipse eam sanaverit,
si id statueret. (vellet)
Atque si id (tantum) faceret,
ut verbum suum diceret,
Ut illico Ipsius beneplacitum
filiæ conduceret.
Certe scias tu hoc,
per id demonstravit hoc.
Actutum ibat domum,
simulac dixerat verbum suum unice.
Habebat (concipiebat) ipsa etiam hac hora
maximam patientiam.
Patiens cor
super suos dolores:
Ipse Christus, si vellet,
inter canes eam numeraret.
Nec concessit tamen per omnia
invocationi quietem. (cessationem)
Nec quicquam etiam ea pudefacta,
quod Ipse sic argueret.
Nec omisit in hac necessitate,
quin Ipsum sequeretur.
Quin iterum aggrederetur,
calamitatem Ipsi enarraret,
Indigentiam Ipsi conquereretur,
& pone vocaret,
Ipsum Christum ibi adoraret,
& Ipsius verbum quoque laudaret,
Exciperet (respondendo) sibi id in bonum
mansueto animo.
Propterea adepta est hic,
(sciatis hoc per omnem veritatem,
Quoniam habuit talem animum)
filiæ hoc bonum,
Adepta (inquam) cum perseverantia,
cum magna industria,
Statim hac hora
sanitatem sine mora.
Atque ibat ad Ipsius verbum
læta domum,
Et se illico exhibuit,
credens quod ipse dixerit.

Venit

6) Vers. 17. uterque Codex post *si* habet *thés thaz* &c.
7) Vers. 19. ita est vertendus: *Non existima, quod hoc cogitaverit* seu facere voluerit.
8) Vers. 24. post: *iz* Cod. Vind. *thar.* verte: *Si is id sibi diceret.* Scherz.
9) Vers. 27. *gizami* rectius exprimitur: *ratio agendi.* Scherz.
10) Vers. 33. ita reddo: *habebat illa etiam ad hoc usque tempus &c.* Scherz.
11) Vers. 37. & seqq. 3. ita exprimi debent:
Christus (quamvis) *uti ei placuit,*
inter canes illam numeraret.
(Illa) *Non tamen dedit omnino*
implorationi (auxilii) *cessationem.*
i. e. non cessavit tamen illa eum ad ferendum filiæ auxilium implorare. *Scherz.*
12) Vers. 41. Cod. Vind. & Vat. *thes.*
13) Vers. 42. mallem ita redditum fuisse: *Quod hoc locutus fuerit* i. e. quod ipsam canibus accensuerit. Celeberr. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 496. vertit Germanice: *dass der Herr solches redete, oder zu ihr sagte.* Scherz.
14) Vers. 43. Cod. Vind. *ther.*
15) Vers. 45. mallem ita redditum: *Quin e contra id* (Illa) *eligeret* i. e. faciendum judicaret, ut &c. *Scherz.*
16) Vers. 47. Cod. Vind. habet: *thurfti 'mo giklagota.*
17) Vers. 48. aptius ita vertitur: *Etiam a tergo clamans*, seu clamando. *Scherz.*
18) Vers. 51. sic exprimo: *Excepit id ei ad bonum.* i. e. Christus implorationem ejus & clamorem non indigne tulit, sed ad utilitatem ejus admisit. *Scherz.*
19) Vers. 55. Cod. Vind. *si.*
20) Vers. 60. Cod. uterque: *heilida.*
21) Vers. 63. ita est reddendus: *Et illico tacebat*, i. e. clamare desinebat. Quod *thagen*, unde *githageta* descendit, idem sit ac, *tacere*, supra ostendimus ad II, 3, 67. *Scherz.*

Ad

Digitized by Google

Venit JESUS in Partes Cæsareæ. Matth. 16.

CAP. XII.

BIgan Druhtin eines redinon
Giſuaſo mit then theganon,
Frageta ſie mit minnon
ſon then uuorolt mannon.
Eiſcota ſie in [1] thrati,
uuas thiu uuorolt quati?
Uuaz ſie ſon imo redotin,
ioh uuio ſon imo zelitin?
Uuiht, quad er, ni helet mih, Quem dicunt homines.
thes ih nu fragen iuih.
Giuuiſſo ſaget mir iz al,
thes [2] iui eiſcon hiar nu ſcal.
[3] Uuas quit ſon mir ther liutſtam,
thaz gizellet mir nu fram:
Uuer quedent ſie, the'ih ſculi ſin,
odo ouh racha uueſe min?
Sie imo redinotun,
uuas ſi es alle hortun.
Zaltun miſſilih [4] gimah
uuio ther liut ſon imo ſprah:
Sume, quadun, [5] duent ſie uuis, Alii Joannem, alii Heliam.
thaz thu Hieremias ſis.
Johannem ſume ouh nennent,
ioh thih zithiu gizellent.
Quedent ſum giuuaro
Helias ſis ther maro,
Ther thiz lant ſo tharta,
then himil ſo biſparta,
Ther [6] io ni liaz in notin
regonon then liutin.
Thuangta ſie giuuaro
harto filu ſuaro.
[7] Joh ſprehent hiar in riche [8]
thie liutin uuuntar zelitin,

COepit *Dominus aliquando colloqui*
ſuaviter cum diſcipulis,
Interrogavit eos amicabiliter
de ſeculi hominibus.
Percontatus eos ſerio,
quid mundus diceret?
Quid de Ipſo loquerentur,
& quomodo de ipſo narrarent?
Quicquam, dixit, ne celetis me,
quod interrogabo jam vos.
Certe dicite mihi id omne,
quod vos percontari hic jam debeo.
Quid dicit de me hominum ſtirps
hoc mihi nunc enarrate:
Quem dicunt, quod ego debeam eſſe,
aut etiam quæ res ſit mea?
Illi ipſi dixerunt,
quod illi ſinguli audiiſſent:
Retulerunt diverſas opiniones
quomodo populus de ipſo loqueretur:
Quidam, dixerunt, perſuadent ſibi,
quod tu Jeremias ſis.
Johannem alii quoque nominant,
atque Te ad ipſum referunt.
Dicunt quidam certe
(quod) Helias ſis celebris ille,
Qui hanc terram ſic torrebat,
cœlum ſic claudebat,
Qui nec permiſit in neceſſitate
pluere hominibus.
Torquebat eos certe
valde graviter.
Atque dicunt hic homines
ſibi potentia miracula enarrantes,

Kunff- *Futura*

Ad CAP. XII.

1) Verſ. 5. Cod. Vind. *drâti.*
2) Verſ. 12. legendum eſt ex utroque Cod. *iu th*, & hic verſus aptius ita exponitur: *de quo hic nunc percontaturus ſum.* Scherz.
3) Verſ. 13. Cod. Vind. *uuaz.*
4) Verſ. 19. *gimah* nullibi *opinionem* denotat, ſed interdum *rem.* vid. V, 6, 37. ubi de uno Angelorum ſepulcro Chriſti infidentium dicitur:

then man zen fuazon giſab
ther zeinot ander gimah.
Qui ad pedes (ſedens) videbatur,
illo ſignificat *aliam rem*, aliud quid.

hæc autem acceptio vocis *gemah* huc omnino quadrat: *zaltun miſſilih gemah*, idem eſt ac: *narrabant diverſas res.* ſeu diverſa, ſc. de effatis populi circa perſonam Chriſti prolatis. *Scherz.*
5) Verſ. 21. *duent ſie wis*, faciunt notum, ſeu propalant aliis. *Scherz.*
6) Verſ. 29. pro: *io*, non tantum Flacii Editio, ſed & uterque Codex habet *iu*, i. e. olim. *Scherz.*
7) Verſ. 23. Diſtichon hoc ſine dubio corruptum eſt, & verba ſic videntur transponenda:

Joh ſprechent hiar thie liutin
in riche uuuntar zelitin.

Sed quis ſenſus horum, nondum patet: niſi quantum ex textu Evangeliſtæ conſtat, quod his exprimatur eorum opinio, qui unum ex prophetis Jeſum putaverint: ſed turbant ſenſum verba: *in riche.* Itaque expreſſi, prout citra opem MS. potui; videtur Diſtichon omiſſum. Freherus: Verſiculi quinti p. 254. ipſa terminatio rhythmi hiatum & mendum indicat. Deſunt enim non pauca. Totúsque locus a verſu quarto ſic eſt legendus & e MS. ſupplendus:

Jo ſprechent hiar in riche,
thie liut ouh ſumeliche,
Thu ſis geuuiſſe heiler,
thero foraſageno einer,
Diu iu bi alten uuoroltin
den liutin uuuntar zelitin,
Kunftigo dati &c.
Atque dicunt hîc in regione (Judæa)
homines quidam,
(Quod) ſis certus ſalvator, (ſanator miraculoſus)
Prophetarum unus,
Qui in vetuſtis ſeculis
hominibus miracula deſignarunt,
Futura &c. *Schilter.*

Uterque Cod. eosdem verſus ita ſuppletos exhibet: ſed pro: *den* habet *then*, aſt pro: *zelitin* Cod. Vind. ſiſtit: *zelitun.* Scherz.
8) Verſ. 33. margini adſcripta ſunt in utroque Cod. hæc verba: *Aut unum ex Prophetis.*

Digitized by Google

Kunfftigo dati,
ioh Druhtines girati.
„ Nu, quad er, ni helet mih,
„ uuio ir firnoman eigit mih?
„ Nu ſie bi mih ſo zellent, Vos autem quem me eſſe dicitis.
„ ſo harto miſſihellent.
Deta einer thes tho redina,
firſprah thieſelbun thegana: Reſpondit Petrus.
Petrus ſprah thar ubar lut,
ther furiſto Druhtines drut:
„ Uns allen thaz giuuis iſt, Tu es filius Dei.
„ thaz thu ſelbo Chriſtus biſt.
„ Fon Gote uns quami heraſun
„ ſelbo Druhtines Sun
Githankota er'mo harto
thero ſelbon uuorto.
Joh [9] giereta inan, uuiziſt thaz,
ouh filu hoho ubar thaz.
„ Thir gab nu, quad, zi guate,
„ min fater thaz zi muate.
„ [10] Ni the'iz man gidati,
„ thaz thu nu ſulih quati.
„ Nu uuillu ih thir giheizan, [11] Tu es Petrus.
„ Petrus ſcalt thu heizan.
„ Thaz thu in giloubu, ih ſagen thir ein,
„ ſis ſo [12] feſtu o ſo ſtein.
„ Thar ih oba uuille, [13]
„ thie mine liobon alle
„ Gizimboron, thaz min hus,
„ thaz ſie n'irgangen thanan uz.
[14] „ N'irmeginot ſih, uuiziſt thaz,
„ thiu helli porta ubar thaz, Portæ inferorum non prævalebunt.
„ Diufeles girufti:
„ iz ſtentit in ther feſti.
„ Thir [15] uuilluh geban innan thes Tibi dabo claves.
„ ſluzila himiles.
„ Thaz thu uualtes alles
„ [16] theſſelben inganges.
„ Thaz then thio duri ſin bidan,
„ thie thar in ni ſculin gan.
„ Joh ouh then insliazes,
„ thie thu thar zua [17] gilazes.
„ Gibint then man mit uuorton, Quodcunque ligaveris.
„ [18] ther ſtante ſo in then banton.
„ Ni uuill ih themo ouh uuidoron,
„ then thu giſteiſt [19] intredinon,
„ So uuas ſo thu es bizeines,
„ in erdu hiar gimeines,
„ So uues ez al in himile,
„ thir niaman thes [20] inuuidire.

Futura opera,
& Domini conſilium.
Jam vero dixit, ne celetis me,
quomodo vos percepiſtis (perceptum habetis) me?
Cum iſti de me ſic narrent,
ſic vehementer diſſentiant.
Fecit unus tunc reſponſum,
loquutus pro ipſis diſcipulis:
Petrus dixit tum clare,
Primas Domini fidelium:
Nobis omnibus hoc certum eſt,
quod Tu ipſe Chriſtus es.
A DEO nobis veniſti huc
Ipſe DEI Filius.
Laudavit eum valde
(propter) hæc verba.
Atque honoravit ipſum, ſciatis hoc,
etiam multum alte inſuper.
Tibi dedit nunc, dixit, gratioſe
meus Pater hoc in mentem,
Quod haud homo fecerit,
quod tu nunc ita dixeris:
Jam volo tibi promittere,
Petrus debes tu nominari,
Ut in fide, ego dico tibi hoc ſemel,
ſis ſic firmus ſicut petra.
Super quam ego volo
meos dilectos omnes
Ædificare, hanc meam domum,
ut ne exeant inde.
Non prævalebit, ſciatis hoc,
inferni porta præ illa,
Diaboli armatura:
illa ſtabilitata eſt in firmitate.
Tibi volo etiam dare interim
claves cœlorum.
Ut præſis omni
illorum ingreſſui.
Ut his fores ſint clauſæ,
qui eo non debent intrare.
Atque etiam his aperias,
quos tu eo permittes.
Liga hominem verbis,
qui perſtat ſic in vinculis. (peccatorum)
Nec volo ego ei adverſari,
quem tu permittis intrare.
Quicquid tu deſignaveris,
in terra hic decreveris,
Sic ſit omne in cœlis,
tibi nemo hic obſtiterit.

Præce-

9) Verſ. 51. Cod. Vind. habet: *géreta.*
10) Verſ. 55. & ſeq. ita redde:
Nullus homo id facere (dicere ex ſe) *potuiſſet,*
quod tu nunc dixiſti, de me ſc. *Scherz.*
11) Verſ. 57. Uterque Cod. in margine habet: *Beatus es Simon, tu* &c.
12) Verſ. 60. ambo Codices, legunt: *féſti tó ſo.*
13) Verſ. 61. Margo Cod. Vat. habet: *Et ſuper hanc Petram.*
14) Verſ. 65. ita Freherus: *N'irmeginot*, pro: *ni meginot.* Schilter.
15) Verſ. 69. Cod. Vind. *uuillu ih.*
16) Verſ. 72. cum *theſſelben* ſit ſingularis, apparet, quod verſio ita ſeſe habere debeat: *Illius* (ſc. cœli) *introitui.* Scherz.
17) Verſ. 76. in Cod. Vind. eſt: *giliazes.*
18) Verſ. 78. mens Chriſti melius ita exprimitur:
(Et) *ille ſtabit ita* (ut voluiſti) *in vinculis.*
i. e. & ille erit etiam coram DEO reſpectu peccatorum ligatus. *Scherz.*
19) Verſ. 80. cum *intredinon* ſit a *redina*, quod *cauſam*, item *ſermonem* denotat, facile apparet, hic vertendum eſſe: *Quem tu ſuſtines a cauſa liberare*, abſolvere; quam explicationem *ενάργεια* totius hujus ſermonis etiam firmat. *Scherz.*
20) Verſ. 84. pro: *inuuidire* Codex uterque habet: *ni uuidire.*

Ad

Præcepit, ne cui dicerent, quia ipſe eſſet Chriſtus: Et increpat Petrum: Et de viſione in monte.
Matth. 16. & 17.

Cap. XIII.

ER tho then iungoron gibot,
thaz ſie iz halin thuruh not,
Theiz ni uuurti mari,
thaz er Chriſtus uuari.
Zalt er in tho follon,
then ſinan muatuuillon.
Joh ouh harto filu fram,
[1] Bithiu er hera in uuorolt quam.
„ Mih ſcal man, quad, gifahan, Flagellabunt.
„ ufan Cruzi hahan,
„ [2] Biſpiuuan ioh bifiltan,
„ ioh heiſtigo biſcoltan.
„ Duent thaz theſe Furiſton,
„ ioh thie Hereſton.
„ Ergebent mih zinote,
„ fremidemo [3] thiote.
„ Ih irſtan after thiu, Tertia die reſurgam.
„ drof ni forahtet ir iu.
„ Niſt iz lang zi uuuare,
thes thritten dages ſare.
So Petrus thaz tho uueſta, Increpabat eum Petrus.
er inan ſuntar raſſta,
Joh ouh filu harto
ſulichero uuorto:
„ Ni giuuahines, Druhtin, furdir
„ ginado ſelbo thu thoh thir.
„ Thaz uuorolt ni bifinde,
„ thaz thir io ſulih uuerde.
„ Druhtin thu iz ni [4] uuoles,
„ thaz thu ſo io bifalles.
„ Joh thu iz ſelbo firbiut,
„ thaz thir ni due ſo ther liut,
„ Thu unſih ſo [5] biſcuiches, Abſit à te.
„ thaz thu uns io [6] giſcuihes.
„ Got iz ni giuuerde,
„ thaz thir io ſulih uuerde.
Gab er tho antuuurti,
thaz Petrum thuhta herti.
Thaz inan tho giuuiſſo
Ruarta filu uuaſſo.
„ Far after mir thanne Vade poſt me Satan.
„ thu Satanas zi manne.
„ Thu thes girates uuiht ni uueiſt,
„ thaz ſelbo Druhtin uuilit meiſt.

„ Habet

Ipſe vero diſcipulis præcepit,
ut hoc celarent ſtudioſe,
Ne fieret publicum,
quod Ipſe Chriſtus eſſet.
Retulit eis tunc plene
ſuam voluntatem.
Atque etiam valde prolixe,
quare huc in mundum venerit.
Me ſunt, dixit, capturi,
in crucem fixuri,
Deſputuri & flagellaturi,
& vehementer criminaturi.
Facient hoc ipſi Principes,
atque Primores.
Tradent me ſtudioſe,
peregrino populo.
Ego vero reſurgam poſtea,
ideoque ne timeatis vos.
Neque eſt id diuturnum profecto,
(ſed) tertia die ſtatim. (futurum)
Cum Petrus hoc reſciret,
Is Ipſum ſeorſim increpuit,
Atque etiam valde duriter,
talibus verbis:
Ne commemores id Domine, ulterius,
propitius eſto Ipſe tibi.
Ne mundus id deprehendat,
quod tibi tale fiat.
Domine tu id haud velis,
ut tu ita cecideris.
Atque tu id ipſe inhibeas,
ut tibi ne faciat ſic populus,
Tu nos ita diſſipes,
cum tu nos collegeris.
Deus id ne permittat,
ut tibi tale quid fiat.
Dedit tunc reſponſum,
quod Petro viſum durum.
Quod eum tunc certe
tetigit multum acute.
Vade poſt me hinc
tu Satanas in homine. (ad homines)
Tu conſilii quicquam haud habes cognitum,
quod ipſe Dominus vult potiſſimum.

Habet

Ad Cap. XIII.

1) Verſ. 8. uterque Cod. *hibiu.*
2) Verſ. 11. Cod. Vind. habet: *bispuan*; hunc & ſeq. verſum verbotenus ita reddo:
Sputo oblitum & flagellatum,
ac vehementer opprobriis affectum.
Scherz.
3) Verſ. 16. Cod. Vind. *thiete.*
4) Verſ. 29. uterque Cod. *uuolles.*
5) Verſ. 33. in Codice Vindob. eſt *biſuiches*, *biſuichen*, uti *decipere*, *ſupplantare*, ita & *ſcandalizare* ſignificat; quæ poſterior acceptio eſt hujus loci. In Verſ. Tat. cap. 75. §. 2. *bisuuibhan uuurdit*, ſcandalizatur, ibid. c. 28, 2. *bisuuibhe*, ſcandalizat.
6) Verſ. 34. Cod. Vat. habet *giſcuichbes*; at Vind. *giſuichbes*. Arbitror hoc idem eſſe ac: ſupplantes, cadere facias. Unde ita hunc & antecedentem verſum reddo:
(Ut) *nos ita ſcandalizes*
ut nos ſemper (pro omni tempore) *ſupplantes*, cadere facias. Scherz.

Digitized by Google

„ Habet er gimeinit,
„ mit mir thia uuorolt [7] theilit.
„ Ni meg iz uuerdan [8] alles,
„ thu quiſt thaz thu iz ni uuolles.
„ [9] Sint mer thir mannes dati, Non ſapis quæ Dei ſunt.
„ thanne ſin girati.
„ So ſiz thih githunkit,
„ nales ſo er githenkit.
„ So uuer ſo uuolle manno, Qui vult venire poſt me.
„ gan after mir io gerno,
„ Firlougner filu follon
„ then ſinan muatuuillon.
„ Joh neme [10] Cruzi ſinaz
„ thara zua ouh ubar thaz.
„ Folge mir io thanne,
„ thar ih fora imo gange.
„ Uuas hilfit nu then muadon man,
„ ther hiar giheret ſo fram, Quid enim proficit homini.
„ Thaz ſint imo untar henti
„ ellu uuorolt enti,
„ Ob er in thia uuila,
„ firliuſit ſina ſela.
„ Joh ſih ſelbon thuruh not,
„ mit ſunton firdamnot.
„ Ni mag er, thaz iſt al niauuiht, V. 19, 119.
„ findan uuehſeles uuiht,
„ In allen richin, thaz iſt uuar,
„ er ſelbo ſcal iz uueſan thar,
„ Uuanta Druhtin giltit,
„ ſo er ſin urdeile duit,
„ [11] Allen, ſo ſie datun,
„ ioh hiar giuuerkotun.
„ Hiar ſtantent ſume untar iu, Sunt de hic ſtantibus.
„ giuuiſſo ſagen ih iz iu,
„ Thie thotes ni [12] korent er,
„ Noh ni thultent thaz ſer,
„ Er ſie ſehent ſcono,
„ then Gotes ſun frono
„ In ſunnun analiche,
„ in ſinemo [13] riche.

Habet ille communicatum,
mecum mundum diviſum.
Ne fiat hoc omne,
tu dicis quod id non velis.
Sunt magis tibi hominis facta,
quam ejus (DEI) conſilia.
Sicuti tibi imaginatum,
nihil ſic Ipſi cogitatum.
Quicunque vult hominum
vadere poſt me libenter,
Abneget multum plene
ſuum proprium velle.
Atque ſuſcipiat crucem ſuam
adhuc etiam præterea.
Sequatur me deinde,
quo ego ante eum vado.
Quid proficit nunc ignavo homini,
qui hîc honoratus adeo,
Ut ſint ei ſub manibus
omnes mundi fines.
Si iſte interea
perdit ſuam animam.
Atque ſe ipſum data opera
peccatis condemnat.
Non poteſt is, (hoc enim omne eſt nil quicquam)
invenire cambii quicquam,
In omnibus regnis, hoc eſt verum,
is ipſe debet adeſſe ibi,
Quando Dominus reddet,
cum ſuum judicium faciet,
(De) omnibus quæ fecerunt,
& hîc perpetrarunt.
Hîc ſtant aliqui inter vos,
Certe dico hoc vobis,
Qui mortem non guſtabunt ante
nec ſentient dolorem (ejus)
Antequam videbunt decore
Dei Filium ſanctum (publice)
In ſolis facie,
in ſuo Regno.

[14] Er

Fere

7) Verſ. 46. pro: *theilit* legendum eſt ex utroque Codice *héilit*: Verſum itaque priorem & hunc ita redde:

Ille (Deus) *deſignavit*, ſtatuit,
ut mecum (per me) *Mundus ſalvetur.*
Scherz.

8) Verſ. 47. *alles* verte per: *omnino.* Gl. Keronis: *Alles*, omnino. *Scherz.*

9) Verſ. 49. & tres ſeqq. ſic transfero:

Sunt majoris tibi humanæ cogitationes,
quam ejus (DEI) *conſilia,*
(Et) *ut tibi imaginaris*
non ſicut ille (DEUS) *cogitat.*

Quod *dati* per: *cogitationes* verterim, ad id me invitat textus S. Scripturæ, hîc in margine allegatus; cujus ſenſum exprimere vult Otfridus: ille autem ſic ſe habet: *Non ſapis quæ DEI ſunt.* Sane *dahda* in Confeſſionis formula Antiquâ, quam Lambecius in Bibl. Vind. Lib. II. cap. V. & Stadenius in ſpecim. Antiquit. Francic, p. 20. exhibent, uſurpatur pro: *cogitaverim.* Infra etiam V, 4, 33. *thahtun* legitur pro: *cogitabunt;* Sie gedachten. Nec obſtat, quod in voce *dati* litera *h* non appareat ante *t.* Nam orthographiam conſtantem antiquos non ſervaſſe, ex ipſo Otfrido noſtro luce meridiana clarius eſt. Ipſa vox *thahtun* a nobis modo allegata id manifeſtum reddit: ponitur enim pro: *d* litera: *th.* quidni ergo & pro: *ht* potuerit poni ſimplex: *t.* *Scherz.*

10) Verſ. 57. Cod. Vind. habet: *Kruzi.*

11) Verſ. 75. melius hic verſus ita redditur: *Omnibus, ſicut fecerunt*, i. e. juxta opera ipſorum. *Scherz.*

12) Verſ. 79. Cod. Vindob. & Vat. habent: *koront.*

13) Verſ. 84. Regnum Gloriæ utique intelligere videtur Otfridus. Et quanquam omnes Apoſtoli & Diſcipuli mortui ſunt, & regnum gloriæ in hac vita non manifeſtatum fuit, fuerunt tamen Apoſtoli & S. Stephanus Act. VII, 56. & S. Paulus, Act. IX, 3. 1. Cor. XV, 8. & plusquam quingenti fratres, ib. ℣. 6. 2. Cor. XII. 2. ſqq. qui Salvatorem in ſtatu gloriæ conſpexerunt: Ut itaque vere adimpletum fuerit, quod Salvator prædixit, quod non tantum futurus ſit Adventus Salvatoris univerſalis ad judicium, Matth. XVI, 27. ſed etiam ℣. 28. futurum mox, ut adhuc ex his qui tum aderant, in hac etiam vita Salvatorem in regno ſuo glorioſo ad ſe ſeorſim venientem, conſpecturi ſint. Cujus rei exemplum etiam eſt, quod ſtatim ſubſequitur. *Schilter.*

14) Verſ.

Digitized by Google

[14] Er ahto dagon after diu, Poſt octo dies.
thaz [15] zellu'h hiar nu bithiu,
Thaz thu thir ſelbo leſes thar,
thaz ſeltſana uuuntar.
[16] Zi hui er ſar tho gifiang,
er ufan einan berg giang.
Thar [17] liſit thu ouh ana uuan,
thaz thri er hiaz mit imo gan.
Joh ſie thar in gahun
ſconi ſinu ſahun.
Uuio ſie ouh mit [18] in redinon,
in uuoltun thar giſelidon.
[19] Ther fater iz giſuazta,
then ſinan liobon gruazta.
Quad: er uuari, uueiſt es mer, Hic eſt filius meus.
[20] einigo ſiner.
Moyſes giuuaro, [21]
Helias ouh ther maro,
Fon [22] heiligero menigi
quamum thara ingegini.
[23] Zelit thir iz Lucas,
uuaz iro thing thar tho uuas.
Uuaz ſine ſcalka in feſte,
thar koſotun mit Chriſte.
Thie iungoron thar tho gahun,
[24] thera ſconi hinterquamun,
Jo ſie [25] dero dato
irforahtun ſih thrato.
Er in ſelbo gibot,
thaz ſie iz halin thuruh not,
Unz thiu ſin guati,
uf fon [26] tothe irſtuanti.

Fere poſt octo dies poſt hæc
(quod refero ego hîc ideo,
Ut tu tibi ipſe legas hîc
hoc rarum miraculum)
Eo ille tunc progreſſus,
ut ſuper montem iret.
Hîc legis etiam haud obſcure,
quod tres juſſit ſecum ire.
Atque hi tunc ſubito
claritudinem ſuam videbant.
Sicut & cum ipſo loquebantur,
ipſi volentes ibi tabernacula facere.
Pater id dulcoravit,
ſuum dilectum compellavit,
Dixit: Eum eſſe, ſciatis hoc magis,
unicum ſuum.
Moſes profecto,
Helias quoque inclytus,
De ſanctorum multitudine
venerunt ibi ipſi obviam.
Refert tibi Lucas,
quod eorum negotium tunc fecerit.
Quid ejus ſervi in firmitate
tunc locuti fuerint cum Chriſto.
Diſcipuli tunc ſubito
ſplendorem hunc obſervarunt,
Et de his factis
obſtupuerunt valde.
Ipſe iis præcepit,
Ut hoc celarent ſtudioſe,
Usque dum Ejus bonitas
â morte reſurrexerit.

Brevis

14) Verſ. 85. Verbotenus hic verſus ita eſt exprimendus: *Ante octo dies poſthæc*, id eſt, Antequam octo dies effluxiſſent, ex eo tempore, quo ita locutus eſt. Schilterus hic notat: Ex Lucæ cap. IX, 28. ὡσεὶ ἡμέραι ὀκτὼ. At Matthæus & Marcus habent dies ſex. *Scherz.*

15) Verſ. 86. Cod. Vind. *zellu ih.*

16) Verſ. 89. *zi hui*, quid? Lib. IV, 22, 50. *zi hue.* Sed legendum: *zi thiu.* Sic Lib. III, 14, 183. *thaz ſie zithiu gifiangin*, ut hoc aggrederentur. Sic & eod. lib. c. 17, 85. Freherus pro: *zi hui* legit: *Thiu.* Schilter. Cod. Vat. habet: *zi hiu.* Aſt Vind. *zithiu.* Quod poſterius omnino approbandum. Hunc verſum ita reddo: *Ad id mox ille tum ſe accinxit*, i. e. illud ſuſcepit, ut &c. *Scherz.*

17) Verſ. 91. legendum ex Cod. Cæſareo: *liſiſt*, legis. *Scherz.*

18) Verſ. 95. Cod. Vind. habet clare: *unredinon*, cui Lectioni & favet Editio Flaciana. *Unredina* denotat *abſurditatem*, *id quod irrationabile eſt.* vid. ſupra II, 4, 139. & infra III, 16, 111. Unde hic & ſeq. verſus ita ſunt exprimendi:

Quam irrationabili etiam modo
ipſis volebant ibi tabernacula extruere.
Scherz.

19) Verſ. 97. mallem reddere: *Pater id* (hunc actum) *amœnum reddidit.* Scherz.

20) Verſ. 100. Cod. Vind. *einego.*

21) Verſ. 101. Margo utriusque Cod. habet: *Appæruit ei Moſes.*

22) Verſ. 103. Cod. Vind. *heilegero.*

23) Verſ. 105. & ſeq. aptius redde:

Narrat tibi id Lucas (cap. IX.)
quodnam ipſorum colloquium tum ibi fuerit.

thing, colloquium ſæpiſſime ſignificat. conf. infra V, 10, 35.

24) Verſ. 110. redde: *ſplendore hoc terrebantur.* vid. ſupra notam noſtram ad I, 4, 45.

25) Verſ. 111. Cod. Cæſareus: *thero.*

26) Verſ. 116. Cod. Cæſar. *tode.*

Ad

Brevis Admonitio de Signis.

CAP. XIV.

THes n'iſt zala noh ouh [1] iz ni,
[2] uuio manag uuuntar iſt ſin,
Uuio manag ſeltſani,
iſt ubar uuorolt mari.
[3] Thaz duent lutmari,
thie ſcriptora fiari,
Thie [4] ſcribant Evangelion,
lis ſelbo theih [5] thir redion.
Thar mahtu anafindan,
uuio er ouh einan goman [6]
[7] Irquict, er ouh ſo mohter
thes Hereſten dohter,
In themo hus zi libe,
then hion zi [8] liebe.
Unz Druhtin ſelbo thara giang,
ein uuib [9] iz er untarfiang.
Si ganz ſih thana fuarta,
ſo sliumo ſiu'nan ruarta.
[10] Thoh ni uuas giuuiſſo er
arzat niheiner,
Thoh ſi ira al ſpentonti,
ther hulfi iru in theru noti.
So Druhtin tharaſun tho fuar,
ſo inan ira fater ſpuan,
Bithia dohter dati,
ſo er nan thar tho bati:
Trank inan thiu menigi, [11]
thiu thar uuas tho ingegini.

Thar

Ejus nec eſt numerus, nec & terminus,
ut plurima miracula ſunt Ipſius,
Ut plurima rara
ſunt per orbem clara.
Hoc faciunt manifeſtum,
ſcriptores quatuor,
Qui ſcripſerunt Evangelium,
Lege ipſe quod tibi dixi.
Ibi potes invenire,
quomodo Ipſe & virum (paralyticum Matth. IX, 2.)
Reſtituit, itemque ſic potuit
principis filiam, (Jairi Matth. IX, 18.)
In ipſis ædibus in vitam,
in gratiam parentum. (conjugum)
Dum Dominus eo ibat,
Mulier quædam hoc prius auſa:
Hæc ſanam ſe inde recepit,
quamprimum Ipſum attigit.
Etſi haud fuit certe prius
Medicus ullus,
Etſi ea ſua omnia inſumſerat,
qui mederi illi (potuerit) in hoc malo.
Cum Dominus eo itaque vaderet,
ut Ipſum iſtius (filiæ) pater ſuadebat,
Ut filiæ faceret,
ut is Ipſum rogaverat.
Preſſit Ipſum multitudo
quæ ibi erat tunc præſens,

Cum

Ad CAP. XIV.

1) Verſ. 1. *rin* habet pro: *iz ni* MSC. Vind. Schilter. *iz ni* delendum eſſe recte Schilterus notat, ſed non legendum eſt loco ejus: *rin*, ſed *rim*, uti ex Cod. Cæſareo & Vaticano *patet*. *Rim* numerum denotare ſupra jam docui ad I, 5, 3. itaque hic *zala* & *rim* κατὰ συναυξίαν ponuntur. *Scherz.*

2) Verſ. 2. ita ſupplendum ex Cod. MSC. vid. Lambec. Lib. II. Biblioth. Cæſar. *Schilter.* Codex Vatic. omnino hunc verſum ita habet, ut & Cæſareus. *Scherz.*

a

3) Verſ. 5. Cod. Vind. habet: *Thi es.* Sed melior eſt textus Flacii. *Scherz.*

4) Verſ. 7. Uterque Cod. habet: *ſcribent.*

5) Verſ. 8. pro: *thir redion.* Cod. Vind. habet: *redinon.* Notat quidem B. Schmidius, deſcriptor Cod. Vindob. laude digniſſimus, in eodem Cod. inter voces: *théih* & *redinon* in Cod. eod. inſertam fuiſſe vocem: *thir*, ſed & eandem in illo MSC. iterum poſtea deletam fuiſſe obſervat; aſt ſive illam addas, ſive demas, parum refert. *Scherz.*

6) Verſ. 10. poſt hunc verſum inſerendi ſunt duo alii, quos non tantum Cod. Vind. & Vat. ſed & ipſe Flacius exhibet, ſed Schilterus, neſcio, quo caſu, omiſit. Illi autem ſic ſe habent:

Irquicka in theru baru,
thaz ſagen ih thir zi uuaru.
Suſcitavit ad vitam in feretro,
hoc dico tibi vere.

Unde apparet ea, quæ de Paralytico ex Matth. IX, 2. in Parentheſi habet Schilterus noſter, delenda eſſe. Sine dubio Otfridus hic indigitat filium viduæ Nainiticæ. De quo Luc. VII, 11. ſqq. *Scherz.*

7) Verſ. 11. ita exprime: *Reſtituit ille etiam, uti poterat* ſc. ceu Dei filius. *Scherz.*

8) Verſ. 14. Cod. Vind. *liabe.*

9) Verſ. 16. Cod. Vind. *er iz*, vox *iz* facit, ut ℣. 16. & duos ſeqq. eſſe jungendos & ita vertendos arbitrer:

Fœmina quædam id prius (quam in domum Jairi veniret) *conata eſt*, ſc. obtinere.
(Ut) *ſana inde abiret,*
quam primum ipſum tetigiſſet. Scherz.

10) Verſ. 19. & ſeq. ita reddo:

Attamen non fuit certe prius
(Ei) *Medicus ullus*, i. e. cum effectu.
Seu, & tamen nemo antea ipſam ſanitati reſtituerat. *Scherz.*

11) Verſ. 27. Cod. Vind. *Thrang*, ad hunc verſum in margine ejusdem Codicis legitur: *Factum autem, dum iret, a turba comprimebatur.*

12) Verſ.

Digitized by Google

Thar thieſelbun liuti
Druhtin Chriſtus [12] zeinoti.
Bigonda [13] geniu thahton,
in ira muate ouh ahton,
[14] Si ſih zi thiu gifiarti,
thaz ſiu inan biruarti, [15]
Thoh bi thia meina
thia dradun ekord eina.
Si iz zi thiu giſitoti,
thaz mera uuiht ni geroti.
Thaz ſar io mit giuuurti,
ſi uuola ganz uuurti,
Joh ob iz zi thiu uuurti,
thaz bluat iru firſtulti.
Si iz zi thiu bibrahta, [16]
ioh Druhtine ſih nahta,
Joh iz zi thiu gifiarta,
thes giuuates tradon ruarta.
Mit mihileru ilu,
ſo uuard ſi ſar io heilu.
Sar io thia uuarba,
in allen ala halba.
Sar [17] abſtalt, thaz iſt uuar,
[18] zi rinnane thar
[19] Brunno thes bluates.
ſi [20] fualta ſar thes guates.
Sih Druhtin kerta uuidorort,
ther thia heili thar gibot. [21]
Joh frageta binoti,
uuer nan thar tho ruarti?
[22] Zui iſt Druhtin, quad tho Petrus,
thaz thu es eiſcos nu ſus.
Joh thu therero dato,
frages nu ſo thrato.
Thih thringit man bimanne, [23]
in theſemo ſelben gange.
Alle theſe liuti,
thu frages uuer thih ruarti.
Ih, quad er, infualta,
thaz etthesuuer mih ruarta.
Ih irkanta, ih ſagen thir,
thia kraft hiar faran [24] fon mir,
So ſiu [25] thaz tho gihorta,
thaz er iz [26] antota,

Cum illos homines
Dominus Chriſtus doceret.
Cœpit illa cogitare,
in ſuo animo penſitare,
Ut ſe ad Ipſum proximaret,
ut eum attingeret;
Tamen propter illam multitudinem
fimbriam ſaltem unam.
Illa rem ſic gerebat,
ut amplius nihil deſideraret,
(quam) ut ſtatim cum decore
bene ſana fieret,
Atque eo perveniret,
ut ſanguis ei ſiſteretur.
Ipſa rem eo perduxit,
ut Domino ſe approximaret,
Atque id eo redegit,
indumenti fimbriam (ut) tangeret.
Cum magna feſtinatione,
ſic facta ea ſtatim ſana.
Statim iſta vice,
in omnibus undiquaque.
Statim ceſſavit, hoc eſt verum,
currere tunc
Fons ſanguinis,
ſenſit ſtatim hoc bonum.
Se convertit Dominus retrorſum
qui ſanitatem hîc conciliarat.
Et quæſivit graviter, (Lucæ VIII, 4.)
quis Ipſum hîc attigiſſet?
Quid eſt, Domine, dixit Petrus,
quod tu id percontaris nunc adeo?
Et de hoc facto
quæris nunc tam nimis.
Te premit vir per virum,
in hoc ipſo itinere,
Omnes hi homines;
tu quæris, quis te attigerit.
Equidem, dixit, perſentivi,
quod aliquis me tetigit.
Ego novi, dico tibi,
virtutem hîc exiiſſe a me.
Cum ea hoc audiſſet,
quod Ipſe hoc exquireret,

Joh *Atque*

12) Verſ. 30. *zeinoti*, ita emendo vulgatum: *zi noti*. Schilter. Pro: *zeinoti* in MSS. noſtris ut & in ipſa Flacii editione eſt: *zi noti*. Redde itaque deleto puncto poſt: *ingegini*, verſum 29. & 30. hunc in modum:

Ibi (ſc. premebant tranſeuntem) *illi homines*
Dominum Chriſtum valde. Scherz.

13) Verſ. 31. Cod. Vindob. habet: *genu*, illa.
14) Verſ. 33. aptius: *Ut ipſi appropinquaret.* Scherz.
15) Verſ. 34. margini Cod. Vind. adſcriptum legitur: *Si tetigero fimbriam veſtimenti ejus.*
16) Verſ. 43. Margo Cod. Cæſar. *Et cum tetigiſſet eum, ſanata eſt.* Scherz.
17) Verſ. 51. Cod. Vind. habet: *gab ſtal.* aſt Vaticanus: *ab ſtal.*
18) Verſ. 52. ante vocem: *zi*, uterque Codex habet: *mer.*
19) Verſ. 53. in Cod. Vind. hic verſus poſt eum, qui ipſum ſequitur, eſt collocatus. Idem Cod. in verſu, qui hic eſt
20) Verſ. 54. legit: *fualta*, (quod & habet Schilter.) Quocunque modo vel legas vel colloces hos verſus, res eodem redit. Juxta Cod. Vind. ita verſio ſe habere debet horum quatuor verſuum:

Illico dedit (Chriſtus) *ceſſationem, hoc eſt verum,*
amplius currendi tum
(Illa ſtatim ſenſit bonum)
Fonti ſanguinis. Scherz.

21) Verſ. 56. Margo Cod. Vind. ſiſtit: *Converſus IHC dixit, quis me tetigit.*
22) Verſ. 59. pro: *zui* pone ex utroque Codice: *zin.*
23) Verſ. 63. Margo Cod. Vindob. *Reſpondit Petrus: turbæ te comprimunt.*
24) Verſ. 70. uterque Cod. *fona.*
25) Verſ. 71. Cod. Vind. *tho thaz.* Margo hujus verſus in Cod. Vind. habet: *Videns autem illa, quod non latuit.*
26) Verſ. 72. *antota* mallem reddere per: *arguendo tangeret.* In Gl. Keron. *Anton*, zelum. *Antin*, zelus. Gl. Lipſ. *ando*, zelus. Hodie dicimus: *etwas anden.* Scherz.

Joh thiu ſelba dat ſin
ni mohta tho [27] firholan ſin,
Joh er tho ſprah ubaral,
bi ſ[t]uma, thia ſi thar firſtal
[28] Tho mithont in theru friſti,
thaz uuanta ſi er ni uueſti,
Quam ſi forahtalu ſar,
ioh zalta'mo thiu uuerk thar.
Jah tho thar [29] gimyato
ſines ſelbes dato.
Thero Druhtines uuerko
ioh ouh iro githanko.
[30] Bi hiu ſur baldota ſo fram,
ioh zi thiu ſi thara quam.
Joh [31] zui ſi fareta,
thaz ſi thia [32] thradon ruarta.
Gilouba iz deta in uuara,
ni [33] gidorſta es ruaren mera.
„ Far, quad er, tho innan thes,
„ [34] Thohter heimortes.
„ Mit fridu [35] io mit guatu,
„ mit giloubu ſo giheiltu.
„ Gilouba thin in uuara
„ thiu deta thih hiar heila.
„ Thiu deta thaz gizami,
„ thu hiar thia fruma nami.
Maht leſan in theru redinu
zeichan filu managu.
Giuuiſſo ſo ih thir zellu,
thiu er deta ſaman ellu.
Uuio fuarun thiu diufil [36] ir uz,
thar zi [37] Petrus hus.
Tho Druhtin thas gimeinta,
er ſina ſuigar heilta.
Thie ſiechun quamun alle
tho zemo abande.
Firdreib er al thio ſuhti.
ioh iro ummahti.
Er gibot then uuinton,
then undon [38] ceſſonton.
So [39] sliumo er es giuuuag thar,
ſie [40] giſtultun in ſar.
Tho ſin githigini [41] z'imo riaf,
tho er in themo ſcife sliaf,

Atque hoc ipſum factum ſuum
non poſſet latens eſſe,
Et ipſe tunc loqueretur palam,
de bono, quod ipſa ibi ſurripuiſſet
Tunc porro in hac hora,
cum putaret eam Ipſum non ſcire,
Venit ea tremens actutum,
& narravit Ei factum hîc.
Confeſſa hîc ingenue
ſui ipſius factum,
Domini opus
& ſuas cogitationes.
Propter quod ea audax adeo fuiſſet,
& ad quid huc veniſſet,
Atque cur iverit,
ut fimbrias attingeret.
Fides id fecit revera,
nec auſa eam tangere amplius.
Vade, dixit Ipſe, interea,
filia domum,
Cum pace & cum bono, (animo)
cum fide, quæ ſanavit.
Fides tua vera
hæc fecit te hîc ſanam.
Hæc fecit hoc contingens,
(ut) tu hîc hoc bonum caperes,
Potes legere in illa narratione (Evangeliſtarum)
ſigna multo plura.
Certe, quod tibi aſſero,
quæ ipſe fecit ſimul omnia.
Quomodo evaſerint diaboli foras,
iſthic in Petri ædibus. (Matth. VIII, 14.)
Cum Dominus hoc intenderet,
(ut) ejus ſocrum ſanaret.
Ægroti veniebant omnes
tunc ad ipſum veſperi.
Suſtulit Ipſe omnes iſtos morbos,
& eorum imbecillitates.
Præcepit ventis, (Matth. VIII, 24.)
undis fluctuantibus.
Quamprimum Ipſe id prohibuit,
tranquillatæ ei ſtatim,
Cum ejus diſcipuli ad Ipſum clamarent,
cum ipſe in navi dormiret.

Iruuag- *Suſcita-*

27) Verſ. 74. Cod. Vindob. habet: *firlohan.* Quod idem eſt ac: *negatum*, verläugnet. *Scherz.*
28) Verſ. 77. redde: *Hic modo in hac hora.* Scherz.
29) Verſ. 81. Cod. Vind. *gimuato.*
30) Verſ. 85. *Bi thiu ſurbaldota* pro: *ſo irbaldota*, Freherus: ita legendum: *Bi hiu ſi irbaldota ſo fram.* Schilter. Cod. Vind. *bithiu ſi irbaldota.* Cod. Vat. *bibiu ſi irbaldota.* Scherz.
31) Verſ. 87. pro: *zui* legendum eſt ex utroque Cod. *ziu.* Celeberr. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 190. hunc verſum ita reddit: *Auch verſuchte ſie.* Sed ita primum non exprimitur vox *ziu.* Deinde *faren* idem eſſe ac: *verſuchen* vix probari poterit: ſaltem non opus eſt, ut ad illam ſignificationem convolemus, cum ordinaria ſignificatio vocis *faren* optime hic locum inveniat. Unde Schilteriana verſio eſt præferenda. *Scherz.*
32) Verſ. 88. pro: *thradon* Cod. Vind. habet: *drâdun*, cum ſupra hoc cap. V. 47. & III, 9, 18. habuerit *trâdon.* Unde apparet inconſtantia ſcriptionis antiquæ. Cæterum vocem hanc nollem cum Schiltero reddere pluraliter: *Fimbrias.* Sed ſingulariter verto: *Fimbriam*; quod & rei geſtæ veritati convenit, & genio linguæ, nam ſupra III, 9, 18. legitur: *finan tradon einan.* Scherz.
33) Verſ. 90. Cod. Vind. *gidorſtes.*
34) Verſ. 93. *Dohter* habet Cod. Vind.
35) Verſ. 94. *ioh* Cod. Vind.
36) Verſ. 103. *in* lege, i. e. diſcipulis, Vid. Marc. VI. 13. An vero intendit locum Luc. XIII. 11, 16. de ſpiritu infirmitatis mulieris per XVIII. annos? Imo legendum *im*, ipſi Chriſto, intendit enim hiſtoriam, qua in ædibus Petri & Socrus ſanata, & diaboli ejecti. Matth. VIII. 14. Marc. I. 29. Luc. IV. 38. Poteſt etiam pro eodem vocabulo haberi *iruz*, heraus. Supr. cap. XI. 51. *Schilter.* Cod. Vind. & Vat. *diufiliruz*, quæ vox ita dividenda *diufili ruz*, pro: *ruz* Argentinenſes noſtri adhuc dicunt: *rusz*, *rauſz* loco: *herauſz*. Scherz.
37) Verſ. 105. Cod. uterque habet: *Petruſes.*
38) Verſ. 112. Cod. Vind. *zeſſonton.*
39) Verſ. 113. Cod. Vind. *sliumer ez.*
40) Verſ. 114. Uterque Cod. habet: *giſtiltun.* Mallem autem hunc verſum reddere: *tranquillabantur* (& venti & undæ) *in celeritate.*
41) Verſ. 115. Cod. Vind. *zi imo.*

42) Verſ.

Digitized by Google

Iruuagtun thuruh forahta,
tho er thaz zeichan uuorahta.
Heilt er ouh [42] thiu blinte,
thiu uuarun mornente,
Thie ſus in uuege gahun,
[43] mithont z'imo quamun.
Thie ouh z'imo [44] ſunnun,
[45] thie mit diufele uuunnun.
Horngibruader thanne
thie heilt er ſar io alle.
Lis thir Matheuſes deil,
uuio uuard ein horngibruader heil.
In Lucaſes deile,
uuio [46] zehin uuurtun heile.
Thar ſint ouh gizalte
bettiriſon alte,
Ummachtige man
thie heilt er al ſo gizam.
[47] Firdilota er in ſuntar
thia ſunta, thaz uuas uuuntar,
Firgab in thiu ſin guati,
thio iro [48] miſſidati.
Thara ouh zua [49] gifuagi
blintero ginuagi.
Halzero menigi,
ioh [50] krumbero giſamani.
[51] The'ih al irzellen ni mag,
[52] tho ih thar zua due then dag,
Ouh thaz iar allaz,
ioh minaz lib ubar thaz.
Thaz uuas in [53] inonon
ioh uz ein [54] then gouuon,

Suſcitarunt ob metum,
ubi hoc ſignum operatus.
Sanavit etiam cœcos, (Matth. XX, 30.)
qui erant querulantes,
Ita in via improviſo
hac occaſione ad Ipſum venerant.
Hi etiam ad Ipſum venerunt,
qui diabolis occupati (Matth. VIII, 28.)
Leproſos deinde
ſanavit ſtatim omnes.
Lege tibi Matthæi partem, (Evangelicam) Matth. VIII. 2.
quomodo factus leproſus ſanus.
In Lucæ parte, (Lucæ XVII, 12.)
quomodo decem ſanati.
Ubi ſunt etiam relati
morbis chronicis laborantes,
Imbecilles homines,
hos ſanavit omnes ſic congrue.
Suſtulit Is eis ſingulis
peccata, hoc erat mirandum,
Remiſit iis hæc Ejus bonitas,
iſta eorum peccata.
Huc etiam adjicio
cœcorum ſatis,
Claudorum copiam,
& gibboſorum multitudinem.
Quos ego omnes enarrare non poſſim,
ſi inſumerem in hoc (totum) hunc diem,
Atque hunc annum omnem,
imo meam vitam præterea.
Hoc erat (extat) in Ipſis (Evangeliſtis)
atque ex illis ſollertibus.

So

Quam-

42) Verſ. 119. pro *thiu*. uterque Codex habet: *iu*.

43) Verſ. 122. *mithont* idem eſſe ac: *nunc modo* ſupra jam fuit monitum. *Scherz.*

44) Verſ. 123. lege: *ſinnun*, venerunt. Supra II, 2, 28. & paſſim. Freherus: legendum: *thie ouh zimo ſuonun*. Sed non capio ſenſum hunc; *ſuonun* eſt, *ſühnen*, reconciliare, paciſci. *Schilter.* *Sunnun* legendum eſt ex utroque MSC. & Flaciana editione: *Sunnun* eſt Imperfectum a *ſinnan*, quæ vox ſupra II. 7, 78. occurrit, ubi: *in Galilæa ſinnan*, idem eſt ac: *ire, tendere* in Galilæam. *Geſinnt ſeyn* in Galilæam zu gehen. *Giſunni*, legitur infra IV, 12. 97. pro: *cogitaret*. Scherz.

45) Verſ. 124. hunc verſum redde: *Qui cum diabolis luctabantur. Uuinnan* eſt *pugnare, luctari, certare.* Conf. ſupra Notam ad Præfat. ad Lud. R. ℣. 102. *Scherz.*

46) Verſ. 130. uterque Cod. habet: *zebini.*

47) Verſ. 135. & ſeq. ita reddit Celeb. Stadenius in Explicat. Voc. Bibl. Germ. p. 639. *ſonderlich vertilgete er die ſünde, das war ein Wunder.* Quam interpretationem probo. *Scherz.*

48) Verſ. 138. Cod. Vind. *miſſodati.*

49) Verſ. 139. *gifuagi*, redde: *adde, adjice.* Scherz.

50) Verſ. 142. *Krumbero*, expone: *incurvorum.* Scherz.

51) Verſ. 143. Cod. Vind. *thie ih.*

52) Verſ. 144. Cod. Vind. *Thoh.*

53) Verſ. 147. Freherus: *innouon* lege pro: *innonon*: Sed neque hic ſenſus quis apparet, nec explicatio adjecta. Senſus hujus diſtichi obſcurior, ſi modo Lectio genuina. Senſum tamen aſſecutus mihi videor; niſi potius legendum in Verſ. 148. *uzzan*, hoc ſenſu: Hoc donum ſcil. ſanationum, fuit tam intra eos, ægrotos, quoad morbos internos; quam etiam extra eos, quoad imbecillitates externas, ſi qui alacres ad ipſum accelerarent. Namque &c. ut ſequitur deinceps. Verum & hæc jam diſplicent, nec Lectio videtur mutanda, ſed refert ſe Auctor iterum ad laudatos Evangeliſtas, & eorum præcipuum, S. Lucam, qui diductius pleraque deſcripſit, unde diverbium: *davon ſchreibt Lucas nichts.* Imo: *uz in*, ex illis ſollertibus. *Schilter.* Cod. Vind. *in inouuon.* Vat. *inin ouuon.* Unde apparet legendum eſſe: *ouuon*, quod & Rhythmo magis convenit. Eſt autem idem ac: *pratis.* Belgis: *ouwe*, eſt pratum. Anglis *meadow*, pratum: nos hodie: *Auw* dicimus.

54) Verſ. 148. Uterque Codex ita legit: *ioh uze in then gouuon, gouuon* eſt a *gouu*, quod *regionem*, ut & *agrum, pagum*, denotat. Hodie *gauu, gäzu, gouu* dicimus. Gothis: *Gauga* eſt, *tractus ingens alicujus regionis.* Theotiſcum Gloſſ. pagum exponit: *gauuimez.* Belgis: *gauu, geuw, goy, goo, gouuue* eſt Pagus i. e. certum ac definitum regionis alicujus ſpatium, Friſiis *Gæ* eſt Pagus, Vicus ruſticus: *gæ-man*, incola ejusdem pagi: *gæ-feynt*, adoleſcens eundem pagum inhabitans. Vid. omnino Junium in Gloſſar. Goth. in Voc. *Gauge.* Huic loco maxime quadrat ſignificatio illa, qua *Gouu* ſumitur pro *agro*; quod vox *uze*, quæ reſpectu oppidorum & urbium poſita eſt, oſtendit, ut & vox *ouuon*, quæ in priori verſu occurrit: Unde hunc & antecedentem verſum ſic transfero:

Quicquid (hominum morbo quodam laborantium) *erat in pratis,*
Et extra (ſc. Urbes) *in agris.*

conf. ſupra Notam ad I, 13, 7. *Scherz.*

So uuar ſo ſie ſih klagotun,
ioh [55] mithont imo gagantun,
So heilte ſe alle Druhtin ſar,
thaz ſagen ih thir in ala uuar,
Er blider thana uuanta,
ſo uuer ſo [56] z'imo [57] nanta.
So uuer ſo thes ruahta,
thaz fruma [58] z'imo ſuahta,
Uuiziſt iz in ala uuar,
er ni braſt imo thar.
Uuant er iſt ſelbo brunno,
ioh alles guates uuunno.
Allas guat zi uuare,
ſo floz ſon imo thare.
Allen liutin io ginuag,
ſo uuer ſo es thanne thar giuuuag.
Ther thara in thiu giliaſi,
thaz thara z'imo riaſi.
In ſuslicha redina
ſo ſant er zuelif thegana.
Ni thoh zi uuorolt ruame,
zeichan ouh zi duanne,
Thaz ſie diufal [59] sluhtin,
[60] in armilichen ſuhtin,
Joh in allen notin
[61] halphin io then liutin.
[62] Gibot thaz ſie firnamin,
ouh uuiht mit in, [63] ni namin
Tho zi themo friſte
in zi uuegeneſte.
Sechil noh thia malaha,
thaz ſus ſie fuarin thanana.
Noh ouh ni fuartin in thiu [64] thing
mit in niheinan [65] pfening.
Thaz ſie zi thiu gifiangin,
[66] ſus mit ſtabon giangin,
Mit gertun in henti,
harto ilenti.

Quamprimum quidam conqueſti
& porro Ipſi obvii,
Sanavit eos omnes dominus ſtatim,
hoc dico tibi per omnem veritatem.
Is lætus inde reverſus,
quicunque ad Ipſum acceſſit.
Quicunque hujus curioſus fuit,
ſalutem penes ipſum quæſivit.
Sciatis hoc per omnem veritatem,
is non defuit ei tunc.
Namque hic eſt ipſe fons,
atque omnis boni gaudium,
Omne bonum revera
fluxit ab Ipſo ibi.
Omnibus hominibus ſatis,
quicunque id inde ibi expeteret.
Qui eo propterea accurreret,
ut ibi ad Ipſum clamaret.
In tali ratione *Matth. X, 1.*
emiſit duodecim diſcipulos,
Non niſi ad mundi ſolatium,
ſigna quoque ad faciendum, (operandum)
Ut diabolos ejicerent,
in acutis morbis,
Imo in omnibus neceſſitatibus
juvarent homines.
Mandavit quæ aggrederentur,
& ne quid ſecum ſumerent,
Hîc præſenti tempore
ipſis ad commoditatem.
Saccum neque peram,
ut ſic irent ab inde,
Nec etiam ferrent in forum
ſecum ullum nummum.
Ut hoc aggrederentur,
ſic baculis ambularent, *Marci VI, 8.*
Virgis in manibus,
vehementer feſtinantes.

Thaz *Ut*

55) Verſ. 150. *mithont* idem eſſe ac: *modo nunc* ad ℣. 122. dixi. *Scherz.*

56) Verſ. 154. Cod. Vind. *zi imo.*

57) Eod. verſu uterque Cod. legi: *Nandta.* Conjeci aliquando legendum eſſe: *nabta*, appropinquabat. Sed obſtat conſenſus MSS. in vocem: *nandta.* Cui accedit, quod infra IV. 26, 28. in ratione loquendi, quæ noſtræ huic plane ſimilis eſt, legatur vox temporis præſentis: *nendit.* Dicitur enim ibidem:

So uuer ſo 'nan biruarit,
er guat ſon imo fuarit,
Er fro ſon imo gengit
ſo uuer ſo z'imo nendit.

forte *nandta* idem eſt ac: *clamabat*, nennte. Sed hanc explicationem nemini Eruditorum obtrudo. *Scherz.*

58) Verſ. 156. Cod. Vind. *zi imo:* eodem modo legitur in eod. Cod. ℣. 166.

59) Verſ. 171. legendum eſt (uti ipſe Schilterus habuit) ex utroque Codice: *fluhtin* i. e. *fugarent. Scherz.*

60) Verſ. 172. *armilichen ſuhti*, non ſunt præciſe *acuti morbi*, ſed omnes *morbi graviores.* Scherz.

61) Verſ. 174. Vat. Cod. & Flacius habent: *hulphin*, Cod. Vind. *hulpfin.*

62) Verſ. 175. mallem hunc ita redditum: *Mandavit iis ut hoc obſervarent*; ſc. quod poſtea dicit. *Scherz.*

63) Verſ. 176. in Cod. Vind. eſt: *ni mamim.* Ad quem locum optime notat B. Schmidius: Flacius: *ni namin.* Quod verius puto, atque ex inadvertentia in Cod. Cæſareo non correctum fuiſſe *m* in *n. Scherz.*

64) Verſ. 181. *thing* forum quidem denotat, ſed non *mercatorium*, quale in animo hic Schilterus habuit, ſed *litigioſum*, in quo lites & cauſæ, quæ forenſe dicuntur, tractari ſolent. Mallem itaque *in thiu thing* vertere: *in hoc negotio.* Scherz.

65) Verſ. 182. Cod. Vind. habet: *pénding.* Vatic. *pénthing.*

66) Verſ. 184. ſecutus hîc Auctor S. Marcum c. VI. 8. ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον, ne quid tollerent in viam, niſi virgam ſolum. Gothica: *Ei waiht ni nemeina in wig. niba hrugga aina.* Anglo-Saxon. *Wet his naht on wege ne namun. buton gyrde ane.* Contra S. Matth. X. 10. μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδον. S. Lucas IX, 3. Μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν, μήτε ῥάβδους, μήτε πήραν. Et certe cum mox & Diſcipuli LXX. emiſſi, nulla virgæ prohibitio, Luc. X. 4. Unde ſic habendum videtur, Salvatorem utique & baculi uſum prohibuiſſe initio, ſed mox indulſiſſe; ſicuti & in aliis Divinis juſſionibus quandoque quid remiſſum. Ezech. IV. 15. *Schilter.*

67) Verſ.

Digitized by Google

Thaz ſie ouh thes ni ruahtin,
[67] zua dunichun [68] in ſuahtin.
Noh ouh in thera gahi
[69] managfalt giſcuahi.
Deta in thaz zi nuzze,
thaz fuarin ſie einluzze,
Untar uuorolt mannon
zi ſuslichen thingon.
[70] Uuiht, quad, ſagen ih iu thaz,
ni nemet ſcazzes umbi thaz.
Ju lazet [71] unthrata
thero uuorolt liuto miata.
Era theſſes uuerkes
gab ih iu mines thankes.
Ir mir, [72] uuizzut ir thaz,
ni gabut drof umbi thaz.
Ir ouh thaz [73] ni uuollet,
thaz ir zi thiu giganget,
Odo ouh zi thiu giloufet,
[74] thaz ir es uuiht firkoufet,
Bi ſuslicho dati
[75] ſo ahtun ſin thio liuti.
[76] Faretun thes ferahes,
ſine fianta innan thes.
Joh ſie datun mari,
[77] thaz er firnoman uuari.
Joh er then diufal habeti,
bi thiu thiz allaz ſitoti.
Thaz firdruag er allaz,
ioh ouh mera ubar thaz,
Al thiz ungimuati,
thuruh ſino guati.
Thuruh ſino milti
uuas er in mammunti.
Ougta [78] in io giuuiſſi
mihil ſuazniſſi.

Ut etiam nec hoc curarent,
duas tunicas ſibi quærerent.
Nec etiam in hac feſtinatione
varia calceamenta.
Fecit eis hoc in commodum,
ut irent ſolitarii,
Inter mundi homines
ad talia negotia.
Quicquam, dixit, dico vobis hoc,
ne accipiatis pecuniæ propter hoc.
Vos linquite levidenſia
mundi hominum munera.
Honorem hujus operis
dedi vobis gratis.
Vos mihi, ſcitis vos hoc,
non dediſtis hactenus ob hoc.
Vos quoque hoc non vultis,
ut vos ad hoc eatis,
Aut etiam ad hoc curratis
ut vos aliquid vendatis:
Ob talia facta
Æſtimant hoc (Evangelium) homines.
Inſidiati vitæ, *Marci III, 21. ſeqq.*
ejus inimici interea:
Atque divulgarunt,
quod in furorem verſus eſſet,
Imo diabolum haberet,
per quem hæc omnia efficeret.
Hoc toleravit omne,
atque etiam plus præterea,
Omnem hanc moleſtiam,
per ſuam manſuetudinem.
Per ſuam clementiam,
erat Ipſe iis benignus.
Exhibuit eis certe
magnam ſuavitatem.

Er

Exhi-

67) Verſ. 188. Cod. Vat. habet: *Lua*, ſed vitioſe. *Scherz.*

68) Verſ. eod. *ni*, Freherus. *Schilter.* Cod. Vind. & Vat. habent: *in.* Scherz.

69) Verſ. 190. Matth. X, 10. μηδὲ ὑποδήματα. Sic & Luc. X, 4. ſed & hoc Marcus exponit cap. VI, 9. ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια i. e. *ſed calceatos ſandaliis;* quod in S. Petro cernitur Act. XII, 8. ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. Vulgat. *calcea te caligas tuas.* Eraſmus: *ſubliga ſoleas.* Anglo-Sax. *Ac geſceode mid calcum.* Goth. Akgaskohai *fulgon.* Quibus *skob*, calceus. Schuch. vid. Gloſſar. du Fresnii v. Sandalia. Et noſtrum Alamann. v. *Baintoffel.* Schilt.

70) Verſ. 195. & ſeq. ita reddit Celeberr. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 530. *Nehmet, ſprach er, das ſage ich euch, dafür keinen Schaz.* Sed magis placet Schilteriana verſio, cum vox *ſcazze ſcaz* non *tantum theſaurum* ſed etiam *pecuniam* denotet. Verba Tatiani idem, quod hîc eſt, mandatum Chriſti exponentis. *Neque pecuniam in zonis veſtris.* Interpres antiquus Franciscus reddit: *noh ſcaz in juuuaremo bruobahe.* Notker. ad Pſal. XIV. (nobis XV.) 5. verba: *qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram*, reddit: *der ſinen* ſcaz *ne gab ze uuuocheronne.* adde ſupra III. 6, 47. & paſſim. *Scherz.*

71) Verſ. 197. Cod. Vindob. Undrata. *Undrato* eſt id; quod *ingratum inacceptum* eſt. Ita uſurpatur infra III, 26, 28. ubi:

Allo ſino dati
thoh ſi in ſi undrati.
Omne ejus (Chriſti) *factum*,
Licet ipſis (adverſariis Chriſti) *ſit inacceptum*, exoſum.

Unde verſum hunc & ſeq. ita reddo:

Linquite inacceptam, tanquam exoſam vobis,
Mundi hominum mercedem. Scherz.

72) Verſ. 201. uterque Cod. *wizut.*

73) Verſ. 203. *ni uuollet*, mallem reddere: *nolite, nolle debetis.*

74) Verſ. 206. ita redde: *Ut vos id*, (Evangelium) *aliqua ratione, aliquo pretio vendatis.* Scherz.

75) Verſ. 208. verte: *Perſequebantur ipſum homines. Ahtun*, ita reddendum eſſe ex iis, quæ immediate ſequuntur, apparet. *Ahton, ahten* idem eſſe ac: *perſequi* notiſſimum eſt. *Scherz.*

76) Verſ. 209. aptius reddes: *Inſidiabantur vitæ &c.* Scherz.

77) Verſ. 212. dubito, an verſio bene ſe habeat. *Firnoman* mihi videtur idem eſſe ac: *Homo ſceleſtus;* a *Firina*, quod *ſcelus, flagitium* denotat. Gloſſ. Boxh. *Firina*, ſcelus. Gothis: *Fairina*, cauſa, crimen, peccatum. Anglo-Sax. *firen*, idem *firenfull theod*, peccatrix gens. vid. Jun. in Gloſſar. Goth. & Stiernhielm in Gloſſar. Ulphila-Goth. v. *Fairina.* In Gloſſ. Keronis legitur: *Achiuuiz firinari*, Publicanus. Unde hunc verſum ita transfero: *Quod ille* (Chriſtus) *ſceleſtus homo eſſet.* Scherz.

78) Verſ. 221. Cod. Vind. *in io in.*

Er ougta in io filu fram,
[79] bi thiu er hera in uuorolt quam,
Mit uuerkon in girihti,
[80] bi ſinera eregrehti.
Mit uuerkon filu follon.
Thoh ſie ougtin argan uuillon,
[81] Emmizen thiu menigi
afur thara ingegini,
Nid filu hebigan.
then firdruag er allan.
Uuanta nidigaz muat
hazzot emmizen thas guat.
Hazzot io thio guati,
thuruh ubarmuati.
[82] Ninfahent thes giluſti
thio armilichun bruſti.

Exhibuit eis multum valde,
eo ipſo quod huc in mundum venerat,
Operibus in rectitudine,
per ſuam gloriam.
Operibus multum plenis,
etſi iſti exhiberent malevolentiam,
Continuo turbæ
ex adverſo,
Invidiam multo gravem.
hanc tolleravit omnem.
Namque invida mens
odit perpetuo bonum.
Odit bonitatem
per ſuperbiam.
Non capiunt ejus deſiderium
miſeranda pectora.

Ambulabat JESUS in Galilæam. Joann. 7.

CAP. XV.

THie Judeon meid er tho bi thaz
thuruh then [1] mihilon haz.
Uuanta ſie uuarun thuruh not
ſines [2] todes gieinot.
In Galilea er uuoneta,
Ni thoh thuruh thia forahta.
Er altaz, ſos er ſcolta,
unz er thia zit uuolta.
Sih nahtun eino ziti,
thaz man tho firoti
Eina [3] uuehun thuruh not,
thaz ther uuizzod gibot.
Thaz ther liut zi flize
ſazi uuehun uze,
Mit ſpiſono ginuhtin,
ſo in gibot [4] ir Druhtin.
Iz uuard er iu ana uuan
zi einen gihugtin gidan,
Thera [5] ſamanunga
zi eineru manungu,
Thaz ſie thes irhogetin,
ioh iro muat [6] ouh manotin,
Uuio fon [7] Ægypto fuarun,
thio [8] fordoron iro uuarun,

Judæos evitabat tum idcirco
propter magnum iſtud odium.
Namque erant arcte
de morte ejus conjurati.
In Galilæa (itaque) moratus,
nec tamen ob metum,
Procraſtinabat, ut debebat,
usque dum tempus captaret.
Advenit (ergo) aliquod tempus,
ut celebraretur
Septimana ſtudioſe, *Levit. XXIII, 37.*
quod Lex præceperat:
Ut populus certatim
ſederet per ſeptimanam foris.
Cum cibariis ſufficientibus,
ſicut eis præceperat Dominus.
Id fuit olim ſine dubio
in recordationem factum,
Congregationi (Eccleſiæ)
ad admonitionem,
Ut ejus recordarentur,
& animos ſuos quoque monerent
Quomodo ex Ægypto irent,
qui majores eorum fuerant,

Uuio

Quo-

79) Verſ. 224. uterque Codex & Flaciana Editio: *bihiu*, quare. Unde hunc & priorem verſum ita reddendum arbitror:

Ille oſtendebat illis admodum ample,
quare huc in mundum venerit, Scherz.

80) Verſ. 226. Manifeſto vitioſa eſt Lectio Flaciana. *Bis* enim nihili vox eſt Francis eo tempore. Forte ſic: *Bit* ſeu, *biet in er eregrebtin.* Imo nihil mutandum; ſed disjuncta rite jungenda: *Bi ſinera eregr.* Schilter. Recte hoc ultimo loco ſentit B. Schilterus, uti id apparet ex Cod. Vat. ubi: *bi ſinera eregrebti.* Cod. Vind. habet: *bi ſinera eregrebti.* Verto autem: *per ſuam Majeſtatem*, opera ſcilicet Majeſtatis plena. *Scherz.*

81) Verſ. 229. redde: *Semper in quantitate* i. e. admodum. *Scherz.*

82) Verſ. 238. Cod. uterque: *nintfahent.*

Ad CAP. XV.

1) Verſ. 2. Cod. Vind. *michilan.*
2) Verſ. 4. *tothes* habet Cod. Vind.
3) Verſ. 11. *uuechun* habet uterque Cod. ut & in ℣. 14.
4) Verſ. 16. *iu, olim.*
5) Verſ. 19. Cod. uterque habet: *ſamanungu.*
6) Verſ. 22. pro: *ouh* Cod. Vind. habet: *to* i. e. *ſemper.* Scherz.
7) Verſ. 23. *Egypto* habet Cod. Vind.
8) Verſ. 24. *forderon.* Cod. Vind.

9) Verſ.

Digitized by Google

Uuio [9] ſe in theſa redina
uuarun ana [10] ſelida,
In hutton giuuaro
ſazun fiarzug iaro.
Tho batun ſine ſibbon,
ſo offto maga ſint giuuon,
Then iſt io gimuati
thero nahiſtano guati.
[11] Lertun ſie 'nan einan ruam,
thaz er gidati imo einan duam,
Imo ein gizami,
thaz er z'eru firu quami,
Thaz er thar giſceinti
thia ſina [12] gomaheiti.
Mit zeichon gidati,
thaz inan ther liut irknati.
Joh ouh thaz [13] folc inſtuanti
ſines ſelbes guati.
Thie [14] iungoron ouh irknatin,
bi theſen ſelben datin.
„ Ni duit thaz, quadun, nioman
„ ther ſih [15] offonon ſcal,
[16] „ Er ſar thes githenke,
„ Giduogno ſulih uuirke.
„ Ni [17] giloubtun, ſo ſe ſcoltun,
thie thaz fon imo uuoltun,
„ In imo uuas in mera
thiſu uuorolt era.
„ Firſaget er in thaz gizami,
„ ſin zit, quad, noh ni quami,

Dixerunt fratres ei, tranſi hinc.

Nemo quippe in occulto.

Tempus meum nondum advenit.

Er

Quomodo ii in hac occaſione
fuerint in tentoriis,
In tabernaculis certe
ſederint quadraginta annos.
Tunc rogarunt ejus conſanguinei
ſicut interdum cognati ſunt conſueti,
Quibus eſt certe cordi
proximiorum commodum.
Docuerunt Ipſum aliquod conſilium,
ut faceret ſibi aliquod laudabile.
Ipſum quid deceret, (conveniens eſſet)
ut ad eorum feſtum veniret,
Ut ibi oſtenderet
hanc ſuam magnificentiam, miraculoſa facta.
Per ſigna efficeret,
ut eum populus agnoſceret.
Atque etiam plebs amplecteretur
ſuam ipſius bonitatem.
Diſcipuli quoque agnoſcerent
per eadem facta.
Non facit hoc, dixerunt, quisquam,
qui ſe manifeſtare debet,
(Ut) is ſtatim hoc cogitet,
occulte talia (ut) operetur.
(At) non credebant, ſicut debebant,
qui hoc ab ipſo volebant.
In ipſo erat (quærebatur ab) iſtis magis
hujus mundi honor. (regnum mundanum)
Denegavit Ipſe eis hoc inſtitutum,
ſuum tempus, dixit, nondum veniſſe,

(Ut)

9) Verſ. 25. *ſie* habet Cod. Vind.

10) Verſ. 26. *Selida* quandoque tentorium, *zelt* denotare non quidem nego; ſed cum eadem vox ſæpe uſurpetur pro: *habitatione ordinaria*, domo. vid. Celeberr. Eccard. ad L. Salicam tit. 19. §. 8. in Notis: & *ana* plerumque idem ſit ac fine, *obn.* Eruditis judicandum relinquo, annon hic verſus ita reddi debeat: *erant ſine manſione, domicilio*, ordinario ſc. & conſtante. Stadenius in Expl. Voc. Germ. Bibl. p. 495. vertit: *Wie ſie auf dieſe Weiſe ohne Sollern, in Hütten waren.* Scherz.

11) Verſ. 33. Franc. Junius ad Willeram. allegans hunc locum p. 111. transponit voces: *duam*, & *ruam*; & recte. Non enim dixerunt; *einen ruam leren*, &: *einen duam dun*, ſed: *einen duam leren* i. e. quid faciendum ſit, conſulere, ut exinde is poſſit *einen ruam duan* i. e. facere id, quod ipſi ſit conſultum, proficuum & honorificum. *Schilter.* Vocem *ruam* in verſum 34. & *duam* in verſum 33. transponendas eſſe nondum credo; cum id non tantum Editio Flaciana, ſed & neuter Codicum ita exhibeat; & ſine transpoſitione textus apte poſſit explicari. Quod antiqui dixerint: *einen duam dun*, negari non poteſt, cum in ipſo Otfrido hujus phraſeos exempla proſtent. Supra I, 1, 9. legitur:

Thana datun *ſie oub thaz* duam
ougtun iro uuisduam.

infra IV. 5, 91. occurrit:

Oub ni datun *ſulih* duam
thuruh thebeinan uuoroltruam.

Lib. IV. c. 6, 57. legimus:

Sie uuoltun duan *in einan* duam
joh geruo imo anguſt giduan.

adde IV. 8, 35. *uuircken duam* ſupra dicitur I, 1, 87. quod idem eſt ac *dun duam*. Mihi videtur hanc vocem: *duam* eſſe ex iis, quæ Græci μίσα, Romani, *ancipitia* vocarunt: quorum ea eſt indoles, ut interdum in bonam, interdum in malam accipiantur partem, de quibus agit Aulus Gellius in Noctibus Atticis lib. 12. c. 9. ubi in hunc cenſum ex Latinis vocabulis refert has voces: *tempeſtas, valetudo, facinus, dolus, gratia, induſtria, periculum, venenum, contagium, honos.* Ex his ipſis vocabulis τὸ *facinus* videtur aptum eſſe ad exprimendam ſignificationem vocis: *duam*. Quamvis enim hæc in *bonam* plerumque *partem* accipitur, tamen etiam ad *malefactum* deſignandum adhiberi, apparet ex loco Otfridi modo allegato IV, 6, 57. & IV, 8. 35. tale ſcilicet, ex quo quis, Heroſtrati ad exemplum, gloriam captat. Hoc in loco per *facinus honorificum* reddi debet. Unde v. 33. & 34. ita verto:

Docebant ipſum (inſtigabant illum ad) *factum glorioſum*, laudabile
ut faceret facinus ſibi honorificum.
Scherz.

12) Verſ. 38. Junius ad Willer. pag. 111. hic legit: *gomaheiti* i. e. mannheit, tapfferkeit, pro Flacii: *gomahetti*. Schilter. *Gomaheiti* legendum eſſe uterque Codex manifeſtum reddit. Mallem autem vocem *Gomaheiti* in verſione redditam fuiſſe per: *Humanitatem*, aut *virtutem*. Scherz.

13) Verſ. 41. Cod. Vind. *folk.*

14) Verſ. 43. *jungoron* arbitror contractum eſſe ex *jungoro in*, diſcipuli illum. *Scherz.*

15) Verſ. 46. *ofonon.* Cod. Vind.

16) Verſ. 47. Redde: *Ut certe hoc cogitet.* Scherz.

17) Verſ. 49. Cod. Vind. *giloupum.*

18) Verſ.

„ Er ſih mit gualliche
„ [18] irougton themo riche.
„ Ni mag thiu uuorolt, uuizit thaz,
„ haben in iu theheinan haz.
„ In abuh keren [19] z'iu thaz muat,
„ ſo ther liut zi mir duat.
„ Uuanta ih zellu in noti
„ iro armilichun dati,
„ Thio miſſidat, ſo ſagen ih,
„ bi thiu inkunnun ſe mih.
Quad, thaz ſie thara fuarin, Vos aſcendite.
ioh iro zitiz uuar in.
So [20] ſih tho ſar irhuabun,
zen uuihen zitin fuarun. Aſcendit occulte.
Er after thiu gidougno,
nales offono tho,
Fuar thara mit then ſinen
z'en ſtetin filu uuihen.
Thie Judeon agaleizo Judæi quærebant eum.
ſuahtun 'nan thar heizo.
Sie uuarun eiſconti,
uuar er uueſan ſcolti.
Thar [21] uuar tho, ih ſagen thir,
murmulunga mihil.
Sprahun thar [22] tho herton
miſſilichen uuorton.
[23] Sym ſon imo zaltun, Quidam dicebant, quia bonus eſt.
'thie thar uuola uuoltun,
Mit uuorton ioh mit muate
lobotun 'nan zi guate.
Andere thaz in zaltun,
thie in abuh uuoltun,
„ Quadun, ni [24] giſuichi,
„ n'ub er then liut biſuichi,
„ Joh er ſe thes gibeitti,
[25] „ zi altere firleitti,
„ Zi altemo uueuuen,
„ oba ſi emo uuollent horen.
Ni ſprachun thie thaz zaltun, Nemo palam loquebatur.
thie ſino guati nantun,
Uuorton [26] offonoro,
bi forahtun thero Judeono.
Joh thaz heroti
ſulih ni abahoti,
Thaz in iz ni uuari zala.
thaz ſagen ih thir in uuara.
Joh iagilih thes uuangti,
in fiantſcaf ni giangti.
In ſulichemo note
fon themo herote.

(Ut) ſe cum potentia
manifeſtaret Regno.
Non poteſt mundus, ſciatis hoc,
habere in vos ullum odium.
In deterius vertere erga nos animum,
quem populus erga me gerit.
Namque ego recenſeo ſollicite
iſtorum perverſa facta,
Iſta facinora, ſic dico ego,
propterea arguunt iſti me.
Dixit, ut ipſi eo irent,
atque Ipſorum tempus hoc eſſe.
Itaque hi ſtatim ſurrexerunt,
ad ſacra tempora iverunt.
Iſte poſtea occulte,
nequaquam publice,
Ivit inde cum ſuis
ad urbem multo ſanctam.
Judæi ſtudioſe
quærebant ipſum ibi anxii.
Iſti erant percontantes,
ubi is eſſe deberet.
Hîc erat, dico tibi,
murmur magnum.
Dixerunt hîc duriter
variis verbis:
Alii de Ipſo dicebant,
qui hîc bene volebant,
Verbis atque animo
laudabant Ipſum optime.
Alii hoc iis regerebant,
qui Ipſi male volebant,
Dicentes: ne erretis, (dubitetis)
quin iſte populum decipiat,
Atque eum ita dirigat,
ad Altaria ſeducat,
Ad vetera tormenta (majorum idololatrarum, magorum.)
ſi eum volunt audire.
Nec dixerunt, qui (prius) illud judicabant,
qui ejus bonitatem prædicabant,
Verbis apertis,
propter metum Judæorum.
Atque ut Magiſtratus
iſtud ne improbaret, (puniret)
Ut eis hoc ne eſſet damno.
hoc dico tibi revera.
Atque quilibet ob id vacillabat, (nutabat)
in inimicitiam ne anguſtaretur.
In tali occaſione (neceſſitate, perſecutione)
A magiſtratu.

Jam

18) Verſ. 56. *irougto in.* Cod. Vind. hunc verſum transfero: *Manifeſtaret in hac regione*, & conſequenter, in Mundo. *Scherz.*
19) Verſ. 59. Cod. Vind. *zi íú.*
20) Verſ. 67. ex Cod. utroque legendum eſt; *ſie.*
21) Verſ. 77. Cod. Vind. & Vat. *uuard.*
22) Verſ. 79. *tho herton*, redde: *vice mutua, invicem, bi herton* occurrit ſimili ſenſu ſupra I, 27, 27. & II, 9, 170. & II, 12, 11. Gloſſ. Boxhornii. *Herton*, vicibus. Gloſſ. Keronis: *Hertum*, viciſſim. Nec herton poſſe hoc loco per duriter explicari inde liquet, quia aliqui ipſum laudabant. *Scherz.*
23) Verſ. 81. lege ex utroque Cod. *ſum.*
24) Verſ. 87. conjicio legendum eſſe *giſuachi*, aut ſaltem vertendum per: *quærat.* Verſum hunc & ſeq. ita reddo:
Dicebant, quod nihil quærat, ſc. aliud *quam, ut populum decipiat.* Scherz.
25) Verſ. 90. alludere videtur ad locum Matth. XXIII, 30. Et dicitis, ſi fuiſſemus in diebus Patrum noſtrorum, non fuiſſemus ſocii eorum in ſanguine Prophetarum: vid. ſupra Lib. II. cap. IV. ℣. 24. *Schilter. zi altere*, non ſignificat: *ad Altaria*, ſed: *ad defectionem* vel a vera religione, vel ab obſequio Magiſtratui debito. Vid. quæ ſupra dixi ad II, 4, 24.
26) Verſ. 95. Cod. Vind. *offonoto.*

Ad

Digitized by Google

Jam die feſto mediante. Joann. 7.

CAP. XVI.

THo thiu uuecha ſo Got gibot,
uuas [1] halba gifirot,
In thaz hus tho Druhtin giang,
ioh thar zi leru gifiang.
Thar [2] bredigoto ſcono,
[3] ther Gotes frono.
[4] Thie liuti io thar binoti,
ioh ſelb thaz heroti,
Sie tho uuuntar gifiang, Mirabantur.
[5] So iz zi thiu tho gigiang.
[6] Hintarquamun innan thes
thes ſines uuisduames,
Joh [7] ſineru kunſti, Quomodo hic literas ſcit?
uuio er thio buah konſti.
[8] Hintarquamun thes ouh mer,
uuanta er ni lerneta ſio er.
Ni ſahun ſie nan ſizen
untar [9] ſcualarinen.
Noh kliban themo manne
ther [10] ſia inan lerti uuanne.
Druhtin ſprah tho zi in ſar,
ioh irougta in thaz uuar.
Yrougt er in thar filu fram,
[11] uuanana thiu fruma quam.
„ Thiſu lera minu, Mea doctrina non eſt mea.
„ uuizit, n'iſt ſi minu.
„ Er thera lera uueltit,
„ fon themo ih bin giſentit.
„ So uuer ſo [12] uuollen thenken,
„ then Gotes uuillon uuirken,
„ Joh huggen io thuruh not,
„ thaz er ſelbo gibot.
„ [13] Yrkennet theſa lera,
„ [14] ioh ſehe tharana in uuara,
„ Si fon Gote [15] queme thir,
„ [16] odo ih ſia eigine mir.

„ Ther

Cum hebdomas, ut DEUS præceperat,
erat dimidia feriata:
In ædem tunc dominus ivit,
& ibi docere cœpit.
Tunc prædicavit pulchre
ſanctus DEI.
Populo hic ſtatim,
& ipſi quoque Magiſtratui.
Mirum his viſum,
quomodo hoc procedat.
Obſervarunt interea
Ipſius ſapientiam,
Et ejus Eruditionem,
quomodo Biblia cognoſceret.
Obſervarunt id eo magis,
namque Ipſe non didicerat ea antea.
Nec viderant Ipſum ſedere
inter auſcultantes.
Nec adhærere viro,
qui ea Ipſum doceret aliquando.
Dominus locutus eſt ad eos ſtatim,
& aperuit eis veritatem.
Aperuit eis tunc prolixius,
unde ſalus veniret.
Hæc doctrina mea,
ſciatis, non eſt mea.
Ille hanc doctrinam moderatur,
a quo ego ſum miſſus.
Quicunque vult perpendere,
DEI voluntatem operari,
Atque recordari accurate,
quod Ipſe præceperit.
Cognoſcet hanc doctrinam,
atque videat de ea in veritate,
(An) ea a DEO veniat tibi
aut ego eam appropriem mihi.

Qui

Ad CAP. XVI.

1) Verſ. 2. Cod. uterque: *halbu.*
2) Verſ. 5. in utroque Cod. *bredigota.*
3) Verſ. 6. ex utroque Codice lege: *ther Gotes ſun frono*, Dei Filius ſanctus. *Scherz.*
4) Verſ. 7. *thie liuti* & *thaz heroti* non connectendum eſt cum voce: *bredigota*, quæ eſt in ℣. 5. ſed cum vocibus: *Uuuntar gifiang*, quæ ſunt in ℣. 9. Unde ℣. 7. & ſeqq. 3. ita reddo:
Populum certe ibi valde
imo & ipſos Proceres
Tum admiratio invaſit,
cum res eo tum perveniret ſc. ut Chriſtus concionaretur. *Scherz.*
5) Verſ. 10. *wie es damit zugieng.* Schilter.
6) Verſ. 11. *Hintarquamun*, redde per: *mirabantur.* vid. Not. meam ad I, 4, 45. *Scherz.*
7) Verſ. 13. Cod. Vind. *finero.*
8) Verſ. 15. Iterum *hintarquamun*, verte: *mirabantur.*
9) Verſ. 18. Cod. Vat. habet: *ſcualarin ér.* Cum quo etiam facit Editio Flaciana. Aſt Cæſareus tantum exhibet: *ſcualarin*, quod & Rhythmo convenientius. *Scherz.*
10) Verſ. 20. Cod. Vind. *ſe.*
11) Verſ. 24. Cod. Vind. *uudnano.*
12) Verſ. 29. *uuolle.* Cod. Vind. hunc & 3. ſeqq. verſus clarius ita verto:
Si cui in mentem venerit,
(ut) velit Dei voluntatem adimplere,
Et perpendere accurate,
quod ipſe præcepit. Scherz.
13) Verſ. 33. lege: *yrkenn er*, ex utroque Codice: *Agnoſcat ille.*
14) Verſ. 34. cum vox *uuara* denotet etiam *cuſtodiam, curam, accurationem*; unde hodienum nobis ſuperſunt formulæ: *etuuas warnehmen*, *etuuas geuuahr werden*, *etwas verwahren*, malo hunc verſum ita exprimere: *Et reſpiciat eo accurate.* Scherz.
15) Verſ. 35. Arbitror leviſſima correctione textum ita melius reſtitui: *quamet hir*, veniat huc ſc. in mundum. *Scherz.*
16) Verſ. 36. Cod. Vind. *odih.*

Digitized by Google

„ Ther fon imo ſaget uuaz, Qui à ſemet ipſo loquitur.
„ ther ſuachit io thaz ſinaz.
„ [17] Uuilit thes gigahen,
„ thaz ſinaz io gihohen.
„ Ther auur thara iz uuentit,
„ ſuachit thes 'nan ſentit,
„ Ther ferit io gilicho
„ in thio [18] giuuaralicho. Nonne Moyſes dedit vobis legem.
„ Moyſes gab iu uuizzod,
„ thes ni uuirkit ir drof.
„ Suntar get ziſamane,
„ [19] inti ratet mih z'irslahanne.
„ Giuuiſſo uuizit ir thaz,
„ Moyſes er ni deta thaz.
„ Mit datin odo mit uuorton
„ uuolti [20] uuidaruuerton.
Tho ſprah thara ingegini
[21] auur thiu ſelba menigi,
Liazun uz in uuaron
theſſelben muates uueuuon:
„ Thu habes then diufal in thir, Dæmonium habes.
„ giuuiſſo thaz firnemen uuir.
„ Uuer iſt thes hiar thenke,
„ thaz thir tod giuuirke.
Gab antuuurti er then liutin,
thoh ſie nan ni eretin.
Erzalta [22] bithiu ſi es flizun,
ioh uuaz ſie imo alle [23] uuizun.
„ [24] Ih deta ein uuerk maraz, Unum opus feci.
„ giuuiſſo uuizit ir thaz,
„ [25] The'ih bi einan man gimeinta,
„ in Sambazdag giheilta.
„ Gibot Moyſes ir ni midet, [26]
„ n'ir iu kind biſnidet.
„ [27] Thaz gibot uuas thoh mer
„ bi alten fordoron er.

„ Uuirdit

Qui a ſe ipſo loquitur quid,
Is quærit utique ſuum.
Vult iſtud feſtinare, (promovere, proſequi)
ſuumque extollere.
Qui vero hoc convertit,
quærit ejus qui eum miſit,
Is procedit / navigat utique recta
in portum
Moſes dedit vobis legem,
quam non impletis hactenus.
Sed convenitis,
atque conſultatis me occidere.
Certo ſciatis hoc,
Moſes olim non fecit hoc.
Factis aut verbis
voluit adverſari.
Tunc dixit ibi præſens
iterum iſta multitudo.
Emiſerunt revera
animi ſui ſævitiam:
Tu habes diabolum in te,
certe hoc percipimus.
Quis eſt qui hîc cogitet,
ut tibi mortem procuret.
Dedit reſponſum populo,
etſi iſti eum non honorarunt.
Enarravit cui rei iſti operam darent,
atque quid iſti Ipſi omnes exhiberent.
Feci unum opus,
certo ſcitis hoc,
Quod ego in aliquo homine deſignavi,
in Sabbato ſanavi.
Præcepit Moſes, vos ne omittatis,
quin veſtros infantes circumcidatis.
Quod præceptum fuit tamen potius
apud Patriarchas jam tum antea.

Fuit

17) Verſ. 39. & ſeq. ita exprime:
Vult eo properare,
(ut) *ſuum* (nomen) *extollat.*
Nihil frequentius eſt noſtro, quam ut duo vel plura vocabula ejus Partis Orationis, quam Grammatici verbum nominant, Infinitivos inprimis, jungat ſine particula conjunctiva, qui omnes tamen diriguntur a primo Infinitivo, uti hîc *gihoben* regitur a *gigaben*. Scherz.

18) Verſ. 44. neſcio quid Schilterum moverit, ut *giuuaralicho* reddat per: *portum*. *Giuuaralicho* eſt adverbium ortum a *uuara*, de quo ad ℣. 34. diximus, & ſignificat, *circumſpecte, caute, prudenter*. Ipſe Schilterus noſter ſupra I, 17, 94. *filu gauuaralicho* vertit: *cum multa circumſpectione*: Ego itaque hunc & tres priores verſus ſic expono:
Qui vero eo rem vertit i. e. id agit,
(ut) *quærat* (honorem) *ejus, qui ipſum miſit,*
Ille procedit certe illico
in hoc prudenter. Scherz.

19) Verſ. 48. aptius redditur: *Sed conſilia capitis de me occidendo*. Scherz.

20) Verſ. 52. *mir uuolti uuidaruuerton* legitur in Cod. Cæſareo, at Vat. habet: *mir uuolti uuidaruuerto*, quod verte: *Ut mihi adverſaretur*. Scherz.

21) Verſ. 54. *auur* redde per: *contra*: *ſprah auur*, è contrario dixit: conf. V, 8, 101.

22) Verſ. 63. pro: *bithiu* Cod. Cæſareo habet: *bibiu*.

23) Verſ. 64. *uuizun* non eſt idem ac *exhiberent*; ſed: *imputarent*. Notkerus in Pſ. 31. verſum 2. qui ita ſonat: *Beatus vir, cui non* imputabit *Dominus peccatum*, ſic transtulit: *Salig man iſt, demo Got ſine ſunda ne uuizet*. Unde hunc & priorem verſum ita exprimo:
Dicebat quare ipſi id (facere) *ſtuderent,*
& quid ei omnes imputarent i. e. cujus illum criminis accuſarent.
Scherz.

24) Verſ. 65. Ut vox *Maraz* etiam exprimatur, hic verſus ſic eſt exponendus: *Feci unum opus inſigne*. Scherz.

25) Verſ. 67. & 68. aptius ſic exhibeo translatos.
Quod ego in uno homine exhibui
(quem) *in ſabbato ſanavi*. Scherz.

26) Verſ. 69. Margo utriusque MSC. habet: *Dedit Moyſes vobis ob hoc circumciſionem*.

27) Verſ. 71. hunc & ſeqq. 7. verſus ita arbitror reddendos.
Illud præceptum (de Sabbato ſanctificando) *erat majus,*
(&) *apud Majores* (veſtros) *prius,* ſc. quam præceptum de circumcidendo.
(Et tamen) *hoc* (circumciſio) *certe ſæpe in Sabbato factum eſt.*
Quamvis id illi (Majores veſtri) *ſtuderent ne præceptum ejus* (DEI) *violarent.*
Imo, ut ſalus inde
obveniret homini. (circumciſo) Scherz.

28) Verſ.

„ Uuirdit thaz ouh ana uuan
„ ofto in Sambazdag gidan,
„ Zi thiu thaz ſie giſlizen,
„ thaz ſin gibot ni slizen,
„ Joh thaz ouh heili thanne — Si circumciſionem accipit homo in Sabbato,
„ queme themo manne.
„ Joh ouh ſalida ginuag,
„ uuant es ther uuizzod giuuuag.
„ Nu ir Sambazdag ni midet,
„ nir iu kind bisnidet,
„ Thaz man irfulle thuruh not,
„ ſo ther [28] uuizzod gibot:
„ [29] Zui iſt thanne iu uuidar muati,
thiſu ſelba guati.
„ The'ih einan man allan
„ in then dag deta heilan?
„ [30] N'irdeilet unrehto, — Nolite judicare ſecundum faciem.
„ thaz iaman adal ahto.
„ Duet [31] rehtaz zurdeili
„ uns zuein hiar gimeini.
„ Zi imo thih ni bilgis,
„ oba thu in Sambazdag thas duis:
„ Ouh ni belget uuider mih,
„ oba ih duan ſo ſamalih.
„ Quadun [32] ſumuliche
„ fon themo ſelbon riche: — Nonne hic eſt, quem quærunt interficere.
„ Thiz iſt, then ſie [33] zellent,
„ ioh then ſie slahan uuollent.
„ Er [34] ſprachit ofono hiar nu zi in,
„ ioh filu baldo untar in.
„ Er duit hiar untar in then ſtrit,
„ [37] int iro [36] nih eines uuiht ni quit.
„ Sie thaz abahotun,
„ thaz ſie then heime habetun,
„ Then ſie er irslahan uuoltun,
„ inti in nu ſus giſtiltun. — Nunquid cognoverunt Principes, quia hic eſt Chriſtus.
„ Firſteit thaz Heroti,
„ thaz er ſi Chriſtus zi noti?
„ [37] Thaz mihil unredina iſt,
„ [38] uuir uuizun uuola uuanan er iſt.
„ Uuir uuizun in thia ahta
„ alla ſina slahta,
„ Fater inti Muater,
„ ſcolt er ſin Chriſtus guater? [39]
„ Thanne uns kriſt quimit heim,
„ ni uueiz iz manno nihein.
„ [40] Thes kunnes gizami,
„ uuanana er ſelbo quami.

Fuit hoc quoque ſine dubio
ſæpe in Sabbato factum.
Propterea quod illi ſtuderent,
ut Ipſius præceptum ne omitterent.
Atque ut etiam ſalus inde
veniret homini.
Atque & Beatitudo ſufficiens,
namque id Lex ordinavit.
Jam ſi Sabbatum non omittis,
quia veſtros infantes circumcidatis,
Ut impleatur neceſſario (præciſe)
quod Lex præcepit:
Quomodo eſt jam vobis adverſus mentem
illa bonitas,
Quod ego unum virum omnino
in illo die feci ſanum.
Ne judicate injuſte,
ut quis perſonam accipiat.
Facite rectum per ſententiam,
nobis duobus hîc communem.
Coram illo (DEO) te non culpas,
ſi tu in Sabbato id (circumciſionem) facis.
(Ergo) etiam non indignemini adverſus me,
ſi ego facio ſimiliter.
Dixerunt quidam
de iſta regione: (Hieroſolymorum)
Hic eſt, quem quærunt,
& quem interficere volunt.
(Atqui) loquitur palam hîc jam ad eos,
atque multum audacter inter eos.
Facit hîc inter eos controverſiam,
& eorum ne unicus quicquam dicit.
Iſti hoc negligunt,
quod ipſum domi habeant,
Quem interficere voluerant,
& eum nunc ita quietum permittunt, tolerant.
Intellexitne ſynedrium,
quod is ſit Chriſtus vere?
Quod valde irrationabile eſt,
nos ſcimus bene unde is eſt:
Scimus exquiſite
omne ejus ſtemma,
Patrem & Matrem,
deberetne is eſſe Chriſtus bonus?
Unde nobis Chriſtus venturus domum,
haud ſcit id homo, ne unicus,
Generis gloriam,
unde ipſe venturus.

Riaf — Clama-

28) Verſ. 84. *uuizod.* Cod. Vind.
29) Verſ. 85. lege ex utroque Cod. *zin.*
30) Verſ. 89. & 5. ſeqq. ſic transfer:
Nolite arbitrari inique,
quod quis Præſtantiam (perſonæ) *eſtimare debeat*, ſc. in judicando.
Ferte juſtam ſententiam
nobis duobus hic indiſtincte.
Ob hoc tu non iraſceris,
ſi tu die Sabbati hoc facis, i. e. circumcidis.
31) Verſ. 91. uterque Codex habet: *rehtaz urdeili.* Scherz.
32) Verſ. 97. Uterque Cod. *ſumiliche.*
33) Verſ. 99. ſi *zellent*, vertas per: *quærunt*, textui quidem ſcripturæ ſatisfit, ſed non ſignificationi verbi, *zellen*, uti ex plurimis noſtri locis apparet, eſt: *dicere, narrare, indigitare.* Hinc ſic reddo:
Hic eſt ille, quem indigitant, ſc. ut capiatur. Scherz.
34) Verſ. 101. legendum ex utroque MSC. *ſprichit.*
35) Verſ. 104. Cod. uterque: *inti iro.*
36) Eod. verſu Cod. Vind. *nihein es uuiht.*
37) Verſ. 111. ita redde: *Hoc valde abſurdum eſt.* Scherz.
38) Verſ. 113. & ſeq. ita reddit Celeb. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 81. *Wir wiſſen, wenn wir es nur achten wollen, ſein gantzes Geſchlecht. in thia ahta*, idem eſt ac.: *in mente.* Scherz.
39) Verſ. 116. Margo utriusque Cod. habet: *Chriſtus cum venerit.*
40) Verſ. 119. mallem reddere: *Generis conditionem.*

Riaf er tho ubarlut, Clamabat JEſus.
thar iz horta ther liut.
„ Quad: inan irknatin untar in,
„ ioh uuizut uuola uuanana ih bin.
„ Uuizut thaz ouh filu fram, Ego ſcio Eum. 125.
„ the'ih fon mir [41] ſelbo ni quam.
„ Iſt uuarhaft ther mih ſanta,
„ ni uuizut ſin [42] giuuanta.
„ Ni uueiz ih inan thes thiu min,
„ [43] uuanta ih ouh fon imo bin. 130.
„ Joh er mih ſanta hera [44] zi iu,
„ ir ni giloubet thoh bi thiu.
Fahan ſie 'nan uůoltun, Quærebant eum apprehendere.
[45] ioh thoh in thes giſtultun.
Iz ouh uuola ſo gizam, 135.
bi thiu ſin zit noh ni quam.
Filu thero liuto
giloubta in Druhtinan tho.
Joh ſprachun ouh in rihti
uuio thaz uueſan mohti, 140.
Thaz ſelben Chriſtus guati Nunquid Chriſtus cum venerit, plura ſigna faciet.
mera uuuntar dati?
Mera gizami,
ſar ſo er ſelbo quami.
Thie furiſton thaz gihortun, 145.
ioh ein girati datun,
[46] Mit uuorton tho ginuagi,
thaz man 'nan gifiangi.

Clamabat Ipſe tunc palam,
ibi exaudiebat populus.
Dixit: Ipſum cognoſcerent inter ſe,
atque ſcitis bene, unde ego ſum.
(At) ſciatis hoc etiam potiſſimum,
quod ego de me ipſo non venerim.
Eſt verax, qui me miſit,
non noſtis ejus vias.
Non novi Ego Ipſum eo minus,
namque Ego quoque ab Ipſo ſum.
Atque Ipſe me miſit huc ad vos
vos non creditis tamen propterea.
Apprehendere iſti Ipſum volebant,
attamen Ipſum dimiſerunt.
Quod & bene ſic decebat,
quia ejus tempus nondum venerat.
Multi de populo
crediderunt in Dominum tunc.
Et dixerunt quoque in recto:
quomodo hoc eſſe poſſit,
Ut ipſius Chriſti bonitas
plura ſigna faceret?
Plura miracula,
quamprimum Ipſe venerit.
Proceres id audiverunt,
atque conſilium ceperunt,
Verbis luculentis,
ut Ipſum apprehenderent.

Perrexit JESUS in montem Oliveti. Joann. 8.

CAP. XVII.

ER after uuorton managen, Joh. 7, 33. ſeqq.
ioh leron filu hebigen,
Thaz uuas [1] kraftlichaz uuerk
ſo giang er in then Oliberg.
Er filu frua in thaz hus quam, 5.
ioh lerta er auur, ſo imo zam,
Sconero uuorto,
ioh managfalten harto.
Zi then Heroſton allen
ſo ſprach er uuorton follen 10.
Sconera brediga;
hort al ther liut thia redia. Adducunt mulierem in adulterio deprehenſam.
Sie thara tho [2] in farun,
ſo ſie ubiluuillig uuarun,
Eina huarrun brahtun, 15.
ſo ſio in abuh thahtun.

Brah-

IS poſt verba varia,
& doctrinas multum graves,
(Quod erat efficax opus)
tunc ivit in Oliveti montem.
Idem multum mane in Templum ivit,
& docuit eos iterum ut ipſum decuit,
Pulchris verbis,
atque variis valde.
Ad Proceres omnes
ſic dixit verbis plenis
Pulchras conciones;
audivit omnis populus hos ſermones.
Iſti huc introiverunt,
(quam malevolentes erant)
Adulteram adduxerunt,
quo tamen in perverſum cogitarunt.

Addu-

41) Verſ. 126. Cod. uterque habet: *ſelbemo.*
42) Verſ. 128. *giuuanta* reddo: *conditionem, ſtatum*, wie es mit ihm bewant iſt. conf. infra III, 20, 89. *Scherz.*
43) Verſ. 130. *uuant ih.* Cod. Vind.
44) Verſ. 131. uterque Cod. *ziu.*
45) Verſ. 134. verte: *Et tamen interim tranquilli manebant.* Scherz.
46) Verſ. 147. redde: *Verbis ſatis multis.* Scherz.

Ad CAP. XVII.

1) Verſ. 3. Cod. Vind. habet: *kráflichaz.*

2) Verſ. 13. *in farun*, idem eſt ac: *in dolo, doloſe*, ita infra III, 22, 19. *ſprahun ze imo* in farun, *dicebant ad illum* doloſe. *Fara* pro dolo ſæpiſſime occurrit. vid. h. c. ℣. 42. Verſum itaque hunc cum 2. ſeqq. ita verto:

Illi eo tum doloſe,
(uti malo in eum erant animo,)
Adulteram adducebant. Scherz.

3) Verſ.

Digitized by Google

Brahtun ſia tho in thaz thing,
thara in mitten then ring.
In mitte thie liuti,
thaz man iru irdeilti.
Fragetun zi uuare, 2
unſan Druhtin ſare,
Therera ſelbun dati,
ioh uuaz er es giquati:
„ Meiſtar uuiziſt thaz thiz uuib
„ firuuoraht habet ira lib.
„ Bifangan iſt ſi in drati
„ in huares undati.
„ Selbo Moyſes er quit:
„ thaz uuib thaz hiar ſulih duit,
„ Es man nihein ni helfe,
„ mit ſteinon 3 ſi abi uuerfe.
„ Nu zeli uns auur follon
„ hiar then thinan 4 uuillen,
„ Thaz thinaz girati
„ 5 uuas iz 6 theſſes quati.
„ Thaz uuir uuizin ana uuank,
„ then thines muates githank.
„ Tu unſih ni heles uuiht thes,
„ ioh unſih es girihtes.
Sie ſprachun thaz in uuaru
bi eineru faru.
Sie uuoltun thar 7 gifuagen,
thaz ſie, nan moſtin ruagen.
Joh thia ſina guati,
Gilaſtoron binoti,
Sinu uuort uuiſu,
ſus zi therera uuiſu.
8 Uuanta unſer Druhtin zalta
Ginada io managfalta.
Ginadigero uuorto
fualen uuir es harto.
9 Guati er, man ſia liazi,
uuanta iſt ginada ſuazi,
Thes urdeiles inbunti,
iz alles uuio ni uuurti.
Sie zigin 'nan in uuara,
thaz er thia altun lera,
Then uuizod, ſo man horti,
in abuh redinoti.
Quat er ouh bi noti,
thaz man ſia ſteinoti:
So uuidorit er in uuaru
ſines ſelbes leru.
Odo ſprachin bi thaz,
ther er ginadiger uuas,
Thaz ſuazes er gilerti,
10 zi ſarphidui iz bikerti.

Magiſter, hæc mulier.
In lege autem.
Tu ergo quid dicis?

Adduxerunt eam itaque in placitum,
iſthuc in medium circulum.
In medium populi,
ut ea condemnaretur.
Interrogaverunt vere,
dominum noſtrum illico,
De hoc facinore,
& quid Ipſe de eo diceret:
Magiſter, ſcito, quod hæc mulier
rea eſt ſuæ vitæ.
Deprehenſa eſt nimis
in adulterii facinore.
Ipſe Moſes dixit:
quod mulier, quæ hîc tale facit,
A nemine ſit adjuvanda,
Lapidibus obruenda.
Jam vero recenſe nobis plene
hîc tuam ſententiam,
Tuum conſilium
quid de hoc dicat.
Ut ſciamus ſine ambiguitate
tui animi ſententiam.
Tu nos ne celes quicquam ejus,
& nos informes.
Dixerunt hoc profecto
per aliquam fraudem.
Volebant hîc componere
ut Ipſum poſſent accuſare.
Et Ejus bonitatem
diffamare valide,
Ipſius verba ſapientia
ſic ad iſtorum modum.
Namque noſter Dominus deſignaret
gratiam utique multiplicem.
(Gratioſa verba
ſentimus nos vehementer)
(Itaque ſi) Clemens vir eam dimitteret,
(quum ſit gratia dulcis)
Per ſententiam abſolveret,
id omne (ut non) nulliter fore.
Inculpaſſent (enim tunc) Ipſum revera
quod veterem doctrinam,
Legem, quam audiverant,
in abolitionem redigeret.
(Sin) dixerit etiam præciſe
ut eam lapidarent:
Tunc contradiceret revera
ſuæ propriæ doctrinæ.
Aut dicerent propterea
qui (quod ei) gratioſior (clementior) eſſet,
Quod dulce (quidem) doceret,
in acre factum (vero) id converteret.

Selbo Ipſe

3) Verſ. 32. *ſia biuuerfe* habet Cod. Cæſar.
4) Verſ. 34. uterque Codex habet: *uuillon.*
5) Verſ. 36. uterque Codex habet: *uuaz.*
6) Eod. Verſ. Cod. Vind. *theſes.*
7) Verſ. 43. *gifuagen* aptius redditur: *facere*, verſu gen. *Scherz.*
8) Verſ. 49. & ſeqq. tres ita reddo:
Si quidem noſter Dominus expoſuerat (antea)
gratiam utique ſuam multiplicem.
Gratioſis verbis (in ſermonibus ſuis)
(ſentimus nos hoc valde)
9) Verſ. 53. in utroque Cod. legitur: *Quati er.* Hunc & ſeqq. verſus itaque ſic reddo:
(Cogitabant, quod ſi) *diceret, quod illa abſolvenda ſit,*
Cum Gratia ſit res amabilis,
(Et illam) *a condemnatione liberaret,*
(velletque ut) *haberetur, quaſi nihil* (mali ab ea) *eſſet factum,*
Quod accuſaturi eſſent (accuſare vellent)
eum certe
quod antiquam doctrinam,
Legem, quam quilibet audivit,
Perverſe interpretatus eſſet. Scherz.
10) Verſ. 68. *Sárphidu iz*, habet uterque Codex. Hunc & tres priores verſus ſic translatos ſiſto:
Aut dicerent (dicere poſſent) *propterea,*
(quod) *qui prius gratioſus fuerat,*
Illam dulcedinem, quam docuit (ejus doctrina ſpiravit)
in rigorem vertiſſet. Scherz.

Selbo Druhtin nidar ſah, Inclinavit ſe.
tho man z'imo [11] thaz giſprah;
In erdu tho, ſo man uueiz,
mit themo [12] fingar reiz.
[13] So uuer, quad, untar iu ſi, Qui ſine peccato eſt veſtrum.
thaz er ſuntiloſer ſi,
Ther [14] uuerffte, zelluh iu ein,
in ſia then eriſton ſtein.
Er ſih thar nidarneigta, Itenum inclinavit.
ſo sliumo er [15] thaz gimeinta,
Mit themo fingare auur reiz,
ioh iagilih ſar uzſmeiz.
Nihein thar inne [16] bileip,
unz er thar nidare tho ſcreib.
Jagilih ſin zilota,
unz er ſo nidar ſtareta.
Joh iagilih zi thiu gifiang, Unus poſt unum exiit.
ein after anderemo [17] giang.
Sih thanana uz tho fiartun,
ſo ſie thaz gihortun.
Uuanta iagilih tho thar inſtuant,
thaz ther man ſcolta uueſan guat,
[18] Zi guatem ſih gizeliti,
[19] ther ſuntigan ſo queliti.
Thaz ni uuarun ſie in uuar,
bithiu ſo [20] skiuhtun ſe thar.
Sar io thes ſindes
intzugun ſih thes thinges.
Uuard Druhtin thar [21] zi leubu, Remanſit ſolus JEſus & mulier.
ioh ſi ekordo einu.
[22] Uuas ir uſer thaz iru muat,
noh thar in mittemen ſtuant.
Uuib, quad er, nu zeli mir, Ubi ſunt qui te accuſabant?
uuar ſint [23] thio uuiderotun thir,
Thie ſih zi thiu hiar fuagtun,
ſo leidlichonu ruagtun.
Firmonet thih hiar nu iaman?
ſi gab antuuurti, ſo zam:
Niaman, quad ſie, Druhtin,
theiſt al mit thinen mahtin.

Noh

Ipſe Dominus deorſum conſpexit,
cum ad Ipſum hoc diceretur;
In terram ibi, prout cognitum,
digito pinxit. (ſcripſit)
Quicunque, dicens, inter vos eſt,
ut delicto immunis ſit,
Is jaciat, dico ego vobis ſemel,
in eam primum lapidem,
Ipſe ſe poſtea (iterum) deorſum inclinavit,
quam primum id dixiſſet,
Digito denuo ſcripſit,
& ſingulos ſtatim ejecit.
Ne unicus tunc intus manſit,
dum Ipſe tunc ſubtus ſcriberet.
Quilibet Ipſum obſervavit,
dum ſic deorſum inclinaret.
Atque quilibet ad hoc egit,
(ut) unus poſt alterum iret.
Se inde ſubduxerunt,
quum iſtud audirent.
Nam quilibet tunc intellexerat,
quod iſte homo deberet eſſe bonus,
Inter bonos ſe numerare (numerari)
qui peccatores ſic torqueret,
Id non erant iſti revera,
propterea ſic veriti tunc.
Illico hac occaſione
ſubduxerunt ſe hûic placito.
Fuit Dominus tunc reliquus,
& iſta tantum una.
Creſcebat iſti exinde ejus animus,
adhuc ibi in medio ſtanti.
Mulier, dixit Ipſe, jam dic mihi,
ubi ſunt accuſatores tibi,
Qui propterea huc venerant,
ſic acriter deferebant.
Condemnat te hîc jam quisquam?
iſta dedit reſponſum, ut decuit:
Nemo, dixit, Domine,
hoc eſt omne per tuam potentiam.

Neque

11) Verſ. 70. ambo Codices habent: *thiz.*
12) Verſ. 72. *fingare*, legitur in utroque MSC. Hic Schilterus notat, quod Anglo-Saxo Hic habeat: *uurat mit hys fingre.*
13) Ante verſum 73. hic ex utroque MSC. ſupplendi ſunt hi quatuor Verſus:

Sie frágetun tho héizo,
ioh auur ágaleizo;
Irribter ſih mit thultin,
mit theſen ántuuurtin.

Margini adſcripta ſunt ad primum horum verſuum hæc verba: *Perſeverantes interrogare eum &c.* Verſus autem illos ſic transferendos cenſeo:

Illi interrogabant (eum) *ibi calide*, ſeu vehementer,
& rurſus diligenter;
Erexit ſe in patientia ſeu manſueta ratione,
hoc reſponſo. ſc. utens. *Scherz.*

14) Verſ. 75. *uuerfe.* Cod. uterque:
15) Verſ. 78. Cod. uterque: *thiz.*
16) Verſ. 81. Cod. Vind. *bileib.*
17) Verſ. 86. *giang* redde: *exiret.* Scherz.
18) Verſ. 91. *zi guaten* habet uterque Codex.
19) Verſ. 92. clarius ita reddo:

Qui reos ita puniret i. e. punire vellet, ceu ipſi hanc adulteram puniri volebant. *Scherz.*

20) Verſ. 94. *skiuhtun ſe,* habet Cod. Vind. hodie dicimus: *ſie ſcheubten ſich:* Scherz.
21) Verſ. 97. Cod. Vind. *zi lêibu.* Vatic. quidem habet: *zi leubu* ſed *ꝰ u* priori ſubſcriptum eſt punctum; unde Celeberr. Roſtgardius conjicit, quod aliquis textum hîc corrigere voluerit. *Scherz.*
22) Verſ. 99. emendandum: *Uuabs ir uſer thaz iru muat*, creſcébat (wuchs ir,) exinde animus. *Schilter.* Emendandum quidem hic aliquid eſt, ſed non eodem modo. MSS. id docent, in quibus legitur: *Uuas iru ſér thaz ira muat.* Hinc verſum hunc cum duobus præcedentibus & eo, qui ipſum ſequitur, ſic transfero:

Erat Dominus (Chriſtus) *ibi reliquus.* ſc. poſtquam exiiſſent Judæi.
& illa tantum ſola,
(Erat illi (fœminæ) *triſtis ipſius animus)*
adhuc ibi in medio ſtabat. Scherz.

23) Verſ. 102. Cod. uterque habet: *Thie, thie uuiderotun thir* i. e. *qui adverſarii tui erant.* Scherz.

24) Verſ.

Digitized by Google

Noh ih, quad er, firmonen thih, Nec 24 ergo te condemno.
nu gank thu frammort inti ſih,
Thaz 25 thu bigoumes iamer thir,
thaz thu ni ſuntos furdir.
Ginado Druhtin thu ouh min, Precatio Otfridi.
ih bin ſuntig ſcalk thin.
Bin ſuntig in githankon,
ioh leidlichen uuerkon.
26 Uuas uuari racha minu,
ni uuari ginada thinu,
Thuruh thio mino ubili,
ioh managfalto frauili.
Hilf Druhtin mir 27 in noti,
ſo thu hiar nu dati
Theſemo armen uuibe,
thaz huarluſt mir ni klibe.
Thaz ih ni miſſigange,
ioh zi 28 thir io thinge.
Joh ih ſi, Druhtin io min,
emmiziger ſcalk thin.
Afur zalta in Druhtin thaz, Ego ſum lux mundi.
thaz er iſt lioht iruuelitaz,
Joh ſinero dato
unlaſtarbarig thrato.
Yrougt er in thar manag guat,
uuiht ni 29 giang ine ſini muat.
Thera fronisgun lera,
ni giang in uuiht in ora.

Neque ego, dixit Ipſe, condemno te,
jam vade tu porro & vide,
Ut tu ſis memor perpetuo tibi,
ut ne pecces amplius.
Gratiam fac, Domine, & mihi:
ſum peccaminoſus ſervus tuus.
Sum peccaminoſus in cogitationibus,
& atrocibus operibus.
Quid eſſet cauſa mea,
ni eſſet gratia tua,
Propter mea mala,
& multiplicia delicta.
Auxiliare, Domine, mihi ſollicite,
ſicut tu ibi jam feceras
Illi miſeræ fœminæ,
ut libido mihi ne inhæreat.
Ut ego ne exorbitem,
atque ad Te ſperem.
Atque (ut) ſim, Domine mi,
aſſiduus ſervus tuus.
Porro dixit eis Dominus hoc,
quod Ipſe ſit Lux electa,
Atque ſuis operibus
irreprehenſibilis omnino.
Patefecit Ipſe eis ibi multum boni,
nec quicquam penetravit in iſtorum animos.
De Sancta Doctrina
nil quicquam penetravit eis in aures.

Quis ex Vobis arguet me de peccato. Joann. 8.

Cap. XVIII.

1 UNtar uuorton managen
ioh 2 thingon filu hebigen,
Mit ſines ſelbes mahtin
zi in tho ſprah ſus Druhtin:
„ Uuer iſt, quad, hiar untar iu, 5.
„ thaz mih ginenne zithiu,
„ Ther untar iu thaz uuolle,
„ 3 thaz ſunta in mih gizelle.
„ Oba ih iu ſagen hiar thaz uuar,
„ 4 bithiu ni gilouben ir mir ſar. 10.
„ 5 Bithiu n'intduat ſih iuer muat,
„ thar ih iu zellu thaz guat.
„ Ther fon Gote iſt, uuizit thaz, Qui ex Deo eſt.
„ ther horit uuort ſinaz.
„ Joh rihtit io filu frua 15.
„ ſin ſelbes herza thar zua.

INter verba varia
& lites multum graves,
Per ſui Ipſius vim (fiduciam)
ad eos dixit ita Dominus:
Quis eſt, dixit, hîc inter vos,
qui me arguat ideo,
Qui inter vos hoc velit,
quod peccatum mihi imputandum.
Si ego vobis dico hîc veritatem,
quare non creditis mihi certe? (ſane)
Quare non aperit ſe veſter animus,
quum ego vobis annuncio bonum. (ſalutem)
Qui ex Deo eſt, ſciatis hoc,
is audit Verbum ejus.
Atque erigit etiam multum cito
cor ſuum eò.

„ Ni

Non

24) Verſ. 109. in hac margine uterque Cod. pro: *ergo*, habet: *ego*.

25) Verſ. 111. *thu bigoumes*, mallem redditum, *ut cures*, *ut caveas*, *gouma*, curam, attentionem ſignificare ex innumeris locis patet. *Scherz.*

26) Verſ. 117. Cod. Vat. habet *uuaz*, aſt. Vind. *uuas*.

27) Verſ. 121. *in noti* reddo: *in neceſſitate*, in anguſtiis.

28) Verſ. 126. Cod. Vind. habet: *dir*.

29) Verſ. 134. Cod. uterque habet: *giang in es in muat*.

Ad Cap. XVIII.

1) Verſ. 1. *Untar* aptius redditur per *poſt*, uti ex Hiſtoria Sacra apparet, nec ſtylus Germanicus repugnat. *Scherz.*

2) Verſ. 2. *thingon*, exprime per: *colloquia*, ſermones. *Thing* ſæpiſſime hoc ſenſu uſurpatum legitur. *Scherz*

3) Verſ. 8. reddo: *Ut peccatum mihi imputet*, ſeu ineſſe dicat. *Scherz.*

4) Verſ. 10. uterque Codex habet: *bihiu ni giloubet ir*.

5) Verſ. 11. *bihiu* exhibet uterque Codex.

6) Verſ.

Digitized by Google

„ Ni birut ir fon imo in uuar,
„ bi thiu ni horet ir iz far.
„ Noh ni quimit iu in muat,
„ thaz finaz managfalta guat.
[6] Bigundun ſie antuuurten — Reſponderunt Judæi.
uuorton filu herten,
Uuorton ungiringon
mit imo thar tho thingon.
„ [7] Uuas, quadun, miſſiquedan uuir
„ oba ther diufal iſt in thir.
„ Uuir zellent thir es ouh mer,
„ biſt [8] elibenzo fremider.
„ Uuizit, quad er, ubaral, — Ego dæmonium non habeo.
„ [9] ni haben ih then diufal.
„ [10] Giborgen. ih es reino,
„ thaz er n'iſt min gimeino.
„ Suntar eren ubaral
„ minan fater, ſo ih ſcal.
„ Thaz ni hiluh iu ih,
„ ir interet auur mih.
„ Ni ſuah ih hiar nu richi, — Ego non quæro gloriam meam.
„ noh mino guallichi.
„ Min fater thaz gimeinit,
„ ioh er ouh ſelbo irdeilit.
„ Giuuiſſo, uuizit ir thaz,
„ thie haltent uuort minaz,
„ Mit uuillen thaz irfullent,
„ thaz minu uuort in zellent.
„ Ni forahten ſie then uueuuon,
„ n'irſterbent ſie in euuon.
„ Ni uuirdit in thaz ungimah,
„ ſo ih hiar mithont giſprah.

Non eſtis ex Illo revera
quare nec auditis id ſane.
Nec venit vobis in animum
multiplex Ipſius bonum.
Cœperunt iſti reſpondere
verbis multum duris,
Verbis non levibus
cum ipſo hîc litigare.
Quid? dixerunt, male dicimus nos,
quod Diabolus ſit in te?
Dicimus tibi adhuc amplius,
es {*Forbannitus* / *Samaritanus*} *peregrinus.*
Sciatis, dixit, omnino
non habeo dæmonium.
Conteſtor ego pure,
quod iſte non eſt meus ſocius.
Sed honoro ubique
meum Patrem, prout debeo.
Hoc non celo vobis,
vos autem dehoneſtatis me.
Non quæro hîc jam regnum
nec meam gloriam.
Pater meus hoc intendit,
atque ipſe judicat.
Certo hoc ſciatis,
qui ſervant verbum meum,
Libenter id adimplent,
quod mea verba eis dicunt.
Non metuunt infernum,
nec moriuntur in æternum.
Non contingit iis malum, (mors æterna)
quod ego hic modo dixi.

Sie Dede-

6) Verſ. 21. *Bigondun*, ita uterque Codex. Celeberr. Stadenius hunc & ſeq. verſum in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 259. ſic transfert: *Sie fiengen an mit hefftigen groſſen Worten zu antworten.* Scherz.

7) Verſ. 25. *Uuaz*, uterque Codex.

8) Verſ. 29. ad hunc locum notanda ſunt, quæ Celeberr. Stadenius habet in Explic. Vocab. Germ. Bibl. pag. 334. & ſeq. ad v. Kameel: Poſtquam monuiſſet erudite vocem *Ulbane* in Codice Argenteo, *Olfend*, *Oluend*, in Lingua Anglo-Sax. & *Olbento* in Tatiani verſione Francica denotare *Camelum*, ita pergit: *Otfridus hat hievon das Wort* Elibenzo *genommen für* ein fremdes abſcheuliches Wunderthier. *Dann ſo ſaget er III, 18, 7. daſs die Jüden zu Chriſto geſagt*: Was quadun &c. *Was, ſprachen ſie, ſagen uuir unrecht, daſs der Teufel in dir ſey? Wir ſagen dir auch noch mehr, du biſt ein fremdes ungeheures Wunderthier. damit er auf Poëtiſch hat ausdrücken wollen, daſs die Jüden ſprechen Joh. VIII, 48. Sagen wir nicht recht, daſs du ein Samariter biſt und haſt den Teufel.* Hæc Stadenius, & erudite quidem. Verum cum vox *elibenzo* nullibi in Otfrido, aliisque, quæ videre licuit, monumentis Francicis occurrat, ejus ſententiæ album addere calculum non poſſum. Ego pro *elibenzo* (quo etiam Schilterum inclinaſſe verſio ejus oſtendit) ſubſtituerem *elilenti*, quæ vox non tantum *peregrinum*, *exulem*, ſed & ipſum *Exilium* denotat. Infra III, 26, 41. & ſeqq.

Thaz uuir ana enti
uuerden elilenti
Tharben ſcones riches
thes hohen Himilriches
Job birun mornente
in ſuaremo elilente.
Quod ſine fine
fiamus *exules*
Careamus pulcra regione,
alti regni cœleſtis.
Et ſimus lugentes
in gravi *exilio.*

conf. notam meam ad I, 18, 73. Scilicet reſpexit hic Otfridus ad verba Judæorum Joh. VIII, 48. dicentium: *Nonne bene dicimus te Samaritanum eſſe.* Hinc Chriſtus ex eorundem mente a noſtro appellatur *elilenti fremider*, non nativitate *peregrinus*, ſed *exilio*, quod meruerit ob perverſum doctrinam; ἀποσυνάγωγος; excommunicatus, ſeu vocabulo barbaro *forbannitus*. Hujus rei judicium eſto penes Eruditum Lectorem. *Scherz.*

9) Verſ. 30. Alcuinus h. p. 533. quia Samaritanus interpretatur cuſtos, & ipſe veraciter cuſtos eſt. —— reſpondere noluit Dominus. Samaritanus non ſum. *Schilter.*

10) Verſ. 31. *giborgen ih thes* habet uterque Codex. Hic verſus ita eſt transferendus. *Caveo id caſte*, ſancte. Gloſſ. Keronis: *ze porgeenne iſt*, cavendum eſt. *Si keporcan*, reſervetur. *Keporcanemu*, reſervato. *Piporageen*, cavere. *Piporakemes*, cavemus. *Piporgee*, caveat. *Ze piporgenne iſt*, cavendum eſt. Notker. ad Pſal. XXXIX, 13. *Solih manigi mag dien, der* iro ne borget *liebto betemphen*, talis multitudo peccatorum poteſt illum, qui *ab ea ſibi non cavet*, facile opprimere. *Scherz.*

11) Verſ.

Sie gabun antuuurti — Responderunt Judæi.
mit grozeru ungiuuurti,
[11] Mit mihilemo nide,
so uuurtun sie [12] umblide.
„ [13] Nu uuizun uuir [14] uuas iz ist,
„ thaz thu in unuuizzin bist,
„ Thaz uueltit thin ubaral
„ selber [15] ther diufal. — Abraham mortuus est & prophetæ.
„ Abraham ther maro
„ ther ist dot giuuaro.
„ Thie forasagon guate
„ thie sint ouh alle dote.
„ [16] Thanne quistu, ther giduit,
„ thaz thinaz uuort gimeinit,
„ So uuer so thaz biuuerbe,
„ er iamer sar n'irsterbe?
„ Bistu nu zi uuare
„ furira Abrahame? — Numquid major es Abraham?
„ Ouh then man hiar nu zalta,
„ [17] ioh sie alle tod bifalta.
„ Nu bigin uns redinon,
„ uuemo thih uuolles ebonon?
„ Uuenan thih zelles ana uuan, [18]
„ [19] nub gene al eigun sus gidan?
Er gab in thes mit thulti — Respondit Jesus.
[20] suazzar antuuurti.
Rihta si es in uuar min,
thoh uuiht si es ni firnamin.
„ Oba ih mih mit ruachon
„ biginnu eino guallichon,
„ Mit suorgon duan ouh thanne thaz,
„ [21] thaz ist ni uuiht allaz.
„ Min fater ist ther thaz giduat,
„ ther mir [22] gifordorot thaz guat.
„ Gifordorot er [23] follon — Est Pater meus, qui glorificat me.
„ then minan muatuuillon.
„ Then, quedet, ir uueistes mer,
„ thaz er si Druhtin unser.
[24] Zi thiu ir inan nennet,
ioh uuihtes thoh n'irkennet.
„ Ih irkennu inan io, — Ego autem scio eum.
„ [25] sprihchu ih auur alles uuiò,
„ Bin ih thanne in luginon,
„ [26] gilicher iuen redinon.

Dederunt responsum
cum maxima indignatione,
Cum summa invidia,
sic facti sunt indignabundi.
Jam scimus, quid istud sit,
quod tu in ignorantia es;
Quod regit te per omnia
ipse diabolus.
Abraham ille inclutus
mortuus est vere.
Prophetæ optimi
omnes quoque sunt mortui.
Unde dicis: qui faciat,
quod tuum verbum designat,
Quicunque id operetur,
is nunquam sane moreretur?
Esne tu revera
major Abrahamo?
Et iis, quos hîc modo nominavimus,
& qui omnes mortui & sepulti.
Nunc incipe nobis eloqui,
cui te velis comparare?
Quem te facias absque fraude,
num isti omnes sic fecerunt?
Dedit iis cum patientia
dulce responsum.
Docuit eos per meam fidem,
at nihil quicquam intellexerunt.
Si ego me cum sollicitudinibus
conarer solus glorificare,
Cum curis facere etiam istud,
id omne nihil esset quicquam.
Pater meus est, qui hoc facit,
qui mihi promovet hoc bonum.
Promovet hic plene
animi mei sententiam.
Hunc, dicitis, quod sciatis magis,
quod ille sit Deus noster,
Ideoque ipsum nominatis,
nec quicquam tamen cognoscitis.
Ego cognosco ipsum certe;
dixerim ego contrarium,
Essem tunc in mendacio,
simili vestris sermonibus.

[27] Ih — Ego

11) Vers. 51. Uterque Codex: *michilemo* i. e. magno.
12) Vers. 52. Freherus: *Unblide.* Schilter. Sed MSS. nostra habent: *umblide.* Scherz.
13) Vers. 53. Flacius: *Ni uuizun.* Schilter. Schilterianam Lectionem firmat Cod. Cæsareus & ratio textus. *Scherz.*
14) Vers. eod. uterque Codex: *uuaz iz ist.*
15) Vers. 56. Flacius: *thir.* Schilter. Consentit Schilteri Lectioni utrumque MSC.
16) Vers. 61. malo ita cum 3. seqq. transferre:
Et tamen dicis, (quod) qui facit,
quod tuum verbum indicat, faciendum.
Si quis eo allaborat,
nunquam sane sit moriturus. Scherz.
17) Vers. 68. aptius verte: *Certe eos omnes mors oppressit.* Scherz.
18) Vers. 71. Margo utriusque Codicis habet: *Quem te ipse facis?* hunc versum *nara nida* ita redde: *Quem te dicis vere.* Scherz.
19) Vers. 72. neuter Codicum legit *nub*, sed *nu*, quod & Editio Flaciana exhibet: Nec textus correctione indiget. Commode ita verti potest: *Cum illi* (Abraham & Prophetæ:) *omnes ita fecerint* i. e. mortui fuerint. *Scherz.*
20) Vers. 74. uterque Codex habet: *suazaz autuurti.*
21) Vers. 80. Cod. Cæsar. *thaz.*
22) Vers. 82. in hoc & seq. versu Cod. Cæsareus habet: *gifordorort*, sed ex errore scribentis. *Scherz.*
23) Vers. 83. Cod. Cæs. habet: *uollon.*
24) Vers. 87. hunc & seq. versum ita exprimo.
Ita vos illum nominatis
nec tamen ulla ratione cognoscitis.
Scherz.
25) Vers. 90. Cod. Cæs. *sprichu ih*, i. e. *si dicerem.* Scherz.
26) Vers. 92. *Gilicher iuen redinon*, est: *similis* (essem) *vestris sermonibus.* Scherz.

„ [27] Ih uuer zinan giuuiſſo,
„ thaz niſt alles ſuntar ſo.

„ Joh ih in uuara mina
„ gihaltu lera ſina.
„ Abraham ther alto — Abraham exultavit ut videret.
„ erblidta ſih thes harto,
„ Er thes ſih muaſi frouuon
„ then minan dag biſcouuon.
Giſah er dag minan, — Gen. 18. Luc. 10, 24.
„ thes freuuita er hugu ſinan.
„ Thez blidt er herza ſinaz,
„ giuuiſſo uuizit ir thaz.
[28] Sie namun thia meina
thes lichamen gouma,
Sahun ſinaz altar,
bithiu uuas ſie es filu uuuntar:
„ Thu ni biſt giuuaro — Quinquaginta annos nondum habes.
„ noh alter finfzug iaro
„ Hiar untar uuorolt manne,
„ [29] uuar ſahi thu inan thanne?
Gab Druhtin antuuurti
mit ſuazlicheru milti,
Uuolta thes biginnan,
thaz muat zi uuege bringan.
Er huab in uf tho thaz muat,
ſo er uns emmizigen duat,
Zi thes Gotniſſes guati,
thaz uuas in ungimuati.
„ Ih ſagen, quad, iu in uuar min,
„ er imo ſo iſt thaz uueſan min.
„ Ih bin mit [30] giuuurti, — Antequam Abraham fieret ego ſum.
„ er thanne er io uuurti.
„ uuarun ziti mino
„ er uuurtin io thio ſino.
„ Min uueſan, uuizit ir thaz,
„ er imo [31] filuru maz.
Ni mohta tho thaz iro muat
firdragon thaz euuiniga guat,
Thia euuinigun lera,
uuiziſt thaz in uuara.
Thaz ſteinina herza
[32] ruarta tho thiu ſmerza.
Ruarta tho thiz ſelba leid,
thaz emmizigen fruma meid.
Namun ſie tho ſteina,
ſar io [33] thia meina, — Tulerunt lapides.

Thaz

Ego cognoſco ipſum certo,
hoc omne non eſſet niſi ſic. (Patrem noſſe
nemo poteſt niſi ſic noverit, ut Chriſtus
novit, & per hunc mediatorem.)
Atque ego per fidem meam
obſervo doctrinam ejus.
Abraham ſenex
exultavit vehementer,
Quod poſſet gaudere
diem meum videre.
Vidit diem meum,
de hoc gaudebat ex animo,
Lætabatur cordicitus,
certo ſciatis hoc.
Attenderunt hi nequam
corporis habitum,
Viderunt ejus ætatem,
ideoque multum mirati:
Tu non es profecto
adhuc ætatis quinquaginta annorum
Hic inter mundi homines,
unde vidiſti tu ipſum?
Dedit Dominus reſponſum
cum dulci lenitate,
Volebat hoc conari,
animum in viam reducere.
Tollebat eis animum,
ſicut & nobis perpetuo facit,
Ad Deitatis bonitatem,
quod iſtis erat ingratum.
Ego dico, dixit, vobis per fidem meam,
prius illo eſt eſſe meum.
Ego ſum cum dignitate,
antequam ille extitit.
Erant tempora mea
antequam facta ſunt ſua.
Meum eſſe, ſciatis hoc,
ante ipſum multum anterius,
Non poterat hoc iſtorum animus.
ſufferre æternum bonum,
Æternam doctrinam,
ſcias hoc revera.
Lapideum cor
commovit dolor,
Commovit angor iſte,
qui æternam ſalutem evitat.
Apprehenderunt lapides
ſubito hi nebulones,

Ut

27) Verſ. 93. ita Flacius: ſed legendum: *ih uueiz inan*, novi ipſum. *Schilter.* Recte omnino, ceu docent MSS. *Scherz.*

28) Verſ. 105. & ſeq. rectius ita transfero.
Suſceperunt hi nequam
(hinc) *corporis obſervationem* i. e. conſiderare cœperunt corpus ejus, & ex ejus ſtatu concludere de Chriſti ætate. *Scherz.*

29) Verſ. 112. reddo: *Ubi vidiſti illum* (Abrahamum) *ergo?* Scherz.

30) Verſ. 123. annon *giuuurti* hoc loco idem eſt ac: *eſſentia*, das weſen: a *uuerdan*, *uuerdan*, fieri; ut vertendum ſit, *cum eſſentia* ſc. mea? *Scherz.*

31) Verſ. 128. lege: *filu rumaz.* Schilter. Optime hic B. Vir conjecit; & MSC. Vind. & ratio textus id probant. *Scherz.*

32) Verſ. 134. hic & in ſeq. verſu Cod. Vind. habet: *ruarto.* Verſum autem hunc cum duobus ſubſequentibus ita transfero:
Commovit ægritudo ſc. animi
Commovit illa abominatio,
Quæ ſemper bonum evitat, recuſat.
Gloſſ. Boxh. *Leidlichent*, deteſtabuntur. *Leidlich*, execrabilis. *Scherz.*

33) Verſ. 138. Cod. Vind. *thio.*

34) Verſ.

Digitized by Google

Thaz [34] sliumo si es gihulfin,
ioh inan anauuurfin.
[35] Thaz sie gekualtin in thaz muat,
so man [36] io fiante duat.
In thiu girachin iro zorn,
[37] sie thahtun er thes filu forn.

Gibarg er sih ziuuare, JEsus autem abscondit se.
ioh giang ouh uz tho sare
Uzar iro hanton,
[38] fon sinan fianton.

Ut confestim se invicem adjuvarent,
& in ipsum jacerent.
Ut vindictam sumerent,
prout de hoste fit.
Dum vindicarent iram suam,
recogitabant antehac dudum (quæ facta fuerunt)
Abscondidit Ipse se vero,
& exivit inde illico
Ex eorum manibus,
a suis hostibus.

MORALITER.

CAP. XIX.

HIar manot unsih Druhtin Christ,
so sin giuuonaheit ist,
Hiar lerit unsih dat sin,
thaz uuir thultige sin.
N'ist untar uns theiz thulte,
thaz unsih iaman scelte.
The'ist sar filu [1] redu,
thaz uuir thar sprechen [2] uuidiu.
Ni uuollon ouh ubar thaz
[3] firdragon zorn niheinaz.
Uns thunkit in giuuissi,
thaz iz honida si,
[4] Thaz uuir thes biginnen,
uuir honida gihengen.
Oda in thes uuortes uuige
[5] uuiht iamanne firsuige.
Thaz duat [6] uns ubarmuati,
[7] nales unsu guati.
Mihilu gelpfheit,
ioh unser herza [8] gimeit.
Lerna hiar thia guati,
uuio unser Druhtin dati.
Sines selbes milti,
ioh muates mammunti.
Hiar ist anafuntan,
thaz er hiar uuard biscoltan,
Joh er iro uuorto
interet uuard hiar harto.
Sie quatun io zinoti,
thaz er then diufal habeti.

HIc admonet nos Dominus Christus,
sicut Ipsius mos est,
Hîc docet nos factum suum,
ut (&) nos patientes simus.
Non est inter nos qui patiatur,
ut nos aliquis culpet. (injurietur)
Tunc est illico multum promtus,
ut tunc retorqueatur.
Nec volumus etiam præterea
cohibere iram ullo modo.
Nobis videtur pro certo,
quod id turpe esset,
Quod si nos id ageremus,
nos turpe quid admitteremus.
Aut in tali verborum jurgio
quicquam alteri reticeret (quis.)
Hoc efficit nostra superbia,
nequaquam nostra probitas,
Magna pravitas
atque nostri cordis aversio.
Disce hîc illam bonitatem;
quomodo noster Dominus fecerit.
Ipsius clementiam,
atque animi mansuetudinem.
Hîc est in comperto,
quod hîc fuerit injuriatus,
Atque istorum verbis
deboneſtatus ibi vehementer.
Dixerunt utique expresse,
quod diabolum haberet.

Thaz

Hoc

34) Vers. 139. Freherus: lege: *fiumo.* Schilter. Sed *sliumo* legi debet: conf. II, 11, 69. & IV, 12, 88. *Scherz.*
35) Vers. 141. redde: *Ut recrearent sibi animum* sc. vindictâ. *Scherz.*
36) Vers. 142. Cod. Vind. habet: *in.*
37) Vers. 144. Verte: *Cogitaverunt:* (in animo habuerunt) *hoc* (facere) *prius multo antea.* Scherz.
38) Vers. 148. uterque Codex: *finen.*

Ad CAP. XIX.

1) Vers. 7. lege: *rediu:* promtitudo. Schilter. Ast Cod. Vind. habet: *redi.* Scherz.
2) Vers. 8. *uuidar diu*, è diverso. Kero. *Schilter.* Ast *uuidari* exhibet uterque Codex. Versum hunc & antecedentem sic verto:
Sunt statim multa (nobis) *verba*
quæ tum dicimus contra. Scherz.
3) Vers. 10. redde: *Patienter ferre iram ullam* sc. alterius. *Scherz.*
4) Vers. 13. & seq. melius ita exprimuntur.
(Si) *hoc sustineamus,*
ut injuriam toleremus. Scherz.
5) Vers. 16. Alcuinus hîc p. 533. Eo tempore, quo a proximis ex falsitate contumelias accipimus, eorum etiam vera mala taceamus, ne ministerium justæ correptionis in arma vertamus furoris. *Schilter.*
6) Vers. 17. *uns'* pro: *unsu.* Schilter.
7) Vers. 18. Cod. Vind. *nalas.*
8) Vers. 20. *gimeit* hic videtur idem esse ac: *ambitiosus. Gimeitheit* pro *ambitione* legitur infra IV, 6, 71. Unde verto: *Et cor nostrum ambitiosum.* Scherz.

Digitized by Google

Thaz firdruag er allaz,
selbo lisist thu thir [9] thas.
Det er ouh tho mera,
ougt in [10] sine [11] lera.
Giuuisso thara in gegini,
thar thera selbun menigi.
Sie iz allaz abahotun,
thie thar iz tho gihortun.
Er uuolta in io mit uuillen
mammonto gistillen.
Er zeigota in in ala uuar
thio sino euuinigi thar.
Thia sina hohun giburt;
[12] thaz uuas in allen ungiuurt.
Sie liafun [13] z'uro steinon,
sar io then meinon.
Mit then io then uuilon
so uuoltun sie'nan pinon.
Tho meid er sie mit thulti,
the'iz uns zi frumu uuurti.
Thaz emmizen in notin
uuir so sama datin.
Ni uuolt er uuiht thes sprechan,
thoh er sih mohti rechan,
Sie [14] duan ouh, ob er uuolti,
innan abgrunti.
[15] Uuir duen auur zi eristi,
so uuir mugun, uuirsist.
Bristit uns thera dati,
so threuuen uuir [16] zi noti.
Furira ist in uuara
thiu Druhtines lera,
So ih hiar forna giuuuag,
er sine fianta firdruag.
[17] Bilidon thaz ouh alle,
so uuer so uuola uuolle.
So uuer so thes githenke,
then diufal biskrenke.
Thaz ist kusgi ioh ouh guat,
habe mammuntaz muat.
In thiu ni giuuanko,
thaz thir es Got githanko,
Thaz er hiar in libe,
auur thir [18] noh blide,
Thu thuruh thiu sinu bilidi
firdregist thero manno fravili.

Hoc toleravit omne,
Ipse legas tu tibi hoc.
Fecit etiam tunc plura,
manifestavit iis suam doctrinam,
Certe ibi in præsentia
istius ipsius multitudinis.
Isti id omne contemserunt,
quicunque id audiverunt.
Ipse volebat eos cupide
mansueteque sedare.
Demonstravit eis in omni veritate
suam æternitatem ibi.
Illam suam sublimem generationem;
(sed) hoc erat per omnia indignum.
Currebant ad suos lapides
statim istos improbos.
Quibus eo momento
volebant Ipsum punire.
Tunc evitavit eos cum patientia,
ut id nobis in commodum cederet:
Ut assidue in necessitatibus
nos similiter faceremus.
Nolebat quicquam dicere,
etsi se potuisset vindicare,
Eos facere quoque, si voluisset,
in abyssum.
Nos vero facimus (vindictam) (id) quamprimum
nos possumus, quam pessime.
(Si) deficit nobis id præstare,
tunc minamur anxie.
Præstantior est profecto
hæc Domini doctrina,
Quam hîc antea exposui,
(quod) suos inimicos toleravit.
Sequimini (exprimite) hoc quoque omnes,
quicunque bene velit,
Quicunque hoc meditatus,
diabolum vinciat.
Hoc est probum, atque bonum,
habeto mansuetudinem in animo:
Inque eo ne vacilla,
ut tibi Deus id retribuat.
Ut is hîc in vita
iterum tibi adhuc gaudium faciat,
(Si) Tu propter ejus exemplum
toleras hominum injurias.

De

9) Vers. 32. Cod. Vind. *thaz.*
10) Vers. 34. *fina.* Cod. Vind.
11) Vers. eod. Alcuinus hîc p. 534. Cum malorum perversitas crescit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri. Quod suo Dominus exemplo nos admonet, qui postquam habere Dæmonium dictus est, prædicationis suæ beneficia largius impendit, dicens: Amen, Amen! &c. *Schilter.*
12) Vers. 44. verte ita: *hoc erat ipsis ingratum, exosum.* Scherz.
13) Vers. 45. uterque Codex *zi iro.*
14) Vers. 55. *duan*, facere quidem significat; ast Latini non dicunt: *facere* aliquem in abyssum; sed *conjicere, detrudere* aliquem in abyssum. *Scherz.*
15) Vers. 57. & seq. sic redde:
Nos agimus autem primum,
quantum possumus, dirissime. Scherz.
16) Vers. 60. *zinoti*, mallem hic vertere: *vehementer.* Scherz.
17) Vers. 65. Junius ad Willer. p. 65. hoc vertit: *Exprimunt hoc omnes.* aptius: *Imitantur hoc omnes.* Scherz.
18) Vers. 74. uterque Codex habet: *nob libe.* hunc & priorem versum cum 2. seqq. sic transfer:
Ut ille (animus sc. mansuetus) *hic in vita*
remaneat adhuc (continue) *tibi.*
Ac *ut propter exemplum ejus*, Christi
toleres hominum injurias. Scherz.

Ad

Digitized by Google

De cæco nato. Joann. 9.

CAP. XX.

Bisah tho Druhtin einan man blintan giboranan. Vidit Dominus cœcum natum.
Uuas er fon giburti
in [1] thera ſelbun ungiuuurti.
Fragetun tho thanana
thie ſine holdun thegana:
Oba thiu ſelba blinti Rabbi quis peccavit?
fon ſunton ſinan uuurti?
Odo iz [2] uuorahtin ouh er
fater inti muater?
Sie fram ſo ſuntig uuarin,
thaz ſulih kind gibarin.
Gab er [3] tho uuorton bliden
antuuurti then ſinen,
Zalta in thia ungimacha,
theſſelben mannes ſacha:
„ Ni ſint theſo ummahti, Neque hic peccavit.
„ thaz er iz [4] firuuorahti;
„ Ni datun ouh giuuaro
„ [5] iz uuerk thero fordorono.
„ Suntar uuard iz bithiu,
„ giuuiſſo ſagen ih iz iu,
„ [6] Thaz uuurtun imo thuruh thaz
„ Gotes uuerk io ſcinaz.
„ Mir limphit thaz ih thenke, [7]
„ the'ih ſinu uuerk uuirke,
„ [8] Ther mih [9] zi thiu uuanta,
„ hera in uuorolt ſanta.
„ Unz ther dag ſcinit,
„ ioh naht inan ni rinit.
„ Noh man ni thultit ummaht
„ thera [10] finſteru naht.
„ Thiu naht thiu quimit ubar thaz
„ giuuiſſo uuizit ir thaz,
„ Thaz man n'iſt ther ingahe.
„ zi uuerke gifahe.
„ Odo ouh thurfi thenken,
„ thaz megi er uuiht giuuirken.
„ In themo finſtarniſſe,
„ thes ſin ſie io giuuiſſe.
„ Unz ih bin hiar in uuorolti, [11]
„ ſo bin ih lioht beranti,
„ Zi fronisgon thingon
„ allen mennisgon.
Uuoraht er tho ein horo in uuar, Fecit lutum ex ſputo.
mit ſineru ſpeichelu ſar,

Thaz

Vidit tum Dominus hominem
cœcum natum.
Fuit iſte a nativitate
in illa ipſa indignitate. (defectu)
Interrogarunt proinde
Ipſius fideles miniſtri:
An iſta cœcitas
ob peccata ipſius facta?
Aut id cauſati ſint & antea
Pater & Mater?
Qui adeo peccaminoſi fuerint,
ut talem infantem genuerint.
Dedit tum verbis placidis
reſponſum ſuis,
Retulit eis hanc calamitatem,
iſtius hominis cauſam:
Non ſunt hæ imbecillitates,
quod ipſe id cauſatus eſſet;
Nec effecerunt etiam profecto
hanc rem parentes.
Sed factum id propterea,
pro certo dico hoc vobis,
Ut fieret ei per hoc
Dei opus manifeſtum.
Me oportet ut cogitem,
ut ego Ipſius opera faciam.
Qui me ad hoc deſtinavit,
huc in mundum miſit.
Dum dies ſplendet,
& nox iis non (dum) venit,
Necdum toleratur impotentia
tenebroſæ noctis.
Nox venit præter id (nihilominus)
certò ſciatis hoc,
Ut nemo ſit, qui audeat
ad opus aggrediendum.
Aut etiam poſſit cogitare,
ut aliquid poſſit operari,
In iſtis tenebris,
hujus ſunt iſti utique certi.
Uſque dum ſum hîc in mundo,
ſum ego Lux manifeſta.
Ad ſanctas res
omnibus hominibus.
Fecit tum lutum revera
ſuo ſputo confeſtim,

Hoc

Ad CAP. XX.

1) Verſ. 4. uterque Codex habet: *thera*. ut & ipſe Schilter.
2) Verſ. 9. in utroque MSC. eſt: *firuuorabtin*, i. e. *peccando produxere*. Scherz.
3) Verſ. 13. Cod. Vind. *do*.
4) Verſ. 18. *firuuorahti* redde: *peccando produxerit*. Scherz.
5) Verſ. 20. redde: *Illud opera* (mala) *Majorum*. Scherz.
6) Verſ. 23. Cum ambo MSS. habeant: *thaz uuurti in imo*, hic verſus ita eſt exponendus: *Ut fieret in ipſo per hoc*. Scherz.
7) Verſ. 25. Margo Codicis Vind. habet: *Me oportet operari opera ejus donec* &c.
8) Verſ. 27. uterque Codex *thes mih*.
9) Eod. Verſ. *zi diu*. Cod. Vind.
10) Verſ. 32. Codices ambo habent: *finſterun*:
11) Verſ. 41. Margo Cod. Cæſarei habet: *Quamdiu in mundo ſum, Lux ſum Mundi*.

Digitized by Google

Thaz kleibt er imo, ſo er es ni bat,
in thero ougono ſtat.
Nant er imo ein uuazar,
hiaz faran uuasgan iz [12] thar.
Mit uuasgu, ſo iz gizami,
thaz horo thana nami.
[13] Er fuar ſar, ſo er es giuuuag, Abiit & lavit.
ioh thaz horo thana thuag.
[14] Brahta imo ſelben guat gimah,
uuant er ſcono giſah.
Tho [15] hintarquamun gahun Itaque vicini.
thie inaner giſahun.
Ni uuoltun [16] 'nan irkennen,
[17] ioh ſus giſtuantun zellen:
„ Iſt thiz ther betalari in uuar,
„ ther hiar ſaz blinter [18] ubar iar,
„ Ther bi ſino thurfti
„ hiar deta uns anaruafti.
„ Quadun ſume thero knehto,
„ iz iſt ther ſelbo rehto.
„ Giuuiſſo uuizit ir thaz,
„ ther blinter untar unz ſaz.
Sume datun mari, Alii dicebant, quia non eſt.
thaz iz ther ni uuari.
Quadun io gilicho,
the'iz uuari ſin gilicho.
„ Ih bin iz, quad er, uuizit thaz, Ille autem dixit: quia ego
„ ther blint hiar betolonti ſaz. ſum.
„ Ih io mit ſtabu noti
„ giang uueges greifonti,
„ Zi [19] mannoliches uuenti,
„ ioh brotes betolonti.
„ Klagota io [20] binoti
„ min ſelbes [21] armuati.
„ [22] Ih io armalichun uuizi,
„ uuas thes tho firiuuizzi.
Uuas ſie es uuuntar drato,
ioh fragetun thero dato: Quomodo aperti ſunt tibi occuli?
„ Sage uns nu giuuaro,
„ uuio ſihiſt thu ſo zioro?
„ Joh uuer dir dati thia maht,
„ thaz thu ſo ſcono ſehan maht?
Thez [23] zelli ih iu, quad er, [24] giuuant,
then uuir [26] dar heizen heilant. [25]

Hoc illevit ei, etſi non peteret,
in oculorum locum.
Nomiavit ei undam,
juſſit ire ad lavandum (abluendum) id ſtatim,
Lotione, ut deceret,
lutum inde adimeret.
Iſte ibat confeſtim ac id perciperet,
atque lutum inde lavit. (abluit)
Attulit ei bonum factum,
namque is pulchre vidit.
Tunc obſervarunt confeſtim
qui eum antea viderant,
Nec volebant eum agnoſcere
ac ſic inſtabant narrare:
Eſtne hic ille mendicus revera,
qui hîc ſedit cœcus ultra annum,
Qui propter ſuam egeſtatem
hîc fecit nobis petitiones.
Dixerunt quidam miniſtrorum,
eſt is ipſe vere:
Certo ſciatis hoc,
qui cœcus inter nos ſedit.
Quidam faciebant palam
quod is non eſſet.
Dixeruntque ſimul,
quod is eſſet ei ſimilis.
Ego ſum is, dixit ipſe, ſciatis hoc,
qui cœcus hîc mendicans ſedit.
Ego baculo neceſſario
ivi viam palpando,
Ad omnium parietes
& panem petendo.
Conqueſtus & ſimul
meam egeſtatem.
Equidem de miſerando ſenſu, (quum eſſem ob defectum viſus)
eram eo curioſior.
Erat eis id mirabile valde,
& interrogabant de hoc facto:
Dic nobis jam vere
quomodo vides tu tam pulchre?
Et quis tibi fecit hanc facultatem,
quod tam clare videre potes?
Hoc dicam vobis, dixit actutum,
quem nos jam vocamus Jeſum.

Ih

Ego

12) Verſ. 50. *thar* non debet verti per: *ſtatim*, ſed per: *ibi*, in illa aqua. *Scherz.*

13) Verſ. 53. ita redde: *Iſte ibat confeſtim*, *uti ille* (Chriſtus) *juſſerat. giuuuag* paſſim pro: *indicavit*, *dixit.* conf. omnino infra hoc cap. ℣. 98. unde manifeſtiſſimum eſt, quomodo *giuuuag* hic loci explicari debeat. *Scherz.*

14) Verſ. 55. *guat gimah*, bonum commodum. *Gimah* creberrime pro *commodo*, *utilitate* occurrit, & hodie adhuc dicimus: *gimächlichkeit* ſimili ſenſu. *Scherz.*

15) Verſ. 57. *Hinterquamun* hic vertendum eſt: *Obſtupuere*, in admirationem, ſtuporem dati fuere. vid. Notam ad I, 4, 45. *Scherz.*

16) Verſ. 59. Cod. Vind. *thienan.*

17) Verſ. 60. redde: *Ac ſic incipiebant dicere.* Scherz.

18) Verſ. 62. *ubar jar*, verte: *per plures annos.* conf. notam ad II, 12, 109. *Scherz.*

19) Verſ. 77. *Mannolich*, humana effigies, ſtatua. Gloſſ. Vett. ut A. Sax. atque Gothis Marc. XII, 16. Quod ſi non eſt compoſitum, ſed derivativum tantum, id, quod *männiglich*, interpreteris: *ad omnium ædes.* Id quod verius eſſe oſtendit infra c. XXI. 47. *Schilter.* Non arbitror dubitandum, quod *Mannolih*, ſeu *Mannilihi* (in Cod. Vind. hic legitur: *Manniliches*) ſit idem ac noſtrum: *Männiglich*, quod & contextui convenit, & genio Linguæ. *Scherz.*

20) Verſ. 79. *binoti* redderem: *ex neceſſitate*, aut, *anxie*, utrumque enim hæc vox ſignificat. *Scherz.*

21) Verſ. 80. Cod. Vind. *armmuati.*

22) Verſ. 81. legendum eſt ex utroque Cod. *Thio armalichun uuizzi.* Itaque hic & ſequens eum verſus ita ſunt transferendi:

Malorum (horum hominum) *animus*
erat hac in re tum curioſus. Scherz.

23) Verſ. 89. Uterque Codex: *zelluh iu.*

24) In eod. Verſ. verto: *giuuant*, per: *conditionem.*

25) Verſ. 90. Margo Cod. Vind. habet: *Ille homo, qui dicitur IHC.*

26) Eod. Verſ. Cod. Vind. habet: *thar.*

27) Verſ.

Digitized by Google

Ih uuiht z'imo thes ni ſprah;
ſo er mih hiar tho giſah,
Sar io thia uuarba
ſo ſpe er in thia erda,
[27] Githuar ein horo thar in uuar,
inti kleibta mir tharana ſar.
So ih thaz horo thana thuag, Lavi & video.
thes er mir ſelbo giuuuag,
So quam giſiuni miner,
the'iſt Gotes thang io ſiner.
Dua unſi, quadun, [28] uuiſi, Ubi eſt ille?
uuar ther ſelbo man ſi?
Er ſar zi thera friſti,
quad, es uuiht ni uueſti. Adducunt eum ad Phariſæos.
Leittun ſie'nan ubar thaz
thar thaz Heroti uuas.
Thara zi themo thinge,
zi thero Furiſtono ringe.
Thie buah duent thar mari, Erat autem Sabbatum.
the'iz ſambazdag tho uuari,
Tho Chriſtus thes uuolta thenken,
thiz ſelba uuuntar uuirken.
[29] Tho fragtun thio Furiſton Interrogabant, quomodo vidiſſet.
[30] ioh thie Heroſton:
Uuio er in thera gahi,
ſo ſcono giſahi.
„ Ih ſagun iu, quad er, thaz iſt uuar,
„ er [31] kleibta mir ein horo thar.
„ Giſah ih ſar, ſo iz gizam,
„ ſo sliumo ſo ih iz thana nam.
„ Sum quad: er dati uuidar Got, [32]
„ ioh er [33] firbrahi ſin gibot,
„ thaz ſin unuuizzi ſo [34] uuialt,
„ thaz er then Sambazdag ni hialt.
Thanne ouh fon ther menigi
[35] ſprahunt thara ingegini,
Ahtotun is reinor,
ioh harto filu kleinor:
„ Uuio ſuntig man thaz mohti, Quomodo poteſt homo peccator?
„ odo'uh zi thiu ſo dohti,
„ Thaz er in therera noti
„ ſulih zeichan dati?
Thar uuaz ſtrit umbi thaz, Schiſma erat inter eos.
ioh giſliz hegibaz.
Thie ubile ioh thie dohtun
ſih gieinon thar ni mohtun.
Bigondun thes tho bagen
ioh genan auur fragen.
Joh uuorton unſuazen
bigondun inan gruazen.
„ [36] Uuas quisthu fon themo man, Tu quid dicis de eo?
„ ther thir giliubta ſo fram.
„ Ther thir ſo muat fagota,
„ thaz lioht thir heim giholota.

Ego nihil ad ipſum de hoc quicquam dixi,
quamprimum me hic vidit,
Statim ea vice
exſpuit in terram,
Fecit lutum vere
& illevit mihi id ſtatim,
Cum ego lutum inde lavi,
quod me ipſe juſſit,
Tunc venit viſus meus,
id Dei eſt gratiæ, atque Ipſius.
Fac nobis, dixerunt, certum,
ubi ille homo ſit?
Iſte porro hoc tempore,
dixit, id ſe neſcire.
Duxerunt eum præterea
eo ubi Magiſtratus eſſet.
Eo ad placitum (Synedrium)
ad Procerum Circulum.
Biblia faciunt hîc manifeſtum,
quod Sabbatum tunc fuerit,
Cum Chriſtus id voluerit aggredi,
hoc miraculum operari.
Tunc interrogarunt Principes,
& Primores:
Quomodo is in hac feſtinatione (tam cito)
tam clare videret?
Ego dico vobis, reſpondit, hoc eſt verum,
Ipſe illevit mihi lutum huc.
Vidi ego illico, ſicut decebat,
quamprimum id inde tollerem.
Quidam dixit: Is fecit contra Deum,
& fregit Ejus mandatum,
Quod ejus inſipientia ſic effrenis, (audax, ferox)
ut Sabbatum non obſervet.
Deinde etiam de iſta multitudine
dixerunt ibi e contrario.
Æſtimarunt id purius,
& valde multum pretioſius.
Quomodo peccaminoſus homo hoc poteſt,
aut etiam ad hoc ſic aptus eſt,
Ut in tali calamitate
tale ſignum faceret?
Tunc erat lis ſuper hoc,
& ſchisma grave.
Improbi & Idonei (boni)
ſe unire hîc non poterant.
Cœperunt de hoc hæſitare,
& iſtum denuo interrogare.
Et verbis acerbis
cœperunt eum compellare:
Quid dicis tu de hoc homine,
qui tibi placet adeo.
Qui tibi ſic animum exhilaravit,
lucem tibi reſtituit.

27) Verſ. 95. *githue er.* Schilter.
28) Verſ. 101. Cod. uterque: *unſih.*
29) Verſ. 113. Cod. uterque: *tho fragetun thiet*
30) Verſ. 114. *ioh thie hereſton.* Codex Vind.
31) Verſ. 118. Cod. Cæſar. *kleipta.*
32) Verſ. 121. Margo utriusque MSC. habet: *Non eſt hic homo a Deo.*
33) Verſ. 122. uterque Codex: *firbrachi.*
34) Verſ. 123. *uialt*, non vertendum eſt per: *effrenis, audax, ferox.* Sed per: *diſponebat, agebat.* Sæpius occurrit vox hæc ſenſu hoc apud Noſtrum. vid. III, 5, 17. & IV, 12, 79. *Scherz.*
35) Verſ. 126. *ſprachun* habet uterque Codex.
36) Verſ. 141. uterque Cod. *uuaz.*

37) Verſ.

Digitized by Google

„ Er iſt, quad, Gotes holdo,
„ thes zih'uh inan baldo.
„ [37] Gihezit mir thaz minaz muat,
thaz er iſt Foraſago guat.
Ni mohtun ſie gilouben
thia ſelbun dat ubar then,
Thaz er in thera gahi,
ſo ni uuanes giſahi.
[38] Er thar zi ſteti uuarun
thiu ſelbun thiu 'nan barun,
Fater inti muater,
thar ouh ther ſun guater.
Sie hiazun thiu gan furi ſar,
thaz ſiu gizaltin thaz uuar.
[39] Thaz ſiu alles uuio ni datin,
in thiu ſie'nan irknatin.
„ Biginnet, quadun, ſcouuon
„ [40] giuuarlichen ougon,
Iſt thiz kind iuer,
ther blinter uuard giboraner.
„ Ir bedu datut mari,
„ thaz er tho blind uuari.
„ Joh imo in thera friſti
„ thes giſiunes gibruſti.
„ Nu ſaget uns in drati,
„ uuer auur thiz dati,
„ Thaz er nu mag giſcouuon
„ ſo [41] luteron ougon.
Bigondun ſie tho renton
forahtelen uuorton,
Sie in thar tho zelitun,
uuio [43] ſie iz firnoman habetun:
„ [44] Uuir uuizun, ſagen uuir iu ein,
„ thes n'iſt lougna nihein,
„ Sulih ſo uuir uuarun,
„ thaz uuir 'nan blintan barun.
„ N'iſt kund uns thaz girati,
„ uuer thiu ougon imo indati.
„ Thes [45] leuuen ouh ni uuollen,
„ ſo uuir iu hiar nu zellen.
„ [46] Fraget inane ſin uuar,
„ er habet [47] io thaz altar,
„ Thaz er in theſen thingen
„ firſprechan mag ſih [48] ſelben.

Non credide-runt quia cœ-cus fuiſſet.

Hic eſt filius veſter?

Quomodo videt?

Ipſum interrogate.

Thio

Ipſe eſt, dixit, DEI fidelis,
hunc profiteor ipſum audacter.
Jubet me hoc mea conſcientia,
quod Ipſe eſt Propheta bonus.
Non poterant iſti credere,
hoc ipſum factum de iſto,
Quod tam repente
ſic nequicquam falſe videret.
Ante jam in loco fuerant
hi qui ipſum genuerant,
Pater atque Mater,
ubi & filius ille bonus.
Juſſerant hos prodire cito,
ut referrent veritatem.
Ut nihil non facerent,
quin eum agnoſcerent.
Incipite, dixerunt, videre
veracibus (non fallentibus) oculis,
Eſt hic filius veſter,
qui cœcus fuit natus.
Vos ambo reddite manifeſtum,
quod iſte cœcus fuerit.
Et ei in hoc tempore
viſus defecerit.
Jam dicite nobis ſerio
quis ergo hoc fecerit.
Quod jam poteſt videre
ſic claris oculis.
Cœperunt iſti enarrare
timidis verbis,
Illis itaque retulerunt,
quomodo id perceperint:
Nos ſcimus, dicimus vobis ſemel,
nec eſt quicquam hujus falſum,
Hi qui fuimus,
quod nos eum cœcum genuimus.
Non eſt notum nobis hoc negotium,
quis oculos ei aperuerit.
Hoc inficiari vero non volumus,
quod vobis jam diximus.
Interrogate Ipſum ſuam veritatem,
habet enim ætatem (majorem,)
Ut in his negotiis
reſpondere poſſit pro ſe ipſo.

Hoc

37) Verſ. 147. Cod. uterque: *gibeizit.*
38) Verſ. 153. ita verte: *Antequam ibi in loco (apud ipſos) fuere.* Scherz.
39) Verſ. 159. & ſeq. ita reddendum arbitror.
Ut ipſi omnia in nihilum redigerent,
quoniam ipſi eum (Chriſtum) non agnoſcebant. Scherz.
40) Verſ. 162. *Giuuaralichen.* Uterque Codex. i. e. *intentis, accurate videntibus*, a *uuara*, quod, cuſtodiam, obſervationem denotat, de qua re ſupra dixi III, 16. 34. & 44. *Scherz.*
41) Verſ. 172. uterque Cod. habet: *luteren.*
42) Verſ. 173. Margo utriusque Cod. habet: *Reſpondérunt id*, itaque *renton* maluiſſem vertere per: *reſpondere*, uti & Celeberr. Stadenius fecit in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 228. vid. ſupra II, 9, 147. *Scherz.*
43) Verſ. 176. Cod. Vat. habet: *ſiez.*
44) Verſ. 177. & 3. ſeqq. ita redde:
Nos *ſcimus, dicimus hoc vobis, tantummodo,*
nec eſt ullum mendacium
(Quod cum) *in hoc ſtatu* (conjugali) *eſſemus*
ipſum cœcum genuerimus,
Non eſt notum nobis auxilium, ſeu auxiliator. *Scherz.*
45) Verſ. 183. *Leuuen* non eſt Verbum, nec *inficiari* denotat, ſed Genitivus Subſtantivi *Leuue*, quod *calamitatem*, *miſeriam* ſignificat. vid. ſupra Notam ad I, 18, 61. Unde hic verſus ita eſt transferendus cum priori & ſeq.
quis oculos ei aperuerit,
Calamitatem hanc quoque non voluerit ſc. ei ulterius ineſſe,
quam vobis hic nunc exponimus.
Scherz.
46) Verſ. 185. Uterque Cod. habet: *fraget iuan es in uuar*, i. e. *Interrogate illum de hac re certe.* Scherz.
47) Verſ. 186. Uterque Codex habet: *iu*, jam. *Scherz.*
48) Verſ. 188. Uterque Cod. habet: *ſelbon.*

49) Verſ.

Digitized by Google

Thio [49] ſelbun antuuurti — Hæc dixerunt, quia timebant.
gabun ſie [50] binoti,
Sie forahtun in thrato
therero ſelbun dato.
Ther liut deta, ſo man uueiz,
mihilan urheiz,
In themo uuarun feſte
uuidar ſelben Kriſte:
So uuer ſo thaz iruueliti,
zi kriſte'nan gizeliti,
Er iamer ſar binoti
iro tharbeti.
Bithiu uuurfun [51] ſie inan ſar — Propterea dixerunt parentes.
thiu ſelbun antuuurti thar.
Uuanta ſie thaz forahtun,
thaz ſie untar in er uuorahtun.
Sie tho therero dato,
anguſtiton drato,
Uuas in harto ungimah,
thaz ther blinto giſah. — Vocaverunt rurſum hominem.
Ladotun auur tho then man,
ther thes giſiunes biquam
Quadun: ſih thera dati
noh tho baz biknati.
„ [52] Thank es Got filu fram, — Da gloriam Deo.
„ ni ker iz ufan theſan man.
„ [53] Uuir uuizun ſinan dato,
„ firdanan filu drato.
Er gab tho antuuurti
then liutin [54] mit giuuurti,
[55] Zalta uues er fualta, — Reſpondit ille.
ioh uuaz thar inan ruarta.
Sih thar tho baldo firſprah,
[56] ther er io manni giſah,
Fora themo liute
mit mihilemo note: — Si peccator eſt neſcio.
„ Unkund iſt mir thrato,
„ ob er [57] ſih ubildato.
„ [58] Ruerent mih in drati
„ thio ſino uuola dati.
„ Ih uuant ih ſcolti noti
„ ſin iamer mornenti
„ Blintilingon hono,
„ nu [59] ſi'uh auur ſcono.
„ Mir deta thaz gimuati
„ ſines ſelbes guati.
„ Nam mih fon ummahtin,
„ bi ſinen eregrehtin.

Sie

Hoc reſponſum
dederunt coacti.
Timuerunt nimium
de hoc facto.
Populus (enim) faciebat, ut notum
magnam conſpirationem.
In hoc (enim) erant firmi
adverſum Chriſtum:
(Ut) quicunque hoc elegerit,
Chriſtumque ipſum profiteretur.
Is in perpetuum ſtatim neceſſario (ipſo jure)
illis careret. (excommunicatus)
Propterea reddiderunt iis utique
hoc tale reſponſum tunc.
Namque hoc metuebant,
quod iſti inter ſe antea ſanxerant.
Hi (itaque) ob hoc factum
anxiebantur vehementer,
Eratque eis valde moleſtum,
quod cæcus videret.
Vocarunt rurſum hominem,
qui viſum acceperat.
Dixerunt: de hoc facto
adhuc melius recogita.
Da gloriam DEO maxime (ſolum)
ne refer hoc iſti homini.
Nos novimus ejus facinora,
perdita nimis.
Is dedit reſponſum
hominibus decenter,
Retulit quid ſentiret,
& quid hîc ipſum prehenderit.
Se hîc audacter defendit,
qui utique homines videret.
Coram populo
cum maximo ſtudio (ſollicitudine)
Ignotum eſt mihi omnino,
quod ipſe ſe male gereret.
Prehendunt me potiſſimum
Ipſius benefacta.
Ego opinabar, (quod) deberem neceſſario
eſſe perpetuo lugens
Cœcorum contemtum: (miſeriam)
jam vero video clare.
Mihi fecit hoc gratioſe
ipſius bonitas.
Suſtulit me ab imbecillitate
per ſuam potentiam.

Iſti

49) Verſ. 189. Cod. Vind. *ſelbon antuurti.*
50) Verſ. 190. *binoti* mallem redditum fuiſſe; *anxie.* Scherz.
51) Verſ. 201. *ſiu in inan.* Uterque Codex; hunc itaque & ſeq. verſum ita exprime.
Ideo rejiciebant illi (Parentes) *in eum* (filium) *mox*
reſponſionem tunc.
i. e. *ob hunc metum Parentes cæci hujus fecerunt, ut ipſe Filius potius reſponderet, quam, ut ipſi reſpondere cogerentur.* Scherz.
52) Verſ. 213. & ſeq. ita interpretor:
Age ob hoc gratias Deo ſummopere,
nec id (miraculum hoc) *adſcribe huic homini.* Scherz.
53) Verſ. 215. & ſeq. rectius:
Nos novimus illum ex factis ſuis,
quod ſit valde ſceleratus, reus criminum.
conf. Notam ad I, 2, 23. *Scherz.*
54) Verſ. 218. *mit giuuurti*, redde: *cum promtitudine,* promte. conf. ſupra notam noſtram ad II, 3, 23. *Scherz.*
55) Verſ. 219. Clarius:
Narrabat, quid ſenſerit,
& quid tum ipſum tetigerit. Scherz.
56) Verſ. 222. legendum eſt ex utroque MSC. *ther er tô man ni geſah*, qui antea nullum hominum viderat.
57) Verſ. 226. Cod. Vind. legit: *ſi.* Unde reddo: *An ille ſit maleficus*, criminum reus. *Scherz.*
58) Verſ. 227. mallem vertere:
Movent me valde
ipſius beneficia ſc. mihi præſtita.
Scherz.
59) Verſ. 232. Cod. Vind. *ſibu'h ſur.*

Digitized by Google

Sie auur tho ginoto — Interrogabant quomodo vidiſſet.
eiſcotun thero dato,
Fon themo ſelben uuerke
fora themo folke.
Uuio imo ſo gizami
giſiuni ſin biquami.
Joh ſehenti auur uuurti,
ther blint uuas fon giburti? — Dixi vobis jam & audiviſtis.
„ Uuas uuollet ir nu, quad er, thes,
„ ih riht es iuih alles.
„ Uuas ſcal es auur thanne
„ nu ſo zi fragenne.
„ Ih zalta iu nu thaz uñara,
„ [60] uuas uuollet ir es mera?
„ [61] Zui ſint i'uo uuizzi.
„ thes mera firuuuizzi?
„ [62] Ir uuollet odo in uuar min
„ uuerdan iungeron ſin.
„ Thaz ir bi thaz ſo baget,
ioh emmizigen fraget.
[63] Inbrunſtun ſie zinoti
tho ſar in heizmuati.
Bigondun imo drato — Maledixerunt ei.
fluachon tho ginoto:
„ [64] Thu ſis [65] iungoron ſin,
„ thaz queme ouh thir in muat thin,
„ Bimidan thu ni uuolles,
„ ſuntar thu imo folges.
„ Folgen uuir in uuara
„ Moyſeſes lera. — Nos Moyſi diſcipuli ſumus.
„ Fullen [66] uuizod ſinan,
„ ioh uuollen theſan midan.
„ Uuir uuizun [67] alle thaz gimah,
„ thaz Got zi Moyſeſe ſprah.
„ Joh ougt er imo follon
„ then ſinan muatuuillon.
„ Uuanana [68] ther auur iſt, — Hunc autem neſcimus.
„ thes uuiht uns ſar io kund n'iſt.
[69] Nu uuizun uuir in uuara
„ ſines ſelbes fuara.
[70] Oba thu ſcouuoſt thaz muat,
„ thanne n'iſt thaz uuort guat.
Uuanta uuantun harto thes,
thaz ſie'mo [71] batin ubeles.
In rehtemo muate,
erge uns iz io zi guate.
Thaz uuir io muazin blide
uueſan ſcalka ſine.
Bigond er in tho redion
ſelb theſe Evangelion,

Iſti iterum tunc anxie
Inquiſiverunt de hoc facto,
De hoc ipſo opere,
coram populo.
Quomodo ei tam congrue
viſus ei veniſſet?
Et videns iterum factus,
qui cœcus erat â nativitate?
Quid vultis amplius, dixit, de hoc,
ego retuli vobis omnia.
Quid refert iterum dehinc
jam ſic interrogare?
Equidem narravi jam vobis veritatem,
quid vultis amplius?
Qui ſunt veſtri ſenſus
hujus rei nimis curioſi?
Aut vultis per fidem meam
fieri diſcipuli Ipſius?
Quod de hoc adeo hæſitatis,
& perpetuo interrogatis.
Excanduerunt iſti admodum
tunc ſtatim in iracundia.
Cœperunt ei valde
maledicere tunc anxie:
Tu ſis diſcipulus ejus,
hoc venit etiam tibi in animum tuum,
Evitare tu ne velis,
ſed tu iſtum ſequaris.
Sequimur nos revera
Moſis dogmata.
Implemus legem ejus,
& volumus hunc vitare.
Nos ſcimus omne id optime,
quod Deus ad Moſen locutus.
Namque aperuit ei plene
ſuam animi ſententiam.
Unde hic vero eſt,
de hoc nihil nobis certe quicquam notum eſt.
Jam ſcimus nos revera
Iſtius conductum:
Si tu inſpicias animum,
inde non eſt verbum bonum.
Siquidem ſtuduerunt vehementer id,
ut ipſi maledicerent.
In recto (vero) ſenſu
vergat nobis id in bonum,
Ut nos poſſimus læti
eſſe ſervi ejus.
Cœpit ille, eis tunc eloqui
ipſum Evangelium,

Joh — Et

60) Verſ. 250. *uuaz* habet uterque Codex.
61) Verſ. 251. Uterque Codex *ziu*, ad quid, quem in finem. Scherz.
62) Verſ. 253. reddo: *Vultis forte in mea obſervatione*, quantum obſervo. *Odo* idem eſſe ac *forte* patet ex II, 14, 99. &c. *Scherz.*
63) Verſ. 257. Cod. uterque: *inbruſtun*; quod idem eſt ac: *rumpebantur*. De iratis non rare dicitur illos *rumpi*, ſie *berſten* vor zorn. Notum eſt illud Poëtæ: Rumpantur ut ilia Codro, *bruſt* pro: *rumpebatur* occurrit in Verſione Tatiani cap. 19. §. 7. *bruſt thas iro nezzi*, rumpebatur rete eorum. vid. Palthen. ad illum Tatiani locum p. 344.
64) Verſ. 261. Cod. Vind. *Thu ſis*, i. e. *tu es*. Scherz.
65) Verſ. eod. *jungoro*, ita legitur in utroque MSC.
66) Verſ. 267. *uuizzod* Cod. Vind.
67) Verſ. 269. *alle thaz gimah*, redde: *Omnem rem.* omne id.
68) Verſ. 273. *therer*, uterque Codex.
69) Verſ. 275. Cod. Vind. habet: *Ni.* Omninò bene: nam exprimere vult Otfridus verba Judæorum in S. Scriptura occurrentium: *Hunc autem neſcimus.* Unde hic & ſeq. verſus ita ſunt vertendi: *Non ſcimus vere ipſius iter* i. e. *Unde venerit.* Joh. IX, 29. Τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν. *Scherz.*
70) Verſ. 277. Hic alloquitur Noſter Lectorem, ei indicando, quod verba Judæorum hæc ex peſſimo profluxerint animo. *Scherz.*
71) Verſ. 280. Conſentiunt MSS. ſed dubito, an non legendum: *datin*, facerent? *Scherz.*
72) Verſ.

Joh mit theſen [72] redion
ſie ofono bredigon : In hoc enim mirabile eſt quia neſcitis.
„ Thaz iſt, quad er, nu uuuntar,
„ thaz ir n'irknahet then man. 290.
„ [73] Ther mir ſo fram giliubta,
„ thiu ougun mir inliuhta.
„ Uuer horta er io thaz gimah,
„ [74] ioh ſunnun er ni giſah.
„ Thoh [75] ſcouot ir nu alle, 295.
„ [76] the'ih ſih al ſos ih uuille.
„ [77] Niutheizit mir iz muat min,
„ ni ther fon Gote ſculi ſin.
„ [78] Er alles uuio ni thenkit
„ ther ſulih uuerk uuirkit. 300.
„ Giuuiſſo uueiz thaz unſar muat, Scimus, quia peccatores DEus non audit.
„ uuio Got then ſuntigon duat.
„ Thaz er ſe ſar ni horit,
„ ouh uuiht ſih [79] zin ni kerit.
„ Er auur themo [80] liubit, 305.
„ ther ſinan uuillon uabit.
„ Joh themo iſt io gimuati,
„ ther uuonet in ther guati.
„ Leſet alle buah thio ſin,
„ ni findit ir, in uuar min, 310.
„ Fon eriſtera [81] uuorolti A ſeculo non eſt auditum.
„ therer io ſulih uuorahti,
„ Er ouh mit [82] horo uueiz biklan.
„ ni gieiſcota er thaz uuorolt man.
„ Thaz det er ouh tho ſuntar, 315.
„ the'iz uuari mera uuuntar.
[83] Sie [84] irbulgun ſih in uuara
thera fronisgun lera,
Thero ſconero uuorto,
[85] ſus ſprachun z'imo ouh harto:
Thu [86] biſt al honer, In peccatis natus es tu. 325.
in ſunton giboraner,
Mit allen unredinon
thu unſih thanne bredigon ?

[88] Sie'nan

Et his ſermonibus
eis publice prædicare:
Hoc'eſt, dixit, jam mirabile,
quod vos neſcitis hunc virum.
Qui mihi adeo placet,
oculos mihi illuſtravit.
Quis audivit antea hoc factum?
& ſol ante non vidit.
Tamen videtis vos jam omnes,
quod ego video quicquid volo.
Non dictitat mihi hoc conſcientia mea,
(quod) non hic a DEO debeat eſſe.
Omnia quomodo non conetur (aggrediatur, præſtet, ut omnipotens)
qui hæc opera facit.
Certo ſcit hoc noſtra conſcientia,
quomodo DEUS peccatoribus facit.
Quod eos omnino non audit,
& nequaquam ſe ad eos vertit.
Ipſe vero eum diligit,
qui Ipſius voluntatem facit.
Atque huic eſt propitius,
qui manet in bono.
Legite omnes libros, qui extant,
non invenitis, per fidem meam,
A primævo mundo (primordio mundi)
qui tale operatus,
Ut etiam luto ſciret illinere (hoc effectu)
non audivit antea hoc mundi homo.
Hoc egit iſte (Chriſtus) etiam jam ſolus
ut id eſſet magis mirandum.
Iſti indignati profecto
de hac publica doctrina,
De his pulchris verbis,
Itaque locuti ad ipſum etiam duriter:
Tu es totus calumniator,
in peccatis natus,
Cum omni irrationabilitate
tu nos tamen doces?

Illi

72) Verſ. 287. *redinon* Cod. Vind.
73) Verſ. 291. redde : *Qui mihi rem adeo gratam præſtitit*, de voce: *liuben* ſupra jam dixi. *Scherz.*
74) Verſ. 294. Cod. Vind. pro: *ioh* habet: *ih.* Unde reddo: *Ne quidem ſolem ego antea vidi.* Scherz.
75) Verſ. 295. *ſcouuot*, Cod. Vind.
76) Verſ. 296. Cod. Vind. legit: *theih ſihu al ſoſo ih uuille.*
77) Verſ. 297. Cod. uterque: *nintheizit.* Verſum hunc & ſeq. ſic verte itaque:
Non diſſuadet animus meus, conſcientia mea,
quin hic ſit a Deo. Scherz.
78) Verſ. 299. *Wie ſolt der nicht alles vermögen, der ſolches uuerck thut?* Schilter. Aſt ita exprimendus videtur hic verſus cum ſeq.
Ille (animus meus) *non recordatur*, alicujus,
qui tale opus fecerit. Scherz.
79) Verſ. 304. Uterque Codex: *zi in.*
80) Verſ. 305. *liubit* redde: *Amorem exhibet*; beneficia, res gratas præſtat. *Scherz.*
81) Verſ. 311. Cod. Vind. *uuoralti.*
82) Verſ. 313. Uterque Codex: *mit horouue iz biklan*, hunc & ſeq. verſum redde:
Et luto id (oculos cœcos) *oblevit* ſc. cum reſtitutione viſus,
non expertus eſt hoc Homo mundi, ullus. *Scherz.*
83) Poſt Verſ. 316. hic omiſit B. Schilterus, humano lapſu, verſus quatuor, quos non tantum MSS. ſed & ipſa Editio Flaciana habet: Illi ita ſonant:
Ih ſagen iu biar ubar lut,
ni uudri therer Gotes drut,
Fon imo quami ouh ſuntar,
ni daber ſulih uuntar.
Pro: *daber* Flacius habet: *dati* er. Illos autem ſic verto:
Dico vobis clarè planè,
niſi eſſet hic Dei amicus,
Ab ipſo veniſſet etiam ſingulariter,
non feciſſet ille hoc miraculum.
Margini verſus primi ex his in utroque Cod. adſcriptum eſt: *Niſi eſſet hic a DEO.* Scherz.
84) Verſ. 321. & ſeq. hac ratione verto:
Iſti iraſcebantur profecto
ob egregiam (hanc) *doctrinam.*
Scherz.
85) Verſ. 324. Aptius: *Ita loquebantur ad eum duriter.* Scherz.
86) Verſ. 325. *honer*, mallem reddi per: *infamis. Honlicha* uſurpatur pro *infami* infra IV, 1, 86. *Honida* pro *ignominia* ſupra III, 19, 12. *Scherz.*

88 Sie'nan sliumo tho in uuar [87]
89 uuurfun uon in uz far. 330.
Er iro sid zinoti
iamer tharbeti,
90 Joh er bi thaz mari
firmeinsamot uuari,
Jamer gisceidan, 335.
uuant er det in dagleidan.
91 Thruhtin the gihorta, Audivit JEsus quia ejecerunt eum.
uuio er thar 92 uuernota,
Joh er bifand iz allaz,
thaz sie 93 firuuirfun 'nan bi thaz. 340.
So Druhtin inan tho gisah,
er selbo far tho 94 z'umo sprah,
95 Ther sela det er gimeini,
thes lichamen heili: Tu credis in filium Dei.
„ Giloubistu in then Gotes sun, 345.
„ ther quam fon himile herasun?
Gab er antuuurti tho,
uuas thes gisiunes filu fro:
Uuer ist iz, quad er, Druhtin, [96]
the'ih mit giloubu uuerde sin? 350.
Er selbo so so iz dohta
sconon es girihta.
„ 97 Ist iz in ala nahi, Et vidisti eum.
„ thaz thu 'nan gisahi.
„ Joh ist, giloubi thu mir, 355.
„ ther hiar sprichit nu mit thir.
98 Jah ih, quad er, Druhtin, duan,
Giloub ih fasto in thinan duam.
99 Framhald fial tho tharasun
ioh betota then Gotes Sun. 360.
Sie ahtun sin zi noti
bi suslicho dati.
Then nid gideta ouh mera
thiu filu hoha lera.
Sar 100 after then meinon Joh. 10, 32. 365.
so uuoltun sie'nan steinon.
Thaz uuard al io thuruh thaz,
uuant er in zalta uuer er uuas.
Mit uuorton iz gimeinta,
mit zeichonon gisceinta 370.
Al thaz iro fruma uuas,
sie ni ruahtun bi thaz.

Illi eum actutum profecto
ejecerunt a se foras.
Ut eorum (communione) abinde necessario
perpetuo privatus esset,
Atque ut eo ipso publice
excommunicatus esset,
Perpetuo abscissus,
Namque fecerat iis magnam molestiam.
Dominus tunc audivit,
quomodo is ibi fuisset citatus.
Atque cognovit id omne,
quod ejecissent eum ob id.
Cum Dominus eum post videret,
Ipse statim ad eum dixit,
Animæ (que) fecit illuminationem,
corporis integritatem:
Credisne in DEI Filium,
qui venit de cœlo huc?
Dedit responsum tunc,
eratque ob visum multum letus:
Quis est ille, dixit, Domine,
ut ego per fidem fiam suus.
Ipse prout decebat,
pulchre docebat:
Est ille in proximo,
ut ipsum cernas.
Atque est, crede mihi,
qui hic loquitur jam tecum.
Confiteor ego, dixit, Domine, facere,
credo ego firme in tuam potentiam.
Supplex procidebat tum deorsum,
& adorabat DEI Filium.
Isti (vero Judæi) persecuti sunt Ipsum (Jesum) anxie
ob hoc opus.
Invidiam faciebat quoque majorem
illa multum alta doctrina.
Statim post illam concionem
volebant Ipsum lapidare.
Hoc factum est omne propterea,
quia Ipse eis retulit, quis esset.
Verbis id docuit,
signis ostendit
Omne quod iis utile erat,
isti non curarunt de hoc.

SPIRI-

87) Vers. 329. Margo Cod. utriusque habet: *Ejecerunt eum.*
88) Eod. Vers. Cod. Vind. *sie inan.*
89) Vers. 330. *uuirfun fon.* Codex uterque habet.
90) Vers. 333. mallem reddere: *Atque propter hanc relationem*, seu famam ab ipso sparsam. *Scherz.*
91) Vers. 337. lege: *Drubtin* quod & MSS. & Flacius habent.
92) Vers. 338. *uuernota* redde: *pugnaverit*, contenderit sc. cum Judæis. conf. II, 9, 117. & III, 23, 75. *Scherz.*
93) Vers. 340. *firuuirfun*, Cod. uterque.
94) Vers. 342. uterque Codex habet: *zi imo.*
95) Vers. 343. hunc & seq. ita expone:
Animæ dedit communionem
Corporis salutis.
i. e. Animam quoque occasione sanitatis corpori datæ, dum illud a cœcitate liberavit, sanavit. *Scherz.*
96) Vers. 349. Margo MSS. *Quis est Domine?*
97) Vers. 353. Uterque Cod. *iz ist.* Hunc versum redde: *Illud est in propinquo.*
98) Vers. 356. redde: *Assero, dicebat, Domine, facere* sc. illud i. e. assevero me credere. *Scherz.*
99) Vers. 359. *framhald*, Pronus, redde. *Scherz.*
100) Vers. 365. reddo: *Statim juxta malos* seu malorum voluntatem. Gloss. Keron: *after*, secundum i. e. juxta. *Scherz.*

Ad

SPIRITUALITER.

CAP. XXI.

Firlihe mir nu ſelbo Chriſt,
Ther unſer liobo Druhtin iſt.
Thaz ih nu hiar gimeine,
uuenan ther man bizeine,
Ther blinter uuard giboraner,
ioh uuiht ni mohta [1] ſehen er,
Er ther [2] ſuntiloſo man
thaz horo in thiu ougun giklan.
Er er [3] zi thiu gifiarta,
mit hanton ſinen ruarta
Thes betalares [4] ougun,
thaz er ſid mohti ſcouuon.
Allaz man kunni
thaz thulta grozo grunni,
Ouh ubar manag ubilaz,
finſtarniſſi ſeraz.
Sunta filu ſuaro,
thaz ſagen ih thir giuuaro.
Ni liazun ſe unſih frouuon,
thaz rehta lioht biſcouuon.
Thiu blinti uns, uuan'ih, uuurti,
fon Adames giburti.
Ouh mennisgon allen
fon ſunton then uuir fallen.
Giſah tho Druhtin [5] noti
thio unſero armuati,
Thio blintun giburti,
Er uns ginadig uuurti.
[6] Nothe iz ih hiar thaz,
uuant es ratthoni uuas,
Laba noh gizami
fon imo uns iz ni quami.
Tho uuard thaz uuort ſinaz
zi lichamen gidanaz,
Zi fleisges [7] giſceftin
mit allen ſinen kreftin,
[8] Tho er [9] zi thiu iz gifiarta,
mit ſulichu unſih ruarta.
Mit ſineru giburti,
the'iz uns zi frumu uuurti.

Thie

Largiatur mihi nunc Chriſtus,
qui noſter dilectus Dominus eſt.
Ut ego nunc hic doceam,
quem hic homo deſignet,
Qui cœcus fuerat natus,
& quicquam non poterat videre,
Antequam peccati expers Vir
lutum oculis illevit.
Antequam Ipſe eo rem inſtituerit,
manibus ſuis tetigerit
Mendici oculos,
ut deinceps poſſet videre.
Omne humanum genus
tulerat magnas calamitates,
Etiam præter varia mala,
tenebræ miſerabiles.
Peccata multum gravia,
(hoc dico tibi pro vero)
Non permittebant nos gaudere,
rectam lucem conſpicere.
Cœcitas hæc nobis, credo, contigit,
ex Adami generatione,
Et hominibus omnibus
a peccatis, quibus cadimus.
Vidit Dominus ſollicite
hanc noſtram miſeriam,
Hanc cœcam nativitatem,
ipſe nobis propitius factus.
(Inculco hoc ego hic ipſum,
namque hoc calumnia eſſet,
(Quod) ſalus nec gloria
ab iſto nobis haud veniret.)
Igitur fuit verbum ſuum
incorporatum (ad corpus redactum)
Ad carnis negotia
cum omnibus ſuis viribus.
Cum ideo hoc inſtituerit,
(ut) eo ipſo (corpore) nos tangeret.
Sua nativitate,
ut id nobis in ſalutem vergeret.

Hoc

Ad CAP. XXI.

1) Verſ. 6. *ſehen ér*, uterque Codex i. e. *videre prius.* Scherz.
2) Verſ. 7. Cod. Cæſar. *ſuntoloſo.*
3) Verſ. 9. uterque Cod. *zi thiu iz.* Mallem hunc & ſeq. verſum ita exprimere:
Priusquam eo id (rem) *perduxit,*
ut manibus ſuis tangeret. Scherz.
4) Verſ. 11. Cod. uterque: *ougon.*
5) Verſ. 26. *noti* redde: *Neceſſitatem*, infelicitatem. *Scherz.*
6) Verſ. 31. Lectio corrupta viſa. Absque MS. forte ſic tentanda reſtitui: *Ni theg ih hiar thaz*, nihil quicquam hic ego proficio, utilis ſum, progredi poſſum. vid. Gloſſar. in *Diuben*, & *Thiben.* Sed nihil dum muto, niſi quod *Nothe* una vox eſt, alias *Notte*, vid. Gloſſar. v. Not. §. VIII. *Schilter.* Medela omnino indiget hic textus, quam etiam afferunt Cod. Vind. & Vat. utpote in quibus duo hi verſus ita leguntur:
Nót beiz ih hiar thaz,
uuanta es rat tho ni uuás.
Unde apparet hos duos verſus cum duobus ſequentibus ita eſſe transferendos.
Neceſſitatem apello hic (¶. 25.) *id:* ſc. Hominum conditionem
ſi quidem ea in re auxilium nullum adfuiſſet.
Refectio neque refrenatio ſc. mali
ab ipſo (DEO) *niſi nobis illud veniſſet.* Scherz.
7) Verſ. 36. Cod. Vind. *giſceftin.*
8) Verſ. 38. & ſeq. ita ſunt reddendi:
Cum eo id (rem) *perduxiſſet,*
ut hac ratione nos tetigiſſet. Scherz.
9) Verſ. eod. Cod. Vind. & Vat. *zi thiuz.*

Digitized by Google

Thie dati uns uuola dohtun,
ioh ſid giſehan mohtun,
[10] In liuhte giuuiſſe
[11] fon themo alten finſtarniſſe,
Mannilih nu loufe
zi themo ſconen doufe.
Thara innan Chriſtus tho [12] uuanta,
[13] ioh ſelbo thara ſanta.
Uuizift thaz in ala uuar,
thaz uuazar heizit ouh [14] ſo thar.
Uuanta [15] kriſtes uueltit,
ther hera uuard giſentit.
Ni uuurti man niheiner,
fon ſunton ſinen heiler,
Ther fater 'nan ni ſanti,
ioh hera in uuorolt [16] fruanti.
[17] Inliuht er unſih filu fram,
ioh er hera in uuorolt quam,
Thaz uns thiu ſin guati
thiu ougun indati.
Thaz uuir thaz irknatin,
uuara uuir gangan ſcoltin,
[18] Petlin in girihti,
zi ſineru eregrehti.
Joh uuir 'nan muazin ſcouuon
offenon [19] ougon.
Indanemo annuzze,
thaz uns iz uuolla ſizze.
Ofenemo muate,
the'iz uns irge zi guate.
Mit thes herzen ougon
muazin iamer ſcouuon, Amen.

Hoc opus nobis bene profecit,
& deinceps videre poſſimus.
In luce certi,
ab antiquis tenebris,
Quilibet nunc currat
ad pulchrum baptiſma,
Ubi Chriſtus præſidet,
& ipſe eo miſſus.
Scitote hoc per omne verum,
unda vocatur quoque ita.
Namque Chriſtus præſidet,
qui huc fuit miſſus.
Non fuiſſet quisquam usque ad unum
à peccatis ſuis ſanatus,
Pater Ipſum ni miſiſſet,
& huc in mundum, Salvatorem.
Illuminat ille nos multum valde,
atque huc in mundum venit,
Ut nobis illa ſua bonitas
oculos aperiret,
Ut id cognoſceremus,
quorſum ire deberemus.
Mendicare recta
ad ejus glorificationem.
Et nos ipſum poſſimus videre.
apertis oculis,
Aperta facie,
ut nobis hoc bene congruat.
Aperto animo,
ut nobis vergat in bonum,
Cordis oculis
poſſimus perpetuo conſpicere, Amen.

Facta

10) Verſ. 45. lege junctim: *Inliubte giuuiſſe*, illuminati certe. *Scherz.*
11) Verſ. 46. redde: *Ab antiquis tenebris* ſc. liberi. *Scherz.*
12) Verſ. 49. forte: *uualta*, ut mox: *ueltit.* Schilter. Non opus correctione. Cod. uterque habet: *Thara inan Chriſt tho uuanta*; i. e. *Quo illum* (cœcum) *Chriſtus vertit* h. e. ire juſſit. vid. cap. 20. ℣. 50. *Scherz.*
13) Verſ. 50. redde: *Et ipſum eo miſit. Scherz.*
14) Verſ. 52. *ſo thar*, corruptum, nec absque ope MSC. emendandum facile. An Jordan? *Schilt.* MSS. habent: *ſo thar.* Ego hunc verſum ita reddo:

Hæc Aqua (Baptiſmi) *etiam appellatur ſicut ibi*, ſc. aqua illa, qua Cœcus uſus eſt, fuit appellata.

Nempe *Siloah*, quod uti S. Johannes IX, 7. explicat, idem eſt ac: ἀπεσταλμένος, *Miſſus.* Scherz.
15) Verſ. 53. *Kriſt es*, disjunctim exhibent MSS. noſtra. Unde clarius hic verſus reddi poteſt: *Siquidem Chriſtus illi* (aquæ Baptiſmi) *præſidet.* Scherz.
16) Verſ. 58. *fruanti*, lege: *fruati*, h. e. *juſtum*, prudentem, ſalutarem. *Schilter.* Imo lege ex utroque Cod. *uuanti.* Itaque hunc verſum ſic transfer: *Et huc in mundum vertiſſet*, i. e. ablegaſſet. *Scherz.*
17) Verſ. 59. *Inliubt*, mallem reddere, *Illuminavit.* Scherz.
18) Verſ. 65. lege ex MSS. noſtris: *Pedin*, viarum. Occurrit etiam vox infra in Lib. V. in Epil. ad Harmuate & Werimbertum ℣. 13. ubi dicit:

Ribti pédi *mine*
thar ſin thie drúta thine,
Dirige *vias* meas
eo, ubi ſunt fideles tui.

expono autem ℣. 65. ita: *Viarum in rectitudine.* Scherz.
19) Verſ. 68. Cod. Vind. *ougun.*
20) Verſ. 70. Uterque Cod. *uuóla.*

Ad

Digitized by Google

Facta ſunt Encænia. Joan. 10.

CAP. XXII.

GIſtuantun in thera nahi
thes Gotes huſes [1] uuihi.
Thioſelbun hoho ziti
Firotun thie liuti.
[2] Ther Evangelio thar quit, 5.
the'iz uuari in [3] uuinttiriga zit,
Thiſu dat ubaral,
thia ih iu hiar nu ſagen ſcal. Ambulabat JEſus in templo.
Giang tho Druhtin innan thes
in porziche [4] thes huſes. 10.
Ther namo detaz mari,
er Salomones uuari.
Thaz mohta ſin in uuari
thuruh ſina ziari. Matth. 6, 29.
Thaz man zithiu 'nan zelita, 15.
then namon imo iruuelita.
Thie Judeon 'nan [5] biſtuantun,
ni uueſtun uuaz ſie [6] fuarun,
Sprahun zi imo [7] in farun,
ſo ſie giuuon uuarun. 20.
„ uuio lango ſo firdragen uuir, Quousque animas noſtras tollis?
„ thaz thu unſih [8] ſpeniſſus zi thir.
„ Sus nimis [9] einizzen,
„ uuil du iamer thes iruuizzen.
„ Oba Chriſtus ſi namo thin? [10] 25.
„ thaz laz thanne ofanaz ſin.
„ Thaz gizel uns hiar nu ſar,
„ thaz uuir uuizzin thaz uuar.
„ Ob ih iz ſagen, quad er, iu, Si vobis dixi, non creditis.
„ ir ni giloubet thoh bi thiu. 30.
„ Ni

INſtabat in proximo
Templi dedicatio.
Hoc feſtivum tempus,
feriabantur homines.
Evangeliſta hîc dicit,
quod fuerit in hyemali tempore,
Hoc factum per omnia,
quod vobis hîc nunc dicere debeo.
Ambulabat ibi Dominus interea
in porticu domus.
Nomen facit manifeſtum,
(quod) Salomonis fuerit.
Hoc poterat eſſe revera
propter ejus ornatum.
Quod ad illum eum retulerint,
hoc nomen ei elegerint.
Judæi Ipſum circumdederunt,
neſcientes quid tentarent,
Dixerunt ad Ipſum per inſidias,
ut conſueti erant.
Quamdiu ſufferamus nos,
quod tu nos ſuſpendis de te?
Ita capis ſolus utilitatem.
(ſi) vis perpetuo id ignorare: (celare.)
An Chriſtus ſit nomen tuum?
hoc ſine deinceps manifeſtum eſſe.
Hoc dic nobis hîc jam tandem,
ut nos ſciamus quid verum.
Si ego id dixero, reſpondit Ipſe, vobis,
vos non creditis tamen propterea.

Non

Ad CAP. XXII.

1) Verſ. 2. *Encænia.* Gothus ad verbum Græcum: *Inniugitha*, ex *in*, in, & *niugo*, καινὸς, novus, quaſi dicas: renovatio Dedicationis. Anglo-Saxo: *Templhalgunga*, ut Noſter. *Schilter.*

2) Verſ. 5. *ther Evangelio* verte: *Evangelium.* Supra idem verſus occurrebat II, 14, 17. adde I, 1, 226. & V, 8, 44.

3) Verſ. 6. *uuintiriga*, uterque Codex.

4) Verſ. 10. mallem redditum: *in porticu Templi. Hus*, καὶ ἐξοχὴν a noſtro uſurpatur pro Templo plurimis locis. *Scherz.*

5) Verſ. 17. Sic & Anglo-Saxo: *beſtodon.* Schilter. Ad marginem hujus verſus uterque Cod. habet: *Circumdederunt Judæi.* Cæterum conf. Junius in Gloſſar. Gothico: v. *biſtandan.* Scherz.

6) Verſ. 18. Cod. uterque & Flaciana Editio: *fuartun* i. e. *agerent.* Scherz.

7) Verſ. 19. Aptius: *in dolo*, *doloſe.* Scherz.

8) Verſ. 22. *Speniſſus*, verbum ſuſpectum, exprimit Latinum: *tollis.* Kero: *ſi keſpentot*, ſuſpenditur. Gothus hic: *habis*, ſuſpendis. Anglo-Saxo: *gelſt.* Sed disjunctim legendum: *Spenis ſus*, ſuſpendis ita, adeo &c. Freherus: ita legendum:

Thaz thu unſih ſpenis ſus zithir (ſus, alſo)
ſus nimis einizzen.

Schilter. *Spénis ſus*, habet utrumque MSC. *Scherz.*

9) Verſ. 23. Freherus ſine dubio ex MSC. *ſus nimis ein nizen:* ſic capis ſolus utilitatem. *Schilter.* Cod. Vat. habet: *Sus nimis ein izzen.* Cod. Vind. legit: *Sus nimis einizen.* Arbitror per ſigna diſtinctionis hunc & prioris, ut & ſequentis verſus textum ita eſſe juvandum:

thaz thu unſih ſpenis zi thir
Sus nimis, einizen
uuil du jamer thes iruuizzen.

Spenis idem eſt ac: *allicias perſuadendo.* Ita *ſpenit* occurrit ſupra II, 4, 173. in Gloſſis Florentinis (quas debeo liberalitati Illuſtris Viri DN. ANDERSONII, Civitatum Hanſeaticarum ad Tractatus Pacis Raſtadienſis & Badenſis ut & ad Regem Chriſtianiſſimum quondam Legati, nunc vero Reipublicæ Hamburgenſis Conſulis meritiſſimi, Patroni mei magni, viri ut in aliis, ita & in his ſtudiis verſatiſſimi) legitur: *Spennare*, illex, perſuaſor. *Spenſtin*, pro *Perſuaſionibus* ſupra habuimus II, 4, 22. adde infra IV, 37, 53. Gl. Keronis: *Spanan*, ſuggere. Ubi tamen legendum: *ſuggerere*, *keſpenſtin*, ſuaſionibus, *uuir ſpanen*, ſuadebimus, in Verſ. Tatiani cap. 222, §. 3, conf. Palthen. ad Tatian. p. 387. Gothis: *Spana* idem eſt ac: *pellicere*, *ſeducere*, *corrumpere.* vid. Verelium in Ind. Lingu. Goth. h. v. *Nimis*, ſignificat: *tollis*, *aufers*, rapis. *Du nimmſt.* *Einizen* eſt noſtrum *einzig*, ſolus. *iruuizzen* eſt *ſcire*, *ſapere*, pro: *ſapere* uſurpatur ſupra III, 1, 45. Unde hos verſus ita transferendos judico:

Quod nos allicias, ad te
Ita tollas, ſolus
viſne ſemper hac in re ſapere, ſeu id ſcire. *Scherz.*

10) Verſ. 25. Margo utriusque Codicis habet: *Si tu es Chriſtus, dic nobis palam.*

11) Verſ.

Digitized by Google

„ Ni firnimit iuer muat,
„ [11] thanne ih iu zellu thaz guat.
„ Thiu uuerk thiu ih uuirku innan thes
„ in namon fater mines,
„ Irgehent io gilicho,
„ mih filu follicho.
„ Ir ni giloubet thoh thiu halt, [12]
„ thaz iſt iu ofto gizalt,
„ Giuuiſſo ni birut ir,
„ thero ih iruuellu zi mir.
„ [13] Thie ih zi thiu gizellu.
„ ioh ſuntar mir iruuellu,
„ Thie eigun min io minna — Oves meæ vocem meam audiunt.
„ ioh horent mina ſtimma.
„ Ih ouh ſie irkennu,
„ ioh folgent mir mit minnu.
„ [14] Gibu ih ouh in uuar min
„ thaz euuiniga lib in.
„ Ni [15] firuuendent ſie in euuon,
„ firmident ouh then uueuuon.
„ Sint faſto ana enti
„ in mines ſelbes henti.
„ Ni nimit ſe mennisgen haz,
„ Giuuiſſo uuizit ir thaz,
„ Unz anan uuorolt enti
„ fon mines fater henti,
„ Thes fater min mir [16] gibuſta, — Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus eſt.
„ the'iſt alles guates furiſta.
„ N'iſt thaz ſih io giebono
[17] thera ſinera gifti frumono.
„ Ih inti fater min,
„ io thiu euuinigi ſin.
„ Ni [18] mit uuiu iuer nihein,
„ Iſt [19] unſer zueio uueſan ein.

Non percipit veſter intellectus,
etſi ego vobis prædico ſalutem,
Opera, quæ ego operor interea
in nomine Patris mei,
Profitentur utique pariter
me multum plene.
Vos non creditis tamen eo magis,
hoc eſt vobis ſæpe dictum,
Certe non eſtis vos,
quos ego eligo ad me.
Quos ad hos (diſcipulos meos) accenſeo,
atque ſeorſim mihi ſeligo,
Qui habent mei dilectionem
atque audiunt meam vocem.
Ego viciſſim eos agnoſco,
& ſequuntur me cum amore.
Largior ego quoque per fidem meam
Æternam vitam illis.
Non peribunt illi in æternum,
evitant quoque infernum.
Sunt firmi (tuti) abſque ceſſatione,
in meis propriis manibus.
Non eripit eos humanum odium,
(certo ſciatis hoc)
Usque ad mundi finem
de mei Patris manibus.
Quod Pater meus mihi dedit,
illud eſt omnium bonorum optimum.
Non eſt quod ſe adæquet
huic ſuo dono optimo.
Ego & Pater meus
utique æterni ſunt.
(Non ſicut veſtrum nec unus)
eſt noſtra duorum eſſentia una.

Ther — *Populus*

11) Verſ. 32. *thanne* mallem reddere: *quando, tunc cum.* Scherz.

12) Verſ. 37. in margine utriusque MSC. eſt: *Vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis.*

13) Verſ. 41. *thio* Cod. Vind.

14) Verſ. 47. *Gibub.* Cod. Vind.

15) Verſ. 49. *firuuendet.* Vitium ſubeſt, locutio enim eſt in prima, non tertia perſona; *Firuuende* itaque legendum aut: *firuuerfe;* aut in plurali: *firuuendent*, pereunt; quod malim. *Schilter.* Miror hanc notam; cum in Flaciana Editione clare ſit: *firuuerdent*, quod ſignificat: *peribunt.* vid. III, 8, 83. & III, 6, 93. & II, 17, 14. Margo utriusque Cod. habet: *Non peribit in æternum.* Scherz.

16) Verſ. 57. pro: *gionſta*, quod Flacius habet, lege: *gibuſta*, dedit. Cæterum ſequitur Auctor Lectionem & interpretationem Vulgatæ, ſicut & Anglo-Saxo: *Dæt the min Fæder me ſealde is mærre thonne ænig other thing*, i. e. *id, quod meus Pater mihi dedit, eſt plus quam ulla alia res.* At Gothus, ſecutus Græcum fontem: *Atta meins thatei fragaf mis, maizo allaim iſt*, Pater meus, qui dedit mihi, major omnibus eſt. *Schilter.* Nulla hic medicina opus eſt, *gionſta* bene huc quadrat; Significat enim idem ac: *dedit, conceſſit;* infra V, 25, 196. & ſeq. Noſter:

Si guallichi thera énſti
thiu mir thés id gionſti.
Sit gloria Gratiæ,
quæ mihi certe hoc *indulſit*, dedit.

Anglo-Saxonibus *geunnen* eſt, dare, concedere. *Unnan*, ex gratia dare, donare. vid. Hickes. in Theſ. LL. Sept. Tomo I. in fin. p. 74. & p. 90. *Enſti*, quod in allegato Otfridi loco occurrit, eſt *gratia.* Gloſſ. Keronis: *Enſti*, gratiæ. Gothis: *Anſts*, Amor, Gratia. Island. *Aaſt*, Amor iisdem *ann* ſignificat *amo*, *foueo.* Scherz.

17) Verſ. 60. Mallem reddere: *Sui doni utilitati*, præſtantiæ. vid. Supr. II, 7, 52.

18) Verſ. 63. *Mithub*, quod Flacius habet, vox ſuſpecta, ſenſus tamen apertus; legendum videtur: *mit uuiu*, quomodo. ut ſupra II, 5, 3. *Schilter.* *Mithub* arbitror eſſe idem ac: *Vobiſcum*, *mit euch.* Plebs Alſatica pro: *mit euch* adhuc hodie dicit: *mit uch.* Sane *mithub* habet, præter Editionem Flacianam, uterque Codex. *Scherz.*

19) Verſ. 64. pro: *Unſer*, uterque Codex habet *Unker;* quod eſt Dualis, adeoque uſurpatur, quando de duobus ſermo eſt; ceu recte obſervat Celeberr. Hickeſius in Theſ. Linguar. Sept. in Gramm. Francico-Theotiſca. pag. 29. Ubi, ad probandum hoc, notabilem affert locum. Islandi ſimili ratione de duabus perſonis, uſurpant *ockar*, *ockart*, pro: *noſter.* vid. Runolphi Dictionariol. Island. voce: *ockar.* Gothis: *Unkis.* Noſtri de duobus. vid. Junium in Gloſſar. Goth. voc. *Unkis.* Verſum autem hunc cum priori ita cenſeo transferendos eſſe:

Non vobiſcum, veſtrum ullo, ſc. unus ſum,
eſt (autem) *noſtrum duorum* (DEI Patris & mea) *eſſentia una.*

Stadenius in Examine vocis *Ur* ſubjecto Explic. Verb. Bibl. Germ. p. 852. ita hos verſus reddit: *Ich verhele es keinem unter euch, unſer beider weſen iſt eines*, quam explicationem admitterem, ſi pro: *mithub* haberet Otfridus *hilub.* Scherz.

20) Verſ.

Digitized by Google

Ther liut thia ſpracha al firdruag,
unz ſin uuort tho thes giuuuag.
Tho iltun ſar binotin,
thaz ſie 'nan ſteinotin.
Er gab tho mit thulti Reſpondit JEſus.
then liutin antuuurti,
Lerta ſie auur tho thaz guat,
ioh kert in [20] frammor thaz muat.
„ Ih [21] ougt iu, quad gimuatu,
„ manigu uuerk guatu,
„ Fon mines Fater guati
„ [22] ſuazliche dati.
„ Min ahtet ir mit nidu
„ thuruh thiu uuerk minu.
„ Iagilich bi manne,
„ [23] mit iu uuemo ſteinone?
„ Mit ubilemo uuillen,
„ ioh muaton filu follen.
Bigondun ſie ſih rechan,
ioh auur [24] zi imo ſprechan:
„ Ni duen uuir bi thia guati [25] De bono non lapidamus Te.
thir thaz uuidarmuati.
„ Uuir duen iz mer thiu halt,
„ uuanta ſprichiſt thaz ni ſcalt.
„ Thu biſt man einfolt,
„ [26] thu quisthu uueſes auur Got.
„ Ebonot [27] thin unfruati
„ ſih Druhtines guati.
Unſer Druhtin ni thiu min Reſpondit JEſus.
ſprah thaz rehta thar [28] z'in,
Er ſie thar tho manota,
uuaz thes ther [29] uuizod ſageta;
„ [30] Juo buah, quad, uueizen,
„ [31] thaz man ouh Gota heizent.
„ Giuuiſſo ſagen ih iz iu,
„ thaz man ſie nennit thar zi thiu.
„ Nu thie zi Gote ſint ginant, [32]
„ thie buent hiar thiz uuorolt lant.
„ Then [33] Gotes uuort gizaltun,
uuaz ſe [34] in io ſagen ſcoltun.
„ Ouh man niheîn ni lougnit,
[35] thaz giſcrib in thar quit.
Ni [36] z'allo uuorolt friſti
„ ſi io filu feſti,

„ Then

Populus hunc ſermonem omnino tolerabat,
usque dum ejus Verbum tunc hoc protulit.
Tunc feſtinabant ſtatim anxie,
ut Ipſum lapidarent.
Ipſe dabat hîc cum patientia
populo reſponſum,
Docens eis iterum Bonum illud,
& vertit eis porro animum (lapidandi)
Feci vobis, dixit placide,
varia operâ bona,
A mei Patris bonitate
dulcia (benigna) facta.
Me perſequimini ex invidia
propter hæc opera mea.
Quilibet viritim, (omnes ac ſinguli)
propter quod igitur lapidabitis?
Cum mala voluntate,
& animo multum pleno.
Conabantur iſti ſe vindicare,
& iterum ad Ipſum dicere:
Non facimus de iſto bono
tibi hanc adverſitatem.
Nos facimus eam magis ideo
quia loqueris, quod non debes.
Tu es homo ſimplex,
tu dicis autem (quod) ſis Deus.
Æquat tua ſtoliditas
ſe DEI bonitati. (Majeſtati)
Noſter Dominus nihilominus
loquebatur rectum tunc ad eos,
Ipſe eos tum admonebat,
quid de hoc Propheta dixerit:
Veſtra Biblia, dixit, demonſtrant,
quod etiam Dii vocantur.
Certe dico ego hoc vobis,
quod illi nominantur ibi hoc modo.
Jam ſi iſti Dii ſunt nominati, (ad Deos recenſiti)
qui inhabitant hîc hanc mundi regionem,
Quibus Dei ſervi prædicarunt,
quod hi eis dicere debuerunt.
Neque quisquam diffitetur,
quod ſcriptura eos ſic vocat.
Quidni per omnia mundi tempora
ſit utique multo firme (Dei nomine inſignitus)

(Is)

20) Verſ. 72. Cod. Vind. *frammort*, & rectiſſime quidem. Hunc verſum ita reddo: *& vertit ipſis ulterius animum* ſc. ad iram, & ejus effectum, lapidationem. *Scherz.*
21) Verſ. 73. *ougta* Cod. Vind. Eod. *y. gimyatu* Cod. Vind.
22) Verſ. 76. *ſuazlicho* uterque Codex.
23) Verſ. 80. Hic verſus corruptus eſt, qui exprimere debet textus verba: *Propter quod eorum opus me lapidatis?* videtur legendum: *mit id uuemo ſteinone?* pro quo eorum lapides ſumitis? Freherus: lege: *mit iuuemo ſteinone*, veſtra lapidatione. *Schilter.* Freheri explicatio bene ſe habet, nam in Cod. Cæſar. legitur: *mit iuomo ſteiuonne*, in Vatic. autem: *mit iuuuemo ſteinonne.* Scherz.
24) Verſ. 84. *zimo* Cod. Vind.
25) Verſ. 85. Margo Cod. Cæſarei habet: *de bono opere non lapidamus te.*
26) Verſ. 90. Cod. Vind. *thu quiſt thu.* Cod. Vat. *thu quis thu.*
27) Verſ. 91. *thinu.* Cod. Vind.
28) Verſ. 94. *zi in* Cod. Vind.
29) Verſ. 96. Cod. Vind. habet: *uuizzod.* i. e. *Lex*, S. Scriptura. *Scherz.*
30) Verſ. 97. *inuo* Cod. Vind.
31) Verſ. 98. redde: *quod homines etiam dii vocentur.* Scherz.
32) Verſ. 101. Margo Cod. utriusque: *Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt.*
33) Verſ. 103. *uuort*, lege: *Gotesuuart*, Dei ſervus. Prophetæ, ut *Euuart*, legis cuſtodes. *Schilter.* Non opus eſt hac correctione. Textus bonum habet ſenſum, modo ex MSS. noſtris corrigatur. *Scherz.*
34) Verſ. 104. ubi pro: *in io*, legendum eſt: *iu iû.* ita autem hos duos verſus transfero:
Quibus Dei verba indicabant,
quid ipſi olim ſane dicere debuerunt.
Scherz.
35) Verſ. 106. Uterque Codex: *iu thar giquit*, i. e. *olim de ea re dixit.* Scherz.
36) Verſ. 107. *zallo* i. e. *zi allo.* Schilter.

„ Then Got uuihan nanta,
„ inti hera in uuorolt ſanta.
„ Gab ſine [37] ſegana alle
„ in inan filu folle.
„ Ir quedet, thaz thiu uuort min
uuidar Druhtine ſin,
„ Thaz ih thes [38] giendu,
„ mih Gotes Sun nennu.
„ [39] Nu duan ih ſinu uuerk iu,
„ ir ni giloubet thoh bi thiu.
„ [40] Noh ir thes ni faret,
„ ir iuih thara keret.
„ Ob ih auur thenku, [41]
„ the'ih ſinu uuerk uuirku.
„ Ob ih ni bin [42] in thrati,
„ giloubet thoh thera dati.
„ Thaz ir thaz irkennet,
„ ioh ouh gilouben uuollet,
„ Thaz uuir ein ſculun ſin
„ ih inti Fater min.
Fahan ſie 'nan uuoltun
tho ſinu uuort thiz zaltun.
Er giang ſar then ſtunton
uzar iro hanton.
Tho thaz uuard allaz ſo gidan,
ſo fuar er ubar Jordan.
[43] Sie ther giſuaſo uuarin,
unz ſinq ziti quamin.

Si non facio opera Patris mei.

Quærebant ergo eum apprehendere.

(*Is*) *quem Deus Sanctum vocavit,*
& huc in mundum miſit.
Deditque ſuas benedictiones omnes
in ipſum multum plene.
Vos dicitis, quod Verba mea
adverſus Deum ſint,
Quod hoc attentem,
me DEI filium nominem.
Nunc facio ego Ipſius opera vobis,
vos non creditis tamen propterea.
Nec vos id intenditis,
(ut) vos eo converteret.
Si ego vero cogito,
quomodo ego Ipſius opera operer,
Si ego non ſum in valore (reſpectu illo debito)
credite ſaltem his operibus.
Ut hoc agnoſcatis,
& credere velitis,
Quod nos unum debemus eſſe
ego & Pater meus.
Capere Iſti Ipſum volebant,
dum verba ejus hoc referebant.
Ipſe ibat ſtatim eo momento
extra eorum manus.
Cum hoc eſſet omne ita factum,
tunc vectus ultra Jordanem.
Deinceps aſſopiti erant,
donec ſuum tempus veniret.

Etad

37) Verſ. 111. Cod. Vind. *ſegena.*

38) Verſ. 115. Uterque Cod. *ginendu*, quod idem eſt ac: *fruar.* vid. ſupra Notam meam ad I, 2, 24. *Scherz.*

39) Verſ. 117. Cod. Cæſareus habet: *ni.* Optime, uti ex textu latino, quem margo ex S. Scriptura exhibet, apparet; itaque hic verſus reddi debet: *Si non facio opera ejus jam.* Scherz.

40) Verſ. 119. & ſeq. mallem redditos:
Neque vos id agitis,
ut vos eo vertatis. i. e. ut id curetis.
Scherz.

41) Verſ. 121. Margo utriusque Cod. *ſi non facio opera Patris mei.*

42) Verſ. 123. Uterque Codex habet: *iu.* Vind. Cod. autem pro: *thrati*, habet: *drati*, hoc *drati* videtur eſſe a *drabton* conſiderare, meditari; quod occurrit I, 1, 85. *drabta* denotat cogitationem. vid. V, 23, 42. Unde verto: *Si a vobis non ſum conſideratus* ſc. ob alia. *Scherz.*

43) Verſ. 135. *Sie thar*, hunc & ſeq. verſum reddo:
Illi (qui cum Chriſto Jordanem tranſiverant) *ibi familiariter* (ſuaviter) *vivebant.*
Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 576. reddit; *Sie waren da freundlich bey einander, ſo lange ſeine zeit war.* Scherz.

Ad

Erat quidam languens Lazarus. Joann. II.

Cap. XXIII.

ERo iſt filu [1] thrato
thero Druhtines [2] rato,
Joh [3] managfalt ouh manne
al zi zelenne.
[4] Thoh uuilluh hiar nu ſuntar,
zellen einaz uuuntar.
Iz iſt thaz, ni hiluh thih,
then anderen allen ungilih.
Lazarus ther guato
uuard kumig filu drato.
[5] Krefftigera ſuhti,
ioh grozera ummahti.
Thir zell ih hiar ubar lut,
er uuas [6] Chriſtus filu drut.
Er uuas ſiner liobo,
thes ſiſt thu mir giloubo.
Er uuas ſon kaſtelle, De Caſtello Maria.
thaz uuizun uuir ouh alle,
[7] Thar Martha uuas ioh Maria,
ioh heizit ouh Bethania.
[8] Thiz uuas, uuiziſt thu thaz, Maria erat quæ unxit Dominum.
thiu [9] in inbant thaz ira fahs,
Joh uuas iru thaz ſuazi,
mit thiu ſuarb ſi [10] Chriſtus fuazi.
Uuaz mag ih zellen thir es mer,
thaz uuarun ſino ſueſter.
Habetun Chriſtus minna,
ſin ſelbes [11] Drudinna. Miſerunt ad eum Sorores ejus.
Sie ſantun bi then bruader
zi [12] Chriſtus, kunden iro ſer.
Uuas in thar ginuagi,
man ekrod es giuuuagi.
Er ekrodi thaz uueſti
ſar zi theru friſti,
Thia ummaht [13] thi'er thar tholeta,
[14] then er ſo minnota.
Ni'ſt, quad er, thiu ummaht Infirmitas hæc non eſt ad mortem.
ſo fram zi [15] dode imo braht.
Jo ſo in ala uuari
zi Druhtines diuri,
Thaz in thera ummahti
thes Gotes Sunes mahti

[16] Uuer-

Illorum eſt multo nimis
Domini factorum,
Ac multiplicium, nec homini
omnia recenſitu.
Tamen volo hic jam peculiariter
narrare aliquod miraculum
Id ipſum eſt, ne te celem;
cæteris omnibus diſſimile.
Lazarus ille bonus
factus eſt ægrotus multum valde,
Gravi morbo,
& ſumma imbecillitate.
Tibi dico hic palam,
ille erat Chriſto valde fidelis.
Erat ejus dilectus,
hoc ſis tu mihi credens.
Erat de Caſtello,
quod ſcimus & omnes,
Ubi Martha erat & Maria,
& vocatur Bethania.
Illa erat, ſcias hoc,
quæ Ipſum involvit ſuis capillis,
Atque erat ei hoc ſuave,
illis deterſit Chriſti pedes.
Quid dicam tibi amplius?
erant ejus Sorores.
Habentes Chriſtum amorem,
ipſius fideles.
Miſerunt de fratre
ad Chriſtum, nunciantes earum dolorem.
Erat eis jam ſatis,
modo ipſe id perciperet,
Ipſe modo id ſciret
ſtatim eo tempore,
Imbecillitatem, quam iſte toleraret,
quem ipſe diligeret.
Non eſt, dixit Ipſe, hæc imbecillitas
hactenus ad mortem ei illata.
Imo revera
ad Domini gloriam,
Ut in hac imbecillitate
Dei Filii potentia

Fiat

Ad Cap. XXIII.

1) Verſ. 1. Cod. Vind. *drato.*
2) Verſ. 2. leg. *dato* & mox pro *oub*, *nob* Schilter. Uterque Codex habet: *dato.* Hunc & tres ſequentes verſus ita reddo:

Honor eſt multum ingens
operum DEI
Et multiplicitas quoque hominibus
ad omnia enarranda.

i. e. Glorioſa ſunt opera Dei & ita multiplicia, ut enarrari perfecte ab hominibus non poſſint. *Ero* Francis honorem, *Ebr* denotat. Gloſſæ Keronis: *Ero*, honorem. *Heru*, honore. conf. Diecmann. in Specim. Gloſſ. Lat. Theot. p. m. 125. ubi primos hujus capitis verſus eodem, ac feci, modo reddit. conf. Jun. ad Willer. pag. 56. Scherz.
3) Verſ. 3. *Managfalt* eſt hic ſubſtantivum; eadem ratione hodie adhuc ſubſtantive uſurpamus: *Einfalt*, pro *ſimplicitate*; quidni ergo etiam: *Managfalt*, multiplicitatem ſignificet? *Scherz.*
4) Verſ. 5. *toh uuilli ih.* Cod. Vind.
5) Verſ. 11. *Kreftigera.* Cod. Vind.
6) Verſ. 14. Uterque Codex: *Chriſte.*
7) Verſ. 19. mallem vertere: *Unde.* Bethania habetur pro Patria ipſarum. vid. de Dieu ad Joh. XI, 1. *Scherz.*
8) Verſ. 21. redde: *Hæc poſterior erat illa.* Scherz.
9) Verſ. 22. Cod. Cæſareus & ipſe Flac. habet: *in inbant.* Unde hic verſus ſic eſt reddendus:

Quæ aliquando religavit ſuos crines. Scherz.

10) Verſ. 24. *Chriſtes.* Cod. Vind.
11) Verſ. 28. Cod. Cæſ. *drutinna.*
12) Verſ. 30. *Chriſte.* Uterque Codex:
13) Verſ. 35. *thia er.* Cod. Cæſar.
14) Verſ. 36. redde: *Quem ille adeo amaret.*
15) Verſ. 38. Cod. Cæſ. *dod.*

Digitized by Google

16 Uuerther filu maro,
thaz uuizit ir giuuaro.
Habeta er in uuar min
minna liublicho ſin.
Joh thero zueio uuibo,
17 thes ſi'ſt thu mir giloubo.
So Druhtin tho gihorta,
thaz er ſo zorkolota,
Tho 18 inthabet er ſih ſar
giuuiſſo zuene dag thar.
„ Er ſprah z'en iungoron tho:
„ uuiſomes thero Judono.
„ Farames auur thara 2i in
„ 19 hina in iro lant in.
20 Sprahun tho mit minnon
thie ſine 21 liobon holdon,
Si 22 erquamun odo in drati
thera 23 erer undati.
„ Meiſtar, quadun, hugi thes,
„ ſie 24 farent thines ferehes,
„ Mit ſelb ſteinonne,
„ nu ſuachiſt ſie 25 auur thanne.
„ Ja ſint, quad er, binoti
zuelif dago ziti?
„ 26 Thio iro ſtunta uuerbent,
„ ioh themo dage folgent,
„ So uuer ſo dages gengit,
„ 27 giuuiſs er ni firſpirnit.
„ Uuant er 28 ſih mit then ougon
„ forna mag biſcouuon.
„ Drof ni zuiuolot ir thes,
„ 29 biginnit er es nahtes,
„ 30 Ni er blintilingon uuerne,
„ ioh ſero firſpurne.
„ Mir, quad er, ſo folge,
„ ther rehto gangan uuolle.
„ Giuuiſſo io in ala drati
„ ſo ſcouu er min girati.
„ Sprah tho Druhtin ubar lut,
bi then ſinan ſiachan drut,
Uuorton ouh tho bliden
z'en iungoron ſinen:

Diligebat JEſus Martham.

Eamus in Judæam.

Nonne XII. horæ ſunt diei?

„ Ther

Fiat multùm celebris,
hoc ſciatis certo.
Habebat Ipſe per fidem meam.
Amorem jucundum ſui. (ejus)
Atque ambarum illarum fœminarum,
hujus ſis tu mihi credulus.
Cum Dominus ergo audiſſet,
quod iſte ſic ægrotaret,
Tum commoratus fuit adhuc
certe duos dies ibi.
Dixit ad Diſcipulos tunc:
viſitemus Judæos.
Eamus iterum nunc ad eos
inde in eorum terram.
Dixerunt tunc cum charitate
Ipſius dilecti fideles,
Recordati (cum ſtupore) autem vehementer
eorum priorum maleficiorum.
Magiſter, dicentes, recordare ejus,
minabantur tuæ vitæ,
Ipſis lapidibus,
jam viſitas eos iterum ibi.
Nonne ſunt, dixit, certe
duodecim diei horæ?
Qui hoc momenti negotiantur,
& diem ſequuntur,
Quicunque die ambulat,
certe non offendit.
Nam ſe oculis
antrorſum poteſt conſpicere.
Unde ne dubitetis de hoc,
(ſi) aggreditur de nocte,
Quin cœcus impingat,
& acerbe offendat.
Me, dixit porro, ſequatur,
qui rectà ambulare velit.
Certe & omnimodo
advertat meum monitum.
Loquutus dein Dominus clare,
de ſuo ægroto fideli,
Verbis etiam lætis
ad diſcipulos ſuos:

Ille

16) Verſ. 43. lege ex utroque Cod. *uuerthen.*
17) Verſ. 48. aptius: *hoc ſis mihi credens.* Scherz.
18) Verſ. 51. *inthabet ſih* idem eſt ac: *abſtinebat ſe*, er hielte ſich zuruck. conf. III, 24, 183. Gloſſ. Ker. *inthabee*, ſuſtine, *inthabeen*, ſuſtineant. Unde hos duos verſus ſic transfero:

Tum abſtinuit ſe adhuc
certe per duos dies inde i. e. quo minus iret Bethaniam.

In Cod. Vind. & Vat. Verſ. 52. eſt: *daga.* Scherz.

19) Verſ. 56. *Hina* redde: *eo*, hin. *Scherz.*
20) Verſ. 57. *ſprachun.* Uterque Codex.
21) Verſ. 58. Uterque Cod. *liobon.*
22) Verſ. 59. *erquamun odo* idem eſt ac: *terrebantur*, *metuebant*, forte. Infra V, 15, 57. *erquam er*, obſtupuit, in ſtuporem, terrorem datus fuit. III, 26, 91. *irqueman thero uuerko*, territi his factis. Supra II, 3, 64. *thie liuti irquamun harto*, Homines obſtupeſcebant valde. *Arquamun*, obſtupuerunt, in Verſ. Tat. cap. 12. §. 5. & c. 60. §. 17. conf. Palthen. ad Tat. p. 323. ubi etiam allegat Junium ad Willer. p. 148.
23) Verſ. 60. legendum eſt juxta utrumque MSC. *érerun dati.* Hinc verſum huncce & priorem ſic reddo:

Illi (diſcipuli Chriſti) *metuebant forte valde*
propter priora facta ſc. Judæorum contra Chriſtum. *Scherz.*

24) Verſ. 62. *farent*, redde: *inſidiantur.* Conf. III, 14, 206.
25) Verſ. 64. Cod. Vind. *afur.*
26) Verſ. 67. & ſeq. ita reddo:

Quæ (horæ) *per ſuum tempus eunt,*
& diem ſequuntur i. e. diei inhærent.

uuerben ſæpiſſime uſurpatur pro: *ire*, *verſari.* Ita infra V, 20, 237. *iob innan beche* uuerbent, i. e. imo in infernum *eunt.* Gothis: *huairban*, *huarban*, ire, præterire, transire. vid. Stiernhielm in Gloſſar. Ulphila-Goth.
27) Verſ. 70. Uterque Cod. *giuuiſſo er.*
28) Verſ. 71. in Latino omitte: *ſe.* Scherz.
29) Verſ. 74. redde: *Si aggreditur hoc de nocte.* Scherz.
30) Verſ. 75. redde: *Quin cœcorum inſtar contendat* i. e. palpet. *Scherz.*

31) Verſ.

Digitized by Google

„ Ther unſer friunt guato Lazarus amicus noſter dormit.
„ ſlafit nu [31] gimuato.
„ Uuir ſculun 'nan iruueken,
„ ſon themo ſlafe irreken.
Uuola iſt, Druhtin, quadun, thaz, [32]
thanne uuirdit imo baz.
Nu quimit [33] lihtida imo in muat,
ſo ofto [34] ſio themo duat.
Sie uuantun, Druhtin meinti,
er ſinan ſlaf zeinti. Ille dicebat de morte ejus.
Er ſelbo meinta auur thaz,
thaz er tho biliban uuas.
Det er ofan in tho ſar,
[35] uuio bi'nan gilegan uuas thaz uuar.
Ih uuille iu iz zellen, quad er, er Lazarus mortuus eſt.
iſt Lazarus bilibaner.
Thoh uuill ih freuuen es nu mih,
giuuiſſo thuruh iuih,
Thaz ir giloubet bi thiu,
[36] uuanta ih hiar nu uuas mit iu,
Joh uueiz thoh thia [37] gimacha
ſines ſelbes ſacha.
Uuio iz allaz fuar thare,
thaz ſagen ih iu [38] zi uuari.
Thoh er nu biliban ſi,
farames thoh thar er ſi.
Zi thiu'z nu ſar giligge,
thoh er bigraban ligge.
Quad Thomas ein thero [39] knehto: Eamus &. nos & moriamur cum eo.
„ [40] farames uuir ouh rehto.
„ Nu er ſo uuilit ſelbo in uuar,
„ irſterbemes mit imo thar.
„ [41] Nu er then tod ſuachit,
„ thes libes ouh ni ruachit,
„ [42] Nu ſimes garauue alle
„ mit imo [43] zi themo falle.

Ille noſter amicus bonus
dormit nunc conſtanter.
Nos debemus eum expergefacere,
à ſomno reſuſcitare.
Bene eſt, Domine, dixerunt, hoc,
inde fiet ei melius.
Nunc veniet robur (refocillatio) ei in animum,
quoties ita contingit.
Exiſtimabant, (quod) Dominus diceret,
ejus dormitionem ſignificans.
Ipſe vero dicebat hoc,
quod is tum mortuus eſſet.
Fecit palam eis illico,
ut de illo ſe haberet veritas.
Volo vobis id enarrare, dixit, jamjam
eſt Lazarus mortuus.
Sed lætabor jam de eo,
certe propter vos,
Ut credatis per hoc,
quandoquidem ego hîc jam fui vobiſcum,
Et ſcio tamen id factum (quod iſthic contigit)
illius cauſam (ſtatum, conditionem)
Quomodo id omne contigit ibi,
hoc refero ego vobis vere.
Etſi vero is jam mortuus eſt,
eamus tamen ubi is ſit.
Quomodo id jam ſe habeat, (quo in ſtatu ſint res ejus)
etiamſi jam ſepultus jaceat.
Dixit Thomas unus miniſtrorum:
eamus nos quoque recta.
Si jam ipſe vult profecto,
commoriamur cum ipſo ibi.
Si jam mortem quærit,
vitam quoque non curat,
Jam ſimus parati omnes
cum Ipſo ad hunc caſum.

Venit

31) Verſ. 86. *gimuato*, mallem fuiſſe redditum: *placide*. Scherz.
32) Verſ. 89. Margo utriusque Cod. *Domine ſi dormit, ſalvus erit.*
33) Verſ. 91. *Lihtida* proprie denotat *ſublevationem*. Erleichterung, *libti*, leue, ap. Tat. c. 67. §. 9. *Scherz.*
34) Verſ. 92. Cod. Cæſar. *Sidchomo*. Vat. *ſidchemo*. Itaque verſum hunc ſic exprime: *Uti ſæpe ægroto contingit*. Staden. in Explic. Voc. Bib. Germ. p. 587. reddit: *Wie den Krancken offt geſchiebt.* recte omnino. *Scherz.*
35) Verſ. 98. Franc. Junius ad Willer. p. 299. hos verſus ita reddit: *Hy openbaerde hun doe ter ſtond, hoe't met de uuaerheyd aen-gaende hem gelegen uuas.* Sed *'nan* non ad Salvatorem, ſed ad Lazarum referendum. Et *bi* non Dativum connotat, ſed objectum de quo conf. ℣. III. hic. *Schilter.*
36) Verſ. 104. in textu Scripturæ eſt: *Illic*, & negatio. Sed Poëta noſter non verba, ſed ſenſum exprimit; qui enim hic eſt, intelligitur non iſthic tunc corporaliter fuiſſe. *Schilter.*
37) Verſ. 105. *gimacha* &c. mallem exponere: *conditionem ſuæ rei* i. e. morbi. *Scherz.*
38) Verſ. 108. Uterque Cod. *zi uuare.*
39) Verſ. 113. Cum *Knebt*, ceu ſupra III, 6, 52. patuit, etiam denotet *puerum*, poſſet hic: *ein thero knebti* reddi: *unus puerorum* i. e. gemellorum. Sed nolo id obtrudere ulli, cum *knebti* etiam de diſcipulis Chriſti aliquoties uſurpetur. vid. IV, 7, 181. & V, 14, 48. *Scherz.*
40. Verſ. 114. redde clarius: *Si quidem jam ipſe ita vult revera.*
41) Verſ. 117. verte: *Si quidem ille mortem quærit.*
42) Verſ. 119. *Nu* verte per: *itaque*. Scherz.
43) Verſ. 120. *zi themo falle*, ad mortem. conf. V, 20, 50. *Scherz.*

Digitized by Google

Venit ergo JEſus & invenit eum jam IV. dies habentem in monumento &c. Joann. II.

Cap. XXIV.

Quam tho Druhtin Heilant
thara in [1] Judeon lant.
Thar ther ſin friunt uuas [2] iuer
lag fiardon dag bigrabaner.
Quam menigi thero Judeono er,
droſtun thar thio ſueſter,
[3] Batun ſie in giſtultin
fon then unthultin.
Martha thiu guata Martha venit ad Dominum.
ſo ſiu thia [4] kunf gihorta,
Firliaz ſi ſar thia menigi,
ioh ilta Chriſtus ingegini.
Heima ſaz thiu ſueſter,
[5] inti kumta thaz ſer.
Uueinota io gilicho
then bruader iamarlicho.
[6] Giuuús ſo thar untar in
ſerlichen zaharin.
Seragema muate
irgiang iru'z zi guate.
Martha ſih tho kumta
ſo ſi zi Chriſtus giilta,
Serlichero uuorto
ſia ruartaz filu harto:
„ Druhtin, quad ſi, quamiſt thu er,
„ uuir ni thultin thiz ſer. Domine ſi fuiſſes hic.
„ Ginadaz thin ni hangti,
„ thaz tod uns ſus io [7] giangti,
„ The'iz io zi thiu irgiangi,
„ ſus nah er uns giſiangi,
„ Sus leides unſih fulti,
„ ioh ſerera unthulti.
„ Uueiz ih thoh in drati,
thoh ſi thin kunſt [8] ni ſpati, Scio quæcunque poposceris à Domino.
„ [9] Thaz Got iſt alles thir gilos
„ ſo uues ſo thu 'nan fergos.
„ Joh alles thin girati
„ [10] frumit ſar [11] zi ſtati
„ Allaz ſo thir liob iſt,
„ ioh ſo thu ſelbo giquiſt. Joh. 5, 22.
[12] Ni laz thir iz, quad er, ſer. Reſurget frater tuus.
irſtentit ther thiu bruader.

Zi

Venit ergo Dominus Salvator
eò in Judæorum terram.
Ubi ille ejus amicus erat antea,
jacebat quarto die ſepultus.
Venerat multitudo Judæorum ante,
conſolantes ibi ſorores,
Rogantes eas in tranquillitatem
ab impatientiis.
Martha illa bona
cum ea adventum audiret,
Reliquit illico multitudinem,
& feſtinabat Chriſto obviam.
Domi ſedit ſoror,
& duxit luctum.
Deplorabat pariter
fratrem lamentabiliter.
Exhibuit (profudit) ibi inter eos
doloroſas lacrymas.
Doloroſa mens
exiit ei in benedictionem.
Martha tunc conqueſta,
quum ad Chriſtum properaſſet,
Doloroſis verbis
illa attigit id vehementer:
Domine, dixit, (ſi) veniſſes prius,
nos non ſuſtineremus hunc dolorem.
Gratia tua non conceſſiſſet,
ut mors nobis ſic anxia eſſet,
Ut eo progreſſa,
(ut) ſic prope nos prehenderet,
Sic luctu nos impleret,
& doloroſa impatientia.
Scio tamen profecto,
(quod) tamen ſit tua potentia non ſera,
Quod Deus eſt omnia tibi concedens,
quicquid tu ipſum poposceris.
Atque omne tuum inſtitutum
conducit ſtatim in momento.
Omne quod tibi libitum eſt,
& ſicut tu ipſe dixiſti.
Ne concedas tibi, dixit, hunc dolorem.
reſurget hic tuus frater.

Ad

Ad Cap. XXIV.

1) Verſ. 1. *Judeono*, uterque Codex.
2) Verſ. 3. legendum videtur: *io ér*, antea. *Schilter.* Uterque Cod. habet: *iu ér*. Scherz.
3) Verſ. 7. Verte:
Rogabant eas, ut ſe tranquillitati darent ab impatientia, ſeu mœſtitia. *Scherz.*
4) Verſ. 10. Cod. Vind. *kunft*.
5) Verſ. 14. Verte: *Et plorabat hanc calamitatem.* Conf. notam meam ad I, 16, 15. *Scherz.*
6) Verſ. 17. Cod. Vat. *gigiuuiſſo*. Vitioſe. Rectius Cod. Cæſareus: *giuuiſſo*. Unde verto:
Certe ita ibi inter eos
doloroſis lacrymis. Scherz.
7) Verſ. 28. *giangti*, redde: *adveniſſet. Gieng.* Simili modo occurrit: *giangti* ſupra III, 15, 103.
8) Verſ. 34. lege ex utroque MSC. *kunft nu*, & ita verte: *Licet ſit tuus adventus nunc ſerus.* Scherz.
9) Verſ. 35. reddo: *Quod Deus eſt in omnibus te exaudiens.* vid. ſupra notam meam ad I, 18, 54.
10) Verſ. 38. *frumit* redde: *perficit, efficit.* Apud Iſidor. pag. 243. eſt *cbifrumida*, perficiebat. Anglo-Sax. *fremian*, efficere, formare. vid. Palthen. ad Tat. p. 300. *Scherz.*
11) Verſ. eod. *zi ſtati*, eſt: ad firmitatem. *Stati, ſtat*, conſtantiam, firmitatem ſæpe ſignificat. vid. Staderi. in Specim. Antiq. Lection. Franc. pag. 32. *Scherz.*
12) Verſ. 41. Mallem ita redditum fuiſſe: *Non ſine tibi id* (mortem Lazari) *dicebat* (Chriſtus) *dolori* ſc. eſſe. *Scherz.*

13) Verſ.

Digitized by Google

Zi lib er ſo gikerit,
thaz muat ſih thin ni ſerit,
Iz iſt Druhtin, quad ſi, ſo,
giloubu ih thaz giuuiſſo, Scio quia reſurget.
The'iz ouh inan ni firgeit,
[13] thanne ellu uuorolt uffteit.
[14] Sprah tho Druhtin zi iru ſar,
thaz uuir giloubem ala uuar,
Joh ellu uuorolt ubar al
in herzen thaz io haben ſcal:
„ Ih bin irſtantniſſi, Ego ſum reſurrectio & vita.
„ thaz uuiziſt thu in giuuiſſi.
„ Bin lib ouh filu feſti
„ zi cunigeneru friſti.
„ So uuer ſo in mih giloubit,
„ thaſiſt alles guares houbit,
„ Zi lib er thoh biuuirbit,
„ ſid er hiar inſtirbit,
„ Inti alle, thaz ni hiluh thih,
„ thie giloubent in mih.
„ Ni forahti drof [15] then uuêuuon,
„ n'irſtirbit er in euuon.
„ Giloubiſt thu ſo ih zellu, Credis hoc?
„ thiu minu uuort ellu?
Sint, Druhtin, quad ſi, feſti
in mines herzen briſti,
Giloub ih thaz gimuato, Utiqué Domine.
thaz thu biſt Chriſtus ther guato.
Gotes Sun gizami,
thu hera in uuorolt quami.
So ſi thaz gizelita, Abiit & vocavit ſororem.
thia ſueſter ſi ſar holota.
Ther Meiſtar, quad ſi, hiar iſt,
gibot thir thaz thiu quamiſt.
Ufirſtuant ſi ſnello,
thaz deta'ru ther uuillo.
Ni deta ſi thes tho bita,
ſi ſliumo zi imo giilta,
Ni quam noh tho unſer Druhtin [16]
in thaz [17] kaſtellin.
Er noh ſih thar inthabeta,
thar imo Martha gaganta.
[18] Quam then Judeon thaz in muat,
thaz ſi ſo gahun ufirſtuant
[19] Sie ouh zi thiu gifiangun,
ioh after iru giangun.
Quadun: ſi ilti loufan Vadit ad monumentum.
„ zi themo grabe [20] uuuafan,
„ Thaz ſi thes gifilizzi,
„ ſih ſata thar [21] giruzi.
Si zi ſuaze Chriſtus fial, [22]
unz thaz muat iru ſo [23] uuial.

Ad (in) vitam is ſic revertet,
ut mens ſe tua ne triſtetur,
Hoc eſt, Domine, dixit ea, ſic,
credo ego hoc certo,
Quod nec eum præteribit,
quum omnis mundus reſurget.
Dixit tunc Dominus ad eam ſtatim,
ut nos credamus omne verum,
Et omnis mundus ubique
in mente hoc habere debeat.
Ego ſum Reſurrectio,
hoc ſcias tu in certitudine.
Sum vita quoque multum firma
ad æviternum tempus.
Quicunque in me credit,
(id eſt omnis boni caput) (ſumma)
Ad vitam is tamen redit,
poſtquam hîc moritur,
Atque omnes, (hoc non celo te)
qui credunt in me.
Ne metuas igitur tormenta,
non moritur ille in æternum.
Credis tu, uti ego dixi,
verba mea omnia?
Sunt, Domine, dixit ea, firma
in mei cordis pectore.
Credo ego hoc fortiter,
quod tu es Chriſtus ille bonus.
Dei Filius condecens,
tu huc in mundum veniſti.
Quum hoc dixiſſet,
ſororem ſtatim arceſſivit.
Magiſter, dixit, hîc eſt,
juſſit te ut venires.
Surrexit illa ocius,
hoc fecit ejus affectio.
Non fecit illa hîc moram,
celeriter ad ipſum feſtinavit.
Nec venerat dum noſter Dominus
in caſtellum.
Illuc ſe iſthic cohibuit (moratus)
ubi ei Martha obviaverat.
Venit Judæis in mentem (attenderunt ii)
quod ea tam propere ſurrexerit,
Ipſi quoque idem aggreſſi,
& poſt eam iverunt.
Dicentes: feſtinat currere
ad ſepulchrum plorans,
Ut id ſtudeat,
(ut) ſufficienter ibi lamentetur.
Illa ad pedes Chriſti cecidit,
usque dum animus ejus ſic vellet.

[24] Mit *Lacrymis*

13) Verſ. 48. Cod. Vind. *Thann.*

14) Verſ. 49. hunc & ſeqq. duos verſus ita verto:
Id, quod credimus omnino,
Et omnis mundus, ſuper omnia
in corde ſemper habere debet. Scherz.

15) Verſ. 63. *uueuuon*, maluiſſem reddere: *infernum. uueuuon*, uti in genere *cruciatus*, *dolores* denotat; ita κατ' ἐξοχὴν a noſtro uſurpatur pro: *cruciatibus infernalibus.* conf. ſupr. III, 22, 50.

16) Verſ. 81. Margo utriusque Cod. habet: *Nondum venit Jeſus in caſtellum.*

17) Verſ. 82. Uterque Cod. *kaſtelin.*

18) Verſ. 85. Mallem redditum: *Revocabant Judæi hoc ad animum.* Scherz.

19) Verſ. 87. hunc & ſeq. clarius ita reddo:
Ipſi etiam hoc ſuſceperunt
(ut) *etiam poſt ipſam irent* i. e. illam ſequerentur. *Scherz.*

20) Verſ. 90. *uuafan* hoc loco redde: *ut ploret.* Scherz.

21) Verſ. 92. *giruzi*, pro quo Cod. Cæſareus *giruzzi*, mallem reddere: *fleret.* vid. Notam meam ad I, 15, 68. *Scherz.*

22) Verſ. 93. in margine MSS. legitur: *Et cecidit ad pedes ejus.*

23) Verſ. 94. *uuial* videtur poſitum pro: *uualt*; quod eſt: *imperabat, diſponebat, jubebat.* vid. III, 5, 17. & III, 20, 123.

24) Verſ.

Digitized by Google

24 Mit zahar in zi thie bigoz
thar ſi then bruader liobon 25 ros.
26 Yrougta ſio tho ſeraz muat,
ſo uuib 27 in ſulihu ofto duat.
Irbeit ſi theſer 28 kumo,
ioh ſprah zi Druhtine tho:
„ Uuariſt thu hiar Druhtin Chriſt, Domine ſi fuiſſes hic.
„ ni thultin uuir nu theſa quiſt.
„ Ther bruader min nu lebeti,
„ ioh ih thiz leid ni habeti.
29 Intſuab er tho thaz ungimah,
ſo er 30 ſariaz angiſah,
Thie liuti ouh 31 ruzun alle,
thie quamun 32 zemo thinge.
Thar ſtuantun thio giſueſter,
ſaman uueinotun thaz ſer.
33 Ougtun thar thia ſmerza,
thaz iro ſera herza. Lachrymatus eſt JEſus.
Ther Furiſt iſt alles guates
ſih 34 druabta tho thes muates.
Sih zaharin er n'inthabeta,
thar man then bruader klagota.
Thaz Druhtin ouh giſceinta,
uuas er mit thiu meinta,
Thaz inan ſo ginoto
irbarmeta 35 ther doto.
Gibot er ſiemo zelitin, Ubi poſuiſtis eum?
uuara ſienan legitin.
Druhtin, quadun ſe ſar,
ſelbo mahtuz ſehan thar.
Quam tho Druhtin unſer
thara 36 riazanter,
Thara zi themo lioben man,
thar er lag bidolban.
Thar lag oba feliſa,
ſo noh nu 37 in lant iſt uuiſa.

Lacrymis eum ipſa ſuffudit,
cum fratrem carum deploraret.
Exhibuit tum doloroſum animum,
ut mulier in tali ſæpe facit.
Duxit hanc lamentationem,
& dixit ad Dominum tunc:
(Si) fuiſſes hic Domine Chriſte,
non ſuſtineremus jam hanc afflictionem.
Frater meus jam viveret,
& ego hunc luctum non haberem.
Percepit ipſe tunc hanc tribulationem,
ſimul atque eam adſpexit,
Hominesque lamentari omnes,
qui venerant ad hunc conventum.
Hic ſtabant ſorores,
ſimul deplorantes hunc dolorem.
Oſtendentes ibi dolorem,
Ipſarum doloroſum cor.
Qui Princeps eſt omnis boni
perturbabatur animo,
Se a lacrymis non cohibebat,
dum frater lugebatur.
Ut Dominus etiam oſtenderet,
quid eo ſignificaret,
Quod ipſum tam vehementer
miſereretur hujus mortis.
Juſſit ſibi referre,
quo illum poſuiſſent.
Domine, dixerunt illico,
Ipſe poteris id videre ibi.
Venit Dominus noſter
eo contriſtatus,
Eo ad dilectum virum,
ubi jacebat ſepultus.
Ibi jacebat ſuper lapis,
ſicut adhuc in terra eſt mos.

Burdin

Moles

24) Verſ. 95. lege ex utroque Codice: *mit zdharin ſie thie begos*, quod eſt: *Lacrymis illa eos* (pedes Chriſti, de quibus antea ℣. 93. loquitur) *irrigavit.*

25) Verſ. 96. legendum ex utroque MSC. *roz.*

26) Verſ. 97. Cod. Cæſar. *irougta ſi tho.* Cod. Vat. etiam habet: *ſi tho.*

27) Verſ. 98. *in ſulichu.* Cod. Vind. i. e. *in tali caſu.* Scherz.

28) Verſ. 99. ad vocem *kumo* B. Dn. Joh. Philippus Schmidius hæc notat: *er* ſyllaba quaſi integre deleta habetur in Cod. MSC. Vind. quæ Lectio: *thes kumo* utique propter correctionem ſervanda, hæc Schmidius. Cui plane conſentio; ita autem hunc & ſeq. verſus reddendos judico:

Expectabat illa ideo ægre,
& dicebat ad Dominum tunc.

i. e. ob dolorem illum non poterat illa ulterius differre, quin ad Dominum tunc diceret. *irbeit*, eſt a *beitan*, *beiten*, expectare, morari, moram facere. Conf. ſupra Notam ad III, 14, 116. *kumo*, quod & legitur infra V, 7, 77. eſt ægre, vix, hodie *kaum* dicimus. Conſentit Stadenius, qui in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 379. verſum 99. ita vertit: *Kaum konte ſie* (Maria) *des eruuarten.* Scherz.

29) Verſ. 105. legendum videtur: *inthuab*, enthub, *ſuſtulit*, cohibuit: An exprimit verbum: *infremuit?* ante omnia hic MSC. opus eſt. *Inſuab* ſupra occurrit, III, 4, 56. *Schilter.* *Inſuab* hic idem eſt ac: *audivit*, *percepit*, *ſenſit.* Quo ſenſu etiam legitur ſupra III, 4, 56. Occurrit & infra IV, 54, 5. ſeq. de Judæis audientibus ex Pilato, quod Chriſtum dimittere vellet, dicitur:

Stimma ſie iro irhuabun
So ſie tho thaz inſuabun,
Voces ſuas illi tollebant,
Cum ipſi ibi hoc *perciperent.*

conf. IV, 8, 13. Unde apparet lapſus Mylii, qui in Archæologo Teutone p. m. 99. dicit: *intſuaban, Otfrido eſt*, vitare, fugere, vel ſimile. *Scherz.*

30) Verſ. 106. Cod. Cæſar. legit: *ſa riazan giſah;* Unde hic & præcedens verſus ita ſunt exprimendi:

Percepit tum (ſc. plenius) *calamitatem,*
cum illam (Mariam) *plorare videret.*
Scherz.

31) Verſ. 107. *ruzun*, eſt imperfectum Indicat. Activi, & exprimi debet per: *plorabant.* Scherz.

32) Verſ. 108. lege ex Cod. Cæſ. *zi themo.*

33) Verſ. 111. *Ougtun*, *oſtendebant*, exferebant. *Scherz.*

34) Verſ. 114. *Sih druabta* malleſm reddere: *triſtabatur*, *er betrübte ſich.* Scherz.

35) Verſ. 120. *ther doto*, aptius: *mortui.* Conf. infra ℣. 136. *Scherz.*

36) Verſ. 126. Cod. Cæſar. *riazenter* i. e. *ploraus.* Scherz.

37) Verſ. 130. Cod. Cæſar. *in lante*, in regione ſc. illa. *Scherz.*

38) Verſ.

Digitized by Google

Burdin filu ſuaru,
thaz ſagen ih thir zi uuaru,
Uuas tho thar in gegini
harto mihil menigi,
Liutes filu drato,
in mitten lag ther doto.
Then iamar allan ſahun
[38] thle mithont quamun gahun.
[39] Thaz ungimah ſo ruarta
thie ſine ſelbes friunta.
Tho ahtotun thie liuti, Ecce quomodo amabat eum.
uuio er 'nan [40] minonti,
Tho ſie in ala gahun
thie zahari giſahun.
Tho ſprachun ſumiliche
ouh [41] irthemo riche,
In abuh ſie iz kertun,
ſo ſie thiz gihortun. Non poterat hic facere, ut non moreretur.
Sie ahtotun thaz ſinaz ſer:
„ bihiu er ni bidrahtot iz er,
„ Bihiu er ſih thes leides
„ er ni uuarnoti [42] les.
„ Bihiu er ni biuuurbi, [43]
thaz ther ſin friunt n'irſturbi.
„ Ther kreftig er uuas ſo fram,
then blinton deta ſehentan.
[44] Joh Druhtin mit then ougon [45]
thaz grab bigonda [46] ſcouon,
Uuorton blidlichen
ſprah er tho z'en ſinen: Tollite lapidem.
„ Nemet thana ſar then ſtein,
„ [47] thoh sliumo duet inan in ein.
„ Intheket mir thaz [48] ketti,
„ thes mines friuntes betti.
Druhtin, quad thiu ſueſter, [49]
ther lichamo iſt [50] nu fuler.
Bithiu [51] zelli ih thir iz er,
iſt fiardon dag bigrabaner. Nonne dixi tibi.

„ Thih

Moles multum gravis,
hoc dico tibi vere,
Erat ibi præſens
valde magna multitudo,
Hominum valde nimis,
in medio jacebat defunctus.
Hanc calamitatem omnem videbant
quicunque interim accelerabant.
Hoc malum tetigit
ejus ipſius amicos.
Tunc judicabant homines,
quantum Ipſe eum dilexerit,
Cum iſti in continenti
lacrymas viderent.
Dixerunt quidam
etiam ex ipſa hac terra,
In deterius id vertentes,
quum id audirent.
Proſcindebant hunc ejus dolorem:
quam ob rem iſte non recogitavit hoc ante?
Cur ſe de hoc malo
ante non tuitus eſt?
Cur iſte non procuravit,
ut hic ejus amicus non moreretur?
Qui tam potens fuit antea,
(ut) cœcum faceret videntem.
Atque Dominus oculis
ſepulcrum cœpit conſpicere,
Verbis lætabundis
dixit ad ſuos:
Tollite hinc actutum lapidem,
atque celeriter facite eum in unum (ſeorſim.)
Aperite mihi vinculum (ſeram)
mei amici lecti.
Domine, dixit ſoror,
corpus eſt jam putridum.
Quare dico tibi id prius,
eſt quarto die ſepultus.

Te

38) Verſ. 138. mallem ita redditum: *Qui modo* (recens) *advenerant*, celeres: *mithont*, idem eſſe ac: *modo*, ſupra aliquoties monui. *Scherz.*

39) Verſ. 139. Reddo:
Quod calamitas tantopere moveret, afficeret
Ejus (ſive Lazari, ſive Chriſti) *amicos.* Scherz.

40) Verſ. 142. lege ex utroque Cod. *minnoti*, i. e. *amaret.* Scherz.

41) Verſ. 146. *ir themo riche*, ex hac ipſa terra Judaica, non peregrini forte. *Schilter.*

42) Verſ. 152. *les* videtur eſſe vertendum per: *omnino, in totum.* Occurrit & infra IV, 26, 35.
Joh uuurtun [illegible] ouh les
quelt ſines uuortes.
Et fiebant mortui homines quoque *omnino* vivi ad ejus verbum.
add. IV, 19, 143. & V, 1, 85. & V, 7, 41. & 47. forte per ἀφαίρεσιν ponitur pro: *alles:* quod interdum ſignificat: *omnino.* Scherz.

43) Verſ. 153. Margo Cod. Cæſ. *Non poterat facere, qui aperuit oculos ceci. &c.*

44) Verſ. 157. pro: *ioh* legendum eſt juxta MSC. utrumque: *tho*, cum.

45) Margo utriusque Codicis hic habet: *IHC elevatis oculis.*

46) Verſ. 158. *ſcouuon.* Cod. Vind.

47) Verſ. 162. *ioh*, habet uterque Codex.

48) Verſ. 163. Notari merentur quæ erudite de hoc loco habet Celeberr. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 345. ubi ita loquitur: Aus obangezogenen Sprüchen erſcheinet, daſs das Wort *Kette* entweder bedeute, daſs einem zum zierat an-und umgeleget wird, oder als zum Gehæg oder Verwahrung, daſs er darin behalten werde. Die Franco-Theotiſci habens auch gebrauchet für eine Behaltniſs, Gehæg, da etwas verwahret wird. Otfrid ſpricht III, 24, 41. *Intheket mir thaz* ketti *mines friuntes betti;* Entdecket mir die *Kette* (das Gehæg, die Verwahrung, die oben auflieget) meines Freundes Bette. Dann daſs ſo das Wort *Kette* hie zu verſtehen ſey, giebt das alte Goth. Wort, *Gorkietta*, locus ſeptus, cui includuntur pecora, furto ablata. Verel. p. 97. b. Vide Rudbeckii Atlant. I. pag. 255. Und hievon iſt das Latein. Catena. Otfrid. V, 4, 10. *Thaz* Ketti *fundun indan*: ſie funden daſs das *Gehæg* war weggethan, das iſt, wie der Evangeliſt ſagt, daſs der Stein abgewelzet war. *Scherz.*

49) Verſ. 165. Margo utriusque Codicis habet: *Domine jam fœtet.*

50) Verſ. 166. Uterque Codex habet: *iu fuler*, i. e. *jam putridum.* Scherz.

51) Verſ. 167. Utrumque MSC. exhibet: *zelluh.* Verte hunc & ſeq. verſum: *Hinc dixi tibi antea, quod quarto abhinc die fuerit ſepultus.* Scherz.

Digitized by Google

„ Thih deta ih [52] mithont, quad er, uuis,
„ oba thu giloubis,
„ Thaz thu [53] giſihis Gotes kraft,
„ ioh ſelben Druhtines [54] maht.
Sie namun thana thuruh not [55]
then ſelbon ſtein ſo er gibot.
Thaz grab ſie thar indatun,
ſo ſinu uuort giquadun.
Stuant er thar tho nidare, JEſus elevatis oculis.
huab thiu ougun uf zi himile,
Zi thes fater barme filu fram,
thanana er hera in uuorolt quam.
„ Fater, quad, thir thankon,
„ mit uuorton, ioh mit uuerkon,
„ Thaz thu emmizen io follon
„ irfullis minan uuillon.
„ Ih [57] habet iz io giuuiſſaz, [56]
„ fater ſagen ih thir thaz,
„ Thaz thu alles uuio ni dati,
„ ni ſi [58] alſo ſi'h thih bati.
„ Thoh [59] zelli ih thino guati.
„ thuruh [60] theſo liuti.
„ Sie uuizin, thu mih ſantos,
„ ioh hera in uuorolt uuantos.
Er ſprah tho uuorton luten
thara zi themo doten,
Zi themo fulen thegane:
„ [61] Erſtuant ir themo legare,
„ Joh [62] eruuirbi thuruh not
„ fon beche hera uuidorort.
„ [63] Fon hellono thiote
„ auur zi theſemo liohte.
Quek uuard ſar imo thaz muat,
ioh fon themo grab erſtuant,
Mit lachanon biuuuntan,
ioh fanon ſo gibuntan.
[64] Intbindet inan, quad er, ſar
tho z'en iungoron thar; Solvite eum.
Sliumo irloſet inan thes,
thaz ge er ſines ſindes. Multi ex Judæis crediderunt.
Manage thie thar quamun,
then uuibon droſt ouh uuarun,
Giloubtun ſar io gahun,
ſo ſie tho thiz giſahun.
Bigondun ſume iz zellen, [65]
mit ubilemo uuillen,
Then furiſten Euuarton,
zornlichen uuorton,
Joh [66] thero Herote
allemo io zi note.

So

Te feci ego jam ante, dixit Ipſe, certiorem,
ſi tu credas,
Quod videbis Dei potentiam,
atque ejusdem Domini gloriam.
Iſti tulerunt inde ſtudioſe
lapidem, ſicut præceperat,
Sepulcrum ibi aperuerunt,
ſicut Ipſius verba dixerant.
Stetit ibi inferius,
ſuſtulit oculos ad cœlum,
Ad Patris ſinum intente
unde Ipſe huc in mundum venerat.
Pater, dixit, tibi gratias ago,
verbis, atque operibus,
Quod tu ſemper atque plene
imples meam voluntatem.
Equidem habeo hoc certum,
Pater, dico tibi hoc,
Quod tu omnia aliter non facis,
quam ſicut ego Te peto.
Sed tamen refero ego tuam bonitatem
propter hoſce homines.
(Ut) ſciant, (quod) tu me miſeris,
& huc in mundum direxeris.
Locutus verbis claris
tunc ad defunctum,
Ad putridum ſervum:
Reſurge ex hoc cubili,
Et revertere confeſtim
a tenebris huc retrorſum,
Ab infernali populo
iterum ad hanc lucem.
Vivus factus ſtatim ei animus,
& de ſepulcro reſurrexit,
Linteis involutus,
& faſciis ſic ligatus.
Solvite ipſum, dixit illico
ad diſcipulos ibi;
Adutum religate eum inde,
ut vadat is ſua via. (quolibet)
Multi qui huc venerant,
& mulieribus ſolatio erant,
Crediderunt quam ocyſſime
quum hoc viderent.
Cœperunt quidam id referre (Phariſæis)
malo animo,
Primoribus Sacerdotibus
iracundis verbis,
Et Magiſtratui (Synedrio, Concilio)
omni vehementer.

Quam

52) Verſ. 169. *mithont* redde iterum per: *modo.* Scherz.
53) Verſ. 171. Cod. Vind. *giſihiſt.*
54) Verſ. 172. *maht* redde: *vires.* Scherz.
55) Verſ. 173. in margine utriusque Cod. extat: *Tulerunt ergo lapidem.*
56) Verſ. 185. Margo Cod. utriusque: *Ego autem ſciebam, quia ſemper me audis.*
57) Eod. Verſ. *habeta* Cod. Vind.
58) Verſ. 188. *Alſo s'ih*, alſo ſo ih. Freherus ita reddidit: *daſz du nicht anders thateſt, dann wie ich dich bate.* Schilter.
59) Verſ. 189. *zellub.* Uterque habet Codex.
60) Verſ. 190. *theſe*, Cod. Vind.
61) Verſ. 196. *erſtuanti ir*, legitur in Cod. utroque.
62) Verſ. 197. *eruuurbi*, Cod. uterque exhibet.
63) Verſ. 199. more S. Scripturæ Otfridus *hellono thiote* appellavit communem locum & ſtatum morientium, ad quem deſcendere ſe lugens ait Jacob Gen. 37, 35. conf. Jeſ. 38, 18. Pſal. 6, 6. Job. 7, 9. Apoc. 20, 13. Sed & credidit frequenter antiquitas, Carolini ævi inprimis, omnes fideles, ante reſurrectionem Salvatoris mortuos, in inferno, quem & Limbum Patrum vocant, ſervatos fuiſſe; de qua re alibi. *Schilter.*
64) Verſ. 205. *inbintet*, habet Cod. uterque.
65) Verſ. 213. Margo utriusque Cod. habet: *Quidam autem abierunt ad Sacerdotes.*
66) Verſ. 217. Uterque Cod. habet: *themo.*

67) Verſ.

Digitized by Google

So sliumo sie iz gihortun,
iz allaz abahotun,
67 Anguſtitun drato
therero ſelbun dato.
Thir zell ih hiar nu ſuntar,
uuas harto in leid thaz uuuntar.

Quam primum hi id audirent,
id omne abominati, (poſthabuerunt)
Perſequuti nimis
illud ipſum factum.
Tibi dicam jam ſeorſim,
(quam) nimium doluerint ob hoc miraculum.

Collegerunt Pontifices & Phariſæi. Joann. 11.

CAP. XXV.

THie Biſcofa binoti
ioh al thaz Heroti
Thuruh theſa racha
datun eina ſpracha,
Thara zi themo ringe,
ioh zi themo ſelben thinge,
Quam mihil uuorolt menigi
then [2] Heiſton ingegini,
Thie Euuarton alle
quamun zi themo ringe,
[3] Sie ni dualtun es tho drof,
in kaiphaſes [4] frithof:
[6] Uuas mugun uuir, quadun, theſſes [7] duam, [8]
„ Ther man ther machot ſinan ruam,
„ Mit zeichonon maren,
„ ioh [9] thrato ſeltſanen.
„ Alle theſe liuti
„ giloubent io zi noti,
„ Ni ſi oba uuir biginnen,
„ thaz ſuslih uuir ni hengen,
„ Irgeit iz zi anguſti.
„ [10] oba mes duen thie friſti,
„ Thaz er in themo muaze
„ then liutin ſih giſuaze,
„ Gifahent ſih [11] zimo thanne
„ thie giloubigun alle.
„ [12] Uuollent haben noti
„ zi imo thaz Heroti,

Sacerdotes confeſtim
& omnis magiſtratus
Ob hanc cauſam
faciebant concilium,
Hic ad iſtum conſeſſum (ſynedrium)
atque ad eundem conventum,
Veniebat magna mundi multitudo
proceribus obviam.
Sacerdotes omnes
veniebant ad hunc conſeſſum,
(Ne cunctarentur forte)
in Caiphæ Palatio.
Quod poſſumus (capere), dixerunt, hujus (rei) conſilium?
hic vir facit ſuam gloriam,
Per ſigna inſignia,
& valde miraculoſa.
Omnes iſti homines
credent omnino.
Niſi nos agamus,
ut tale non permittamus,
Progredietur res ad anguſtias (incitas)
ſi nos concedimus tempus,
Ut in tali ſpatio
hominibus ſe inſinuet,
Convertent ſe ad ipſum deinceps,
creduli omnes.
(Si) velit (deinde) attentare aliquid
adverſus eum Magiſtratus,

„ So *Tunc*

67) Verſ. 221. Redde hunc & ſeq. verſum hoc modo:
Angebantur valde
ob hoc factum.
Supra II, 20, 205. iidem hi verſus, ordine quamvis mutato occurrunt; ubi B. Schilterus illos reddidit; *Hi* (itaque) *ob hoc factum anxiabantur vehementer.* malo dicere: *angebantur.* Scherz.

Ad CAP. XXV.

1) Addit Cod. uterque: *Concilium.*
2) Verſ. 8. lege: *Heriſton.* Schilter. Ipſa Editio Flaciana habet: *Hereſton*, quod etiam exhibet Cod. Vind. & Vat. *Scherz.*
3) Verſ. 11. Redde (*non cunctabantur tum hac in re,*)
4) Verſ. 12. *Fribof*, Atrium. Gl. Lipſii. *Schilter.* Idem Lipſius in Gloſſ. habet *Fritbouo*, Atria. Apud Tatian. c. 192, §. 3. *inti leittun inan gebuntanan in* Frithoff, *inti ſaltun dem Pontisgen Pilato Grauen.* Et adduxerunt eum vinctum in *Prætorium*, & tradiderunt Pontio Pilato Præſidi. conf. ib. c. 188. §. 1. ubi pro *Atrio* ponitur. conf. Palthen. in Notis ad Tat. p. 390. *Scherz.*
5) Verſ. 13. Margo utriusque Codicis habet: *Quid faciemus, quoniam hic homo multa ſigna facit?*
6) Verſ. 13. Cod. Vat. *uuaz.*
7) Verſ. eod. Cod. Vind. habet: *duan*, quod omnino huc quadrat; verto: *Quid, dicebant, hac in re faciendum eſt*, ſtatuendum eſt? *Scherz.*
8) Verſ. 14. Mallem reddere: *Hic homo acquirit ſibi gloriam*, famam. *Scherz.*
9) Verſ. 16. *drato.* Cod. Vind.
10) Verſ. 22. *Oba mes.* Freherus: *oba uuir mes duen &c.* Sed idem quod nos. Rectius: *duemes uuir*, ut c. ſeq. ℣. 5. *Schilter.* Ego ita reddo: *Si illi ea in re concedimus tempus. Mes* idem eſt ac *imo es* illi ea in re, ad hanc rem. Confirmatur hæc mea aſſertio per utrumque Codicem, ubi legitur: *oba uuir mes duen.* Scherz.
11) Verſ. 25. *zi imo.* Cod. Vind.
12) Verſ. 27. Mallem ita reddere:
Volunt habere tunc
apud ſe (in manibus ſuis) *Principatum*
ſeu regimen. *Scherz.*

Digitized by Google

„ So quement Romani ouh ubar thaz,
„ nement thaz lant allaz. Venient Romani.
„ Joh ouh thes giſizent,
„ iz italaz lazent.
„ Mit uuafanu unſih thuingent,
„ oba ſi'es biginnent.
„ Mit krefftigera henti,
„ duent unſih elilenti.
„ Uuanent ſie bi notin,
„ thaz uuir then urheiz datin,
„ Joh uuir thes biginnen
„ [13] thar uuidar in ringen.
Gab einer tho girati, Caiphas reſpondit.
thuruh thaz Heroti,
[14] Bihiaz ſih ther thes uuares
ther Biſcof uuas thes iares:
„ Ni bithenket, quad, in uuara
„ unſerero [15] alla zala.
„ Joh ir ouh uuiht thes ni ahtot,
„ ouh drofes ni bidrahtot, Expedit vobis ut unus moriatur.
„ Thaz baz iſt man biuuerbe,
„ thaz ein man bi unſih ſterbe,
Joh einer bi unſih douue,
„ ther liut ſih thes gifrouue,
„ Thaz ſi giſunt therſelbo folk
„ thuruh thes einen mannes [16] dolk,
„ Thuruh ſino eino doti,
„ thaz thunkit mih girati.
Giuuiſſo uuizit [17] thaz gimah Hoc â ſemet ipſo non dixit.
fon imo er ſulih hiar ni ſprah.
Thiu [18] ſprachi ouh ſo gizami
fon imo hiar biquami,
Uuas biſcof er thes iares,
thaz manota 'nan thes uuares.
Thes ſelben ſtuales era
[19] ſinni uuas er mera.
Bithiu uuas er foraſago thar,
thoh er ni uueſti thaz uuar.
Er unthankes in zalta,
uuio iz allaz uueſan ſcolta.
Thaz Druhtin ſelbo uuolta,
bi unſih ſterban ſcolta.
Joh ſines bluetes rinnan
uns [20] ſichurheit giuuinnan.

Tunc venient Romani etiam præterea,
(&) occupabunt regionem univerſam
Atque etiam hoc ſtudebunt,
(ut) eam vacuam linquant.
Armis nos cogent,
ſi (modo) id aggredientur.
Forti manu
facient nos exules.
Exiſtimabunt certe
quod nos ſeditionem fecerimus,
Atque id attentaverimus
ex adverſo in Conciliis (conventibus)
Dedit unus tunc conſilium
ob principatum,
Prophetavit (promiſit prædicando) hic verum,
qui Pontifex eſſet eo anno:
Non cogitatis, dixit, profecto
noſtrorum omnium periculum.
Nec quicquam hujus vos reputatis,
neque eo rem conſideratis,
Quod melius eſt, (ut) hoc agatur,
quo unus vir pro nobis moriatur,
Et unus pro nobis intereat,
populus quo gaudeat,
Ut ſit ſalvus ipſe populus
per unius hominis paſſionem,
Per ejus unius mortem:
hoc videtur mihi conſultum.
Certe ſciatis hoc conſultum
ex ſe ipſo iſte tale hîc non locutus.
Hic ſermo & tam congruus
ab ipſo hîc venit,
(Quia) Erat Pontifex hoc anno,
hoc monuit eum veri.
(Ob) Illius ſedis honorem
perſpicax erat magis.
Propterea erat Propheta hîc,
etſi ipſe non ſciret veritatem.
Ipſe invitus eis narravit,
quomodo id omne fieri deberet:
Quod Dominus ipſe volebat,
(&) pro nobis mori debebat:
Et ejus ſanguinis fluor
nobis ſecuritatem acquirere.

Fon

Ab

13) Verſ. 40. redde: *Ut contra ipſos pugnemus. Ringen, ringan* eſt *pugnare, luctari.* Infra V, 16, 87. ſeq.

Ni mag diufal thara ingegin ſin,
thar ir ginennet namon min,
So uuar ir es biginnet
ir uuidar imo ringet:
Non poteſt diabolus tum reſiſtere
cum nominatis nomen meum,
Si quando id aggredimini,
ut contra ipſum *pugnetis.*

hodie adhuc *ringen* pro: *luctari* uſurpamus. *Scherz.*

14) Verſ. 44. hunc ita reddo: *Conteſtatus eſt* (aſſeveravit) *de ſe verum,* ſeſe dicere: infra eadem locutio occurrit IV, 20, 33.

Quadun: ſih bihiazi
er Gotes Sun hiazi.
Dicebant, quod ille *aſſeveraverit de ſe*
quod DEI filius ipſe appellaretur.
Scherz.

15) Verſ. 46. Uterque Cod. habet: *allo:*

16) Verſ. 54. *dolk* redde hic & infra III, 26, 57. per: cædem. In LL. Anglo-Sax. Alfredi c. 20. & 22. eſt: *tholigen*, occidere. *Scherz.*

17) Verſ. 57. *thaz gimach*, maluiſſem redditum: *hanc rem*, hoc. *Scherz.*

18) Verſ. 59. *ſpracha* habet uterque Codex.

19) Verſ. 64. Uterque Codex habet: *ſin ni uuas es*, unde hic & antecedens verſus ſic reddendus eſt:
Illius ſedis (Pontificalis) *honor*
nunquam erat major; ſc. quam tum.
Scherz.

20) Verſ. 72. Cod. Vind. *ſiburheit.*

21) Verſ.

Digitized by Google

Fon theſſes dages friſti
[21] ſo uuas in thaz ſid feſti
In muate [22] giuuagi,
thaz man 'nan irsluagi.
Inzoh ſih Druhtin tho fon in,
ni giang ſo ofono untar in.
[24] Jo fuar mit ſinen thanana
in eina uuuaſtinna.

Ab illo die cogitaverunt occidere eum.

Ab hujus diei tempore
ſic fuit eis hoc hactenus firmiter
In animo conſtitutum,
ut Ipſum occiderent.
Subduxit ſe Dominus tunc ab iis,
non ambulavit tam palam inter eos.
Et ivit cum ſuis abinde
in aliquod deſertum.

MORALITER.

CAP. XXVI.

NU [1] Chriſtus [2] in therera redinu zeichan duit ſo menigu,
So thie Euuarton quatun,
iz al in ubil datun.
[3] Nu duemes uuir thaz zuiual thana ſar ubaral,
Giloubemes thero dato,
[4] iz ſiziṭ uns ſo drato,
Keremes in muate,
uns ſelben io zi guate,
Frammortes thia Gotes dat,
ſo ſiu thar giſcriban ſtat.
Sie rietun uuas ſies uuoltin,
ioh uuas ſies duan ſcoltin,
Harto ginoto,
therſelbun Gotes dato.
Thoh ni ſprachun [5] ſe in uuar,
thaz ſie giloubtin Gote ſar,
Thaz [6] s'iro herza iz lertin,
ioh frammortes iz gikertin.
Uuir ſculun unſih ſamanon
zi [7] rechteren redinon.
Uuir unſih Gote liuben,
ioh rehtor gilouben.
Joh quedemes in rihti,
thaz iz [8] lobaſamaz ſi
Allo ſino dati.
thoh [9] ſin ſi undrati.
Sie quadun thes ginuagi,
oba man 'nan n'irsluagi,
Thaz ſie mit giuuelti
uuurtin elilenti.
[10] Joh tharbetin thes ſindes,
thes iro heiminges.

I. Enarratio miraculi.

II. Congregatio.

III. Conſultatio de terræ amiſſione.

CUm Chriſtus in hac narratione
ſigna fecerit tam varia,
Quæ ſacerdotes (quidem) retulerunt,
(ſed) id omne in deterius verterunt.
Ne faciamus nos hoc dubium
debinc ſane per omnia,
Credamus hoc factum,
id ſedeat nobis penitus (in animo)
Volvamus in animo,
nobis ipſis in emolumentum,
Deinceps hoc Dei facinus,
ſicut illud hîc deſcriptum ſtat.
Iſti conſultabant, quid vellent,
& quid facere deberent,
Valde anxie,
(ob) illud Dei facinus.
Tamen haud conſultarunt iſti revera,
ut crederent Deo utique.
Ut ſua corda id docerent,
& deinceps converterent.
Nos debemus nos congregare
ad rectiora conſilia.
(Ut) nos Deo amabiles reddamus,
& rectius credamus.
Et dicamus directe,
quod id laudabile ſit
Omne Ipſius factum.
etſi ſint (iſtis) contemtui.
Iſti colloquuti ſunt de hoc ſatis,
ſi Ipſum non occiderent,
Quod per violentiam (Romanam)
futuri ſint exules.
Et privandi vîâ,
ad eorum domicilium.

[11] Sar

Imo

---

21) Verſ. 74. Clarius: *Erat hoc ipſis poſtea firmum.*
22) Verſ. 75. MSS. & Flacius habent: *ginuagi, ſatis.* Scherz.
23) Verſ. 77. Margo Cod. Vat. *Jeſus autem jam non in palam ambulabat.* Addit Cod. Vind. *apud Judæos.*
24) Verſ. 79. uterque Codex: *ioh.*

AD CAP. XXVI.

1) Verſ. 1. Cod. Vind. *Chriſt.*
2) Verſ. eod. *in therera redinu, hac ratione.* Scherz.
3) Verſ. 5. ita verterem:
Itaque removeamus dubitationem
inde mox omnino.
i. e. de eo plane non dubitemus, *duan tana* eſt: *removere*, von dannen, weg thun. *Scherz.*
4) Verſ. 8. *iz ſizit*, eſt: *id decet*, ceu ſupra I, 8, 23. monuimus. *Scherz.*
5) Verſ. 17. Cod. uterque: *Sie:*
6) Verſ. 19. *Sie iro.* Cod. Vind.
7) Verſ. 22. Cod. Vind. & Flac. *rehteren.*
8) Verſ. 26. *lobosamaz* Cod. uterque.
9) Verſ. 28. *Si in ſi.* Cod. Vind.
10) Verſ. 33. & ſeq. ita redde:
Et privabuntur tunc
ſua Patria.
de phraſi: *thes ſindes* vid. Notam ad I, 21, 1. *Scherz.*

11) Verſ.

[11] Sar io thes fartes,
thes eigenen lantes.
Uuir ſculun auur ahton,
uuir uuola iz ni bidrahton,
Thaz uuir thiu [12] uerkeren,
in muat unſih gikeren,
Thaz uuir ana enti
uuerden elilenti.
Tharben ſcones riches,
thes hohen himilriches.
Joh birun mornente
in ſuaremo elilenti.
In [13] githuingniſſe,
thes ſin uuir io giuuiſſe.
Thenkemes zi guate IV. Caiphæ dictum.
[14] ouh heilemo muate
Joh frammortes iz keren,
thaz [15] Caiphaz uuolta leren.
Er riat thaz man biuuurbi,
thaz ther man eino irſturbi.
Thaz ſin einen doti
al then liut gihialti.
Joh thuruh ſinan einan [16] dolk,
[17] uuar al gihaltan ther folk,
[18] In mammonto ſazi
ſid er thaz lib firliazi.
Giuuiſſo uuizun uuir thaz,
thaz uns iz harto uuola ſaz,
Joh uns iz theh filu fram,
thaz Druhtin hera in uuorolt quam.
Er bi unſih uuolta ſterban,
ioh eino thaz biuuerban,
Thaz uuir n'iruurtin furdir al,
thuruh then ſinan einan ſal.
Joh unſih thiu ſin guati
al giſamanoti.
Uuir io irri fuarun,
ziſpreitite uuarun.
Thaz iſt nu uuuntarlichaz thing
ubar theſan uuorolt ring.
Ubar allo dati
uuuntarlich girati.
[19] Thanne uuorolt kuninga
ſterbent [20] b'iro thegana,
In uuige io gilicho
douuent theganlicho.
So ſint ſe alle girrit,
[21] thes uuiges gimerrit,
Ther in thera noti
thar imo folgeti.

Joh

Imo & reditu
ad propriam terram.
Nos vero debemus attendere,
(ſi) nos non bene id conſideramus.
Quod nos hæc invertemus,
in animo nos pervertemus,
Ut nos ſine fine
fiamus exules.
Privemur pulchro regno,
alto cœleſti regno.
Et ſimus lugentes
in gravi exilio,
In perſecutione,
hujus ſumus utique certi.
Cogitemus ad bonum
ac ſalutarem animum
Etiam in poſterum hoc advertere,
quod Caiphas volebat docere.
Conſuluit ut hoc ageretur,
ut hic vir ſolus moreretur:
Ut ejus unius mors
omnem populum ſalvaret,
Et per ejus unius paſſionem
eſſet omnis ſalvatus populus.
In tranquilla quiete
poſtquam iſte vitam reliquerit.
Certo ſcimus hoc,
quod nobis id valde bene ceſſerit,
Et nobis id profuerit multum valde,
quod Dominus huc in mundum venerit,
Pro nobis voluerit mori,
& ſolus hoc acquirere,
Ut ne interiremus deinceps omnes,
per ſuam unius mortem.
Atque nos hæc ejus gratia
omnes congregaret.
Nos certe errantes ivimus,
diſperſi fuimus,
Hoc porro eſt mirabilis res
per hunc mundi orbem.
Super omnia facta
mirabile conſilium.
Namque mundi reges
moriuntur pro ſuis ſubditis,
In prælio certe pariter
pereunt viriliter.
Sic ſunt illi omnes perplexi (irre uuerden)
prælio illigati,
Quicunque in tali neceſſitate (periculo)
iſthic ipſum ſequitur:

Atque

11) Verſ. 35. ſeq. Synonymice hæc dicuntur & idem indicatur, quod Verſ. 33. & 34. fuit dictum. *Scherz.*

12) Verſ. 39. lege ex utroque Codice: *uuerk éren*, cui non repugnat Flacii Editio. Unde hic & ſequens verſus ſunt ita exponendi:
Ut hæc opera (Chriſti) *honoremus*, veneremur,
(&) *ad mentem noſtram revocemus.* Scherz.

13) Verſ. 47. *githuigniſſe*, Cod. Vind. qui tamen infra IV, 7, 57. habet: *githuingniſſe.*

14) Verſ. 50. mallem redditum:
Ac ſano animo
Etiam ulterius id volvamus. Scherz.

15) Verſ. 52. *Caiphas* Cod. Cæſar.

16) Verſ. 57. vid. Notam ad cap. præced. ℣. 54.

17) Verſ. 58. *uuari.* Cod. Vind.

18) Verſ. 59. verterem: *Ipſis ſuavius* (melius) *eſſet.* Scherz.

19) Verſ. 77. *Thanne* reddendum eſt per: *cum*, quando reſpondet ei: *So* in ℣. 81. quod idem eſt ac: *tum.* Scherz.

20) Verſ. 78. *bi iro.* Cod. Vind.

21) Verſ. 82. reddo: *prælio inferiores*, ſeu victi. In Gloſſ. Boxhorn. *Kimerrit*, irritum. *Scherz.*

22) Verſ.

Digitized by Google

Joh fallent ſie ginoton
fora iro fianton,
Untar iro hanton,
ſperon ioh mit ſuerton.
Sie ſint in ala drati
[22] fluhtig thera dati.
[23] Irqueman thero uuerko
fluhtigero githanko.
Starb [24] auur therer noti,
er unſih ſamanoti.

Joh ſines todes guati
zi ſamane [25] gifuagti.
Joh thuruh ſina ſmerza,
uuir [26] habetin baldaz [27] herzan,
Fianton io thanne
zi uuidar ſtantanne.
Thaz uuir fro thes thodes
faren heimortes,
In eiginaz githingi
ſid thera goringi,
[28] Sid man 'nan bifalta,
ſo Caiphas uns zalta.
Joh man 'nan gidotta,
ſo er thar redinota.
Nu birun fro in muate
bi ſinemo einen guate.
Mit ſinemo einen falle
ſo irloſt er unſih alle.
[29] Nu buuuen baldo thuruh thaz
kuningrichi ſinaz,
Blide in girihti
in ſineru giſihti.
Thaz ſelba mammunti
thaz duit uns thiu ſin guati.
Uuant er eino thaz biuuarb,
thaz er bi unſih irſtarb.
Nu ilemes thes thenken,
ioh emmizigen uuirken,
Thaz imo io liche
[30] z'emo hohen himilriche.
Joh unſih thara io alle
bi namen Druhtin zelle.
Alle io bi manne
er unſih thara nenne.
[31] Thaz ſin tod ubaral
ni uueſe in uns ſo idal,
Thuruh unſero ubili
ioh managfalto frauili.

Atque cadunt iſti neceſſario
coram ſuis hoſtibus,
Sub iſtorum manibus,
lanceis & gladiis.
Hi ſunt omnimodo
vani his factis;
Obſtupeſcunt his operibus
vanarum cogitationum.
At vero mortuus hic fuit ex hac cauſa,
Ipſe (ut) nos (eo ipſo) congregaret (non diſpergeret)
Atque ſuæ mortis gratia
in unum colligeret.
Et per ſuos dolores,
nos haberemus confidens cor,
Hoſtibus deinceps
in adverſum ſtantes.
Ut nos lætabundi de morte
vadamus domum,
In proprium domicilium
poſt hanc paſſionem (Salvatoris)
Poſtquam Ipſe ſepultus,
ſicut Caiphas nobis dixit,
Et ipſe occiſus,
ſicut is tunc conſuluit.
Nunc ſumus læti ex animo
ob ejus unius bonum;
Suomet unius obitu
liberavit nos omnes.
Nunc colimus confidenter propterea
regnum ejus,
Lætabundi in recto
coram ſuo conſpectu.
Has delicias
fecit nobis illa ſua bonitas.
Namque is ſolus hoc operatus,
ut pro nobis moreretur.
Nunc feſtinemus id cogitare,
& aſſidue operari,
Quod Ipſi placeat
in alto cœlorum regno.
Atque nos iſthic omnes
nominetenus dominus recenſeat.
Omnes atque ſingulos
nos ibi nominet.
Ut ejus mors ubique
ne ſit in nobis vana,
Propter noſtrum malum
& varium maleficium.

Sun- *Sed*

22) Verſ. 90. *fluhtig* redde: *fugientes*, fugam capeſſentes.
23) Verſ. 91. & ſeq. redde:
Territi hoc facto i. e. cæde Regis,
(&) fugam meditantes.
Cod. Vind. hic legit: *erqueman.* Scherz.
24) Verſ. 93. ita reddo:
Aſt cum moreretur hic (Chriſtus) *tunc ille nos congregavit.* Scherz.
25) Verſ. 96. *gifuagti:* redde: *collegit.* Scherz.
26) Verſ. 98. *habetin* redde: *acquiſivimus.* Scherz.
27) *Herza* habet uterque Codex.
28) Verſ. 105. redde: *Poſtquam ipſe* (Chriſtus) *fuit proſtratus* i. e. mortuus. in Gloſſ. Lipſ. eſt: *bifillidi, proſterneret.* Supra II, 5, 27. habuimus *bifalt* pro: *proſternebat.* Scherz.
29) Verſ. 113. ita exprimo:
Nunc inhabitabimus mox ideo. Scherz.
30) Verſ. 124. *zi thémo.* Cod. Vind.
31) Verſ. 129. & ſeq. ita redderem:
Ne mors ejus nequaquam
in nobis ſit inutilis. Scherz.

32) Verſ.

Digitized by Google

Suntar thes ginenden,
mit ſinen iamer menden,
Mit ſinen iamer bliden,
ioh iz ni [32] bimithen.
Thaz iſt in gifeſtit,
thaz in es mer ni briſtit.
So ſi'z ouh uns allen
Mit [33] Chriſtus ſelbes uuillen.
Amen.

Sed hoc fruamur,
cum ſuis perpetuo gaudeamus,
Cum ſuis perpetuo lætemur,
& hoc ne evitemus.
Hoc eſt illis confirmatum,
ut eis amplius non deficiat. (quicquam)
Sic ſit hoc quoque nobis omnibus
cum Chriſti ipſius voluntate.
Amen.

32) Verſ. 136. Cod. Vind. *bimiden.*

33) Verſ. 140. *Chriſtes* Cod. Vind.

Explicit tertius Liber Evangeliorum.

INCI-

Digitized by Google

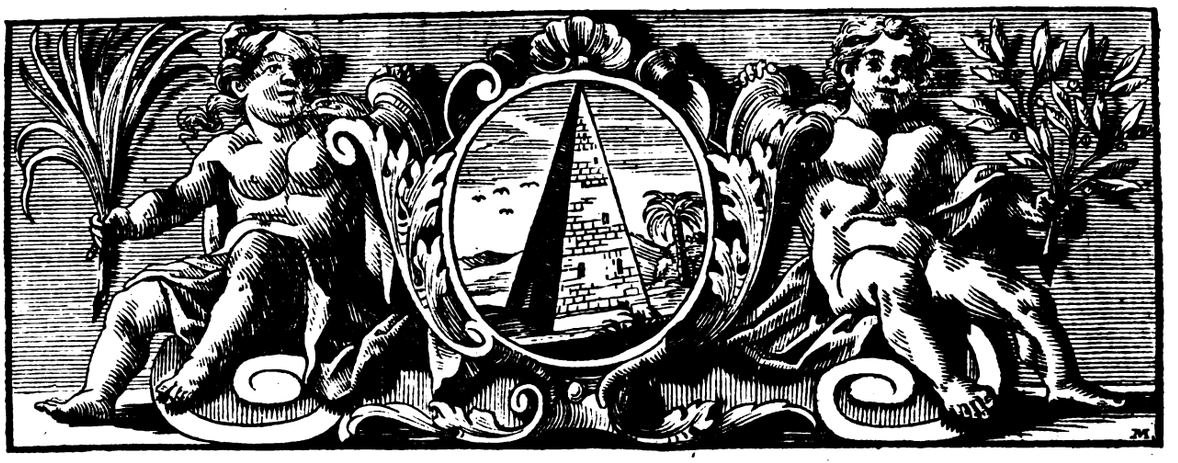
INCIPIUNT CAPITULA LIBRI QUARTI.

I. [1] *Præfatio Libri Quarti.*
II. Ante ſex dies Paſchæ venit Jeſus Bethaniam.
III. Cum audiſſet populus, quia venit Jeſus Hieroſolymam.
IV. Cum appropinquaſſent Hieroſolymis. [2]
V. Spiritaliter.
VI. Abiit in Bethaniam, & de doctrina ejus in craſtinum.
VII. Item de doctrina Domini in monte ad diſcipulos.
VIII. Appropinquabat dies feſtus Azymorum.
IX. Venit dies Azymorum, & reliqua.
X. Deſiderio deſideravi hoc Paſcha &c.
XI. Sciens Jeſus, quia venit ejus hora &c.
XII. Contriſtatus eſt Jeſus Spiritu, & dixit eis de traditione ejus.
XIII. Petrum dixit negaturum.
XIV. Jubet, ut cui deſit, emat gladium.
XV. Conſolatur Diſcipulos de morte ejus.
XVI. Egreſſus eſt Jeſus trans torrentem Cædron.
XVII. Quomodo Petrus abſcidit auriculam ſervi Sacerdotis.
XVIII. De negatione Petri.
XIX. Verba Pontificis ad Jeſum, & de falſis teſtibus.
XX. Duxerunt Eum ad Caipham, ubi erat & Pilatus.
XXI. Allocutio Pilati ad Chriſtum in Prætorio.
XXII. Quomodo Pilatus voluit Chriſtum dimittere pro Barraba.
XXIII. Duxit Pilatus Jeſum deriſum ad populum.
XXIV. Voluit Pilatus Jeſum dimittere, & [3] *quia tradidit eum eis.*
XXV. Pauca ſpiritaliter.
XXVI. Duxerunt eum ut crucifigerent, & lamentatio mulierum.
XXVII. Quomodo clavis eum fixerunt in Crucem, & titulus Pilati.
XXVIII. De ſpoliis diviſis, & tunicæ ſorte.
XXIX. Myſtice.
XXX. De Irriſionibus Sacerdotum, & omnium prætereuntium.
XXXI. Id ipſum & latrones fecerunt.
XXXII. Stabat juxta crucem Jeſu mater ejus, & diſcipulus quem diligebat. [4]
XXXIII. Sol obſcuratus eſt, & tradidit Spiritum Jeſus.
XXXIV. Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & reliqua.
XXXV. Quomodo Joſeph & Nicodemus ſepelierunt Jeſum.
XXXVI. Quomodo Sacerdotes ſummi ſignaverunt ſepulchrum.
XXXVII. Moraliter.

[5] Finiunt Capitula Quarti Libri.

1) Prefatio legitur in Cod. Cæſar.
2) Addit Cod. Cæſareus: *& veniſſent.*
3) *Quare* pro: *quia:* Cod. Cæſareus habet.
4) *Hæc videntes* addit Cod. Vind.
5) Hæc verba non ſunt in Cod. Vindob.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER [1] QUARTUS.

PRÆFATIO [2]

LIBRI QUARTI.

CAP. I.

[3] NU thie euuarton binoti
machont thaz girati,
Joh Chriſtes [4] todes thuruh not
ther liut ſih habet [5] gieinot:
Biginnent frammort uuiſen,
uuio [6] ſie'nan firlieſen.
[7] Joh thaz io thenkit iro muat,
uuio ſie [8] firduesben thaz guat.
Nu uuil ih ſcriban frammort,
er ſelbo rihte mir thaz uuort,
Uuio Druhtin ſelbo thaz biuuarb,
er ſines thankes bi unſih ſtarb.
Uuio er ſih thara nahta,
[9] tho ſih thiu zit bibrahta.
Thar er thaz tho uuolta,
ioh iz uueſan ſcolta.
Uuio er ſelbo giang zi hanton
ſinen fianton.

[10] Uuas

CUm ſacerdotes ſollicite
fecerunt Senatusconſultum,
Et de Chriſti morte anxie
populus ſe coadunarat:
Aggrediuntur porro oſtendere,
quomodo Ipſum perdant.
Et quod meditatus eorum animus,
quomodo abolerent ſalutem.
Nunc volo ego ſcribere deinceps,
(Ipſe regat mihi ſermonem!)
Quomodo Dominus ipſe hoc egerit,
(ut) ſua ſponte pro nobis moreretur.
Quomodo ſe eo approximarit,
cum ſe tempus hoc attraheret.
Quo hoc ipſum vellet,
& id fieri deberet.
Quomodo Ipſe iverit in manus
ſuis hoſtibus.

Erat

AD CAP. I.

1) Poſt vocem: *Liber*, Cod. Vind. habet: *Evangeliorum quartus Theotiſce conſcriptus.*
2) Cod. Vind. *Prefatio.*
3) Verſ. 1. Deficientem hunc verſum in Flaciana ſupplevimus ex Lambecii Bibl. Cæſar. Lib. 2. c. 5. ubi etiam ℣. 4. pro: *gieinot* legitur: *giénot.* Sed magis eſt, ut *gieinot* h. e. conjurarunt in necem Chriſti legamus, ut & alibi habetur. Cæterum ℣. 2. integer eſt, nec quicquam deficit, uti Flacio viſum. *Schilter.* Ita omnino ſe rem habere, inſpectio MSC. Vind. oſtendit. *Scherz.*
4) Verſ. 3. in Cod. Vind. ita legitur: *dodes.*
5) Verſ. 4. MSC. Vind. *gienot.*
6) Verſ. 6. *Sie inan.* Cod. Vind.
7) Verſ. 7. redde: *Et hoc certe meditatus eſt illorum animus.* Scherz.
8) Verſ. 8. Cod. Vind. *firthuésben.*
9) Verſ. 14. redde aptius: *Cum tempus adveniret.* Scherz.
10) Verſ.

Digitized by Google

10 Uuas unfluhtig drato
thero Judeono dato.
Er ſines thankes thara quam,
ioh ſie thar lerta filu fram.
Jo 11 gidago fora thiu,
thaz ſie irkantin thoh bithiu,
Thaz er uuas Druhtin heilant,
ubar allaz thaz lant.
12 Joh ſie alles uuio ni datin,
ni ſie inan minnotin.
Thaz bigond er redinon
13 mit fronisgen bilidon.
Thaz ſie iz mer intrietin,
zi imo ſih gikertin.
Er zalt iz in ouh harto
ofonoro uuorto.
Thia ſalida io gilicho
filu ſuazlicho.
14 Er zalta ouh dages uuuntar
then iungoron ſus io ſuntar.
Thaz gihialt er, 15 uuiziſt thaz,
harto mihiles baz.
Sie hortun iz mit uuillen,
io uuultun iz irfullen.
Thara zua ſie harto thahtun,
mit uuerkon ouh bibrahtun.
Giuuiſſo uuiziſt thu thaz,
ni ſcrib ih thaz hiar allaz,
16 Joh hiar ouh ni firlaze,
nub ih es uuaz gigruaze.'
Nub ih es thoh biginne,
es ethesuuaz gizelle.
Joh ouh thanne giile
zi thes kruzonnes heile.
17 Hiar ouh forna bileip,
thaz ih iz 18 allaz ni giſcreip.
Al ni gizalta,
thaz ih gerno uuolta.

Erat imperterritus valde
Judæorum factis.
Ipſe ſua ſponte advenit,
atque eos tunc docuit prolixe.
Sed & fecit (miracula) coram eis,
ut agnoſcerent per ea,
Quod Ipſe eſſet Dominus Salvator,
ſuper univerſam terram.
At iſti nihil minus fecerunt,
quam ut Ipſum amarent.
Hoc cœpit Ipſe effari
ſacris parabolis.
Ut iſti hoc eo magis evitarent,
ad Ipſum ſe converterent.
Expoſuit idem eis etiam vehementer
apertis verbis.
Salutem (viam Salutis) pariter (omnibus)
multum dulciter.
Expoſuit etiam parabolas
diſcipulis ſeorſim.
Hoc exiſtimabat, ſcias hoc,
valde multo melius.
Hi audiverunt id lubenter,
& voluerunt id implere.
Eo vehementer intenderunt,
operibus quoque perfecerunt.
Certo ſcias hoc,
non ſcribo hîc omnia ea,
Neque etiam hîc deſero,
ſi quid aggredior.
Quod ſi incipio,
(ſaltem) aliquatenus enarro.
Cæterum inde feſtino
ad Crucis ſalutem.
Hîc atque ſuperius permaneat,
quod ego ea omnia ſcribam,
Omnia non referam,
quod (aliàs) libenter vellem.

Firliaz

Omiſi

10) Verſ. 19. & ſeq. redde:
(Et) *minime fugiens erat* i. e. fugiebat. *Judæorum facta*, ſeu inſidias. *Scherz.*

11) Verſ. 23. *Gidato* legendum videtur. *Schilter.* Non opus eſt medela; hic verſus ita eſt reddendus: *imo quotidie hunc in finem. gidago*, eſt a *dag*, dies, & ſignificat: *quotidie*, uti notat Junius ad Tat. cap. 185. §. 8. ita *gijaro* legitur pro: *Quotannis*, apud eundem Tatianum c. 12. §. 1. *inti fuorun ſine aldiron gijaro in Jeruſalem*, & ibant parentes ejus *per omnes annos* in Hieruſalem. conf. Palthen. ad Tat. p. 390. *Scherz.*

12) Verſ. 27. reddo hunc & ſeq.
Et quod aliter non agerent, i. e. agere deberent,
quam ut ipſum amarent.
ob rationem loquendi: *alles uuio ni*, conf. III, 20, 304. & III, 24, 158. & IV, 5, 49. & 87. *Scherz.*

13) Verſ. 30. mallem reddere: *Eximiis*, pulcris *Parabolis.* conf. II, 9, 187. ubi: *fronisgemo* uuine, *eximio* vino. & II, 22, 22. thio *fronisgon* bluomon, *pulcros* flores. *Scherz.*

14) Verſ. 37. reddo:
Narrabat etiam quotidie miracula
Diſcipulis ita ſemper ſeorſim.
dages videtur idem eſſe ac ſupra ℣. 23. *gidago*, quotidie. *Scherz.*

15) Verſ. 39. Cod. Vind. *uuiſiſt.*

16) Verſ. 47. & ſeqq. Sic verto:
Et (tamen) *hic non omitto,*
quin id aliquo modo eloquar, eloquendo *tangam*,
Quin tamen ſuſcipiam
(ut) *id aliqua ratione enarrem.*
Ac etiam inde (in narrando) *properem:*
ad Crucis ſalutem. Scherz.

17) Verſ. 53. & 3. ſeqq. ſic expone:
Hic (in hoc opere) *etiam ceſſavi,*
quin omnia ſcriberem,
Omnia dicerem,
quæ lubens voluiſſem.
Scilicet Otfridus hic declarat, quod in ſequentibus ita ſit inceſſurus, uti in prioribus libris egit, ſc. ut non omnia ad pulviſculum uſque ſit expoſiturus. *bileip* idem eſt ac: *ceſſavit*; in verſ. Iſidori p. m. 261. legitur: *iob dhem aldum Gotes chibodum* bilibenem, quo hæc Latini textus verba exprimuntur: *& legali Præcepto* ceſſante. Arbitratur quidem Palthenius in not. p. 413. in hoc Iſidori loco vitium latere, & legendum eſſe: *bilinnenten.* Sed hac correctione opus non eſſe apparet ex verſ. Francica Hymni Ambroſiani §. 2. ubi: *inceſſabili voce*, redditur: *unbilibanlicheru ſtimme.* ad quem locum vid. Celeberr. Eccardi Notam. *Scherz.*

18) Verſ. 54. Cod. Vind. habet: *al ni.*

Firliaz ih filu drato
finero dato,
Managfaltu uuuntar,
ioh ſinu zeichan in uuar,
Bilidi thie er zalta
then liutin, thann er uuolta,
Lera filu uuara,
in [19] allu uuorolt mara.
Thaz deta ih [20] bi einen ruachon,
[21] the'ih libi in theſan buachon,
Thaz [22] iſt zi ſuar ni zalti,
ther iz leſan uuolti.
Bithiu firliaz ih drato
thero Druhtines dato,
Uuorto ioh uuerkes,
mines unthankes.
[23] Iz Druhtin ni bilibe,
thaz ih es thoh giſcribe,
Ni iz hiar in erdriche,
fora thinen ougon liche.
[24] Thaz ih giſcribez hiar ſo fram,
the'iz thir io uueſe loboſam,
[25] Thinera krefti,
fon thines ſelbes gifti,
Ih hiar giſcribe follon
then thinan muatuuillon.
Thinaz girati,
thaz thu ubar unſih dati.
Uuio thu thultos uuizi,
thaz honlicha [26] kruzi,
In managfaltan uuunton,
bi unſeton ſunton,
Thuruh unſer ubili,
ioh managfalto frauuili,
Thar uuir analagun
[27] ioh hartes ſcin uuagun.
Ni mohtun uuir in uuara
irthenken thio ginada,
Thia thu in thera noti
Druhtin bi unſih dati.
Thaz uuas io ana uuank
allaz Druhtin thiner thank.
Druhtin, allaz thin duam,
thaz euuiniga uuisduam.
[28] Iz zi thiu ni uuurti,
ni uuarin thino milti.

Omiſi multa admodum
ejus facta,
Varia miracula,
& ejus ſigna revera,
Parabolas quas narravit
hominibus, prout voluit,
Doctrinam multo veram,
in omnem mundum evulgatam.
Hoc feci ob cauſam,
quam amo in hoc libro,
Ut ne moleſtius referrem,
qui eum legere vellet.
Propterea omiſi multa
Domini facta,
Verba & opera,
non meâ ſponte. (invitus)
Hoc (ſi) Domino non placuerit,
quodcunque tandem conſcribo;
Non eſt hîc in terrarum regno,
(qui) coram tuis oculis placeat.
Ultinam ego ſcribam hîc eatenus (ſaltem)
ut id tibi ſit laudabile,
Tuarum virium:
ex tuo ipſius dono,
Ego hîc conſcribo plene
tuam voluntatem.
Tuum conſilium,
quod Tu ſuper nos feciſti.
Quomodo toleraſti pœnam,
infamem crucem,
Multiplicibus vulneribus,
pro noſtris criminibus,
Propter noſtram pravitatem,
& multiplicia maleficia,
Quibus decumbebamus (laborabamus)
& durum exemplum dabamus.
Non poteramus revera
excogitare hanc gratiam,
Quam Tu in hac neceſſitate
Domine, pro nobis feciſti.
Hoc erat utique ſine dubio
omne, Domine, tuæ ſpontis.
Domine, omne tuum conſilium,
æterna ſapientia.
Hoc eo niſi perventum fuiſſet,
non fuiſſet tua clementia.

[29] Al

Omne

19) Verſ. 64. *alla.* Cod. Vind.

20) Verſ. 65. *bi einen ruachon*, redde: *ob ſolam hanc curam.* Gloſſ. Keronis. *Ruahcha*, cura. *Ruahhun*, curam. *Scherz.*

21) Verſ. 66. redde: *the'ih libi*, quod amem. *Scherz.*

22) Verſ. 67. lege: *ih.* Schilter. Sed uterque Codex, imo & Flacius habet: *thaz iz.* Unde verto:
Ne id (hoc opus) *nimiæ difficultatis argueret,*
(is) *qui id legere vellet.* Scherz.

23) Verſ. 73. & 3. ſeqq. ita exprimendos judico:
Illud (opus) *non ſuperſtes maneat*, pereat,
licet id ego conſcripſerim,
Niſi id hîc in terra
coram oculis tuis placeat.
Celeberr. quidem Schilterus ad ℣. 75. hanc habet notam. *Lege: iſt:* Sed repugnant Codd. MSS. nec opus eſt hac correctione. *Scherz.*

24) Verſ. 77. hunc & ſeq. ita verto:
(Niſi) *id conſcribam hîc tam bene,*
ut tibi ſemper ſit glorioſum. Scherz.

25) Verſ. 79. reddo: *Tuis viribus*, i. e. viribus a Te conceſſis. *Scherz.*

26) Verſ. 86. Cod. Vind. habet: *Krûci.*

27) Verſ. 92. verto: *Ac valde ad illa nos movebamus*, i. e. inclinabamus, *hartes ſcin* videtur idem eſſe ac: *hartes ci in*, valde ad illa. Ita *cir* eſt in Rhythmo de S. Annone §. XI. quod contractum eſt ex: *zi ir*, zu ihr. de qua re ſupra. *Scherz.*

28) Verſ. 101. & ſeq. ita transfer:
Res eo non perveniſſet,
niſi eſſet tua clementia. Scherz.

29) Verſ.

29 Al bi thinen mahtin,
ioh hohen eregrehtin,
30 Thez muazin niazan iamer,
ioh midan 31 funtono ſer.
Freuuen in girihti
in thineru giſihti. Amen.

Omne per tuam potentiam,
& ſupremam majeſtatem,
Hoc poſſumus frui perpetuo,
& evitare peccatorum dolores.
Gaudere in recto
in tuo conſpectu. Amen.

Ante ſex dies Paſchæ venit Jeſus Bethaniam.
Joann. 12.

CAP. II.

THo Druhtin thaz gimeinta,
er theſa uuorolt heilta,
Then mennisgon in noti
ouh tho 1 ginadoti:
So er thara iz tho bibrahta,
thaz ſih thiu zit nahta,
Er unſih tho gidroſti
fon fianton irloſti.
Sehs dagon fora thiu
quam er zi 2 Betaniu.
Thar er fon 3 tode iruuagta
4 Lazarun irquickta.
Tho z'emo abande ſar
garetun ſie ſin muas thar.
Fro uuarun ſie ſin,
ther uuillo deta iz filu ſcin.
Martha thiu 5 guata
thar tho 6 thionata,
Si ſcono iz al bithahta,
thaz muas furibrahta.
Ni uuani ſi ouh thes uuangti,
ni ſi thar giſcankti,
Thaz iz al gizami
Druhtine biquami.
Lazarus er uuas iro ein,
then thiu ſalida 7 gireim,
Thaz thar zi disge ſazin,
mit imo ſaman azin.

Fecerunt autem cœnam ibi.

CUm Dominus hoc ſibi propoſuiſſet,
(ut) hunc mundum ſalvaret,
Hominibus in neceſſitatibus
etiam gratiam acquireret:
Cumque eo res perveniſſet,
ut tempus illud appropinquaret,
(Ut) nos fortiter
ab hoſtibus liberaret.
(Tunc) ſex diebus ante hæc
venit Bethaniam
Ubi à morte reſuſcitarat
Lazarum redivivum.
Tunc ad veſperam illico
paraverunt ejus cœnam ibi.
Lætabundi erant de Ipſo,
voluntas (benevolentia) faciebat id multo manifeſtum.
Martha illa bona
ibi ſerviebat,
Eleganter id omne excogitabat,
cibum proferebat.
Nec putes (quod) ea etiam in eo defecerit,
quin & potum attulerit,
Ut id omne decenter
domino conduceret (conveniret)
Lazarus erat eorum unus,
quibus hæc felicitas contigit,
Ut ibi ad menſam diſcumberent,
cum Ipſo ſimul comederent.

Nam

Accepit

29) Verſ. 103. *Al* redderem: *omnes.* Scherz.
30) Verſ. 105. reddo:
Hoc poſſimus (utinam) *frui ſemper:* Scherz.
31) Verſ. 106. *ſuntino.* Cod. Vind.

Ad CAP. II.

1) Verſ. 4. *ginadoti* mallem reddere: *gratiam exhiberet.* Scherz.
2) Verſ. 10. *Bethaniu.* Cod. uterque.
3) Verſ. 11. Cod. Cæſar. *dothe.*
4) Verſ. 12. Cod. Vat. *Lazarum irquicta.* Cæſareus Cod. *Lazarun irquicta;* quod mallem redditum: *Lazarum vivum reddiderat.* Scherz.
5) Verſ. 18. *thionota* Cod. uterque.
6) Verſ. 25. Margo utriusque MSC. habet: *Lazarus erat unus ex diſcumbentibus.*
7) Verſ. 26. Freherus: lege: *Girein*, traff: *Schilter.* Sed MSS. ut & Flacii Editio habent *gireim.* Stadenius in Explic. Voc. Germ. Bibl. p. 498. hoc diſtichon ita reddit: *Lazarus der uuar einer derſelben, der ſich zu dem Heil ſchickte.* Antea notaverat, *reimen* idem eſſe ac: *ſich worzu ſchicken.* Cui in eo quidem aſſentior, quod: *reimen* idem ſit, ac: convenire; Sic enim & hodie dicimus, das reimt ſich zuſammen. Belgis etiam rymen eſt convenire, quadrare, conſonare, conſonum eſſe, apte cadere, congruere, ceu obſervat Kilian. in Etymologico Lingu. Teut. Sed in eo conſentire non poſſum, quod ille τὸ *then* ſingularis numeri hoc loco eſſe arbitretur, cum ſit Dativus Pluralis, contractus ex *thenen, denen*, & reſpectum habens ad τὸ *iro*, qui optime huc quadrat; Sic enim commode hunc verſum interpretari poſſumus: *Quibus hæc felicitas conveniebat* i. e. illorum unus, quos Chriſtus hac felicitate dignos judicabat. *Scherz.*

Maria ergo accepit unguentum.

Nam Maria nardon,
filu diuren uuerdon.
[8] Uuas iro thaz thionoſt ſuazi,
thia goz ſi in ſine ſuazi.
[9] So ſi thaz ſalbon tho biuuarb,
mit iru [11] faſe ſie giſuarb [10]
[12] Thie ſelbon ſuazi frono,
mit locon iro ſcono.
Thiu diuri thera ſalba
ſtank in ala halba.
Irfulta thiu ira guati [13]
theſſelben huſes uuiti.
Thaz biſprah tho Iudas,
[14] ther io in themo argeren uuas,
Quad: man ſie mohti ſcioro
firkoufen filu diuro,
„ [15] Inthiu man thaz iruueliti,
„ man arme [16] miti neriti.
„ Joh man thes [17] gihogiti,
„ ouh nakote githagti.
„ Ouh then thar [18] after lante
„ farent uuallonte,
„ Thaz man then in noti
„ mit thiu ginadoti.
Thoh er thaz tho quati, [19]
ni det er thaz bi guati,
Odo inan thie armuati,
uuiht irbarmeti.
Er uuas thiob hebiger,
ioh [20] ſekilari ſiner.
Uuolt er thar uuaz [21] irſcaboron,
bithiu [22] bizam er ſulih redinon.
„ Laz ſia, quad ther meiſtar, duan
„ thiu uuerk thiu ſi bigan,
„ Thaz ſiu iz n'irfülle nu thiu min,
, ni muaz [23] ſi, s'ih bigraban bin.

Dixit Judas: quare hoc unguentum.

Accepit Maria nardum,
multo cari pretii.
Erat ei hoc ſervitium dulce,
id effudit in pedes ejus:
Cumque unctionem hanc perfeciſſet,
ſuis ea capillis eos deterſit
Pedes illos ſanctos,
cæſarie ſuâ pulchrâ.
Pretioſitas hujus unguenti
olebat undique.
Implebat ejus bonitas
illarum ædium latitudinem.
Id contradixit (reprehendit) tum Judas,
qui in malo erat.
Dixit: hoc poterat commode
vendi multum care,
Si hoc electum fuerit,
ut pauperes eo alerentur.
Atque id cogitatum,
ut nudi cooperirentur.
Atque iis qui ad terram (ſuam) peregrinam
vadunt peregrinantes,
Ut iis in neceſſitate
hoc ſuccurreretur.
Sed hoc quidem dixit,
nec fecit id ex bonitate,
Aut (quod) is pauperum
quicquam miſereretur:
Erat fur gravis,
& ſacculârius ſibi.
Volebat aliquid hic conquirere,
propterea erupit in talia verba.
Mitte eam, dixit Magiſter, facere
hoc opus quod ea cœpit,
Ut ea id nihilo adimpleat minus,
non poteſt ea, quum ego ſepultus fuero.

„ Mit *Vobiſcum*

8) Verſ. 31. *uuas iru.* Uterque Codex.
9) Verſ. 33. *ſo ſiu.* Uterque Codex.
10) Verſ. 34. Margini utriusque Codicis additum eſt: *item capillis terſit.*
11) Eod. verſu uterque Codex: *fdbſe.*
12) Verſ. 35. Uterque Codex habet: *thie ſelben.*
13) Verſ. 39. Margo Cod. Vat. *Et domus impleta eſt.* Addit Cod. Cæſar. *ex odore.* eod. verſu: *diuri* mallem reddere: *Præſtantia*; ita apud Willeramum in Paraphraſi Cantici Cantic. cap. 7. pag. 103. *ther diureſto uuin*, optimum vinum. *Scherz.*
14) Verſ. 42. redde: *Qui jam in malo erat.*
15) Verſ. 45. & ſeqq. 2. ita transfer:

Quò id eligeretur i. e. hoc ageretur,
ut pauperes inde alerentur.
Atque id cogitaretur. Scherz.

16) Verſ. 46. forte: *uuihti*, ℔. antepen. *Schilt.*
17) Verſ. 47. Utrumque MSC. habet: *gihógti.*
18) Verſ. 49. *after lante*, rectius: *per terras* ſc. peregrinas. Ita in Rhythmo de S. Annone XIV. eſt *after Lantin*, per regiones. Apud Willeram. cap. III. p. 42. *after ther burg*, i. e. *per civitatem.* Scherz.
19) Verſ. 53. Codicis Vindob. Margo habet: *Dixit autem hoc non quia de egenis* (ſupple: cura) *pertinebat ad eum.*
20) Verſ. 58. Joh. XII, 6. ὅτι κλέπτης ἦν καὶ τὸ βαλλάντιον ἐβάσταζεν. Lectionarium Vetus Gallicanæ Eccleſiæ apud Mabillon. de Liturgia Gallicana p. 473. reddit: *Exportabat.* Huetius: *furabatur:* Conf. Regino de Diſcipl. Eccl. append. 1. c. 54. *Schilter.*
21) Verſ. 59. Niſi MSS. auctoritas obſtaret, ego hic legerem: *irkoboron*, quod *acquirere*, obtinere, conſequi denotat, & apud Noſtrum aliquoties occurrit. vid. V, 7, 70. adde V, 12, 68. & 80. nullibi enim me invenire τὸ *irſcaboron* memini; Sed MSS. auctoritate motus pedibus eo in ſententiam Celeberr. Stadenii. Ille in Epiſtola ad Cel. J. G. Eccardum, quæ extat in Dn. a Seelen Memoria Stadeniana p. 335. ita loquitur. *Schabernack* puto eſſe a *ſchaben*, cujus frequentativum *Schabern*, crebro ſcabere, radere. Otfridus habet *irſcaboron*, etwas abzwacken, abſchaben. IV, 2, 15. *Uuolt er thar uuaz* irſcaboron, volebat ibi aliquid *decerpere*, (*erſcharren*) ſc. pro ſe. *Nack* quod cervicem tangat ſcabens, cum aliquis retro a cervice tangitur, raditur, ludibrii cauſa. *Scherz.*
22) Verſ. 60. pro: *bizam er*, legit Cod. Vat. *biganner.* Melius Vindob. *bigan er.* Verte κατὰ πάθος; *ideo ſuſcepit tali ratione loqui.* Scherz.
23) Verſ. 64. Cod. Cæſar. legit: *ſi ſo ih.*

24) Verſ.

Digitized by Google

„ Mit iu eigut ir ginuhto,
„ io armero uuihto.
„ Nales auur mih in uuar
„ [24] ni eigut emmizigen hiar.

Vobiſcum habetis ſufficienter
pauperes homines.
Nequaquam vero me profecto
non habetis perpetuo hîc.

Cum audiſſet populus. Joann. 12.

CAP. III.

Ihorta tho ther liut thaz,
thaz Druhtin Chriſtus thara queman uuas,
Quam tho thara in gegini.
mihil uuorolt menigi.
Nales then meinon bi Druhtinan einon, Non propter JEſum tantum. 5.
Suntar ſie in then fertin
ouh Lazarum irkantin.
Uuanta inan Druhtines uuort
fon dode fuarta uuidorort. 10.
Tho quam ther liut [1] mit driuon
thaz ſeltſani [2] ſcouon.
Thaz ſie giſahin ouh tho thaz,
thaz ther man ther [3] in dot uuas,
[4] In ſelben mihila giuuurt 15.
leben andera ſtunt.
Thie furiſton euuarton Cogitaverunt autem Principes. 5
gibutun iro uuorton,
[6] Es niaman ni giuuagi,
er man 'nan irsluagi. 20.
Uuanta manag man in uuar
[7] giloub thuruh inan thar,
Thuruh theſo dati,
[8] in ſelben Gotes guati.
[9] Bithiu ſe thes [10] nu hogetin 25.
oba ſie thaz gifrumitin,
Thaz er 'nan mohta ana uuan
heizan auur ufſtan.

[11] Joh

Udiverat tunc populus hoc,
quod dominus Chriſtus eo veniſſet,
Ivit ibi obviam
maxima hominum multitudo.
Non hac intentione
ob Dominum ſolum,
Sed (ut) hac occaſione
etiam Lazarum cognoſcerent.
Namque ipſum Domini Verbum
à morte duxerat retro.
Itaque veniebat populus cum fide
hoc miraculum videre.
Ut conſpicerent etiam ibi hoc,
quod iſte vir, qui in morte fuerat,
Per Ipſum maxime dignatus
vivere altera vice.
Principes Sacerdotes
præceperant verbis ſuis,
Ut nemo id perpenderet,
potius ipſum (Lazarum) interficerent.
Nam multi homines profecto
crediderant propter eum (Lazarum)
Propter hoc factum,
per Dei Bonitatem.
Propterea iſti hoc nunc conſultabant,
an hoc iis conduceret,
Si ipſe eum poſſet ſine ambiguo
jubere denuo reſurgere.

Atque

24) Verſ. 68. Linguæ Latinæ genius requirit, ut hic in Verſione τὸ *non* deleatur. Verte itaque: *Habetis perpetuo hic.* Scherz.

Ad CAP. III.

1) Verſ. 11. *mit driuon* mallem reddere: *accurate*, exacte. Eodem ſenſu occurrit infra: *in driua*, IV, 18, 56. ubi dicitur: *meldont thih* in driua, produnt te *exacte.* Scherz.

2) Verſ. 12. *ſcouuon* habet Cod. Cæſar.

3) Verſ. 14. & MSS. & Flacius habent: *in.*

4) Verſ. 15. & ſeq. ita exprimo:

In tanta alacritate, vigore,
vivat altera vice.

giuuurti, *giuuurt*, promtitudinem, ſeu alacritatem denotare ſupra jam notavimus. *Scherz.*

5) In MSS. additum eſt: *Sacerdotum, ut & Lazarum interficerent.*

6) Verſ. 19. & 20. ſic transfer:
Id (ſc. quod Lazarus fuerit a Chriſto reſuſcitatus) *nemo diceret,*
potius hominem (Lazarum) *occideret.*
in Cod. Cæſar clare legitur: *Mannan. Giuuag* idem eſſe ac: *dicebat, diceret* ex plurimis noſtri textibus apparet. vid. III, 16, 80. & III, 20, 53. ibique notam. *Scherz.*

7) Verſ. 22. lege: *giloubta* ex utroque Codice.

8) Verſ. 24. *in* non redderem: *per*, ſed: *in. Glaubte an Gottes Güte.* Scherz.

9) Verſ. 25. Uterque Cod. *bibiu.* Hunc & tres ſeqq. verſus ita reddo:
Quare id nunc non cogitarunt
(quod) *licet id* (ut occideretur) *efficerent,*
Ille (Chriſtus) *ipſum poſſit ſine dubio*
Jubere denuo reſurgere? Scherz.

10) Eod. verſu 25. lege: *nu* pro: *ni.* Schilter. MSS. habent: *ni*, nec opus correctione. *Scherz.*

11) Verſ.

11 Joh mit theru krefti
12 auur 'nan irquicti.
Ther er 'nan tode binam,
hias uzer theme grabe gan.
13 In morgan tho ther liut al,
ther zen Oſtoron quam,
Thes uuas mihil menigi,
fuar thara al ingegini.
Fuar thar al ingegini
thes lantliutes menigi.
So ther liut tho 14 gieiſcota,
thaz er thara queman ſcolta.
Sie druagun in then hanton
palmono gertun.
Ingegin imo rumo,
zuig ouh Oliboumo.
Mit thiu meintun thie man,
thaz er in dode ſigu nam,
Joh er frides uuunnon
ſid gab iamer mannon.

In craſtinum autem turba.

Atque cum illa virtute
iterum eum reficeret.
Qui antea eum morti eripuiſſet
jubens ex ſepulcro ire.
In craſtinum populus omnis,
qui ad Paſcha venerat,
Cujus erat magna multitudo,
ivit omnis ei obviam.
Ivit omnis ei obviam
provincialium multitudo.
Cum populus percunctatus eſſet,
quod Ipſe eo venturus eſſet.
Portarunt in manibus
palmarum virgas,
Obviam ei longinque
& ramos olearum.
Per hoc ſignificarunt homines,
quod Ipſe in morte victoriam ſumturus,
Atque Ipſe Pacis gaudia
deinceps daturus perpetuo hominibus.

Cum appropinquaſſet. [1] Matth. 21.

CAP. IV.

VVOlt er tho biginnan
zi Hieruſalem ſinnan.
Thaz er thaz biuuurbi
bi unſih thar irſturbi.
Thaz uuas finf dagon er,
ér er thulti thaz [2] ſer.
[3] Er iz zithi uirgiangi
thaz man 'nan gifiangi.
[4] Giſtuant er tho gibiatan,
uuant er thar uuolta ritan.
Thaz ſie thes gizilotin,
imo einan eſil [5] holotin,
Gibot er, thaz ih ſagen thir ein,
ſinen iungoron zuuein,
Thaz ſie ſih irhuabin,
zi themo Kaſtelle fuarin:
„ Thar uuirdit ſon iu funtan
„ ein Eſilin gibuntan.
„ Thia intbintet ir thar,
„ ioh bringat ouh thaz fulin ſar.
„ Ob iaman thes [6] bigunne
„ thaz er iz iu ni henge,
„ Saget: thi'h thurfti imo in uuar,
ſo lazit er iz uueſan ſar.

Ite in Caſtellum quod contra vos eſt.

Et ſi quis aliquid vobis dix.

VOlebat tunc aggredi
Hieroſolymam proficiſci.
Ut hoc efficeret,
pro nobis ibi obiret.
Hoc fuit quinque dies ante-
quam toleraret crucem.
Antequam tempus præteriret,
ut ipſe captivaretur.
Stabat ibi mandans,
namque inde volebat equitare.
Ut hoc intenderent,
ipſi aſinum accerſerent,
Mandabat, dico tibi ſemel,
ſuis diſcipulis duobus,
Ut ſurgerent,
ad caſtellum irent:
Ibi a vobis reperietur,
aſina alligata.
Eam ſolvite ibi,
& ferte etiam pullum ſimul.
Si quis id audeat,
ut id vobis non concedat,
Dicite: Quod ego egeam ejus vere,
Tunc concedet id fieri illico.

Fuarun

Abibant

11) Verſ. 29. & ſeq. ſic clarius exprimo:
Et quod (is) *virtute*, ſc. ſua
iterum illum reſuſcitaturus ſit.
Qui &c.

12) Verſ. 30. Cod. Cæſar. *afur.*

13) Verſ. 33. *in morgan tho*, mallem reddere: *Poſtridie tum.* Scherz.

14) Verſ. 39. *gieiſcota*, ſic clarius exprimo:
Et quod (is) *virtute* ſc. ſua
iterum illum reſuſcitaturus ſit. Scherz.

Ad CAP. IV.

1) Addit Cod. Cæſar. *Hieroſolimis.*

2) Verſ. 6. *ſer*, dolorem ſignificat. unde mallem hunc verſum reddere: *antequam ſuſtineret Paſſionem.*

3) Verſ. 7. lege: *Er iz zithiu irgiangi* ita enim in utroque Cod. extat, verto: *antequam id* (res) *eò perveniſſet.*

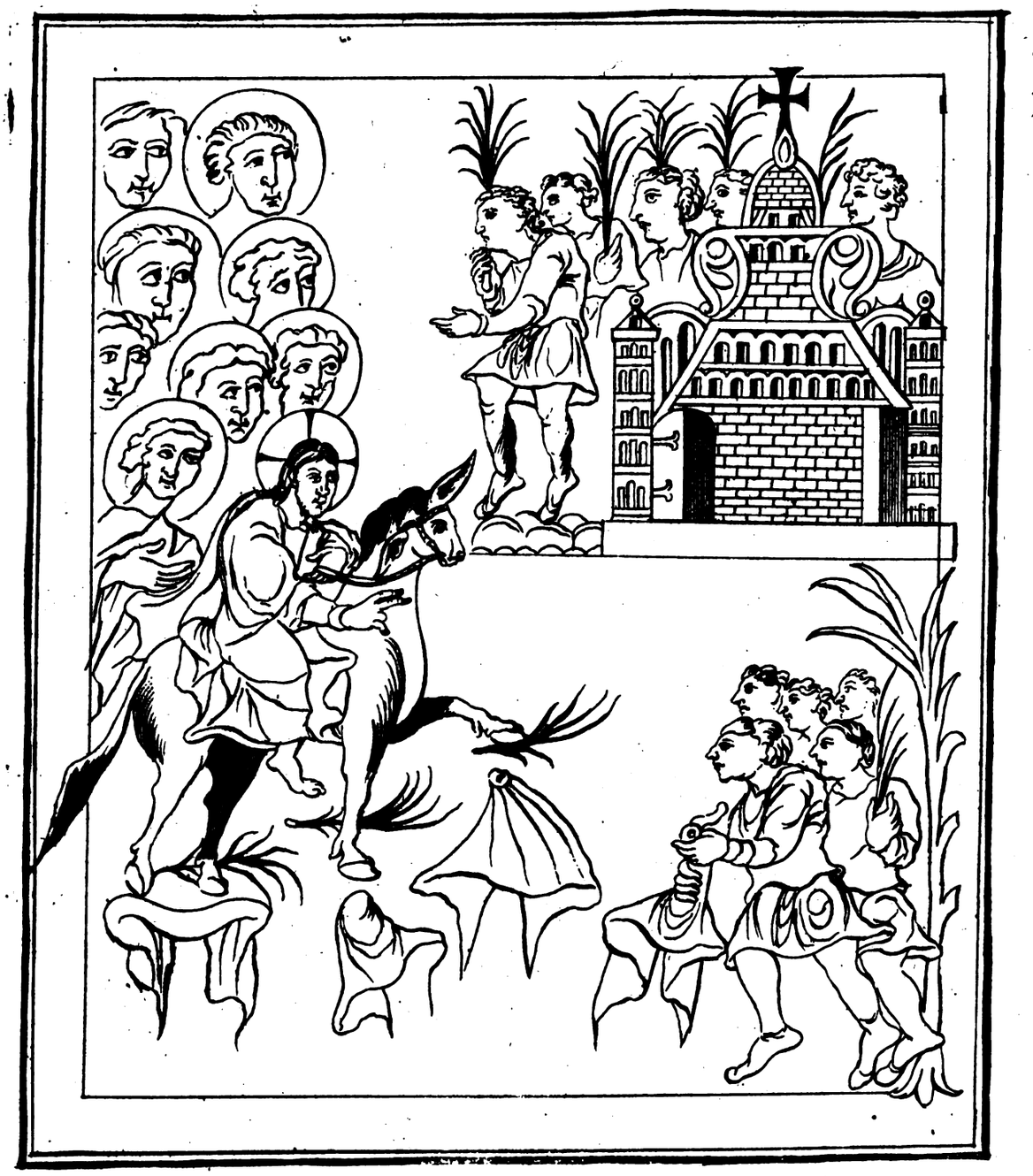
4) Verſ. 9. mallem reddere: *tum cœpit mandare*, mandavit *giſtuant*, *giſtuat* ita fæpiſſime uſurpatur, uti ſupra jam monui. *Scherz.*

5) Verſ. 12. Cod. Vind. *holetin.*

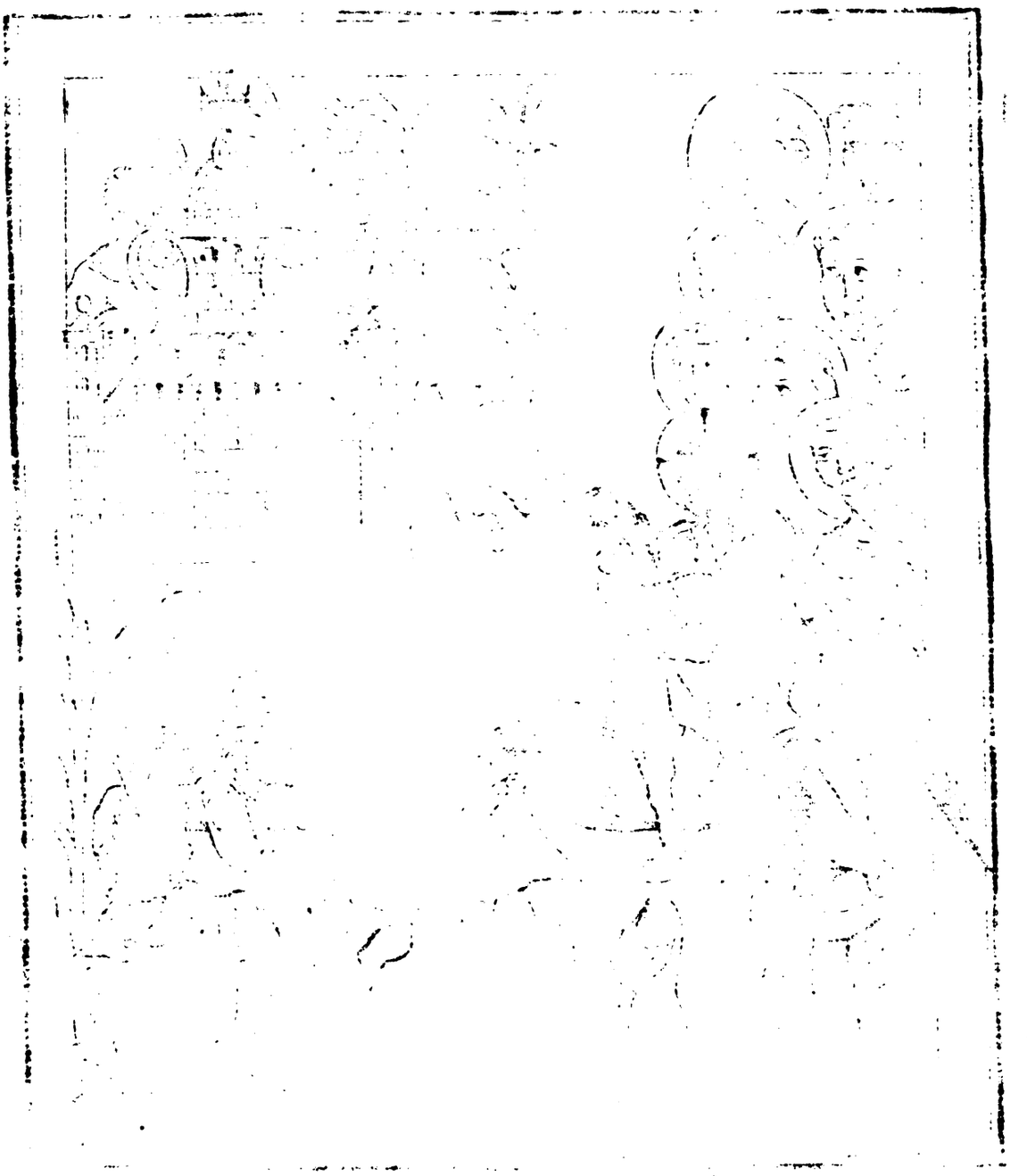
6) Verſ. 21. *biginne* habet Uterque Cod. *Scherz.*

7) Verſ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Fuarun ſie tho iro pad,
ioh funtun [7] alſo ſer giquad.
[8] Sie thara zua thahtun,
ioh thaz fulin brahtun.
Namun ſie tho iro uuat,
legitun tharuf ingidat
In mammunti int in ſuazi
thaz er tharoba ſazi.
Tho [9] fleiz thara ingegini
thiu mihila menigi.
Zi kuninge ſie 'nan quattun,
ioh imo then uueg thagtun. [10]
Thaz datun ſie binoti,
thaz ros ni krankoloti.
Joh iz ni [11] firſpurni
ſo er thera reiſa bigunni.
Joh datun iz in uuaru
[12] zi fronisgeru eru,
Zi ſineru heri,
er uuas in filu diuri.
N'iſt ther io gihogeti
in alleru uuorolti,
Thaz kuning [13] thih heimfuari
mit fulicheru [14] ziari,
Then io liuto dati,
ſo ſcono [15] giereti.
Thaz thionoti imo in uuaru
mit fulicheru fuaru,
Therſelbo liut, thaz iſt uuar,
breitta ſina uuat thar,
Thaz er then uueg mit uuati
mammuntan gidati.
Thagtun ſie imo [16] ſcioro
then uueg thar filu zioro,
Thes iltun ſie io zi noti
thie man mit iro uuati.
Sie ſtreuuitun, thaz uuas uuuntar,
then uueg thar imo ſuntar.
Seltſani racha,
[17] breitun iro lachan.
[18] Uuas themo thes gebruſti,
ſo brach er ſar io thie eſti,
[19] Thaz er in girihti
then uueg mit then gislihti.

Impoſuerunt ſuper eum veſtimenta.

Alii autem cædebant ramos de arboribus.

Abibant illi tunc ſuam viam,
& réperiebant ita, ut is dixerat.
Hi adhibebant operam,
& pullum adducebant.
Capiebant tunc ſua veſtimenta,
imponebant deſuper actutum,
In ſuavitate & in dulcedine
ut Ipſe deſuper ſederet.
Tunc fluebat in occurſum
magna multitudo.
In Regem Ipſum proclamabant,
& ei viam ſternebant.
Hoc faciebant ſtudioſe,
ut animal vehens ne ceſpitaret.
Et ne declinaret,
cum Ipſe iter aggreſſus.
Imo faciebant id in veritate
ad publicum honorem,
Ad propriam gloriam (Herrſchafft, Principatum)
erat (enim) illis valde carus.
Non eſt, qui meminerit
in omni mundo,
Quod Rex inclytus domum introiret
cum tali decore,
Quem populus faceret,
tam glorioſe honoraret,
Is ſerviebat ipſi certe
tali conductu.
Iſte populus, quod verum eſt,
pandebant ſua veſtimenta ibi,
Ut iter hoc ſuper veſtimentum
mollius faceret.
Tegebant ipſi operoſe
viam valde decore,
Hoc feſtinebant curioſe
viri cum ſuis veſtimentis.
Sternebant, quod erat mirum,
viam ipſi ſingulariter.
Rara res,
pandebant ſuos pannos.
Erat, cui id deficeret,
is frangebat illico ramos,
Ut rectificaret
viam adæquando.

Namun

Capie-

7) Verſ. 26. Cod. Vind. *alſo ser.* Vat. *alſo ſos er.*

8) Verſ. 27. hunc verſum ita redde: *Illi id cogitabant* i. e. eo animum ſuum applicabant: ita infra V, 4, 33. *ſie* thahtun *thaz ſie erbatin*, cogitabant, eò animum applicabant ut exorarent. Supra I, 23, 23, legitur: *ſih mannolih bithabti*; quod b. Schilterus reddit: quilibet *recogitabat.* Hodie dicimus: *dachten, gedachten.* Scherz.

9) Verſ. 33. *fleiz* non ſignificat: *fluebat*, ſed ſtudebat, contendebat, laborabat, ſc. ire in occurſum. Supra I, 16, 25. & 26. dicitur:

Dages inti nahtes
fleiz *ſi thar thes rehtes.*

quod Schilterus ipſe vertit:

Die noctuque
ſtudebat *hic recto:*

conf. I, 1, 6. ubi *flizon* pro: *ſtuderent.* adde I, 1, 1. hodie diceremus: *ſie befleiſſigten ſich.* Unde hic verſus igitur ita eſt transferendus: *Tunc ſtudebat in occurſum* ſc. ire. *Scherz.*

10) Verſ. 36. Margo in utroque Cod. habet: *Plurima autem turba ſtraverunt veſtimenta ſua.*

11) Verſ. 39. *firſpurni* mallem reddere: *impingeret*, uti ſupra à Noſtro uſurpatur. II, 4, 120. Scherz.

12) Verſ. 42. aptius: *ad eximium, ſingularem honorem.* vid. Notam ad IV, 1, 30. *Scherz.*

13) Verſ. 47. Cod. Vind. legit: *thih hein.* Vat. *thihbein.* Unde verte: *quod Rex ullus inceſſerit.* conf. Notam ad II, 4, 25. *Scherz.*

14) Verſ. 48. Cod. Cæſar. *zieri.*

15) Verſ. 50. Cod. Cæſ. *gibéreti.* hunc & anteced. verſum ſic transfer:

Quem unquam Populus factis
tam pulcre honoraverit.

conf. ſupra III, 20, 215. *Scherz.*

16) Verſ. 57. *ſcioro*, non eſt idem ac: *operoſe*, ſed hoc loco ſignificat: *mox, cito.* eodem ſenſu occurrit II, 11, 66. & IV, 19, 90. Scherz.

17) Verſ. 64. *breittun* Cod. Vind.

18) Verſ. 65. Clarius expono: quod ſi quis *erat, cui id* (veſtimenta, quæ abjiceret) *deficeret.* Scherz.

19) Verſ. 67. & ſeq. rectius ita:

Ut in rectitudine, ſeu recte
Viam biſce planam redderet. Scherz.

Namun ſie thes gouma
inti hrachun thar thie bouma.
Thaz ſie ſih thes [20] gefreuuitin,
then uueg imo giſtreuuitin.
Thar fuarun man manage
fora themo kuninge;
Heri ouh redihafter
ſo [21] folgeta thar after.
Er reit in mitte ſo gizam,
ſo iz tho zi thero reiſu biquam,
Erlicho ſo er uuolta,
ioh ſelbo kuning ſcolta.
Huabun ſie tho hohaz
ſank filu ſconaz,
Imo tho [22] gimachaz,
ioh filu redihaftaz:
„ Thu uueltis liutes manages, Oſianna filio David.
„ Davides ſun thes kuninges.
„ Biſt kuning ouh [23] githiudo
„ therero lantliuto,
„ Zi uuorolti [24] s'imo heili,
„ ioh ſalida gimeini,
„ Joh fruma in guallichi
ubar allaz ſinaz richi. Benedictus qui venit in nomine Domini.
„ Giuuihit ſi er filu fram,
„ uuant er in Gotes namon quam.
„ Iſt kuning uns gimuato
„ ſelbo Chriſtus ther guato.
„ [25] Heili ouh thu thia hohi Oſianna iſt excelſis.
„ mit theru ſelbun uuihi.
„ Breiti ouh thinaz richi
„ in thaz hoha himilrichi,
„ Thaz [26] thu unſih hiar gihaltes,
„ ioh Engilo ouh giuualtes,
„ Joh ſelben Paradiſes
„ [27] mit giuuelti thar irſcines.
Ther ſelbo liut guoto
ſank gimein [28] muato,
Theſſes liedes uuunna
al einera [29] ſtimma.
Thaz ſungun io zinoti
thio fordorun [30] liuti,
Thaz ſelba ingegin ouh inquad
thiu aftera heriſcaf.

Capiebant hujus attentionem,
& frangebant arbores.
Ut de hoc gaudentes
viam ipſi ſternerent.
Tunc ibant homines varii
ante Regem;
Proceres & ſapientes
conſequebantur poſtea.
Ipſe equitabat in medio, ut decebat,
ut tali introitui conveniebat,
Honeſte quantum volebat,
& hic Rex debebat.
Elevabant tunc altum
cantum pulcherrimum,
Ipſi tunc concinnatum,
& multum rationabilem:
Dominaris Tu ſuper populos varios,
Davidis fili Regis.
Esque Rex illuſtris
mortalium,
Ad mundi ſalvamentum,
& ſalutem publicam,
Et profectum in potentia
ſuper omnia ejus (mundi) regna.
Benedictus ſit valde,
quippe in Dei nomine venit.
Eſt Rex nobis gratioſus
Ipſe Chriſtus ille bonus.
Salvum etiam Tu fac Excelſum
eadem illâ benedictione.
Extende etiam tuum regnum
in altum cœlorum regnum,
Ut tu nos hîc ſalves,
& Angelis quoque domineris,
Atque ipſo (in) Paradiſo
cum gloria appareas.
Hic populus bonus
cantabat uno animo,
Hujus cantici gaudium
omnes una voce.
Hoc cantabant ſtudioſe
anteriores homines.
Hoc idem e contra etiam reclamabat
ſequens cohors.

Sie *Venie-*

20) Verſ. 71. Cod. Vind. *gifreuuetin.*
21) Verſ. 76. Cod. Vind. *folgata.*
22) Verſ. 83. *gimachaz* redde: *convenientem, congruum.* Scherz.
23) Verſ. 87. Cod. Vind. *githiuto.*
24) Verſ. 89. *Simo* contractum eſt ex *ſi imo*, ſit illi, unde hunc & duos ſeqq. verſus ita reddo:
In ſecula ſit illi ſalus
& beatitudo communicata,
Et felicitas in gloria.
uuorolt pro *ſeculo* uſurpari, ſupra jam monuimus ad I, 7, 14. *Guallichi*, gloriam denotare patet ex I, 12, 45. & ſeq. ubi formula:
Gloria in excelſis Deo! redditur
In himilriches hohi
ſi Got guallichi.
conf. V, 18, 15. *Scherz.*
25) Verſ. 97. *Anglo-Sax. Hal ſy thu Davides ſunu. ſy gebletſod ſe the Kom on dribtnes naman. ſy him hal on hehneſum.* Hoſanna filio David, ſit benedictus qui venit in Domini nomine, Hoſanna in altiſſimis. Et Joh. XII. 13. *Si Iſrahela cyning. hal. ana gebletſod the com on Dribtnes naman.* Ubi Gothus retinet Hebræam vocem: *Oſanna, thiutida ſa quimands in namin Fanins. thiudans Iſraelis.* i. Oſanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Iſraelis. Hymn. Vet. VII. 9. *Kahalt ſun Davides.* Oſanna fili Davidis. Gloſſæ vett. *Oſanna, Heili, Lahalt.* Eucher. Epiſ. Lugd. lib. Inſtruct. c. 2. *Oſanna, ſalvifica, ſive ſalvum me fac. — Eſt autem ſenſus, ſalvum fac, ſubaudiatur, vel populum Iſrael vel tototum mundum.* Notker. Pſalm. 118. 25. Schilter.
26) Verſ. 101. Uterque Cod. habet: *thunſih.*
27) Verſ. 104. *mit giuuelti* verius exprimitur: *cum potentiâ*, mit gewalt. *Scherz.*
28) Verſ. 106. Cod. Cæſar. *muoto.*
29) Verſ. 108. Cod. Cæſar. *ſtimna.*
30) Verſ. 110. clarius: *Præcedentes eum Homines.* in Cod. utroque legitur: *thie fordorun.* Scherz.

31) Verſ.

Digitized by Google

Sie quamun mit githrenge
in themo ſelben gange,
Joh mit theru krefti
in thia burg in gerihti.
Hinterquamun alle
thie biruun darinne.
In muat iz, uuan ih, ruarti
thieſelbun burgliuti.
„ Uuer iſt, quadun, therer man,
„ ther unſih dritit hiar ſo fram,
„ Mit heri uns ſus hiar engit,
ioh uzar ther burg dringit?
„ Gab antuuurti ther[31] liut ſar:
„ thiz iſt ther foraſago in uuar,
„ Fon[32] Nazaret ther Heilant,
„ ther thanana hera quam in lant.
Giang er in thaz Gotes hus,
dreip ſe al thanan uz.
Ziuuarf er al binoti
thio iro bosheiti.
Dages er ſe lerta,
ioh ſelbo bredigota,
Nahtes uuas io thanne
in themo oliberge.
Thaz uuaz nu ungimacha,
ioh egislichu racha:
[33] Sie'mo inno uuoni ondun,
ioh ſelidono irbondun,
Thie furiſton thiz giſahun, [34]
es harto hintarquamun.
[35] Joh ouh dero dato
filu ſprachun drato.
„ N'iſt unſer racha, quadun, uuiht,
„ ſi frammort uuiht ni thihit.
„ [36] Ni muaz ſi thihan uuanne
„ fora themo [37] ſelbon manne.
„ [38] After imo gengit
„ oba man thiz gihengit,
„ Bi einera ſtullu
„ thiſu uuorolt ellu.

Commota eſt univ. civ. dicens: quis eſt?

Hic eſt JEſus Proph.

Et intravit in templum.

Luc. 21, 37.

Joh. 12, 19. Phariſæi autem dixerunt: quia nihil proficimus.

Veniebant acervatim
in hac tali proceſſione,
Atque cum his viribus
in civitatem recta.
Commoti ſunt omnes
qui fuerunt intus.
In animo hoc, arbitror, urſit
illos cives.
Quis eſt, dixerunt, hic vir,
qui nos calcat hîc adeo,
Cum copiis nobis ſic hîc anguſtiam facit,
atque ex civitate urget?
Dedit reſponſum populus ſtatim:
hic eſt Propheta profecto,
De Nazareth Meſſias,
qui inde huc venit in terram.
Intravit ille in DEI ædes,
expulit iſtos inde omnes.
Diſjecit omnes ſtudioſe
ipſorum malitias.
Interdiu Is eos docuit,
& Ipſe prædicavit,
Noctu fuit abinde
in monte oliveto.
Hoc fuit porro moleſtum,
atque abominabilis res:
(quod) Iſti Ei manſionem non indulgerent,
atque tabernacula denegarent.
Principes (Proceres, Phariſæi) hoc viderunt,
& vehementer commoti fuerunt.
Atque etiam hæc facta
multi dixerunt nimia.
Nihil eſt noſtra cauſa, dixerunt, quicquam
ea in poſterum ne quicquam proficit.
Niſi oporteat eam prævalere
præ iſto viro.
Poſt ipſum vadit,
ſi hoc permittitur,
In momento
hic mundus omnis.

SPIRI-

31) Verſ. 125. Junius in Not. ad Willer. p. 61. hic legit: *liutskar*, quod reddit: *Multitudo Populi*, ſed diſſentiunt MSS. nec opus eſt hac correctione. *Scherz.*

32) Verſ. 127. uterque Codex habet: *Nazareth.*

33) Verſ. 139. lege: *ſiemo uuoni ni ondun.* Schilter. In Cod. Vind. & ipſa Flac. Edit. ita legitur: *Siemo in nouuo niondun.* Accentus *circumflexus* in impoſitus oſtendit, quod vocula *in* hic non ſit adverbium, ſed pronomen, nos hodie *ihn* dicimus. Refertur autem ad proxime antecedens ſubſtantivum generis maſculini, nempe ad *montem Oliveti.* Scilicet id videtur voluiſſe Otfridus, quod res Chriſto moleſta & horrenda bonis fuerit, quod Phariſæi Chriſto nec in monte Oliveti, nec in Urbe manſionem tum indulgere voluerint. Verſum autem 139. & ſeq. ita verbotenus exprimendum judico:

(quod) *Iſti* (Phariſæi) *ei* (Chriſto) *illum* (montem Oliveti) *nunc non indulgerent.*
Imo manſione, domicilio *prohiberent.*

Plurimum difficultatis oritur ex voce: *Nouuo*, quæ tamen videtur idem eſſe, ac Tatiani: *nuuua*, quod reſpondet noſtro *nu*, *nun*, & Latinorum: *nunc*, ceu obſervat Palthenius ad Tat. p. 390. de voce: *ondun* vid. ſupra Notam ad II, 7, 3. de vocabulo irbondun conſule ſupra notata ad II, 5, 19. *Scherz.*

34) Verſ. 141. Margo Cod. Vind. habet: *Fariſæi autem dixerunt, videtis, quod nihil proficimus.* Scherz.

35) Verſ. 143. ſeq. ſic redde:

ac etiam de facto hoc (Chriſti introitu ſollenni:)
admodum vehementer loquebantur.
Scherz.

36) Verſ. 147. ita exprimo: *Nunquam poteſt illa proficere. Muaz* apud noſtrum ſæpiſſime uſurpatur pro *poteſt.* vid. III, 20, 283. & III, 21, 65. & paſſim. *Scherz.*

37) Verſ. 148. Uterque Cod. habet: *ſelben.*

38) Verſ. 149. Margo Cod. Vind. habet: *Ecce mundus totus poſt eum habiit.* Pro qua ultimâ voce Cod. Vat. legit: *abiit.*

Digitized by Google

SPIRITALITER.

CAP. V.

HIar ſcal man zellen noti
thie geiſtlichun dati,
In ferti [1] inti gange,
ioh in thero liuto ſange.
Uuaz thaz fihu meine,
thiu uuat ouh hiar bizeine.
Joh [2] thie eſti thie ſe [3] zetitun,
inti in then uueg legitun.
Thaz ſelba fihu birun uuir,
irkenn iz ſelbo bi thir.
Thuruh dumpheiti
ſo birun uuir iz noti.
Eſil, uuizun uuir thaz,
the'iſt fihu filu dumbaz:
[4] Ni midu mih thero uuorto,
[5] iſt huarilinaz harto.
Iz mag ouh in uuara
burdin [6] dragon ſuara.
Mag [7] ſcadon harto lidan
ni kan ni 'nan bimidan.
Uuir uuarun io firlorane,
ioh ſuntono biladane,
Druagun bi unſen uuirdin
thero ummezlicha burdin.
Joh uuarun uuir giſpannan,
mit ſeru bifangan,
Mit ubilu gibuntan.
ni muaſun unſer uualtan.
Uuir uuarun umbitherbe,
ioh harto filu dumbe.
[8] So thie ſar Got n'irknaent,
ouh imo ſih ni nahent.
Uuarun uuir firhuarot
mit [9] abgotion thuruh not.
Mit miſſidatin manegen
bigan uns iz harto gaganen.
So er thaz tho uuolta uuerkon,
ginadon ſinen ſcalkon,
Er unſih heilti thuruh not,
thaz der Oliberg bizeinot.
Er zeinot hohi in uuara
thera ſinera ginada:

1. Asinus i. ſtatus corrupt.

2. Status Gratiæ.

Oliveum.

Thaz

HIc debemus referre ſtudioſe
ſpiritualia facta,
In itinere & proceſſione (introitu)
atque in populi cantu.
Quid jumentum deſignet,
veſtimenta quoque hîc ſignificent.
Et rami quos abſciderunt,
& in viam poſuerunt.
Jumentum illud ſumus nos,
agnoſce hoc ipſe apud te.
Propter ſtupiditatem
ſumus nos illud omnimodo.
Aſinus, ſcimus nos hoc,
eſt pecus multum ſtupidum:
Ne odi me de his verbis,
eſt libidinoſum valde.
Poteſt quoque in veritate
onera portare gravia.
Poteſt verbera dura pati
nec poteſt ea evitare.
Nos eramus etiam perditi,
& peccatis onuſti,
Portabamus in noſtris dignitatibus
iſtorum immenſa onera.
Et eramus vincti,
doloribus cincti,
Malo ligati.
nec poteramus nos regere.
Eramus (imprudentes) inutiles
& valde multum ſtupidi.
Quippe qui Deum non agnoſcerent,
& ipſi non accederent.
Eramus fornicati
cum idolis anxie.
Ob maleficia varia
ſolebat nobis duriter accidere.
Cum Ille (Salvator) hîc volebat operari,
propitiari ſuis ſervis,
(Ut) nos ſalvaret per anguſtiam (crucem)
quod olivetum deſignat:
(Hic [mons] deſignat altitudinem profecto
ejus ſuæ gratiæ:

Oleum

Ad CAP. V.

1) Verſ. 3. Cod. Uterque legit: *intin.*
2) Verſ. 7. Cod. Cæſ. *the.*
3) Verſ. eod. pro: *zetitun* Celeb. Stadenius exhibet: *zeritun*, in Explic. Vocab. Bibl. Germ. p. m. 751. ubi dicit: *Es ſcheinet, daſs* zerren *herkomme von der obgeſetzten particul:* zer, *dann ſo ſaget Otfrid.* IV, 5, 2. *Thie eſti thie ſie* zeritun; *die Aeſte, welche ſie* abriſſen. Sed *zetitun* & Flaciana Editio & MSS. habent: unde id retinemus, cum & convenientem habeat ſignificationem, hodie dicimus: *zettelten.* conf. Spaat im Teutſchen Spraach Schaz pag. 2624. *Scherz.*
4) Verſ. 15. Non tantum apud Flacium, ſed & inutroque Cod. legitur: *Ni miduh mih.* Eſt autem *miduh* contractum ex *midu ih*, ſicut *biluh* ex *bilu ih*; Eſt itaque hic verſus ſic exponendus: *Non abſtineo me his verbis*, ſc. quamvis forte minus gratis. *Scherz.*
5) Verſ. 16. Poëta forte in animo habuit illud Ezechielis XXIII, 20. Et amaſiam agit cum concubinis eorum, quod velut caro *aſinorum* caro eorum ſit. conf Paullini de Aſino cap. III. §. 8. *Scherz.*
6) Verſ. 18. Cod. Cæſ. *dragan.*
7) Verſ. 19. *Scadon* non in ſpecie verbera, ſed in genere, *mala*, *damna* denotat. *Scherz.*
8) Verſ. 31. ita convenientius reddo:
Ulti qui plane Deum non agnoſcunt. Scherz.
9) Verſ. 34. Cod. Vat. *abgotin ſie.* Aſt melius Vind. *abgoton* omiſſo: *ſie.* Celeb. Stad. hunc & priorem verſum in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 59. reddit: *Wir müſten von rechtswegen ſeyn, als die mit den Abgöttern geebbrucht hätten*, ſed magis arridet Schilteriana verſio. *Scherz.*

10) Verſ.

Digitized by Google

Thaz [10] oli ouh thia slihti
thera sinera eregrehti.
Tho sant er druta uns sine heim
mit sinen giboton zuein. Test. Vet. & novum.
Thaz [11] bizeinot thare 3. Duo discipuli.
[12] thiu iungoron zuene.
[13] Thaz sie liuti lertin,
untar in sih minnotin,
Ouh alles uuio ni datin.
mit minnu Got irknatin.
Thaz sie unsih muadon suntin,
fon [14] ungiloubu inbuntin.
Mit bredigu [15] gibeittin,
thaz sie unsih [16] zi imo leittin.
Mit leru sie unsih [17] thagtin,
fon ungiloubu iruuaktin.
Thaz Christus [18] iz uurti suazi
in herzen unsen sazi.
[19] Giuuisso so firnemen uuir
thaz Christus ni buit in thir.
Thia uuat sie in thih ni leggen, 4. Vestiment.
mit bredigu bitheken.
Sar so iro sito bilidi
sie thir gileggent ubari,
Thes giloubi thu mir,
so [20] biut Druhtin in thir.
Er leitit mit gilusti
thih z'er [21] heimuuisti.
Joh rihtit unsih alle
zi themo kastelle.
Zi filu hohen muron,
ioh zi [22] eigenen giburon.
Zi festi thes uuiches,
thes hohen himilriches.
Thaz ander al the'ist ni uuiht,
the'ist frides furista gisiht,
Selben Gotes nahuuist,
so uuola 'nan, ther thar ist.
Thiu mihila menigi 5. Multitudo
thia uuat thar breitta in gegini,
[23] Martero herisaf, Martyrum.
then uueg man forahten ni darf.

Oleum etiam æquanimitatem
suæ Majestatis.)
Tunc misit fideles nobis suos domum
cum suis præceptis duobus.
(Hoc significant hîc
discipuli duo.)
Ut homines docerent,
inter se se diligerent,
Atque omnia aliter ne facerent.
amore Deum agnoscerent.
Ut nos lassos invenirent,
ab infidelitate liberarent.
Prædicatione præciperent,
ut nos ad Ipsum ducerent.
Doctrinâ nos tegerent,
ab incredulitate suscitarent
Ut Christus fieret suaviter
in cordibus nostris positus.
Certé alias cognoscimus,
quod Christus non habitat in te.
Vestimenta illi in te non ponunt,
prædicatione tegentes.
Quam primum suorum morum exempla
illi tibi imponunt super,
(Hoc crede mihi)
tunc manet Deus in te.
Ducit cum gaudio
te ad domesticas epulas.
Atque dirigit nos omnes
ad illam civitatem.
Ad multum alta mœnia,
atque ad proprios cives.
Ad arces civitatis
alti cœlorum regni.
Alia omnia sunt nihil quicquam,
hîc est pacis princeps adspiciendus,
Ipsius DEI præsentia,
o beatus ille, qui ibi est.
Magna multitudo
vestimenta hîc pandit è contra,
Martyrum exercitus,
hanc viam timere nefas.

Sie *Projicie-*

10) Vers. 43. *Olei* legitur in utroque Cod. MSC.
11) Vers. 47. Uterque Cod. *bizeinont*, recte omnino. *Scherz.*
12) Vers. 48. Uterque Cod. *thie.*
13) Vers. 49. & seqq. tres ita mallem reddere:
Ut homines docerent,
quod se invicem amare deberent,
Et aliter non agere,
quam, ut amando Deum agnoscerent.
Videtur hic Otfridus indigitare summam duarum Decalogi Tabularum, quas intellexit ℣. 46. per: *giboton zuuein.* Scherz.
14) Vers. 54. *Ungiloubu* verte: *incredulitate.* Scherz.
15) Vers. 55. *Gibeittin*, redde: *persuaderent.* vid. supra Notam ad IV, 4, 23. *Scherz.*
16) Vers. 56. Cod. Vind. *zimo.*
17) Vers. 57. Cod. Vind. *thaktin.*
18) Vers. 59. Vox *iz*, quæ idem est ac nostrum: *es*, facit, ut vertendum censeam hunc versum cum seq.
Ut Christo id esset gratum,
in cordibus nostris hæreret.
pro: *Christus* uterque Cod. habet: *Christe. Scherz.*
19) Vers. 61. Cum tribus seqq. sic clarius exprimo:
Certe scimus;
quod Christus non habitet in te,
Vestimenta illi (discipuli Christi) *in te nisi ponant,*
(nisi) *Prædicatione tegant te.*
Ni non raro *nisi* denotat. vid. supra III, 20, 325. Cæterum in Vers. 62. lege iterum: *Christe*, ex MSS. *Scherz.*
20) Vers. 68. Lege: *buit* ex utroque MSC. quod ipsum firmatur per ℣. 62. ubi Flacius quidem habet: *biut*, sed ipse Schilterus id correxit ex ingenio; & recte quidem, ceu MSS. probant. *Scherz.*
21) Vers. 70. Secutus est hic B. Schilterus Fr. Junium, qui in Notis ad Willer. p. 158. hîc loci *heimuuisti* exponendum arbitratur per *Domesticas* vel *familiares epulas*; sed rectius reddi: per *Domicilium* supra docui. vid. Not. ad I, 18, 113. & ad II, 7, 43. *Scherz.*
22) Vers. 74. Cod. Vind. *eiginen.*
23) Vers. 83. Uterque Codex: *Martyro.*

Digitized by Google

Sie uuurfun nidar ana uuank
iro [24] ſele ono gifank,
Thes lichamen bruzi.
thes ganges thih n'irthruzzi.
Sie ſturbun baldo, ſo man uueiz,
ni datun ſie iz [25] in urheiz.
Ouh ni datun ſulih duam
thuruh theheinan uuorolt ruam.
Ther [25] tod uuas in uuunna
thuruh Gotes minna.
Iz Chriſtus in deta ſuazi,
[26] thaz in iz uuola ſazi.
Simes uuir ouh balde,
ob es thurft uuerde,
Thaz uuir thaz iruuellen,
thaz ferah bi inan [27] ſelben.
[28] Mag unſih thera ferti
giluſten mit giuurti,
[29] Nu uuir ſie hiar zi guate
ſo ſehen giherete.
Slihtit uns in gegini
then uueg thiuſelba menigi,
Mit eſtin thero uualdo, 6. Rami i. e. S. Scripr.
thaz uuir gangan baldo.
The'iſt giſcrib heilag,
thaz uuir leſen ubar dag.
[30] Mit thiu uns then uueg ſoſo zam
ſtreuuent thie Gotes man,
Uuir mugun thero uuerko,
ioh [31] fuaz zi thero githanko.
Then hugu uuir [32] giuuizzen,
thar baldo [33] anaſizen. S. Scrip. perſpicua.
Thar duent ſe uns io zi muate
ſitu filu guate.

Projiciebant ſine mora
animas ſuas nudas (ſine veſtimento)
Corporisque fragilitatem.
hujus viæ te ne pigeat.
Mortui ſunt confidenter (in fide) ut noſcitur,
nec fecerunt id in indignatione.
Neque fecerunt tale negotium
ob ullam ſeculi gloriam.
Mors erat ipſis gaudio
per DEI amorem.
Id Chriſtus iſtis fecerat dulciter,
ut iſtis bene collocatum eſſet.
Simus nos quoque audentes,
ſi opus fuerit, (contigerit)
Ut hoc eligamus,
vitam apud Ipſos.
Juvet vos illorum via
cum gloria,
Cum eos hîc in bono (benedictione)
adeo videamus honoratos.
Æquat nobis obvia
viam illa multitudo,
Ramis ſylvarum,
ut iremus audacter.
Hæc eſt ſcriptura Sacra,
quam legimus quotidie.
Hâc nobis viam tam decore
ſternunt Dei viri (Prophetæ, Apoſtoli)
Poſſumus illa opera,
& fundamentum illarum meditationum.
Fidem nos certam,
ibi fiducialiter imponimus (adhibemus)
Hîc revocant nobis etiam in mentem
mores multum bonos.

[34] Maht *Legatis*

24) Verſ. 86. Lege ex utroque Cod. *Selono*. Verſus itaque hic ita eſt transferendus: *Suarum animarum veſtimenta*. Vocem *gifang*, *gifank*, veſtem, tunicam denotare patet ex I, 24, 10. IV, 23, 10. & IV, 29, 76. aliisque locis. Corpus intuitu animæ habere rationem Veſtis, & Gentiles, & Chriſtiani agnoſcunt. vid. Senec. Epiſt. 92. & 102. Macar. Homil. 4. p. 37. Ambroſ. VI. Hexaëmer. c. 6. *Scherz.*

25) Verſ. 90. *in Urheiz* mallem reddere: *tumultuarie, in tumultu*. Vid. Notam ad I, 19, 51. *Scherz.*

25) Verſ. 93. Cod. Cæſar. *dôd.*

26) Verſ. 96. Eſt figura Grammatica & converſio quædam verborum; alludit ad collocationem Chriſti in jumentum; ſic viciſſim Chriſtus dicitur Martyres in equuleo bene collocaſſe: reddendum itaque: *ut illi bene collocati eſſent*. Schilter. Non eſt, cur hic figuram fingamus. Unde mallem redditum: *ut ipſis bene conveniret*: conf. Notam noſtram ad I, 8, 24. *Scherz.*

27) Verſ. 100. Legendum eſt ex utroque Cod. *ſellen*, quod idem eſt ac *tradere*. Hanc Lectionem ſi b. Schilterus vidiſſet, ſine dubio hunc verſum ita transtuliſſet:

Ut animam ejus (Chriſti) *gratia tradamus*,
ſc. in mortem.

Quod *ſellen* idem ſit ac: *tradere* innumera Antiquorum loca nos docent: nobis ſufficiant nunc hæc: Gl. Ker. *ſelle*, tradat. In lege Ludovici & Lotharii, quam Browerus exhibet Annal Trevir. Proparaſceve cap. X. eſt: *ſellan*, tradere, *ſalunge*, traditio. *Scherz.*

28) Verſ. 101. cum *thera* non ſit Genitivus pluralis Maſculini, ſed ſingularis fœminini generis, hunc & ſeq. verſum ita tranfero:

Nos hujus viæ (ſc. per Martyrium)
deſiderium capiat promte. Scherz.

29) Verſ. 103. in Cod. Vind. legitur: *ni*. Correctionem autem ni per: *u* prævalere debere, tota Connexio textus ſuadet. *Scherz.*

30) Verſ. 111. Cod. Vind. *mit thiuns.*

31) Verſ. 114. Uterque Cod. *fuazi.*

32) Verſ. 115. Cod. Vind. habet: *giuuezzen*, quod & Flaciana editio & Cod. Vat. exprimunt.

33) Verſ. 116. Cod. Vind. habet: *anaſezzan*, quod videtur approbandum eſſe. Hic cum tribus prioribus verſibus forte melius ita redditur:

Debemus operibus
& pedibus cogitationum
Mentem acuere,
eo audacter applicare.

Mugun poſſe explicari per: *debemus* inde appareret, quod vel hodie hac voce interdum ita utamur. ex. gr. Pater inculcans filio, ut hoc vel illud faciat, ſæpe dicere ſolet: *du* magſt *es jathun*, ita dicimus: *du* magſt *es ja nicht vergeſſen*. *Giuuezzen*, videtur eſſe noſtrum *uuezen*, acuere. Unde *Wezſtein*, Cos. *Scherz.*

34) Verſ.

34 Maht leſan io in ahtu
uuerk filu rehtu.
Thaz ſelba thaz thie ſungun
thie tharfora giangun,
Thaz ſelba in quad in uuara
thiu aftera fuara.
Sin drut thehein ther uuurti
er ſineru giburti,
35 Farnam thaz ſcolti uuerdan thaz,
thaz uuir nu eigun garauuaz.
Firſahun ſih zi uuaru
zi ſineru ginadu.
So uuir ouh iz firnamun,
uuir thar ſidor quamun.

Legatis omnino cum cura
facta multum recta.
Id (denique) quod illi cantarunt
qui præcedebant,
Idem reclamarunt revera
ſubſequens cohors.
Suorum fidelium nullus fuit
ante Ejus nativitatem,
(Quin) cognoverit quod dedebat fieri hoc,
quod nunc habemus præparatum.
Confidebant certe
ſuæ gratiæ.
Quod ipſum & nos cognovimus,
qui poſtea venimus.

Abiit JEſus in Bethaniam, & de doctrina in craſtinum.

CAP. VI.

FUar tha Druhtin thanana
zi ſelidon in Bethania.
In buachon thu iz leſan maht,
thar uuas er tho thia fiar naht.
Giang io in morgan 1 thannan uz
thara zi themo Gotes hus.
Maht leſan uuio er dati,
ioh uuio er ſe bredigoti.
Zi bilide er iro harta
then figboum irtharta.
Uuanta ſie 2 firbarun,
thaz guatu uuerk ni barun.
Uuio thie ſcalka ſih irhuabun,
ioh thie Gotes boton sluagun.
3 Joh then adalerbon
ſid tho 4 theſan uuarbon,
Thes hereren ſun in uuara,
thoh ni habat er iro 5 mera,
Joh uuurfun uz ſo er eriſt quam,
then einigon ſinan.
Uuio ouh 6 thiome indati
nih ein n'irbarmeti.
Thes hereren forahta
ſie uuiht 7 n'irregiſota.

Sie

AMbulavit tunc Dominus inde
ad manſionem in Bethania.
In Bibliis id legere potes,
ibi moratus tranquillâ nocte.
Exiit vero mane exinde
ad Dei ædes.
Potes legere quomodo operatus,
& ut iis prædicaverit.
Ad exemplum iſtorum duritiæ
ſicum arefecit.
Namque iſti degenerarant,
bona opera (fructus) ne ferrent.
(Item) Quomodo ſervi (coloni vineæ) ſurrexerint,
& Dei nuncios ceciderint.
Atque ipſum heredem ſuum
poſt hanc vicem.
Heri filium revera,
etſi non haberet eorum plures,
Utque ejecerint, ſimul ac veniſſet,
unicum ſuum.
Quomodo quoque hæcce maleficia
nec unicum miſericordiâ affecerint.
Dominive timor
eos nequicquam moverit.

Ipſi

---

34) Verſ. 119. *Maht leſan*, potes legere, eſt enim *maht* ſecunda perſona ſingularis: apud Tat. c. 46. §. 2. *thu* maht *mih giſubaran*, potes *me mundare*. conf. infra IV, 6, 3. & 7. Scherz.

35) Verſ. 127. *Farna in*, quod Flacius habet, nullum parit ſenſum, hæc Lectio ſine dubio eſt corrupta. *Farnam* videtur reponendum, h. e. *intellexit, agnovit*, Meſſiam promiſſum. Comparatur cohors præcedens & ſubſequens Salvatorem cum Eccleſia V. T. & N. T. & quod una fide in Chriſtum ſalvi facti fuerint. *Schilter.*

Ad CAP. VI.

1) Verſ. 5. Cod. Vind. *thanan.*

2) Verſ. 11. *firbarun* vertendum eſt: *evitabant.* conf. I, 20, 63. II, 9, 106. adde II, 5, 34. & infra hoc cap. ℣. 83. *Scherz.*

3) Verſ. 15. Margo hujus verſus ita legitur in Cod. Vind. *De Parabola vineæ ubi occiderunt Domini filium.* Cui conſentit Cod. Vat.

4) Verſ. 16. Uterque Codex: *theſen:*

5) Verſ. 18. Cod. Vind. *mero.*

6) Verſ. 21. Legendum eſt ex utroque Codice: *thio meindati*, conf. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 431. & 903. cum vox: *meindat* denotet *malefactum, maleficium*, nihil circa verſionem, eſt mutandum. *Scherz.*

7) Verſ. 24. Cod. Vind. habet: *nir egiſota.* Vaticanus autem: *ni regiſota*, hæc poſterior Lectio præ altera placet; eſt autem *regiſota* à *regiſon*, quod & *ribbiſon* legitur ac *richeſon*, ut & *richiſon*, ac: *imperare, dominari* ſignificat. conf. ſupra I, 5, 55. Unde ℣. 23. & 24. κατὰ πόδα ita veniunt reddendi:
Domini timor ſ. Reverentia Domino debita
ipſis nequaquam dominabatur. Scherz.

8) Verſ.

Malos male perdet.

Sie iz ouh tho gimeintun,
ioh in ſelbo irdeiltun,
Thaz man thia fruma in nami,
inti anderen gabi.
Ouh zalta in thiu ſin guati
bi eino brutloufti.
Rex fecit nuptias filio ſuo Matth. 22.
Uuio kuning ein thio ſitota,
ioh zioro machota.
Uuio er thaz allaz uuorahta,
ioh ſcono iz al biforata,
Sinemo lieben [8] manne
themo einigen kinde.
Uuio ſine boton sluagun
thie thara giladot uuarun.
[9] Uuanta ſie in iz ſagetun,
zi goumon thara ladotun.
Tho man z'imo thaz tho ſprah,
er sluag ſie ſar ioh ſie rah.
Ni uuas ther ſih firburgi,
ioh branta ouh ir burgi.
Ite ad exitus viarum.
Gibot thaz ſi es gizilotin,
ioh armu uuiht irholotin.
So uuar ſie tharuze ſazin,
mit imo thie tho azin.
Nih ein, quad, thoh thero manno,
[10] th'uh hera nu bat ſo gerno,
Thaz ſagen ih iu in ala uuar,
ſo [11] n'inbizit es hiar.
Bedu thiſu bilidi
ſo meinit thio iro frauili.
Sie sluagun thie ſie manotun,
zi himilriche ladotun.
Sie uuoltun duan in einan duam,
ioh gerno imo anguſt giduan.
De cenſu Cæſaris, Matth. 22.
Fragetun thes ſindes,
thes keiſores zinſes.
Joh fragetun zi uuare
bi eina quenun thare,
Thiu habeta, iu uueiſt es mer,
zi karle ſibun bruader.
Lis thar in antreita,
uuio ſcono er thaz gimeinta.
Omnia opera faciunt ut videantur ab hominibus Matth. 23.
Joh uuio er in thar gizalta,
uuio thaz al uueſan ſcolta.
Er zalta in ouh tho in ala uuar
[12] thaz iro ruami al thar.
[13] Thia mihilum gimeitheit,
ſiu uuas alles zi breit,

Ipſi id quoque tum cenſuerint,
atque ſibi ipſis ſententiam tulerint,
Ut hoc emolumentum iſtis auferretur.
& aliis concederetur.
Item narravit eis illa ejus bonitas
de quibusdam nuptiis.
Quomodo Rex quidam eas inſtituerit,
& ſplendide fecerit.
Quomodo id totum perfecerit,
& ſplendide id omne præparaverit,
Suo dilecto viro
unico Filio.
Quomodo Ejus nuncios verberarint
qui huc invitati eſſent.
Namque illi his id nunciarant,
ad Epulas eo invitarant
Cum ad ipſum hoc referretur,
interfecit iſtos ſtatim & vindictam ſumſit.
Non fuit qui ſe abſconderet,
atque incendit quoque eorum civitatem.
Juſſit ut hoc obſervarent,
atque pauperes (egenos) accerſerent.
Ubicunque iſti foras ſederent,
cum Ipſo hi ut ederent.
Nullus, dixit, iſtorum virorum
quos ego huc jam invitavi tam libens,
Hoc dico vobis per omnem fidem,
ſic non guſtabit id hîc.
Ambæ hæ parabolæ
ſic deſignant iſtorum (Judæorum) malitiam.
Occiderunt hos qui eos invitabant,
ad cœleſte regnum vocabant.
Volebant facere ſibi aliquid boni, (conſultum)
atque libenter Ipſi anguſtias facere.
Interrogarunt hac occaſione
de Cæſaris cenſu.
Atque interrogarunt profecto
de aliqua fœmina ibi,
Quæ habuerat, vos ſcitis alias,
in maritos ſeptem fratres.
Lege ibi ex ordine
quomodo pulchre Ipſe hoc deciderit.
Atque ut Ipſe eis ibi recenſuerit,
quomodo hoc omne eſſe (fieri) deberet.
Recenſuit etiam tunc per omnem veritatem
quod iſtorum gloriam obfuſcabat.
Magnam apoſtaſiam,
iſta erat omnino latiſſima,

Uuio

Quomo-

8) Verſ. 35. *manne* potius redde per: *Homini:* vid. quæ dixi ſupra ad I, 22, 81. & 86. *Scherz.*

9) Verſ. 39. & 40. ita aptius reddo:
Quando illi (legati) *ipſis id nunciarent,*
ad epulas eo invitarent. Scherz.

10) Verſ. 50. Freherus: *Thyh*, quos ego. *Schilter.* Uterque Codex habet: *Thi ih.* Scherz.

11) Verſ. 52. Lectio depravata ſic reſtituenda: *ſo n'imbizit* es h. *Imbiz*, refectio. Kero; prandium, cœna: cui opponitur *yrtin*, jentaculum, merenda. vid. Gloſſarium meum. *Imbizit*, prandet, cœnat, guſtat cœnam. *Schilter.* Uterque Codex habet: *n'inbizit;* Unde nollem obtrudere *n'imbizit.* In Gloſſis keronis utraque Lectio occurrit. Verſum autem hunc ita exprimo: *Hic reficietur* ſ. cibo. *Scherz.*

12) Verſ. 70. ita eſt reddendus: *Ipſorum ambitionem ibi.* Id quidem verum eſt, quod *ſalo* fuſcum denotet. vid. Willeram. in Cant. Cant. pag. 8. ad quem confer Junii notam; Sed illud *ſal* huc non pertinet: *ruamiſal* eſt unica vox eodem modo terminata ac: Trübſal, Trangſal, Schickſal, Labſal, Irrſal, Fluchtſal, aliæque de quibus vid. Schottel de Lingua Germ. p. 377. *Scherz.*

13) Verſ. 71. Diſtichon hoc corruptum eſt, & ſine ope MSC. vix poterit explicari. An tentemus legere: *Ungimeitheit uuas gibreit?* i. e. iſtorum affectatio ubique dilatata, immodeſtia, immoderatio, impotentia, arrogantia. vid. IV, 21, 64. *Schilter.* Pro *mihilum* Cod. Cæſareus habet: *Mihilun. Gimeitheit* denotat *vanitatem, ambitionem, arrogantiam:* quæ ſignificatio etiam contextui optime convenit. vid. quæ ſupra dixi ad III, 19, 20. Apud Notkerum in Pſalter. crebro occurrit: *ingemeitun, ingimeitun*, ita ut denotet: *in vanum.* vid. Pſal. 58, 4. & 118, 166. & 72, 13. Unde hic verſus ita eſt reddendus: *magnam* (ipſorum) *vanitatem,* arrogantiam.

14) Verſ.

Digitized by Google

Uuio ſe minnotun thar,
thaz man ſie [14] hiaz meiſtar.
[15] Zi goumon, thar ſie ouh azin,
zi heroſt io giſazin.
Uuio iagilih ouh dati,
thaz ziarti [16] ſin giuuati.
Joh ſuahtin fon then liutin,
thaz [17] nigin ſie binotin.
Manota er ouh tho ſuntar
thie ſine iungoron in uuar,
Thaz ſie thaz firbarin,
ioh [18] ſulihe ni uuarin;
[19] Quad: ſi mit otmuati
ſuahtin heroti,
Iz alles uuio ni dohti,
ioh uuerdan ni mohti.
Er uuihtes ouh tho ni alta,
ioh manag uue in zalta.
Thaz hortun ſie io thuruh not,
ſo [20] Mattheus iz redinot.
Zalt er in ſum ſiban uue.
in eimo iſt zi uilule.
Sie habetan auur thuruh not
iz ſus gimanagfaltot.
Joh ſar in ouh gizalta
Bithiu in iz uueſan ſcolta.
[21] Uuanta ſie al firliazun,
thaz buah ſie duan hiazun.
Ouh datun ſo ſie uuoltun
al thaz ſie ni ſcoltun,
Uuidar Gotes euuon,
bithiu zalt er in then uueuuon.
[22] Firuueis in ouh tho thare
bi foraſagon ſine,
Uuio ſie thie gidottun,
[23] io alle martolotun.
Zalt er ouh then mannon,
uuio er ſe uuolti minnon,
Jo thenſelben liutin,
oba ſie iz ni uuidorotin.

Vos autem nolite vocari Rabbi. Matth. 25.

Quomodo amarent,
quod compellarentur magiſtri.
Ad epulas etiam convivarentur,
primo (loco) ſederent.
Quomodo quilibet etiam ſtuderet,
ut ornaret (dilatando) ſuum pallium.
Et prætenderent ab hominibus,
ut ſalutarent eos ſtudioſe.
Adhortatus quoque tunc ſeorſim
diſcipulos ſuos revera,
Ut hoc evitarent,
& tales ne fierent.
Dixit: (quod) iſti ſub (ſpecie) humilitatis
quærerent (affectarent) dominationem,
Id omne quomodo non conveniret,
& fieri non oporteret.
Nec quidquam etiam tunc cunctatus,
imo multiplex væ iſtis dicebat.
Id audiebant iſti inviti,
ut Matthæus hoc retulit.
Dixit iis circiter ſeptem væ.
in uno eſt nimis.
Iſti vero ſtudio
id ita multiplicarant.
Atque ſimul eis etiam retulit
quare iis id fieri deberet.
Namque omnes poſthabuerant
Biblia quæ ipſos facere juſſerant.
Imo faciebant quicquid volebant
omne quod non debebant,
Adverſus Dei legem,
propterea prædixit iis pœnas.
Reprehendit eos quoque tum
de Prophetis ſuis,
Quod iſti eos occidiſſent,
& omnes afflixiſſent.
Dixit etiam iſtis hominibus,
quomodo Ipſe eos voluiſſet diligere,
Ipſis iſtis hominibus,
ſi iſti huic non repugnaſſent.

---

14) Verſ. 74. Uterque Codex: *hiazi.*

15) Verſ. 75. & ſeq. fic aptius redde:

In epulis, ubi quoque convivabantur,
ut primo loco omnino ſederent.
Scherz.

16) Verſ. 78. *Sin giuuati* melius vertitur: *ſuas veſtes.* hinc & Stadenius in Expoſit. Voc. Bibl. p. 757. hunc verſum reddit: *daſs er ſeine kleider zierte.* Scherz.

17) Verſ. 80. Pro: *nigin ſie binotin* Codex Cæſar. habet: *Nigin ſe in binotin.* Vaticanus vero: *Nigin ſie in binotin.* Verte: *Ut inclinarent ſe coram ipſis ſtudioſe.* Scherz.

18) Verſ. 84. Uterque Codex habet: *ſuliche.*

19) Verſ. 85. & tres ſeqq. ita reddendos arbitror:

Dixit (Chriſtus) *quod ipſi* (diſcipuli ejus)
per humilitatem
debeant quærere principatum.
(Quod) *id aliâ ratione* (ſi fiat) *nihil valeret,*
nec dignitatem (honorem) *conferre poſſit.*
Chriſtus ſcilicet id Diſcipulos ſuos docere voluit, quod vera Gloria acquiratur contemtu Gloriæ. *alles wio* pro: *alia ratione* multis in locis apud Noſtrum occurrit. *Alles* enim interdum idem eſt ac: *aliud*, hinc Gl. Keronis: *Alles uuanan*, aliunde. In Verſione Tatiani c. 56. §. 7. verba: Quia nemo aſſumentum panni rudis aſſuit veteri veſtimento, *alioquin* aufert ſupplementum novum à veteri & major ſciſſura fit; ita redduntur: *Nioman blezza niuues duoches nauuit altemo giuuate*, alles *nimet fullida thaz niuua fon themo alten*, *inti iſt mera gisliz.* conf. infra IV, 7, 39. adde verſ. ſeq. quod *uuerdan* ſit honorem, dignitatem conferre ſignificet, noſtrum *würde*, *Würdigkeit*, *würdig* facile perſuadent. In Gl. Keronis legitur: *Kauuerdonti*, dignaretur. *Keuuerdonter iſt*, dignatus eſt. *Kiuuerdo*, dignare. adde IV, 9, 40. *Scherz.*

20) Verſ. 92. Cod. Vind. *Matheus.*

21) Verſ. 99. & ſeq. clarius ita exprimitur:

Siquidem id omne neglexerant (facere)
quod Sacra Scriptura ipſos facere juſſerat. Scherz.

22) Verſ. 105. Cod. Cæſar. *Firuueiz.*

23) Verſ. 108. Uterque Codex habet: *ioh.*

Digitized by Google

De Doctrina Domini in Monte ad Discipulos. Matth. 24.

CAP. VII.

Giang tho Druhtin thanana, [1]
mit imo ouh sine thegana.
Ougtun sie imo innan thes
[2] gizimbri thes huses.
Quad er: Giuuisso ih sagen iu,
thie steina uuerdent noh zi thiu,
Thaz sie sint so undrate,
hiar liggent al zi [3] sate.
[4] Er saz sid themo gange
in themo Oliberge.
Fragetun sie'nan suntar,
sie uuas es filu uuuntar:
[5] Sage uns Meistar thanne
uuio thiu zit gigange.
Zeichan uuio thu queman scalt,
ioh uuio thiu uuorolt ouh zigat.
„ Goumet, quad er, thero dato,
„ ioh uuesset glauue [6] drato.
„ Thaz iu ni [7] daron in fara
„ thie manegun luginara.
„ [8] Iruuehsit iamarlichaz thing
„ ubar thesan uuorolt ring.
[9] In hungere int in suhti,
„ in meneg erdfluhti.
Tho zalt in thiu sin guati,
thio selbun arabeiti,
[10] Thie sie scoltun rinan
thuruh namon sinan.
Manno haz ouh managan,
ubar sie gilegenan.
Nid filu strengan,
so fram sie iz mugun bringan.
Uuio se scoltun sahan,
zi herizohon ziahan.
Gibuntan furi kuninga,
thie sine liobun thegana.

Sedente illo super monte, interrogaverunt discipuli.

Videte, ne quis vos seducat.

Odio habebunt vos.

Det

Egressus tunc Dominus inde,
cum ipsoque ejus discipuli.
Ostenderunt hi Ipsi interea
ædificationes templi.
Dixit Ipse: Certe (Amen) dico vobis,
hi lapides redigentur adhuc eo,
Ut fuerint sic destructi,
hic jacentes omnes dissipati.
Sedit ab hoc itinere
in monte oliveti.
Interrogarunt Illi Ipsum secreto,
Ipsis (enim) erat id multum mirabile:
Dic nobis, Magister, igitur,
quando hoc tempus veniet?
Signa, quando Tu venturus es?
& cum hoc seculum etiam consummabitur?
Attendite, dixit, hæc facta,
& estote prudentes valde.
Ut vos ne audeant seducere
varii mendaces.
Exurget deploranda res
super hunc mundi orbem.
In fame & in peste,
in vario terræ motu.
Tunc recensuit iis Ipsius Bonitas,
illas miserias,
Quas deberent pati
propter nomen ejus.
Hominumque odium multorum (multiplex)
super eos impositum.
Invidiam multam gravem,
in quantum isti id poterunt præstare.
Quomodo eos deberent capere,
ad Principes ducere,
Vinctos ante Reges,
illos suos caros discipulos.

Fecit

Ad CAP. VII.

1) Vers. 1. Margini adscripta sunt hæc in Cod. utroque: *Egressus de templo ostenderunt ei discipuli ejus ædificationem Templi.*

2) Vers. 4. Mallem reddere: *ædificium* seu *structuram Templi.* Cod. Vind. legit: *gizimbiri.* Scherz.

3) Vers. 7. & seq. ita exprime:
Ut sint tam rejecti
ut jaceant omnes ad sationem quasi.
hodie diceremus: alss wann sie gesäet wären. *Sate* est nostrum: *Saat.* Scherz.

4) Vers. 9. Clarius: *Sedit post hoc iter.* Scherz.

5) Vers. 13. *κατὰ τίδε* ita reddo:
Dic nobis Magister, igitur
quomodo tempus adveniet,
Signa (dic nobis) *quomodo tu venies,*
& quomodo mundus quoque peribit.
Scherz.

6) Vers. 18. Cod. Vind. *thrato.*

7) Vers. 19. *daron* hic non est idem ac nostrum *dörfen;* sed significat idem, ac: *noceant.* Supra II, 9, 106. habuimus: *daroti,* noceret; infra IV, 12, 124. est *darota* pro: *ledebat,* destruebat. adde V, 14, 34. ubi daron pro *nocere* usurpatur, quo sensu etiam occurrit in Notkero Ps. 104, 12. versus itaque hic ita est transferendus: *Ne vobis noceant insidiose.* Scherz.

8) Vers. 21. Uterque Cod. habet: *yruuehsit.*

9) Vers. 23. in Textu sacro est: *Terræ motus variis in locis.* itaque emendandum: *in meneg erdfluhti* pro: *uuenegeru fluhti.* vid. Glossar. meum voc. *Fluhu.* Schilterus. Lectio Flaciana firmatur per Codicem utrumque; eoque magis est retinenda, cum commodum habeat sensum. In loco S. Scripturæ, cujus materiam exprimere voluit Otfridus, terræ motus mentio fit, sed placuit Otfrido ad mentem magis, quam verba respicienti pro terræ motu aliud malum, quod diem novissimum antecedit, nominare. Unde versum hunc ita redde: *in miserâ fugâ.* Non inepte autem per hanc fugam intellexeris fugam intuitu terræ motuum susceptam. *Scherz.*

10) Vers. 27. verbotenus hunc versum reddo: *quæ ipsos deberent tangere,* invadere. *Scherz.*

11) Vers.

Digitized by Google

Det er in droſt tho alles,
thes iro dothes falles. Nolite cogitare, quid loquamini.
Quad,the'iz ni uuari bi [11] alles uuaz Marc. 13.
ni ſi thuruh ſinan einan haz. 40.
„ Ni [12] ſorget fora themo liute,
„ thar ir ſtet in note,
„ [13] In forahtun ni uuentet,
„ [14] uuas ir in antuuurtet.
„ Ih uuiſero uuorto 45.
„ giuuarnon iu ih harto
„ Rehtera redina,
„ ir birut mine thegana.
„ Ih bin ſelbo zi thiu,
„ ioh thar ouh ſprichu uzar iu. 50.
„ giuuarnon herzen guates,
„ ioh thrato feſtes muates.
[15] Sageta in ouh zi uuare, Matth. 24. 15-29.
fon themo Endidagen thare. De conſummatione mundi.
Giuuag in ouh ginoto 55.
thes Antikriſten zito.
Thes githuingniſſes,
[16] theſu uuorolt thultit thanneles.
Giuuiſſo thaz ni hiluh thih,
the'iſt zitin allen ungilih. 60.
Sie ſint thanne in uueuuen,
[17] in arabeitin ſeren.
Thaz er ni uuard io ſulih fal,
ouh ſamer uuerdan ni ſcal.
[18] Thaz kurzit Druhtin ſare Propter electos breviabuntur dies illi. 65.
thuruh thie druta ſine.
[19] Thuruh den Goteleidon
mit ſinen ginadon.
[20] Duit mano ioh thiu ſunna
mit finſtere unuuunna. 70.

Joh

Fecit (tamen) eis conſolationem tunc omnino
(de) illorum mortis caſibus.
Dixit, quod id non foret omnimodo,
niſi propter ipſius unius odium.
Non præcogitetis coram hominibus
ubi ſteteritis in periculo,
In metu ne cogitetis (wenen)
quid vos iis reſpondeatis.
Equidem prudentibus verbis
præſervabo vos valde
Rectis ſermonibus,
vos eſtis mei diſcipuli.
Ego ſum ipſe ad id (præſens)
& tunc etiam loquar ex vobis.
Præſervabo corde bono,
& valde firmo animo.
Dixit eis etiam vere (vaticinando)
de ultimo die tunc.
Expoſuit eis & ſufficienter
Antichriſti tempora.
Perſecutionum (oppreſſionum)
hic mundus patietur tunc eas.
Certe hoc non celo te,
id eſt tempus omnibus inæquale, (diſſimile)
Sunt tunc in tormentis,
in laboribus dolorum.
Ut ante nunquam fuerit talis caſus,
nec unquam futurus erit.
Id abbreviat (tamen) Dominus ſtatim
propter fideles ſuos.
Propter DEI abominationem,
per ſuam gratiam.
Indicat (prædicit) Luna atque ſol
cum tenebricoſa conſternatione.

Et

11) Verſ. 39. Cum *alles* interdum ſignificet: *aliud*, & *bi: propter*. Hunc verſum ita transfero: *Dicebat quod hoc non fieret propter aliud quid*, ob aliam cauſam, vid. de voce: *alles* ſupra notam ad IV, 6, 84. *Scherz.*

12) Verſ. 41. Uterque Codex *ſuorget*. *Non anxii eſtote coram hominibus.* Scherz.

13) Verſ. 43. verbotenus redditur: *in metum ne vertite* i. e. de eo meticuloſi non eſtote. *Uuentet* non eſt à *uuenen*, ſed à *uuenten*, quod & ſupra I, 18, 91. aliisque in locis occurrit; & hodie in frequentiſſimo eſt uſu. *Scherz.*

14) Verſ. 44. Uterque Cod. *uuaz ir.*

15) Verſ. 53. Uterque Cod. *ſaget in.*

16) Verſ. 58. Cod. uterque legit: *thes uuorolt*. Verſus autem hic ita transferendus:

Quas mundus ſuſtinebit tunc omnino.

Ultimam hujus verſus vocem ita exhibet Cod. Vind. *thanne lés*, unde eo magis concludere licet ni *les* eſſe vocem ſeparatam; quam ſignificare idem ac: *omnino*, ſupra ad III, 24, 152. monui. *Scherz.*

17) Verſ. 62. mallem redditum: *in tribulationibus triſtibus. ſer* ſæpe adjective uſurpatur. *Scherz.*

18) Verſ. 65. Iſtud malum temporis. S. Hieronym. in Matth. XXIII. p. 59. *Abbreviatos dies non ſecundum deliramenta quorundam, qui putant temporum momenta mutari, nec recordantur illius ſcripti: Ordinatione tua permanet dies. Sed juxta temporum qualitatem ſentire debemus, i. e. abbreviatos non menſura, ſed numero, ut quomodo in benedictione dicitur: Longitudine dierum replebo eum.* Pſal. 115. *Sic & nunc abbreviati dies intelligantur, ne temporum mora, fides concutiatur credentium.* Schilter.

19) Verſ. 67. Celeberr. Stadenius hunc verſum ita reddit: *wegen des ihm leidigen.* vid. ipſius Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 397. ubi ita pergit: nemlich des Anti-Chriſtes, welches die alten Matth. XXIV, 22. von dem groſſen Anti-Chriſt verſtanden, wohin auch Otfrid hie ſein Abſehen gehabt: Hat alſo der berühmte Dn. Schilter hier gefehlt, wann er in Obſerv. ad Kœnigshov. Chronic. p. 524. es alſo überſezet: id abbreviat Dominus mox propter fideles ſuos, propter Dei paſſionem, per ſuam Clementiam. Dann *Leidan* iſt nicht paſſio oder Pati, ſondern *Lidon* &c. Mihi nulla ex his interpretationibus ſatisfacit; facile enim videre eſt, hunc verſum loqui de ſubjecto, in cujus favorem Deus ante Diem noviſſimum Dies mundi abbreviabit; ergo nec per Dei abominationem, nec per Dei paſſionem, nec per Anti-Chriſtum verbum Goteleidon eſt exponendum: Mihi *Goteleidon* videtur ſignificare eos, qui ad Deum vel ad bonum ducunt. *Leitan*, *Leidan* idem eſſe ac: *ducere* notiſſimum eſt: hinc apud Iſidor. p. 260. *Leidigh*, Dux; & p. 263. *Leididhuom* idem. Apud Notkerum Pſ. 60, 4. legitur: Du biſt min Dux (*leito*) du *leitoſt* mih, hinc *Goteleito*, *Goteleido*, dux ad Deum vel ad bonum. *Scherz.*

20) Verſ. 69. *Deutet.* Notker. in Symb. S. Athanas. *iſt unſemfte ze diutenne*, eſt difficile explicatu. *Schilter.* Ex utroque Cod. apparet legendum eſſe: *duit*, quod idem eſt ac: *facit*. Verſus itaque hic & ſequens ita eſt reddendus:

Facit Luna imo Sol
Tenebris (defectu Lucis) mœſtitiam.

Scherz.

Digitized by Google

Joh fallent ouh thie ſterron
in erdu filu ferron.
21 Sih uueinot thanne thuruh thia quiſt,
al thaz hiar in erdu iſt.
Thuruh thio ſelbun grunni,
al thiz uuorolt kunni.
So ſehent ſe mit 22 githiunge, Matth. 24, 30.
queman thare zi thinge,
Fon uuolkonon heraſun
23 thenſelbon mennisgen Sun.
Sine Engila ouh in ala uuar, Mittet angelos ſuos. Matth. 24.
ſie blaſent iro horn thar.
Thaz duent ſie io gilicho
filu kraftlicho.
Thaz ſie thes thar 24 giafolon,
ſine druta alſamanon.
Thaz ſie quemen thara zi in,
ſo uuar in uuorolti ſie ſin.
Thaz iuer iagilih nu quit
bi theſa iungiſtun zit, De die illa nemo ſcit. Matth. 24.
Ni'ſt ther thia gizeino,
25 ni ſi min fater eino.
Odo iz uuizi uuorolt man,
uuanne iz ſculi uuerdan,
Uuanne iz Got uuolle,
thaz uuorolt al zifalle.
Thoh uuirdit in giuuiſſi
er mihil ſtilniſſi.

26 So io uuas untar liutin Sicut in diebus Noë.
bi alten Noes zitin,
So ſie thaz uuazar thar bifiang,
ſo er eriſt thia Archa ingigiang,
So gahun quimit heraſun
therſelbo mennisgen Sun.
Bithiu ſit io ginoto
27 uuachar filu drato.
Uuanta iſt firholan iuih al,
uuanne Druhtin queman ſcal.
28 Oba ther man uueſti, Si ſciret paterfamilias.
ther heimi iſt in ther feſti,
Al thaz ungizami,
uuio der thiob quami,
Er uuacheti binoti
thanne in theru ziti,
Dribi then thiob 29 thanan uz,
ni liazi irgraban ſinaz hus,
Bithiu 30 uuachet alla thia naht,
thoh er iz due ubar maht.

Thaz

Et cadent quoque ſtellæ
in terram valde late.
Lamentatur tunc ob has afflictiones,
omne quod hîc in terra eſt.
Ob easdem adverſitates,
omnis mundi natio.
Tunc videbunt iſti cum gloria,
venire huc ad placitum (judicium)
De nubibus deorſum
eundem hominis filium.
Ejus Angelos quoque per omnem veritatem,
hi canent ſuis tubis tunc.
Hoc facient conjunctim
multum fortiter,
Ut hujus rei tunc attenti eſſent,
ejus fideles congregarent.
Ut venirent eo ad Ipſum,
ubicunque in mundo eſſent.
Quod veſtrum quilibet jam dicit
de hoc ultimo tempore;
Non eſt qui iſtud definiat,
(niſi meus Pater unice.)
Aut id ſciat mundanus homo,
quando id debeat fieri,
Quando id Deus velit,
ut mundus omnis concidat.
Verum occupabit eum certe altum
prius magnum ſilentium (i. e. tranquillitas, ſecuritas)
Sicuti fuit inter homines
priſcis Noæ temporibus,
Cum eos aqua obrueret,
cum ipſe prius arcam ingreſſus fuerat:
Ita ſubito veniet huc
ipſe hominis Filius.
Quare eſtote omnino
vigilantes multum valde.
Namque eſt occultum vobis omnibus,
quando Dominus venire debet.
Si paterfamilias ſciret,
qui domi eſt in caſtro,
Omne infortunium,
cum fur venerit,
Ipſe vigilaret ſtudioſe
tunc in ea hora,
Abigeret furem tunc foras,
nec ſineret perfodere ſuas ædes,
Quare vigilaret omnem illam noctem,
etſi id faceret ultra vires,

Ut

21) Verſ. 73. Margini adſcriptum eſt in Cod. Cæſar. *Plangent ſe omnes orbes terre.* in Vat. pro: *orbes* eſt: *tribus.*

22) Verſ. 77. Freherus pro: *Githiunge*, lege: *Githinge*, ſpe. Sed ſpes quæ cernitur non eſt ſpes. Rom. 8, 24. *Schilter.* Ex utroque Cod. lege: *githuinge*, quod redderem: *cum vi*, potentia. quamvis non repugno, ſi quis vertat: *cum afflictione*, id eſt, inter has humani generis afflictiones. Quo facit infra V, 14, 21. uti pro priori ſententiâ militat locus V, 16, 7. *Scherz.*

23) Verſ. 80. Cod. Cæſar. habet: *then ſelben.*

24) Verſ. 85. Cod. Cæſareus habet: *giaualon.* vid. ſupra Notam ad I, 23, 41. *Scherz.*

25) Verſ. 92. S. Hieronym. in Matthæum hîc: *In quibusdam Latinis Codicibus additum eſt:* neque Filius. *quum in Græcis & maxime Adamantii & Pierii exemplaribus hoc non habeatur adſcriptum. Sed quia in nonnullis legitur, gaudet Arius & Eunomius & dicunt: Non poteſt æqualis eſſe, qui novit, & qui ignorat.* Reſpondet, Filium utique ſcire diem, ſed ſcientiam ejus abſconditam, nec expedire noſſe Apoſtolis. Conf. Alcuin. L. 2. de fide S. Trinit. c. XII. *Schilter.*

26) Verſ. 99. Uterque Codex: *ſo iu*, i. e. *ac olim.* Scherz.

27) Verſ. 106. Cod. Cæſareus: *uuakar.*

28) Verſ. 109. & ſeq. ita rectius exprimo:
Si homo ſciret
qui domi eſt in ſecuritate. Scherz.

29) Verſ. 114. Cod. uterque: *thanana uz:*

30) Verſ. 117. Uterque Cod. *uuahtet.*

31) Verſ.

Digitized by Google

Thaz er thaz ſin ginerie,
[31] ioh fianton biuuerie.
Duet ir ouh ſo ſo ther duit,
uuanta ir ni uuizut thia zit.
Sit uuakar io, ſo ih gibot,
thaz ir bimidet then not.
Sageta er tho then liobon
fon then zehen thiornon
Bilidi biquami,
[32] ioh thara zua gizami.
Uuio thio finfi fuarun,
thie [33] ungiuuare uuarun.
Ni uuarun uuola uuakar,
bithiu miſſigiangun ſie thar.
Uuio uuola iz then gifuar ouh thar,
[34] thio hiar io uuarun uuakar.
[35] Thes herzen ſie hiar uuialtun,
ioh reino gihialtun.
[36] Er zalta ouh bilidi ander,
thaz ſie ſih [37] uuarnotin thiu mer.
Uuio fuar ein man richi
in ander kuningrichi.
[38] Uuio er iz er gimeinta,
ſinaz dreſo deilta
Untar ſinen ſcalkon
zi [39] ſuorglichen uuerkon.
Gibot thaz ſie iz biforahtin,
ioh tharana uuorahtin
Uuachar gizami,
unz er auur quami.
Thie zuene es uuola zilotun,
ioh uuola iz merotun.
Ther [40] thrittho uuas niheinheit,
thuruh ſina [41] zagheit.
Er uuard firdamnot thuruh not,
thar man inan [42] pinot.
Giuuiſſo rehto thuruh thaz,
uuant er uuakar ni uuas.
Thie andere zuene ſine
gidet er filu blide,
Gifreuueta in harto iro muat,
ſo guat herero duat.
[43] Giſaz er ſie tho ſcono
[44] ubar burgi ſino.
Gideta er ſe filu riche,
thaz in thaz thionoſt liche.
„ [45] Bithiu ſit io uuakar,
„ alaz iuer lib hiar.
„ Dages inti nahtes
„ ſo thenket io thes rehtes:

De decem virginibus. Matth. 25.

De Divite, qui talenta ſervis dividit. Matth. 25.

Ideo dico vobis: vigilate.

[46] Thaz

Ut ſua defenderet,
& hoſtes repelleret.
Facite vos etiam ſicut iſte faceret,
namque vos non ſcitis hoc tempus.
Sitis vigilantes, prout præcepi,
ut effugiatis hoc periculum.
Dixit (etiam) Ipſe tunc dilectis
de decem virginibus
Parabolam commodam,
atque præterea decoram (congruam)
Quomodo quinque iverint,
quæ fatuæ erant.
Haud erant bene vigilantes,
quare erroneæ iverunt tunc.
Quam bene (contra) his contigerit (ceſſerit) & tunc
quæ hic erant vigilantes.
Animum illæ hic cuſtodierunt,
& purum retinuerunt.
Ipſe retulit porro & parabolas alias,
ut illi ſe præmunirent eo magis.
Quomodo profectus homo dives
in aliud Regnum.
Quomodo is antea id egerit,
ſuum theſaurum diviſerit
Inter ſuos ſervos,
ad ſollicitas operationes. (negotiationes)
Juſſit, ut id cauté obſervarent,
& eo lucrarentur (operarentur)
Uſuras congruas,
uſque dum Ipſe rediret.
Duo (horum) id bene obſervarant,
& bene id auxerant.
Tertius erat inutilis
propter ſuam pigritiam.
Condemnabatur neceſſario,
cum examinaretur.
Certe de Jure propterea,
quod is vigilans (ſollicitus) non fuerat.
Alteros duos ſuos
effecit multum hilares,
Exhilaravit his valde eorum mentem,
ſicut bonus herus facit.
Præpoſuit eos decore
ſuper caſtra ſua.
Effecit eos multum divites,
ut iis hoc munus placeret.
Quapropter ſitis vigilantes,
(per) omnem veſtram vitam hic.
Die & nocte
meditamini rectum:

Ut

31) Verſ. 120. Rectius: *& ab hoſtibus* ſeu contra hoſtes *cuſtodiret.* Scherz.
32) Verſ. 128. Mallem reddi: *Atque ad hoc* (de quo Chriſtus principaliter loquitur) *congruam*, convenientem. *Scherz.*
33) Verſ. 130. *Ungiuuare* eſt proprie negligentes, non obſervantes à *uuara*, cuſtodia. *Scherz.*
34) Verſ. 134. τὸ *io* requirit, ut hic verſus exponatur: *Quæ hic ſemper erant vigilantes.* Scherz.
35) Verſ. 134. ita redde: *Animo ſuo hic dominabantur.* conf. ſupra III, 5, 17. & III, 20, 123. ubi *uuialt* pro *dominabatur* occurrit. *Scherz.*
36) Verſ. 137. Cum unica tantum Parabola ſequatur, & *ander* ſingularis numeri ſit, redde hunc verſum: *Ipſe retulit porro parabolam aliam.*
37) Verſ. 138. Cod. Vind. *uuarnetin.*
38) Verſ. 141. Margo Codicis Cæſar. habet: *Dedit ſervis ſuis bona ſua.*
39) Verſ. 144. Cod. Cæſar. habet: *Suorlichen*, ſed præferenda videtur Lectio Flaciana. *Scherz.*
40) Verſ. 151. Cod. uterque *ther thritto.*
41) Verſ. 152. Uterque Cod. *zagabeit.*
42) Verſ. 154. *Pinon* non eſt: *examinare*, ſed: *cruciare:* peinigen. vid. II, 12, 152. itaque hic verſus ſic eſt exponendus: (eò) *ubi ipſe cruciatur.* Scherz.
43) Verſ. 161. Cod. Cæſar. *Giſazt er.*
44) Verſ. 162. Melius: *ſuper oppida ſua.* Scherz.
45) Verſ. 165. Redde: *quapropter ſitis*, ſeu eſtote *ſemper vigilantes.* Id vox *io* indicat. *Scherz.*

„ [46] Thaz ir thes io giilet,
„ thia zala bimidet.
„ Joh io thes gigahet,
„ themo egiſen intfliahet.
„ Thaz ir uuerdet uuirdig,
ſar ſo quimit minaz thing.
„ Thaz ir ſtet in rihti
„ in mineru giſihti.
[47] Lert er dages ubarlut
ofono allan then liut.
Sie quamun io ginoto
zi imo ſar gizito.
Fuar thanne mit then knehton
in then Oliberg [48] ze nahton,
Uuas io thar ubar naht,
ſo hiar fora uuard giuuaht.

Diebus docebat populum, noctibus morabatur in monte. Luc. 21.

Ut eo feſtinetis,
periculum evitetis,
Atque eo perveniatis,
damnationem evitetis,
Ut fiatis digni,
ſimulac venerit meum Judicium.
Ut ſtetis in recto
in meo conſpectu.
Docebat (autem) interdiu palam
coram omni populo.
Veniebant tunc diligenter
ad Ipſum ſtatim mature.
Ibat debinc cum diſcipulis
in olivetum de nocte,
Erat ibi per noctem,
ſicut antea fuit dictum.

Appropinquabat Dies Feſtus Azymorum. Matth. 26.

CAP. VIII.

NAhtun ſih zinoti
thio hohun giziti
Thio uuir hiar fora zaltun,
inti [1] Oſtoron nantun.
Bigondun thie Euuarton
ahton kleinen uuorton.
Datun ein githingi
uuio man 'nan giuuunni.
Gibutun filu harto
[2] ſelbero iro uuorto,
So uuar ſo er lantes giangi
thaz man 'nan giſiangi.
So uuer [3] ſo 'nan inſuabi,
[4] er uuiger zi imo irhuabi,
Joh inan irsluagi,
er er imo io ingiangi.
So uuar ſo er uuari thanne
thaz er uuari in banne.
[5] Sus alles uuio ni thahtin,
ni ſi alle ſin io ahtin.
[6] Riatun thes ginuagi,
uuio man [7] 'nan irsluagi.
Sie forahtun auur innan thes
menigi thes liutes.
Quadun: iz ni datin
in then hohen gizitin,

Dicebant autem: Non in die feſto.

Appropinquabant valde
feſtiva tempora
Quæ ſuperius diximus,
& Paſcha nominavimus.
Cœperunt Sacerdotes
deliberare ſubtilibus verbis.
Habuerunt concilium,
ut Ipſe caperetur.
Edixerunt graviſſime
ſuis ipſorum verbis:
Ubicunque terrarum iret
ut eum caperent.
Quicunque eum exquireret, (perciperet, ubi eſſet)
is pugnans ad Ipſum accederet,
Imo Ipſum occideret,
priusquam ei forte evaderet.
Ubicunque ille eſſet deinceps
ut eſſet in banno.
Sic omnino aliter nil cogitabant,
quam ut omnes eum perſequerentur.
Conſultabant abunde,
quomodo interficeretur.
Metuerunt autem interim
multitudinem populi.
Dicentes: id ne facerent
in feſtivis diebus,

Thaz

Ut

---

46) Verſ. 169. redderem:
Ut vos eò properetis
ut terribile (ſententiam condemnatoriam) *evitetis.* Scherz.

47) Verſ. 177. Margini in utroque Cod. additum eſt: *Oliveti.*

48) Verſ. 182. Cod. uterque *z'en náhton.*

Ad CAP. VIII.

1) Verſ. 4. Cod. Vat. *Oſtorun.*
2) Verſ. 10. Cod. Cæſar. *ſélbero uuorto.*
3) Verſ. 13. Cod. Vat. *ſo inan in ſuati:* Aſt Cod. Cæſ. *ſo inan inſüabi;* quod probandum. Eſt autem *inſuabi* idem ac: *audiret.* conf. ſupra III, 24, 105.
4) Verſ. 14. Freherus pro: *Eruuig*, lege: *Er uuig*, rectius: *er uuiger.* Schilter. Cod. Cæſar. habet: *er uuig zi;* unde hos duos verſus ita interpretor.
(Ut,) *ſi quis eum audiret*: i. e. docentem forte inveniret,
pugnam adverſus ipſum ſuſciperet.
Scherz.
5) Verſ. 19. Cod. Cæſ. *ſi es.*
6) Verſ. 21. Cod. Cæſar. *Rietun.*
7) Verſ. 22. Cod. Cæſ. *inan.*

8) Verſ.

Digitized by Google

Thaz therſelbo [8] liutſtam
thar uuig n'irhuahî zi fram.
Uuir ſculun, quadun, huggen,
thaz ſie n'an uns n'irzuken.
Bithiu ſcal iz uueſan noti
in andero giziti.
Judas iz giſitota,
mit in iz ahtota.
[9] Er uuolta duan imo einan duam,
ſo ther diufal inan ſpuan.
[10] Mit thiu uuas ſin gitati,
thaz ſelbo [11] er inan firlati,
Mit iro boton giangi,
thar man 'nan gifiangi.
[12] Gimachon, quad, in uuara,
thaz thar n'iſt manno mera,
Ni ſi ekordo [13] in girihti
ſin emmizig giknihti.
[14] Sie imo ſar thuruh thaz
gihiazun mihilan ſcaz,
In thiu er thaz gidati,
ſo giſuaſo inan gilati.
[15] Er iz faſto gihiaz,
ioh iz ouh ni firliaz,
Thara zua er hugita,
ioh al ouh ſo gifrumita.
[16] Sie thahtun thes giſuares,
ſid tho frammortes.
[17] Uuas er ouh in ther fari,
ther liut thar mit ni uuari.

Intravit autem Satanas in Judam. Luc. 22.

Pacti ſunt, ei pecuniam dare.

Ut iſta populi factio
exinde ſeditionem ne excitet maximam (nimis)
Debemus, dixerunt, meminiſſe, (cavere)
ut iſti eum nobis non eripiant.
Quare debet hoc fieri neceſſe
in alio tempore.
Judas id inſtituit,
cum iis conſultavit.
Voluit dare iis conſilium,
quod diabolus ei ſuggeſſit.
Poſt hæc fuit ejus opera (ſtudium, ſein thun)
ut is Ipſum traderet (proderet)
Cum iſtorum nunciis (apparitoribus) iret,
quum ipſe caperetur.
Caute, dicebat, revera,
ut tum ne ſit hominum plus,
Quam duntaxat de præſenti
ejus aſſiduum famulitium.
Iſti ei ſtatim propterea
promiſerunt multum denariorum,
Dummodo hoc faceret,
ſic leniter (ſine ſtrepitu) ipſum traderet.
Iſte hoc firmiter ſpopondit,
neque etiam id neglexit,
De hoc iſte ſollicitus erat,
& omnia ſic inſtituebat,
(Ut) tegerent hoc negotium
debinc in poſterum.
Et ipſe quoque hoc agebat,
populus ne intereſſet.

Venit

8) Verſ. 27. *Liutſtam* nollem reddere per: *Populi factionem*, ſed per: *Homines*. conf. ſupra III, 12, 13. *Scherz.*

9) Verſ. 35. Verſio non bene ſe habet: Mallem ita reddere: *Volebat facere factum ſibi glorioſum.* conf. ſupra III, 15, 33. ſeq.

10) Verſ. 37. Cod. Vind. clare habet: *mit in*, quod & exhibet, ſed non adeo clare, Codex Vatic. Pro *gitati* autem uterque manifeſte ſiſtit: *girati.* Unde hic verſus hunc in modum eſt interpretandus: *Cum ipſis erat ejus conſilium.*

11) Verſ. 38. Cod. Vindob. *er'nan.*

12) Verſ. 41. *Gimachon* eſt verbum, pro quo nos hodie *machen* dicimus; conf. IV, 9, 16. *in uuara* commode explicari poteſt per: *in circumſpectione, circumſpecte.* Nam *uuara* ſæpiſſime *curam, cuſtodiam, circumſpectionem* denotat. vid. Notam ad III, 16, 34. Unde hic verſus ita eſt reddendus: *Facere* (ſc. ſe velle) *dicebat circumſpecte* i. e. ſe dicebat accurate id obſervaturum. *Scherz.*

13) Verſ. 43. *in geribti* non eſt interpretandum per verba: *de præſenti*: rectius per: *præciſe*, hodie dicimus: grad. *Scherz.*

14) Verſ. 45. Margo Codicis utriusque. *Gaviſi ſunt & pacti ſunt ei pecuniam dare.*

15) Verſ. 49. Cum tribus ſequentibus ſic transfero:
Ille (Judas) *id* (proditionem Chriſti) *firmiter promiſit,*
nec aliquid quoque omiſit.
(Quin) *eo cogitaret*
& omne id ita (ut concluſum erat)
perficeret. Scherz.

16) Verſ. 53. *Sie thatun &c.* ſimpliciter redde: *Occultarunt ſuum inſtitutum, propoſitum.* Scherz.

17) Verſ. 55. Cum voci *er* accentus ſit inſcriptus, inde apparet eam per: *prius* eſſe interpretandam; itaque hic & ſeq. verſus ita latine ſonabunt:
Fuiſſet (Chriſtus) *prius in periculo* (captivitatis)
niſi homines (plures quam diſcipuli)
tum cum ipſo fuiſſent. Scherz.

Ad

Venit autem Dies Azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha. Luc. 22.

Cap. IX.

Gistuant thera ziti guati, Ex. 12, 21. 1. Cor. 5, 7.
thaz man opphoroti,
Joh man zi thiu giſazi
thaz lamp thes nahtes azi.
[1] Tho ſant er Petruſan ſar
Johannem ouh thar miti in uuar.
Gibot, thaz ſi es gizilotin,
thie Oſtoron in gigarotin.
[2] Bigundun ſie antuuurten
uuara mugun uuir unſih uuenten,
„ Thaz uuir zi thiu gigangen, Ubi vis paremus.
„ uuir ſuliches biginnen.
„ Uuir ni eigun ſar, the'iſt es meiſt,
„ huſes uuiht, ſo thu uueiſt.
„ Noh [3] uuiht ſelidono,
„ thaz uuir iz gimachon ſcono.
„ Thes ni briſtit, quad er zi in,
„ faret in thie burg in.
„ Uns duat ein man gilari,
lihit ſinan ſolari.
Sin iagiuuedar zilota, Euntes invenerunt sicut dixit.
ioh funtun al ſo er ſageta.
Ther man biſuorgeta thaz,
ioh leh thaz gadun garauuaz.
Is uuas garo zioro
giſtreuuitero ſtuolo,
Mit reinidu alſo filu fram,
ſo geſtin ſulichen gizam.
Iltun ſie tho harto ſar
ſines thionoſtes thar.
Thes zilotun ſe ioh thuruh not,
ſie hogtun gerno uuio er gibot.
So ſie gerihtun allaz thaz,
ioh er zi muaſe giſaz,
[4] Gibot er, thaz ſie ſazin,
mit imo alſaman azin.
Uuola thaz githigini,
[5] thaz noz tho thaz giſidili.
Thia ſuazi ſines muaſes
[6] giuuerdan mohta ſie thes.
Ni uuard io nihein ezzan
[7] mit ſulichen biſezzan.
Noh disg in [8] ala halbon
ni ſi [9] auur mit then ſelbon.

Thar

Inſtabat tempus illud bonum (letum)
quo offerretur (immolaretur.)
Et ad hoc conveniretur,
agnus de noctu (ut) comederetur.
Tunc miſit ipſe Petrum ſtatim
Johannem quoque certe conjunctim.
Mandavit, ut attenderent,
Paſcha eis præpararent.
Cœperunt hi reſpondere
quorſum debemus nos vertere,
Ut ad hoc eamus,
(&) tale aggrediamur.
Nos non habemus, quod potiſſimum eſt,
domicilii quicquam, ut noſti.
Nec aliquam ſedem,
ut id faciamus pulchre.
Hoc non deficit, dixit ad eos,
ite in civitatem.
Nobis dabit vir quidam domicilium,
commodabit ſuum ſolarium (cœnaculum)
Hoc uterque (quilibet eorum) attendebat,
& invenerunt omne, quod dixerat.
Vir iſte procuravit hoc,
& commodavit cœnaculum præparatum.
Id erat paratum ornate
ſtratis ſedilibus,
Munditiis tam maxime (multis)
quam hoſpitibus talibus decebat.
Feſtinarunt illi vehementer
in ſervitio ipſius.
Id obſervarunt cum cura (ſollicitudine)
memores libenter ut mandaſſet.
Quum curaſſent omnia,
& Ipſe ad comedendum ſederet,
Juſſit, ut illi ſederent,
cum ipſo ſimul comederent.
Beati hi miniſtri
qui fruuntur hîc his ſedilibus.
Dulcedine Ipſius cibi,
participes eſſe debebant hujus.
Nunquam fuit ulla cœna
taliter poſſeſſa,
Nec menſa ullibi
niſi cum his ipſis.

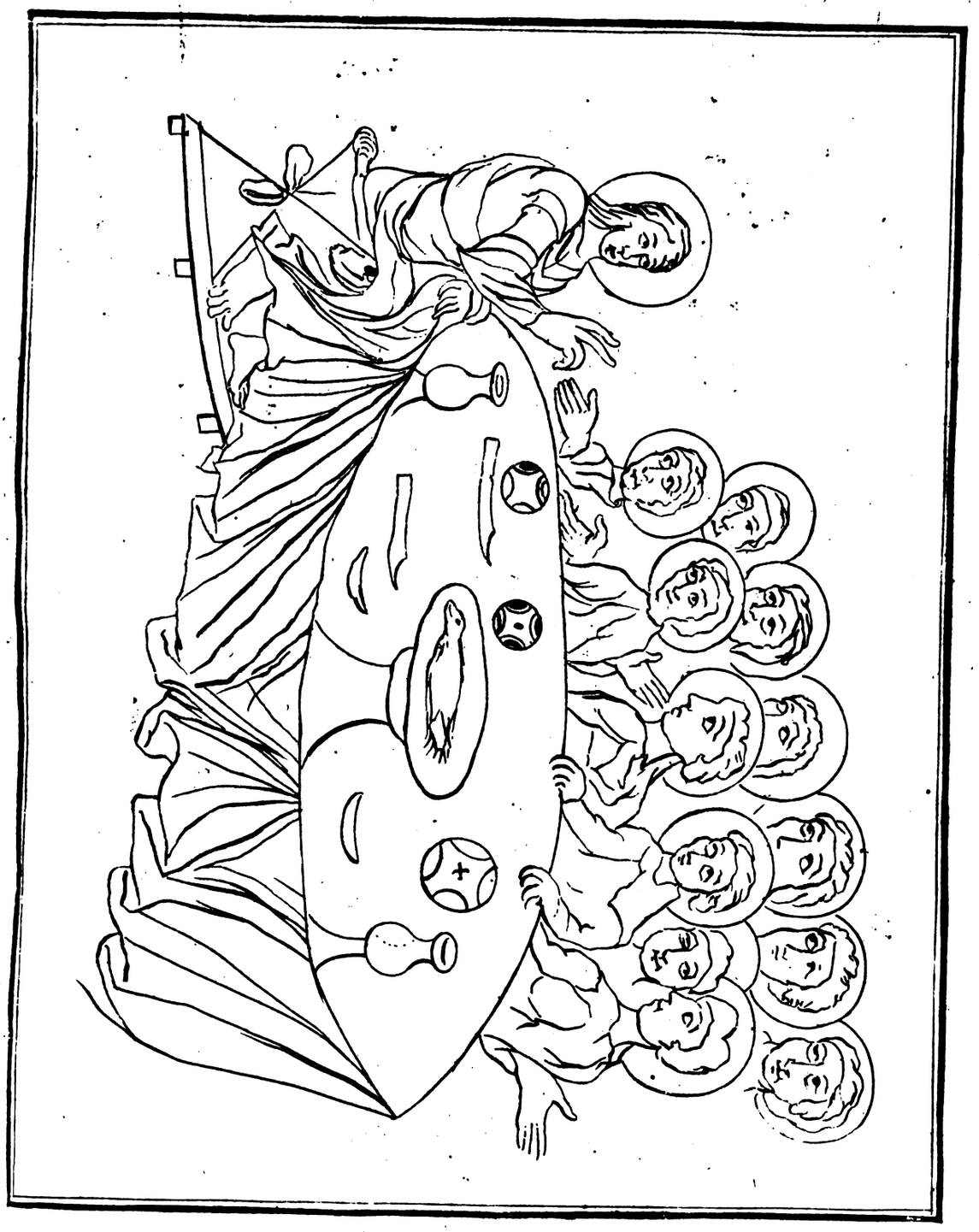
Hic

Ad Cap. IX.

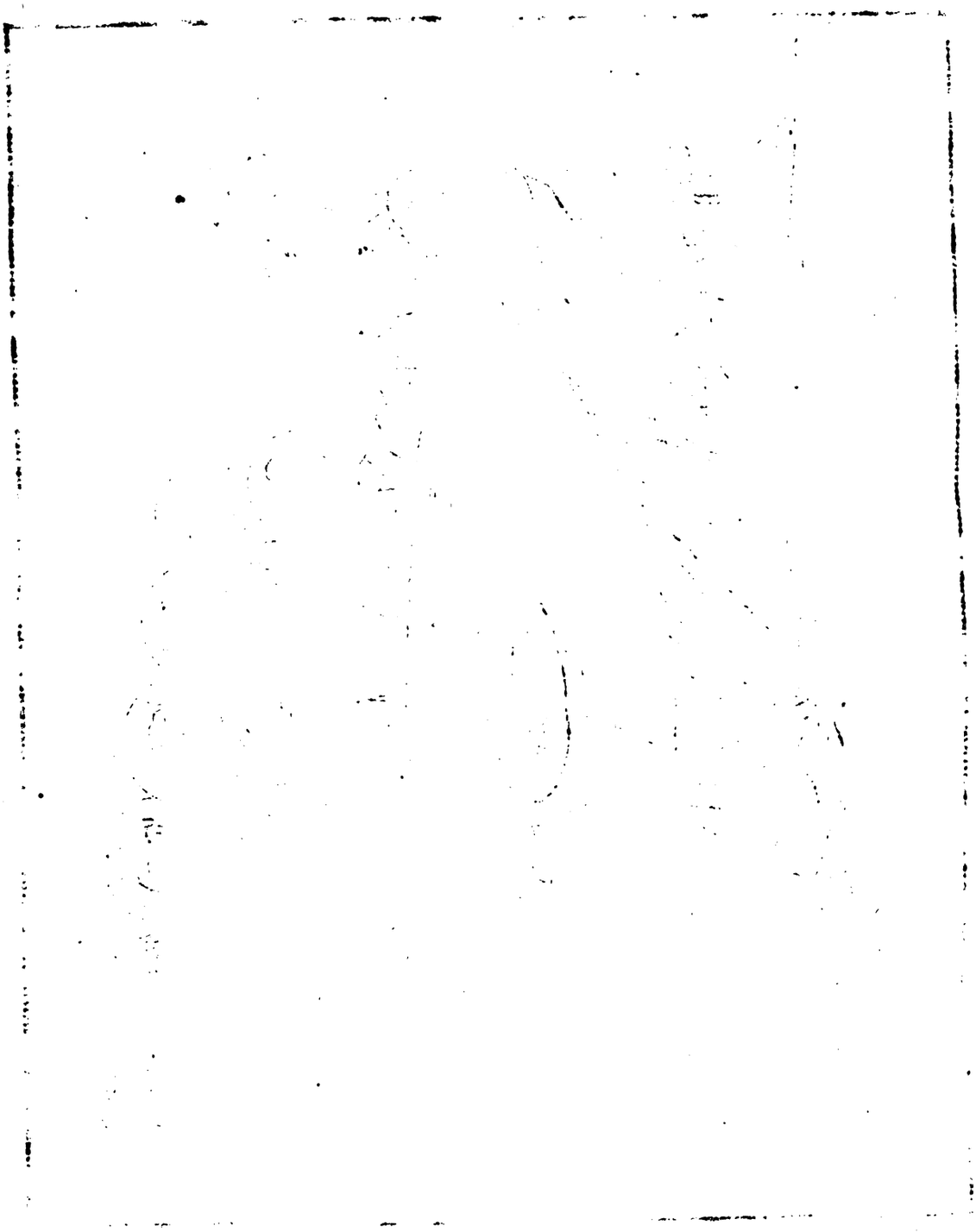
1) Verſ. 5. Margo utriusque Cod. *Miſit Petrum & Johannem.*
2) Verſ. 9. Uterque Cod. *bigondun.*
3) Verſ. 15. *Wiht ſelidono* clarius redditur: *aliquam manſionem.* Scherz.
4) Verſ. 35. Cod. uterque *io*, ſemper.
5) Verſ. 38. Aptius: *Qui fruebantur hac ſeſſione* i. e. quibus licuit his epulis intereſſe. *Scherz.*
6) Verſ. 39. & ſeq. *Giuuerdan* hic iterum eſt, *honorem conferre, dignari*, de quo ſupra ad IV, 6, 84. Verſus itaque hi ſic ſunt reddendi:
Dulcedo ipſius (Chriſti) *cibi*
honorare poterat ipſos hac ratione,
i. e. Quod Diſcipulis Chriſti tam felicibus eſſe licuerit, ut ei aſſiderent, ei honori hæ Epulæ occaſionem dederunt. *Scherz.*
7) Verſ. 42. & ſeq. Aptius ſic transfero:
Nunquam fuit ulla (alia) *cœna*
à talibus, (i. e. ſimilibus) *obſeſſa.*
Scherz.
8) Verſ. 43. Cod. Vat. legit: *in alahalton.* Rectius Cæſareus: *in ala halbon*, quod eſt: in omnibus partibus ſc. mundi, conf. IV, 2, 38. *Scherz.*
9) Verſ. 44. Ut vis vocis: *auur* exprimatur, verto: *Niſi vero cum his ipſis.* Scherz.

10) Verſ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Thar ſaz mihil uuunna
thiu euuiniga ſunna.
Ni ſon imo ouh ferron
einlif [10] daga ſterron.
Druhtin ſelbo in uuara
uuaz zellu ih thir es mera?
Joh thie mit imo in note
uuarun uuallonte.
Sint ſie untar mennisgon
[11] After Gote furiſton.
In Himilriche ouh, thaz iſt uuar,
thaz [12] githionotun ſe thar,
[13] Irthionotun ſe harto
[14] fruma managfalto,
Thia ſelbun éra, th'ih nu quad,
ioh euuiniga drutſcaf.

Apoc. 7. 15.

Hic ſedebat ſummum gaudium,
æternus ille ſol.
Non ab ipſo procul
undecim diurnæ ſtellæ.
Deus ipſe revera
quid dicam tibi plura?
Atque qui cum Ipſo in periculis
erant ambulantes.
Sunt hi inter mortales
Dii ſecundarii primores.
In cœlorum regno quoque, quod verum eſt,
inſerviunt hi illic.
Promerentur hi ſtudioſe
bonum multiplex,
Illum bonorem, quem jam dixi,
& æternam amicitiam.

Nu — *Nunc*

10) Verſ. 48. *Dagaſterron* redde: *Luciferi.* Morgenſternen, in Hymno Matutino, quem exhibet Celeberr. Hickeſius in Gramm. Francico-Theot. p. III. verſu ſecundo ita legitur:

Aziſt inti heiterer tagaſtern,
Adeſt & clarus *Lucifer.*

Belgæ: *daghſterre, morgenſterre* promiſcue quoque uſurpant. *Scherz.*

11) Verſ. 54. Mallem ita redditum: *poſt Deum primarii.*

12) Verſ. 56. Cum *githionotun* ſit Imperfecti temporis, apparet hunc verſum aliter reddendum eſſe: Ego ita transfero: *Hoc merebantur illi hic.* Sane videntur *githionotun* & *irthionotun* hic eſſe ſynonyma. *Scherz.*

13) Verſ. 57. *Mereri, irthionen*, hodie verdienen, promereri, & JCtis Romanis, Papiniano & Paulo, & Patribus Eccleſiæ denotat acquiſitionem quamvis etiam gratuitam, veluti ex teſtamento. *V. l. cum pater 77. §. rogo 25. ff. de leg. 2. l. 13. ff. de doli & met. except. l. 21. ad L. Falcid.* Sed & S. Scriptura mercedis ac μισθὸς vocabulum uſurpat de vita & ſalute æterna. *Apoc. XI, 18.* S. Auguſtin. *L. 2. de peccato orig. c. 24.* ait: *Et ipſorum* (Jobi & Iſraelitarum) *corda eadem mundabantur fide mediatoris, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum Sanctum, qui ubi vult ſpirat, non merita ſequens, ſed etiam ipſa merita faciens. Non enim Dei gratia, gratia erit ullo modo, niſi gratuita fuerit omnimodo.* Idem de Grat. & lib. Arbitr. pr. *Propter eos qui liberum hominis arbitrium ſic prædicant, & defendunt ut Dei gratiam, qua vocamur ad eum, & à noſtris malis meritis liberamur, & per quam merita comparamus, quibus perveniamus ad vitam æternam, negare audeant &c.* Id. Aug. de Gr. & lib. arb. cap. 6. *His & talibus teſtimoniis divinis probatur, gratiam Dei, non ſecundum merita noſtra dari, quandoquidem non ſolum nullis bonis, verum etiam multis meritis malis præcedentibus videmus datam, & quotidie dari videmus. Sed plane cum data fuerit, incipiunt eſſe etiam merita noſtra bona, per illam tamen: nam ſi illam ſubtraxerit, cadit homo, non erectus, ſed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter quando cœperit homo habere merita bona, non debet ſibi tribuere illa, ſed DEO.* cap. VII. *Si ergo Dei dona ſunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tanquam merita tua, ſed tanquam dona ſua. -- Fides per dilectionem operans. Gal. V. --* c. 8. *Et naſcitur inde non parva quæſtio, quæ Domino donante ſolvenda eſt. Si enim vita æterna bonis operibus redditur, ſicut apertiſſime dicit Scriptura: quoniam Deus reddet unicuique ſecundum opera ejus: quomodo gratia eſt vita æterna, cum gratia non operibus reddatur, ſed gratis detur? -- Iſta ergo quæſtio nullo modo mihi videtur poſſe diſſolvi, niſi intelligamus, & ipſa bona opera noſtra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere: propter illud quod ait Dominus Jeſus: ſine me nihil poteſtis facere. Et ipſe Apoſtolus cum dixiſſet: Gratia ſalvi facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis &c. vidit utique, putare poſſe homines, hoc ita dictum, quaſi neceſſaria non ſint* bona opera *credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat: & rurſus poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: mox itaque addit, Ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. -- Sed audi & intellige, non ex* operibus *dictum, tanquam tuis ex teipſo tibi exiſtentibus, ſed tanquam bis, in quibus te Deus finxit, i. e. formavit & creavit. -- Itaque chariſſimi, vitæ noſtra bona nihil aliud eſt quam Dei gratia, ſine dubio & vita æterna, quæ bona vitæ redditur, DEI gratia eſt, & ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia eſt, hæc autem quæ illi datur, quoniam prævium ejus eſt, gratia eſt pro gratia, tanquam merces pro juſtitia, ut verum ſit, quoniam verum eſt, quia reddet unicuique Deus ſecundum opera ejus.* Joh. Geiler de Keiſersp. Eccleſiaſtes Arg. b Anno 1508. in Feſto Aſcenſ. fol. 73, ita hac de re concionatus: *Viel menſchen ſeynd die allein in dem verdienen Jeſu behalten wollen werden. Ja ſprechen ſie, Chriſtus hat für uns gelitten und uns das Himmelreich verdient, was bedarff ich es dann zu verdienen. Es iſt war (quoad ſufficientiam, non quoad efficaciam: meritum Chriſti eſt univerſalis cauſa, ſed non totalis,) das verdienen des Herren iſt nit die gantz urſach unſerer behaltnis, du muſt dein ſtür und hilff auch darzu thun. Alſo der Herr hat uns ein tranck gemacht ſeines leidens und verdienens, lug das du zu im gangeſt durch ein rechten glauben und gute werck wirckeſt, und die ſacrament emphaheſt die dazu geordnet ſeind. - Chriſtus hat für uns bezalt und genug geton und erlöſet, wir wollen aber us der gefengnis nit gon. -- Alſo ſolt du ſelig werden von fremden verdienen, ſo wirt es ſchlecht zu gon, du muſt ſelber hant anslahen &c. Das verwirff ich, das du meinſt, ſie ſollen (die Geiſtlichen) dich in den himmel bringen on dein thun und laſſen.* Porro: Meritis Sanctorum *dictum etiam fuit pro interceſſione Sanctorum.* Lupus Ferrar. Epiſt. LXV. *Protegente nos Domino meritisque Sanctorum.* Vid. S. Lupi lib. de trib. quæſtionibus. *Schilter.*

14) Verſ. 58. Cod. Vat. habet: *fruma magſalto*, ſed vitioſe. *Scherz.*

Nu iſt uns thiu iro gomaheit,
ſo iz z'en thurftin gigeit,
Zi Gote uuegod harto,
ioh thrato managfalto.
Ni mugun uuir, thoh uuir uuollen,
iro lob irzellen.
Bithiu fahemes mit freuuidu
frammort zi then redinu.

Nunc eſt nobis (noſtra) hæc ipſorum gratia,
(quoties res exigit)
Apud Deum promovet valide,
& nimis multipliciter.
Non poſſumus, etſi vellemus,
eorum laudem enarrare.
Itaque progredimur cum gaudio
deinceps ad relationem.

Deſiderio deſideravi hoc Paſcha. Luc. 22.

Cap. X.

Bigan tho Druhtin redinon
thenſelben zuelif theganon,
thiu thar umbi inan ſazun,
mit imo ſaman azun.
„ Thes muaſes gerota ih bithiu,
„ thaz ih iz azi mit iu,
„ Er ih thaz uuizi thulti
„ ioh [1] bi iuh dot uuurti.
„ Ni drinku ih, rehto in uuara, Matth. 26, 29. Matth. 14, 25.
„ [2] thes rebekunnes mera,
„ Fon them uuahsmen furdir,
„ thaz giloubet ir mir,
„ [3] Er ih iz ſo bithenku
„ mit iu ſaman auur drinku
„ Niuuuaz, thaz iu iz liche,
„ in mines fater riche.
Nam er tho ſelbo thaz brot,
bot in iz giſegenot. Et accipiens panem.
Gibot, thaz ſi es azin
alſo ſie thar ſazin.
„ Ir ezet, quad er, ana uuan
„ Lichamon minan.
„ Allen zellu ih iu thaz,
„ thaz [5] eigut ir giuuiſſaz.
Nemet then kelih ouh nu zi iu,
thaz drinkan deilet untar iu.

„ Thar

Orſus Dominus loqui
duodecim miniſtris,
Qui circumſedebant ipſi
cum ipſo ſimul comedentes.
Hunc cibum deſideravi propterea,
ut comederem eum vobiſcum,
Antequam ſupplicium paterer,
& pro vobis mortus eſſem.
Non bibam, (dico) recte in veritate
de vite hac amplius,
De hoc genimine porro,
hoc credite mihi,
Usque dum ita recogitans
cum vobis conjunctim iterum bibam,
Novum, ut vobis illud placeat,
in mei Patris regno.
Accipiebat tunc ipſe panem,
exhibebat eis eum benedictum.
Jubebat, ut eum manducarent
prout tunc aſſiderent (accumberent.)
Vos manducatis, dicebat, absque dubio
corpus meum.
Omnibus dico vobis hoc,
hoc habeatis pro certo.
Accipite calicem etiam ad vos,
bibitionem diſtribuite inter vos.

Hic

15) Verſ. 63. S. Agobard. AEpiſc. Lugd. Libr. de Imagin. cap. XXXI. *Paſcatur hac viſione* (picturarum) *oculus: Deum vero veneretur animus; qui & ſanctis ſuis victoriæ coronam, & nobis interceſſionis eorum tribuit adjutoria.* Conf. Apoc. VI, 10. VIII, 3. Luc. XVI, 27. Gregor. Naz. Panegyr. Cyprian. Epiſt. 60. ad fratr. Euſeb. Cæſar. de Martyrib. Palæſtinæ. Auctor Paſſionis Fructuoſi. Auguſtini lib. de cura pro mort. c. XV. Lupus Ferrar. Epiſt. IV. *Schilter.* Cum hic verſus connectendus ſit cum verſu 61. apparet, quod ꝛ *promovet*, ob ꝛ *iſt*, quod in ℣. 61. occurrit, hîc ſtare non poſſit. Quid ſi dicas: *Wegod* eſſe idem ac: *utilis, res alicujus pretii.* Sane Gothis: *Vaigur*, eſt *pretium*, æſtimatio rei. *Vaigal auſt*, nullius pretii. vid. Verel. in Ind. Ling. Gothic. ſimiliter *weger* ſæpe legitur pro: *Melius.* Sic inſigne quondam Patriæ meæ Decus Seb. Brandius in dem Narren-Schiff pag. 18. canit:

Vil weger *iſt niit unterſtan,*
Dann mit ſchad, ſchand, geſpött ablan.

Unde verſus hic 63. ita reddi poſſet:

Apud Deum utilis valde. Scherz.

16) Verſ. 68. Uterque Codex legit: *Nu frammort zi theru redinu*, quod ita vertendum: *Nunc porro ad colloquium* ſc. inter Chriſtum & Diſcipulos ejus in menſa habitum. *Scherz.*

Ad Cap. X.

1) Verſ. 8. Cod. Cæſ. *bi iuih.* Vatic. *biuih.*
2) Verſ. 10. Mallem retinuiſſe textus latini vocabulum: de genimine vitis; quia id exprimit ꝛ *kunnes*, quod *genus, generationem, familiam* denotat, & dein potuiſſet verſ. 11. *Uuahsmen* verti pex: *fructum.* Scherz.
3) Verſ. 13. Sic aptius:

Antequam eo cogitem, id moliar,
ut vobiſcum conjunctim iterum bibam.
Scherz.

4) Verſ. 17. Translationem hujus & ſeqq. verſuum uſque ad finem hujus Capitis in linguam Latinam exhibet Celeb. Stadenius in Specim. Antiquit. Francic. pag. 19.
5) Verſ. 24. Cod. Cæſar. *eigit.*
6) Verſ. 25. Margo utriusque MSC. habet: *Similiter & Calicem.*

Ad

„ Thar drinket ir thaz minaz bluat
„ thaz iu in euuon uuola duat.
„ Iz heilit liuto uuunta,
„ ioh managero ſunta.
„ Iz iſt managfaltaz thing,
„ yrloſit theſan uuorolt ring.

Hic bibitis hunc meum ſanguinem,
qui vobis in æternum bene facit.
Sanat hominum vulnera
& varia peccata.
Is eſt multiplex res (i.e. panacea)
liberat hunc mundi orbem.

Ante Diem Feſtum Paſchæ ſciens JEſus &c.
Joann. 13.

Cap. XI.

SO ſie tho thar gazun,
noh tho zi disge ſazun,
[1] Spiohota ther diufal — Intravit Satanas in Judam.
ſelbon Judaſan thar,
Det er [2] ſoz er io duat,
uuarf iz harto in ſinaz muat,
[3] Thes nahtes er giſitoti
er Druhtinan firſeliti.
Chriſtus minnota thie ſine — Cum dilexiſſet ſuos.
unz in enti themo libe,
Thier zi zuhti zi imo nam
tho er eriſt bredigon bigan.
Er uueſſa thaz ſin fater gab — Sciens quod omnia dederit ei pater.
ſo uuit, ſo himil umbiuuarb,
Al imo zi henti
zi ſineru giuuelti.
Uueſt er ſelbo ouh, ſo iz zam,
thaz er uns ſon Gote quam,
Joh auur, ſos er uuolta,
zi imo faran ſcolta.
Er ſtuant ir themo muaſe — Surgit à cenâ.
tho zi themo abande,
Legita ſin giuuati,
er in mandat dati.
Nam er einan ſaban thar — Accipit linteum & præcingiſe.
umbigurta ſih in uuar.
Nam after thiu ein bekin,
Goz er uuazar thar in,
Fiang tho zi iro fuazin,
gibot ſie ſtillo ſazin.
Thio ſino diurun henti
[4] uuasgin ſe unz in enti.
Druhtin ſelbo thaz biuuarb
mit themo ſabane ouh giſuarb.
Thiu ſin hoha guati
lerte ſie otmuati.
So er es eriſt bigan, — Venit ad Simonem Petrum.
er ſar zi Petruſe quam.
Yrſciuht er filu drato
ſulichero dato.

CUm ibi comederent,
adhuc menſæ accumberent,
Suggerebat Diabolus
iſti Judæ illic,
Faceret quod & fecit,
immiſit hoc vehementer in ejus mentem,
Noctu is inſtituit
ut Dominum traderet.
Chriſtus dilexit ſuos
usque ad finem vitæ,
Quos in diſciplinam aſſumpſerat
cum primum prædicare inciperet.
Sciebat, quod pater ejus dederat
tam late, quam cœlum vertitur,
Omnia ſibi in manus,
in ſuam poteſtatem.
Sciebat idem quoque, prout decebat,
quod nobis a Deo venerat,
Et iterum, quando vellet,
ad eundem ire deberet.
Surgebat â cœna
tunc veſperi,
Ponebat ſua veſtimenta,
Ipſis mandatum dabat.
Accipiebat ſabanum (linteum)
præcingebat ſe vere.
Accipiebat poſtea pelvim
infundebat aquam in eam,
Cœpit tunc ad pedes eorum,
juſſit, ut quieti ſederent.
Ejus pretioſæ manus
lavent nos in fine.
Dominus Ipſe hoc perfecit,
linteo quoque tergebat.
Hæc ejus ſumma bonitas
docebat eos humilitatem.
Cum primum id inciperet,
ſtatim ad Petrum veniebat.
Declinabat is vehementer admodum
tale factum.

„ [5] Iſt

Eſt,

Ad Cap. XI.

1) Verſ. 3. *Spiohota* videtur idem eſſe ac: *detexit*, explorando invenit. Belgis *ſpien* idem eſt ac: *ſpeculari, indagare*, quæ vox, ceu recte notat Kilianus in etymologico Gallis, Hiſpanis, Italis & Anglis eſt communis. Gloſſæ Florentin. *Spebo*, exploro. Nos hodie dicimus: *ausſpehen*. Unde *Spion* explorator. *Scherz.*

2) Verſ. 5. Legit Cod. Cæſar. *ſoſer* verſus autem hic ita eſt exponendus: *Fecit ille* (Diabolus) *uti ſemper facit.*

3) Verſ. 7. Aptius hic verſus ob connexionem cum priori ſic redditur: *Ut noctu is* (Judas) *hoc ageret.* Scherz.

4) Verſ. 32. Hæc ita ex utroque Cod. legenda ſunt: *Uuasg in ſe unz in enti*, Lavabat ipſis illos uſque ad finem i. e. perfecte, plene. *Scherz.*

Digitized by Google

„ [7] Iſt Druhtin, quad gilumplich,
„ thaz thu [6] ni uuasges mih.
„ Inti ih bin eigan [7] ſcalk thin,
„ thu biſt Herero min.
„ Thuruh thin heroti
„ n'iſt mir iz gimuati,
„ [8] Thaz io fuazi mine
„ zithiu thin hant birine.
Gab er'mo antuuurti
mit mammenteru milti,
Thaz uuerk er thar tho ſitota,
iz ſuazo imo giſageta:
„ Thaz ih nu meinu mit thiu, Quod ego facio, tu neſcis modo.
„ unkund harto iſt iz iu.
„ [9] Is uuirdit ethesuuanne
„ tho iu zi uuizanne.
„ Firſagen ih iz, quad er fram,
ouh io ni meg iz uuerdan,
[10] Theih io zi thiu gigange,
theih thionoſt thir gihenge.
„ [11] Ni uuasgu ih ſe, quad er, thir,
„ [12] ni habeſt thu deiles uuiht mit mir.
„ [13] Ouh bi thia meina
„ gimeinida niheina.
[14] Druhtin, quad er, uuasg mih al
ob iz ſulih uueſan ſcal.
Houbit ioh thie fuazi,
thin nahuuiſt iſt mir ſuazi.
Thaz iz io ni uuerde,
thaz ih thin githarbe,
Noh, liobo Druhtin min,
the'ih io gimangolo thin.
„ Quad tho zi imo Druhtin Chriſt:
„ ther man ther githuagan iſt
„ [15] Thie fuazi reino in uuara
„ ni tharf er uuasgan mera.
„ So Druhtin tho gideta thaz,
mit in er auur ſaman ſaz.
Sliumo er in tho zeinta,
uuaz er mit thiu meinta.
Er nam er ſin giuuati,
tho zalta in ſar thio dati,
Theſſelben uuerkes guati,
thoh Judas es ni horti.

„ Uuizit,

Eſt, (ſtat ſententia) Domine, dicebat modeſte,
ut ne laves me.
Atque ego ſum proprius ſervus tuus,
tu es Dominus meus.
Propter tuum dominium
non eſt mihi hoc in animo,
Ut & pedes meos
prorſus (præſertim) tua manus purget.
Dedit ei reſponſum
manſuetiſſimâ gratiâ,
Opus hoc ſic inſtruxerat,
id ſuaviter ei dicebat:
Quid ego nunc deſigno per hoc,
ignotum valde eſt id vobis.
Fiet (autem) aliquando (poſtea)
vobis notum.
Abnuo ego hoc, dixit (Petrus) porro
atque non poterit hoc fieri,
Quum ego ad hoc acceſſerim,
ut ego ſervitia tibi præſtarem.
Niſi lavero eos, dixit (Chriſtus) tibi,
non habes tu partis quicquam mecum.
Nec apud hanc ſocietatem (conſortium diſcipulorum)
communionem ullam.
Domine, dixit (Petrus), lava me totum,
ſi res ita ſe habet. (ſi hoc ita eſſe debet)
Caput atque pedes,
tua præſentia eſt mihi dulcis.
Ut id ne fiat,
quo Te cream,
Aut, care Domine mi,
ut ego egeam Tui.
Dixit tunc ad eum Dominus Chriſtus:
Homo qui lotus eſt
Pedibus pure, profecto
non opus habet lavari amplius.
Poſtquam Dominus hoc fecerat,
cum illis iterum conſedit.
Confeſtim eis expoſuit,
quid per hoc ſignaverit.
Prius accepit veſtimenta ſua,
tunc expoſuit hæc geſta,
Hujus operis bonitatem,
Judas tamen non auſcultabat.

Scitis

5) Verſ. 41. Margo utriusque Cod. *Domine tu mihi lavas pedes.*

6) Verſ. 42. Pro: ni ex utroque Cod. ſubſtitue: *nu*, & verte hunc & præcedentem verſum hac ratione:

An, Domine, dixit (Petrus) *decens eſt*
ut tu nunc laves me? Scherz.

7) Verſ. 43. Cod. Vat. in mendo jacet: nam habet: *ſcak thin.* Scherz.

8) Verſ. 47. & ſeq. ita expone:

Ut & pedes meos
ad hoc (Lotionis cauſa) *tua manus*
tangat.

rinen, birinen idem eſſe ac: *tangere*, ſupra jam monui. *Scherz.*

9) Verſ. 55. Uterque Codex habet: *iz.*

10) Verſ. 59. & 60. ita debent reddi; id quod contextus & ipſorum verborum vis oſtendit:

Ut ego unquam eò procedam,
ut ſervitium (mihi præſtandum) *tibi*
permittam.

i. e. ut permittam, ut Tu mihi ſervitium hoc præſtes. *Scherz.*

11) Verſ. 61. Margo utriusque Codicis: *Et ſi non lavero te.*

12) Verſ. 62. Cod. Vind. *nu.* Sed male. *Scherz.*

13) Verſ. 63. Verto: *Nec ob pravitatem*, de formula: *bi thia meina.* vid. quæ ſupra dixi ad II, 6, 31. *Scherz.*

14) Verſ. 65. Margo Cod. Vind. *Domine non tantum pedes.* Cod. Vatic. loco vocis: *tantum* habet: *ſolum.*

15) Verſ. 75. *Thie fuazi*, mallem reddere: *quoad pedes.* Scherz.

16) Verſ.

Digitized by Google

„ Uuizit, quad er, theſa dat,
„ [16] thaz ſi in iuih gigat. Scitis, quid fecerim vobis.
„ [17] Thaz ir ni ſit zi frauili,
„ thaz zeigot iu thiz bilidi.
„ Ir heizet allaz thaz iar
„ mih Druhtin inti meiſtar.
„ Rehto ſprechet ir thar,
„ ih bin ouh ſo thaz iſt uuar.
„ Nu ih ſulih thultu Si ego Dominus & Magiſter.
„ [18] uuidar thie, th'ih uualtu,
„ [19] Mit ſuslicheru redinu
„ then minen mih ſus nidiru,
„ Uuio harto mer zimit iu,
„ ir ginozon birut untar iu,
„ Thaz ein andremo
„ fuazi uuasge gerno.
„ [20] Joh untar iu mit guati
„ irbietet otmuati,
„ Mit mihilen minnon
„ [21] Iz frammort zeigot mannon.

Scitis, dixit, hoc geſtum,
quod in vos pervenit.
Ut ne vos ſitis improbi,
hoc indicat vobis hoc exemplum.
Vos vocatis omni hoc tempore
me Dominum & Magiſtrum.
Recte dicitis hîc,
ſum etenim, hoc verum eſt.
Si ego hoc ſuſtinui
erga hos, quibus impero,
Dulcibus ſermonibus
meis me ſic demitto,
Quanto magis decet vos,
qui ſocii (pares) eſtis invicem,
Ut alter alterius
pedes lavet lubens.
Atque inter vos benevole
exhibeatis humilitatem,
Cum maxima dilectione
id deinceps oſtendite hominibus.

Contriſtatus eſt Jeſus Spiritu & dixit. Joann. 13.

CAP. XII.

SO er in gizeigota thar,
ſo uuard er unfrauuer far,
[1] Sih druabta ſines muates,
ther freuuida iſt alles guates.
[2] Rou thio ſino guati
thie uuenegun liuti.
Thes ouh ni uuas tho [3] duala
thero iungorono zala.
„ Ih zellu iu, quad er ubar lut,
„ alle uuarut ir mir drut.
„ Ih zuelifi iuih zelita,
„ ioh ſuntar mir iruuelita,
„ Uzar uuorolt menigi,
„ ir uuarit min githigini,
„ Thaz ih ouh min girati
„ iu allaz kund dati.
„ [4] Joh ſo iz zi thiſu uuurdi,
„ thaz ir mir leiſtit huldi,
„ Bithiu

CUm iis indicaſſet (hæc)
fuit contriſtatus illico;
Turbatus animo,
qui gaudium eſt omnis boni.
Indignata illa ſua Bonitas
miſeris hominibus.
Cujus nec fuit hic expers
diſcipulorum numerus.
Dico vobis, ajebat clare,
omnes fuiſtis mihi fideles.
Ego duodecim vos recenſui,
& ſeorſim mihi elegi,
Ex mundi multitudine,
fuiſtis meum famulitium,
Ut etiam meum conſilium
vobis omne manifeſtum fecerim.
Imo quum eo ventum,
ut mihi præſtaretis fidem,

Eo

16) Verſ. 86. Exprime ita: *quod vos tangit*, ad vos ſpectat. *Scherz.*

17) Verſ. 87. Reddo: *Ut ne ſitis nimis præſumtuoſi*, arrogantes. Vox *frauuili* in genere quidem *improbitatem*, malitiam denotat, ſed ſignificat præterea in ſpecie *præſumptionem*, arrogantiam, faſtum. Ita Notkerus in Pſal. CVI, 17. vocem, *præſumtionis* vertit per: *frafali*. Et hæc ultima ſignificatio contextui omnino quadrat. *Scherz.*

18) Verſ. 94. *Uuidar thie*, expone: *intuitu horum*. Scherz.

19) Verſ. 95. Supra jam ad I, 1, 181. docui, hunc verſum ita eſſe vertendum: *Tali ratione*. Scherz.

20) Verſ. 101. Margo Codicis Cæſarei: *Exemplum dedi vobis.*

21) Verſ. 104. Aptius ſic transfertur: *id ulterius oſtendatis hominibus*. Scherz. Poſt verbum: *dixit*, uterque Codex habet: *eis de Traditione ejus.*

AD CAP. XII.

1) Verſ. 3. καὶ τῷ reddo: *ſe turbabat animo*, animo turbabatur. *Scherz.*

2) Verſ. 5. & 6. ita expono:

Lugebat ejus Clementia
miſeros illos homines.

qui ſcil. ipſum Chriſtum morti deſtinaverant. vid. II, 8, 40. *Scherz.*

3) Verſ. 7. Cum *Duala* moram ſignificet. Vid. Notam ad II. 9, 177. & *zala* periculum. vid. Notam ad I, 20, 25. Hi duo verſus ſic recte exponuntur:

In eo etiam non erat mora
(quin lugeret) *diſcipulorum periculum.*

ſcil. Otfridus indicare vult, Chriſtum contriſtatum fuiſſe, tum ob malitiam perſecutorum, tum ob periculum, cui Diſcipuli ipſius nunc exponentur. *Scherz.*

4) Verſ. 17. Franc. Junius ad Willer. p. 70. hos duos verſus ita interpretatur: *Si eo res deveniat, ut mihi præſtetis obſequium fidele. zi thiſu* i. e. ad hoc tempus, ad hunc ſtatum perſecutionis. *Scherz.*

Digitized by Google

„ Bithiu meiſtig [5] zog ih iuih,
„ ir mir ni datit [6] al ſuih.
„ Thoh habet ſumilih thaz muat, Unus ex vobis tradat me.
„ mir hinaht anarati duat,
„ Joh gibit mih zi hanton
„ then minen fianton.
[7] Sah ein zi andremo,
in herzen uuas in ango.
[8] In muat irquamun harto
thero Druhtines uuorto.
In muate uuas in drati
thie egislichun dati.
Joh [9] forſcutun zi noti
fon uuemo er ſulih quati.
Jo untar in umbiring,
fon uuemo [10] quam ſulih thing,
[11] So uuelicho dati,
ioh ſulih anarati?
„ Tho ſprachun ſie alle fon in:
„ ia ih iz Druhtin ni bin. Numquid ego ſum domine?
„ Ja iz herza min ni ruarit,
„ noh ſulih balo fuarit.
„ Thoh ſie ſih uueſtin reinan,
uzana then einan.
Giloubtun ſie mer harto
thero ſinero uuorto.
[12] Quat tho Judas, ther iz riat, Matth. 26, 36.
ioh allan theſan ſcadon [13] bliant,
Er ſprah mit unuuirdin:
Meiſtar, ia ih iz ni bin?
Thaz quiſtu, quad er ſar,
thoh ſagen ih iu in ala uuar;
[14] Ther man thultit iamer
[15] filu managfaltaz ſer,
So kraftlichan uueuuon
ſo thultit er in euuon.
Thaz imo ſazi thanne,
ni uuurti er io zi manne.
[16] Petrus bat Johannan, Innuit Petrus Joanni.
thaz er ireiskoti then man,

Eo potiſſimum attraxi ego vos,
vos mihi ne feceritis omnes deſertionem.
Et tamen habet unus hunc animum,
(ut) mihi hac nocte proditionem faciat,
Et tradet me in manus
meorum inimicorum.
Adſpexit unus ad alterum,
in corde erat iis anguſtia.
In animo conſternebantur vehementer
his Domini verbis.
Animo excruciabantur valde
hoc abominabili facinore.
Et exquirebant ſtudioſe
de quo tale dixerit,
Atque invicem per circulum,
â quo veniret talis res.
Tantum facinus,
& talis proditio?
Tunc dixerunt omnes ex illis:
Certe ego, Domine, non ſum.
Certe cor meum id non tangit,
nec tantum malum fovet.
Atqui ſciverunt ſe purgare,
præter unicum.
Credebant (igitur) eo magis
his ejus verbis.
Dixit Judas, qui id conſuluerat,
& de omni hoc damno lætatus:
Dixit cum indignatione (levitate)
Magiſter, egone is ſum.
Hoc dixiſti, reſpondit Ipſe ſtatim,
attamen dico vobis revera;
Homo iſte patietur ſemper
valde multiplicem dolorem,
Potentia tormenta
patietur in æternum.
Ut ei conduceret inde,
(ſi) non fuiſſet factus homo.
Petrus rogabat Johannem,
ut exquireret hominem iſtum,

Er (Et)

5) Verſ. 19. *Zog* rectius redditur: per: *educavi*; inſtitui. *Scherz.*

6) Verſ. 20. Uterque Codex habet: *ðſuih.* Palthenius ad Tatian. c. 161. §. 2. occaſione vocis: *aſuuihobet*, quæ ſignificat, *ſcandalum patiemini*, notat primitivam vocem eſſe: *aſuih*, quæ *ſcandalum* ſignificet & apud Otfridum hoc in loco occurrat. Unde arbitror verſum hunc ita eſſe reddendum: *Ne vos mihi faciatis ſcandalum* i. e. ne quid ſcandaloſi & mali in me committatis. *Scherz.*

7) Verſ. 25. Margo Codicis utriusque: *Aſpiciebant ad invicem.*

8) Verſ. 27. Uterque Codex: *in muate.*

9) Verſ. 31. Utrumque MSC. habet: *forſpotun.* Niſi conſpiraret utrumque MSC. legerem: *forſcotun*, quod bene huc quadrat. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 225. hunc & ſeq. verſum ſic transfert: *ſie forſchten oder fragten genau nach, von wem er ſolches ſagte:* addit: Es iſt hie zwar eine diverſa Lectio in Cod. Viennenſi Cæſar. da für *forſcotun* geleſen wird *forſpotun*, aber ſie können beyde ſtat haben, davon in Gloſſario Otfridino. Ego me ullibi *forſpoton* legere non memini. Aſt in Gloſſis Boxhornii eſt: *Forskalmer*, Curioſus. *Forskili*, Curioſitas. *Scherz.*

10) Verſ. 34. Uterque Cod. *quami.*

11) Verſ. 35. *So uueliho dati* proprie: *tam procax, impium facinus.* Gloſſ. Keronis: *uuelihho*, procaciter. *Scherz.*

12) Verſ. 45. Margo Vindob. MSC. exhibet: *Numquid ego ſum Domine.* Pro: *Domine* Vaticanum habet: *Rabbi.* Eod. ℣. pro *quat* Cod. Vind. ſiſtit: *quad.*

13) Verſ. 46. Lege: *blidat*, Schilter. Ego potius ob MSS. auctoritatem retineo: *bliant*, & conjicio eſſe τὸ *bliant*, à *blien*, *bliwen*, *bluen*, quod eſt *percutere*, *incutere*, *verberare.* In Verſ. Tat. c. 13. §. 18. Verba Johannis ad Milites: Neminem *concutiatis*, redduntur: Niomannem ni *bliuuet.* Conf. infra IV, 22, 64. & IV, 26, 17. In Notker. Pſal. L, 19. *Spiritus contribulatus* exponitur: *gebluenez muot.* Hodie adhuc dicimus ſimili modo: einem etwas *einblauen.* His conſequenter verſum hunc ſic interpretor:

Et omne hoc damnum incutiens, erat i. e. producebat. *Scherz.*

14) Verſ. 51. Margo MSC. Vind. habet: *Veruntamen ve homini per quem tradetur.*

15) Verſ. 52. Cod. Vat. habet: *fulu*, ex inadvertentiâ ſcribentis.

16) Verſ. 57. Verbis marginalibus: *Innuit Petrus Johanni*, Uterque Codex ſubjungit: *Dic quis eſt, de quo dicis.*

17) Verſ.

Digitized by Google

Er zi imo irfrageti,
uuer ſulih balo riati.
Thaz bouhnita er giuuiſſo,
uuas nahiſto giſezzo.
Thes Meiſteres in uuara
habetun ſie mihila hera.
Uuanta thar ſaz [17] thageta
Petrus, ſo ih nu ſageta,
Ni gidorſta ſprechan luto
Heroſto thero druto.
'Tho frageta er thio dati, Domine quis eſt, qui te tradat?
ioh thaz anarati,
Bat er in iz giſageti,
fon ſuorgon ſie al irretiti.
[18] Thaz ſitot, quad er, ana not, [19]
themo ih biutu thiz brot.
'Tho nam er eina ſnitun thar,
inti [20] bot ſe Judaſe ſar.
After themo muaſe, [21]
ſo kleib er Satanaſe.
Joh uuialt ſin ſar ubaral
ſelbo ther Diufal,
[22] So er zi thiu tho giuuant,
thaz er thia ſnitun thar firſlant.
[23] Uz giang ſar tho lindo
ther diufeles giſindo.
Sprah tho Druhtin [24] z'imo ſar,
ni thaz er iz gibuti in uuar:
„ Thas thu in muate fuaris,
„ [25] sliumo ſo [26] giſciaris. Quod facis fac ocyus.
„ [27] Ni uuas thar, ther firſtuanti,
uuaz er mit thiu meinti,
Ouh thia muatdati
theheino mezzo irknati.
Sume firnamun iz in thaz,
[28] uuant er ſekilari uuas, [29]
'Thaz hiazi er io then uuorton
uuaz armen uuihtin ſpenton,
Odo er thez giſunni,
z'en Oſtoron uuaz giuuunni,
Thaz ſie thanne habetin,
thes dages ſih gidragotin.
So sliumo ſo's er uz giang,
finſtar naht 'nan intfiang.
Fon themo liohte uuas ther man
in euuon [30] giſceidan.

(Et) ex Ipſo perciperet,
quis tale ſcelus conſuleret.
Hoc innuit (Petrus) certe,
erat (enim Joh.) proxime adſidens.
Magiſtro vere
exhibuerunt magnam reverentiam.
Namque ibi ſedens percontabatur
Petrus, ut jam dixi,
Non auſus eſt loqui clare (palam)
primus (licet) fidelium (diſcipulorum)
Tunc interrogavit ille de hoc facinore,
& proditione,
Rogans eum, (ut) diceret,
(&) à ſollicitudine omnes liberaret.
Hoc inſtituit, dixit, ſine cauſa,
cui porrexero panem (buccellam)
Tunc accepit buccellam ibi,
& porrexit eam Judæ ſtatim.
Poſt hunc cibum
firmiter adhæſit Satanæ.
Et rexit ipſum ſtatim per omnia
ipſe Diabolus,
Qui ad eum divertit,
quum buccellam deglutiret.
Egreſſus illico humiliter
diaboli miniſter.
Dixit Dominus ad eum,
non quaſi id mandaret revera:
Quod tu in mente agitas,
ocyus expedias.
Non erat hic, qui intellexiſſet,
quid Ipſe per hoc ſignificaret.
Aut (qui) hoc animoſum facinus
ullo modo percepiſſet.
Quidam reputabant hoc de eo,
quod iſte ſaccularius eſſet,
Quod juſſerit (Jeſus) his verbis
aliquid pauperibus diſtribuere,
Aut hoc intenderit,
(ut) ad Paſcha quid compararet,
Ut inde haberent,
(quo) die illo ſe exhiberent.
Quam primum atque is egreſſus,
tenebricoſa nox eum ſuſcepit.
A lumine erat iſte homo
in æternum ſemotus.

Er

Ibat

17) Verſ. 65. *Thageta* non eſt: *percontabatur*, ſed: *tacebat*. vid. Notam meam ad II, 3, 67. Omnis Contextus hoc docet. *Scherz.*
18) Verſ. 73. *Thaz ſitot*, clarius: *hoc agit ille*. Scherz.
19) Verſ. eod. Margo Cod. Cæſar. habet: *Ille eſt, cui ego intinctum panem porrexero.*
20) Verſ. 76. Uterque Cod. *bot ſa.*
21) Verſ. 77. Uterque Codex: *Poſt buccellam introivit in eum Satanas.*
22) Verſ. 81. & ſq. Mallem redditos hoſ duos verſus hunc in modum:
Cum ille (Judas) *eo ſe vertiſſet,*
ut buccellam deglutiret.
i. e. Cum Judas buccellam deglutiviſſet. *Scherz.*
23) Verſ. 83. Margo Codicis utriusque: *Exivit continuo.* eod. *y. lindo* mallem reddere: *ſine ſtrepitu.* Scherz.
24) Verſ. 85. Cod. Cæſar. *zi imo.*
25) Verſ. 88. In margine uterque Cod. pro: *Ocyus*: habet: *Citius.*
26) Verſ. eod. Cod. Cæſar. habet? *giſciari iz.* Stadenius in Explic. Voc. Biblic. Germ. p. 120. hunc & præcedentem verſum recte ita exponit: *das du im Sinn führeſt, das machſt nur bald klar und richtig.* Scherz.
27) Verſ. 89. Margo Cod. Cæſarei: *Hoc autem nemo ſcivit diſcumbentium.* Vatic. duo poſteriora vocabula omiſit. *Scherz.*
28) Verſ. 94. Cod. Vind. habet: *uuanta.*
29) Verſ. eod. verſus hic rectius ita exprimitur in lingua latina: *Quia ille ſacci i. e. rei pecuniariæ curam haberet.* Scherz.
30) Verſ. 104. Cod. Cæſar. *giskeidan.*

31) Verſ.

Er fuar ilonto
zi Furiſten thero liuto.
Machota zi noti,
thaz [31] Chriſtus anarati.
Bigan ſih freuuen lindo
ther kuning euuinigo tho,
Thoh er ſcolti in morgan
bi richi ſin irſterban.
[32] Ni habet er in thia redina,
ni ſi ekord einlif thegana.
Ih meg iz baldo ſprechan
ther zuelifto uuas [33] giſuihan.
Ni ſtuant thiu maht thes [34] uuiges
in menigi thes heries.
Iz uuas al in rihti,
in ſines einen krefti.
[35] Er quam ſo riſi hera in lant,
ioh kreftiger gigant;
In ein uuigi er 'nan ſtreuuita,
thes richi ſinaz darota;
Then Furiſton therera uuorolti,
notagan giholoti;
In bant inan gilegiti,
er furdir uns ni deriti.

Ibat feſtinans
ad Principes populi.
Confecit ſtudioſe
Chriſti proditionem.
Cœpit gaudere leniter
Rex æternus tunc,
Etſi debebat craſtino
pro regno ſuo mori.
Non habuit illis hunc ſermonem,
niſi tantum undecim diſcipulis.
Audacter dixerim
duodecimus erat deſerens.
Non ſtetit vis pugnæ
in multitudine exercitus.
Omne fuit directo
in ejus ſolius viribus.
Venit ut Gigas huc in terram,
imo potentior Gigas;
In una pugna iſtum proſtravit,
regno ſuo privavit;
Principem hujus mundi
captivum duxit;
In vincula eum conjecit,
ne deinceps nobis noceat.

Petrum dixit negaturum. Luc. 22.

Cap. XIII.

Z I ſineru ſprachu Dtuhtin fiang Joh. 13, 31. ſeqq.
ſo Judas thanan [1] uz giang.
Thes nahtes er in zalta
reda managfalta.
Giuuiſſo, quad er, uuizit nu,
kindilin minu,
The'ih bin mit iu in uuara
luzila uuila.
So ſuachet ir mih heizo,
ioh harto agaleizo.
Ni hilfit iuih thiu ila
thanne in thia uuila.
[2] Ih lazu, ſagen ih iu thaz,
gibot ala [3] niu uuaz:
Ir iuih minnot untar iu,
ſo ih iz bilidta iu.
[4] Thaz mannilih irkenne,
in themo minnonne.

A D ſuam ſermocinationem Dominus progreſſus,
cum Judas exinde egreſſus.
Hac nocte Ipſe eis referebat
ſermones varios.
Certe, dixit, ſciatis jam,
Filii mei,
Quod ego ſum cum vobis revera
parvâ morâ;
Tunc quæretis me ardenter,
& valde ſollicite:
Non juvabit vos hæc feſtinatio
tunc in iſta hora.
Ego relinquo, dico ego vobis hoc,
mandatum omnino novum:
(Ut) vos diligatis inter vos,
ſicut ego hujus exemplum dedi antea vobis.
Ut quilibet agnoſcat,
in hoc diligere.

Joh

Et

31) Verſ. 108. Cod. uterque: *Chriſtes.*
32) Verſ. 113. ita eſt reddendus: *non habuit hac ratione*, ſc. poſtquam Judas proditorie deſeruiſſet Chriſtum. Conf. I, 1, 181. Cod. Vind. legit: *habat.*
33) Verſ. 116. Uterque Cod. *giſuichan.*
34) Verſ. 117. Licet in Cod. Cæſar. poſt correctionem τὲ ἑῶνα legatur: *riges*, ceu Conſultiſſ. Schmidius obſervavit, attamen cum Schiltero legendum arbitror: *uuiges*; quod & olim in MSC. Cæſar. occurrebat, & præterea rem, de qua hic ſermo eſt, curate explicat. *Scherz.*
35) Verſ. 121. & 3. ſeqq. Celeb. Stadenius in Voc. Bibl. Germ. p. 504. ita reddit, & quidem, me judice, recte: *Er kam als ein Rieſe hieher ins Land, als ein ſtarcker Held; im Zweykampff erlegte er ihn, der ſeinem Reiche ſchaden that.* Scherz.

Ad Cap. XIII.

1) Verſ. 22. Cod. Cæſar. *uzgigiang.*
2) Verſ. 13. Cod. Vat. *ih laziu.*
3) Verſ. 14. In utroque Cod. eſt: *niulaz.*
4) Verſ. 17. & 3. ſeqq. annon ita reddendi ſunt?
Ut quilibet agnoſcat
per hunc (quem ex juſſu meo exercere debetis) *amorem,*
Et omnis mundus (videat) *per hoc*
(quod) *me Magiſtrum habueritis ad*
hoc ipſum. Scherz.

5) Verſ.

Joh ellu uuorolt ouh in thiu
mih Meiſtar habetut zi thiu.
Suntar gruazt er ouh in uuar
Petrum ſinan thegan thar.
Sprah imo thero uuorto
in muat tho [5] filu harto
„ [6] Simon huges uberal
„thes ih thir nu ſagen ſcal,
„ Joh hartò thenki thara zua,
„ [7] thaz muat in fiara ni dua.
„ Gerota iuer harto
„ ſelb ther [8] uuidaruuarto,
„ Thaz muaſi er redan iu thaz muat,
„ [9] ſo man korn in ſibe duat.
„ Iz uuas harto egislih,
„ tho betota ih ſelbo bi thih:
„ In giloubu ni giuuangtis,
„ ioh muates thih gihartis.
„ Uuis ouh droſt ſeres
„ [10] ſar thu thih bikeres,
„ Bruadoron thinen
„ thaz ſcado ſie firmiden.
Er ſprah baldlicho
ioh harto theganlicho,
[11] Quad io giharteti
mit imo in theru noti:
„ Mit thir bin garo Druhtin,
„ mit muate ioh mit mahtin,
„ In karkari zi faranne,
„ ioh tothes ouh zi [12] koronne.
„ Giſuichen ſie thir alle,
„ n'ub ih io thiz uuolle.
„ N'ub ih giuueiz ez ubaral,
„ ſo man meiſtere ſcal.
„ Ni ſi thir in githanke,
„ thaz ih thir io giuuenke.
„ Druhtin mîn liobo,
„ thes duan ih thih giloubo.
[15] Tho zalta Chriſtus thia herti,
theiz alles uuio uuurti.

Simon ecce Satanas expetivit vos.

Ego autem rogavi pro te.

Domine tecum paratus ſum & in carcerem & in mortem ire.

Et omnis mundus quoque in hoc
me Magiſtrum habeat adhuc.
Seorſim (porro) compellavit Ipſe quoque revera
Petrum, ejus miniſtrum tunc.
Dixit ei his verbis
in animum tunc multum dure:
Simon, memento ubique
quod tibi nunc dicam,
Et valde recogita ad hoc,
animum in ſecuritatem ne facias (ponas)
Expetivit vos vehementer
Ipſe adverſarius,
Ut liceret ei cribrare vobis mentem,
ſicut triticum in cribrum ponitur.
Hoc erat vehementer terribile,
itaque rogavi ego ipſe pro te:
In fide ne deficias, (vacilles)
atque animo te obfirmes.
Inſtruas quoque ſolatio de dolore
quamprimum tu te convertes,
Fratres tuos,
ut damnum evitent.
Iſte reſpondit audacter,
& valde viriliter,
Dixitque obfirmatus
cum Ipſo in hac neceſſitate;
Tecum ſum paratus, Domine,
animo atque viribus,
In carcerem vadere:
atque mortem quoque eligere.
(Etſi) defecerint tibi omnes
num & ego id voluero?
Num ego (potius) oſtendero ubique,
ſicut magiſtro debemus.
Ne ſit tibi in animo,
quod tibi defecero.
Domine mi dilecte,
hoc tibi aſſevero.
Tum enarravit Chriſtus hanc difficultatem,
quod id omne nihil foret,

Baldi

Auda-

5) Verſ. 24. *filu harto* rectius: *valde admodum*. Nam Chriſtus dure hic non loquitur. *Scherz.*

6) Verſ. 25. In utroque Cod. in margine poſt: *vos:* legitur: *ut cribraret ſicut triticum.*

7) Verſ. 28. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 203. hunc & ſeq. verſum reddit: *Auch gedenck fleiſſig daran, laſs dein Gemüth nicht feyren.* Mihi videtur: *in fiara* hic idem eſſe ac: *in die ferne.* vid. III, 4, 81. & V, 7, 123. Suecis: *fiärran*, procul, longe. Gothis: *fiarr*, procul, remote, *fiarska*, remota manſio. Anglis: *far*, longinquus, it. peregre procul; mens Chriſti eſt, quod Petrus animum advertere debeat ad ea, de quibus monetur, nec eundem removere ad alia. *Scherz.*

8) Verſ. 30. Uterque Codex habet: *uuidaruuerto.*

9) Verſ. 32. redde: *Uti frumento in cribro fit.* Scherz.

10) Verſ. 38. Margo Codicis Vat. *Et tu aliquando converſus.*

11) Verſ. 43. Verte: *Dixit, quod perdurare velit.* Scherz.

12) Verſ. 48. Cum *koronne* etiam guſtare ſignificet, mallem hunc verſum ita reddere: *Atque mortem quoque guſtare. Scherz.*

13) Verſ. 49. Margo Codicis utriusque: *Si omnes ſcandalizati fuerint.*

14) Verſ. eod. hunc & 5. ſeqq. verſus ſic transfero:
(Etſi) *Scandalizentur in Te omnes,*
quod ego id (quod me præſtiturum dixi) *noluero.*
Quod non oſtenſurus ſim id ubique,
quod Magiſtro (in periculo oſtendi) *debet,*
Id noli cogitare,
(nec) *quod unquam Te deſerturus ſim.* Scherz.

15) Verſ. 57. Cum *Hertom* in Gl. Boxhornii idem ſit ac: *vicibus;* & *Hertum* pro: *viciſſim* occurrat in Gloſſis Keronis; *bi Herton* etiam ſupra II, 9, 170. uſurpetur pro: *vicibus certis.* add. I, 27, 27. & II, 12, 11. judicandum relinquo Eruditis, an non contextui magis conveniat, ſi: *thia berti*, interpretatus fuero per: *hac vice.* Cui ſententiæ ſi album addiderint calculum, hunc & 3. ſeqq. verſus ſic exprimo:
Tum dixit Chriſtus hac vice
quod aliter (ac Petrus jactaverat) *futurum ſit*
Cum fiducia animi
& alacritate bona.

Alles uuio idem eſſe ac: *alia ratione*, aliter, ſupra monui in Notâ ad IV, 6, 84.

Digitized by Google

Baldi ſines muates,
ioh [16] ellenes guates.
„ Petrus zellu ih thir thaz,
„ thaz uuig thaz iſt ſo hebigaz,
„ Thaz thu gilougnis harto,
„ noh hinaht thero uuorto,
„ Thaz thu quis zi leziſt,
„ thaz thu mih ſar ni uuizziſt.
„ Joh ſueris filu heizo,
„ ni ſis [17] thero ginozo.
„ Thu lougnis min zi uuare
„ er hinaht hano krahe.
„ [18] In notlichemo thinge,
„ er. thaz huan ſingę,
„ Lougnis thriu ſtunton
„ mit thines ſelbes uuorton.
„ [19] Gihug uuortes mines,
„ thes hereren thines.
[20] Zi ſperi irquam er harto
ſulichero uuorto,
[21] Thoh ſprah er uuorton heizen,
thie kunheit uuolit iruueizen.
„ Druhtin min ginadig,
„ [22] thi ih er uuurdi uuirdig,
„ Mit thionoſtu ih [23] biuurbi,
„ thaz ih mit thir irſturbi.
„ Thaz ſuert ni uuari in uuorolti
„ ſo harto [24] bizenti,
„ Odo ouh ſper thehein ſo uuas,
„ thaz ih ruahti bi thaz.
„ Uuafan ni uuari,
„ [25] thaz ih in thiu firbari,
„ [26] Ni ih gabi ſela mina
„ in uuehſal bi thia thina.

Antequam Gallus cantet.

Etſi oportuerit me mori tecum.

„ [27] Ther

Audaciam ejus animi,
& omnigenæ bonitatis.
Petre, dico tibi hoc,
hoc prælium eſt (erit) admodum difficile,
Ut tu negaveris vehementer,
adhuc hac nocte his verbis,
Quod tu dixeris noviſſime,
quod tu me nequaquam noveris,
Et juraveris multum ardenter
(quod) non ſis ejus ſocius.
Tu negabis me revera
antequam hac nocte gallus canet.
In criminali judicio,
antequam gallus cantet,
Abnegabis trinâ vice (ter)
tuis ipſius verbis.
Memento verbi mei,
Domini tui.
Ad haſtam exhorruit vehementer
talium verborum,
Tamen dixit verba calida,
audentiam volebat oſtendere.
Domine, mei miſerere!
ſervus ante dignatus fui.
Servitio ego operabor,
ut tecum moriar.
Gladius non fuerit in mundo
tam vehementer fremens,
Aut etiam haſta ulla tam acuta,
ut curarem propterea.
Arma non fuerint,
ut ego in hoc (ideo) evitem,
Ne ego tradam animam meam,
in vicem pro tua.

Hoſtis

16) Verſ. 60. *Ellenes* non ſignificat omnigenæ, quaſi ab *all* deſcendat; ſed eſt ſubſtantivum & denotat *alacritatem, fortitudinem, virtutem.* In Notker. Pſal. LXXXIII, 8. verba: ibunt à *virtute* in *virtutem*, ſic exprimuntur: *ſie farent vone* ellenen *ze meren* ellenen. Poſtea additur in paraphraſi: *Sie habeton hier* virtutes *ad refrenationem carnis* (ellin *ze dero doubungo des lichamin*) *teret chumet nova* virtus (*niuuer* ellin) in Ἐπινικίῳ Lud. ℣. 77. eſt: *in ellian*, pro: *in alacritate.* Ad quem locum Schilterum vide. Conf. ſupra Notam meam ad Præf. ad Lud. R. ℣. 134. *Scherz.*

17) Verſ. 68. *Thero ginozo*, redde: *ſociorum unus.*

18) Verſ. 71. Cum Petrus Chriſtum non abnegaverit in ipſo Judicio, mallem hunc verſum reddere: *in periculoſo ſtatu*, in periculo. Supra Otfridus in Præf. ad Ludov. R. ℣. 49. idem exprimit per verba: *in notlichen uuerckon.* Scherz.

19) Verſ. 75. *Gihugi* habet uterque Codex.

20) Verſ. 77. *Ziſperi*, eſt unum vocabulum non duo. Nec ſignificat: *ad haſtam*, quaſi *zum ſpeer*, ſed idem eſt ac: *Utique.* In verſione Tatiani cap. 64. §. 6. legitur: *Zibiu giengit ir uz giſehan? Uuizagon?* Ziſperi *ſagen ih iu meron thanne uuizagon.* Sed quid exiiſtis videre? Prophetam? *Utique* dico vobis & plus quam Prophetam. conf. ap. eund. c. 63. §. 2. & 74, 4. reperitur etiam *ziſperiu* ap. eundem cap. 238. §. 1. ubi: *Quad Simone Petre ther Heilant: Simon Johannis minnoſtu mih mér theſen? Quad imo:* ziſperiu, *Trohtin, thu ueiſt thaz ih thih minnoti.* Dicit Simoni Petro JEſus: Simon Johannis diligis me plus his? *Utique* Domine, tu ſcis, quod amem te. Itaque hunc & ſeq. verſum ita transfer:

Utique perterritus fuit vehementer
his verbis. Scherz.

21) Verſ. 79 & 80. Aptius ita redde:

Et tamen dixit verbis calidis, fervore plenis,
(fortitudinem [enim] *volebat oſtentare.)*

Kuanheit malui per *Fortitudinim*, quam per *Audaciam* exprimere, quia illud magis huic loco quadrat. Nec repugnat vocabuli hujus uſus. Notker. in Pſal. XLIII, 10: *fortes in bello* interpretatur per: *chuone ze uuige.* Cæterum nota in utroque MSC. legi: *thia kuanheit uuolt er ueizen.* Scherz.

22) Verſ. 82. Pro: *Thi ih*, lege: *Thih*, ſervus. Schilter. in MSC. utroque legitur *thi ih es.* Quod mutandum non arbitror, verſum autem 80. & 3. ſeqq. ſic interpretor:

(Quodſi) *ego fierem dignus,*
(&) *ſervitio* (id) *obtinerem,*
Ut tecum mori liceret. Scherz.

23) Verſ. 83. Cod. Vind. habet: *biuuurbi.*

24) Verſ. 86. *Bizenti*, mallem reddere: *mordens*, ſecans, beiſſend. *Scherz.*

25) Verſ. 90. *thaz ih*, redde: *quæ* ſc. arma, *ego.* Scherz.

26) Verſ. 91. Margo utriusque Cod.

Animam meam pro te ponam.

27) Verſ.

Digitized by Google

„ [27] Ther fiant io ſo hebiger
„ then ih intriati thiu mer,
„ Thaz mih io [28] ginoti,
„ the'ih thiu firlougneti.

Sie ſprachun alle ſo man uueiz
ſo ſamanlichan urheiz,
[29] Bihiazun ſih zi noti
thera ſelbun kuanheiti,
In ſelben thaz ni hangtin,
thaz ſimo io giuuangtin.
Thehein thes muate horti
in ſulicheru noti.
[30] N'iſt erer, quadun thare,
[31] ther io thih ſo irfare
Giſunten uns thir derien,
uuir uuollen thih [32] in uuerien.

Similiter & omnes diſcipuli dixerunt.

Hoſtis quo gravior,
hunc ego evito eo magis:
Qui me ergo neceſſitet,
ut ego te abnegem?
Iſti (reliqui) dixerunt (promiſerunt) omnes quoscunque novimus
hanc unanimem conjurationem.
Obligarunt ſe audacter
eâdem audentiâ,
In hoc ut ne permitterent,
ut ipſi Ei vacillarent.
Nemo cujus animus auſcultaret
in tali neceſſitudine.
Non eſt quisquam, dixerunt, hîc,
qui te ſic tractarit
Sanis nobis, tibi nocere,
nos volumus te iſtis defendere.

Jubet ut cui deſit gladium emat. Luc. 22.

CAP. XIV.

„ [1] VUanne ih, quad er, ſanta,
„ in min arunti iuih uuanta,
[2] „ Jo uuanne thaz bruſti iu uuihtes thanne.

Quando miſi vos ſine ſaculo.

[3] Ni uuer diz, quadun, Druhtin,
ni uuir fuarin mit [4] ginuagi.
Thoh unſer nihein uuiht druagi,
thoh habetun uuir ginuagi.
„ [5] So uuer [6] ſekil, quad er, eigi,
„ ni ſi imo in thiu ginuagi,
„ Uuanta iu nu not uuirdit,
„ neme thia [6] dasgun tharmit.
Gibot er tho in then notin,
thaz ſie ſih uuarnotin,
Thaz nihein thes fartes,
tho tharbeti thar ſuertes.
So uuelih ſo iz ni habeti,
gibot er [7] thes giziloti,
Er umbi thaz in gahi
thia dunichun gigabi.

Qui non habet gladium vendat tunicam.

Quando ego, dixit, miſi,
in meum nuncium (evangelium) vos verti,
Nunquid defecit
vobis aliquid tunc?
Nunquam fuit hoc, reſponderunt, Domine,
quin iverimus cum ſatietate.
Etſi noſtrum nemo quid portaret,
tamen habuimus ſatis.
Quicunque ſaculum, dixit Ipſe, habet,
ne ſit ei in hoc ſatis,
(Namque vobis nunc neceſſitas fiet,)
accipiat peram cum ipſo.
Mandavit tunc in hac neceſſitate,
ut ſibi caverent,
Ut nemo hoc itinere
careret gladio.
Quicunque eum non habuerit,
juſſit is (ut) eum compararet.
(Ut) ob eum actutum
tunicam daret (venderet)

„ Thaz

Quod

27) Verſ. 93. & 2. ſeqq. ita exprime:
(Nec) *Hoſtis etiam tam vehemens*
quem timeam eo magis,
Qui me unquam cogat ſc. cum effectu.
intriati eſt ab: *intraten*, quod ſignificat: *timere*, ceu obſervavi in Nota mea ad I, 1, 195. *Scherz.*

28) Verſ. 95. Utrumque MSC. habet: *ginotti.*

29) Verſ. 99. & ſeq. ita transfero:
Promittendo obſtrinxerunt ſe vehementer
ad ſimilem fortitudinem,
(Et) *ut ſibi ipſis hoc non permitterent,*
ut ab ipſo unquam deficerent.

30) Verſ. 105. Lege ex Utroque Cod. *Niſt er, quadun.*

31) Verſ. 106. & ſeq. ita reddo:
Qui unquam te ita tentet,
(ut audeat) *ſanis nobis tibi nocere.* Scherz.

32) Verſ. 108. *inuuerien* videtur unum eſſe vocabulum, *entuuebren*, defendere. Itaque in Verſione vox: *iſtis*, deleatur. *Scherz.*

Ad CAP. XIV.

1) Verſ. 1. In utroque MSC. eſt: *thanne*, quod & Flaciana habet Editio. Nec opus eſt correctione, ſiquidem τὸ *Thanne* ſignificat ſæpe: *cum.* In Verſ. Tat. c. 35. §. 1. *thanne*, ir faſtet, *Cum* jejunatis, & §. 2. *thanne* thu faſtes, *Cum* jejunas. Conf. Dn. Eccard. in Notis ad Cateches. Theotiſc. p. 103.

2) Verſ. 3. In utroque Cod. legitur: *uuard iz iouuanne, thaz bruſti iu uuihtes thanne.* Cum punctum ante thaz verſum finiat, verſus ita erunt ſcribendi:
Uuard iz iú uuánne,
thaz brúſti iú uuihtes thanne?
Contigitne unquam,
ut deeſſet vobis aliquid tunc? *Scherz.*

3) Verſ. 5. *Uuar thiz.* Schilter. MSC. utrumque habet: *uuerd iz.*

4) Verſ. 6. Uterque Codex habet: *mit genuhtin.*

5) Verſ. 9. Margo utriusque Cod. *ſed nunc qui habet ſacculum.*

6) Verſ. 12. *Sekil*, θυλάκιον, ſacculus. A. Saxo: *Seod.* *Dasgun*, πήρα, A. Saxo: *Codd.* Schilter.

7) Verſ. 18. *Thes giziloti*, verte: *ut id ageret*, ut id ſtuderet: quo ſenſu ſæpius occurrit. *Scherz.*

„ Thaz heilege io giredotun,
„ ouh buah fon mir giſagetun,
„ Joh foraſagon zellent,
„ thio ziti iz nu irfullent.
„ Druhtin, quadun ſe ſar,
„ uuir eigun zuei ſuert hiar,
„ Nu zi therera friſti
„ [8] in thina folluſti.
„ Ginuag iſt thar, quad er [9] zi in.
thiu mugun urkundon ſin,
Thaz uuir in mugun [10] ueren,
[11] in thiu uuir thaz uuollen.
Noh ni tharf man zellen,
in thiu uuir thaz iruuellen.
[12] Ni bi unſih uuafan nerien,
Giſten uuir unſih uuerien.

Quod ſancti loquuti ſunt,
& Biblia de me dixerunt,
Et Prophetæ narrarunt,
hæc tempora id nunc adimplent.
Domine, dixerunt illi ſtatim,
nos habemus duos gladios hîc,
Nunc præſenti tempore
ad tui auxilium.
Satis eſt hîc, dixit ad eos.
hi poſſunt teſtes eſſe,
Quod nobis licet nos defendere,
dummodo hoc velimus.
Nec tamen oportet dicere,
(dum id eligimus)
Non per noſtra arma liberari,
ſi annitimur nos defendere.

Conſolatur Diſcipulos de Morte ſua. Joann. 14.

CAP. XV.

DRoſt er ſie tho uuorto,
ſines tothes [1] harto,
[2] Er iz zi thiu uuurti,
es uuarun in tho thurſti.
„ Ni [3] ſi iu'z, quad er, ſmerza,
„ ni [4] riaze ouh iuer herza.
„ In Got [5] giloubet ioh in mih,
„ giuuiſſo the'iſt [6] gilumplich.
„ Mines fater hus iſt breit,
„ uuard uuola then [7] tharin geit,
„ Ther ſih thes muaz frouuon,
„ ioh innana biſcouuon.
„ Thar iſt in ala uuari
„ managfalt [8] gilari,
„ (Hugget therero uuorto)
„ ioh ſelida managfalto.
„ [9] Uua iz alles [10] uuar in uuar,
ſliumo [11] ſaget ih iu iz ſar,

Non turbetur cor veſtrum.

In domo Patris mei multæ.

Si quo minus dixiſſem.

CConſolatus eſt eos verbis
de morte ſua dura,
Antequam id fieret,
erat eis hoc opus.
Ne ſit vobis hoc, dixit, dolori,
ne turbet etiam veſtrum cor.
In Deum credite & in me,
certe hoc eſt condecens.
Mei Patris domus eſt ampla,
bene huic qui eam intrat,
Qui eâ poteſt gaudere,
& intus conſpicere.
Iſthic eſt veriſſime
multiplex ſtatio,
(Memineritis horum verborum)
& manſio multiplex.
Verum id omne eſt in veritate,
ſtatim dixi vobis hoc,

„ Uuergin

Subinde

8) Verſ. 28. Margo utriusque Cod. *Sat eſt.*
9) Verſ. 29. Cod. Cæſar. *z'in.*
10) Verſ. 31. Uterque Codex habet: *uuerren.*
11) Verſ. 32. *in thiu* mallem reddere, *quando.* Schilterus ad hunc verſum hæc habet: Verſus ultimi quoad ſenſum obſcuri, & forte Lectione vitioſi.
12) Verſ. 35. Cod. Cæſar. habet: *nib unſih.* Ego verſus hos ita transfero:
Niſi nos armis (mediantibus) *ſervari,*
cum ſuſcipimus defenſionem noſtrûm.
Mens Otfridi eſt, quod Chriſtus ipſo voluerit oſtendere nos armis indigere ad defenſionem, quibus tamen ipſe non indigeat. *Scherz.*

Ad CAP. XV.

1) Verſ. 2. *harto* eſt adverbium, non adjectivum: & reddi debet per: *valde*, admodum: referendumque eſt ad conſolationem. *Scherz.*
2) Verſ. 3. & ſeq. ita forte melius exprimuntur:
Antequam res eo perveniret,
Ut illis (verbis conſolatoriis) *indigerent.* Scherz.
3) Verſ. 5. Cod. Cæſar. *ſtuz*, contracte pro: *ſi iz.* Scherz.
4) Verſ. 6. *riaze*, verte per: ploret. vid. meam Notam ad I, 15, 95. *Scherz.*
5) Verſ. 7. Vulgata. *Creditis*, ſed Otfridus: *Credite* habuit, πιστευσατε. Sic & Gothica: *Galaubeith an Gotha; gab an mis galaubeith.* Et Saxonica: *Ge gelyfath on God. and gelyfath on me.* Schilter.
6) Verſ. 8. Cod. Vatic. *gilumphlih.*
7) Verſ. 10. Cod. Cæſar. *thara in.*
8) Verſ. 14. *gilari* expreſſius redditur per: *habitatio.* conf. Notam meam ad I, 11, 22. *Scherz.*
9) Verſ. 17. & 3. ſeqq. ſic interpretor:
Ubi (quodſi) *id aliter eſſet certe*
mox dicerem id vobis admodum,
(Deſcriberem) *alicubi rei* (hujus) *conditionem;*
inde nihil ejus vos celarem.
uuar, uuara idem eſſe ac: *Ubi* notum eſt. *alles* ſignificare: *aliter*, jam ad IV, 6, 84. dixi. *Uuergin* pro: ullibi, *ullibi, alicubi* ſupra II, 14, 43. add. II, 4, 214. *gizami*, denotare *rem, conditionem, ſtatum rei* plurimis ex locis patet. *Scherz.*
10) Verſ. 17. Utrumque MSC. & Flacius habent: *uuar.*
11) Verſ. 18. Cod. Cæſar. *ſageti ih.*

12) Verſ.

Digitized by Google

„ Uuergin thaz gizami,
„ ſid iu ih iz ni hali.
„ Ih faru garauuen iu ſar
„ [12] fronisgo iu ſtat thar.
„ Ir thes ni [13] miſſidruet,
„ mit mir thar iamer buet.
„ [14] Thaz thar min geginuuerti iſt,
„ ſi iamer iuer nahuuiſt.
„ Thaz ir uuizit mina fart,
„ thero uuego ouh uueſet anauuart.
Zi imo ſprah tho Thomas, Dixit ei Thomas.
er ein thero [15] einlif uuas.
„ Thes uueges ni birun uuir anauuart,
„ ouh ni uuizun thina fart.
„ Girihti unſih es alles,
„ uuara thu faran uuolles.
Thaz uuara zalt er imo ſar,
ioh ſprah ouh [16] z'imo ſus in uuar:
„ Ih bin [17] uueg rehtes, Ego ſum via & veritas.
„ ioh alles redihaftes.
„ Bin ouh lib inti uuar,
„ bithiu ni girrot ir thar.
„ N'iſt man nihein, thaz iſt uuar,
„ ther queme zi themo fater ſar,
„ Thaz iaman inan [18] gibeite,
„ ih inan ni leite. Si cognoviſſetis me.
„ Ob ir mih [19] irknantit,
„ ir ſelbon thaz irſtuantit,
„ [20] Ana langlicha friſt,
„ uuiolih ouh min fater iſt.
Quad tho Philippus iro ein,
thiz ſelba uuas imo untar zuein.
Giloubt er unredina,
ther fater uuari furira, Domine oſtende nobis patrem.
„ [21] Then fater, Druhtin, einon
„ then laz unſih biſcouuon:
„ Thin uuort ſin ofto [22] giuuuag,
„ ſo iſt uns alles ginuag.
[23] Nam tho Druhtin thanana
thia ſelbun unredina.
Uuant er in abuh iz irſtuant
[24] kert er'mo alles uuio thaz muat.
„ So managfalto ziti Tanto tempore vobiſcum ſum.
ih mit iu bin hiar in uuorolti,
„ Mit muatu ir mir ni nahet,
„ ioh mih noh n'irknahet.
„ So uuer ſo thaz iruuelle,
„ then fater ſehan uuolle.
[25] Thanne,

Subinde hanc contingentiam (fatalitatem)
necdum vobis id celo.
Vado parare vobis ſtatim
commodum vobis locum ibi.
Vos de hoc ne diffidatis,
mecum ibi perpetuo habitabitis.
Ut, ubi mea præſentia eſt,
ſit perpetua veſtra vicinitas.
Ut ſciatis meam profectionem,
hanc viam quoque ſitis obſervantes.
Ad Ipſum dixit Thomas,
qui unus de undecim erat.
Iſtius viæ non ſumus nos gnari,
nec ſcimus tuam iter.
Doce nos hoc omne,
quorſum tu ire velis.
Veritatem enarravit ipſi ſtatim,
& dixit ei ſic vere:
Ego ſum via recta,
atque omnis rationabilitatis.
Sum quoque vita & veritas,
propterea non erratis hîc.
Non eſt quisquam, hoc eſt verum,
qui veniat ad Patrem certe,
Ut quisquam Ipſum accedat,
ego eum niſi adducam.
Si me cognoviſſetis,
vos ipſi hoc cognoviſſetis,
Absque longa mora,
quis meus quoque Pater eſſet,
Dixit tum Philippus eorum unus,
cui iſtud erat ambiguum,
Credebat is irrationabile,
Patrem eſſe anteriorem.
Patrem, Domine, unicum
ſine nos conſpicere:
(Tuum verbum eum ſæpe expetit)
tunc nobis omnino ſufficit.
Percepit Dominus exinde
iſta irrationabilia.
Siquidem iſte (Philippus) perverſe id intellexerat,
pervertens Ipſi (JEſu) omnia, ſicut animus (erat)
Tam multiplici tempore
ego cum vobis ſum hîc in mundo,
Animo vos mihi non (dum) appropinquatis,
nec me adhuc cognoviſtis.
Quicunque hoc eligit,
Patrem videre velle.

Certe

12) Verſ. 22. *fronisgo*, verte: *pulcrum*. vid. Notam ad IV, I, 30. Hinc & Celeb. Stadenius hunc & priorem verſum in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 231. transfert: *ich gebe bin euch bald eine ſchöne Stette zubereiten*. Scherz.
13) Verſ. 23. Cod. Vind. *miſſedruet*.
14) Verſ. 25. Margo utriusque Codicis: *Ut ubi ſum ego*.
15) Verſ. 30. Uterque Cod. *einlifo*.
16) Verſ. 36. Cod. Cæſar. *zi imo*.
17) Verſ. 37. *ueg rebtes*, redde: *Via juſtitiæ*. *Scherz*.
18) Verſ. 43. *gibeite* non ſignificat; accedat, ſed: *perſuadeat*. de quo vid. Notam meam, ad II, 4, 23. poteſt autem hic locus ita explicari; quod, niſi Chriſtus nos ducat, fruſtra homines nobis ſuadeant inire viam ad Deum. *Scherz*.
19) Verſ. 45. Cod. Cæſar. *irknatit*, forte legendum *irknatit*, *irknatin* occurrit ſupra I, 2, 75. *irknatis*. II, 14, 46. *Scherz*.
20) Verſ. 47. Freherus id interpretatur: *A modò Schilter*.
21) Verſ. 53. ante vocem: *Domine*, in margine utriusque Cod. legitur: *Dicit ei Philippus*.
22) Verſ. 55. *giuuag* redde: *mentionem fecit*. conf. Notam I, 3, 74.
23) Verſ. 57. Ea, quæ ſequuntur, ſatis oſtendunt, verſum hunc ita eſſe vertendum: *Suſtulit tum Dominus*. Scherz.
24) Verſ. 60. ita reddendus:
Vertit ei in aliam partem animum ſeu intellectum.
de v. *alles-uuio*. vid. Notam ad IV, 6, 84. *Scherz*.

Digitized by Google

„ [25] Thanne, thaz ni hilu'h thih,
„ [26] giuuaro [27] ſcou er anan mih,
„ Thar ſihit er thaz edili,
„ ioh ſines ſelbes bilidi.
„ Giuuiſſo ſeh er anan mih,
„ min fater iſt ſo ſamalih.
Er zalt in ouh tho thar meiſt,
uuio ther [28] heiligo geiſt
Thie uuizzi in ſcolta meron,
mit ſines ſelbes leron.
Niheinemo ni bruſti,
ni er alla [29] fruma uueſti,
[30] Allas uuar inti guat,
ſo ſelben Gottes Geiſt duat.
[31] Zalta in ouh uuara
uuorolt liuto fara,
Arabeiti manago,
thio in tho uuarun garauuo.
Lert er ſie mit uuorton,
[32] uuio thaz firdragan ſcoltun.
Quad, after thero thulti,
zi mammunte in [33] is uuurti.
„ Ir ni thurfut, quad, bi thiu, Pacem relinquo vobis.
„ fridu lazu ih mit iu.
„ Mammunti ginuagaz,
„ drof ni ſuorget bi thaz. Non relinquam vos orphanos.
„ Ni lazu ih iuih uueiſon,
„ ih iuer auur uuiſon.
„ Gidroſtu ih iuih ſcioro,
„ mit freuuidu ala zioro.
„ [34] Ir birut, thaz n'iſt uuuntar, Joh. 15, 14.
„ friunta mine ſuntar,
Druta mine in ala uuar,
„ zi thiu ſo kos ih iuih ſar.
„ The'iſt gibot [35] minas ziu, Hoc eſt præceptum meum.
„ ir iuih minnot untar iu. Joh. 15, 12 17.
„ Joh iagilih theſ thenke,
[36] thero minnono ni uuenke.
In tho Druhtin zelita,
uuant er ſe ſelbo uuelita,
Manota ſie thes nahtes, Joh. 15, 16. 19.
managfaltes rehtes. Joh. 16.
Er habet in thar gizaltan
Droſt managfaltan,
Fon ſin ſelbes guati,
ſo sliumo ſo er irſtuanti,
Quad after thera friſti, Matth. ult. v. fin.
in niamer ſin ni bruſti,
[37] Joh ſie iamer ſar thaz uurti
uuarin mit [38] giuuurti. Joh. 16, 22.

Certe hoc non celo te,
vere reſpiciat is ad me,
Ibi videt illud nobile,
atque Ipſiusmet Imaginem.
Certo reſpiciat in me,
meus Pater eſt ſicut ego (æqualis)
Recenſuit eis etiam hîc potiſſimum,
quomodo Sanctus Spiritus
Scientiam eis deberet augere,
ſua Ipſius doctrina.
Ut ne ulli deficeret,
quin is omnem veritatem noſſet,
Omne verum & bonum,
quod idem Dei Spiritus efficit.
Prædixit iis quoque
ſeculi hominum perſecutiones,
Labores (moleſtias) varios,
qui eis eſſent parati.
Docuit eos verbis
quomodo id pati deberent.
Dicens: poſt eorum paſſionem
in delicias eis id verſum iri.
Vos non egebitis, dixit propterea,
pacem relinquo ego vobiſcum.
Deliciarum ſatis,
ideoque ne formidetis propterea.
Non relinquam ego vos orphanos,
ego vos iterum viſitabo.
Conſolabor vos commode (propediem)
cum gaudiis perdecoris.
Vos eſtis, quod nec mirum eſt,
amici mei ſingulares,
Fideles mei per omnia,
ideoque dico ego vobis:
Hoc eſt præceptum meum ad vos,
(ut) vos diligatis inter vos.
Atque quilibet hujus memor,
amando ne vacillet.
Iis itaque Dominus (hæc) dixit,
namque eos ipſe elegerat,
Admonuit eos hac nocte,
de multiplici jure. (debito)
Retulit eis tum
ſolatium multiplex,
De ſua ipſius bonitate,
quamprimum reſurrexiſſet,
Dixit poſt hoc tempus,
eos nunquam ſe Ipſo carituros,
Atque eos perpetuo hoc fore,
cuſtoditurum cum dignitate.

So

Sie

25) Verſ. 67. *Thanne*, verte: *tunc. Scherz.*
26) Verſ. 68. *giuuaro*, accurate, ſedulo. conf. Notam ad III, 16, 44. *Scherz.*
27) Verſ. eod. Cod. Cæſareus, *ſcouu er.*
28) Verſ. 74. *heilego*, Cod. uterque.
29) Verſ. 78. *Fruma* non eſt: *veritatem*; ſed *utilitatem*, felicitatem, beatitudinem. conf. Notam ad II, 7, 51. *Scherz.*
30) Verſ. 79. *Allaz.* Cod. uterque.
31) Verſ. 81. Uterque Cod. habet: *zalt in ouh in tuara*, quod redde: *dixit iis quoque revera.*
32) Verſ. 86. Cod. Cæſar. *uuie.*
33) Verſ. 88. *Iz*, uterque Codex.
34) Verſ. 97. Margo utriusque Cod. habet: *Vos amici mei eſtis.*
35) Verſ. 101. Cod. Cæſar. *minaz zi iu.*
36) Verſ. 104. clarius: *ab amore ne deviet.* Scherz.
37) Verſ. 115. hunc & ſeq. ita transferendos judico:
Imo ipſos ſemper, quamprimum hoc fieret, i. e. Chriſtus reſurrexiſſet
fore cum alacritate i. e. fore alacres, lætos.
38) Verſ. 116. de v. *giuuurti* vid. Notam meam ad I, 3, 23. *Scherz.*

39) Verſ.

Digitized by Google

So er ſe lerta tho in thera naht,
ſo thu thir thar leſan maht.
Gizoh ſe thar tho follon
ſelbo in ſinan uuillon.
39 Uf zi himile er tho ſah, Joh. 17, 1.
ioh ſelben Gotes lob ſprah.
Bifalah tho thie thegana
in ſines fater ſegana.
Thaz er'mo ſie gihialti,
unz er fon dothe irſtuanti.
Er ſie thanne ſanti,
in thionoſt ſinaz uuanti.

Sic eos docuit in illa nocte,
ſicut tute tibi iſthic legere potes.
Adduxit eos tunc plene
in ſuam ipſius voluntatem.
Supra ad cœlum Ipſe tum adſpexit,
& Dei ipſius laudem dixit.
Commendans tunc diſcipulos
in ſui Patris benedictionem.
Ut Ipſe eos tueretur,
uſque dum à morte reſurgeret.
(Ut) Ipſe eos deinde emitteret,
in miniſterium ſuum verteret.

Egreſſus eſt poſt hæc trans torrentem Cedron.
Joann. 18.

Cap. XVI.

ER after theſen uuorton
Giang in einan garton,
Ubar einan klingon,
ſid tho theſen thingon.
Sie ouh zi thiu gifiangun,
mit imo ſamun giangun,
1 Feſtes huges follon,
2 thie nótig iſt allon.
Bidrahto iz allaz umbiring,
thaz uuas nu iamarlichaz thing:
Ther alla uuorolt 3 nerita,
4 tho mera ira ni habeta.
5 Er deta al thaz gidan iſt,
ioh gibit in alla thia uuiſt.
Thoh ni habeta er nu 6 lés
7 mera thes githigines.
Thaz uueſta ſelbo Judas,
thaz Druhtin thes giuuon uuaș
Thaz er ofto thara in
giuuon uuas gangan mit in.
8 Er sliumo ſar tho 9 zi imo nam
thes ſelben Herizohen man,
Skara filu breita,
ioh ſie thara 10 leita.
Joh thie Euuarton rehto
liuuun filu knehto.
Thie 11 farira ouh ginuage
zi themo ſelben uuige.

IPſe poſt hæc verba
ivit in aliquem hortum,
Trans aliquem torrentem,
his ita actis.
Illi quoque eo cœperunt
cum Ipſo ſimul vadere,
Firmæ recogitationis pleni,
quæ neceſſaria eſt omnibus.
Conſidera hoc omne circumquaque,
hæc erat jam miſeranda res:
Qui omnem mundum ſalvat,
tunc plures his non habuit.
Ipſe fecerat omne quod factum eſt,
& dat iis omnibus cibum:
Tamen non habuit Ipſe nunc
plus ſatellitii.
Hoc ſciebat iſte Judas,
quod Dominus id conſueverat,
Quod is ſæpe intro
ſolitus erat videre cum Ipſo.
Iſte ſtatim tunc ſecum ſumſit
Ipſius principis viros,
Cohortem multo amplam,
& eam eo duxit.
Et ſacerdotes recta (promte)
commodarunt multos miniſtros.
Et expeditoria quoque ſufficientia
ad hoc prælium.

Sciebat autem & Judas.

Bigon- Cœpe-

39) Verſ. 121. *Uf zi himile* rectius: *Surſum ad cœlum.* Scherz.

Ad Cap. XVI.

1) Verſ. 7. redderem: *Conſtantia animi pleni.* Scherz.
2) Verſ. 8. in utroque Codice legitur: *thie noti giſtallon*, quo nomine denotantur ii, quibus obligatio incumbit in periculis alii aſſiſtendi. Appellantur etiam *Notſtallon* in *ivoiuiq'* ad Ludov. Reg. ℣. 64. ad quem locum vide quæ B. Schilterus allegat. Verſum itaque hunc ſic reddo:
Socii ad periculum ſuſtinendum obligati. Scherz.
3) Verſ. 11. redde: *ſalvavit.* Scherz.
4) Verſ. 12. transfer: *Hîc multitudinem ejus* (circa ſe) *non habuit.* Scherz.
5) Verſ. 13. Aptius: *Ille creavit omne, quod creatum eſt.*
6) Verſ. 15. *les*, reddendum eſt per: *omnino.* vid. Notam meam ad III, 24, 152. *Scherz.*
7) Verſ. 16. redde: *Multitudinem comitum*, miniſtrorum. *Scherz.*
8) Verſ. 21. Margo utriusque Codicis: *Judas ergo cum accepiſſet cohortem.*
9) Verſ. eod. Cod. Vind. *zimo.*
10) Verſ. 24. Cod. Vind. *leitta.*
11) Verſ. 27. Mihi videtur *farira* hic nihil aliud eſſe, quam *Homines ad inſidias ſtruendas deſtinatos*, inſidiatores, à *fara*, quod dolos, fraudes, inſidias ſignificat, ita dictos. vid. ſupra Notam meam ad III, 17, 13. unde verſum hunc ita expono: *Inſidiatorum etiam ſatis.* Scherz.

12) Verſ.

Digitized by Google

Venerunt cum laternis, &c.

Bigondun ſie ſih fazzon,
mit iro liohtfazzon,
Mit [12] fakolo managen,
ioh uuafanon garauuen.
[13] Ingegin imo fuar in uuar
unfirslagan heri thar,
Manno mihil menigi,
ſie uuarun einon [14] zue liui,
Mit ſperon ioh mit ſuerton,
bihiazun ſih mit uuorton,
Thaz man 'nan gifiangi,
mit niauuihtu [15] eru ingiangi.
Sume ouh thie ginoza
druagun ſtangun groza,
Kolbon ouh in henti,
thaz ſi es gidatin enti.
Zi in ſprah tho Judas,
ther iro leitiri uuas,
Furiſta ouh in uuara
thera [16] armilichun fara.
„ Thaz ir ni miſſifahet,
„ [17] ni uuanu ir 'nan irknahet,
„ Sehet then ih kuſſe,
„ ſo ſit es ſar giuuiſſe,
„ Ther iſt iz, ſagen ih iu in uuar,
„ then gifahet ir ſar,
„ Sar [18] zi themo uuipphe,
„ thaz er iu n'intſlupfe.
„ [19] Odo er horta gahun
fon then the iz giſahun,

Cœperunt ſe parare,
cum ſuis laternis,
Cum facibus multis,
& armis paratis.
Adverſus Ipſum ivit revera
denſiſſimus exercitus hîc,
Hominum magna multitudo,
hi erant uniti ad tradendum,
Lanceis & gladiis,
obligarunt ſe verbis,
Ut ipſe caperetur,
nullatenus eis effugeret.
Quidam etiam conſortes
portarunt perticas magnas,
Clavas quoque in manibus,
ut conficerent finem.
Ad hos dixit Judas,
qui eorum ductor erat,
Princeps etiam revera
iſtius terribilis expeditionis.
Ut vos ne perperam capiatis,
nec falſo vos Ipſum agnoſcatis,
Videte quem ego oſculor,
ſic ſitis ſtatim certi,
Ipſe eſt, dico vobis vere,
hunc capite vos ſtatim,
Statim in vincula,
ut vobis non elabatur.
Porro audiverat (Judas) nuper
ab his qui id viderant,

Quem oſculatus fuero, ipſe eſt. Matth. 26.

Uuiolih

Quam

12) Verſ. 31. Uterque Codex habet: *fakolon*. unde textus noſter corrigendus eſt. *Scherz.*

13) Verſ. 33. 34. conf. ſupra III, 6, 16. ubi hi duo verſus eodem fere modo occurrunt. *Scherz.*

14) Verſ. 36. in Cod. Cæſar. legitur: *zueliſi*, in Vat. & Flac. autem: *zueliui*. Utrumque eſt noſtrum: *zwölff*, duodecim. Hic verſus itaque ita eſt exponendus: *Illi* (nempe Chriſtus, & Apoſtoli, excluſo deſertore Judâ) *erant tantummodo duodecim*; facit hic Otfridus in Parentheſi comparationem intuitu numeri inter hoſtes Chriſti, & Diſcipulos eum comitantes. *Scherz.*

15) Verſ. 40. Uterque Cod. habet: *er n'ingiangi*; quâ ratione hunc textum legendum eſſe Freherus etiam judicavit. *Scherz.*

16) Verſ. 48. *Armilichun* nollem vertere: *terribilis*. Nec exemplum hujus ſignificationis in medium produci poterit. Vox autem illa proprie *miſerum, infelicem*; interdum tamen etiam *malum, injuſtum* denotat; quæ poſterior acceptio huc omnino quadrat. Conf. III, 15, 62. ubi impia & mala facta appellantur: *armilichun dati*. Infra peſſimæ Judæorum voluntatis mentio fit ſub vocibus: *armalichen uuillen*. Scherz.

17) Verſ. 50. reddo:
Non credo, quod ipſum noſcatis. Scherz.

18) Verſ. 55. Cum Gloſſarium Schilteri ad hanc uſque, qua hæc ſcribo, diem in manus meas non pervenerit, non videre poſſum, quid B. Schilterum moverit, ut verba: *zi themo uuipphe* reddat: *in vincula*, nullibi enim vocem *uuipph* in hoc ſenſu acceptam legi. Ex toto contextu apparet, Judam inculcare velle ſociis ſuis promtitudinem in capiendo, ne forte evadat Chriſtus; hinc bis repetitue τὸ *ſar*, quod *illico*, *cito* denotat, ut ex innumeris locis probari poſſet, ſi ea re opus eſſet. Hanc promtitudinem mihi adhuc magis urgere videtur per voces: *zi themo uuepphe*. Firmor hac in re per ea, quæ Kilianus habet in Etymologico Teutonicæ Linguæ, qui ita loquitur: *uuip, uuiip*. Fax, lumen; & lux micans, lumen tremulum, coruſcans, *ſubito micans, vibratio* luminis, & *nictus oculi*. Hinc verſum hunc, donec meliora edoctus fuero, ſic reddere audeo: *illico in oculi nictu*, in momento. *Scherz.*

19) Verſ. 57. Uterque Codex habet: *Oda*. Hunc & ſeq. verſum Celeb. Stadenius ita vertit in Explic. Voc. Bibl. Germ. *oder er ſchleunig von denen wegſtoſſe, die es anſaben*; ſubſtituit autem ille pro voce *Horta* vocabulum *Hurta*, quod allifionem, collifionem antiquis ſignificare certum eſt. Cum utrumque MSC. & Flacii etiam textus *horta* habeat, illam vocem ſine neceſſitate eliminandam eſſe non judico; eoque minus, quo certius eſt ſenſum ſcopo Auctoris & circumſtantiis textus convenientem elici poſſe. *Oda* videtur mihi idem eſſe, ac: *Poſſibile* eſt; ſane. *Odi* idem eſt ac: poſſibile *Odu*, poſſibilia, in verſ. Tatiani cap. 181. §. 2. legitur: *Fater ob iz* odi *iſt, Fater, Fater, allo ſint thir* odu, *min Fater, ob iz* odi *ſi*; ubi textus Latinus ita ſonat: Pater, ſi *poſſibile* eſt; Abba Pater omnia tibi *poſſibilia* ſunt; mî Pater ſi *poſſibile* eſt. Huic opponitur apud eundem cap. 3. §. 8. *Unodi*, impoſſibile; ubi dicitur: *bithiu uuanta niſt* unodi *jogiuuelih uuort*, quia non eſt *impoſſibile* apud Deum omne verbum. Eodem ſenſu *Unodi* occurrit infra V, 14, 5. de voce *Gabun* legitur in Gloſſis Boxhornii: *Gabun; caſu. Gabun*, fortuitu; lege: fortuito.

Digitized by Google

Uuiolih er ſih farota,
in themo berge ſih gibilodta.
Tho uuant er in ther noti
ſih anderlichan dati,
Thaz man 'nan n'irknati,
ioh thiz bithiu quati.
„ Sin kraft ouh thi uns giſcriban iſt,
„ the'iz uuari [20] gougulares iſt.
„ Mit thiu ſih in [21] biuuerti,
„ ioh ſih fon in gineriti.
Chriſtus giang forna ſo ſizzam, JEſus proceſſit & dixit eis: quem quæritis? Joh. 18.
ioh ingegin in quam.
Er sliumo ſar tho z'in ſprah:
uuenan ſuachet ir, quad.
Sie imo ſar iz zaltun,
ioh [22] inan ſelbon nantun.
[23] Nales thaz ſie iz datin,
thaz ſie n'an thoh irknatin.
Zi in ſprah er tho ſar: Ego ſum.
ih bin is ſelbo, thaz iſt uuar.
Zi guatu ir min ni ruachet,
thoh bin ih then ir ſuachet.
So sliumo ſie iz gihortun,
[24] ſie ſar [25] bikrankolotun,
Uuidorort ſie fuarun,
ioh alle nidarfialun.
Det er auur fragun, Iterum eos interrogavit.
ſo ſie tho biquamun,
Er [26] eiſcota auur ſar tho zi in,
uuenan ſie thar ſuahtin.
Gabun ſie mit uuorte
thaz ſelba zi antuuurte,
Thaz ſelba ſie imo ſagetun,
ſie hiar bifora zelitun.
Ja ſaget ih iu, quad er zi in, Dixi quia ego ſum.
thaz ih therſelbo man bin.
Bi then ir rehto in uuara
irhuabut theſa fuara.
Judas ther ſie brahta,
ſih Druhtine tho nahta,
Thaz er irfulti allaz,
ſo er hiar forna gihiaz.

Quam facile ſe mutaverit,
in monte (Tabor) ſe transfiguraverit.
Hinc verebatur (Judas) (ne) in hac neceſſitate
ſe transmutatum præberet,
Ut Ipſe (Jeſus) non agnoſceretur,
& iſtud propterea dixit.
Ejus virtutem etiam, quæ nobis deſcripta eſt,
eam eſſe veram jocularem (Magicam) artem.
Eâ ipsâ ſe iis defenſurum,
& ſe ab eis liberaturum,
Chriſtus proceſſit anterius valde modeſte,
& obviam iis ivit.
Ipſe ſtatim tunc ad eos locutus;
quem quæritis vos dicite.
Iſti Ipſi ſtatim id dixerunt,
& ſe ipſum nominarunt,
Nec quicquam Ipſi fecerunt,
utcunque Ipſum cognoſcerent.
Ad eos dixit Ipſe tum actutum:
ego is ſum ipſe, hoc eſt verum.
Ad (in) bonum vos me non curatis,
tamen ſum ego is quem quæritis.
Simulac id audierunt,
ſtatim pervacillarunt,
Retrorſum ceſſerunt,
& omnes prociderunt.
Fecit Ipſe iterum interrogationem,
cum iſti hîc rediiſſent:
Percontatus iterum hîc eos,
quem hîc quærerent?
Dederunt verbis
idem reſponſum,
Idem Ipſi dixerunt,
(quod) antea dixerant.
Omnino dixi vobis, reſpondit iis,
quod ego ille homo ſum.
Propter quem vos recte omnino
ſuſcepiſtis hanc profectionem.
Judas qui eos duxerat,
domino tunc appropinquabat,
Ut adimpleret omne
quod hîc ante promiſerat.

Heil,

Ave,

---

tuito. Ego verſum 57. cum 7. ſeqq. ita transfero, ſalvo Eruditorum judicio:

Poſſibile (eſt, ut) *audiverit forte*
ex his, qui id viderunt,
Qualiter ſe geſſerit (Chriſtus)
(&) *in monte* (Tabor) *transfiguraverit;*
Tum (itaque) *credebat* (Judas) *quod ille*
(Chriſtus,) *in angustiis,*
ſe alium facturus ſit, i. e. in aliam formam ſit transformaturus.
Ut non noſceretur.
Ac hoc ideo (Judas) *dixerit.* Scherz.

20) Verſ. 66. lege: *gougulares liſt*, ars margica. Kauklers Kunſt, Cauculatoria; Cauculatores, præſtigiatores, Coclearii. Kapitular. Carol. vid. Gloſſar. du Freſn. Cauculatores à Caucis, poculis, quibus ludunt illi, die mit becheren aus der taſche ſpielen. Convenit Freherus, *Schilter.* Recte beneque omnino ex ingenio B. Schilterus textum Flacii corrigit; nam & Codex uterque eundem ita exhibet. Recte idem voces: *Gougulares liſt* vertit per: *artem Magicam. Liſt*, artem denotare certum eſt. vid. quæ notavi ſupra ad I, 17, 20. *Gougular*, Magum deſignat. Notkerus in Pſal. LXXXV, 9, & 10. *Magorum ſigna* reddit per: dero *gouclero zeichin.* Idem verba, quæ Lucæ XI, 15. occurrunt, & ita ſonant: Hæc ſigna in Beelzebub facit, ita Pſal. LXV, 3. exprimit Theotiſce: diſiu zeichen tuot er mit *coukele.* Scherz.

21) Verſ. 67. Uterque Codex habet: *beuueriti.*

22) Verſ. 74. mallem: *illum ipſum.* Scherz.

23) Verſ. 75. & ſeq. reddo:

Non quod id facerent,
quaſi ipſum agnoviſſent.

Otfridus videtur indicare velle, quod, quamvis ipſum nominaverint, tamen non agnoverint. *Scherz.*

24) Verſ. 82. Margo utriusque Codicis habet; *Abierunt retrorſum.*

25) Verſ. 82. Uterque Codex, ut & Flaciana editio exhibet: *biskrankolotun.*

26) Verſ. 87. Cod. Vind. *eiſchota*, pro quo, ſed viciose Vaticanus habet: *liſchota.*

Heil, quad er, Meiſtar, Ave Rabbi Matth. 26.
inti [27] kuſt inan ſar.
[28] Infiang er 'nan mit thulti
thuruh ſina milti.
Thaz zeichan tho firnamun
thie thara mit imo quamun.
[29] Joh iagilih tho hogeta,
uuio er in er ſageta.
[30] Stuantun ſie tho garo thar,
inti fiangun 'nan ſar.
[31] Datun thio iro henti
Druhtin in gibenti.

Ave, dixit, Magiſter:
& oſculatus ipſum ſtatim.
Excepit Ipſe iſtum cum patientia
propter ſuam clementiam.
Hoc ſignum tunc intellexerunt
qui eo cum iſto venerant.
Et quilibet tunc memor fuit,
quomodo iſte eis antea dixerit.
Steterunt igitur parati tunc
& cœperunt Ipſum ſtatim.
Injecerunt ſuas manus
Domino in vincula.

Quomodo Petrus abſcidit auriculam ſervo Sacerdotis. Matth. 26.

CAP. XVII.

[1] PEtrus uuard es anauuert,
ioh [2] braht er sliumo thaz ſuert.
Er herzen ſih giharta,
inti einan ſar iruuarta.
Ih uueiz er thes ouh farta,
[3] thes houbites ramta.
Thaz er thaz giſitoti,
then meiſtar irretiti.
Giſtuant gener uuan ih thenken,
[4] thaz er uuolti uuenken.
Thoh sluag er imo in uuara,
thana thaz zeſua ora.
N'iſt ther uuidar herie
ſo hereron ſinan uuerie.
Ther [5] ungiſuaro in noti
ſo baldlicho dati.
Ther ana ſcilt inti ana ſper
ſo fram firliaſi in thaz giuuer,
In githrengi ſo ginoto
ſinero fianto,
Uuerit er inan giuuiſſo,
harto filu uuaſſo.

PEtrus hanc rem obſervans,
attulit ſtatim gladium,
Animo ſe obfirmavit,
& unum ſtatim obſervavit.
Credo (quod) is hoc etiam tentarit,
capite (ut) percuteret.
Ut hoc inſtituto
Magiſtrum liberaret.
Conſiſtens alter, ut arbitror,
ut vellet declinare:
Attamen feriit ipſi revera
inde dextram aurem.
Nemo eſt qui contra exercitum
adeo herum ſuum defenderit.
Qui haud gravate in neceſſitate
tam audacter fecerit.
Qui ſine clypeo & ſine lancea
protinus cucurrerit ad defenſionem.
In condenſatione tam periculoſa
ſuorum hoſtium,
Defendebat Ipſum certe
valde multum acriter.

Unz *Usque*

27) Verſ. 102. Cod. Cæſareus: *kuſta inan.* Vat. *kuſti 'nan.*
28) Verſ. 103. Uterque Cod. habet: *intfiang.*
29) Verſ. 107. & ſeq. Aptius ita:
Et quilibet tum recordabatur
eorum, quæ antea (facienda eſſe) *dixerat.* Scherz.
30) Verſ. 109. Margo Codicis utriusque:
Erant miniſtri parati.
31) Verſ. 111. & ſeq. Clarius ſic:
Fecerunt (dederunt) *ipſorum manus*
Dominum in vincula. Scherz.

Ad CAP. XVII.

1) Verſ. 1. Margo utriusque Codicis: *Simon Petrus habens gladium &c.*
2) Verſ. 2. Uterque Codex: *bratter.*
3) Verſ. 6. plane aliter eſt reddendus: *ramta* eſt idem ac: *collimabat*, er ziehlte. Notker. in Pſ. LXVI, 8. Segen *ramet* ad multiplicationem: i. e. benedictio *collimat* ad multiplicationem. Adde eund. in Pſ. XXI. in pr. & Pſal. LXXVI, 2. conf. ſupra Noſtrum III, 1, 70. hinc Spat in dem Teutſchen Sprach-Schaz lit. R. *Rahm, Rahmet, gerahmet*; ſcribitur etiam ſine *h ramen*, collimare, collineare, petere, it. compaginare, coagmentare, coadunare, conjungere. Kilian in Etymol. *Raemen*, Vet. Holl. Sicambr. Collimare, deſignare oculis, conſiderare. Illuſtris Rooſtgaardius in Emend. Otfridinis ſcribit: *Ramta* vox pure Danica. Unde hic verſus ita eſt exprimendus: *Collimabat ad caput*, er ziehlte auf des Malchi Haupt. *Scherz.*
4) Verſ. 10. & ſeq. ita reddo:
Suſcepit ille (in quem collimabat Petrus)
uti credo, moliri.
Ut fugam capeſſeret. Scherz.
5) Verſ. 15. Codex uterque, ut & Editio Flacii, habent: *ungiſaro.*

6) Verſ.

Unz imo Druhtin [6] thuruh not,
thaz uuig ſelbo firbot.
[7] So ſo ein man ſih ſcal uuerien,
ioh hereron ſinan nerien,
So aht er io ginoto
thero [8] Chriſtus fianto,
„ Unz er ſelbo [9] z'imo ſprah:
„ ih mag geuuinnan heriſcaf,
„ Engilo [10] giuuelti,
„ ob ih iz duan uuolti.
„ Himilisge thegana,
„ thuſunt filu managa.
„ Sih ſnello hera fuartin,
„ ioh geginuuerte ſtuantin,
„ Thaz ſie mih hiar firſprachin,
„ ioh mih ſar girachin.
„ Irretitin mit ſuerton
„ uzar iro hanton.
„ Irkenni ſelbo [11] this uuort,
„ [12] ioh dua thaz ſuert uuidorort.
„ Gilimphit the'ih thiz uuolle,
„ ioh thaz giſcrib irfulle.
Thes ni uuas tho duala,
ſo er ruarta imo thaz ora.
Er [13] ſazzat uuidar heilaz,
ni giloubton ſie thoh bi thaz.
Thie liuti rachun tho iro zorn,
thes [14] thahtun ſie eriu filu forn.
Sie inan ſar gibuntun;
ſo ſliumo ſie inan funtun.
Thie iungoron thiz giſahun,
inſluhun imo gahun.
Then meiſtar io meino
liazun ſie thar eino.
Sie ſahun ungimacha,
ioh [15] hegislicha ſacha.
Druhtin iro bintan,
ni [16] gidorftun zi imo [17] iruuintan.
Anna hiaz thar ein man,
Kaiphafes ſuehur uuan.
Zi themo [18] leitun ſie eriſt,
ſelbon Druhtinan Chriſt.

An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum.

Cum tetigiſſet auriculam Luc. 22, 50.

Tunc diſcipuli fugierunt.

Duxerunt eum ad Annam primum. Joh. 18.

Usque dum ei dominus per præceptum,
pugnam ipſe inhibuit.
Quantumcunque quis ſe debet defendere,
& herum ſuum cuſtodire,
Sic perſecutus is anxie
iſtos Chriſti hoſtes,
Uſque dum Ipſe ad eum dixit:
ego poſſem obtinere exercitum,
Angelorum potentium,
ſi id facere vellem,
Cœleſtium ſatellitum
millia multifariam.
(Qui) celeriter huc accederent,
& præſentes ſtarent,
Ut me hic defenderent,
& me ſtatim vindicarent:
Liberarent gladiis
ex eorum manibus.
Agnoſce ipſe hoc verbum,
& fac gladium retro.
Decet, ut ego hoc velim,
& ſcripturam impleam.
Ejus nec erat mora,
quin Ipſe tetigerit ei aurem.
Repoſuit iterum integram,
nec credebant tamen propterea.
Homines hi exercuerunt iram ſuam,
hoc iſti decreverant jam dudum antea.
Iſti ipſum illico vinciebant,
quamprimum repererant.
Diſcipuli hoc videntes,
effugerunt Ipſi celeres.
Magiſtrum peſſime
reliquerunt ibi ſolum.
Viderunt periculum,
& terribile negotium.
Dominum ſuum ligari,
nec licebat eis ipſum religare.
Anna dictus tunc homo,
Caiphæ ſocer, puto.
Ad hunc duxerunt primum
hunc Dominum Chriſtum.

De

6) Verſ. 23. *Thuruh not*, redde: *cum vehementia*, valde. Scherz.

7) Verſ. 25. hunc & ſeqq. tres clarius ita reddo:
Quantopere quis debet ſe defendere,
& Dominum ſuum (pugnando) *ſervare,*
Tantopere ille (Petrus) *certe perſequebatur Chriſti hoſtes.* Scherz.

8) Verſ. 28. Uterque Cod. *Chriſtes.*

9) Verſ. 29. Cod. Vind. *zi imo.*

10) Verſ. 31. *Giuuelti* eſt accuſativus ſingularis; Unde redde: *potentiam*, opem validam. *Scherz.*

11) Verſ. 41. Uterque Codex: *thiſu.*

12) Verſ. 42. Margo utriusque Codicis: *Converte gladium in vaginam.*

13) Verſ. 47. Cod. Cæſareus: *ſaztaz.*

14) Verſ. 50. Ita legendum pro: *thuhtun.* Conf. ſupra lib. III, 18, 144. ratio loquendi hodieque perdurat: *Es einem gedencken.* Itaque hæc: *Thes thahtun* &c. Hodie dicitur: *ſi hatten ihm das ſchon vorlängſt gedacht.* Schilter. Cod. Cæſar. *thaz thahtun.* Vatic. *Thes thahtun.* i. e. *hoc cogitabant*, in animo habebant. *Scherz.*

15) Verſ. 58. *egislicha* eſt in utroque Cod.

16) Verſ. 60. *gidorftun* habet utrumque MSC.

17) Verſ. eod. quamvis *iruuintan* interdum idem ſit ac: *liberare.* Vid. ſupra II, 9, 102. tamen huic loco aliam ſignificationem convenire patet ex vocibus: *zi imo.* Eſt autem *iruuintan* hoc loco idem ac: *redire, reverti, zi imo iruuintan*, ad illum redire. Notker. in Pſ. LXXII, 10. verba: ideo *revertetur* huc Populus meus, ita vertit: *bediu iruuintet hara min liut.* In ℣. 11. ibid. dicitur: Unde dieſelben *revertentes* (*iruuendente*) chaden. Verſum itaque hunc ita reddo: *Nec audebant ad ipſum reverti.* Scherz.

18) Verſ. 63. Cod. Cæſar. *leittun.*

De Negatione Petri. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Joann. 18.

Cap. XVIII.

[1] Petrus folgeta imo tho,
[2] rumena ioh ferro,
Thaz er biſcouuoti,
uuaz man imo dati.
Zi uuiu ſie iz ouh bibrahtin,
ioh uuaz ſie bi inan thahtin.
Uuolt er in then riuon
thaz enti biſcouuon.
So er tho zi einen duron quam,
ih uuanu er giangi zi fram.
Zi imo harto thar tho ſprah,
thaz uuib thaz thero duro ſah:
„ Ih uuanu thu ſis rehto
„ theſſes mannes knehto,
„ Thes ſines giſindes,
thaz uuan ih thu nu findes.
Tho ſprah er fora theru menigi,
sliumo thara [3] ingegini Dicit: non ſum.
Lougnit es alles,
quad: ni uueſti uuiht thes mannes.
[4] Thar uuas fiur thuruh thaz
uuanta iz filu kalt uuas.
Thar ſtuant Petrus untar in,
ſih uuarmta ſaman thar mit in.
Sie quadun [5] ſum ſare:
uuaz duaſt thu man hiare.
Thu [6] biſtu rehto in uuara
theſſes mannes fuara.
Er ſuar tho filu [7] gerno, Ille negavit cum juramento.
[8] quad: ni uuari thero manno.
Mit eidu iz deta feſti,
thaz er then man ni uueſti.
Ih ſagen iu, quad, in uuara
ni bin ih thera fuara.
Ni machon ih then urheiz,
ih uuiht ouh [9] ſulihes ni uueiz.
Datun thie ginoza
imo anguſt ouh tho groza.
Sie quadun ſum zi noti,
[10] thaz man 'nan irknati,
Theſſelben mag es thar giuuag,
themo er thaz ora thana sluag,
Quad, er 'nan in ther gahi
in themo garten giſahi.

Petrus ſequebatur Ipſum tunc,
è longinquo & procul,
Ut conſpiceret,
quid ipſi, fieret:
Quouſque id quoque perficerent,
& quid de Ipſo diſponerent.
Volebat in hac adverſitate
finem conſpicere.
Cum is tunc ad oſtium veniebat,
opinor, (quod) iverit longius.
Ad eum dure tunc loquebatur,
fœmina quæ oſtii cuſtos erat;
Opinor, tu es certe
hujus hominis ſervus.
Hujus ſui ſodalitii,
quod, arbitror, tu nunc invenis (quæris)
Tunc loquutus ille coram multitudine,
ſtatim ibi in præſentia,
Negavit id omne,
dicens: non novi quicquam de hoc homine.
Tunc erat ignis ideo
quandoquidem multum frigus erat.
Tunc ſtetit Petrus inter eos,
ſe calefecit ſimul cum eis.
Dixerunt quidam ſtatim:
quid facis tu homo hîc?
Tu es recte in veritate
hujus hominis ſodalitii.
Ille juravit tunc multum cupide,
dicens: non ſum horum hominum.
Juramento id fecit firmum,
quod hunc hominem non noverit.
Dico vobis, reſpondit, in veritate,
non ſum ego hujus ſodalitii.
Non facio ego hanc ſeditionem,
nec quicquam tale novi.
Fecerunt ſocii
ei moleſtiam quoque magnam.
Dixerunt quidam ſevere,
quod iſtum noverint,
Iſtius cognatus tunc effatus,
cui aurem abſciderat.
Dixit (quod) eum in tranſitu
in horto vidiſſet.

Thu

Tu

Ad Cap. XVIII.

1) Verſ. 1. Margo utriusque Cod. *Petrus autem ſequebatur eum à longo.*
2) Verſ. 2. Utrumque MSC. & Flacius habent: *rumana.*
3) Verſ. 18. *ingegni*, mallem hic reddere: *ex adverſo*, dargegen, i. e., contradicebat ei. *Scherz.*
4) Verſ. 21. Margo utriusque Cod. *Accenſo autem igne in medio atrio.*
5) Verſ. 25. ex utroque Cod. repone: *ſume.*
6) Verſ. 27. Cod. uterque: *biſt.*
7) Verſ. 29. *gerno*, mallem redditum per: *vehementer.*
8) Verſ. 30. redde: *Dicebat, quod non eſſet ipſe ex illis hominibus.* Scherz.
9) Verſ. 36. Cod. Cæſ. *ſulichez.*
10) Verſ. 40. Aptius: *quod aliquis* (nempe cognatus Malchi, qui poſtea loquitur) *illum noviſſet.* Scherz.

11) Verſ.

Digitized by Google

Thu dati ih ſagen thir in uuar,
thaz ſelba uuertiſal thar.
[11] Uuant ih giſtuant thin uuarten
thar in [12] them garten,
Thaz uuig thu thar irhuabi,
ioh [13] uuerteſal ginuagi.
Ahtos unſer thuruh not,
ni ſcaltu [14] quemon uuidorort.
Ni tharft es, quadun, lougnen, Nam & loquela tua manifeſtum te facit.
thin ſpracha ſcal thih ougen.
Thinu uuort [15] nuuua
[16] thiu meldont thih in driua.
[17] Tho bigond er ſuerien,
er uuolta ſih ginerien,
Zalt in in giuuiſſi,
thaz er then ni uueſſi.
Suar in io zi noti,
[18] thaz er 'nan ſar n'irknati,
Noh er anarati
mit imo io ni gidati.
Uuarun tho [19] thio ziti, Statim gallus cantavit.
thaz ther hano krati,
Thaz ouh thaz huan gikundti,
[20] theſſelben dages kunſti.
So er eriſt tho irkrata,
[21] ſih Petrus ſar biknata.
Thaz muat brungun heimort
thiu ſelbun Druhtines uuort.
Irhogt er tho ginoto
[22] thero ſelbun zito,
Thaz imo iz hiar al gaganta,
thaz Druhtin imo ſageta.
Tho bigan er uuafan, Egreſſus foras flevit.
zi Druhtine ruafan.
[23] Uueinones ſmerza
ſo ruarta'mo thaz herza.
[24] Uuanta Druhtin in uuar
[25] er ſah ubar inan ſar,
Bigonda er inan ſcouuon
ginadlichon ougon.

Tu feciſti, dico tibi revera,
iſtam ſeditionem ibi.
Namque ſtabam te obſervaturus
ibi in horto,
Pugnam tu tunc cœpiſti,
& ſeditionis ſatis.
Perſecutus es nos ſtudio,
non debes ire retro.
Nec potes, dixerunt, negare,
loquela tua debet te manifeſtare.
Tua verba ſaltem
demonſtrant te in fiducia.
Tunc cœpit ille jurare,
volebat ſe liberare,
Dixit iis pro certo,
quod hominem non noſſet.
Juravit iis graviter,
quod Illum nunquam cognoviſſet,
Neque conſpirationem
cum Ipſo unquam feciſſet.
Erant tunc tempora, (intervalla)
quod Gallus cantet,
Ut etiam avis hæc manifeſtaret,
iſtius diei futura.
Quamprimum is cantavit,
ſe Petrus ſtatim agnovit.
Mentem revocarunt ad ſemet
illa Domini verba.
Memor factus iſte tunc accurate
illius temporis.
Quod ei id hîc omne obvenit,
quod Dominus ei dixerit.
Tunc cœpit flere,
ad Dominum orare.
Ploratûs dolor
ſic tetigit ei cor.
Namque dominus revera
ante viderat ad illum ſtatim,
Cœperat illum adſpicere
gratioſis ocûlis.

Verba

11) Verſ. 47. *Uuanta*, Cod. uterque.
12) Verſ. 48. *themo*. Cod. Vind.
13) Verſ. 50. hoc loco uterque Cod. exhibet: *Uuerefal*.
14) Verſ. 52. *queman*. Cod. Vind.
15) Verſ. 55. in utroque MSC. & Flacii Editione eſt: *nua*. Utrumque tolerari poteſt: nam & apud Tatianum occurrit *nuuua*, eſt autem *nua*, *nuuua*, *nuuue* idem ac: *nunc*; Nun, Nu. Vid. Tatian. verſ. cap. 160. §. 5. & c. 173. §. 1. & c. 185. §. 5. *Scherz.*
16) Verſ. 56. melius exprimitur: *produnt te certe*. Gl. Keronis: *meldet*, prodiderit; in Tatiani c. 22. §. 6. eſt *Meldari*, Proditor; quo nomine ibi Judas inſignitur. *In driuua*, bey meiner treu; certe, revera. *Scherz.*
17) Verſ. 57. Margo utriusque Codicis: *Tunc cœpit deteſtari.*
18) Verſ. 61. mallem vertere: *Quod illum certe non cognoſceret.*
19) Verſ. 64. *thie* Cod. Vind.
20) Verſ. 67. redde: *diei adventum.*
21) Verſ. 69. Margo utriusque Cod. *Et recordatus eſt Petrus verbi Jeſu.*
22) Verſ. 73. redde: *eo tempore*, ſc. quo audivit Galli cantum. *Scherz.*
23) Verſ. 78. *ueinmones*. Cod. Vind.
24) Verſ. 80. Margo utriusque Cod. *Quia reſpexit Dominus eum.*
25) Verſ. 81. redde: *Antea reſpexerat illum accurate.* Scherz.

Verba Pontificis ad JEſum, & de falſis Teſtibus. Joann. 18.

Cap. XIX.

Stuant Druhtin innan thes in uuar
fora themo [1] Biſcofe thar.
Thaz [2] euuinigan uuisduam
ſcolta reda thar tho duan
Stuant er thar tho noton
untar fianton.
In banton iro ſeilo
[3] thero friunto uuas er eino.
[4] Frageta er 'nan ſare
bi diungoron ſine,
Joh eiſcota ouh tho mera
bi ſines ſelbes lera.
„ Thanne ih, quad er, lerta, Ego in palam locutus ſum.
„ iz thiſu uuorolt horta.
„ In mittemo iro ringe
„ ſo ſprah ih zi iro thinge.
„ Thar ih in zalta [6] min uuort,
„ thar uuarun ſie al giſamanot.
„ Offonota in uuara
„ in alla mina lera.
„ [7] Zui thu frages es mih? Quid me interrogas?
„ thieſelbun [8] rihtint es thih,
„ Joh uuis duent thih es alles,
„ in thiu ſie's fragen uuolles.
[9] So Druhtin thas tho giſprah,
ein thero manno z'imo ſah,
Sluag inan harto,
ioh [10] raffta 'nan thero uuorto.
Sprih, quad, mez uuorte
zi theſemo Euuarte.
Er iſt hiar heroſto,
ni antuuurti ſo frauilo.
[11] Mit uuangon tho bifilten,
bigan er antuuurten.
Manota ſie thes nahtes
[12] thes uuizodes rehtes.
„ Ob ih hiar ubilo giſprah, Si male locutus ſum.
„ [13] zeli thu thaz ungimah.
„ Sprah ih auur [14] ala uuar,
„ [15] zui fillift thu mih thanne ſar?

Stetit Dominus interea certe
coram Pontifice iſthic.
Æterna ſapientia
debebat ſermonem ibi tunc facere.
Stetit ibi tunc coactus
inter hoſtes.
In vinculis iſtorum funium.
quorum amicus (tamen) erat Ipſe ſolus.
Interrogavit iſte Ipſum ſtatim
de diſcipulis ſuis,
Et percontatus etiam plura
de Ipſius doctrina.
Quando ego, dixit Ipſe, docui,
id hic mundus audivit.
In medio illorum circulo
locutus ego in illorum conventu.
Cum ego eis retuli meum verbum,
tunc fuerunt omnes congregati.
Manifeſtavi revera
iis omnem meam doctrinam.
Quid tu interrogas me?
illi referent id tibi,
Et certiorabunt te de omnibus,
ſi eos id interrogare velis.
Cum Dominus hoc tunc locutus,
unus ex iſtis hominibus Ipſum adſpexit,
Verberavit Ipſum dure,
& reprehendit Ipſum his verbis:
Loquere, dixit, moderata verba
ad hunc Sacerdotem.
Ipſe eſt hîc Princeps,
ne reſpondeas ſic petulanter.
In genas tunc verberabant;
cœpit Ipſe reſpondere,
Admonuit eos hac nocte
juris ex Lege:
Si ego hîc male locutus,
expone tu illud incongruum.
Si autem dixi omne verum,
cur verberas tu me inde ſtatim?

In

Mane

Ad Cap. XIX.

1) Verſ. 2. *biskofe*, in utroque Cod.
2) Verſ. 3. Uterque Codex habet: *euuiniga.*
3) Verſ. 8. ego redderem: *Amicis erat orbatus.* Scherz.
4) Verſ. 9. Margo utriusque Cod. *Pontifex interrogavit Jeſum de diſcipulis ſuis.*
5) Verſ. eod. Cod. Vind. *Fragat er.*
6) Verſ. 17. Uterque Codex: *minu.*
7) Verſ. 21. lege: *ziu*, ex utroque MSC.
8) Verſ. 22. Uterque Cod. *ribtent.*
9) Verſ. 25. Margo utriusque Cod. *Hæc cum dixiſſet, unus aſſiſtentium dedit alapam Jeſu.*
10) Verſ. 28. corrige ex utroque Cod. & pone: *raffta.* Mallem autem transferre hunc verſum:
Et objurgabat ipſum propter hæc verba. Scherz.
11) Verſ. 33. & ſeq. verte:
Genis tunc verberatis
cœpit ipſe reſpondere. Scherz.
12) Verſ. 36. Uterque Codex: *thez.*
13) Verſ. 38. Uterque Cod. *zéli du.*
14) Verſ. 39. *Ala uuar*, verto: *omnino verum.* Scherz.
15) Verſ. 40. Pone ex utroque Cod. *ziu.*

16) Verſ.

Digitized by Google

In morgan ſar binoti
ſo quam thaz [16] heroti,
Alte ioh thie iunge
zi thero [17] Biſcoue thinge.
Thieſelbun Euuarton
ioh thie Hereſton,
Suahtun io innan thiu
urkundon luggu,
Thaz ſie 'nan thoh mit luginon
mohtin thar biredinon.
[18] Thaz ſie irsluagin inan ſar,
ni funtun ſies giuuara thar.
[19] Tho iro filu uuari,
ni uuard in es gifuari.
[20] Thaz ſie 'nan in ther faru
[21] bizelitin mit uuaru.
Zuene, ſagen ih thir thaz,
thie zaltun al thaz ni uuas;
Quadun, ſie iz [22] gehortin,
[23] tho ſie ni uuiht fuartin.
Thaz krefto er ſih bihiazi,
thaz Goteshus [24] ziſtiazi,
Joh mohti in thrin dagon ſar
irzimboron iz auur thar.
Lugun ſie giuuiſſo,
[25] Druhtin er ni quad ſo.
Er quad, ziloſtin ſie iz in uuar,
thaz [26] erquict iz auur ſar.
Er zeinta, thes ſie uuas ouh oth,
ſines lichamen tod.
Theſe meintun auur thaz
mit ſteinon gidanaz.
Ein iſt thaz man uuekit,
ſon [27] dode man irquickit.
Theiſt anderlih gimacha,
thaz man zimborot thia racha.
Zi imo ſprah ther Biſcof:
gibes antuuurti thoh.
Thu horis uuas ſie nennent,
[28] ioh thih anazellent.
Ni gab in thiu ſin thulti
uuiht thes antuuurti.
[29] Ingegin iu ſo ih ſageta,
ſo ſtuant er inti thageta.

Mane autem facto principes Sacerdotum convenerunt.

Quærebant falſum teſtimonium. Matth. 26.

venerunt duo falſi teſtes.

Nihil reſpondet ad ea?

Mane ſtatim pro neceſſitate
convenit Magiſtratus,
Senes & juniores,
ad Sacerdotum Placitum.
Hi Sacerdotes
& Principes,
Quærebant interea
teſtes falſos,
Ut Ipſum ſaltem mendaciis
poſſent ibi convincere.
Ut ipſum interficerent ocyus,
nec invenerunt veritatem ibi.
Cum eorum plures eſſent,
nec erat iis id congruum,
Ut Ipſum hac occaſione
arguerent veritate.
Duo, dico tibi hoc,
depoſuerunt omne, quod non erat;
Dicentes, ſe audiviſſe,
(nec tamen quicquam depoſuerunt)
Quod firmiter ſe jactaverit,
quod Templum dirutum,
Ipſe poſſit in tribus diebus ſtatim
reædificare illud.
Mentiebantur certe,
Dominus non dixerat ita.
Dixerat: diſſolverent iſti illud revera,
idem reſtauraturum ſe ſtatim eſſe.
Deſignabat (quod iis etiam erat facile)
ſui corporis mortem.
Iſti vero intellexerant id
quod lapidibus factum erat.
Unum eſt quod reſuſcitatur,
à morte reficitur.
Hoc eſt aliud opus,
(quam) quod ædificatur realiter.
Ad eum loquebatur Sacerdos:
da reſponſum tandem.
Tu audis quid iſti narrant,
& te accuſant.
Nec dum dabat ſua Patientia
quicquam reſponſi.
Contrà, vobis ſicut dixi,
perſiſtebat ille & percontabatur.

Ufyr- Subſiliit

16) Verſ. 42. Mallem reddere: *Principes*, Sacerdotum ſcil. quod in Margine textus Latinus habet. Verſio Tat. c. 189. §. 1. habet: *thie heroſton thero Bisgoffo.* Scherz.

17) Verſ. 44. *biſkofo*, uterque Codex.

18) Verſ. 51. Clarius:
Ut ipſum interficere poſſent certe
non invenerunt ipſi veritatem i. e. juſtam cauſam. *Scherz.*

19) Verſ. 53. *thoh* legitur in utroque Cod. Unde hunc & ſeq. verſum reddo:
Licet ipſorum plures eſſent
non (tamen) *erat ipſis occaſio.*
Scherz.

20) Verſ. 55. exprimo: *Ut ipſum in hoc negotio.* Scherz.

21) Verſ. 56. Uterque Cod. & Flacius (& Schilter.) habent: *bizelitin.*

22) Verſ. 59. *gihortin.* Uterque Cod.

23) Verſ. 60. Uterque Codex habet: *thoh.* reddo ita:
Et tamen (ita teſtificando) *nihil agebant.* Mens eſt, quod ipſorum aſſertio nil ad rem fecerit, cum Chriſtus non de templo lapideo, ſed de templo corporis ſui tum fuerit locutus. *Fuartun* pro: *agerent* etiam uſurpatur III, 22, 18. Schetz.

24) Verſ. 62. *ziſtiazi*, verte: *deſtruere velit.*

25) Verſ. 66. Uterque Codex *Druhtin er* i. e. *Dominus antea.* Scherz.

26) Verſ. 68. Cod. Cæſar. *er irquicti iz.* Vatic. *er icquicliz.* Hunc & priorem verſum ſic exprimo:
Dixerat, quod, ſi deſtructuri id ſint revera,
illud reſtaurare velit ſtatim. Scherz.

27) Verſ. 74. Cod. Cæſar. *dothe.*

28) Verſ. 80. Aptius: *& tibi imputant*, vel: & cujus te accuſant. *Scherz.*

29) Verſ. 83. lege: *ingegin in* ex utroque Cod. hinc verſum huncce & ſeq. ita reddidi ſupra II, 3, 67.
Contra eos, uti dixi,
ſtetit ille, & tacuit.
ubi vid. notam meam.

30) Verſ.

Et ſurgens Princeps Sacerdotum.

Ufyrſcrikta harto
ther furiſto Euuarto,
Sinan ſtual in ala uuar
ſo liaz er italan thar.
[30] Bizeinta thaz ſin uuirdi
zi ni uuihti ſcioro uuurdi.
Joh ſcolti uuerdan ital
thiu ſin era uberal.
„ [31] Sis, quad er, bimunigot
„ thuruh then himilisgon Got,
„ Biſuoran thuruh thes forahta,
„ ther alle uuorolt uuorahta,
„ Thaz thu unſih nu gidua uuis,
„ oba thu Gotes Sun ſis?
„ [32] Zi Chriſtus er thih ginanti,
„ ioh hera in uuorolt ſanti?

Adjuro te, per Deum.

Ther Gotes Sun frono
gab antuuurti imo ſcono:
„ Giduan ih thih es, quad er, uuis,
„ ih bin iz rehto, ther thu quis.
„ [33] After thiſu ſehet ir,
„ thes giloubit ir mir,
„ Mih queman filu hoho
„ in uuolkonon ſcono,
„ Ouh ſizen herlicho,
„ ioh filu guallicho,
„ [34] After therera redinu,
„ zi ſelben Gotes zeſauuu.

Tu dixiſti.

Ther Euuarto zi noti
inbran in heizmuati,
Joh sleiz er ſin giuuati,
ſin muat in kund gidati,
Thaz ther liut uueſti chaz,
theiz imo filu zorn uuas.
[35] In abulgi ouh ſie uuurtin,
mit imo iz ſaman zurntin.
[36] zellu ih ana baga
bi theſa ſelbun fraga.
Irkenni in themo muate,
ni det er iz bi guate.
Det er iz then mannon
zi einen [37] friſt frangon,

Tunc princeps Sacerdotum ſcidit veſtem.

Thaz

Subſiliit valde
Princeps Sacerdotum,
Sedem ſuam revera
relinquens vacuam,
Proteſtabatur, quod ſua dignitas
ad nihilum fere redigeretur.
Et (quod) deberet fieri inanis
hic ejus Honor per omnia.
Sis, dixit, obſecratus
per cœleſtem Deum,
Adjuratus per Ejus timorem,
qui omnem mundum creavit,
Ut tu nos nunc facias certos,
an tu Dei filius ſis?
Ad Chriſtum (in Meſſiam) Ille te conſtituerit?
& huc in mundum miſerit?
Dei Filius ſanctus
dedit reſponſum ei pulcrum:
Facio te ejus, dixit, certiorem,
ego ſum is vere quem tu dicis.
Poſthæc videbitis,
(hoc credatis mihi)
Me venturum multum alte
in nubibus pulchre,
Et ſedentem glorioſe,
& multum potenter,
Poſt hæc facta,
ad Ipſius Dei dextram.
Sacerdos in continenti
exarſit in iracundia,
Et ſcidit ſuam veſtem,
ſuam mentem eis manifeſtam fecit,
Ut populus ſciret hoc,
quod hoc ei multum iræ eſſet.
In excandeſcentia etiam iſti facti,
cum ipſo id ſimul indignati.
Obſervo ego ſine hæſitatione
de hac ipſa interrogatione:
Agnoſce in hoc animo;
non fecerat id in bonum.
Fecerat hoc viris
ad occaſionem captandam,

Ut

30) Verſ. 89. ego arbitror hunc & ſeq. verſum ſic eſſe reddendum:

Deſignavit, (ſc. hoc facto, dum cathedram vacuam reliquit) *quod ipſius dignitas in nihilum mox redigetur.* Scherz.

31) Verſ. 93. ita reddo: *Sis, dixit ille, admonitus.* Hodie dicimus: ermahnt. Anglo-Sax. *Munegunge*, admonitio. *Munigend*, monens. vid. Benſon in Vocab. Anglo-Sax. *Scherz.*

32) Verſ. 99. *zi Chriſte.* ita Cod. uterque.

33) Verſ. 105. Margo utriusque Codicis. *a modo videbitis filium hominis ſedentem.*

34) Verſ. 111. reddo: *juxta rationem* i. e. uti æquum eſt. *After* interdum pro » *juxta* uſurpatur. Notker. Pſ. 150, 2. after *dinen genadon*, *juxta* tuam miſericordiam. *Scherz.*

35) Verſ. 119. & ſeq. Clarius ita exprimo:

Ut in iram etiam ipſi (qui de Populo ſunt) *darentur,*
(&) *cum ipſo una iraſcerentur.* Scherz.

36) Verſ. 121. annon ita hic & tres ſequentes ſunt reddendi?

(Si) *Ratiocinor, ſine hæſitatione*
de hac ipſa (ſummi Sacerdotis) *interrogatione,*
Agnoſco mente ſc. mea
quod id (ſciſſionem veſtis) *non fecerit in bonum.*

Zellan interdum ponitur pro: *argumentari, ratiocinari.* in Iſidori verſ. p. m. 256. verba Textus Latini.: *argumentantur dicentes*, ita transferuntur: *zellando quhedant.* Scherz.

37) Verſ. 126. lege: *friſt frangon*, alludere videtur ad ſuperiora de Templo diruendo; vel ſimpliciter, irruere in ipſum, das ſie ihm beykommen möchten. *Schilter.* Hic per: *friſtfrangon* indigitari *incitationem*, eine anfriſchung, ex textus circumſtantiis apparet: ſed quid vocabuli id ſit me ignorare lubens fateor. *Scherz.*

38) Verſ.

Thaz ſie'nan, ſo ih thir rachon,
mohtin [38] gianabrechon.
„ Ir hortut, quad, thaz ungimah,
„ uuio er uuidar Gote ſprah.
„ Ni bithurfun uuir in uuara
„ nu urkundono mera.
„ Uuaz er ſelbo hiar nu quit,
„ thaz eigut ir gihorit.
„ Mannilih nu thenke,
„ uuaz inan theſſes thunke.
„ Ther liut tho ſar gimeinta,
zi [39] dode 'nan irdeilta.
Quad thes uuari uuirdig,
ioh harto filu ſculdig.
[40] Tho ſpiun ſie ouh ubar thaz
in annuzzi ſinaz.
Sih ouh thes ni midun [41] les,
[42] ſines hals ſlagonnes.
Thiu ougun ſie imo buntun,
thaz in zi ſpile funtun.
[43] Joh fragetun ginuagi,
uuer [44] 'nan thanne ſluagi.
Thaz thult er in then ſtunton,
bi unſeren ſunton.
Al io theſo frauili
thuruh thio [45] unſere ubili.

Quid adhuc deſideramus teſtimonium.

Qui omnes condemnaverunt eum. Marc. 14.

Velaverunt faciem ejus.

Ut Ipſum, quem tibi dixi,
poſſent diruere.
Vos audiſtis, dixit, hoc maleficium,
quomodo contra Deum loquutus.
Non opus habemus revera
nunc teſtes plures.
Quid ipſe hîc jam dixerit,
id vos audiviſtis.
Quilibet nunc cogitet,
quid ſibi de hoc videatur.
Populus tunc ſtatim cenſuit,
ad mortem Ipſum condemnavit.
Dixit: quod hac eſſet dignus,
& valde multum reus.
Tunc exſpuerunt etiam præterea
in faciem Ipſius.
Se quoque ejus non abſtinuerunt,
Ipſius collum pulſantes.
Oculos ipſi ligaverunt,
ut ipſum ad illuſionem aptificarent.
Et interrogarunt ſubinde,
quis Ipſum tunc verberaverit.
Hoc toleravit in iſtis horis,
pro noſtris peccatis:
Omnes has nequitias (injurias)
propter noſtra mala (crimina.)

Duxe-

38) Verſ. 128. *gianabrechon* idem eſſe videtur, ac: *accuſare, inculpare;* apparet id ex V, 20, 198. ubi Deo in ultimo judicio eos, qui in ſiniſtra collocati ſunt, alloquente hæc dicuntur:

Biginnit ſie anafarton
mit egiſlichen uuorton
Ioh ouh anabrechon
mit egiſlichen ſachon.

quæ verba ita vertit Celeb. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. m. 140.

Er beginnet ſie anzufahren
mit erſchröcklichen worten,
Ja auch ihnen *zuzuruffen*
mit greulichen beſchuldigungen.

ubi notat *balatum ovium* in lingua Danica reddi: *brägen*, quæ vox veniat à Gothico: *bräkia, braka*, clamare. Anglo-Saxonibus *bræcme* idem eſt ac: *ſtrepitus.* Scherz.

39) Verſ. 138. Cod. Vind. *dothe.*

40) Verſ. 141. *tunc expuerunt in eum.* Margo Cod. utriusque.

41) Verſ. 143. *les* verte per: *omnino.* vid. Notam meam ad II, 11, 93. *Scherz.*

42) Verſ. 144. hunc & præcedentem verſum ſic transfer:

Nec abſtinuerunt omnino
a colaphorum in os ejus datione.

Notker. in Pſal. 89, 10. vocem: *Colaphizantur*, quæ 2. Cor. XII, 7. occurrit, transfert per: *gebalslagot uuerden.* Adhuc hodie dicimus: *einem eines in den bals ſchlagen*, pro: alicui *Colaphos* dare. *Scherz.*

43) Verſ. 147. poſt vocem: *ejus*, in margine utriusque Codicis ſequitur: *dicentes Propbetiza.*

44) Verſ. 148. Cod. Cæſar. *inan.*

45) Verſ. 152. Uterque Codex habet: *unſero.*

Digitized by Google

Duxerunt Eum ad Caipham, ubi erat & Pilatus. Joann. 18.

CAP. XX.

[1] THo leittun 'nan [2] thiu liuti,
thar uuas thaz Heroti,
Ther Biſcof kaiphas uuas thar,
ioh ther [3] Herizogo in uuar.
[4] Giang er ſelbo ingegin uz,
[5] thar zi themo palinz hus.
Sie ni muaſun gan ſo fram
zi themo heidinen man,
[6] Thaz ſie in then gizitin
biuuollane ni uuurtin.
Mit reinidu [7] giſamotin
[8] thio Oſtoron [9] gifehotin.
Sie uuiht thoh thes [10] n'intriatun,
ſie [11] manslata riatun,
Ni [12] ſi thes giuuuagin,
ſie [13] Chriſtum irsluagin.
Sprah ther Herizoho zi in,
ſo er uz gigiang ingegin in:
„ [14] Uuelih ruagſtab ſo fram
„zellet ir in [15] theſen man.
Thes argen uuillen herti
gab imo antuuurti:
[16] Oba er, quad, uuola thahti,
[17] [18] zi thiſu er iz ni brahti,
„ Ni fuer er in then liutin
„ mit [19] grozemme indatin,

Quam accuſationem adfertis adverſus eum.

TUnc *duxerunt Ipſum homines (ſatellites)*
ubi erat Magiſtratus,
Pontifex Caiphas erat ibi,
atque Præſes revera. (Pilatus)
Ibat hic ipſe obviam foras,
ibi ad Prætorium.
Non oportebat eos ire eatenus
ad gentilem hominem,
Ut in his temporibus (ſacris)
prophani ne fierent.
In puritate conjunctim
Paſcha feriarentur.
Eos tamen nihil quicquam impediebat hoc,
(quin) homicidium conſultarent,
Quin deliberarent,
(ut) Chriſtum interficerent.
Dixit Præſes ad eos,
quum exiiſſet foras ad eos:
Quam accuſationis ſpeciem hactenus
intenditis in hunc hominem.
Malæ voluntatis durities
dedit ei reſponſum:
Anne ille, dixit, putaret,
(quod) ad hoc ille rem non perduxiſſet.
Niſi verſatus fuiſſet inter homines
magnis maleficiis,

Uuir

Nos

Ad CAP. XX.

1) Verſ. 1. Margo utriusque Codicis:
Et ſurgens omnis multitudo.

2) Verſ. eod. *thie liuti* legitur in utroque MSC.

3) Verſ. 4. Uterque Cod. ut & Flacius habent: *Herizobo.*

4) Verſ. 5. Margo Codicis Cæſar. *Exiit Pilatus.*

5) Verſ. 6. Ita S. Auguſtinus, & alii legunt: *ad Caipham in Prætorium.* Joan. XVIII, 28. Sic & interpres Anglo-Sax. *Tha geleddon bi thæne Hælend to Caiphan on the Domern;* qui Caipham ibidem *Epiſcopum* vocat verſ. 24. *Tha ſende Annas hine to tham biſceope gebundene.* At Gothus: *Fram kagaſin in Praitoriaun.* Sed & multi Vett. Codd. Vulgatæ: *ad Caipham in Prætorium* exhibent, antequam ea Romæ corrigeretur: Scilicet Saxones & Franci atque Alamanni Latina uſi; at Gothorum Ulphilas ex fonte Græco ſuam tranſtulit. *Schilter.*

6) Verſ. 9. Margo Codicis Vindob. *Ipſi non introierunt, ut non contaminarentur.*

7) Verſ. 11. pro: *giſamotin* MSS. noſtra & Flacius exhibent: *giſemotin*: quod omnino poteſt retineri; apud Notker. Pſ. LXXXVIII, 6. legitur: *in dero heiligon* giſemini, *in Eccleſia* Sanctorum. Adde ib. Pſ. 105, 17. *Scherz.*

8) Verſ. 12. Cod. Vind habet: *thie.*

9) Verſ. 12. de voce: *gifehotin.* Vide quæ habet Palthenius in Tatianum p. 283. & Stadenius in Specim. Antiquit. Francic. p. 24. in cujus poſterioris ſententiam totus inclino. *Scherz.*

10) Verſ. 13. *intriatin*, ſignificat: *timebant.* vid. Notam meam ad I, 1, 195. itaque hic & ſeq. verſus ſic eſt transferendus:
Nequaquam tamen verebantur
(quo minus) *homicidium procurarent.*
de v. *riatun* vid. ſupra Notam ad I, 28, 137. *Scherz.*

11) Verſ. 14. Uterque Cod. *manslahta.*

12) Verſ. 15. *Ni ſie*, habet utrumque MSC.

13) Verſ. 16. in utroque Cod. *Chriſtan.*

14) Verſ. 19. Stadenius hunc & ſeq. verſum in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 118. ita vertit: *Was vor eine Anklage bringet ir vor gegen dieſen Mann.* Quod omnino probo.

15) Verſ. 20. Cod. Vat. *theſan.*

16) Verſ. 23. Cod. Vind. *Ob er.*

17) Verſ. 23. Utriusque Codicis margo hæc habet: *Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum.*

18) Verſ. 24. Freherus: lege: *zi thir ſuer iz ni br.* ſed non video, quid ſibi velit *ſuer*, graviter, difficulter. Ego nil muto, & ſenſus patet; hodie diceremus:
Ob er uuol dächte
das er es darzu nicht gebracht hätte.
Schilter. Correctione Freheri non eſt opus. Mens Otfridi eſt: ſi ille bona intendiſſet, ſi non crimina fuiſſet meditatus, res eo non perveniſſet, ſcil. ut Pilato judicandus ſiſteretur. *Scherz.*

19) Verſ. 26. ex utroque Codice lege: *grozen meindatin.*

20) Verſ.

Digitized by Google

„ Uuir ouh thes ni thahtin,
„ thaz uuir 'nan thir brahtin.
[20] Uuorton tho ginuagen
bigondun ſie 'nan ruegen
Thingon filu hebigen,
ioh ſunton filu managen.
Quadun, ſih bihiazi,
er Gotes Sun hiazi.
Joh ouh dati mari,
er iro kuning uuari.
[21] Zelle ouh in giuuiſſi,
thaz er ſelbo Chriſtus ſi.
In thia beldida gigange,
then namon imo [22] felge.
Quadun: er ni uuolti, Prohibentem tributa dare Cæſari. Luc. 23.
thaz man zins gulti
Thie liuti furdir mera
in thes [23] keiſores era.
Joh er thie liuti alle
ſpuani zi giuuerre,
Zi grozemo uuheize,
in thiu man 'nan firlaze.
[24] Erer er io n'iruuant,
er er allaz thiz lant,
Gidruabta harto in uuaru,
mit ſines ſelbes leru.
N'iſt thes giſceid noh giuuant,
uuio er [25] girret thaz lant.
Uuio er iz allaz uuirrit,
ioh theſa uuorolt merrit.
[26] Bigan er ſusliches
zi ente theſſes riches.
Mit thiu er thaz lant al ubar giang,
[27] unz man [28] hiar nan ufgihang.
Nemet inan, quad er [29] ziu, Accipite eum vos &c. Joan. 18.
[30] zui brahtut ir 'nan mir bithiu?
[31] Irdeilet imo thare
ſo [32] uuizod iuer lere.
Findet ir thar alle
uuio er thaz rehta uuolle.
Thaz gifrummet allaz ir,
[33] iz iſt iu kund, nales mir.
Thaz, quadun ſie in, ni dohti, Nobis non licet interficere quenquam.
ouh uueſan thaz ni mohti.
Uuanta in thio buah luagin,
[34] thaz ſie [35] in ansluagin.

Nos quoque hoc non cogitaſſemus,
ut eum tibi adduxiſſemus. (aliâs)
Verbis debinc ſufficientibus
cœperunt eum accuſare
De rebus multum gravibus,
& criminibus multivariis.
Dixerunt, (quod) ſe jactaviſſet,
(quod) Dei Filius vocaretur.
Atque etiam feciſſet manifeſtum,
(quod) Ipſe eorum Rex eſſet.
Diceret quoque pro certo,
quod Ipſe Chriſtus eſſet.
In hanc audaciam iviſſet,
(ut) hoc nomen ſibi aſſumpſiſſet.
Dixerunt: (quod) noluerit,
ut cenſum præſtarent
Homines deinceps amplius
in Cæſaris honorem.
Atque homines omnes
pelliceret ad ſeditionem,
Ad magnam rebellionem,
ad hoc (ut) ille (Cæſar) deſereretur.
(Quod) prius non deſtitiſſet,
quam omnem hanc regionem
Perturbaſſet valde revera
ſuâ doctrinâ.
(Quod) non ſit ejus finis nec terminus,
quomodo iſte conturbaret hanc regionem.
Quomodo omnia confundat,
& ipſum mundum turbet.
(Quod) cœperit tale
ad fines hujus regni,
Quo ipſo omnem hanc regionem tranſiſſet,
donec hîc captivatus fuiſſet.
Accipite ipſum, dixit (Pilatus) ad vos,
cur adducitis eum mihi propterea?
Adjudicate ei tunc
ut Lex veſtra docet,
Judicate vos hîc omnes
ut illa (Lex) ſententiam vult.
Hoc exercete omne vos,
eſt id vobis cognitum, mihi ſecus.
Hoc, dixerunt ei, non licet,
& fieri hoc non poteſt.
Scilicet iſtis Biblia prohibent,
ipſius Eum cruci affigere.

Ther

Populus

20) Verſ. 29. Margo Cod. Cæſar. *Cæperunt autem multis ſermonibus accuſare eum.*
21) Verſ. 37. Margo Cod. Cæſar. *Dicit ſe Chriſtum eſſe.*
22) Verſ. 40. de voce *felge*, vid. quæ ſupra dixi ad I, 27, 68. arbitror vertendum: *Nomen ſibi immutet*, falſo tribuat. *Scherz.*
23) Verſ. 44. Cod. Vind. *Keiſeres.*
24) Verſ. 49. *Er es ér ió n'iruudnt*, legitur in utroque Codice: nec repugnat Flaciana editio. Verſum hunc & ſeqq. duos ita transferendos judico:
Ille id prius nunquam avertet i. e. omittet,
quam omnem hanc regionem
In turbas dederit valde revera. Scherz.
25) Verſ. 54. Cod. Vind. habet: *girrit.*
26) Verſ. 57. Utriusque Codicis margo habet: *Incipiens a Galilæa.*
27) Verſ. 60. Cod. Vind. habet: *uz*, pro: *unz*, ex vitio ſcriptoris. *Scherz.*
28) Verſ. 60. Utrumque MSC. habet: *unz man hiar nan nu gifiang*, donec ipſe nunc fuit in captivitatem redactus. *Scherz.*
29) Verſ. 61. ex Cod. Cæſareo pone: *zi iu.*
30) Verſ. 62. *ziu* pone ex Cod. Vind.
31) Verſ. 63. verte: *Judicate ei hîc.* Scherz.
32) Verſ. 64. Cod. Cæſar. *uuizzod.*
33) Verſ. 68. Franc. Junius in Notis ad Willer. p. m. 68. reddit: *Hoc ipſi dicebant non valere.* Malem reddere: *Hoc ipſi dicebant, ipſis non accommodatum eſſe*, non eſſe conveniens. Conf. ſupra Notam ad Præfat. ad Salomon. Ep. ℣. 25. *Scherz.*
34) Verſ. 72. Crucis ſupplicium Hebræis uſitatum fuiſſe & alii negant. Vid. Jo. Major ad Acta Apoſtol. p. 101. Druſius tamen aſſerit ex Joſuæ VIII. vid. Horn. ad Sulpit. pag. 117. 314. 366. 391. *Schilter.*
35) Verſ. 72. ex utroque MSC. lege: *thaz ſie mán sluagin, ut hominem interficerent.* Scherz.

Ther liut mit thiu [36] bizeint,
thaz Druhtin er [37] gimeint,
Thaz er ſin lib ſcolta enton
in Heithinero hanton.
Thoh ſagen ih in uuar min:
ſie uuarun manslagon ſin.
Zi tothe ſie 'nan brungun,
mit uuaffidu iro zungun.

Populus (porro) eo ipſo deſignat,
quod Dominus prædixerat,
Quod is ſuam vitam deberet finire
in gentilium manibus.
Tamen dico per fidem meam:
Ipſi erant occiſores Ejus.
Ad mortem ipſi Eum promoverunt,
acie ſuarum linguarum.

Allocutio Pilati ad Chriſtum in Prætorio. Joann. 18.

CAP. XXI.

1 Giang Pilatus [a] uuidari
mit imo tho in then ſolari.
Sprah mit imo lango,
er ſuorgeta thero thingo.
Zi eriſt frageta er bi thaz,
thaz er es harto ſin ſaz.
Gidua mih, quad, nu ſar io uuis,
oba thu iro kuning ſis.
Biſtu zi thiu giuuihit,
ſo thih ther liut zihit,
In themo uuillen giangis,
Thaz richi ſo bifiangis.
Tho quad Druhtin: ſage mir, A temet ipſo hoc dicis?
[3] Sprihis ſulih thu fon dir?
Odo andere iz thir ſagetun,
ioh thir fon mir iz zelitun?
Pilatus uuolta sliumo ſar
fon imo neman tho then uuan,
Thaz er thes ni uuanti,
er iz fon imo irthahti. Nunquid ego Judæus ſum?
Thie liuti uuizun, quad, fon in
thaz ih [4] Judeon ni bin.
5 Thines ſelbes lant thiot
gab thih mir [6] in theſan not.
Ther liut ther thih mir irgab,
zalta in thih then ruagſtab.
Thieſelbun zaltun alle mir
theſa [7] beldi fona thir.
8 Ob auur thaz ſo uuar iſt,
thaz thu iro [9] kuning nu biſt.
10 Bithiu iſt thaz ſie thih namun,
ſus haftan mir irgabun.

Ivit Pilatus retro
cum Ipſo in Solarium.
Locutus cum Ipſo diu,
ſollicitus erat de hac re.
Primò interrogavit propterea,
quod id valde animo fixerat:
Fac me, dixit, nunc certiorem,
an tu eorum Rex ſis?
Eſne tu ad hoc conſecratus?
ſicut te populus accuſat,
(Quod) in hac intentione ires,
ut regnum ita occupares.
Tunc dixit Dominus: Dic mihi,
loqueris hoc â temet?
Aut alii tibi dixerunt,
& tibi de me retulerunt.
Pilatus volebat actutum
ab ipſo demere hanc opinionem,
Ut hoc non putaret,
(quod) ipſe id â ſemet excogitaſſet.
Populus novit, dixit, per ſe
quod ego Judæus non ſum.
Tuus proprius populus provincialis
tradidit te mihi in hunc ſtatum.
Populus qui te mihi tradidit,
intendit in te hanc accuſationem.
Iſti narrarunt omnes mihi
hanc audaciam de te.
An ergo hoc ita verum eſt,
ut tu eorum Rex jam ſis?
Unde eſt, quod te ceperunt,
ſic captivum mihi tradiderunt?

Thir

Tibi

36) Verſ. 73. *bizeinta*, ex utroque Cod. deſignavit.
37) Verſ. 74. *gimeinta*. iterum uterque Codex.

Ad CAP. XXI.

1) Verſ. 1. Cod. Vat. in margine habet:
Introivit iterum Pilatus in Prætorium.
2) Verſ. eod. *uuidari* exprime per: *iterum*, ceu margo habet: *Scherz.*
3) Verſ. 14. Uterque Codex: *Sprichis.*
4) Verſ. 22. lege ex utroque Cod. *Judeo ni bin.*
5) Verſ. 23. recte Celeb. Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 686. vertit: *deine eigene Landes-Leut.* Scherz.
6) Verſ. 24. *in theſa not*, non ſignificat: *in hunc ſtatum*; Sed: *in hanc infelicem conditionem.* Scherz.
7) Verſ. 28. *Belch* Flacianum alibi non apparet, an legendum *Beld*, Belde, Balde, audacia? ſic Freherus: MS. habet: *Beldi.* Schilter. *Theſa beldi* reperitur in utroque MSC. *Scherz.*
8) Verſ. 29. Margo Cod. utriusque habet: *Quid feciſti?*
9) Verſ. 30. lege juxta Cod. utrumque: *Kuning nu ni biſt.* Unde verſum 29. & tres ſequentes ita verto:
Cum autem hoc ſane verum ſit,
quod tu ipſorum Rex nunc non ſis. i. e. regni adminiſtrationem actu non habeas.
Quare eſt, quod illi (Judæi) *te ceperunt,*
(&) *ita captivum mihi tradiderunt?*
Scherz.
10) Verſ. 31. Utrumque MSC. & Editio Flaciana habent: *Bibiu.*

Digitized by Google

Thir zellu ih, quad er, thanana, Regnum meum non eſt hinc.
[11] richi min n'iſt hinana.
Iz niſt, ſo ſo ih thir rachon,
[12] fon theſen uuorolt [13] ſachan.
Ob iz uuara hinana,
[14] gflizzin mine thegana
Mit iro [15] kuanheiti,
min fiant ſus ni uuialti.
Joh in therera noti
mih ſus ni hantoloti.
[16] Min thegan herti ſitotin,
[17] thaz ſie mih irretitin.
Ih duan es auur redina, Nunc autem regnum meum non eſt hinc.
niſt min richi hinana.
Thaz ih mih nu biuuerie
mit mines ſelbes herie.
[18] Tho ſprah Pilatus auur thaz,
uuanta imo uuas iz heizzaz.
Frageta auur noti
bi ſinaz heroti:
[19] So uuar ſo ſi thin richi Ergo Rex es tu.
ioh thin guallichi.
Thoh biſtu zi ala uuaru
kuning, ſo ih gihoru.
[20] Thu quis, quad er, theih kuning bin,
zi thiu quam ih hera in uuorolt in,
[21] Joh uuard giboran ouh zi thiu,
theih ſuslih thulti untar iu. Ego in hoc natus ſum.
Theih urkundi ſare
gizalti fona uuare.
Thaz ih ouh [22] uuarlichu thing
gibreitti in theſan uuorolt ring.
[23] So uuer ſo iſt fona uuare
ther horit mir io ſare.
Horit er mit minnu
mines ſelbes [24] ſtimmu.
Sage thu mir, quad er ſar, Quid eſt veritas?
uuaz thu nennes thaz uuar.
Gidua mih thes giuuiſſi,
uuaz ſi thaz uuarniſſi.

Tibi dico ego, reſpondit, Ipſe, igitur
regnum meum non eſt hinc.
Id non eſt, ſicut tibi dixi,
ab hujus mundi negotiis.
Si id eſſet hinc,
ſtuderent mei ſatellites
Sua audentia
(ut) meus hoſtis ſic non dominaretur.
Et in hac neceſſitate
me ita non tractaret.
Mei ſatellites vehementer anniterentur,
ut me liberarent.
Ego id denuo dico,
non eſt meum regnum hinc,
Ut me jam defenderem
meo ipſius exercitu.
Reſpondit Pilatus hoc,
namque ei hoc erat penetrans.
Interrogavit iterum anxie
de ſuo imperio:
Ergo vere eſt (aliquid) tuum regnum,
& tua dominatio.
(Ergo) es tamen revera
Rex, prout audivi.
Tu dicis, ajebat, quod ego Rex ſum,
ad hoc veni huc in mundum intro,
Et ſum natus etiam ad hoc,
ut ego tale quid paterer inter vos.
Ut teſtimonium ſane
dicerem de vero:
Ut etiam veritatis placitum
publicarem in hunc mundi orbem.
Quicunque eſt de vero,
is audit me ſtatim.
Audit cum dilectione
meam ipſius vocem.
Dic mihi, reſpondit iſte,
quid nominas verum?
Fac me certiorem,
quid ſit veritas?

Quo-

11) Verſ. 34. Cod. Cæſar. *ribi.*
12) Verſ. 36. mallem redditum: *ex bis mundanis rebus*, ſeu, intuitu rerum mundanarum. *Scherz.*
13) Verſ. eod. uterque Codex habet: *ſachon.*
14) Verſ. 38. Cod. Vat. *Giſtizzin.* Cod. Vind. *Giſtizin.*
15) Verſ. 39. *Kuanheiti* redde: fortitudine.
16) Verſ. 43. *Min thegan* lege: non, *mit thegan*, quaſi dicas, *cum gladiis*, nec enim vox *thegan* tunc temporis *gladium*, *degen* notavit. *Schilter.* In utroque Cod. legitur: *mit theganheiti*; Unde textus eſt corrigendus. Cum autem *theganheit* ſit *virtus*, *fortitudo.* vid. I, 3, 35. itaque hunc verſum ita interpretandum exiſtimo: *Virtute* (fortitudine) *ſua agerent.* Scherz.
17) Verſ. 44. Uterque Codex: *thaz ſie mih in irretitin*, ut me ab illis liberarent. *Scherz.*
18) Verſ. 49. Margo utriusque Cod. *Dicit ei Pilatus.*
19) Verſ. 53. ego ita transfero cum 3. ſeq.
Ubicunque fuerit tuum regnum
& tua gloria, ſeu Majeſtas,
Attamen tu es revera
Rex, uti (nunc ex te) *audio.* Scherz.
20) Verſ. 57. Margo utriusque Cod.
Tu dicis, quod Rex ſum ego.
21) Verſ. 59. Margo utriusque Cod. poſt vocem: *ſum* habet: *& ad hoc veni in mundum.*
22) Verſ. 63. *uuarliehu thing*, rectius forte tranſtuleris: *Res veras*, veritatem. *Scherz.*
23) Verſ. 65. Margo utriusque MSC. *Omnis, qui eſt ex veritate.*
24) Verſ. 68. Cod. Cæſar. *ſtimmu.*

Quomodo Pilatus voluit Christum pro Barraba dimittere. Joann. 18.

CAP. XXII.

Giang er, ſo er thaz giquad,
ih uueiz er uuirdig ni uuard,
Thaz er thaz gihorti,
uuaz Druhtin thes giquati.
Uuane ouh bithiu ſo gahti,
thes [2] skacheres githahti
Mit uuehſelu er giſitoti,
er ſelban Chriſtus irretiti.
Sprah er tho zen liutin,
[3] ſi [4] ez alles uuio giriatin.
Ni findu ih, quad er, theſan man
[5] in niheinan ſachon firdan.
Ni bin ih ouh thes uuiſi,
ob er thes libes ſcolo ſi.
So [6] irſuaht ih inan drato
[7] ſeines ſelbes dato.
Ja iſt iu in theſa ziti
zi giuuonaheiti,
Ih uzar themo [8] uuize
iu einan haft firlaze.
Nu ahtot uuio ir uuollet,
ioh uuederan ir iruuellet,
Ir Barrabaſan nemet ziu,
[9] odo ir kriſt iruuellet iu.
[10] Thanne uuas imo auur ther
ſcahari hebiger,
Bi dero dato anton,
ſo lag er thar in banton.
[11] Riaf imo al in gegini.
thes lantliutes menigi,
Quod: uuar in liob ioh ſuazi,
man [12] Barraban in liazi.
[13] Tho haft er 'nan ſo er uuolta,
ioh er 'nan ſelbo filta.

Ego non invenio in eo cauſam.

Eſt autem conſuetudo vobis, ut unum.

Erat autem Barrabas latro.

Selbon

Abiit, cum hoc dixiſſet.
ſcio, (quod) is dignus non eſſet,
Ut id audiret,
quod Dominus reſponderet.
Credo etiam propterea tam properavit,
(quod) ſicarii recordatus
Permutationem intendebat,
(ut) Chriſtum liberaret.
Dixit tum ad homines,
qui in omnia alia ibant.
Non invenio, dixit, hunc hominem
in ulla cauſa reum.
Nec ſum quoque hujus certus,
an vitæ reus ſit?
Quum examinaverim ipſum accurate
de ſuis factis.
Sane eſt vobis in hoc tempore
conſuetudinis,
(Ut) ex carcere
vobis unum vinculis liberem.
Nunc reputate quomodo velitis,
& utrum elegatis,
(An) Barrabam accipiatis ad vos,
aut Chriſtum eligatis vobis.
Porro erat ei (Pilato) iſte, (Barrabas)
latro inſignis,
Propter iſta facinora puniendus,
jacebat tunc in vinculis.
Clamavit ei omnis ex adverſo
populi multitudo,
Dicens: Eſſet ei gratum atque jucundum,
(ut) Barrabas eis dimitteretur.
Tunc apprehendit Ipſum ſicut volebat.
& Eum ipſe flagellabat,

Ipſum

Ad CAP. XXII.

1) Verſ. 1. Margo utriusque MSC. *Et cum hoc dixiſſet, exiit ad eos.*
2) Verſ. 6. *skaheres.*
3) Verſ. 10. *Si iz*, habet: Cod. Cæſar.
4) Verſ. 10. reddo: *Ut alia ratione procederent.* Scherz.
5) Verſ. 12. *in nibeinen* habet uterque Codex.
6) Verſ. 15. Cod. Vind. *yrſuabt.*
7) Verſ. 16. *ſines* legitur in utroque Codice. Hunc & præcedentem verſum claritudinis cauſa ita reddo:
Quamvis inquiſiverim in ipſum valde
& ejus fidem. Scherz.
8) Verſ. 19. *Uuize* non *carcerem* ſignificat, ſed *pœnam*, cruciatum. vid. ſupr. II, 9, 157. Ubi de Chriſto dicitur:
Uuio er ſelbo druag das Kruci
tho er thulta thaz uuizi.
Verſus itaque hic cum ſeq. ita eſt interpretandus:
Ut ego impunitum
vobis unum captivum dimittam.
Haft hîc idem eſt ac *haftan*, captivum; quod IV, 21, 32. habuimus. *Scherz.*
9) Verſ. 24. *nu Chriſtus* habet Cod. Cæſar.
10) Verſ. 25. & 3. ſeqq. ſic exprimo:
(Nam erat ei é contrario (ex altera parte) aliquis
latro inſignis;
Ob factorum reprehenſionem
jacebat ibi in vinculis)
Auur eſt ſua natura particula adverſativa, adeoque commode reddi poteſt: *e contrario, ex altera parte:* nec deſunt exempla. vid. V, 8, 101. de v. *Anton* vid. I, 22, 50. Cod. Vind. legit: *Shabari*, & v. ſeq. *bi thero.* Scherz.
11) Verſ. 29. Margo Cod. utriusque:
Non hunc, ſed Barrabam.
12) Verſ. 32. Cod. Vind. *Barabbán.*
13) Verſ. 33. Margo utriusque Codicis:
Tunc ergo apprehendit Pilatus Jeſum.

14) Verſ.

Digitized by Google

Selbon Druhtinan,
uuaz uuan [14] der uuenego man.
Namun 'nan tho thanana
thes Herizohen thegana.
Sie fluhtun in zi gamane,
thorna thar zi ſamane,
Joh ſaztun ſie imo in houbit
thenſelbon thurninan ring.
Zi honidon gerno
corona thero thorno.
Sie namun in thera dati
kuninglih giuuati,
Filu rotaz purpurin,
inti datun [15] 'nan in.
Fialun tho in iro knio,
[16] zi hue habetun 'nan io,
Zi [17] biſmero drato
ſuslichero dato.
[18] Heil du, [19] quadun ſe, kriſt,
thu therero liuto kuning biſt.
Biſt [20] gar ouh thiu gilicho,
ioh harto kuninglicho.
Zi honidu imo iz datun,
thaz ſie ſulih quatun.
Sie thahtun io binotin,
uuio ſie [21] 'nan gihontin.
Sie ſluagun ſar [22] den gangon
thiu heilegon [23] uuangon.
Joh [24] herton in den faron
ſo [25] bluun ſie imo thiu orun.
Er thulta ſo ih hiar fora quad,
bi unſih ſuslih ungimah,
In slegin ioh in uuorton,
bi unſen ſuaren ſunton.

Et milites plectentes coronam. Joann. 19.

Veſte purpurea circumdederunt.

Et genu flexo ante eum.

Et dabant ei alapas.

Ipſum Dominum,
quid putabat miſer homo!
Aſſumſerunt Ipſum deinde
præſidis milites.
Plectebant ſibi ad delectationem
ſpinas in unum,
Et impoſuerunt Ipſi in caput
iſtam ſpineam coronam.
In contumeliam lubentes
coronam ſpinarum.
Acceperunt in hoc facinore
regiam veſtem,
Multum rubram purpuram,
& induerunt Eum.
Prociderunt in ſua genua,
in ludibrium inſervientes Ei,
Ad opprobrium valde
talibus factis.
Ave, dixerunt, Chriſte,
tu horum hominum Rex es.
Es utique ei ſimilis,
& valde Regius.
In contumeliam Ipſi id fecerunt,
quod ita dixerunt.
Meditati ſtudioſe
quomodo Ipſum contumeliis afficerent.
Percutiebant in proceſſione
ſanctas genas.
Et duriter in tali proceſſu
feriebant Ipſi aures.
Perpeſſus Ipſe, ut ante dixi,
pro nobis hoc malum,
In plagis & in verbis,
pro noſtris gravibus peccatis.

Duxit

14) Verſ. 36. *ther* Cod. Vind.
15) Verſ. 48. *inan in*, juxta Cod. Vind.
16) Verſ. 50. *Ludibrio habebant illum ſemper*, ita vertendum judico. *Scherz.*
17) Verſ. 51. Cod. Vind. *zi bismere thrato.*
18) Verſ. 53. Margo Cod. utriusque:
Ave Rex Judæorum.
19) Verſ. eod. pro: *du quadun ſe* Cod. Vind. habet: *thu quadun ſie.*
20) Verſ. 55. lege ex Cod. Cæſareo, *garo*, quod idem eſt ac: *paratus*, *ornatus*. Gl. Lipſ. *Garo*, paratus, & *Garn*, idem; hinc *Dies Paraſceves* apud Tatianum cap. 198. §. 3. dicitur *Garotag*, der Rüſttag, quo ſe præparabant ad feſtum Paſchatos: unde liquet, ab hoc *Garo* etiam eſſe noſtrum *Karfreytag*, adeoque aliorum ſententias de origine diverſa hujus vocis eſſe rejiciendas. Nec obſtat, quod *karfreytag* per *k* ſcribatur, *garo* autem per *g*: nam nihil frequentius eſt, quam ut hæ literæ promiſcue ponantur, ex. gr. ℣. 43. hujus cap. habuimus *gerno*; in Gloſſis Boxhornii eſt *kerno*, ultro. Invenimus *Girida* & *Kirida* pro eo quod nos hodie *begierde* appellamus; quorum innumera exempla afferri poſſent, ſi quis ea de re dubitaverit. Firmat meam ſententiam id, quod etiam *karo* per *k* inveniatur. A Notkero Pſal. CVII, 1. verba: *Paratum* cor meum. *Paratum* cor meum. ita redduntur: *Min herza iſt* karo. Karo *iſt min herza*. In Gl. Keronis eſt: *karata*, præparavit; *kekarater* iſt, præparata eſt. In Antiquiſſima quadam verſione Germ. Bibl. impreſſa in illis locis, ubi recentior verſio habet: Rüſttag, ſemper occurrit. *Kartag*. Scherz.
21) Verſ. 60. Cod. Vind. *inan.*
22) Verſ. 61. Cod. Vind. *then.*
23) Verſ. 62. Cod. uterque habet: *Uuandun.*
24) Verſ. 63. *herton*, idem eſt ac interdum certis vicibus. Gl. Boxh. *hertou*, vicibus. Conf. I, 27, 27. & II, 9, 170. & II, 12, 11. Itaque ſic verte:
Et interdum in his vexationibus.
℣. eod Cod. Vind. *in then faron.*
25) Verſ. 64. Cod. Vind. *bluiun.*

Ad

Duxit Pilatus JEſum deriſum ad Populum. Joann. 19.

CAP. XXIII.

[1] Pilatus giang zen liutin,
ſid tho theſen datin.
Uuolt er in giſtillen,
thes [2] armilichen uuillen.
[3] Ih er auz, quad, leitu ih inan iu,
thaz [4] ir irkennet in diu,
Thaz ih undato
ni findu in imo thrato.
Giang Chriſtus tho in themo gange Exiit JEſus portans ſpineam coronam.
mit rotemo gifange.
[5] Bithurnter ioh bifilter,
ioh ſus gibiſmeroter.
Purpurin giuuati
druag er tho binoti,
Thurnina corona,
gidan uuas thaz in hona.
„ Sehet, quad er, nu then man, Ecce homo.
„ firdamnot iſt er [6] filu fram.
„ Ir ſehet ſin [7] uuera,
„ uuas uuollet ir es mera.
„ Biſcoltan iſt er harto,
„ ioh honlichero uuorto.
„ Ouh ſinero undato
„ Gireffit filu drato.
„ Er iſt, quad, bifillit,
„ mit thornon ouh [8] biſtellit.
„ Nu man imo ſulih duat,
[9] nu lazet kuelen iu thaz muat.
[10] So ſie 'nan tho giſahun,
ſo riafun ſie alle gahun,
Ingegin imo inbran thaz muat,
ſo ofto fianton duat.
Batun tho ginuagi, Crucifige, Crucifige.
thaz man [11] 'nan irsluagi.
Joh [12] riafun filu heizo,
cruzo [13] les 'nan, cruzo.
[14] Nemet inan, quad er, zi iu
inti cruzot inan untar iu.
Ni mag ih in imo irfindan,
oba er firdan ſi ſo fram.
[15] Thero

Pilatus ivit ad populum
poſtquam hæc facta fuerant.
Voluit eum ſedare,
de atroci poſtulatione.
Ecce huc foras, dixit, duco eum vobis,
ut agnoſcatis in eo,
Quod ego maleficium
non invenio in eo valde.
Ivit Chriſtus tunc in hac proceſſione
rubro pallio.
Spineatus & plagatus,
& ſic contumeliis affectus.
Purpureum indumentum
portabat hic anxie.
Spineam coronam,
factum erat hoc in contumeliam.
Videtis, dixit, nunc hominem,
caſtigatus eſt hic ſatis.
Vos videtis ejus defenſionem,
quid vultis amplius?
Injuriatus eſt vehementer,
& contumelioſis verbis.
Et (ob) ſua malefacta
reprehenſus multum valde.
Eſt, dixit, flagellatus,
ſpinis quoque deturpatus.
Quum jam ei tale factum ſit,
igitur ſinite remitti vobis animum.
Cum iſti Ipſum viderent,
tum clamabant omnes actutum,
Adverſus ipſum exarſit animus,
ut ſæpe hoſtibus contingit.
Petierunt abunde,
ut interficeretur.
Et clamarunt multum ardenter:
Crucifige iſtum, crucifige.
Accipite eum, reſpondit, ad vos,
& crucifigite eum inter vos.
Non poſſum ego in ipſo invenire
quod reus, maleficus, ſit eouſque.

Sacer-

Ad CAP. XXIII.

1) Verſ. 1. Margo utriusque Codicis: *Exivit Pilatus foris.*

2) Verſ. 4. Cod. Vind. *armalichen.* Hunc & præcedentem verſum ita redderem:
Voluit in illis ſc. Judæis *ſedare*
impiam, malam *voluntatem* ſeu deſiderium. *Scherz.*

3) Verſ. 5. Ita Flacius: *Ih er auz*, quod ſine dubio vitioſum; legendum videtur: *Ja bera uz*, Ecce huc foras; *Schilter.* Ex MSC. utroque liquet, legendum eſſe: *Hera uz.* Quod eſt noſtrum: *herauſs.* Scherz.

4) Verſ. 6. Cod. Vind. *thaz irkennet.*

5) Verſ. 11. Aptius: *Spinis coronatus & flagellatus.* Scherz.

6) Verſ. 18. Mallem reddere: *filu fram*, valde admodum. *Scherz.*

7) Verſ. 19. Corrige ex utroque MSC. & pone *unera* pro: *uuera.* Cod. Vind. habet: *fina unera.* Vat. autem: *fin uuera.* Verte autem: *Videtis ignominiam ejus* ſc. qua fuit affectus. *Scherz.*

8) Verſ. 26. *biſtellit*, mallem redditum: *circumdatus*, cinctus, nempe intuitu capitis. *Scherz.*

9) Verſ. 28. reddo: *Igitur ſinite refrigerari veſtram iram. Scherz.*

10) Verſ. 29. Margo Cod. utriusque: *Cum ergo vidiſſent eum Pontifices.*

11) Verſ. 34. *inan* Cod. Vind.

12) Verſ. 35. Cod. Vind. *rifun.*

13) Verſ. 36. *les* explicandum per: *Omnino*, quod aliquoties monui. *Scherz.*

14) Verſ. 37. Margo utriusque MSC. *Accipite eum vos & crucifigite.*

15) Verſ.

[15] Thero Biſcofo herti
gab imo antuuurti,
Mit alten nides uuillen
ni mohtun ſie in giſtillen.
„ [16] Er ſcal irſterban thuruh not,
„ ſo uuizod unſer zeinot.
„ Joh [17] douuan ſinen uuorton
„ [18] an therero manno hanton.
„ Uuanta er gikundta [19] heraſun,
„ thaz er ſi ſelbo Gotes Sun.
„ Joh ubaral in uuari,
„ ſo det er ſulih mari.
„ Ther uuizot lerit thare,
„ [20] in cruci man then hahe,
„ So uuer ſo in urheize
„ ſih [21] ſuliches biheize.
[22] Yrforahta ſih tho harto
Pilatus thero uuorto.
Giang mit [23] Chriſtus er tho ſon in
in thaz ſprahhus in.
„ Gidua mih ſar nu, quad er, uuis,
„ uuanana lantes thu ſis.
„ Uuelichera giburti,
„ [24] thaz thu io zi thiſu uuurti.
Er ſtuant, ſuigeta,
ioh mammonto [25] githageta.
Sines ſelbſt thulti
ni gab imo antuuurti.
„ [26] Ni uuildu ſprechan, quad er, zi mir,
„ ni uueiſtu uuaz ih ſagen thir,
„ Thaz ſteit thaz thinaz enti,
[27] in meines ſelbes henti.
„ Joh bin ih ouh giuueltig
„ ubar ellu thinu thing
„ In lib ioh dod hiutu,
„ ſo uuedar ſo ih gibiutu.
Antuuurtita lindo
ther keiſor euuinigo tho,
Ther kuning himilisgo in uuar
themo Herizohen thar:
„ [28] Ih ſagen thir, thaz ni hiluh thih,
giuualt ni [29] habetiſtu ubar mih,
„ Oba thir thaz [30] gizami
„ fon himile ni quami.
„ [31] Bithiu

Nos legem habemus & ſecundum.
Unde es tu?
JEſus autem tacebat.
Reſpondit JEſus.

Sacerdotum durities
dedit ei reſponſum,
Ob veterem invidiam
non volebant eam tranquillare.
Iſte debet mori neceſſario,
ut lex noſtra deſignat.
Et mori ſuis verbis
per horum militum manus.
Namque is propalavit hucusque,
quod ſit ipſius Dei Filius.
Atque ubique revera,
ſcoit hoc manifeſtum.
Lex docet autem,
in crucem ut hic tollatur,
Quicunque per ſeditionem,
ſe ſic gerat.
Extimuit vehementer
Pilatus his verbis.
Ivit cum Chriſto tunc ab iſtis
in Prætorium.
Fac me ſtatim nunc, dixit, certiorem,
unde gentium tu es?
Cujus generationis,
hoc fac hoc momento.
Ipſe ſtetit, tacuit,
& manſuete cogitavit. (meditatus)
Ipſius patientia
non dedit illi reſponſum.
Non vis tu loqui, dixit, ad me?
neſcis, quid dico tibi?
Quod ſtat hic tuus exitus
in meis manibus.
Et ſum ego quoque potens
ſuper omnes tuas res
In vita & morte hodie,
quamprimum ego mandavero.
Reſpondit manſuete
Imperator æternus tunc,
Rex ille cœleſtis revera
Præſidi ibi:
Ego dico tibi, non celo te,
poteſtatem non haberes ſuper me,
Si tibi hæc conceſſio
de cœlo non veniſſet.

Quam-

15) Verſ. 41. Cod. Vind. margo: *Reſponderunt Pontifices.*

16) Verſ. 45. ſupple marginem ex Cod. Vind.
Legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit.

17) Verſ. 47. Cod. Cæſar. *douuen.* De hac voce vid. omnino quæ habet Fr. Junius in Gloſſar. Goth. v. *afaduid.* Ita autem verto:
Et mori juxta ipſius verba propria. *Scherz.*

18) Verſ. 48. Uterque Codex *in therero.*

19) Verſ. 49. *heraſun*, non ſignificat: *hucuſque*; ſed, *huc*, in hunc locum, aut *hic*, in hoc loco; quæ poſtrema ſignificatio in hoc verſu eſt admittenda. *Scherz.*

20) Verſ. 54. Cod. Vind. *in cruce.*

21) Verſ. 56. Cod. Vind. *ſulibes.*

22) Verſ. 57. Margo Cod. utriusque: *Pilatus autem cum audiiſſet hunc ſermonem, magis timuit.*

23) Verſ. 59. Uterque Codex: *Chriſte.*

24) Verſ. 64. ita cenſeo reddendum:
Ut ſane tu talis (qualem te eſſe dicis) *fieres.* Scherz.

25) Verſ. 66. *githageta* eſt: *tacuit*, ſiluit, uti modo dixi ad IV, 19, 84. verte itaque:
Et placide ſiluit. Scherz.

26) Verſ. 69. Margo utriusque Cod. *mihi non loqueris?*

27) Verſ. 72. Uterque Cod. *in mines.*

28) Verſ. 81. Margo Cod. Vatic.
Non haberes in me poteſtatem.

29) Verſ. 82. Cod. Vatic. *habetiſt.*

30) Verſ. 83. *gizami* non eſt: *conceſſio*, ſed: *res, conditio, ſtatus.* Scherz.

„ [31] Bithiu iſt mit meren ſunton,
„ ther mih gab thir zi hanton.
„ Joh ther iz zithiu bibrahta,
„ thaz hiar man min ſus ahta.

Quam ob rem eſt majoribus peccatis (obligatus)
qui me tradidit tibi in manus.
Et qui hoc eo perduxit,
ut hîc me ſic perſecuti ſint.

Voluit Pilatus JEſum dimittere: & quia tradidit Eum eis. Joann. 18.

Cap. XXIV.

[1] Pilatus uuas tho in fliziˆ, [2]
thaz er 'nan firliazi.
Thaz er in ni horti,
ioh nami ir thera noti.
[3] Stimma ſie iro irhuabun,
ſo ſie tho thaz inſuabun.
Ingegin skrey ginoto
[4] menigi thero liuto: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſ.
„ [5] Thih zihen unhuldi
„ bi micheleru ſculdi,
„ [6] Thaz thu ſus laz in heila hant,
thes [7] keiſores fiant.
Er [8] ruar allaz thiz lant,
„ bi thiu gabun uuir 'nan thir in hant.
„ [9] Then liut ſpuan urheizes
„ thu ſus inan nu lazes.
„ [10] Ther man thaz giagaleizit. Omnis qui ſe Regem facit.
„ thaz ſih kuning heizit,
„ Ther uuidorot in ala uuar,
„ themo keiſoro ſar.
[11] Giang Pilatus zi in tho fram,
ioh ſelbon Chriſtus mit imo nam.
„ Uuaz mag ih zellen, quad er, mer,
hiar eggo kuning iuer.
[12] Ingegin riaf tho luto
heriſcaf thero liuto:
Irſcrirun filu gahun,
ſo ſie inan anaſahun.
„ Hina, hina nim inan, Tolle, tolle crucifige eum.
„ inti cruzo then man.
„ [13] Sin giſiuni iſt uns in uuar
„ zi ſehanne urgilo ſuar.

Pilatus erat tunc in ſollicitudine,
ut Ipſum dimitteret,
Ut iſtis non obſecundaret,
& liberaret ex hac neceſſitate.
Vocem iſti ſuam tollebant,
quum iſtud tunc perciperent.
E contra clamavit anxie
multitudo populi:
Te arguent infidelitatis
ob maximam culpam,
Quod tu ſic dimittis in integram manum
Cæſaris hoſtem.
Commovit totam hanc regionem,
propterea tradidimus eum tibi in manus.
Populo ſuades ſeditionem
(ſi) tu ſic eum nunc dimittis.
Quicunque hoc contendit,
ut ſe Regem nominet,
Iſte adverſatur revera
Cæſari certe.
Ivit Pilatus ad eos tunc foras
& Ipſum Chriſtum ſecum duxit.
Quid dicam, inquit, amplius,
hîc ecce Rex veſter.
Contra clamavit clare
multitudo hominum:
Vociferabantur multum vehementer
quum Ipſum adſpicerent.
Hinc, hinc tolle eum,
& crucifige hunc hominem.
Ejus facies eſt nobis revera
adſpectu intolerabiliter gravis.

„ [14] Quad *Dixit*

31) Verſ. 85. Cod. Vat. Margo: *Propterea tradidit me tibi.* Hic locus MSC. Vat. in mendo jacet. *Scherz.*

Ad Cap. XXIV.

1) Verſ. 1. Margo utriusque Cod.
Exinde Pilatus voluit dimittere eum.

2) Verſ. eod. recte beneque hunc & ſeq. verſum exprimit Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 113. hunc in modum: *Pilatus beſtrebete ſich ſo hefftig, daſs er ihn loſs lieſſe.* Scherz.

3) Verſ. 5. Margo utriusque MSC. *Judæi autem clamabant.*

4) Verſ. 8. pone ex utroque Cod. *al menigi*, hinc verſum hunc cum præcedenti ſic reddo:
E contra clamabat vehementer
omnis multitudo populi. Scherz.

5) Verſ. 9. verte: *Te arguimus infidelitatis.* Stadenius in Expoſ. Voc. Bibl. Germ. pag. 318. & p. 749. adeoque duobus in locis hæc vertit: Sed in neutro ſine omni errore. *Scherz.*

6) Verſ. 11. Cod. Cæſar. *heilen hant*, in heilen hant. verte: *in integro*, illæſo *ſtatu.* Scherz.

7) Verſ. 12. Cod. Cæſar. *Keiſeres.*

8) Verſ. 13. MSC. ut & Flacius habent: er *uuar.* parum autem refert, an: *ruar* legas, an: *uuar.* Senſus enim idem eſt; eſt enim hoc: *uuar*, (plenius uuarr) a *uuerren*, turbare, veruuirren. *Scherz.*

9) Verſ. 15. & ſeq. ita transfero:
Populo (hic, Chriſtus) *ſuaſit ſeditionem,*
(&) *tu ita illum tamen nunc dimittis.*
Scherz.

10) Verſ. 17. in margine poſt vocem: *facit*, uterque Codex habet: *contradicit Cæſari.*

11) Verſ. 21. Margo utriusque Codicis: *Exivit Pilatus foras, & dixit: Ecce Rex veſter.*

12) Verſ. 25. Codicis utriusque margo: *Illi autem clamabant.*

13) Verſ. 31. & ſeq. ad hos notandum, quod habet Eruditiſſimus Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 835.

Digitized by Google

[14] Quad Pilatus: uuio mag ſin,
„ thaz queme io thaz in muat min,
„ Theih io zi thiu gifahe,
„ ih iuan kuning [15] hahe.
„ [16] Thie Biſcofa zi noti
„ [17] firſprachun tho thie liuti.
[18] Firſuachun ſino guati,
[19] ioh ſelb thaz heroti.
„ Uuir eigun kuning einan,
„ anderan niheinan.
„ Joh uuanen uualtan uuolle
„ ther keiſor ubar alle.
„ Ther liut mit thiſu imo [20] analag,
[21] unz ſelban mitten then dag.
Ni moht er ſie io giuueichen
thes uuillen [22] armalichen.
Tho uuasg er ſino henti,
er uuoltes duan tho enti,
Sih uuolt er rehto ubar lut
ne man ir thera [23] leidunt.
„ [24] Ni uuil ih, quad, in uuar min,
„ [25] ſines bluotes ſcolo ſin.
„ Noh ouh therero dato
„ [26] plegan bora dato.
„ Ir ſelbo iz hiar nu ſcouuot.
[27] tho rihaf ter liut al thuruh not,
In ſih ſelbon [28] ana ruah
luadun mihilan fluah.
„ Nim thana garalicho thih,
„ ſin bluat ſi ubar unſih.
„ Iz folge ouh, ſo uuir zellen,
„ unſen kindon allen.
[29] Ni uueſt er thoh tho uuaz er uuan,
[30] firliaz in then firdanan man.

Non habemus Regem niſi Cæſarem.

Pilatus lavit manus, Matth. 27.

Sanguis ejus ſuper nos.

Thia

Dixit Pilatus: Quî poteſt eſſe,
ut veniret id in mentem meam,
Ut ego eo progrediar,
(ut) ego veſtrum Regem ſuſpendam.
Pontifices anxie
poſtulabant tunc pro populo,
Requirentes ejus Bonitatem (Pilati)
atque ipſe Magiſtratus:
Nos habemus Regem unicum,
alium neminem.
Et putamus quod gubernare velit
Cæſar ſuper omnes.
Populus hoc ipſo eum urſit,
uſque ad medium diem.
Nec poterat eis emollire
hanc voluntatem cruentam.
Tunc lavit ille ſuas manus,
voluit facere tunc finem.
Se volebat juſtificare palam
ne quis ex hoc abominetur.
Non volo ego, dixit, per fidem meam,
ejus ſanguinis reus eſſe.
Nec etiam hujus facinoris
particeps eſſe amplius valde.
Ipſi hoc hic jam videtis.
ſtultus populus omnis neceſſario.
In ſe ipſum ſine cauſa
attrahebant magnam maledictionem.
Exime ergo penitus te,
Ejus ſanguis ſit ſuper nos.
Is ſequatur, ut diximus,
omnes liberos noſtros.
Neſciebat, (Pilatus) tamen quid ſtatueret:
dimiſit tandem eis perditum hominem.

Solu-

p. 835. *Urgilo.* Otfrid. da nicht nach zu eilen iſt: *Sin giſiuni iſt uns urgilo ſuar*, da iſt nicht nachzueilen ihn zu ſehen, denn uuir mögen ihn nicht ſehen, er iſt uns unleidlich zu ſehen. *Scherz.*

14) Verſ. 33. Margo utriusque MSC. *Regem veſtrum crucifigam.*

15) Verſ. 36. *habe* redde: *crucifigam.* In verſ. Tatiani cap. 199. §. 9. verbum: *Crucifigatur* exprimitur: per: *Hdh, hdh* man inan. Supra III, 13, 10. pleniori locutione res fuit expreſſa, dum Otfridus dicit: *Ufan Cruzi haban.* Scherz.

16) Verſ. 37. Margo utriusque Codicis: *Reſponderunt Pontifices.*

17) Verſ. 38. *Firſprech*, poſtulator, procurator. *Schilter.*

18) Verſ. 39. Cod. Vind. *firſuahun.*

19) Verſ. 40. Redde: *imo & ipſi ſummi Sacerdotes.* vid. Joh. XVIII, 15.

20) Verſ. 45. Flacius: *analagun unz.* Schilter.

21) Verſ. 46. Margo Cod. Vindob. *Erat autem hora ſexta quaſi.*

22) Verſ. 48. *armalichen* redde, ut ſupra, *impiam, malam.* Scherz.

23) Verſ. 52. lege: *leidut*, abominari. vid. Gloſſar. meum. *Schilter.* Ita legitur in utroque Codice: *Neman ir thera leidunt;* Unde hunc & præcedentem verſum ſic reddendum autumo:

Volebat ſe omnino clare
eximere ab abominatione. Scherz.

24) Verſ. 53. Margo Cod. utriusque: *Innocens ego ſum a ſanguine hujus.*

25) Verſ. 54. uterque Codex: *ſines.*

26) Verſ. 56. lege: *fora drato.* Schilter. Lege ex utroque Cod. *bora drato.* vid. quæ dixi ad Otfrid. II, 3, 25. *plegan*, eſt: *dirigere*, pflegen. *Scherz.*

27) Verſ. 58. verſum hunc optime licet reſtituere ex utroque MSC. in quibus legitur: *Tho riaf ther liut* &c. Verte itaque:

Tum clamavit Populus omnis vehementer. Scherz.

28) Verſ. 59. Franc. Jun. in Notis ad Will. p. 55. hoc: *ana ruah* explicat; *ſine ulla cura*, temere. Celeb. Stadenius in Expoſit. Vocab. Bibl. Germ. optime reddit: *ruchloſer Weiſe.* Quod *ruchlos* eſt a *ruach, ruab*, quod *curam* denotat. *Scherz.*

29) Verſ. 65. hunc verſum arbitror non intelligendum eſſe de Pilato, ſed de Populo Judaico, *then liut*, de quo ℣. 58. Atque ita eum verto: *Non intelligebat tamen tum, quod opinabatur* i. e. non intelligebat opinionem ſuam, (deſiderium ſuum) eſſe tam malam. *Scherz.*

30) Verſ. 66. hic etiam non de Pilato eſt intelligendus, ceu ex ℣. 69. patet, ſed de membris Populi Judaici; legendum autem arbitror: *firliazin*, ob ſequens *liazun* & *namun*, quæ verba ad eandem perſonam reſpiciunt: inde verte: *dimiſerunt* (impunem) *criminum reum.* Scherz.

Thia fruma liazun ſie fon in,
ioh namun grozan [31] ſcaden [32] z'in.
Tho irdeilt er, thaz ſie datin,
ſo ſie thar tho batin.
Gibot thaz man 'nan nami,
then liutin irgabi.
[33] Ergab er 'nan, ſo ih zalta,
ſid er 'nan bifilta.
Joh uuorahtun ſie tho follon,
then iro muatuuillon.

Pilatus judicavit fieri petitionem eorum.

Salutem mittebant a ſe,
& arripiebant magnum damnum ad ſe.
Itaque judicavit (Pilatus), ut facerent,
quod tunc pertierunt.
Juſſit ut Ipſum acciperent (milites)
& populo traderent.
Tradidit Ipſum, ut dixi,
poſtquam Ipſum flagellaſſet.
Et perfecerunt iſti tunc plene
animi ſui libidinem.

PAUCA SPIRITUALITER.

CAP. XXV.

IH uuolta hiar gizellen,
er ſie 'nan ſus nu quellen,
Tho man 'nan biſmerota,
uuio er unſih mit thiu nerita.
Uuio uuuntarlicho er uns gihalf,
tho man thiz in inan [1] uuarpf.
Ginadlicho unſih retita,
tho thiz man imo ſitota.
Thio ſunta thio unſih ſtechent,
ioh ſih in uns rechent,
Bizeinont thaz thie thorna,
thie uuir hiar laſun forna,
Sie ſtechent unſih ſero,
ioh uuuntont filu ſuaro.
Duent ſe unſih unguate,
mit ſuntlichemo bluate.
[2] Zeinot ouh thio dati
thaz [3] purpurin giuuati,
Therſelbo duah roto
heidnero liuto,
Thie luad er tho thar ufan ſih,
giuuiſſo thaz ni hiluh thih,
Mit ſines ſelbes uuirdin
irloſta unſih thera [4] burdi.
Er nagalte ſie in thaz crüzi,
inti thulta bi unſih uuizi.
Joh tholota bi unſih allaz thaz,
thaz uns es iamer ſi the baz.

Volo hic enarrare,
antequam Ipſum ita nunc ſupplicio afficient,
Cum Ipſum opprobriis afficerent,
quomodo ille nos per hoc liberaverit.
Quam mirabiliter nos ſalvavit,
cum iſtud (onus) in Ipſum conjiceretur.
Gratioſe nos liberavit,
cum hoc Ipſi fieret.
Peccata, quæ nos pungunt,
& ſe in nobis movent,
Deſignant hoc ſpinæ,
quas hic legimus antea:
Pungunt nos valde,
& vulnerant multum graviter:
Faciunt nos improbos,
peccaminoſo ſanguine.
Deſignat etiam hoc factum (hanc rem)
purpurea veſtis,
Iſta tunica rubra
Gentilium hominum,
Quam impoſuit tunc ſuper ſe,
certe, hoc non celabo te,
Suo proprio merito
liberavit nos hoc onere.
Affixit ea (peccata) in crucem
& paſſus pro nobis ſupplicium.
Et toleravit pro nobis omne hoc,
ut nobis in ſempiternum eſſet eo melius.

Duxe-

31) Verſ. 68. Uterque Cod. legit: *ioh namun grozan ſcadon.*
32) Verſ. eod. Cod. Vind. *zi in.*
33) Verſ. 73. Uterque Codex: *irgab er.*

AD CAP. XXV.

1) Verſ. 6. Cod. Cæſar. *uuarf.*
2) Verſ. 17. mallem: *deſignat etiam facta;* conjungendus autem eſt hic verſus cum v. 20. ut mens ſit, Purpuram, quam Chriſtus ſibi indui paſſus eſt, deſignare facta gentilium. Unde etiam in verſu 21. pro: *quam* pone: *quæ* ſc. facta. *Scherz.*
3) Verſ. 18. Purpuream vocat Marcus c. XV, 17. Matthæus autem coccineam, c. XXVII, 28. conf. Rubenius de Re Veſtiar. II, 14. *Schilter.*
4) Verſ. 24. Uterque Cod. *burdin.*

Digitized by Google

Duxerunt eum, ut crucifigerent: Et lamentatio mulierum. Luc. 23.

Cap. XXVI.

[1] THo namun 'nan, ſo ih zalta,
thie ſine fianta.
Joh leittun 'nan mit zorne
zi deſſelben krüzes horne.
Uuas tho thar ingegini
thes liutes mihil menigi.
Thie folgetun imo alle
zi ſin ſelbes tothes falle.
Thiu uuib thero lantliuto
thiu iruueinotun tho luto.
[2] Uuanna ſie ouh thaz ruzin,
uuaz ſie imo leuues uuizin.
Sie uueinotun tho luto,
ioh [3] ſcrirun filu thrato.
In herzen ruarta ſiu tho thar,
[4] thaz goriglicha iamar.
Siu bluun iro bruſti,
thuruh thio anguſti.
Joh [5] kuntun io zi noti
thio uuenaglichun dati.
[6] Bigondun odo zellen
ziu then [7] ſie ſcoltin quellen:
„ Ther fruma [8] iu io gemeinta,
„ ioh al thaz lant heilta.
„ So uuer ſo 'nan biruarit,
„ [9] er guat fon imo fuarit,
„ Er fro fon imo gengit,
„ ſo uuer ſo zi imo nendit.
„ Er horngibruader heilta,
„ [10] ſo er eriſt iz gimeinta.
„ Al mit ſinen mahtin,
„ uuaz [11] uuizent ſie imo Druhtin,
„ [12] Blinteman giſehente,
„ ~~ioh krumbe gangente.~~
„ Ja uuurtun [13] dode man ouh [14] les
„ queke ſines uuortes.
„ Ja [15] ſagte man thaz zi uuaru,
„ ſie ſcrigtin fon theru baru.

Thaz

Sequebantur cum multa turba populi mulieres plangentes.

TUnc acceperunt ipſum, quos dixi ejus inimici.
Et duxerunt eum cum indignatione ad ipſius crucis cornu.
Fuit hîc præſens populi maxima multitudo.
Hi ſequebantur ipſum omnes ad ſui ipſius mortis caſum.
Mulieres provincialium hominum deplorabant clare.
Namque & hoc deplorarunt, quod iſti (Judæi) ipſum malis afficerent.
Plangebant clare & clamabant multum valde.
In cordibus tetigit punxit eas hîc miſera compaſſio.
Percuſſerunt ſua pectora, ob hanc anguſtiam.
Atque teſtabantur vehementer hæc miſera facinora.
Cœperunt autem dicere, his qui debebant tormentare:
Is qui ſalutem vobis utique prædicavit, & omnem terram ſanavit.
Quicunque ipſum tetigit, bonum ab ipſo retulit,
Lætus ab Ipſo abiit, quicunque ſic ad Ipſum venit.
Leproſos ſanavit, um quos prius docuit,
Omne per ſuam potentiam, quodcunque offerrent Ipſi Domino,
Cœcos videntes, claudos euntes.
Imo fiebant mortui homines etiam ipſi viventes de ſuo verbo.
Imo (ut) relatum hoc vere, proſilierunt e feretro.

Vitam

Ad Cap. XXVI.

1) Verſ. 1. Margo utriusque Codicis: *Acceperunt eum & duxerunt, ut crucifigerent.*
2) Verſ. 11. *uuanu* legitur in utroque MSC. verte autem: *Opinor.* Scherz.
3) Verſ. 14. *Scrirun* habet utrumque MSC. & Flacii Editio; aſt arbitror legendum eſſe: *ſcritun*, ſie ſchreyeten. *Scherz.*
4) Verſ. 16. rectius: *horrenda miſeria.*
5) Verſ. 19. Corrige textum ex utroque MSC. & pone: *Kuntun.* Inde verte: *deplorabant.* vid. ſupra Not. ad I, 16, 15. *Scherz.*
6) Verſ. 21. transfer: *Cœperunt forte dicere. Odo* hic eſt: *forte.* Conf. II, 14, 49. & 199. & III, 20, 253. *Scherz.*
7) Verſ. 22. *ſie* videtur reſpicere ad Chriſtum, & ſocios ſupplicii, binos latrones. *Scherz.*
8) Verſ. 23. in Cod. Cæſar. & Ed. Flac. eſt *in.* verto autem ita:
Hic eſt (ille) *qui felicitatem ipſis indicavit,* Scherz.
9) Verſ. 26. mallem reddi: *ille felix* (ſalvus) *ab eo redit.* Scherz.
10) Verſ. 30. reddo: *Quamprimum id dixit* i. e. ſolo verbo ſanavit. *Scherz.*
11) Verſ. 32. Cod. Cæſar. *uuizen ſie imo thruhtin.*
12) Verſ. 33. Cod. Vaticanus habet: *blinte mann.*
13) Verſ. 35. pro: *dode* Cod. Vind. *dote.*
14) Verſ. eod. *les* iterum explica per: *omnino.* Scherz.
15) Verſ. 37. *ja ſaget man.* Cod. uterque.

„ Thaz lib bigondun ſie auaron,
„ ioh ſtuantun [16] uz then grebiron.
„ N'iſt guates uuiht in uuorolti,
„ [17] Mer untar uns hiar uuorahti.
„ [18] Nu ſculun 'nan ſuntiloſan
„ ingimeitun ſus firliaſan.
„ [19] Zui ſie 'nan ſus nu thuesben,
„ thia fruma in imo irlesgen.
„ Oba uuir ſin nu tharben,
„ ia mag iz Got irbarmen.
„ In imo habeta harto
„ fruma managfalto.
„ Alles guates io ginuag,
„ ſo uuer ſo [20] inanno ſo es giuuuag.
Uueinotun ſe lango.
[21] himile gizango.
Selbo [22] Druhtin zi in tho ſah,
ioh ſuslich ouh tho zi in ſprah:
„ Hera horet, quad er, uuib,
[23] ni riazet ir thaz minaz lib.
[24] Ni kumet tod minan,
„ ni ſcal ih inan midan.
„ Ni klagot ir thaz minaz ſer,
„ ander uuirdit [25] in mer.
„ Juih ſelbon uueinot,
„ harto uuirdit thes iu not.
„ Uueinot ouh, ſo ih zellu,
„ iu kind ellu,
„ [26] Thuruh ſulih ungimah,
„ ſo uuorolt er ni giſah.
„ Uuanta quimit noh thiu zit,
„ thæz [27] iagilih ſon iru quit:
„ Uuola uuard thia lebenta,
„ thiu kinde nio ni [28] fageta.
„ Thaz ſalig ſi in giuuiſſi,
thiu kindes umbera ſi.
„ Fon reue iz io ni [29] irougta,
mit bruſtin ouh ni ſougta.
„ Ju quement noh [30] thio ziti,
„ Thera uuenegheiti,

Filiæ Jeruſalem nolite flere ſuper me.

Venient dies, in quibus dicent, beatæ ſteriles.

Tunc incipient dicere montibus, cadite.

Vitam cœperunt recipere,
& ſteterunt (ſurrexerunt) e ſepulcris.
Non eſt boni quicquam in mundo,
(quod) plus inter nos hic confectum.
Nunc debemus Hunc innocentem
temere ita deperdere!
Cur Ipſum ſic jam occidunt!
hoc bonum in eo extinguunt!
Si nos eo nunc caremus,
utique miſereatur Deus!
In ipſo habitavit valde
bonum multiplex.
Omnisque boni ſatis,
quicunque ipſum aliquid rogaret.
Plorarunt prolixe:
Cœlum impetentes.
Ipſe Dominus ad eas tunc reſpexit,
& taliter etiam ad eas locutus:
Huc audite, dixit, mulieres,
ne deplorate meam vitam.
Ne conqueramini mortem meam,
non debeo eam vitare.
Ne lamentemini ob hunc meum dolorem,
alias exiſtit ejus plus.
Vos ipſas deplorate,
vehementer eſt hoc vobis opus.
Deplorate etiam, ſicut dixi,
veſtros liberos omnes,
Propter hoc facinus,
quod mundus ante non vidit.
Namque veniet adhuc illud tempus,
quod quælibet de ſe dicet:
Bene ſit viventi,
quam liberi nunquam exhilararunt.
Quod beata ſit pro certo
quæ liberos parere inhabilis ſit.
(Quæ) ex utero nullum agnovit,
Mammis neque lactavit.
Vobis venient adhuc ea tempora
miſeriarum,

„ So

Tam

16) Verſ. 40. *ir then.* Cod. uterque.

17) Verſ. 42. Cod. Vatic. pro: *mer* habet *ni er*; quæ lectio videtur eſſe recipienda; nam optimum infert ſenſum. Hanc ſecutus ita transfero hunc & præcedentem verſum:
Non eſt aliquid boni (ullum bonum) in mundo,
niſi ille (id) *inter nos hic operetur.* Scherz.

18) Verſ. 43. ad mentem Auctoris clare exprimendam, optimum erit, ſi per modum Interrogationis hic & ſequens verſus Latine proponantur:
An debent (i. e. an rationi conveniens eſt)
hunc innocentem
temere ita (homines) *occidere?* Scherz.

19) Verſ. 45. pro: *zui* pone ex Cod. Cæſareo: *ziu.* Vaticanus ſine dubio ex vitio ſcribentis, habet *Liu*; ceu alibi quoque habet. *Scherz.*

20) Verſ. 52. Uterque Codex habet: *manno*, quod & hîc reponendum. Cæterum hunc verſum cum tribus prioribus ita reddendum arbitror;
In illo (Chriſto) *habebat valde*
Utilitas multiplex,
Omnisque boni ſatis
quisquis hominum id indicavit i. e. indicando egeſtatem ſuam, petiit. *Scherz.*

21) Verſ. 54. vide ſupra notam meam ad I, 20, 19.

22) Verſ. 55. Cod. Vind. *Thrubtin.*

23) Verſ. 58. Cod. Vind. *Ni riazet ir daz minaz lib.*

24) Verſ. 59. Aptius: *Ne deflete mortem meam.* Scherz.

25) Verſ. 62. Uterque Codex: *iu* pro: *in* habet; Unde hic verſus ita eſt reddendus:
Alius (dolor) *obtinget vobis amplius. Scherz.*

26) Verſ. 67. & ſeq. verto: *propter talem calamitatem, qualem prius mundus non vidit.* Scherz.

27) Verſ. 70. pro: *jagilih* uterque Codex habet: *Uuibilih*; annon legendum: *Uuibbilid*, Uueibsbild? fœminam indicari certum eſt. *Scherz.*

28) Verſ. 72. cum hoc *fageta* regat Dativum Perſonæ; ceu apparet ex I, 8, 44. & III, 20, 143. arbitror hic legendum eſſe: *thiu kindon io ni fageta*, quæ liberis nunquam inſervivit i. e. liberos non habuit. *Scherz.*

29) Verſ. 75. *irougta* verte; *oſtendit*, i. e. produxit. *Scherz.*

30) Verſ. 77. Cod. Vind. *thie.*

31) Verſ.

Digitized by Google

„ So iamarlih githingi
„ [31] thera goringi,
„ Sulih quement ſie iu noh heim,
„ thaz ir ſuuintet innan bein,
„ [32] Thaz ſela ioh thaz herza
„ ruarit ſulih ſmerza.
„ Thaz ir in then [33] ſuorgon
„ ruafet theſen bergon,
„ Bittet ſie, thaz ſagen ih,
„ ſie fallen ubar iuih.
[34] Joh bittet ouh thie buhila,
„ thaz ſie iuih theken obana,
„ Biſcirmen in then notin
„ fon ſulichen gizitin.
„ Ir biginnet thanne ruafan,
„ ioh innan erda sliafan,
„ Joh ſuuintet filu [35] thrato
„ ſulichero dato.
„ Nu ſie iz in thaz uuentent,
„ then gruanan boum ſus ſuuentent,
„ Mit thes [36] kruzes fiure
„ ſus brennent inan hiare.
„ Uuas uuanet uuerde thanne
themo umbiderben uualde,
„ So ſie beginnent terren
„ boume themo thurren.

Tam lamentabilis dies
tentationum,
Talia venient vobis adhuc domum,
ut extabeſcatis intra oſſa,
Ut animam & cor
tetigerit talis dolor.
Ut in iſtis ſollicitudinibus,
clamaveritis ad montes hos,
Rogantes eos, hoc dico vobis,
(ut) cadant ſuper vos.
Et rogabitis etiam colles,
ut vos tegant deſuper,
Defendantque in iſtis anxietatibus
à talibus tempeſtatibus.
Incipietis tunc clamare,
& intra terram irrepere,
Atque extabeſcetis multum vehementer,
tales ob res.
Jam (ſi) rem eo vertunt,
viridemque arborem ita conſumunt (perdunt)
Per crucis ignem
ſic comburunt ipſam hîc:
Quid putatis, fiet deinde
inutili ſylvæ,
Si incipient nocere
arbori aridæ.

Quomodo clavis eum fixerunt, & Titulus Pilati.
Marc. 15. Luc. 23. Joann. 19.

CAP. XXVII.

NI namun ſie thia meina
thero uuibo klaga gouma.
Nihein tharzuo ouh hugita
zi theru thrau thia er in zelita.

[2] Leittun ſie ouh tho thare
ſcachara [3] urmare,
Zuene zi themo [4] uuizze,
thie ſtalun er zi flize.
Ih uueiz ſie thaz ouh uuoltun,
[6] mit ſuntigon 'nan zaltun.
Mit then uuurti ouh firmeinit,
ſo alt giſcrip uns zeinit.
In thaz kruzi [7] ſie 'nan nagultun,
ſo ſie iz [8] zishiu giſitotun.

Mit

NOn habuerunt iſti [a] multitudo
nequam
mulierum querelæ curam.
Nec ullus præterea quoque attendit
ad comminationem quam Ipſe eis retulit.

Duxerunt etiam huc
ſicarios inſignes,
Duos ad ſupplicium,
qui latrocinati fuerant ante plurimum.
Scio quod hoc etiam (ſtudio) voluerint,
(ut) cum facinoroſis Ipſum numerarent.
Cum iisdem fuit etiam manifeſtatum (impletum)
quod vetus ſcriptura nobis deſignavit.
In crucem iſti Ipſum affixerunt,
quum eam ad hoc aptaſſent.

Pedibus

---

31) Verſ. 80. mallem vertere: *tribulationum. Uuenegheiti* & *goringi* ſunt ſynonyma. Verſum hunc & priorem itaque ſic habe:
Tam miſeræ res (caſus)
tribulationum. Scherz.

32) Verſ. 83. Aptius forte:
Animam & cor
tanget (turbabit) *hic dolor.* Scherz.

33) Verſ. 85. Cod. Vind. *ſorgon.*

34) Verſ. 89. Margo Cod. Vind. *Colles operite nos.*

35) Verſ. 95. Cod. Vind. *drato.*

36) Verſ. 99. Cod. Vind. *Cruzes.*

AD CAP. XXVII.

1) Verſ. 1. præfero: *iſti nequam*, ſeu iſti mali; de v. *meina* vid. quæ dixi in Not. ad II, 6, 31. *Scherz.*

2) Verſ. 5. Cod. Vind. *leitun.* in margine Cod. Vind. hîc legitur: *Ducebant cum eo duos latrones.*

3) Verſ. 6. *Urmare* Celeb. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 419. & 605. reddit: *ſehr berüchtigte, berühmte:* derivat autem à *maren*, diffamare, divulgare, recte quidem, me judice. *Scherz.*

4) Verſ. 7. Cod. Vind. *uuize.*

5) Margo Verſ. 10. in Cod. Vind. *Cum iniquis deputarunt.*

6) Verſ. 10. clarius: *ut inter facinoroſos ipſum numerarent.* Scherz.

7) Verſ. 13. *cruzi.* Cod. Vind.

8) Verſ. 14. *zi diu.* Cod. Vind.

9) Verſ.

Digitized by Google

Mit fuazin, ioh bi hanton,
mit [9] thrato herten banton.
Yrhuabun ſie uf in ala uuar,
then himilisgon kuning thar,
Then keiſor mit then mahtin
ſelbon unſan [10] Druhtin.
Er uuas tha mit geuuelti,
thoh er ſulih thulti.
Bi unſih er iz tholeta,
ſo ih hiar fora [11] zelata.
Mit theru diurun lichi
[12] ſo loſt er uuorolt richi.
Mennisgon ouh alle
mit ſines todes falle.
Bi unſih goz er hiar ſin bluat,
thaz iamer ander ni duat.
Er deda'z hiar nu feſti,
thaz guates uns ni bruſti.
Sie datun, ſo ih zelita,
in thaz [13] kruzi man 'nan nagalta,
So ſie tho faſtos mohtun,
ioh thar 'nan ufirrihtun.
Tho zeintun uuorolt enti
ſines ſelben henti.
Thaz houbit [14] himilisgan munt,
thie fuazi ouh theſan erdgrunt.
Thaz uuas ſin al in uuara
umbikirg [15] in fiara.
Obana io nidana.
ſo uuola thie ſine thegana.
[16] Pilatus huab giſcribana
ſines ſelbes redina
Ubar ſinaz houbit,
thaz uuorolt al giloubit: JEſus Nazarenus Rex Judæorum.
HEILANT THER VVARO
FON NAZARETH THER MARO.
IST KUNING ER GITHIVTO
IVDISGERO LIVTO.
Tho [18] quadun thie Euuarton:
ni ſcrib iz ſo then uuorton.
Scrib thaz er iz quati,
ioh ſulih ſelbo marti.
Tho gab er antuuurti,
[19] quad: Alles uuio iz ni uuurti.
Thaz ih [20] ſcrib in ala uuar
[21] thaz ſteiti mogi ſcriban thar.

Pedibus manibusque,
valde duris vinculis.
Exaltarunt revera,
Regem cœleſtem hîc,
Imperatorem cum potentiis
Ipſum noſtrum Dominum.
Erat hîc cum poteſtate,
tamen talia paſſus eſt.
Pro nobis id paſſus,
quod antea retuli,
Suo pretioſo corpore
ſalvavit mundi regna.
Homines quoque omnes
ſua morte.
Pro nobis fudit hîc ſuum ſanguinem,
quod unquam alius haud facit.
Ipſe fecit hoc nunc firmiter,
ut bonum nobis ne deficeret.
Fecerunt (igitur) ut retuli,
in crucem Ipſum affixerunt,
Quam firmiſſime poterant,
atque ſic Ipſum erexerunt.
Hîc deſignarunt mundi fines
ejus manus.
Caput cœleſte os,
pedes quoque hunc terræ fundum.
Hoc erat ejus omne in veritate
circumcirca per quadras.
Superiora & inferiora.
O bene ſuis diſcipulis!
Pilatus ſuſtulit ſcripta
ſua propria verba
Super Ejus caput,
quod mundus omnis credat:
SALVATOR VERUS
DE NAZARETH ILLE ILLUSTRIS
EST REX INCLYTVS
JUDAICI POPVLI.
Tunc dixerunt Legis periti:
ne ſcribe hoc bis verbis:
Scribe quod is hoc dixerit,
& talia ipſe divulgaverit.
Tunc dedit eis reſponſum,
dicens: Nihil ejus fiet.
Quod ego ſcripſi in omni veritate
Hoc ſemper eſto ſcriptum hîc.

De

9) Verſ. 16. *dráto*. Cod. Vind.
10) Verſ. 20. *Thruhtin*. Cod. Vind.
11) Verſ. 24. *zelita*. Cod. Vind.
12) Verſ. 26. textus: *ſol ofter* eſt corruptus: Forte ſic emendandus: *ſo laſt er* uu. r. Laba, eſt ſalus. Laben, Laft, ſalvare, ſalvat. Freherus: *ſo loſt er* (löſzte er) redimebat. *Schilter*. MSC. Vind. habet: *ſo loster*. Melius MSC. Vat. *So loſt er*. Scherz.
13) Verſ. 34. *cruci*. Cod. Vind.
14) Verſ. 39. Cod. Vat. *himilisga munt*, quod non vertendum: *cœleſte os*. Sed: *cœleſtem protectionem*. Priorem interpretationem non eſſe retinendam inde liquet, quia Auctor per manus, per caput, per pedes morale aliquod deſignare vult. *Munt* autem *Protectionem*, *Patrocinium*, denotare notiſſimum eſt. vid. ſupra ℣. 63. in Præf. ad Lud. R. adde V, 23, 85, & 118. & 267. & paſſim Gl. Flor. *Muntherr*, Patronus. *Scherz.*
15) mallem reddere: *in quatuor* ſc. Mundi partibus. *Scherz.*
16) Verſ. 45. Margo Cod. Vind. *Pilatus ſcripſit titulum.*
17) Verſ. 50. Cod. Vind. *Nazaret.*
18) Verſ. 53. *quatun*. Cod. Vind. Ejusd. ℣. margo in Cod. utroque eſt: *Noli ſcribere Rex Judæorum.*
19) Verſ. 58. expreſſius: *Dixit*: *Aliter* (quam ſcriptum eſt) *id non fiet*. Scherz.
20) Verſ. 59. Uterque Cod. *ſcreib.*
21) Verſ. 60. Utrumque MSC. exhibet: *thaz ſteit imo giſcriban thar*, hoc extat illi ſcriptum ibi. *Scherz.*

Ad

De Spoliis & Tunica, ſorte diviſis. Joann. 19.

CAP. XXVIII.

Sie namun thaz giroubi, Milites acceperunt Spolia.
then buachon thar giloubi,
Sih thes tho gieinotun,
in fieru ſie iz gideiltun.
Uuanta iro uuarun fiari,
thie in theru dati uuari.
Thaz ſie iz ſus gimeintin,
inti ebono gideiltin. Et tunicam.
Tho uuard in theru deilu
thiu tunicha zi leibu.
[1] Uuas uuerkes thiu gidanes,
harto ſeltſanes. Erat autem tunica inconſutilis.
[2] Uuas thar uuiht ginates,
noh giboſotes.
Uuaṣ ſie ubaral mit redinu
ziaro giuuebanu.
Tho [3] reitun thie ginoza,
ſie uurfin iro loza,
[4] Thaz ſie mit thiu gizami,
uuehlih ſa imo nami.
Ni duemes, quadun [5] ſe les,
uuertiſal thes uuerkes.
Ther loz ther [6] rihtit unſih al, Non ſcindamus eam.
uueliches ſiu uueſan ſcal.
In thiu unſih ouh ni [7] rechen,
thaz uuir ſa ni brechen.
Undar uns ni [8] flizen,
uuir ſulih uuerk slizen.
Uuanta iz iſt ſo gizami,
ioh harto ſeltſani.
[9] Mit lozu thaz githulten,
uuir ſa alanga gihalten.
Sagen mag man thes ginuag,
[10] uuio alt [11] giſcriber thes [12] giuuuag.

Zi

Isti acceperunt ſpolia,
(Bibliis hîc crede)
Deſuper convenerunt,
in quatuor (partes) ut dividerent.
Namque iſtorum erant quatuor,
qui in hoc facinore erant.
Ut (itaque) id ita participarent,
& æqualiter dividerent.
Tunc erat in hac partitione
tunica reliqua.
Quid operis iſti facerent?
valde inſolitum.
Erat ibi nihil conſuti,
nec aſſuti.
Erat per totum artificioſe
(&) ornate contexta.
Tunc conſultarunt conſortes,
conjecerunt ſuas ſortes,
Ut eo ipſo explorarent,
quis eam ſibi ſumeret.
Non faciamus, dixerunt, iſti,
ſciſſionem hujus operis.
Sors regat nos omnes,
cujus ea eſſe debeat.
In hoc nos quoque non vindictam exercemus,
dum eam non ſcindimus:
Nec inter nos ſtudemus,
(ut) hoc opus ſcindamus.
Namque eſt adeo decorum,
& valde rarum,
Per ſortem hoc decidamus,
nosque eam integram ſervemus.
Aſſerere poſſumus hoc ſatis,
quod vetus ſcriptor hoc prædixerit.

Recen-

Ad CAP. XXVIII.

1) Verſ. 11. Deſcribitur hic Tunicæ hujus rara præſtantia. Unde hic & ſeq. verſus ita ſunt reddendi:
Erat operis illa (Tunica) *facti*, quo confecta eſt,
valde rari. Scherz.

2) Verſ. 13. ex Utroque MSC. pone: *Ni uuas.*

3) Verſ. 17. Utrumque MSC. habet: *rietun.* Unde textus eſt corrigendus. Ita autem verto:
Tunc conſilium ceperunt hi ſocii,
quod velint jacere ſuas ſortes. Scherz.

4) Verſ. 19. Verſionem Schilteri textui non congruere, facile cernere eſt. Morbum video, ſed remedium non æque. Forte in verſu 20. pro: *Uuelihſa*, (quod in utroque tamen MSC. occurrit) legendum: *Uuehſila*, quod *permutationem* denotat, einen Wechſel. Infra IV, 32, 19. *in Kindes* uuehſal, *loco* filii. Gl. Keronis: *uuehſal*, vices. *Uuehſalum*, viciſſim. *Uuehſule*, vicem. His conſequenter ita verto:
Ut illa (tunica) *hac ratione debita*
mutationem (ſc. Domini) *ſibi ſumeret.*
i. e. ut, ceu deberet fieri, hæc tunica, quæ nunc communis eſſet, in unius dominium tranſiret. *Scherz.*

5) Verſ. 21. *ſe les* redde: *iſti omnino*; de hoc *les* ſæpius actum jam. *Scherz.*

6) Verſ. 23. *rihtit* mallem reddere: *docebit*, uuird berichten. Eodem ſenſu hæc vox legitur ſupra IV, 19, 22. *Scherz.*

7) Verſ. 25. *rechen* hic non videtur eſſe idem ac: *vindicare*, ſed, *extendere*, recken, auſsrecken; unde verte hunc & ſeq. verſ.
Ad hoc nos non extendamus ſc. manus,
ut illam nunc rumpamus.
pro *ni* arbitror in ℣. 26. legendum eſſe: *nu.* Scherz.

8) Verſ. 27. *flizen* redde: *ſtudeamus.* Scherz.

9) Verſ. 31. *githeiltun.* Schilter. Non male: retento autem textu Flacii & MSC. ſic verto:
Per ſortem hoc patiamur, ſc. decidi
ut illa integra conſervetur. Scherz.

10) Verſ. 34. Margo Cod. Vind. *Ut ſcriptura impleretur.*

11) Verſ. eodem lege: *giſcrib er*, ex Cod. Vat. Vindob. habet: *giſcrib er*, ſed ſine accentu. Transfero autem:
Uti vetus ſcriptura (Teſtamentum) *antea*
id prædixit. Scherz.

12) Verſ. eod. lege: *giuuag.* Schilter. Utrumque in MSC. occurrit. *Scherz.*

Digitized by Google

Zi zellen [13] n'iſt iz lang in uuar,
lis [14] thir ſelbo iz rehto thar.
[15] Zueinzug ſelmo zeli [16] thir,
thaz giloubi [17] thu mir,
Oba thu es ouh ſo gero biſt,
thes ſalteres zi eriſt,
Nu duan ih thih es uuiſi,
[18] ther ſid thanne eriſto ſi.
N'iſt thes thehein duala,
thar findiſt [19] thu iz in uuara.
Thu findiſt fol then ſalmon
fon theſen ſelben [20] thingon,
Suslichera redina
thaz zelit er allaz thanana.

Recenſere non eſt id prolixe (opus) revera,
lege tibi ipſe id recte iſthic.
Viginti pſalmos numera tibi,
(hoc crede mihi)
(Si tu etiam ſic promtus es,)
a principio pſalterii,
Jam facio te certiorem,
qui poſtea primus eſt.
Non eſt ulla mora,
ibi invenies revera.
Tu invenies plenum hunc pſalmum
de his ipſis rebus,
Hac ratione
hæc recenſet ille omnia ex ſerie.

MYSTICE.

CAP. XXIX.

BIzeinot thiſu [1] dunicha
racha diurlicha.
Giuuares uuis giuuiſſo,
harto [2] limphit iz ſo.
[3] Bizeinot thiu ira redina
thie ſelbun [4] Chriſten thegana.
Sint ſie alang io zi guate,
ioh harto faſtmuate.
Sie ſint al einmuate
zi allemo anaguate.
Joh ſint io mit ebine,
mit minnu al [5] untaruuebane.
Uuolt er ſie giſamanon
mit filu kleinen fadomon.
Er ſelbo ſie biruachit,
bithiu [6] n'iſt ar uuiht [7] giduahit,
[8] Ouh [9] ſih tharzua ni nahit,
uuiht thes iſt ginait,
Ungimaches muates,
noh uuiht thes iſt giduahet.
Giloubent ſie io rehtes
in lichamon Chriſtes.
In ſina mennisgi,
[10] mit thiu thekent ſie 'nan umbi.

DEſignat hæc tunica
rem pretioſam.
Revera ſcias certo,
valde congruit ita.
Deſignat hæc illorum narratio
Ipſos Chriſti diſcipulos.
Hi ſunt integri ad bonum,
& valde firmi animi.
Sunt omnes unanimes
ad quævis optima.
Atque ſunt cum æquanimitate,
Cum charitate omnes (inter ſeſe) contexti.
Voluit Ipſe eos conjungere
multis ſubtilibus filis.
Is ipſe eos confecit,
propterea non eſt hic quicquam conſutum,
Et ſe ad hoc (huic) non approximat
quicquam ejus, quod eſt netum,
Perturbati animi,
nec quicquam quod eſt conſutum.
Credunt illi recte
in corpus Chriſti.
In Ejus Humanitatem,
per hanc tegunt illi Ipſum circum (complectum)

Thie

Illi

13) Verſ. 35. pro: *n'iſt* pone: *iſt*, ex Vind. MSC. & verte:
Id recenſere longum eſſet certe. Scherz.
14) Verſ. 36. Cod. Vind. *dir.*
15) Verſ. 37. Margo Cod. Vind.
Diviſerunt ſibi veſtimenta mea.
16) Verſ. eod. *zeli dir.* Cod. Vind.
17) Verſ. 38. *du.* Cod. Vind.
18) Verſ. 42. Pſalmus XXI. ex Septuaginta Interpretibus & Vulgata hic intenditur, qui alias in Hebræo eſt XXII. *Schilter.*
19) Verſ. 44. Cod. Vind. *du.*
20) Verſ. 46. Cod. Vind. *dingon.*

CAP. XXIX.

1) Verſ. 1. Cod. Vind. *thunicha.*
2) Verſ. 4. Cod. Vind. *limpit.*
3) Verſ. 5. mallem reddere: *Deſignat hæc ipſius* (tunicæ) *ratio* ſeu conditio.
4) Verſ. 6. *Chriſtes.* Uterque Cod.
5) Verſ. 12. Cod. Vat. *untaruuebene.*
6) Verſ. 16. *n'iſt thar.* Schilter. conſentit Cod. Cæſar.
7) Verſ. 16. Uterque Cod. *giduachit.* Celeb. Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 649. hoc ita reddit, & bene quidem: da iſt nichts das filzig ſey. derivat hanc vocem a *duachan*, *giduachan*, conſtipare, comprimere, depſere. *Scherz.*
8) Verſ. 17. Freherus lege: *Ouh ſi tharzu ani nahit*, ſine ſutura, *ohne nat.* Quam interpretationem reciperem, niſi obſtaret vocula *ſi*, ſit, pro: eſt: & in ſeq. ℣. ſequitur demum id verbi, *ginait*, ſutura. *Schilter.*
9) Verſ. 17. & 3. ſeqq. idem Dn. Stadenius ibidem ſic optime interpretatur: *Und es kommt nichts darzu das genähet ſey, und ungemaches muthes, nichts zuſammen gedrücktes.* Scherz.
10) Verſ. 24. Aptius:
Hac circumtegunt ipſum. Scherz.

11) Verſ.

Digitized by Google

Thie Gotes drut thegana,
thaz ſint thie ſconun [11] faduma.
Mit in iſt io mit ebinu
thiu [12] dunicha giuuebinu.
Thiu dunicha thiu guata,
bithiu ther loz ſuanta,
[13] Thaz ſia lang mit giuuurti
gihaltinu uuurti.
Theiz uuari ſo giſprochan,
[14] ni uuurt uuiht firbrochan. [15]
Thaz iro [16] nih ein ni uuari,
thaz uuiht ira firzari.
[17] Joh ſie thes gizami,
thaz ſia einlicher nami.
[18] Thes uuurti ouh thar giſlizan,
ni uuurti uuiht [19] firslizan.
Uuas [20] ſi nu thero uuorto
unuuirdig filu harto?
Thaz iaman thaz thar ſprachi,
thaz uuiht ira firbrachi.
Uuanta ſia ſpan ſcono
karitas [21] in frono.
Sie thia faduma alle gab,
ioh ſia ſelba giuuab.
Giuuiſſo, ſo ih thir zellu,
thiu uuerk biſihit ſi ellu.
Si iz allaz Gote [22] reiſot,
ioh ſinen io gizeigot.
Ni [23] uuanne the'ih thir gelbo,
thia thunichun ſpan ſi ſelbo.
Selbo uuab ſi [24] Chriſtus thaz,
bithiu iſt iz allaz ſo alangaz.
Joh ſi iz allaz gimaz,
ſo kriſtes lichamen ſaz.
Scono ſi iz gifuagta,
ſo Druhtin ſelbo ſuahta.
[25] Si ſcaffota ſia ſo ſo iz zam,
ioh ſo ſiu beziſt biquam.
Mit filu kleinen [26] fadumon,
ioh unginaten redinon,
Kleinero garno.
thaz deta ſi Kriſte gerno.

Illi Dei fideles miniſtri
ſunt illa pulchra fila:
His eſt utique ex æquo
tunica contexta.
Tunica illa bona,
de qua ſors decidit,
Ut diu cum dignitate
aſſervata eſſet,
Ut hoc eſſet ita conventum,
nec quicquam contraventum.
Quod eorum ne unicus eſſet,
qui quicquam ejus disrumperet.
Atque (quod) in eo convenerint,
ut eam unicus caperet.
Hujus erat quoque hîc ſtudium
ne quid corrumperetur (ſcinderetur)
Eratne illa his verbis
indigna multum valde?
Ut omnis hoc diceret,
ne quid ejus dilaceretur.
Namque eam nebat pulchre
charitas eis ſancta.
Hæc fila omnia dabat,
atque ipſa illa texebat.
Certe prout tibi dico.
hoc opus procurat illa omne.
Hæc id omne Deo adducit,
& ſuis exhibet.
Ne credas quod ego tibi mentiar,
hanc tunicam nevit ipſa.
Ipſa texuit eam Chriſto,
ideo eſt id omne ita integrum.
Et illa id omne metiebatur,
ſic ut Chriſti corpori ſederet, i. e. recte adaptatum.
Pulchre illa id accommodabat,
ut Dominus ipſe quærebat.
Illa confecit eam ſicut decebat,
& ut quamoptime congrueret.
Multis ſubtilibus filis,
& inconſutili arte,
Subtilis fileti,
hoc fecit illa Chriſto lubens.

Uuas *Erat*

11) Verſ. 26. *fadæma.* Cod. Cæſar.
12) Verſ. 28. Cod. Cæſar. *tunicba.*
13) Verſ. 31. Corrige textum ex MSC. Cæſareo ita: *thaz ſi alang*; & verte: *ut integra, non ſciſſa. Scherz.*
14) Verſ. 34. *ni uuurti uuiht.* Uterque Cod.
15) Verſ. 34. melius transfer: *ne ulla ratione rumperetur. Scherz.*
16) Verſ. 35. ex: *nih ein*, fac: *nihein*, nullus; ita in Cod. Vind.
17) Verſ. 37. redde:
Et illos deceret i. e. illis placeret. *Scherz.*
18) Verſ. 39. reddo:
Huc etiam allaboraretur. Scherz.
19) Verſ. 40. *firslizzan.* Cod. Vind.
20) Verſ. 41. lege ex Cod. Cæſar. *finu*, quod idem videtur eſſe ac: *ſenu*, quod *ecce*: ſignificat. vid. Verſ. Tatian. c. 16. §. 1. vertendus autem eſt hic & ſequentes tres verſus hunc in modum:
Erat ecce (illa tunica) *verba*
non merens valde (illa) *dura,*
Quibus quis (Illa ſc.) *hoc ibi diceret,*
quod aliquid ejus debeat rumpi.
Mens videtur Auctoris hæc eſſe, quod tunica illa nullo vitio id meruerit, ut ſtatueretur illam eſſe ſcindendam. *Scherz.*
21) Verſ. 46. *in frono*, mallem redditum: *in ſanctitate.* Conf. Notam ad Præf. ad Lud. R. ℣. 118.
22) Verſ. 51. Judicent Eruditi, annon hoc *reiſot* lucem accipiat ex Gloſſ. Boxhorn. ubi: *Reiſan*, nodus; ut mens ſit, quod Charitas ad firmitatem telæ nodis illam conſtringat, ubi neceſſitas id requirit. *Scherz.*
23) Verſ. 53. ex utroque Codice lege: *Ni uuane*, non exiſtima, noli credere, verſus hic integer ſupra occurrit I, 23, 127. *Scherz.*
24) Verſ. 55. *Chriſte* ex utroque Codice.
25) Verſ. 61. *giſcaffota* ex utroque MSC.
26) Verſ. 63. *fadamon*, Cod. Cæſar.

Digitized by Google

Uuas giuueban ubar al,
[27] ſo man einegen ſcal.
[28] Si ſah ſi iz io gilicho,
thrato liublicho,
[29] Giuuaralicho in thrati
thaz ſeltſana giuuati,
Thaz thar uuiht ni rometi,
ſo er ſih iz analegiti,
[30] Biquami zioro ana uuank,
thaz ſelba frono [31] gifang.
Joh thar ſo ſo iz zami,
uuiht fulteres ni uuari.
Thaz ſih zi thiu gifiarti,
thia kriſtes [32] lib biruarti.
Biquami ouh ſcono ubaral,
ſo fadum zi andremo ſcal.
[33] Sih untar in ruartin,
ziſamane gifuagtin.
Selbo ſi thaz uuolta,
tho ſi [34] Chriſtus ſcolta,
Thaz ſi in thera nahi
ſelbo iz al [35] biſahi,
Teiz uuari in ala lichi
thera ſinera lichi.
Uuiht ni [36] miſſihulli,
ſid ſi ſia ſelbo [37] ſpunni.
Thaz nieman thar ni riaſi,
ſid ſi ſia ſelbo ſcuaſi,
[38] Thaz uuiht thar miſſihulli,
thes lichamen folli.
[39] Suntar ſelb ſi in gahi
kriſtan anaſahi.
Joh ſelbon ſcouuoti ana uuank;
tho ſimo ſcuaf thaz gifangk.
Karitas thiu guata
ſi ſelbo iz ſus gifuagta.
Si noh hiutu ana uuank
uuibit kriſte ſin gifank.
N'iſt uuiht ſo redihaftes,
drof ni zuiuolo thu thes,

Erat contexta per totum,
ſicut unquam poteſt (fieri.)
Procuravit illud accommode,
valde jucunde,
Revera in ſerio
hoc rarum indumentum,
Quod tunc nihil quicquam deficeret (aut juſto laxius eſſet.)
quum id ſibi applicaret,
Congruum pulchre ſine defectu
illud ipſum venerandum veſtimentum.
Et cum ita congruum eſſet,
nec quicquam ſordidi ineſſet.
Quod ideo quadraret,
quæ Chriſti corpus tangeret.
Congrueret etiam pulchre,
ſicut filum ad alterum debet:
Se invicem tangerent,
conjunctim conſerta.
Ipſa hoc voluit,
cum Chriſto deberet.
Ut in propinquo
ipſa id omne procuraret.
Ut eſſet undiquaque congruum
ſuo corpori.
Nequid minus retectum,
igitur eam Ipſa nevit.
Ut nemo poſtea clamaret,
(poſtquam ipſa eam concinnaret.)
Quod aliquid ibi intectum (ſit)
de corporis integro.
Sed Ipſa eum ſtatim
Chriſtum agnoverit.
Et Ipſum intuita ſine intervallo,
quum ea Ipſi conficeret hoc indumentum.
Charitas hæc bona
Ipſa id ita contexuit.
Hæc adhuc hodie ſine dubio
texit Chriſto ſuum indumentum.
Nihil quicquam tam eſt rationabile,
(de hoc ne dubites tu)

Laz Sine

27) Verſ. 68. dubito an hæc interpretatio bene ſe habeat. Forte ita melius:
Uti unigenito (filio) fieri debet. Scherz.

28) Verſ. 69. corruptio hic latet. Forte legendum: *Sazi*, anlegen, anziehen. ℣. 74. vel potius: *biſah ſi*, ut ℣. 50. & 88. *Schilter.* Ex utroque MSC. hæc poſterior Lectio firmatur. *Scherz.*

29) Verſ. 71. redde: *Prudenter*, circumſpecte *admodum.* Vid. Notam meam ad III, 16, 44. *Scherz.*

30) Verſ. 75. reddo: *Conveniret pulchre revera. Scherz.*

31) Verſ. 76. Cod. Cæſar, *gifank.*

32) Verſ. 80. Uterque Cod. habet: *lib*; verto ita: *Ut Chriſti corpus tangeret.* Scherz.

33) Verſ. 83. transfero:
(Et) *ut ſe invicem tangerent* ſc. Corpus Chriſti & tunica.
& ſibi mutuo jungerentur. Scherz.

34) Verſ. 86. Uterque Codex: *Chriſte.* reddo hunc verſum: *Uti illa Chriſto debebat* ſc. facere.

35) Verſ. 88. *biſabi* hic aptius redditur per: *inſpiceret.* Scherz.

36) Verſ. 91. forte ab *helen*, miſſihelen, diſplicere, gehelen, complacere? imo ab *Hüllen*, *Hülle*, tegere; tegumentum hodieque Hülle, Hülle und Fülle, amictus & victus. *Miſſihüllen*, retegere, non plane tegere. *Schilter.* Non placet Schilteri conjectura, cum verbum *miſſihüllen* nullibi occurrat; & præterea ex hoc & ſeq. ℣. 95. appareat hic agi de conformitate hujus tunicæ cum corpore Chriſti; Unde credo *miſſihulli* potius eſſe a *miſſihellen*, quod denotat: *diſſonare*, diſcrepare, (unde hodierna vox: *Miſshelligkeit*, diſſidium) & ſupra legebatur III, 12, 40. itaque verto: *ut nihil diſcreparet* i. e. quoad omnia Corpori Chriſti congruum & accommodatum eſſet. *Scherz.*

37) Verſ. 92. hic: *ſpunni* ad evitandam ἐπαναφοράν reddo: *confecit.* Scherz.

38) Verſ. 95. & ſeq. ita verto:
Quod aliquid (in hac tunica) *diſconueniret Corporis plenitudini*, perfectioni. *Scherz*

39) Verſ. 97. & ſeq. ſic transfer:
Sed illa (Charitas) *ipſa promte Chriſtum reſpexit*; in illum oculos ſemper flexit.
Et ipſum ſpectavit indefinenter, cum illa ipſi conficeret hoc indumentum. Scherz.

40) Verſ.

Digitized by Google

Laz thir queman iz in muat,
so thaz karitas giduat.
Si [40] liuzit iz al thanana uz,
zi themo Druhtines hus.
[41] Sus [42] al zit io uuanne
simbolon tharinne.
Sumenes farent thanana
thio iro suester zua.
[43] Auur thisu in min uuar
[44] ist emmizigen io thar.

Sine tibi venire id in mentem,
quod id Charitas efficiat.
Ea emittit omne exinde
ad Domini domum.
Sic omni tempore
assidue inibi.
Aliquando ibunt exinde
illæ ejus sorores duæ:
Sed hæc per meam fidem
est perpetuo ibi.

1.Cor. 13, 8. 13. Fides & Spes.

De Irrisione Sacerdotum [1] & Prætereuntium. Matth. 27.

CAP. XXX.

SI fuarun thrangonti
umbi inan tho thie liuti.
Interetun 'nan [2] herton
mit iro skeltuuorton.
Thar stuantun tho ginuage,
inti habetun 'nan zi huahe,
[3] Zi bismere harto
mit iro selben uuorto.
Alle thie thar uuarun,
ioh ouh thar [4] fürfuarun,
[5] Zurntun thia gimacha
sines selbes racha.
Sie uuegitun iro houbit,
ioh sprachun ubilo thar mit.
Sprachun tho zi noti
[6] thaz iro heizmuati:
Uuola [7] uueng [8] zi zorne
bihiaz sih ther io uuanne,
Thaz moht er thaz giflizan,
[9] thaz Gotes hus zi slizan,
Joh thaz er mohti auur thar,
iz eino irzimboron sar:
Joh dati thio sin guati,
theiz thritten dages stuanti.

IVerunt prementes
circa Ipsum tunc homines.
Deboneſtarunt Eum valde
suis contumeliosis verbis.
Ibi steterunt affatim,
& habuerunt Ipsum pro ludibrio,
In contumelias valde
suis verbis.
Omnes qui ibi fuerunt,
& quoque ibi prætierunt,
Blasphemarunt facta
(&) ipsius causam.
Moverunt sua capita,
& maledixerunt eo ipso.
Dixerunt tunc avide
suum furorem:
Vah! miser per iram
jactavit se hic aliquando,
Quod posset hoc operari,
Dei ædes ad destruendum,
Et quod possit iterum ibi
solus restaurare illico,
Atque (ut) faceret ista sua bonitas,
ut id tertia die staret.

Prætereuntes autem blasphemaverunt eum, moventes capita.

Vah! qui destruit templum.

Se

Ecce!

40) Vers. 109. Annon *liuzit*, idem est ac: *loszet*, sorte dividit? Sane in priori cap. ℣. 18. est *loza*, sortes; & in hoc ipso cap. ℣. 30. est *laz*, sors. Quæ vox etiam legitur in Tatiano cap. 162. §. 5. & c. 203. §. 4. in Gloſſis Ker. est: *si erlozzan*, sortiatur. Verſio Tatiani, dum de hac sortione de tunica Christi c. 207. §. 3. loquitur, usurpat vocem: *liazemes*, pro: *sortiamur*. Unde fidenter versum hunc & seq. ita exprimo:

Illa (Charitas) *sorte dividit omnia ibi*
in Domini templo. Scherz.

41) Vers. 111. pro: *Sus al zit*, pone ex utroque Cod. *si ist alla zit*, & verte:

Illa est omni tempore
assidue inibi. Scherz.

42) Vers. eod. *alzit jouuanne*, semper aliquando; est Germanismus. Hodie: immer bisweilen, je zuhant. *Schilter.*

43) Vers. 115. Vind. Cod. *afur t*

44) Vers. 116. redde:

Est perpetuo certe (omnino) *ibi.* Scherz.

Ad CAP. XXX.

1) Rubr. post: *Sacerdotum &*, uterque Codex habet: *omnium.*

2) Vers. 3. *herton*, est: *mutuis vicibus.* Quod supra jam monui. *Scherz.*

3) Vers. 7. Aptius:

In contumeliam valde. Scherz.

4) Vers. 10. lege ex MSC. nostris: *furisuarun.*

5) Vers. 11. & seq. transfer:

Ira fervebant (contra ipsum) *ob conditionem*
causæ ejus (Christi) *Scherz.*

eodem sensu dicitur III, 23, 110. *thia gimacha sines selbes sacha.* Scherz.

6) Vers. 16. Aptius:

Juxta suum fororem. Scherz.

7) Vers. 17. Cod. uterque habet: *Uuola uueing.*

8) Vers. eod. *zi zorne*, mallem reddere: *ad iram*, ad indignationem, i. e. indignantibus nobis. *Scherz.*

9) Vers. 20. Clarius:

Ut Templum destrueret.

Digitized by Google

Se nu hanget er thar,
noh ni mag ni uuedar sar,
[10] Thes husês bidihan,
noh hera nidar stigan.
[11] Su helf er imo selben
ufan themo galgen,
In scantu thesses dothes,
[12] thaz uuizi manot inan thes.
Oba thu sis Gotes Sun,
stig nu nidar heraſun;
Thesselben ouh gisizes,
thih losest thesses [13] uuizes.
[14] Thieselbun Euuarton — Similiter & Principes Sacerdotum.
hontun 'nan mit uuorton.
Scultun 'nan zi slize
[15] an themo selben uuize.
Thio [16] armilichan uuizi
imo datun [17] io uuizi.
Si'ez allaz frambrahtun,
so uuas si'es tho [18] gidahtun.
In gegin imo uuas thar
filu manag [19] lastar.
Thaz celtan liezun se allaz fram,
thaz in zi muate tho biquam.
„ Ja heilt er, quadun, liuti — Alios salvos fecit.
„ mit sines selbes dati.
„ Nu ni mag biuuerban
„ thaz sih giheile selban.
„ Dua noh hiutu unsih uuis — Si Rex Israel.
„ oba [20] thu unser kuning sis.
„ So stig nidar hera in uuar,
„ uuir gilouben [21] thir sar,
„ Stig fon [22] themo boume,
„ thaz man thir giloube.
„ [23] Intnagili thih thanana,
„ uuir [24] uuerthen thine thegana.

Ecce! nunc pendet iste hîc,
atque potest neutrum sane,
Neque domum (Templum) apprehendere,
neque huc descendere.
Sic juvet se ipsum
in hoc patibulo,
In ignominia hujus mortis,
tormentum monet ipsum de hoc.
Si tu es Dei filius,
descende nunc deorsum huc;
Hoc etiam stude (age)
te liberes hac cruce.
Ipsi Sacerdotes (Legisperiti)
contumelioſis Ipsum affecerunt verbis.
Reprehenderunt Ipsum vehementer
in ipsa cruce.
Horribilia hæc tormenta
Ipsi fecerunt utique dolores.
Isti omnia protulerunt,
quicquid tunc cogitarunt.
Adversus ipsum fuit hîc
multum varium crimen.
Calumnias emiserunt omnes,
quæ istis in mentem venerunt.
Scilicet sanavit is, dixerunt, homines
suâ ipsius operâ.
Nunc non valet operari,
ut sese sanet ipsum.
Hac adhuc hodie nos certiores,
an tu noster Rex sis.
Si descenderis huc deorsum revera,
nos credemus tibi statim.
Descende de hac arbore,
ut tibi credatur.
Refige te abinde,
fiamus tui discipuli.

„ Ja — *Imo*

10) Vers. 27. lege ex Cod. Cæsar. *thes husês uuiht bidihan;* quod verto; *templi aliquid perficere*, extruere. *bidihan* arbitror esse a *dihan*, *dihen*, quod & *thihan*, *thihen*, scribitur & neutraliter, idem est ac: *crescere*, *proficere*, gedeyen; interdum autem active ponitur pro: *incrementum dare*, *perficere;* qua ratione usurpatur *inthihit* supra I, 1, 61. pro: *perficit;* in vers. Tat. c. 199. §. 11. est: *inthoh* pro latino: *proficeret*, active sumto. *Scherz.*

11) Vers. 29. lege ex utroque Cod. *nu helf er.* Nunc opem ferat. *Scherz.*

12) Vers. 32. *thaz uuizi*, redderem: *Pœna hæc*, supplicium hoc. *Scherz.*

13) Vers. 36. hic iterum *uuizes* mallem vertere per: *Pœnæ*, supplicii. *Scherz.*

14) Vers. 37. Cod. Cæsar. *thieselben.*

15) Vers. 40. Uterque Cod. *in themo*: redde: *in ipso supplicio* i. e. eodem tempore, quo supplicium crucis experiebatur. *Scherz.*

16) Vers. 41. Uterque Cod. *armilichun uuizzi.*

17) Vers. 42. Freherus: ita legendum: *imo datun iteuuizi*, opprobrium. *Schilter.* Cod. Vind. *ituuizzi.* Vat. *it uuizi. ituuiz* Francis est *opprobrium.* Quod sexcentis exemplis adstrui posset. Gl. Keronis: *ituuiz*, obprobrium, *ituuizze*, obprobria. Conf. Palthen. ad Tatian. p. 294. ubi tamen corruptum Flacii textum secutus, hunc & antecedentem versum ita exhibet:

Hæ indignæ exprobrationes
ipsi ægre faciebant.

Ast vox *ituuizzi* (de qua ille ibidem ex professo agit, & quam nescivit, destitutus MSC. Otfridi, in altero hic versu latere) movet me, ut aliam substituam versionem, illa forte meliorem; hanc scilicet:

Impiæ hæ mentes i. e. impii hi homines
ipsi fecerunt opprobria, seu opprobriis
ipsum onerarunt.

supra III, 20, 81. *Armalichun uuizzi* eodem sensu legitur. de v. *Armalichun* egi in Nota ad IV, 16, 48. *Scherz.*

18) Vers. 44. Cod. Vat. *githahtun;* ast Vindob. Flacio consentit; quæ Lectio etiam probanda videtur. *Scherz.*

19) Vers. 46. reddo: *Admodum multæ calumniæ. Lastar* & *maleficium* & *objectionem maleficii* denotat. Hinc *lästerer*, Calumniatores, quos Notk. Psal. XXXVIII, 3. appellat: *lasterara, lastront*, calumniantur, est in vers. Isidori p. m. 260. hodie dicimus: *sie lästeren.* Scherz.

20) Vers. 54. Cod. Cæsar. *du.*

21) Vers. 56. Cod. Cæsar. *dir.*

22) Vers. 57. idem Cod. *demo.*

23) Vers. 59. *innagili dih.* Cod. Cæsar.

24) Vers. 60. idem Cod. *uuerden.*

25) Vers.

Digitized by Google

„ Ja firſah er ſih in Got, Confidit in Deum.
„ [25] ſcirm er in, nu iſt es not.
„ Thaz ſehet ir hiar nu alle,
„ nu helf er'mo ob er uuolle.
„ N'iſt thiz alles [26] uuanana,
„ ni ſi ſines ſelbes redina,
[27] Thaz det er ſelbo mari,
„ er Gotes Sun uuari.
Thaz uuas nu iamarlichaz [28] thing,
thaz [29] folk thaz [30] ſtuand thar umbi ring,
Ni uuarun in then liutin
thie ſulih riuuetin.

Imo confidit in Deum,
defendat is eum, nunc eſt id neceſſe,
Hoc videtis hîc nunc omnes,
jam auxilietur ei, ſi velit.
Nec eſt hoc omne fictum,
ſed ſuî ipſius verba,
Hoc (enim) fecit ipſe publicum,
(quod) ipſe Dei Filius eſſet.
Hæc fuit jam miſerabilis res,
populus ſtetit hic per circulum,
Nec fuerunt inter homines hos
qui de hoc condolerent.

Id ipſum [1] & latrones fecerunt. Luc. 23.

Cap. XXXI.

THero [2] ſcechoro, ih ſagen thir, ein,
[3] uuanta er hangeta untar zuuein,
Deta imo, ſo man uuizzi,
thia ſelbun ituuizzi.
Oba thu Chriſt, quad er, biſt,
hilf thir, [4] nu thir thurfiſt.
Joh dua thar [5] thino guati,
hilf uns ouh hiar in noti. Reſpondit alter, increpavit eum.
Gab antuuurti ther ander,
[6] ther firſtuant ſih filu mer.
Raſſt er 'nan harto
thero [7] dufarlichun uuorto.
„ Uuazamo manno [8] thu nu biſt,
„ thaz [9] thu tho Got ni forahtis.
„ Ja [10] thultiſt thu zi noti
„ thio ſelbun arabeiti.
„ Unſu uuerk zi uuare Nam digna factis recipimus.
„ thiu gaganent uns hiare.
„ Joh ruarent nu in [11] thrati
„ thio unſô [12] miſſidati;
„ Thaz uuir ofto uuorahtun,
„ ioh [13] ſuslicher ni forahtun.
„ [14] Leidor ih inti [15] thu
„ thaz ſelba thulten uuir nu.

„ Ni

LAtronum, dico tibi, unus
(namque ſuſpenſus ille inter duos)
Affecit eum, ut hoc ſciatur,
iisdem contumeliis.
Si tu Chriſtus, dixit, es,
opitulare tibi, nunc tibi opus eſt.
Et præſta hic tuam bonitatem,
opitulare nobis quoque hîc in neceſſitate.
Dedit reſponſum alter,
qui intellexit multo magis.
Reprehendit iſtum valde
(ob) diabolica verba:
Qualis homo tu nunc es,
quod Deum non metuis?
Et toleras patienter
has moleſtias.
Noſtra facta revera
obviant nobis hîc.
Et tangunt nunc vehementer,
noſtra facinora,
Quæ ſæpe patravimus,
& talia non metuimus.
Pœnam ego & tu
hanc patimur nos nunc.

Non

25) Verſ. 62. Utrumque MSC. exhibet: *ſcirm er imo.*
26) Verſ. 65. *uuanand* non denotat *fictum.* Mihi videtur, cum, uti ſupra monui, vox: *alles* interdum: *aliud* ſignificet, hunc textum ita eſſe exprimendum;
Nec eſt hoc (quod id ei objiciamus) *aliunde, niſi ex ipſius verbis*, ſeu aſſertione. *Scherz.*
27) Verſ. 67. Margo Codicis utriusque:
Dixit, quia Dei filius ſum.
28) Verſ. 69. Cod. Vind. *ding.*
29) Verſ. 70. Uterque Cod. *Folc.*
30) Verſ. eod. Cod. Vind. *ſtuant.*

Ad Cap. XXXI.

1) In Rubr. uterque Codex poſt: *ipſum* habet: *autem.*
2) Verſ. 1. Uterque Cod. *ſcachoro.*
3) Verſ. 2. Uterque Cod. *uuant er.*
4) Verſ. 6. lege: *thurft iſt.* Schilter. Cod. Vind. *Nu dir durft iſt.* Vat. *nu thir thurft iſt.*
5) Verſ. 7. *thina.* Cod. Cæſar.
6) Verſ. 10. Aptius:
Qui plus intelligentiæ habebat. Scherz.
7) Verſ. 12. An legendum: *diuſalibun?* Schilter. MSS. habent *dufarlichun*, quod arbitror denotare *verba dura*; id quod patet ex II, 22, 38. *Scherz.*
8) Verſ. 13. Cod. Cæſar. *du.*
9) Verſ. 14. Cod. Vind. *thaz du doh got ni forahtiſt.* Cod. Vat. *thu thoh got ni forahtis.*
10) Verſ. 15. Codicis Cæſar. *dultiſt.*
11) Verſ. 19. Cod. Cæſar. *drati.*
12) Verſ. 20. Cod. Cæſar. *miſſadati.*
13) Verſ. 22. Cod. Cæſar. *ſuslib er*; verto ita:
Et talia prius (olim) *non metuimus. Scherz.*
14) Verſ. 23. *Leidor* reddendum eſt: *Hem!* infeliciter. Conf. II, 6, 72. & 92. *Scherz.* Cæterum uterque Cod. *indi.*
15) Verſ. eod. Cod. Cæſar. *du.*

16) Verſ.

Digitized by Google

„ Ni habet therer ander [16] uuort. Hic autem quid fecit.
„ ni ſi guat einfolt.
„ Er uuas io gimuati
„ ubar alle theſe liuti.
„ Er deta io guat [17] uuergin,
„ in thorfon ioh in burgin.
„ Gommane ioh uuibe,
„ unz er uuas hiar in libe.
[18] Nert er tho, ſo er mohta,
ſines ſelbes trahta,
Bi [19] thero lido mahtin,
ioh gruazta ouh unſan [20] Druhtin:
„ [21] Gihugi mit eragrehtin Memento mei Domine.
„ thines [22] ſcalkes, [32] Druhtin,
„ Joh laz thaz lib minaz
„ in ſconi richi thinaz.
„ [24] Sar thu ſis Druhtin thare,
„ gihugi mino ouh thare.
„ Joh thanne ouh thu githenkes
„ thes thines armen ſcalkes.
„ Ih duan, quad Chriſtus, ſo [25] thu quiſt.
„ thoh thu es uuirdig ni ſiſt.
„ [26] Biſt [27] hiutu thu zi uuare
„ mit mir ſaman [28] thare.
„ Boton quement mine thir,
„ thie thih leitent zi mir.
„ Mines ſelben [29] uuiſi,
„ in thaz [30] ſcona Paradiſi.
Thia ginada ouh Druhtin Precatio Authoris ad Chriſtum.
dua in mir mit mahtin,
Thia [31] thu in thina guati
themo [32] ſcachare dati.
Ih bin [33] Druhtin, ana uuan
filu harto firdan.
[34] Ih habe n'inan giaforot,
ioh ſuntono ubarkoborot.
Minero miſſodato
iſt ungimezzon thrato.
Ginada thin in uuara
iſt harto filu mera.

Non perpetravit alter (quicquam)
niſi bonum ſimpliciter.
Fuit certe benignus
ſuper omnes hos homines.
Ille fecit bona facinora
in pagis & in oppidis.
Viris & mulieribus,
dum fuit hic in vita.
Emiſit hic uti potuit,
ſuas cogitationes,
Pro his membrorum viribus;
atque compellavit quoque noſtrum Dominum.
Memento cum gratia
tui ſervi, Domine,
Atque admitte animam meam
in pulchrum regnum tuum.
Quum fueris Domine ibi,
memento mei etiam ibi.
Et tunc etiam memineris
tui miſeri ſervi.
Ego faciam, dixit Chriſtus, ſicut ais,
etſi tu dignus non es.
Eris hodie tu revera
mecum ſimul ibi.
Nuncii mei venient tibi,
qui te ducent ad me.
Meomet modo,
In pulchrum Paradiſum.
Hanc gratiam itidem, Domine,
fac in me cum potentia (efficaciter)
Quam Tu in tua bonitate
ficario feciſti.
Ego ſum, Domine, ſine dubio
multum valde perditus.
Neutiquam Ipſum æſtimavi,
& peccata cumulavi.
Meorum maleficiorum
eſt immenſe nimium.
(At) gratia tua revera
eſt valde multum major.

Thiu Hæc

16) Verſ. 25. lege: *uuorbt.* Schilter.
17) Verſ. 29. Cum *uuergin* idem ſit ac noſtrum: *irgend*, alicubi, quod patet ex plurimis antiquorum Tevtonum, inprimis Otfridi noſtri locis, non arbitror, hunc verſum ita eſſe exprimendum; reddo potius: *ille fecit bonum* i. e. beneficia exhibuit, *alicubi*, nempe. *Scherz.*
18) Verſ. 33. Cod. Vat. *kerter tbo.* Cod. Cæſar. *kerter do.* Unde transfero: *Vertit hic, quantum potuit.* Scherz.
19) Verſ. 35. Cod. Vind. *dero.*
20) Verſ. 36. uterque Cod. *Truhtin.*
21) Verſ. 37. reddo: *memento cum Majeſtate* i. e. in Majeſtate, in Regno tuo. *Scherz.*
22) Verſ. 38. Cod. Cæſar. *ſcalches.*
23) Verſ. eod. uterque Cod. *Truhtin.*
24) Verſ. 41. *Sar* verterim, quamprimum. *Scherz.*
25) Verſ. 45. Cod. Cæſar. *du*, quod idem habet hic Cod. ℣. 46. & 47.
26) Verſ. 47. Margo Cod. Cæſarei:
Hodie mecum eris in Paradiſo.
t
27) Verſ. eod. Cod. Vind. *biudu.*
th *th*
28) Verſ. 48. Cod. Cæſar. *dare.* Uti ℣. 50. eſt *dir.*
29) Verſ. 51. *uniſi* videtur eſſe a *uniſon*, inviſere; quod & ipſum cum Genitivo conſtructum multis in locis Noſtri invenitur. vid. I, 21, 11. & III, 3, 46. & III, 23. 54. Unde hunc verſum cum ſeq. ita interpretor:
Me ipſum inviſes
in pulcro Paradiſo. Scherz.
a
30) Verſ. 52. Cod. Cæſar. *ſconi.*
31) Verſ. 55. Cod. Vind. *du.*
32) Verſ. 56. Cod. Vind. *ſcachere.*
33) Verſ. 57. Uterque Cod. *Truhtin.*
34) Verſ. 59. textus ex MSC. ita eſt reſtituendus: *ich haben inan.* Vertendus autem eſt hic cum ſeq. verſu hac ratione:
Ego illum (Latronem) *repetii*
& peccatis obtinui ſc. in me.
Mens eſt, quod Otfridus peccatis ſuis in ſe quaſi redivivum ſtiterit Latronem, ejusque perſonam delinquendo induerit. De v. *giafarot* vid. Notam meam ad I, 9, 23. ubi expoſitionem hujus loci attulimus, in effectu quidem huic concinentem, ſed verbis tamen diverſam. Ea autem, quam hic ſiſtimus, præferenda illi videtur. *Scherz.*

35) Verſ.

Digitized by Google

Thiu uuola iz allaz ubar mag,
[35] ſo ſih ofto ſcin uuag, [36]
Mih ſcaden ſi io intfuarta,
thes ih ofto fualta.
Dua, Druhtin, nu in feſte
era furdir mir ni breſte.
[37] Zi uuorolti io ginado min, 2.Tim. 4, 8.
theih ſi emmiziger skalk thin.

Hæc certe id omne ſuperat,
quotiescunque id contigerit,
Me damno ea exemit (eripuit)
quod ego ſæpe ſenſi.
Fac, Domine, nunc in firmo,
corona deinceps mihi ne deficiat.
In mundo (ſeculo) gratiare mei,
ut ego ſim æternus ſervus tuus.

Stabat autem juxta Crucem JEſu Mater [1] Joann. 19.

CAP. XXXII.

MUater ſin thie guata
thiz allaz ſcouuota.
[2] Theſo ſelbun quiſti
thio ruartun iro bruſti.
Rozagemo muate,
ioh uuard uns iz zi guate.
Ni moht iz ſin in ander,
ni ſia ruarti thaz ſer.
Sin drut ouh ſtuant thar einer,
mit thiarnuduamu reiner.
Er giburita ouh tho thar,
ioh ſah [3] imo thaz iamar,
Thuruh thio ſino guati
tho in thera noti,
Bifalah ther Sun guater
themo ſina muater,
Thaz er ſia zi imo nami,
ſi droſtolos ni uuari.
In ira kindes uuehſal
ſia biſorgeti ubaral.
Biſorgeta er thia Muater
thar ſo hangenter.
Uuir ſin gibot ouh uuirken,
inti bi unſa muater thenken.

MAter ejus illa bona
hæc omnia adſpexit.
Hi ipſi dolores
tetigerunt ejus pectus,
Luctuoſum animum:
at factum hoc nobis in bonum.
Non potuit hoc fieri aliter,
quin eam tangeret dolor hic.
Ipſius Fidelis etiam ſtetit ibi aliquis,
Virginitate purus.
Advenerat & ipſe huc,
& adſpexit Ipſi hanc miſeriam,
Propter illam ſuam bonitatem
tunc in illa neceſſitate,
Commendavit Filius ille bonus
huic ſuam Matrem,
Ut is eam ad ſe acciperet,
ipſa ſine ſolatio non eſſet.
In ſui Filii vicem
Ipſam curaret per omnia.
Curam geſſit Ipſe pro Matre
hîc ſic ſuſpenſus.
Nos ejus mandatum etiam operemur,
& pro noſtra Matre (Eccleſia) cogitemus.

Sol

35) Verſ. 66. *Soſo ib.* Cod. Vind.
36) Verſ. eod. ita verto: *Quamvis ſæpe ad illa me movebam*, i. e. quamvis iis ſæpe me maculavi. vid. ſupra IV, 1, 92. *Scherz.*
37) Verſ. 71. ita exprimo:
In Secula (Seculorum i. e. in æternum)
miſerere mei.
Uuorolt pro *Seculo*, *Seculis* ſumi certum eſt. Vid. ſupra Notam ad I, 7, 15. *Scherz.*

Ad CAP. XXXII.

1) In rubr. poſt: *Mater* uterque Codex habet: *ejus.*
2) Verſ. 3. hunc & duos ſequentes verſus textui convenientius ſic interpretor:
Hæ ipſæ calamitates
tetigerunt ipſius pectus
Mœſto animo.
i. e. ipſam mœſtitiâ impleverunt. *Scherz.*
3) Verſ. 12. *imo*, clarius redde: *in ipſo*, Chriſto. *Scherz.*

Digitized by Google

Sol obſcuratus. Et tradidit Spiritum JEſus.
Matth. 27.

CAP. XXXIII.

SUnna irbalg ſih thrato
[1] ſulichero dato,
Ni liaz ſi ſehan uuorolt thiot
thaz ira [2] fronisga lioht:
[3] Hintarquam in thrati
[4] ther armalichun dati.
Ni uuolta [5] ſun then [6] riuuon
thara [7] z'in biſcouuon.
Int ni liaz ſi nuzzi
thaz ſconaz annuzzi.
Ni liaz in ſcinan thuruh thaz
ira giſiuni blidaz,
Thes [8] skines [9] thih nu zelita
[10] thes ſih io uuorolt freuuita,
[11] Irzeh ſi in thes zinoti
thrio dages ziti:
Thàz uuas in ala uuara
fon [12] ſexu unz in nona.
Thaz ſcolta in doh in uuar min
thes dages liohtoſta ſin.
Thaz ira [13] lioht berahta,
ſi garo iz in intuuorahta:
Si gikert in harto thaz
in finſtar egislichaz.
Uuanta ſah gifangan,
ioh [14] Druhtin ira irhangan,
Thenſelbon ther ſia uuorahta,
ioh harto thaz irforahta.
Riaf er tho filu fram,
ſo nona zit tho biquam,
Joh gruazta ouh thiu ſin [15] ſtimma
ſines fater minna:
„ Druhtin min, Druhtin min,
„ [16] zui irgazi thu min.
„ Sus garo mih firliazi,
„ ioh fianton giliazi.
Sie 'nan ouh tho qualtun,
[17] mit ezzichu drangtun,

A ſextâ horâ usque ad horam nonam.

Circa horam nonam clamavit JESUS.

Mit

SOl iratus vehementer
tali facinore,
Non permittebat videre mundi populos
ſuam illuſtrem lucem:
Obſervabans actutum
miſeranda facinora:
Nolebat ſol hanc calamitatem
ibi apud iſtos inſpicere.
Ipſos nec permittebat ille frui
pulchra facie,
Nec concedebat ipſis ſplendere propterea
ſuum vultum hilarem.
Hunc ſplendorem, quem dixi,
quo mundus gaudet,
Subducebat ipſe iſtis de præſenti
tres diei horas:
Hoc eſt per omnia
a ſexta uſque in nonam.
Quod (tempus) debebat ipſis tamen revera
diei lucidiſſimum eſſe. (in meridie)
Hanc ſuam lucem claram,
is penitus ipſis demebat:
Et vertebat iſtis valde illam
in tenebras horribiles:
Namque videbat (ſol) captum,
& dominum ſuum ſuſpenſum,
Illum qui ipſum creaverat,
& valde de hoc obſtupuit.
Clamabat Ille tunc valde procul
cum nona hora veniſſet,
Et alloquebatur ejus vox
ſui Patris amorem:
Domine mi, Domine mi,
quare oblitus es mei?
Sic penitus me dereliquiſti,
& hoſtibus permiſiſti?
Iſti Ipſum quoqe tormentarunt,
aceto potantes,

(*Et*)

Ad CAP. XXXIII.

1) Verſ. 2. Cod. Uterque: *Suslichero.*
2) Verſ. 4. *fronisga*, mallem vertere: *pulchram.* Conf. IV, 1, 30.
3) Verſ. 5. fic exprimo:
Obſtupeſcebat valde
ad impia facta. Scherz.
4) Verſ. 6. Codex Vindob. *thera.*
5) Verſ. 7. *Si in then*, habet uterque Cod.
6) Verſ. eod. *riuon*, Cod. Vind.
7) Verſ. 8. *zi in*, Cod. Vind. verto:
Non volebat ille in hoc luctu
ad hos (ſceleratos) *reſpicere.* Scherz.
8) Verſ. 13. Freherus: pro: *skimen* lege: *skimes.* Ego vero: *skines.* Schilter. *Scimen* vel *skimen* retinendum eſt: Cod. Vind. *scimen.* Cod. Vat. & Flac. *skimen.* *Scimo* pro *ſplendore* ſupra habuimus II, 12, 185. Gloſſ. Lipſ. *ſcimo*, ſplendor.
9) Verſ. eod. Cod. Vind. *thi ih.*
10) Verſ. 14. redde:
Quo mundus ſemper gaviſus eſt.
11) Verſ. 15. verte:
Subtraxit ipſis ideo vehementer.
12) Verſ. 18. Uterque Codex: *Sextu.*
o
13) Verſ. 21. *Liabt.* Cod. Vind.
14) Verſ. 26. *Truhtin.* Cod. Vind.
15) Verſ. 31. Uterque Cod. *ſtimna.*
16) Verſ. 34. *zin* habet uterque Cod.
17) Verſ. 38. Margo utriusque MSC.
Dabant ei acetum bibere.

18) Verſ.

Digitized by Google

Mit bitteremo lide,
thaz datun ſe al bi nide.
Riaf [18] Druhtin auur ſare,
[19] thu maht iz leſan thare,
In mihileru luſti,
thaz hortun thar thie liuti:
„ In hant Fater thina
„ ſo gib ih ſela mina,
„ [20] Bifilu thir ouh, ſo thu uueiſt,
„ then minan eiginan geiſt.
Sar io thia uuila
[21] ſo liaz er ſela ſina.
In ſines ſelben fater hant,
ſo er quad hiar fora theiſt gizalt.
Ein thero [22] knechto thiz giſah,
ioh [23] zi ferehe er 'nan ſtah,
Mit ſperu er thar zua giilta,
indeta 'mo thia ſita.
Indan uns uuard thar ana [24] uuank
thes himilriches [25] ingank.
[26] Thia filu langun bita
indet uns [27] tho thiu ſita.
Sliumo floz tharuz ſar
bluat inti uuazar.
Irloſit, ſagen ih thir ein,
uuurtun uuir mit then zuein.
Tho uuart ſar firbrochan
thaz Gotes huſes lachan,
Thaz man zi thiu io thar gihiang
thiu [28] zerubin untarfiang,
Altari then diuron,
ioh then disg zi uuaron,
Ellu thiu liohtfaz,
ni uuas thes lachanes thiu baz.
Is uuard tho ziklekit,
ni liaz es uuiht bithekit.
Uuanta uns in zeihnungu
ſiu ſcoltun uuerdan kundu.
So uuaz ſo allaz thaz biżeinta,
ioh uns zi guate io meinta,
Thaz deta [29] Druhtin thar [30] tho Chriſt,
thaz uns iz ofanaz iſt.

Iterum clamavit, Pater in manus tuas commendo. Luc. 23.

Unus militum lancea latus ejus aperuit. Joh. 19

Velum Templi ſciſſum. Matth. 27.

(*Et*) *amaro potu,*
id fecerunt omne ex invidia.
Clamavit Dominus iterum ſtatim,
poteris id legere hîc,
Cum maximo ſono,
audierunt id homines:
In manus, Pater, tuas
trado animam meam,
Commendo tibi quoque, quem noſti,
meum proprium ſpiritum.
Illico hoc momento,
dimiſit animam ſuam.
In ſui Patris manus,
cum dixerat, hic antea quod eſt relatum.
Unus militum hoc videbat,
& ad vivum, Ipſum pupugit, (fodit)
Lancea eo feſtinabat;
aperuit Ipſi latus.
Apertus nobis fuit hic ſine dubio
cœlorum regni ingreſſus.
Diuturna iſta precatio (velut longa haſta)
aperit nobis hoc latus.
Continuo fluxit exinde
ſanguis & aqua.
Redemti, dico tibi hoc,
ſumus his duobus.
Tunc fuit illico diruptum
Dei domus (Templi) velum,
Quod ad hoc ibi ſuſpenſum erat,
(ut) Cherubim interciperentur (abſconderentur)
Altare pretioſum,
& menſa revera,
Omnia candelabra,
non erat (quicquam) velo eo melius,
Id erat disruptum,
nec reliquit quicquam tectum.
Nam nobis in typis
iſta debebant fieri nota.
Quodcunque omnia illa deſignarunt,
& noſtrum in commodum indicarunt,
Hoc fecit Dominis Chriſtus hic,
ut nobis id apertum ſit.

Terra

18) Verſ. 41. *Truthin* Cod. Vat.
19) Verſ. 42. *Du.* Cod. Vind.
20) Verſ. 47. Non tantum Flacius & Cod. Vat. ſed & Cæſar. habent: *bifiluhu.*
21) Verſ. 50. Margo utriusque Codicis: *emiſit ſpiritum.*
22) Verſ. 53. Cod. Cæſar. *Knebto.*
23) Verſ. 54. *zi ferehe* occurrit iterum Lib. V. c. 11. 51. Itaque recte *zi ferehe* interpretamur: ad vivum, *ferah*, vita anima. vid. Gloſſ. *Schilter.* *Zi ferehe* eſt: *ad mortem* i. e. ut mortem acceleraret; in Cod. Evang. Cotton. eſt: *Ferehes ſcolo.* Mortis reus. vid. Hickeſ. Theſ. Linguar. Sept. in Gramm. Franco-Theot. p. 21. Unde transfero hunc verſum ita:
Et ad mortem (accelerandam) *ipſum perfodit.* Scherz.
24) Verſ. 57. Cod. Vind. *Uuang.*
25) Verſ. 58. *ingang* habet uterque Codex.
26) Verſ. 59. aliter eſt vertendus, nam *bita* eſt accuſativus, quod ex adjectivo: *langun* apparet; nec *preces* hic denotat, ſed *expectationem*, moram. Unde ita hunc & ſeq. verſum reddo:
Admodum longam expectationem
aperuit nobis hoc latus.
i. e. Apertura lateris hujus, ex quo aqua & ſanguis, (ſalutis noſtræ media) effluxere, ſuſtulit ſeu finivit noſtram diuturnam expectationem, qua redemtionem anhelavimus in Patribus Veteris Teſtamenti. *Scherz.*
27) Verſ. 60. *do*, Cod. Vind.
28) Verſ. 68. *Zerubim*, Cod. Vind.
29) Verſ. 79. *Trubtin.* Cod. Vat.
30) Verſ. eod. *do*, Cod. Vind.

Digitized by Google

Terra mota eſt, Petræ ſciſſæ ſunt. Matth. 27.

CAP. XXXIV.

ERda bibinota,
Thiu Gotes kraft ſies notta.
1 Joh in thia meina
ſo ſpialtun ſih thie ſteina.
Thiu grebir ſih indatun, Monumenta aperta ſunt. 5.
ioh giangun uz thie dotun,
Hera in uuorolt richi
thie ſaligun lichi.
Ih ſcal 2 thir uuuntar redinon,
ſie giangun ir then grebiron, 10.
Zen liutin in 3 thia burg in,
ioh irougtun ſih in.
Thaz ouh ſulih mari
unfarholan uuari.
Joh allo theſo dati 15.
therſelbo liut irknati.
Ih zellu hiar ubar lut, 4
irſtuant tho manag Gotes Drut,
5 Mit ſelben 6 Druhtine,
liebe ſcalka ſine. 20.
Thaz uuard allaz ſo gidan,
tho ſelbo 7 Druhtin uuolta irſtan.
Thes uuir nu birun blidi,
er uuas thaz 8 frumikidi.
Thaz zellent Evangelion, 25.
al ſo ih 9 thir redinon.
Iz ſagent filu ſcono
thieſelbun buah frono.
Therſelbo ſculdheizo Centurio autem viſo terræ motu.
irquam es filu heizo 30.
After theſen uuerkon,
10 giſtuant er Gote thankon,
11 Quad: uuari er ana zuiual
thes giuueltig ubaral.
Joh deta lut mari: 35
er Gotes ſun uuari.
Thie liuti kertun ſare Omnis turba percutiebat pectora. Luc 23.
mit mihilemo ſere.

12 Uuan-

TErra commota,
Dei virtus eam coegit.
Imo ob hanc malitiam (hoc facinus)
ſciſſæ ſunt rupes.
Sepulchra ſe aperierunt,
& exierunt mortui,
Huc in mundi regnum
beata corpora.
Equidem tibi mira dicam,
iverunt ex ſepulcris,
Ad homines in urbem,
atque oſtenderunt ſe iis.
Ut etiam hæc fama
manifeſta fuerit,
Atque omnia hæc geſta
populus iſte cognoverit.
Dico hîc aperte,
reſurrexerunt tunc multi Dei fideles,
Cum ipſo Domino,
dilecti ſervi ſui.
Hæc omnia ita facta ſunt,
cum ipſe Dominus vellet reſurgere.
De hoc jam ſumus lætabundi,
ipſe erat ipſæ Primitiæ.
Hoc referunt Evangelia
omne quod tibi dixi.
Id dicunt multum pulchre
illi libri ſacri.
Iſte (porro) centurio
perterrefactus vehementiſſime
Super his factis,
cœpit Deum laudare:
Dixit: Fuit hic ſine dubio
omnipotentis.
Imo proclamavit palam:
hic Dei filius fuit.
Populus reverſus illico
cum maximo dolore.

Reverſi

Ad CAP. XXXIV.

1) Verſ. 3. *ouh*, Cod. Cæſar.
2) Verſ. 9. *dir*, Cod. Cæſar.
3) Verſ. 11. *dia*, Cod. Cæſar.
4) Verſ. 17. Margo Cod. utriusque: *Multa corpora ſanctorum ſurrexerunt, venerunt in Sanctam Ciuitatem.*
5) Verſ. 19. Duo inprimis notanda ſunt hîc ex textu ſacro Matth. XXVII, 52. ſeq. Jeſu jam mortuo corpora ſanctorum reſuſcitata, & monumenta aperta, nec tamen reſuſcitati adhuc egreſſi ex monumentis ſuis, ſed demum poſt reſurrectionem Salvatoris, venientes Hieroſolymam. Otfridus itaque quod ait, cum Chriſto eos ſurrexiſſe, intelligendus eſt non de reſuſcitationis actu, qui a Jeſu mortuo factus fuit; ſed de egreſſione viſibili ex monumentis. Erat enim, quod probe notandum, contra Julianum, Hieroclem, & Judæum neſcio quem anonymum productum, in Epiſtola de Viro Perfecto (quæ legitur in Operibus Hieronymi T. IV.) calumniatores miraculorum Chriſti. Erat, inquam, factum illud Chriſti ab Evangeliſta relatum, & Judæis tum ſatis cognitum, longe inter miracula maximum: Quod Salvator mortuus reſuſcitaverit ſtatim plurima corpora mortuorum ſanctorum Vet. Teſt. antequam ipſe vitam ſibi reſumeret: quod longe majus miraculum eſt quam Heliſæi, qui unicum reſuſcitavit, nec virtute propria. Quod porro non prius egreſſi monumenta aperta ſunt, quam Salvator reſurrexit; inde factum, quod ipſe eſt ἀπαρχὴ reſurrectionis 1. Cor. XV, 23. & πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν & πρωτεύων in omnibus. Col. I, 8. *Schilter.*
6) Verſ. eod. *Truhtine* legit uterque Codex.
7) Verſ. 22. iterum *Truhtin* habet uterque Codex.
8) Verſ. 24. Gloſſ. Veteres Alem. *Frumikiſt*, Frumiuuaſt, *primitiæ.* Schilter.
9) Verſ. 26. *dir*, Cod. Vind.
10) Verſ. 32. Freherus: Pro: *Giſtuant* lege: *beſtuant*, cœpit, aggreſſus eſt. *Schilter.* Non erat cur Freherus textum corrigeret, cum vox: *giſtuant*, quam utrumque MSC. & Flacius habet, etiam ſignificet; *cœpit, aggreſſus eſt.* vid. Notam ad I, 17, 83. *Scherz.*
11) Verſ. 33. Margo utriusque MSC.
Vere Filius DEI erat iſte.

12) Verſ.

Digitized by Google

[12] Uuantun heim tho ſpato
thero armilichun dato.
Thie dati ſie [13] tho [14] riun,
Joh iro bruſti bluun.
Joh giangun ſar thes fartes
al ſerag heimortes.
[15] Stuantun thar tho ferron
alle ſine kundon,
Jamaragemo muate,
[16]iz irgiang in thoh zi guate.
[16] Klagotun tho thiu ſelbun uuib,
thaz ira [17] enzena lib,
Thiu mit imo uuarun
zen Oſtoron quamun.

Reverſi domum ſero
(tyrannicis)
ab his miſerabilibus factis.
His factis pœnitentes,
& pectora ſua percutientes.
Atque iverunt ſtatim viam ſuam
omnes mœſti domum.
Steterunt ibi procul
omnes Ejus amici,
Mœſto animo,
quanquam hoc ipſis ceſſit in bonum.
Lamentabantur ibi mulieres illæ,
hanc ſuam ſingulæ vitam.
Quæ cum Ipſo fuerant
ad Paſcha profectæ.

Quomodo Joſeph & Nicodemus ſepelierunt JEſum.
Marc. 27. Joann. 19.
CAP. XXXV.

THo quam ein [1] elides man, baldlicho [2] ſo imo gizam. Venit dives homo Joſeph.
Er [3] theſo dati zurnta,
ſo guat thegan ſcolta.
Ni [4] machot er thio dati,
[5] noh ſelbaz thaz girati. [6]
Ni uuas in [7] themo uuillen,
er ſulih uuolti [8] erfüllen. Intravit ad Pilatum & petiit corpus.
Giang er [9] baldo tho fon in,
zi themo Herizohen in,
Bat: man gabi imo then man,
[10] thoh tho ſo bilibanan.
[11] Thaz muaſi er thara uuiſen,
then lichamon loſen,
[12] Tharzua ouh huggen,
in thaz grab leggen.
Pilatus quad: Er dati Juſſit reddi corpus.
ſo ſo er ſelbo bati.
Hiaz er imo irgeban ſar
thenſelbon lichamon thar.
Lis allo buah thio the ſin,
ni findiſt iz in uuar min,

TUnc venit dives homo
fortiter, ut ipſum decuit,
Is hoc facinus indignatus,
ut bonus famulus debebat.
Non fecit is hoc facinus,
nec ipſe in id conſenſit.
Non fuerat in ejus animo,
tale quid velle patrare.
Ivit fortiter ab iis
ad ducem intro,
Petens, daretur ſibi vir ille,
jam tum mortuus.
Ut poſſit (id ei) tum docere exhibere, (præſtare)
corpus ſolvere (â cruce)
Præterea quoque curare,
in ſepulchrum ut poneretur.
Pilatus dixit: ſe facere
quod ille peteret.
Juſſit ei tradere ſtatim
Ipſum corpus ibi.
Legito omnes libros quicunque ſint,
non reperis hoc, per fidem meam,

Thaz Quod

12) Verſ. 39. lege: *Uuunbun* ex utroque Cod.
13) Verſ. 41. *do*, Cod. Vind.
14) Verſ. 41. Cod. Vind. *rûun*, verto:
Facta ſua tum dolebant,
& ſua pectora percutiebant. Scherz.
15) Verſ. 45. Margo utriusque Codicis habet:
Stabant omnes noti ejus a longe.
16) Verſ. 49. *Klagetun do.* Cod. Vind.
17) Verſ. 50. Freherus: pro: *enzena*, lege: *eigena.* Senſus bonus, ſed lectio non mutanda. *Einzen*, ſingulæ, Notker. Pſalm. XLIV, 15. Singulæ mulieres deplorabant ſuam vitam, eo protractam, ut hanc miſeriam ſupervixerint, daſs ſie das hetten erleben müſſen. *Schilter.* Freheri Lectio non eſt negligenda, cum auctoritate MSS. nitatur, nam habet Cod. Vind. *eigina.* Vat. *eigena*, verte itaque:
Hanc ſuam propriam vitam. Scherz.

AD CAP. XXXV.

1) Verſ. 1. Freherus: MS. habet *Elides* man pro peſſime impreſſo: *Fidesman.* Schilter. Cod. Vat. habet quidem *Elidesman*, ſed & hoc vitio laborat; lege itaque ex Codice Cæſareo, *édiles man*, Vir Nobilis. *Scherz.*
2) Verſ. 2. *ſo imo zam*, Cod. uterque habet.
3) Verſ. 3. *deſo*, Cod. Cæſar.
4) Verſ. 5. *machotâ*, Cod. Cæſar.
5) Verſ. 6. Cod. Vat. *noh ſelbar.* Aſt Cæſar. *noh ſelbaz.*
6) Verſ. 6. mallem vertere:
Nec conſilium (ea de re peragenda) *iniit.* Scherz.
7) Verſ. 7. Cod. Cæſar. *demo.*
8) Verſ. 8. Uterque Cod. *irfullen.*
9) Verſ. 9. *baldo*, mallem reddere: *audaciter*, herzhafftig. *Scherz.*
10) Verſ. 12. Cod. Vind. *dôh do*, eundem exprimo ita:
Licet ita (nempe in cruce) *mortuum.* Scherz.
11) Verſ. 13. hic omnino ita eſt reddendus:
Ut poſſit (liceat) *eo* (ad crucem) *ire.*
Muaſi pro: poſſit, ſæpe uſurpatur, vid. Notam ad IV, 4, 147. *Uuiſen*, pro: *ire* etiam occurrit. vid. IV, 1, 5. & V, 19, 120. *Scherz.*
12) Verſ. 15. *Tharazua* Uterque Codex.

Thaz man io thaz gidati,
so diuran scaz irbati,
Thaz [13] er io inan in uuorolti
sulih treso legiti
[14] In erde odo in bara,
thaz sagen ih thir in uuara.
Thaz uuas Engilo [15] uuerdes,
ioh himilriches alles,
Erdun ioh [16] the seuues,
thoh sie so datin leuues.
Nichodemus ther guato, Venit autem & Nicodemus.
er quam thar tho [17] gimuato.
Uns er 'nan [18] tho thana nam,
ther nahtes [19] eri z'imo quam.
Ther brang mit in imo uuara
salbun filu diura.
Krist zi salbonne,
so thar uuas situ thanne.
Lostun 'nan tho thanana
thie zuuene richun thegana,
Thie [20] Druhtines gidriuon,
ioh selben kristes [21] liubon.
Thiu uuib gisuaro stuantun,
thiz allaz scouotun. Stabant mulieres hæc videntes.
Sie uuarun [22] uuartenti,
uuara man 'nan legiti,
Thaz siu thes gifartin,
oba sie 'nan thana fuartin,
Odo thaz gisitotin
gisuaro thar gilegitin,
Thaz sie 'nan muasin fuaren,
[23] Gisuasliche biruaren,
Joh in alahalbon
then liaban man gisalbon,
Joh muasin thes giflizan,
gisuasliche biriazan,
Ouh in then arumen
gisuaslicho bichumen.
Biuuuntun sie tho scono
thiaselbun lih frono,
Mit lininemo [24] duache,
ioh [25] sorglichemo ruache.

Quod quis hoc fecerit,
tam pretiosum thesaurum expoposcerit,
Ut quis eum in mundo,
talem thesaurum poneret
In terram vel in pheretrum,
hoc dico tibi revera.
Hic fuit Angelis contra habendus,
& cœlorum regno omni,
Terræ atque Mari,
attamen illi (Judæi) fecerunt (ei) ægre (male)
Nicodemus ille bonus
venit etiam huc confidenter.
Dum iste Ipsum inde (de cruce) susciperet,
qui noctu antea ad Ipsum venerat.
Hic portavit secum revera
unguenta multum pretiosa.
Christum ad unguendum,
sicut erat moris ibi.
Solverunt Ipsum exinde
hi duo divites famuli,
Hi Domini fideles,
& ipsius Christi fideles.
Mulieres commode steterunt,
hæc omnia videntes.
Erant exspectantes,
quo ipsum reponerent,
Ut id recognoscerent,
an illi Ipsum inde portarent,
Aut id instituerent,
(ut) (commode) statim ibi sepelirent:
Ut hæ ipsum possent tractare (nemen)
dulciter attingere,
Et undiquaque
dilectum virum ungere,
Atque possent huic rei studiose operam dare,
dulciter deflere,
Atque inter brachia
dulciter amplecti.
Illi involverunt pulchre
hoc corpus sanctum,
Linteo panno,
cum sollicita cura,

Mit

Cum

13) Verſ. 25. Utrerque Cod. habet: *ér io man.* Unde verte:
Quod prius ullus homo in mundo. Scherz.

14) Verſ. 27. vulgariter legitur *in re odo in bara*, emendo: *in erde odo in bara*, Schilter. MSS. habent manifeſte *ré* & quidem cum accentu. Dn. Stadenius, verſum 40. ita corrigit: *in reſto in bara*, & eum cum duobus præcedentibus ſic vertit: daſs jemals ein menſch in der uuelt ſolchen ſchaz beigelegt in gereitetem (reden) baarem gelde; Sed violentior eſſe videtur hæc correctio. Mihi aliquando in mentem venit τὸ *ré* eſſe corruptum ex *ref*, *reu*, *reua*, quod præter alia *uterum* ſignificat. vid. Palthen. ad Tat. pag. 288. per *Uterum* autem hic intelligendum eſſe *Uterum Terræ*, matris noſtræ. *Scherz.*

15) Verſ. 29. ita emendo pro: *uuerd*, *Schilter.* MSC. & Flacius habent, *uuerd.* Scherz.

16) Verſ. 31. pro: *the*, pone: *thes* ex utroque Codice.

17) Verſ. 34. mallem: *gimuato* reddere, *benigne.* Scherz.

18) Verſ. 35. *do*, Cod. Vindob.

19) Verſ. 36. lege ex utroque Codice: *er iu zi imo.*

20) Verſ. 43. *Trubtines* Cod. Vatic.

21) Verſ. 44. *liubon*, aptius: *Amici*, dilecti. *Scherz.*

22) Verſ. 47. *uuartenti*, mallem reddere: *obſervantes*, attendentes; *uuarten* eſt; *cuſtodire*, *obſervare*, *attendere.* *Uuart* eſt: *cuſtodia* (unde Gallorum: *garde*, Italorum: *guardia*) *obſervatio*, it. *ſpecula*, quæ ultima ſignificatio Argentinenſibus meis in uſu remanſit reſpectu duarum turrium non ita longe ab Urbe ſitarum, (una adhuc integra ſupereſt) quarum una appellatur *die hohe uuart*, altera *die grüne uuart*; nam olim hæ turres erant ſpeculæ. Supra I, 12, 3. Habuimus *unarta* pro: *cuſtodia.* Ubi dicitur de Paſtoribus Bethlehemiticis: *thes febes datun uuarta*, pecora cuſtodiebant. Sic I, 17, 12. de Magis Stellam in Oriente videntibus dicitur: *ſin uuartetun*, illam obſervabant. *Scherz.*

23) Verſ. 54. *giſuaslicho* habet MSC. utrumque; uti & in ℣. 58.

24) Verſ. 63. Cod. Vind. *dueche.*

25) Verſ. 64. *Sorgilechem*, Cod. Vind.

26) Verſ.

Digitized by Google

Mit lininemo ſabane,
thar tho zi bigrabanne,
Mit duachon filu kleinen,
ioh harto filu reinen.
Legita 'nan tho ther eino
in ſinaz grab reino,
Ouh in ala niuaz,
in feliſon irgrabanaz.
Uuullun ſe er ſe fuarin heim,
thara furi mihilan ſtein,
[26] Thaz dreſo thar giburgun,
ioh heimortes [27] uurbun.
Thiu uuib ſar thes fartes
giangun heimortes.
Ouh zi then rachon
ſalbon iro machon.
[28] Erda hialt uns uf uuunna
thiu euuinig ſunna,
Joh ouh ſalida ubaral,
ſo man hiar foraſagen ſcal.

Poſuerunt eum in monumento ſuo novo.

Cum linteo ſabano
iſthic ad ſepeliendum,
Cum pannis multum ſubtilibus,
& valde multum puris.
Poſuit Ipſum eorum unus
in ſuum ſepulchrum purum (καινοτάφιον)
Et in omnino novum,
in rupe exciſum.
Volverunt, antequam irent domum,
ante iſtud magnum ſaxum,
Ut theſaurus hîc conderetur,
& domum reverterentur.
Mulieres ſtatim hac viâ
iverunt domum,
Et in hanc cauſam
unguenta ſua fecerunt.
Terra retinuit nobis gaudium
æternum ſolem,
Atque ſalutem univerſi
quod hîc in anteceſſum dictum ſit.

Quomodo ſummi Sacerdotes ſignaverunt ſepulcrum. Matth. 27.

CAP. XXXVI.

[1] NI mohtun noh [2] bilinnen
thes armilichen uuillen
Thieſelbun Euuarton,
thaz ougtun tho mit uuorton.
Fuarun ſie tho blide
mit themo alten nide,
Folle balauues in uuar
zi themo Herizohen ſar.
[3] Ni helen uuir, quadun, noti,
thaz thinaz heroti,
[4] Thaz ther firdano io ſageta,
thes unſer muat nu irhogeta.

Domine recordati ſumus.

NEc poterant dum delinire
tyrannicum animum
Iſti ſacerdotes,
hoc oſtenderunt verbis.
Iverunt lætabundi
cum veteri invidia,
Pleni malitia vere
ad Ducem ſtatim.
Non celamus, dixerunt, ſtudio
hoc tuæ Dominationi,
Quod Perditus iſte dixit,
cujus noſtra mens jam recordatur.

[5] Er

Refe-

26) Verſ. 75. rectius:
Theſaurum (ſuum) *hic abſconderunt,*
& domum reverſi ſunt. Scherz.

27) Verſ. 76. Cod. Vind. *uuurbun.*

28) Verſ. 81. hîc Chaos eſt. Quatuor enim fere verſus (quos Flaciana Editio exhibet) ſunt omiſſi, & duorum diverſorum particulæ in unum verſum ſunt locatæ. Ex MSC. itaque Cæſareo textum ita exhibeo:

Erda hialt uns tho in uuár
ſcazzo diuriſton thár,
Dréſo thar gibórgan
unz ſúnnun dag in morgan;
Tho gíang uns úf uunna
thiu éuuinigu ſunna.
Joh ouh ſálida ubarál
ſo mán hiar fora ſágen ſcal.

Verto hunc textum hac ratione:

Terra aſſervabat nobis tunc revera
theſaurum pretioſiſſimum ibi,
Theſaurum ibi reconditum
uſque in Dei ſolis matutinum.
Tum exortum nobis eſt gaudium,
æternus ſol.
Imo & beatitudo omnimoda,
id quod hic præmonendum fuit.
ſc. antequam reſurrectionis hiſtoria exponeretur. *Scherz.*

Ad CAP. XXXVI.

1) Verſ. 1. Margo utriusque Codicis:
Accedentes Principes Sacerdotum.

2) Verſ. eod. *bilinnen*, non eſt: *delinire*, ſed: *ceſſare, deſinere.* Gl. Keronis: *Pilinnan*, ceſſare, *bilinnent vona iro uuiſi*, ceſſabunt à miniſterio ordinis ſui; Occurrit hoc poſterius in excerptis Codicis cujusdam Herbipolitani, quem cum aliis egregiis MSS. Reverendiſſimus atque Celſiſſimus Princeps, ac Epiſcopus Herbipolenſis, Elegantiorum Literarum & gnarus ſummopere, & Mæcenas ſummus, felici caſu ab interitu liberavit A. 1716. Verte itaque hunc & ſeq. verſum iſta ratione:

Nondum poterant ceſſare
a mala (ſua) *voluntate.*

3) Verſ. 9. mallem ita translatum: *Non celamus, dicebant, nunc. Noti* interdum *nunc* denotare ſupra monui Not. ad I, 3, 44. Scherz.

4) Verſ. 11. redde:
Quod Reus iſte ſemper dixerit. Scherz.

5) Verſ.

Digitized by Google

[5] Er zalta mihil uuuntar
then liutin ſus io ſuntar.
Ih irſtantu, quad er zi in,
ſo ih [6] thritten dages toter bin.
„ Nu heiz thes grabes uualtan, Jube cuſtodire ſepulchrum.
„ fora iungoron ſinen [7] haltun.
„ Thaz ſie unſih ni biſuichen,
„ tharazua ni [8] firslichen,
„ [9] Thaz ſie thaz n'intheken,
„ [10] mit ſtalu 'nan n'irzuchen.
„ Noh inan thar [11] githiuben,
„ [12] then liutin ſih giliuben,
„ [13] So zellent ſino guati,
„ thaz er ſon [14] tode irſtuanti.
„ Joh girrent mer thie liuti
„ [15] thanne ouh therer dati.
Quad er [16] tho, thaz ſie rietin, Habetis cuſtodiam.
uuio ſie 'nan gihialtin.
Quad ſih in thaz [17] girati
furdir uuiht ni dati.
[19] Sie sliumo thes ſar zilotun, [18]
thaz grab gizeinotun,
Sar io in theru friſti
mit miſileru feſti,
Jo ſar then gangon
mit giuuafniten mannon.
Thaz man 'nan ni firſtali,
mit meginu ouh ni nami.
So ſie ſin mer tho [20] uuialtun,
thaz grab ouh baz bihialtun:
So uuir io mer [21] giuuiſſo
in themo [22] irſtuantniſſe.

[23] Uuanta

Referebat magna mirabilia
hominibus ita ſeorſim.
Reſurgam, dixit ad eos,
ſi tres dies mortuus ſum.
Jam (igitur) jube ſepulcrum cuſtodire,
præ diſcipulis ſuis ſervare.
Ut nos ne circumveniant,
& ne ſurripiant,
Ut illud ne manifeſtent, (prætendant)
furto (autem) ipſum ne auferant.
Neque ipſum ibi ſuffurentur,
hominibus abblandiantur,
Sic prædicantes ejus gratiam,
quod â morte reſurrexiſſet.
Atque ſeducant magis homines,
quam vel ipſa ejus facta.
Juſſit is ut conſultarent,
quomodo Ipſum cuſtodirent.
Dicens: ſe in hoc conſilium
deinceps nil quicquam immiſturum.
Iſti ſtatim hoc obſervarunt,
ſepulcrum obſignarunt,
Actutum eo ipſo momento
ſumma firmitate,
Sed & introitum
armatis viris.
Ut ipſum nemo ſuffuraretur,
vi quoque ne raperet.
Quo magis iſti Ipſum obſervarunt,
& ſepulchrum curatius cuſtodierunt:
Eo nos magis ſumus certi
de reſurrectione.

Nam-

5) Verſ. 13. transfer:

Dicebat rem magnopere miram
hominibus ita ſane inprimis. Scherz.

6) Verſ. 16. *dritten.* Cod. Vind.

7) Verſ. 18. Uterque Codex habet: *haltan.*

8) Verſ. 20. *firslichen* eſt: *ſubrepere;* nobis ſimplex *ſchleichen* adhuc ſupereſt cum quibusdam compoſitis. Unde apparet verſum hunc ita eſſe reddendum: *Ne eo* (ad ſepulcrum) *ſubrepant. Scherz.*

9) Verſ. 21. Aptius:

Ne illud (ſepulcrum) *aperiant.* Scherz.

10) Verſ. 22. Cod. Vind. *mit ſtali inan n'irzuken.*
th

11) Verſ. 33. *gidiuben.* Cod. Vind.

12) Verſ. 24. mallem ita exprimere: *Hominibus ſe acceptos reddant*, favori hominum ſe inſinuent. vid. Notam ad II, 6, 72. *Scherz.*

13) Verſ. 25. Margo utriusque Codicis: *dicunt Plebi: ſurrexit.*
t

14) Verſ. 26. *dode*, Cod. Vind.

15) Verſ. 28. exprime ita:

Quam vel ipſe fecerat.

16) Verſ. 29. *do*, Cod. Vind.

17) Verſ. 31. Senſus apertus, ſed Lectio ſuſpecta, ex MSS. legitimanda. *Schilter.* MSS. textum eodem modo exhibent. *Scherz. Girati*, rem, factum ſignificat interdum, vid. III, 20, 181. quod optime huic loco quadrat; itaque ſic verto v. 31. & ſeq.

Dicebat: quod in hanc rem
ulterius nequaquam ipſe ſit ſe immixturus.
Scherz.

18) Verſ. 33. Margo utriusque Cod.

Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum.

19) Verſ. 33. & ſeq. aptius ita:

Illi ſtatim hoc valde egerunt,
ut ſepulchrum obſignarent. Scherz.

20) Verſ. 41. *uualtun*, eſt: *diſponebant de eo*, imperabant illi: Unde noſtrum: *mit etuas ſchalten und ualten:* conf. III, 20, 133. Unde mallem ſic vertere:

Quo magis iſti de eo (corpore Chriſti)
diſponebant

i. e. quo plus curæ in aſſervando eo impendebant. *Scherz.*

21) Verſ. 43. Uterque Codex: *giuuiſſe.*

22) Verſ. 44. *irſtantniſſe* lege ex utroque MSC.

23) Verſ.

Digitized by Google

[23] Uuanta tho iz martun,
thie then balo datun.
Joh thie thar huattun ouch [24] tho ſin,
tho mohta man es [25] bald ſin.

Namque eo ipſo hoc divulgarunt,
qui hoc malum fecerunt.
Atque qui ibi cuſtodiebant ipſum,
apud hos poterat quis certus fiducialiter fieri.

MORALITER.

CAP. XXXVII.

OBa uuir uuollen uuahten
mit [1] gitrahton filu rehten,
Mit githankon guaten
thes kriſtes grabes hueten:
Thanne ſculun uuir gigahen,
thaz uuir iz anafahen
[2] Mit anderen giratin,
thanne theſe datin,
Thaz uuir thia uuahta irfullen
mit anderemo uuillen:
Mit anderemo muate,
the'iz uns irge zi guate.
Uuir ſculun dragan uuafan,
ioh lazan ſin thaz ſlafan.
Joh huggen [3] uuio er thaz biuuarb,
thaz er bi unſih irſtarb.

Thaz ſin hugoluſti
in rehteru [4] kuſti.
Gilouba filu feſti
in thines herzen bruſti.
Mit thiu ſi kriſt bifangan,
ni laz thir 'nan ingangan.
Bigin tharazua luggen,
ni laz thir 'nan [5] irzuchen.
Thes ſih thaz thu es [6] uualtes,
ioh [7] uuol anan gihaltes
Mit rechtemo libe,
the'iz thir irge [8] zi liebe.
[9] Gilouba thin ſi kreftig,
thaz thir ſin tod ſi githig,

Cuſtodiæ ſeu vigiliarum verior uſus.

Arma.

Somnus.

Fides vera.

SI volumus vigilare
meditationibus multum rectis,
Cogitationibus bonis
Chriſti ſepulcrum cuſtodire:
Tunc debemus feſtinare (attente ire)
ut hoc incipiamus
Aliis conſiliis,
quam hi faciebant..
Ut hanc cuſtodiam compleamus
aliâ voluntate:
Alio animo,
ut id nobis cedat in bonum.
Debemus portare arma,
& omittere ſomnum.
Atque conſiderare, quomodo ipſe in hoc operam dederit,
ut pro nobis moreretur.
He ſunt jucundæ meditationes
in vera virtute.
Fides multum firma
in tui cordis pectore.
Per has ſit Chriſtus comprehenſus,
ne ſinas tibi Ipſum evadere.
Conare eo reſpicere,
nec ſinas tibi Ipſum ſurripere.
Vide, ut hoc cuſtodias,
ac bene usque retineas
Recta vita,
ut hoc tibi cedat in amorem.
Fides tua ſit efficax,
ut tibi ejus mors ſit proficua,

Mit

Sua

23) Verſ. 45. Cod. Vind. *uuanto*, ſed vitioſe. *Scherz.*
th

24) Verſ. 47. Cod. Vind. *do.*

25) Verſ. 48. *bald* de qua v. egi in Not. ad I, 17, 122. idem eſt ac: *audax*, *fidens*; item *firmatus*. Ultima hæc ſignificatio occurrit apud Notkerum in Pſal. XXXII, 6. ubi dicitur: *Uuanda ſine himila gefeſtenot unde gebaldet uuorden von Gotes uuorte*; ubi apparet: *feſtinon* & *baldon* eſſe ſynonyma. Itaque mentem rite à b. Schiltero expreſſam judico; ego ita redderem:

Ibi (apud hos) *poterat quis* (hac de re) *confirmatus* (de veritate) *fieri.* Scherz.

AD CAP. XXXVII.

1) Verſ. 2. *gidrâhton.* Cod. Vind.
2) Verſ. 7. reddo: *aliis factis* ſeu alia ratione. *Scherz.*
3) Verſ. 15. *uuier*, Cod. Vind.
4) Verſ. 18. *kuſti* videtur eſſe idem ac: *guſtus*, der Geſchmack. Quod ſuadet locus Noſtri I, 18, 105. ubi dicitur:

Inman thines herzen kuſt
ni laz thir theſa uuorolt luſt.

quod Stadenius reddidit: *Laſs dir in deines herzen geſchmack dieſer uuelt luſt nicht kommen.* Qui idem verſum 17. & 18. ſic exprimit: *Das ſind Gemüthsbeluſtigungen mit rechtem Geſchmacke.* Optime. *Scherz.*

5) Verſ. 24. *irzuken*, Cod. Vind.
6) Verſ. 25. *uualtes*, mallem redditum: *de eo diſponas.* Scherz.
7) Verſ. 26. Cod. Vat. *uuola 'nan*, bene illum. *Scherz.*
8) Verſ. 28. *zi liebe*, mallem vertere: *in bonum.* Scherz.
9) Verſ. 29. Fides viva urgetur ab Auctore, quam appellat *Gilouba kreftig*, fidem efficacem. Vita autem Fidei Charitas. Gregor. M. in Job. L. 27. c. 9. *In ipſa quoque S. Eccleſia plurimi fidem tenent, & vitam fidei non tenent: humilitatis dominicæ Sacramenta percipiunt, ſed humiliari dominica imitatione contemnunt.* Et L. 33. c. 7. *Alios à rectitudine fidei nequaquam deviat, nec ad uſum pravæ operationis inclinat. Alios quantum vult in*

Digitized by Google

Mit ſinemo uuihe
iz frammort thir [10] io thihe.
Thaz unſih ſo [11] irloſte
ther Gotes boto droſte. Luc. 24, 7.
Joh unſih io gilicho
[12] Gilocho liublicho,
So er zen uuibon thar tho ſah,
ioh liublicho zi in ouh ſprah
Lindemo muate.
thaz det er in zi guate,
Thaz uns hiar in libe
thiu forahta ni klibe,
Joh uuir ſin faſt muate
zi allemo guate,
Thaz uns ſi giuuiſſi
thaz ſin irſtantniſſi,
Thaz ſinaz lib niuaz.
ther Engil kundta in [13] tho thaz. Sacerdotum corruptelæ.
Ni duemes ſo thie [14] rietun,
thie thie knechte [15] miatun,
Mit ſcazzu ioh mit uuorton, Occultatio.
thieſelbun Euuarton,
Mit ſpenſtin ginuagin,
thaz ſie es ni giuuuagin,
The'iz ni uuurti irfuntan,
thaz [16] Druhtin uuas irſtantan.
Suntar ſahemes thara zua
mit giloubu filu frua,
Mit ernuſti ſnello,
thaz due uns ther guoto uuillo.
Giduemes lutmari
mennisgon in uuari,
Thaz uuorolt uuizzi thaz guat,
thaz kriſt fon [17] themo grabe irſtuant.
Joh uuir thaz mari bringen,
[18] then thara zua githingen.
[19] Joh then thaz uuollen ahton
mit rehten gidrahton,
[20] Thaz ſie ouh thes ginenden,
mit uns ſih ſaman menden.
Thaz ouh ni bimiden,
mit uns ſih ſaman bliden,

Sua benedictione
porro tibi proficiat.
Ut nos ſic liberet
(prout) Dei nuncius conſolatus eſt.
Atque nos pariter
allicuit blande,
Cum ad mulieres iſthic reſpiciebat,
& ſuaviter ad eas locutus erat,
Leni animo.
hoc fecit iis in bonum,
Ut nobis hîc in vita
metus ne inhæreat.
Atque ut ſimus firmo animo
ad omne bonum,
Ut nobis ſit certa.
illa ejus reſurrectio,
Illa ejus vita nova.
Angelus nunciavit illis tum.
Ne faciamus quod conſuluerunt,
qui milites conduxerunt,
Pecunia & verbis,
iſti ſacerdotes,
Perſuaſionibus ſufficientibus
ut id ne propalarent.
Ut id ne fieret manifeſtum,
quod Dominus reſurrexiſſet.
Verum progrediamur eo
cum fide multum mane,
Cum ſtudio alacri,
hoc faciat nobis bona voluntas.
Faciamus manifeſtum
hominibus revera,
Ut mundus ſciat hoc bonum,
quod Chriſtus ex ſepulchro reſurrexerit.
Et nos id manifeſtum feramus,
eosque ad hoc vocemus.
Eos qui hoc volunt reputare
rectis meditationibus.
Ut eo quoque perveniant,
nobiſcum ſimul gaudeant.
Neque evitent,
nobiſcum ſimul lætari,

In

In

operatione immunditiæ inflectere non valet, ſed apud ſemetipſos intus in ſtudio intentionis intorquet: Ut dum a charitate mentem dividunt, rectum non ſit quicquid extrinſecus operentur: Et fidem tenent, ſed vitam fidei non tenent: quia aut aperte illicita faciunt, aut ex perverſo corde quæ agunt, prava ſunt, etiamſi ſancta videantur. Schilter.

10) Verſ. 32. *io thihe*, verte: *ſemper proficiat.* Scherz.

11) Verſ. 33. *irloſte*, non eſt: *liberet*, ſed: *liberatos*, redemtos; itaque hic & ſequens verſus ita ſunt transferendi.

Ut nos ita redemtos
Dei nuncius (Angelus) *conſoletur.*
Scherz.

12) Verſ. 36. *gilocho*, non eſt: *allicuit*, ſed: *ſanet*, medeatur, recreet. ap. Noſtrum V, 20, 157. eſt:

Ir eigut ouh thuruh Got
ſiuchi in mir gilochot.
Vos etiam per Deum
morbos in me *ſanaſtis.*

conf. omnino quæ dixi in Nota ad Præfat. ad Lud. Reg. ℣. 150. hunc itaque & anteced. verſum ita interpretari debemus:

Atque nos omnino pariter
recreet (erigat) *ſuaviter.* Scherz.

13) Verſ. 48. *do*, Cod. Vind.

14) Verſ. 49. *rietun*, reddi ſæpe poſſe per: *fecerunt*, *effecerunt*, ſupra jam dixi; & de hoc loco etiam dici poſſe arbitror. *Scherz.*

15) Verſ. 50. Uterque Codex habet: *miattun.*

16) Verſ. 56. *Trubtin*, Cod. Vatic.

17) Verſ. 64. Cod. Vind. *demo.*

18) Verſ. 66. reddo: *Illis* (qui) *eo tendunt.* Hic verſus etiam ſupra legitur II, 16, 28. *Scherz.*

19) Verſ. 67. redde: *Iis*, *qui hoc volunt perpendere.* Scherz.

20) Verſ. 69. Celeberr. Palthenius in Notis ad Tatian. p. 285. hunc & ſeq. verſum ita reddit:

Ut illi etiam de prædicto
nobiſcum conjunctim gaudeant.

Arbitra-

Digitized by Google

In euuon zi guate
mit heilemo muate,
Mit rehten huguluſtin,
in allen [21] uuorolt friſtin.
In thiu ſin furdir uuononti,
ioh [22] Druhtin [23] iamer lobonti.
[24] Joh dankon io gimalon
then ſinen ginadon,
Sinera ergrehti,
ioh ſinera mahti,
Ther uns gab thaz [25] gimuati,
thuruh ſino guati,
Thaz uuir ſin giuuiſſe
fon themo irſtantniſſe.
[26] Uuanta Druhtin iſt ſo guat,
bithiu [27] eigin iamer frauuaz muat,
Eigun iamer ſcona
freuuida gizama,
Thuruh ſino milti,
ana thiheinig enti. Amen.

In æternum ad ſalutem,
integra mente,
Veris meditationum jucunditatibus,
in omnibus mundi temporibus.
In eoque ſint deinceps habitantes,
& dominum jugiter laudantes,
Et gratias agant ſolennes (publicas)
ipſius clementiæ,
Ipſius Majeſtati,
atque ejus Potentiæ,
Qui nobis dedit hunc animum,
per ſuam benignitatem,
Quod ſumus certi
de hac reſurrectione.
Namque tam bonus eſt Dominus,
quam ob rem habemus perpetuo hilarem animum.
Habemus perpetuo pulchrum
gaudium decenter,
Per Ejus benignitatem,
abſque ullo fine.

Explicit Liber Quartus

Arbitratus eſt Vir Eruditiſſimus *des ginenden* eſſe participium paſſivum, *des genennten*, *genanuten*, ceu hodie loquimur, ſed eſt tertia perſona pluralis præſentis ſubjunctivi activi, ſicut: *menden*. Significat autem *ſie ginenden* fruantur, ceu monui in Nota ad I, 2, 24. Unde verto:

Ut etiam eo fruantur. Scherz.

21) Verſ. 76. Cum *uuorolt*, uti dixi ad I, 7, 16. ſeculum etiam denotet, mallem hunc verſum ita reddere:

In ſeculorum temporibus

i. e. in ſeculorum ſeculis. Infra V, 24, 44. loco hujus formulæ Otfridus dicit: *Allo uuorolt uuoroltí.* Scherz.

22) Verſ. 78. *Trubtin*, Cod. Vat.

23) Verſ. 78. Cod. Cæſareus *jo mer*, ſemper plus. *Scherz.*

24) Verſ. 79. Freherus: legendum: *Joh thankon io*, pro: *ih*. Schilter. Freheri Lectionem firmat utrumque MSC. *iogimalon* arbitror eſſe a *io*, ſemper & *mal*, vice. Quod adhuc ſupereſt in einmal, zweymal, mehrmal: Unde verto:

Et gratias agant perpetuo. Scherz.

25) Verſ. 83. *thaz gimuati* redderem: *gratiam.* Scherz.

26) Verſ. 87. *Uuanta* redde: *Quandoquidem*; qui ordinarius hujus vocis eſt ſignificatus. *Scherz.*

27) Verſ. 87. *eigin*, verte: *habemus.* Scherz.

Digitized by Google

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI QUINTI.

I. *Cur Dominus ignominiam Crucis & non aliam pro nobis mortem pertulerit.*
II *De utilitate Crucis.*
III. *Signaculum Crucis.*
IV. *De Reſurrectione Domini veſpere Sabbati.*
(V.) *Vnâ Sabbati Maria Magdalena venit ad monumentum.*
(VI.) *Spiritualiter.*
(VII.) *Maria ſtabat ad monumentum.*
(VIII.) *Spiritualiter.*
(IX.) *Duo ex diſcipulis Jeſu ibant in Caſtellum Emaus.*
X. *Adpropinquabant caſtello.*
XI. *Stetit Jeſus in medio diſcipulorum ſuorum.*
(XII.) *Spiritualiter.*
XIII. *Manifeſtavit ſe Jeſus ad mare Tiberiadis.*
(XIV.) *Myſtice.*
XV. *Cum ergo prandiſſent, dixit Jeſus Petro, amas me?*
XVI. *De Aſcenſione Domini.*
XVII. *Igitur qui convenerant, interrogabant eum, & reliqua.*
(XVIII.) *Cumque intuerentur in cœlum.*
XIX. *De die Judicii.*
XX. *Quomodo judicaturus eſt mundum.*
XXI. *Quam diſtrictum ſit tunc judicium Dei.*
XXII. *Ibunt juſti in vitam æternam.*
(XXIII.) *De qualitate cœleſtis regni, & inæqualitate terreni.*
XXIV. *Oratio.*
XXV. *Concluſio Voluminis totius.*

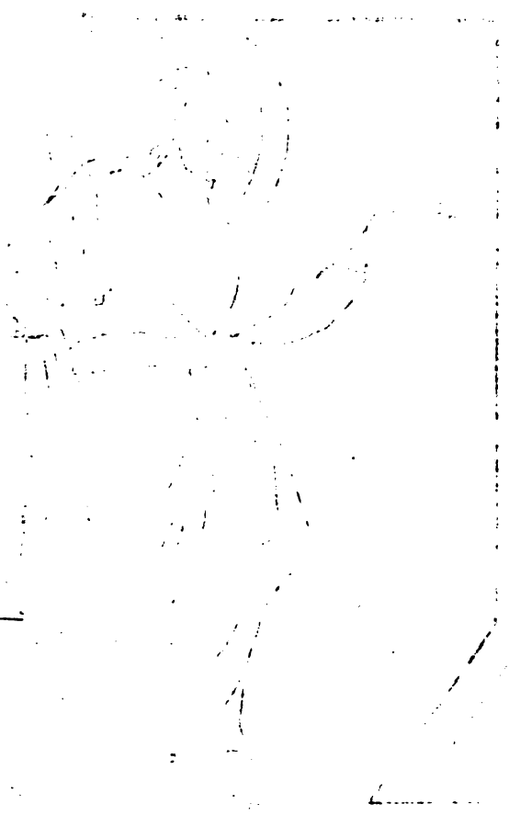
* Expliciunt Capitula Libri Quarti.

Num. 5) Cod. Cæſar. *Magdalenæ.*
Num. 6) Cod. Cæſar. *ſpiritaliter*, ita & Num. 8) & 12.)
Num. 7) poſt: *monumentum* Cod. Cæſar. habet: *foris plorans.*
Num. 9) *Emaus*, abeſt in Cod. Cæſ.
Num. 14) *Miſtice* habet Cod. Cæſ. melius Flacius: *myſtice:*
Num. 18) *Caelum*, Cod. Cæſar.
Num. 23) *de equalitate*, Cod. Cæſar.
* Verba: *expliciunt* &c. non ſunt vel in Cæſareo vel in Vatic. MSC. *Scherz.*

INCI-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

INCIPIT
LIBER QUINTUS,
De Reſurrectione & Aſcenſione & de Die Judicii.

Cur Dominus Ignominiam Crucis, & non aliam pro nobis mortem pertulerit.

Cap. I.

ISt filu manno uuuntar,
thaz [1] zell ih hiar nu ſuntar,
[2] Zui Druhtin hiar in [3] uuorolti
thes kruzes tod iruueliti.
Tho er unſih hiar ſo nerita,
fon fianton irretita.
Nam uzar herten banton
fon fianto hanton.
Thaz ſines [4] ſelben guati
thaz eina uuas gimuati,
In ſulicheru noti
er uns ginadoti.
Uuir uuizun ana zuiual,
[5] thaz er thes uuialt ubaral,

PLurimis videtur mirum,
quod refero hîc jam ſeorſum,
Cur Dominus hic in mundo
Crucis mortem elegerit.
Cum nos hîc ita liberaret,
ab hoſtibus eriperet,
Raperet ex duris vinculis
ex hoſtium manibus.
Quod ſuæ Bonitati
hoc unum (crucis ſupplicium) fuerit acceptum (electum)
In tali neceſſitate
(quo) nobis gratiam acquireret.
Scimus ſine ambiguitate,
cum hoc elegerit præ omnibus.

[6] Er

Ipſe

1) Verſ. 2. Cod. Cæſar. *zellu ih*, mallem reddere: *de hoc dicam nunc inprimis.* Scherz.
2) Verſ. 3. *Ziu*, Cod. Cæſar. & rectè quidem. *Scherz.*
3) Verſ. eod. *uuoralti*, Cod. Cæſ.
4) Verſ. 9. *ſelbes*, Cod. Vind.
5) Verſ. 14. redde: *quod ille* (Chriſtus) *hoc direxerit* omnimodo, i. e. quod ex ejus arbitrio res omnis pependerit. *Scherz.*

[6] Er bi unſih tod thulti,
ſo uuio ſo er ſelbo uuolti.
Ob auur uuir iz ahton,
ioh uuola iz al bitrahton
[7] Thanne iſt uns ouh thaz uuuntar,
ein ginada ſuntar.
Mit fiuru ſie nan brantin,
mit uuazaru ouh [8] irqualtin,
Odo ouh mit ſteinonne,
mit uuiu [10] ſegenotis [9] thu thih thanne?
Uns iſt fruma [11] in thiu gizalt,
ioh ſegan filu managfalt.
Salida zi libe,
thaz ſcado uns hiar ni klibe.
Iſt uns thaz [12] giruſti, Epheſ. 6, 13.
[13] brunia ala feſti,
Joh iſt uns helm ouh ubar thaz,
ioh [14] uuafanan ala uuaffaz.
N'iſt uuiht in themo boume
(thaz friuntlich giloube,
Thes mannilih giuuiſſi)
thaz [15] thar ubbigaz ſi.
[16] Thes kruces horn thar obana
thaz zeigot uf in himila,
Thie arma ioh thie henti
[17] thio zeigont uuorolt enti.
Therſelbo mittilo boum
ther ſcouuot theſan [18] uuorolt ſloum.

Ipſe pro nobis mortem paſſurus
quocunque modo ipſe vellet.
Si vero id attendimus,
& bene id omne perpendimus,
Tunc mirum nobis & hoc videtur,
& peculiaris gratia.
Igne ipſum (ſi) cremaſſent,
aquis etiam interfeciſſent,
Aut etiam lapidibus:
quomodo (quo ſigno) benedixiſſes tibi inde?
Nobis eſt bonum in hoc (ſupplicii genere) reputatum,
atque benedictio admodum multiplex.
Salus vitæ,
ut damnum nobis hîc ne hæreat.
Eſt nobis hæc (crux) armamentarium,
thorax perfirmus,
Atque & nobis galea præterea,
& gladii præacuti.
Non eſt quicquam in hac arbore
(quod amice credas,
Quod quilibet ſciat)
quod hîc fruſtra ſit.
Crucis eorum ſuperius
monſtrat ſupra ad cœlum,
Brachia & manus
deſignant mundi terminos.
Medium lignum
reſpicit hujus mundi transverſitatem,

Ez *Satis*

6) Verſ. 15. verte: *Et* (quod) *pro nobis mortem paſſus ſit.* Scherz.

7) Verſ. 19. & ſq. Aptius:
Tunc eſt nobis etiam hoc miraculum
gratia peculiaris. Scherz.

8) Verſ. 22. *irqualtin* proprie: *gequält hätten, ſupplicium exercuiſſent.* Scherz.

9) Verſ. 24. Cod. Cæſar. *du dih.*

10) Verſ. eod. Crux ſignum & ſymbolum benedictionis. Hanc quæſtionem: Cur Chriſtus morte crucis mori voluerit? tractavit S. Auguſtinus T. VI. p. 208. Conf. T. VIII. nig. IX. 549. & 992. X. 987. & 140. c. Method. Patriarch. Conſtantin. Fragm. de cruce, ap. Gretſer & T. XV. Biblioth. Patr. pag. 790. Inprimis huc faciunt ea, quæ habet Alcuin. Magiſter. Caroli M. lib. de divin. offic. c. 18. *Sed adhuc videndum eſt, quare Dominus tale genus mortis elegerit, legimus enim in Evangelio, quod Phariſæi voluerunt eum præcipitare de monte. At ille tranſiens, per medium illorum ibat. Alibi quoque legimus, quod Judæi lapides tulerunt, ut jacerent in eum: ipſe vero abſcondit ſe & exivit de templo. Quare dominus noluit præcipitari aut lapidari, vel in gladio truncari? Utique cauſa noſtræ ſalutis hoc fecit. Mors enim Chriſti, ſignum eſt noſtræ ſalutis. Nolait ergo lapidari, aut in gladio truncari, quod videlicet nos ſemper nobiſcum lapides aut ferrum ferre non poſſumus, quibus defendamur. Elegit vero crucem, quæ levi manus motu exprimitur, qua & contra inimici verſutias munimur. Hoc enim ſigno crucis conſecratur Corpus Dominicum, ſanctificatur fons baptismatis, initiantur presbyteri & cæteri gradus Eccleſiaſtici, & omnia quæcunque ſanctificantur, hoc ſigno dominicæ crucis cum invocatione Chriſti nominis conſecrantur.* Schilter.

11) Verſ. 25. *in diu*, Cod. Cæſar.

12) Verſ. 29. *giruſti* rectius: *Armatura.* Scherz.

13) Verſ. 30. Freherus: quod poſteriori Dialecto eſt: *Brinne.* Schilter.

14) Verſ. 32. Cod. Cæſar. *uuafan.* Hujus verſus & verbis & menti convenientius eſt, ſi eundem ita transferamus: *Et arma acerrima.* conf. Notam meam ad I, 1, 167. *Scherz. Giuuis ſi*, duæ ſunt voces, unde & hic & in ſeqq. verte:
De eo quilibet certus ſit. Scherz.

15) Verſ. 36. Cod. Cæſar. *dar.*

16) Verſ. 37. In hanc ſententiam Alcuinus: *Nam ipſa crux magnum in ſe myſterium continet, cujus poſitio talis eſt, ut ſuperior pars cœlos petat, inferior terræ inhæreat: fixa, infernorum ima contingat: latitudo autem ejus, partes mundi appetat. Quia & Chriſtus per paſſionem crucis Angelis profuit in cœlo, quorum numerus, qui per apoſtatam angelum imminutus fuerat, ex animabus fidelium quotidie adimpletur: & nobis qui ſumus in terra, & illis qui propter originale peccatum detinebantur apud inferos: Sed & ipſis, qui in diverſis mundi partibus habitabant. Ipſe eſt enim Rex cœleſtium, terreſtrium & infernorum, ut omnis lingua confiteatur, quod Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Quod ait: *thes Kruces horn thar obana*, imitatus S. Hieronymum in Pſalm. XCI. *In cornibus crucis ſuæ ventilavit inimicos: ibi confudit diabolum & omnem ejus exercitum. Chriſtus quidem crucifixus erat in corpore: ſed vere crucifigebat ibi dæmones.* Schilter.

17) Verſ. 40. *thie*, Cod. Cæſ. rem ipſam quod attinet, ad illam confer ſupra IV, 27, 37. *Scherz.*

18) Verſ. 42. Utrumque MSC. habet: *uuorolt ſtoum.* Notat autem Celeb. Stadenius in Expoſ. Vocab. Bibl. Germ. p. 647. Saxoniæ inferioris incolis *flæmen* idem eſſe, ac: *turbidum reddere*, trüb machen; quod veniat à Belgico *fluyme:* quod, uti Kilianus in Etymol. Ling. Teut. notat, idem eſt ac: *pituita:* unde *fluymen*, ſpuere, phlegmata excrea-

Ez iſt zi [19] zelenne ginuag,
ther then lichamon druag.
Niſt uuiht in [20] themo boume,
(thaz friuntilih giloube,
Thes mannilih giuuiſſi,)
[21] thaz thar ubbiges ſi,
Thaz ſih es thara uuentit,
[22] thaz innan erdu ſtentit.
Nim gouma uuaz thaz meinit,
the'iz [23] untar erda zeinit:
Mit thiu iſt thar bizeinit,
the'iz imo iſt al gimeinit,
In erdu [24] ouh in himile
inti in abgrunte ouh hiar nidare.
[25] Bithiu n'iſt in themo boume
(thaz mannilih giloube,
Thes friuntilih giuuiſſi,)
[26] thaz thar ubbiges ſi.
Leg iz nidar [27] haldaz, [28]
iz zeigot imo iz allaz,
[29] Fiar halbun umbiring
allan theſan uuorolt ring.
Ellu zellu ih thir [30] thiu thing
the'iſt auur therer uuorolt ring.
Iſt ia uuiht mera ouh furdir,
the'iſt ſin, giloubi thu mir.
Ni'ſt auur in [31] themo boume
(thaz friuntilih giloube
Thes mannilih giuuiſſi)
thaz [32] thar ubbiges ſi,
Ligge'z ſagen ih thir thaz,
[33] odo iſt iz ufhaldaz,
Giuuiſſo uuiziſt thu thaz,
jo zeigot imo iz allaz.
Ellu thiſu uuuntar
zeigot imo iz ſuntar.
Iz rihtit uuorolt enti
zi ſines ſelbes henti.
[34] Bithiu n'iſt in themo boume,
(thaz mannilih giloube,
Thes friuntilih giuuiſſi,)
[35] thaz thar ubbiges ſi.
Uuara thenkiſtu les,
uuio meg iz uueſan alles.

Satis dictu eſt,
quod corpus ſupportavit:
Nihil eſt in hac arbore,
(quod amice credas,
Quod quilibet noſcat,)
quod in ea omiſſum ſit (deficiat)
Quod ſe inde vertit,
. intra terram ſtabilitum.
Attende quid hoc denotet,
quod id infra terram monſtrat.
Per hoc eſt hîc ſignificatum,
quod Ipſi omnia ſunt communicata,
In terra & in cœlo
atque in abyſſo etiam infimo.
Quare nihil eſt in hoc ligno,
(quod quilibet credat,
Quod amice noſcat)
quod vanum ſit.
Ponat quis eam deorſum, (vel) teneat (ſurſum, recta)
demonſtrat ei id omne,
Quatuor plagæ complectuntur
totum hunc mundi orbem:
Omnia recenſeo tibi hæc,
quod ſit iterum mundi orbis (in cruce)
(Si) quid amplius etiam eſt porro,
id ipſius eſt, crede mihi.
Nihil eſt igitur in hac arbore,
(quod pie credas,
Quod quilibet ſciat)
quod in ea fruſtra ſit.
Jaceat, dico tibi hoc,
ſive eſt ea directa,
Certe ſcias hoc,
oſtendit ei (ponenti vel dirigenti) id omne.
Omnia hæc myſteria
oſtendit ei illa ſeorſim.
Ea dirigit mundi fines
ad ſuasmet manus.
Quare non eſt in hoc ligno
(quod quilibet credat,
Quod amice ſcias,)
quod in ea vanum ſit.
Unde cogitas hoc,
quomodo poſſint ea eſſe omnia?

Then *Eam*

excreare. Poſtea in Append. ejusd. operis p. 908. dicitur hoc *fluyme* idem eſſe cum Otfridi *floum*; conſequenter verſus hic ita redditur: *derſelbe mittelbaum der ſchauet diſer uuelt ſchlamm.* Scherz.

19) Verſ. 43. *zi zellenne*, Cod. Cæſar.

20) Verſ. 45. *demo*, Cod. Cæſar.

21) Verſ. 48. repetatur hic interpretatio verſus 36. *Scherz.*

22) Verſ. 50. *theiz*, Cod. Cæſar. Unde hunc & priorem verſum reddo:
Id quod (Ea pars crucis) *eo ſe vertit,*
Ut intra terram ſtet. Scherz.

23) Verſ. 52. *untar erda* mallem vertere: *loca ſubterranea.* Scherz.

24) Verſ. 55. Pro *ouh* pone: *ioh* ex utroque MSC.

25) Verſ. 57. *bidiu n'iſt in demo.* Cod. Cæſar.

26) Verſ. 60. iterum repete interpretationem verſus 36.

27) Verſ. 61. *haldaz* redde: *pronum*, præceps. Gl. Boxhorn. *Haldo*, preceps, lege: præceps. *Haldentes*, vergentes. *Scherz.*

28) Verſ. 61. Beatus Schilterus hæc ad hunc verſum notat: Alcuinus ſæpe laudatus hæc ita illuſtrat: *Jacens vero crux quatuor mundi partes appetit, Orientem videlicet & Occidentem, Aquilonem & Meridiem, quia & Chriſtus per paſſionem ſuam omnes Gentes ad ſe trahit: & omnia ſibi ſubjugavit, juxta quod ipſe ſurgens à mortuis dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Schilter.

29) Verſ. 63. redde:
Quatuor latera (plagas mundi) *circumcirca,*
(nempe) *integrum hunc mundum.*

30) Verſ. 65. *diu.* Cod. Cæſ.

31) Verſ. 69. *demo.* Cod. Cæſar.

32) Verſ. 72. *dar.* Cod. Cæſar.

33) Verſ. 74. mallem: *Sive ſit illud* (lignum Crucis) *erectum.* Scherz.

34) Verſ. 81. iterum Cod. Cæſ. *bidiu* & *demo* per d.

35) Verſ. 84. repete interpretationem verſus 36.

36) Verſ.

Then ruarta mit theru lichi
ther rihtit himilrichi.
Bigoz [36] inan zi guate
mit ſines ſelbes bluate.
Er ſalta, uueiſtes mera,
in themo ſina ſela.
[37] Bithiu n'iſt in themo boume,
[38] (thaz mannilih giloube,
Thes [39] friuntlih giuuiſſi,)
thaz [40] thar ubbigaz ſi.

Eam tetigit corpore
qui rexit cœlorum regnum.
Perfudit eis in bonum
ſuomet ſanguine
Ille commendavit (tradidit) ſcias plus,
in illa ſuam animam.
Quare non eſt in hac arbore,
(quod quilibet credat,
Hoc candide cognoſcat)
quod in ea vanum ſit.

[1] *De Utilitate Crucis.*

Cap. II.

NU ſculun uuir unſih rigilon
mit thes [2] kruzes ſegonon.
[3] Mit kriſtes ſelben uuorton
uuidar fianton.
Thaz ſculun uuir zi uuaron
in unſen [4] endin malon,
[5] In unſeme annuzze,
thaz uns iz uuola ſizze.
[6] Zi thiu ouh in themo ende,
thaz unſer muat ſih mende
Sulichera [7] ruſti
ingegin akuſti.
Uuir duemes thaz, ih ſagen thir, [8] ein
mit unſen fingoron [9] zuein.
Sint zuene ouh, nim es gouma,
thes ſelben [10] kruzes bouma.

NUnc debemus nos præſervare
crucis benedictione,
Chriſti ipſius verbis
contra inimicos.
Hoc debemus revera
in noſtris progreſſibus ſignare,
In noſtra fronte,
ut nobis id bene cedat.
Ideoque etiam in hunc finem,
ut noſter animus gaudeat
De tali præparatione (præſervatione)
adverſus peccata.
Hoc facimus (porro) dico tibi hoc,
noſtris digitis duobus.
Sunt duo etiam, accipe ad notam,
ipſius Crucis ligna.

Drag — *Por-*

36) Verſ. 89. *inan*, redde *illam*, ſc. arborem crucis. *Scherz.*
37) Verſ. 93. *bidiu*, Cod. Cæſ.
38) Verſ. 94. *thes*, uterque Cod.
39) Verſ. 95. Utrumque MSC. *friuntilih.*
40) Verſ. 96. uterque Codex: *dar.*

Cap. II.

1) Ad Rubr. De veneratione Crucis, ut inſtrumenti peractæ à Chriſto redemtionis, vid. Franc. Spanhemii Hiſtoriam Imaginum reſtauratam, ſect. ult. §. IV. Ancillon Melang. Critiqu. Art. XLI. *Schilter.*
2) Verſ. 2. *Kruces*, Cod. Cæſ.
3) Verſ. 3. Formula vetus Benedictionis per ſignum Crucis, du Fresne in *Gloſſario*, *voce*, *Benedictio.* ait: *Benedictio apud Ebræos elevatis manibus tradebatur. Et Chriſtus ipſe aſcenſurus in cœlum, Elevatis manibus ſuis, inquit Lucas cap. 24. benedixit Apoſtolis. Uſus etiam obtinuit, ut eadem, quam extendebant, manu, ſignum crucis deducerent, quod ex traditione Apoſtolorum acceptum plerique cenſent.* Willeram. in Cant. Cant. pag. 59.

Vexillumque Crucis præfigat in ardua frontis,
Ut per tela precum procul effugat omne malignum.

V. Velſer. ad Converſ. Afræ, §. 34. S. Auguſtin. in Pſal. 32. Conc. 2. *Schilter.*
4) Verſ. 6. *Endin*, ubique, zu allen ſeiten. Fragmentum de Bello Hiſp. ℣. 1867. de Rolando equum aſcendente:

Thaz cruce tete er vor ſih
ze rukke und ze ſiten,
Cruce ſignabat ſe ante ſe
Retro & ad latera.

Tertullianus: *ad omnem progreſſum.* Hodie: *etuuas enden*, conari, aggredi, conficere. *Schilter. Endon* hic non eſt *progreſſibus*, ſed *frontibus.* in Gloſſ. Rhab. Mauri apud Goldaſt. Tom. II. Rer. Alem. *endi*, frons; in Gloſſ. Anonymi eſt: *Enderbant*, decerniculum, ornamentum virginale capitis ex auro. In Verſ. Iſidori ad Florentinam, quam Tatiani Verſioni ſubjunxit Palthenius pag. 263. legitur: *Dhea Judeo auur dhura iro grimmin mit demu unſcama habenten* andinc *qubedhant*, i. e. Judæi autem pervicatio impudicæ *frontis* dicunt. Suecis, *änna* frons, *ännespan*, frontale. Islandis: *enne*, frons. Itaque verte: *in noſtris frontibus ſignare.* Scherz.
5) Verſ. 7. redde: *in noſtra facie.* Scherz.
6) Verſ. 9. *zi diu*, habet Codex Cæſareus. Hunc ℣. ita transfer: *Ad hoc in fronte.* Scilicet hic Auctor rationem reddit, cur frons ſeu caput potius ſignari cruce debeat, quam alia pars corporis; hanc, ſcilicet, quia caput eſt ſedes animi, qui recreari ità & ad gaudium excitari debet. *Scherz.*
7) Verſ. 11. *ruſti*, mallem reddere: *Armatura*; hodie dicimus: *rüſtung.* Scherz.
8) Verſ. 13. Ut ין *ein* exprimatur, hic verſus ita eſt reddendus: *Hoc facimus, uti dico tibi, tantummodo.* Scherz.
9) Verſ. 14. Vetus mos Eccleſiæ duobus digitis ſignare, cui Pollicem addidit in Eccleſia Rom. Leo IV. de Cura Paſtorali: Calicem & Oblatam recta cruce ſignare i. e. non in circulo & varicatione digitorum, ut plurimifaciunt, ſed diſtrictis duobus digitis, & pollice intus recluſo, per quos Trinitas innuitur. Honorius Auguſtod. L. I. c. 57. Tribus digitis ſigna facimus, quia Trinitatem exprimimus. *Schilter.*
10) Verſ. 16. *Kruces*, Cod. Cæſar.

11) Verſ.

Digitized by Google

Drag [11] thu, giloubi thu mir,
then Gundfanon anan [12] thir.
In houbite inti in bruſtin
[13] thines herzen luſtin.
Ni'ſt fiant hiar in riche,
n'ub er hiarfora intuuiche.
Ther diuſal ſelbo thuruh not,
ſo er tharana ſcouuot.
Mit thiu uuurtun uuir girochan,
ioh kraft ſin [14] thuruhſtochan.
Mit thiu uuard er al biredinot,
thaz iamer er [15] n'irkoborot.
Mit thiu uuard filu harto
ſelb ther uuidaruuerto
Giuuuntot ioh firdamnot,
rumo in euuinigan not.
Dua the'iz in thir ſcine,
int iz dragen lidi thine.
Giloubi mir in uuar min,
harto [16] ſciuheit er thin.

Portato, crede mihi,
hoc vexillum in te,
In capite & in pectore,
tui cordis delicias.
Non eſt hoſtis hîc in terra
quin huic cedat,
Diabolus ipſe neceſſario
ſimulac eam conſpexit.
Per hanc defendimur,
& vis ejus perforatur.
Per hanc iſte omnino convincitur,
ut nunquam redeat.
Per hanc multum valde
iſte adverſarius
Vulneratur & condemnatur,
procul in æternam ærumnam.
Fac ut ea in te appareat,
& eam ferant membra tua.
Crede mihi per fidem meam,
vehementer abhorret iſte te (ſine iſta.)

*Signaculum * Crucis.*

Cap. III.

GIb Druhtin ſegan ſinan
in lichamon minan.
Joh the'iz io hiar in libe
minera ſela klibe.

Si

Et Dominus benedictionem ſuam
in corpus meum.
Atque ut hoc hîc in vita
meæ animæ inhæreat.

Sit

11) Verſ. 17. *du* per d utroque loco, Cod. Cæſar.
12) Verſ. 18. *dir*, Cod. Cæſar.
13) Verſ. 20. Uterque Cod. *in thines.* Unde verte: *ad tui cordis delectationem.* Scherz.
14) Verſ. 26. Cod. Cæſ. *durubſtochan.*
15) Verſ. 28. *irkoborot*, non eſt redeat, ſed acquirat, lucretur, obtineat. Infra V, 7, 70. dicitur:

ni meg ih thaz irkoboron
Thelb jamer frauuoluſti
gilaze in mino bruſti,
non poſſum hoc *obtinere*
Ut unquam lætitiam
immittam in meum pectus.

dicitur &: *erkoboron.* V, 12, 68. &: *ubarkoboron.* vid. IV, 31, 60. & V, 12, 80. Belgis: *Kœveren, kœvereren*, comparare, acquirere, conquirere. In Kœnigshovii Chron. Alſat. c. 2. §. 125. legitur: Er truuuete ſich noch zu *erkobernde* das er wider an das Rich käme i. e. ſperabat ſe obtenturum, ut &c. Spat im teutſchen Sprachſchaz v. *Kobern* dicit: *Erkobern* autem eſt einkobern, ponitur pro: *lucrari*, quæſtum facere, ſicuti auskobern, perdere, damnum facere. Unde verſum hunc ſic expono:

Quod nunquam lucraturus ſit, ſc. amplius homines. *Scherz.*

16) Verſ. 36. Freherus: lege: *ſciuhit*, ſcheuet, vitat, pro: *ſcinhit.* Schilter.

* Ad Rubr.

I. e. Formula ſignandi ſe per Crucem. Ita *ſignaculum* etiam dicitur Formula Fidei, ſive Symbolum. Vid. Gloſſarium du Fresnii. Cruce in fronte Chriſtiani omnes ſignantur. S. Auguſtin. T. IV. c. 915. 892. 832. l. 69. X. 289. 888. De Crucis myſterio idem T. 2, 169. 571. T. 3, 44. IX: 1102. 1134. X. 815. 987. 881. Paulus Warnefridi de Geſtis Langob. L. 3. c. XII. *Tiberius cum ſub Juſtino adhuc Cæſare Palatium regeret, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua erat crux Dominica ſculpta, & ait: Crucem domini qua frontem noſtram & pectora munire debemus, ecce eam ſub pedibus conculcamus. Et citius dicto juſſit eandem tabulam auferri. Defoſſaque tabula atque erecta, inveniunt ſubter & aliam hoc ſignum habentem: qui & ipſam juſſit auferri. Quâ remota, reperiunt & tertiam, juſſuque ejus cum hac fuiſſet ablata, inveniunt magnum theſaurum, habentem ſupra mille auri centenaria.* S. Hieron. Epiſt. XXVII. p. 116. 118. Sermo, qui eidem Hieronymo tribuitur de Nativitate Chriſti, T. IV. p. 102. *Ornamenta crucis, quam non ſolum in frontibus, ſed in MANIBUS quoque noſtris habere debemus.* Tertull. de corona Militis cap. IV. *Ad omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum, ad exitum, ad veſtitum, ad calceatum, ad lavacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunque nos executio exercet, frontem crucis ſignaculo terimus.* Oros. Lib. 7. cap. 35. de Theodoſio Imper. *Fiducialiter arma corripuit ſolus, ſciens ſe eſſe non ſolum ſigno Crucis tuendum, ſed & victoriam adepturum, ſigno crucis ſe muniens, ſignum prælio dedit, victor futurus.* Method. Fragm. de Cruce T. XV. Biblioth. Pp. p. 790. *Hinc reges noſtri*

Si [1] Druhtin io ther ſegan ſin
in allon anahalbon min.
Thaz fiant io zi uuare
[2] min uuergin ni gifare.
Thaz ih mit themo thuruh [3] kriſt
ſi [4] umbizirg biſeſtit.
In lichamen ioh muate,
zi allemo anaguate.
Biſcirmen ſino ſuazi,
ougun ioh [5] thio fuazi.
Min herza ouh mir biuuerre,
thaz fiant mir ni derre.
Mit thiu ſin mino bruſti
giſeginot in feſti.
Houbit ioh [6] thio henti
thie lidi al unz in enti.
Bifangan ſi ih mit reino
thanne ih in mir iz zeino,
[7] Sar io thia uuarba
in allan anahalba.
Thaz ſcirme mih in bruſtin
[8] for armalichen luſtin.
In herzen ioh in datin
fon ubilen [9] githahtin.
Mit thiu ſi ih io thuruh not
al umbizirg biſeganot.
Thaz fiant ſih ni mende,
er ſtat in mir io finde.
Mit thiu ſi ih [10] io bifangan,
ioh fianton intgangan.
Bifolahan ſinen ſeganon
ioh allen Gotes theganon,
Thaz mih mit ſinu nide
ther fiant io bimide.
Joh mir hiar zi libe
[11] guatlih io klibe.

Sit Dominus atque benedictio ejus
ad omne latus meum.
Ut hoſtis revera
mihi forte ne noceat.
Ut ego cum hoc (ſignaculo) per Chriſtum
ſim circumcirca munitus.
In corpore & in anima,
ad omnem proſperitatem.
Defendat Ipſius dulcedo
oculos & pedes,
Meum cor quoque cuſtodiat,
ut hoſtis mihi haud noceat.
Per hoc ſit meum pectus
benedictum firmiter.
Caput atque manus,
membra omnia usque ad finem.
Circumdatus ſim puritate,
quoties ego in me id ſigno,
Statim hac vice
in omni latere.
Hoc protegat me in pectore
pro abominabili cupidine.
In corde & in factis
à malis cogitationibus.
Cum hoc ſim ego pro neceſſitate (accurate)
undiquaque benedictus.
Ut hoſtis ne lætetur,
quod locum in me invenisſet,
Cum hoc (ſigno crucis) ſim ego circumdatus,
& hoſtibus elapſus.
Commendatus (tutus) ſuis benedictionibus
& omnibus Dei miniſtris (angelis)
Ut me ſua invidia
hoſtis fugiat,
Et mihi hic in vita
benedictio inhæreat.

De

ſtri ad diſſipandum omne malum, figuram Crucis aſſumendam cenſuerunt, & vexilla, ut latino ſermone appellantur, confecerunt. V. Gloſſar. de Freſne, *vexillum, ſignum crucis.* Fragm. B. Hiſpanici Caroli M. ℣. 1867. de Rolando equum adſcendente:

Thaz cruce tete er uore ſih,
Ze rukke unde ze ſiten.
Cruce ſignabat ſe ante ſe,
Retro, & ad latera. *Schilter.*

Ad Cap. III.

1) Verſ. 5. Cod. Vat. *Trubtin.*
2) Verſ. 8. ita reddo: *mihi nullibi inſidietur. Uuergin ni* eſt idem ac *Nieuuergin*, Nirgend. Gl. Lipſ. *Nieuuergin* & *Niergin*, nequequaque. *Scherz.*
3) Signaculum ſua vi non cuſtodit & averruncat malum, ſed virtute Chriſti per fidem vivam. *Schilter.*
4) Verſ. 10. Utrumque MSC. ut & Flac. Editio habet: *Umbikirg*, quod & ſupra IV, 27, 41. habuimus. *Scherz.*
5) Verſ. 14. *thie* Cod. Cæſar.
6) Verſ. 19. Cod. Cæſar. *thie.*
7) Verſ. 23. & ſeq. hoc diſtichon etiam extat ſupra III, 14, 50. *Scherz.*
8) Verſ. 26. Utrumque MSC. habet: *fon* mallèm vertere: *contra malas cupiditates.*
9) Verſ. 28. *gidahtin*, Cod. Cæſ.
10) Verſ. 33. *io bifangan*, ſemper circumdatus. *Scherz.*
11) Verſ. 40. Cod. Cæſar. *guatalih.*

Ad

De Resurrectione Domini, Vespere Sabbati.

CAP. IV.

THuruh thes [1] Cruzis krafti,
ioh selben kristes mahti,
So queme mir frammort nu in munt,
[2] uuio er fon [3] themo grabe
irstuant:
Joh uuio 'nan friuntilih gisah,
ouh mit then iungoron sprah.
Uuio harto er thie gifreuuita,
ioh guatlih in sageta,
Al thiz ungirati
ioh thie egislichun dati,
Thaz uuir hiar fora guatun.
in Friadag [4] sio iz datun,
[5] In morgan uuas in uuara
thero [6] Ostoron fira:
Uuas ouh thes dages diuri
thar harto filu mari.
Thes sunnunabandes [7] sar
irhuabun sih thiu uuib in uuar,
Ni datun si es tho bitun,
zi themo grabe [8] si iltun.
Uuanu iagilih tho ilti
thuruh thiu spatun ziti.
Thaz thiu fira irdualta,
thiu minna iz in irfulta.
Druagon se iro salbun
mit in sar [9] thia uuarbun,
Liobemo manne
Christus zi salbonne.
Joh giangun ahtonti,
thaz uuesan thaz ni mohti,
Thaz sie thes steines burdin
fon [10] themo grabe iruuillin.
Sie thahtun thaz sie erbatin
thie man thie thaz gidatin.
Uuas iro kraft zi nidiri,
ingegin thes steines hebigi.
Thes ganges sie iltun gahun,
ioh thaz grab gisahun,

PEr Crucis virtutem
& ipsius Christi potentiam
Veniat mihi porro in Os,
quomodo is de sepulcro resurrexit:
Et quomodo ipse amabiliter visus,
atque cum discipulis locutus est,
Quam valde eos exhilaraverit,
& benivole ipsis enarraverit
Omnia illa scelera
& abominabilla facinora,
Quæ antea recensuimus.
in die Paraſceues id patrarant,
Mane erat vere
Paschatis festum:
Eratque illius diei solennitas
tunc valde celebris.
Vespere Sabbati (iter ingredientes per noctem usque ad diluculum)
surgebant mulieres certe,
Nolebant hic morari,
ad sepulchrum festinabant.
Credas: singulæ tunc festinabant
propter serotinas horas.
Quod festum tardaverat,
id amor illis supplebat.
Ferebant sua unguenta
secum, statim comparata,
Dilectum virum
Christum ut ungerent.
Et vadebant reputantes,
illud fieri non posse,
Ut ipsæ saxi onus
a sepulchro devolverent.
Cogitabant, se petituras
viros qui hoc facerent.
Erat ipsorum robur debilior,
contra lapidis pondus grave.
Hoc iter festinabant propere,
& sepulcrum videbant,

In

In

Ad CAP. IV.

1) Vers. 1. Cod. Cæsar. *Kruces krefti.* Vat. *Cruces krefti.*
2) Vers. 4. Cod. Cæsar. *uui.*
3) Vers. eod. *demo*, Cod. Cæsar.
4) Vers. 12. Cod. Vat. vitiose. *fie*, melius Cæsar. *fie.* Scherz.
5) Vers. 13. *In morgan* redde: *altero die:* Scriptores medii ævi dicunt: *in crastino.* Scherz.
6) Vers. 14. Uterque Codex: *Ostorono.*
7) Vers. 17. ℞ *sar* exprimendum per: *cito, mox.* Scherz. Sequitur Otfridus Latinum Interpretem Matth. XXVIII, 1. Vespera Sabbatorum, quæ lucescit in una Sabbatorum; ut & versio Anglo-Sax. Matth. XXVIII. *tham reſtedäges æfene.* Versio vetus Latina; *Vespere Sabbathi, quæ lucescit in prima Sabbathi.* Sed quum contra reliqui Evangelistæ, summo diluculo primi Sabbatorum vix exoriente sole, mane cum adhuc tenebræ essent, mulieres venisse dicant, magis est, τὸ ὀψὲ apud Matthæum de diluculo diei dominici intelligamus, non de vespera Sabbati magni. ὀψὲ utramque admittit & vesperam & diluculum matutinum, *grand matin.* Sed & ipse Otfridus cap. sq. vers. ult. idem sentit:

Thar er lag giborgan
in Sunnandag in morgan. Schilter.

8) Vers. 20. Cod. Vat. *sie iltun.* Cæsar. *se biltun.* Vitiose. *Scherz.*
9) Vers. 26. *thia uuarbun* non est: *comparata.* Sed *hac vice, hoc tempore,* hoc sensu occurrit infra V, 23, 364. *then uuarbon; thia uuarba* habuimus cap. præcedenti ℣. 23. ubi B. Schilterus ipse reddit: *hac vice.* Scherz.
10) Vers. 32. *demo*, Cod. Cæsar.

In mihilan unuuan
[11] thaz ketti fundun indan.
Tho uuard far thia uuila
mihil erdbiba,
Harto mihil [12] egiſo
bithiu hintarquaman ſe ſo.
Sih ſcutita io gilicho
thiu erda [13] krafilicho,
[14] Jo ſih sliumo thar irgab
thaz dreſo [15] thar in iru lag.
[16] Quam [17] Engil ein in gahi
fon Himilriches [18] héhi,
Er uualzta thana far then ſtein,
[19] ſo er 'nan eriſt birein.
Ni thaz er thara [20] gulti
thaz er then uueg girumti:
[21] Suntar man irknati
thio ſeltſano dati.
[22] Joh ouh man thaz uueſtin,
thaz Chriſtus ſtuant [23] ir then reſtin.
[24] Giſiuni ſara imi er gab
in thaz itala grab.
[25] Giſiuni ſin uuas uuunna,
ſo ſconaz io ſo ſunna.
In uuizes ſneuuen farauui
ſo uuas al ſin gigarauui.
[26] Tho hintarquamun noti
thar in ala [27] thrati,
Joh forahtun in tho gahun
thie thes grabes ſahun.
[28] Sie uuartun ſelb ſo dote
[29] in themo ſelbon note.
[30] Ther Engil bi einen [31] libon
ſprah tho far zen uuibon:

In magna conſternatione
vinculum reperibant apertum.
Tunc factus erat illico iſto momento
Magnus terræ motus,
Valde vehemens fragor,
propterea obſtupuebant illæ ita.
Concutiebatur totaliter
terra validiſſime,
Et ſubito ita aperiebatur
quod theſaurus hîc in ea jaceret:
Veniebat Angelus properanter
de cœleſtis regni altitudine,
Devolvebat inde illico lapidem,
cui is primus inſedit.
Non, quod inde efficeret,
ut viam aperiret:
Sed ut cognoſcerentur
hæc miracula.
Atque etiam ut ſciretur,
quod Chriſtus ſurrexiſſet de requie.
Inſpicere illico ipſis dabat
in vacuum ſepulcrum.
Aſpectus ejus erat gaudium,
ſic pulcher uti ſol.
In candidæ nivis colore
ſic erat omne ejus veſtimentum (apparatus)
Tunc obſtupuerunt valde
ibi in omni vehementia.
Et pertimeſcebant eum ibi ſubito
qui ſepulchrum cuſtodiebant.
Fiebant ipſi ut mortui
in hoc tali periculo.
Angelus per colloquium
dixit ſtatim ad mulieres:

„ Uuib

Mulie-

11) Verſ. 40. Vinculum ferræ, hodie *kettel*, ubi ſignaculum impreſſum. *Schilter.* vid. ſupra Notam meam ad III, 24, 163. *Scherz.*

12) Verſ. 43. *Egiſo* non eſt: fragor, ſed *terror, pavor.* Gloſſ. Lipſii: *egiſſo*, pavor. Gloſſ. Keronis: *ekiſo*, terror, *ekiſon*, terroribus. Unde verto: *Valde magnus terror* ſc. ſupervenit. *Scherz.*

13) Verſ. 46. *Kraftlicho*, uterque Codex.

14) Verſ. 47. *ioh*, uterque Codex.

15) Verſ. 48. Si pro: *thar* ponatur: *thaz*, omnia ſunt clara; & tum hæc interpretatio prodit:

Et ſe ſtatim prodebat
Theſaurus, qui in ea (terra) *erat reconditus.* Scherz.

16) Verſ. 49. Margo utriusque Cod. *Angelus Domini deſcendit de cœlo & revolvit lapidem.*

17) Verſ. Eod. *Engil ein*, redde: *Angelorum unus.* Scherz.

18) Verſ. 50. Cod. Vat. habet: *hobi*, vitioſe. Rectius Cæſareus: *hóhi.* Scherz.

19) Verſ. 52. redde:

Quamprimum illum attigit. Scherz.

20) Verſ. 53. Freherus: legendum: *gülti*, pro: *gulti.* Schilter. *Gülti* legendum eſſe MSS. noſtra docent; Verterem ita: *Non ideo huc properavit* ſeu acceſſit ſc. angelus ille. *Scherz.*

21) Verſ. 55. & ſeq. mallem ita redditum;

Sed ut innoteſceret
hoc ſingulare factum.
nempe reſurrectionis. *Scherz.*

22) Verſ. 57. ſq. hoc diſtichon pauciſſimis mutatis occurrit infra V, 11, 75. *Scherz.*

23) Verſ. 58. *ir den*, Cod. Cæſar.

24) Verſ. 59. Cod. Cæſar. legit. *Giſiunes drumi er gáb.* Aſt Vatic. *giſiunes ára imi er gab.* Quem poſteriorem textum arbitror eſſe genuinum. Eſt autem *ára* honor; pro quo ſupra III, 3, 39. & III, 14, 200. habuimus: *era.* Anglo-Sax. *Are*, honor. *Arfeſt*, *arfeſt*, (*Ehrenfeſt*) honeſtus. *Arfull*, honorabilis, propitius. Suecis: *äbra*, honor, culmen, faſtigium. Verte:

Aſpectus venerationem ſibi conciliabat ſc. Angelus ille
ſuper vacuum ſepulcrum. Scherz.

25) Verſ. 61. Cod. utriusque Margo: *Erat enim aſpectus.*

26) Verſ. 65. Margo Cod. Cæſar. *Præ timore ejus exterriti ſunt cuſtodes.*

27) Verſ. 66. *drati*, Cod. Cæſar.

28) Verſ. 69. *do uuurtun*, uterque Codex.

29) Verſ. 70. mallem reddere: *in his anguſtiis.* Scherz.

30) Verſ. 71. Margo utriusque Codicis: *Reſpondit Angelus mul.*

31) Verſ. eod. videtur ſit *libon*, idem eſſe ac remanens à verbo *liben*, manere, reliquum, ſuperſtitem eſſe, de quo vid. Notam ad I, 27, 10. ita ergo transfero:

Angelus cum ſolis (apud ſolas, fœminas illas) *remanens.* Scherz.

32) Verſ.

Digitized by Google

„ Uuib ih ſprichu thara zi iu,
„ [32] uuiht ni forehtet ir iu,
„ Drof n'intuuerfet iuer muat,
„ irquamut hera thuruh guat,
„ Uuio mag [33] uuiſan thaz io ſo
„ [34] thaz unter iui hegi ſo.
„ Ja birun uuir in uuara
„ iu eigene [35] gibura. Ebr. 1. ult.
„ Ih uueiz iua herafart,
[36] „ ir ſuechet unſan heilant.
„ Then theſe liuti irsluagun,
„ ioh hiar 'nan ouh bigruabun,
„ Then ſie hiar gidottun,
„ mit kruze [37] martelotun.
„ In themo ſie ſih rachun
„ mit iro ſperon ſtachun.
„ Ir ni [38] thurfut in uuar,
„ ni eigut ir ſin uuiht hiar.
„ Er uuihtes ungidan ni liaz,
„ ſo ſo er ſelbo gihiaz.
„ Er iſt fon hellu iruuuntan,
„ ioh uf fon dode irſtantan,
„ Ni thurfut ir 'nan riazan,
„ [39] ia uuas iuz er giheizan,
„ [40] Er nam in todes riche
„ ſigi kraftliche.
„ Mit imo er mer [41] ni ſihtit,
„ ioh furdir ſih ni irrihtit.
„ [42] Ih zellu iu ouh ſcono liubi,
„ thar nam er ſin giroubi,
„ Sid er 'nan thar ubaruuant,
„ ioh leitta [43] in ander art lant,
„ In himil guallichi
„ [44] ſines ſelbes richi,
„ kraftlicho filu fram
„ ſo imo ſelben gizam.
„ So imo ſelbon gizam
„ [45] al thaz er [46] tode ginam.

„ Gilou-

Mulieres, ego dico vobis,
nequaquam timete vos.
Propterea haud abjicite veſtrum animum:
veniſtis huc ex bono (ex bona intentione)
Quomodo poteſt eſſe adeo
inter vos pavor?
Imo ſumus nos revera
veſtri proprii miniſtri.
Novi veſtrum acceſſum,
quæritis noſtrum Salvatorem.
Quem iſti homines occidebant,
& hîc eum quoque ſepeliebant,
Quem hîc interficiebant,
cruce martyriſatum.
In hoc ſeſe vindicabant
haſtis ſuis pungebant.
(Sed) non opus habetis revera (eum quærere hîc)
non habetis ſui quicquam hîc.
Is quicquam infectum non reliquit,
quicquid ipſe promiſerat.
Is eſt ab Inferno reverſus,
& à morte reſurrexit,
Non opus habetis eum deplorare,
imo, quod vobis promiſit,
Tulit in mortis regnum
victoriam glorioſam.
Cum ipſo illa amplius non pugnat,
& ulterius ſe non erigit.
Enarro vobis etiam pulchrum amorem,
hîc auferebat is iſtius ſpolia
Poſtquam iſtam viciſſet,
atque ducebat (ſpolia) in alterius generis regionem,
In cœleſtem gloriam,
ſui ipſius regni,
Potenter multum valde
prout ipſum decebat,
Prout ipſum decebat,
qui mortem captivaret.

Credi-

32) Verſ. 74. mallem redditum: *timete vobis.* Scherz.
33) Verſ. 77. lege: *uuéſan* ex utroque MSC. Scherz. Freherus; lege:
Uuio mag uueſan thaz io ſo
thaz unſer iuih egi ſo.
magis ſic:
Uuio mag uueſan thaz io ſo
thaz unter iuih egiſo. Schilter.
34) Verſ. 78. Cod. Cæſar. habet; *thaz unſer iuih égiſo.* Vat. *thaz unſer iui égi ſo*, præferenda eſt Lectio Codicis Cæſarei, quam ſic expono:
Quod noſtrum (Angelorum) *quis vos terreat.* Scherz.
35) Verſ. 80. *Gibura* redderem: *vicini*, ita ſæpe uſurpatur apud Notkerum, ſic in Pſal. 78, 4. verba: Facti ſumus opprobrium *vicinis* noſtris, redduntur: *Uuir ſin uuorten iteuuiz unſeren* geburen. Apud eundem verba Pſal. 78, 12. ita ſonantia: Redde *vicinis* noſtris ſeptuplum in ſinum eorum; ſic transferuntur: *Kib ſibenfalt in iro buoſem unſeren* gebuoron. Mens autem Angeli eſt, quod terror invadere non debeat fœminas has ob Angeli viſum, cum Angeli ſemper ſint in vicinia hominum ſeu ipſis ſint præſentes. Verto itaque.
Veſtri proprii vicini. Scherz.
36) Verſ. 82. *Noſtrum Salvatorem.* Angelus Luc. II, 11. ait: Vobis hodie natus eſt Salvator. Hujus tamen Salvationis adminiſtri ſunt Angeli, & participes gaudii. Ebr. I, 12. & ut Salvatorem mundi adorant, Ebr. I, 6. Atque reſtituit Salvator numerum Angelorum lapſorum. *Schilter.*
37) Verſ. 86. Uterque Cod. *mártolotun.*
38) Verſ. 89. *durfut*, Cod. Cæſar. eod. modo v. 95.
39) Verſ. 96. ego ita arbitror reddendum:
Sane vobis id jam olim promiſſum fuit.
Mens eſt, quod fœminæ hæ non habeant cauſam plorandi, cum id quod jam Patribus Vet. Teſt. fuit promiſſum, nunc fuerit impletum. *Scherz.*
40) Verſ. 97. Aptius:
Obtinuit in Mortis regno
victoriam inſignem. Scherz.
41) Verſ. 99. Cod. Cæſar. vitio ſcribentis: *er fibtih.*
42) Verſ. 101. Aptius forte ita transferes:
Dico vobis etiam pulchre, charæ ſc. fœminæ.
Scherz.
43) Verſ. 104. lege ex utroque MSC. *in anderaz lant*, in aliam regionem. *Scherz.*
44) Verſ. 106. redde: *in ſuum regnum.*
45) Verſ. 110. verto:
Omne id, quod mors prius rapuerat.
i. e. omnes homines, quos mors antea in poteſtatem redegerat; regitur hic verſus à verbo *leitta*, quod eſt in verſ. 104. *Scherz.*
46) Verſ. eod. *dode*, Cod. Cæſar.

Digitized by Google

„ Giloubet uuortes mines,
„ ni liaz uuiht er thar thes ſines.
„ Jagilih hiar ſehan mag,
„ uuar [47] ther lichamo lag.
„ Uuar inan ouh giburgun
„ thie man, thie thaz biuuurbun.
[48] Nu [49] ſculun ir ſar io giilen
„ zi then iungoron ſinen.
„ Mit blidlichemo uuillen
„ thiu minu uuort [50] in zellen.
„ Ni due ouh Petrus nu thaz [51] min
„ ni er ſih fuage thara [52] zin.
„ Gifreuuet allen in thaz muat,
„ uuant er ſon [53] tode hiutu irſtuant.
„ In muat in iz ni lazen,
„ ouh uuiht inan ni riazen
„ [54] Ni thurfun ſie, in uuar min;
„ & [55] ſpricht ſcioro [56] mit in.

Credite verbis meis,
non reliquit quicquam hic de ſuo.
Quilibet hîc videre poteſt,
ubi corpus jacuit,
Quo ipſum condiderunt
homines, qui id effecerunt.
Nunc debetis illico feſtinare
ad diſcipulos ſuos,
Cum læto animo
hæc mea verba referre.
Nec faciat etiam Petrus nunc
quo minus ſe conjungat eo ad illos.
Lætificate omnibus ipſis animum,
quia ille â morte hodie ſurrexit.
Animum non deſpondere
nec quicquam ipſum deplorare
Hoc opus eſt, in veritate mea;
Ipſe colloquetur propediem cum ipſis.

Una Sabbati Maria Magdalena venit ad Monumentum. Joann. 20.

CAP. V.

QUam Maria sliumo in uuar
tho z'en iungoron ſar,
Deta ſi in [1] ſar mari,
thaz er firſtolan uuari.
Tho liefun ſar ſo [2] thu uueiſt,
[3] thia inan minnotun meiſt,
Ana theheina bitun
zi [4] themo grabe ſie iltun,
[5] Uue'iz themo ouh baz zauueta
ther thia iugund habeta.
Then ginoz firliaf er fram,
ioh er zi themo grabe quam.

VEniebat *Maria mane vere*
ad diſcipulos illico,
Faciebat ipſis publicum,
quod Ille ſurreptus eſſet.
Tunc currebant illico, prout ſcias,
qui ipſum diligebant maxime,
Abſque omni mora
ad ſepulcrum feſtinabant,
Quorum ille etiam melius properabat,
qui juventutem habebat.
Comitem præcurrebat procul,
& prius ad ſepulchrum veniebat.

Ni

Nec

47) Verſ. 114. *der*, Cod. Cæſar.
48) Verſ. 117. Margo Cod. utriusque:
Cito euntes dicite diſcipulis ejus & Petro.
49) Verſ. eod. Cod. Vat. vitioſe: *ſculat*. Melius Cæſareus: *ſculut*. Scherz.
50) Verſ. 120. *in zellen* redde: *ipſis referre.*
51) Verſ. 121. *Min* hie idem eſt ac: *minus. thiu min*, eo minus. Otfr. V, 6, 43. Gloſſ. Lipſiæ: *lucuco min* (lege: *luculo min*) paulo minus; nos *Luttelkemin*. Quæ poſteriora verba cum ſint Lipſii, Belgæ, apparet Belgis etiam eſſe: *minus*: quod & firmat Kilian. in Etymol. Suecis: *mindre*, minus. Gothis: *minniſt*, minimus, pro quo Sueci *minſt*. Nos etiam adhuc dicimus *der mindere*, *minor*, *im minſten nicht*, ne minimum quidem. Unde hunc & ſeq. verſum ſic reddo:
Nec faciat Petrus nunc minus,
quam ut ſe adjungat illis (diſcipulis)
52) Verſ. 122. Cod. Cæſar. *zi in.*
53) Verſ. 124. *dode*, Cod. Cæſar.
54) Verſ. 128. *ni thurfun ſie:* verte: *non debent illi* ſc. id facere, quod in ℣. 125. & ſeq. dictum fuit.
55) Verſ. 129. *Sprichit*, Cod. Cæſar.
56) Verſ. eod. *skioro*, Cod. Vat.

Ad CAP. V.

1) Verſ. 3. *Sar mari*, ſtatim publicum, notum. *Scherz.*
2) Verſ. 5. *du*, Cod. Cæſar.
3) Verſ. 6. *thie*, uterque Codex.
4) Verſ. 8. *demo grabe ſe*, Cod. Cæſ.
5) Verſ. 9. Margo utriusque:
Johannes præcucurrit citius Petro.
6) Verſ. 9. hunc verſum ſupra in Not. ad I, 2, 55. ita reddidi:
Uti et etiam optime conveniebat, Scherz.
Ad voces: *uue iz* Schilterus hæc notat: *Nihili vox, ex MSS. emendanda.* Sed non eſſe vocem nihili ex verſione mea apparet: *uue* pro: *uuie* legere etiam eſt V, 9, 25. ubi:
Uue iſt, *quad er juer redina*
quomodo eſt (qualis eſt) (dicebat) *veſter ſermo?*
uue iz, eſt hodiernum, *uuie es*, Scherz.

7) Verſ.

Ni giang er [7]thiu halt thoh thar in,
ni half [8] ther ander [9] thiu ſin min.
Liaf er nah [10] in thrati,
thoh iz uuari ſpati.
Er ſar thia beldida giſiang,
thaz er in thaz grab giang.
Sih ther ander tho [11] gif nah,
ioh giang themo ginoz nah.
Then Sabon ſie thar funtun, Invenerunt ſindonem.
mit thiu 'nan thie biuuuntun,
Thie 'nan thara legitun,
ſo uuir hiar fora zelitun.
Ther ſueizduah uuard thar funtan, [12]
ziſamane al biuuuntan, [13]
Fon [14] then ſabon ſuntar,
thaz bizeinot uuuntar.
Sie thaz al giſahun,
giloubtun ſar [15] tho gahun,
Thaz er firſtolan uuari,
ſo thaz uuib in deta mari.
[16] Sie n'irknatun noh tho thaz
the'iz er ſus al giſcriban uuas,
The'iz ſus al ér uuas funtan.
thaz er ſcolta irſtuntan.
Thie druta giangun guate
mit ſeragemo muate
[17] Zi ſelidon, thiz ahton
mit rozagen [18] gitrahton.
Er ſtuant fon theru ſteti frua,
uuir ſculun huggen thar zua,
Thar er lag giborgan
in Sunnandag in morgan.

Nec ibat tamen intra monumentum (cuſtodiam)
nec juvabat alterum hic ejus amor,
Currebat ille (prior) poſt ipſum valde,
etſi id fiebat lente (tardius)
Hic ſtatim animum ſumebat,
ut in monumentum intraret.
Tunc alter ille etiam ſecutus
& ibat poſt comitem.
Linteum (Sindonem) ibi reperiebant,
quo ipſum involverant,
Qui Ipſum iſthuc poſuerant,
ut antea retulimus.
Sudarium ibi repertum
involutum in unum,
A Sindone ſeparatim,
quod viſum mirabile.
Illi hæc omnia videntes,
credebant ſtatim præpropere,
Quod ſurreptus eſſet,
quemadmodum mulier ipſis fecerat famam.
Nec recordabantur tunc id
quod prius ita omnino ſcriptum erat,
Quod ſic utique antea decretum:
quod Ipſe deberet reſurgere.
Ibant boni iſti fideles
triſtiſſimo animo
Ad tabernacula, hoc reputantes
deſiderantibus cogitationibus.
Ille vero ſurrexerat de illo loco mane,
nos debemus attendere ad hoc,
Quo jacuerat conditus,
in diem ſolis mane.

SPIRI-

7) Verſ. 13. *thiu halt*, an legendum: *thiu halb* deſshalben, propterea. *Schilter.* Nil mutandum eſt, cum Lectio ſit bona. *Thiu halt* verte: *eo magis*, vid. II, 12, 112. *Scherz.*

8) Verſ. 14. lege: *then ander.* Schilter. Imo legendum: *ther ander.* Scherz.

9) Verſ. 14. *thiu ſin*, compinge in unam vocem: & poſtea verte:

Nec juvabat alter (Petrus) *hunc* (Johannem juveniliter præcurrentem) *eo minus;*

i. e. non obſtante quod Johannes præcucurrerit, tamen illum Petrus non deſeruit, ſed ſecutus eſt. *Scherz.*

10) Verſ. 15. Cod. Cæſar. *in dráti.*

11) Verſ. 19. in Cod. Cæſar. hoc vox *gifnah.* Cum autem accentus non inſcribantur conſonantibus, ex quorum numero eſt *n*, ſed vocalibus, quorum in claſſe eſt *u*, apparet hic vitium eſſe in textu, & legendum: *gifuah*, quod idem eſt ac: *gifuag*, conjungebat, adjungebat, er fügte ſich darzu. *Gifuohlih*, aptus, occurrit in Verſ. Tat. c. 51. §. 4. ubi dicitur: *Nioman ſententi ſina hant in pfluog inti uuidarſcouuenti iſt* gifuohlih *Gotes ribbe*, nemo mittens manum ſuam ad aratrum & reſpiciens retro *aptus* eſt regno Dei. *Gifuohlih*, eſt noſtrum: *füglich.* Redde itaque:

Se alter (Johannes) *tum adjunxit*, ſc. Petro in monumentum eunti. *Scherz.*

12) Verſ. 25. Margo Cod. Cæſar. *Sudarium ſeorſum.* Addit Cod. Vat. *inven.*

13) Verſ. 26. Margo utriusque Cod. *Sudarium involutum in unum.*

14) Verſ. 27. *den*, Cod. Cæſar.

15) Verſ. 30. *do*, Cod. Cæſareus.

16) Verſ. 33. mallem redditum:

Nec agnoſcebant adhuc tum illud. Scherz.

17) Verſ. 39. *zi ſelidon* reddo: *domum.* vid. Notam meam ad III, 15, 26. *Scherz.*

18) Verſ. 40. Cod. Cæſar. *gidrahton.*

Ad

Digitized by Google

SPIRITUALITER.

CAP. VI.

THie iungoron in uuara
bizeinont racha mara,
Joh irò zueio lousa
dat filu diasa.
1 Theso selbun dati
bizeinont zuene liuti:
Thie Judeon giuuaro,
ioh folk ouh heidinerò,
Uuio sie datun uuidar Got,
hiar ist iz gibilidot,
2 Gidougno, so ih thir redion
in thesen Evangelion:
Joh uuio si ez ouh firnamun,
zi giloubu sid biquamun.
3 Irluegetun binoti
thieselbun Christus doti.
Bizeinot hiar thaz selba grab
thar ther lichamo lag,
4 Thes thie liuti uuas filu od
selben Druhtines tod.
Johannes in giuuissi,
thoh er iungero si,
5 Bizeinot in therera dati
thero Judeono liuti.

Petrus

Discipuli hi revera
significant rem singularem, (celebrem)
Atque eorum duorum cursus,
factum multo profundum.
Horum ipsorum facta
denotant duos populos:
Judæos omnino
& multitudinem gentium,
Quomodo isti fecerint adversus Deum,
hic est depictum,
Mysteria, quæ tibi eloquor
in hoc Evangelio:
Item quomodo, postquam id intellexerunt,
ad fidem postea accesserint.
Inquisiverant accurate
illi Christum mortuum.
Ostendit hic ipsum sepulchrum
ubi corpus jacebat,
Qua homines multum prævaluerunt
ipsius Domini morte.
Johannes certe,
Etsi junior esset,
Repræsentat in hoc facto
Judæorum populum.

Petrus

Ad CAP. VI.

1) Vers. 5. Cod. Cæsar. *these*, quod est Nominativus, unde verto:
Hæc ipsa (aut ipsorum) *facta.* Scherz.

2) Vers. 11. Aptius ita:
Mystice (sc. depictum est) *ceu tibi dicam.* Scherz.

3) Vers. 15. *irluegetun*, idem est ac: *viderunt, aspexerunt, conspexerunt.* Supra habuimus II, 12, 63. *ther sconi sina* irluage, qui pulchritudinem ejus *aspiciat.* Infra V, 17, 77. de Discipulis Christi ejus ascensionem in cœlum videntibus dicitur:
Sie irluagatun *'nan kumo*
zi jungist sila rumo.
Conspexerunt *illum vix* (amplius)
ad ultimum valde procul.
conf. hujus Capitis ℣. 48. ubi: *irluegiti*, usurpatur ita, ut denotet: *videret, conspiceret.*
Unde versus noster ita erit reddendus:
Viderunt (oculis sc. mentis) *omnino Christi mortem.* Scherz.

4) Vers. 19. reddendus est ita: *id quod hominibus erat valde utile.* Gothis sane vox *aud* in compositis inprimis *facilitatem, commoditatem* designat. vid. Verel. in Ind. Lingu. Goth. *Scherz.*

5) Vers. 23. Depromsit hanc Anagogen Otfridus ex Gregorii M. Homilia XXII. *Quid fratres, quid cursus significat.* Numquid nam hæc tam subtilis Evangelistæ descriptio a mysteriis vacare credenda est? Minime. Neque enim se Johannes & præisse & non intrasse diceret: si in ipsa sui trepidatione mysterium defuisse credidisset. Quid ergo per Joannem nisi Synagoga? quid per Petrum, nisi Ecclesia designatur? Nec mirum esse videatur, quod per juniorem Synagoga, per Seniorem vero Ecclesia signari perhibetur: quia etsi ad Dei cultum prior est Synagoga, quam Ecclesia gentium: ad usum tamen seculi, prior est multitudo gentium, quam Synagoga: Paulo attestante, qui ait: Quia non prius quod spirituale est, sed quod animale. —— Currunt ambo simul, quia ab ortus sui tempore usque ad occasum, pari & communi via, etsi non pari & communi sensu, gentilitas cum Synagoga cucurrit. Venit Synagoga prior ad monumentum, sed minime intravit: quia legis quidem mandata percepit, prophetias de incarnatione ac passione Dominica audivit, sed credere in mortuum noluit. —— —— ℣. 118. Quid esse, Fratres, credimus, quod sudarium capitis Domini cum linteaminibus non invenitur in monumento? nisi quia, Paulo attestante, *1. Cor. 1.* Caput Christi Deus, & Divinitatis incomprehensibilia sacramenta ab infirmitatis nostræ cognitione disjuncta sunt, ejusque potentia creaturæ transcendit naturam? Et notandum, quod non solum separatim, sed & involutum inveniri dicitur in unum locum. Linteum quippe quod involvitur, ejus nec initium nec finis aspicitur. —— Recte ergo sudarium capitis involutum inventum est, quia celsitudo Divinitatis nec cœpit esse, nec definit: nec per initium nascitur, nec termino coangustatur. Bene autem additur, in unum locum, quia in scissum mentium Deus non est. DEUS quippe in unitate est, & illi ejus habere gratiam merentur, qui se ab invicem per sectarum scandala non dividunt. —— —— Per linteamina corporis, laborum ligamenta signantur, quæ nunc electos omnes, i. e. ejus membra constringunt. Sudarium ergo, quod super caput ejus fuerat, seorsum invenitur: quia ipsa Redemtoris nostri passio lon-

Digitized by Google

Petrus ther alto
in thes giſcribes uuorto,
(Thes thih mag uueſan uuola [6] niot,)
bizeinit Heidinan thiot.
Liaf Johannes harto mer,
ioh quam zi themo grabe ouh er,
Er ſtuant ſid themo flize,
[7] in gimeitun thoh thar uze.
[8] So liazun in io umbiruah
thie ſelbun Judeon Gotesbuah,
Tharin anazalta,
uuio Chriſtus in queman ſcolta:
Zi uuizzane ſie altun
thio Buah, [9] thiu fruma zaltun,
Uuio unſan lichamon nam
ſelbo Druhtin, ſo imo zam.
Joh uuio er ouh thaz biuuarb
thaz er bi unſih irſtarb.
Thio buah ouh thar [10] giuuuagun,
uuio ſie 'nan bigruabun.
Iro nihein zithiu giſiang,
ſo ther er in thaz grab ni giang,
Thaz thes gouma [11] nam in uuar
irluegeti thia fruma thar.
Ni quam tho Petrus thoh thiu min,
ioh giang er ſar io tharin:
[12] Giloubig ſar ouh uuurtun
ſo iz heidene biſuntun.
Tho giang nah ther [13] ander,
thaz ſelba meid er [14] tharer,
Giang after imo [15] in then uuan
tho er inan ſah thara ingan.
[16] So uuerdent noh thio ziti,
thaz meinent theſo dati.
[17] Thaz herza Judeono
giloubit [18] Chriſtus ſcono,
Giloubent ſie thaz kruzi
ioh ſelben [19] Chriſtus uuizi:
Joh eigun ouh giuuiſſi
thaz ſin irſtantniſſi.

Petrus ſenior
in ſcripturæ verbis,
(Cujus te oportet eſſe bene exercitum)
ſignificat Gentilium populum.
Currebat Johannes valde ocyus,
& veniebat ad ſepulchrum citius,
(Sed) ſtabat poſt hanc induſtriam,
in evitatione tamen foris:
Ita relinquebant etiam incurioſe
Judæi iſti Dei librum,
Quo in relatum,
quomodo Chriſtus adventurus eſſet;
(Sed) ſcire ſe iſti cunctabantur,
hunc librum, qui Bonum (ſalutem) recenſet,
Quomodo noſtrum corpus ſuſciperet
Ipſe Dominus, prout ipſum decebat.
Et quomodo id ambiret,
ut pro nobis moreretur.
Is liber quoque conſiderat,
quomodo iſti Ipſum ſepeliverint.
Iſtorum nemo ad hoc progreſſus:
ſicut hic (Johannes) prior ſepulcrum non ingreſſus,
Ut id animadverteret vere
perſpiciens ſalutem ibi.
Nec veniebat Petrus tamen minus,
& ingrediebatur illico in illud:
Fideles ſtatim etiam fiebant
qui Gentiles reperiebantur.
Tunc ſequebatur alter,
quod is vitaverat hactenus.
Accedens poſt ipſum ad Fidem (in fiducia)
cum ipſum videret eo ingredi.
Sic fiunt (comparata ſunt) adhuc tempora,
quod ſignificant hæc geſta.
Cor Judæorum
credit in Chriſtum jam,
Credunt ipſi Crucem
& iſta Chriſti tormenta:
Et habent pro certo
hanc ſuam reſurrectionem.

Joh

Ac

ſio longe a noſtra paſſione disjuncta eſt: ℣. 130. quoniam ipſe ſine culpa pertulit, quod nos cum culpa toleramus. Ipſe ſponte morti ſuccumbere voluit, ad quam nos venimus inviti. ℣. 98. —— —— Notandum, Fratres, eſt, quod in fine mundi ad Redemtoris fidem etiam Judæa colligetur, Paulo atteſtante, qui ait: Donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſalvus fieret. Convenit Alcuinus Caroli M. Magiſter Comm. in S. Johann. Cap. XLI.

6) Verſ. 27. *Niot* ſignificat *delectationem*, gaudium. Conf. Notam ad I, 16, 38. verte itaque: *de quo debet eſſe gaudium.*

7) Verſ. 32. *ingimeitun*, hic optime verti poteſt: *ſine cauſa*; Quo ſenſu occurrit in Notk. Pſ. 72, 13. Ubi verba: Ergo *ſine cauſa* juſtificavi cor meum, ita verſa leguntur: ingimeitun *gerehthaftota ih min herza.* Scherz.

8) Verſ. 33. & ſq. clarius:

Ita ſinebant a ſe omnino neglectam
Judæi Divinam Scripturam. Scherz.

9) Verſ. 38. MSS. & Editio Flaciana habent *thin*, quod contractum eſt ex *thie in*, Scherz.

10) Verſ. 43. *giuuuagun*, mallem: *narraverunt, dixerunt.* Scherz.

11) Verſ. 47. Cod. uterque: *nami in uuar.*

12) Verſ. 51. ſq.

Credentes (fidei participes) *mox etiam facti fuerunt*
Gentiles, cum id (mortem Chriſti) *cognoviſſent.* Scherz.

13) Verſ. 53. *anther*, Cod. Cæſ.

14) Verſ. 54. lege ex utroque Codice: *thar er.*

15) Verſ. 55. *in then uuan*, redderem: *in opinionem*, ſententiam ſc. Petri. *Scherz.*

16) Verſ. 57. *Ita venient adhuc tempora.*

17) Verſ. 59. & ſeqq. redde:

Ut cor Judæorum credat Chriſto palvet.
(Et) *credat Chriſti crucem.*
& Chriſti Paſſionem
Et habeant etiam pro certo
hanc ejus reſurrectionem
Et, ut quilibet ploret
mox ſibi cor liberet.
Ab infidelitatis duritie, &c. *Scherz.*

18) Verſ. 60. Uterque Cod. *Chriſte.*

19) Verſ. 62. Utrumque MSC. *Chriſtes.*

Digitized by Google

Joh iagilih ſih kumit,
ſar ſih thaz herza rumit
Fon [20] ungiloub feſti,
iruueichent thio iro bruſti:
Joh ruarit thanne ſmerza
thaz ſteinina herza.
Biginnit thanne ſuizzen,
mit zaharin ſih nezen.
Biginnit thanne uueichen,
mit riu ſih irbleichen.
Joh ilent io in rihti
zi [21] Chriſtus bigihti.
[22] Si thunkit thaz girati
thanne filu ſpati.
[23] Iſt Judeo manag thanne in uuar
harto filu iamar.
Sih kerent ſie zi guate
[24] rozagemo muate.
Biginnent thanne riuan,
ioh iro bruſti bliuan,
Joh uueinont io zi noti
thio langun miſſidati,
Thaz ſie ſih er ni klagotun,
ſo uuenaglicho lebetun.
[25] Nement ſie thanne gouma
thera langun ungilouba,
Joh klagont [26] thera ferti
thia filu langun herti.
Beginnent thanne [27] uuuafan,
ioh zi Gote ruafan,
Mit [28] mihile ilon,
thaz ſie thia ſunta dilon. Converſio Judæor.
Giuuiſſo iz [29] uuirthit thanne
thaz ſie giloubent alle: Rom. 11, 25. 26.
Thaz ſie after themo guate
ſint [30] rozagemo muate:
[31] Sar ſo zala noto
heidinero thioto
Irfullit uuirdit uuanne
thara in zi ganganne.

Ac quilibet recordatur,
ſtatimque cor purgat,
Ab infidelitate valide,
emollientes ſua pectora:
Et tangit inde dolor
lapideum cor.
Incipit inde ſudare,
lacrymis ſe rigare.
Incipit hinc emolleſcere,
pœnitendo expalleſcere,
Feſtinant quoque recta
ad Chriſti confeſſionem.
Nec putant hoc conſilium
alioquin multo ſerum.
Eſt Judæis multis hinc profecto
dura multum lamentatio.
Se convertunt ad bonum
deſiderante animo.
Incipiunt inde pœnitere,
& pectora ſua tundere,
Deplorantes jam nunc
longa facinora,
Quod non citius conqueſti ſint,
ſic miſere viventes.
Revocant hinc in memoriam
ipſorum diuturnam incredulitatem,
Et deplorant ſuas vias,
valde diuturnas duritias.
Incipiunt inde clamare,
& Deum invocare,
Magna feſtinatione
ut peccata deleant.
Certe continget aliquando
ut credant omnes:
Ut ad bonum (ſalutem hanc)
ſint deſiderantis animi:
Quamprimum numerus
gentilis populi
Impletus fuerit aliquando
ad eo ingrediendum.

[32] Jo *Atque*

20) Verſ. 67. lege ex utroque Cod. *Ungiloubon.*
21) Verſ. 76. Uterque Cod. *Chriſtes.*
22) Verſ. 77. legendum: *Ni.* Schilter. Codices MSS. ambo & Flaciana Editio habent: *Sie*, quod nollem in exilium agere, cum optimum inferat ſenſum: Verte itaque.

Ipſis (Judæis) *videtur hoc factum* (converſionis) *tunc valde ſerum.*

Mens eſt, quod Judæi converſi tandem, doleant tunc, quod tamdiu in Chriſtum credere noluerint. *Scherz.*
23) Verſ. 79. & ſeq. Rectius ita:

Eſt Judæus multus tunc revera
valde admodum mœſtus.

jamar & adjective & ſubſtantive uſurpari videtur. *Scherz.*
24) Verſ. 82. *rozagemo* non ſignificat: *deſiderante*, ſed: *triſti*, mœſto, lugente. conf. dicta ad I, 18, 82. *Scherz.*
25) Verſ. 89. & ſq. Clarius:

Anguntur tum animo
propter diuturnam incredulitatem ſuam.
Scherz.

26) Verſ. 91. *thera ferti*, mallem reddere: *eodem actu*, ſeu, ſimul. *Scherz.*
27) Verſ. 93. *uuafan* non eſt: *clamare*, ſed: *plorare*, flere. Keron. Gl. *Uuafun*, fletibus, *Uuaft*, luctus, *Uuaffe*, gemitu; adde ſupra IV, 19, 77. *Scherz.*
28) Verſ. 95. Ego putabam legendum: *uuilon*, ſed Freherus: *mit mihilen ilon*, magna feſtinatione. vid. inf. cap. XXV. 163. *Schilter.* Lege: *mihilen ilon* juxta utrumque MSC.
29) Verſ. 97. *Uuirdit.* Cod. Cæſar.
30) Verſ. 100. *rozagemo*, mallem reddere: *Anxie anhelante.* Conf. dicta ad ℣. 82.
31) Verſ. 101. Illuſtris Rooſtgardius in Emendation. Otfridinis ita legendum arbitratur: *Sar ſoz dla noto.* Aſt textus Flacii videtur ſatis bene habere. redderem hunc:

Quamprimum numerus accurate. Scherz.

32) Verſ.

Digitized by Google

[32] Jo ſo ther zi thiu giſiang
ther after Petruſe giang,
Thaz er ouh thio dati
mit imo ſcouuoti,
Sie ſahun thar tho uuuntar,
[33] thie duacha liggen ſuntar,
Ther ſelbo [34] ſueiz duah in uuar
[35] laggi ſuntorot thar
Biuuuntan thar ziſamane
fon [36] themo ſelben ſabane.
Fon then duachon ſuntan
mit then er lag biuuuntan.
Bizeinot in giuuiſſi
ther duah thaz Gotniſſi,
Thaz iſt in giuuelti
ana theheinig enti.
Ther duah ther uuirdit ſuntan
ziſamane biuuuntan,
[37] Ni mahtu irſehan, uuiziſt thaz,
ni uuedar enti ſinaz:
So iſt Druhtin in giuuelti
ana theheinig enti,
Joh iſt ana anagengi,
[38] ni uuas thaz er bigunni.
Iſt rumo er in then guatin
fon unſen arabeitin,
Suntar biuuuntan,
ſo thar ther duah uuard ſuntan.
Giloubent ſie thie dati,
thoh iz uueſe ſpati,
Joh irkennit thaz muat,
uuio ſelbo Druhtin irſtuant.
Uuio ſin ginada thaz biuuarb,
thaz er bi unſih irſtarb.
Klagont thanne noti
thio ererun ziti,
Thaz ſie thero dato
gifolgetun ſo ſpato,
[39] Joh in liazun umbiruah,
thaz in zaltun thio buah.

Atque ſit ille hoc aggreſſus,
qui poſt Petrum ingreſſus,
Ut & ipſe hæc geſta
cum ipſo videret,
Conſpiciebant hîc mirabilia,
linteamina jacebant ſeparata,
Ipſum ſudarium certe
jacebat ſeparatum ibi
Convolutum in unum
ab ipſo Sabano. (Sindone)
A linteo repertum
quo ille jacebat involutus.
Significat pro certo
ſudarium Divinitatem,
Hoc eſt in potentia
absque ullo termino.
Linteum hoc reperiebatur
in unum convolutum,
Nec potes perſpicere quale id ſit,
nec etiam terminos ejus:
Sic eſt Dominus in potentia
ſine ullo fine,
Et eſt ſine ortu,
nec erat quo inciperet.
Eſt procul ipſe in his bonis
a noſtris paſſionibus,
Separatim involutus,
ſicut ſudarium erat repertum.
Credebant hoc (ita) geſtum,
quanquam id eſſet ſero,
Atque agnoſcit animus,
ut ipſe Dominus ſurrexerit.
Ut ſua gratia hoc operata,
ut pro nobis moreretur.
Conqueruntur hinc valde
priora tempora,
Quod hæc geſta
ſequuta fuerint tam ſero,
Et Ipſum reliquerint incurioſe,
quod referebant Biblia.

Maria

32) Verſ. 105. redde:
Porro cum is hoc ſuſciperet. Scherz.
33) Verſ. 110. Cod. Cæſar. *thia duacha liggan.*
34) Verſ. 111. *ſueizduah*, Cod. Cæſar.
35) Verſ. 112. lege ex utroque Cod. *lag giſuntorot.* Scherz.
36) Verſ. 114. Cod. Cæſar. *demo.*
37) Verſ. 123. ſq. Verte:
Non potes videre, ſcias hoc,
unum ex duobus terminis (limbis.)
Niuuedar eſt neuter, pro quo Notker. crebro uſurpat *Neuueder*, ita in Pſ. 70, 4. Neuuederen *laz mih kelih ſin noh malis* (ubelen) *Chriſtianis mit eo, noh paganis* (heidenen) *ane eâ*, i. e. Neutris *ſine me ſimilem eſſe, nec malis Chriſtianis cum lege, nec Gentilibus ſine lege.* Scherz.
38) Verſ. 128. reddo: *Nec erat, quod prius inciperet*, i. e. quod antiquius Deo eſſet. *Scherz.*
39) Verſ. 143. clarius:
Et finerint a ſe neglectum
id, quod ipſis referebant Biblia.
Scherz.

Maria autem ſtabat ad Monumentum. Joann. 20, 11.

Cap. VII.

MAriun thes thoh io [1] n'irthroz
ſtuant uzana thes grabes, roz,
Zi ſteti thar [2] ginoto,
ſi minnota inan thrato.
Habeta ſiu, in uuar min,
minna mihilo ſin,
Mihilo liubi,
thes uuortes mir giloubi:
Minna mihilo ubar al,
ſo ih thir hiar nu ſagen ſcal.
Thie druta giangun thana ſar,
[3] ſiu ſtuant thoh uueinont thar:
Si thia ſtat noh [4] tho n'irgab,
ioh luagata auur in thaz grab,
Si auur thar [5] tho ſuahta,
ſo harto ſiu ſin ruahta. Inclinavit ſe & proſpexit in monumentum.
Ther man ther thaz ſuachit
thes er harto ruahit,
Thar er es [6] mithont miſta, in uuar,
er kerit ſuachit auur [7] thar.
Thiz uuib ouh thaz hiar ſitota,
ſi iz al [8] irſuahit habeta:
Ni ſuahta ſiu thar thes thiu min,
[9] luageta auur tho thar in.
Tho ſah ſi [10] ſizzen ſcone
thar Engila zuene. Vidit duos Angelos.
[11] Sie uuarun froniſg filu fram,
ſo in kriſtes ſelben grabe zam.
Zi then fuazon ſaz [12] ther eino
thar Chriſtus lag doter [13] inno
Zen houbiton ther ander,
thar [14] ther lichamo lag er,
Sie ſprachun thio [15] unthulti,
ioh uuaz ſi thara uuolti,
Ira muat ſie ouh ſertun,
thaz ſie thes fragetun.
„ Uuib [16] zui kumiſta thar, [17] Mulier quid ploras?
„ uuenan ſuachiſtu ſar?
„ Uuaz ungifuaro thinaz iſt,
„ ſo ungimacho riuziſt.

MAria tamen ob id non ſiebat tædioſa
ſtans extra ſepulcrum, plorans,
In loco ibi anxie,
amabat Eum vehementer.
Habebat revera
amorem magnum ejus,
Magnam dilectionem,
hoc verbum mihi crede:
Amorem maximum omnium,
ut tibi hîc jam dicam.
Diſcipuli ibant inde illico,
Ipſa ſtabat tamen plorans ibi:
Ipſa hunc locum nondum relinquebat,
& inſpiciebat denuo in ſepulcrum,
Denuo ibi quærebat,
tam anxie ipſius curam gerebat.
Qui aliquid quærit
quod valde deſiderat,
Quamprimum deprehendiſſet amiſſum, revera
verrit, quærit denuo ibi.
Hæc mulier etiam id hîc ſolebat,
cum jam tum inquiſiviſſet:
Non quærebat ea ibi eo minus,
inſpiciebat iterum introrſum.
Tunc videbat ſedere pulchros
ibi Angelos duos.
Erant ſuperilluſtres,
ſicut in Chriſti ipſius ſepulcro decebat.
Ad pedes ſedebat unus
ubi Chriſtus jacuerat mortuus intus,
Ad caput alter,
ubi corpus jacuerat ante.
Compellabant impatientem,
& quid ipſa ibi vellet,
Ejus animum quoque lædebant (offendebant, terrebant)
quod hoc interrogarent.
Mulier cur veniſti huc,
quem quæris adeo?
Quod infortunium tuum eſt,
quod vehementer (adeo) lamentaris?

Oportet

Ad Cap. VII.

1) Verſ. 1. Cod. Cæſar. *nirdróz.* *th*

2) Verſ. 3. *ginoto* melius: *vehementer, valde.* Conf. III, 6, 74. *Scherz.*

3) Verſ. 12. Cod. Cæſar. *ſi ſtuant doh uueinota thar.* Cod. Vat. etiam habet: *uueinota.* Unde verto: *Illa ſtabat* (remanſit) *ſed plorabat ibi.* Scherz.

4) Verſ. 13. Cod. Cæſar. *do.*

5) Verſ. 15. hic etiam Cod. Cæſ. habet: *do.*

6) Verſ. 19. Cum *milhont* ſignificet: *modo*, ceu ſupra monui, hunc verſum ita reddo: *Ubi eo nunc modo carere cæpit, revera.* Scherz.

7) Verſ. 20. Codex Cæſar. *dar.*

8) Verſ. 22. Cod. Cæſ. *irſuachit.* ℣. 21. & 2. ſq. aptius ita: *Hæc fœmina etiam hoc hîc agebat, illa omnia perluſtraverat. Nihilominus* (tamen iterum) *ibi quærebat.* Scherz.

9) Verſ. 24. Cod. Cæſar. *Luaget auur do.*

10) Verſ. 25. Cod. Cæſar. *ſizzan.*

11) Verſ. 27. redde: *Erant pulchri admodum.* De v. *fronisg* vid. IV, 1, 30. *Scherz.*

12) Verſ. 29. *der*, Cod. Cæſar.

13) Verſ. 30. Uterque Codex & Flacius habent: *eino*, ſolus. *Scherz.*

14) Verſ. 32. *der*, Cod. Cæſar.

15) Verſ. 33. Cod. Cæſar. *undulti.*

16) Verſ. 37. lege: *ziu*, ex utroque Cod.

17) Verſ. 37. Textus à latere poſitus continet hujus verſus interpretationem, *kumiſt* hic non eſt, *veis*, ſed: *ploras.* Conf. Notam ad I, 6, 5. *Scherz.*

18) Verſ.

Digitized by Google

„ Mag mih, quad ſi zi in, do [18] les
„ giluſten uueinonnes,
„ Ser ioh leid ubar uuan
„ iſt mir harto gidan.
„ Haben ih zi klagonne
„ ioh leidalih zi ſagenne:
„ Ni uueiz ih les in gâhe
„ uuar ih iz [19] anaſâhe.
„ [20] Thaz ſer thaz ruarit mih,
„ the'iſt [21] leiden allęn ungilih,
„ Iz ubarſtigit noti
„ [22] allo uuidarmuati.
„ Mir iſt ſer ubar ſer,
„ ni [23] ubaruuintu ih iz mer.
„ Ni uuanes untar manne
„ iamer droſt giuuinne. Tulerunt Dominum meum.
„ Sie eigun mir ginomanan
„ lioban Druhtin minan,
„ Thaz min liaba herza:
„ bithiu ruarit mih thiu ſmerza.
„ Ni uuas in thar ginuagi,
„ thaz man nan irsluagi,
„ Suntar ſe ouh biuuurbin,
thaz ſie 'nan giburgin.
„ Thaz friunt nihein ni uueſti,
„ uuio man 'nan firquiſti:
„ Joh uuio man 'nan firduasbti,
„ mir zi leidluſti.
„ Bithiu, fromin, ſo ih iu redinon,
„ ni meg ih thaz irkoboron,
„ The'ih iamer frauuo luſti
„ gilaze in mino bruſti.
„ Joh ſo ih iu hiar nu zellu,
„ [24] uuard mir uue mit minnu.
„ Te'ih ſino liubi in mih giliaz,
„ ob ih ſia niazan ni muaz.
„ Oba iaman thoh giquati,
„ uuara man 'nan dati:
„ Odo mir gizeliti,
„ uuar man 'nan legiti,
„ Thaz ih thoh in [25] thera doti
„ uuaz thionoſtes gidati,
„ Themo [26] lioben manne.
„ [27] uuaz uuare mir thanne!
So sliumo ſi [28] tho thaz giſprah, Hæc cum dixiſſet, converſa eſt retrorſum.
ſi ſar io uuidorort biſah

Thar

Oportet me, dicebat ipſa ad eosdem,
appetere ploratus,
Dolor ac mœſtitia ſupra opinionem
mihi duriter contigit.
Habeo ego conqueri,
& lamentabiliter dicere.
Neſcio ego in feſtinatione
quorſum ego reſpiciam.
Dolor tangit me,
hæc paſſio incomparabilis,
Tranſcendit omnimodo
omnes adverſitates.
Mihi eſt dolor ſupra dolorem,
non ſuſtinere poſſum hoc amplius.
Ne credas inter homines
unquam ſolatium capere (me)
Mihi ſuſtulerunt
dilectum Dominum meum,
Illud meum dilectum cor:
propterea tangit me hic dolor.
Non fuit iſtis tunc ſatis,
quod illum interfecerint:
Sed ſe etiam occuparunt,
ut ipſum abſconderent.
Quo amicus nec unicus ſciret,
quomodo Ipſum perdidiſſent:
Et quomodo Ipſum perire fecerint,
mihi ad dolorem.
Per hoc, domini mei, quod vobis dico,
non poſſum id obtinere (â me)
Ut unquam (poſthac) lætitiæ deſiderium
admittam in meum pectus.
Imo dum ego vobis hîc jam refero,
excrucior amore,
Ut ego ejus amorem in me immittam,
numquid eo frui potuero. (Ob ich nicht ſeiner libe genieſſen mögte.)
Utinam aliquis diceret,
quo Ipſum tulerint:
Aut mihi referret,
quo Ipſum poſuerint,
Ut ſaltem in morte
aliquid ſervitii præſtitero,
Optimo viro.
quid eſſet mihi tunc!
Simul atque hæc dixiſſet,
illico retrorſum videns

Con-

18) Verſ. 41. *les*, verte & hic & ℣. 47. *omnino:* ut aliquoties monui. *Scherz.*

19) Verſ. 48. lege ex utroque MSC. *anafabe.* Unde verte:

Ubi ego id incipiam. Scherz.

20) Verſ. 49. *thaz ſer thaz thar.* Itaque hic & ſequens verſus melius ita exprimitur:

Dolor, qui hic me tangit
eſt diſſimilis omni triſtitiæ.

i. e. nulla triſtitia ei poteſt æquiparari. *Scherz.*

21) Verſ. 50. lege: *leidon:* ex utroque MSC.

22) Verſ. 52. reddiderim:

Omne animi robur.

Ubarmuati proprie *ſuperbiam*, *ambitionem* denotat. Gl. Keronis. *Ubarmuatu*, elatione. *Scherz.* (Sed Schilter habet *uuidarmuati*, non *ubarmuati.* Anon.)

23) Verſ. 54. *uberuuintu* redde: *ſuperabo.* Scherz.

24) Verſ. 74. & 2. ſeqq. mallem ita redditos:

mihi fiebat male ex amore;
Quod ego ipſius amorem in me demittere ſuſtinuerim,
cum tamen eo frui non poſſim. Scherz.

25) Verſ. 81. *dera*, Cod. Cæſar.

26) Verſ. 83. Codex Cæſareus habet: *lieben.*

27) Verſ. 84. Freherus: pro: *uuaz* lege: *baz*, Schilter. Sed non opus correctione. Verto:

Quam gratum hoc eſſet. Scherz.

Verſ. eod. lege: *uuari* ex utroque Cod.

28) Verſ. 85. *do*, Cod. Cæſar.

Thar ſah ſi Druhtin ſtantan,
ioh habeta inan funtan.
[29] Ni uuiht [30] thoh ſin n'irknata:
ioh giuuiſſo uuanta,
The'iz in ala uuari
ther gartari uuari.
Frageta er ſa ſare,
[32] zui ſi ruzi thare, [31]
Uuaz ſuahti ſo harto
thero klagontero uuorto?
Fro min, quad ſi, dua mih uuis
oba thu 'nan namis:
Joh uuara thiu [33] thin guati
then minan liobon dati.
Ih giagaleizon, thaz iſt uuar,
thaz ih inan giholon thar.
Ni [34] klekent mih zi heiti
[35] thio liebun arabeiti.
Ni [36] kanta ſi 'nan drofer
thuruh thaz mihila ſer,
Si uuanta in ala feſti,
[37] thaz man 'nalihiz uueſti.
Bi namen er ſa nanta: [38]
[39] ioh ſi 'nan ſar irkanta.
Zi fuazon ſi ſar ilta,
thez hiaz er ſie duan bita.
„ [40] Inthabe, quad er zi iru, thih,
„ drof ni ruari [41] thu mih.
„ Ni fuar ih noh nu thera uert
„ in mines fater geginuuent.

Conſpexit Dominum ſtantem,
atque Ipſum invenerat.
Neque tamen Ipſum agnoſcebat:
ſed pro certo putabat,
Quod is revera
hortulanus eſſet.
Interrogabat illam ſtatim,
cur ploraret ita?
Quid quæreret ita anxie
querulantibus verbis?
Mi optime, reſpondit illa, fac me certiorem,
an tu ipſum ſuſtuleris:
Et quorſum tua bonitas
meum dilectum poſuerit?
Annitar profecto
ut Ipſum repetam inde.
Ne dirumpent me hodie
hi amici labores.
Non cognovit ipſum hactenus,
propter magnum dolorem,
Putans per omnia firmiter,
quod hortulanus eſſet.
Nominetenus Ille eam vocabat:
& Ipſum illico agnoſcebat.
Ad pedes ea ſtatim properabat,
cujus rei jubebat Ipſe eam facere moram.
Cohibe, dicebat ad ipſam, te,
porro ne tangas me.
Nondum profectus ſum iter
in mei Patris præſentiam.

Matth. 28, 9. Luc. 24, 39. Joh. 20, 27. Auguſtin. Serm. 155. de Temp.

„ Gizeli

Narra

29) Verſ. 89. *Si uuibt*, ex Cod. utroque lege.
30) Verſ. eod. *do*, Cod. Cæſar.
31) Verſ. 94. Margo Cod. Cæſar. *Mulier quid ploras?*
32) Verſ. eod. pro: *zui* iterum lege ex MSC. utroque: *ziu:* Scherz.
33) Verſ. 99. *din*, Cod. Cæſar.
34) Verſ. 103. *kleken* ſignificat quidem *rumpere*, *disrumpere*. vid. ſupra IV, 33, 73. Sed cum *zi heiti* pro: *hodie* apud Scriptores Antiquos Theotiſcos non occurrat, ejus vero loco uſurpent illi *biut*, *biuto*, *biutu*, dubito an hæc verſio bene ſe habeat. Ego ita transfero:

Nec ſufficiunt mihi juxta votum
grati hi labores.

i. e. Optarem, ut plus adhuc facere poſſem in gratiam Chriſti; hic enim, quamvis gratus, labor aſportationis Corporis Chriſti nondum explet votum meum, juxta quod ejus cauſa nihil non agere parata ſum. *Klecken* pro: *ſufficere* adhuc hodie uſurpatur e. g. in formula: *es kleckt nicht*, non ſufficit, hinc *erklecklich*, ſufficiens. *Heiti*, votum antiquis deſignat. Gothis: *Heit*, votum. vid Verel. Ind. Ling. Goth. Gloſſæ Lipſii: *Heitinga*, vota. Hodie Galli *ſoûbbaiter*, compoſite. Eædem Gloſſæ: *Gibeita*, vota; alibi: *gibeta*. Scherz.
35) Verſ. 104. *thie*, Cod. Cæſar.
36) Verſ. 105. lege: *Nanta*, quod & Flacius & utrumque MSC. habet: Unde verſus hic ſic eſt reddendus:

Non nominabat illum (Chriſtum, de cujus cadavere loquebatur) *ea in re prius. Scherz.*

37) Verſ. 108. *Mánnalihiz* in textu eſt: Hortulanus. Joh. XX, 15. Sed quomodo id hoc vocabulo exprimatur, obſcurum eſt. *Nah*, nahem, nahlihito, propinquus, vicinus, propinquare; itaque *Mannalihiz*, vir vicinus, qui proxime ad ſepulchrum habitavit h. e. Nachbar, Gartemann, cui ſepulchri & horti cuſtodia commiſſa. *Schilter.* Lege ex utroque Cod. *thaz mannalih iz ueſti*; idque ita verte:

Quod quilibet id (nomen perſonæ, quam illa intelligebat) *ſciret.*

38) Verſ. 109. Margo Cod. utriusque:

Maria converſa illa.

39) Verſ. 110. redde:

Et tum illa ipſum illico agnoſcebat.

40) Verſ. 113. *Inthabe thih, drof ni ruari thu mih.* Otfridus naturalem ſenſum exprimit, qui expreſſe non legitur. Recte enim Alcuinus in Joh. pag. 666. *Ab Evangeliſta non ſubditur, quid mulier fecerit, ſed ex eo innuitur, quod audivit, cui dicitur: Noli me tangere. In his enim verbis oſtenditur, quod Maria ampleƈti voluit ejus veſtigia, quem recognovit. Sed ei Magiſter dicit: Noli me tangere. Non quia poſt reſurrectionem Dominus tactum renuit fœminarum, cum de duabus ad ſepulcrum ejus, ſcriptum ſit*: Acceſſerunt & tenuerunt pedes ejus. Imo non voluit Maria tantum tangere, ſed & tetigit, ut de hac ipſa Maria habetur Matth. 28, 9. quod hic ſupplet Otfridus per vocalem *drof*, quæ compoſita ex *dar* & *of*, *auf*, *ob*, *uber*, ſignificatque durationem temporis, *porro*, *ulterius*, *diutius*. Prohibet tangentem tenere, & jubet ceſſare a contrectatione ulteriori, & potius feſtinare diſcipulis reſurrectionem ſuam & imminentem Adſcenſionem ad Patrem. Myſtice vero S. Auguſtinus *Serm. 155. de Tempore*, interpretatur: *Noli me tangere talem, qualem credis, nudum hominem, ſed cum adſcendero ad Patrem, me tange, h. e. crede.* Idem & S. Hieron. Epiſt. XXV. ad fin.

Digitized by Google

„ Gizeli uuonſon thinen Vade ad fratres meos.
„ then [42] bruodoron minen,
„ Thaz habes thu irfuntan,
„ theih bin fon tode irſtantan,
„ Joh theih faru in rihti [43]
„ in ſines ſelb giſihti,
„ In [44] fronisgi giſiunes
„ thes Druhtines mines.
„ Zel in thu ther boto biſt,
„ er Got ioh iro fater iſt.
„ Thaz lazen ſie in uuara
„ thia ungilouba [45] in fiara.
„ Ni deta ſi thes tho bita,
zen iungoron ſi ſar ilta,
Sageta in tho thaz ſi 'nan ſah,
ioh uuort thiu er zi iru ſprah.

Narra verbis tuis
fratribus meis,
Quod comperta fueris,
quod a morte reſurrexerim,
Et quod aſcendo recta
in Ipſius conſpectum,
In ſanctum adſpectum
Domini mei.
Refer eis tu nuncius eſto,
Ille Deus quod eorum pater ſit.
Ut linquant vere
incredulitatem in ceſſatione.
Nec faciebat ipſa hic moram,
ad diſcipulos illico properabat,
Dicebat ipſis quod Ipſum vidiſſet,
& verba quæ is ad eam dixiſſet.

[1] SPIRITALITER.

CAP. VIII.

[2] IH uuil iu hiar gimeinen,
uuas thie engila bizeinen,
Thie ſconun ioh thie uuizun,
thie in Chriſtes grabe ſazun,
Thie thar in reſte frono
[3] gizamun ſo ſcono,
Uuarun skinenti fram,
ſo Gotes boton uuola zam.
Joh thaz iſt mihil uuuntar,
thaz ſie ſo ſazun ſuntar,
Sih thar ſo gieinotun
thera ſteti guatun.
[4] Thaz uuir Engil nennen,
thaz heizent, ſo uuir zellen
Boton in githiuti
frenkisge liuti,
Thie io thaz iruuellent,
thaz ſie thaz gizellent,

VOlo vobis hic communicare,
quid angeli ſignificent,
Pulchri illi atque candidi,
qui in Chriſti ſepulchro ſederunt,
Qui ibi in requie ſancta
comparebant tam ſplendide,
Erant lucentes procul,
ut Dei nuncios bene deceret.
Atque hoc eſt valde mirabile,
quod ita ſederint ſeorſim,
Se (tamen) ſic conjunxerint
(in) hoc loco bono.
Quod nos Angelos dicimus,
denotant quos nos vocamus
Nuncios in communi (vulgo)
Franci homines,
Qui hoc ſuſcipiunt (profitentur)
ut ea referant,

[5] Sar

Statim

ſin. p. 104. Et Alcuinus pergens: *Sed cur tangi non debeat, ratio quoque additur, cum ſubinfertur: Nondum enim adſcendi ad Patrem meum. In corde etenim noſtro tunc Jeſus adſcendit ad Patrem, cum æqualis creditur Patri. Nam quisquis eum æqualem Patri non credit, adhuc in ejus pectore ad Patrem Dominus non adſcendit. Ille ergo Jeſum veraciter tangit, qui Patri Filium coæternum credit.* Conf. pag. 1066. Plane inchoativa vocabula pro Completivis & continuativis, ſtylo Scripturæ Sacræ etiam accipi, obſervavit M. Flacius *in Clav.* P. 2. *pag.* 316. Animus Mariæ erat Dominum nobiscum retinendi, pedum amplexu: ſed excuſat ſe Dominus & docet, reliquum eſſe Adſcenſionem ſolennem ad Patrem cœleſtem, donec nobiſcum hic viſibiliter maneat. Conf. Flacium in *Clave* v. Tangere. *Schilter.*

41) Verſ. 114. Cod. Cæſar. *du.*
42) Verſ. 118. *bruadoron*, Cod. Cæſar.
43) Verſ. 121. Margo utriusque Codicis:
Aſcendo ad Patrem meum.
44) Verſ. 123. *fronisgi* redderem:
In pulcram viſionem. Scherz.
45) Verſ. 128. *in fiara*, procul, ut ſupra. *Scherz.*

AD CAP. VIII.

1) Ad Rubr. conf. Auguſtin. T. X. 890. & ſeqq. *Schilter.*
2) Verſ. 1. Cod. Cæſar. *ih uuille hiar.* Aſt Vat. *ih uuillu hiar.* Verto hunc verſum:
Volo hic indicare.
3) Verſ. 6. *Gizamun*, decebant. *Scherz.*
4) Verſ. 13. & ſeqq. 3. ita mallem redditos:
Id, quod nos Angelos vocamus,
id appellant, uti dicimus.
Boton *in excellentia,*
Franci homines.
de v. *githiuto*, quæ eſt verſ. 15. vid. Notam ad I, 1, 201. conf. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 111. qui arbitratur *in githiudi* eſſe idem ac: *in allgemeiner Sprach.* Scherz.

5) Verſ.

[5] Sar in horsglicha friſt,
ſo uuaz ſo in gibotan iſt.
Sie meinent hiar thie zuene
thie Engila ſine,
Duent unſih giuuiſſe
ſon themo irſtantniſſe.
Thieſelbun Gotes thegana
thie uns ſcribent [6] kriſtes redina,
Thie uns ſcribent ſino dati,
ioh ſelbaz ſin [7] girati,
Thaz iſt uns irougit,
thaz Got iſt kriſtes [8] haubit. 1. Cor. 1, 3. 30.
Uuizziſt thaz [9] gimuato,
the'iſt Druhtin unſer guato.
Ther zen houbiton ſaz
ther kundit, uuiziſtu thaz,
Uns in giuuiſſi
thaz kriſtes Gotniſſi.
Then man z'en ſuazon giſah,
ther zeinot ander [10] gimah,
Ther zeinot ſcona giuuurt,
[11] ther ſelbun lichi giburt.
Johannes, [12] uuiziſtu thaz, In principio erat verbum.
zi kriſtes houbiton ſaz,
Tho er ſo hoho giſan
thes [13] Euangelion bigan,
Tho er ſo hoho iz fuarta,
thaz Gotniſſi ruarta,
Mit uuorton filu [14] diofen,
[15] thara uuir zua io ruafen.
[16] Gihogat er ouh thero fuazo,
uuant er [17] giſcrib uns ſuazo,
Ofono filu fram,
uuio er hera in uuorolt quam, Verbum caro factum eſt.
Uuio Druhtin deta, ſo imo zam,
er unſan [18] lichamo nam.
[19] Uuio er uuard oh heraf uns,
ioh nu buit in uns, [20]
Bi namen ſia Druhtin nanta,
ſo ih hiarfora zalta.
[21] Giſuaſo ioh thin kundo iſt,
then thu bi namen nenniſt,
„ [22] Sama ſo er zi iru quati
„ [23] irknan'nan binoti.

Statim in maturando termino,
quæcunque ibi mandata ſunt.
Significant hic bi duo
Angeli ejus,
Facientes nos certiores
de reſurrectione.
Illos Dei miniſtros (duos Evangeliſtas)
qui deſcribunt nobis Chriſti ſermones,
Qui nobis deſcribunt ejus res geſtas,
& ipſius conſilia,
Eſt nobis indicatum,
quod Deus eſt Chriſti caput.
Sciatis hoc pro certo
quod ſit Dominus noſtrum Bonum.
Qui ad Caput ſedebat
denunciat, ſcias hoc,
Nobis pro certo
Chriſti Deitatem.
Quem ad pedes conſpiciebant,
deſignat alteram naturam,
Deſignat pulchrum decus,
illius corporalem nativitatem.
Johannes, ſcias hoc,
ad Chriſti caput ſedit,
Cum tam alte meditatus
Evangelium orditur,
Cum tam alte id ducebat
Divinitatem tangens,
Verbis multum profundis
quibus & acclamamus.
Obſervabat etiam pedes,
nam ſcripſit nobis ſuaviter,
Aperte multo magis,
quomodo Ille huc in mundum venerit,
Quomodo Dominus fecerit, quod Ipſum decebat,
noſtrum Corpus aſſumens.
Quomodo factus eſt deſuper nobis,
& nunc manet in nobis.
Nominetenus illam Dominus vocabat,
ut antea dixi.
Dulcis etiam tuus amicus eſt,
quem nominetenus appellas.
Simulac Ille ad eam loqueretur,
agnovit eum accurate.

„ In

In

5) Verſ. 19. Clarius, *in brevi termino*, i. e. promte. *Scherz.*
6) Verſ. 26. *Chriſtes*, Cod. Cæſar.
7) Verſ. 28. *girati*, *res*, *facta* denotare ſupra jam monui. *Scherz.*
8) Verſ. 30. in Cod. Cæſar. extat: *houbit.*
9) Verſ. 31. *gimuato*, non eſt: *pro certo*, ſed: *lete*, cum *lætitia*. Conf. III, 24, 69. ubi Martha ſoror Lazari dicit: *giloub ih thaz* gimuato, *credo hoc* læto animo. *Scherz.*
10) Verſ. 38. *gimah* in genere denotat *rem*, conditionem, ſtatum. Adde Not. ad III, 12. 13. *Scherz.*
11) Verſ. 40. Cod. Cæſ. *thera ſelbun.*
12) Verſ. 41. Cod. Cæſ. *uuizisthu.*
13) Verſ. 44. Uterque Cod. *Evangelien.*
14) Verſ. 47. *diafen*, Cod. Cæſar.
15) Verſ. 48. Aptius forte:
Ad quam (Divinitatem) *ſemper clamamus.*
Scherz.
16) Verſ. 49. *Gihogat er*, aptius videtur reddi: *in mentem revocat.* vid. I, 9, 28. Scherz.
17) Verſ. 50. Uterque Cod. *giſcreib.*
18) Verſ. 54. ex Cod. utroque lege: *lichamon.*
19) Verſ. 55. Utrumque MSC. oſtendit legendum eſſe; *uuio er uuard ouh hera funs.*
Quomodo fuerit huc (ad ſuſcipiendam humanam naturam) *promtus.*
Funs idem eſſe ac: *promtus*, ſupra oſtendi in Not. ad II, 3, 63. *Scherz.*
20) Verſ. 56. Margo Vaticani Codicis exhibet: *Et habitabit in nobis.* Aſt margo Cod. Cæſar. Ethabitab. in nobis.
21) Verſ. 59. *Giſuaſo* denotat *familiarem*, domeſticum, uti ſupra jam monui. Itaque verte:
Familiaris & notus tibi eſt. Scherz.
22) Verſ. 61. hic verſus ita eſt reddendus: *Simili modo, cum ipſe ad illam diceret. Sama* ſimilitudinem vel relationem notare certiſſimum eſt. *Scherz.*
23) Verſ. 62. textus Flacii obelo non indigebat; & firmatur utroque MSC. legendum itaque eſt: *irknai mih binoti;* quod verto: *Noſti me admodum.* Conſequenter alterum verſum (quem verto: *in animum mitte tibi id ſtudioſe*, vehementer) Parentheſi includo; & tertium exprimo:
Siquidem nomen tuum novi. Scherz.

24) Verſ.

Digitized by Google

„ In muate laz thir iz heiz,
„ uuanta ih thinan namon uueiz.
Si n'an ſar irkanta,
ſo er then namon nanta,
Thaz ſi garo er firliaz,
unz er ſia uuib hiaz.
[24] So iſt themo Gotes drute
giſprochan zi guate.
Moyſene in uuare,
themo [25] uuizod ſpentare.
„ Ih, quad Druhtin, uueiz thih [26]
„ bi namen, thaz ni hiluh thih. Ex. 33, 12. Jeſ. 43, 1.
„ Bi namen uueiz ih thih al,
„ ſo man ſinan drut ſcal.
„ [27] Nales the'ih thih zeino
„ mit uuorolti gimeino,
„ Ih uueiz thih [28] ſuntarin gon
„ in thines ſelbes thingon.
So uuard ouh hiar bi thaz uuib,
thiu thar tho ſuahta thaz lib.
Si irkanta 'nan ſo er uuolta,
ſo er then namon nanta.
Sama ſo er zi iru quati,
[29] irknan 'nan binoti.
„ In muate laz thir iz heiz,
„ thaz [30] ih thinan namon uueiz.
Thaz uuib zithiu gifundta, Luc. 10, 20.
then iungoron iz kundta,
Aller eriſt tho thaz uuib
in giſageta thaz lib.
Nim gouma hiar in noti
[31] thio uuuntarlichun dati,
[32] Thaz fronisga gizami,
ioh thaz ſeltſani.
Gab [33] io uuib uuanne
themo gommanne
[34] Bittiri todes,
thiu natara giſpuanſes.
Quam auur thiſu nu in uuar,
ioh kundta thaz lib ſar.
[35] Uuib, ſo ih thir redinon,
er iſt gommannon,
[36] Selb ſo Druhtin quati,
ioh eriſt zi thiu dati

In animum mitte tibi ſtudioſe (calide)
quod tuum nomen novi.
Illa ipſum illico agnovit,
ſimulac nomen nominabat,
Quod illa penitus antea intermiſit,
dum Mulierem vocabat.
Hoc Dei fideli
dictum eſt in bonum.
Moyſi revera
legislatori:
Ego, dixit Dominus, novi te
nominetenus, hoc non celabo te.
Nominetenus novi te totum,
veluti quis ſuum fidelem debet.
Nihil (eſt) quo te cenſeam
cum mundo æqualiter,
Novi te ſeparatim habere
in tuismet rebus.
Sic contingebat etiam hîc cum muliere,
quæ ibi quærebat vitam.
Agnoſcebat Ipſum quum Ipſe vellet,
quum ipſe nomen nominaret.
Simulac Ipſe ad illam loqueretur,
agnoſcebat eum accurate.
In animum mitte tibi calide,
quod is nomen tuum novit.
Mulier quum inveniſſet,
diſcipulis id nunciavit,
Prima omnium hic mulier
illis referebat vitam.
Obſerva hic ſtudioſe
mirabilia facta,
Sanctam congruentiam
& rarum quid.
Dedit ſane mulier olim (Eva)
Viro
Amaram mortem,
ſerpentis perſuaſione.
Venit vero hæc jam revera
& nunciavit vitam ſine mora.
Mulier, quam tibi dico,
prior eſt viris,
Ipſe Dominus cum loqueretur, (ad ipſam)
& primum ei fecerit

Thia Hoc

24) Verſ. 69. Clarius:
Simili ratione Dei fideli ſc. ſervo. *Scherz.*

25) Verſ. 72. *Uuizod ſpentare* redde potius: *Legis diſtributori*, Propalatori. In Gloſſ. Keronis eſt: *ſpentari*, diſpenſatorem. *Scherz.*

26) Verſ. 73. Margo utriusque Codicis: *Novi te ex nomine.*

27) Verſ. 77. *Nales* ſignificat: *Non*, uti notiſſimum eſt, Unde hunc & ſeq. verſum ita transfero:
Non quod te deſignem (nomine)
eum mundo æqualiter i. e. uti alios homines omnes. *Scherz.*

28) Verſ. 79. *ſuntaringon* eſt una vox in utroque MSC. in Verſione Tat. legitur *ſuntoringun* pro: *ſeorſum.* cap. 74. §. 5. & *ſuntringen*, *ſuntringon* eodem ſenſu. Reddo itaque hunc verſum:
Novi te ſeparatim, ſpecialiter. *Scherz.*

29) Verſ. 86. iterum, uti ſupra ℣. 62. Uterque Cod. habet: *irknai mih*; itaque eodem modo verte: *Scherz.*

30) Verſ. 88. forte: *er:* Schilter. Textus bene ſe habet: *Scherz.* Hunc verſum redde:
Quod ego tuum nomen noverim. Scherz.

31) Verſ. 94. Cod. Cæſar. *thia.*

32) Verſ. 95. Sic reddo:
Inſignem rem
& ſingularem. Scherz.

33) Verſ. 97. Utrumque MSC. *iu.*

34) Verſ. 99. exprimo:
Amaritudinem mortis,
(Serpens perſuadebat hoc ita) Scherz.

35) Verſ. 103. Ita exprimo:
Fœmina, uti dixi,
Primum viris.
i. e. Fœmina Viris, nihil ea de re ſcientibus primum nuncium attulit. *Scherz.*

36) Verſ. 105. redde:
Ipſe ita Dominus juſſit
& in eum finem fecit
Ut nuncius eſſet ſingularis
quo (hoc) *eſſet eo magis mirabile.*
Scherz.

Thia botaſcaf ſus ſuntar,
the'iz uuari mera uuuntar.
Fon theru ſelbun henti
[37] then thod [38] giſcankti nemti. 110.
Joh uueuuon tho manne
gab zi drinkanne.
Fon theru intfahent, theiſt ouh uuib,
nu thaz euuiniga lib.
[39] Freuuida zi libe 115.
ni ſit irbolgan uuibe.

Hoc nuncium ita ſeparatim
quod erat magis mirabile:
Ab ejusdem manibus (primæ mulieris)
mortem donatam accepit,
Et tormenta viro
propinavit.
A qua accipiunt, quæ & ipſa mulier, (Maria)
Nunc æternam vitam.
Lætificati ad vitam
ne ſitis irati mulieri.

Duo ex Diſcipulis JEſu ibant in Caſtellum. Luc. 24.

Cap. IX.

THo thaz euuiniga guat
uz fon themo grabe irſtuant,
Thaz lib, thaz bi unſih hiar irſtarb,
fon bechehera uuidar uuarb:
Thes dages [1] fuafunt thanana 5.
ſine [2] druta thegana,
Giſellon zuene guate,
[3] ſeragomo muate. Narrabant de his omnibus.
Sie fuarun, quitilonti
thio armiluchun dati, 10.
Jamarlichon [4] thingon,
ioh in thenſelben gangon.
[5] Sie giangun inan klagonti,
ioh io fon imo ſagenti,
Qaum in harto in iro muat 15.
thaz ſin [6] managfalta guat. Ipſe JEſus adpropinquans.
Uuard Druhtin in do lindo
thes uueges ſamanſindo,
Giang ouh in thera ferti,
mit in [7] tho koſonti. 20.
Ni thaz ſie thaz [9] thoh datin, [8]
thaz ſie 'nan irknatin,
Odo in ala uuari
ſie uueſtin uuer er uuari. Qui ſunt hi ſermones?
„ Uue iſt, quad er, iuer redina, 25.
„ ioh iuer [10] unfreuuida,
„ Ir iuerero uuorto
„ get ſus drurento.

CUm ſummum Bonum
ex ſepulcro ſurrexiſſet,
Vitam, quam apud nos hîc amiſerat,
de tenebris recepiſſet:
Eadem die ibant inde
ejus fideles diſcipuli,
Comites duo boni,
mœſto animo.
Ibant, narrantes
miſeranda (tyrannica) facinora,
Miſerabilium rerum,
in eo ipſo itinere.
Ibant ſibi conquerentes,
& de ipſo narrantes,
Veniebat ipſis vehementer in mentem
multiplex illud ejus bonum.
Fiebat Dominus ipſis leniter
itineris comes,
Ibatque in eodem itinere,
cum iis colloquens.
Nec tamen ut id agerent,
ut Ipſum cognoſcerent,
Aut revera
ſcirent, quis ille eſſet.
Quæ eſt, dixit ille, veſtra narratio,
& veſtra querimonia,
Veſtris de verbis
itis adeo mœrentes!

Gab

Dedit

---

37) Verſ. 110. MSC. Cæſar. *the.*

38) Verſ. eod. in MSC. Cæſar. legitur: *giſcankti. u. enti.* forte legendum: *giſcankti. und enti.* Ut *enti* ſit ſynonymum mortis: ſed nil definio. *Scherz.*

39) Verſ. 115. *Freuuida*, eſt *Gaudium*, *Lætitia.* vid. II, 13, 31. Adde II, 6, 114. Unde verto:
Gaudium ad vitam i. e. gaudium vitæ æternæ. *Scherz.*

Ad Cap. IX.

1) Verſ. 5. *fuarun*, Cod. Cæſar.
2) Verſ. 6. Uterque Cod. *drut thegana.*
3) Verſ. 8. *ſeragemo*, uterque Codex.
4) Verſ. 11. Cum *thing*, *ding* etiam *ſermonem*, *colloquium* denotet, licebit hic vertere:
Triſtibus ſermonibus. Scherz.
5) Verſ. 13. & ſq. redde:
Ibant ipſum lugentes
& ſemper de illo loquentes. Scherz.
6) Verſ. 16. Cod. Cæſar. *managfalda.*
7) Verſ. 20. *do*. Cod. Cæſar.
8) Verſ. 21. Margo utriusque Cod.
Oculi illorum tenebantur.
9) Verſ. eod. *do*, Cod. Cæſar.
10) Verſ. 26. *Unfreuuida* mallem reddere:
Mœſtitia, cum *freuuida* ſit *gaudium.* Scherz.

11) Verſ.

Digitized by Google

Gab einer antuuurti
selb so er iz zurnti,
[11] Thaz leid thaz inan ruarta,
thaz gener es ni sualta.
„ Bist thu eino ir elilente Tu solus peregrinus.
„ ir andaremo lante,
„ Thaz thir in muate thaz n'ist heiz,
„ thaz ellu thisu uuorolt uueiz.
„ Ouh uuiht thu thes n'irknaist,
„ thaz niuenes gidan ist,
„ [12] In thesenin heimon,
„ thaz mugun uuir iamer uueinon.
„ Uuaz ist thaz, quad er, suliches, [13]
„ nu girihtet mih thes.
Sie zaltun, so man ofto duat,
thaz [14] iro seraga muat: Qui fuit vir Propheta.
„ [15] Inti thu ni hortos hiar in lante
„ fon themo Heilante.
„ Isti'r unkund ouh nu thaz,
„ [16] uuio diuri foraſago iz uuas.
„ Mahtig uuas er harto
„ sines selbes uuorto.
„ Joh sines selbes dato
„ kreftig filu thrato,
„ (Fora Gote uuas iz meist, [17]
„ uuir zellen thir iz, thu iz ni uueist.
„ For allen thesen liutin
„ tho sie thar so gidatin.)
„ Joh uuio 'nan ouh irqualtun, Quomodo eum tradiderunt summi
„ zi tode 'nan firsaltun. Sacerdotes.
„ Thie unse heroston,
„ ioh alle these furiston.
„ Uuir uuantun thes giuuisso, Nos autem sperabamus.
„ thoh iz ni uuurti leidor so,
„ Er unsih scolti irlaren
„ thes [18] managfalten uueuuen,
„ [19] Firsahan unsih scolti,
„ thoh uuihtes so uuurti.
„ Thiu sin selba guati,
„ theru altun arabeiti,
„ Thes managfaltes seres,
„ thaz uuir nu [20] thulten leuues,
„ [21] Theiz alles uuio ni uuurti
„ nub er es duan scolti enti.
„ Thiu thing uuir hiar nu sagetun,
„ ioh thir ouh hiar gizelitun.

Dedit unus responsum,
qui ipse irascebatur,
Malum, quod ipsos tetigisset,
quod ille id non sentiret.
Esne tu solus ex peregrinis (advenis)
ex aliena terra,
Quod tibi in mente (memoria) non est præsto,
quod totus hic mundus novit.
Nec quidquam ejus resciviſti,
quod nupere factum est,
In his locis,
hoc oportet nos semper deplorare.
Quod est id, dixit is, tale,
agite, referte mihi istud.
Narrabant ipsi, ut solet fieri,
ea animo doloroso,
Et tu ne audiviſti hic in terra
de illo Salvatore?
Est ne tibi ignotum etiamnum istud,
quam pretiosus Propheta fuerit?
Potens erat vehementer
verbis suis,
Et factis suis
potens multum valde,
(Coram Deo erat potissimum
referemus tibi id, (si) id nescis.
Coram omnibus his populis,
tamen isti sic ausi fuerunt,)
Et quomodo Ipsum contorserunt,
mortique tradiderunt,
Hi nostri Proceres,
& omnes illi Principes.
Nos (vero) credebamus pro certo,
etsi id non factum, proh dolor, ita (fuerit)
(quod) Ipse nos deberet liberare
(a tam) variis tormentis,
(&) Providere nobis deberet,
(at nihil tale factum fuit.)
(O) suam ipsius bonitatem!
veterum labores!
(O) varios dolores!
quod nos jam passi sumus mala!
Ut hæc omnia annihilarentur,
dum ipse facere debebat finem.
Has res nos hic jam diximus,
& tibi quoque hic retulimus.

„ Uuizist *Scias*

11) Vers. 31. Clarius:
(Quod) *malum quod ipsum tangeret*
ille (Christus) *non sentiret.* Scherz.
12) Vers. 39. Lege ex utroque MSC. *in thesen inheimon.* Scherz.
13) Vers. 41. Margo Cod. utriusque: *Que?*
14) Vers. 44. *ira*, uterque Codex. Mallem sic redditum versum hunc cum antecedenti:
Exponebant, uti solet fieri,
Animum suum tristem i. e. animi tristitiam. *Scherz.*
15) Vers. 45. redde ita:
An tu nihil audiviſti hac in regione. Scherz.
16) Vers. 48. *Uuio diuri*, aptius:
Quam præclarus. Scherz.
17) Vers. 53. Margo utriusque Codicis:
Coram Deo & omni Populo.
18) Vers. 64. Cod. Cæsar. *managfalden.*
19) Vers. 65. in utroque Cod. est: *firfahan*, sed *firsahan* magis his convenire videtur. *Scherz.* ℣. 65. & quinque sequentes ita sunt exprimendi:
(Quod) *prospectura sit nobis*
(& tamen nihil hujus factum est:)
Ipsius bonitas
(intuitu) *veterum tribulationum,*
Multiplicis doloris,
quem nunc toleramus infeliciter. Scherz.
20) Vers. 70. Cod. Cæsar. *dulten.*
21) Vers. 71. redde:
(&) *Quod aliter non futurum sit,*
quam ut ille ei rei (miseriæ) *facturus*
sit finem. Scherz.

„ Uuiziſt thu thaz ana uuan,
„ nu'ſt thritto dag the'iz iſt gidan. [22]
Bigan do Druhtin redinon
thenſelben ſinen theganon,
Sines ſelbes uuorton,
then lieben giferton:
„ Uuola dumpmuate O ſtulti & tardi corde
„ zi managemo guate,
„ Zi theſen thingon allen,
„ thoh iu'z thio buah zellen.
„ Ju'z thio buah nennent,
„ ioh Foraſagon ſingent,
„ Juer herza thoh thiu in uuar
„ ni giloubit thes giſcribes thar.
„ Ja [24] lampf ſo ſie [25] ſagetun, [23]
„ fon kriſte ſulih zelitun: Eſa. 53, 7.
„ Er [26] aliz ſo irfulti,
„ ioh ſelbo ſulih thulti.
„ Joh er in ſinaz richi,
„ in ſina guallichi
„ [27] Mit ſulichu biquami,
„ ſo's imo ſelben zami.
Thio buah bigann er [28] afaron, Incipiens à Moyſe.
fon Moyſeſe ouh [29] tho redinon.
Joh bigan in zellen
fon foraſagon allen.
Antfriſtota ouh filu fram
thaz [30] giſcribiu ſo ſo zam:
Uuio iz iagilicher zelita,
fon imo ſulih ſageta.
Er zalt in managfalto
ſuazlichero [31] uuorto.
Al thia ſelbun redina
thia ſe ſcribun thanana,
[32] Zalt in thes ginuagi
uuelihes io giuuuagi,
Scono inti reino
ioh harto filu kleino.

Scias tu hoc absque dubio,
nunc eſt tertius dies, quod hoc eſt factum.
Incepit tunc Dominus loqui
ad eosdem diſcipulos ſuos,
Suis verbis,
ad caros comites:
O tardi animi
ad verum bonum,
Ad has res omnes,
(quas) tamen vobis ſcriptura narrat.
Vobis libri (biblia) recenſent,
& Prophetæ canunt,
Veſtrum cor tamen hæc profecto
non credit ſcripturæ hic.
Imo Agnum, quem illi dixerunt,
de Chriſto tale retulerunt:
Ipſum omne id ſic adimpleturum,
& ipſum ea perpeſſurum:
Atque in regnum ſuum,
in gloriam ſuam
Cum his talibus introiturum,
ſicut ipſum deceret.
Libros (biblia) exorſus eſt commendare,
de Moſe quoque loqui.
Cœpitque eis dicere
de Prophetis omnibus.
Interpretatus etiam prolixe
Scripturas, ut decebat;
Quomodo quilibet retulerit,
de Ipſo ea dixerit.
Narravit ipſis varia
dulcibus verbis.
Omnes illos ſermones
quos illi ſcripſerant inde,
Expoſuit illis ſufficienter
quodvis expetibile,
Eleganter & pure
multumque accurate.

Appro-

22) Verſ. 76. Utriusque Codicis margo:
Tertia dies eſt hodie.

23) Verſ. 89. Margo Cod. Cæſar. habet:
Nonne hæc oportuit pati Chriſtum?

24) Verſ. eod. pro: *lampf* Codex Cæſar. habet *lámf*, quod non eſt explicandum per: *Agnum*, lamm, quaſi eſſet Nomen Subſtantivum, ſed per: *oportebat*, *decebat*. Suadet hoc primum tota connexio; deinde verba Marginis, ubi occurrit vox: *Oportuit;* nec repugnat vocabuli hujus ſignificatio ordinaria; eſt enim *lamf* imperfectum activum a *limphit*, oportet, convenit, decet: quod ſupra habuimus I, 22, 107. ubi dicitur:

Ja limphit *mir the'ih uuerbe*
in mines Vaters erbe.

quod Schilterus reddit:

Imo *oportet*, ut ego negotier
in Patris mei proprio. (heredio)

ubi nota, ei etiam adjungi particulam *ja*, uti hic in noſtro textu. Add. II, 12, 133. Gl. Keronis: *kelimfit*, convenit. Suecis: *lämpelig*, accommodatus, *lämpeliga*, accommodate. Verſus itaque hic ita eſt transferendus cum tribus ſeqq.

Sane oportebat (ut) *quod dixerant* (libri ſacri)
(&) *de Chriſto ita narraverant,*
Is (Chriſtus) *omne impleret*
& tali ratione pateretur. Scherz.

25) Verſ. eod. Cod. Cæſar. *giſagetun.*

26) Verſ. 91. *alliz*, Cod. Cæſar.

27) Verſ. 95. redde:
Hac ratione veniret. Scherz.

28) Verſ. 97. *afaron* ſignificat: repetere, recipere; & interdum: reſtituere, ab *afar*, *auor*, *auur*, *abur*, (hodie *aber* dicimus,) quod *iterum*, *rurſus* ſignificat, pro: *repetere*, recipere, occurrit IV, 26, 39. ubi dicitur:

thaz lib bigondun ſie auaron.

quod Schilterus vertit:

Vitam cœperant recipere.

conf. Notam ad I, 3, 20. hinc ℣. 97. ita exprimo:

Libros (ſacros) *cœpit ille repetere.* Scherz.

29) Verſ. 98. *do*, Cod. Cæſar.

30) Verſ. 102. Cæſar. Cod. *giſcrib in*, quod redde: *Scripturam ipſis.* Cod. Vatic. vitioſe: *giſertt in.* Scherz.

31) Verſ. 107. hic verſus regitur a ℣. 105. adeoque punctum poſt: *uuorto* eſt extinguendum, & *managfalto* in ℣. 105. explicandum per: *varia ratione.* Scherz.

32) Verſ. 109. & 110. ſic reddo:

Narravit iis de illo ſatis abunde
aliqua etiam explicavit.

giuuag, alias idem eſt ac: *dixit*, *indicavit.* Hic videtur idem eſſe ac: *explicavit.* Er hat dieſen

oder

Digitized by Google

Appropinquabant Caſtello. Luc. 24.

Cap. X.

Sih nahtun ſie [1] tho alle
zi [2] themo kaſtelle
Thara zen iro ſelidon
mit theſen ſelben redinon.
Tho det er ſelb ſo er uuolti, Ipſe finxit ſe longius ire. 5.
ioh rumor faran ſcolti.
Tho nottun ſie 'nan ginuagi
thaz er mit in giangi.
„ Ni dua thir, quadun, thia arabeit, [3]
„ uuanta aband unſih anageit. 10.
„ Uuis mit uns hinaht,
„ uuanta furdir thu ni maht.
„ Ni ſcaltu io nu ſo giduan,
„ uuir geben thir hinaht ſuasduam.
„ Ni uueiz, uuar thu iz auur findes, 15.
„ ther dag iſt ſines ſindes.
Ih uueiz ſie filu harto
thahtun thero uuorto,
Thiu in thar uuarun meiſta
thes ſines todes droſta. 20.
Fon Moyſeſe ſelben
ioh Foraſagon allen,
Uuio iz tharana iſt al gizalt,
er [4] todes [5] duam ſcolta ubaruuant.
Det er, ſo ſie quatun, 25.
ioh inan ouh tho batun.
[6] Alſo ſie 'nan beitun,
[7] in huſi 'nan gileitun.
Tho uuan ih ſie giſazin
thaz ſie ſaman azin. 30.
Irbutun imo tho iro guat
ſo man [8] liobono duat.
Nam er [10] tho thaz ſelba brot, [9]
ioh then iungoron iz bot.
Thiu giſiuni| in ſih indatun, 35.
ioh inan ſar irknatun. Ipſe evanuit ex oculis eorum.
Tho uuard in ala gahun.
ſin uuiht ſar ni giſahun
Sar io in thera friſti
tho ruartun ſe anguſti. 40.
Uuard in ſar [11] tho filu leid,
thaz er ſih ſar fon in firmeid.

Thaz

Appropinquabunt illi omnes
Caſtello
Ad ipſorum hoſpitium
cum his ſermonibus.
Tunc fecit quaſi vellet,
& longius ire deberet.
Tunc coëgerunt Ipſum ſatis
ut cum iis introiret.
Ne fac tibi, dixerunt, hunc laborem,
quoniam veſpera nobis ingruit.
Eſto nobiſcum hac nocte,
nec enim ulterius poteris.
Noli jam ſic facere,
damus tibi hac nocte dapes.
Neſcis, ubi iterum invenias,
dies abiit.
Scio, (quod) illi multum admodum
cogitabant verba,
Quæ ipſis tunc erant potiſſimum
ejus mortis ſolatium.
De Moyſe ipſo
& Prophetis omnibus,
Sicut id inibi eſt omne relatum,
(quod) Ille mortem deberet vincere.
Fecit itaque, ſicut illi dixerunt,
& ipſum flagitarunt.
Sic ipſum exſpectarunt,
in ædes ipſum duxerunt.
Tunc, arbitror, conſederunt
ut comederent.
Offerentes Ipſi ſua bona (edulia)
ut quis amicis facit.
Accepit eundem panem,
& diſcipulis eum porrexit.
Oculi iis aperiebantur,
& ipſum illico agnoſcebant.
Tunc ſubito
ejus nihil quicquam (amplius) conſpiciebatur.
Statim hac hora
tangebant eos anguſtiæ.
Fiebant illico multum triſtes,
quod Ipſe ſe ſtatim ab ipſis ſubtraxerit.

Ut

---

oder jenen Text *eruuogen*. Quod ſi non placet, redde per: *indicavit;* Ut mens Otfridi ſit, Chriſtum quædam integra expoſuiſſe, quædam tantum indicaſſe allegando loca Scripturæ Sacræ. *Scherz.*

Ad Cap. X.

1) Verſ. 1. *do*, Cod. Cæſar.
2) Verſ. 2. *demo*, Cod. Cæſar.
3) Verſ. 9. Margo utriusque Cod. *Mane nobiſcum, quoniam adveſperaſcit.*
4) Verſ. 24. *dudes*, Cod. Cæſar.
5) Verſ. eod. *duan*, Cod. Cæſar.
6) Verſ. 27. redde:

Cum ipſi perſuaſiſſent, ſc. ut maneret.

Tatiani verſio c. 228. §. 2. hanc eandem rem ita exprimit: *inti* beittun *inan ſus quedente.* Ad quem locum Palthenius hæc notat: *Beiten*, ſupra idem eſt, quod: *expectare;* hîc quod: *morari & blande aliquem cogere*, ut expectet. Conf. Notam meam ad II, 4, 32. *Scherz.*
7) Verſ. 27. *in hus inan*, Cod. Cæſ.
8) Verſ. 32. *liobomo* lege ex utroque MSC.
9) Verſ. 33. Margo Cod. Cæſar. *Accepit panem.*
10) Verſ. eod. *do*, Cod. Cæſar.
11) Verſ. 41. Cod. Cæſar. iterum: *do.*

Digitized by Google

Thaz muaſin ſih ſin frouuon,
ioh inan langa [12] ſcouuon.
Sah ein zi andremo,
[13] ioh forahtun in sliumo.
Irquamun ungimezen
thes liaben gimazen.
Thaz ſie ſin ſo firmiſtun,
ſo ſie's uuiht ni uueſtun.
Joh intslupta in gahun,
then mithont ſe anaſahun.
Bigondun thingon [14] tho untar in;
uuio er giang koſonti mit in,
Uuaz es thio buah quatun,
ſie uuiht thoh ſin n'irknatun.
Uuio thaz herza bran in in, Nonne cor noſtrum ardens erat?
unz er thingota mit in.
Thuruh thio anguſti,
ioh ſines liubes luſti,
Sie ſar io then [15] ſtunton
[17] uuidororter uuunton, [16]
Thaz ſie ſih tho [18] giduamtin,
then iungoron es giruamtin.
Giuuiſſo ſagen ih thir ein;
[19] ſie zaltun ſar tho theſen zuein,
Thaz inan Petrus giſah,
ioh ſelbo er ouh mit imo ſprah.
Sie in [21] tho reda datun, [20]
uuio ſie 'nan ouh irknatun
Joh uuio [21] ſe in thera ferti
giangun koſonti.

Ut poſſent de Ipſo gaudere,
& ipſum diu videre.
Adſpexit unus ad alterum,
& timuerunt ipſum ferme.
Obſtupuerunt immenſe
de charo conviva.
Quod eo ſic carerent,
cum nihil quicquam ſcirent (improviſe)
Et diſparuerit ſubito,
quem modo adſpexerant.
Cœperunt dicere inter ſe,
quomodo iverit colloquens cum eis,
Quid libri (ſacri) dicerent;
nec tamen quicquam ejus agnoviſſent.
Quomodo cor arſiſſet in ipſis,
dum colloqueretur cum eis.
Propter has anguſtias
& ſui amoris deſideria,
Illi ſtatim eâdem horâ
domum reverſi ſunt,
Ut ibi conſultarent,
diſcipulisque enarrarent.
Pro certo dico tibi unum;
hi referebant duobus illis,
Quod Ipſum Petrus vidiſſet,
& ipſe cum eo collocutus fuiſſet.
Illi (vero) iis (viciſſim) ſermonem faciebant,
quomodo ipſi Eum quoque agnoviſſent
Et quomodo in illo itinere
iviſſent colloquentes.

Stetit JEſus in medio Diſcipulorum. [1] Joann. 20.

CAP. XI.

Vuarun thie Jungoron tho
biforahtun thero Judono,
Thuruh mihila not
in einaz hus giſamanot.
Then buachon [2] maht thar uuarten,
düron ſo biſparten.
Stuant er untar mitten
theſſelben dages [3] dritten.

Erant diſcipuli hîc
metuentes Judæos,
Ob magnum metum
in unam domum congregati.
Bibliis hîc incubuerint,
fores claudentes.
Stetit Ipſe in medio
eodem die tertio. (à Paraſceve computando.
Tertia veſpera, die ſolis.)

Ni- Nec

12) Verſ. 44. *ſcouon*, Cod. Cæſar.
13) Verſ. 46. mallem reddere:
Et timuerunt ſibi repente. Scherz.
14) Verſ. 53. *do*, Cod. Cæſar.
15) Verſ. 61. *ſtuntun*. Cod. Cæſar.
16) Verſ. 62. Margo Cod. utriusque:
Et ſurgentes eadem hora.
17) Verſ. eod. *uuidarortes*, Cod. Cæſar.
18) Verſ. 63. Cum *duam*, *facinus* denotet, interdum malum, interdum bonum; De qua re dixi ad III, 15, 33. hunc verſum ita transfero:
Ut ſe tum expedirent. Scherz.
19) Verſ. 66. hi diſcipuli. Gr. τῶν τὰς ἰδέας λεγόντας. *Schilter.*
20) Verſ. 69. Margo utriusque MSC.
Et ipſi narrabant, qua geſta erant in via!
21) Verſ. eod. *do*, Cod. Cæſar.
22) Verſ. 71. *ſie*, Cod. Cæſar.

Ad CAP. XI.

1) In Rubr. poſt: *diſcipulorum* Cod. Vat. habet: *ſuorum*; Ut & Cæſar.
2) Verſ. 5. Cum *maht* nullo modo ſit expreſſum in verſione Schilteriana, & denotet: *potes*, du magſt, ceu infinita exempla probant, ego arbitror, hunc verſum ita eſſe exprimendum: *In Libris* (Sacris) *tu potes* (hoc) *ibi obſervare*, videre. Celeb. Stad. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 699. reddit: *du magſt die Bücher anſehen.* Scherz.
3) Verſ. 7. *thritten* habet uterque Codex.

4) Verſ.

Digitized by Google

Ni zemo [4] aht dagen min — Post dies octo.
quam er auur ſama zi in.
Uuanta ih ſagan thir in uuar,
ſie uuarun auur ſaman thar.
Sie fluhun ouh thenſelbon not,
ioh er in frido ſar irbot.
Gab [5] fridu ſo ih thir redinon,
then ſinen drut theganon.
Ouh blias er ſie ana ſo thu uueiſt, — Inſufflavit & dixit. [6]
thenſelbun heilegon geiſt.
[7] Thia ſelbun kraft ſina
thaz gihiaz er in [8] io uuila:
„ So uuemo ir, quad, [10] geheizet, [9]
„ ir ſunta 'mo bilazet,
„ Giuuiſſo uuizit ana uuan,
„ iſt [11] minan halbun ſar gidan.
„ Then ir iz auur [12] uuizit,
„ in ſunta ni bilazet,
„ Theiſt ouh feſti ubaral,
„ ana theheinig [13] zuiual.
Firgab in thaz zi ruame,
the'iz uuari in [14] iro duame.
Thaz ſi es alles uuialtin,
ſo uuio ſo ſi [15] es giriatin.
Thaz ſi es uuialtin filu fram,
ſo Gotes theganon gizam.
Joh ſar io in theru friſti
iz uuari filu feſti.
Tho [16] uuartun ſie gidruabte, — Conturbati. Luc. 24, 37.
[17] zuiualemo muate,
Ni giloubtun [18] redina
thuruh thes herzen freuuida.
Ni det er thes tho bita, — Oſtendit eis manus.
hiaz ruaren ſina ſita.
Sie henti ouh ſina ruartin,
thaz [19] ſi ni [20] zuiuolotin.
Thaz deta Druhtin thuruh thaz,
uuant er giuuuntoter unas.
Thaz ſie alles uuio ni datin,
bithiu 'nan thoh irknatin.
Uuant er uuard thar giuuaro
giuuuntot filu ſuaro,
[21] Zi ferehe giſtochan,
iz uuard thoh ſid girochan.

Nec octavo die minus
venit iterum ſimul ad eos.
Namque dico tibi vere,
erant iterum congregati.
Vitabant idem periculum,
atque Ipſe Pacem illis ſtatim obtulit.
Dedit pacem, quod tibi dico,
fidelibus ſuis miniſtris.
Atque inſufflavit eos, ut noſti,
eodem Sancto Spiritu.
Eandem poteſtatem ſuam
ſpopondit eis hac hora:
Cuicunque vos, dixit, promittitis (remiſſionem peccatorum.)
ejusque peccata ei remittitis,
Certo ſciatis ſine dubitatione,
eſt meo nomine ſtatim factum (ratum.)
Quos autem reprehenditis,
iisque peccata non remittitis,
Id quoque eſt firmum per omnia,
ſine ullo dubio.
Tradidit eis hoc in honorem,
ut ſit in ipſorum poteſtate,
Ut id omne adminiſtrarent,
prout ipſis viſum (conſultum) fuerit.
Ut adminiſtrarent ſtudioſſime,
ſicut Dei miniſtros deceret.
Atque ſtatim hoc ipſo tempore
id eſſet firmiſſimum.
Tunc conturbati ſunt,
dubitante animo,
Nec crediderunt ſermoni
præ cordis gaudio.
Non fecit Ipſe moram,
juſſit palpare ſuum latus.
Manus quoque ejus palparent,
ut ne dubitarent.
Hoc fecit dominus propterea,
quod vulneratus eſſet.
Ut omnino aliter facere non poſſent,
(quam ut) per hoc Ipſum agnoſcerent.
Namque erat hic revera
vulneratus graviſſime,
Ad vivum confoſſus
id quod vero hactenus vindicatum.

Sie — *Iſti*

4) Verſ. 9. In utroque MSC. eſt: *dntdagen min.* Illuſtris *Koſtgaardius* quidem in Emendat. Otfrid. hæc habet: *Ni zemo dntdagen min.* Sed forte legendum: *abt dagen*; nam de octo diebus eſt ſermo. Sed nil mutandum. Vid. notata ad I, 9, 11. *Scherz.*

5) Verſ. 15. *frido*, Cod. Cæſar.

6) Verſ. 17. In marg. poſt: *dixit*, uterque Codex: habet: *Pax vobis.*

7) Verſ. 19. *thie*, Cod. Cæſar.

8) Verſ. 20. Cod. Cæſar. *tu uuila*, quod eſt: jam olim. *Uuila* eſt noſtrum: *ueiland*; in Rhythmo de S. Annone n. 33. eſt *uuilen*, pro: olim. *Scherz.*

9) Verſ. 21. Margo Cod. Cæſar.
Quorum remiſeritis peccata.

10) Verſ. eod. uterque Cod. legit: *gibeizet.*

11) Verſ. 24. Utrumque MSC. *mina halbun.* ✝. id. verbotenus:
Eſt meo ex latere (mea ex parte) *ſtatim factum* i. e. remiſſum. *Scherz.*

12) Verſ. 25. *uuizet* redde: *imputatis.* Vid. Notam ad III, 16. 65. *Scherz.*

13) Verſ. 28. *zuuiual*, Cod. Cæſareus.

14) Verſ. 30. *ira*, Cod. Cæſar.

15) Verſ. 32. Uterque Cod. *iz.*

16) Verſ. 37. *uuirtun*, uterque Cod.

17) Verſ. 38. *zuuiualemo*, Cod. Cæſar.

18) Verſ. 39. ante: *redina*, inſere ex utroque MSC. *theſa*; & verte: *nec crediderunt huic ſermoni.*

19) Verſ. 44. *ſie*, Cod. Cæſ.

20) Verſ. eodem, *zuuiuolotin*, Cod. Cæſar.

21) Verſ. 51. vid. Notam meam ad IV, 33, 54. *Scherz.*

22) Verſ.

Digitized by Google

Sie ouh tho ſo datun, [22]
ioh noh tho zuiuolotun.
Uuas in thaz herza filu fro,
bithiu uuunterotun ſie ſih ſo.
So giburit manne,
thara er ſo [23] ginget thanne,
Giſihit thaz ſuaza liabaz ſin,
tho forahtit the'iz ni [24] mega ſin.
Sulih hiar ouh ruarta
thieſelbun kriſtes druta.
Sie habetun 'nan in hanton,
herzen zuiuolonton. Habetis quod manducetis.
[25] Hiaz er imo thanne
geban zi ezanne.
Noh uuarun zuiuiline
thieſelbun druta ſine.
Sus [26] lokota er mit minnon
thie drut mennisgon.
Sus io theſen datin,
thaz ſie 'nan irknatin.
Thaz ſon in uuurti funtan,
thaz er uuas ſelbo irſtantan.
[27] Joh ſie giuuiſſo ouh uueſtin,
thaz er ſtuant ſon then reſtin.
Uuanta thaz mag man uuizan,
ther tho uuilit ezan,
Thaz inan lib ruarit,
ioh lichamon fuarit.
Az er fora in tho thare, Manducavit coram eis.
[28] thaz uueſtin ſie zi uuare,
Thaz er thaz ferah habeta,
in lichamen lebeta.
Tho nam er thaz er leibta, [29]
mit thiu er in ouh tho liubta,
Gab in thaz zi ſuazi,
thaz iagilih thes azi.
Manota er ſie tho alles Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos.
thes ereren [30] thinges,
Thaz er gizalta iz allaz in,
unz er er [31] io uuas mit in.
Er deta in offan allaz,
thaz giſcrib follaz.
Merota in thie [32] uuizi
mennisgon zi nuzzi.
Thaz iagilih firnami
tharana thaz [33] gizami.
Thaz Druhtin thiz ſo uuolta,
ioh ſus ouh uueſan ſcolta.

Iſti (vero) etiamnum ſic ſe geſſerunt,
adhuc dubitarunt.
Erat eis cor multum lætans,
unde mirabantur uſque adeo.
Sicut contingit homini,
qui adeo deſiderat aliquid,
Si viderit dulce amabile ſuum,
tunc veretur, ut id ne ſit.
Hoc etiam hîc tetigit
illos Chriſti Fideles.
Ipſi habebant ipſum ſub manibus,
corda dubitabant.
Juſſit eos deinde
dare ad comedendum.
Adhuc erant dubitantes
iidem fideles ejus.
Sic (blande) invitabat cum caritate
fideles homines.
Sic his factis,
ut Ipſum agnoſcerent,
Ut ab eis deprehenderetur,
quod Ipſe reſurrexiſſet.
Atque (ut) certo quoque ſcirent,
quod ſurrexiſſet a quiete.
Namque hoc ſciendum eſt,
is qui vult edere,
Quod eum vita regat,
& corpus ducat.
Manducavit coram eis iſthic,
hoc ſcirent illi certo,
Quod vitam haberet,
in corpore viveret.
Tunc accepit id quod reliquerat,
eoque ipſo eis quoque hîc favebat,
Dabat eis illud ad dulcedinem,
ut quilibet de eo comederet.
Commonefecit eos hîc omnium
anteriorum rerum,
Quod narraſſet hæc omnia eis,
quamdiu antea fuiſſet cum eis.
Fecit eis aperta omnia,
quibus ſcriptura eſt plena.
Auxit eis ſcientiam,
hominum in utilitatem.
Ut quilibet perciperet,
in hoc diſpoſitionem illam,
Quod dominus ſic voluerit,
& ſic quoque eſſe debuerit.

SPIRI-

22) Verſ. 53. Margo utriusque Cod. habet: *Mirabantur p. g.* quod Roſtgaardius recte legendum arbitratur per: *præ gaudio.* Scherz.

23) Verſ. 58. annon legendum: *giniget*, inclinat? quod ſupra habuimus III, 3, 56. quod ſi ita legendum, verterem ſic: *Quando ille aliquo valde inclinat.* Poſſet tamen *gingit* explicari per: *iuerit*, er gienge; & tunc ita verſio haberet:
Quando ille aliquo iverit. Scherz.

24) Verſ. 60. lege ex utroque MSC. *megi.*

25) Verſ. 65. reddo: *Juſſit ſibi dari.* Scherz.

26) Verſ. 69. poſſet dubitari, annon: *lokota* idem ſit, ac: *ſanabat.* Vid. ſupra Notam ad Præf. ad Lud. R. ℣. 150. Celeb. Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 217. eodem modo interpretatur hunc verſum, ac Schilterus; nec repugno. *Scherz.*

27) Verſ. 75. hoc diſtichon eodem fere modo ſupra V, 4, 57. habuimus. *Scherz.*

28) Verſ. 82. *thaz uueſtin*, clarius: (ideo,) *ut ſcirent.*

29) Verſ. 85. Utriusque Codicis Margo:
Sumens reliquias dedit eis.

30) Verſ. 90. Cum *thing*, colloquium etiam denotet: vid. Notam ad III, 13, 105. mallem hic vertere: *anterioris colloquii*, anteriorum ſermonum. *Scherz.*

31) Verſ. 92. *io*, habet utrumque MSC. Unde verto:
Quamdiu antea ſemper fuiſſet cum iis. Scherz.

32) Verſ. 95. Cod. Cæſar. *uuizzi.*

33) Verſ. 98. *ἡν οἰκονομίαν*, ut Græci Patres loquuntur, diſpenſationem, die göttliche Fügung. *Schilter.*

Ad

Digitized by Google

SPIRITALITER.

CAP. XII.

[1] LErza therero uuorto, thiu gruazit zeichan harto,
Racha filu mara,
ioh thrato ſeltſana.
Iſt iz thaz, ni hiluh [2] thich,
uuunteron managen ungilih.
[3] Theſa ſelba redina,
thia uuir hiar ſcribun obana,
Eigun uns thiu Gotes uuerk,
harto mihilaz giberg,
[4] Thaz uuir thes biginnen
uuir ſulicho dati zellen.
Iſt thaz ſelba mari
harto ſeltſani.
Harto rumo oba unſan uuan
ſulich racha gidan.
In uuelicha uuiſun uuurti
ther man uuas in giburti.
Joh uuir gilouben thaz ouh fram,
er uuaran lichamon nam.
[5] Joh habet faſto ouh unſer muat,
ſid er fon [6] tode ſelbo irſtuant.
Giuuis ſo uuizun uuir thaz,
the'iz ſid uuar lichamo uuas.
Uuio er ſelbo quami,
thaz iſt [7] ſeltſami.
Biſparten düron thara zi in,
ioh ſtuant thar mitten untar in.
Uuir ſculun hiar nu ſuntar
gizellen ander uuuntar.
[8] Theſe mogi machaz,
thaz uuir firſtanten thiz thiu baz.
Thaz uuir fon ſeltſane
uuola megin ſare
Irkennen ſo iz giſcriban ſtat,
thia uuuntarlichun Gotes dat.
Mannilih uueiz guater,
thaz thiarna iſt kriſtus muater.

Anagoge ad affinia miracula.

In Aſſumtione humanæ naturæ.

In modo naſcendi ex virgine.

DOcuit illis verbis,
compellavit ſignis valde,
Rebus multum præclaris,
& valde mirabundis.
Eſt hoc, non celabo te,
miraculis multis diſſimile.
Hæc ipſa geſta,
quæ ſupra deſcripſimus,
Continent nobis Dei opera,
quam maxime abſcondita,
Ut aggrediamur,
tale geſtum referre.
Quod eſt utique illuſtre,
valde mirabile,
Longiſſime ſupra noſtrum captum
hæc res facta eſt.
Quem in modum contingeret,
(Chriſtus) Homo (ut) eſſet per nativitatem.
Atque credimus omnino,
quod verum corpus aſſumſerit.
Atque habet firme quoque noſtram mentem,
poſtquam à morte reſurrexit.
Certo ſcimus hoo,
quod poſtea verum corpus fuerit.
Quomodo & ipſum venit,
quod eſt mirabile.
Obſtruxerant fores poſt ipſos,
& ſtetit tamen in medio eorum.
Debemus hîc jam ſeorſim
referre aliud mirabile.
Quod poterit efficere,
ut intelligamus hoc eo melius.
Ut de mirabilibus
bene poſſimus ſtatim
Agnoſcere prout ſcriptum ſtat,
mirabile Dei geſtum.
Quilibet novit bonus,
quod Virgo eſt Chriſti mater.

Thiu

Quæ

Ad CAP. XII.

1) Verſ. 1. Corrige textum ex utroque MSC. & pone: *Lekza*, quam ſupra habuimus in Præf. ad Salom. ℣. 9. ubi diximus denotare: *Lectionem*, *Capitulum*. Unde hunc & 3. ſeqq. verſus ſic interpretor:

Lectio his verbis
indicat miracula inſignia,
Rem admodum magnam,
& valde mirabilem.

2) Verſ. 5. Cod. Cæſar. *thih.*

3) Verſ. 7. & 3. ſeqq. ita redderem:

Hac ratione,
quam hic deſcripſimus ſupra,
Habent nobis (intuitu noſtrûm) *Dei opera*
admodum multum occulti. Scherz.

4) Verſ. 11. & tres ſeqq. ſic exprimo:

Quo hoc ſuſcipiamus
(ut) *hæc facta publicemus*
(Hinc) *eſt illa Narratio*
valde miraculis plena. Scherz.

5) Verſ. 21. redde: *Et habet firmiter* (hoc) *noſter animus.* Scherz.

6) Verſ. 22. *dode.* Cod. Cæſ.

7) Verſ. 26. lege ex utroque MSC. *ſeltſani.* verſum hunc cum præcedenti & duobus ſeqq. ſic interpretari debemus:

Quomodo ipſe venerit
id eſt mirandum:
Clauſis foribus eò ad illos
& ſteterit ibi in medio ipſorum. Scherz.

8) Verſ. 31. legendum eſt ex utroque MSC. *theſemo gimachaz*, quod eſt: *huic ſimile.* occurrit *gimachaz* etiam ſupra IV, 4. 83. conf. II, 8, 104. *Scherz.*

Digitized by Google

Thiu 'nan bar ſo er uuolta,
tho er b'unſih ſterban ſcolta.
Bar ſi fruma managen,
mit iro lidin alangen.
[10] Ni [9] thulta ſi in giuuiſſi,
nihein [11] iruuartniſſi,
Tho er bi unſih uuolta [12] douen,
mit thiu thia uuorolt frouen,
Thaz ſi ſin ginuzzi
in thes lichamen bruzzi.
Uuaz uuuntero iſt, thaz uuolta,
ther iamer leben ſcolta.
Er ingiang ungimerrit
düron ſo biſperrit,
Tho er uuard zi manne,
bi ſie zi irſterbanne.
Alangera muater,
ther Gotes ſun guater.
[13] Gihaltenera thiarnun
therſelbo Druhtines ſun.
Ubar bedu det er thaz
ſo thiu ſin giuualt uuas.
[14] Hiar liſiſt thu ouh gizami
ander ſeltſani, In Attactu & palpatione.
Harto mihil uuuntar,
fon ſelben kriſte ouh ſuntar.
Theiſt giuuis, io ſo dag,
thaz man [15] girueren mag,
Thaz iz mag, ſo ih redinon,
uuertiſal [16] erkoboron.
Yrougta uns hiar gimuato
unſer Druhtin guato,
Sih zi ruarenne ubaral,
ther thoh iamer leben ſcal.
[17] Si zi ruarenne
thia uuuntun ouh zi ſehanne.
Thoh inan tod, giloubi mir,
ni ſculi ruaren furdir,
Joh uuertiſal niheinaz,
giuuiſſo [18] ſo uuiziſt thu thaz.
Al ſo's ih thir redinon,
furdir ubarkoboron.
Thaz uuari uuuntarlih thiu dat,
ſo ſiu thar giſcriban ſtat.

[19] Ungilih

Quæ ipſum peperit, quum Ipſe volebat,
quum pro nobis mori deberet.
Peperit fructum varium,
membris ſuis integris.
Non perpeſſa ea certo,
ullum damnum, (imminutionem)
Cum pro nobis volebat mori,
per id mundum exhilarare,
Ut hic ipſo frueretur
in corporis fragilitate.
Quid mirum eſt, quod voluerit,
qui ſemper vivere deberet.
Penetravit haud impeditus
januam clauſam,
Cum fieret homo,
pro iis moriturus.
Integræ Matris
Dei filius optimus.
Benedictæ Virginis
ejusdem Dei Filius.
In utroque fecit hoc,
prout ejus potentia fuit.
Hic legis etiam congrue
aliud mirum,
Maximum miraculum,
de eodem Chriſto ſingulariter.
Hoc certum eſt, ut dies,
quicquid palpari poteſt,
Hoc etiam poteſt, ut ita dicam,
corruptionem adipiſci.
Demonſtravit nobis hîc gratioſe
noſter Dominus optimus,
Ad ſe palpandum ubique,
qui tamen in æternum vivet,
Ad tangenda
vulnera & ad videnda.
At Ipſum mors, crede mihi,
non debet tangere deinceps.
Nec adverſitas ulla,
pro certo hoc ſcias.
Omne quod tibi dico,
deinceps occupare.
Hoc erat mirabile factum,
ſicut hic id ſcriptum ſtat.

Diſſimi-

9) Verſ. 43. *dúlta.* Cod. Cæſar.

10) Verſ. eod. 43. Gregorius M. Homil. XXVI. Sed hæc ipſa noſtri Redemptoris opera, quæ ex ſemetipſis comprehendi nequaquam poſſunt, ex alia ejus operatione penſanda ſunt: ut rebus mirabilibus fidem præbeant facta mirabiliora. Illud enim corpus Domini intravit ad diſcipulos januis clauſis: quod videlicet ad humanos oculos per nativitatem ſuam clauſo exiit utero virginis. Quid ergo mirum, ſi clauſis animis poſt reſurrectionem ſuam in æternum jam victurus intravit: qui moriturus veniens, non aperto utero virginis exivit. *Schilterus.*

11) Verſ. 44. *iruuartniſſi* propriiſſime redditur per: *corruptionem.* hodie adhuc dicimus: Verwährung. Notkerus in Paraphr. Pſalmor. ad Pſ. 37. 4. hæc habet: *waz iſt imo? Corruptio* (iruuartniſſa) *liget imo ana, unde mortalitas (totheit.)* Scherz.

12) Verſ. 45. in Cod. Cæſ. eſt *douuen*, ceu in ſeq. verſ. *frouuen.*

13) Verſ. 57. expone: *Conſervatæ*, illæſæ *Virginitatis.* Eſt hoc ευφήμως vocum *alangera muater.*

14) Verſ. 61. Gregorius M. Homilâ XXVI. Sed quia ad illud corpus, quod videri poterat, fides intuentium dubitabat: oſtendit eis protinus manûs & latus: palpandam carnem præbuit, quam clauſis januis introduxit. Qua in re duo mira, & juxta humanam rationem ſibi valde contraria oſtendit: dum poſt reſurrectionem ſuam corpus ſuum incorruptibile, & tamen palpabile demonſtravit. Nam & corrumpi neceſſe eſt, quod palpatur: & palpari non poteſt, quod non corrumpitur. Sed miro modo atque inæſtimabili, Redemptor noſter & incorruptibile poſt reſurrectionem, & palpabile corpus exhibuit: ut monſtrando incorruptibile, invitaret ad præmium: & præbendo palpabile, formaret ad fidem. Quæ verba ſua fecit Alcuinus lib. VII. c. 42. Comm. in Joh. *Schilterus.*

15) Verſ. 66. *giruaren.* Cod. Cæſ.

16) Verſ. 68. in utroque MSC. eſt: *irkoboron.*

17) Verſ. 73. lege: *ſih:* ex utroque MSC.

18) Verſ. 78. *ſô*: *ſo* abeſt ab utroque Codice.

19) Verſ.

Digitized by Google

[19] Ungilih in guatin
io anderen ſinen datin.
Ungilih ſo ih zellu,
thiſu thing ellu,
Allo theſo dati,
thaz Druhtines girati.
Thaz ſie guallichi
inſtuantin in thera lichi.
Joh ſo fronisg gimah,
ſo mennisgo er ni giſah.
[20] Joh iamer uueſtin thanne
thie ſine holdon alle.
Thie tho thar uuarun,
ioh ouh fidor quamun.
Thaz er in naturu
uuas ſelbo ther zi uuaru,
Thera erun uueſini,
ſo iz er ſah ſin gidigini.
Noh iſt ouh hiar mera
thera [21] fronisgun lera,
Thero Druhtines dato,
thes uuir bithurfun thrato.
Thaz uuir firnemen alle,
uuaz thiu racha uuolle,
Joh uuaz ſiu hiar bizeine,
inti uns zi frumu meine.
Thieſelbun zuagifti
es ſint uns harto thurfti.
Thie zuagifti droſtes,
thes ſelben Gotes Geiſtes.
Hiar lerit thiu ſin [22] ſtimma
unſih zua minna.
[23] Tho er in zuiro, ſo thu uueiſt,
gab then heilegon Geiſt.
Tho er ſie hiar thez anablias,
thaz er in [24] eriu gihiaz.
Fon himile inan ſid ouh gab,
ſo er in eriu firgab.
Eriſt gab er in thaz guat,
thar er in [25] geginiuuertig ſtuant.
Joh ſanta in auur [26] ſidort thaz,
tho er in himile giſaz.
The'iſt ther heilego geiſt,
mit thiu er ſe droſta ſidor meiſt,

In Datione Sp. S. duplicd.

Diſſimile (diverſum, majus) inter bona,
& alia ejus facta.
Diſſimilis, ut dixi,
hæc res omnis,
Omne hoc factum,
hoc Domini inſtitutum.
Ut (diſcipuli) potentiam (omnipotentiam)
perciperent in Corpore (etiam Chriſti)
Atque tam illuſtre factum,
quale homo antea non vidit.
Aut unquam ſcirent poſtea
ejus Fideles omnes,
Quicunque tum adfuerunt,
& poſtea venerunt.
Quod Ipſe in natura
erat hic Ipſe in veritate,
Qui prius fuerat, (prioris ſubſtantiæ)
prout hanc antea viderant ejus diſcipuli.
Adhuc plus ſupereſt hîc
myſticæ doctrinæ,
De Domini facto,
cujus opus habemus valde.
Ut percipiamus omnes,
quid hæc res velit,
Et quid ea hîc deſignet,
& nobis in bonum denotet.
Illæ addictiones
ſunt nobis valde neceſſariæ.
Addictio ſolaminis,
Ipſius Dei Spiritus.
Hîc docet ejus vox
nos amare.
Cum iis bis, ut noſti,
dedit Spiritum Sanctum.
Cum eos hîc inſufflaret,
quod eis antea promiſerat.
De cœlo quoque Eum poſtea dedit,
quem eis antea (hîc) dederat.
Primum dabat eis hoc Bonum,
quum eis præſens ſtaret:
Atque miſit eum iterum poſt hæc,
cum in cœlo reſideret.
Hic eſt Sanctus ille Spiritus,
per quem eos conſolatus poſtea plurimum,

Joh. 14, 16.

Sid

Poſt-

19) Verſ. 83. Cod. Cæſar. *ungalib.* qui tamen in ℣. 85. habet: *ungilib.*

20) Verſ. 93. clarius: ac, *ut ſemper ſcirent poſtea.* Scherz.

21) Verſ. 102. *fronisgun* nollem vertere *myſticæ*, ſed potius: *eximiæ*, pulcræ, ceu ſupra monui. *Scherz.*

22) Verſ. 113. uterque Codex: *ſtimna.*

23) Verſ. 115. Semel quidem refert Johannes Inſufflationem, in primâ ſcil. apparitione, c. XX. 22. in altera tantum: *Pax Vobis.* ℣. 26. ſed Auctor repetitam refert in alterâ etiam, ſupra cap. XI, 17. Imò intelligi debet de primâ inuiſibili, & altera, de miſſione viſibili in Pentecoſte, ut ℣. 120. ſqq. hîc. Conf. S. Auguſt. T. 3. de Geneſ. ad lit. 10. 5. de Trinit. 4, 20. T. 5. L. 13, 24. T. VII. contra Epiſt. Parmen. C. 11. T. IX. In Ev. Joan. tr. 74. Gregor. M. Homil. XXVI. Cur prius in terra diſcipulis datur, poſtmodum de cœlo mittitur, niſi quod duo ſunt præcepta charitatis: Dilectio videlicet Dei & proximi. E cœlo datur Spiritus, ut diligatur Deus. Sicut ergo una eſt charitas & duo præcepta: ita unus Spiritus, & duo data; prius a conſiſtente Domino in terra, poſtmodum e cœlo: quia in proximi amore diſcitur, qualiter perveniri debeat ad amorem Dei. Unde & Ioannes dicit: Qui non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere. Eadem verba exhibet Alcuinus in Joh. Lib. VII. c. 42. *Schilter.*

24) Verſ. 118. Cod. Cæſar. *ér iú.* quod verto: *antea jam.* & ita etiam verſ. 120. *Scherz.*

25) Verſ. 122. *géginuuertig.* Cod. uterque.

26) Verſ. 123. lege ex utroque MSC. *ſidor.*

Digitized by Google

Sid ſino geginuuerti
er nam fon iro henti.
Mit thiu iſt gizeinit mannon,
ſih untar in io minnon.
[27] Joh ouh thina minna, ſo thu uueiſt,
ſi io zi Druhtine meiſt.
In erdu gab er in then Geiſt,
[28] thaz man firnemen thaz io meiſt,
[29] Thaz minna ſi ginuage,
ioh karitas gifuage.
Sid gab er 'nan fon obana,
thaz man firnami thanana.
Thaz ſie ſculun thuruh not
minnon Got, ſo er gibot.
Mit thiu kundt er hiar ouh mannon,
thaz ſie ſih eriſt minnon.
Thaz ſie biquemen follon 1. Joh. 4, 20.
mit thiu zen Gotes minnon.
So er eriſt hiar in erdu
then Geiſt gab, ſo ih zellu,
After thiu fon himilon,
ſo ih thir hiar ouh redinon,
[30] N'iſt mennisgono uuizzi,
ni uuedar ana ander nuzzi.
Joh er ſih Gote leidit,
ob er ſiu zuei giſceidit.
[31] Bithiu ſimes io zi Gote funs,
mit then minnon untar uns,
Joh inan harto [32] minnon,
[33] ſo quimit iz uuola mannon.
N'iſt thia minna [34] ſumilih
[35] kreſtin anderen gilih,
Giuuiſſo uuiziſt thu thaz,
thia uuir heizen karitas,
Gilobot iſt ſie harto
Paules ſelbes uuorto, 1. Cor. 13.
Sines ſelbes bredigon
thiu karitas, ſo ih thir redinon.
Lobot ſia giuuaro,
[36] ther Bredigari maro,
Filu managfalto
ſines ſelbes uuorto.
[37] Thoh er ſi ſo mari,
ioh ouh ſo uuis uuari,

Poſtquam ſuam præſentiam
ſubtraxit ab eorum manibus.
Per hoc eſt ſignificatum hominibus,
ſe inter ſe amare.
Atque hæc dilectio, prout noſti,
ſit & erga Dominum maxime.
In terra dedit iis Spiritum,
ut intelligamus maxime hoc,
Quod dilectio ſit ſufficiens (proximi)
& Charitas congruens.
Poſtea dedit Ipſum deſuper,
ut intelligamus exinde,
Quod debeant neceſſario
amare Deum, ut præcepit.
Per hoc notificat hîc etiam hominibus,
ut ſe invicem prius diligant,
Ut perveniant plenius,
per hoc ad Dei Amorem.
Cum (igitur) Ipſe prius hic in terra
Spiritum dederit, ut dixi,
Poſthæc de cœlis,
quod tibi hîc quoque retuli,
Non eſt ſecundum hominum ſcientiam,
neutrum (alterum) abſque altero utile.
Atque abominabilis Deo ſit,
ſi quis illa duo ſeparat.
Per hoc ſumus ad Deum prompti,
per amorem invicem, (inter nos)
Atqae Ipſum valde amare,
bene cedit hominibus.
Non eſt amor diverſus, (varius)
potentiis aliis ſimilis,
Certo ſcias hoc,
quam vocamus Charitatem,
Laudata (commendata) eſt valde
Pauli ipſius verbis,
Ejusdem ſermonibus,
Charitas, quam tibi dixi.
Commendat eam digne
prædicator illuſtris.
Multifariam
ſuis ipſius verbis.
Etſi ille eam adeo celebret,
atque etiam ejus ſciens eſſet;

Ni Nec

27) Verſ. 131. redde : *Atque tua dilectio.* Scherz.
28) Verſ. 134. aptius : *Ut homines intelligant hoc ſane maxime.* Scherz.
29) Verſ. 135. cum ſq. ita redde :
Quod dilectio ipſos (homines) *contentos*, felices, *reddat*,
& Charitas jungat.
ginuage ſane hic eſt verbum. hodie adhuc dicimus : *Vergnügen, das vergnügt mich.* Scherz.
30) Verſ. 149. mallem reddere : *Non eſt hominum intellectui* i. e. Homini. Scherz.
31) Verſ. 153. mallem redditum : *ideo ſimus omnino erga Deum promti.* Scherz.
32) Verſ. 155. *minnon*, hic verterem: *amemus.* Scherz.
33) Verſ. 156. exprimo : *tunc cedit id bene hominibus.* Scherz.
34) Verſ. 157. MSS. clare habent *ſumirih*, & Flacius ipſe; quæ vox retinenda, quia alibi adhuc apud Noſtrum occurrit : nempe V. 19. 73. ubi de Die mundum finiente dicitur :
N'iſt der dag ſumirih
dagon anderen gelih.
in Epilogo ad Hartmuotum & Werimbert. de Noacho v. 125. ſqq. legitur :
Hober oba mannon
Suebeta in then undon,
Uuant er uuas Gote ſumirih
Drut, thaz ni biluh thih.
35) Verſ. 158. *Kreſtin* redderem : *Virtutibus.* Scherz.
36) Verſ. 166. Mallem reddere : *Eccleſiaſtes celebris,* cum Junio in Not. ad Willer. p. 155. nam hic intelligitur *Eccleſiaſtes* κατ' ἐξοχὴν ita dictus. *Scherz.*
37) Verſ. 179. usque ad 165. incluſive, ſic reddendum arbitror :
Licet ille (Eccleſiaſtes) *eſſet tam præclarus*
ac etiam tam ſapiens,
Non (tamen) *expoſuit* (perfecte ejus)
amœnitatem,
(Ejus) *multiplicem bonitatem,*
(quaſi) *forte is ejus præſtantiam*
ad finem (deſcribendo) *perducere*
poſſet
(&) *Ipſius eminentiam.*

dobti,

Digitized by Google

Ni irzalt er thaz gimuati,
thia managfaltun guati.
Odo er ira dohti
zi ente queman mohti.
Thera ira frambari,
bithiu iſt ſi ſo mari.
Zalt er managfaltaz guat
ufan ſia, ioh thes ginuag.
Joh [38] luad ſia harto guates,
ioh ſuazliches muates.
Theiſt es alleromeiſt,
uuies Druhtin quit, ſo [39] thu uueiſt,
Bi thia ſelbun minna,
thi er lerta uuorolt alla.
Uuio er lerta druta ſine
hiar in uuorolt libe.
[40] Uuio er zalta in fon [41] theru minnu,
mit ſines ſelbes [42] ſtimmu,
Quad: man irkennen ſcolti,
ther ſia minnon uuolti,
Joh thaz gibot mit uuillen
uuolti emmizen irfullen,
Thaz thie uuarin guate,
ioh Gote filu drute.
Zithiu zoh er hiar in libe
thie iungoron ſine.
Bithiu duemes uns io hiar in muat,
thaz filu mihila guat.
Thia filu ſconun [43] uuunnan,
thaz heizit auur minnan.

Nec (tamen) enarravit (omnem) gratiam,
multiplicem bonitatem.
Nec illius utilitates
ad finem ducere poterat,
Illam ejus fructiferacitatem,
propterea eſt illa tam illuſtris.
Retulit (tamen) varias utilitates
de ipſa, idque ſufficienter.
Atque vocavit (adhortatus ad) ipſam valde bono
& dulci animo.
Hoc eſt plurimum (potiſſimum)
prout dominus dixit, ut noſti,
Per eundem amorem,
quem docuit Mundum univerſum.
Quomodo docuit fideles ſuos
hîc in mundi vita.
Quomodo retulit iis de hoc amore,
ſua ipſius voce,
Dicens: quem cognoſci poſſe,
qui dilectionem cuperet,
Et præceptum libenter
vellet aſſidue implere,
Quod bi ſint boni,
& Deo multum fideles, (cari)
Ad hoc duxit hîc in vita
diſcipulos ſuos.
Quare faciamus (figamus) nobis hic in mentem
hoc ſummum bonum.
Hanc pulcherrimam amœnitatem,
hoc dicitur redamare.

Mani-

dobti, quod eſt a *dugan*, taugen, valere, proficuum eſſe, denotat *præſtantiam*, vid. infra V, 23, 476. ubi: *Himilriches dobta*, excellentiam, præſtantiam Regni Cœlorum. add. ib. ℣. 485. *frambari* denotat quoque *Eminentiam*, Præſtantiam. Notker. in Pſ. 37, 9. dicit: *der an dia* frambari *gedenchet Sabbati, der bechennet hier ſina nidiri.* Qui cogitat *excellentiam*, ſublimitatem Sabbati, ille agnoſcet ſuam vilitatem. in Gl. Boxh. *Frambaren*, Magnates. *frambariro*, eminentior. Gothis: *frabär*, excellens; alios longe antecedens. *Scherz.*

38) Verſ. 179. vid. Celeb. Stad. in Expl. Voc. Germ. Bibl. p. 381. qui hic *luad* explicat per: *Onerabat*, non per: *invitabat*, dicens, Otfrido hoc ſolenne eſſe, ut *luad* uſurpetur ab ipſo pro: onerabat; & *ladota* pro: *vocabat*, invitabat. Hic verſus vix patitur, ut aſſentiar Stadenio, cum contextui multo convenientius ſit, ſi *luad* explices per: *invitavit*, *vocavit*. ego itaque ſic reddo:

Et invitavit illos (homines) *bono*
& dulci animo
(hoc eſt præcipuum,
ceu Dominus dixit, uti noſti)
ad Amorem,
quem docuit ille mundum omnem.
Scherz.

39) Verſ. 182. Cod. Cæſar. *du.*
40) Verſ. 187. *uuie.* Cod. Cæſar.
41) Verſ. eod. *deru.* Cod. Cæſar.
42.) Verſ. 188. Cod. Vat. *ſtimnu.* aſt Cæſar. *ſtimmu.*
43) Verſ. 199. *uuunna.* Utrumque MSC. habet.

Manifeſtavit ſe Jeſus ad Mare Tyberiadis. Joann. 21.

Cap. XIII.

IH zell uns hiar zi nuzzi
bi einaz fisgizzi;
Uuio ſie ouh thar gidatun,
ioh ſelbon kriſt irknatun.
Fuar Petrus fisgon in uuar,
ſelbo maht thu iz leſan thar,
Giloubi uuorton minen,
mit ſehs giſellon ſinen.
Sie arabeitotun [1]
thia naht al in gimeitun.
Thie fisga in al ingiangun,
niheinan ni gifiangun.
Er ſtuant in themo ſtade tahr — Mane facto ſtetit JEſus in litore.
tho thes morganes ſar.
Thanana er [2] tho zi in ſprah,
thar er ſie fisgon giſah:
„Oba iro thehein uuiht habeti,
„[3] thes iu in uueidu zauueti.
„Friunton ouh zi nuzzin,
„gifangan mit then nezzin.
Sie imo ſar [4] tho ſagetun, — Qui dixerunt, non.
thaz ſi [5] etuuiht ni habetun.
Sagetun, ſo ih nu zelita,
thaz [6] inet uuiht ni zauueta. — Mittite in dextram navigii rete.
Er quad, [7] ſie ſih gifiartin,
zi zeſue gikertin,
Thaz in thanne zauueti,
ſo ſo er in ſelbo zeliti.
Sie uurfun tho zi zeſue [8]
thaz [9] iro nezzi in then ſe.
In quam thar ingegini
fisgo mihil menigi.
Zugun ſie tho ginoto
uuanta iro uuas filu drato,
Zi ſtade ioh zi ſante,
zi thurremo uzlente,
Thria ſtunton [10] finfzugi,
thes duent buah thar [11] gihugi,
Ouh thri, ſo ih thir redinon,
thaz zellent Evangelion.
Thaz nezzi drof thoh ni braſt,
thoh iro uuari ſulih laſt.

Referam hîc nobis ad utilitatem
de quadam piſcatione;
Quomodo & ibi ſe geſſerint,
atque Chriſtum agnoverint.
Ivit Petrus ad piſcandum revera,
(ipſe poteris id legere ibi
Crede verbis meis,)
cum ſex ſociis ſuis.
Laborarunt
noctem totam in vanum:
Piſces eis omnes elapſi,
nec unicum ceperant.
Ipſe ſtetit in littore ibi
mane illico.
Inde ad eos dixit,
quum eos piſcari videret:
Numquid vos habetis,
quod vobis ad paſtionem (comeſtionem)
conducat,
In commodum etiam amicorum,
captum retibus.
Iſti Ipſi illico dixerunt,
quod nihil quicquam haberent.
Dixerunt, ut retuli modo,
quod eis res non ſuccederet.
Dixit: ſeſe præpararent,
ad dextram converterent,
Quod iis inde proceſſurum,
ſicut Ipſe eis dixiſſet.
Jecerunt ad dextram
ſua retia in mare.
Quibus venerunt in occurſum
piſcium magna copia.
Traxerunt anxie (graviter)
nam eorum erant plurimi,
Ad littus & in arenam,
in aridam terram.
Ter quinquaginta,
quod Biblia hîc memorant,
Et tres, quod hic refero,
id recenſent Evangelia.
Rete tamen propterea non ſciſſum,
etſi eorum tantum eſſet pondus.

Iz

Hoc

Ad Cap. XIII.

1) Verſ. 9. Margo Cod. Cæſar. & Vat. *Illa nocte nihil prendiderunt.* vitioſe, pro: *prehenderunt.*
2) Verſ. 15. *do* Cod. Cæſar.
3) Verſ. 18. lege juxta utrumque MSC. *thes in in.* Unde verſum hunc & antecedentem ſic reddo:
An ipſorum ullus aliquid habeat,
quod ipſis ad cibum conveniret. Scherz.
4) Verſ. 21. *do*, Cod Cæſar.
5) Verſ. 22. pro: *etuuiht* lege tum ex Cod. Cæſareo, tum ex Vat. & Flac. *es uuiht*, ejus aliquid. *Scherz.*
6) Verſ. 24. lege: *in es uuiht.* Cod. Cæſar. quidem habet, *in es uuih*; ſed facile apparet, ex inadvertentia ſcriptum fuiſſe: *uuih* pro: *uuiht.* Scherz.
7) Verſ. 25. verba: *ſie ſih giſiartin* redde: *Ut ſe transferrent.* Scherz.
8) Verſ. 29. Uterque Cod. in Margine habet: *Miſerunt*, &c.
9) Verſ. 30. textui convenientius verte: *ſuum rete.* Scherz.
10) Verſ. 37. Uterque Codex: *finfzug.* in Margine ambo Codices hos habent characteres Numerorum: C. L. III.
11) Verſ. 38. *gihugt* habet uterque Codex.

12) Verſ.

Digitized by Google

Iz aluuola ſo gizam,
[12] alangaz zi ſtade quam. Dixit diſcipulus, quem diligebat Dominus.
Quad Johannes Gotes drut
zi then [13] ginozen ubarlut,
Sprah in ala uuari,
theiz ſelbo Druhtin uuari.
[14] Petrus ſar thes ſindes,
bigonda [15] ſuimmanes
[16] Mit minnu io mit uuillen
[17] ni moht er'mo giſtillen.
Thie anthere zi lante Alii navigio venerunt.
quamun feriente.
Er ni mohta irbitan,
uuant er 'nan minnota ſo fram.
Gagant er ſar ouh zioro
[18] then ginozon filu ſcioro.
Thaz nezzi ſo thu liſiſt thar,
zog er in then ſtad ſar.
So ſie zi ſtade quamun Viderunt prunas panem & piſces.
ſie thar fiur giſahun,
Brot ouh thar zi henti,
ioh fisga bratenti.
Hiaz er ezzan ſare,
zi [19] dagamueſe thare
Mit imo thar in uuara
thie ſine fisgara.
Joh hiaz er ſie giuuiſſo
bringan thero fisgo,
Thie ſie tho thes fartes
[20] fiangun mithontes.

Hoc omnino bene, prout debebat,
ex integro ad littus perventum.
Dixit Johannes Dei fidelis
ad ſocios clare,
Loquutus vere
quod Dominus Ipſe eſſet.
Petrus illico ſe ſurripiens,
cœpit natare
Nec blanditiis nec volentem
poterat retinere.
Cæteri ad terram
venerunt navigantes.
Ille noluit exſpectare,
nam Ipſum amabat tam valde.
Occurrit ſtatim comiter
ſociis valde commode.
Rete, quod legis hic,
traxit ad littus ſtatim.
Cum ad littus veniſſent
ignem ibi viderunt,
Panem quoque ibi in promptu,
& piſces aſſari.
Juſſit (JEſus) comedere ſtatim
ad prandium ibi
Secum hic revera
hos ſuos piſcatores.
Atque juſſit eos certe
afferre de piſcibus,
Quos jam hac vice
cepiſſent modo.

MYSTICE.

CAP. XIV.

THaz bizeinot mihil guat, In littore ſtetit i. e. terrâ firmâ oppoſitâ undis.
thazDruthin thar in ſtade
ſtuant.
Thaz er ni drat thio undun mer,
[1] ſo ſo er io deta fori mer.
Unodi iſt iz harto,
ſus frenkisgero uuorto,
Thia kleini al [2] zi ſagenne, Sive
ioh zi irrekenne.
Thoh uuil ih es mit uuillen
hiar [3] luzilingi zellen,
Gizeigon ouh in uuara,
uuar thu es liſis mera.

HOc deſignat magnum bonum,
quod Dominus hic in littore ſtetit.
Quod non calcavit undas maris,
ſicut fecerat antea ſæpius.
Difficile eſt hoc valde,
ſic Francicis verbis,
Has ſubtilitates omnes efferre,
& exprimere.
Volo tamen id libenter
hic paucis referre,
Oſtendere quoque revera,
ubi hoc legas pluribus.

Ther

Littus

12) Verſ. 44. ita redde: *integrum ad littus pervenit.* Scherz.
13) Verſ. 46. Uterque Codex: *ginozon.*
14) Verſ. 49. *Petrus ſar thes ſindes*, Idiotiſmus hic hodie ita exprimitur: *Petrus geſchwind ſeines weges &c.* Schilter. De hac formulâ loquendi vid. Notam meam ad I, 19, 1. Unde ita verto: *Petrus illico hac vice.* Scherz. Verſ. eod. Margo Cod. utriusque habet: *Cum audiſſet Petrus.*
15) Verſ. 50. Cod. Vat. *ſuimannes.*
16) Verſ. 51. Hic verſus debet jungi priori, & ita exprimi: *ex amore & ſponte*, exlubentia; ut mens ſit, Petrum ex ſingulari amore & ardore eo citius perveniendi ad Chriſtum in littore ſtantem natare cœpiſſe. *Scherz.*
17) Verſ. 52. redde: *Non poterat ſe retinere*, ſc. quo minus properaret ad Chriſtum. *Scherz.*
18) Verſ. 58. mallem reditum: *Sociis valde cito.* Scherz.
19) Verſ. 66. Cod. Cæſar. *dagamuaſe.*
20) Verſ. 72. Cod. Cæſar. *giſiangun.*

Ad CAP. XIV.

1) Verſ. 4. Cod. Cæſar. *ſo ſo er iu déta for in ér.* Cod. Vatic. conjungit: *foriner* in unum Vocabulum, ſed vitio ſcribentis. verto: *ſicut feceret coram illis antea.* Scherz.
2) Verſ. 7. Cod. Cæſar. *zi giſaganne.*
3) Verſ. 10. ita diſtingue ex MSS. *luzilin gizellen.*

4) Verſ.

Digitized by Google

Ther ſtad bizeinot luſti, In vitæ firmitate.
thes ſines libes feſti,
Thia er ginam in ſina hant,
tho er tod ubaruuant.
Ther ſe bizeinot dati, Mare quid.
ioh uuorolt unſtati,
Thiu ſih io zinoti
hiar ferit ſtozenti.
Thar uuarun mit githuinge
thie iungoron noh tho inne.
Sie ſcolta ruaren noh tho mer
thaz ſelba uuoroltlicha ſer.
Thaz habeta mit then mahtin
ther ſuuinigo Druhtin
Ubaruuuntan, thaz iſt uuar,
bithiu ſtuant er tho in ſtade thar.
Selb ſo er rehto quati
in therera ſelbun dati:
„ Ni bin furdir ih mit mannon
„ in theſen uuorolt undon.
„ Thia [4] zeſſa drat ih untar fuaz, Joh. VI, 19.
„ ſi furdir [5] dar on mir ni muaz.
„ Joh ſtan nu mit giluſti
„ in euuinigeru feſti.
Uuaz thaz nezzi zeinit,
[6] therin thero fisgo meinit,
Thero iungorono menigi,
thaz thero uuarun ſibini;
Thaz brot in themo disge,
mit gebratanemo fisge;
Joh thaz ouh thuruh thia laſt,
thaz ſelba nezzi [7] ni braſt;
Thaz Petrus thaz [8] in ſtado ouh zoh,
thaz imo fisg nihein [9] intflog.
Thaz kriſtus zi iungiſt hiar giſaz,
mit knehton ſibinin [10] inu az,
Gregorius ther guato,
er ſpunota iz gimuato,
Joh filu ſcono, in uuar min,
ſo iſt [11] giuuonheit ſin.
Iz Auguſtinus rechit,
ioh filu kleino inthekit,
Ther uns harto manag guat
offan ſcono giduat.
Sie thiz bede gruazent,
ioh uns iz harto ſuazent.
Theſſes [12] thih nu hiar giuuuag,
es iſt uns follon thar ginuag.

Littus ſignificat convenienter
vitæ Ipſius firmitatem,
Quam adſumſit in manum ſuam,
quum mortem vinceret.
Mare ſignificat facta,
mundi & inſtabilitatem,
Qui ſe ſubinde
hîc navigat (vadit) impellens.
Ibi erant cum coactione
diſcipuli adhuc intus.
Debebant tangere adhuc eo magis
mundanam moleſtiam.
Hæc per ſuam potentiam
æternus Dominus
Superaverat, hoc eſt verum,
propterea ſtetit hic in littore.
Quaſi ipſe vere diceret
in eodem facto: (negotio)
Non ſum deinceps cum hominibus
in his mundi undis,
Aquam calcaveram ſub pedibus,
quæ ulterius tunc ſine me nihil potuit.
Atque ſto nunc cum voluptate
in æterna firmitate.
Quid rete denotet,
in quo piſces (quid) ſignificent,
Diſcipulorum multitudo,
quod ipſorum fuerint ſeptem;
Panis in menſa,
cum aſſatis piſcibus;
Atque quod per hoc onus
rete non ruperit;
Quod Petrus ad littora quoque traxerit,
ut ei piſcis nec unus elaberetur,
Quod Chriſtus ultimo hîc ſederit,
cum miniſtris ſeptem ecce! comederit,
Gregorius ille bonus,
interpretatus hoc ingenioſe,
Atque multum eleganter, per fidem meam,
ſicut eſt mos ejus.
Idem Auguſtinus refert,
& multum ſubtiliter aperit,
Qui nobis multifariam bonum
apertum eleganter fecit.
Hi ambo id prædicant,
& nobis valde edulcant.
Id quod jam hîc conſideravi,
nobis plene hîc ſufficiat.

Cum

4) Verſ. 33. Cod. Cæſar. habet: *ceſſa. zeſſa* non eſt ~~ſimpliciter~~ *aqua*, ſed: *aqua fluctibus agitata.* Notkerus in Pſ. 68, 16. verba: Non me demergat tempeſtas aquæ, ita reddit: *mih ne beſouffe diu uuaſſer zeſſa.* conf. III, 7, 29. & III. 14, 113. Scherz.

5) Verſ. 34. in utroque MSC. *dar* & *on* in unum ſunt coaſſata. eſt autem; *daron* idem ac: *nocere.* vid. ſupra notam ad II, 9, 106. unde hunc & præc. verſum redde:

Tempeſtatem maris (fluctus maris) *conculcavi pedibus*
in poſterum nocere mihi non poteſt.
Scherz.

6) Verſ. 38. Corrige textum ex utroque Codice, ubi legitur: *ther rim thero fisgo meinit.* Quod verte:

Numerus Piſcium (quorum ſcil. fuerunt 153.) *indicet*, conf. Dn. Roſtgaard. in Emendat. Otfrid. & Notam meam ad I, 5, 13. *Scherz.*

7) Verſ. 44. *ni braſt*, redde aptius: *non ruptum fuerit.* Scherz.

8) Verſ. 45. Uterque Cod. *in ſtad*, ad littus. *Scherz.*

9) Verſ. 46. Utrumque MSC. *inſlob.*

10) Verſ. 48. Uterque Codex: *inti dz.* Unde verto:

Cum diſcipulis ſeptem, & ederit.

Knebt καθ' ἐξοχὴν denotare diſcipulos Chriſti aliunde apparet. vid. IV, 7, 18. & V, 14, 48. *Scherz.*

11) Verſ. 52. Codex uterque: *giuuonaheit.*

12) Verſ. 59. Uterque Cod. & Flac. editio habent: *thi ih.*

Ad

Digitized by Google

Cum ergo prandiſſent, dicit JEſus Petro
Joann. 21.

CAP. XV.

SO ſie thar tho gazun,
[1] thar mit imo ſazun,
Mit ſelb Druhtine,
thie liebun Druta ſine,
Quad tho Druhtin ſelbo ſus:
„ minnoſt thu mih Petrus?
„ Minnoſt thu mih filu mer,
„ thanne thin ginoz ander?
Thu uueiſt, Druhtin, quad er, min, Domine tu ſcis, quia amo te.
thaz ih minna haben thin.
Joh thu [2] min biſt in minnon
fora allen uuorolt mannon.
Quad er: the'ih thir gibiete,
thaz habe thu faſto in muate.
„ Joh il iz io irfüllen
„ mit [3] horsglichemo uuillen.
„ Gihalt mir ſcaf minu, Paſce oves meas.
„ [4] minu nales thinu.
„ Fuatiri ſiu io zi uuaru
„ mit mines ſelbes leru.
Druhtin auur zi imo ſprah [5]
thaz man er ni giſah,
Thaz er eino dati
ſo thiko frageti.
„ Petrus dua mih uuiſi,
„ oba ih thir liob filu ſi,
„ Mit minnu thines muates
„ [6] mir runnis alles guates?
Gab auur antuuurti
Petrus mit [7] giuuurti,
Zalta Druhtine
thie githanka ſine;

„ Thu

CUm ergo prandiſſent,
ſic cum Eo ſedentes,
Cum ipſo Domino,
dilecti Fideles ejus,
Dixit Dominus ipſe ita:
Amas me Petre?
Amas me multum magis,
quam tuus ſocius alter?
Tu ſcis, Domine, dixit ille, mi,
quod ego amorem habeo Tui,
Atque tu meus es in amore
præ omnibus mundi hominibus.
Dixit Ipſe: Quod ego tibi mando,
id habe tu firmiter in mente.
Atque feſtina adimplere
cum obediente voluntate.
Cuſtodi mihi oves meas,
meas non tuas.
Paſce eas vere
meâ ipſius doctrinâ.
Dominus iterum ad eum dixit:
quod antea non viſum,
Quod unam rem
toties interrogaret.
Petre, fac me certiorem,
an tibi dilectus multum ſim?
Cum dilectione tui animi
mihi faveas (quoad) omne bonum?
Dedit iterum reſponſum
Petrus cum decore;
Retulit Domino
cogitationes ſuas;

Tu

AD CAP. XV.

1) Verſ. 2. Cod. Cæſar. habet: *thie thar*, recte beneque. *Scherz.*

2) Verſ. 11. Cod. uterque: *mir.* Unde verte: *Atque tu mihi es in amore.* Scherz.

3) Verſ. 16. melius: *promto*, alacri *animo*: in Gl. Keronis eſt: *Horski*, induſtria. *Horskii*, induſtriam, apud Notkerum *Horſco* aliquoties occurrit pro: *cito.* vid. Pſal. 36, 2. & 108, 23. *Scherz.*

4) Verſ. 18. Emphatice hæc dicit & repetit Otfridus hîc. Atque inculcatum ſibi a Salvatore, inculcavit poſteris & ſucceſſoribus, Epiſcopis & Presbyteris Petrus 1. Epiſt. V, 3. μηδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, non ut imperium uſurpantes in Eccleſias. Oves enim propriæ ſunt Chriſti, non miniſtri, ille ſolus eas redemit ſanguine ſuo, Joh. X, 11, 12, 16. 2. Cor. XI, 2. S. Bernhardus Epiſt. 237. ad Eugen. III. Papam: *Si amicus ſponſi es, ne dixeris dilectam ejus principem meam, ſed principem; nihil tuum in ea vendicans, niſi quod pro ea, ſi oportuerit, etiam animam dare debes.* Vid. St. Baluz. ad Agobard. pag. 45. 56. 68. Innocentius III. per mutuum conſenſum eligentium & electi quaſi conjugale vinculum ſpiritualiter eſſe contractum ait. Scilicet non quod eligentes Clerici ſint ſponſus, ſed ut pronubi, velut Apoſtolus 2. Cor. XI. 2. Idem tamen C. requiſiſti 15. de teſtament. ait: Inter Epiſcopum & Eccleſiam cathedralem ſpiritualis conjugii copulam intervenire, inter alia pia loca & monaſteria capellas non item. Sed in quantum hæc comparatio locum habeat, ſubſequentia verba exponunt: *Unde quæ adquirit Epiſcopus non illis, ſed iſti tantam acquirit.* Item quoad difficultatem diſſolvendi utriusque vinculi, Id: Innocent. c. 2. de translat. Epiſc. At Gregorius X. c. 3. §. cæterum. de Elect. in 6. Pontificem Romanum Eccleſiæ ſponſum appellavit. *Schilter.*

5) Verſ. 21. Margo utriusque Codicis: *dicit ei iterum.*

6) Verſ. 28. Alii legunt *gunnis.* Freher. & rectius. *Schilter.* Legendum eſt ex utroque Cod. MSC. *mir unnis*; i. e. mihi optes benevole, mir gönneſt. Conf. III, 22, 57. *Scherz.*

7) Verſ. 30. *mit giuuurti* ut plurimum eſt: *cum promtitudine*, promte. vid. Notam ad II, 3, 23. *Scherz.*

Digitized by Google

„ Thu uueiſt Druhtin guato, Etiam Domine tu ſcis quia amo te.
„ thaz ih thih minnon drato.
„ Thaz thu liobo miner biſt,
„ mir ander fora thir n'iſt.
„ Dua, quad Druhtin, thuruh not
„ ſo ih hiar thir obana gibot.
„ In herzen ſi iz bifangan,
„ ni laz es uuiht ingangan.
„ Biſih mir lembir minu, [8] Paſce oves meas.
„ minu, nales thinu.
„ In in gidua thia uuorolt uuis,
uuio filu hold thu mir ſis.
Er [9] thritunſtunt 'nan gruazta, Dicit ei tertio.
uuant er in imo buazta,
Thaz er er iu, [10] in uuari min,
ſo thiko lougnita ſin.
Ther thria ſtunton iahi,
ſo thiko inflohan uuari.
Thia minna zalti hiar ſo zam,
[11] ther er ſo ſero hintarquam.
„ Petrus auur zeli mir,
„ bin ih liob filu thir?
„ Iſt thaz herza thinaz
„ mir uuarlicho holdaz.
Er quam er ana baga Contriſtatus eſt Petrus.
thera thikun Gotes fraga.
Er uuas es harto unfro,
ioh gab er antuuurti auur [12] tho.
Thu ſelbo Druhtin alles biſt, Domine tu omnia ſcis.
ioh uueiſt al thaz in uuorolt iſt.
Thu uueiſt thir ſelbo [13] ana mir
thia mina minna zi thir.
„ Firnim, quad er, thia redina,
„ thia ih [14] zalt thir hiar obana,
„ Thaz ih uuille ſo thu uueiſt,
„ laz thir uueſan thaz io meiſt.
„ Nu fuatiri ſcaf minu, Paſce oves meas.
„ minu, nales thinu;
„ [15] In thiu dua harto filu ſcin,
„ [16] uuio liob huldi mino ſin.
„ Hugi hiar nu harto
„ thero minero uuorto.
„ In herzen kleibi ſiu nu ſar,
„ uuanta ih ſagen thir in ala uuar:
„ Unz thu iung uuari, Cum junior eſſes.
„ ſo uuas thir thaz [17] gizami,
„ Thaz thu [18] thir ſelbo gurtos,
„ ioh giangi thara thu uuoltos,

Tu ſcis Domine optime,
quod ego Te amo valde.
Quod Tu dilectus meus es,
mihi alius præ Te non eſt.
Fac, dixit Dominus, cum cura
quod hic ſuperius tibi mandavi.
In corde ſit id comprehenſum,
ne ſinas quid evadere.
Viſita (attende) mihi agnos meos,
meos, non tuos.
In his fac mundum certiorem,
quam multum fidus mihi ſis.
Ipſe tertia vice eum compellavit,
namque is in Ipſo emendabat,
Quod antea, per fidem meam,
toties abnegaverat Ipſum.
Trina vice fateatur,
quoties inficiatus fuerat.
Hæc dilectio (igitur) repetebat hic decenter,
quia iſte tam anxie affectus.
Petre iterum dic mihi,
ſumne dilectus multum tibi?
Eſtne cor tuum
mihi veraciter fidele.
Obſtupuit ſine dubio
hac frequenti Dei interrogatione.
Fuit valde contriſtatus,
ſed dedit tamen reſponſum iterum:
Tu ipſe Domine omnia es,
tu ſcis quicquid in mundo eſt.
Tu ſcis tibi ipſe absque me
meum amorem erga Te.
Percipe, dixit (Dominus) ſermonem,
quem dixi tibi ſuperius.
Quod velim, quod tu noſti,
ſinas tibi (cordi) eſſe hoc potiſſimum.
Nunc paſce oves meas,
meas, non tuas;
In hoc dabis validiſſimum indicium,
quam carus amor meus ſit.
Memento hic jam diligenter
horum meorum verborum.
In corde tracta ea ſtatim,
Nam dico tibi revera:
Quamdiu tu junior eras,
erat tibi id commodum,
Ut te ipſe cingeres,
& ires quorſum velles,

„ [10] Thu

Exten-

8) Verſ. 41. Margo utriusque Cod. habet:
Paſce agnos meos.
9) Verſ. 45. *thrittun ſtunt*, Cod. Cæſar.
10) Verſ. 47. *in uuar*, habet utrumque MSC.
11) Verſ. 52. verte clarius:
Ob quam ille adeo in ſtuporem datus fuit. Scherz.
12) Verſ. 60. *do*, Cod. Cæſar.
13) Verſ. 63. Utrumque MSC. & Flac. habent: *anan.*
14) Verſ. 66. *zalta*, utrumque MSC.
15) Verſ. 71. *in in*, uterque Cod. verte itaque: *in illis*, reſpectu illarum. *Scherz.*
16) Verſ. 72. Utrumque MSC. *uuio liob thir.* Unde verte:
Quam cari (tibi) *fideles mei ſint.* Scherz.
17) Verſ. 78. *gizami* aptius: *conveniens, decens.* Scherz.
18) Verſ. 79. *du*, Cod. Cæſar.

19) Verſ.

Digitized by Google

„ [20] Thu theniſt thino henti.
ſar thu biſt altenti,
„ Giuuiſſo thaz ni hiluh thih,
„ ſo gurtit anderer thih.
„ Thih leitit filu manno,
„ thara thu ni gengiſt gerno.
„ Thia ſcaltiz [21] thoh irfüllen,
„ mit thinemo unuuillen.
Er mit [22] thiu ino zalta, Hoc dixit ſignificans qua morte.
thaz uuerdan thaz noh ſcolta,
Thaz man 'nan gifiangi,
[23] in krüz inan irhiangi.

Extenderesque tuas manus.
quamprimum tu ſeneſcis,
Certe hoc non celabo te,
cinget alius te.
Te ducent multi homines,
quorſum tu non iveris lubens.
Hoc debes tamen adimplere
(&) cum tua displicentia.
Ipſe (Dominus) his ei ſignificabat,
quod futurum eſſet,
Ut ipſe captivaretur,
& in crucem affigeretur.

De Aſcenſione Domini. Matth. 28. Marc. 16.

CAP. XVI.

THo Druhtin uuolta reiſon,
ſin ſelbes riches uuiſon,
Sid themo ſige, ſo gizam,
then er in Satanaſe nam,
Fon themo er unſih retita,
in Hellu 'nan giſtreuuita,
Giuuan auch mit githuinge
in ſin ſelbes heiminge: (αυλῆ, Luc. 11, 21. 22.)
Gibot er ſinen theganon
ſid tho theſan redinon,
Thaz uuola ſie iz firnamin,
ingegin imo quamin. Matth. 28, 10.
Gibot in, thaz ſie [1] gültin
zi [2] thenſelben ſconen zitin,
Thara er tho gimeinta,
ioh ſelbo in iz gizeinta.
Sie iltun iro thuruh not Matth. ult. 16, 17.
ſo er in ſelbo tho gibot.
Thia fart ſie alſo giſitotun,
ioh ſelbon Druhtin betoton,
Er in tho nahor gigiang, Marc. 16, 7. Et accedit Jeſus increpavit incredulitatem.
ioh ſie ſuazlicho intfiang.
Thoh [4] raft er ſe eriſt harto
ſines ſelbes uuorto,
Thaz in thera ungiuuurti
thaz herza in uuas ſo herti,
Ni giloubtun ſar [5] then gahun,
thi erſtantan 'nan giſahun.
Filu er in tho zalta,
ſo er fon in faran ſcolta,
Thaz

CUm Dominus vellet proficiſci,
ſuum Regnum viſitare,
Poſt hanc victoriam, prout decebat,
quam a Satana retulerat,
A quo nos liberavit,
in infernum ipſum diſſipans,
Vincens quoque cum potentia
in proprio domicilio:
Mandavit ſuis diſcipulis
poſtea his ſermonibus,
Ut bene hoc perciperent,
obviam ipſi venirent.
Mandavit iis ut præſtarent
in illis pulchris temporibus,
De quibus ſententiam ſuam expoſuerat,
& ipſis ſignificaverat.
Feſtinabant ſuam ob neceſſitatem
prout ipſe iis præceperat.
Iter itaque inſtituebant,
& Dominum adorabant.
Ipſe iis propius accedebat,
eosque dulciter amplectebatur.
Attamen increpavit eos primo duriter
ſuis verbis,
Quod in incredulitate
cor ipſis fuiſſet tam durum.
Nec credidiſſent ſtatim illis feſtinantibus,
qui reſuſcitatum Ipſum vidiſſent.
Plura ibi eis enarravit,
dum ab ipſis diſceſſurus eſſet,

Ut

19) Verſ. 81. Margo utriusque Cod.
Cum autem ſenueris.

20) Verſ. eod. hunc cum ſeqq. verſibus conjungendum nec per punctum ſeparandum textus S. Scripturæ ſatis facit manifeſtum. Unde verto:
Extendes tuas manus,
mox cum Senex fies.
Certo, hoc non celo te,
tum cinget te alius. Scherz.

21) Verſ. 87. lege juxta Cod. utrumque: *thu.*

22) Verſ. 89. Pone ex utroque MSC. *thiu'mo*, quod contractum eſt ex: *thiu imo.* Scherz.

23) Verſ. 92. Ambo Codices: *in Kruci 'nan.*

AD CAP. XVI.

1) Verſ. 13. *gilltin*, uterque Codex habet; Unde verte:
Mandavit iis, ut properarent. Scherz.

2) Verſ. 14. *denſelben*, God. Cæſar.

3) Verſ. 15. Rectius: *eo, eum in locum, quem indigitaverat.*

4) Verſ. 23. Cod. Cæſar. *raſt et.*

5) Verſ. 27. *then gahun*, redde: *iis illico.* Scherz.

Thaz in iz uuari feſti
in thes herzen bruſti.
Er in thar ouch zalta
ſpracha managfalta
Uuorton ginuhtin,
ioh ſprah ouch ſus tho Druhtin:
„ In himile [6] int in erdu — Data eſt mihi omnis poteſtas.
„ ſo [7] uualt ih es mit allu.
„ Gigeban ſint mir zi henti
„ ellu uuorolt enti.
„ Nu ſcal ih iuih ſenten,
„ in thionoſt minaz uuenten.
„ Gizellet uuorolt thiote:
„ al the'ih iu gibiete.
„ [8] Faret bredigonti, — Euntes in mundum.
„ ſo uuit ſo thiſu uuorolt ſi.
„ Joh kundet ellu thiſu thing,
„ ubar theſan uuorolt ring.
„ Gizellet in ouh filu fram
„ theih ſelbo hera in uuorolt quam,
„ Thaz thiu min geginuuerti
„ giuueihti thia iro herti.
„ Mines ſelbes lera — Docentes ſervare omnes.
„ thia [9] duet filu mara.
„ Toufet ſie inti bredigot,
„ thaz ſie gilouben in Got.
„ Arme ioh thie riche
„ [10] ſo gen iu al giliche.
„ So uuaz ſo in erdu habe lib,
„ thaz ſi gomman inti uuib,
„ [11] Oba ſie thes gigahent, — Qui crediderit.
„ zi gilouhu ſih gifahent,
„ Gidoufit uuerden alle,
ſo iſt iro laba thanne.
„ Ther auur thes ni [12] giilit, — Qui vero non crediderit.
„ mit doufu ſih ni uuihit,
„ [13] Ni giloubit thanne ouh thuruh not,
„ ſo iſt er iu firdamnot.
„ Zeichono eigit ir giuualt [14]
„ zi uuirkene ubar uuorolt lant,
„ Thiu ir mih duan ſahut,
„ unz ir mit mir uuarut.
„ Horngibruader heilet, — Matth. 10, 8. Leproſos mundate.
„ [15] ſo sliumo ir iz gimeinet,
„ Thie ſuhti thana [16] fueret,
„ ſo sliumo ſo ir ſe ruaret.
„ Dote man irquiket, — Mortuos ſuſcitate.
thar ir zi mor es thigget.

Ut ipſis eſſent firma
in cordis pectore.
Iisdem quoque retulit
ſermones varios.
Verbis ſufficientibus,
& dixit ita Dominus:
In cœlo & in terra
ſic regno ego per omnia.
Dati ſunt mihi in manus
omnes mundi fines.
Nunc ego vos miſſurus ſum,
in miniſterium meum converſurus.
Recenſete mundi populos:
omnes hos ego vobis commendo.
Ite docentes,
quam late orbis patet.
Et nunciate omnes has res
ſuper hunc mundi orbem.
Enarrate eis etiam prolixe
quod ipſe huc in mundum venerim,
Ut hæc mea præſentia
emolliret ipſorum duritiem.
Meam ipſius doctrinam
reddite multum celebrem.
Baptizate eos & prædicate,
ut credant in Deum.
Pauperes & divites,
ſic eant vobis omnes æqualiter.
Quicunque in terra habet vitam,
ſive vir ſit ſive mulier,
Si hoc confeſſi fuerint,
ad fidem ſe captivaverint,
Baptizati fuerint omnes,
tunc eſt eorum ſalus exinde.
Qui vero hoc non confitetur,
baptismate ſe non conſecrat,
Nec credit inde ob neceſſitatem,
utique eſt ille vobis damnatus.
Signorum habetis poteſtatem,
ad operandum ſuper mundi regiones,
Quæ vos me facere vidiſtis,
uſque dum mecum fuiſtis.
Leproſos mundate,
quamprimum id volueritis,
Morbos tollite,
quamprimum eos tetigeritis.
Mortuos vivificate,
quoties ad me id oraveritis.

Thar — *Huc*

6) Verſ. 37. Cod. Cæſar. *inti in.* Vat. *intin.*
7) Verſ. 38. Cod. Cæſar. *uualthib.*
8) Verſ. 45. Textum Otfridi ab hoc uſque ad v. 68. inclusive translatum exhibet Celeberr. Staden. in Specim. Antiquit. Francic. p. 19. *Scherz.*
9) Verſ. 54. Inſere poſt: *duit*, ex utroque Codice: *in*, & verte tum: *Facite illis multum notam.* Scherz.
10) Verſ. 58. Stadenius: *Pertineant ad vos æqualiter.*
11) Verſ. 61. Hæc locutio ſæpe occurrit, & ita vertenda eſt:
Si ad id (eo) properant,
Ut ad fidem ſe accommodent. Scherz.
12) Verſ. 65. Rectius: *gibit*, confitetur, credit. *Schilter.*
MSC. contrarium ſuadent, & modus hic loquendi Otfrido eſt uſitatiſſimus; Unde verte cum Stadenio:
Qui vero ad hoc non feſtinat. Scherz.
13) Verſ. 67. Verte hunc & ſeq.
Nec credit poſtea omnino
tum ille jam eſt condemnatus. Scherz.
14) Verſ. 69. Margo utriusque Cod.
In nomine meo Dæmonia ejicite.
15) Verſ. 74. Poſſet etiam hoc ita reddi:
Quamprimum id dixeritis,
ſc. quod debeant a lepra immunes eſſe. *Scherz.*
16) Verſ. 75. Cod. Cæſar. *fuaret.*

17) Verſ.

Digitized by Google

„ Thar zua ſin ouh gizalte
„ Bettiriſon alte.
„ Thiu kraft iſt iu gimeini,
„ [17] thaz n'iſt unheili
„ In uuorolti zi uuare,
„ [18] nub ir ſia heilet ſare.
„ Ni mag diufal thara ingegin ſin,
„ thar ir ginennet namon min.
„ [19] So uuar ir es biginnet,
„ ir uuidar imo ringet.
„ Ir ni thurfut bi thiu
„ ih bin iamer mit iu
„ Ju ni briſtit min mer,
„ [20] drof ni forahtet thaz ſer.

Ecce ego vobiſcum ſum usque ad &c.

Huc etiam ſint relati
longævo morbo laborantes.
Hæc vis eſt vobis univerſalis,
ut nihil ſit inſanabile.
In mundo profecto,
ſiquidem vos illos ſanaveritis illico.
Nec poterit diabolus contra eſſe,
ubi nominaveritis nomen meum.
Quamprimum id aggreſſi eritis,
contra ipſum pugnabitis.
Non egebitis propterea,
ego ſum ſemper vobiſcum,
Vobis non deero amplius,
propterea ne fugiatis crucem.

[1] *Igitur qui convenerunt interrogabant eum. & reliqua.* Actor. 1, 6.

Cap. XVII.

SIe thiz al [2] tho firnamun,
thia thara zi imo [3] quamun.
Tho fragetun 'nan gimeino,
ioh harto filu kleino:
„ Uuil thu thaz richi Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin
„ Erſezen theſen liutin
„ nu ſar in theſen zitin?
„ N'iſt iu, quad er, noh manne,
„ thaz zi uuizanne,
„ Thaz min fater [4] ſo githuang,
„ inti innan [5] ſinaz dreſo barg,
„ Theiz hiar in uuorolt friſti
„ man nihein ni uueſti,
[6] Zi uuizzanne iz firbari
„ uuar thiu zit uuari.
„ Thoh quement iu thio mahti,
„ giuualt io Gotes krefti,
„ Thio gibit iu mit mir meiſt
therſelbo heilogo geiſt.
„ So birut mir urkundon
„ mit mihilen redinon,
„ Mit kreftigera henti,
„ in ellu uuorolt enti.

Non eſt veſtrum, noſcere tempora.

Recipietis virtutem.

Eritis mihi teſtes.

Iſti hæc omnia perceperant,
qui eo ad Ipſum venerant.
Tunc interrogabant Eum communiter,
& valde multum curioſe:
Vi'n tu regnum, Domine
cum tuamet potentia
Reſtituere his populis
jam nunc in his temporibus?
Non eſt veſtrum, dixit is, nec hominis,
hoc noſſe,
Quod meus Pater ſic coercuit,
& intra ſua arcana abſcondidit,
Ut id hic in mundi tempore
homo ne unus ſciret.
Ad ſciendum illud abſconditum
fuit hoc tempus revera.
Attamen venient vobis virtutes,
poteſtas & Dei vires,
Quas dabit vobis cum me potiſſimum
Ipſe Sanctus Spiritus.
Sic eritis mihi teſtes
magnis ſermonibus,
Potentibus manibus,
in omnibus terræ finibus.

Irhuab

Suſtulit

17) Verſ. 82. & ſeqq. duos ita reddo:
Ut non ſit morbus aliquis
In mundo profecto
Quin illum curare poſſitis illico.
Scherz.

18) Verſ. 84. Cod. Cæſar. *nubir ſa.* conſentit Vat.

19) Verſ. 87. & ſeq. ita translatos vellem:
Si qua id ſuſcipietis,
(ut) *adverſus illum pugnetis.* Scherz.

20) Verſ. 92. Rectius:
Ideo ne timete tribulationes. Scherz.

Ad Cap. XVII.

1) In Rubr. uterque Cod. *convenerant.* Hoc Caput integrum in Linguam hodiernam Germanicam translatum exhibet Stadenius in Append. ad Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 889. *Scherz.*

2) Verſ. 1. Cod. Cæſar. *do.*

3) Verſ. 2. Cod. Vat. vitioſe: *quamun.*

4) Verſ. 11. Clarius redderem: *So githuang* per: *adeo ſuppreſſit.* Scherz.

5) Verſ. 12. *ſinaz dreſo*, proprie: ſuum theſaurum ſc. cordis ſui.

6) Verſ. 15. & 16. redde:
Ad ſciendum hoc abſcondidit
ubi (quando) *illud tempus futurum eſſet.* Scherz.

Digitized by Google

[7] Irhuab er ſih ſo er thaz giſprach, [8]
thar ſin [9] gidigin iz giſah,
Joh fuar, ſo [10] ſimo ſelben zam,
zi ſinen fater thanana er quam,
Zi ſin ſelbes riche, ſo gizam,
ſid er in dode ſigu nam,
In lufte filu ſcono
[11] thes Gotes ſun frono.
Ther n'iſt in ala uuari,
ther er thia ſtraza fuari,
[12] Ther er io thaz gidati
thenſelbon uueg gidrati.
Er fuar ouh ſama heraſun,
[13] uuanta er iſt thiarnun ſun.
N'iſt man in ala uuari
ther er ſo hera quami.
Firliaz er thia erda ouh thuruh thaz,
uuanta uuirdig ſi ni uuas
[14] Bi ira miſſodati
thaz er ſia furdir drati.
Sie [15] hintarquamun gahun
ioh ſie after imo ſahun,
Sih uuuntorotun harto
ſulichero ferto.
Thia [16] ſunnun io then manon
ſo ubar fuar er gahon,
Joh allan theſan uuorolt ring,
ni giſah man er io ſulih thing,
[17] Sar zi theru ſtullu,
thiu zuelif zeichan ellu:
Jo ſar bi themo thinge
[18] in themo unhalden ringe,
[19] Ubar thaz ſibun ſtirri,
ioh ther uuagono giſtelli.
Then Drachon nieuuihtes min,
ther ſih thar uuintit untar in.
Saturnum ouh then dragon,
on polaſan ouh then ſtetigon,
Then thu in [20] berahtera naht
ſo kumo thar giſehan maht.
[21] Iz iſt zi lang manne
ſus al zi nennenne.

Suſtulit ſe, cum hoc dixiſſet,
ut diſcipuli ejus id conſpicerent,
Et adſcendit, prout ipſum decebat,
ad patrem ſuum, unde venerat,
Ad regnum proprium, ut decebat,
poſtquam in morte victoriam reportaſſet,
Per aërem pulcherrimum
Dei Filius Sanctus.
Non eſt (fuit) per omnem veritatem,
qui prius hoc iter iverit,
Qui prius his confectis
illam viam calcaverit.
Venit quoque pariter huc,
namque eſt Virginis natus.
Non extitit homo revera
qui prius ſic adveniſſet.
Reliquit terram etiam propterea,
quod digna non eſſet
Propter ſua ſcelera
ut Ille eam ulterius calcaret.
Illi attendebant actutum
& propter ipſum videbant,
Mirabundi vehementer
de tali itinere.
Solem & Lunam
ſuperadſcendit Ille ſubito,
Et univerſum hunc mundi orbem,
(nec viſa fuit antea talis res,)
Statim ad ipſam tranquillitatem,
duodecim ſigna omnia: (ſuperadſcendit)
Imo ſtatim per hunc circulum (Zodiacum)
in empyreo orbe
Super ſeptem ſtellas,
& plauſtri ſtructuram.
Nec minus Draconem,
qui ſe ibi volvit inter eas.
Saturnum quoque tardum,
polarem quoque fixum,
Quem in ſerena nocte
vix conſpicere poſſis.
Id foret longius hominibus
ſic omnes recenſere,

Al *Omnes*

7) Verſ. 25. Cod. Cæſar. *yrhuab.*
8) Verſ. eod. Margo utriusque MSC.
Poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum.
Verba: *aſſumptus eſt in cœlum*, non extant in Cod. Vat.
9) Verſ. 26. lege ex Cod. Cæſar. *gidigini iz.*
10) Verſ. 27. *ſinemo*, Cod. Cæſar.
11) Verſ. 32. MSC. noſtra & Flacius habent: *ther.*
12) Verſ. 35. & 36. mallem ita vertere:
Qui prius hoc fecerit
(ut) *illam viam calcaverit.* Scherz.
13) Verſ. 38. Cod. Cæſar. *uuanter.*
14) Verſ. 43. *bira*, Cod. Cæſar.
15) Verſ. 45. jam ſæpius monui τὸ *hinterquamun* eſſe reddendum per: *obſtupuere, admirati ſunt*; quod & ipſe Schilterus noſter, quibusdam in locis, paucioribus quamvis, præſtitit. Verte itaque, *Obſtupuere ſubito.* Scherz.
16) Verſ. 49. *ſunnan*, Cod. Vat.
17) Verſ. 53. redde: *Mox in momento.* vid. ſupra Notam meam ad I, 23, 2. *Scherz.*
18) Verſ. 56. Clare in MSC. Cæſ. legitur: *úáhalden;* & conſentit Vat. & Flac. Unde nollem textum mutare. Sed poſito, quod Lectio Schilteriana probanda ſit, non video tamen cur vertendum: *in empyreo cœlo*; *hald*, unde *unhald*, eſt: *præceps*, declivis; & *ring*, eſt circulus, quæ poſterior vox movere quem poſſet, ut quis hac voce *Circulum aliquem cœleſtem* denotari crederet & forte *zodiacum*, cum paulo ante ℣. 54. duodecim ſignorum mentio fuiſſet facta. Stadenius reddit: *in dem hohen Kreyſe.* Scherz.
19) Verſ. 57 Mathematici *Plejades*, *Vergilias* vocant. *Scherz.*
20) Verſ. 63. *berehtera*, Cod. Cæſar.
21) Verſ. 65. & 2. ſeqq. reddo:
Foret nimis longum homini
ita omnia nominetenus deſignare,
Omnia illa admiranda. Scherz.

22) Verſ.

Al thaz ſeltſani
thes himiles gimali.
Thoh n'iſt nihein ſterro,
ni er ubar fuari ferro,
Quedan man iz uuola muaz,
alle drat er ſe untar fuaz.
[22] Kapfetun [23] ſe lango
uuas uuuntar ſie thero thingo,
Mit hanton oba then ougon,
thaz baz ſie mohtin ſcouon.
Sie irluagatun 'nan kumo
zi iungiſt filu rumo,
Thar uuolkono [24] oban entig iſt,
thar ſahun ſie 'nan [25] nahiſt.

Omnes illas raras (admirandas)
cœli imagines (figuras)
Nec tamen ulla eſt ſtella,
quam non ſupergreſſus eſſet procul,
Dicere hoc utique oportet,
omnes calcavit eas ſub pedes.
Inſpiciebant illi diu
quid mirum ſit harum rerum,
Manibus ſupra oculos (detentis)
ut melius poſſent videre.
Obſervabant ipſum ægre
ad ultimum multum longinque,
Ubi nubium ſuperius finis eſt,
ibi videbant Ipſum ultimo.

Cumque intuerentur in Cœlum.

Cap. XVIII.

UNz ſie thar tho ſtuantun,
thar after luagetun:
Thar ſtuantun man tho zuene,
ioh harto filu ſcone,
Sie quadun zi in ſo ſizzam:
[1] uues [2] ſcouot ir thar guate man?
[3] Zui ſint thie iuo uuizzi
thes ſulih firuuuizzi?
Ir ni [4] thurfut bi thiu,
er quimit auur ſama zi iu,
Zi [5] thera ſelbun uuiſun,
ſo er hina fur nu, tharaſun,
Er fuar in themo mezze
zi ſines ſelbes ſezze,
Zi ſin ſelbes guallichi,
in ſines fater richi,
Ubar hohi himilo,
[6] inti iſt in allen oboro.
Zi diuri thar ſin fater uuas,
zi ſin ſelbes zeſu er giſaz:
Thar [7] ſcouot er ſin richi,
thaz hoha himilrichi.
N'iſt uuiht in erdu, ouh uuiziſt thaz,
giſiuni ſin firholonaz.

Dum illi hîc ſtarent,
poſt eum proſpicientes:
Stabant Viri duo,
& valde multum decori,
Dicebant ad eos ſic modeſte:
quid ſpectatis hîc boni viri?
Quorſum ſunt veſtri ſenſus
hujusmodi curioſitatis?
Vos non opus habetis propterea,
ille veniet rurſus ſic ad vos,
Eodem modo,
quo abiit jam, iterum huc,
Abiit hoc modo
ad propriam ſedem,
Ad gloriam ſuam,
in Patris ſui regno,
Supra omnes cœlos,
& eſt in omnibus ſuperior.
In gloria tunc Pater ejus erat,
ad dextram ſuam collocabat,
Ibi ſpectat ſuum regnum,
altum cœlorum regnum.
Nihil quicquam eſt in terra, & ſciatis hoc,
viſui ſuo abſconditum.

Is *Licet*

22) Verſ. 73. & ſeq. ſic exprimerem:
Suſpiciebant illi diu
(Admiratio hujus rei ipſos ceperat.)
Scherz.

23) Verſ. eod. 73. Cod. Cæſar. pro: *ſe*, habet: *ſie*.

24) Verſ. 79. *obanentig* eſt unum vocabulum, & denotat, *ſummum rei alicujus culmen*. Occurrit ſupra II, 8, 72. adde II, 4, 106. Gl. Keronis: *obonoontikii*, culmen. In verſ. Tat. c. 204. §. 1. eſt: *fon obannentic unzan nidar*, ubi textus Latinus habet: *a ſummo uſque ad deorſum*. Scherz.

25) Verſ. 80. *nahiſt*, non ſignificat: *ultimo*, ſed, *proxime*: Verſus itaque hic cum præcedenti ita eſt transferendus:
Ubi nubium culmen (ſummum) *eſt,*
ei loco viderunt ipſum proximum, ſ. eſſe.
Scherz.

Ad Cap. XVIII.

1) Verſ. 6. Margo Cod. Cæſ. habet:
Viri Galilæi quid aſpicitis in cœlum?

2) Verſ. eod. Cod. Cæſar. *ſcouuot*.

3) Verſ. 7. lege: *ziu* ex Cod. Cæſar. Cod. Vat. vitioſe habet: *Liu*. Hunc & ſeq. verſum ita redderem:
Ad quid ſunt veſtri animi
Hac de re ita curioſi?

4) Verſ. 9. *durfut bidiu*. Cod. Cæſar. redde:
Vos nulla re caretis propterea.

5) Verſ. 11. Cod. Cæſar. *dera*.

6) Verſ. 18. Annon vertendum? *& eſt illis omnibus ſuperior* i. e. & eſt ſupra omnes cœlos evectus. *Scherz.*

7) Verſ. 21. Cod. Cæſar. *ſcouuot*.

8) Verſ.

Digitized by Google

Is mag uns uueſan drati,
er ſihit unſo dati:
Hugu in then githankon,
ni mugun uuir thaz biuuankon.
Sint unſu uuort in rihti
in ſineru giſihti.
Irthenkit uuiht io mannes muat,
er [8] imo es alles reda duat,

Licet nobis ſit (videatur) nimium,
videt (tamen) noſtras actiones:
Conſiderationes in cogitationibus,
nec poſſumus hoc evitare.
Sunt noſtra verba recta
in ejus conſpectu.
Excogitat quid etiam hominis animus,
idem Ipſi id omne eloquitur.

De Die Judicii.

Cap. XIX.

THes habet er ubar uuorolt ring
gimeinit einaz [1] dagathing:
Thing filu hebigaz,
zi [2] ſorganne eigun uuir bi thaz,
[3] Thie zellu ih hiar ubarlut,
n'iſt niheinig ſiner drut,
Thes [4] alles uuio biginne,
ni er queme zi themo thinge:
Quement thara ouh thanne
thie uuenegun alle,
Thie hiar gidatun follon
then iro muatuuillon.
Zi [5] zellene iſt iz ſuari,
n'iſt ther ſon uuibe quami.
[6] Es irquimit muat min
[7] n'ubar thar ſculi ſin.
[8] Ni ſie ſculin herton
thar iro dati renton.
[9] Al io giuuiſſo umbi ring
theiſt filu iamarlichaz thing.
„ [10] Uuard uuola in then thingon
„ thieſelbun mennisgon,

„ Thie

HInc Ille ſuper terræ orbem
propoſuit diem Judicii:
Judicium multum grave,
ſolliciti eſſe debemus propterea,
Hæc refero hic clare,
non eſt unicus ejus fidelium,
Id omne quando incipiet,
qui non veniat ad hoc judicium:
Venient eo etiam tunc
miſeri omnes,
Qui hic fecerunt plene
ſui animi libidinem.
Narratu eſt difficile,
non eſt qui de muliere venit. (qui id poſſit)
Obſtupeſcit animus meus
ne qua ibi deberem eſſe.
Non debent obfirmare
ibi eorum facta mala.
Certiſſime per orbem (terræ)
ibi eſt multum miſerabilis res.
Bene ſit in his rebus
iſtis hominibus,

Qui

8) Verſ. 32. Cod. Cæſar. *imes.*

Ad Cap. XIX.

1) Verſ. 2. Cod. Cæſar. *daga ding*, redderem hunc verſum:

Deſignavit, deſtinavit, ſtatuit, *diem judicii.*
Scherz.

2) Verſ. 4. *ſorgane*, Cod. Cæſar.
3) Verſ. 5. lege: *thir*, ex utroque MSC.
4) Verſ. 7. Voces: *alles uuio*, de quibus vid. Notam ad IV, 6, 84. faciunt, ut ita hunc & ſeq. verſum interpreter:

Qui aliter faciat,
quam, ut veniat ad hoc judicium.

5) Verſ. 13. Cod. Cæſar. *zi zellenne*, Cod. Vat. ſed erronee; *Li zellenne.*
6) Verſ. 15. Parentheſi eſt includendus claritatis conciliandæ cauſa; *Scherz.*
7) Verſ. 16. hic eſt connectendus cum ℣. 14. hunc in modum:

Nec eſt ullus, qui a fœmina venit, natus eſt
(*ideo horret animus meus*)
Qui non ibi debeat eſſe, ſe ſiſtere. *Scherz.*

8) Verſ. 17. & ſeq. ita exprimo:

Qui non debeant certis vicibus
ibi ob facta (ſua) reſpondere.

de voce: *berton* vid. I, 27, 27. & II, 12, 11. de vocabulo autem: *renton* conſule dicta ad II, 9, 147. *Scherz.*

9) Verſ. 19. ita exponerem.

Ubique certe circumcirca.

umbiring, eſt una vox, &: *circumcirca*, ringsherumb denotat. vid. Præf. ad Lud. R. ℣. 128. adde IV, 16, 9. & IV, 30. 70. *Scherz.*

10) Verſ. 21. & 7. ſeqq. verto:

Erit bene hac in re (ſeu hoc in judicio)
illis hominibus,
Qui ibi omnino
ſunt ſecuri propter facta,
In quibus (operibus) *mali ibi*
nihil poteſt dici (eſſe)
Cum quibus tamen ſe defendere
& aliquo modo ſalvare queant.
Scherz.

11) Verſ.

Digitized by Google

„ Thie thar tho bigonoto,
„ ſint ſichor iro dato.
„ In thie thoh ubil thanne
„ n'iſt uuiht zi zellene.
„ Mit thiu ſih, thoh biuuerien,
„ ioh ethes uuio ginerien.
[11] Uuanta es n'iſt laba furdir,
thaz giloubi thu mir.
Er uuergin megi ingangan
uuerd er thar bifangan.
[12] N'uber ſculi thuruh not
uuerd er thar biredinot.
Thulten thanne in euuon
thes helli [13] uuizzes uueuuon.
„ [14] Uuard uuola in then thingon
„ thieſelbun mennisgon,
„ Thie thar [15] tho bigonoto,
„ ſint ſichor iro dato.
[16] Uueiſtu uuio bi thia zit
ther Gotes foraſago quit?
Er zelit bi thaz ſelba thing,
thaz thar ſi mihilaz githuing.
In imo man thar leſan mag: Zeph. 1, 15. ſeq. Dies iræ, dies illa tribulationis & angustiæ.
theiz iſt abulges dag,
Arabeito quiſti,
ioh managoro anguſti.
Thaz iſt ouh dag hornes Dies tubæ & clangoris.
ioh engilliches galmes.
Thie blaſent hiar in lante,
thaz uuorolt uſſtante.
The'iſt dag ouh nibulniſſes, Dies nebulæ & turbinis.
ioh [17] uuintesbrutti leuues.
Thiu zuei [18] firuuaent thanne
thie ſuntigon alle. Dies calamitatis & miſeriæ.
Hermido [19] ginoto,
ioh uuenagheiti [20] thrato.
Uuaz mag ih zellen thir hiar mer,
thes iſt ther dag al foller.
[21] Laſi thu io thia redina,
uuio Druhtin threuuit thanana, Movebo non ſolum cœlum ſed & terram.
[22] Thar [23] duet er zi gihugte,
er thanne himil ſcutte.

Quæ tunc incipient fieri,
qui ſint ſecuri ſuorum factorum,
Quibus mali tunc
nihil quicquam eſt quod imputetur.
Quibus tunc ſe defendent,
& aliquo modo ſuſtentabunt.
Neque enim eſt ſalus ulterius,
boc credas mihi:
Antequam forte poſſit evadere
erit ibi captus.
Cum in examine neceſſario
fuerit convictus.
Patiuntur tunc in æternum
infernalium pœnarum tormenta.
Bene ſit in his rebus
illis hominibus,
Quæ tunc fieri incipient,
qui ſecuri factorum ſuorum.
Noſti quomodo de hoc tempore
Dei Propheta ait?
Refert de hoc judicio,
quod ibi ſit magna coactio.
In ipſo legere licet:
hic eſt iræ dies,
Tribulationis perditæ, (afflictionis perturbatæ)
& variæ anguſtiæ.
Hic eſt quoque dies tubæ,
& angelici clangoris.
Hi clangent hic in terra,
ut mundus reſurgat.
Hic eſt dies quoque nebulæ,
& venti turbinoſi.
Qui duo difflant inde
peccatores omnes.
Calamitoſa neceſſitas,
& miſeria vehemens.
Quicquid tibi hic amplius dixerim,
ejus omnis hic dies pleniſſimus eſt.
Lege etiam ſermonem,
quomodo dominus minatur tunc,
Ibi facit ad commonefaciendum,
antequam cœlum concutiat.

Uuer Quis

11) Verſ. 29. & 3. ſeqq. ita exiſtimo clariores eſſe:
Siquidem contra id non eſt remedium ulterius
(hoc crede mihi)
Ut aliquo poſſit quis aufugere,
(ſi ſemel) ibi deprehenſus fuerit.
Scherz.

12) Verſ. 33. & 3. ſeqq. ſic tibi exhibeo:
Quin cogatur neceſſario
(quodſi ibi convincitur:)
Suſtinere ibi in æternum
infernalium pœnarum tormenta.
Scherz.

13) Verſ. 36. *uuizes*, Cod. uterque
14) Verſ. 37. verte ut ſupra ℣. 21. *Scherz.*
15) Verſ. 39. *thoh*, Cod. Cæſar.
16) Verſ. 41. *uueiſt du*, Cod. Cæſar.
17) Verſ. 54. *uuintesbruti*, legit uterque Codex: Ut ✠ *leuues* in hoc etiam verſu exprimatur, redde: *& turbinis noxii.* vid. Notam meam ad I, 18, 62. *Scherz.*
18) Verſ. 55. Cod. Cæſar. *firuuazent.*
19) Verſ. 57. *ginoto*, eſt adverbium, nec neceſſitatem ſignificat, ſed: *valde.* Unde ita verto:
Luctu valde
& miſeria multum
(Quid amplius tibi dicere poſſum) i. e. non ſatis dicere poſſum.
bis eſt illa dies omnino plena.
Hermida eſt *luctus*; ſupra habuimus I, 20, 28. *harme*, pro *luctu*, dolore. Gothis: *Harmur*, luctus, mœror. *Harma*, lugere, ægre ferre. vid. Verel. in Ind. Ling. Goth. Hodie adhuc dicimus: *ſich härmen* und grämen. vid. Spat. im Teutſchen Sprachſchaz v. hermen. *Scherz.*
20) Verſ. 58. in Cod. Cæſar. eſt: *dráto.*
21) Verſ. 61. *Laſi thu io*, redderem: *lege omnino.*
22) Verſ. 63. & ſeq. ſic arbitror interpretandos eſſe:
Ibi facit mentionem
(quod) tunc cœlum concuſſurus ſit.
Scherz.
23) Verſ. eod. Cod. Vat. *duat.* in Cæſ. eſt: *duet* & in margine, extat ab alia manu *diut.*
24) Verſ.

Uuer iſt manno in lante
ther thanne uuidarſtante.
[24] Thanne er iz zi thiu gifiarit,
thaz ſih ther himil ruarit.
[25] Thanne er mit giuuelti
iſt inan faltonti,
Queman mag uns [26] thar in muat,
ſo man ſinan liuol duat.
N'iſt ther dag [27] ſumerih,
dagon anderen gilih.
Thaz ſar man in githankon
thar megi uuiht biuuankon.
Giborganero dato
ni pligit man hiar nu drato.
Sih ougit thar ana [28] uuangk,
therſelbo luzilo githank.
„ [29] Uuard uuola mennisgon
„ in thenſelben thingon,
„ Thie thar thoh bigonoto
„ ſint ſichor iro dato,
„ In thie thoh ubil thanne
n'iſt uuiht zi zellenne.
„ Mit thiu ſih thoh biuuerien,
„ ioh ethes uuio ginerien.
Ni loſent thar in noti
gold noh diuro uuati.
Ni hilfit [30] Gotouuebbi thar,
noh thaz ſilabar in uuar.
[31] Ni mag thar mana houbit
helfan hereren uuiht:
[32] Kind noh quena in uuare
ſie ſorgent iro thare.
Odo iauuiht helphan thanne
themo filu reichen manne.
Sie ſint al eban reiti
[33] in thera ſelbuna arabeiti.
Giuuiſſo thaz ni hiluh thih,
thar ſorget mannilih bi ſih,
Bi ſines ſelba ſela,
[34] n'iſt uuiht in thanne mera.

Cœlum plicabitur ſicut liber.

Quis eſt homo in terra
qui tunc reſiſtat?
Eo usque ille hoc paravit,
ut ſe cœlum moverit.
Tunc ille cum violentia
eſt illud plicaturus,
Veniet nobis tunc in mentem,
ſicut quis ſuo libro facit.
Non erit is dies æſtivus,
diebus aliis ſimilis,
Ut actutum quis in cogitationibus
tunc poſſit aliquid effugii invenire.
Occulta facta
non exercentur hîc ullo modo.
Se prodit tunc ſine dubio
ipſa minima cogitatio.
Bene ſit hominibus
in iſtis rebus,
Quæ tunc incipient fieri,
(qui) ſunt ſecuri ſuorum factorum.
In quibus mali tunc
nihil quicquam eſt referre:
Quibus ſe defendent,
& aliquatenus ſuſtinebunt.
Nec liberabunt tunc in anxietatibus
aurum nec pretioſæ veſtes.
Nec juvabit aurea textura tunc,
nec argentum profecto.
Nec poterit tunc virorum Caput (Princeps)
juvare proceres (ſuos) quicquam:
Liberi nec uxores certe
curabunt tunc ſuos.
Aut quicquam juverint tunc
multum diviti illi viro.
Sunt omnes æque (præparati, deſtinati,) recenſiti, numerati.
in eundem laborem.
Certe hoc non celabo te,
tunc curabit quilibet pro ſe,
Pro ſua quisque anima,
nec eſt quicquam ei tunc reliquum.

Skalka *Servi*

24) Verſ. 67. & ſeq. reddo:
Quando ille rem eo perducet
ut cœlum moveatur, concutiatur. Scherz.

25) Verſ. 69. *thanne* hic etiam redde per: *quando*, qua de re vid. Notam ad IV, 14, 1. *Scherz.*

26) Verſ. 71. Cod. Cæſar. *thaz.*

27) Verſ. 73. quid *ſumirih* ſit, dixi ſupra in Not. ad V, 12, 157. *Scherz.*

28) Verſ. 79. In Cod. Cæſar. eſt: *uuank*, in Vatic. *k uuang.*

29) Verſ. 81. verte ut ſupra ℣. 21. *Scherz.*

30) Verſ. 91. Freherus: pro *Gote* forte legendum: *Goldo:* Schilter. *Gotouuebbi* non eſt *aurea textura*, ſed: Purpura. In Tatiani Verſ. c. 200. §. 4. eſt: *inti intuuatitun inan lahanes inti* gotouuebbes; ubi in Latino eſt: *& exuerunt eum chlamyde &* purpura. Gl. An. *Gotouuebbi*, colobium. Gl. Rhabani Mauri: n. 471. Byſſum *Cotauueppi huizaz.* Gloſſ. Boxhorn. *uuizes cota uuabbes*, biſſina. conf. Palthen. ad Tat. p. 394. Anglo-Sax. *god*, uueb, purpura. vid. Hickes. in Theſ. LL. Sept. Gramm. Anglo-Sax. p. 126. verte itaque hunc in in modum:
Non juvat purpura ibi. Scherz.

31) Verſ. 93. verto:
Nec poterit ibi caput papaveris i. e. vilior homo
Juvare Dominum aliquo modo.
de v. *mano houbit* vid. ſupra notata ad — add. Staden. Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 292. qui tamen hunc locum aliter interpretatur. *Scherz.*

32) Verſ. 95. Clarius:
Nec liberi (patres) *nec Uxores* (maritos,) *revera* ſc. juvabunt
Curam gerent ſui ibi. Scherz.

33) Verſ. 100. mallem redditum: *in illis anguſtiis.* Scherz.

34) Verſ. 104. Sic interpretare: *nec eſt aliquid iis tunc majoris* i. e. tunc de nulla re magis curant, quam de anima. *Scherz.*

35) Verſ.

Digitized by Google

Skalka ioh thie riche
thie gent thar al giliche.
[35] Ni ſi thie thar binoti
gifordoront thio guati.
„ [36] Uuard uuola in then thingon
„ thieſelbun mennisgon
„ Thie thar thoh bigonoto,
ſint ſichor iro dato.
[37] Thar n'iſt miotono uuiht,
ouh uuehſales niauuiht,
Thaz iaman thes giuuiſe,
mit uuihtu ſih irloſe.
[38] Nu uuari thu io ſo richi
ubar uuorolt richi,
Thoh thu es thar biginnes,
ther ſcaz iſt ſines ſindes.
Uuanta Druhtin iſt ſo guat,
ther thaz urdeili duat.
Er duat iz ſelbo, ih ſagen thir ein,
ander [39] botono nih ein.
„ Bithiu iſt uuola in then thingon
„ [40] thieſelbon mennisgon,
„ Thie thar thoh bigonoto
„ ſint ſichor iro dato.
„ In thie thoh ubil thanne
„ n'iſt uuiht zi [41] zelenne.
„ Mit thiu ſih thoh biuuerien,
„ ioh ethesuuio ginerien.

Servi & divites
ambulabant iſthic pariter.
Non niſi tunc anxie,
flagitabunt miſericordiam.
Bene in his rebus
illis hominibus
Quæ tunc incipient,
(qui) ſunt ſecuri ſuorum factorum.
Ibi non eſt donare quicquam,
etiam permutare nihil quicquam,
Ut quis id edoctus
cum aliqua re ſe liberet.
Si eſſes tam opulentus
ſupra mundi regna,
Etſi id tunc tentares,
denarius vadit viam ſuam.
Nam dominus eſt tam bonus,
qui ſententiam ferat.
Ipſe fert eam, dico tibi ſemel,
aliorum nunciorum nec unus.
Quare bene in his rebus
illis hominibus,
Quæ tunc incipient,
qui ſecuri ſunt ſuorum factorum.
In quibus mali tunc
nihil quicquam poterit referri.
Quibus ſe defendent,
& aliquatenus ſuſtinebunt.

Quomo-

35) Verſ. 107. Annon hic cum ſeq. ita reddendus:
Niſi illos ibi omnino
promoveant bonitates i. e. opera bona.
Mens eſt: quod inter ſervos & dominos, inter divites & pauperes hic nulla ſit differentia; niſi aliquam vita pie probeque acta producat. Vid. tamen Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 210. qui aliter explicat. *Scherz.*

36) Verſ. 109. vid. ℣. 21.

37) Verſ. 113. Καὶ τόδε:
Ibi nihil eſt doni,
nec permutationis,
Ut quis eo eat i. e. procedere poſſit,
ut ſe aliqua re redimat. Scherz.

38) Verſ. 117. MSC. habent: *Ni*, reddo autem hunc & 3. ſeqq. hoc modo:
Non; (ſc. te poteris liberare) *etiamſi eſſes dives*
ſupra mundi regna; i. e. etiamſi eſſes Dominus totius mundi.
Licet hoc tum ſuſcipias ſc. facere
pecunia eſt viæ ſuæ.
i. e. abiit, periit. Supra V, 10, 16. Diſcipuli Emauntici Chriſto repræſentare volentes veſperam veniſſe, dicunt: *ther dag iſt ſines ſindes*, dies occidit, periit. *Scherz.*

39) Verſ. 124. *botono* hic redderem: *Angelorum.* conf. ſupra, V, 8, 15. *Scherz.*

40) Verſ. 126. *ſelbun*, Cod. Cæſar. conf. ſupra ℣. 21.

41) Verſ. 130. Cod. Cæſar. *zéllene.* Vat. *zellenne.*

Quomodo judicaturus eſt mundum.

CAP. XX.

GIzellen uuil ih ſuntar
thaz egislicha uuuntar,
Thaz ſelba urdeili,
thaz uuorolti iſt gimeini.
Er ſelbo iz ſus gimeinta,
ioh iungoron ſinen zeinta.
Joh ſelbo in ſageta ubaral,
uuio egislih iz uueſan ſcal.

ENarrare volo peculiariter
terribile mirandum,
Illud Judicium,
quod mundo eſt univerſale.
Ipſe id ita docuit,
& diſcipulis ſuis ſignificavit,
Atque ipſe eis dixit per omnia,
quam terribile id futurum eſſet.

Cum venerit Filius Hominis. 1

Quimit therſelbo Gotes Sun
fon himilriche heraſun,
Mit mihileru krefti
ioh Engilo giſcefti,
Mit mihileru hebigi,
mit imo al ſin gidigini.
Thaz ſuach er mit then forahtun,
uuaz mennisgon io uuorahtun.
Thaz meintun hiar thie zuene,
thie uuizun man thie ſcone,
Thie quatun, ſar ſo er uuolti,
er ſama queman ſcolti.
Thaz uuil ih hiar nu zellen
unſen liobon allen.
2 Thaz ſorge min gilicho,
tharazua io forahtlicho.
Therſelbo kuning richo
ſizzit guallicho.
Hoh iſt ther, ſo ih zellu,
then uuorolt ſihit ellu,
Thaz ſelba ſedal ſinaz
3 iſt allen ungilichaz.
Ni uuirdit thing, ih ſagen thir thaz,
er noh ſidor ſulichaz.
Thar 4 ſizzent druta ſine,
thi'er zoh hiar ſelbo in libe.
Joh ſint ouh therero dato
giuueltig filu drato.
Thara ferit al ingegini
Engilo menigi.
Quement io gilicho
tharazua forahtlicho.
Fora ſinen ougon
ſtent alle mennisgon,
Ubile ioh guate:
5 inſtarcho iſt thanne in muate.
N'iſt man ther noh io uuurti,
odo ouh 6 ſinu ungiburti,

*Veniet ille Dei Filius
de cœlorum regno huc deorſum,
Cum maxima potentia
& Angelicis creaturis.
Cum maxima majeſtate,
cum Ipſo omne ſuum miniſterium.
Ut inquirat cum timore
quicquid homines fecerint.
Hoc deſignarunt hic illi duo,
candidi viri illi pulchri.
Dicentes: Quamprimum Ipſe voluerit,
Ipſe ſimiliter venturus eſſet.
Hoc volo hic jam referre
noſtris dilectis omnibus.
Hoc cura mi ſocie,
& hoc cum formidine.
Ille Rex potens
ſedet glorioſus.
Sublimis eſt ille, ut dixi,
mundum videt omnem.
Illud Tribunal ſuum
eſt omnibus diſſimile.
Non exſiſtit Placitum, dico tibi hoc,
antea nec hactenus tale.
Hic ſedent fideles ejus,
quos ipſe inſtruxit hic in vita.
Et ſunt etiam illorum facta
potentia multum nimis.
Huc procedit omnis obviam
angelorum multitudo.
Veniunt conjunctim (concorditer)
præterea reverenter.
Ante Ipſius oculos
ſtant omnes homines,
Mali atque boni,
imbecillitas eſt tunc in animo.
Non eſt homo qui adhuc naſcetur,
aut etiam ſit jam (adhuc) non natus,*

Odo

Aut

AD CAP. XX.

1) Ante Verſ. 9. poſt verbum: *hominis* eſt in Cod. Cæſareo *in ſedem.*

2) Verſ. 23. mallem ſic redditum hunc & ſeq. verſum:
*Ut curam gerat æqualis meus
hujus rei omnino cum formidine.* Scherz.

3) Verſ. 30. i. e. *omnes throni ei cedunt.* Scherz.

4) Verſ. 33. *ſizzen*, Cod. Cæſar.

5) Verſ. 44. lege: *Unſtarko.* Schilter.

6) Verſ. 46. lege: *ſi nu ungiburti*, Schilter. In MSC. & Flacio clare eſt: *in giburtti*, hunc & priorem verſum ſic debemus interpretari.
*Non eſt homo qui jam certe fuit,
aut qui nunc eſt in nativitate* i. e. in vita. Scherz.

7) Verſ.

Digitized by Google

Odo ouh noh uuerde in ala uuar,
núber ſculi uueſan thar.
Thieſelben irſtantent alle
fon thes lichamen falle,
Fon themo fulen legere,
iro uuerk zi irgebanne,
Uz fon thero aſgu,
fon theru [7] falauuisgu,
So uuanne ſo ſo iz uuerde
fon themo irdisgen herde,
Mit themoſelben beine,
andere niheine,
Mit fleisge ioh mit felle,
thoh er ioh ni uuolle.
Thie ſceidit er in uuar min,
[8] iagiuuedar halb ſin,
So hirti ther thar heltit,
ioh ſines fehes uueltit.
Ni tharft thu thes uuiht fragen,
[9] ni biginnent ſie thar bagen,
[10] Thaz zurnen odo iz rechen,
odo ia uuiht thes giſprechen.
Odo ia uuiht thara ingegini
murmulo thiu menigi.
Suntar ſar ſih ringot,
ſo Druhtin iz githingot.
Sih ſceident thio uuarba
ſar in alahalba.
Nihein iz thar [11] inneinit,
ſo kraft iz ſin gimeinit.
Sih ſceident thar zi [12] libe
thie uuarun hiar giliche
Zi altere furdir.
thaz giloubi thu mir,
Muater fona kinde,
thaz furdir ſi iz ni finde.
Joh ther fater, thaz iſt uuar,
giſceidit ſih fon in thar.
Giſceident ſih in ala uuar
herero inti thegan thar.
Fon alteru liubi
then uuorton mir giloubi.
Giſibbon filu liebe
thie uuarun hiar in libe
Mit minnon filu zeizen,
[13] nie mugun ſie'z thar giuueizen.
So ſelbo Druhtin gibot,
ſo ſcal iz uueſan thuruh not.
N'iſt in themo thinge,
ther thara ingegin ringe.
Ni mugun [14] ſi es bibringan.
ni iz uuerde thar infangan,

Thaz

Aut etiam adhuc naſcendus omnino,
quia debeat adeſſe hic.
Illi reſurgent omnes
a corporis caſu,
Ab illo putri lecto,
ſua opera ad exhibenda,
Foris ab iſto cinere,
a putri prato (cœmiterio.)
(Quandocunque id fuerit)
a terreſtri luto,
Iisdem oſſibus,
aliis nullis,
Carne atque cute,
etſi is nollet,
Hos ſeparabit per fidem meam,
quemlibet lateri ſuo,
Ut paſtor qui cuſtodit (paſcit)
& ſuum pecus regit.
Non licebit quicquam interrogare (expoſtulare)
non incipient hic tergiverſari,
Deſuper iraſci aut vindicare,
aut quicquam ejus paciſci (tranſigere)
Aut quicquam ex adverſo
murmurabit multitudo.
Sed ſtatim ſe aggregabit,
ut dominus id judicabit.
Se ſeparabunt hac vice
illico in omne latus.
Nullus id tunc adunabit,
ſic potentia id ejus (Dei) decernet.
Se ſeparabunt tunc corporibus (per vitam)
qui fuerunt hic æquales
Quoad ætatem (vel &) porro.
hoc credas mihi,
Mater a puero,
ut ulterius eum non inveniat.
Atque Pater, hoc eſt verum,
ſeparabit ſe ab iis tunc.
Separabunt ſe revera
domini & miniſtri tunc.
A priſtino amore,
(his verbis mihi crede)
Cognati multum dilecti,
qui fuerunt hic in vita
Cum amoribus multum caris,
non poterunt id tunc exercere.
Ut ipſe Dominus præcipiet,
ſic debebit id eſſe neceſſario.
Nec erit in hoc judicio,
qui tunc adverſum pugnet,
Nec poterunt id perficere,
quin tunc recipiant,

Quod

7) Verſ. 54. forte: *fule uuisgu.* Schilter.
8) Verſ. 62. redde: *Utroque latere ſuo. jagiuuedar* eſt idem ac: *Uterque.* vid. ſupra IV, 9, 21. ubi de Petro & Johanne: *ſin iagiuuedar zilota.* Scherz.
9) Verſ. 66. redde: *Nec ſuſtinebunt ibi contendere. bagen*, pro: *contendere*, litigare, ſæpe occurrit: ita in Tatian. verſione c. 31. §. 4. verba: *in judicio contendere*, redduntur: *in ſtrite bagen.* in Gloſſ. Boxh. eſt: lis, *paga.* conf. Noſtrum III, 20, 137. adde Celeb. Dn. Eccardum ad Catech. Theot. p. m. 125. *Scherz.*
10) Verſ. 67. *thar.* Schilter.
11) Verſ. 75. *inneinit*, videtur eſſe idem ac: *denegabit*, recuſabit facere, uuird verneinen. *Scherz.*
12) Verſ. 77. lege: *libe*, *liche*, corpore. *Giliche* ſunt ſocii, jugales. Intelligit conjuges, quorum tum plures ſeparabuntur; Quemadmodum & de Parentibus & Liberis ſequitur. *Schilter.*
13) Verſ. 92. redde:
Non poterunt illi id tum monſtrare. Scherz.
14) Verſ. 97. Uterque Cod. *ſi ez.*

Thaz ſie er [15] io minnotun,
ioh emmizigen uuorahtun,
Suazniſſi managaz,
thie hiar githionotun thaz.
Thie anthere [16] iz ni niazent,
thara after iamer riazent.
Sih ſceidit ſo ih thir zellu,
ſus thiu uuorolt ellu.
Friunt fona friunte
mit mihilemo note.
So ſezzit er thie guate Statuet oves à dextris.
blidlichemo muate
In zeſuemo [17] ringe,
zi themo ſelben thinge.
Thar ſint thie andere alle
in uuenegemo falle.
Thia uuiniſtrun ni biuuenkent,
[18] thieſelbo zigun ſtinkent.
Ther kuning biginnit [19] ſcouon,
ginadlichen ougon
Thie thar zi zeſue thuruh not
ſines uuortes beitont.
Sie ougun zi imo ouh uuentent,
ioh forahtente ſtantent.
Iſt in harto in muate,
uuio er bi ſie gibiete.
Hanton ioh ouh ougon
biginnant ſie 'nan ſcouon,
Uuio er ſinaz uuort gimeine,
ioh uuaz er in irdeile.
Biginnit er ſie gruazen
uuorton filu ſuazen.
Mit mihileru minnu
ſines ſelbes [20] ſtimmu
Quemet, quit er thara zi in, Venite benedicti.
thie giuuihte mines fater ſin,
Giſegenote ſine,
ioh liabun druhta mine.
Intfahet thaz er uuorahta,
richi, thaz er garota,
Er anagengi uuorolti
er iuih thara holoti.
[21] Ir eigent iz giſculdit
uuillon min irfullit.
Ih lonon iu es thare
mit liebu zi ala uuare.
Ir gibuaztut mir in uuar
thurſt inti hungar. Eſurivi & dediſtis &c.
In hus mih ouh intfiangi,
[22] the'ih uuallontini giangi.
Ir ni thultut thuruh Got,
thaz ih giangi nachot. Nudus.

Quod antea dilexerunt,
& aſſidue operati fuerunt,
Delicias varias,
quas hîc meruere.
Cæteri id non conſequentur,
(propterea) deinceps perpetuo plorabunt (iſti)
Se dividet, ſicut tibi dixi,
ita mundus omnis.
Amicus ab amico
cum magna anxietate.
Sic ſtatuit Ipſe bonus
bilari animo
In dextrum latus
in illo judicio.
Iſthic ſunt cæteri omnes
in miſerrima conditione:
Siniſtram non evitant,
hi hœdi fœtent.
Rex incipiet adſpicere
benignis oculis
Qui ad dextram per præceptum
ſui verbi exſpectabant.
Illi oculos ad Ipſum quoque convertent,
& meticuloſi ſtabunt.
Erit eis valde in animo,
quomodo Ipſe de iis decernet.
(Quoad) Manus atque oculos
incipient Ipſum adſpicere (obſervare)
Quomodo ſuum verbum pronunciabit,
& quid eis ſententionabit.
Incipiet Ipſe eos compellare
verbis multum dulcibus.
Cum magna caritate (gratia)
ſua ipſius voce:
Venite, dicet tunc ad eos,
qui conſecranei mei Patris eſtis,
Benedicti ejus,
& cari fideles mei.
Accipite quod operatus eſt,
regnum, quod præparavit,
Ante initium mundi
Ipſe vos eo vocavit.
Vos bene meriti eſtis,
voluntatem meam impleſtis.
Præmiabor vos inde
cum charitate revera.
Vos ſedaſtis mihi vere
ſitim & famem.
In domum me quoque recepiſtis,
cum peregrinans irem.
Vos non paſſi eſtis propter Deum,
ut irem nudus.

Ir *Vos*

15) Verſ. 99. *io minnotun*, exprime: *ſemper amabant.*
16) Verſ. 103. *iz ni niazent*, redde: *eo non fruentur.* Scherz.
17) Verſ. 111. cum *ring* non ſit: *lætus*, ſed: *circulus*; it. *hominum cœtus*; redderem: *inter cœtum dextrum* ſive dextri lateris.
18) Verſ. 116. lege: *thie ſelb ſo* & verte: *Illi* (qui in ſiniſtra ſunt poſiti) *ut hœdi fœtent.* Scherz.
19) Verſ. 117. Cod. Cæſar. *ſcouuon.*
20) Verſ. 132. *ſtimnu*, Cod. Cæſar.
21) Verſ. 141. *ir eigut*, ex utroque MSC.
22) Verſ. 148. Corrige textum ex MCS. utroque, & lege: *the'ih uuallonti ni giangi*, verte poſtea: *Ne peregrinans irem.* Scherz.

23) Verſ.

Ir eigut ouh thuruh Got — Ægrotus.
siuchi in mir gilochot.
[23] Oba ih in karkare uuas, — In carcere.
ir biriuuetut thaz.
[24] Uuisotut min ouh in thiu,
ni briast mir uuihtes noh io ziu.
Uuard ouh thaz theih irstarb, — Mortuus.
iuer iagilih biuuarb.
Thaz man mih irhuabi,
ioh scono bigruabi.
Gebent sie mit thulti — Respondebunt Justi.
themo kuninge antuuurti,
[25] Sie sehent sines richi
thie hohun guallichi.
Hintarquement muates,
uuer mag uuanen Druhtin thes? — Domine quando vidimus &c.
Thaz man io in ala gahi
thih sulichan gisahi?
Dotan thih io fuarti,
„ ioh [26] nakotdag thih ruarti.
Thurst inti hungar,
uuio mag uuerdan thaz io uuar.
Thaz quami uns in gidrahti,
thih thuungin [27] ummahti.
[28] Elilento sero,
odo karkari suaro.
[29] Thaz io thaz mohti uuerdan,
iz ist rumo oba unsan uuan.
[30] In sulicheru noti
thir man io thionoti.
Quid ther kuning maro: — Respondit Rex.
„ ih sagen iu giuuaro,
„ Ih scal iu iz zellen ubaral,
„ thaz uuizit ana zuiual,
„ [31] Mino lid es fualtun, — Quamdiu fecistis.
„ ioh mih thio dati ruartun,
„ Thar ir iz [32] datun lioben
„ then [33] bruedoron minen. — Tunc dicit ad sinistrum.
Thie uuinistre er ouh thar gruazit,
ioh thio ubili in firuuizit.
[34] Biginnit sie anafarton
mit egislichen uuorton.
Joh ouh anabrechon
mit egislichen sachon.
[35] Mit seremo githuinge,
ioh suaremo anaginge,

Jamar-

Vos etiam propter Deum
morbos in me curastis.
Cum in carcere essem,
vos commiserati estis:
Visitastis me quoque in eo,
ne deficeret mihi quicquam præterea.
Contigit, ut ego morerer,
vestrum quilibet procuravit,
Ut me tollerent,
& pulchre sepelirent.
Dabunt cum modestia
regi responsum,
Videre se ejus Regni
altam Majestatem.
Observare se animum (benevolum)
quis potest capere, Domine, hoc?
Quod in ulla occasione
te talem viderimus?
Mortuum te tulerimus,
& nuditas te tetigerit.
Sitis atque fames,
quomodo potest fieri hoc vere.
Quod veniret nobis in cogitationes,
(quasi) te cogerent imbecillitates.
Miseri dolores,
aut carcer gravis.
Quod hoc posset fieri,
est longe supra nostrum captum,
In tali necessitate
tibi inservire.
Dicet Rex inclutus:
dico vobis vere,
Debeo vobis id referre ubique,
(hoc sciatis sine hesitatione)
Mea membra senserunt,
& me ea facta tetigerunt,
Cum id feciſtis dilectis.
fratribus meis.
Sinistros etiam compellabit,
& mala istis exprobrabit.
Incipiet eos impetere
horrendis verbis,
Atque etiam irruere (in eos)
horrendis rebus.
Dolorosa coactione,
& gravissimo aggressu,

Tristis

---

23) Vers. 153. *Ob*, Cod. Cæsar.
24) Vers. 155. Cod. Cæsar. *uuisetut.*
25) Vers. 163. Ego hunc cum duobus sequentibus versibus parenthesi includendum judico, ita ut responsum Piorum demum incipiat cum versu 166. ex illis versibus Parenthesi inclusis versus 162. & 163. bene sunt translati, sed ℣. 164. ita est reddendus: *admirantur* (illam) *in animo.* Scherz.
26) Vers. 170. Cod. Cæsar. habet: *nakot dag thir.*
27) Vers. 174. Cod. Cæsar. *unmabti.*
28) Vers. 175. *Elilenti sero*, non exprimendum est per: *miseros dolores*; sed per: *Exilium triste.* Respicitur hic ad ℣. 148. de v. *Elilenti* vid. Notam supra I, 18, 14.
29) Vers. 177. redde: *quod hoc potuerit fieri*, seu factum fuerit. *Scherz.*
30) Vers. 179. hunc cum versu seq. exprime:
In hac necessitate
tibi aliquis (ex nobis) *serviverit.*
Scherz.
31) Vers. 185. *mino lid es fualtun*, verte:
Mea membra id senſere. Scherz.
32) Vers. 187. Cod. Cæsar. *datut lieben.*
33) Vers. 188. *bruaderon*, Cod. Cæsar.
34) Vers. 191. Celeber. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 140. hunc & seqq. tres versus ita reddit:
Er beginnet sie anzufahren
mit erschröcklichen Uuorten,
Ja auch ihnen zuzuruffen
mit greulichen Beschuldigungen. Scherz.
35) Vers. 195. mallem ita redditum:
Tristi violentia,
& gravi initio. sc. alloquii. *Scherz.*
36) Vers.

Digitized by Google

Jamarlicho er zi in quit:
„ firuuazan ir fon Gote ſit.
„ Faret fon therera ſuazi
„ in thaz euuiniga uuizi.
„ Gihuiſſo [36] ſo uuizit ir thaz, [37]
„ themo diufele iſt iz garauuaz.
„ Mit imo iz niaze noti,
„ ther thionoſt ſinaz dati.
„ [38] Ni fand in uuiht guates
„ noh [39] liobes mines droſtes,
„ [40] Leides the'ih githulta,
„ hiar [41] lioben minen zalta.
„ Ni buaztut ir mir thaz iſt uuar,
„ thurſt inti hungar.
„ Ir mih ouh ni uuattut,
„ in ſiuchi droſt ni datut.
„ Ob ih ouh irſturbi,
„ ni uuas ther mih bidulbi.
„ In hus mih ouh ni leittut,
„ [42] ioh mammuntes ni beittut.
„ Mir iagilih io uuangta,
„ thes ih in iuih thingta.
„ Es ſcal man iu giuuaro
„ nu lonon filu ſuaro.
Biginnent ſie anguſten,
ſie uuollent ſih [43] intzellen.
Er dribit ſie alle thanana,
[44] uuiht n'iſt iro redina.
Mit herzan filu ſeren
biginnent ſie thana keren.
Sie Satanaſa dribent
in uuizi thiu in ni libent.
Sie [45] haben in ala uuari
zuiualt ungiſuari,
Sie himilriches tharbent,
ioh innan beche uuerbent.

Diſcedite à me.

Eſurivi & non dediſtis manducare.

Reſpondebunt & illi.

Ibunt in ſupplicium æternum.

Triſtis (torve) ad eos dicet:
reprobati eſtis a Deo.
Abite ab hac ſuavitate
in æternas pœnas.
Certe ſciatis hoc,
diabolo eſt illud præparatum.
Cum iſto eo fruatur,
qui ſervitia ejus fecit.
Non inveni in (vobis) quicquam boni
nec cari ſolatii mei,
De afflictione quam ego toleravi,
(&) hic meis dilectis (modo) recenſui.
Non ſedaſtis vos mihi, hoc verum eſt,
ſitim atque famem.
Vos me non veſtiviſtis,
in morbo ſolatium non feciſtis.
Etſi etiam mortuus fuerim,
non fuit qui me ſepeliret.
Domum quoque me non duxiſtis,
& recreamentum non obtuliſtis.
Mihi quilibet denegavit,
quod ego in vos ſperaram.
Debet vobis revera
nunc merces ſolvi multum gravis.
Incipient anxiari,
volentes ſe excuſare.
Propellit eos omnes abinde,
nec quicquam eſt eorum exceptum.
Animo multum doloroſo
incipient inde ſe vertere.
Diaboli eos agitabunt
in pœnam (gehennæ) quæ eis non placet.
Habebunt revera
duplicem calamitatem,
Cœlorum regno carebunt,
& intra tenebras degent.

Quam

36) Verſ. 201. *ſo* neutrum ex MSS. habet; lege ergo: *giuuiſſo uuizit ir thaz.*
37) Verſ. eod. Margo utriusque Codicis:
Qui paratus eſt diabolo.
38) Verſ. 205. Excidit *iu.* Schilter. Cod. Vatic. *ni fand in in*, melius vero Cod. Cæſar. *ni fand in iu.* Scherz.
39) Verſ. 206. *liabes*, Cod. Cæſar.
40) Verſ. 207. Cod. Cæſar. *leithes.*
41) Verſ. 208. *lieben*, Cod. Cæſar.
42) Verſ. 216. ita reddendus videtur:
Nec blando (hoſpitali) *animo expectaſtis.* Scherz.
43) Verſ. 222. *inzellen*, habet uterque Cod. & Flaciana Editio. Redderem hunc verſum:
Volent (audebunt) *ſe excuſare.* Scherz.
44) Verſ. 224. Clarius interpretare:
Nihil eſt (valet) *ipſorum ſermo.* Scherz.
45) Verſ. 229. *habent*, Cod. Cæſareus.

Digitized by Google

Quam districtum sit tunc Judicium Dei.

Cap. XXI.

[2] Nim gouma harto
thero Druhtines uuorto,
In herzen harto thir gibint,
uuio filu egislih siu sint.
Ni refsit er sie drato
iro firndato.
Suntar [3] zui se irgazin,
sin thionost so firliazin,
Oba ther scal sin in beche,
ther armen brot ni breche,
Uuaz ther inan ubar thaz
ni liaz haben sinaz.
Nu man uuizinot then man,
ther armen selidono irban:
Ist ferro irdriban son himile uz,
ther anderemo nimit sinaz hus.
[4] Ob ouh ther bislipfit,
ther nachotan ni thekit.
Uuaz, uuanist, themo irgange,
ther anderan roubot thanne.
Oba ther brinnit thuruh not,
ther haftes man ni uuisot.
Fon hellu ther n'iruuintit,
ther suntilosan bintit.
Nu brinnit ther in beche thar,
ther dotan ni bigrebit hiar.
Uuaz thunkit thih si themo man,
ther anderemo thaz lib nam.
Dua thir ouh in muat thin,
uuar thie huarera sin?
Luginare thanne,
[5] ioh ni thigun alle.
Joh thie thaz ouh datun,
allan balo rietun.
Inti innan theru brusti
drutagun unkusti.
Sie farent so uuir zaltun,
in uuizi managfaltun,
In helli pina noti
thuruh ubildati.
In beches einoti,
thuruh iro dati.
Zi Satanases henti
ana theheinig enti.
Thar brinnent sie unz in euuon,
ioh eigun iamer uueuuon.

Animadverte diligenter
(ad) Domini verba,
In animo firmiter tibi fige,
quam multum horrenda illa sint.
Non reprehendit eos nimium
de eorum sceleratis factis:
Sed quomodo isti obliti,
ministerium ejus sic deseruerint.
Si is debet esse in tenebris,
qui pauperibus panem non fregit:
Quid? qui illis præter hoc
non finit habere suum.
Cum jam cruciatur ille homo,
qui pauperes domo excludit:
Sit (certe) procul eliminatus e cœlo,
qui alteri rapit suam domum.
Si etiam is labitur (detruditur)
qui nudos non texit.
Quid, putas, ei fiet,
qui aliis eripuit (sua)?
Si is ardet per necessitatem (sententiam)
qui captivum hominem non visitavit:
(Certe) infernum non evadet,
qui innocentem ligat.
Jam si ardet is in tenebris,
qui mortuum non sepelivit hîc:
Quid videtur tibi fiet isti homini,
qui alteri vitam eripuit?
Fac tibi etiam in animum tuum,
ubi adulteri erunt?
Mendaces porro
non obtemperantes
& (inutiles) omnes.
Atque qui hoc etiam fecerunt,
omne malum suaserunt,
Et intra pectus
tulerunt fraudes.
Ibunt, uti diximus,
in tormenta multiplicia,
In inferni pœnas necessario
propter maleficia.
In tenebrarum solitudinem,
propter eorum facinora.
In Satanæ manus
sine ullo fine.
Ibi ardent usque in ævum,
& habent semper tormenta.

Ser Ægri-

Ad Cap. XXI.

1) Ad Rubricam, *Severum Rigosorum.* vid. Glossar. du Fresne. *Schilter.*
2) Vers. 1. Cod. Cæsar. *Nim nu.*
3) Vers. 7. Uterque Cod. *ziu se.*
4) Vers. 17. Cod. Cæsar. *Oba.*
5) Vers. 32. Illustris Rostgaardius, Vir Eruditione præclarus & de Otfrido; & de Antiquitatibus Francicis ac Septentrionalibus summe meritus, in Emendat. Otfridinis ad h. l. hæc habet: *Nithigun,* conjunctim, *invidi.* Danis adhuc in usu est *Niding* pro homine avaro simul & invido. Rectissime omnino; Unde v. 32. reddo:
Et invidi (odio flagrantes) *omnes.* Scherz.

Ser ioh ſmerzun ubar dag,
thaz man gizellen ni mag.
Biſcirmi Druhtin thanana
thie thine liebun [6] thegana,
Ouh unſih muadon alle
fon ſulichemo falle.

Ægritudinem & dolores in dies,
ut numerari (deſcribi) non poſſint.
Cuſtodi Domine abinde
hos tuos dilectos famulos,
Et nos feſſos omnes
a tali caſu.

Juſti in vitam æternam.

CAP. XXII.

IN himil farent thanana
thie Gotes drut thegana,
Thie rehte [1] io thie guate
blidlichemo muate,
In euuinigo uuunni,
ſo ferit thaz adalkunni,
In mammunti ginuagaz,
hiar [2] githionotun ſie thaz.
Thieſelbun Gotes liuti
thar [3] niezent liohto ziti.
Joh ſint thar ana forahtun,
thie hiar io uuola uuorahtun.
In filu [4] ſcinantaz lioht,
thes iſt ſie iamer filu niot.
Ana tod inti ana leid,
ni mag ih giſagon thes giſceid.
Ni mag man thaz irdrahton,
noh mannes muat irahton.
[5] Noh man irſcouon ni mag,
thenſelbon [6] fronisgon dag.
[7] Uuio ſconi thar in himile iſt,
thu es io giloubo ni biſt.
Uuio feſta fruma niazent
thie ſih io thara liezent.
Ni mahtu irzellen thaz in uuar,
uuio filu thu liebes ſihiſt thar.
Unſan Druhtin thanne,
ioh ſine [8] liobon alle.
Thes ni briſtit thir mer,
thero druto biſt thu oh einer.
Thir uuola iſt mit giuuurti,
[9] thu io giboran uuurti.

IN cœlum ſcandunt poſtea
Dei fideles famuli,
Recti atque boni
lætabundo animo,
In æterna gaudia,
ſic vadit nobile genus,
In delicias abundantes:
hîc meruerunt hoc.
Illi Dei homines
iſtbic fruuntur lucis tempore.
Et ſunt ibi ſine metu,
qui hîc bene operati,
In multum ſplendente lumine,
hujus eſt iis perpetuo multa oblectatio.
Absque morte & absque dolore,
non poſſum dicere de termino.
Non poteſt hoc comprehendi,
nec hominis mens percipere.
Neque perſpicere poſſimus
illum ſanctum diem.
Ut pulchrum ibi in cœlo eſt,
tu ſane credens non es.
Quam firmo bono fruantur
qui ſe eo dimittunt.
Non poteris enarrare hoc revera.
quam multa tu amabilia videris tum.
Noſtrum Dominum nempe,
& ipſius dilectos omnes.
Nil deficit tibi amplius,
illorum fidelium es tu quoque unus.
Beatus es cum honore,
qui natus fueris.

De

6) Verſ. 50. Cod. Cæſar. habet: *thegena.*

AD CAP. XXII.

1) Verſ. 3. Cod. Vat. *ioh guate.*
2) Verſ. 8. Cod. Cæſar. *githienetun.*
3) Verſ. 10. *niazent*, Cod. Cæſ.
4) Verſ. 13. *ſcinintaz*, Cod. Cæſar.
5) Verſ. 19. *noh man irſcouuon*, Cod. Cæſar.
6) Verſ. 20. *fronisgon*, uti ſupra monui, aptius reddideris, *pulcrum*, *lætum.* Scherz.
7) Verſ. 21. Aptius:
Quæ pulchritudo ibi in cœlo ſit. Scherz.
8) Verſ. 28. *liebon.*
9) Verſ. 32. lege ex Cod. Cæſar. *thaz thu giboran uuurti*, quod natus fueris. *Scherz.*

AD

De Qualitate cœleſtis Regni, & inæqualitate terreni.

CAP. XXIII.

I.
1 Æternæ Vitæ deſcriptio.

VUolt ih hiar nu redinon,
ni mag iz thoh irkoboron,
2 Uuio managfalt gilari
in himilriche uuari.
Mit thiu Druhtin lonot,
themo 3 thimo thionot.
4 Er thara ouh thie ſine leitta,
then er hiar forna irdeilta.
Uuio uuunnoſamo guati,
5 ioh minna ſo gimuati
Thar untar then iſt iamer,
bi thaz hiar thultent thaz ſer;
Uuio thar 6 thia fruma niezent,
thie hiar thia ſunta riezent,
7 Sih hiar io thara liezent,
thie ſih mit thiu bigiazent.
8 Ouh zellen thio arabeiti,
9 thio uuir hiar thulten noti
In 10 irdisgen thingon.
thoh uuir iz harto minnon.

„ Biſcirmi uns Druhtin guato,
„ thero ſelbun arabeito,
„ Lichamon ioh ſela,
„ in thines ſelbes era.
„ Thuruh thino guati
„ dua uns thaz gimuati,
„ Uuir mit ginadon thinen
„ theſa arabeit bimiden.
Thaz uuil ih hiar gizellen,
glauen mannon allen,
Thaz ſi in mer gimuati
thiu himilriches guati.
Thes uuolt ih hiar biginnan,
ni mag iz thoh bibringan.
Thoh 11 uuil ih zellen thanana
etheslicha redina.
N'iſt man nihein in uuorolti,
ther al io thaz irſageti,
12 Alo thio ſconi,
Uuio uuunniſam thar uuari.
Odo ouh ſuuigenti
es mannes muat irhogeti,

II.

VEllem equidem hic jam enarrare,
non poſſim tamen id præſtare,
Quam multiplices lares
in cœlorum regno fuerint.
Quibus Dominus præmiis afficit,
eum qui Ipſi ſervit.
Ipſe eo quoque ſuos ducit,
quibus hîc ante jus dixit;
Quam lætabunda bonitas,
& dilectio tam animitus
Hîc inter illos eſt perpetim,
quia hic tolerarunt dolorem.
Quomodo bonis fruantur,
qui hic peccata deflent,
Se hic eo dimittant,
(ut) ſe illis (lacrymis) perfundunt.
Et enarrant labores (miſerias)
quos hic toleramus omnino
In terrenis rebus.
quanquam & nos id (vitam terrenam) valde amemus.
Tuere nobis, Domine bone,
(ab) illis laboribus (miſeriis peccatorum)
Corpus atque animam,
ad tui ipſius gloriam.
Propter tuam benignitatem
fac nobis hanc gratiam,
(Ut) per gratiam tuam
iſthunc laborem evitemus.
Id volo hic referre,
ſapientibus hominibus omnibus,
Ut ſit eis magis grata
cœlorum regni bonitas.
Hoc volo hîc aggredi,
nec poſſim tamen id perficere.
Attamen volo referre deinceps
aliquam deſcriptionem.
Non eſt homo ullus in mundo
Qui omnia illa enarret,
Omnem illam pulchritudinem,
quam jucundum ibi ſit.
Aut etiam tacentis
hominis mens percipiat,

In

In

AD CAP. XXIII.

1) Verba: *Æternæ vitæ deſcriptio*, ut & reliqua margini adſcripta, exceptis verbis: *Juſtitia & Pax*, quæ ad ℣. 251. occurrunt, non ſunt in MSS. *Scherz.*
2) Verſ. 3. mallem:
Quam multiplices manſiones; Scherz.
3) Verſ. 6. *thi imo*, Codex Cæſar.
4) Verſ. 7. reddo:
(Quomodo) *eo etiam ſuos ducat.* Scherz.
5) Verſ. 10. verto:
Et amor adeo gratioſus.
6) Verſ. 13. *thio*, Cod. Cæſar.
7) Verſ. 15. Videtur melius legi: *ſie* pro : *ſih*, i. e. peccata. Vera enim pœnitentia non in ſola confeſſione, ſed potiſſimum in peccatorum confeſſorum evitatione conſiſtit. *Schilter.*
8) Verſ. 17. hoc: *ouh zellen* a verbo : *uuolt ih*, quod in primo verſu occurrit, regitur; Unde verto:
Volo quoque narrare tribulationes.
9) Verſ. 18. *thie*, Cod. Cæſar.
10) Verſ. 19. *irthisgen*, Cod. Cæſar.
11) Verſ. 35. *uuille*, Cod. Cæſar.
12) Verſ. 39. *Allo*, Cod. Cæſar.

In ſinemo ſange,
odo ouh in [13] hiuuilonne.
[14] Odo ouh thaz bibrahti,
in herzen es irthahti.
Sin ora iz io gihorti,
[15] odo ouga irſcouoti,
Uuio harto fram thaz guat iſt,
thaz uns gibit Druhtin kriſt.
Thaz guates uns er garota,
er er uuorolt uuorahta.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin,
„ Zi themo ſconon libe
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in thinera munti.
„ Niazen uns in muate
in euuon zi guate.

III. Deſiderium vitæ æternæ in hac.

N'iſt thaz ſulih ſedina:
thoh ſagent ſe alle thanana,
Thie hiar thaz iruuellent,
thaz ſe thara uuollent.
[16] Thaz duat in iamar agaz muat,
ioh thes himilriches guat,
Thes himilriches ſconi,
ioh allaz ſin gizami.
[17] Thaz duit filu manno,
thaz er hiar minnot gerno.
Mit minnu thes giſlizit,
in muat ſo diofo lazit.
Thaz uuiziſt thu in giuuiſſi,
thoh imo iz abuuertaz ſi.
Ni mag ouh mit then ougon
zi geginuuert iz [18] ſcouon.
Yruuachet er thoh filu frua,
ioh habet thaz muat ſar tharzua:
Süftot ſinaz herza,
thaz duit thes liobes ſmerza.
Thoh imo iz abuuertaz ſi,
thoh hugit er io uuar iz ſi.
Habet [19] ſin angingon,
io zi thes [20] liobes thingon.

In ſuo cantico,
vel etiam in jubilando.
Aut etiam idem operaretur,
(ut) in corde id comprehenderet,
Auris ejus id audiret,
aut oculus penetraret,
Quam immenſum bonum illud ſit,
quod nobis dat Dominus Chriſtus.
Hoc bonum nobis præparavit,
antequam mundum creavit.
Eo duc Domine
tua ipſius potentia,
Ad pulchram illam vitam
fideles ſervos tuos.
Ut his deliciis
in tua protectione.
Fruamur nobis ex animo
in ævum ad bonum (commode).
Nihil eſt hæc talis deſcriptio:
attamen dicunt illi omnes deſuper,
Qui hîc illud eligunt,
quod iſthuc velint:
Quod faciat eis perpetuo alacrem animum,
& regni cœleſtis bonum (præguſtu repræſentet)
Regni cœleſtis pulchritudinem,
& omnem ejus gloriam.
Hoc ſit multis hominibus,
ut hîc diligant lubentius.
Amore alicujus rei ſtudeant,
in animum quam alte immittant,
Hoc ſcias pro certo,
etſi illi id abſens ſit,
Nec poſſit etiam oculis
in præſentia id videre.
Evigilat tamen multum mane,
& animum advertit ad id:
Suſpirat ejus cor,
hoc facit amoris dolor (deſiderium doloroſum.)
Etſi ei id abſens eſt,
tamen perpendit ubi id ſit.
Habet ſuum initium,
ad dilectionis colloquium.

So Sic

13) Verſ. 44. vid. Celeb. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 307. hinc patet vocem: *heulen*, quæ eſt ipſiſſimum; *hiuilonne* olim fuiſſe *μίσν. Scherz.*

14) Verſ. 45. Uterque Codex: *Odoub.* Verſ. eund. mallem redditum;
Aut etiam id efficeret. Scherz.

15) Verſ. 48. *Odóuga*, uterque Codex.

16) Verſ. 65. In utroque MSC. eſt clare *iámaragaz*; Unde nil muto. Arbitror autem poſſe explicari *ió jamaragaz muat* per: *anxium, deſiderio ardentem animum.* Unde verſum 65. cum tribus ſeqq. reddo:
Quod faciat ipſis ardentem animum
etiam cœli bonum ſ. cœleſtis beatitudo
Cœli pulchritudo
& omnis ejus conditio. Scherz.

17) Verſ. 69. uſque ad 85. claritudinis cauſa ſic transferendos judico:
Hoc facit multus homo (multi homines)
ut hic amet cupide,
Amore id ſtudeat,
ut in mentem profunde immittat,
(Hoc ſcias pro certo)
(rem) *licet illi ea abſens ſit,*
Nec poſſit oculis
præſentem illam videre.
Expergiſcitur tamen multo mane
& attendit animum valde ad illam;
Ingemiſcit in ſuo corde,
(hoc efficit amoris dolor)
Licet ipſi ea res abſens ſit,
tamen cogitat ſemper, ubi ea ſit.
Habet ſuum iter
ſemper ad rei amatæ res i. e. conſortium.

18) Verſ. 76. Cod. Cæſar. *ſcouuon.*

19) Verſ. 83. In utroque MSC. clare legitur: *ſinan gingon.* ſupra habuimus: *ginget*, pro: *it, vadit.* Unde *gingon*, iter, via, hodie *gang* dicimus. *Scherz.*

20) Verſ. 84. *liebes*, Cod. Cæſar.

21) Verſ.

Digitized by Google

So duent thie Gotes thegana,
sie uuizzun thaz guat hiar obana,
In himilriches hohi
thia Gotes guallichi.
Thara [21] süftent sie zua
ioh uuachent muates filu frua.
Thaz muat ist in io tharasun,
ni mugun sih freuuen herasun.
Si erhuggent kristes uuortes,
ioh liobes [22] managfaltes.
Biginnent thara io flizan,
er habet in iz giheizan.
Biginnent thara [23] io huggen,
ginada sina io thiggen.
[24] Sie fergont druta ouh sine,
thes liobes in n'irzihe.
Thaz muazin sih thes frouon,
ioh innana biscouon.
Thes uuillo sin io uualte,
zi lango uns iz ouh ni alte:
Thes thigit uuorolt ellu,
thes ih thir hiar nu zellu.
[25] Thiz scal sin io thes githig,
ther uuilit uuerdan salig.
Thaz ist in thar in libe
giheizan zi [26] liobe.
Zi droste in iro muate,
mit managemo guate.
„ Thara leiti, Druhtin,
„ mit thines selbes mahtin.
„ Zi themo sconen libe,
„ thie holdun scalka thine;
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in thinera munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.

IV. Martyrum exempla.

Eigun iz giuueizit,
thie [27] marterra man heizit,
Thaz thar in ana uuani
ist harto manag sconi.
Joh [28] offono thaz iro muat,
thaz thar ist harto manag guat.
Tho sie hiar thaz biuuurbun,
bi thia selbun [29] scon irsturbun.
Ni namun thia meina
uuasanes gouma,
Liuto [30] fillenes,
noh fiures [31] brennenes.

Sic agunt Dei servi,
sciunt bonum supernum,
In cœlorum regni altitudine
Dei Majestatem.
Eo suspirant,
& vigilant animo multum mane.
Animus est illis isthic,
non volunt gaudere hic.
Recordantur Christi verborum,
& amoris multiplicis.
Satagunt ejus studere,
Ipse eos hoc jussit.
Satagunt id perpendere,
gratiamque Ipsius impetrare.
Commendant fideles quoque ejus,
charitatem eis ne deneget.
Ut possint ea gaudere,
& penitius inspicere.
Hoc voluntas ejus faxit,
nimis longe vobis id quoque ne differat.
Hoc vovet mundus omnis,
quod tibi hic jam dico.
Hoc debet esse ejus desiderium,
qui vult fieri beatus.
Hoc est illis hic in vita
præceptum ad charitatem.
Ad solatium in ipsorum animo,
cum vario bono.
Eo duc, Domine,
per tuam ipsius potentiam,
Ad pulchram illam vitam,
fideles servos tuos,
Ut illis deliciis
sub tua protectione.
Fruamur nobis in animo
in ævum ad bonum.
Demonstrarunt id
quos Martyres vocamus,
Quod ibi iis sine dubio
est valde varia pulchritudo (amœnitas)
Atque apertus eorum animus,
quod ibi est valde varium bonum.
Cum illi hic id promeruerunt,
propter id ipsum præclare mortui.
Non ceperunt (Martyrum) consortia
armorum curam,
Hominum verbera,
neque ignis ustiones.

In

In

21) Vers. 89. *Suftont*, Cod. Vat. ast: *suftent*, Codex Cæsar.
22) Vers. 94. *managfaldes*, Cod. Cæsar.
23) Vers. 97. τὸ *io* in hoc & seq. versu exprime per: *semper*. Scherz.
24) Vers. 99. Aptius:
Fideles quoque ejus rogant sc. Deum, *Scherz.*
25) Vers. 107. reddo: *Hujus debet semper esse cupidus.* consentit Celeb. Staden. qui in Expl. Voc. Bibl. Germ. pag. 244. ita vertit: *Daſs da nach ſtreben* (eigentlich, *geitzen*) *ſolle, der da ſelig uuerden uuolle.* Addit: Glossæ Boxhornii: *Kitiki*, aviditas. *Scherz.*
26) Vers. 110. *liebe*, Cod. Cæsar.
27) Vers. 122. *martyra*, uterque Cod.
28) Vers. 125. *offouotaz*, utrumque MSC. itaque versum hunc verte:
Atque manifestavit id eorum animus. Scherz.
29) Vers. 128. *sconi*, Uterque Codex. Hunc & priorem versum ita redde:
Cum hic hoc egerunt
(ut) *propter illam* (Cœli) *pulchritudinem morerentur.* Scherz.
30) Vers. 131. *fillennes*, Cod. uterque.
31) Vers. 132. *brennennes*. Utrumque MSC.

Digitized by Google

In muate uuas in genaz mer,
thanne thaz managfalta ſer.
Thanne in thera friſti
thes lichamen quiſti.
Uuurton in in note
thie lichamon dote,
[32] Thie ſela filu riche
in themo hohen himilriche.
[33] Duames uuir ouh uns in muat,
thaz filu managfalta guat.
Uuir tharzua ouh huggen,
thes himilriches thiggen,
Thes emmizigen [34] fergon
gihogtlichen ſorgon.
Mit mihilen minnon,
hiar untar uuorolt mannon.
Flihemes thio ubili,
thiu unſih geit hiar ubiri.
Ilemes gidroſte,
zi himilriche irloſte.
Uns klibent hiar in rihti
manago ummahti,
Thurſt inti hungar,
thiu [35] ni derrent uns thar.
„ Biſcirmi uns Druhtin guato
„ therero arabeito,
„ Lichamon ioh ſela,
„ in thines ſelbes era.
„ Thuruh thino guati
„ dua uns thaz gimuati,
„ Uuir mit ginadon thinen
„ theſa arabeit bimiden.
[36] Uns iſt leid hiar managaz.
thorot ni ſorgen uuir bi thaz.
Manago anguſti,
thar eigun uuir giluſti.
Thiz iſt todes giuualt.
thar iſt lib einfalt.
Uuanta himilrichi
theiſt lebentero richi.
Ni frauuont thar in muate,
ni ſi einfalte thie guate.
[37] Thie hiar io datun thuruh not,
thaz Euangelio gibot.
Thie hiar io gerno irfultun,
thaz in thio buah gizaltun,
Ther uuizod ginoto
giniezent ſi es thar drato.
Hiar iſt io uueuuo,
ioh allo ziti ſero.
Joh ſtunta filu ſuaro,
thaz uuiziſt thu giuuaro.
Ummezzigaz ſer,
thaz ni ubaruuinten uuir mer,
Ni ſi oba iz queme uns muadon
fon Druhtines ginadon.

„ Biſcirmi

In animo erat eis illud magis,
quam multiplex iſte dolor.
Quum in hoc tempore
corporis afflictio.
(Etſi) Facta eis in perſecutione
corpora mortua:
Anima (tamen) multum dives
in alto cœlorum regno.
Faciamus etiam nobis in animum
illud multum multiplex bonum.
Nos eo etiam cogitemus,
cœlorum regnum deſideremus.
Illud aſſidue optemus
ſollicitis curis.
Magnis dilectionibus,
hic inter mundi homines.
Fugiamus iſta mala,
quæ ſuper nos hîc vadunt.
Feſtinemus confidentes
ad cœlorum regnum redemti.
Nobis adhærent hîc revera
variæ imbecillitates,
Sitis atque fames,
quæ ſupprimunt nos hic.
Defende nos Domine bone
ab his miſeriis,
Corpus atque animam,
ad tuam ipſius gloriam.
Propter tuam bonitatem
fac nobis hoc beneficium,
(Ut) nos per gratiam tuam
hanc miſeriam evitemus.
Nobis eſt calamitas hîc varia.
Iſthic non curamus propterea.
Variæ anguſtiæ,
ibi habemus delicias.
Hîc eſt mortis potentia.
iſthic eſt vita ſimplex (mera)
Namque cœlorum regnum
eſt viventium regnum.
Non gaudent ibi in animo
niſi mere boni.
Qui hîc fecerunt ſtudioſe,
Evangelii præceptum (de charitate)
Qui hîc libenter implerunt,
quod eis Biblia dictarunt,
Lex itidem curate
illis compenſatur ibi valde.
Hîc eſt afflictio
& omni tempore dolor.
Et horæ multum graves,
hoc noſti tu revera.
Immenſus dolor,
quem non ſuperamus magis,
Quam ſi id venerit nobis debilibus
a Domini gratia.

Defende

V. Comparatio hujus & æternæ vitæ.

Matth. 22, 32.

32) Verſ. 139. *thio*, Cod. Cæſar.
33) Verſ. 141. *duemes* habet utrumque MSC.
34) Verſ. 145. *fergon* mallem reddere: *petamus*. Schetz.
35) Verſ. 156. *ni derrent* idem eſt ac: *non nocent*. Unde verte:
Hæc non nocent nobis ibi, i. e. in cœlo. *Scherz.*
36) Verſ. 165. mallem: *ibi non angimus nos propter hoc* ſc. ob calamitates. *Scherz.*
37) Verſ. 175. verte: *io* per: *ſemper*, prout etiam fieri debet in ℣. 176. & 181. *Scherz.*

38) Verſ.

Digitized by Google

„ Biſcirmi uns Druhtin guato
„ therero arabeito.
„ Lichamon ioh ſela
„ in thines ſelbes era.
„ Thuruh thino guati
„ dua uns thaz gimuati
„ Uuir mit ginadon thinen
„ theſa arabeit [38] bimiden.

VI. Status peccati.

Ilemes io hinana,
uuir fuarun leidor thanana,
Fon Paradiſes [39] henti
in ſuares elilenti.
Fon himilriches ſuazi
in iamarlichaz uuizi.
In thiz [40] irdisga dal.
firlurun garo [41] gena zal.
In thiz dal zaharo,
thes füelen uuir nu ſuaro.
In theſſes uueinonnes laſt,
thes uns furdir ni braſt.
„ Biſcirmi uns Druhtin guato
„ therero arabeito.
„ Lichamon ioh ſela,
„ in thines ſelbes era.
„ Thuruh thino guati
„ dua uns thaz gimuati,
„ Uuir mit ginadon thinen
„ theſa arabeit bimiden.

VII. Hic odium.

Uuir birun zi ummeze,
hiar emmizen mit hazze.
In süntono ſunftin,
mit grozen ungizunftin.
Thaz [42] duit uns ubil uuillo,
thes ſint thio bruſti uns follo.
Joh ubil muat ubar thaz,
giuuiſſo uuiziſt [43] thu thaz,
Joh ouh giuuiſſo ana uuank
harto nidiger githank,
Haz unſes muates,
bi thiu tharben uuir thes guates.
„ Biſcirmi uns Druhtin guato,
„ therero arabeito
„ Lichamon ioh ſela
„ in thines ſelbes era.
„ Thuruh thino guati
„ dua uns thaz gimuati,
„ Uuir mit ginadon thinen
„ theſa arabeit bimiden.

VIII. Ibi charitas.

Iſt thorot ana [44] zuifal,
thiu [45] bruadarſcaf ubaral.
[46] Karitas thia diura,
thiu buit thar in uuaſa,
Mit allen giziugon,
thes iſt ſi harto giuuon,

Uuillo

Defende nos Domine bone
ab his miſeriis.
Corpus atque animam
in tui ipſius gloriam.
Propter tuam clementiam
fac nobis hoc bonum
(Ut) per gratiam tuam
hanc miſeriam ſuperemus.
Feſtinemus hinc!
nos fugimus prob! inde
A Paradiſi manibus
in grave exilium.
A cœlorum regni dulcedine
in miſerabile tormentum.
In hanc terrenam vallem.
perdidimus plane illam partem.
In hanc vallem lacrymarum,
hoc ſentimus nunc graviter.
In hujus ploratus onus,
quod nobis nunquam deficit.
Defende nos Domine bone
ab his laboribus.
Corpus atque animam,
in tuam gloriam.
Propter tuam bonitatem
fac nobis hanc gratiam,
Ut per clementiam tuam
hanc miſeriam effugiamus.
Nos ſumus immodice
hic perpetim cum odio,
In peccatorum palude
cum magna confuſione.
Hoc facit nobis mala voluntas,
cujus ſunt pectora nobis plena.
Atque malus animus præterea,
(certo ſcias tu hoc,
Et etiam certo ſine hæſitatione)
valde humilis cogitatio, (terrena)
Odium noſtri animi,
propterea caremus bono illo.
Defende nos Domine bone
ab iſtis miſeriis,
Corpus atque animam
ad tuam gloriam.
Per tuam benignitatem
fac nobis hanc gratiam,
(Ut) nos per gratiam tuam
hanc miſeriam effugiamus.
Eſt illic ſine dubio,
fraternitas per omnia.
Charitas illa pretioſa,
degit ibi revera,
Cum omni inſtructu,
cui eſt illa valde adſueta (ad erogandum de inſtructu ſuo.)
Volun-

38) Verſ. 196. *bimiden*, mallem redditum: *evitemus.* Scherz.
39) Verſ. 199. *benti*, poteſtas; an: *uuenti?* parietes? imo: *enti*, fines, ſepta. *Schilter.*
40) Verſ. 203. *irthisga*, Cod. Cæſar.
41) Verſ. 204. *genaz al*, legendum ex Cod. Cæſar. Unde verto:
Perdidimus plane illud omne.
42) Verſ. 221. *duat*, Cod. Cæſar.
43) Verſ. 224. *du*, Cod. Cæſar.
44) Verſ. 237. *zuival*, Cod. Cæſar.
45) Verſ. 238. *bruderſcaf*, Cod. Cæſar.
46) Verſ. 239. *Caritas*, Cod. Cæſar.

47) Verſ.

Digitized by Google

Uuillo iz al [47] firfahit,
ther ſih hiar iru nahit.
Adeilo thu es ni biſt,
uuio in buachon ſiu gilobot iſt.
[48] Uuio mihil gimuati,
ſint allo thio iro guati.
Buent ouh gimuato
zua ſueſter iro guato,
Reht inti [49] Frido thar,
uuiziſt thaz in ala uuar.
N'iſt man, thoh er uuolle,
ther thaz [50] gifuare irzelle.
[51] Joh uuio ſih man thar frouuent,
thar ellu thiu thriu buent.
„ Thara leiti, Druhtin,
„ mit thines ſelbes mahtin
„ Zi themo ſconon libe
„ thie holdun ſcalką thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in [52] thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.
Ni maht [53] afur thaz gimachon [54]
thara ingegin rachon,
Uuio managfalta uuunta
hiar thulten thuruh sünta,
Froſt ther umblider iſt,
ther ni gibit thir [55] thar friſt.
Hizza ginoto
ſuarlichero dato.
N'iſt ouh in erdriche
nub er hiar [56] irſieche.
N'ub er io innan thes
ſih lade forahtennes
Ni [57] uuirdit ouh innan thes
zi ſtunton breſt imo thes.
Ni in iungiſtemo thinge,
thoh elti 'nan githuinge.
Thiu 'mo allaz liob inſelzit,
ioh mahto 'nan gihelzit.
Duat imo uuidarmuati
thia iugundlichun guati.
Leident imo in bruſti
thio ererun giluſti.
Iſt mera imo in theru bruſti
thes huaſten anguſti.
„ Biſcirmi [58] unſih Druhtin guato
„ therero arabeito.
„ Lichamon ioh ſela,
„ in thines ſelbes era.

Juſtitia & Pax.

IX. Hic dolor & moleſtiæ corporis.

„ Thu-

Voluntas ejus omnia averſatur,
qui hîc ei approximat.
Imperitus tu ejus non es,
quomodo in Bibliis illa laudata ſit.
Quam valde grati (accepti)
ſint omnes illius boni (amici)
Habitant quoquæ commode
duæ ſorores illius bonæ.
Juſtitia & Pax ibi,
ſcias hoc revera.
Non eſt homo, utcunque velit,
qui hanc ſtatum conditionem (beatitatem) enarret.
Et quomodo ibi lætentur,
ubi omnes illæ tres habitant.
Eo duc, Domine,
per tuam potentiam
Ad illam pulchram vitam
Fideles ſervos tuos.
Ut nos illis deliciis
ſub tua poteſtate
Fruamur nobis in animo
in ævum in bonum.
Non potes autem hoc commode
contra comparare.
Quam multiplex vulnus
hîc patimur propter peccata!
Frigus quod injucundum eſt,
quod non dat tibi dilationem.
Æſtum anxium,
graviorum factorum.
Non eſt etiam in terrarum regione
qui non hîc ægrotet.
Qui non interea
ſe oneret metu (de his)
Ne exiſtat etiam interim
ſtatim defectus ei alicujus.
Si non in juventutis tempore,
tamen ſenectus eum anguſtat.
Quæ ei omne amabile corrumpit,
& vires ei debilitat.
Faciunt ei moleſtias
juveniles deliciæ.
Angunt eum in pectore
priores voluptates.
Eſt magna ei in pectore
Tuſſis anguſtia.
Defende nos Domine bone
ab illis miſeriis.
Corpus & animam,
ad tuam gloriam.

Propter

47) Verſ. 243. Cum *firfahen* ſit idem ac: *capere*, *accipere*, ceu apparet ex II, 21, 51. hunc verſum ſic transfero:
Facile id (apparatum illum) *omne accipit.*
48) Verſ. 247. & ſeq. ſic verto:
Quam valde gratioſæ
ſint omnes ejus bonitates. Scherz.
49) Verſ. 251. Cod. Cæſar. *frithu.*
50) Verſ. 254. *gifuari*, Cod. Cæſar.
51) Verſ. 255. redde:
Et quomodo homines ſe ibi exhilarent. Scherz.
52) Verſ. 262. *thinera*, Cod. Cæſar.
53) Verſ. 265. *auur*, Cod. Cæſar.
54) Verſ. eod. verba: *Hic dolor & moleſtiæ corporis*, in nullo MSC. occurrunt. *Scherz.*
55) Verſ. 270. *thia*, Cod. Cæſar.
56) Verſ. 274. Cod. Cæſar. habet: *irſiache.*
57) Verſ. 277. Cod. Cæſar. legit: *uuirthit.*
58) Verſ. 289. Cod. Cæſar. habet: *uns*, quod hic reddendum: *nobis.* Scherz.

59) Verſ.

Digitized by Google

„ Thuruh thino guati
„ dua uns thaz gimuati.
„ Uuir mit ginadon thinen
„ theſo arabeit bimiden.
Hiar [59] ſnidit manne ana [60] uuang,
io ther ubilo githang.
In herzen ioh in muate
ni firſehent ſih zi guate.
Suht ioh ſuero manager,
thes giuuagun uuir er.
Ni briſtit thoh in thes thiu min,
ni ſie ſih hazzon untar in.
Ni ſie ſih io muen
mit [61] manegemo uueuuen.
[62] Ni duent in thiu halt thoh in muat,
thaz ther diufal in thaz duat.
Nihein ouh thes githenkit
uuio er [63] ſie emmizigen [64] ſcrenkit.
Joh thes ouh ni [65] giſuichit,
ſie [66] emmizigen biſuichit.
„ Biſcirmi [67] unſih Druhtin guato,
„ therero arabeito
„ Lichamon ioh ſela
„ in thines ſelbes era.
„ Thuruh thino guati
„ dua uns thaz gimuati,
„ Uuir mit ginadon thinen
„ theſo arabeit bimiden.

X. Et animæ.

XI. Illic nullæ.

[68] Therero arabeito
tharbent io ginoto,
Thie hiar thes biginnent
zi himilrichi thingent.
[69] The'iſt al ander gimah,
ſo ih hiar forna giſprah.
The'iſt al [70] einfoltaz guat,
gilaz thir thara thinaz muat,
Einfoltu uuunna,
ſo skinit thar ſo ſunna,
Sie ſurdir thar n'iruuelkent,
[72] then [71] hiar io uuola thenkent.

Propter tuam benignitatem
fac nobis hoc beneficium.
(Ut) per gratiam tuam
hanc miſeriam effugiamus.
Hîc affligit homines absque ceſſatione
mala cogitatio.
In corde & in animo
non confidunt in bono.
Ægritudo & moleſtia multiplex,
hoc veremur magis.
Nec deficit tamen interim eo minus,
quin ſe odio habeant invicem.
Quin ſe angant
variis tormentis.
Nec faciunt (revocant) propterea in animum,
quod diabolus eis hoc faciat.
Nec ullus etiam hoc recogitat,
quomodo perpetuo eos vinciat.
Et neque id inquirit (conſiderat)
(quod) perpetuo decipiat.
Defende nos Domine bone
ab his miſeriis
Corpus atque animam
ad tuam gloriam:
Ob tuam Clementiam
fac nobis hanc gratiam,
Ut tuo beneficio
hunc laborem effugiamus.
Iſtis miſeriis
carent omnino,
Qui hîc id aggrediuntur,
ad cœlorum regnum ſperant.
Ibi eſt omnis alia commoditas,
quam antea retuli.
Ibi eſt omne merum bonum,
remitte tibi eo tuam mentem,
Merum gaudium,
ſic ſplendet ibi ſol.
Illi deinceps non marceſcunt,
qui hic bene cogitant.

Thio Bona

59) Verſ. 297. Cod. Cæſar. habet: *ſuidit*, hodie diceremus: *ſiedet*. Urſurpatur hic metaphorice pro: *affligit*, *vexat*. Celeberr. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 262. reddit: Hier ſiedet ohn unterlaſs der böſe Gedanck; addit: daſs es im verblümten Verſtand hier genommen uuird. conf. eundem in Appendice p. 909.

60) Verſ. eod. pro: *uuang*, Cod. Cæſar. habet: *uuank*, uti in verſu ſeq. pro *githang*, ibidem legitur: *githank*.

61) Verſ. 306. Cod. Cæſar. *managemo*.

62) Verſ. 307. reddo:
Nec faciunt (revocant) *ſibi eo magis in animum.*
de vocibus: *thiu halt*, vid. ſupra Notam ad II, 12, 112. *Scherz.*

63) Verſ. 310. Cod. Cæſar. *ſe*.

64) Verſ. eod. Cod. Cæſar. *skrenkit*.

65) Verſ. 311. lege: *giſnachit*. Schilter. Aſt Codex Cæſar. *giſuikbit*. Vatic. *giſuichit*. Scherz.

66) Verſ. 312. Cod. Cæſar. *emmizen biſuikbit*.

67) Verſ. 313. Cod. Cæſar. habet: *uns*. Quod verte per: *nobis*. Scherz.

68) Verſ. 321. Staden. in Expl. Vocab. Bibl. Germ. pag. 84. hunc & tres ſeqq. verſus ita reddit: *Solcher Arbeit haben die ja ſehr vonnöthen, die hie das anfangen, daſs ſie nach dem Himmelreich trachten.* Præfero autem verſionem Schilterianam quoad priores duos verſus. *Scherz.*

69) Verſ. 325. & ſeq. redde:
Hoc eſt plane alia res (alius ſtatus)
ceu hic ſupra dixi. Scherz.

70) Verſ. 327. Junius ad Willer. pag. 53. legit: *einfaltu*, ſed Cod. Cæſar. & Vat. ut & Flac. habent: *einfoltu*; verto hunc & ſq. verſum: ſcil. v. 329. & 330.
Merum gaudium
ſplendet ibi ſicut ſol. Scherz.

71) Verſ. 332. reddo:
Illis hic ſemper proſpera in mente ſunt.
Uuola denotare proſpera, felicia apparet ex Notkeri Paraphraſi ad Pſal. 64, 9. ubi dicitur: in proſperis & in adverſis (in *uuolon* unde in *unuuolon*. Du lereſt ſie contemnere proſpera & non formidare adverſa) ferchieſin *uuola* unde ne forchtin *unuuola*. Scherz.

72) Verſ. 332. *thiu*. Schilter.

Thio fruma then thar bluent,
thie ſih zi thiu hiar muent.
Then thaz hiar giagaleizent,
mit [73] urſgidu ouh giuueizent,
Thaz ſie thara al thaz iar
ladot mihil iamar.
Joh iro lib allaz,
thie hiar ſorgent bi thaz.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin.
„ Zi themo ſconon libe
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in [74] thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.
Thar iſt ſang ſconaz [75] XII. Cantus cœleſtis.
ioh [76] nannon ſeltſanaz.
Sconu [77] lüdi da [78] ubar dag
thaz ih irzellen ni mag.
Thaz iſt in girihti
fora Druhtines giſihti.
Selbo [79] ſcouot er thaz
bi thiu iſt iz ſo ſconaz.
Thu horiſt thar ana uuank,
[80] ioh thero Engilo ſank,
Mit thiu ſe then uuarbon
lobont Druhtin ſelbon.
Mit thiu ſe druta ſine
duent iamer filu blide.
[81] Jamer filu frauua muate
zi allemo guate.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin,
„ Zi themo ſconen libe
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.
[82] Ther altar ſcono hillit XIII.
thaz Muſica giſingit.
Allaz thir zi liebe,
[83] zi themo euuinigen libe,
Joh then euuinigan dag
then man irzellen ni mag.

Bona eis ibi florent,
qui eo hîc laborant.
Qui eo hîc annituntur,
opere ipſo etiam comprobant,
Quod eos eo toto anno (perpetuo)
invitet magnus dolor.
Et eorum vitam omnem,
qui hîc curant de illa.
Eo duc, Domine,
per tuam potentiam.
Ad illam pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut illis deliciis
ſub tua protectione
Fruamur nobis in mente
in ævum in bonum.
Ibi eſt cantus pulcher,
& carmina rara.
Pulchra cantica tota die,
quod ego referre non poſſum.
Hoc eſt in directo (recta)
coram domini conſpectu.
Ipſe videt hoc,
propterea eſt id tam pulchrum.
Audis ibi ſine intervallo
& Angelorum cantum.
Quo illi per vices
laudant Dominum ipſum.
Quo ſe fideles ejus
reddunt perpetuo multum lætos.
Perpetuo multum hilarem animum
ad omne bonum.
Eo duc Domine
tuamet potentia,
Ad illam pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut illis deliciis
ſub tua cuſtodia
Fruamur nobis in (ex) animo,
in ævum ad bonum.
Tibi altare pulchre reſonat,
quod Muſica cantat.
Omnia tibi ad amorem,
ad illam æternam vitam,
Et æternam diem,
quem effari non poſſumus.

Giſteit Con-

73) Verſ. 336. Cod. Cæſar. habet: *bursgidu*; quod idem eſt ac: *ſtudioſe*, *alacriter*. in Gloſſ. Keronis eſt: *borski*, induſtria. *borskii*, induſtriam. Gl. Lipſ. *borſcomo*, vehementi. Supra I, 1, 36. habuimus: *bursgit* pro: excitat. Adde II, 6, 109. redde itaque hunc verſum:

Alacritate etiam probant. Scherz.

74) Verſ. 346. *thinera*, Cod. Cæſar.

75) Verſ. 349. Voces marginis: *XII. Cantus cœleſtis.* abſunt a MSC.

76) Verſ. 350. Utrumque MSC. habet: *mannon*. Unde verte:

Et hominibus admirabile. Scherz.

77) Verſ. 351. lege ex Vat. MSC. *ludida*, aut ex Cæſ. *lutida*, quod eſt a *ludon*, *luton*, ſonare, ſonum edere. *Scherz.*

78) Verſ. eod. *ubar dag* rectius redditur: *quotidie*, vid. ſupr. Notam ad II, 12. 109. *Scherz.*

79) Verſ. 355. Cod. Cæſar. *ſcouuot.*

80) Verſ. 358. Cod. Cæſar. & Vat. habent: *id* i. e. *ſemper*. Scherz.

81) Verſ. 363. Cod. Cæſar. legit: *jamer frauuamuate*, ſemper hilares. *Scherz.*

82) Verſ. 373. lege ex utroque Codicis: *Thir dl thar.* Unde verte:

Tibi omne ibi pulcre reſonat. Scherz.

83) Verſ. 376. & ſ. ſeqq. ita redderem:

Omne tui gratia
ad æternam vitam,
Ad æternum diem,
quem nemo deſcribere poteſt,
Extat tibi ibi omnimodo
cum æternis gaudiis. Scherz.

84) Verſ.

Digitized by Google

Giſteit thir thar al redinon
mit euninigen freuuidon.
Ni mag man nihein irredinon,
uuio thar iſt Gotes theganon.
Thie arabeiti thultun,
ioh ſinan uuillon fultun.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin
„ Zi themo ſconon libe
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in [84] thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate. [85]
[86] Sih thar ouh al ruarit
thas organa fuarit.
[87] Lira ioh fidula,
ioh managfaltu [88] ſuegala.
Harpha ioh [89] rotta,
ioh thaz io guates dohta,
Thes mannes muat noh io giuuuag,
thar iſt es alles ginuag.
Thaz ſpil thaz ſeiton [90] fuarit;
[92] ioh man mit hanton [91] ruarit.
Ouh mit blaſanne,
thaz horiſt thu allaz thanne.
Thaz niuziſt thu [93] io gilicho
[94] thar ſcono geiſtlicho.
Iz iſt ſo in ala uuari
in himile gizami,
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin,
„ Zi themo ſconon libe
„ thie holdun ſcalka thine
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in [95] thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.
Allo uuunna thio ſin [96]
[97] odo in gidrahta quemen thin,
Thaz niuziſt thu in muate
iamer thar mit guate.
Jamer mit liebe,
thin herza mir giloube
Thaz guata managfalta,
thaz ih thir hiar zu zalta,

XIV. Muſica Inſtrument.

XV. Perfectio et. viæ.

Conſiſtit tibi iſthic omnis converſatio
in æternis gaudiis.
Non poteſt quisquam eloqui
quomodo ibi eſt Dei ſervis.
Qui labores tolerarunt,
& ejus voluntatem implerunt.
Eo duc Domine
per tuam potentiam.
Ad illam pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut illis deliciis
in tua cuſtodia
Fruamur in animo
in ævum ad bonum.
Se ibi quoque omne movet
quod organa fert.
Lyra atque violæ,
& multiplex ſonitus.
Harpha & Rotta,
& quicquid boni conducit,
Hominisque animus unquam excogitavit,
iſthic eſt ejus omnis ſatis.
Muſica, quæ fidibus utitur,
& manibus movetur,
Et quæ flando fit,
id audis omne iſthic.
Eaque frueris pariter
ibi eleganti ſpirituali.
Eſt utique ſicut revera
in cœlo deceſ. etc.
Eo duc Domine
per tuam potentiam
Ad pulchram illam vitam
fideles ſervos tuos,
Ut deliciis illis
ſub tua cuſtodia.
Fruamur nobis in animo
in ævum ad bonum.
Omnia gaudia quæcunque ſint
aut in cogitationem veniunt tuam,
Iis frueris in animo
ſemper iſthic in bono.
Semper cum amore
tuum cor mihi credat,
Bono multiplici,
quod tibi hîc retuli,

Niuzit *Fruitur*

84) Verſ. 390. Cod. Cæſar. iterum *thinera.*
85) Verſ. 392. verba: *XIV. Muſica Inſtrument.* in Cod. non apparent.
86) Verſ. 393. Magis probanda videtur Celeberr. Stadenii verſio; qui in Explic. Vocab. Bibl. Germ. p. 472. reddit: *Es rühret ſich auch da alles, das die Orgel in ſich hat.* Scherz.
87) Verſ. 395. & ſeq. verte ita:
Lyra atque fides, ſeu pandura
ac multiplices fiſtulæ.
88) Verſ. 396. In Gloſſ. Rhab. Mauri eſt: *Suegalum vel Pfifum*, fiſtula. Gl. Florentinæ *Suegelo*, Siſtrum. *Suegila*, Fiſtula vel Calamus. *Scherz.*
89) Verſ. 397. quid *rotta* ſit vid. apud du Freſne Gl. Lat. Barb. in v. *rotta.* Staden. in Expl. Vocab. Bibl. Germ. hunc & ſeq. verſum reddit: *Harpfe und auch das Spielrad und uuas nur gutes taugt.* Scherz.
90) Verſ. 401. Cod. Cæſar. pro *fuarit* habet: *fuarent.*
91) Verſ. 402. Cod. Cæſar. *ruarent.*
92) Verſ. 402. Cod. Cæſar. habet: *ja.*
93) Verſ. 405. pro *jo* Cod. Cæſar. habet: *tá.*
94) Verſ. 406. expono: *Ibi multum ſpiritualiter.* Scherz.
95) Verſ. 414. Rurſus Cod. Cæſar. *thinera* habet.
96) Verſ. 417. Verba: *XV. perfectio et. vitæ*, non ſunt in MSC. ſed a Beato Schiltero margini adſcripta. *Scherz.*
97) Verſ. 418. Uterque Codex habet: *odo iô in.*

Digitized by Google

Niuzit thar in uuara
[98] ſalida thin ſela.
Jamer mammunti
ioh euuinig gimuati,
Euuiniga ſuazi,
bimidit allaz uuizi,
Alles muates ſorgon;
[99] ſih blidit ſi thar follon.
Blidit ſih thar iamer
ana ſorgun ioh ſer,
Joh ana leido gilih,
giuuiſſo thaz ni hiluh thih.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin,
„ Zi themo ſconen libe
„ thie holdun ſcalka thine;
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in [100] thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.
[101] Uuarun mir ginoto [102] manago thuſunt muato
XVI. ineffabilitas.
Spracha ſo gizami,
thaz enti thes ní uuari,
Ni moht ih thoh mit uuorte
thes lobes queman [103] zi ente,
Alles mines libes friſt,
uuiolih thar in lante iſt.
Thu uuirdiſt mir giloubo
ſelbo thu iz biſcouo,
The'iz duit thia mina redina
harto filu [104] nidara.
Joh [105] ſcouoſt [106] uuiziſt du thaz,
liob filu managaz.
„ Liobes harto ginuag,
„ [107] thes ih noh hiar ni giuuuag.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin
„ Zi themo ſconon libe
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in [108] thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate. [109]
XVII. De ead. Extenuatio.
Uuio mag ih thaz iruuellen
thaz minu uuort irzellen
Himilriches dohta,
thaz uuorolt al ni mohta.
[110] Thaz thie alle er n'irzelitun,
tharazua doh thingotun,

[111] Joh

Fruitur ibi revera
beata tua anima.
Semper deliciis,
& æternis lætitiis,
Æterna dulcedine,
evitat omnem pœnam,
Omnes animi curas;
lætatur illa iſthic plenarie.
Lætatur ibi ſemper
absque curis & doloribus,
Atque ſine moleſtia pariter,
certe hoc non celo te.
Eo duc Domine
per tuammet virtutem.
Ad illam pulchram vitam
fideles ſervos tuos,
Ut illis deliciis
ſub tua cuſtodia
Fruamur nobis in animo
in ævum ad bonum.
(Si) Eſſent mihi accurate
aliquam multa millia animorum.
Eloquentia tam magna,
ut finis ejus non eſſet,
Nec poſſem ego tamen verbis,
laudis hujus venire ad finem,
Omni meæ vitæ tempore,
quantumcunque hîc in terra eſt.
Tu mihi credideris,
ipſe tu (cum) videris,
Quod fecerit hæc mea expoſitio
valde multum inferius (infra dignitatem)
Atque videbis, ſcias hoc,
amabile multifariam,
Amabile valde ſufficienter,
quod ego nec hic cogitavi.
Eo duc Domine
per tuam virtutem
Ad hanc pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut his deliciis
in tua cuſtodia
Fruamur nobis in animo
in ævum ad bonum.
Ut poſſim ego hoc eligere,
ut mea verba enarrent
Cœlorum regni decorem (majeſtatem)
quod mundus totus non poſſet;
Quod illi omnes antea non referrent,
etſi ad hoc invitarent,

Atque

98) Verſ. 426. *Salida* denotat *beatitudinem, felicitatem.* vid. ſupra I, 3. 66. Verte itaque:
Beatitudine tua anima. Scherz.
99) Verſ. 432. Cod. Cæſar. *ſi blidit ſih.*
100) Verſ. 442. Iterum Cod. Cæſar. *thinera.*
101) Verſ. 445. Cod. Cæſar. & Vat. *uuari in.*
102) Verſ. eod. verba ad marginem adſcripta: *XVI. ineffabilitas*, non ſunt in MSS.
103) Verſ. 450. Cod. Cæſar. *zénte.*
104) Verſ. 456. pro: *nidara*, Cod. Cæſareus habet: *nidira.*
105) Verſ. 457. *ſcouuos*, Cod. Cæſar. aſt Vatic. *ſcouos.*
106) Verſ. eod. *uuizziſt*, Cod. Cæſar.
107) Verſ. 460. Mallem vertere:
Quod ego nunquam indicavi ſc. ſatis. *Scherz.*
108) Verſ. 466. Cod. Cæſar. iterum habet: *thinera.*
109) Verſ. 468. Verba marginis non ſunt in MSS. ſed ſunt B. *Schilteri.*
110) Verſ. 473. Eruditis judicandum relinquo, annon aptius hic & 3. ſeqq. verſus ita ſint exprimendi:
Quod omnes non explanarunt,
Licet eo contenderint.
i. e. quod nullus eorum, qui omni niſu eo contendit, explanare potuerit. *Scherz.*
111) Verſ.

111 Joh ouh zi ala uuare
mit muate uuarun thare.
Uuas ſcolt ih thanne,
bin 112 ſünta untar manne,
Tho ebanlih ni mohta
gizellen thaz dohta.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin
„ Zi themo ſconon libe
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.

XVIII. Securitas ab omni malo.

N'iſt themo thar in lante
tod io thaz in blante.
Thiu freuui iſt in gimeino,
thaz 113 ſinan friunt biuueino,
Odo ouh thaz in ſizze,
thaz inan uuiht gilezze.
The'iſt in ouh gimeini
thera ſinera ſelbun heili,
Odo imo tod ſo gienge,
thaz Got io thaz gihenge,
Thaz in themo riche
iaman ſar irſieche,
Quiſtu bi thio ſiuchi,
odo er ſar unfrauuer ſi.
114 Odo man uuiht ſar ſmerze
thaz 115 ereſt oh gigrunze.
Odo ia uuiht ander ſuntar guat
ruere'mo thaz blida muat,
Leid odo ſmerza,
thaz ſinaz frauua herza.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin
„ Zi themo ſconen libe
„ thie holdun ſcalka thine,
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.

XIX. Immortalitas.

Ni uuirthit in themo 116 erbe
thaz man 117 nihein 118 irſterbe,
Tod inan biſuikhe
in themo ſelbon riche.
Giuuiſſo ſagen ih thir ein,
thar 119 ni irſtirbit man nihein.
Bithiu ni uuirdit ouh in uuar,
thaz man 'nan bigrabe thar.

Odo

Atque etiam ad omnem veritatem
animo ipſo jam adeſſent.
Quid deberem ego tandem
(qui) ſum peccator inter homines?
Et æque non poſſem
enarrare hanc gloriam.
Eo duc Domine
per tuammet virtutem.
Ad illam pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut nos illis deliciis
ſub tua cuſtodia
Fruamur nobis in animo
in ævum ad bonum.
Non eſt ei iſthac in regione
mors quæ eum moleſtet;
Hoc gaudium eſt illis commune,
quod amicos non deplorent.
Aut etiam quod ipſis inſideat (animo)
quaſi eos aliquid lædat.
Hoc eſt eis quoque commune,
ſua cujuslibet ſalus,
Aut (ne) mors contingat,
ut id Deus permittat,
Ut in illa regione
aliquis ægrotet,
Conturbatus per ægritudines,
aut alias contriſtatus ſit.
Aut aliquid doleat,
quod demum deploret.
Aut aliquod aliud malum
tangat ei lætum animum,
Angor aut dolor,
ejus lætum cor.
Iſthuc duc Domine
per tuam virtutem.
Ad pulchram illam vitam
fideles ſervos tuos,
Ut illis deliciis
ſub tua cuſtodia
Fruamur nobis ex animo
in ævum ad bonum.
Non contigit in hac hereditate,
ut quisquam moriatur,
(Aut) mors eum obrepat
in illo regno.
Certe dico tibi ſemel
ibi nec ullus moritur.
Propterea nec contingit revera,
ut quis ſepeliatur ibi.

Aut

111) Verſ. 475. Verte:

Atque etiam revera
Animo eſſent ibi.

112) Verſ. 478. Cod. Cæſar. habet *ſúnta.*

113) Verſ. 492. Hic eſt vitium in textu; cui ſanando MSS. noſtra non ſufficiunt. An pro: *finan* legendum: *Nioman* i. e. *nullus, nemo?* Schilterus arbitratur ponendum eſſe: *ſiu ni.* Scherz.

114) Verſ. 503. Cod. Cæſar. *odo inan.*

115) Verſ. 504. Uterque Codex habet: *ér es thoh.* Unde hunc & priorem verſum reddo:

Aut hominem (cœlitem) *aliquid certe dolore affligat,*
Quod prius (in mundo) *tamen deploraverat.*

i. e. mala, quæ nos mortales in mundo ſentimus & quæ nos ad ploratum, imo grunnitum, invitaverant, ibidem non occurrunt. *Scherz.*

116) Verſ. 517. verba marginis non ſunt in MSS. *Scherz.*

117) Verſ. 518. lege ex utroque MSC. *thihein.*

118) Verſ. eod. Cod. Cæſar. *yrſterbe.*

119) Verſ. 522. *nirſtirbit*, habet uterque Codex.

Digitized by Google

Odo ia uuiht thes man thar bige,
thes zi tode gige,
[120] Zi themo thionoſte,
ſie ſint thar al gidroſte.

Aut quicquam ibi agatur
quod ad mortem accedat.
Ad ſerviendum
ſunt ibi omnes alacres (ſecuri.)

Quæ deſunt in Editione Flacii Cap. XXIII. ſqq. lib. ult. ſupplenda ex MS. Cæſar. Ap. Lambec. L. 2. C. V. n. 433.

[121] Then tod then habet funtan,
thiu hella ioh firſluntan
Diofo firſuolgan,
ioh elichor giborgan.
Thoh ouh thaz ni uuari,
thar uuari thoh io ſconi
Heili, uuiziſtu thaz,
ana enti theheinaz.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin,
„ Zi themo ſconen libe,
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.
XX. Deliciæ.
Thar blyent thir [123] io [122]
lilia inti roſa,
Suazo ſie thir ſtinkent,
io elichor n'iruuelkent.
[124] Thia bluat thia erda fuarit,
ioh akara alle ruarit,
Thia ſconi zi uuare
thia ſi hiſtu alla thare.
Ther ſtank ther blaſit thar in muat,
[125] io thaz euuiniga guat,
[126] Suazi filu managa
in thia Gotes thegana.
In thie Gotes liobon
mit ſuazin ginuagon
In thie druta ſine;
uuard uuola ſie mit libe,
Thaz ſie giboran [127] uuirtun,
tho ſie ſulih funtun,
Joh ſie in theſa redina
niazent iamer freuuida.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines ſelbes mahtin
„ Zi themo ſconen libe
„ thie holdun ſcalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in [128] thieneru munti
„ Niazen

Mortem Dominus prehendit
infernum abſcorpſit,
Profunde abjecit
& totaliter operuit, (obruit.)
Et quum hoc nondum eſſet,
Tunc tamen jam tum erat,
Salus, ſcias hoc,
ſine fine ullo.
Eo duc Domine
tuismet viribus
Ad illam pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut illis deliciis
in tua cuſtodia
Fruamur nobis in mente
in æternum ad (noſtram) ſalutem.
Hîc florent tibi etiam
Lilia & roſæ,
Dulce tibi fragrant,
& plane nunquam marceſcunt.
Flores terra producit,
& agros omnes generis complexi attingunt,
Pulchritudinem certe
conſpicis omnem iſthîc.
Odor afflat in pectus
& ſummum bonum,
Dulce multipliciter
in Dei ſervos:
In Dei dilectos
cum dulci ſatisfactione.
In fideles ſuos.
bene ipſis in vita,
Quod nati fuerint,
cum hoc tale adepti,
Atque iſta ratione
fruuntur perpetuis gaudiis.
Eo duc Domine
tuismet viribus
Ad hanc pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut illis deliciis
in tua protectione

Fruamur

120) Verſ. 527. mallem reddere: *ad ſervitium* ſc. occaſione ſepulturæ præſtandum, honor, quem mortuis ſepulturæ aſſiſtendo Comites cadaveris exhibent, adhuc hodie appellatur: *Der lezte Dienſt.* Scherz.

121) Verſ. 529. Celeberr. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 573. hunc & ſeqq. 3. verſus ſic exponit: die Helle hat den Tod gefunden, auch verſchlungen, tie eingeſchuuolgen oder verſchucket. Quæ verſio approbanda videtur eo ſcil. ſenſu, quod Mortis ſedes non ſit in cœlo, ſed in inferno, cujus incolæ mortis æternæ ſunt participes. *Scherz.*

122) Verſ. 545. margini adſcriptæ voces: *XX. deliciæ*, non ſunt in MSS.

123) Verſ. eod. *io* redde: *ſemper, perpetuo*, Scherz.

124) Verſ. 549. redde:
Florem (i. e. Florum ſplendorem) *quem terra habet*
& qui agros omnes occupat. Scherz.

125) Verſ. 554. *io* verte: *ſemper.* Scherz.

126) Verſ. 555. mallem redditum: *cum dulcedine abundanti.* Scherz.

127) Verſ. 561. *uuurtun*: habet Cod. Cæſar.

128) Verſ. 570. Cod. Cæſar. *thinera*, quamvis in aliquibus locis e. g. ℣. 542. habuerit: *thineru.*

129) Verſ.

Digitized by Google

„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.
Ubar thiz allaz [129]
so ist uns suazista thaz
[130] Uuir unsih thes thar frouuon
selbon Druhtin scouon.
Sines selbes sconi,
ioh allaz sin gizami.
Jamer in then mahtin
[131] bi sinen eregrehtin.
The'ist thiu uuunna ioh thaz guat,
thaz blasit lib uns in thaz muat
The'ist al fon themo brunnen
thaz uuir hiar guetes zellen.
Sehen ouh thar then drost,
thero engilo thionost,
[132] Uns thar io lib bibringit
thaz iagilicher singit.
„ Thara leiti Druhtin
„ mit thines selbes mahtin
„ Zi themo sconen libe
„ thie holdun scalka thine.
„ Thaz uuir thaz mammunti
„ in thineru munti
„ Niazen uns in muate
„ in euuon zi guate.

XXI. Visio beatifica.

Fruamur in pectore
ad æternam noſtram ſalutem.
Præter hæc omnia
dalciſſimum nobis eſt iſtud,
Nos ibi gaudere,
Ipſum Dominum videre.
Ipſam Ejus pulchritudinem
& omnem ejus gloriam.
Æternis in potentiis
per ſuos honores.
Hæc eſt voluptas & illud bonum
quæ inflat vitam nobis in pectus
Hoc omne eſt de illo fonte
quodcunque hîc bonum dicimus.
Conſpicimus quoque iſthic ſolamen,
angelorum miniſteria,
Nobis inde certe vitam adfert
ut quilibet cantet:
Eo ducas Domine
tuismet viribus
Ad hanc pulchram vitam
fideles ſervos tuos.
Ut deliciis
ſub cuſtodia tua
Fruamur in pectore
ad æternam nobis ſalutem.

ORATIO.

CAP. XXIV.

GIuuerdo uns geban Druhtin
mit thines selbes mahtin
Uuir unsih muazin bliden
mit heilegon thinen;
Mit in uuir muazin niazan,
thaz habest du uns giheizan.
Thesa selbun uuunna
thia uuir hiar scribun forna.
[1] Erdun inti himiles
inti alles fliazentes
Fehes inti mannes
Druhtin bist es alles.
Uuir birun Druhtin alle thin,
ni laz queman thaz io in muat min,
The'ih hiar gidue in riche
uuiht thes thir ni [2] licke.
Giboran uuir ni uuurtun,
er thino mahti iz uuoltun,
Steit ouh [3] user enti
in thines selbes henti.

Dignare nobis largiri, Domine,
per tui ipſius potentiam,
Ut nos poſſimus lætari
cum ſanctis tuis;
Cum his ut poſſimus frui
hoc tu nobis promiſiſti.
Illa ipſa gaudia
quæ hic deſcripſimus ſupra.
Terram & cœlum
& omnia fluenta
Animalia & homines
Domine complecteris omnia.
Nos ſumus, Domine, omnes tui,
ne permittas venire hoc quæſo in mentem meam,
Ut ego hîc committam in terra
aliquid quod tibi non placeat.
Prognati nos non fuimus,
antequam tua potentia id voluit.
Stat quoque noſter finis
in tuis ipſius manibus.

Ist

Eſt

129) 573. verba: *XXI. viſio beatifica*, non ſunt in MSS.
130) Verſ. 575. ſeq. aptius exprime:
Nos hoc gaudio frui
quod Deum ipſum videamus. Scherz.
131) Verſ. 580. reddo: *Propter ſuam Majeſtatem.* Scherz.
132) Verſ. 587. & ſeq. ſic exprimo:
Nobis ſemper vitam (i. e. recreationem vividam) *affert*
(hoc) *quod quilibet illorum* (Angelorum) *cantat.* Scherz.

AD CAP. XXIV.

1) Verſ. 9. cum ſeqq. tribus redde:
Terræ atque cœli
& omnis fluidi (maris & fluminum)
Brutorum & hominum
Dominus es omnimodo. Scherz.
2) Verſ. 16. Cod. Cæſar. habet: *liche.*
3) Verſ. 19. lege ex Cod. Cæſar. *unſer.*

4) Verſ.

Iſt uns in thir giuuiſſi
ouh thaz irſtantniſſi,
Thaz unſer ſtubbi fulaz
uuerde auur ſulih ſo ſo iz uuas.
4 Thu uueltiſt ouh ana thes
theſſelben urdeiles.
5 Rihtis ſelbo thu then dag,
then man hiuuankon ni mag.
Nu iz allaz Druhtin thin iſt,
ginado bi unſih, ſo thu biſt,
Leiti unſih in richi thin,
thoh uuir es uuirdig ni ſin.
6 Druhtin alles uuio ni dua,
mih io fuagi thara zua,
Thaz ih mih untar thinen
iamer muazi bliden.
The'ih thar thih lobo ubaral,
ſo man Druhtinan ſcal.
Allen 7 kreſtin minen
mit heilegon thinen.
Uuir thina geginuuerti
niazen mit giuuurti,
Joh ſin thih ſaman lobonti,
allo uuorolt uuorolti. Amen.

Eſt nobis in Te certa
etiam Reſurrectio,
Quod noſter pulvis putris
fiat iterum id quod erat.
Tu potens es etiam absque hoc
iſtius ſententiæ.
Decernis ipſe tu illum diem
quem nemo evitare poteſt.
Nunc (cum) omnia, Domine, tua ſint,
miſerere noſtri, prout Tu es (ſoles.)
Duc nos in regnum tuum,
etſi nos eo digni non ſimus.
Domine omnia ut (etſi) non facio,
me tamen junge eodem,
Ut ego inter Tuos
ſemper poſſim lætari.
Ut ego ibi Te laudem ſuper omnia,
ſicut Dominum debemus,
Omnibus cum Chriſtianis meis
& ſanctis tuis.
Nos tua præſentia
fruamur cum dignitate,
Et ſimus Te conjunctim laudantes
omnibus ſeculorum ſeculis. Amen.

Concluſio Voluminis Totius.

CAP. XXV.

SElben kriſtes ſtiuru, Conclus.
ioh ſinera ginadu
Bin nu zi thiu gifierit
zi ſtade hiar gimierit.
Bin nu mines uuortes
gikerit heimortes.
Joh uuill es duan nu enti
mit thiu ih fuar ferienti.
1 Nu uuill ih thes giflazan,
then ſegal nitharlazan,
Thas in 2 thes ſtades feſte
min ruadar nu gireſte.
Bin Gote helphante
thero arabeito zi ente,
3 Thes mih friunta batun, Occaſio operis.
in Gotes minna iz datun.
4 Thes ſie mih batun harto
ſelben Gotes uuorto,

IPſius Chriſti auxilio
& ejus gratia
Sum nunc huc adductus
ad portum hîc appulſus.
Sum nunc meo cum ſermone
reverſus domum.
Atque volo facere nunc finem
cum quo vehebar navigans.
Nunc volo re confecta
velum deorſum mittere,
Ut in portus firmitate
meus remus nunc quieſcat.
Sum Deo auxiliante,
defunctus hoc labore,
Quem a me amici rogabant,
in Dei amorem id faciebant.
Quem illi a me poſtulabant inſtanter,
ipſius Dei verbum,

5 Thaz

Ut

4) Verſ. 25. & ſeq. verto:
Tu diſponis etiam tuo jure
de illo (extremo) *judicio.* Scherz.
5) Verſ. 27. optime ita redditur:
Dirigis ipſe illum diem. Scherz.
6) Verſ. 33. & ſeq. reddo:
Domine aliter non fac,
quam ut me jungas eo
i. e. inter cœlites referas. de verbis: *alles uuio* vid. ſupra Notam ad IV, 6, 84. *Scherz.*
7) Verſ. 39. lege ex Cod. Cæſar. *Kreftin*, & verte:
Omnibus viribus meis. Scherz.

AD CAP. XXV.

1) Verſ. 9. & ſeq. redde:
Nunc volo id agere,
ut velum demittam. Scherz.
2) Verſ. 11. Cod. Cæſar. ut & ipſe Lambecius, ex quo hæc depromſit Celeb. Schilterus, habent: *thaz.* Scherz.
3) Verſ. 15. Conf. ſupra Præfationem ad Liutbertum mox poſt initium. *Scherz.*
4) Verſ. 17. pro: *Quem*, pone: *Quod.* Scherz.

5) Verſ.

Digitized by Google

[5] Thaz ih [6] giſcribin unſer heil
Evangeliono deil.
Thaz ih es bigunni
in unſeragi zungi,
Ih thuruh Got iz dati,
ſo ſo man mih bati,
Ni moht ih thaz firlougnen
n'ub ih thes ſcolti goumen,
Thaz ih al dati
thes karitas mih bati.
Uuanta ſi iſt in uuar min
Druhtines drutin,
Iſt furiſta innan huſes
ſines thionoſtes.
Theſſelben thioniſtes giuualt
thaz gengit thuruh ira hant.
Niſt es uuiht in thanke
mit iru man iz ni uuirke.
[7] Nu iſt iz, ſo ih redinon,
mit ſelben kriſtes ſegenon,
Mit ſinera giuuelti,
braht anan enti.
Giſcriban ſo ſie batun,
thaz iro minna datun,
Bruaderſcaf ouh diuru,
thaz ſagen ih thir zi uuaru.
Ih hiar nu fergon uuille — Votum.
Gotes thegana alle,
Alle holdon ſine
ioh liabe friunta mine,
Si fruma in theſen uuerkon,
thaz ſie es Gote thankon,
Thaz ſie thaz iruuellen,
Gotes gift [8] iſt, zellen
Sinera mahti
allaz thaz gidrahti,
Imo, ſo ih zellu,
thiu ſelbun uuort ellu.
Si thar thaz ni dohta, — Veniæ petitio.
ſo mir giburren mohta,
Zellet thio [9] gimeiti
minera dumpheiti,
Mines ſelbes ubili,
thaz ih io uuard ſo frauili,
Joh minera argi filu fram,
thaz ih es gouma ni nam.
Thaz ih in theſen [10] redinon
[11] ni lugunth euangelion,
Thaz ih mir liaz ſo [12] unbiruah
thio mines Druhtines buah.

[13] Thero-

Ut ego ſcripſerim noſtram ſalutem,
Evangeliorum partes.
Ut ego id conarer
in noſtrate lingua,
Equidem per Deum id feci,
prout a me petitum,
Nec poteram id denegare,
quandoquidem id debebam obſervare,
Ut omne id facerem,
quod caritas a me peteret.
Namque illa eſt revera (per fidem meam)
Dei fidelis,
Et principiſſa intra domum
ejus Miniſterii (cultus)
Illius Miniſterii poteſtas
illa vadit per illius manum.
Nihil quicquam eſt Ipſi gratum,
cum iſta niſi id operemur.
Sic eſt id quod recitavi
per Chriſti ipſius benedictionem,
Per ejus potentiam
ductum ad finem.
Scriptum ſicut petebant,
quod eorum amor faciebat,
Fraternitas etiam cara,
hoc dico tibi in veritate.
Ego hîc jam rogare volo
Dei ſervos omnes,
Omnes fideles ejus,
& caros amicos meos,
(Si) ſit utilitas in his operibus,
ut illi ob id Deo gratias agant,
Quod hoc elegerint:
Dei donum eſt, referre
Ad Ejus potentiam (facultatem)
omnem hanc meditationem.
Ad Ipſum, quæ ego recito
illa ipſa verba omnia.
Sit hîc quod non deceat,
quod mihi conveniat,
Referatis hæc evitanda
ad meam ſtupiditatem,
(Ad) Meum ipſius malum,
quod ego fuerim ita temerarius,
Et (ad) meam culpam multo magis,
quod ego ad hoc animum non adverterim,
Quod in his ſermonibus
non perſpexerim Evangelium,
Quod mihi reliquerim ita incurioſe
illum mei Domini librum.

Iſtud

5) Verſ. 19. Conf. I, 1, 225. & ſeq. ubi Noſter dicit:
Nu uuill ich ſcriban unſer Heil
Euangeliono deil. Scherz.

6) Verſ. eod. Cod. Cæſar. *thaz ih giſcrib in*, quod reddo: *ut ego ipſis ſcribam.* Scherz.

7) Verſ. 37. Clarius:
Sic eſt id, (opus hoc) *de quo dixi.* Scherz.

8) Verſ. 52. Cod. Cæſar. pro: *iſt* habet: *ia.* Unde hic & antecedens verſus ita ſunt reddendi:
Ut hoc eligant i. e. agant
ut inter Dei dona referant. Scherz.

9) Verſ. 59. *gimeiti* eſt: *vanitas;* & hic: *vanus labor,* inutilis labor. *Scherz.*

10) Verſ. 65. Cod. Cæſar. habet: *redion.*

11) Verſ. 66. Corrige textum ex Cod. Cæſareo, qui clare habet: *ni lugi in theuangelion*, quod reddo: *Non inſpexerim Evangelia.*

12) Verſ. 67. In Cod. Cæſar. eſt: *unbiruah.*

[13] Theroſelbun miſſidato
thig ih Druhtin thrato.
Ginada thina in uuara,
uues meg ih fergon mera,
Ther holdo thin ni mide
n'ub er iz thana ſnide,
Joh er iz thana ſcerre,
thaz iz hiar ni merre,
Zithiu thaz guati ſine
thes thiu baz hiar ſcine.
Joh man uuizi follon
in thiu then guatan uuillon;
Uuant er thaz guata minnôt,
ioh hiar iz liſit thuruh Got
Thaz arga hiar ouh midit,
ioh iz thana ſnidit.
[14] Noh thuruh eina lugina
ni firuuirfit al thia redina,
Noh thuruh ungiuuara min
[15] ni lazit thia fruma ſin,
Suntar thaz giſcrib min
[16] uuirdit bezira ſin,
Buazent ſino guati
thio mino miſſodati,
So eigun dati ſine
lon fon [17] Druhtine.
Gelt filu follon,
thuruh then guatan uuillon;
Uuant er thaz ubila firmeid,
ioh iz garo thana ſneid,
Thaz guata ſteit gihaltan,
ioh mag ſih baz giuualtan,
Sus bi theſa redina
ſo duent thie Gotes thegana.
Sie uuirkent thiz gimuati
thuruh thio iro guati.
Sus duent thie [18] io alle
thes guaten uuillen folle,
Thieſelbun druta ſine
ioh liebe friunta mine.
Iz uueiz ouh thaz thu irkenniſt,
ioh thir iz unfarholan iſt,
Uuio afur io gilicho
[19] duit ther min gilicho.
[20] Then ruarit io thiu ſmerza,
thaz duit imo ubil herza,
Er ſcouuot zi themo guate
ſeragemo muate.

Iſtud maleficium
deprecor, Domine, valde.
Gratia Tua revera
quid poſſim optare potius?
Favorem tuum non vito
ſiquidem is illud abſcindit,
Imo is illud eradicat,
ut (malum) illud hîc non creſcat.
Præterea ut bonitas (utilitas) ejus
eo melius hîc ſplendeſcat.
Et cognoſcatur plene
in hoc bonum velle;
Siquidem is bonum amat,
& hîc id legit per Deum (ob amorem Dei)
Malum hîc etiam vitat,
imo illud abſcindit,
Neque per aliquam ſpeculationem (heterodoxiam)
rejicit omnem hanc relationem,
Neque propter incuriam meam
ſinit illam bonam (non) eſſe,
Sed ſcripturam meam
exigit meliorem eſſe,
Emendans ſua benevolentia
hæc mea peccata,
Sic habent facta ejus
mercedem â Domino.
Retributionem multo plenam,
per hanc bonam gratiam;
Namque is malum evitat,
imo id penitus abſcindit,
Bonum ſemper retinens,
& poteſt ſe melius gubernare.
Sic hac ratione
faciunt Dei fideles:
Hi operantur id bene animati,
per hanc ipſorum bonitatem:
Sic faciunt illi etiam omnes
bonæ voluntatis pleni,
Illi fideles ipſius,
& cari amici mei.
Scio etiam quod tu cognoſcas,
& tibi id haud ignotum ſit,
Quomodo vero & (an) ſimiliter,
facit ille diſſimilis?
Hunc tangit certe dolor,
quod facit ipſi malum cor.
Reſpicit ad bonum
doloroſa mente.

Descript. peccatoris & malæ conſcient.

Iz *Tangit*

13) Verſ. 69. & ſeqq. 3. ita expone:
Ob illud crimen
precor Domine enixe
Gratiam tuam revera;
quid poſſum petere amplius? Scherz.

14) Verſ. 85. Verto: *Nec propter unum errorem*, ſeu falſum. Gloſſ. Ker. *Lukan*, falſum, *Luke*, falſos. *Scherz.*

15) Verſ. 88. redde: *Non negligit utilitatem ejus.* Scherz.

16) Verſ. 90. *uuirdit* hic idem eſt ac dignatur, honorat ſc. judicio ſuo. Gloſſ. Rhab. Mauri: *veneratur, uuirdit vel eret.* In Hymno Ambroſiano ✝. 1. eſt: *eokiuuelih erda uuirdit*, omnis terra veneratur. *Scherz.*

17) Verſ. 94. Cod. Cæſar. habet: *Trubtine.*

18) Verſ. 105. *io*, ceu ſæpius monui, reddendum eſt per: *ſemper.* Scherz.

19) Verſ. 112. redde: *Facit ille, qui mihi ſimilis eſt* i. e. qui tam malus eſt, ac ego ſum, der meins gleichen iſt, hodie dicimus. *Scherz.*

20) Verſ. 113. & ſeq. ſic exprimo:
Hunc tangit ſemper dolor ſc. ex invidia
hoc facit ipſi malum cor. i. e. hoc venit ex malitiâ cordis. *Scherz.*

59) Verſ.

Digitized by Google

Iz ruarit ſino bruſti
ſar zi thera friſti,
[21] Mit mihilon riuon,
ſo er iz biginnit ſcouon.
Er bieget z'emo guate,
iſt ubilo imo in muate,
[22] Uuolt er ſar then uuillon
gerno iz firdilon,
N'iſt imo thar ouh follon
thuruh then argan uuillon,
Suntar er thaz grubilo,
finthit er thar ubilo.
Joh uuilit ſulichero iagilich
theiz allaz ſi ſo ſamalih.
Biginnent fram thaz [23] rechen
thaz ſie thaz guata theken,
Luagent io zemo argen
thaz ſie genaz bergen.
Thaz ſiez io bihellen
mit argemo uuillen.
[24] Iz ſprichit ouch giuuaro
Hieronimus ther maro
[25] Giuuager uuortes ſines,
theſſelben alten nides.
„ Er quit ſin ſumiliche,
thoh in thaz uuerk liche,
[26] Sie thoh bi thie meina,
thes argen nemen gouma,
[27] Thaz ſie thaz io ſpurilon
uuio ſie in abuh redinon,
Joh ſie thes io faren
uuio'z hintorort gikeren.
[28] Nu ſie thaz ni mident,
ſo hohan gomon rinent,
Sie ouh thaz ni eltent
then Gotes drut ſo ſceltent.
Uuaz duit thanne iro frauili
theru minera nidiri
Jo iro uuillo ubiler,
Got biskirme mih er.
Sus ſint thiu thing ellu,
ſo ih thir hiar nu zellu.
Sus miſſemo muate
ſint ubile ioh guate.
Thie einun uuollent in uuar
thaz guata ofonon ſar.
Thie andere mit ilon
iz uuollent ſar firdilon.

Tangit ejus pectus
valde hocce tempore,
Cum magna lamentatione
cum incipit ſcrutari.
(Si) inclinat (reſpicit forte) ad bonum,
eſt (tamen) malum ipſi in animo:
Vellet ſtatim eo momento
lubenter id extirpare,
Nihil eſt ipſi hinc etiam perfectum
propter malam voluntatem.
Quo magis id inveſtigat (penetrat)
(eo magis) inveniet ibi malum.
Atque vult illorum quilibet,
ut omne ſit ſimiliter.
Aggrediuntur porro hoc movere (intendere)
ut bonum tegant.
Reſpiciunt & ad malum,
ut illud (bonum) abſcondant,
Ut id ſupprimant
mala voluntate.
Meminit quoque ſane
Hieronymus ille celebris
Interpres verbi ſui (divini)
iſtius veteris invidiæ (odii)
Ait: ſunt quidam,
etſi iis opus (bonum) placet,
Tamen propter multitudinem (peccantium)
ad malum attendunt animum,
Ut hoc meditentur,
quomodo in perniciem (propriam) laborent,
Et hoc intendant,
quomodo retrorſum vertantur,
Cum (igitur) iſti hoc non evitent,
tam altis epulis non parcunt,
Neque etiam ceſſant,
Dei fidelem tam culpant.
Quid faciet tandem iſtorum malitia
meæ humilitati,
Et iſtorum voluntas mala?
Deus defendat me prius.
Ita ſunt hæres omnes,
ſicut tibi hîc nunc dixi.
Adeo diverſæ mentis
ſunt mali atque boni.
Uni volunt revera
bonum aperte ſane:
Alteri cum feſtinatione
id volunt peſſundare.

Thie Boni

21) Verſ. 119. redde: *cum magno luctu* ſeu animi ægritudine. *Scherz.*

22) Verſ. 123. Clarius:
Licet vellet mox eo tempore
lubenter id extirpare,
Nihil tamen ipſi licet perficere
propter malam voluntatem. Scherz.

23) Verſ. 131. Cum *rechen* idem ſit ac: *dicere, exponere*, non inepte hunc verſum ita reddideris:
Suſtinent hoc late divulgare. Scherz.

24) Verſ. 137. redde:
Dicit quoque revera. Scherz.

25) Verſ. 139. expono:
Mentionem facit verbis ſuis. Scherz.

26) Verſ. 143. redde:
Illi tamen propter malitiam.
De formula: *bi thie meina* vid. ſupra II, 6, 31. *Scherz.*

27) Verſ. 145. & 3. ſeqq. mallem ita redditos:
Ut hoc ſemper inveſtigent, inveniant
qua ratione poſſint in perniciem (ſiniſtre)
loqui, ſc. de ſcriptis aliorum,
Et ſemper eo procedant
ut id retrorſum vertant
i. e. laborem aliorum contemnant. *Scherz.*

28) Verſ. 149. redde: *Ut tam excelſos homines tangant* ſc. cenſura ſua. Supra I, 3, 9. habuimus: *gomono* hominum. *Gomman* virum denotare notiſſimum eſt. *Scherz.*

Thie guate es ſar biginnent,
ioh iz fram bringent,
Joh ſint fro thrato
rehtero dato;
Thie andere alle filu frua
[29] ſero grunzent tharzua,
[30] Sero duit in thiu friſt
the'iz bithekitaz n'iſt.
Nu bifilu ih mih hiar
then beziron allen in uuar,
Allen Gotes theganon,
mit ſelben kriſtes ſeganon,
Thaz thieſelbun ſmahi min
in gihugti muazin iro ſin,
Mit uuorton mih ginuagen,
zi Druhtine giſuagen.

Jo ſar in themo friſte
zi uualtantemo kriſte
Zi uualtanteru henti
ana theheinig enti.
[31] Themo ſi guallichi
ubar allaz ſinaz richi,
Ubar allo uuorolti
ſi diuri ſin [32] io uuonanti,
In erdu ioh in himile
in abgrunte ouh hiar nidere,
Mit engilon ioh mannon
in euuinigen ſangon.
Ther mih hiar ſo gidroſta
thero arabeito irloſta,
Thaz ez min githahta
zi ſtade mih bibrahta.
Thoh ih thar zua hugge
thoh ſcouuon [33] ſi zirugge.
Bin mir menthenti
in ſtade ſtantenti
Si guallichi thera enſti
thiu mir thes io gionſti.
Lob ouh thera giuuelti,
ana theheinig enti,
In erdu ioh in himile
in abgrunte ouh hiar nidere.
Mit engilon ioh mannon
in euuinigen ſangon. Amen.

Boni id ſtatim aggrediuntur,
atque idem promovent (in eod. progrediuntur)
Et ſunt læti valde
de rectis factis.
Alteri omnes multum cito
dolorem deplorant præterea;
Dolorem efficit eis tempus,
quo abſconditum nil eſt.
Nunc commendo me hic
melioribus omnibus revera,
Omnibus Dei ſervis,
cum ipſius Chriſti benedictionibus,
Ut hæc vilitas mea
In memoria poſſit ipſorum eſſe,
Verbis me ſufficientibus
ad Dominum accommodare (Domino conciliare)
Enimvero in hoc tempore
ad imperantem Chriſtum,
Ad imperatrices manus
absque ullo fine.
Huic ſit Majeſtas
ſuper omne ſuum regnum,
Super omnem mundum,
ſit gloria ejus permanens,
In terra & in cœlo
in abyſſo etiam hic inferius,
Cum angelis & hominibus
in æternis canticis.
Qui me jam ita fideliter
hoc labore abſolvit,
Ut meæ meditationes
ad littus me appulerint.
Etſi ego adhuc cogito,
tamen reſpiciunt illæ retrorſum.
Sum mihi gaudens
in littore ſtans.
Sit honor Gratiæ
quæ mihi id largita.
Laus etiam potentiæ,
ſine ullo fine,
In terra & in cœlo
in abyſſo & hîc inferius.
Cum angelis & hominibus
in æternis cantibus. Amen.

OTFRI-

29) Verſ. 170. Cum *ſero* idem etiam ſit ac: *valde, febr,* vid. I, 22, 51. & *grunzen* ſit *grunnire*, hunc verſum ſic expono: *Valde grunniunt ad illud* i. e. contradicunt, repugnant ei rei. *Scherz.*

30) Verſ. 171. & ſeq. clarius forte ſic exprimuntur.
Dolorem facit (id) *eo tempore,*
quod ipſum (ſc. bonum) *obtectum* (oppreſſum) *non ſit.* Scherz.

31) Verſ. 185. mallem redditum formula ordinaria: *Huic ſit gloria.* Scherz.

32) Verſ. 188. *io uuonanti* exprime: *ſemper permanens; Scherz.*

33) Verſ. 198. Codex Cæſar. habet: *ſeo zi rugge.* Mens hujus & præcedentis verſus videtur eſſe; Quamvis nondum a meditationibus, quales habui hactenus, liber ſim, tamen id gaudeo, quod haſce tanquam in lucem productas, a tergo reſpicere liceat. *Scherz.*

Digitized by Google

OTFRIDUS WIZANBURGENSIS MONACHUS HARTMUATE ET WERINBERTO SANCTI GALLI MONASTERII MONACHIS.

1. Preces ad Deum.

Oba ih thero, buacho guati
hiar iauuiht missikerti,
Gikrumpti thero redino
thero quit ther Evangeli O.
Thuruh kristes kruzi
1 bimide ih hiar thaz uuizi,
Thuruh sina giburt
es ist mir, Druhtin, thane thurf T.
Firdilo hiar thio dati,
ioh Druhtin mih gileiti,
Thaz ih ni mangolo thes drof
in himilriches 2 fritho F.
Rihti pedi mine 3 thar sine
thie druta thine,
Joh minaz muat gifreuui mir
in euuon, Druhtin, mit thi R.
In Himilriches sconi
dua mir thaz gizami
4 Jo mih io thara uuisi,
thoh ih es uuirdig nis I.
Druhtin dua'z thuruh thih
5 firdanan uueiz ih filu mih,
Thin gebot ih ofto meid,
bithiu thulta ih thrato manag lei D.
Vueiz ih thaz giuuisso
thaz ih thes uuirthig uuas ouh so,

Si ego Bibliorum bonitatem
hîc forte depravavi,
Detorsi sensum
quem dicit Evangelium;
Per Christi crucem
luam hîc pœnam,
Per Illius nativitatem,
est mihi, Domine, ejus opus.
Dele hîc facinora,
& Domine, me ducas,
Nec ediream ejus ideo
in cœlesti asylo.
Dirige pedes meos (eo) ubi sunt
fideles tui;
Et meam mentem exhilara mihi
in ævum, Domine, tecum.
In regni cœlorum pulchritudine
fac mihi hanc gratiam,
Et me eo duc,
ut eo dignus fruar.
Domine fac hoc propter Te,
perditum scio ego multum me.
Tua præcepta ego sæpe transgressus,
ideo patior nimis multum molestiæ.
Scio hoc certo
quod illud promerui ita,

Thiu Opera

1) Vers. 6. *bimide*, non idem est ac: *Luam*, sed rectius redditur: *Euito*: ut mens sit, quod, quamvis ob negligentem Evangelii tractationem pœnas insignes mereatur, impunem se tamen mansurum speret ob Christi mortem & nativitatem. *Scherz.*

2) Vers. 12. de v. *Fritbof* vid. supra Notam ad III, 25, 12. *Scherz.*

3) Vers. 13. Voces: *thar sine*, hîc amputandæ, & versus sequentis initio jungendæ sunt, hunc in modum: *thar sin thie druta thine*; ceu patet ex Cod. Cæsareo. *Scherz.*

4) Vers. 19. Cod. Cæsar. *ioh mih io thara uuis*, quod reddo: *& me semper eo duc.*

5) Vers. 22. *firdanan*, rectius explica per: *reum*, peccatorem. vid. Notam ad I, 2, 24. *Scherz.*

Thiu uuerk firdilo minu,
ginada Druhtin thin
Sar io nu [6] giuuaro
thaz ih thir thionо zioro,
Ellu iar innan thes,
ioh daga mines libe
Vuanta unſer lib ſcal uueſan thaz,
uuir thionoſt duen [7] io thinaz.
Thaz huggen thera uuunnu
mit kriſtes ſelbes minn
Vuola ſi es io ginuzzun,
thie uuillen ſines [8] flizun
Joh ſint ſie nu mit redinu
in himilriches freuuid
In himiles gikamare
mit mihilemo gamane
Mit mihileru liubi
thes uuortes mir giloub
Zi hellu ſint [9] gifiarat
ioh thie andere gikerit
Thar thultent beh filu heiz
[10] ſo ih iz alles uuio ni uuei
Alla uuorolt zeli [11] dual
ſo man in buachon ſcal.
Thiz findiſtu ana duala,
thaz ſagen ih thir in uuar
Nim gouma in alathrati
uuio Abel dati
Uuior hugu [12] rihta ſinan
in ſelb Druhtina
Bigonda er Gote thankon
mit ſines ſelbes uuerkon,

V. S. V. V. I. Z. A. N.

II. Perſecutionum exempla.

Opera deleat mea,
Gratia, Domine, Tua.
Sane nunc confirma
ut tibi ſerviam decenter.
Omnibus annis interea
& diebus meæ vitæ.
Quandoquidem noſtra vita debet eſſe, ut
vos ſervitia faciamus tua,
Ut cogitemus gaudia
cum Chriſti ipſius amore.
Bene bi iis fruantur,
qui voluntati ejus ſtudent,
Et ſunt ii nunc rationabiliter
in cœleſtis regni gaudiis.
In cœli cameris
cum ſumma lætitia,
Cum maxima charitate,
hoc verbum mihi crede.
Ad infernum ſunt deſtinati
porro cæteri (eo) verſi,
Ibi patiuntur picem multum calidam,
prout id omne certo ſcio.
Omne ſeculum refert tormenta,
ſicut in Bibliis debet (fieri)
Hoc invenis ſine mora,
id dico tibi revera.
Animadverte omnimodo
ut Abel egit,
Quomodo is animum direxit ſuum,
in ipſum Dominum.
Cœpit Deo gratias agere
ſuis operibus.

Sinen

Suis

6) Verſ. 29. *giuuaro* verte: *revera.* Scherz.
7) Verſ. 34. *io thinaz*, redde: *ſemper tua.* Scherz.
8) Verſ. 38. Cod. Cæſar. *flizzun.*
9) Verſ. 45. Cod. Cæſar. *gifiarit.* Hunc & ſeq. verſum ſic interpretor:
Ad infernum ſunt translati
cæteri (impii) *quoque* (eo) *verſi.*
Scherz.
10) Verſ. 48. redde: *Prout aliter non ſcio.* conf. IV, 6, 84. *Scherz.*
11) Verſ. 49. lege: *qual*, Schilter. In MSS. eſt: *du al*, verte itaque:
Omnia ſecula conſidera omnino. Scherz.
12) Verſ. 55. Cod. Cæſar. *rihtet.*

13) Verſ.

Sinen uuerkon er io kleib
uuiht ungidanes ni bilei B.
Vuio ther ander missigiang,
ioh harto hintorort gisiang,
Thaz lisist thu ouh zi uuaru,
ioh son theruselbun far V.
Riat er thes ginuagi
uuio er Abelan sluagi,
Uuio er gidati filu ser
themo einegen [13] bruathe R.
Gifreuuit ist ther guato
nu in himilriche thrato,
Thaz deta thero uuerko githig,
[14] ther ander n'istes uuirthi G.
Er ist gilobot harto
selben kristes nuorto, Matth. 23, 35.
In buachon zi uuare
maht selbo iz lesan thar E.
Ni bristit ni thu hortist
uuio [15] leid ther anderer ist.
Nist ther sin habe ruachon, Gen. 4, 14.
thaz lisistu ouh in buacho N.
Sih Lamech ouh firlos
ioh zua quenun erist kos,
Deta ander ubil ubar thaz,
uuant er guater ni uua S.
In imo ist uns thiu forahta,
thia uns Cain ouh uuorahta
Lis uuio er then quenon zeinti Gen. 4, 23.
Joh selberno imo irdeilt I.
Suntar uuar Enoh in uuar
Druhtines drut far,
[16] Uuanta er uuial muates sines
nu niuzit paradise S.

Suis operibus is inhæsit,
quicquam infectum non mansit.
Quomodo alter (frater Cain) secessit,
& valde retrorsum egit,
Id legis etiam sane
& de ista occasione (facinore, ausu, contingentia)
Deliberavit abunde
quomodo Abelem occideret.
Quomodo faceret multum ægre
unico fratri.
Lætificatus est ille bonus
nunc in cœlorum regno nimis.
Hoc fecit illorum operum bonitas,
alter nullius dignus est.
Hic est laudatus vehementer
ipsius Christi verbis,
In Bibliis certe
poteris ipse id legere ibi.
Nec deest, quin audiveris
quam alter anxius sit,
Nec est qui ejus curam haberet,
hoc legis etiam in Bibliis.
Se Lamech quoque perdidit,
& duas uxores primum elegit,
Fecit (&) aliud malum præterea
nam is bonus non erat.
In hoc est nobis ille metus,
quem nobis Cain quoque operatus.
Lege quomodo uxoribus illis exposuit,
& ipse sibi sententiam dixerit.
At erat Enoch certe
Domini fidelis valde,
Namque hic observavit voluntatem ejus,
nunc fruitur paradiso.

Manag- *Multi-*

13) Vers. 68. *tunc, postea plures fratres nati.* Schilter.
14) Vers. 72. clarius reddo: *Alter* (Cainus) *non est dignus eo*, nempe regno cœlorum. *Scherz.*
15) Vers. 78. *leid* mallem reddere per: *abominabilis.* Gl. Boxh. *leidlib*, execrabilis, *leidlihen*, *abahon*, aversor, abominor. Gl. Keronis: *Leidsame*, abominabiles. *Scherz.*
16) Vers. 91. verto: *Namque is imperavit animo suo* i. e. juxta voluntatem Dei animum direxit *Scherz.*

17) Vers.

Managfalta lera
duat Druhtin uns in uuara
In theſa uuiſun [17] untar im
the'ih hiar thir zelle thaz firni M.
Oba thu es uuola drahtos,
in muate thir iz ahtos,
Maht thanne thu giuuaro
giniazan beder O.
Ni laz thir in muat thin
thio dat thio guoto ni ſin.
Joh laz thir zi bilidin
thie auur bezirun ſi N.
[18] Allo ziti thanne
ſo niuziſthu uabiz untar manne,
The'ih zalta
thia fruma managfalt A.
Cheri ouh thir in thrati,
in muat thio uuoladati,
Uuio Noe bigunt githic
uuard Druhtine uuirthi C.
Hina uuard thiu uuorolt funs,
the'iſt allen kund hiar untar uns;
In ſunton uuard ſiu miſſilih
giuuiſſo thaz ni hiluh thi H.
Vuas er eino ſcono
in liutin unhono
Deta eino er tho zi uuaru,
uuerk ala uuar V.
Sih kerta er zi Gote ana uuank
tho ellu uuorolt thar irdrank,
Er eino ther intfloh thaz,
thiu uuorolt [19] uuirdig es ni uua S.

Hoher

Multiplicem doctrinam
facit Dominus nobis revera
Hac ratione ſub ipſo
quam ego hic tibi refero, hoc cape.
Si tu id bene obſervas,
in animo tibi id reputas:
Efficit (ex) inde tu profecto
fruaris utroque.
Ne mittas tibi in animum tuum
facta quæ bona non ſunt.
Imo mitte tibi pro exemplis
quæ contra meliora ſunt.
Omni tempore deinceps
frueris dum vivis inter homines,
Quæ ego narravi
bona multiplicia.
Verte etiam tibi ſtudio (accurate)
in animum bene facta,
Ut Noë aggreſſus bonitatem,
factus Domino dignus.
Periit mundus
quod eſt omnibus notum hîc inter nos.
In peccatis erat variis,
certum hoc: non celo te.
Erat hic ſolus pulcher,
inter homines æſtimatus.
Faciebat ſolus tunc certe
opera veritatis.
Se vertebat ad Deum absque vacillatione.
cum omnis mundus poſt ſuffocatus,
Is ſolus qui effugit hoc,
mundus dignus eo non erat.

Altus

17) Verſ. 95. Cod. Cæſar. habet: *untar in*, *inter illos* i. e. per piorum & impiorum exempla. *Scherz.*

18) Verſ. 105. cum ſeqq. Lambecium errantem ſecutus Schilterus non recte exhibet; ita enim leguntur in Cod. Cæſareo,

Allo ziti thanne
uáb iz untar mánne.
So niuziſthu theih záltа
thia fruma manigfalta.

quod reddo:

Omni tempore deinceps
exerce id inter homines
(&) *tunc frueris, quæ dixi*
bonis multiplicibus. Scherz.

19) Verſ. 124. Cod. Cæſar. *uuirdig thes ni uuas.*

20) Verſ.

Hoher oba mannon
[20] ſueheta in then undon,
Uuant er uuas [21] Gotes ſumirih
drut, thaz ni hiluh thi H.
Allaz man kunni
thulta thar tho grunni.
Uuas uuirdig er in uuara
zi bimidanne thia zal A.
Rehtor er iz anafiang,
tho iz zinoti gigiang,
Thanne thie [22] mezon in uuar Gen. 11.
ſelbo leſen uuir iz tha R.
Tho ſie thes bigunnun
zi himile giſunnun.
Uuanta iz uuas unredihaft
bithiu zigiang in thiu kraf T.
Muatun ſie ſih thrato
thero iroſelbun dato
Giuuiſſo ſagen ih thir ein
ſie quamun filu ſcant hei M.
Vuanta iz zithiu io irgengit,
ther uuidar Gote ringit,
Iſt er io in uuaru
in honlicheru zal V.
Abraham ther maro
uuas Gotes drut giuuaro
Thoh [23] thultur ofto in uuara
managfalta zal A.
[24] Thoh riat imo io Druhtin
mit ſines ſelbes mahtin
Sos, er [25] io themo duat,
ther thionoſt ſinaz uuola dua T.

Altus ſupra homines
vectus in undis,
Namque fuit Dei conſtanter
fidelis, hoc non celo te.
Omne hominum genus
paſſim tunc interitum:
Fuit dignus is profecto
ad evitandum hoc periculum.
Rectius is hoc aggreſſus,
quum res ad anguſtiam redacta,
Quam ædificatores certe
ipſi legimus id ibidem.
Cum iſti hoc aggreſſi,
ad cœlum contenderent.
Namque id erat irrationabile,
propterea diffluxit eis hæc vis.
Fatigabat ſe vehementer
iſtis ſuis factis,
Certe dico hoc tibi ſolum,
veniebant valde pudefacti domum.
Namque id adeo contingit (ei)
qui adverſus Deum pugnat.
Eſt is profecto
in confuſorum numero.
Abraham ille inclytus
erat Dei fidelis profecto
Tamen paſſus ſæpe revera
multiplex periculum.
Tamen conſuluit ipſi Dominus
per ſuammet potentiam,
Sicuti is illi facit
qui ſervitium ejus bene exercet.

Erata

Hono-

20) Verſ. 126. lege: *ſuebeta.* Schilter. Recte omnino & Codici Cæſareo convenienter. *Scherz.*
21) Verſ. 127. *Gote*, Cod. Cæſar.
22) Verſ. 135. *Mezon*, *mez*, menſura. *Mezon*, menſuratores, ædificatores, turris ſcil. Babylonicæ. *Schilter.* Verius mihi videtur *Mezon* idem eſſe ac: *Steinmezen*, lapicidæ. *Scherz.*
23) Verſ. 151. Cod. Cæſar. *thult er.*
24) Verſ. 153. redde:
Attamen juvit ipſum ſemper Dominus. Scherz.
25) Verſ. 155. *io* iterum redde per: *ſemper.* Scherz.

Erata e'rnan filu fram,
tho er z'en alten dagon quam,
Sar bi themo ſinde
zi [26] diunemo kind E. 160.
Er ouh Jacobe ni ſueih,
tho er themo bruader [27] insleih
uuas io mit imo thanne
in themo fliahann E.
Thaz Joſepe ouh giburita, 165.
tho er thie drouma ſageta,
Therſelbo nid inan firuuant Gen. 37, 5.
rumo in anderaz lan T.
Vuarun thar in lante
thie liuti ſuintante, 170.
In folgetun ſie in uuaru
mit mihileru pin V.
Vuio ſie auur Got thar droſta,
ioh Moyſes irloſta,
Thaz ſagent buah ziuuaru
in ſines ſelbes ler V. 175.
Eigun ouh thio buah thaz
then iro mihilan haz,
Then druagun ſie io in uuare
unz themo fiarzeguſten iar E. 180.
Riatun io ubar thaz Gen. 41, 46. c. 45, 6.
in thaz ferah ſinaz,
Ther in droſt uuas [28] io ſar,
then uuoltun ſe ofto irslahan tha R.
In Davides dati 185.
nim bilidi zinoti
Uuio er thuruh ſino guati
firdruag thaz herot I.
Ni mag ih thoh ih uuolle
thieſelbun liuoli alle, 190.

Honoravit ipſum valde
cum ad ſenectutem perveniſſet,
Statim in illo itinere (ad Sodomam)
cariſſimo infante.
Idem & Jacobum non deſeruit,
cum fratri præveniret.
Erat cum ipſo deinde
in fuga.
Quod & Joſepho contigit,
cum ſomnium narraret:
Iſta invidia ipſum averruncavit
procul in aliam regionem.
Erant tunc in (illa) regione
homines (Hebræi) tabeſcentes (fame)
Ipſum ſequuti profecto
cum maximis pœnis.
Quomodo vero Deus tum eos conſolatus,
& Moſes liberavit,
Hoc dicunt Biblia profecto
in ipſiusmet (Moſis) doctrina. (libris)
Habent etiam Biblia hoc,
(nempe) iſtud magnum odium,
Quod portarunt revera
uſque in quadrageſimum annum.
Conſpirarunt præterea
in vitam illius,
Qui iſtis ſolatio erat utique,
hunc voluerunt ſæpe occidere tunc.
In Davidis factis
ſume exemplum ſtudioſe,
Quomodo per ſuam bonitatem
toleravit Principem.
Non poſſum, etſi velim
illa exempla omnia, (enarrare)

[29] Thoh *Tamen*

26) Verſ. 160. lege: *diuremo*, Schilter. Conſentit Cod. Cæſar.
27) Verſ. 162. *irsleih* redde: *aufugeret*. Scherz. (Schilter habet *insleih*, *non irsleih*.)
28) Verſ. 183. *io* redde per: *ſemper*. Scherz.
29) Verſ.

Digitized by Google

29 Thoh uuir thaz iruuellen,
ſo mammonto gizelle N.
Bithiu iſt nu baz zi uuaro,
thaz uuir gigruazen 30 hiare.
Thaz ouh thaz ni bileib
thaz Johane ouh hiar leid klei B.
31 Eriſt ahtun ſie ſin
thaz ſagen ih thir in uuar min,
32 Fiangun tho mit nide
zi ſelb Druhtin E.
Riatun tho ginuagi,
uuio man'nan irſluagi,
Giuuiſſo ſagen ih thir uuar,
thaz irfultun ſe ſa R.
Tho ſie thaz gifrumitun,
thie iungoron firiagoton
ſo uuar ſunna lioht leitit,
ſo uuurtun ſie ziſpreiti T.
Oba thu es biginnis,
33 in buachon thu iz findis,
Thaz uuir nu niazen thrato,
thero Druhtines drut O.
Sus in theſa uuiſun
34 ſo sleifthiu uuorolt heraſun,
35 Jo ahta, uuiziſt thu thaz
thes guaten, ther thar ubil uua S.
Aller liut ginoto
36 ahta tho thero druto;

Tamen hoc eligamus,
quod afficit, referamus.
Propterea eſt nunc melius profecto,
ut prædicemus Salvatorem.
(Ut tamen) nec omittatur
quod Johanni quoque calamitas adhæſerit.
Antea perſecuti ipſum,
hoc dico tibi per fidem meam,
Captivarunt ex invidia
adverſus Ipſum Dominum.
Conſultarunt abunde
ut interficeretur,
Certe dico tibi vere,
id implerunt iſti ſtatim.
Cum hoc perfeciſſent,
diſcipulos expulerunt,
Quouſque ſolis lumen ducit,
eo fuerunt diſſipati.
Si id intendis,
in libris id invenis,
Quod nos jam fruimur valde
Domini fidelibus.
Ita hac ratione
procedit mundus huc uſque,
Et perſequitur, ſcias hoc,
bonum, qui malus eſt.
Omnis populus certe
perſequitur fideles;

Noh *Adhuc*

29) Verſ. 191. & ſeq. redde:
Licet hoc velimus ſc. facere
tam pulcre narrare. Scherz.

30) Verſ. 194. lege: *beilare.* Schilter. Non opus eſt correctione; nam ſi lectionem Flacii & Codicis Cæſar. retinemus. Verſ. hunc cum præced. 2. ſeqq. ita reddere poſſumus:
Ideo nunc melius eſt certe
ut dicamus hic,
Quod hoc non ceſſaverit
quin Johanni etiam calamitas inhæſerit,
obtigerit. *Scherz.*

31) Verſ. 197. hunc ita reddo:
Primo ipſum (Johannem) *ſunt perſecuti.* Scherz.

32) Verſ. 199. & ſq. ſic verte:
Tetenderunt inde ex odio
contra ipſum Dominum (Chriſtum)
conf. I, 23, 16, & 21. *zi* pro: *contra* quoque uſurpatur ſupra II, 18, 30. *Scherz.*

33) Verſ. 210. *in buachon* redde: *in Bibliis.* Scherz.

34) Verſ. 214. Cod. Cæſar. *So sleif thiu uuorolt.*

35) Verſ. 215. redde:
Semper perſecutus eſt, ſcias hoc. Scherz.

36) Verſ. 218. *abta*, redde iterum: *perſecutus eſt.* Scherz.

Digitized by Google

Noh dages hiutu in uuara
[36] * ſo uuonet io thiu far A. 220.
Nim goumo nu gimuato
theroſelbun Gotes druto
[37] Draht es nu mit uuillen,
in ſelben ſancti [38] Galle N.
[39] Chorota er ofto thrato 225.
theroſelbun arabeito,
Thes er nu ana uuanc
habet fora Gote than C.
Thenkemes in muate
uns allen nu zi guate 230.
Joh uns harto queme in muat
[40] thieſelba Druhtines gua T.
[41] Iſt uns hiar gizeinot
in bethen io thuruh not
In ubili inti in guati 235.
unſerero zuhto dat I.
[42] Giuuar thu uuis io thrato
thero bezirun dato.
[43] Biſcouuo thir io umbiring
ellu thiſu uuorolt thin G. 240.
Alle thie [44] firdanun
the unſitig uuarun
Thie mid thu io [45] in uuara
[46] io allero iro far A.
Laz thir in muat thin 245.
thie thar bezirun ſin,

Adhuc hodie revera
manet hic proceſſus.
Animadverte jam benigne
ipſius Dei fideles,
Conſidera nunc ſtudioſe
Ipſum Sanctum Gallum.
Tentatus ſæpe valde
illis laboribus,
De quo nunc ſine dubio
habet coram Deo præmium (laudem.
Perpendamus in animo
nobis omnibus unus in bonum.
Et nobis valde veniant in mentem
illa Domini bona.
Eſt nobis hic oſtenſa
in orando cum ſollicitudine.
In malis & in bonis
noſtræ diſciplinæ ratio.
Revera tu (hic) cognoſcas valde,
meliorum facta (opera)
Conſpicias tibi circumcirca
omnes hujus mundi res,
Omnes perditos,
qui male morati fuerunt,
Hos evita revera
& omnem iſtorum converſationem.
Mitte tibi in mentem tuam
qui meliores ſunt:

So Sic

36) * Verſ. 220. redde: *manent ſemper ha inſidiæ.* Scherz.

37) Verſ. 223. & ſq. Exprime:
Obſerva id lubens
in ipſo S. Gallo. Scherz.

38) Verſ. 224. Vita S. Galli. *Schilter.*

39) Verſ. 225. Clarius:
Guſtavit ille ſæpe admodum
illas afflictiones. Scherz.

40) Verſ. 232. reddidiſſem: *illa* (ſæpe laudata) *Dei bonitas.* Scherz.

41) Verſ. 233. & 3. ſeqq. transfer:
Sunt nobis hic repræſentata
in utrisque certe accurate,
In bonis & in malis
noſtri generis facta. Scherz.

42) Verſ. 237. & ſeq. redde:
Obſerva ſemper admodum
Probiorum facta. Scherz.

43) Verſ. 239. Mallem reddere:
Conſidera tibi (ad uſum tuum) *circumcirca.* Scherz.

44) Verſ. 241. *firdanun* idem eſſe ac: *Reos criminum, nocentes, pravos,* jam aliquoties monui. vid. ſupra Notam ad I, 2, 23. *Scherz.*

45) Verſ. 243. *io* redde per: *ſemper.*

46) Verſ. 244. pro *io* Cod. Cæſar. habet: *iob,* redde autem illud; *Et omnes illorum dolos.* Scherz.

47) Verſ.

Digitized by Google

So biſtu, ſo ih thir ſagen ſcal,
Gotes drut ubara
Lis thir in then liuolon,
thaz ſelba the'ih thir redinon
Fon alten zitin hina forn,
ſo ſint thie buah al theſes fo
In in uuir leſen thare,
thaz uuizun uuir zi uuare,
Thera minna gimuati
ioh managfalto guat
Minna thiu diura
the'iſt karitas in uuara,
Bruaderſcaf ih ſagen thir ein,
thi gileitit unſih hei
Obo uuir unſih minnon
47 ſi birun uuir uuerd mannon,
Joh minnot unſih thrato
ſelb Druhtin unſer guat
Ni duen uuir ſo ih ſagen thir ein
ſero quimit unſiz heim,
Serag uuir es uuerthen,
in thiu uuir iz ni uuolle
Altan nid the'ih redota,
then Cain 48 io habeta,
Ther ſi uns 49 leid in uuara
er iſt uns mihil zal
so Simes io mit guate
ziſamane gifuagte,
Joh folgemes thes uuares,
uuir kind ſin Abrahame
Thia milti thia David druag,
duemes harto uns in thaz muat

L.

III. Commendatio caritatis fraternæ.

L.

I.

M.

O.

N.

A.

S.

Sic es tu, prout tibi dicere debeo,
Dei fidelis per omnia.
Lege tibi in libris
illud quod ego tibi retuli.
Ab antiquis temporibus inde uſque
ſunt biblia omnis hujus plena.
In iis legimus ibi,
hoc ſcimus pro certo,
Amoris gratiam
& multiplex bonum.
Amor ille pretioſus
qui eſt karitas revera,
Confraternitas dico tibi ſemel,
deducit nos domum.
Si nos invicem diligimus,
ſumus cari homines,
Et diligit nos valde
Ipſe Dominus noſter bonus.
(Si) non facimus ſic, dico tibi ſemel
dolor venit nobis domum,
Triſtes nos ſiemus,
dum illud non volumus.
Vetus odium, quod dixi,
quod Cain habuit,
Sit nobis dolori revera
eſt nobis magna noxa.
Simus in bonitate
ſimul conjuncti,
Et ſequamur verum,
ut liberi ſimus Abrahami.
Manſuetudinem quam David geſſit,
faciamus firme nobis in mentem,

1. Sam. 24, 12. 2. Sam. 19, 22. c. 26, 12.

Thia

Quam

47) Verſ. 262. pro: *ſi*, lege: *ſo*. Schilt. ita etiam legit Cod. Cæſareus. *Scherz.*

48) Verſ. 270. *io* redde: *ſemper*.

49) 271. cum *leid* execrationem, abominationem quoque ſignificet, ceu ſupra monui, verto: *Illud nobis ſit abominationi revera*. Scherz.

50) Verſ. 273. redde: *Simus ſemper in bono*. Scherz.

Thia Moyſes unſih lerit, Lev. 19, 18.
thiu boſa iſt ellu [51] niuuih T. 280.
Euangelion in uuar
thie zeigont uns ſo ſama thar,
[52] Gibietent uns zi uuare
unſih [53] minnon hiar E.
[54] Redinot er ſuntar, 285.
zi [55] thenſelbon iungoron thar
Fon theru minnu managaz er,
ſelbo Druhtin unſe R.
In naht tho er uuolta in morgan
bi unſih ſelbo irſterban. 290.
Duat uns thaz gimuati,
bi ſines ſelbes guat I.
In gibot er harto,
ſines ſelbes uuorto,
Thaz man ſih minnoti 295.
ſo er uns iz bilidot I.
Mit [56] caritate ih fergon,
ſo [57] bruaderſcaf iſt giuuon.
Thi unſih ſcono ſo gizam;
fon ſelben Satanaſe na M. 300.
[59] Ofono thio guati, [58] Et ſtudii orandi invicem pro altero.
ioh [60] duet mir thaz gimuati,
In gibete thrato
iues ſelbes dat O.
Ni lazet [61] nur gihugget, 305.
ioh mir ginada thigget,

Quam & Moſes nos docet,
iracundia eſt omnino nihil.
Evangelia profecto
oſtendunt nobis æqualiter ibi,
Mandant nobis certe
nos invicem diligere hîc.
Loquutus ſeorſim
ad diſcipulos
De dilectione varia
ipſe Dominus noſter.
In nocte cum vellet mane
pro nobis ipſe intermori.
Fecit nobis hanc gratiam,
pro ſua benignitate.
Illis mandavit valde
ſuismet verbis,
Ut ſe invicem diligerent,
ſicut Ipſe nobis exemplum dedit.
Cum caritate ego obſecro,
ut fraternitas eſt conſueta,
Que nos egregie ut decet
ab ipſo Satana eripuit.
Aperite hanc bonitatem,
& facite mihi hanc gratiam,
In precibus valde, (pro me)
veſtrismet factis.
Non ſinatis modo commemoratum,
imo mihi gratiam impetretis,

Mit Cum

51) Verſ. 280. cum *niuuieht*, *nenuuiht* pravum quoque denotet, ceu ex Gloſſis Lipſii apparet, aptius vertes:
Iracundia omnis eſt mala. Scherz.
52) Verſ. 283. Hucuſque defectus in editione Flacii, hîc denique ſequitur concluſio & iſthîc. *Schilt.*
53) Verſ. 284. Uterque Cod. habet: *uuir unſih minnon.*
54) Verſ. 285. & duos ſeqq. ſic transfer:
Locutus eſt inprimis
ad diſcipulos ibi
De amore varia Ille. Scherz.
55) Verſ. 286. Uterque Cod. *thenſelben.*
56) Verſ. 297. Cod. Cæſar. habet: *karitate.*
57) Verſ. 298. Cod. Cæſar. habet: *bruederſcaf.*
58) Verba marginis ad ℣. 301. non ſunt in MSS.
59) Verſ. 301. legendum videtur, *ofonot.* &c. alloquitur enim jam Fratres S. Galli. *Schilter.*
60) Verſ. 302. Cod. Cæſar. habet: *dyet.*
61) Verſ. 305. Utrumque MSC. habet pro: *nur* duas voces: *ni ir.* Unde hic verſus ita eſt reddendus:
Nolite permittere, quin recordemini (mei)
Scherz.

62) Veil.

Digitized by Google

Mit [62] minnu filu follen,
zi ſelben [63] Sancti Galle N.
Afur thara [64] uuidari
thiu mines ſelbes nidari
Duat [65] iu gihugt in uuara
thaz ir bimidet zal A.
[66] Ci ſelben ſancti Petre, Invocatio S. Petri.
[67] ther ſo giang in then ſe.
Thaz er ſi uns ginadic, [68]
[69] tho ih es ni ſi uuirdi C.
Hohi er uns thes himiles,
ioh muazin freuuen unſih thes
[70] Inſperro thara [71] gileiti mih,
ioh thar gifreuue ouh iui H.
In [72] himilriche ſconi,
thaz uuir thaz ſeltſani
Scouuon thar in uuari,
ioh thio euuinigan ziar I.
Simbolon in euuon,
thes ſint thie ſine thar giuuon
[73] Uuir muazin freuuen unſih thes,
iamer ſines thanke S.
Xriſt halte [74] Hartmuatan
ioh Uuerinbrahtan guatan,

Cum caritate multum plena
ad ipſum S. Gallum.
At vero ex adverſo
mea propria humilitas.
Facit vobis mentionem revera
ut vos caveatis periculum.
Ipſius Sancti Petri
quum is ambularet ſuper mare.
Ut is ſit nobis gratioſus,
etſi ego non ſim ejus dignus.
Exaltet nos cœlo,
& gaudeamus deſuper,
Janitor eo deducat me,
& ibi exhilaret & vos
In cœlorum regno pulchro,
ut illa mirabilia
Conſpiciamus ibi ex vero,
Et æternum illum decorem.
Semper in ævum
huic adſueti ſunt ſui ibi,
Nos debemus lætari de hoc
perpetuo ex ipſius gratia,
Chriſte ſerva Hartmuatum
& Werinbrachtum bonum,

Mit Cum

62) Verſ. 307. *minnon*, habet Cod. Cæſar.
63) Verſ. 308. Flacius *ſanti*, ut & verſ. 313. *Schilter.* Aſt MSS. *ſancti* habent. *Scherz.*
64) Verſ. 309. Cod. Cæſar. habet *uuidiri*, & in ſeq. verſu: *nidiri.* hoc *nidiri* etiam habet Cod. Vat.
65) Verſ. 311. reddo:
Facit veſtrûm mentionem (in precibus nempe) *revera.* Scherz.
66) Verſ. 313. redde:
Ad Sanctum Petrum. Scherz.
67) Verſ. 314. redde:
Qui ita (uti ſupra III, 8, 71. expoſitum fuit) *ambulavit in mari.* Scherz.
68) Verſ. 315. Verba marginis abſunt in MSS. *Scherz.*
69) Verſ. 316. lege: *thoh ih ni ſi es uuirdic.* ex Cod. Cæſar.
70) Verſ. 319. reddo:
Recludat (&) *eo ducat me.*
Nam in utroque MSC. eſt: *inſperre.*
71) Verſ. eod. Uterque Codex habet: *gileite.*
72) Verſ. 321. Cod. Cæſar. *himilisgo.*
73) Verſ. 327. Rectius: *Ut poſſimus.*
74) Verſ. 329. Hartmutus ſeu Hartmudus, cognatus Rudolphi Regis Burgundiæ, Monachus S. Galli, Rhabani Mauri Auditor, vir undecunque doctus, ingenio ſubtilis, eloquio diſertus, vita & converſatione devotus, Græcæ, Latinæ & Hebraicæ linguæ peritus, & Arabicæ non ignarus. *Trithemius in Catalogo Illuſtr. Viror.* ubi tamen perperam *Hartmundus.* Claruit temporibus Lotharii & Ludovici filii Impp. An. 870. vid. *Job. Stumpffii lib. V. Hiſtor. Helvet. c. 4. & 5.* Unde conſtat eum Abbatem electum eſſe An. 872. ante quem Otfridus hos libros ad eundem, adhuc Monachum, ſcripſit. Et vid. *Ratpertum de caſibus S. Galli c. 8. uſque ad fin.* & *Ekkardum junior. de iisdem. Hepidani Annales A. 872.* inter ſcriptores Rerum Alemann. Goldaſti. Werinbertus vel Werenbrechtus & Werinbracht, Magiſter Anonymi de Geſtis Caroli M. a Caniſio editi, Rhabani Mauri diſcipulus, Philoſophus clarus, Poëta inſignis, Græci ſermonis non ignarus. *Trithemius.* Voſſius *de Hiſtor. Latin. 2. 36. Lambecius Tom. II. Biblioth. Cæſar.* c. V. a quo etiam

Digitized by Google

Mit in ſi ouh mir gimeini	*Cum iis ſit & mihi communis*
thiu [75] euuiniga [76] heili	*æterna ſalus.*
[77] Joh allen io zi gamane	*Atque omnibus ad gaudia*
[78] themo heilegen giſamane	*ſanctis conjunctim,*
Thie dages ioh nahtes thuruh not 335.	*Qui diu noctuque ſtudioſe*
thar [79] ſancte Gallen thionont.	*ibi ſancto Gallo ſerviunt.*

etiam merito vapulat B. Rhenanus & Wolffg. Lazius, qui Auctorem hujus Libri retulit ad tempus Clodovæi R. cum Chriſto primum Franci nomen dedere, pag. 455. Schilter. *De Hartmuto* vid. quæ occurrunt in Caniſii *Lection. Antiqu.* Tom. II. Part. III. pag. 191. Editionis Jac. Basnagii, cujus Obſervationem de Carminibus i. e. Epigrammatibus ſeu Hymnis Sacris Illuſtr. virorum Monaſterii S. Galli adde: jungatur Ekerhardus de vita Notkeri Balbuli cap. 15. & Bucelinus in Conſtantia pag. 156. & 159. & Brouuero in Antiquit. Fuld. lib. I, c. 14. ubi etiam *de Werenberto* agit. Scherz.

75) Verſ. 332. Cod. uterque *euuinigen.*

76) Verſ. eod. Flac. *heilig*, perperam. *Schilter.*

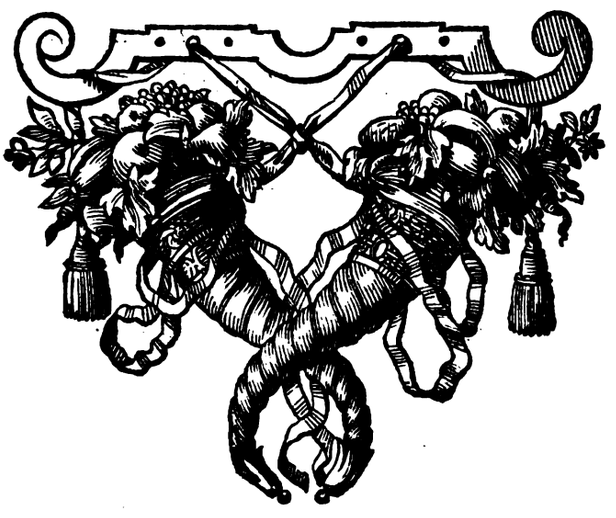
77) Verſ. 333. *Ti ob*, Schilter. MSS. habent: *Joh.* Verſum hunc redde:

Et omnibus ſemper ad gaudium.

78) Verſ. 334. redde:

Sanctæ Congregationi (illorum) *Scherz.*

79) Verſ. 336. Flacius: *ſante*, Schilter. MSS. *ſancte* habent. *Scherz.*

Digitized by Google

NOTKERI TERTII LABEONIS

PSALTERIUM DAVIDICUM:

E Latino in Theotiſcam Veterem Linguam Verſum,
& Paraphraſi illuſtratum.

Opus nunquam alias editum

E Manuſcripto Codice pervetuſto

DN. de la LOUBERE

Primus
Eruit, & deſcribi, dum viveret, curavit,
Tum Interpretatione & Notis ornavit

JOANNES SCHILTERUS,

JCtus Argent.

EDITIO PRIMA

Poſt fata B. Viri ſummo ſtudio
curata.

Præmittitur Diſſertatio Hiſtorico-Critica,
De vero libri Auctore.

ULMÆ,
Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI,
cIↃ IↃCC XXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO
AD
PSALTERIVM NOTKERI.

§. I.

Nter immensa, quibus Creator O. M. humanum genus mactavit, beneficia, caput exserit divina Revelatio in Codicem SS. Scripturæ redacta: absque qua si foret, & viam summi Boni salutisque æternæ, & veritatem Historiæ Sacræ atque prophanæ miserrimè ignoraremus: contrà verò in crassissimis errorum tenebris & mirarum fabularum labyrinthis oberraremus.

§. II.

Incunabula Sacræ Scripturæ ut in primo sesquimillenario seu orbe antediluviano quæramus, & ratio facit Ecclesiæ, & vestigium nobis indicare videtur Fl. Josephus, commendatissimus Scriptor, qui *lib. 1. Antiq. Judaic. c. 3.* de Sethi patriarchæ nepotibus tradit, quod sideralem scientiam ac cœlestium rerum cognitionem erectis duabus columnis, lateritiâ & lapideâ, inscripserint: quòdque suo tempore lapidea adhuc in Syria superstes fuerit: Quantò magis divinas revelationes & sacra oracula consignasse eos, existimandum est?

§. III.

De Noacho & ejus posteris simile quid judicandum. Atque quum totus terrarum orbis iterum à DEO vero ad Idolomaniam prolapsus esset, Hic pro infinitâ suâ bonitate elegit sibi populum peculiarem, Abrahæ posteros, eisque per Mosen dedit non modò Decalogum divinâ manu exaratum, sed & totam Historiam ab orbe condito, & Legem sacram ac civilem conscribi fecit. Abinde per singula secula plures sacri libri paræneticì pariter & historici secuti, Sacrum Codicem hodieque constituentes, multis licet (sed extra Canonem) deperditis. Cum enim per captivitatem Babylonicam facilè totus Codex potuisset interire, peculiari tàmen divinâ providentiâ maximè nobis necessarii nobis fuerunt conservati; postea per Esdram revisi, & populo subinde prælecti fuerunt. Inde ad nostra usque tempora textum Ebraicum purum atque integrum perveniisse, verior est sententia, etsi in uno vel altero Ms. lapsus amanuensium lectionis varietatem effecerit.

Digitized by Google

§. IV.

Secuti ſunt LXX. Interpretes à Ptolomæo Rege Ægyptiorum invitati, ut Codicem Sacrum in Græcam Linguam verterent: qui tamen non πᾶσαν ἀναγραφὴν, ſed tantum τὰ τῆ νόμε transtulerunt, teſte Joſepho *L. 1. A. J. c. 1.* De iisdem S. Hieronymus *in Proœmio ad Quæſt. Hebr. Tom. III.* refert: *Illi Ptolomæo Regi Alexandriæ Myſtica quæque in Scripturis ſanctis prodere noluerunt, & maximè ea, quæ Chriſti adventum pollicebantur, ne viderentur Judæi & alterum DEVM colere, quos ille Platonis ſectator, magni propterea faciebat, quia unum DEVM colere dicerentur. Sed & Evangeliſtæ & Dominus quoque noſter atque Salvator, nec non & Paulus Apoſtolus, multa quaſi de V.T. proferunt, quæ in noſtris codicibus non habentur. Super quibus in ſuis locis plenius diſſeremus. Ex quo perſpicuum eſt, illa magis vera eſſe exemplaria, quæ cum Novi Teſtamenti autoritate concordant. Accedit ad hoc quoque quod Joſephus, qui LXX. Interpretum proponit hiſtoriam, quinque tantum ab eis libros Moyſi translatos refert, quos nos quoque confitemur plus quam cæteros cum Hebraicis conſonare. Sed & bi qui poſtea interpretes extiterunt, Aquilam loquor & Symmachum & Theodotionem, longè aliter habent, quàm nos legimus.* Idem in Micheæ cap. 2. Tom. VI. *Interpretatio LXX. ſi tamen LXX. eſt. Joſephus enim ſcribit, & Hebræi tradunt, quinque tantum libros legis Moyſi, ab eis translatos & Ptolomæo Regi contraditos.* Quis ergo fuerit interpres reliquorum librorum ſacrorum? Fortaſſe unus, aut plures, ſed incerti: id quod & Latinæ Interpretationi contigit. Atque imò quum per vetuſtam traditionem Græca iſta verſio LXXII. Viris attribuatur: Quid obſtat quò minus illi, vel unus atque alter illorum reduces ex Ægypto transtulerint totum Codicem, etſi eum non una tradiderint Ptolomæo? idque in gratiam Proſelytorum.

§. V.

Ex quibus porrò conſtat de inſequentibus Triumviris totiusque S. Scripturæ interpretibus, AQVILA, SYMMACHO, & THEODOTIONE: *Juxta Præf. in Lib. Paralipom. eodem Tom. III.* totum orbem hâc inter ſe trifariâ varietate compugnaſſe. Fuerunt tamen etiam plures, ſed hi præcipui fortè. Omnes recenſet celeberrimus Doujat Prænot. Canon. Lib. 1. c. 20. numero decem. Inſecuti ſunt poſt S. Hieronymum, quinto ſeculo Ebræorum Maſorethæ, de quibus audiamus Heinſium in Prolegom. Ariſtarchi S. pag. 650. n. 40. „Quidam de Homericis emendationibus interrogatus, eam „omnium emendatiſſimam reſpondit, quæ aut non, aut minimè emendata eſſet. Nam „Homerum legere, quam Criticos imperitos malebat. Idem ne in Sacris ſcriptis fieret, „quum in Judæorum gente Maſorethas excitavit, providè occurrit DEus: qui ſtupendo ſtudio induſtriâque omnes Bibliorum literas ac voces numerarunt, à quo מסורים „ſupputatores dicti, ut haud ſecus, quam in bene conſtituta domo, in qua ratio poſſeſſionis conſtat, ac cum ſumma cura omnia ſervantur, nihil eripi, perverti aut mutari poſſit. Vnde & cum Legis conſervatione ſive præſidio conjunctum eſſe hoc ſtudium Magiſtri Hebræorum meritò ac ſuo jure dicunt. - Iidem ſunt, qui in literis majoribus minoribusque ac inverſis, iidem qui & circa voces, in quibus lectionum varietas, quæ קרי וכתיב *lectio* & *ſcriptio* ab illis dicitur: iidem qui & in diſtinctione verſuum, judicium exercuerunt. Iidem denique ne quidquam aliorum diligentiæ concederent, autorum ſcripta, ùt Latini Critici & Græci, imprimis autem illi, qui in Tragologias, è recepta in Tragœdiis tum conſuetudine, Dialogos Platonis diſtinxerunt, libros Sacri Codicis diſpoſuerunt.„ Hæc Heinſius. Plura de iisdem dabunt Buxtorf. *in Tiberiade;* ſeu *Commentario Maſor.* c. 1. Cunæus *de Rep. Heb. L. I. c. ult.* Doujat. *Præ-not. Canon. L. 1. c. 19, 3.*

§. VI.

Atque hæc in Eccleſia orientali. In occidentali verò magna licentia primò fuit vertendi S. Codicem ex idiomate Græco variorum interpretum, ut qui & quot verterint, numerari non potuerint, teſte Auguſtino. Redacta tamen fuit iſta multitudo ad Verſionem, quam vocant *Romanam, Italam,* & *Vulgatam veterem; novam* enim

Digitized by Google

enim S. Hieronymus concinnavit, quam *Hebraicam Veritatem* vocat, poſtquam veterem illam aliquo modo *emendaverat*, & quæ pro *Veritate Ebraica* fuit retenta. Atque ut propius ad ſcopum veniamus, quum inter libros ſacros præcipuè emineat Pſalterium Davidicum, ejusque translationem Germanicam Notkeri Abbatis nunc primum publici juris faciamus, verum etiam de hoc eſt, quod diximus, Vulgatam hîc Latinis fuiſſe retentam, non Romanam, nec Veritatem Ebraicam, quæ vocatur. Qua de re Nic. de Lyra in Præf. Pſalt. ſcribit: *B. Hieronymus ter transtulit Pſalterium, primò ſecundùm LXX. quod Pſalterium ROMANVM dicitur, eò quod Eccleſia B. Petri illo utitur. Secundò fecit aliam translationem non multùm diſtantem à prima, & tamen magis appropinquantem Hebraico, & vocatur Pſalterium GALLICANVM, eò quod Damaſus Papa ad rogatum Hieronymi illud fecit cantari in Eccleſiis Gallicanis. Propter hoc dicitur in Regula Fratrum minorum: Clerici faciunt divinum officium ſecundum ordinem Romanæ Eccleſiæ, excepto Pſalterio: quia Fratres utuntur Pſalterio Gallicano. Tertiò ad preces Sophronii, qui frequenter diſputabat cum Judæis, qui ſolum recipiunt illud quod eſt in Hebræo, fecit translationem immediatè acceptam ab Hebræo: propterea vocatur Pſalterium Hieronymi juxta Hebraicam Veritatem. Media autem translatio eſt communior inter Latinos, & ideò in expoſitione hujus libri intendo eam proſequi, & ubi notabiliter diſcrepat ab Hebræo vel à translatione Hieronymi juxta Hebr. V. tangam illud ſecundum gratiam à Domino DEO mihi datam.*

§. VII.

Alicubi tamen in Gallia Pſalterium Romanum vetus adhuc frequentatum, veluti in Eccleſia Lugdunenſi, conſtat ex libello quo variantes Lectiones annotantur, cujus titulus eſt iſte: *Notes & Corrections ſur le Breviaire de l'Egliſe de Lyon.* par *C. le Laboureur, Prevoſt de l'Isle de Barte à Cardinal Archevêque de Lyon. à Lyon* MDCXLVII. Is autor inter alia obſervat: in Pſalmo VI. & in XCIV. & alibi multa in Breviario Lugdun. reperiri, quæ in Vulgata hodierna non ita reperiuntur; relicta tamen ſint & alibi in Breviariis & Miſſalibus, etiam a Correctoribus viris Romæ præcipuis, quibus olim curam revidendi & corrigendi Miſſalia & Breviaria Pius V. & Clemens VIII. Romani Pontifices commiſerant, ea autoritate, ut ſub S. Patris nomine prodirent. Nimirum plus valuiſſe apud ipſos tot veterum SS. Patrum Tertulliani, Cypriani, Hilarii, & Auguſtini autoritatem venerandam, quam ut ea vellent remota aut correcta, quæ in tantorum doctorum Scriptis è Romana veteri verſione reperiantur.

§. IIX.

Verum propior noſtrum ſcopum attingit quæſtio: an Notkerus revera autor ſit hujus verſionis? Maximè enim dubium hoc reddit, quod Otfridi translatio ferè coincidit cum illa: qui verò bene vetuſtior eſt Notkero: illam translationem in Bibliotheca Vindobonenſi extare, Pet. Lambecius oſtendit, & nos infra Pſalmi XLI. collationem exhibemus cum variantibus lectionibus. Etſi verò in utramque partem res hæc diſputari poſſit: Arbitror tamen, primum ac genuinum auctorem hujus translationis eſſe Otfridum: ſed poſt ſeculum & quod excurrit, Notkerus reviſionem ejus inſtituit, atque verba interea inſolita facta, aut aliis interpretatus fuit, aut alia ſubſtituit; ſed & Latina vocabula adjecit, in favorem, ut puto, peregrinorum fratrum, quibus Latina notiora forte erant, quâm Alemannica.

Digitized by Google

SVPPLEMENTVM PRÆFATIONIS.

HUcusque licuit, dicam, an lubuit B. SCHILTERO telam ſuæ præfationis ordiri, & primis velut lineis rerum dicendarum ordinem adumbrare. Utinam &, ex voto ſuo noſtroque, cœptum opus continuare, ut propoſuerat, vel omnino pertexere ipſi licuiſſet! Verum id quidem vel temporum aſperitas tot ſubinde turbis, tot bellis Germanos inter & Gallos tum erumpentibus, calamitoſa, & ante omnia literis inimica, vetuit; vel feſſa ſenectus ac cœcutiens hebetudo Viri tot ceteroquin laboribus, pene infinitis, obruti, non ſuſtinuit; vel fortuna laboribus eruditorum raro ſatis æqua negavit. Profecto, ſi prodituri in lucem edendique abs ſeſe Theſauri Sui, e tot Bibliothecarum inſignium angulis eruti, ac per tot annos indefeſſis curis laboreque Herculeo congeſti & perpoliti ſpes lætior, aut paullo propinquior Seni Optimo adfulſiſſet, Præfationem haberemus multo luculentiorem, & capitibus rerum arduis, quæ nunc nonniſi obiter tangit, longe accuratius reſponſuram. Nobis enimvero neque fas eſt aut æquum, caſtigare quidquam in alieno labore; nec animus in re tot quæſtionibus diffuſa, quæ alium locum, alias horas poſtulant, nunc eſſe prolixis. Pauca dabimus quæ Theotiſcam Pſalterii Verſionem, autoremque qui nunc prodit, Notkerum (aliis Notgerum) manifeſte attingunt; de Codice Luberiano addituri ſimul, quantum expiſcari amicorum opera potuimus.

Inter cetera Eccleſiæ Gallicanæ veteris & Germanicæ decora eminet magnopere laudemque meret eximiam ſtudium transfundendi Sacros Bibliorum Libros, aut omnes, aut aliquos, in linguas utriusque gentis vernaculas, bono Eccleſiæ cum caliginoſa barbarie miſere luctantis, inſigne. Ceterum electus e S. Bibliis ante alios liber Pſalmorum eſt, in quo diligentiam viri Cordati frequentem ſeculis diverſis, & multam oſtenderunt. Gallos nunc mitto alibi quærendos. Germanicas Pſalterii verſiones non unius ævi, nec autoris tantum unius, pluſculas, diverſis exaratas ſeculis Germanorum & Anglorum bibliothecæ velut tot decora & cimelia cupidiſſime adſervant. Ut nunc nihil dicamus de verſionibus Pſalterii Anglo-Saxonicis, vel Aelfredi Regis ab Joanne Spelmanno A. 1640. edita, vel alia anonymi nono ruente ſeculo ſcripta: (cum utique Saxones Germanicæ gentis & linguæ fuerint propago) quarum notitiam ex Jac. Uſſerii Hiſtoria de Vernaculis Scripturis Dogmatica, & Auctario Henr. Whartoni hauriet uberem, qui volet. Germanicam quoque veterem Pſalterii verſionem adſervat ornamentis haud infimi ordinis adſcriptam Bibliotheca Norfolciana apud Anglos. (annotante Jacobo le Long.) Vidit Juſtus Lipſius olim in Bibliotheca Arnoldi Wachtendonk Pſalterium Latinum cum verſione Germanica interlineari Seculo IX. ſcripta. Vidit, inquam, & legit cum delectatione, ut ipſe memorat Centur. III. Ep. 44. ad Belgas, & Gloſſarium inde parvum compoſuit vocum Teutonicarum, ad quod etiam noſter Schilterus ſubinde provocat. Alias Pſalterii verſiones Germanicas Seculis inferioribus XIII. XIV. & XV. exaratas, minime profecto ſpernendas, Vindobonæ in Auguſtiſſima Maximi Cæſaris Gaza: Gothæ in Bibliotheca vere Ducali ac Principis tanti ſplendore digniſſima: Lipſiæ in Paulinis Academiæ Celeberrimæ Manuſcriptis: & Argentorati in Monaſterio S. Marci extantes Summi Viri, Petrus Lambecius, Erneſtus Sal. Cyprianus, Joachimus Fellerus, Chr. Fr. Bœrnerus, in Commentariis atque Catalogis eruditiſſimis, tum Joannes Schilterus ad finem Pſalterii Notkeriani infra p. 271. ſtudioſe commemorant, non ſine fructu plurimo evolvendi.

Eminet autem inter tot verſiones inprimis Notkeri Pſalterium, quod hic editur, de quo, ut & de Viro Illuſtri, cujus benevolentia Codex Manuſcriptus Schilterianas in manus pervenit, nonnulla nunc ut dicamus, æquum eſt. A B. Schiltero relictum in ſchedis hac de re invenitur omnino nihil, quod magnopere dolendum: id unum titulus loquitur evulgati ab ipſo jampridem Speciminis Pſalterii Notkeriani, deſcriptum eſſe librum è Codice Dn. de la LOUBERE. Jam quis eſſet iſte Vir Illuſtris quum plane ignoremus, niſi quod ex Actis Eruditorum Anni 1692 p. 479. ſeqq. & nomen & dignitas ſumma Louberii à Ludovico XIV. Galliarum Rege ad Siamenſem

Digitized by Google

ſem R. ut *Legati extra ordinem* miſſi, innotuerat: quod ipſum tamen utrum is idem eſſet dubios nos maxime tenuit: indicatum ab Amicis eruditis tum Argentorato, tum Pariſiis eſt, nihil eſſe quod dubitemus. Videlicet Virum Illuſtr. SIMONEM de la LOUBERE, ortu Tholoſatem eſſe, qui Aulæ miniſterio pridem admotus, præter hujus negotia, quæ & Argentorati olim A. 1678. Ablegati Regii nomine (Envoyé du Roy) aliquandiu curaverat, literas ubique ſummo ſtudio jugiter promoverit, ipſum literatiſſimum, *Academiæ* Pariſienſis tum *Gallicæ* illuſtris, (in quam poſt reditum è Siamenſi Legatione A. 1693. receptus honoris gratia fuit) tum illius quæ *ab Inſcriptionibus ac Politioribus Literis* nomen inclutum gerit, hodieque decus haud ultimum: Senex eſſe fertur octogenario major, adhuc ſuperſtes, ut affirmant, Toloſæ, emeritus & inter libros exquiſitæ Bibliothecæ otia tranſigens glorioſa. Huic igitur tanto Viro carus fuerit Schilterus oportet, ſive Argentoratum animi gratia forte aliquando repetenti; ſive per literas eruditas innotuerit. Ab hoc Codicem impetravit Operis Notkeriani, quod Helvetii olim, Vadianus, Schobingerus, Goldaſtus, aliique laudarunt pridem, viſum abs ſeſe; ac ejus editionem promiſerunt, at dederunt nunquam. Schilterus enimvero pro ſua ſolertia in indagando, & felici cupidine in dandis præſtantibus priſcæ Germaniæ Monumentis, hoc ſane quam eximium deſcribi curavit. Quid, deſcribi? Amplius & interpretatione illuſtravit, tum notis expolivit eximiis, atque ſic pulcre ornatum poſt ſe reliquit.

Ceterum de NOTKERO LABEONE, qui & idem *Tertius* dicitur; imo de diſtinguendis rite abs ſeſe invicem variis Notkeris, (quorum quatuor ad minimum in ſcriptis auctorum, quos Goldaſtus *Corpori Rerum Alemannicarum* inſeruit, recenſentur) difficilis alias eſt quæſtio & intricata: hinc multum profecto diſſentiunt viri docti in conſtituendo auctore Pſalterii hujus Notkeriani Theotiſcam in linguam translati & Paraphraſi non inſcita illuſtrati. Verum otia nobis hic fecit, facta è libris atque memoriis San-Gallenſibus, editis ineditis, accurata inquiſitione Vir eruditus inprimis & cum honoris multa præfatione nobis nominandus R. P. BERNARDVS FRANCKIVS, Monaſterii S. Galli Capitularis Digniſſimus, S. Theologiæ Profeſſor ac Bibliothecarius: non humanitate minus exquiſita, quam doctrina varia prorſusque eximia clarus. Hic enim in doctiſſima, quam mox adnectimus noſtræ Præfationi, tibique, Lector, gratias ultro plurimas Autori nobiſcum dicturo, exhibemus, Diſſertatione Critico-Hiſtorica, rem ni fallor extra dubium ponit; non *Balbulo* Notkero, non *Abbati*, ſed *Labeoni* quem & *Tertium* idonei ſcriptores æque ut Codices Manuſcripti vocant, Theotiſcam Pſalterii translationem vere deberi. Eidem videlicet, qui & Jobi librum olim in barbaricam transtulit ſimili inſtituto: tametſi non amplius laborem illum ſuperſtitem habeamus.

Nec minus erudite ac diffuſe idem doctiſſimus auctor demonſtratum dedit, falli *Petrum Lambecium* (at quantum alias in re omni critica virum!) dum Paraphraſeos Theotiſcæ in Pſalterium autorem nobiliſſimum illum Otfridum Weiſſenburgenſem, Seculo Carolingico vernaculæ veteris Francicæ magnum inſtauratorem (de quo ſupra affatim) facit; Trithemium unice ſecutus; & Codicem Ambraſianum, quem Vind. Biblioth. Auguſt. ipſe intulit, velut teſtem allegans. Oſtendit doctiſſimus Franckius, falli virum cetera ſumum; & argumentis ficulneis niti: ipſe melioribus Notkero Labeoni totum hunc laborem vindicat. Equidem videmus, Schilterum quoque ipſum nutaſſe circa hanc quæſtionem ultimo Præfationis ſuæ paragrapho, & Otfrido primas in condenda verſione Pſalterii partes ita tribuiſſe, ut ſecundas etiam tenuerit Notkerus: revidendi nimirum, variaque mutandi addendique, aut in favorem fratrum peregrinorum, aut ad linguæ genium jam ſeculo integro recentioris. At profecto, ſi quis cum cura legerit Evangelicum Otfridi Opus, quod Francicum vetus ac durum & à noſtris auribus alienum ubique ſonat, & cum Pſalterio Notkeriano ævi Ottoniani fœtu contulerit, multo minus aſpero, nec adeo noſtri ævi vernaculæ obluctanti; næ is nullo, ut reor, negotio deprehendet; totam linguæ indolem ac phraſin in duobus operibus ita diſſidere, ut vix ac ne vix quidem auctor idem utriusque, & ætas ſolum per reviſionem emollita, credi queat. Verum de his judicet æquus & peritus lector.

Nos nunc de editione iſtud maxime monemus: nihil curæ ſtudiive ſolliciti intermiſſum fuiſſe, quo Pſalterium iſtud & nitide & ad fidem ſcripti codicis Schilteriani

Digitized by Google

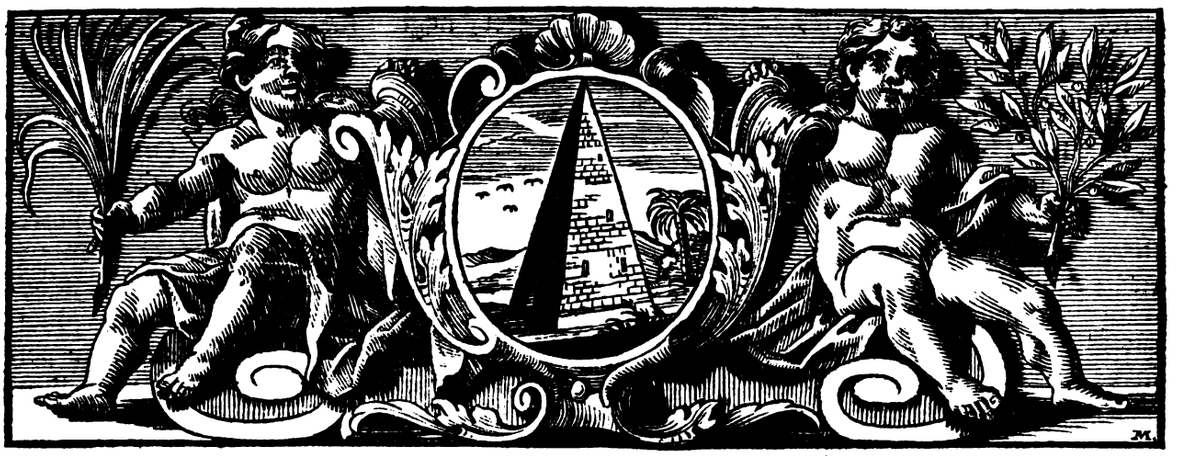
accurate expreſſum prodiret. Fuit aliquando, cum nonnihil erratum ſcribæ vitio ſuſpicaremur vocum aliquarum Theotiſcarum aut ſejunctione unius in duas, aut infeliciore duarum ad unam copulatione: & tamen religio fuit movere quidquam; ne videremur perperam ingenioſi in alieno. Quin & cum in Latino eſſet hallucinatum, dubii num liceret emendare per fidem Codicis antiqui? omiſimus.

Notas optimi ac eruditiſſimi Schilteri eadem integritate, qua textum, damus intemeratas, cuique paginæ ſubjectas. Si quis fuerit, qui media primis non reſpondere, nedum ultima, ægre ferat; & conqueratur notarum apparatum nimis cito deficere: meminerit ille, non eundem homini in opere longo animum alacrem ubivis manere. Quid mirum ſi id & B. Schiltero accidit? Magna pars annotationum in interpretatione paraphraſeως Theotiſcæ, ſimplici ac verbali, conſtiterat: Sed ad Pſ. XXXII. memorat ipſe Schilterus, non amplius ea fore opus Lectori attento. *Nam qui priorem interpretationem cognoverit, Gloſſarium noſtrum in ſuppetias poſthac accerſiturus; ille ulteriori κατὰ πόδα interpretatione haud, arbitror, indigebit.* Quod ſi ergo in locis obſcurioribus adhuc aliqua deſiderabis, Lector æque, Gloſſarium exſpecta, tertio hujus Operis tomo, DEO propitio intra anni unius ſpatium, mora non longiore, ſecuturum.

Dignum interim eſt, ut Piis Manibus B. Schilteri, Viri Summi ac de patriis Antiquitatibus, Sacris etiam, meritiſſimi non ſolum gratulabundi optime precemur, agamusque gratias diligentiæ ac labori inexhauſto: abſque quo fuiſſet, toto iſthoc Pſalterio Theotiſco carendum nobis fuerat: quod ſane decus magnum & laudem eximiam Germaniæ Chriſtianæ toti, ſacris in rebus pridem vigili ac ſollicitæ ad ædificationem ſuorum, bonum autem inſigne orbi literato, parit; & prodeſſe pluribus poterit. Denique illud Te monemus, Lector; poſt finem Pſalterii Notkeriani te reperturum rubricas Pſalmorum alias: quas ex alia verſione, recentiore quidem quam eſt Notkeriana, ſed vetuſta tamen, quæ aſervatur Argentorati in S. Marci monaſterio, excerpſit induſtriæ ferreæ Vir ac pro publico Gentis Germanicæ immortaliter meritus, Schilterus. Ita Vale, Lector, & noſtris in edendo curis benignus fruere.

JO. FRICKIUS.

Digitized by Google

Pl. R. P.

BERNARDI FRANCKII,

Capitularis Monaſterii S. Galli in Helvetia, ibidemque SS. Theol. Profeſſoris & Bibliothecarii.

DISSERTATIO CRITICO-HISTORICA

DE

AVTHORE

THEOTISCÆ PARAPHRASIS PSALTERII.

Nter antiquiora Veteris Germanicæ linguæ monumenta non ultimum profectò ſibi vendicat locum Paraphraſis quædam ſingulos Pſalmorum Davidicorum verſus Teutonicè reddens, additis ut plurimùm non contemnendis gloſſulis, ſive ipſius Textûs Sacri Moralibus, aut Myſticis ſuccinctis interpretationibus. Quod opus magni â prima ſua origine habitum fuit, nec minorem æſtimationem, ac amorem apud omnes, ad quorum poſteà manus pervenit, promeruit.

Ejus Authorem pium, in Scripturis Sacris haud parùm verſatum, & ſuo ævo doctrinâ excellentem fuiſſe, facile dignoſcitur. Quis verò, aut quando extiterit? indiſcuſſum manſit hactenus, & adhuc ſub judice lis eſt: quam breviter hîc ventilare, & prudenti Lectoris ſententiæ ſubjicere eſt animus.

Ut autem ipſo in limine ſtatum cauſæ intelligas, noveris oportet, duplicem controverſiam agi; Primam: an Paraphraſis iſta Teutonica, veluti nobilis ingenii partus Otfrido Monacho Wiſſenburgenſi, vel Notkero Monacho S. Galli, de quibus ſolis dubitatio oriri poteſt, adſcribendus ſit?

Alteram: ſi victoria â Notkero ſteterit, quisnam ille dicendus ex pluribus ejus nominis, & loci, ſed diverſæ ætatis, ac dignitatis? Utrinque nonnihil difficultatis ſuperandum videtur. Sed libeat una mecum æquali oculo, ac indifferenti judicio rem tantiſper perpendere.

Digitized by Google

dere. Non enim tanti fortè, ut prima fronte apparet, negotii fuerit, veritatis hac in parte penetrare arcanum.

Primum, & principale præsentis disputationis membrum quod attinet, non diffiteor equidem & Otfrido, & Notkero suos esse Patronos, rationes, ac testimonia. Otfridi partes primus, quod scio, in se suscepit Petrus Lambecius Leopoldi, Cæsaris Augusti Consiliarius, Historiographus, ac Bibliothecarius, Vir eruditione præcipuus, Antiquitatum sedulus pervestigator, Commentariis de Cæsarea Vindobonensi Bibliotheca editis percelebris, & de Literaria Republica optimè meritus. Is enim Commentariorum suorum Lib. 2. c. 5. & 8. Theotiscam Psalmorum translationem, de qua nobis sermo est, inhæsitanter Otfrido attribuit, Notkeri penitùs vel oblitus, vel nescius. Quem subinde plures alii solâ Illius Authoritate persuasi, secuti sunt. Sed juvat ipsum audire Lambecium, ut argumenta, quibus sententia illius innititur, perspiciamus. Citato itaque L. 2. c. 5. Otfridi Wissenburgensis opuscula ex Joanne Trithemio recensens, ad illa verba Trithemii in Catalogo Illustrium Virorum Germaniæ: *in Psalterium tria magna volumina.* ita scribit: *Notandum secundo est, per tria Otfridi volumina, sive totidem libros in Psalterium nihil aliud intelligendum esse, quàm Theotiscam Paraphrasin Prosaicam singulis cujusque Psalmi latinis versiculis subjunctam.* Reperi enim An. 1665. cùm S. „ Cæs. Majestatis in itinere Oenipontano comes essem, egregii hujus, & publicâ luce tam re- „ spectu argumenti, quàm antiquitatis, & linguæ dignissimi operis pervetustum, *& uti ex scriptura, aliisque circumstantiis liquet, ipso Otfridi ævo exaratum* Codicem Manuscriptum Membra- „ naceum in Bibliotheca Arcis Ambrasianæ juxta Oenipontum sitæ, eumque una cum aliis „ multis præstantissimis codicibus Manuscriptis in Augustissimam Bibliothecam Cæsaream Vin- „ debonensem transtuli.„

Eadem penè repetit Cap. 8. ubi præfatum codicem fusius describit, & hæc denuò addit: *Scriptus autem est sine dubio hic codex, ut ex scriptura, & aliis variis certissimis indiciis apparet, ipso Otfridi ævo, nempe sæculi post Christum Noni posteriori parte dimidiâ, quo eodem tempore idem Otfridus volumen Evangeliorum antiquis rhythmis Theotiscis composuit*, &c. Hucusque Lambecius. Ex quibus colligere licet, Eum tribus maximè fundamentis opinionem suam stabilire. Primum, & præcipuum, cui tota veluti machina incumbit, esse videtur Testimonium Abbatis Spanheimensis Joannis Trithemii asserentis Otfridum Monachum Wissenburgensis Cœnobii inter alia sua opera etiam *in Psalterium magna tria volumina, libros tres, scripsisse.* Ita ille in Lib. de Script. Eccles. in Catalog. Illustr. Vir. Germ. & Polygraphiæ libr. 6. Quæ loca Lambecius allegat, & ut vidimus, de *Paraphrasi Theotisca Prosaica*, de qua in præsenti agimus, liberè, ac fidenter quasi rem acu tangens exponit. Alterum quod pro Otfrido faciat, ex antiquitate scripturæ Codicis Cæsarei ad finem sæculi noni, ut Lambecius judicat, exarati depromit. Pro Tertio denique argumento sibi favere existimat *alias quasdam*, uti vocat, *circumstantias, ac varia certissima indicia*, quibus Otfridus ejus operis Author probari possit. Quænam verò illæ circumstantiæ, ac indicia sint? obscurè denotat, nec facilè codicem ipsum non inspicienti divinare licet. Certè Otfridi, vel alterius Otfrido coævi nomen codici insertum esse, ut credam, adduci haud possum. Nunquam enim Lambecius minutissima quæque eo codice contenta enumerans silentio illud præteriisset. Neque aliud quidquam in exactissima totius codicis descriptione, quod *certissimi indicii* notam mereretur, occurrit, nisi fortè reliqua Psalterio adjecta intellexerit Lambecius, iisque tantum roboris tribuerit: refert namque præter Psalmorum Paraphrasin codicem Cæsareum etiam Cantica sacra, Orationem Dominicam, Symbolum Apostolorum, ac Athanasii, Professionis fidei Catholicæ formulam, & maximè fragmenta Homiliarum, quales Otfridum scripsisse testatur Trithemius, omnia sermone Teutonico complecti. Unde istorum Authorem & ipsam Paraphrasin Psalmorum composuisse judicari possit.

Hæc pro Otfrido Lambecius, nec plura apud alios Lambecii sequaces reperire est.

Jam & alteram Partem audire oportet, quæ Notkerum Monachum S. Galli sæpè dictæ Psalterii translationis Theotiscæ Authorem propugnat.

Primum in hanc rem, & antiquissimum argumentum produci potest irrefragabile, & omni exceptione majus testimonium Ekkehardi Junioris sive quarti. Monachus is erat S. Galli doctrinâ, & variis, quæ conscripsit, sua ætate, sæculo nimirum post Christum XI.mo clarus,

Notkeri

Notkeri Labeonis olim discipulus, Ariboni Archiepiscopo Moguntino familiaris, cujus etiam rogatu *Librum Benedictum, sive Benedictionum* composuit, quem Joanni Diacono Monacho S. Maximini, post ejus Cœnobii Abbati inscripsit. Ubi de Notkero Labeone Magistro suo agens, disertè pronuntiat, eum inter alia etiam Psalterium in Teutonicam linguam transtulisse. *Primus* (inquit.) (1) *Barbaricam scribens, faciensque saporam*, &c. &c. (2) *Gregorii pondus dorso levat ille secundus, post* (3) *Davidis dicta simili jam robore victa*, &c. Quibus versibus intelligendis eâdem (& quidem, ut ex chartis traditionum conjicere licet, ipsius Ecckehardi) manu in antiquissimo, hodiéque superstite codice glossa interlinearis adjecta legitur: (1) *Teutonicè propter charitatem discipulorum plures libros exponens* &c. &c. (2) *Gregorii moralia.* (3) *Psalterium, in quo omnes, qui barbaricam legere sciunt, multùm delectantur. Kisila Imperatrix operum ejus avidissima Psalterium ipsum, & Job sibi exemplari solicitè fecit*, &c.

Hæc pro Notkero Testis de visu Ecckehardus. Cui tamen, ne unius depositio semiplenam tantùm probationem pariat, alios quòque bene multos jungere possemus, sed quorundam solùm testimonia, eruditis clausa operibus, proferre placet. Agmen ducet Joachimus Vadianus, Vicinus noster, Medicinæ Doctor, & Consul Civitatis SanGallensis ita Lib. 2. de Collegiis Monasteriisque Germaniæ veteribus scribens: *extat apud nos SanGalli Psalterion â Notkero Monacho in nostram linguam translatum.* Cui mox speciminis gratiâ orationem Dominicam ex eodem codice subjungit, quæ ad unguem cum ea, quam citatus Petrus Lambecius ex codice Cæsareo refert, correspondet.

Melchior Goldastus Rerum Alamannicarum Tom. 1. ab initio de Eckkehardo IV^to^ loquens: *Eckkehardus*, (inquit) *descripsit Psalterium in linguam barbaricam, id est: Germanicam â Notkero Labeone traductum*, &c. Idem repetit Tom. 2. in Catalogo Scriptorum his verbis: *Notkerus Labeo transtulit in linguam Alamannicam Psalmos Davidis, & Librum Job, quorum illi apud nos extant, iste periit.*

Theodorus Zuingerus Theatri humanæ Vitæ eruditissimus Author, volum. 16. l. 1. hæc habet: *Notgerus S. Galli Monachus Psalterium in linguam Francicam rudem adhuc & inconditam convertit.*

Gabriel Bucelinus Antiquitatum collector sedulus in Menologio Benedictino ad diem 28. Junii de Notkero Labeone ita ait: *in Patriæ gratiam insigni cum fructu, ac merito, primus in linguam Germanicam Psalterium Davidis transtulit.*

Recentius denique Elias Du-Pin in Hist. Controv. & Mater. Ecclesiast. Tractat. ad Sæculum X^mum^ de tribus diversis Notkeris agens, *Notger* (inquit) *en composa plusieurs, il traduisit le Pseautier en Allemand*, &c.

Plures alios veluti Joannem Stumpffium in Chronographia, Henricum Pantaleonem de Vir. Illustr. Germ. P. 2. Freherum in Notis ad Formul. Fœder. inter Ludov. & Karolum brevitatis causa prætereo, cùm universim affirmari possit: usque ad Petri Lambecii tempora omnes, quotquot translationis, sive Paraphrasis hîc in quæstionem deductæ meminêre, ejus Autorem Notkerum aliquem Monachum S. Galli censuisse. Imo nec defuere etiam post Lambecium, qui idem sentirent, uti ex Du-Pinio, Frehero, & aliis liquet, quorum testimonia eò magis accipienda â nobis sunt, & plus ponderis obtinere debent, quò longius tempore, locis, ipsa Religione inter se distantia in eandem tamen veritatem collimant. Ubi non unus alterum exscripsisse, sed diversis rationibus permoti idem asseruisse videntur, cùm ex adversa parte neminem repererim pro Otfrido tulisse testimonium aliud, quàm *Lambecium ita scripsisse, ita sensisse*, ut apud ipsum Joannem Mabillonium, Herzium, & alios Lambecium hac in re describentes videre est. Unde omnes, ac singuli quid â Lambecio acceperint testantes unius tandem testis vim habent, nec plus cum illis, quàm se solo Lambecius probat.

Verùm præter Authoritatem unam vel alteram pro Notkero rationem in medium proferamus. Et primò quidem sat firmum sibi assensum postulant plures, iique optimæ notæ co-

Digitized by Google

dices Manuſcripti, qui Theotiſcam Pſalterii Paraphraſin non niſi Notkeri nomine inſcriptam continent. Sileo illum Giſilæ Imperatrici ab Eckkehardo (ut Goldaſtus refert) ex ipſo Autographo deſcriptum. Extat hodiedùm in Bibliotheca Monaſterii noſtri Pſalterium hoc Teutonicum in membranis ſæculo circiter XII^mo nitidè exaratum omnia (exceptis Fragmentis Homiliarum, & Confeſſione fidei) â Lambecio relata ordine ſuo exhibens, & ut ex primo Pſalmo, & Oratione Dominica apparet, Cæſareo Codici ut ovum ovo ſimile. Huic in fronte inter has duas voces: *Beatus Vir.* Per integrum folium veteri artificio, & miro labore minio depictas titulus iſte eadem manu inſertus cernitur: *Incipit translatio barbarica Pſalterii Notkeri Tertii.* In fine verò operis hoc diſtichon eodem charactere ſubjungitur:

Notker Teutonicus Domino finitur amicus
Gaudeat ille locis in Paradyſiacis.

Hæc in Codice noſtro antiquiſſimo, ac integerrimo, quem inſpicienti, nullum certè dubium, aut ſuſpicio relinquitur, Notkerum translationis iſtius Authorem eſſe. Maximè, cùm ceteroquin rariſſimè Nomen Authoris, vel etiam ſcriptoris in veteribus codicibus noſtris inveniatur appoſitum. Tribuendum id partim humilitati, partim ſolicitudini, & prudenti cautelæ, ne ſortè, quod facilè illis temporibus fieri poterat, unus pro alio non ſine erroris periculo poneretur. Unde Manuſcriptis noſtris, in quibus Author exprimitur, non minimum accedit certitudinis, & authoritatis. Alterum conſimilem Pſalterii Codicem Notkeri nomine inſignitum adhuc ſub Franciſco Principe, & Abbate noſtro ad initium ſcilicet Sæculi XVI^ti in Monaſterio noſtro aſſervatum, ſed tempore mutatæ Religionis Anno 1529. cum aliis non paucis in Civitatem SanGallenſem delatum fuiſſe teſtatur Chronicon noſtrum, quem illum ipſum â Vadiano, & Goldaſto ſupra citatum judicare mihi pronum eſt. Tertium Codicem Pſalterium Teutonicè redditum exhibentem ſub Notkeri nomine, apud Jodocum Mezlerum noſtrum reperio, qui eundem ſuo adhuc tempore, hoc eſt: circa annum 1620. Armarium noſtrum ornâſſe ſcribit, dum in brevi chronico ſuo ad annum 1027. Pſalterium hoc â quodam Monacho inter quatuordecim dies deſcriptum fuiſſe narrat, hæcque ſubjungit: *Prodit idipſum quod ſupereſt exemplum, in cujus medio id ipſum habetur ad marginem adnotatum, prout ipſe vidi, miratus ſanè hominis illius in ſcribendo celeritatem.*

Sed ne domeſticis tantùm exemplis utamur, & extranei tela ſuppeditant. Ita namque Paraphraſin iſtam Teutonicam Codex Gallicanus Bibliothecæ Regiæ Notkero adſcribere dicitur. Idem de Codice Louberiano, atque Marquardi Freheri, ſi tamen â priore diſtinctus eſt, ſentire licet, &c.

Secundam pro Notkeri cauſa non levem probationem afferunt alia plura ejusdem ætatis, ſtyli, & characteris Teutonica monumenta, quæ nemine refragante ſolum Notkerum Authorem habent. Eorum quædam periêre, vel alibi deliteſcunt, uti Liber Job, & Libri Moralium S. Gregorii Papæ: quædam apud nos ſuperſunt, uti Boëtius de conſolatione Philoſophica, Organum Ariſtotelis, Martianus Mineus Capella de Nuptiis Mercurii & Philologiæ &c. omnia eodem prorſus idiomate, ſimilique methodo ad ſingulos ſcilicet verſus, vel conſtructiones latinas veluti ipſa Paraphraſis Pſalterii compoſita. Unde ejusdem etiam Authoris eſſe convincitur, & perpetua noſtrorum Traditio eſt.

Tertiam in hanc rem addimus rationem: quæ inde deduci poteſt, quod ipſa ſæpe nominata Teutonica Pſalterii Paraphraſis tam primaria, quàm interlinearis, ac marginalis quædam contineat, quibus Translator ad ſpecialia facta, quæ Notkeri Labeonis ævo, hoc eſt, Seculo X^mo acciderant, alludit, ut pridem animadvertit Mezlerus noſter in Chronico. Unum placeat audire exemplum ex Pſalmo 65to ſecundum Hebræos 66to *Jubilate DEO omnis terra*, &c. Cujus verſus 10^mus *Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, impoſuiſti homines ſuper capita noſtra:* ita exponitur: *Du luode arbeite uſen unſeren rukke. Uuannan chamen die? Daz du menniſcen ſaztoſt ubar unſeriu houbet. Peccatores lieze du unſer uualten.* Ubi voci: *Menniſcen.* ſuperpoſitum legitur: *Uualaba de ſtabulou.* & ad verbum: *Peccatores.* in margine eadem manu,

Digitized by Google

nu, ſed paulò minori charactere adnotatum: *Poponiſcos Sciſmaticos inter Monachos, maximè inter Sanctigallenſes.* Illud verò verſu 14. *Holocauſta medullata offeram tibi.* Teutonicè ſic redditur: *Margbaftiu opher bringo ih dir: in beino minnon ih dih. Daz ne tuot aber der, der dien liuten mer lichen uuile danne Gote.* Cui in margine notatis verbis: *lichen uuile.* eodem calamo appoſita ſunt iſta: *id eſt: mit Ypocriſi preitero blattun, „ Uuitero chugelun, & mille „ aliis, quibus ſciſmatici noſtri irritaverunt DEum in adinventionibus ſuis. maximè autem in „ duobus roccis, in quibus Diabolus crucem Domini per eos delere conatur, ne ea, ſicut Be- „ nedictus inſtituit, monachi veſtiantur! nam cætera eorum abominanda ſi non puras conſci- „ entias pollui timeremus, abundantius pandere habueramus. nam & â crapula Gallis inge- „ nita inchoantas in miſeranda inopia nos reliquerant.* „ Hiſcé quid Author intenderit? quosvé ſignare voluerit? vix intelliges, niſi ex chronicis Monaſterii noſtri, ex quibus palam fit, ſermonem hîc eſſe de Sandrato illo Monacho Stabulenſi, vel (ut alii volunt) Colonienſi, qui cùm Abbatiæ SanGallenſis dignitatem, diu â ſe ambitam obtinere non potuiſſet, id tandem continuis calumniis, ac fraudibus apud Ottonem I. Imperatorem hypocriſi ſua inductum effecit, ut ſibi Viſitatio, & reformatio Monaſterii S. Galli committeretur. Sed quomodo detractâ ovinâ pelle lupus deprehenſus fuerit, & detectâ ejus vafritie, ſimulatione, ac vitiis, præſertim crapulæ, turpi fugâ ſibi conſulere debuerit? In Eckkehardi IV^ti Caſibus Monaſterii noſtri â Goldaſto Tom. 1. Rer. Alaman. editis cap. 16. legere eſt. Contigit verò ea impoſtoris hujus, & quorundam aliorum in noſtros fraudulentia anno circiter Chriſti: 979. Notkero Abbate S. Galli, ſub quo jam floruit Notkerus Labeo, Ottfrido Wiſſenburgenſi integro præcedente ſæculo pridem è vivis ſublato.

Hæc pro Notkero adduxiſſe ſufficiat, cui etſi nihil aliud patrocinaretur, ſola, me hercle, longiſſimi temporis quingentorum annorum quieta poſſeſſio indubitatam afferret victoriam. Nec adverſæ partis â Lambecio productæ probationes tantæ ſunt, ut interrupta tam diuturna poſſeſſione, qua apud omnes uſque ad annum 1669. Notkerus gaudebat, Otfrido cauſa adjudicetur.

Primò enim quod Authoritatem, & teſtimonium Trithemii attinet, quàm parùm id Lambecio faveat, ipſe Trithemius loco jam cit. non obſcurè nobis innuit, alibi verò apertè demonſtrat, cùm ſcilicet Otfridi opus in Pſalterium non paraphraſi proſaicâ, ſed carmine, & rythmo conſcriptum fuiſſe indicat. Ipſum audiamus: In Cat. Vir. Illuſtr. Germ. antequam opera Otfridi recenſeat, iſta præmittit: *Multa & miranda linguâ maternâ ſecundùm easdem* (Caroli Magni) *regulas compoſuit metro, ſeu carmine, quæ nemo facile noſtra ætate legere, & intelligere poteſt, quantumcunque ſermonis noſtri peritus, quippe cùm ſermo ille regulatus à noſtro plus differat, quàm Hetruſcus â latino. Mirabile tamen eſt, & lectione dignum, quidquid Vir iſte compoſuit, dum in Teutonico ſermone regulas poſuit, & quaſi in verſibus pedes, & numeros cuſtodivit.* Mox opuſcula enumerans ait: Ex cujus opuſculis extant ſubjecta. *Ad Luitbertum octavum Moguntinæ Eccleſiæ Archiepiſcopum in quatuor Evangelia ſecundum prædictas regulas metricum opus magnum, & admirandum, quod prænotavit gratiam Theotiſce, libros quinque. ad Ludovicum Regem. l. 1. ad Salomonem Conſtantienſem Epiſcopum l. 1; ad Monachos S. Galli l. 1. in Pſalterium tria magna volumina* (NB.) *eodem genere ſermonis.* quo ſcilicet præcedentia, quæ omnia ab ipſe Lambecio relata Teutonici rythmi, & carmina ſunt. Quibus bene ponderatis clarè datur intelligi, quid per *tria volumina in Pſalterium* ab Otfrido compoſita ſignificare voluerit Trithemius. Verùm ne conjecturis tantùm hîc agere videar, alterum Trithemii locum (Lambecio notum, an ignotum? ignoro) produco ex Annalibus Hirſaugienſibus (anno 1690. in S. Gallo luce publica donatis) in quorum tomo 1. ad annum 863. de Luitberto Archiepiſcopo agens Otfridi opera â ſe jam alibi, ut monet, enarrata denuò commemorans ita luculenter ſcribit: *In Pſalterium etiam libros tres ſimili carmine lucubravit.* En! Trithemii teſtimonium de Otfridi opere teutonico in Pſalmos. Tuum jam erit ſententiam ferre, quid Lambecius hoc unico, quo gloriatur, Teſte pro cauſa ſua conficiat? dum iſte de carmine, ille de Paraphraſi proſaica loquitur; iſte de tribus magnis voluminibus, & libris in Pſalterium ſcriptis, ille de tribus Pſalmorum quinquagenis mentionem facit; iſte de genere ſermonis ad *certas regulas, & numeros* conſtricti, & ſuo jam ævo, nimirum duobus ferè ſæculis Otfrido viciniori, â quantumcunque Germanicæ linguæ perito vix perceptibilis recenſet, ille de ſermone ſoluto, & â nobis hodiedum majori ex parte intelligibili explicat; quæ

Digitized by Google

omnia vel unicum Primi Pſalmi â Lambecio propoſitum ſpecimen conſideranti, & cum adductis Trithemii verbis conferenti fient manifeſta.

Neque ſecundum Lambecii argumentum, *ex antiquitate ſcripturæ codicis Cæſarei deſumptum* magni adeò ponderis eſt. Licet enim ea antiquariis non inſueta, nec infimæ ſortis probatio ſit, maximè tamen fallibilem, & frequentibus ſubjectam erroribus nemo eſt, qui ignoret. Quam facile nimirum ſolius characteris ac ſcripturæ veſtigia ſectantes â veritate deviare poſſint non pauca produnt exempla, & quàm difficulter ex literarum tantùm formis, & ductibus certum quid inferre valeamus, quotidianâ docemur experientiâ.

Quare veniam mihi dabit Lambecius, nec mirabuntur Eruditi, ſi Virum cæteroquín Magnum hac in re lapſum fuiſſe dixero, dum Trithemii verbis non ſatis perſpectis lucubrationem Otfridi (cujus amore, & æſtimatione præventus jam erat) ſe manu verſare putavit, indeque ejus operum avidus ipſam codicis ſcripturam, ac characterem integro ſæculo vetuſtiorem, quàm eſſe poterat, cenſuit. Simili errore plures Antiquitatis optimè etiam gnaros inductos fuiſſe diffitebitur nullus. Unus hîc mihi ſufficiat Beatus Rhenanus eruditione præ aliis ſuo tempore clarus, quem ipſe Lambecius haud leviter in cognoſcendo charactere Codicis Otfridi in Evangelia errâſſe arguit, cit. l. 2. c. 5. Comment. Bibl. Vind. ita ſcribens: *Notandum ſecundò; Satis clarè apparere, quod is* (Beatus Rhenanus) *Otfridum Theotiſcæ translationis Evangeliorum ignoraverit Autorem, ideoque falſò crediderit eam plus, quàm integris tribus ante Otfridi ætatem ſæculis eſſe compoſitam.* Liceat mihi iisdem penè Lambecii verbis uti, & aſſerere: Satis clarè apparere, quòd Lambecius Notkerum Labeonem Theotiſcæ Paraphraſis Pſalmorum ignoraverit Autorem, ideòque falſò crediderit, eam integro ſæculo ante Notkeri ætatem eſſe compoſitam, & exaratam. Ita me dicere cogunt rationum momenta ſuperius prolata, uni ex ſcriptura derivatæ Lambecii conjecturæ præponderantia quàm longiſſimè.

Sed Tertius adhuc Lambecii diſſolvendus eſt nodus ex variis Manuſcripti Cæſarei *circumſtantiis, ac indiciis* colligatus. Optandum ſanè, ut ligaturæ, & nexus iſti clariùs ob oculos ponerentur, inde enim quantum ſtringerent, facilius cognoſceremus. Verùm ſi totum arcanum ſub obſcuris verbis contectum evolvere placeat, nihil tandem invenire erit, quàm hanc Lambecii argumentationem: In Codice Vindobonenſi Pſalmorum Paraphraſi fragmenta quædam Teutonicarum Homiliarum, & Profeſſionis fidei Catholicæ formula ab Otfrido compoſita conjunguntur, ergò ſicut reliquorum, ita & ipſius Paraphraſis Author eſt Otfridus. Huic ut paucis reſpondeam, illationem iſthanc vacillare, nec ullam certitudinem, imò vix probabilitatem parere pronuntio, cùm antecedens in dubium vocetur, & neceſſaria careat connexione. Primò enim probandum foret, Otfridum Homilias teutonico ſermone conſcripſiſſe, quod certè ex verbis Trithemii (unici iterum hac in re teſtis) perſpicuum non eſt. *Sermones* (inquit ille l. cit. poſt enumerata opera rythmis teutonicis conſtantia) *& Homilias tam de tempore, quàm de Sanctis edidit libros duos. Epiſtolarum ad diverſos l.* 1. *Epigrammata multa in utraque lingua, vario genere metri libris duobus.* Ubi, quo idiomate, Latino ſcilicet, an Germanico? Sermones, & Homiliæ Otfridianæ fuerint compoſitæ, exprimitur nihil. Neque univerſim dici poterit: omnia â Trithemio recenſita Theotiſca fuiſſe, aliàs & Epiſtolas in eadem lingua germanica ſcriptas aſſerere opporteret, quod tamen nemini hactenus in mentem veniſſe conſtat. Quia verò nec de contrario certi quid habemus, gratis interim concedamus, Otfridum Homilias teutonico ſermone elucubrâſſe, at an eæ ipſæ, quas Codex Ambraſianus una cum Pſalterio continet, Otfridi ſint? nullo penitus oſtenditur veſtigio. Unde haud vanæ dubitationi relinquitur locus. Scripſerit enim Otfridus Homilias, earum tamen & initium, & finis, & totum ignoratur ſubjectum. Quid ergò has ipſas, quarum fragmenta Lambecius invenit, Otfridi eſſe convincit? nullusne alius Otfrido aut antiquior, aut coævus eas ſcripſiſſe potuit? Similia certé Theotiſcæ linguæ fragmenta de Sæculo VIII^vo IX^no X^mo Bibliothecæ noſtræ non deſunt. Imò ſuſpicionem nobis meritò ingerit primum â Lambecio productum fragmentum, quod nullam prorſus ſpeciem Homiliæ *de amore erga DEum, & proximum*, ut ille dijudicat, præ ſe fert, ſed ſolùm exhibet initium Capitis 4^ti Regulæ S. Benedicti, *de Inſtrumentis bonorum operum.* Ita enim hoc fragmentum Teutonicè, quod regula noſtra latinè: *Inprimis Dominum DEum diligere ex toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum tanquam ſeipſum, deinde non occidere, non adulterari, non facere furtum, non concupiſcere, non falſum teſtimonium dicere;*

Digitized by Google

dicere, honorare omnes homines, corpus caſtigare, jejunium amare, &c. &c. Hæc de verbo ad verbum Theotiſcè leges apud Lambecium, quis verò talia Homiliam & quidem *de amore erga DEum, & proximum* dixerit? Reliqua fragmenta examinare ſuperſedeo, quæ ex antiquorum Patrum Homiliis eſſe videntur, non ergò ab Otfrido, vel alio compoſita, ſed tantùm idiomate germanico donata. Sic Tertium fragmentum initum eſt Homiliæ 17mæ S. Gregorii Papæ in Evangelia, uti conſideranti patebit. Hæc de Homiliis.

Minoris adhuc efficaciæ cenſendum erit, quod de Profeſſionis Fidei Catholicæ formula Theotiſca ibidem dicitur. Eam enim nec â Trithemio, nec ab alio Otfridi opuſculis accenſeri reperio. Quare Pſalterii (cui in codice ſæpe citato ſociatur) Authorem Otfridum minimè probat, cùm ipſa priùs Otfridi eſſe probari deberet. Certè, ut obviè hîc aliquid proponam, ſimilem Fidei Confeſſionem Theotiſcam â Kerone Monacho S. Galli ſæculo VIIIvo ſcriptam, & in Chronico noſtro, & apud Goldaſtum lego. Verùm ne in perveſtigandis dubiis iſtis nimius ſim, & hoc Lambecio ſponte tribuo, nimirum memorata Homiliarum fragmenta, Profeſſionem & Confeſſionem illam Fidei Catholicæ &c. ipſius Otfridi opera eſſe. Quid inde? Ergò & Paraphraſis Pſalterii eodem codice conjuncta, vel etiam (quod neſcio) eadem manu conſcripta Otfridum Authorem habet. Negatur planè iſthæc ſequela, quæ in antiquis codicibus nimium quantum confuſionis pareret. Cui enim veteres Bibliothecas vel obiter luſtranti non conſtat, communem ferè temporum illorum morem fuiſſe, quod diverſiſſimorum opuſcula Authorum ab eodem ſcriptore, vel compactore in uno, eodemque codice conjungerentur? Poſſem hoc ex ſolo noſtro Manuſcriptorum Armario (unde forſan ille ipſe codex Ambraſianus olim prodiit) frequentiſſimis demonſtrare exemplis. Unicum commemorare libet, ubi eodem calamo, iisdem in membranis, in uno quaſi continuo Expoſitionem Boëthii in in Periermenias Ariſtotelis, Epiſtolam Notkeri ad Ruodpertum, Ciceronis libros Rhetoricorum, & alia varia fragmenta videre eſt. Quàm verò toto cœlo aberraret, qui exinde omnia illa uno codice conjuncta, ſimilis, & diverſæ materiæ opuſcula uni Boëthio, cujus ſolius nomen ibi exprimitur, adſcriberet? Nihil igitur ex operum in uno codice conjunctione ad eundem Authorem aſſerendum conficitur. Viden! *certiſſima illa indicia, & circumſtantias* Lambecio patrocinantes. Talibus ſi agendum, & mihi non pauca in promptu ſunt. Duo hîc breviter attingam, unum negativum ex iis, quæ Pſalmorum translationi junguntur, deſumptum, poſitivum alterum ex ſtyli & idiomatis ratione derivatum. Conſtat nimirum in Codice Cæſareo, noſtro, Vadiani, Goldaſti, & aliorum, præter Pſalterium, etiam Cantica Prophetarum, Orationem Dominicam, Symbolum Apoſtolorum, & Athanaſii, eodem prorſus modo Teutonicè translata reperiri, quorum tamen nec Trithemius, nec alius quisquam, minima quæque Otfridi opuſcula referentes meminêre, nullius proin Authoritate ea Otfrido aſſeruntur, ergò, ſi ex adjunctis argumentari placet, neque Pſalterium eidem tribuendum. Secundò Ipſum Theotiſcæ Paraphraſis Pſalmorum, & reliquorum idioma, Germanismus, & Stylus cum iis operibus, quæ communiter Otfridi eſſe creduntur, non adeò concordat. Hujus ſpecimen, unde judicium formari poſſit, ſolam hîc Orationem Dominicam, ut ea ab ipſo Lambecio cit. l. 2. utraque exhibetur, conſideremus, ita ſeſe habet:

Otfridi
In Evang. l. 2. c. 21.

FAter unſer, thu in himilon biſt.
Uuih ſi namo thiner.
Biqueme uns thinaz richi.
Gi uuillo thin hiar nidare ſo ſer iſt ufan himile.
Thia dagalichun zuhti gib hiut.
Sculd bilaz uns allen, ſo uuir ouh duan uuollen.
Ni firlaze unſih thin uuara in thes uuideruuerten fara.
Loſi unſih io thanana then uueuuon io bimiden.

Authoris
Translationis Pſalmorum.

Uater unſir, du in himile biſt.
Din namo uuerde geheiligot.
Din riche chome.
Din Uuille giskehe in erda alſo in himile.
Unſir tagelichih prot gib uns hiuto.
Unde unſere ſchulde belazh uns, ſo ouch firlazhen unſeren ſculdenaren.
Unde in dia chorunga ne leiſt du unſih.
Suntir irloſe unſih fona dem ubile.

Digitized by Google

Cernes hîc ſatis notabilem non tantùm Orthographiæ, ſed & verborum diverſitatem, quæ nobis diverſum etiam utriusque Authorem innuere videtur. Nec enim varietas iſta in diſtinctum ſermonis genus, proſaicum ſcilicet, & carminicum referri poterit, ſi non rythmi, & poſitio verborum, ſed ſola ſubſtantia, & ipſæ voces perpendantur, &c.

Hucusque pro Notkero. Quæ non animo cavillandi, ſed illuſtrandæ veritatis gratiâ prolata velim. Cùm nec Otfrido ejusdem mecum inſtituti Benedictini Alumno eum honorem invideam, nec in Lambecium Monaſterii mei ſingularem Encomiaſten id unquam commiſſiſſem, niſi hoc ut agerem, me juſſiſſent rationes oppidò graves, & aperta teſtimonia, Trithemii itidem detecta, & ex ipſo declarata Authoritas, quæ ſola Lambecio deviandi occaſionem præbuit, aliosque illum ſubſecutos in errorem traxit. Quo cognito, omnibusque maturè libratis, concludendum denuò: Notkerum Monachum S. Galli unicum Theotiſcæ Paraphraſis in Pſalterium Authorem eſſe. *Unicum*, inquam & primarium, ut qui opus iſthoc non ab alio plantatum excoluerit ſolùm, & ſubſtitutis aut adjectis quibusdam quaſi auxerit tantum, & ornârit, ſed ipſe primus & conceperit & genuerit. Palmarium id nobis reddit Shema Lambecianum cum noſtro, ac Vadiani, Freheri, & aliorum codicibus collatum, ubi per omnia, ſi paucas ſcripturæ, ac literarum variationes, differentias veluti individuales ex Amanuenſium diverſitate natas exceperis, ovum ovo ſimillimum deprehendes, quare unum ab altero diſtinguere, pluribusque eundem partum adſcribere laborabis incaſſum.

Supereſt tandem, ut & alteram initio propoſitam aggrediamur difficultatem, quæ tota in eo vertitur: Quis, & qualis Notkerus ille ſit, cui Paraphraſin Teutonicam Pſalterii aſſertam hactenus vidimus. Plures enim in eodem Monaſterio S. Galli iisdem, & diverſis temporibus Notkeros vixiſſe conſtat. Ex quibus Tres præcipuè Doctrinâ clari apud noſtros in memoria ſunt, variis cognominibus inter ſe diſtincti. Primus *Balbulus* impeditioris linguæ vitio dictus, nobiliſſimis natalibus ortus, hymnis, & ſequentiis â ſe compoſitis in Eccleſia notus, jam pridem Beati titulo donatus, cujus obitum Ephemerides noſtri ad annum 912. referunt, vitam virtutibus, ac miraculis illuſtrem Ecckehardus V^tus ſive ultimus conſcripſit, quæ apud Goldaſtum, & emendatiùs apud Bollandum ad diem 7. Aprilis habetur. Secundus *Phyſicus* ſeu *Medicus* â medendi peritia, *Piperis granum* â morem gravitate & diſciplinæ Monaſticæ ſeveritate, denique *Pictor* â pingendi arte eximia cognominatus, virtutibus omnibus, & doctrinis inſigniter præditus, ſed & generis nobilitate præfulgens, circa annum 975. ſanctè defunctus. Tertius â labio lato vocatus *Labeo*, Vir eruditione, & pietate clarus, Eckehardi quarti (quem nos Hiſtoriographum dicimus) in diſciplinis Magiſter, qui teſte eodem Eckehardo, quo die Jobo Teutonicè interpretando manum ultimam impoſuit (erat ille SS. Apoſtolorum Petri & Pauli profeſtus dies) mortis ſuæ præſcius ſacram exomologeſin fecit, Veſperas, quæ ex more in templo ipſorum Apoſtolorum Monaſterii Eccleſiæ contiguo decantari ſolebant, ipſe utpote S. Petri ſtudioſiſſimus cultor celebravit. Ubi deinde ad Completorium datum fuit ſignum, ille miſſis in chorum aliis, dicens:

Pſallite, Completam Petrus faciet mihi lætam.

Foris manens, pauperes interim ut convivio exciperentur, obtinuit, quos ipſe moribundus reficientes videre poſſet. Finito Completorio, cùm ante adhuc ſanus fuiſſet, cum morte conflictari cœpit, & eâdem die, opinione omnium ſanctus, ingenti pietate, dolore non magno ad meliorem vitam tranſiit Anno Domini 1022. Cujus Necrologium noſtrum antiquum ad 29. Junii diem ſic meminit: *obitus Notkeri doctiſſimi, atque benigniſſimi Magiſtri.* Et ejusdem temporis chronographus ad annum 1022. *Notker noſtræ memoriæ hominum doctiſſimus, & benigniſſimus, Heribert, & duo Ruodperti &c. &c. obierunt.* Hæc ex genuinis Monaſterii noſtri monumentis, quibus veluti in re domeſtica, maximè credendum, breviter delibare placuit. Unde eos revellas, qui aut Notkerum Phyſicum cum Balbulo, vel Abbate, aut Abbatem cum Labeone vel Epiſcopo Leodienſi confundunt, aut Phyſicum â *Piperis grano &c.* diſtinguunt. Hunc enim unum, & eundem eſſe Eckehardus IV^tus, cæteris accuratior, luculenter oſtendit, illos verò inter ſe & vitæ, & obitûs, & natalium diverſitas multùm diſcriminat. Abbatem quod attinet, tertius Is inter Notkeros famâ illuſtres â quibusdam numeratur, nam ætate Labeonem præceſſit, Notkeri verò Medici ex ſorore Nepos fuit, qui Abbatiam ab anno 968. proſperè, & laudabiliter adminiſtravit, ſed florente adhuc ætate immaturâ morte Anno 975. paulò poſt Avunculum ſuum Notkerum Phyſicum abreptus eſt. Laudem igitur, & memoriam inter Abbates

Digitized by Google

bates adeptus est, non tamen inter Viros scientia & eruditione conspicuos, quales Tres priùs relati Notkeri erant. De ejus enim doctrinâ nulla extant vestigia, imò cùm Otto Magnus Imperator ex nostris quæsisset, cur Notkerum adhuc Juvenem inter tot canos Patres in Abbatem elegissent? Rupertum subdecanum respondisse scribit Eckehardus: *Inter tot utique Marias optimam partem dudum eligentes Martham nec unam quidem, quæ circa Ministerium solicita sit &c. præter hunc inveniri potuisse.* Eck. in Casibus Monasterii, c. 16. &c. Hinc Notkero Abbate omisso Eckehardus in lib. Benedict. & alii antiqui nostri scriptores *Labeonem*, ut supra fecimus, Notkerum *Tertium* nimirum inter scientia, ac scriptis celebres recensent. Ex quibus omnibus facilior jam nobis erit propositæ quæstionis resolutio, qua Authorem Theotiscæ Psalterii translationis, non alium esse, quàm Notkerum *Labeonem* sive *Tertium* dicimus. Evincunt hoc præter Eckehardi expressum testimonium codices manuscripti superiùs insinuati, Notkeri *Tertii*, vel *Labeonis* nomine inscripti, quorum unus, priori adhuc sæculo apud nos asservatus, rem totam his antiquis versibus ipsi Psalterio Teutonico immediatè subjectis declarat.

Balbus erat Notker, Piperis granum fuit alter,
Tertius hic Labio datus est cognomine lato,
Pectore mandatum gestans Labeo quoque latum,
Latior hic labio, puto, nemo videbitur illo,
Ecce favos labio quales stillat tibi lato?

Ita Mezlerus & Brüllsaverus, qui uterque codicem vidit. Accedunt Chronica nostra, quæ Labeonem Translationis illius Authorem pluribus in locis asserunt. Unum accipe: Anno salutis 1027. voti causa venit ad S. Gallum cum filio suo postea Imperatore Henrico III. Gisela Imperatrix Conradi II. Conjux. Ea ubi votum ad sacra S. Galli lipsana exsolvisset, Abbatem, & Patres regalibus donis adauxisset, in SS. apud eos precum communionem ut referretur, obtinuit. Sed eo non contenta, cùm nova Notkeri Labeonis nuper defuncti litteraria monumenta demiraretur, Psalterium ab eo in Teutonicam linguam translatum petiit, & una cum Jobo (satis quidem invitis Patribus) asportavit &c. ita acta nostra. Ex his, & aliis pluribus erroris proinde argui debet Joachimus Vadianus, & ipsum fortè secutus Elias Du Pin aliique pauci admodùm, qui Psalterii translationem Teutonicam Notkero Balbulo adscribunt, & jussu Regis Arnolphi eum laborem susceptum fuisse, nescio qua ratione ducti affirmant. Hujus enim nulla verisimilitudo habetur. Imò non alterius jussu sed solius charitatis erga religiosos confratres impulsu id operis perfectum esse & Eckehardus, rei optimè conscius, ut supra vidimus, expressè enarrat, & ea, quæ Psalmis ipsis junguntur, abundanter declarant. Totus enim codex Lambecianus, Sangallensis, Vadiani &c. non alia in se continet, nisi ea, quæ â Monachis sicut illo jam tempore, ita & nostro adhuc ævo in Choro decantari solent, nimirum 150. Psalmos Davidicos, quos una *cum consuetudinariis Canticis*, ut S. P. Benedictus regulæ c. 18. præcipit, *per septimanæ circulum psallimus.* Sunt verò ea cantica, quæ quotidie adhibentur: Canticum Beatissimæ Virginis Mariæ: *Magnificat anima mea Dominum.* Zachariæ: *Benedictus Dominus DEus Israël*, &c. Luc. 1. reliqua cæteris diebus singulis unum ex Prophetis eo ordine, quo in ipso codice ponuntur; quibus additur *Oratio Dominica: Pater noster*, ad quasvis horas Canonicas recitanda & Symbolum Athanasii aut quisquis Author sit de Trinitatis, & Incarnationis Mysterio: *Quicunque vult salvus esse.* Die Dominica ad Primam canendum. Unde facilè patet Notkerum Labeonem hæc omnia in barbaricam, uti tunc vocabant, sive teutonicam linguam transtulisse in usum Monachorum, præsertim discipulorum suorum (quorum non ultimus erat ipse Eckehardus IV^tus) eo fine, ut etiam rudiores, & linguæ latinæ minùs gnari, quod psallebant, intelligerent, & secundum regulæ nostræ mandatum, *Mens concordaret voci:* in quo Keronem nostrum imitatus videtur Labeo, qui simili charitate quorundam Monasterium nostrum ingredi volentium ruditati consulturus regulam S. P. Benedicti interlineari versione Theotisca initio sæculi 8^vi interpretatus est, ut quid profiterentur, plenius caperent. Sed & illos denique hallucinatos, ac nominis affinitate seductos fuisse dicendum est, qui vel Notkero Physico, vel Abbati idem opus attribuunt, illos inter se, aut cum Labeone confundentes, cùm pro ultimo isto, â cæteris distincto omnia argumenta pugnent, cui soli itaque manebit victoria.

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA DE NOTKERO, ET PSALTERIO THEOTISCO.

MELCHIOR HAIMINSFELD GOLDASTUS in *Catalogo Scriptorum, quem Tomo II. Rer. Alamannicarum attexuit, p.* 142. NOTKERUS Labeo, Abbas S. Galli transtulit in linguam Alamannicam Pſalmos Davidis, & librum Job: quorum illi apud nos extant, iſte periit.

JOACHIMUS VADIANUS in *Alamannicarum Rer. Farragine (Tom. III. ap. Goldaſt. p.* 34.) Extat apud nos San-Galli Pſalterium à Notkero Monacho, quem ob linguæ tarditatem Balbulum cognominarunt, in noſtram linguam translatum, Arnolpho imperante: tanta verborum difficultate, ut nonniſi ab attento & immorante lectore accipi & intelligi queat. Tam dura & anhelans vetus illa Francorum & Alemannorum lingua fuit.

BARTHOLOMÆUS SCHOBINGERUS in *Notis ad h. l.* p. 105. Eſt nunc penes me hoc Pſalterion in mea bibliotheca, quod vulgare, & publicum in uſum dare recepit noſter Goldaſtus cum ampliſſima priſcorum verborum expoſitione.

GOLDASTUS *in Conſpectu Auctorum Scriptoribus Rerum Alamannicarum præmiſſo*, de EKKEHARDIS agens, quorum quinque recenſet; Unum Seniorem (*Dechan Egkart vom Geſchlecht von Jonschwil:* ita Stumpfius Chron. Helv. *l. II. c. 5.*) tres *Juniores* vel *Minores* dictos, & denique *Minimum* Vitæ Notkeri Balbuli ſcriptorem; ſic de Quarto.

Quartus Ekkehardus, qui & ipſe Junior vocatur, Moguntiæ conſtitutus juſſu Aribonis, Archiepiſcopi, cujus utebatur familiaritate (præfuit is Sedi Mog. ab A. 1020. ad 1031.) mandato Imperatricis (*) ibidem commorantis deſcripſit Pſalterium, in linguam Barbaricam, i. e. Germanicam à Notkero Labeone Phyſico traductum: in privatos nimirum Imperatricis uſus. Quod opus nunc in noſtra poteſtate eſt.

(*) Imperatrix illa fine dubio fuit Chunegundis, Sigefridi Comitis Palatini Rheni filia, quæ poſt mortem mariti ſui Imp. Henrici II. A. 1025. depoſitis ornamentis Imperialibus vitam monaſticam profeſſa operabatur manibus ſuis. Sponſo ſimul ſuo Chriſto aut orans loquebatur aut pſallens: quam ſemper legere, vel legentem ſacros codices puellam ſacratam audire vidiſſes. Hæc *Uſſerius* de *Scripturis & Sacris Vernaculis* p. 130. ex autore Vitæ Chunegundis apud Surium extante.

Ceterum quam ſint incerta quæ de Notkeris tradunt Scriptotes, & imprimis autor Vitæ Notkeri Balbuli Eckehardus, ita monet JACOBUS BASNAGIVS in nova editione *Lectionum Antiq. Caniſii* T. III. P. II. p. 552. in Obſervatione Vitæ illi præmiſſa.

Aſſerit Eckerhardus (ita ſemper & Uſſerius & Basnagius vocant, cum ſcribi Eckehardus deberet) ſe Notkeri Geſta, qualia à prioribus fuerant relicta, compilaſſe. Nullus apparet Notkeri Vitæ ſcriptor præter Eckehardum Juniorem, quanquam hic revera ſenior fuerit, qui aliqua de Notkero in *Caſibus Monaſterii San-Gallenſis* attigerat. Deinde vero, qua fide alienas ſchedas deſcripſerit Eckehardus, facile patebit. Primo, quanquam ipſe notaverit, plures eodem tempore fuiſſe Notkeros Sangallenſes, ipſi tamen parum noti fuerunt. Notkerum *Piperis granum* dictum ob acrimoniam & ſeveritatem, à Notkero *Phyſico* diſtinguit, quanquam unus idemque ſint: deinde vero Notkero *Balbulo* cœcitatem tribuit: quam paſſus eſt *Medicus*, non Balbulus. Secundo Notkerum Balbulum Carolo M. coævum, imo ipſius nepotem facit: nec in errorem ſemel dormitans incidit; quippe ita frequenter inculcatur, ut partem vitæ cum Carolo M. tranſegiſſe videatur Notkerus; qui Carolum nunquam vidit, nec videre potuit, utpote qui centum annis poſt Carolum obierit. Ut à mendo liberent Eckehardum Critici, ultra ſeculum vitam produxiſſe Notkerum affirmant; ſed levi, imo prorſus nullo argumento.

Idem BASNAGIUS, *Obſervatione Martyrologio Notkeri præmiſſa:* Lect. Antiq. Caniſii T. II. P. III. p. 87.

Plurimi fuere Notkeri eodem fere tempore. Ab *Epiſcopo Leodienſi Notkero* ordiamur: quanquam ætate paullo recentior, dignitate fuit ſuperior. Fuit Epiſcopus A. 971. Monachus, quicquid dicant Benedictini, non fuit unquam. Alter fuit *Notkerus Abbas* San-Gallenſis, vivente & præfectura cedente Burchardo Abbate A. 973. obiit A. 981. Hic Abbas fuit nepos alterius *Notkeri Doctoris*, pictoris, medici & poëtæ, quem *Piperis granum* ob acrimoniam & morum ſeveritatem appellabant: hic cœcus obiit. Seculo ſequenti, undecimo ſcilicet, vixit alter *Notkerus*, *Labeo* dictus, & poſtea *Beati* titulo decoratus. Denique ſeculo decimo tertio fuit quintus *Notkerus Doctiſſimi & Benigniſſimi* nomine ſæpius indicatus. Hi omnes à *Notkero* autore Martyrologii diverſi fuere. *Balbuli* titulo à ceteris diſtinguitur, iisque omnibus ætate fuit ſuperior: puer oblatus ad S. Gallum A. 840. & ordines ſacros recepit. Obiit a. 912. &c.

Huic præter alia multa opuſcula tribuit etiam Basnagius Pſalterium de Latina Lingua in Barbaricam translatum: fide Eckehardi, qui id ſcribit, & in armario bibliothecæ extare ſuo tempore teſtatur. Judicium de his omnibus eſto penes Lectorem: Meliora, ni fallor, multa docet in Diſſertatione accurata doctiſſ. Franckius.

INCI-

Digitized by Google

INCIPIT TRANSLATIO BARBARICA PSALTERII NOTKERI TERTII.

Pſalmus I.

1. *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum.*

Der man iſt ſalig, der in dero argon rat ne gegieng.

So Adam teta, do er dero chenun rates folgeta uuider Gote.

Et in via peccatorum non ſtetit.

Noh an dero ſundigon uuege ne ſtuont.

So er teta. Er cham dar ana, er cham an den breiten uueg ter ze hello gat, unde ſtuont dar ana, uuanda er hangta ſinero geluſte. Hengendo ſtuont er.

Et in cathedra peſtilentiæ non ſtetit.

Noh an demo ſuhtſtuole ne ſaz,

ih meino daz er richeſon ne uuolta, uuanda diu ſubt ſturet ſie nah alle. So ſie adamen teta, do er Got uuolta uuerden. Peſtis chit latine pecora ſterneus (ſieo niderslahinde) ſo peſtis ſih kebreitet, ſo iſt iz peſtilentia, i. e. late peruagata peſtis (uuito uuallonde ſterbo.)

2. *Sed*

JO. SCHILTERI INTERPRETATIO LATINA Vetuſtæ Translationis & Explicationis Teutonicæ Pſalmorum.

Nota ad Rubricam.

B*Arbarica*) Franci & Germani Latinam linguam calentes, Teutonicam ipſi quoque, præter Græcos & Romanos, barbaricam vocarunt. Otfridus ad AEpiſc. Mogunt. ſcribit: *hujus linguæ barbaries ut eſt inculta & indiſciplinabilis atque infueta capi regulari freno Grammaticæ artis.* Sed vide quæ ibi annotavi.

Ad PSALM. I.

Interpretatio paraphraſis Teutonicæ.

verſ. 1.

EXemplicat aſſertum interpres: *Sicut adam fecit, cum mulieris conſilium ſequeretur adverſus DEum. — Sicut idem fecit. Proceſſit eò, proceſſit ad viam latam qui ad Infernum ducit, & ſtetit ibi, namque pendebat à concupiſcentia ſua. Pendulus ſtetit.*

Notæ.

I. *Cathedra peſtilentiæ*, Suhtſtuol.

LXX. ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν. Sic etiam Pſalterium Alexandrinum Oxoniæ editum. In Ebræo: *in cathedra* לצים *Lezim*, deriſorum, deluſorum, *Jer. XV. 17.* quod ſcilicet omnes diſcipulos perverſus doctor illudat, ait S. Hieron. hic. Veteres doctores Eccleſiæ Occidentalis ſequi ſolent Græcam LXX. & Latinam vulgatam verſionem: hîc itaque non videntur Latini vocem græcam in Numero ſingulari expreſſiſſe, quum ſit multitudinis in Græco ut & in Ebræo, nempe λοιμοὶ notant homines peſtilentes, exitiales, atheos, ſcepticos, peſtes hominum, omnia deridentes: ſed videtur, veterem lectionem Latinam fuiſſe: *peſtilentium.* Nam S. Hieronymus annotat: *Pro Peſtilentibus in Ebræo deluſores habet.* Non abludit translatio veteris MSCti S. Marci: *und in den dengſtul der ſchanden nyt inſaz.* Ubi *dengſtul* eſt tribunal, judicium, dingſtul: *Schanden, ſchander*, hodie, ſchenden, ſchender, ſunt calumniatores, deriſores.

Interpr. Ait noſter: *Intelligo, quod gubernare*, (pro tribunali) *nollet. Namque hæc peſtis corripuit fere omnes, ſicut Adamo fecit, quum vellet Deus fieri. Peſtis dicitur Latinè*, quaſi PEcora STernens. *Quando peſtis ſe dilatat, dicitur Peſtilentia, i. latè perv. p.*

II. Obſervandum hîc, quod in translatione Otfridi verba poſtrema, *Peſtis chit Latinè &c.* non habentur, apud *Lambec. L. 2. Bibl. Cæſ. p. 461. & 757.* unde additio Notkeri hæc meritò habetur. Translatio alia Teutonica minus vetuſta, quæ in MS. extat in Archivo Reip. Argent. habetur: *in dem ſtule der freiſen nit enſas.* Voce *freiſa* utitur Notkerus in Pſ. VII. pro perſecutione.

Digitized by Google

2, *Sed in lege Domini voluntas ejus & in lege ejus meditabitur die ac nocte.*

Nube der iſt ſalig, tes uuillo an Gotes eo iſt, unde der dara ana denchet tag unde naht.

3. *Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.*

Unde der gediehet alſo uuola ſo der boum, der bi demo rinnenten uuazzere geſezzet iſt.

Quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo.

Der zitigo ſinen uuuocher gibet.

Daz rinnenta uuazzer iſt gratia Spiritus Sancti, gnada des heiligen Geiſtis. Den ſi nezzet, ter iſt pirig poum guotero uuercho.

Et folium ejus non defluet.

Noh ſin loub ne riſet.

Taz chit, noh ſin uuort ne uuirt uuendig.

Et omnia quæcunque facit, proſperabuntur.

Unde fram diehent alliu, diu der boum biret unde bringet.

Job fructus (uuuocher) iob folia (pleter) ib meino facta & dicta (uuerch, uuort).

4. *Non ſic impii, non ſic.*

So uuola ne gediehent aber die argen: So ne gediehent ſie.

Sed tanquam pulvis quem projicit ventus à facie terræ.

Nube ſie zefarent alſo daz ſtuppe dero erdo, daz ter uuint feruuahet.

Fane demo Gotes riche uuerdent ſie feruuahet.

5. *Ideo non reſurgunt impii in judicio.*

Pediu ne erſtant arge ze dero urtheildo.

Doh ſie erſtanden, ſie ne bitent danne urteildo, uuanda in iu urteilet iſt. Jam enim judicati ſunt.

Neque peccatores in conſilio juſtorum.

Noh ſundige ne ſizzent danne in demo rate dero recton.

Ene ne irſtant, daz ſie irteilet uuerden, noh tiſe ne irſtant daz ſie irteilen. Ene ſint tie uuirſiſten, diſe ne ſint tie bezzeſten, uuanda ſie beide ſundig ſint. Tie aber die bezzeſten ſint, tie irteilent tien metemen.

6. *Quoniam novit Dominus viam juſtorum.*

Vuanda Got ueiz ten uueg dero rehton.

Er geuuerdet ſie uuizzen unde iro uuerch.

Et iter impiorum peribit.

Unde dero argon fart uuirt ferloren.

Vuanda ſie ſelben ferloren uuerdent, pediu uuirt iro fart ferloren, daz ſint iro uuerch.

Pſalmus David. II.

1. *Quare fremuerunt gentes.*

Ziu griſcramoton *an Chriſtum Ebraicæ* gentes? *(iudon diet)*

Et populi meditati ſunt inania, id eſt fruſtra?

Unde ziu dahton ſine liute ardingun *in ze irloſchenne? Sie dahton des in ubelo ſpuen ſolta.*

2. *Aſtiterunt reges terræ & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus.*

Tie Lantchuninga uuaren gagenuuerte *in paſſione Domini (in Gotes martyro) als anaſehendo, nube iro uuillen ougendo,* unde Principes, *Sacerdotum,* geſamenoton ſih uuider truhtene unde uuider ſinemo geuuiechten.

Ein herodes uuolta in ſlahen anderer hangta iz. Pediu gat in ter uuillo, ſamoſo diu uuerch.

3. *Dis-*

---

cutione. Otfridus 1: 3, 25. *thera freiſun*, periculo. & L. 2, 12, 50. & c. 6, 32. *in freiſa*, eis nocebit. Gloſſæ Lipſii: *Freiſon*, interitu.

Translatio Rhætica: *Ne ſeza in la ſupchia dals ſgiamgiaduors.* Codex MS. pſalterii Teutonicè translati in uſum Monaſterii Carthuſiani an. 1340. apud Argentinam erecti, ita habet: *In dem ſeſſel der ſchelmen nut ſaz,* Vox verò *ſchelm*, etiam denotat Contagium, peſtilentiam, ſed & homines peſtilentes, de quo in Gloſſario.

v. 2. *Interpret.*

Nube der iſt &c. In Codice Otfridi pro *Nube* habetur *Suntir*, hodie *ſondern*, ſed.

v. 3. *Interpret.*

Daz rinnende uuazzer &c. i. e. *Decurſus aquarum eſt gratia Spiritus S. Quem illa rigat, is eſt arbor ferax bonorum operum.* Taz chit &c. i. e. *Hoc dicit: nec verbum ejus recedit.* Unde fram dieh. &c. i. e. *Et valdè creſcunt omnia, quæ arbor parit & fert, & fructus & folia, intelligo facta & dicta.*

v. 4.

Nota.

Repetitio in hoc ✝. ſecundum Vulgatam ut & MS. Arg. retinetur. S. Hieronymus: *Id quod ſecundò dicitur NON SIC, in Hebræis voluminibus non habetur: ſed ne in ipſis quidem LXX. interpretibus. Nam in exemplis Origenis in Cæſarienſi bibliotheca legens, ſemel tantùm ſcriptum reperi.*

v. 4. *Interpret.*

Fone demo &c. i. e. *A regno DEI projiciuntur.*

v. 5.

Doh ſie erſtand. &c. i. *At tamen reſurgunt* (impii) *non exſpectant tamen ſententiam, quippe iſtis jam ſententia lata eſt.*

Ene ne irſt. &c. i. *Illi* (impii) *non reſurgunt, ut judicentur, nec hi* (peccatores) *reſurgunt, ut judicent. Iſti ſunt peſſimi, hi non ſunt optimi, quoniam utrique ſunt peccaminoſi. Qui verò optimi ſunt, judicant medios.* S. Hieronymus: *Inter impium & peccatorem hoc intereſt, qui impius eſt, negat DEum: qui peccator eſt, confitetur & peccat.*

v. 6.

Er geuuerdet &c. i. e. *Dignatur DEus eos noviſſe, & ipſorum opera.* S. Hieronymus: *Nihil aliud cognoſcit Dominus, niſi quod notitiâ ejus dignum eſt. Cognoſcit quippe Dominus eos, qui ejus ſunt: & ſi quis neſcit, neſcietur.*

VVanda ſie ſelben &c. i. e. *Nam ipſi* (impii) *pereunt, igitur & iter eorum perit, id eſt eorum opera.*

Ad Psalm. II.

VAtes divinus in hoc carmine ſacro colloquium inſtituit. S. Hieronymus: *Quatuor præcedentes verſus vel Angeli vel prophetæ ſunt locuti, mirantes quare humana temeritas adverſus DEI filium conſurrexerit.* Sed quatuor verſus vocat, qui nobis communiter ſunt priores duo.

v. 1.

In ze irloſchenne, ad extinguendum ipſum. Irleſchen, ausleſchen. Otfridus 1, 17, 104. *Irlesgen.*

Si dahton &c.) i. *Cogitarunt, ut ipſum malum exſpueret.*

v. 2.

Als anas. i. ut attendentes, ſed imò ſuam voluntatem (libidinem) oſtendentes.

Ein

Digitized by Google

3. *Disrumpamus vincula eorum & projiciamus à nobis iugum ipsorum, id est, Christi & Apostolorum. Sus einoton sie sic.*

Prechen *chaden sie* iro gebende unde uuerfen aba uns iro ioch.

Ne lazen unsih nicht ana Christianam religionem (Christis uuolunga.)

4. *Qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.*

Ter in himile buet, ter spottot iro, unde nase snudet an sio.

Nalz taz Got mit munde unde mit nasun deheinen huoh tue, nube daz iz huohlich uuas, daz sie sina prædestinationem (penemida) dahton ze iruuendenne. Dar ana uuaren sie meditantes inania (i. e. tenchende inuppe.)

5. *Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.*

Tanne sprichet er in zu mit zorne, unde mit heizmuote getruobet er sie.

In judicio (in uberteilido) tuot er iz, so retributio peccatorum (lon sundon) ist.

Vox Christi.

6. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Syon montem sanctum ejus prædicans præceptum ejus.*

Ih pin aber fone minemo fater (*iro undankes*) ze chuninge gesezzet uber sinen heiligen berg, *daz ist Ecclesia*, sin gebot sagende, *daz chit Euangelium lerende.*

Sion stat in Jerusalem, unde uuanda man ferro dar àba seben mag, pediu heizet er Syon, daz chit latine Specula, in unsera uuis uuarta. Der bezeichenet Ecclesiam, uuanda iro gedingi ist, daz sie irhohet uuerde ze Gotes selbes anasihte.

7. *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, i. e. sine tempore (ana Zit.)*

Min fater chad ze mir, min sun bist tu, hiuto gebar ih tih.

Gote ne ist nehein zit præteritum (irgangen) noh futurum (chumftig) Imo ist hiuto, al daz io geschah alde noh geschehen sol. Pediu ist sin sun hiuto geborn.

8. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.*

Pite mih *uuanda du menniscno bist, unde an diu min minero bist*, so gibo ih dir din erbe.

Uuelez ist daz? Gentes (alle liute.)

Et possessionem tuam terminos terræ.

Unde gibo ih tir ze besizzenne ende dero erdo, *dero du biteist.*

Daz ist fone diu gesprochen, uuanda Christus pat iro gnoto, do er sih selben umbe sie Patri opherota.

9. *Reges eos in virga ferrea. i. e. inflexibili justitia.*

Tie rihtest tu mit isseninro gerto.

Daz chit mit ununendigemo rehte. Dih ne mag tar aba nieman genemen.

Tanquam uas figuli confringes eos.

Samoso hafenares faz ferbricheist du sie.

Terrenas concupiscentias (uuerlt luste) ferbricheist tu an in.

Vox

Ein Herodes) i. Herodes, magnus scilicet, infanticida, volebat ipsum interficere, alter (Pilatus) concessit id. Idcirco vadit istis voluntas, sicut & opera. S. Hieronymus hîc: *Non solum Herodes Rex, sed etiam illi reges adversus Dominum constiterunt: quorum regna ei in puncto temporis diabolus ostendit.*

v. 3.

Quintum hîc versiculum constituit Hieronymus, velut Responsum DEI Patris, cohortantis populum gentilium, ut legalia vincula dissolvant. Sed hæc Origenis fuerit expositio. Noster verò formulam conjurationis potius adversariorum christianæ religionis interpretatus, sequens S. Ecclesiam & S. Petrum, *Act. IV.* 25. Atque S. Hieronymus in pr. ipse dixerat: *Audacis est hunc Psalmum interpretari velle post Petrum in Actibus Apostolorum.*

Sus einoton &c.) i. sic convenerunt invicem, dicentes.

Ne lazen) i. Neutiquam accedimus ad Christianam religionem. Vox *uolunga*, religio, videtur suspecta, & fortè *Volgunga* legendum, à *Volgen*, sequi.

v. 4.

Nals taz Got) i. Non quod DEUS ore atque naso cuiquam ludibrium faciat, sed quod ignominiosum esset, quod prædestinationem suam cogitarent reprimere, propterea erant meditantes &c.

Penemida, prædestinatio. Compositum ex *Pene*, pyne, Pein hodie, pœna, supplicium, & *mœda*, *myte*, Belgis, meta, i. e. pœnarum definitio. B. Lupus Epist. CXXVIII. *Hos* (impœnitentes) *B. Augustinus in multis libris, & in eo, quem fecit ultimum, non dubitat dicere prædestinatos ad pœnam.*

Tenckende in uppe, cogitantes in vanum. *Uppe*, inane, vanum. Kero: *uppigin vvort*, otiosa verba. MS. Arg. h. Ps. ℣. 1. *das volk gedachte uppikeit.* Populi meditati sunt inania. Cæterum hæc ipsa translatio recedit in hoc à Notkeri & omnibus: *Der do wonet in den himmeln der sol su behalten. und der Herre spottet ir.* Verbum *behalten* est conservare, salvare.

v. 6.

Vox Christi.

Idem & apud S. Hieron. habetur.

Iro undankes, ingratiis istorum, hostium & persecutorum. non est in textu, ad paraphrasin pertinens.

Daz chit Ev. lerende) i. hoc est, Evangelium docens. Sion stat in Jerusalem, & quoniam procul inde prospici potest, propterea dicitur Sion, h. e. Latinè, specula, nostro more Warta. Ille mons designat Ecclesiam, quippe ejus spes est, ut exaltetur ad DEI ipsius faciem. S. Hieronymus: *Sion, i. e. super Ecclesiam. Sion specula vitæ, interpretatur.*

v. 7.

Vox DEI Patris ex relatione Filii, qui locutus est, prout ipsum docuit Pater, *Joh. VIII. 26. 28.*

Gebar) Ita & MSC. Argent. *Ich hab dich hut geboren*, promiscue veteres hoc verbo usos, de patre æque ac matre, ostendo in Glossario.

Gote ne ist) i. DEO nullum tempus est præteritum, nec futurum. Ipsi est *Hodie* omne quod factum est, & adhuc futurum. Quare filius ejus est hodie genitus.

v. 8.

Pite mih uuanda du menniscno &c.) paraphrasis est. i. e. postula à me. quoniam tu homo, & eatenus me minor es.

Dero du biteist. &c.) i. e. quos terminos terræ, postulasti. Hoc ideò dicitur, quod Christus postulavit eos tunc, quum ipse se pro iis offerret Patri. Scilicet *Joh. XVII.* 20.

v. 9.

Daz chit mit ununendigemo) i. Hoc est, inflexibili justitia. Te non potest ab ea quisquam avertere,

Vox Prophetæ.

10. *Et nunc Reges intelligite.*

Unde nu fernement chuninga.

Chuninga dero erdo, chuninga des fleiſches, chuninga fone diu, uuanda ir doubont ten lichamen. Geborrent minen rat.

Erudimini qui judicatis terram.

Lazent iuch leren lantrechtara.

Meiſtera des lichamen fernement.

11. *Servite Domino in timore.*

Dienont Gote mit forhtun.

Daz ne beue iuub, daz er Reges kenamot pirnt.

Et exultate ei cum tremore.

Unde ridondo ſint imo fro.

Imo danchont ſoliches namen, ioh mit freuui, ioh mit forchtun.

12. *Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta.*

Lirnent zucht, *unde uueſent in egi*, daz ſih Got eteuuenne ne belge, unde ir ne glesliphent aba rechtemo uuege.

Chriſtus iſt der ueg, an demo mannolich kan ſol.

Cum exarſerit in brevi ira ejus. Beati omnes, qui confidunt in eo.

So ſint zorn irheizzet in ſpuote, *unde uindicta (kerich) chumet in ictu oculi (in slago dero brauuo.)*

So ſint ſalig die ſih ze imo ferſehent.

Pſalmus David. III.

1. 2. *DOmine quid multiplicati ſunt qui tribulant me? David chad ex perſona Chriſti (in Chriſtis ſtat) do er ſinen ſun ſlob.* Ziu ſint, truhten, dero ſo manegen die mih arbeitent, *daz ioh einer minero diſcipulorum (jungeron i. Judas) min abtet?*

Multi inſurgunt adverſum me.

Manige ihrrichtent ſih uuider mir.

3. *Multi dicunt animæ meæ, non eſt ſalus illi in DEO ejus.*

Manige verſagent minero ſelo heili an iro Gote.

Sie ne truuuent, daz ih irſtan ſule.

4. *Tu autem Domine ſuſceptor meus es.*

Aber du Got piſt min infangare, *mih infienge du.*

Mih hominem (menniſcen) name du ane dih DEum (Got) bediu ne getuoſt tu mih ouch reſurgere (irſtan) uuider iro uuane.

Gloria mea & exaltans caput meum.

Du biſt min guollichi, *fone dir habo ih ſia*, unde du biſt irhohende min houbet *in reſurrectione (in oſtirtage.)*

5. *Voce mea ad Dominum clamavi & exaudivit me de monte ſancto ſuo.*

Mit minero ſtimmo, *daz chit mit des herzen ſtimmo* harreta ih ze dir, unde gehorteſt du mih fone dinemo heiligen berge.

Daz chit fone dero unſagelichun hohi dinero Gotheite.

6. *Ego dormivi & ſoporatus ſum.*

Ih ſchlief, *mines tanches ane noth. Ih ſchlief den ſchlaf des todes*, unde ſchlaf rauuota mir dar ana,

daz die ſundigen ne tuont, uuanda iro tot ſchlaf leitet ſie zeun rauuon.

Et exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.

Unde irſtuont ih, uuanda trohten infieng mih.

Er nam mih an ſih mit dero chrefte irſtuont ih.

7. *Non*

---

v. 10.

Chuninga dero erdo &c. i. e. Reges terræ, Reges carnis, Reges de hoc, quando domant carnem. Audite conſilium meum.

Meiſtera des lich.) Magiſtri carnis intelligite.

v. 11.

Daz ne beue) i. e. hoc ne extollat vos, quod Reges vocati eſtis. Pro *er* legendum *ir*, vos. *Pirnt*, eſtis, *Pirnnes*, ſumus, *Kero*.

Ridondo, trementes. *Ritte*, tremor febrilis. V. Gloſſar.

Imo danckont &c.) i. Ipſi gratias agentes de illo nomine, & cum gaudio & cum tremore. S. Hieron. hîc: *Timore dixit, ut elationem eis tolleret, quia reges eos appellarat.*

v. 12.

Unde weſent in egi) Ad paraphraſin pertinet. *Egi*, Egii, Eki, diſciplina eſt Keroni. i. e. fitis ſub diſciplina Filii. *Glesliphent*, pereatis. Scriptura videtur mendoſa, pro *Gesliphent*, à verbo *Slipfen*, Kilianus: *Slippen, dilabi.* Unde noſtrum *Slippe*, cloaca, quò ſtillicidium cadit inter duas ædes.

Chriſtus eſt via, in quâ quilibet ire debet.

Ad Psalm. III.

v. 1. & 2. *Interpret.*

DAuid chat &c. i. e. *David loquutus ex perſona Chriſti, quam fugeret à filio ſuo.* Sic & S. Hieronymus hunc Pſalmum & ad Davidem, & ad Chriſtum pertinere ait.

Daz ioh.) i. e. ut etiam unus meorum diſcipulorum, i. e. Judas, me perſequatur.

v. 3.

Sie ne truuuent) i. e. Iſti non confidunt, quod ego reſurrecturus ſim.

v. 4.

Infangare, Translatio A. *min behalter*, i. e. Salvator meus. *Mih infienge du,*) me ſuſcepiſti, me hominem recepiſti tu in te DEUM, quare etiam facis me reſurgere contra eorum opinionem. Vocula *ne*, i. e. non, ut ℣. 7. hîc eſt aut ſpuria & eliminanda, aut quædam enclitica & nihil ſignificat, uti *en*. Et certè hoc poſterius etiam in Fragm. de Bello Hiſp. Coroli M. ℣. 2496. obſervavi. Similiter *Ni*, apud Willeramum p. 152. *niet ni*, non. Vide Gloſſar. meum voc. *Derien*, & voc. *Ne*. Cæterùm vocem *Infiengen*, Otfridus de Juda excipiente JEſum oſculo proditorio uſurpavit *L. IV: XVI, 103.*

Fone dir) à te habeo eam, ſcil. gloriam, guallichi. MS. Arg. *ere.*

v. 5.

Daz chit) hoc eſt, cordis voce. Item *daz chit fone*) hoc eſt. ab ineffabili altitudine tuæ divinitatis.

v. 6.

Dormivi meâ ſponte ſine neceſſitate: dormivi ſomnum mortis. Et ſomni pœnitebit me, quod peccatores non faciunt, namque ſuus ſomnus mortis ducit iſtos ad nullam pœnitentiam. Soporatus, *der Schlaf rouuete mir.* MS. Arg. *Ich ſchlief und was beſiveret.*

Er

Digitized by Google

7. *Non timebo millia populi circumdantis me.*

Ih ne furchto die manigi des mih umbeſtanden liutes.

Samo ſo er mih erſteriben muge, ih ne irſterben muge ih ne irſterbe gerno.

Exurge Domine.

Stant uf truhten.

Salvum me fac DEus meus.

Duo mih gehaltenen min Got.

Gehalt Eccleſiam meam (mina prut ſaminunga) diu min corpus (lichamo) iſt.

8. *Quoniam tu percuſſiſti omnes Adverſantes mihi ſine cauſa.*

Uuanda du habeſt irſchlagen

Daz chit tu habeſt keſuueiget.

Alle die mir beunrechte uuidere uuaren.

So chunt uuard in min reſurrectio (urſtendida) daz ſie iro nebeinen lougen getorſton haben.

Dentes peccatorum contriviſti.

Dero ſundigon zene fermuletoſt tu.

Daz chit, iro hindero ſprachon ferzare du, Sie geſchueigendo, ferzare du iz.

9. *Domini eſt ſalus.*

Tar ſchinet daz cotes diu heili iſt.

Tu Got kibet ſia.

Et ſuper populum tuum benedictio tua.

Unde din ſegen iſt uber dinen liut.

Pſalm. IV.

v. 1. *Canticum David.*

2. *Cum invocarem exaudivit me Dominus iuſtitiæ meæ.* Prophetæ mos eſt, repentè perſonas mutare, exaudivit, dilataſti.

Eccleſia chit.

Got ſone demo min reht iſt, kehorta mih, ſo ih ze imo hareta.

In tribulatione dilataſti mihi.

Ze demo ſelben chit ſie.

Du gebreiteſt mih in binon.

Uuanda in perſecutione (in abtungo) manigfaltoton ſih coronæ martyrum.

Miſerere mei & exaudi orationem meam.

Genade mir, unde gehore min gebet.

Tuo ſo du tatiſt. kebore mih io.

3. *Filii hominum usque quo gravi corde?*

Menniſcon chint, uuie lango uuellent ir ſin in ſuaremo.

Daz chit in ungeloubigemo herzen? *Fore adventu (chunfte) Chriſti uuarent ir ungeloubig, uuellent ir ouch noh ſo ſiu?*

Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

Ziu minnont ir idola (*abkota*) unde ziu ſuochent ir lugge *Gota?*

Diapſalma.

UUaz iſt daz?

Daz iſt ſilentium unde intervallum pſallendi, unde uuechſel des ſinnes. Alſo ſinpſalma heizzet conjunctio vocum in cantando (ſuogi ſtimmon ſingendo) ſo heizzet diapſalma disjunctio vocum (ſchedunga ſtimmon.)

4. *Et*

Er nahm mih) recepit me ad ſe, hâc virtute vel his viribus exſurrexi.

Zeun, Zedhein, contractum, i. e. ad nullum.

v. 7.

Millia reddit *die manigi*, i. e. multitudo, numerus enim certus pro incerto poſitus, quem exprimit Interpres.

Samo ſo &c.) i. e. ac ſi me interfecturus eſſet iſte populus. Ego interfici poſſum: & moriar lubens. Notandum voculam *Ne* iterum hîc ut ℣. 4. non pro negativâ accipi.

Gehalt Eccleſ.) ſalvam fac Eccleſiam, meam ſponſam, Communionem, quæ meum corpus eſt.

v. 8.

Daz chit &c.) hoc eſt, tacere feciſti.

So chunt) i. e. Sic notoria eis facta eſt mea reſurrectio, ut eam nullatenus inficiari potuerint.

Daz chit, iro hind.) hoc eſt, iſtorum ultima conventicula diſſipa tu, faciendo eos tacere, Abole iſtud.

v. 9.

Tar ſchinet &c.) i. e. hinc eluceſcit, quod DEI ſit ſalus. Tu DEUS das eam.

Ad Psalm. IV.

v. 1. *Canticum David.*

OMittit author antecedentia tam in Græco quàm Latino, εἰς τὸ τέλος, ἐν ὑμνοις (quanquam ἐν ὑμνοις in Exemplari Alexandrino non extat.) quod Hieronymus ita interpretatus: *In finem i. e. in Chriſto. Finis enim Legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti.* Quæ & S. Auguſtinus hîc annotavit. ἐν ὑμνοις. *In carminibus, h. e. in laudibus. Pſalmus David, h. e. laus Chriſti.* At idem Hieronymus Hebraicum לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת *Lamenatſeach bineginoth*, interpretatur alibi *Victori in canticis.* Jo. Coccejus: *Præfecto melodiis.* Seb. Schmidius: *Præfecto (muſices) ſuper Neginoth.* ut inſtrumentum aliquod Muſicum intelligatur, ſicut & in ſequentibus pluribus. Atque videntur LXX. interpretes rubricas non reddidiſſe Græcè, fortè quod non ſuppeterent nomina idem exprimentia in linguâ Græca, & quod eadem non amplius in uſu eſſent. Poſt aliquod tempus ab aliis rubricarum expoſitio acceſſiſſe videtur, & cùm nomina propria inſtrumentorum muſicorum non intelligerentur, pro appellativis accepta atque ſenſu aliquo myſtico expoſita fuiſſe. Vel imò verius eſt, quod S. Hieron. in Ezech. c. XVI. teſtatur, quòd *Eruditi ſolos quinque libros Moſis ab eis LXX. interpretatos probent.* Sed & notandum eſt, quod Buxtorffius obſervat: Vocabula plura in Titulis Pſalmorum Hebræis ipſis non ſatis explorata eſſe, in Lexic. voc. עֲלָם Alam. pag. 560.

v. 2.

Eccleſiam loquentem introduci ait. Hieronymus: *Totus Pſalmus ad Chriſtum, & per Chriſtum ad juſtos referendus.*

Zu demo ſelben &c.) i. e. ad illum (Chriſtum) loquitur illa: Tu dilataſti me in tribulatione. Namque in perſecutione multiplicarunt ſe corónæ martyrum.

Tuo ſo du) fac ut feciſti. exaudi me quæſo.

v. 3.

Gravi, *Suaremo*, interpretatur.

Daz chit &c.) id eſt, in infideli corde. ante adventum Chriſti eratis infideles, vultisne etiam nunc ita eſſe?

Ad Hebraicum reddit Hieronymus: *Filii viri usque quò inclyti mei, ignominioſe diligitis vanitatem.* Coccejus: *Filii viri, quo usque erit gloria mea ignominii? amabitis inane?* Seb. Schmidius: (*At 6*) filii viri (ſuperbi) quousque

4. *Et ſcitote quoniam mirificavit Dominus ſanctum ſuum.*

UUizzint daz Got Chriſtum uuuenderlichen getan habet.

UUanda er chichta in fone tode, unde ſazta in ze finero zeſeuuun in himele. In ſult ir beton.

Dominus exaudiet me cum clamavero ad eum.

Truhten gehoret mih, danne ih ze imo haren.

Daz chit Eccleſia fone iro ſelbun, ſamo ſo ſi chade ze iro chinden: Truhten keboret iuh ſo ir ze imo harent. Harent ze imo mit kuoten uuerchen.

5. *Irascimini & nolite peccare.*

Pelgent iuh, unde ne rechent iuuih.

Unde iuuer zorn, ube diz keſchee, enez fermident.

Quæ dicitis in cordibus veſtris, ſ. dicite.

Diu ir ſprechent diu ſprechent fone herzen.

Daz ir dien gelich ne ſint fone dien geſchrieben iſt. Populus hic labiis me honorat, Ez. XXIX. 13. *cor autem eorum longe eſt à me (diſer liut eret mich mit lefsen, iro herza iſt aber uerro uone mir.)*

Et

---

que (erit vobis) gloria mea in ignominia? amabitis vanum?

Diapſalma.

Etſi hæc vox nec in Græcâ LXX. nec in Latina Vulgata ab editoribus recentioribus exhibeatur; tamen in Exemplaris Alexandrini textu Græco extat, quanquam in Latino Oxonienſi non item; atque conſtat ex hoc Notkeri loco, in Latina translatione eam ſuo ævo extitiſſe, atque exprimit Hebraicum SELA. Conf. etiam Notk. ad Pſalm. LXXX, 8. Cæterum de voce *Diapſalma* ait noſter: *Quid hoc eſt? Id eſt ſilentium & intervallum pſallendi, & commutatio ſenſus. Sicuti Sympſalma eſt conjunctio vocum in cantando: ita Diapſalma eſt disjunctio vocum.* Origenes de hâc voce cuidam interroganti reſpondit: *Utrum cujusdam muſicæ cantilenæ aut rhythmi immutationem, qui interpretati ſunt* (Sela) *Diapſalma, ſenſerint, aliudve intellexerint, tuo judicio derelinquo.* Refert. *S. Hieronym.* Ep. ad Marcellam. Tom. III. p. 65. Notkerus duo ait notari, ſilentium & intervallum ſive pauſam in cantando, itemque disjunctionem & ſenſûs immutationem. Quo inſecutus fine dubio S. Auguſtinum hic: *Sed interpoſitum,* inquit, *Diapſalma, vetat iſtam cum Superiore conjungi. Sive enim Hebræum verbum ſit, ſicut quidam volunt, quo ſignificatur, Fiat. ſive Græcum, quo ſignificatur intervallum pſallendi; ut Pſalma ſit quod pſallitur, diapſalma verò interpoſitum in pſallendo ſilentium. Ut quemadmodum Sympſalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita Diapſalma disjunctio earum, ubi quædam requies disjunctæ continuationis oſtenditur. Sive ergò illud, ſive hoc, ſive aliud aliquid ſit, certè illud probabile eſt, non rectè continuari & conjungi ſenſum, ubi Diapſalma interponitur.* Notkerus ad Pſalm. LXXX, 8. reddit *Sinnes undirſceite*, Senſûs discrimen. Laudatus Hieronymus, quùm à Marcella de hoc interrogaretur, putavit rem libri eſſe, nec epiſtolâ facilè poſſe explicari. Præter utramque illam expoſitionem alias refert, omnesque rejicit, ait: *Quidam Diapſalma commutationem metri dixerunt eſſe, alii pauſationem ſpiritus: nonnulli alterius ſenſûs exordium: ſunt qui rhythmi diſtinctionem: & quia pſalmi tunc temporis junctâ voce ad organum canebantur: cujusdam muſicæ varietatis exiſtimant ſilentium. Nobis nihil horum videtur.* Ipſe tamen ad Pſalm. LIII. hanc ſignificationem inter iſtas agnoſcit: *Diapſalma interpoſitum orationem immutat, ut eum qui prius precabatur quaſi homo, oſtendat effectum orationis obtinuiſſe.* Sed & ad hunc noſtrum pſalmum alternatim annotat: *Puto, aut muſici cujusdam ſoni eſſe ſignaculum: aut certe perpetuitatem eorum, quæ prædicta ſunt, indicari, ut ubicunque Sela, i. e. Diapſalma ſive SEMPER apponitur, ibi ſciamus, non tantùm ad præſens tempus, verùm ad æternum, vel quæ ſequuntur, vel quæ præceſſerunt; pertinere.* Videlicet duplex quæſtio eſt, ut & Origenes innuebat, una, quid ſenſerint Græci, qui *Sela* per *Diapſalma* reddiderè: altera, an rectè, & quid tandem per *Sela* intelligendum. Prioris expoſitionem reddit Notkerus, & confirmat ex analogiâ Grammaticâ. Alteram quæſtionem examinavit S. Hieronymus dictâ ad Marcellam epiſtolâ, atque fundamentum præcipuum videtur autoritas Aquilæ, pergens enim ait: *Quùm Aquila, qui verborum Hebræorum diligentiſſimus explicator eſt, Sela, h. e. Diapſalma, SEMPER transtulerit.* Atque in translatione Pſalmorum ad textum Ebraicum per Semper etiam reddidit Hieronymus. Sicut & in Chaldaicâ Paraphraſi Pſalm. XLIV, 9. pro Sæla eſt לעלמי עלמין *Lealmei almin*, obſervante Buxtorfio. Conf. & Du Fresne *Gloſſar. voc. Diapſalma.* Sed vide ad Pſalm. IX, 17. ubi in MS. Alexandrino habetur φδὴ διαψάλματος. unde haud difficulter pateſcit, φδὴ διαψάλματος & διάψαλμα non quidem unum & idem eſſe, ſed nimirum Oden ſive Cantum unà cum Diapſalmate h. e. Muſicâ inſtrumentali. Hoc enim *Pſallendi* vox propriè ſignificat, à primâ pulſandi ſignificatione, *Harpfen ſlagen*, & ψαλμὸς propriè ὁ τῆς κιθάρας ἦχος, ſonitus Citharæ ſine acceſſione vocis, ut elegantiſſimè obſervavit Vir Perilluſtris Ez. Spanhemius *in Callimachi Hymn. in Apollin. v. 12. pag. 55.* Et confer infra *ad Pſalm. XX. fi.* & Bulenger. *de Theatro, L. 2. c. 19.* Notk. *infra ad Pſ. LXVII, 1.* Quamobrem Græcus Interpres τὸ *Sela* reddidit διάψαλμα, hoc ſenſu, ut hactenus intelligatur Carmen Davidicum ſolo cantu ſive Muſicâ vocali decantatum fuiſſe; ubi autem iſta vox *Sela*, διάψαλμα præmittitur, tunc Inſtrumentalem muſicam ſolam interceſſiſſe. Ubi autem φδὴ διαψάλματος inſcriptum legitur, ibi utramque & vocalem & inſtrumentalem muſicam fuiſſe exercitam: Qualem etiam Davidis fuiſſe, quâ Saulum tranquillavit, Joſephus *L. VI. c. XIV. Antiq. Judaic.* teſtatur: προσέταξε τῷ ψαλμῷ ἐν τοῖς ὕμνοις ἐξάδειν αὐτὸν, i. e. juſſit inſtrumentali & vocali muſicâ tranquillare ipſum. Atque ita hic Pſalmus ἐν ὕμνοις inſcriptus. Auguſtinus hîc: *Pſalmi dicuntur, qui cantantur ad Pſalterium.* Beda in hunc Pſalm. Canticum propriè eſt, quando aliquis in laudibus DEI cum lætitia utitur liberâ voce, nullo ſono muſici inſtrumenti concinente. *Pſalmus Cantici* eſt, quando præcedente ſono muſici inſtrumenti libera vox ſequitur, atque ei in melodia ſociatur: Sicut è contrario *Canticum Pſalmi* dicitur, quando præcinente choro organum ad cantûs melodiam leniendam ſubſequitur, quod in quibusdam Eccleſiis ſolet fieri. Atque ita rectè S. Hieronymus τὸ διάψαλμα *muſici cujusdam ſoni eſſe ſignaculum* autumat, inſtrumentalis ſcilicet: & *Suidas* muſicæ immutationem aliquam. Atque rectè omninò illi ſenſerunt, quorum mentionem idem S. Pater ad Marcellam facit, *Quia Pſalmi tunc temporis junctâ voce ad organum canebantur; cujusdam muſicæ varietatis exiſtimant ſilentium.* Nec obeſt, quod inveniamus in Pſalmorum quoque fine diapſalma poſitum, ùt Pſalm. 3, 23. vel 24. innuitur enim tunc inſecutam ſolam inſtrumentalem muſicam, adeoque indicium hoc utique eſſe ſilentii vocalis. Neque refragatur ipſa vox Hebraica *Sela*, à Rad. סלה *Sala*, pulſavit, percuſſit. *Sela*, ψάλμα, διάψαλμα, percuſſio fidium: Nota inſtrumentalis muſicæ.

v. 4. Interpret. Paraphraſ.

UUanda er) i. e. nam reſuſcitavit eum à morte, & collocavit eum ad ſuam dextram in cœlo. Hunc debetis adorare.

Daz chit) h. e. Hoc dicit Eccleſia de ſeipſa. ſimiliter loqueretur ad liberos ſuos: Dominus exaudit vos, cùm clamaveritis ad ipſum. Clamate ad ipſum per bona opera.

v. 5. Interpret.

Unde iuuer zorn) i. e. Et ira veſtra, ſiquando id contigerit, iſtud evitet.

Diu ir ſprechent) i. e. Quæ dicitis, dicite ex corde: ne iſtis ſimiles ſitis, de quibus ſcriptum eſt. &c.

Nota I.

Digitized by Google

Et in cubilibus veſtris compungimini.

Unde in iuueren herzon uuerdent ir geſtunget.

Furder ne chome iuuer zorn. Dar irloſche in, er iz an dien uuerchen ſchine.

6. *Sacrificate ſacrificium juſtitia & ſperate in Domino.*

Pringent Gote daz opher des rechtes.

Daz chit, lebent rechto, unde gedingent *daz er iu hier gebe donum (geba) Spiritus Sancti, unde hara nah vitam æternam (lib euuigen.)*

Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona?

Manige *ne uuizzen dero dingo nicht unde* chedent. *UUer ueiz daz, uuer chan uns ieht keſagen fone vita æterna.*

UUer ouget uns daz kuot?

7. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.*

Du truhten *du habeſt iz uns keouget,* uns iſt æna gezeichenet daz lieht dines analiutes.

Tu habeſt unſih getan ad imaginem & ſimilitudinem tuam (ze dinemo pilde) Daz lieht ne mugen uuir oculis videre (mit ougon keſehen) nube mente (muote)

Dediſti lætitiam in corde meo.

In minemo herzen habeſt du mir dia freuui gegeben.

Si ne iſt anderes uuar ze ſuochenne.

8. *A tempore frumenti & vini & olei ſui multiplicati ſunt.*

UUannan iſt daz ſie ſo chedent. i. quis oſtendit nobis bona? Daz iſt tannen unanda ſie habent kenuog, unde ſie ſint keladen.

Fone demo zite iro chornes, unde iro uuines, unde iro olees.

Iro Fuora habent ſie, diu ſie ſuochent, mit dero ſie den lichamen nerent.

9. *In pace in id ipſum dormiam & requiescam.*

UUes gedingo aber ih.

Daz ih ſchlafe unde rauuee in fride,

unde in Gote der id ipſum (ſelb ſelbo) heizzet. Anderiu dinch ſint uuebſelich, er iſt io einer iſt ieo daz ſelba. Animo habo ih euuiga rauua.

10. *Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.*

Nota duas civitates in ſcripturis Babiloniam & Jeruſalem alteram Diaboli alteram DEI.

UUanda du truhten habeſt mih ſunderlicho getroſtet ze dero rauuo.

Ze dero populus Babilonie, (liut ſcandun) der ſih hie freuuet, frumenti vini & olei, nieht ne gedinget.

Pſal-

Nota I.

Peculiaris eſt hæc interpretatio, nec Latino, nec Græco, nec Ebræo textui conformis: conformis tamen analogiæ fidei. S. Auguſtinus hîc: *Subauditur Dicite,* ut ſit *plena ſententia, quæ dicitis in cordibus veſtris, dicite. i. e. Nolite eſſe populus, de quo dictum eſt, Labiis* &c.

Nota II.

Geſtunget) ſtingan, ferire, pungere, κατανύττειν; Anglo-Sax. & Gothis quoque commune. unde *Stinga,* ſtange, pertica.

Cubilia interpretatur Notkerus corda. MS. Argent. *bette Cammeren.* Et compungimini: *ruuuent uch.* omiſſâ particulâ conjunctivâ &, hoc ſenſu: in cubilibus veſtris acquieſcite. Seb. Schmidius: *Loquimini cum corde veſtro ſuper cubili veſtro, & acquieſcite.* Poteſt tamen *ruuuen ſich,* etiam exponi per *compungere ſe,* i. e. pœnitere. Sic aliud MS. Pſalterium S. Marci, Pſ. XXIX, fin. *und ruuet mih nit,* non compungar. In Græco etiam Alexandrino Codice conjunctiva omittitur, pariter ut & in Latino vetere; quod additur in editione Oxonienſi, 1678. *Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini.* S. Auguſtinus hîc: *In cubilibus veſtris compungimini. Hoc eſt quod jam dictum eſt, in cordibus. Hæc enim ſunt cubilia, de quibus & Dominus monet, ut intus oremus clauſis oſtiis. Compungimini autem aut ad pœnitentiæ dolorem refertur, ut ſe ipſa anima puniens compungat, ne in DEI judicio damnata torqueatur; aut ad excitationem, ut evigilemus ad videndam lucem Chriſti, tanquam ſtimulis adhibitis. Nonnulli autem non Compungimini, ſed Aperimini dicunt melius legi: quoniam in Græco Pſalterio eſt* κατανύγητε, *quod refertur ad illam dilatationem cordis, ut excipiatur diffuſio charitatis per Spiritum S.* Atque ita in Cod. Alex. κατανοίγητε legitur, ab ἀνοίγειν, aperire, non κατανύγητε ἀπὸ κατανύττειν, compungere.

Furder) i. e. Ultra ne veniat veſtra ira: extingue illam (ſic enim legendum *in* pro *ih*) Eſt ea in operibus tuis manifeſta.

v. 6.

Daz chit, lebent) i. e. Vivite rectè. Et ſperate, ut vobis hîc largiatur donum Spiritûs S. & poſtea vitam æternam. Multi ignorant has res & dicunt: Quis novit iſta? quis poteſt nobis aliquid dicere de vitâ æterna?

v. 7.

Domine Tu oſtendiſti illud nobis. —— Tu feciſti nos ad imaginem &c. Hoc lumen non poſſumus oculis videre, ſed mente. Illa non eſt alibi quærenda.

v. 8. *Interpr.*

UUannan) i. A quo tempore dixerunt: Quis oſtendit &c. Ab illo, quando habuerunt ſatis, & repleti ſunt à tempore frumenti &c. Victum ſuum habent, quem quærunt, quo corpus alunt.

Nota.

A quo tempore.) ſequitur autor hîc Ebræum fontem, בלבי *belibbi,* in tempore, reddit Hieronymus, qui tamen in Commentario ſequitur LXX ἀπὸ καιροῦ. Pro quo fortè alii legerunt: ἀπὸ καιρῶ. *Olei* mentio, nec in Ebræo, nec in vetuſto Origenis exemplari, quod ipſius manu fuerat emendatum, nec apud ipſos LXX. nec in cæteris editionibus; teſte eodem Hieronymo: extat tamen in codice Alexandrino & apud S. Auguſtinum.

v. 9. *Interpr.*

UUes gedingo) i. e. Quid ego verò ſpero? ut in pace de & in DEO, qui ID IPSUM vocatur. Alia ſunt mutabilia, ille eſt vnus, eſt IEO, identitas. In eo habeo æternam quietem.

Nota.

Id ipſum, τὸ αὐτὸ, LXX. *Selb ſelbo,* nomen Jehovah interpretatur noſter, *Exodi. 3, 14.* S. Hieronymus in Pſalm. VIII. commentatur, *hoc proprie DEI vocabulum ſonare & legi poſſe JAHO.* Vide infra ad Pſal. IX, 11.

v. 10. *Interpr.*

Ze dero) Ad quam (quietem) populus Babiloniæ, qui hic gaudet frument. &c. nequaquam ſperat.

Nota.

Populus Babiloniæ exponit Autor *liut ſcandun. Liut* populus eſt. *Scandun,* hodie ſchanden dicimus, i. ignominia, confuſio, interprete S. Hieronymo.

Ad

Digitized by Google

Psalmus V.

v. 1. *Pro ea quæ hereditatem acceperat.*

2. *VErba mea auribus percipe Domine.*
Fernim mit oron minu uuort truhten,
chit diu dia des erbes langet. Daz ist Ecclesia (kotes prut.)
Intellige clamorem meum.
Fernim min haren,
daz sone herzen chome daz fernim. Menniscbo geboret den munt, du fernim daz herza.

3. *Intende voci orationis meæ.*
Denche ze minero betes timmo,
die ih ze dir frummo so in grundo.
Rex meus & DEus meus.
Chuninch min unde Got min.

4. *Quoniam ad te orabo Domine mane exaudies vocem meam.*
UUanda ih ze dir beton, so der morgon chumet, so gehoret du mih.
So diu naht minero sundon bina uuirt, so geboret du mih.

5. *Mane astabo tibi & videbo.*
In morgen fore stan ih dir, unde gesieho dih.
So disu uuerlt bina uuirt, unde daz euuiga tages liebt peginnet chomen, danne gesceho ih dih.
Quoniam non DEus volens iniquitatem tu es.
UUanda du ne bist der unreht uuellento Got,
sone diu ne gesehent dih unrehte.

6. *Non habitabit juxta te malignus.*
Sament dir ne buet der ubeluuilligo,
doh er ad judicium chome.
Neque permanebunt injusti ante oculos tuos.
Noh unrehte ne folle uuerent fore dinen ougon.
Doh sie dih kesehen in carne (fleischc) also iz chit. Videbunt in quem compunxerunt. (si gesehent in uuen sie stechoton) sie ne gesehent dih aber in gloria (in guothlichi.)

7. *Odisti omnes qui operantur iniquitatem.*
Du hazzest alle, die daz unreht uuirchent,
nals die iz uuorhton, nube die iz unz zende iro libes uurchent.
Perdes omues qui loquuntur mendacium.
Ferliusest die, die lugi sagent.
Also hæretici (unrehte in iro geloubo) tuont, die mit luginen ilent die menniscen besuichen.
Virum sanguinum & dolosum abhominabitur Dominus.
Maneslekken unde uuizzes are, *daz chit trugenare* leidezet unser truhten.
Pediu ne lazet er sie sament imo.

8. *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam.*
Aber in dero manigi dero guoton,
die multitudo misericordiæ tuæ mit rehte heizzent.
Kam ouh ih in din hus.
Ullelez ist daz, ane diu futura Jerusalem (chunftiga anasiebt fridis.)
Adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.
Ze demo dinemo heiligen hus peton ih *binnan Dura* in dinero forhtun.
So ih dura chumo, dar uuirdo ih ane forhtun, uuanda dar ist perfecta caritas (durnochta minna) quæ foras mittit odorem (diu uz stozzet forchtun.)

9. Do-

Ad Psalm. V.

v. 2. *Interpretatio paraphraseos.*

Dicit illa, quæ hæreditatem desiderat. h. e. Ecclesia DEI sponsa. Quod è corde provenit, hoc intellige. Homo audit os, tu intelligis cor.

Notæ.

נחילות *Nehiloth* etiam S. Hieronymus interpretatus *hereditatem*, ut & LXX. & S. Augustinus. Recentiores, instrumentum musicum.

v. 3. *Interpret. paraphr.*

Quam ad te mitto ita funditus.

v. 4. *Interpret. paraphr.*

Quum nox peccatorum meorum abiit, tunc exaudis me.

v. 5. *Interpret.*

Quum hic mundus disparet, & æterna lux diei cœpit venire, tunc video te. Unde non vident te iniqui.

v. 6. *Interpret.*

Etsi in judicium venit. ——— Etsi te videbunt in carne, sicut dicitur: Videbunt &c. sed non videbunt te in gloria.

v. 7. *Interpret.*

Non eos, qui operantur, verùn qui eam usque ad finem vitæ suæ operantur. —— Sicut hæretici (i. falsi in fide sua) faciunt, qui mendaciis properant homines decipere.

Daz chit trugenare. i. e. mendaces, fraudatores. *Pediu* &c. i. quare non relinquit istos cum ipso.

Notæ.

S. Hieron. h. *Hoc quod dicit perdes omnes qui loquuntur mendacium: & ex consequentibus Psalmi, & ex ipso ordine intelligere possumus, quia de hæreticis dicit: Qui enim operatur iniquitatem, suam tantum animam occidit: qui autem hæreticus est, & loquitur mendacium, tot occidit homines, quot induxerit. Vir sanguinum, omnis hæreticus est: quotidie animarum sanguinem fundit.*

Manesiekke) homicida, ex Man, homo & slagen, cædere. Confess. Vet. *Manslahti*, homicidia.

Ullizzesare) scientia lædens, uuizzi, wiz, intelligentia, calliditas, *sare*; sere, seren lædere, unde nobis reliquum *uerseren.*

Leidezen) abominari. Otfr. 2, 18, ult.

Iz ist er, ih sagen thaz,
Gote filu leidaz.

Est istud (munus) prius, dico hoc, DEO multum abominabile.

Unde reliquum, *Einem etwas verleiden*, abomniabile quid alicui reddere.

v. 8. *Interpret.*

Aber &c.) At in multitudine bonorum, quæ multitudo misericordiæ tuæ meritò vocantur: Venio etiam ego in dom. t. quæ est ista? nisi futura Jerusalem, i. futura conspectio pacis. Ad hanc tuam sanctam domum adorabo ego extra januam in tuo timore. Si ego januam intravi, tunc fio ego sine timore, namque ibi est perfecta caritas, quæ ejicit foras timorem.

Not.

Digitized by Google

9. *Domine deduc me in juſtitia tua propter inimicos meos.*

Leite mih truhten in dinemo rehte umbe mina fienda,

die mih ilent dar aba cheren. Leite mih in dinemo rehte nals in menniſchon, dien iob reht tunchel malum pro malo reddere, (ubelis mit ubele lonon.)

Dirige in conſpectu tuo viam meam.

Kerihte minen uueg in dinero geſihte.

Daz herza gerihte, daz iſt in dinero geſihte nals in menniſchon.

10. *Quoniam non eſt in ore eorum veritas.*

Uuarheit ne iſt in iro munde.

In dero menniſchon munde ninero fiendo ne iſt ſi.

Cor eorum vanum eſt.

Iro herza iſt uppihg.

Uuie mag tenne uuar in iro munde ſin?

11. *Sepulcrum patens eſt guttur eorum.*

Iro chila iſt offen grab.

Uuare daz grab betan, ſo ne ſtunche iz. Noh iro chela, ube ſie ſuigetin.

Linguis ſuis doloſe agebant.

Mit dien zungon farent ſie trugelicho,

uuanda ein choſont ſie, ander uuellen ſie. Daz iſt dolus (pisuuich.)

Judica illos Deus.

Rihte Got uber ſie.

Daz iſt kebeiz nals fluob.

Decidant à cogitationibus ſuis.

Sie ſturzen abe iro gedanchen,

daz chit, in gebreſte an iro gedinchi.

Secundum multitudinem impietatem eorum expelle eos.

After iro michelun ubeli ſtoz ſie uz.

Nim in daz erbe, des ſancta Eccleſia bitet.

Quoniam irritaverunt te Domine.

Uuanda ſie dih crameton truhten.

Fone diu tuo ſie erbelos.

12. *Et lætentur omnes qui ſperant in te.*

Unde freuuent ſih alle, die ſih ze dir ferſehent.

In æternum exultabunt, & habitabis in eis.

Iemer freuuent ſie ſih, unde du bueſt in in.

Des ſint ſie iemer fro, daz ſie din hus ſint.

13. *Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum.*

Unde an dir guollichont ſih alle die dinen namen minnont.

An dir habent ſie daz erbe.

Quoniam tu benedicis juſto.

Uuanda du gibeſt ſegen demo rehten.

Fone ſegene habet er daz erbe, nals fone rehte.

Domine ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.

Samo ſo mit skilte guotes uuillen habeſt du unſih truhten gecoronet.

Din guot uuillo iſt uns skerm unde era.

Pſalmus

Not.

Hinnan dura,) ad januam, extra ædes, ibi adhuc timor. *Dura chumen*, eſt Januam introire: ubi nullus timor, quippe quam caritas perfecta excludit, 1. Joh. 4, 18.

Durnechta minna) perfecta caritas. Kero: *durabtuan*, perficere. *durubtonobto*, perfecta. Contracte Notkerus hic & alibi. Willeramus Cant. Cant. VI. 8. *Durhnatiga, thurghnahtiga*, perfecta mea.

v. 9. *Interpret.*

Die mih) qui me properant abinde deducere: deduc me in tua juſtitia, non in hominum, quorum etiam jus obſcurum: malum pro m. r. Cor dirige, quod eſt in conſpectu tuo, non in hominum.

v. 10. *Interpret.*

In hominum ore meorum inimicorum non eſt illa. Quomodo poteſt igitur veritas in iſtorum ore eſſe.

v. 11. *Interpret.*

Si eſſet ſepulcrum hoc opertum, ſic non fœteret illud, nec iſtorum gula, ſi tacerent.

Namque unum dicunt iſti, aliud intendunt. Hoc eſt dolus.

Hoc eſt, compelle, non maledic.

Hoc eſt, iſtis deficiat in ipſorum ſpe.

Adime iſtis hereditatem, quam S. Eccleſia offert.

Quamobrem fac iſtos exheredes.

Nota I.

Cramdon, irritare. Kero: *Kecremiter, irritatus.* Gloſſæ vett. *Cremizont, fremunt.* Inde reliquum nobis *Grimm, Grimmig.*

Not. II.

Duplicem intellectum hic S. Hieron. affert, quorum poſterior cum hoc noſtro convenit. Conf. & S. Auguſtin. hic.

v. 12. *Interpret.*

De hoc ſemper gaudent, quod tuæ ædes ſunt.

v. 13. *Interpret.*

In te habent hereditatem.

A benedictione habet is hereditatem, non de jure.

Tua bona voluntas eſt nobis tutela & honor.

Digitized by Google

Pſalmus VI.

v. 1. *Pſalmus pro Octæva.*

NAh ſieben tagen dero uuechun chumet der ahtodo. Daz iſt dies judicii. Der nah dieſen geſibenoten uuerlt ziten chumet. Den furhtendo unde daz judicium, chit der Propheta.

2. *Domine ne in furore tuo arguas me.*

Truhten in dinero heizmoti ne inchunniſt du mih tanne.

Neque in irâ tuâ corripias me.

Noh in dinemo zorne ne irrefſeſt du mih

an demo ſuono tage, uuanda die ne uuerdent kehalten, die danne Got irrefset.

3. *Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum.*

Habe min gnade, uuanda ih unmahtig pin,

din zerfollone,

Sana me Domine, quoniam conturbata ſunt [*omnia*] *oſſa mea.*

Heile mih, uuanda miniu bein ungerech ſint,

daz chit, mine chrefte ſint mir infallen.

4. *Et anima mea turbata eſt valde.*

Unde min ſela iſt harto in ungerechen.

Sie uuard in Paradyſo (in zier garten) fone ſundo fiech.

Et tu Domine usque quo?

Unde uuieo lango tuueleſt du *nu dinero helfo* truhten?

5. *Convertere Domine & eripe animam meam.*

Hare chere dih ze mir truhten, unde loſe mina ſela *fone temptatione (urſoche) unde fone ſupplicio (uuizze.)*

Salvum me fac propter miſericordiam tuam.

Halt mih umbe dina gnada, *uuanda ih iz ferſchuldet habo.*

6. *Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui.*

Uuanda din ne geuuanet ne heiner in tode.

In uuelemo tode? Ane ſo diu ſela fone ſundon irblendet uuirt. Diu blindi irgezzet in Gotes.

In inferno autem quis confitebitur tibi.

Uuer iſt aber in hello dir iihtig.

Uuen uerfahet da ſin ieben?

7. *Labo-*

Ad Psalm. VI.

Interpret. v. 1.

POſt ſeptem Dies hebdomadis venit octava. Hæc eſt dies judicii, quæ poſt illas ſeptem mundi ætates venit. Hanc timens & judicium, ait Propheta.

Nota.

Rubrica Ebraica eſt: למנצח בנגינות על־השמינית *Lamnatzeach bineginoth al-ha ſcheminith.* LXX. εἰς τὸ τέλος ἐν ὕμνοις ὠιδὴς τῆς ὀγδόης. Vulgata: *In finem*, in hymnis, pro octava. [In codice Alexandrino Græcus textus non habet ἐν ὕμνοις, latinus tamen, *in carminibus.* Apud S. Auguſtinum: *In finem in hymnis de octavo.*] S. Hieronymus: *Victori in canticis, ſuper octava.* Seb. Smidius: *Præfecto (muſices) in Neginoth ſuper octava.* Convenit hæc rubrica ex parte cum Pſalmi XI. vel. XII. למנצח על־השמינית *Lamnatſeach al-haſcheminith.* Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ὀγδόης. Coccejus utrobique: *ſuper octava.* Etſi porrò השמינית *Ha Scheminith*, τὴν ὀγδόην, *octavam* intelligere licet de inſtrumento certo muſico, octochordio. Nicol. de Lira: *Secundum Hebr. Octava eſt hîc nomen inſtrumenti, eò quod octo chordas habeat, ſic nominati, ſicut monochorda, quæ eſt inſtrumentum muſicum, quod ab unitate chordæ nominatur: ſecundum hoc igitur ſenſus eſt hujus tituli:* Pſal. David ſuper octavam, *i. e. aptus decantari inſtrumento tali.* Quia vero iſtud ſequioribus temporibus forte incognitum fuit, placuit Patribus Eccleſiæ myſticum ſenſum aſſignare, de quo S. Hieronymus hîc: *Iſte & undecimus pſalmus, PRO OCTAVA, inſcriptionem habent, Reſurrectionis & pœnitentiæ; ac per hoc ſalutis noſtræ myſterium continentes.* In epiſtola ad Cyprianum T. III. p. 67. ad Pſalm. 89. *Ego arbitror ex hoc loco & ex epiſtola, quæ nomine Petri Apoſtoli inſcribitur, mille annos pro una die ſolitos appellari, ut ſcilicet, quia mundus in ſex diebus fabricatus eſt, ſex millibus annorum tantùm credatur ſubſiſtere: & poſtea venire ſeptenarium numerum & octonarium, in quo verus exercetur ſabbatiſmus & circumciſionis puritas redditur. Unde & octo beatitudinibus bonorum operum præmia promittuntur.* Has ſeptem mundi ætates hîc intendit Notkerus, de quibus alibi plura. Alcuinus: *Titulus pſalmi eſt:* In finem David in carminibus pro octava. *Quo* in finem, *id eſt Chriſtum, David reſpiciens hymnos et carmina cantabat*, pro octava, *i. e. pro deſiderio futuræ reſurrectionis. Peccatricem autem animam hortatur hîc ſuo exemplo David, ut non ſtatim deſperet; etiam ſi graviter peccarit: ſed abluto lacrymis pœnitentiæ, conſcientiæ ſuæ lecto, ad medicum Deum recurrat, qui ulcera peccatorum ſuorum ſanet.* S. Auguſtinus hîc etſi computationem ſeptem millium annorum reſpuit, *ſi enim*, inquit, *poſt ſeptem millia annorum ille dies venturus eſt, omnis homo poteſt annis computatis adventum ejus addiſcere.* Concedit tamen *poſſe nullâ annorum temerariâ ſupputatione, diem judicii octavum intelligi, quoniam omnia tempora ſeptem dierum iſtorum repetitione volvuntur: octavus fortè ille dictus eſſe, qui varietatem iſtam non habet.*

v. 2 *Interpret.*

An demo ſuono) in judicii die, namque iſti non ſalvantur, quos tunc DEUS corripiet.

v. 3. *Interpret.*

Tuam (voluntatem) adimplere.

Hoc eſt: meæ vires mihi defecerunt.

Not.

Ungerech) conturbata, verſtarrt, daſs man ſie nicht regen kan, ut moveri non poſſint.

In vngerechen ſin, in perturbatione eſſe. ℣. 4.

v. 4. *Interpret.*

Illa facta fuit in Paradiſo, (horto decoro) per peccata morbida.

Et quò uſque differs tu jam tuum auxilium, Domine.

v. 5. *Interpret.*

Eripe à tentatione & à ſupplicio. Quoniam id promerui.

Not.

S. Hieron. hîc: *Domine qui avertiſti vultum tuum à nobis, convertere (har chere dih ze mir*, kehre dich her zu mir) *& nos videre dignare, & erue animam noſtram.*

MS. Arg. *Herre widerkere.* i. domine revertere. Supplicium ait promerui, ſed ad miſericordiam tuam refugio. Alcuinus: *Eripe animam meam ab imminenti ſcilicet ſupplicio, & ſalvum me fac non meis meritis, ſed tua miſericordiâ.*

v. 6. *Interpret.*

In qua morte? niſi quâ anima à peccatis occœcatur. Quæ cœcitas obliviſci facit eum DEI.

Quem afficit ibi ſuum confiteri?

Not.

Digitized by Google

7. *Laboravi in gemitu meo.*

Ih arbeita mih ſuſtondo.

Do ih riuuon geſtuont die ſunda.

Lavabo per ſingulas noctes lectum meum.

Lectus animæ corpus eſt. Ube des ne gnuoget, ſo nezzo ih min bette.

Inahtcliches. i. *quotiescunque offendo. Qui in noctem ambulat offendit. Daz ih unreinda, daz ſubero ih.*

Lacrimis meis ſtratum meum rigabo.

Mit minen tranen nezzo ih min bette.

Mit dien begiuzzo ih iz, mit dien uuaſcho ih iz.

8. *Turbatus eſt præ ira oculus meus.*

Min ouga iſt truobe, fore dinemo zorne.

Din zorn furhtendo, habo ih keuueinot ſo filo, daz iz truobe iſt.

Inveteravi inter omnes inimicos meos.

Ih mabta baldo uueinon, daz ih iraltet pin, under allen minen fienden, *die mih tagelichos kerno dines rehtes irrent.*

9. *Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.*

Skeident iuuih fone mir alle ubeltatige.

Lazzent iuuer irren mih ſin.

Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.

UUanda Got habet fernomen minen uuoft.

10. *Exaudivit Dominus deprecationem meam.*

Er habet kehoret mina digi.

Dominus Orationem meam ſuſcepit.

Er habet infangen min gebet.

Ih ne habo nieth ingemeitun ſo uilo geuueinot.

11. *Erubeſcant & conturbentur vehementer omnes inimici mei.*

Schamen ſih *ſament mir, unde ſin leidig iro ſundon*, alle mina fienda *daz ouh ſie Got kehore.*

Convertantur & erubeſcant valde velociter.

Pecheren ſih *ad poenitentiam* unde ſcamen ſih ſar filo sliemo, *er ſie zorn chome.*

Pſalmus VII.

v. 1. *Pro Verbis Chuſi filii gemini [Iemini.]*

DO Abſolon uuider ſinemo fater uuas, do hiez der fater ſtillo ſinen friunt Chuſi ſament demo ſune ſin in dien uuorten. Daz er imo ze uuizzenne tate ſo uuelen freiſigen rat er dar fername, ze dero ſimilitudine (kelichniſſo) ſang Dauid diſen pſalmum ſone demo ſune, den ſin fater tougeno under mitte Judeos ſanta, daz er menniſchon freiſa eruuanti.

Vox

Not.

S. Hieronymus: *In inferno &c. Non pro impoſſibili, ſed pro raro poſuit. In omnibus enim DEI judiciis delectatur ſanctus, & laudat judicia ejus.* Alcuinus: *ſubaudiendum eſt* ad veniam: *quia in hoc mundo propriè confeſſio dicitur, ubi & venia reperitur.*

v. 7. *Interpret.*

Quum pœnitens confeſſus ſum peccata.

Si id non ſatisfacit, ſcil. corpus animæ, tunc lavo lectum meum ſingulis noctibus. Quod pollui, hoc lavo. Illis (lacrymis) perfundo illud, illis rigo illud.

Not.

Alcuinus: *Lectum delectationem corporis intelligamus. Rigare uberius aliquid ſignificat, quàm lavare. Stratum autem ſignificat cumulum peccatorum.* MS. Arg. *nezzen minen ſtrate.*

v. 8. 9. *Interpret.*

Tuam iram metuens, ploravi tam multum, ut caliginoſum ſit.

Vellem vehementer plorare, quod inveteraverim inter omnes inimicos meos, qui me quotidie libenter à lege tua ſeducerent.

v. 9. Ceſſate à veſtra ſeductione mei.

Not.

Inveteraſcere illud ita explicat S. Hieronymus: *Pubertatem ejus hominis qui renovatur de die in diem, non poſſum conſequi: quia veterem hominem cum vitiis & concupiſcentiis ejus, inimicis meis, adverſum me porto pugnantibus.* Conf. S. Auguſtin. hîc.

v. 10. 11. *Interpret.*

Ego nôn in vanum tam multum ploravi. Erubeſcant mecum & ſint liberi à peccatis ſuis omnes inimici mei, ut etiam ipſos DEUS exaudiat. Convertantur ad pœnitentiam & erubeſcant multum velociter, antequam ira ejus veniat.

Not.

S. Hieronymus hîc: *Non contra inimicos, ſed pro inimicis orat, ut convertantur & erubeſcant à peccatis ſuis, & erubeſcant non leviter, ſed vehementer, nec recraſtina-*

to tempore, ſed cito. Eundem ſequitur hîc & Alcuinus. Et MS. Arg. *Si werdent bekeret und ſchament ſich ſnelleklichen.* S. Auguſtinus utramque & pro & contra inimicos interpretationem admittit.

Ad Psalm. VII.

v. 1. *Interpret.*

CUm Abſolon contra patrem ſuum eſſet, 2. *Sam.* 15, 32. tunc juſſit pater ſecretò amicum ſuum Chuſi eſſe cum filio ſuo in his verbis, ut ipſum certiorem faceret ſi quod truculentum conſilium is ibi reſciſceret: Simili ratione cantavit David hunc pſalmum de filio, quem pater ejus bonus inter medios Judæos commendabat, 2. *Sam.* 18, 5. ut hominum violentiam effugeret.

Not. I.

Duo Chuſi in hiſtoria Davidis reperiuntur, unus Cuſchajus filius Arachi vel Arkita, amicus Davidis, alter Kuſchi filius Jemini, ejus inimicus, poteſt & tertius fuiſſe, qui retulit Davidi victoriam. Etſi verò rubrica & inſcriptio Pſalmi tum Hebraica tum Græca & Latina exprimat de quo Chuſi pſalmus ſit intelligendus, de filio Jemini; teſtatur tamen S. Hieronymus, *plerosque hunc Pſalmum arbitrari eo tempore eſſe cantatum, quo Chuſi filius Arachi amicus David deſtruxerit conſilium Abitophel, ſed eos vehementer errare.* Plerorumque autem opinionem ſecutus etiam noſter paraphraſtes, [ductu S. Auguſtini, ut videtur.] Ipſe verò Hieronymus hunc Pſalmum contra Saulem Regem ſcriptum eſſe autumat, ſub nomine Chuſi h. e. Æthiopis, quem ſanguinarium & truculentum interpretatur, ſecutus Aquilam, qui Æthiopem transtulit: [hunc Lira ſecutus:] Aut ſub illo nomine Æthiopis & Chuſi intelligi *Semei*, Jemineum, qui maledixerat Davidi 2. *Sam.* 16. quæ verior ſententia videtur. Cur autem *Semei* hîc *Chus* vocetur, inquirendum. Alius *Chuſi Jerem.* 36, 14.

Not. II.

שגיון *Schiggajon* Davidis & LXX. & Hieronymus ac Auguſtinus interpretantur Pſalmum Davidis. Aquila & Symmachus, *Pro ignoratione David.* Coccejus: *Aſſidua cura Davidis.* Alii: *Innocentia Davidis.* i. e. Defenſio & Innocentiæ deductio contra calumniatores & perſecutores.

Digitized by Google

Vox Prophetæ.

2. *Domine Deus meus in Te ſperavi, ſalvum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.*

An dih truhten gedingta ih, ieo halt mih,

daz chit, !nere mih fone minen fienden unde loſe mih.

Loſe mih fone Abſolone, alde ſpiritaliter (keiſtlichо) fone Diabolo (nider riſe.)

3. *Ne quando rapiat ut Leo animam meam, dum non eſt qui redimat, neque qui ſalvum faciat.*

Nieo er mina ſela ne erzucche alſo Leo, ſo der neiſt der mih loſe alde halte,

daz chit, ſo du mir ne helfeſt. Ube du ne bilfeſt, ſo gemag er mir.

4. *Domine Deus meus ſi feci iſtud, ſi eſt iniquitas in manibus meis,*

5. *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.*

TruhtenGot min,ubi ih diz teta,ubi diz unreht iſt in minen handen,daz ih mir leid umbe lieb tuonten *Sauli unde Abſaloni*, dara after lonota, ſo uallo ih mih [mit] rehte,

daz chit, ſo uuirdo ih mit rehte eruellet fone mino fienden, lare dero guoti.

6. *Perſequatur inimicus animam meam & comprehendat eam.*

So iageie Diabolus mina ſela, unde gefahe ſia.

Et conculcet in terra vitam meam.

Unde trettoe er in erdo minen lib,

daz chit, peſmeizze er mih mit irdiſchen ſundon.

Et gloriam meam in pulverem deducat.

Unde mina guollichi bringe er ze ſtuppe.

Mina conſcientiam diu Gote lichet, ketue er echert menniſchon lieben.

7. *Exurge Domine in ira tua.*

Stant uf truhten mit zorne.

La dir zorn fin ze demo tiefele.

Et exaltare in finibus inimicorum tuorum.

Unde uuirt hoh, *uuird guollich*, in dinero fiendo gemerchen.

Nim in iro marcha. Nim Diabolo, die er beſezzen habe.

8. *Et exurge Domine Deus meus in præcepto, quod mandaſti.*

Unde rihte dih uf in dinemo gebote.

Du gebute humilitatem (diemuoti) mit dero chum unde uuere ſelbo diu gebot.

Et Synagoga populorum circumdabit te.

Unde ube du daz tuoſt, ſo umbehalbot dih manigi dero liuto *iob credentium (clobigera) iob perſequentium (abtaro.)*

Et propter hanc in altum regredere.

Umbe die *manigi* iruuint ze himele,

daz du credentibus (cloubigen) ſendeſt Spiritum Sanctum, unde incredulis (uncloubigen) urouge ſiſt:

9. *Dominus judicat populos.*

Nah tero aſcenſione (ufferte) chumet truhten judicare vivos & mortuos (irteilen lebende iob tote.)

Judica me Domine ſecundum juſtitiam meam & ſecundum innocentiam ſuper me.

Danne irteile mir nah minemo rehte, unde minen unſchulden,

uuanda ih unſchuldig pin, uuider Saulem unde Abſolonem, unde ih rehto mit in geuaren habo.

10. *Con-*

---

v. 2. Interpret.

Halt mih,) hoc eſt, libera me &c. Libera me ab Abſolone. Aut ſpiritualiter à Diabolo.

Not. I.

Jeo, Jehova, ſuprà jàm obſervatum.

Halten exponitur per *Neren*, Nerien, liberare, defendere. Vid. Gloſſar. Teut.

Not. II.

Fone Diabolo) qui *Nider Riſe* hîc vocatur, h. e. Gigas inferior, *Luc. XI*, 21. 22. & qui inferiores partes terræ habet, *Epheſ. IV*, 9. S. Hieronymus: *Cæterum quia nobis curæ eſt, non ſolùm ſecundùm hiſtoriam, ſed & ſecundum ſpiritualem intelligentiam interpretari, Chuſi iſtum æthiopem non alium, niſi diabolum interpretamur* &c.

v. 3. Interpret.

H. E. ſi tu me non adjuvas. Quando tu non auxiliaris, tunc prævalet iſte mihi.

v. 4. 5. Interpret.

Dara after lonota) ſecundum idem compenſarem. Hoc eſt, cædar ego meritò àb hoſtibus meis, incapax eorum miſericordiâ.

v. 6. Interpret.

I. e. commaculet me terreſtribus peccatis. Meam conſcientiam, quæ Deo placet, faciat duntaxat homines amare.

Not.

Inimicus καθ' ἐξοχὴν per diabolum, hoſtem humâni generis exponitur. Hieronymus hîc: *Noviſſima animæ inimica deſtructa eſt mors.* 1. Cor. 15, 26.

v. 7. Interpret.

Sit tibi ira ſuper Diabolum.

Fias glorioſus.

Occupa iſtis limites ſuos. Auſer diabolo quos poſſedit.

Nota.

Inimicorum *tuorum*, *dinero fiendo.* Sic & Vulgata, & LXX. Sicut & Codex Alexandrinus in textu Græco, ſed & in Latino habet *meorum*, ut & in Hebræo eſt: עוררי *Tſorerai.* Et S. Auguſtinus: *Inimicorum meorum.* Hieronymus: *hoſtes meos.* Qui ſenſum hunc exprimit: *Pro inimicis rogat, ut in inimicorum finibus exaltetur. Cum inimici eſſe ceſſaverint, tunc tu Domine exaltaberis in eis.*

v. 8.

Quod præcipit humilitatem, cum illa veni, (i. e. operando eam in me) & ſerva ipſe mandata.

Atque ſi hoc facis, tunc circumdabit te multitudo hominum, tum credentium tum perſequutorum.

Propter hanc multitudinem (Synagogam) regredere in cœlum, ut credentibus mittas S. S. & incredulis ad vindictam appareas.

Nota.

Etſi plures Interpretes has preces contra inimicos intelligant, Notkerus tamen contrà, ſecutus S. Hieronymum videtur, ut ad ℣. præced. vidimus; qui *propter hanc* interpretatur *pro hac* h. e. *pro Synagoga populorum.* Incredulis porrò apparere dicitur noſtro, in judicio ſcilicet, quum viderint, in quem pupugerint. S. Auguſtinus utrumque ſenſum admittit.

v. 9. Interpret.

Poſt aſcenſionem venit Dominus judicare &c.

Siqui-

Digitized by Google

10. *Conſumetur nequitia peccatorum & diriges juſtum, ſcruta corda & renes Deus.*

Dero ſundigon ubeli uuird in ende braht,

alſo iz chit. Sordidus ſordeſcat adhuc Apoc. XXII, 11. *(der unreino borgeie ſich noch.)*

Unde gerichteſt du den rehten. Herzen unde lancha ſcrodonde Got.

An dero ſtete geribteſt du in, dar du in ſcrodoſt. Du eino ſcrodoſt in dar, du eino geribteſt in dar. So geribteſt du in dar, ſo ambitio ſeculi (uuerlt kinda) ne iſt in corde, noh delectatio carnis in renibus (kebigin-nis luſt in lanchon.)

11. *Juſtum adjutorium meum à Domino, qui ſalvos facit rectos corde.*

Min helfa iſt rehtiu fone Gote,

daz chit, mit rehte hilfet er mir ſid ih reht uuas, der rehte in iro herzen, haltet.

12. *Deus Judex juſtus, fortis & longanimis, numquid iraſcetur per ſingulos dies?*

Got der rehte rihtare iſt,

uuanda er mannelichemo nah ſinen uuerchen lonot, ſtargmuotig, *uuanda er filo fertreget,* langmuotig, *uuanda er ne gabot ſih zerrechenne.*

Pilget er ſih tageliches.

Uuaz ſpareti er danne ze demo iungeſten dinge?

13. *Niſi converſi fueritis, gladium ſuum vibrabit.*

Ir ne becherent iuuich, er geuuenet ſin ſuert,

daz chit, er geouget ſinen anden. Uuenne? In die Judicii (in ſuono tage.)

Arcum ſuum tetendit & paravit illum.

Er habet *alegaro* geſpannenen ſinen bogen,

uuanda er die herti veteris Teſtamenti (dero altun eo) mit dero ſenuun novi Teſtamenti (des Euangelii) geduun-gen habet,

unde uuelcherun getan habet.

14. *Et in eo paravit vaſa mortis.*

Unde dar ana habet er gemachot faz des todes,

uuanda unrehto fernomeniu ſcrift machot hereticos, die ſint vaſa mortis (faz todis.)

Sagittas ſuas ardentibus effecit.

Sine ſtrala uuorhta er brinnenten.

Dien er ſie uuorchta, dien ſcoz er ſie. Deſiderantibus veritatem (dien geronten uuarheite) ſanta er Apoſto-los. Die ſint ſine ſtrala.

15. *Ecce parturivit injuſtitiam & concepit dolorem [laborem, Aug.] & peperit iniquitatem.*

Sih *tir uuaz Synagoga Judæorum teta.*

Si begonda unreht peren, *do ſi Chriſtum erift anariet.*

Unde *do in* habeta ſi leid infangen *in iro herzen, uuanda er chad.*

Patrem Deum habeo, vos autem de deor-ſum eſtis, & vultis facere voluntatem pa-tris veſtri Diaboli (fater Got haben ih, ir birent aber Joh. VIII. *fone nidenan unde ir uuellint tuon uuillin iuueris fater nider riſis.)*

Dara nah gebar ſi daz unreht,

daz ſie chad crucifige crucifige eum (hae in, hae in.)

16. *Lacum*

Siquidem ego innocens ſum adverſus Saulem & Abſol. atque recte cum iis verſatus fui.

Not.

Diſtinctio in vulgatis editionibus ab Ebræo & Alexandrino differt, id quod ſequimur.

v. 10. *Interpret.*

Sicuti dictum eſt: Sordidus &c. In eo loco diriges juſtum, ubi eum ſcrutaris. Tu ſolus ſcrutaris eum ibi, tu ſolus dirigis eum ibi. Sic dirigis eum iſthic, ſi ambitio ſeculi non eſt in corde, nec delectatio carnis in renibus.

v. 11. *Interpret.*

Hoc eſt, de jure auxiliatur mihi, poſtquam ego juſtus ſum.

v. 12.

Juſtus Judex. Namque is hominibus omnibus ſecundum opera eorum retribuit. Fortis animo, nam multa tolerat. Longanimis, nec enim feſtinat ad vindictam. Si iraſceretur quotidiè, quid reſervaret ad extremum judicium?

Not.

Numquid iraſcitur?) ita Codex Alexandr. μὴ ὀργὴν ἐπάγων; atqui μὴ ſæpè interrogativum eſt, in quo ſenſu interpres Latinus id expreſſit etiam in Codice Alexandr. Vulgata Græca habet: Καὶ μὴ. Non interrogativo ſenſu. Sic S. Auguſtinus: *Non iram adducens per ſingulos dies.* Verſio Vetus MS. Argentinenſis: *Er ürzürnet ſich nit alle tage.* In Ebræo neutrum apparet, ſed duntaxat זֹעֵם בְּכָל־יוֹם *Zoem becol jom.* quod Hieronymus reddit: *comminans tota die.* Seb. Schmidius: *Indignans (malo) in toto die.* Idem Hieronymus explicat: *Melius in Hebræo habetur: Comminatur in omni die: quod Aquila quoque tranſtulit. Et pulcre ait: Comminans & infrendens in omni die. Qui enim propter patientiam ſuam ita delicta non punit, quaſi iratus & comminatus, diem ultionis expectat, ut METU corrigat delinquentes.*

v. 13. *Interpret.*

Hoc eſt, oſtendet ſuum Zelum. Quando? in die judicii. *Alegaro*, i. e. benè præparatè. Quandoquidem is duritiem Veteris Teſtamenti (cornua arcûs) nervo Novi Teſtamenti coëgit ſeu Evangelii.

Not.

Paravit) Schmidius: *direxit.* Id & Notkerus intenderat: *unde uuelcherun getan habet*, i, e. & benè directum fecit, compoſitum à *uuel*, benè, & *cherun*, verſum, directum, wolgekert, wolgericht, das es dreffen mus.

v. 14. *Interpret.*

Namque non rectè intellecta ſcriptura facit hær. hi ſunt vaſa mortis.

Dum eas præparabat, tunc jaculavit eas.

Deſiderantibus ver. miſit Apoſtolos, hi ſunt ejus tela.

Nota.

S. Auguſtinus hîc: *Ardentibus ſagittas ſuas operatus eſt. Nam in Græcis Exemplaribus ita invenitur. Latina autem Ardentes pleraque habent. Sed ſive ipſæ ſagittæ ardeant ſive ardere faciant, quod utique non poſſunt niſi & ipſæ ardeant, integer ſenſus eſt.* ——— *An fortè easdem ſagittas & vaſa mortis diſpoſuit ad perniciem infidelium, & ardentes vel ardentibus operatus eſt ad exercitationem fidelium?* ——— *Non ergò mirum ſi iidem Apoſtoli & vaſa mortis ſunt eis, à quibus perſecutionem paſſi ſunt, & igneæ ſagittæ ad inflammanda corda credentium.*

v. 15. *Interpret.*

Ecce tibi quid Synagoga judæorum fecit, parturivit &c. quum Chriſtum primò accuſaret. Et tunc concepit dolorem in corde ſuo, cum diceret ille: Patrem &c.

Digitized by Google

16. *Lacum aperuit & effodit eum & incidit in foveam quam fecit.*

Si indeta die gruoba, *dar ſi Chriſtum befellen uuolta, unde ſi gruob fia*, unde in dia ſelbun ſturzta ſi.

Sin farendo irsluog ſi ſih ſelbun.

17. *Convertetur dolor ejus.*

S. ſynagoga vel peccatricis anima (ludono Samenunga alde ſundigero ſelo.)

In caput ejus & in verticem ipſius iniquitas ejus deſcendet.

Iro leid iruuindet an iro houbet, unde iro unreht pleſtet an iro ſcheitelun.

Anima (ſela) iſt daz houbet. Ratio (uuizzereda) iſt iro ſcheidela. So ſi irrationabiliter (unredelicho) uuerchot, unde libidini (keluſte) dienot, ſo ſlahet fia daz unreht unde blendet fia. Ze dero uuis gad iz an fia, unde ana iro ſcheitelun.

18. *Confitebor Domino ſecundum juſtitiam ejus & pſallam nomini Domini altiſſimi.*

Got lobon aber ih nah ſinemo rehte *uuanda er is reddens unicuique ſecundum opera ſua (keltende iegelichemo nah ſinen uuerchen,)* unde ſalmo ſangon ih demo namen des hoheſten.

Pſalm. VIII.

v. 1. *In finem pro torcularibus.*

CHriſtus iſt finis (undir marcb) an in uuirt keneimet diſer ſalmo umbe die torcula. Uuaz ſint die? Ane die Eccleſia, in dien ſih ilent kuote ſone ubelen ſcheiden in iro muote, alſo in torcula uuerdent keſcheiden uuin unde treſter.

2. *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra.*

Truhten unſer herro, *chit Eccleſia (criſtenheit) uuielich du biſt.*

Uuie uuunderlich din namo iſt in allero uuerlte.

Uuie ſie ſih alle din uuunderont.

Quoniam elevata eſt magnificentia tua ſuper Cœlos.

So ſie baldo mugen uuanda diu uuerchmahtigi erhauen iſt uber himela.

Alſo dar ana ſchinet, daz du dar geſezzen biſt ad dextram patris (ze zeſuun dinis fater.)

3. *Ex ore infantum & lactentium perfeciſti laudem.*

Uzer dero chindo munde, unde dero ſugenton habeſt du getan lob.

Daz

---

v. 16. *Interpret.*

Aperuit Synagoga foveam, in quam Chriſtum detrudere volebat, & effodit eam, & in eandem proruit ipſa. Eam aggreſſa ipſa ſeſe obruit.

v. 17. *Interpret.*

Anima eſt caput. Ratio eſt ejus vertex. Si ea irrationabiliter operatur, & libidini ſervit, tunc pulſat eam iniquitas & occæcat. Ad hunc modum revertitur in eam & in ejus verticem.

Nota.

S. Hieronymus hîc: *Quomodo ſi aliquis mittat in altum lapidem, & non ſit cautus, & lapis venerit in caput ejus, ſuo vulnere vulneratur.*

In Psalm. VIII.

v. 1. *Interpretatio.*

CHriſtus eſt finis & ejus (Eccleſiæ) limes, marca. De ipſo deſignatur hic Pſalmus pro torcularibus. Quæ ſunt iſta? niſi Eccleſiæ, in quibus ſe feſtinant boni à malis ſeparare in ſuo animo, ſicut in torculari ſeparantur vinum & petioli.

Nota.

Pro torcularibus.) Ita vulgata Latina & S. Hieronymus in Commentario ad Rubricam, ut & textus Latinus in Cod. Alexandrino. Latini porrò Interpretes ex Græcâ LXX. interpretatione hauſere. Sic enim laudatus Codex Alexandrinus: Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ληνῶν. At ληνοὶ dicuntur Græcis lacus aut receptacula vini in torculari expreſſi, aquarum item in pratis, *Ez. Spanhem. Obſerv. in Callimach. pag.* 246. Quâ voce porro LXX. exprimere voluerunt Ebræam vocem גתית *Githith*, ſic enim habet Ebræa inſcriptio: למנצח על־הגתית *Lamnatzeah alhagithith*, quæ etiam reperitur in Pſalmo LXXX. & LXXXIII. quâ ipsâ fine dubio inſtrumentum Muſicum fuit denotatum, cujus Præfecto hic Pſalmus fuit commendatus. Ratio denominationis videtur à figurâ lacus torcularii petita, גת *Gath* enim Ebræis torcular notare, Hieronymus docet, à quo גתית *Githith* derivarunt. Atque ita & R. Salomonem interpretari notat Lira hîc. Latini rationem inſtrumentorum Muſicorum apud Veteres Ebræos non callentes, *Torcularia* interpretati ſunt. Quod Dd. Eccleſiæ myſticè expoſuerunt. S. Hieronymus obſervat hîc in Trinitate ſacramentum reſurrectionis Eccleſiæ contineri. S. Auguſtinus: *Torcularia poſſumus accipere Eccleſias, eadem ratione quâ & arcam intelligimus Eccleſiam.* Suidas quoque ληνὸν in S. Scripturis Eccleſiam dici notavit. Atque his etiam Notkerus ſe conformavit, ut ſupra. At Lira porrò obſervat, antiquiores Hebræos *Githith* interpretatos *Torcular*, intelligentes Meſſiam, de quo Eſa. LXIII. Torcular calcantem, in cujus adventu calcandum & ſubjiciendum Judæis Edom, i, e. Imperium Romanum.

v. 2. *Interpr.*

Chit) inquit Eccleſia, Chriſtianitas, qualis es tu? ut omnes de te mirantur! quam maximè poſſunt. Itaque exinde apparet, quod tu ibi ſedes ad dextram tui patris.

Nota I.

Chit Eccleſia) hanc interpretationem pluribus firmat Seb. Schmidius hîc.

Nota II.

UUanda diu uuerchmahtigi) quoniam tua magnificentia: emendandum videtur *din uuerchmahtigi*, ut uuerchmahtigi ſit una vox exprimens latinam *Magnificentia*, compoſita æquè ex *uuerch*, opus, facere, & *mahtigi*, potentia, magnitudo, i. e. opera tua magna ſunt elevata ſuper cœlos, quòd poſt reſurrectionem cœlos cum triumpho gloriæ conſcendiſti, ait S. Hieronymus hîc.

v. 3. *Interpr.*

Hoc eſt, qui imbecilles in fide erant, hos tu perfeciſti ad tuam perfectam laudem.

Qui ex propria ſua ratione eouſque venire non poterant. Qui ſunt iſti? niſi Judæi & hæretici. Sicut apparet, cùm Judæi puerorum laudem filere juberent, & Chriſtus monebat iſtos de hoc textu. Matth. XXI. 16.

Judæi & hæretici offerunt ſe DEUM defendere, quum tamen inimici ejus ſint.

Nota I.

Laudem, αἶνον reddiderunt LXX. Hebræum עז OS, robur, h. e. robuſtam vocem, quæ aliàs in infantes non cadit. Allegat Matthæus l. c. verſionem Græcam, non Hebraicum textum. Ut porrò per infantes fides imbecillis

Digitized by Google

Daz chit, die uueiche an dero geloubo uuaren die habeſt du folle braht ze dinemo durnobten lobe.

Propter inimicos tuos.

Ze ſchanden dinen fienden, *die ſone iro ſelbero uuiſtome ſo uerro chomen ne mahton. Uuele ſint daz? Ane judei unde heretici? Alſo do ſchein, do judei dero chindo lob ſueigton unde ſie Chriſtus maneta dirro ſcrifte.*

Ut deſtruas inimicum & defenſorem.

Daz du mit tiu ſtoreſt den fient, unde den ferſprechare.

Judei unde heretici peitent ſih Got ferſprechen, doh ſe ſina fienda ſin.

4. *Quoniam videbo cœlos opera digitorum tuorum.*

Uuanda ih geſieho die himela uuerg dinero fingero.

Ih fernimo die ſcripturas die du meiſtrotoſt, an dien du funden uuirdiſt ſamo ſo in himele.

Lunam & ſtellas quæ tu fundaſti.

Keſieho dar ana manen unde ſternen, die du faſto geſaztoſt.

Daz chit. Sieho oub mih ſelbun dar ana unde minu chint. Pechenno dih ſponſum (priutegomen) unde mih ſponſam (prud) unde filios ſponſi (chint ſiniu.)

5. *Quid eſt homo, quod memor es ejus?*

Uuaz iſt der menniſcho, daz du ſin gehugtig piſt?

Uuannan mag adames kelicho dina huldi gefrehton?

Aut filius hominis quoniam viſitas eum?

Alde menniſchen ſun, daz du ſin uuiſoſt?

Alſo du do tate, do du Chriſtum hara ſantoſt.

6. *Minuiſti eum. i. hominem Chriſtum paulo minus ab Angelis.*

Du tate in eteuuaz minneren dinen Angelis, *uuanda er irſterben mahta doh er ane ſunda uuare.*

7. *Gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.*

Mit kuollichi unde mit eron gecoronotoſt du in, unde geſaztoſt in uber diu uuerch dinero hando.

Uber alliu diu in himele unde in erdo ſint.

Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus.

Alliu *diu iener ſint*, diu uurfe du imo under fuozze.

Joh Angelos.

8. *Oves & boves.*

Scaff unde rinder, *innocentes unde prædicatores.*

Univerſa inſuper & pecora campi.

Dara zuo alliu diu feho des feldes.

Uuele ſint daz? Ane die dir gant per latam viam, (preiten ueg) unde voluptuoſe (uunneſamo) lebent.

9. *Volucres Cœli & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.*

Qefugele unde mere fiſcha, die alle mereuuega durſtrichent.

Daz ſint ubermuote unde furuuizkerne, uuanda ubele unde guote die in demo torcule ſint, ligent al under ſinen fuozzen.

10. *Domine Dominus noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra.*

Pſalmus

---

cillis a noſtro indigitatur, ita per robur non tantum vox clamantium, ſed & robur fidei.

Nota. II.

Ut deſtruas defenſorem) alii ultorem, diverſo ſenſu. S. Auguſtinus & Hieronymus ultorem ac defenſorem Eccleſiæ ſimulatum, ait: *Ultorem Hæreticum, qui cum nequitia ſua impugnat Eccleſiam, defendere eam tamen aſſimulat.* Hos ſequitur Notkerus. Alii, *eum qui ſe vindicat*, ut Coccejus. Alii reddunt *vindictæ cupidum*, populum Judæorum Crucifige clamantium, contra Hoſianna puerorum. Quod & Liræ placet. Vetus translatio MS. A. *das du zerſtöreſt dinen vient und den richeligen unküſchen*, i. ut deſtruas tuum inimicum & ultorem, (tyrannum) improbum.

v. 4. *Interpr.*

Quando ego video cœlos, opera tuorum digitorum. Intelligo ſcripturas quas tu concinnaſti, in quibus tu inveniris ficuti in cœlis. Video inibi lunam & ſtellas, quas tu ſirmas poſuiſti. Hoc eſt: Video etiam meipſum in eo & meos liberos: Confiteor Te ſponſum & me ſponſam & filios ejus, ſponſi.

Not. I.

Notkerus à vulgata recedit, & particulam כִּי *ki* non reddit cauſaliter, ὅτι, *quoniam:* ſed ùt Adverbium Temporis, *wanda*, wann, quoties. Sic & vetus translatio MS. Arg. *Wan ich ſol ſehen.* Quoties videro. Inde ſequitur Redditio: *Tunc agnoſco te ſponſum &c.*

Not. II.

Cœlos. Latinus textus Codicis Alexandrini ex Ebræo addit: *tuos*, emphaſis hæc à Græcis omiſſa.

Not. III.

Intelligo ſcripturas.) Secutus S. Hieronymum: *Cœlos, ſcripturas intelligimus ſanctas, quæ per DEI digitum, h. e. per Spiritum Sanctum, ſunt prolatæ.* Nec diſſentit S. Auguſtinus.

v. 5. *Interpret.*

Unde poteſt Adami ſimilis tuam gratiam conſequi? Sicut tu tunc feciſti, cùm Chriſtum huc mitteres. Ebr. 2,6. 1. Cor. 15, 27. Eph. 1, 22.

v. 6. *Interpret.*

Dum ille mori potuit, etſi absque peccato eſſet.

v. 7. *Interpret.*

Super omnia (opera) quæ in cœlo & in terra ſunt, Omnia quæ illorum ſunt, ſubjeciſti &c. etiam angelos.

v. 8. *Interpret.*

Qui ſunt iſti? niſi qui tibi vadunt per l. v. & voluptuosè vivunt.

Not. I.

Innocentes & prædicatores.) leg. peccatores.

Not. II.

Univerſa inſuper.) Rectius cum omnibus Codd. *univerſas* referturque ad antecedentia. Vetus MS. Arg. *die Schaffe und die rinder alle.*

v. 9. *Interpret.*

Hi ſunt ſuperbi & præſumtuoſi, nam mali & boni qui in torculari ſunt, jacent omnes ſub pedibus ejus.

Not.

Torcule) alludit Notkerus ad inſcriptionem vulgarem de Torculari i. e. Eccleſia externa. Id quod & Auguſtino antea in mentem venerat hîc. S. Hieron. *Volucres cœli: qui per ſuperbiam, iniquitatem in excelſo loquuntur. Piſces maris: qui per nimiam curioſitatem non contemplantes cœleſtia, inter hujus ſeculi fluctus putant eſſe vitam æternam.*

v. ult.

Neſcio an ex incuria amanuenſium interpretatio hîc deficit teutonica Notkeri. Quæ ex altero MS. Arg. ſupplenda: *Herre und Gott wie wunderlich iſt din namme in aller der eden.*

Ad

Digitized by Google

Psalmus IX.

v. 1. *Pro Occultis Filii.*

Judicia Christi, daz sint occulta filii (tougenina sunis.) *Er tuot nu occulta sone dien ist der salmo geschriben, in fine seculi (an ende uuerlte) tuot er manifesta (offena.)* *So er hier in uuerlte eine blendet ad damnationem (ze suendi,) ut Judam, Herodem, Antiochum. Unde andere fillet ad emendationem (ze buozzo ut Paulum) alde ad exercitationem (ze hartungo ut Job) daz chumet sone sinemo tougenen judicio (urteilde.)*

Quinque modos morbi Deus arbiter intulit orbi
Job Mariæ Lazari Pauli fit quintus Herodi
Insons Job sordet, Mariam lepra debita mordet
Laus Lazarus Domino, stimulus custodia Paulo
Quinti sæva modi mors Antiocho vel Herodi.

2. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo.*

Ih ieho dir truhten, *chit der Propheta*, in allemo minemo herzen.

Ih sceide mih sone dien, die in allen uuerlt gescihten dina providentiam (foresiht) ne bechennent, unde sie uuanent alliu dinch temere geschehen unde fortuito daz chit stuzzelingun unde ardingun.

Narrabo omnia mirabilia tua.

Ih zello alliu diniu uuunder.

Kenuoge zellent diu offenen, also daz offen ist, daz du Lazarum à morte corporis (sone tode lichamin) tate resurgere (irstan) ih zello aber gernor, daz du tougeno tate Paulum à morte animæ revocari (tode selo iruuendit uuerden.)

3. *Lætabor & exultabo in te.*

An dir uuirdo ih fro, unde sprungel, *nals an uuerlt saldon.*

Et psallam nomini tuo altissime.

Unde dinemo namen du hohesto salmo sangon ih.

4. *In convertendo inimicum meum retrorsum infirmabuntur & perient [al. peribunt.] à facie tua.*

Minen fient eruuendendo, *daz chit, so du minen fient eruuendest*, so uuerdent keuueichet *alle sine Satellites (folgenkin)* unde fure dih ne choment sie.

Solche ne choment fure dih so Saul ist unde sine sequaces (folgerra.)

5. *Quoniam fecisti judicium meum.*

Uuanda du getate daz ting *min uuosen.*

Et causam meam (causa rhetoricum verbum est) unde den dingstrit, *minen uuesen.*

Uuanda ih reht habeta, bediu gestreit ih.

Sedes super thronum, qui judicas æquitatem.

Du recht kerno sizzest an demo stuole.

Ad dextram patris sizzest du.

6. *Increpasti gentes & periit impius.*

Dannan santost du Spiritum sanctum, unde irrasttost die diete.

Also iz sone imo chit. Cum venerit arguet mundum (so er chumit so irrefset er die uuerlt) Joh. XVI, 8. unde do uuard floren der ubelo.

Sid ne uuas er ubel, uuanda er do guot uuart.

Nomen eorum delesti in æternum & in seculum seculi.

Do fertiligotost du dero ubelon namen jemer in euua.

7. *Inimi-*

Ad Psalm. IX.

v. 1. *Paraphr.*

Judicia Christi sunt occulta filii. Hic facit nunc occulta, de his est hic Psalmus scriptus: in fine seculi facit is manifesta. Quando hîc in mundo aliquos excœcat ad damnationem, ut Judam, Herodem, Antiochum: & alios verberat ad emendationem, ut Paulum: aut ad exercitationem, ut Jobum; hoc venit ab ejus occulto judicio.

Not.

Sequitur Notkerus vulgatam translationem à LXX. desumtam: ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ, *pro occultis Filii.* Conf. infrà Psal. 109, 5. S. Hieronymus: *Totus Psalmus per tropologiam ad Christi pertinet sacramentum. Unde & LXX. Interpret. Christi passionem & resurrectionem, quæ ignota priùs mundo fuit, per verbum abscunsionis celare voluerunt: ne à gentibus illo tempore facilè noscerentur.* Similia S. Augustinus hîc. Sed in Hebræo est: על־מות לבן *Al-muth Labben:* Quod Symmachus reddidit: *de morte filii.* Hieronymus: *super morte filii.* Aquila: *pro adolescentia filii.* Quod Lutherus secutus. Würtenbergica emendatio: *Super morte Candidi.* Coccejus: *Forte super morte Filii illius h. e. ejus qui se loco Filii ponit in Ecclesia.* S. Hieronymus hîc: *Iste Psalmus totus in persona Ecclesiæ per Prophetam de Anti-christo cantatur.* Magis est, ut מות לבן *Muth labben* designet Instrumenti Musici speciem singularem; salvâ interpretatione anagogicâ & mystice.

v. 2. Interpret.

Separo me ab his, qui in omnibus mundi contingentibus tuam providentiam non cognoscunt, & putant omnes res temerè fieri & fortuito, h. e. impetu & inaniter. Satis narrant manifesta, sicut manifestum hoc est, quod Lazarum à morte corporis feciſti resurgere: Ego verò narro lubentius, quæ tu occultè feciſti, à morte animæ revocari.

Not.

Tode selo) videtur excidisse particula *fon*, à, *fon tode selo*, à morte animæ.

v. 3. Interpret.

Non in mundi felicitatibus.

v. 4. Interpret.

Hoc est, quando tu meum inimicum repellis. Tales non veniunt coram te, ut Saul est & ejus sequaces.

v. 5. Interpret.

Meam salutem. Causam salutis meæ. Quoniam jus habui, itaque persecutus id fui.

Tu jus diligens sedes in tribunali. ad d. p. sedes tu.

Not.

MS. Arg. *Wan du tete min geribte und mine sache.*

v. 6. Interpret.

Unde misisti Spiritum S. & increpasti g. sicut de ipso dictum: &c. Postea non fuit impius, quoniam bonus factus.

Not. I.

Sic & Hieronymus: *Per prædicationem Apostolicam increpatæ sunt gentes, & ab impio factus est pius. Non memorabitur in his ultrà nomen impietatis: quia credentes in te, acceperunt nomen tuum novum, quod benedicetur in terris.* Concinit S. Augustinus hîc.

Not. II.

Nomen eorum.) LXX. τὸ ὄνομα αὐτῶν. Codex Alex. τὸ ὄνομά σου. Sed communis est Hebræo conformis.

v. 7. In-

Digitized by Google

7. *Inimici defecerunt fræneæ in finem, & civitates eorum deſtruxiſti.*

Des tieueles ſuert ferſuinen in ende, unde ſine burge zerſtortoſt du.

Vuele ſint die burge? ane ungelouba unde ubeli.

Periit memoria eorum cum ſonitu.

Do zegieng dero *ubelon* geuuaht mit demo ſcalle *contradictionis (uuider ſpracho.) Sie uuurden guot unde ſtille.*

8. *Et Dominus in æternum permanet.*

Unde ziu chrademdon gentes (liete) uuider truhtene, *ia* iſt *er* jemer.

Paravit in judicio thronum ſuum.

Er rihta ſinen ſtuol *io do ana, unz man hier uber in dingota. Uuaz magttu genora ſin? Ne ſint daz occulta filii (tougena ſunes.)*

9. *Et ipſe judicabit orbem terræ in æquitate.*

Unde der daz ſo tougeno machot, ter ſelbo irteilet uber die uuerlt in ebini.

In dero ebeni, daz er ne heinen mer ne hindert ſinero frehte danne anderen.

Judicabit populos in juſtitia.

Er irteilet uber die liute after rehte.

Daz er ſculdige ne machot ze unſculdigen noh unſculdige ze ſculdigen. So die menniſchen tuont, die diu herzen ne ſehent. Mannolichen leidot dar, alde ferſprichet dar ſin conſcientia.

10. *Et factus eſt Dominus refugium pauperum.*

Unde truhten iſt zufluht dero armon *die gerno hier arm ſint, daz ſie hina ſin riche.*

Adjutor in opportunitatibus in tribulatione.

Helfare in ualgo an dero note *unde andero arbeite.*

11. *Et ſperent in te omnes, qui noverunt nomen tuum.*

Unde an dih gedingent alle, die dinen namen uuizzen.

Din namo iſt eſt ana uuiſt Ter eſt. i. anauuiſt pechennet der bechennet dih, unde gedinget an dih, unde iſt imo unuuerd daz uuehſallicha.

Quoniam non derelinquis quærentes te Domine.

Mit rehte uuanda du ne ferlazeſt truhten die dih ſuochent.

12. *Pſallite Domino, qui habitat in Syon.*

Salmo ſangent demo der in Syon buet.

Tar ſpeculatio (uuarta) iſt, dar buet er. Uuar iſt ſie? Ane dar ſine heiligen ſint, dic ſone ſpeculatione (uuarto) uuellen chomen ze uiſione (ze anaſihte) daz chit ſone uuarto ze anaſihte. Ergelonot in dero uuarto, id eſt ſpei (kedingi) mit dero anaſihte.

Adnunciate inter gentes mirabilia [ſtudia] ejus.

Chundent *prædicatores (predicara)* ſiniu uuunder gentibus *(tietin) ſo ſalmo ſangont in uuola.*

13. *Quo-*

---

v. 7. *Interpret.*

Quæ ſunt iſtæ civitates? niſi infideles & impii? Facti ſunt boni & tranquilli.

v. 8. *Interpret.*

Et quare vociferantur gentes adverſus Dominum? Certe eſt ille ſemper. Paravit thronum ſuum deſuper, uſque dum hîc ſuper ipſum judicatum fuit.

Quid? anne potes tu Salvator eſſe? Nonne ſunt hæc occulta Filii?

Not.

In judicio) non exprimit Notkerus, niſi *ribta id dd ana*, ubi *ana* avulſum à verbo ſuo, cum quo eſt compoſitum *ribta*, i. e. præparaverat thronum, reguaverat, uſque dum incarnatus judicaretur Judex ſummus. Sic & S. Auguſtinus hic: *Paravit cum judicatus eſt, ſedem ſuam. Per illam enim patientiam homo cœlum acquiſivit, & DEUS hominibus credentibus profuit. Et hoc eſt occultum DEI judicium.* Recentiores interpretantur. *Ad judicium*, de futuro intelligentes.

v. 9. *Interpret.*

Atque ille ipſe, qui hæc occulta efficit, ille judicabit &c. In æquitate, ut ne alicujus magis impediat opera, quàm alterius. Ne nocentes reddat innocentes, nec innocentes nocentes, ut homines faciunt, qui corda non perſpiciunt. Multi patiuntur ibi, ſed defendit eos ipſorum conſcientia.

v. 10. *Interpret.*

Qui libenter hîc pauperes ſunt, ut poſtea ſint divites. ——— atque aliis miſeriis.

Not.

In valgo) ἐν ἀκαιρίαις. בעתות *beithoth*, in tempore, commodè, opportunè. Alia Verſ. MS. Arg. *in geher betrübete.* Minus benè. *Gebe, jebe*, eſt repentinum.

v. 11. *Interpret.*

Tuum nomen eſt EST in ſubſtantia. Qui EST i. e. quoad ſubſtantiam, confitetur, ille confitetur Te, & ſperat in te, & eſt ei ingrata viciſſitudo. *Mit rechte*, de jure.

Not. I.

Eſt, alludit ad nomen Jehovah. Conf. ſupra ad Pſal. IV, 9. Ita enim DEUS O. M. nomen ſuum proprium primò Moyſi & Iſraëlitis in Ægypto aperuit, Exod. 3, 14. 15. *Si dixerint mihi, quod eſt nomen ejus? Quid dicam eis?* Reſpondit Dominus: *Qui EST, miſit me ad vos.* Quam verſionem Nominis Tetragrammati etiam S. Auguſtinus hîc, itemque S. Hieronymus acceptavit, in Pſal. XLIX. *Ego ſum qui ſemper ſum ipſe.* Et in Matth. c. XV. *Qui EST miſit me ad vos.* Imprimis Comm. in epiſt. ad Epheſ. 3. ubi in rationem denominationis inquirit: *Numquid ſolus DEUS erat, & cætera non erant? illa eſt cauſa, quia cætera ut ſint, DEI ſumſere beneficio. DEUS verò qui ſemper eſt, nec habet aliunde principium, & ipſe ſui origo eſt ſuæque cauſa ſubſtantiæ, non poteſt intelligi aliunde habere quòd ſubſiſtit.* M. Flacius *Tract. ſingulari de nomine Jehova*, contendit malè intellectum fuiſſe textum, ac ipſam formam vocis manifeſtiſſimè repugnare, & temerè mutatum tempus futurum in præſens, & quæ plura in eam rem confert. Sed B. Schmidius noſter, iſtis non attentis, transtulit cum veteribus: *Sum qui ſum. ὁ Sum, miſit me ad vos. JEHOVAH (h. e. qui eſt) miſit* &c. Non diſſonum Nomen divinum Græcorum τὸ ὄν ὄντως. Ariſtot.

Not. II.

Mit rehte, de jure) alludit opinor Notkerus ad Pſal. CXIX, 132. ubi de Jure diligentium & quærentium Dominum: h. e. de jure & obligatione, quæ ex unione & pactis ac ſocietate renovatâ inter DEUM & hominem regenitum oritur. De qua in Prudentia Juris Chriſtianor. cap. VI. §.

v. 12. *Interpret.*

Ubi ſpeculatio eſt, ibi habitat. Ubi eſt ea? niſi ubi ſancti ejus ſunt, qui à ſpeculatione volunt venire ad viſionem, h. e. à ſpecula ad faciem. Ipſe compenſat eorum ſpeculationem h. e. ſpem, adſpectu ſuo. ——— Sic Pſalmos cantatis ei bene.

Not.

Mirabilia ejus) recedit hîc auctor à Græcis & Latinis vulgatis; qui *ſtudia* interpretantur. Et MS. Arg. red-

Digitized by Google

13. *Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus* [*v. recordatus*] *est.*

Unde ne furhtent ten dod, uuanda er forderot kehuhtigo sinero martyrum slahta.

Non est oblitus orationem [*clamorem*] *pauperum.*

Er ne fergizet dero armon gebetes *so sumeliche uuanent, uuanda er ne gabot.*

14. *Miserere mei Domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.*

Gnade mir truhten, chius fone minen fienden mina diumuoti.

Sie habent mih kediemuotet gagen des sie ubermuote sint. Daz sprichet der propheta in persona martyrum (in dero marterero stal.)

15. *Qui exaltas me de portis mortis, ut adnunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.*

Du mih hoho irheuest fone dien porton des todes, *so alle seductores sint firleitara (portæ mortis) du gnade mir*, daz ih chunde din lob in dien porton dero Ecclesiæ *(kotis priute) so die alle sint, die ze Gote leitent unde sie dih sament mir loboen.*

16. *Exultabo in salutari tuo.*

Nah tero voce pauperis (stimmo des armin) chit der propheta ad Deum (uuizzego ze Gote.)

An dinemo haltare freuuo ih mih.

An Christo troste ih mih minero arbeito.

Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt.

Gentes taten dod tinen martyribus, in demo steechent sie selben. Martyres irliten horsiho mortem corporis, persecutores (abtara) ligent in morte animæ (tode selo.)

In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

In disemo stricche den sie burgen, gehafteta in iro fuoz.

Sie uuolton andere besuichen, unde sint sie besuichen.

17. *Cognoscetur Dominus judicia faciens; in operibus manuum suarum, comprehensus est peccator.*

Dar uuirt cot irchennet solchiu gerihte tuond er, *daz* der sundigo gehaftet an sin selbes hant uuerche.

Laqueum (strich) rihta er, an demo haftet er.

Diapsalma.

18. *Convertantur peccatores in infernum.*

Sundige uuerden in hella becheret.

In freisige geluste sturzen sie die ze hello leitent.

Omnes Gentes quæ obliviscuntur Deum.

So tuoien alle diete, die Got ne bechennen.

Sid sie ane Got uuellen sin, so uuerfen [*uuerfet*] *sie Got in reprobum sensum (in auuerfigen sin.)*

19. *Quoniam non in finem erit oblivio pauperum.* [pauperis.]

Uuanda so furnomes ne uuirt fergezen dero armon, *so man nu nu uuanet Cot fergezen haben, unz sie fone sundigen sus kedrucchet uuerdent.*

Patien-

---

dit: sinen filis, i. studium ejus. Sed S. Augustinus etiam habet, *Mirabilia.* Symmachus *artes* expositi, Aquila *mutationes.* Recentiores reddunt *Facinora* & *opera.*

v. 13. *Interpret.*

Et non timetis mortem. Namque requirit memor martyrum suorum cædis. ——— Sicut nonnulli putant, namque is non properat.

Not.

Autor connectit utrumque versiculum, alloquens Prædicatores, qui mox Martyres fuerint.

Cæterum verba *memoratus* & *orationem* sunt veteris latinæ, quam etiam S. Hieronymus in Commentario suo recepit, S. Augustinus quoque habet *Memoratus.* Quam vero Hieronymus sub titulo Ebraicæ veritatis ad Sophronium misit, non est emendata versio ejusdem, quæ *Gallicana* vocatur, sed hæc est intermedia inter antiquam, quæ Romana dicitur, & inter Ebraicam veritatem. De quo Nicolaus de Lira. vide & Jo. Mabillon *Lib. de Liturg. Gallic. pag. 396.*

v. 14. *Interpret.*

Humiliaverunt me quum ex adverso ipsi superbi sint. Hoc dicit Propheta in persona M.

Not.

Chius) vox sine dubio corrupta: sensus patescit ex textu Latino, *Vide*, an legendum: *Sebi us?*

v. 15. *Interpret.*

Qui omnes seductores sunt, Tu gratiosus es mihi; ut &c. —— qui omnes sunt illi, qui ad Deum ducunt & qui Te mecum laudant.

v. 16. *Interpret.*

Post vocem pauperis dicit Propheta ad DEUM. In Christo consolor me de mea miseria. Gentes fecerunt mortem tuis martyribus, in hoc infixæ sunt ipsæ. Martyres patiuntur animosè mortem corp. Persecutores jacent in m. a.

Volebant alios decipere, & sunt ipsi capti.

v. 17. *Interpret.*

Laqueum struit iste, in eo captus est ipse.

Diapsalma.

Not.

Supra dictum ad Psalm. IV. ℣. 3. quid de hac voce habendum, quæ nec à LXX. nec in vulgata habetur. Ab Hieronymo verò in Ebraica veritate per *semper* redditur. In codice tamen Alexandrino habetur, hic ℣. 16. διὰ διαψάλματος. Nescio an etiam in veteri vulgata, quæ *Romana* dicta, quam Notkerus aliàs sequutus videtur. Porro διὰ διαψάλματος & διάψαλμα, unum & idem non videntur denotare, sed illud hoc magis explicare: de quo supra actum. Scilicet male per *semper* redditum fuisse ab Aquila & Chaldæo. Sed nec silentium potest denotare, quoniam canticum dicitur: unde nec reliquæ expositiones facile applicari poterunt, nostram verò conjecturam supra explicavimus. Cæterùm quum in Hebræo textu *Sela* perpetuò habeatur, cur Græci id quandoque per simplex *diapsalma*, aliàs per *cantum diapsalmatis* expresserint, ratio ipsis fuerit cognita, nos adhuc latet. Confer B. Bœcleri Philologiam in Psalmum LXXXII. §. IV. Nobis videtur non posse hoc sæla ad comma sequens referri, quandoquidem etiam in fine Psalmorum invenitur.

v. 18. *Interpret.*

In periculosas concupiscentias propellunt (hæretici auditores suos) quæ istos in infernum ducunt. Sic faciunt omnes gentes &c. Posteaquam isti sine DEO volunt esse, rejicit eos DEUS in reprobum sensum.

Not.

So uuerfent sie Got, ita MS. sed facile intelligitur, legendum esse *so uuerfet sie Got.* DEUS enim istos, non isti Deum in reprobum sensum rejiciunt.

v. 19. *Interpret.*

Quoniam non erit oblivio pauperum (so furnomes) in perpetuum, etsi nunc videtur DEUS oblitus esse, dum illi à peccatoribus adeò premuntur. ——— nec eis incompensata esse. *v.* 20. *In-*

Digitized by Google

Patientia pauperum non peribit in finem.

Tero armon gedult ne ſol nio euuiglicho ferloren ſin, *unde in unvergolten ſin.*

20. *Exurge Domine non prævaleat* [*confortetur*] *homo.*

Diz chit der propheta anaſehendo die iungeſten zite, unde aba in irbrutter.

Stant uf truhten, nio menniſco ne geriche, *nio der uuirſeſto ne gamagee. Eruuelle daz riche Antichriſti, erfelle ſinen geuualt, der ſo michel uuirt, daz echert du eino in uberuuunden mabt.*

Judicentur gentes in conſpectu tuo.

Unde ſpuotigo uuerden irteilet fore dir *ſine gebelfen*, heidine, *diete. Daz chit. keburſche dina adventum (chumft) ſo die freiſa ſih erheuen, die ſone imo, unde ſone dien ſinen chumftig ſint, uuanda ſie unuertragenlich ſint.*

21. *Conſtitue Domine Legislatorem ſuper eos.*

Sezze uber ſie den eoskefel *der in geriſe. Sid ſie dih ne uuoltin den uuaren legislatorem (eobringen) kib in den des ſie uuerd ſin, gib in Antichriſtum.* [*ut*]

Sciant gentes quoniam homines ſunt.

Ze dero uuis keeſchoen gentes uuer ſie ſin. Chriſtus machoti ſie Deos (kota) ube ſie imo hangtin, nu geeiſcoen daz ſie menniſchen ſint.

Pſalmus X. ſecundum Hebræos.

Diapſalma.

1. *UT quid Domine receſſiſti longe?* Ziu ſo truhten *chedent tie die danne in noten ſint. Ziu uurde du ieo* ſo uerro *fone uns? Ziu baeſt du dih unſer ſo geloubet? Uuanda guoten iſt danne alſo Got iro ne ruoche.*

Deſpicis in opportunitatibus in tribulatione.

Ziu in durften unde andero note *lazzeſt du unſih? unde* ferſieſt unſih.

2. *Dum ſuperbit impius incenditur pauper.*

Daz chedent ſie aber ſone Gote uuirt inzundet der armo *ad virtutem* unz der argo ſo ubermuoteſot.

Des einen ual iſt des anderes kniſt. Fone des einen ubermuoti diemuotet der ander.

Comprehenduntur in cogitationibus ſuis quas [*in conſiliis quibus*] *cogitant.*

Sie uuerdent keuangen in iro gedanchen, die *ſines unrehtes* folchete ſint.

Sie uuerdent mit in gedunſum ad interitum (ze ferloriniſſe)

3. *Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicetur* [*benedicitur.*]

Uuanda *fone ſolchen* uuirt *danne* ſundig man gelobet in ſinen geluſten unde unrehten geſegenot.

Uuer iſt ſo ſundig ſo antichriſtus? den guollichont ſie, demo bitent ſie guotes. Der ſezzet ſih ana daz er Got ſi des iehent imo die fertanen.

4. *Irritabit* [*Exacerbavit*] *Dominum peccator.*

Idem antichriſtus. Danne gremet der ſundigo Got.

Secundum multitudinem iræ ſuæ non quæret.

Fore ſinero michelun irbolgeni, ne ſuochet *tia friſt. Kot iz imo zu. Er lazzet in ana tuon, daz er uuille.*

Non eſt Deus in conſpectu ejus.

Uuara ne tuot er Gotes.

5. *Inqui-*

---

v. 20. *Interpret.*

Hoc dicit Propheta intuendo ultima tempora, & perverſitatem ſectarum. —— nec Peſſimus prævaleat. Evelle regnum Antichriſti, everte potentiam ejus, quæ tam magna ſit, ut tu ſolus duntaxat iſtum vincere poſſis. Atque brevi judicentur &c. ejus ſocii populi. Hoc eſt: Matura tuum adventum, dum perverſi ſe extollunt, qui ab iſto & ſuis venturi ſunt, namque ſunt intolerabiles.

Not.

Vox *aba in irbrutter*, eſt corrupta: Abah, abahi, perverſitatem notat. brutter, an à *brut*, progenies, vel *bruder*, frater?

v. 21. *Interpret.*

Qui eis imperet: poſtquam non voluerunt te verum legislatorem. Da iſtis illum, quo digni ſunt, da iſtis Antichriſtum. Hoc modo ſciant gentes, qui ſint. Chriſtus fecit eos Deos, ſi ipſi adhæſerint, nunc ſciunt, quod homines ſint.

Ad Psalm. X.

Secundum Hebræos Codices.

ETſi enim in Græcis & Latinis ſequentia cohærent antecedentibus, atque pro uno carmine habentur, *Stichorum* tamen etiam in Alexandrino Codice, in Græco pariter & latino textu, nova fit numeratio: quam & hîc non immeritò ſequimur.

v. 1. *Interpret.*

Loquuntur hi, qui tunc in anguſtiis ſunt. Quare es Tu Jehova tam longè à nobis? Quare te nobis ita ſubtraxiſti? Namque bonis eſt tunc, quaſi Deus eos non curaret.

Cur relinquis nos in indigentia & aliis neceſſitatibus & deſpicis nos?

Not.

Pro vulgari lectione: *Deſpicis in opportunitatibus &c.* videntur veteres legiſſe vel unâ voce, *in opportun.* vel *in importunit.* Sic & MS. Arg. hic: *Verſmaheſtu uns in unſeree ungevelligen betrupniſſe?* i. deſpicis nos in noſtra inopportuna vel diſplicente afflictione? Sed B. Hieron. annotat: *Tunc videtur deſpicere, quando opportunum tempus eſt Eccleſiæ ut adjuvet, & non ſtatim occurrit illi in tribulatione. Quare? ut illam exerceat ſecundùm ſuam voluntatem: quia quanto magis differt, tanto magis Eccleſia dilatatur in deſiderio ſuo.*

v. 2. *Interpret.*

Hoc loquuntur iſti: (fideles, ſcilicet anterius) ſed à DEO incenditur pauper ad virtutem, dum impius ita ſuperbit. Unius lapſus eſt alterius contritio. Ab unius ſuperbia humiliatur alter. In cogitationibus ſuis, quæ injuſtitiæ eorum ſequaces ſunt. Rediguntur cum ipſis ad interitum.

v. 3. *Interpret.*

Namque à talibus tunc peccator laudatur &c. Quis eſt ita peccaminoſus ſicut Antichriſtus? Hunc glorificant, huic precantur bonum. Iſte collocat ſe ſupra, ut ipſe Deus ſit, hoc confitentur ei impii.

v. 4. *Interpret.*

Tunc irritat peccator Deum. Pro ſua magna indignatione non quæret dilationem, DEUS iſti connivet. Permittit

Digitized by Google

5. *Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore.*

Unreine ſint ſine uuega alle taga.

Auferuntur judicia tua à facie ejus.

Diniu gerihte *trubten* ſint ferro fone imo.

Omnium inimicorum ſuorum dominabitur.

Allero ſinero fiendo uualtet er, *uuanda er alle chuninga ſlabet, unde einen richeſot.*

6. *Dixit enim in corde ſuo, non movebor à generatione in generationem ſine malo.*

Er dahta ſus ane argliſte ne uuirdo ih mare fone chunne ze chunne.

Alde ze euuigheite ne mag ih chomen, magicæ artes (zoubir liſte) ne tuen iz. Alſo Symon ze himele fliegen uuolta mit dien ſelben liſten.

7. *Cujus maledictione os plenum eſt & amaritudine & dolo.*

Des munt foller iſt ubelo ſprechennis, *uuanda er blaſphemus iſt (kot ſcelto) unde eiueri, uuanda er crudelia (crimheit) gebiutet in ſervos Dei (in Gotis ſcalcha.)*

Sub lingua ejus labor & dolor.

Under ſinero zungun liget leid unde arbeit.

Andero zungun ouget er guot, ſo er ſih ſaget cot ſin, dar undere birget er dia ubeli, diu labor unde dolor iſt.

8. *Sed & inſidiis cum divitibus in occultis.*

Die er riche getan habet, mit tien ſizzet er tougeno inuaron.

Ut interficiat innocentem.

Daz er unſcadelen erſlahe.

Er ſlabet unſcadelen ſo er unſcadelen getuot.

Oculi ejus in pauperem reſpiciunt.

Siniu ougen uuanda an den armen.

Demo faret er der pauper iſt Spiritu (arm im muote i. toumuote.)

Inſidiatur in occulto, ſicut leo in cubili ſuo.

Alſo tougeno faret er, ſo der leuuo in ſinero luogo.

Er iſt peidiu ioh ſtarch ioh liſtig ze beſuichenne.

Inſidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem, cum attrahit eum.

Er uaret daz er den armen erzucche, *er ilet* in *Gote* zucchen, ſo er in ze imo zihet, *unde in an ſih beizet uuenden Gotes era.*

9. *In*

---

mittit iſtum facere, quod velit. Attentionem non habet iſte Dei.

Not.

Kot iz imo zv.) non habet verum ſenſum. Videtur legendum *liz*, permittit, connivet.

v. 5. Interpret.

Namque is omnes Reges cædit, & unus gubernat.

Not.

S. Hieronymus: *Inimicorum ſuorum. Chriſtianorum utique, ad probandum, qui eum ſequi contemnunt.*

v. 6. Interpret.

At in æternitatem non poſſum venire. Magicæ artes non faciunt hoc: Sicut Simon in cœlum volitare volebat per iſtas artes.

Not. I.

Translat. Arg. *Ich en werde nit beweget von geſlehte in geſlehte one ubel*, i. non movebor absque malo de generatione in generationem, ſed ſemper cum malo. At noſter aliter capit: *Er dahta ſus ane argliſte*, cogitavit ſic: ſine dolo, ſine arte mala non movebor de generatione in generationem. Utrumque ſenſum S. Hieronymus ita expreſſit, de priori ait: *Semper enim ſeducam homines, ut in malis perſeverantes, voluntati DEI reſiſtant. DIXIT ENIM b. e. Antichriſtus. Quid dixit: Non movebor à generatione in generationem ſine malo: i. e. tanta mala faciam in una gente, ut antequam veniam ad alteram gentem, antea meam famam audiant & timeant.* De poſteriori: *Aliter, non movebor à generatione carnali in generationem ſpiritualem: i. e. de terra cum corpore in cœlum conſcendam ſine malo, ac ſi dicat, ſine ulla injuria. Cum voluerit adſcendere ad montem Oliveti, Dominus eum interficiet ſpiritu oris ſui. Voluit unus de membris ſuis SIMON magus cœlum conſcendere, ſed interiit.* Quod de monte Oliveti habet, videtur cum Methodii Martyris Revelationibus convenire, quas tamen ut ſuppoſititias non immeritò rejicit Bellarminus & alii. Fr. Combefis non vilius ſpernit. Potuit tamen ſanctus ille de Antichriſto quasdam revelationes reliquiſſe, inter multa alia ſcripta à S. Hieronymo non expreſſa, vulgò tamen tunc lectitata. Sic & illud de Simone Mago, legit Hieronymus apud Cyrillum Hieroſolym. Epiſcopum: ejusdemque meminit hic & S. Auguſtinus.

Not. II.

Porrò S. Hieronymus in Ebraica veritate ita transfert hunc verſum: *Loquitur in corde ſuo: Non movebor, in generatione & generatione ero ſine malo.* Sicut & LXX. diſtinguunt ὁ μὴ σαλευθῶ, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἔσω κακῦ. Coccejus: *Non nutabo: in ætatem & ætatem erit, qui non eſt in malo.* B. Schmidius: *Non dimovebor: in generationem & generationem* (ero is) *qui non* (erit) *in malo.* Magis itaque eſt, ut *Malum* hîc non culpæ ſed pœnæ intelligamus, in Hebræo enim eſt: אשר לא־ברע *Aſcher Loberah*, qui non in malo.

v. 7. Interpret.

Quandoquidem Blasphemus eſt (DEUM injurians) & tyrannus, quoniam crudelia (perſecutionem, tyrannidem) edicit in ſervos DEI. Aliorum linguas declarat bonas, quum ſe dicit Deum eſſe: ſub hoc occultat malum, quod labor & dolor eſt.

v. 8. Interpret.

Quos divites fecit, cum his ſedet occultò in inſidiis. Interficit innocentem, quum eum nocentem facit. Huic inſidiatur qui pauper eſt ſpiritu, in animo, i. humilitate. Eſt & robuſtus & aſtutus ad decipiendum. Properat eum DEO eripere, cum eum ad ſe trahit, & ipſum jubet ſibi exhibere DEI honorem.

Not. I.

In occultis, recedit autor hîc à Græcis & Latinis, qui *in occultis* ad ſequentem verſiculum referunt. Sic & Verſio MS. Arg. *Er ſizet mit den richen an heimlichen lagen.*

Not. II.

Unſcadelen getuot. Nullus hîc ſenſus eſt: ſed ſphalma pro *in ſcadelen*, quemadmodum & interpretatus ſum. Convenit cum S. Hieronymo: *ut de innocentibus faciat nocentes.* & S. Auguſtino: *innocentem interficere eſt ex innocente facere nocentem.*

v. 9. *In-*

Digitized by Google

9. *In laqueo ſuo humiliabit eum.*

An ſinemo ſtricche genideret er in, *uuanda mit ſinen zeichenen machot er in verſihtigen.*

Inclinabitur & cadet cum dominatus fuerit pauperum.

So er *daz allez ketuot unde er armero ſo uerro geuualtet, dara nah figet er unde ſturzet.*

10. *Dixit enim in corde ſuo, oblitus eſt Deus, avertet [avertit] faciem ſuam ne videat in finem.*

Er ſol danne geeſcon, daz er dahta, Got habet ergezen *dero guoton* er cheret ſih fone in, daz er ſie furdur ana ne ſehe.

11. *Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua, ne obliviſcaris pauperum.*

So ne tueſt du truhten *ſo er dahta, nube*, ſtant uf, skeine dinen geuualt ne irgiz dero armon *nah ſinen uuorten.*

12. *Propter quod [quid.] irritavit impius Deum? Dixit enim in corde ſuo non requiret.*

Ziu leuues cramda Got der ubelo? *ziu* dahta *er fone imo*, er ne forderot *daz ih tuon?*

13. *Vides quoniam tu laborem & dolorem conſideras.*

Du Got ſiheſt *uues er dahta uuanda du ouh ſibeſt* laborem & dolorem, *diu er barg under ſinero zungun.*

Ut tradas eum in manus tuas.

Darumbe ſiebeſt du iz, daz du in ſtozeſt in dina hant, *daz chit in dinen gerib, unde er in geniuz ne habe ſo getan.*

14. *Tibi enim derelictus eſt pauper.*

Dir iſt keſparet der armo, *echert an dir iſt ſin droſt. Mer ne bedarf er, an dir iſt er riche.*

Pupillo [Orphano] tuo eris adjutor.

Demo uueiſen hilfeſt du.

Demo muoter diſiu uuerlt tod iſt.

15. *Contere brachium peccatoris & maligni.*

Dara gagene fermule den arm des ſundigen und des arguuiligen.

Daz chit, zeſtore des keuualt, ſone demo dar fore ſtat: Omnium inimicorum ſuorum dominabitur.

Quærerur peccatum illius & non invenietur.

Daz feret ouh ſo.

Sin ſunda uuirt ſar halto [harto] geſuochet, nals funden, *uuanda er ſelbo ferloren iſt, mit dien ſundon.*

16. *Dominus regnabit in æternum & in ſeculum ſeculi.*

Aber unſer truhten rieheſot iemer in euua.

Peribitis gentes de terra illius.

Ir unrehten diete uuerdent fertiligot fone ſinemo riche, *dar terra viuentium iſt.*

17. *Deſiderium pauperum exaudivit Dominus.*

Dero armen uuillen gehorta truhten.

Diem Domini uuolton ſie, do ſie in anguſtia uuaren, den gibet er nah interitu Antichriſti.

Præparationem cordis eorum audivit auris tua.

Iro herze gareuui habeſt gehoret din ora.

Iz iſt karo gagen dir, ſo du chumeſt uuara zuo chumeſt?

Judicare pupillo & humili.

Ze rihtenne demo uueiſen unde demo diemuotin.

Nals echert uueiſen nube diemuotemo uueiſen.

18. *Ut non apponat ultra magnificare ſe homo ſuper terram.*

Daz ſih furder nioman ana ne ſezze ze michellichonne obe erdo, *ſo Antichriſtus teta, uuanda danne uuirt ende alles ungereches.*

Pſalmus

---

v. 9. *Interpret.*

Namque ſignis ſuis facit eum improvidum. Quando hoc omne fecerit & pauperum huc uſque dominatus fuerit, poſtea inclinabitur & cadet.

Not.

Siget er, inclinabitur. Eſt aut *ſiechen*, à *ſiech*, æger, debilis, aut reſcribendum, *ſinket er*, inclinabitur, ſubmerget.

v. 10. 11. *Interpret.*

Is debet tunc audire, id quod cogitarat, DEUM oblitum fuiſſe Bonorum, avertiſſe ſe ab iis, ne eos in poſterum videat. Ita non facis, Domine, verùm exurge &c. ſecundùm iſtius verba.

v. 12. *Interpret.*

Cur cogitavit in ſeſe, non requiret quod ego facio.

v. 13. *Interpret.*

Vides ô Deus quod iſte cogitarat, quandoquidem tu quoque vides laborem & dolorem, quos occultavit ſub lingua ſua. —— Propterea vides iſtud, ut iſtum trudas in manum tuam, h. e. in judicium tuum, & is adeò in utilitatem non fecerit.

v. 14. *Interpret.*

Duntaxat in te eſt ejus ſolatium. Pluris non indiget: in te eſt dives. —— cui mater hujus mundi mortua eſt.

v. 15. *Interpret.*

E contrario contere &c. h. e. deſtrue potentiam de quo antea dictum: omnium inim. &c. —— Hoc & contingit ita: Peccatum ejus vehementer quæretur: nec invenietur, quoniam ipſe eſt perditus cum ſuis peccatis.

Not.

Quæretur) S. Hieronymus: *Hoc eſt, ad emendationem non eſt dignus venire.* Codex Alexandrinus: ὃ ἐ μὴ ἐυρεθῇ ἐι, ἀυτὸν. Quærétur peccatum illius, & non invenietur. Coccejus: *Et malum (ubi vindicaveris improbitatem ejus) non invenies.* Seb. Schmidius: *Et quod ad malum; quære impietatem ejus, (ut) non invenias.* Translat. MS. Arg. *zerknuſte den arm des ſunders und des ubeltetigen, ir ſunde ſuchet man unden vindet ſie nit.* Nicol. de Lira: *Quæretur peccatum illius* (Antichriſti) *i. e. diligenter diſcutietur nequitia ipſius, an ſit amplius utilis ad purgationem electorum.*

v. 16. *Interpret.*

Vos injuſtæ gentes extinguamini de ejus regno, ubi terra viventium eſt.

v. 17. *Interpret.*

Diem Domini volebant illi, quum in anguſtia erant, hanc dat ille eis poſt interitum Antichriſti. —— Eſt illud præparatum erga te, quum veneris. Ad quid venis? &c. non ſolùm pupillo, ſed humili pupillo.

v. 18. *Interpret.*

Ut ſe ultrà nemo apponat ad magnificare ſe ſuper terram, ſicut Antichriſtus fecit, nam tunc ſit finis omnis iniquitatis.

Digitized by Google

Pſalmus X.

Hebr. XI.

In finem Pſalmus Davıd.

AN daz ende ſiehet Dauidis Salmo, das iſt Chriſtus, uuanda an Chriſto irrefset er hereticos. Dien ſprichet er nu zuo ex perſona fidelium (in den ſtal dero gelobigon.)

1. *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montem ſicut paſſer?*

Ih ketruên an Got, *der min berg iſt ze demo ih fluht habo*, uuio chedent ir *heretici* ze mir, fliug hara uf in berg alſo fugeli?

Paſſeres heizent alliu fugeliu, dero uuonent ſumelichiu in gebirge, ſone diu ſprechent hæretici ſamo ſo dero einemo zuo, daz perg fugeli iſt. Chriſtus iſt der perg, den uuanent ſie mit in uueſen, bediu lucchent ſie Catholicos dara, unde bediu uuirt inſus ſone in geantuuurtet.

2. *Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt ſagittas ſuas in pharetra, ut ſagittent in obſcuris rectos corde.*

Uuio chedent ir mir zuo. Transmigra in montem? Unde daz ſolt du tuon.

Uuanda ſundige habent iro bogon geſpannen, unde habent alegaro iro ſtrala in iro chochere, daz ſie trugeno mite skiezen die rehte ſint in iro herzen.

Ziu dreuuent ir mir? Sid ih an Got ketruen, uuer mag mih ferleiten?

3. *Quoniam quæ perfeciſti, deſtruxerunt.*

Diſiu vox ſihet ad Dominum. Sus treuuent ſie trubten, uuanda ſie haben zeſtoret diu du tate.

Sie habent dine Scripturas (Scrifte) falſis interpretationibus (mit lukken antfriſtungon) fermeret. Sie ſelben ſint ſculdig, des ſie andere ziehent. Sie ſciezent verba noxia (ſcadal uuort) mit demo bogen dero ſcrifte, daz ſie ferleitent rectos corde (die reht herzen.)

Juſtus autem quid fecit?

Uuaz habet iu aber der rehto getan?

Uuelre ſculde habet Chriſtus, den ir laſteront?

4. *Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in Cœlo ſedes ejus.*

Er iſt ſelbo in ſinemo hus, ſin ſtuol iſt in himele.

Anima fidelis (keloubie ſela) diu iſt templum Dei (kotis hus) diu iſt Cœlum (himil) ſo er die laſteront, ſo laſteront ir in.

Oculi ejus in pauperem reſpiciunt, palpebræ ejus interrogant filios hominum.

Siniu ougen ſehent an den armen ſine slege brauua fragent der menniſcon chint.

Daz chit, er habet ieo indaniu ougen an die ſine, danne er ouh tuot alſo er ſlaffe ſo beſuochet er die menniſchon uuieo ſie in ereen an dien ſinen.

5. *Dominus interrogat juſtum & impium.*

Truhten beſuochet peide guoten ioh ubelen.

Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam.

Der aber unreht minnot, der hazzet ſina ſela.

unde ſcadot imo ſelbemo nals andermo.

6. *Pluet ſuper peccatores laqueos.*

Er regenot uber ſundige ſtriccha.

Er regenot uber ſie, daz ſie chelot. Alſo er, ſendet den regen ſinero prædicatorum ſaligen ze libe, ſo ſendet er in unſaligen ze tode. Alſo Paulus chit: Quibusdam ſumus odor vitæ in vitam, quibusdam odor mortis in mortem. Sumen birin uuir ſtanch libis ze libe, ſumen ſtanch todis ze tode.

Ignis & ſulphur & Spiritus procellarum, paro calicis eorum.

Fiur unde ſuebel unde duniſtig uuint, daz iſt der teil iro mezis.

Uuanda zeriſt prennet ſie iro niet, ſo ſie den folle tuont, ſo ziehet der ze ubelmo ſtanche der ſie ſcheidet ſone dien guoten, dara nah uuerdent ſie feruuahet ad interitum (ze ferlorniſſe) der teil uuirt in gemezen, daz chit pedemo meze infahent ſie iro teil. Kalix (ſtouph) iſt geſprochen ſone calido liquore (uuarmemo lide) unde ſtat hie pro menſura.

7. *Quoniam juſtus Dominus juſtitias dilexit.*

Uuanda Got rehter minnot dero menniſcon reht.

Æquitatem vidit vultus ejus.

Dar er equitatem uueiz dara ſiehet ir.

Pſalmus

Ad Psalmum X.

Hebr. XI.

Interpret. Paraphr.

IN finem reſpicit Pſalmus Davidis, qui eſt CHRISTUS, nam in Chriſto reprehendit hereticos, quos hic alloquitur ex perſona fidelium.

Not.

Sic & S. Hieronymus: *Decimus Pſalmus contra hæreticos & malè credentes canitur.* Itemque S. Auguſtinus hîc.

v. 1. *Interpret.*

In Domino confido, qui meus mons eſt ad quem refugium habeo. Quomodo dicitis hæretici ad me, &c. Paſſeres dicuntur omnes aves, quarum quædam habitant in montanis, unde alloquuntur hæretici ſicuti unam ex illis, quæ avis montana eſt. Chriſtus eſt mons, hunc putant iſti ſecum eſſe, quapropter alliciunt catholicos eò, & ideò iſtis ſic ab illis reſpondetur.

v. 2. *Interpr.*

Quomodo alloquimini me: transmigr. &c. atque hoc debes tu facere? quoniam &c. — Quomodo minamini mihi? Poſtquam in Deo confido, quis me ſeducat?

Not.

Trugeno, à trügen, doloſè, infidioſè, LXX. ἐν σκοτομίνῃ, verſio S. Auguſtini, *in obſcura luna* i. nocte illuni, in tenebris. Suidas.

v. 3. *Interpr.*

Hæc vox reſpicit ad Dominum. Sic minuatur Domino, quoniam &c. Corruperunt ſcripturas &c. Ipſi ſunt noxii, cujus alios incuſant. Sagittant verba non arcu ſcripturæ ut ſeducunt r. c. Quam culpam habet Chriſtus, quem vos calumniamini.

v. 4. *Interpret.*

Anima fidelis eſt templum DEI, eſt cœlum: ſi eam calumniamini, calumniamini ipſum.

Hoc eſt, habet utique apertos oculos in ſuos, etiamſi agit quaſi dormiat, tamen explorat homines quomodo ipſum honorent in ſuis.

v. 5. *Interpret.*

Et nocet ſibi ipſi, non alii.

v. 6. *Interpret.*

Pluit ſuper eos, ut eos refrigeret: ſicut mittit pluviam ſuorum prædicatorum, bonis ad vitam, ita mittit eam impiis ad mortem: Quemadmodum Paulus ait: &c.

Namque

Digitized by Google

Pſalmus XI.

Hebr. XII.

v. 1. *In finem pro Octavo* [*octava.*]

AN daz ende daz Chriſtus iſt ſiehet diſer ſalmo, alſo ouh dar fore ſone anderen geſcriben iſt. Uuar umbe iſt er geſcriben? Uues pitet er? Daz mit euuigemo tage der octavus heizet diſiu leita uuerlt finſtri dero mannelichen irdriezen mag, zeſtoret uuerde.

2. *Salvum me fac Domine, quoniam defecit ſanctus.*

Duo mih truhten gehaltenen *in en ero uuerlt*, uuanda hier ſanctus zegangen iſt.

Ziu iſt danne daz?

Quoniam diminutæ ſunt veritates à filiis hominum.

Uuanda menniſcon uuarheite geſuinen ſint.

Uuieo mugen die uueſen ſancti, ſament dien luzzel uuarheite?

3. *Vana locuti ſunt unusquisque ad proximum ſuum.*

Loter choſont ſie alle ze ein anderen.

Labia doloſa in corde & corde locuti ſunt [*mala.*]

Trugeleſsa unde *hinderſcrenchige* choſont in zuifaltemo herzen, *ſo iudei ſament Chriſto taten. In uuas ander in muote danne in munde.*

4. *Diſperdat Dominus univerſa labia doloſa.*

Solche leſsa fertiligoe Got.

Linguam magni loquam.

Unde ſo uberſpracha zungun.

5. *Qui dixerunt linguam noſtram magnificabimus.*

So dero ſelbon iudeorum zunga uuas, die *dir* chaden *uuir getuomen unſera zungun, uuir getuen ſia antſazig.*

Labia noſtra à nobis ſunt.

Durch uuen ſuln uuir iz lazen?

Fone uns ſelben haben uuir die leſsa.

Quis noſter Dominus eſt?

Uuer iſt unſer herro, *demo uuir iro dancboen?*

6. *Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam dicit Dominus.*

Daz iſt perſona Patris.

Umbe die uuenegheit dero armon chit kot *fater*, unde den ſuſtod dero goregon ſtan ih uf.

Daz chit, in ze troſte ougo ih mih in filio.

Ponam ſuper [*in*] *ſalutari meo* [*abeſt.*]

Iro troſt ſezzo ih an minen haltare.

Minen uuanda ih in gibo, unde ih in uz ſendo.

Fiducialiter agam in eo.

An imo uuerchon ih paldo.

Alſo iz chit in Evangelio: Erat autem docens eos tanquam poteſtatem habens, non tanquam Scribæ eorum.

7. *Eloquia Domini, eloquia caſta.*

Suberiu choſe ſint truhtenes kechoſe.

Er geuueret alſo er geheizet unde ſendet ſinen ſun.

Argentum igne examinatum [*probatum*] *terræ.*

Alſo

Namque primùm urit eos invidia ſua, cum ei ſatis faciunt, tunc trahit is malum fœtorem, qui eos ſeparat à bonis, poſtea diſſipantur &c. Hæc portio iſtis admenſuratur, h. e. hâc menſurâ accipiunt ſuam partem. Kalix dicitur à calido liquore & ſtat hîc pro m. Ubi æquitatem novit, ibi videt eam.

Nota I.

S. Hieronymus: *Sicut una pluvia irrigat terram fœcundam & aridam, ſic & una prædicatio eſt à DEO, quæ infundit terram bonam i. e. ſanctos, & terram malam, peccatores: quibus pertinent iſta quæ ſequuntur: Ignis, cupiditas. Sulphur, putredo peccatorum* &c. Confer S. Auguſtinum hîc.

Nota II.

Calix pro menſura. Sic enim & cibus & potus in ferculâ & certas portiones dividebantur, quas μοίρας vocabant Græci, deputatas portiones, beſcheidene theile, *Vid. Athenæus.* S. Auguſtinus: *Calicem propterea puto appellatum, ne quid præter modum atque menſuram, vel in ipſis peccatorum ſuppliciis per divinam providentiam fieri arbitremur.*

Ad Psalmum XI.

Hebr. XII.

Rubr. Interpret.

IN finem, qui Chriſtus eſt, reſpicit hic Pſalmus. Sicut & ſupra de aliis notatum eſt. Quamobrem eſt is ſcriptus? Quid petit ille? Ut cum æterno die, qui octavus dicitur, hujus ſeductoris mundi tenebræ, quarum cuilibet tædere poterit, diſſipentur.

v. 2. *Interpret.*

Fac me Domine ſalvum (ſalvatum) in hoc mundo. —— Quomodo fit iſtud? —— Quomodo poſſunt hi eſſe ſancti, cum iſtis paucis veritatibus?

Not.

S. Hieronymus: *Quare dixit veritates, dum unum ſcimus, qui eſt veritas? Sicut multæ Eccleſiæ & una Eccleſia, ſic multæ veritates, quia multorum juſtorum opera, & multi juſti qui faciunt bonum.* Sic & S. Auguſtinus hîc.

v. 3. *Interpret.*

Doloſa labia & inſidioſa loquuntur in duplici corde, ſicut Judæi cum Chriſto agebant. Hls erat aliud in animo, quàm in ore.

Not.

S. Auguſtinus hîc: *Quod bis dit, in corde & corde, duplex cor ſignificatur.*

v. 5. *Interpret.*

Sicut eorundem Judæorum lingua erat, qui tibi dixerunt, nos magnificamus noſtram linguam. nos facimus eam terribilem. Propter quem nos deberemus id omittere? à nobis ipſis habemus hæc labia. Quis &c. cui nos de illa gratias agamus?

v. 6. *Interpret.*

Hæc eſt perſona Patris. —— Hoc eſt: Illis in ſolatium oſtendo me in f. Illorum ſolatium Ponam &c. *meum*, quandoquidem ego illum do, & ego illum mitto. —— Sicut dictum eſt in E.

Nota.

Meum nullibi extat. MS. Arg. *Ih ſeze ſi in das heil.* Hieronymi veritas Ebraica pro *Fiducialiter &c.* habet: *auxilium eorum.* Recentiores: *Ponam in ſalute eum in quem exſufflat impius.*

v. 7. *Interpret.*

Pura ſunt eloquia Domini eloquia. Tradit ſicut promiſit & mittit filium ſuum.

Sicut examinatum igne argentum terræ, in quo nulla ſcoria ineſt, ita puri ſunt illi. —— Namque ſeptif. gr. eſt Spir. S. & quia ille inæqualiter eſt illorum, quorum dem. &c.

Nota.

Notkerus ſecutus verſionem, quam & S. Auguſtinus habuit: *Argentum igne examinatum terræ;* quam S. Pater ita exponit: *Ipſa eloquia Domini per tribulationes probata peccato-*

Alſo irſoten ſilber dero erdo, *dar nebein olter inne ne iſt, alſo luter ſint ſiu.*

Purgatum ſeptuplum.

Siben ſtunt irliutertiz.

Uuanda ſeptiformis gratia iſt Spiritus ſancti, unde uuanda er ungelich iſt dien, quorum diminutæ ſunt veritates.

8. *Tu Domine ſervabis nos & cuſtodies nos à generatione hac in æternum.*

Du truhten halteſt unſich hinnan unz in euua.

Hier arme unde dar riche.

9. *In circuitu impii ambulant.*

Die argent gant umbe.

Unanda ſie niomer dara ne geribtent ad requiem octavi diei. (Ze dero rauuo des achtodin tages.) Sie uuellen temporalia (zit friſtigiu dinch) nals æterna (euuigiu.)

Secundum altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.

Rehte menniſchen habeſt du gemanigfaltot nah dinero hohi.

In cœlo biſt du filios Abrahæ habeſt du getan manige ſicut ſtellas Cœli.

Pſalmus XII.

Hebr. XIII.

v. 1. In finem Pſalmus David.

Der finis legis iſt, der uuirt xeladot bara in uuerlt ſone demo propheta.

2. *Usque quo Domine oblivisceris me in finem?*

Uuio langa truhten irgizeſt du, *daz chit, ne lazeſt du mih keſehen* an daz ende?

Ziu ne uuirdeſt du Chriſti geborn?

Quousque avertis faciem tuam à me?

Uuie lango chereſt du ſone mir *nals zu mir* din anaſune?

Ih chapfen din, du ne chumeſt.

3. *Quamdiu ponam conſilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem.*

Uuie lango ſol ih ahton, *uuie lango ſol ih* ſereg han in dage, *daz chit in diſemo libe, daz du ne chumeſt, alde mih hina ne nimeſt?*

Usque quo exaltabitur inimicus meus ſuper me?

Uuie lango uuirt min fient irhohet uber mih?

Daz chit uuie lango ſol mir daz uue tuon, daz infidelitas (ungelouba) richeſot? alde oub mih trucchet carnalis concupiſcentia? (des lichamen geluſt.)

4. *Reſpice & exaudi me Domine Deus meus.*

Sih hara truhten, *daz inchit demo: usque quo avertis faciem tuam à me?* unde gehore mih, *daz inchit demo, usque quo obliviſceris me in finem?*

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte.

Irliehte miniu ougen, *ih neimo ougen des herzen,* nie ih in tode ne inſlaffe.

Den ſlaff minnot der ſient der ze tode leitet, der iſt in carnali delectatione (in des lichamen luſt.)

5. *Ne quando dicat inimicus meus, prævalui adverſus eum.*

Nie der tiefel huhondo ne chede, ih pin imo oberroro uuorten.

Qui tribulant me exultabunt, ſi motus fuero.

Demones die mih pinont, ſprungezent ube ih aba ſtete chumo, unde ube ih fallo in dia ſunda.

Ego autem in tua miſericordia ſperabo.

Ih habo aber gedingi an dih, daz du mih habeieſt.

Exultavit cor meum in ſalutari tuo.

An dinemo haltare freuuo ih mih, *an Chriſto filio tuo (ſune dimo.)*

Cantabo Domino.

Singo Gote *den lichamen vertendo nah redo, uuanda daz iſt keiſtich ſang dero ſelo.*

Qui bona tribuit mihi.

Der mir ſpiritualia bona gegeben habet.

Et pſallam nomini Domini altiſſimi.

Unde des hoheſten namen ſalmon ſangon ih.

Pſalmus

---

peccatoribus. Sed Notkerus vocem terræ in caſu non dativo, ſed genitivo accepit & ad argentum retulit, quod ex terra effoditur. Septuaginta habent: ἀργύριον πεπυρωμένον δοκίμιον τῆ γῆ, κεκαθαρμένον ἑπταπλασίως. *argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.* Hieronymi veritas Ebraica: *Argentum igne probatum, ſeparatum à terra, colatum ſeptuplum.* In Ebræo enim eſt בעליל לארץ *Baalil laarez*, quod Coccejus reddit: *in fornace terrea.* Schmidius: *In tigillo terræ.*

v. 8. Interpret.

Hic, pauperes: & iſthic divites.

v. 9. Interpret.

Namque iſti nunquam ibi diriguntur ad r. Volunt temp. non æt. —— In cœlo es tu. Filios A. effeciſti multos ſicut ſt. c.

Ad Psalmum XII.

Hebr. XIII.

Interpretatio Rubr.

Quli Finis legis eſt, invitatur huc in mundum à Prōpheta.

Nota.

Finis enim legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. §. *Auguſt. hic.*

v. 2 Interpret.

Hoc eſt, non finis me reſpicere in finem? Cur non Chriſte naſceris? —— non ad me. Ego exſpecto te, tune venias?

Nota.

Du me chumeſt) videtur vitium amanuenſis pro *me* legendum *ne*, non, anne, ut mox verſ. ſeq.

v. 3. Interpret.

Hoc eſt, in hac vita, quod tu non venis, aut me hinc non ſumis.

Hoc eſt, quamdiu debet mihi hoc ægrè facere, quod inf. gubernat: aut etiam me premit c. c.

v. 4. Interpret.

Hoc correſpondet illi: Uſque quo avertis &c. ſuprà. Atque exaudi me. hoc correſpondet iſti: Uſque quo obobliv. Intelligo oculos cordis. —— Somnum amat inimicus qui ad mortem ducit, qui eſt in c. &c.

v. 5. Interpret.

Ne diabolus inſultans dicat inimicus meus, factus eo ſum ſuperior. Dæmones qui me torquent, exultant ſi ego de loco venero, & ſi ego cado in peccatum. Ego verò habeo fiduciam ad te, ut te miſereat mei.

Cantabo Dōmino, corpus dirigens juxta ſermonem, quia hic eſt ſpiritualis cantus animæ.

Not.

Digitized by Google

Pſalmus XIII.
Hebr. XIV.

v. 1. In finem ipſi David.

DEn uuir geſehen ſo uuir folle chomen, der iſt daz finis. Demo ſinget Dauid irrefsendo die iuden.

Dixit inſipiens in corde ſuo non eſt Deus.

Der unuuizzigo dahta, daz cot ne ſi.

So dahta ouh iudaicus populus, daz Chriſtus kat ne ſi.

Corrupti ſunt & abominabiles facti ſunt in affectionibus [ſtudiis] ſuis.

Diſa uuerlt minnondo uuurden ſie iro ſinnes keuuertet, unde leidſame getane.

Daman irblindeton ſie ſo daz ſie ne uuiſſon, ube Got uuare.

Non eſt qui faciat bonum non eſt usque ad unum.

Nehein ne iſt der uuola tue. Nehein ane ein.

Uuer iſt der? Homo Deus (man Got) Chriſtus. An imo ſtant allero menniſchon uuolatate.

2. Dominus de Cœlo proſpexit ſuper filios hominum.

Truhten uuarteta *ferrenan* aba himele, uber menniſchon chint.

Uber iudeos uuarteta er, dien ſanta er ſinen ſun.

Ut videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum.

Daz er irſahe ube deheiner uuare fernumeſtig alde Got forderonte.

3. Omnes declinaverunt ſimul.

Do uuangton ſie alle.

Ube deheine ne uuangton, dero uuas ſamo ſo nehein uuider dien anderen.

Inutiles facti ſunt.

Sie uuurden unnuzze.

Uuemo aber? an in ſelben.

Non eſt qui faciat bonum, non eſt usque ad unum.

Daz ſtat dar fore.

Sepulcrum patens eſt guttur eorum.

Iro chela *ſtinchet* alſo offen grab, *uuanda ſie ſprechent daz mit diu ſie andere argeront.*

Linguis ſuis doloſe agebant.

Mit iro gechoſe muzton ſie.

Venenum aſpidum ſub labiis eorum.

Eiter dero aſpidum iſt under iro lefsen, *uuanda ſie præcepta legis ne uuellen geboren, alſo aſpides ne uuellen incantationem (kerminot) geboren. Ter aſpis trucchit ein ora an die erda, in daz ander ſtozet er den zagel.*

Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt.

Dero munt fluoches unde bitteri fol iſt.

Daz iſt venenum aſpidum.

Veloces

Not.

Den lichamen rertendo, eſt vitium amanuenſis, legendum *rebtendo*, richtend, regens, dirigens. Deſumſit hoc Notkerus ex S. Auguſtino hîc: *Cum gaudio gratias ago, & ordinatiſſimè utor corpore, quia eſt cantus animæ ſpiritalis:* Sic enim ex hoc Notkeri loco lectio vulgaris apud Auguſtinum emendanda, pro *qui*, quia, wanda.

Ad Psalmum XIII.
Hebr. XIV.

Rubr. Interpret.

QUem videbimus, quum pervenerimus, is eſt hic finis, cui cantat David, reprehendens Judæos.

Not.

Hanc ſententiam pluribus adſtruit & exponit B. Smidius hîc pag. 26.

v. 1. Interpret.

Sic cogitabat etiam J. P. quod Chriſtus Deus non eſſet. Hunc mundum amantes facti ſunt in ſenſibus ſuis corrupti, & abominabiles. Unde occœcati ſunt ita, ut neſciant, an Deus ſit? Quis iſte? In ipſo conſiſtunt omnium hominum benefacta.

v. 2. Interpret.

Ferrenan, è longinquo. Super Judæos proſpexit, his miſit Filium ſuum.

v. 3. Interpret.

Tunc omnes declinaverant. Cum quisquam non declinaſſet iſtorum erat ſimul nullus contra alterum. Cui vero? ſibi ipſis. Hoc poſitum jam ſupra.

Not. I.

Non eſt, uſque ad unum. Salvianus *L. V. de Gub. DEI pag. 104.* legit hîc: *penè uſque ad unum*, & annotat: Ideo dixit, pene uſque ad unum, quia tanta eſt raritas bonorum, ut penè unus eſſe videatur.

Nota. II.

Verſiculi ſequentes: *Sepulcrum patens*, uſque ad ℣. *Non eſt timor*, abſunt ab Hebræo textu, abſunt à LXX. interpretum & Gallicana Latina verſione, apud Hieronymum quippe alieni. Inſerti fuerunt in veterem Romanam, quâ & Hieronymus & Auguſtinus hîc uſi: ſed & in Codice Alexandrino reperiuntur. Occaſio inſerendi arrepta ex allegatione S. Pauli *Rom. 3, 10.* ſeqq. quem locum primus inſertor putavit totum ex hoc pſalmo deſumtum fuiſſe: ſed præter intentionem Apoſtoli, quam ita explicat laudatus Hieronymus: *Apoſtolum de Deuteronomio ac Pſalterio & cæteris ſcripturarum locis hoc teſtimonium texuiſſe*, ait enim Apoſtolus: *Sicut ſcriptum eſt.* Sed non in hoc eodem pſalmo, ſed & cæteris ſcripturis. Nam ℣. *ſepulcrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſè agebant*, deſumtus eſt ex Pſal. V, 11. Verſus: *Venenum aſpidum ſub labiis eorum*, à Paulo ex Pſal. 139, 4. deſumtus fuit. Verſus: *Quorum os maled.* ex Pſal. IX. ℣. 7. partis ſecundæ, ſive Pſal. X. 7. Verſus: *Veloces pedes eorum ad effund. ſang. &c.* extat *Proverb. 1, 16.* & *Eſa. 59, 7.* denique: *Non eſt timor &c.* in Pſ. XXXV. 2. Quæ verò ex Deuteronomio Apoſtolus eò tranſſumſerit, ut habet Hieronymus, non occurrunt.

Interpret. paraphr.

Iſtorum guttur fœtet ſicut apertum ſepulcrum, namque loquuntur id, quo alios ſcandaliſant. Loquelâ ſuâ adulantur.

Namque iſti præcepta legis non volunt audire, ſicut aſpides nolunt incantationem audire.

Not.

Kerminot, vox diverſimodè expreſſa. infra Pſal. LVII. 6. *germenot, geſmenot*, vide Gloſſar. *in Ger.*

Interpret.

Aſpis reprimit unam aurem in terram, in alteram immittit caudam.

Not.

S. Auguſtinus in Pſal. LVII. *Data eſt quædam ſimilitudo de Marſo, qui incantat, ut educat aſpidem de tenebroſa caverna, utique in lucem vult educere, illa autem amando tenebras ſuas, quibus ſe involuta occultare dicitur, quod exire noluerit, recuſans tamen audire illas voces quibus ſe cogi ſentit,*

Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem.

Sie ſint ſnel ze manslachte, *ſid ſie iob filium Dei ſlugon.*

Contritio & infelicitas in viis eorum.

Chriſti unde unſalda iſt in iro uuegen.

Sie uuerbent mit arbeiten, ſo uuar ſie uuerbent.

Et viam pacis non cognoverunt.

Unde doh ne bechennent ſie viam pacis (uueg fridis.)

Chriſtum, der aba nemare iſt dero arbeite. Alſo er ſelbo chad. Venite ad me omnes, qui laboratis & ego reficiam vos. (choment ze mir alle ir dir in arbeiten birint, unde ih labon iuuch.)

Non eſt timor Dei ante oculos eorum.

Gotes forhta niſt in fore ougen.

Doh ſie in uuizzen ſie ne furbtent in.

4. *Nonne cognoſcent omnes qui operantur iniquitatem?*

So judicium (ſuono tach) chumet, ne bechennent denne iro unreht alle die iz nu uuurchent?

Qui devorant plebem meam ſicut eſcam panis.

Die minen liut frezzent alſo brot, *die ſih ilent keſaton iro ferlorniſſido.*

5. *Deum [dominum] non invocaverunt.*

Got ne hareton ſie ana.

Noh uuarhafto die ne tuont, die uulder imo ſint.

Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Sie forchton daz ze ~~furehtenne ne uuas.~~

Sie forbton terrenum Regnum (erde riche) ze ferlieſenne. unde ferluren cœleſte (himil riche.) Bediu chaden ſie: Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum & venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem (lazen uuir in ſo hina ſo gloubint ſe alle an in. Unde ſo chomint romora unde nemint uns ſtat unde liuta.) Alle die in furbten, ferlieſen temporalia (zit friſtigiu dinch) die ne mugen bedtu chomen ad æterna (ze dien euuigen.)

6. *Quoniam Deus [dominus] in generatione juſtus [juſta] eſt.*

Uuanda Got in rehtero ~~slahto~~ iſt, *nals in dien, die diſa uuerlt minnant.*

Conſilium inopis confudiſtis.

Des armen rat kemiskkont ir, *daz chit, den rat filii Dei ferchurent ir, der umbe daz uuolta chomen arm, daz er iuub riche getate. Uuanda ir an imo pompam ſeculi (zieri dero uuerlte) ne ſahent, bediu beſmabeta er iu.*

Quoniam Dominus ſpes ejus eſt.

Uuanda echert kot ſin droſt iſt.

Daz chit, uuanda er iuub lerta echert an Gote troſt haben.

7. *Quis dabit ex Syon ſalutare Iſrahel?*

Sid ir in ferchoren habent, uuer gibet danne fone Syon daz heilſrafte ſi Iſraeli.

Ne iſt ſer den Eſaias kehiez, do er chad. Veniet ex Syon, qui avertat impietatem ex Jacob? (der chumit fone uuarto, der Jacob iruuendit ubeli.) Eſ. 59. pen.

Cum averterit Dominus captivitatem plebis ſuæ, exultabit Jacob & lætabitur Iſrahel.

So *an demo ende dero uuerlte* truhten uuendet dia allendi ſines liutes, ſo freuuet ſih Jacob unde Iſrahel.

So ſi folle choment, dara ſie folle chomen ſuln, dar freuuent ſie ſih.

Pſalmus

---

tit, allidit unam aurem terræ, & de cauda obturat alteram, atque ita voces illas quantum poteſt evitans, non exit ad cantantem. De Marſorum gente, à Marſo Circes filio in Italia condita, ſerpentium domitrice A. Gell. *Lib. XVI. c. XI.* Plin. *Lib. VII. c. II.*

Interpret.

Veloces ſunt ad homicidium, poſtquam & filium DEI interfecerunt. —— Operantur cum labore (dolore) ubicunque operantur. —— Qui verò ſublator eſt laborum, ſicut ipſe dixit &c. —— Etſi eum ſciunt, nec timent eum.

v. 4. Interpr.

Cum judicium venerit, anne confitebuntur tunc ſuam iniquitatem omnes iſti, qui eam nunc operantur? —— Qui ſe præpropere ſatiantur ſua perditione.

Not.

S. Hieronymus: *Hæretici nunquam ſatiantur iniquitatibus ſuis, niſi de plebe DEI vel de Eccleſia.*

v. 5. Interpret.

Nec certè iſti fecerint, qui contra ipſum ſunt. Metuebant terrenum regnum ne perderent, & perdebant cœleſte. Quare dicunt: ſi &c. omnes qui eum timent, perdunt temp. quæ non poſſunt, ideo venire ad æt.

v. 6. Interpret.

Non in iſtis, quæ hunc mundum amant. Hoc eſt, conſilium F. D. pervertitis, ideo quod volebat venire pauper, ut vos divites faceret. Quandoquidem vos in ipſo p. ſ. non videtis, ideò contemtus eſt vobis. Quoniam ſolùm Deus ejus ſolatium eſt. Hoc eſt, quoniam is vos docuit ſolum in DEO fiduciam habere.

Nota.

In generatione juſtus eſt. Legendum *Juſta.* LXX. δικαίων, juſtorum. Secundum veritatem Ebraicam: *Juſti.*

v. 7.

Poſtquam vos ipſum reprobaſtis, quis dabit &c. Nonne eſt ille, quem Eſaias promiſit, cum dixit: Veniet &c. Cum in fine mundi Dominus averterit exilium ſui populi, tunc exultabit Jacob & Iſrael. Cum pervenerint, quorſum pervenire debent, ibi exultabunt.

Not. I.

Heilſrafte, eſt vitioſa lectio, ſine dubio legendum *heilſcafte*, ſalutare, ſalutiferum.

Not. II.

Textum Eſaiæ allegat Notkerus eo modo, quo & Auguſtinus. In vulgata legitur: *Venerit Sion redemtor, & eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob.* S. Hieronymus in Eſaiam Lib. XVI. in fi. ſecundum textum Hebraicum legi ita: Sed LXX. transtuliſſe, ut habet hîc Notkerus. Id quod argumento eſt, Vulgatam, ut hodie cernitur, non eſſe eandem, quâ & S. Auguſtinus & Notkerus aliique Dd. iſtorum temporum uſi.

Ad

Digitized by Google

Pſalmus XIV.
Hebr. XV.

Pſalmus ipſi David.

DAvid chit manu fortis. Daz iſt Chriſtus, er iſt der hant ſtarcho, imo uuirt diſer pſalmus keſungen, uuanda er uuirt hier gefraget, unde er gibet hier antuuurte.

1. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?*

Uuer truhten buet in dinemo gezelte?

Eccleſia iſt din gezelt, uuielich miles (tegen) kezimet dar inne.

Aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?

Alde uuer rauuet *nah dero hereſchefte* in *cœlo (in himele.)* dinemo heiligen berge?

2. *Qui ingreditur ſine macula & operatur juſtitiam.*

Nu antuuurtet Chriſtus.

Der ana flacchen dar in gat, unde reht uuurchet.

Daz chit der nah ſinero touſi ubel fermidet, unde uuola tuot in minero Eccleſia.

Qui loquitur veritatem in corde ſuo.

Der in ſinemo herzen uuar ſprichet, *alſo der tuot, der ſines tanches ne liuget.*

3. *Qui non egit dolum in lingua ſua.*

Der ne heinen tum choſondo ne uobet.

Nec fecit proximo ſuo malum.

Unde mannolichen arges fermidet.

Et opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos.

Unde er ze gahes arg ne geloubta fone anderen.

4. *Ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus.*

Unde der tiefel fore imo ze niehte braht uuart.

Ib chido, daz er imo nieht ne gemohta in nebeinero temptatione, uuanda er imo nieht ne ueeicht.

Timentes autem Dominum glorificat.

Unde Got furhtende durh in eret.

Qui jurat proximo ſuo & non decipit.

Der andermo man ſueret, unde in ne beſuichet.

Uuanda er imo in dien uuorten ne ſueret, daz er in beſuiche.

5. *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.*

Der ſinen ſcaz ne gab ze uuuocheronne.

Et munera ſuper innocentes non accepit.

Unde er mieta ne infieng umbe unſculdige.

Ib chido, daz er umbe mieta niomanne ne ſcadeta.

Qui facit hæc non movebitur in æternum.

Der diz tuot, der rauuet *in monte ſancto ejus (in himele) noh dannan ne uuirt er furder ferſtozen.*

Pſalmus XV.
Hebr. XVI.

v. 1. Tituli inſcriptio ipſi David.

DAz chit ſelbemo Chriſto uuirt zeichen ſcrift getan in cruce Deme der titulus getan uuard, der ſprichet hier ad patrem ſone ſinero paſſione.

2. *Con-*

Ad PSALMUM XIV.
Hebr. XV.

Interpret. Rubr.

DAvid ſignificat manu fortem. Qui eſt Chriſtus, hic eſt manu fortis, ipſi cantatur hic Pſalmus. Interrogatur enim hîc, & dat hîc reſponſum.

Not.

Sic & S. Hieronymus: *Præſcribitur: Pſalmus David. David autem noſter Chriſtus eſt: ut ſæpe diximus.* Idem de Nominibus Hebraicis in 1. Reg. *David, fortis manu, ſive deſiderabilis.*

v. 1. Interpret.

Eccleſia eſt tuum tabernaculum. Quis miles congruit huc? —— aut quis quieſcit poſt exercitus in cœlo &c.

v. 2. Interpret.

Nunc reſpondet Chriſtus. Hoc eſt, qui poſt ſuum baptiſma malum evitat, & bonum facit in mea Eccleſia. —— ſicut is facit, qui non temere mentitur.

v. 3. Interpret.

Qui nullum dolum loquendo egit. (exercuit) Et cuilibet malum evitat. Atque non ſtatim malum credit de aliis.

Not.

S. Hieronymus: Opprobrium detractionis de fratre tunc non accepit, ſi prius non credit illa, antequam probet.

v. 4. Interpret.

Ego dico, quod malignus (diabolus) ipſi nihil prævaluit in ulla tentatione, quoniam ipſe nihil quitquam iſti ceſſerat. Atque Deum timentes propter ipſum (DEUM) honorat. —— Quoniam ei verbis iſtis non jurat, ut ipſum decipiat.

v. 5. Interpret.

Dico, quod ob munus nemini noceat.

Qui hæc facit, quieſcit in monte ſancto ejus in cœlo, nec inde ulterius ejicitur.

Ad PSALMUM XV.
Hebr. XVI.

v. 1.

HOc eſt, ipſi Chriſto tituli inſcriptio fuit facta in cruce, cui ille titulus factus, is dicit hic ad patrem de ſua paſſione.

Not.

Ebræum מכתם *Michtham* LXX. συλλογαφίαν reddunt, h. e. cippi inſcriptionem ſive titulum, Græcum belle exprimit Notkerus *Zeichenſchrifft*, σῆμα enim ſignum ejusmodi denotat, veluti lapidem, cippum, columnam, tabulam, cui titulus inſcribitur, apponitur, qui titulis præſignatur, titulatur, rectiùs & convenientius, quàm Latine, *tituli inſcriptio*, imo cippi inſcriptio: quanquam lapis inſcriptus etiam *Titulus* vocatur, ut limes, meta. Aggenus: *per terminos territoriales & titulos, i. e. inſcriptis lapidibus claudi territorium.* Ita Abſalom erexerat ſibi titulum in valle Regis dicens: *Non habeo filium, & hoc erit monumentum nominis mei.* 2. Reg. 18, 18. Atque tale, at melius monumentum Epitaphium ſive Titulus Davidi, vel à ſeipſo vivo, imo & Antitypo ſuo, fuit in hoc pſalmo erectus, ſecundum Græcos. Idque ſecundum horum ſententiam Hebræum מכתם *Michtham* denotare, h. e. aureum

Digitized by Google

2. *Conſerva me Domine, quoniam in te ſperavi.*

Kehalt mih truhten, *chit Chriſtus ad patrem,* uuanda ih kedingo an dih.

Sar dara nah ſprichet er (titulus) uns zuo.

Dixi Domino Deus meus es tu quoniam bonorum meorum non eges.

Ih chad ze truhtene, *daz ir imo zuo chedent ſulint,* du biſt min Got, uuanda mines cuotes ne biſt du durftig.

Minero guoti ne uuirdeſt du ſalig.

3. *Sanctis qui ſunt in terra ejus mirificavit Dominus* [*pro dom. omnes*] *voluntates meas in eis.*

Dien heiligon die in ſinero lantſceffte ſint, *daz chit, dero gedingi in terra viventium (in erdo dero kebendon) iſt,* dien habet er uuunderlich ketan, alle mine uuillen an in.

Uuelich iſt der min uuillo an in? Ane daz ih ſie habo getan ſone mortalibus æternos (todigen euuige) unde ſone terrenis cœleſtes (erdinen himeliſce) daz habet er ſie geleret ſure uuunder zeabtonne.

4. *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum.*

Iro ſiehheite uuaren fore des manige, *er ſie cœleſtes unde æterni uurdin.*

Poſtea acceleraverunt.

Dara nah keſpuoton ſie ſih, *daz ſie genaſin.*

Non congregabo conventicula eorum de ſanguinibus.

Sid daz ſo iſt, nu ne heizo ih ſie ana uuert zeſamine chommen, *daz ſie debein opfer ſone dien friſchingin mir bringen, uube min ſelbes corpus (lichamin) unde ſanguinem (pluot) uuile ih daz ſie mir opferoen.*

Nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Noh ne irhugo iro alton namon, *daz ih ſih beize filios iræ (ſune abolgi) filios Diaboli (ſune des tieuels) nube fratres meos (mine brudra) unde filios Dei (kotis chint.)*

5. *Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei.*

Truhten Got fater iſt teil mines erbes, *das chit minero Eccleſiæ, diu in ſelben ſament mir beſizzet.*

Unde iſt er teil mines calicis (ſtoufes.)

Er iſt ſament mir in paſſione (martero) ſone dero ih chumo ſamo ſo ſone getrunchemo calice (ſtoufe) ad lætitiam reſurrectionis (ze dero freuuidi dero irſtantini.)

Tu es qui reſtitues [*reſtituiſti*] *hereditatem meam mihi.*

Du erſezzeſt mir daz erbe.

Nals daz ih ſture, nube die, an dien ih pin, die ih florenne loſen uuile.

6. *Funes*

---

e. aureum monumentum, ſive cippum aureis literis inſcriptum: non vero humilem aut ſimplicem immaculatumque, ut Aquila & Symmachus interpretati cum priſcis Rabbinis, qui vocem hanc in duas diviſerunt, מך *Mich*, humilis & תם *Tham* perfectus, utramque virtutem Davidi aſſignantes. Id quod etiam Lyra ſecutus eſt, ſed R. Salomo reprobavit, ut & Tarnovius & B. Smidius. Nolim vero cum Tarnovio τοῖς LXX. imputare, quod *ſuo more perperam legiſſent.* Confer etiam Pſal. LVI. ℣. 1. Porro continet hic titulus Confeſſionem fidei Davidis, quod etſi mortuus fuerit corpore, anima tamen adhuc vivat, & utroque in Reſurrectione mortuorum, acquiſiturum ſe ſuam hereditatem æternæ vitæ, interim vero corpus requieſcet in ſpe & tranquillitate. Qui denique titulus etiam typus tituli Chriſti mortui fuit, teſte S. Petro *Actor.* 2, 31.

v. 2. *Interpret.*

Ait Chriſtus ad P. Mox deinde loquitur is (Titulus) ad nos. Dixi ego ad Dominum, quod (&) vos ad ipſum eloqui debetis, Tu es Deus meus, Bonis meis Tu non fis beatus.

Not. I.

Titulus. Videtur legendum *Chriſtus* aut *Titulum.*

Not. II.

S. Auguſtinus hîc: *Quoniam bonis meis tu non exſpectas tu fieri beatus.* S. Hieronymus: *Univerſa bona quæ Dominus ſecundum formam ſervi in carne monſtravit, non Patri proſunt, ſed generi humano.*

Not. III.

Dixi, ita Græci, Ἶπα, & Latini, etiam Hieronymi veritas Ebraica: Licet in textu Hebræo legatur אמרת *Amarth*, dixit, ut & in Maſora & Chaldæo.

v. 3. *Interpret.*

Hoc eſt, quorum ſpes in t. v. eſt, iis mirabiliter fecit omnes vol. m. in eis. Quæ eſt iſta mea voluntas in eis? niſi quod ego eos e mortalibus feci æternos & de terr. c. Hoc docuit eos pro miraculis æſtimare.

Nota.

Voluntates meas, ita & in textu Ebraico hodie legitur, ſed & in ea latina, qua uſus S. Auguſtinus, hoc ſenſu ut in perſona Chriſti Propheta loquatur: *Sanctis miras feci omnes voluntates meas: in profectu eorum, quo ſenſerunt quid eis profuerit & humanitas meæ divinitatis ut morerer, & divinitas humanitatis ut reſurgerem.* At LXX. legerunt in Ebræo חפציו *chæphziv*, pro חפצי *chæphzi*, interpretantes τὰ βελήματα αὐτῶ. Et Latina Verſio qua S. Hieronymus in Commentario uſus: *Mirificavit omnes voluntates ſuas.* Annotans: *Chriſtus per ſanctos ſuos myſteria ſua mirificavit h. e. magnificavit.*

v. 4. *Interpret.*

Infirmitates eorum (Sanctorum) erant antea multiplices, priusquam cœleſtes & æt. facti. Poſtea acceleraverunt ſe, ut ſanarentur. Poſtquam res nunc ita eſt, non jubeo eos denuo convenire, ut ullum ſacrificium de victimis eorum mihi offerant, ſed meum ipſius corpus & ſanguinem volo ut mihi offerant.

Not.

Formula offerendi in Eccleſia Francorum hæc fuit: *Remotis obumbrationibus carnalium victimarum, ſpiritalem tibi, ſumme Pater, hoſtiam ſupplici ſervitute deferimus: quæ miro ineffabilique myſterio & immolatur ſemper, & eadem ſemper offertur: pariterque & devotorum munus & remunerantis eſt præmium.* Jo. Mabillon. Lib. III. de Liturg. Gallic. pag. 325. Euſebius Lib. I. demonſtr. Evang. c. 10. de Chriſto: Μετὰ δὲ πάντα δι' ὅν τι θαυμάσιον θῦμα, καὶ σφάγιον ἐξάρχοντος τῷ πατρὶ καλλιερησάμενος, ὑπὲρ τῶν ἁπάντων ἡμῶν ἀνένεγκε σωτηρίας, μνήμην καὶ ἡμῖν παραδοὺς, ἀντὶ θυσίας τῷ Θεῷ δικαίως προσφέρειν. i. Poſt omnia quaſi admirabilem aliquam victimam, & ſacrificium eximium Patri operatus, pro noſtrum omnium ſalute obtulit, memoriam & nobis relinquens, pro ſacrificio Deo aſſidue offerre.

Interpret.

Neque re cogito nomina iſtorum priſtina, ut eos nominem filios iræ &c. ſed fratres m. & f. d.

v. 5. *Interpret.*

Dominus Deus Pater eſt p. m. h. hoc eſt Eccleſiæ meæ, quam in illis mecum poſſidet. Et eſt ipſe portio calicis mei. Ipſe eſt mecum in paſſione, a qua venio ſicut ab ebibito calice. Non quam ego perdo, ſed eos in quibus ego ſum, quos ego perditos redimere volo.

v. 6. *In-*

Digitized by Google

6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.*

In zorften teilen ſint mir geuallen diu lantmez ſeil.

Zorfter teil des erbes gefallet mir an dir, ſid du piſt pars hereditatis meæ (teil mines erbes.)

Etenim hereditas mea præclara eſt mihi.

Mir iſt crehto uuorden zorfteſt erbe.

Juſti (rebte) ſint min erbe unde mine geerben. Juſti fulgebunt quaſi ſol in regno meo (rebte ſcbinent alſo ſunna in minemo riche.

7. *Benedicam Domino qui tribuit mihi intellectum.*

Lob tuon ih cote, der mir fernumiſt cab, *ſolih erbe ze bechennenne unde ze minonne.*

Inſuper & usque ad noctem increpuerunt me renes mei.

Dara zuo inchondon mih mine lancha unz dia naht.

Daz chit min hindero teil, des halb ih homo (man) bin, Lerta mih pechennen dia finſtri des todes, diu an demo intellectu (fernumeſt) des erbes funden ne uuirt.

8. *Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper.*

Aber in carne (fleiſce) uueſendo fore ſah ih, *daz ih ze* Gote *folle tanero uerte iruuinden ſolta.*

Quoniam à dextris eſt mihi, ne commovear.

Uuanda er iſt mir ze zeſuuun, *daz chit, er iſt mir des ze helfo*, daz ih mit imo folle ſi.

9. *Propter hoc delectatum [lætatum] eſt cor meum & exultavit lingua mea.*

Pediu habet min herza luſtſami, unde freuuet ſih min zunga.

Miniu uuort ſint frolicb.

Inſuper caro mea requieſcet in ſpe.

Dara zuo rauuet min *paſſibilis caro (martyrlih* fleisk) in dero gedingi *reſurrectionis (urſtendido) ih intslafo ad vitam (ze libe) nals ad interitum (ze tode.)*

10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.*

Uuanda du mih *ufbeveſt unde* in hello ne lazeſt.

Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem.

Non mih dinen heiligen ne tuoſt du liden iruuerteda.

Min lichamo ne fulet, nob ne rozzet, ſo anderro tuot.

11. *Notas mihi feciſti vias vitæ.*

Mir tate du chunt an dinen minen die uuega des libes.

Daz

---

v. 6. *Interpret.*

In præclaris portionibus mihi ceciderunt funes menſuræ provincialis. Præclara portio hereditatis cecidit mihi in Te, poſtquam Tu es p. h. m. —— Mihi eſt jure quæſita præclara hereditas. Juſti ſunt mea hereditas & mei coheredes.

Not. I.

Landmez-ſeile, funes, σχοίνια, Meſsſchnuren, quibus populus Iſrael terram Chanaan definiverunt & diviſerunt, inter ſeſe ſortiti. *Numer. 34, 3. Joh. 15. ſeq.*

Not. II.

Crehton, jure, meritò. Kerecht, Grecht, jus: Eregrehtin, regalia, Majeſtas. Vid. Gloſſar. in G.

v. 7. *Interpret.*

Intellectum dat, ad talem hereditatem agnoſcendam & amandam. —— Hoc eſt, mea pars ultima propter quam homo ſum, docuit me agnoſcere tenebras mortis, quæ in intellectu hereditatis non inveniuntur.

Not.

Hauſta illa ex S. Auguſtino hìc: *Super intellectum uſque ad mortem erudivit me inferior pars mea, carnis aſſumtio, ut experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus non habet.*

v. 8. *Interpret.*

At in carne exſiſtens providebam, ut ad Deum confecta hac expeditione, revertere deberem. —— Hoc eſt, ipſe eſt mihi auxilio, ut ego cum ipſo permaneam.

Not.

S. Auguſtinus: *Sed veniens in ea, quæ tranſeunt, non abſtuli oculum ab eo, qui ſemper manet: hoc providens, ut in eum poſt temporalia peracta recurrerem. Quoniam favet mihi, ut ſtabiliter in eo permaneam.*

v. 9. *Interpret.*

Verba mea ſunt læta. —— Ego obdormio ad vit. non ad mortem.

v. 10. *Interpret.*

Namque tu me ſuſtollis & in inf. non d. Meum corpus non putreſcit, neque fœtet, ut aliorum façit.

Not.

Verſio Teut. MS. Arg. corruptionem animi interpretatur: *noch engiſt* (i. verhengeſt) *nit dinen Heiligen ze ſchende die boſsheit.*

v. 11. *Interpret.*

An dinen minen i. in amore tuo, ut & mox. Cum Te adſpecturi ſunt, habebunt plenum gaudium. h. e. Beatitudinem & mercedem ſanctorum. —— Hoc eſt, in tuo beneplacito eſt perpetuo delectatio & nulla moleſtia.

Not.

S. Auguſtinus: *Notas feciſti per me humilitatis vias, ut ad vitam redirent homines, unde per ſuperbiam ceciderunt.*

CIPPVS DAVIDICVS.

DAVID AD DOMINVM

De Meſſia & ſeipſo.

1. CUſtodi me Deus etiam poſt mortem & diſceſſum animæ à corpore: quum vera fide in Redemtorem confiſus ſum.
2. Pactumque feci tecum, cujus formula: Adonai Tu. Bonorum munerumque ac meritorum meorum non indiges: Ego vero tuorum.
3. Hoc myſterium ſalutis noſtræ, & occultam ſapientiam Pſ. 51. omnesque voluntates tuas notas feciſti ſanctis tuis, in hac terra.
4. Quorum quidem multæ ſunt adhuc imbecillitates, quæ non expiantur ſacrificiis, victimis, ſanguinibus & noſtris operibus, ſed
5. per DEI gratiam & Chriſti meritum ejusque unicum ſanguinem ſalus ac hereditas æterna acquiritur,
6. de qua & mihi cecidit ſorte ſpecialique promiſſione præclara portio.
7. Gratias ergo DEO ago, qui de his myſteriis Meſſiæ ex ſemine Davidis oriundi, ejusque ſatisfactionis pro genere humano, mihi dedit intellectum, atque inſufficientiæ meæ cognitionem.
8. Hæc unio cum DEO & in vita conſervanda, &
9. in morte, qua anima cum DEO exultat, & caro mortua Chriſti quidem Redemtoris nequidem putredinem experietur, ſed tertia die reſurget, aliorum vero ſanctorum caro poſt diſſolutionem tamen quieſcit tranquille, uſque ad
10. reſuſcitationem carnis è ſepulcro & redunitionem cum anima per incorruptibilitatem,
11. ubi in gloria lætabitur ſempiterna.

Digitized by Google

Daz ſint viæ humilitatis (uuega tiemuoti) uuande ſie in Adam fielen per ſuperbiam (durh ubermuoti.)

Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.

Mih *an dien minen* genietoſt du freuui, mit dinemo analiute.

So ſie dih muozen ana ſehen, ſo habent ſie ſollun mendi. Daz iſt diu ſaligheit, unde der lon dero heiligon.

Delectationes in dextera tua usque in finem.

An dinero zeſuun, *das chit in dinero guotlichi* iſt iemer luſſami, *unde ne bein urdruzzi.*

Pſalmus XVI.

Hebr. XVII.

v. 1. *Oratio ipſi David.*

UUAz *chit daz? Ane ſelbemo Dauid, ſelbemo Chriſto iſt diz kebet zegebenne. So daz uuir in dar ana fernemen betonten, unde ſament imo ſina Eccleſiam.*

Exaudi Domine juſtitiam meam.

Gehore truhten min reht.

Sid elemoſina betot, alſo iz chit: Abſcondite elemoſynam in ſinu pauperis & ipſa orat pro vobis (pergint armberzlich keba in des turftigen puoſame, duſelba petot fure iuub) ſo betot oub juſtitia (reht) uuanda elemoſina (armberzlich keba) iſt juſtitia (rebt.)

Intende deprecationem meam.

Sih ana mina digi.

Auribus percipe orationem meam.

Mit oron infahe min gebet.

Non in labiis doloſis.

Nals in ungetriuuuen lefsen *geſprochenez, ſo daz iſt, daz ſone herzen ne chumet.*

2. *De vultu tuo judicium meum prodeat.*

Fone dinemo analiute chome min urteilda.

So durhſihtig ſi dir ſi. Uuanda ſi dih ne triuget, ſo muozze ſi mir ſin.

Oculi mei [tui] videant æquitatem.

Reht muozin irchennen miniu ougen, *daz ih ne miſſe fahe nob unreht ne finde fure reht.*

3. *Probaſti cor meum & viſitaſti nocte.*

Du beſuohtoſt min herza, unde uuiſotoſt ſin in dero naht.

In arbeiten uuiſotoſt du ſin ze beſuochenne mina patientiam (kedult.)

Igne me examinaſti & non eſt inventa in me iniquitas.

In demo eite irſuohtoſt du mih, unde unreht nefunde du in mir.

Daz chit knoto choretoſt du min in dero paſſione (martro) uzer dero ih luter cham ze reſurrectione (urſtendido.)

4. *Ut non loquatur os meum.*

So gnoto choretoſt du min unde ſo luter uuard ih funden, daz ih iz ſo ne ſage, du uueiſt iz. Du uueiſt mir ſuigentemo, uunz ih leid.

Opera hominum.

Menniſchon uuerch *leid ih. Daz ſie mir tuon uuolton, daz truog ih.*

Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras.

Umbe diu uuort dinero lefso, *uuanda du iz per prophetas (durch uuizzegin) fone mir gebiezze, ſo* gieng ih herta uuega.

Herta uuega mortis (todis) unde paſſionis (martero) kieng ih.

5. *Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea.*

Folle tuo mine genge in dinen uuegen daz miniu ſpor, *daz chit mine fuozze* dar aba ne uuenchen.

Folle halt mih in dinen præceptis, daz oub mine Apoſtoli (poten) dar ana geſtanten.

6. Ego

Ad Psalm. XVI.

Hebr. XVII.

v. 1. *Interpret.*

QUid hoc eſt? ipſi David, ipſi Chriſto eſt hæc oratio tribuenda, ita ut ipſum inibi intelligamus orantem & ſimul cum ipſo Eccleſiam ſuam.

Not.

Hauſta hæc ex S. Auguſtino hîc.

Interpret.

Cum Eleemoſyna oret, ſicut dictum eſt: Abſcond. &c. Sic & juſtitia orat, quandoquidem Eleemoſyna eſt juſtitia. —— Non in labiis doloſis nuncupatum, ſicut iſtud eſt, quod ex corde non venit.

Not. I.

In Hebræo abeſt *meum* & tantum יהוה צדק *Jehovah zedek*, quod LXX. de Genitivo intellexerunt, addentes tamen *meum*, Κύριε δικαιοσύνης μου. Alii in Accuſativo: audi juſtitiam ſive juſtum, id quod juſtum eſt.

Not. II.

Dictum à Notkero allegatum, quoad ſenſum non ſemel eſt in ſcriptura, ſed quoad verba non occurrit.

v. 2. *Interpret.*

Quam illuminatum tibi ſit judicium, quum te non fallat, tam ſit & mihi. —— ut ne male judicem, aut injuſtum inveniam pro juſto.

Not. I.

S. Auguſtinus hîc: *Ex illuminatione notitiæ tuæ verum judicem! Aut certe: non in labiis doloſis à vultu tuo judicium meum prodeat, ut ſcilicet non proferam judicans aliud quam in te intelligo.*

Not. II.

Oculi mei. In Ebræo *tui*, עיניך *benæcha.* At LXX. ὀφθαλμοὶ μου. Sic Latinæ verſiones præter eam, quæ adjuncta eſt Græcæ in Cod. MS. Alexandrino.

v. 3. *Interpret.*

In laboribus (crucis) viſitaſti illud (cor meum) ad probandam meam pat. —— Hoc eſt, rigoroſe tentaſti me in paſſ. poſt quam purus veni ad reſurr.

Not.

Knoto, gnoto, genoto, à geno, genau, accurate, rigoroſe, ſtricte. Vide ad ℣. ſeq.

v. 4. *Interpret.*

Tam rigoroſe probaſti me & tam purus inventus ſui, ut ego id haud ita enarrem, Tu noſti id. Noſti me tacente quid ego paſſus. Hominum opera paſſus ſum: Quidquid mihi facere voluerunt, id pertuli ego. Propter verba —— Namque tu id per Proph. à me poſtulaſti, ſic ivi vias d. duras vias mortis & paſſ. ambulavi.

v. 5. *Interpret.*

Spor h. e. mei pedes. Plene conſerva me in tuis præceptis, ut etiam Apoſtoli mei in iis perſiſtant.

v. 6. In-

Digitized by Google

6. *Ego clamavi quoniam exaudisti me Deus.*

Nah demo allemo hareta ih paldo *ze dir*, uuanda du mih kehortost *durh solche frebte.*

Inclina aurem tuam mihi & exaudi verba mea.

Helde ze mir din ora, *uuanda min humanitas (menneſckebeit) bina uf ze dir gereichen ne mag*, unde ſo gehore mih.

7. *Mirifica misericordias tuas.*

Pring ze uuundere *fore iudeis* dine gnada.

Gib infirmis (ſiechen) fone minero hende ſanitatem (den geſunt.)

Qui salvos facis sperantes in te, à resistentibus dexteræ tuæ.

Du dir gehalteſt *in vita æterna (libe euuigemo)* die ſih ze dir ferſehent fore uuiderſtantem dinero zeſuuun, *daz chit filio tuo, (dinemo ſune.)*

8. *Custodi me ut pupillam oculi.*

Pehuote mih alſo dia ſehandes ougen.

Si eina becchennet in corpore (lichamen.) UUelez lux (lieht) unde tenebræ (finſtri) ſint, ſo bechenno ih eina inter homines (liutin) uuelez juſti (rebte) unde peccatores (ſundige) ſint, unde uuieo ih irteilen ſol.

9. *Sub umbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me afflixerunt.*

Skirme mih under dinero fettacho ſehatue, *alſo folgel tuot ſine iungen. Caritas tua (din minna) unde miſericordia tua (din irbarmeda) ferſtanden mih dien ubelen die mir cheli tuont.*

Inimici mei animam meam circumdederunt.

Mine fienda *iudei* behalboton mih.

10. *Adipem ſuum concluſerunt.*

Unde besluzen iro ſpint.

Daz chit folle maſton ſih iro unrebtes mih irtodendo.

Os eorum locutum eſt ſuperbiam.

Iro munt ſprach mit ubermuoti.

Ave Rex Judæorum (heil chumine iudon.) unde ander ſamolich.

11. *Projicentes me, nunc circumdederunt me.*

Unde beuore mih feruuerfende *ioh mina lera*, umbeſtuonden ſie mih nu.

Daz chit, unz ih hangeta in cruce.

Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.

Unde beneimdon iro ougen ze ſtecchenne an dia erda.

Alſo die tuont, die ubeles tenchent, die daune ne belent.

12. *Suſceperunt me ſicut leo paratus ad prædam.*

Infiengen mih *fone Pilato, do er chad tollite eum vos & crucifigite (nemint ir in unde chriucigont in)* alſo der uarigo leuuo, *der in uueido gat.*

Et ſicut catulus leonis habitans in abditis.

Unde alſo ſin iungo, der ferborgen liget, *unde lagot.*

13. *Exurge Domine præveni eos & ſubplanta eos.*

Stant uf truhten, furefah ſie mit *vindicta (kericht)* unde beskrenche ſie.

Eripe animam meam ab impio.

Loſe mih *reſuſcitando (irchiſchendo)* fone ubelen.

Framea tuam ab inimicis manus tuæ.

Loſe fone fiendo handen *mih* din ſuuert, *mit demo du Diabolum ſlabeſt.*

14. *Domine à paucis de terra divide eos.*

Sceid ſie truhten fone *paucis electis* (unmanigen *iruueliten) ſceid ſie de terra viventium* (fone erdo *dero lebenton.*)

In vita eorum

ſ. divide eos. Hier in diſemo libe *zeuuirf ſie, helz ſie Titum unde Veſpaſianum zefuoren after allero uuerlte.*

De abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum & ſaturati ſunt porcina [filiis.]

(*i. immun-*

---

v. 6. Interpret.

Poſt hæc omnia clamavi vehementer ad te, quoniam me exaudiſti ob talem tribulationem *Inclina &c.* Nam mea humanitas ſurſum ad Te non poteſt pertingere.

v. 7. Interpret.

Profer ad miracula coram Judæis tuam gratiam. Da infirmis à meis manibus ſanitatem. Tu tibi ſervas in v. æ. qui in te confidunt, coram reſiſtentibus dexteræ tuæ. Hoc eſt, filio tuo.

Not.

A reſiſtentibus &c. Alii Codd. ad ſequentem verſum hæc referunt, ſed noſter Ebraicam veritatem ſecutus.

v. 8. Interpret.

Illa ſola (pupilla oculi) dignoſcit in corpore, quid lux & tenebræ ſint: ſic dignoſco ego ſolus inter homines, qui juſti & peccatores ſint, & quomodo ego ſententiam ferre debeo.

Not.

Confer S. Auguſtinum hîc.

v. 9. Interpret.

—— Sicut avis facit ſuis pullis. Caritas & miſ. tua defendunt me a malis quæ in me impetum faciunt.

v. 10. Interpret.

Hoc eſt, exſatiant ſe ſua injuſtitia me interficientes. —— Salus veniat Judæorum Regi. Et alia ſimilia.

v. 11. Interpret.

Et antea me rejicientes & meam doctrinam, circumſteterunt me nunc, hoc eſt, dum pendebam in cruce. Et ſtatuerunt, ſuos oculos defigere in terram, ſicut hi faciunt, qui malum cogitant, qui abinde non retorquentur.

Not.

Belent vox eſt ſuſpecta, & vitioſe forte ſcripta: ſenſus tamen non obſcurus, improbos malum meditari, & terrena adſpicere oculo irretorto. *Belenden* Flandris eſt evadere, pervadere, teſte Kiliano. *Beleyden*, eſt deducere, abducere. Sed nihil definiendum.

v. 12. Interpret.

Suſceperunt me à Pilato dicente: Tollite eum &c. Sicut leo paratus (expeditus) qui in paſcuum vadit. —— & inſidiatur.

v. 13. Interpret.

Libera ab hoſtium manibus me tuum gladium, quo diabolum cædis.

v. 14. Interpret.

Hîc in præſenti vita disjice eos, jube Titum & Veſpaſianum iſtos diſſipare per omnem mundum, quæ (abſcondita) diſcebant ex I. P. abinde averſi, ſatiabant ſe immunditia, quæ ſatietas erat iſtis gratior. —— Quid hoc eſt, niſi exſecratio & imprecatio iſta: ſanguis ejus &c.

Not.

Digitized by Google

(*i. immunditia.*) Iro buch uuard irfullet dinero tougeni, *dia ſiu lirneton ex libris (ſone dien buochen) prophetarum, daraba habendo*, ſo ſateton ſie ſih unſubri.

Diu ſeti uuas in liebra.

Et dimiſerunt reliquias ſuas parvulis ſuis.

Unde liezen iro chind en daz ſie leibton.

Uuaz iſt daz? Ane der fluob unde der uunſch. Sanguis ejus ſuper nos & ſuper filios noſtros (ſiniz pluot uber unſih unde uber chint unſriu.

15. *Ego autem cum [in] juſtitia apparebo in [conſpectui] conſpectu tuo.*

Ih chumo aber mit demo rehte fure dih, *daz ih ne uuolta offen uuerden unſubren unde finſteren herzon.*

Satiabor dum [cum apparuerit] manifeſtabitur gloria tua.

Ih habo genuoge an *dien*, ſo din guollichi offen uuirt, *dien ih irskein die mit porcina (unſubri) beuuollen ne uuaren.*

Pſalmus XVII.

Hebr. XVIII.

In finem puero Domini David.

1. [*Qui (quæ) locutus eſt Domino*] *Verba cantici hujus in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus & de manu Saul & dixit.*

Dauid tanchot demo, der in loſta in perſona Chriſti unde Eccleſia, daranab ſaget er dia tougeni ſinero incarnationis (lichambafti.)

2. *Diligam te Domine virtus mea.*

Truhten min chraft, dih minnon ih.

3. *Dominus firmamentum meum & refugium meum & liberator meus.*

Truhten iſt der mih feſtenot unde ze demo ih fluht habo, unde der mih loſet.

Deus meus adjutor meus & ſperabo in eum.

Er iſt min Got unde der mir hilfet, unde an in gedingo ih.

Protector meus & cornu ſalutis meæ & redemtor meus.

Er iſt min ſchirmare unde horn minero heili, *alſo tieren iro horn ſint ſchirm*, unde min loſare.

4. *Laudans invocabo Dominum & ab inimicis meis ſalvus ero.*

Mit lobe haren ih ze imo, unde *ſo tuondo* uuirdo ih kehalten.

5. *Circumdederunt me gemitus mortis.*

Mih habent umbefangen ſuftoda des todes.

Daz ſint die geſtungeda des fleiskis alde diu manigi dero ungeloubigen.

Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

Unde die draten aha des unrehtes habent mih ketruobet.

Daz chit, die drato farent mit iro unrehte, die leidegont mih.

6. *Dolores inferi [inferni] circumdederunt me.*

Hello

Not.

Porcina. Etſi & Hebræus & Græcus textus habeat, filiis, υἱῶν, בָּנִים *banim*: vetus tamen Romana verſio, quam & S. Auguſtinus ſequitur, habet *Porcina.* S. Hieronymus ait: *Propter ambiguitatem verbi, quidam pro Filiis, porcinam ſcriptum arbitrantur, quod Symmachus Hebræam exprimens veritatem, transtulit: Saturabuntur filiis.* Et S. Auguſtinus: *Sane illo verſu, ubi dictum eſt; Saturati ſunt porcina, nonnulla exemplaria: Saturati ſunt filiis, habent. Ex ambiguo enim Græco interpretatio duplex evenit.* Scilicet ex vitioſa Lectione LXX. interpretationis, pro υἱῶν, filiorum, legerunt ὑῶν, porcorum.

v. 15. *Interpret.*

Ut ne voluerim manifeſtus fieri immundis & tenebricoſis cordibus. Satis habeo in his, quibus tua gloria manifeſta ſit, quibus apparebo qui porcina maculati non ſunt.

Ad Psalmum XVII.

Hebr. XVIII.

v. 1. *Interpretatio.*

David gratias agit illi, qui ipſum liberaverat, in perſona Chriſti & Eccleſiæ, poſtea refert myſteria ſuæ incarn.

v. 3. *Interpret.*

Sicut beſtiis cornua ſua ſunt defenſio.

v. 4. *Interpret.*

Cum laude clamo ego ad ipſum, & ab inimicis conſervor.

Not.

So tuendo: ſic faciendo, eſt vitium amanuenſium, ita emendandum: *ſon fiendon*, ab inimicis.

v. 5. *Interpret.*

Id ſunt ſtimuli carnis, aut multitudo incredulorum. ——Hoc eſt, qui impetu iniquitatis feruntur, læſerunt me.

v. 6. *Interpret.*

Hoc ſunt pagani qui inferno deſtinati. Aut invidia quæ ad infernum ducit, de qua Johannes ait: Eſt peccatum &c.

Not.

Hic in MS. ad marginem ſcriptum reperitur: *Nota invidos pro quibus nec orandum eſſe Johannes dicit.* Locus eſt 1. Joh. V. 16. qui de peccato in Spiritum S. intelligendus. S. Auguſtinus ita explicat *Lib. de Corrept. & Gratia cap. XII. Tom. VII.* fidem, quæ per dilectionem operatur, deſerere uſque ad mortem.

Interpret.

Originale peccatum (Adami peccatum) adhæſit mihi, antequam naſcerer.

Nota I.

Communis interpretum ſententia eſt, quod hoc Pſalmo David loquatur partim in perſona propria, ut Rubrica comprobat, partim ut typus in perſona Meſſiæ, ejusque Eccleſiæ: adeoque quædam hic dicta Davidi & fidelibus, quædam ſoli Meſſiæ competunt, quædam utrisque κατὰ τὶ. Atque notatu digna ſunt, quæ S. Auguſtinus in fine ad hunc Pſalmum monet: *Quæcunque in hoc Pſalmo dicta ſunt, quæ ipſi Domino proprie i. e. Capiti Eccleſiæ congruere non poſſunt, ad Eccleſiam referenda ſunt. Totus enim Chriſtus hic loquitur, in quo ſunt omnia membra ejus.*

Quamobrem quod *laqueos mortis* interpretatur Notkerus de peccato originali, illud de ſolo Davide & fidelibus, ut & cæteris mortalibus vult intelligi.

Not. II.

Digitized by Google

Hello ſer behalboton mih.

Daz ſint pagani (heidene,) die ze bello ſuln, alde invidia (nid) diu ze bello leitet. Fone dero Johannes chit: Eſt peccatum ad mortem, pro eo ut quis roget non dico (ein ſunda uuirt ze tode, umbe dia ne beizo ih niemannen beton.)

Prævenerunt [*præoccuparunt*] *me laquei mortis.*

Die ſtriccha des todes furefiengen mih.

Originale peccatum (adamis ſunda) lag mir ana, er ih keborn uuurde.

7. *Et in tribulatione mea invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi.*

Unde in minero note bat ih helfo truhtenen, unde ze minemo Gote hareta ih.

Et exaudivit de templo ſancto ſuo vocem meam.

Unde gehorta er fone minemo *herzen* ſinemo heiligen hus mina ſtimma.

Et clamor meus in conſpectu ejus introivit in aures ejus.

Unde min ruoft, der in ſinero geſihte iſt *nals menniſchon*, der gieng in ſin ora.

Ih pat ſinero adventus (chumfte) dero beto geborta er mih.

8. *Commota eſt & contremuit terra.*

Fone ſinero adventu geſchae, daz diu erda daz chit peccatores (ſundige) iruuageton unde irbibenoton.

Et fundamenta montium conturbata & commota ſunt, quoniam iratus eſt eis.

Unde uurden geirret *zuouerſihte ſuperborum (ubermuoton)* unde iruueget uuanda er ſih irpalg.

Unde er uuolta daz iro zuoverſiht an imo uuare nals in uuerlt ſachon.

9. *Aſcendit fumus in ira ejus.*

(*i. propter iram.*)

An ſinero irbolgeni rouh *der ruch pœnitentiæ (riuuuo) der trane machot. Iram Dei (Gotes abolgi) furhtendo uueinoton ſie.*

Et ignis à facie ejus exardeſcet [*exarſit, al. exardeſcit.*]

Unde fiur inbrinnet fone ſinemo anaſiune.

Caritas (minna) inzundet die, die in bechennent.

Carbones ſuccenſi ſunt ab eo.

Irloſchene zanderen, uuurden inzundet fone imo.

Die in guottaten tot uuaren, die chicha er.

10. *Inclinavit Cœlum* [*cœlos*] *& deſcendit.*

Er bougta den himel, unde irbeizta hara nider,

uuanda er chunta terrenis cœleſtia (irdiſchen himiliſchin.)

Et caligo ſub pedibus ejus.

Unde timberi uuas under ſinen fuozzen.

Diabolus (niderris) uuard fone imo getrettot, alſo iz chit. Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis (uber [*deficit vox.*] *unde unch eas du)* Pſalm. 90, 13, *& conculcabis (unde trettoſt) leonem & draconem.*

11. *Et aſcendit ſuper cherubim.*

Unde uberſteig er *plenitudinem ſcientiæ (folli chunſte.)*

Daz

Not. II.

Etſi peccatum protoplaſtorum & peccatum originale differant: quia tamen prius fuit origo poſterioris in omne genus humanum propagati, itaque Notkerus hic unum per alterum interpretatur. Alcuinus Epiſt. LXX. ait: *Originale peccatum tribus modis actum eſt, delectatione, conſenſu & opere. Itaque & omne peccatum aut cogitatione, aut locutione aut operatione efficitur.* Conf. Pſal. XLII. 2. & L, 7.

v. 7. *Interpret.*

Et exaudivit me de meo corde, ſua ſancta æde. —— In conſpectu ejus, non hominum. —— Ego petii ſuum adventum, has ad preces exaudivit me.

Nota.

S. Auguſtinus: *Exaudivit de templo) Exaudivit de corde meo, in quo habitat, vocem meam.* Templum tempore Davidis nondum fuit exſtructum. *Tabernaculum* tamen etiam Templum vocatur *1. Sam. 1, 7. & 3, 3.* Conf. ſupra *Pſal. X. 4.*

v. 8. *Interpret.*

De adventu ſuo factum fuit, ut terra h. e. peccatores commoti fuerint & contremuerint. Et perturbatæ fuerunt ſpes ſuperborum & commotæ, —— Et volebat ut eorum ſpes in ipſum eſſet; non in mundanas res.

Not.

S. Auguſtinus: *Et ſpes ſuperborum qui in hoc ſeculo fuerunt, conturbatæ ſunt. Ut ſcilicet jam firmamentum non haberet in cordibus hominum ſpes temporalium bonorum.*

v. 9. *Interpret.*

In indignatione ejus fumavit fumus pœnitentiæ qui lacrymas ciet. Iram Dei metuentes, lacrymabantur.

Not.

Idem Auguſtinus: *Adſcendit lacrymoſa deprecatio pœnitentium, cum cognoviſſent, quid minetur DEUS impiis.*

Interpret.

Caritas incendit hos, qui ipſum confitentur. Extincti carbones incenduntur ab ipſo: Qui in bonis operibus mortui erant, eos reviviſcere fecit.

v. 10. *Interpret.*

Namque nunciavit t. c. —— Diabolus ab ipſo conculcatus fuit, ſicut dictum eſt: ſuper &c. Diabolus ab ipſo premebatur, ſicut dictum eſt: ſuper aſp. &c.

Not. I.

Deficit vox Germanica quæ exprimat latinam Aſpidem, ſed & infra in *Pſal. XC. 13.* retinet Autor latinam: *du gaſt uber aſpidem.* Unch baſiliſcum interpretatur etiam Vocabularium MS. Jacobi Twingeri, Presbyt. Argent. *Baſiliſcus Uncke. W. Eſt animal letale ſatanque notat baſiliſcus.*

Not. II.

Eas du.) vitium amanuenſis videtur, pro *gaſt du*, ut infra *Pſal. XC. 13.*

v. 11. *Interpret.*

Et ſuperadſcendit plen. ſcient. Hoc eſt, oſtendit ſe incompr. —— à terra in cœlum. Et ſupervolavit alas ventorum. Namque etſi ſanctæ animæ earumque virtus alte adſcendit, non attingunt tamen ipſum, quippe qui omnibus creat. incomp. eſt.

Not.

Cherubim Notkerus reddit *plenitudinem ſcientiæ.* Sic S. Hieronymus: in Eſa. c. VI. *In LXXIX. pſalmo legimus: Qui ſedes ſuper Cherubim. Qui in noſtra lingua interpretantur, multitudo ſcientiæ: Unde & Dominus in auriga modum ſuper Cherubim aperte ſedere oſtenditur.* Idem in Habac. c. III. & de Nomin. Ebraic. in Exodo. Atque in hunc Pſalmum: *Aſcendit ſuper Cherubim, hoc eſt, ſuper plenitudinem ſcientiæ. Cherubim interpretatur plenitudo ſcientiæ, quæ eſt charitas, quia plenitudo legis eſt dilectio.* Itemque in *Ezech. C. X. fi.* Conformia habet S. Auguſtinus

Digitized by Google

Daz chit ougta ſih incomprehenſibilem (unirratenen) & volavit.

Unde floug *ſone erdo ze himele.*

Et volavit ſuper pennas ventorum.

Unde uberfloug die uettacha dero uuindo, *uuanda noh ſancta animæ (ſela) dero virtus (chraft) hoh iſt keſtigen ne irrecchent in, uuanda er allen creaturis incomprehenſibilis (keſchefſidon unirratin) iſt.*

12. *Et poſuit tenebras latibulum ſuum.*

Unde tougena gedingi ſazta er in *corde credentium (herzin gloubigero) dar er loſchet. Alde er cham tougeno Deus in homine (Got in menniſchin.)*

In circuitu ejus tabernaculum ejus.

Sin gezelt iſt umbe in, *uuanda dar die ſine ſint, Dar iſt er in medio eorum (under in mitten.)*

Tenebroſa aqua in nubibus aëris.

Finſtir uuazer iſt in dien uuolchenen des himeles,

daz iſt obſcuritas in Prophetis (tougeni in uuizegon) alde in prædicatorum doctrinis (predigare leron.)

13. *Præ fulgure [fulgore] in conſpectu ejus nubes tranſierunt.*

Diu ſelben uuolchen fuoren *ſone iudea ad gentes (iudon ze dieten)* ſinen ougon glanziu, *doh ſiu uns ſin timberriu.*

Grando & carbones ignis.

Hagel unde gluot *fuor dar inne, uuanda ſie irraſſton gentes (liete) unde zunton ſie ad fidei caritatem (ze gloubo minno.)*

14. *Et intonuit de Cœlo Dominus.*

Unde do irdunnerota truhten ſone himele.

Sie ſint ſin himel, uuanda er an in ſizzet, ſone in deta er chunt gentibus Evangelium.

Et altiſſimus dedit vocem ſuam.

Unde der hoheſto ſprah ſprahin uz, *uuanda ſie archana Dei (Gotes tougeni) ſageton.*

15. [*Grando & carbones ignis. Et*] *Miſit ſagittas ſuas & diſſipavit eos.*

Prædicatores ſanta er, unde zeuuarf ſie.

Ze dien er ſie ſanta, die zeuuarf er ſo, daz ſie ſamelichen uuaren odor vitæ in vitam (ſtanch libes ze libe) ſumelichen odor mortis in mortem (ſtanch todis ze tode.) 2.Cor. 2, 15.

Fulgura multiplicavit & conturbavit eos.

Manigiu zeichen teta er, unde irbrutta ſie.

16. *Et apparuerunt fontes aquarum.*

Do irſchinen die urſpringa dero uuazzero.

Daz chit, do uuard keeiſchot diu uuarheit dero prædicatorum.

Et revelata ſunt fundamenta orbis terrarum.

Unde uuurden geoffenot Prophetæ *(ſone ſagin) ufen dien diſſu uuerlt keloubendo, Gote gezimberot uuurde.*

Ab increpatione tua Domine.

Daz allez keſchach ſone dinero irrafsungo truhten, *alſo daz iſt: Appropinquabit regnum Cœlorum (nu nahet himelriche.)* Matth. IV, 18.

Ab increpatione ſpiritus iræ tuæ.

Unde ſone dero zornlichun irrafsungo dines keiſtes.

So diu iſt: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter moriemini (ir ne tuoient riuuua ſo irſterbent ir alle gelicho.) Luc, XIII, 3.

17. *Miſit de ſummo & accepit me.*

Unz hara liutet diu prophetia incarnationis Domini (ſore ſaga Gotes keburte) nu ſprichet Eccleſia (Gotes prut) ſone iro ſelbun:

Er ſanta *ſinen ſun* ſone himele, unde infieng mih, *unde uuolta mih uueſen ſina ſponſam (gemalun.)*

Et

ſtinus hic. Cæteroquin *Cherubim* denotant Angelos, *Gen. III, 24.* conf. *Eſ. VI. 2.* quos repræſentarunt Cherubini viſibiles & arte facti, ſub forma humana, alata tamen, operculo propitiatorio arcæ fœderis impoſiti. *Exod. XXV, 18. & 3. Reg. VI, 23. Ezech. XLI, 18.* Aliter apparuerunt Cherubini quaternis faciebus Ezechieli Prophetæ, c. IX. X. & I. 14. itemque S. Johanni in Apoc. c. IV. qui videntur eſſe Angeli Eccleſiarum per IV. mundi plagas. Exhinc & origo Geniorum alatorum in ſacris Gentilium.

v. 12. *Interpret.*

Atque ſecretas ſpes poſuit in c. c. ubi latet. Aut; venit ille abſcondite Deus in homine.

Nota.

S. Auguſtinus hic: *Poſuit obſcuritatem ſacramentorum, & occultam ſpem in corde credentium ubi lateret ipſe, non eos deſerens.* S. Hieronymus hic: *Chriſtus in Maria quaſi ſponſus in thalamo, & corpus Mariæ quaſi tabernaculum.*

Interpret.

Ejus tabernaculum eſt circa ipſum, nam ubi ſui ſunt, ibi eſt in medio eorum.

v. 13. *Interpret.*

Iſtæ nubes tranſierunt à Judæa ad g. ſuorum oculorum fulgore, etſi illæ nobis ſint tenebræ. Grando & carbones ferebantur in iis, namque reprehendebant gentes & accendebant &c.

v. 14. *Interpret.*

Illi ſunt ipſius cœlum. Namque is in iis ſedet, ab illis fecit notum gentib. Ev. —— Namque illi arcana DEI prædicabant.

v. 15. *Interpret.*

Ad quos eos miſit, diſſipavit ita, ut alii eſſent o. v. alii o. m. —— Varia ſigna fecit, & conturbavit eos.

Not.

S. Hieronymus: *Fulgura, miracula: per illa miracula Apoſtolorum compuncti ſunt.* Sic & S. Auguſtinus: *Coruſcationes* miracula interpretatur.

v. 16. *Interpret.*

Hoc eſt, tum exquirebatur veritas pr. Et revelati fuerunt Prophetæ, ſuper quos hic mundus credens, Deo fabricatur. Hoc omne factum eſt ab increp. t. D. ſicut eſt illud: Appropinq. —— Et ab iracunda increpatione ſpiritus tui. Quæ iſta eſt: Niſi &c.

Not.

S. Auguſtinus: *Ab increpatione tua D. clamantis: Appropinquavit ſuper nos regnum DEI. Ab inſpiratione ſpiritus, dicentis: Niſi pœnitentiam egeritis &c.*

v. 17. *Interpret.*

Huc uſque ſonat Prophetia inc. D. Nunc dicit Eccleſia DEI ſponſa, de ſeipſa: Miſit filium ſuum de cœlo & amplexus me, & voluit me eſſe ejus ſponſam. —— Ex multis baptiſatis collegit me.

v. 18. *In-*

Digitized by Google

Et assumsit me de aquis multis.

Uzer manigen uuazzeren nam er mih ze sih.

Uzer manigen getouften samenota er mih.

18. *Eripuit me de inimicis meis fortissimis.*

Fone harto starchen fienden losta er mih,

uuanda fone dero persecutione (abtungo) uuuochs ih, mit dero sie mih suenden uuolton.

Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.

Unde fone dien, die mih hazzent, *losta er mih,* uuanda sie mir oberoren uuaren, *unde ih mih in iruuerren ne mahta.*

19. *Prævenerunt me in die afflictionis meæ.*

Sie fure fiengen mih in dien ziten dero persecutionis *(abtungo) daz sie mih suantin, er ih folle uuuochse.*

Et factus est Dominus protector [firmamentum] meus.

Unde uuard Got min scherm,

uuauda minnenniscbo fareta.

20. *Et produxit me in latitudine.*

Unde brahta er mih in dia uuiti *caritatis & fidei (minno unde gloubo.)*

Salvum me fecit.

Teta mih kehaltenen.

Ziu chit si fone iro selbun salvum (kehaltenin) nals salvam? (kehaltena.) Ane daz si sichet ad populum (ze demo liute) fone demo si uuorden ist.

Quoniam voluit me.

Uuanda er uuolta mih *er ih in uuolti*

21. *Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam & secundum puritatem operum [manuum] meorum retribuet mihi.*

Unde lonot er mir nah minemo relste, unde nah dero lutteri minero uuercho, *doh er mih er uuolti, er ih in.*

22. *Quia custodivi vias Domini, nec impie gessi à Deo meo.*

Uuanda ih Gotes uuega behuota, unde ih ubelo ne teta fone imo *zihendo, fure daz er einest mih zuo imo zoh, sid ne zoh ih uuidere.*

23. *Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo, & justitias ejus non repuli a me.*

Unanda ih alle sine urteilda ana sieho *uber guote, unde uber ubele.*

Unde siniu reht ne treib fone mir, *so die tuont die rebtes irdruzet.*

24. *Et ero immaculatus cum eo, & observabo me ab iniquitate mea.*

Unde *anauuert* uuiso ih ungeflecchot mit imo, unde behuoto mih fore allemo unrehte.

25. *Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, & secundum innocentiam manuum in conspectu oculorum ejus.*

Unde des lonot er mir nah minemo rehte, unde nah dero unsundigi minero hando, diu fore imo ist, *nals fore menniscbon. Lonot mir niebt ein latitudinis fidei (der breite gloubo) quæ per dilectionem operatur (diu mit minnon uuerchot) unb oub perseverantiæ (statigi.)*

26. *Cum sancto sanctus eris.*

Mit heiligemo bist du heilig, *uuanda du geheiligost in.*

Et cum viro innocente innocens eris.

Unde mit unscadelemo unscadeler,

uuandadu ne tarost niemanne, sine selbes unreht pegat iegelicben.

27. *Et cum electo electus eris.*

Unde

---

v. 18. *Interpret.*

Nam à persecutione crevi, qua isti me perdere volebant. —— Liberavit me, namque isti mihi superiores erant, & ego me ab ipsis defendere non valebam.

v. 19. *Interpret.*

Ut me perderent, antequam excrescerem. Cum me homo persequeretur.

v. 20. *Interpret.*

Cur dicit illa de seipsa salvum, non salvam? nisi quod respicit ad populum ex quo facta ea est.

v. 21. *Interpret.*

Quanquam ille me prius voluit, quam ego ipsum.

Nota.

S. Augustinus: Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam bonæ voluntatis: qui prior præbuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem. Et secundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit ut bene facerem, educendo me in latitudinem fidei.

v. 22. *Interpret.*

Nec male feci ab ipso retrahendo, posteaquam ipse aliquando mihi ad se traxit, ego non retraxi.

v. 23. *Interpret.*

Super bonos atque malos. —— Sicut hi faciunt, quibus juris tædet.

Not.

S. Augustinus: *Quod faciunt deficientes sub sarcina earum & revertuntur ad vomitum suum.*

v. 24. *Nota.*

Anauuert uuiso, porro ero; anderweit, ferner, immaculatus. Vide supra *Psal. XV. 4. XXIX. 13.*

v. 25. *Interpret.*

Secundum innocentiam manuum mearum, quæ coram ipso est, non coram hominibus. Retribuit mihi non solum ob lat. fid. —— sed etiam persev.

Nota.

S. Augustinus: *Itaque non solum propter* latitudinem *fidei, quæ per dilectionem operatur, sed etiam propter* longitudinem *perseverantiæ, retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. Non quod homines vident, sed in conspectu oculorum ejus. Quoniam quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna, quo pertinet* altitudo *spei.*

v. 26. *Interpret.*

Nam tu sanctificas eum. —— Nam tu noces nemini. Sua cujusque injustitia constringit quemlibet.

Nota.

Ex S. Augustino: *Est etiam occulta* profunditas, *qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas. Quia tu nulli noces, sed criminibus peccatorum suorum unusquisque constringitur.*

v. 27. *Interpret.*

Te eligit, quem tu elegisti.

Et cum perverso inculparis perversitatis, h. e. injustitiæ, nam peccatores dicunt: Non est &c.

Digitized by Google

Unde mit eruueltemo uuirdeſt du iruuelet.
Dih iruuelet den du eruueletoſt.
Et cum perverſo, perverſus eris.
Unde mit demo lezzen uuirdeſt du gezigen lezzi.
Daz chit unrebtes, uuanda ſundige chedent: Non eſt æqua via Domini (kotis uuegh niſt rebt.) Of. XIV, 10.

28. *Quoniam tu populum humilem ſalvum facies.*
Uuanda diemuoten liut halteſt du.
Daz miſſelichet perverſis (leizzen) daz du die halteſt, die iro ſundon diemuotigo iehent.
Et oculos ſuperborum humiliabis.
Unde dero ubermuoton ougen gediemuoteſt du, *dien iro ſelbero reht lichet, unde ne uuizzen. Alſo iz chit, ignorantes Dei juſtitiam, ſuam volunt ſtatuere (unuuizende kotis reht uuellin ſie iro reht ſtellin.)* Gotes reht Rom X, 3.

29. *Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine.*
Uuanda min liehtfaz zundeſt du truhten, *uuir ne beigen ne hein lieht ſone uns ſelben.*
Deus meus illumina tenebras meas.
Uuir birn ſone ſundon finſtre, aber du irliehte dia finſtri.

30. *Quoniam in te eripiar a temptatione.*
Uuanda ih an dir *nals an mir* irloſet uuirdo ſone des tieveles chorungo.
Et in Deo meo transgrediar murum.
Unde an Gote minemo *nals an mir ſelbemo* uberſtegho ih dia mura *dero ſundon diu uns den himel ferſtat. Alſo gladius verſatilis (ſuuert uuerbendaz) ioh paradyſum ſundigen ferſtat.*

31. *Deus meus inpolluta via ejus.*
Der min Got iſt, des uueg iſt unbeuuollen, *er ne gat viam peccatorum (uuek ſundero.)*
Eloquia Domini igne examinata.
Siniu gechoſe ſint in fiure irſuochet.
Dar iſt nehein loter ana. Alſo er fore chad. Eloquia Domini eloquia caſta (choſe truchtenis ſint ſuber.)
Protector eſt omnium ſperantium in ſe.
Er iſt allero ſchirm, die ſih ze imo ferſehent *nals ze in ſelben.*

32. *Quoniam quis Deus præter Dominum [aut quis DEUS præter DEUM noſtrum] noſtrum.*
Uuanda *er iſt Got.* Uuer iſt Got ane in? Alde uuer iſt Got, ane unſeren Got?
Dii paganorum ſint Dæmonia (kota dero heidenon turſa.)

33. *Deus qui præcingit me virtute.*
Got iſt der mih curtet mit tugede, *nie miniu uuerch unde mine genge geirret ne uuerden ſone antlazigen geluſten.*
Et poſuit immaculatam viam meam.
Unde machota er ungeflecchoten minen uueg.

34. *Qui perfecit pedes meos tanquam cervi [cervorum.]*
Der mine fuoze getan habet *ſuelle* ſamo ſo hirzes.
Ze uberſcricchenne des tieveles ſtriccha.
Et ſuper excelſa ſtatuit [ſtatuens] me.
Unde an dero hohi ſazta er mih.
In himelo ſazta er mina gedingi.

35. *Qui docet manus meas in [ad prælium] prælio.*
Der mine hende leret in uuige, *ze uberuuindenne mine geiſtlichen fienda.*
Et poſuiſti ut arcum ereum brachia mea.
Unde mina arma tate du ſamo ſtarche, ſo erinen bogen, *alliu guotiu uuerch inmuodendo ze folletuonne.*

36. *Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ.*
Unde tate du mir ſchirm dinero heili, *diu mir ſone dir cham.*
Et dextera tua ſuſcepit me.
Unde din gnada infieng mih.
Et diſciplina tua correxit me in finem.
Unde

---

v. 28. 29. *Interpret.*

Hoc diſplicet perverſis, quod tu hos ſalvas, qui peccata ſua humiliter confitentur. —— Quibus ſua ipſorum juſtitia placet, & Dei juſtitiam neſciunt. Sicut dictum eſt: Ignorantes &c. —— Nos non habemus ullum lumen à nobis ipſis. —— Nos ſumus à peccatis tenebroſi, at tu illumina has tenebras.

v. 30. *Interpret.*

Quoniam ego in (per) te, non in me, eripiar à diaboli tentatione. Et in DEO meo, non in me ipſo transgrediar murum peccatorum, qui nobis cœlum præcludit.

v. 31. *Interpret.*

Ille non vadit viam peccator. Ibi non ineſt vanitas, ſicut ante dixit: Eloq. —— Non in ſeipſos.

v. 32. *Nota I.*

Verba: *aut quis DEUS &c.* in MS. ſunt omiſſa ab amanuenſi, ſupplenda tamen, præſertim quum & in verſione Teutonica habeantur.

Nota II.

Turſa vox dæmonia interpretatur, ſed alibi nondum inventa, & videtur legi debere *Tuiſa*, i. Duſii Gallorum, de quibus Auguſtin. *de Civ. D. XV.* 32. du Fresn. *Gloſſar. D.* & nos *in Gloſſar.*

v. 33. *Interpret.*

Ne mea opera & mei greſſus impediantur à diffluentibus cupiditatibus.

Not.

Mutuatus & hæc Notkerus à S. Auguſtino hîc: *DEUS qui præcinxit me ut fortis ſim, ne diffluentes ſinus cupiditatis impediant opera & greſſus meos.*

v. 34. *Interpret.*

Qui meos pedes fecit veloces ſicut cervi, ad tranſcendendos diaboli laqueos. —— In cœlum poſuit meam ſpem.

v. 35. *Interpret.*

Ad ſuperandos meos ſpirituales hoſtes. Et mea brachia feciſti ita robuſta, ut æreus arcus, omnia bona opera infatigabiliter ad perficienda.

v. 36. *Interpret.*

Quæ mihi à te venit. Et — in finem, ad quem debeo. Ad te dirigit ille me. Et docet me etiam eo pervenire.

Nota.

S. Auguſtinus: Et correptio tua me deviare non ſinens, direxit, ut quidquid ago, in eum finem referam, quo cohæretur tibi. Et eadem correptio tua me docebit pervenire, quo direxit.

v. 37. *In-*

Digitized by Google

Unde din geduuing rihta mih an daz ende, *dara ih ſol. Ze dir ribta er mir.*

Et diſciplina tua ipſa me docebit.

Unde er leret mih ouh tara folle chomen.

37. *Dilataſti greſſus meos ſubtus me.*

Du tate uuite mine genge under mir.

Du tate mine lide folgen dero uuiti des muotes. Diu uuiti iſt caritas.

Et non ſunt infirmata veſtigia mea?

Unde unirlegen ſint *pediu* mine fuoze.

38. *Perſequar inimicos meos & comprehendam illos, & non convertar donec deficiant.*

39. *Confringam illos nec poterunt ſtare, cadent ſubtus pedes meos.*

Ih iagon mine fienda, unde gefaho ſie, unde ne iruuindo, er ſie irlegen ſint. Ih kebricho ſie, noh geſtan ne mugen ſie, ſie uallent under mine fuoze.

Daz chit allez ſament, ih irfichto carnales delectationes (fleiſeliche luſte) unde uuirdo in obereoro, unde daz iſt vox fidelium (ſtimma keloubigero.) Aber vox Chriſti diu dar mitte liutet, die uuirt ſus fernomen. Die mir uuidere ſint, die iagon ih, unde gefabo ſie unde gebricho ſie nab mir, unde undertuon ſie mit barnſcharon minen legibus (eon.) Salig ſint dien ſo geſchiehet.

40. *Et præcinxiſti me virtute ad bellum.*

Unde mit dero virtute *temperantiæ* begurtoſt du mih ze uuiderſtanne.

Alde in Chriſti perſona (ſtal) chit iz. Mit patientiæ fortitudine (kedulte ſtarchi) tate du mih dero ſundigon abtunga fertragen.

Subplantaſti inſurgentes in me ſubtus me.

Die mih ana uuellen ten irualtoſt du ſo, daz ~~ſie under mir lagen.~~

41. *Et inimicos meos dediſti mihi dorſum.*

Unde mine fienda tate du mir uueſen rukke, *daz chit ze rukke, uuanda ſie mir folgent, alſo Paulus tuot, unde maniga andere dero iudeorum.*

Et odio habentes [odientes] me diſperdidiſti.

Die aber folle ſtuonden in iro ubeli, unde mih hazeton, die ferlure du.

42. *Clamaverunt nec erat qui ſalvos faceret.*

Die hareton *in note*, do ne uuas der ſie hielte.

Uuer ſolti do Got ne uuolta?

Ad Dominum nec exaudivit eos.

Ze Gote *hareton ſie* der ne gehorta ſie.

43. *Et comminuam eos ut pulverem ante faciem venti.*

Unde ih fermulo ſie alſo daz ſtuppe, daz fore demo uuinde feret.

Ut lutum platearum delebo eos.

Alſo daz horo an dero ſtrazo fertiligon ih ſie.

Die den breiten ueeg kant dero huorluſte, die ſint daz horo dero ſtrazo, daz Got tiligot.

44. *Eripies me de contradictionibus populi.*

Du loſoſt mih ſone dien uuiderſprachon dero liuto, *die der chaden: Si dimiſerimus eum vivum, ſeculum poſt illum ibit. (Lazen uuir in hina lebenten, ſo uolget imo alliu de uuerlt.)*

Conſtitues me in caput gentium.

(Tieto ze houbete *dero eccleſiæ.*)

45. *Populus quem cognovi ſervivit mihi.*

Der liut *dero gentium*, demo ih *corporaliter (in lichamin)* ze ougon ne cham, *ſo ih iudeis teta*, der dienota mir.

In obauditu [auditu] auris obaudivit [obediv.] mihi.

Ecbert mit oren gehorendo gehorta er mir, *ane ougon gefibt.*

46. *Filii alieni mentiti ſunt mihi.*

Freme-

---

v. 37. Interpret.

Tu feciſti mea membra ſequi latitudinem animi. Hæc latitudo eſt caritas. Et non infirmati ſunt propterea mei pedes.

v. 38. 39. Interpret.

Hoc eſt ſummatim, ego impugno carn. d. & fio eis ſuperior, & hoc eſt v. f. At vox Chriſti, quæ in medio ſonat, ſic exponitur. Qui mihi adverſantur, perſequar & comprehendam eos & confringam eos poſt me, & ſubjiciam eos exercitibus, legibus meis. Beati quibus id contigit.

v. 40. Interpret.

Et cum virtute temperantiæ præcinxiſti me ad reſiſtendum. Aut in Chriſti perſona loquitur hoc: cum patientiæ fortitudine feciſti me peccatorum perſecutionem tolerare.

v. 41. Interpret.

Hoc eſt, retrorſum, (poſt tergum) quandoquidem illi me ſequuntur, ſicut Paulus fecit, & multi alii Judæorum. —— Qui verò pleni ſtabant in malis ſuis, & me odio habebant, diſp.

v. 42. Interpret.

Hi clamaverunt in neceſſitate, tunc non erat qui eos ſalvaret. Quis deberet, ubi Deus non volebat?

v. 43. Interpret.

Qui latam viam ambulant libidinum, iſti ſunt lutum platearum, quod Deus perdit.

v. 44. Interpret.

Qui dicebant: Si dimiſerimus &c. —— conſtitues me gentium in caput, Eccleſiæ.

v. 45. Interpret.

Populus gentium, cui ego corporaliter (in corpore) in oculos non veni, ſicut Judæis feci, is ſervivit mihi. Solum auribus audientes obedierunt mihi, ſine oculorum adſpectu. Ex S. Auguſtino hîc.

v. 46. Interpret.

Filii alieni, ſuppoſititii, Judæi, ementiti mihi ſunt fidem. —— quos per novam gratiam innovare volebam. Iſti hærent in V. T. novum non curant. Et ſic claudicant iſti, quandoquidem uno pede ambulant ſcilicet Veteris Teſtamenti. —— Hoc eſt iſtis factum à ſemitis ſuis, ab ipſorum adinventionibus, uti ſunt de non lotis &c.

Not. I.

Gleben, dupliciter poteſt exponi, aut ut idem ſit quod hærere, adhærere, hodie kleben: aut ut ſit idem ac *Geleben* vivere ſecundum quid. S. Auguſtinus hîc: *Filii alieni, quibus ut renovarentur, N. T. attuli, in vetere homine remanſerunt.*

Digitized by Google

Fremediu chint *uuibſelinga iudei* irlugen mir *dia triuua.*

Filii alieni inveterati ſunt.

Fremediu chint ſint irfirnet, *die ih mit nova gratia (niuuuen genadon) niuuon uuolta. Sie glebent in veteri teſtamento (in dero altun eo) novi (dero niuuun) ne ruochent ſie.*

Et claudicaverunt.

Unde ſo hinchent ſie,

uuanda ſie in einemo fuoze gant veteris teſtamenti.

à Semitis ſuis.

Daz iſt in geſchehen fone iro uuegen *fone iro adinventionibus (urdabtin) ſo die ſint de non lotis manibus, de calicibus (fone hant tualon, fone faz uueſcon.)*

47. *Vivit Dominus & benedictus Deus meus & exaltetur Deus ſalutis meæ.*

Aber mir lebet truhten *fater miner*, unde der ze guote genamdo min Got, unde dannan uuerde irhohet Got minero heili.

An mir uuerde er irhobet.

48. *Deus qui das vindictas mihi, & ſubdis populos ſub me.*

Du biſt Got, du mih riheſt, unde *populos gentium* (liute dieto) mir under tuoſt.

Liberator meus de inimicis meis iracundis.

Min irloſare fone irbolgenen fienden,

ſcrienten, crucifige crucifige eum (hain hain.)

49. *Ab inſurgentibus in me exaltabis me.*

Fone mih ana uuerdenten *in paſſione (martro)* irhoheſt tu mih *in reſurrectione (urſtendido.)*

A viro iniquo eripies me.

Fone unrehtemo man *der min ahtet*, loſeſt du mih.

50. *Propterea confitebor tibi in populis [nationibus] Domine & pſalmum dicam tibi [nomini tuo] in gentibus.*

Fone diu truhten iiho ih dir *in populis Chriſtianis* (under *Chriſtianen* liutin) unde ſingo dir *pſalmum in gentibus* (ſalmin under dieten.)

Daz chit, ih ketuon daz ſie dir iehent, unde dir pſalmum ſingent.

51. *Magnificans ſalutes Regis ejus.*

Got iſt kemi chelli chonde die heilina ſines chuniges, *fines ſunes, die er gentibus kibet.*

Et faciens miſericordiam Chriſto ſuo David.

(Unde Got iſt gnada ſcheinende ſinemo geuuiehten David *(hantſtarche.)*

Et ſemini ejus usque in ſeculum [ſempiternum.]

Unde ſinemo chinde *Salvatori Domino (haltintimo Gote)* iemer in euua.

Pſalmus XVIII.

Hebr. XIX.

v. 1. In finem Pſalmus David.

Dîſer pſalmus iſt kecheret an ſelben Chriſtum, uuanda er primum adventum ejus chundet.

2. *Cœli enarrant gloriam Dei.*

Himela zellent kotes guollichi.

Prophetæ (fora ſagin) unde Apoſtoli (potin) an dien Got puet, die chundent allen menniſcon daz kotes riche.

Et

Not. II.

Urdabtin, adinventiones. S. Auguſtinus hîc *Traditiones* vocat: *Tanquam uno pede debiles, quia vetus tenentes, N. T. reſpuunt, claudi effecti ſunt, etiam in ipſa vetere lege: potius Traditiones ſuas ſequentes, quam DEI. Calumniabantur enim diſcipulos de manibus non lotis: quia tales erant ſemitæ, quas ipſi fecerant, & conſuetudine triverant, aberrando ab itineribus præceptorum DEI.*

v. 47. *Interpret.*

Sed mihi vivit Dominus, Pater meus, & benedictus meus Deus, & inde exaltetur &c. In me ille exaltetur.

v. 48. *Interpret.*

Tu es Deus, tu me vindicas, & populos gentium mihi ſubjicis. —— clamantibus crucifige &c.

Nota.

Hain, i. e. ſuſpende, Hange.

v. 49. *Interpret.*

A viro iniquo qui me perſequitur, eripis me.

v. 50. *Interpret.*

Hoc eſt, ego faciam, ut tibi confiteantur, & tibi pſalmum cantent.

Nota.

Populi Chriſtiani atque Gentes hic contradiſtinguuntur ſed vox *Gentium* non legitur in vulgata, verum *nomini tuo.* Sic & in LXX. & Hebræo, apud S. Auguſtinum & S. Hieronymum, præterquam quod hic in Commentario habet: *Eccleſia dicit: Laudabo te in credentibus. Pſalmum dicam tibi inter gentes.*

v. 51. *Interpret.*

DEUS eſt magnificans &c. filii ſui, quas ipſe gentibus donat.

Ad Psalmum XVIII.

Hebr. XIX.

v. 1. *Interpret.*

Hic pſalmus eſt verſus (reſpicit) ad Chriſtum, quandoquidem primum adventum ejus nunciat.

v. 2 *Interpret.*

Prophetæ & Apoſtoli in quibus Deus habitat, annunciant omnibus hominibus DEI regnum. Et ſuarum manuum facta annunciant nobis, quod ſuper nos firmata eſt ejus miſericordia.

Nota I.

Sequitur & hic auctor S. Hieronymum ex parte, imprimis S. Auguſtinum, qui annotat: *Juſti Evangeliſtæ in quibus Deus tanquam in cœlis habitat, exponunt gloriam Domini noſtri JEſu Chriſti, ſive gloriam, qua glorificavit Patrem Filius ſuper terram.*

Not. II.

Et Hebræus textus & Græcus & Latinus *annunciat* habent, ſcilicet *firmamentum* in caſu primo: at Notkerus in plurali: *adnunciant* habet, & refert ad *opera manuum*, firmamentum autem in caſu Accuſativo intelligit, pro materia annunciata. Atque ſic & vetus Germanica verſio in Cod. MS. Arg. *und die uuerke ſiner hende kundent das firmament.* Atque videtur hoc ex antiqua Romana verſione hauſtum. Sane & S. Hieronymus in Commentario agnoſcit verbum pluralis numeri: *Annunciant.* Sed &

B. Bruno,

Digitized by Google

Et opera manuum ejus adnunciant firmamentum.

Unde ſine hantate die chundent uns.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus (daz uber unſich keueſtinot *iſt ſin irbarmida.*

3. *Dies diei eructat verbum.*

Tag irropfzot ſin uuort demo tage.

Chriſtus kibet ſina lera Apoſtolis.

Et nox nocti indicat ſcientiam.

Unde naht chundet nahte, *daz ſie uueiz. Judas meldet Chriſtum iudeis.*

4. *Non ſunt loquelæ neque ſermones,*

quorum *id eſt per quos*

non audiantur voces eorum.

Ne heine zunga noh ſpracha ne ſint, dar iro prædicationes ungehoret ſin.

5. *In omnem terram exivit ſonus eorum & in fines orbis terræ verba eorum.*

In alliu lant fuor iro ſcal, unde in ende dero uuerlte chamen iro uuort.

6. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.*

Uze ane dero ſunnun ſazta er ſine gezelt.

Daz chit, er ougta ſih in dero uuerlte, unde ſina Eccleſiam (brut) teta er ſchinbara.

Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.

Unde er ſelbo gieng uz alſo briutegemo uzer ſinero briute chamero, *uzer ſinero muoter uuombo cham er bara ze ſinero briute. Diu brut iſt ſancta Eccleſia.*

Exultavit ut gigas ad currendam viam ſuam.

Alſo riſo hugeta er ze ſinero ferte.

Uueliu diu ſi, daz fernim.

7. *A ſummo Cœlo [cœli] egreſſio ejus & occurſus ejus usque ad ſummum ejus.*

Er uuallota fone obenahtigemo himele unde eruuant aber dara ze obenahtigemo.

Dar ingagenda er demo der in ſanta.

Nec eſt qui ſe abſcondat à calore ejus.

Noh der niſt, der ſih ferberge fore ſinero uuermi.

Daz iſt Spiritus Sanctus, der alliu herzen uueiz, unde rehtiu uuarmet, iob zundet.

8. *Lex Domini immaculata convertens animas.*

Truhtenis ea iſt ungeflecchot, menniſchen fone unrehte becherende.

Daz iſt lex Moyſi, fone dero er chad: Non veni leges ſolvere ſed adimplere (ih ne cham ea zinuuerinne nube ze uuerinne.) Uuanda ſi ex duritia (fone harti) becheret uuard in gratiam (in gnada) bediu teta ſie converſionem animarum (becherida ſelon.) Matth. V, 17.

Teſtimonium Domini fidele.

Truhtenes urchunde iſt ketriuue.

Sapientiam præſtans parvulis.

Uuiſtuom gebende diemuoten.

Des Chriſtus urchundo iſt, des iſt nehein zuifel. Alſo er dirro ſelbun redo iſt, dar er chit ad patrem: Abſcondidiſti hæc à ſapientibus & prudentibus & revelaſti ea parvulis. (Tih pargedo fore uuiſen fronten unde ougetoſt iz luzzelen.)

9. *Juſtitiæ Domini rectæ.*

Truhte-

B. Bruno, Epiſcopus Herbipolenſis, & patruelis Conradi II. Imp. qui obiit An. C. 1045. ita legit: *annunciant firmamentum.* Cujus gloſſa deſuper audienda: *Opera manuum ejus id eſt ipſe homo qui ex manibus Chriſti plaſmatus eſt, annunciant firmamentum i. prædicationes ſcil. incarnationis Chriſti, per quam firmabatur ſoliditas noſtræ fidei. Et ita in Plurali dici oportet: annunciant. Sed ſecundum iſtam litteram quæ habet, annunciat, oportet dici firmamentum, apoſtolos & prophetas, qui annunciarunt opera Dei &c.* Excuſus eſt ille Commentarius Colon. 1494. & extat in Biblioth. Patr. T. XVIII. pag. 65. Habetur & Codex impreſſus, ſed ſine die & Coſ. in Monaſterio S. Marci Argentorati, adeoque reliquis antiquior. Cujus editor anonymus translationes Latinas Pſalmorum etiam triplices facit, Romanam, Gallicanam & emendatam ab Origine & S. Hieronymo, atque Gallicanam noſtram vocat & uſitatam, Hieronymi vero translationem vel emendationem, tepeſcente hominum ad divinas literas ſtudio, adeo in deſuetudinem abiiſſe, ut noſtra tempeſtate, inquit, ejus vix veſtigium relictum videatur, à B. Brunone vero conſervatam fuiſſe.

v. 3. Interpret.

Chriſtus donat ſuam doctrinam Apoſtolis. —— nocti, ut ſciat. Judas indicat Chriſtum Judæis.

Not.

Sequutus id Bruno: *Nox nocti indicat ſcientiam. Cum Judas Judæis Chriſtum prodidit ac tradidit ad occidendum.* Uterque Hieronymum: *Nox, Judas: nocti, Judæis. indicat ſcientiam, i. e. quando dixit: Quem oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum.*

v. 6. Interpret.

Uſque ad ſolem &c. i. e. oſtendit ſe in mundo & Eccleſiam ſuam fecit illuſtrem. —— Ex ſuæ matris utero venit huc ad ſuam ſponſam. Sponſa eſt S. Eccleſia. —— quæ iſta (via) ſit, hoc percipe.

v. 7. Interpret.

Ibi occurrit ei, qui eum miſerat. —— Hoc eſt Spiritus S. qui omnium corda novit & recte calefacit, imo accendit.

v. 8. Interpret.

Hæc eſt Lex Moſis de qua dixit: Non &c. —— quoniam illa redacta fuit ex duritia in gratiam, propterea effecit ea conv. anim. —— Quod Chriſtus teſtis ſit, nullum eſt dubium. Sicut ejus dictum eſt, quando loquitur ad Patrem: &c.

Not. I.

Zinuuerinne,) uuere, uuære, eſt præſtatio inter alias notationes, *uuerin*, uuerinne, præſtare, adimplere, *inuuerinne* non-præſtare, diſſolvere obligationem.

Not. II.

Fronten) ſapientibus & prudentibus, *wiſen fronten.* Sphalma forte hic latet, ut copula omiſſa, & pro fronten *frouten* legas. Fruater prudens Otfrido I. 22, 21. vide Gloſſarium *Fruat.*

v. 9. Interpret.

Quoniam aliud non egit, niſi quod docuit, ſed ſ. J. eſt injuſta, ut juſtitia Phar. de quibus dixit: dicunt &c. Et iterum: omnia &c.

Nota.

Sceit Judon vocat Phariſæos, quaſi ſectam Judæorum ſepariſtarum, quæ ſe ſeparat à cæteris, *Matth. XVIII, 11.*

Interpret.

Quæ ſponte bene agunt, non ſerv. tim. —— Namque id venit à p. l. —— nam illuminat oculos cordis.

v. 10. *In-*

Digitized by Google

Truhtenes reht diu ſint creht, *uuanda er ander ne teta, ane daz er lerta. Aber falſa juſtitia (luge reht) diu iſt ungereht, alſo juſtitia Phariſæorum (daz reht dero ſceit iudon) ſone dien er ebad: Dicunt enim & non faciunt (ſie gechoſont iz uuola, ſie ne tuont is aber nieht) unde aber: Omnia enim faciunt ut videantur ab hominibus (ſi tuont al daz ſie tuont, daz ſie dien liuten uuert ſin.)*

Lætificantes corda.

Freuuende diu herzen, *diu ungebeitet uuola tuont, nals ſervili timore (mit ſcalch forhtun.)*

Præceptum Domini lucidum.

Truhtenes kebot iſt liehſenez, *uuanda iz chumet à patre luminum (ſone fater liehto.)*

Illuminans oculos.

Ougon lieht tuonde, *uuanda iz liehtet dien ougon des herzen.*

10. *Timor Domini ſanctus permanens in ſeculum ſeculi.*

Truhtenes forhta iſt heilig, unde iemer ze ſtete ſtande.

Si iſt heilig, uuanda ſi uuilleuualtig iſt, aber ſedlhlih forhta iſt kebeitet forhta. Diu ſcalhlicha uuirt uzferſtozen ſone perfecta caritate (durnohtero minno) diſiu ſtat ze ſtete, uuanda ſi ungeſceiden iſt ſone caritate. Andero ſcalhlichun iſt pœna (uuizze) an dirro iſt delectatio (uunna.) Eniu ſorget uuanne der herro chome, diſa langet uuieo haldo er chome. 1. Joh. 4, 18.

Judicia Domini vera.

Truhtenes urteilda ſint uuare *urteilda, ſie ne mag nieman gefelſcen.*

Juſtificata in ſemet ipſa.

Kerehthaftote an in ſelben.

Sie habent an in ſelben die chraft des rehtes.

11. *Deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & favum.*

Harto luſtſameren danne golt unde tiure ſtein unde ſuozeren, danne honang, unde ſelbiu diu uuaba.

Alſo an dien ſchinet die ſine iudicia (urteilda) mer minnont danne iob ſih ſelben, uuanda ſie nechert imo uuillont nals in ſelben.

12. *Et enim ſervus tuus cuſtodit ea.*

Nu behuotet iro din ſcalch.

Ulle demo der ſie ne ilet pehuoten.

In cuſtodiendis illis retributio multa.

Uuirdet iro behuotet, ſo iſt iro michel lon.

Der ſie fore ougen habet, der behuotet iro, unde uuerchet dara nah. Unde ſo er bona (kuot) infahet ſone ſinen judiciis (urteildon) ſo ſint ſelben die judicia ſin lon. An demo lone rauuet er.

13. *Delicta quis intelligit.*

Uuer uueiz *aber* die miſſetate *alde uuer bechennet ſie alle? Uuer mag iro geborgen, fore tougeni, unde fore manigi, doh er dine judicia minnoe?*

Ab occultis meis munda me Domine.

Dero tougenon reine mih truhten.

Delicta (miſſetate) ſint tougen, dero reine mih. Sie ſint tougen unde machont tougeni, uuanda ſie den menniſcen ſo erblendent, daz er ander ne ſihet noh ſie ne ſihet. Alſo an dien uuorten ſchinet: Pater ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt. Luc. 23, 34. *(Fater belaz in uuanda ſi ne uuiſshen uuas ſi tuont.)*

14. *Et ab alienis parce ſervo tuo.*

Unde libe dinemo ſcalche fore anderro ſchuldin.

Nim mir mine occulta (tougen ſunda) unde ne laz mih ana aliena (fromeda ſunda) nio ih zuo dien minen ſundon, ſone anderen ferleitet ne uuerde.

Si mei non fuerint dominati tunc immaculatus ero.

Ube min ne uualtent *occulta unde aliena*, ſo bin ih ungeflecchot.

Et emundabor a delicto maximo.

Unde ſo uuirdo ih kereinet dero meiſtun ſculde.

Daz iſt ſuperbia (ubermuot) ſone iro choment alle ſculde. Si uuarf Angelum de Cœlo (Engil ſone himile) unde

---

v. 10. *Interpret.*

Timor Dei eſt ſanctus, quia voluntarius eſt. Sed ſervilis timor eſt coactus timor. Servilis ejicitur à perfecta caritate: Hic permanet, (ſtat in eodem ſtatu) quia inſeparatus eſt à caritate: alter ſervilis eſt pœna, in illo eſt delectatio. Hic veretur, cum Dominus venerit, ille deſiderat ut confeſtim veniat.

Nota.

Sedlhlih, eſt vitioſa ſcriptura, emendanda, *ſcalhlih*, ſervilis, ut mox repetitur.

Interpret.

Ea nemo poteſt falſificare: —— Habent in ſeipſis vim juris & juſtitiæ.

v. 11. *Interpret.*

Valde delectabiliora quam aurum. —— Sicut in illis apparet, qui ejus judicia magis amant, quam ſeipſos: quandoquidem hi tantum ipſi volunt, non ſibi.

Nota.

S. Auguſtinus: *Quod ſi quisque ipſe ſit aurum lapisque pretioſus ut igne non conſumatur, ſed aſſumatur in theſaurum DEI: plus quam ſeipſum deſiderat judicia DEI, cujus voluntatem præponit ſuæ.*

v. 12. *Interpret.*

Nunc cuſtodit ea tuus ſervus. Væ iſti, qui ea non feſtinat cuſtodire. Si ea cuſtodiuntur, tum eſt eorum magna merces. Qui ea coram oculis habet, is cuſtodit ea, & operatur ſecundum ea. Et ſi is bona accipit ab ejus judiciis, tunc ſunt ipſa illa judicia ejus merces. In hac mercede quieſcit.

v. 13. *Interpret.*

Quis ſcit vero delicta aut quis confitetur ea omnia? Quis poteſt earum meminiſſe ob obſcuritatem & ob multitudinem, tamen is tua judicia diligat? —— Delicta ſunt obſcura & faciunt obſcuritatem, namque hominem ita occœcant, ut alios non videat, nec illa videat. Sicut & verbis illis apparet: Pater &c.

Nota.

S. Auguſtinus: *Sicut tenebræ oculos, ita delicta mentem claudunt, nec lucem ſinunt videre nec ſe.*

v. 14. *Interpret.*

Et parce (fave) tuo ſervo ab alienis debitis. Tolle mihi mea occulta peccata & ne permitte me alienis, ne ego ad mea peccata ab alienis ſeducar. —— A debito maximo, hoc eſt ſuperbia, ab illa veniunt omnia debita. Dejecit angelum &c. & fecit hominem &c.

v. 15. *In-*

Digitized by Google

unde geteta in hominem ex immortali mortalem (mennisken fone unſtirbigemo ze ſtirbigemo.)

15. *Et erunt ut complaceant eloquia oris mei & meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper.*

Unde dannan uuerdent ſolih miniu gechoſe, unde mine gedancha, daz ſie dinen ougon lichent.

Superba anima (uberuuane ſela) uuile menniſcon ougon lichen, humilis uuile kote lichen.

Domine Adjutor meus & redemtor meus.

Du biſt *adjutor in bonis* (helfare *ze goute*) unde *redemtor à malis* (loſare *fone ubele.*)

Pſalmus XIX.

Hebr. XX.

v. 1. *In finem Pſalmus David.*

Finis iſt Chriſtus ze demo ſpricbet der Propheta, unde ſament imo ze ſinero Eccleſia, uuunſchendo dero chumftigon dingo diu er fore ſab.

2. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis.*

Got kehore dih *Chriſte* in demo tage dinero note,

do du chade: Pater clarifica filium tuum (fater offeno dinen ſun.) Joh. 17, 1.

Protegat te nomen Dei Jacob.

Der Jacob *ſchirmda fore ſinemo bruder Eſau*, des namo ſchirme dih, *daz chit, er ſchirme dina Eccleſiam fore iro abtaren.*

3. *Mittat tibi auxilium de ſancto.*

Et ſende dir *an iro troſt fone Spiritu ſancto.*

Et de Syon tueatur te.

Unde fone dero hohi ſinero Deitatis (koteheite) diu iz allez uberuuartet ſchirme er dih an dinero Eccleſia.

4. *Memor ſit omnis ſacrificii tui.*

Gehuhtig tue er *unſih allero iniuriarum (uuidermuote) die du umbe ſih lite.*

Et holocauſtum tuum pingue fiat.

Unde dina crucifixionem (chrucigunga) dar du aller Gote braht uuurde, dia bechere er an dia ureuui reſurrectionis (urſtendida.)

5. *Tribuat tibi ſecundum cor tuum.*

Unne er dir nah tinemo uuillen, *unſih ze irloſenne nals ſo Judei uuolton, daz tin namo fertiligot uuerde.*

Et omne conſilium tuum confirmet.

Unde gefeſtenoe er allez, daz du gedenchet habeſt ze tuonne:

Animam pro amicis ponere. Eccleſiam tibi ſponſam ſumere (ſela umbe friunt ze lazzene, dir brut ze nemenne.)

6. *Lætabimur in ſalutari tuo.*

Demo getanemo freuuen uuir unſih an dinero heilhafti,

daz du unſih mit dinemo tode gebeiltoſt.

Et in nomine Dei noſtri magnificabimur.

Unde in unſeres kotes namen uuerden uuir gemichellichot.

7. *Impleat Dominus omnes petitiones tuas.*

Got iruolleie alle dina beta.

Alſo diu iſt: Pater quos dediſti mihi ſerva eos in nomine tuo. (Fater die du mir gabe die gehalt umbe dinen namin) unde aber: Non rogo ut tollas eos de mundo, ſed ut ſerves eos à malo (ih ne bitto daz du ſie nemeſt abe dero uuerlte, nube daz du ſie behalteſt fone ubele.)

Nunc cognovi quoniam ſalvum fecit Dominus Chriſtum ſuum.

Nu bechenno ih, daz Got ſinen geuuiehten tuot *reſurgere à mortuis (irſtan fone tode.) Per Prophetiam (durh uuizzituom) uueiz ih iz chumftig.*

Exau-

---

v. 15. *Interpret.*

Et tunc fient talia mea eloquia & meæ cogitationes, ut tuis oculis placeant. Superba anima vult hominum oculis placere, humilis vult Deo placere.

Ad Psalmum XIX.

Hebr. XX.

v. 1. *Interpret.*

Finis eſt Chriſtus, ad hunc loquitur Propheta, & cum ipſo ad ejus Eccleſiam, optando de futuris rebus quas ille prævidebat.

v. 2. *Interpret.*

DEUS exaudiat Te CHRISTE in die tuæ tribulationis, cum dixeris: Pater &c. Qui Jacobum protexit pro fratre ſuo Eſau, illius nomen protegat te, h. e. protegat tuam Eccleſiam pro ſuis perſecutoribus.

v. 3. *Interpret.*

Mittat tibi in ipſa ſolatium à Spir. S. —— Et ab altitudine ſuæ Deitatis, quæ id omne ſuperſpeculatur, protegat te in tua Eccleſia.

Nota.

S. Hieron. in Joel. c. 2. *Sion interpretatur ſpecula atque ſublimitas.* Huc alludit Notkerus, vel S. Auguſtino duce: *Faciens tibi ſanctificatum corpus Eccleſiam, de ſpeculatione tutam, quæ expectat quando venias ad nuptias.* Secutus Bruno Epiſc. Herbipol. hic: *Mittat. oſtendit à Patre Filium miſſum ſuum in auxilium Sanctæ DEI Eccleſiæ. Sion enim mons ſignat ſpeculationem, quæ convenit divinitati, cum illi cuncta ſint nota.*

v. 4. *Interpret.*

Memores faciat nos omnium injuriarum, quas pro nobis pertuliſti. Et tuam crucifixionem, qua tu totus Deo oblatus fuiſti, convertat in gaudium reſurrectionis.

Nota.

Transtulit hic verba S. Auguſtini: *Memores nos faciat omnium injuriarum & contumeliarum quas pro nobis pertuliſti. Et crucem qua totus oblatus es Deo, in lætitiam reſurrectionis convertat.* Ex quo & patet, vitium amanuenſis eſſe *umbe ſih*, pro *umbe unſih*, pro nobis.

v. 5. *Interpret.*

Det tibi juxta tuam voluntatem, ad nos liberandos, non ut Judæi volebant, ut nomen tuum extingueretur. Et confirmet omne, quod tu cogitaſti facere.

v. 6. *Interpret.*

Quo facto lætamur in tuo ſalutari, quod nos morte tua ſalvaſti.

Nota.

Magnificabimur, μεγαλυνθησόμεθα, *uuerden uuir gemichellicot.* alia vetus verſio: *geeret.* S. Hieronymus in Ebraica veritate reddit: *ducemus choros.* Verbum Ebraicum eſt נדגל *Nidgol*, דֶּגֶל à *Degel*, vexillum, דָּגַל *Dagal* vexillari, vexillum erigere. H. Grotius arbitratur LXX. legiſſe נגדל *Nigdol*, גדול à *Gadol*, magnificus.

v. 7. *Interpret.*

Sicut illa eſt: Pater &c. Et iterum: Non rogo &c.

Digitized by Google

Exaudiat illum de Cœlo ſancto ſuo.

Er gehoret in *finero beto niebt ein fone erdo herenten, nube oub* fone himele, *dar er ſizzet ad dextram patris interpellans pro nobis (ze zeſuun fateres ſtehonde umbe un ſih.*

In potentatibus ſalus dexteræ ejus.

Sinero zeſuuun heili chumet in mahten.

Die mahte ſint danne, ſo corruptio (uuortſali) aba iſt unde mortalitas (todigi) unde paſſibilitas (tolunga.) Aber diu ſalus (heili) diu ſiniſtræ iſt (dero uuinſtrun) diu chumet unde bringet ſuperbiam (uberuuanida) dien die ſie minnont. Alſo er ſar nu fone in chat:

8. *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri magnificabimur,*

Diſe *daz chit ſeculæres (uuerlt liute) ſprangont nu* ufen iro reiton, unde ufen iro roſſen, uuir uuerden aber danne gemichellichot in demo namen truhtenis Gotes unſeres, *uuanda uuir unſih zuo imo uirſehen nals ze uns ſelben.*

9. *Ipſi obligati ſunt & ceciderunt, nos autem ſurreximus & erecti ſumus.*

Sie uuurden beheftet *mit uuerlt kiridon* unde *bediu* ſturzton ſie *in foveam mortis (in gruoba todis.)*

Uuir birn aber irſtanden *fone ſundon*, unde uf irrichte.

Domine ſalvum fac Regem & exaudi nos in die, quo invocaverimus te.

Truhten halt den chunninch, *tuo Chriſtum reſurgere à mortuis (irſtan fone tode)* unde gehore unſih, ſo uuirdo ih anahareen.

Pſalmus XX.
Hebr. XXI.

v. 1. In finem Pſalmus David.

Der titulus (diz forezeichin) iſt chunt, fone Chriſto uuirt keſungen der pſalmus.

2. *Domine in virtute tua lætabitur Rex.*

Truhten *fater* an dinero crefte freuuet ſih der chuninch *din ſun. Er chit. Omnia patris mei ſunt, & omnia mea patris ſunt (al daz des fater iſt, daz iſt min, alliu miniu ſint des fater.)*

Et ſuper ſalutare tuum exultabit vehementer.

Unde freuuet er ſih harto an dinero heilhafti, *dia du menniſchon be imo ſendeſt.*

3. *Deſiderium animæ [cordis] ejus tribuiſti ei.*

Du gabe imo daz, des er gereta.

Uuaz daz uuare, daz ſageta er ſelbo, do er chad: Deſiderio deſideravi manducare vobiſcum paſcha (ih kereta harto mit iu ezzen oſteirfriskinch.)

Et voluntate labiorum ejus non fraudaſti eum.

Unde habeſt imo unbenomen den uuillen ſinero lefso.

Uuanda daz iſt irgangen after ſinemo uuillen, daz er chad: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis (minin urido gib ih iu, frido laz ih iu.)

4. *Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis.*

Uuanda du furefienge in an demo ſegene dero ſuozi.

Du getranchtoſt in mit dinero gotheite, pediu ne mahta er trinchen die bitteri dero ſundon, die ſie nah Adame alle getrunchun.

Poſuiſti

Per prophetiam ſcio ego id futurum. Exaudiet eum precibus ſuis, non tantum à terra clamantem, ſed etiam à cœlo, ubi reſidet ad d. p. i. p. n. —— Potentatus ſunt tunc, quando corruptio abeſt & mortalitas & paſſib. Verum iſta ſalus quæ ſiniſtræ eſt, illa venit & portat ſuperbiam iis, qui iſtam amant. Sicut is ſtatim jam de iſtis ait: Hi in currib. &c.

v. 8. Interpret.

Hi i. e. ſeculares inſultant nunc ſuper curribus ſuis, & ſuper equis ſuis, nos autem tunc magnificabimur in nomine Domini Dei noſtri, quando nos ipſi confidimus, non nobis ipſis.

v. 9. Interpret.

Ipſi fuerunt obſtricti mundanis cupiditatibus, & propterea ceciderunt in f. m. Nos ſumus vero reſuſcitati à peccatis, & erecti. —— Fac Chriſtum reſurgere a m. & exaudi nos, quum invocaverim.

Ad Psalmum XX.
Hebr. XXI.

v. 1. Interpret.

Titulus notus eſt, de Chriſto canitur. Sunt ipſa verba S. Auguſtini hic. Eademque ſententia & veterum Hebræorum fuit, donec recentiores in odium religionis Chriſtianæ de Rege David interpretati, quos & quidam de Chriſtianis non veriti ſequi.

v. 2. Interpret.

Domine, Pater, in tua virtute lætabitur Rex tuus filius. Hic dicit: Omnia &c. Salutare, quod tu hominibus per ipſum mittis.

v. 3. Interpret.

Quid iſtud eſſet, hoc dixit ipſe, cum ait: deſiderio &c. —— Nam illud proceſſit ſecundum ejus voluntatem, quod dixit: Pacem &c.

v. 4. Interpret.

Tu potaſti ipſum tua divinitate, propterea nolebat bibere amaritudinem peccatorum, quam iſti poſt Adamum omnes biberunt. —— Coronam ex pretioſo lapide confectam. Ipſum circumcingebant ejus diſcipuli in principio ſuæ prædicationis, hi erant pretioſi lapides.

Not.

S. Auguſtinus: *Quoniam prius hauſerat benedictionem dulcedinis tuæ, fel peccatorum noſtrorum non NOCUIT ei. In principio ſermonis ejus accedentes ambierunt eum lapides pretioſi, diſcipuli ſui: à quibus exordium annunciationis ejus fieret.*

v. 5. In.

Digitized by Google

Posuisti in caput [in capite] ejus coronam de lapide pretioso.

Saztost coronam an sin houbet uzer tiuremo steine *geuuorbta. In umberington sine discipuli (iungerin) an demo anefange sinero prædicationis (predigo.) Die uuaren diure steina.*

5. *Vitam petiit à te, & tribuisti ei.*

Resurrectionem (urstendida) eischota er mit dien uuorten, daz er ze dir chad. Pater clarifica filium tuum (fater offino din sun) die gabe du imo.

Longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi.

An sinero Ecclesia gabe du imo lengi dirro tago, daz sie uueret unz diu uuerlt stat, unde dara nah iemer.

6. *Magna est gloria ejus in salutari tuo.*

Michel ist iro guollichi an dinemo haltare *Christo.*

Gloriam & magnum decorem imponet [impones] super eum.

Imo selbemo gibest du noh merun guollichi, unde merun ziereda,

so du in gesezzest ad dextram tuam (ze dinero zesuuun.)

7. *Quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi, lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.*

Uuanda du gefrumest in in euuigen segen.

Der segen ist, daz du in freuuist in mendi *an sinen fidelibus (boldon)* mit dinemo analiute.

8. *Quoniam Rex sperat in Domino.*

Uuanda er chuninch *uuesenter* an Got kedinget *unde sih imo undertuot secundum hominem (mennischen halb.)*

In misericordia altissimi [punctatio] non commovebitur.

An des hohesten gnado stat er ungeuueget.

An den er gedinget, an demo habet er festi. Des gnada ist imo uninfuoret.

9. *Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis.*

Din geuualt *Christus uuerde in iudicio (ze suone tage)* keschеinet allen dinen fienden, *die dih in humilitate (diemuoti) ne bechandon.*

Dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.

Unde danne iruare din chraft alle die dih hazzent.

10. *Pones eos in clybanum ignis in tempore vultus tui.*

Also daz testi sen liget in demo fiure, *so man dar inne prot pacchet, so* legest du sie *in tempore manifestationis tuæ* (in demo zite dinero schinun.)

Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.

Got keleidegot sie danne in sinero irbolgeni, *unde sone diu* ferslindet sie daz *euuiga* fiure.

11. *Fructum eorum de terra perdes.*

Iro uuiocher benimest du dero erdo.

Du ne lazest sie uuuocheren in terra viventium (in paradyso.)

Et semen eorum à filiis hominum.

Unde iro fasel scheidest du fone mennischon chinden,

sone dien saligen, die daz euuiga erbe besizzen sele.

12. *Quoniam declinaverunt in te mala.*

Daz keschieht in, uuanda sie usen dih schielten, diu leid dero sie selben in uuandon ubesie, an dih keloubtin. Sie beuuandon sih todes sone Romanis, den cherton sie an dih.

Cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

Sie dahton dero dingo diu sie bringen ne mahton,

daz sie dih sluogin fure sih alle, danne sie doh irslagen uuurden.

13. *Quo-*

---

v. 5. Interpret.

Resurrectionem petiit is his verbis, quum ad Te diceret: Pater &c. hanc dedisti ipsi. —— In ejus Ecclesia dedisti tu ipsi longitudinem horum dierum, ut ea duret usque dum hic mundus stat, & postea semper.

v. 6. Interpret.

Eidem ipsi das tu adhuc plus gloriæ & plus decoris, quum ipsum collocasti ad d. t.

v. 7. Interpret.

Benedictio est, ut tu ipsum lætifices in gaudio in ejus fidelibus cum vultu tuo.

v. 8. Interpret.

Quoniam Rex revera in DEUM sperat & se ipsi submittit secund. h. —— In quem ipse sperat, in illo tenet firmiter. Ejus gratia est ei immota.

v. 9. Interpret.

Tua potestas Christus fiat in judicio clarificata, omnibus tuis inimicis, qui te in humilitate non agnoverunt. Et tunc deprehendat tua virtus omnes qui te oderunt.

v. 10. Interpret.

Sicut testa fersea jacet in igne, quando in eo panis coquitur, ita ponis tu istos in tempore m. t.

Nota.

Kilianus: *Pannen-Koeck, toorte, Panis testuaceus.* B. Bruno hîc: *Clibanus est coquendis panibus ænei vasculi deducta rotunditas, quæ suburentibus flammis ardet intrinsecus. Quod signat peccatores, qui in judicio torquendi.* Plinius Lib. XVIII. H. N. c. XI. *Panis ipsius varia genera, alias appellati ab obsoniis —— Nec non à coquendi ratione, ut furnacei, vel artopticii, aut in clibanis cocti.* Ubi Cl. Harduinus: Κριβανίτην. *(sic enim Attici pronunciant apud Athen. pag. 109.) in clibanis coctum vocant: hoc est, in furnaculo ferreos æneove sive testaceo, in quo pruna subjecta, vel superne congesta panificium coquitur: vulgo une Tartiere.*

v. 11. Interpret.

Tu non permittis eis fructificare in t. v. Et eorum semel separas tu à filiis hominum, à beatis, qui æternam hereditatem possessuri sunt.

Not. I.

Hinc patet, *Fasel* idem fuisse antiquis quod semel, soboles. Kilianus: *Fasel, Vasel, fœtus in utero, embryon. & Germ. Sicamb. Soboles.* Hinc formula reliqua, *es faselt nicht*, i. non fructificat. *Faselvieh, Zuchtvieh.*

Not. II.

Besizzen sele, rescribendum *sellen*, vel *sollen.*

v. 12. Interpret.

Hoc contigit eis, cum super te oblique respicerent, ea mala, quæ ipsi verebantur super se, in te conspirarunt. Verebantur interfectionem à Romanis, istam convertebant in Te.

Not. I.

S. Augustinus hîc: Hæc autem pœna retribuetur eis, quoniam mala, quæ sibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occidendum detorserunt.

Digitized by Google

13. *Quoniam pones eos dorſum.*

Uuanda du ſcalteſt ſie ze rukke,

unde chereſt dih fone in.

In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

In dinen aleibon gehalteſt du iro ougſiune.

Under ueruuorfenen ſpareſt du iro ſcameloſi ze dinero paſſione (martiro.) Ecchert danne bringet ſie iro uneri fure dih.

14. *Exaltare Domine in virtute tua.*

Uuird irhohet truhten in dinero chreſte, *ſid ſie ſus kehubot eigen dinero unchrefte.*

Cantabimus & pſallemus virtutes tuas.

So marren uuir dine tugede *cantando unde pſallendo* (mit ſingendo unde mit ſeitſpile.)

Pſalmus XXI.

Hebr. XXII.

v. 1. [*In finem*] *pro ſuſceptione* [*aſſumtione*] *matutina Pſalmus David.*

Hier ſinget der Propheta paſſionem Domini, umbe den antfang dero nohtun, daz chit umbe dia reſurrectionem (urſtendi) ze dero diu paſſio (martero) ramet, an dero er andereſt unſera naturam (anaburt) inſiengiu incorruptibilem (unuuartelicha uuortena,)

2. *Deus Deus meus reſpice in me, quare me dereliquiſti?*

Sus haret Chriſtus in cruce ze ſinemo fater.

Got Got miner ſih an mih, ziu ferlieze du mih?

Samo ſo er chade: Uuoltiſt du mir fore ſin, ſo ne lite ih ſuslih

---

Not. II.

Notkeri interpretatio hujus textus teutonica, non extat. Vetus MS. Arg. hanc exhibet: *Wan ſi neigetent zu dir bosheit.*

Interpret.

Quod te interficerent pro iſtis omnibus, quandoquidem & ipſi interficiebantur.

v. 13. *Interpret.*

Namque removes eos retrorſum, & avertis te ab iſtis. In tuis reliquiis reſervas tu iſtorum vultum: inter reprobatos reſervas tu iſtorum inverecundiam ad tuam paſſionem. Tunc tantum fert illa iſtorum irreverentiam coram Te.

Nota.

S. Auguſtinus: *Et in his quæ relinquis, id eſt in cupiditatibus regni terreni, præparabis tibi ad paſſionem impudentiam eorum.* Contra ea B. Bruno: *Præparabuntur reliquiæ Judæorum, quando per Enoch & Heliam infine crediturí ſunt: Et tunc præparabis vultum eorum, ſcilicet in te credentium, ut ſcilicet convertantur corda patrum in filios.*

v. 14. *Interpret.*

Poſtquam iſti ita ſubſannarunt tuam infirmitatem. (humilitatem) Tunc celebrabimus tuam virtutem cantando & pſallendo.

Nota.

Notkerus *pſallere* reddit, *mit ſeitſpile*, quod proprie eſt muſica inſtrumentalis, vide ſupra de diapſalmate ad Pſal. III, 3.

Ad Psalmum XXI.

Hebr. XXII.

v. 1. *Interpret.*

Hic cantat Propheta P. D. de ſuſceptione matutina, h. e. de reſurrectione, ad quam paſſio tendit: (&) in qua ipſe poſtea noſtram naturam ſuſcepit incorruptibilem factam.

Not. I.

De diſcrimine textus Ebræi & Græci hæc annotat S. Hieronymus: *Matutina aſſumtio, reſurrectionis dominicæ & adſcenſionis ad Patrem ſignificat ſacramentum. Hanc inſcriptionem Hebræi aliter habent: Pro cervo matutino. & interpretatione perverſa putant de Heſter totum XXI. Pſalmum eſſe compoſitum, quod videlicet ipſius periculo & interceſſione apud regem ſit de periculo Iſraeliticus populus liberatus. Sed nos cervum qui interficiat ſerpentes & venena conſumat, nullum alium niſi Chriſtum intelligimus, ſicut totius pſalmi contextus oſtendit.* Hebræa vox אַיָּלֶת *Ajalath* Prov. V. 19. cervam notat & conjugi id nominis imponitur. אַיָּל *Ajal* cervus aut aries ſylveſtris Devt. XV, 22. redditur. Utrumque ab אוּל *Aejal*, vis, virtus, fortitudo. Aliter itaque oportuit legiſſe LXX. quod reddiderunt ἀντίλημψις, quod Latini aſſumtionem vel ſuſceptionem verterunt, h. e. opitulationem matutinam. S. Auguſtinus: *Pro reſurrectione ſua ipſe Dominus J. C. loquitur. Matutina enim fuit prima Sabbati reſurrectio ejus, qua ſuſceptus eſt in æternam vitam.*

Nota. II.

Antfang dero nohtun, eſt ſuſceptio matutinæ. Kero: *Antfangida, ſuſceptioni.* Vide Gloſſar. N. Kilianus: *Nüchten-ſtond, vetus Flandr. Matuta, hora matutina, Nüchte, nuchtens, Holland. Sicambr. Flandr. Mane, matutino tempore. Morgen nüchten, Flandr. cras mane.*

Ad v. 2. *Interpret.*

Sic clamat Chriſtus in cruce ad ſuum patrem. Quaſi diceret: Si velles mihi auxiliari tunc non paterer talia. Hæc querela eſt ſ. h. Quid hoc eſt, niſi quod dixit ebraice: Heli &c. Aliis mea verba ſunt delicta, non in meis. In iſtis ſum peccaminoſus.

Not. I.

Secutus latinus interpres Græcos: ὁ θεὸς ὁ θεός μου πρόσχες μοι, Deus, Deus meus', reſpice in me. In Ebræo tantum eſt: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? Atque ita etiam elocutus Salvator hæc in Cruce, *Matth. XXVII. 46. Marc. XV. 34.* Unde S. Hieronymus ad Matth. annotat: *Illud quod in medio verſiculi legitur: Reſpice in me. ſuperfluum eſt.*

Not. II.

Verba dilectorum meorum, reddit: *Miſſetatigin uuort*, peccaminoſa verba, alia verſio: *durch die wort miner ſünden* Ita LXX. παραπτώματα, delicta, pro quo in Hebræo legitur שְׁאֲגָתִי *ſchaagathi.* Unde Aquila interpretatus: *Longe a ſalute mea verba gemitus mei.* Et Symmachus: *Verba gemituum meorum.* Et: *clamoris mei.* S. Hieronymus: *verba rugitus mei. Et eſt*, inquit, *ſenſus juxta cæteros interpretes: Gemitus mei atque conatus quibus ſemper populum Iſrael ſalvare quæſivi, longe facti ſunt a ſalute mea, quam populo tribuere cupiebam, quin ipſi noluerunt recipere ſanitatem. Juxta LXX. vero Interpp. iſte ſenſus eſt: Hoc quod ſalutem deprecor, quod me conqueror derelictum, non ex propria perſona loquor, ſed ex populi, cujus peccata in meo corpore ipſe ſuſcepi. Unde dico: Longe ſunt a ſalute mea, verba iſta quæ fundo. Non enim tam mihi ſalutem poſtulo qui Deus ſum, quam populo qui ſalute indiget.*

v. 3. *In-*

Digitized by Google

ſuslib. Diu chlaga iſt ſecundum hominem (menniſcen halb.) Uuaz iſt diz ane daz er chat ebraice? Heli, Heli, lama ſabactani Matth. 27, 46. *[lema ſabachtani al. Eli, Eli, lamma azabthani.] (Deus meus, Deus meus ut quid dereliquiſti me?)*

Longe à ſalute mea verba delictorum meorum.

Ferro ſint fone minero heili miſſetatigiu uuort.

Andero minero uuorten ſint miſſetate nals an minen. An in bin ih ſundig.

3. *Deus meus clamabo per diem nec exaudies.*

Got miner, ih haren dir be tage, daz ne gehoreſt du.

So uuieo ih der tag ſi, du ne gehoreſt mih umbe calicem mortis (ſtouf todis.) Du ne irlazeſt mih, ih ne trinche in.

Et nocte & non ad inſipientiam [mihi.]

Noh an dien minen gehoreſt du mih nahtes,

daz chit in iro noten, unde daz iſt in ze heili nals ze unuuizzen.

Paulus pitet dih inſipienter (cuchlichо) umbe ſtimulum carnis (keluſt lichamin) den ne gehoreſt du umbe ſina ſalutem (heilida.)

4. *Tu autem in ſancto habitas laus Iſrahel.*

Aber du bueſt in dinemo heiligen ſune lob Iſrahelis,

doh du ſina beta ne gehoreſt.

5. *In te ſperaverunt patres noſtri, ſperaverunt & liberaſti eos.*

Unſere forderen dington an dih, unde du loſtoſt ſie,

alſo du tate filios Iſrahel de Egypto, unde Danihelem de lacu leonum (ſone louuuon gruobo) unde tres pueros de camino ignis (triu chint uzer fiure ouene.)

6. *Ad te clamaverunt, & ſalvi facti ſunt: in te ſperaverunt, & non ſunt confuſi.*

Sie hareton ze dir, unde dannan uuurten ſie gehalten, an dih kedington ſie, unde bediu ne uuurden ſie zeſcandon.

7. *Ego autem ſum vermis & non homo.*

Aber ih pin ein halb mado,

uuanda ih mortalis (ſtirbig) pin, unde geborn ſine concubitu (ane miteslaf) unde ander halb ne bin ih menniſco, nube verbum Dei patris, quod erat in principio. (Ein dinch Gotes fater, daz dinch noh ieo ana uuas daz iſt ſin ſun.)

Opprobrium hominum & abjectio plebis.

Pin uuorden iteuuiz menniſcon, unde auuerf des liutes.

8. *Omnes qui videbant [videntes] me, aſpernabantur [deriſerunt] me, locuti ſunt labiis & moverunt caput.*

So ſie mih ſahen hangen in cruce, ſo unuuirthon ſie mih alle, mit leſsen ſprachen ſie, daz houbet uuegeton ſie.

Alios ſalvos fecit, ſe ipſum non poteſt ſalvum facere, ſi filius Dei eſt deſcendat de cruce (andere gebielt er, ſih ſelben ne mag er gehalten, ube er Gotes ſun ſi, ſo ſtige er abe demo galgen.)

9. *Speravit in Domino, eripiat eum.*

Ze Gote ferſah er ſih, der chome unde loſe in.

Salvum faciat eum, quoniam vult eum.

Er halte in, uuanda er uuille in.

Daz ſint verba (diu uuort) Evangelii: Speravit in Domio, liberet eum nunc ſi vult (er ferſah ſih ze Gote, er loſe in nu, ube er uuelle.)

10. *Quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre.*

Sus taten ſie mir, uuanda du mih uzer uuibes uuombo zuge,

daz chit, uuanda ih nu bin menniſco uuorden.

Spes mea ab uteribus matris meæ.

Sid dannan hara ſid minero muoter bruſten, uuare du min gedingi,

aber ante ſecula (er dero uuerlte) biſt du pater meus (fater min.)

In

---

v. 3. Interpret.

Quantumvis ego dies ipſe ſum, tu non exaudis me de calice mortis, tu non dimittis me, niſi bibam illum. Nec in meis exaudis me nocte, h. e. in eorum anguſtiis, & hoc eſt eis ad ſalutem, non ad inſipientiam. Paulus orat te inſipienter de ſtimulo (libidine) carnis, eum non exaudis ad ejus ſalutem.

Not.

Et hic differt textus Græcus, quem Latinus & noſter ſequuntur, ab Hebræo, ubi pro οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοὶ, *ad inſipientiam mihi*, legitur לא־דומיה לי *lo dumijah li.* Quod Hieronymus reddit: *Nec eſt ſilentium mihi.* Aquila: *Et nocte, & non tacebis.* MS. Arg. *Und des nachts iſt mir nit unvisheit by.*

v. 4. Interpr.

Sed tu habitas in tuo ſancto Filio, laus Iſraelis, tamen tu ejus preces non exaudis.

Not.

Vulgaris LXX. textus: ἐν ἁγίῳ κατοικεῖς. in ſancto habitas. MS. Alexandrinum: ἐν ἁγίοις. S. Hieronymus: *In ſancto habitas, h. e. in ſuo corpore, vel in cœlo, ſive in Eccleſia.* At Ebræus textus: ואתה קדוש *Veatta Kadoſch*, Et tu ſancte. יושב *Joſcheb*, habitator. Ut S. Hieronymus interpretatur. Alii: *At tu ſanctus es.* Coccejus: *Atqui tu ô ſancte, habitas gloriationes Iſraelis.*

v. 5. Interpret.

Sicut tu feciſti filiis Iſrael de Ægypto, & Danieli de lacu leonum, & tribus pueris de c. i.

v. 7. Interpret.

At ego ſum ex parte vermis, quoniam ego mortalis ſum, & natus ſine concubitu, & ex altera parte non ſum homo, ſed verbum Dei Patris. Hoc verbum ſemper extitit h. e. filius ipſius.

Not.

Dinch, verbum, ſermonem hic denotat. Sic *Ding* apud Otfrid. 3: 13, 105. ſermocinationem notat,

waz iro thing thar tho uuas.
quis eorum ſermo ibi fuerit.

v. 9. Interpret.

Ita fecerunt mihi, quum me ex mulieris ventre traxiſti, h. e. quum nunc factus ſum homo.

v. 10. Interpret.

Sid dannan &c. i. e. Abinde uſque a meæ matris uberibus fuiſti mea ſpes: ſed ante ſecula es tu P. m. In te ſperans projectus ſum, poſtquam ab utero veni. Habui

11. *In te jactatus* [*projectus*] *ſum ex utero.*

An dih *kedingendo* uuard ih keuuerfot, ſid ih fone dero uuombo cham.

Ih habeta is troſt an dir.

De ventre matris meæ Deus meus es tu.

Fone mariun uuombo biſt du min Got,

fone dir ſelbemo biſt du min fater.

12. *Ne diſcedas* [*diſceſſeris*] *a me, quoniam tribulatio proxima eſt, & non eſt qui adjuvet.*

Ne geſuih mir nu uuanda mih diu not ana gat, unde mir nieman anderro ne hilfet.

13. *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me.*

Mih habent umbe halbot manigiu chalber, feizte pharre habent mih umbeſezzen.

Manigi des liutes vituli multi (die ſint diu manigin chelbir) die heroſten tauri pingues (die ſint feizte pharre.)

14. *Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens.*

Sie gineton gagen mir alſo der leuuo ſo er zucchet, unde fore gitegi ruhet:

Iro rugitus (riuobit) uuas crucifige crucifige eum (ha in ha in) iro ginen uuas gagen imo, do Pilatus chad: Accipite eum vos & crucifigite (nement ir in, unde habint in iu ſelbe.)

15. *Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.*

Ih pin uz kegozzen alſo uuazzer, unde zeuuorfen ſint alliu miniu bein.

Ih habo uz kefrumet mine Apoſtolos (poten) die mine ſtarchen ſint, mit dien uuaſco ih diea uuerlt iro unſuberi.

Factum eſt cor meum tanquam cera liqueſcens in medio ventris mei.

Min herza iſt uuorden alſo ſmelzendez uuahs in minemo buche.

Min ſapientia (uuisheit) diu er ferholn uuas diu iſt ſenfte uuorden in Eccleſia (chriſtenheit) ioh infirmis (uueichen.)

16. *Aruit tanquam teſta virtus mea.*

Min chraft iſt irhartet alſo der tegel, *fone demo fiure irhartet der tegel, fone dero note minero paſſionis (martero) iſt min namo uuorden feſte.*

Et lingua mea adhæſit faucibus meis.

Unde min zunga haftet ze minemo slunde.

Mine prædicatores habent ſih iro lero zuo mir, daz ſie fone mir inphahen uuiſſuom.

Et in pulverem mortis deduxiſti me.

Unde du habeſt mih praht ze demo ſtuppe des todes *ſo mine fienda uuanent. Sie uuellen uuizzen, daz du mih lazzeſt nah tode irfulen.*

17. *Quoniam circumdederunt me canes multi.*

Vuanda hunda manige umbe halboton mih.

Hunda fone diu, uuanda ſie novitatem (ſeltſani) bazzent. Novum Teſtamentum (niuuua ea) nova præcepta (uiuuuiu gebot) bazzent ſie, alſo hunda bazzent novos (ſeltſano) unde ignotos homines (unchundo menniſcen.)

Concilium [*Conſilium*] *malignantium obſedit me.*

Keſemene dero argtahtigon beſaz mih.

Foderunt manus meas & pedes meos.

Sie gruoben, *daz chit, ſie durſtiezzen mine hende unde mine fuozze.*

18. *Di-*

---

bui ſolatium in te. A Mariæ ventre es tu Deus meus, a te ipſo es tu Pater meus.

v. 13. *Interpret.*

Multi de plebe ſunt iſti multi vituli: Proceres ſunt tauri pingues.

v. 15. *Interpret.*

Emiſi meos apoſtolos, qui mea robora ſunt, cum his lavo ego mundo ſordes.

Not.

S. Hieronymus: *Oſſa Chriſti, Apoſtoli dicuntur: quia ſicut caro ab oſſibus roboratur: ita & corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, ab Apoſtolis vel doctoribus firmatur.* S. Auguſtinus: *Timore diſperſa ſunt a me firmamenta corporis h. e. Eccleſiæ, diſcipuli mei.*

Interpret.

Mea ſapientia quæ ante occultata erat, illa eſt mollis facta in Chriſtianitate etiam mollibus.

Not.

S. Hieronymus: *Sapientia mea quæ prius non intelligebatur, accenſa igni paſſionis incaluit & ſuſcepta eſt ab Eccleſia.*

v. 16. *Interpret.*

Ab igne obdureſcit teſta, a calamitate meæ paſſionis, eſt nomen meum firmatum.

Not.

S. Hieronymus: *Ergo non aruit ſicut fœnum ut caderet: ſed quaſi teſta, ut firmaretur.*

Interpret.

Prædicatores mei adhærent doctrina ſua mihi, ut à me accipiant ſapientiam.

Not.

S. Auguſtinus: *Servaverunt apud ſe præcepta mea illi, per quos locuturus eram.* Et in Expoſ. II. *Prædicatores ſuos, linguam ſuam, dixit adhæſiſſe faucibus ſuis, ut de interioribus ejus caperent ſapientiam.*

Interpret.

Ut mei hoſtes opinantur. Iſti ſcire volunt (perſuadent ſibi) quod tu me ſinis poſt mortem putreſcere.

Not.

S. Hieronymus: *Sicut impios quos ventus projecit: ita me exiſtimaverunt in mortem decidere, tanquam ſi reſurgere non valerem.* Obſervandum, quod Hieronymus in Comm. hanc citat verſionem: *Et in limum mortis deduxerunt me.* Quale quid nec in LXX. nec in Ebræo, nec in Auguſtino apparet.

v. 17. *Interpret.*

Canes ideo, quoniam novitatem oderunt. N. T. nova præcepta oderunt iſti, ſicut canes odio habent novos & ignotos homines. —— Foderunt h. e. perforârunt meas manus & meos pedes. Foderunt, ὤρυξαν, in Hebræo communiter legitur כָּארִי *Caari*, quæ vox & Num. XXIV. 9. legitur & indubie *ſicut leo* exponitur: ſed variantes hic lectiones Leusdenus annotavit. Paulus Burgenſis in Addit. III. ad Lyram. Judæos falſi criminis hic arguit: *Hebræi tantum timuerunt concludi ex iſto paſſu, ſcil. cum dicimus: Foderunt manus meas &c. quod nulli alteri de contentis in S. Scriptura niſi Chriſto in cruce manibus & pedibus perforato applicari poſſet, quod eorum perverſitas literam antiquam corrupit: unde ubi dicitur: Foderunt. Finxerunt ibi aliam dictionem quaſi ſimilis prolationis, ſic quod ubi litera habebat CHARV, quod ſignificat idem quod foderunt*

Digitized by Google

18. *Dinumeraverunt omnia ossa mea.*
Sie gezalton alliu miniu bein,
so harto doueta ih.
Ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me.
Sie selben stuonden unde uuarteton unde churen mih.
Carnem (lichamin) mit dien ougon, nals verbum (Gotebeit) mit dien herzon. Sie bechandon mih hominem (menniscben) nals Deum (Got.)

19. *Diviserunt sibi vestimenta mea.*
Miniu geuuate teilton sie *stuccben under in.*
Et super vestem meam miserunt sortem.
Umbe mina tunicam *(hemide) die ih ze liche truog, diu obenan nider geuueben uuas*, uuurfen sie loz, *uuer die ganza haben solti. Vestimenta (keuuate) Christi daz sint siniu sacramenta, daz cbit heiligmeineda also baptismum (touffin) ist, unde missarum solemnia, (misson uoba) unde municho lib regula. Diu mahton zeteilet uuerden inter hereticos (irrarin.) Aber ein vestimentum (hemide) uuas daz caritatem (minna) bezeichenet, daz nieman ne teilta, uuanda caritas (minna) ist ungeteilet. Si ist, diu uzer manigen ein machot. Ane die (s. minna) uuaren heretici, unde sint biuto Richart, poppo, quorum uterque dicit se sanctum Benedictum quidem esse, & ideo regulam mutasse & tunicam Domini unam in duos Rokkos & cetera. Neque enim jam nunc mirum est, quod Diabolus se promisit similem Deo esse cum & membra ejus similia sapiant. Der ain habet der ist kehalten.* Joh. 19, 23.

20. *Tu autem Domine ne longe facias auxilium tuum à me* [*â me in vet. abest.*]
Aber diu ne tuest ferro fone mir dina helfa.
Tuo mih resurgere tertia die (irstan an demo drittin tage.)
Ad defensionem meam aspice.
Uuarte ze minemo skerme.
Sih uuio du mir geskirmest.

21. *Erue à framea* [*DEUS*] *animam meam.*
Lose mih fone uuaffene,
fone lancea militis (spere Longini.)

Et

---

derunt, posuerunt כארי *CHAARI, quod significat idem. Quasi leo, quorum nequitiam sensus literæ testatur, cum manifeste appareat inconsonus & defectuosus. &c.* Certe כרה *Karah* est fodere, *Ps. XCIV, 13.* aleph porro per epenthesin esse insertum, atque ita citra falsitatem in Masora & in correctis exemplaribus legi כארו *chaaru*, foderunt. Seb. Smidius arbitratur כארי *Kaari* dictum pro כארים *Kaarim*, i. fodientes.

v. 18. *Interpret.*
Tam duriter moriebar ego.

Nota.
Douen mori est. Otfr. V, 12, 45.
Tho er bi unsih uuolta douen.
Quum pro nobis vellet mori.

Interpret.
Inspexerunt carnem, corpus oculis, non verbum, divinitatem, cordibus. Confitebantur me hominem, non Deum.

v. 19. *Interpret.*
Diviserunt in partes inter sese. De mea tunica (indusio) quam corpore gestavi, quæ a summo per totum contexta erat, jecerunt sortem, quis integram habere deberet. Vestimenta Christi sunt ejus sacramenta (Heiligmeineda) ut baptismum est, & Missarum solemnia & Monachorum regulæ vitæ. Hæc poterant dividi inter hæreticos: Sed unum vestimentum erat, quod charitatem significat, quod nemo dividat, nam charitas est indivisa. Illa est, quæ ex plurimis unam facit. Absque hac essent hæretici, & sunt hodie Richardus, Poppo, quorum &c. Qui hanc (charitatem) habet, est salvatus.

Not. I.

Sacramentum Alemannice dicitur hic *Heiligmeineda.* Compositum hoc est ex *Heilig*, Sacrum, & *meineda*, a *Meinen*, h. e. significare, exponere, designare. Otfrid. II, 4, 189.

In buachon ist irdeilit.
Job allesmeio gimeinit.
In Bibliis est judicatum,
& quodlibet designatum.

Vocabularius MS. S. Marci: *Sacramentum dicitur, quasi sacræ rei signum, eyn Sacrament, vel quasi sacrans mentem.*

Not. II.

Tres species sacramentorum hic recenset Notkerus. Missarum solennia sacramentum Eucharistiæ denotat. Votum vitæ monasticæ baptismo comparatum. S. Hieronymus Epist. XXV. *Nunc vero cum, propitio Christo, ante quatuor ferme menses, SECUNDO quodammodo PROPOSITI se BAPTISMO laverit, & ita deinceps vixerit &c.* Cæsarius Heisterbachensis Lib. I. c. 3. *Ait quidam sanctorum antiquorum, habitus monachi virtutem habet baptismi.*

Not. III. conf. Psal. LXV, 11.

Richardus, Poppo. Cum de his domin. Mabillonem consulerem, quidque fuisset schismatis tunc in Ordine S. Benedicti; respondit: *Quod de Poppone & Richardo postulas; hos puto esse Popponem Stabulensem, & Richardum Sancti Victoris Abbates: qui nostri Ordinis Seculo XI. procedente egregii reformatores fuerunt; sed forte non ad gustum Notkeri abbatis San-Gallensis. De his agendum in Seculo VI. Actorum nostrorum.* Hæc Mabillonius idib. Julii 1698. Intelligit autem Acta Sanctorum Ord. Benedicti: prodiitque Seculum VI. Paris. 1701. Ibi Part. I. pag. 579. 584. sq. recensentur multa Monasteria quæ Richardus & Poppo reformavit, inter quæ etiam S. Galli: *In quamplurimis proinde monastici instituti cœnobiis, a præfato jussus Rege* (Conrado) *primus successit, rectorèsque singulis ingessit. Apud Herosfeldiam quidem Ruodonem, Pathalabornensem postea Antistitem; Ad S. GALLUM versus Alpium juga NORBETVM* Vid. ib. Mabill. Præf. p. 9.

v. 20. *Interpret.*
Fac me resurgere &c. Attende, quomodo me defendas.

v. 21. *Interpret.*
Libera me a lancea militis Longini.

Nota I.

De lancea Longini militis non modo, sed & de ejus conversione atque miraculis martyrioque legi possunt quæ habentur in Historia Lombardica tit. de S. Longino, Milite. *Von Sant Longino eime Ritter.* In Vocabulario Hagiologico Claudii Castellani, Canonici Ecclesiæ Parisiensis:

Longinus, S. Longis, Moine a Cesaree en Cappadoce 15. Mars. 304.

Ergo valde μαχαίριον oporteret fuisse Longinum a λόγχη sive lancea forte fictum. Fabulam tamen hanc non Historiæ Lombardicæ originem debere ex hac Notkeri ætate jam constat: quum tamen exeunte seculo sexto ignotum adhuc militis nomen fuisse videatur, scripsit enim S. Adamnanus, Abbas Insulæ Hüensis in Scotiæ libros tres de locis sanctis dictatos ab Arculpho Episcopo Gallo circa an. 705. Is lib. I. §. IX. de lancea istius militis visa refert, sed militis nomen non exprimit.

Not. II.

Digitized by Google

Et de manu canis unicam meam.

Unde mina *Eccleſiam (prutha menunga)* fone dere geuualte des hundes, *de quo ſupra. Fone des keuualte dero ieo pillet uuider iro.* ad v. 17.

22. *Salva me ex ore leonis.*

Halt mih *unde nim mih* fone des tieveles munde.

Et à cornibus unicornuorum [unicornium] humilitatem meam.

Unde loſe mina diemuoti fone dien hornen dero einurnon.

Daz chit dero ubermuoton ſunderiga herſcaft ſih anazucchentero unde anderro gnozſcaft ferchieſentero.

23. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.*

Ih heizzo dinen namen chunt tuon minen bruoderen,

daz chit dinen holdon minnechlicho lebenten.

In medio Eccleſiæ laudabo te.

Fore allero dero Eccleſia lobon ih dih.

24. *Qui timetis Dominum laudate eum.*

Ir Got furchtenten lobont in, *nals iub ſelben.*

Univerſum ſemen Jacob glorificate eum.

Alliu Jacobis afterchumſt, *daz chit, alle fideles* kuollichont in.

25. *Timeat eum omne ſemen Iſrahel.*

Mannolih der Got keſehen uuelle der furhte in.

Quoniam non ſprevit neque deſpexit deprecationem pauperis.

Uuanda er nieo ne ferchos noh ne ferſah die digi des armen,

der uuerlt rates ſih ne beuet.

Nec avertit faciem ſuam à me.

Noh fone mir *finemo ſine* ne uuanta er ſin anaſiune.

Dum [& cum] clamarem ad eum exaudivit me.

Er gehorta mih ieo, danne ih ze imo hareta.

Ih irbat in, daz er manigen lib gab fone minemo tode.

26. *Apud te laus mea.*

Mit dir *fater* iſt min lob, *du biſt mir lob.*

In Eccleſia magna vota mea reddam coram timentibus eum.

In minero uuitun Eccleſia, *diu in allero uuerlte iſt keuueren* ih mine intheiza, *daz chit*, ſpendon ih *Sacramenta corporis mei & ſanguinis (diu heilichtuom mines lichamin unde bluotes)* fore dien, die in furhtent.

27. *Edent pauperes & ſaturabuntur.*

Die ezzent arme, *die ſeculum (uuerlt) ne minnont*, unde uuerdent iro ſat, *uuanda ſie himeliſca fuora darana niezent, diu in euuiga ſeti gibet.*

Et laudabunt Dominum qui requirunt eum.

Unde die Got uuellen, die lobont in.

Daz ſint pauperes (die armen.)

Vivent corda eorum in ſeculum ſeculi.

Iro herzen lebent iemer,

uuanda ſie die fuora habent.

28. *Reminiſcentur & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ.*

Got uuas gentibus (tietin) inpharn, er uuas in uzer gebuhte.

Sie behugent ſih *aber* ſin *danne* unde iruuindent ze imo; fone allen enden dero erdo.

Et

Not. II.

Prutha menunga: Sponſa mea unica, ſcilicet Eccleſia. Nota vox *Prutha* vel *Bruta*, braut, ſponſa. *Men unga*, i. min uniga, mea unica, *mein einige* hodie.

Not. III.

Jeo, in perpetuum, quaſi *in ævo*, in ævum. S. Auguſtinus hîc: *De poteſtate populi ex conſuetudine latrantis Eccleſiam meam.*

v. 22. Interpret.

Salva me & eripe me a diaboli ore.

Einburnon, h. e. ſuperborum peccatorum dominatu, ſe erigentium, & alios conſortes reprobantium.

Not.

Declarationem hanc Auctor a S. Auguſtino hauſit: *Et a ſublimitatibus ſuperborum ſe ſingulariter erigentium conſortesque non ferentium, ſalvam fac humilitatem meam.*

v. 23. Interpret.

Hoc eſt, tuis fidelibus charitative viventibus.

v. 24. Interpret.

Non vos ipſos.

v. 25. Interpret.

Quilibet qui Deum videre vult, timeat eum.
Qui mundi ratione ſe non attollit.
Nec a me ſuo filio avertit &c.
Exaudivit me ante, quam ad eum clamarem.
Exoravi ipſum, ut multis vitam daret de mea morte.

Not. I.

Vocem Iſraelis, h. e. videntis Deum, interpretatur Autor. Sic & S. Hieronymus: *h. e. omnes videntes Deum, qui renati per baptiſmum, videtis mente Deum.* Et S. Auguſtinus: *Timeant eum omnes ad novam vitam nati & ad viſionem Dei reparati.*

Nota II.

Pauperis explicationem ab eodem Auguſtino ſumſit qui ait: *Pauperis non tumentis in Pompis transeuntibus.*

v. 26. Interpret.

Tecum Pater eſt mea laus. Tu es mihi laus. In mea lata Eccleſia, quæ in omni mundo eſt poſſidens, ego mea vota h. e. reddam ego ſacramenta mei corporis & ſanguinis coram his, qui eum timent.

v. 27. Interpret.

Pauperes qui ſeculum non amant, & ſaturantur eo, namque cœleſti cibo in eo fruuntur, qui eis æternam ſatietatem largitur. Et qui Deum volunt, laudant eum. Hi ſunt pauperes illi. —— quoniam illum cibum habent.

v. 28. Interpret.

DEUS erat gentibus amiſſus, erat iis extra recordationem: Reminiſcebantur autem illius poſtea, & convertebantur ad ipſum, ab univerſis finibus terræ. Et in conſpectu ejus adorant, h. e. in fundo adorant in omnibus locis ubi gentes ſedent.

Nota.

Quod auctor παραφράζει *in grundo petont*, deſumſit ut videtur a S. Auguſtino hic, cujus verba: *Et adorabunt in con-*

Digitized by Google

Et adorabunt in conſpectu ejus univerſæ patriæ [familiæ] gentium.

Unde fore imo petont, *daz chit in grundo petont in* alle die ſtete, dar gentes ſizzent.

29. *Quoniam Domini eſt regnum & ipſe dominabitur gentium.*

Uuanda ſin iſt daz riche, er uualtet iro allero.

30. *Manducaverunt & adoraverunt omnes divites terræ.*

Ioh alle uuerlt riche azzen *ſine Sacramenta (uuizzot) nals aber ze ſeti, uuanda ſie einen anderen hunger habent*, unde *aber doh* petont ſie in.

In conſpectu ejus procident [cadent] univerſi qui deſcendunt in terram.

Fore imo fallent alle die iro muot uuendent an diea erda.

Er eino ſihet uuieo ſie uallent.

31. *Et anima mea ipſi vivet.*

Aber diu minſela lebet imo,

uuanda ſi in einen uuile.

Et ſemen meum ſerviet illi.

Unde min liut, *den ih irloſta* dienot imo.

32. *Adnunciabitur Domino generatio ventura.*

Daz chumftiga chune, *generatio novi Teſtamenti (chunne dero niuuuun eo)* daz uuirt imo chunt ketan.

Sine Angeli gechundont iz ze imo.

Et adnunciabunt Cœli juſtitiam ejus.

Unde Evangeliſtæ chundent ſin reht.

Uuemo?

Populo qui naſcetur quem fecit Dominus.

Demo liute der noh uuerden ſol, den Got ſcuof,

den er ſone touſi Chriſtianum biez uuerden.

Pſalmus XXII.

Hebr. XXIII.

Pſalmus David.

1. *Dominus regit me & nihil mihi deerit.*

Truhten ſelbo rihtet mih, *chit Eccleſia de Chriſto* unde niehtes ne briſtet mir.

2. *In loco paſcuæ ibi me collocavit.*

In dero ſtete dar uueida iſt, habet er mih keſezzet.

Er habet mir in lege & Prophetis (an eo unde an uuizzegon) keiſlicha fuora kegeben.

Super aquam refectionis educavit me.

Er habet mih kezogen bi demo uuazere dero labo.

Daz iſt baptiſmum (touffi) mit demo diu ſela gelabot uuirdet.

3. *Animam meam convertit.*

Habet mina ſela ſone ubele ze guote becheret.

Deduxit me ſuper ſemitas juſtitiæ propter nomen ſuum.

Leita

---

conſcientiis ſuis univerſæ patriæ gentium. In conſcientiis noſter reddit *in grundo*, hodie dicimus: *von grund des herzens beten*, ex fundo cordis, cordicitus, in ſpiritu & veritate. Conf. ſupra *Pſ. V*, 3.

v. 29. *Interpret.*

Ipſe Dominatur eorum omnium. *Dominari* regit Genitivum caſum per Græciſmum.

v. 30. *Interpret.*

Et omnes mundi divites manducant ipſius ſacramenta, (legem) non vero ad ſatietatem, nam iſti aliam famem habent, & tamen adorant ipſum.

Nota.

S. Auguſtinus: *Manducaverunt corpus humilitatis Domini ſui etiam divites terræ, nec ſicut pauperes ſaturati ſunt uſque ad imitationem, ſed tamen adoraverunt.* Latius Paulus Burgenſis in Addit. V. ad Lyranum: *Notanda videtur differentia inter hoc, quod dicit: Edent pauperes & ſaturabuntur. Et quod ſequitur: Manducaverunt &c. Nam etſi utrobique loquitur de manducatione corporis Chriſti, ut communiter tenetur, tamen pauperes ſpiritu, qui ſunt vere humiles & imitatores Chriſti dicentis: Diſcite a me &c. Matth. XI. quum edunt hoc ſacramentum, ſaturantur, quia in mente reficiuntur, ſimiliter & laudant Deum &c. Sed pingues terræ, ſcil. qui terrenis ſunt impinguati, licet manducent ſacramentaliter, ſimiliter & adorent corporaliter, non tamen ſaturantur, quia mentaliter non reficiuntur, nec vivent per hoc in ſeculum, ſed potius in conſpectu ejus cadent &c. quia ſolus Deus videt quomodo cadunt, & diſcernit qui ſumunt ad vitam & qui ad mortem. Hæc expoſitio iſtorum verſuum accipitur a Gloſſa Ordin.* (cujus autor Walafridus Strabus habetur) *& videtur magis conſona rei & litera, quam expoſitio poſtillatoris.* Lyræ.

Interpret.

Coram ipſo cadunt omnes qui ſuum animum vertunt ad terram. Ipſe ſolus videt quomodo iſti cadunt.

Not.

S. Auguſtinus: *Solus enim videt quomodo porro cadant univerſi qui cœleſtem converſationem deferentes, in terra eligunt beati apparere hominibus, non videntibus ruinam eorum.*

v. 31. *Interpret.*

Quoniam ea ipſum ſolum cupit. Et populus meus, quem redemi, ſervit illi.

v. 32. *Interpret.*

Sui angeli annunciant hoc illi, & Evangeliſtæ annunciant jus ejus. Cui? populo qui adhuc futurus eſt, quem Deus creavit, quem a baptiſmo Chriſtianum juſſit fieri.

Ad Psalmum XXII.

Hebr. XXIII.

v. 1. *Interpret.*

Dicit Eccleſia de Ch.

v. 2 *Interpret.*

Dedit mihi in L. & Pr. pretioſas dapes. Hoc eſt, baptiſmum quo anima reficitur.

v. 3. *Interpret.*

Convertit animam meam a malo ad bonum.

Not.

Ita ſecundum LXX. In Ebræo eſt ישובב *Jeſchobeb*, a שוב *Schub* converti: ſed & *Reſtituit*, *redire fecit* ſignificat, unde S. Hieronymus reddit, *Refecit.*

Digitized by Google

Leita mih after dien ſtigon des rehtes, umbe ſinen namen, *nals umbe mine frehte.*

4. *Nam etſi ambulavero in medio umbræ mortis.*

Gange ih ouh hier in mittemo ſcatue des todes.

daz chit inter hereticos & ſchiſmaticos (under gelouboirren unde ſitouangirren) die bilde des todes ſint.

Non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Noh danne ne furhte ih mir des leides, *daz ſie mih keargeroen,* uuanda du ſament mir biſt, *uuanda du in minemo herzen biſt.*

Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

Din ruota unde din ſtab, *daz chit dina filla unde dina cheſtiga* die habent mih ketroſtet, *nals keleidegot, uuanda ih ſone in gebezzerot pin.*

5. *Paraſti in conſpectu meo menſam adverſus eos qui tribulant me.*

Nah dien cheſtigon rihtoſt du mir tiſche, *daz ih keazzet uuirde mit ſtarcherun fuoro danne diu milchſi,* uuider dien die mih pinont.

Du brahtoſt mih ſone imperfectione (undurnohte) ze perfectione (durnohte) die chraft kabe du mir uuider in.

Impinguaſti in oleo caput meum.

Salbotoſt min muot mit keiſtlichero frouui.

Et poculum tuum [calix meus] inebrians quam præclarum eſt.

Unde uuie harto mare diu trang iſt,

daz menniſchen irtrenchet, unde ſi tuot ergezzen iro ererun luſſami. Daz poculum iſt gratia (genada) Spiritus ſancti.

6. *Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ.*

Unde din gnada follegat mir alle taga mines libes.

Si huotet min unz ih lebo.

Ut inhabitem in domo Domini in longitudine dierum.

Daz ih dara nah in *cœleſti (dero himeliſcun)* Jeruſalem bue in lengi dero tago.

Die in plurali (in manigzalo) numero einen dag eunigen bezeichenet.

Pſalmus XXIII.

Hebr. XXIV.

Rubric.

Pſalmus David prima Sabbati.

UUAz chit prima Sabbati? ane dero eriſto uueche tag der dies Dominicus (frontag) unde dies reſurrectionis (urſtant tach) heizet. Ze demo ſibet diſer pſalmus.

1. *Domini eſt terra & plenitudo ejus.*

Truhtenis iſt diu erda, unde iro fulli.

Orbis terrarum & univerſi qui habitant in eo.

Sin iſt der erdering unde alle die dar ana buent.

Imo uuird untertan alliu uuerlt, unde ſin Eccleſia preitet ſih uberall.

2. [*Quia*] *ipſe ſuper maria fundavit eam.*

Er

---

v. 4. *Interpret.*

Hoc eſt inter in Fide errantes, (hæreticos) & inter in morum diſciplina errantes, (ſchiſmaticos) qui ſunt imagines mortis. —— ut iſti me ſcandaliſent. —— Nam tu in corde meo es. —— Hoc eſt, tua verberatio & tua caſtigatio conſolata me ſunt, non læſerunt, namque ego ab iſtis melior factus ſum.

Nota.

Obſervatu dignum hic, quomodo Eccleſia Germanica vetus diſtinxerit Hæreſin a ſchiſmate. Hæreſin Notkerus vocat, qua in articulis fidei erratur: ſchiſma, quo in regimine & diſciplina Eccleſiaſtica ſeparatio fit. Facit huc quod S. Hieronymus in Epiſt. ad Tit. c. 3. annotavit: *Inter hæreſin & ſchiſma hoc eſſe arbitrantur, quod hæreſis perverſum dogma habeat, ſchiſma propter Epiſcopalem diſſenſionem ab Eccleſia ſeparetur; quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi poteſt: cæterum nullum ſchiſma non ſibi aliquam confingit hæreſin, ut recte ab Eccleſia receſſiſſe videatur.* Plura in hanc ſententiam collegit Du Fresn. *in Gloſſar. v. Schiſma.* Cæterum recentiores Lexicographi MSS. Latino-Germanici, etiam Schiſmaticos interpretantur qui a Fide Catholica ſe ſeparant.

v. 5. *Interpret.*

Poſt tuam caſtigationem paraſti mihi menſam, ut cibarer fortiori cibo, quam lac eſt. —— Tu traxiſti me ab imperfectione ad perfectionem. Hanc virtutem dediſti mihi contra iſtos. Unxiſti meum animum ſpirituali gaudio. Et quam valde illuſtris eſt potus, qui homines inebriat, & eos facit obliviſci ſuarum priorum voluptatum. Hoc poculum eſt gratia Sp. S.

Nota.

Poculum tuum habet noſter, ut & S. Auguſtinus, ſicut & LXX. Caſſiodorus hic: *Meus, quia accipio. Vel tuus, quia das. Menſa & Calix, caro, ſanguis, quanquam unum ſint ſacramentum, ſub diverſis tamen ſpeciebus, quia utrumque ſumitur, diviſim hic ponuntur.*

v. 6. *Interpret.*

Illa cuſtodit me, donec vivo. —— qui dies in plur. num. unum diem æternum denotant.

Ad Pſalmum XXIII.

Hebr. XXIV.

Interpret. Rubr.

Quid eſt Prima Sabbati? niſi prima ſeptimanæ dies, qui dies dominicus & dies reſurrectionis vocatur. Ad hunc reſpicit hic pſalmus.

Not. I.

Non eſt hæc rubricæ pars: *In primam Sabbati.* in Hebræo. Sed in LXX. translatione, τῆς μιᾶς Σαββάτων, ex S. Hieronymi editione, unde & in Latina verſione *Prima Sabbatorum* quidam codices legunt, quidam vero & ſpeciatim Alexandrinus habet σαββάτου, & Latini plures *Sabbati.* Quam lectionem & noſter ſequitur. S. Auguſtinus: *Pſalmus ipſi David, de clarificatione & reſurrectione Domini, quæ matutino prima Sabbati facta eſt: qui jam dies Dominicus dicitur.*

Not. II.

Obſervanda vox *Frontag* pro die Dominico, non ab operis, *Frondienſte*, ſed a cultu ſancto, ut Fronleichnam, i. ſanctum Corpus.

v. 1. *Interpret.*

Ipſi ſit ſubjectus univerſus orbis, & ejus Eccleſia dilatat ſe undique.

Nota.

Ipſi i. e. Meſſiæ. *1. Cor. X, 25. 26. & 28.* Vide S. Smidium hic.

v. 2. *Interpret.*

Firmavit eam (Eccleſiam) ſuper maris aquas hujus mundi, attamen non ſuperarunt eam. —— Quorſum fluunt aquæ, niſi in mare? *Eccleſiaſt. c. 1, 7.* Quorſum habent

Digitized by Google

Er geſtata ſia obe dien mereuuazzeren
diſer uuerlt, tuniſte ne irfellent ſie.
Et ſuper flumina præparavit eum [eam.]
Unde obe dien ahon machota er ſia.
Uuara fiezzent die aha, ane in den mere? Uuara habent ouh kirege ſin ane ze dero uuerlte. Iob die uberuuindet ſin Eccleſia, uuanda ſie ne gerot anderes ane immortalitatis.

3. *Quis aſcendit [adſcendet] in montem Domini?*
Uuer geſteig uf in Gotes perg?
Uuer erhuob ſih noh in dia hohi Gotes rehtes?
Aut quis ſtabit in loco ſancto ejus.
Alde uuer iſt dar ſtate in ſinero heiligun ſtete?

4. *Innocens manibus & mundo [mundus] corde.*
Daz iſt der unſundigo in ſinen uuerchen, unde der reino in ſinen gedanchen.
Qui non accepit in vano animam ſuam.
Der ſina ſela ne ahtot in bosheite *nube in euuigheite. Der ſia bechennet immortalem (unſtirbiga) nals tranſeuntem (ferfarinta.) Unde ſia gerot uuerden richa des unuuehſallichen kuotes.*
Nec juravit in dolo proximo ſuo.
Noh in undriuuuon ne ſuuor ſinemo gelegenen,
nube ſo geuuaro, ſo uuare guoth er geuuunnen uuile.

5. *Hic accipiet benedictionem à Domino & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo.*
Der ſo getano infahet ſegen fone Gote, unde irbarmida fone ſinemo haltare.

6. *Hæc eſt generatio quærentium Deum, quærentium faciem Dei Jacob.*
Daz iſt diu geburt dero Got ſuochenton, dero ſuochenton Gotes anaſiune der Jacobis Got iſt,
demo er dia forderun era gab, ſo uuio er in geburte der ſidero uuare.

7. *Tollite [Attollite] portas Principes veſtras.*
Nement furder lantheren iuuuere portas.
Ir uuerltrichen nement tana iuuuere vitia (achuſte) din iub ze tode leitent.
Et elevamini portæ æternales.
Unde ufheuent iuh euuige portæ,
baptiſmum (touſi) unde renunciatio ſeculi (ferſachini uuerlte.)
Et introibit Rex Gloriæ.
Unde dien geſtalten kat in ze iu der chuning dero guollichi.

8. *Quis eſt iſte Rex Gloriæ?*
Nu freget der Propheta.
Uuer iſt diſer guollicho chuning?
Unde antuuurtet des.
Dominus fortis & potens.
Truhten der ſtarcho unde der mahtigo,
den du uuandoſt infirmum (poſin) O Judee do du in in cruce geſahe.
Dominus potens in prælio.
Truhten mahtiger in uuige.
Alſo dar ſcein, dar er echert chad: Quem quæritis (uuen ſuochent ir) unde ſar fone demo uuorte ſine fienda ſturzton.

9. *Tollite [Attollite] portas Principis veſtri.*
Nement *tana liute des tiefeles* portas iuuuere furſten,

---

habent & cupidi animum? niſi ad mundum. Atque ſuperat hunc Eccleſia, namque illa non cupit aliquid aliud niſi Immortalitatem.

Nota.

Kitege erat ſcriptum, ſed *kirege* eſſe emendandum mox evincam, *kirege* autem eſt *cupidus*, hodie Gierig, begierig. Hanc enim vocem ex Auguſtino exprimere voluit Notkerus, ita vero ille: *Flumina in mare fluunt, & cupidi homines labuntur in ſeculum. Etiam iſtos ſuperat Eccleſia, quæ devictis per Dei gratiam cupiditatibus ſecularibus ad recipiendam immortalitatis claritatem parata eſt.*

v. 3. *Interpret.*

Quis evexit ſe adhuc in altitudinem juris Dei? aut quis eſt ibi ſtabilis in ejus ſancto loco?

Not.

Montem DEI etiam S. Auguſtinus interpretatus de altiſſima juſtitia Domini. Quæ vero illa ſit, exponit S. Hieronymus: *Vel Mons hic pro alta juſtitia: ut illud: Vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus: & habebis theſaurum in cœlis.* Recentiores intelligunt Montem Morjia, in qua Templum fundatum, typus Eccleſiæ, & quo Arca DEI introducta.

v. 4. *Interpret.*

Hoc eſt: innocens in ſuis operibus, & qui purus in ſuis cogitationibus. Qui animam ſuam non æſtimat in malitia, ſed in æternitate. Qui illam confitetur (agnoſcit) immortalem non tranſeuntem: & eam cupit fieri divitem invariabili bono. —— Sed tam vere, quam verum bonum ipſe acquirere cupit.

Nota.

Translatio Arg. MS. *der ſine ſele nit uppeclichen minnet.*

v. 6. *Interpret.*

Qui ſic comparatus eſt accipit benedict. ——— Cui (Jacobo) prioritatis honorem dedit, etſi nativitate poſterior erat.

Nota.

Dia forderun era, jus primogenituræ, quod S. Auguſtinus *Primatum* vocat: *Quærentium faciem DEI, qui poſterius nato primatum dedit.*

v. 7. *Interpret.*

Auferte terrarum principes veſtras portas. Vos ſeculi divites tollite hinc veſtra vitia quæ vos ad mortem ducunt. Et attollite vos æternæ portæ: baptiſmus & renunciatio ſeculi. Et hac ratione ibit intro ad vos Rex Gloriæ.

Nota.

Tollite, Nemet fürder, ferte porro, ita legit & Auguſtinus, cujus interpretationem autor & hic ſuam fecit. Alias *Attollite* legitur. Scilicet quoniam Græcum ἄιρειν utrumque ſignificat, itaque alii in hoc alii in illo ſenſu acceperunt. Auguſtinus ſecutus S. Hieronymum: Sed in Ebraica veritate hic curatius interpretatus: *Levate Portæ capita veſtra.*

v. 8. *Interpret.*

Nunc interrogat Propheta: —— & reſpondet ad id: —— quem tu putabas infirmum, o Judæe, cum ipſum in cruce conſpiceres. —— Uti tunc apparebat, quum duntaxat diceret: Quem ne & ſtatim ab illo verbo inimici ejus recederent.

v. 9. *Interpret.*

Auferte hinc homines diaboli portas veſtri Principis, quas poſuit contra Deum, ne ipſæ ſinerent ingreſſum:

Digitized by Google

furſten, *die er ſtalta uuider Gote, daz ſie imo ne liezin infart, die tuont tana.*

Et elevamini portæ æternales.

Unde uuerdent ir ufirrihtet, euuiges rehtes portæ *ze Gote leitende.*

Et introibit Rex Gloriæ.

Unde dar gattanne in zu *ze iu*, der chuning, *des ouh du dih uuunderon macht Princeps mundi, (furſto dirro uuerlte.)*

10. [*Quis eſt iſte Rex gloriæ?*] *Dominus virtutum ipſe Rex gloriæ.*

Truhten dero chrefto, der iſt chuning dero guollichi.

Sine chrefte tuont in guollichen. Imo uuichet alliu mabt.

Pſalmus XXIV.
Hebr. XXV.

In finem Pſalmus ipſi David.

Vox uniuscujusque fidelis (ſtimma ieuueles Chriſtanis.)

א 1. *Ad te Domine levavi animam meam.*

Ze dir truhten huob ih uf mina ſela, *fone irdiſchen giredon ze geiſtlichen.*

ב 2. *Deus meus in te confido, non erubeſcam.*

Got min an dih ketruuuen ih, unde ne ſcamo mih,

uuanda ih min ſelbemo getruendo ze ſcamon uuard unde mih fone dien ſculden, daz ih Got uuolta uuerden, ioh ein uuurmeli irſterbin mag. Dannan iſt mir dir ze getruenne, unde unſcameg ze uuerdenne.

Neque irrideant me inimici mei.

Noh mine fienda ne huoen min.

ג 3. *Et enim univerſi qui ſuſtinent te, non confundentur.*

Alle die diu bitent, die ne uuerdent keſchendet.

Confundantur [omnes iniqua agentes ſupervacue] iniqui facientes vana.

Keſchendet muozzin uuerden unrehte, umbederbe tuonte.

ד 4. *Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas doce me.*

Dine uuega die grehten zeige mir, unde diniu ſmalen phad kelere mih kan.

Nals den breiten uueg, der ze bello leitet.

ה 5. *Dirige me in veritate tua & doce me.*

In dinero uuarheite gerihte mih unde leite mih,

uuanda ih fone mir ſelbemo echert mendacium (lugin) uueiz.

Quoniam tu es Deus Salvator meus & te ſuſtinui tota die.

Uuanda du biſt Got min haltare, unde din beit ih, alla die friſt *dirro uuerlte, unz du mih uzer paradyſo ferſtozenen uuidere leitteſt.*

ו 6. *Reminiſcere miſerationum tuarum Domine.*

Irhuge dinero irbarmidon,

uuanta menniſchen uuanent daz iro irgezzen ſi.

Et miſericordiarum tuarum, quæ à ſeculo ſunt.

Unde *irhuge* dinero arme herzinon die fone eriſt uuerlte ieo uuaren,

unde du ſie ieo ſcheindoſt.

ז 7. *Delicta juventutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris.*

Die

---

has tollite hinc. —— Portæ æterni juris ad Deum ducentes. Et ibi ingredietur ad vos Rex, de quo tu ipſe te mirari facis, princeps mundi.

Not.

S. Auguſtinus: *Quid? & tu princeps poteſtatis aëris hujus, miraris & quæris: Quis eſt iſte Rex gloriæ?*

Ad Psalmum XXIV.
Hebr. XXV.

v. 1. *Interpretatio.*

A terrenis cupiditatibus ad ſpirituales.

Not.

In LXX. translatione quæ apud S. Hieronymum cernitur, Rubricæ præponitur ᾠδὴ τοῦ γ. Quod idem eſſet atque Seſſio tertia. Sed καθίζειν etiam uſurpatur de obſeſſione militari. Quo faciunt Baſilii & Theodoreti notata: hunc pſalmum a Davide dictum eſſe, cum mutuos hoſtium impetus pateretur. Atque Auguſtinus hunc pſalmum quaſi orationem populi in Babylone conſtituti eſſe judicat.

v. 2. *Interpret.*

Namque mihi ipſi confidendo, erubui: Et me ob culpam, quod ego Deus volebam fieri, etiam vermiculus interficere poteſt. Hinc eſto mihi, tibi confidere & non erubeſcentem fieri.

Nota.

S. Auguſtinus: *Deus meus, ex eo, quod in me confidebam, perductus ſum uſque ad iſtam infirmitatem carnis: & qui deſerto DEO ſicut Deus eſſe volui, a minutiſſima beſtiola mortem timens, de ſuperbia mea irriſus, erubui. Jam ergo in te confido, non erubeſcam.*

v. 4. *Interpret.*

Vias tuas *juſtas* monſtra mihi, & *anguſtas* tuas ſemitas doce me *ire*, non latam viam, quæ ad infernum ducit.

v. 5. *Interpret.*

Namque ego a me ipſo nonniſi mendacium ſcio. —— omni tempore hujus ſeculi, uſque dum me ex paradiſo projectum reducis.

v. 6. *Interpret.*

Nam homines putant, quod ipſorum oblitum ſit. Et reminiſcere tuarum miſericordiarum quæ a primo ſeculo ſemper fuerunt, & tu eas ſemper manifeſtaſti.

v. 7. *Interpret.*

Gratia, quæ te decet, non ſecundum iram, quam ego operatus ſui. —— Quandoquidem ego bona opera non habeo.

Nota.

S. Auguſtinus: *Non ſecundum iram qua ego dignus ſum, ſed ſecundum miſericordiam tuam, qua te digna eſt.*

v. 8. *In-*

Digitized by Google

Die miſſetate minero iugende unde minero unuuizzenheite ne habe du inhugte.

Secundum miſericordiam tuam memento mei tu.

Irhuge du min nah dinero gnado,

diu dir geriſet nals nah dero abolgi die ih kefrehtot habo.

Propter bonitatem tuam Domine.

Umbe dina guoti truhten,

uuanda ih kuote frehte ne habo.

ב. 8. *Dulcis & rectus Dominus.*

Suozer unde gerehter iſt unſer truhten.

Suoze uuanda er furefangot die menniſchen mit gnadon, aber greht, uuanda er die fertiligot die imo des ne danchont.

Propter hoc legem ſtatuit [dabit] delinquentibus in via.

Uuanda er dulcis (ſuozzer) unde rectus (grehter) iſt, umbe daz fant er ea, diu ſi rihti zeuuege.

ג. 9. *Diriget mites in judicio.*

Daz er gerihtet die mamenden in ſinero urteildo.

Er gihet in dar ſolchen ordinem (ſtat ribti) daz ſie furder ſiruuorren ne uuerdent.

Docebit manſuetos vias ſuas.

Er leret die zamen ſine uuega,

die ſin iob tragen uuellen.

ד. 10. *Univerſæ viæ Domini miſericordiæ & veritas.*

Alle ſine uuega, *die er ſie leret*, ſint gnada unde uuarheit.

Dero ſint zeuuene. An demo einen cham er iu, an demo anderen ſol er noh chomen. Alſo in do teta gnada ze fergebenne placabilem, daz chit holdlichen, ſo tuot in noh uuarheit ze irteilenne incorruptum, daz chit unfermereten.

Requirentibus Teſtamentum ejus, & teſtimonia ejus.

Er leret ſine uuega, unde tuot ſie offen dien, die ſina beneimeda ſuochent unde ſiniu urchunde.

Alſo mites (mamminte) tuont unde manſueti (zame) die novum Teſtamentum (niuuua ea) unde verba prophetarum (uuort uuizigon) ſcrodont. Ze Romo uuas ſito, daz die forderen biezen in tabulis (uuahs tablon) al geſcriben, daz ſie beneimdon iro afterchomon unde uuanda iro teſtes (urchundin) dar ana geſcriben uuaren, bediu hiez diu ſcrift teſtamentum (urchunde) ze dero ſimilitudine (glichniſſo) heizet diu lex (ea) diea Got dien alten beneimda, vetus teſtamentum, (alt ea.)

ו. 11. *Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum eſt enim.*

Umbe dinen namen, uuanda *du haltare heizeſt*, libeſt du truhten minen ſundon, iro iſt filo.

Si uuabſent tagoliches bediu iſt iro filo.

ז. 12. *Quis eſt homo, qui timeat [timet] Dominum.*

Uuer menniſcon iſt der Got furhte?

Legem ſtatuit ei in via quam elegit.

Demo habet er ea geſezzet an demo uuege,

daz chit an demo propoſito ſanctitatis (beneimido heiligi) daz er durh ſina forhtun eruueleta.

ח. 13. *Anima ejus in bonis demorabitur.*

Sin ſela uuonet in liebe.

Et ſemen ejus

id eſt opus ejus (ſin uuerch)

hereditabit terram.

Unde ſin uuerch erbet den irſtanden lichamen

in incorruptione (in unfermerido.)

ט. 14. *Firmamentum eſt dominus timentibus eum.*

Truhten iſt feſtinunga dien die in furhtent.

Menniſchon forhta machot unbaldi, diu diffidentia (plucheit) heizet unde uirchunſt, aber Gotes forhta feſtinot daz muot.

Et Teſtamentum ipſius ut manifeſtetur illis.

Unde er tuot daz in geoffenot unerde ſin ea,

die er in beneimda.

י. 15. *Oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos.*

Miniu

---

v. 8. *Interpret.*

Dulcis, quia prævenit homines gratia: ſed Rectus, quia eos exſcindit, qui ei ob id non gratias agunt. Quia is dulcis & rectus eſt, ideo invenit legem, quæ iſtos dirigat ad viam. Conf. *Geneſ. XXXI*, 24. *1. Sam. XXV*, 26. *Act. IX*, 4. *Matth. V*, 25.

v. 9. *Interpret.*

Ut dirigat mites in ſuo judicio. Dat ipſis ibi talem ordinem (perpetuam normam) ut ulterius confundi non poſſint. —— quia ejus jugum portare volunt.

v. 10. *Interpret.*

Omnes ejus viæ quas illos docet ſunt gratia & veritas. Harum ſunt duæ: per unam venit jam, per alteram debet adhuc venire. Sicut ipſum fecit gratia ad remittendum placabilem, i. e. gratioſum, ita facit eum adhuc veritas ad judicandum incorruptum. Docet vias ſuas & facit eas apertas his, qui ejus teſtamentum quærunt & ejus teſtimonium. Sicut mites faciunt & manſueti qui Nov. Teſt. & verba Prophetarum ſcrutantur. Romæ erat moris, ut majores juberent in tabulis cereis omnia ſcribi, quæ diſponerent eorum poſteris, & quandoquidem eorum teſtes adſcripti erant, ideo dicebatur iſta ſcriptura Teſtamentum: ad ejus ſimilitudinem dicitur lex, quam Deus veteribus diſpoſuerat, Vetus Teſtamentum.

v. 11. *Interpret.*

Propter tuum nomen, quandoquidem Salvator diceris, propitiaberis. —— Creſcunt quotidie, propterea ſunt ea multa.

v. 12. *Interpret.*

Hoc eſt, an propoſito ſanctitatis quod is propter timorem ejus elegit.

v. 13. *Interpret.*

Et ſemen ejus i. e. opus ejus hereditabit reſuſcitatum corpus incorruptibile.

S. Auguſtinus:

Et opus ejus hereditatem ſolidam inſtaurati corporis poſſidebit.

v. 14. *Interpret.*

Hominum metus efficit timiditatem, quæ diffidentia dicitur, & meticuloſitas, ſed Dei timor firmat animum. Et facit ut eis manifeſtetur lex ejus, quæ eis propoſuit.

v. 15. *Interpret.*

In quem reſpicio, is liberat me.

Digitized by Google

Miniu ougen ſehent ieo ze Gote, uuanda er loſet mine fuozze uzer demo ſtricche.

An den ih ſiehe, der loſet mih.

ב. 16. *Reſpice in me & miſerere mei, quoniam unicus & pauper ſum ego.*

Sih an mih, *an dinen Chriſtianum populum*, unde habe min irbarmeda, uuanda ih din einigo bin, *rehta gelouba behaltendo inter multas hereſes (under manigen geloub irron)* unde din armo, *ne heina uuerlt kireda habendo.*

ע. 17. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt.*

Manigfalte bina ſint mines herzen,

ſone abundante iniquitate (uberſueifigemo unrehte) unde refrigeſcente caritate (chaltentiro minno.)

De neceſſitatibus eripe me.

Uuanda ih die note lido, ſone dien loſe mih.

ר. 18. *Vide humilitatem & laborem meum.*

Sih ana mina diemuoti, uuie *unferruomet ih pin*, unde *ſih* mina arbeit, *diu mir analiget, andero fertragendo, die indiſciplinati (unzuhtige) ſament mir ſint.*

Et dimitte omnia peccata mea.

Unde *mit demo ſacrificio (ophere) gebulther*, fergib mir mine ſunda alle.

ר. 19. *Reſpice inimicos meos, quoniam multipliti ſunt.*

Sih an mine fienda, *unde ne laz ſie ferloren uuerden*, uuanda iro manige ſint.

Unde ih iro deſte uuirſeren troſt haben mag.

Et odio iniquo oderunt me.

Unde ſih, *daz* ſie mih pe unrehto hazzeton, *uuanda ih ſie minnota, unde bediu gehore mih.*

ש. 20. *Cuſtodi animam meam & erue me.*

Behuote mina ſela, *daz ſi in gelih ne ſi*, unde loſe mih ſone *iro feruuundeni diu perplexitas (ferulobtini) heizet, in dero ouh ih haften, uuanda ih ſament in uuirbo.*

Ne confundar [non erubeſcam] quoniam invocavi [ſperavi in] te.

Ne laz mih ſcameg uuerden, uuanda ih dih ze helfo bat,

unde ih dir getrueta nals mir ſelbemo.

ת. 21. *Innocentes & recti adhæſerunt mihi.*

Unſundige unde grehte haftent ze mir *nals niebt ſo iniqui (unrehte) die ouh ſament mir uuerbent, nube iro herzen ſint ſament mir.*

Quoniam ſuſtinui te.

Uuanda *ih bina ne fieng ze dien ubelen. Unde* ih din beit, *unz din ventilatio (uuannoth) chome, diu diu ſpriuuuer hina uuannont.*

ה. 22. *Libera Deus Iſrahel ex omnibus tribulationibus ſuis.*

Loſe Got den liut, *den du dih lazeſt keſehen in futuro (nobuuenno)* ſone allen ſinen binon *die er lidet, uieht ein uzuuert nube ouh inuuert.*

Pſalmus

---

v. 16. *Interpret.*

Reſpice in me, in populum tuum Chriſtianum, & habe mei miſericordiam, quoniam tuus unicus ſum, rectam fidem conſervans inter multas hæreſes, & tuus pauper, nullam ſeculi cupiditatem habens.

v. 17. *Interpret.*

Ab abundante iniq. & refrig. —— Quoniam neceſſitates patior, ab illis libera me.

v. 18. *Interpret.*

Vide humilitatem meam quam inabruptus ſim, & vide laborem meum, qui mihi incumbit, alios patiendo, qui indiſciplinati aggregati mihi ſunt.

S. Auguſtinus:

Vide humil. m. qua nunquam me jactantia juſtitiæ ab unitate abrumpo. Et laborem m. quo indiſciplinatos mihi commixtos ſuffero. Et ſacrificio propitiatus, dimitte &c.

v. 19. *Interpret.*

Et ne ſine eos perire, quoniam eorum multi ſunt: & ego ex eis eo pejus ſolatium haberem. Atque reſpice, quod me per injuriam oderunt, quoniam ego eos amavi, ac propterea exaudi me. Conf. ad *Pſ. VI. fi.*

v. 20. *Interpret.*

Ut ea iſtis ſimilis ne ſit, & libera me ab iſtorum commixtione, quæ perplexitas dicitur, in qua & ego tenerer, ſiquidem cum eis converſarer. Ne ſine me pudefieri, quoniam te in auxilium vocavi, & ego tibi confidi, non mihi ipſi.

v. 21. *Interpret.*

Non ita iniqui qui etiam mecum verſantur, ſed illorum (rectorum) corda ſunt mecum.

S. Auguſtinus:

Innocentes & recti non præſentia corporali miſceatur tantum, ſicut mali, ſed conſenſione cordis in ipſa innocentia & rectitudine adhæſerunt mihi.

Interpret.

Quoniam ego non declinavi ad malos: & te expectavi, uſque dum tua ventilatio veniret, quæ paleas ventilabit.

v. 22. *Interpret.*

Libera Deus populum, cui Te finis videre in futuro, ab o. tr. ſ. quas patitur, non tantum exterius, ſed & interius.

Ad

Digitized by Google

Pſalmus XXV.
Hebr. XXVI.

v. 1. *Ipſi David.*

ID eſt omni Chriſtiano perfecto convenit hic Pſalmus (ieuuelichemo Chriſtianin turnochtuno keuallit dirro ſalmo.)

Judica me Domine.

Sceid mih truhten *fone ubelen.*

Quoniam ego in innocentia mea ambulavi & in Domino ſperans non infirmabor.

Uuanda ih under in uuarb in unſundigi, unde an dih kedingende ne uuirdo ih muotſich *iro ubeli.*

Der an dih kedinget, der ne eruallet ſih ſines muotes, ſo er ſcandala (uuerrun) geſiehet, noh der ne gloubet ſih ſinero guoti umbe iro ubeli.

2. *Proba me Domine & tempta me.*

Beſuoche mih, unde choro min,

nals freiſigo nube gnadigo, unde ſo, daz du mih pezzereieſt, unde du mih liutereſt minero ſundon. Umbe zaliga chorunga cheden uuir. Ne nos inducas in temptationem (niene leiteſt du unſih in niebt chorunga.) Dero iſt diſiu uuider uuartig, diu den man gerebthaftot, alſo ſi teta Abrahamen, do er temptatus (beſuochit) uuard unde probatus (uuert ſamot.)

Ure renes meos & cor meum.

Prenne mine lancha unde min herza.

Daz chit, prenne mine geluſte, unde mine gedancka, daz ſie unrebte ne ſin. Prenne ſie mit demo fiure Spiritus Sancti.

3. *Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt.*

Fone diu tuo ſo ih dih pitte, uuanda din gnada fore minen ougon iſt,

unde ih iro ungebubtig ne bin noh ingratus (undanchpare.)

Et complacui in veritate tua.

Unde des pin ih dir gelichet in dinero uuarheite *unde ne ruocho uuieo ih menniſcon miſſelichen mit dien uuarheit niſt, ecchert ih dir lichee.*

4. *Non ſedi in conſilio vanitatis.*

Ih liechen dir des, daz ih ne ſaz in dero manigi dero uppigheite,

ſo dero iſt, die in theatro (ſpilebus) ſizzent, alde die unrebt ratent.

Et cum gerentibus iniqua non introibo.

Noh ze unrehto farenten ne gan ih.

Ih ne uuile mih ſar heften ze in.

5. *Odivi congregationem malignorum.*

Ih hazzeta ieo dero argtahtigon manigi,

fone diu ſceid ih mih fone in.

Et cum impiis non ſedebo.

Unde *be biu* ne ſizzo ih mit kuoteloſen *ſo hæretici (globirre) ſint, ſid ih noh mit vanis (unuuibtarin) ne ſaz.*

6. *Lavabo inter innocentes manus meas.*

Ih tuaho mine hende mit unſundigen *daz chit, ih ilo haben reiniu uuercb alſo innocentes (unſcadele) habent.*

Et circumdabo altare tuum Domine.

Unde *demo getanemo* umbefaho ih dinen altare,

Min herza daz diu altare iſt, in demo ih dir opferon kuoten uuillen, unde luttera digi, daz umbehaben ih danne unde beuuaron iz ſo, daz iz ſolle habe ſina reini.

7. *Ut audiam vocem laudis tuæ.*

Daz ih kchore, ih *mino*, *aaz ih ferneme unde bechenne* die ſtimma dines lobes.

Uueilu iſt diu ſtimma? An daz min herza iehe, ſih fone dir haben ſina guoti, unde fone imo ſelbemo ſina ubeli.

Et enarrem univerſa mirabilia tua.

Unde ih zelle alliu diniu uuunder *dir ze lobe nals mir.*

8. *Do-*

Ad PSALMUM XXV.
Hebr. XXVI.

v. 1. *Interpret.*

DIſcerne me Domine a malis, quoniam ego inter iſtos verſatus in innocentia, & in te ſperans, non fio animo infirmus ab iſtorum malitia. Qui in te ſperat, non deſpondet animum, ſi ſcandala videt, neque is confidit propriæ bonitati ob iſtorum malitiam.

S. Hieronymus hic:

Judica me, non quod judicium futurum rogat a Deo: ſed diſcretionem, de qua in alio pſalmo legimus: *Judica me Deus & diſcerne cauſam meam:* Pſal. XLII. h. e. ut non me judices in futuro, ſicut cæteri peccatores judicandi ſunt.

v. 2. *Interpret.*

Non crudeliter, ſed clementer, & ita, ut me meliorem facias, & me purges a peccatis meis. De noxia tentatione loquimur: Ne nos inducas &c. huic eſt illa contraria, quæ hominem juſtum reddit, ut fecit Abrahamo, quum tentaretur & probaretur. —— h. e. ure meam concupiſcentiam, & meas cogitationes, ne ſint injuſtæ, ure eas igne Spiritus S.

v. 3. *Interpret.*

Propterea fac ſicut te petii, quoniam &c. atque ego illius haud immemor ſum nec ingratus. —— Et non curo, quomodo hominibus diſpliceo, cum quibus veritas non eſt, modo tibi placeam..

v. 4. *Interpret.*

Placeo autem tibi, quod non ſedi &c. —— quæ iſtorum eſt, qui in theatro ſedent, itemque qui iniquum conſulunt. —— Ego nolo me alligare ad iſtos.

Not.

De ludis theatricis can. V. Concilii Arelatenſis de an. 314. *de theatricis & ipſos placuit, quamdiu agunt, a communione ſeparari.* Et Concilii Carthag. III. A. 397. c. XI. *Ut filii Sacerdotum vel clericorum ſpectacula ſecularia non exhibeant, ſed nec ſpectent; quoniam quidem ab ſpectaculo & omnes laici prohibeantur. Semper enim Chriſtianis omnibus hoc interdictum eſt, ut, ubi blaſphemi ſunt, non accedant.*

v. 5. *Interpret.*

Odivi ſemper malignantium multitudinem, ob id ſeparavi me ab iſtis. Et ideo non ſedeo ego cum impiis, qui hæretici ſunt, quum ego cum vanis nunquam ſederim.

v. 6. *Interpret.*

Hoc eſt, feſtino habere pura opera ſicut innocentes habent. Et quo facto, amplector ego tuum altare. Meum cor quod tuum altare eſt, hoc amplector tunc & cuſtodio id ita, ut plene habeat ſuam puritatem.

v. 7. *Interpret.*

Ut audiam, intelligo, ut percipiam & confitear vocem tuæ laudis. Quæ eſt illa vox? niſi ut cor meum fateatur, ſe a Te habere ſuam bonitatem, & a ſeipſo ſuam malitiam. —— Tibi ad laudem, non mihi.

v. 8. *In-*

Digitized by Google

8. *Domine dilexi decorem domus tuæ.*

Ih minnota ieo truhten die zierda dines huſes.

Eccleſia diu iſt daz Gotes hus. In iro ſint kuote unde ubele, aber die guoten die ſint iro zierda.

Et locum habitationis gloriæ tuæ.

Unde *minnota ih* die ſtat, dar din guollichi buet.

Der ſinero guoti dih kuollichot nals ſih ſelben, der iſt locus habitationis gloriæ Dei.

9. *Ne perdas cum impiis animam meam & cum vivis ſanguinum vitam meam.*

Sid daz ſo ſi, daz ih ze ubelen mih ne haſta unde ih dina guollichi forderota nals mina, nu ne ferlius mih mit ubelen unde mit manslekkon.

10. *In quorum manibus iniquitates ſunt.*

In dero handen daz unreht iſt.

Uuio iſt iz in iro handen?

Dextera eorum repleta eſt muneribus.

Iro zeſeuua iſt fol mieton.

Sie uobent unrebt umbe gold unde umbe ſilber, unde umbe lob. Fone diu heizzet er ſie viros ſanguinum (manslekkon.)

11. *Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum, redime me & miſerere mei,*

12. *Pes meus ſtetit in directo [rectitudine.]*

Ih ilta aber uueſen unſundig, *fone diu* loſe mih unde habe min irbarmida, min fuoz ſolle ſtant in grehti.

In Eccleſiis benedicam te Domine.

In allero Chriſtenheite lobon ih dih,

nals ein mittero zungon nube mer mit uuerchen.

Pſalmus David XXVI.
Hebr. XXVII.

Priusquam liniretur. Sus ſang David e er geuuiebt uuurde.

1. *Dominus illuminatio mea & ſalus mea quem timebo?*

Truhten iſt der mih irliehtet, *ze ſin ſelbes bechennendo*, unde er iſt min heili, uuen furhto ih, *der mir deuueder neme?*

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

Er iſt der mih ſchirmet, fone uuemo furhto ih *freiſon?*

2. *Dum appropiant [appropinquant] ſuper me nocentes, ut edant carnes meas.*

Er ſcirmet mih, ſo mih anauuellen ſcadele, daz ſie mih ezzen.

Die iro grimmi an mir ſceinen uuellen, die ne lazet er ſia ſceinen.

Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt.

Mine fienda die mir not tuont, die ſint ſieh unde irmallen.

3. *Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum.*

Sin

---

v. 8. *Interpret.*

Ego dilexi ſemper, Domine, decorem domus tuæ. Eccleſia eſt domus DEI: In illa ſunt boni & mali, ſed boni ſunt illius decor. Et dilexi locum ubi tua gloria habitat. Qui ob ſuam bonitatem te glorificat, non ſeipſum, ille eſt locus &c.

v. 9. *Interpret.*

Cum hoc ita ſit, quod ego ad malos me non alligo, & tuam gloriam promoveo, non meam, igitur ne perdas me cum malis & homicidis.

v. 10. *Interpret.*

Quomodo eſt (iniquitas) in manibus eorum? Exercent injuſtitiam pro auro & pro argento & pro laude. Propterea vocat eos viros ſanguinum.

S. Auguſtinus:

Quid eſt accipere munera? Propter munera laudare hominem, adulari homini, palpare blandiendo. —— Etiam propter laudem qui judicat male, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum judicium linguæ alienæ, & perdidit judicium conſcientiæ ſuæ.

v. 11. *Interpret.*

Ego feſtinabam autem eſſe innocentem, propterea redime me & habeto mei miſerationem. Pes meus perſtitit in rectitudine.

v. 12. *Interpret.*

In omni Chriſtianitate laudo te, non ſolum lingua, ſed magis operibus.

Ad Psalmum XXVI.
Hebr. XXVII.

v. 1. *Interpret.*

ITa canebat David antequam conſecraretur.

Nota.

In Hebræo non habetur. LXX. habent πρὸ τοῦ χρισθῆναι, priusquam liniretur: Vulgata. S. Hieronymus: *Antequam ungeretur:* idque in Hebron. Quemadmodum & S. Auguſtinus τὸ liniri interpretatur, aitque: *Unctus eſt enim ille ut Rex & Sacerdos. Duæ iſtæ illo tempore unctæ perſonæ. In duabus perſonis præfigurabatur futurus unus Rex & Sacerdos, utroque munere unus Chriſtus.* Recte noſter verbo *Wihen* hic utitur. Kero: *Uuihon*, ſacrum. *Uuihan* benedicere. Otfrid. IV. 21, 9. Pilatus ad Chriſtum:

Gidua mih, quad, nu ſar io uuis,
Oba thu iro kuning ſis?
Biſtu zi thiu giuuihit?
Fac me, dixit, nunc ſane certiorem,
An tu eorum Rex ſis?
Esne ad id conſecratus?

Vide *Inſtit. Jur. Publ. L. I. t. XIV. §. 26.*

Cæterum quum hæc inſcriptio in Hebræo non inveniatur, hinc dicit Theodoretus anſam nonnullos arripuiſſe, rejiciendi omnes inſcriptiones, tanquam non veras. Sed primo perperam iſti arguerunt a ſpecie ad genus, aut a particulari ad univerſale. Deinde veræ ſunt hæ inſcriptiones, etſi forte non omnes coævæ ipſis textibus, quippe a Græcis demum vel etiam Ebræis adjectæ.

Interpret.

Dominus eſt, qui me illuminat ad ſeipſum confitendum. —— quem timebo, qui me auferet ei? Conf. Auguſtinus hic.

Interpret.

Ille eſt, qui me protegit, a quo metuam periculum?

v. 2. *Interpret.*

Protegit me dum approp. —— qui ſuam iracundiam in me oſtentare volunt, his non permittit eam oſtentare.

v. 3. *Interpret.*

In ipſo illo periculo protegit me.

v. 4. *In-*

Digitized by Google

Sin ioh hereberga geſtellet uuider mir, die ne furhtet min herza.

Si exurgat adverſum me prælium, in hoc ego ſperabo.

Heue ſih ouh uuig gagen mir, noh danne gedingo ih an in.

In ſelben dien freiſon ſcirmet er mih.

4. *Unam petii â Domino hanc requiram.*

Ecchert eines tinges kereta ih ze Gote, daz forderon ih.

Uuaz iſt daz?

Ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.

Daz ih muoze buuuen in ſinemo hus alle tage mines libes.

Dar alle taga ein daz ſint, dar geron ih ſeldon. Dar tag ave nabt iſt, dar lib ane tod iſt, dar lieb ane leid iſt, tara luſtet mih ze chomenne unde furder dar ze uueſenne.

Ut contempler delectationem [videam voluntatem] Domini.

Daz ih in ſelben ſehe, *unde mih ſin nieton muozze, unde die luſſami unirdrozzeno habe, darumbe langet mih tara.*

Ut protegar [viſitem templum al. protegar templum] à templo ſancto ejus.

Unde ih ſcerm habe fone ſinemo heiligun hus.

Daz ih des ſcerm habe, daz ih ſin hus pin.

5. *Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum.*

Uuanda er mih ferbarg hier uueſenten in ſinero Eccleſia in freiſigen tagen *fore temptationibus (bechorungon) unde perſecutoribus (abtarin.) Sied er mih hier ſcirmda mer aber dar.*

Protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.

Er ſcirmda mih an demo ferholnen ſines kezeltes.

Daz iſt Chriſtus. Er huet ferholno in cordibus credentium. An imo haben uuir ſcerm.

6. *In petra exaltavit me.*

An demo ſteine erhohta er mih.

Daz iſt aber er. Alſo iz chit. Petra autem erat Chriſtus (ſtein uuas aber Chriſtus.)

Et nunc exaltavit caput meum ſuper inimicos meos.

Unde nu habet er min houbet *ſelben Chriſtum* hogeſezzet obe allen minen fienden,

fone diu mugen ſie min ahten, uuanda ih noh dara ne cham, dara min houbet chomen iſt. So ih aber demo houbete dara gefolgen, ſo ne iſt mir des furder nehein ſorga, daz mir ieman ſi tara.

Circuivi & immolavi in tabernaculo ejus hoſtiam cubiculationis [vociferationis, al. tribulationis.] (Sceronnis) i. gratulationis (chatilonnis.)

Ih habo umbefaren, *daz chit, ih habo uberal geeiſcot ſine Eccleſiam, diu ſin gezelt iſt*, in demo gezelte opferon ih imo den friuscing dero freuui.

Ih pin des fro, daz ih ſia uberal uueiz.

Cantabo & pſalmum dicam Domino.

So ih ouh dara chumo, dara er chomen iſt, unde ſin luſſami

---

v. 4. Interpret.

Tantum unam rem deſidero a DEO, hanc poſtulo. Quæ eſt iſta? ut poſſim habitare in ejus domo &c. Ubi omnes dies unus ſunt dies, ibi deſidero tabernaculum. Ubi dies ſine nocte eſt, ubi vita ſine morte, ubi charitas ſine dolore eſt, eo lubet mihi pervenire, & deinceps ibi perſiſtere.

Nota.

Unam petii) אחת *Achat* unum denotat: ſed Latinus ſequitur LXX. hi μίαν ἠτησάμην, unam petii. Quod Helleniſmum ſapit, quo cum Fœminino μία varia ſubſtantiva ſubaudiri ſolent, quæ quidem ex verbo adjecto judicari queunt. v. g. μίαν βυλίυσομαι, ſcilicet βίλησιν. Sic hic μίαν ἠτησάμην, puta αἴτησιν. S. Auguſtinus: *Fœminino Genere appellavit quoddam beneficium, tanquam diceret, unam petitionem. Et quomodo ſolemus loquentes dicere, v. g. duas habes, non dicimus duo, hoc more loquendi uſa eſt ſcriptura.*

Interpret.

Ut in ea (domo.) contempler, & ea frui poſſim & delectationem inconvulſe habeam, propterea deſidero eo. —— ut ego de hoc protectionem habeam, quod ego ejus domus ſum.

Nota.

Tres hic ſunt variantes lectiones: una, quam quidem exhibet Notkerus, *ut protegar a templo &c.* ſed eam non expreſſit in paraphraſi. Altera: *ut viſitem templum.* Quæ cum LXX. & Hebræo convenit. Tertia, *ut protegar templum ejus.* Hanc expreſſit paraphraſtes noſter, ſecutus Auguſtinum: *Et protegar templum ejus. Et abſorbta morte in victoriam, immortalitate induar, effectus templum ejus.*

v. 5. Interpret.

Quandoquidem me abſcondidit hic exiſtentem in Eccleſia ſua in malis diebus a tentationibus & perſecutoribus, poſtquam me hic protexit, magis autem ibi. —— In abſcondito tabernaculi ſui, h. e. Chriſtus. Hic habitat clam i. c. c. In ipſo habemus protectionem.

v. 6. Interpret.

Hoc eſt iterum Ipſe, ſicut dicitur: Petra &c. Caput, Chriſtum ipſum. —— Ideo poſſunt me proſequi, quoniam nondum eo perveni, quo caput meum pervenit. Quando autem caput meum ſequar, tunc non amplius mihi curæ eſt, ut mihi quisquam noceat.

S. Auguſtinus:

Jam caput noſtrum Chriſtus in cœlo eſt, adhuc inimici noſtri poſſunt ſævire in nos. Nondum ſumus exaltati ſuper inimicos: ſed caput noſtrum jam ibi eſt.

Interpret.

Circumivi h. e. ubique percontatus ſum Eccleſiam ejus, quæ tabernaculum ejus eſt, in hoc tabernaculo ſacrificio ipſi victimam lætitiæ. Lætus de hoc ſum, quod eam ubique novi.

Nota.

Hoſtia *cubiculationis* legitur hic, ſed mendum eſt, & ex S. Auguſtino legendum *Jubilationis.* Noſter exponit Theotiſce *Scenonnis*, vociferatio, quod hic in bonam partem ſumitur, alias in deteriorem. Sed & apud S. Hieronymum in Comm. etiam *Tribulationis* legitur. Vetus translatio alia: *das opfer des ruffendes.* Græcum ἀλαλαγμὸς clamor militaris lætus. Hebræum תרועה *Therua*, clangor, quod tamen cum Radice תרע *Thara porta*, non convenit, ſed cum תקע *Thaka*, תקוע *thakoa*, claſſicum, *Ezech. VII, 14.*

Interpret.

Quando etiam eo pervenero, quo Ille pervenit, & ejus delicias videro, tunc ſum ſecurus, tunc cantabo canticum lætitiæ.

Digitized by Google

luſſami geſehebo, danne bin ih ſichiure, danne ſingo ih daz ſang dero mendi.

7. *Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad te.*

Kehore truhten die ſtimma mit dero ih hareta ze dir,

umbe daz eina des ih keron.

Miſerere mei & exaudi me.

Habe min gnada unde gehore mih.

Du uueiſt uuola, uuaz daz iſt, des min herza gerot.

8. *Tibi dixit cor meum, quæſivi vultum tuum, vultum tuum Domine requiram.*

Min herza chad ze dir, ih uuile din analiute, din analiute truhten uuile ih.

Dar iſt iz allez daz ih uuile. Des kehore mih, des keuuere mih.

9. *Ne avertas faciem tuam à me, ne declines in via à ſervo tuo.*

Ne uuende ſone mir din anaſiune, ne chere iz in zorne ſone dinemo ſcalche.

Daz chit ne ſceine mir ſolcha irbolgeni, daz du iz chereſt ſone mir. Alde iz chit, in iudicio (ſuone tage) ne chere iz ſone mir, ſonc minen ſundon chere iz nals ſone mir.

Adjutor meus eſto.

Uuis min helfare.

So uuieo ih liberum arbitrium (ſelb uuala) habe, ih ne mag doh nio uuola getuon ane dina helfa.

Ne derelinquas me neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

Du ne ferlazeſt mih, du ne ferſeheſt mih, Got min haltare.

10. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.*

Uuanda min fater unde min muoter *die mih zugen, alde Adam unde Eva* habent mih ferlazzen.

Dominus autem aſſumſit me.

Uuaz iſt umbe daz?

Mih habet Got ze ſih kenomen.

11. *Legem pone mihi Domine in via tua & dirige me in ſemita [ſemitam rectam] recta propter inimicos meos.*

Uuanda daz ſo iſt, nu ſezze mir ea in dinemo uuege. *Sezze mir in Chriſto legem (ea) der uuarer ueg iſt,* rihte mih an den rehten uueg, *daz chit. Lere mih dine ſcriffte, umbe mina fienda, daz ſie mih aba uuege ne leiten.*

12. *Ne tradideris me in animas tribulantium me.*

In dero uuillen ne ſeleſt du mih, die mih trebenont,

daz chit treibent unde iagont, ſo ſaul tuot, unde ſine holdon.

Quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui.

Uuanda mir analigent unrehte iehara.

Et mentita eſt iniquitas ſibi.

Unde daz unreht habet kelogon imo ſelbemo *ze freiſon nals mir. Diz mag fernomen uuerden ſone Doeg idumeo, der in unde Abimelech ſacerdotem zeh rates uuider demo chuninge.*

13. *Credo videre bona Domini in terra viventium.*

Nu iſt aber min droſt ze geſcheine Gotes kuot in dero lebendon lande.

Ih uuirdo irgezzet in terra viventium (lande lebendon) des ih hier lido in terra morientium (lande todendon.)

14. *Exſpecta Dominum viriliter age & confortetur cor tuum & ſuſtine Dominum.*

Pit echert Gotes, kehabe dih comelicho, habe bald herza unde bit ſin.

Er chumet unde loſet dih. Daz iſt conſilium (rat) prophetæ (Davidis) alde vox reſpondentis (ſtimma inchedentis) Dei.

Pſalmus

---

v. 7. *Interpret.*

De unico illo, quod deſidero. ℣. 4. —— Tu bene noſti, quid illud ſit, quod cor meum deſiderat. ——

v. 8. *Interpret.*

Hoc eſt omne, quod volo: de hoc exaudi me, hoc largire mihi.

v. 9. *Interpret.*

Hoc eſt, ne appareat mihi talis indignatio, ut tu eam (faciem) avertas a me. Aut hoc dicitur: in judicii die, ne vertas eam a me, a peccatis meis avertas eam, non a me. —— Quantumvis ego lib. arb. habeo, nec tamen poſſum ego bonum operari ſine tuo auxilio.

v. 10. *Interpret.*

Quoniam pater meus & mater mea, qui me genera-runt, aut Adam & Eva dereliq. —— Quid deinde?

v. 11. *Interpret.*

Quæ quum ita ſint, jam pone mihi legem in tua ſemita. Pone mihi in Chriſto legem, qui vera via eſt, dirige &c. Hoc eſt: doce me ſcripturam tuam, propter inimicos meos, ut ne me de via ſeducant.

v. 12. *Interpret.*

In iſtorum voluntatem (iſtorum libidini) ne relique-ris me, qui me tribulant h. e. urgent & perſequuntur, ut Saul fecit & ejus fideles. —— Sibi ipſi in nocumentum non mihi. Hoc poteſt intelligi de Doeg Idumæo, qui ipſum (Davidem) & Abimelechum Sacerdotem prodidit Regi.

Nota.

Caſſiodorus hic. *Teſtes ut Doeg & alii accuſatores David.*

v. 13. *Interpret.*

Ego ero recreatus in t. v. quod hic patior in t. m.

Nota.

Ze geſcheine Gotes kuot, ad videnda Dei bona. Mendum hic eſt & pro *geſcheine*, quod eſſet *comparere*, legendum *geſehine*, videre, ad videndum.

v. 14. *Interpret.*

Ipſe venit & liberat te. Hoc eſt conſilium Prophetæ Davidis, ſed vox reſpondentis Dei.

Ad

Digitized by Google

Pſalmus XXVII.
Hebr. XXVIII.

Ipſius David.

Vox (ſtimma) Chriſti in paſſione (martiro.)

1. *Ad te Domine clamavi* [*clamabo*] *Deus meus ne ſileas à me.*

Ze dir fater hareta ih Got miner, ſtille ne ſiſt du fone mir,

daz cbit keſceiden ne ſiſt du fone mir.

Ne quando taceas à me

i. ne ſepares divinitatem verbi tui ab eo quod homo ſum. Ne laz mih ane Gotheit menniſcben ſin.

Et ero ſimilis deſcendentibus in lacum.

Uuanda ſo bin ih kelih dien ſih ſouffenten in den ſe,

die diſa uuerlt minnont.

2. *Exaudi Domine vocem deprecationis meæ, dum oro ad te.*

Kehore *mih in cruce*, ſo ih chede: *Pater ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt. Fater plaz in, ſie ne uuizzen uuaz ſie tuont.*

Dum extollo manus meas ad templum ſanctum tuum.

So ih ufheue mine hende, *unde ih ſie ſtrecche in in cruce, dien* ze *heili die* din hus *uuerden ſuln.*

3. *Ne ſimul tradas cum peccatoribus animam* [*me*] *meam.*

Sament dien ſundigen ne ferlieſeſt du mina ſela.

Et cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Unde ſament ubeltatigen ne ferliereſt du mih.

Qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autem in cordibus eorum.

Die mit *mir* iro gelegenen minnechlicho choſont, *alſus chedendo: Magiſter ſcimus, quia verax es & viam Domini in veritate doces. (meiſter uuir uuizzen, daz du geuuare biſt unde Gotis ueg keuuaro lereſt)* unde iz aber ubelo meinent in iro herzen.

4. *Da illis ſecundum opera ipſorum & ſecundum nequitiam ſtudiorum* [*adinventionum*] *ipſorum.*

Lono in nah iro uuerchen, unde nah dero argtahtegi iro ilungo,

daz ſie demo unſundigen ilton taron, der bara cham ſie zeloſenne.

Secundum opera manuum earum tribue illis.

Lono in nah iro uuerchen.

Daz ſie mit luginen chamen, do man in uuarheit ſageta

Redde retributionem eorum ipſis.

Mit iro lone lono in,

daz ſie ſelben iro lugeheit petriege.

5. *Quoniam non intellexerunt opera Domini.*

Alſo iz ouh keuaren iſt, uuanda ſie Gotes uuerch *an Chriſto* ne bechandon, *noh umbe nuaz in ſin fater bara ſanti.*

Et in opera manuum ejus.

Noh an ſiniu zeichen ne dahton,

diu er in fore teta.

Deſtrue illos & non ædificabis eos.

Umbe die ſculde ſtore ſie, unde furder ne zimbero ſie.

Iro riche uuerde ſone Romanis ſo fertiligot, daz is furder ne hein geuuaht ne ſi.

6. *Benedictus Dominus quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.*

Kelobot ſi Got, daz er mih fernomen habet minero digi,

unde er iz al frumet nah minero beto.

7. *Domi-*

Ad Psalmvm XXVII.
Hebr. XXVIII.

v. 1. *Interpret.*

Ad te, pater, clamavi, Deus meus, taciturnus ne ſis a me, h. e. ſeparatus ne ſis tu a me. —— Ne ſinas me ſine divinitate hominem eſſe. Alioquin enim ſum ego ſimilis his, qui ſe ſuffocant in mare, qui hoc ſeculum amant.

Not. I.

Vox Chriſti in paſſione. Sic & S. Hieronymus: *Pſalmus vocem habet ipſius Mediatoris, paſſionis in conflictu loquentis ad Patrem.* S. Auguſtinus: *Ipſius Mediatoris vox eſt, manu fortis in conflictu paſſionis.* Nicolaus de Lira de Davide profugo ab Abſolone exponit hunc Pſalmum, & anagogice de quovis fideli afflicto: quæ vero de puniendis inimicis ſequuntur, non zelo vindictæ, ſed juſtitiæ dici.

Nota. II.

Clamavi, *bareta*, noſter. Sic & S. Hieron. & S. Auguſtinus. Græci κεκράξομαι, clamabo. Ebr. clamo. Sic & vetus verſio MS. *Ich ruffe zu dir.*

Not. III.

Deus meus. Sic Græci & Latini. At Ebræus textus habet צורי *Tzuri*, quod S. Hieronymus interpretatur *Fortis meus.* Recentiores: *Petra mea,*

v. 2. *Interpret.*

Exaudi me in cruce, quando dico: Pater ignoſce &c. Dum extollo —— & eas extendo in cruce his in ſalutem, qui tua domus (templum) fieri debent.

v. 3. *Interpret.*

Cum peccatoribus ne derelinquas animam meam. —— Qui mecum, proximo eorum, amabiliter loquuntur, ſic dicendo: Magiſter ſcimus &c. Et id vero peſſime ſentiunt in cord. eor.

v. 4. *Interpr.*

Retribue iſtis ſecund. op. eorum & ſecundum nequitiam feſtinationis eorum, quod innocenti feſtinarunt nocere, qui huc venerat ad redimendum eos. —— Redde eis —— quod mendaciis venerunt, quum iſtis veritas prædicaretur. —— Ut ſeipſos iſtorum mendacitas defraudet.

v. 5. *Interpret.*

Sicut etiam id ita contigit, quoniam ipſi Dei opera in Chriſto non confeſſi, nec ob quid ipſum Pater ejus huc miſerat. Nec de ſignis manuum ejus cogitarant, quæ iſtis antea fecerat. Propter hanc culpam deſtrue eos, & deinceps non &c. Iſtorum regnum a Romanis ſic deſtruatur, ut nulla deinceps memoria ſit.

v. 6. *Interpret.*

Atque id omne largitur ſecundum meam petitionem.

Digitized by Google

7. *Dominus adjutor meus & protector meus.*

Er iſt min helfare *in dero note dero paſſionis (martiro)* unde min ſchirmare *in dero immortalitate reſurrectionis (untodigi urſtendido.)*

Et in ipſo ſperavit cor meum & adjutus ſum.

Unde an in ferſah ih mih, unde dannan iſt iſt mir geholfen.

Et reſloruit caro mea

i. reſurrexit caro mea.

Unde dannan iſt irſtanden min fleisg.

Et ex voluntate mea confitebor illi.

Unde alſo mih luſtet, ſo ieho ih imo.

Uuillo uualtiga geiiht tuon ih imo an dien, an dien ih pin, die mine fideles ſint.

8. *Dominus fortitudo plebis ſuæ.*

Truhten *fater miner* iſt ſtarchi ſines folches, *daz an in geloubig uuirdet nah minero reſurrectione (urſtendida.)*

Et protector ſalutarium Chriſti ſui eſt.

Unde er iſt ſcirmare dero heilhafton ſines keuuiehten.

Die ſint heilbafte dero heili Chriſtus iſt.

Salvum fac populum tuum Domine & benedic hereditati tuæ.

Kehalt truhten dinen liut, unde tuo ſegen dinemo erbe,

ſone demo du ze mir chade: Poſtula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam. (Pite mih ih kibo dir diete in erbe.)

Et rege eos & extolle illos usque in æternum.

Rihte ſie hier, unde heue ſie hinnan *in vitam æternam (euuigen lib.)*

Pſalmus David XXVIII.

Hebr. XXIX.

Conſummationis [in conſummatione] tabernaculi. Diz iſt daz ſang dero folletanum berebergo, daz chit, in dero hier zefebtenne iſt contra Diabolum (uuider niderriſe.) Vox (ſtimma) prophetæ ad fideles (ze gloubigen) in Eccleſia.

1. *Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios Arietum.*

Kotes chint pringent truhtene, bringent imo diu chint dero uuidero,

Daz chit Apoſtolorum. Iro chint pringt er, iuuh ſelben bringent imo. Duces gregis ſint ſie, daz chit, ſie uuiſent den liut, pediu heizzent ſie arietes.

2. *Afferte Domino gloriam & honorem.*

Pringent imo *uuola uuerchondo* guollichi unde era.

Afferte Domino gloriam nomini ejus.

Pringent guollichi ſinemo namen.

Preitent ſinen namen uber al.

Adorate Dominum in aula [atrio ſancto] ſancta ejus.

Petont in ſinemo palatio (ſalanzo) daz ſint uuuerin herzin.

3. *Vox Domini ſuper aquas.*

Sin ſtimma *ſchillet* uber diu uuazzer,

daz chit uber die liute, dien er chundet ſin ea.

Deus Majeſtatis intonuit.

Got dero magenchrefte irdonerota.

Der mahtigo Chriſtus kebiutet prutelicho uzer demo uuolchene ſines lichamen, daz uuir pœnitentiam (riuuua) tuen.

Dominus

---

v. 7. Interpret.

Ipſe eſt adjutor meus in anguſtia paſſionis. —— Volo validam confeſſionem facere ipſi in his, in quibus ſum, qui mei fideles ſunt.

S. Auguſtinus:

Unde jam conſumto mortis metu, non timoris neceſſitate ſub lege, ſed libera voluntate cum lege confitebuntur illi qui credunt in me: in quibus quia ego ſum, ego confitebor.

v. 8. Interpret.

Dominus, Pater meus, eſt fort. &c. Quæ in eum creditura eſt poſt reſurrectionem meam. —— Hi ſunt ſalutares, quorum ſalus Chriſtus eſt. —— de qua ad me dixiſti: Poſtula a &c.

Ad Psalmum XXVIII.

Hebr. XXIX.

v. 1. Interpret.

Hoc eſt canticum confecti hoſpitii (pro Arca fœderis *1. Par. XVI.*) h. e. in quo pugnandum eſt &c.

Nota.

In Ebræo iſta inſcriptio non habetur. LXX. vero habent: Ἐξόδε σκηνῆς, vel ut in Alexand. Cod. ἐξοδίε σκ. Ἔξοδος & ἐξόδιον inter etiam finem & exitum rei denotat: in qua ſignificatione S. Hieronymus interpretatur: *In conſummatione tabernaculi.* Referendum itaque hoc carmen ad introductionem Arcæ fœderis in tabernaculum a Davide conſtructum, *1. Par. XVI. ſq.*

Interpret.

H. e. illorum filios adfert ipſe, vos ipſos adferte ipſi. Duces gregis ſunt illi, h. e. ducunt populum, unde dicuntur arietes.

Not. I.

Kotes chint, Dei filii, ita & LXX. υἱοὶ θεοῦ. Quos ſecutus Latinus. In Ebræo בני אלים *Benei-Elim.* Id quod S. Hieronymus vertit *filios arietum.* Coccejus: *Filii deorum.* Buxdorffius: *Filii fortium* אל *El* enim & Fortem & Deum ſignificat. איל *Ajil* vero arietem.

Not. II.

Filios arietum, diu kint dero uuidero. Sic enim LXX. υἱὸς κριῶν. Ebræus: כבוד ועז *Cabod vaoz.* Quod S. Hieronymus reddit: *Gloriam & imperium.* Nec vocabula Ebræa aliquid commune habent nec cum filiis nec cum arietibus. Oportuit igitur LXX. aliter legiſſe.

v. 2. Interpret.

Afferte ipſi bene operantia (opera) gl. &c. —— Extendite ejus nomen ubique. Orate in ejus Palatio, adſunt veſtra corda.

Not.

In palatio vel atrio, ἐν αὐλῇ LXX. At Hebræus textus: בהדרת־קדש *Be-haderath-kodeſch*, in decore ſanctitatis. Quaſi LXX. legerint: חצרות *chazeroth*, atriis.

v. 3. Interpret.

Ejus vox inſonuit ſuper aquas, h. e. ſuper populos quibus ipſe nunciat ſuam legem. Potens Chriſtus præcipit terribiliter ex nube corporis ſui, ut faciamus pœnitentiam.

S. Augu-

Digitized by Google

Dominus ſuper aquas multus.

Obe manigen uuazzeren *fizzet er. Manige ſint ſin ſez, uuanda er an in buuuet, ſo er ſie prædicando becheret.*

4. *Vox Domini in virtute.*

Sin ſtimma iſt in chrefte *uuanda ſi gemag filo, unde getuet mahtige die, die iro gelos ſint.*

Vox Domini in magnificentia.

Sin ſtimma iſt in michel uuerchungo.

Sie becheret ſie in michelin uuerch.

5. *Vox Domini confringentis cedros.*

Sin ſtimma diu iſt ſtimma des prechenten die cedros *i. ſuperbos (die uberuuan.)*

Et confringet Dominus cedros Lybani.

Uffen lybano monte (berge) uuerdent die hobeſten cedri, die bricbet er. Die hoboſt keſtigen ſint in uuerlte, die gediemuotet er.

6. *Et comminuet [comminuit] eos [eas] tanquam vitulum lybani.*

Unde gediemuotet ſie nah imo ſelbemo. Victima (friscinch) uuas er patri, victima uuerdent ſie imo. Vitulus Lybani (chalb) uuas er, uuanda er iruuelet chalb uuas, ſolih diu ſint, diu ufen lybano geuueidot uuerdent.

Et dilectus ſicut filius unicornuum.

Unde des fater trut uuirdet menniſcho unde irſtirbet, alſo einer dero iudæorum.

7. *Vox Domini intercidentis i. dividentis flammam ignis.*

Sin ſtimma iſt des ſcheidenten daz fiur,

daz chit die uuuotiger, dien filo heiz ze imo uuas, uuanda halbe nam er ſie ze ſih, halbe feruuarf er ſie.

8. *Vox Domini concutientis ſolitudinem [deſertum.]*

Sin ſtimma iſt des irſcultenten daz einote.

Das chit dero herzen, die ane Got uuaren, tuot er ſih erchomen.

Et commovebit Dominus deſertum Cades.

Unde er eruueget dia uuuoſti cades.

Alſo er in Cades teta rinnen uuazzer uzer ſteine, ſo tuet er ſone imo chomene ſcripturas (ſcrifte) rinnen in deſertum gentium (in uuuoſti dieto.) Er iſt ſelbo der ſtein, alſo iz chit. Petra (ſtein) autem erat (uuas) Chriſtus. 1. Cor. X, 4.

9. *Vox Domini præparantis [perficientis] cervos,*

hoc eſt veloces ad intellectum (roſche ze fernumiſte.)

Sin ſtimma iſt des, der ſih dero hirzo geuuarnot,

die dia uueida niezen ſuln.

Et revelabit condenſa

i. Silvas. Dien hirzen induot er die uualda.

Er lazet ſie in die tougeni dero ſcripturarum (ſcrifto.)

Et in templo ejus omnes dicent gloriam.

Unde in ſinero *Eccleſia* (chilichun) ſagent ſie alle ſina guollichi,

iegelih gagen ſinemo mezze.

10. *Dominus diluvium inhabitat [inhabitare facit.]*

Truhten habet ſin geſaze an dero fluohte.

Truhten uuas in dero arca, ſament dien ſinen, do ſie in dero flute ſaz. So iſt er noh keſezzen ſament dien ſinen in dero Eccleſia, diu in mitten fluctibus ſeculi (nucllon uuerlte) uueibot, daz er ſia nu behalte, alſo er do behielt dia arcam mit dero Eccleſia (prut ſamenunga) bezeichenet uuard.

Et ſedebit Dominus Rex in æternum.

Unde *dara nah* ſizzet er richeſondo iemer.

11. *Domi-*

S. Auguſtinus:

DEUS Majeſtatis de nube carnis terribiliter pœnitentiam prædicavit.

Interpret.

Super multas aquas ſedet ipſe. Multæ ſunt ipſius ſedes, quoniam in iis habitat, quando eos prædicando convertit.

v. 4. Interpret.

Quoniam illa prævalet multum, & facit potentes eos, qui eam auſcultant. —— Ipſa convertit eos in magnis operibus.

S. Auguſtinus:

Vox Domini magna faciens in eis.

v. 5. & 6. Interpret.

In monte Libano exſiſtunt cedri altiſſimæ, has frangit. Qui in ſummum adſcenderunt in mundo, hos humiliat. Et humiliat eos ſecundum ſeipſum. Victima erat Patri, victima fiunt ipſi. Vitulus Libani ipſe erat, quoniam electus vitulus erat, tales ſunt hi, qui in Libano paſcuntur. Atque Patris dilectus factus eſt homo & mortuus, ſicut aliquis Judæorum.

S. Auguſtinus:

Nam & ipſe dilectus atque unicus Patri exinanivit ſe nobilitate ſua, & factus eſt homo, ſicut filius Judæorum, ignorantium juſtitiam Dei & ſuperbe jactantium tanquam ſingularem juſtitiam ſuam.

Nota.

Tanquam vitulum Libani. S. Hieronymus notat: Pro hoc in Hebræo habet: *Et vitulus Libani.* Sicut confringit vitulus de cornibus virgulta tenera, ita Chriſtus confregit Judæos. At in veritate Hebraica habes: *Quaſi vitulus. Libanus &c.* LXX. ὡς τὸν μόχον τὸν Λίβανον. Recentiores: *Fecit ſaltare eos ſicut vitulum. Libanum &c.*

v. 7. Interpret.

Hoc eſt, perſecutores, quibus multus ardor adverſus ipſum erat; namque partim recepit ad ſe, partim reprobavit.

S. Auguſtinus:

Vox Domini per ardorem concitatiſſimum perſequentium ſe fine ulla ſua læſione tranſeuntis, vel dividentis furentem iracundiam perſecutorum ſuorum, ut alii dicerent: *Nunquid forte ipſe eſt Chriſtus?* alii: *Non, ſed ſeducit populum.* Atque ita præcidentis inſanum tumultum eorum, ut alios in charitatem ſuam trajiceret, alios in malitia eorum relinqueret.

v. 8. Interpret.

Hoc eſt, illorum corda, qui ſine Deo erant, facit ſe conſequi. Sicut in Cades fecit fluere aquam ex petra, ſic facit a ſe venientes ſcripturas fluere in d. g. Ipſe eſt illa Petra, ſicut dicitur: Petra autem &c.

v. 9. Interpret.

Cervos, qui paſcuis frui debent. Cervis aperit ſylvas. Dimittit eos in myſteria ſcripturarum. —— Quilibet ſecundum ſuam menſuram.

Nota.

Præparantis, S. Auguſtinus legit: *perficientis.* Veritas Ebraica: *obſtetricans cervis.* Noſter utitur verbo, *ſih der Hirzo geuuarnon.* Vulgatam ſequens. *Geuuarnon* autem *der Hirzo*, eſt cervos cuſtodire ſepimento, *im Thiergarten.* Quod & cum Græco καλαγλίζειν: convenit, quod inter alia etiam congregare, conſociare notat.

v. 10. Interpret.

Dominus habet ſuam ſedem ad diluvium. Dominus erat in Arca cum ſuis, quum in undis ſederent. Ita eſt adhuc ſedens cum ſuis Eccleſia quæ in mediis fluctibus

Digitized by Google

11. *Dominus virtutem populo ſuo dabit.*

Truhten gibet, herti ſinemo liute *ze irlidenne die uuella, unde die duniſte dirro uuerlte, uuanda er in hier neheinen frido ne habet geheizzen.*

Dominus benedicet populo ſuo in pace.

Nah demo ende dirro uuerlte tuot er ſegen ſinemo liute in fride,

den frido habent ſie an imo ſelbemo.

Diſen *pſalmum zierrent miſſeliche zuſpilunga, die alluſiones heizzent. Alſo diu iſt ad arietes (ze uuideren) unde diu ad cervos (ze hirzen) unde ad unicornes (ze einhurnon) unde ad vitulum Lybani (ze chalbe uualdis.) Alluſiones ſint, die dingolih ſpilelicho des cruozent, unde darazuo gezellent, daz ſinero tate alde ſinemo ſite, alde ſinemo namen geuallet. So an Virgilio iſt, daz er chad. Ignemque excudit Achates (daz fiur ſchurfta ſteinunch.) Uuola chad er den ſchurfenden ſtein, der ſinen namen habeta. Solche ſint in vita Sancti Galli (in lib puoche) diu metrice (ze metre) getan iſt, dar diu officia (ambabt) geſezzet uuerdent. Nota ſeptem voces Pſalmi Spiritus Sancti.*

Pſalmus XXIX.

Hebr. XXX.

1. *Cantici dedicationis [in dedicatione] domus David.*

Diz iſt froſang dero uuiehi Davidis huſes.

Unſer David iſt Chriſtus, ſin hus iſt der ſin lichamo daz hus uuard kezimberot in incarnatione (in Gotis keburte) unde geniuuuot in reſurrectione (in urſtende.) Diu innovatio (der niuuuot) heizet dedicatio (hus uuei.) Pediu iſt daz dedicatio, daz man niuuez hus peginnet pruchen.

2. *Exaltabo te Domine quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me.*

Ih purlichon dih truhten *ichit filius ad patrem (ſun ze fatir.) Dih ketuon ih mare in allero uuerlte,* uuanda du mih inphangen habeſt *unde geſezzet habeſt ze dinero zeſuuun,* noh minen fienden ne uuillotoſt an mir, *ſid ih mines tanches irſtarb nube ſone hello unde ſone tode mih tate irſtan uuider iro uuillen.*

3. *Domine Deus meus clamavi ad te & ſanaſti me.*

Truhten Got miner ze dir hareta ih, *doh ih in morte (uffen berge) beteta fore demo tode,* unde ſone diu geheiltoſt du mih *in reſurrectione, daz chit an dero dedicatione (niuuungo.)*

4. *Domine abſtraxiſti ab inferis animam meam.*

Du fuortoſt mina ſela ſone hello,

do ih andere ſela dannon fuorta.

Salvaſti me à deſcendentibus in lacum.

Du

ſeculi pendet, ut eam conſervet, ſicut ſervavit arcam, cum qua Eccleſia præfigurata fuit. —— Et poſtea ſedet is regens ſemper.

v. 11. *Interpret.*

Ad tolerandos fluctus atque turbines hujus ſeculi, quoniam hic eis nullam pacem promiſit. —— Poſt finem hujus ſeculi faciet benedictionem ſuo populo in pace, pacem habent illi in ipſomet.

** ** **
* * *

Hunc pſalmum ornant diverſæ alluſiones, qualis ad arietes & ad cervos & ad unic. & ad vitulum ſylvæ. Alluſiones ſunt, quæ realitet ludendo id nominant, & aliquo referunt, quod iſtius factis aut moribus (naturæ) vel nomini convenit. Sicut apud Virgilium eſt, quod dicit.

Ignemque excudit achates.
Das fiur ſchurfta ſteinunch.

recte dicit excudentem lapidem, qui nomen proprium habebat. Tales ſunt in Vita S. Galli quæ Metrice ſcripta eſt, ubi officia recenſentur. Nota ſeptem voces Pſalmi Spiritus Sancti.

Nota I.

Alluſionis voce latius utitur, ut Tropos ac Metaphoras comprehendat. *Metaphoræ* enim, inquit Flacius, *alluſiones* aut ſimilitudines breviſſime tactæ, ingentem rerum copiam complectuntur, quam Scriptura non plane evolvit, & quæ ſequuntur apprime huc facientia, P. 2. *Clav. de Styl. S. Lit. Tr. V. p. 501.*

Nota II.

Vita S. Galli carmine deſcripta nondum edita extare dicitur in MS. Cod. S. Galli apud Helvetios, ſed adeo vitioſe exarato, ut ſolo ex eo in lucem dare, temeritatis potius, quam diligentiæ eſſe, H. Canisius putarit, *T. 6. Antiq. Lect.* Voſſ. *L. 2. de Hiſt. Lat. c. 33.*

Nota III.

Officia *Officialium Dominorum Monaſterii S. Galli* intelligo, quæ ex veteri membrana in proſa recenſentur *T. I. Rer.* Alem. *pag. 88.* Goldaſti: *Hi quatuor Domini miniſtrant Abbati, cum Princeps creatur in aula Imperatoris: Dux Sueviæ eſt dapifer Monaſterii, cujus vices gerunt milites de Bichelſac. Comes de Hochenberg eſt Pincerna, cujus vices gerunt milites dicti Schencken de Landegg. Dominus de Zorn eſt Mareſcalcus, cujus vices gerunt milites dicti Marſchalken de Mamertzhofen. Dominus de Regensperg eſt Camerarius, cujus vices gerunt milites dicti Gielen de Glatburg.*

Not. IV.

De ſeptem vocibus pſalmi Spiritus S. neſcio quid habendum. Sed videtur mihi eſſe aliquod aſſumentum a Notkero plane alienum.

Ad Psalmum XXIX.

Hebr. XXX.

v. 1. *Interpret.*

NOſter David eſt Chriſtus, domus ejus eſt ipſius corpus. Hæc domus fuit ædificata in incarn. & renovata in reſurr. Hæc innovatio vocatur dedicatio. Propterea eſt hæc dedicatio, quoniam nova domo incipimus uti.

Nota.

Sequitur & hic Notkerus S. Hieronymum & Auguſtinum. Quorum hic: *In finem Pſalmus lætitiæ* (Frohſang) *reſurrectionis atque in immortalem ſtatum mutationis atque innovationis corporis, non tantum Domini, ſed etiam totius Eccleſiæ. Nam ſuperiori Pſalmo tabernaculum conſummatum eſt, ubi habitamus belli tempore: nunc autem domus dedicatur, quæ in ſempiterna pace permanebit. Chriſtus totus itaque loquitur.*

v. 2. *Interpret.*

Ait filius ad P. Te faciam celebrem in toto mundo, —— Et collocaſti ad tuam dextram. —— poſtquam ſponte mea mortuus & ab inferno & a morte me feci reſurgere contra iſtorum voluntatem.

v. 3. *Interpret.*

Cum ego in m. orabam ante mortem, & exinde ſanaſti &c. i. e. in dedicatione, renovatione.

v. 4. *Interpret.*

Quum ego alias animas inde ducerem. —— h. e. a peccatoribus, qui me perſequuntur, qui ſe ſuffocant in abyſſum peccatorum.

v. 5. *In-*

Digitized by Google

Du hielte mih fore dien ſih ſouffentem in den ſe,
daz chit fore dien ſundigen, die min ahton, die ſih ſuſton in die tieſi dero ſundon.

5. *Pſallite Domino ſancti ejus.*

Singent *unde danchont* des truhtene ir ſine heiligen,

uuanda ir ſament imo irſtanden bint, unde ir nah imo farin ſulint, dara er geuaren iſt.

Et confitemini memoriæ ſanctitatis ejus.

Unde iehent knadon ſinero heiligun gehuhte.

daz er iuuuer ne irgaz doh ir ſin irgezen habetint.

6. *Quoniam ira in indignatione ejus.*

Unanda irbolgeni iſt in ſinemo zorne.

Tot cham iu fone ſinemo zorne, do primum peccatum (diu eriſta ſunda) geſcab.

Et vita in voluntate ejus.

Unde *euuig* lib *cham iu, echert fone ſinemo uuillen ane iuuuere frehte.*

Ad veſperum demorabitur fletus.

Ze abende tuelet der uuoft.

Poſt meridiem, do lumen ſapientiæ zegieng (lieht uuiſtonis ſ. quando tenebræ factæ ſunt ſuper omnem t. i. luctus pœnitentiæ) do fieng er ana unde uuereta ſid (beati qui lugent.) Gen. 3, 8. Matth. 27, 45. Matth. 5, 4.

Et ad matutinum lætitia.

Abar zeuohtun chumet diu freuui.

Si chumet in reſurrectione (in urſtende) in noviſſimo die (an demo iungeſtin tage.) An demo zite (nota tempus noviſſimæ reſurrectionis) ſo Chriſti reſurrectio geſcah, ſo geſcieht die iungeſta reſurrectio. Mit dero ererun uuard diu anderiu gezeichenet.

7. *Ego autem dixi in abundantia mea non movebor in æternum.*

Do ih *in pardyſo* uuas in minero gnuhte, *unde ih Got habeta unde ih niehtes ne irrota*, do chad ih, furder ne uuirdo ih keuuehſelot *furder ne uuirdo ih mortalis (todich.) Iz iſt uuar, daz ſerpens (der uuurm) chit. Non morte moriemini (ir ne ſterbint todis.)*

8. *Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem.*

Truhten *nu uueiz ih, daz ih fone mir ſelbemo guot ne habeta, unde* du dines tanches mina zieri ſtarhtoſt.

Unde daz ſcinet dar ana.

Avertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.

Daz du dih fone mir uuantoſt, unde ih ſar geleidegot uuard,

unde fone immortali mortalis (untodigemo todig) uuard.

9. *Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.*

Uuanda mir ſo geſcehen iſt, pediu haren ih ze dir, *daz du mih nu humilem (mezmuotin) geboreſt unde inphabeſt, den du do ſuperbum (ubermuotin) feruuurfe. Alde iz uuirt fone Chriſto baz fernomen alſus.*

7. Ih chad in minero genuhte, *diu in plenitudine Deitatis (in uolli Gotheite) iſt*, niemen ne uuirdo ih iruueget, *nube ſtate bin ih.*

8. *Du fater gabe uuilligo die chraft minero zieri, daz ih uuare Speciosus præ filiis hominum (ſconero menniſcon chindin.)* Du uuantoſt fone mir diu anaſiune, *unde ne uuare mir fore dero paſſionis (martro) pediu uuard ih triſtis usque ad mortem (unſro unz an diu toth.)*

9. Fone diu haren ih *mit dirro digi ze Gote.*

10. *Quæ*

---

v. 5. Interpret.

Cantate & gratias agite —— quoniam vos cum ipſo reſuſcitati eſtis, & vos poſt ipſum adſcendere debetis, quorſum ipſe adſcendit. —— ut ne veſtri obliviſcatur, etſi ipſi ejus obliti fueritis.

v. 6. Interpret.

Mors venit vobis de ejus ira, quum pr. p. contigit. Et æterna vita venit vobis, ſolum de ejus voluntate, ſine veſtris viribus. —— tunc cœpit & duravit hucuſque. —— Venit in reſ. In illo tempore, quo C. R. facta, ſic fit noviſſima reſurrectio. Per priorem poſterior præfiguratur.

v. 7. 8. 9. Interpret.

Cum ego in Paradiſo eram, in abundantia mea, & Deum habebam, & nihil deficeret, tunc dixi: deinceps non mutabor, deinceps non ero mortalis. Verum eſt, quod ſerpens dicit: Non mort. m.

℣. 8. Domine nunc ſcio, quod ego de me ipſo boni nil habui, atque tu tua ſponte meum decorem confortaſti. Et hoc apparet exinde: Quod Tu te a me avertiſti, atque ego vehementer læſus eram, & ex imm. mortalis factus.

℣. 9. Quoniam mihi ita contigit, itaque clamo ad te, ut me nunc humilem audias & ſuſcipias, quem tu tunc ſuperbum reprobaveras.

Not. I.

Interpretatus hactenus Pſalmi hos verſiculos Autor de Adamo ejusque poſteris. Secutus S. Hieronymum hic: *Vox Adam in Paradyſo; quia ſine ſine ibidem ſe putabat eſſe.* Et S. Auguſtinum in II. Enarratione hujus pſalmi: *Quæ illi* (homini) *abundantia erat quando conſtitutus eſt homo in paradiſo, quando nihil deerat illi, quando Deo fruebatur. Sed dixit: Non movebor in æternum.* Verum enim vero quum & SS. Patres illi, & ſupra Notkerus hunc pſalmum de Chriſto intelligendum dixerint, ideo alteram Notkerus ſubjungit interpretationem horum trium verſuum, quæ Latine ita habet:

Interpret. altera:

Aut hoc de Chriſto melius intelligitur, ita:

℣. 7. Dixi in mea abundantia, quæ in pl. d. eſt, nunquam ego movebor, ſed ſtabilis ſum ego.

℣. 8. Tu Pater dediſti ſponte virtutem mei decoris, ut eſſem ſp. &c. Tu avertiſti a me tuam faciem, nec erat (reverſa) mihi ante paſſ.

℣. 9. Propterea factus ſum triſtis. Exinde clamo ego his precibus ad DEUM.

Nota II.

Amplexus hunc intellectum etiam Bruno Epiſcopus: *Abundantia erat Filio ſemper Virginis Mariæ: quod verbum caro factum eſt & habitavit in nobis. Jure dicebat ſe moveri non poſſe in æternum, a DEO ſcilicet, cui ſua Majeſtas confidentiæ dona præſtabat. Vox Chriſti aſſerit, ſibi homini datam deſuper virtutem a Patre. Virtutem ſcilicet illam, qua non movetur a DEO. A Chriſto vertit faciem quando paſſioni eum expoſuit & cœpit parere & turbari & mœſta eſſe humanitas & carnis infirmitas. Ad te Dom. clamabo. Chriſtus Dominus hoc dicit, qui in cruce clamavit: cum pro redemto populo patrem interpellavit.*

v. 10. In-

Digitized by Google

10. *Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem?*

Uuara zuo toug danne *effuſio ſanguinis mei* (uzchuz minis pluotis) ube ih chomen ſol in *putrefactionem* (in fuli) *alſo andere menniſchen. Uuieo ſol ih anderen geben droſt reſurgendi* (*irſtannis*) *ube ih ſelbo ſar ne irſtan unde in daz ne ouge ſo ih kebiez?*

Numquid confitebitur tibi pulvis aut annunciabit veritatem tuam?

Lobet dih daz ſtuppe, alde chundet daz dina uuarheit?

Uuirdo ih redactus in pulverem (*prabt ze ſtuppe*) *uuar ſint danne die ih uzfrumme prædicare Evangelium omni creaturæ?* (*predigon potinbrot allero geſchephido.*)

11. *Audivit Dominus & miſertus eſt mei, & Dominus factus eſt adjutor meus.*

Daz kebet kehorta truhten unde half mir.

Dia helfa fernemen.

12. *Convertiſti planctum meum in gaudium mihi.*

Du bechertoſt minen uueinod in mendi.

Minen tod bechertoſt du in gaudium reſurrectionis (*in mendi irſtandini.*)

Concidiſti ſaccum meum

i. mortalitatem meam

& circumdediſti me lætitia.

Du zebrache mina harrun unde uuatoſt mih mit freuui.

Du name mir aba mortalem carnem (*todigen lichamen*) *unde gabe mir immortalem* (*untodigin.*)

13. *Ut cantet tibi gloria mea.*

Daz dir nu ſinge min *Gotelicha* guollichi *nals min menniſcina ſmahi.*

Et non compungar.

Unde ih *anauuert* keſtechot ne uuerde, *ſo ih in cruce uuart, noh die mina geſtechot ne uuerden mit dero conſcientia pecatorum* (*geuuizzedo ſundon*) *uuanda in min paſſio* (*martra*) *iſt peccatorum remiſſio* (*ſundon ablaz.*)

Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

Truhten Got dih loben ih iemer,

In futuro ſeculo (*in dero chunftigun uuerlte*) *loben ih dih iemer in membris meis* (*in minen liden.*)

Pſalmus XXX.

Hebr. XXXI.

v. 1. *Ipſi David Extaſis* [*in finem Pſ. David pro exſtaſi.*]

SElbemo David uuirt nu geſungen in exceſſu mentis, *daz chit in binauuorteni des muotes. Diu binauuortini geſciehet fone revelatione* (*Gotes offeno*) *alde fone pavore* (*forhto*) *ze dien beiden mag exceſſus hier in diſemo pſalmo fernomen uuerden. An demo Chriſtus ſprichit totus* (*aller*) *daz chit, caput & membra* (*houbit unde lide*) *pavorem augendo an ſinen membris.*

2. *In te Domine ſperavi non confundar in æternum.*

An dih Truhten gedingta ih, ſcameg ne uuerde ih euuiga,

ſo die uuerdent, die geborren ſuln: Ite in ignem æternum (*farint in daz euuiga fiur.*) Matth. 25, 41.

In juſtitia tua libera me.

In dinemo rehte loſe mih *nals in minemo.*

3. *Inclina ad me aurem tuam.*

Helde ze mir din ora.

Chum hara nider ze uns menniſcon.

Accelera ut eruas me.

Spuotigo loſe mih.

Scheid mih er fone ſundigen, er finis ſeculi (*ende uuerlte*) *chome. Alde tuo mih ſpuotigo reſurgere* (*irſtan.*)

Eſto mihi in Deum protectorem & in domum refugii ut ſalvum me facias.

Uuis mir ſcerm unde hus tara ih zuofluht habe.

Daz du mih kehalteſt in demo hus immortalis corporis (*untodigi des lichamen.*)

4. *Quia*

---

v. 10. *Interpret.*

Sicut alii homines. Quomodo ego aliis dedero ſolatium reſurrectionis, ſi ipſe ſane non reſurgam? & eis id non oſtendo, quod promiſi? Si fuero redactus in p. qui ſunt tunc, quos emittam prædicare &c.

v. 11. 12. *Interpret.*

Orationem hanc audivit &c. Auxilium percipite: Meam mortem convertiſti in g. &c.

—— Tu abſtuliſti m. c. & dediſti mihi immortalem.

v. 13. *Interpret.*

Ut tibi nunc cantet mea divina gloria, non mea humana humilitas.

S. Auguſtin.

Ut jam non plangat, ſed cantet tibi, non humilitas, ſed gloria mea: quia jam ex humilitate exaltaſti me.

Interpret.

Et ego denuo ne configar, ſicut in cruce contingebat, nec mei configantur conſcientia peccatorum, quoniam iis mea paſſio eſt p. v. ——

Ad Psalmum XXX.

Hebr. XXXI.

v. 1. *Interpret.*

IPſi David nunc canitur in exceſſu mentis. Exceſſus mentis fit a Revelatione Dei aut a pavore. De utroque poteſt exceſſus mentis in hoc Pſalmo intelligi: dum Chriſtus loquitur totus, h. e. caput & membra, pavorem augendo in ſ. m.

Nota.

In Ebraico nihil de extaſi: ſed in Græco habetur ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ἐκστάσεως, unde Latini: *Ecſtaſis*, alii *Pro exſtaſi.* Facile autem apparet ex ψ. 22. ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου. a quodam veteri interprete Græco hanc Rubricam fuiſſe adjectam, quaſi ex ipſa medulla textus depromtam. S. Auguſtinus: *In finem Pſalmus ipſi Mediatori manuforti in perſecutionibus. Nam ecſtaſis, quæ addita eſt titulo, exceſſum mentis ſignificat, quæ fit vel pavore, vel aliqua revelatione. Sed in hoc Pſalmo Pavor maxime apparet perturbati populi Dei, perſecutione omnium gentium & defectus per orbem Fidei.* Uſurpatur verbum de Jacobo exceſſum mentis præ gaudio patiente *Gen. XLV*, 26. de quo ad *Chron. Konigshov. p.* 20.

v. 2. *Interpret.*

Sicut hi fiunt, qui audire debent, Ite in ign. æ. —— non in mea (juſtitia.)

v. 3. *Interpret.*

Veni huc inferius ad nos homines. —— Separa me ante a peccatoribus, quam finis ſeculi veniat. Aut fac me actutum reſurgere. —— ut me conſerves in domo immortalis corporis.

v. 4. *In-*

Digitized by Google

4. *Quia fortitudo mea & refugium meum es tu.*

Uuanda du biſt min ſtarchi, *ze irlidenne perſecutionem (abta)* unde min zuofluht, *uuanda ih fone ſeculo (uuerlt) farendo ze dir iruuindo.*

Et propter nomen tuum dux [deduces me] mihi eris.

Unde du uuiſeſt mih umbe dinen namen, *daz ih in uuito chunt ketuoe.*

Et enutries me.

Unde du zieheſt mih, *unz ih mine heiligen einzen ſamenondo. Keuuahſo in magnum corpus Eccleſiæ (in mihila ſamenthafti prut ſaminungo.)*

5. *Educes me de laqueo [muſcipula] hoc quem abſconderunt mihi.*

Du bringeſt mih uzer dien faron, die ſie mir tougeno taten.

6. *Quoniam tu es protector meus, in manus tuas commendabo Spiritum meum.*

Uuanda du min ſcirm biſt, der beuilo ih min ſela unz *ih ſia aber ſar ſpuotigo ze mir neme.*

Redemiſti me Domine Deus veritatis.

So daz irgat, ſo habeſt du mih irloſet Got dero uuarheite.

So habeſt du getan, alſo du gehiezze, daz du mit minemo bluote minen liut irlostiſt. Exod. 24, 8. Ebr. 9, 20.

7. *Odiſti obſervantes vanitates ſupervacue.*

Die uppigheit forderont ingemeitun, die hazzeſt du.

Vanitas (uppigheit) iſt uuideruuartig veritati (uuarheit) unde uuanda du biſt Deus veritatis, ſone diu hazzeſt du ſia. Die ribtuom forderont unde era, die forderont uppigheit.

8. *Ego autem in Domino ſperavi.*

Ih gedingta aber an Got *der vanitas ne iſt nube veritas.*

Exultabo & lætabor in miſericordia tua, quia reſpexiſti humilitatem meam, ſalvam feciſti de neceſſitatibus animam meam.

Ih ſprungezo unde freuuo mih in dero gnado, uuanda du uuaratate minero diemuoti, unde mih lostoſt fone note,

Daz chit fone inpugnatione peccati (anauehtun dero ſundon.) Die not ſol mannolih uberuuinden mit diemuoti, fone dero chat Paulus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Rom. 7, 24. *(ih unſalih mennifcho uuer loſet mih fone demo lichamin diſſis todis?)*

9. *Nec me concluſiſti in manibus inimici.*

Noh in des tieueles handen ne betate du mih, *dar die inne betan uuerdent, die ſih ne uuerent dero note cupiditatis & peccati (keluſte unde ſundon.)*

Statuiſti in loco ſpacioſo pedes meos.

Du tate mih in uuitero ſtete ſtan, *tate mir facilem juſtitiam (ſemfte uueſent dia ribti) diu mir er difficilis (unſenfte) uuas.*

10. *Miſerere mei Domine, quoniam tribulor.*

Gnada mir truhten, uuanda ih nothafte bin. *Uuieo iſt der in loco ſpacioſo (in uuitero ſtete) der in tribulatione (nothaft) iſt? Ane daz Chriſtus ſprichet ex perſona membrorum (ſinero lido halb) diu ſumiu ſint in pace (in fride) ſumiu in anguſtia (in angiſtin) unde einiu dero anderro inphindent, alſo iz chit. Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra (iſt einimo lide uue, des inphindent allu diu andrin.) Fone etelichen membris chit er nu: Miſerere mei Domine, quoniam tribulor. Unde daz bara nah ſtat.*

Conturbatus eſt in ira oculus meus.

Min ouga iſt truobe uuorden in zorne. *Uuannan iſt daz zorn, ane fone andero ſundon? Uuer iſt der ſih keinot habe uuola ze tuonne, imo ne uuege daz andere ubele tuont, die dero ſelbun profeſſionis ſint?*

Et anima mea & venter meus.

Unde min ſela iſt truobe uuorden unde min buch. *Min zorn ringet in mineno herzen, ſo ih daz unrebt noh andon ne muoz? unde increpatio die uuirſerot, die ſi bezzeron ſolta.*

11. *Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.*

Uuanda

---

v. 4. *Interpret.*

Quoniam tu es fortitudo mea ad tolerandum perſecutionem, & refug. m. quoniam ego a ſeculo recedens ad Te revertor. —— ut ego id (Nomen Tuum) late manifeſtarem. —— uſque ego ſanctos meos aliquando congregando, creſcam in m. c. E.

v. 6. *Interpret.*

Animam meam, uſque dum ego illam iterum valde cito ad me recipio. Quando hoc factum, tunc redemiſti me —— tunc feciſti, ſicut promiſeras, quod ſanguine meo populum meum liberaturus ſis.

Nota.

Promiſſionem intelligit typicam, *Exod. XXIV*, 8. quam interpretatur S. Paulus ad *Ebr. IX*, 20.

v. 7. *Interpret.*

Vanitas eſt contraria veritati, & quoniam tu es Deus veritatis, propterea odiſti illam. Qui divitias intendunt, & honorem, hi obſervant vanitatem.

v. 8. *Interpret.*

Qui vanitas non eſt, ſed veritas. —— Hoc eſt, ab impugn. p. Neceſſitatem hanc debet quilibet ſuperare humilitate, de qua dixit Paulus: Infelix;

v. 9. *Interpret.*

Nec in diaboli manus tradidiſti me, in quas iſti traduntur, qui ſe non defendunt a neceſſitate cup. & pecc. —— Feciſti mihi facilem juſtitiam, quæ mihi antea difficilis erat.

v. 10. *Interpret.*

Quomodo eſt ille in l. ſp. qui in trib. eſt? niſi quod Chriſtus dicit ex p. m. quorum quædam ſunt in pace, quædam in anguſtia, & quædam poſteriorum compatiuntur, ſicut dictum eſt: Si pat. &c. De quibusdam membris dicit jam: Miſerere &c. Et quod poſtea ſequitur: Conturbatus &c. Unde eſt hæc ira? niſi ab aliorum peccatis? Quis eſt, qui ſibi propoſuit, benefacere, quin ipſum moveat, quod alii male faciant, qui ejusdem profeſſionis ſint? Ira mea pugnat in corde meo, quod injuſtitiam nec reprehendere poſſim, & increpatio deteriores faciat, quos meliorare debebat.

v. 11. *Interpret.*

De hoc dolore dicitur alibi: Zelus domus &c. Et iterum: Tædium &c. Itemque: Vidi &c. —— Quoniam ego de me ipſo bonum non habeo, quod habeo, hoc eſt a tuis divitiis. —— h. e. Fortes in Chriſtianitate, quos perſecutio non tangit, ſunt perturbati animi de fratrum ſuorum injuriis.

Digitized by Google

Uuanda min lib iſt ferſuunden in leide, unde miniu iar inſuſtode,

ſone diſemo leide chit iz anderesuaz: zelus domus tuæ comedit me, (diu anda dinis huſis chou mih innan) unde aber: Tædium detinuit me à peccatoribus relinquentibus legem tuam (iruuiegeda trozta mih aba ſundigen ſih keloubinten dinero eo) unde ouh: Vidi inſenſatos & tabeſcebam (ih ſah feruuuote unde ſuant.) Pſalm 68. Pſalm 118.

Infirmata eſt in paupertate virtus mea.

Min chraft iſt unchreftig uuorden in armheite,

uuanda ih ſone mir ſelbemo kuot ne habo, daz ih habo, daz iſt ſone dinemo rihtuomme.

Et oſſa mea conturbata ſunt.

Unde miniu bein ſint ketruobet.

Daz chit fortes in Eccleſia (in criſtanheite) die perſecutio (abtunga) ne brutta, die ſint truobes muotes, ſone iro bruodero unrehte.

12. *Super omnes inimicos meos factus ſum opprobrium.*

Ih pin ferror zeitte uuizze uuorden, danne alle mine fienda.

Filii Eccleſiæ (mine prut ſune) lebent nuirs in minen Sacramentis (uuiedon) danne pagani (heidine) tuen, die nieo dara zuo ne chamen.

Et vicinis meis nimium,

ſ. opprobrium factus ſum.

Unde minen nahen bin ih harto uuorden zitte uuizze. *Die gerno an mih keloubtin, unde ſone diu nahe ſint, die uuendet mala vita falſorum Criſtianorum (ubil lib lukkero chriſtanon.)*

Et timor notis meis.

Unde forhta bin ih uuorden minen chundon.

Uuanda iro chunden habent die forhtun, daz ſie alle ſolih ſiu.

Qui videbant me foras fugiebant à me.

Die mine *ſcripturas* (ſcrifte) kelirnedon, die *geloubton ſih min, unde* fluohen *mit uzer dero Eccleſia (ſaminungo.) Dar uueſendo funden ſie manigiu hæreſes (kloub irra) uuider iro.*

13. *Oblivioni datus ſum tanquam mortuus à corde.*

Dien bin ih uuorden ze ageze, ſamoſo toder ſone herzen,

Daz chit alſo toto beſtozener, unde ioh uzer herzen geuuorfener.

Factus ſum tanquam vas perditum.

Alſo ferloren uaz daz ferbrochen unde feruuorfen iſt *ſone unruochon, alſo unuuerd pin ih uuorden minen fienden.*

14. *Quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu.*

Uuanda manigero ſchelten umbe mih ſizzentero habo ih fernomen,

die alle chedent uuieo Chriſtiani tuont. Sie ne chedent nieht, uuieo mali (ubele) Chriſtiani tuont. Umbe die Eccleſiam ſizzent die uuanda ſie dara in ne uuellen. In circuitu (umbeturnun) ſizzent ſie, uuanda ſie rotam temporis (die unſtatigi zitis) minnont, nals ſtabilitatem æternitatis (ſtatigi euuicheite.)

In eo dum convenirent ſimul, adverſum me accipere animam meam conſiliati ſunt.

So die ſih keſamenoton, an demo dinge rieten ſie uuider mir.

Uuaz uuas der Rat?

Mina ſela ze nemenne *daz chit mih ze argerounne, unde uzer dero Eccleſia ze in Spannenne, ſamoſo ih mit in muge baz kehalten uuerden.*

15. *Ego autem in te ſperavi Domine.*

Ih kedingta aber an dih Truhten.

Ih ferſah mih paz ze dir, danne ze in.

16. *Dixi Deus meus es tu, in manibus tuis ſortes meæ, hoc eſt hereditas mea.*

Min Got piſt du chad ih, min loz iſt in dinen handen.

Sid daz erbe mit loze iu geteilet uuard, ſo ſol man hier loz fure erbe fernemen.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à perſequentibus me.

Loſe mih ſone minero fiendo handen unde ſone ahtaren.

17. *Illuſtra faciem tuam ſuper ſervum tuum.*

i. fac me videre, quia ſuper me dignaris intendere.

Ouge din anaſiune obe dinemo ſcalche.

Laz mih keuuar uuerden, daz du mih obeſebeſt, unde ih dir haſteie, unde ih keſceiden ſi ſone ubelen Chriſtianis.

Salvum

---

v. 12. *Interpret.*

Ego ſum ultra opprobrium factum, quam omnes inimici mei. Filii ſponſæ meæ vivunt pejus in myſteriis meis, quam pagani fecerunt, qui nunquam ad illa penitrarunt. —— qui libenter in me crederent, & prōpterea vicini ſunt, hos avertit mala vita &c. —— quoniam noti eorum metuunt, ne omnes ſint tales. Qui ſcripturas meas didicerunt, valedixere mihi, & fugerunt ſimul ex Eccleſia, ibi exiſtentes inzenerunt multiplices hæreſes adverſus illam, (vel Eccleſiæ doctrinam.)

S. Auguſtinus Enarr. III.

Illud eſt magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui videbant me, foras fugerunt a me: i. e. qui cognoverunt quid eſſet Eccleſia, exierunt foras & hæreſes & ſchiſmata contra Eccleſiam fecerunt.

v. 13. *Interpret.*

Illis ſum factus ad oblivionem, ſicut mortuus, a corde, h. e. ut mortuus rejectus, & etiam ex corde remotus. Ut perditum vas quod confractum & projectum eſt propter inutilitatem, ſic vilis ſum ego factus meis inimicis.

v. 14. *Interpret.*

Qui omnes loquuntur, quomodo Chriſtiani agunt. Illi non dicunt, quomodo mali Chriſtiani agant, Circa Eccleſiam ſedent, quoniam in eam non volunt. In circuitu ſedent, quoniam inſtabilitatem temporis amant, non ſt. æ. Cum hi ſe congregarent, in illo placito conſultarant contra me. Quod erat iſtud conſilium? ad accipiendam animam meam, hoc eſt, ad me ſcandaliſandum, & extra Eccleſiam ad iſtos jungendum, quaſi ego cum ipſis melius poſſim ſalvari.

v. 15. *Interpret.*

Ego magis confidi tibi, quam iſtis.

v. 16. *Interpret.*

Poſtquam hereditas ſorte dividitur, debet hic ſors pro hereditate accipi.

v. 17. *Interpret.*

Sine me certiorem fieri, quod tu me attendas, & ego tibi obliger, & ſeparatus ſim ab impiis Chriſtianis. —— quoniam mihi defectus eſt in meis viribus.

v. 18. *In-*

Digitized by Google

Salvum me fac in miſericordia tua.

Kehalt mih an dinen gnadon,

uuanda mir briſtet an minen frebten.

18. *Domine ne confundar, quoniam invocavi te.*

Scameg ne uuerde ih, uuanda ih anahareta dih.

Alde ſo iz rehtor chit, ih inladeta dih. Uuara in? In domum cordis mei (in daz hus mines herzin) Die dih anaharent umbe ſcaz alde umbe era, die ne uuellen dih noh ne ladont dih nube ſcaz unde era. Aber ih ne uuile ander ane dih.

Erubeſcant impii & deducantur in infernum.

Scameg uuerden unde in hella faren die ubelen,

die ander uuellen danne Got.

19. *Muta fiant labia doloſa, quæ loquuntur adverſus juſtum iniquitatem in ſuperbia & contemptu [in abuſione.]*

Stum uuerden truge lefsa, die uuider rehtemo unreht ſprechen in ubermuoti unde in unuuirdi.

So iudei uuider Chriſto taten der in ſone diu beunuuerdeta, daz ſie in echert menniſchen bechandon nals Got. Uuar uuerdent ſie aber ſtum ane in hello, dar in unreht allez keſtillet uuirt, unde gerochen?

20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondidiſti timentibus te.*

Diz iſt exclamatio (huge ſcrei) diu uns liubet unde uuirdet futura bona (daz chunftiga liub.)

Uuieo chreftig manigi truhten dinero ſuozi iſt.

Quam abſcondidiſti timentibus te.

Die du gehalten habeſt dih furhtenten *unz hina ze enero uuerlte.*

Et perfeciſti eis qui ſperant in te, in conſpectu filiorum hominum.

Unde follechlicha habes du ſia getan dien, die an dih kedingent in dero menniſcon gagenuuerti.

Die iro gedingi hier skeinent, unde ſie diu ne ferlougenent in uuerchen noh in uuorten, dien habeſt du gegareuuet folla ſuozzi.

21. *Abſcondes eos in abſcondito vultus tui.*

Du gebirgeſt ſie in dero tougeni dines anaſiutes.

Uuar iſt daz? ane in ſinemo rehte, dar ſin anaſiune tougen iſt dien ubelen, unde offen dien guoten, fore uuemo uuerdent ſie dar geborgen?

A conturbatione hominum.

Fore menniſcon getruobedo.

Sie habent danne dar frido fore dien, die ſie nu hier truobent.

Proteges eos in tabernaculo à contradictione linguarum.

In demo gezelte ſcirmeſt du ſie, fore dero uuiderſpracho dero zungon.

Hier in Eccleſia iſt zefehtenne, bedia iſt ſi tabernaculum militum (kezelt tegeno) dar bedurfen ſie ſcirmes. Die dar uuola kefehtent mit ſinemo ſcirme, die bringet er dannan ze eigenen ſeldon, dar ſie furder frido habent.

22. *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit miſericordiam ſuam in civitate circumſtantiæ [munita.]*

Got kelobot, daz er ſina gnada geuuunderlichota in dero burg dero umbeſtandeni.

Er ne uuolta ſina gnada nieht petuon in einero Jeruſalem, dar er ſelbo uuas, nube dannan ſanta er ſia uz in alle diete, die umbe geſezzen ſint. Die ſint ſin Eccleſia, unde civitas circumſtantiæ (burch umbeſtandini.)

23. *Ego autem dixi in pavore [exceſſu mentis] meo, projectus ſum à facie oculorum tuorum.*

Ih chad aber do ih in forhten uuas, feruuorfen bin ih fone dero anaſihte dinero ougon.

Suslicha forhtun ne habeti ih, ube du diniu ougen ze mir ne chertiſt. Daz chad ih in perſecutione unde in anguſtia unde in pavore mortis.

24. *Ideo exaudiſti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.*

Fone dero diemuoti gehortoſt du mih, do ih ze dir hareta.

25. *Dili-*

---

v. 18. *Interpret.*

Aut ut rectius dicatur: Ego invitavi ſe? Quorſum? &c. Qui te invocant ob divitias aut honorem, illi non Te volunt, nec te invitant, ſed divitias & honorem. Sed ego nolo quid aliud, quam Te. —— qui aliud volunt quam Deum.

v. 19. *Interpret.*

Sicut Judæi adverſus Chriſtum fecerunt, qui iis propterea contemnebatur, quod ipſum tantummodo hominem faterentur, non Deum. Ubi fiunt autem muti, niſi in inferno? ubi iſtorum injuſtitia omnis finitur & vindicatur.

v. 20. *Interpret.*

Hæc eſt exclamatio quæ nos diligit & dignatur futura bona: Quam fortis multitudo, Domine, tuæ dulcedinis eſt! Quam reſervaſti te timentibus, uſque ad illum (futurum) mundum. Qui ſpem ſuam hic ſplendere faciunt, & eam non abnegant in operibus nec in verbis, his præparaſti plenam dulcedinem.

v. 21. *Interpret.*

Ubi eſt hoc, niſi in ſuo regno, ubi vultus ejus abſconditus eſt impiis, & apertus bonis. A quo abſconduntur (pii) —— Habent tunc quietem præ iſtis, qui eos hic tribulant. —— Hic in Eccleſia eſt militandum, propterea eſt ea tabernaculum militum, ibi indigent protectione. Qui hic bene pugnant, ſub protectione ejus, eos profert porro ad propria tabernacula, ubi deinceps pacem habent.

v. 22. *Interpret.*

Ipſe noluit gratiam ſuam includere intra ſolam Jeruſalem, ubi ipſe erat, ſed emiſit eam inde in omnes gentes, quæ circumſederunt. Hæ ſunt illius Eccleſia &c.

v. 23. *Interpret.*

Talem metum non haberem, ſi tu oculos tuos ad me verteres. Hoc dixi in p. & in ang. & in p. m.

Nota.

S. Auguſtinus: *Non enim, ſi me reſpiceres, pati me iſta ſineres.* Et: *Si in facie tua eſſem, non ſic timerem: ſi me attenderes, non ſic trepidarem.* Scilicet vocula *Ne* hic abundat, ut & ſupra ad *Pſ.* 3, 4. obſervatum.

v. 24. *Interpret.*

Propter iſtam humilitatem exaudiſti me &c.

Digitized by Google

25. *Diligite Dominum omnes Sancti ejus.*

Minnont Got alle ſine heiligen.

Minnont in ir dia uuerlt ne minneient.

Quoniam veritatem requiret [requirit] Dominus.

Uuanda Truhten minnot die uuarheit.

Er minnot daz in dien ſinen, daz er ſelbo iſt.

Et retribuet his, qui abundanter faciunt ſuperbiam.

Unde er lonot dien, die follun ubermuotechlicho tuont.

Uuele ſint daz? ane die ſih iro ne geloubent, unde mite folle gant. Daz iſt keſprochen ſone allen ſundon, uuanda iz chit. Initium omnis peccati ſuperbia (anauanch allero ſundon uberuuan.) Eccl. 10, 14.

26. *Viriliter agite & confortetur cor veſtrum omnes qui ſperatis in Domino.*

Kehabent iuh comelicho, unde habent bald herza alle in Got kedingente.

Ne lazent iuh pelangen uuenne iuh Got recht an dien ſundigen. Uueſent die uuila patientes, er tuot daz, ſo iz zit iſt.

Pſalmus XXXI.

Hebr. XXXII.

Pſalmus intellectus [intelligentia] David.

Hier uuerden uuir genanot, daz uuir fernemen, uues uuir pœnitentiam tuon ſulin. Uuanda er ne tuot der man pœnitentiam er er bechennet uuieo er gefaren habet. Dero iſt luzzel, die iz bechennen chunnin. Bediu chit iz. Delicta quis intelligit (uuer uueiz alle miſſetate.) Pſal. 19, 13.

1. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata.*

Salig ſint dien iro unreht pelazen ſint, unde dero ſunda bedeckot ſint.

Diſiu vox (Gramma) iſt pœnitentis (riuuuontis.) Done kan er ſus chit, dien gerot er gelih uuerden.

2. *Beatus vir cui non imputabit Dominus peccatum.*

Salig man iſt, demo Got ſine ſunda ne uuizet,

uuanda er imo ſie fergeben habet.

Nec eſt in Spiritu ejus dolus.

Noh trugeheit in ſinemo ſinne ne iſt.

Daz er uuane guot ſin ſone imo ſelbemo, alde ube er ſundig iſt, daz er daz ne bechenne.

3. *Quoniam tacui inveteraverunt oſſa mea dum clamarem [à clamando me] tota die.*

Uuanda ih ſuigeta *daz chit, uuanda ih minero ſundon iehen ne uuolta, danne ih aber brahti allen den tag, daz ih mih iro intſageti,* dannan infirneton miniu bein, *daz chit, dannan uuurden unchreftig mine chrefte, ube ih iehen uuolti, dannan uuurdin ſie geniuuuot.*

4. *Quoniam die ac nocte gravata eſt ſuper me manus tua.*

Uuanda *durh die ſculden,* din hant *ufen mih kelegetiu* mir ſuareta tages unde nahtes.

Converſus ſum in ærumna.

i. miſer factus ſum,

dum configitur ſpina.

Uuard ih uueneger demo dorne ſtechontemo. So du mih in not prahtoſt, ſo ſtuont ih pechennen mine ſculde, ſo ſtuneta mih diu uuizzentheit.

5. *Deli-*

---

v. 25. Interpret.

Diligite (Dominum) vos qui mundum non diligitis. —— Ipſe diligit id in ſuis, quod ipſe eſt. —— Qui ſunt iſti? niſi qui ſibi non renunciant, & cum abundantia ambulant. Hoc dictum eſt de omnibus peccatis, dicitur enim: Initium &c.

Nota.

Mitefolle, cum plenitudine, in abundantia, ſine renunciatione ſui ipſius aut mortificatione carnis. Sed & conf. *Pſal. XCIV*, 10. & Gloſſ. Foll.

v. 26. Interpret.

Geratis vos viriliter, & habeatis generoſum cor omnes qui in Deum ſperant. Ne ſinatis vos deſiderare quando vos Deus vindicet in peccatoribus? Sitis interea patientes, ipſe facit hoc, quando tempus fuerit.

Ad Pſalmum XXXI.

Hebr. XXXII.

Rubricæ Interpret.

Hic admonemur, ut intelligamus, ut pœnitentiam agere debeamus. Quoniam ante non facit quis pœnitentiam, quam agnoſcat, quomodo ambulaverit. Horum pauci ſunt, qui id agnoſcere poſſunt. Propterea dicitur. Quis novit omnia delicta?

Nota.

S. Auguſtinus: *Intelligentia ipſa eſt, ut noveris, nec jactare te debere de meritis tuis, nec præſumere de impunitate peccati. Prima intelligentia eſt, ut te noveris peccatorem: conſequens intelligentia eſt, ut cum ex fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc viribus tuis, ſed gratiæ Dei deputaveris.* In Hebræo eſt משכיל *Maskil*, a שכל *Sacal* intelligere facere. LXX. Ψαλμὸς συνέσεως. Appoſite Buxtorffius: *Ode didaſcalica.*

v. 1. 2. Interpret.

Hæc vox eſt pœnitentis. De his ita dicit, his deſiderat ſimilis fieri. —— Quandoquidem ei ea remiſit. —— Ut putet, ſe bonum eſſe a ſeipſo, aut etſi peccator ſit, ut id non confiteatur.

v. 3. Interpret.

Quum tacerem h. e. quum peccata mea confiteri nollem, in quo vero conſumſi totam diem, ut eis renunciarem (nec factum) tunc inveteraverunt oſſa mea, h. e. tunc infirmatæ ſunt vires meæ; Si confiteri voluiſſem, tunc renovatæ fuiſſent.

S. Auguſtinus:

Quid eſt a clamando me tota die? Perſeverando tota die in defenſione peccatorum ſuorum.

v. 4. Interpret.

Quoniam propter delicta tua manus ſuper me poſita mihi gravis fuit die ac nocte. Factus ſum minor (vilior) ſpina pungente. Quum tu me in ærumnam duxiſti, tunc cœpi confiteri peccata mea, tunc ſuborta mihi intelligentia.

Not. I.

Latini ſequuntur LXX. ἐν τῇ ἐμπαγῆναί μοι ἄκανθαν, in configendo mihi ſpinam. At S. Hieron. in Ebraica veritate: *quum exardeſcet æſtas jugiter.* Textus Ebræus: בחרבוני קיץ סלה *Becharbonei kajiz ſela.* Quod Buxtorffius reddit: *in ficcitates æſtatis i. e. æſtivas* converſus ſum. LXX. legerunt קוץ *koz*, ſpina *Hoſ. X, 8.*

Not. II.

Digitized by Google

5. *Delictum meum cognitum tibi feci, & injuſtitias meas non abſcondi.*

Do teta ih dir chunt mina miſſetat, unde ne hal dih langor min unreht.

Dixi confitebor adverſum me injuſtitias meas Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

Ih chad *echert in minemo herzen*. ih ieho Gote mines unrehtes, unde ſar bellezze du mir die ubeli minero ſundon.

Er diu uuort chamin, er gedanchotoſt du mir des uuillen mit ablaze.

6. *Pro hac ſc. impietate orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno.*

Umbe die ubeli betot ze dir iegelih heiligo in geuelligemo zite.

Daz iſt danne, ſo plenitudo temporis (folli zitis) chumet, unde Got ſinen ſun ſendet, factum ex muliere (man uuortinen ſone uuibe) factum ſub lege (undertanin eo.)

Veruntamen in diluvio aquarum multarum ad eum non adproximabunt.

Aber in manigero uuazzero uuage ſuummente ne nahent ze imo.

Ein uuazzer iſt daz ſie beguzet, unde ſie gebeiligot in tempore opportuno (in geuelligemo zite,) daz iſt diu chomenta doctrina (lera) ſone Spiritu Sancto. Manige doctrinæ (lera) unde manige ſectæ hereticorum alde Philoſophorum (folgunga kloubirrato alde uuiſilingo) ne bringent ſie niebt ze Gote, nube ſie ſceident ſie ſone imo.

7. *Tu es refugium meum à preſſura quæ circumdedit me.*

Du biſt ze demo ih fluht habo fore dero note, diu mih pefangen habet.

Daz iſt diu mortalitas unde diu corruptio, dero ſih ouh Paulus chlageta, do er chad. Etiam nos ipſi primitias Spiritus habentes in nobismetipſis ingemiſcimus; adoptionem exſpectantes redemptionem corporis noſtri (iob uuir ſelben allereriſt keiſt inphangin habente, ſiuftogen tiefo ininhalb muotis unſeris, uuunſcis peitonte, ih meino irloſedo des lichamen ſone ſelo.) Rom. 8, 23.

Exultatio mea erue me à circumdantibus me.

Du Got min freuui loſe mih fone dien noten, die mih umbefangen habent.

Uuieo iſt der in freuui, der ſih pitet loſen? Ane daz in ſin gedingi freuuet, alſo iz chit. Spe enim ſalvi facti ſumus (mit kedingt birin uuir gehaltin) doh in humana miſeria (mannin uuenichet) muoche. Fone diu chumet nu reſponſio (antuurte.) Rom. 8, 24.

8. *Intellectum tibi dabo & inſtruam te in via hac qua gradieris.*

Ih kibo dir fernumeſt, *diu dih kruoze ad pœnitentiam (ze riuuuo)* unde lero dih uuaz *du tuont ſolt* an diſemo uuege, an demo du gaſt.

Ulueler iſt der ueg ane diſer gagenuuerto lib?

Firmabo ſuper te oculos meos.

Ih keſtato obe dir miniu ougen.

Ih lazo dih obenan ana uuirdrozzeno daz lieht intelligentiæ meæ (minero uernumiſte.)

9. *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.*

Diz iſt keſprochen ad peccatores (ze ſundarin.)

Ne ſint ſolih, ſo daz Ros unde daz mul, diu ane fernumeſt ſint.

Eigener unde fremeder herro ritet daz ros, unde ledet den mul, uuanda ſie ne uuizzen uuemo ſie dienen ſulin. Dien iſt der gelih, der fure Got demo tiefelo dienot, unde imo undertan iſt.

In chamo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.

Mit chamo unde mit freno geduuing dero chinne, die ze dir ne ſinnen.

Roſſolih ſol frenum (prittil) haben, aber beittendiu unde irſtandini ſuln chamum (cham brittil) haben. Chamus iſt fone chrumbi geſprochen, uuanda camur grece (in chriechiſcun) curuum (chrump) chit latine (in uualeſcun.) Des pedurfen die, die uuider Gote ſpornont, unde in ne uuellen haben aſſeſſorem (ze uſſezzen.)

10. *Multa*

Not. II.

Converſus ſum in ærumnam: ut LXX. ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν. At in Ebræo: נהפך לשדי *Næhpach leſchaddi.* i. converſus fuit humor meus a הפך *haphach* vertere, & לשד *laſchad*, humor.

v. 5. Interpret.

Dixi tantum in corde meo. —— Antequam verba prolata, laudaſti mihi voluntatem remiſſione.

v. 6. Interprt.

Hoc eſt, tunc, quando plenitudo temporis venit, & Deus filium ſuum mittit. —— A in multarum aquarum diluvio natantes non appropinqubunt ad eum. Una aqua eſt, quæ eos ſuffundit & eo ſanctificat —— h. e. ventura doctrina. Variæ doctrinæ & variæ ſectæ hæreticorum aut philoſophorum non ducunt eos ad Deum, ſed ſeparant eos ab ipſo.

v. 7. Interprt.

Hoc eſt, mortalitas & corruptio, de qua Paulus conqueſtus; quum dixit: Et nos ipſi primitias Spiritus accipientes, ſuſpiramus profunde inta animum noſtrum, adoptionem exſpectantes, intelligdiberationem corporis ab anima. —— Erue me a neceſſitatibus, quæ me circumdederunt. Quomodo eſt ille in lætitia, qui ſe petit liberare? niſi quod eum ſpes ſua exhilarat, (ſicut dicitur: Cum ſpe ſumus nos ſalvi) tamen in humana miſeria afflicti. Abinde venit jam reſponſio.

v. 8. Interpret.

Do tibi intellectum, qui te invitet ad pœnitentiam & doceo te quid agere debeas, &c. Quæ eſt iſta via? niſi hæc præſens vita. Ego relinquo ſuper te ſine tædio lumen intell.

v. 9. Interpret.

Hoc dictum eſt ad p. Ne ſint tales, qualis equus & mulus, qui ſine intellectu ſunt. Proprius dominus & alienus equitat equum, & onerat mulum, quoniam non intelligunt, cui inſervire debent. His ille ſimilis eſt, qui pro Deo, diabolo ſervit, & ei ſubjectus eſt. —— Qui equo ſimilis, frenum debet habere: ſed qui mordent & reſiſtunt debent Camum habere. Camus eſt de curvo dictum, nam Camur Græce curvum notat Latine. His indigent qui adverſus Deum aſſurgunt & illum nolunt habere aſſeſſorem.

Nota.

Camus eſt vox Græca κῶμος, civitate Latina donata. Sed Notkerus alludit forte ad καμάρα, Camera, fornix.

Digitized by Google

10. *Multa flagella peccatoris.*

Niebt ein chamus (cham brittil) nube oub flagella (keifila) fuln demo unzamen, daz er gedoubot uuerde.

Sperantes autem in Domino misericordia circumdabit.

Aber die an Got gedingenten umbefahet fin gnada.

Er beuuarot fie allen halbon fo, daz in nebein tara geſceben ne mag.

11. *Lætamini in Domino & exultate justi.*

An Got freuuent iuh rehte, unde an imo ſprungezent *nals an iub ſelben.*

Et gloriamini omnes recti corde.

Unde an imo guollichont iuh alle grehte in herzen.

Alſo die grehte ſint in iro herzen, die ander ne uuellen ane daz er uuile.

Pſalmus XXXII.

Hebr. XXXIII.

Pſalmus ipſi David.

1. *EXultate juſti in Domino.*

An Gote freuuint iuh rehte.

Lazent iuuuera freuui an imo ſin, nals an dero uuerlte.

Rectos decet conlaudatio.

Lob geziemet crehten.

Alſo die ſint die iro uuillen gerertet [gerehtet vel gereſtet] habent nab Gotes uuillen. Die ander uuellen, danne Got uuelle, die ſint chrumb, unde unlobeſam.

2. *Confitemini Domino in cythara.*

Iehent Gote an dero ziterun.

Diu activam vitam (kuot uuerch lib) bezeichenet, uuanda ſi nidenan buh habet.

In pſalterio decem chordarum pſallite illi.

An demo zen ſeitigin pſalterio ſingent imo,

daz contemplativam vitam (uf ſcouuo lib) bezeichenet, uuanda iz obenan buh habet. An dien zuein iſt allin religio (ebalti) unde daz miteuuizin, daz decem chordæ decem verba legis bezeichenent. Diu ſint ſo geſceiden, daz triu ſehent [illegible] Dei. Cilamin [illegible] amorem pro[illegible] (ze mannis ebin chriſtanin minno.)

3. *Cantate ei canticum novum.*

Singent imo niuuuez froſang.

Alſo daz iſt daz Angeli ſungen in finero incarnatione (keburte) Gloria in excelſis Deo (kuollichi in hoinon Gote.) Luc. 2, 14.

Bene pſallite ei in jubilatione [vociferatione.]

Uuola ſingent imo liudondo.

Daz chit, uuizzint daz iz mit uuorten ſo ne mag keouget uuerden, ſo fro ir ſin uueſen ſulnt. Uuanda daz iſt keliudot, daz man freuui mit niuuuon ouget ane uuort.

4. *Quia rectum eſt verbum Domini.*

Daz ſulnt ir tuon, uuanda ſin uuort crehtez iſt.

Ze uuelero uuis? Ane daz iz crebte tuot, ſone ſineme uuorte uuerdent menniſcen gribtet.

Et omnia opera ejus in fide.

Unde alliu ſine uuerh ſint in driuuo.

An demo dinge ſcinet ſin triuua, daz er unſih dar ne uberſuochet, dar er unſero triuuuon chorot. Alſo Paulus chit. Fidelis Dominus, qui non permittit vos temptari, ſupra quam poteſtis ferre. 1. Cor. 10, 13. *(Ketriuuue iſt Got der unſih ni lazzet feror irſuochit uuerden, danne uuir uirtragin mugin.)*

5. *Diligit miſericordiam & judicium.*

Er minnot armherzi unde gerihte,

daz iſt knada unde urteilda. Hier ſcinet er gnada, bina fure ſparet er dia urteilda.

Miſeri-

---

v. 10. *Interpret.*

Non ſolum camus ſed & flagella debentur indomito, ut dometur. —— Cuſtodit eos undiquaque ita, ut eis nullum malum obtingere poſſit.

v. 11. *Interpret.*

Non in vobis ipſis. —— Sicut juſti ſunt in eorum corde, qui aliud nolunt niſi quod ipſe vult.

Ad Psalmum XXXII.

Hebr. XXXIII.

HActenus paraphraſin Notkerianam verbotenus interpretati ſumus, quam qui cognoverit, & Gloſſarium noſtrum in ſuppetias accerſiturus eſt, ille ulteriori noſtræ interpretationi κατὰ πόδα haud, arbitror, indigebit. Quare deinceps Notis duntaxat obſcuriora aut notabiliora loca illuſtrabimus.

verſ. 2.

Citharæ & Pſalterii utriusque inſtrumenti Muſici ἐγχόρδου diſcrimen, quod auctor hic notat, etiam S. Auguſtinus, S. Chryſoſtomus & S. Baſilius obſervarunt. Auguſtinus ad h. l. ait: *Cithara eſt lignum illud concavum, tanquam tympanum prodente teſtudine, cui ligno chordæ innituntur, ut tactæ reſonent. Hoc lignum cithara in inferiore parte habet, Pſalterium in ſuperiore. —— Ex inferiore vita i. e. terrena, habemus proſperitatem & adverſitatem —— ex utraque laudandus eſt DEUS ut citharizemus. —— Cum attendis ſuperiora dona Dei —— convertere & ad pſalterium & pſalle Domino in pſalterio X. chordarum. Præcepta enim legis decem ſunt.* &c. Idem ad Pſal. XLII. *Duo hæc organa Muſicorum habent inter ſe diſtinctam diſcretamque rationem, dignam conſideratione & commendatione memoriæ. —— Pſalterium iſtud organum dicitur, quod de ſuperiore parte habet teſtudinem: illud ſcilicet tympanum & concavum lignum cui chordæ innitentes reſonant. Citharæ vero id ipſum lignum cavum & ſonorum ex inferiore parte habet.* Gemina idem ad Pſal. LVI. Chryſoſtomus in protheor. ad Pſal. *Pſalterium inſtrumentorum unum eſt, ὀρθιον, erectum; i. e. rectis* non acentibus aut obliquis fidibus, ut A. Junius explicat, *cujus ſonus altrinſecus ἀνάδον e ſuperiori parte redditur.* Baſilus: *Pſalterium ſolum ex organis Muſicis ἐκ τῶν ἀνάδων e ſuperiori parte cauſam phtongorum ac concentuum habuit, citharæ autem & lyræ in imo ex ad plectrum ſubſonat, cum pſalterium hoc concentuum & tonorum cauſas ſurſum habat; ut & nos ſupera quærere meditemur.* Citharæ ſeu Lyræ ſchemata ex nummis exhibet Ez. Spanhem. ad Callimah. pag. 476. Atque hoc eſt quod Notkerus vocat *Bûl nidanan & obanan.* Conf. Pſal. XLII, 4.

v. 3.

Illuſtrat hunc locum S. Auguſtinus hic: *Quid eſt in jubilatione canere? Intlligere, verbis explicare non poſſe quod canitur ore DEO. —— Ut gaudeat cor ſine verbis, & immenſa latitudo gaudium, metas non habeat ſyllabarum.* Videtur autem legendum. *Mit niuuuon ougen*, novis oculis.

v. 5.

Hier ſcinet er &c i. e. Hic exhibet gratiam ſive miſericordiam: porro atem differt judicium ſive ſententiam. S. Auguſtinus hic: *Miſericordiæ tempus modo eſt, judicii tempus poſt erit.*

v. 6. S. Au-

Digitized by Google

Misericordia [Domini] plena est terra.

Sinero gnadon ist diu erda fol,

uuanda Evangelium (kuotarende) chomen ist, unde fideles unde baptismum (kelouba, touffi) in alla die erda.

6. *Verbo Domini Cœli firmati sunt.*

Uuieo aber die himela?

Die sint kefestinot mit sinemo uuorte.

Daz ist uuar an selben dien himelen, so ist iz ouh an Apostolis, die sone diu himela geheizen sint, uuanda sone iro lero diu erda beregenot uuard unde gebirigot uuard. Daz diu erda fol sinero gnado ist, daz ist sone diu, uuanda sine himela gefestenot unde gebaldet uuurden sone Gotes uuorte, daz chit sone Christo filio Dei (Gotes sune.) Er geteta sie uuesen cœlos.

Et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

Unde iro chraft ist sone sinemo geiste.

Den inphabendo uurden sie himela.

7. *Congregans sicut in utre aquas maris.*

Samenonde diu mere uuazzer, samo so in uderbalge.

Daz chit in ubelero menniscun buche argen uuillen betuonde. Den sie gerno sceindin ube sie mahtin. Also iz do fuor do Christiani Principes (fursten) chamen, unde sih malitia (ubeli) stuont pergen.

Ponens in thesauris abyssos.

Uuazzer tiefi gehaltende in sinen triseuuen.

Daz ist diu manigi dero ubelon, dero er sih io doh tougeno geuuarnot, daz er die sine mit iro abtungo bezzereie. Alde andere suuieo ist iz ze fernemenne: Et gesamenot Christianos in sinero Ecclesia, dia er utrem (uderbalch) heizet, unde gebirgit tiefe sinna in sinen Scripturis.

8. *Timeat Dominum omnis terra.*

Fone diu furhte Got ein iegelich erda,

daz chit ein iegelich sundig menniscо, uuanda imo ne brisset dero niebt, die in recben, so uuieo er daz handega uuazzer betan habe sicut in utrem (samo in uderbalgh.)

Ab eo autem commoveantur omnes qui inhabitant terram.

Fone imo uuerden eruueget alle die in erdo sizzent.

So sie sone imo eruueget uuerdent, iemenne ze taronne, daz sie ouh sone imo gestillet uuerden. Ziu sone imo?

9. *Quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt.*

Uuanda alliu ding imo chedentemo getan sint, unde imo gebietentemo geschaffen sint.

10. *Dominus dissipat consilia gentium.*

Got zeuuirfet den rat dero dieto,

den si ofto taten uber Christianos, sus chedendo: Tollamus eos de terra & deleamus nomen eorum (nemen sie aba dir erdo unde tiligoten iro namen.)

Reprobat autem cogitationes populorum & reprobat consilia Principum.

Er uuider lobot die gedancha dero liuto so sie ubel sint, unde die rata dero furston.

11. *Consilium autem Domini manet in æternum, cogitationes cordis ejus in seculum seculi [in generatione & generationem.]*

Aber sin rat uueret iemer sine gedancha in euua.

Uuelee gedancha? Daz er die gehalte, die imo getriuuue sint.

12. *Beata gens cujus Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hereditatem sibi.*

Salig tiet des Got unser truhten ist, salig liut, den er imo in erbe eruueleta.

Ni der salig der umbe saligheit quunnet divitias. (Rihtuom) honores (era) potentiam (keuualt) voluptatem (uuunna) nube der salig, der selbun die saligheit habet, daz ist Got.

13. *De Cœlo prospexit Dominus.*

Truhten sah ferro hara nider sone himele,

uuanda prospicere chit porro positum (ferro gesaztin) conspicere. Daz gescab, doh er hara santa filium suum (sin sun.)

Vidit omnes filios hominum.

Er sah allin menniscon chint.

Diu sone imo sint prædestinati ad hereditatem (peneimet ze erbe) diu sah er, uuanda er iro uuara teta, unde er in gnada sceinda.

14. *De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram.*

Fone sinero seledo, dia er gareta sah er uber alle die in erdo sizzent,

sone

---

v. 6.

S. Augustin. Conc. II. *Exceptis illis cœlis, habeo de quibus hic utcunque differam, nobis proximos cœlos, Sanctos DEI Apostolos, prædicatores Verbi veritatis, per quos cœlos compluti sumus, ut per totum mundum seges Ecclesiæ pullularet.*

v. 7.

Idem: *Cum antea mare in martyribus, liberis fluctibus sæviebat, modo autem intra mortalia pectora (büche) inclusum amarum est.* Et mox: *Facta est via, strata nostra ab Imperatore munita est.* Porro quum Autor ait: *Alde andere suuieo &c.* i. e. aut alia ratione poterit sensus esse, nempe per aquas Christianos intelligi, & utrem Ecclesiam, & per abyssos, arcana Scripturarum. Sic & S. Hieronymus: *Congregans sicut in utre, in novo Ecclesiæ homine, aquas maris, seculi populos, ut sint vinum novum. Sicut Dominus ait, In utres novos. i. e. Evangelium præceptum, reconditum in cordibus credentium.* Et mox: *Nam quantum voluit per servos suos nobis demonstrare, tantum per nos intelligere potuimus; ipsam profunditatem scripturarum nequaquam possumus.* Eadem secutus & Bruno Episcopus.

v. 8.

Per *Terram*, terrenos homines SS. Patres etiam intelligunt: qui debent timere Deum. Rationem reddit Notkerus: quia istis non deficiunt peccata, qui eos commovet (rechen) quæ sequuntur, obscura sunt, atque ut opinor, corruptæ lectionis. Quid enim *handega?* legendum videtur, *sundega uuazzer*, aquam peccatorum, quam peccator collegit, sicut in utrem. Propterea debet timere Deum & veniam petere, quod peccata imbiberit ficut aquam. Sed quid est, quod sequitur: Sensus quidem apparet, & convenit cum S. Augustino hic: *Quid formidaturus es aliquid de cœlo, aliquid de mari? Ipse dixit, & facta sunt, mandavit & creata sunt. Qui dixit, & facta sunt, mandavit & creata sunt: cum jubet moventur, cum jubet quiescunt.* Sed quid istud verborum: *iemenne*

fone Angelis (chundaren) unde Apoſtolis (poton) unde prædicatoribus (predigare) ſab er ſie, unde uuiſota iro. Die ſint ſin habitaculum unde ſine himela.

15. *Qui finxit ſigillatim corda eorum.*

Der einluzlicho iro herzen ſcuof,

uuanda er iegelichemo daz ſunderigo gab, dannan ſin ein anderer bedarf. Alſo ouh an dien liden ſunderig keba iſt ieo iegeliches, unde ſiu alliu einero andere bedurfen.

Qui intelligit omnia opera eorum.

Der al iro tuon fernimet.

Er ſibet, daz man ne ſibet. Man ſibet dia gebentun hant, er ne uueiz uueder umbe reht alde umbe liument. Daz uueiz aber Got.

16. *Non ſalvatur Rex per multam virtutem & gigans non ſalvabitur in multitudine fortitudinis ſuæ.*

Der chuninch ne uuirdet kehalten in ſinero michelun chrefte, noh der riſo in dero manigi ſinero ſtarchi.

Fureburtig man iſt rex (chuning) uuanda er rihtet ſinen lichamen, aber uuider allen tiefelen tugedigo fehtenter iſt gigas (riſo.) Dero beidero ding ſtat an Gote nals an in ſelben.

17. *Fallax equus ad ſalutem: in habundantia autem virtutis ſuæ non erit ſalvus.*

Daz ros iſt lukke ze mannes heili, noh des ne gniſet er, daz iz knuog ſtarch iſt.

18. *Ecce occuli Domini ſuper metuentes eum.*

Sih noh truhtenes ougen ſint uber die in furhtent.

Er gehaltet ſie, nals daz ros noh iro ſelbero chraft.

Sperantes ſuper miſericordia ejus.

Ze ſinero gnado ſih ferſehente *nals ze in ſelben.*

19. *Ut eruat à morte animas eorum.*

Umbe daz ſint ſiniu ougen obe in, daz er iro ſela loſe fone tode, *in dero anderun uuerlte.*

Et alat eos in fame.

Unde er ſie nere in hungere; hier in *uuerlte.*

Daz ſint die qui eſuriunt juſtitiam (die der hungere rebtes.) Dien gibet er ſpiritales alimonias (keislicha fuora.)

20. *Anima noſtra ſuſtinet Dominum.*

Unſer ſela bitet ſin,

uueune er chome mit ſinemo lone, den er uns kebiez.

Quonium adjutor & protector noſter eſt.

Sin ſuln uuir biten, uuanda er iſt unſer helfare, unſer ſcirmare.

21. *Quia in eo lætabitur cor noſtrum, & in nomine ſancto ejus ſperabimus.*

Uuanda an imo freuuet ſih unſer herza, nals *an dero uuerlte* unde an ſinen heiligen namen gedingen uuir, *bediu biten uuir ſin.*

Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos, quemadmodum ſperavimus in te.

Diu gnada truhten chome uber unſih alſo uuir *ieo* gedingeton an dih.

Pſalmus XXXIII.

Hebr. XXXIV.

Pſalmus David.

1. *Quando mutavit vultum ſuum coram Abimelech & dimiſit eum & abiit.*

David ſang diſen pſalmum, do er ſin analiute geuuehſelota fore Abimelech, *den diu buoh heizzet achis*, ſamo ſo er uuuotig uuare, unde er in *ze dero uuis* ferliez, unde dana ſcied. 1. Reg. 21.

Unſer David Chriſtus keuuehſelota ſin analiute fore Abimelech, daz chit fore iudaico populo (iudeno liute) do er ſacerdos (euuarto) uuas, unde er doh ne lerta ſacrificare victimas (opheron frinſcinga) ſo Aaron teta nube panem & vinum (prot unde uuin) ſo Melchiſedech teta, ſone demo heiligen pane, unde ſone demo heiligen vino chad er. Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem habet vitam æternam (der min fleiſc izzit unde min bluot trinchit, der habit euuigen lib. Dannan geduohta er uuuotig ſumelichen, die in dar umbe ferliezen, unde mit imo uueſen ne uuolton die ferliez ouh er, uude fuor ſone in ze anderen, fuor ſone iudeis ad gentes (iudon ze dieten) ziu iſt aber der namo geuuehſelot, ſone achis ze Abimelech? Ane daz Abimelech mit ſinemo namen zeigot Joh. 6, 66.

---

menne ze taronne? id eſt: cuiquam ad nocendum: Nam *cupiditatem nocendi poteſt homo habere, propriam poteſtatem autem, ſi ille non dat, non habet:* ait idem S. Pater, unde multo magis hanc poteſtatem nocendi idem quieſcere & ceſſare faciat.

v. 16.

Illuſtrat hunc locum Bruno: *Regem dicit hominem continentem* (Furiburtius man) *qui quamvis regit corpus ſuum miſeratione divina, a vitiis tamen carnalibus ſalvus fieri non poteſt, dum de ſua virtute præſumſerit. Eundem etiam Gigantem vult intelligi, qui virtutum magnitudine roboratus contra immanitatem diaboli dimicat fortiter. Et licet ſic fortiter confligat, ſi tamen ſublevatus fuerit vitio ſuperbiæ, ſalvus eſſe non poterit.*

Ad Psalmum XXXIII.

Hebr. XXXIV.

VEra lectio in inſcriptione eſt *Abimelech.* Abimelechi nomen fuiſſe Regum Palæſtinorum in Gerar, patet ex Gen. *XX*, 2. & *XXVI*, 8. quæ urbs regia aut ad Regem Gath, qui etiam hoc nomine uſus eſt, ut ex Pſalmo hoc & Hiſtoria Regum patet, pertinuit, aut per diviſionem regni aliquandiu Abimelechi & Gethæ & Gerari gubernarunt, & ad diſtinctionem hi Achis cognomen acceperunt, ut Aegyptius Pharao Hophra, *Jerem. XLIV. fi.* Certe Gerar inter quinque primarias urbes Palæſtinorum haud recenſetur a S. Hieronymo, vide & Heydmanni Palæſtin. c. V. Cæterum Anagogicam interpretationem, quam hic proponit Autor, hauſit ex S. Hieronymo & S. Auguſtino hic. Illud notandum, quod Autor ℣. 8. *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum.* Atque Angelum interpretatur de Angelo Magni Conſilii. S. Hieronymus habet: *Emittit Angelum Dominus*, atque itidem de Salvatore interpretatur. At LXX. Παρεμβαλεῖ ἄγγελος κυρίου. Et Ebraica veritas: *Circumdat Angelus Domini in gyro timentes eum.* Atque S. Auguſtinus hic notat: *Immittit Angelus. Sic ſcriptum eſt, Fratres non quomodo habent aliqui mendoſi Codices: Immittet Angelum Dominus. Sed ſic: Immittit Angelus Domini.* Sicut etiam in Breviario Eccleſiæ Lugdunenſis legitur, quod ſcilicet Pſalterium Romanum ſeu Latinam verſionem, ante S. Hieronymi recenſionem, ſequitur.

Digitized by Google

zeigot iudeos nals Achis. Abimelech chit regnum patris mei ſ. David (Riche minis fáter Davidis.) Daz uuaren iudæi, ſie uaaren regnum patris ſui David (Riche iro fater David.) Aber achis uuirt friſtot, quomodo eſt? (uuieo iſt daz ſo?) Daz ramet echert an die, die ſih des uuunderoton, uuio ſie ſoltin ezzen ſin fleiſch, unde trinchen ſin bluot.

א 2. *Benedicam Domino in omni tempore.*

Ih lobon Got in zitelih.

Mir gereh alde ungereh pegagene, imo danchon ih.

ב 3. [*Semper laus ejus in ore meo.*] *In Domino laudabitur anima mea.*

An Gote uuirt kelobot min ſela.

Sin bin ih lobeſam unde guollich nals min ſelbes.

Audiant manſueti & lætentur.

Daz gehoren mammende unde freuuen ſih.

Sie keboren daz ſie ſolih ſuln ſin, unde des ſin fro, uuanda die mammende ne ſint, die ne ſint is fro.

ג 4. *Magnificate Dominum mecum.*

Michellichont Got ſament mir.

Ne luzent mih iz einen tuon, uueſent ſament mir dar ana.

Et exaltemus nomen ejus in idipſum.

i. in invicem vel in unum.

Unde erhohen ſament ſinen namen.

Uueſen ungèſceiden an ſo heilſamemo uuerche.

ד 5. *Inquiſivi* [*Exquiſivi*] *Dominum & exaudivit me.*

Ih ſuohta Got, unde bediu gehorta er mih.

Sin ſelbes luſta mih nals goldes alde ribtuomes dannan gehorta er mih.

Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

Unde ſone diu loſta er mih ſone allen minen arbeiten.

ה 6. *Accedite ad eum & illuminamini.*

Gant imo zuo *mit pœnitentia (riuuuo)* unde *demo getanemo* uuerdent ir erliehtet, *daz chit, uuerdent fernumeſtig dero uuarheite.*

ו *Et facies veſtræ non erubeſcent* [*confundentur.*]

Unde ſo ne ſint ſcamegiu uueriu anaſiune.

Siu ſint mit rehte des ſcameg, daz er imo zuo ne giengent, nu gant imo aber zuo unde ne ſint ſcameg.

ז 7. *Iſte pauper clamavit & Dominus exaudivit eum, & ex omnibus tribulationibus liberavit eum.*

Diſer arming, *diſer chido ih, der ſih ane Got pecnata uueſin, unde ſih ſone diu zuo imo nahta,* der hareta, unde Got kehorta in unde loſta in uzer allen ſinen noten.

Daz teta er in hina nemendo ſone dirro uuerlte, uuanda hier ne mahta iz ſin.

ח 8. *Immittit* [*Immittet*] *Angelus* [*Angelos*] *Domini in circuitu timentium eum.*

Gotes ſun *der Angelus magni conſilii (chundare michilis ratis) heizet*, ingetuot, al umbe die die in furhtent.

Uuaz iſt daz er ingetuot ſih furhtenten? ana ſina tougenun gnada. Er ne uberheuet ne heinen, uuanda er ſie mite umbe ringet.

ט 9. *Guſtate & videte quoniam ſuavis eſt Dominus.*

Choront unde ſehent iu daz unſer truhten ſuoze iſt.

Choront ſinero ſuozi in corpore ſuo & in ſanguine ſuo (an ſinemo lichamen, unde an ſinemo bluote) nals uuio ſuoze er ſi demo munde nube dero ſelo, diu dannan inphabet alſo er gehiez vitam æternam (lib euuigen) ſumeliche chaden, die den gehiez keborton, quomodo poteſt iſte nobis dare carnem ſuam manducare? (uuieo mag uns diſer ſin fleiſg unde ſin bluot keben zezzine?) Die bezeichenda achis, des namo latine chit quomodo eſt? (uuieo iſt daz ſo,) Dien uuirt nu zuo geſprochen, choront unde beſuochent daz er ne uuizzint. Ube ſie daz ne tuont, ſo uuehſelot er fore in ſin anaſiune unde geloubet ſih iro.

Beatus vir qui ſperat in eo.

Saligo der an in gedinget.

Unſaligo der an anderen gedinget.

י 10. *Timete Dominum omnes Sancti ejus, quoniam nihil deeſt timentibus eum.*

Furhtent Got alle ſine heiligen, uuanda dien ungebroſten iſt, die in furhtent.

Niehtes ne briſtet in, uuanda ſie den habent, der ſie alle riche tuot.

כ 11. *Divites eguerunt & eſurierunt.*

Riche uuurden durftige unde hungerge,

uuanda in ne dunchet niemer follun, des ſie habent.

Inquirentes autem Dominum non deficient omni bono.

Die Got forderont, dien ne menget ne heines kuotes.

Uuelih kuot ne habent, die Got habent, der al guot kibet?

ל 12. *Venite filii audite me, timorem Domini docebo vos.*

Choment chint, unde horent hara zuo mir, ih lero iuh Gotes forhtun,

ana dia niemen gneſen ne mag, diu iuh fri getuot nals teuue.

מ 13. *Quis eſt homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos?*

Uuer iſt den des libes luſte, unde ouh luſte ze geſehenne kuota taga,

unde guote zite?

נ 14. *Cohibe* [*Prohibe*] *linguam tuam à malo & labia tua ne loquantur dolum.*

Ube dih iro luſte, ſo ne laz dina zungun ze arge duuing iro, unde dina leſsa ne truge choſoen.

ס 15. *Diverte à malo & fac bonum, inquire pacem & proſequere eam.*

Fermid ſcaden unde tuo uuola, fordero frido, unde far imo nah.

Suoche in in enero uuerlte, dar iſt er, unde dar iſt vita (lib) unde dies boni (kuote taga) hier ne darft tu is kedenchen.

ע 16. *Oculi Domini ſuper juſtos.*

Truhtenes ougen ſint obe dien rehten.

Er obe ſiehet ſie unde ſtatet an in ſiniu ougen.

Et aures ejus in preces eorum.

Unde ze iro digi ſint ſiniu oren.

Iro gebetes ſpuot, uuanda er in gagenuuerte iſt.

פ 17. *Vultus autem Domini ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.*

Aber dara gagene iſt ſin analiute uber die ubeltatigen, daz er iro gehuht tiligeie unde dana geneme de *terra viventium (ſone erdo dero lebenten.)*

18. *Clamaverunt justi & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.*

Rehte hareton ze imo, unde er gehorta ſie unde loſta ſie fone allen iro binon.

Daz teta er ſie bina nemendo hier ne mahta iz uuerden.

19. *Juxta eſt Dominus his qui tribulato ſunt corde & humiles Spiritu ſalvabit.*

Truhten iſt dien nahe, die mit kemulitemo herzen ſint, unde gehaltet er die nidere ſint in iro muote.

Der in hohen uuelle zuo imo, der niderre ſin herza.

20. *Multæ tribulationes juſtorum, & de omnibus his liberavit Dominus eos.*

Manige bina ſint dero rehton uzer dien allen loſet ſie Got,

uuanda ſie compaſſionem (infindida) habent iro bruodero ane dia temptationes (chorunga) unde paſſiones (martyra) die ſie ſelbin lident, bediu ſint iro bina manige, aber ne durfen ſie in uuegen, uuanda er in ſie alle aba nimet.

21. *Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, unum ex his non conteretur.*

Truhten behuotet alliu iro bein, iro ne uuirt noh ein ferbrochen.

Iro patientia (kedult) unde iro manſuetudo (mammindi) unde andere iro nebeiniu benomen ne uuirt. Aber ſecundum literam (nah ſlebtin uuortin) mugen iro bein ferbrochen uuerden; alſo latroni in cruce (demo ſcachare in chruce geſcah, der do fone Chriſto juſtificatus (kerehtbaftigot) uuas.

22. *Mors peccatorum peſſima.*

Dero ſundigon tod der iſt todo uuirſeſta,

uuanda ſie in euuiga bella farent.

Et qui oderunt juſtum delinquent.

Unde die miſſetuont, die den rehten hazent.

Nehein ne uuas ſo reht ſo Chriſtus, die in hazeton, die miſſetaten allero hartoſt.

23. *Redimet Dominus animas ſervorum ſuorum.*

Truhten loſit die ſela ſinero ſcalcho *fone demo tode, der ſo zalig iſt.*

Et non delinquent omnes, qui ſperant in eo.

Unde die ne miſſetuont die an in gedingent.

Daz ſie an in gedingent, dar ana ne miſſetuont ſie.

Pſalmus XXXIV.

Hebr. XXXV.

Pſalmus [huic] David.

1. *Judica Domine nocentes me.*

Chriſtus chit, unde ſin Eccleſia erteile truhten, uber die die mir taront.

Uuis min phogat uuider alle die, diu iu er ahton capitis (houbitis) unde noh ahtent corporis (lichamin.)

Expugna inpugnantes me.

Erfiht, die mih ana fehtent,

den tiefal unde ſine lide.

2. *Apprehendite [apprehende] arma & ſcutum & exſurge in adjutorium mihi.*

Nim uuafen unde ſcilt, unde ſtant uf hil mir.

Sceine dina chraft, daz chit exurge (ſtant uf,) unde habe in hende unſere ſela unde tuo ſie ueſen ſuert unde ſcilt, tuo daz die fienda fone in erfohten uuerden, unde iro iacula (ſcoz) nieht ne gemugin.

3. *Effunde i. dilata frameam & conclude adverſus eos qui perſequuntur me.*

Kebreite diu ſuert, unde besliuz uuiden dien, die min ahtent.

Ketuo manege ſela ueſen dero rehton, unde ſo uuirt din infart iruueret dien fienden.

Dic animæ meæ ſalus tua ego ſum.

Chid minero ſelo zuo, *diu din ſuert iſt, mit dero du fihtiſt*, din heili bin ih.

Kebeiz iro helfa, unde gib iro baldi ze fehtenne uuider ſo handegen fienden.

4. *Confundantur & revereantur quærentes animam meam.*

Scameg uuerden die, unde irfurhten ſih, die minero ſelo fare ſint.

Judæis (iudon) unde hæreticis (gloub irron) unde anderen perſecutoribus (ahtarin) kebe Got ſcama unde forbtun, daz ſie becheret unde gebezerot uuerden.

Avertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala.

Hintert uuenden *nals fure* unde ſcameien ſih, die mir ubeles unnin,

folgen muozin ſie ze guote, nals fore gan ze ubele. Alſo Petro Chriſtus chad: Redi retro Satanas Matth. 16, 23. *(iruuint uuidere Satanas.) Samo ſo er chade: Præcedendo Satanas es, ſequendo diſcipulus eris. (Fure mih fahindo piſt du Satanas, mir nah kando uuirdiſto min ſcuolare.)*

5. *Fiant tanquam pulvis ante faciem venti.*

Sie uuerden alſo daz ſtuppe uuirdet fore demo uuinde.

Iro temptationibus (bechorungon) ne mugin ſie uuiderſtan, alſo daz ſtuppe geligen ne mag, ſo der uuint uuat. Alde iz chit: Fone irdisken gedanchen uuerden ſie uſirhauen in holing, alſo daz ſtuppe tuot fone uuinde.

6. *Et Angelus Domini [coarctans eos. Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum; & ang. dom.] perſequens eos.*

Unde Gotes Angelus ahte iro,

unz ſie ſih pecheren.

7. *Quoniam*

Ad Psalmum XXXIV.

Hebr. XXXV.

verſ. 1.

Sis defenſor meus contra omnes qui vos antea capitis & adhuc corporis ratione perſequuntur. Alludit ad proemium S. Auguſtini, hic: *Eſt pſalmus iſte invocans Deum contra inimicos in tribulationibus hujus ſeculi: & utique ipſe Chriſtus, tribulato tunc capite, & tribulato nunc corpore.*

v. 3.

S. Auguſtinus: *Quomodo effundit frameam? quoniam jam audivimus, quid ſit framea ipſius: Anima enim juſti eſt. Abundent juſti, & effunditur framea, & concluditur adverſus inimicos. Concluſum eſt adverſus eum, quia quid loquatur adverſus ſanctos, non poteſt invenire.* Hoc eſt, quod noſter ait: *Ketuo manege* &c. i. e. Fac multas animas eſſe juſtorum, & tunc impetus impedietur hoſtium.

v. 13.

Digitized by Google

7 *Quoniam gratis abſconderunt mihi interitum laquei ſui* [*muſcipulæ ſuæ corruptionem.*]

Uuanda ſie beuſculden mir geburgen dia ferlorniſſida iro ſtriches.

Noh Chriſtus ne tareta iudeis, noh Eccleſia paganis (dien heidenen.)

Vane [*ſupervacue al. Vano*] *exprobraverunt animam meam.*

Uppigen iteuuiz taten ſie mir.

Sus lugen ſie mih ana. Hic dixit, deſtruam templum & in tribus diebus reædificabo illud (er chad ih ſtoro diz bus unde in drin tagin zimbron ih iz aber) danne aber ih chad. Deſtruite templum Dei (ſtorint ir diz hus.) Matth. 26, 61. Joh. 2, 19.

8. *Veniat illis laqueus* [*muſcipula*] *quem ignorat,* [*ignoravit*] *& captio, quam abſconderunt* [*abſcondit*] *apprehendat eos* [*eum.*]

In chome der ſtricch den ſie ne uuizzen, unde diu falla gefahe ſie, die ſie mir burgen.

Et in laqueum cadant [*cadat. A. Et in muſcipula incidant in ipſa*] *in ipſum.*

Unde in denſelben ſtrich ſturzen ſie.

Daz chit, derſelbo ſtrich kehabe ſie. Den tod kareton ſie mir, an demo ſie redemptionem mundi (irloſa uuerlte) ne bechandon, der geſuerbe ſie unde ziehe ſie ze mir.

9. *Anima autem mea exultabit in Domino & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.*

Aber min ſela freuuit ſih an Gote, unde luſſami habet ſi an iro haltare.

Dar iſt al daz ih forderon, uuanda ih an imo habo al daz ih pedarf.

10. *Omnia oſſa mea dicent, Domine quis ſimilis tibi?*

Alliu miniu bein chedent, uuer truhten iſt dir gelih?

Die in corpore meo robuſti ſint (an minemo lichamen ſtarch ſint) die ſprechent mir iz zuo. Uuanda ſie uuizzin, daz iz ſol (ſunna) noh ſtellæ (ſternin) ne ſint noh angeli (chundera) noh archangeli (furſt chunderæ) noh nehein creatura (giſcaft.)

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus.

Den habeloſen erzucchendo uzer ſinero ſtarcheron handen.

Egenum & pauperem à diripientibus eum.

Turftigen unde goregen ſone dien die in chripſent.

Dar ſcinet daz dir nioman gelih ne iſt uuanda du tuoſt daz nioman getuon ne mag, du loſeſt den uuenegen menniſchen habeloſen dero tugede ſone dero tiefalo banden.

11. *Exurgentes teſtes iniqui quæ ignorabam interrogabant me.*

Unrehte iehara ſtuonden uf, in minero paſſione (*martyro*) unde frageton mih dero dingo, diu ih ne uuiſſa.

Blaſphemiam (Gotſcelta) ne uuiſſa ih, hunda ne uuiſſæ ih, ſone diu ih ne uuiſſa, uuanda ih ſie uoben ne chonda, dero zigen ſie mih, dero frageton ſie mih.

12. *Retribuebant mihi mala pro bonis, ſterilitatem animæ meæ.*

Sie gaben mir ubel umbe guot, unde unberehafti, minero ſelo.

Dar ana ougton ſie mir iro unberehafti, daz ſie mir guotes mit ubele lonoton. Bediu fluochota ih dero ſelbun ſterilitati in arbore (unberehafti an demo fich poume.)

13. *Ego autem cum mihi moleſti eſſent, induebam me cilicio.*

Aber mit harrun dahta ih mih, do ſie mir ſo analagen,

unde mir ſo inblandene uuaren. Ih parg mih in dero mortalitate (todigi) ſone diu ne bechandon ſie mih.

Humiliabam in jejunio animam meam.

In uaſtun diemuota ih mina ſela.

Ih faſteta chlagelicha faſtun, daz ih iuuuer darbeta, unde ih an iu ſterilitatem (unbirgi) fant nals fructum (uuuocbir.) Diu faſta niderta mih, unde diu uuag mir.

Et oratio mea in ſinum meum convertetur.

Unde min gebet uuirt peuuendet in minen buoſem,

den ih peton den habo ih an mir ſelbemo. Ego in patre & pater in me (ih pin an demo fater, unde der fater an mir.) Fone diu ne frumo ih min gebet ſone mir, nube ih uuendo iz in mir an mih. Joh. 17, 21.

14. *Quaſi proximum* [*&*] *quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam.*

i. quaſi de proximo quaſi de fratre noſtro ſic complacebam i. gaudebam.

Alſo des der uns kelegen iſt, unde unſer bruoder iſt, ſo manta [mamta] ih iro.

Ih minnota ſie gelegenlicho, ſie abton min ſientlicho.

Quaſi lugens & criſtatus [*contriſtatus*] *ſic humiliabar.*

Alſo uuuofenter unde leideger ſo genideret uuard ih,

uuanda ih an in die triuuua ne fant, dia ih ſuohta.

15. *Et adverſum me lætati ſunt & convenerunt.*

Unde uuider mir freitton ſie ſih,

uuanda ih trureta, ſie lacheton, unde huoton min,

unde ſamenoton ſih *ze dero tagalti.*

Congregata ſunt ſuper me flagella & ignoraverunt [*ignoravi.*]

Do uuurden filla ufen mih keſamenot, unde ſie ne uuiſſon mih.

Alde daz ne uuiſſon ſie, nuieo ſie des ingelten ſolton.

16. *Diſſipati ſunt nec compuncti.*

Zeuuor-

---

v. 13. *fin.*

S. Auguſtinus hic: *Oratio ad ipſum magis hominem pertinet: Secundum enim quod Verbum eſt Chriſtus, non orat, ſed exaudit, & non ſibi ſubveniri quærit, ſed cum Patre omnibus ſubvenit. Quid eſt:* Oratio mea in ſinum meum convertetur. *Niſi in meipſo humanitas interpellat divinitatem?*

v. 15.

Flagella, μάστιγες, vertuntur qui נכים *Necchim* Hebræis, a נכה *Nacha* percuſſit. Hieronymus reddit *Percutientes.* Kimchi Homines viles. Alii Claudos, quaſi pedibus percuſſos, loripedes, *Buxtorf.*

v. 16.

Sanna, ſonus naris pertinens ad deriſionem. S. Hieronymus in Pſal. II. *Subſannatio proprie rugata fronte & contracto naſo exprimitur.* Horatius L. I. Sat. 6. de Mæcenate: *Non* ——

Ut plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco ignotos.

Zeuuorfen uuurden ſie, nals keſtuncte.

Daz ſie geſahen ſolem obſcuratum (ſunnun beuinſtirta) unde terræ motum (erd biboth) unde manege terrores (prutina) daz zeſtoupta ſie mer, danne iz ſie riuuuege getate.

Temptaverunt me.

Sie choreton min, *ſi chaden.*

Si filius Dei es, deſcende de cruce & credimus tibi (ube du Gotis ſun biſt ſo ſtig aba demo chruce, ſo glouben uuir dir.)

Subſannaverunt me ſubſannatione.

Sie huoten min naſe ſnudendo.

Sanna iſt ſonus naris pertinens ad deriſionem (luta dero naſo treffende ze huoe) dannan iſt derivatum (irrunnin) ſubſanno (ih ſnudo) ſubſannas unde dannan ſubſannatio, daz derchit huob.

Frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.

Sie griſeramoton mih ana mit iro zannen.

Pediu ne duncbe daz uns michel ze lidenne umbe Chriſtum, daz Chriſtus umbe unſih leid.

17. *Domine quando reſpicies?*

Uuanne tuoſt du is uuara truhten?

Daz chit Chriſtus ex conſuetudine humanæ infirmitatis (ſone demo ſite mannis uueichi) ſamoſo in belangee, uuanne in ſin fater reche.

Reſtitue animam meam a malignitate eorum.

Pring uuidere ſone iro arguuilligi mina ſela.

Irgib ſia irslagena ſone in ze libe. Duo ſia irſtan.

A leonibus unicam meam.

Mina einigun *bring tu uuidere* ſone louuuon.

Mina Eccleſiam alde mina animam ſingulariter natam (ſela einichlicho geborna) loſe dia ſone iro ſarfen geunalten.

18. *Confitebor tibi in Eccleſia magna, in populo gravi laudabo te.*

In dero uuitun Eccleſia (liut chilchun) iiho ih dir, in ſuaremo liute lobon ih dih.

In dero Eccleſia (Chriſtanheite) kenuoge die an Got iehent unde ſie in doh ne lobont. Dar ſint inne ſament chorn unde heleuua. Heleuua farent dar hina, chorn uuirt ze leibo. Die ſint chorn die ventus temptationis (uuent chorunga) ne ueget. An dien uuirt Got kelobet, an enen uuirt er gelaſterot in gentibus, uuanda ſie chedent: Ecce quid faciunt Chriſtiani (ſehent dara uuieo die Chriſtanin tuont)

19. *Non inſultent [ſupergaudeant] in me qui adverſantur mihi inique.*

Nu ne henge daz iz *ſo fare, ne la uuerden paleam filios Eccleſiæ (ze heleuuon diu chint dinero brute) paganis (heidinen) unde hæreticis (irrarin) ze huoe.*

Qui oderunt me gratis & annuunt oculis.

Die mih ane ſculde hazzent, unde mit ougon uuinchent,

uuanda ſie doloſi (ficiſe) unde ypocryte (lichiſare) ſint.

20. *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur, & inſuper* [Et ſuper iram d. c. Al. in iracundia terræ loquentes dolos cog. *al. in iracundia d. c.*] *in ira doloſe cogitabant.*

Alſo dar ana ſcinet, daz ſie mih friuntlicho gruoztón, *do ſie chaden: Magiſter licet cenſum dare Cæſari an non? (Meiſter ſal man demo Cheiſere zins kebin alde nebein?)*

Unde ſie doh trugelicho dahton zuo dero abolgi,

daz chit ſceindon iro zorn ſament dero trugeheite. Fone diu folget ſar.

21. *Et dilataverunt ſuper me os ſuum.*

Unde uuito indaten ſie iro munt uber mih.

Nals trugelicho nube baldo zuo ſcriendo: Crucifige, crucifige eum (hain haim.)

Dixerunt euge euge.

i. bene, bene, viderunt oculi noſtri.

Unde an demo chriuce freuton ſie ſih min, ſus chedendo:

Uuola, uuola, nu iſt iz uns ze ougon chomen.

Nu iſt uuorden daz uuir uuolton, daz uuir dih in cruce geſehen.

22. *Vidiſti Domine ne ſileas*

ſc. a judicio.

Keſeuuen habeſt du iz fater, nu ne ferſuige iz.

Ne laz iz ungerihtet ſin.

Ne diſcedas a me.

Ne geloube dih min,

ſid du mih biezziſt, ſub tiemuote ſin.

23. *Exurge Domine & intende judicium meum.*

Stand uf truhten, unde ſih ze minero uberteildo *dia uberteilda ih lido, ſih uuaz ſie mir habent funden. Sih uuieo ungelih iz iſt, an derro judiciis (uberteilidon) die iz peſculden lident.*

Deus meus & Dominus meus in cauſam meam.

Got miner unde herro miner, ſih ze minero meinungo.

Sih uuieo ih iz meine, uuarumbe iz ez lide. Uuanda iz dar ana ſtat, nals uuaz man lide, nube uuar umbe. Alſo iz chit. Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam (ſalig ſint die umbe reht abtunga lident) Sih daz ih iz lido pro ſalute humani generis (umbe gehaltniſſa man chunnis.) Matth. 5, 10.

24. *Judica me ſecundum juſtitiam meam Domine Deus meus.*

Irteile du mir after minemo rehte truhten Got miner,

ſid ſie mir unrehto irteiltin.

Et

---

v. 18.

S. Auguſtinus: *Tota multitudo audit confeſſionem noſtram, ſed non in omni multitudine laus Dei eſt. In iſta enim omni multitudine i. e. in Eccleſia quæ toto orbe terrarum diffuſa eſt, palea eſt & frumentum. Palea volat, frumentum manet, &c.* Chorn, frumentum. Heleuua, palea.

v. 20.

Variæ hic ſunt lectiones & verſiones. Vocem לא *Lo* in Ebraico ut ambiguam, LXX. interpretati ut Pronomen ἐμοί. Et ſic vulgata vetus. S. Hieronymus pro particula negativa accepit. Quod ſequitur: ועל־רגעי־ארץ *Veal Righei-erez*, Græci reddunt: ἐπ' ὀργὴν. Unde Latinæ lectiones, & inter ſe variantes. Hieronymus reddit: *In rapina terræ.* Hebræum Verbum רגע *Ragah*, rumpendi, findendi, ceſſare faciendi ſignificationem habet. Unde recentiores ceſſationem & quietem interpretati.

Ad

Digitized by Google

Et non inſultent [ſupergaudeant mihi] in me inimici mei.

Unde mih ze huhe ne heigin mine fienda.

Ketuo daz ſie ſih peruomen ne mugin, uuieo ſie mih fertiligot heigin. Duo mih reſurgere (irſtan) unde bechere dia uuerlt nah mir.

25. *Nec dicant in cordibus ſuis euge euge animæ noſtræ.*

Noh ſie ne cheden, uuola, uuola unſerro ſelo.

Uuola uns, des uuir getan heigin. Dia mendi ne gib in.

Nec dicant abſorbuimus [devorabimus] eum.

Noh ſie ne cheden, ferslunden heigin uuir in,

in unſeren lichamen iſt er gelegit uuanda er unſer einer uuorden iſt. Ketuo mer daz ſie mine uuerden, danne minero debeiner nah in gefahe.

26. *Erubeſcant & revereantur ſimul, qui gratulantur malis meis.*

Scameg unde erhafte uuerden die ſament, dien min leid lieb iſt,

unde dannan uuerden ſie gebezzerot.

Induantur pudore [confuſione] & reverentia, qui maligna loquuntur adverſum me.

Midunga unde erhafti ſi dero analegi, die mir arg choſont;

Die harrun tragen ſie ana in dero buozzen ſie iro audaciam (nendigi) unde iro impudentiam (uneri) Audaciam (nendigi) mit pudore (ſcamo) impudentiam (uneri) mit reverentia (erafti.)

27. *Exultent & lætentur qui volunt juſtitiam meam.*

Sprungezen unde frouuen ſih, die min reht uuellen,

die ſih ze mir haben uuellen.

Et dicant ſemper magnificetur Dominus, qui volunt pacem ſervi ejus.

Unde die ſines ſcalches frido uuellen, *ih meino Chriſti ſines ſunes*, die cheden ieo, gemichellichot uuerde truhten, *nals ſo judei chadun. Euge, euge animæ noſtræ (uuola uuola unſerro ſelo.)*

28. *Et lingua mea meditabitur juſtitiam tuam, tota die laudem tuam.*

Unde min zunga ahtot din reht, *ſi leret ſie alle novum teſtamentum (niuuua ea) unde* allen den dag ahton ſie din lob.

Pſalmus XXXV.
Hebr. XXXVI.

v. 1. *In finem ſervo Domini. [David.]*

UUEr iſt hier genamot ſervus Domini? (kotis ſcalch.) *Ane der, qui formam ſervi accipiens factus eſt obediens usque ad mortem (der dis ſcalchis pilide an ſih neminde uuart khorſam unzin an den tod) Fone demo Eſaias chit: Servus meus ſuſcipiam eum (er iſt min ſcalch, ih nimo in an mih.)* Eſ. 42, 1.

2. *Dixit injuſtus ut delinquat in ſemetipſo.*

Der unrehto, *chit der Propheta, geeinota ſih ſament imo ſelbemo*, daz er miſſetuoe.

Fore anderen menniſcon birget er iz. Ziu iſt daz?

Non eſt timor Dei ante oculos ejus.

Uuanda imo Gotes forhta fore ougon ne iſt, *diu imo mer mahti ſin.*

3. *Quoniam doloſe egit in conſpectu ejus, ut inveniret iniquitatem & odiſſet [ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.]*

Uuanda er trugelicho dar ana teta fore imo, daz er funde ſin unreht, unde er iz hazzeti.

Er ne uuolta iz finden noh hazzen. Ube er iz ſtochen uuolti, ſo funde er iz. Fone diu iſt diu trugeheit an demo ſuochenne, uuirt imo iz kezeigot, fone anderen, noh danne ne uuile er iz pechennen, nube er chit, daz tuont ſie alle, daz ne tuon ih eino niebt, fone diu fernim.

4. *Verba oris ejus iniquitas, noluit intelligere ut bene ageret.*

Sines mundes uuort ſint unreht unde loter, er ne uuolta in ſin nemen daz er uuola tate.

Des uuillen braſt imo, er mahti, ube er uuolti.

5. *Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo.*

In ſinero innerun chamero ahtota er daz unreht.

In ſinemo herzen abtota er iz. Alſo iz darfore chit, in ſemet ipſo (ſament imo ſelbemo.)

Aſtitit omni viæ non bonæ.

Er gegagenuuerta ſih uuegelichemo der guot ne iſt.

Demo unrehten uuege uuas er ungebroſten.

Malitiam autem non odivit.

Aber die ubeli ne hazzeta er.

Fone diu ne uuas er iro ana.

6. *Domine in Cœlo miſericordia tua.*

Truhten in himele iſt diu gnada,

diu fore allen gnadon iſt, die du echert dinen heiligon gibeſt. Andere gnada die in erdo ſint, kibeſt du ingemeinun ubelen unde guoten. Daz duoſt du honores (era) divitas (rihtuom) ſalutem corporis (den geſunt des lichamen) unde daz demo gelih iſt. Alde cœlum heizzet er ſanctos, an dien Gotes knada meiſt ſcinent.

Et veritas tua usque ad nubes.

Unde din uuarheit chumet unz ze dien uuolchenen.

Uuolchen ſint Apoſtoli, pi dien chundeſt du die uuarheit.

7. *Juſtitia tua ſicut montes Domine [domini.]*

Din Reht Truhten iſt alſo berga.

Apoſtoli (poton) ſint din reht, uuanda ſie fullent iz, unde ſie ſint alſo berga. An die berga ſcinet diu ſunna ze eriſt,

---

Ad PSALMUM XXXV.
Hebr. XXXVI.

v. 1.

DAvidis mentio nulla apud Notkerum. Vetus Latina in Hieronymi Commentario: *In finem puero Domini; Pſalmus David.* Græca vulgata: Εἰς τὸ τέλος, τῷ παιδὶ τοῦ Κυρίου Δαυίδ. At Alexandrinus Codex: εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τῷ Δαυίδ. Translatio adjecta: *In finem ſervo Domini ipſi David.* Gallicana: *In finem ſervo Domini David.* S. Hieronymi veritas Ebraica: *Pro victoria ſervo Domini David.* Bruno Epiſc. ut Alexandrinus Codex: *In finem Servo Domini Pſalmus David.* Atque ſecundum hunc intellectum Notkeri interpretatio locum habet, quam & ipſam Bruno amplexus.

Digitized by Google

ze eriſt, aba in chumet ſi nider an daz kefilde. Alſo cham ze eriſt Apoſtolis juſtitia Dei (poton daz Gotes reht) dannan uuard ſi uberal gebreitet.

Judicia tua abyſſus multa.

Dine urteilda michel abcrunde,

Daz chit ane grunt uuanda ſie ne mag nieman ergrunden nob erfaren. Ziu du einen ſiſt trahens (nah dir ziehende) unde anderen obdurans (ferhertinde) uuer mag daz uuizzen?

8. *Homines & jumenta ſalvabis Domine, quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.*

Menniſcen unde feho halteſt du truhten alſo du dina gnada habeſt kemanigfaltot.

Dar ana ſcinet iro manigfalti, daz ſi ſo ferro reichet iob ze menniſcon iob ze fehe. Aber diu heili iſt temporalis (zit friſtig) diu in gemeine iſt. Die dia minnont, die heizent echert homines (menniſcen) alſo Adam echert homo (menniſco) uuas nals filius hominis (menniſcen ſun.)

Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum ſperabunt.

Aber menniſcon chint *diu nah filio hominis (menniſcen ſune) filii hominum (menniſcen chint) heizzent,* die troſtent ſih ze dero decchi dinero fettacho.

Die ne forderont nieht terrenam felicitatem (uuerlih ſalida) nube dia miſericordiam quæ in cœlo eſt. (Kenada diu in himele iſt.)

9. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ.*

Die uuerdent trunchen ſone dero genuhte dines huſes.

Spiritalis lætitiæ (keislichemo frouui) uuerdent ſie ſo foh, daz ſie uuerltlichi ferlieſent, unde Gotelichi geuuinnent. Dia genuht habet ſin hus ſancta Eccleſia, iro chinden geſchiebet diu trunchini.

Et torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Unde mit dero chlingun dinero luſtſami gechoront.

Diu chumet mit impetu (trati) alſo torrens (chlinga) unde iſt fortiter pertingens à fine usque ad finem (ſtarchlicho folle treffende ſone ende ze ende.)

10. *Quoniam apud te eſt fons vitæ.*

Uuanda ſament dir iſt libes urſpring.

Dannan rinnet ſi, dar der urſpring iſt, unde der trenchet ſi, der iro durſteg iſt.

Et in lumine tuo videbimus lumen.

Unde an dinemo liehte geſehen uuir lieht.

An dinemo ſune Chriſto geſehen uuir dih patrem (fater) uuanda er iſt lux lucis (lieht liehtes) unde lumen de lumine (klanzliht ſone gelanze liehte.)

11. *Pretende miſericordiam tuam ſcientibus te, & juſtitiam tuam, his qui recto ſunt corde.*

Fore dene dina gnade, *daz chit ſceine ſia, unde ſpende ſia* dien, die dih uuizzin, unde din reht ſpendo dien die grehte ſin in iro herzen *nals grebt, uuile er dih uueſen geſunden unde lichet dir dar ana ſin uuillo, ſo er dih aber uuile uueſen ſiechen, ube dir daz miſſelichet, ſo biſt du ungreht an dinemo herzen.*

12. *Non veniat mihi pes ſuperbiæ.*

Fuoz dero ubermuoti ne chome mir,

uuanda ih an demo geſtan ne mag. Ubermuoti iſt alſo ein fuoziu, uuanda ſi ieo ſar fallet, unde lango ſtan ne mag.

Et manus peccatoris non moveat me.

Unde des ſundigen hant ne uuegke mih.

Des ubelo tuonten uuerch ne ferleite mih, alſo demo geſciehet, demo pes ſuperbiæ (fuoz ubermuoti) chumet.

13. *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem. Dar ſturzton die unreht uuurchent.*

An demo fuozze ne mahton ſie geſtan. An demo fiel Adam. An demo fiel Angelus malus (der ubel engel)

Expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare.

Uz uuurden ſie ferſtozzen, ſtan ne mahton ſie.

Der eino uuard ferſtozzen de Cœlo (ſone himele) den ander de paradyſo (ſone paradyſe.)

Pſalmus XXXVI.

Hebr. XXXVII.

Ipſi David.

1. *Noli emulari in malignantibus neque emuleris [zelaveris] facientes iniquitatem.*

Pilde ne nemeiſt du ſone arguuilligen, noh unrehto farente ne bildeieſt du.

2. *Quoniam tanquam fœnum velociter areſcent & quemadmodum olera herbarum cito decident.*

Uuanda ſie erdorrent ſamo ſpuotigo ſo houue, unde ſamo horſco ſo chruter befallent ſie.

3. *Spera in Domino & fac bonitatem.*

Ferſih dih ze Gote, unde tuo uuola.

Keloube an in unde ſceine iz mit dien uuerchen.

Inhabita terram & paſceris in divitiis ejus.

Pue an dero erdo, unde ſo uuirdeſt du gefuorot in ſinen otuualon.

Uuis in ſinero Eccleſia, ſo fuorot er dih in himele mit ſin ſelbes anaſihte.

4. *Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.*

Habe an Gote luſtſami, unde er gibet dir des din herza gerot.

La dih ſin luſten, unde ube dih ſin luſtet, ſih ſelben gibet er dir.

5. *Revela Domino viam tuam.*

Offeno

---

v. 11.

Pretende, Foradene. Bruno Epiſc. *i. e. longe lateque diffunde tuam miſericordiam, ut poſſint ſcientes te, in iſto Seculo firmius ambulare.* Græci: παράτεινον, protendere, extendere. At S. Hieronymus Ebr. משך *Meſchoch* reddit *Attrahe.* Forte Vulgatus *Protende* & Hieronymus *Protrahe* ſcripſerat.

v. eod.

Nals greçht) non juſtus ſcil. corde es. Si vult te eſſe ſanum & placet tibi hactenus ejus voluntas: ſi vero te vult ægrotare, ſi tibi hoc diſplicet, tunc es injuſtus in corde tuo. Conf. S. Auguſtinus hic.

Ad

Digitized by Google

Offeno imo dinen uueg.

Uuaz du lideſt, des iih imo. Chit alſo Paulus: Caro concupiſcit adverſus Spiritum, & Spiritus adverſus carnem (der lichamo gevot uuider dero ſela, unde de ſela uuider demo lichamin.) er tuot dir is laba. Gal. 5, 17.

Et ſpera in eum, [eo] & ipſe faciet.

Unde gedinge an in, unde er tuot daz du uuile.

6. *Et educet quaſi lumen juſtitiam tuam.*

Unde er bringet uz din reht,

daz chit er getuot iz ſcinbare alſo lieht. Din reht, daz iſt din gelouba, diu iſt nu tougen. Si iſt ieo tougen quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo. Tunc juſti fulgebunt ſicut ſol (unz Got chum, der intliuht tougeni dero finſtri, unde offenot rat herzon, unde danne chunt mannelichemo lob fone Gote, danne ſkinent die rehten alſo ſunna.)

Et judicium tuum tanquam meridiem.

Unde din irteilen getuot er ſcinbare alſo mitten dag.

Erteile daz ze rehte, daz du Chriſto ſiſt kefolgig, daz keſciehet dir ze offenorun guollichi danne mitter tag ſi. Uuanda iz chit. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tum & vos apparebitis cum ipſo in gloria (ſo uuenne Chriſt irſcint uuuer lib, danne irſcinint ouh ir mit imo in guollichi.)

7. *Subditus eſto Domino & ora eum.*

Uuuis Gote undertan, unde bito in.

Noli emulari in eo qui proſperatur in via ſua in homine faciente injuſtitias.

Nehein bilde ne nim bedemo, demo gelungen ſie an ſinero ferte,

ih meino demo unrehto uarenten menniſcen. Laz in gan den breiten uueg, kang du den engen. Der breito bringet in ze engi, der engo bringet dih ze uuiti.

8. *Deſine ab ira & derelinque furorem.*

La dina abolgi ſin, unde begib dina heizmuoti.

Ne bilg dih, daz ubel man gedihe, unde du ſiſt ſmahe.

Noli emulari ut nequiter facias [maligneris.]

Ne uuis imo gelih, daz du arguuilligo tuoieſt, *ſo er tuot.*

9. *Quoniam qui nequiter agunt [malignantur] exterminabuntur.*

Uuanda die gernouuilligo ubelo tuont, die uuerdent uz ferſtozzen,

uzzer dero Gotes parg uuerdent ſie ferſtozzen. Nequitia daz dir chit voluntaria malitia (ſelbuuillich ubeli) ne lazet ſie ſar dara in.

Suſtinentes autem Dominum ipſi hereditabunt terram.

Die aber Gotes pitent, *unde uuerlt ſaldon ſie ferſteoſtent*, die beſizzent *terram viventium* (erda dero lebenton.)

10. *Et adhuc puſillum & non erit peccator & queres locum ejus & non invenies.*

Unde uber unlang ne iſt hier der ſundigo, ſo ſuocheſt du uuar er ſi, unde ne findeſt in.

Dar er neſtota, unde dar er uueſen uuolta, dar fermiſſeſt du ſin.

11. *Manſueti autem poſſidebunt [hæreditabunt] terram.*

Aber die mammenden, *die andere fertragent*, die beſizzent daz lant, *ſie beſizzent dia himeliſcun ieruſalem (anaſibt fridis.)*

Et delectabuntur in multitudine pacis.

Unde luſtſamo nietont ſie ſih, dar frides *uuanda er iſt in euuig.*

12. *Obſervabit peccator juſtum & fremit [ſtridebit] ſuper eum dentibus ſuis.*

Der ſundigo huotet des rehten, *daz chit, faret des rehten*, unde griſcramot in ana.

So er in imo ungelichen ſihet, ſo hazzet er in, ſo iſt er imo des libes irbunſtig (vel ununſtig.)

13. *Dominus autem irridebit eum, quoniam proſpicit quod veniet dies ejus.*

Aber Got huot ſin, daz er ſines tages ſo ergezzen habet, uuanda er fore uueiz, daz ſin tag chumet,

an demo er imo giltet ſina ubeli.

14. *Gladium evaginaverunt peccatores intenderunt arcum ſuum, ut dejiciant pauperem & inopem, ut trucident rectos corde.*

Sundigen zugen iro ſuert, ſpienen iro bogen, daz ſie nider uuerfen armen unde habeloſen, daz ſie ouh ſlahen rehte in iro herzen.

15. *Gladius eorum intret in corda ipſorum & arcus eorum confringatur.*

Iro ſuert kange in durh iro herzen, unde iro bogo uuerde ſerbrochen.

In ſelben uuerde daz ze freiſon, mit diu ſie dien unſculdigen ſcadon uuolton. Uber ſie gange iz nals uber andere.

16. *Melius eſt modicum juſto ſuper divitias peccatorum multas.*

Pezzera iſt luzzel demo rehten, danne michel rihtuom dero ſundigon.

Er iſt ſalig mit demo luzzelen, ſie ſint unſalig mit demo michelen.

17. *Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem juſtos Dominus.*

Daz ſceinet darana, uuanda die arma dero ſundigon fermulet uuerdent, aber die rehten ſterchet Got.

Alſo er den ſtarhta, der dir chad: Ego non ſolum allegari ſed & mori paratus ſum pro nomine Act. 21, 13.

AD PSALMVM XXXVI.
Hebr. XXXVII.

v. 12.

IRbunſtig, a verbo Irbonden, diſſolvere, vide Gloſſ. *Bonden.*

Ununſtig, a verbo *Unnen*, tribuere. *Ununſtig*, qui demere vult. Vide *Unnen.*

v. 18.

Digitized by Google

nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti (ih ne bin nieht ein garo daz man mih pinde, nube ioh daz ih irſterbe umbe Gotes namen.)

18. *Novit Dominus dies immaculatorum.*

Got uueiz die uuega dero ungeflecchoton,

Die menniſchen uuanent uueſen ubele, ſo ſie in arbeiten ſint. Sie chedent danne ſone in, ſuslich ne liten ſie, ube ſie rehto fuorin.

Et hereditas eorum in æternum erit.

Unde iro erbe ueret iemer.

Daz iſt cœleſtis Jeruſalem (diu himeliſca burch.)

19. *Non confundentur in tempore malo.*

Sie ne uuerdent keskendet in ubelemo zite.

Daz iſt in die judicii, ſo peccatores keborent: Ite in ignem æternum.

Et in diebus famis ſaturabuntur.

Unde in hungertagen uuerdent ſie geſatot.

In ne liget ana nehein hunger, dar er anderen ana liget. Die bie leara conſcientiam habent, die habent hunger, uuanda ſie troſt ne habent in in ſelben. Die aber rebt uuizzin in in ſelben die fuorot daz.

20. *Quoniam peccatores peribunt.*

Uuanda ſundige uuerdent ferloren.

In judicio (in dero uberteilido) geſciehet daz.

Inimici vero Domini mox honorificati fuerunt [ut honorif. fuerint, Al. ſtatim ut gloriabuntur] & exaltati: deficientes quemadmodum fumus deficient.

So Gotes fienda eriſt keeret uuerdent unde irhohet, ſar damite ze gando ze gant ſie alſo rugh.

Rugh kat in holing, dar iſt fin zegengeda. Sundige geſtiegent, dar gant ſie ſar aba dero uuarbeite, daz irvellet ſie.

21. *Mutuatur [Fœneratur] peccator & non ſolvet, juſtus autem miſeretur & tribuet [commodat.]*

Sundig man intliehet unde ne giltet,

uuanda er ſone Gote alle gnada inphabet, unde imo ne danchot, aber der rebto gnadet unde gibet fergebeno, alſo ouh imo Got kab.

22. *Quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram.*

Uuanda die imo guotes pitent, die beſizzent ſament imo terram viventium (die erda *dero lebendon*) unde uuerdent ſine cohæredes (*canherben*) [*chanerben.*]

Maledicentes autem ei diſperibunt.

Die imo aber ubeles pitent, die uuerdent ferloren,

unde uz ferſtozzen. Alde ube ſie imo aber beginnent kuotes piten, in die uuis uuerdent ſie oub ferloren, daz ſie daz ne ſint, daz ſie uuaren.

23. *A Domino [Apud Dom.] greſſus hominis dirigentur & viam ejus volet.*

Fone Gote uuerdent kerihtet mannes kenge, unde fone diu uuile er gerno ſinen uueg.

So er ingang heilen getuot, ſo uuirt er fone maledicente (fluochontemo) benedicens (ſeginonte.)

24. *Cum ceciderit non collidetur, quoniam Dominus firmat [ſupponit] manum ſuam.*

So er uallet, ſo ne uuirt er gechniſtet, uuanda Got feſtinot ſino hant,

daz chit, ſiniu uuergh unde ſinen rat. Chumet er in freiſun, er hilfet imo dar uz.

25. *Junior fui etenim ſenui, & non vidi juſtum derelictum.*

Ih uuas iung *chit ſancta Eccleſia*, unde nu bin ih alt, unde noh ne ſah ih rehten man ferlazzenen *noh helfeloſen. Ih ſah in haben ſpiritalia bona (geiſlicha genada) ube er ne habeta temporalia (uuerlt zitelicha.)*

Nec ſemen ejus egens pane.

Noh ſinen ſamen brotis durftigen,

uuanda er guottate ſabet, dannan habet er ſeti. Verbo Dei (mit Gotes uuorte) uuirt er gelabot unde geſatot. Uuola tuondo uuerdent ſiniu ougen indan, unde dannan uuabs er imo der inuuertigo uuiſtuom.

26. *Tota die fœneratur [miſeretur] & commodat.*

Allen den dag uuuocherot er unde intliehet,

uuanda er ſpendot temporalia bona (uuerlt zitelichiu guot) unde inphabet euuiga, gibet luzzel, unde inphabet filo.

Et Semen illius in benedictione erit.

Unde ſin ſamo uueret in ſegene.

Keiſtlichiu ding ſabet er, vitam æternam (euuigen lib) inphabet er, daz iſt ſines ſamen benedictio (ſegen.)

27. *Declina a malo & fac bonum.*

Fermid ubel unde tuo uuola.

Ube du armen ne rouboſt, dar ne iſt is ana gnuoge du ne deccheſt den naccheten, unde laboeſt den hungergen.

Et inhabita in ſeculum ſeculi.

Unde bue in *himele* iemer unde elichor.

28. *Quia Dominus amat judicium.*

Uuanda truhten urteilda minnot,

daz chit keribte. Er ne lazzet niebt ungeribtes.

Et

---

v. 18.

Hoc eſt: Homines credunt male eſſe (juſtis) ſi ſunt in tribulationibus. Dicunt tunc de illis, talia non patientur, ſi recte ambularent. Conf. S. Auguſtin. hic.

v. 22.

Alde ube ſi &c. hoc eſt: *aut ſi ipſi iterum incipiunt benedicere, hoc modo etiam diſparent, dum non amplius ſunt, qui fuerunt*, ſcilicet mali. Conf. S. Auguſtin. h.

v. 23.

A Deo diriguntur hominis viæ, & hinc vult iſte (homo) libenter ejus, (DEI) viam. Si DEUS viam ejus, (*ingang*, legendum arbitror) ſalvat, dirigitque, fit ex maledicente benedicens. *Ipſe homo, ut velit viam Domini, ab ipſo Domino diriguntur, greſſus ejus. Venit enim ille, & vocavit & redemit & fudit ſanguinem ſuum*, ait S. Auguſtinus hic.

v. 26.

Fœneratur & commodat. S. Auguſtinus: *Miſeretur & fœneratur.* Addens: *Latine dicitur, & qui dat mutuum & qui accipit. Planius autem hoc dicitur, ſi dicamus Fœnerat. Quid ad nos quid Grammatici velint? Melius enim in barbariſmo noſtro vos intelligitis, &c.*

Digitized by Google

Et non derelinquet ſanctos ſuos.

Unde ſine heiligen ne ferlazet er *uuilon offeno, uuilon tougeno. Er uuas offeno mit tribus pueris in chamino ignis (trin chinden in demo ouene des furis) unde tougeno mit machabeis (einen uuigmannin.)*

In æternum conſervabuntur.

Sie ſint iemer gehalten.

Dar ana ſcinet, daz er ſie ne ferlazzet.

Injuſti punientur.

Unrehte uuerdent kechelet,

Uuare? ane in bello.

Et ſemen impiorum peribit.

Unde dero argon ſamo uuirt ferloren.

Alliu iro uuergh uuerdent ferloren.

29. *Juſti autem hereditabunt terram & inhabitabunt in ſeculum ſeculi ſuper eam.*

Aber rehte inphahent in erbe dia erda unde ſizzent iemer dar ana.

Diſiu erda iſt morientium (dero toton) einiu iſt viventium (dero lebenton) in dero ſint ſie furder.

30. *Os juſti meditabitur ſapientiam.*

Rehtes mannes munt, *daz chit, ſin muot* ahtot den uuiſtuom.

Er iſt imo ſuozze, pediu habet er in gerno in muote ioh in munde.

Et lingua ejus loquetur judicium.

Unde ſin zunga ſprichet dia urteilda.

Si irteilet nah demo uuiſtuome des herzen.

31. *Lex Dei ejus in corde ipſius.*

Sines Gotes ea iſt in ſinemo herzen.

Et non ſupplantabuntur greſſus ejus.

Unde dannan ne uuerdent peſcrenchet ſine genge.

Er iſt imo fore, des ea er haltet.

32. *Conſiderat peccator juſtum, & quærit mortificare eum.*

Der ſundigo ſiehet den rehten, unde ilet in toden.

Er chit, alſo in libro ſapientiæ (in demo buoche uuiſtuomis) ſtat: Gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt nobis vita ipſius (er iſt uns ſuare ana zeſehenne, uuanda ſin lib iſt uns ungelich.) Sap. 2, 15.

33. *Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus.*

Aber Got ne lazet in imo under hende,

uuanda er ne gibet imo nebeinen geuualt an ſinero ſelo. Doh er demo lichamen ſcadoe, ſo diu ſela gniſet, ſo erſtat der lichamo.

Nec damnabit eum cum judicabitur illi.

Noh er ferbraſet in, ſo imo irteilet uuirdet, *ſone dien ubelen. Fone Gote iſt er unferſcalten.*

34. *Expecta Dominum & cuſtodi vias ejus.*

Pit mines truhtenes, unde huote ſinero uuego.

Ne la dih pelangen ſines troſtes, nube hier bechenne uueſen tempus laboris (zit arbeite) tempus ſeminis (zit ſamin) tempus frigoris (zit froſtis) tempus lacrimarum (zit trano) bina fure, tempus conſolationis (zit troſtis.)

Et exaltabit te ut hereditate capias terram.

Unde *ube du ſin biteſt*, danne erhohet er dih ſo, daz du in erbe inphaheſt terram *viventium* (erda *dero lebenton.*)

Cum perierint peccatores videbis.

So die ſundigen ferloren uuerdent, ſo geſieheſt du iz.

So du biſt ad dexteram (ze zeſuuun,) ſo ſieheſt du ſie ad ſiniſtram (ze uinſtrun) dar ſie ferloren uuerdent.

35. *Vidi impium ſuperexaltatum & elevatum ſicut cedros libani.*

Ih ſah ubelen man erhohten, unde erbureten, alſo cederbouma ufen lybano *monte (perge) uuieo do?*

36. *Et tranſivi & ecce non erat.*

Unde in in des ruhta ih, *daz ih carnalem cogitationem (lichaften kedang) bina uuarf*, unde ſciero uuas er ferſuuunden.

So ih den irdeſcen gedangh uberſteig, ſo ne ſah ih in.

Et quæſivi eum & non eſt inventus locus ejus.

Unde ſuohta ih in, unde dara ne mahta ih chomen, dar ih in irfuore.

Ih uuiſſa before ſina ſtat, unz ih unbedenchet uuas, ſo ih ze ſinne cham, ſo fermiſſa ih iro.

37. *Cuſtodi innocentiam & vide directionem [æquitatem.]*

Huote unde behalt dina unſundigi, unde uuarte an dia gerehti.

An diſiu gagenuuerten ne ſih du, uuanda an dien iſt diu chrumbi, ſih an diu chumftigin, dar iſt diu gribti. Zia ſolt du dara ſehen?

Quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico.

Uuanda fridomachigenman ſint aleiba.

Daz chit, imo uuirt ze leibo ſin lib mit euuigemo lone.

38. *Injuſti autem diſperibunt ſimul.*

Aber unrehte uuerdent ſament ferloren.

Reliquiæ impiorum interibunt.

Dero ubelon aleiba zegant.

Daz iſt ſone diu, uuanda ſie libhafter tode ne habent.

39. *Salus autem juſtorum a Domino.*

Heili dero rehton iſt ſone Gote.

Fone diu ne mag in ſia nieman genemen.

Et protector eorum eſt in tempore tribulationis.

Unde er iſt iro ſcerm, ſo in not uuirt.

40. *Et*

---

v. 38.

Eleganter & rotunde loquitur Notkerus, *Libhafter tode ne habent*, de impiis, quaſi dicas, nihil mortis vivificæ habent.

S. Auguſtinus hic: *Quid eſt? ſunt reliquiæ, cum mortuus fueris non eris mortuus: h. e. ſunt reliquiæ. Erit illi aliquid & poſt hanc vitam. Hoc eſt illud ſemen quod in benedictione eſt.*

Digitized by Google

40. *Et adjuvabit eos Dominus.*

Unde hilfet in Got.

Et liberabit eos.

Unde loſet er ſie.

Et eruet eos a peccatoribus.

Unde loſet ſie fone dien ſundigen.

Et ſalvabit eos, quia ſperaverunt in eo.

Unde haltet er ſie, uuanda ſie gedington an in.

Pſalmus XXXVII.
Hebr. XXXVIII.

v. 1. *Ipſi David in Recordationem* [*in rememoratione die*] *Sabbati.*

Us chareta ſih David rauuon erbugendo. Er uuolta dia rauua, diu in anderro uuerlte iſt. Dara langeta in diſes libes irdroz in, danan iſt diſiu chlaga.

2. *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.*

Nio truhten in dinero heizmuoti ne inchunniſt du mih, noh in dinero abolgi ne irrefſeſt du mih.

So dies judicii (ſuone tag) chome, ſo ne ferlieſeſt du mih.

3. *Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi.*

Knade *mir danne*, uuanda nu dine ſtrala in mir ſtecchent.

Dine cheſtiga ſint mir ana.

Et confirmaſti ſuper me manum tuam.

Unde nu habeſt du gefeſtenot an mir dina hant.

Ih pin nu in dinemo geduuinge.

4. *Non eſt ſanitas in carne mea.*

Min lichamo ne iſt heil.

Uuaz iſt imo? Corruptio (iruuartniſſa) liget imo ana unde mortalitas (totheit.) Uuannan iſt daz?

A facie iræ tuæ.

Fone dero gagenuuerti dines zornes *daz Adam gefrehtota in paradyſo, uuanda daz imo cham ex vindicta (fone gerichte) daz iſt an uns iu uuorden natura (aneburte.)*

Non eſt pax oſſibus meis.

Selben minen beinen ne iſt rauua nehein.

Uuannan cham diu unrauua?

A facie peccatorum meorum.

Fone dero gagenuuerti minero ſundon.

Die irrahton din zorn, daz mih unheilen getan habet. Alde iz chit, à facie iræ tuæ, fone dero irhugedo dines zornes, daz nob chomen ſol in die judicii (ze ſuone tage) unde à facie peccatorum meorum fone, dero irhugedo minero ſundon, dero ih conſcius (kewuiztin) pin.

5. *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum,*

unde fone diu, uuanda miniu unreht uberſtigen min houbet.

Ratio (uuizze) iſt daz houbet, diu uberuuant daz unrebt in paradyſo (in uuunno gartin.)

Sicut onus [*faſcis*] *grave gravatæ ſunt ſuper me.*

Siu ſint ufen mir ſo ſuare, alſo ſuare burdi.

Siu drucchent mih, fone diu ne rauuen ih. Mit rebte irhugo ih des ſabbati (firtagen) dar mir daz uuirt kebuozet. Uuanda dar geſciehet, daz uns kebeizzen iſt: Corruptibile hoc induet corruptionem, & mortale hoc induet mortalitatem (diz uuartaſeliga legit ana uuuuartaſeli, diz todige legit ana undotheit.) 1.Cor.15,54.

6. *Putruerunt & deterioraverunt* [*corruptæ ſunt*] *cicatrices* [*livores*] *meæ à facie inſipientiæ meæ.*

Miniu uuuntmale uuurden ful unde geergerot fone dero gagenuuerti mines ungeuuizzes.

Ferheilet iu uuunda fuleta, unde uuart argera, danne ſi fore uuare. Daz chit, fergebina ſunda niu uuolta ih, unde uuart uuirſiro danne fore, mir cham ſer uber ſer fone minero uuizzeloſi. Si irrabta mir al daz ih lido.

7. *Miſer factus ſum & conturbatus* [*curvatus*] *ſum usque in finem.*

Uueneg pin ih uuorden, unde leideger unz an daz ende *mines libes.*

Is ne nuirt mir er laba er ze Sabbato (firtage.)

Tota die contriſtatus ingrediebar.

Allen minen lib kieng ih unfro.

So ih paldo mabta ziu?

8. *Quoniam anima* [*lumbi mei*] *mea completa eſt illuſionibus.*

Uuanda

Ad Psalmum XXXVII.
Hebr. XXXVIII.
verſ. 1.

Cum in Ebræo ſimpliciter extet *in recordationem* ſine mentione objecti cujus recordatio ſit; Utrum ſui ipſius coram Deo, an alterius: Græci maluerunt per *Sabbati* adjectionem, quos Latina Eccleſia & Teutonica ſequuntur.

v. 7.

So ih paldo mabta ziu? i. e. quod ego fiducialiter feci. Quare? Scilicet contriſtatio debet fieri ob peccata cum fiducia meriti Chriſti, alioquin eſſet deſperatio. Fiducia autem oritur ex agnitis illuſionibus.

v. 8. *Interpret.*

Quæ eſt iſta illuſio? Niſi ſi ea (anima) aliquid vult, & vero ei aliud venit in animum. Sic defraudabat hominem opinio, antequam Chriſtus venit, ut putaret, Deum eſſe ligna & lapides. Sic errabat ipſe ſemper in quadam corp. figura, aut in corp. quæ ſe ipſi oſtendebat pro Deo, quem quærebat. Sic fit nobis quando volumus orando ad Deum cogitare, quod ad alia nos recogitamus, & noſtræ lubricæ cogitationes vix ſinunt orare. Hoc omni liberamur in Sabbato. Sequitur & hic autor S. Auguſtini & lectionem & interpretationem. Sed & Hebræus & Græcus & Latinus, quo S. Hieronymus uſus eſt, textus pro *Anima* habent Lumbos. Iſta autem lectio ex vitioſo codice Græco orta videtur, quo pro ψόας, lumbi, ſcriptum ψυχὰς, anima.

v. 9.

Digitized by Google

Uuanda min ſela irfullet iſt ketrugedes.

Uuelez iſt daz ketrugede? Ane ſo ſi einez uuile, unde iro aber anderez chumet in muot. So truog menniſcen der uuan, er Chriſtus chame daz er Got uuanda uueſen ligna (holzir) unde lapides (ſteina.) So miſſefieng er ieo an etelichero corporali figura (lichamin bilde) alde incorporali (unlichamin) diu ſih imo ougta fure Got, den irſuohta. So geſciehet uns danne uuir nuellen betondo an Got tenchen, daz uuir an ander unſih ferdenchen, unde unſih miſſeliche gedâncha chumo lazzent peton. Des kneſen uuir alles in Sabbato (in uiritage.)

Et non eſt ſanitas in carne mea.

Unde an minemo fleiſce ne iſt heili.

So chumet ſanitas carnis (keſunt des lichamin) ſo anima (ſelo) aba genomen uuirt illuſio (trugeheit.) Pudiu chamen ſiu fone originali peccato (anagennis ſundo.)

9. *Incurvatus [affictus] ſum & humiliatus ſum nimis.*

Kenichet unde geniderot pin ih harto.

Der an dia frambari gedenchet Sabbati, der bechennet hier ſina nideri. Unuuerd mag er imo ſelbemo ſin uuider dero guollichi, diu in getuot kelichen angelis Dei.

Rugiebam à gemitu cordis mei.

Ih, irruota fore demo ſuftode mines herzen.

So uuiget manne file harto, daz imo geſcehen iſt, ſo ſin ſiuftod ruode gelih iſt. Alſa man liſet fone Eſau: Irrugiit clamore magno (er irruota mit michelmo ſcreige.) Solih diu luta des lichamin iſt, ſolicha chit diſer uueſen dia lutun ſinen herzen. Ena lutun geboret menniſco, diſa geboret Got. Den hina langet, der ſuftot ſo. Recordatio Sabbati (irbugida dero uuirro) machot den ſuftot. Gen. 27, 34.

10. *Et [domine] ante te omne deſiderium meum.*

Unde fore dir iſt al des ih keron.

Ih keron Sabbati (uirro) daz uueiſt du nals menniſco.

Et gemitus meus à te non eſt abſconditus.

Unde min ſuftod ne iſt fore dir geborgen.

Uuanda er des herzen iſt, pediu iſt er echert fore dir.

11. *Cor meum conturbatum eſt in me.*

Min herza iſt ketruobet in mir.

Daz chit, iſt irchomen unde leideg. Ziu iſt daz?

Dereliquit me virtus mea.

Min chraft habet mih ferlazzen.

Fone dero uueichi des herzen chumet irchomeni unde leidigi.

Et lumen oculorum meorum [& ipſum] non eſt mecum.

Unde minero ougon lieht ne iſt ſament mir.

Menniſco habeta ougen liebt, unzer Got habeta. Do in Got ferliez, do ingieng imo daz liebt, do begonda er uueſen in tenebris (in finſtri.) Unz hara iſt diu chlaga des inuuertigen leides, hara nab folget diu chlaga des uzuuertigen leides.

12. *Amici mei & proximi mei adverſum me appropinquarunt.*

Mine friunt unde mine gelegenen nahton ſih uuider mir.

So nahton ſih Judei Chriſto daz ſi in criuzegotin, alde amici Iob, daz ſi in laſterotin. Fone ſinero perſona ih neimo lob chaden eteliche uueſen geſcriben allen diſen ſalmen.

Et ſteterunt.

Unde ſtuonden ſie uuider mir.

13. *Et qui juxta me erant, de longe ſteterunt.*

Unde di bi mir uuaren ferro ſtuonden.

Pi an fuozzen, pi an lefsen, ferro an herzen. Alſô iz chit: Populus hic labiis me honorat, cor autem ipſorum longe eſt a me (dirro liut eret mih mit lefsen, aber iro herza iſt ferro fone mir.) Iſa. 29, 13.

Et vim faciebant, qui querebant animam meam.

Unde mih notegoton, die mina ſela ſuohton.

Sie ſuohton ſie ze ubelero uuis uuanda min corpus (lichamo) ne uuolton ſiu, darumbe ſie ſia habetin. Sie ſuohton ſie ze hazze, unde iro lichamen ze erſlahene.

14. *Et qui inquirebant mala mihi locuti ſunt vanitatem.*

Unde die mih ze ubele ſuohton, die ſprachen uppecheit.

Et dolos tota die meditabantur.

Unde ahtoton ſie biſuih allen den tag.

Sie dahton falſa teſtimonia (lukkiu urchunde) uber mih ze ſagenne.

15. *Ego autem tanquam ſurdus non audiebam.*

Aber ih ne horta iz, *daz chit, ih ne antuuurta is,* ſamo ſo ih toub uuare.

Et ſicut [mutus] non aperiens os ſuum.

Unde ſuigeta ih alſo der unſprechento ſtumo.

16. *Et factus ſum ſicut homo non audiens.*

Unde uuard ih alſo der ungehorendo man.

Et non habens in ore ſuo redargutiones.

Unde alſo irrefseda ne habende in ſinemo munde.

Ih irrafſta ofto er, in paſſione (martero) ſuigeta ih. Ih uuolta uuerden humilis judicatus (diumuote uberteilter) daz

---

v. 9.

Frambari, altitudo Sabbati. S. Auguſtinus hic: *Qui recordatur altitudinem Sabbati, ipſe vides, quantum ſit humiliatus.* Cæterum Ebraicum נבוכתי *Nephugothi* Græci reddunt ἐκπλήττω, quod Latini *Afflictus ſum* verterunt, alii *curvatus ſum*, qui in Græco legerunt ἐκλυφθῶ, curvatus ſum. S. Hieronymus in Ebraica veritate: *Evigilavi*, reddit, ſic enim & *Gen. XLV, 26.* hoc verbum *evigilans* redditur. At Radix Ebraica נוף *Phug* ceſſationem virium & deliquium ac debilitationem importat, unde non male Coccejus *dirigui* reddit, *erſtarre: binauuort des muates* vocat Notkerus in *Pſal. XXX, 1.* ubi vide Notas.

So uuiget &c.) h. e. Quanto movet hominem magis, id quod ei contigit, tanto ejus gemitus rugitui ſimilior eſt.

Solich diu luta &c.) h. e. Qualis ſonitus corporis eſt, talis dicit hic eſſe ſonitum ſui cordis. Ille ſonitus pertinet ad hominem, hic ad Deum. Qui deſiderat, gemit ita.

Ad v. 12.

Nota, quosdam ex veteribus hunc pſalmum de perſona Jobi interpretatos.

Ad v. 13.

Darumbe ſie ſia habetin) excidit, arbitror, negativa, *ſia ne habetin*, eam non habebant, ſed quærebant. S. Auguſtinus hic: *Jam manifeſtum eſt qui quærebant animam ejus, qui non habebant animam ejus: quia non erant in corpore ejus.* i. e. in Eccleſia.

Digitized by Google

daz ih aber chome in poteſtate judicaturus (in geuualte irteilender.)

17. *Quoniam in te Domine ſperavi.*

Daz teta ih, uuanda ih an dih truhten gedingta,

du dir mina triſtitiam (unfrouui) becheren maht in gaudium (in mendi.)

Tu exaudies Domine Deus meus.

Du gehoreſt mih an den ih kedingta truhten Got miner.

Du fernimeſt mina antſeida, ube ſia nioman ne uuile fernemen.

18. *Quia dixi ne quando inſultent in me inimici mei.*

Uuanda daz chad ih ze dir, nie ne huoen min mine fienda,

die mir haftent, die ne getuoen ſo ubelo, daz ſie in ze hube ſin.

Et dum commoventur pedes mei ſuper me magna locuti ſunt.

Unde ſo mine fuozze ſih uuegeton, *daz chit, ſo ſie slifton,* ſo choſeton ſie ſone mir micheliu.

Micheles ubeles zigen ſie mih, ſo mine lide die noh in erdo ſint miſſetaten. Unde manton iro ſculdo, die in uuegen ſolton.

19. *Quoniam ego in flagella paratus.*

Unde durh daz ne uuerde ih zebue, daz ih karo bin cheſtiga ze lidenne.

Die ih ſculdig ne bin ze lidenne, die lido ih kerno fure die ſculdigen.

Et dolor meus ante me eſt ſemper.

Unde iſt min ſer ieo fore mir.

Uuelez?

20. *Quoniam iniquitatem pronuncio [annunciabo] meam & curam gero [cogitabo. al. geram.] pro peccato meo.*

Daz ih min unreht ougo, unde ih ſorgen umbe mina ſunda.

Mir iſt daz ſer, unde fore ougon, daz ih ketan habo, nals daz ih lido.

21. *Inimici autem mei vivunt.*

i. libere agunt,

& confirmati ſunt ſuper me.

Aber mine fienda lebent ſelbuualtigo, *unde iſt in uuola.* Unde ſint keſtarchet uber mih.

Mir geſchehent adverſa (uuidermuote) in geſcehent proſpera (franspuoto.)

Et multiplicati ſunt, qui oderunt me inique.

Unde iſt dero filo, die mih peunrehte hazzent,

die mir unrehto lonont, uuola uuilligemo uuider ſie.

22. *Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam perſecutus ſum juſtitiam. [ſequebar bonitatem.]*

Die guotes mit ubele lonont, hinderſprachoton mir, uuanda ih knoto reht forderota.

Ih forderota iro ſalutem (keniſt) dar umbe unliumendoton ſie mih.

23. *Non derelinquas me Domine Deus meus ne diſceſſeris a me.*

Ne ferlazeſt du mih truhten Got miner, noh du ne ſceideſt ſone mir.

Daz chit unſer houbet in unſeren ſtal.

24. *Intende in adjutorium meum Domine Deus ſalutis meæ.*

Chere dih an mine helfa herro minero heili.

Pſalmus

Ad v. 18.

Die mir haftent &c.) i. e. *qui mihi obligati ſunt, (devoti,) hi non faciunt tam mala, ut eis opprobrio eſſent.* Intelligit Notkerus diſcipulos Domini.

Micheles ubeles &c.) i. e. *Multorum facinorum me incuſant, quæ mea membra, quæ adhuc in terra ſunt, patrarent, & expoſtulant de eorum delictis, quæ ipſum (DEUM) movere deberent* ſcilicet contra meos.

v. 21.

Uuola uuilligemo uuider ſie) S. Auguſtinus: *Bona ſibi volentem oderunt.*

v. 23.

Daz chit) h. e. *Hoc dicit caput noſtrum* (Chriſtus) *noſtra vice.*

Digitized by Google

Pſalmus XXXVIII.
Hebr. XXXIX.
In finem.

1. *PRo idithun Canticum David.*

Diz iſt Davidis froſang pro tranſiliente (umbe den ſprangonten) So uuer terrena delectamenta (irdiſchiu keluſte) uberſtephet, unde uberſprungen habet, unde imo echert cœleſtia (himilſciu) in muote ſint, des frouuet ſih Dauid in finem (in ende) Fure den ſinget er ſus. Daz ſang uuendet er an Chriſtum, der finis iſt, imo tuot er iz ze lobe.

2. *Dixi.*

Ih chad *in minemo herzen, unde einota mih ſus.*

Cuſtodiam vias meas ut non delinquam in lingua mea.

Mina uuega behuoto ih ſo, daz ih mittero zungun ne miſſetuoe.

Der idithun (ſprangere) iſt, der habet manige miſſeuuendara, unde manige laſterara, uuider die er gedulte ſceinen ſol ſuigendo. Der ſpriehet hier:

Poſui ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator adverſum me.

So mir der ſundigo uuidere uuas, ſo huota ih mines mundes.

So ih uuiſſa daz er minero uuorto fare uuas, ſo ſuigeta ih.

3. *Obmutui & humiliatus ſum & ſilui a bonis.*

Ih irſtummeta unde gediemuota mih, unde bediu geſuigeta ih ioh guotes,

furhtendo nio ih ubelo ne ſprache, fermeid ih daz ih uuola ne ſprach.

Et dolor meus renovatus eſt.

Unde dannan uuard keniuuuot min ſer.

Mir uuag fore iro ubeli, dar nah uuag mir daz ih ſprechendo geſceinet ne habeta guoti.

4. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis.*

Nah demo ſere iruuarmeta min herza in mir, unde fiur inbran in minemo ahtonne.

So heiz uuard mir, daz ih inzundet uuard. Daz uuaren geluſte dero binauerte, die zundon mih.

5. *Locutus ſum in lingua mea, notum fac mihi Domine finem meum.*

Doh ſprah ih mit dero zungun, duo mir chunt truhten min ende.

La mih uuizzen uuieo ih uz lazzen ſule minen lib, ze uuelero durnohti ih mih heften ſule, unde tuo mih pechennen Got, der finis (ende) iſt.

Et numerum dierum meorum qui [quis] eſt.

Unde tuo mir chunt dia zala minero tago, *diu echert iſt ane uuas. Diu preteritum (irgangen zit) ne habet noh futurum (chunftig) unde bediu iſt ane uuas, unde ane uuirdet.*

Ut ſciam, quid deſit mihi.

Duo mir chunt den numerum, daz ih uuizze uues mir hier gebreſte.

Daz ih diemuote ſi, uuanda des daz ih habo, ſo luzzel iſt uuider demo, des mir gebriſtet unde mir diz fure niebt ne dunche, ſo ih dara deuche.

6. *Ecce veteres [menſurabiles] poſuiſti dies meos.*

Sino mine taga habeſt du hier firne getan,

Die firnen unde zegan ne mugin, die gib mir.

Et ſubſtantia mea tanquam nihil ante te eſt.

Unde fore dir iſt min uuiſt ſamo ſo nieht.

Unz ih hier bin, ſo iſt ſie dara uuidere nieht, ſo ſi in futuro (inchunfte) fure uuirdet.

7. *Veruntamen univerſa vanitas i. mutabilitas, omnis homo vivens.*

Si ouh der menniſco tranſiliens mundum (uberſpringende die uuerlt) er iſt unz erlebet, ſamahaftiu uuehſalheit.

Feruarenni, unde zegengeda unde unuuirigheit iſt al daz er iſt.

Quanquam [veruntamen] in imagine [Dei] ambulet [pertranſit] homo, tamen vane [fruſtra] conturbatur.

So uuieo der menniſco gange an demo Gotes pilde er uuird iedoh ingemeitun getroubet *ſines moutes.*

Daz iſt michil ding, daz er an imo treget Gotes pilde, er uuirt aber ſone prima transgreſſione Ade (dero ereſtun uberſtephеda adamis) geirret ſines muotes umbe manigiu ding ingemeitun forgendo. Ziu ingemeitun.

Theſaurizat & ignorat cui congregabit ea?

Fone diu uuanda & triſeuuot, unde ne uueiz uuemo er den triſo ſamenot.

Uuaz mag ſo uppiges ſin, ſo daz er ſih peitet kehalten, daz unlango ueren mag? Unde daz er ſparet unde er doh ne uueiz uuemo?

8. *Et nunc quæ eſt expectatio mea?*

Unde uuaz iſt nu des ih pito?

Nonne Dominus?

Ne iſt daz min truhtenna?

Daz du dih ſelben gebeſt mir, des pito ih.

Et ſubſtantia mea ante [apud] te eſt.

Unde min uuiſt iſt fore dir.

Daz ih idithun (ſprangere) bin, daz liechet dir, daz iſt in dinero anaſihte. Habo ih ſubſtantiam auri (Goldes) unde argenti (Silbers) dia mugin ioh menniſcen geſehen.

9. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.*

Loſe

Ad Psalmum XXXVIII.
Hebr. XXXIX.

v. 1.

SEquitur in myſtica & anagogica interpretatione Auctor S. Auguſtinum, hic.

v. 6.

Veteres poſuiſti Dies meos.) Sic & S. Auguſtinus, imo & S. Hieronymus in Commentario legiſſe videtur, qui veterem & novum hominem huc accommodat. Sed Græcus textus Ebræum תפחי *Tapbach* παλαιστὴν i. palmum reddit. Unde ergo Interpretatio Latina *Veteres?* ſine dubio ex lectione Græca corrupta, ubi παλαιὸς pro παλαιστὴς.

v. 7.

In imagine Dei:) Etſi nec in Ebræo nec in Græco textu, nec in Latino apud S. Auguſtinum legatur vox *DEI*: tamen in Comm. Hieronymi habetur: & ex ejus atque S. Auguſtini interpretatione in textum irrepſit.

v. 9.

Dediſti me:) ita ex Græca verſione in Latinam translatum. Sed S. Hieronymus ad Hebraicam veritatem לוא *al*, i. nequaquam, recte expreſſit. Græcus interpres corrupto codice uſus fuit hic.

Digitized by Google

Loſe mih fone allen minen unrehten.

Uuaz durft iſt des kebetes demo idithun? Ane daz er unſih leret diemuote ueueſen, doh uuir an uns knadon geuuar uuorden ſin.

Obprobrium inſipienti dediſti me.

Iteuuiz habeſt du mih ketan demo unuuizzigen.

Sament dien uuoltoſt du mih ueueſen unde dien ſagen veritatem (uuarheit) die mer minnont vanitatem (uppegheit) unde dien ih ander ne bin ane huoh.

10. *Obmutui & non aperui os meum quoniam tu feciſti.*

Under ſolchen irſtummeta ih, unde minen munt ne indeta ih uf, uuanda du iz tate.

Du gabe mir dia patientiam, daz ih ſo heilſamo ſuigen mahta.

11. *Amove a me plagas tuas.*

12. *A fortitudine enim manus tuæ ego defeci in increpationibus.* [*hic vulgo incipit novus ℣. & abeſt part. enim.*]

Nim mir aba dine cheſtiga, uuanda ih fone dinero hantſtarchi, irrafſungon muode bin.

Libe mir nah ſo manigen fillon, die mih amahtigen habent ketan.

Propter iniquitatem corripuiſti hominem.

Umbe unreht irrafſtoſt du den menniſcen.

Sine ſculde uuizze du imo.

Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam ejus.

Unde tate du in ſereuuen, unde ſmeccheren, alſo dia ſpinnun.

Du tate in fone arbeiten ſo irlittenen, unde ſo mageren alſo ſi in iro liden iſt ze dero uuis zuge du in ſines unrehtes.

Veruntamen vane conturbatur omnis homo.

Mannolih uuirt ieo doh ingemeitun geluobet [getruobet] ſines muotes.

umbe diz allez ne begibet er uppige ſorgun, uuilon umbe uuat, uuilon umbe fuora. Dar umbe er aber ſorget, daz ſtat an Gote nals an imo ſelbemo, bediu ſint ſine ſorgun uppig.

13. *Exaudi orationem meam Domine & deprecationem meam, auribus percipe lacrimas meas.*

Kehore min gebet unde mina digi truhten, mit oron fernim mine trane.

Fernim uues ſi biten, uuarumbe ih ſie lazze.

Ne ſileas quoniam advena ego ſum apud te & peregrinus ſicut omnes patres mei.

Ne ſuige du *ne chedeſt, remiſſa ſunt tibi peccata (dir ſint dine ſunda belazzen) alde ſalus tua ego ſum (ih bin din geniſt)* uuanda ih chomeling ſamint dir bin unde ellende, alſo mine forderen alle uuaren.

Si chamen alle fone Babylonia ad Jeruſalem, unde uuaren hier peregrini. Alſo Paulus chit. Quamdiu ſumus in corpore peregrinamur à Domino. 2. Cor. 5, 6.

14. *Remitte mihi ut refrigerer.*

Fergib mir mine ſunda, *intlad mih dero*, daz ih erchuolet uuerde *minero ſorgon, unde ih ratna geuuunne in minero conſcientia.*

Priusquam abeam & amplius non ero.

Er ih hinnan fare unde hier furder ne ſi.

Alde iz chit, er ih hinnan ſo fare, daz ih furder ne ſi, uuanda der ne iſt, der ſament Gote ne iſt. Imo ne tougen ſin ueueſen, bediu ne iſt er. Hic laudate Dominum quoniam bonus pſalmus.

Pſalmus XXXIX.
Hebr. XL.

v. 1. In finem Pſalmus David.

2. *EXpectans expectavi* [*ſuſtinens ſuſtinui*] *Dominum. Eccleſia chit.*

Pitendo peit ih mines truhtenes.

Uuir biten bitendo, des unſih harto langet, daman iſt diſiu geminatio.

Et intendit mihi.

Unde ſah er ze mir.

Daz chit, er teta min uuara, uuanda er ſiehet knuoge, dero ir uuara ne tuot. Fone diu ne chit iz, attendit me, nube attendit mihi.

3. *Et exaudivit preces meas.*

Unde gehorta er mine dige.

Uuarana ſcein daz?

Et eduxit me de lacu miſeriæ & de luto limi. [*fecis*]

Unde leita er mih uzzer dero gruobo dero uuenegheite, unde uzzer demo horeuue des leimes.

Uzzer dien ſundon nam er mih. Darana ſcein iz.

Et ſtatuit ſuper petram pedes meos & direxit greſſus meos.

Unde geſazta er mine fuozze an den ſtein, *der Chriſtus iſt*, unde *an imo* gerihta er mine genge.

Der ne irrot der an imo gat.

4. *Et immiſit in os meum canticum novum* ymnum *Deo noſtro.*

Unde gab er in minen munt niuuuez ſang, lobo ſang unſermo Gote.

Ube ih er ſang idolis, chit ſancta Eccleſia, nu ſingo ih aber Chriſto.

Videbunt multi & timebunt.

Daz keſehent danne mannige unde furhtent in.

Sie

Ad Psalmum XXXIX.
Hebr. XL.

verſ. 2.

WAnda er ſiehet &c.) i. Namque videt ſatis eorum quos non attendit. S. Auguſtinus hic: *Cum malus eſſes attendebat te, ſed Dominus attendebat tibi. Proinde iſte qui ſuſtinens ſuſtinuit Dominum, parum ei fuit dicere: Attendit me. Attendit mihi, inquit, i.e. conſolando attendit ut mihi prodeſſet.*

v. 3.

Uuarana ſcein daz? i. unde hoc apparet, conſtat? Et mox: *Darana ſcien iz* i. inde conſtat,

v. 7.

Digitized by Google

Sie geſehent mih Got lobon, dannan beginnent] ſie iro ſelbero furhten.

Et ſperabunt in Domino.

Unde bediu gelirnent ſie be mir, daz ouh ſie gedingent an truhtenen.

5. *Beatus vir cujus eſt nomen Domini ſpes ejus.*

Saligo des troſt mines truhtenes namo iſt.

Saligo der in ſelben uuile, unde nieht anderes.

Et non reſpexit in vanitates & inſanias falſas.

Unde er anuppigheite ne ſah, unde an lukke ſinneloſina.

Den nehein furuuizze ne iſt uuieo auriga in circo ſpilot uſen ſinemo curru, unde uuieo ſamfto er fier ros ſament turnet, unde uuieo geborig ſiu imo ſint alles cheres, ſo uuieo in luſtet. Daz iſt uppig unanda iz die ne tuot ſalige, dien iz uuunna iſt ze geſehenne. Iz iſt lukkiu ſinneloſi. Uuaz mag ſinneloſi anderes ſin ane lukke? Si triuget ieo den ſament demo ſi iſt, danne des in circo alde in theatro mimus unde auriga getuont. Uuichot dar currus per terram, heliam fuorta currus in Cœlum. Ube biſtrio (uuephare) dar gat per funem (an ſeile) Petrus gieng in undis (an dien uuellon.)

6. [*Multa feciſti tu Dom. Deus meus, mirabilia tua:*]

Et in cogitationibus tuis non eſt, qui ſimilis ſit tibi.

Unde dir ne iſt kelicher an dinen gedanchen.

Nebeine liſte ne getuont menniſcen riten ze himele, alde gan uber den mere.

Annunciavi & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum.

Ih chunta iz fore *chit Chriſtus, mit dero uuizzigon munde*, unde ſageta iz do *ſelbo, do ih cham, daz* dero ubelon manigfalti uberslahet die zala dero rehton.

Alſo in Evangelio ſtat: Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi. (Manige ſint keuuiſt, unmanige iruuelit.) Matth. 20, 16.

7. *Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus* [*aures*] *autem perfeciſti mihi.*

Daz er geuuieht uuard unde geopherot uuard, daz habeſt du geuuiderot, unde habeſt *mih ſelben gelichambaftot.*

Diu forezeichenunga iſt hina, die uuarheit iſt chomen. Agnus de grege (Lamb fone herto) uuard er geopherot, Agnus Dei (Gotes Lamb) uuirt nu geopherot.

8. *Holocauſtum etiam pro peccato non poſtulati.*

Joh daz prantopher bi de ſunda ne forderoſt du,

ſo du iu er tate, du uuile nu cor contritum & humiliatum (fermulet herza unde gediemuot herza.)

Tunc dixi, ecce venio.

Do chad ih, ſi noh ih chumo.

Do ih hiez opheron agnum immaculatum (ungeflechot Lamb) do neimda ih mih ſelben, do gibiez ih, daz ih nu getan habo, daz ih ſelbo chame unde opher frunſcing uuurde.

9. *In capite libri ſcriptum eſt de me, ut faciam voluntatem tuam.*

An demo eriſtun ſalmen iſt keſcriben fone mir, daz ih dinen uuillen tuoe. Alſo iz chît. In lege Domini voluntas ejus (an Gotes eo iſt ſin uuillo. Pſalm 1, 2.

Deus meus volui.

Got miner ih uuolta *daz dar gebeizzen iſt, unde habo geſceinet den uuillen.*

Et legem tuam in medio cordis mei.

Unde dina ea uuolta ih in mittemo minemo herzen.

Alſo iz ouh dar chit: In lege ejus meditabitur die ac nocte (an ſin ea denchet ir tages ioh nahtes.) Pſalm 1, 2.

10. *Adnunciavi juſtitiam tuam in Eccleſia magna.*

Ih chunta din reht in Eccleſia *Catholica* (in dero allichun chriſtenheit.)

Dar ana teta ih dinen uuillen.

Ecce labia mea non prohibebo Domine tu cognoviſti.

Sine mine lefsa ne betuon ih, *ih ne ſpreche din reht*, daz pechenneſt du *in minemo herzen, dar iz menniſcho ne bechennet. Hier leret unſih Chriſtus daz uns ſin reht in moute ſi, nieht ein in munde.*

11. *Juſtitiam tuam non abſcondi in corde meo.*

Din reht ne ferbarg ih in minemo herzen.

So is zit uuas, ſo ne hal ih iz, aber in paſſione (in martero) ne uuas iz zit, pediu ſuigeta ih.

Veritatem tuam & ſalutare tuum dixi.

Dina uuarheit unde dinen haltare ſageta ih.

Ih offenota in daz ih Chriſtus pin.

Non abſcondi miſericordiam tuam & veritatem tuam a Synagoga [*concilio*] *multa.*

Ih

---

v. 7.

Daz er geuuiehet &c.) i. Quod antea ſeparatum & oblatum fuit (in V. T.) id reprobaſti, & me ipſum incarnaſti. Hoc enim denotat *gelichambaftot*, ſicut alibi Notkerus *lichambafti* incarnationem appellavit. Lectionem itaque ſequitur Autor Latinam illam, *corpus perfeciſti.* Quæ ipſa ex Græca translatione deſumta, σῶμα κατηρτίσω μοι. Quam & Codex Alexandrinus præfert. At Latina translatio Alexandrino adjecta habet: *Aures perfeciſti.* Quod Hebræo textui accedit, quem S. Hieronymus transtulit: *Aures fodiſti.* Sed authentiam Græco textui conciliavit Spiritus S. per Apoſtolum ad *Ebræos X*, 5. ubi non Ebraicum textum, ſed Græcum adducit, etiamſi ad Ebræos ſcriberet, qui Ebræo codice utebantur. Unde corruptam hanc lectionem dicere non oportet. Accedit, quod convenientior ſenſui Græca eſt lectio, quem explicat Noſter; At *aures* ſive *fodere* ſive *perforare*, obedientiam non importat, poteſt enim quis auribus apertis & intellectu inobediens eſſe, ut filius iſte *Matthæi XXI*, 30. Loquitur enim hic Chriſtus de abolitione V. T. & ſua conceptione & incarnatione, cui maxime convenit corporis præparatio, ut videri poſſit ſcriptum fuiſſe ante Maſoram גְּוִיָּה *Azem*, vel גְּוִיּוֹת *Azamim*, quod ſubſtantiam atque corpus denotat, atque appoſite Notkerus παρηρτίζετο: *Unde habeſt mich ſelben gelichambaftot*, i. meipſum incarnaſti: ſicut alias dicitur עַצְמִי *Azemi*, Ego ipſe, בְּעַצְמוֹ *Beazmo*, per ſeipſum. Conf. ſupra ad *Pſ. XXI*, 17.

v. 9.

In capite libri exponit Notkerus de Pſalmo primo, ſecutus S. Auguſtinum hic. S. Hieronymus de principio S. Codicis interpretatur. Alii aliter. Sed nulla hic eſt differentia inter Græcum & Ebræum textum, Latina autem interpretatio orta videtur ex corrupto exemplari Græco, quo κεφαλὴ pro κεφαλὶς ſcriptum forte fuit. Κεφαλὶς vero non caput notat, ſed capitis & cujusque rei tegumentum, & κεφαλὶς βίβλου eſt, quod nos dicimus Codicem libri ſeu Scripturæ Sacræ. Sic *Eſr. VI*, 2. *Ez. II*, 9.

v. 12.

Digitized by Google

Ih ne barg dina gnada noh dina uuarheit fore michelero manigi.

Dia gnada neimo ih, der ſih ſundon geloubet daz du demo ſie fergibeſt, unde die uuarheit dero rehto feret, daz du demo coronam gibeſt.

12. *Tu autem Domine ne longe facias miſericordias tuas a me, miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.*

Aber du ne getuoeſt ferro fone mir dina gnada. *Fone minen uuanheilen liden, die noh an demo rehto hinchent, ne nir (mir) uerreiſt du dina gnada, uuanda* din gnada unde din uuarheit inphiengen mih ieo.

Minna iſt fone gnadon, forbta fone uuarheite, die inphiengen mih, unde leitent mih.

13. *Quoniam circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus.*

Des iſt fone diu durft, ih meino, ut non longe facias miſerationes tuas a me. (Daz du niet ferro ne tuoieſt dine genada fone mir) uuanda mih an dien liden pehalbot habent unzalahaftiu ubel.

Loſe uueliu daz ſin.

Comprehenderunt me iniquitates meæ.

Miniu unreht habent mih kefangen:

Dero ſint ſo manegiu, daz iro nehein zala neiſt.

Et non potui ut viderem.

Unde fore iro manegi ne uuas ih mahtig daz ih keſahe,

daz uuarra liebt, daz ſelber Got iſt.

Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei.

Manegeren ſint ſiu danne diu har mines houbetis.

Solih manigi mag dien, der iro ne borget, liebto betemphen. Der grauia peccata (ſueara ſunda) ne tuot, unde er aber manegiu minuta (chleina ſunda) ne furbtet, der uuirt peuuorfen harena (mit ſande) doh in moles (purdi) ne irdrucche.

Et cor meum dereliquit me.

Unde min herza habet mih ferlazzen.

Daz chit, iz iſt unmahtig ſih ſelbiz ze bechennenne. Alſo Petrus ſin herza ne bechanda do er chad. Tecum mori paratus ſum (ih pin garo ſa [ſar] mit dir ze irſterbenne) uuelih uuunder, ube Got ferlazzet das herza, daz ſih ſelbez ferlazet? Joh. 13, 38.

14. *Complaceat tibi Domine ut eruas me.*

Uuanda daz ſo iſt, nu lichee dir truhten, daz du mih irloſeſt.

Domine ad adjuvandum me reſpice.

Truhten ſih mir ze helfo,

daz chit, uuis karo mir ze helfenne.

15. *Confundantur & revereantur ſimul, qui querunt animam meam ut auferant eam.*

Scameg uuerden ſament *fone minen miraculis (uuundir zeichinin) unde irfurbten ſih fone minero reſurrectione (urſtendida)* die mina ſela ſuochent, *daz ſie ſia irſterben.*

Auertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala.

Hinder mih uuerden becheret, *daz ſie nah mir gangen,* unde ſih ſcameen, die mir ubeles unnen.

16. *Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi Euge euge.* De his euge alibi dicitur. Fauſta clamantes. Item O tantum felices.

Sar tragen die iro ſcanda, die mir cheden ſaligo ſaligo,

unde daz tuont huhonda, alde mir iz ze lobe ſprechent, ſamoſo iz fone mir ſi, nals fone Gote.

17. *Exultent & lætentur [ſuper te omnes] quærentes te Domine.*

Sprungezen unde freuuen ſih, die dih ſuochent truhten,

unde dir euge chedent, uuanda du iz kibeſt.

Et dicant ſemper magnificetur Dominus, qui diligunt ſalutare tuum.

Unde cheden ieo die dinen haltare minnont, truhten uuerde gemichellichot,

uuanda er gibet manne al guotes daz er habet.

18. *Ego vero egenus [mendicus] ſum & pauper, Dominus curam habet mei.*

Aber ih, *demo ſie chedent euge euge,* ih bin durftig unde arm. Got habet min ruochun, *an imo bin ih riche.*

Adjutor meus & protector meus eſto Domine ne tardaveris.

Uuis mir helfare unde ſcermare truhten Got miner, ne tuuena.

Pſalmus

---

v. 12.

Ne nir verreiſt) locus corruptus. *Verreiſt*, a verren, fernen, removere, pro *nir* leg. *mir*.

v. 13.

Der uuirt peuuorfen harena &c.) illuſtrat locum S. Auguſtini hic: *Annon times minuta? Projeciſti molem, vide ne arena obruaris.*

Ad

Psalmus XL.

Hebr. XLI.

v. 1. *In finem ipsi David.*

2. *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem.*
Salig ist *chit der Prophęta*, der umbe den durftigen unde den armen fernumest habet.

Der Christum fernimet darumbe durftigen unde armen uuortenen, daz er unsih riche getuoe. Er chad sone imo selbemo an demo forderen salmen: Ego autem mendicus sum & pauper, & Dominus curam mei habet. Uuar sinet daz er salig si? Psalm 39.

In die mala liberabit eum Dominus.

In die judicii loset in Got. So hilfet in daz er an imo ne ferstiez nob ne missenam, unde er inuuert uuissa Got, doh er in uzuuert sahe mennisken.

3. *Dominus conseruet & vivificet eum.*
Got kehalte in in allen uuerlt freison, unde gelibhaftoe in,

uuanda andere alle sint tot, ane die an imo lebent.

Et beatum eum faciat in terra.
Unde saligen tue er in in *patria Sanctorum (in dero heiligon heimode.)*

Et non tradat eum in manibus [animam] inimicorum ejus.
Unde in sinero fiendo geuualt ne gebe er in,

hier nob in euuon.

4. *Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus.*
Got pringe imo helfa obe demo bette sines suerden.

Sin unchraft heizzet lectus doloris (pette suerden.) Suuer fore unchrefte ufirstan ne muge frenare (gebrittolon) so helfe imo Got.

Universum Stratum ejus versasti in infirmitatem ejus.
Al sin bette beuuantost du in sina siehheit.

An demo er uuolta rauuen, an demo gabe du imo unrauua. Ube er ilta geuuumnen hus unde husce, chenun unde eigen unde ander geuuore, daz tate du in al besizzen mit amaritudine (ser bitteri) ziu? Daz er ander ne minnoti ane vitam æternam (lib euuigen.) In lecto doloris (pette suerden) bilfist du imo, in stratu (pete rauuo) requietionis pist du imo uuidere. So ziehest du die dine.

5. *Ego dixi Domine miserere mei.*
Fone diu chad ih, Truhten gnade mir.

Sana animam meam quoniam peccavi tibi.
Heile mina sela, uuanda ih dir gesundot habo.

Ube du Christo ne liebtost dinemo sune, do er unsculdig uuare, ih pin aber sculdig, mih fillest du mit rebte, daz du mih heilest, uuanda do ih heil uuas in paradyso do ne loseta ih dir.

Inimici mei dixerunt mala mihi.
Mine fienda *chit Christus* argchosoton mir.

Uuaz chaden sie?

Quando morietur & peribit nomen ejus?
Uuenne irstirbet er, unde uuenne uuirt fertiligot sin namo?

Sie chaden. Hic est hæres venite occidamus eum & nostra erit hæreditas (diser ist der erbo, ilent hara slaben in, so uuirt unz daz erbe.)

7. *Et ingrediebantur [si ingrediebatur ut videret] ut viderent.*
Unde giengen sie *in ze mir*, daz sie mih irspehotin.

Mih selben irspehota Judas, andere mine lide uuerdent irspehot sone manigen.

Vane locutum est cor eorum [vana loquebatur cor ejus.]
Iro herza sprah daz ne tohta.

Sie dahton daz sie mih analugin.

Congregaverunt [congregavit] iniquitatem sibi.
Unreht samenoton sie in selben.

Sie uuandon mir scadon, scadoten in selben.

8. *Egrediebantur [egrediebatur] foras & loquebantur in id ipsum,*

i. uno consilio (ein ratig.)
Die dara in gegangen uuaren, die giengen uz unde sprachen ein stimme.

Minen tod rieten sie einstimme.

Et adversum me susurrabant omnes inimici mei.
Uuider mir fuoron runendo alle mine fienda.

Adversum me cogitabant mala mihi.
Uuider mir dahton sie ubel mir.

Den dod funden sie mir, der uuard lib anderen.

9. *Verbum iniquum constituerunt adversum me.*
Unreht uuort kesazton sie uuider mir.

Also daz ist. Reus est mortis (sculdig ist ir todis.)

Numquid qui dormivit non adiciet ut resurgat.
Uuanist du der nu slafet, er ne irstande darana?

Ir uuanint in haben irslagen, aber er slafet. Slaf ist imo der tod uuanda er sih in ana lazet eina uuila, unde in aber sar hina uuirfet.

10. *Homo pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos ampliavit adversum me supplantationem.*
Judas min muntmann, *daz chit der mih chusta*, ze demo ih mih fersah, *daz chit ze demo sih mine holden fersahen*, der mit mir az, der bescrancta mih uuito.

Uuito sone diu, uuanda er Judeos dara zuo gezob. Uuile du cheden er geheuigota mina bescrencheda uuider mir uuesendo, daz iz ieo daz selba.

11. *Tu autem Domine miserere mei.*
Habe aber du min gnada truhten.

Daz ist ex forma servi (sone demo scalcs pilde) gesprochen, unde ex forma inopis & pauperis (sone demo pilde des habelosisi unde des turftigen.)

Et resuscita me.
Unde iruuecche mih.

Et retribuam eis.
Unde dannan lonon ih in.

Ih heizzo Romanos (romara) chomen, unde storen sie.

12. *In hoc cognovi quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.*

Digitized by Google

Ih pechenno dar ana daz du mih uuoltoſt, uuanda min fient min ne mendet.

Sie geſehent noh alla die uuerlt nah mir becherta, pediu nement ſie daz min namo fertiligot ſi, ſo ſie luſta.

13. *Me autem propter innocentiam ſuſcepiſti.*

Umbe mina unſcadeli inphienge du mih.

Mitem & manſuetum bechandoſt du mih, daz liecheta dir an mir.

Et confirmaſti me [in conſpectu tuo] in æternum.

Unde geſtarchtoſt mih in euua,

do du mih keuueihtiſt ze einero friſte.

14. *Benedictus Dominus Deus Iſrahel.*

Kelobot ſi Truhten Got Iſrahelis des *iungeren ſunes, deuo der altero dienot. Alſo nu ſcinet, uuanda judei die er ze geloubo chamen, die habent daz keſcrieben, dara zuo uuir paganis zeigoen, ſo uuir ſie ze geloubo bringen uuellen. Hinder in iſt daz, mit diu uuir ſie des irrihten, des ſie unſih zuifelont. Iro ſcrifte dienont uns dara zuo, unde ſint ſie ſamoſo unſere chamerlinga, uuanda iz chit: Major filius ſerviet minori (der altero ſun dienot demo iungen.)* Gen. 25, 23.

A ſæculo & uſque in ſeculum.

Hinnan fone dirro uuerlte unz ze enero uuerlte ſi er gelobot.

Fiat fiat.

So fare iz, ſo fare iz *daz uuir in hier unde in euuon lobon muozzin.*

Pſalmus XLI.

Hebr. XLII.

v. 1. *Intellectus filiis Chore.*

Diſer ſalmo iſt fernumiſt filiis Calvariæ (ſunin chala kibillun.) Uuaz iſt Calvaria? ane locus decollatorum (ſtat dero inthalſoton) fone calvis oſſibus (chalaunen gebeinon) ſo geheizzener, daz chit fone blecchenten beinen. Dar uuurden damnati (die uberteilten) irſlagen, dar uuard ouh Chriſtus crucifixus (ane Chriuce geſlagen) bediu ſint filii Chore (chorees ſiune) die ſignaculum crucis (zeichen chriucis) inphangen habent.

2. *Quemadmodum deſiderat cervus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.*

Alſo der hirz kerot ze demo urſpringe dero uuazzero, ſo gerot min ſela ze dir Got.

Der hirz ſlindet den uuurm, unde ilet danne ze demo uuazzere. Daz pezeichenet nah ferendoten unde irſlagenen achuſten, unſih mugen durſtege uuerden, dero geiſtlichun labo, diu fone Chriſto chumet, der fons reſurrectionis iſt (prunno urſtendi iſt.)

3. *Sitivit anima mea ad Deum vivum, [fontem. al. fortem.] quando veniam & parebo [app.] ante faciem Dei.*

Mina ſela iſt durſteg, *daz chit, ſi iſt kereg* ze demo lebenden Gote.

Sia belanget des tages, Danne ih chumo, unde fore Gotes geſihte ſcino.

4. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.*

Des pitendo, uuarin mir mine trane brot tages unde nahtes.

Die az ih, unde dia fura gab ih minero ſelo, do ih fontem drinchen ne muoſa.

Dum dicitur mihi cottidie, ubi eſt Deus tuus.

Lacrimas az ih tagoliches, unz mir tagoliches zuo geſprochen uuirt, uuar iſt din Got.

Sinen Got zeigot der, der ſumun alde manen betot, unde tuot mir iteuuiz, uuar der miner ſi, uuanda man den geſehen ne mag.

5. *Hæc*

Ad Psalmvm XLI.

Hebr. XLII.

v. 5.

In locum tabernaculi) tabernaculum reddit Notkerus *Herebirgo*, hoſpitium. Græcus interpres: ἐν τόπῳ σκηνῆς i. In loco tabernaculi. In Hebræo eſt בסך *Baſſach*, quod Græci a Radice סכך *Sachach*, texit, operuit, derivarunt, unde & סך *Socb*: tugurium, tabernaculum. Unde & S. Hieronymus *Umbraculum* reddidit. Recentiores a סוך *Such* deducunt, quatenus id verbi miſcendi habet notionem, ut סך *Sach* ſit turba mixta, cœtus.

Admirabilis uuunderlich) ita enim Græca translatio, θαυμαστὸ, Ebræum אדרם *Aeddadem*, id quidem non denotat, unde alia lectione uſus Græcus interpres, a Radice תמה *Thamah*, admiratus fuit. At S. Hieronymus Ebræum reddit: *Taceo*, quaſi a דום *dum*, ſiluit, obmutuit. Recentiores a דדה *Dadah* proceſſit, quaſi contractum ex duabus vocibus, אדדה עמהם *eddadah Himmahem*, progrediar cum illis.

Inchan mih ſelben) innuit confeſſionem & incuſationem ſui ipſius, ut *Pſal. XLIX*, 22. Bruno Epiſc. hic: *Exultatio ad pſalmodiam reſpicit: Confeſſio ad peccata deploranda: quæ duo efficiunt Chriſtianum perfectum.* Forte leg. *anjihan.*

v. 8.

Omnes ſuſpenſiones) Græci: μετεωρισμοὶ, S. Hieron. *Excelſa.* Legerunt itaque Græci משגביך *Misgabecha*, a שגב *Sagab*, exaltari, non משבריך *Miſchbarecha*, fluctus tui. S. Auguſtinus *ſuſpenſuras* etiam vocat, & per minas interpretatur. *Qui enim*, inquit, *minatur non premit, ſed ſuſpendit.* Et hoc eſt, quod Notkerus dicit *ufslagon* ſuſpendere uſque in finem ſeculi.

Variæ Lectiones Psalmorvm

Ex verſione Germanica

OTFRIDI, itemqve NOTKERI,

In

Pſalmo Quadrageſimo primo.

v. 2.

Notkerus, der hirz slindet den wurm. Daz pezeichenet nah ferendoten unde irslagenen achuſten.

Otfr. der hirz izet die nateron. Daz bezeichinot nah fer ento ten ſundon, unſih mugen &c.

Notk. labo. Otfr. laba.

Notk. der fons reſurrectionis iſt. Prunno urſtendi iſt.

Otfr. der dir iſt ein brunne dero labunga, abſunt Latina in Otfr. ubique.

v. 3.

Notk. iſt durſteg. Otfr. durſta.

v. 4.

Notk. Fontem. Otfr. den brunnen.

Notk. Lacrimas. Otfr. die trahene.

v. 5.

Digitized by Google

5. *Hæc meditatus [recordatus] ſum & effudi ſuper [in] me animam meam.*

Dar ana dahta ih, unde goz mina ſela uz hina uber mih.

Daz chit, ih rahta minen gedang uber dia gefiht min ſelbes. Inuuert kefieho ih mih ſelben. Intellectus (fernunſt) der filiis chora (chorees ſunin) gegeben iſt, der zeigot mir mina ſela ungefihtiga, unde ferro obe iro minen ungefihtigen Got, uuanda ſi iſt mutabilis (uuendig) er iſt immutabilis (unuuendig.) Si ne rahti fih uber fih ſelbun: uuieo irreihta ſi danne den der obe iro ſo hoho iſt.

Quoniam ingrediar, [tranſibo] in locum tabernaculi admirabilis uſque ad domum Dei.

So gelirneta ih in ſuochen, uuanda ih in dia ſtat cham dero uuunderlichun herebirgo *uunderlichero hier in erdo, unz man follechumet* hina uf ze demo Gotes hus.

Uzerunhalb dero Eccleſiæ ne darf man in ſuochen, diu in allen Gotes holdon uuunderlih iſt manigero virtutum (kuottato.) In dero iſt zegame, unz man folle chome dara, dar Gotes hus iſt, lar daz uuunderon aba iſt, uuanda fons intelligentiæ (prunno fernunſte) dar iſt, unde alle quæſtiones (reatiſca) darin chnuphet uuerdent.

In voce exultationis & confeſſionis ſonus [ſoni] epulantis.

Indes iſt mir in dero ſtimmo freuui unde geiihte luta des coumenten *(idem uuirttontin.)*

Min ſela goumet in dien zuein ſtimmon, daz ih Got lobon, unde mih ſelben inchan, ieo unz ih dara chumo. Sie hellent mir ſo ſuozzo, daz mir iro luta gouma iſt (uuirtſcaft.)

6. *Quare triſtis es anima mea & quare conturbas me.*

Ziu biſt du trureg, unde ziu unfreuueſt du mih min ſela?

Samoſo du ne uuizziſt dien ze antuuurtenne, die ze dir chedent, uuar iſt din Got? Samoſo du in admirabili tabernaculo (in uuunderlichero ſelido) ne ſiſt, in dien goumon exultationis & confeſſionis (uuirtſceften frouui unde biiibte.) Umbe uuaz uuegent dir diſe uuerlt irreden? Ziu leidegont ſie dih ſo?

Spera in Deo.

Habe dih ze Gote, an in gedinge,

er genimet dih dar uz.

7. *Quoniam confitebor illi.*

So tuot er, uuanda ih iiho imo.

Uues?

Salutare vultus mei Deus meus.

Mines analiutes heili iſt min Got *des iiho ih imo.*

Er heilet min analiute, daz nu trureg iſt, unde getuot iz fro, ſo ih in geſieho.

Ad me ipſum anima mea conturbata eſt.

Ze mir ſelbemo iſt min ſela getruregot,

ze Gote iſt ſi getroſtet. Er iſt ſtate, ih pin unſtate, min unſtati uuiget mir, ſin ſtati baldet mih. Si gibet mir gedingi dara ze chomenne, dar ih ſtate uuerde.

Propterea memor ero tui de terra Jordanis & Ermonim a monte modico.

Darumbe erhugo ih din fone Jordanis lande unde fone ermonim luzzelmo berge.

Jordanis chit latine deſcenſio eorum (iro nideruuart) ermonim anathema (leitſami.) Jordanis pezeichenet baptiſmum (touſi) anathema bezeichenet abominationem (leitſami.) An dien beiden uuirt ſernomen humilitas (diumuoti.) Diu geleret den man ſih ſelben niderren, daz chit deſcendere, unde ſih ſelben leidezen, daz chit anathematizare. Fone diu chit iz. Diemuote uueſendo unde mih ſelben luzzellichondo erbuge ih dim.

8. *Abyſſus abyſſum invocat.*

Abgrunde eiſcot aberunde.

Vetus teſtamentum (alte ea) forezeichenet novum teſtamentum (niuuua ea.)

In voce cataractarum tuarum.

An dero ſtimmo dinero uuazzergiezzon,

daz chit, an der. lero dinero prædicatorum (predigaro.) Sie gelerent daz uuieo ein teſtamentum (eo urchunde) ſiehet ze deme anderen. Alde iz chit. Ein uuiſe man machot anderen uuiſen, andero ſtimmo dinero leron nals ſinero. Du gibeſt daz ſin lera andermo toug.

Omnes ſuſpenſiones tuæ [excelſa tua] & fluctus tui ſuper me tranſierunt.

Alle

---

v. 5.

Noth. Intellectus (Fernumeſt) der filiis chora (chorees ſunin) gegeben iſt.
Otfr. diu fernunſt diu dir den chinden chore gegeben iſt.
Notk. uuendig. Otfr. mutabilis (uuantellih)
Notk. er iſt immutabilis (unuuendig) Si ne raht ſih uber ſih ſ. Otfr. ſine rahta ſih ——
Notk. in erdo. Otfr. in erda.
Notk. virtutum (kuottato.) Otfr. tugendi.
Notk. Fons intelligentiæ (prunno fernunſte) Otfr. der prunno dero geuuizete
Notk. alle quæſtiones (reatiſca) darin chnuphet werdent. Otfr. alle urſuochunga da ingechnuphet.
Notk. des coumenten (idem uuirtontin) Otfr. coumonton, (reliquum abeſt.)
Notk. gouma (uuirtſcaft) Ottfr. omittit uuirtſ.

v. 6.

Notk. ziu. Otfr. zi uuiu.
Notk. Samoſo du in admirabili tab. &c. abſunt ab Otfr.
Notk. irreden. Otfr. irriden.

v. 7.

Notk. ſtate, unſtate. Otfr. ſtatic. unſtatec.
Notk. Jordanis chit latine deſcenſio eorum (iro niderуuart) Ermonim, anathema (leitſami) Jordanis bezeichnet baptiſmum (touſi) anathema bezeichnet abominationem (leitſami.)
Otfr. Jordanis bezeichenot dia touſa: Hermonim bez. die leitſamunga.

v. 8.

Notk. Vetus teſtamentum (alte ea) forezeichenet novum teſtamentum (niuuua ea.)
Otfr. daz alto urchunde forezeichenot daz niuuua urchunda.
Notk. Waſſergiezzon. Otfr. W. vliezon.
Notk. prædicatorum. predigare. Otfr. prediare.
Notk. ein teſtament. (eo urchunde) ſiehet zu demo anderen.
Otfr. ein e ſihet ze dero anderen e.
Notk. omnes ſuſpenſiones tuæ.
Otfr. omnia Excelſa tua.

Digitized by Google

Alle dine ufslagonga unde dine uuella habent mih uberfarin.

Daz chit, mih ne sint ferholen die crouua dinero judiciorum (urteildon) diu du uf slagot in finem seculi (unz ende uuerlte) noh die arbeite dero gagenuuertun uuerlte ne sint mih fergangen.

9. *In die mandavit Dominus misericordiam suam & nocte declaravit [canticum ejus.]*

Tages kebot truhten sina gnada, unde nahtes sceinda er sia.

Der sin reht kelirneta in fride, den losta er in unfride. Fernemen sina legem (ea) so uns uuola si, so bilfet er uns in note.

10. *Apud me oratio Deo vitæ meæ.*

Sament mir ist kebet demo Gote mines libes.

Ih habo heime daz er suochet, daz ist min gebet nals min frunscing. Uuieo ist daz ketan?

Dicam Deo susceptor meus es, quare oblitus es mei? Sus ist iz ketan?

Ih chido ze Gote, du bist der mih inphahet, ziu ergaze du min?

So not ist mir hier, samo so du min ergezen eigist.

Quare me repulisti?

Ziu stiezze du mih uuidere,

do ih in excessu mentis (in hina irbrutteni muotis) kechoreta, dero himelscun suozzi? Ziu ne liezze du mih in dero folle stan, daz ih sus ne chale?

Quare tristis incedo dum affligit me inimicus? Dum confringuntur ossa mea?

Ziu gan ih leideger, daz mih sus prechot der fient *mit manigen scandalis*, sone dien ioh miniu bein ferbrochen uuerdent?

Ziu lazest du Diabolum ioh fortes in Ecclesia mit temptationibus keuueichen?

11. *Exprobraverunt mihi qui tribuant me, dum dicunt mihi, per singulos dies, ubi est Deus tuus?*

Die mih arbeitent, die habent mir geiteuuizzot an diu, daz sie tageliches chedent uuar ist din Got.

Den iteuuiz tuont sie mir an dinen martyribus, uuanda des min sela getruobot ist, sone diu chido ih aber.

12. *Quare tristis es anima mea & quare conturbas me?*

Ziu bist du unfro unde leideg mina sela.

Spera in Deo quoniam confitebor illi salus vultus mei Deus meus.

Troste dih ze Gote, uuanda imo iehendo chido ih, du bist min heili Got miner.

Psalmus David. XLII.
Hebr. XLIII.

Disiu vox ist des der ieo daz uueinot, daz er hier mit dien ubelen ist, uuanda er gerno hina uuare dar ecbert die guoten sint.

1. *Judica me Deus & diterne causam meam de gente non sancta.*

Irteile uber mih Got, unde sceide min ding sone unheiligeno diete.

Doh uuir hier sament in, gelih ne laz unsih sin.

Ab homine iniquo & doloso eripe me.

Sone unrehtemo menniscen unde hinderscrenchigemo lose mih.

2. *Quia tu es Deus fortitudo mea, quare me repulisti, quare tristis incedo dum affligit me inimicus.*

Sid du Got min starchi bist, uuider *dero unfreuui*, ziu stiezze du mih dana sone dero starchi? Unde ziu bin ih unfro, danne mih der tiefel muoche mit *temptationibus? (chorungon.)*

Malus amor (ubel minna) malus timor (ubel forhta) gruozzent mih, uuider dien ringo ih, in dero ringun bin ih unfro. Ziu ist daz, sid du min starchi bist? Du bist min starchi, ziu ist mir ana diu ueichi tristitiæ (unfrouui) Ane daz mir mit unrehte leidiu ist vindicta originalis peccati (gerih dero erestun adamis sundo) dannan alliu temptatio (chorunga) chomen ist? danne mih mer freuuen solta justitia Dei (Gotes reht) diu nebein unreht ungeandot ne lazzet? Fone diu ist mir ze chedenne. Bonum mihi quia humiliasti me,

---

v. 9.

Notk. kelirneta. Otfr. gelirnsta.

v. 10.

Notk. da ih in excessu mentis sia hinairbrutteni muotis kechoreta.

Otfr. do ih mit usen in tuegenemo muote gechoreta.

Notk. folle stan. Otfr. folsten.

Notk. ne chale. Otfr. ne chode.

Notk. mit manigen scandalis.

Otfr. mit manigen zuriuuaren.

Notk. ziu lazest du diabolum ioh fortes in Ecclesia mit temptationibus keuueichen.

Otfr. ziuuiu lazest du den tiufal die iouh starche in dero Ecclesia sint, mit chorungen geuueichen.

v. 11.

Notk. martyribus. Otfr. martiraren.

v. 12.

Ultima verba Otfridi: disiu stimma ist des der &c. non extant apud Notker.

v. 9.

Declaravit, sceinda er sia) sequitur Auctor S. Augustini lectionem & interpretationem. Sed & Græca & alia Latina versio ut & S. Hieronymi legit *canticum ejus.* Sed punctatione interposita inter sequens: *Apud me.* Quod Ebræo consonat quoad verba, non quoad interpunctionem. Ea vero versio Latina, quam S. Augustinus secutus, ortum ex corrupta lectione Græca trahit.

Ad Psalmum XLII.
Hebr. XLIII.

vers. 1.

Doch uuir hier &c.) i. e. Etsi nos hic simul sumus, (boni & mali) pares ne sine nos esse. S. Augustinus hic: *Distat inter eum qui in te credit: & eum qui in te non credit.*

v. 2.

Ane daz mir &c.) i. e. Nisi quod mihi non-jure molesta est vindicta protoplastorum peccati, unde omnis tentatio venit? Namque me magis deberet exhilarare justitia Dei, quæ nullam injustitiam inultam sinit. S. Augustinus: *Causa tristitiæ tuæ peccatum est: Causa lætitiæ tuæ, justitia sit. Peccare volebas, & laborare nolebas, ut parum tibi esset, quod esses injustus, nisi & injustum voluisses, a quo in te vindicari noluisses.*

Digitized by Google

me, ut discam justificationes tuas. (Mir ist kuot, daz du mih doumuotost, daz ih din rehtnissa lernee) Temptatio (Eborunga) druccbet mih, dar lirnen ih uuieo reht tu bist. Psal. 118, 17.

3. *Emitte lucem tuam & veritatem tuam.*

Sende uz *unde tuo geborn uuerden Christum* din lieht unde dina uuarheit.

Ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum & in tabernaculum tuum.

Diu fuorton mih, unde brahton mih ufen dinen heiligon berg, unde in din gezelt;

Lux (liht) unde veritas (uuarheit) diu Christus sint, diu geinnoton mih in dia Ecclesiam, diu mons (perg) unde tabernaculum (kezelt) ist. Si ist der mons (perg) der fone luzzelmo steine so iruuuohs, daz er orbem terrae (ring dero erdo) irfulta, nah Danihelis prophetia (foresago.) Si ist kezelt, uuanda si febtentero unde uuarentero ist. Daz hus dara sie farent daz ist in himele, fone demo ist keschriben: Beati qui habitant in domo tua in sæcula sæculorum laudabunt te (salig sint die in dinemo hus puuuunt, iemer unde iemer lobunt sie dih.) Psalm 83, 5.

4. *Et introibo ad altare Dei.*

Unde *fone demo tabernaculo (kezelte) chomendo* gan ih hina in ze Gotes altare, *dar ih selbo uuirdo holocaustum (ferbrunnen opher.) Daz ist der ungesihtigo altare in himele, den diser bezeichenet hier in erdo, selber tronus Dei (Gotes stuol,) ze demo sih dar nieman ne genahet, une der hier ze disemo uuirdigo gat.*

Ad Deum qui lætificat juventutem meam.

Ze Gote gan ih in, der dar mine iugent, *daz chit, mina niuuui* gefrouuet.

Er gefrouuet dar mina niuuui, uuanda er hier habet keunfrouuet mina firni. In dero niuuui folle stan ih, mer ne firnen ih, mer ne alten ih.

Confitebor tibi in Cythara Deus Deus meus.

Ih iieho dir an dero zytherun Got Got miner.

Daz chit, in arbeiten lobon ih dih, in arbeiten singo ih dir. Cythara habet nideran buch, also Psalterium obenan habet. Fone demo nideren teile, dar corpus (lichamo) ist, unde mortalitas (totheit) ist, choment uns arbeite. So uuir die lidendo Got loboen so singen uuir an dero Cytharun. Daz sang ist suozze, uuanda patientia (kedult) machot iz Gote lichen.

5. *Quare tristis es anima mea & quare conturbas me?*

Sid iz Gote lichet ziu bist du danne unfro min sela? unde ziu getruobest du mih? *ziu lazzest du dih ana debein leid? Sid imago Dei (Gotes pilde) div ana ist, ih meino ratio (uuizze) unde intellectus (fernumest) diu ouh mens (muot) kebeizzen sint. Ziu ne stozzest du danne fone dir, so uuaz dien missezimet.*

Spera in Deo quoniam [adhuc] confitebor illi.

Kedinge an Got uuanda imo iieho ih sus.

Salus vultus mei Deus meus.

Heili ist mines analiutes min Got.

Psalmus XLIII.

Hebr. XLIV.

v. 1. *In Sinem Filiis Chore ad intellectum.*

Chore daz dir chit calvitium (haubet pari) alde Calvaria (houbet kibilla) bezeichenet filios crucis (sune chriucis) uuanda in Calvaria daz chit in loco calvitii uuard Christus crucifixus (chriucigot.) Dien ist diser salmo ad intellectum (ze fernumeste) des tinges, daz Got ofto beruot sin ora gebetener umbe temporalia (disiu zitelichen) durh daz, daz man in bitte umbe æterna (diu euigen.)

2. *Deus auribus nostris audivimus & patres nostri adnunciaverunt nobis opus quod operatus est in diebus eorum & in diebus antiquis.*

Uuir eigen georet truhten mit unseren oron, daz un: unsere forderen zalton.

Unsere forderen zalton uns din uuerch, daz du uuorhtost in in tagen unde in alten ziten.

Uuir eigen geboret, uuieo du sie lostost, doh du unsih nu ne losest.

3. *Manus tua gentes dispersidit & plantasti eos.*

Din hant *sageton sie*, ferstuanta andere diete, unde in iro stal flanzotost du sie.

Afflixisti populos & expulisti eos.

Neiztost umbe sie andere liute *amorreos, eueos, unde gergeseos*, unde tribe die uz, *daz du in rum dist.*

4. *Non enim in gladio suo possidebunt [possederunt] terram & brachium eorum non salvabit [salvavit] eos.*

Sie ne besizzent nieht iro lant mit iro chneht-heite, noh iro starchi ne gehielt sie.

Sed dextera tua & brachium tuum.

Nube din zesuua *daz chit din potentia (keuualt)* unde din arm, *daz chit filius tuus (din sun.)*

Et inluminatio vultus tui.

Unde diu offenunga dines analiutes.

Daz du an dien uuechen dih sceindost dar uuesen.

Quoniam complacuisti in eis.

Uuanda dir gelichet uuas an in.

5. *Tu es ipse Rex meus & Deus meus.*

Der selbo min chuning unde min Got pist du noh.

Qui mandas salutes Jacob.

Du dir Israheli inbiutst sina heili.

So uuieo du facie ad facien (ougsunigo) ne scinist, noh du dina tougenun substantiam (uuesenti) ne ougtist, die du in resurrectione (uftende) ougen solt, du chunost doh per angelos (engela) uuaz sie tuon solton.

6. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.*

Sol din helfa danne nu hina sin? Nein si. An dir uuas iro sigo, an dir triben ouh uuir mit horne unsere fienda.

Mit dinero starchi jagoen uuir sie.

Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nos.

Unde in dinemo namen fersehen uuir die an unsih nendent.

7. *Non enim in arcu meo sperabo.*

Ih ne fersieho mih ze minemo bogen nieht *mer danne unsere forderen.*

Et gladius meus non salvabit me.

Noh min suert ne gehaltet mih *dana mer iz sie gebielt.*

8. *Salvasti enim nos ex [de] affligentibus nos.*

Digitized by Google

Du habeſt unſih kehalten fore unſeren ahtaren.

Ih ſpricho iz in præterito (irgangeno) uuanda iz ſo geuuis iſt, ſamoſo iz irgangen uuare.

Et eos qui oderunt nos confudiſti.

Unde die unſih hazzent, die habeſt du geſcendet.

In reſurrectione (in urſtende) uuerdent ſie geſcendet, daz iſt nu geuuis.

9. *In Deo laudabimur tota di.*

Ane Gote uuerden uuir gelobet allen dag.

Dar tag ane nabt iſt, dar uuerden uuir gelobet, quia ex affligentibus nos eruiſti os. (uuanda du ſone dien neizzenten unſih loſtoſt.)

Et in nomine tuo confitebimur in ſæculum.

Unde an dinen namen iehen uuir iemer.

In enero uuerlte iſt euuig confeſſio Sanctorum (iiht dero heiligon) deo ſie nieht irdriezzen ne mag, uuanda iz iro beatitudo (ſaligheit) iſt.

10. *Nunc autem repulſti & confudiſti nos.*

Doh uns daz chumfiig ſi in euuon, du habeſt unſih dine martyres (keiihtare) ieo doh nu dana geſtozzen unde geſcendet,

uuanda uuir Chriſtiani geheizzene ſone paganis keleidezet piren.

Et non egredieris Deus in virtutibus noſtris.

Unde uz ne gaſt du Got ſament uns in unſeren chreften, *ſo du er tate.*

Du lazeſt unſih chrafteloſe, ſo uuir unſih irheuen ze farenne uuider unſeren fienden, doh du unſere forderen tatiſt fortes in bello (chuone ze uuige.)

11. *Avertiſti nos retrorſum præ [poſt] inimicis noſtris.*

Hoc eſt ante inimicos noſtros.

Dana geuuendet habeſt du unſih ferſmahet.

Et qui oderunt nos diripiebat ſibi.

Unde habent unſih irzuochet in ſelben, die unſih hazzent.

12. *Dediſti nos tanquam oves eſcarum & in gentibus diſperſiſti nos.*

Du habeſt unſih in gegeben zefrezzenne ſamoſo ſlaht friuſciiga unde habeſt unſih zeuuorfen underdie heidenen.

Uuanda diz vox martyrum (martierero) iſt, bediu iſt diſiu chlaga zeferemen, ne ſone dien, die ſih in martyrio (iihtungo) geloubton, unde ad paganiſmum (ze heideſcun) iruuenden.

13. *Vendidiſti populum tuum ſine pretio.*

Hina gabe du dinen liut, daz du dar umbe anderen ne inphienge.

Du gabe dine martyres (keiihterra) ze ſlahto, uueliche inphienge aber du fure ſie?

Et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Unde nehein manigi lones ne uuas an demo choufe.

Dero hinagegebenon uuas manigi, neheiniu dero dar uuidere inphangenon.

14. *Poſuiſti nos in obprobrium vicinis noſtris ſubſannationem & deriſum his, qui ſunt in circuitu noſtro.*

Du habeſt unſih keſezzet in iteuuiz unſeren geburen, unde umbe unſih keſezzenen in ſnudun unde in huoh.

15. *Poſuiſti nos in ſimilitudinem gentibus, commotionem capitis in populis.*

Du habeſt unſih heidenen geſezzet in gelichi dinero paſſionis (*martyro*) unde in houbet uuagot dien liuten,

alſo du judeis uuare.

16. *Tota die verecundia mea contra me eſt.*

Allen dag uuas min ſcama gagen mir.

Eteuuenne ferſcament ſih andere menniſcen, unſere ſcama uuereton.

Et confuſio faciei meæ cooperuit me.

Unde ſcama mines analiutes pedahta mih.

17. *A voce exprobrantis & obloquentis a facie inimici & perſequentis.*

Uuannan cham ſi?

Fone dero ſtimmo iteuuiz tuontis unde uuiderſprechentis, unde fone dero anaſihte des fiendes, unde des ahtaris,

der mir ieo gagenuuerte iſt.

18. *Hæc omnia venerunt ſuper nos.*

Diz iſt allez ufen unſih chomen *umbe intellectum filiis chore (fernumeſt houbet kibillun chinden.)*

Daz ſie uuizzin ſo uuieo Got unſere forderen leitti uzzer egypto, unde er unſih in reſurrectione (ze ſuono tage) leiten ſule uzzer diſemo egypto dirro uuerlte, daz uuir hier underzuiſcen liden ſulin alle note, unde beſuochet uuerden ſuln, ube uuir Got gratis daz chit ungemiete uoben uuellen. Gratis (fergebeno) cab er uns den lib, gratis irloſta er unſih, gratis (fergebeno) ſuln uuir in uoben, ih meino daz uuir hier lones ne geroen nube in futuro (biua fure.) Fone diu chit iz haranah.

Nec obliti ſumus te.

Noh durh daz ne irgazzen uuir din.

Nehein tribulatio (chelunga) ne irgazta unſih din, uuanda du uuoltoſt ſia uns keſcehen ad intellectum (ze fernumeſte) uns filiis chore (kebel chinden) uns filiis crucis (chriuce chinden.)

Et inique non egimus in teſtamento tuo.

Noh unrehto ne taten uuir an demo, *daz du uns peneimdoſt, daz chit* an dinero lege *(eo.)*

19. *Et non receſſit retro cor noſtrum.*

Noh uuidere ne geuueich unſer herza,

ſo dero herzen tuont, die umbe arbeite in deſperationem (ferchunſt) choment.

Et declinaſti ſemitas noſtras a via tua.

Unde

Ad Psalmum XLIII.
Hebr. XLIV.

verſ. 19.

Et declinaſti &c.) Autor ſequitur interpretationem S. Auguſtini. Lectio Latina Græcam. Sed rectius negativa prioris commatis hic repetenda, quod facit S. Hieronymus in Comm. *actio noſtra non eſt a juſtificationibus tuis ſeparata.* Et in Verit. Ebr. *Nec declinaverunt greſſus noſtri &c.* Alii וַתַּט *Vathet* per Aut interpretantur, quod eodem recidit.

Digitized by Google

Unde gechertoſt du unſere ſtiga fone dinemo uuege.

Daz chit du gelertoſt unſih, uuieo ferro unſer ueg iſt, der uuir uuolton gan fone dinemo, den du unſih uuile gan. Unſerer leitet ad mortem (ze tode) diner leitet ad vitam (ze libe.)

20. *Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis.*

Uuanda du habeſt unſih kiediemuotet in dirro neizze ſeligun ſtete,

in dirro arbeitſamun uuerlte.

Et cooperuit nos umbra mortis.

Unde habet unſih pedecchet pilde des todes.

Uuelez iſt daz? ane mortalitas (totheit) diu in allen gemeine iſt. Uuelez iſt aber ſelber der tod? ane damnatio æterna cum Diabolo (euuig ferdamnunga ſamit demo dieuele.)

21. *Si obliti ſumus nomen Dei noſtri & ſi expandimus manus noſtras ad Deum alienum, nonne Deus requiret iſta?*

Ube uuir irgazzen unſeres Gotes namen, unde ube uuir geſpreiton unſere hende ze fremidemo Gote, ne fraget des Got nah?

Ziu fraget er des, daz er uueiz? ane daz er iz unſih lazze uuizzin, unde uuir unſih ſelben bechennendo gebezzerot uuerden.

22. *Ipſe enim novit abſcondita cordis.*

Er uueiz dia tougeni des herzen.

Bediu ne darf er fragen. Er fraget aber, ſo er unſer chorot, unde er andero chorungo unſih tuot pechennen uuer uuir ſin. So er Petro teta, der ſih ſelben fore dero temptatione (chorungo) ne uuiſſa, do er chad: Tecum mori paratus ſum (ih pin} garo zirſterbine mit dir) unde ſih aber andero temptatione (chorunga) begonda uuizzen, do er den lougin beuueinota. Luc. 22, 33.

Quoniam propter te mortificamur tota die.

Du uueiſt dia tougeni unſerro herzen, daz uuir umbe dih irſterbet uuerden allen dag,

daz chit alle zite nals umbe vanam gloriam (ruom) noh umbe unſere meindate. Umbe die ne uuarin, die umbe jactantiam (lobogerni) ſar irſturbin nals umbe dilectionem (minna) ſo ne Paulus chade: Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. (Ferſelo ih minen lichamin ſo ferro daz ih ioh ferbrinno, ne habo ih abir uuarra mina, ſo ne toug mir iz.) 1. Cor. 13, 3.

Eſtimati ſumus ut oves occiſionis.

Unde daz uuir geahtote birn alſo ſcaffine frunſcinga.

Scaf ne uuerint ſih, mir ne ueren unſih.

23. *Exurge quare obdormis Domine?*

Stant uf truhten ziu ſlafeſt du?

Daz iſt abuſio verbi, daz chit, miſſebrucheda uuortis, diu grece (in chriechin) heizet catacreſis. Uuieo mag Got ſlafen? Aber ſine martyres harent ad Chriſtum, daz er gentibus (tietin) chunt ketuoe ſina reſurrectionem (urſtende) uuanda dien ſlafet er, die in uuizzen mortuum (totin) unde in ne geloubent reſurrexiſſe (irſtandenen.) Des langet ſih mit rehte, uuanda ſo daz uuirt, ſo zegat perſecutio (abtungo.)

Exurge & ne repellas in finem?

Stant uf unde ne ſtoz unſih dana nieht in ende.

In reſurrectione (in ſuono tage) ne feruuirf unſih.

24. *Quare faciem tuam avertis.*

Ziu uuendes du fone uns din anaſiune?

Samo ſo du unſer furder ne uuelleſt ruochen.

Obliviſceris inopiæ noſtræ & tribulationis noſtræ?

Unde irgizzeſt unſerro unehte, unde unſerro bino?

Samo ſo du ſelbo ze uuurdiſt arm, unde gebinot fure unſih?

25. *Quoniam humiliata eſt in pulvere anima noſtra, & adhæſit in terra venter noſter.*

Kehuge unſer, uuanda unſer ſela in demo ſtuppe dih petondo gediemuotet iſt, unde unſer buh nidero ligendo haftet zuo dero erdo.

Alde venter (puch) bezeichenet carnales (die fleiſcin) die in perſecutione (in abtungo) ſih keloubton, unde ſih hina hafton ad paganos (ze heidenen) unde die chlaget nu bier ſancta Eccleſia. Si habet munt in ſanctis (an heiligon) unde buh an carnalibus (fleiſcinen.) Bediu chad einer: Accepi librum, & liber ipſe dulcis erat in ore meo & amarus in ventre meo (ih inphiench ein buoch, daz uuas ſuozze in minemo munde, unde bittir in minemo buche) uuanda præcepta Dei (Gotes kebot) ſint ſuozze Spiritalibus (keiſtlichen) unde eiuer carnalibus (fleiſchlichen.) Apoc. 10, 10.

26. *Exurge Domine adjuva nos & redime nos propter nomen tuum.*

Stant uf truhten,

daz chit, gentibus (tietin) ketuo chunt dina reſurrectionem (urſtende) daz ioh die, die nu haftent zuo dero erdo, uf irhauen uuerden fone dero erdo.

Hilf uns unde loſe unſih umbe dinen namen,

nals umbe unſere unrehte.

Digitized by Google

Pſalmus XLIV.

Hebr. XLV.

v. 1. *In finem pro bis, qui commutabuntur filiis Chorae ad intellectum.*

Canticum pro dilecto.

AN *Chriſtum ſiehet dis Sang, umbe die gemuzoten ſune Chore zefernumeſte umbe den trut, filii crucis (Chriucis chint) ſint keueſelot fone infidelibus ze fidelibus (ungeloubigen ze geloubigen) dien ſelben iſt diz ſang zefernumeſte umbe dilectum Chriſtum patris (lieben des fater) umbe den die unuernumiftig uuaren, die in chriuzegoton, uuanda iz chit. Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriae crucifixiſſent (ube ſie in uuiſſin, niemer ne chriuzegotin ſie den herrin guollichi.)* 1. Cor. 2, 8.

2. *Eructavit cor meum verbum bonum.*

Pater (fater) ſprichet fone filio (ſune) kuot uuort, irropfezta min herza, *daz chit.*

Kuoten ſun habo ih chomenen fone mir ſelbemo. Sin uuort iſt er, uuanda er getuot in menniſcon chunt, alſo er ouh ſin ſapientia (keſinecheda) iſt, uuanda er in ſie getuot ſapere (ſinechen.)

Dico ego opera mea Regi.

Miniu uuerch ſago ih deno chununge,

daz iſt iteratio (aberunga) des forderen ſinnes, uuanda dicere (ſagen) daz iſt verbum proferre (uuort furebringin) unde uuanda an filio (ſune) alliu Gotes uuerch ſint, fone diu iſt imo generare (kebern) opera ſua Regi dicere (ſiniu uuerch chiunge ſagen. Noh ander neh iſt diu ſaga, danne diu generatio (keburt.)

Lingua mea.

i. Verbum meum.

Calamus ſcribae.

i. Scriptura ſcriptoris.

Min uuort iſt alſo ſtate, alſo diu ſcrift des ſcriben.

Menniſcon uuort zegat, Gotes uuort iſt imo eben euuig.

Velociter ſcribentis.

Iz iſt alſo diu ſcrift des ſpuotigo ſcribenten,

nues mag ſo uuola ſpuon, ſo eines uuortis? Ein uuort iſt, daz der fater geſprochen habet, daz iſt fone diu ſpuotig, uuanda iz einzen fillabon nieht geſprochen ne iſt, doh iz ſo euuigo geſprochen ſi, daz an demo ſprechenne initium (anafang) noh finis (ende) ne ſi.

3. *Specioſus forma prae filiis hominum.*

So daz uuort caro (fleisg) uuirt, ſo iſt iz homo (menniſco) ſo iſt iz ſponſus (priutigomo) uuielicher? Specioſus prae filiis hominum, daz chit, ſcone fore allen menniſcon,

uuanda anderer ne uuas innocens (unſcadelib) ane er noh anderer ne habeta dia ſconi unſerro redemtionis (urloſi.)

Diffuſa eſt gratia in labiis tuis.

Knada iſt kebreitet in dinen lefsen;

Alſo daz iſt: Qui crediderit, ſalvus erit (der dir geloubit, der uuirt kehalten.) Marc. 16, 16.
Unde aber: Qui manducat meam carnem Joh. 6, 54.
& bibit meum ſanguinem habet vitam aeternam (der min fleiſch izzit, unde min bluot trinchit, der hebit euuigen lib.)

Propterea benedixit te Deus in aeternum.

Nu chit der Propheta (foreſago) ad Chriſtum, fone diu ſegenota dih Got in euua.

Andere ſegenota er ze einero friſte, die ſub lege (under eo) uuaren, die terram promiſſionis (lant kebeizis) inphiengen, dir gibet er umbe dia gratiam regnum cœlorum, niuuuun genada himelriche. Daz tuot er an dien die ſub gratia (under niuuuer genade) ſint.

4. *Accingere gladio tuo circa femur tuum potentiſſime.*

Curte din ſuert umbe din dieh, filo geuualtigo.

Hier in carne (lichamen) uuafene dih mit demo ſuerte dinero lero, diu geuualtigo den ſun ſceide fone demo fater, unde dia tohter fone dero muoter.

5. *Specie tua & pulcritudine tua.*

Daz duo dinemo menniſcinen bilde, unde mit dinero gotelichun ſconi.

Deus homo (Got man) tuo iz.

Intende [&] proſpere procede & regna.

Sih an unſih, unde fram ſpuotigo chum hara *fone himele,* unde richeſo hier *in dinero Eccleſia.*

Propter veritatem (Evangelii) & manſuetudinem (paſſionis) & juſtitiam (judicii.)

Umbe uuarheit unde mammendi, unde reht.

Uuarheit lere unſih in ſancto Evangelio, mammendi ſceine in paſſione (martero) reht ouge in judicio (ſuono tage.)

Et deducet te mirabiliter dextera tua.

Unde leitet dih uuunderlicho din zeſuua,

daz chit din geuualt, uuanda uuunderlicho kebeſt du, uuunderlicho irſtaſt du.

6. *Sagittae tuae acutae (potentiſſime.)*

Dine ſtrala ſint uuaſſe, harto mahtige.

Dinin uuort kemugen filo ſiu durhfarent diu herzen, uuanda ſiu uuas iu ſint, unde becherent ſiu zerebte, uuanda ſiu mahtig ſint.

(Populi ſub te) cadent in corde inimicorum Regis.

Under dih ſturzent die liute.

Uuar uuirt der ſturz? In demo herzen des chununges fiendo. Du biſt der Chuning dir unter tuont ſie ſih, unde uuerdent dar diemuote, dar ſie uber muote uuaren.

7. *Sedes*

Ad Psalmum XLIV.

Hebr. XLV.

v. 1.

Geveſelot, commutati) hodie gewechſelt, vertauſcht, verendert. Sequutus eſt Autor Latinam verſionem, ſicut hæc Græcam, quæ habet, τῶν ἀλλοιωθησομένων. Unde facile judicari poteſt, quod Græcus interpres legerit in Codice ſuo Hebræo non שושנים *Shoſchannim*, ſed ששנים *Scheſchonim*, mutatorum. In Codice vero Alexandrino omittitur & tantum legitur: τῷ Δαυὶδ ὑπὲρ τῶν ἀγαπητῶν. שושנים *Schoſchannim* S. Hieronymus poſt Aquilam & Theodoſionem per Lilia reddidit, Symmachus per Flores. Judæi moderni Roſas reddunt, teſte Lyrano. Recentiores Interpp. Inſtrumentum Muſicum intelligunt, Hexachordum, ſicut & Lilia ita vocata a ſex foliis, quibus conſtant. Conf. Pſal. LIX, 1.

Digitized by Google

7. *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi.*

Din ſtuol Got, unde din riche uueret iemer.

Sedes Judaici Regni (der ſtuol Judon riches) uuereta eina uriſt, ane ende uueret ſedes regni tui (ſtuol dines riches.)

Virga directionis virga regni tui.

Kerta gerihtennis iſt dines riches kerta.

Si geribtet die er chrumb uuaren, unde intuuunden, uuanda ſie ane in uuolton regnare (richeſon) unde iro ſelbero uuillen tuon unde Gotes uuillen nah demo iro duuingen.

8. *Dilexiſti juſtitiam & odiſti iniquitatem.*

Du minnotoſt reht, unde hazzetoſt unreht.

Dar ſceinet, daz din uirga (kerta) iſt virga directionis (kerta geribtinnis.) Si iſt inflexibilis (unbouglich) uuanda ſie ferrea (iſinin) iſt, unde einen regens (ribtinde) anderen conterens (fermulende) regens ſpiritales (ribtinde geisliche) conterens carnales (mulinde fleisliche.)

Propterea unxit te Deus, Deus tuus.

Fone diu ſalbota dih Got din Got.

Pater uuiebta dih, unde ſalbota dih, uuanda du minnotoſt rebt unde hazzetoſt unrebt. Uuaz iſt daz ſalb? Iz iſt ſpiritale (keiſtliche) unde inviſibile (ungeſiunlich) daz mit corporali (lichambaftti) unde viſibili (geſiunlichemo) gezeichenet uuirt.

Oleo letitiæ præ conſortibus tuis.

Mit demo oleo dero freuui ſalbota er dih,

daz iſt innocentia (unſcadeli) diu nebeines des dinges ne irhuget, daz ſia ſuere, daz ſia durfe riuuuen.

Fore dinen geteilon.

Daz chit: ferror danne andere heiligen, uuanda ſone dir uncto (geſalbiutin) ſint geheizen andere uncti (geſalbote.)

9. *Myrra & gutta & caſſia à veſtimentis tuis.*

Fone dinero uuate *choment* die ſtancha myrrum, unde guttæ, *diu ammoniaca heizet*, unde caſſia *diu fiſtula heizet.*

Daz chit ſone fidelibus (geloubigen) unde ſone allero Eccleſia chumet der liument virtutum (kuottado) der alſo ſuozze iſt, alſo der ſtang diurero chriuttero.

A domibus eburneis.

Er chumet fone helfentpeininen hiuſeren,

daz chit, ſone ſanctis virginibus (heiligin magidin) die ſone diu mit helfentpeine gezeichenet uuerdent, unanda elephas pudicum animal (chiuſche fieo) iſt, unde ſure eina chenun nebeina mer geuuinnet.

10. *Ex quibus, hoc eſt, inter quas,*

delectaverunt te filiæ Regum in honore tuo.

Under dien *biuſern* luſta dih dero Chuningo tohteron, die in dina era geborin uuurden.

Dero dih luſta die uuaren Apoſtolorum filiæ (poton tohterun) dir zeeron geborne. Nals in, uuanda ſie Chriſtianæ heizent, nals Petri nob Pauli.

Aſtitit Regina à dexteris tuis.

Selbiu diu chuningin din *Eccleſia, diu ſone manigen Eccleſiis peſtat, diu* geſtuont ze dinero zeſuuuun.

Dar geborent ibro Chint: Venite benedicti Patris mei. (choment keuuiebte mines fater) Diu zeuuinſtrun ſtat, diu neiſt Regina, diu geboret: Ite in ignem æternum (farint in daz euuiga fiur.) Matth. 25, 34. Matth. 25, 41.

In veſtitu deaurato.

In ubergultuno geuuate.

daz chit mit demo gegareuue Sapientiæ (uuiſtuomis.)

Circum amicta varietate.

Umbe heltiu mit fehi,

einueder virtutum (tugido) alde linguarum (zungon) uuanda in miſſelichen linguis (ſprachon) iſt ſi, miſſeliche virtutes habet ſi (tugide.)

11. *Audi filia & vide.*

Hore tohter unde ſih, *chit der Propheta.*

Muoter manigero chinto tohter dero Prophetarum unde Apoſtolorum, uuaz dir Chriſti Evangelium gebiete unde dara nah keſieheſt du gloriam Dei, fides Evangelii gereinet dir daz herza, daz du den geſehen mabt den echert mundi corde (rein herzen) geſehen ſulen.

Et inclina aurem tuam,

unde diemuotigo helde din ora,

fernim ſorglicho diſen rat.

Et obliviſcere populum tuum & domum patris tui.

Unde habe in agezze dinen liut *populum Babilonie (ſcantpurge) dannan du purtig piſt*, unde dines fater hus *Diaboli der dar Chuning iſt, der dih unuuallicha gebar mit flecchon dinero ſundon, unde uuirt regenerata (aberborn) in Chriſto, ze dero ſconi innocentiæ (untarunga.)*

12. *Quoniam concupiuit [Et concupiſcet] Rex ſpeciem tuam.*

Uuanda dina ſconi uuile der Chuning *din brutigomo.*

Er iſt ſcone durh ſih, du uuirdiſt ſcone ſone imo. Absque macula (ane flecchen) absque ruga (ane runzun) uuile er dih fin, ſolicha getuot er dih, ſolicha forderot er, ſolichiu geriſet imo.

Quia ipſe eſt Dominus Deus tuus.

Uuanda er iſt truhten Got diner *pedin geloube dih himnan, dannan du burtig fiſt, unde uuirt imo minneſam, dinemo ſponſo (pruttegomon) Domino Deo.*

13. *Et adorabunt eum [interpunctio quam ſequitur Et] filiæ tyri in muneribus.*

Unde

---

v. 12. 13.

Interpunctio hic variat. Secundum Ebraicam veritatem verſiculus duodecimus finitur verbo והשתחוי־לו *Vehiſchtbachvi-lo.* i. Et adora eum, ut reddit, S. Hieronymus. Similiter & Græcus textus vulgatus: καὶ προσκυνήσεις αὐτῷ, & adorabis eum. At codex Alexandrinus habet: Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ θυγατέρες Τύρε ἐν δώροις. Atqui legit & interpres Latinus apud Hieronymum: *Et adorabunt eum filiæ Tyri in m.* itemque apud S. Auguſtinum quam lectionem & Notkerus ſequitur.

v. 13.

Anderes war &c.) i. e. *ſi aliter fieret* ſcilicet eleemoſynarum erogatio, nempe in publico non in laudem DEI, & ejus glorificationem, *Matth. V, 16.* ſed ad oſtentationem, *non utilis eſſet; ſi aliter fieret*, nequaquam exiſteret ſcil. eleemoſyna.

Digitized by Google

Unde tohtera tyri *daz chit gentium (tieto) chomen unde* betont in, geba bringendo,

daz chit manige elemoſinas tuondo.

Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.

Din analiute flehont alle die riche ſint,

Des chomenten folchis, *Sie uuellen alle daz du heiliga ſponſa (prut) geſebeſt iro elemoſinas. Sie uuellen in dero Eccleſia ſceinen iro gedehtigi. Alſo iz chit: In medio Eccleſiæ laudabo [te] (in mittero brutt ſamenungo loben ih dih.) Anderes uuar ne ꝑoug ſi. Anderes uuar neiſt ſi uuariu.*

14. *Omnis gloria (ejus) filiæ Regum [Regis]*

ab intus *hoc eſt Prophetarum & Apoſtolorum.*

Alliu iro guollichi deroſelbun chuningo tohter iſt inuuert *in iro conſcientia (keuuizze.)*

Dar iſt ſi ſcone, dar minot ſia iro ſponſus.

In fimbriis aureis.

In guldinen faſon *iſt ſie garo, iro lezzeſten uuerch ſint allero diureſten uuanda ſi den uzlaz kernoſt keſiehet turnohten.*

15. *Circumamicta varietate.*

Mit fehi umbeheltiu,

uuanda ſie alle tugede minnot.

Adducentur regi virgines poſt eam.

Einzent uuerdent praht magede iro ſponſo Regi nah iro.

Si uuirt zeeriſt unita (ein mit Gote) ze dero unitate (einbafti geziehent ſih dara nah ſingulæ (einzen.)

Proximæ ejus afferentur tibi.

Dir *Trubten* uuerdent praht die iro gelegenun ſint,

unde iro gelih ſint in fide (kloubo) unde in virtutibus (tugedin.)

16. *Adducentur in lætitia & exultatione adducentur in templum Regis.*

In freuui unde in ſprungeli uuerdent ſie braht in Gotes hus *in ſanctam Eccleſiam.*

17. *Pro Patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos Principes ſuper omnem terram.*

Fure die Apoſtolos die er uuaren, ſint dir uuorden iro chint die ſezze ze biſcofen uber alla erda.

So du Petrum unde Paulum ne ſebeſt, ſo ne ahto dih uueſen intſazta, nim die ſone iro prædicatione (predigo) fideles unde ſpiritales (keloubig keiſtlih uuordene ſin,) unde ſezze an iro ſtuol.

18. *Memores erunt nominis tui in omni generatione & progenie.*

Die gehugent dines namen unz deheinen chunne ueret,

Uuanda ſie Principes (furſten) ſint ſuper terram uber erda alſo iro forderen uuaren.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum in ſæculum ſæculi.

Fone diu iehent dir dine liute in euua, unde in uuerlt uuerlte.

In diſemo libe, unde in demo chumftigen iehent ſie dir, unde lobont dih, uuanda ſus hier ana gelobot ſint ſponſus & ſponſa (priutigemo unde brut) pediu heizzet diſer ſalmo, epithalamium daz chit prutelob.

Pſalmus XLV.

Hebr. XLVI.

v. 1. *In finem pro filiis Chore pro Occultis [arcanis] Pſalmus.*

Diſer uuirt ouh keſungen pro Chriſtianis die mit filiis chore gezeichenet ſint, umbe tougeniu ding die Chriſtus cham zegeoffenonne.

2. *Deus noſter, [noſtrum] refugium & virtus.*

Unſer Got iſt zuofluht unde chraft.

Manige ſuochent, dar zuoflubt dar craft neiſt. Solih neiſt unſer zuoflubt, ſi iſt virtus (craft) ſi iſt creftig.

Adjutor in tribulationibus quæ invenerunt nos nimis.

Helfare in arbeiten, dero uns filo begagenet iſt.

under allen arbeiten neiſt nebein arbeit merrora danne conſcientia peccatorum (keuuizzeda ſundon.) Pediu iſt dero meiſt ze Gote zegeſliehene. Alſo die tatin die Chrumm irslagen habeton, unde ſone Petro gemanete compuncti (irchomen) uuurden, unde in frageton. Quid faciemus? Uuaz mugen uuuir tuon. Dien uuas ze chedenne. Adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis. Unde ſo ſie baptizati (ketouft) uuurden, unde iro ſundon ſecuri (ſihchure) uuaren, do mahton ſie cheten, daz hara nah folget: Act. 2, 37.

3. *Propterea non timebimus, dum turbabitur terra.*

Fone diu ne furhten uuir uns, ſo diu erda getroubet uuurdet.

Daz iſt gens Judea (Iudon liut) umbe fangenez mit gentibus (tietin.) Alſo diu erda iſt mittemo mere. Dero erda uuas turbatio (ketruobeda) chumftig, dia ſie furhten ne dorfton, uuanda in Got refugium (zuoflubt) uuas.

Et transferentur montes in cor maris.

Unde ne furhten uuir uns, mugen ſie cheden;

ſo die berga ferfuoret uuerdent in des meres herza.

Daz chit ſo Apoſtoli Judæam lazzent unde ſie gentium cordibus (tieto herzon) iro lera gebent dia Judei feruuurfen ſo neiſt uns ze furhtenne uuanda uuir dien montibus (pergen) folgeen. Daz iſt ze fernemenne ſone ſelbemo demo monte (perge) qui eſt in vertice montium (der dir iſt in obenehtigen perge) der aba dero erda in den mere geuuorfen uuard, nah ſin ſelbes geheizze. Er chad: Si habueritis fidem ut granum ſinapis, dicetis monti huic, tollere & mittere in mare & fiet. (Haben iro gelouba alſo ſeneffes chorn, ſo chedent ir diſen Matth. 17, 20.

---

v. 14.

Filiæ Regum:) In Ebræo, Græco & Latino legitur Regis. Regum autem irrepſit ex ℣. 9.

v. 15.

Uzlaz, finis. Bruno Epiſc. Herbipol. interpres hic: *Fimbriæ ſunt finitima veſtium, per quas ſignificatur extrema vita hominum, quæ aureæ dictæ ſunt, quia in fine tota perfectio eſt, ubi caritas pleniſſima velut aurea reperitur.*

Digitized by Google

diſen berge zuo, heue dih uf, unde fal in den mere ſo tuot er alſo.) Er iſt der mons (perg) den ſie fone Judea ferfuorton ad gentes (ze dieten) mit iro fideli prædicatione (ketruuuun predigo.)

4. *Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ ejus [eorum.]*

ſ. maris. Die ſelben berga ſcullen *prædicando (predigondo)* unde uuurden getroubet ſiniu uuazzer,

uuanda gentes (tiete) ſturmdon, ſo ſie novam doctrinam (niuuua lera) gehorton.

Conturbati ſunt montes in fortitudine ejus.

Unde die berga uuurden getruobet in ſinero ſtarchi.

Uues ſtarchi? ane Dei (Gotes) der virtus (chraft) iſt. Uueliche berga? andere berga, die montes ſeculi (uuerlt perga) heizent, nals montes Dei (Gotes perga) uuanda die geuualtigen dirro uuuerlte, die uuurden des in ubelmo, daz iro leges (ea) fone Gotes legibus (eon) ferzoren ſolton uuerden. Dar umbe ne uuard iz doh ze leibo. Nube uuieo fuor iz?

5. *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.*

Anablaſot dero aho, gefreuta Gotes purg.

Inundatio (anafluz) Sancti Spiritus gemahtigota ſia. Dero getrunchen Apoſtoli ſo uilo, daz fone iro uuombon fluzzen chehprunnen, allen iro auditoribus (loſern) ze ſeti, do uuard diu erda genezzet, do uuurden unberehaftiu herzen geberehaftot, des freuta ſih mit rehte civitas Dei (Gotes purg.)

Sanctificavit tabernaculum ſuum altiſſimus.

So tuondo, geheiligota ſina hereberga der hoheſto.

6. *Deus in medio ejus, non commovebitur.*

Got iſt in mittero *burg, ſturmen uuh montes ſeculi (uuerlt perga)* er ne uuirt ieo doh dannan iruueget.

Dar iſt er ſo mitter, das er in allen gelicho hilfet.

Adjuvabit eam Deus vultu [mane dilucido] ſuo.

Got hilfet iro mit ſinemo analiute.

Er getuot ſia geuuar an ſinen uuerchen, daz er dar iſt, uuanda manifeſta operatio Dei (offon Gotes uuerch.) Daz iſt vultus ejus.

7. *Conturbatæ ſunt gentes.*

Dannan uuurden die diete getruobet,

daz chit chamen in angeſt unde in forhtun.

Inclinata ſunt regna.

Unde gediemuoten ſih diu riche,

uuanda ſiu chamen, unde betoton in.

Dedit vocem ſuam altiſſimus & mota eſt terra.

Der hoheſto gab ſina ſtimma, unde dannan eruuegeta ſih diu erda.

Peccatores (ſundere) kehorton ſia, unde irbibenoton daraba dien gab er ſia ze gebo die marun geba brahton in ſine Apoſtoli.

8. *Dominus virtutum nobiſcum.*

Got dero tugedo,

Got dero chrefto, der ſelbiu chraft iſt,

der iſt ſament uns.

Ube er ſament uns iſt, uuer mag danne uuider uns ſin?

Suſceptor noſter Deus Jacob.

Iſrahelis Got iſt der unſih imphahet. In dia ſelda inphahet er unſih dannan uz uuir furder ferſtozzen ne uuerden.

9. *Venite & videte opera Dei, quæ poſuit prodigia ſuper terram.*

Choment unde geſehent ſiniu uuerch, diu er ze zeichenen geſezzet habet obe erdo.

Uuelichiu ſint daz? Alde uuieo tuot er diu?

10. *Auferens bella uſque ad fines terræ.*

Abanemendo dia uuiga unz ze ende dero erdo.

Daz uuas in ſinero adventu (chumfte) do fone Auguſto ianiporta (uuichporta) betan uuard. Alde ſpiritaliter (keiſlicho) daz ſih ſinero fidelium (holdon) ne beiner ze ſinen geuuafenen ne ferſiehet, nube ze Gotes ſcerme.

Arcum conteret & confringet, arma & ſcutum comburet igni.

Den bogen fermulet er, unde diu uuafen ferbrichet er, unde den ſcilt ferbrennet er in demo fiure.

Alla uueri unde allen ſcerm nimet er dir, daz du ze imo geſliehеſt, unde du chedeſt. Adjutor & ſuſceptor meus Deus Jacob (min helfare unde zeſihnemo iſt Got.) So gibet er dir arma Evangelica (des Evangelii uuafen) veritatis (uuarbette) continentiæ (fureburte) ſalutis (keniſte) ſpei (kedingi) fidei (triuuuo) caritatis (minne) diu habeſt du danne fone imo, uuanda er diniu ferbrennet habet igne (inſiure) Spiritus Sancti.

11. *Vacate & videte quoniam ego ſum Dominus.*

Firront. *uuara zuo? firront* unde geſehent, daz ih Got pin,

nals ir, ih ſcuoff iuuh ih ſcirme iuuh. Firront ir des fehtennes, lazzent mih fehten.

Exaltabor in gentibus & exaltabor in terra.

Ih uuirdo irhohet in dieten, unde in erdo,

ih keſcchino daz ih Got pin in gentibus die mare heizzent, unde in Judeis die terra (erda) heizzent. Cecitas (plindi) keſciehet in Iſrael (in Judon) uuz plenitudo gentium (folli dieto) chumet in fine ſeculorum (in ende uuerlte choment Judei) & ſic omnis Iſrahel ſalvus ſiet (ſo uuirt aller Gotes liut kehalten.)

12. *Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Jacob.*

Got dero chrefto iſt mit uns,

uuanda er in erdo menniſco uuorden iſt,

des iungeren ſunes *(Jacobis)* Got, habet unſeren lichamen inphangen.

Digitized by Google

Pſalmus XLVI.
Hebr. XLVII.

v. 1. *In finem pro filiis Chore Pſalmus.*

PRo filiis Calui (umbe chint des Chalauum) daz chit Chriſti. Er heizzet Caluus (chalauuer) ſone Calvaria (chaloberge) dar er crucifixus uuard (kechriuzigot.) Die ſines caluitii (chalauui) huondo chaden: Crucifige crucifige eum (hain hain) die uuurden iu fore gezeichenet mit dero chindo huobe die ze Eliſeo chaden: Aſcende calue, aſcende calue (ſtig uf chalauuo ſtig uf chalauuo.) Ene frazzen urſi (perin) diſe ferſlunden Demones (tiefela.) 4. Reg. 2, 23.

2. *Omnes gentes plaudite manibus.*

Hantslagont alle diete.

Uueſent fro, daz ir in cruce hint redemti (irloſet.) Des Judei huotin, des mendent ir. Slagezent mit handen, daz chit, iuuuera mendi ougent an guoten uuerchen.

Jubilate Deo in voce exultationis.

Liutont Gote in frolichero ſtimmo.

Sceinent iuuuera freuui mit handen unde mit zuongun.

3. *Quoniam Dominus excelſus terribilis.*

Uuanda der hoho Got iſt egebare.

ze himele gefarner iſt er egebare, doh er Judeis in erdo uuare ze huobe.

Rex magnus ſuper omnem terram.

Michel Chuning, *daz chit, mahtig* uber alla erda.

Mahtig uber judeos unde uber gentes (tiete.)

4. *Subjecit populos nobis & gentes ſub pedibus noſtris.*

Liute habet er uns undertan, unde diete under unſere fuozze.

Daz iſt vox fidelium (keloubigero) ſone infidelibus (ungeloubigen) uuanda Chriſtiani richeſont unde in undertan ſint pagani (heidene) alde daz ſie ferro binderoren ſint iro frehten.

5. *Elegit nos hereditatem ſibi.*

Unſih *Chriſtianos* eruueleta er imo ze erbe.

Speciem Jacob quam [quem] dilexit:

Er eruueleta daz pilde Jacob, daz er minnota.

Sina ſconi eruueleta er. Uues uuas er ſcone? Ane daz imo ſpiritalia (keislichiu) uuerderen uuaren, danne carnalia (fleiſclichiu) unde er bediu mit lenticula (linſinin) gechoufta ſines pruoder primogenita (erisporinni.) Dannan uuard keſprochen. Major ſerviet minori (der altero dienot demo iungerin.) Gen. 25, 23.

Uuanda impii (ubele) muozzen undertan ſin piis (kuoten) unde ſuperbi humilibus (ubermuote domuoten.)

6. *Aſcendit Dominus in jubilatione & Dominus in voce tubæ.*

Got fuor ze himele in liudungo unde in hornſcalle.

Apoſtoli liudoton fore mendi, Angeli ſcalton daz lutreiſta horn, daz der chat: Hic JEſus qui aſſumtus eſt a vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum (dirre haltento der fone iu ze himele genomen iſt, der chumet aber alſo er in geſahent ze himele farin.) Actor. 1, 11.

7. *Pſallite Deo noſtro pſallite.*

Nu ſingent *filii chore (chalauuin chint)* ſingent unſermo Gote,

uuanda er echert menniſco ne iſt, noube ouh Got.

Pſallite Regi noſtro pſallite.

Singent unſermo Chuninge, ſingent imo.

8. *Quoniam Rex omnis terræ Deus.*

Uuanda Got iſt Chuning allero dero erdo.

Er uuas er Rex iudeorum (chuning iudon) unz er echert in chunt uuas, nu iſt er allen gentibus (tietin) chunt unde allero chuning.

Pſallite ſapienter [intelligenter.]

Singent uuiſlicho,

uuiſelicho ne ſungen die ſinnige unſinnigen ſimulacris (abkoton) ſungen. Nu uuirt aber uuiſelicho geſungen, ube uuir den Got, den uuir ne geſehen ſo filo mahtigoren bechennen. Uuanda uuir in danne mag keſceben ferchurin, ube uuir in geſehen mahtin, ſo Judei taten.

9. *Regnavit Dominus ſuper gentes.*

Uber diete richeſota truhten,

Sid ſinero aſcenſione (ufferte) uber enen diet fore.

Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.

Ad dexteram Patris ſizzet er an ſinemo heiligen ſtuole *ſuper (uffin) Cherubim & Seraphim.*

Macho ouh du o Chriſtiane, daz du ſin ſtuol ſiſt, habe reine herza, an demo iſt ſin geſazze.

10. *Principes populorum congregati ſunt cum DEO Abraham.*

Dero

Ad PSALMUM XLVI.
Hebr. XLVII.

v. 5.

Elegit nos hered. ſibi:) Variant hic verſiones & lectiones. Notkerus ſecutus hic Latinam S. Hieronymi, quam Gallicanam reputo, quæ eſt: *Elegit nos in hereditatem ſibi.* At quam S. Hieronymus in Commentario ſequitur, quam Romanam arbitror, habet: *Elegit nobis hereditatem ſuam.* Quæ ex Græca deſumta, prout in Codice Alexandrino legitur: Ἐξελίξατο ἡμῖν τὸν κληρονομίαν ἑαυτοῦ. pro quo vulgo legitur ἑαυτῷ, *ſibi.* Alia verſio Tevtonica vetus: *Er urwelte uns ſin erbe.* S. Hieronymus Ebraicam veritatem ſecutus reddit: *Elegit nobis hereditatem noſtram.* יבחר־לנו את־נחלתנו *libchar-lanu eth-nachalathenu.* Eſt autem נחלה *nachala* generatim poſſeſſio, *Num. XVI, 14. Pſal. CV, 11.* & tam de poſſeſſione temporali terræ promiſſæ V. T. quam æterna & N. T. intelligi poterit.

v. 8.

Ferchurin) S. Auguſtinus: *Multo magis nobis Deus commendatur potentior, quia eum oculis non videmus: ſi eum oculis videremus, forte contemneremus.* &c.

v. ult.

Cum Deo Abrahami) Græci legerunt. *Im*, cum, μετὰ. unde & Latina verſio. S. Hieronymus in Ebræo legit עם *Am*, populus Dei Abraham.

Dii fortes terræ:) Secutus Notkerus lectionem qua uſus S. Auguſtinus & ejus interpretationem, itemque S. Hieronymus. Et poſtea etiam Bruno Epiſcopus, & alia vetus verſio Germanica: *Wan die ſtarken gotte der erden ſint gehelingen ufferhaben.* At Græca verſio, quam Latina ſequi ſolet, habet: ὅτι τῷ θεῷ οἱ κραταιοὶ τῆς γῆς. quoniam DEI fortes terræ. Unde videri poſſit Latini interpretis verbum

Digitized by Google

Dero liuto furſten ſint keſaminot mit Abrahamis Gote.

Allero gentium (tieto) principes (furſtin) uuerdent keloubig an Chriſtum der Abrahamis Gote iſt. Alſo der Centurio (hunno) uuas ſone gentibus (tietin) chomener, ſone demo der Salvator (haltanto) chad: Non inveni tantam fidem in Iſrahel (ſelichiro geloube ne ſunt ih under iudon nieht.) Matth. 8, 10.

Quoniam Dii [DEI] fortes terræ vehementer elevati ſunt.

Daz iſt ſone diu, uuanda *iudei die er Dii* (kota) *uuaren, unde aber nu* ſtarche erda, harto irhauen ſint, *harto ubermuote ſint.*

Uuaz ſint homines (menniſcen) ane erda? die an in ſelben ſtarchi ſuochent nals an Gote, die heizzent fortes terræ (ſtarche dero erdo.) Diz iſt der ſin. Uuanda iudeorum ſuperbia (hohmuoti) ferchoren iſt ſone Deo Abraham (Abrahamis Gote) bediu uuerdent ex gentibus (ſone dietin) principes (die furſten) keſamenot, daz ſie Abrahamis gelouba ſure ſie inphahen.

Pſalmus XLVII.

Hebr. XLVIII.

v. 1. Pſalmus Cantici Filiis Chore ſecunda Sabbati.

Hler uuirt aber geſungen Filiis Chore (*chalauuen chindin*) *ſone manetage. Des tages uuart daz firmamentum (himelfeſti) geſcaffen, daz die bezeichenet, die in ſancta Eccleſia firmi (feſte) unde fortes (ſtarc) ſint uuider alle temptationes (chorunga) ſone dien uuirt nu geſungen Filiis Chore.*

2. *Magnus Dominus & laudabilis nimis.*

Mahtig iſt Truhten unde harto lobeſam.

In civitate Dei noſtri.

Uuar iſt er lobeſam?

In unſeres Gotes purg,

das chit in ſancta Eccleſia (in dero Chriſtenheit) anderes uuar ne mag iz ſin, kenuoge ſint increduli (ungeloubig) unde malivoli (ubeluuillig) die ne ſint civitas Dei (Gotes purg.)

In monte ſancto ejus.

Ufen ſinemo heiligen berge,

in dero burg, unde ufen demo berge iſt er lobeſam. Stigen ufen den berg, alſo der Propheta unſih manoe. Er chit: Venite aſcendamus in montem Domini (choment hara, ſtigen uffen Gotes berg.) Uuieo ſol man dara ufſtigen? Uuir ſuln gelouben an in, unde an imo gerucchen (ſtigen) ze dero hohi dero tugedo. Pſal. 23, 3.

3. *Dilatans [fundatur exultatione] exultationes univerſæ terræ.*

Freuui allero dero erdo gebreitende.

Magnus Dominus (der michelo Got unde der mahtigo) kebreitet fidem, (kelouba) ſanctæ Eccleſiæ in alla uuerlt.

Mons [al. montes] Syon [al. hic interpunctio] latera aquilonis civitas Regis magni.

Syon der in Jeruſalem iſt, unde nordſita *daz chit Judæi in ſunde, unde gentes (tiete) in norde ſint* des mahtigen chuninges purg *ſone dien zueinbeſtat diu Eccleſia (prutſamina.) Daz iſt die gebreita freuui allero dero uuerlte.*

4. *Deus in domibus ejus cognoſcetur cum ſuſcipiet eam.*

So Got ſia inphahet, ſo uuirt er irchennet in iro huſeren.

Et getuot ſia inphahendo, daz ſi in erchennet.

5. *Quoniam ecce Reges [al. inſert. Terræ] congregati ſunt.*

Uuanda chuninga geſamenot ſint,

die dar fore heizzent latera (ſita) aquilonis (nort) uuara?

Convenerunt in unum.

An einen chuning, an einen lapidem angularem (uuinchel ſtein) der zuene parietes (zuo uuende) fuoget.

6. *Ipſi videntes ſic admirati ſunt.*

Siniu zeichen geſehendo uuunderoten ſie ſih.

7. *Conturbati ſunt, commoti ſunt tremor apprehendit eos.*

Ketroubet unde iruueget uuurden ſie, unde forhta cham ſie ana.

Uuannan? Ane daz ſie iro ſunda bechandon, unde ſie ſih dero irchamen.

Ibi dolores ut parturientis.

Dar

---

verbum *DEI*, in plurali *Dii* intellectum fuiſſe; quanquam & S. Hieronymus in Ebraica veritate reddit: *Quoniam dii ſcuta terræ vehementer elevati ſunt.* Quod autem Græci & Latini habent fortes, pro Ebræo, מגני־ארץ *Maginne-arez*, fine dubio ex alia lectione originem traxit, quam Græcus expreſſit, quem Latini ſecuti.

Ad Psalmum XLVII.

Hebr. XLVIII.

v. 1.

Pſalmus cantici) alii *Pſalmus, Canticum*, ſine conſtructione, id quod probat Seb. Smidius hic. Significatio autem eſt, quod hoc carmen utrique & inſtrumentali ſive pſalterio, & vocali, ſive cantui deſtinatum fuerit, vide ſupra ad *Pſal. III, 3.* (*Secunda Sabbati,*) ita S. Hieron. & S. Auguſtinus: Sed & Græca vulgaris: deeſt autem in Cod. Alexandrino & in Ebræo. Laudati Patres feriam ſecundam poſt dominicam interpretantur, quos ſecutus Notkerus, *Manetage*. De prima Sabbati *Pſal. XXIII, 1.* habetur. Sed & hic in MS. Cod. S. Marci rubrica eſt: *An eyme Sontage irfulte David diſen Pſ.*

v. 3.

Dilatans:) Latina interpretatio variat. *Dilatans* habet etiam S. Auguſtinus. Sine dubio ex lectione Græca ἰυφύνων, dilatans. Sed alia lectio habet *Fundatur*, ex alia lectione Græca, ut mihi videtur, ἐδραζων. Sed hodie in Græca vulgata habetur ἰυφίζω. In Alexandrina ἰυφίζων, ἰυφιζῶ etiam Suidas agnoſcit i. e. bene radicatus, bene fundatus. Et ita Pſalterium Græce & Latine Baſileæ 1546. excuſum: *benefundata exultatione*, exhibet. Sed in Hebræo eſt יפה נוף *Jephe noph*, quod S. Hieronymus reddidit, *ſpecioſo germine*. Quaſi legiſſet נוף *Noz*, germen, נצה *Nizzab*, flos. נוף *Nuph* vero regionem, tractum interpretantur, eo ſenſu: quod mons Sion ſit pulcherrimus regione ſeu tractu ſuo, & ἀγαλλίαμα, gaudium univerſæ terræ.

v. 5.

Convenerunt in unum) ἐπὶ τὸ αὐτὸ. De converſione gentium ad Eccleſiam interpretatur S. Hieronymus & Auguſtinus, quem ſequitur Notkerus. Alii de perſecutoribus accipiunt.

Digitized by Google

Dar uuurden iro ſer, alſo dero berentun. Iro ſer uuas penitentia (Riuuua) dia gebaren ſie.

8. *In ſpiritu vehementi conterens* [*conteres*] *naves Tharſis.*

Derſelbo tremor (forbta) uuas in drattemo uuinde, *daz cbit mit ſin ſelbes ſtarchi* ferbrechendo cartaginis ſcef.

Gentium ſuperbiam (tieto hohmuoti) brab diu micheli dero forbtun) ziu uuirt gentium ſuperbia mit cartaginenſium ſceffen bezeicbenet? Ane daz ſie under allen gentibus ſih des ſceffuuiges meiſt kuollicheton.

9. *Sicut audivimus, ita & vidimus in civitate Domini virtutum in civitate Dei noſtri.*

Alſo uuir iz kehorton *geuuizegot fone prophetis*, ſo haben uuir iz keſeuuen *fone Apoſtolis irfollot*, in des chreftigen herren burg, in unſeres Gotes purg.

Dominus fundavit eam in æternum.

Got fundamentota ſia in euua *ſi ne uuirt furder zerſtoret.*

10. *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui.*

Uuir inphiengen dina gnada Got in mitti dines huſes.

Du ſceineſt dina gnada uuarhafto guoten under mitten dien die dine Sacramenta (uuizzotb) niezzent, unde templum Dei (Gotes bus) beizzent, doh ſie reprobri ſin (ferchorin) fone dien anderes uuar geſcriben iſt. Sic lilium inter ſpinas, ita proxima mea in medio filiarum (alſo der lilio iſt undir dornin, alſo iſt min nah ſippa in mitten tobteron. Sie beizzent filiæ (tobtera) ſie ſint aber malæ filiæ (ubil tobtera) doh iſt lilium under in mitten. Cant. 2, 2.

11. *Secundum nomen tuum Deus, ita & laus tua in in fines terræ.*

Alſo din namo chomen iſt in ende dero erdo, ſo iſt ouh chomen din lob.

Din lob iſt an dien, die rehto lebent.

Juſtitia plena eſt Dextera tua.

Din zeſeuua iſt irfullet mit rehte.

Uuanda ze dinero zeſuuun ne chomemt nebeine ana rehte. Doh manige ſin ze uuinſtrun, manige ſint ouh ze zeſuuun.

12. *Lætetur mons Syon, & exultent filiæ Judæ propter judicia tua Domine.*

Freuue ſih Syon,

daz iſt Eccleſia Catholica (allelib prut ſamenunga) freuuen ſih tohtera Judæ *(pubte) daz ſint alle ſanctæ fœminæ (beilige frouua)* ube dine urteilda truhten.

uuanda du geſcidoſt oves ab hedis (ſcaf fone geizzin) unde geboriſt iro gebet, ſo ſie chedent. Ne perdas cum impiis animam meam (ne ferlius mit ubelen mina ſela.)

13. *Circumdate Syon & circumplectimini eam.*

Nu fernement alle male viventes (ubilo lebente) in dero mitti miſericordia Dei (Gotes knada) inphangen uuirt.

Umbehabent Syon,

uuartent iro virtutis (tugite) unde umbephahent ſia *mit caritate (minnon) nals mit ſcandalis (uuerron.)*

Narrate in turribus ejus.

Zellent iro lob in dien *turribus* (turrin) *diu ſi uf irribtet habent contra hereticos (gloub irren.)*

14. *Ponite corda veſtra in virtute ejus.*

Denchent an iro tuged,

uuieo michel iro caritas (minna) iſt, unde bildont ſia.

Et diſtribuite domos ejus.

Unde *iro prædicatores (prediare)* zeteilent iro hiuſer.

Paulus unde Barnabas faren in domum præputii (in hus fureuuahſte, andere Apoſtoli faren in domum circumciſionis (in hus umbeſtrittis.)

15. *Ut enarretis in progenie altera, quoniam hic eſt Deus Deus noſter.*

Daz ir zelent hina in anderro chunnezalo *ſo Chriſtus chomen ſi, daz er Got iſt unſer Got. Uuielango?*

In æternum & in ſeculum ſeculi.

In euua unde in uuerlt uuerlte.

Ipſe regit [*regnet*] *nos in ſæcula.*

Er rihtet unſih iemer,

uuanda er Rex (chuning iſt.)

Pſalmus

---

v. 8.

Tharſis) S. Hieronymus ad Marcellum, itemque de Locis Hebraicis & Quæſt. Hebr. (ut ipſe allegat, quem locum tamen in editis omiſſum reor.) Tharſis Carthaginem exponit, non Tarſum Ciliciæ, reprehendens in hoc Joſephum, ejusque Commentarios, in quibus innumerabilia ſint, quæ ipſi ſordere viſa ſunt: Gallicano cothurno eum fluere: decem Origenis volumina neglexiſſe. Oportet igitur aliquem ſcriptorem Eccleſiaſticum hunc eſſe, hactenus quantum ſcio, non obſervatum. Cæterum de Carthagine confer S. Auguſtinum hic: & quæ de Imperio Carthaginenſi ad Chronic. Königshof. obſervavi.

v. 13.

In turribus) ita & Græcus textus: Sed analogia Grammatica Ebræorum Accuſativum indicat, מגדליה *Migdaleiha*, turres, non vero במגדליה *be-migdaleiha*, ut *Ezech. XXVII*, 11. atque ita verbum ספר *ſepher* ambiguum, pro ſubjecta materia explicandum, non per *Narrate*, ſed *Numerate*, nec opus eſt ſupplemento quid narrandum.

v. ult.

Jemer,) perpetuo, in ſecula, Græcus εἰς τὰς αἰῶνας. Legit hic ſine dubio, prout & Hebræi interpretantur, עולמית *holamith*, perpetuo, in ſeculum. At noſter textus Ebraicus על־מות *Al-muth*, redditur a S. Hieronymo: *ipſe erit dux noſter in morte.* Seb. Smidius pro inſtrumento muſico habet.

Ad

Digitized by Google

Pſalmus XLVIII.
Hebr. XLIX.

v. 1. *In finem filiis Chore Pſalmus.*

Filii crucis (cbriuzis chint) uuerden hier gemahnot, daz ſie ze Gotes uuiſtuomi ne denchen, unde irre ne ſin.

2. *Audite hæc omnes gentes.*

Chriſtus chit: kehorent diſiu uuort alle diete.

Auribus percipite omnes qui habitatis orbem.

Mit oron des *herzen* fernement alla buara dero uuerlte.

3. *Quique terrigenæ & filii hominum.*

Keborent ir erdpurtigen unde ir menniſcon chint *daz chit peccatores & juſti (ſundige unde rebte) Adam uuas terrigena (erdpurno) Chriſtus uuas filius hominis (menſieſcen chint) keborent ſo uuedermo ir gelih ſint primo alde ſecundo Adam (demo ereſten Adame alde demo anderen.)*

In unum dives & pauper.

Keborent ſament richer unde armer,

daz chit ſuperbi & humiles (hohmuotige unde nidermuotige.)

4. *Os meum loquetur ſapientiam.*

Min munt ſprichet den uuiſtuom.

Min munt geſaget iu uuer ih pin. Ih pin ſapientia Dei (Gotes uuiſtuom.)

Et meditatio cordis mei prudentiam.

Unde mines herzen ahta ſprichet fruotheit,

ſone herzen choment miniu uuort, mit dien ih iuh fruoto. Dien ne tuon ih kelicho die einſprechent, unde ander uuellen.

5. *Inclinabo in parabolam aurem meam.*

Ih keheldo min ora ze minero ſago.

Ih uueren ſelbo, daz ih lero. Aber Phariſei (ſunderman) lerent, daz ſie tuondo ne uuerent.

Aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

Per corpus (dur lichamen) offenon ih mina tuogent.

Ih chumo ſelbo in corpore (in lichamen) unde lero iuh, unſemfta fernimiſt.

6. *Cur timebo in die mala?*

Ziu ſol ih mir furhten in ubelmo tage,

ſo dies mortis (tag todis) chumet?

Iniquitas calcanei mei circumdabit me?

Umbegrifet mih danne daz unreht minero ferſenun.

daz chit mines endes, ſo iz andere tuot?

7. *Qui confidunt in virtute ſua & in multitudine divitiarum ſuarum gloriantur.*

So iz die tuot,

die ſih fertruent iro ſelbero chrefte? Unde ſih kuollichont iro michelen rihtuomes?

8. *Frater non redemit, redimet homo?*

Der Gote chit, Pater (fater) der chit Chriſto Frater. Den Chriſtus ne loſta, mag den menniſco loſen, ſo die uuannent, die ze iro chrefte ſih ferſehent?

Non dabit Deo placationem ſuam der des uuanet,

der ne gibet nieht Gote, mit diu er ſih hulde.

9. *Et pretium redemtionis animæ ſuæ.*

Noh daz uuerd ſinero ſelo loſungo.

Der ne gibet elemoſinam, der ne tuot imo amicos de mammona (friunt ſone unrehtes ſcazze) iniquitatis.

Et laborabit in æternum & vivet adhuc in finem.

Unde ſone diu iſt er iemer in arbeiten unde lebet ie noh ane ende.

Alſo dives ſepultus in inferno (der richo begrabener in dero hello) ane ende mit arbeiten lebet.

10. *Non videbit interitum cum viderit ſapientes morientes.*

Der ſolicho ne bechennet nieht *interitum* (ferlorniſſa) ſo er uuiſe geſiehet irſterben,

unde er chit ſie ſint ferloren, uuaz iſt ſie iro uuiſtuom ferfangen? Ube er bechandi interitum (ferlorniſſa) ſo uuiſſi er ſih ferlornen nal ſie.

11. *Simul inſipiens & ſtultus peribunt.*

Die ne uuerdent ferloren die uuiſe ſint,

der unuuiſo unde der gouh uuerdent ſament ferloren.

Der ſo unuuiſe iſt, daz er ſih ſelben ne bechennet unde ſo gouh daz er ne ruochet ſinero ſaldon, dero ieouuederer uuirt ferlorin.

12. *Et reliquent alienis divitias ſuas.*

Unde fremiden lazzent ſie iro rihtuoma.

Uuieo aber ube ſie chint eigen? Diu ſint in oub fremede, uuanda ſiu in ne ſint nuzze. Alſo diviti (deme richen) fremede uuaren, do er in hello uuas, die ſinen rihtuom beſazzen.

Et ſepulcra eorum domus eorum & in æternum,

Unde ſint iro grab, *ſo ſie denchent*, iemer iro hiuſer.

Tabernacula eorum in progenie & progeniem.

Unde iro gezelt in chunne unde in chunne,

ſone diu machont ſie marmorea ſepulcra (ſteininiu grap) ſamoſo diu ſulin iemer iro ſelda ſin. Uuare dives (richolf) dar geſeldot, ſo ne brunne er ze hello.

Vocaverunt nomina ſua in terris ſuis.

i. In ſepulcris ſuis.

Dar ze iro greberen hareton ſie in (ir) benamen.

Iro

Ad Psalmum XLVIII.
Hebr. XLIX.

v. 1.

Filii crucis (calvariæ, Chore) hic admonentur, de divina ſapientia (ſapienti gubernatione) non recogitent, & ne errent.

v. 12.

Iro grab, ſo ſie denchent &c.) S. Auguſtinus hic: *Quando cogitat ſibi memoriam marmoratam aut exſculptam facere, quaſi de domo æterna cogitat, quaſi ibi maneret ille dives: ſi ibi maneret, non arderet apud inferos.*

Ad

Digitized by Google

Iro afterchomen uuiſoton iro grebero, unde dar goumundo (uuirtondo) hareton ſie in dara, after heidenemo ſite. Uuaz ferfieng daz die toten?

13. *Et homo cum in honore eſſet, non intellexit.*

Unde menniſco ne uuiſſa, daz er in eron uuas.

Daz in imago Dei (Gotes kelichenisſe) zierta, daz ne bechanda er, ſone diu geſcab imo ſus. Uuieo?

Comparatus eſt jumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis.

Demo unuuizzigen fehe uuard er geebenot, unde demo uuard er gelih.

So ferro ſturzta er.

14. *Hæc via illorum ſcandalum ipſis.*

Diz iſt iro uueg in ſelben ze ſpurnedo,

daz chit ze offendiculo. Abtot ſie ieman anderro ſalige. Demo uuirt iz ouh ze ſcandalo.

Et poſtea in ore ſuo benedicent [complacebunt.]

Unde dara nah tanchont ſie *Gote* in iro munde.

Nah allemo irreden uuerdent ſie ypocritæ (kelihſeara) uuanda ſie temporalia bona (zitelichiu guot) habende, ſone herzen Got ne lobent, doh ſie iz tuoien mit uuorten.

15. *Sicut oves in inferno poſitæ.* [poſiti ſunt.]

Sie ſint alſo ſcaf, *nals nieht echert ſcaf, nube alſo ſcaf* in hello geſtigotiu.

Mors paſtor eſt [depaſcet eos] *eis.*

Der tod iſt iro hirte.

Chriſtus iſt vita (lib) diabolus iſt mors (tod.) Alſo vita in himele guotero ſcafo hirte iſt, alſo iſt in hello mors hirte dero rudigon ſcafo.

Et dominabuntur eorum juſti in matutino.

Unde rehte uualtent iro in uohtun.

Hier iſt naht, bier uualtent unrehte dero rehton. So diu naht fergat, unde iz hinna tagen beginnet, ſo uualtent aber rehte dero unrehton.

Et auxilium eorum veteraſcet in infernum [inferno] *a gloria eorum.*

Unde iro helfa irfirnet in hello,

dar choment ſie aber iro guollichi. Alle helfa, ſcazzes, friundo, geuualtes, unde al daz ze guollichi triffet, ferlieſſent ſie da.

16. *Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cum acceperit me.*

Aber Got irloſet mina ſela ſone hello geuualte, ſo er mih inphahet.

Chriſtus ſprichet daz offeno ſone imo ſelbemo unde ſone ſinen liden. Er fuor ze hello, er uuard ouh inphangen in himel mit dien ſinen.

17. *Ne timueris cum dives factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.*

18. *Quoniam non cum morietur, accipiet hæc omnia, neque deſcendet cum eo gloria ejus.*

Ne furhte dir nieht, daz du unſalig ſiſt, ſo ein ander man riche uuorden ſi, unde ſines huſes kuollichi gemanigfaltot ſi, uuanda ſo er irſtirbet, ſo ne nimmet er iz hina mit imo, noh danne ne feret mit imo ſin guollichi *uuaz habeta dives in bello ane ſtur?*

19. *Quia anima ejus in vita ipſius benedicetur?*

Uuanda er ſalig geheizzen uuirt, unz er lebet *pediu iſt er unſalig, ſo er irſtirbet.*

Confitebitur tibi cum benefeceris ei.

Er danchot dir *Gote*, ſo du imo uuola tuoſt.

So du in cheſtigoſt, ſo laſterot er dih.

20. *Introibit uſque in progeniem* [progenies] *patrum ſuorum.*

Er gat hina in die altun ſlahta ſinero forderon.

Alſo ubel ſo die uuaren ſo iſt er. Abel unde Cain ſint mannoliches forderen. So uuederen der man bildot, der iſt ſin fordero. Der ſus lib iſt, ſo hier geſcriben iſt, des fordero iſt Cain.

Usque in æternum non videbit lumen.

Got iſt lieht ne geſiehet er niemer.

Ziu iſt daz?

21. *Homo cum in honore eſſet non intellexit. Comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.*

Daz iſt ſone diu, uuanda er ſina era ne bechanda, unde er bediu uuard keebenot, unde kelih rinderen unde roſſen.

Pſalmus XLIX.

Hebr. L.

Pſalmus Aſaph.

UUEr uuas Aſaph? Er uuas filius Barachiel einer dero ſangmeiſtero, ſone dien man liſet in paralippemenon, die an dien ſeiton diſe ſalmen Gote ſungen. Ze dero uuis iſt diſer ſalmo Aſaph, uuanda er ſang, Daz in David lerta, unde ferror zefernemenne, Aſaph chit Synagoga (diu keladata) diu Synagoga dero geloubigon unde dero heiligon altforderon ſprichet hier. Iro iſt diſer ſalmo.

1. *Deus Deorum Dominus locutus eſt.*

Got dero Goto,

daz chit, dero heiligon, die ſone gratia (kenadon) Dii (Gota) beizzent, ſelber trubten, der ſprah.

Uuas keteta er ſprechendo?

Et vocavit terram a ſolis ortu uſque ad occaſum.

Er ſprab, unde uuiſta *ze ſinero geloubo* alla erda, *alle die in erdo ſizzent*, ſone ſunnun ufkange, unz ze iro ſedelgange.

2. *Ex*

Ad Psalmum XLIX.
Hebr. L.
verſ. 1.

Aſſaph, Synagoga) S. Hieronymus hic: *Aſaph interpretatur congregatio: Pſalmus diſcernit juſtos ab impiis* &c.

v. 9.

Digitized by Google

2. *Ex Syon ſpecies decoris ejus.*

Fone Syon chumet ſin ziera bilde.

Syon iſt in Jeruſalem, dannan uz chamen Apoſtoli, die uns Chriſtum chunton, den ſin divinitas (Gotebeit) fore allen zierta.

3. *Deus manifeſte veniet.*

Got chumet offeno.

Der er cham tougeno, der chumet andereſt offeno. Do er cham, do uuard imo irteilet, ſo er aber chumet, ſo irteilet er

Deus noſter & non ſilebit.

Unſer Got chumet unde ne ſuiget,

doh er nu ſuigee, uuanda er chit in judicio: Ite in ignem æternum (an demo ſuone tage, farint in euuig fiur.)

Ignis in conſpectu ejus ardebit.

Fiur brinnet fore imo.

Daz prennet die paleas (beleuua) der ſih paleam bechenne der furbte daz fiur.

Et in circuitu ejus tempeſtas valida.

Unde umbe in ſtarch uuint.

Der ſceidot die guoten fone dien ubelen. Den uuint tuot diu uuinda diu in ſinero hant iſt. Alſo iz chit: Cujus ventilabrum in manu ejus, & mundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili, (des uuinda iſt an ſinero hant, unde furbit er ſin tenne, unde ſamenot er den chernen in ſinen ſpichare, die beleuua abir die brennit er in unirloſemimo fiure.) Matth. 3, 12.

4. *Aduocabit cœlum ſurſum [deſurſum] & terram.*

Er ladot uf den himel unde dia erda.

Daz chit, rebte unde unrebte ladot er ze ſinero urteildo. Ziu?

Diſcernere populum ſuum.

Ze ſceidenne ſinen liut, fone uuemo? fone dien ubelen. Ube hier ſament puent ubele unde guote, dar ſceidet er ſie.

5. *Congregate illi Sanctos ejus.*

Synagoga (die geladeta) ſprichet nu ad Angelos (ze engelen.) Samenont imo ſine heiligen. Uuanda iz danne feret, alſo Chriſtus chit in Evangelio. Mittet enim Angelos ſuos, & congregabuntur ante eum omnes gentes (ir ſendet ſin engela, unde uuerdent keſaminot fure in alle dlete.) Matth. 25, 31. ſq.

Qui ordinant Teſtamentum ejus.

Die ſina beneimſcrift ordinont.

Die alſo teilent unde tuont, ſo er an buochen geboten habet. Die caritatem (minna) ſceinent, elemoſinam gebent, hoſpites (keſte) inphabent.

Super Sacrificia.

Lieberen *uuerch Gote* danne opfer.

Uuanda er chad: Miſericordiam volo & non ſacrificium (irbarmeda uuil ih nals opher.) Matth. 9, 13.

6. *Et annunciabunt Cœli juſtitiam ejus, quoniam Deus judex eſt.*

Unde ſo tuondo chundent *cœli, daz chit juſti* (rehte) ſina *Juſtitiam* (reht) uuanda ſie uuizzen daz Got ſelbo irteilare iſt, *den niebt ne truget.*

7. *Audi populus meus & loquar.*

Nu ſprichet Chriſtus:

Hore min liut, unde danne ſpricho ih.

Ne uuile du mir boren ſo ne biſt du min liut, ſo ſuigen ih.

Iſrahel & teſtificabor tibi.

Hore du Iſrahel, unde ih ſago dir.

Deus Deus tuus ego ſum.

Daz fernim, daz ſago ih dir,

Got pin ih, din Got pin ih.

Loſeſt du mir, ſo bin ih din Got. Ne loſeſt du mir, danne bin ih Got, nals aber din Got. Mir ze guote bin ih Got, dir ze freiſon ne bin ih din Got. Uuelichen lon uuile du, ane mih ſelben? An diu habeſt du mih, daz ih din Got pin, dar du mih habeſt, dar habeſt du guotelih.

8. *Non ſuper [in ſacrificiis] ſacrificia tua arguam te.*

Umbe diniu opfer ne irrefso ih dih,

uuanda ih ne malon dih. Ziu du mir ne bringeſt taurum pinguem (feiztin phar) alde bircum optimum (poccho bezzeſten.)

Holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper.

Aber diniu brantopfer ſint ieo fore mir.

Daz chit, ih uuile, daz din muot fone caritate (minnon) inzundet ſi. Daz iſt min zinſeiſca. Lu uuas ſito ſo regiones provintiæ (die gebiureda purglos) uuurden, daz man biez, ſie zins keben. Daz kebot hiez indictio (keuualt pot.) Nu bin uuir trubtenes provintia daz chit ſin fihtland, unde nu haben uuir fernomen uueliche vectigalia (zinſa) er uns uuile indicere (kebeten) nu ſin gerno under ſinero indictione (keuualt pote.)

9. *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.*

Ih ne uuile chalber fone dinemo hus, noh poccha fone dinen herton.

Unz ih des ruohta in veteri teſtamento (in altero beneimedo) doh forezeichen da ih, uuas ih in novo (in niuuuero) inphaben uuile.

10. *Quoniam meæ ſunt omnes feræ ſilvarum, jumenta in montibus & boves.*

Fone diu ne uuile ih ſiu ſiſcon ze dir, uuanda min ſint aldiu uuildiu tier, unde geuueidotiu feho in bergen, unde inne ſtandiu rinder ze chripho.

11. *Cognovi omnia volatilia Cœli.*

Ih bechenno *ſiu baz danne menniſco*, alliu diu gefugele dero lufte,

ubi mih iro luſtet, ih pechenno ſiu baz danne menniſco, uuanda ih uuiſſa iro getat, dia ſiu nu habent er ſiu uuurdin.

Et pulcritudo agri mecum eſt.

Unde feldſconi iſt ſament mir.

12. [*Si eſuriero, non dicam tibi.*]

Hungeret mih, daz ne chlago ih dir.

Meus eſt enim orbis terræ & plenitudo ejus.

Diu uuerlt iſt min, unde al daz darinne iſt.

Uuaz kibeſt du mir?

13. *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo?*

Uuaneſt du mih ezzen farrin fleisg, alde trinchen bucchin bluot *ſo uuieo mir iz ze opfere chome?*

14. *Immola Deo ſacrificium laudis.*

---

v. 9.

Unz ih des &c.) dum ego id requiſivi in V. T. tamen præfiguravi ibi, quid in N. T. accipere velim.

v. 14.

Fone imo habeſt ſo uuaz du ubeles ketan habeſt:) eſt ſphalma amanuenſis, legendum *uuaz du guotes habeſt.* S. Auguſtinus hic: *A quo habes quidquid boni habes.*

Digitized by Google

Opfero Gote, opher lobes,

uuanda du fone imo habeſt, ſo uuaz du (ubeles ketan) habeſt, unde er dir belazet, ſo uuaz du ubeles ketan habeſt. Daz opfer habeſt du in dir, du ne darft iz uzuuert ſuochen. Daz iſt, daz ih ſuocho, daz ih dir uuile indicere (keuualt pieton.)

Et redde altiſſimo vota tua [*preces tuas.*]

Unde dine dige antuuurte demo hoheſten.

15. *Et invoca me in die tribulationis, & eruam te & honorificabis me.*

Unde hara mih ana ſo dir not ſi, unde loſe danne ih dih, unde des lobeſt du mih.

16. *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras juſtitias meas? & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?*

Nu ſprichet aber Aſaph, ze demo ſundigen chat Got, umbe uuaz redenoſt du min reht? Unde ziu nimeſt du in munt min teſtamentum?

(Beneimeda) vetus (alta) alde novum? (niuua.)

17. *Tu vero odiſti diſciplinam & projeciſti ſermones meos retrorſum.*

Du hazzeſt dia zuht, unde uuirfe hinder dih miniu uuort,

Du ne uuoltoſt fore ougon haben mina lera, uuen mah du danne leren?

18. *Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.*

Du gienge ſament demo diebe, dar du ſin geuuar uuurde, unde mit dien, die mit andero chenont ligent, habetoſt du teil.

Daz chit ubelo tuonten hulfe du, unde ſtuonde in bi.

18. *Os tuum abundavit malitia.*

Din munt uuas fol, *das chit din herza uuas fol* ubel uuilligi.

Du geſabe gerno, daz iz ubelo fuor.

Et lingua tua concinnabat dolos.

Unde din zunga ſprah keslago den beſuih.

Du chondoſt demo uuola ſlihten, der unrehto teta.

20. *Sedens adverſus fratrem tuum loquebaris.*

Muozzigo ſizzende hinterſprachotoſt du andermo man.

Et adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum.

Unde dinero muoter chinde tate du ſpirneda.

Matris Eccleſiæ filios (muoter prutſamenungo chint) irtoſt du.

Hæc feciſti & tacui.

Sus tate du, unde ſuigeta ih.

Ih fertruog dir iz.

22. *Exiſtimaſti inique, quod ero tui ſimilis.*

Fone demo ſuigenne uuandoſt du unrehto, daz ih dir gelih ſi.

Arguam te.

Ih inchan dih, *ſo iz zit uuirt.*

So Got manifeſte (offeno) chumet, & non ſilebit (unde niet ne ſuiget.)

Et ſtatuam contra faciem tuam.

Unde geſtello dih gagen dinemo anaſiune.

Ih tuon daz, du dih ſelben bechenneſt, unde du dir miſſe licheſt, uuanda du er uuizzen ne uuoltoſt uuer du uuariſt, in hello geeiſcoſt du iz.

23. *Intelligite hæc, qui obliviſcimini Deum.*

Fernement diz ir Gotes alſo irgezzent eigent, *ſo diſer.*

Ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat.

Nio er iuh ne zucche ad vindictam (ze racho) unde in nieman ne helfe.

24. *Sacrificium laudis honorificabit me.*

Opfer lobes eret mih *nals fone ubelmo, nube fone guotemo.*

Et illic iter, in quo oſtendam illi ſalutare Dei.

Unde dar iſt diu fart, an dero ih imo geougo Gotes haltare *chriſtum.*

Laus (lob) daz chit pſalmodia (Salmon ſang) leitet in in ze himele, dar Chriſtus iſt.

Digitized by Google

Pſalmus L.

Hebr. LI.

Pſalmus David.

1. 2. *Quando venit ad eum Nathan Propheta, quia intravit ad Berſabee [Petſabee.]*

Diſer Salmo uuas Davidis chara, do in Nathan inchonda dero miſſetate, daz er mit Berſabee slief *ſines herechnechtes chenun Uriae, unde er in umbe ſia frumeta irslagen, unde eim ſunda die anderun irrahta.*

3. *Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam.*

Gnade mir Got after dinen michelen gnadon.

Sus lih uuanda ne mag kebeilet uuerden ane dina maruo medicinam (lachenunga.)

Et ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.

Unde after dero manigi dinero irbarmidon tiligo mina unebeni.

Daz uuas unebeni daz ih andermo teta, daz ih mir ſelbemo ne uuolti.

4. *Amplius [magis magisque] lava me ab iniquitate mea.*

Uuasg nu mer aba mir min unreht *uuizzentes, danne du er tatiſt unuuizzentis, ſo uuilo diz mera ſi, ſo uuilo mer uueſg mih.*

Et a delicto meo munda me.

Unde minero miſſetate reine mih.

5. *Quoniam iniquitatem meam ego agnoſco.*

Uuanda ih min unreht ſelbo bechenno *bediu ne bechenne du iz.*

Uuanda ih iz andon, bediu ne anda du iz.

Et delictum meum coram me eſt ſemper.

Unde min miſſetat iſt einizis fore mir.

Ih ir hugo ieo unde io unaz ih habo getan.

6. *Tibi ſoli peccavi.*

Dir einemo ſundota ih.

Du eino biſt rehter ingeltare, uuanda du eino unſundig piſt. Alde ſus. Ube ander man ſundot, einemo Gote ſundot. Ubi Chuning ſundot, Gote unde Chuninge ſundot.

Et malum coram te feci.

Unde ubel teta ih fore dir.

Daz leidot mih, daz ih dir anaſebentemo ſus getorſta getuon.

Ut juſtificeris in ſermonibus tuis.

Cnade mir daz du geuuare ſiſt an dinen uuorten.

Uuelichen? De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam (uon den uochir buchis din ſezze ih uf ſtul din.) Pſal. 131, 11.

Et vincas cum judicaris

ſ. te nihil indigno debere (tih ninuuetis ſculdis uueſen mir unuuirdigemo.)

Unde du geſtriteſt *dinen geheiz ze turinne* ſo du irteilet uuerdeſt,

mit rehte den zelazenne ſo man chede daz ih in ferſculdet habe ſo erhuge gnadon unde gerih. (gerichet.)

7. *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum & in peccatis peperit me mater mea.*

Sino in unrehte inphieng mih, unde in ſundon gebar mih min muoter.

Gnade mir, uuanda ane niuuue ſculde habo ih alte ſculde, ſament dien ih inphangen unde geborin uuard. Uueliche ſint daz? Ane die ſone Adam allen menniſcon chomen ſint? Umbe die Baptiſmum (touſi) geſezzet iſt, ane die Chriſtus einer bara cham.

8. *Ecce enim veritatem dilexiſti.*

Sino, du minnoſtoſt die uuarheit,

das

Ad Psalmum L.

Hebr. LI.

verſ. 1.

Berſabee) ita irrepſit in Latinam veterem, ex textu Græcanico, quum in Hebræo habeatur: בת־שבע *Beth-ſchebah* quod S. Hieron. obſervavit & emendavit, interpretans: *filiam ſaturitatis*, retentum tamen a S. Auguſtino & noſtro Notkero atque etiam a Brunone Epiſcopo. Apud Alcuinum tamen legitur in editis *Betſabee*, & exponitur *filia juramenti.*

v. 4.

Danne du er tatiſt unuuizzentis) S. Auguſtinus hic: *Magis magisque lava peccata ſcientis, quia abluiſti peccata ignorantis.*

v. 6.

Tibi ſoli) duos hic autor adfert intellectus, quorum prior eſt etiam penes S. Hieronymum & Auguſtinum: poſterior apud neutrum, nec apud Alcuinum. Bruno tamen Epiſcopus hunc ſecutus fuit; ait: *Si quis de populo erraverit: Et DEO peccat & Regi. Quando Rex delinquit, ſoli DEO reus eſt: iſte igitur Rex, ſoli Deo peccare ſe, dicit: quia hominem non habet, qui ejus facta dijudicet.* Ex quo loco patet ſimul ab amanuenſe transpoſitionem hic in textu Notkeri commiſſam fuiſſe, quod & ipſa ratio indicat, & ita ordinandum textum: *Ube ander man ſundot, Gote unde chuninge ſundot. Ubi Chuning ſundot, einemo Gote ſundot.* Flacius *in Clav. v. Solus,* adhuc aliter interpretatus, ut non cum voce *Tibi* jungatur vox לבדך *lebadecha*, ſed cum verbo *peccavi*, ſed contorte, ut apparet.

v. 8.

Incerta, diu unguiſſen.) Duo hic diſcrimina notanda, una circa interpunctionem, altera circa interpretationem vocis בטחות *Battychoth.* Interpres Græcus interpunctionem fecit ante prædictam vocem: & hanc reddidit τὰ ἄδηλα. Latini interpretes ſecuti fuerunt hanc interpunctionem, ut & S. Hieron. in Veritate Ebraica. Recentiores vocem בטחות *battychoth* referunt ad membrum prius hujus verſiculi, & ad veritatem, quæ ſit בטחות *battychoth*, quod interpretantur *in renibus*, in occulto, in viſceribus. Sicut Job. XXXVIII, 36. *Quis poſuit in viſceribus* (hominis) *ſapientiam?* Ut ſit cum præfixo, בטחות *ba-tychoth*, a Radice טוח *Tuch*, obduxit. At veteres pro ſimplici acceperunt nomine a Radice בטח *batach*, id quod ſecuritatem denotat, & quæ in abſcondito imprimis cernitur, itaque Græcus reddidit τὰ ἄδηλα, quod *recondita* reddi debet. Veritas enim in abyſſo latitat. At cum vox Græca duplicem ſignificationem habeat, & *nec-manifeſti*, & *incerti*; Latini interpretes poſteriorem arripuerunt, & ſudarunt, quomodo incertitudo cum ſapientiæ divinæ revelatione conjungi poſſit. Sane Bruno Epiſcopus ait hic: *Incerta proprie ſunt, quæ omnino diſcerni non poſſunt, ſed aliquibus ambiguitatibus colliguntur. Occulta vero ſunt, quæ nec oculus conſpicit nec mens humana dijudicat.* Incerta itaque & ambigua & du-

. *daz ih iehendo minero ſundon uuar ſageta, daz licheta dir, alſo iz chit: Pura confeſſio liberat a morte (luter biuht loſet fone tode.)* Prov. 28, 13.

Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

Diu unguiſſen, unde diu tougenen dines uuiſtuomes offenotoſt du mir,

daz din ſapientia Chriſtus chumftig hara in uuerlt iſt, daz ougtoſt du mir, ſo uuio ih nu ſus miſſefarin habe.

9. *Aſperges me yſopo & mundabor.*

So er chumet, ſo beſprengeſt du mih mit yſopo,

alſo leproſos (miſelen) unde danne uuirdo ih kereinet.

Uuanda ſo iſt keboten in levitico (an eouuart puoche) daz leproſi ſiben ſtunt peſprenget uuurdin mit ketunchotemo yſopo in demo opherbluote, unde dannan kebeilet uuurdin. Levit. 14, 4. 6.

Lavabis me & ſuper nivem dealbabor.

Danne uuaſceſt du mih, unde danne uuirdo ih uuizzero ſneuue,

uuanda reinerun ſela kibeſt du mir, danne debein corpus (lichamen) uuerden muge.

10. *Auditui meo dabis gaudium & letitiam.*

Freuui unde mendi tuoſt du mih kehorren *ſo du chiſt:*

Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi (chomentir geuuiehten mines fater, inphahent daz riche daz iu fore kearuuet iſt ſone anagenne uuerlte.) Matth. 25, 34.

Et exultabunt oſſa humilitata [humiliata.]

Unde dannan freuuent ſih, diu nu in penitentia (riuuuo) gediemuoten bein.

Ouh iſt ein ander auditus (keboreta) der den man freuuet, der in demo herzen iſt, ſone demo Johannes chad: Amicus ſponſi ſtat & audit eum & gaudio gaudet propter vocem ſponſi. (Des priutegomen friunt ſtat, unde horet ſprechen, undo fore mendi mendet ir umbe die bitun des priutegomen. Der ſo getano auditus machot oſſa humiliata (kebordа kediemuotiu bein) uuanda er des kuollicho gloriam erchennet, des vocem (lutun) er inuuert keboret, den inuuertigen auditum (keborun) habeton Prophetæ unde Apoſtoli unde alle Doctores (lerarra) ſone demo mag ouh diſiu ſententia (reda) fernomen uuerden. Joh. 3, 29.

11. *Averte faciem tuam à peccatis meis & omnes iniquitates meas dele.*

Uuende din anaſiune ſone minen ſundon, unde tiligo alle mina ſunda.

12. *Cor mundum crea in me Deus.*

Skephe in mir reine herza,

ſo reine daz ih furder ſus ne miſſetuote.

Et ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.

Nota. Tres Spiritus. i. rationis, prophetiæ, & principalem. De his tribus interroga Judeum & neſcit reſponſum.

Unde grehten ſin, *ih meino rationem, den ih ſundondo gechrumpta,* den geniuuuo in minen innahten,

dannan diz adulterium (legir huor) chomen iſt. Feſteno mih dar, dar ih nu zebrode uuas.

13. *Ne proicias me a facie tua.*

fone dinemo anaſiune ne feruuuerfeiſt du mih.

Reine mih ſo, daz ih dih keſeben muozze.

Et Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me.

Unde ne nemeſt du mir dinen heiligen geiſt,

daz chit Spiritum Prophetiæ (keiſt foreſago) den ih fore habeta, ſo uuieo ih in nu ferſculdet habe.

14. *Redde mihi letitiam ſalutaris tui.*

Ergib mir dia frouui dines haltaris *Chriſti,*

an dero ih fore diſen ſundon uuas, dia ih nu ferſtan mir geminnerota uueſen.

Et Spiritu principali confirma me.

Unde gefeſtino mih mit demo forderoſten geiſte.

Uuer iſt der? ane Got, ſone demo geſcriben iſt: Deus Spiritus eſt. (Got iſt keiſt) So gefeſteno mih, uuanda du mir iz nu fergeben habeſt, daz ih furder ſculdig ne uuerde.

15. *Docebo iniquos vias tuas.*

Danne lero ih unrehte dine uuega,

unde ſago in uuieo du mir iniquo (unrehtin) gnadetoſt, unde ouh ſie gnadon ne ferchunniu.

Et impii ad te convertentur.

Unde guoteloſe uuerdent ze dir becheret.

Nieht ein unrehten unde ſundigen, nube iob dien uuirſiſten geheizzo ih danne gnada, ſone dir, ube ſie ſih pezzeron uuellen.

16. *Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ.*

Loſe mih Got Got ſone dien uuerchen *carnis & ſanguinis (fleiskis unde* bluotis) *daz chit corruptionis (iruuarmiſſo) uuanda geſcriben iſt: Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, neque corruptio incorruptionem (fleisk unde bluot ne beſizzent Gotes riche, noh irruuartungo uniruuartungo.)* 1. Cor. 15, 50.

Loſe

---

bia non probe accommodantur ad ſapientiam & myſteria divina revelata. Rectius itaque S. Hieronymus priorem acceptionem præferens, *abſconditum* interpretatus eſt. Sed quid obſtat, quo minus ſimpliciſſime verbo בטחות *battychoth* inhæreamus, quod ſecuritates potius ac fiducias, quam incertitudines interpretantur, בטח *batach* enim notat confiſus eſt, fiduciam poſuit: atque ut ad prius verſiculi membrum referatur, hoc modo: *Veritatem dilexiſti fiduciarum*, h. e. veram fidem vivamque. Vel ſi mavis ad poſterius referatur: *Veritatem dilexiſti: Fidem ſeu Confidentiam & myſteria ſalutis mihi revelaſti.*

v. 14.

Spiritu principali:) Notk. *mit demo forderoſten Geiſte.* Alia verſio vetus: *in dem furtreffenden geiſte geſterke mich.* S. Hieron. in Ebr. veritate: *Spiritu potenti.* Scilicet vox Hebræa נדב *Nadab* primo notat voluntarium, ſpontaneum, promtum: deinde ducem, principem, ἡγεμόνα; ſicut de ducibus Germanorum ait Tacitus c. VII. 1. *duces exemplo potius, quam imperio, ſi promti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt.* Græcus interpres poſteriorem ſignificationem prætulit, quem Latini ſequuntur, & hos Teutonici veteres.

v. 16.

Din reht &c.) i. quomodo tu non ſolum per gratiam, ſed & de jure velis pœnitentem ſuſcipere. Facit huc quod *Pſ. CXIX, 132.* dicitur, Jus diligentium Dominum, de quo in *Prud. Jur. Chriſt. c. VI. §. ſ.* egi.

v. 18. 19.

Digitized by Google

Loſe mih Got minero heili *dia uuir noh ne heigen, uuanda ſi chumftig iſt.*

Et exultabit lingua mea juſtitiam tuam.

Unde danne ſaget min zunga mit freuui din reht,

uuieo du niebt ein zegnadon, nube iob ze rebte habent uuile, penitentem ſuſcipere (riuuonton inphaben.)

17. *Domine labia mea aperies & os meum annunciabit laudem tuam.*

Truhten du intuoeſt mine lefsa, unde min munt chundet din lob.

Daz du mih ſcuoffe unde ſundonten ne ferliezze, unde mina confeſſionem (piuibt) inphienge, unde mih dero ſundon inbunde.

18. *Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem [al. hic interpunctio] utique.*

Uuanda ube du *opher uuoltiſt, umbe mina ſunda, daz kabe ih dir.*

Manige fruſchinga mahti ih dir bringen, ube du ſie uuoltiſt.

Holocauſtis autem non delectaberis.

Aber dero ne ruochеſt du:

prant opher ne uuile du.

Salutaris hoſtia (uuizzot opher) uuirt mite bezeichenet, ſo iro zit chumet, ſo ne iſt anderes durft.

19. *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus.*

Gote iſt lib opher, gebluenez muot.

Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

Kemuletez herza unde genidertez ne ferſiheſt du Got.

Salutarem hoſtiam (uuizzot opher) bringen Sacerdotes (euuarten) cor contritum (fermulet herza) bringen mannolih.

20. *Benigne fac Domine in bona voluntate tua Syon.*

Truhten duo minneglicho Syon in guotemo dinemo uuillen.

Sceine guoten uuillen dinero Eccleſiæ (prutſamenunga.)

Et [ut] ædificentur muri Jeruſalem.

Kezimberot uuerden die feſtina unſerro *immortalitatis (untodigi) in fide, ſpe & caritate (in geloube, kedingi unde an minnon.)*

21. *Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ.*

So inphaheſt du opher des rehtes,

effuſionem ſanguinis Chriſti (uzkoz chriſtis pluotis.)

Oblationes & holocauſta.

Unde inphabeſt uuiſunga unde brenne fruſcinga.

Alſo die ſint, die ſih ze Gote becherent, unde ouh die, die ſih zundent mit dero Gotes minno.

Tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

Danne legent *ſacerdotes (euuarten)* chalber ufen dinen altare *diu der lichent.*

Nals ſone dero ſueigo genomeniu nube in ſancta Eccleſia gezogene iungelinga ſanctos & innocentes (heilige, unſundige) alſo Laurentius uuas unde Vincentius & ceteri tales.

Pſalmus LI.

Hebr. LII.

v. 1. In finem intellectus David.

2. *Cum veniret Doech Idumeus & annunciavit Saul & dixit: venit David in domum Abimelech.*

An Chriſtum ſiehet diſiu fernumeſt Davidis, uuanda ſin ſient antichriſtus hier irrefset uuirdet den Doeg Idumeus bezeichenet umbe Davidis kenide sluoch doech ſacerdotes, umbe Chriſtis kenide slahet antichriſtus martyres.

3. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es?*

Cheden alle mit David uuaz kuollichoſt du dih in arge, du dir mahtig piſt.

Ne mugen ouh tier unde uuurme ubelo tuon?

Iniquitate tota die.

Uuaz kuollichoſt du dih in unebeni allen dag.

Du tuoſt ieo andermo daz tu dir ne uuoltiſt, ziu dunchet dir daz kuollich?

4. *Injuſtitiam cogitavit lingua tua.*

Unreht ahtota din zunga,

unreht uuas dir in muote unde in munde.

Sicut novacula acuta feciſti dolum.

Du habeſt mit trugeheite getan, alſo daz ſcarfahs tuot.

Iz nimet daz har nals den lib. Alſo habeſt du mit allen dinen unchuſten imo daz uzzera genomen. Sin guot name du imo finero ſelo ne mahtoſt du taron.

5. *Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem.*

Argen uuillen minnotoſt du mer danne guoten uuillen.

Iniquitatem magis quam loqui æquitatem.

Unde unreht ſprechen mer danne reht.

Tenebræ (finſtri) uuaren dir lieberen danne lux (liebt.)

6. *Dilexiſti omnia verba præcipitationis.*

Alliu uuort niderſcrecchi minnotoſt du,

ih meino

---

v. 18. 19.

i. e. Salutaris hoſtia hic ſignificatur, cujus tempus ſi venerit, tunc non eſt aliis opus. *Salutarem hoſtiam* vocat ſalvatorem O. M. & interpretatur *Wizzot opher*, quod non tam notat legis hoſtiam, quam ſcilicet Lex V. T. præfiguraverit in ſacrificiis ſuis: quam hoſtiam ſacramentalem, quomodo ab autore etiam alias hanc vocem uſurpari, in Gloſſario habetur. Itaque porro hoſtiam hanc ſalutarem i. e. Novi Teſtamenti, dicit offerre Sacerdotes, quippe qui communicant eam in S. S. Synaxi pœnitentibus communicantibus.

v. ult.

Vincentius hic Martyr intelligitur, qui in perſecutione Diocletiana circa A. D. 300. paſſus fertur, ejusque memoria habetur XI. Kal. Febr.

Ad Psalmum LI.

Hebr. LII.

v. 1.

Bln ih birig boum, pediu gebiro ih Chriſtum. i. e. Arbor ſum fructifera, igitur fructum fero, Chriſtum, Evangelium Chriſti. S. Hieronymus: *Comparat ſe Propheta olivæ fructiverę per pinguedinem ſapientiæ, ut in Eccleſia DEI collocatus, vivens in legis allegoria, Evangelica proferat poma.*

Digitized by Google

ih meino, die in den tod ſprecchent. Uuar ana ? In lingua doloſa.

An uizeſen (*i. unchuſtigen*) uuorten.

Unanda du uuiſſoſt, daz anderer ubelo teta, du chade aber, daz er uuola tate.

7. *Propterea Deus deſtruet te in finem.*

Fone diu ſtoret dih Got in ende.

Ube er dih nu ne ſtoret, ſo dero uuerlte ende chumet, ſo ſtoret er dih.

Evellet te & emigrabit de tabernaculo ſuo [*tuo.*]

Er uuelzet dih uz, unde uerfuoret dih ferro fone ſinemo gezelte.

Et radicem tuam de terra viventium.

Unde dina uuurzellun uuirffet er uzzer dero lebendon erdo.

Sament dien ſaligen ne lazzet er dih puen.

8. *Videbunt juſti & timebunt.*

Rehte geſehent hier in uuerlte, uuaz imo geſcehen ſol *in enero uuerlte* unde furhtent iro ſelbero.

Et ſuper eum ridebunt.

Unde in *enero uuerlte* lachent ſie ſin.

Et dicent.

Unde ſus chedent ſie.

9. *Ecce homo qui non poſuit Deum adjutorem ſuum.*

Sino uuar der man iſt, der Gotes helfa ne ſuohta.

Sed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum.

Nube ſih troſta ze ſinemo michelen rihtuome.

Et prævaluit in vanitate ſua.

Unde gereih in ſinero uppegheite *folle fuor mite.*

10. *Ego autem ſicut oliva fructifera in domo Dei, ſperavi in miſericordia Dei.*

Aber ih *ne uuas imo gelih, chit David. Ih* uuas kelih *in Gotes hus*, demo birigen oleboume, unde gedingta an Gotes knada,

nals an den ſcaz, ſo er teta, uuanda ih an Gote uuolta uuurzellon, bediu bin ih pirig poum, pediu gebiro ih Chriſtum, der oleum ſinero electorum iſt.

In æternum & in ſæculum ſæculi.

Unieo lango gedingo ih an in ? Echert nu ? Joh nu, joh iemer in uuerlt uuerlte.

11. *Confitebor tibi in ſæculum, quia feciſti.*

Dir bin ih iihtig, daz du iz tate.

Du ſchiede mih fone diſemo doech, du uuoltoſt mih, unde feruuurfe in.

Et expectabo nomen tuum, quoniam bonum in conſpectu ſanctorum tuorum.

Unde bito ih dines namen, uuanda er guot iſt in dinero heiligon geſihte,

dar iro gaudium irfullet uuirt ane ende dar bechennet ſie guoten dinen namen.

Pſalmus LII.

Hebr. LIII.

v. 1. *In finem pro Amalech* [*Amaleth al. Maeleth.*] *Intellectus. David.*

Sus lih fernumiſt iſt Davidis pro parturiente (umbe die berentun.) Daz iſt Eccleſia, ſi iſt parturiens (perinte) ſi liget in chindebette, ſi iſt nothafte, ſi habet hier preſſuram (noth.)

Dixit inſipiens in corde ſuo non eſt Deus.

Uuer iſt ſo unuuizzig, daz er chede, daz Got ne ſi, ane der ubelo tuot,

unde chit, Got uuile iz ſo. Der ferſaget, daz er Got ſi. Uuanda lichet imo unrebt, ſo ne iſt er Got. Judei chaden oub fone Chriſto: Non eſt Deus occidamus eum (er niſt Got, ſlahen in.)

2. *Corrupti ſunt.*

Die *Gotes ſo ferlougenent*, die ſint iruuarte *in iro ſinne.*

Et abominabiles facti ſunt in voluptatibus ſuis.

Unde fone diu ſint ſie leidſame in iro muotuuillon.

Unreino ſint iro uuillen.

Non eſt qui faciat bonum (non eſt usque ad unum) [*al. abſunt.*]

Noh einer ne iſt iro, der uuola tuoe.

3. *Dominus de Cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum.*

Got uuarteta hara nider fone himele, an dero menniſcon chint ze geſehenne, ube deheiner Got pechenne alde uuelle,

Got

Ad Psalmvm LII.

Hebr. LIII.

v. 1.

Amalech:) nec in Ebræo, nec in Græco, nec in Romana translatione, quam ſequitur S. Auguſtinus habetur Amalech: Sed in Ebræo eſt מחלת *Machalath*, quod Græca verſio reddit ὑπὲρ Μαιλὲθ. Apud Auguſtinum: *pro Maeleth:* Apud S. Hieronymum tamen in Commentario legitur etiam *Amalech*, ut & apud Brunonem. Sed ſcriptionem hanc ratio ipſa etiam rejicit, quia *Amalec* non interpretati ſunt *Parturientem*, ſed *populum lambentem* vel *lingentem*, ut eſt apud S. Hieronymum de Nominibus Hebraicis in Geneſi. Sed nec מחלת *Machalath* Parturientem exponunt, verum chorum ſeu ſymphoniam. S. Hieronymus ad Damaſum T. 3. p. 88. ad textum Evangelicum de filio perdito & ejus fratre: *audivit ſymphoniam & chorum.* Ait: *Illud, quod in quodam Pſalmo ſuperſcribitur Pro machalath, huic ſenſui convenit, ſiquidem Machalath chorus in unum concinens dicitur. Male autem quidam de Latinis, Symphoniam, putant genus eſſe organi, cum concors in DEI laudibus concentus hoc vocabulo ſignificetur.* Συμφωνία *quippe conſonantia exprimitur in Latino.* Unde & idem Pater in veritate Ebraica transtulit: *per chorum.* Atque conſtat מחול *Machol* chorum denotare *Pſal. CXLIX, 3.* & alibi, a Radice חלל *chalal*, ſaltare. Recentiores tamen malunt intelligere inſtrumentum muſicum pnevmaticum. Quod autem parturientis ſignificatio hic etiam adducta fuit a quibusdam, nec illi *Amalech* legerunt, ſed מחלת *Machalath* quaſi deſcenderet a *Chul*, parturivit.

v. fin.

Captivitatem Sionis:) nullibi ita legi reperio, ſed: *plebis ſuæ.* Neſcio qualem verſionem præ ſe habuerit Notkerus.

Digitized by Google

Got ne darf uuarten, uuanda er alliu ding uueiz, er tuot aber die uuarten, an dien er iſt. Die uuartent ſone himele, dar iro gedang [geding, ſpes] iſt.

4. *Omnes declinaverunt ſimul.*

Dar ſah er, daz ſie alle uuangton.

Inutiles facti ſunt.

Unde unnuzze uuorten ſint.

Non eſt qui faciat bonum, non eſt usque ad unum.

Uuanda ſie echert filii hominum (ſune dero menniſcon) ſint, nals Dei (Gotes) pediu ne iſt under in, noh einer der uuola tuoe.

5. *Nonne ſcient omnes, qui operantur iniquitatem?*

Ne ſuln die alle noh keeiſcon iro unreht, die iz nu tuont,

unde iz ne uuizzen ne unellen? Der tag chumet, daz ſie chedent: Quid nobis profuit ſuperbia & divitiarum jactatio? Tranſierunt illa omnia tanquam umbra (uuas tohta uns ubermuoti unde rihtuomis ruom, ſiu ferſuuundun alſo ſcato.) Sap. 5, 8.

Qui devorant plebem meam ut cibum panis.

Die neimo ih, die min folch ferslindent alſo brot,

die alſo unirdrozzen ſint ſie zeslabenne, ſo brot ze ezzenne.

6. *Deum non invocaverunt.*

Got ne hareton ſie ana,

daz er in ſih ſelben gabe, nube daz er in hier era unde ſcaz kabe. Des ſie gereton, daz anahareton ſie, daz uuolton ſie zein chomen.

Ibi trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Sie forhton in, dar forhta ne uuas.

Sie forhton ferlieſen divitias (ribtuom) nals ſapientiam (uuiſtuom) daz in mer mahti ſin.

Quoniam Deus diſſipat oſſa eorum, qui hominibus placent.

Uuanda Got zebrichet dero bein, die menniſcon lichent.

Judei uuolton lichen romanis, ſone diu uuurden iro bein ferbrochen. Chriſtus uuolta lichen Sanctis (heiligen) unde fidelibus (dien geloubigen) die filii Dei (Gotes chint) ſint, nals filii hominum (chint menniſcon) imo ne uuurden bein ferbrochen.

Confuſi ſunt, quoniam Deus ſprevit eos.

Sie uuurden geſcendet, uuanda Got ferchos ſie.

Mit rehte ſid ſie Gote ne uuolton lichen, unde ſie chaden. Non eſt Deus (er ne iſt Got.)

7. *Quis dabit ex Syon ſalutare Iſrahel?*

Uuer gibet ſone Syon haltare Iſraheli?

Uuer? ane demo ſie chaden, non eſt Deus (er ne iſt Got.)

Cum converterit Dominus captivitatem Syon [plebis ſuæ] exultabit Jacob & lætabitur Iſrahel.

So Got peuuendet Syonis (*houn uuarto*) ellentuom, ſo ſprungezen Jacob, unde freuuet ſih Iſrahel.

Der jungero ſun, verus Jacob (uuarer under ſcranch) verus Iſrael (uuarer Gotes aneſeo) der mendet is, uuende uuirdet daz? In reſurrectione (an urſtendi) in noviſſima die (an demo iungeſten tage.)

Pſalmus LIII.

Hebr. LIV.

In finem.

1. 2. *IN hymnis intellectus ipſi David, cum venerunt ziphei & dixerunt ad Saul: Nonne ecce David abſconditus eſt apud nos?*

Selbemo David iſt fernumift in lobeſangen, *daz chit an diſemo gagenuuerten pſalmo der an Chriſtum ſiehet. Er ſang in do Chriſto do ziphei chamen, unde Sauli ſageton, daz David dar bi in geborgen uuas. Ziph biez ein ſtat, dannan biezzen ziphei, die dar ſazzen ziphei uuirt latine geantfriſtot florentes daz chit pluonte, unde uuola diehente. Mit dien uuerdent peccatores pezeichenet, die hier in uuerlte uuola diehent, unde gruone ſint. Aber David pezeichenet Chriſtianos die ſih hier bergent, unde aber geoffenot uuerdent in judicio (ze ſuono tage) ſo Chriſtus chumet iro guollichi. Nu bitet David daz in Got ſone in loſe.*

3. *Deus in nomine tuo ſalvum me fac, & in virtute tua judica me.*

Got kehalt mih *fore zipheis* in dinen namen unde irteile mir in dinero chreſte.

Sid man fluochondo chit: Judicet te Deus (uberteile dih Got) mit uuelichero baldi iſt hier geſprochen, Judica me? (irteile mir) ane daz er fore ſprah: Salvum me fac (kehalt mih.) Alſo er chade: Saluando judica me (kehaltendo irteile mir.)

4. *Deus exaudi orationem meam.*

Got kehore min gebet,

uuanda ih ne bito florem zipheorum (diehſmin.)

Auribus percipe verba oris mei.

Fernim mit oron diu uuort mines mundes,

uuanda ih æterna bona (euuig kuot) geron ze inphahenne, daz kebet follechome noh ne iruuinde hinnunt dinen oron.

5. *Quoniam alieni inſurrexerunt adverſum me.*

Uuanda fremede irburet ſint uuider mir.

Ziu fremede? Ne ſint ziphei in tribu Juda (iudorslahta) alſo David? Ane daz ſie iniqui (unrehte) ſint, unde bediu alieni (fremide.)

Et fortes quæſierunt animam meam.

Unde ſtarche ſuohton mina ſela.

Saul unde ſine miniſtri (dieniſtman) fareton mines libes.

Et non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum.

Unde ne gegagenuuerton ſie Got fore iro ougon.

Daz chit, ne habeton ſie Got fore ougon. Durh in ne ſiezen ſie iz.

6. *Ecce enim Deus adjuvat me.*

Sehent no, Got hilfet mir.

Inuuert tougeno nals uzuuert.

Et Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ.

(Unde truhten iſt inphangere minero ſelo.

Dar iſt ſin helfa.)

7. *Averte mala inimicis meis.*

Uuende ubel ſone mir ze minen fienden.

Daz ne iſt fluoh nube unizzegtuom des chumftigen fuures.

In veritate tua diſperde illos.

In dinero uuarheite ferlius ſie.

Sie bluont nu in iro vanitate (uppeheit) ih ſie danne iruuerden in dinero veritate (uuarheite.)

8. *Volun-*

Digitized by Google

8. *Voluntarie ſacrificabo tibi.*

Uuilligo opheron ih dir,

uuilligo lobon ih dih nals umbe ander, ane umbe dih ſelben.

Et confitebor nomini tuo, quoniam bonum eſt.

Unde ubo dinemo namen, uuanda er guot iſt.

Er ne iſt ander ane guot. Cuot heizzeſt du, daz iſt din namo.

9. *Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me.*

Uuanda du mih loſtoſt fone allen binon,

daz habet mih keleret, daz din namo iſt bonum (kuot) unde ſummum bonum (daz furſta guot.)

Et ſuper inimicos meos reſpexit [*deſpexit*] *oculus meus.*

Unde min ouga uberſah mine fienda zipheos.

Ih habo iro bluomen uberuuartet an dih ſehendo, unde daz gelirnet, quia omnis caro fenum & claritas hominis ſicut flos feni (al fleiſc iſt houuue, unde menniſcin publichi alſo huoblumen.)

Pſalmus LIV.
Hebr. LV.
In finem.

1. *IN omnis intellectus ipſi David.*

Chriſtus iſt finis (ende) Chriſtus iſt unſer perfectio (durnobti.) An in ſiehet daz in diſen laudibus (lobin) keſungen uuirt. Die ſelben laudes (lob) ſint fernumift Davidi, daz chit Chriſtiano populo (liute) uues ſint ſie imo fernumift? Daz hier neiſt regio gaudendi (lant mandungo) ſed gemendi (ſunder ſuftotes) & non exultandi (noh ſprangonis) ſed plangendi (ſunder charonnis) unde ube debein exultatio (froſprangot) unſeren herzon ana iſt, daz diu iſt in ſpe (angedingi) nals in re (antſacho.)

2. *Exaudi Deus deprecationem meam & ne deſpexeris deprecationem meam.*

Kehore Got mina fleha unde ne ferſih mina digi.

Intende mihi & exaudi me.

Duo min uuara, unde gehore mih.

3. *Contriſtatus ſum in exercitatione mea.*

Ih pin unfro uuorden in minero geuobedo.

Daz chit, an demo leide daz mir fone dien ubelen geſchehen iſt, daz mih uobet unde gertet, pin ih ſo irlegen, daz ih iz chumo fertrago.

Et conturbatus ſum a voce inimici & a tribulatione peccatoris.

Unde bin getruobet fore des fiendes ſtimmo, unde fore dero binun des ſundigen.

Ih uuolta die minnon die mih hazzent, nu irret mih, infirmitas mentis (unchraft muotis) daz chit muotſubt unde nimet mir dia luteri des herzen.

4. *Quoniam declinaverunt in me iniquitatem* [*iniquitates.*]

Uuanda iro unreht cherton an mih mine fienda.

Sie uuaren mir beunrebte fient, uuanda ih in hold uuas.

Et in ira moleſti erant [*adumbrabant Aug.*] *mihi.*

Unde in iro zorne uuaren ſie mir inblandene.

Des uuile mih Got kenietot uuerden, unde mit die uoberot er mih. Aber daz ih iz fertrage daz iſt uber mine chrefte.

5. *Cor meum conturbatum eſt in me.*

Des dinges iſt min herza getruobet,

uuanda iz uuiget mir.

Et formido mortis cecidit ſuper me.

Unde todes forhta cham mih ana.

Odium (haz) iſt der tod, alſo dilectio (minneſami) der lib iſt. Odium (haz) forhta ih.

6. *Timor & tremor venerunt ſuper me & contexerunt me tenebræ.*

Forhta unde bibenot chamen mih ana, unde finſtrina bedahton mih.

Dilectio (minneſami) iſt lumen (liebt) odium tenebræ (haz finſtrina.) Alſo iz chit: Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt (der ſinen bruoder hazzet, der iſt in finſtri.) 1. Joh. 3, 15.

7. *Et dixi,*

Unde doh chad ih.

Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ & volabo & requieſcam?

Uuer gibet mir alſo tubun federa daz ih fliege unde rauuee?

Uuer gebilfet mir daz ih mit minnon in einote gefliehe alde irſterbe, nio mih fientſcaft ne uberuuinde?

8. *Ecce elongavi fugiens & manſi in ſolitudine.*

Sino, geferret pin ih fliehendo unde in einota uuoneta ih. In des herzen tougeni tualta ih, dar echert Got ſamet mir iſt, dar ſuohta ih rauua, unde fant ſorgun.

9. *Expectabam Dominum, qui ſalvum me faceret* [*fecit a puſillanimitate ſpiritus*] *a puſillo animo & tempeſtate.*

Fone diu beit ih truhtenes, daz er mih hielte fore uueichmuote unde fore duneſte.

Er ſclieff in minemo ſceffe, unz ih ueichmuote uuas, unde unz ih ne dabta, uuaz er umbe mih leid. So ih is irhugeta, unde er an mir iruuacheta, ſo ſtilleton die uuella ſo ne uuag mir, daz ih leid, uuanda ih ſone imo uuiſſa merun not irlittena.

10. *Precipita Domine.*

Screcche ſie nider truhten.

Eruuelle ſie, uuanda ſie zebobe ſint.

Et divide linguas eorum.

Unde ſceid iro zunga,

die ein-ſtimme ze ubelo ſint.

Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in civitate.

Uuanda

Ad PSALMUM LIV.
Hebr. LV.
v. 4.

IN Latino textu habet S. Auguſtini verſio, *adumbrabant me in ira*, ex vitioſa lectione Græca, ἐνσκότευ μοι, pro ἐτάκτευ μοι.

Digitized by Google

Uuanda ih unreht kesah, unde uuiderspracha in dero burg,

fone diu flob ih in einote, uuanda mir daz in dero burg misselicheta. Daz ist du burg, dar lingua uuurden diviſæ, dia Got irualta doh sie alle peccatores ieo noh ilen zimberon.

11. *Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas.*

Unebeni umbe halbot dia burg obe dien muron.

Iro unreht ist hohera danne iro mura.

Et labor in medio ejus & injustitia.

Unde in iro mitti ist arbeit unde unreht,

daz chit oppressio (sirdruccheda) unde nefanda judicia (meinis uberteilida.)

12. *Et non defecit de plateis ejus usura & dolus.*

Unde in iro gazzon ne gebrast uuuocherungo unde bisuuiches.

Ubelo uuuocherot der luzzel gibet unde filo inphabet, uuirs uuuocherot der umbe uuort manslabt tuot.

13. *Quoniam si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem utique.*

Uuanda ube min sient mir ubelo sprache, daz fertruoge ih.

Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, absconderem me utique [forsitan] ab eo.

Unde der mih *offeno* hazzet, sprache der fone mir ubermuotelicho, *unde tate er mir druuun* danne burge ih mih fore imo.

Ih rumdi dien sa getanen, unde fuore in einote.

14. *Tu vero homo unanimis dux meus & notus meus.*

Aber du min einmuotigo min uuiso, min chundo *riehte mih ana, daz uuiget mir hartor.*

Qui simul mecum dulces capiebas cibos.

Du sament mir azze.

In domo Dei ambulavimus cum consensu.

Ih unde du giengen einihtigo in demo Gotes hus.

Uuir iaben an einen Got, unde beteton einen Got, den ne eretost du an mir.

16. *Veniat mors super illos.*

Der tod chome die ana die *solih sint, also siur die genam, die mit Moysi striten.*

Et descendant in infernum viventes.

Unde faren *iro principes (furstin)* lebende ze hello.

Also datan unde abiron, die houbet des scismatis (des rehtis sceidungo) uuaren, aber mystice (pezeichinlicho) farent die lebende ze hello, die uuizendo forloren uuerdent.

Quoniam nequitia in habitaculis eorum.

Uuanda arguuillo in iro seldon ist,

dar sie echert eina uuila uuosen suln, dar sceinent sie iro argi.

In medio eorum.

In iro mitti.

Daz ist iro herza, dar ist iro malitia (ubeluuillo.)

17. *Ego autem ad Deum clamavi & Dominus salvabit me.*

Ih hareta aber ze Gote *Christianus populus (Cristane)* unde er gehielt mih,

unde nam mih uzzer dien uuidermuoten.

18. *Vespere & mane & meridie narrabo & annunciabo & exaudiet vocem meam.*

In habent *uuanda Christus do uuas in cruce,* in morgen, *do Christus irstuont,* in mitten tag, *do er irhobet uuart ad dexteram patris (ze zesuuun sines fater)* zello ih unde chundo, unde er geheret mina stimma.

19. *Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi.*

Doh sie sturmen er irloset mih, in fride fone dien die sih ze mir nahent,

fone uuiu chist du nahent?

Quoniam inter multos erant mecum.

Uuanda sie under manigen *die palea (beleuua) sint,* sament mir uuaren,

uals mit unmanigen die triticum (chorin) sint.

20. *Exaudiet Deus & humiliabit eos, qui est ante secula.*

Mih kehoret Got, unde gediemuotet sie, der er dir uuerlte est.

Sie leitet ne uueiz uuer. mittunt chomener, der fore uuerlte richesot, der genideret sie.

Non enim est illis commutatio & non timuerunt Deum.

Daz ist fone diu, uuanda in iro libes uuehsal neist unde sie Got ne forhton.

21. *Extendit manum suam in retribuendo.*

Er recchet sina hant zelone.

In judicio lonot er in.

22. *Contaminaverunt testamentum ejus.*

Sie intuuereton sina erbescrift.

Uuieo chit diu scrift? In semine tuo benedicentur omnes gentes. (An dinero chunnescefte uuerdent kesegenot alle diete.) Gen. 22, 18. *Der hereticus (unrehtero geloubo) unde sciſmaticus (rehtsceidig) ist, der ist gesceiden fone corpore Christi (lichamin) der ne suochet benedictionem (segen) in semine (in dero slahto) Abrahæ, bediu ne loset er demo testatori (erbe scriben.)*

Divisi sunt præ [ab] ira vultus ejus & appropiavit [appropinquavit] cor illius.

Fone sinemo zorne uuurden sie gesceiden unde doh nahta sin herza.

So arriani chamen, so uuard in Trinitate (in trinnisso) Gotes uuillo durhnoto geoffenot, do nahta sih diu rehtæ fernumeft dero Catholicorum (rehtfolgerro.) Iro quæstiones (uuisfraga) uuurden discusse (irscittet) dannan begonda sciuen diu uuarheit.

Molliti sunt sermones ejus super oleum & ipsi sunt jacula.

Siniu uuort sint linderen unde uuelcheren danne oleum, unde dieselben sint strala,

Gotes uuort diu herte uuaren, sint uuelh uuordeniu. An dero uuelchi ne ist in iro chraft ingangen, nube sanctis prædicatoribus (cuoten prediarin) sint siu in gesceo peuuendet.

23. *Jacta in Deum curam tuam.*

Diu geſcoz ne brutten dih, uuirf an Got dina ſorgun.

Et ipſe te enutriet.

Unde er ziugedot dih,

unde er iſt din portus (ſtedi.)

Non dabit in æternum fluctuationem juſto.

Pediu ne lazet er demo rehten geſcehen uuellod in euua.

Ube iz eina uuila iſt, daz iſt imo exercitatio (uobunga.) Uuaz keſciehet aber enen.

24. *Tu vero Deus deduces eos in puteum interitus.*

Du Got uuirfeſt ſie in dia buzza dero ferlorni,

in ſtagnum gehennæ ignis (in den gumptten helle fiuris.

Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.

Manslekken unde uuizeſe ne metement iro taga.

Got metemet ſie, ſie ne habent iro geuualt. Doh ſie in ſelben geheizzen langlibi, Got iſt der in ſia ne gibet.

Ego autem in te ſperabo Domine.

Ih kedingo aber an dih truhten,

daz du mih ſament in ne ferlieſeſt.

Pſalmus LV.

Hebr. LVI.

In finem.

1. *PRo populo, qui à ſanctis longe factus eſt, ipſi David in tituli inſcriptione, cum tenuerunt eum Allophili in Geth.*

Diſer Salmo uuirt keſungen ſelbemo David, *daz cbit Chriſto*, umbe den liut der ferro geſceiden uuard fone dien heiligon, An dero zeichen ſcrifte.

Uuanda ſie cbaden: Noli ſcribere Rex Judeorum, ſed quia dixit Rex ſum judeorum Joh. 19, 21. *(Niebt ne ſcrib chunning iudon, ſunder daz er ſelbo chad, ih pin chuning judon) dar ana ferlougendon ſie Chriſti, daz nam in dia heiligi. Sus ſang David,* do in Allophili *daz cbit alienigenæ* (uz liute) mit in habeton in Geth, *daz cbit in torculari in uuintroton) ube David Chriſtus iſt, uuieo uuirt er gehabet in torculari (torcile.) Ane daz Eccleſia (uuihſamenunga) diu ſin corpus (lichamo) iſt, preſſura (petruccbeda) bier in uuerlte lidet, in dero preſſura (freſſo) [preſſo] gibet ſi fructum patientiæ (uuocher dulte) alſo uva (pere) vinum gibet in torculari, unde ſo iſt iro ſus ze bettone:*

2. *Miſerere mei Deus, quoniam conculcavit me homo.*

Got knade mir, uuanda mih menniſco getrettot habet,

ube du uuinebere biſt, ſo gibeſt du uuin getretener. Bedia ne furbte den trettod.

Tota die bellans [impugnans] tribulavit me.

Allen dag fehtendo binota er mih.

Daz iſt allero dero vox (luta.) Qui volunt vivere pie in Chriſto Jeſu (alle der der uuola uuellen leben fore Gote) 2. Tim. 3, 12. *uuanda die ne uuerdent ubere uuiges in allen ziten.*

3. *Conculcaverunt me inimici mei tota die [ab altitudine diei.]*

i. à ſuperbia temporali.

Allen tag trettoton mih mine fienda,

fone iro ubermuoti diu unlango uueret.

Quoniam multi [bellantes adverſum me] qui debellant me timebunt.

Daz keſcah uuanda manige die mih nu anafehtent, furhtent in *in die judicii (ze ſuomo tage.) Sie eidont danne daz ſie nu in gniuz tuont.*

4. [*Præponitur al. Ab altitudine diei timebo.*]

Ego vero in te ſperabo Domine.

Aber ih kedingo an dih *fone diu ne ſol ih mir danne furbten, Die nu ſtupidi (lame) ſint, daz cbit, die iro niebt ne inſindet, unde ferloren habent ſenſum doloris, die uuerdent danne timidi.*

5. *In Deo laudabo ſermones meos.*

An Gote lobon ih miniu uuort,

uuanda er gab mir ſiu, er getuot ſiu uueſen guot.

In Deo ſperavi, non timebo, quid faciat mihi caro.

An Got kedingta ih uuaz mir menniſco tue ne furhto ih.

6. *Tota die verba mea execrabantur.*

Allen dag uuurden geleidezet der mir ſiu gab.

Adverſum me omnia conſilia eorum in malum.

Alla iro rata ſint in arg gemeinet uuider mir,

daz ſceidet ſie fone dien heiligon.

7. *Inhabitabunt & abſcondent.*

In ſancta Eccleſia (uuihſamenunga) buent ſie, unde bergent, *uuaz ſie ſint. Uuaz tuont die?*

Ipſi calcaneum meum obſervabunt.

Die huotent minero ferſenun,

ſie farent ube ih ſliphe ube ih miſſetuoe doh in einemo uuorte.

8. *Sicut*

Ad PSALMUM LV.

Hebr. LVI.

v. 1.

AD Rubricam: Valde variant hic interpretes, nec eſt qui ſatisfaciat. Videtur mihi nomen fuiſſe inſtrumenti Muſici, יונת אלם רחקים *Jonath alem rechokim.*

Ze bettone) h. e. atque ita eſt ei taliter orandum. Sic S. Auguſtinus connectit etiam inſcriptionem cum textu: *Attendamus duos hoſtes, quem videmus, & quem non videmus: hominem videamus, diabolum non videamus. Hominem diligamus, diabolum caveamus: Pro homine oremus, contra diabolum oremus, & dicamus DEO: Miſerere mei Domine &c.*

v. 3.

Sie eidont danne, daz ſie nu in gniuz tuont. Neſcio quid ſit *eidont* & *gniuz*, & videtur lectio eſſe corrupta & forte ita emendanda: *Sic ſceidunt d. d. ſ. n. ni g. t.* i. Diſcedent tunc, quoniam nunc non ſatisfaciunt. Sed malim *eidon* pro *eiton*, *eit* enim ignis eſt, eitont, comburentur in

Digitized by Google

8. *Sicut ſuſtinuit* [*ſuſtinuerunt animam m.*] *anima mea.*

Alſo ih irliten habo, alſo ih ouh erchunneta, alſo mir ofto foue in geſceben iſt.

9. *Pro nihilo ſaluos facies eos.*

Joh ſoliche gehalteſt du umbe nieht,

fergebeno unde ane iro frebte gehalteſt du genuoge dien geliche. Solih faraere uuas Saulus (lupus) er er uuurde Paulus (humilis.)

In ira populos confringes.

In dinemo zorne geuueicheſt du die liute.

Daz zorn iſt faterlih mit demo du ſie gebezzeroſt, Du cheſtegoſt ſie, daunan geneſent ſie.

10. *Deus vitam meam adnunciam* [*annunciavi*] *tibi.*

Dir Got chunda ih minen lib.

Ih lobeta dih des, daz du mih tate leben. Dines danches kebo ih, dir iiho ih is. Alſo Paulus iah, doh er chad: Qui prius fui blaſphemus & perſecutor & injurioſus, ſed miſericordiam conſecutus ſum: Ih e uuas keGotſcelto unde abtare uuidermuotig, ſunder Gotes irbarmeda keuuan ih. 1. Tim. 1, 13.

11. *Poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo, ſicut in promiſſione tua,*

ſ. locutus es.

Mine trane ſahe du ana, alſo du gehiezze.

Do du chade: Invoca me in die tribulationis & eruam te (hara mih ana an demo tage pinton, ih loſe dih.) Pſal. 49, 15.

[*Tunc*] *convertentur inimici mei retrorſum.*

Mine fienda uuerden pecheret zerukke.

Sie gant paz nah dir, danne ſie betten fure dih.

In quacunque die invocavero te, ecce cognovi, quoniam Deus meus es tu.

So uueles tages ih dih anaharen, ſo uueiz ih daz du min Got piſt.

Darana ſceineſt du daz du min Got piſt, uuanda du mir bittentemo hilfeſt. Allero Got piſt du, aber min ſunderigo, unde dero dien du dih ſelben gibeſt.

12. 13. *In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo ſermonem, in Deo ſperavi, non timebo, quid faciat mihi homo.*

Daz iſt fore gerecchet.

14. *Ih me ſunt Deus vota, quæ reddam laudationes tibi.*

Ih habo in mir die intheizza lobis, die ih dir antuuurto *in enero uuerlte: Sus liches troſtes. Uuieo liches?*

15. *Quoniam eripuiſti animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu.*

Daz du danne irloſet habeſt mina ſela fone tode, miniu ougon fone tranen, mine fuozze fone sliphene.

Ut placeam coram Deo in lumine viventium.

Daz ih dar fore Gote lichee, in dero lebendon liehte.

Des liebtes darbent dar, die ſih hier ferro tuont fone dien heiligon.

Pſalmus

---

in die judicii, quod nunc ſibi commoda tantum quærunt.

Der mir ſiu gab) eſt itidem vitium amanuenſis, ut ex textu latino colligitur, debuit ſcribi: *miniu uuort*, verba mea.

v. 8.

Saulus, lupus. S. Hieron. de Nom. Prop. Hebr. in libb. Regum: *Saulum, reddens.* In Actis Apoſtolorum: *Saulus, tentatio reſpicientis, vel ſaturitas.* Et mox: *Saul, petitio ſive expetitus dicitur.*

Digitized by Google

Psalmus LVI.
Hebr. LVII.
In finem.

1. *NE disperdas [ne corrumpas ipsi D. in t. i. em.] David, in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul in spelunca [speluncam.]*

Uuanda David Christum, unde Saul bezeichenet gentem (liut) iudeorum, sone diu sprichet disiu foreskrift prophetice (foresagelicho) ze judaico populo (liute) alde ze Pilato. Ne disperdas David, subauditur regnum.

In tituli inscriptione.

Daz chit ne fersago Christis riche an dero zeichenscrifte. Daz habeti Pilatus ketan ubi er judeis folgeti. Uuanne? Cum fugeret (danne dir fluoche) David id est (daz ist) Christus à facie Saul (sone Saulis kesihte) i. e. iudeorum (daz ist iudon) in speluncam (in ein hol.) Do uuas der titulus (zeichen scrift) rehto zeskribenne, do Christus parg fore iudeis in spelunca (in demo hole) sui corporis (sines lichamen) alde sepulcri (alde des grabis.) Daz er Got uuas, dara nah keboren passionem (Christis martyra) unde resurrectionem (urstende) domini gesungena in allemo disemo salmen.

2. *Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea.*

Gnade mir Got, gnade mir, uuanda an dih min sela getruet.

Diz kebet ist Christi, sus leret er unsih peton. Sus peteta er in sinero passione (martero) uuanda er menniscо uuas.

Et in umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

Unde *uuanda* ih kedingo an den scado dinero fettacho unz daz unreht fergange,

alsо fogal sine iungen bruote, so bruote mih, dia uuila unreht in uuerlte si. Je mer ist iz dar inne iemer ist durft patientia kedulte.

3. *Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.*

Ih haren ze demo hohesten Gote, *minemo fater*, der mir uuola teta *an diu, daz er mine lide an mir teta irstan.*

4. *Misit de cœlo & liberavit me.*

Er santa sone himele, unde losta mih, *unde teta mih irstan.*

Dedit in opprobrium conculcantes me.

Er habet praht ze iteuuizze die mih tretteton.

Uuanda Judei die iz taten sint nu uz ferlozzen, unde sint uber al zeferfihte.

5. *Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam.*

Got santa mir sina gnada unde sina uuarheit.

Uuara zuo?

Eripuit animam meam de medio catulorum leonum.

Losta mina sela uzzer mitten leuuon uuelferen.

Principes (die fursten) uuaren leones, populus catuli leonum (der liut uuelfer) sie uuaren gelicho frementes (prenninte) er losta io doh sin selbes sela.

Dormivi conturbatus.

Ketruobter slief ih.

Sie truobten mih so filo iz ze in getraf unde irstarbton mih, aber mir uuas iz slaff unde rauua.

Filii hominum.

Daz taten mennisсon chint.

Dentes eorum arma & sagittæ.

Iro zene uuaren uuafen unde strala.

An iro grisсramonten zenen uuaren sie geuuafenet alsо leones.

Et lingua eorum gladius acutus.

Unde uuas in iro zunga uuassez suert,

mit dero sie chaden: Crucifige, crucifige (hae in an daz chriuze stecchin.)

6. *Exaltare super cœlos Deus.*

forma servi (daz pilde des scalches) sprichet nu.

Heue dih uber himela Got.

Nim dih selben uzzer dero uuuotenton handen. Ne henge in daz sie langor an dih grassantes sin (uuinninte.)

Et super omnem terram gloria tua.

Unde uber alla erda uuerde irburet din guollichi,

daz uber al din lob scelle.

7. *Laqueum paraverunt pedibus meis.*

Minen fuozzen rihtan sie strigh.

Ih kieng in erdo mit increpatione (irrafsungo) unde mit promissione (kebeizze) samoso mit zuein fuozzen, dar ana fareton sie mir.

Et incuruaverunt animam meam.

Unde getaten sie mih pogen,

uuanda ih an in curvus (pogende) uuas nals erectus (usrebt) unde iro uuerch ieo ze erdo saben.

Foderunt ante faciem meam foveam & inciderunt in eam.

Sie gruoben mir gruoba, unde sie sturzton dara in *sie uuurden darinne iruuellet, nals ih, so uuer den anderen ferraten uuile der ist selbo ferraten.*

8. *Paratum cor meum Deus paratum cor meum.*

Nu ist caro min herza,

sid du iz so uuile Got,

iz ist caro *zefertragene iro ubeli.*

Cantabo & psalmum dicam,

sone dih singo ih dir, unde salmo sangon dir sus.

9. *Exurge gloria mea.*

Stant uf min guollichi.

Ouge

Ad Psalmum LVI.
Hebr. LVII.
vers. 1.

Ne dispergas, alias: *Ne corrumpas* ut & Græci שחת *schachath* scilicet est corrumpere, Corruptio, fovea. Sed ת præfixum, תשחת *Thaschchet*, non convenire videtur. Idem vocabulum in sequentium psalmorum inscriptionibus invenitur. Atque videtur potius nomen fuisse certi instrumenti muficalis, cujus præfecto hi psalmi commendati fuerunt. Cæterum autoris anagogicam explicationem latius vide apud S. Hieronymum & Augustinum hic. Denique de voce מכתם *Michthaм* στηλογραφία, zeichen schrifft vide supra ad *Psal. XV. pr.*

Digitized by Google

Ouge dih reſurgendo (irſtando) unde aſcendendo (uffarendo.)

Exurge pſalterium & cithara.

Stant uf *unde ougent iuuih miracula (zeichen) unde paſſiones (martera.) Fone demo oberen teile ſcellent ſeiten in pſalterio (in rottun) dannan chaman Chriſti miracula (uuunderzeichen.) Aber in cithara ſcellent ſie fone demo nidern teile dannan uuaren paſſiones (martera) Chriſti. Pſalterium ſcelle, ſo irſtant mortui (toten) unde geneſent cæci (blinden) claudi (balzen) paralytici (keuhtigote) ægroti (ſiechen) Cythara ſcelle, daz Chriſtus hunger unde durſt lide, dormiat (ſlafe) teneatur (gefangen uuerde) flagelletur (peſillet uuerde) irrideatur (geſpottot) crucifigatur (kegechriuzigot) ſepeliatur (pegraben uuerde.)*

Exurgam diluculo.

Ih irſtan uuachero.

In uobtun irſtuont pſalterium unde cithara, daz iz corpus Dominicum (truhtuns lichamo.)

10. *Confitebor tibi in populis Domine, & pſalmum dicam tibi in gentibus.*

Ih iiho dir under liuten truhten, unde ſingo dir pſalmum under dieten.

Daz iſt nu irfollot uuanda pſalmi unde Gotes lob ſint in allen richen.

11. *Quoniam magnificata eſt uſque ad cœlos veritas tua, & uſque ad nubes miſericordia tua.*

Uuanda din uuarheit iſt kemichellichot unz ze himele, unde din gnada unz ze dien uuolchenen.

Daz uuirt ſo zeleſenne præpoſtero ordine, uuanda uuarheit iſt lutteriu in Angelis, unde iſt ouh diu fone gnadon geteilet ſament dien menniſcon die prædicatores veritatis (predigare uuarheite) ſint.

12. *Exaltare ſuper cœlus Deus, & ſuper omnem terram gloria tua.*

Daz ſtat fore.

Pſalmus LVII.

Hebr. LVIII.

In finem.

1. *NE diſperdas David in tituli inſcriptione:*
Daz ſtat ouh da fore ereren ſalmen.

2. *Si vere utique juſtitiam loquimini, recta judicate filii hominum.*

Chriſtus chit ad judeos.

Ube ir menniſcon chiut reht ſprechent, ſo ahtont iz ze rehte.

Ahtont iz alſo, ſo ir iz ſprechent: Cnuege ſprechent daz ſie ſo neahtont. Sie chedent ube man ſie usfraget, daz triuuua bezzera ſin danne ſcaz, unde neahtont iz ſo, uuanda in der ſcaz liebera iſt, ube in is erneſt uuare, ſo ſceindin ſie iz, ſo ne uuehſahotin ſie dia triuuua umbe ſcaz.

3. *Etenim in corde iniquitates operamini in terra.*

Unreht in erdo uuurchent ir in demo herzen,

er iz chome ze dien uuerchen uuar ana ſcinet daz?

Iniquitatem manus veſtræ concinnant.

Unreht kereften iuuuere hende,

fone demo herzen chumet iz ze dien banden, dannan ſint iuuuere benden gebelle ze unrehte.

4. *Alienati ſunt peccatores ab utero.*

Sundige irferreton io fone iro muoter uuumbo.

Uuannan irferreton ſie? A veritate (fone uuarheite) a regno Dei (fone Gotes riche) a vita beata (fone ſaligemo libe) Got uuiſſa iro ubeli er ſie geboren uuurdin. Alde iz chit, fone dero uuumbo Sanctæ Eccleſiæ (chriſtenheite) uuurden ſie geferret.

Erraverunt a ventre.

Sie feruualloton fone demo buche,

dar uuarheit iſt. Uuieo do? Locuti ſunt falſa. Pediu lugen ſie, bediu uuurden ſie heretici (keloubirre.)

5. *Ira [Furor] illis ſed in ſimilitudinem ſerpentis.*

Iro zorn dero judeorum iſt alſo uuurmis.

Sicut aſpidis ſurdæ & obdurantis aures ſuas.

Alſo des touben aſpidis unde beuuerfentis ſiniu oren.

Er machot ſih touben daz er incantantem (den gesmenonten) [germen.] ne gehore, der in uzer ſinemo loche uuile ferluccbin. Daz tuot er ein ora dringende an dia erda, daz ander ferſciubente mit demo zagele.

6. *Quæ non exaudiet vocem incantantium, & veneficia [incantantis ſapienter Al. Et medicamenti medicati a ſapiente] quæ incantantur a ſapiente.*

Der fone diu ne gehoret die ſtimma der germenonton, unde diu zoufer, diu fone demo uuiſen des liſtes keſungen uuerdent.

Den anderoton die in actibus Apoſtolorum uuaren diſputantes (uuis ſpragonte) cum Stephano, die iro horen ferhabeton ſo ſie nomen (namen) Chriſti geboron.

7. *Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum.*

Got fermulet iro zene in iro munde.

Sie uuolton in zanon, do ſie in frageton. Licet cenſum dare Cæſari an non? (Sal man zins keben demo cheiſare, alde ne ſal?) So ueder er chade: licet vel non licet (ſal alde ne ſal.) Er brachin aber die zene in demo munde, do er chat: Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo (kebent demo cheiſare, daz ſin ſi, unde Gote, daz ſin ſi.) Fone diu chamen ſie uuidere ze dien, die ſie dara ſanton, mit demo uuorte, quod nemo poſſet reſpondere ei (daz imo nieman geantuuurten ne mahti.) Matth. 22, 17.

Molas leonum confringet Dominus.

Dero leuuon chinne zenne ferbrichet truhten.

Sie uuaren aſpides in aſtutia (argliſten) leones in crudelitate (crimmi) fremitus leonis (des louuen premen) uuas crucifige, crucifige (hae in negele in an chriuze.) Uuanda aber crucifixus (der irhangeno) irſtuont, unde fideles (Chriſtane) uber al uuurden, unde in Reges (chuninga) peteton, uuar uuas iro ſevitia (crimmi) doh? Uuaz kemahton ſie do? Do uuaren ferbrochen dero leuuon chinne zene.

8. *Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens.*

Sie zegant alſo gahez uuazzer, daz ſa ferlouffen iſt.

Intendit arcum ſuum, donec infirmentur.

Got ſpanet ſinen bogen unz ſie geuueichent.

Er egot in, unde tuot daz ſie gebirment. Alſo er Saulo teta, do er chad: Quid me perſequeris? Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare Act. 9, 4.

Digitized by Google

(uuaz abtiſt du min? Dir iſt herte uuider garte ze ſpornonne.)

9. *Sicut cera liquefacta auferentur.*

Die ſih aber fone dien drouuon nę bezzeront, unde ſie bier ſint,

alſo zelazenes uuachs *fone igne concupiſcentiæ (fiure keluſte)* die uuerdent dana genomen *fone ſinero gefihte, iro unreini ne lazet ſiu fure in chomen.*

Supercecidit ignis.

Daz fiur fiel ſie ana.

Manigfaltiu geluſt cham ſie ana.

Et non viderunt ſolem.

Unde *bediu* ne geſahen ſie *got der unaria* ſunna *iſt.*

10. *Priusquam producant [intelligerent al. producat ſpinas v. rhamnus] ſpinæ veſtræ ramnum ſicut [tanquam] viventes, ſicut [tanquam] in ira abſorbet [combibit] eos.*

Spinæ veſtræ chit er, fure ſpinæ eorum (iro dorna) Got ferslindet ſie, er iro dorna geberen den ramnum.

Er tiligot ſie, er iro ubeli geſtarchee. Uueiche ſint ze eriſt die dorna an ramno, dara nah uuerdent ſie birlicho herte unde ſtarch.

Alſo lebende ferslindet er ſie,

ſie ſint aber tot doh ſie in ſelben dunchen leben, unde alſo in zorne, *danna aber er in guotemo iſt. Daz er chit* ferslindet ſie, *daz iſt alſo er chade, kenimet er ſie, unde ne lazzet ſie leben ſo lango ſo ſie gedenchet habeton.*

11. *Lætabitur juſtus cum viderit vindictam.*

Der rehto freuuet ſih ſo er geſiehet *an dien ſundigen* den gerih *primi peccati (dero eriſtun ſundo) daz iſt mala concupiſcentia (ubil geluſt) diu iſt fone primo peccato (eriſtun ſundo) die fliehet juſtus (der rehto) pediu habet er reina conſcientiam (ſinuuizza) dero freuuet er ſih.*

Manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.

Er duahet ſine hende in des ſundigon bluote,

daz chit er bezzerot ſih an ſinero ferlorniſſedo. Alſo der uuiſo Salomon chit: Stulto pereunte ſapiens aſtutior fit (Ruoche ferlornemo uuizzet der uuiſo.) Prov. 19,25.

12. *Et dicet homo, ſi utique eſt fructus juſto, utique eſt Deus judicans eos in terra.*

Unde ſo chit man ube der rehto uuocherot, *ube er iob hier lon habet,* ſo iſt in erdo Got uber ſie irteilende, *er dies judicii (ſuone tag) chome. So iſt daz uuar, daz er rehten hier gibet ze fore zalo Spiritalem lætitiam (Keiſlichi frou) unde hara nah vitam æternam (den euuigen lib.)*

Pſalmus LVIII.

Hebr. LIX.

In finem.

1. *NE diſperdas David, in tituli inſcriptione, quando miſit Saul & cuſtodivit domum ejus, ut interficeret eum.*

Diſen ſalmen ſang David, do Saul ſanta, unde ſin hus peſazta, daz er in dar irsluoge.

Der ander teil diſſes tituli (fore zeichenis) iſt fore geſaget. Saul bezeichenet judeos, die ſepulcrum (crap) Chriſti beſazton, daz ſie in an ſinen liden fertiligotin. Uuanda ube ſie reſurrectionem (urſtendida) ferſagen mahtin, ſo uuurde ſin namo fertiligot, uuider dien betot nu Chriſtus.

2. *Eripe me de inimicis meis Deus meus.*

Loſe mih fone minen fienden Got miner.

Et ab inſurgentibus in me libera me.

Unde fone mih ana nendenten genere mih.

3. *Eripe me de operantibus iniquitatem.*

Loſe mih fone unrehto farenten.

Et [de] viris ſanguinum ſalva me.

Unde halt mih fore manslekkon.

4. *Quia ecce occupaverunt animam meam.*

Uuanda ſie mih kefangen habent.

Sie habent mih praht in dia not dero paſſionis (martiro.)

Irruerunt in me fortes.

Mih habent ſtarche hinderſtanden.

Diabolus unde miniſtri ejus (der uuiderſliez ſiene dieneſtman.)

5. *Neque iniquitas mea neque peccatum meum Domine.*

Nehein unreht, nehein ſunda ne iſt an mir.

Sine iniquitate cucurri & dirigebar [direxi.]

Ane unreht liuf ih, unde rehto cherta ih mih. *dara ih ſolta. Doh ſie fortes (ſtarch) ſin, ſie ne mugen mir gefolgen.*

6. *Exur-*

Ad Psalmum LVII.

Hebr. LVIII.

v. 10.

EX ſiniſtris interpretationibus Latinorum Verſionis Græcæ, obortæ ſunt variæ & partim falſæ lectiones. Cum enim verſio Græca habent: Πρὸ τῦ συνῆναι τὰς ἀκάνθας ὑμῶν τλὴ ῥάμνον. i. *Priusquam intelligerent ſpinæ veſtræ rhamnum.* Quidam translator Latinus retinuit caſum accuſandi, ut vocatur, τὰς ἀκάνθας i. ſpinas: non advertens conſtructionem Græcam, quam præpoſitio πρὸ cum verbo regit, & quæ ſi in latinum convertitur, Nominativum recipit: ſed ut tamen hæc translatio ſenſum haberet, pro verbo συνῆναι vertit *producere;* ſicut & Notkerus hic *geberen:* h. e. *Antequam ſpinas producat rhamnus:* Id quod alius invertit: *priusquam ſpinæ veſtræ producant rhamnum.* Quam verſionem ſecutus Notkerus, ſed mox ipſe agnoſcit, quod non ſpinæ rhamnum producant, ſed rhamnus ſpinas: quum ait: *uueiche ſint eriſt die dorna an ramno,* i. e. molles ſunt prius ſpinæ in rhamno, ergo rhamnus eſt producens ſpinas, non viciſſim. Plinius Lib. XXIV. §. LXXVI. *Inter genera ruborum rhamnos appellatur a Græcis, candidior & fructuoſior. Is floret, ramos ſpargens rectis aculeis* (ſpinis) *non ut cæteri, aduncis.* S. Auguſtinus hic: *Herba eſt rhamnus & modo tamen eſt ſpina: priusquam producat ſpinas rhamnus* &c. S. Hieronymus: *Rhamnus ſentium genus eſt, aſperrimum aculeis & flore gratiſſimum.*

Ad

6. *Exurge in occurſum mihi.*

Stant uf ingagene mir,

bilf mir, daz ih irſtante.

Et vide.

Unde ſih *dia gribti mines louftes, daz chit duo ſia an dere geſehen, unde mir folgen, unde mih pechennen dir gelichen.*

Et tu Domine Deus virtutum, Deus Iſrael.

Unde du truhten Got chreftige, Got Iſrahelis,

eines tietes, ſo man uuanet.

Intende ad viſitandas omnes gentes.

Ile uuiſon allero diete.

Pring ſie alle ze gloubo.

Non miſerearis omnibus operantibus iniquitatem.

Noh allen ne fergebeſt du iz, die unreht uuerchent.

Ne laz iz ungeandot ſin, alde ſie ſelben ingelten ſih is, alde du ingelte ſie is, ouh ſint ſunda, die Got ne fergibet, daz ſint dero ſunda, die dir chedent: Si DEUS noluiſſet, id non feciſſem (ube Got ne uuolti, ih ne tate nieuuet ſo.) Die lekkent uſen Got iro ſculde, daz unfertragenlich iſt.

7. *Convertentur ad veſperam & famem patientur ut canes.*

Ze abende uuerdent ſie becheret,

daz iſt in fine ſeculi (an ende uuerlte.) Uuanda ſo Helias chumet unde Enoch, ſo uuerdent judei gloubig. Danne uuerdent ſie Hungerg dero geloubo, alſo gentes, die ſie hunda biezzen, uuanda ſie in unreino geduohton.

Et circuibunt civitatem.

Unde umbegant ſie dia burg.

Alla uuerlt umbe farent ſie predicando (prediendo.) Daz Páulus teta unde andere Apoſtoli, daz tuont ſie danne.

8. *Ecce ipſi loquentur in ore ſuo, & gladius in labiis eorum.*

Sie ſprechent daz danne in munde *daz nu neiſt in muote*, unde iſt ſuert in iro lefsen.

Daz iſt verbum Dei (Gotes uuort.)

Quoniam quis audivit.

uuanda uuer horta iz?

Daz ſprechent ſie zurnendo, daz ſuert iſt in iro lefsen, ziu andere ne geboren daz ſie fore geboren ne uuolton. Samo ſo ſie ſelben ad veſperam becheret ne uuurdin.

9. *Et tu Domine deridebis eos.*

Unde du truhten huhoſt dero,

die din uuort keboren ne uuellen.

Pro nihilo [& ad nihilum deduces] omnes gentes.

Du ahtoſt alle ungeloubige diete fure nieht.

Alde iz chit, fore dir iſt ſemfte, unde alſo niebt, daz du alle diete bechereſt.

10. *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam.*

Mina ſtarchi behuoto ih ze dir,

uuanda danna fone dir ne habo ih ſia, fone dir farende ferliuſo ih ſia.

Quia Deus ſuſceptor meus es.

Uuanda du min inphangere biſt.

Ubelo uuas ih, in ſundon lag ih, dannan nanne du mih, unde ze dir zuge du mih.

Deus meus, miſericordia ejus præveniet me.

Min Got iſt, des knada furefangot mih.

Nehein guot ne tate ih, ne gegruozti er mih dara zuo.

Deus meus oſtende [oſtendit] mihi inter inimicos meos.

Got miner geouge mir under minen fienden dina gnada,

daz ouh ſie gebezzerot uuerden, unde fone fienden friunt uuerden.

11. *Ne occideris eos, ne quando obliviſcantur legis tuæ [populi mei.]*

Ne ſlah ſie, nio ſie danne ne irgezzen dinero eo. Judeos ne ſlah du dar ana, daz ſie irgezzen dinero eo. La ſie uuaren unz ze abende, unde bechere ſie danne.

Diſperge illos in virtute tua.

Zeuuirf ſie in dinero chreſte,

ſo uuit Romanum Imperium ſi.

Et

Ad PSALMUM LVIII.
Hebr. LIX.

v. 6.

Dllo ſia an dere, ſcil. grichti mines louftes, *geſehen.*) Fac eos in directione curſus mei videre. S. Auguſtinus: *Quid eſt, & vide? Adjuva me, id eſt, Fac in illis ut videam curſum meum, ſequuntur me.* Notkerus apud Auguſtinum videtur legiſſe *videant.*

v. eod.

Got Iſraelis,) unici alicujus populi, ſicut putatur. S. Auguſtinus: *Tu DEUS Iſrael, qui non putaris niſi DEUS Iſrael ſolius, qui non putaris niſi DEUS unius gentis, quæ Te colit, cum omnes gentes idola colant.*

v. 7.

Magnam converſionem Judaicæ gentis futuram, ad finem ſeculi, etiam S. Hieronymus hic advertit: *Vel de his loquitur, qui in fine ex Judæis crediturí ſunt.* Namque Apoſtolus id ut myſterium nobis revelavit. Atque credidiſſe hoc Eccleſiam Francorum & Germanorum, vel locus hic evincit. B. Bruno Epiſc. Herbipol. hic: *Declaratur hic futura converſio Judaici populi, & ex eis in fine mundi innumeros eſſe crediturós: & quamvis ſera, tamen aliquantum ſalutifera converſione ſalventur. Et mox: Quando convertentur Judæi, pene Chriſtiani ex gentibus antichriſto adhærebunt, ut rariſſimus ſit tunc Chriſtianus ex gentibus natus.* Oportet autem converſionem eſſe plane extraordinariam, qualis & ipſius Apoſtoli veluti typi ſui populi fuit: talem porro credidit Eccleſia fore per Reditum prodromorum Salvatoris, Henochi & Eliæ. Quo pertinet, quod Konigshov. in Chron. cap. I. §. 54. ait: Eliam cum Henocho in Paradiſo commorari, uſque dum Antichriſtus veniat.

v. 8.

Ziu andere &c.) i. quare alii non audirent converſos ſcilicet Judæos, quod ipſi antea audire nolebant: quaſi ipſi ad veſperam converſi non fuiſſent. S. Auguſtinus: *Excidit illi, quod ad veſperam converſus eſt.*

v. 9.

Alde &c. fore dir iſt ſemfte &c.) i. e. aut poteſt etiam ſic intelligi, Ante te eſt clementia, & ita nihil, quin omnes

gentes

Et deſtrue eos protector meus Domine.

Unde zerſtore ſie iro unrehtes, truhten min ſcermare.

Delicta oris eorum, ſermonem labiorum ſuorum.

Ne ſlah ſie, ſlah iro mundis miſſetate, ſlaht daz uuort iro leſso. Du in dia bruti, den ſie eiſcotin ze tode, daz ſie den geſehen irſtandenen ze libe.

Et comprehendantur in ſuperbia ſua.

Unde ſie irfaren uuerden in iro ubermuoti.

Uuieo ingemeitun ſie ſih abtoton fortes (ſtarche) mennisken ſlando, in demo Got lebeta.

12. *Et de excreatione & mendacio evellentur [annunciabuntur in conſummatione, in ira c. Al. annunc. conſummationes in i. c.]*

Unde ſo uuerdent ſie genomen uzzer leidſami, unde uzzer luge.

Daz pringet ſie ze riuuun unde ze touſt.

13. *In ira conſummationis*

i. perfectionis.

In dero irbolgeni dero durnohti.

In dero geneſent ſie. Ze in ſelben belgent ſie ſih, daz ketuot ſie durnohte.

Et non erunt ſ. ſuperbi,

unde dannen ne ſint ſie *ubermuote ſo ſie uuaren.*

Sie bechennent iro ſculde, unde chedent ze dien Apoſtolis. Quid faciemus fratres: Uuaz tuoten uuirs bruodera) Daz fernement ſie. Penitentiam agite & baptiſetur unusquisque veſtrum (tuont riuuua unde lazzent iuh alle toufen.) AG. 2, 37.

14. *Et ſcient quia Deus dominabitur Jacob & finium terræ.*

Unde danne uuizzen ſie daz Got uualtet nieht ein. Judeorum, nube allero endo dero erdo.

Unde uuieo feret iz?

15. *Convertentur ad veſperam & famem patientur ut canes.*

Hindenan ſpahto *nah Chriſtis ſlahto* uuerdent ſie danne becheret, unde hungerg alſo hunda.

Et circuibunt civitatem.

Unde *bredegont ſie die gentes, die civitas circumſtantiæ (purch umbeſtannis) heizzent. Dero canum uuas Paulus einer. Diſer uuers triffet ad finem ſeculi (ze ende unerlte.)*

16. *Ipſi diſpergentur ad manducandum.*

Die uuerdent ze uueibet ze ezzenne *ſpiritalem cibum (keiſtlicha fuora.) Alſo ze Petro geſprochen uuard: Macta & manduca.* (*Slah unde iz.*) AG. 10, 13.

Si vero non fuerint ſaturati & murmurabunt.

Dannan geſciehet, ube ſie ſat ne uuerdent, daz ſie *murmurationem* (murmeront) *tuont. Alſo daz iſt: [v. 8. b.] Quis audivit? uuer horta iz.*

17. *Ego autem cantabo virtutem tuam.*

Aber ih ſingo dina chraft *fater an minen leiden, ſo ſie folle choment ze dinero anafihte.*

Et exultabo mane miſericordiam tuam.

Unde in morgo freuuo ih mih dinero gnado.

So diſiu uuerlt naht zegat, unde diu uuara ſunna irſcinet, ſo bin ih an in fro.

Quia factus es ſuſceptor meus.

Uuanda du biſt min inphangere.

Du inphaheſt mih, unde halteſt mih in dinemo riche.

Et refugium meum in die tribulationis meæ.

Unde mine zuofluht an demo tage minero bino.

So mir not iſt, ſo geſliebo ih ze dir.

18. *Adjutor meus tibi pſallam, quia Deus ſuſceptor meus es.*

Min helfare, dir ſingo ih, uuanda du min inphangere biſt.

Deus meus miſericordia mea.

Got miner min gnada.

Uuieo min gnada? Ane ſuaz ih pin, daz iſt ſone dinero gnado.

Pſalmus

---

gentes convertas. S. Auguſtinus: *Nihil ante te erit, quia facillimum erit, ut credant in te omnes gentes.*

v. 12.

Evellentur, werden genommen uzzer:) Omnes quos vidi Interpp. Græci & Latini & Germanici interpretantur de annunciatione, prolatione &c. Sed unde *Evellendi* verbum in verſionem qua uſus Notkerus irrepſerit, non liquet.

v. 15.

Civitas circumſtantiæ, purch umbeſtannis:) S. Auguſtinus hic: *Mundus, quem quibusdam locis vocat ſcriptura civitatem circumſtantiæ, i. e. quia in omnibus gentibus undique circumfuderat mundus unam gentem Judæorum, ubi talia gerebantur, & appellabatur civitas circumſtantiæ.* Conf. Pſal. LIX, 11. unde translata huc vox *Circumſtantiæ*, ex mala verſione. In Græco enim eſt περιοχῆς, i. munitionis, præſidii, idem quod Hebr. מצור *matzor.* Unde alia verſio vetus habet: *veſte ſtat.*

v. fin.

Ane ſuaz ih pin:) Legend. videtur: *Alls uuaz ih pin.*

Ad

Psalmus LIX.

Hebr. LX.

In finem.

1. *PRo his qui commutabuntur [immut.] in tituli inscriptione [inscriptionem] ipsi David in doctrinam [Sobal & convertit,] cum succendit Mesopotamiam, Syriam [M. Syriæ & Joab perc. Idumæam] & Syriam sobal.*

2. *Et convertit Moab [Joab] & percussit Edom in valle Salinarum XII. millia.* 1. Paralip. 18.

An Christum siehet diser psalmus, dien gesungener, die an diea zeichen scrift keuuehselot uuerdent, so daz sie sone rege diabolo (chuninge uuiderfluzze) sih pecheren ad Christum Regem judeorum (ze chuninge pigihtaro.) Selbemo Davidi, selbemo Christo ze dienonne, unde an sina lera zedenchenne, also iz fuor, do der uuaro David pranda Mesopotamiam, Syriam & Syriam Sobal. Mit rehte pranda er sie, daz ougent die interpretationes (antfristа) Mesopotamia elevata vocatio (ufirhabin ladunga) Syria sublimis (ubermuoti) [Sobal] vanitatem (uppecheit) vetustatem (alti) pranda der, qui venit ignem mittere in terram (der dir cham fiur uuerfin an erda.) Luc. 12, 49. *Unde becherta er Moab. i. inimicum (den figint) unde sluog er edom. i. terrenum (erdinin) unoholde liute unde irdischе becherta er. Duodecim millia sluog er in demo tale dero salzcruoben. Gagen zuelf uuinden gesezzene geteta er in humilitate (an diemuoti) leben, unde in sapore sapientiæ (in demo smache uuisheite) mortuos sæculo viventes Deo (tote dero uuerlte lebente Gote.)*

3. *Deus repulisti nos & destruxisti.*

Christiani danchont sus Christo, daz er sie geuuehselot habet.

Du Got habest unsih uuidere gestozzen,

uuanda unrebten ueeg ne hanctost du uns ze ganne. Unde zestortost unsih, daz uuir baz kezimberot uuurden.

Iratus es.

Des alten irreden bulge du *dih.*

Et misertus es nobis.

Unde gnada gefienge du unser,

novitatem vitæ (niuuui libes) unsih lerendo.

4. *Commovisti terram.*

Du eruuegetost die erda,

du tate die sundigen sih irchennen.

Et conturbasti eam.

Unde brahtost du sie in forhtun *ioh in riuuuun.*

Sana contritiones ejus, quia commota est.

Heile iro muotes chnisteda, uuanda sie *ad penitentiam (ze riuuuo)* iruueget sint. *Troste sie mit indulgentia (ablaze.)*

5. *Ostendisti populo tuo dura.*

Hertiu *unde arbeitsamiu* ougtost du dinemo liute *in persecutione (an dero abtungo.)*

Potasti nos vino compunctionis.

Trangost unsih mit demo uuine gestungedo.

Uuaz ist der uuin?

6. *Dedisti metuentibus te significationem.*

Daz du zeichendost dien dih furhtenten *an dien noten dero abtungo.*

Ut fugiant à facie arcus.

Daz sie fliehen fore demo bogen der die *sundigen schiuzet. An demo bogen uuirt diu seneuua so filo mer zaogezogen so filo man drator sciezen uuile, Got fristet ouh judicium (uberteilida) daz iz deste handegora si.*

7. *Ut liberentur dilecti tui.*

Daz dine truta irloset uuerden.

Daz sie den bogen fliehendo irloset uuerden, dar umbe gescehent in hier aspera.

Saluum me fac dextera tua.

Mit dinero zesuuun gehalt mih.

Sid ih uuerltlicha noth haben sule.

Et exaudi me.

Unde gehore mih,

uuanda dir uuerdera ist diu beta dero himelischon guoto danne dero irdischon.

8. *Deus locutus est in sancto suo.*

Got *fater* sprah an sinemo heiligin *sina Christo, daz so faren sol.*

Lætabor.

Des pin ih *fin liut* fro.

Et dividam sicimam [Sichimam]

i. humeros.

Unde sceido die absela, die onus Domini (Gotes purdi) tragent in misselichero distributione Spiritus Sancti (spendo des heiligen geistis.) Idola uuurden begraben sone Jacob in Sicima, dannan bezeichenet diu stat gentes (dieto) die sid iro humeros (habsele) pitten ad onus christiana devotionis (ze dero burdi Christianro gedahte.)

Et convallem tabernaculorum

i. e. gentem iudeorum,

Dimetiar.

Unde daz ketubele dero herebirgon,

dar Jacob sinia scaf staltа gemizzo ih *mir in teil. Ih uuirdo gesaminot ex iudeis & gentibus (sone iudon unde dietin.)*

9. *Mens est Galaad,*

hoc est aceruus testimonii (puol urchundis.) Multitudo (mannegi) martyrum ist min, sone in bin ih ouh kesaminot.

Ad Psalmvm LIX.

Hebr. LX.

v. 1.

Inscriptio præsertim in Latino idiomate variis lectionibus exposita est, atque apud autorem nostrum fine dubio est corrupta. Inprimis nomen *Moab* aliter *Joab* legitur: atque ab autore nostro exponitur, *Inimicus.* Sicut & apud S. Augustin. utrumque habetur, & *Moab* & *Joab*, atque exponitur *Inimicus.* S. Hieronymus de Nominibus Ebraicis e 1. lib. Regum, habet: *Joab, inimicus, vel, est pater.* Certe quidquid sit de significatione vocis, *Joab* verior lectio est.

v. 2.

Gagen XII. Winden &c.) i. e. omnes terræ incolæ. Vide Glossar. voc. *Wint.*

Digitized by Google

Et meus eſt Manaſes,

hoc eſt oblitus (agez.) Mir geſciehet noh minero perſecutionis oblivio (abto agez) ſo ih in pace (in fride) muoz puen.

Et Effraim i. e. fructificatio.

Fortitudo capitis mei.

Unde mines houbetes ſtarchi iſt min uuuocherunga.

Mors Chriſti (Chriſtis tot) iſt min multiplicatio (manigfalti.) Mortui granum frumenti multum fructum affert. (Des toten chornes cherno pringet filo uuuochers.)

10. *Juda Rex meus.*

Ih uebo [jebo] dero inſcriptioni (Chriſtis obeſcrifte) Chriſtus iſt min chuning.

Moab i. e. gentes.

Olla ſpei meæ.

Der fone unrehtemo gebileiche chomeno liut, der iſt minero gedingi hauen, uuanda er hauen uuorden iſt, uuanda er geeitet iſt in igne perſecutionis (in fiure abtungo) pediu habet er mir irrecchet ſpem ſuæ ſalutis (die gedinge ſinero heili) nals conſumptionis (verſuendi.)

In Idumeam i. terrenam.

Extendam calciamentum meum.

Job ze dien die terrenam vitam (irdiſcen lib) uobent ferreccho ih minen ſcuoh.

Ih ſendo dara calciatos pedes (keſcuobto fuozze) in præparatione Evangelii pacis (ze fureuuarno dero predigo fridis.)

Mihi allophili ſubditi ſunt.

Fremede betont mih *chit Chriſtus: Qui mecum ſunt regnaturi (die ſament mir ne ſuln richeſon.)*

11. *Quis deducet me in civitatem circumſtantiæ? [munitam.]*

i. inter gentes, quæ circumfuſæ ſunt uni genti Judeorum.

Uuer geleitet *mine prædicatores* ze allen dieten geſezzenen al umbe *judeos?* Uuer? *ana Got?* Pſal. 58, 15.

Quis deducet me usque in idumeam?

Uuer getuot mih ioh dien ze uuizzene, qui de me nolunt proficere? (die min nieht ne uuellen gebezzerot uuerden.)

12. *Nonne tu Deus qui repuliſti nos?*

Ne tuoſt du iz du unſih dana ſtiezze,

fone demo alten irreden? Alſo dar fore der Pſalmus chad?

Et non egredieris i. non apparebis.

In virtutibus noſtris.

Du ne ougeſt dih nieht in unſerro chrefte,

ſo du tate bi Moyſe, unde ieſu naue, unde David, do gentes adverſariæ (uuideruuartige diete) ſih uns iruuerren ne mahton. Inuuert lereſt du unſih, inuuert ſterchеſt du unſih. Uuoltin uuir uehten, der uuig uuare pro præſenti vita (pi den gegenuuartigin lib) nals pro futura (pi den chumftigen.)

Da nobis auxilium de tribulatione.

Destemerun helfa duo uns dero arbeite.

Daz man unſih uuanet ueeſen dinhalb helfeloſe.

Et [quia] vana ſalus hominis

kib uns auxilium (folleiſt) kib uns ſalutem (heili) inuuert, kib uns fia, diu uzuuertiga menniſcen heili iſt uppig.

13. *In Deo faciemus virtutem.*

Et non in gladio. An Gote ſceinen uuir virtutem patientiæ (chraft kedulte) nals repugnantiæ (uuiderbrubte.)

Et ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.

Unde bringet er ze niehte die unſih arbeitent.

Alſo nu ſcinet, uuar ſint ſie.

Pſalmus LX.

Hebr. LXI.

In finem.

1. *IN hymnis ipſi David.*

An Chriſtum ſiehet diſer ſalmo, geſungener in lobe ſelbemo Davidi, ſelbemo Chriſto.

2. *Exaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ.*

Kehore Got mina digi, ſih ze minemo gebete,

duo is uuara. Uuer chit daz? Fidelis populus (der Chriſtane liut.)

3. *A finibus terræ ad te clamavi.*

Ih hareta ze dir fone enden dero uuerlte,

unz dara din poſſeſſio (eigin) gat. In allentſit dero uuerlte iſt Sancta Eccleſia gebreitet, dannan haret ſie, dannan feruim ſia.

Dum angeretur cor meum.

Danne min herza geduuenget uuurde *fone temptationibus carnis (pechorungon des lichamin.)*

In petra exaltaſti me.

Ufen demo ſteine irhohtoſt du mih.

Hoher ſtein unde feſter biſt du, ufen demo ſtatoſt du mih, ſih, daz mih angor temptationis & perſecutionis (diu not pechorungo unde abtungo) ne iruuelle.

4. *Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea.*

Du biſt min dux (leito) du leitoſt mih, *daz ih dir folgee ze andermo libe,* uuanda du min gedingi biſt,

unde ih ander ne geron ze geuuunnene.

Turris fortitudinis à facie inimici.

Starch turre biſt du mir fore demo fiende *der ze dir fluht habet, demo ne gemag er.*

5. *Inquilinus ero [inhabitabo] in tabernaculo tuo in ſæcula.*

i. in finem ſæculi. Seledare bin ih din liut in dinero Eccleſia unz an ende dirro uuerlte.

Protegar in velamento alarum tuarum.

Peſcirmet uuirdo ih in dero heli dinero fettacho *fore angore temptationum (der note pechorungon.)*

6. *Quoniam tu Deus [meus] exaudiſti orationem meam.*

Fone

Digitized by Google

Fone diu uuerde ih peſcirmet, uuanda du gehortoſt min gebet,

ſo offto ih chad: Exaudi deprecationem meam (hehore min gebet.)

Dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Erbe habeſt du gegeben dien die dih furhtent.

In himele iſt daz erbe.

7. *Dies ſuper dies Regis.*

Ein tag iſt in æternitate (in dero euuigheite des chuninges Chriſti, zuo diſen, die er hier irleita.)

Adicies [al. hic colon eſt] annos ejus usque in diem generationis ſ. hujus

& generationis ſ. futuræ.

Du *fater* gehuffoſt imo ſiniu iar unz an den tag dirro geburte *ioh enero, in beiden richeſot er.*

8. *Permanebit [al. permanet] in æternum in conſpe- ſpectu Dei.*

Er uueret iemer fore ſinemo fater.

Alde fore imo ueret iemer populus fidelis (Chriſtane liut)

Miſericordiam & veritatem quis. requiret ei [ejus]?

Uuer lirnet imo gnada unde uuarheit?

Kenuoge lirnent ſie an dien buochen, unde ne ſceinent ſie niebt tuondo nube lerendo. Die lirnent ſie in ſelben nals Gote. Alda iz chit. Uuer forderot dar in enero uuerlte ze ſceinenne gnada, da iro nieman durftig ne iſt. Alde uuarheit, dar iro nieman ne irrot?

9. *Sic pſalmum dicam nomini tuo in ſæculum ſæculi, ut [al. &] reddam vota mea de die in diem.*

So muoze ih pſalmum ſingen in euua, daz ih hinnan fone diſemo tage uueree mine intheizza unz ze *enemo* tage.

Pſalmus

Ad PSALMUM LX.
Hebr. LXI.

Pſalmus euchariſticus in Natalis Davidici celebrationem, & cujusque veri Chriſtiani.

Captatio benevolentiæ.

EXaudi Deus vocem meam clamantem, adverte ad preces meas euchariſticas.

A fine terræ infimo ad te clamavi, [per juventutem meam,] cum anxiaretur cor meum, ob perſecutiones hoſtium, tum publicorum tum privatorum, antequam adeptus Regnum fui: aut particeps regalis ſacerdotii factus.

Gratiæ pro exauditione.

Atque exaudiſti me, & in petram altam duxiſti me. Nam extitiſti perfugium mihi, Turris fortis a facie inimici mei.

Preces pro continuatione.

Commorer in Tentorio tuo. in ſecula poſt mortem corporis: & interea habeam receptum in latebra alarum tuarum.

Repetitio Gratiarum pro Natali reduce.

Quia tu o Deus exaudiſti vota mea: dediſti hereditatem timentibus nomen tuum. Dies ſuper dies vitæ Regis & Regalis ſacerdotii participis, addis: anni ejus ſunt ut ætas & ætas: ex pueritia in juventam: ex hac in ſenium.

Precum repetitio.

Sedeat in ſeculum in conſpectu DEI Rex, aut regalis Sacerdos. Miſericordia & veritas quam arcte cuſtodiunt ipſum. Miſericordia, quia non attendit DEUS merita noſtra, ſed bonitatem ſuam, ut peccata nobis omnia remittat, & vitam æternam largiatur. S. Auguſtinus hic: Veritas, quia non fallit reddere quæ promiſit.

Sponſio.

Sic pſallam nomini Tuo in ſeculum ſeculi, ut reddam vota mea, tum generatim tum ſpeciatim debita, de die in diem.

Digitized by Google

Psalmus LXI.

Hebr. LXII.

In finem.

1. PRo *Idithun Psalmus ipsi David.*

An daz ende *siehet diser* Salmo, fure *transilientem* (uberstricchenten) *gesungener*, selbemo Davidi,

selbemo Christo, uuer ist er transsiliens (der uberspringento) fure den diser salmo gesungen uuirdet? Alle sæculares, die er obenan nider uber sehende, gerno uf zuo imo gezieben uuile mit disemo sange, daz sie sament imo terrena (irdisca) ferseben. Er ist obe anderen, obe imo ist anderer, demo finget er sus.

2. *Nonne Deo subjecta erit anima mea?*

Ne bin ih Gote undertan,

ih iuuuer oberoro, ne sulent ir so samo sin?

Ab ipso enim salutare meum.

Mit rebte uuanda fone imo *ist bara in uuerlt kesendet Christus* min haltare.

3. *Et enim ipse est Deus meus & salutaris meus, susceptor meus.*

Er itz *ze uuare* min Got, unde der mih haltet, unde inphahet.

Non movebor amplius.

So er mih inphabet, so ne uuirdo ih furder *ze unrebte* iruueget.

Sid daz so ist.

4. *Quousque apponitis* [*irruitis in*] *super hominem.*

Uuieo lango sezzent ir danne uber deheinen *so geuestenoten, obprobria (iteuuizza) & calumnias (unde leidferuuizza.)*

Interficitis universos [*universi vos.*]

Uuieo lango slahent ir alle so geuestenote,

die ir nah iu bebeben ne mugent?

Tanquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ?

Diu uuanent ir iuh mugen in tuon,

samo so haltentero uuende, unde nider geduohtemo zune *die doh fielin ane stoz?*

Daz tolen ih fone iu paganis (heidin.) Andere uuaren die daz ne taten.

5. *Veruntamen honorem* [*pretium*] *meum cogitaverunt repellere.*

Aber doh mina era uuolton sie geirren.

Heretici (unrebtero geloubo) unde falsi (lukke) Christiani uuaren, dien uuidere, die mih sincera fide (mit lutero geloubo) beton uuolton.

Cucurri in siti.

Ih liuf nah *in* in durste,

ih kereta iro. Sie ne gereton min.

Ore suo benedicebant & corde suo maledicebant.

Corpus meum (min uuizzot) & sanguinem meum nuzzen sie, benigna mente (mit kuotuuilligemo muote) ne uuaren sie.

6. *Veruntamen Deo subjicietur* [*subjecta est*] *anima mea.*

Aber doh *chit iditun (sprangare)* Gote uuirt undertan min sela.

Persecutio (abtunga) ne genimet mir iz.

Quoniam ab ipso patientia mea.

Uuanda fone imo ist mir gelazzen solih gedult.

Ane Got ne mabti daz menniscо irliden.

7. *Quia ipse est Deus meus.*

Uuanda er ist min Got,

fone diu ladot er mih bier zuo imo.

Et salutaris meus.

Unde min haltare.

Bediu gerebtbaftot er mih bier, so haltet er mih.

Susceptor meus.

Min inphangare.

Bediu geguollichot er mih, bina in anderro uuerlte.

Non emigrabo.

Uz ne faro ih,

so in sin bus inphangen uuirdo, furder bin ih dar.

8. *In DEO salutare meum & gloria mea.*

An Gote ist min heilhafti unde min guollichi.

An in imo bin ih niebt ein Saluus (kebalten) nube ouh glorioſus (kuollib.) Daz keuuinno ih dar, ubi justi fulgebunt quasi sol in regno Patris sui (dar die rebten scinent also sunna in iro fater riche) uuar ist innan des min trost?

Deus auxilii mei.

Daz ist Got, der mir hilfet *under allen uuerlt noten.*

Et spes mea in Deo.

Unde min gedingi ist an imo.

unz mir beidiu choment salus & gloria (heili ioh kuollichi.)

9. *Sperate in eum omne concilium plebis* [*congregatio populi.*]

Ze imo ferstehent iuh alliu liut manigi,

an imo ne uuerdent ir betrogen.

Effundite coram illo corda vestra.

Kiezzent iuuueriu herzen uz fore imo *fergondo, iebendo, uueinondo.*

Daz ir so uzkiezzent, daz ne ferliesent ir.

Deus adjutor noster est [*in æternum al. sela.*]

Uuanda Got ist unser helfare,

anderer ne ist so stargh.

10. *Veruntamen vani filii hominum.*

Aber doh uppige sint menniscon sune.

Uuellent ir iuh ze in ferseben, danne gesehent ir sie lose. Got ist aber tugedig.

Mendaces filii hominum in stateris.

Lukke

AD PSALMUM LXI.
Hebr. LXII.

vers. 1.

Idithun,) Hieron. de Nomin. Hebr. in Psalterio: *Idithum, transiliens eos, sive saliens eos.*

Ad

Digitized by Google

Lukke ſint menniſcon chint, an dien uuagon.

Sie habent truge uuaga allermeiſt daz ſie ſih ſelben unrehto uuegent ſih abtonde rehte, danne ſie ſo ne ſint.

Ut decipiant ipſi de vanitate in id ipſum i. in unum.

Daz ſie fone uppigi triegen in eina uuis.

Uuanda ſie alle fone vanitate (uppigi) nement, daz iro triegen, pediu triegent ſie in eina uuis.

11. *Nolite ſperare in iniquitate.*

Lazzent ſin iuuuer gedingen an daz unreht.

Ne ferſehent iuh dara zuo daz ir mit fraude (chrize) alde mit dolo (bisuuichе) iehт keuuinnent, ze Gote ferſehent iuh ſament mir tranſiliente (uberſcrecchare.)

Et in rapina ne concupiſcatis.

Unde in zocchonne ne geroent ieht *ze geuuunnenne, doh ir arm ſint, doh is iu durft ſi.*

Divitiæ ſi affluant.

Ube iuh aber richtuoma zuo geſtungene ſin.

Nolite cor apponere.

So ne lazzent iuuuer herza an in ſin,

nob ſalig ne uuanent ir iuh dannan ſin.

12. *Semel locutus eſt Deus.*

An Chriſto ſprah der fater eineſt, unde biez al ſament uuerden, daz dir iſt. Sament biez ir uuerden in æternitate (in dero euuigheite) diu einzen chamen in tempore (inzite.)

Duo hæc audivi.

Diſin zuei gehorta ih *tranſiliens (uberſpringo.)*

Quia poteſtas Dei eſt & tibi Domine miſericordia.

Uuanda Gotes iſt diu maht, unde dir truhten haftet diu gnada.

Diu zuei ſceineſt du, uuieo mahtig unde uuieo gnadig du biſt.

Quia tu reddes unicuique ſecundum opera ejus.

Uuanda du lonoſt ieglichemo nah ſinen uuerchen,

mahtiger an ubelen, gnadiger an guoten.

Pſalmus LXII.

Hebr. LXIII.

v. 1. Pſalmus David cum eſſet in deſerto Idumææ.

DO David uuas in demo einote Idumee, do uuas diſer ſalmo ſin ſang. Hier in uuerlte iſt daz einote ſanctæ Eccleſiæ. Hier iſt ſie durſteg, Turſtegiu ſinget ſi ſus.

2. *Deus Deus meus ad te [de] luce. i. diluculo vigilo.*

Got Got miner ih uuachen inuotun ze dir *din vota uuecchet mih.*

So mir fone dir taget, unde du mih veritatem (uuarheit) tuoſt pechennen, ſo uuirdo ih uuacher ze dir nals ze uuerlt kiridon.

Sitivit tibi anima mea.

Dir iſt min ſela durſteg.

Sia langet echert dinero anaſihte.

Quam multipliciter tibi caro mea i. quam multipliciter laborat, tam multipliciter ſitit.

Uuola manigfalto iſt dir durſteg min fleisg, uuanda iz ouh manigfalto geangeſtet uuirdet, umbe cibum (ezen) potum (trinchen) veſtitum (uuat) ſomnum (ſlaf) ſumptum (ſtata) & cætera innumerabilia (unde anderiu unzalahaftiu) umbe diu allin iz kerot dero reſurrectionis (urſtende.)

In terra deſerta & ſine via & ſine aqua.

Hier in lande daz uuuoſte iſt, unde ana uueg unde ana uuazzer.

Uuelez iſt daz? Diſiu uuerlt. Sia ſant Chriſtus uuoſta. So aber er dara incham, do gezugen ſih ze imo die, dien er uueg uuard, unde dien er gab daz uuazzer Spiritus Sancti.

3. *Sic in ſancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam & gloriam tuam.*

In demo ſelben *einote irſcein ih dir* in heiligemo *ſinne, in ſo heiligemo propoſito (rebtis libes meininto)* daz ih dannan geſahe dina tugend, unde dina guollichi,

unde ih dero beidero eminentiam (burlichi) ſtuonde fernemen.

4. *Quoniam melior eſt miſericordia tua ſuper vitas.*

Uuanda din gnada bezzera iſt, danne dia liba ſin alle,

die miſſeliche in ſelben irchoren habent negotiandi (chouſennis) ruſticandi (puennis) fœnerandi (uuuocheronnis) militandi (chnet uueſennis.) Ein lib iſt echert euuiger, den din gnada gibet, der iſt fore allen.

Labia mea laudabunt te.

Umbe ſolcha gnada lobont dih mine leſsa.

5. *Sic benedicam te in vita mea.*

So lobon ih dih in minemo libe *die ſelbun gnada ana ſehendo, fone dero ih in euuigen habo.*

Et in nomine tuo levabo manus meas.

Unde in dinen namen heuo ih uf mine hende.

Hier in Idumea, hier in einote uuile ih, dia tagalti haben, daz ih mine hende ufheue ze gebete unde ze guoten uuerchen.

6. *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.*

Alſo mit ſpinde unde mit feizti uuerde irfullet min ſela.

Aller kuotes uuerde ſi hat in enero uuerlte. Alde iz chit, fone ſolchemo gebete, daz ih mit kuoten uuerchen ze dir frumo, chome mir plenitudo (folli) cœleſtis ſapientiæ (himiliskis uuiſtuomis.)

Ad Psalmvm LXII.

Hebr. LXIII.

v. 1.

IDumæam præfert Græca verſio', ſed vitioſa; in deſerto Judææ etiam Johannes baptizavit. *Matth. II. Luc. I.* Heydman. *Paleſtin. c. III, 123.* Fuit autem in hoc deſerto David, quum Abigail ipſi occurreret. *1. Sam. XXII, 5. & c. XXV.*

v. 6.

Et labia exultationis) verior lectio hodierna: *Et labiis exult. laudabit os meum.* Hæc enim Hebreæ veritati convenit, variatio autem iſta provenit ex variante lectione Græci textus, ubi pro τὸ στόμα μου, ſubſtituerunt τὸ ὄνομα σου. Senſus tamen idem.

Digitized by Google

Et labia [*labiis ex. laudabit os meum*] *exultationis laudabunt nomen tuum.*

Unde dara nah lobont dinen namen die lefsa minero frouui. So tempus orationis (zit kebetis) fergat ſo chumet tempus laudationis (zit lobis) in enemo libe. So iſt des einotes laba, ſo iſt des durſtes laba, ſo iſt dia freuui chomen.

7. *Si memoratus* [*ſi memor fui Brev. Lugd. Sic m.*] *ſum tui ſuper ſtratum meum, in diluculis meditabor in te, quia factus es adjutor meus.*

Ube ih din irhugeta in rauuon ſo gedencho ih dannan din ouh in ouhtun, uuanda du mir tate helfa.

Humilitas in proſperis (mezmuoti in framſpuote) ketuot mih ze dero uobtun hugen, daz chit zé uuerche, uuanda inuohtun iſt uuerches zit. Der Gotes ne irgizzet in framſpuote, der ne irgizzet ſin in neheinero tate, demo hilfet er ouh daz in is ne irdriezze.

8. *Et in velamento pennarum* [*alarum*] *tuarum exultabo.*

Sub umbra alarum tuarum protege me. Under dinero uettacho ſcatue ſcirme mih, daz mih miluus (der uuio) ne irzucche. Chrafteloſen uueiſt du mih, fore demo fiende ſcirme mih.

9. *Adglutinata eſt* [*adhæſit*] *anima mea poſt te.*

Hinder dir chlebet dir zuo min ſela.

Nals fore dir noh ineben dir, nube nah dir. Uuieo geſciehet demo der fure Chriſtum uuile? Alſo Petro geſcah, do er in uuolta uuenden ſinero paſſionis, mit diſen uuorten: Abſit a te Domine, propitius eſto tibi (daz ſie fone dir herro, kenada dir ſelbemo. Unde er imo antuurta: Redi poſt me Satanas, non enim ſapis, quæ DEI ſunt, ſed quæ hominum ſunt (far hinder mih uuiderſacho, du ne uueiſt uuaz Got iſt, du uueiſt echirt uuas menneſcon dinch iſt.) Uuanda er ſinen rat uuanda gan fure Gotes rat, pediu irraſſta er in. Matth. 16, 22.

Me ſuſcepit dextera tua.

Mih inphieng *Chriſtus* din zeſuua *zebeſcirmenne under ſinen alis (fettachen.)*

10. *Ipſi vero in vanum quæſierunt animam meam.*

Aber ſie ſuohton in gemeitun mina ſela *mines houbtes ſela Chriſti non ad credendum in eam (nals an in zegeloubenne) ſed ad perſequendum eam (ſunder ſiu ze abtenne.) Vuelee taten daz? Inimici Judei (die figinda die iudin.)*

Introibunt in inferiora terræ.

Ferro in dia erda farent ſie.

i. in terrenas cupiditates (in dirro erdo geluſte) umbe die erda ſorgendo chaden ſie. Ne forte veniant Romani & tollant noſtrum locum & gentem (nie Romare ne chomen unde unſih peſtozzen landis unde liuto) Uuieo do? Alſo iz chit: Quod timet impius, veniet ſuper eum (des der argo furbtet daz pegatot in.) Chriſtum ſluogen ſie, iro terram zebehabenne, uuanda ſie Chriſtum ſluogen, bediu ferluren ſie gentem & terram (liute ioh land.) Joh. 11, 48. Prov. 10, 24.

11. *Tradentur in manus gladii.*

Sie uuerdent irslagen.

Partes vulpium erunt.

Fuhſen uuerdent ſie ze teile.

fuhſen die in erdo lucher habent, uuerdent ſie gelih. Alde Romani Reges (Rom chuninga) beizzent. Vulpes & lupi (fuhſe) alſo Herodem Chriſtus nemda., Alde iro occiſa cadavera (irslagenin auueiſin) frezent vulpes & lupi (fuhſe unde uuolua.)

Rex vero lætabitur in Deo.

Aber *Chriſtus uuarer* chuning *den ſie uuandon irslagon haben*, der freuuet ſih an Gote *fater redemtionis humanæ (menniſcin irloſeda) ze ſinero zeſuuun.*

Laudabuntur omnes qui jurant in eo.

i. qui vovent in ipſo & reddent.

Alle die uuerdent kelobet, die imo intheizza tuont, *unde uuerent.*

Quoniam oppilatum [*obſtructum*] *eſt os loquentium iniqua.*

Uuanda unrehtero munt iſt peuuorfen *judæorum & perſecutorum (unde abtaro.) Leo de tribu Juda (Louuuo fone Judon chunne) habet den ſigo, er habet ſie geſueiget.*

Pſalmus LXIII.

Hebr. LXIV.

v. 1. In finem Pſalmus David.

2. *EXaudi Deus orationem meam dum tribulor:* [*cum deprecor.*]

Kehore Got min gebet, danne ih kemulet uuerde *in perſecutione (in abtungo.) Daz iſt uox corporis Chriſti (ſtimma Chriſtis lichamin.)*

A timore inimici erue [*eripe*] *animam meam.*

Fone des fiendes forhton loſe mina ſela.

Nieo mir ſo ne geſcehe, ſo dien geſcah, die fone forhton Chriſti ferlougendon, unde ſie abſorbti (ferſlundin) uuurden, daz chit iro fienden gelih uuurden. Uuanda ſie in iro corpus trajecti (lichamen ferſlundin) uuurden.

3. *Protexiſti me a multitudine operantium iniquitatem.*

Du ſcirmdoſt mir fore dero manigi dero unreht tuonton *judeorum.*

Daz iſt vox capitis (ſtimma des houbtis.) Divinitas (i. Gotebeit) ſcirmta imo, daz imo nieman ne zuhta ſina ſela, nube er ſelbo liez ſia gerno, unde frumeta ſia dara er uuolta.

4. *Quia ut gladium linguas ſuas exacuerunt.*

Uuanda ſie iro zunga uuazton alſo ſuert.

Mit dien zungon ſlugen ſie in, do ſie chaden Crucifige crucifige eum. (chriuzege chriuzege in) Do ſcein uuieo uuaſſe ſie uuaren.

Intenderunt arcum rem amaram.

Pogen ſpienen ſie.

Daz chit ribton imo tougene fara, ilton in mit ſinemo diſcipulo (iungerin) ferraten, daz eiuera ding peuuurben ſie.

Ut ſagittent immaculatum in occultis.

Uuara zuo ſpienen ſie in?

Daz ſie *agnum immaculatum* (ungeflecchot *lamp*) ſcuzzin.

Nes uuas daz res amara? eiuer ding?

Repente ſagittabunt eum & non timebunt.

Kahes ſciezzent ſie in, unde daz ne furhtent ſie.

Kahes uuandon ſie. Aber uuieo gahes mahta iz demo ſin, der eliu ding fore uueiz?

6. *Firma-*

Digitized by Google

6. *Firmaverunt ſibi ſermonem malignum* [*nequam.*]

Uuanda ſie in ne forhton, bediu feſtenoton ſie in ſelben *ze freiſun* daz arguuilliga uuort:

Reus eſt mortis, crucifige, crucifige eum (er iſt ſculdig todis, negile in an chriuze.) Do aber Pilatus imo forhta, ſus in ſelben, aber do malignum ſermonem (ubeluuillig uuort) na (nam.) Uuieo chaden ſie: Sanguis ejus ſuper nos & ſuper filios noſtros (ſin bluot chome uffen unſih unde uffen unſeriu chint.) Joh. 19,7. Matth. 27,25.

Diſpoſuerunt ut abſconderent laqueos, [*muſcipulas*] *dixerunt quis videbit eos?*

Sie beneimdon, daz ſie iro ſtricche ferburgin,

unde ſie nieman ne bechnati:

Sie chaden uuer geſiehet ſie?

Samo der ſie ne uuiſſi der al ueiz.

7. *Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutationes* [*ſcrutinio*] *i. defecerunt verſantes & exquirentes acerba & acuta conſilia: Sie durhſcrodeton daz unrebt, ſcrod ſcrodende irlagen ſie. Chleinen rat binderſtando irlagen ſie. Uuanda daz uueſen ne mahta, daz ſie iz rietin, unde doh unſculdig uuarin. Din chleini uuas ſus ketan. Non tradatur per nos, ſed per diſcipulum ſuum. Non occidatur per nos, ſed a judice. Totum nos faciamus & nihil feciſſe videamur. (er ne uuerde ferratin mit uns, nube mit ſinemo iungeren, er ne uuerde ſone uns irslagen, ſunder ſone urteildare, tuoien uuir iz allez, unde nieman ferſtandis.)*

8. *Accedet homo ad cor altum & exaltabitur Deus.*

i. e. Accedet homo in corde alto & in potentia majeſtatis ſuæ exaltabitur Deus. Uuaz tuot dara nah Chriſtus homo? (Chriſt memiſco) zuogat er, *lazet ſih chriuzegon*, unde ſin tougen herza *birget dia Goteheit, unde ſo der menniſco irslagen uuirt,*

danne uuirt Got irhohet,

danne ouget er ſih.

Sagittæ infantium [*parvulorum*] *factæ ſunt plagæ eorum.*

Iro ſtrala uuurden chindo ſtrala,

diu uzer ſtengelen iro ſcoz machont. Nieht mer ne mahton ſie.

9. *Et infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum.*

Unde ſieh uuurden uuider in iro zunga.

Sie irlugen daz ſie chaden: Deſcendat de cruce & credimus ei. (er ſtige aba, ſo gelouben mir an in.) Ziu ne taten ſie daz, do in milites (chnehta) ſageton, daz er irſtanden uuas? Ne uuas merora reſurgere de ſepulcro, quam deſcendere de cruce (irſtan uzzer grabe, danne ſtigen aba chriuze.) Ne uuaren iro zunga do ſieh uuider in, do ſie chaden: Damus vobis pecuniam, & dicite, quia vobis dormientibus venerunt diſcipuli ejus & abſtulerunt eum (uuir mietin iuch, chedint, daz ſine iungerin in ferſtalin iu ſlaffenden.) Ne uuaren ſie do irlegen in iro ſcrutationibus? (ſcrodungon) Ne uuas do evacuatum (keuppot) al daz ſie abtoton? Matth. 27, 42. Matth. 28, 12.

10. *Conturbati ſunt omnes, qui videbant eos.*

ſ. Defeciſſe in ſcrutationibus conſiliorum.

Do uuurden getruobet alle *andere judei*, die *principibus (deen heriſten) ſacerdotum (biſcuoffen) & ſenioribus (unde dien altiſten)* keſahen, *ſo gebroſten uueſen, unde ſone Chriſti diſcipulis miracula fieri in nomine ejus (iungeron zeichan uuerdin in ſinen namen.)*

Et timuit omnis homo.

Unde forhta imo mannolih.

Der imo ne forhta der ne uuas homo (man) er uuas mer inter beſtias reputandus (undir tierin ze zellinne.) Do chaden die irchomenen ze Petro, unde ze anderen Apoſtolis (poton.) Quid faciemus viri fratres? (uuaz tougen uuir is nu bruodera.) Do geboston ſie: Pœnitentiam agite & baptizetur unusquisque (ſezzent iuh in buozza unde toufent iuh alle.) Actor. 2, 37.

Et annunciaverunt opera Dei.

So taten ſie chunt Gotes uuerch reſurrectionem (urſtant) unde aſcenſionem (uffart.)

Et facta ejus intellexerunt.

Unde do fernamen ſie ſiniu uuergh,

daz ſiu divina (Gotelih) uuaren.

11. *Lætabitur juſtus in Domino.*

Anauuert freuuit ſih der rehto *an demo irſtandenen herren.*

Et ſperabit in eo.

Unde gedinget er an in *nals in uuerltlichen troſt.*

Et laudabuntur omnes recti corde.

Unde uuerdent kelobot alle rehte in iro herzen.

alſo die ſint, dien Gotes uuillo lichet.

Pſalmus

AD PSALMVM LXIII.
Hebr. LXIV.
v. 6.

ABer do ubeluuillig uuort nam) ita emendandum cenſeo pro *na*, voce nihili. Nam autem a Nemen, vernehmen, percipere.

Ad

Digitized by Google

Psalmus LXIV.
Hebr. LXV.

v. 1. In finem Psalmus David.

Canticum Jeremiæ & Ezechiel ex [de al. & populi] populo transmigrationis cum inciperent exire [quando incipiebant proficiſci.]

Diu uuort habent diſa conſtructionem (leſa ribti.) In finem pſalmus David de populo transmigrationis prophetiam Jeremiæ & Ezechiel, cum inciperent exire. An Chriſtum ſiehet Davidis ſalmo, der ſin froſang iſt. Keſungenez fone demo geellendoten liute, daz ellende imo geſcehen uuas nah dero prophetia (fore ſago) Jeremiæ unde Ezechielis. Uuanne ſang er iz? Do er in prophetico Spiritu (in foreſiſtigemo keiſte) geſah, daz ſie dana begondin faren. Dar ſehen uuieo Paulus chad: Hæc autem in figura contingebant illis (diz peſcah in ze forebilde.) 1. Cor. 10, 6. *In unſeren ziten ſint die in captivitate (in ellendi) die in cupiditate (in gluſtatin) ſint, die aber dannan beginnent faren ad caritatem (ze minnon) dero mendit David, dien ſinget er diz froſang.*

2. *Te decet ymnus Deus in Syon.*

Daz iſt vox exeuntium de captivitate (ſtimma dero farinton uzzer ellende.)

Dir Got keziemet lobeſang in Syon *in houuarto nals in Babilonia (ſcantpurch.) Die iro ſpem (zuoferfibt) habent in Syon, die ſingent in Syon, die ſingent in ſpeculatione (in uuarto.)*

Et tibi reddetur votum in Jeruſalem.

Unde antheiz uuirt dir geleiſtet in Jeruſalem *(in frideuuarto) Der ſih hier geeinot uueſen Gote hoſtia uiua (lebenda opher) der uuirt iz follechlichor in Jeruſalem cœleſti (in dero himilshun fridouuardo) Dar uuirt er holocauſtum, daz chit totum incenſum (al brand opher) omne mortale (al totheit) omne corruptibile (al uuardniſſe) uuirt dar an imo conſumptum divino igne (ferſuendit mit Gotes fiure.)*

3. *Exaudi orationem meam ad te omnis caro veniet,*

hoc eſt ex omni genere carnis.

Kehore min gebet, ze dir chumet allero slahto menniſco.

Ex omni natione (fone al slahto liute) ex omni conditione (fone allemo liutriſte) choment die, die dar holocauſtum (al ferbrennopher) uuerdent.

4. *Verba iniquorum prævaluerunt ſuper nos.*

Ubelero *fordoron lera* ubermegenoton unſih.

Sie leiton unſih ze Joue unde ze Mercurio, fone iro ſculden betoton uuir ligna & lapides opera manuum noſtrarum (holz unde ſteina unſer hantuuerch.)

Et impietates noſtras tu propitiaberis.

Unde unſera ubeli beſuondoſt du *ſacerdos (piſcouf) So du dih pringeſt patri ſacrificium veſpertinum (demo fatir abint opher) ſo uuirdet der irredo fergeben.*

Beatus quem elegiſti & aſſumſiſti.

Salig iſt der man, den du irueletoſt, unde ze dir name.

Habitabit in atriis tuis.

Er buuuet in dinen frit houen.

Iz iſt ein man fidelis populus (Chriſtane liut) des caput (haubet) Chriſtus iſt. Er iruueleta in, er ſeledot in, er heizet in uueſen dar er iſt.

Replebimur in bonis domus tuæ.

Fol uuerden uuir des kuotes, des in dinemo hus iſt.

Uueliches? Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit. 1. Cor. 2, 9. *(daz ouga ne ſah, ora ne horta, noh in mannis herza ne cham) Alde ſo iz hara nah chit.*

6. *Sanctum eſt templum tuum admirabile in juſtitia.*

Daz din heiliga hus uuunderlih iſt in rehte,

dia ſeti gibeſt du uns. Saldon uuirt der irfullet der ſih dir machot ſanctum templum (heilig hus) admirabile in juſtitia (uuunderhaft in rehte.)

Exaudi nos Deus ſalutaris noſter.

Unſer haltare gehore unſih.

Spes omnium finium terræ & in mari longe.

Troſt allero endo, dero erdo, troſt *dero uzzeroſton, ſamo ſo dero inneroſton, troſt* hina ferro in demo mere geſezzenero,

under mitten dien uuerltkiren, die ferro ſone dir ſint, uuanda ſie mali piſces ſunt rumpentes retia (ubele fiſca ſint precchente de nezza.)

7. *Preparans montes in virtute tua.*

Prædicatores (predigara) gagen in gareuuende in dinero tugede *nals in iro.*

Circumcinctus potentatu.

Umbefangener mit dinero (*Majeſtate*) magenechrefte.)

Alde mit dien umbefangener, dien du potentatum miraculorum (maht zeicheno) gabe dien du allen communis (kemeine) piſt, unde medius (mitteri.)

9. *Qui conturbas fundum maris.*

Du *ſone iro predicatione (predigo)* getruobeſt des meres podem, *das chit, corda infidelium (die herzen dero ungeloubigon) iruuegeſt ad perſecutionem (ze abtungo.)*

Sonum fluctuum ejus quis ſufferet?

Uuer irlidet dero uuellono doz?

ana die, dien du gibeſt fortitudinem (ſterchi) ſo du martyribus tate?

9. *Turbabuntur gentes.*

Die heidenen uuerdent in ubelmo *ze eriſt.*

Et timebunt qui inhabitant fines terræ à ſignis tuis.

Unde dara nah furhtent in die ze ende dero uuerlte ſizzent, fore dinen zeichenen,

die Apoſtoli tuont in dinen namen.

Exitus

Ad Psalmvm LXIV.
Hebr. LXV.

v. 1.

Verba: *Hieremiæ* & ſequentia, neque in Græco Alexandrino Codice, neque in veritate Ebraica extant, ſed ſunt adjecta ab aliquo Græco, & recepta in Latinam Eccleſiam, atque Africanam, quum & S. Auguſtinus eadem habeat.

Foreſiſtigemo.) Legendum videtur: *Foreſichtigemo*, a prævidendo.

v. 12.

Digitized by Google

Exitus mane & vespere delectabis.

i. delectabiles facis.

Luſtſame uzferte uuoſt du, *dinen fidelibus (getriuuon)* in morgen unde in abent,

in prosperis & in adversis (in uuolon unde in unuuolon.) Du lereſt ſie contempnere proſpera & non formidare adverſa (ferchieſin uuola unde ne furbtin unuuola.)

10. *Viſitaſti terram & ebriaſti eam, multiplicaſti ditare eam.*

Dero erdo uuiſotoſt du, *daz chit dero mennisſcon*, unde irtranctoſt ſie *mit prædicatione veritatis (dero lero uuarheite.)*

Unde tate ſie riche in maniga uuis.

Uuannan cham der ribtuom?

Fluvius Dei repletus eſt aquis.

Populus Dei (Gotes liut) uuard irfullet Spiritu Sancto (mit Gotes keiſte.)

Paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio tua.

Keiſtlicha fuora garetoſt du in, uuanda ſo iſt din foregegaruueda,

daz diu fuora fergebeno ſone dir ſi, nals ſone iro unrehten.

11. *Sulcos [Rivos] ejus inebria.*

Deſſelben liutes furche irtrenche.

In duo iro pectora (bruſte) mit vomere ſermonis Dei (uuagiſin Gotis lero) unde fulle ſie dara nah Spiritu Sancto.

Multiplica generationes [germina al. genimina] ejus.

Kemanigfalto ſine chimen,

daz chit ſinen uuuocher, daz ſone einen fidelibus (geloubenten) andere fideles (geloubente) chomen, unde ſone aber dien andere, unz dia Eccleſia (chriſtenheit) ſih kebreite.

In ſtillicidia [ſtillicidiis] ejus lætabitur, cum exorietur [germinans.]

So er irrinnet, ſo freuuet er ſih dero *truphun, unz er ungeſtarchet iſt andero gelouba, ſo limphent imo quædam ſtillicidia de Sacramentis (ſumeliche trophen Gotes tougeni) quia non poteſt capere plenitudinem veritatis (uuanda ir ne mak fernemin die follun dero uuarheite.)*

12. *Benenedices coronam anni benignitatis tuæ.*

Du geſegenoſt dia *victoriam* (ſigenunſt) dero zito,

danne du dia dina guotuuilligi ſceineſt an iro frehte.

Et campi tui replebuntur ubertate.

Unde juſti tui (die rehtin) uuerdent irfullet ubertate triceſimi & ſexageſimi & centeſimi fructus (dero follan des trizzegoſtin, unde ſehzigoſtin, unde zehinzegoſten uuuocher.

13. *Pingueſcent fines [ſpecioſa] deſerti.*

So uuerdent feizt *dero tugel*, *joh* die uzzeroſten *gentes (tiete) die deſertum uuaren* (uuuoſti) *unz an Chriſti adventum (chumft.)*

Et exultatione colles accingentur.

Unde umbegurtet uuerdent mit freuui die ſih recchent uf ze himele.

14. *Induti ſunt arietes ovium ſ. exultatione.*

Danne ſint fro die leiten dero ſcaffo.

Selben die Apoſtoli, uuanda ſie iro fructum (uuuocher) geſehent unde daz ſie ingemeitun ne arbeiton.

Et convalles abundabunt frumento.

Daz chit: Humiles multum fructum ferent (diemuotige pringent michelen uuuocher.)

Clamabunt, etenim ymnum dicent.

Sie ruofent.

Uuaz iſt der ruoft?

Lobeſang ſingent ſie Gote.

Pſalmus LXV.

Hebr. LXVI.

v. 1. In finem.

Canticum pſalmi reſurrectionis.

An daz ende *ſiehet* diz froſang des *kebeizenten* pſalmi, gemeina *reſurrectionem gentibus & judeis* (urſtende *tietin ioh iudon*) *uuider dien iudon der ſia in ſelben gebiezzen unde gentibus verſageton.*

2. *Jubilate Deo.*

Uuunne ſangont Gote.

Uuelee?

Omnis terra

(alliu erda) *non ſola iudea (niebt einin iudea) alliu Eccleſia Catholica (rebtfolgig chriſtanheit.) Die Catholici (rebtfolgig) ne ſint, unde reſurrectionem (urſtende) verſagent, die mugen ululare (uuolftſcreion) nals jubilare (uuunniſangon.)*

Pſallite nomini ejus, date gloriam laudi ejus.

Singent ſinemo namen, unde des ſanges kuollichi uuendent imo ze lobe *nals in ſelben.*

3. *Dicite Deo quam terribilia ſunt opera tua Domine.*

Chedent imo zuo, uuieo egelih diniu uuerch ſint herro.

Alſo du unſih lertoſt, do du chade: Ego veni, ut qui non videat, videant, & qui videat cæci fiant (ih cham daz de blinden geſehen, unde geſehente blind uuerden.) Uuelee ſint non videntes? (plinde) Joh. 9, 39.

Qui

---

v. 12.

Benedices coronæ:) Sic Græci & Latini diſtinguunt verſus. Contra Hebræus textus Verbum תברך *Thebarech*, benedic, refert ad *v.* priorem: *Germini ejus benedic.* Nimirum Græci codicibus corruptis uſi, nondum ita emendatis per Maſoram.

Ad Psalmum LXV.

Hebr. LXVI.

verſ. 1.

In rubricam Græcam & Latinam irrepſit vox ἀναστάσεως, Reſurrectionis, præter Ebraicam veritatem, ex gloſſa cujusdam Græci Interpretis. Legitur etiam in Codice Alexandrino. S. Hieronymus notat: *Per Canticum intelligentia ſpiritualis intelligitur: per Pſalmum, opus reſurrectionis: quia iſte Pſalmus ad reſurrectionem Chriſti pertinet.*

Digitized by Google

Qui ſe cæcos cognoſcunt (die ſih plinde uuizzen.) Uuele videntes (geſehente.) Qui ſe videntes eſtimant (die ſih uuaent keſehen.)

In multitudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui.

So du tuoſt unzalahaftiu zeichen, ſo liugent ſie dir.

Dir ze ferſihte liugent ſie ſuo: Hæc ſigna in Beelzebub facit (diſiu zeichen tuot er mit coukele.) Luc. 11, 15.

4. *Omnis terra adoret te & pſallat tibi, pſalmum dicat nomini tuo altiſſime.*

Sid ſie re uuoltin, alliu diu erda bete dih, unde ſinge dir, dinemo namen du hoheſto *ſinge ſi, unde Iſrahelis defectio (zurgang) uuerde gentium introductio (tieto inleita.)*

5. *Venite & videte opera Domini.*

Choment gentes, *fermident judeos mentientes (iuden liegente) choment* unde geſehent Gotes uuerch.

Uueliu? Quam terribilis in conſiliis ſuper filios hominum.

Uuieo egebare ſin rat iſt uber die mennisſcen.

Uuieo judei irblendet ſint, gentes irliehtet ſint, judei uz ſint, gentes (tiete) inne ſint.

6. *Qui convertit mare in aridam.*

Der den mere uuendet in durri.

Der dia uuerlt alla, diu er uuaz pitterez uuazzer, ſoles uuazzeres trucchena getan habet, unde aber durſtega ſuozes uuazzeres.

In flumine pertranſibunt pede.

Mit fuozzen uber uuatent ſie dia aha.

Uuelee? Dieſelben durſtegen uffen ros ne ſizzent ſie, ubermuote ne ſint ſie, mit fuozzen, daz chit, mit diemuoti ſputtin uber die aha dirro mortalitatis (todigi.) Dero abo getrang Chriſtus, alſo iz chit: De torrente bibit, propterea exaltavit caput. Pſal. 109. ult. *(Fone chlingen tranch er pediu irhohta er ſin houbet in chriuze.) Diu aha iſt mortalitas (todigi.) An dero ferrinnen uuir. Uuir geneſen aber darinne, ilendo mit diemuoti ad immortalitatem (ze dero untodigi) unde ſo uuir dara chomen, uuaz danne?*

Ibi jocundabimur in ipſo.

Dar haben uuir dia uuunna an imo.

Uuemo?

7. *Qui dominatur in virtute ſua in æternum.*

Der in ſinero chreſte iemer herrcſot.

Dannan ouh uns ohreſte choment, uuir eigene ne haben.

Oculi ejus ſuper gentes reſpiciunt.

Uber gentes ſehent ſiniu ougen.

Obe in uuachent ſie, nieht ein obe judeis. Er ne ſolta niebt umbe unmanegene ſo michel precium geben.

Qui amaricant [exaſperant] non exaltentur in ſemetipſis.

Die Got crement an iro *ſundon*, die ne uuerdent irhohet, an in ſelben.

Uuerden diemuote, danne uuerdent ſie an Chriſto irhohet.

8. *Benedicite gentes Deo noſtro, & obaudite voci [auditam facite vocem] laudis ejus.*

Nu lobont des Gote ir gentes, unde loſent dero ſtimmo ſines lobes, unde gehorent dia gerno,

nals dia ſtimma iuuueres lobes. Uuer iſt der Got?

9. *Qui poſuit animam meam in [ad vitam.] vita.*

Der mina ſela in libe ſazta,

diu er in tode uuas.

Et non dedit in commotionem pedes meos.

Unde in uuaga ne liez er mine fuozze.

Er ſtata ſie an demo libe.

10. *Quoniam probaſti nos Deus, igniſti nos ſicut ignitum argentum.*

Alſo dar ana ſcinet.

Uuanda du beſuohtoſt unſih, (luotoſt unſih, alſo man ſilber tuot.)

Dar uuurden uuir irfurbet, nals ferſmelzet.

11. *Induxiſti nos in laqueum [Muſcipulam.]*

Prahtoſt unſih in den ſtrich,

dar unſere lichamen hafteton, ſela irloſet uuurden.

Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, impoſuiſti homines ſuper capita noſtra.

Du luode arbeite ufen unſeren rukke.

Uuannan chamen die?

Daz du menniſcen ſaztoſt *(uualacha de ſtabulon)* uber unſeriu houbet.

Peccato-

---

v. 6.

S. Auguſtinus: *Certe in aridam converſum eſt mare, modo ſitit aquam dulcem mundus, quia ſalſa plenus erat.*

v. 11.

Unſere lichamen hafteton.) B. Bruno: *Intrare feciſti martyres in catenas cuſtodiæ, quæ corpus quidem necterent; ſed animæ vincula diſſolverent.*

v. eod.

Walacha de ſtabulon:) V. Notas ad Pſal. XXI, 19.

v. 12.

Zefaren,) i. zerfaren, diſſolvi. S. Auguſtinus: *Vas quod in igne formatum eſt, (firmatum) aquam non timet: vas autem ſi ſolidatum igne non fuerit, tanquam lutum aquæ ſolvetur.*

v. 13.

In olanga uuis,) i. in integrum modum, ſive ex aſſe, h. e. holocauſtum. Vide Gloſſar. *Alange.*

Nota.

Digitized by Google

Peccatores lieze du unſer uualten. †

12. *Tranſivimus per ignem & aquam.*

Uuir haben durhfaren fiur unde uuazzer,

uuir uuurden ſo geeidet in demo fiure, daz uuir nieht ne mahton ze faren in demo uuazzere. Adverſa ſtarhton unſih, proſpera ueeihton unſih.

Et eduxiſti nos in refrigerium,

undo ſo tuondo brahtoſt du unſih in dia chuli *dero euuigun rauuo, dar ne ueder iſt, ze heiz noh ze chalt, ne uuederiu temptatio (irſuochunga) fiures noh uuazzeres.*

13. *Introibo in domum tuam in holocauſtis.*

In ferbrennendo gan ih in din hus.

dar divinus ignis (Gotelih fiur) ferbrennet carnis corruptionem (fleiſcis uuartſala) animæ impuritatem (ſelo unſubri.) Dar uuirdo ih ze ophere in ſlanga uuis.

14. *Reddam tibi vota mea.*

Dar leiſto ih dir mine intheizza.

die intheizza euuiges lobes.

Quæ diſtinxerunt labia mea.

Die mine lefsa ieo ſcieden,

uuanda ih ieo teta intheizza dines lobes nals mines, uuanda ih pechnata, me mutabilem (mih uuandalichin) te immutabilem (dih unuuandalichen) me ſine te nihil eſſe (mih ane dih nieht ueſen) te autem non indigere mei (dih min undurftigen.)

Et locutum eſt os meum in tribulatione mea.

Unde in minero uuerlt note ſprah min munt.

Uuaz ſprah er?

15. *Holocauſta medullata offeram tibi.*

Marghaftiu opher bringo ih dir.

In beino minon ih dih. Daz ne tuot aber der, der dien liuten mer lichen uuile danne Gote. ††

Cum incenſu arietum.

Mit rouche, *daz ſint orationes (kebet.) Uues?* dero uuiſon *unde foreleiſon [foreleiton] dero Gotes herto, daz ſint Apoſtoli, die meiſt petont umbe die herta.*

Offeram tibi boves cum hircis.

Pringo dir rinder ſament dien bocchen *prædicatores cum peccatoribus (prediare mit ſundaren. Hirci (poccha) ne uuaren acceptabiles (anphanchlich) ube in ne hulfin die frehte dero boum (rindero.) In iſt zuogeſprochen: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut* Luc. 16, 9. *cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (tuont iuh friunt fone ſcazze unrehtis, ſo ir verſuindent, daz ſie iuh inphahen in euuiga ſelida. Alſuslichiu opher habet Gote braht ſancta Eccleſia (Gotes prutſamenunga) dero diſiu vox (ſtimma) iſt in tribulatione ſua (in iro uuerltarbeite.)*

16. *Venite, audite & narrabo omnes qui timetis Dominum, quanta fecit animæ meæ.*

Choment hara alle Got furhtente loſent, unde ih zelo iu, uuaz Got habet ketan minero ſelo.

17. *Ad ipſum ore meo clamavi,*

daz iſt diz, mit minemo munde hareta iz ze imo.

Sid uuas er min, ſid er geuuare begonda ſin. Der uuas lukke unde fremede, den mih pagani parentes (heidene forderin) lerton ufinduon ad ligna & lapides (ze holze unde ſteinin.)

Et exaltavi [exultavi] ſub lingua mea.

Unde ih purligota in tougeno under minero zungun.

In des herzen geſuasheite. Daz keliez er minero ſelo, daz uuil ih iu allen ruomen.

18. *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Deus.*

Ube ih unrehtes uuara teta in minemo herzen, *unde daz minnota*, ſo ne gehoret Got min gebet.

Propterea exaudivit Deus & intendit voci deprecationis meæ.

Uuanda ih ſo ne teta, bediu gehorta mih Got, unde bediu loſeta er ze dero ſtimmo minero digi.

19. *Benedictus Deus, qui non amovit deprecationem meam & miſericordiam ſuam à me.*

Kelobot ſi der Got, der mina fleha fone mir ne ſcied noh ſina gnada.

Do er mih dero flebo ne liez irdriezzen, do uuolta er mir gnaden.

Pſalmus

Nota.

Reperitur in margine Codicis, mi lector, nota, quam ſubjicimus, & quæ non Notkeri eſſe videtur, ſed Monachi ſcribæ cujus manu Codex exaratus eſt; Applicat nimirum non ſine indignatione verba pſalmi ad reprehenſionem nonnullorum Ordinis ſui; qui de tonſura & veſte litem cum ſchiſmate fovebant.

† Poponiſcos ſciſmaticos inter Monachos, maxime inter Sancti Gallenſes.

†† Idem mit yprocriſi preitero blattun, uuitero chugelun & millealiis quibus ſciſmatici noſtri irritaverunt Deum in adinventionibus ſuis maxime autem in duobus cœcis, in quibus Diabolus crucem Domini per eos delere conatur ne ea ſicut benedictus inſtituit Monachi veſtiantur. Nam cœtera eorum abominanda ſi non puras conſcientias pollui timeremus abundantes pandere habueramus. Nam & à crapula Gallis ingenita inchoantes in miſeranda inopia nos reliquerant.

Digitized by Google

Pſalmus LXVI.

Hebr. LXVII.

v. 1. *Pſalmus David.* [*In finem in hymnis PS. Cantici D.*]

2. *DEUS miſereatur noſtri & benedicat nobis.*
Got knade uns unde ſegenoe unſih.

Pluviam erudicionis ſuæ (regin finero inmelungo) gebe er uns.

Illuminet vultum ſuum ſuper nos.

Dero ſunnun analiute irſceinet er ſuper bonos & malos (uber ubele unde guote.)

Sin ſelbes analiute irſceine er uber unſih,

ſo, daz uuir iz keſehen muozzin. Aldo ſus uuirt iz fernomen: Sin bilde daz er uns cab, uuerde an uns irliubtet lumine ſapientiæ (mit liebte uuisheite.)

Et miſereatur noſtri.

Unde *an dero irskeinedo* gnadee er uns.

Uuara zuo leitet unſih daz?

3. *Ut cognoſcamus in terra viam tuam.*
Daz uuir hier trohten in dirro erdo bechennen *Chriſtum* dinen uueg, *der ze dir leitet.*

In omnibus gentibus ſalutare tuum.
Unde dinen haltare *denſelben Chriſtum beehennen* in allen dieten.

4. *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.*

Uuaz keſcehe danne?

So iehen dir Got liute, alle liute iehen dir.

Confiteantur ſuam iniquitatem (iehen iro unrehtis) gratiam Dei (unde Gotis kenadon.) Se accuſent, illum laudent (ruogen ſih ſelben, loben in.)

5. *Lætentur & exultent gentes.*

Dero confeſſionis (pigihte) freuuen ſih tiete, unde ſprungezen.

Uuaz freuuet ſie?

Quoniam judicas populos in æquitate.
Uuanda nah rehte, *unde nah iro conſcientia (geuuizzeda)* irteiles du uber die liute.

Et gentes in terra diriges [*dirigis.*]
Unde *die chrumbelingun ganten* diete gerihtes du in erdo *ze rehtemo uuege.*

6. *Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes.*

7. *Terra dedit fructum ſuum.*
Iro uuuocher brahta diu erda.

Uuannan cham der? Ana fone iro confeſſione (pigihte.) Nah pœnitentia (riuuuo) unde nah confeſſione (pigihte) chamen bona opera (kuotin uuercb.)

8. *Benedicat nos Deus, Deus noſter benedicat nos Deus.*

(pater, filius, Spiritus Sanctus) Sancta Trinitas ſegenoe unſih. Segen ramet ad multiplicationem (ze machungo manigi) pediu chit iz bara nah:

Et metuant eum omnes fines terræ.
Unde in furhten alliu ende dero erdo.

Diu multiplicatio (manigmachunga) geſcehe dannan uz.

Pſalmus LXVII.

Hebr. LXVIII.

In finem ipſi David.

1. *PSalmus Cantici.*

In pſalmo eſt ſonoritas (in rottun lutun iſt ſcal) in Cantico lætitia (in ſange iſt frouueda.) Hier ſint diu beidiu. Pediu iſt diz ſang, pſalmus cantici (ſeit ſcal ſang bleichis.) [Sangleichis V. Gloſſar. S.]

2. *Exurgat Deus & diſſipentur inimici ejus.*
Got ſtande uf unde ſine fienda uuerden zeuuorfen.

Daz iſt keſcheben. Chriſtus iſt irſtanden, judei ſine fienda ſint zetriben.

Et fugiant qui oderunt eum a facie ejus.
Unde skihtig ſin die in hazzent, fore ſinemo anaſiune.

So ſint ſie uberal, dar fideles (Chriſtane) uuerbint an dien Gotes facies (anaſiune ſcinet.)

3. *Sicut deficit fumus deficiant.*
Alſo rugh zegat ſo zegangen ſie.

De terra viventium (fone erdo dero lebendon) zegant ſie in die judicii (an demo ſuono tage.)

Sicut fluit cera a facie ignis ſic pereant peccatores a facie Dei.
Alſo uuahs ſmilzet fore demo fiure, ſo zegangen *judei peccatores* (ſundige) *a facie DEI* (fone Gotes anaſiune.)

4. *Et juſti jocundentur* [*epulentur*] *& exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia.*
Unde rehte uuerden ~~keuuunneſamot unde~~ freuuen ſih fore Gote, unde in freuui uuerden ſie geluſſamot.

Uuanne? So ſie geborent: Venite benedicti Patris mei percipite regnum (chomint bara mines fater geuuiebten, habint iu daz himilriche. Matth. 25, 34.

5. *Can-*

Ad PSALMUM LXVI.

Hebr. LXVII.

v. 2.

PLuviam erudicionis ſuæ.) Ex S. Auguſtino hauſtum, qui hic ait: *Prior eſt in nobis benedictio Domini, & conſequens eſt, ut & nos benedicamus Dominum: Illa pluvia, iſte fructus eſt. Ergo redditur tanquam fructus agricolæ Deo compluenti nos & colenti.* Quomodo autem vox *Erudicionis* huc quadret, non video, nec quid verbi ſit *innelungo*, utrumque itaque ſuſpectum, genuinum ſenſum pariant cultura.

Ad PSALMUM LXVII.

Hebr. LXVIII.

v. 1.

SAngleichis) legendum *ſangleichis*, quod chorum cantantium denotat, *Cant. Cant. VII, 1.*

v. 5. *Qui*

Digitized by Google

5. *Cantate Deo, pſallite nomini ejus.*

Aber ir fideles geloubigen, ir noh hier inin guoten uuerlte bint, ſingent Gote *in puritate cordis (in reini des herzen.)*

Salmo ſangont imo *in operibus bonis (in guoten unerchen.)*

Iter facite ei, qui adſcendit ſuper occaſum.

Kechenont (kecheront) demo den uueg, der den tod uber ſteig *reſurgendo (irſtandito.)*

Dominus nomen eſt illi.

Herro iſt ſin namo.

Daz ne uuiſſon judei. Uuiſſin ſie iz, nunquam Dominum Majeſtatis crucifixiſſent (niemer ne irheingin ſie den herren magenchrefte.)

Et exultate in conſpectu ejus.

Unde fro ſint fore imo.

Alſo iz chit: Quaſi triſtes, ſemper autem gaudentes (ſamo unfrouue unde ieo anamendinte.) 2. Cor. 6, 10.

6. *Turbabuntur.*

Qui? peccatores de quibus prædictum eſt: Sicut fluit cera a facie ignis, ſic pereant peccatores.

A facie ejus.

Cujus ejus? A facie DEI. Qualis Dei?

Patris orphanorum & judicis viduarum.

Sundige uuerdent ferſtozen fone ſinemo anaſiune, der uueiſon fater iſt, unde uuituon ribtet.

7. *Deus in loco ſancto ſuo.*

An dien iſt Got, in heiligero ſinero ſtete.

Deus inhabitare facit unius modi, vel unius moris i. unanimes in domo.

Got tuot ſie buen einmuotigo in ſinemo hus.

Daz ſint iro herzen daz Grecus habet trope, [τρόποι] daz bezeichenet pediu, morem & modum. Noh er ne habet, qui inhabitare facit, nube echert habitare facit. (V. Auguſt. h.)

Qui educit compeditos in fortitudine.

Der die haftenten *in dien ſundon* nimet uzzer dien haften, in ſinero ſtarchi.

Similiter amaricantes [eos qui exaſperant] i. provocantes, qui habitant in ſepulcris.

Samo uuola die *noh uuirſerin ſint, uuanda ſie Got* crement, *die in iro ſundon ioh pegraben ſint, allero manno ferſtanoſten, ioh die ingrebet er, unde tuot ſie leben in fortitudine ſua (an ſinero ſtarchi.)*

8. *Deus cum egredieris coram populo tuo.*

Daz tuoſt du Got, ſo du uzkaſt fore dinemo liute.

Uuanne iſt daz. So du ſie tuoſt fernemen dinin uuergh ſo getaniu, ſo diu ſint, daz du ſie tuoſt unanimes habitare in domo (einmuotige puuuen in dinemo hus.) Educens compeditos in fortitudine, ſimiliter amaricantes, qui habitant in ſepulcris (zi uzzer hafte ſundon ſie nennende [nerrende] mit ſtarchi, ſamo uuola die Got reizzara, die in iro ſundon begrabin ſint.)

9. *Cum tranſieris in deſerto terra mota eſt.*

Do du fuore *unde gebredigot uuurde inter gentes (undir dieten) do uuurden terreni homines (irdiske menniſcen) iruueget ad pœnitentiam (ze riuuuo.)*

Et enim cœli diſtillaverunt.

Daz uuas ſone diu,

uuanda in himela regenoton,

Apoſtolorum doctrina (lera) uuas in chomen. Uuannan geſantiu?

A facie Dei Iſrael.

Fone demo Gote Iſrahelis,

der ſie uzfrumpta repletos (irfulto) Spiritu Sancto.

Mons [al. abeſt.] Syna a facie Dei Iſrael.

Cœli (himila) regenoton, montes (perga) regenoton. Die cœli ſint, die ſint oub montes. Under dien uuas mons Syna, an demo Paulus fernomen uuirt, der regenota ſo ſamo a facie Dei Iſrael (fone Gotes anaſiune.)

10. *Pluviam voluntariam ſegregans Deus hereditati tuæ.*

Uuilligen regen uuare du do ſceidende, dinemo erbe,

Uuilligen fone diu, daz er fergebeno cham, nullis precedentibus meritis (neheinen guottatin foreganten) keſceidenen, uuanda er priſcis gentibus (dien forderen liuten) ne cham, noviſſimis (uns iungeſten) uuard er geſparet.

Et infirmata eſt.

Unde geunchreftigot uuard *daz erbe, uuanda iz pechnata non eſſe ſe aliquid per ſe ipſam (nieht uueſen fone imo ſelbemo) nube ſo Paulus chad; Gratia Dei ſum id quod ſum. (Gotis kenadon bin ih daz ih pin.)* 1. Cor. 15, 10.

Tu vero perfeciſti eam.

Du berechenotoſt iz,

alſo er aber chad: Nam virtus in infirmitate perficitur. (uuolatate uuerdent in unchrefte follezogin.) 2. Cor. 12, 9.

11. *Anima-*

---

v. 5.

Qui aſcendit ſuper occaſum) Ebr. לרכב בערבות *Larocheb baaharaboth.* Quod Græcus reddit: τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ δυσμῶν. Latinus: *qui adſcendit ſuper occaſum.* Ebraica veritas: *adſcendenti per deſerta.* Græcus amplexus eſt ſignificationem Nominis ערבות *Haraboth*, quam obtinet *Jerem. V, 6.* i. e. veſpera. S. Hieronymus per deſerta, vel campeſtria, *durre Heyde*, interpretatus, uti accipitur eadem vox *Jeſ. XXXIII, 9. Jer. L, 12.* Vetus Verſio Alemann. MS. *Der da gat uber die ſtat da die ſunne undergat.* Cæterum Verbum hic *kechenont* ſuſpectum plane eſt, & videtur legendum *kecheront.* Vide Gloſſar. in Ch.

v. 7.

Unius moris) Ebraicum: יחידים *Jechidim*, יחיד *Jachid*, unicus, unigenitus, ſolitarius, a יחד *Jachad*, adunatus eſt. Græcus de unitate morum accepit, μονοτρόπους. S. Hieronymus annotat: *In Hebræo autem habet: Dominus inhabitare facit monachos in domo, i. e. in quibus non cohabitat peccatum.* In Hebraica veritate reddit *Solitarios.* Vetus Verſio MS. *Got der machet wonen in eime huſe die eins ſitten ſint.*

In fortitudine:) כושרות *coſcharoth*, a כשר *Caſchar*, rectum eſſe: R. Salomo interpretatur recto aut opportuno tempore. Aben Eſra *Compedes* exponit, quem malunt recentiores ſequi.

v. 9.

Mons) Vox hæc nec in vulgata Latina, nec in Græco nec Ebraico textu extat: Legitur tamen in Latina, qua uſus S. Auguſtinus & Notkerus noſter. Altera Verſio

Digitized by Google

11. *Animalia tua habitabunt in ea.*

Diniu ueho buent dar inne.

Siu buent in ſancta Eccleſia, diu iſt hereditas Domini (Gotes erbe.)

Paraſti in tua ſuavitate egenti Deus.

Ziu egenti? Quia infirmata eſt ut perficiatur.

Demo durftigemo habeſt du gegareuuet in dinero ſuozzi,

promtam voluntatem (kirigin uuillen) ad faciendum opus bonum (kuotiu uuercb ze tuonne) non timore ſed amore (nals durb forbtun, ſunder durb minna.)

12. *Dominus dabit verbum Evangelizantibus virtute multa.*

Truhten kibet *unde zeigot ſinen predicatoribus (prediaren)* daz ſie ſprechen ſulen, in michelero chrefte *ſignorum & miraculorum (zeicheno iob uuundero) ſinen animalibus (ſieben)* ſendet *er ſolichiu cibaria (ezzen) uueler Dominus?*

13. *Rex virtutum dilecti.*

Chuning dero tugedo,

ſines trubtes unde ſines lieben *Chriſti, die er ſament imo meiſterot, unde nab ſinemo uuillen cheret.*

Dilecti.

Sines lieben *unde ſines iruueleten.*

Uuara zuo?

Et ſpeciei domus dividere ſpolia.

Ouh zeteilenne geroube dero ſconi des huſes.

Daz hus iſt ſancta Eccleſia, dia er ſconi getan habet, mit dien, die er Diabolo (demo niderfalle) genam. Apoſtolis (mit poton) prophetis (mit uuiſſagon) Doctoribus (mit lerarin) linguis loquentibus (mit maniga zunga ſprechinten) gratiam curationum habentibus (mit kenada lib heili habenten.)

14. *Si dormiatis inter medios cleros.*

Ube ir reſtent under mitten erben.

Veteris & novi teſtamenti (dero altun unde niuuuun beneimedo) ſo daz ir iub fertroſtent terrenæ felicitatis (uuerlte ſalidon) diu in veteri (in dero altun) gebeizzen uuard, unde ir patienter bitent, æternæ inmortalitatis (euuigero untodigi) diu in novo (in dero niuuun) gebeizzen iſt.

Pennæ ſ. eritis columbæ deargentatæ & poſteriora dorſi ejus in pallore auri.

So uuerdent ir federa dero geſilbertun tubun *ſanctæ Eccleſiæ*, unde der afftero teil iro rukkes, *dar die pennæ (federa) radicem habent (crunteigin.) Pennæ (fettaga) daz er mit geminis præceptis caritatis (zuein gebotiſi minnon Gotes unde mannis) ze himele fliegent, dorſum (rukke) daz ir iugum Domini (Gotes iob) tragent.*

In dero ſconi des pleichen goldes.

Sancta Eccleſia iſt, columba deargentata (uberſilbertiu tuba) uuanda ſi iſt divinis eloquiis erudita (mit Gotes zuoſprachon gelerit) ſi habet in dorſo (in rukke) virorem auri (pleichcruoni goldis) uuanda iro ſtarchi iſt in virtute caritatis & ſapientiæ (an dero chrefte minnon unde uuisheite.)

15. *Dum diſcernit ſupercœleſtis Reges ſuper eam ſ. columbam.*

So der himelſco chuning an iro geſceidet ſine chuninga.

Nive dealbabuntur in ſelmon.

i. in umbra.

Danne uuerdent ſie geuuizet in ſcatue.

Umbe uuaz heizent ſie reges? (Chuninga.) Uuanda ſie regentes ſint carnis concupiſcentias (chunigbribtare ſint des lichamin gluſto.) Uuieo ſceidet er ſie an iro? Alſo iz chit: Et ipſe dedit quosdam Apoſtolos, quosdam autem Prophetas, quosdam vero 1. Cor. 12, 28. *Evangeliſtas, quosdam autem Doctores & paſtores (er biez ſume uuerden poten, ſume uuiſſagen, ſume Chriſtes lib ſcriben, ſume lerare, unde hirta.) Uuieo? mit nive in umbra (ſneuue in ſcatue.) Daz in Spiritus Sancti gratia (genada) umbram (ſcato) tuot contra carnales æſtus (uuider des lichamin hizzon.) Selmon heizzet etelib perg in Paleſtina. Ih ne ſago den nieht,*

16. *Montem Dei [mons Dei. mons pinguis. mons coagulatus. mons p. Aug. incaſeatus.]*

(den Gotes perg.)

Montem uberem dico.

Ih meino den anaſihtigen Chriſtum, den hoheſten Gotes perg.

Kenuhtigen, *berhaften, ſpunnebaften ad nutriendos lacte parvulos (chindeliu mit milche ze gezienne.)*

17. *Ut quid ſuſpicamini montes uberes, montem in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo?*

Ziu anauuanont ir ſin andere berga birige?

Ziu

---

vetus habet: *Von Gotes antlit gie der berg Synai, von Gottes antlit des volkes von Iſrabel.*

v. 13.

Dilecti, dilecti) repetitur eadem vox in Hebræo ſecus in Græco. Nec in omnibus Latinis, ut notat S. Auguſtinus: *Repetitio pertinet ad commendationem: quanquam iſtam repetitionem non omnes codices habeant, & eam diligentiores ſtella appoſita, quæ ſigna vocantur aſteriſci, quibus agnoſci volunt ea non eſſe in interpretatione LXX. ſed eſſe in Ebræo, quæ talibus inſigniuntur notis.* Sed Ebræum ידדון *Jiddodun*, anteriores reddiderunt ita, quaſi a ידיד *Jedid*, dilectus, *Pſal. XLVIII*, 2. & דוד *Dud* dilectus *Cant. V*, 1. Hieronymus: *Fœderabuntur.* Coccejus *fugiunt.* Smidius: *diſcurrent.* Vetus verſio: *Der Kunig der lieben tugende, und lebes und das hus der ſchöni telent den rop.*

v. 14.

Cleros:) Sic & Græci Hebræum שפתים *Schephathajim*, κλήρους reddit, appoſite a שפת *Schaphath*, ordinare. Intelliguntur enim ſorte ordinatæ & diſtributæ Tribus Iſraelis. Unde noſter non minus congrue vertit *Erben*, κληρονόμους. Perperam altera verſio: *Ob ir ſlafent en mitten under der pfafheit.*

v. 16.

Montem DEI) alias mons DEI &c. Rationem diverſitatis reddit S. Auguſtinus: *Ambiguus eſt in Græco caſus, utrum ſit Nominativus an Accuſativus, quoniam in ea lingua Mons neutri generis eſt, non maſculini: ideo nonnulli Latini non interpretati ſunt Montem DEI ſed Mons DEI. Puto autem melius eſſe in ſelmon montem DEI, h. e in montem DEI, qui vocatur ſelmon.*

v. 17.

Anauuanen,) ſuſpicari, ſuſpicere, æſtimare. S. Hieronymus: *Hoc ad Judæos dicit, qui exiſtimant, Moyſen & Prophetas ſimiles eſſe Salvatori.* S. Auguſtinus: *Ut quid ergo ſuſpicamini montes incaſeatos? Eum montem, in quo DEO placuit inhabitare. Longe utique aliter quam in illis montibus, quorum aliquem etiam Hunc ſuſpicamini. Non enim*

Digitized by Google

Ziu uuanent ir iro doh einen ſo gelicheten berg Gote ze anaſidete ?

Uuanda er ſelbo chad : Pater in me manens ipſe facit opera, ego in patre, & pater in me eſt (min fater in mir uueſende tuot ſelbo alliu uuerch, ih pin in minemo fater, min fater iſt in mir.) Joh. 14, 10.

Etenim Dominus inhabitabit

ſ illos uberes montes usque in finem.

Alſo Got [illegible] buet, ſo buet er an in. Nab diu uuorten : Ego in [illegible] in me (ih pin in inen, du piſt in mir.) Uuteo [illegible] ? unz er ſie bringet an ende, daz er ſelbo iſt. Joh. 17, 23.

18. *Currus Dei.*

Si ſint Gotes reita. Bediu ſizzet er an in, bediu ribtet er ſie, unz er ſie bringet an ende.

Decem milium multiplex.

Cen duſendig.

Daz chit mannigfaltig, uuanda iro nehein zala ne iſt.

Milia lætantium.

Duſent frouuero.

Ziu ne ſulen ?

Dominus in illis.

Truhten iſt in inne,

des freuuent ſie ſih.

In Syna in Sancto.

Hoc eſt in mandato, quod ſanctum eſt. (Daz iſt in finemo gebote, daz heilig iſt) Got iſt in inne, unde ſtatet ſie an ſinemo heiligen gebote.

19. *Aſcendiſti in altum, captivaſti captivitatem acceptiſti dona in hominibus.*

Du *Chriſte* ſtige ze himele, *dero menniſcon* ellende geellendotoſt du, *du irsluoge den tod miſſelicha* geba inphienge du an in.

Uuanda ſie din corpus ſint, pediu ſint iro geba, din, unde dero gebon uuurden alii Apoſtoli, alii Prophetæ, alii Doctores. Soliche tate du ſie. Ereron iuuollichc ?

[*Etenim*] *Non credentes inhabitare Dominum Deum.*

Ungeloubige.

Uueles dinges ?

Got ſol [leg. ſie] buen ſolti,

unde ſie currus Dei (Gotes reita) uuerden ſoltin, des tate du ſie keloubige.

20. *Benedictus Dominus de die in diem.*

Des ſi Got kelobot, ſone tage ze tage,

uuanda er ouh noh unde iemer iſt captivans captivitatem & accipiens dona in hominibus (framſuorrende ellendi unde geba neminte in dien menniſcon.)

Proſperum iter faciet nobis Deus ſanitatum [ſalutarium] noſtrarum, Deus noſter, Deus ſaluos faciendi.

Got unſerro heili, Got unſer, Got des kehaltennes, er tuot unſera fart framuuertiga.

Curſum vitæ gotuot er proſperum (framſpuotig.)

21. *Et Domini [Domini] exitus mortis.*

Unde diu hinafart truhtenes todes.

Uuaz diu ? Tuot uns proſperum (kereccha) iter. Alde in chit. Job des haltenten, iſt diu hinafart des todes. Sid er innocens (unſculdig) irſtarb. Ziu ne ſulu uuir is danne unſih troſten, noxii & peccatores ? (ſculdige unde ſundige.)

22. *Verum tamen Deus conquaſſabit capita inimicorum ſuorum verticem capilli perambulantium in delictis ſuis.*

Aber doh *er mortem (tod) lite*, er gefnotot diu houbet ſinero fiendo unde dia ſceitelun dero follefarenton in iro miſſetaten.

Alſo ez chit : Reſuſcita me & redde eis (irchieche mih, ſo gilto ih in.) Pſal. 40, 11.

23. *Dixit Dominus ex Baſan.*

i. ex ariditate convertam,

convertam de profundis maris.

Sus kehiez truhten, ſone durri bechero *ih ſie ze gruoni, ſone dien tiefinon des meres, daz chit ſone dien uuerltfreiſon bechero ih ſie. Ih nimo ſie uzer dien fluctibus vitiorum (uuellon achuſto.)*

24. *Ut intinguatur pes tuus in ſanguine.*

So innelicho bechereſt du ſie ze dir,

daz din fuoz in *ſanguine martyrii* (in demo bluote *martiro*) getunchot uuerde *ſamet in.*

Sie ſint tua membra (dine lide) an in lideſt du perſecutionem (abta.)

Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.

Dinero hundo zunga uuerdent, die er dine fienda uuaren.

Dine predicatores uuerdent ſie, uuannan chumet in daz ? Uuannan ana ſone imo, demo ſelben, der ſie becherta ex baſan & de profundis maris (ſone durri unde ſone tiuffi meris.)

25. *Viſi ſunt ingreſſus tui Deus.*

Dine ingenge Got uuurden geſeuuen [geſehen] *bara in uuerlt, ioh an din ſelbes incarnatione (lichamuuordeni) ioh daz du an dien nubibus (uuolchenen) chame, ſone dien du chade. A modo videbitis filium hominis venientem in nubibus (binnan bedis ſehendir mannis ſun chominten* Matth. 26, 64.

---

enim quia & illi per adoptionis gratiam filii DEI ſunt, ideo quisquam eorum eſt unigenitus, cui diceret : Sede ad dextram meam &c. Illos montes non comparandos huic monti, ipſe Dominus inhabitabit, qui eſt mons paratus in cacumine montium.

v. 18.

In ſina i. e. mundato. S. Hieron. de Nominib. Hebr *Sinai, rubus, amphora mea, ſive menſura mea, vel mandatum.*

v. 20.

דַּי *Amas*, reddit Græcus : κατιοδώσει, aut ut Codex Alex. habet : κατιοδώσαι, quod Latini expreſſerunt : Proſperum iter faciet. An pro דַּי *Amas*, עֶרֶךְ *Arach*, legerit Græcus ? an דַּי *Amas* quatenus bajulare etiam denotat, hanc ſignificationem exprimere voluit ? Vetus verſio Teutonica : *der mach uns einen glukligen weg.* Plane quod ſequitur : *Unſer Got iſt der da behaltet, und andere Herren die ſint herren der unnutzen wort des todes*, ex corrupto codice Latino profluxerit oportet.

v. 32.

Digitized by Google

minten in uuolchenen.) Die ſint ouh din currus (reita) uffen dien du diſa uuerlt alla irriten habeſt.

Greſſus Dei mei Regis mei.

ſ. viſi ſunt.

qui eſt in ſancto.

Mines Gotes kenge mines chuninges, der in ſinemo *ſancto templo* (hus) iſt.

Uuele ſint daz? Die ouh nube[illegible] uuolchen) ſint. Unde currus (reita.)

26. *Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus in medio juvencularum timpaniſtriarum.*

Apoſtoli chamen ze eriſt ſar dara nah kefuogte ze anderen die in folgeton, Gotes lob ſingenten in voce & opere (ſtimmo, uuerche,) ſie chamen unde uuurden prepoſiti in medio novarum Eccleſiarum (probiſta in mitten niuuuen geſamenungon) an tympanis ſingente, uuanda ſie in carnis maceratione (in lichamen chalo) lebeton alſo timpanum uuirt uzer corio ficcato & extento (irdorretero biute unde ferſtractero.)

27. *In Eccleſiis benedicite Deum,*

Eccleſiæ ſint timpaniſtriæ (ſamenunga ſint timpinarra) an dien lobant Got.

Dominum de fontibus Iſrahel.

Lobont truhtenen fone dien Iſrahelis prunnon.

Die ereſten fontes (brunnen) ih neimo Apoſtoli, die chamen fone Iſrahel. Sie uuaren fontes (die brunnen) ſie uuaren die urſpringa, fone in chamen flumina (aba.)

28. *Ibi Benjamin aduleſcentior.*

Dar uuas *inter fontes (brunnon) Paulus de tribu (dero chumbarrun)* beniamin.

Aduleſcentior (fileiunch) *daz chit noviſſimus (iungeſto) Apoſtolorum.*

In extaſi.

i. in exceſſu mentis.

In irchomeni.

Alſo er ſih ercham, do er fone himele gehorta: Saule, Saule quid me perſequeris? (uuaz abtiſt du min?) Alde iz chit, in dero hinageliteni des muotes, alſo iz fuor do er raptus (der zucchit) uuard ad tertium cœlum (an den driten himel.) Actor. 9, 4.

Principes juda.

i. confeſſionis, duces eorum.

Principes zabulon. i. fortitudinis.

Principes Neptalim. i. latitudinis.

Apoſtoli uuaren Principes confeſſionis, fortitudinis, latitudinis (furſtin pigihte, ſtarchi, keſpreitu) hoc eſt fidei, ſpei caritatis (geloubo, kedingi minno.)

29. *Manda Deus virtutem tuam.*

Commenda nobis Deus virtutem tuam keliube uns Got *fater Chriſtum der* din virtus iſt (*chraft*) *kelere unſih den minnon, der umbe unſih irſtarb.*

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

Keueſteno Got *dia gelouba*, dia du uns kabe.

30. *A templo tuo quod eſt in Jeruſalem tibi offerent Reges munera.*

Ferro fone dinemo hus, daz in *dero niderun* Jeruſalem iſt, pringent dir die chuninga geba *in dero oberun Hieruſalem, daz ſint die, die hier doubont carnis concupiſcentias (lichamen luſte.)*

31 *Increpa feras calami.*

Irrefse diu tier [illegible],

irrefse hæreticos inimicos ſanctæ ſcripturæ (irregelouba-re, figinta dero heiligun ſcrifte.)

Congregatio taurorum inter vacas [in vaccis] populorum ut excludantur [excludant eos]

hoc eſt ut emineant,

hi qui probati ſunt argento.

Die ſelben heretici danne uuerbent alſo manige farre under dien liut chuoen. Uuele ſint daz? Ane ſpenſtige unde ferleitige menniſcen, alſo die chuoe, die dien pharren folgent, daz die irburet uuerden, die ze divinis eloquiis (Gotelichero geboſo) lobeſam ſi. Alſo Paulus chad: Oportet & hereſes eſſe, ut comprobati manifeſti fiant in vobis. (Keloubon irreden ſulin ioh uueſen, daz die irchorimin ſcimbare uuerden under iu.) Diu ubeli dero hereticorum (geloubirraro) geteta ſcinen dia guoti, unde den uuiſtuom dero Catholicorum (rebto geloubigon) fone diu chit bier: Excludantur exprimantur (uuerden ufketriben, uuerden irbaben.) Alſo oub (ih) die beuora dero ſilberfazzo excluſores heizzent. 1.Cor. 11, 19.

32. *Diſperge gentes quæ bella volunt.*

Zeuuirf *trubten die hereticos (keloubirrara) die niebt gentes (diete) ne heizzent umbe generationes familiarum (geburte chunneſcefte) nube umbe genera ſectarum (ſlahta ſelb folgon) fertiligo ſie er ſie ſucceſſionem (afterchunft) geuuunnen.*

Offerant velociter [veniant legati] ex Egypto.

Spuotigo bringen *gentes iro ſela Gote* uzzer egypto,

uzzer tenebris (finſtri) ilen ze imo alle gentes (liute.)

Ethiopia feſtinet [præveniat] manus dare [ejus] DEO.

Ethiopia ile iro hende bieten Gote,

ile ſih imo irgeben. Alſo in uuige ſi geloſe tuont. Secundum Jeronymum chit iz ſo.

33. *Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino.*

Umbe ſus manigfalta gnada,

ſingent Gote alliu erderiche, hohſangont truhtene.

34. *Pſallite Deo qui aſcendit ſuper cœlos cœlorum ad orientem.*

Hohſangont Gote der alle himela uberfuor,

fore ſinen iungeron ze Jeruſalem diu in orientis partibus iſt (in oſterlandin iſt) *ſive ad orientem. i. ad patrem.*

35. *Ecce*

---

v. 32.

Secundum Hieronymum) S. Hieronymus in utraque verſione ita habet, nec dubium fuiſſet, niſi S. Auguſtini Verſio qua uſus vocem *DEO* ad ſequentem verſiculum retuliſſet: Sed & ipſe hanc communem præfert, ita enim ait: *Plures autem codices Latini & maxime Græci ita diſtinctos verſus habent, ut non ſit in iis unus verſiculus:* DEO *regna terræ: ſed* DEO *in fine ſit verſus ſuperioris, atque ita dicatur:* Aethiopia præveniet manus ejus DEO, *ac inde ſequatur in alio verſu:* Regna terræ &c. *qua diſtinctione multorum codicum & auctoritate dignorum conſonanti, ſine dubio præferenda, fides mihi commendari videtur, quæ opera præcedit, quia ſine bonorum operum meritis per fidem juſtificatur impius &c.*

Ad

Digitized by Google

35. *Ecce dabit vocem ſuam [voci ſuæ] vocem virtutis.*

So er damnan chumet ad judicandum, ſo offenot er ſina ſtimma, ſtimma dero chreſte, *i. venite vel ite, ſo uuirt lutreiſte der iu er uuolta uueſen ſtille.*

Date gloriam Deo ſuper Iſrahel magnificentia ejus.

Cuollichont Got, *uuanda danne chumet ſin michellichi* uber Iſrahelem, danne gemichelichot er *populum fidelem (geloubigin liut.)*

Et virtus ejus in nubibus.

Unde ſo [illegible] *nubibus* (uuolchinen) *in Apoſtolis & Propbetis [illegible] ton, in uuiſſagon) die bier uuaren nubes (uuolchen tunchel) unde dar uuerdent judices (ſtuolſazzen.)*

36. *Mirabilis Deus in ſanctis ſuis Deus Iſrahel.*

Danne uuirt uuunderlich an ſinen heilegon Got Iſrahelis.

Got videntis Deum (des Got anaſebentin.)

Ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebis [plebi] ſuæ, benedictus Deus.

Danne gibet er ſinemo liute chraft *dero reſurrectionis*, ſtarchi *dero incorruptionis (uuuartigi)* Got kelobot ſi er des.

Pſalmus LXVIII.

Hebr. LXIX.

In finem.

1. PRo *bis, qui commutabuntur, ipſi David.*

Selbemo David *ſelbemo Chriſto uuirt diſer pſalmus keſungen. Er ſelbo ſaget uns dar una ſina paſſionem (martira) mit dero uuir uuarden redempti (irloſit) unde commutati* (feruuandilot) *de vita mortali ad vitam æternam (ſone tod libe ze euuigemo libe) commutati de vita terrena ad vitam cœleſtem (feruuandilot ſone erdlibe ze himillibe) de vita corruptibili ad incorruptionem (ſone eruuartemo libe ze uniruuartemo.)*

2. *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.*

Duo Got mih kehaltenen, uuanda uuazzer ſint mir chomen unz an den lib.

Uuazzer beizzent die mit rebte die uuazzeren ieo gelichodiezzent in ſturme unde ſtrite, ſo iudei taten. Ziu bitet er den fater imo des todes fore ſin uuider ſie, ſid er uuillicho irſtarb? Ane unſih in ſe transformando (ferbildondo) uuir den tod furhten, nieo unſih diu forbta unſeren fienden geliche ne tue noh ze in ne bechere.

3. *Infixus ſum in limo profundi.*

Uuaz chit daz? Heſi in illis tenuerunt me, occiderunt me (ih hafteta an in, *ſie fiengin mih, sluogen mih*) Horo *ſint ſie, uuanda ſie de terra ſint, cold uuirdin ſie, ube ſie mir uf folgen uuoltin ze himile, nu ziehent ſie aber nider bediu ſint ſie horo* dero tiefi, *in demo haften ih.*

Et non eſt ſubſtantia.

Unde ne ſint ſie nehein uuiht.

Daz chit: Sie no ſint nieuuiht uuibt, unde ſo ſundig horo, ne iſt niebt diu ſubſtantia (uuiſt) dia ih ſcuof, vitiatam naturam (firchuſta anaburt) ne ſcuof ih, niebt.

Veni in altitudinem maris & tempeſtas demerſit me.

[illegible] dia tiefi des meres chom ih, unde dar [illegible] mit daz ungeuuittere.

Inter peccatores (unti ſundige) cham ih, iro perjectio (geuuazzem) irſtarpta mih.

4. *Laboravi clamans.*

Ih muota mih ruofendo.

Ve mundo ab ſcandalis, ve vobis ſcribæ & phariſei (uue dirro uuerlte fone ſcantuerron, uue iu prieuarra unde ſundirguote.) Matth. 8, 17. c. 23, 29.

Raucæ factæ ſunt fauces meæ.

Des ruoftes uuurden heis mine giumen,

uuanda ſie ne habetun aures audiendi (oren fernemennis.)

Defecerunt oculi mei abſperando [dum ſpero] in Deum meum.

Diz iſt fone demo corpore (lichamen) geſprochen.

Minero iungeron ougen irdroz dero gedingi.

Alſo einer chad: Et ſperabamus quod ipſe redemturus eſſet Iſrahel (uuir uuandon Luc. 24, 21. *ioh daz er Iſrahelin ſolti irloſen.) Dia urdruzzi gebuozta er in, do er irſtuont.*

5. *Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.*

Manigeren ſint danne mines houbetes harer, die mih hazzent tanches.

Manige mag ſo ſin, ſid ioh unus ex duodecim (einer dero zueifo) dar mite uuas, unde die alle gratis (tanchis) quia ſine cauſa (uuanda ane ſculde.)

Confortati ſunt inimici mei, quia perſequuntur me injuſte.

Geſterchet uuurden mine fienda, die min mit unrehte ahtent.

Mit unrebte, uuanda ane ſculde.

Quæ non rapui tunc exſolvebam.

Ih kalt, daz ih ne zuhta.

Non

Ad Psalmvm LXVIII.

Hebr. LXIX.

v. 1.

GRæcus pro שששים *Schoſchanim* legiſſe videtur שנים *Schonim a* שנה *ſchana*, mutavi. At *Schoſchanim* Inſtrumentum Muſicum non male intelligitur.

v. 4.

Abſperando, una voce legitur apud noſtrum, quæ lectio etiam S. Auguſtini eſt, & ejus interpretatio: *quando mortuus eſt, omnes diſcipuli deſperaverunt quod Chriſtus eſſet.* Sic & noſter: *irdroz dero gedingi*, tædebat eos quod ſperaverant, ipſum liberaturum Iſrael. Orta hæc interpretatio ex incorrecta verſione Latina ex Græco, ἀπὸ τῦ ἐλπίζειν, a ſperando, ab ſperando, abſperando. *Abſpes*, extat in Gloſſ. du Freſne.

v. 5.

Ungeżubta ebenmacht Gotis,) i. non-rapinam, æqualitatem DEI, quam habebam, dereliqui lubens &c. S. Auguſtinus hic: *Non ſolum nihil rapuit, ſed etiam quod non de rapina habebat, hoc ſe evacuavit, ut ad nos perveniret.*

Non peccavi & pœnas dabam, (ih ne ſundota, unde leid uuizze.) Ioh ungezuhta æqualitatem Dei (ebenmaht Gotis) liez ih kerno, formas ſervi accipiens (ſcalchis pilde an mih neminde.) Adam uuolta per rapinam divinitatem (mit notnamo Gotehеit) keuuinnin, bediu ferlos er felicitatem (ſalida.) Daz lerta in der iz fore imo teta. Uuaz keſcah ouh demo? uſurpavit quod non acceperat, perdidit quod acceperat (er zuchta ſih ana des er niht ne uuas, unde ferlos daz er uuas.)

6. *Deus tu ſcis imprudentiam meam.*

Got du uueiſt mina unfruotheit,

du uueiſt dia cauſam (uuarumbe.) Du uueiſt umbe uuaz ih do irſterben uuolta, do ih is uuola ubere uuerden mahta. Ube ſie iz uuiſſen, nunquam Dominum Majeſtatis crucifixiſſent. (niemer ne gechriuzegotin ſie den herrin magench-ſie.) Aber min ſtultum ſapientia eſt hominibus (unfruoti iſt uuiſera menniſcon fruoti.) Du bech-[illegible]aen fructum (uuuocher.) Doh tz in dunche ſtultum (tumplich.) 1.Cor 1.

Et delicta mea à te non ſunt abſcondita.

Unde minero membrorum *delicta* (lido undate) ne ſint ferborgen fore dir.

Dir irbaront ſie iro vulnera (uuunda) uuanda du iro ſanator (heilare) biſt.

7. *Non erubeſcant in me, qui expectant te Domine, Domine virtutum.*

Scameg ne uuerden die an mir, die dien pitent truhten, truhten dero tugede.

Non dicatur illis, ubi eſt qui nobis dicebat, credite [creditis] in Deum & in me credite? (niemer ne uuerde in zuogeſprochen, uuar iſt der nu der iu zuoſprah, keloubint an Got, unde ſo geloubent an mih.) Joh. 14, 1.

Non confundantur ſuper me, qui quærunt te Deus Iſrahel.

Noh ſo filo ne ferhengeſt du minen fienden an mir, daz ſih die min ſcameen die dih ſuochent iſrahelis Got.

8. *Quoniam propter te ſuſtinui exprobrationem, operuit irreverentia [confuſio] faciem meam.*

Uuanda umbe dih leid ih iteuuiz, unde umbe dih pedahta ſcameloſi min anaſiune.

ube man ze mir chad: Chriſtianus es, cultor crucifixi (du biſt Chriſtane des kecriuzegotin uobare) des uuas ih ſcamelos, des ne meid ih mih.

9. *Alienatus [extraneus] factus ſum fratribus meis & hoſpes [peregrinus] filiis matris meæ.*

Fremede bin ih uuorden unde gaſt minero muoter chinden.

Filius Synagogæ bin ih (ih pin ſun der notſamenungo) noh danne chedent ſie: Hunc autem neſcimus unde ſit (diſin ne uuizzin uuir, uuannan er ſi.) Ziu iſt daz? Joh. 9, 29.

10. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.*

Uuanda mih peiz dines huſes ando.

Daz iſt diu cauſa (daz meinitiz.) Ih andota iro unreht dannan ne geuuerdoton ſie mih, pechnahen. Pechnatin ſie rebt ſo bechnatin ſie mih, ſo uuare ih ſine zelo (æne anden.)

Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.

Unde iteuuizze dero dir iteuuizzonton chamen an mih.

Ziu ſo? Uuanda mih nieman ne ſcildet, er ne ſcelte dih, ego & tu unum ſumus (ih unde du pirin ein.) Joh. 17, 11. 22.

11. *Et cooperui in jejunio animam meam & factum eſt in opprobrium mihi.*

Ih pedahta in uaſtun mina ſela, daz uuard mir ouh ze iteuuizze.

Do ih iro hungerig uuas, unde ſie amaricautes (pittir) uuaren, do ne uuolta ih ſie ſolche nemen in minen lichamen, malui jejunare ab illis (mir uuas liebra iro nuohtarnin ſin.) Ih ne uuolta conſentiens (kehengic) uuerden, iro malitiæ (ubeli) des tatin ſie mir iteuuiz.)

12. *Et poſui veſtimentum meum ſaccum [cilicium.]*

i. oppoſui eis meam carnem ut ſævirent in eam, divinitatem autem meam occultavi ab illis.

Ih pot in mina harinun uuat,

minen todigen lichamen, daz ſie ſih an demo fertatin, unde iro piaculum (ſamo in ze baleuue) anderen uuurde expiatio (ze buozzo.)

Et factus ſum illis in parabolam.

i. in irriſionem (ſ. comparativum.)

Ih pin in uuorden ze *comparatione*, ze uuidermezzungo.

Alſo demo geſcahe, chatin ſie, ſo geſcahe imo. Alſo der ferloren uuurde, ſo uuerde er ferloren, ubel uuas der, ubel begagenda imo, ubel iſt diſer, pezzare ne begagene ouh imo.

13. *Adverſum me inſultabant, [loquebantur] qui ſedebant in porta.*

i. in publico.

Die huhoton min die under demo burgetore ſazzen,

dar die liute in unde uz fuoren, dar habeton ſie mih ze huobe.

Et

Non enim rapinam arbitratus eſt. Eſſe ſe æqualem DEO; & tamen ſemetipſum exinanivit &c.

v. 6.

Du bechenneſt den uuocher) S. Auguſtin. hic: *Granum niſi ceciderit in terram ut moriatur, fructum non reddet. Hæc eſt imprudentia, ſed tu noſti illam. Iſti autem ſi cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

v. 8.

Vobare) cultor. Nomen hoc nondum alibi mihi occurrit. Et licet ſignificatio ſit certa, ratio tamen denominationis non liquet. An ſuſpecta eſt lectio? *Urbar* eſt reditus, cenſus, an Urbare, cenſiticus, colonus, cliens. Nomen enim hoc non honorem, ſed ignominiam continet. Unde ſequitur, *des uuas ih ſcamelos.* i. ob eam ignominiam fiebam a reverentia liber. S. Auguſtinus hic: *Oportet, ut habeat Chriſtianus irreverentiam iſtam, quando venerit inter homines, quibus diſplicet Chriſtus. Si erubuerit de Chriſto, delebitur de libro viventium. Opus ergo eſt, ut habeas irreverentiam, quando tibi de Chriſto inſultatur, quando dicitur:* Cultor crucifixi. Adorator male mortui. Veneratur occiſi. *Hæc ſi erubueris, mortuus es. —— Obſerva igitur tu, ſit in te irreverentia. Frontoſus eſto. —— Quid times frontem tuam, quam ſigno crucis Chriſti armaſti?*

Digitized by Google

Et in me pſallebant, qui bibebant vinum.

Sazzen ze uuine, unde ſungen fone mir.

So tuont noh kenuoge, ſingent fone demo, der in iro unreht ueret.

14. *Ego autem orationem meam ſ. direxi.*

ad te Domine.

Ih peteta aber ze dir *umbe ſie.*

Pater ignoſce illis, non enim ſciunt, quid faciunt (fater pelaz in iz ſie ne uuizzin les, uuaz ſie tuont.) Luc. 23, 34.

Tempus beneplaciti Deus

hoc eſt venit tempus beneplacitum.

Libez zit Got *fater chumet noh.*

Uuanne?

In multitudine miſericordiæ tuæ.

An dero manigfalti dinero gnado,

an dero daz din ſun fone tode irſtat unde menniſcen ſament imo.

Exaudi me in veritate ſalutis tuæ.

Kehore mih an dero uuarheite dinero heili.

Dia heili gebiezze du, die geuuereſt du, an dero gebore mih.

15. *Salvum me fac [Eripe me] de luto ut non inhæream.*

De quibus ſupra dixit: (v. 3. b.) Infixus ſum in limo profundi.

Loſe mih uzzer demo horeuue daz ih darinne ne haftee,

fone uuemo chiſt du?

Eruar ex [Libera me ab] his qui oderunt me.

Ih chido, loſe mih fone dien, die mih hazzent.

Die ſint daz horo.

Et de profundo aquarum.

Unde fone dero uuazzero tieffi.

Daz ſint al die ſelben. Sie diezzent in iro ſturme alſo dratiu uuazzer.

16. *Non me demergat tempeſtas aquæ.*

Chit corpus Chriſti (i. Eccleſia.)

Mih ne beſouffe diu uuazzer zeſſa.

Carne (in lichamen) habet ſi iz ketan, alſo dar fore ſtat: (v. 3. b.) & tempeſtas dimerſit me (ungeuuitere ſoufta mih) ſpiritu (in ſelo) ne tuoe ſie iz. conſentiens (kefolgig) ne uuerde ih in, ſo ne fare ih in profundum limi (in tiuffi des leimis) ſo ne ſlinden ſie mih, ſo ne fare ih in iro corpus (i. perditionem) uuanda ih corpus (lichamo) Chriſti bin. Mannolih porgee daz ſin lichamo in iro geuualt ne chome, ube iz aber geſchehe, ſo betoe umbe dia ſela, daz ſie dero ne muozzin uualten.

Neque abſorbeat me profundum.

Noh diu tieffi ne ferslinde mih.

Neque coartet [urgeat] ſuper me puteus os ſuum.

Noh diu buzza ne betuoe dio loch obe mir.

(Der in dia ſunda ſturzet, der ſturzet in dia tieffi, unde in dia buzza.)

Ube der doh dar iehet ſinero ſundon, alſo iz chit: De profundis clamavi ad te Domine (fone tieffi harreta ih ze dir herro.) So ne iſt er betan in dero buzzo. Diu uuort ſint corporis Chriſti (lichamen. i. Eccleſiæ.) Pſalm 129.

17. *Exaudi me Domine, quoniam ſuavis eſt miſericordia tua.*

Kehore mih truhten, uuanda mir ſuozze iſt din gnada.

In ſo michelen arbeiten bin ih, daz mir note ſuozze ſi din gnada. Michel hunger tuot prot ſuozze, michel arbeite tuont cnada ſuozza.

Secundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me.

Nah dero manigi dinero gnadon *nals minero ſundon* ſih mih ana.

18. *Ne avertas faciem tuam à puero tuo.*

Din anaſiune ne cheres du fone dinemo chinde,

den diſciplina tribulationis (geduuang manigh nothhafti luzzelen getan habet.)

Quoniam tribulor, velociter exaudi me.

Spuotigo gehore mih uuanda ih in dinero note bin.

19. *Intende animæ meæ & redime eam.*

Duo minero ſelo uudra, unde loſa ſie.

Propter inimicos meos erue me.

Umbe mine fienda loſe mih.

Loſe animam in occulto (ſela in tougeni) loſe corpus in manifeſto (lichamen urſtendida) geeiſcondo, amici (friunt) uuerden ex inimicis (fone ſigenden)

20. *Tu enim cognoſcis opprobrium meum & confuſionem meam & verecundiam meam.*

Du bechenneſt minen iteuuiz *ſientlichen ſin, ſo der iſt: Alios ſalvos fecit, ſe ipſum non poteſt ſalvum facere (andere teta er geneſen, ſih ne mag er ſelben generien)* unde mina ſcama, *qua mordet conſcientiam (diu mih pizzet in minero geuuizzeni) diu an minen liden uuirt funden nals an mir. Alſo diu iſt: Saule Saule quid me perſequeris (uuaz abtaſt du min)* unde mina midunga, *dar forhta ana iſt, diu fone infirmitate (uueichi) chumet, diu ouh an dien liden iſt. Alſo an Petro, do er Chriſti lougenda ſus. O homo non ſum (kuot man ih ne bin.) Diu verecundia (midunga) heizzet ouh reverentia (ſcama.) Nu fater du uueiſt min opprobrium (iteuuiz) aber dero minero uueiſt du beidiu ioh opprobrium (iteuuiz) ioh confuſionem (ſcama) ioh reverentiam (midunga.) Die ne feruuirf umbe daz, nube hilf ouh in, uuanda ſie an mir ſint.* Matth. 27, 42. Actor. 9, 4. Luc. 22, 58.

21. *In conſpectu tuo ſunt omnes tribulantes me.*

---

v. 21.

Du iz foreuuiſſa, iz uuiſſa chumftig uueſen.) Locus de corruptione ſuſpectus: ex S. Auguſtino interpretandus: ille hæc annotat hic: *Quid eſt:* Expectavit? *Futura iſta prævidit, futura iſta prædixit. Non enim venit ad aliud. Si mori nollet, nec naſci vellet. Cauſa reſurrectionis utrumque fecit. Duo enim quædam nobis in genere humano nota erant, unum autem incognitum. Naſci quippe homines & mori ſciebamus: reſurgere & in æternum vivere, neſciebamus. Ut oſtenderet nobis quod non noveramus, ſuſcepit duo quæ noveramus. Ad hoc ergo venit.* V. & Gloſſ. *Wiſen*, imputare.

Digitized by Google

Du ſieheſt ana alle die mih arbeitent *an mir, unde an dien minen, bediu loſe mih.*

Opprobrium expectavit cor meum & miſeriam.

Min herza beit *dero zueio du iz fore uuiſſa.*

Iz uuiſſa chumftig uueſen min improperium, unde iudeorum miſeriam, umbe die ih miſerando (iamerondo) ſus peteta: Pater ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt (fater belaz in iz, ſi ne uuizzin, uuaz ſie tuont.) Luc. 23, 34.

Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur & non fuit & conſolantes

ſ. ſuſtinui vel quæſivi,

& non inveni.

(Unde *fone diu* beit ih, uuer ſament mir trureg uuare *iro miſeriæ (amerlichi)* unde der ne uuas.

Unde *fone diu uuas mir medico triſtitia (arzate trurigi) dero triſtitiæ (trurigi) ſuohta ih conſolantes* (troſtkebin) *& non inveni*, die ne fant ih.

Uuaz half do, daz ih iz foreſageta in prophetis? (uuiſſagon)

22. *Et dederunt in eſcam meam fel & in ſiti mea potaverunt me aceto.*

Unde *bediu* uuurfen ſie gallun in min ezzen, unde tranchton mih turſtegen mit ezziche.

Mir uuas pitter daz ih daz ne fant, daz ih ſuohta, unde iro alti uuas mir ezzich, ih uuolta ſie ſelben do uuaren ſie amaricantes (pittir.) Ih uuolta iro fidem glouba, do fant ih vetuſtatem (daz alta) ouh ſint in geliche die gallun uuerfent in min ezzen, die mine Sacramenta (uuizzod) niezzent, unde aber dien uuideruuartigo lebent, die ſint amaricantes (pittir) die ne nimo ih in mih. Daz iſt myrratum vinum (der gemyrroto uuin) des ih in cruce choreta unde trinchen ne uuolta.

23. *Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum. [muſcipulam.]*

Nu uuerde in zuoſehenten iro tisg in ſtrig,

ubelen geſmag prahton ſie in minen tisg, iro tisg ſi iro ſtrig, uuider iro ſcrifte tuoien ſie iro uuizzintheite.

Et in retributiones & in ſcandalum.

Unde ze lone unde ze irreden.

Ze lone uuanda iz reht iſt, ze irreden, uuanda ſie ſih ſelben irrent.

24. *Obſcurentur oculi eorum, ne videant.*

Iro ougen plindeen, daz ſie ne ſehen.

Ziu daz? Ut quoniam ſine cauſa viderunt, fiat illis & non videre. Uuanda ſie ingemeitun uuizzende uuaren, unuuizzende uuerden ſie.

Obſcurentur oculi eorum ne videant.

Iro ougen betimbereen, daz ſie ne ſehen,

die geſehente ſehen ne uuolton.

Dorſum eorum ſemper incurua.

Kebouge ieo iro rukke. Sid ſie ſuperna (ufuuertigiu dinch) ne uuoltin cognoſcere (bechennin) daz ſie de inferioribus (haranider) tenchen.

25. [*Effunde ſuper eos iram tuam.*] *Et indignatio iræ tuæ comprehendat eos.*

Unde diu zurneda dinero abolgi gefahe ſie.

Ne laz ſie indrinnen ſo ſie inſciehte ſin.

26. *Fiat habitatio eorum deſerta.*

Uuuoſte uuerde iro anaſidele.

Alſo nu ſehen Jeruſalem iſt irohalb uuuoſte. Dar ſie Chriſtum sluogen dannan ſint ſie fertriben. Obſcurentur oculi eorum (uuerdent petunchelt iro ougen) dar iſt tougener gerih. Fiat habitatio eorum deſerta,

uuerde iro gebiuuueda uuuoſte.

Daz iſt offener gerih.

Et in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

Unde in iro ſelidon ne buuue nieman der iro, *ſc. ex numero eorum.*

Daz iſt ieo daz ſelba, daz daz fordera uuas.

27. *Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt.*

Uuanda den du sluoge, *unde biezze irſterben pro nundo (umbe die uuerlt)* den sluogen ſie nidigo.

Et ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.

Unde meroton ſie daz ſer minero uuundon.

Mortalis pin ih ex originali peccato (todig fone dero altun Adamis ſundo) uber daz slahent ſie mih.

28. *Appone iniquitatem ſuper iniquitatem ipſorum.*

Lege ein iro unreht uber daz ander.

Sid ſie slaben hominem juſtum (rehten menniſcen daz ih pin) daz ſie slahen filium DEI (daz ſie slaben Gotes ſun, daz ih ouh pin.) Plint uuerden ſie, daz ſie in ne erchennen. So uuahſen iro uulnera (uuunda) uuanda ſie uuerd ne ſint, daz du ſie heileſt.

Et non intrent in juſtitiam tuam.

Unde in din reht ne chomen ſie.

Ze rehte ne faben ſie.

29. *Deleantur de libro viventium.*

Aber dero lebenton briefpuoche uuerden ſie geſcaben,

Dar ſie uuanent iro namen ſtan ſone guoten frehten.

Et cum juſtis non ſcribantur.

Unde ſamet dien rehten ne uuerden ſie geſcrieben,

ſo geburre in nah dinemo rehte.

30. *Pauper & dolens ego ſum.*

Ih pin arm unde ſereg.

Lirnent alle bi mir ſolche ueſen. Uuanda iz chit: Beati pauperes, beati qui lugent (ſalig ſint armmuotige, ſalig die dir uuuofent.) Matth. 5, 3.

Et ſalus vultus tui Deus ſuſcepit me.

Unde

Digitized by Google

Unde dines analiutes heili Got inphieng mih.

Ze demo ribtuomme dingent alle, ſo uuirt iu laba paupertatis & doloris (armmuotigi ioh leidſeris.)

31. *Laudabo nomen Dei cum cantico, magnificabo eum in laude.*

Ih lobon Gotes namen mit ſange, ih michellichon in in lobe.

Daz habo ih pro divitiis (fure ribtuom.)

32. *Et placebit Deo ſuper vitulum novellum cornua producentem & ungulas.*

Unde *daz opfer* uuile Got kernor, danne iungez rint mit hornen, unde mit chlauuon,

uuanda mit. demo uuard pezeichenet daz keislicha opfer.

33. *Videant inopes & lætentur.*

Daz fernemen arme unde freuuen ſih,

daz er laudem (lob) uuile mer danne vitulum (chalpb.)

Quærite Dominum & vivet anima veſtra.

Ir ſuochent alle panem (prot) daz der lichamo lebe,

ſuochent Got, ſo lebet iuuuera ſela.

34. *Quoniam exaudivit pauperes Dominus.*

Uuanda Got gehorta die armen,

die er ne geborti, ube ſie arm ne uuaren.

Et compeditos ſuos non ſprevit.

Unde ſine gedruohten ne ferchos er.

Uuelez ſint die compedes? (truoche) Selbiu diu mortalitas (todigi) unde diu corruptio (iruuertida.) Dero inbindet er die, die nu dar uz harent ze imo.

35. *Laudent illum cœli & terra, mare & omnia reptilia in eis.*

In loboen himela unde erda, unde alliu darinne chreſentiu.

Uues?

36. *Quoniam Deus ſalvam faciet Syon.*

Uuanda Got kehaltet *ſina Eccleſiam (ſamenunga)*

unde getuot ſie incorporatam (einlichamiga) unigenito ſuo (ſinimo einbornen.)

Et ædificabuntur civitates iude.

Unde uuerdent kezimberot purge dero *confeſſionis* (pigihte) *daz ſint die Eccleſie (ſamenunga) uzer dien ſuperbi (uberuuanige) ferſtozzen uuerdent, qui confiteri erubeſcunt (die ſih dero pigihte ſcament.)*

Et inhabitabunt ibi & hereditatem acquirent eam.

Unde darinne buent ſie, unde ze erbe geuuunnent ſie ſia.

Syon iſt iro habitatio (gebiuuue) hier, in cœlo (in himile) iſt ſie iro hereditas (gerbida.)

37. *Et ſemen ſervorum ejus poſſidebit eam.*

Imitatores fidei Apoſtolorum & Prophetarum (die biledera *dero geloubo poton ioh uuiſſagon*) beſizzent ſia.

Et qui diligunt nomen ejus habitabunt in ea.

Unde die ſinen namen minnont,

die ſint ſemen ſervorum (Gotes ſcalchslahta) ejus, die buent darinne.

Digitized by Google

Psalmus LXIX.

Hebr. LXX.

v. 1. *In finem, Psalmus David, in rememorationem, quod salvum eum fecerit Dominus.*

Vox Martyrum ad Christum.

2. *DEUS in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina.*

Got sih ze minero helfo, ile, *uuara zuo?*

Mir zehelfene. *Sus chede mannelih, so chede er allero meist danne er in note si.*

Disa dige habe gemeina sament martyribus, uuanda oub imo persecutionibus niebt nebristet, ube er guot uuile sin. Cottidiana scandula (tageliche uuerra) chellent animam justi (des rebten muot) ne lide er oub neheine tormenta corporis (uuizze lichamin.)

3. *Confundantur & revereantur, qui quærunt animam meam.*

Scameg uuerden unde in uorhtun chomen die mina sela suochent,

non ad imitandum sed ad perdendum (nals zepildonne sunder zeferliesenne) so uuegoe mannolih sinen sienden sus uuola uuunsce in.

4. *Avertantur retrorsum & erubescant, qui cogitant mihi mala.*

Tana uuuerden geuuendet hinderrukke, unde miden sih die mir ubelo uuellen.

Also Petrus ubelo uuolta fore gan, do in Christus uuanda, sus chedendo: Redi retro me Satanas (iruuint hindir mih fiant.) Matth. 16, 23.

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge.

Tana cheren sie sar scamege, die mir zuochedent *adulando (slechsprachondo)* uuola, uuola *(uuola tuosto, uuola tuosto.)*

Daz sint die, die in untriuuen den man lobont gratiam (huldi) suochendo, nals veritatem (uuarheit.) Die sint die freisigosten persecutores (abtara.)

5. *Exultent & jocundentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper, magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.*

Freuuen sih unde geuuunnesamot uuerden an dir die dih suochent unde sus cheden die dinen haltare minnont *Christum.*

Uuieo?

Truhten uuerde ieo gemichellichot.

In sol man michelichon, aber sih selben ne sol nieman michellichon. Uuieo sol er cheden sone imo selbemo?

6. *Ego vero egenus & pauper sum.*

Ih pin durftig unde arm *ziu sol, ube imo sina sunda fergeben sint?*

Uuanda iz chit: Vidi aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. (Ih kesiehe ein andra ea an minen liden uuiderbrechenta minis muotis eo.) Dannan ist er sieh unde arm. Rom. 7, 23.

Deus adjuva me.

Got hilf mir.

Daz chid du diccho, daz si dir in muote unde in munde, des ne irdriezze dih.

Adjutor meus es tu Domine ne tardaveris.

chid ouh dar mite,

helfare miner uuis du truhten des ne tuuele du.

Daz ist vox Martyrum, daz sie vox omnium (stimma allero.)

Psalmus LXX.

Hebr. LXXI.

1. *IPsi [Psalmus] David filiorum Jonadab & eorum qui primi captivi ducti sunt.*

Uues kemanot unsih diser psalmus selbemo Davidi *gesungener?*

Daz tuot er filiorum (dero suno) ionadab *die iro fater gebot uuereton, unde mit dero obedientia (gehorsami) Gotes huldi geuuunnen. Iro fater gebot in, daz sie uuin ne trinchin, beime ne uuarin, nube uzze, unde in iro gezelten. Daz uuereton sie samo so Got selbo in iz kebitte, uuanda er allen chinden habet keboten, daz sie iro parentibus (faterin) kehorsam sin. Dannan inphiengen sie benedictionem a Domino (segen sone Gote) unde uuard allen dien liuten ze in gezeigot sone Jeremia Propheta, der des poto uuas, do sie in captivitatem (in ellende) gefuoret uuurden, daz sie des ellendes keborsam Gote uuarin, der sie is irlazzen ne uuolta, unz er sie dar uz losti, also filii Jonadab iro fater des keborsamoton, des er in gebieten uuolta. Nu sin also geborsam Gote, daz er unsih inbinde dero captivitatis (ellendi) dia uns Paulus zeigota an unseren liden, do er chad: Vidi autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. (ih kesiehe aber andra ea ut supra. Unde mih ellenden fuorinta in eo dero sundo, diu in minen liden ist.) Diu captivitas (ellendi) ist sorglih, dero ist uberuuunt ze getuonne mit Gote einemo, also er oub sone iro chad: Quis me liberabit de corpore mortis hujus, gratia DEI per Jesum Christum Dominum nostrum (uuer losit mih sone demo lichamen disses lib todis? daz tuot Gotes kenada mit demo haltare criste.) Ander remedium (lachin) ne ist iro ane gratia DEI (Gotes kenada) dia unsih diser psalmus leret pechennen.* Rom. 7, 23. Jer. 35.

2. *In te Domine speravi, non confundar in æternum.*

An dih truhten kedincta ih, keschendet ne uuerde ih in euua.

Ad Psalmvm LXX.

Hebr. LXXI.

vers. 1.

INscriptio hæc Psalmi non extat in Ebræo. Græci ergo addidere, quos Latini secuti. Confer S. Augustinum.

Diu captivitas &c.) i. e. hæc captivitas est periculosa, cujus liberatio est facienda per DEUM solum. Denique emphatice reddit verba: *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Uuer losit mih sone demo lichamen disses libtodis? ubi *mortis hujus*: disses libtodis exprimitur. *Lib* autem vitam significat, *tod* vero mortem, innuens vitam hanc esse mortem, mortalem, mòrti & peccatis obnoxiam.

Digitized by Google

So ih nu bin, ſo ne ſi ih iemer. In Adam bin ih keſchendet an dir muozze ih ungeſchendet ſin.

In tua juſtitia erue me & exime me.

In dinemo rehte loſe mih, unde in dinemo rehte nim mih *uzzer unrehte.*

In dinemo nals in minemo. Nie ih dero einer ne ſi, qui ignorantes Dei juſtitiam & ſuam volentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti (die Gotes rehtes unuizzige, unde iro ſelbero rehte ſtatinde, Gotis rehtis ungelos ſint.)

Inclina ad me aurem tuam.

Helde ze mir din ora,

du ſtaſt uf rebt medice (arzat) nidere lige ih uf irribten ne mag ih mih, neige dih ze mir.

Unde halt mih.

3. *Eſto mihi in Deum protectorem.*

Got ſchirmare ſiſt du mir,

uuanda ih mih ſelbemo ſchirmen ne mag.

Et in locum munitum.

Unde in feſta ſtat,

darin irfohten ne muge uuerden.

Ut ſalvum me facias.

Daz du mih kehalteſt.

Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu.

Uuanda min ueſti unde min zuofluht piſt du.

Perſecutio (abta) geſcehe, temptatio (urſuoch) geſcehe, ze dir fliehe ih. Adam ſolta fliehen zuo dir, er floh ſone dir. Abiit, periit ſed inventus eſt (er indran, uuart ferlorin, er uuard aber fundin.)

4. *Deus meus erue me de manu peccatoris.*

Got miner loſe mih ſone dero hant des ſundigen.

De manu legem prætereuntis & iniqui.

Ioh intuuerentis dia ea, ioh unrehtes *ane ea.*

Ne uuederen laz mih kelih ſin noh malis (ubelen) Chriſtianis mit eo, noh paganis (hcidenen) ane ea. Iro hant ne zieche mih ze in. Sule ih ſie ouh fertragen dés bilf mir aber.

5. *Quoniam tu es patientia mea.*

Uuanda du biſt min gedult.

Domine ſpes mea à juventute mea.

Truhten min gedingi ſone minero iugende hara.

6. *In te confirmatus ſum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus*

Ioh noh fruor ſone des ih geboren uuard, ſtarchtoſt du mih.

7. *In te cantatio mea ſemper.*

Min ſang daz *mir mendi irrechet daz* iſt ieo an dir.

Niebt ein tempore fidei (in dero gloubo zite) daz nu iſt, nube ouh tempore ſpeciei (in dinero anaſihte zite,) daz hinafure iſt, danne homines Angelis (menniſchin engelin) kelih uuerdent.

Tanquam prodigium factus ſum multis.

Ih pin manigen uuorten ſamo ſo uunder.

Ziu? quia credo quod non video (daz ih daz geloubo, de ih niebt ne ſieo.) Sie mendent an dien viſibilibus in eſca, in potu, in luxuria, in ſcortationibus, in avaritia, in divitiis, in ſecularibus dignitatibus, in dealbatione lutei parietis (in mazze, in tranche, in guotis unmezze, in huoruuiniſcefte, in frechi, in richtuome, in uuerltherſceften, in dero tunicho leimenero uuende.) Aber min gedingi iſt an dien inviſibilibus (ungeſiunlichen.) Iro uuort iſt. Manducemus, bibamus, cras enim moriemur (ezzen unde trinchen, ia ſulen uuir doh irſterben.) Min uuort iſt dara gagene. Immo jejunemus, & oremus, cras enim moriemur (nube mer faſteien unde beteien, uuir ſulen halto irſterben. 1. Cor. 15, 32.

Sed tu adjutor fortis.

Aber du biſt ſtarcher helfare,

daz paldet mih in via anguſta, quam prior tranſiſti (in engemo uuege, den du erron uberſtige.)

8. *Repleatur os meum laude ut cantet gloriam tuam, tota die magnificentiam tuam.*

Min munt uuerde erfullet mit lobe, daz er dina guollichi ſinge, unde allen dag dina micheillichi,

ioh in proſperis ioh in advers̃is (in uuolon ioh in unuuolon.)

9. *Ne projicias me in tempore ſenectutis.*

Ne feruuirf mih, ſo ih alt uuerde.

Uuaz chit daz?

Cum deficiet virtus mea ne derelinquas me.

daz chit.

So ih chraftelos uuerde, ſo ne feruuirf mih.

Chrafteloſi iſt alti, din chraft ſi an mir, ſo minero gebreſte. Ziu bito ih des?

10. *Quia dixerunt inimici mei & qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in unum dicentes.*

11. *Deus derelinquit eum, perſequimini & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat eum.*

Uuanda mine fienda mir farendo chaden, Got habet in ferlazzen unde die min huotton *umbe ubel nals umbe guot*, ſament rieten, ouh ſo chedendo, Got habet in ferlazzen. Lagent imo, unde gefahent in, nieman ne iſt der in loſe.

12. *Deus ne elongeris à me, Deus meus in adjutorium meum reſpice.*

Du Got ne uuerdeſt keuuirret [kefirret] ſone mir, Got miner, ſih ze minero helfo *ſih mih turftigen helfo.*

13. *Confundantur & deficiant detrahentes [confundentes animam meam] animæ meæ.*

Keſchendet uuerden, unde irlikken mir arg choſonte.

Scamen beginnen ſie ſih is, pedriezzen beginne ſie is.

Operiantur [induantur] confuſione & pudore [verecundia] qui quærunt mala mihi.

Pedechet uuerden mit ſcamo unde mit midungo, die min ze ubele gedenchent.

Alſo dero ſito iſt die ſih nident daz ſie role menge fahent under ougon.

14. *Ego autem ſemper in te ſperabo & adiciam ſuper omnem laudem tuam.*

Aber ih kedingo ieo an dih, unde meron din lob.

Niuuuez lob redemtionis generis humani (manchunnis irloſido) lego ih ze allen anderen dinen loben.

15. *Os meum annunciavit [annunciabit] juſtitiam tuam, tota die ſalutem tuam.*

Min munt ſageta din reht, allen dag dina heili,

alle zite tages iob nahtes lerta ih daz. Quia Domini eſt ſalus & non hominis (daz diu geniſt Gotis iſt nals menniſcin.)

Quoniam non cognovi literaturam. [negotiationes]

Uuanda ih ne bechnata dia buochſcrift

Moyſi mina heili uueſen, ſo judei fih kuollichont nube gratiam Dei (Gotes nah kenada.) Alſo 2. Cor. 3, 6. *Paulus chit: Litera enim occidit, ſpiritus vivificat. (diu ebaſcrift diu irslabit, diu geiſtſcrift diu irchicchit) Andere interpretes chaden:*

Quoniam non cognovi negotiantes.

(uuanda ih ne bechnata [illegible] in iro unmu[illegible]
zecheit uuerbinre[illegible] *id eſt non otia ſectantes.*

Daz ſint al[illegible] judei, diu ex operibus legis (ſone iro ebouuerchin) uuellen uuerden juſtificati non ex gratia (rehtbaft, nals ſone genadon.)

16. *Introibo in potentiam Domini.*

Ih faro in mines truhtenes maht,

unde ſuocho dar ſina heili, uuanda ih mina ne bechenno.

Domine memorabor juſtitiæ tuæ ſolius.

Daz tuon ih, dines rehtes keuuano ih *echert dines eines, mines ne truen ih, ſo ſie tuont. Du biſt min juſtificator (rehtmachare) nals ih min ſelbes.*

Uuannan uueiz ih daz?

17. *Deus docuiſti me ex juventute mea.*

Du truhten lertoſt mih iz al ennan hara ſone minero jugende.

Uuieo min juſtitia (rehte) dar aba gieng, dar ih deſertori baz keloubta danne imperatori (demo herizogin) unde uuieo ih dar uuarb adverſus me divlſus (uuider mir geſceiden.) Alſo daz caro iſt concupiſcens adverſus ſpiritum (fleiſc keronte uuider dero ſelo) uuanda ih einemo ne uuolta uueſen ſubditus (untertan) unde uuieo ih ſid ſone Chriſto ne dorfti uuerden redemtus (irloſit.) Ube ih doh ne uuurde captivus (ellende.)

Et uſque nunc pronunciabo mirabilia tua.

Unde dannan hara chundo ih diniu uuunder:

Uuaz iſt uuunderlichora danne impios juſtificare? (die uuirkiſten rehte getuon) Ne iſt daz mortuos ſuſcitare? (toten irchicchen.)

18. *Et uſque in ſenectam & ſenium.*

Unde *ieo chundo ih iz* unz hina in alti unde eruuerni *dar diſſes libes ende gat.*

Domine ne derelinquas me donec adnunciem brachium tuum generationi omni ſuperventuræ.

Truhten ne ferlaz mih, uuis mit mir, unz ih chunt ketuoe *Chriſtum* allero zuo-gandero slahto dinen arm,

mit demo du uns toſteſt.

19. *Potentiam tuam & juſtitiam tuam.*

Unz ih in ſage: nullas meas vires nullam juſtitiam meam, ſed potentiam tuam & juſtitiam tuam (mine chrefte neheine ſin min reht noh einiz, nube dinin geuualt, unde din reht) *unz ih ſus chede ze mannelichemo. Nihil es per te, Deum invoca, tua peccata ſunt, merita Dei ſunt, ſupplicium tibi debetur & cum premium venerit, ſua dona coronabit, non premia tua. (niuuiht ne biſt du din halb ruofe Got ana, ſunda ſint din, uuirde ſint Gotis, daz uuizze daz ſal dir, unde ſo ſin lon chumit, ſo lonot er ſinen hevenadon. nals dinen guottatin[illegible]*

[illegible] uſque in altiſſima, quæ feciſti magnalia.

Ih ſago in, potentiam tuam & juſtitiam gereichen hina uf ze dien hobeſten dingen, diu du michellichiu tate, uuanda Angeli, Archangeli, ſedes, dominationes, principatus, poteſtates tibi debent quod ſunt, tibi debent, quod vivunt, tibi debent, quod juſte vivunt, tibi debent, quod beate vivunt (Metpotin, furſtpoten, ſtuola, berſceffe, furſtuoma, keuualta, ſulen dir, daz ſie ſint, ſulen dir, daz ſie lebent, ſulen dir, daz ſie rehto lebint, ſulin dir, daz ſie ſaligelicho lebint.)

Deus quis ſimilis tibi?

Got uuer iſt dir gelih?

Ja muodinch Adam, du uuoltoſt imo gelih ſin. Uuieo? per ſuperbiam (mit ubermuoti) nals per humilitatem (mit diemuoti) kelih uuariſt du imo, ube du uuoltiſt, daz er uuolta, er uuolta dina obedientiam (geborſami) dina ſubjectionem (untertani.) Du zuge aber fure contemptum (fermanunga) unde uuieo iſt dir daz irgangen? Daz du jumentis inſipientibus (tumben tierin) kelih piſt. Nu bechenne dina miſeriam (uuenigheit) unde chit mit pœnitentia (riuuuo) Deus quis ſimilis tibi? Chit oub ſus:

20. *Quantas oſtendiſti mihi tribulationes & multas & malas.*

Uuieo manige arbeite du mir dannan geouget habeſt,

daz ih mih dir genozzon uuolta.

Uuieo manege, uuieo ubele.

Uuieo ubelo ſie mir lichen mugen, ane daz ſie mir diſciplina (keduuang) ſint, unde admonitio (manunga) nals deſertio unde ih dir danchon ſol mit diſen uuorten:

Et converſus vivificaſti me & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me.

Unde doh pecherter ze mir, bechihtoſt du mih *an dinero reſurrectione (urſtende)* unde leitoſt mih aber andereſt uzer dero tieffi dero erdo,

uuanda

---

v. 15.

Variam lectionem in Latinis Codicibus animadvertit etiam B. Auguſtinus hic: ſed in Ebræo textu unica & vera eſt: סִפְרוֹת *Sephoroth*, quod a numerando & enarrando & ſcribendo denominatur. Unde Græca translatio reddidit γραμματειας, *litteraturas*. Sed irrepſit in codices Latinos alia interpretatio: *negotiationes*. Id quod ſine dubio ex corrupto codice Græcanico ortum, quo γραμματειας fuit ſcriptum, i. e. negotiationes, invito textu authentico.

v. 20.

Du irſtandener er in noſtra natura:) S. Auguſtinus hic: *Ergo natura tua in illo præceſſit te: & quod ſumtum eſt ex te, adſcendit ante te: ibi ergo & tu adſcendiſti. Aſcendit ergo ille prior, & in illo nos: quia caro illa de genere humano.*

v. 22.

Digitized by Google

uuanda ih an dir irſtandener aber an mir ſelbemo irſtan ſol. Du irſtuonde er in noſtra natura (unſerro burte) daranah irſtanden uuir in eadem natura (dero ſelbun anaburte.)

21. *Multiplicaſti juſtitiam [magnificentiam] tuam & converſus conſolatus es me.*

Du manigfaltotoſt din reht *an unſeren increpationibus (irrafsungon) die uuir liden umbe unſer ſunda,* unde becherter *ze genadon* droſtoſt du mih, *uuanda ih kedingi habo dero chumftigun reſurrectionis (urſtende.)*

22. *Ego autem confitebor tibi.*

Aber ih lobon dih *unde iebo dinen genadon.*

In vaſis pſalmi veritatem tuam.

An dien uazzen des hohſanges *uebo (iebo)* ih dinero uuarheite,

an demo Pſalterio (rottun ſeitſpiele) ſingo ih dir, daz darana geſungen uuirt, daz heizzet pſalmus (ſcalſang.)

Pſallam tibi in cythara ſanctus Iſrahel.

Hohſangon dir in cythara Iſrahelis heiligo.

Uuanda du uns kabe Spiritum deſuper (keiſt obenan nider) bediu ſingo ih dir in pſalterio. Pſalterium (rotta) habet obenan nidir buch.

23. *Exultabunt labia mea cum cantavero tibi, & anima mea quam redemiſti.*

Danne freuuent ſih mine lefsa, ſo ih dir ſo ſingo unde min ſela, die du loſtoſt.

Uuanne iſt daz? Hore nob.

24. *Sed & lingua mea tota die meditabitur juſtitiam tuam.*

Joh min zunga lobot dih allen dag.

Der allo tag, iſt in æternitate ſine fine (in euuigcheite ane ende.)

Cum confuſi & reueriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

Danne iſt iz,

ſo die in ſcama unde in forhtun choment, die mir ubeles unnen.

So Chriſtus chumet in judicio.

Pſalmus LXXI.

Hebr. LXXII.

v. 1. *In Salomone [Salomonem.]*

Diſer pſalmus uuirt keſungen in Chriſto, er iſt der uuaro Salomon, daz dir chit pacificus (fridoman.) Er gibet pacem ſuper pacem (frido uber frido) ze eriſt reconciliationis (ſuono) dara nah immortalitatis (untodigi.)

Deus judicium tuum Regi da, & juſtitiam tuam filio Regis.

Got peuile demo chuninge des chuninges ſune din gerihte ze tuonne, unde din reht ze forderonne.

Uuanda er chad: Pater non judicat quenquam, ſed judicium omne dedit filio (der fater uberteilet niemannen er gab daz dinchreht al demo ſune. Joh. 5, 22.

2. *Judicare populum tuum in juſtitia & pauperes tuos in judicio.*

Dinen liut unde dinen *armen.*

Sin ne uuellen die ne ſint din liut niebt. Ziu? Quia beati pauperes ſpiritu (uuanda ſalig ſint armuotige.) Der dir armuotig iſt, der niſt hohmuotig. Matth. 5, 3.

3. *Suſcipiant montes pacem populo & colles juſtitiam.*

Apoſtoli inphahen ſone Chriſto frido, daz chit reconciliationem (ſuona) ze chundenne ſinemo liute, unde die minneren gelirneen aber ſone in reht, uuieo ſie gelouben unde leben ſulin.

4. *Judicabit pauperes populi & ſalvos faciet filios pauperum.*

Ioh humiles (tiemuotige) ioh dero ſune irteilit er unde gehaltet er,

die ſint ein, alſo oub civitas Syon (purg hohuuarto) unde filia (tohter) Syon.

Et humiliabit calumniatorem.

Unde er genideret den unliumendare.

Diabolum, der regnum mortis habeta (todis richc) den intſezzet er. Calumniator iſt, der guottate in abeh uuendet, unde unſculdige anafriſtot. Alſo er teta. Num quid gratis Job colit Deum? (uobit Job Got fergebino.) Job. 1, 9.

5. *Et permanebit cum ſole.*

Unde uueret ſament dero ſunnun.

Chriſtus richeſot ad dexteram patris (ze zesuuun halb ſines fater.) Der iſt ſol (ſunna) unde iſt der ſun ſin ſplendor (skîno.)

Ante lunam generationes generationum,

hoc eſt præcedens lunam. (Daz chit furegande den manen) & generationes generationum unde allero chunno chunne. An ſinero immortalitate (untodigi) uberreichende alliu mortalia. (todigiu) Nah diu iz chit: Chriſtus reſurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (irſtanden ſone tode ne irſtirbet niebt mer, der tod ne herit ſih furder uber in) uuanda luna mano bezeichenet mortalia (todigiu dinch) an dien ſint generationes generationum (chunne dero chunno) daz chit ſucceſſiones mortalium (nahchumfte todigero dingo.) Rom. 6, 9.

6. *Et deſcendet ſicut pluvia in vellus.*

Unde er feret *alſo liſo in ſinero muoter uuomba* alſo der regen an den ſcapare,

be Jedeonis ziten, do vellus (der herdo) kenezzet uuart in truccbenemo tenne, unde aber andereſt daz tenne kenezzet uuard, demo vellere (ſcapare) truccbenemo, uuanda Judeis er doctrina (lera) cham, gentibus (tietin) nebeiniu, unde aber ſid gentibus doctrina (tietin lera) cham, do ſi Judeis ingieng.

Et ſicut guttæ ſtillantes ſuper terram.

Unde alſo regenes trophen riſente in erda,

ſo ſtillo chumet er.

7. *Orietur in diebus ejus juſtitia & habundantia pacis, donec tollatur luna.*

In ſinen tagen chumet reht unde frides kenuhte unz *mortalitas (todigi)* ze gat.

Alde

---

v. 22.

Uebo ih) vitioſa ſcriptura pro *iebo*, quod & præceſſit, i. e. confiteor tuam veritatem. Similes amanuenſium errores adverti in Gloſſario v. *uebo.*

Digitized by Google

Alde iz chit extollatur (*uuirt irburit*) *uuanda daz grecum anthanaretbe bezeichenet peidiu.* ἀνταναιρεῖται *So chid iz danne, unz diu Eccleſia irburet uuerde ad regnandum cum Chriſto* (*ze richeſenne mit Chriſto.*)

8. *Et dominabitur a mari uſque ad mare & a flumine uſque ad terminos orbis terrarum.*

Unde herreſot er fone einemo mere ze anderemo,

fone mediterraneo mari (*mittelandigemo mere*) *unz ze oceano* (*endil mere.*)

Unde fone iordane unz ze ende dero uuerlte.

9. *Coram illo procident Æthiopes & inimici ejus terram lingent.*

Die *uzzeroſten* Æthyopes petont in, unde ſine fienda lecchont die erda.

Daz ſint die die Arrium minnont, unde Sabellum, unde Donatum, unde Apollinarem. Die ſint erda, unde inimici Chriſti (*Chriſtis fienda*) *minnont ſie. Arriani unde Sabelliani, Donatiſtæ, Apollinariſtæ heizzent ſie nah in.*

10. *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent.*

Chuninga fone tharſis unde inſulæ pringent imo geba, chuninga fone Arabia fone Saba fuorent imo geba zuo.

11. *Et adorabunt eum omnes Reges,* [*al. addunt, terræ*] *omnes gentes ſervient ei.*

Unde betont in alle chuninga, alle diete dienont imo.

12. *Quia liberavit* [*liberabit*] *egenum a potente & pauperem cui non erat adjutor.*

Uuanda er irloſta ſinen durftigen unde armen liut der helfelos uuas, fone demo geuualtigen *tieuele*, *der fone menniſcon ſundon geualtig uuard, nals fone imo ſelbemo.*

13. *Parcet inopi & pauperi.*

Er libet imo, dia ſunda fergebendo.

Et animas pauperum ſalvas faciet.

Unde iro ſela gehaltet er,

er leret ſie rehto leben, ſo gehaltet er ſie.

14. *Ex uſuris & iniquitate redimet animas eorum.*

Fone uuuocherungo unde fone unrehtę loſet er ſie.

Ubel uuuocherunga iſt des manneslekken, ſo er corpus ſlahet, daz er dannan ſelbo irſlagen iſt in anima & in corpore (*in ſelo ioh in lichamen.*) *Dannan loſet er ſie. So ſamo tuot er fone unrehte, uuanda er bringet ſie ze rehte.*

Et honorabile nomen eorum coram ipſo.

Unde ir namo iſt erhafte fore imo,

daz ſie Chriſtiani heizzent, doh is iro fienda huhohen.

15. *Et vivet & dabitur ei de auro Arabiæ.*

Unde er lebet *nals hier, uuanda iz chit: Tolletur de terra vita ejus* (*ſin leben uuirt fone erdo genomen*) *nube in cœlo* (*in himele*) *alſo iz chit: Reſurgens a mortuis jam non moritur* (*fone tode irſtande ne irſtirbet nieht mehr*) unde imo chumet cold fone Arabia, Eſa. 53, 8. Rom. 6, 9.

ubi iz eneimo Salomon cham, mer diſemo, demo uuaren, demo ſapientia fidei (*uuiſtuom geloubo*) *i. tria munera dannan geopberet uuirt.*

Et adorabunt de ipſo ſemper.

Unde betont ſie ieo, *alſo ſie* fone imo ſelbemo *gelirneton: Adveniat regnum tuum* (*herachome din riche.*)

Tota die benedicent ei.

Alle zite lobont ſie in.

16. *Et erit firmamentum* [*frument.*] *in terra a ſummis montium.*

Unde er uuirt feſtenunga in erdo allero ſcripturarum (*ſcrifto*) *chomenero fone Prophetis* (*uuiſſagon*) *die ſumma montium* (*obenahtiga bergo*) *heizzent, uuanda ſie ſummi auctores ſint ſacrarum ſcripturarum* (*die oberoſten ortfrummin heiligero ſcrifto.*) *Er cham in erda daz er ſie irfolloti.*

Superextolletur ſuper Lybanum fructus ejus.

Sin uuuocher uuirt irburet uber Lybanum (*hombercb*) *uber prophetas die montes* (*perga*) *heizzent unde uber lybanum* (*hombercb*) *daz chit uber iegelichen excellentiſſimum Patriarcham* (*purlichoſten hohfater*) *alde Prophetam* (*uuiſſagin*) *uuirt ſin fructus* (*uuuocher*) *i. caritas irburet. Den Paulus zeigota, do er chad. Fructus autem ſpiritus eſt caritas* (*des keiſtis uuuocher ſint minna.*) *Fone demo er ouh chad: Adhuc ſupereminentem viam vobis demonſtro* (*ieo noh ſal ih iu zeigon den hoho irburten uueg.*) Gal. 5, 22. 1. Cor. 12. fi.

Et florebunt de civitate ſicut fœnum terræ.

Unde dannan bluont ſine heiligen fone dirro burg *chomente ze enero*, alſo daz erdheuue, *danne iz dar uzze rediuiuos flores* (*andereſt chomene bluomen*) *keuuumet.*

17. *Sit nomen ejus benedictum in ſæcula.*

Sin namo ſi gelobot iemer.

Ante ſolem permanet nomen ejus.

Sol (Sunna) *bezeichenet temporalia* (*zeitlichiu dinch.*) *Diu* uberuueret ſin namo.

Et benedicentur in ipſo omnes tribus terræ.

Unde an imo uuerdent keſegenot alle chumberra dero erdo.

So uuard Abrahæ geheizzen: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes (*in dinemo chunne uuerdent keſegenot alle diete.* Gen. 22, 18.

Omnes gentes magnificabunt eum.

Alle diete michellichont in.

18. *Bene-*

Ad Psalmum LXXI.
Hebr. LXXII.

v. 11.

Omnes reges adorabunt eum) ita Pſalterium Romanum & Breviarium Lugdunenſe: textum Ebræum ſequuntur. Vulgata addit *Terræ*, Græcum ſecuta.

v. 15.

Tolletur de terra vita ejus.) Dictum hoc & S. Auguſtinus hic allegat ex aliquo *Propheta.* Sed quis iſte? Eraſmus non annotavit. Videtur intendere dictum Eſaiæ LIII, 8. ubi ſecundum LXX. ita legitur: *Generationem illius quis enarra.* *quia tollitur de terra vita ejus.*

Ad

Digitized by Google

18. *Benedictus Dominus Deus, [Iſrael] qui facit mirabilia ſolus.*

Er ſi gelobot, der eino uuunder tuot.

So uuer ſiu tuot, an demo tuot er ſiu.

19. *Et benedictum nomen gloriæ ejus in æternum [& in ſeculum ſeculi] & replebitur Majeſtate ejus omnis terra.*

Unde ſin guollicho namo ſi gelobot iemer, ioh er ende dero uuerlte, ioh nah ende. Unde ſinero magenchrefte uuirdet irfullet alliu diu erda *a flumine uſque ad terminos orbis terrarum (fone dero aho unzint in ende des erde ringis.)*

Fiat Fiat.

Nu habeſt du iz keboten,

nu fare iz ſo, ſo fare iz.

20. *Defecerunt ymni David filii Jeſſe.*

Pſalmus LXXII.
Hebr. LXXIII.

v. 1. Pſalmus Aſaph.

David filius Jeſſe uuorbta ſang unde lerta die ſacerdotes (eouuartin) diu ſingen, alſo geſcriben iſt, daz ſie Got mite lobotin. Diu ſungen ſie Gote umbe den dang dero temporalium bonorum (zitlichon habido) diu er in habeta gegeben in figura æternorum (ze bilde euuigero genadon) Uuanda ſie aber æterna (euuigiu dinch) ne minnoton, unde ſie oub terrena (irdiskiu guot) umbe iro ſunda ferluren, unde iro regnum (erdriche) zegieng, pediu zegiengen oub diu ſang, dannan iſt diſer pſalmus Aſaph, daz chit Synagoge, (dero zuogedunſenun) dero vox (ſtimma) hier liutet.

Quam bonus Iſrahel Deus.

Der Iſrahelis Got, uuieo guot der iſt.

Uuemo?

His qui recto ſunt corde.

Dien die rehte ſint in iro herzen,

dien ſin uuillo lichet.

2. *Mei autem pene moti ſunt pedes.*

Aber mine fuozze *chid Aſaph* uuangton nah aba *rehtemo uuege.*

Pene effuſi ſunt greſſus mei.

Mine genge ſint nah ze uuitſueifte uuorden.

3. *Quia celavi ſuper iniquos.*

Uuanda mir ando anauuas, umbe die unrehten,

unde ih in irbonda.

Pacem peccatorum videns.

Iro frido *unde iro gemachen lih*, anaſehendo, *daz ih ſie peccatores (ſunthafte) uuiſſa, unde doh uuerlt ſalige.*

4. *Quoniam non eſt declinatio [reſpectus] mortis eorum.*

Uuanda ſie gahes der tod ne nicchet.

Et firmamentum in plaga eorum.

Noh uuirig ne iſt iro cheſtiga.

5. *In labore hominum non ſunt.*

In arbeite ne ſint ſie ſament anderen menniſcon *die bezzeren ſint.*

Et cum hominibus non flagellabuntur.

Unde ſament in ne uuerdent ſie geharinſcarot.

6. *Ideo tenuit eos ſuperbia.*

Bediu ſint ſie ubermuote.

Operti ſunt iniquitate & impietate ſua.

Fone diu uuurden ſie bedechet mit iro unrehte, unde mit iro guoteloſi.

Sie ne uuolton mazigo ubel ſin, ſie ſuofton ſih mit allo in daz unrebt.

7. *Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum.*

iro unreht cham ſamo uzzer ſpinde,

nals uzzer macie (mageri) daz chit ſie taten iz undurftes nals fone durften, uuanda doh ſie beide Gote miſſelichen die fone note unde ana not miſſetuont, dar iſt doh ana ſilo geſceidenes. Der armo chit, uuanda ih niebt ne habeta, bediu ſtal ih, der richo roubot, und ne uuile daz is ſar ieman geturre geuuannen. Uuannan tuont ſie daz?

Tranſierunt in diſpoſitione [affectum] cordis.

Uuanda ſie in iro herzen ahtungo uberſtafton.

daz ſie ſih abtont obe anderen nals neben anderen. Exceſſerunt metas humani generis homines ſe pares cæteris non putant. (ſie ubirſtafton daz zil menniſcin chunnis, doh ſie menniſcin ſin ſie ne uuanint ſi doh anderen liuten gelih ſint.)

8. *Cogitaverunt & locuti ſunt nequitiam.*

Arges tahton ſie, arch ſprachen ſie.

Iniquitatem in excelſo locuti ſunt.

Offeno ſprachen ſie daz unreht.

Sie ne uuolton ſih is niebt belen.

9. *Poſuerunt in cœlo [cœlum] os ſuum, & lingua eorum tranſivit ſuper terram [in terra.]*

Uf hoho huoben ſie iro munt, unde iro zunga uberfuor die erda.

Sie ne redeton niebt ſamo ſo ſie lutei (burnuine) uuarin unde mortalis (ſtirbige.)

10. *Ideo revertetur [convert.] huc [hic] populus meus, & dies pleni invenientur eis.*

Bediu iruuindet hara min liut *chit Aſaph, ze Gote eruuindet er, unde bedenchet diſe, unde getuot ſin getrahtede uber ſie, ze uuiu in daz irgange daz ſie uuerlt ſalig ſint. Uuanne? Cum dies pleni invenientur in eis.*

Ad Pſalmum LXXII.
Hebr. LXXIII.

v. 2.

Uuitſueifte.) Lectio non vitioſa. Alia verſio vetus: *Mine genge ſturtzent ſih vil nahe.* Legendum videbatur: *Uuitſuuibte*, a ſuuihen, weichen, recedere, vacillare, vid. Gloſſar. S. ſed nihil mutandum: *uuitſuueifte*, uuit, late, Sweifen, ausſuueifen, exorbitare, vagari, vacillare, fluctuare. Kilian.

Digitized by Google

So an in irfollot uuirdent die taga,
adventus Chriſti (Chriſtis chumfte.) So er chumet, er leret ſie iz pedenchen. Er ſaget in uuieo dives purpuratus (der gepurpuroto richo) uuard ſepultus in inferno (pegrabin in hello.)

11. *Et dixerunt quomodo ſcit Deus?*
Unde *die ſelben revertentes (iruuindente)* chaden, *er ſie begondin reverti iruuindin.*
Uuieo uueiz Got *danne humanas res menniſchun dinc) ſid iniqui (unrehte) ſo ſalig ſint?*
Et ſi eſt.
Daz chit & utrum eſt ſcientia in altiſſimo?
(Iſt ſar doh ein geuuizzeda an demo hohiſtin.)
Iſt ſar dehein ſcientia (chunſt) an demo hoheſten? Uuieo mag ih is truen?

12. *Ecce ipſi peccatores & habundantes in ſæculo obtinuerunt divitias.*
Sino *daz chit, nu ſih, uuar* ſie ſundige ſint, unde doh kenuhtige *ſint, ioh* uuerlt rihtuoma habent.
Niebt ein genuoge, nube ioh mer danne genuoge.

13. *Et dixi.*
ſ. Aſaph.
Ergo ſine cauſa juſtificavi cor meum & lavi inter innocentes manus meas.
In gemeitun gerehthaftota ih min herza, ingemeitun tuuog ih mine hende,
daz chit ingemeitun uobta ih kuotin uuerch, ſament dien unſundigen, ſid ih ſuslib ne habo. Ih pin guoter arm der ubelo iſt riche.

14. *Et fui flagellatus tota die.*
Unde ie ana leid ih filla,
den unrehten zieretb er, mih rehten fillet er.
Et caſtigatio mea in matutino.
Unde ieo ſar fruo, *daz chit ſpuotigo* cham min harinſcara *ninin uberlang, alde ſar niemer.*

15. *Si dicebam: narrabo ſic, ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.*
Ube ih tata, ſus ſago *ih anderen, ſo ih iz irchunnet habo, Deum non curare humana, iniquos maxime felices eſſe. (Got ne ruochin uuieo dero liuto dinch fare, die unrebtin hartoſt ſalige ſin)* ſo habo ih ferchoren die geburt dinero chindo, *nationem juſtorum (dero rebton geslahte) habo ih danne ferchoren, die ſo niebt ne lerton, nube demo uuideruuartigo.*

16. *Et ſuſcepi cognoſcere [Exiſtimabam ut cognoſcerem.]*
Unde *do iruuant ih des unde* hinderſtuont ze erchennenne *die ſo getanun Gotes diſpenſationem (uuitſpendunga.)*
Hoc labor eſt ante me.
Daz iſt aber unſemfte ze tuonne,
doh iz fore Got ſemfte ſi, fore minen ougon iſt iz arbeitſam.

17. *Donec intrem in ſanctuarium Dei.*
Ieo unz ih kam in daz Gotes hus *in dia togenun fernumeft dero ſcripturarum (ſcrifto.)*
Et intelligebam in noviſſimis eorum.
unde ih dar ferneme *bina fure, unde ih denche* an iro lezeſten ding, *uuieo diu irgangen.*

18. *Veruntamen propter dolos poſuiſti eis.*
ſ. dolos.
Aber doh umbe iro beſuichen rihteſt du in biſuuih.
Des ſie ſpulgent, daz begagenet in. Memniſcen ilent ſie ze triegen, betrogen uuerdent ſie, Daz ſie uuament terrena bona eligenda eſſe præ æternis (dero erdo guot ze iruuelline ſin fure daz euuiga.)
Dejeciſti eos dum allevarentur.
Du uuurfe ſie nider innan diu, unz ſie irhauen uuurden.
Selbiu iro beui uuas iro iruuelleda [irfelleda.]

19. *Quomodo facti ſunt in deſolationem ſubito?*
Uuieo ſint ſie ieo nu ſo gahes *intſazte.*
Unde ze odi uuordene?
Defecerunt [al. ad ſuperius.]
Sie ſint zegangen, *ſamo ſie niebo ne uuurdin.*
Perierunt propter iniquitatem ſuam.
Umbe iro unreht ſint ſie ferloren.
Uuieo?

20. *Veluti ſomnium exurgentis.*
Alſo der troum des ufſtanten,
demo daz troumet, daz er ſcaz habe unde niebt ne habet, ſo er ufſtat.
Domine in civitate tua imaginem ipſorum ad nihilum rediges.
Truhten du uertilegotoſt iro bilde in dinero burg,
uuanda ſie niebt ne choment ze himele, dar ſie dib keſeben bier ne ougton ſie din bilde, dar ne lazzeſt du ſcinen iro bilde.

21. *Quia delectatum [inflammatum] eſt cor meum & renes mei mutati ſunt.*
Fone in geskab mir, daz min herza geluſtig uuard *iro ſaligheite,* unde mine lancha ſih uuehſeloton, *nab in fone luxu ad luxuriam, fone uberfuoro ze buorluſte.*

22. *Et ego ad nihilum redactus ſum.*
Unde *bediu* uuard ih *ſament in mines ſinnes, unde minero fernumefte* ze niehte braht.
Et neſcivi,
unde ne uuiſſa ih *ſelbo min unuuizze.*
Ut jumentum factus ſum apud te.
Demo fehe uuard ih kelih mit dir,
uuanda ſie ſo fore dinen ougon ſint die terrena (erdeguot) minnont.

23. *Et ego ſemper tecum.*
Unde ih ieo doh ſament dir.
Ad Deos alienos (ze fremiden Goten) ne fuor ih, ad dæmones (ze dien tiefelin) ne bafta ih mib. Daz ih iro danches ieht keuuunne. Daz chit Synagoga (din zuogezogena) quæ non ſervivit idolis (diu abkotin ne dienota.)

24. *Tenuiſti manum hoc eſt erexiſti poteſtatem dexteræ meæ [dextram meam.]*
Du habetoſt uf *den geuualt* minero zeſeuuun.

Terrena

Digitized by Google

Terrena concupiſcentia (dero erdo girida) uuas mir ſiniſtra (uuinſtra) quia ego ſemper tecum. Uuanda ſamit dir uuas ih ieo. Samit dir uuas min dextera (zeſeuua.) Dannan ſone dextera habo ih poteſtatem inter filios Dei fieri. (Keuualt under Gotes chinden uuerdin.

Et in voluntate tua deduxiſti me.

Unde in dinemo uuillen *dines tanches, nals ſone minen frebten* leitoſt du mih, *unde brahtoſt mih inter filios Dei. (under Gotes chint.)*

Et in gloria ſuſcepiſti me.

Unde in guollichi inphienge du mih.

Uueliu iſt diu guollichi? ane dero reſurrectionis (urſtende) diu unſagelih iſt.

25. *Quid enim mihi eſt in cœlo? & à te quid volui ſuper terram.*

Ia uuaz iſt, daz mir in himele iſt kehalten, *uuer mag daz keſagen? Inmortales divitias (untodige richtuoma) habeſt du mir dar gehalten,* unde uuaz uuolta ih umbe dih do geuuunnen obe erdo?

Aurum, argentum, gemmas, familias? Daz habent ouh peccatores.

26. *Defecit cor meum & caro mea.*

Min herza unde min fleiſch iſt zegangen, *unrebtiu gireda des herzen ioh des fleiſces ſint zegangen. Spiritalia (keiſtlichiu) uuile ih nu nals carnalia (fleiskiniu.)*

Deus cordis mei & pars mea Deus in ſæcula.

Got mines herzen *iſt in himele, unde* Got iſt min teil iemer, *an imo habo ih funden mine divitias (rihtuoma.)*

27. *Quia ecce qui elongant ſe à te, peribunt.*

Uuanda die ſih ferro ſone dir tuont, die uuerdent ferloren,

ih kieng aba uuege nals aber ferro, die giengen ferro, qui operti ſunt iniquitate (die bedecchet ſint in unrebte.)

Perdidiſti omnes, qui fornicantur abs te.

Ferloren habeſt du alle, die ſih din geloubent,

uuanda die minnont iebt anderes danne dih. Minnont ſie ouh dih umbe iebt anderes daz ne iſt niebt caſtus amor (reine minna) uuanda in enez liebera iſt danne du.

28. *Mihi autem adherere Deo bonum eſt.*

Mir iſt aber guot ze Gote haften *daz eina uuil ih, daz uuirt danne, ſo ih in geſieho facie ad faciem (ſone anaſiune ze anaſiune.)*

Ponere in Domino ſpem meam.

Unde iſt mir guot inindiu an in gedingen, *uuanda ih iz noh ne habo in re (raccho) daz ih iz habe in ſpe (in gedingi.)*

Ut annunciem omnes laudes ejus [prædicationes tuas] in portis filiæ Sion.

Unde guot iſt mir, daz ih inindiu chunde alliu ſiniu lob.

Uuar? in portis filiæ Syon. Hier in ſancta Eccleſia, diu dero euuigun ſpeculationis (uuarto) tohter iſt.

Pſalmus LXXIII.

Hebr. LXXIV.

v. 1. *Intellectus Aſaph.*

Diſer pſalmus iſt fernumeft dero Synagoge. Sie fernimet unde bechennet, daz iro geſcheben ſol hina fure umbe den gerih, daz ſie Chriſtum sluog, daz chlaget ſi, daz uueinot ſi, daz uueinot ouh ſelber Chriſtus. Alſo iz chit: Videns civitatem flevit (do er dia burg anageſah, do iruueinota er.) Luc. 19, 41.

Ut quid Deus repuliſti in finem?

Ziu Got habeſt du unſih furenomes feruuorfen?

Ziu ſint dir die nu leide, die dir er uuarin liebe?

Iratus eſt furor tuus, ſuper oves gregis tui?

Ziu biſt du irbolgen dinero ſcafherto?

Ane daz uuir terrena (irdiskin) minnoton, paſtorem (hirte) ne bechnaton?

2. *Memento congregationis tuæ, quam poſſediſti ab initio.*

Erhuge dinero geſamenungo dia du beſazze ſone eriſt,

ſone des ſie anaſieng ze Abraham.

Liberaſti [Redemiſti] virgam hereditatis tuæ.

Du irloſtoſt *ſone Egypto* dia gerta dines erbes.

Uuir bin daz erbe daz du loſtoſt mit dero gerto in manu Moyſi (in Moyſenis hende.)

Montis [mons] Syon in quo habitaſti.

Irhuge ieroſolyma dar du butoſt, dar Syon *iſt*, dar du ſelbo *corporaliter (lichambafto)* ſcine.

3. *Leva manum tuam in ſuperbiam eorum.*

Heue dina hant an iro ubermuoti.

Lob dir Chriſtus, daz iz ſo geuuaren iſt. Romani reges ſunt humiles (Rom chuninga ſint diemuote) ſunt (ſint) Chriſtiani.

In finem.

Iemer ſin ſie ſo.

Quanta maligna operatus eſt inimicus in ſanctis tuis [in ſancto.]

Uuela ubeli der fient ſceinda an dien, die iu [diu er] er heilig uuaren.

In templo (in hus) in ſacerdotio (piſcetuome) in ſacramentis (in opher uuiedon) fient do, Chriſticola (chriſtuobo) nu.

4. *Et gloriati ſunt qui oderunt te.*

Unde *uuieo* ſih kuollichoton dine fienda, *daz pegagenda mit rebte dien, die ſih kuollichoton, Chriſtum irslagen haben.*

In medio ſolennitatis tuæ.

Ze oſtron in miten dagen dero azimorum *(dero billon) do ouh Chriſtus irslagen uuard.*

5. *Poſuerunt ſigna ſua ſigna.*

Sazton dara iro fanen zeamere iro fanen, *daz ſie dar uuarin in monumentum victoriæ.*

Et non cognoverunt.

Unde ne uuiſſon. Uuaz? Daz iz vindicta Dei (kotis kerih) uuas. nals iro gloria (guollicheit.)

Digitized by Google

Sicut in ingreſſum deſuper [in exitu ſuper ſummum.]

Sie ne dabton ſamo ſo an chomenez urlub fone himele, nube an iro fortitudinem (chuentheit.)

6. *Quaſi in ſilva lignorum ſecuribus exciderunt januas ejus in idipſum.*

i. conſpiranter & conſtanter.

Sie hiuuuen einmuoto die ture mit accheſon alſo man ze holz unturlicho niderslahet die *bouma.*

In dolabro [ſecuri] & fractorio [aſcia] dejecerunt ea [eam.]

Mit partum unde mit ſticchele brachen ſie ſia.

7. *Incenderunt igni ſanctuarium tuum.*

Prandon din uuiehus,

niebt einbrachen nube ioh prandon.

In terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

Peuuullen daz kezelt dines namen daz in erdo iu ein luzzel uuas.

8. *Dixerunt in corde ſuo, cognatio eorum inter [ſimul] ſe.*

Do chaden *judei zornlicho* in iro herzen, *chad al* diu slahta zeinanderen.

Venite comprimamus [quieſcere faciamus] omnes ſollennitates [dies feſtos] Domini a terra.

Choment *ze ſamene* unde tilegeien alle Gotes tulte fone erdo,

ſid in unſer tur ne uuare. Sus uuuotige bechnata ſie Aſaph.

9. *Signa noſtra non vidimus, jam non eſt propheta & nos non cognoſcet amplius.*

Sus chedent ſie nu in captivitate (ellendi) zeichen ne ſahen uuir,

ſid uuir captivi (ellende) uuurden,

prophetam ne haben *(uuiſſagin)* uuir, ie noh ne irchennet er unſih *hier in ellende.*

Ziu iſt daz?

Ana daz ir iuh ſelbe ne bechennent unde ir noh Chriſti bitent, ſamo ſo er ne chomen ſi, unde ir iuh an imo eigent fertan, er chumet, er chumet aber ad judicandum (ze uberteilenne) nals ad liberandum (ze irloſinne.)

10. *Uſque quo Deus exprobrabit [improperabit] inimicus?*

Uuieo lango *chit Aſaph* iteuuizzot dir ſus dien fient *judeus?*

Irritat adverſarius nomen tuum in finem?

Er gremet dinen namen uuideruuartiger unz hina ze ende, ſo Elias unde Henoch chumet? Unz dara ueret ſin contumacia (buchſuelli.)

11. *Ut quid avertis manum tuam & dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem?*

Ja chit Aſaph ziu uuendeſt du dana dina hant unde dina zeſeuuun uzzer mittemo dinemo buoſeme, ſo furenomes?

Alſo Moyſi Got chad, ſtoz in dinen buoſem dina hant, unde ſi ingeſtozzeniu ſcone uuas, unde er aber chad, zie uz dina hant, unde ſie uz kezogeniu miſelobtiu uuas, unde er aber chad, ſtoz ſia in, unde ſi ingeſtozzeniu andereſt ſcone uuard, alſo biſt du Judee. Uzze ane Got piſt du unreine, inne ſament imo biſt du reine. Uuieo lango uuile du ane in uueſen unreine? Ne fuor iz oub ſo umbe die virgam Moyſi (ſtab.) In manu ejus (in finero bende) uuas ſi directa (gereht) uzzer bende ferlazzeniu uuard ſi tortuoſa (ſite chrumph) aber uuidere gezubtiu uuard ſi andereſt directa (crebt.) Ne ſolt du daz pechennen judee, ſone dir geſcriben uueſen?

12. *Deus autem rex noſter ante ſecula operatus eſt ſalutem in medio terræ.*

Aber Got unſir chuning uuurtha heili er dero uuerlte in mittero erdo,

in mitten gentibus, fides unde baptiſmum uuas in beneimet ante ſecula. Nu ſint ſie becheret zuo Chriſto, ziu piſt aber du becheret ſone imo?

13. *Tu confirmaſti in virtute tua mare.*

Du *Got* kefeſtenotoſt den *roten* mere in dinero chreſte,

daz er ſtuont in muro uuis, unz iſrahel dar dure fuor. Do fore bildotoſt du diſa touft dero gentium (dieto) mit dero ſie nu uuerdent irloſet a [illegible]lo ſo ſie do taten a pharaone.

Contriviſti [contribulaſti] capita Draconum in aqua [aquis.]

So tuondo habeſt du fermulet *ſuperbias demonum (ubermuoti dero tiefelo.)*

14. *Tu confregiſti caput [capita] Draconis.*

Des meiſten tiefeles ubermuoti habeſt du gebrochen in dero touſi.

Dediſti eum eſcam populis Æthiopum.

Du gabe in zefrezzene ſuarzen liuten,

uzzer dien nu uuordene ſint uuizze. Die ezzent corpus Domini (Gotes lichamen.) Uuieo diabolum (den tiefel.) Alſo Auguſtinus chit: Chriſtum quo ſe conſument Diabolum quem conſumant. Chriſtum ezzent ſie ſib zegedurnohtonne, Diabolum frezzent ſie, ze finero dilegungo. In dien uuorten gab iu Moyſes iſrahelitis zetrinchenne caput vituli (daz chalbis houbet) ze ereſt in fiure geſmalztez, daranab gemalenez. Uuanda veri Iſrahelitæ die uuarin (Gotis anaſebin) diabolum ſmelzen ſuln unde mulen, unde fertiligon. Uuaz mag kelimſlichor bezeichenen diabolum, danne daz ſimulacrum (chalbis) dar man in ana beteta? fone diu uuard keſprochen ze Petro, do er immunda anaſab: Macta & manduca (ſlah unde iz.) Alde ſus uuirt ez fernomen. Dediſti eum eſcam populis æthiopum. Du gabe in gentibus (tietin) ze bezzerungo. Uuanda fone ſinen perſecutionibus (abtungo) uuerdent ſie martyres & perfecti (unde durenobte.) Aa. 10, 13.

15. *Tu diſrupiſti [diripuiſti] fontes & torrentes.*

Du zebrache *in manige* ſtrangen brunnen unde chlinga,

daz ſint prædicatores (prediare) die temptatio (chorunga) beſuochet. Uueder ſie ſin, fontes (prunnon) alde torrentes (chlingen.)

Tu ſiccaſti fluvios etham [ethan.]

i. fortis du habeſt ketrucchenet des tiefeles aha,

daz ſint heretici (irrare) auſpices (anebetare) mathematici (calſtrare.)

16. *Tuus eſt dies & tua eſt nox.*

Din ſint *ſpiritales* (keiſtliche) din ſint *carnales* (fleiskliche.)

Du chanſt ſie beide gehalten. Die ſpiritalem intellectum (keiſtlicha fernumeſt) habent, die chunnen Got fernemen, ſo ſie geborent: In principio erat verbum (in anagenne uuas ieo Got.) Die Joh. 1, 1.

carna-

carnalem (fleisklicha) habent, die denchent an den ſonum oris (lutun mundis) daz iz uuort ſi.

Tu feciſti ſolem & lunam. [Tu fabricatus es auroram & ſolem.]

Du tate *ſapientem & inſipientem* (uuiſin unde unuuiſin.)

Bediu ne iſt ne uuederer iro deſperandus (ze ferchunnine.) Alſo Paulus chad: Sapientibus & inſipientibus debitor ſum (fruoten unde unfruoten pin ih ebin ſculdig.) Rom. 1, 14.

17. *Tu perfeciſti [feciſti] omnes terminos terræ.*

Du haboſt kedurnohtet alle marcha dero erdo.

Uueliu iſt diu erda? Uueliu iſt diu marcha? Dar ſtat fore ℣. 12. operatus eſt ſalutem in medio terræ (er uuorhta heili in mittemo lande.) Unde daz iſt in medio gentium (in mitten dietin) dero marcha ſint Apoſtoli. Sie ſagent in, unz uuara ſie recchen ſuln, unde uuar ſie iruuinden ſuln. Alſo daz iſt: Non plus ſapere quam oportet ſapere, ſapere ad ſobrietatem (niht ferror uuiſe ſin, danne manne tuge ſunder ſuberlicho uuiſe ſin.) Rom. 12, 3.

Eſtatem & ver tu plaſmaſti ea.

Sumer unde lenzen diu bediu tate du,

ferventes ſpiritu (die heizmuotigin ze guote) ſint ſumer, novelli in fide (niuchomin ze gloubo) ſint lenzo. Dien allen iſt ze ratenne, ne glorientur quaſi non acceperint (nie ſie ſih ne ruomen ſamo ſie iz niht inphiengin.)

18. *[Tu feciſti ea, abſunt al.] memor eſto hujus creaturæ tuæ.*

[Du daz allez habeſt ketan.] Erhuge dirro dinero geſcefte,

Judaicæ plebis (folchis) erhuge. Sus uuegot Aſaph mit intellectu (fernumefte) demo der noh iſt ſine intellectu (ane fernumeft.) Diſer Aſaph iſt, ſone demo iz chit: Reliquiæ ſalvæ erunt (die aleiba uuerdent kehalten.) Fone diſemo iſt Petrus chomener, unde alle Apoſtoli, der Aſaph iu er quas ſine intellectu (fernumifte) uuanda er al nu ſiehet irfollot, daz er uuard keuuizzegot. Rom. 9, 27.

Inimicus improperavit Domino.

Unholder liut iteuuizzota ſinemo herren.

Uuieo chad er: Peccator eſt iſte, non novimus unde ſit. Nos Moyſen novimus, illi locutus eſt Deus, iſte Samaritanus eſt (dirro iſt ſundig man, uuir ne uuizzin uuanan er har iſt, uuir uuizzen Moyſen uuola, imo ſprah Got zuo, dirro iſt uſerro gellunburg slahto.) Joh. 9, 24. 29.

Et populus inſipiens exacerbavit [incitavit] nomen tuum.

Unuuizziger liut cramta dinen namen.

Anderes uuieo ne chaden ſie: ℣. 8. Venite comprimamus omnes dies feſtos Domini a terra (chomint zeſamine tiligoen alles Gotes tulte fone erdo.)

19. *Ne tradideris [tradas] beſtiis animas confidentes [confitentium] tibi.*

Tieren ne gebeſt du ſie.

Nube ablaz kib in ſo ſie cheden: Quid faciemus ergo viri fratres, dicite nobis (uuaz tuoien uuir is nu liebin brudera uuiſint unſih) ketuo ſie danne ſalubriter gehoren (heilſamo.) Agite pœnitentiam & baptizetur unusquisque veſtrum in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti & dimittentur vobis peccata veſtra (tuont riuuua unde uuerde iuuuer iegelih ketoufet in namen unſiris herrin des keuuiehten haltaris, ſo uuerdent iu iuuuera ſunda fergeben.) Act. 2, 37. ſq.

Animas pauperum tuorum ne obliviſcaris in finem.

Dinero durftigon ſela ne eigiſt du in Agezze in ende,

ſo ſie ſih armelicho dir irgeben, ſo irhuge iro.

20. *Reſpice in teſtamentum tuum.*

Uuarde an dina beneimeda,

irhuge uuaz du uns peneimet eigiſt nals terram chanaan (daz lant) nube regnum cœlorum (himelriche.) Daz erbe ne laz uns ingan.

Quia repleti ſunt qui obſcurati ſunt terræ domorum [domibus] iniquitatum.

i. iniquarum domorum.

Uuanda die irfullet ſint dero erdo,

die fone iro irblendet ſint. Uuelero erdo?

Dero unrehton hiuſero *die ze erdo uuartent, dien feret der ſtoub in diu ougen, unde blendet ſie. Daz chit die irdiſche gedancha habent, die uuerdent dannan geirret iro ſinnes. Uues ſint danne die gedancha, ane unrehtero biuſero? Daz ſint unrehtiu herzen. So ne geſcehe dinemo teſtamento dinemo liute, daz ſie iro herzen irdiſche gedancha ſo irblenden nube doh die reliquiæ (aleiba) gehalten uuerden.*

21. *Ne avertatur i. non repellatur, humilis [factus conf.] confuſus.*

Din liut die muoter *unde ſinero ſundon* ſcameget, ne uuerde fone dir ferſtozzen.

Egenus & inops laudabunt nomen tuum.

Durftiger unde armer lobont dih.

Dero ſolt du ruochen.

22. *Exurge Domine judica cauſam meam.*

Truhtin ſtant uf uuis min dingman,

irteile ube ih reht habe. Daz ih daz keloubo daz ih ne ſiehe. Uuis dien uuidere, die mir zuochedent: Ubi eſt Deus tuus? (uuar iſt nu din Got) Samo ſo du ſone diu ne ſiſt, uuanda du corporeis oculis (lichamhaften ougon) ungeſihtig piſt.

Memor eſto in properiorum tuorum, eorum, quæ ab inſipiente ſunt tota die.

Irhuge dinero iteuuizzo dero die fone unuuizzegemo choment in allen ziten.

Die judicium ne geloubent unde reſurrectionem, unde ſie chedent: ℣. 9. h. Nos non cognoſcet amplius (er ne bechnait unſih furdermer.)

23. *Ne obliviſcaris voces deprecantium te.*

Ne irgiz dero uuorto die dih flehont,

uuanda ſie dinen gebeizzen geloubent.

Superbia eorum qui te oderunt aſcendat ſemper.

Ouh chome fure dih iro ubermuoti, die dih hazzent.

Digitized by Google

Psalmus LXXIV.

Hebr. LXXV.

In finem.

1. *NE corrumpas.*
Diſer titulus cbit ze Chriſto.
Ne intuuere *daz du gebiezziſt, kib iz uns in eude, gib unſ ewiglichen eznernam (lib euuigin.)*

2. *Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi & invocabimus nomen tuum.*
Uuir iehen dir Got, dir iehen uuir, unde anahareen dinen namen.
Uuanda er iſt confiteri (pigiebin) unde daranah invocare (anaruofin) ſo getuo unſeriu templa (hufir) fone confeſſione munda (pigibte reiniu) daz ſie fone dir invocato (anagebaretemo) uuerden mugin viſitata (geuuiſot.)
Narrabo mirabilia tua.
Fone confeſſione exinanitus malis, fone invocatione repletus bonis (fone bigibte ital uuordin ubiles, anaruofte ſat uuorden kuotis) peginno ih *narrando eructare ea, quibus me repleſti* (kenada zellindo *diu roffizzin dero du mih ſattoſt.*)

3. *Cum accepero tempus, ego juſtitias judicabo.*
So is zit uuirt, *unde dies judicii (ſuone tak) chumet*, ſo irteilo ih reht.
Daz cbit totus Chriſtus (aller) caput & corpus (houbit unde lichamo) uuanda er einer ne irteilet, nube ſancti (die beiligin) ſament imo.

4. *Defluxit [Liquefacta eſt] terra.*
Niderfloz diu erda. *menniſcen zugen ſih nider, des nideren gereton ſie an diu miſſetuont ſie alle, ſo man ſie beizzet keron des oberen, daz ſie geront des nideren.*
Et omnes habitantes in ea.
Unde alle dar ana ſizzente.
Daz iſt expoſitio (reccheda) des ereren. An dien iſt ſi nider geſlozzen die dar ana buent. Uuaz ſint ſie, ane erda?
Ego confirmavi columnas ejus.
Fone diu gefeſtenota ih iro ſiule.
Columnæ fidelium (dero geloubigon ſule) ſint Apoſtoli. ioh die uuanchoton in paſſione (in Chriſtis martiro) ſie uuurden aber geſtatet in reſurrectione (in Chriſtis urſtende.) Dara nah lerton ſie andere non defluere (niebt nidiruliezzin.)

5. *Dixi iniquis, nolite inique agere.*
Ih chad ze dien unrehten, ne fahrent unrehto,
fermiten ſie iz darumbe? Nein ze ſere, dannan uuurden ſie mortales & miſeri (todig ioh uuenig.)
Et delinquentibus nolite exaltare cornu.
Unde ze miſſetatigen *chad ih*, ne heuen iuuuer horn,
ube ir ſundig ſint per cupiditatem (durh ubila geluſt) des ne ferſagent iuh per elationem (durh hohmuoti.) Der is ne uebet, der iſt peidiu ioh iniquus (unreht) ioh exaltans cornu (boinde daz horn.)

6. *Nolite ergo efferri, ne loquamini adverſus Deum iniquitatem.*
Ne uueſent hohfertig ne choſont unrehto uuider Gote,
ſo der tuot der dir cbit, uuaz uuizzet mir Got mer danne anderen? So uuieo ih reht ne ſi, andere ſint unrehteren, danne ih ſi, dien iſt uuola, mir iſt uue. So choſondo, ſculdigot er Got, unde abtot ſih rehteren, uuanda imo ſiniu judicia (urteile) miſſelichent.

7. *Quia neque ab oriente neque ab occidente neque a deſertis montibus.*
Porge dir, uuanda der uberal iſt, des urteilda ne intfiehſt du fone oſtene *ze uueſtene*, noh fone uueſtene *ze oſtene*, noh fone deheinen uuuoſten berg[illegible] *mitte liute. So uuar ſo du biſt, dar iſt er. Suaz du choſeſt, daz keboret erziu daz?*

8. *Quoniam Deus judex eſt.*
Uuanda Got ſelbo iſt irteilare *nals menniſco. Uuare iz manniſco, der ne horti uberal, ſo Got tuot,*
hunc humiliat hunc exaltat.
Judaicum populum ſuperbum (liut hohfertigen) nideret er, *gentilem humilem (den diet liut tiemuotin)* hohet er.

9. *Quia calix in manu Domini.*
Uuanda in Gotes keuualte iſt *lex data (eha gegebin) judeis, diu vetus teſtamentum (alt peneumida) heizet. Si iſt der calix* (ſtuof chelih.)
Uuieolicher?
Calix vini meri.
Chelih lutteres uuines.
Plenus mixto.
Doh foller miſcellatun,
foller truoſenon. Alſo in moſte, diu bediu zeſamine gemiſcelot ſint. Uuanda dar lag in fece ſacramentorum corporalium (undir dien truoſinon uuiedon lichambaſtro) geborgen novum Teſtamentum (niuuue beneimeda.) Dar circumciſio carnis (umbeſnida fleiskis) daz uns iſt circumciſio cordis (umbeſuida herzin.) Dar templum (hus) daz uns ſancta Eccleſia (heilich chilcha) dar terra promiſſionis (lant keheizzis) daz uns iſt regnum cœlorum (himilriche.) Dar manegiu ſacrificia (opher) diu ein ſacrificium (opher) pezeichenent, daz in cruce Chriſti (an Chriſtis cruce) braht uuard.
Et inclinavit ex hoc in hunc [hoc.]
Unde do ſcangta er uzzer enemo *calice veteris Teſtamenti (cheliche dero altin eo)* in diſen *calicem novi teſtamenti (chelih dero niuuuun eo.) Lutteren uuin ſpiritalem intellectum (keiſtlicha fernumift.)*
Veruntamen fex ejus non eſt exinanita.
Aber doh ne uuard diu truosana irſcaſſen,
ſi uuard dar ze leibo, uuanda carnalis intellectus (fleisklich fernumift) iſt mit Judeis.
Bibent [ex eo] omnes peccatores terræ.
Dero trinchent *Judei ſament* allen ſundigen,
uuanda carnalis intellectus (fleisklich fernumift) licbet in.

10. *Ego autem in ſæculum gaudebo [annunciabo. Cantabo DEO Jacob.]*
Aber ih mendo in euua.
Chriſtus cum corpore (mit Eccleſia.) Uuanda iz cbit in titulo: In finem ne corrumpas.

11. *Et omnia cornua peccatorum confringam.*
Dignitates ſuperborum intſezzo ih.
Et exultabuntur cornua juſti.
Munera (keba) Chriſti, daz ſint cornua juſti (horin des rehtes) diu uuerdent in ſine irhobet.

Pſalmus

Digitized by Google

Pſalmus LXXV.
Hebr. LXXVI.

[*In finem in laudibus*] *Pſalmus Aſaph.*

1. *Canticum ad Aſſirios.*
i. Ad dirigentes. Ouuelee iro pedes (fuozze) uuellen dirigere in ſemitas rectas (ribtin in rehta ſtiga) die gruozzet Aſaph.

2. *Notus in Judea Deus.*
Echert in Judea iſt Got chunt.
Uuis in confeſſione (in pigihte) ſo chundoſt du dih ze Gote. Die ne iahen an in, die dir chaden: Non habemus Regem niſi Cæſarem (uuir ne habin andrin Chuning ne uuan den Romcheiſer.) Joh. 19, 15.
In Iſrael magnum nomen ejus.
In Iſrael iſt chunt ſin mahtig namo.
Die an Chriſto Got pechennent, alſo gentes (diete) tuont, die ſint Iſraelitæ, die ſint videntes (Got anaſehente.) Deum, dien iſt chunt ſin namo, die in ecbert hominem bechennent, alſo judei, die ne ſint Iſraelitæ, dien ne iſt chunt ſin edele namo, daz er Got heizzet.

3. *Et factus eſt in pace locus ejus, & habitatio ejus in Syon.*
Unde in fride iſt ſin ſtat *an dien iſt ſi, die daz uuellen, daz er uuile. Under einmuotigen iſt ieo frido, unde ſin gebueda iſt in ſpeculatione. In euuigheite dar man in anaſiehet facie ad faciem (ſone anaſiune ze anaſiune) dar buet er an in, dar iſt frido.*

4. *Ibi confregit fortitudines arcuum & ſcutum & gladium & bellum.*
Dar habet er gebrochot ſtarche bogen, unde ſcilt, unde ſuert, unde ſelben den uuig *uuider dir, der uuig iſt in dir, ſament dir ſelbemo ringeſt du, uuanda uuider Gote runge du. Noh danne, daz du is uberuuint ketuoeſt, folge Paulo.* Rom. 6, 12. *Uuieo chit er? Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ad obediendum deſideriis ejus (ſunda ne geriche niebt in iuuuermo todigin lichamen ze geuuichenne ſinen geluſten.) Ube du imo folgeſt, ſo chumeſt du ſone diſemo unfride ze euuigemo fride.*

5. *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis.*
Du biſt uuunderlicho irſceinende, ſone dien euuigen bergen,
dero hobi niemer ne zegat. Sone Apoſtolis habeſt du allero uuerlte liebt kegeben.

6. *Turbati ſunt omnes inſipientes corde.*
Alſo eine ſone in uuurden illuminati (intliuthe) ſo uuurden andere turbati (getruobte) *Uuelee?*
Alle unuuizzige.
Dormierunt ſomnum ſuum & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus ſuis.
Iro ſlaf ſliefen die richen, unde ſo ſie iruuacheton, in handen niebt ne habeton. Die ferſlafent iro lib, dien hier ribtuoma chomende ſint, unde iro luſſami an dien iſt, unde den anderen lib ne minnont, noh himan dara ne frument, daz ſie dar finden. Hier ſlieffen ſie, dar uuerdent ſie iruuechet, hier habeton ſie, dar niebt.

7. *Ab increpatione tua Deus Jacob dormitauerunt, qui aſcenderunt equos.*
Fone dinero irrafsungo Got Jacobis intſlieffin, die uffen ros ſazzen,
dannan ſie iruuachen ſolton, dannan intſlieffen ſie. Uuelee? Die iro ubermuoti fuoret.

8. *Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi tunc ab ira tua?*
Du biſt egebare,
unde uuer uuiderſtat dir danne, ſo dies judicii (der ſuono tach) chumet? Uuer intrimet danne ſone dinero abolgi?

9. *De cœlo jaculatus es [auditum feciſti] judicium, terra timuit & quievit.*
Du ſcuzze ſone himele daz *judicium*, (urteil.)
Ite in ignem æternum (farint in euuig fiur) dannan ircham der ſundigo, unde gebirmeda imo, der er gebirmen ne uuolta. Matth. 24, 41. *Dar habet er ende getan dero ſundon.*

10. *Cum exurgeret in judicio Deus, ut ſalvos faceret omnes mites terræ.*
Do uuas iz, in judicio (in urteile) uuas iz, do er ouh uf ſtuont, daz er gebielte alle die mammenden, ſone den er chad: Beati mites (ſalig ſint miteuuare.) Dar er die einen ferliuſet, dar haltet er die andere.

11. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi.*
Uuanda menniſchen gedanch uehet dir *ze eriſt*, unde die aleiba des kedanches machont dir dulte.
Confeſſio (pigiht) lichet Gote ze eriſt, recordatio præteritorum criminum (die irhiugeda ketanero ſculdo) tuot imo feſta (dulte) ſone diu chad Dauid: Et delictum meum coram me eſt ſemper (unde min miſſetat iſt ieo fore mir. Pſal. 50, 5.

12. *Vovete & reddite Domino Deo veſtro.*
Intheizzent Gote unde uuerent iuuuera intheizze.
Pezzera iſt non vovere (niebt intheizzin) danne vovere & non reddere (intheizzin unde niebt leiſtin.)
Omnes qui in circuitu ejus ſunt offerunt munera terribili.
Alle die umbe in ſint, die bringent keba demo egelichen.
Chriſtus iſt allen communis (gimeine) unde bediu medius (mitter) die in minnont, die ſint umbe in. Alde dara ze demo altare, dar ſin corpus uuirt conſecratum, opheront alle die umbe ſtant.

13. *Et ei qui auſert ſpiritum principum.*
Unde demo *opheront ſie*, der *ſuperbam ſpiritum (hohmuotigin ſin)* dero *principum* (furſton) dana nimet,
unde humilem ſpiritum (diemuoten ſin) gibet.
Terribili apud Reges terræ.
Prutelichemo ſament dien rihtaren dero erdo.
Caſtiga corpus tuum & in ſervitutem redige (cbele dinen lichamen, unde bringen in de ſcalcheit) ſo tuondo biſt du rex (chuninch) unde iſt er dir terribilis (prutelich.)

Pſalmus

Ad Psalmum LXXV.
Hebr. LXXVI.
v. 5.

Montibus æternis.) Sic & Græci: ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων. In Hebraico habetur טֶרֶף *Tareph*, præda. Græci igitur aliter legerunt, & forte נֵצַח *Nezach*, æternitas.

Digitized by Google

Psalmus LXXVI.

Hebr. LXXVII.

In finem pro Idithun.

1. PSalmus ipſi *Aſaph.*

Idithun tranſiliens. Aſaph congregatio. Uuaz iſt daz? Ane, congregatio tranſiliens (diu uberſpringinda geſamenunga) ſpricbet bier, diu ad finem (an diz ende) chomen unile da furder nieht tranſiliendum ne ſi (ze uberſpringinne iſt.)

2. *Voce mea ad Dominum clamavi, & vox mea ad Dominum* [*voce mea ad DEUM*]

ſ. pervenit & intendit mihi.

Mit minero ſtimmo harata ih ze truhtene, unde ze Gote, *follecham ſi*, unde uuara teta er min.

Uuanda ſi in ſelben ze mir ladeta, nob ze anderiu ne rameta, bediu feruam et ſia.

3. *In die tribulationis meæ Deum exquiſivi.*

An demo tage minero arbeite ſuohta ih Got *nals umbe ander, uuanda ih tranſiliens (uberſpringente) pin, ane umbe in ſelben, daz ih ſecurus (ſichure) muge imo adhærere (zuo haften.) Uuer iſt der dies tribulationis? (tagh arbeito.) Ana aller diſer lib, ſone demo geſcriben iſt: Temptatio eſt vita hominis ſuper terram, (urſuob iſt dis menniſcin lib obe erdo.) Iſt er temptatio (urſuob) ſo iſt er tribulatio (arbeit.)* Job. 7, 1.

Manibus meis.

i. operibus meis mit minen handin, *daz chit mit minen uuerchin.*

Nocte, nahtis.

In hoc ſæculo (daz chit hier in uuerlte.)

Coram ipſo (fore imo ſelben.)

Non coram hominibus (nals fore menniſcon.)

Et non ſum deceptus.

Unde dar ana ne bin ih petrogen,

uuanda min lon geuuiſſer iſt, unde mir chumet, daz mir gebeizzen iſt.

4. *Negavi* [*Renuit*] *conſolari animam meam* [*anima m.*]

Ih ne uuolta troſten mina ſela,

So leid iſt mir diſer lib, ſo irdriuzzet mih ſin. Solib elende iſt er, daz ih darinne humanæ conſolationis (menniſcin troſtis) ne ruocho.

Memor fui Dei & delectatus ſum.

Gotes irhugeta ih, daz uuas mir luſſam,

daz teta mir freuui.

Garrivi.

Dero freuui ſpileuuortota ih, fore mendi ne mahta ih ih gedagen. Alde iz chit:

Exercitatus ſum

ih uuare mite irmundrit.

Dero luſſami nietota ih mih, ferro dar ana denchendo.

Et defecit ſpiritus meus.

Unde an demo denchenne irlag ih. Si ziehet hohor danne min ſin. Man ne mag uuizzen ſina luſſami.

5. *Anticipauerunt uigilias omnes inimici* [*oculi m.*] *mei.*

Uuacheroren uuaren alle mine fienda,

aeriæ poteſtates ad decipiendum (luſtige mahtinga ze biſuichinne) danne ih mahti ſin ad cuſtodiendum (mih ze behuotenne.)

Turbatus ſum.

Truobe muot quam ih *fone dero faro minero garrulitatis (ſpileuuorto.)*

Et non ſum locutus.

Unde geſuigeta.

Alde iz chit:

Anticipauerunt uigilias oculi mei, turbatus ſum & non ſum locutus.

Nahtes eruuacheta ih fruo, unde uuas ſuigendo, leideg *minero ſundon. Die uuachun beizzen uuir nu nocturnas (nobturna) dar umbe tuoen uuir antelucanos conventus (foretagige ſametchumfte.)*

6. *Cogitavi dies antiquos.*

An dero ſtilli dahta ih an die alten daga,

die nu irgangen ſint. an dien humanum genus (alman chunne) unirdrozzono ſundota. Dannan uuard ih turbatus (truobmuotig.)

Et annos æternos in mente habui.

Unde ze troſte nam ih in muot diu euuigen iar,

ſone dien geſcriben iſt: Et anni tui non deficient. (unde diniu iar uuerent ieo mer.) Pſal. 101, 28. *Die gedancha ſazta ih uuider enen die mih leidegoton.*

7. *Et meditatus ſum nocte cum corde meo.*

Unde ſo dahta ih nahtes in minemo herzen.

Garrivi [& *exercitabar.*]

Muot ſpileta dar in demo herzen dero uuorto gedagendo, uuanda mir diu garrulitas unfreifigora uuas.

Et ſcrutabar [*ſcopebam*] *Spiritum meum.*

Unde ſcrodota ih min muot,

choſota mit mir ſelbemo.

8. *Et dixi*, [*abſunt alias.*]

Unde dahta ih ſus.

Numquid in æternum proiciet Deus?

Feruuirfet Got zegetate *genus humanum?* man chunne.)

Et non apponet ut beneplacitum [*complacitior*] *ſit ei* [*abeſt*] *adhuc?*

Unde ne getuot er noh *mit finero paſſione* (martiro) daz iz imo ſi liebſam?

9. *Aut in finem miſericordiam abſcindet a ſeculo & generatione?*

Alde nimet er gareuuo dana ſina gnada fone dero uuerlte, unde fone menniſcon geburte?

Ad Psalmum LXXVI.

Hebr. LXXVII.

v. 4.

Garrivi) hoc verbum, quod ad Textum ipſum referendum videtur, non ad Paraphraſin, nec in Græco nec Ebraico nec apud Hieronymum apparet, conf. ℣. 7.

10. *Aut*

Digitized by Google

10. *Aut obliuiſcetur miſereri Deus?*

Alde irigzet er ze ſceinenne dia gnada *ſinero incarnationis (manuuerdeni) die er gebeizzen habet?*

Aut continebit in ira ſua miſericordiam ſuam?

Alde benimet imo zorn ſina gnada?

11. *Et dixi.*

Unde *tranſiliendo (uberſprangondo)* dahta ih *ſus:*

Nunc cepi [cœpit hæc.]

El ne uuas iz, nu *iſt iz. Tranſiliendo (muotſprangondo)* begonda ih fernemen *diu ding.*

Hæc eſt immutatio dexteræ excelſi.

Ih fernimo uuola uues diſiu uuehſelunga iſt, *dero ih fro bin. Chriſtus iſt dextera excelſi* (zeſeuua des hohin) *der habet genus humanum (man chunne) geuuehſelt de tenebris in lucem (ſone finſtri ze liehte (de ſervitute in libertatem filiorum Dei (ſone ſcalcheit in die fribalſi Gotes chindo) der habet mih ſelben uzzer mir ſelbemo braht. Ih habo mih nu ferrecchet an in, freiſa uuare mir ube ih folleſtuonde an mir.*

12. 13. *Memor fui operum Domini, quia memor ero ab initio mirabilium tuorum & meditabor in omnibus operibus tuis.*

Darana *ſcinet daz ih* kehuhtig uuas Gotes uuercho, daz ih fone ereſt dinero uuundero gehugo, unde in allen dinen uuerchen gedanchhafte bin.

Du tate menniſcen ad imaginem tuam (ze dinemo bilde) du inphienge munera Abel (Abelis opher) du gehielte unſih in arca, du eiſcotoſt iſaagin ze ophere in typo (in forezeichin) Chriſti, daz allez tuot mih hogezzin.

Et in affectionibus [adinventionibus] tuis gariam [exercebor.]

Unde in dinen minneſaminon mandelchoſon ih.

Sid der garrolus iſt, der geſuigen ne mag. himan habo ouh ih, daz ih keſuigen ne mag.

14. *Deus in ſancto via tua.*

Got in Chriſto iſt din uueg.

Er chad: Ego ſum via (ih pin uueg.) Joh. 14, 6.

Quis Deus magnus ſicut Deus noſter?

Uuer iſt ſo mahtig Got, ſo unſer Got,

du eino uuunder tuoſt, unde mit diu ſceineſt, daz anderer ne iſt.

15. *Notam feciſti in populis virtutem tuam.*

Chriſtum der din virtus iſt; habeſt du gentibus (dietin) chunt ketan.

16. *Redemiſti in brachio tuo populum tuum.*

An imo habeſt du irloſet dinen liut.

Er iſt din virtus (chraft) er iſt din brachium (arim.)

Filios Iſrael & Joſeph.

Habeſt peide irloſet, iob filios Iſrahelis (Iſrahelis chint) *iob populum gentium (den liut dero dieto) der demo uuaren Joſeph (zeſiuuun ſune) haftet, den ener bezeichenda.*

17. *Viderunt te aquæ Deus viderunt te aquæ.*

Liute geſahen dih, dih keſahen liute.

Daz uuas fone diu, quia notam feciſti in populis virtutem tuam) uuanda chunt ketate undir liutin dina chraft.)

Et timuerunt.

Unde forhton dih,

daz uuas mutatio dexteræ excelſi (der uuehſel des hoen Gotes zeſeuuun.)

Et turbatæ ſunt abyſſi.

Unde uuazzer diefena uuurden getruobet,

daz ſint hominum conſcientiæ (menniſcon inuuizzeda.) Uuaz mag tiefera ſin?

18. *Multitudo ſonitus aquarum.*

Uuard michel daz dero uuazzero in ymnis & canticis & orationibus. (in lobin, unde in ſancleichen unde in kebetin) uuannan uuas daz?

Vocem dederunt nubes.

Diu uuolchen lutton,

Apoſtoli bredigoton.

Et enim ſagittæ tuæ pertranſierunt.

Diniu uuort turhkiengen *dero menniſcon herzen.*

19. *Vox tonitrui tui in rota.*

In orbe terrarum (in uuerlt rinch) *ſcullen diniu egelichen uuerch.*

Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ.

Diniu *miracula* (uuundir) irſchinen allero uuerlte.

Uuanda ſie fuoren in circuitu tonando & coruscando (al umbe die uuerlt tonerondo unde bleccheſindo.)

Commota eſt & contremuit terra.

Dannan uuard iruueget unde irbibeda diu erda.

Menniſchen irchamen ſih uf.

20. *In mari viæ tuæ.*

In gentibus (undir dietin) uuurden dine uuega, ze in chame du do.

Et ſemitæ tuæ in aquis multis.

In multis populis (undir manigen liuten) uuaren dine ferte.

Et veſtigia tua non cognoſcentur.

Unde *fone iudeis* ne uuurden bechennet dine ferte.

Sie chedent ie noh: Nondum venit Chriſtus (noh ne cham ieo Chriſt niebt.) Joh. 7.

Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſi & Aaron.

Denſelben dinen liut leitoſt du doh alſo ſcaf *uzzer Egypto* in Moyſenis unde in Aaronis handen.

Nu habent ſie dir ubelo gedanchot, daz ſie eine under allen dih ne uuellen bechennen.

Pſalmus LXXVII.

Hebr. LXXVIII.

v. 1. *Intellectus Aſaph.*

UUAs chundet uns Aſaph? Ane daz uuir ein geboren, unde ander fernemen. Geboren, unieo der alto liut ingratus (undanchfellich) *uuas beneficiis Dei (Gotes liebtaten) unde fernemen, daz uuir ſo ſamo ne ſuln ſin.*

Attendite populus meus legem meam.

Mine liute fernement mina ea.

Inclinate aurem veſtram in verba oris mei.

Digitized by Google

Heldent iuuuera ora ze dien uuorten mines mundes.

2. *Aperiam in parabolis os meum. Loquar propoſitiones ab initio.*

Ih induon minen munt an uuidermezzungon *touchenıu gechoſe.*

Spricho ih, fone demo anagenne *iuuuerro ferte fone egypto: Uuir geboren tageliches parabolas (uuidermezza) in ſancto Evangelio. Alſo Chriſtus ſih ſelben uuidermezzot grano frumenti (demo chernin des chorin uuuocheres.) Dar geboren uuir ouh propoſitiones (irratini.) Alſo daz iſt: Quid vobis videtur de Chriſto, cujus filius eſt?* Matth. 22, 42. *(uuaz tunchet iu umbe Chriſt, uues ſun uuanint ir iſt er?) Uuaz chaden do Judei? Dauid (er iſt Dauidis ſun.) Unde uuaz aber er? Uuie mag Chriſtus peidiu ſin, ioh filius Dauid (Dauidis ſun) ſo ir chedent, ioh Dominus Dauid (Dauidis* Pſal. 109, 1. *herro) ſo er imo ſelbo chad, do er ſus fone imo ſprach: Dixit Dominus ſ. pater Domino meo ſ. filio ſuo Chriſto, ſede a dexteris meis (ſprah min herro fater minemo herro Chriſto ſinemo ſune zuo, ſizze ze zeſeuuun min.) Tougeno lerta diu propoſitio (ratiſca) ſie fernemen Chriſtum in tempore filium Dauid, in æternitate filium Dei (zeitlicho Dauidis ſun ſin, euueclicho Gotes ſun ſin.) Parabolæ unde propoſitiones (uuidermezza, ratiſca) ſint die figuræ (uuahpilde) fone dien Paulus chad: Hæc omnia in figura contingebat illis (diſiu alliu geſchaben iudon in uuahpilden.)*

3. *Quanta audivimus & cognovimus ea & patres noſtri narraverunt nobis.*

Diz iſt vox hominis (menniſcin ſtimma) vox Aſaph, daz fore uuas iz vox Dei (Gotes ſtimma.)

Uuieo mahtigiu ding uuir fernomen haben, *diu er teta in veteri teſtamento (in dero altun bineumeda) unde nu haben uuir ſiu bechennet in nouo (an dero niuuuun) unde unſere forderen Moyſes & Prophetæ (unde uuiſſagin) zalton ſiu uns.*

4. *Non ſunt occultata à filiis eorum in generatione altera.*

Siu ſint unferborgen fore iro chinden in anderro geburte.

Uuir bin diu andera geburt, diu andera generatio (geburt) dero nu chomen iſt regeneratio (uuiderburt. i. touſi.)

Narrantes laudes Domini & virtutes ejus & mirabilia ejus quæ fecit.

Dar ſtat fore: ℣. 3. Patres noſtri narraverunt nobis. Demo inchit: Narrantes laudes Domini. Uns ſagente ſin lob, unde ſina chraft unde ſiniu uuunder diu er teta.

5. *Et ſuſcitavit teſtimonium in Jacob & legem poſuit in Iſrahel.*

Unde erchihta urchunde in Jacob.

Uuaz iſt daz? Ane daz dara nah ſtat, unde ea ſazta er in Iſrahel. Selbiu diu ea uas daz urchunde, d.z man gelouben ſolta, uuanda Got fant ſia, unde er iah iro.

6. *Quanta mandavit patribus noſtris.*

Uuieo manigiu *præcepta (gebot)* er beualh unſeren forderen.

Uuara zuo?

Nota ea facere filiis ſuis.

Chunt ſiu zetuonne iro chinden.

Ziu dien?

Ut cognoſcat generatio altera.

Daz diu anderiu flahta diu bechenne *diu ſie ne bechandon. Uueliu iſt die ſlahta?*

Filii qui naſcentur.

Gentes die in novo teſtamento geboren uuerdent.

Et exurgent.

Unde *mit Chriſto* irſtant.

Et narrabunt filiis ſuis.

Unde die zelent ſiu iro chinden.

In uuelen uuorten?

7. *Ut ponant in Deo ſpem ſuam.*

Daz diu iro chint an Got ſezzen iro gedingi *nals an iro ſelbero rehte, ſo ene tatin.*

Et non obliviſcantur operum Dei.

Unde ſie Gotes uuercho ne ergezzen, *uuanda er der uuurcho iſt bonorum operum (kuotero uuercho) nals menniſco.*

Et mandata ejus exquirant.

Unde ſie fordereten ſiniu gebot ze *irfollone mit ſinero belfo.*

8. *Ne fiant ſicut patres eorum generatio praua & amaricans [exaſperans.]*

Daz ſie ne uuerden auuekkiu ſlahta unde bitteren geſmagmen habentiu *nah iro forderon die in deſerto irſturben (in einote.)*

Generatio quæ non direxit cor ſuum.

Slahta ſolechiu dia daz herza ne gerihta.

Et non eſt creditus cum Deo Spiritus ejus.

Unde ſament Gote ſih ne geinmuota.

9. *Filii Effrem intendentes arcum & mittentes ſagittas ſuas, converſi ſunt in die belli.*

Effremis ſune *fluoben, ſo der uuig uuard, dob ſie* bogen ſpienin unde mitte ſcuzzin.

Sie fiengen ze uuige, dara nah irlugen ſie in. So temptatio cham, ſo betoton ſie uitulum (diz chalp) danne ſie fore chaden: Quæcunque locutus eſt Exod. 24, 7. *nobis Deus noſter faciemus & audiemus: (ſo uuaz unſer Got uns keſaget habet, daz tuoen uuir, unde loſeen is.)*

10. *Non cuſtodierunt teſtamentum Dei, & in lege ejus noluerunt ambulare.*

Dar gebore iz, unde an Effraim fernim ſie alle.

Sie ne huoton Gotes eo.

Teſtamentum iſt lex (pineimeda) alſo ouh dar fore teſtimonium (ſin urchunde.)

Dar ana ne uuolton ſie gan.

11. *Et obliti ſunt benefactorum ejus & mirabilium ejus, quæ oſtendit eis.*

Unde irgazzen ſinero liebtate, unde ſinero uuundero, diu er in ougta.

12. *Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Egypti in campo Taneos.*

Fore *Moyſe unde Aaron* teta er uuunder in Egypto dar Tanis *civitas* iſt *(diu burg) dero genitivus grece iſt Taneos (ſinic uuehſil in Grammâtiche in chriechiſcun chit.)*

13. *Interrupit mare & perduxit eos. Statuit aquas quaſi in utre.*

Er underbrah den mere, unde leita ſie dure, unde ſtatta diu uuazzer, ſamo ſo *in utre* (in udirbalge) *betaniu.*

14. *Et*

14. *Et deduxit eos in nube diei [die] & tota nocte in inluminatione ignis.*

Unde tages leita er ſie mit uuolchenne, nahtes mit demo ſchinen des fiures.

15. *Diſrupit petram in heremo & adaquavit eos velut in abyſſo multa.*

Den ſtein zebrah er in demo einote unde tranchta ſie ſamo in tieffemo uuage.

16. *Et exduxit aquam de petra & eduxit tanquam flumina aquas.*

Unde uuazzer liez er uzzer demo ſteine, ſo genuhtigiu ſamo ſo aha.

17. *Et appoſuerunt adhuc peccare ei.*

i. non credere ei.

Noh danne legeton ſie zuo imo ze miſſeloubenne.

Noh do ne irdroz ſie dero ungeloubon.

In ira [iram] excitaverunt excelſum in inaquoſo.

i. in ſiccitate.

Got reizton ſie ze zorne dar in durri.

Durre uuas daz lant, durre uuas iro muot, daz reizta Got ze zorne.

18. *Et contemptaverunt [tentaverunt] Deum in cordibus ſuis, ut peterent eſcas animabus ſuis.*

Unde do beſuohton ſie Got in iro herzon ſo daz ſie iro ſelon fuoro batin,

nals die ſela ze nerenne, nube inne zehabenne.

19. *Et male locuti ſunt [de] Deo.*

Unde ſub ubelo ſprachen ſie ſone Gote.

[Dixerunt]: Numquid poterit Deus parare menſam in deſerto?

Mag Got hier in uuuoſti geben ezzen?

20. *Quoniam percuſſit petram & fluxerunt aquæ & torrentes inundaverunt: nunquid & panem poterit dare aut parare menſam populo ſuo?*

Sid er an den ſtein sluog unde ſar dannan uz fluzzen uuazzer genuhtigiu, mag er ouh prot keben unde rihten diſche ſinemo liute?

21. *Ideo audivit Dominus & diſtulit.*

ſ. vindictam.

Fone diu gehorta iz truhten, unde friſta *ſinen anden.*

Et ignis accenſus eſt in Jacob, & ira aſcendit in Iſrahel.

Unde *nah iro ſeti* inbran fiur in Jacob (*in jacobis ſune*) unde ſin zorn fuor in Iſrahel (*in iſrahelis chint*) *ſin zorn uuas fiur.*

22. *Quia non crediderunt in Deo nec ſperaverunt in ſalutare ejus.*

Uuanda ſie an Got ne gloubton, noh an ſinen haltare ne gedington.

Uues? Ane Iſrahelis.

23. *Et mandavit nubibus deſuper & januas cœli aperuit.*

Unde do gebot er uuolchenen obenan, unde himel ture inteta er.

24. *Et pluit illis manna ad manducandum & panem cœli dedit eis.*

Unde regenota in manna (*cruzzemelo*) ze ezzenne, unde gab in himel brot.

25. *Panem Angelorum manducavit homo.*

Engelo brot az menniſco.

Er az manna daz Chriſtum bezeichenet. Er iſt panis Angelorum, uuanda ſin lebent ſie.

Cibaria eis dedit in abundantia.

Fuora gab er in in genuhte.

Secundum hiſtoriam fuor iz ſo, iz uuas aber alles pilde dero ſideron dingo, diu in nouo teſtamento (in dero niuuuun beneimedo) geſchehen ſint.

26. *Transtulit auſtrum de cœlo & induxit in virtute ſua affricum.*

Suntuuint fuorta er ſone himele, unde affricum,

der ouh libs heizzet,

prahta er in ſinero chrefte.

27. *Et pluit ſuper eos ſicut pulverem carnes.*

Unde mit dien uuarf er ſie ana fleisg, alſo dicchen ſamo ſo ſtoub.

Et ſicut arenam maris volatilia pennata.

Unde gefugele ſamo ſo mere ſant.

28. *Et ceciderunt in medio caſtrorum eorum, circa tabernacula eorum.*

Diu fielen in die herebirga, unde umbe die herebirga.

29. *Et manducauerunt & ſaturati ſunt nimis.*

Unde uuurden ſie ze ſeti, unde uuurden unmazzo ſat.

Et deſiderium eorum attulit eis.

Unde ſo irfollota er iro geluſte.

Non ſunt fraudati a deſiderio ſuo.

Noh er ne ferzeh in des ſie gereton.

Unieo do?

30. *Adhuc eſcæ erant in ore ipſorum & ira Dei aſcendit ſuper eos.*

Uns iro ezzen noh in iro munde uuas, ſo cham uber ſie Gotes abolgi,

die er umbe daz friſta, daz er in er geſceindi, uuaz er gemag.

31. *Et occidit plurimos eorum.*

Unde ferlos er iro manige.

Alde iz chit pingues eorum (iro maſta) i. qui erant ſuperbi inter eos. (daz nennit die dir hohfertig uuarin under in.)

Et electos Iſrael impedivit.

Unde die Gotes iruueleten,

ſo Moyſes uuas unde Aaron unde Finees, irta diu ira Dei (Gotes irbolgeni) daz ſie in nehein helfa ne mahton ſin.

32. *In omnibus his peccaverunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus ejus.*

In dien dingen allen ſundoton ſie ieo zuo, unde an ſinen uuunderen *daz chit ſiniu uuunder anaſehendo*, uuaren ſie ungeloubig.

33. *Et defecerunt in vanitate dies eorum.*

Unde in uppigheite *nals in uuarheite* zegiengen iro taga.

Et anni eorum cum festinatione.

Unde iro iar spuotigo.

34. *Cum occideret eos, tunc quærebant eum & reuertebantur.*

So er sie sluog so suohton sie in, unde iruuunden *ze imo, nals umbe minna, nube umbe forbtun.*

Ante lucem [*& diluculo*] *veniebant ad eum.*

Danne chamen sie fruo ze imo.

35. *Et rememorati sunt, quia Deus adjutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.*

Unde *fone dero note* behugeton sie sih, daz der hohesto Got iro helfare, unde iro losare ist.

36. 37. *Et dilexerunt eum in ore suo, cor autem ipsorum non erat rectum cum eo. Et lingua sua mentiti sunt ei, nec fideles habiti sunt in testamento ejus.*

Unde minnoton in an iro uuorten, aber iro herza ne uuas rehtez uuider in, unde mit iro zungon lugen sie imo, noh ketriuuue ne uuaren sie an sinero eo.

38. *Ipse autem misericors & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos.*

Er ist aber genadig, unde er uuirt pesuonet iro sundon,

daz chit er inphabet suona umbe iro sunda, so sie iob filium Dei (Gotes sun) *irslabent, unde ne ferliuset sie so, nube die reliquiæ* (aleiba) *gehalten uuerden.*

Et abundauit [*multiplicavit*] *ut auerteret iram suam.*

Unde follun licheta imo, daz er dana uuanti sin zorn.

Et non accendit omnem iram suam.

Noh er ne zunta al sin zorn.

Er ne liez imo, so zorn siu, so sie gefrebtot habeton, nob do, nob sid in sinero passione (martero.)

39. *Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens & non rediens.*

Unde *daz teta er* irhugendo iro *brodi*, daz sie fleisg sint.

Unde uuaz oub mer?

Hina farenter geist, unde ne iruuindeter.

Iruuindet er in judicio (*an suono tage*) *daz ne tuot er aber hier ze uuonenne.*

40. *Quotiens exacerbauerunt eum in deserto, in ira concitauerunt eum in inaquoso.*

Au. uuieo diccho sie in gramdon in dero uuuosti, uuieo diccho sie in ze zorne gegruozton, dar in durri.

41. *Et conversi sunt & temptaverunt Deum.*

Unde uuurden becheret ze Gote, unde sar dar bi choreton sie aber sin.

Et sanctum Israhel exacerbauerunt.

Unde den Israhelis heiligen gramdon sie.

42. *Non sunt recordati manus ejus qua die liberauit eos de manu tribulantis.*

Sie ne irhugeton sines keuualtes, *den er sceinda,* do er sie losta fore *Pharaonis* keuualtet der sie arbeita.

43. *Sicut posuit in Egypto signa sua & prodigia sua in campo Taneos.*

Uuieo er zeichen teta in Egypto, unde seltsani in tane felden.

Taneos chit humile mandatum (*tiemuote gebot, bediu uuellen genuoge daz taneos si nomen civitatis indeclinabile*) *selb namo dero burg uncherlich in grammatiche, so uuieo andere cheden also dar fore stat, tanis nominativum* (*selb namin sin*) *taneos genitivum* (*dannen burgti* [*leg. burtigin sin.*] *in sin.*)

44. *Et convertit in sanguinem flumina eorum & manationes aquarum* [*imbres eorum*] *i. aquas ab imo ebullientes, ne biberent.*

Aha unde brunadara machota er ze bluote, daz sie ne trunchin.

Egyptii gruoben, unde suohten scaturigenes aquarum (*runtlaccha uuazzero*) *sie funden aber sanguinem pro aquis* (*pluot fure uuazzir.*)

45. *Misit in eos kenomiam i. muscam caninam & comedit eos: & ranam & disperdidit eos.*

Huntfliegun santa er sie ana, diu az sie, unde den frosg, unde der dosta sie.

46. *Et dedit erugini. i. rubigini, fructus eorum & labores* [*arbores*] *eorum locustæ.*

Unde ferfezze (*i. frasezze*) gab er iro uuuochera, unde iro arbeite heftafele.

47. *Et occidit in grandine vineas eorum & moros eorum in pruina.*

Unde iro uuinegarten ferlos er mit hagele, iro murbouma mit rifen.

48. *Et tradidit grandini jumenta eorum & possessionem eorum igni.*

Unde iro feho gab er hagale, unde ander, daz sie besazzen demo blich fiure.

Erugo (*frasez*) *unde pruina* (*riffo*) *unde ignis* (*fiur*) *ne stant niebt in exodo* (*an uzfart puoche*) *nube anderiu driu, scinifes* (*buntfliega*) *ulcera* (*ruda*) *tenebræ* (*finstrina.*)

49. *Misit in eos iram indignationis suæ: indignationem, & iram & tribulationem: immissiones per Angelos malos.*

Er santa sie ana dia abolgi sines zornes, zorn unde bolgenscaft unde arbeite unde scaden santa er in be dien tiefelen.

Sie uuaren ministri (*frumara*) *arges uuillen ut odirent populum Dei* (*daz sie Gotes liut hazzetin*) *unde subte, daz sie schebedig* (*schedebig?*) *uuurden unde todes, daz sie iro primogenita* (*eristporna*) *ferluren. Immissiones dia anauuerfunga heizzent, keschebent peidiu, iob fone bonis* (*kuoten*) *iob malis Angelis* (*ubelen.*) *Boni Angeli uuurfen uuir an Sodomam, mali uuurfen ignem de cælo* (*fiur fone himele*) *zebrennenne substantiam Job* (*jobis habit*) *unde daz man hier lieset, subt unde sterben an egyptios. Uueder sie dob machotin ranas* (*frosca*) *unde scinifes* (*buntfliega*) *unde sanguinem* (*bluot*) *daz ist in quæstione* (*in forsco.*)

50. *Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit a morte animabus eorum, & jumenta eorum in morte conclusit.*

Er rumda demo uuege sinero irbolgeni, *uuanda er in scherm ne uuas,*

iro libe ne libta er fone demo tode, iro stalfeho beteta er in demo tode.

51. *Et*

Digitized by Google

51. *Et percussit omnem primogenitum in Egypto, primitias laboris eorum in tabernaculis cham.*

Unde sluog in ieo daz alteſta in allen ſteten, die fruoſten arbeite sluog er in chamis keſazzen.

Diu zuei ſagent ein, uuanda chamis afterchomen beſazzen Egyptum.

52. *Et abſtulit ſicut oves populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem in deſerto.*

Unde *demo getanemo*, nam er dana ſinen liut ſamo ſo ſcaf, unde uuiſta ſie after demo einote ſamo ſo ſine herta.

53. *Et eduxit eos in ſpe.*

Unde leita ſie uz in dero gedingi *terræ promiſſionis (des kebeiz landis) alſo ouh er unſih nu irloſte de tenebris infidelitatis per paſcua ſpiritualia (ſone ungeloubon finſtri after geiſtlichero uueido leitet) in hoc ſæculo (hier in uuerlte) ſamo ſo in deſerto (in einote) mit dero gedingi regni cæleſtis (himilriches.)*

Et non timuerunt.

Unde ſie ne forhton *in.*

Nob uuir ne ſuln. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Ube Got unſer halb iſt, uuer iſt danne uuider uns? Rom. 8, 31.

Et inimicos eorum operuit mare.

Unde iro fienda beuuarf der mere.

So habet die unſere getan baptiſmum (diu touſi.)

54. *Et eduxit [induxit] eos in montem ſanctificationis ſuæ.*

Unde uffen *Syon (hounuarta)* ſinen heiligen berg prahta er ſie,

aber unſih in ſanctam Eccleſiam (in ſina brutſameunga.)

Montem quem acquiſivit dextera ejus.

Den berg ſin zeſeuua geuuan *alſo Chriſtus Eccleſiam.*

55. *Et ejecit a facie eorum gentes.*

Unde ſtiez er *gentes* (diete) uz ſone iro geſihte.

So tuot er nob malignos ſpiritus, die gentilium errorum auctore: ſint (die leiden tiefela, die dero heidenon irridin machara ſint.) Er iſt ſie eiciens a fidelium cordibus (uzſtozzinde uzzir dien herzan ſinero boldon.)

Et ſorte diviſit eis terram in funiculo diſtributionis.

Unde nah keuuorfenemo lozze teilta er daz lant mit mazſeile,

alſo man nu tuot mit ruoto. So iſt ne unus atque idem ſpiritus dividens ſingulis pro ut vult. 1. Cor. 12, 11. *(der ieo ſelb ſelbo geiſt mannilichemo ſine genada teilende in gagen des er uuile.)*

Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Iſrahel.

Unde teta er Iſrahel buen an iro ſteten.

In cœleſti ſede (uffen himelo geſazze) dannan mali Angeli (ubele engela) fielen, dar ſeldot er ſinen liut. Uuaz taten aber dara nah iro ebint, unde iro afterchomen?

56. *Et temptaverunt & exacerbaverunt Deum excelſum, & teſtimonia ejus non cuſtodierunt.*

Daz ſelba taten ſie.

Unde beſuohton den himeleſchen Got *itemiuues* unde gramdon in, noh ſiniu urchunde ne behuoton ſie.

57. *Et averterunt ſe & non ſervaverunt pactum quemadmodum patres eorum.*

Unde uuanton ſih ſone imo, unde ne uuereton iro gedingun,

die ſie ſament Gote getan habeton, alſo ſie ouh iro forderen ne uuereton. Ubele taten die forderen, after uuege farendo, baz ne ne taten die afterchomen, dar heimo ſizzendo.

Converſi ſunt in arcum pravum.

Sie uuurden becheret *unde geuuehſelot* in argen bogen,

uuanda ſie ze ubele rameton nals ze guote.

58. *Et in iram concitaverunt eum in collibus ſuis.*

Unde gruozton in ze zorne uſen iro buolen,

dar ſie idolatriam (abkotdieniſt) nobton.

Et in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum provocaverunt.

Unde in iro abgotpilden reizton ſie in ze fientſcefte.

59. *Audivit Deus.*

i. advertit Deus.

Do teta des Got alles uuara.

Unde uuieo do?

Sprevit valde Iſrahel & ad nihilum redegit.

Do ferchos er ſie harto, unde brahta ſie ze niehte.

60. *Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum ſuum ubi habitavit in hominibus.*

Unde ſtiez ſone imo daz *tabernaculum* (kezelt) daz in Silo uuas, dar er an menniſcon *nals in gezelte*, geſazze habeta, *noh imo ne uuas daz kademmare, do er dero ne ruobta, umbe die iz kemachot uuas. Das keſcab ſub Heli Sacerdote (pi demo euuarten heli.)*

61. *Et tradidit in captivitatem virtute eorum & pulcritudinem eorum in manus inimici.*

Unde ferſanta er in ellende unde in fiendo hant iro chraft unde iro ſconi.

Daz uuas arca Domini (Gotes archa) dia in allophili uamen.

62. *Et*

Ad Psalmum LXXVII.

Hebr. LXXVIII.

v. 53.

Ne forhton in,) non timuerunt ſibi, non vero ipſum.

So habet die unſ. &c.) Sic fecit noſtratibus (nobis) baptiſmus.

v. 60.

Kademmare,) temperare ſignificat. Kero. *Si katemprot, temperetur, Pirumes Kitemprot, temperemus, ketemproe, kemezlibbe, temperet.* Senſus eſt: quod nullum temperamentum iræ divinæ fuerit adinventum.

v. 68.

Digitized by Google

62. *Et concluſit in gladio populum ſuum & hæreditatem ſuam ſprevit.*

Unde behalbota mit ſuerte ſinen liut, unde ferchos ſin erbe.

63. *Juvenes eorum comedit ignis.*

i. ira bellantium, & virgines eorum non ſunt lamentatæ.

Iunge man fertiligota der uuig, iungiu uuib kenomeniu ne uueinota nieman *nab ſite, mannelib uuas imo ſelbo mer.*

64. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt & viduæ eorum non plorabantur.*

Ofni unde Sinees filii Heli (*des* euuarten *ſune*) lagen in uuige, noh ſar iro uuiteuua dero *einiu an demo chintpette irſtarb*, ne uuurden geuueinot.

Daz kemeina leid ne liez ſie.

65. *Et excitatus eſt tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.*

Do uuard truhten ſamo ſo ſlafender eruuecchet ſamo ſo mahtig man uuines trunchener.

Uuer getorfti fone Gote ſo ſprechen ane Spiritus ejus? (ſin geiſt.) Er geduobta allophilis dormire (ſlaffin) do er in ſolib gehangta, unde ſie chaden: Ubi eſt Deus eorum? (uuar iſt nu iro Got.) Er iruuacheta aber, unde ſceinda in daz ſar.

66. *Et percuſſit inimicos ſuos in poſteriora.*

Unde ſtuont uf unde sluog ſie *in poſteriora (an den aftarin) ziu? Uuanda ſie mimnoton poſteriora (diu afterin) diu in dunchen ſolton velut ſtercora alſo des afterin miſt.) So uuelee teſtamentum Dei (Gotes peneimeda) inphabent, unde doh uobent vanitatem (posheit) die ſezzent arcam Dei (Gotes archa) zuo dien idolis (abkotin) dero vanitas (bosheit) uuirt irfellet alſo dagou teta, Aber arca Dei ſecretum ſcilicet Teſtamenti, quod eſt regnum cœlorum, manet in æternum (Gotes archa ih meino die tuogeni dero bineimeda, daz daz himelriche iſt, diu ueuret iemer.)*

Opprobrium ſempiternum dedit illis.

Euuigen iteuuiz cab er in *uuanda ſo ſcandlicho anderen ne geſcah.*

67. 68. *Et repulit tabernaculum Joſeph & tribum Effrem non elegit, ſed elegit tribum Juda montem Sion, quem dilexit.*

Unde Got ne uuolta Joſeph noh Effrem, *er ne uuolta vetuſtum populum terrena præmia requirentem (den alten liut erdina lona ſuochintin)* nube Judam (*betebiutiu [bejihtiu]*) *uuolta er, novum populum (niuuuen liut) uuolta er, cœleſtia deſiderantem (himiliſca lona forderontin)* unde montem Syon (*uuart perg*) *Eccleſiam futura præmia ſpeculantem (ih meino Chriſtenheit an die chunftigin lona uuartenda.) Joſeph uuas præclari meriti (marero uuirdo) Effrem uuard prælatus (fure gezuchit) fone Jacob ſinemo bruoder manaſſe. Uuaz uuirt danne an in ſo namehaften fernomen ane aller iudaicus populus? (iudono liut.) Uuanda uns Got in parabolis (uuidirmazzon) zuoſprichet, pediu ſin fernumftig finero uuorto, diu ein chedent ander bezeichenent.*

69. *Et ædificavit ſicut unicornium ſacrificium [ſanctificium] ſuum.*

i. ſanctificationem ſuam in terra, quam fundavit in ſæcula.

Unde zimberota ſina heiligunga, gelicha demo einhurnen in demo lande, daz er ze euuon gefeſtenota.

Sancta Eccleſia (chriſtenheit) iſt ſupra petram fundata (uffin ſteine kegruntſellot) in dero iſt ſin ſacrificium populus Dei (uuiechuuerch Gotes liut) ſone unica ſpe ſimilis unicornuo (kelib einhurnin ſone einiclichero gedingi.)

70. *Et elegit Dauid ſervum ſuum.*

Unde eruueleta Dauid ſinen ſcalg,

ſure Joſeph, unde ſure Effrem. Chriſtum eruueleta er den er ſervum (ſcalch) heizzet umbe formam ſervi (daz pilde des ſcalchis.)

71. *Et ſuſtulit eum de gregibus ovium, de poſt (i. pars. i. retro.) fœtantes accepit eum, paſcere Jacob ſervum ſuum & Iſrahel hereditatem ſuam.*

Unde nam er in fone dien ſcafchurten nah dien ouuuen gantin inphieng er in.

Uuara zuo inphieng er in? paſcere Jacob ſervum ſuum & Iſrahel hæreditatem ſuam. Den liut *ſure diu ſcaf* ze uueidonne.

Uuanda ouh Chriſtus nu fone Judeis genommen iſt, unde er gentium greges (dero dieto herta) haltet.

72. *Et pavit eos in innocentia cordis ſui.*

Unde die haltet er in dero unſundigi ſines herzen.

Uuer iſt ſo innocens (unſundich) ſo Chriſtus?

Et in intellectibus manuum ſuarum deduxit eos.

Unde

---

v. 68.

Elegit Tribum Juda, montem Sion.) Mons Sion eſt pars Hieroſolymorum: at Hieroſolyma ſive Jeruſalem a Jebuſæis detenta, Tribui non Judæ, ſed Benjamin fuit ſorte Divina addicta, *Joſuæ XVIII, fin.* Jebus, quæ eſt Jeruſalem, fueruntque omnes civitates XXVI. hæc eſt poſſeſſio filiorum Benjamin ſecundum familias ſuas. At *in Cap. XV. fi.* refertur Jeruſalem ad tribum Juda: *Jebuſæum autem habitatorem Jeruſalem non potuerunt filii Juda delere: habitavitque Jebuſæus cum filiis Juda in Jeruſalem uſque in præſentem diem. In Lib. Judicum, cap. I, 8.* refertur? *Oppugnantes filii Juda Jeruſalem, ceperunt eam & percuſſerunt in ore gladii, tradentes cunctam incendio civitatem.* Nihilominus ℣. 21. narratur: *Jebuſæum habitatorem Jeruſalem non deleverunt filii Benjamin: habitavitque Jebuſæus cum filiis Benjamin in Jeruſalem, uſque in præſentem diem.* Quæ verba eadem ſunt cum loco ex libro Joſuæ citato, niſi quod loco Tribus Judæ Benjamin repoſita. Res ita ex 2. *Sam. V, 6.* componenda videtur: *Abiit Rex David & omnes viri cum eo in Jeruſalem ad Jebuſæum habitatorem terræ. Cepit autem David arcem Sion, hæc eſt Civitas David. Habitavit autem David in arce Sion & vocavit eam civitatem David: & ædificavit per gyrum a Mello & intrinſecus.* Scilicet Benjamin tribus per ſortem accepit Jebus, ſed cum incolas non valeret abigere aut ſupprimere, mixtim habitarunt Benjamitæ & Jebuſæi; atque hi arcem Sion retinuerant, uſque dum David cum exercitu ſuo arcem occuparet, & jure belli retineret, præſertim quum interea tribus Benjamin bello civili ad incitas fere redacta fuerit, & dominio civitatis totius ſine dubio renunciaverit: ſinguli tamen Benjamitæ non fuerunt exacti, ſed etiam poſt ſchiſma regni, cum tribu Juda uniti, 3. *Reg. XII*, 23.

Ad

Digitized by Google

Unde leita ſie in dien fernumeſten ſinero hando,

daz chit ſinero tato. Iro intellectus (fernumefte) ſint ſine tate, ſone diu chedent ſie imo zuo: Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuam. (gib mir fernumift ſo ſcrodon ih din ea.) Pſal. 118, 34.

Pſalmus LXXVIII.

Hebr. LXXIX.

v. 1. Pſalmus Aſaph.

Congregatio Dei, (Gotes ſamenunga) chlagot hier die deſolationem civitatis (ſtorida dero burch) Jeruſalem & templi Dei (ioh des Gotes huſis) diu be Antiocho geſcah, alſo dar fore in ſeptuageſimo tertio pſalmo (an demo ſibinzegoſtin drittin ſalmin diu bechlagot uuirt, diu be Tito uuard, unde be Ueſpaſiano. Die librum primum (daz erra buoch) Machabeorum geleſen habent, dien iſt ſi chunt.

Deus venerunt gentes in hereditatem tuam.

Got *rechare ſih iz* gentes ſint chomen in diu [din] erbe,

daz iſt keſprochen in tempore præterito (in irganginimo zite) in dero ſtal, die iz noh do liden ſolton, alſo ouh anderes uuar [meer] ſone futuris (chunftigen dingin) keſcribin iſt: Dederunt in eſcam meam fel (ſie gabin mir gallun ze ezzene.) Pſal. 68, 22.

Polluerunt templum ſanctum tuum.

Sie habent peuuollen din heilig hus.

Sie habent darin braht abominationem idolorum (die leitſami, abkoto) unde notent unſih immolare carnes ſuillas (opheron ſuinin fleiſc.) Ouh mag iz fernamen uuerden ſone dien die in ſancta Eccleſia tempore perſecutionis (in Chriſtis ſamenungo an demo zite dero abtungo) mit cheli genotet uuurden, Gotes ferlougenen, die ſidſume in pœnitentia (mit riuuuo) mit Gote ſih beſuondon.

Poſuerunt Jeruſalem ut pomorum cuſtodiam.

Sie machoton Jeruſalem alſo uuuoſta, alſo die huttun dero obazo,

die man in demo boumgarten tuot, diu danne ode ſtat, ſo daz obaz in geleſen uuirt.

2. *Poſuerunt morticina ſervorum tuorum eſcas uolatilibus cœli, carnes ſanctorum tuorum beſtiis terræ.*

Sie gaben dinero ſcalcho botecha, unde dinero heiligon fleisg ze zanonne fogalen unde dieren.

3. *Effuderunt ſanguinem ipſorum tanquam aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret.*

Sie liezzen uz iro bluot ſamo *undurlicho* ſo uuazzer umbe Jeruſalem, unde der ne uuas, der ſie begruobe.

Inne unde uzze sluog man ſie in dero burg, unde umbe die burg, unde dar lagen ſie umbegrabene.

4. *Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, ſubſannatio & irriſio his qui in circuitu noſtro ſunt.*

Uuir ſin uuorten iteuuiz unſeren geburen, naſesnuda unde huoh dien die umbe unſih ſint.

5. *Usque quo Domine iraſceris in finem?*

i. noli Domine iraſci in finem.

Uuieo lango truhten irbilgeſt du dih ſo in ende?

Accendetur velut ignis zelus tuus?

Uuieo lango uuirt inzundet din ando?

Nieo truhten ne ſceineſt du dina abolgi, unde dinen anden an ende. Ira (zorn) ſiehet ad vindictam (ze gericche) zelus (ando) ſiehet ad exactionem caſtitatis (ze dero eiſco reinlichamin ioh ſel reini.) Uuelin iſt diu caſtitas? Ne anima legem Domini ſui contemnat & a Deo ſuo fornicando diſpereat (nie diu ſela iro herren ea ferchieſe noh ſie fone iro Gote huoruuerch tuondo ſih ſelbun ferlieſe.)

6. *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt.*

Kiuz uz din zorn *an die diete, die dih ne bechennent, unde an diu riche, diu dinen namen ana ne harent. Die ne heina bechenneda Gotes ne uuellen haben ze dien laz dir zorn ſin.*

7. *Quoniam comederunt Jacob & locum ejus deſolaverunt.*

Uuanda ſie frazzen Jacob *nah in ſumeliche cherendo minis & terroribus (mit troon ioh mit pruttinon)* unde legeton uuuoſte ſina ſtat,

alſo ez fore chit: Ut pomorum cuſtodiam (ſamo obez hutta.)

8. *Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum.*

Unſerro alton unrehto, *diu uns ſone parentibus chomen ſint*, ne irhugeſt du, *uuanda uns ioh dero niuuuon ze filo iſt.*

Cito anticipent nos miſericordiæ tuæ.

Sliemo furefangoen unſih dina gnada *mit ablaze, er uuir ad iudicium (ze uberteiledo) braht uuerden.*

Quia pauperes facti ſumus nimis.

ſ. juſtitiæ.

Uuanda

Ad Psalmvm LXXVIII.

Hebr. LXXIX.

v. 1.

Dle ſidſume &c.) i, e. quorum poſtea aliqui cum DEO reconciliati &c.

Cæterum Notkerus ſecutus alios pſalmum hunc Propheticum agnoſcit de exſcidio Antiochi Regis, ſicut ſupra Pſalmum LXXIII. de exſcidio ultimo Titi. Poterit tamen uterque intelligi factus in Exilio Babylonico, vel etiam poſt illud, quum non videtur unus & idem fuiſſe Aſſaph, autor horum Pſalmorum, ſed ejus poſteri. Poteſt etiam mox poſt Imperium Salomonis excidium Judææ a Siſac Rege Ægyptiaco perpetratum, 2. *Paralip. XII.*

Digitized by Google

Uuanda uuir harto guoteloſe bin.

9. *Adjuva nos Deus ſalutaris noſter.*

Hilf uns Got unſer haltare *uuanda uuir pauperes (arme) unde infirmi (ioh unchreftig) birin. Doh uuir eigin liberum arbitrium (ſelb uualt) uuir ne mugen doh niebt inberen dinero helfo.*

Propter gloriam nominis tui Domine libera nos.

Loſe unſih umbe dia guollichi dines namen,

ut qui gloriatur non in ſe ipſo, ſed in Domino glorietur, (Daz der der ſih ruome an Gote, nals an imo ſelbemo, ſih ruome.) 2.Cor. 10, 17.

Et propitius eſto peccatis noſtris propter nomen tuum.

Uuis gnadig unſeren ſundon umbe dinen namen *nals umbe unſih, uuanda uuir ne haben gefrehtot andere an ſupplicia (ingaltniſſe.)*

10. *Ne quando [forte] dicant in gentibus, ubi eſt Deus eorum?*

Nieo diete ne cheden uuar iſt iro Got?

Unde ſie uuanen daz Got ne ſi, alde ube er ſi, daz er dien ſinen ne helfe.

Et innoteſcat, ſ. uindicta.

in nationibus coram oculis noſtris.

Unde in dietin uuerde geeiſcot *der gerib, ſo daz uuir in geſeben einuueder in ultione (in gericche) alde in pœnitentia (in riuuuo.) Noh daz ne iſt maledictio (fluoch) nube prophetatio (foreſaga.)*

11. *Intret in conſpectu tuo gemitus compeditorum.*

Fure dih chome dero ſuftod der getruhoton.

Dih erbarmee uuieo not in ſi in vinculis. Selbiu diu corruptibilitas corporis iſt ſuare druoh, in dero alle guote ſuftont. Den ſuftod pechenne du.

Secundum magnitudinem brachii tui poſſide filios mortificatorum.

Nah dero micheli dines keuualtes peſizze dero irslagenon chint.

Iro afterchomen uuerden gemanigfaltot nah dinero chrefte, daz perſecutiã (diu abtunga) getuoe Chriſtianos pullulare (uuahſin) nals perire (zeirgan.)

12. *Redde vicinis noſtris ſeptuplum in ſinum eorum.*

Kib ſibenfalt in iro buoſem unſeren gebuoron.

Kib in tougeno in iro herzen, follechlichen lon, uuirf ſie in reprobum ſenſum (in auuerfigen ſin.)

Improperium ipſorum quod exprobraverunt tibi Domine.

Kilt in den iteuuiz den ſie dir taten.

Nah dien uuorten allen geſcah Antiocho.

13. *Nos autem populus tuus & oves gregis tuæ [paſcuæ tuæ] confitebimur tibi in ſæculum.*

Aber uuir din liut *den ſie tilegon uuolton*, unde ſcaf dinero herto iehen dir iemer,

unz in ende dero uuerlte.

In generatione & generationem adnunciabimus laudem tuam.

Uuir chunden din lob in geburte unde in geburte,

uuanda in enero uuerlte, dar man Got ſiehet ſicuti eſt, dar ne chundet nieman Got andermo.

Pſalmus

---

v. 11.

Omiſſa ſunt præcedentia verba: *Ultio ſanguinis ſervorum tuorum, qui effuſus eſt*; res ipſa tamen in paraphraſi non item.

Ad

Digitized by Google

Psalmus LXXIX.
Hebr. LXXX.
In finem.

1. PRo *his qui immutabuntur testimonium ipsi Asaph pro Assiriis.*

An Christum ramet diser psalmus, umbe die gesungener, die in daz pezzera geuuiehselot uuerdent, urchunde dero uuarheite selbero Synagogæ des dinges, daz Christus chomen sol unde sin vinea, Ecclesia sancta, (uuingarto daz ist Christenheit) sol uuerden plantata (kepflanzot.) Ouh kesungener umbe dirigentes (die sih keribtente) daz uuir ne sin, uuir sin generatio quæ non direxit cor suum (daz chunne, daz sin herza ne ribta.)

2. *Qui regis Israhel intende.*

Du Israhel rihtest, sih unsih ana,

sceina uns dina gnada, irrin uns niuuuiu suuna, so chit der sin bitet der sin langet, der dirigens ist (sih ribtinde ist.)

Qui deducis velut ovem Joseph, qui sedes super Cherubim appare.

Du Joseph leitost also scaf unde an Cherubim

sizzest *ouge dih incarnatum,*

du der leitest fidelem populum (den geloubigen liut) unde an plenitudine scientiæ (folli geuuizzedo) sizzest du, chum hara ze uns.

3. *Coram Effraim, Benjamin & Manasse.*

Ouge dih fore judeis, fore Israhel,

dar Effraim, Benjamin unde Manasses sint.

Excita potentiam tuam & veni, ut salvos facias nos.

Uuecche dina maht *sceina fia*, unde chum, daz du unsih halтest.

4. *Deus virtutum converte nos.*

Got dero tugedo bechere unsih *zuo dir,*

uuanda uuir dana becheret uuaren fone dir.

Et ostende faciem tuam & salvi erimus.

Unde ouge din anasiune, undo so genesen uuir.

Ze erist faciem hominis (anasiune Gotheite) so uuerden uuir gehalten.

5. *Domine Deus virtutum quo usque irascéris super orationem servi tui?*

Truhten Got dero tugedo, *so du danne chumest* uuieo sero bilgest du dih danne, *samo so fater nals judex (ubirteilare)* ze dines scalches kebete?

Uuir uuaren inimici (dina figinda) so uuir aber besuonot uuerden uuieo inchist du uns danne dero uuorto, diu du unsih levest: Ne inducas nos in temptationem (nie ne leitest du unsih in ursuoch.)

6. *Cibabis nos pane lacrimarum & potum dabis nobis in lacrimis in mensura.*

So inchist du uns daz du unsih azzest unde trenchest mit tranen bemezze.

So lazzest du unsih uueinonte uuerden temptatos (pesuohte) ut erudias non opprimas (daz du unsih fruotest nals pittepest) nah dien uuorten Pauli:

Fidelis Deus qui non vos permittit tem- 1Cor. 10, 13.
ptari supra quam potestis ferre (ketriuuue Got der iuch ne lazzet ferror pesuochet uuerdin danne ir iz irliden mugint.)

7. *Posuisti nos in contradictionem inimicis [vicinis] nostris.*

Habest unsih kesezzet *chit Asaph* unseren geburen in uuiderspracha.

Ze gentibus (dietin) santost du unsih, quasi agnos inter lupos (also lamp under uuolfa.) Dien sageton uuir Christum, sie chaden aber. Quis est iste nouorum Dæmonum nunciator? (uuer ist Act. 17, 18.
dirro niuuuero tiefelo chundire.)

Et inimici nostri subsannauerunt nos.

Unde unsere fienda huonon unser,

daz uuir chaden mortuum resurrexisse (unsirin Got todin irstantin sin.) Unde daz uuard ze solchero contradictione (uuidirspracho) daz uuir cibati (geazzit) uuurden pane lacrimarum (mit prote dero trabeno) unde potati in lacrimis (ketrenchet mit trabenin) aber doh in mensura (pimezze.)

8. *Domine Deus virtutum converte [te] nos & ostende faciem tuam & salvi erimus.*

Daz stat fore.

9. *Vineam ex Egypto transtulisti, ejecisti gentes & plantasti eam.*

Uuinegarten uzzer egypto ferfuortost du, umbe den stiezze du uz tiete, unde flanzotost in.

Etheos, Gergeseos, Eueos, Amorreos, Jebuseos, stiezze du uz, unde rumdost imo.

10. *Viam feciśti [dux itineris fuisti] in conspectu ejus, & plantasti radices ejus & implevit terram.*

Uueg in sinero gesihte tade du, unde flanzotost sine uuurzella, unde irfultost sin die erda.

Gens judea saz fone Jordane unz an mare magnum (michelin seh, ih meino den mite mere) so uuieo eteliche enont Jordane sazzin, aber der sidero uuinegarto, der fone enemo iruuuobs, irfulta die erda. Initium vineæ (anigeune des uuingarten) gieng ad mare & ad flumen (ze seuue, anderhalp ze dero abo) Anagenne des uuinegarten ze seuue, anderhalb ze dero abo. Finis kieng a mari usque ad mare & a flumine usque ad terminos orbis terrarum. (Daz ende des jungeren fone mere ze mere undo fone indie abo unz an uuerltrichis ende.) Unde fone diu uuard die erda sin irfullet.

11. *Operuit montes umbra ejus, & arbusta ejus cædros DEI.*

Sin scato *idem prioris vineæ (ih meino des altrin uuingarten)* bedahta die berga, *ih meino Patriarchas & Prophetas (hohfatera unde die foresagin)* unde siniu smale holz *mediocriter fideles (ih meino mazzige geloubige)* die Got machota sine cædros (hohpouma) *altissimi meriti homines (daz chit hoero uuirdo menniscin.)*

12. *Exten-*

Ad Psalmum LXXIX.
Hebr. LXXX.

v. 1.

PRo *Assyriis,*) non est in omnibus exemplaribus Latinis. In Græco est: ὑπὲρ τῶ Ἀσσυρίω, quod rectius vertas: super Assyrio, seu Assyriaca captivitate.

v. 4.

Faciem hominis, anasaune Gotheite,) h. e. hominis Dei. δόξαν θεοῦ μονογενοῦς παρὰ πατρός, *Joh.* 1, 14.

Digitized by Google

12. *Extendisti* [*extendit*] *palmites ejus usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus.*

Des uuinegarten zougen rabtost du unz an mare magnum (michel mere) daz dar bi ist. Unde sine flanza an flumen Jordanem (jordanis aha) so man alte reha uinget, unde man sie biegendo in dia erda bechrebet so beizzent sie propagines (ferre piega) a porro pangendo (i. pagando) daz chit sone hina recchenne. Sid du in flanzotost, uuieo fuor iz do so?

13. *Ut quid destruxisti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes transeuntes viam?*

Ziu zare du do dana sina festi,

mit dero er begangen (befangen) uuas?

Unde *ziu* uuindemont in *nu bedien sculden*, alle hina iro uueg farente?

idem temporaliter dominantes (ih meino zitlicho herisonte.)

14. *Devastavit* [*Exterminavit*] *eam aper de silva, & singularis ferus depastus eam?*

Ziu habet in *nu* iruuuostet der eber uzzer uualde,

Titus uzzer gentibus? (dietin)

Unde der einluzzo uuilde *ber, der mit demo suaneringe ne gat*, habet in sus frezzen?

Romanus princeps (Romo sunderfursto) unde omnis superbus (iegelih ubermuoto) der andermo sinero genozsceftе ne iiebet der ist singularis. (sundir cbir)

15. *Deus virtutum convertere* [*converte nos.*]

Got dero tugedo uuirt pecheret *ze genadon doh iz so gefaren si.*

16. *Respice de cœlo & vide & visita vineam istam & perfice eam quam plantavit dextera tua.*

Uuarta sone himele unde sih an disin uuine garten *sone enemo chomenen* unde uuiso sin, unde folletuo in, den dir zesеuua *Christus* flanzota.

Sid du Synagogam (genotzogitum) ferzorn eigist, state sanctam Ecclesiam (die heiligun samenunga.)

Et super filium hominis quem confirmasti tibi.

Unde *gefollecblicho in* uffen des menniscben sune, den du dir habest kefestenot,

Unde ze fundamento geleget, sone demo geschriben ist: Fundamentum aliud nemo potest ponere 1. Cor. 3, 11. *praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus. (ander fundement ne mach nieman lekkin, ane daz dir noh ieo geleget uuas, daz ist der haltentendo Christ)*

17. *Incensa igni & suffossa ab increpatione vultus tui peribunt.*

Sone dero irrafsungo dines analiutes uuerdent ferloren *diu zuei sone dien alle sunda chomen, cupiditas unde timor (kelust unde forhta.)* In zuntiu ding sone fiure *sint cupiditates (keluste)* undergrabeniu *sint timores (forhtun).*

Amor (minna lust) zundot ioh bonos (kuote) ioh malos (ubele.) Du bist amans (minnehaft) umbe daz, daz dir uuola si, daz ne gibet dir niebt amor malus (ubil minna) nube amor bonus (kuot minna.) So bist du ouh timens (forhtig) umbe daz, daz dir uue ne si, daz kibet bonus timor (kuot forhta) nals malus (ubeliu.) Flieh die zuene die ubil sin, kehalt zuene die guot sin, unde habe Got holden.

18. *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi.*

Uber den man dinero zesuuun uuerde irboten din hant *ad perfectionem vineæ (zefolleuuorchti des uuingarten) unde uber Mariun sun den du dir gefestenotost uuesen unice dilectum (einichlicho liebin.) Unde dara nab ne sceidenuuir sone dir.*

19. *Vivificabis nos & nomen tuum invocabimus.*

An imo irchiccheſt du unsih, unde bediu ana hareen uuir dinen namen.

Uuir uuaren do tod, do uuir terram (erda) minnoton, nals Deum (Got.) An imo irniuuuost du unsih, unde gibest vitam interioris hominis (den lib des inniriz minnisсen.)

20. *Domine Deus virtutum converte nos, & ostende faciem tuam & salvi erimus.*

Psalmus LXXX.
Hebr. LXXXI.

v. 1. In finem pro torcularibus quinta Sabbati. Psalmus Asaph.

Baptismum daz chit, quinta Sabbati. Ist sang, daz chit psalmus kesungener selbemo Asaph, selbero dominicæ congregationi (frono samenungo) an Christum sebender. Uuar umbe gesungener? umbe die torcularia (torzilbus) mit dien daz oleum geseuuenot (geseuuerot) uuirt tougeno in gemellarium (in ole chellire) unde (a) murca (oletruosin) gecberet uuirt in plateam (ze strazzo) Uueliu sint diu torcularia? Daz sint pressuræ (fressa) sanctæ Ecclesiæ, mit dien alle die, die dar getoufet sint boni & mali besuochet uuerdent, unde gesceiden uuerdent, ut reserventur boni velut oleum, & proiciantur mali velut amurca (daz die guotin gehalten uuerden, also diz ole, unde ubile feruuorffin also ole truosin.) Quinta Sabbati (toniristac) zeigot uns sone diu baptizatos (getoufte) daz des tages animalia ex aquis creata (libbaftiu uzzer uuazzere gescaffen uuurden.)

2. *Exultate Deo adjutori nostro.*

Freuuent iuh Gote *ze eron* iuuuermo helfare, *alle die sin Asaph kebeizzene, uuanda iu diser psalmus kesungen uuirt.*

Jubilate Deo Jacob.

Niumont imo, dar iuuero uuorto ne gerinne, daz ir doh so sceinent iuuuera mendi, ube andere dienoien ventri (buche) andere vanitati (bosheite) sint aber ir gedahtig unde fruomuotig *Deo adjutori* (Gote helfare.)

3. *Accipite Psalmum & date tympanum.*

Inphahent *spiritale (keistlich dinch)* gebent *carnale (uuerlt dinc) Psalmus ist spiritalis, tympanum daz uzzer corio (biute) uuirt, daz ist carnale. Uuesent milte dero carnalium (uuerltlichon) daz iu Got kebe spiritalia (keistlichiu.) Uuando ouh Paulus chit: Si nos vobis spiritalia seminavimus, magnum* 1. Cor. 9, 11. *est, si nos carnalia vestra metamus (ube*

Ad Psalmum LXXX.
Hebr. LXXXI.

v. 2.
Niumont &c.) verba corrupta & obscura.

uuir

uuir an iu keiſtlichiu dinch ſaben, dunchit iu danne michil, daz uuir uuerltkuot arneien.)

Pſalterium jocundum cum cithara.

Daz *eina iſt* uuunnelih *ſament demo andermo*, pſalterium ſament cythara *Pſalterium (ſaltare) habet abenan buih, dannan gant nider dieſeiten, quaſi cœleſtis prædicatio (ſamo himilſce brediga) aber cythara habet nidenan buh, uuanda corporalia opera (des lichamen uuerch) incheden ſuln prædicationi verbi Dei (dero Gotis kebotis predio.) Diz unde daz erera ſint ein, dar iſt pſalmus (ſaltirſanch) unde tympanum (unde tympana) hier iſt pſalterium (ſalter ſanch) unde cythara. Daz ſaltirſanch heizet nu in dutiſcun rotta à ſono vocis, quod Grammatici factitium vocant ut tintinabulum & clocca.*

4. *Canite initio menſis [in Neomenia] tuba.*

Plaſent mit horne, ſo niuuuer mano ſi,

daz chit nouam vitam fidentius & clarius prædicate (den niuuuun lib der brediont paldor unde zorftor) alſo ander propheta chit: Exclama & exalta quaſi tuba vocem tuam. (irſcri unde irboe dina ſtimma alſo horin.) Eſa. 58, 1.

In inſigni die ſolennitatis veſtræ.

An iuuuermo maren dultetage plaſent.

Daz uobent nob carnaliter (uuerltlicho) iudei. Sie ſabent ana an primo die Septembris menſis (an dero eriſtun luna herbiſt manodis) der inſignis dies ſolennitatis (zeichenhaft tulttago) iſt, ſament in, unde blaſent ſiben taga, daz ne uuizzende, daz iz in fone diu uuard keboten quoniam ſeptiformis gratia Spiritus Sancti baptizantis erat toto orbe prædicanda (daz diu ſibinfaltiga genada des heiligin geiſtis after allero uuerlte ſolta gebrediot uuerden dien die man toufin ſolta.)

5. *Quia præceptum in Iſrahel eſt, & judicium DEO Jacob.*

Fone diu ſingent ab initio menſis tuba (an anafange manodis mit horne) uuanda lex iſt *fone Moyſe gegeben* in Iſrahel, unde *iudicium* (urteilde) *iſt kegeben Deo Chriſtianorum noui populi (des niuuuen liutis) der mit Jacob kezeichenet iſt. Er chad: Pater non judicat quemquam ſed judicium omne dedit filio. (Der fater ne uberteilit niemannin, er gab daz urteil al demo ſune.)* Job. 5, 22. *Unde aber: Ego in judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, & qui vident cœci fiant (ih cham umbe urteil hera in uuerlt, daz die dir niebt ne ſebint, keſeben, unde die dir geſebent, plint uuerden.)* Joh. 9, 39. *So tuot cœcos (plinde) iob videntes (keſebende) daz myſterium torcularis (tougina dinch des torclis.)*

6. *Teſtimonium in Joſeph poſuit illud cum exiret de terra Egypti.*

An Joſeph *der quh gentes (tiete) bezeichenda* keurchundota er daz, do er fone Egypto fuor,

unde er in toufta in mari rubro (in demo roten mere) in ſo loſende ab Egyptiis, alſo der ſidero liut nu irloſet uuirt à viciis in baptiſmo (fone achuſtin in dero toufi.) Dar ne uuard nebein dero Egyptiorum zeleibo, noh in unſerro toufi dero delictorum (miſſetato) Joſeph chit augmentatio (merunga) diu iſt Chriſtianorum, quia multi filii deſertæ magis quam ejus quæ habet virum (uuanda dero verlazziuun chindo iſt michil mer danne dero diu den man habet.) Jer. 54, 2.

Linguam quam non noverat audiuit.

Er gehorta die ſpracha, *ſo er uzzer Egypto cham,* die er ne chonda.

Uuaz iſt daz? ſo der man an dero toufi uzzer dien vitiis (achuſtin) chumet ſo geboret er myſteria (die tougenin dinch) diu er er ne uuiſſa, ſo geboret er, uuar er ſin herza haben ſule.

7. *Avertit ab omnibus dorſum ejus.*

Got cherta dana ſineu rukke fone dero burdi. Er intluod in.

Manus ejus in cophino ſeruierunt.

Is uuas imo durft uuanda ſine hende dienoton an chophenno.

Chophinus iſt ein chorb den man bruchet ad ſervilia opera (ze ſcalch uuerchen) ſo man ſol mundare (furbin) ſtercorare (miſton) terram portare (erda uztragen) ſo dienont ſie alle fore dero toufi, ſamo ſo mit chofino, quia qui facit peccatum ſervus eſt peccati (uuanda der die ſunda tuot, der iſt ſundono ſcalch) Dar uuerdent ſie fri. Saligo der die fribeit after des pehaltet. Joh. 8, 34.

8. *In tribulatione invocaſti me & erui te.*

In note haretoſt du mih ana, *do du lateres machotoſt, unde cophinum (chorp) truoge,* do gehorta ih dih, *fore dinero toufi unz dih din conſcientia (inuuizze) drubta, nam ih din uuara.*

Et exaudivi te in abſcondito tempeſtatis.

Unde gehorta dih in tougeni dero duniſte.

Uuelero? Nals maris (meris) nube cordis (herzin.) Dar du angeſtoſt, dar gehorta ih dih.

Probavi te ad aquas contradictionis.

Ih choreta din ze dien uuazzeren dero uuiderchedungo.

Uuazzer ſint liute, alſo in Apocalipſi demo der manegiu uuazzer ſah, fragentemo uuaz ſia uuarin, geantuuurtet uuard, populi ſunt (daz ſint liute) contradicentium populorum (dero uuiderchedenton liuto.) ne briſtet tageliches niebt dien getouften an dien iro Got chorot. Martyres inphunden dero uuazzero. Selbemo Chriſto uuard gebeizzen daz er ſolti uueſen in ſignum cui contradiceretur (in daz zeichin demo uuidircheden uuurde.) Noh nieman guotero ne iſt, imo ne begagenon diſiu uuazzer. Aber ſecundum hiſtoriam (nah ketat ſcrifte) uuaren aqua contradictionis (uuazzer uuiderſpracho) dar filii Iſrahel ſtritten mit Moyſe & Aaron. unzint bara uuas diu fernumeft de oleo torcularis (fone demo olee torclis) nah unterſazzemo diaſpalmate (ſinnis undirſceite) [Sela] chumet ſi de amurca (fone ole trouſomo.) Apoc. 17, 15. Luc. 2, 34. Exod. 17, 7.

9. 10. *Audi populus meus & loquar & teſtificabor tibi.*

Hore min liut ih ſpricho dir zuo, unde urchundon dir.

Iſrael, ſi audieris me, non erit in te.

i. in corde tuo Deus recens.

Loſeſt du mir Iſrahel, ſo ne iſt ſament dir nehein Got niuuuer.

So bechennеſt du den uuaren den euuigen nals den mittundes irdahten in fantaſmate cordis (in trugebeite dis herzin.) Alſo pagani (heideno) unde heretici (irrare) tuont. Der ieo uuas ante tempora (fore ziten) der ne mag niebt kelih ſin dero deheinemo diu in tempore (in zite) uuurden, noh iro nehein mag Got ſin, uuanda ſiu Gotes uuerch ſint.

Nec adorabis Deum alienum.

Noh neheinen fremeden Got ne betoſt du,

ube du in in din herza ne nimeſt, uuanda ſo uuelicha geſcaft du nimeſt in din herza, dia du uuaneſt Gotes ſin, diu triuget dih.

11. *Ego enim ſum.*

Digitized by Google

Ih pin. *Daz aber ne iſt, uuie maht du das peton?*

Ego ſum Dominus Deus tuus.

Ih herro din ih Got din ih pin.

Ziu? Quia ego ſum qui ſum. Uuanda ih pin, ih dir eino uuarhafto bin. Exod. 3, 14.

Qui eduxi te de terra Egypti.

Ih *dir daz ſceinda unde* dih leita uzer Egypto, *uzer tenebris (finſtri.) Hare horen alle zuo, unſih unde ſie gruozet Got, er habet unſih alle geleitet uzzer Egypto (finſtri lante.) Uuir haben alle durhkangen den roten mere in ſanguine Chriſti conſecrato baptiſmate (mit Chriſtis pluote geuuiehtero touſi bin uuir getunchot, unde dar ſint ze leibo uuorden unſere fienda, die unſih iageton.*

Dilata os tuum & implebo illud.

Intuo dinen munt ih fullo dir in.

Ze mir induo in betondo unde iehendo, quia apud me eſt fons vitæ (uuanda mit mir iſt libis prunno) nals apud recentem Deum (mit demo niuuuen Gote.)

12. *Et non audivit populus meus uocem meam.*

Unde *nah allen dien liebtaten* ne gehorta min liut mina ſtimma.

Et Iſrahel non intendit mihi.

Unde ze mir ne dahta Iſrahel.

13. *Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum. hoc eſt donaui eos ſibi. Ibunt in voluntatibus ſuis.*

Undo do liez ih ſie tuon nah iro geluſten.

Daz tuont ſie oub, ſie lebent nah iro geluſten. Aber uuirs ne mahta in nieo geſceben, danne ſie der lazet irron, der ſie ribten ſolta, ſone diu ougent ſie amurcam (ole truoſin) fure oleum (ole.)

14. 15. *Si populus meus audiſſet me, Iſrahel ſi in viis meis ambulaſſet, pro nihilo forſitan inimicos eorum humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.*

Ube aber min liut Iſrahel mir horti, unde *iz darana ſceindi, daz er* in minen uuegen gienge, ſo mahti geſcehen geniderti ih iro fienda, unde legeti mina hant an die, die ſie arbeitent.

Nu ſint ſie aber iro ſelbero fienda, uues mugin ſie ſih danne gechlagon?

16. *Inimici Domini mentiti ſunt ei.*

Truhtenes fienda lugen imo?

Uuieo? Renunciando malis & ad ea redeundo (ferſachindo ubeltatin unde aber iruuindendo) unde chedendo: Eo ad vineam & non eundo (ſih kan ze uuingartin unde dara ne chomendo.)

Et erit tempus eorum in æternum ſ. ignem.

Unde iro zit uuerat in euua.

Euuig ſiur iſt in garo. Diſa uuarheit leſent kenuoge die dir chedent, daz ne iſt nieht ſone mir geſprochen, nube de impiis (ſone dien argeſten) So uuieo ih peccator ſi (ſundare ſi) adulter (unde uberbuorare ſi) fraudator (pisuichare) raptor (raubare) perjurus (meinſuero ſi) habeo tamen in fundamentum Chriſtum (ih habo doh Chriſt ze fundamente) Deus miſericors eſt (Got iſt kenadig) Chriſtianus ſum (ih pin Chriſtane) baptizatus ſum (pin getouſit) ego per ignem purgor (ih uuirdo mit uuizze geliutrit) & propter fundamentum non pereo (unde durh daz fundiment ſo ne uuirdo ih ferlorin.) Du biſt Chriſtianus, daz iſt uuola. Uuaz piſt du oub? Raptor (roubare) adulter (ubirbuorare) unde ander ſamolib. Uuaz chad ſone dien Paulus: Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt 1. Cor. 6, 9. *(die ſelichiu dinch tuont, die ne beſizzent himilriche.) Fone liehten ſculden chad er aber: Qui ædificant ſuper fundamentum, ligna,* 1. Cor. 3, 12. *fœnum, ſtipulam non pereunt, ſed ſalvi fiunt, ſic tamen quaſi per ignem (die dir zimberont ubir fundiment holzir, houue, ſtroh, die ne uuerdint ferlorin, ſundir ſie geneſint, ieo doh alſo mit uuizze) Uuile du durnohte ſin, ſo zimberoſt du ſuper fundamentum (uffen fundimente) aurum, argentum, lapides precioſos (kolt, ſilbir, tiure goltſteina) unde uuirdeſt kehalten ſine igne (ana uuizze.) Dara zuo gehabe dih unde ze lukken dingen ne troſte dih. Aber uuelee fienda ſint daz? Pagani (heidene) alde Chriſtiani (ſie ſint Chriſt.)*

17. *Et cibavit illos ex adipe frumenti.*

Unde *daz ſint die*, die er fuorata, mit demo ſpinde dero chorneuuiſte.

Adipem (ſpint) ſpricbet man de pinguedine carnium (ſone fleiſc pratis kedrungini) dannan iſt iz hara translatum (ferbilidot) ad ſacramenta corporis Domini (ze dien uuiedon Gotes lichamen) mit dien er genuoge fuorot, die imo uuidere ſint, alſo Judas uuas, demo er bucellam (die ſnitun) gab in cœna (ze ſinemo merede) ſone demo man baldo cheden mag: Inimicus Domini mentitus eſt ei, & erit tempus ejus in æternum. (Der Gotes ſiant loug imo, unde uuirt ſin zit in euuon uuizze.)

Et de petra melle ſaturavit eos.

Unde mit honange geſateta er ſie,

ſone Chriſto chomenemo. Chriſtus iſt der ſtein, er gab in intellectum ſuavitatis in parabolis & myſteriis ad ſacietatem (fernumift ſuozzi an uuidirmazzon unde in tougeni ze ſeti) ſament demo adipe frumenti (ſpinde chornuuiſte) unde manigero profunditatis ſolutionem (tiuffi reccheda) tuondo chedent ſie: Nihil melius, nihil dulcius intelligi vel dici poteſt, & tamen inimici Domini mentiti ſunt ei (niebt niſt pezzera, niebt ne mag ſuozzira fernomen noh keſaget uuerden, unde lugin doh Gote ſine fienda.)

Pſalmus

Pſalmus LXXXI.
Hebr. LXXXII.
v. 1. *Pſalmus ipſi Aſaph.*

SElbemo Aſaph,

ſelbero Synagogæ iſt keſungener diſer pſalmus, unde iro geheizzet er adventum Domini (Gotes chunft.)

Deus ſtetit in Synagoga Deorum.

Chriſtus cham hara unde ſtuont hier *anaſihtiger in mittero* geſamenungo dero Goto,

daz chit dero Iſrahelitarum, ſone dien er bina baz chit: (v. 6.) Ego dixi Dii eſtis, & filii excelſi omnes (ih chido: ir birint kota unde alle des hoin ſune.)

In medio autem Deos diſcernit. [dijudicat.]

Dar in mittemen ſtando ſceidet er ſie.

Ex eadem conſparſione faciens alia vaſa in honorem, alia in contumeliam (uzzir einemo chenete meleuue uuurchente einiu faz ze eron andriu ze uneron.)

2. *Uſque quo judicatis iniquitatem? & facies peccatorum ſumitis?*

Uuieo lango uuellent ir *Iſrahelitæ daz tribeu, daz ir* unreht irteilent *fure reht?*

Unde ir an iuh nement dero ſundigon analiute?

Die legi (dero eo) uuiderborig uuaren, prophetas (uuiſſagen) sluogen, unde nu Chriſtum slaben uuellen, uuieo lango uuellent ir dien folgen? Unde iro anaſiune gelib ſin. Ir bint plebs Dei (Gotes folch) unde bint tantæ multitudinis (ſo michelero manigi) daz iuh note furbtent die principes (furſtin) uuieo mugent ir unſuldig ſin, ube ir ſie lazzent ſo ubelo getuon? Chriſtus iſt umbe iuh uuorden egenus & pupillus (arm unde uucis.)

3. *Judicate egeno & pupillo.*

Pedin findent imo reht

alſo daz iſt, daz imo fore ſint, nieman ne getar in slaben, unz ir ne uuellent.

Humilem & pauperem juſtificate.

Principes ſuperbos (die furſten ubermuote) unde divites (riche) uuordene umbe ſih ſelben, ne uuanent uueſen rehte, nube Chriſtum uuordenen umbe iuh niderren unde ecchero den ahtont rehten.

4. *Eripite pauperem.*

Nement in armen dana.

Et egenum de manu peccatoris liberate.

Unde loſent in uuenegen ſone des ſundigen handen,

nieo ouh ir ſundig ne ſint hengendo, unde ne folgent in nieht des, daz ir eiſcoent barraban ze libe, Chriſtum ze tode.

5. *Neſcierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant.*

Si ne uuiſſon dero dingo nieht noh ne fernamen.

Si enim cognoviſſent nunquam Majeſtatis Dominum crucifixiſſent (ube ſie aber uuiſſin, ſo ne chriuzegotin ſie nieht den mahtheite herrin) ſi gant in finſtri, uuanda ſie irblendet ſint, nieht ein ſie, nube ouh ir ſament in. 1. Cor. 2, 8.

Movebuntur omnia fundamenta terræ.

Dannan uuerdent iruueget alliu fundement dero erdo.

Uuanda do uuurden erdpiba, do diſe blinde Chriſtum chriuzegoton. Alde iz chit: fundati in terrena felicitate (die irgruntin in uuerlt ſalidon) uuurden iruueget ad ammirationem ſignorum & pœnitentiam peccatorum (ze demo uuundire dero zeichene unde ze riuuuo iro ſundon) do diſe uuurden cœcati (irblendit.) Alſo Paulus chad: Cecitas ex parte contigit Iſrahel, donec plenitudo gentium intraret. (plindi beſcah uber ſuni, undir judon, unz in diu folli dieto inchame. Rom. 11, 25.

6. 7. *Ego dixi Dii eſtis & filii excelſi omnes. Vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut unus de principibus cadetis.*

Uuieoſo, judei?

Ih chad *Dii eſtis filii altiſſimi omnes eſtis* (Gota bind ir, des hoheſten ſune bint ir alle) *ſolche uuolta ih iuh, ſolche die ne irſterbent,* aber ir irſterbent, alſo *ex Diis homines (uzzer Gote* menniſcen) *uuordene tuon ſuln, unde ne uuerdent irhobet ir, ſo filii altiſſimi (des hohiſten ſune ſolten) nube ir fallent ſone elatione animi (irhabini muotis) ſicut unus ex principibus. i. Diabolus (ſamo einer dero furſton, daz iſt der tiefel.)*

Daz iſt increpatio (irrafsunga) unde exprobratio (iteuuiz.)

8. *Surge Deus judica terram.*

Stant uf Got, *ſone tode,* unde dingo uber die *terrenos* (erdpuuuen) *die uber dih dingoton, dingo uber ſie in noviſſimo die (an demo jungeſten tage.)*

Quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

Uuanda du beſizzeſt *omnes gentes per fidem & dilectionem* (alle liute *durh iro gelouba unde minna.)*

Pſalmus LXXXII.
Hebr. LXXXIII.
v. 1. *Canticum Pſalmi Aſaph.*

DAz lutreiſta ſang iſt Aſaph, iz ſaget congregationi populi Dei ſecundum adventum Domini (Gotes liutis ſamenungo, die andrun Gotes chunft.)

2. *Deus quis ſimilis erit tibi?*

So du chumeſt Chriſte ad judicandum (ze uberteilenne) uuer iſt dir danne gelib? In primo adventu (an dero erun chunfte) uuare du menniſcon gelib, ioh latronibus (ſcacharin) uuare du gelib uuanda du in forma ſervi (in ſcalohis pilde) ſcine, ſo du aber chumeſt in gloria (mit kuollichi) uuer mag danne funden uuerden dir gelib?

Ne taceas neque compeſcaris Deus.

Sid du ſuigetoſt, do du occultus (tougenor) chame. So du manifeſtus (offenbarer) chomeſt, ſo ne ſuige, noh ne uuis ſtille dines judicii (urteilis.)

3. *Quoniam ecce inimici tui ſonaverunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.*

Ad Pſalmum LXXXI.
Hebr. LXXXII.

COnfer elegantiſſimam Philologiam ad hunc Pſalmum B. Bœcleri, ubi orationem Dei a narratione Prophetæ accurate diſtinxit.

Uuanda

Uuanda dine fienda fore lutreiſte uuaren, unde iro houbet *antichriſtum* irhuoben, *quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui* (*den trubten der haltendo irslabit, mit ſines mundes atime.*)

4. *Super populum tuum malignaverunt conſilium & cogitaverunt adverſus ſanctos tuos.*

Sie funden argen rat uber dinen liut, unde dahton uuider dinen heiligon.

5. *Dixerunt.*

Sus chaden ſie.

Venite & diſperdamus eos de gentibus.

Choment, *ſamenoen unſih* fertilegoen ſie, ſone dieten,

daz ſie furder ne ſin under dieten.

Et non memoretur nomen Iſrahel ultra.

Unde furder ne ſi geuualt Iſrahelis namen.

6. *Quoniam cogitaverunt unanimiter ſimul.*

Uuanda ſie ſament einmuotigo dahton.

Adverſum te teſtamentum diſpoſuerunt.

Uuider dir einunga taten.

Teſtamentum (*peneimeda*) *beizzet peidiu, ioh daz, quod non valet niſi teſtatoribus mortuis* (*daz dir ne toug ane toten peneimedarin*) *ioh omne pactum & placitum* (*iegelih kezumft ioh einunga*) *beizzet teſtamentum. Alſo Jacob unde Laban teſtamentum taten* (*des einunga*) *daz ſie ioh vivi* (*lebinde*) *ueren ſolton.*

7. 8. *Tabernacula idumeorum & Iſmahelite. Moab & Agareni Gebal & Ammon & Amalech: alienigenæ cum habitantibus Tyrum.*

Diſe taten die einunga. Dero namen ougent, daz ſie Gotes fienda ſint. Idumei terreni vel ſanguinei (*daz chit erdine alde bluottine.*) *His Mahelitæ, obedientes ſibi* (*in ſelben loſinte*) *utique non Deo ſed ſibi* (*ſo egih kuot ni Gote nube in ſelben*) *Moab ex patre* (*uzzer fatire*) *uuanda ſin muoter geuuan in be iro fater unmuozhafto. Agareni, proſeliti. i. advenæ non civili animo ſed alieno qui nocendi occaſione inventa* (*framrecchen ih meino nals mit heimlichemo muote, ſunder mit fremidemo, die ſih ougent ſcadonnis falgo fundenero*) *ſe oſtendunt, Gebal vallis vana i. fallaciter humilis* (*uppig tal daz chit, lugelicho tiemuotigh.*) *Ammon populus turpidus vel populus meroris* (*zornlich liut, alde tiurecheite liut*) *Amalech populus lingens* (*lecchonde liut*) *alſo iz chid: Inimici ejus teram lingent* (*ſine fienda lecchont fore imo die erda.*) *Alienigenæ aliunde geniti* (*andir uuannen burdige*) *& propter hoc inimici* (*unde bediu ſine ſiginda.*) *Tyrus Anguſtia ſive tribulatio* (*daz chit angiſt alde arbeit.*) Pſal. 71, 9.

9. *Etenim Aſſur venit cum illis.*

Selber *Diabolus* (*der tiefal*) cham ſament in.

Facti ſunt in adjutorium filiis Loth.

i. declinantis (*daz chit des abacherenten*) *Diabolus iſt declinans a Deo, Angeli ejus ſint filii declinantis* (*der tiefal iſt abacherinde ſone Gote, ſin engela ſint des abacherintin chint*) dien chamen ſie ze helfo.

So uuaz ſie tuon uuellen, unde iro fater Diabolus (*der tiefal*) *des helfent in filii diffidentiæ* (*diu chint dero ſirchunſte.*)

10. *Fac illis ſicut Madian & Siſaræ & ſicut Jabin in torrente Ciſon.*

Far in alſo mite, alſo du mite fuore madian, *der latine beizzet declinans judicium* (*dinch reht fermidente*) unde Siſſaræ *der excluſio gaudii* (*uztribo mendi*) *beizzet*, unde Jabin *der ſapiens* (*der uuiſo*) *beizzet, nals ze guote nube ze ubele, die ſigelos uuurden in torrente* (an demo chlingen) Ciſon, *daz latine chit duricia eorum* (*iro herti.*)

11. *Diſperierunt in Endor.*

Sie uuurden ferloren in fonte generationis (*an demo brunnen dero geburte.*) *Uuanda ſie ne forderoton fontem regenerationis* (*den brunnen abirburte i. touſi*) *in demo ſie mahtin gehaltin uuerden.*

Facti ſunt ut ſtercus terræ.

Sie uuurden gelih demo erdemiſte,

die niebt ne chondon ſtanzon ane irdeſca geburt.

12. *Pone principes eorum ſicut Oreb & Zeb & Zebee & Salmana.*

Sezze iro furſten, *uuieo?* Alſo du iu Oreb *ſaztoſt, der ſiccitas* (*durri*) *beizzet* & Zeb *der lupus* (*uuolf*) *beizzet.* & Zebee *der victima* (*fruſcinch*) *beizzet. Uues? ane lupi* (*des uuolfes*) *& Salmona der umbra commotionis* (*ſcato dero uuegi*) *beizzet.*

13. *Omnes principes eorum, qui dixerunt, hereditate poſſideamus ſanctuarium Dei.*

Ze ſo getanero uuis uuerdent fertiligot alle iro furſten, die zein anderen chaden, peſizzen daz Gotes uuiehus.

Uuelee ſint daz uuiehus ane populus Dei (*Gotes liut.*) *Den uuellen ſie ieo gerno beuuenden nah iro uuillen. Daz iſt inanis ſonus* (*ital luta*) *dannan iz fore chit: Inimici tui ſonaverunt* (*dine fienda laton.*)

14. *Deus meus pone illos ut rotam.*

Got miner macho ſie unſtate *iro rates* alſo rad.

Alde ſus: Rad puret ſih after, fornan fallet iz. Hier an dien afteroſten bonis (*kuoten*) *ſtigen inimici Domini* (*Gotes fienda*) *hina fure an dien bezzeſten fallen ſie, dar gebreſte in.*

Et ſicut ſtipulam ante faciem venti.

Unde alſo den halm, fore demo uuinde.

Leuia corda (*liebtiu herza*) *gib in, daz ſie fore temptatione* (*bi chorungo geſtan ne mugin.*)

15. 16. *Sicut ignis qui comburit ſilvam & ſicut flamma comburens montes, ita perſequeris illos in tempeſtate tua, & in ira tua turbabis eos.*

Nob uuanne in judicio (*an urteile*) *in noviſſimo die* (*an demo iungeſtin dage*) ahteſt du iro an dinemo ungeuuitere, unde an dinero abolgi truobeſt du ſie, *alſo egebaro farendo*, ſo daz fiur, daz den uuald prennit, unde der loug, der die berga brennit.

An diſemo verſu iſt ein perſequeris & turbabis (*abteſt unde troubeſt*) *unde ouh ein in tempeſtate & in ira* (*in ungeuuittere unde in abolgi*) *unde in igne & in flamma* (*in fiure unde in louge*) *aber ſilvam* (*den uualt*) *fernemen ſteriles* (*umbirige*) *montes ſuperbos* (*die ubermuotin perga.*)

17. *Imple facies eorum ignominia & quærent nomen tuum Domine.*

Fulle iro anaſiune mit honedon unde ſo ſuochent ſie dinen namen trohten.

Irfibt ſie mit adverſis dannan geſtant ſie fliehent ze dir. Die daz ne tuoen, uuaz geſcehe dien?

18. *Erubeſcant & conturbentur in ſeculum ſeculi & confundantur & pereant.*

Die

Die ſin ſcameg unde troube unde gehonet, unde ferloren in uuerlte uuerlte.

19. *Et cognoſcant quia nomen tibi Dominus.*

Unde ſo bechennen *ene iob diſe*, daz du heizzeſt *Dominus* (*der truhten*) *unde andere Domini ſint* (*herrin*) *ſerviliter Domini* (*ſcalclicho herrin*) *unde bediu nob Domini* (*ſar herrin*) *ze dir gebotene, daz keeiſcoien ſie. Unde uuaz mer?*

Tu ſolus altiſſimus ſuper omnem terram.

Daz du eino heizzeſt *altiſſimus* (hoiſto) uber alle erda.

Ziu beuent ſih danne uuider dir, die in erdo ſint, unde iob ſelben ſint erda?

Pſalmus LXXXIII.
Hebr. LXXXIV.

v. 1. Pſalmus in finem pro torcularibus filiis Chorae.

AN Chriſtum ſiehet diſer pſalmus, keſungener umbe die torcularia filiis talui (*torcul des chalauuin ſunin*) *Eccleſia Dei ſint torcularia, ſie ſint torculhuſer, dar ſint inne Chriſtiani, die in preſſuris* (*dien freſſon*) *manigero perſecutionum* (*abtungon*) *getrotot uuerdent, unde dannan uuerdent liquati in apothecas Dei* (*kelazzin in Gotis chellir faz.*) *Die ſint filii calui* (*des chaliuuen ſune*) *filii crucis* (*chrucis chint*) *filii crucifixi* (*des kechriuzegotin chint*) *qui in loco calvitii ſuſpenſus eſt* (*der an demo chaffe dero chaliuui irhangen uuard.*)

2. *Quam amabilia ſunt tabernacula tua Domine virtutum.*

Uuieo uuunneſam dine herebirga ſint truhten dero chreſte.

Uuieo arbeitſam bier ze lebenne iſt, in torculhuſen uuieo Got ſament dir ze uueſenne iſt, dar nehein preſſura (*freſſa*) *ne iſt.*

3. *Concupiſcit & deficit anima mea.*

Hina gerot, hina muobet ſih mina ſela. Uuara?

In atria Domini (*in Gotes frithoua*) *kebreſſotez pere ſiget fone torculari in uinum & in lacum & in apothecas Domini* (*in den uuin, unde in den geſik, unde in Gotes chellerfaz.*)

Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.

Sela unde lichamo min frouton ſih hinnan hina an den lebenden Got.

Spes (*kedingi*) *habet mir irrecchet die exultationem* (*frouuida.*)

4. *Etenim paſſer invenit ſibi domum.*

Uuanda der ſparo findet imo hus.

Min ſela findet nob in himile daz hus, dar ſie furder inne ſi, alſo ieo ſparo heime iſt.

Et turtur nidum ſibi ubi ponat pullos ſuos.

Unde der turtur findet imo neſt, dar er lege ſine iungen.

Min lichamo findet dia ſtat, dara er ſiniu uuerch zuo fuore. Uueliu ſtat iſt daz?

Altaria tua Domine virtutum, Rex meus & Deus meus.

Daz ſint diniu altaria herro dero chreſte, chuning min unde Got min.

Dara ſehent meiniu uuerch, jejunia (*faſta*) *ſacrificia* (*miſſopher*) *elemoſina* (*el loſunga*) *& cætera* (*unde al ſamelichiu.*)

5. *Beati qui habitant in domo tua.*

Salige die in dinemo hus puent.

Beatitudinem (*ſalida*) *habent ſie, uuaz tuont ſie aber?*

In ſecula ſeculorum laudabunt te.

Iemer lobont ſie dih.

Sie ſehent dih, ſie lobont dih. Des ne mag ſie irdriezzen.

6. *Beatus vir cujus eſt auxilium abs te.*

Saligo der dina helfa habet *dara ze chomenne.*

Aſcenſus in corde ejus diſpoſuit.

Din helfa machot imo ſtega in ſinemo herzen.

In unelero regione?

7. *In Convalle lacrimarum.*

Hier in choretate in torcularia. Uuara leitent ſie?

In locum [*loco*] *quem diſpoſuit.*

In dia ſtat, die er gagen in habet kerechonot in regnum cœlorum (*in himilriche.*)

8. *Et*

Ad PSALMUM LXXXIII.
Hebr. LXXXIV.
v. 6. & 7.

GRræci aliter diſpunxerunt hos verſus, quam Hebraicus textus, ſed & aliter legerunt, pro בכא *Bacha*, morus, בכה *bachah*, flevit, S. Hieronymus habet quidem בכא *Bacha*, ſed reddit tamen *Fletus*. Alludit autem S. Poeta ad Vallem Raphaim, ubi Moretum eſt, & ſylva Fletus, uterque itaque intellectus concurrit, atque poteſt totus hic Pſalmus etiam interpretari de Anima ſancta in Paradiſum recepta, innuente ℣. 11. qua de re Paraphraſin hujus Pſalmi aliquando concinnavi, quam hic ſubjicio.

PARAPHRASIS PSALMI LXXXIII.
Hebr. LXXXIV.
Sponſa domum ducta ad ſponſum & Patrem.

v. 2.

QUam dilecta tabernacula tua, DOMINE exercituum, quam amabiles manſiones tuæ, Dilecte mi, quas ſub abitu tuo promiſiſti nobis parare in domo Patris noſtri, & reducem nos aſſumturum ad teipſum, ut ubi tu es & nos ſimus. *Joh. 14, 2.*

v. 3.

Deſideravit haftenus in vita iſta exigua, *imo conſumta eſt* præ deſiderio *anima mea erga atria Jehovæ anhelans*, & ægra amore Tui. *Cant. 8, 5. Cant. 1, 5.* Jam introduxit me Rex meus in cellaria ſua: exultemus & lætemur in Te. *Cor meum & caro mea jubilant erga DEUM vivum.* Etſi enim corpus anima exuit, cor tamen animæ ſolatur DEUS meus, *Pſ. 73, 26.* & proin ipſi jubilat: Corpus vero ſeu caro mea quiete ſua gaudet de omnibus adverſitatibus triumphans.

v. 4.

Jam *enim avicula* tua ego *inveni domum* manſionemque æternam, *& hirundo nidum ſibi* perpetuum & perſiſtentem, *ubi ponat pullos ſuos*, opera ſua fidei & juſtitiæ, quæ me ſequuntur, ſed & liberos ſuos, *Apoc. 14, 13.* & auditores ac alumnos, *Dan. 12, 3.* quos ad regnum cœlorum erudivi & juſtificavi. Scilicet hæc *Altaria tua Jehova Zebaoth, Rex mi & DEUS mi, Apoc. 6, 9.* ubi requieſcunt animæ ſanctæ in ſtolis albis expectantes fratres ſuos & conſervos: deprecantes pro ipſis: & ſervientes

8. *Et enim benedictionem dabit qui legem dedit.*

Daz iſt ſone diu, uuanda derſelbo gibet noh ſalda, der er gab keduuinch, *uuaz keſcehet danne?*

Ibunt à virtute in virtutem.

Sie farent ſone ellenen ze *meren* ellenen.

Sie habeton hier virtutes ad refrenationem carnis (ellin ze dero doubungo des lichamin) teret chumet nova virtus (niuuuer ellin.) Ueliu iſt daz?

Videbitur Deus Deorum in Syon.

Daz iſt chraft anſcouuungo. Virtus contemplationis (daz iſt chraft anſcouuungo.) Deus Chriſtianorum ouget ſih in ſicuti eſt (alſo ir getan iſt.) Uuar? in Syon, in cœleſti Jeruſalem (in dero himiliſcun anaſihte fridis.)

9. *Domine Deus virtutum exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Jacob.*

Truhten Got allero chrefto, gehore min gebet, fernim iz Got Jacobis,

unde tuo mih uzzer Jacob (hindirſcranchare) Iſrahelen (Got anauuartare.) Uuanne? Cum apparuerit Deus Deorum in Syon (ſo uffenuuarto Got allero Goto irſcine.)

10. *Protector noſter aſpice Deus.*

Unſer ſcermare Got ſih ze uns.

Uuar iſt der ſcerm? Sub umbra alarum tuarum (undir demo ſcatuuue dinero fettacho.)

Et reſpice in faciem Chriſti tui.

Unde ſih an dines keuuiehten anaſiune.

Daz chit: Duo unſih keſehen Chriſtum incarnatum (lichambaftin) ut poſſimus ire à virtutibus in virtutem (daz uuir mugin ſone einero guottate ze andirro farin.)

11. *Quia melior eſt dies una in atriis tuis ſuper milia.*

Uuanda ein dag pezzer iſt in dinen houen danne duſent hier.

Hier hertont tag unde naht, an dien altent die menniſcen ſament dir, iſt ein tag an demo nieman ne altet. Ne iſt danne dar der dino bezzero, danne hier manege?

Elegi abjectus eſſe in Domo Dei mei magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.

Ih uuile gernor uueſen feruuorfener in demo Gotes hus, *in dero Eccleſia, in torculari, ſo daz ih dar ieo doh inne ſi*, danne guollich uueſen uzzenan in dero ſundigon herebergon. *Ziu?*

12. *Quia miſericordiam & veritatem diligit Deus.*

Uuanda Got minnot kenada unde uuarheit,

ze eriſt kebendo voluntariam indulgentiam pœnitenti (kerniuuilligin [f. kerniu] ablaz demo riuuuontin,) dara nah promiſſam coronam vincenti (foregeheizzena corona demo ſigenemin, alſo er Paulo teta.)

Gratiam & gloriam dabit Dominus.

Knada unde guollichi gibet Got.

Knada, alſo Paulus chad: Gratia Dei ſum id quod ſum (Gotiſs kenadon pin ih daz ih pin) kuollichi, alſo er aber chad: Supereſt mihi corona juſtitiæ (mir iſt chunftig rehtis.) 1. Cor. 15, 10. 2. Tim. 4, 8.

Non privabit bonis ambulantes innocentia.

Cuotes ne beteilet er unſundige.

Uuaz iſt daz er in gibet? Requies (rauua) æternitas (euuicheit) immortalitas (untodigi) impaſſibilitas (unlidigi.)

13. *Do-*

---

ante thronum DEI die ac nocte: *Apoc. 8, 3.* ubi non eſurimus neque ſitimus amplius, nec cadit ſuper nos Sol aut ullus æſtus, quoniam Agnus, qui in medio throni eſt, regit nos & deducit nos ad vivos fontes aquarum, & abſtergit omnes lacrymas ab oculis noſtris. *Apoc. 7, 13. Pſal. 23.*

v. 5.

Beati qui habitant in domo hac *tua Domine*, ubi tuæ ſunt manſiones, hic *laudant Te in ſempiternum* dicentes, *Apoc. 4, 8. Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEUS Omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt.*

v. 6.

Beatus homo qui hic habitat, ſed hanc beatitudinem non propriis viribus acquirere poſſumus, ſed is demum, *cui fortitudo fidei in Te* fuit: *& in quorum corde* fuerunt *ſemitæ tuæ*, & adſcenſiones charitatis fidem vivam oſtendentis.

v. 7.

Diu *tranſeunt vallem mori*, Moreti, ubi David quondam Philiſtæos auxiliantibus copiis divinis ſuper moris, ſuperavit, 2. *Sam.* 5, 24. vocata & vallis Raphaim, ad montem Gion, ad cujus radices Sylva Fletus vel Flentium, *Heidman. Paleſtin. c.* 2, 102. Ita omnes Sanctos Chriſti milites oportet in valle fletus & Eccleſia militante cum adverſariis, Satana, Mundo & carne proelia inire, & auxilio Spiritus S. victoriam reportare: ſed & *fontes ponunt inibi*, aut Rivos ducunt commilitonibus, ut in & poſt pugnam refocillentur, ut Samſon, *Jud.* 15, 18. ex fonte aperto Domui Davidis & Habitatoribus Hieroſolymæ pro peccato & immunditie, *Zachar.* 13, 1. quam aquam qui bibit, non ſitit in æternum amplius, ſed fit in eo fons aquæ ſalientis in vitam hanc æternam, *Joh.* 4, 14. ubi *Benedictionibus* ſtolarum albarum, coronarum, palmarum &c. *amicitur doctor*, qui alios ſanctam illam docuit militiam voce ſua & exemplo.

v. 8.

Sic *eunt de virtute in virtutem*, de victoria illa ad hunc triumphum, de turma proeliantium ad turmam triumphantium noſtram, & *comparent apud DEUM noſtrum in Sione* cœleſti.

v. 9.

Jehovah DEUS Zebaoth, audi preces meas: aure attende, DEUS Jacobi, quas ſuper altare tuum cum ſociis meis fundo, pro reſurrectione corporum noſtrorum, & reditu Tuo ad judicium, ut vindices ſanguinem Martyrum tuorum & tribulationes ſanctorum tuorum: Uſque quo enim Domine, qui es ſanctus & verax, non judicas ac vindicas ſanguinem noſtrum de his, qui habitant in terra, *Apoc. 6, 9. 10.* & de meretrice magna, quæ corrupit terram proſtitutione ſui. *Apoc. 19, 2.*

v. 10.

Scutum noſtrum, reſpice DEUS Pater, *& adſpice faciem Uncti tui*, Chriſti JESU, qui vocatur Fidelis & Verax, & per juſtitiam judicat & pugnat, *Apoc. 19, 11.* Advehiat tempus mortuorum, ut judicentur, & reddas mercedem ſervis tuis Prophetis & Sanctis, & timentibus nomen tuum, & puſillis & magnis, & perdas eos, qui perdunt terram. *Apoc. 11, 18.*

v. 11.

Quia bonus eſt unus dies in his atriis tuis præ millibus diebus extra ea, ideo *elegi ad januam ſtare in domo DEI mei, præ habitare in tentoriis impietatis* & mundi.

v. 12.

Nam ſol & ſcutum eſt Jehovah DEUS: exhilarat & *gratiam* dat, ſolis inſtar: & tuetur ut clypeus, *ac gloriam*

dat

Digitized by Google

13. *Domine Deus virtutum beatus homo qui ſperat in te.*

Saligo der ſih ze dir ferſiehet, Got dero tugedo.

Pſalmus LXXXIV.

Hebr. LXXXV.

v. 1. In finem ipſi Chore.

AN daz ende leitet unſih diſer pſalmus, dar uuir nieht ferirron ne mugen, uuanda an imo veritas (uuarheit) iſt, keſungener filiis Chore, filiis calui (des chaliuuin chindin) des uuir huon ne ſuln, fore demo uuir aber ueinon ſuln. Er ſinget uns in præterito (irgangenlicho) daz nob du futurum (chumftic) uuas, uuanda alliu futura (chumftigiu dinc) Gote ſint præterita (ferfariniu.)

2. *Benedixiſti Domine terram tuam.*

Ze guote gechattoſt du dina erda *Chriſte, dia du naſcendo an dih name. Alſo dar anaſchinet.*

Avertiſti captivitatem Jacob.

Habeſt dana geuuendet *dines liutes* ellendunga,

fone dero Paulus chit: Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ & captivum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis (ih keſieho minis lichamin ea uuider brechinta minis muotis eo, unde ſieho ſia mih fuorin ellenden an dero eo dero ſundo, diu an minen liden iſt.) Uuannan cham diu lex peccati in membra? (ea ſundo an die lide) fone dero ereſtun transgreſſione.) (Adamis uberſtepbido.) Der exterior homo (uzzero menniſco) ne uuurde niemer uuiderhorig ſinemo herren interiori homini (demo innirin menniſcin) ube er ne uuare uuorden ereron uuiderhorig ſinemo herren unde ſinemo skepfen. So lex membrorum (der lido ea) gerichet, unde ſi menniſcen geziehet in peccatum (ze ſundon) ſo iſt er captivus (ellende) fone dero captivitate (ellendi) loſet in Chriſtus mit ſinero remiſſione (antlazido.) Alſo iz ſar nab chit: Rom. 7, 23.

3. *Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ.*

Habeſt fergeben daz unreht dines folches.

Operuiſti omnia peccata eorum.

Pedahtoſt alle iro ſunda,

ne uuoltoſt ſie fore ougon haben.

4. *Mitigaſti omnem iram tuam.*

Habeſt din zorn al ze mammendi beuuendet.

Avertiſti ab ira indignitationis tuæ,

hoc eſt, averſus es ab ira indignationis tuæ.

Habeſt dih keloubet dero abolgi dines zornes.

5. *Converte nos Deus ſalutaris noſter.*

So tuo du Got unſer haltare bechere unſih.

Et averte viam tuam à nobis.

Unde uuende dina abolgi fone uns.

6. *Non [Numquid] in æternum iraſceris nobis, neque extendes iram tuam à generatione in genarationem.*

Du ne bilgeſt dih nieht in euua ze uns, noh du ne reccheſt din zorn fone geburte ze geburte.

Diu erera generatio (chunbafti) uuart ferlorn, diu fore Chriſto uuas, diu daranah chumet, diu uuirt kehalten per baptiſmum (mit dero touſi.)

7. *Deus tu convertens [converſus] vivificabis nos.*

Du truhten unſih becherende *mit dinero ladungo,* irchicchеſt unſih,

fone dir fliehente uuendeſt du unſih ze dir, unde gehalteſt unſih.

Et plebs tua lætabitur in te.

Unde an dir freuuet ſih din folg,

nals an imo ſelbemo.

8. *Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam & ſalutare tuum da nobis.*

Ouge uns truhten dina gnada, unde gib uns *Chriſtum* dinen haltare.

Nieht ein in carne ze geſehenne, nube in divinitate (an dero Goteheite) nah dien geheizzen, quoniam videbimus eum ſicuti eſt (daz uuir in geſehen ſulin alſo er getan iſt.) 1. Joh. 3, 2.

9. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.*

Ih kehore mir, uuaz in mir ſpreche truhten Got.

Strepitus mundi (chlaffot dirro uuerlte) ne tuo mir unſtilli, nube ih muozze fernemen, uuaz Spiritus Sanctus (der heiligo geiſt) mir ſage.

Quoniam loquetur pacem in plebem ſuam & ſuper Sanctos ſuos & in eos, qui convertuntur ad ipſum.

Uuanda er geheizzet frido an ſinemo liute, unde an ſinen heiligon unde an dien, die ſih cherent ze imo.

Uuanne chumet der? Quando corporale hoc induet incorruptionem & mortale hoc inmortalitatem. (Uuanne diz lichambaftiga an ſih legit unlichambafti, unde diz todigu an ſih legit untodigi.) Ne laz dih is pelangen Chriſtiane, hier habeſt du uuig, hier ſolſt du febten, doret ſolt du rauuen. 1. Cor. 15, 53.

10. *Veruntamen prope timentes eum ſalutare ipſius, ut inhabitet gloria in terra noſtra.*

Aber doh *ſchinet* ſiu haltare *in carne (in fleiſce)* ſament dien in furhtenten *apud judeos (under iudon) uuirdet er geborn* daz in unſermo lande diu guollichi bue, *ſament uns, uuir ieo ſine uuaren.*

11. *Miſericordia & veritas occurrerunt ſibi.*

Uuar unde gnada bechamen ein anderen,

---

dat Jehovah fidelibus ſuis pie defunctis, *nec denegat bonum* omnibus *ambulantibus in integritate.*

v. 13.

Jehovah DEUS, beatus homo, qui confidit in Te, præſertim in morte ſua, & animæ a corpore ſeparatione, *Proverb. 14, 32.* Halleluja: Salus, honor & gloria & Virtus DOMINO DEO noſtro. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus ſe præparavit. Amen, Halleluja!

Ad Psalmum LXXXIV.

Hebr. LXXXV.

v. 11.

GEſciebet.) Videtur hoc verbum eſſe otioſum, & exterminandum: niſi interpretemur, *factam*, ſcil. pacem.

Digitized by Google

Gentes (tiete) unde judei chamen ze einero geloubo. Gentibus iſt (tietin) iz miſericordia (kenada) judeis (judon) iſt iz veritas (uuar.) Alde veritas veteris Teſtamenti (daz uuar dero altun eo) gehillet miſericordiæ novi Teſtamenti (dero genado dero niuuuin eo.)

Juſtitia & pax oſculatæ ſunt.

Reht unde frido chuſton ſih.

Sie uuaren ieo friunden, dar juſtitia (reht) iſt, dar iſt pax (frido.) Daz ziehet ze fride, ut non facias alii, quod tibi non vis (daz du andirmo ne tuoieſt, daz du dir ſelbemo ne uuelleſt.) Intuuereſt du daz, ſo habeſt du pacem (den frido) geſciehet.

12. *Veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cœlo proſpexit.*

Chriſtus uuard keborn fone Maria, unde bediu irſah unſih reht fone himele, *fone cœleſti gratia (himiliſciro genado) uuurden uuir juſtificati (gerehthaftigot.) Do Chriſtus hara cham. Ouh* chumet uuar fone erdo, *ſo menniſco veram confeſſionem (uuara pigith) tuot, unde demo folget daz himelſca reht, uuanda dannan uuirt er juſtificatus (rehthaft.) So geſcah demo publicano (demo offen ſundare) der ſih namda peccatorem (ſunthaftin.)*

13. *Etenim Dominus dabit ſuavitatem & terra noſtra dabit fructum ſuum.*

Ze uuare Got kibet ſuozzi *des rehtes, er getuot unſih keluſtige des pezzeren. Et terra noſtra dabit fructum ſuum.*

Unde dannan berent iro uuuochar unſeriu gelende.

Er geuuiſot unſerro herzon, dannan beginnen uuir uuola tuon.

14. *Juſtitia ante eum ambulabit & ponet in via greſſus ſuos.*

Reht kat fore.

Uuelez? pœnitentia (riuuua) unde confeſſio (begiht) dannan cheret er ſine genge an den uueg, *der ze unſerren herzon leitet. So ſol man parare viam Domino (gari uuin uuek Gote.)*

Pſalmus LXXXV.

Hebr. LXXXVI.

v. 1. *Oratio David.*

Chriſtus iſt David, er iſt caput Eccleſiæ (boubit chriſtenheite) pediu iſt diz kebet iro, ſament imo.

Inclina Domine aurem tuam & exaudi me, quoniam egenus & inops ſum ego.

Helde truhten ze mir din ora, uuanda ih turftig unde arm bin.

Ih pechenno uuieo durftig ih din bin, fone diu uuile ih truuuen, daz du mih keboreſt. Der ſih ze imo ſelbemo ferſiehet, den ne boreſt du.

2. *Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum.*

Pehuota mina ſela *fore ſcandalis (uuerron) fore temptationibus (bicborungon)* uuanda ih heiligh pin.

Uuer mag daz cheden ane Chriſtus? Sine lide chedent iz ouh, uuanda ſie geheiligot ſint fone imo.

Salvum fac ſervum tuum Deus meus ſperantem in te.

Kehalt dinen ſcalg Got, an dih gedingenten.

Heiligen fone diu uuanda er diemuote iſt, unde an dih kedinget.

3. *Miſerere mihi Domine, quoniam ad te clamavi tota die.*

Cnada mir herro, uuanda ih ze dir hareta den tag allen.

In allen ziten hareta ih ze dir, uuanda in allen ziten ligent mir preſſuræ (freſſa) ana, noh iro ne gebriſtet mir, unz in ende dirro uuerlte. Unus homo unum corpus Chriſti (ein menniſco allis einer ein lichamo Chriſtis) uueret uſque in finem ſeculi (unz an ende uuerlte.) Des lide ſint ſumeliche uzer dero note, die er hareton, ſumeliche ſint nun dar inne, die nu harent. So choment noh darin, die danne harent, ſo ueret clamor tota die (diz haren allin dag, idem toto tempore (daz chit alle zite.) In fine temporis (an ende dis zitis) zegant clamor (daz haren) unde preſſuræ (die freſſa.)

4. *Jocunda animam ſervi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.*

Keuuunneſamo dines ſcalches ſela, uuanda ih huob ſia uf ze dir,

hier nidere iſt amaritudo (unſuozzi) dar in hohi iſt jocunditas (uuunneſam) fone diu huob ih ſia dara. Du biſt der hoheſto, der dih minnot, der hobet rehto ſiu ſela, unde findet uuunna.

5. *Quoniam tu Domine ſuavis ac mitis.*

Uuanda du truhten beidiu biſt, ioh ſuozze *ad tollendam amaritudinem (hina ze nemenne pitteri)* ioh mammende *ad ſuſtinendos peccatores (ze bittinne dero ſundigon.) Suozze demo, der an dih petot ex corde (fone herzen) mammende demo, der beton beginnet, unde in ſine gedancha des irrent, unde du doh piteſt, uuanne er ſin herza geſtate, lutter gebet ze tuonne. Uuelih menniſco name des uuara, der mit imo begonti choſon, ube der dia uuila ſih furder cherti, unde er mit andermo choſoti? Uuieo unſenfte doh daz ſi, daz iemannes kedanh in gebete ſtate ſi, daz ougta David do er chad: Quoniam inueni cor meum ut orarem ad te (uuanda ih fant min herza, daz ih peton muoſi ze dir.) Er chad ſih finden ſin herza, ſamo ſo iz ſitig uuare ſlichen fone imo.* 2. Sam. 7, 27.

Et multæ miſericordiæ.

Unde filo genadig.

Niebt ein genadig, nube filio genadig. Uuemo?

Omnibus invocantibus te.

Allen dih ze in ladonten. Uuanda die dih umbe iebt anderes anaharent, die ne harent dir, noh die ne eiſcont dih, nube daz ſie minnont: Der ioh pitet vitam filio ſuo (libis bier ſinemo ſune) unde in Got ne geboret, unde er danne chit, ia bat ih Got cuotero dingo, ziu ne geborta er mih? uuaz ueiz er? Uuaz ube imo ne tohta ze lebenne, nie er argero ne uuurde? Ne uuas danne conſilium Dei (Gotes rat) bezzera danne hominis? (mannis) Pediu bite des, des er dir unne, bite ſin ſelbes, daz keboret er gernoſt.

6. *Auribus inſige [percipe] Domine orationem meam, & intende uoci deprecationis meæ.*

La ſin faſto, truhten min gebet in dinen oron, unde hore ze dero ſtimmo minero fleho.

Dero zeuueio (zweio bis duobus) ueret den Got kerno, der ſina legem faſto baltet in ſinemo herzen.

7. *In die tribulationis meæ clamavi ad te, quia exaudiſti me.*

An demo tage minero note hareta ih ze dir, uuanda du gehortoſt mih.

Daz

Digitized by Google

Daz chit, du gehortoſt mih, uuanda ih hareta ze dir. Alle unſere dies (taga) ſint unus dies tribulationis (taga arbeite) quia quam diu ſumus in corpore peregrinamur a Domino (uuanda al die uuila ſo uuir in demo lichamin pin ſo uuellen uuir geellindot ſone Gote,) ube ouh hier ieman æterna bona (euuigiu guot) haben mahti, unde er faciem Domini (Gotis anaſiune) geſehen ne ſolti, uuaz uuare danne daz er geuuunnen habeti, uuider demo, daz er ferlorn habeti? Uuer mahti ſih des fertroſten? Ube ouh ſolcher ieman iſt, der ne iſt nieht amator Dei (Gotes minnare) der ne uueiz nieht ſinero peregrinationis (ellendi:) Huge dara homo (menniſco) huge dara, unde niebt ne ſi dir liepſam ane ſina anaſibt. 2. Cor. 5, 6.

8. *Non eſt ſimilis tui in Diis Domine.*

Dir ne iſt kelicher truhten under anderen Goten,

die Gentium (dero dieto) Gota heizzent die dir habent oculos & non vident (ougen unde ne ſebent) aures & non audiunt (oren unde ne horent.)

Et non eſt ſecundum opera tua.

Unde nah dinen uuerchen ne iſt *iro nebein dir gelicho ze uuerchot iro nebein. Du tate himel unde erda, uuaz taten ſie?*

9. 10. *Omnes gentes quascunque feciſti venient & adorabunt coram te Domine.*

Alle diete ſo uuieo manige du tate, die choment unde betont fore dir.

Daz ſeben uuir nu irgangen.

Et glorificabunt nomen tuum, quoniam magnus es tu, & facieus mirabilia tu es Deus ſolus:

Unde guollichont ſie dih, uuanda du Got eino michel piſt, unde eino uuunder tuoſt, alſo du eino Got piſt,

ſo biſt du ouh eino michel, unde uuunder tuonde. Magorum ſigna (dero gouclero zeichin) ſint lukkiu unde unnuziu dar veritas (uuarheit) ana iſt unde utilitas (nuzzebeit) diu ſint ſolius Dei (Gotes einis.)

11. *Deduc me Domine in via tua & ambulabo in veritate tua.*

Leite mih an Chriſto der via iſt (uueg) ſo gan ih an dinero uuarheite,

Diu aber Chriſtus iſt. Die aber catholici (reht folgic) ſint, die gant in via (in uuege) ube die Got leitet, unde ſie keleret keuuaro gan, ſo gant ſie in veritate (in uuarheite) unde gant an imo ze imo.

Jocundetur cor meum, ut timeat nomen tuum.

Min herza uuerde ſo geuuunneſamot *ſone ſpe (gedingi)* daz iz ieo doh furhte dinen namen,

unde ih under dinen zeuuisken (zewunsken. Gl.) kebalten uuerde.

12. 13. *Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum, quoniam miſericordia tua magna eſt ſuper me, & eruiſti animam meam ex inferno inferiori.*

Ih iieho dir truhten Got miner in allemo minemo herzen, unde guollichon dinen namen in euua, uuanda din gnada michel iſt an mir, an diu, daz du min ſela irloſtoſt ſone dero niderun hello.

Ube diu obera infernus (bella) iſt, dar animæ juſtorum (dero rehton ſela) rauueton fore adventu Chriſti (Chriſtis chunfte) ſo iſt inferior (diu nidera) dar tormenta impiorum (diu uuizze dero uuirſiſton) uuaren, unde nob ſint, ſone demo chit corpus Chriſti (Chriſtis lichamo) habeſt du mih irloſet. Des ne mag imo nieman follun gedanchon.

14. *Deus iniqui inſurrexerunt ſuper me.*

Unrehte *judei* nanton mih an, Got.

Et Sinagoga potentum i. ſuperborum, quæſierunt animam meam.

Unde ubermuotero manigi ſuohton mina ſela,

ze ubele nals ze guote.

Et non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.

Unde din ne taten ſie uuara *an mir dinemo ſune. Non propoſuerunt, daz chit, non intellexerunt Deum, ut homini parcerent (ſi ne bichnaton Gotes nieht, daz ſie menniſcin libin.)*

15. *Et tu Domine Deus miſerator & miſericors, patiens & multum miſericors & verax reſpice in me & miſerere mei.*

Unde du herro Got fater ſceinare gnadon, unde arme herzen gedultiger, unde ioh filo arme herzen, unde dinero geheizzo geuuarer, tuo min uuara, unde genada mir.

16. *Da imperium puero tuo.*

Uuere dinen gebeiz unde gib mir dinemo chinde geuualt,

ſo tempus judicii (daz zit urteildo) chome. Du gebiezze mit minemo munde: Pater non judicat quenquam, ſed judicium omne dedit filio (der fater ne uberteilit niemannin, er gab daz urteil al demo ſune.) Joh. 5, 22.

Et ſalvum fac filium ancillæ tuæ.

Unde gehalt dinero diuuue ſun,

diu ze dinemo boten chad: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum (ſih noh ih pin Gotes diu nah dinemo arinde ſo beſcehe mir. Kehalt dinen ſun, unde iro ſun.) Dinen in forma Dei (in Gotes pilde) unde iro in forma ſervi. Chid ouh du Chriſtiane. Da imperium puero tuo. (kib dinemo chinde geuualt) uuanda ſervis (ſcalchin) ſus kebeizzen iſt: Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrabel (ir ſizzent ouh uffen zeuuelf ſtuolin, zeuuelf chumberrun iſrabelis ze irteilenne) Chid ouh nob: Salvum fac filium ancillæ tuæ (kehalt dinero diuuue ſun.) Uuanda du biſt filius Eccleſiæ (chriſtenheite ſun.) Matth. 19, 28.

17. *Fac mecum ſignum in bono.*

Duo an mir zeichen ze guote.

Reſurrectio (min urſtende) ſi ſignum deitatis meæ (uuortzeichen minero Gotheite) daz ſie dannan geloubig uuerden unde ouh ſie in bono fidei ſuæ (an demo guote iro geloubo) irſtanden.

Ut videant qui me oderunt & confundantur, quoniam tu Domine adjuvaſti me & conſulatus es me.

Daz die geſehen, die mih hazzent, daz du mir hulfe, unde du mih troſtoſt, unde ſie ſih ſcameen nals *in judicio.*

Digitized by Google

Psalmus LXXXVI.

Hebr. LXXXVII.

In finem filiis Chore.

1. *INtellectus David* [*Psalmus Cantici.*]

Christianis ist diser psalmus kesungener, daz sie in disen tabernaculis (kezeltin) *die oberun burg pechennen unde minnoien, unde si dara langoe, dara sie geladot sint.*

2. *Fundamenta ejus in montibus sanctis.*

Iro fundamenta sint keleget an heiligen bergen,

Prophetis & Apostolis. Christus ist selbo fundamentum supernæ civitatis (uuertigun burg.) *Also iz chit: fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus JEsus.* 1.Cor.3, 11. (*andir fundiment ne mag nieman lekkin, ana daz ieo gelegit uuas, daz ist Christ der haltinto.*) *Er ist fundamentum, sie sint fundamenta. Pediu ist er fundamentum fundamentorum* (*fundiment allero fundemendo*) *also er ist sanctus sanctorum* (*heiligo allero heiligon.*)

Diligit Dominus portas Syon super omnia tabernacula Jacob:

Dero civitatis portas minnot Christus mer, danne alle hereberga dero irdiscun Jerusalem,

diu imaginaria (*pildarra*) *uuas dero himeliscun: Uuele sint die portæ, ane die oub fundamenta sint? Apostoli sint iz unde Prophetæ. Iro auctoritas treget unsera infirmitatem* (*uueichi*) *pediu sint sie fundamenta, per eos* (*durh sie*) *chomen uuir ad Deum* (*ze Gote*) *bediu sint sie portæ.*

3. *Gloriosa dicta sunt de te civitas Dei.*

Kuolichiu ding sint kesaget fone dir Gotes purg.

Uueliu sint daz?

4. *Memor ero Raab & Babylonis scientibus te.* [*Scientium me*]

Daz sint diu, daz ih Got irhugo Raab unde Babylonis; in mih pechennenten.

Ih tuon daz sie mih pechennent. Rahab unde Babilon unde alle gentiles (*heidene*) *kesamenon ih dar in, des uuirt siu guollih.*

Ecce alienigenæ & tyrus & populus Ethiopum hi fuerunt illic.

Sih *iro guollichi,* fremede, so tyrus ist *dar bi judeis* unde Ethiopes *ferro fone judeis,* die uuaren dar, *uuaren, uuanda iz Gote præteritum* (*irgangen*) *ist, noh choment, uuanda iz uns futurum ist* (*chunftig.*)

5. *Mater* [*Numquid*] *Syon dicet homo.*

Sin muoter Synagoga (*diu gezogena*) *chit imo mennisco, si ne bechennent in Got.*

Et homo natus est in ea.

Unde des ne ist lougen, er uuard dar inne mennisco geborn.

Ipse fundavit eam altissimus.

Er selbo der hohesto stifta sia.

Er stifta sina muoter Synagogam ante mundi constitutionem (*fore uuerlt stiftido.*) *Uuer uueiz daz?*

6. *Dominus narravit* [*narrabit*] *in scripturis populorum & principum horum qui fuerunt in ea.*

Chrîstus selbo sageta iz so uuesen gescriben an dien scriften dero iudeiscon liuto, unde in dien scriften dero hereston, die in dero Synagoga uuaren,

So Moyses uuas unde Prophetæ. Also iz chid: Et incipiens a Moyse & omnibus Prophetis interpretabatur illis scripturas de omnibus quæ de ipso erant. Luc. 24, 27. (*Unde ir anasahene ze Moyse unde ze allen uuissagon rabta er in scrifte fone allen diu fone imo uuaren.*)

7. *Sicut lætantium omnium habitatio in te.*

Also dero die fro sint, so ist iro allero uuesen dar in *dero cœlesti* (*himilscun*) *Jerusalem, dar ist diu freuui, dero niemer ne geuolget unfreuui.*

Psalmus LXXXVII.

Hebr. LXXXVIII.

v. 1. ***Canticum Psalmi filiis Chore in finem pro Amalech*** [*Maheleth.*]

1. *PRo choro ad respondendum, intellectus Eman. i. fratris ejus* Israhelitæ [Esrahitæ.]

Filiis crucis uuirt (*chrucis chindin*) *nu gesungen, umbe die chormanigi, daz si si gagenuuerte ze antuurtenne. Daz ist die fernumest sines Israhelitesken bruoder. Passio Domini.* (*Gotes martra*) *uuirt hier gesungen mit demo sange uuirt kemanot chorus Martyrum ad ad respondendum* (*ze antuuurtenne.*) *Uuieo? Also Johannis chit: Sicut Christus pro nobis animam suam posuit: Ita & nos debemus animas pro fratribus ponere.* 1.Joh. 3, 16. *Also umbe unsih din lib liez also sulin uuir den lib lazzin umbe unsere bruodera.*) *Daz heizzet respondere* (*antuuurten.*) *Sie sint Eman, sie geuuerdeta er, heizzen fratres ejus* (*sine bruodera*) *sie sint Irabelitæ, in quibus dolus non est* (*Gotes anascouuin, an dien lastir ne ist.*)

2. *Domine Deus salutis meæ, in die clamavi & nocte coram te.*

Truhten Got minero heili, *in prosperis & in adversis* (in uuolon unde in uueuuon) hareta ih ze dir.

Daz sint verba Christi secundum formam servi (*uuort nah scalchis pilde.*)

3. *Intret in conspectu tuo oratio mea.*

Min gebet chome fure dih.

Inclina aurem tuam ad precem meam.

Ad Psalmvm LXXXVI.

Hebr. LXXXVII.

vers. 5.

Mater Syon.) Græca μήτηρ Σιών. Sed observat hic S. Hieronymus; *LXX. interpretes ita transtulerunt: Numquid Sion dicet homo. Spreverunt ergo multi, nec intellexerunt* μητι Σιών, *quid est, & addiderunt &c. & legunt* μήτηρ σιών *&c. Et hoc propterea dicunt, quoniam sequitur: Et homo natus est in ea.* Deinde utramque lectionem exponit.

Helde

Digitized by Google

Helde din ora ze minero digi.
Diu zeuuei ſint ein.

4. *Quia eſt repleta malis anima mea.*
Uuanda min ſela irfullet iſt *malis* (mit leidin.)
Uuelen? nals peccatis (mit ſundon) nube dolore (mit ſere) unde triſtitia (mit unfrouui.)
Et vita mea inferno appropinquavit.
Unde min lib iſt kenahet dero hello.
Daz iſt alſo er chad: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem (min ſela iſt unfro unzin an din tod.) Matth. 26, 38.

5. *Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum.*
Fone Judeis pin ih pezelet ſament anderen ſundigen in dia hellegruoba *farenten.*
Factus ſum. i. eſtimatus ſum ſicut homo ſine adjutorio.
Ih uuard keahtot alſo helfelos menniſco.
So uuieo min fater ſament mir uuare der mir duodecim legiones (zuelf ſcara) Angelorum gabe ze helfo, ube ih uuolti.

6. *Inter mortuos liber.*
Selb uualtiger eino under toten.
Uuanda nebein anderer ne uuas poteſtatem habens ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam (keuualt habinde ſinin lib ze lazzene, unde aber uuider ze nemenne. Joh. 10, 18.
Tanquam vulnerati dormientes in ſepulcro.
Unde uuard ih keabtot alſo andere irſlagene, die in demo grabe ſlafent.
Quorum non meminiſti adhuc.
Dero du no ne irhugeſt,
uuanda nob iro zit ne iſt ze irſtanne. Min zit iſt aber ſar tertia die (an demo dritten tage.) Pediu ne bin ih anderen gelih irſlagenen unde begrabenen. Ziu heizzent aber mortui dormientes? (tote ſlaffinde) ane daz ſie iruuachen ſuln, in reſurrectione (an urſtende.)
Et ipſi de manu tua expulſi ſunt.
Und ſie ſint daz, des ſie mih zigen,
ſie ſint tana geſtozzen fone demo *adjutorio manus tue* (helfo dinero hende.)
Sie ſint helfeloſe nals ih, quia foderunt voveam & inciderunt in eam (uuanda ſie gruobin gruoba, unde ſielin darin.)

7. *Poſuerunt me in lacu infimo.* [*inferiori*]
Sie ſazton mih in dero nideroſtun gruobo.
Daz iſt miſeria (uuenicheit) Sie uuandon mih uueſen einen dero uucnegoſton.
In tenebroſis & in umbra mortis.
Under finſtren, unde dien, die in todes ſcatue ſint,
alſo die ſint, an dien impietas (daz argeſta ubil) richeſot. Dien gelichen abtoton ze min.

8. *In me confirmata eſt ira tua.*
Din abolgi uuas kefeſtenot an mir.
Du habetoſt dih keeinot dines zornes uuider mir uuandon ſie, unde ih ſone diu ſolti liden mortem (tod) unde ioh mortem crucis (chrucis ſcant tod.)
Et omnes ſuſpenſiones. i. comminationes tuas induxiſti ſuper me.
Unde alle die drouuun dero *paſionis* (martiro) *nah dien uuorten dero prophetarum*, legetoſt du ufen mih.
Pediu uuandon ſie dih mir irbolgenen.

9. *Longe feciſti notos meos a me.*
Joh mine chunden *mine diſcipulos* (iungerin) tate du fliehen,
in minero paſſione (martiro.)
Poſuerunt me abominationem ſibi.
Sie leidſamoton mih,
nals ſie, nube judei inſultando (huondo) unde genu flectendo (chniuuuendo) unde chedendo: Uuah qui deſtruit templum Dei, & in triduo illud reædificat. (uuar irbanget der daz Gotes hus ſtorit unde iz in drin tagin alſo gezimberot. Matth. 27, 40.

10. *Traditus ſum & non egrediebar:*
Ih uuard *fone Juda* hina gegeben,
umbe daz ne ougta ih ieo do uuer ih uuare. Mina divinitatem (Goteheit) ne irbareta ih.
Oculi mei infirmati ſunt præ inopia.
Fone demo zadele uuurden ſieh miniu ougen,
mine diſcipuli, miniu claviora membra & eminentiora (zorfterin lide unde burlicherin) ſie uuaren des unbald, daz ih mina divinitatem (Goteheit) ne ſteinda.
Clamavi ad te Domine.
In cruce hangendo hareta ih ze dir ſus.
Ne ſtatuas illis hoc peccatum (ne uuiz in diz ze ſundon.) Luc. 23, 34.
Tota die expandi ad te manus meas.
Alle zite ferrahta ih mine hende ze dir,
in guoten uuercben, diu uuerch ſaben judei, diu ſolton ſie bezzeron, daz tatin ſiu ube ſie mortui (tod) ne uuarin, ſone diu chit iz hara nah.

11. *Numquid mortuis facies mirabilia?*
Tuoſt du toten fore uuunder?
Uuaz bilfet ſie iz? Ne ſint die tot, die nob ſone miraculis obſtinato corde (zeichinin mit ferhartemo herzin) ne uuellen creduli uuerden? (keloubic.)
Aut medici ſuſcitabunt & confitebuntur tibi?
Alde ſint doh eine medici (arzate) ſo guote doh ſie lebenden helfen, daz ſie tote erchicchen? Unde die dir danchoen?

12. *Numquid narrabit aliquis in ſepulcro. ſ. jacentibus. Miſericordiam tuam & veritatem tuam in perditione?*
Saget ieman in grabe unde in ferlorniſſi *do ligenden* dina genada, unde dina uuarheit?
Die prædeſtinati ne ſint ad vitam æternam (fore keneimet ne ſint ze euuigemo like) nob die des uuerd ne ſint daz ſie pater (dir fater) ſi trahens ad filium (ziehende ze ſinemo ſune) uuanda die in ſepulcro (in grabo) ligent unde in perditione (in firlorniſſido) uuaz mag man dien geſagen? Ungeloubig ſela iſt in perditione, unde iro lichamo iſt iro grab? Uuer mag iro ieht kuotes keſagen?

13. *Numquid cognoſcentur in tenebris mirabilia tua & juſtitia tua in terra oblivionis?*
Mugen diniu uuunder bechennet uuerden *in tenebris* (in finſtrinon) *ſo peccatores (die ſundigen) ſint*, alde din reht in ungehuhtigemo lande,
ſo die ſint, die Gotes irgezzen habent?

14. *Et ego ad te Domine clamavi.*
Unde bediu hareta ih ouh ze dir,

chit

chit Chriſtus ex voce corporis ſui (ſone dero ſtimmo ſinis lichamin) ziu chit iz & ego? (unde ih) Ane ſone diu, quia fuimus & nos aliquando natura filii iræ (uuanda uuir uuarin ouh iu in alter irbolgeni ſune ſone anaburte) unde unſih gratia ſone incredulis (ſidor Gotes kenada ſone dien ungeloubigen) keskeiden habet.

Et mane oratio mea præveniet te.

Unde in morgen *daz chit hina uuordenen tenebris infidelitatis (dien finſtrinon ungeloubigi) ſo uuieo nob der heitero tag chomen ne ſi, an demo uuir dih keſehen facie ad faciem (ze anaſihte)* fureuangot dih doh min gebet,

uuanda nu iſt tempus orationis (zit kebetis) danne iſt tempus laudationis (zit lobis.)

15. *Ut quid Domine repellis orationem meam?*

Ziu truhten uuiderslaheſt du min gebet?

Ziu ufſtagoſt du dia ſaligheit dero uuir biten?

Avertis faciem tuam a me?

Ziu uuendeſt du din anaſiune ſone mir *daz du mih ne uuereieſt minero beto? Tuoſt du iz ſone diu, daz du ouh mit diu unſih pezzeroieſt?*

16. *Inops ego ſum.*

Ih pin arm,

Ih din Eccleſia (chriſtenheit) uuanda ih peregrina (nu in ellende) des lido eſuriem (hunger) unde ſitim (unde durſt) des ih in patria (heimchommeniu) nob keuuunno ſaturitatem (ſeti.)

Et in laboribus à juventute mea.

Unde in arbeiten alennan ſone minero jugende.

Ih leid perſecutionem ſid ih uuahſen begonda.

Exaltatus autem humiliatus ſum & conturbatus rebus proſperis *(mit framſpuotin dingen) irhobter ih din liut, uuard ih ſar ſone adverſis (uuidiruuartigi) kenideret unde getruobet.*

17. *In me tranſierunt iræ tuæ.*

An mir ferfuoren diniu zorn.

Do ſiu chamin ſie ne uuereton. Aber ſone infideli (demo ungeloubigin) iſt keſcriben: Ira Dei manet ſuper eum (Gotes abolgi uuanet uffen imo.) Joh. 3, 6.

Et terrores tui conturbaverunt me.

Unde dine brutina getruobten mih,

ſo daz ih ieo in forhton uuas.

18. *Circumdederunt me ſicut aqua.*

Sie umbefiengen mih alſo uuazzer,

ſo filo uuas iro.

Tota die circumdederunt me ſimul.

In allen ziten umbefiengen mih ſament,

terrores judicii tui (dinero urteildo brutti.) Nebein min lid ne uuas iro uzzenan.

19. *Elongaſti à me amicum & proximum & notos meos à miſeria.*

Friunt unde chunneling unde chunden tate du ferro ſone mir.

Sie fluohen ſone minero uuenigheite, daz ſie ſia ſament mir ne litin, ſone dien chit Paulus: Omnes me dereliquerunt non illis imputetur (ſie habent mih al ferlazzen, daz ne uuerde in geuuizzen.) 2. Tim. 4, 16.

Pſalmus LXXXVIII.

Hebr. LXXXIX.

Intellectus.

1. *Ethan Iſrahelitæ, Ethan chit robuſtus (chreftiger) ſo uuelih Iſrahelita (Gotes uuaranemo) umile robuſtus chereftic) uueſen in Domino (Gote) des intellectus (fernumift) iſt diſer pſalmus. Nu ſprichet Ethan.*

2. *Miſericordias tuas Domine in æternum cantabo in generationem & generationem adnunciabo veritatem tuam in ore meo.*

Dine genada ſingo ih Truhten iemer, dar mite ſago ih dina uuarheit uuerenda in minemo munde,

dia du skeineſt in beiden geburten judeorum & gentium.

3. *Quoniam dixiſti in æternum miſericordia ædificabitur.*

Uuanda du chade min genada uuirt kezimberot in euua.

Solchero miſericordiæ (genado) bin ih fro, ſone dero ſingo ih, diu euuig iſt.

In cœlis præparabitur veritas tua.

In ſanctis prædicatoribus (heiligen brediarin) uuirt kegareuuet din uuarheit, daz tuot mih ouh ſingenten.

4. *Diſpoſui teſtamentum electis meis.*

Du chade ouh in peneimda minen iruueliten erbeſcrift.

Uueliu iſt daz? Ane novum teſtamentum (diu niuuua beneimeda) mit demo uuir uuerden renovati à Domino in hæreditatem quæ eſt in cœlo (irniuuuot ſone Gote ze demo erbe, daz in himile iſt.)

Juravi David ſervo meo.

Du chade ouh, ih ſuuor minemo ſcalche David.

Uuieo iſt der eid ketan? Sus ſuuor ih imo.

5. *Usque in æternum præparabo ſemen tuum.*

Unz in euua gareuuo ih dinen ſamen *daz iſt Chriſtus & credendes in eo (unde die an in geloubint.)*

Et ædificabo in generatione & generationem ſedem tuam.

Unde ih zimberon din geſazze in alle geburte.

Hier iſt irdiſciu geburt, an dero ſizzet Got, uuanda er ribtet ſia. Hara nab chumet himilskiu, an dero ſizzet er aber, uuanda er an iro richeſot. So uuerdent ſie cœli Deum portando (himila Got uffin tragendo.) Fone diu folget ſar:

6. *Confitebuntur cœli mirabilia tua Domine.*

Diniu uuunder truhten ſagent die himela.

Iro ſelbero frebte ne ſagent ſie, dih lobont ſie.

Et [Etenim] veritatem tuam in Eccleſia ſanctorum.

Unde dina uuarheit ſagent ſie in dero heiligon geſemini.

So touuont himela, ſo nezzent ſie diu lant, diu guoten uuuocher berent.

7. *Quoniam quis in nubibus æquaquitur Domino?*

Uuanda die uuarheit ſagent *ſie, Eccleſiæ ſanctorum (dero ſamenungo dero beiligon) daz ſie chedent,* uuer uuirt Gote geebenmazzot in uuolchenen?

Sie

Sie ſint cœli propter fulgorem veritatis (himela durh die ſceinbari uuarheite) ſie ſint nubes propter occulta carnis. uuolchen durh tougeni des lichamin. Uuer durh ſiehet nubes (diu uuolchen.) Uuer uueiz ouh uuas in carne (in lichamin loskee?) Ne uuas ouh Chriſtus nubes? Ne uuas er carne tectus? (in lichamin bidecchit) Uuelih dero nubium (uuolcheno) uuas imo gelih?

Et quis ſimilis erit Deo in filiis Dei?

Unde uuer iſt in Gotes ſunen Gote gelih?

Daz ſie ſint per gratiam (durh kenada) daz iſt er per naturam (durh anauuiſt.)

8. *Deus qui glorificatur in conſilio ſanctorum.*

Er iſt der Got der geguollichot uuird in dero heiligon rate.

Iro rat iſt credere in eum cui non poſſunt ſimiles eſſe (an den gelouben demo ſie gelih ne mugen ſin. Mit diu guollichont ſie in.

Magnus & terribilis in omnes qui in circuitu ejus ſunt.

Micheler unde egelicher uber alle *filios Dei* (*Gotes chint*) die umbe in ſint, *uuanda ſie imo nahe ſint. Alde ſone diu umbe in, daz er ze Jeruſalem iſt natus (keborin) unde mortuus (irſtorbin) unde ſepultus (begraben) unde reſurgens (irſtanden) unde gentes (diete) umbe geſezzen ſint. Unde er dar uuas de nube propria intonans (uzzer ſin ſelbis uuolchene toneronde) unde er aber alias nubes (andriu uuolchen) uzſanta ad irrigandas in circuitu gentes (ze genezzenne die diete al umbe die uuerlt.) Alſo er gebiez in paſſione (an dero martro.) A modo videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli (binnan fure ſo ſehent ir* Matth. 14, 62. *menniſcin ſun chomenten in himil uuolchenen.)*

9. *Domine Deus virtutum quis ſimilis tibi.*

Truhten Got dero tugedo, uuer iſt dir gelih?

Doh andere tugedig ſin, nals ſone in ſelben ne ſint ſie daz.

Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Du truhten biſt mahtig, unde din uuarheit iſt umbe dih.

An dir ſelbemo biſt du mahtig ſone dir iſt din uuarheit an dien anderen.

10. *Tu dominaris poteſtates maris.*

So mahtig piſt du, daz du iob uualteſt dero mahte des meres.

Umbe mare (mere) uuider iro uuerheite ſih pureta, daz ne dorfta in uuegen, ſone uuiu?

Motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

Uuanda aber du ſine uuella ſtilleſt, *perſecutiones impiorum (abtunga dero argiſton)* mezzoſt du.

11. *Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum.*

Selben Diabolum genidertoſt du, ſamoſo *vulnere proſtratum* (ſone uuundun niderſtrahtin) *dero er ſih guollichota, die name du imo.*

Et in brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.

Unde an dinero chrefte zetribe du dine fienda, *judeos unde perſecutores (abterq.)*

12. *Tui ſunt cœli & tua eſt terra.*

Din ſint die himela *ſone dien diu uuarheit regenot*, din iſt diu erda *diu dannan genezzet uuirdet. Alde ſus. Tui ſunt cœli (dien ſint himela) in dien Diabolus richeſon uuuolta, din iſt terra (erda) an an dero judei ſevire (ſarf uueſen) uuolton uuidir dir.*

Orbem terræ & plenitudinem, ejus tu fundaſti.

Den erdering unde al daz darinne iſt, kefundamentotoſt du,

ſone diu uualteſt du iro, unde niebt ne gemugen ſie uuider dir.

13. *Aquilonem & mare tu creaſti.*

Daz nord, unde den mere geſcuoſe du.

So uuieo Diabolus ſi in aquilone (northalb) alſo er chad: Ponam ſedem meam in aquilone. (ih ſezzo minnin ſtuol northalb) unde ſo Eſa. 14, 13. *uuieo tempeſtas (tuniſt) ſi in mari, ſiu ne gemugen doh niebt uber dinen uuillen.*

Thabor i. veniens lumen (daz chit: liebt chomende) & Hermon. i. anathema ejus (daz chit: ſin feruuazzini) ſubaudi Diaboli (daz meinit tiefela) in nomine tuo exultabunt.

Montes Syriæ (Sirlandes perga) di ſint Thabor & Hermon. Montes (perga) ſint ouh die dero lumen (liebt) i. fides (daz chit klouba) ſone Chriſto chomende ſie getuot renunciare (ferſachin) Diabolo. Die freuuent ſih Got mit rehte in dinen namen.

14. *Tuum brachium cum potentia.*

Din arm iſt mahtig, *ioh ad pugnandum (ze febtenne) ioh ad defendendum (ze ſcirmenne.)*

Firmetur manus tua & exultetur dextera tua.

Din hand fermuge ſih *ad deprimendum ſuperbos (ze ferdrucchene die ubermuotin)* unde din zeſeuua uuerde irhohet *ad clarificandum humiles (ze irmanninne die diemuotin.)*

15. *Juſtitia & judicium præparatio ſedis tuæ.*

Reht unde gerihte ſint careuui dines ſtuoles,

in noviſſimo die an (an demo ſuono tage) ſone diu ſezzeſt du eine ad dexteram (ze zeſuuuun) andere ad ſiniſtram (ze uuinſtrun.) Uuieo aber nu?

Miſericordia & veritas præcedent faciem tuam.

Nu in indes furefarent dina anaſihte knada unde uuarheit.

Miſericordia (kenada) quia deles peccata (uuanda du die ſunda tiligoſt) veritas (uuarheit) quia ſic promiſiſti (uuanda du ſo gibiezze.)

16. *Beatus populus qui ſcit jubilationem.*

Salig iſt der liut der dia uuunna uueiz,

der daz ircbennen chan, uuieo ir ſih dero zueio freuuen ſol.

Domine in lumine vultus tui ambulant.

Die daz uuizzen, die gant truhten in dinemo liehte.

Du offenoſt in iz.

17. *Et in nomine tuo exultabunt tota die.*

Unde in dinen namen freuuent ſie ſih in alle zite.

Die ſih ſo ne freuuent, die ne folleſtant in iro freuui.

Et in juſtitia tua exaltabuntur.

Unde in dinemo rehte uuerdent ſie irhohet,

nals in iro rehten. Judei uuolton ſuam juſtitiam conſtituere (iro ſelbero reht piſtaten) bediu ne uuaren ſie juſtitiæ Dei ſubjecti (Gotes rehte undirtan) daz irualta ſie.

Digitized by Google

18. *Quia gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu noſtrum.*

Uuanda du biſt kuollichi iro tugede, unde an dinemo filelieben [iehen] Chriſto, uuirt irhohet unſer horn.

Fone imo haben uuir poteſtatem filii Dei fieri (geuualt Gotis ſune uuerdin.) Joh. 1, 12.

19. *Quia Domini eſt aſſumptio noſtra & ſancti Iſrahel regis noſtri.*

Uuanda truhtenes iſt unſer ananemunga, unde unſeres chuninges Iſrahelis heiligen.

Er nam an ſih unſera naturam (anáburt) do er incarnatus (gelichamot) uuard. Tunc locutus es in aſpectu filiis tuis. Do ſprache du in anaſihte ze dinen ſunen. Du tate dine Prophetas anaſehen in veteri teſtamento (in dero altun beneimedo) daz ſie fone Chriſto foreſageton fone diu beizzen ſie videntes (geſehente.) Et dixiſti: unde ſus chade du fone imo.

20. *Poſui adjutorium ſuper potentem.*

An den mahtigen ſazta ih mina helfa.

Ih keteta in mahtigen mit minero helfo. Secundum formam Servi (nah demo ſcalchis pilde) bedorfta er helfo.

Et exaltavi electum de plebe mea.

Unde hohen geteta ih den iruueleten uzzer allemo minemo liute.

21. *Inveni David ſervum meum.*

Ih fant an imo David minen ſcalch.

Oleo ſancto meo unxi eum.

Ih ſalbota ih mit minemo heiligen ſalbe.

Ih ſalbota in oleo exultationis præ participibus ſuis (mit olee frouuelungo ferror danne andre ſine geteilen.) Pſal. 44, 8.

22. *Manus enim mea auxiliabitur ei & brachium meum confortabit eum.*

Min hant hilfet imo, min arm ſterchet in.

23. *Nihil proficiet inimicus in eo.*

Nieht ne gemag imo der fient. *noh judeus noh Diabolus. Lidet er perſecutionem (abtunga) daz tuot er gerno.*

Et filius iniquitatis non nocebit eum.

Noh Judas traditor (ſin ferſelare) ne tarot imo, *noh falſus teſtis (lukker urchundo) ne findet ſculde an imo.*

24. *Et concidam à facie ejus inimicos ejus.*

Unde ſine fienda geſneiten ih fone ſinero anaſihte.

Ih ketuon ſie einzen geloubige.

Et odientes eum in fugam convertam.

Unde in fluht pechero ih, die in hazzent.

Ih ketuon ſie fliehen, unz ſie ze imo geſliehent.

25. *Et veritas mea & miſericordia mea cum ipſo.*

Unde min genada, unde min uuarheit iſt in imo.

Skeinen ouh uuir genada, ut miſereamur miſerorum (daz uuir irbarmida eigin dero uuenegon) minnoen uuarheit ut non inique judicemus (daz uuir uuarheit irteilen.) So tuondo bildoen uuir in.

Et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Unde in minen namen uuirt irhohet ſin potentia (geuualt.) *Alſo er ſelbo chit: Data mihi eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. (Mir iſt kegében al mahtigi in himile unde in erdo.)* Matth. 28, 18.

26. *Et ponam in mari manum ejus.*

Unde tuon in geuualtig in demo mere. *hoc eſt dominabitur gentibus. (Daz chit, ir bereſot in dietin)*

Et in fluminibus dexteram ejus.

Unde tuon geuualtig ſina zeſuuun in dien ahon.

Aha rinnet in den mere, cupidi homines (kirige liute) ilent ze dero bitteri dirro uuerlte. Alle uuerdent ſie ieo doh imo undertan.

27. 28. *Ipſe invocabit me: pater meus es tu, Deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ. & ego primogenitum ponam illum.*

Er chit mir fater min, Got min uuaranemare minero heili,

unde uuanda ih ſo bin, bedíu eren ih in, unde ſezzo in ze ereſtpornen.

Excelſum præ regibus terræ.

Purlichen fore allen chuningen,

uuanda in betont omnes reges terræ (alle chuninga dero erdo.)

29. *In æternum ſervabo illi miſericordiam meam & Teſtamentum meum fidele ipſi.*

Ih tuon imo iemer genada, unde min beneimeda iſt imo getriuuuelih,

uuanda er iſt der rebt ſculdigoſto erbo mines riches, ímo habo ih iz mit triuuuon gehalten.

30. *Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen ejus.*

Unde ſtato ih ſinen ſamen in euua.

Semen ejus (ſin ſamo) ſint ſine coberedes (eben erben.)

Et tronum ejus ſicut dies cœli.

Unde ſinen ſtuol ſtato ih alſo die taga des himeles.

Dies terræ (dero erde taga) ſint unſtate, uuanda eine farent hina, andere choment, aber dies cœli (himilis taga) ſtant ze ſtete.

31. 32. *Si autem dereliquerint filii ejus legem meam & in judiciis meis non ambulaverint. Si juſtitias meas prophanauerint & mandata mea non cuſtodierint.*

Ube aber ſiniu chint *diu filii ſponſi (pruite chint) heizzent*, mina ea ferlazent, unde in minen gerihten ne gant unde miniu reht intuuerent, unde miniu gebot ne behuotent.

33. *Viſitabo*

Ad Psalmum LXXXVIII.

Hebr. LXXXIX.

v. 18.

Fille lieben, beneplacito. Videtur reſcribendum: *file lichen*, multo placitum. *Lichen* placere.

v. 40.

Digitized by Google

33. *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.*

So andon ih iro unreht mit kerto, unde iro sunda mit fillon.

34. *Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea.*

Aber mina genada ne irfirro ih fone imo, noh ne taron imo in minero uuarheite.

Diu uuarheit mines keheizzes ne tarot imo, uuanda ih imo an sinen chinden genada gebeizzen.

35. *Neque profanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.*

Noh mina beneimeda ne fermeino ih. Unde diu ih kespricho, diu ne intuueren ih.

36. 37. *Semel juravi in Sancto meo.*

Einest suuor ih, *daz ih keuuereta* in minemo heiligen sune,

do ih in bina gab ad mortem pro peccatis omnium (ze tode umbe allero manno sunda.)

Si David mentiar, semen ejus in æternum manebit.

Lugenare ne uuurdo ih Davidi, sin samo uueret iemer.

Sin samo sint die guoten, fone dien der messis (arnot) iruuasbet, des Angeli messores (arnera) sint.

Et tronus ejus sicut sol in conspectu meo.

Unde sin stuol uuirdet in minero gesihte also sunna.

Justi (die rebtin) sint sin stuol, an in sizzet er, die siunent in futuro regno sicut sol (in demo chumftigen riche also sunna.)

38. *Et sicut luna perfecta in æternum.*

Unde also iemer foller mano.

In animo (in muote) uuerdent sie perfecti sicut sol, in carne sicut luna. (solle also sunna, in lichamin also mano.) Nals so disiu siunenta luna (manin) nube so diu iemer sólla.

Et testis in cœlo fidelis,

unde *solih luna*, diu des iemer getriuuue urchunda si *uuider allen dien, die resurrectionem carnis (urstende des lichamen) lougenent.*

39. *Tu vero repulisti & sprevisti & distulisti Christum tuum.*

Uuara ist nu daz alles chomen, daz du imo gebiezze? Uuider dinen gebeizzen habest du dana gestozzen, unde geunuuirdet, unde gefristet dinen geuuiehten.

Ube du iz Davidi gebiezze fone demo unser Christus cham, dem habest du is intuueret. Er ist fone sinemo sune aba demo riche gestozzen, unde in siubt praht, unde in dero siubte geunuuirdet fone filio (sune) gemini. Aber unseren Christum habest du gefristet. Distulisti eum non abstulisti (du gefristot in ne benamin uns nieht.) Uuieo umbe enen?

40. *Evertisti testamentum servi tui.*

Habest al intsezzet *unde ferzorn* dines scalches *testamentum* (peneimeda.)

Uuar ist vetus testamentum (diu alta beneimeda) judeorum an demo David lebeta? Uuar ist iro regnum? (riche) Uuar sacrificium? (ophir) Uuar sacerdotium? (euuarituom)

Profanasti in terra sanctuarium ejus.

Habest in erdo sin uuiehus intheiligot,

unde geunmuozhaftot, uuanda nu anauuert nieman ne sol sabbatizare & immolare pecora (in samiztag firon, unde sieo opheron.)

41. *Destruxisti omnes macerias ejus.*

Zare dana alliu siniu umbe uerche,

an dien er solta festi haben.

Posuisti munitiones ejus in formidinem.

Selbon die festina *dannan geturfte chomen solton*, getate du in uuerden ze ungeturften.

42. *Diripuerunt eum omnes transeuntes viam.*

Habent in zezocchot alle after uuege farente.

Fone Romanis ist primus (der erro) David zefuoret in alle gentes. (diete)

Factus est opprobrium vicinis suis.

Er ist uuorden iteuuiz sinen geburen,

die umbe in sazzen.

43. *Exaltasti dexteram inimicorum ejus lætificasti omnes inimicos ejus.*

Sinero fiendo zesesuuun huobe du hoho, sine fienda freutost du an imo.

44. *Avertisti adjutorium gladii ejus, & non es auxiliatus ei in bello.*

Du chertost dana die helfa sines suertes, unde ne hulfe imo in uuige,

so du er tate, quando pauci dimicantes solebant multos prosternere (do unmanege febtente uuaniton manigo nider slabin.)

45. *Dissolvisti eum ab emundatione.*

Skiede in fone dero reinedo,

daz imo allero uuirsesta ist. An uuin ist diu? In fide (an dero geloubo) fone iro ist keschriben. Fide mundans corda eorum (mit keloubo reinende iro herzen) Die ne habet er perfidus (zurtriuuue) ist er, uuaz folget demo. Sid er emundatus ne ist (gereinet uuerdin ne sol) Daz er ist proiciendus (bina zeuuerfinne.)

Et sedem ejus in terra collisisti.

Unde sinen stuol in erdo zebrache du.

Du tate sliz des riches, ioh des stuoles.

46. *Minorasti dies temporum ejus.*

Minnorotost die tage sinero zito.

Er uuereta umlangor, danne er uuandi.

Perfudisti eum confusione.

Habest in irfullet scandon,

uuanda er allen liuten ze hubesit.

47. *Quousque Domine avertis? in finem? exardescet sicut ignis ira tua?*

Sid daz alles so ist, uuieo lango truhten uuirdest du

---

v. 40.

Evertisti) ανατρεπλας. S. Hieron. & Cassiodorus *avertisti*, & hic interpretatur: *Transtulisti ad gentes.* Breviarium Lugdunense, quod Versionem Romanam retinere dicitur, convenit cum Notkeri lectione: *evertisti.*

Digitized by Google

du dana becheret *fone in. Job unzin* an ende.
Unde uuieo lango zundet din zorn alſo fiur?
Ne ſuln ſie doh in ſine ſeculi (an ende uuerlte) becheret uuerden? Danne mag geſcheben. bechereſt du ſie, in in din brinnet din zorn.

48. *Memorare quæ mea ſubſtantia.*
Irhuge uuelih min uuiſt ſi,
diu nob in Chriſto chomen ſol, daz imo dine promiſſa (geheizza) geleiſtet uuerden, ſid ih an judeis dana geſtozzen ſi.
Non [numquid] enim vane conſtituiſti omnes filios hominum.
Du ne habeſt nieo in gemeitun geſezzet alle menniſcon ſune,
do ſie alle fuorin in uppecheit, die du niebt ne ſcuoffe in uppun, noh danne uuoltoſt du eteuuen dannan chomen, an demo vanitas (uppeheit) ne uuare, unde er andere loſti a vanitate (uppebeite.) Des irbuge.

49. *Quis eſt homo qui vivit & non videbit mortem? Eruet animam ſuam de manu inferi?*
Uuelih ander menniſco iſt *an in* der ſo lebe, under er furder ne irſterbe, dizer ſelbo loſe ſina ſela fone hello?
Anderen gab er ouh, daz ſie lebent, unde furder ne irſterbent, dero nebein ne loſta ſelbo ſina ſela fone hello. Der eino daz kemahta, des ſint die promiſſa (geheizza) den uuere.

50. *Ubi ſunt miſericordiæ tuæ antiquæ Domine ſicut juraſti David in veritate tua?*
Aber nu ſprechent martires.
Uuar ſint dine altun genada truhten?
Uuar ſint ſie?
nah diu ſo du ſuuore Dauid in dinero uuarheite,
daz du imo an dien ſinen lib tatiſt? Ne haben uuir leid fure lieb?

51. *Memor eſto Domine opprobrii ſervorum tuorum, quod continui in ſinu meo multarum gentium.*
Irhuge truhten des iteuuizzes dinero ſcalcho.
Uns iſt iteuuiz daz uuir Chriſtiani beizzen.
Irhuge manigero dieto iteuuizzes,
ſo uuieo manigen ih predicationes (prediga) teta die feruuizzen mir dinen namen, den iteuuiz kebielt ih in minemo buoſeme, daz chit in minemo berzen. Dang Gote daz chriſtianum nomen (chriſtane namo) nu iteuuiz ne iſt.

52. *Quod exprobraverunt inimici tui Domine.*
Den iteuuiz truog ih, den dine fienda mir taten *judei unde pagani (heidene.) Uuaz iſt der iteuuiz?*
Quod exprobraverunt commutationem Chriſti tui.
Daz ſie uns feruuizzen den uuehſel dines keuuiehten,
den ſie ne bechandon uueſen a terra ad cœlum (fone erdo ze himele) a temporali vita ad æternam (fone zit libe ze euuigemo libe) a judeis ad gentes (fone judon ze dietin) nube ſi uuandon in uueſen peremtionem (irſlagini) daz irtu ſie. Aber Chriſtus reſurgens a mortuis jam non moritur, mors illi non dominabitur (irſtande fone tode ne iſtirbit furdir niemer, der tod ne beriſot mer uber in) Dia mutationem (uuandalunga) gabe er ouh in, ube ſie uuoltin. Fone in iſt keſcriben: Neque enim eſt illis commutatio & non timuerunt Deum (in ne iſt ſar nehein uuandil, unde ſie ne forhton Got niebt.)

Benedictus Dominus in æternum.
Truhten ſi iemer gelobot.
Fiat fiat.
Daz fare ſo.
Explicit ſermo ſecundus habitus per vigilias ſancti Cypriani. Hier iſt ende diſes pſalmi, der ze zeuucin mattinon ſancti Cypriani gebredigot uuard.

Pſalmus LXXXIX.
Hebr. XC.
v. 1. *Oratio Moyſi.*

Servi DEI.
So uuieo Moyſes diſen pſalmum ne ſcribe, doh iſt der titulus, (diu obeſcrift) dar umbe ſin, daz er uns teſto namero ſi.
Deus refugium factus eſt nobis a generatione & generatione.
Truhten du biſt uns zuofluht uuorden in geburte unde in geburte,
in dero altun unde in dero niuuun.

2. *Prius quam montes fierent aut formaretur terra & orbis a ſæculo & in ſæculum. i. ab æterno & in æternum. tu es Deus.*
Er die berga uuurdin *daz ſint Angeli,* unde er erda uuurde, *daz ſint homines (menniſcin)* unde ſelbin diu uuerlt, *dar ſie beide inne ſint, er biſt du,* fone euuon ze euuon biſt du.

3. *Ne avertas hominem in humilitatem.*
Dana in dia nideri ne chereſt du den menniſcen,
ne laz in des nideren ger ſin, fure daz obera.
Et dixiſti convertimini filii hominum.
Unde *ſo gebute du,* du chade, becherent iuh menniſcon ſune,
bilf uns dara zuo, daz du gebute.

4. *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna, quæ præteriit.*
Dero becheredo fone diu durft iſt, uuanda fore dinen ougon *decies centum anni* (zenſtunt zenzech iaro) *diu alte liute ante diluvium (finſtuote) nah kelebeton ſamo churz ſint,*
ſamo ſo der geſterigo dag, der feruaren iſt.

5. *Et ſicut vigilia in nocte.*
Unde *alſo churz* ſo ein uuahta, dero nieht.
Mer ne iſt ſecundum Romanos (nah Rom liuten) ane tres horæ. i. quarta pars noctis (drie ſtunda, daz iſt daz fierda teil dero naht.) Uueleſt du mile diuten after ſite duſent, ſo bechenne daz daz ſelba uuort andereſt corruptum, (feruuerit) iſt Romani chedent vulgariter (in ualeſcun) fure decies centum (zenſtunt zenzech) deſcent (i. duſint) dar fure chedent uuir duſent. So chedent uuir einbunt, zueibunt, triubunt (ſ. ita corrupte.)
Quæ pro nibilo habentur, eorum anni erunt.
Diu du fure nieht ahtoſt, diu ſint iro iar,
danne ſiu manigoſten ſint.

6. *Mane i. prius. ſicut herba tranſeat, mane floreat.*
Iro lib feruare ze eriſt alſo chrut, *iro lib.* pluoe ioh ze eriſt.

Et

Et pereat veſpere.

Unde *dara nah* uuerde er ferlorn.

Decidat.

Sturze *in den tod.*

Induret.

Irharteie *an demo boteche.*

Et areſcat.

Unde irdorree *an dero aſcun.*

7. *Quia defecimus in ira tua & in furore tuo turbati ſumus.*

Uuanda uuir irlegen bin in dinemo zorne, *fore ſiehheite*, unde in dinero heizmuoti leidege bin,

fone todes forhtun. Id eſt jacemus in infirmitate & tamen trepidamus eam finiri (daz chit uuir ligen in unchrefte unde furhtent doh daz iro ende uuerde.) Alſo Petro zuo geſprochen uuard: Alius te cinget, & ducet quo tu non vis (ein ander man bindet dih unde dinſet dih, dara du ne uuile) Unde ſelber Chriſtus chad in perſona (in den ſtal) martyrum: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem (mir iſt der lib unfro unzin an den tod.) Joh. 21, 18. Matth. 26, 38.

8. *Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo, ſeculum noſtrum in inluminatione vultus tui.*

Unſeriu unreht, ſaztoſt du in dinero anaſihte, unde unſera uuerlt, *diu nu irgangen iſt*, in dines analiutes liehte.

Du tate uuara in allen ziten, uuieo uuir taten.

9. *Quoniam omnes dies noſtri defecerant.*

Alſo darana skinet,

uuanda alle unſere taga, *die uuir leben mahtin nah unſerro forderon altere* ſint ferſuinen, *unde ſint chomen ze unmanigen.*

Et in ira tua defecimus.

Unde in dinero abolgi zegiengen uuir *unſerro lang libi.*

Die fore uns ubelo taten præſumtione longioris vitæ (mit demo zuofirſihte lengerin libis) die ferſculton ſia.

10. *Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur.*

Unſeriu iar hugent *ad corruptibilia opera* (ze iruuardichen uuorchen) alſo diu ſpinna *buget ze iro unnuzzen uuppen: iro iſt unmanig, diu ſelben uuerdent ferboſot.*

Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta annis. [*anni*]

Die unſere iar tage,

die araneæ (ſpinnun) gelih ſint,

die ſint in ſibinzig iaren,

uuanda ſie ſehent ad vetus teſtamentum (ze dero altun eo) dar echert temporalia bona (zitlichiu guot) geheizzen ſint.

Si autem in potentatibus octoginta anni.

Ube ſie aber in mahten ſint, ſo ſint iro ahzeg,

uuanda ſie ſehent ad novum teſtamentum (ze dero niuuun eo) an demo eterna bona (euuigiu guot) geheizzent uuerdent, an dien ne heinero maht ne briſtet.

Et amplius eorum labor & dolor.

Unde die furder *fahent*, unde ander *geloubent*, ſo *hæretici* (*die irren iro geloubo*) *taten*, dera iſt arbeit unde ſer.

Alde iz chit. Iro iſt arbeit unde ſer, ioh ſo filo mer, daz ſie in poteſtatibus novi teſtamenti ſint conſtituti (in dien mahticheiten dero niuuun eo geſezzit ſint,) uuanda ſie dannan ſint ingemiſcentes adoptionem expectantes redemtionem corporis ſui (ſuftonde hina dana ſie uuuuſcint ze chomenne iro lichamin irloſungo betionte.) Rom. 8, 23.

Quoniam ſupervenit manſuetudo & corripiemur.

Alſo ouh dar ana skinet, uuanda zuo *dien poteſtatibus (mahtigebeitin)* chumet *trubtenes* mammendi, unde *fone iro* uuerden uuir irrefset.

Sin correptio (irrafsunga) ſiehet ad manſuetudinem (ze mammendi) quia quem diligit Deus corripit (uuanda den Got minnot den irrefsit ir) flagellat autem omnem filium quem recipit (er fillit aber eiglioh ſin chint des er uuara nimit) Job magnis quibusdam (ſumen michel mahtigen) gibet er ſtimulum carnis, a quo colaphizentur, ne extollantur in magnitudine revelationum ſuarum (den gart des lichamin mit demo ſie alſo ſalcha gebalslagot uuerden, daz ſie ſih ne uberheben aba dero michali dero genadon, die er in iroffenot habit.) 2. Cor. 12, 7.

11. *Quis novit poteſtatem iræ tuæ.*

Uuer mag uuizzen dia maht dinero abolgi?

Uuieo ferro du ſia skeinen mugiſt, uuer uueiz daz?

Et præ timore tuo iram tuam dinumerare?

Unde uuer mag ſia gezalon uuider dinero forhtun?

Uuider dero dinero forhtlichi, diu dar ana iſt, ne mag ſia nieman geſagen. Fone diu iſt proſperitas ſtultorum (der lingiſo dero tumbon) perditio illorum (iro ſelbero ferlorni.) Die nieman ne bechennet, ane der dir sliufet in ſanctuarium (in die heiligun ſcrift) unde er dar chunnet an iro noviſſimis (iungeſten dingen) uuieo ferro ſi triffet ad perditionem (ze ferloriſſe) Lex Dei (Gotes ea) daz iſt ſanctuarium DEI (Gotes heiligtuom, diu geleret in iz.)

12. *Dexteram tuam [ſic] notam fac (nobis) & eruditos corde in ſapientia.*

Ketuo dina zeſeuuun chunda unde inniglicho gelerte in uuiſtuome.

Ouge uns Chriſtum, der din dextra (zeſiuua) iſt, unde ſine electos (iruuelton) die des ſin uuiſe, uuieo unbeuig kuot in veteri teſtamento (in dero altun eo) geheizzen ſi, dar umbra futurorum (ſcato dero chunftigon) iſt, unde ſi bediu ſih ſulees liebto fertroſten. Unde ube in Moyſes terrena (irdiſciu) namdi, daz ſie ſone Chriſto gelimeen cœleſtia (himilskiu) fernemen. Sol iz ouh obeden,

Dextram tuam ſic notam fac, & compeditos corde in ſapientia,

ſo habet iz die ſelbun fernumeft. So bitet aber Moyſes, daz uns Chriſtus ſo chunt uuerde, unde ſine Doctores (lerara) die in iro herzon beduuungen ſint, daz ſie unſih ziehen ad ſpiritalem intellectum (ze geiſtlichero fernumifte.)

13. *Convertere Domine aliquantulum [usque quo] & deprecabilis eſto ſuper ſervos tuos.*

Uuird eteuuaz truhten hara ze uns pecheret,

ennan fone dinemo anden, an demo du adverſus (dana becherit) piſt, unde uuird kenadon irbeten umbe dine ſcalcha.

Ne iſt diz oratio Moyſi in Exodo (kebet an uzfart puoche.) Eſto placabilis ſuper nequitiam populi tui (uuis huldigaro uber die ubeli dinis liutis) unde ube iz chid: Convertere Domine quousque *alde* usque quo, *daz tiutet aber*

Digitized by Google

eteuuieo filo, alde eteuuaz, infinite [indefinite] (ungemarchot) nals interrogative (fragelicho.) Sus ketan iſt daz kebet: Libe trubten eteuuaz (i. aliquantulum) martyribus, die ſone diu ſint multa mala tolleraturi in novo teſtamento (manige arbeite lidin ſulinde an dero niuuuun eo) uuanda ſie ne ruochent dero gebeizzenon in veteri teſtamento (an dero altun eo.) Libe in eteuuaz wie ſie uberuuundene dih ſlieben ne beginnen. Ane alla not ne ſin ſie doh, daz in iro corona ne ingange.

14. *Repleti ſumus mane (i. aperte) miſericordia tua & exultavimus & delectati ſumus in omnibus diebus noſtris.*

Offeno bin uüir irfullet mit dinero genado, unde des pin uuir gefreute, unde in allen unſeren tagen geluſtſamote.

Daz uuir Chriſtum offeno in carne (an demo lichamin) geſehen ſuln, daz iſt unſer mendi alle taga.

15. *Lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti, annis quibus vidimus mala.*

Pin uuir ouh fro uuordene umbe die taga an dien du unſih diemuote gemachotoſt, unde umbe diu iar, an dien uuir leidiu ding ſahen.

Do leidiu, nu liebiu, uuanda uuir dannan gebezzerote bin.

16. *Reſpice in ſervos tuos.*

i. judeos & in opera tua.

Sih an dine ſcalcha, unde an diniu uuerch.

Die dine ſcalcha ſint, die ſint ouh diniu uuerch.

Et dirige filios eorum.

Unde gerihte iro ſune,

ube die forderen uuerden diſperſi (zefuorit) daz ſie doh in fine mundi converſi (an ende dero uuerlte uuerden bicherit.)

Et ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos.

Unde unſeres Gotes skino ſi uber unſih.

Sin analiute uuerde uns keouget.

Et opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos.

Unde unſeriu hantuuerch kerihte uber unſih

daz uuir ſiu ne tuoen umbe uuerltlichen dang, uuanda ſo ſint ſiu chrumb.

Et opus manuum noſtrarum dirige.

Unde *uuanda alliu opera (uuercb) ſehent ad unum opus caritatis (ze einemo uuerche minnon)* daz *unum opus* (eina uuerch) kerihte.

Des iungeſten verſus ne habent ſumelichiu buoch niebt. Uues kemanot unſih hier nomen Moyſi? (der namo.) Ane daz ſin lex (ea) unde al vetus teſtamentum (altiu beneimeda) geſcriben iſt ſub velamento (undir bedecchedo) unde uuir ſone diu biten Chriſtum daz er dana neme velatum (die bedeccheda.) Diz kebet leret unſih ſus David: Revela oculos meos. Induo chad er minen ougen. Et conſiderabo mirabilia de lege tua. Unde ſo gechiuſo ih uuunder ſone dinero eo. Uueliu uuunder? Tougeniu myſteria (bezeichenida) dero Spiritus Sanctus zeigare iſt.

Pſalmus XC.

Hebr. XCI.

Laus Cantici David.

Hier fernemen ſelben David prophetam ſingen Gote laudem cantici (lob ſancleichis.)

1. *Qui habitat in adjutorio altiſſimi, in protectione Dei cœli commorabitur.*

Der faſto ſizzet in des hoheſten helfo, *der ſih faſto ze iro verſiebet*, der uuonet ouh in des himel Gotes ſcerme.

Der Gote getruuuet, den ſcirmet ouh Got. Der aber ubermuote iſt, unde ſih ze imo ſelbemo verſiebet, der fallet. Alſo die, die in dien uuorten azzen, daz ſie uuurdin quaſi Dii (alſo Gota) unde ſie immortalitatem (untodigi) verluren, unde ſie daz funden, dara zuo in Got treuta, nals daz in Diabolus kebiez.

2. *Dicet Domino ſuſceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus.*

Ze Gote chit er, min inphangare biſt du, min zuofluht piſt du.

Uuer chit daz? Qui habitat in adjutorio altiſſimi.

3. *Sperabo in eum, quoniam ipſe liberavit me de laqueo venantium & à verbo aſpero.*

Chit er ouh:

An in gedingo ih, *nals an mih ſelben.*

Uuanda er loſet mih ſone demo ſtricche dero uueidenaro, unde ſone ſarfemo uuorte.

Diabolus & Angeli ejus ſint venatores (uueidenara) die ribtent laqueos (ſtriccha) an manigen illecebris, daz chid an manigen lucchedon. Aber ſarfu uuort chumet ſone menniſcon, danne einer uuola leben uuile under anderen ubelo lebenden, unde ſie in des ilent irren mit ſuslichemo huobe: Tu magnus (du biſt der michelo) tu juſtus (du biſt der rebto) tu es Helias (du biſt Helias) de cœlo tu veniſti (ſone himele chame du) Dannan Dannan loſet Got den demo daz ne uuiget noh ſih is ne ſcamet.

4. *Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis ejus ſperabis.*

Mit ſinen skerten ſcateuuet er dir, unde under ſinen fettachen gedingeſt du skermes.

So fogeles iungiu under dien fettachen ſint, ſo ſint ſiu ouh under dien skerten, uuanda ſone dien skerten gant die fettacha. Ze dero ſimilitudine (gelichenſſo) iſt diz keſprochen.

5. *Scuto circumdabit te veritas ejus.*

Sin uuarheit umbehebet dih mit skilte,

ſi skirmet dih in allen ſit. Sin uuarheit iſt, daz er dih skeidet ſperantem a non ſperantibus (kedingenten ſone ferchunninten.)

6. *Non timebis à timore nocturno, à ſagitta volante per diem.*

Fone diu ne furhteſt du fore naht forhton,

daz ſint ungeuuizzene ſunda.

A negotio perambulante in tenebris.

Fone unmuozzigi uuallontero in uinſtri.

Alſo daz iſt ube dih ieman tougeno ferleiten uuile.

A ruina [ab incurſu] & demonio meridiano.

Fore valle unde fore demo mittetagigen dieuale, daz iſt acerrima perſecutio (diu bandegoſta abtunga.) So du uuas diu ſus kebot: Qui ſe confitetur Chriſtianum puniatur, donec ſe neget eſſe Chriſtianum (der ſih iehe der uuerde mit uuizze anabraht, daz er ſin ferlougenne.) Uuanda ouh demo demonio meridiano (mittetagigin tiefele) genuoge indrinnen ne mahton, bediu folget ſar:

7. *Cadent à latere tuo mille.*

Fone

Digitized by Google

Fone diu ſturzent dero fone dinero ſittun mille (manige) *die iro guot allez kaben pauperibus (turftigon) unde bedin uuandon iob judices (uberteilare) uueſent ſament Apoſtolis.*

Et decem millia a dexteris tuis.

Unde aber dero zenuualt, die ſih dinero zeſeuuun beuuandon,

unde daz ſie dar geboren ſoltin: Venite benedicti patris mei (chomint ir geuuiehten mines fater.) Uuannan geſciehet daz? Ane fone tougenero ſuperbia (ubermuoti) die Got eino uuizzen mag, diu ſie lerta de ſe præſumere non de Chriſto (fone in ſelben fermezzin nals fone Chriſto)

Ad te autem non appropinquavit. [*appropinquabit*]

Aber ze dir ne nahet *ruina & demonium meridianum (der fal iob mittetagigin tiefel)* Nebeine dinero lido ne uuirt iruellet.

8. *Verumtamen oculis tuis conſiderabis & retributionem peccatorum videbis.*

Aber doh daz *ſo ſi, doh perſecutio (abtunga) einen ſi ruina (fal) anderen corona,*

du geſieheſt mit dinen ougen.

Uuaz keſieheſt du dir mite?

Den lon dero ſundigon,

Uuiebli er uueſen ſol, uuanda ube ſie nu ſint torquentes (uuizenonte) ſie ſint in æternum torquendi.

9. *Quoniam tu es Domine ſpes mea.*

Bedit ne falle ih,

uuanda du herro biſt min gedingi.

Alde ſus: Quoniam tu es Domine ſpes mea.

Altiſſimum poſuiſti refugium tuum.

Fone diu habeſt du hoha geſezzet dina zuofluht,

uuanda du min gedingi biſt, fone erdo fuore du ze himele, daz ih din corpus (lichamo) din Eccleſia (brutſamana) gedingi habiti nah zefarenne.

10. *Non accedent ad te mala.*

Dar ne ireichent dih neheiniu ubel.

Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Noh nehein uilla ne habet ſih dar dinemo gezelte,

ſo iz hier teta unz du uuare in tabernaculo paſſibilis carnis (in dien inheimon inphintliches fleiſcis.)

11. *Quoniam Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.*

Uuanda *din fater* gebot ſinen Angelis umbe dih, daz ſie din huoten in allen dinen uuegen,

fone diu iſt keſcriben: Apparuit ei Angelus Domini confortans eum (imo irſcein Gotes Engel, der in halta) Uuanda daz fuohta infirmitas humana (menniſcin uueichi.) Luc. 22, 43.

12. *In manibus portabunt te.*

In iro handen tragent ſie dih,

ze himele fuorent ſie dih, nals umbe helfa, nube umbe dienoſt.

Ne unquam [forte] offendas ad lapidem pedem tuum.

Nie du dienen fuoz ne ferſtozzeſt an den ſtein.

Caput (houbet) piſt du, pedes tui (dine fuozze) ſint Evangeliſte, an dien du irualtoſt alla diſe uuerlt, die ne uuile du ſih ferſtozzen an den ſtein. Du ne uuile ſie ſculdig uuerden iteniuuues an dero lege, du in tabulis lapideis (an ſteinen tabilon) keſcriben uuard, ze himele geuarner uuile du ſenden Spiritum Sanctum, der ſie reos (ſculdig) ne lazze ſin in lege (dir eo) unde ſie inbinde timoris (forhtun) unde aber irfulle amoris (minno) Hinnan iſt uuara ze tuonne in ſancto Evangelio, uuieo der temptator (beſuochare) diſen ſin uuehſelota. March. 4, 6.

13. *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis & conculcabis leonem & draconem.*

Du gaſt uber aſpidem, du uberuuindeſt *quodlibet demonium* (iegelichen tiefel) unde *baſiliſcum*, ſelben *Diabolum regem dæmoniorum* (de urtiefel chuninch andirro tiefelo) unde trettoſt *leonem manifeſte ſevientem* (offeno ranintin) unde *draconem occulte inſidiantem* (tougeno lagontin) *Diabolus iſt leo in perſecutoribus (in abterin) draco in hæreticis (an gloubo uuerrarin.)*

14. *Quoniam in me ſperavit liberabo eum, protegam eum quoniam cognovit nomen meum.*

Diſiu uuort ſehent ze demo, qui habitat in adjutorio altiſſimi (der faſto ſizzet an dis hobiſtin helfo unde ze ieglichemo dero fidelium (Chriſtanon.)

Sid er mir getrueta, ih loſo in, ih skirmo in, uuanda er minen namen erchanda,

Dü (DEI) cæli, Dü altiſſimi (des himil Gotis, deſ hobiſten Gotis.)

15. *Invocavit me & ego exaudiam eum.*

Er hareta mih ana ih kehoro in ouh.

Cum ipſo ſum in tribulatione.

Ih pin ſament imo in note.

Eripiam eum.

Loſo in dar uz.

Et glorificabo eum.

Unde guollichon *in himile.*

16. *Longitudine dierum adimplebo eum.*

Langero tago genieton ih in,

dar euuiga taga ſint, unde alle taga ein tag ſint.

Et oſtendam illi ſalutare meum.

Unde geougo imo Chriſtum.

An imo ſiehet er mih.

Pſalmus

Psalmus XCI.

Hebr. CXII.

v. 1. *Psalmus Cantici in die Sabbati.*

UUAz tiutet daz? Ane diz ist sambaz tages sang. *Sus sol man singen in Sabbato. Unser Sabbatum (sirrotak) ist in corde (in herzin) uuanda Sabbatum ist tranquillitas cordis (stillimuoti des herzin.) Dia tranquillitatem (stilli) machot bona conscientia (kuotis keuuizzeda.) Der ane die ist, der ne habet tranquillitatem (stilli) nob Sabbatum (sirra.) Bediu ne mag er sus singen.*

2. *Bonum est confiteri Domino.*

Gote sol man iehen, daz ist kuot,

imo iih dinero sundon, unde uuiz sie dir selbemo. Iih imo ouh dinero guottato, so daz du iro imo danchoest.

Et psallere nomini tuo altissime.

Unde hohsangon sol man dinemo namen du hoheſto,

daz ist ouh kuot. Psalterium (rota) ist genus organi (ein slahta, orgin sangis, so also seit spiel ist) daz ruoret man mit handen. Ruore dine hende unde bruche sie ze guote, daz heizzet psallere Deo (Gote roton.)

3. *Ad adnunciandum mane misericordiam tuam & veritatem tuam per noctem.*

Unde ist kuot zesagenne dina genada in prosperis (in uuolon) unde dina uuarheit in adversis (in uueuuon) *uuanda in prosperis skinet din genada, in adversis skinet diu uuarheit dines rehtes. So tuondo uuirt Got ieo gelobot.*

4. *In decachordo psalterio.*

An demo zensettigen psalterio *ist imo guot zesingenne, daz chit decem præcepta legis observare (zehin uuort eo ze uuerinne.)*

Cum cantico in cithara.

Mit *cantico* (niumon) an dero Cythara *gesungenemo, daz chit mit uuorten sament dien uuerchen.*

5. *Quia iocundasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.*

Daz mir al fone diu guot ist, uuanda du mih habest keuuunnesamot an dinero tate, unde ih mih freuuo in dinemo hantuuerche.

Mine guottate sint din, nals min. Tate ih ubelo, daz uuare min, babo ih uuola getan, daz ist din. Dia freuuigabe du mir. Ube daz uuar ist. Qui loquitur mendacium de suo loquitur (der lugin sprichit, fone imo selbemo sprichit.) So ist daz samo uuar. Qui loquitur veritatem, de Dei dono loquitur. (Der uuar sprichit, fone Gotis kelazze sprichit) Omne peccatum (al sunda) beizzet mendacium (lugin) unde omnis justitia veritas (al reht heizzit uuarheit.)

6. *Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.*

Uuieo diniu uuerch kemichellichot sint truhten. harto dief sint uuorden dine gedancha.

Nehein mere ne ist so tief, so der Gotes kedanch ist, ut mali floreant, boni laborent (daz ubelen uuola beschehe, kuoten ubilo bier.) In dero tiefi uuerdent manige scefsoufig, die daz ne chunnen bechennen, unde sie Got abtont uuesen injustum (unrebtin.)

7. *Vir insipiens non cognoscit, & stultus non intelligit hæc.*

Der unuuizzigo ne uueiz iz, unde der tumbo ne fernimit iz.

8. *Cum exoriuntur [exorti fuerint] peccatores sicut fœnum & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.*

Daz zit ne fernimet er nu uuesen, daz sundige uuahsent also heuue, unde ander zit nob chomen in judicio (in suono tage) so sih alle die ougent, die unrebt ne uuurchent. Uuara zuo?

Ut intereant in seculum seculi.

Daz sie fone euuon ze euuon ferloren uuerden.

9. *Tu autem altissimus in æternum es Domine.*

Aber du hoheſto truhten uuerest iemer,

unde du obe siehest ex æternitate (uzzer dinero euuicheite) uuanne dero argon zit feruure, unde dero rehton zit chome.

10. *Quoniam ecce inimici tui peribunt & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.*

Also dar ana skinet sih nu, daz in judicio (in suono tage.) dine fienda ferloren uuerdent, unde alle die zeuuorfen uuerdent, die unrebt uuurchent.

Sie ne uuerdent niebt kesaminot zuo dien saligen.

11. *Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum.*

Unde uuirt aber irhohet min horn also des einhurnen.

Unitas Ecclesiæ meæ (diu einsamina minero brutte) chit Christus uuirt danne irhauen, bereses (irridin) uuerdent nider geliget.

Et senectus mea in misericordia uberi.

Unde min alti in follechlichero genado,

daz chit, noviſſima Ecclesiæ meæ (diu iungistin minero brutsamenungo) uuerdent irfullet allero genadon. Iro dignitas (berscaft) peginnet dar virescere (gruonen) dar fœnum (bouue) beginnet arescere (torren.)

12. *Et respexit [despexit] oculus meus inimicos meos.*

Unde dar irsah min ouga mine fienda *niebt ein persecutores (abtara) justorum (dero rehton) nube ouh amatores mundi (minnare dirro uuerlte) die sih er burgen.*

Et insurgentes in me malignantes audivit auris mea.

Unde arguuillige an mih nendente gehorta min ora.

Ih keborta sie dar condemnare sua facta. (leidizzin iro uuerch.)

13. *Justus ut palma florebit, & sicut cedrus Lybani multiplicabitur.*

Aber der rehto bluot also palma, unde uuirt kemanigfaltot also cedrus der ufen Lybano *monte (suoz stanchperg) uuahset. Ube fœnum (bouue) dorret, so bizza chumet, palma unde cedrus ne dorrent durh daz. Scone boum ist palma, boh poum ist cedrus, scone unde burlich uuerdent danne justi (die rebtin.)*

14. *Plantati in domo Domini in atriis domus Dei nostri florebunt.*

Hier in sancta Ecclesia geflanzote pluont dar an dero inuerte des huses unseres Gotes.

Resur-

Digitized by Google

Reſurrectio (urſtende) iſt inuart cœleſtis regni (himilriches) an dero uuerdent ſie ſcone.

15. *Adhuc multiplicabuntur in ſenecta uberi.*

Ieo mer unde mer uuerdent ſie gemanigfaltot in berehaftero alti.

Sancta Eccleſia uuuocherot an iro chinden, ioh ſo ſi alt iſt, iro chint manigfaltont ſih, unz ſi langoſt ueret.

Et benepatientes erunt, ut adnuncient.

Unde uuola gedultig ſint ſie, daz ſie in dero gedulte chunden.

Uuaz?

16. *Quoniam rectus Dominus Deus noſter, & non eſt iniquitas in eo.*

Daz Got unſer rehter iſt, unde unreht an imo bediu ne iſt, daz *er eine fertreget, unde andere uellet.*

Pſalmus XCII.

Hebr. XCIII.

v. 1. Laus Cantici ipſi David. In die ante Sabbatum, quando fundata eſt terra.

LOb diſſes ſanges *ſiehet ze Chriſto in ſextum diem* (an dem ſehſten dag) fore Sabbato (Samiztage) do diu erda uuard keueſtinot.

Uuanne uuard ſie fundata? (gefeſtinot.) Do menniſcen in fide (in gloubo) uuurden fundati (gefeſtinot) Sex dies ſint ante Sabbatum (Sehs taga fore ſamiztage) gezelet in geneſi (an chunno buoche) mit dien uuurden fore gezeichenet ſex ſecula (ſehſe uuerlte.) Alſo do menniſco uuard formatus in ſexto die (kebildot an demo ſehſtin tage) ſo uuard er ſit ſone Chriſto reformatus in ſexto ſæculo (uuiderbildot an dero ſehſtun uuerlte.) Nah demo chumet futurum ſæculum (diu chumftiga uuerlt) daz iſt Sabbatum (ſirro tag) daz iſt requies (ruuua) dien, die bier taten omnia opera bona (alliu uuerch kuotiu.) Alſo iz dar chit: Et vidit Deus omnia quæ fecerat & erant valde bona, & requievit Deus die ſeptimo ab omni opere quod patrarat (do ſcouuota Got al daz er geuuurchta habita do uuas iz harto guot, do rauuet ir an demo ſibindin tage ab allemo uuerche daz er uuorhta.) Gen. 2.

Dominus regnavit.

Truhten *cham hara in uuerlt unde* richeſota hier.

Decorem induit:

Zierda legeta er ana *an dien, dien er licheta, unde die fone imo chaden: quia bonus eſt (er iſt kuot.)*

Induit Dominus fortitudinem.

Er legeta ſih ana ſtarchi *uuider die, dien er miſſelicheta, die dir chaden: non, ſed ſeducit turbas: (neinir er ferleitit die liut manigi.) Uuaz iſt diu ſtarchi? Ane humilitas (ſin diemuoti) mit dero er ſie fertruog. Dara ingagene iſt ſuperbia infirmitas (iro ubirmuoti iro uueichi.)* Joh. 7, 12.

Et præcinctus eſt.

Unde uuard er furegurtet.

Er habeta fore imo, do er in cruce hangeta, inſultantes (ſin huonte) die imo zuo chaden: Ave Res judeorum (heil herro du iudon chuninc.) Dar ougta er ſih kegurten, dar ougta er ſih, fortem & paratum, ad tollerandos malos (ſtarchin unde gareuuin die ubilin ze fertragenne.) Matth. 27, 29.

2. *Etenim firmavit orbem terræ qui non commovebitur.*

So tuondo gefeſtenota er *ſanctam Eccleſiam, diu furder in fide (an iro gloub triuuuo) Concuſſa (keſtozzot) mag ſi uuerden, convulſa* (irfellit) ne uuirt ſi.

3. *Parata ſedes tua ex tunc.*

Dannan hara iſt caro din ſez.

In ſexta ætate mundi (an demo ſehſtin altire dero uuerlte) chame du, ſid ſazze du in cordibus fidelium (in dien herzon diniro getriuuuon.)

A ſæculo tu es.

Dar fore unde fore allemo zite biſt du, *ieo unde ieo biſt du.*

4. *Elevaverunt flumina Domine, elevaverunt flumina vocem ſuam.*

Aha truhten, aha huoben uf iro ſtimma,

ſo Spiritus Sanctus cham, ſo uuurden lutreiſte Apoſtoli in iro prædicationibus (predigon.)

Elevaverunt flumina fluctus ſuos, à vocibus aquarum multarum.

Nah in chamen anderiu uuazzer, diu huoben uf iro uuella, *iro baldi, dia ſie habeton* fone manigero uuazzero dozze, *ſo iro ieo mer uuas, ſo balderen uuaren.*

Mirabiles elationes maris.

Dannan uuurden uuunderlicho die *indignationes ſæcularium* (zornunga dero uuerlt liuto.)

Uuannan? A vocibus aquarum multarum. Uuieo uuunderliche? Daz nieman diu here martyrum getruoben ne mag, diu fone dannan demo zorne lagen. Unde uuaz do?

Mirabilis in altis Dominus.

Truhten uuas ouh uuunderlich an dien ſo hohen *undo ſo geuualtigen Regibus (chuningin) die daz taten. Uuar ana skinet daz?*

5. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.*

Diniu urchunde uuurden harto geloublich.

Selben dien regibus uuurden ſiu geloublich ſamo ſo dien anderen. Alſo iz chit. In me pacem habebete, in mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, ego vici mundum (an mir beigint frido an dero uuerlte muozzint ir freſſun habin, uueſent aber balt, ih habin die uuerlt uberuuundin.) Uuaz uuirt dannan uz? Joh. 16, fi.

Domum tuam decet ſanctitudo Domine in longitudine dierum.

Dinero Eccleſiæ gezimet heiligheit in euuigheite.

In andirro uuerlte skinet iro heiligheit, dar zimet ſi iro, uuanda da ne uuirt ſi fuſcata (horofaro.)

Digitized by Google

Psalmus XCIII.

Hebr. XCIV.

Psalmus ipsi David.

pr. *Quarta Sabbati.*

Psalmus Christo in mittauuechun,

do uuurden luminaria cœli (liebtfaz himilis) diu sit skinen super bonos & malos (uber ubele unde guote) siu stant fixa in firmamento cœli (kestecchit in himilis festi) so stant oub die, quorum conversatio in cœlis est (dero libuuandil in himilin ist) unde also siu ne ruochent, quid agatur in terra (uuaz man an dero erdo tuot) noh darumbe ne lazzent iro itinera (ferte) so ne lazzent oub die, die cœlestes (himilsce) sint, umbe terrenos homines (erdine menniscin) sie ne fol habenen iro conversationem (libuuandil) so uuaz man intuot alde anderen, des habent sie tollerantiam (fertrageni.) Der dia ferliuset, der fallet fone himele. Daz ouget diser psalmus.)

1. *Deus ultionum Deus, [Dominus] Deus ultionum libere egit.*

Got ist herro des geriches,

uuanda er niebt ungerochenes ne lazzet.

Got des keriches teta baldo,

do er cham inter homines (bara unidir menniscin.) Also iz chit: Erat docens eos tanquam potestatem habens, non quasi scribæ eorum & pharisei (er uuas sie lerinde samo geuualt habinde, nals niebt so unbaldo so die iro uuerch pieuin tatin, unde sundir lebin.) Die er sah ubelo tuon die rafsta er baldo, uuanda er Deus ultionum ist (Got kericchis) unde er uuolta daz sie ultionis (kricchis) uberе uuurdin. Matth. 7. fi.

2. *Exaltare qui judicas terram.*

Uuird irhohet *in resurrectione (in urstende) du terrenos homines* (irdisce menniscen) ze urteildo bringest.

Far baldo ze himile, du in erdo bald uuare.

Redde retributionem superbis.

Kilt dien ubermuoten,

fergib dien diemuoten. Die dib sluogen superbi (ubermuotige die irchamen sih, fone dien miraculis (zeichinin) dero Apostolorum, unde humiles (diemuotige) uuordene. Chaden sie ze in: Quid facimus viri fratres? (Uuaz mugin uuir is nu tuon bruodera? Do geborten sie fone Petro: Agite pœnitentiam & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini nostri Jesu Christi (tuont riuuua, unde uuerde iuuuer iegelich ketoufet in namen.) Dien fergib, fergib in sculdo meistun. Uuaz ist diu sculd? Fuderunt precium suum (sie guzzen uz daz iro beiliga uuerigelt.) Uuaz kelazzest du in dara ingagene per indulgentiam (durh ablaz.) Bibant precium suum (sie trinchen iro uuerigelt.) So ist in chomen din gebet, daz du in cruce tate: Pater ignosce illis non enim sciunt quid faciunt (fater blaz in iz, si ne uuizzin uuaz sie tuont.) Act. 2, 37. Luc. 23, 34.

3. 4. *Usque quo peccatores Domine, usque quo peccatores gloriabuntur.*

Selber Spiritus Sanctus sprichet sament menniscon, unde fraget, des sie ze fragenne habent.

Uuieo lango truhten guollichunt sih sundige? Uuieo lango?

Effabuntur & loquentur iniquitatem loquentur omnes qui operantur injustitiam.

Unreht sagent unde sprechent sundige, alle die iz tuont die sprechent iz.

Sie chedent Got ne uueiz unser unrebt, uuanda chedent sie daz, ane daz sie Got fertreget, unde sie leben lazzet? Sie bergent sih fare stationario (demo dinch stellere) daz er sie ne sahe, fore Gote ne bergent sie sih, uuanda sie in ne uuanent uuesen fore iro unrebte. Sie chedent sid unseriu unreht misselichent judicibus (dinch liuten) legibus (lantrebtin) imperatoribus (cheisirin) commentariensibus (scultheizzon) die uuir stieben, ne mahtin uuir in danne uuirs kestieben, ube iz imo misselicheti, alde er iz uuisse?

5. *Populum tuum Domine humiliaverunt, & hereditatem tuam vexaverunt.*

So choscndo gediemuoton sie dinen liut,

der daz ana ser geboren ne mahta,

unde muohton mite dine erbe,

dine fideles (getriuuuin.)

6. *Viduam & advenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.*

Uuiteuuun unde ellenden, unde uueisen sluogen sie,

fone dien geschriben ist: Peregrinum & advenam non nocebis (ellendin unde chomelinch ne scadesto.) Exod. 23, 9.

7. *Et dixerunt non videbit Dominus.*

Unde chaden sie, Got ne siehet des nieht.

Neque intelligit Deus Jacob.

Noh Got Jacob ne uueiz iz.

8. *Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite.*

Fernement unuuizzige under liuten, unde ir goucha ferstant iuh eteuuenne.

9. *Qui plantavit aurem non audiet?*

Der daz ora gescuòf, ne gehuoret der?

Aut qui finxit oculum non considerat?

Alde der ouga geteta ne gesiehet der?

Ne habet er selbo, daz er anderen gab?

10. *Qui corripit gentes non arguet?*

Der *prophetas fore uz santa ad correptionem gentium* (ze irrafsungo dieto) *so er selbo chumet*, ne sol er danne *redarguere?* (uuidirrefsin)

Daz sie taten, ne sol er daz tuon?

Qui docet hominem scientiam.

Der andere tuot uuizzen ne uueiz der selbo?

11. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.*

Got uueiz dero menniscon gedancha, er uueiz daz sie uppig sint.

Sie ne uuizzen daz die sine rebte sint, er uueiz aber daz die iro uppig sint. Sint aber doh eine die sine gedancha uuizzen, die heizzen amici Dei (Gotes liebin)

12. *Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.*

Salig ist der man, den du truhten lereste, unde imo die lera gibest fone dinero eo.

Uuelicha?

13. *Ut mitiges eum a diebus malis.*

Daz du in gemammendest, unde gesueigest ubelero tago,

so die

Digitized by Google

ſo die ſint in quibus proſperantur mali (an dien dien ubelen framſpuot iſt.)

Donec fodiatur peccatori fovea.

Daz er ſih inthabe, unde imo iz ne uuege,

unz demo ſundigen gruoba gegraben uuerde,

dar er in ſturze, unde furder uf ne ſtande. Uuelichiu iſt diu gruoba? Daz iſt ſin proſperitas (framſpuot) diu gibet imo ſuperbiam (uberuuani) an dero irualet er ſih. Daz chumet ſone occulta (tougenoro) Dei diſpoſitione (pineuuedo) den er die leret der ne chit nieht ze Gote. Quare regnant mali & premuntur boni? (ziu richeſont ubele, unde ziu uuerdent ferdrucchet kuote.)

14. *Quia non repellet Dominus plebem ſuam.*

Uuanda *durh daz* ne ſtozzet ſone imo Got ſinen liut.

Uuieo tuot er danne? Exercet non repellit (er uoberot in, noh ne fertrib in.) Ir bezzerot in mit dien ubelen, bertet in, machot in gedultigen unde feſtmuoten.

Et hereditatem ſuam non derelinquet.

Unde umbe enero ubeli ne lazzet er ſin erbe. Dien er daz erbe uuile, die fillet er, ene lazzet er tuon daz ſie uuellin.

15. *Quo ad uſque juſtitia convertatur in judicium.*

Uuis die uuila reht, unde ne laz dir miſſelichen Gotes diſpoſitionem (ordenunga)

unz din reht uuerde becheret in irteilida,

unz du ſament imo ſizzeſt ad judicandum (ze irteilenne) alſo ouh Apoſtoli ze ereſt uuaren juſti (rehte) unde dar nah uuerdent judices (uberteilare.)

Et qui tenent [juxta] eam omnes recto ſunt corde.

Die *daz tuont die juſtitiam* (reht) faſto habent, die ſint mit crehtemo herzen *nals mit chrumbemo.*

16. *Quis exurget mihi adverſus malignantes? Aut quis ſtabit mecum adverſus operantes iniquitatem?*

Uuer chumet mir ze helfo uuider arguuillige? Alde uuer ſtat mir bi uuider unrehto farenten?

Dia ſar mina converſationem leidezzent, ube ſie mih keſehent Chriſtiano more vivere, mit ſuslichero increpatione. (irrafsungo) Quare non facis quod alii faciunt? (ziu ne uuerchoſt du ſo ouh andere liute tuont) Tu ſolus Chriſtianus es. (piſt du eino allis Chriſtane) Te extaſis cum Paulo rapuit in tertium cœlum (hoi herro hinairbrottini zuchta dih erehto mit Paulo ze himele.)

17. *Niſi quia Dominus adjuvit me, paulo minus.*

i. prope.

habitavit [habitaſſet] in inferno anima mea.

Ube mir Got ne hulfe,

ſolchero uuorto mahti ih liehto beſuichen uuerden, unde ze hello faren min ſela.

Under dien ſolchen ne genaſe ih, ube iz Got ne tate.

18. *Si diceham motus eſt pes meus, miſericordia tua Domine adjuvabat me.*

Ube *ih mit humilitate (diemuoti) iah minero ſundon, unde* ih chad: min fuoz iſt pesliphet, ſo half mir ieo Got din genada.

19. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam.*

Alſo manigiu ſer mir ana uuaren, ſamo manege troſta freuton mina ſela.

20. *Numquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis dolorem [laborem] in præcepto.*

Haftet dir ieht der ſtuol des unrehtes?

Mag ſament dir ſizzen doh einer uurehter,

du daz ſer uuurcheſt an dinemo gebote?

Daz chit, du uns uuile geboten uueſen daz ſer, Luctus iſt ſer, daz ſer uuile du uns uueſen geboten, uuanda du chiſt: Beati qui lugent (ſalig ſint die ſih uuuofharont) kebieten do uuurcheſt du iz. Sih dir ſelbo lector (leſo) uuieo Auguſtinus chede: formas inquit dolorem in præcepto i. de dolore præceptum nobis facis ut ipſe dolor præceptum ſit nobis (daz chit: uzzir ſere machoſt du uns kebot alſo meinich daz ſelbu iz daz ſer an uns kebot ſi.) Daz ſint ſiniu uuort. Der ſin iſt: Uuieo mag der ubelo ſament dir ſizzen. Sid du noh kuotemo ne libeſt, du ne uuelleſt daz imo ſer præceptum (kebot) ſi? Matth. 5.

21. *Captabunt in anima [animam] juſti & ſanguinem innocentem condemnabunt.*

An des rehten lib fahent ſie, unde unſundig pluot ferdamont ſie.

Alſo Chriſti ſanguis (pluot) uuas innocens (unſundig) unde doh ſone impiis (ubelen) uberteilet uuard. Uuieo ſuln ſie anderen liben, ſid ſi imo ne libton? Nu troſtet unſih aber der ſalmo ſus:

22. *Et factus eſt mihi Dominus in refugium.*

Unde des iſt truhten mir uuorden zuofluht;

Et Deus meus in auxilium ſpei meæ.

Unde Got miner ze helfo minero gedingi.

Er gibet mir euuigen lib nah minero gedingi, fure diſen murgfaren.

23. *Et reddet illis iniquitatem ipſorum.*

Er giltet ouh in iro unreht.

Et in malitia eorum diſperdet illos, [diſperdet] Dominus Deus noſter.

Unde in iro argen uuillen fertribet er ſie ſone ſinemo riche.

Digitized by Google

Psalmus XCIV.

Hebr. XCV.

Laus Cantici ipsi David.

pr. DEmo *uuaren* David *Christo, ist diser psalmus peidiu ioh laus* (lob) *ioh canticum* (sanch) *Laus skeinet devotionem* (Gotedebte) *canticum hilaritatem* (fromuoti.) *Invitatorium.*

1. *Venite exultemus Domino.*

Choment *liute, choment ferro gesezzeno, lazzen unrebta* freuui *sin, diu ze uuerlte triffet,* uobet dia diu ze Gote *triffet.*

Jubilemus Deo salutari nostro.

Niumeien Gote unsermo haltare.

Ougen freuui mit niumon, dar uuir mit uuorten ne mugin.

2. *Præoccupemus faciem ejus in confessione.*

Fureuangeien sin anasiune in gejihte,

uuanda er noh chomen sol ad judicandum (ze uberteilinne) so irgeben unsih er imo dero sundon iehendo, daz er er sie danne ne forderoe dinglicho.

Et in psalmis jubilemus ei.

Unde niumoen imo an dien salmon,

ougen unsera geistlichun mendi an in.

3. *Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes Deos.*

Uuanda Got ist mahtig herro unde mahtig chuning uber alle Gota,

uber alle die Gota sone dien iz chit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri (er gab in geuualt, Gotes sune uuerden.) Die sint Gota, uuanda sie Gotes sune sint. Daz ne uuarin sie, ube gratia (genada) ne uuare. Er ist uber sie mahtig, uuanda er geteta sie mahtige. Bediu suln uuir imo jubilare (hugesangon.) Quoniam non repellet Dominus plebem suam. Uuanda Got ne stozzet dana sinen uolg. Uuelen? Plebem judeam (iudon folg) so uuieo sie in feruuurfin, also iz chit: In propria venit & sui eum non receperunt (er cham an daz sin, unde die sine ne namin sin uuara) er ne feruuarf doh sie, uuanda Apostoli, unde andere fideles (gloubige) dannan chamen, sone diu suln uuir imo jubilare, mit aller slahto stimmo uuunnesangon mennischin, orginon, seiton, sison, cymbon, cloccon, horno & & rel. [reliquis] &c. in quibus hoc quod continet omnia scientiam habet vocis. Daz heizzet jubilare, daz chit ana uuort liudon: Joh. 1, 12. Rom. 11, 2. Joh. 1,

4. *Quia in manu ejus fines terræ.*

Ouh sone diu, uuanda in sinero hende sint, alliu ende dero erdo.

Gentes die unz in ende uuerlte gesehen sint, die prætutium (kanzlidi) heizzent, die sint ouh chomen sament circumcisione (scartlidi) unde habent sie kefuoget ad lapidem angularem, qui facit utraque unum (ze demo ortsteine, der zuo mura in ein bringet.)

Et altitudines montium ipsius sunt.

Unde sin sint die hohina dero bergo.

Terreni principes (die irdiscin fursten) die iu er promulgatis legibus (mit zesazten lantrehten) christianum nomen (namen) uuolton tiligon, die sint nu selben Christiani.

5. *Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud.*

Uuanda sin ist daz mare, er teta iz,

daz er teta daz ist note sin. Gentes (tiete) teta er, die losent imo, sie bezeichenet daz mare.

Et aridam fundaverunt [siccam formaverunt] manus ejus.

Unde ouh die durrun erda festenoton sine hende,

uuanda sie durre ist, pediu nezzet er sia. Er uueiz uuola uuieo durftig sterilia corda (unbirigiu herzin) sint des regenes sinero lero, mit demo er siu festenot.

6. *Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus ante Dominum, qui fecit nos.*

Choment petoen, *unde uuieo betoen?* fallen nider fore imo, uueinoen fore demo, der unsih teta, *daz ist sone diu rebt.*

7. *Quia ipse est Dominus Deus,*

uuanda er ist unser Got,

uuaz aber uuir?

Nos autem populus ejus & oves pascuæ ejus.

Uuir bin aber sin liut, unde scaf sinero uueido.

8. *Hodie si vocem ejus audieritis nolite obdurare corda vestra.*

Ube ir hiuto gehorent sina stimma, ne ferhertent iuuueriu herzen.

Sicut in exacerbatione [irritatione] secundum diem temptationis in deserto.

Also *judei taten* in demo einode mih cremendo, do sie min choreton.

9. *Ubi temptaverunt me patres vestri.*

Dar min choreton iuuuere patres *die doh danne iuuuere patres ne sint, ube ir sie ne bildent. Der ist manneliches pater, den er bildot.*

Probaverunt & viderunt opera mea.

Sie besuohton uuaz ih ketuon mahti, unde do gesahen sie miniu uuerch,

diu mahton si iz leren.

10. *Quadraginta annis proximus [offensus] fui generationi huic.*

Fierzeg iaro uuas ih nahe dirro geburte.

An uuiu? An zeichenen unde uuunderen, diu ih fore in teta, sone dien sie mih erchennen mahton.

Et dixi.

Undo do chad ih.

Semper isti errant corde.

Die sint iemer irre in iro herzen.

Soltin sie sih iemer beribten, daz uuare in fierzeg iaren uuorden. Durb daz follegieng ih in so lango, daz ih an in geougti solcha slabta uuesen liuto, die niemer ne irdruzzet iro ubeli.

AD PSALMVM XCIV.
Hebr. XCV.

v. 3.

FIson, referuntur inter instrumenta musical. V. Du Fresn. Gl. in *Fiscolus.*

11. *Et*

Digitized by Google

11. *Et ipſi non cognoverunt vias meas ſ. utique ſpiritales.*

Unde mine uuega *die geiſtliche ſint* ne irchandon ſie, *quia carnalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei (uuanda fleiſcin menniſco ne nimit niebt in ſich des Got keiſtlichin dingis.)* 1.Cor. 2, 14.

12. *Quibus juravi in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.*

Dien ih zorneger ſus ſuuor *unde ſus treuta*, in mina rauua ne choment ſie, *daz chit, beati ſalich ne uuerdent ſie. Dar iſt in aller guotelih ferſaget. Diſer ſalmo ſabet ana ze freuui, unde gat uz ze amere.*

Pſalmus XCV.

Hebr. XCVI.

Canticum David.

pr. *Quando domus ædificabitur poſt captivitatem.*

Qus ſang David do daz hus kezimberot uuard nah ellende.

Uuelih iſt das hus? Ju uuard hus kezimberot nah ellende, do Zorobabel filius Salathiel ſone captivitate (dero ellendi) Babiloniæ iruuundener Salomonis hus daz ſone Chaldeis zeſtoret uuas, andereſt zimberota. Saget diſer ſalmo ſone demo? Nein er ſaget ſone ſancta Eccleſia, diu domus Dei iſt (Gotes hus iſt) uuieo ſi mit cantico novo fidei, ſpei & caritatis (niuuuemo ſange keloubo, kedingi, minno (kezimberot uuard, nah dero captivitate infidelitatis (ellendi dero ungeloubo.)

1. *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra.*

Singent truhtene niuuez ſang, daz ſinge imo alliu diu erda.

Dilectio (mimaſami) iſt canticum novum (niuuue ſang) uuanda ſie mandatum novum (niuuue gebot) iſt. Omnis terra iſt ſancta Eccleſia. Si iſt domus Dei (Gotes hus) unde uuirt mit caritate (mit minno) gezimberot. An dero ſtructura (gezimbere) uuerdint alle lapides unus lapis (ſteina ein ſtein.) Uuieo uuirt daz? In unitate Spiritus, in vinculo pacis (an dero einigcheite geiſtis, an fridis pande.)

2. *Cantate Domino.*

Singent truhtene *ſingent niuuuez ſang, ſo zimberont ir niuuuez hus.*

Benedicite nomen ejus.

Lobont ſinen namen.

Uuieo?

Bene nunciate de die in diem ſalutare ejus.

Uuola tuont chunt ſinen haltare *Chriſtum* fone tage ze tage, *daz er ieo chundero unde chundero ſi.*

3. *Adnunciate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.*

Chundent under dieten ſina guollichi, unde ſiniu uuunder under allen liuten.

So uuola getuont in chunt, unde ſo uuit hus zimberont imo.

4. *Quoniam magnus Dominus & laudabilis nimis terribilis ſuper omnes Deos.*

Uuanda er mahtig herro iſt, unde lobelih harto unde brutelih uber alle Gota.

Uuaz ſuln uuir danne ſone in gelouben?

5. *Quoniam omnes Dii gentium dæmonia.*

Daz alle Gota heidnero dieto tieuela ſint, *die error (irricheit) ſant, die ſint dæmones (tiefela.)*

Dominus autem cœlos fecit.

Aber truhten teta die himela,

aba dien er ſie falta, ſo mahtig iſt er.

6. *Confeſſio & pulcritudo in conſpectu ejus.*

Kejiht unde ſconi ſint fore imo.

La fore gan confeſſionem peccatorum (pibt fundon) ſo uolget ſar pulcritudo (ſconi) ſo du dih irſpuoleſt, ſo biſt du ſcone fore imo.

Sanctitas & magnificentia in ſanctificatione ejus.

Heili [heiligi] *ze eriſt* unde micheluuerchunga,

dara nah ſint in ſinero heiligmachungo. Den ordinem (antrebt) habe ſin ſanctificatio (heilichmacha) daz ſi dih pringe ſone ſanctitate (heiligi) ze magnificentia (michiluuurchte.) Uuile du er magnificus (michiluuurchig) ſin in ſignis & miraculis (mit zeichenin unde mit uuunder) er du ſanctus uuerdeſt, des ne mag niebt keſkeben.

7. 8. *Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem.*

Ir dietpurge bringent truhtene guollichi unde era, bringent ſia imo,

alſo iu ſelben noh anderen menniſcon.

Afferte Domino gloriam nomini ejus.

Pringent imo ze lobe guollichi ſinemo namen *chedent:*

Non nobis Domine non nobis ſed nomini tuo da gloriam (ſus: nals uns herro nals uns, nube dinimo namin gib kuollichi an uns.)

Tollite hoſtias & introite in atria ejus.

Nement opher *diu imo geriſen*, unde gant mit dien in ſina houa.

Choment mit lacrimis (trahinin) unde mit corde contrito (firmulitimo herzin) in ſine houa, die ze ſinemo hus leitent. Innont iuh ze Apoſtolis (biſcoufin) ze predicatoribus (andren prediaren) daz ſie iuh pringen in ſanctam Eccleſiam, diu ſin hus iſt.

9. *Adorate Dominum in atrio ſancto ejus.*

So ir dara choment dar betont truhtenen in heiligemo houe ſinemo.

Uuer iſt der bof? daz iſt aber ſi ſancta Eccleſia, hus dien, die in iro huent, bof dien, die durb ſia ze himele farent.

10. *Commoveatur à facie ejus univerſa terra.*

Alliu diu erda uuerde iruueget *ad pœnitentiam (ze riuuuo)* fone ſinemo anaſiune.

So er in carne (in fleiſce) ſih keouge, unde er in chunt uuerde, dannan bezzeroen ſih alle.

Dicite in nationibus Dominus regnavit à ligno. [*abeſt.*]

In allen dieten chedent danne, truhten richeſota fone ligno (holze) *fone ligno crucis (chruzis holze) pegonda er richeſon, alſo fore Diabolus richeſota à ligno vetito paradyſi (fone beuueritemo holze zartkartin.)*

11. *Et enim correxit orbem terræ qui non commovebitur.*

Digitized by Google

Dannan habet er gerihtet *orbem terræ* (rinch dero erdo) der furder intrihtet ne uuirdet.

Sid daz hus kezimberot ist, furder stat iz.

Judicabit populos in æquitate.

So des zit uuirdet, so irteilet er liuten in rehte.

Uuanne ist daz? In secundo adventu (an dero andrun chumfte.)

12. *Lætentur cœli & exultet terra.*

Sines riches freuuen sih die *regenonten* himela, unde diu *fone in beregnota* erda.

Commoveatur mare & plenitudo ejus.

Aber dara uuidere belge sih *is sæculum* (diu uuerlt) unde sin *universitas* (allicheit) *unde dannan chome persecutio (abtunga.)*

13. *Gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt.*

Lenes (lintmuotige) mites (mammende) die *campi Dei* (die Gotis kefildir) sint, unde iro folgara menden is.

Tunc exultabunt omnia ligna silvarum à facie Domini, quia venit.

Danne freuuent sih sinero *ererun* chumfte alle uualt pouma,

uuanda sie gebruchet uuerden ze ædificio domus Dei (zimbere Gotes husis.) Daz sint pagani præcisi de oleastro & inserti in olivam (die heidenin, abasnidine aba uuiltstoccbe, unde geimpitote uffen oleboume.)

Quoniam venit judicare terram.

Sie mendent oub daz er anderest chumet ze uberteilenne *die menniscen*, die erda *sint*, *uuanda sie dar geborent: Venite benedicti patris mei (choment hara minis fater geuuiebten.)*

Judicabit orbem terræ in æquitate & populos in veritate sua.

Er uberteilet den erdering in rehte,

dar uuirt fernomen universitas bonorum & malorum (allelichi kuotero unde ubilro) unde liute in sinero uuarheite,

dar uuerdent fernomen die gesceidenen ad dexteram & ad sinistram (ze zesuuun unde ze uuinstrun.)

Psalmus XCVI.
Hebr. XCVII.

Psalmus ipsi David.

1. *Cum terra ejus restituta est.*

Sang selbemo Christo, do sin lichamo irstuont,

unde infideles ad fidem (ungeloubige ze gloubo geladot uuurden.

Dominus regnavit exultet terra.

Nah tode irstandener Christus richesota, des freuue sih *continens terra (diu gesamine habiga* erda.)

Lætentur insulæ multæ.

Freuuen sih is *oub terræ aquis interruptæ* (erda mit uuazzeren undirnomene.)

Zesamine habig lant uzzerunhalb meres, beizzet continens. Dana gesceidenez in mari alde in stagnis (seuuin) heizzet insula (isila.) Dien beiden si freuui Regnum Christi (daz Gotes riche.)

2. *Nubes & caligo in circuitu ejus, justitia & judicium correctio sedis ejus.*

Umbe in ist er einen uuolchan unde timberi, anderen ist er reht unde urteilda, diu sines stuoles kerihteda sint,

uuanda er an dien gerno sizzet, an dien er diu zuei findet.

3. *Ignis ante ipsum præcedet & inflammabit in circuitu inimicos ejus.*

Fiur feret fore imo, *er dies judicii (suono tak) chome*, unde inzundet sine fienda, umbe in gesezzene,

uuanda so prædicatores (prediara) paganis (heidenen) iro idola (abkot) uueren beginnent, so uuerdent sie inflammati (irgremit) dannan irrinnet persecutio (abtunga.)

4. *Alluxerunt [illux.] fulgura ejus orbi terræ.*

Sina bliccha irscinen allero uuerlte,

daz sint miracula prædicatorum (zeichin dero) sie sint nubes (uuolchen) fone nubibus choment fulgura (pliccha.)

Vidit & commota est terra.

Diu miracula (zeichin) gesah alliu diu uuerlt, unde ircham sih is.

5. *Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra.*

Fone diu smulzen, *potentes & superbi* (keuualtige unde ubermuote) also uuahs fone Gotes anasiune,

uuanda sie sina præsentiam in miraculis (gagenuuerti an dien zeichin) (irchandon.) So teta alliu diu erda, daz chit alle menniscen. Alle geloubton sie sib iro duritiæ (herti) unde uuurden Christiani. Uuieo cham daz dara zuo?

6. *Adnunciaverunt cœli justitiam ejus.*

Uuanda prædicatores in Gotes reht chunton.

Et viderunt omnes populi gloriam ejus.

Unde *uuanda* alle liute *an dien miraculis (zeichinin) gloriam Dei* (Gotis kuollichi) gesahen.

7. *Confundantur omnes qui adorant sculptilia.*

Sid daz so si ze honedon uuerden alle, die graftpilide betoien,

daz chit idola (abkot.)

Qui gloriantur in simulacris suis.

Die sih kuollichont in iro gelihnissen.

Samo so uuir ne uuizzin uuaz uuir betoien, uuir den unsihtigen Got petoien, unde aber sie gesehen iro Gota.

Adorate eum omnes Angeli ejus.

Petont in alle sine angeli,

unde iub ube uuellen homines (menniscin) petun, so zeigont in ze imo, uuanda er gemeine Got ist, den ir unde sie beton sulent.

8. *Audivit & lætata est Syon.*

Primitiva Ecclesia (diu erist uuordena) diu in judea geeiscota quia & gentes receperunt verbum Dei. (daz oub diete Gotes uuort inphiengin) diu manta des maris.

Et

Et exultaverunt filii [filiæ] Judæ propter judicia tua Domine.

Unde animæ credentium (die ſela dero geloubigon) judæorum freuton ſih. Quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet eum acceptus eſt illi. (daz Got in ein halb baldare nieht ne iſt, nube in allen dietin iſt imo der lieb, der in furchtit.)

9. *Quoniam tu Dominus altiſſimus ſuper omnem terram nimis exaltatus es ſuper omnes Deos.*

Freuton ſih, daz du der file hoh uber alle *ſanctos* (heiligen)

10. *Qui diligitis Dominum odite malum.*

Hazzen ubel alle Got minnonta,

unde ne furbtent niemannen. Ziu ne ſulent?

Cuſtodit Dominus animas ſanctorum ſuorum.

Uuanda er behuotet ſinero heiligon ſela.

De manu peccatorum liberabit eos.

Er loſet ſie fone dero ſundigon handen,

qui corpus poſſunt occidere non animam (die den lichamin magin irslan, nals die ſela.)

11. *Lux orta eſt juſto & rectis corde lætitia.*

Lieht iſt irrunnen demo rehten,

nals demo unrehten. Lux fidei (lieht dero geloubo) daz in corde (in demo herzin) iſt, daz ne iſt in gemeine, aber dero ſumun lieht iſt in gemeine, unde fone diu iſt freuui dien gerebt herzen. Dia ferſageta Eſaias dien ubelen, do er chad: Non eſt gaudere impiis dicit Dominus (dien argiſten ne iſt nieht ze mendenne, chit Got ſelbo.)

12. *Lætamini juſti in Domino & confitemini memoriæ ſanctificationis ejus.*

An Gote iſt ſi, an imo freuuent iuh rehte, unde geiebent ſinero gehuhte, diu heilige machot, habent in gehuhte ſiniu uuort, unde geiebent dero gehuhte, daz chit ketruent iro, daz machot iuh heilige, uuanda er chad: In mundo preſſuram habebitis (in uuerlte habint ir arbeite) ſo ne uuanent ir bezzeren dingis danne ſo er gehiez, unde ſint doh fro an imo.

Pſalmus XCVII.

Hebr. XCVIII.

Pſalmus [ipſi David.]

1. *Cantate Domino canticum novum.*

In baptiſmo regenerati & renovati (in touſi abirborne unde uuiderniuuuote) ſingent *canticum novum* (niuu ſang) *daz ne mugen ſingen, die nob ſint in vetuſtate prævaricationis Adæ (in dero alti Adamis ubirfangis.)*

Quia mirabilia fecit.

Singent uuanda er uuunder habet ketan,

uuanda er mundum (uuerlt) habet irloſet a morte perpetua (fone euuigemo tode.)

Salvavit eum [ſibi] dextera ejus & brachium ſanctum ejus.

In gehielt ſin zeſeuua unde ſin heiligo arm.

Sin ſelbes operatio (keuuurhe) unde ſin ſelbes fortitudo (chraft) taten iz, uuanda er habeta poteſtatem ponendi animam ſuam & iterum ſumendi eam (keuualt ſinin lib ze lazzenne, unde aber uuider zenemenne.)

2. *Notum fecit Dominus ſalutare ſuum.*

Pater geteta chunden ſinen haltare *Chriſtum, do er in carne (in fleiſce) irskein.*

In conſpectu gentium revelavit juſtitiam ſuam.

Fore dieten iroffenota er ſin reht.

Uuelez? ane aber Chriſtum, der ouh ſin dextera (zeſiuua) unde ſin brachium (arm) iſt.

3. *Recordatus eſt miſericordiæ ſuæ & veritatis ſuæ Domui Iſrahel.*

Er irhugeta ſinero genado,

die er ſceinda gebeizzendo,

unde ſinero uuarheite,

die er skeinda leiſtendo, daz er gebiez. Uuemo?

Iſrahelis huske,

daz ſint alle fideles (gloubige) die in geſehen ſuln facie ad faciem (zuo ſehendo) nah des namen interpretatione (antfriſtot) Iſrahel.. Uuanda iz chit: Vir videns Deum (man Got anaſehinde.)

Viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.

Alliu ende dero erdo geſahen ſinen haltare.

Uber al habet man keiſcot ſinen adventum (chunft.)

4. *Jubilate Deo omnis terra.*

Sid daz ſo ſi, nu uuunneſangont *unde freuuent iuh* des alle menisken.

Cantate & exultate & pſallite.

Singent, ſprungezent, niumont.

5. *Pſallite Domino in cithara.*

Singent imo an guoten uuerchen.

In cithara & voce pſalmi.

Singent imo an uuerchen unde an hohero ſtimmo,

daz uuergh unde ſtimma ſament ſin.

In tubis ductilibus.

An erinen blaſon mit hamere gerahten.

Pezzeront iuh fone Gotes hamerslegen, ſo recchent ir iuh, alſo Job uuard percuſſus & perductus (kehamirslagot unde gerecchit.)

In voce tubæ corneæ.

Singent imo mit hornen blaſendo,

born iruuahſet ex carne (uzzer demo fleiſce) unde fureskiuzzet carne (daz fleiſc) ſo fureskiezzent ouh ir carnem mente (daz fleiſc mit muote) fureſezzent ſpiritalia carnalibus. (keiſtlichen fleiſclichen) Dirigite mentem ad Deum (ribtint muot ze Gote.)

Jubilate in conſpectu Regis Domino. [Domini]

Singent Gote in des chuninges keſihte *ſines ſunes Chriſti.*

7. *Commoveatur mare & plenitudo ejus.*

In adventu Domini (in Gotes chunfte) uuerde *ſæculum* (uuerlt) iruueget unde ſin folli.

Uuaz iſt diu folli? Ane conſcientia ingentium delictorum (diu geuuizzeda beuigero ſundon.) Diu irchome ſih is danne.

Orbis terrarum & univerſi qui habitant in eo.

So tuoie der uuerlt ring unde alle dar anaſizzente.

Sament irchomen ſih alle ſundige.

8. *Flumina plaudent manibus [manu, cætera deſunt] in idipſum.*

Sancti viri (heilige man) die in bonis operibus (in guoten uuerchen) fluzzen die hantslagoen danne an ſelbemo Gote,

demo ſie dienoten.

9. *Montes*

Digitized by Google

9. *Montes exultabunt a facie Domini qui venit judicare terram.*

Perga freuuent ſih danne ſinero gagenuuerti.

Apoſtoli unde Prophetæ ſint fro daz er chumet ze irteilenne die irdisken.

Judicabit orbem terræ in juſtitia & populos in æquitate.

Er findet reht uber *orbem terræ* (erdring) *daz ſint peccatores* (*ſundige*) unde uber *populos* (liute) *daz ſint ſine fideles* (*getriuuen.*)

Pſalmus XCVIII.
Hebr. XCIX.

1. *Dominus regnavit.*

Nah ſinero reſurrectione (*urſtende*) richeſot Chriſtus,

uuanda do uuurden uzkeſendet die ſin richbe chunt tatin dien liuten.

Iraſcantur populi.

Des pelgen ſih liute,

uuanda iro idola (*abkot*) *ſuln zeſtoret uuerden. Alde ze in ſelben belgen ſie ſih iro ſundon unde tuoen pœnitentiam.* (*riuuua*)

Qui ſedes [*ſedet*] *ſuper Cherubim moveatur terra.*

Du alla *plenitudinem ſcientiæ* (folli uuizzinnis) uberreicheſt, *ze dir ſpricho ih: Moveatur terra* (uuerde iruueget erda.)

Einuueder ſo ad perſecutionem ut coronentur martyres (*ze abtungo daz martiera corona inphahen*) *alde ad pœnitentiam ut ipſi ſalventur* (*ze riuuuo, daz ſie ſelbin uuerdin irueret.*) *Uuaz iſt plenitudo ſcientiæ?* (*folli uuizzinis.*) *Caritas* (*minna.*) *Habe caritatem, ſo triffeſt du ad Cherubim.*

2. *Dominus in Syon magnus & excelſus ſuper omnes populos.*

Syon iſt Eccleſia, uuis in Eccleſia, ſo iſt Got in dir *magnus & excelſus* (michil unde hoh.)

Uuis oub ſelbo Syon, uuis contemplator divinæ lucis (*ſcouuare Gotis liehtis*) *ſo uuirdeſt du illuminatus* (*intliuhtit*) *unde ſone dero illuminatione* (*liuhtniſſe*) *uuirt Got an dir magnus & excelſus* (*michil unde hoh*) *allero tugede* uber alle die liute, *die ſih ze imo umbe iro idola* (*abkot*) *bulgen.*

3. *Confiteantur nomini tuo magno.*

Dinemo michelen namen iehen ſie,

die imo ze eriſt iehen ne uuolton luzzelemo, uuanda er unferro chomen uuas, die iehen imo aber michelemo, ſo er uberal chund uuerde. Zin?

Quoniam terribile & ſanctum eſt.

Uuanda er egebare unde heilig iſt.

Terribile, uuanda er judicis iſt (*uberteilaris iſt*) *ſanctum, uuanda er Dei* (*Gotis*) *iſt.*

4. *Et honor Regis judicium diligit.*

Unde *uuanda* chuninges era gerihte minnot,

ſone diu ſi mannolih juſtus (*reht*) *uuanda er judicium* (*urteil*) *minnot.*

Tu paraſti æquitatem. [*directiones*]

Du gahretoſt reht.

Uuar? Daz fernim:

Judicium & juſtitiam [*in*] *Jacob tu feciſti.*

In ſancta Eccleſia tate du gerihte unde reht,

ſone iro ſelbero ne cham iz, diu lertoſt ſia beidiu: Mannolih lirnee tuon judicium (*urteil.*) *Uuieo? Discernendo inter bonum & malum* (*undirſceidento undir ubele unde guote.*) *Aber juſtitiam* (*reht*) *uuieo? Ut declinet a malo* (*daz er ubel fermide*) *& faciat bonum.*

5. *Exaltate Dominum Deum noſtrum.*

Irhohent truhtenen Got unſeren,

michellichont in ſone demo uuir juſtitiam (*reht*) *inphiengen. Daz uuir juſtificati* (*rehthaft*) *uuerden.*

Et adorate ſcabellum pedum ejus quoniam ſanctum eſt.

Unde betont ſinen fuozſcamel, uuanda er heilig iſt.

Terra iſt ſcabellum pedum ejus (*erda ſin fuozſcamil*) *terram* (*erda*) *inphieng er de terra* (*ſone erdo*) *carnem de carne Mariæ* (*fleisc ſone Mariun fleiſce.*) *In ipſa* (*mit demo ſelben*) *carne gieng er hier, ipſam* (*dazſelba*) *gab er uns ze ezzenne, daz ſuln uuir beton, ſo uuir iz ezzen, uuanda iz Sacramentum* (*tougenheit*) *iſt, unde ieo in Sacramento Spiritalis intellectus* (*touginheite keiſtlich fernumift*) *iſt. Oub mag heizzen ſcabellum pedum ejus* (*ſinin fuozſcamil*) *ſtabilitas divinitatis ejus* (*feſti ſinero Gotheite.*)

6. *Moyſes & Aaron in ſacerdotibus ejus, & Samuel inter eos qui invocant nomen ejus, invocabant Dominum & ipſe exaudiebat eos.*

Cnodo unde gerno betoen ſcabellum pedum ejus (*ſinin fuozſcamil.*) *Daz er unſih kehore, uuanda* Moyſes unde Aaron zuene ſinero *Sacerdotum* (euuarton) unde Samuel einer ſinero betaro, betoton in, unde er gehorta ſie.

Ne uuas iro mer, die er geborti? Iro uuas infinita multitudo (*unentlich manigi*) *fure die diſe dri geneminet ſint. Uuas Moyſes ſacerdos?* (*euuarto*) *Er uuegeta ſinen liuten alſo ſacerdotes* (*piſcofa*) *tuont, pediu iſt er hier ze in gezelet.*

7. *In columna nubis loquebatur ad eos.*

Er ſprach in zuo, uzzer dero uuolchenſule.

Daz uuas figura (*fore zeichin*) *uuanda nubes* (*uuolchen*) *pezeichenet Spiritum Sanctum, columna* (*diu ſul*) *bezeichenet robur & decorem ædificii* (*ſtarchi unde zieri zimberis*) *in Spiritu Sancto uuolta er fabricam Eccleſiæ roborare* (*chriſtanheite zimberfeſtin*) *daz pildota er in fore.*

Cuſtodiebant teſtimonia ejus, & præcepta quæ dedit illis.

Fone diu gehorta er ſie, daz ſie behuoton ſiniu urchunde, unde ſiniu gebot, diu er in beuohlehen habeta.

Uueliu uuaren diu urchunde? Ane ſelbiu diu præcepta (*gebot*) *mit dien er in chunta ſinen uuillen. Alde præſignationes* (*forezeiga*) *dero futurorum* (*chunftigon*) *diu uns nu chomen ſint.*

8. *Domine Deus noſter tu exaudiebas eos, Deus tu propicius fuiſti eis.*

Du truhten gehortoſt ſie, du uuare in ſuonlih,

ſo uuar iz iro durfte uuaren.

Et vindicans in omnia ſtudia [*adinventiones*] *eorum.*

Unde uuare rechare an allen iro uuillon,

an dien iro durfte ne uuaren. Alſo an Paulo ſkein der drieſtunt pat, des in Got ne gehorta. Zin ne geborta? Uuanda iz ſine durfte ne uuaren. Uuaz uuas er vindicans? (*recchinde*) 2. Cor. 12, 8.

Die

Die extollentiam (irhabini) diu dar uuerden mahti. Uuieo aber an Moyſe, Aaron & Samuele? Uuaz habeta er an in ze rechenne? Daz ſie une ſunda ne uuaren. Uuielih uuas der gerih? Daz ſie tagelicha muohi habeton ſone dero ubelon converſatione (uuandele) under dien ſie uuurben. So der man ieo hezzero iſt, ſo imo ieo hartor uuiget an derro ubeltat.

9. *Exaltate Dominum Deum noſtrum.*

Irhohent truhtenen Got unſeren,

iob verberantem (fillinten) iob cedentem (ferhengenten.)

Et adorate in monte ſancto ejus, quoniam ſanctus Dominus Deus noſter.

Unde betont in, uuanda er heilig iſt, uffen ſinemo heiligen berge,

daz iſt ſancta Eccleſia. So uuer innerunhalb iro ne betot, der ferliuſet ſin gebet, aber uuieo iſt ſi mons? (perg) daz liſet man an Daniele, dar ſtat: Lapis præciſus de monte ſine manibus confregit omnia regna terræ & excrevit in montem magnum, ita ut implcret univerſum orbem (ein ſtein irbouuener aba berge ana bende, der geuueichta al erdriche, unde iruuobs ze einimo michelin berge, ſo michelmo, daz ir allen uuerltrinch irfulti.) Quis eſt ille mons, de quo præciſus eſt lapis? Uuer iſt der berch aba demo der ſtein irbouuen uuard) Regnum judeorum (iudon riche) ſone demo Chriſtus cham. Lapis quem exprobraverunt (der ſtein, den ſie ferchuren.) Uuieo præciſus ſine manibus? (irbouuen ane bende) daz er natus (keborn) uuard ſine opere hominum (mannis uuerch) ſine maritali conjugio (ana charilis miteslaf) natus de virgine (keboren ſone magede) natus ſine manibus (keborin ana bende.) Quomodo confregit omnia regna terræ? uuieo geuueihta er al erdriche) Quia confracta ſunt regna idolorum, regna dæmoniorum (uuanda abkot riche geuueichet ſint, riche dero tiefelo.) Quid eſt excrevit? (uuaz meinit perg iruuuobs?) Quia corpus ſanctæ Eccleſiæ, cujus caput ipſe eſt, creſcendo dilatum eſt usque ad fines terræ (uuanda der lichamo chriſtanheite, dero houbet er iſt, der uuart uuahſindo gebreitit, unz an uuerlte ende.) Dan. 2, 34.

Pſalmus XCIX.

Hebr. C.

Pſalmus in Confeſſione.

UUEliu iſt diſiu confeſſio (geiiht) *Si iſt peidiu iob laudis (lobis) iob pœnitentiæ (riuuuo.)*

1. *Jubilate Domino omnis terra.*

Uuunneſangont Gote alle in erdo ſizzente,

uuanda ze iu allen ſin benedictio (ſegin) chomen iſt.

2. *Servite Domino in lætitia.*

Dienont imo in frouui,

Unilligen unde frolichen dieneſt fuochet er.

Intrate in conſpectu ejus in exultatione.

Kant *in iuuuera conſcientiam (geuuizzeda)* mit freuui, *diu* in ſinero geſihte *iſt, nals in menniſcon. Uzuuert ne freuuent iuh nube inuuert.*

3. *Scitote quoniam Dominus ipſe Deus.*

Uuizzint daz truhten Got iſt.

Uuer ne uueiz daz? Judei ne uuiſſon iz, peidiu sluogen ſie in. Si enim cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent (ube ſie les in uuiſſin, niemer ne chriuzegotin ſie den herren dero guollichi.

Ipſe fecit nos & non ipſi nos.

Er teta unſih nals uuir ſelbe,

ſone imo haben uuir eſſe (unſir ſin) ſone diu ne ſyln uuir in contemnere (fermanen.)

Nos autem populus ejus & oves paſcuæ ejus.

Uuir pin aber ſin liut, ſiniu uueideſcaf,

Uuanda er unſer paſtor (birte) iſt. Uueliche ſint die paſcuæ? (uueida) Ane divinæ ſcripturæ (Gotelicche ſcrifte) quibus ſaginatur anima (dero diu ſela feizt uuirt.)

4. *Intrate portas ejus in confeſſione.*

Kant in ze ſinen porton mit keiihte.

Humilitas (tiemuoti) pœnitentia (riuuua) baptiſmum (touſi) caritas (minna) elemoſinæ ſint ſine portæ, die ze imo leitent, mit dero geiihte dero ſundon.

Atria ejus in ymnis confeſſionum [confitemini illi.]

Kant ouh in ſina houa *die in himele ſint* mit loben *an derro* geiihte *danne pœnitentiæ (ouh riuuuo) confitendo (Got iehinto) farent dara. Confitendo (Got lobonto) uueſent dar, uuanda dar iſt echert confeſſio lætitiæ (lob dero frouui.)*

5. *Laudate nomen ejus, quoniam ſuavis eſt Dominus.*

Lobont ſinen namen, uuanda er ſuozze herro iſt.

In æternum miſericordia ejus.

Sin gnada iſt euuig,

uuanda er dia ſelda gibet, die er furder ne nimet.

Et usque in generationem & generationem veritas ejus.

Unde ſin uuarheit iſt in allen geburten *iob in dero diu mortales (diu die todigen) piret, iob in dero diu æternos (die euuigen) piret.*

Pſalmus C.

Hebr. CI.

Pſalmus ipſi David.

pr. DE ſelbo Chriſto ſiehet diz ſang, *ſin iſt diſiu vox (lata) unde ſament imo ſinero Eccleſiæ.*

1. *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine.*

Knada unde urteilda ſingo ih dir herro.

An dien zueien ſint diniu uuergh, peidiu ſint ſiu min ſang. Nu iſt tempus miſericordiæ (zit kenado) hara nah chumet tempus judicii (zit uberteiledo) diſiu zuei beizzent anderſuar juſtitia & pax (reht unde frido) alde miſericordia & veritas (kenada unde uuarheit) alde juſtitia & judicium (rehte unde urteilda) Dir ougent uns uuieo ungeſcheideno er iſt pius & juſtus (kenadich unde reht frumich.)

2. *Pſallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.*

Ih ſingo in unflechotemo uuege *unde dannan fernimo ih*, uuamne du ze mir chumeſt.

Mit freuui dienon ih dir, daz kibet mir fernumeſt dinero chumfte.

Perambulabam in innocentia cordis mei.

Ih follegieng in unſcadeli mines herzen,

ſo tuondo ſang ih in ungeflechotemo uuege an demo Got manne begagenet. Innocens (unſcadil) ne iſt der, der andermo tarot, noh ouh der, der andermo ne hilfet, noh aber der, der imo ſelbemo ze uuola tuot.

Digitized by Google

In medio domus meæ.

Uuar uuas der gang?

In mittemo minemo hus, *in minemo herzen.*

3. *Non proponebam ante oculos meos rem injuſtam.*

Unreht ne habeta ih fore ougon.

Uuanda iz mir leidſam uuas, pediu skiehton iz miniu ougen.

Facientes prævaricationes odivi.

Unrehto farente hazeta ih.

Iro uuerg daz chit rem injuſtam (iro unreht) hazeta ih, nals ſieo ſelben. Zuene namen ſint homo & prævaricator (menniſco unde ubirſtepphare.) Hominem teta Got, prævaricatorem teta menniſco. Gotes tat minnota ih, menniſchen tat hazeta ih.

Non adhæſit mihi cor pravum,

Ze mir ne hafteta auuekkez,

daz chit ungerehtez herza, alſo des mannes iſt, der ſih intrertet ſone Gotes uuillen, unde ſus mit imo baget [balget:] Deus quid tibi feci, quid commiſi, quid commerui? (ia Got uuaz habo ih dir getan, uuaz miſſeteta ih, uuaz keſculta ih.) Des keſello ne uuillo ih ſin, uuanda er pravo corde (auuekkemo herzen) ſih abtot juſtum (rebtin) Got injuſtum (unrebtin.)

4. *Declinante à me maligno [declinantem malignum] non cognoſcebam.*

i. non approbabam. Heretico ad perfidiam (keloubirrare ze ubil iro geloubo) ſih cherentemo, ne folgeta ih.

5. *Detrahentem ſecreto proximo ſuo hunc perſequebar.*

Hinderchoſonten man andermo, iageta ih,

unde abta ſin, uuanda diu perſecutio (abtunga) guot iſt, mit dero man ilet den man bezzeron.

Superbo oculo & inſaciabili corde, cum hoc non edebam.

Sament ubermuotemo, unde der fore nide anderro uueuuon ſat uuerden ne mag, ne az ih.

Alle ſuperbi (ubermuote) ſint invidi (nidik) unde die uuerdent paſti malis aliorum non ſatiati (keazzit mit andirro ungefuore nob keſatot.) Dero gemeinſami iſt zeſliehenne.

6. *Oculi mei ad fideles terræ, ut ſedeant mecum.*

Miniu ougen ſint indan ze getriuuuen anaſidelingen dero erdo.

Iro conſortii (miteuuiſte) luſtet mih. Uuara zuo? Daz ſie ſament mir ſizzen ad judicandum (ze ubirteilenne) Alſo iro einer ſprah: Neſcitis quoniam Angelos judicabimus? (ne uuizzint ir daz uuir iob engela uberteilen.) 1. Cor. 6, 3.

Ambulans in via immaculata hic mihi miniſtrabat.

In ungeflecchotemo uuege gand er, ambahta mir.

Uueler iſt daz? Ane der Evangelii fidelis prædicator (ketriuuue brediare) iſt, non quærens quæ ſua ſunt, ſed quæ Jeſu Chriſti (nieht faſonde uuaz ſin ſi, ſunder uuaz Gotis haltandis ſi.)

7. *Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam.*

In minemo herzen ne buet, der ubermuote iſt.

Unum cor (ein herza) habo ih ſament humili (tiemuotemo) reſiliens cor (uuidirbruhtich herza) habo ih a ſuperbo (ſone hohfertigemo.)

Qui loquitur iniqua non direxit in conſpectu oculorum meorum.

Unreht ſprechenter, geirrota fore mir.

So uuar er mih keſah dar skieta er, dannan flob er.

8. *In matutino. i. in initio. interficiebam omnes peccatores terræ, ut diſperderem de civitate Domini omnes operantes iniqitatem.*

In anegenne irsluog ih alle ſundige dero erdo.

An demo anagenne temptationis (urſuochis) sluog ih alle temptantes dæmones (irſuochente tiefela) daz ih ſie fertribe ſone minero ſelo, diu trubtenes purg iſt, unde ſin anaſidele, dæmones (tiefela) heizzent mit rehte peccatores terræ, unde operarii iniquitatis, (ſunderra dero erdo, unde uuurchin unrehtis) uuanda ſie getuont terrenos peccare & operare inique (die irdinin ſundon, unde unreht uuurchin.) Sie uuerdent aber irslagen in iro operibus (uuuerchin) ſone dien, die in ſar ze anagentero tempatione (irſuochungo) uuiderſtant, unde ſie execrando (leidizzindo) fertribent. In matutinis mag oub dies judicii (ſuono dach) fernomen uuerdent, alſo iz chit: Nolite ante tempus judicare, quoad usque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. (nieht ne irteilent er zite pitent, unz Got ſelbemo chome der bediu tuot iob intliuhtit tougeni dero finſtri non iob er iroffenot die rata dero herzon.) Nu iſt nox (nabt) nu ne uueiz nieman den anderen. Danne skinet uuer iegelicher iſt, ſo iſt mane (morgen) ſo uuerdent fertriben de civitate omnes operantes iniquitatem (ſone Gotes purg alle unrebt uuurchente.) 1. Cor. 4, 5.

Pſalmus CI.

Hebr. CII.

Oratio Pauperis.

1. *Cum anxius fuerit, & coram Domino effuderit precem ſuam.*

Daz iſt armis kebet, ſo er in angeſten iſt, unde er danne dar umbe Got flehot,

ſone diu gefallet iz an ſumelichen ſteten Chriſto, qui pro nobis pauper factus eſt (der umbe unſih uuard arm) unde ſinero ſponſæ (briute) ſanctæ Eccleſiæ (din ſament imo iſt) in una carne & in una voce (in einemo lichamin, unde in einero ſtimmo) unde iegelichemo ſinero fidelium (getriuuuon) der nothaft iſt.

Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Truhten *fater* gehore min gebet, unde min ruoft chome ze dir.

So lutreiſte uuerde min gebet, daz ih ze dir chome.

2. *Ne avertas faciem tuam a me.*

Fone mir ne uuendeſt du din anaſiune.

Die pauperes (arm) ſint, unde miniu membra (lide) ſint ſone dien ne uuende iz.

In quacunque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

So uuanne ih in not chome, ſo helde ze mir din ora.

Ih habo not nidenan, du biſt aber obenan. Derohalb is durft ſi, derohalb bilf mir.

In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me.

In

In dirro *generatione (chunnezalo) in anderro, unde anderro drittun, unde* an ſo uuelero ih dih anahare gehore mih ſpuotigo,

uuanda ih pito des, daz du gerno gibeſt. Uuaz iſt daz? ane regnum cœlorum (himilriche) Duo alſo du gehiezziſt, do du chade: Adhuc te loquente dicam: Ecce adſum (er du ſol ſprecheſt, ſo chido ih, ſih no uuar ih pin.)

3. *Quia defecerunt ſicut fumus dies mei.*

Fene diu gehore mih skiero,

uuanda mine taga zegangen ſint, alſo rough.

Solche taga gefrehtota Adam. Diu egeſtas (armheit) diu paupertas (durftheit) liget mir ana.

Et oſſa mea ſicut in frixorio [cremium aruerunt] confrixa ſunt.

Unde miniu bein ſint keroſtet, ſamo ſo in phannun.

Siu ſuilizont fore dien forhton des euuigen fiures. Diu uuort ſint pœnitentis. (des riuuuontin) Aber Chriſti mugen ſie ſin, daz er ſine fortes oſſa (ſtarche pein) heizze, ſo Apoſtoli ſint, uuanda an dien uuirt er gebrennet, nah dien uuorten: Quis ſcandalizatur & ego non uror? (uuer uuirt kerotigot ih ne brunne) dia frixuram (brinnun) machot caritas (minna.) 2. Cor. 11, 29.

4. *Percuſſum eſt [Percuſſus ſum] ſicut fœnum & aruit cor meum.*

Keslagen iſt min herza unde dannan dorreta iz alſo heuue *gelih uuorden. Ziu iſt daz?*

Quia oblitus ſum manducare panem meum.

Uuanda ih ne irhugeta ze ezzenne min brot.

Præceptum Dei (Gotes kebot) iſt panis animæ (dero ſelo brot) uuider demo az ih vetitum (daz ferbotena obiz) pediu iſt mir rehto irſcozzen.

5. *A voce gemitus mei adhæſerunt oſſa mea carni meæ.*

Fone dero ſtimmo mines ſuſtodes kehafteton miniu bein ze minemo fleiſche.

Ih habo daz irſuſtot umbe Got daz uuir firmi (feſtin) ze infirmis (unfeſten) unde uuir fortes (chreftigen) ze invalidis (unchreftigen) hafteien. Sie ne uuolton ſuſton iro infirmitatem (unchraft) do ſuſtota ih fure ſie. Alſo iz chit: Debemus enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare (uuir mahtigin ſulin dero unmahtigon uueichi an uns tragin.) Rom. 15, 1.

6. *Similis factus ſum pellicano ſolitudinis.*

Fone ſuſtode unde fone charo bin ih *ſo mager*, ſamoſo pellicanus der in *Egypto fluget in deſertis fluminis Nili* (in dero uuuoſti dero aho) *den Phiſiologi (naturo ſagin) ziehent, daz er nieht dez ne ferdeuue, des er ferſlindet, nieht mer danne hier in diſen ſeuuen diu ſcarba.*

Factus ſum ſicut niticorax in parietinis.

i. in domicilio.

Pin ih ouh uuorden alſo der nahtram in dien huskefellen,

dar imo geſuas iſt, uuanda menniſco dar ne iſt, fure nitticoracem (nahtram) fernement ſumeliche bubonem vel noctuam vel onocrotalon, daz chit den huuuen alde die hiuuuelun alde dien horotumbel.

7. *Vigilavi & factus ſum ſicut paſſer ſingularis [ſolitarius] in tecto.*

Ih teta uuacha, unde bin uuorden alſo der ſparo, der einluzzer in hus iſt,

uuanda andere fogela rument, ſparo iſt heime: mit diſen drin fogelen ſint pezeichenet drie liba dero heiligon. Mit pellicano heremitæ (einſidelin): mit nitticorace die in conſortio hominum (under anderen liuten) tougeno nahtes iro gebet, unde iro elemoſinas tuont, iro ſelon ze fuoro. Mit paſſere, die in Eccleſia, ih meino in oratorio (in chilchun) gerno ſint unde anderen uzkanten dar ze leibo uuerdent. Nu ſehen ouh uuieo iz Chriſto gefalle. Er iſt pellicanus in einote, uuanda er eino iſt natus de virgine (keborin fone magede.) Er iſt nitticorax, uuanda er paſſus (gemartirot) uuard in tenebris judeorum (in judon finſtri) tanquam in nocte (ſamo in dero naht) die uuaren parietinæ (uuant ſtoriden) uuaren ruinæ (fellina) quia ſtare non poterant in ædificio (uuanda ſie ni mahton an zimbere beſtan.) Die minnota er, bediu uuegeta er ſus in: Pater ignoſce illis, non enim ſciunt quid faciunt (fater fergib inen iz, uuanda ſie ne uuizzen les uuaz ſie tuont) Paſſer vigilans uuas er (ſparo uuacbentir) daz chit, reſurgens & poſt mortem vigilans & volans in Cœlum (irſtande unde nah tode uuachinte, unde ze himele fliegente.) Dar iſt er ſingularis in tecto, interpellans pro nobis (einluzzir in hus, kenada fur unſih eiſconte.) Luc. 23, 34.

8. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me adverſum me jurabant.*

Allen dag iteuuizzoton mir mine fienda, unde die mih loboton, die ſuuoren unde einoton ſih uuider mir.

Laudando (lobondo) chaden ſie: Magiſter ſcimus quia verax es, & viam DEI in veritate doces & perſonam hominis non accipis (meiſter uuir uuizzen uuola, daz du uuare herro biſt, unde Gotes uuek uuarhafto lereſt, unde niemannis ne borgeſt) Samint demo lobe uuaren ſie geeinot ſubplantationis (hindirſcranchis) ſus: Licet dare cenſum Cæſari? (muoz man demo cheiſere zins keltin.) Aber ziu taten ſie mir iteuuiz? Matth. 22, 16.

9. *Quia cinerem tanquam panem manducabam & poculum [potum] meum cum fletu miſcebam.*

Uuanda ih aſcun az alſo brot, unde min trinchen mit uueinode miſceloda.

Uuieo? Communicando pœnitentibus & ſuſcipiendo publicanos, & peccatores quaſi innocentes (kemeinſamonto dien riuuuonten unde innonto die ubilis irmarto, unde die ſundigin alſo die unſundigen. Daz leidizton ſie. Alde der pœnitens chit (riuuuonto) Ih az daz prot kedunchodez in diea aſcun mit tranen.

10. *A facie iræ & indignationis tuæ.*

Fone dero anaſihte dinero abolgi unde dinero zurnedo,

diu mir fone Adam geskehen iſt.

Quia elevans eliſiſti [alliſ.] me.

Uuanda du mih uf heuendo *per rationem & liberum arbitrium (mit redeafti unde mit ſelbuualte) ſar irfaltoſt, unde ferchniſtoſt judicio mortis (mit uberteiledo des todis.) Pediu irfaltoſt du mih, uuanda ih minero hohi ubermuote uuas.*

11. *Dies mei ſicut umbra declinaverunt.*

Dara

Ad PSALMUM CI.

Hebr. CII.

v. 4.

Irſcozzen, an leg. irgazzen?

Digitized by Google

Dara nah uuanchton mine taga alſo ſcato *nuenchet. Scato ne geſtat, noh mine taga ne tuont. Ube ih ſone dir ne uuangti, ſo mahtin ſie unuuanchonte ſin.*

Et ego ſicut fœnum arui.

Unde *dar mite,* dorreta ih alſo heuue.

Demo zeganten heuue bin ih kelih. Uuieo aber du?

12. *Tu autem Domine in æternum permanens.* [*permanes.*]

Aber du herro uuereſt iemer.

Gehalt mih ſtater unſtaten.

Et memoriale tuum in generatione & generationem.

Unde uueret daz din geuualtlicha in allen geburten.

Jemer ſol ungebubte ſin promiſſio adventus tui (*der gebeiz dinero chunfte.*)

13. *Tu exſurgens miſereberis Syon.*

Du ſtaſt ieo noh uf, unde gnadeſt Syon.

Id eſt Eccleſiæ (*daz chit Chriſtenheite.*) *Nah langero tualo chunneſt du, daz uuirt memoriale* (*keuuahtelich.*)

Quia tempus miſerendi ejus, quia venit tempus.

Uuanda is zit iſt, uuanda zit chomen iſt, daz du iro genadeeſt.

14. *Quoniam beneplacitos habuerunt ſervi tui lapides ejus.*

Uuanda dine ſcalcha *Apoſtoli & Propheta* ze lieben habeton iro ſteina,

iro chint, diu ſie mit iro prædicationibus irzugen unde gefeſtonoton.

Et pulveris [*terræ*] *ejus miſerebuntur.*

Joh iro ſtuppes habent ſie genada.

Selbero dero ſundigen die Chriſtum ſluogen, becherent ſie ad fidem (*ze gloubo*) *ze eriſt tria milia* (*driu duſent*) *dara nah quinque milia* (*funf tiuſent*) *daz oub ſie uuerdent ſolidati in lapides* (*kehertit ze ſteinin.*)

15. *Et timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes Reges terræ gloriam tuam.*

Unde dara nah furhtent ioh alle diete dinen namen, unde alle chuninga dina guollichi,

unde breitet ſih diu Eccleſia uberal. Ziu iſt daz?

16. *Quoniam ædificabit* [*ædificavit*] *Dominus Syon.*

Uuanda ſelber truhten zimberot ſia.

Et videbitur in gloria ſua.

Unde *ſo oub des zit uuirt,* ſo uuirdet der geſehen *in gloria* (mit kuollichi) *der er uuard keſeben in infirmitate* (*in ueeichi.*)

17. *Reſpexit in orationem humilium & non ſprevit precem eorum.*

Ze dero diemuotigon beto ſah er, unde iro digi ne ferchos er.

Sid daz ſo ſi, ſo ueeſen alle humiles (*diemuote*) *in dirro ſtructura* (*zimkirrun*) *unde betoen alle.*

18. *Scribantur hæc in generatione altera.*

Diſiu *uuort, diſe prophetiæ* uuerden geſcriben in anderro *generatione* (chunne zalo) *ſo novum teſtamentum* (*daz niuuua urchunde*) *chome, daz ſie dero geburte nuzzeren ſin, danne dero ererun, unde iz memoriale ſi a generatione in generationem* (*namilich ſone chunne ze chunne.*)

Et populus qui creabitur laudabit Dominum.

Unde danne lobot Got der liut der *in baptiſmo nova creatura* (*in touſi niuuue* geſcepheda) uuirdet.

19. *Quia proſpexit de cœlo ſancto ſuo, Dominus de cœlo in terram proſpexit.*

Daz uuirt er, uuanda truhten hara nider ferſah, ſone himele ferſah er in erda,

ex alto (*ſone hohi*) *cham er ad humiles* (*ze diemuoten*) *ziu?*

20. *Ut audiret gemitus compeditorum.*

Daz er gehorti ſiuftod dero getruodon.

Timor & diſciplina Dei (*Gotis forhta unde ſin geduuanch*) *ſint dero drue die er geboret.*

Et ſolveret filios interemptorum.

Unde *cham er oub,* daz er inbunde dero irslagenon ſune,

die diabolica fraude (*mit des tiefeles ſcranche*) *irslagen uuaren, dero ſune bin uuir. Unſih inbindet er, uuanda er uns kibet remiſſionem peccatorum* (*antlaz ſundon.*)

21. *Ut adnuncietur in Syon nomen Domini & laus ejus in Jeruſalem.*

Daz ſone Apoſtolis chunt ketan uuerde Gotes namo in dero Eccleſia.

22. *In conveniendo populos in unum & regna ut ſerviant Domino.*

Daz liute unde riche ze ſamene chomente Gote dienoen,

unde die ſin Catholica Eccleſia (*allich ſamenunga.*)

23. *Reſpondit ei in via virtutis ſuæ.*

Do antuuurta imo *Jeruſalem,* an demo uuege iro chrefte *diu Chriſtus iſt. Sinero vocationi* (*ladungo*) *inchad ſi, an guoten uuercben, mit ſinero belfo. Aber prior* (*diu erra*) *Jeruſalem inchad imo in ubelen uuercben, ſone diu geborta ſi:* Matth. 23. pen. *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta* (*ſih no iuuuer hus uuirt zeleibe uuuoſte.*)

Paucitatem dierum meorum nuncia mihi.

Chunde mir *chit Eccleſia* die unmanigi minero tago.

La mih keboren, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem Matth. ult. 6. *ſæculi* (*ſehent no, ih piu mit iuh alle taga unzint an ende dero uuerlte.*) *Doh dero friſte luzzel ſi uuider dero æternitate* (*euuicheite*) *mih freuuet doh daz ih er ne zegan, unde heretici* (*irrare*) *liugent die mir anderes uuieo gehiezzen.*

24. *Ne revoces me in dimidio dierum meorum.*

Ne uuende mih uuidere in den halben teil minero tago,

---

v. 23.

Hæretici qui mihi aliquid aliud promiſerunt: innuit Chiliaſtarum errorem, poſt conſummationem ſeculi promittentium Regnum Chriſti ſeculare.

ſo ſie

ſo ſie uuanent, ne laz iro minnero uuerden, danne du geſprochen eigiſt.

In ſæculum ſæculi anni tui.

Jemer unde iemer ſint dinui iar.

Unider dien dinen iſt paucitas (unmanigi) dero minero:

25. 26. 27. *Initio tu Domine terram fundaſti & opera manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt, tu autem permanes.*

Fone eriſt ſtollotoſt du die erda unde himela ſint diniu hantuuergh.

Doh ſie ſo'ſin, ſie zegant, du ſtaſt ze ſtete, unde biſt daz du biſt.

Et omnes ſicut veſtimentum vetereſcent & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.

Unde alle irfirnent ſie alſo uuat unde du uuehſeloſt ſie, unde den uuehſel dolent ſie, aber du biſt ieo der ſelbo, unde diniu iar ne zegant. In diluvio (in ſintfluote) uuurden ferloren cœli proximi terris (die naiſtin himila dero erdo, an dien volatilia (uiogila) ſint. So ſint ouh ſuperiores Cœli (obirin himila) die cœli cœlorum (himila himilo) heizzent, ube die ſone fiure ſulin ferlorin uuerden ſament enen, alde echert ene ane diſe. Alde uuelih uuehſel iro uuerden ſule, des iſt unſemftiu diſceptatio inter doctos (uuortherta under gelerten.) Alde daz hier ſone cœlis (himilin) keſcriben iſt, daz mag ſone ſanctis & juſtis (heiligon unde rehten) fernomen uuerden, an dien Got iſt intonans præceptis (tonrondè mit kebotin) corruſcans miraculis (plecchizinte mit uuundrin) umbrificans terram ſapientia veritatis (die erda beregenonte mit uuiſtuome uuarheite) ſone dien iz chit: Cœli enarrant gloriam Dei (himela zelent dina guollichi.) Fone in uuirt uuola fernomen. Pſal. 18, 1.

Et omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur.

(Unde alle irfirnent ſie alſo uuat, unde du uuandiloſt ſie alſo tecchi, unde den uuehſil lidint ſie.)

Uuaz ſint iro corpora (lichamin) ane veſtimenta animæ & opertoria? (uuat unde decchi dero ſelo.) An dien uuerdent ſie mutati (ſiruuehſelot) alſo der Apoſtolus chit: Et mortui reſurgent incorrupti & nos immutabimur. (unde tote irſtant unirferuuarte, unde uuerden uuir feruuandilot.) Quomodo immutabimur? (Aber uuieo?) Seminatur corpus animale reſurget corpus ſpiritale (daz uuirt keſait fehegelich lichamo unde irſtat keiſtlich lichamo.) Seminatur mortale, reſurget inmortale (uuirt keſait todelich lichamo, unde irſtat untodiger.) Seminatur corruptibile, reſurget incorruptibile (uuirt keſait iruuartlich lichamo, ſtat uf uniruuartlicher) Job iro corpora (lichamen) ſint cœli (himela) uuanda ſiu Got tragent nah dien uuorten Pauli: Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. (kuollichont Got unde tragent in an iuuuermo lichamin) Solche himela irfirnent umbe daz, daz ſie geniuuuot uuerden. 1. Cor. 15, 52. 1. Cor. 15, 44.

28. *Filii ſervorum tuorum habitabunt.*

ſ. in annis tuis.

An dien euuigen iaren buent *Apoſtolorum filii* (poton chint.)

Et ſemen eorum in ſæculum dirigetur.

Unde iro geburt uuirt in euua geribtet, dar allíu ding ordinate farent (ordinhafto.) Diſſes pſalmi principia (anagenne) ſint verba genituum (uuort chlagidis) poſtrema (diu iungiſtin ſint conſolationum (uuort troſtis.)

Pſalmus CII.
Hebr. CIII.

v. 1. Pſalmus [ipſi David.]

Benedic anima mea Domino.

Sela miniu dancho Gote.

Et omnia quæ intra me ſunt nomini ſancto ejus.

Unde ſinemo heiligen namen danchoen alliu diu in mir ſint.

Ratio diu in iro iſt, unde alle iro gedancha loboen int

2. *Benedic anima mea Domino & noli obliviſci omnes retributiones ejus.*

Dancho imo, unde habe unergezzen alles ſines lones.

Du gefrebtotoſt mala, er gab dir bona, unde gibet nob. Alſo hara nab ſtat.

3. *Qui propitius ſit omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes languores tuos.*

Der allen dinen unrehten genadet, der alle dine ſiecheite heilet.

4. *Qui redimit de interitu vitam tuam.*

Der dinen lib loſet fone ferlorniſſido.

Qui coronat te in miſeratione & miſericordia.

Der dih coronet in irbarmedo unde in armherzi.

Corona chit capitis ornatus, daz iſt din boubet zierda, alſo uuir an chuningen ſehen.

5. *Qui ſatiabit in bonis deſiderium tuum.*

Der dinen uuillen in guote follot,

daz chit, der dih kuotes kenietot.

Renovabitur ut aquilæ juventus tua.

Geniuuuot uuird din jugent, ſamo ſo aren.

Imo geſtiehet fore alti, chit man, daz ſin obero ſnabel den nideren ſo uberuuahſet, daz er in uſintuon ne mag ſih zegeazzene. Dara nah knidet er in an demo ſteine, unz er in ſo ferniuzzet daz er aber ezzen mag, unde ſo geuuunnet er ſamo ſo fone iriſt lungliche ebrefte. So geſchiehet ouh demo der an Chriſto der petra (ſtein) iſt, ſina ſunda ilet ferſlizzen, uuanda er bringet in uuidere ad innocentiam (ze unſcadelih) fone dero chumet er ad reſurrectionem (ze urſtende) dar uuirt er geiunget, dara zuo ſiehet diſiu veda.

6. *Faciens miſericordias Dominus & judicium omnibus injuriam patientibus.*

Truhten iſt der genada ſcheinet, unde allen rihtet, die unreht tolent,

die imo vindictam (kerich) ſparent. Alſo er chit: Mihi vindictam, ego retribuam (ſpare mir den gerich ih irriche dih.) Rom. 12, 19.

7. *Notas fecit vias ſuas Moyſi.*

Chunde teta er ſine uuega Moyſi,

daz man legem ſpiritualiter (die ea keiſtlicho) fernemen ſol, unde daz er ex data lege (ſone gegebenero eo) uuolta die liute bechennen ſih ſelben, die ſih ne iahin peccatores (ſundig) uueſen, noh indigere gratia (noh kenadon bedurfin) ube iz in prævaricatio legis (der ubergrif der eo) ne geougti. Daz obſcurum conſilium (tougen rate) geteta er chunt Moyſi.

Filiis Iſrahel voluntates ſuas.

Niebt ein Moyſi, nube allen uuaren Iſrahelitis (Got anaſebintin) in quibus dolus non eſt (an dien achuſt ne iſt) geteta er cbunt ſinen uuillen. Daz er uuolta uueſen quinque libros (funf puoch) Moyſi, ſamoſo quinque porticus, in quibus ægri jacerent ut proderentur, non ut ibi ſanarentur (funf forzicha, in dien die ſieben lagen, daz ſie dar ſcinin nals kenerit uuurdin.) In porticibus (in dien forzichin) ne uuurden ſie ſanati (generit) in aqua mota (in dero uuazzer uuegi) daz cbit in tumultu Judaico (in iudon geſturme) dannan Chriſti paſſio (martira) geſcah, uuard unus ſanatus. i. unitas. Chriſtiani populi (einer generit, daz cbit, einer der Chriſtiano liut.)

8. *Miſericors & miſerator Dominus, longanimis & multum miſericors.*

Truhten iſt kenadig unde ſcheinare genadon, langmuotig unde filo genadig.

9. *Non in finem iraſcitur neque in æternum indignabitur.*

Er ne bilget ſih in ende, noh er ne zurnet in euua.

10. *Non ſecundum peccata noſtra fecit nobis neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis.*

Er ne habet uns nieht mitegeuaren nah unſeren ſundon, noh er ne lohnota uns nah unſeren unrehten.

11. *Quoniam ſecundum altitudinem cœli à terra confirmavit miſericordiam ſuam ſuper timentes eum.*

Alſo dar ana ſcbinet, uuanda nah dero hohi himeles fone erdo, habet er gefeſtenot ſina gnada uber die, die in furhtent.

Des himeles hohi decchet die under imo ſint, unde er gibet liebt, regen, uuint, umbe die fructus terræ (erd uuuochera) alſo unerdrozzeno ſpendot Got knada dien, die in ſinero forbtun ſint.

12. *Quantum diſtat ortus ab occidente, elongavit à nobis iniquitates noſtras.*

So ferro daz oſten iſt fone demo uueſtene, ſo ferro habet er fone uns ketan unſeriu unreht.

Occaſus (ſunne ſedil) fliehet den ortum (ufruns) ſo oub uns ſin gratia (genada) irrinnet, ſo uuallent unſera ſunda.

13. *Quomodo miſeretur pater filiis, ita miſertus eſt Dominus timentibus ſe.*

Alſo fater chinden, ſo genadet Got dien in furhtenten,

ube er ſie fillet, die filla ſuln ſie minnon, uuanda ſie fone iro fater genadon cboment. Die er fillet, die ne tuot er erbeloſe.

14. *Quoniam ipſe cognovit figmentum noſtrum.*

Die faterlichun genada ſcbeinet er uuanda er bechennet unſera geſcaft.

Er uueis daz ſie uzzer boreuue uuorden iſt.

Recordatus eſt, quoniam pulvis ſumus.

Er ne habet irgezzen daz uuir ſtuppe pin,

ſo ſmabe ſint uuorden durh ſunda, die edele mabtin uueſen.

15. *Homo ſicut fœnum dies ejus.*

Menniſco iſt alſo heuue, alſo heuue ſint ſine taga.

Tanquam flos agri ſic efflorebit.

Alſo der bluomo dar in felde, alſo ferbluot er,

alſo murgfare iſt er.

16. *Quoniam Spiritus pertranſibit in illo, & non ſubſiſtet, & non cognoſcet amplius locum ſuum.*

Uuanda ſin geiſt der in imo iſt ferferet, unde hier ne beſtat er, noh furder hara ne iruuindet er.

Sol er binageuarner ſalig ſin, ſo tuot iz des kenada, der an ſih nam fœnum (heuue) ut ex eo faceret aurum (daz er dar uz kolt macboti.)

17. *Miſericordia autem Domini à ſeculo [ab æterno] & usque in æternum ſuper timentes eum.*

Aber Gotes kenada iſt an dien in furhtenten, fone anagantero dirro uuerlte, unde dannan unz ze enero uuerlte.

Hier dar iz cbit: a ſæculo (fone anagantero uuerlte) uuanden genuoge ſo Caſſiodorus ſaget, Adam genada geheizzen uueſen, uuanda andere uuurden in ſeculo (in uuerlte) er uuard a ſeculo (fone anagantiro uuerlte.)

18. *Et juſtitia illius in filios filiorum, his qui ſervant teſtamentum ejus, & memores ſunt mandatorum ejus, ut faciant ea.*

Unde ſin reht iſt, *daz cbit ſcbinet* an unſerro ſuno ſunen, *daz ſint opera & mercedes operum (uuerch unde lon dero uuercbo) unde ſcbinet* an dien, die ſin *teſtamentum* (ſcrift gebot) haltent unde ſinero keboto ze diu gehuhtig ſint, daz ſie ſiu leiſten.

Sin teſtamentum (ſcrift kebot) daz ſint ſiniu mandata (ſiubte) diu beſtant alliu in caritate (minno) dero ſol man gebugen.

19. *Dominus in cœlo paravit ſedem ſuam & regnum ejus omnium dominabitur.*

Truhten gareta in himele ſinen ſtuol,

ad dexteram patris (ze zeſuuun ſinis fater) unde ſin riche uualtet iro allero.

20. *Benedicite Dominum omnes Angeli ejus potentes virtute, qui facitis verbum ejus ad audiendum vocem ſermonum ejus.*

Lobont Got alle ſine Angeli mahtige in chreftе, ir ſin uuort tuont ze gehorenne *daz cbit ze irfolleno* die ſtimma ſinero uuorto.

21. *Benedicite Domino omnes virtutes ejus miniſtri ejus, qui facitis voluntatem ejus.*

Lob tuont truhtene alle ſine *virtutes* (zeichin uuurchin) ſine ambahtara, ir ſinen uuillen follont.

22. *Benedicite Domino omnia opera ejus.*

Lobont in alliu ſiniu uuerch.

In omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino.

In allen dien ſteten dar ſin geuualt ſi, dar lobo Gote min ſela.

Uberal iſt ſin geuualt, uberal lobo in, non ſolum intræ ſepta Eccleſiæ, ſed & extra ſepta ejus (niebt ein in cbilcbun, ſunder ioh uzzan cbilcbun.)

Pſalmus

Psalmus CIII.

Hebr. CIV.

Ipsi David.

1. *Benedic anima mea Dominum.*
Sela miniu lobo truhtenen *dero sconon dingo, diu diser psalmus ouget.*
Domine Deus meus magnificatus es vehementer.
Truhten Got miner, du bist harto gemichelichot.
Du habest dih keouget michelin dien, die dina micheli fore ne uuisson.
Confessionem & decorem induisti.
Du legetost dih ana geiiht unde zierda,
uuanda din Ecclesia diu zuei analegeta. Si uuas ze erist fusca (suarz) er si begondi peccata sua confiteri (iro sundon bigiebin) aber confitendo (pigibt tuondo) uuard si dealbata (keuuizzit.) Iro analegi ist din analegi.

2. *Amictus lumine sicut vestimento.*
Beheleter mit liehte samo so mit uuate.
Iro uuat ist din uuat, daz ist lumen fidei (daz lieht dero geloubo.)
Extendens cœlum sicut pellem.
Den himel dennende also hut kedenet uuirt.
Nah tode dero animalium (sieho) uuerdent iro biute gedenet, scripturæ (die scrifte) prophetarum uuurden ouh nah iro libe ferdenet unde ferrecchet ad omnes gentes (ze allen dietin) sie uuaren unfernomen unz sie selben in veteri testamento (an dero altun eo) uuaren. So novum (niuuua ea) cham, unde sie ne uuaren. Do zo man fure iro scripta (scrifte) do bechonda man sie bechennen, unde diu sint cœlum (himel) uuanda Got an in funden uuirt.

3. *Qui tegis aquis superiora ejus.*
Du mit uuazzeren deccheſt siniu oberoren.
Uuazzer sint obe himele, also diu dar sint, so sezzest du obe allen præceptis legis præcepta caritatis (eo gebotin diu gebot minno.) Uuanda ouh si ist diffusa in cordibus nostris (kegozzin ist in unseren herzon) pediu habet siu uuazzeres namen.
Qui ponis nubem ascensum tuum.
Du daz uuolchan sezzest dir ze stegun *unde ze anphange. Also iz chit: Et nubes susceptit eum ab oculis eorum (unde daz uuolchan inphieng in ab iro ougon.) Aber mystice (bezeichinlicho.) Nubes (uuolchin) sint prædicatores (prediare) per prædicatores (mit prediarin) pringest du infirmos ad intellectum scripturarum (die uueichen ze dero fernumeste dero scrifto.)*
Qui ambulas super pennas ventorum.
Du der fure ilest die snelli dero uuindo,
uuanda du sendest din verbum (uuort) spuotigor danne uuintfare, so uuieo niebt snelleren ne si. Alde. Venti (uuinda) sint sanctæ animæ (heilige sela) unde iro penna (fettacha) amor Dei & proximi (sint Gotis unde friundis minna) den amorem (die minna) uberstepbest du, uuanda diner meroro ist ze in danne iro ze dir. So sie hohost kestiegent dinen amorem (minna) ze gecbiesenne, so sebent sie in ieo obereren, sone diu so Paulus chad: Ut possitis comprehendere, quæ sit latitudo, altitudo, longitudo, profundum (daz ir mugint irratin, uuaz dir si preiti, hohi, longi chrucis, unde tiefi) So chad er ouh. Scire etiam supereminentem scientiam caritatis Christi (under dar mite mugint uuizzin die hoho recchenten obescrift Christis minnon.) Uuanda also man uuizzen sol, daz latitudo (diu breiti) ist omne opus bonum (al guot uuercb.) Altitudo sursum cor (unde hohi herza bina uf.) Longitudo perseverantia boni operis (unde lengi folleisteda kuotis uuerchis.) Profundum Sacramentum Baptismi & Eucharistiæ (unde diu tiuffi heilictuom touft unde uuizzodis) an dien begraben ist, uuaz iz meine, uuanda man iz ne siehet, so ist fore allen dingen daz zebedenchenne, uuieo ferro unsih praht habet din Gotes minna, unde uuieo hoho si reichet. Eph. 3, 18. 19.

4. *Qui facis Angelos tuos Spiritus.*
Du dine geista machost poten,
so du sie uz sendest ad Tobiam, ad Zachariam, ad Mariam. Aber mystice (bezeichinlicho) du in dinero Ecclesia spiritales viros (gesamenunga tuost keistliche man) tuost uuesen nuncios verbi tui (potin dinis arindis) unde sie ad carnales (ze fleiscinen) sendest, quasi de cœlo ad terram (samo aba himele ze erdo.)
Et ministros tuos ignem urentem.
(Unde dine ambahtara getuost uuesen prennentez fiur,
uuanda spiritu ferventes (die erinsthaftin iro sinnis) sint iro auditores incendentes (uberlosarra prenninte.)

5. *Qui fundasti terram super stabilitatem suam.*
Du die erda gefestenotost an iro statigi.
Dina Ecclesiam habest du gestatet an Christo, er ist iro stabilitas (statigi.)
Non inclinabitur in sæculum sæculi.
Furder ne uuanchot si.
Uuile ieman secundum literam (nah pariro scrifte) uuizzen stabilitatem terræ (statigi dero erdo) daz ist unsemfte. Uuanda iz ouh chit: Cœlum & terra transibunt (himil unde erda fergant) pediu ne geuuallet iro: non inclinabitur (si ne uuanchot.) Matth. 24, 35.

6. *Abissus sicut pallium [vestimentum] amictus ejus.*
Uuazzer micheli ist iro heli samoso lachen.
Daz uuazzer umbefabet die erda. So tuot ouh sanctam Ecclesiam multitudo paganorum (manigi dero heidenon.)
Super montes stabunt aquæ.
Unde uuazzer obestant die berga,
also iz fuor in diluvio. Ioh selben die burlichosten. Selben die Apostolos pesuarot inmensitas superstitionis & persecutionis (beidinisci unde abtungo.)

7. *Ab increpatione tua fugient.*
Dara nah uuirt daz, die selben abyssi (uuazzer micheliua) flihent sone dinero irrasungo.
Et a voce tonitrui tui formidabunt.
Unde sie in furhtent sone dero stimmo dines tonneris,
dinero drouuun, also diu ist: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis (ir ne riuuueient, samint uuerdent ir ferlorin.) Luc. 13, 3.

8. *Ascendunt montes & descendunt campi in locum quem fundasti eis.*
Unde so burrent sih *prædicatores (prediare)* unde lazent sih nider *populi (liute)* unz an die stat *dinero Ecclesiæ*, die du in feste tate, *quia non inclinabitur in sæculum sæculi (uuanda sie ne geuuanchot niemer.)*

9. *Terminum posuisti eis, quem non transgredientur neque revertentur operire terram.*

Marcha

Marcha ſaztoſt du *in fide catholica (in allicha gelouba)* die ſie ne uberſtephent, noh furder ne iruuindent ze decchenne die erda,

daz chit iro ſunda ze niuuuonne, unde aber ungeloubig ze uuerdenne.

10. *Qui emittis fontes in convallibus.*

Du die brunnen uzlazziſt in getubelen,

Du dien diemuoten gibeſt ſcientiam doctrinæ (chunſt kelirnis.)

Inter medium montium pertranſibunt aquæ.

In mitti dero bergo rinnent hina diu uuazzer.

Dero Apoſtolorum lera iſt kemeine. Daz medium iſt (ſo uuaz inmittinin iſt) daz iſt commune (daz iſt kemeine.)

11. *Potabunt omnes beſtiæ ſilvæ.*

Fone diu trinchent ſia alle *gentes (diete.)*

Expectabunt onagri in ſiti ſua.

Judei bitent in iro durſte, *uns Helias chome unde Enoch.*

12. *Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarum dabunt vocem.*

Obe dien ſizzent *ſpiritales (die geiſtlichen) ſanctæ Epiſcoporum animæ (piſcofo ſela) inphlegent iro uzzer ſteinen ſprechent ſie, daz ſie habent fone prophetis & Apoſtolis nals fone Platone, daz lerent ſie.*

13. *Rigans montes de ſuperioribus ſuis.*

Aber du biſt nezzente *Apoſtolos* fone himele.

Alſo ene iz habent fone Apoſtolis, ſo habent iz aber Apoſtoli fone dir uuanda du ſie fulleſt Spiritu Sancto.

De fructu operum tuorum ſatiabitur terra.

Fone dinero uuercho diehſemen uuirt ſat diu erda.

Daz iſt diu erda diu ſih ſatot dero lero, die du regenoſt fone himele.

14. *Producens fœnum jumentis.*

Heuue berentiu dien rinderen.

Alſo iz chit: Non obdurabis os bovi triturranti (nieht ne ferbint den munt demo indraſccantin rinde.) Deut. 25, 4.

Et herbam ſervituti hominum.

Unde chrut dero menniſcon dieneſte.

Phruonda gebende dien, die miniſtri (dieneſt man) ſint verbi Dei (kotes uuorto) die er nu biez jumenta (Juge rinder.)

Ut educas panem de terra.

Daz du *Got fater ſo Chriſtum geougeſt* fone erdo, *de vaſis fictilibus (fone tainen fazzin) in dien Apoſtoli habeton theſaurum doctrinæ (triſo dero lero.)*

15. *Et vinum lætificet cor hominis.*

Unde uuin gefreuuet danne menniſcen herza.

Ebrietas ſpiritalis (keiſtlic truncheni) kibet imo amorem cœleſtium (kelyſt himilo.) Alde: ſin ſeti coporis & ſanguinis (uuizzodis) Domini getuot in fro.

Ut exhilaret faciem in oleo. i. in nitore.

Daz *imo diu ſeti* ſin anaſiune gehugelichoe in glizemen.

Daz an imo offeno ſkine etelib gratia Dei (Gotis kenada) einueder curationum (ſubtneri) alde linguarum (manigero ſprachon) alde propbetiæ (uuizzigonnis) alde eteliches cariſmatis (kelazzis.) Uuanda iz chit: Unicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem (einimo iegelichen uuirt kelazzen dis keiſtis offenunga ze nuzzedo.)

Et panis cor hominis confirmet.

Unde brot, *daz chit dero ſelo laba*, ſin herza ſterche.

16. *Saturabuntur ligna campi.*

Dero gratiæ (gebo) idem panis, vini & olei (folch liuto) daz ſint mezige.

Et cedri Libani.

So uuerdent uub potentes (die geuualtigin) die uuider anderen ſint, alſo die cedri die ufen Lybano uuabſent uuider anderen boumen ſint. Sint die iz alle? Nein.

Quas plantavit.

Is ſint echert die er ſlanzota.

Alſo der Salvator chit (baltare) Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus, eradicabitur (ſo uuaz min fater ne ſlanzot, daz uuirt uziruurzillot.)

17. *Illic paſſeres nidificabunt.*

Under dien niſtent ſmaliu gefugele.

Sie ſtiftent monaſteria an iro eigenen, daz dar imme ſi ſanctorum fratrum communio (kemeine lib.)

Fulicæ [Herodii] domus dux eſt eorum.

Fulica iſt marina auis (mere fogil) alde ſtagnenſis (ſe fogil) unde niſtet in petra (in ſteine) ieo ferro fone ſtade. Dar ana uuerdent fluctus colliſi (uuella uuidir slagin) alſo oub an Chriſto, der petra (ſtein) iſt, judei fracti (uuidirslagen) uuurden. Der iſt iro herezogo, ſie ſint ſine milites (tegena.) Irbelgent ſih cædri, unde tuont ſi in moleſtias (uuidermuote) alde ſcandala (leid) unde ſtoubet ſie daz danan, daz iſt naufragium cedrorum (cruntſoufi hoh poumo) nals dero paſſerum (ſmal fogelo) uuanda domus fulicæ (hus mere fogil) iſt iro dux (leito.) Anderiu editio (antfriſta) chit:

Herodii domus dux eſt eorum.

Herodius (herfogilin) iſt major omnium volatilium (merâ allen fogilin) der uberuuindet den aren, unde izet in, unde bezeichenet potentes fortiſſimos (machtigoſtin berren) die oub uuilon duont renunciationem ſeculi (auuerf uuerlte) unde huſont in himele. Daz pilde hucchet oub dara andere die uueicheren ſint, uuanda in iro zimberon lichet.

18. *Montes excelſi cervis.*

Hohe berga *ſin ſtat* dien hirzen.

Spiritales keiſtliche ſin beheftet in ſublimioribus præceptis (an tieferen leron.) Uuieo aber humiles (diemuote) unde pœnitentes? (riuuuige) Uuaz ſol iro troſt ſin?

Petra refugium erinaciis.

Chriſtus iſt petra (ſtein) *er* ſi fluht *erinaciis* (murmunton) *idem peccatoribus (ih meino ſundigen) Erinatius (murmenti) iſt animal magnitudine ericii (ein tier alſo michel ſo der igil) daz chit des igelis, ſimilitudine urſi & muris (in gelicheniſſe perin unde muſe) daz heizzen uuir murem montis (mus pergis) uuanda iz in foraminibus alpium (in dien lochen dero alpon) ſina feſti habet.*

19. *Fecit lunam in tempore [tempora.]*

Er teta *Eccleſiam in tempore hujus mortalitatis (ſina brut* in zite *dirro todigi) in dero ſi ſuinet unde uuahſet als luna, ſie aberuuindet aber die unſtatigi, ſo tempus (zit) zegat.*

Sol cognovit occaſum ſuum.

Chriſtus ſol juſtitiæ (ſunna *rehtis*) irchanda ſinen tod.

Uuaz

Uuaz iſt daz? Er uuolta in er licheta imo, er leid in gerno.

20. *Poſuiſti tenebras.*

Sament demo tode ſaztoſt du *Gote* finſtri, *daz ſeta er ſinen diſcipulis (iungeron) uuanda ſie do iro ſpem ferluren, die ſie an imo habeton.*

Et facta eſt nox.

Unde diu naht uuard do,

ſone dero Chriſtus ze Petro chad: Hac nocte expetivit te Satanas, ut cribraret te Luc. 22, 31. *ſicut triticum (binaht kereta din der uuideruuarto, daz er dih riteroti alſo uueizze.) Ne skein daz, do er ſin ze drin malen ferlougenda?*

In ipſa pertransibunt omnes beſtiæ ſilvæ.

In dero naht farent uz in iro uueida alliu uualdtier,

alliu damonia (tiufel slahta) daz ſiu Petro unde anderen fidelibus (Chriſtanen) fareen.

21. *Catuli leonum rugientes ut rapiant.*

Uuelfer leuuon ziehent ſih uz mit ruode.

Ziu? Ane daz ſiu ieht irzucchen.

Et querant a Deo eſcam ſibi.

Unde ſiu ſone Got geuuunnen fuora *ane des kelaz in niebt uuerden ne mag.*

22. *Ortus eſt ſol & congregati ſunt & in cubilibus ſuis collocabuntur.*

Dara nah irran diu ſunna, *irſtuont Chriſtus, do ſamenoton ſih diu ſelben uualdtier, unde zugen ſih in iro luoher in corda infidelium (in unchriſtanon herzin.) Uuando do Chriſtus irſtuont, do uuurden ſie ſtubtig, unde do rumdon ſie fidelibus (Chriſtanen.)*

23. *Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam uſque ad veſperam.*

Dannan anauuert ſone demo morgene gat mannolih ze ſinemo uuerche *des in Eccleſia (chriſtanbelte) durft iſt,* unz ze abende,

daz iſt finis ſæculi (ende uuerlte) dar gat uuerches ende.

24. *Quam magnificata ſunt opera tua Domine.*

Herro *fater* uuieo michelita diniu uuerch ſint.

anderiu ne ſint in gelih.

Omnia in ſapientia feciſti.

An Chriſto ſcuoſe du alliu ding.

Impleta eſt terra poſſeſſione tua.

Diu erda iſt fol dinis piſezzis.

Si iſt fol Chriſtianorum die ſint din poſſeſſio (biſez.)

25. *Hoc mare magnum & ſpacioſum manibus.*

Diz mere iſt michel, unde uuithende.

Illic reptilia quorum non eſt numerus.

Alſo dar ana skinet, dar ſint inne chriechentiu dero nehein zala ne iſt.

Animalia puſilla cum magnis.

Dar ſint inne luzzeliu tier unde micheliu.

26. *Illic naves pertransibunt.*

Under dien mitten farent ieo doh skef.

Uuaz iſt diu reda? Ane daz in dirro uuitun uuerlte manige freiſige ſint, altioris loci (herorin) unde inferioris (ioh hinderorin) ioh pagani (heidene) ioh mali (ubele) Chriſtiani, ſone dien ſcandula (uuidermuote) unde perſecutiones (abtunga) irrinnent, unde doh Eccleſiis Dei (Gotis holdon) gelazzen uuirt, daz ſie under in mitten geneſent, unde ad portum ſalutis (ze ſtade geniſte) ſolle chomen, uuanda Chriſtus iro gubernator (ſtiuro) iſt.

Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei.

Dar iſt inne diſer zaligo *draco* (tracchо) *ſerpens antiquus (der alto uuurm)* den du ze huohe habeſt kemachot.

Uuemo ze huohe? Animabus ſanctis & Angelis ſanctis. (heiligen ſelon ioh kuoten Engellin) Uuieo animabus ſanctis? (heiligen ſelon) Uuanda ſie trettont ſin houbet, daz chit, anagenne ſinero temptationum (urſuocho) ferchieſent. Uuieo Angelis ſanctis? (kuoten engelen) Ane mit demo iteuuizze daz er undurftes ſone gloria (kuollichi) chomen iſt ad miſeriam. (ze amere) Unde ſone Angelo Diabolus (engele niderfal) uuorden iſt, ſone diu iſt ſæculum (uuerlt) zalig, uuanda der dar inne iſt.

27. *Omnia a te expectant, ut des illis eſcam in tempore opportuno.*

Alliu bitent ſiu din, daz du ſin azeſt, ſo is zit ſi.

Job reptilia (chriechentiu) ioh animalia (tier) puſilla & magna (luzzeliu ioh micheliu) ioh ſelber der draco (tracchо) ioh poſſeſſio tua, quia repleſti terram (din biſez uuanda du die erda irfultoſt) Uuaz iſt eſca draconis? (fuora des tracchen) Terra (erda) amator terræ (minnare erdo) iſt ſin eſca (fuora) ſone diu chit iz: Quæ ſurſum ſunt ſapite non quæ ſuper terram. (denchint hina uf nals hara nider) Der ſurſum (uf) denchet, der iſt aurum (kolt) denne gibet imo Got ze ezzenne fure erda.

28. *Dante te illis colligent.*

So du in gibeſt, ſo nement ſie.

Iro poteſtas (maht) ne gibet in eſcam (fuora nube din.)

Aperiente te manum tuam omnia implebuntur bonitate.

So du *Chriſtum der* din *manus* (hant) *iſt*, keoffenoſt, ſo uuirdet *din poſſeſſio (biſez)* irfullet alles kuotes.

29. *Avertente autem te faciem turbabuntur.*

Aber dir ſone in ſehentemo, uuerdent ſie getruobet *in iro temptationibus (urſuochin) die ſie danne lident. Ziu? Daz ſie gelirnen, daz du in fore uuare, do ſie ungetruobet uuaren.*

Auferes ſpiritum eorum & deficient & in pulverem ſuum revertentur.

Ze dero uuis nimeſt du in iro *Spiritum* (atim) *daz iſt iro ſuperbia (hobmuot) unde geloubent ſie ſih iro, unde iruuindent ze demo gedanche* daz ſie *pulvis* (ſtuppe) ſint.

30. *Emitte [Emittes] ſpiritum tuum & creabuntur & renovabis faciem terræ.*

Sende uz dinen geiſt,

unde uuiſo iro, ſid ſie ſih des iro geuzot eigin.

Unde dannan uuerdent ſie geſcafen,

uuerdent nova creatura (niuuiu gaſcaft) daz ſie uuizzen uuer ſie ſint, unde ſo gemuzzoſt du mennisken bilde.

31. *Sit gloria Domini in ſæculum.*

Truhtenes kuollichi ſie iemer *nals mennisken.*

Lætabitur Dominus in operibus ſuis.

Truhten freuuet ſih an ſinen uuerchen,

nals an des mennisken, uuanda diu ubel ſint.

32. *Qui respicit terram & facit eam tremere.*
Der den mennisken gesiehet unde in tuot piben.
Den er so gesiehet, an demo rauuet er. Also er selbo chad: Super quem requiescit spiritus meus? Super humilem & quietum & trementem verba mea (uber uuen rauuet min geist, uber diemuoten unde rauuogernin, unde miniu uuort furchtenten)
Qui tangit montes & fumigabunt [fumigant.]
Der die *ubermuoten* mennisken triffet *unde gestrunget ad pœnitentiam (ze riuuuo)* unde so getrofeno riechent sie,
uuanda sie danne uuuofent iro sunda.
33. *Cantabo Domino in vita mea, psallam Deo meo quam diu sum.*
Truhtene singo ih, unz ih lebo,
uuanda ih hier spem (dingi) habo,
ih singo imo ouh so lango ih pin *in æternitate (in iemerheite) dar ander uuerch ne ist ane Dei laudatio (Gotes lob.)*
34. *Jocundum sit ei eloquium meum ego vero delectabor in Domino.*
Uuunnesam si imo min gechose min lussami ist an imo.
Mih ketuon ih imo chunt scienti (uuizzintimo) suavis sit ei confessio mea, suavis est mihi gratia ipsius (suozze si imo min bigiht, suozze ist mir sin genada.) Daz ist mutua jocundatio (bertontiu uuunna.)
35. *Deficiunt [deficiant] peccatores a terra.*
Sundige gesliefen aba *terrena cupiditate (erdluste.)*
Et iniqui ita ut non sint.
Unde unrehte zegangen, so daz sie ne sin,
unrehte ne sin, so sendet er uz spiritum ze iro recreatione (uuiderscaffungo.)
Benedic anima mea Dominum. [Domino]
Lobo truhtenen min sela.
Daz uuas initium psalmi (anafane dissis salmin) daz si uz laz. Alleluja ist Hebreum latine chit ze laudate Dominum (lobont Got.)

Psalmus CIV.
Hebr. CV.
ALLELUIA.

1. *Confitemini Domino.*
Daz ist daz selba lobont Got *chit iz uuanda bier confessio triffet ad laudem (ze lobe.)*
Et invocate nomen ejus.
Unde so ist zit,
so choment unde harent in ana.
Annunciate inter gentes opera ejus.
Chundent under dieten siniu uuerch,
daz ist ad Apostolos kesprochen & ad Evangelistas.
2. *Cantate ei.*
Singent imo,
daz ist in uuorden.
Et psallite ei:
Unde seiten ruorent imo,
daz ist in uuerchen. An dien beidin lobont in.
Narrate omnia mirabilia ejus.
Zellent alliu siniu uuunder.
Doh ir ne mugent des uuillen ne breste in.
3. *Laudamini in nomine sancto ejus.*
In sinen namen uuerdent kelobot *sin virtus (chraft) ketuot iuh lobeuuirdige nals iuuueriu.*
Lætetur cor quærentium Dominum.
Fro si dero herza die Got suochent,
sine amaro zelo (eifirin anden) sin sie.
4. *Quærite Dominum & confirmamini.*
Suochont Got unde uuerdent kesterchet.
Nahent iuh imo so, daz ir ze erist uuerdent illuminati (intliubte) ze gesehenne uuaz ze tuonne si, dara nah roborati (kestarchte) daz ir dar ana ne irligent.
Quærite faciem ejus semper.
Sina *præsentiam* (gagenuuerti) suochent ieo.
In habent in funden fide (in geloubo) suochent in specie (anasihte) so ir in facie ad faciem (sone gesihte ze gesihte) gesehent, so suochenter in doh sine fine (ane ende.) uuanda ir in minnout sine fine (ane ende.)
5. *Mementote mirabilium ejus, quæ fecit.*
Irhugent sinero uuundero diu er teta
in divisione maris rubri (an demo spalte des roten meres) unde in conversione jordanis retrorsum (unde jordanis uuidir chere.)
Prodigia ejus.
Irhugent sinero niuskihto,
die er ougta in plagis Egypti (in dien anaslegin.) Uuanda niuskihte sint, die er ne gescaben.
Et judicia oris ejus.
Unde dero irteildon sines mundes,
die er Moysen lerta.
6. *Semen Abraham servi ejus, filii Jacob electi ejus.*
Ir Abrahamis slahta sines scalches, in Jacobis sune sines iruueleten *irhugent iro, ze dien der Apostolus chad: Si autem vos Christi ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes. (ube aber ir Christis sirint, so sirint ir Abrahamis slahte, eribin nah kebeizze)*
7. *Ipse Dominus Deus noster in universa terra judicia ejus.*
Er ist truhten Got unser in allero erdo sint siniu gerihte,
in allero uuerlte ist sin Ecclesia (christanheite) dar sint ouh siniu geribte unde sine urteilda.
8. *Memor fuit in sæculum.*
hoc est in æternum.
testamenti sui.
Er irhugeta sinero beneimedo in euua.
Niht veteris testamenti (dero altun eo) daz mit novo (niuuuero) uuas abolendum (solta fertiligot uuerden) nube fidei (nube dero geloubo) diu ioh ante (diu ioh fore) legem Abrahæ uuard reputata ad justitiam (pizelit ze rehte.)
Verbi quod mandavit in mille generationes.
Des *verbi* (uuorti) *irhugeta er*, daz er hiez uueren in allen geburten.
Uuaz iz daz? Verbum fidei, ut justus ex fide vivat (uuort kelouba daz rehtman sone geloubo lebe.)
9. *Quod disposuit ad Abraham.*
Daz er Abrahæ beneimda,

der

- *der ex fide (fone geloubo) uuard juſtificatus (rehthaft.)*

Et juramenti ſui ad Iſaac.

Unde *irhugeta* er ſines eides, den er teta Iſaac, *umbe ſina generationem.* (*afterchunft*)

10. *Et ſtatuit illud ſ. verbum Jacob in præceptum & Iſrahel in teſtamentum æternum.*

Unde *daz verbum fidei* (*uuort keloubo*) ſazta er Jacob ze feſtemo gebote unde Iſraheli ze euuigero beneimedo.

An dien Patriarchis (*hohfatirin*) *ſuln uuir Chriſtianos fernemen, ſie ſint Jacob, ſie ſint Iſrahel, unde ſemen Abrahæ* (*Abrahamis chunne*)

11. *Dicens.*

Sus darumbe gebeizzendo.

Tibi dabo terram Chanaan.

Dir gibo ih *terram promiſſionis* (daz lant keheizzis) *dir populo fideli* (*geloubigemo liute*)

Funiculum hereditatis veſtræ.

Ze mazſeile iuuueres erbes.

Daz ir iz teilent mit ſeile. Umbe daz pehaltena teſtamentum fidei (*urchunde geloubo*) *uuanda fides* (*gelouba*) *mit dero gechorot uuirt, quam ſuavis eſt Dominus* (*uuieo ſuozze Got iſt*) *diu gibet regnum cœlorum* (*himelriche*) *daz iſt terra promiſſionis* (*lant keheizzis.*)

12. 13. 14. *Cum eſſent numero brevi pauciſſimi & incolæ in ea & pertranſierunt de gente in gentem & de regno ad populum alterum, non reliquit hominem nocere eis.*

Do iro luzzel uuas, unde iro ioh unmanige uuaren, unde die *ſelben dara in terram* (*in lant*) *chanaan reccben uuaren, unde ſie uualloton fone diete ze diete, fone riche ze riche, ne liez er in doh niemannen daron.*

Et corripuit pro eis Reges.

Unde irrafta er chuninga umbe ſie.

Alſo er teta Abimeleg Regem Gerara, & Faraonem Regem Egypti. Uuieo chad er?

15. *Nolite tangere Chriſtos meos.*

Ne ruorent mine geuuiehten.

Uuer uuiehta ſie? Ane Spiritus Sanctus, uuar iſt danne daz judei chedent, daz der Chriſtus ne ſi, der regali unguento unctus (*mit chunio ſalbe geſalbot*) *ne ſi, unde bediu Dominus Jeſus den namen haben ne ſolti?*

Et in Prophetis meis nolite malignari.

Unde an minen uuizzegon ne skeinent arguuilligi.

16. *Et vocavit famem ſuper terram.*

Do ladeta er hunger in daz lant.

Er biez uuerden ſibeniarigen hunger.

Et omne firmamentum panis contrivit.

id eſt conſumpſit.

Unde alla ſtarchunga brotis tilegota er,

uuanda brot manne ſtarchi tuot, pediu chit iz dar fore: Et panis cor hominis confirmat (unde brot feſtit mannis daz herza)

17. *Miſit ante eos virum.*

Comen ſanta er fore in.

Uuen?

Joſeph.

Fore ſinen bruoderen frumeta in Got. Uuieo ſanta er in?

In ſervum venundatus eſt.

Ze ſcalche uuard er ferchoufet,

Got uuolta in aber ze herren machon, doh ſie in fure ſcalch kabin.

18. *Humiliaverunt in compedibus pedes ejus.*

Sine fuoze sluogen ſie in druhe.

Daz biez tuon phutifar, umbe dero chenun lugi.

Ferrum pertranſiit animam ejus.

Iſan durhkieng ſina ſela.

Not leid er michela. Solich iſt daz in Evangelio: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius (*unde din ſelbun ſela durhkat uuaffen.*) Luc. 2, 35.

19. *Donec veniret verbum ejus.*

In dero note uuas er, unz ſin uuort cham *de interpretatione ſomniorum* (*fone demo troum ſceide*) *an dero ſin uuarheit skein.*

Eloquium Domini inflammavit eum.

Gotes kechoſe zunta in *Spiritus Dei ſprah imo uzz, uuanda er fiur iſt, unde linguas prophetantium* (*zunga uuizzigon*) *zundet, pediu skein er in linguis igneis* (*in fiurinen zungon*) *ſuper Apoſtolos.*

20. *Miſit Rex & ſolvit eum Princeps populorum & dimiſit eum.*

Pharao der in habeta geeiſcot virum interpretem ſomniorum (*troum ſceidere*) *rex* (chuninch) unde *princeps* (furſto) *ægyptiorum*, der ſanta *miniſtros ad carcerem* (dieniſtman ze charchare) unde loſta in.

21. *Et conſtituit eum Dominum domus ſuæ & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.*

Unde ſazta in ze herren ſines huſes, unde ze aleuualten ſinero ſachon.

22. *Ut erudiret principes ejus, ſicut ſemet ipſum.*

Daz er ſine furſten lerti ſamoſo ſih ſelben.

Uuaz? Ane interpretationem ſomniorum (*troum ſceith.*)

Et ſeniores ejus prudentiam doceret.

Unde er ſine heroſten fruotheit lerti,

daz chit, providentiam futurorum (*peuuarunga chunfto*) *Er uuolta er uuare geuualtes nah imo, meiſteronnes fore imo.*

23. *Et intravit Iſrahel in ægyptum, & Jacob accola fuit in terra cham.*

Do fuor ſin fater dara, unde uuard dar lantſideling.

Die alten lantfidelinga die eigenes lantes ſint, die heizent indigenæ, die enderske ſint, daz chit, anderes uuannan chomene, die beizzent alienigenæ, advenæ, accolæ, incolæ.

24. *Et auxit populum ſuum vehementer, & firmavit eum ſuper inimicos ejus.*

Do merota Got ſinen liut, uuanda er manigfaltota in, unde ſtarchta in uber ſine fienda,

geteta in oberoren ſinen fienden, alſo in mari rubro (*in demo roten mere*) *skein do diſe chamen uz, unde ene lagen inne.*

25. *Converte* [*Convertit*] *cor eorum, ut odirent populum ejus & dolum facerent in ſervos ejus.*

Fore des pechereta er iro herzen dara zuo,

daz ſie hazzeton ſinen liut, unde ſine ſcalcha ilton beſuichen.

Uuie becherta er ſie dara zuo? Ane daz er gab daz ſine ſcalcha diehen begondon, ſo ferro daz in is ene ne ondon Gotes unſte irrahton iro ununſte, unde baz unde abtunga.

26. *Miſit Moyſen ſervum ſuum, Aaron quem elegit ipſum.*

Durh daz ſanta er dara ſinen ſcalch Moyſen unde Aaron, den er dara zuo iruueleta.

27. *Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum & prodigiorum in terra cham.*

In zuein beuah er diu uuort *unde diu arende* ſinero zeicheno unde ſinero uuundero, diu er tuon uuolta in Egypto *ſinemo liute ze gefridonne. Zeichen ſint, diu uns eteuuaz zeigont, præteritorum (irganginis) alde futurorum. (chunftigis) Prodigia ſint, diu uuir er ne geſaben, unde ſie ſone diu irchomenlib ſint.*

28. *Miſit tenebras & obſcuravit eos.*

Aber Egyptios uuarf er ana finſtri, unde betunchelta ſie.

So tuncheli herzen gab er in, daz ſie uuara ne tatin ſines inbotes.

Quia exacerbaverunt [Et non exacerbavit] ſermones ejus.

i. accerbe acceperunt. Alſo dar ana skein, daz ſie eiuero inphiengen ſiniu uuort,

unde ſin leidezton.

29. *Convertit aquas eorum in ſanguinem & occidit piſces eorum.*

Iro aha beuuanta er in bluot, unde irſtarbta iro fiſca,

uuanda ſie leben ne mahton ana uuazzer.

30. *Edidit terra eorum ranas in penetralibus Regum ipſorum.*

Iro erda uuarf uz die froſca ioh in dero chuningo bettechameron.

31. *Dixit & venit cynomia, & ſcinifes in omnibus finibus eorum.*

Do gebot er ouh unde chamen ſar die huntfliegun unde mucca chamen in allero ende gelih.

32. *Poſuit pluvias eorum grandinem.*

Iro regena machota er ze hagele.

Ignem comburentem in terra ipſorum.

Prennentez plichfiur machota er in iro lande.

33. *Et percuſſit vineas ipſorum & ficulneas eorum & contrivit lignum finium eorum.*

Unde daz uuetter sluog uuinegarten unde fighpouma, unde fermuleta boumelich dar in lande.

34. *Dixit & venit locuſta & bruchus, cujus non erat numerus.*

So gebot er aber, unde do cham matoſcregh, cham ſin ſuncheuer des ende ne uuas.

35. *Et comedit omne fœnum terræ eorum: & comedit omnem fructum terræ eorum.*

Unde fraz heuue unde allen erdenuuocher.

Uuer fraz? Ioh locuſta (boiſtalfel) iob brucus (cheuir.)

36. *Et percuſſit omnem [omne] primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.*

Do sluogh er daz eriſtporna dar in lande: sluog die frumegiſte, *daz chit die fruoſtengiſte* allero iro arbeito,

Iro alteſten chint, unde diu ereſt uuordenen iungiu des febes mit arbeite gezogeniu lagen ſament tod.

37. *Et eduxit eos in [cum] argento & auro.*

Er leita ſie uz keladene mit colde unde mit ſilbere.

Daz hiez er ſih intliben, nals daz er unrebt kebiete, nube daz ſin gebot unrebt ueſen ne mag.

Et non erat in tribubus eorum infirmus.

Siecher ne uuas under in.

Got uuolta ſie ungeirret uuarin ze iro ferte.

38. *Lætata eſt Egyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum ſuper eos.*

Egyptus freuta ſih iro ferte,

nah diu ſie faraonis tod keeiſcoton, uuanda in iro forhta ana lagh. Sie forhton daz ſie iruuundin, unde die reliquias tilegotin.

39. *Expandit nubem in protectionem eorum.*

So ſie faren begondon, ſo deneta er daz uuolchen uber ſie tages fore dero hizzo.

Et ignem ut luceret eis per noctem.

Unde nahtes fiur, daz iz in liehti.

40. *Petierunt & venit coturnix.*

Sie baten fleiskes, do cham in *coturnix, daz iſt fleisk.*

Et pane cœli. i. manna, ſaturavit eos.

Unde mit himel brote geſutota er ſie.

Daz pezeichenda Chriſtum, Chriſtum ſone himele chomenen.

41. *Diſripuit [dirupit] petram & fluxerunt aquæ.*

Den ſtein ſpielt er, dannan uzrunnen uuazzer.

Abierunt in ſicco flumina.

Sie durhfuoren *iordanem* intruccheni.

42. *Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuum.*

Daz teta er allez, uuanda er irhugeta ſines keheizzes den er Abrahæ teta ſinemo trute.

43. *Et eduxit populum ſuum in exultatione & electos ſuos in lætitia.*

Unde leita er uz ſinen liut in ſprungezinne.

So iſt aber daz ſelba, unde ſine iruueleten in freuui.

44. *Et dedit illis regiones gentium & labores populorum poſſederunt.*

Do gab er in lantskefte dieto.

So iſt aber daz ſelba, anderro liuto arbeite beſazzen ſie.

45. *Ut cuſtodiant juſtificationes ejus & legem ejus requirant.*

Daz ſie rehtes huoten, unde ſine ea begangen,

uuanda mit diu ſummum bonum, (daz meiſta guot) geuuunnen uuirt, nals mit poſſeſſione Regionum (piſezze lantſcefto.)

Pſalmus

Pſalmus CV.

Hebr. CVI.

v. 1. *Alleluja.*

Iſt oub hier, uuanda alſo Gotes kenada skein in electis ſuis (an ſinen iruueliten) ſone dien der erero pſalmus ſageta, ſo ne gebraſt iro oub in amaricantibus (an dien eiuertuonten) ſone dien nu geſungen ſol uuerden.

Confitemini Domino, quoniam bonus.

Iehent truhtene *iuuuerro ſundon, unde ne ferchunnent in genadon*, uuanda er guot iſt.

Quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

Uuanda in uuerlte iſt ſin genada,

in uuerlte iſt locus pœnitentiæ, nah dero uuerlte ende chumet judicium.

2. *Quis loquetur potentias Domini? auditas faciat [faciet] omnes laudes ejus.*

Uuer iſt *der ſo heilig daz er ſiu alliu tuoe, ſo er ſiu geboret? Uueliu ſint diu lob? Ane opera (uuerch) mandatorum ejus, diu mit rebte heizzent laudes ejus (ſiniu lob) Uuanda er Got an in laudandus (ze lobonne) iſt, qui operatur ea in nobis (der diu an uns uuurchit.)*

3. *Beati qui cuſtodiunt judicium & faciunt juſtitiam in omni tempore.*

Salige die gerihtes huotent, unde reht tuont in allen ziten.

Daz ſint die anderen ribtent, unde ſelbe rebto lebent.

4. *Memento noſtri Domine in beneplacito populi tui.*

Irhuge unſer truhten an dero liebſami dines liutes.

Sament dien laz unſih ueſen, ze dien dir liebo ſi, quia non in omnibus beneplacitum tibi eſt (uuanda dir nieht mannolich ne licbet.)

Viſita nos in ſalutari tuo.

Uuiſo unſer an *Chriſto* dinemo haltare.

So er chome, unde novus populus (niuuuer liut) uuerde, ſo zele unſih veterem populum (alten liut) zuo novo (demo niuuuin.)

5. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum.*

Ze ſehenne an dero guoti dinero iruueleton.

Daz uuir in eben guote uuordene, iro mendi ſament in ſehen.

Ad lætandum in lætitia gentis tuæ.

Unſih ze freuuenne in dero freuui dines dietes

des niuuuen daz du uns alten iro freuui gemeina tuoeſt.

6. [*Deficit hic: ut lauderis cum hæreditate tua.*] *Peccavimus cum patribus noſtris.*

Uuir eigen geſundot ſament unſeren forderon,

uuanda uuir in iro lumbis uuaren. Alde iz chit: So ſie taten, ſo taten uuir.

Injuſte egimus, iniquitatem fecimus.

Unrehto fuoren uuir, daz unreht taten uuir,

ſo taten oub ſie.

7. *Patres noſtri in Egypto non intellexerunt mirabilia tua.*

Unſere fatera ne fernamen diu uuunder, diu du tate in Egypto.

Si ne uuiſſon daz du mit in uuoltoſt leiten ad æternam vitam (ze euuigemo libe) Sie dahton an temporalia (zitlichiu) nals an æterna (euuigiu.)

Non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ

Sie ne gehugeton manigero genadon dinero,

do ſie dir after des miſſetrueton, unde ſie chaden: Nunquid poterit Dominus parare menſam in deſerto? Sine intellectu præſentium, ſine memoria præteritorum (ane fernumiſt kagenuuerti, ane gebuht ferfarni) uuaren ſie.

Et irritaverunt aſcendentes in mare [mare] rubrum.

Unde gramdon ſie *in*, do ſie fuoren in den roten mere,

uuanda ſie Egyptios ſo harto forhton, daz ſie in deſperationem (ferchunſt) chamen. Do iu ne gehugeton ſie, uuaz er genoto fore teta. Aber aſcendentes chit iz hier, uuanda diu lant ze dien ſie do fuoren, hoberen ſint danne Egyptiis.

8. *Et ſaluauit eos propter nomen ſuum, ut notam faceret potentiam ſuam.*

Er hielt ſie iedoh umbe ſinen namen, *nals umbe iro frebte*, daz er an in chunt ketate ſina maht.

9. *Et increpavit mare rubrum.*

Unde irraſſta er den roten mere,

ſone diu inteta er ſih.

Et exſiccatum eſt.

Unde getrucchenet uuard er,

an dero ſtete, dar er ſih inteta. Uuieo uuas diu irraſſunga getan? Ane daz ſines uuillen mare tougeno inphant nah diu daz alliu ding Gote lebent, unde ſines uuillen folgent.

Et duxit eos in aquis multis [abyſſis] ſicut in deſerto.

Unde leita er ſie *alſo truccheno* under zeuuisken dien heuigen uuazzeren, ſamo ſo in einote, *dar uuazzer ne iſt.*

10. *Et ſaluauit eos de manu odientium.*

Unde ſo genereta er ſie fore iro fiendo handen.

Et redemit eos de manu inimicorum.

Daz iſt daz ſelba. So uuard kebildot unſer touſt, uuanda rubrum mare, daz iſt ſanguis Chriſti (pluot.)

11. *Et operuit aqua tribulantes eos.*

Unde uuazzer bedahta iro ahtara.

Unus ex illis non remanſit.

Iro ne uuard einer ze leibo,

alle ſunda uuerdent fertiligot in baptiſmate (touffi) nebein uuirt ze leibo. Do geſcah daz dar fore ſtat: Lætata eſt Egyptus in profectione eorum.

12. *Et crediderunt verbis ejus, & cantaverunt laudes ejus.*

Unde do hitemon geloubton ſie ſinen uuorten, unde ſungen ſiniu lob.

Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt. (Singen Gote, er iſt kuollicho michel.

13. *Cito fecerunt: obliti ſunt operum ejus.*

Daz taten ſie unlango, ſie irgazzen ſar ſinero uuercho.

Alſo manige in Eccleſia irgezzent dero touſi.

Non ſuſtinuerunt conſilium ejus.

Sie ne bitten uuaz er uuolti.

Iro beatitudinem (ſaligcheit) uuolta er æternam (euuiga) diu mit patientia (kedultin) geuuunnen uuirt, ſie gaoten aber ad temporalem felicitatem (ze uuerilt ſaldon.)

14. *Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto & temptaverunt Deum in inaquoſo.*

Unde bediu girezton ſie dar in einote, unde choreton Gotes in uuazzerloſi.

15. *Et dedit eis petitionem ipſorum, & miſit ſaturitatem in animas eorum.*

Do gab er in daz, des ſie baten, unde ſanta in ſeti,

fure ſie ſelben ſint animæ hier genemmet.

16. *Et irritaverunt Moyſen in caſtris: Aaron ſanctum Domini.*

Dara nah cramdon ſie Moyſen in dien herebergon, unde den Gotes heiligen Aaron.

Sie luzton die, ſone dero ducatu (leito) ſie gehalten uuaren.

17. *Aperta eſt terra & deglutivit dathan; & operuit ſuper congregationem Abiron.*

Fone diu indeta ſih diu erda, unde ferslant dathan: unde beuuarf daz keſemine Abiron.

Die zuene uuaren deſt ſtrites houbet.

18. *Et exarſit ignis in ſynagoga eorum, flamma combuſſit peccatores.*

Fiur gieng iro manigi ana, loug pranda die ſundigen,

Die in zuein folgeton, ducentos quinquaginta (zuei hunt funfizch.)

19. *Et fecerunt vitulum in Oreb & adoraverunt ſculptile.*

Unde taten ſie oub uuirs, daz ſie vitulum (chalp) bildoton in Oreb, unde daz crabeuuergh petoton.

Oreb chit calvaria (perichkibilla) in dero calvaria betoton ſie idolum (abkot) in anderro ſluogen ſie Chriſtum.

20. *Et mutaverunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.*

Unde iro guollichi diu ane Gote uuas, uuehſaloton ſie, an des fehes pilde, daz heuues lebet.

21. 22. 23. *Obliti ſunt Dominum, qui ſaluauit eos, qui fecit magnalia in Egypto, mirabilia in terra cham, terrbilia in mari rubro.*

Et dixit ut diſperderet eos, ſi non Moyſes electus ſtetiſſet in confractione in conſpectu ejus.

Unde do geſprach er, daz er ſie ferlure, ube Moyſes ſin iruueleto ne ſtuonde fore imo, an demo bruche *an dero plaga, (demo gericbe)*

ut averteret iram ejus ne diſperderet eos.

Alſo faſto, daz er ſin zorn uuanti, unde ne hanchti, daz er ſie nah iro ſculden ferlure.

Ieronymus chit iz chede in confractione iræ ejus, daz uuir cheden an demo bruche ſines zornes. Alſo diu interceſſio iſt. Si dimittis peccatum illis, dimitte, ſin autem, dele me de libro tuo. (uuelleſt du in blazzin, daz tuo ne ſi daz, tiligo mih aba dinemo lib puoche.) Sichiure uueſenter daz in juſtitia Dei (Gotes reht) tilegon ne uuolti, ſtuont er, unde bot ſih ſelben fure die ſculdigen. So uuard ze leibo iro ferlorniſſida.

24. *Et pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem.*

Unde luſtlih land *terra promiſſionis (kebeiz lant) i. regnum cœlorum (daz iſt himel riche)* ahtoton ſie fure nieht.

Non crediderunt verbo ejus.

Noh ſi ne getrueton ſinemo geheizze.

25. *Et murmuraveruut in tabernaculis ſuis.*

Unde bediu runezton ſie in iro herebergon,

uberlaga tuonde Gote unde Moyſi.

Non exaudierunt vocem Domini.

Unde Gotes ſtimma der *in ferbot murmurationem (daz runezon,* ne uuereton ſie.)

26. 27. *Et elevavit manum ſuam ſuper eos, ut proſterneret eos in deſerto, & ut deiceret ſemen eorum in nationibus: & diſpergeret eos in regionibus.*

Do houb er ſina hant uber ſie, daz er ſie dar in demo einote irualti, unde daz iro ze leibo uuurde under dietin geniderti, unde ſie zeuuurfe after lantſceften.

28. *Et initiati ſunt beelphegor.*

Inindes uuurden ſie Priapo geheiligot,

Alſo der Apoſtolus chit, daz ſie in reprobum ſenſum (in auuerf ſin) chomene, ſo ferro in uuuotin, daz offen Gotes reht an in geskine.

Et comederunt ſacrificia mortuorum.

Unde totero menniſcon opher azzen ſie,

alſo Priapus (i. veretratus) uuas. Samoſo Got ſie in dien uuorten ſpareti, daz ſie des doh uuirs tatin.

29. *Et irritaverunt eum in ad inventionibus ſuis.*

Unde in iro irdencheton cramdon ſie in.

Sie irdabton miſſelicbe Gota.

Et multiplicata eſt in eis ruina.

Unde dannan uuard iro fal manigfalte,

lagen al tot in demo einote.

30. *Et ſtetit Finees & placavit & ceſſavit quaſſatio.*

Unde finees ſtuont uuider demo unrehte, mit diu gehulta er Got, *dannan* geſtillota ze demo male diu muohi.

Hier iſt quaſſatio, daz da fore iſt confractio, daz chit iro perditio (ferlorniſſa.)

31. *Et reputatum eſt ei, in juſtitiam in generationem & generationem, uſque in ſempiternum.*

Unde daz uuard imo geahtot ze rehte in allen chunnezalon, ſo uuirt iz iemer.

32. *Et irritaverunt eum ad aquam contradictionis: & vexatus eſt Moyſes propter eos,*

33. *Qui [Quia] exacerbaverunt ſpiritum ejus.*

Do gramdon ſie in aber ze dero ſtete, diu uuazzer dero uuiderſpracho heizzet,

uuanda ſie dar uuider Gote ſprachen,

unde dar uuard Moyſes kemuohet umbe die die ſin muoteiuer gemachoton.

Et diſtinxit in labiis ſuis.

Unde

Digitized by Google

Unde er *bediu Gotes uuunder daz ſie do eiscoton*, in ſinen uuorten skied *fone dien erereu uuunderen. Er triuuueta dero ereron, diſſes ne triuuueta er. Bediu chad er zeuuiuelondo, e er uirgam sluoge an den ſtein. Numquid de petra hac poſſumus produere aquam? (Jabe Gote, uuir bringen iu nu ſax uzzir diſimo ſteine uuazzir?) Fone demo zeuuiuele uuard ouh er ſculdig, unde die ſculde ne liezzen in chomen in terram promiſſionis. (in geheizzis lant) Die aber dara chamen, uuaz taten die?*

34. *Non diſperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.*

Ne fertiligoton die diete, die Got hiez tiligon.

Chananeos, Amorreos, Jebuſeos, unde andere.

35. *Et commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum.*

36. *Et ſervierunt ſculptilibus eorum, & factum eſt illis in ſcandalum.*

Sie miſchton ſih ze in, *gebihton ze iro tohteron*, unde uuorhton nah in, unde dieneton iro idolis, daz irgieng in ze arge.

Scandalum iſt Græcum, unde bezeichenet offenſionem (ſpurnida) alde ſiniſtrum (uuidruuot) alſo ſie diu commixtio (gemiſcida) leita in levam partem (ze uuinſtir halb.)

37. 38. *Et immolaverunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis & effuderunt [ſanguinem innocentem,] ſanguinem filiorum ſuorum & filiarum ſuarum, quas ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaan.*

Unde dannan fertaten ſie ſih ſo ferro, daz ſie iro ſune unde iro tohtera dæmoniis opheroton (tiefelin) *daz uuas ſacrilegium (meindat)* unde ſie uz liezzen unſundig bluot,

dero ſelbon chindo, diu ſie idolis opheroton, daz uuaz ſamint ioh homicidium (manslabt) ioh parricidium (magslabt) Daz liruetou ſie be gentibus (dietin.)

39. *Et infecta eſt terra in ſanguinibus. Et contaminata eſt in operibus eorum, & fornicati ſunt in adventionibus ſuis.*

An *ſo unſundigen* bluoten uuard diu erda irslagen, unde beuuemmet uuard ſi an iro uuerchen, unde ſo huoroton ſie, *daz chit ſo geſuichen ſie Gote* in iro irdenchidon.

Uuaren ſie danne iro? Nein. Sie uuaren gentium (dieto) fone diu chaden andere interpretes (antfriſtin) in ſtudiis ſuis (in iro flizzin) alde in affectionibus (liebſaminon) alde in affectationibus (zuolichmachon) alde voluptatibus (luſtſaminon) alde obſervationibus (in iro ſelbero porgon fore dien dietin.)

40. *Et iratus eſt furore Dominus populo ſuo, & abhominatus eſt hæreditatem ſuam.*

Do balg ſih Got des alles, uuider ſinen liut, unde leidizta ſin erbe,

daz ſie uueſen ſolton.

41. *Et tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt eorum, qui oderunt eos.*

Unde bediu gab er ſie in anderro liute hende, unde iro fienda uuielten iro.

Daz uuaren Moabiti, Ammaniti, Philiſtei, Syri.

42. *Et tribulaverunt eos inimici eorum & humiliati ſunt ſub manibus eorum.*

Unde die iro fienda arbeitton ſie, unde under iro handen uuurden ſie genideret.

Ube ſie boldemo Gote ne uuolton loſen, ſie muoſon aber dienon unholden herren.

43. *Sæpe liberavit eos.*

So uuieo daz allez uuare, er loſta ſie ieo doh diccho,

alſo in libro judicum geſcriben iſt.

Ipſi autem exacerbaverunt eum in conſilio ſuo, & humiliati ſunt in iniquitatibus ſuis.

Sie *fiengen* aber *zuo, unde* braſton in in iro rate, unde dannan uuurden ſie ieo genideret in iro unrehte.

In ne irdroz rehtes, uuanda ſiene irdroz unrehtes.

44. *Et vidit cum tribularentur & audivit orationem eorum.*

Doh ſah er ſie in arbeiten, unde gehorta iro gebet *umbe iro note.*

45. *Et memor fuit teſtamenti ſui.*

Unde irhugeta er ſinero *niuuuun* beneimedo, *die er Abrahæ gehiez.*

Et pœnituit eum ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ.

Unde rou in ſin ando, *mit demo er ſih an in rah*, nah dero manigi ſinero genadon.

46. *Et dedit eos in miſericordias; in conſpectu omnium qui ceperant eos.*

Unde skeinda er in genada fore allen dien, fone dien ſie uuiclicho geuuunnen uuaren,

uuanda er uuolta, daz Chriſtus fone in chame.

47. *Salvos nos fac Domine Deus noſter & congrega nos de nationibus.*

Duo unſih kehaltene truhten Got unſer *ioh veterem ioh novum populum (alten liut ioh niuuuun)* unde ſameno unſih fone allen dieten *zi einemo Chriſtiano populo (liute.)*

Ut confiteamur nomini tuo ſancto & gloriemur in laude tua.

Daz uuir iehen muozzin dinemo heiligen namen unde an dinemo lobe geguollichot uuerden *nals in unſermo.*

48. *Benedictus Dominus Iſrahel a ſeculo & uſque in ſeculum: & dicet omnis populus fiat, fiat.*

Kelobot ſi truhten Got Iſrahelis fone uuerlte ze uuerlte, unde des lobes antuuurdet aller der liut,

keſamenoter fone circumciſione & preputio (judon unde dietin) ſus, daz ſi, daz ſi.

Psalmus CVI.

Hebr. CVII.

v. 1. *Alleluja.*

UUAz *populo Dei geſcahe uuilon delinquenti (ſundontimo) uuilon pœnitenti (riuuuontimo) unde judæi uuurden repulſi (feruuorfin) unde gentes vocatæ (diete geladot) unde uuieo manigfalte ſin miſerationes Dei (Gotes irbarmida.) Daz ſaget diſer pſalmus.*

Confitemini Domino, quoniam bonus quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

Iehent Gote uuanda er guot iſt.

Er ne chade iu niebt zuo, iebent ube er guot ne uuare, iebent imo, uuanda in uuerlte iſt ſin genada, *dara nah judicium (ſin uberteilida) ouh mag iz cheden,* ſin genada iſt iemer, *uuanda daz Græcum (chriechiſca) iſeona* [εἰς τὸν αἰῶνα] *bezeichenet peidiu, iob in ſæculum iob in æternum. Nu iſt miſericordia temporaliter ſuper homines ut vivant cum Angelis in æternum (kenada zitlicho uber menniſcen, daz ſie dara nah iemer leben mit engelin.)*

2. *Dicant. ſ. Allelujir, qui redemti ſunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregavit eos.*

Die ſingen *alleluja ſin lob,* die er loſta *mit ſinemo bluote de manu Diaboli* (fone des tiefeles keuualt) unde ſamenota fone allen gebiurdon.

Provincia (ſ. ſicut alemannia) iſt diu lantſcaft, regio (ſ. ſicut tiuregouue) iſt diu gebiurda, manige regiones mugen ſin in einero provincia. Mit auro corruptibili alde mit argento ne loſta er ſie, nube mit ſinemo precioſo ſanguine (tiurin bluote.)

3. *A ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari.*

Die er ſamenota fone allen halbon dero uuerlte.

4. *Erraverunt in ſolitudine, in inaquoſo; viam civitatis habitaculi non invenerunt.*

Sie irroton, er *er ſie irloſti* in *dirro uuerlte* einnote, *ſie irroton* in uuazzerloſi, uueg dero burgſeldo, *dero himiliſcun burg, der ueg Chriſtus iſt,* ne funden ſie.

Plato gebiez in, Socrates gebiez in. Ariſtoteles kebiez in, daz ſie in uuegzeigotin, iro nebein ne zeigota den rebten.

5. *Eſurientes & ſitientes: anima eorum in ipſis defecit.*

Sie irroton hungerge unde durſtige, iro ſela ſuant in in.

In unmahta fore zadele, uuanda ſie ne habeton des ſie langeta. Viam veritatis uuolton ſie uuizzen, des kelangeta ſie, des ne mahton in philoſophi gehelfen. Uuieo do?

6. *Exclamaverunt ad Dominum cum tribularentur & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.*

Ze Gote hareton ſie, do in ſo not uuas, unde er nam ſie uzzer dero note.

Diu conpunctio (geſtungeda) cham in fone imo.

7. *Et deduxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis.*

Unde leita er ſie an den rebten ueg, an Chriſtum, daz ſie an imo giengin ze dero burg dero euuigun ſeldo.

8. 9. *Confiteantur Domino miſericordiæ ejus & mirabilia ejus filiis hominum, quia ſatiavit animam inanem & animam eſurientem ſatiavit bonis.*

Fone diu iehent truhtene, *ir* ſina genada, unde *ir* ſinu uuunder, *iehent* menniſcon chinden, daz er lara ſela unde hungerga kuotes keſateta.

Uuieo iſt daz keſprochen? iehent kenada unde uuunder? Ane daz er die heizet iehen, die iro inphunden habent.

10. *Sedentes in tenebris & umbra mortis: & vinctos in mendicitate & ferro.*

Uuanda er ſateta gentes iu ſizzente in finſtri, unde in dodes ſcatue, unde *mit ſundon* gebundene in betelode, *uuanda ſie arm uuaren,* in iſene.

Daz chit, in duritia malorum (herti arbeito.) Daz uuas ein temptatio (beſuoch.)

11. 12. *Quia exacuerunt eloquia Dei, & conſilium altiſſimi irritaverunt, & humilitatum eſt in laboribus cor eorum, infirmati ſunt, nec fuit qui adiuvaret.*

Uuanda ſie *ouh chomene ad agnitionem veritatis (ze becbnado uuarheite)* uuiderſprachen Gotes uuort, ſinen uuillen, *non ſubjecti juſtitiæ Dei & ſuam volentes ſtatuere (Gotis rebtis uuara ne tuonte, unde daz iro ſtatin uuellinte) unde iro herza bediu genideret uuard in ringon, die ſie adverſus concupiſcentias (uuidir iro luſtin) in gemeitun habeton, do geuuichen ſie note, uuanda der ne uuas, der in hulfe, ſid in Got ne half. Uuieo aber do?*

13. 14. *Exclamaverunt* [*Et clamav.*] *ad Deum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberavit eos, & eduxit eos de tenebris & umbra mortis & vincula eorum diſrupit.*

Do nam er ſie andereſt uzzer finſtri, unde uzzer tode, unde uzzer haften.

15. 16. *Confiteantur Domino miſerationes ejus & mirabilia ejus filiis hominum, quia contriuit portas æreas & vectes ferreos confregit.*

Nu ſi aber des *confeſſio* (lob Gote) daz er erina porta brah, unde iſenina gerindela.

17. *Suſcepit eos de via iniquitatis eorum, propter injuſtitias enim ſuas humiliati ſunt.*

Unde er ſie nam aba des unrehtes uuege, *daz ſie ane in uuolton guot ſin.*

Sie uuurden aber er genideret umbe diu ſelben unreht.

Daz uuas anderiu temptatio (chorunga) eniu uuas ignorantiæ (unuuizzo) diſiu uuas præſumtionis (frafali.)

18. *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum: & adpropinquaverunt usque ad portas mortis.*

Alla fuora keidizton ſie, uuanda ſie faſtidium (mazleidi) ana cham ſpiritalium bonorum (keiſtlichis kuotis) daz prabta ſie ouh zuo dien helleborton. Uuieo aber do?

19. 20. *Exclamaverunt ad Dominum cum tribularentur & de neceſſitatibus eorum liberavit eos. Miſit verbum ſuum & ſanavit eos.* [*Et eripuit eos de interitionibus eorum.*]

Uuanda ouh daz uuas malum vulnus (ubel uuunda) unde ſie dero ſubte ſieb uuaren, bediu ſanta er ſin ſelbes ſun Chriſtum, unde heilta ſie unde loſta ſie fone iro irflorenniſſido.

21. 22. *Con-*

Digitized by Google

21. 22. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus & mirabilia ejus filiis hominum.*

Et sacrificent sacrificium laudis & adnuncient opera ejus in exultatione.

Dero genadon sin ouh imo *confessiones* (lob) *also dero erreron*, unde dannan geheiligeien sie imo dia heiligunga lobes, unde maren sie siniu uuergh in freuui,

nals in dragheite. Daz ist diu dritta temptatio (pesuoch.)

23. 24. *Qui descendunt mare in navibus: facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini & mirabilia ejus in profundo.*

Die den mere ferrent in skeffen,

daz cbit sacerdotes (euuarten) die disa uuerlt in misselichen Ecclesiis (cbilichon) ribtent, sih peheftende in manigen uuazzeren *daz dir sint manige liute.*

Die gesahen Gotes uuergh, unde siniu uuunder in dero tiefi.

Uuaz ist tiefera danne menniscon herzen? sone dien diccbo irrinnent tempestates seditionum (diu ungeuuitere strito) unde dissensionum (ungezunsto) die Got uuunderlicbo stillet.

25. *Dixit & stetit spiritus procellæ.*

Ze erist kebot Got, pediu gestuont *unde uuereta* der dunstigo uuint, *der daz scef muohet.*

Et exaltati sunt fluctus ejus.

Unde des uuindes uuella bureton sih.

26. *Ascendunt usque ad cœlos & descendunt usque ad abyssos.*

Sie heuent sih *bobo nendendo*, unde fallent samo tiefo *riuuondo.*

Anima eorum in malis tabescebat.

Iro sela sleuuet in demo leide.

Uuaz kescab dannan dien gubernatoribus? (stiuron.)

27. *Turbati sunt & moti sunt.*

s. ad iram evomendam sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est.

Uuurden leidege, uurden muotsuhtige samo so trunchen man, unde ingieng in iro uuistuom.

Uuieo do?

28. 29. *Exclamaverunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum eduxit eos, & statuit procellam ejus in auram: & siluerunt fluctus ejus.*

Ze Gote hareton sie, er gemachota daz ungeuuitere ze uuetere, unde an diu stilleton sine uuella.

30. *Et lætati sunt quia siluerunt.*

Unde freuten sie sih dero stilli.

Et deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Unde er brahta sie in dia stilli, dero sie lusta.

Sid dia genada alla Got skeindi.

31. 32. *Confiteantur Domino misericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum. Et exaltent eum in Ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum.*

Sie iehen imo unde hohen in in manigi liutes, unde die sizzenten an demo herstuole loboen in.

Er gestilta dia fierdun temptationem (becborunga) samoso die ererun dri. Er ist qui restitit superbis & humilibus dat gratiam. (der bobmuoten uuidir stat unde diemuoten genadet.) also uuir nu geboren suln.

33. 34. *Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim; terram fructiferam in salsuginem.*

i. in salsum humorem à malitia inhabitantium in ea. Judæorum flumina (aha) uuanta er in uuuosti *daz cbit in druccheni*, iro uuazzerferte uuanta er ze durste, iro uuuocherhaftun erda hiez er uuerden salzmuorra.

Ziu? ane durh dero ubeli, die dar ana sazzen.

Uuar sint iro prophetæ (uuizzegin) unde iro sacerdotes (biscofa) sone dien sie doctrinam (lera) inphiengen? Uuar templum (bus) uuar sacrificia? (opbir) Uuar ist doh ein iro guot? Mala (ubil) sint in cbomen fure bona (guot.)

35. *Posuit deserta in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum.*

Dara uuidere machota er einote ze seuuenten uuazzeren, unde uuazzerlosa erda ze rinnenten uuazzeren.

36. *Et collocavit illuc esurientes.*

Unde dar bi dien uuazzeren stolta er hungerge.

Et constituerunt civitatem habitationis.

Unde die burgoton dar.

37. *Et seminaverunt agros & plantaverunt vineas & fecerunt fructum nativitatis.*

Unde arbeiton chorn unde uuin, unde chindoton.

38. *Et benedixit eis: & multiplicati sunt nimis.*

Unde hiez er sie uram diehen: unde bediu uuard iro filo sone unmanigen.

Et jumenta eorum non sunt deminuta.

Unde iro feho uuereton.

Uuer ne uueiz daz al uuesen gesprochen sone gentibus? Sie uuaren ferbeiet, pediu uaren sie steriles & infecundi bonorum operum (unberebaft kuotero uuercbo) unde bungerge ioh turstege sanctæ fidei (heiligero geloubo) daz kebuozta er in, uuanda in copiosa doctrina (lera genuogiu) sone imo cham. Dero lebeton ioh iro iumenta (feo) daz sint simpliciter viventes in Ecclesia (mit einfalti lebente in Christanheite) uuanda er sie alle hiez leren capaces & tardos (sinbafte ioh lazze.)

39. *Et pauci facti sunt, & vexati sunt: à tribulatione malorum & dolore.*

Die

Digitized by Google

Die ſelben uuurden unmanige *an dien, die ſih ſone in ſceiden. Sie uuaren die ſelben ſpecie (mit kelicheniſſe) nals veritate (mit uuarheite) Unde die uuurden gemuobet ſone dero bino uueuuon, unde leides. Daz keſcah mit rehte bereticis (irrarin) unde ſciſmaticis (ſceid macharin) die diſtiſſio (die dir ſceit) paucos macbota, uuanda ſie ſament ne uuaren.*

40. *Effuſa eſt contemptio ſuper principes.*

An die *principes religionis* (furſten *iro ebalti*) *ſo in duohta*, uuard keuuorfen ferſinaheda, *daz iro ſancta Eccleſia ne ruohta.*

Et errare fecit eos in invio & non in via.

Unde Got teta ſie irron in auuekke nals in uuege.

Er geteta ſie gan in concupiſcentias cordis ſui (in iro muot uuillin) uuanda ſie ſih ſelbe ferleitton. Æſtimantes ſe aliquid eſſe, dum nihil ſunt (uuaninte uuaz ſin, danne ſie niebt ſint.)

41. *Et adjuuavit pauperem de inopia.*

Dara ingagene half er demo armen, uzzer dero armheite,

uuanda der humilis (tiemuote) iſt unde ſih irchennet pauperem (armin) demo hilfet er.

Et poſuit, ſicut oves, familias.

Unde dero ſolichon chunne ſazta er alſo ſcaf,

uuanda er ſie ane birte ne liez.

42. *Videbunt recti & lætabuntur.*

Rehte geſehent daz unde freuuent ſih is,

freuuent ſih iro miteuuiſte.

Et omnis iniquitas oppilavit, [*oppilabit*] *os ſuum.*

Unde allez unreht peuuarf ſinen munt,

uuanda iz nebeina objectionem (uuidirſtoz) ne fant.

43. *Quis ſapiens? Et cuſtodiet hæc & intelligit* [*intelliget*] *miſericordias Domini.*

Uuer iſt nu ſo uuizzigh ſo hara zuo durft iſt?

ſo uuer uuizzigh iſt, der behuote diſiu in ſinemo ſinne, unde der bechennet Gotes kenada.

Pſalmus CVII.

Hebr. CVIII.

Canticum Pſalmi ipſi David.

1. *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.*

Filius (ſun) chit ad patrem (ze fatere) min herza iſt karo. Karo iſt min herza.

Uuara zuo? ad paſſionem ſuſtinendam (uuizze ze lidenne.)

Cantabo & pſallam in gloria mea.

Dir ſingo ih, *dir* huge ſangon ih in minero guollichi.

2. *Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cythara.*

Stant uf min guollichi,

ouge dih reſurgendo (irſtando) unde aſcendendo (uf farendo.)

Stant uf pſalterium & cythara,

daz ſint miracula (uuunder) unde paſſiones (uuizze) alſo dar fore ſtat in quinquageſimo ſexto pſalmo (an Deus repuliſti.) Pſ. 56, 7. 8.

Exurgam diluculo.

In uohtun irſtan ih.

3. *Confitebor tibi in populis Domine, & pſallam tibi in nationibus.*

Nah dero reſurrectione (urſtende) lobon ih dih in allen liuten unde ſingo dir pſalmos in allen dieten.

4. *Quoniam magnificata eſt uſque ad* [*ſuper*] *cœlos miſericordia tua, & uſque ad nubes veritas tua.*

Uuanda din genada iſt uuorden michel unz an angelos *in Cœlo* (in himele) unde din uuarheit unz an *Evangeliſtas in terra.*

5. *Exaltare ſuper cœlos Deus: & ſuper omnem terram gloria tua.*

Homo (der menniſco) ſprichet nu, far uf Got uber himela, unde din guollichi breite ſih uber alla erda.

6. *Ut liberentur dilecti tui.*

Daz dine truta *dine fideles* irloſet uuerden.

Salvum me fac dextera tua, & exaudi me.

Duo mih an dinen *minen* gehaltenen mit dinero zeſeuuun.

Ih pin din dextra (zeſuua) mit mir gehalt ſie.

7. *Deus locutus eſt in ſancto ſuo: lætabor & partibor* [*dividam*] *ſicimam: & convallem tabernaculorum dimetiar.*

Nu ſprichet ſancta Eccleſia,

Got kehiez daz an ſinemo ſune, des ih fro bin, unde *bediu* teilo ih *mine humeros (abſela) in miſſelichen donis (gebon) Spiritus Sancti ad portanda onera ejus (ze tragenne ſine burdi.)*

Et convallem tabernaculorum metibor. [*dimetiar*]

Ih mizzo mir in teiltal dero herebirgon,

dar Jacob ſtiga ſinen ſcafen machota.

8. *Meus eſt Galaad & meus eſt Manaſſes.*

Min ſint *gentes* (tiete) min ſint *judei.*

Et Effraim ſuſceptio capitis mei.

Unde antfang mines houbtes,

daz chit reſurrectio (urſtendi) Chriſti iſt min *fructificatio.* (uuuochir)

Juda Rex meus.

Chriſtus de tribu Juda.

(chumberrun) iſt min chuning.

9 *Moab lebes ſpei meæ.*

---

v. 40.

Daz iro ſancta Eccleſia ne ruohta. i. quod tamen eorum S. Eccleſia non curabat. Ironia, ſancta.

Ad Pſalmvm CVII.

Hebr. CVIII.

v. 2.

Citatur Pſalm. 56. ubi idem verſus habetur. Sed quod additur: An Deus repuliſti? Gloſſema eſt. Pſalmus enim LIX. incipit: *DEUS repuliſti nos.* At Gloſſema hoc reducendum videtur ad *v.* 5. dicti Pſalmi 59. qui & ſqq. hic itidem repetuntur.

Der

Digitized by Google

Der faterloſo,

daz cbit Diabolus, qui non habet Deum patrem ſed judicem (der Got ze fatere ne hebet, ſunder irteilare)

der iſt chezzel minero gedingi.

Ib ferſibo mih ze dien, die er irſiudet. In lebete (chezzile) uuerdent carnes (fleiſc) keſotten ad bonum ſaporem (ze guotimo ſmacche) ſo uuerdent kenuoge humiles & devoti (tiemuote ioh gotedahte) fone perſecutionibus (dien abtungon) Diaboli, bediu iſt dannan ſpes Eccleſiæ (zuoferſibt.)

In Idumeam. i. terrenam extendam calciamentum meum.

Job ze irdisken menniſcon ferreccho ih min *Evangelium* (prediga.)

Mihi Allophili ſubditi [amici facti] ſunt.

Alienigenæ uuerdent mir undertan.

10. *Quis deducet me in civitatem munitam? Quis deducet me in Idumeam?*

Uuer leitet mih hina ze feſtero burg?

Uueliu iſt daz? forte infernus, cujus portas ipſe confregit (ih uuano bella dero borta er brach.) Uuer in terrenam? (in erdpruch.)

11. *Nonne tu Deus?*

Ne tuoſt du daz Got *fater?*

Qui repuliſti nos.

boc eſt diſtuliſti nos.

Du unſih kefriſtet habeſt *unſerro ſaldon, unz ze reſurrectione (urſtende) alſo du iob ſelben Chriſtum friſtoſt ad glorificationem (ze guolligcheite.)*

Et non exibis Deus in virtutibus noſtris.

Unde ne ougeſt dih in unſeren chreften *ſo man unſih ze martyrio fuoret, alſo oub du in paſſione (in dinero martyro) dina deitatem (Goteheit) ne ougtoſt.*

12. *Da nobis auxilium de tribulatione.*

Gib uns aber *inuuert tougena* helfa dero arbeite.

Quia vana ſalus hominis.

Undo bediu tuo daz,

uuanda diu uzzera mennisken heili uppig iſt.

13. *In Deo faciemus virtutem.*

In Gote skeinen *virtutem patientiæ* (die tugint *kedulte.*)

Et ipſe ad nihilum deducet inimicos noſtros.

Unde er bringet ze niehte unſere fienda.

Quinquageſimus nonus pſalmus (Deus repuliſti) ſaget iz folleglichor.

Pſalmus CVIII.

Hebr. CIX.

In finem Pſalmus David.

pr. *Alſo Petrus treget perſonam (ſtal) Eccleſiæ, unde diu ze imo geſprochen ſint alſo daz iſt: Tibi dabo claves regni cælorum (dir gibo ih himilo sluzzela,) Danne habent illuſtrem intellectum (offena fernumeſt) danne ſiu uuerdent relata ad Eccleſiam (keuuendit an) So treget Judas perſonam Judaici populi (den ſtal judono) unde ſone imo geſprochenius, uuirdent an den liut follecblicho fernomen.*

1. *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & doloſi ſuper me apertum eſt.*

Chriſtus ſprichet ad Patrem.

Got ne ferſuige min lob,

daz cbit ne laz iz ferſuiget uuerden fone guoten,

uuanda ſundigis munt unde unchuſtigis indan iſt uber mih.

Keſueige ſina lugi mit dinero uuarheite.

2. *Locuti ſunt adverſum me lingua doloſa.*

Sie choſoton uuider mir in untruuuon,

biezzen mih magiſtrum bonum (meiſter guotin) deſ in niebt ze muote ne uuas.

3. *Et ſermonibus odii circumdederunt me.*

Unde umbegaben mih *ze andermo male* mit fientlichen uuorten,

ſo diu ſint crucifige, crucifige (chriuzege in benche in) skeinendo uuaz in ze muote uuas.

Et expugnaverunt me gratis.

Unde iro danches irfuhten ſie mih,

ungeſculdet sluogen ſie mih.

4. *Pro eo ut me diligerent detrahebant mihi.*

Fure die minna die ſie mir bieten ſolton, argehoſoton ſie mir.

Sie lonoton mir guotes mit ubele.

Ego autem orabam.

Aber ih peteta *umbe ſie: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt (fater fergib iz in, uuanda ſie ne uuizzin, uuaz ſi tuont.)*

5. *Et poſuerunt adverſum me mala pro bonis & odium pro dilectione mea.*

Sie buten mir ubel umbe guot, unde daz umbe mina minna.

Ib uuolta ſie colligere ſicut gallina pullos ſuos ſub alas ſuas (ſaminon alſo henna iro hubnichlin undir fettachu) dara ingagene ilton ſie mih morti tradere (irtodin.) Uuieo ſie des ſulin ingelten, des chumet nu prophetia (fore ſaga) nals optatio (uuunſc.)

6. *Conſtitue ſuper eum peccatorem.*

Sezze uber in den ſundigen,

uber judam der mih ſolichen ſelita.

Et Diabolus ſtet a dexteris ejus.

Unde der tieuel ſtande ze ſinero zeſeuuun.

Der iſt peccator (der ſundare) der lerta in iz, der iſt mit rebte obe imo, ſo daz er imo ſubditus ſi (undertan.) Der iſt imo a dexteris (ze zeſeuue) uuanda er opera ejus prepoſuit operibus Dei (ſiniu uuerch Gotes uuerchen foreſazta) daz iſt iegelicbemo daz zeſeuua, daz er gechiuſet, unde iruuelet. Judas iruueleta avaritiam (frecchi) nals ſapientiam (uuiſtuom) pecuniam (ſcaz) nals ſalutem ſuam (ſina geniſt.)

7. *Cum judicatur, exeat condemnatus.*

So er *in judicium* (ze ſuono tage) chome, dannan fare er beuuiffener *in tenebras exteriores (in die tieferun finſtri.)*

Et oratio ejus fiat in peccatum.

Ze ſundon uuerde imo ſin gebet,

ſid er per Chriſtum beton ne uuolta, unde er in ne uuolta ſequi ſed perſequi (folgen ſundir abtin.)

8. *Fiant dies ejus pauci.*

Unlango lebe er, ze laqueo *(bals ſtricche) gaoe er.*

Et Epiſcopatum ejus accipiat alter.

Digitized by Google

Matthias inphae ſin *apoſtolatum* (potin hera.)

9. *Fiant filii ejus orfani & uxor ejus vidua.*

Siniu chint uuerden uueiſen ſin chena uuiteuua.

10. *Nutantes.*

i. incerti quo eant.

transferantur filii ejus & mendicent.

Siniu chint uuerden in ungeuuisheite ferfuoret, unde uuerden betelara.

Eiciantur de habitationibus ſuis.

Uzer iro ſeldon uuerden ſie ferſtuozen.

Transferantur unde eiciantur iſt al ein. Uuieo ſol daz uuerden.

11. *Scrutetur fœnerator omnem ſubſtantiam ejus, & diripiant alieni labores ejus.*

Der imo ieht ferliuuuen habe,

daz chit demo er ſculdig ſi.

der irſuoche alla ſina uuiſt, unde alle ſine arbeite ze zuccheen fremede.

Extranei a regno Dei ſint ſpiritus immundi. (Uztrippen fone Gotes riche ſint die tiefela) fone dien habeta er mutuum (anlen) die beteilen in alles kuotes.

12. *Non ſit illi adjutor, nec ſit qui miſereatur pupillis ejus.*

Imo unde ſinen uueiſon ne tuoe nieman helfa noh kenada.

13. *Fiant nati ejus in interitum, in generatione una deleatur nomen ejus.*

Siniu chint uuerden ferloren, ſin ſelbes namo zegange in einero geburte,

ſecundam generationem (die anderun geburt) ne geuuunne er.

14. *In memoriam redeat iniquitas Patrum ejus in conſpectu Domini, & peccatum matris ejus non deleatur.*

Sinero forderon unreht ſie in gehuhte fore Gote, unde ſinero muoter ſunda ne uuerde fertiligot.

Ubel chomener fone ubelen, uuerde ferloren ſament in. Alſo geſcriben iſt. Reddam peccata patrum in filios qui oderunt me. Ih kilto dero fatero ſunda dien chinden dero mih hazzenton. Uuolti er guot ſin, danne ne taretin imo iro ſunda.

15. *Fiant contra Dominum ſemper, ut diſpereat de terra memoria eorum.*

Uuider Gote ſin die *forderen, fore imo ſin iro ſunda, uuanda andere interpretes chaden coram (fore) Deo, daz iro gebuht zegange de terra viventium (fone paradyſe.)*

16. *Pro eo quod non eſt recordatus facere miſericordiam: & perſecutus eſt hominem inopem & mendicum & compunctum corde mortificavit [mortificare.]*

Uuanda er genada ne ſceinda *Chriſto*, unde er in sluog, armen, betelonten, riuuuegen.

Daz ander unde daz tritta ſehent mer ad membra ejus (ze finen liden) ſol iz nah anderen cheden mortificare, ſo iſt daz ut martificaret (daz er in irtoti.)

17. *Et dilexit maledictionem & veniet ei, noluit benedictionem & elongabitur ab eo.*

Fluoh minnota er, *ioh er ioh der liut*, der chumet imo.

Judas furando, vendendo, tradendo (ſtelinto, chouffonto, fellinto) der populus (liut) chedendo: Sanguis ejus ſuper nos & ſuper filios noſtros (ſin bluot ſi uber unſih ioh uber unſerin chint.)

Segen ne uuolta er, der ferret imo.

Judas ne uuolta Chriſtum der benedictio (ſegin) iſt. Populus (der liut) ne uuolta benedictionem (ſegin) do der in zuochad, qui erat illuminatus a Domino (der dar geſehente uuart.) Numquid & vos vultis diſcipuli ejus fieri? (ino uuellint ouh ir ſine iungerin uuerden) unde ſie pro maledicto (fluohhonto) chaden: Tu diſcipulus illius ſis (iſt ſin iungero) unde bediu benedictio (der ſegin) fone in fuor ad gentes (ze dietin.)

18. *Et induit maledictionem ſicut veſtimentum & intravit ſicut aqua in interiora ejus.*

Unde alſo uuat legeta er ana fluoh *ſive (alde)*

Judas ſive populus (alde der liut) unde alſo uuazzer cham er in in.

Corpus & anima (lichamo ioh ſela) gefrebtoton gehennam (bella) foris corpus, intus anima (lichamo uzzan, ſela innan.)

Et ſicut oleum in oſſibus ejus.

Unde alſo oleum cham er in ſiniu bein,

uuanda imo luſſam uuas ubelo ze tuonne alſo manne iſt oleum ze ſlindenne.

19. *Fiat ei ſicut veſtimentum quo operietur [operitur] & ſicut zona qua ſemper præcingitur.*

Sid in is luſte, ſo uuerde er imo alſo diu uuat diu in decchet.

Diu skinet an imo, ſo skine imo ana der fluoh.

Unde alſo in der gurtel mit demo er ſih ieo gurtet *machot paratum ad opus (karuuun ze uuerche) ſo gareuue in der fluoh ad malefaciendum (ubilo ze tuonne.) Nah diſen uuorten ſehen uuir ieo iudeos ad malum pronos (ze ubele halden.)*

20. *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum, & qui loquuntur mala adverſus animam meam.*

Diz uuerch *iſt hæreticorum (irraro) ſamoſo judeorum*, die mih luzzent uuidir Got, unde *mir equalitatem patris (ebenaht minis fater) ferſagent, unde* die ubel choſont uuider mir.

21. *Et tu Domine Domine fac mecum propter nomen tuum.*

Unde du herro fater min uuurche ſament mir, *hilf mines uuerches*, umbe dinen namen *nals umbe menniſcen frehto.*

Quia ſuavis eſt miſericordia tua.

Uuanda din genada ſuozze iſt,

die du fergebeno skeineſt.

22. *Libera me quia egenus & pauper ego ſum.*

Loſe mih uuanda ih turftig unde arm bin,

Carnis (lichamin) halb pin ih arm, unde helfo durftig.

Et cor meum conturbatum eſt intra me.

Unde min herza iſt truobe in mir.

Triſtis eſt anima uſque ad mortem (unfro iſt min ſela unz an den tod.)

23. *Sicut umbra cum declinat, ablatus ſum.*

Ih

Digitized by Google

Ih pin aba genomen, alſo ſcato ſo er ſiget, *horſco uuenchet der ſcato, horſco genimet mih der tod.*

Excuſſus ſum ſicut locuſta. [*locuſtæ.*]

Bin irſcrecchet in matoſcrecches uuis.

Fone Nazareth in capharneum, dannan in Bethſaidam, dannan in Jeruſalem & de civitate in civitatem (unde fone burch ze burch) ziu? anefriſtendo iro mein.

24. *Genua mea infirmata ſunt a jejunio.*

Membra mea fortia (mine lide ſtarche) uuurden ſieh fone darbun.

So min die fermiſſon in morte (an tode), dien ih uuas panis ſuſtentationis (prot iro fuoro) ſo uuichen ſie, dannan geſcah Petro Chriſtum negare (zeferlougenne.)

Et caro mea immutata eſt propter oleum.

Aber ſar uuard keuuehſalot min fleisg *fone unbaldi ze baldi* umbe *gratiam Spiritus ſancti* (kenada des keiſtis) *diu in ne chame, ube ih abuuertig ne uuurde.*

25. *Et ego factus ſum opprobrium illis.*

Aber judeis uuard ih ze iteuuizze *hangendo in cruce.*

Viderunt me & moverunt capita ſua.

Sie ſahen mih ana, unde uuegeton iro houbet.

Pendentem (hangenten) ſahen ſie mih, non reſurgentem (nals irſtantin.) Sie geſaben genua infirmata (miniu lide uueichin nals carnem immutatam (nals fleiſc geuuechſelot.)

26. *Adjuva me Domine Deus meus: ſalvum me fac propter miſericordiam tuam.*

Nu hilf aber du mir truhten Got min umbe dine genada,

die du danches skeineſt, hilf mir, hilf dien minen.

27. *Et ſciant quia manus tua hæc: & tu Domine feciſti eam.*

Unde ſie geeiſcoen, daz din hant,

nals iro hant, mih ſuslih tuod liden, daz ſi compuncti (geſtungit) uuerden ad pœnitentiam (ze riuuuo) unde du tate die hant.

Ih pin din hant, din brachium (arm) din potentia (geuualt) mih tate du ex ſemine David ſecundum carnem (ſone Davidis ſlahto lichamin halp) ih uuas aber ſament dir in principio ſecundum divinitatem (noh ieo Gotebeite halb.)

28. *Maledicent illi & tu benedices.*

Sie chedent mir ubelo, du chiſt mir uuola.

Iſt uppig, daz ſie chedent, aber du tuoſt daz du ebiſt.

Qui inſurgunt in me, confundantur.

Die min ahtent, die ſcameen ſih danne,

ſo ih exaltatus (irboit) uuerde ſuper cœlos (ubir himila) unde min gloria (guollichi) skine ſuper terram (ubir erda.)

Servus autem tuus lætabitur.

Aber din ſcalch freuuet ſih *ze dinero zeſeuuun, freuuet ſih oub an ſinen frouuen liden, hier inter temptationes in ſpe (under chorungon in gedingi) poſt temptationes in æternum (dara nah iemer.)*

29. *Induantur pudore qui detrahunt mihi, & operiantur ſicut diploide confuſione ſua.*

Scama umbeſahe, die mir argchoſoien, bedechet uuerden ſie mite ſamoſo mit *duplici pallio* (zeuuifaltin lachene) *daz ſi intus & foris (inuuert iob uzuuert) ſin confuſi (ſcamig) daz chit coram Deo & coram hominibus (fore Gote iob fore liuten.)*

30. *Confitebor Domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.*

Gote iiho ih, Got lobon ih, filo in minemo munde,

in ore Eccleſiæ meæ (in munde dero chriſtanheite) in cordibus multorum (in dero herzon manigi) lobon ih in.

31. *Qui aſtitit a dextris pauperis ut ſalvam faceret a perſequentibus animam meam.*

Der ze zeſuuun min armes ſtuont, daz er mina ſela generiti fore ahtaren;

Diabolus ſtuont a dextris Judæ (jude ze zeſeuuun) der divitias (ribtuom) uuolta geuuunnen mit vendito (ferchouftemo) Chriſto. Hier iſt aber Dominus ad dexteram pauperis (Got ze zeſeuuun des armin) daz ſelber Dominus (Got) ſine divitiæ (richtuoma) ſin, unde ſin ſela, gehalten ſi a perſequentibus (ſone ahinten) daz keliez er oub martyribus, die perſequentibus (abtinten) ne uuolton conſentire (gefolgen) ad malum (ze ubele) uuanda in Got uuas a dextris (zeſeuuun halb.)

Pſalmus CIX.

Hebr. CX.

Pſalmus David.

1. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.*

David Propheta ſprichet hier: Minemo herren *Chriſto* chad min herro *ſin fater zuo*, ſizze ze minero zeſeuuun.

Uuar geborta daz David? In Spiritu. Uues Spiritu? Dei. In ſinero inuuertigun lero geeiſtota er iz. Spiritus uueiz allia archana Dei, ſin ſint voces omnium Prophetarum, Chriſtus iſt Dominus David ſecundum divinitatem, er iſt ouh filius David ſecundum carnem. Noh zuene Domini ne ſint in patre & filio, ſo uuieo iz chede Dominus Domino, nube ein Dominus. In humanis rebus mag ouh privatus filium Regem habere Dominum, unde filius factus Epiſcopus mag heizzen pater patris. Sid aber pater unde filius ein ſint, uuieo gebot danne Pater filio ſus. Sede a dextris meis? Ane umbe die aſſumptam humanitatem, andero filius minor eſt patre. Uuaz chad er? Sede à dextris meis.

Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

i. ſub pedibus tuis. Sizze neben mir.

Unz ih dine fienda undertuoie dinen fuozzen.

Ne ſint imo alle gentes nu undertan, die er uuaren inimici? Alſo iz anderes uuar chit: Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. So gerno, ſo ungerno, alle ſint ſie under ſinen fuozen. Salige die gerno, uuenege die ungerno.

2. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Syon.*

Uzzer Syon lazet Got die gerta dinero ehrefte

Digitized by Google

Alſo iz cbit: De Syon exibit lex & verbum Domini de Jeruſalem. Ze Jeruſalem ſabet ana regnum potentiæ tuæ, dannan gat iz ad fines terræ.

Dominare in medio inimicorum tuorum.

Uuis keuualtig under mitten dinen fienden, *in medio paganorum, iudeorum, hæreticorum, fratrum falſorum.*

3. *Tecum principium in die virtutis tuæ.*

Uuer ſprichet nu? Pater ad filium. Uuaz cbit? Ih pin ſament dir. Bin daz du biſt. Principium bin ib, daz piſt oub du, ungeſceiden bin uuir, bediu ne ſint duo principia, nube ein principium. In principio erat verbum. Ieo uuas daz nob iſt. Uuaz? In patre principio verbum principium. In die virtutis tuæ. daz skinet an demo tage dinero chreſte.

Uuemo? Omnibus ſanctis, quia jam ſimiles tibi facti videbunt te ſicut es. Die virtutem gibeſt du, dar habeſt du ſia. Diu inpballet impiis, uuanda ſie gloriam Dei ne geſehent.

In ſplendoribus ſanctorum.

So ſplendor ſanctorum chumet, der an diu iſt, daz ſie conformes uuerden imagini Dei, danne skinet tecum principium.

Ex utero ante Luciferum genui te.

Ante Sydera, ante tempora, ex ſecreto ſubſtantiæ meæ, genui te. Uuieo aber in tempore? Ne uuas oub daz ante luciferum? Noctu enim natus eſt Dominus ex utero virginis Mariæ. Uuer ueiz daz? Paſtores obſervantes vigilias noctis ſuper grege ſuo, miſſi ab Angelo videre boc verbum.

4. *Juravit Dominus & non pœnitebit eum.*

Dir geſuuor Got, unde daz ne geriuuuet in·

Uuaz uuas der eid?

Tu es ſacerdos in æternum.

Dara zuo biſt du geborn in tempore, daz du ſacerdos ſiſt in euua, *unde dih victimam patri bringeſt umbe genus humanum.*

Secundum ordinem Melchiſedec.

Nals nah Aaron ſacerdote des victimæ zegangen ſint, nube nah demo ſacerdote, der panem & vinum opherota,

Dar corporis & ſanguinis tui Sacramenta bezeichenet ſint. Solih ſacerdotium iſt dir geſuoren, unde bediu iſt dir iz euuig. Uuieo ſueret Got? ane teſtando ſeipſum. Uuieo aber menniſco? Ane teſtando Deum, id eſt Deum teſtem adhibendo. Got ne mag ſueren, daz in ſule riuuuen, uuanda iz ieo uuar iſt, aber menniſco mag ſueren, daz in ſol riuuuen, uuanda iz uuilon falſum iſt, bediu ne uuile Got den menniſcen ſueren, den er uueiz ſih mugen ferſueren. Nu ſprichet aber David ad Patrem.

5. *Dominus à dextris tuis confringet [confregit] in die iræ ſuæ Reges.*

Truhten ze dinero zeſeuuun, *ze demo du chade.*

Du es ſacerdos in æternum, der gebrochot chuninga, in demo du chade zornes.

Die ſih einoton delere Chriſtianum nomen de terra, die ſuperbe chaden: Quis eſt Chriſtus, neſcio quis Judeus, neſcio quis galileus, ſic occiſus, ſic mortuus, dien uuirt er lapis offenſionis, uuanda ſie ſih an imo ſo mortuo, ſo humiliter jacente ferſpurnent unde ferſlozzent, unde an imo genuen uuerdent, unde ſines zornes ſo inphindent. Daz keſciehet in bier in occulto alſo nonus pſalmus iſt inſcriptus pro occultis filii. Uuaz in futuro? Daz heuigorz iſt. Uuaz? Super quem vero ceciderit conteret eum. Den er obenan ana fallet den ferchenistet er, den fermulet er. Ener mag keneſen, diſer iſt ferloren, ener ferchos in humilem in terra, diſer ſublimem in cœlis.

6. *Judicabit in nationibus.*

Er irteilet in dieten *nu occulte, in fine ſeculi manifeſte.*

Implebit ruinas.

Kefelle rihtet er uf,

uuola fallent die, die ſih ſo fore imo diemuotent, daz er ſih ufrihtet, unde iro grouba irfullet alſo geſcriben iſt: Omnis vallis implebitur. Unde ubelo fallent die, ſone dien iz cbit. Deſtrue illos & non ædificabis eos.

Conquaſſabit capita in terra multorum.

Hier in præſenti vita geunotot er manigero houbet,

uuanda er ſie tuot de ſuperbis humiles.

7. *De torrente in via bibit [bibet.]*

Dero chlingun getranch er an demo uuege.

Dirro ferloſentun mortalitatis geboreta er. Uuanda er uuolta uns kelicho naſci & mori.

Propterea exaltavit [exaltabit] caput.

Fone diu uuard er exaltatus à morte.

Daz keſcah imo an demo uuege, an demo er ſtan ne tualta alſo iz cbit. In via peccatorum non ſtetit. Nube uuieo? Exaltavit ut gygas ad currendam viam.

Pſalmus CX.

Hebr. CXI.

v. 1. *Alleluja.*

Diſer pſalmus ouget letitiam populi Dei umbe die gaudia die er imo ueiz futura in alio ſeculo. Fone din ſtat bier alleluia die uuir ze oſtron ſingen per quinquaginta dies, uuanda ſie bezeichenent futura gaudia, alſo oub quadrageſima bezeichenet erumnoſos dies bujus ſeculi.

Confitebor tibi Domine in toto corde meo.

Dir truhten danchon ih in allemo minemo herzen.

In conſilio juſtorum & congregatione.

An demo rate dero rehton, unde in iro geſemine.

Conſilium juſtorum iſt judicare cum Deo. Uuanne uuirt daz? So alle rebte ſih keſaminont ad dextram Chriſti. Dar tuoen uuir dir laudem in toto corde.

2. *Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates ejus.*

Mahtig ſint Gotes uuerch, iruuelitiu ſint ſiniu uuerch in allen ſinen uuillon,

uuanda nebeiniu dien gelih ne ſint, diu er uuile.

3. *Confeſſio & magnificentia opus ejus.*

Keliht unde tuomheit iſt ſin uuerch.

Er tuot peccatorem in pœnitentia confiteri & juſtificari, alſo publicano geſcah den Phariſeus ferſah.

Juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.

Sin reht uueret iemer,

ioh an gehaltenen ioh an ungehaltenen.

4. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum: miſerator & miſericors Dominus.*

Kehiiht

Digitized by Google

Kehiiht ſinero uuundero teta der genadigo unde der armherzo truhtin.

An uuiu ?

5. *Eſcam dedit timentibus ſe.*

Kab fuora dien ſih furhtenten.

Er gab eſcam quæ non corrumpitur, panem qui de cœlo deſcendit.

Memor erit in ſæculum teſtamenti ſui.

Furder gehuget er ſines erbes,

uuanda er imo pignus kegeben habet panem de cœlo: Verbum caro factum.

6. *Virtutem operum ſuorum adnunciavit populo ſuo.*

Er skeinet ſinemo liute, uuaz er getuon mag,

uuieo diu ſint dero facilia, diu hominibus ſint difficilia. An uuiu skeinet er iz ?

Ut det illis hæreditatem gentium.

Daz er in gebe erbe dero dieto.

Uuelichen ? Dien die ze imo chaden: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis ? ſie ſendet er uz, unde tuot ſie lucrari omnes gentes.

7. *Opera manuum ejus veritas & judicium.*

Uuarheit unde irteileda ſint ſin hantuuerch.

Veritas kibet lon fidelibus; Judicium pœnas impiis. Martyres unde alle fideles ſtanden in veritate, er bringet ſie ad judicandum, nieht ein die à quibus judicati ſunt, nube iob angelos.

8. *Fidelia omnia mandata ejus confirmata in ſæculum ſæculi facta in veritate & æquitate.*

Siniu gebot ne triegent ſiu ſint iemer feſte, ſiu ſint in uuarheite getan unde in rehte,

ze dero uuis ube man bier ne fliebet laborem, daz man doret findet requiem.

9. *Redemptionem miſit populo ſuo.*

An Chriſto ſanta er loſunga ſinemo liute *à captivitate peregrinationis hujus.*

Mandavit in æternum teſtamentum ſuum.

Niuuua beneimeda befal er uns *dab uuir carnaliter ne dencben terram lâcte & melle manantem, nube regnum cœlorum, unde uuir bier ſeti ne ſuochen, nube dara ſpareen.*

Sanctam & terribile nomen ejus.

Sin namo iſt heilig *in humanitate*, prutelih *in Deitate.*

10. *Initium ſapientiæ timor Domini.*

Ze Gotes forhtun fahet uuisheit ana,

uuanda er iſt timere gehennam, danne ſperare cœlum, er ſint donanda delicta, danne præmia ſin flagitanda.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum.

Kuot iſt intellectus dien, die in skeinent, *intelligere & non facere iſt periculoſum.*

Laudatio ejus manet in ſæculum ſæculi.

Iemer uueret ſin lob.

Uues ? ane des skinhaften intellectus.

Pſalmus CXI.

Hebr. CXII.

v. 1. *Alleluja.*

Converſionis [*Reverſionis*] *AGGEI & Zachariæ.*

Diſe zuene Prophetæ cherton iro muot ad ſpiritalem intellectum, do ſie iruuundene ſone Babylonia, renovationem templi geſahen, uuanda ſie bezeichenet reparationem novi populi, diu an Chriſto iſt, ſone diu iſt diſer pſalmus alleluja dero ſanctæ converſionis, dia David in ſinen ziten ſang, ante quatuordecim generationes.

Beatus Vir qui timet Dominum.

Salig man iſt, der Got furhtet.

In mandatis ejus volet nimis.

Unde in ſinen geboten harto uuillig iſt, *ſo, daz er ſie gerno uueret.*

2. *Potens in terra erit ſemen ejus.*

Sin ſamo *id eſt bonum opus* kemag filo *in terra beatorum. Diu erda uuard kelazzen zacheo, umbe dimidium ſubſtantiæ unde viduæ umbe duo minuta, unde pauperi umbe calicem aquæ frigidæ. So mahtig iſt ſemen bonorum operum.* Luc. 19, 8.

Generatio rectorum benedicetur.

Dero rehton geburt uuirt ze guote genamot.

Daz iro ſemen iſt, daz iſt iro generatio, dero folget ſalda daz iſt benedictio. Salda gaben alte liute iro chinden, daz biez benedicere.

3. *Gloria & divitiæ in domo ejus.*

Kuollichi unde rihtuom ſint in des *herzen, qui timet Dominum. Dar iſt ſpes vitæ æternæ, dar habet er genuoge, uuanda ſin ſpes uuirt bruuendet in rem.*

Et juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.

Fone diu iſt er riche uuanda ſin reht uueret iemer.

Temporaliter teta er iz, æternaliter habet er iz. Uuannan iz daz chomen ?

4. *Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde, miſerecors & miſerator & juſtus Dominus.*

Uuanda lieht irrunnen iſt in finſtri, rehtherzen.

Uuelez iſt daz ?

Truhten der reht iſt *ubelen*, genadig *kuoten.*

Ziu ecchert rehtherzen ? Uuanda geſcriben iſt: In propria venit & ſui eum non receperunt, quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri (er thâm an daz ſin, die ſine ne innoton in, die in aber inphiengen, dien gab er geuualt, ſinu chint uueſin.)

5. *Jocundus homo qui miſeretur & commodat.*

Uunneſam menniſco der andermo genadet unde intliehet.

AD PSALMVM CXI.
Hebr. CXII.
v. 5.

Himilisker triſo iſt quiſſiſto.) Senſus eſt: cœleſtis theſaurus eſt ditiſſimus. Sed vox *quiſſiſto* vel eſt vitioſa, & *richiſto* legendum eſſet. Vel potius *quiſſiſto* idem eſt ac certiſſimus, der gewiſſeſte.

Alde

Digitized by Google

Alde iz chit, der andermo ignoſcendo fergibet, unde gibet. Nah diu ſo geſcriben iſt: Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis (fergebent ſo uuirt iu fergebin, kebent ſo gibet man ouh iu.) Uuanda genadig iſt dero iegelih der andermo gibet, alde fergibet, alde intliebet. Der ſih rechen uuile der forderot gloriam (lob) uuanda aber geſcriben iſt: Melior eſt qui vincit iram, quam qui expugnat civitatem (Pezzer iſt der ſin zorn fertreit, danne der er eina burgh irſihtit,) bediu ne iſt der inglorius (unlobeſam) der ignoſcendo (pelazzendo) bezzero triumphator (ſigenunftare) uuirt. So forderot ouh divitias (rihtuom) qui non vult dare pauperibus der dien armen nit kuote iſt.) Aber ne iſt er arm gebendo, uuanda himilisker triſo iſt quiſſiſto. (richiſto)

Diſponet ſermones ſuos in judicio.

Siniu uuort ordinot er in die *judicii* (an demo ſuono tage) *dar aller der eidſtab iſt umbe opera miſericordiæ (elimuoſina.) Er findet iro ſub kuoten ordinem: Domine quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum (herro funf phunt gabe du mir, funfiu geuuan ih in geſuoch.) Mit diem uuirt er defenſus (geanſeidot) alſo dar ana skinet.*

6. *Quia in æternum non commovebitur.*

Uuanda er furder ſone Gotes zeſeuuun keskeiden ne uuirt.

In memoria æterna erit juſtus.

In euuigero gehuhte uuiſet der rehto,

diu uuirt impiis ferſaget an dien uuorten: Non novi vos (ih ne uueiz, uuer irbirint.)

7. *Ab auditione mala non timebit.*

Er ne furhtet daz die ubelen gehoren ſuln:

Ite in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & angelis ejus (farint in euuig fiur, daz demo tiefele caro iſt, unde ſinen boton.)

Paratum cor ejus ſperare in Domino.

Daz iſt ſone diu, daz ſin herza garo iſt ze gedingene an Got,

unde an imo alle temptationes ze uberuuindene.

8. *Confirmatum eſt cor ejus.*

Sin herza iſt kefeſtonot *uuider dien, die imo dar umbe ſint inſultantes, quia ſperat quod non videt.*

Non commovebitur donec videat [deſpiciat inim.] ſuper inimicos ejus.

ſo iſt er gefeſtenot, daz er aba dero ſpe ne chumet, er er daz keſehe *ſurſum*, daz ſine fienda uuellen geſehen *deorſum.*

Sie in terra unde er in cœlo.

9. *Diſperſit dedit pauperibus.*

Fone diu ſpendota er ſin guot, *kab iz armen.*

Juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi.

Daz ſin reht uueret iemer,

uuanda imo iz der habet kebalten in cœlo, der in pauperibus uuolta eſurire & ſitire in terra.

Cornu ejus exaltabitur in gloria.

Sin horn uuirt kuollicho irhohet,

uuanda er mahtig uuirt fore Gote.

10. *Peccator videbit & iraſcetur.*

Daz keſiehet der ſundigo, unde bilget *ſih ze imo ſelbemo ſera pœnitentia.*

Dentibus ſuis fremet & tabeſcet.

Mit zanen griſcramot er unde ſuindet,

uuanda er dara geuuorfen iſt, dar ſletus iſt & ſtridor dentium. Imo ne geſciebet niebt frendere & reuireſcere, ſo iz fuore, ube er opportuno tempore pœnitentiam tate. Ziu ſo?

Deſiderium peccatorum peribit.

Er habet iz dara geſparet, dar dero ſundigon gireda zegat.

Pſalmus CXII.
Hebr. CXIII.
Alleluja.

1. *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.*

Lobont chint truhtenen, lobont truhtenes namen.

Mannolih ſi puer, ſie diemuote unde loboe Got, nals ſih ſelben. Uuile er puer ſin, ſo mag er farin durh die engi, ſo mag er chomen ze himele, uuanda enge iſt diu porta, diu dara leitet.

2. *Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc & uſque in ſæculum.*

Kelobot ſi truhtenes namo fone nu unz in euua,

daz chit: ioh nu, ioh iemer.

3. *A ſolis ortu uſque ad occaſum laudabile nomen Domini.*

Allen ſizzentem fone ortu ze occaſu, *dara ſancta Eccleſia ferroſt kereichet*, ſi lobelih ſin namo.

4. *Excelſus ſuper omnes gentes Dominus.*

Truhten iſt hoher uber alle diete.

Diete ſint menniscen, uuer ne uueiz, daz er hobera iſt danne ſie?

Super cœlos gloria ejus.

Sin guollichi iſt ouh uber himela.

Humiles ſint ſine himela, an dien er iſt, die uuizzen in obe in.

5. 6. *Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat & humilia reſpicit?*

Uuer iſt ſo unſer Got? der hoho ſizzet, unde nideriu ſiehet.

Der uffen hoben himelen ſizzet. Ziu ne ſol der nideriu ſieben in erdo? Iz chit aber & humilia reſpicit in cœlo & in terra.

An ſinen ſanctis, die in carne conſtituti in cœlo conversantur, habet er cœlum & terram. Sid ſie beidiu ſint, ioh himil, ioh erda. Unde humiles ſint, pediu ſiehet er humilia in cœlo & in terra. Sie ſint cœlum, quoniam quæ ſurſum ſunt ſapiunt, ſie ſint terra quoniam nondum ſunt ſoluti carnis vinculo: Uuanda ouh ſanctorum ſumeliche hina ſint, ſumeliche hier ſint, bediu ſiehet er humilia in cœlo & in terra.

7. *Qui erigit a terra inopem, & de ſtercore exaltat pauperem.*

Der fone erdo ufrihtet den helfeloſen, unde fone miſte heuuet den armen.

Der in terrenis cogitationibus unde in carnis voluptatibus lebeta, den chicchet er, unde zucchet in uf ad virtutes, iob ſo hobo:

8. *Ut collocet eum cum principibus.*

Daz

Daz er in geſezze ſament dien furſten.
Uuelen furſten?
Cum principibus populi ſui.
Sament dien furſten ſines liutes *Apoſtolis & Prophetis. So er Paulum teta, den er ex perſecutore Apoſtolum uuerden biez.*
Qui habitare facit ſterilem in domo: matrem filiorum lætantem.
Der die umbirigun, *alſo diu Eccleſia uuas er iro ſponſus chame*, ne tuot ſizzen in ſinemo hus frouua muoter manigero chindo.

Pſalmus CXIII.

Hebr. CXIV.

Alleluja.

1. 2. *IN exitu Iſrahel de Egypto: Domus Jacob de populo barbaro, facta eſt Judea ſanctificatio ejus, Iſrahel poteſtas ejus.*
Do Iſrahel fuor uzzer Egypto, unde Jacobis ſlahta fone fremedemo liute, do uuard ketan heilig Judea, unde Iſrahel uuard ſin geuualt.
Uues? ane Gotes der is alles uualtet. Tenebras fliendo, diabolum fliehendo, chomen oub uuir in ſina geuualt, uuanda iz uns ze exemplo geſcriben iſt, unde danne gibet er uns keuualt filios Dei fieri.
3. *Mare vidit & fugit. Jordanis converſus eſt retrorſum.*
Daz mere floh, *doh iz die fart keſah. Seculares unde alle inimici Chriſti habent nu gerumet Chriſtianis, daz ſie uuiten ueeg ze imo eigin.*
Jordanis uuidercherta ſih.
Alle ſundige unde in dirro mortalitate ferrinnente geſehent unſera exitum ex Egypto, unde irchoment ſih is, unde gelirnent ſih uuidere cheren ze Chriſto, ſone demo ſie geuuendet uuaren.
4. *Montes exultaverunt ut arietes & colles ſicut agni ovium.*
Apoſtoli freuton ſih *unſerro ferte*, uuanda ſie ductores uuaren alſo arietes, unde iro poſteriores *ſone dien geſcriben iſt: Afferte Domino filios arietum.*
Die freuten ſih alſo lember.
5. *Quid eſt tibi mare quod fugiſti? Et tu Jordanis quia converſus es retrorſum?*
Uuaz iſt dir *ſæculum* daz du fluohe unde dir averſæ, daz du dih pecheret habeſt?
Ane daz ir note uuichent, unde iuh imo note irgebent.
6. *Montes exultaſtis, ſicut arietes & colles ſicut agni ovium?*
Uuas freuuent ir iuh montes alſo arietes? Unde ir colles alſo agni?
Ane daz ir gehoren ſulnt: Enge bone ſerve, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. Alde freuuent ir iuh, daz iz ſus keuaren iſt, ſo hara nah ſtat.
7. *A facie Domini mota eſt terra a facie Dei Jacob.*
Fone truhtenis kagenuuerti,
der daz chad: Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi, iſt diu erda iruueget.
Si uuas male pigra, nu iſt ſi excitata a facie Domini, daz ſi baz uuerde in ipſo fundata.
8. *Qui convertit petram in ſtagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.*
Der den ſtein becherta ze ſeuuazzerin,
unde die fluch ze ſpringenten uuazzeren. Er iſt petra, er duobta dien durus, dien er uuas ignotus. Alſo ſie chaden. Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire. Aber nah finero reſurrectione, do er uuas interpres ſcripturarum incipiens a Moyſe per omnes Prophetas. Unde in Spiritum Sanctum gab, do intliez er ſih unde uuard in fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Alde judei uuaren petræ, unde er uueibta ſie nah dien uuorten: Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

Pſalmus CXV. Hebr.

1. *NOn nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.*
Nals uns truhten nals uns, nube dinemo namen gib dia guollichi,
daz uns aqua de petra cham: uuanda uuir ne gienghen dara nah mit kuoten uuerchen daz uuir iz doh einen dang haben ſulin.
Super miſericordia tua & veritate tua.
An dinero genado *ſtat iz, an dero du iz kebiezeſt*, unde an dinero uuarheite, *an dero du iz uueretoſt.*
2. *Ne quando dicant gentes: ubi eſt Deus eorum?*
Gib dir ſelbemo die guollichi,
daz gentes huhondo ne cheden, uuar iſt iro Got?
Laz ſie geeiſcon, daz du unſer Got piſt.
3. *Deus autem noſter in cœlo ſurſum,*
ube ſie betont ſolem & lunam der ſie geſehen mugen,
aber unſer Got iſt hina ufen himele,
dar in oculi carnis keſehen ne mugen. Er iſt hohor danne doh einiu corpora cæleſtia alde terreſtria gereichen. Aber ſo ne iſt er dar, daz in ſiniu uuersh himil alde erda inthabeen, nube ſin æternitas inthabet in.
In cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit.
Al daz er uuolta, teta er *in himile unde in erdo. In ſuperioribus & inferioribus populi ſui skeinda er ſina genada, ne quis de operum meritis glorietur. Dannan uuizzen uuir in, dannan bechennen uuir in, nals fone gefibte.*
4. 5. 6. 7. *Simulacra gentium argentum & aurum opera manuum hominum, os habent & non loquentur, oculos habent, & non videbunt, aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt.*
Aber gentium gelihniſſe, ſilberniu, guldiniu, menniſcon hantuuerch habent munt unde ne ſprechent, habent ougen unde ne geſehent, oren unde ne gehorent, naſa unde ne ſtinchent, hende unde ne greiffont, fuozze unde ne gant.
Non clamabunt in gutture ſuo.
In iro chelun ne liutent ſiu,
daz iob tier mugen. Tumb menniſco, der ſiu betot umbe die gelichi dero menniſcon lido ſo lang die muſte unde

die ſparen dar umbe ne lazent, ſie ne niſten in in. Stouben ſie menniſcen uz, ſo ſtouben ſie die forderoren, uzzer demo hinderoren, unde ſid ſie die forderoren ne betont uuieo die hinderoren?

8. *Similes illis fiant qui faciunt ea & omnes qui confidunt in eis.*

kelih uuerden in die ſiu tuont, unde alle die ſih ze in ferſehent.

Iro muot unde iro ſinna ſin alſo betan, unde alſo tod ſo dero ſimulacrorum.

9. *Domus Iſrahel ſperavit in Domino adjutor eorum & protector eorum eſt.*

Aber Iſrahelis huske *multitudo fidelium* kedinget an Got, *unde darumbe, daz ſie des ne irdriezze*, iſt Got iro helfare unde iro ſcermare.

10. *Domus Aaron ſperavit in Domino, adjutor eorum & protector eorum eſt.*

Joh der teil *dero ſpiritalium die andere lerent*, iſt ouh des in ſpe,

daz er noh ne habet in re. Bediu iſt er ouh iro adjutor & protector.

11. *Qui timent Dominum ſperaverunt in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.*

Die Got furhtent, die dingent an in, bediu iſt er iro *adjutor & protector.*

12. 13. *Dominus memor fuit noſtri & benedixit nobis.*

Sines tanches ane unſere frebte irhugeta unſer Got, unde gab uns ſegen.

Benedixit domui Iſrahel, benedixit domui Aaron, benedixit omnibus qui timent Dominum puſillis cum majoribus.

Joh kedingenten ioh furhtenten, meren unde minneren gab er ſinen ſegen.

14. *Adjiciat Dominus ſuper vos: ſuper vos & ſuper filios veſtros.*

Truhten tuoe iuh uuahſen, iuh *Doctores domus Aaron*, unde iuh *auditores domus Iſrahel, unz ſancta Eccleſia per totum orbem uuerde diffuſa.*

15. *Benedicti vos [a] Domino qui fecit cœlum & terram. i. qui fecit vos.*

Ze guote genamde ſint ir truhtene der iuuuer ſumeliche teta *cœlum fone demo pluvia chumet, unde andere terram diu compluta (beregenot) uuirdet.*

16. *Cœlum cœli Domino terram autem dedit filiis hominum.*

Doctores doctorum liez er imo ſelbemo ze lerenne, uuanda ſie andermo docibiles (lerig) ne uuaren. Carnales die terra heizzent, cab er ze lerenne filiis hominum iu cœlum uuordene, daz die nideren ſone dien oberen uuurdin irrigati. (genezzit)

17. *Non mortui laudabunt te Domine: neque omnes qui deſcendunt in infernum.*

Cœlum unde terra loboen dih, totè ne lobont dih, noh die ze hello farent.

Uueliche ſint daz? Ane die ſone in ſelben leben uuellen?

18. *Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino ex hoc nunc & uſque in ſæculum.*

Aber uuir Gotes tanches lebente danchoen imo iemer.

Pſalmus CXIV.
Hebr. CXVI.

Alleluja.

1. *Dilexi quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.*

Got minnota ih, uuanda er gehorta die ſtimma mines kebetes.

2. *Quia inclinavit aurem ſuam mihi.*

Uuanda er mir gehalta ſin ora.

Uuannan uueiz daz menniſco, ane fone ſpe?

Et in diebus meis invocabo eum.

Unde in minen tagen anaharo ih in.

Daz ſint dies miſeriæ meæ, dies mortalitatis meæ, die mir fone ungehorſami geskehen ſint.

3. *Circumdederunt me dolores mortis: pericula inferni invenerunt me.*

An dien tagen umbe fiengen mih diu ſer des todes, helloureiſun irfuoren mih.

Uuar irfuoren ſie mih, uuar funden ſie mih? Aberrantem a te. Sie funden mih, ih ne chonda ſie finden, ih ne chonda ſie ircbennen. In proſperis ſeculi an dien meiſt ſint pericula inferni, an dien haſteta ih, diu ne liezen mih: ſie uuizzen: bediu chlageda ih ſie dir.

4. *Tribulationem & dolorem inveni & nomen Domini invocabo.*

ih cham aber ze mir, unde behugeta mih, unde fant an mir arbeite unde ſer,

diu mir unuuizzentemo anauuaren,

unde anahareta Gotes namen,

uuanda ih do uuiſſa uuer ih uuas.

O Domine libera animam meam.

Uuola truhten *chad ih*, loſa mina ſela.

Des iſt mannelichemo durft, daz er ile finden dia miſeriam, diu imo unuuizzentemo ana iſt, unde er chede: Tribulationem & dolorem inveni, Domine libera animam meam. Unde er chlagoe, daz er nu (ne vel undurftig) durftig iſt, irdiskero labo, ecchert ze diſes libes lezzi, demo er irboten uuard himelskiu ſeti ze euuiges libes ſtatigi. Der daz uuile uueinon, den getuot ſaligen, der unſih ieo uuolta ne uueſen uuenege.

5. *Miſericors Dominus, & juſtus: & Deus noſter miſeretur.*

Kenadig herro, unde rehter, unde Got unſer genadet.

Kenadig quia inclinavit aurem ſuam mihi, rehter, quia flagellat, aber genadig quia recipit.

6. *Cuſtodiens parvulos Dominus.*

Luzzele behuotenter herro,

uuanda er ſie tuon uuile grandes heredes.

Humiliatus ſum & ſalvavit me.

Diemuote uuard ih, pediu heilta er mih.

Sectionem vulneris leid ih, daz diemuota mih, daz ne iſt pœnale, nube ſalubre.

7. 8. *Convertere ergo anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit mihi, quoniam exemit animam meam de morte.*

Sela miniu uuirt pecheret in dina rauua,

habe gedingi ze euuigen rauuon,

uuanda

Digitized by Google

uuanda Got habet mir uuola getan, darana, daz er mina ſela nam uzzer tode,

daz chit uzzer incredulitate.

Oculos meos a lacrimis, pedes meos a lapſu.

Nam miniu ougen fone tranen, mine fuozze fone slipfe.

Dar daz eina iſt, daz iſt daz ander. Hier iſt iz in ſpedoret iſt is in re.

9. *Placebo Domino in regione vivorum.*

Hina fure iſt iz, dar lichen ih Gote in dero lebendon lande.

Dar ne ſint lacrimæ, dar ne iſt lapſus.

Pſalmus CXV.

Secundum edit. Latinam: in Hebræo autem textu cum præcedent. connect.

v. 10. *Alleluja.*

Credidi propter quod locutus ſum.

Kenuoge ſprechent veritatem in lingua, falſitatem in pectore, dien iſt uuideruuartig der hier chit:

Ih keloubta *veritatem in corde,* fone diu ſprah ih *fia in lingua.*

Ego autem humiliatus ſum nimis.

Aber ih uuard dannan harto gediemuotet,

uuard harto gearbeitet, quia multi contradicunt veritati. Daz chedent martyres mit rehte, dero diſiu vox iſt.

11. *Ego dixi in exceſſu meo omnis homo mendax.*

Ih chad in mines muotes irchomeni, alle mennisken ſint lukke. Sint doh eine non mendaces, daz ſint ſie quantum non ſunt homines, nube Dii & filii altiſſimi. Der iſt homo, qui in ſe confidit, non in Deo. Der geskeinet daz er mendax iſt, alſo Petrus teta in ſe confidendo & Chriſtum negando.

12. *Quid retribuam Domino; pro omnibus quæ retribuit mihi.*

Uuaz mag ih Gote tuon umbe al daz er mir getan habet?

Er lonota mir ubeles mit kuote, uuanda ih meo peccato mendax, ſuo dono bin verax, uuaz kibo ih imo dara uuidere?

13. *Calicem ſalutaris accipiam & nomen Domini invocabo.*

Trincho den calicem, den er tranch.

Lido gerno umbe in, daz er umbe mih leid, unde anaharo ſinen namen, *daz er mir dia baldi gebe, uuanda iz anderes ſin ne mag.*

[14. *Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus.*]

15. *Precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.*

Fone diu iſt tiure in Gotes geſihte ſinero heiligon tod.

Mit ſinemo tode choufta er ſia, den leid er umbe ſie, daz ouh ſie ſih ſin ne irchamen umbe in.

16. *O Domine quia ego ſervus tuus, ego ſervus tuus & filius ancillæ tuæ.*

Iah herro, *herro fone diu,* uuanda ih din ſcalh pin, *din ſcalb pin ih, den du chouftoſt,* unde dinero diuuue ſun *ſanctæ Eccleſiæ. Die aber uzzerunhalb iro martyres heizzen uuellen, alde ſervi tui, ſo manige heretici tuont, die ne ſint filii ancillæ tuæ.*

17. *Diſrupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.*

Miniu band zebrache du *ane mine frehte,* des opheron ih dir lobofriſcing.

Ih uuas in hafte, dannan uz name du mih, daz ih uuurde ſervus tuus & filius ancillæ tuæ.

18. [*Et nomen Domini invocabo.*] *Vota mea Domino reddam in atriis domus Domini in conſpectu omnis populi ejus, in medio tui Jeruſalem.*

Mina antheizza antuuurto ih in des Gotes huſes houen, *in ſancta Eccleſia* fore allemo ſinemo liute *der ſin hus iſt,* in mittero Jeruſalem, *diu pacem uuile non bellum. An dien exemplaribus Auguſtini & Caſſiodori uuirt ecchert vineſt funden,* vota mea Domino reddam, *unde eineſt,* & nomen Domini invocabo.

Pſalmus CXVI.

Hebr. CXVII.

v. 1. *Alleluja.*

Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.

Lobont truhtenen alle diete, lobont in alle liute.

Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus, & veritas Domini manet in æternum.

Uuanda an uns iſt kefeſtenot ſin genada, *er iſt hara chomen, alſo er gebiez,* unde ſin uuarheit uueret iemer, *iob an diu, daz er piis kibet præmia, iob impiis pœnam.*

Digitized by Google

Pſalmus CXVII.

Hebr. CXVIII.

v. 1. *Alleluja.*

Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.

Iehent des truhtene, daz er guot iſt, daz ſin genada iemer iſt.

Solih confeſſio iſt laudis nals pœnitentiæ. Imo iſt proprium, daz er bonus ſi, dannan chumet daz er niebt ein mala pro malis, nube oub bona pro malis retribuendo, iemer genadig iſt.

2. 3. 4. *Dicat nunc Iſrahel quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus, [dicat nunc domus Aaron] dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.*

Nu cheden Iſrahelitæ, *daz ſint minores*, chede domus Aaron, *daz ſint majores*, cheden alle timentes Dominum, *minores cum majoribus*, ſin genada iſt iemer.

5. *In retributione [de tribulatione] invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine.*

In note unde in engi hareta ih in ana inuuiti, *dar ſin riche iſt, dar terminus ne iſt*, dar gehorta er mih.

In dero engi bin uuir, in dero ſuln uuir umbe daz baren, daz uuir geborte, dar uz mugin faren.

6. 7. *Dominus mihi adjutor [non timebo, quid faciat mihi homo, Dominus mihi adjutor:] & ego deſpiciam inimicos meos.*

Truhten iſt min helfare, bediu ne ruocho ih, uuaz mir ubel menniſco tuoe.

Er iſt min helfare, bediu ferſieho ih mine fienda *Spiritales nequitias.*

8. *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine.*

Pezzera iſt an Got ze truenne danne an mennisken.

9. *Bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in Principibus.*

Pezzera iſt an Got ze gedingenne danne an die furſten.

Der namo mag ioh Angelorum ſin, uuanda man liſet an Danibele, Michael princeps veſter. So uuederer mir bilfet homo alde angelas in caritate, mit des bende bilfet mir Got. Sin iſt diu helfa, an in gedingo ih.

10. *Omnes gentes circuierunt me, & in nomine Domini [quia] ultus ſum in eos.*

i. populos gentium.

Mih *dinen liut chit Eccleſia* umbehalboton alle diete, unde in dinen namen uberuuant ih ſie.

11. *Circumdantes circumdederunt me & in nomine Domini ultus ſum eos.*

Mih *ſelben chit Chriſtus* umbehaltoton *iudei*, unde ih keoberota ſie in dinen namen.

12. *Circumdederunt me ſicut apes favum.*

Alſo bine die uuabun umbehalbeton ſie mih, *uuanda mit dero paſſione getaten ſie mih ſuozzeren, allen daz myſterium minnonten.*

Et exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.

Unde *in meo corpore* inbrunnen ſie alſo fiur in dornen,

uuanda carnis compunctiones prandon ſie incendio perſecutionis. Daz taten gentes.

Et in nomine Domini vindicavi in eis.

Unde in Gotes namen rah ih iz an in,

einuueder ſo mit converſione pœnitentiæ, alde mit futura ultione.

13. *Impulſus verſatus [everſus] ſum, ut caderem.*

Ana geſtozzener uuard ih keuuerbet, daz ih fiele.

Daz man dana uuile, ube iz faſto ſtat, daz uueget man, daz uuerbet man, ſo taten mir perſecutores, ſo uuoltun ſie mih irfellen. Alde ana geſtozzener uuard ih keuuendet, alſo man brot uuendet in herte, daz chit, uuard ih aber ana gecheret, daz ih ofto geſtozzener fiele.

Sed Dominus ſuſcepit me.

Aber Got underfieng mih,

daz ih ne fiele. Anderiu editio chit: Tanquam cumulus arenæ impulſus ſum ut caderem. Alſo der ſanthuffo uuard ih keſtozzen, daz ih fiele. Uuaz fallet liebtor? Aber Got ne liez mih fallen.

14. *Fortitudo mea & laudatio mea Dominus & factus eſt mihi in ſalutem.*

Min ſtarchi unde min lob iſt truhten, unde iſt mir ze heili uuorden.

Der fallet ſone ſtozze, der ſin ſelbes ſtarchi, unde ſin ſelbes lob uuile ſin. Uuanda aber Got ne fallet, pediu ne fallet der, der ſih ze imo habet.

15. 16. *Vox lætitiæ & ſalutis in tabernaculis juſtorum.*

Dar iſt ſtimma freuui unde heili, dar dero rehton ſelda ſint,

nals meroris, ſo iro fienda uuandon.

Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me [dextera domini fecit virt.]

Gotes zeſeuua machota chraft an mir, Gotes zeſeuua irhohta mih.

Sin virtus iſt exaltare humilem, deificare mortalem, de ſubjectione præſtare gloriam, de paſſione victoriam.

17. *Non moriar ſed vivam, & narrabo opera Domini.*

Fone diu ne irſtirbo ih *ſin Eccleſia*, nube ih lebo, unde zelo ſiniu uuerch, *ziu uuolta er mih ſolich liden.*

18. *Emendans emendavit me Dominus, & morti non tradidit me.*

Pezzeronte pezzerota er mih, irſterben ne liez er mih.

Uuara zuo bezzerota er mih. Ane daz erbe ze befizzene alſo der fater den ſun ſtillet, den er ze demo erbe uuile. Uuar iſt daz erbe?

19. *Aperite mihi portas juſtitiæ, ingreſſus in eas confitebor Domino.*

Induont mir.

Uueſiche?

Digitized by Google

Uueliche ? Vos Apoſtoli qui claves Regni cœlorum accepiſtis. Induont mir die portas Regni Dei, ze dien juſtitia leitet, dar findo ih iz. Dara ingegangener, iiho ih Gote in laudibus, alſo iz chit : Beati qui habitant in domo tua in ſecula ſeculorum laudabunt te.

20. *Hæ portæ [porta] Domini.*

Truhtenes ſint die portæ.

Uuemo indane ? Uueliche gant dara in ?

Juſti intrabunt in eam.

Rehte gant dara in.

21. *Confitebor tibi Domine, quoniam exaudiſti me & factus es mihi in ſalutem.*

Dar iiho ih dir truhten, *dar danchon ih dir,* daz du mih kehortoſt, unde mir uuorden biſt in heili.

22. *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.*

Der ſtein den *iudei* zimberonte ferchuren, der uuard ze houbete des uuincheles,

daz chit ze houbetſteine. Der houbet ſtein, daz iſt der uuinchelſtein der beide uuende zeſamene fuoget, Chriſtus fuogta zeſamene præputium & circumciſionem, daz ſie an imo ein liut uuarin, ein Eccleſia.

23. *A Domino factum eſt iſtud.*

Fone Gote uuard daz,

fone iudeis uuard er ædificatus ſecundum carnem, fone Gote uuard er lapis angularis, nals fone ædificantibus Judæis, uuanda ſie ferchuren in propter carnem.

Et eſt mirabile in oculis noſtris.

Unde in unſeren ougon iſt iz uuunderlih.

In oculis interioris hominis, in oculis credentium, ſperantium, diligentium.

24. *Hic eſt dies quem fecit Dominus.*

Der tag iſt den Got teta,

tag unſerro heili, an demo in Got teta in caput anguli.

Exultemus & jocundemur in ea.

An demo freuuen unſih, an demo tage ſin fro unde uuunneſam.

25. *O Domine ſalvum me fac, ô Domine bene proſperare.*

Iah du truhten tuo mih kehaltenen, truhten uuola geſpuote *mina fart ze dir, uuanda ih fone ferreno ellende iruuindendo fone dien ſceido, qui oderunt pacem mit dien ih choſoda pacifice, unde aber ſie mihi gratis debellabant.*

26. *Benedictus qui venit in nomine Domini.*

Ze guote genamdo der in truhtenes namen chumet:

Ze ubelo genamdo, der in ſin ſelbes namen chumet. Alſo iz chit in Evangelio : Ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me, ſi alius venerit in nomine ſuo illum accipietis.

Benediximus nos de domo Domini.

Uuir ſegenoton iuh uzer demo Gotes hus.

Uueliche chedent daz ? Sacerdotes ad populum, magni ad puſillos. So magni, daz ſie in iro muote gereichent ad verbum, Deum apud Deum, ſo iz in hac vita uueſen mag, unde ſie doh ſint temperantes ſermonem ſuum propter parvulos, daz ſie chedin mugin cum Apoſtolo : Sive enim mente exceſſimus Deo, ſive temperantes ſumus vobis. Uuar nement ſie daz? Uuannan chumet in iz? ane fone himele, dar interior domus Dei iſt. Uuaz chundent ſie ?

27. *Deus Dominus, & illuxit nobis.*

Der Dominus der in nomine Domini chumen iſt, den judæi ædificantes ferchuren, der iſt Deus æqualis Patri. Et illuxit nobis.

Daz irskeinda er uns,

daz ouh uuir iz iu ſkinbafte tuon, unde er daz ſament uns fernement, daz ir ſament uns keloubent.

Conſtituite Diem feſtum in frequentationibus [ſolennem in condenſis] usque ad cornu altaris.

Sezzent iu uobhaften dag, unde dultoten in gedrange,

dar agnus occiſus uuard, unz ir bina uf chument ad interiorem domum Dei, dannan uuir iu gaben benedictionem, dar cornua altaris ſint excelſa. Dar iſt vox exultationis, ſoni feſtivitatem celebrantes ambulantium in loco tabernaculi usque ad domum Dei. Dar iſt ſacerdos in æternum, dar iſt ſacrificium & altare ſempiternum & pacata mens juſtorum. Unde unaz anderes tuoen uuir dar, ane in loboen? Uuaz anderes cheden uuir, ane daz hara nah ſtat:

28. *Deus meus es tu, & confitebor tibi, Deus meus es tu, & exaltabo te.*

Confitebor tibi, quoniam exaudiſti me & factus es mihi in ſalutem.

Daz cheden uuir dar, non ſtrepitu vocis, nube dilectione ſelbiu, dilectio iſt unſer vox dar.

29. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia ejus.*

Dar fieng der pſalmus ana, dar gat er uz.

Pſalmus CXVIII.

Hebr. CXIX.

Verba ſancti Auguſtini.

pr. *ALle die anderen ſalmen die an demo ſaltare ſtant irrabta ih einuueder diſtando, alde fore dien liuten ſermocinando. Diſen ſalmen centeſimum octavum decimum friſta ih nie ſo ferro umbe ſina lengi die manolih uueiz, ſo umbe ſina tiefi die unmanige uuizzen. So do mine bruodera mih paten, unde mih gebitten, daz ih min uuerch folletate, unde ih in follerehtoti an diſemo ſalmen, do tualta ih tar lango ana, unanda ſo offto ih darana ſtuont tenchen, ſo uberuuag er minen ſin. Ih ne mag ſar geſagen ſina tiefi, uuanda er ſo filo unſemftero iſt, ſo filo er ſemftero manne dunchet. An dien anderen die unſemfte ſint ſkinet doh daz, aber diſer birget iz, ſo ferro daz ſin lector, unde ſin auditor ne uuanet an imo durft ſin expoſitionis. Unde nu ne mag ih uuizzen zuogando, unde ſin beginnendo, uuaz ih dar ana getuoe. Ih truen aber Gotes helfo hier alſo anderes uuar, dar mih ouh eteuuaz tuohta impoſſibile ze gerecchenne, unde ih iz doh kerahta. Ih habo aber uuillen ſermones fore liuten dar uz ze machonne, die greci homelias heizent. Dar ſie ſih keſaminont, dar dunchet mir reht ſina intelligentiam ze offenonne. Dara zuo fahe ih nu.*

1. *Beati immaculati in via qui ambulant, in lege Domini.*

Die ungeflechote gant an demo uuege.

Uuelemo? in lege Domini, die ſint ſalig.

Digitized by Google

Sie uuellen alle beatitudinem, ſus ſuln ſie dara nah chomen, anderes uuieo ne mugen ſie. Uuunder ne iſt daz boni dar umbe ſint boni, daz ſie ſin beati daz iſt uuunder, daz oub mali darumbe ſint mali daz ſie ſin beati. Sie ſuochent ſia in libidine, in luxuria, in ſtupro, in divitiis, in dominationibus, in ultione inimicorum. Fone dien ſin uuerden miſeri, an dien uuellen ſie ſin beati. Die ſolichen ladota uuider diſiu reda, daz ſie mit malis bona ne ſuochen.

2. *Beati qui ſcrutantur teſtimonia ejus, in toto corde exquirunt eum.*

Andereſt fernemen daz ſelba:

Salige die ſiniu urchunde ſcrodont, unde in ſuochent in allemo herzen.

Sumeliche ſcrodont ſiniu teſtimonia daz chit ſine ſcripturas, die gernor ſint docti, danne juſti. Die ne ſint durh daz beati, noh die ne ſuochent Got, nube gloriam alde divitias, pediu ne ſint ſie immaculati, ube in ouh injuſti & impii ſuochent in toto corde, mugen die ſin beati? Daz mugen ſie ſin ſpe nals re.

3. *Non enim qui operantur iniquitatem in viis ejus ambulaverunt.*

Die unrecht uuurchent, die ne giengen an ſinen uuegen.

Ne gieng danne Paulus an ſinen uuegen, der peccati iibet, daz iniquitas iſt? Uuieo chit er: Non enim quod volo facio bonum, ſed quod nolo malum hoc ago. Uuieo gebellent diu? Keboren furder ſiniu uuort. Si quod nolu hoc facio, nam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Opera peccati ne uuarin ſiniu opera, uuanda ſinen unuuillen uuorhta daz imo anauueſenda peccatum. Mannolichemo iſt ana deſiderium, folget er demo ſo ne mag er cheden cum Paulo: Jam non ego operor. Ne folget er imo aber, ſo tuot er, unde ne tuot, nah ſinen uuorten, uuanda er chad: Ago & non ago. Sin languor tuot unde ringet, ſin uuillo ne tuot, uuanda er uuiderringet, ſone diu uuizzin die conſentientes ſint malo, die ne gant in viis Domini. Den conſenſum ſtillta der ſelbo Apoſtolus ſus chedendo: Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis ejus.

4. *Tu præcepiſti mandata tua cuſtodire nimis.*

Du hiezze diniu gebot kenoto behuoten, *kenoto uueren. Nimis ſtat hier pro valde, iz bezeichenet zuene ſinna, einer iſt apud Græcos agan, daz chit ze filo, anderer iſt ſpbodra daz chit filo unde harto unde genoto.*

5. *Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas.*

Sid du ſiu heizziſt kenoto uueren, ſo uuunſco ih daz mina uuega rehto gecheret uuerden iro zehuotenne.

Uuaz ſint juſtificationes ane aber mandata quæ juſtos faciunt? Uuaz ſint ſie, chit Sanctus Auguſtinus ane facta juſtitiæ, opera juſtorum quæ imperat Deus? Ziu heizzent ſie aber ſine, ane daz er ſie recchet? Pediu mugen uuir ſie diuten frumereht alde uuerchreht.

6. *Tunc non confundar cum inſpicio in omnibus mandatis tuis.*

So ne uuirdo ih ſcameg, ſo ih in alliu diniu gebot ſieho,

unde ih ſiu alliu fore ougon habo, dar umbe daz ih ſiu geuueree. Sieho ih diu ih ne uuereta, diu tuont mir ſcandal.

7. *Confitebor tibi in directione cordis in eo quod didicerim judicia juſtitiæ tuæ.*

So lobo ih dih des in mine herzeribti, daz ih kelirneta dine rehten urteilda, ube fone dir mine uuega geribtet uuerdent. Daz lob iſt danne din nals min, ſi corde directo viis directis lætabor in eis, non accuſabor in eis.

8. *Juſtificationes tuas cuſtodiam, ſubaudi iterum, ſi dirigantur viæ meæ.*

So behuoto ih diniu frumereht,

anderes uuieo ne mag ih.

Non me derelinquas uſque quaque.

Nienerferlazeſt du mih,

alde iz chit uſque valde, mit diſemo ſinne: So uuieo du mih ferlieziſt, do du min ne huottoſt, ſo harto ne ferlaz mih, daz ih ferloren uuerde. Si dereliquiſti me ne cum gloriarer in me, noli uſque valde & juſtificatus abs te gloriabor in te.

9. *In quo corrigit juvenis viam ſuam?*

Uuar ana gerihtet der jungo ſinen ueg? Dero fragun uuirt ſus keantuuurtet.

In cuſtodiendo ſermones tuos.

Diniu uuort pehuottondo,

daz chit uuerendo. Ziu mer der jungo danne der alto? ane daz er is iunger ſol beginnen, unde alter follezieben. Seben ouh uuer veterem hominem bildoe, uuer novum, ener ne uueret ſermones Dei, diſer uueret ſie, ſone diu iſt diſer der iungo, ſone demo iz keſprochen iſt:

10. *In toto corde meo exquiſivi te.*

In allemo minemo herzen, ſuohta ih dih.

Daz cham mir ſone dir, uuanda du mih perditum uuoltoſt requirere & revocare.

Ne repellas me a mandatis tuis.

Ne ſtuoz mih dana ſone dinen geboten.

Uuer iſt dana geſtozzen, ane demo Got ne hilfet? Sinu præcepta ardua ne mag anderer geuueren ane demo er is hilfet.

11. *In corde meo abſcondi eloquia tua ut non peccem tibi.*

In minemo herzen barg ih diniu gechoſe umbe daz daz ih dir ne ſundoe,

ne laz ſiu ane fructum dar geborgen ſin.

12. *Benedictus es Domine, doce me juſtificationes tuas.*

Kelobot piſt du truhten, lere mih diniu uuerchreht.

Lere mih ſie tuon in uuerchen, ſo ih kelirnet habo in uuorten.

13. *In labiis meis pronunciavi omnia judicia oris tui.*

Mit leſen ſageta ih alle die urteilda dines mundes.

Die ih kelirneta ſone dinemo munde, die lerta ih. Alle ne mahta ih, uuanda geſcriben iſt: Judicia tua abyſſus multa.

14. *In via teſtimoniorum tuorum jocundatus ſum ſicut in omnibus divitiis.*

Chriſtus iſt via teſtimoniorum Dei, uuanda er urchundot mit ſinero nativitate & paſſione uuielih Gotes dilectio ſi erga nos, an demo bin ih keuuunneſamot ſamoſo in allen ribtuomen. Er irfollot noh an andermo libe des hier briſtet, dar iſt er uns euuig uuunneſami.

15. *In mandatis tuis garriam, vel ſecundum alios exercebor.*

Ungeſuiget pin ih an dinen geboten,

alde nah exercebor:

bin dar ana geuueret *ſprechennes uuider allen fienden catholicæ fidei.*

Et

Digitized by Google

Et considerabo vias tuas.

Unde so gechiuoso ih dine uuega.

Frequentes & copiosæ disputationes leitent mih ad intellectum viarum tuarum, die sint misericordia & veritas, dero plenitudo an Christo ist.

16. *In justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos.*

An dinen uuerchrehten hogezo ih, fone diu ne irgizo ih dinero uuorto,

ih ne skeine siu an dien uuerchen.

17. *Retribue servo tuo, vivam [vivifica me] & custodiam sermones tuos.*

Kilt dinemo scalche.

Du gibest dar du uuile per indebitam gratiam bona pro malis, ube du daz ne tatist, so ne fundist du die, dien du gabist bona pro bonis. Kilt oub mir nah dien genadon so lebo ih unde behuoto diniu uuort, *unde dannan chumo ih ad aliam retributionem, an dero du gilteſt bona pro bonis dar aber gratia follius ist, uuanda disiu fone enero chumet.*

18. *Revela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua.*

Induo miniu ougen *gib mir geistlicha fernumest* so gelirnen ih fone dinero geſcribenun eo uuunderlichiu *mysteria, unde gelirnen mine fienda minnon. Niebt ne ist uuunderlichera.*

19. *Incola ego sum in terra, ne abscondas à me mandata tua.*

Ih pin ellende hier in erdo, ne birg fore mir diniu gebot *mit dien ih dar uz irloset uuerde. Du birgest siu mit rehte fore dien, die hier incolæ ne sint noh peregrini, noh altenigenæ, nube terrigenæ, uuanda sie hier sint dar sie geboren uuurden unde anderſuuar burg ne habent dara sie langee. Andere codices chedent:* Inquilinus *ego sum in terra. Daz ist der eigen hus ne habet, unde er anders mannes seldare ist. Sancti ne habent hier eigen hus, iro patria ist in cœlis. In Græco stat* paraecos, *daz antfristoton sumeliche inquilinum, sumeliche incolam, alde advenam, alde peregrinum. Uuer sint die ane* adventicii? *Aber adventicius ne mag uuerden gesprochen de corpore, daz binnan fone erden burtig ist nube de anima diu niebt de terra burtig ne ist, alde de toto homine, der fone paradyso hara feruuorfen ist, alde fone iegelichemo dero, dien patria in Ecclesiis kebeizzen ist. Sid der solicho fidelis ist, unde alle fideles uuizzen mandata Dei, unde sin offen sint, also daz ist: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut te ipsum. Uuieo bitet er danne, daz er siu ne berge fore imo: Ne skinet dar uuanda ze erist unsemfte ist, daz man Got erchenne, daz fone diu unsemfte ist, daz man in minnoe? Ne cham iz dannan dara zuo, daz menniſco ander minnota fure in? Daz ne tate er, ube er in irchandi, selbiu sin irchenneda, zuge in ze imo. Proximi cognitio mag semftera dunchen, uuanda iz ein natura ist. Aber genuoge ne irchennent sih selben. Uuieo mugen sie danne andere irchennen? Unde die minnon, die sie ne irchennent? Nu ist offen, daz er siu uueiz unde er iro ne bate, ube er siu ne uuisse, nu bitet er iro, daz er siu baz uuizzen muozze.*

20. *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore.*

Min sela gereta in geluste haben diniu uuerchreht in allen ziten.

Sie lusta geluste. Sie gesabe gerno, daz sie lusti rebtero uuercho. Rebtes kiredo uuas si girig, unde gelustig, ube geluſt unde gireda ein sint. Demo mazleid ist, uuanda der ungelustig ist, unde er leidezet sine ungeluste, bediu geluſtet in geluste. Des lichamen geluste luſtet die sela. Aber rebtes keluſt unde onh iro geluſt sint peide in dero selo. Unde bediu gerot daz muot rebtes, danne iz rebtes keluste gerot. Kubt sint die geluste beide, so uuieo concupiscentia durh sie fernomeniu guot ne si, so an dero stete skinet, dara Paulus chit: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret non concupisces. So aber daz uuirt additum uues concupiscentia si si, so mag si in bono fernomen uuerden also dar. Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum. Uuunder ist chit Augustinus, daz man geluste gerot, so si ne ist. Uuieo mabti in goldes luſten, ube gold ne uuare? Sid keluſt dero er gerot uuesen ne mag ane in imo, unde si dar ne ist, uuieo mag er danne sin ger des dazter ne ist. Nu sebe mannelih, uuieo guot daz si, des er gerot, unde laze sih langen dero giredo.

21. *Increpasti superbos.*

Ubermuote *zuene unsere forderen* irrafstost du.

Uuar ana skein iro ubermuoti? Ane daz sie gerno gehorton: Eritis sicut Dii. Mabta Got ze uuiuelon uuar Adam uuare, do er frageta Adam ubi es? Uuar bist du chad er, sid du an demo statu ne bist an demo ih dih keſcuof, dar ne muokost du sin, uuar bist du danne nu, ane in miseria? Ne ist daz increpando gesprochen? unde ne ist uns diu increpatio hereditaria uuordeniu in unseren manigfalten erumnis. Die fone diu so starch sint, undo so manigfalde, uuanda sie ubelo ne taten per infirmitatem aut ignorantiam nube per superbiam.

Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Ze ubele genamde die *daz ne brutet.*

Unde ieo noh dara ubere, sih tana cherent fone dinen geboten.

22. *Aufer à me opprobrium & contemtum quia testimonia tua id est martyria tua exquisivi.*

Nim mir aba *chit sancta Ecclesia* iteuuiz unde unuuirdeta, uuanda ih diniu urchunde forderota.

Nu ist daz uuorden. Nu ne ist niemanne opprobrium noh contemtus, daz er an Christum übet, unde an finemo urchunde stat, uuanda persecutio zegangen ist. So uuola ist ferfangen daz sie iro fienda minnota, unde umbe sie beteta nals opprobrium unde contemtum furhtendo nube saluti eorum consulendo.

23. *Etenim sederunt principes & adversum me loquebantur.*

Selben die heroſten sazen unde choſoton uuider mir,

dingoton uber mih, fone diu uuas diu persecutio starch, uuanda Reges funden daz, ut nusquam essent Christiani.

Servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

Aber ih din scalch uuard keuoberot in dinen uuerchrehten.

Uuieò uuas diu uoberunga getan?

24. *Nam & testimonia tua meditatio mea est.*

So uuas si getan, daz diniu martyria sint mine hogezunga.

Ih hugo so ferro ze in, daz ih an in uuile state sin, unde mir siu persecutio genemen ne mag.

Et consilium meum justificationes tuæ.

Unde

Unde diniu uuerchreht ſint ze dien ih habo geraten,

ze dien ih mih habo geinot, uuanda ih mine fienda uuile minnon, unde umbe ſie beton. Darana uoberon ih mih, an dien zuein ilo ih unirlegen ſin, daz ih dar ana uuerde gebeizet unde gebertet umbe dinen namen.

25. *Adheſit pavimento anima mea.*

Demo aſteriche hafteta zuo min ſela,

carni gefolgeta ſi terrenis chlebeta ſi zuo, uuanda daz tod iſt.

Vivifica me.

Fone diu chicche mih,

unde tuo mih adherere tibi nals carni. Der mittunt chad. Servus autem tuus exercebatur in juſtificationibus tuis. Der chit nu: Adhæſit pavimento anima mea. Ziu? ane daz imo genuoge ne dunchet ſinero exercitationis unde er furder chomen uuile, daunan er chomen ſi.

Secundum verbum tuum.

Chicche mih nah dinemo geheizze,

der dir chit: In Iſaac vocabitur tibi ſemen. Duo mih filium promiſſionis, quia non qui filii carnis hi filii Dei ſed filii promiſſionis.

26. *Vias meas ſ. malas enuntiavi.*

Mine uuega *daz chit mine ſunda* ſageta ih dir, *dero iah ih dir.*

Et exaudiſti me.

Unde du gehortoſt mih *ſo daz du ſie mir fergabe.*

Doce me juſtificationes tuas.

Lere mih diniu uuerghreht,

lere mih kan dine uuega. Lere mih uieht ein uuizzen nube tuon daz ih ſule, uuanda der uueiz kuot, der iz skeinet.

27. *Viam juſtificationum tuarum inſtrue me & exercebor in mirabilibus tuis,*

hoc eſt in tuis juſtificationibus.

Uueg dinero frume uuercho lere mih, unde ſo nieton ih mih dinero uuundero,

diu an in ſint, unde uoberon mih an in. Pring mih ze dien, ze dien ih noh ne ſi chomen, diu ſo uuunderlich ſint, daz is die ne truent, die iro ne choreton.

28. *Dormitavit anima mea præ tædio.*

Mih slaphota fore urdruzedo,

uuanda ze dien ſo hohen dingin dingendo irlag ih, noh mir ne geſpuota ſie ze irreichenne, ſo ferro ih is kedingta.

Confirma me in verbis tuis.

State mih doh an dien dinen uuorten,

ze dien ih folle chomen bin, daz ih fone in muge chomen ze anderen.

29. *Viam iniquitatis amove a me.*

Penim mir den uueg des unrehtes,

uuanda is ſo bezzeſt ſpuon mag.

Et [de] lege tua miſerere mei.

Unde genade mir mit dinero *lege, mit lege fidei, diu uns per gratiam gelazet diu ze tuonne diu uuir fone uns ſelben getuon ne mahtin noh fone lege factorum, diu umbe daz cham, ut abundaret delictum.*

30. 31. *Viam veritatis elegi, judicia tua non ſum oblitus. Adhæſi teſtimoniis tuis Domine: noli me confundere.*

Uueg uuarheite iruueleta ih *dar ana ze ganne.*

Dinero urteildon ne irgaz ih *ze gehabenne den gang.*

Dinen martyriis hafteta ih zuo, *unz ih in gieng.*

Herro min ne skende mih *an diu ih ne mubze folle chomen dara ih ramen uuanda iz volentis ne iſt noh currentis, nube Dei miſerentis.*

32. *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilataſti cor meum.*

Uueg dinero geboto liuf ih, do du gebreitoſt min herza.

Keluſtig herza iſt preit, daz ketuot unſih cheden. Caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum Sanctum, qui datus eſt nobis. Fone diu mahta ih currere, uuanda du geuuerdotoſt cor dilatare.

33. *Legem pone mihi Domine.*

Sezze mir ea truhten.

Du ſazſt mir ſia littera, ſezze mir ſia Spiritu, quia litera occidit, Spiritus autem vivificat. Do ſcribe ſia in tabulis lapideis, ſcrib ſia in tabulis cordis.

Viam juſtificationum tuarum.

Uueg dinero frumerehto.

Sezze mir ze eo frumereht an minemo herzen per legem fidei, diu den man uuilligen tuot, uuanda der uuilligo ne iſt amicus legis, doh er tuoe opus legis. Daz er ioh kerno uuiſſi ungeboten an demo ne uuirt er mundatus opere, uuanda er immundus iſt voluntate.

Et exquiram illam ſemper.

Unde den uueg ſuocho ih ieo.

Uuieo iſt daz? Ne chad er. Viam mandatorum tuorum cucurri. Iſt daz ander, danne via juſtificationum Dei? Nein. Uuieo ſuochet er danne den uueg, an demo er iſt? Ane daz er dar ana uuile proficere, unde ſin ſo gereh uuerden, daz er an imo folle chome ad palmam ſupernæ vocationis Dei.

34. *Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuam.*

Gib mir fernumiſt, unde danne ſcrodon ih dina ea.

Unde gelirnen dar ana dilectionem Dei & proximi.

Et cuſtodiam illam in toto corde meo.

Unde behuoto ſia *an dien zuein* in allemo minemo herzen.

So uuieo oub daz darana ſi zelirnenne, zin du ſie uuoltiſt dien ſezzen, die ſie ne uuaren ſervaturi, unde uuieo filo utilitatis an diu ſi, quia lex ſubintravit ut abundaret delictum.

35. *Deduc me in ſemita mandatorum tuorum, quia ipſam volui.*

Leite mih an dero ſtigo dinero geboto, uuanda ih ſia uuolta.

Mines uuillen ne genuoget dara zuo, daz ih kange per anguſtam viam, quæ ducit ad vitam, du ne leiteſt mih.

36. *Inclina cor meum in teſtimonia tua & non in avaritiam.*

Helde min herza ze dinen urchunden nals ze frechi,

ze dien haldet daz herza, diu iz uuile. Uuaz ſol iz uuellen, ane Gotes urchunde? Gotes urchunde ſint Gotes geiihte, an dien veritas iſt, fone ſinen geiihten uuizzen uuir ſiniu mandata. Diu uuolta, der fore chad: Deduc me in ſemita mandatorum tuorum, quia ipſam volui. Diu uuile er nu ieo ana chedendo: Inclina

Digitized by Google

clina cor meum in teſtimonia tua & non in avaritiam. Er uuolta unde uuile, unde bitet des uuillen daz er imo nob uuahſe, unz er in ſo hohen geuuinne, daz in avaritia nider geziehen ne muge, unde er muoze Deum diligere propter Deum nals umbe emolumentum, ſo Diabolus ſanctum Job zeb, do er chad: Nunquid gratis Job colit Deum?

37. *Averte oculos meos ne videant vanitatem.*

Chere danne miniu ougen daz ſiu uppegheit ne ſehen.

Uuer mag des ubere uuerden, er ne ſehe vanitatem, ſid diu alliu ſint vanitas, diu hier ſub ſole ſint, diu ſol uberskinet nah Salomonis uuorten? Veritas unde vanitas ſint ein anderen uuideruuartig. In veritate ne ſtuonden uuir. In vanitatem fielen uuir, vanitas pin uuir. Ziu? Uuanda uuir corruptioni unde mortalitati bin undertan, diu vanitas ſint. Uues kerot danne der nu chit: Averte oculos meos ne videant vanitatem? Ane daz er is uberuuint ketuoe, unde er aber chome in libertatem filiorum Dei, dar er vanitatem ne geſebe. Nob danne iſt daz dar ana zefernemenne, daz er bitet nie er an ſinen guoten uuerchen humanam laudem ne forderoe nob pecuniam nob nebeinen irdiſken dangh, daz al vanitas iſt. Uuanda die daz tuont, ſone dien chad der Salvator: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

In via tua vivifica me.

An dinemo uuege chicche mih.

Hujus mundi cupiditas iſt vanitas, aber Chriſtus iſt veritas unde via, an imo tuo mih leben.

38. *Statue ſervo tuo eloquium tuum in timore tuo.*

State dinemo ſcalche din gechoſe an dinero forhtun.

daz chit, bilf mir daz ze tuonne, daz du geſpricheſt. Dien du gibeſt ſpiritum timoris tui, die ſint dar ana ſtate, andere ne ſint. Aber uuelichen ſpiritum? Nals ſervitutis nube adoptionis.

39. *Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum.*

Nim mir aba minen iteuuiz, des ih andere anauuanota,

daz ih ſie mines loteres ne ziehe. Uuanda tuon ih uuola umbe favorem, daz iſt min opprobrium unde min peccatum, ziehe ih oub des andere, daz iſt aber peccatum. Dannan chit ſanctum Evangelium: Nolite judicare, ne judicemini. Mannolihchen leidot alde intſaget ſin conſcientia. Uuile ieman dar ubere tuon judicia, diu ſint temeraria, ſone diu chit hara nah.

Judicia tua ſuavia.

Diniu judicia ſint ſuavia,

uuanda ſie vera ſint, aber ſuavia ne ſint diu temeraria ſint, daz chit diu framſcrecche ſint.

40. *Ecce concupivi mandata tua, in tua juſtitia [æquitate] vivifica me.*

Sih nu diniu gebot uuolta ih, *iro gereta ih,* an dinemo *nals an minemo* rehte chicche mih.

An mir iſt daz mih toden mag, dannan ih lebe, daz ne findo ih ane an dir. Chriſtus iſt din juſtitia an imo loſe mih.

41. *Et veniat ſuper me miſericordia tua.*

Unde din genada *herro* chome uber mih, *daz ih diniu mandata geuueren muge. Uuelichiu iſt diu genada?*

Salutare tuum.

Chriſtus din haltare, der din miſericordia, unde juſtitia unde veritas iſt, der uuerde incarnatus. So iſt din miſericordia chomen uber mih.

Secundum eloquium tuum,

daz chit ſecundum promiſſionem tuam, alſo du *Abraha* gehiezze.

42. *Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum.*

Unde ſo antuuurto ih.

Uuemo?

Verbum mir feruuizzenten,

Chriſtum mir feruuizzenten, dien daz ſcandalum iſt alde ſtultitia. Daz er uuard crucifixus. Alde iz chit: Ih antuuurto verbum fidei mir iteuuizzonten. Uuelicher iſt daz? Ane daz mih lerta Spiritus Sanctus, nah demo gebeizze: Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Alſo iz beranah chit:

Quia ſperavi in ſermonibus tuis,

hoc eſt in promiſſis tuis. Fone diu antuuurta ih, fone diu gemahta ih iz, uuanda du iz kehiezze. Diſiu vox iſt corporis Chriſti.

43. *Et ne auferas, hoc eſt ne auferri ſinas de ore meo verbum veritatis uſque quaque.*

Idem omnimodo.

Unde uuortuuarheite ne irferreſt (*uuarheit ne firfirreſt*) du *furnomes* fone minemo munde,

uuanda ouf die treffent ad corpus Chriſti, die perſecutionem irliden ne mahton, uude ſie Chriſti ferlougendon, unde after deſtvh durch iro pœnitentiam fone dero Eccleſia inphangen uuurden, alde ſie ioh andereſt ad martyrium † brahte palmam geuuunnen, bediu uuirt dier fernomen daz iro vox ſi, diu ſus petot: Ne la mih zegetate nob furenomes din gelougenen. Uuanda ſo uuieo Petrus ſin ad horam lougendi, er uuard doh ſtetu reparatus. Unde after des kuollicho coronatus. Dannan chad imo zuo der Salvator. Rogavi pro te ut non deficiat fides tua, hoc eſt ne auferatur ex ore tuo verbum veritatis uſque quaque.

Quia in judiciis tuis ſuperſperavi.

Uuanda ih an dinen urteildon ſo filo merun gedingi geuuan,

ſo filo merun increpationem ih an in leid. Dine judicia falton mih de me præſumentem, unde rihton mih uber uf pœnitentem, flentem, & de te præſumentem. An diu geuuan ih faſtor tuam gratiam, daz ih ferloz mina ſuperbiam.

44. *Et cuſtodiam legem tuam ſemper in ſæculum & in ſæculum ſæculi.*

Unde *ube du minemo munde ne nimeſt verbum veritatis,* ſo behuotih dina ea ieo.

Uuelicha? Dilectionem diu plenitudo legis iſt behuoto ih din corpus, din Eccleſia in uuerlt uuerlte,

uuanda in anderro uuerlte dar uuir dih keſehen, iſt follera minna Dei & proximi.

45. *Et ambulabam in latitudine.*

Der dar fore beteta, der ſaget nu uuaz ſin beton gemahta. Samo ſo er chede: Ih peteta du geborteſt mih, unde *bediu* gieng ih in uuiti, *gieng in caritate. Uuannan iſt daz?*

† Sicut felix nolanus Epiſcopus cujus felix presbyter de pincis perteſum illum apprehendens in fuga, acreque correptum dorſo ipſo rogante inpoſitum cruciatibus retulit & ſibimet coronam ovis in paſtore duplicavit. [S. Auguſtinus Epiſt. ad Cler. & pleb. Hypon. p. 152.]

Digitized by Google

Quia mandata tua exquisivi.

Uuanda ih diniu gebot suohta,

also du lereſt in Evangelio: Quærite & invenietis. Unde aber? Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus.

46. *Et loquebar in teſtimoniis tuis in conſpectu Regum & non confundebar.*

Unde *mit dero baldi* sprah ih an dinen martyribus fore chuningen, unde ne scameta mih.

Alſo du gebieze in Evangelio: Ante Reges nos te eſſe confeſſuros.

47. *Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi.*

Unde ih tata an diniu gebot,

Uuelichiu? Dilectionem Dei & proximi.

48. *Et levavi manus meas ad mandata tua quæ dilexi.*

Unde mine hende huob ih uf ze dinen geboten, diu ih minnota.

An dero operatione skeinda ih, daz ih ſiu minnota unde huob uf manus, uuanda iz ſupernum iſt, dara ih ſie huob. Nah diu iz chit: Supereminentem vobis viam demonſtro. Unde aber. Cognoſcere etiam ſupereminentem ſcientiæ caritatem Chriſti. Suochet ieman mercedem terrenæ felicitatis umbe opus Dei, der lazet die hende nider.

Et exercebar in juſtificationibus tuis.

Unde dannan uuard ih keuoberot in dinen uuerch rehten.

Andere interpretes chedent: Lætabar alde garrivi, fure exercebar, uuanda der uobet mit lætitia Gotes reht, der iz minnot.

49. *Memor eſto verbi tui ſervo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.*

Irhuge dines uuortes dinemo scalche, *daz chit dines kebeizes*, an demo du mir gabe gedingi.

Du habeſt kebeizen humilibus gratiam, dero iſt durft ſo temtatio alde tribulatio chumet, ſone diu irhuge iro.

50. *Hæc me conſolata eſt in humilitate mea.*

Diu gedingi trosta mih an minero nideri,

diu mir chomen iſt ſone Adam, alde an dero diu mir ſone perſecutoribus chomen iſt.

Quia eloquium tuum vivificabit me.

Uuanda daz du gesprache daz teta mih leben,

daz trosta mih ze libe. Uuaz iſt daz? Ane der dein gebeiz, daz ih projectus in mortem doh ſule ad vitam reſurgere.

51. *Superbi inique agebant uſque valde.* [*quaque*]

Ubermuote taten ferro unrehto *an diu, daz ſie uuaren impii unde unſih pios noton ſament in uueſen impios. Taten ferro unrehto, quando quidem ſuperbiam eorum nec humilitas mortalitatis edomuit.*

A lege autem tua non declinavi.

Aber uuaneta ih ſone dinero eo, ſo ſie uuolton.

52. *Memor fui judiciorum tuorum a ſæculo Domine & conſolatus ſum.*

Ih erhugeta dinero urteildon *die du tate* sone anagenne *ſuper vaſa iræ, diu ad perditionem treffent.*

Unde daz trosta mih,

uuanda ioh mit dien skeindoſt du divitias gloriæ tuæ in vaſa miſericordiæ. Uuieo? Daz du ſiu bezzerotoſt mit in.

53. *Tedium* [*defectio*] *detinuit me a* [*pro*] *peccatoribus relinquentibus legem tuam.*

Urdruzeda cham mih ana sone sundigen dina ea ferlazenten.

Mih irdroz dero miteuuiſte, mit dien bier ze lebenne iſt in diſemo libe, donec area ventiletur.

54. *Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.*

Aber dine rehtunga uuaren mir *ze ſolichero ſuozi*, daz ih sie singen mahta,

ſo troſtlich uuaren ſie mir bier in ellende.

55. *Memor fui in nocte nominis tui Domine, & cuſtodivi legem tuam.*

Ih irhugeta in naht dines namen truhten, unde behuota dina ea.

Naht ſint mortalitatis ærumnæ, naht ſint ſuperbi inique agentes uſque valde, naht iſt tedium a peccatoribus relinquentibus legem Dei. Naht iſt locus peregrinationis hujus, donec veniat Dominus & illuminet abſcondita tenebrarum. Hier in dirro naht ſol mannolih irhugen nominis Dei, uuanda er ſina legem behuoton ne mag ane in ſinen namen, alſo iz chit: Adjutorium noſtrum in nomine Domini.

56. *Hæc facta eſt mihi, quia juſtificationes tuas exquiſivi.*

Diſiu *nabt* iſt mir uuorden *bezzerunga. Uuelichiu?*

Humilitas mortalitatis hujus. Uuieo? Daz ih an iro lirnee non ſuperbire, uuanda ſone ſuperbia cham ſie. Aber ſone diu bezzerot ſi mih,

uuanda ih dine rehtunga genoto suohta.

Demo gelib iſt daz: Bonum mihi quia humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.

57. *Portio mea Domine dixi cuſtodire legem tuam.*

Min teil truhten, ih kesprah dina ea ze behuotenne,

uuanda anderer an dir teil ne habet, ane der iro huotet.

58. *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo.*

Darumbe digeta ih din anasiune in allemo minemo herzen,

daz mir is helfe Spiritus vivificans ne litera occidat. Unde uuieo chad ih?

Miſerere mei ſecundum eloquium tuum.

Cnade mir nah dinemo geheizze,

daz ih ſi filius promiſſionis in ſemine Abrahæ.

59. *Cogitavi vias meas, & converti pedes meos in teſtimonia tua.*

Ih tahta an mine uuega, *die mir miſſelicheton* unde cherta sie an diniu urchunde,

daz ſie dar rebteren ſin. Averte oculos meos ne videant vanitatem. Chere dana miniu ougen daz ſiu uppegheit ne ſehen, alſo diu ſuoze daz ſie ne irroen. Demo iſt kelib. Oculi mei ſemper ad Dominum quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos.

60. *Paratus ſum & non ſum turbatus ut cuſtodiam mandata tua.*

Ih pin garo ze huotenne dines kebotes, unde bin ungetruobet,

uuanda mir iz nebein forbta ne nimet.

61. *Funes*

Digitized by Google

61. *Funes peccatorum circumplexi ſunt me, & legem tuam non ſum oblitus.*

Alſo dar ana skinet, dero ſundigon ſeil umbefieng mih, unde umbe daz ne irgaz ih dinero eo.

Peccatores ſint ioh carnales, ioh ſpiritales inimici, die lengent iro unreht alſo ſeil uuanda ſie ieo ein ze andermo befient, unde umbefahent mite juſtos minando mala & promittendo temporalia bona. Demo ſeile intdran, der hier ſpricbet:

62. *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper judicia juſtitiæ [juſtificationis] tuæ.*

An dero handegoſtun perſecutione ſtuont ih uf dir ze iehenne,

daz cbit dib ze lobonne an dien urteildon dines rebtes, uuanda iz rebte urteilda ſint, daz du uuile juſtos circumplecti ſune peccatorum. Ziu? Ane daz ſie dannan ſuln gebezzerot uuerden.

63. *Particeps ego ſum omnium timentium te & cuſtodientium mandata tua.*

Nu ſprichet Chriſtus ad Patrem ſament ſinemo corpore:

Keteilo bin ih allero die dih furhtent, unde behuotent diniu gebot.

Daz cbit Chriſtus uuanda ne uuurde er particeps noſtræ mortalitatis, ſo ne uuurdin uuir participes ſinero divinitatis.

64. *Miſericordia Domini plena eſt terra.*

Fone diu iſt diu erda fol truhtenes kenadon.

Granum ſinapis irſtarb, dannan cham multus fructus in tota terra.

Juſtificationes tuas doce me.

Dine rehtunga lere mih,

uuanda fone dien genadon uuirdo ih juſtificatus.

65. *Bonitatem feciſti cum ſervo tuo Domine ſecundum verbum tuum.*

Du tate uueſen guoti, herro, mit dinemo ſcalche.

Du tate mih keluſtigen ſpiritualium bonorum nab dinemo gebeizze. Daz iſt magnum Dei donum, uuanda der ungeluſtiger uuola tuot, der tuot iz ſerviliter nals liberaliter daz cbit kelicbo demo ſcalche nals demo frien.

66. *Bonitatem & diſciplinam,*

i. e. emandatoriam tribulationem.

Et ſcientiam doce me.

Lere mih kuoti, *ſo uuieo ih ſia habe fone dinero gebo, mero mir ſia*, unde *gib ſament iro* lirnunga, *unde lere mih dero gedultig ſin, uuanda ſi nieo ane uuidermuote ne iſt. Alſo der Apoſtolus cbit: Omnis diſciplina ad præſens non gaudii videtur eſſe ſed triſtitiæ. Sumeliche interpretes cbaden fure diſciplinam eruditionem. Daz iſt ieo diu ſelba, ſament dero ieo flagella ſint, fone diu bitet er patientia, diu flagella eben muoto ze tragenne.*

Unde lere ſcientiam mih, *quæ ædificet, uuanda ſcientia ſine caritate non ædificat ſed inflat.*

Quia mandatis tuis credidi.

Ziu ne chad er obedivi? Mandatis ſol man obedire, promiſſis credere. Uuaz cbit er, uuanda ih keloubta dinen geboten? ane ih keloubta daz ſiu fone homine ne uuurdin miniſtrata. Chamin ſiu oub fone homine der mib ſiu lerti extrinſecus, mabti der ſiu danne leren intrinſecus ſo du tuoſt?

67. *Priusquam humiliarer ego deliqui.*

Ih miſſeteta *in Adam*, er ih kenideret uuurde.

An imo uuard diu creatura ſubjecta vanitati, uuanda ſi uuolta ſin ſubjecta veritati.

Propterea eloquium tuum cuſtodivi.

Fone diu behuota ih ſid din gechoſe,

ſid ih dero vanitatis an mir inpbant, nieo ih andereſt kenideret ne uuerde. Ih huota des uuanda ih mortem carnis habo geuuunnen, daz iz ouh ne geuuunne mortem animæ, nube ſo du geboten habeſt. Uuieo? ut dejecta ſuperbia diligatur obedientia unde ſo fertiligot uuerde non reditura miſeria.

68. *Bonus es tu: in bonitate tua doce me juſtificationes tuas.*

Guot piſt du an dinero guoti lere mih dine rehtunga.

Imo iſt erneſt ze tuonne ſine juſtificationes, ſid er ſie uuile lirnen in ſua bonitate, ſermim ouh nob mer, uuieo erneſt imo is ſi.

69. *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum.*

Uber mih iſt kemanigfaltot dero ubermuoton unreht,

die daz nieht ne bezzerota, daz humana natura genideret uuard, ſid ſi miſſeteta.

Ego autem in toto corde ſcrutabor mandata tua.

Aber ih ſuocho genoto diniu gebot.

So uuieo michil unreht in uuerlte richeſoe, in mir ne irlisket caritas.

70. *Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum.*

Iro herza iſt kerunnen alſo milch,

iſt ferbertet, unde ne intlazet ſib ze guote.

Ego vero legem tuam meditatus ſum.

Uuaz teta ib dara gagene. Ih abtota dina ea an dero humiles effugiunt pœnales humilitates.

71. *Bonum mihi quia humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.*

Fone diu iſt mir guot, daz du mih kenidertoſt, daz ih ſo filo genotor lirnee dine rehtunga,

unde daz fructus ſi minero humiliationis, uuanda daz der guot ne abtot, daz du in nidertoſt, nob dar bi ſib ne bezzerot, demo geſchiebet uuirs.

72. *Bonum mihi lex oris tui ſuper milia auri & argenti.*

Kuot iſt mir fone dinemo munde chomeniu ea, *unde mit dinemo munde geboteniu* bezera danne unzalahafti goldes unde ſilberis,

uuanda min caritas ſol ferror minnon legem Dei danne cupiditas milia auri & argenti.

73. *Manus tuæ Domine fecerunt me & plaſmaverunt me, da mihi intellectum ut diſcam mandata tua.*

Dine hende taten mih unde bildoton mih, *fone diu* gib mir fernumeſt, daz ih kelirnee diniu gebot,

formam gabe du mir, reformationem gib mir. Sid min natura peccando uuard deformata, ſid ne mahta ſi intellectu ſin integra, bediu ne bin ih ad capienda Dei mandata idoneus, ih ne uuerde ſpiritu mentis renovatus. Unde aber. Opera manuum tuarum ſunt cæli. Unde ſelber Chriſtus pitet bier ſinen fater des, des er ſin corpus turftig uueiz. Die durfte unde dia

Digitized by Google

indigentiam lidet er an imo unde inphindet ſin. Quia vita ejus cum ipſo abſcondita eſt in Deo.

74. *Qui timent te videbunt me & lætabuntur, quia in verbo tuo ſuperſperavi.*

Die dih nu furhtent, die geſehent mih noh *uuanne bina fure, quando juſti fulgebunt ſicut ſol, unde* danne ſint ſie fro.

Uueliche ſint daz? Ane ſelber der liut ſanctæ Eccleſiæ der imo nu furhtet, der freuuet ſih danne ſinero forhtun. Daz iſt ſone diu, uuanda ih an dinen geheiz ferror gedingta, *danne ih piten geturre. Nah diu iz cbit: Potens eſt Deus facere ſupra quam petimus aut intelligimus.*

75. *Cognovi Domine, quia æquitas judicia tua & in veritate tua humiliaſti me.*

Ih irchenno truhten daz dine urteilda rehte ſint, *dannan uuir in mortem geuuorfen bin,* unde du in dinero uuarheite unſih kenideret habeſt.

76. *Fiat miſericordia tua ut conſoletur me.*

Dara nah chome din genada, daz ſie mih troſte, *unde ih aber uuerde inſtauratus ad vitam. Regeneratio chome mir, fides, ſpes, caritas chomen mir, du hier ſint conſolatio miſerorum nals gaudia beatorum.*

Secundum eloquium tuum ſervo tuo.

Nah dinemo geheizze *chome ſiu mir* dinemo ſcalche.

77. *Veniant mihi miſerationes tuæ & vivam.*

Mir chomen dine genada unde ſo lebo ih, *unde lebo uuarhafto, ſo ih ne furhto, daz ih furder irſterbe.*

Quia lex tua meditatio mea eſt.

Uuanda din ea iſt daz des ih tencho.

Min gedanch iſt in fide, quæ per dilectionem operatur, an dero ne briſtet mir, an dero lebo ih.

78. *Confundantur ſuperbi quia injuſte iniquitatem fecerunt in me, ego autem exercebor in mandatis tuis.*

Ubermuote uuerden des ſcameg, daz ſie unrehto fuoren uuider mih, aber ih uuirdo geemezot an dinen geboten,

ſie tuen ſo uuieo ſie tuen.

79. *Convertantur mihi timentes te, hoc eſt ad me, & qui noverunt teſtimonia tua.*

Diſiu uuort ne mugen ſin anderes ane Chriſti. Ze mir cbit Chriſtus uuerden becheret die dih *fater* furhtent,

unde die dine prophetias uuizzen, ſone mir geſcribene, des perſona uuas oub fore: [℣. 63.] Particeps ego ſum omnium timentium te.

80. *Fiat cor meum immaculatum in juſtificationibus tuis ut non confundar.*

Min herza *cbit aber corpus Chriſti,* uuerde ungeflecchot in dinen rehtungon, daz ih keſcendet ne uuerde.

Solib iſt dar fore: [℣. 5. 6.] Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas, tunc non confundar cum inſpicio in omnia mandata tua.

81. *Defecit in ſalutari tuo [ſalutare tuum] anima mea.*

Min ſela iſt fercholen an dinen haltare.

Et in verbum tuum ſuperſperavi.

Unde an dinen geheiz habo ih uberdinget,

uuanda mer guotes chomen ſol danne man uuizzen muge ſament Chriſto, den du uns keheizzen habeſt.

82. *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes quando conſolaberis me.*

Miniu ougen ſint fercholen an dinen geheiz ze dir chedentiu, uuanne troſteſt du mih?

Diu inuuertigen ougen langet ſin, bedia chaffent ſiu gagen imo, unde fore giredo ſuftont ſiu, unde eiſcont dinen troſt.

83. *Quia factus ſum ſicut uter in pruina, juſtificationes tuas non ſum oblitus.*

Uuanda *carnis deſideria an mir irfroren ſint; alſo* in rifen uter gefriuſet, ſone diu ne uuas ih ungehuhtig dinero rehtungon.

Uueliche ſint die? Ane caritas diu cham, ſo feruor cupiditatis kerumda.

84. *Quot ſunt dies ſervi tui? quando facies de perſequentibus me judicium;*

Uuieo manige taga ſint dines ſcalches?

Uuaz cbit daz? Ane uns uuara uueret din corpus ſanctæ Eccleſia?

Uber uuieo lang rihteſt du mir ſone minen ahtaren?

Uuanda ſie ueren ſol unz ze judicio, uuanne chumet daz? Diu fraga iſt martyrum in Apocalypſi, unde dar uuirt keantuuurtet, donec fratrum eorum numerus impleatur? Dia fragun fore ſaget diſiu prophetia.

85. *Narraverunt mihi iniqui fabulationes ſed non ut lex tua.*

Unrehte ſageton mir *adoleſchias, idem exercitationes delectabiles verbi,* nieht ſo din ea,

an dero mir veritas lichet nals verba. Soliche habent miſſeliche profeſſiones, Judeorum literæ ſo geſcribene beizzent deuteroſis an dien milia fabularum ſint, ane den canonem divinarum ſcripturarum. Sameliche habent hæretici, an iro vana loquacitate. Habent oub ſoliche ſeculares literæ. Uuaz iſt ioh anderes, daz man Marcholfum ſaget ſih ellenon uuider proverbiis Salomonis? An dien allen ſint uuort ſconiu ane uuarheit.

86. *Omnia mandata tua veritas, iniqui perſecuti ſunt me adjuva me.*

Aber alliu diniu gebot ſint uuarin, *uuanda ih diu bot contra vanos ſermones iniquorum* fone diu ahton ſie min, hilf aber du mir.

87. *Paulo minus conſummaverunt me in terra.*

Sie habeton mih nah fertiligot in erdo, *multa ſtrage martyrum facta.*

Ego autem non dereliqui mandata tua.

Darumbe ne geloubta ih mih dinero geboto, *uuanda iz cbit: Qui perſeveraverit usque in finem, hic ſalvus erit.*

88. *Secundum miſericordiam tuam vivifica me & cuſtodiam teſtimonia oris tui.*

Chicche mih nah dinero genado, undo ſo behuoto ih dines mundes *martyria, idem mandata, diu ih anderes pebuoten ne mag. Ne laz mih amando vitam negare vitam, nob negando vitam amittere vitam.*

89. *In æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo.*

In

In himele uueret iemer truhten din uuort.

Angeli ſancti ſunt dar ſtate an iro dieniſte, nih mag hier irdriezzen dirro mutabilitatis unde dero irdiſcun converſationis diu folliu temptationum iſt.

90. *In generationem & generationem veritas ejus.*

Aber in erdo uueret din uuarheit an *generationibus, die in cœlo ne ſint, pediu iſt hier uuebſel nals dar.*

Fundaſti terram & permanet.

Du biſt fundamentum, du habeſt keſtatet dina *Eccleſiam, unde dannan uueret ſie ane zegengeda.*

91. *Ordinatione tua perſeverat dies.*

Fone dinero ordenungo uueret der tag,

fidelibus iſt an dir euuig tag, an demo ſuln ſie honeſte ambulare & lætari in ea.

Quoniam omnia ſerviunt tibi.

Uuanda dir dienont alliu diu *ze demo tage treffent, nals diu ze dero naht.*

92. *Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forte periſſem in humilitate mea.*

Ube ih dina ea ne ahtoti, *diu mih ſterchet in tribulatione temporali,* ſo mahti ih ferloren uuerden *in humilitate mortali. Din ea iſt caritas, diu nimet mir interitum.*

93. *In æternum non obliviſcar juſtificationes tuas quia in ipſis vivificaſti me.*

Dinero rehtungon ne irgizzo ih niemer, uuanda an in chictoſt du mih,

fone diu ne uuirdo ih ferloren in humilitate mea. Uuaz iſt menniſco, ube du in ne chiccheſt. Uuaz kemag er? Occidere poteſt ſe non vivificare.

94. *Tuus ſum ego ſalvum me fac, quoniam juſtificationes tuas exquiſivi.*

Din bin ih, *ze leide iſt mir uuorden, daz ih min uuolta ſin, daz iſt inobedientiæ primum & maximum malum. Nu bin ih aber din,* tuo mih kehaltenen, uuanda ih dine rehtunga *nals minen uuillen darumbe* forderota, *daz ih din ſi.*

95. *Me expectaverunt peccatores ut perderent me, teſtimonia tua intellexi.*

Min biten ſundige daz ſie mih ferlurin,

ſie uuolton daz ih in uuare conſentiens, unde ih din ferlougendi, danne uuare ih ferloren,

ih uuiſſa dine geiihte *ſoliche daz der gehalten uuird, der an in ſolle ſtat.*

96. *Omni conſummationi* [*omnis conſummationis*] *vidi finem, latum mandatum tuum nimis.*

Allero *perfectioni* geſah ih *Chriſtum finem, an imo uuerdent alle virtutes conſummatæ, under dien iſt caritas* filo breit kebot, *uuanda an iro irfullet uuerdent lex & Prophetæ.*

97. *Quomodo dilexi legem tuam?*

Uuieo minnota ih dina ea?

Uuieolicha minna habeta ih ze iro?

Tota die meditatio mea eſt.

Daz ſie alle zite min gedanch iſt.

Si ne chumet uzer minemo muote, uuanda caro iſt concupiſcens adverſus ſpiritum, ſone diu gagen ſezzo ih imo meditationem legis tota die. Uuaz iſt lex Dei ane juſſa Dei? Juſſa ejus leitent mih ad bona opera, ſone diu ſint ſiu mir lieb.

98. *Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, quia in æternum mihi eſt.*

Du tate mih fruoteren mit dinemo gebote danne mine fienda ſin, uuanda iz mir euuig iſt.

Du habeſt mih keleret daz ih ſol gratis uuerden juſtificatus per gratiam Dei, daz ne uueiz Iſrahel ſecundum carnem, der min inimicus iſt, uuanda er iſt inimicus legis fidei. Unde er ſih kuollichot in lege factorum, unde er ſuam juſtitiam quærendo ſtatuere, ſubjectus ne iſt juſtitiæ Dei, unde er ſih uuanet ſuis viribus legem facere, ſone diu uuirt er uz ferſtozzen alſo geſcriben iſt: Servus non manet in domo in æternum, filius [*non*] *manet. Dar habo aber ih iemer mandatum Dei, idem caritatem Dei.*

99. *Super omnes docentes me intellexi, quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.*

Ih fernam mer danne meiſtra meine, uuanda diniu urchunde ſint min hogezunga.

Uuer chit daz? Uuer mag iz cheden ane Chriſtus? Er ſaz in templo inter doctores, audiens eos & interrogans, & ipſi ſtupebant ſuper prudentia & reſponſis ejus. So ferro uuiſſa er iz paz danne ſie, daz iz in ſtuporem machota. Des tingis iſt hier prophetia, diu uuilon ſprichet a capite quod eſt Salvator, uuilon a corpore quod eſt Eccleſia, unde mit diu machot quaſi unum loquentem, alſo iz chit: Erunt duo in carne una. Daz uuas fone diu, uuanda ſines fater teſtimonia uuaren ſin meditatio, alſo er chad: Vos miſiſtis ad Johannem, & ille teſtimonium perhibuit de me. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio, ſed habeo teſtimonium majus Johanne. Fone diu chit bara nah, daz aber daz ſelba iſt.

100. *Super ſenes intellexi, quia mandata tua quæſivi.*

Fure die alten fernam ih, uuanda ih diniu gebot ſuohta,

nals dero ſenum. Die heizzet er ſenes, die er hiez docentes. Dien ſenibus uuolta er iob turbas doctiores ketuon. Bediu chad er in zuo: Audite & intelligite, non quod intrat in os, coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem. Daz ne uuiſſon ſeniores, die lotas manus ſo genoto forderoton.

101. *Ab omni via mala prohibui pedes meos, ut cuſtodiam verba tua.*

Ih zoh tana mine fuozze fone allemo ubelmo uuega.

Diu uuort ne ſint capitis, nube corporis, demo prava deſideria ſint frenanda, ſo harto daz er ſo geturre cheden:

102. *A judiciis tuis non declinavi, quia tu legem poſuiſti mihi.*

Aba dinen urteildon ne uuancta ih,

ih tahta ieo dara ana, nah diu iz anderſuuar chit: A judiciis enim tuis timui. Ziu?

Uuanda du mir ea ſaztoſt.

Minemo herzen inuuert habeſt du ſia in getan caſto timore non ſervili.

103. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo.*

Uuieo ſuozze minemo ſlunde diniu gechoſe ſint, demo munde *mines herzen* ſint ſiu ſuozzeren danne honang,

formido carnalis mali ne leitet mih ze in, nube delectatio ſpiritalis boni.

Digitized by Google

104. *A mandatis tuis intellexi.*

Fone dinen geboten uuard ih fernumeftig.

Din gebot uuerendo cham mir des ih ker uuas. Alſo geſcriben iſt: Concupiſti ſapientiam, ſerva mandata, & Deus prebet illam tibi. Humilitas obedientiæ leitet ad intellectum, unde ſo intellectus chumet, ſo ne iſt uf ze ſebenne obedientia.

Propterea odivi omnem viam iniquitatis.

Fone diu hazzeta ih alle unrehte uuega,

uuanda ih intellectum uuolta.

105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen ſemitis meis.*

Verbum iſt Chriſtus, verbum iſt Chriſti, daz Apoſtolis unde Prophetis zuogeſprochen uuard, fone demo chit iz nu:

Din uuort iſt liehtfaz minen fuozzen.

Unde aber daz ſelba.

Iz iſt lieht minen phaden.

Ih ne uuiſſi uuara ih ſolti, ube mih daz ne leitet.

106. *Juravi & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ.*

Ih ſuuor unde geeinota mih ze behuotenne die urteilda dines rehtes,

die an diu ſint, daz man ubelo ne tuot in geniuz noh uuola in gemeitun.

107. *Humiliatus ſum uſque quaque Domine, idem uſque valde,*

fone diu bin ih harto gediemuotet *in michelero perſecutione.*

Vivifica me ſecundum verbum tuum.

Chicche mih nah dinemo geheizze,

uuanda ouh verbum promiſſionis tuæ lucerna iſt pedibus, unde lumen ſemitis.

108. *Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine,*

hoc eſt placeant tibi.

Uuilligiu opher mines mundes ſin dir lieb,

diu caritas recchet nals timor.

Et judicia tua doce me.

Unde dine urteilda lere mih.

Der fore chad: A judiciis tuis non declinavi. Uuieo chit er nu, lere mih judicia tua? Ane daz er ſiu baz kelirnen uuile?

109. *Anima mea in manibus meis ſemper.* [*Et legem tuam non ſum oblitus.*]

Min ſela iſt ieo in minen handen,

in minen handen iſt ſi, uuanda ih ieo dir ſie bringo ze chicchenne. Alſo iz anderſuuar chit: Ad te levavi animam meam.

110. *Poſuerunt peccatores laqueos mihi & de mandatis tuis non erravi.*

Sundige rihton mir ſtriccha, unde durh daz ne irrota ih, daz ih uuancti fone dinen geboten,

uuanda ih dir brabt habeta mina ſela, ſia zechicchenne.

111. *Hæreditate acquiſivi teſtimonia tua in æternum.*

Ze erbe ſuohta ih dine geiihte in euua.

Daz ih iemer din iehe, unde din ne ferlougenne, daz uuile ih haben ze erbe. Daz kelab mir fone dinemo gelazze mugen ſiu mir erbe ſin in euua.

Quoniam exultatio cordis mei ſunt.

Uuanda ſie mines herzen freuui ſint,

doh ſie mines lichamen afflictio ſin.

112. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum propter retributionem.*

Ih kehalta min herza dine rehtunga ze tuonne in euua, umbe lon.

Juſtificationes ſint opera caritatis, uuer mag diu tuon in euua? So neceſſitates proximorum zegant, ſo zegant ouh opera, aber retributiones ne zegant, pediu ñbet er ſih juſtificationes tuon in euua. Dar fore chad er bittendo: Inclina cor meum in teſtimonia tua. Ze geougenne, daz is divinum munus iſt, aber hier chit er. Inclinavi. Ouh ſinen uuillen ze skeinenne.

113. *Iniquos odio habui & legem tuam dilexi.*

Unrehte hazzeta ih unde dina ęa minnota ih.

Alſo ih dina legem minnota, alſo hazzeta ih iro unreht, derohalb ſie iniqui ſint hazzeta ih ſie, nals dero halb ſie mennisken ſint. Naturam hominis ne hazzeta ih nube vitium.

114. *Adjutor meus & ſuſceptor meus es tu.*

Min helfare biſt du *uuola ze tuonne*, min inphangare *ubeles ze intfarenne.*

In verbum tuum ſuperſperavi.

An dinen geheiz uberdingta ih,

ſamo ſo filius promiſſionis.

115. *Declinate a me maligni & ſcrutabor mandata Dei mei.*

Rument mir arguuillige, unde ſo ſcrodon ih mines Gotes kebot.

Lazent mih tenchen, uuaz Gote lieb ſi, daz ih pebeftet ſi an demo forderoſten, nals ſo ir uuellent an demo afteroſten. Diſiu reda iſt uuider dien, die inportune unſera helfa forderont ad ſæcularia negotia.

116. *Suſcipe me ſecundum eloquium tuum & vivam, & non confundas me ab expectatione mea.*

Inphah mih nah dinemo geheizze, unde ſo lebo ih.

Uuar? Ane in futuro, dar lib ane tod iſt.

Unde ne skende mih ane minero bitun.

Ne la mir ingan des ih pito.

117. *Adjuva me & ſalvus ero & meditabor in juſtificationibus tuis ſemper.*

Hilf mir, *uuanda ih ſieh pin*, unde ſo uuirdo ih kehalten, unde *fone dero helfo* dencho ieo an dine rehtunga.

118. *Spreviſti omnes diſcedentes a juſtitiis tuis, quia injuſta cogitatio eorum.*

Alle ſih skeidente fone dinen rehten ferchure du, *unde mit rehte*, uuanda iro gedang unreht iſt.

Uues mag der ueeſen rehter, der in gedanche iſt unrehter?

119. *Prevaricantes idem præceptum* divaricantes *reputavi omnes peccatores terræ.*

Alle ſundige in uuerlte ahtota ih uberfangara.

Uues? Ane Gotes eo, einueder in paradyſo date alde naturalis alde literis promulgatæ. Uuieo gehillet danne demo, daz er Apoſtolus chit: Ubi non eſt lex, nec prevaricatio. Ane daz er iz ecchert chit fone einero dero, diu judeis uuard literis tradita.

Ideo

Digitized by Google

Ideo dilexi teſtimonia tua.

Fone diu minnota ih dine geiihte *die mih ſendent ad gratiam tuam, daz ih geuuunne per gratiam, daz ih keuuunnen ne mag per legem.*

120. *Confige timore tuo carnes meas.*

Durhſtoz miniu fleisk mit dinero forhtun, *tuo daz ih ſi Chriſto confixus cruci, unde carnis deſideria an mir gedubbet uuerden fone gratia Dei, uuanda mih lex ne mag juſtificare, nube prevaricatorem facere. Mit caſto timore durhſtoz miniu fleisg, mit imo uuerde caro crucifixa, uuanda pœnalis timor ne getuot carnem crucifixam. Ziu? Quoniam per eum vetantur potius peccata quam vitantur.*

A judiciis enim tuis timui.

Fone enen dinen urteildon, *die in lege ſint* forhta ih, *die uuaren mir quaſi pedagogi, damnan leite mih hara ze demo timore, an demo delectatio juſtitiæ ſi, nals timor pœne.*

121. *Feci judicium & juſtitiam, ne tradas me calumniantibus me.*

Ih teta gerihte unde reht, ne ſele mih minen anafriſtaren. *Uueliche ſint daz? Ane die ioh kuot in arg uuendent. Dien ne henge daz ſie mit iro abtungo mih ze ubele becheren. Idem ne metuentem mala perpeti, mala facere cogant. Juſtitia recchet judicium, uuanda iz judicium ne iſt, iz ne ſi rectum. Juſtitia iſt virtus animi, judicium iſt operatio virtutis.*

122. *Suſcipe ſervum tuum in bonum.*

Inphah mih in guot, *uuanda ſie uuellen mih ſcrecchen in ubel.*

Non calumnientur me ſuperbi, *idem: ne me capiant calumniando.*

Ubermuote ne beſcrenchen mih *bintert trahtondo, daz ih Chriſtum beton, uuanda ſie chedent: Chriſtianos mortuum colere.*

123. *Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum.*

An dinen haltare ſint ferbruchet miniu ougen. *Sin langet mih, ſin luſtet mih.*

Et in eloquium juſtitiæ tuæ.

Unde an daz kechoſe dines rehtes, *daz in Evangelio gelirnet uuirt, ſo er chumet.*

124. *Fac cum ſervo tuo ſecundum miſericordiam tuam.*

Duo ſament mir dinemo ſcalche nah dinero genado, *nals nah minemo rehte.*

Et juſtificationes tuas doce me.

Unde lere mih dine rehtunga, *mit dien du die mennisken getuoſt rehte nals ſie ſih.*

125. *Servuus tuus ſum ego.*

Ih pin din ſcalch. *Mir gelang ubelo an diu, daz ih min frio uuolta ſin, nals din ſcalch.*

Da mihi intellectum ut ſciam teſtimonia tua, *idem: mandata.*

Kib mir fernumeft daz ih uuizze diniu gebot. *Gib mir ieo zetrinchenne de fonte lucis æternæ, daz ih ſiu uuizze, unde tuondo ieo baz unde baz ſiu uuizze.*

126. *Tempus faciendi Domine.*

Zit iſt des tuonnes *daz du tuon ſolt, chum unde uuiſo unſer unde ne tuele des.*

Diſſipaverunt legem tuam.

Zefuoret habent ſie dina ea. *Bediu iſt iz zit. Uueliche taten daz? Superbi qui ſuam juſtitiam volentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti. Lex ſubintravit ut abundaret delictum, delictum diſſipavit legem.*

127. *Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.*

Fone diu minnota ih diniu gebot mer danne golt, unde topazium. *Uuanda dilectio diu irfollon mag, diu timor ne mahta. Gratia Dei gibet dilectionem, die gratiam ne chondon die irchieſen, die faciem Moyſi velatam geſehen ne mahton. Sie uuolton tuon mandata tua pro terrena mercede, diu ſie doh ne taten, uuanda ſie ander minnoton. Noh timor ſervilis nob amor terrenæ mercedis ne mahta ſie geleiten dara zuo. Aber ih minnota mandata tua ſuper aurum & topazion, uuanda nebeiniu guot dien gelih ne ſint, diu den menniſken guot tuont. Topazius habet zuo fareuua, eina goldes, andera luſte unde alſo ſcone ouga, ſo skinet er in golde.*

128. *Propterea ad omnia mandata tua dirigebar.*

Fone diu uuard ih rihtig ze dinen geboten, *uuanda ih ſiu minnota.*

Omnem viam iniquam odio habui.

Alle unrehte uuega hazeta ih. *Ziu ne ſolti, ſid ih rehta minnota? Ih skiehta die uuega, an dien man tiurera ferlieſen mag, danne aurum ſi & topazion.*

129. *Mirabilia teſtimonia tua, ideo ſcrutata eſt ea anima mea.*

Uuunderlih ſint diniu *præcepta, idem præcepta legis,* fone diu ſcrodeta ſiu min ſela. *Daz ſiu bona ſint fone bono chomeniu, des ne ſint ſiu uuunderlih. Daz ſiu aber dien ſint kegeben, die ſiu ne mugen vivificare noh juſtificare, daz iſt mirandum, daz iſt ſtupendum. Uuannan uuizzen uuir, daz ſie lex ne muge juſtificare? Uuanda Paulus chit. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, vere ex lege eſſet juſtitia. Daz ſcrodota min ſela, ze uuiu ſi gegeben uuurde, ſid ſi ne mahta vivificare. Daz ne teta ſi in uppum.*

Uuieo?

130. *Declaratio ſermonum tuorum illuminat & intellectum dat parvulis.*

Uuanda offenunga dinero uuorto irliehtet *luzzele* unde gibet in fernumeft. *Uuaz iſt declaratio ſermonum tuorum ane lex? Ziu ſi dien gegeben ſi die ſi ne mag juſtificare daz fernement parvuli, daz fernement humiles, dero bin ih einer, fone diu uuolta il ſia ſcrodon. Si iſt dara zuo gegeben, daz ſie ab ſuperbum judeum humilem tuoe, unde ſi dir geouge daz dinero chrefto ne gerinnet ſia ze irfollenne, unde du ſolt confugere ad gratiam, unde chalelicho cheden. Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum. Daz uuirt dir ze tuonne, quia per legem cognitio eſt peccati non juſtificatio.*

131. *Os meum aperui & attraxi ſpiritum, quia mandata tua deſiderabam.*

Uuanda ih diniu gebot uuolta, bediu indeta ih uf minen munt *unde iah, daz ih infirmus ne mahta tuon*

Digitized by Google

tuon fortia, parvulus magna, unde durftiger ſuof ih ſpiritum *bonum, der mir half ze geduonne, daz ih ketuon ne mahta, per mandatum ſanctum & juſtum & bonum. Non enim qui ſpiritu ſuo aguntur, ſed qui Spiritu Dei, hi filii Dei ſunt, non quia ipſi nihil agunt, ſed ne nihil boni agant, a bono aguntur ut agant.*

132. *Reſpice in me & miſerere mei ſecundum judicium diligentium nomen tuum.*

Sih mih ana, unde genada mir nah dero urteildo, dinen namen minnontero.

Daz chit nah dero urteildo, dia du an dien tate, die dinen namen minnont. Uuannan minnont? Ane daz du ſie er minnoteſt. Alſo Johannes chit: Nos diligamus Deum, quoniam ipſe prior dilexit nos. Diſiu uuort ſint des der ſuoze getrunchen habet unde gechoreto ſuozi mer trinchen uuile.

133. *Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum & non dominetur mei omnis injuſtitia.*

Kerihte mine genge nah dinemo gebote, unde nehein unreht ne uualte min.

Du gebitte minna, gib mir minna daz du uuoltoſt kebieten. Dara zuo geuuerdo mir helfen.

134. *Redime me a calumniis hominum & cuſtodiam mandata tua.*

Loſe mih fone menniſcon unliumenden, unde ſo behuoto ih din gebot.

Calumniæ ſint falſæ criminationes, die tuo daz ih ne furhte, ſo uuirdo ih under in mitten per patientiam gehalten. Der ſih furhtet der uuirdet liehto nah in becheret, daz ne laz mir geskeben.

135. *Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum.*

Din anaſiune irskeine uber dinen ſcalch.

Ouge mir helfendo dina præſentiam.

Et doce me juſtificationes tuas.

Unde lere mih dine rehtunga.

Lere mih ſie ſo, daz ih ſie tuoe. So chit iz oub anderesuuar: Doce me facere voluntatem tuam. Uuanda der habet ſie ungelirnet, der ſie ne tuot. So ſprichet veritas: Omnis qui audit a patre & didicit, venit ad me. Fone diu iſt uuar, qui non facit, ideo non venit, quia non didicit.

136. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.*

Uzferte uuazzero leiton ze tale miniu ougen, uuanda ſiu ne behuotton diniu gebot.

Ungeuuare ſebendo miſſetaten miniu ougen, daz ruzen ſiu. Nider ſolta iro runſa ſin ad humilitatem pœnitentiæ urh die ſculde daz ſiu chapheton an die illecebras curioſitatis illicitæ. Alſo Davidi geſcah umbe uxorem Uriæ. An anderen buochen iſt;

Tranſierunt oculi mei.

Samoſo ougen mer rinnen mugin danne urſpringa uuazzero. Daz gechoſe beizet yperbole, daz chit uberſtepheda.

137. *Juſtus es Domine & rectum judicium tuum.*

Reht piſt du truhten unde reht iſt din urteilda,

fone diu uueinota ih filo. Uuanda din reht ze fuorhtenne iſt omni peccanti, mit demo du den damnas ſo uuer damnatus uuirt, unde nieman ne iſt der ſinero damnationis ſih mit rehte gechlagon muge.

138. *Mandaſti juſtitiam teſtimonia tua.*

Du gebute reht.

Uuelichez? Teſtimonia tua. Siu ſint din reht unde du biſt rehter reht kebietendo.

Et veritatem tuam nimis.

Unde dina uuarheit kebute du genodo.

Uuelicha? Aber diu ſelben teſtimonia, mit dien du dih chunden tuoen uuile, diu man ſo filo genotor halten ſol, ſo filo ſiu genotor geboten ſint.

139. *Tabeſcere me fecit zelus meus, quia obliti ſunt verba tua inimici tui. [mei]*

Sereuuen teta mih min ando, uuanda mine fienda dinero uuorto irgazzen,

uuanda ih ſie minnota, bediu leidezta ih, daz ſie ſament mir ne uuaren ferventes in amore Dei. Daz leid uuaz mir ſo harto ana, daz iz mih in ſubte uuis sleuuen teta. Dannan iſt anderesuuar geſcriben: Zelus domus tuæ comedit me.

140. *Ignitum eloquium tuum vehementer, & ſervus tuus dilexit illud.*

Din uuort cluoit unde zundit harto, unde din ſcalche minnota iz.

Fone diu uuolta ih oub daz mine fiende iz minnotin, unde iz ſie zunti. Des inphant Cleophas, do er chad: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis Scripturas in via?

141. *Adoleſcentior [adoleſcentulus] ſum ego & contemptus, juſtificationes tuas non ſum oblitus.*

Ih pin iungero danne ſie unde ferchoren, doh ne irgaz ih dinero rehtungon, *ſo ſie taten.*

Daz mag cheden populus novi teſtamenti, der in contemptu uuas populo veteris teſtamenti. Daz mag oub ſunderigo cheden. Joſeph unde David, die iro bruoderen in contemptu uuaren, unde doh pehielten juſtificationes Dei.

142. *Juſtitia tua juſtitia in æternum.*

Din reht iſt euuig reht *nals judeorum, uuanda iro juſtitia evacuata uuirt, dia ſie uuolton præferre juſtitiæ Dei.*

Et lex tua veritas.

Unde din lex iſt uuarheit,

alſo dar ana skinet, daz ſie teſtimonium ſaget juſtitiæ Dei. Nah diu iz chit: Juſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata per legem & prophetas.

143. *Tribulatio & anguſtia invenerunt me, mandata tua meditatio mea eſt.*

Uuaz iſt mir danne geskehen?

Arbeite unde angeſta begagendon mir, ieo doh uuaren diniu gebot min gedanc.

Sie tuoen ana, helfen iro, abten min, ecchert ih pehalte diniu gebot, unde ih iob ſie mimoe umbe din gebot.

144. *Æquitas teſtimonia tua in æternum.*

Diniu teſtimonia umbe diu *martyres irſturben*, diu ſint euuig reht,

uuanda ſie des rehtes iemer lebent.

Et intellectum da mihi & vivam.

Unde gib mir fernumeſt unde ſo lebo ih.

Duo mih fernemen, uuieo daz nieht ne iſt, daz perſequentes inimici mir genemen mugen, unde uuieo ih danne uuarhafto lebo, ube ih temporalem vitam umbe dina geiiht ferliuſo.

145. *Clamavi in toto corde [meo] exaudi me Domine, juſtificationes tuas requiram.*

Ih ruofta an allemo herzen.

So

So tuot der der anadahte iſt ze ſinemo gebete, unde in ſin erneſt ne lazeſt anderes tenchen. Solih kebet iſt etelichen emezig nals manigen. Ube iz doh einen ieo ſo durh note ſi, daz iſt unchunt. Der hier ſpricchet, der iibet ſoliches.

Kehore mih truh,

uuanda mines ruoftes mir erneſt iſt.

Dine rehtunga ſuocho ih,

triuuua ze tuonne nals ecchert zeuuizzene.

146. *Clamavi ad te ſalvum me fac & [ut] cuſtodiam mandata tua.*

Ih hareta ze dir, gehalt mih unde danne behuoto ih diniu gebot.

Salutem animæ gib mir, dannan tuon ih, dah ih uueiz ze tuonne.

147. *Præveni immaturitate [in maturitate] idem aoria [ἀωρία] grece. & clamavi.*

Ih kabota in unzite unde hareta ze dir. In mitta naht er matutinum tempus chame, ſtuont ih uf ze gebete, daz tempus heizet immaturitas, unde iſt ein uuort nals zuei. Einer etelicher dero interpretum chad in immaturitate, idem en aoria grece. Mit zuein præpoſitionibus, daz iſt der ſelbo ſin, uuanda inmaturitas iſt ſignificatio immaturi, idem non opportuni temporis, daz ouh vulgo heizet hora inportuna, ſo media nox iſt & intempeſta, quando non eſt tempus operandi ſed quieſcendi. Diſiu reda mag fernomen uuerden ad unumquemque fidelium der daz diccho tuot, daz er uf ſtat ſo fruo. Ouh mag kebeizzen uuerden inmaturum tempus, er Chriſtus chame, do propbetæ bareton, unde in baten chomen, ſo er geheizen habeta. Fone diu chit hara nah.

[*Quia*] *In verbo tuo [verba tua] ſuperſperavi.*

Ze dinemo geheize ferſah ih mih,

fone diu hareta ih, ube mih dinero chumfte ne belangeti noh ih ſo genoto ne bareti.

148. *Prævenerunt oculi mei ad te matutinum. [diluculo]*

Miniu ougen furefuoren dia uohtun,

unde fureuuacheton ſia ze dir. Uuelichiu iſt diu uobta? Ane do dien begonda tagen, die in umbra mortis ſazen, unde ſie dih pegoudon ſeben in carne. Ze uuiu teta ih daz?

Ut meditarer eloquia tua.

Daz ih dine geheiza in muote habeti,

ſament allen dien, die ſie chunton in lege & prophetis.

149. *Vocem meam audi ſecundum miſericordiam tuam Domine, ſecundum judicium tuum vivifica me.*

Mina ſtimma truhten gehore nah dinen genadon,

daz du mir ablaz kebeſt in tempore miſericordiæ.

Nah dinero urteildo,

ih meino ſecundum judicium diligentium nomen tuum irchiccho mih *ad vitam.*

150. *Appropinquaverunt perſequentes me inquitati, a lege autem tua longe facti ſunt.*

Demo unrehte nahton ſih mine *perſecutores.*

An uuiu? Ane carnem meam cruciando, uuanda animæ, diu cruciatum treget, nieht nahor ne iſt. Aber fone dinero eo ferreton ſie.

Injuſtitiæ uuaren ſie bi juſtitiæ ferro.

151. *Prope eſto [es tu] Domine.*

Du truhten uuis uns pi.

Interior ſi uns din propinquatio, diu unſih niemer ne ferlaze.

Et omnes viæ tuæ veritas.

Unde alle dine uuega ſint uuarheit.

In dero uuarheite dines rebtes, uuile du unſih lazen liden die note, uuanda uuir ſie ane ſculde ne liden.

152. *Initio cognovi de teſtimoniis tuis, quia in æternum fundaſti ea.*

Ze eriſt *dero uuerlte* geeiſcota ih, daz fone dinen geiihten daz du ſiu ſtattoſt in euua,

unde in fundamentum gabe in Chriſto. Daz ſkein an Abel, ze demo civitas Dei ſancta Eccleſia anafieng, daz ſkein an patriarchis & prophetis, unde an anderen an dien do ſancta Eccleſia beſtuont, die teſtimonia Dei habeton in Chriſto fundata. Initio iſt adverbium, alſo ouh catbarchas apud grecos. Andere chaden ab initio daz iſt ſo uuare fernumiftigora.

153. *Vide humilitatem meam & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.*

Sih mina diemuoti unde loſe mih, uuanda ih dinero eo ne irgaz,

diu uns zuo cbit: Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur.

154. *Judica judicium meum & redime me.*

Chius mina urteilda,

daz iſt andereſt: ſih mina diemuoti, ſih daz, quomodo me ipſum dijudicavi.

Et redime me.

Daz iſt andereſt & eripe me.

Propter eloquium tuum vivifica me.

Umbe dinen geheiz chicche mih.

Uuelichen? Ane den. Qui credit in me non morietur in æternum, ſed habebit vitam æternam.

155. *Longe a peccatoribus ſalus, quia juſtificationes tuas non exquiſierunt.*

Ferro iſt heili fone ſundigen.

Ziu iſt daz?

Uuanda ſie dine rehtunga ne forderoton,

dien ne ſi ih kelih, uuanda ih ſie forderota.

156. *Miſericordiæ tuæ multæ Domine, ſecundum judicium tuum vivifica me.*

Manige ſint dine genaden truhten, nah dinero urteildo *an dero genadon ne gebreſte.* Irchicche mih.

157. *Multi qui perſecuntur me & tribulant me: a teſtimoniis tuis non declinavi.*

Manige ahtent min unde arbeitent mih,

cbit ſancta Eccleſia ex perſona Martyrum. Umbe daz ne uuancta ih fone dinen geiihten,

fone diu iſt purpurata terra ſanguine martyrum, cælum floreſcit coronis martyrum, Eccleſiæ ornatæ memoriis martyrum, inſignita tempora natalitiis martyrum, trebreſcunt ſanitates meritis Martyrum.

158. *Vidi prævaricantes & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt.*

Ih keſah andere dannan uuenchente,

die din ferlougendon in perſecutione,

unde fone demo leide ſuant ih, daz ſie ne behuoton diniu eloquia.

Iz uuag mir ſamoſo abſciſio membrorum meorum. Andere inter-

Digitized by Google

interpretes chedent. Vidi non ſervantes pactum. Pactum iſt, qui vicerit coronabitur. Der daz ne haltet der iſt prævaricator.

159. *Vide quoniam mandata tua dilexi.*

Sih daz aber ih minnota diniu gebot.

Caritatem gebute du, die minnota ih, diu ſtatta mih an dinero confeſſione.

Domine in miſericordia tua vivifica me.

Herro tuo mih leben an dinero genado.

Perſecutores todent mih, du chiccbe mih. Din genada gebe, daz ih kefrehton ne muge. Sih mih amantem, halt mih periclitantem.

160. *Principium verborum tuorum veritas, in æternum omnia judicia juſtitiæ tuæ.*

Uuarheit iſt anagenne dinero uuorto,

ſiu choment fone uuarheite, unde ſint uuariu, ne triegent niemannen noh juſtum demo ſiu vitam, noh impium, demo ſiu pœnam gebeizzent. Diu zeuuei ſint iemer urteilda dines rehtes.

161. *Principes perſecuti ſunt me gratis.*

Corpus Chriſti ſancta Eccleſia ſprichet hier. Uuaz chit?

Die uueltherren ahton min ungeſculdet.

An uuiu ſcadeton uuir Chriſtiani terrenis regnis? Ne chad ſelber Chriſtus kefrageter, ube man Cæſari zins keben ſolti. Reddite Cæſari, quæ Cæſaris ſunt, & Deo quæ Dei ſunt. Ne gab er imo ſelbo zins uzer ſiskes munde genomenen? Uuieo ſin præcurſor? Ze demo milites chamen, unde frageton. Quid faciemus? Er ne chad: cingulum ſolvite, arma proicite, Regem veſtrum deſerite, ut Deo poſſitis militare. Nube uuieo chad: Neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis, ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Unde comes Chriſti Paulus, uuieo riet er Chriſti provincialibus, ſin ſelbes commilitonibus. Ne chad er? Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Unde aber: Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem. Ne gebot er, daz ſancta Eccleſia beteti pro Regibus? Uuaz miſſetaten Chriſtiani uuider ſie, daz ſie iro ahton ſoltiu? fone diu chit mit rehte ſancta Eccleſia, danches ahton ſie min.

Et a verbis tuis formidavit cor meum.

Unde fone dinen *nals fone iro uuorten* ircham ſih min herza.

Sie dreuton. Proſcribo (iro guot frono ih) occido, ungulis torqueo (chazzonſo mit craphon) igni comburo, beſtiis ſubrogo (uuirfo ſo fure tier) membra dilanio (zesleizzo iro lide.) Daz alles ne forbta ih, uuanda du chade: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere. Sed timete eum qui habet poteſtatem corpus & animam perdere in gehennam.

162. *Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui invenit ſpolia multa.*

An dinen gechoſen freuuo ih mih alſo der manigiu geroube findet,

uuanda min ſigo habet mir gegeben manigiu geroube, an dien die ſib dinero militum patientiæ uuunderondo ze dir becheret habent unde geloubig ſint.

163. *Iniquitatem odio habui & abhominatus ſum, legem autem tuam dilexi.*

Unreht hazeta ih, unde leidezta iz, aber dina ea minnota ih.

So uuieo ih mir furhte a verbis tuis, diu din ea ſint, iedoh minnon ih ſiu, noh die minna ne irret caſtus timor. So ſuln chint parentes furhten unde minnon, ſo ſol chena iro charal furhten unde minnon.

164. *Septies in die laudem tibi dixi ſuper judicia juſtitiæ tuæ.*

Siben ſtunt in dage lobeta ih dih, umbe die urteilda dines rehtes.

Septies uuird fernomen ſemper, uuanda ſeptenis diebus alliu tempora gezalot uuerdent. Alſo iz chit: Septies (vel emizigo) cadet juſtus & reſurget. Idem omni genere tribulationis humiliatur & proficit.

165. *Pax multa diligentibus legem tuam & non eſt illis ſcandalum. i. mentis offenſio.*

Feſte frido iſt dien, die dina ea minnont unde nehein ferſpurneda.

Ube ſia ouh der ne fernimet, der ſia minnot, er abtot ſia iedoh, haben tougena unde heiliga bezeicheneda, unde ſo eret er ſia, unde uuizet imo ſelbemo dia unfernumeſt. Aber judeis uuas ſcandalum, daz man ſie biez legem ſpiritaliter intelligere, uuanda ſie ne minnoton ſpiritalia. Ouh iſt iz ſo ze fernemenne: Die Gotes ea minnont, dien ne taront proſpera, noh adverſa.

166. *Exſpectabam ſalutare tuum Domine & mandata tua dilexi.*

Dines haltares *Chriſti* beit ih truhten unde minnota diniu gebot *dilectionem Dei & proximi, uuanda der ſin ingemeitun bitet der diu ne minnot. Nu bitent ſin die ſiu minnont, ut cum Chriſtus apparuerit vita eorum tunc & ipſi appareant cum illo in gloria.*

167. *Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea vehementer.*

Dine geiihte behuota min ſela, unde minnota ſiu hirlicho.

Daz chedent martyres, uuanda ube ſie Dei mandata ne behuotin ane caritatem ne tohti in martyrium.

168. *Servavi mandata tua & teſtimonia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.*

Diniu gebot kehielt ih, unde dine geiihte, uuanda alle mine uuega ſint in dinero geſihte,

uuanda du iro uuara tuoſt unde mit kenadigen ougon ſie ſiehеſt, damnan behabo ih mina rihti an in.

169. *Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo Domine juxta eloquium tuum da mihi intellectum.*

Min gebet daz fore dir iſt nahe ze dir truhten *nah diu iz chit: Prope eſt Dominus bis qui tribulato ſunt corde.*

Nah dinemo geheizze gib mir fernumeſt.

Uuelicher iſt daz? Intellectum tibi dabo & inſtruam te.

170. *Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo ſecundum eloquium tuum eripe me.*

Min gebet chome fure dih nah dinemo geheizze loſe mih.

Daz iſt andereſt daz ſelba. Uuola bitet, der ſo bitet. Intellectum inphahendo uuirt ſin rat, uuanda durh ſib fernemendo uuirt ſin unraht.

171. *Eructabant labia mea ymnum cum docueris me juſtificationes tuas.*

Mine leſsa ſprechent lobeſang, ſo du mih lereſt dine rehtunga.

Got leret die, die dir ſint docibiles Dei, daz ſie niebt ein gebugendo nube tuendo bebuoten Gotes rehtunda.

172. Pro-

172. *Pronunciabit lingua mea eloquium tuum, quia omnia mandata tua æquitas.*

Min zunga ſaget din gechoſe, *leret diniu gebot,* uuanda ſiu alliu ſint reht,

ſone diu uuile ih uuerden miniſter verbi, uuanda dar ana æquitas iſt. Ih uueiz aber uuola, daz mir freiſa begagenen ſuln à contradicentibus & perſequentibus. Uuaz uuirt mir danne?

173. *Fiat manus tua ut ſaluet me.*

So chome din helfa daz ſie mih halte,

unde ih in anima ferlorn ne uuerde.

Quoniam mandata tua elegi.

Uuanda ih diniu gebot iruueleta,

ſo daz ih mit iro amore uberuuunde timorem.

174. *Cocupivi ſalutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea eſt.*

Chriſtum dinen haltare uuolta ih, *ſin gereta ih,* unde din ea iſt min hogezunga,

quia lex teſtimonium perbibet Chriſto.

175. *Vivet anima mea & laudabit te & judicia tua adjuvabunt me.*

An imo lebet min ſela, unde lobet dih, unde din urteilda helfent mir *ſamen dien die geboren ſuln: Venite benedicti patris mei.*

176. *Erravi ſicut ovis quæ periit.*

Ih kieng irre alſo ferlorn ſcaf.

Quære ſervum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.

Suoche mih, ſuoche dinen ſcalch, uuanda ih dinero geboto ne irgaz.

Die du ſuohteſt, die funde du nob ſuoche die du findeſt, unde gehalteſt.

De Pſalmis Graduum.

Einen judeum, in ſina uuis uuizzigen, frageta man, uuannan cantica graduum ſo genamot uuarin. Der antuuurta alſus: Do David uuillen habeta templum Domino ædificare, do ebenoten montem templi, unde ſcuoffin al nah diu, ſo er daz templum pildon uuolta, unde begruobin alſo, daz uffen demo monte ein monticulus uuart, dar uffe uuolta er daz templum zimberon, uffen den monticulum uuorchtà er ter quinque gradus, triuſtunt umbe unde umbe undirtane, daz die uuerchliute unde alle liute clementer uf unde nider gan mahtin, unde uuanda er ſih peuuanda daz er daz uuerch folle frummen ſelbo ſolti, ſo lieb ſangot er ſar demo ſelben uuerche, ih meino dien quindecim gradibus mit alſo manigemo pſalmo. Unde skeinet ſar an demo primo cantico, daz er invitos & contradictores umbe daz ſelba uuerch habeta. Dannan chad er: Domine libera animam meam a labiis iniquis & à lingua doloſa & cætera. Uſque huc judeus, quantum ad corticem non credo ſpernendus. Ube aber uuir ſone dien fidelibus, die die medullam expreſſerant ieuuith ſuozzeren dinges keſmecchet eigen, unde ſo filo des an uns uueſen mag, in medium bringen uuellen, den uuillen ne nemine nieman ſuperbiam, uuanda er ne skeinet invidiam ſuperbiæ pediſſequam.

Cantica quindecim graduum.

Ne ſirront nob an ſelbero zalo, ut patribus videtur. Diu ſelba zala, diu iſt uzzer zeuuelfen unde drin, alde uzzer zenen unde funfen, alde uzzer niuuen unde ſehſen, alde uzzer ahtouuen unde ſibinen, alde uzzer bis ſeptem & uno, alde quatuor unde undecim, alde ſeptem & octo. Multis noto myſterio compacta. Unde iſt ſi an diſen ſeptem modis des heiligen geiſtes zierodon fol. Uuieo aber alliu Eccleſia, diu after dero leitero virtutum, daz chiut allero ereſt, ſih bier nidanan buuuen mit habitantibus Cedar (i. finſtri) die ſia uuendent daz ſie ne ſtige, dara nah chuit ſi, daz ſie iro ougen ad Apoſtolos ufheue, unde ſie an iro zeuuelfo gradum ſteffen uuelle, die dero burg fundamentum ſint, in dia ſi ze iungeſt fole ſtigen uuelle, unde danne dar in chomeniu exultans cantare: Ecce nunc benedic? Dara nah ſtephet ſie an den tritten gradum. In voce ſuſpirantis ad ſupernam Jeruſalem, dara nah Prophetæ & Apoſtoli troſton ze folle chomenne. Unde chuit iocunda exultatione, daz ſi geleiſtet eigen alſo ſi iro gebiezzen i. in his quæ dicta ſunt mihi: In domum Domini ibimus: An demo fierden gradu, der numerus perfectorum iſt, ſo beuet Eccleſia iro ougen ad Deum ipſum ſtebiliter trouuente, daz ſie diu ougen ab imo ſillintin er ne neme, er er iro genada ſende. An demo funftin ſprozzen ſo nimet ſi martyres in hant, unde ſtephet alſo faſto, daz ſi ioh andero ordines fidelium mit demo robore hobor unde hobor ſezzet, unzin an den zenden, der iro ſelbero ſunder ſprozzo uuirdet. Der ſehſto gradus der iſt confeſſorum. Der ſibendo dero, die in zit riuuuoton. Daz ne teta Judas. Jam enim judicatus erat. Der ahtodo iſt ſanctæ Mariæ cum virginibus & viduis. Der niundo iſt conjugatorum. Der zendo iſt Eccleſiæ ut diximus. i. ſimul omnium antecedentium. An diſemo gradu ſamenot ſi ſih iro ſiando undanches in horreum, in manipulis ſuis, zizaniis tanquam fœno tectorum abjectis. So daz die profundi peccatores danne geſehent, die ſilo nah tempus acceptabile ferloren habeton, ſo beginnent ſi iro ſelbero furhten, nie ſi faſciculi ze uuerden ad comburendum unde ſtephent danne ſpato. i. in undecima hora, an den einluften ſprozzen. De profundis, unde uuerdent danne mit ſuperabundanti gratia irloſet. Der zeuuelfto gradus der iſt infantum & innocentum, die ne darf Eccleſia ſamenon. Mater gratia ſouget ſie an iro arme. An demo drittezenden ſprozzen ſo gariuuint ſih die follechomenen hirta unde herta mit ſtola prima, mit dero ſie cum ſponſo pruten ſulen, alſo iz chuit: Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis (vel vidi Jeruſalem ornatam tanquam ſponſam viro ſuo) An demo fierzenden ſo beuent ſie pruderlicho ſamint ymnum & canticum lætitiæ: Ecce quam bonum. Unde ſtephent in regnum cælorum, quoniam illic mandavit Dominus benedictus. Des funfzendin gradus canticum ſingent ſie uffen des prute ſtoles hobi geſezzene alſus: Ecce nunc benedicti qui ſtatis in domo domini in. a. d. & ut in apocalyſi eſt. Alleluja. Amen. Benedictio & claritas & ſapientia. Mit demo troſte ſprichet nu zelezzeſt Eccleſia ze dien nob habitantibus Cedar (i. finſtri) ſid iu an dien iuuueren extremis ſus kenadechlicho beſcehen muge. Confidenter in noctibus omnes extollite manus veſtras in ſecula & benedicite Domino. Daz noctibus diſis iungiſtin cantici gebillet demo Cedar des eriſtin Alleluja. Laudate nomen Domini, qui ſtatis ſicut & ſupra. Sed & quid in quindecim muſici monochordi diſtributionibus. i. quatuor tetrachordis, hæc ipſa vis valeat, ſi quis enim ignarus perſpexerit, Spiritus Sancti, qui continens omnia ſcientiam habet vocis mirabilia inveniet ornamenta.

Pſalmus CXIX.

Hebr. CXX.

Canticum Anabathmon. i. e. Graduum.

1. *AD te cum tribularer clamavi & exaudiſti me.*

Ih hareta ze dir truhten, do ih in arbeiten uuas, unde gehortoſt du mih.

Digitized by Google

2. *Domine erue animam meam à labiis injuſtis & à lingua ſubdola.*

Truhten loſe mih fone unrehten unde unchuſtigen uuorten.

Alſo dero uuort ſint, die mih ilent peſuichen ſamo ſo min borgendo, unde mih ilent uuenden, daz ih uf ne ſtige de vitiis ad virtutem. Uuara uuile du? chedent ſie, du uuile ze ferro, ferror danne du mugiſt.

3. *Quid dabitur tibi & quid apponetur tibi ad linguam doloſam?*

Do chad ih ze mir ſelbemo.

Uuaz uuirt dir gelazen, unde uuaz uuirt dir gagen ſtellet,

daz chit, uuaz uuirt dir ze ſtellenne gagen ſo biſuichlichen uuorten?

4. *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus deſolatoriis.* *i. vaſtantibus.*

Daz tuont uuaſſeſtrala des mahtigen, *daz ſint verba Dei. Din ſezze dara gagene* mit ſtorenten zanderon,

daz chit mit dero exemplis, die er chuote uuaren, unde ſie aber ſih ſelben zundon iro irriden ze ſtorenne. So tuondo ſtigeſt du per gradus alſo ouh ſie taten.

5. *Heu me, quid [mihi, quia] incolatus meus longinquus eſt factus?*

Ah mih, *chiſt du danne*, ziu iſt min ellende ſo langez uuorden?

Uuanda ſih ſar beginnet hina langen, ſo du ze tugede geſtiget, unde dir dero anderro unrebt charlih.

Inhabitavi cum tabernaculis.

i. cum habitoribus Cædar.

Ih ſizzo mit dien buuuenten in cædar,

dar Iſmahelis keſazze iſt, der uzzer Gotes riche ſol ferſtozzen uuerden. Alſo iz chit. Ecce ancillam & filium ejus, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ Sine herebirga ſint cedar, daz chit tenebræ, in dien ſizzent peccatores, ſament dien ih hier buo.

6. *Multum peregrinata eſt [incola fuit] anima mea.*

Min ſela iſt hier ſilo ellende.

Sia bedruzet dero Iſmahelis berebirgon.

7. *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus.*

Frido hielt ih mit dien die in hazzent.

Daz ſint die, ſament dien ih in cedar ſizzo, dien ih iro ubeli fertrago, daz under uns doh frido ſi.

Cum loquerer eis debellabant me gratis.

Undurftes rungen ſi uuider mir,

ſo ih ſie gruozta, uuanda ih mina froma ne forderota, doh ih ſie gruozta, nube iro ſalda, die in Chriſto ſint. Unde uuanda ſie frido bazzent, pediu ne mahton ſie nebeinen geuuaht keheren Chriſti, qui eſt pax noſtra.

Pſalmus CXX.

Hebr. CXXI.

Canticum Graduum.

1. *Levavi oculos meos ad [in] montes, unde veniet auxilium mihi.*

Ih ſah uf an die berga, *daz ſint Apoſtoli*, dannan chumet mir helfa.

Sie habent uns Evangelium prædicando gezeigot, uuannan diu helfa chomen ſol.

2. *Auxilium meum à Domino qui fecit cœlum & terram.*

Fone Gote chumet mir helfa, der dir himel unde erda teta.

Daz uuirt fone in gelirnet.

3. *Ne des ad movendum [non det in commotionem] pedem tuum.*

Ne la truhten minen fuoz sliphen *fone ubermuoti.*

Neque dormitet qui cuſtodit Iſrahel [te.]

Noh der ne naphze, der din huohtet Iſrahel.

4. *Ecce non dormitat [dormitabit] neque dormiet, qui cuſtodit Iſrahel.*

Noh er ne tuot.

Er ne naphezit, noh ne ſlaffet, der Iſrahelem behuotet.

Iſrahel chit vir videns Deum. Der incarnationem Domini geloubet, der iſt Iſrahel, uuanda der follechumet ad inſpectionem vultus Dei.

5. *Dominus cuſtodiet te, Dominus tegumentum tuum ſuper manum dexteræ [dexteram] tuæ.*

Got pehuotet dih, Got iſt din decchi unde din skerm, an demo geuualte dinero zeſeuuun,

daz chit an demo geuualte dinero ſaligheite, uuanda du geuualtig piſt filius Dei fieri & ad dexteram eſſe. So skirmet er dih, ne plus tempteris quam potes ferre.

6. *Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem.*

Tages ne tarot dir diu ſunna, noh der mano nahtes.

Proſpera unde adverſa ne taront dir.

7. *Dominus cuſtodit te ab omni malo, cuſtodiat animam tuam Dominus.*

Got huotet din fore allemo ubele, Got pehuote dina ſela.

Ube ouh der lichamo irslagen uuerde, daz diu ſela gehalten ſi.

8. *Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tuum ex hoc nunc & usque in ſæculum.*

Got pehuote dina infart, *ſo dih ana beginne gan temptatio daz er din ne lazzo harto gecborot uuerden,* unde dina uzfart, *daz du dar uz chomeſt kebezzerote alſo Job.*

Ex hoc nunc & usque in ſæculum.

Nu huote er din unde iemer.

Pſalmus CXXI.

Hebr. CXXII.

Canticum Graduum.

[Abſunt al. pro his:] Vox Suſpirantis ad ſupernam Jeruſalem.

1. *Jocundatus ſum in his, quæ dixerunt mihi in domum Domini ibimus.*

Ih pin gefrouuit an dien, diu mir *Prophetæ unde Apoſtoli gehiezzen.*

Uuir faren, *chaden ſie*, in daz Gotes hus.

Daz hus iſt in himile.

2. *Stantes*

Digitized by Google

2. *Stantes erant pedes noſtri in atriis [tuis] Jeruſalem.*

Sid dien gebeizzen ſtuonden unſere fuozze in dien hofen Jeruſalem *uuanda ſie dington uuir dara.*

3. *Jeruſalem quæ ædificatur ut civitas.*

Daz iſt diu himiſca Jeruſalem, diu in burge uuis kezimberot uuirt uzer chechen unde geislichen ſteinen.

Cujus participatio ejus in id ipſum.

Dero teilhabunga iro neimo ih, iro teilhabunga iſt an demo *idipſum. Si habet teil an Gote, daz chit, iro cives habent teil an imo. Er iſt ieo ane uuehſel unde ieo ein. Pediu heizzet er idipſum, unde bediu heizzet er eſt.*

4. *Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus Domini.*

Mines trubtenis chumberra ih meino die an in geloupton, nals die in chriuzegeton die ſtigen dara uf in die burg.

Teſtimonium Iſrahel.

Iſrahelis erchenneda *daz chit an dien Iſrahel irchennet uuirt, die dir ſint ſine dolo, die ſtigent dara uf.*

Ad confitendum nomini tuo Domine.

Sie ſtigen dara, dinemo namen ze iehenne *unde ze lobenne* truhten.

5. *Quoniam ibi ſederunt ſedes in judicium [judicio.]*

Uuanda dar ſazen ze urteildo ſtuola.

Daz ſint juſti, die ſint Gotes ſtuola, an dien rauuet er.

Sedes ſuper domum David.

Sie ſint ſtuola, *daz chit irteilara* uber Chriſti familiam,

ſone dero ſie inphangen unde gefuorot uuurden, do ſie ze iro chamen, mit dero boteskefte des Evangelii.

6. *Interrogate [Rogate] quæ ad pacem ſunt Jeruſalem.*

Fragent *iro ſtuola, irbeidiu bint iob ſtuola iob ſtuolſazen* des daz dir treffe ze demo fride, dero burg Jeruſalem.

Die iro guot kaben, unde pauperibus Chriſti miſericordiam skeindon, die treffent ad pacem Jeruſalem, dien uuirt irteilet, daz ſie dara faren.

Et abundantia his qui diligunt eam.

Unde genuht iſt dar dien, die ſie minnont.

In ne briſtet dar niebtes.

7. *Fiat pax in virtute tua.*

Frido geskehe dir Jeruſalem in dinero tugede.

die du skeindoſt daz iſt minna unde milti.

Et abundantia in turribus tuis.

Unde genuht ſi in dinen turrin,

daz ſint, die dar irteilent, dien an Gote genuoge iſt alles des ſie luſtet.

8. *Propter fratres meos & propinquos meos loquebar pacem de te.*

Umbe mine bruodera unde umbe mina chunnelinga ſageta ih frido ſone dir.

Ih forderota iro nuzzeda nals mina.

9. *Propter nomen [domum] Domini Dei noſtri quæſivi bona tibi.*

Umbe Gotes namen forderota ih din guot

nals minez. Ih ſageta in dannan idem, ſone dinen atriis frido, daz ih ſie dara geuuiſti.

Pſalmus CXXII.
Hebr. CXXIII.
Canticum Graduum.

1. *AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.*

Miniu ougen huob ih uf ſtigindo ze dir du in himile bueſt.

Puet er danne in bimile? Uuar buta er aber, er bimel uuurte? Unde ſine beiligen in dien er buet? An imo ſelbemo buta er, unde ſament imo ſelbemo, alſo er oub nob an imo ſelbemo iſt.

2. *Ecce ſicut oculi ſervorum in manibus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ in manibus Dominæ ſuæ, ſic oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum quoad uſque miſereatur noſtri.*

Alſo diu ougen dero ſcalcho, *die man fillet*, uuartent ze iro herron handen, unde diu diu ze iro frouuun handen,

uuieo balto ſie herren uuellen, ſo uuartent unſerin ougen ze Gote unſermo herren, unz er uns kenade. So genadet er uns, ſo er uns aba genimet die filla unde die miſeriam, die uuir in Adam gefrebtoton do uuir corruptionem inphiengen unde mortalitatem. So uuelichc daz ircbennent, unde dar umbe betont, dien genadet er.

3. *Miſerere noſtri Domine miſerere noſtri.*

Sus ſuln uuir cheden, uuanda uuir die filla liden,

kenade uns herro, genade uns.

Quoniam multum repleti ſumus deſpectione.

Uuanda uuir harto erfullet pirn ferſihte,

ſone dien, die des buont, daz uuir dero ſaldon gedingen, dia uuir nob ne ſeben.

4. *In plurimum [Quia multum] repleta eſt anima mea. [noſtra]*

Unſer ſela iſt des kenietot,

ſi iſt ze immezze fol dero ferſihte.

Opprobrium eis qui abundant, & deſpectio ſuperbis.

Mit dien iſt iteuuiz die follun habent, unde mit ubermuoten iſt ferſiht.

Diu genuht machot ſie ubermuote dannan chumet, daz ſie dero guoton buont.

Pſalmus CXXIII.
Hebr. CXXIV.
Vox Martyrum.
Canticum Graduum.

1. 2. 3. *NIſi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Iſrahel, niſi quia Dominus erat in nobis, dum inſurgerent [exſurg.] homines ſuper [in] nos, forſitan vivos abſorbuiſſent nos.*

Nu chede Iſrahel, ube Got in uns ne uuare, do unſih die menniſcen anananton,

odeuuano ferslundin ſie unſih lebende. Die daz uuiſſon daz idolum niebt ne iſt, unde ſie doh kenotet uuurden in perſecutione daz ſie imo opheroton, die uuurden lebende ferslunden. Uuandin ſie daz ydolum iebt uuare, ſo uuurden ſie tote ferslunden. Aber die martyres ne mabta des nieman genoten, uuanda Got uuas in in. Dien diſer lib liebera uuas danne der euuigo, unde ſie bediu uuizzendo ziu giengen opheron,

ron, nie ſie diſen lib ne ferlurin, in dien ne uuas Got niebt.

3. 4. *Dum iraſceretur furor ipſorum ſuper nos, forſitan aqua demerſiſſet nos.*

Do iro heizmuoti gagen uns inzundet uuard, odeuuano beſoufti unſih daz uuazzer,

daz chit torrens perſecutionis, ube Got in uns ne uuare, alſo iz die beſoufta, in dien Got ne uuas.

Torrentem pertranſiit anima noſtra.

Unſer ſela durhuuuot die chlingun,

dia ene durbuuaten ne mabton.

5. *Forſitan. i. putas. pertranſiit anima noſtra aquam ſine ſubſtantia [intolerabilem?]*

Truuueſt du daz unſer ſela durhuuaten habe unehtig uuazzer?

Daz ſint ſunda die ſubſtantiam ne habent, nube inopiam ſone demo ſie riche uuolton uuerden, unde aber arm uuorden ſint.

6. *Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venationem [captionem] dentibus eorum.*

Got kelobot der unſih iro zanen ze uueido ne gab.

Der unſeren perſecutoribus ne bangta, daz ſie unſih uueidondo geſiengin, unde in dia ſunda brahtin.

7. *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de muſcipula [laqueo] venantium.*

Unſer ſela iſt irloſet uzzer dero fogelaro chloben, alſo der ſparo,

der dar uz indrinnet.

Muſcipula [laqu.] contrita eſt & nos eruti ſumus.

Der chlobo iſt fermulet, unde bin uuir inpharen.

8. *Adjutorium noſtrum in nomine Domini qui fecit Cœlum & terram.*

Daz iſt ſone diu uuanda unſer helfa uuas in des namen der himel unde erda teta.

Pſalmus CXXIV.

Hebr. CXXV.

Canticum Graduum.

1. *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Syon, non commovebuntur in æternum.*

Die ſih ze Gote ferſehent, die ſint iemer unuuegig, alſo mons Syon.

Qui inhabitant Jeruſalem,

daz ſint die, die in dero himeliſcun Jeruſalem buent.

Die ne ſturet furder nieman. Sie ſizzent ieo faſto dar inne, alſo Syon faſto ſizzet in dero irdiſkun Jeruſalem.

2. *Montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu plebis ſuæ.*

Apoſtoli umbe habent [halbent] ſia, unde truhten iſt umbe halbunga ſines liutes,

uuanda er gibet in unitatem pacis, an dero Apoſtolorum boteſcefte.

Ex hoc & uſque in ſæculum.

Hinnan anauuertes unde unz in euua *feſtenot er dia burg.*

3. *Quoniam non derelinquet [relinquet] virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum.*

Uuanda er ne lazet den geuualt dero ſundigon, uber den teil dero rehton.

Do er ſie iro laze uualten ze einero friſte, lango ne dolet er iz niebt.

Ut non extendant juſti in iniquitatem manus ſuas.

Uuanda er ne uuile, daz die rehten durh dia not recchen iro hende ze demo unrehte *ungelib [unde gelib] uuerden dien ubelen.*

4. *Benefac Domine bonis & rectis corde.*

Uuola tuo du truhten, guot unde reht herza habenten,

die nah dien ubelen ne fabent.

Declinantes autem in tranſugellationes, [obligationes] adducet Dominus cum operantibus in injuſtitiam.

Die ſih an dia gelichi cherent *dero iruuurgton, unde ſone ubelen ubel lirnent,* die fuoret Got mit dien unrehto farenten.

Sie farent nah dien, dien ſie gelib ſint.

Et pax ſuper Iſrahel.

Unde uffen Iſrahelem chumet frido,

daz chit rauua begagenet imo.

Pſalmus CXXV.

Hebr. CXXVI.

Canticum Graduum.

1. *Cum convertit Dominus captivitatem Syon, facti ſumus ſicut conſolati.*

Do Got peuuanta daz ellende Syon, do uuurden uuir ſamo ſo getroſtet.

Uuir uuurden geellendot ſone unſeren ſundon, unde irloſet mit Chriſtes pluote, unde birn uuir ſamo ſo getroſtet, uuanda uuir noh bier uueinonde dara gedingen, ze ſtiginne, dar uuir folle troſtet uuerden, daz iſt in reſurrectione juſtorum.

2. *Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum & lingua noſtra exultatione.*

Do uuard fol mendi unde freuui unſer munt, unde unſer zunga.

Daz herza habet ſinen munt unde ſina zungun, ſone diem iſt iz keſprochen.

Tunc dicent inter gentes, magnificavit Dominus facere [cum eis.]

3. *Magnificavit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus jocundati.*

Danne chedent ſie under dietin, truhten gechreftigota ſih tuon mit uns, uuir bin geuuunneſamot,

Uuanda er nu chit in futuro dicent, ſone diu ſint ouh præterita convertit unde repletum eſt, diu er fore ſprah in futuro ze fernemenne. In prophetiis iſt ſo getan gechoſe emizig. Nu iſt daz zit, daz uuir cheden ſulu. Magnificavit Dominus facere nobiſcum. Uuanda uuir habeton getan ubelo uns ſelben, do cham aber Gotes Sun, unde teta uns daz chreftigoſta, daz er ſih ſelben gab umbe unſih.

4. *Converte Domine captivitatem noſtram ſicut torrentes in auſtro.*

Do

Digitized by Google

Do diz keuuizegot uuard in verbis præteriti temporis, noh do uuas iz chumftig, pediu betot er daz iz uuerde alſus.

Peuuende truhten unſera geellendoti, alſo die chlinga beuuendet uuerdent in demo ſunt uuinde.

Die chlinga ſint uuinteres pefroren, ſo der uuarmo uuint chumet, ſo ſmilzet daz is, unde loufent danne die chlinga. Alſo uuaren uuir erfroren in dien ſundon, unz der uuint cham Spiritus Sancti, unde unſere ſunda zeliez, unde unſih teta loufen ad patriam. Uuanda daz mit lacrymis uuerden ſol, dero gebeizzet er uns oub troſt ſus chedendo:

5. *Qui ſeminant in lacrymis, in gaudio metent.*

Die mit tranen ſahent, die arnont mit mendi.

Die hier ſahent elemoſinam, unde bona opera, die arnont ſo ſie vitam æternam ze lone inphahent.

6. *Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.*

Sie farent uueinonde unz ſie ſahent, ſie choment aber, frouue mit iro garbon,

ſo ſie arnont. Ube ſie hier uueinont ſie uuerdent is aber ergezzet, ſo ſie inphahent coronam vitæ.

Pſalmus CXXVI.
Hebr. CXXVII.
Canticum Graduum [Salomonis.]

1. *NIſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam.*

Unſer truhten ne zimberoe daz hus, ferlorne arbeite ſint dero, die iz ilton zimberon.

Alle prædicatores ne gebezzeront den mennisken, Got ne tuoie iz. Er iſt der uuiſo Salomon, er zimberot daz hus, imo ſpuot is.

Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.

Chriſtus ne huote dia Eccleſiam.

2. *In vanum eſt vobis ante lucem ſurgere.*

Iu iſt unnuzze fore tage uf zeſtanne,

daz chit fure Chriſtum ze fahenne. Alſo die tuont, die dar uuellen ſin excelſi, dar er uuas humilis.

Surgite poſtquam ſediſtis.

Stant uf ſo ir geſizzent.

Uueſent hier diemuote, ſo mugent ir in gloria reſurgere.

Qui manducans [*manducatis*] *panem doloris.*

Iu chido ih, ir mit ſere brot ezzent,

unde hier trurent in convalle lacrymarum.

3. *Cum dederit ſomnum dilectis ejus, ecce hæreditas Domini.* [*vulgo aliter diſtinguitur.*]

So er daz ende gibet ſinen holdon, ſo chumet daz erbe.

Nah diſemo libe chumet der lon. Der ſin ergerot der uuile uf ſtan er er ſizze, unde er haben guollichi, er er ſih kediemuote.

Filii merces.

So chumet der lon des ſunes.

Fructus ventris.

So chumet der lon des uuuocheres dero heiligun uuumbo.

Des iſt er, er gibet in, filii Mariæ iſt er, er gibet ze lone reſurrectionem vitæ.

4. *Tanquam ſagittæ in manu potentis: ſic filii excuſſorum.*

Alſo die ſtrala in des mahtigen hende, ſo ſint dero erſcutton ſune.

Der mahtigo ſcuzet ferro, ferro ſint oub chomen verba Apoſtolorum. Alſo iz chit: In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sie ſint dero prophetarum chint, dero tougenen ſerifte nu irſcutet ſint.

5. *Beatus homo qui replevit deſiderium ſuum ex ipſis.*

Keſah in Got, der ſih kerot iro zegeſatone.

Saligo den iro lero luſtet.

Non confundentur cum loquentur [*confundetur, loquetur*] *inimicis ſuis in porta.*

Sie ne uuerdent ſcameg, ſo ſie ufen burgetore ſprechent ze iro fienden. Chriſtus iſt daz purgetor, uuanda er chad. Ego ſum oſtium. An imo ſtant ſie, unz ſie die uberuuindent, die iro arende lougenent.

Pſalmus CXXVII.
Hebr. CXXVIII.
Canticum Graduum.

1. *BEati omnes qui timent Dominum.*

Salig ſint alle die Got furhtent.

Qui ambulant in viis ejus.

Salig ſint die in ſinen uuegen gant,

die ſiniu gebot uuerent.

2. *Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es. & bene tibi erit.*

Uuanda alle ſalige ein ſint in Chriſto, pediu ſpriebet der propheta nu ſingulariter, ze dien er genoto fore ſprah pluraliter.

Arbeite dinero uuuochero izzeſt du.

Arbeite habeſt du in enero uuerlte, die fuoront dih dar in ſeti, ſone diu biſt du nu ſalig *in ſpe*, unde uuola uuirt dir *danne in re.*

3. *Uxor tua ſicut vinea* [*vitis abundans.*] *fertilis.*

Din Eccleſia Chriſte iſt alſo der birigo uuinegarto.

In lateribus domus tuæ.

An uuemo iſt ſie birig?

An dien ſiton dines huſes.

Daz ſint die, die dir haftent. Die haftent manne lichemo, die ze ſinero ſitun ſint.

Filii tui ſicut novella [*novellæ*] *olivarum in circuitu menſæ tuæ.*

Diniu chint umberingent din diske, alſo niuſlanzot olegarto.

Sie ſint kelih demo olegarten, uuanda ſie pacifici ſint. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Die umberingent din diske, uuanda ſie beſizzent din vicche.

4. *Ecce ſic benedicetur homo, qui timet Dominum.*

Solchen ſegen inphahet der menniſco der Got furhtet.

5. *Benedicat te Dominus ex Syon.*

Got kebe dir ſegen ſone Syon,

daz chit ſone ſpecula. Diu ſpecula iſt in himile, dar

uuir

Digitized by Google

uuir Got ſehen. Soliches ſegenes luſte dih, du dir Got furhteſt, daz du in geſehen muoziſt.

Et videas quæ bona ſunt Jeruſalem.

Unde geſeheſt du diu guot, diu dero ufuuertigun burg ſint.

Uueliu ſint daz? Ane inſpectio Dei? Daz iſt der ſegen ex Syon.

Omnes dies vitæ tuæ.

Alle tage dines libes.

Daz iſt der euuigo tag.

6. *Et videas filios filiorum tuorum. i. fructus operum tuorum.*

Unde geſeheſt du uuuocher dinero uuercho.

Pacem ſuper Iſrahel.

Unde frido uber iegelichen guoten man.

Pſalmus CXXVIII.
Hebr. CXXIX.
Canticum Graduum.

1. *SÆpe expugnaverunt me a juventute mea.*

Eccleſia Dei chlagot ſih, uuaz ſie fone ubelen irliten habe. Ofto, chit ſi, abton ſi min, fone des ih uuahſen begonda.

[*Dicat nunc Iſrael.*]

2. [*Sæpe expugn. me aj. m.*] *Etenim non potuerunt mihi.*

Sie ne mahton mir ieo nehein *argerunga ſin, uuanda ſie ne mahton mih kecheren nah in.*

3. *Supra dorſum meum fabricaverunt peccatores.*

Ufen minemo rukke zimberoton ſie.

daz chit, arbeito geluodon ſie mih. Uuanda ih in gelih ne uuolta ſin, pediu abton ſie min, unde uuaren mir burdi.

Longefecerunt injuſtitiam [*Prolongaverunt iniquitatem ſuam.*] *ſuam.*

Ferro fone mir taten ſie iro unreht,

uuanda ih iro gebelfo ne uuas.

4. *Dominus juſtus concidet cervices peccatorum.*

Der rehto truhten houuet den iro hals.

5. *Convertantur* [*Confundantur*] *& avertantur retrorſum omnes qui oderunt Syon.*

Ze ſcandon uuerden unde hintert kangen, die Chriſti Eccleſiam hazzeen.

6. *Fiant ſicut fœnum tectorum, quod priuſquam evellatur, exaruit.*

Sie miſſedien alſo daz cras, daz ufen demo tache uuirt, daz er irdorret, er man iz danne neme.

Er die ſundigen erſterben, er ſint ſie Gote irdorret.

7. *De quo non replevit manum ſuam meſſor, & ſinum ſuum qui manipulos collegit.* [*colligit*]

Des der mandare ſina hant ne gefulta, noh ſin ſcozza der die garba ſamenota.

Angeli meſſores ne ſamenont ſie nieht in horreum Domini, uuanda ſie zizania ſint, unde ſie faſciculis kebunden uuerdent ad comburendum.

8. *Et non dixerunt tranſeuntes viam, benedictio Domini ſuper vos.*

Unde die furefarenten *Apoſtoli unde Prophetæ* ne chaden in nieht zuo, *ſo iz in judea ſito uuas,* Gotes ſegen ſi uber iuh.

Benedicimus vos in nomine Domini.

Noh ſie ne chaten, in Gotes namen ſegenoen uuir iuh.

Cuoten unde rehten liezzen ſie iro ſegen, uals ubelen.

Pſalmus CXXIX.
Hebr. CXXX.
Canticum Graduum & vox peccatoris. [abſunt.]

1. 2. *DE profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.*

Uzzer dero tiefi dero ſundon ruofta ih ze truhten,

ſ. non impius, qui cum venerit in profundum peccatorum contemnit.

Truhten gehore mina ſtimma.

Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

Ze minero digi loſeen diniu oren.

3. *Si iniquitates obſervaveris Domine, Domine quis ſuſtinebit?*

Uuile du mannelichemo ſin unreht kehalten Truhten? Truhten uuer mag iz danne liden?

4. *Quoniam apud te propitiatio eſt.*

Ze dir ruofta ih, uuanda an dir diu ſuona iſt.

Du ſuondoſt unſih mit dinemo bluote.

Propter legem tuam ſuſtinui te Domine.

Umbe dine ea beit ih din truhten.

Uuelicha? Ane diu dir chit: Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitur lex Chriſti. Uuanda ih die ilta uueren, bediu beit ih kenadon.

5. *Suſtinuit anima mea in Verbo ejus.*

Ze dinen gebeizzen ferſah ih mih.

6. *Speravit anima mea in Domino, à vigilia matutina usque ad noctem.*

Fone dero uohtun unz ze naht kedingta ih an minen truhtenen,

fore tage irſtuont Chriſtus cuſtoditus à militibus, fone dero fruoi unz an min ende gedingo ih an in. Uuanda er irſtuont non moriturus amplius, daz er ouh mih ſo beize irſtan.

7. *Quoniam apud Dominum miſericordia, & multa apud illum redemtio.*

Fone diu gedingo ih an in, uuanda mit imo irbarme herzeda iſt, unde folleglih irloſeda.

8. *Et ipſe redimet Iſrahel ex omnibus iniquitatibus ejus* (*i. ad ſe reſpicientem turbato oculo ab ira, ut ſupra in ſexto pſalmo*) unde er irloſet Iſrahelem, uzer allen ſinen unrehtin.

Pſalmus

Psalmus CXXX.

Hebr. CXXXI.

Canticum Graduum [David.]

1. *DOmine non est exaltatum cor meum.*
Truhten min herza ne ist erhauen.
Daz opher bringo ih dir, uuanda iz chit. Sacrificium Deo spiritus contribulatus.
Neque in altum elati sunt oculi mei.
Noh miniu ougen ne sint ho irhauen.
Ih ne beuuano mih niebt mer danne ih gemuge.
Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me.
Noh ih ne gieng in michelen dingen unde uunderlichen, diu fone mir uuârin ze sagenne.
Daz chit, ih ne gereta nebeines liumentes. So Symon magus teta, der Spiritum Sanctum inphahen uuolta, sih ze tuomenne in signis & prodigiis.
2. *Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam, quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam.*
Ube ih mih kuollichota, unde also diemuote ne uuas, so daz intuuenita chint, daz noh an dero muoter armen ist, so si solih min lon.
3. *Speret Israhel in Domino ex hoc nunc & usque in sæculum.*
Der Got kesehen uuelle, der gedinge an in, hinnan unz hina ze dero euuigheite.
So er dara chumet so habet er daz er uuolta an selbemo dinge, nals in gedingi, daz chit in re, nals in spe.

Psalmus CXXXI.

Hebr. CXXXII.

Canticum Graduum.

1. *MEmento Domine David & omnis mansuetudinis ejus.*
Erhuge truhten Davidis, unde allero sinero mammendi.
David skeinda sina mammendi an Saule sinemo fiende, do er in slahen mahta, unde in doh ne sluog. Christius ist David, unde an Christo populus Dei. Christus skeinda sina mammendi, do er in cruce sus peteta: Pater ignosce illis non enim sciunt quid faciunt. So lerta er oub tuon populum Dei, do er chad: Orate pro inimicis vestris, benefacite bis qui oderunt vos.
2. *Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob.*
Erhuge sin, unde bilf imo ze geuuerrene, also er Gote gesuuor unde geantheizota.
Uues kesuuor, unde uuaz keantheizota populus Dei? Daz er si templum Dei.
3. *Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero super lectum strati mei.*
4. *Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,*
5. *Et requiem temporibus meis: donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.*
In die herebirga mines huses ne gan ih, in min bette ne stigo ih, slaf minen ougon ne lazo ih noh rauua minen touuuungen, er ih stat irfaro, unde herebirga demo Gote Jacobis.
Daz chit, niebt des mines ne ruocho ih ane in. Ih ne uuile ne beinero minero sachon menden, ih ne muoze in seldon in minemo herzen.
6. *Ecce audivimus eam s. Ecclesiam in Eufrata: invenimus eam in campis saltus.*
Domus Dei, daz ist Ecclesia, Eufrata chit speculum. Imago skinet in speculo. Uuaz ist prophetia ane imago futurorum?
Uuir gehorton sia in speculo iu, uuir eigen sia funden in uualdfelden.
Gentes die fone uugeloubon er iruualdet uuaren, die sint uuorden Ecclesia Dei.
7. *Introïbimus* [*introibimus*] *in tabernacula ejus.*
s. Domini Dei Jacob.
Nu birn uuir in sin gezelt kekangen,
uuanda uuir in sinero Ecclesia birin.
Adoravimus [*adorabimus*] *in loco, ubi steterunt pedes ejus.*
Peteton uuir, dar sine fuoze stuonden.
An sinero Ecclesia ist er state uuorden. Dar geboret er unsih.
8. *Exurge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.*
Nu irstant truhten *fone tode* ze rauuon, unde sament dir *din Ecclesia*, dia du geheiligotost.
9. [*Sacerdotes tui induantur justitiam: & sancti tui exultent.*]
10. *Propter David servum tuum ne avertas faciem Christi tui.*
Duo iz umbe David dinen scalch ne uuende fone uns dines keuuiehten anasiune.
Diu vox kat ad patrem Christi.
11. *Juravit Dominus David veritatem, & non pœnitebit eum,* [*frustrabitur eam*] *ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam.*
Uuanda Davidi suuor er daz in ne riuuuet, *sus chedendo*, fone dir gebornen sezzo ih an dinen stuol.
12. *Si custodierint filii tui testamentum meum & testimonia mea hæc quæ docebo eos & filii eorum.*
s. custodierint, sedebunt in æternum super sedem tuam.
Ube dine sune unde dero sune behaltent mina beneimeda unde mine geiihte, die ih sie lero, so sizzent sie iemer an dinemo stuole.
Die daz ne uuerent, die ne sint per fidem Davidis chint. Noh umbe die ne uuirt doh ze leibo der eid.
13. *Quoniam elegit Dominus Syon, prælegit eam in habitationem sibi.*
Uuanda truhten eruuelèta sina Ecclesiam, er foreuueleta sia ze anasidele imo selbemo.
14. *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitatio, quoniam prælegi eam.*
Sus kehiez er: Diz ist iemer min rauua, hier buo ih, uuanda ih mir sia fore chos.

Digitized by Google

15. *Viduam ejus ſ. Eccleſiæ benedicens, benedicam & pauperes ejus ſaturabo panibus.*

Iro uuiteuuun ſegenon ih, iro durftigen geſaton ih protes.

Er iſt ſelbo daz prot, daz er uuiteuuon unde uuaren durftigon gibet. Uueliche ſint die? Humiles corde.

16. *Sacerdotes ejus induam ſalutari & ſancti ejus exultabunt.* *Nu ſpricbit pater:*

Sine ſacerdotes uuato ih mit demo haltare,

alſo iz chit. Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Unde ſine heiligen die freuuet ſih *dero uuate.*

17. *Ibi ſuſcitabo* [*illuc producam*] *cornu David.*

Dar chiccho ih dia hoi Davidis,

dar geskeino ih altitudinem Chriſti.

Paravi lucernam Chriſto meo.

Minemo geuuiehten habo ih alegaro liehtfaz ingagene.

Daz liebtfaz zeigota Chriſtus an Johanne Baptiſta, do er chad: Ille erat lucerna ardens & lucens.

18. [*Inimicos ejus induam confuſione:*] *Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea.*

An imo skinet min heilegunga.

Die ih kebeiligon, die kebeiligon ih an imo.

Pſalmus CXXXII.

Hebr. CXXXIII.

Canticum Graduum [Davidis.]

1. *ECce quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.*

Sih dir uuieo guot unde uuieo uuunneſam iſt, ſament puen dir bruodera.

Daz iſt dero ze chedenne, die dir habent unum cor & unam animam.

2. *Sicut unguentum in capite quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.*

Sie ſint alſo daz ſalb an demo Aaronis houbete,

daz aba demo houbete nider ran an ſinen bart. Chriſtus iſt ſacerdos, alſo Aaron uuas, unde houbet ſinero Eccleſiæ. Ab imo ran Spiritus Sanctus in Apoſtolos, die ſin bart ſint, uuanda ſie gomelicho an imo uuaren, unde nehein leid ne forhton umbe in zelidenne.

Quod deſcendit in oram veſtimenti ejus.

Daz ouh ran an ſina uuat.

Daz iſt ſin Eccleſia, diu iſt ſin uuat, uuanda er in iro iſt.

3. *Sicut ros Hermon, qui deſcendit in montem Syon.*

Ermon chit lumen exaltatum. Daz iſt Chriſtus, ſone imo chumet ros. i. gratia. Alſo gratia Dei, diu an die filios Eccleſiæ chumet, alſo ſint die gemimnen bruodera.

Quoniam ibi mandavit Dominus benedictionem.

Uuanda dar die ſint, dar gebot er uueſen benedictionem unde euuigen lib.

Et vitam uſque in ſæculum.

Pſalmus CXXXIII.

Hebr. CXXXIV.

Canticum Graduum.

1. 2. *ECce nunc benedicite Dominum omnes ſervi Domini, qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri.*

Nu lobont truhtenen alle ſine ſcalcha. Ir in ſinemo hus ſtant in dien houen ſines huſes.

Eccleſia iſt daz hus, latitudo caritatis iſt der hof. Nu lobont in in dirro arbeitſamin uuerlte, daz ir in ane arbeite lobon muozint in enero uuerlte.

3. *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Domino.*

Nahtes *daz chit in adverſis* heuent iuuuere hende ze heiligi, unde lobont in *alſo Job tate.*

Benedicat te Dominus ex Syon qui fecit Cœlum & terram.

Gote der himel unde erda teta, der ſegenoe dih *ſinen liut.*

Explicit de XV. Pſalmis Graduum.

Pſalmus CXXXIV.

Hebr. CXXXV.

Alleluja.

1. *LAudate nomen Domini.*

Lobont des herren namen.

Laudate ſervi Dominum.

Lobont ir ſcalcha iuuueren herren.

Hoc canticum commune eſt omnibus ſanctis in regno cœlorum poſt XV. gradus tranſcenſos.

Ir bint imo is ſculdig.

2. *Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus DEI noſtri.*

Ir ſtanten in ſinemo hus, unde in ſinen fridhouen,

ir ſulent in lobon uuanda ir er uuarent ligende, unde nu bint uf ir rihte.

3. *Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus.*

Lobont in uuanda er guot iſt,

unde imo nehein guot kelib ne iſt.

Pſallite nomini ejus, quoniam ſuavis eſt. [*ſuave.*]

Salmo ſangont imo, uuanda er ſuoze iſt.

Er iſt panis Angelorum, ſo iſt er oub hominum, alſo iz chit: Panem Angelorum manducavit homo. Panis Angelorum uuas verbum in principio, panis hominum uuard verbum caro factum eſt. Uuan ſie beide ſin lebent, pediu iſt er beidero brot, unde beiden ſuozze. Keſah ſie Got die rehto gecboront, uuieo ſuoze er iſt.

4. *Quoniam Jacob elegit ſibi Dominus, Iſrahel in poſſeſſionem ſibi.*

Uuanda truhten eruueleta Jacob, unde Jeruſalem imo ſelbemo ze beſizzenne.

Andere gentes pefalch er Angelis, Iſrahelem nam er in ſin ſelbes inphlibt.

5. *Quoniam ego cognovi, quia magnus eſt Dominus & Deus noſter præ omnibus Diis.*

Uuanda ih habo bechennet, daz er mahtig herro iſt, unde Got fore allen Goten.

Andere Gota ne ſint, ane die er ſo namot per gratiam, die ne mugen niebt in eben imo ſin.

6. *Omnia quæcunque voluit Deus fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyſſis.*

Unſer truhten teta alliu diu er uuolta in himele unde in erdo unde in allen uuazzeren *ane not.*

7. *Suſci-*

Digitized by Google

7. *Suſcitans nubes ab extremis terræ.*
Diu uuolchen recchende fone ende dero erdo.
So iz heiter iſt, unde man iro minneſt uuanet, ſo ſtigent ſiu alles kabes uf.
Fulgura in pluviam fecit.
Den blig pecheret er in regen,
alſo ofto geſciehet, daz plig fore gat, unde regen nah kat.
Qui educit ventos de theſauris ſuis.
Der den uuint uz fuoret fone ſinemo triſeuue,
uuir ne uuizen uuelichemo noh uuannan.
8. *Qui percuſſit primogenita Egypti ab homine uſque ad pecus.*
Der in Egypto sluog diu eriſtpornen anafahendo ze demo menniſcen unde ſo gando, unz ze demo fehe.
9. *Immiſit ſigna & prodigia in medio tui Egypti, in Pharaonem & in omnibus ſervis [omnes ſervos] ejus.*
Er frumeta dara in dina mitti zeichen unde uuunder Egypte, an den chuning unde an alle ſine man.
10. 11. *Qui percuſſit gentes multas & occidit reges fortes. Seon Regem Amorreorum & Og Regem Baſan & omnia regna Chanaan.*
Der ouh after des tana farenten ſinen liuten manige diete sluog, unde iro chuninga sluog alſo er teta anderhalb Jordanis alliu diu riche Chanaan.
12. *Et dedit terram eorum hæreditatem Iſrahel ſervo ſuo.*
Unde er gab iro lant ſo er iz irrumda ſinemo ſcalche Iſrahel.
13. *Domine nomen tuum in ſeculo.*
Truhten din namo uueret iemer.
Domine memoriale tuum in generatione & generatione.
Din gehugeda uueret in chunne unde in chunne,
uuanda nu gehugeſt du fideles ze geuuunnene unde noh uuanne gehugeſt du coronam zegebenne.
14. *Quia judicabit Dominus plebem ſuam.*
Uuanda truhten erteilet uber ſinen liut,
uueliche er ſule illuminare alde cœcare. Alſo er chad: In judicium veni in hunc mundum, ut qui non vident videant & qui vident cœci fiant.
Et in ſervis ſuis advocabitur. [deprecabitur.]
Unde in ſinen ſcalchin uuirt er geladot.
Uuanda genuoge compuncti iro daniches choment, unde bitent dero touſi unde betont in.
15. 16. 17. *Idola gentium argentum & aurum opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.*
Got iſt der diz allez iu teta unde noh tuot. Uuaz ſint aber idola gentium?
Uuaz ſint iro Gota? Gold unde ſilber menniſcon hantuuerch. Sie habent munt unde ne ſprechent, habent ougen unde ne geſehent, habent oren, unde ne gehorent, noh atem ne iſt in iro munde.
18. *Similes illis fiant, qui faciunt ea & omnes qui confidunt in eis.*
Kelih uuerden in, die ſiu uuurchent, unde alle die ſih ze in ferſehent.
Daz ſint die, die nieht ne habent oculos videndi noh aures audiendi.
19. *Domus Iſrahel benedicite Domino.*
Ir uuaren Iſrahelitæ lobont in.
Domus Aaron benedicite Domino.
Ir præpoſiti lobont in.
20. *Domus Levi benedicite Domino;*
Ir miniſtri lobont in.
Qui timetis Dominum benedicite Domino.
Ir dir Got furhtent, *chedent alle ſament ſus:*
21. *Benedictus Dominus ex Syon qui habitat in Jeruſalem.*
Kelobot ſi fone Syon der dir buet in Jeruſalem *die ſinero chumfte bitent, unde dara in gagene uuartent, die lobont in ex Syon, daz chit fone uuarto.*

Pſalmus CXXXV.
Hebr. CXXXVI.
Alleluja.
[poſt Cantica Graduum.]

1. *Confitemini Domino quoniam bonus.*
Id eſt confitendo laudate Dominum quoniam bonus.
Jehendo lobont Got des, daz er guot iſt.
Quoniam in æternum miſericordia ejus.
Uuanda ſin genada iſt ane ende.
2. *Confitemini Domino [DEO] Deorum. [Quoniam in æternum &c. Et ſic in ſingulis vſ. repetitur.]*
Jehent is Gote dero Goto.
Alſo die ſint fone dien geſcriben iſt: Ego dixi Dii eſtis.
3. *Confitemini Domino Dominorum.*
Jehent is demo herren dero herron.
Der alle herren habet ketan.
4. *Qui facit mirabilia magna ſolus.*
Der micheliu uuunder eino tuot.
5. *Qui fecit cœlos in intellectu i. in ſapientia.*
Der die himela teta in ſinero uuisheite.
6. *Qui firmavit terram ſuper aquas.*
Der dia erda gefeſtenota obe uuazzere.
Da ſi bar iſt, dar iſt ſi oberora demo uuazzere.
7. *Qui fecit luminaria magna.*
Der diu michelen liehtfaz teta.
Solem in poteſtatem diei.
Die ſunnun des tages ze uualtenne.
8. 9. *Lunam & ſtellas in poteſtatem noctis.*
Den manen unde die ſternen dero naht zeuualtenne.

Digitized by Google

Daz ſint diu er durh ſih teta. Din (diu) hara nah choment, diu teta er per Angelos & per homines.

10. *Qui percuſſit ægyptum cum primogenitis eorum.*

Der Egyptum sluog mit ſinen eriſt pornen.

11. *Qui eduxit Iſrahel de medio eorum.*

Der Iſrahelen fuorta uzer in mitten.

Alſo er tageliches loſet die guoten, ſone dien ubelen.

12. *In manu potenti & brachio excelſo.*

Mit uualtentero hende unde mit ho erhauenemo arme.

13. *Qui diviſit mare rubrum in diviſiones.*

Der den roten mere unterskied.

Alſo er ouh die touſi skeidet, einen ze libe, anderen ze tode.

14. *Et eduxit Iſrahel per medium ejus.*

Unde Iſrahelen dar dure leitta.

So er ouh nu leitet ſinen liut per lavacrum regenerationis.

15. *Et percuſſit [excuſſit] Pharaonem & virtutem ejus in mare rubrum.*

Unde irſtarbta da Pharaonem unde ſina chraft *daz chit ſin here. Alſo nu diu touſi aba nimet die ſunda.*

16. *Quia traduxit populum ſuum in deſerto. [per deſertum.]*

Der ſinen liut leita durh daz einote.

Alſo er unſih nu leitet in dirro unbirigun uuerlte, unde uns bilfet ze geniſte.

17. 18. *Qui percuſſit Reges magnos & occidit Reges fortes.*

19. 20. *Seon Regem Amorreorum & Og Regem Baſan.*

Der die geuualtigen unde die mahtigen chuninga sluog, ſo Seon uuas unde Og.

Mit dien unſere achuſte bezeichenit ſint, die Got slat.

21. 22. *Et dedit terram eorum hereditatem Iſrahel ſervo ſuo.*

Unde gab er iro lant Abrahames slahto,

uuanda die Diabolus peſaz, die gab er Chriſto, der iſt ſemen Abrahe.

23. 24. *Quia in humilitate noſtra memor fuit [noſtri] Deus, & redemit nos ab inimicis noſtris.*

Daz teta er, uuanda er erhugeda unſer in unſerro diemuoti, unde erloſta unſih *mit ſines ſunes pluote.*

25. *Qui dat eſcam omni carni,*

id eſt omni hominum generi.

Der allen menniſcon ezen gibit.

Uuelez iſt daz? ſone demo Chriſtus chad: Caro mea vera eſt eſca.

26. *Confitemini Domino Cœli.*

Lobont Got des himeles.

Confitemini Domino Dominorum quoniam in æternum miſericordia ejus.

Lobont herren dero herron, uuanda ſin genada iſt euuig.

Pſalmus CXXXVI.

Hebr. CXXXVII.

Pſalmus David. [& Jeremiæ.]

1. *Super flumina Babilonis illic ſedimus & flevimus, cum recordaremur Syon.*

Obe Babylonis ahon ſazen uuir unde uueinoton ſo uuir Syon irhugeton.

Uuir uueinoton in ellende, ſo uuir des heimuodis irhugeton. Syon iſt daz heimote, geſah in Got den dara langet, unde er in dirro Babylonia bediu uueinot. Uuaz ſint flumina Babylonis? Ane die ferrinnenten mendi dirro uuerlte, in die ſih die ne uuellen ſoufen, die in Syon gedingent ſtata mendi ze geuuunnenne. Sie uuellen obe in ſinnieo ſie dara in uuattendo, ze tale gefuoret ne uuerden.

2. *In ſalicibus in medio ejus, ſuſpendimus organa noſtra.*

Uffen die feleuua, die in iro mittero ſtant, bangton uuir unſere organa. Dar hangent ſie unde ſuigent, uuanda iro unbirigi habet ſie geſueiget. Kitige menniſcen unde freche die unbirige bouma ſint, unde in ubel cherent daz man in guotes ſaget, an dien ſuln uuir uf ſezzen die organa dero ſcripturarum.

3. *Quoniam ibi interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos verba canticorum. Et qui abduxerunt nos ymnum, cantare [cantate] nobis de canticis Syon.*

Uuanda dar fragedon unſih, die unſih keellendot habeton, uuieo din uuort cheden dero canticon. Singent uns chedent ſie iuuueriu lied heimenan ſingent *uns in iuuuera uuis.*

Demones die unſih ferſpuoen ze dien ſundon, unde unſih dar ana geellendoton, die ſprechent uns daz zuo, uzer ubelen menniſcon iro liden. Dien antuuurten uuir:

4. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?*

Uuieo mugen uuir ſingen in fremedo lande unſeres truhtenes ſang?

diu ſone imo chamen? Uns iſt freiſa ze ſingenne unde iuh ad blaſphemiam ze gegruozzenne. Uuider dien ſuln uuir unſih einon daz uuir in gelih ne ſint mit diſen uuorten:

5. *Si oblitus fuero tui Jeruſalem, obliviſcatur me [oblivioni detur] dextera mea.*

Ube ih din ergeze Jeruſalem, ſo ergeze min min zeſeuua.

Ube ih umbe ſolche ergezen uuelle Jeruſalem, ſo geſuiche mir min dextera, daz iſt æterna vita, alſo ouh finiſtra iſt præſens vita. Ube ih ſolchen uuelle lichen ſo die ſint, ſo muoze ih haben finiſtram fure dexteram. Uuanda ſo geskiehet in allen, die ſie fertroſtent Jeruſalem, unde die temporalia minnont fure æterna. Pediu ſint diz foreſaga nals fluocha.

6. *Adhæreat lingua mea faucibus meis niſi tui memínero.*

Stum uuerde ih, ube ih din ne gehuge Jeruſalem.

Si non propoſuero Jeruſalem in principio jocunditatis meæ.

Unde ube ih ne ſezze Jeruſalem ze forderoſt minero uuunno.

Der

Dar iſt diu forderoſta uuumna dar man Gotes ſelbes kebruchen muoz, ſone diu ſprichet er ze Gote uuider allen fienden dero burg.

7. *Memento Domine filiorum Edom id eſt Eſau in die Jeruſalem.*

Irhuge Got in judicio des ahtaris chindo.

Irrih dih an dien in die judicii, die Chriſtianis ſient ſint, alſo Eſau ſinemo bruoder uuas. Daz iſt oub prophetia nals maledictio.

Qui dicunt exinanite, exinanite usque ſ. perveniamus ad fundamentum in ea.

Die ſone dero Eccleſia chedent, daz man ſone dero ciſterna chit, erskephent ſia unz an den bodem.

Iro bodem unde iro fundamentum iſt Chriſtus, der iro nieman genemen ne mag. Daz uuolton ſie tuon, do ſie martyres irsluogen.

8. *Filia babylonis miſera. i. e. caro vel carnales, beatus qui requiret [retribuet] tibi retributionem tuam quam retribuiſti nobis.*

Uuenega tohter Babylonis keſah in Got der dir lonot nah demo lone, ſo du uns lonotoſt.

Ube unſih caro alde carnales ſcundent ze achuſten, die uuir uuolton cheren ad virtutes unde uuider uns ſint, uuider dien ſuln uuir uueſen uuachendo unde faſtendo, unz uuir ſie uberuuinden, alſo ſie unſih uberuuinden uuolton.

9. *Beatus qui tenebit & allidet parvulos tuos ad petram.*

Saligo der diniu chint nimet unde ſiu cheniſtet an den ſtein.

Babylonis chint ſint keluſte, unz ſie niuuue ſint, die ſuln uuir an Chriſto ferchenen er ſie alteren uuerden.

Pſalmus CXXXVII.
Hebr. CXXXVIII.
Ipſi David.

1. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo.*

Ih iiho dir truhten *chit Eccleſia* in allemo minemo herzen.

Lob tuon ih dir manu forti.

Quoniam audiſti verba oris mei.

Uuanda du gehortoſt diu uuort mines mundes.

Du gehortoſt mih in demo gebete Prophetarum unde juſtorum, die dinero incarnationis paten.

In conſpectu Angelorum pſallam tibi.

Fore angelis ſingo ih dir,

in lichet min ſang.

2. *Adorabo ad templum ſanctum tuum.*

Ih peton ze dinemo heiligun hus,

in demo ih dih uueiz, in incarnatione tua uueiz ih dih. Alde in Angelis tuis, fore dien ih ſingo.

[*Et confitebor nomini tuo.*] *Super miſericordia tua & veritate tua.*

Fone dinero genado, *an dero du unſih loſtoſt,* unde dinero uuarheite,

an dero du geleiſtoſt daz du gebieze.

Quoniam magnificaſti ſuper omne, nomen ſanctum tuum.

Uuanda du gemichellichot habeſt dinen namen, uber al daz dir geuualtliches iſt *in Angelis & hominibus.*

3. *In quacunque die invocavero te, velociter exaudi me.*

So uueles tages ih dih ana haree, an demo gehore mih ſpuotigo,

uuanda ih temporalia ne bito nube eterna.

Multiplicabis in anima mea virtutem.

Manega tugend kehufoſt du in minero ſelo.

So ih noteg uuirdo, ſo ſtercheſt du mih.

4. *Confiteantur tibi Domine omnes Reges terræ, quia audierunt omnia verba oris tui.*

Alle uuerlt chuninga iehen dir truhten *unde danchoen dir,* uuanda die ſie geeiſcot habent alliu diu uuort dines mundes,

diu fore echert judei geeiſcoten.

5. *Et cantent in viis Domini, quoniam magna eſt gloria Domini.*

Unde daz ſingen ſie in mines truhtenes uuegen, daz ſin guollichi michel iſt.

Ube ſie diemuote ſint, ſo ſingent ſie an ſinen uuegen:

6. *Quoniam excelſus Dominus & humilia reſpicit & alta cognoſcit à longe.*

Uuanda Got iſt ſelbo hoh, unde ze nideren ſiehet er, hohiu bechennet er ferrenan.

Dero diemuoti tuot er uuara, die ubermuoti ferſtebet er.

7. *Si ambulavero in medio tribulationis vivificabis me. id eſt letificabis me.*

Ube ih can in mitten arbeiten,

daz chit ube ih pechenno daz ih hier bin in convalle lacrymarum unde in peregrinatione, ſo gefreuuiſt du mih *nah diſemo libe.*

Et ſuper iram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſalvum me fecit dextera tua.

Uber daz zorn minero fiendo rahtoſt du dina hant, *du ſceindoſt in daz din antſazigora zorn,* unde gehielt mih din zeſeuua.

Daz iſt eterna vita.

8. *Domine [Dominus retribues pro] retribues propter me, Domine miſericordia tua in ſæculum: & opera manuum tuarum ne deſpicias.*

Du truhten lonoſt fure mih minen fienden,

alde du gilteſt tributum fure mih, du gibeſt den ſtaterem.

Truhten din genada iſt euuig, unde din uuerg ne ferſeheſt du.

Sih an din uuerg nals an daz min.

Pſalmus CXXXVIII.
Hebr. CXXXIX.
In finem Pſalmus David.
LXX.

Τῷ Δαυὶδ, ψαλμὸς Ζαχαρίᾳ ἐν τῇ διασπορᾷ.

Secundum Auguſtinum Chriſtus ad Patrem de ſe ipſo loquitur.

1. *Domine probaſti me & cognoviſti me.*

Herro min du beſuohtoſt mih *in paſſione* unde bechandoſt mih.

Digitized by Google

Daz chit, tate daz mih andere bechennent.

2. *Tu cognoviſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.*

Du bechandoſt min niderſizzen *in tode*, unde min ufſtan *nah tode.*

Aut ex perſona ſui corporis loquitur:

Du bechandoſt mina nideri *in pœnitentiam, do ih in ellende uuas*, unde mina uf irrihteda *do ih cham unde ablaz keuuan.*

Intellexiſti cogitationes meas de longinquo.

Du bechandoſt mine gedancha ferrenan, *do ih idolorum culturam begonda leidezin.*

3. *Semitam meam & limitem meum inveſtigaſti.*

Mina leidun ſtiga *an dero ih kieng fone dir*, unde daz ende *daz mortalitas iſt, ze dero ih folle cham*, daz irſpehotoſt du, *iz ne uuas ferborgen fore dir.*

Et omnes vias meas prævidiſti.

Unde alle mina uuega in *dien ih irrota* fore uuiſſoſt du, *du hangtoſt mir ſie ze ganne, ube ih hina ne mahti, daz ih iruuunde ze dir.*

4. *Quoniam non eſt dolus* [*ſermo. Gr.* δόλος] *in lingua mea.*

Uuanda du ne iſt trugebeit in minen uuorten.

4. 5. *Ecce Domine tu cognoviſti omnia noviſſima & antiqua.*

Du uueiſt miniu iungeſten ding, *doh ih todig uuard*, unde diu alten *ding, do ih ſundon geſtuont.*

Tu finxiſti me & poſuiſti ſuper me manum tuam.

Du ſcaffotoſt mih, *do ih ſundota ze arbeiten, in dien ih fore ne uuas*, unde legetoſt mih ana dina hant, *uuanda do drubtoſt du mih.*

6. *Mirificata eſt ſcientia tua ex me.*

Fone minen ſculden iſt mir uuunderlich *unde unſemfte* uuorden din bechenneda.

Invaluit, non potero ad illam.

Sie iſt mir ze ſtarch, ih ne mag iro zuo, *aber du maht mih iro gehaben.*

7. *Quo ibo à Spiritu tuo.*

Uuara mag ih fore dinemo geiſte, *des diu uuerlt fol iſt? Alſo iz chit: Spiritus Domini replevit orbem terrarum.*

Et quo à facie tua fugiam?

Unde uuara flieho ih fore dir? *Uuara mag ih indrinnen dinero abolgi?*

8. *Si aſcendero in cœlum, tu illic es.*

Heue ih mih hoho, dar druccheſt du mih uuidere.

Si in infernum deſcendero, ades?

Pirgo ih mih, *daz ih minero ſunden ieben ne uuile, du geiihteſt mih iro.*

9. *Si recipiam pennas meas in directum* [*diluculo*] *& habitabo* [*habitavero*] *in extrema maris.*

id eſt ſæculi.

Ube ih mine fettacha *daz chit amorem Dei & proximi* ze mir nimo in gerihti, unde ih puuuo, *daz chit ramen mit kedingi*, ze ende dirro uuerlte.

Si dies judicii eſt. Uuanda daz iſt ende diſſes uuerltmeres. Ze dero uuis indrinno ih dinero abolgi.

10. *Etenim illuc manus tua deducet me & tenebit me dextera tua.*

Dara ze demo ende bringet mih din hant, unde din zeſeuua habet mih, *daz ih in den mere ne ſturze, er ih in uberſliege.*

11. *Et dixi: fortaſſe tenebræ conculcabunt me.*

Unde chad ih *forbtendo*, odeuuano finſterina trettont mih, *unde irrent mih. Uuaz ſint die finſtri ane diſer lib?*

Et nox illuminatio in deliciis meis.

Unde bediu iſt min naht, *daz chit, min lib*, lieht uuorden, an minero luſami *daz iſt Chriſtus. Er cham in diſa naht, daz er ſie irliehti.*

12. *Quia tenebræ non tenebrabuntur à te.*

Uuanda fone dir *Chriſte* ne finſtrent die finſtri, *nube fone demo der ſina ſunda birget unde iro ne jiehet. Der zuifaltot die finſtri.*

Et nox tanquam dies illuminabitur.

Unde *rehtemo man* uuirt diu naht ſamo liehte ſo der tag, *daz chit adverſitas ne tarot imo nieht mer danne proſperitas.*

Sicut tenebræ ejus ita & lumen ejus.

Imo gant proſpera unde adverſa gelicho.

13. *Quia tu poſſediſti renes meos Domine.*

Uuanda du habeſt peſezzen mine lancha, *du ne hengeſt mir unchiuſce geluſte.*

Suſcepiſti me ex utero matris meæ.

Du habeſt mih kenomen uzer minero muoter uuombo.

Daz iſt diu zaliga Babylonia, dero chint Jeruſalem cœleſtem ne minnont.

14. *Confitebor tibi Domine, quoniam terribiliter mirificatus es.*

Ih iieho dir trohten, daz du egebaro uns uuunderlih uuorden biſt.

Mira opera tua Deus, & anima mea cognoſcet nimis.

Daz iſt fone diu, uuanda diniu uuerch uuunderlih ſint Got, unde ſiu nu min ſela harto uuola bechennet, *ſo uuieo ih in fore nieht ziu ne mahti.*

15. *Non eſt abſconditum os meum, à te quod feciſti in abſcondito.*

Dir iſt unferborgen min ſtarchi, die du mir tate tougeno.

Fone dero chad Paulus: Non ſolum autem ſed & gloriamur in tribulationibus.

Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

id eſt in carne.

Unde iſt min ſela in dero doufi *des lichamen, do iro diu ſtarchi gegeben ſi. Item ex perſona capitis:*

16. *Imperfectum meum viderunt oculi tui.*

Minen undurnohten *Petrum* geſahen diniu ougen.

Er

Digitized by Google

Er gebiez daz er geleiſten ne mahta, doh keſah in Got, alſo iz chit: Et reſpexit Dominus Petrum.

Et in libro tuo omnes ſcribentur.

Unde an dinemo buoche uuerdent ſie alle geſcriben,

perfecti unde imperfecti.

Per diem errabunt. [*Dies formabuntur.*]

An Chriſto miſſenement ſie, *uuanda ſie in ecchert hominem uuanent uueſen, unde ferlazent in in paſſione.*

Et nemo in eis.

Unde iro nehein *ne folle habet ſih ze imo. Noh der chad: Tecum usque ad mortem.*

17. *Mihi autem valde honorificati ſunt amici tui Deus.*

Aber dine friunt uuordene *nah minero paſſione* ſint ſie mir filo erhafte.

Valdi confortati ſunt principatus eorum.

Iro Apoſtolatus iſt harto gefeſtenot.

18. *Et numerabo eos & ſuper harenam multiplicabuntur.*

Unde zello ih ſie, unde iſt iro mer danne meregriezes.

So manig uuirdet dero nah minero paſſione, dero fore nehein ne uuas.

Exurrexi & adhuc tecum ſim.

Ih pin irſtanden *nah tode*, unde noh bin ih *fater* ſament dir.

Noh ne bin ih in chunt, nube ecchert dir.

19. *Si occideris (i. obcœcaveris.)*

Deus peccatores, viri ſanguinum (i. qui odiſtis fratres) declinate à me.

Conſtructio. Si occideris Deus peccatores, accipient in vanitate civitates ſuas [*tuas.*]

20. *Quia dices* [*dicitis*] *in cogitatione, viri ſanguinum declinate a me. Quia dices in cogitatione (ſ. juſtorum) accipient (i. decipient) in vanitate civitates ſuas* [*tuas*] *(i. ſequaces ſuos.) Ube du Got ſlabeſt, daz chit plendeſt die ſundigen, ſo beſuichent ſie iro folgearra in uppigheite, uuanda du chiſt ſtillo in dero guoton gedanche: Skeident iuh manslekken fone mir. Got leret, daz ſih kuote skeiden fone ubelen in iro uuerchen, unde ſie doh keminne ſin, fone diu iſt dero irſlagenon, ih meino dero irblanton lera vanitas. Uueliu iſt diu lera? Ane daz ſie iro gelichen lerent, die iro burge ſint hazen die rehten. Ziu tuont ſie daz? Uuanda in iro guoti ubeli geduncbet. Uuele ſint viri ſanguinum? Ane die, qui oderunt fratres ſuos.*

21. *Non* [*nonne*] *eos qui oderant te Domine odio habui? Et ſuper inimicos tuos tabeſcebam?*

Ziu skeident ſie ſih fone mir, ſamo ſih ubel ſi?

Ne hazeta ih die dih hazent trohten? Unde ne ſereuueta ih umbe dine fienda,

uuanda mir iro unreht ando uuas fure dih?

22. *Perfecto odio oderam illos.*

In durhnotemo haze hazeta ih ſie.

Daz chit ih hazeta ſie rehto, uuanda ih iro ubeli hazeta, nals ſie ſelben.

Nota. Odienda peccata non homines.

Inimici facti ſunt mihi.

Sie ſint mir fient,

uuanda ih iro unreht hazeta.

23. *Proba me Deus & ſcito cor meum.*

Peſuoche du mih Got, *ube ih daz keſculdet habe, daz ſie ſih ſceiden fone mir*, unde uuizziſt du min herza,

uuanda ſie iz uuizen ne uuellen.

24. 25. *Scrutare me & cognoſce ſemitas meas, & vide ſi via iniquitatis in me eſt.*

Scrodo mih, unde bechenne mine ſtiga, unde ſih ube in mir unreht fad ſi.

Et deduc me in via æterna.

Unde rihte mih ze demo euuigen uuege *Chriſto, an demo nehein unreht ne iſt.*

Pſalmus CXXXIX.

Hebr. CXL.

v. 1. In finem ipſi [*Pſalmus*] *David.*

ERipe me Domine ab homine malo.
id eſt Diabolo.

Loſe mih truhten *chit diu Eccleſia*, fone ubelmo menniſcen.

Daz iſt der, fone demo ſanctum Evangelium chit: Inimicus homo hoc fecit.

A viro injuſto erue me.

Fone unrehtemo man loſe mih,

daz ih fone imo geargerot ne uuerde.

2. *Qui cogitaverunt injuſtitias in corde, tota die conſtituebant bella.*

Alſo die unrehte ſint, die unrehtes denchent in iro herzon, unde allen den dag uuellen fehten,

unde etelih ſciſma alde bereſim bringen alde ſeditionem machon.

3. *Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes.* [*ſerpentis.*]

Sie habent iro zunga geuuezzet alſo uuurme. Iro uuort ſint ſamo freiſig ſamo ſo uuurme.

Venenum aſpidum ſub labiis eorum.

Under iro leſsen iſt *ferborgen* daz zaligoſta eitter.

4. *Cuſtodi me Domine de manu peccatoris.*
id eſt Diaboli.

ab hominibus iniquis eripe me.

Huote min truhten fore tiefeles handen, loſe mih fone unrehten menniſcon.

Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos.

Die mih uuellen beſcrenchen, die mih irren uuellen rehtero ferte.

5. *Abſconderunt ſuperbi laqueos mihi.*

Ubermuote rihton mir ſtriccha.

Mih ilton heretici gefaben mit iro unchuſten.

Et Funes extenderunt in laqueum pedibus meis.

Unde deniton ſie ſeil minen fuozen ze ſtricche,

daz chit, ſie ſtricton iro ſeil daz mine fuoze darana gehaftetin. Uuaz ſint diu ſeil ane geflobtene reda ze irreden getane.

Juxta iter ſcandalum. id eſt offendiculum poſuerunt mihi.

Pi demo

Pi demo uuege legeton ſie daz dar ih mih ana ſtieze.

Uuanda andere ne gefahent ſie ane die aba rehtemo fade uuenchent.

6. *Dixi Domino: Deus meus es tu.*

In dien freiſon chad ih ze minemo truhtene, min Got piſt du.

Daz ne mugen aber ſie niht pore baldo cheden, uuanda iro ubermuoti ſceidet ſie ſone Gote.

Exaudi Domine vocem deprecationis meæ.

Chad ih ouh:

Kehore truhten mine digi.

7. *Domine Domine virtus ſalutis meæ.*

Du truhten *chad ih* piſt chraft minero heili,

du gibeſt mir die chreſte dero heili.

Obumbraſti ſuper caput meum in die belli.

In uuige *daz chit in temptatione* beſcatetoſt du min houbet,

daz ih fore hizzo ne irlage, alſo die irligent, dero hizza du ne chuoleſt.

8. *Ne tradas me Domine a deſiderio meo peccatori.*

Fore niete ne gebeſt du mih truhten demo tiefele.

Der niet iſt diu hizza dia Gotes ſcato mezot, nie ſi unſih uberuuundene peccatori ne geantuuurte.

Cogitaverunt adverſum me ne derelinquas me, ne forte exaltentur.

Id eſt ne de me triumphent.

Ubele rieten mih ana du ne ferlazeſt mih, nie ſie des ubermuote ne uuerden.

9. *Caput circuitus eorum.*

Id eſt caput eorum circuitus eſt.

Diabolus iro houbet der iſt umbegang,

der ne beribtet ſih niemer ze uuege.

Labor labiorum ipſorum id eſt mendacium operiet eos.

Iro mundes arbeit ſcirmet ſie.

Du ſcirmeſt mih, ſie ſcirmet iro lug. Mit demo antſceidont ſie ſih iro ſundon, der iſt unſemftero ze findenne danne diu uuarbeit.

10. *Cadent ſuper eos carbones ignis. [in ignem, & refertur ad comma ſequens.]*

Cluonte zanderen anafallont ſie,

uuanda ſie geſehent die zunden, die fore chuole uuah. Sie geſehent das in erneſt uuirt. Ze uuola taten.

Deicies eos.

Dar uuirfeſt du ſie nider.

Daz ſie dien irbunnen, daz fellit ſie.

In miſeriis non ſubſiſtent.

Uuenegheit ke ſciehet in, fore dero ne geſtant ſie.

Aber rehte geſtant, uuanda einer dero rehton chad: Sed & gloriamur in tribulationibus.

11. *Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram.*

Ze filo choſig man ne geuuunnet niemer grehti obe erdo,

uuanda iz chit: In multiloquio non effugies peccatum. Der gezungeler iſt, der iſt diccho lukker, daz iſt michel ungrehti.

Virum injuſtum mala capient in interitum.

Unrehten man gefahent uueuuun ze ferlorniſſido:

dien guoten mugen ſie ouh kefahen, nals aber ze ſtoreni. (ferloreni.)

12. *Cognovi quia faciet Dominus judicium inopum.*

Ih pechenno daz Got dien unehtigen rihtet.

Et vindictam pauperum.

Unde er gerih tuot dero armon.

13. *Veruntamen juſti confitebuntur nomini tuo.*

Aber doh die rehten iehent dinemo namen,

nals in ſelben, alles des daz ſie gemugen. Dir uuizzen ſie is tang.

Habitabunt recti cum vultu tuo.

Rehte buent ſament dinemo analiute,

alſo iz chit: Cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

Pſalmus CXL.

Hebr. CXLI.

In finem ipſi David.

1. *Domine clamavi ad te, exaudi me.*

Truhten, *chit der propheta,* ze dir hareta ih, kehore mih.

Intende voci deprecationis meæ, dum clamavero ad te.

Duo ouh noh uuara minero digi, ſo ih haree ze dir.

So du tate in preterito, ſo duo in futuro. Gehore mih ieo.

2. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.*

Min gebet recche ſih uf alſo rouh fore dir.

Suozen ſtang tuoe dir min gebet.

Elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.

Ufheui minero hando ſie dir abentopher.

Minero guoton uuercho ruocheiſt (ruoche iſt dir) du ze minemo ende.

3. *Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis.*

Sezze huota minemo munde truhten, unde umbe mine lefsa ſtelle ture.

Lere mih keuuar ueueſen minero uuorto.

4. *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis.*

Ne chere min herza in arguuilligiu uuort zeantſeido dero ſundon.

Lere mi puram confeſſionem quæ liberat a morte.

Cum hominibus operantibus iniquitatem & cum electis eorum non communicabo.

Sament unrehten unde ſament iro iruueleten ne habo ih kemeinſami.

Daz ſint die ſih ſelben ſundon ferſagent.

5. *Corripiet me juſtus in miſericordia & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.*

Der rehto incham mih, unde irrefset mih kenadeglicho, des ſundigen ole ne ſalboe min houbet.

Sin

Digitized by Google

Sin ole daz iſt ſin lob unde ſin slihten. Daz ieo guotemo man ze ſliebenne iſt.

Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum ſ. peccatorum.

Uuanda bit noh in iro gelicheten iſt min gebet.

Noh uuirt daz ingelichet ze ubedenne. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

6. *Abſorti ſunt juncti petræ judices eorum.*

Iro rihtara ſint fertiligot ze Chriſto gebotene.

Platonis unde Ariſtotelis lera ne tugen, ſo man Evangelium Chriſti dara ziuo biutet.

Audient verba mea, quoniam potuerunt.

Sie gehörent miniu uuort, uuanda diu gemahton,

eniu uuaren chraftelos.

7. *Sicut craſſitudo terræ eructa [erupta] eſt.*

Fone diu cham alſo feizti dero erdo *daz pluot dero martyrum. Dannan iruuuohs der heiligo ezesg, daz uberal Chriſtiani uuurden.*

Diſſipata ſunt oſſa noſtra. Id eſt martyres ſecus infernum.

Unſeriu bein uuurden zebolot pidero hello.

Die unſib ſtarchton, die uuarf man ſamo ſo in bella, ſie ſint aber ghollih in himile.

8. *Quia ad te Domine, Domine oculi mei.*

Uuanda ze dir truhten ſehent miniu ougen ze dinen geheizen, nals ze iro drouuon.

In te ſperavi non auferas. ſ. a bonis tuis animam meam.

An dih gedingo ih *fone demo dinemo guote* ne ſceid mina ſela.

9. *Cuſtodi me a laqueo, quem ſtatuerunt mihi & a ſcandalis operantium iniquitatem.*

Pehuote mih fore demo ſtricche den ſie mir gerihtet habent, unde fore demo irriden dero unrehton.

10. *Cadent in retiaculo ejus peccatores.*

Sundige gehaftent in ſinemo nezze.

Diaboli ſint daz nezze, ſin iſt der ſtrig.

Singulariter ſum ego donec tranſeam. ſ. ad patrem.

Ih pin eino *chit Chriſtus*, unz ih irſtirbo,

dara nah manigfaltou ih mine.

Pſalmus CXLI.

Hebr. CXLII.

Ipſi David. [Intellectus David, cum eſſet in ſpelunca, oratio.]

1. *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus ſum.*

Mit minero ſtimmo hareta ih ze truhtene mit minero ſtimmo digeta ih ze truhtene.

Min ſtimma iſt, diu fone berzen chumet, manige ruofent mit lefsen nals mit herzen. Daz herza geboret Got, die lefsa geboret menniſco.

2. *Effundam [Effundo] in conſpectu ejus orationem meam.*

Fore imo lazo ih uz min gebet,

dar ecchert er iz keſehet. Andere ne mugen daz herza geſehen ane ſin.

Tribulationem meam ante ipſum pronuncio.

Mina arbeit ſago ih fore imo.

Uuanne tuon ih daz?

3. *In deficiendo ex me ſpiritum meum.*

So min geiſt chumig uuirdet.

Ziu ſol ih daz tuon? Daz mih ſin geiſt ſterche.

Et tu cognoviſti ſemitas meas.

Unde du bechandoſt mine ſtiga.

Du geſahe mih rehto phadon.

In via hac qua ambulabam abſconderunt laqueos mihi.

Sie rihton mir tougeno ſtrig, *chit Chriſtus*, an demo uuege an demo ih kieng *in innocentia, ſie rihton mir doh patibulum crucis.*

4. *Conſiderabam ad dexteram & videbam, & non erat qui cognoſceret me.*

Darumbe ſah ih mih uuer min halb uuare, unde ne heiner ne uuas,

der mina Deitatem bechandi.

Perilit fuga a me.

Dar ne floh ih,

doh andere fluohin.

Et non eſt qui requirat animam meam.

Unde umbe helfa ne ſuohta mih niemun.

5. *Clamavi ad te Domine.*

Do hareta ze dir truhten *alſus:*

Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.

Dixi: tu es ſpes mea.

Chad ih ouh du biſt min gedingi.

Portio mea in terra viventium.

Min teil *des erbis* in paradyſo.

6. *Intende orationem meam, quia humiliatus ſum nimis.*

Fernim min gebet, uuanda ih harto gediemuotet pin *mit demo tode.*

Libera me a perſequentibus.

Loſe mih fone minen ahtaren,

die min niebt ne borgent, uuanda ſie mih Got ne bechennent. Alſo iz chit: Si enim cognoviſſent nunquam Dominum Majeſtatis crucifixiſſent.

Quia confortati ſunt ſuper me.

Uuanda ſie mir oberoren uuorden ſint,

unde mih in den tod keſtozen habent.

Educ de cuſtodia animam meam.

Pring mih fone hello.

Ad confitendum nomini tuo.

Daz dih loboen mine *fideles.*

Me expectant juſti, donec retribuas mihi.

Mine Apoſtoli bitent, unz du mir mina *gloriam in reſurrectione* irgebeiſt.

Digitized by Google

Psalmus CXLII.
Hebr. CXLIII.

Oratio [Psalmus] David quando persecutus est eum [Absalom] filius ejus.

1. *DOmine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam.*
Truhten gehore min gebet, fernim mine digi.
In veritate tua exaudi me, in tua justitia.
Gehore mih in dinero uuarheite, in dinemo rehte,
nals in mineno gehore mih, uuanda du mir gabe so uuelih reht ih habo.

2. *Et non intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.*
Unde dinclicho ne fareſt du mit dinemo scalche, *nube genadeglicho*, uuanda fore dir nehein lebender unsculdig ne ist.
Also Job chit: Nemo mundus ante te nec infans cujus unius diei vita est super terram (nieman ist reine fore dir noh sah daz hiutiga chindeli ab erdo.)

3. *Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.*
Uuanda Diabolus ahta min, unde ze sundon brahta er in erdo minen lib.
Daz sint verba pœnitentis. Sulen iz aber Davidis uuort sin fone Absolone, alde Christi fone Juda, so chit iz sus:
Min sient ahta min, unde geniderta mih.
Uuanda er eino uuard regno depositus, der ander uuard in cruce damnatus, fone diu spricbet sar nah Christus.
Collocavit me in obscuris, sicut mortuos sæculi.
Er stiez mih in die finstri des crabes also die toten dero uuerlte,
die mit rebte irsterbent, uuanda sie fone soulden irsterbent.

4. *Et anxiatus est in [super] me spiritus meus, & in me turbatum est cor meum.*
Unde angesta min sela in mir, unde geleidigot uuard min herza in mir.
Nah dien uuorten: Tristis est anima mea usque ad mortem.

5. *Memor fui dierum antiquorum.*
Nu spricbet imo zuo corpus ejus.
Dero alton tago erhugo ih,
do disiu uuerlt uuard.
[Meditatus sum in omnibus operibus tuis:] Et in factis manuum tuarum meditabar.
Unde in din hantuuerch tahta ih,
daz in himile unde in erdo skinet. Dar bi chos ih daz.

6. *Expandi manus meas ad te: [anima mea] sicut terra sine aqua tibi.*
Mine hende rahta ih ze dir.

7. *Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus meus.*
Kehore mih spuotigo, uuanda ih chumo geatemon.
Also dien geschiebet die filo nuode uuerdent, unde sie labo bedurfen. In mineno alteme bin ih irlegen, in dinemo labo mih.
Ne avertas faciem tuam à me: & similis ero descendentibus in lacum.
Ne uuende fone mir din anasiune, uuanda ih danne gelih uuirdo dien farenten nider in dia hellagruoba.

8. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam.*
Laz mih in morgen gehorren dina genada.
So dies judicii chome, so tuo mih keborren: Venite benedicti patris mei percipite regnum.
Quia in te speravi.
Uuanda ih an dih kedingo.
Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te levavi animam meam.
Chundo mir den uueg, *der mennisco unchunt ist,* an demo ih sule gan.
Den chunde mir, uuanda ih uf huob ze dir mina sela,
nals nider ze dirro uuerlte.

9. *Eripe me de inimicis meis Domine ad te confugi.*
Lose mih fone minen fienden: ih keſloh ze dir.

10. *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.*
Lere mih tuon dinen uuillen uuanda du min Got pist,
unde ih dir einimo uuillon sol.
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.
Din guote geist leite mih in rehta erda.
Rebt erda ist der lichamo, unz er undertan ist Spiritui Sancto. So ist oub regnum futuri sæculi, fone dim uuirt hier beidero gebeten.

11. *Propter nomen tuum Domine vivificabis me in æquitate tua.*
Umbe dinen namen *uuanda ih iz ne habo gefrebtot,* chicche mih in dinemo rehte.
Educes de tribulatione animam meam.
Leite mina sela uzer arbeiten.
Laz mih endon mit ablaze.

12. *Et in misericordia tua disperdes inimicos meos.*
In dinen genadon zegengest du mina fienda.
Et perdes omnes qui tribulant animam meam, quoniam ego servus tuus sum.
Unde ferlieſest du *Diabolum*, unde alle die mih pinont, uuanda ih din scalch pin.

Digitized by Google

Psalmus CXLIII.

Hebr. CXLIV.

v. 1. [*Psalmus*] *David ad* [*adversus Goliath.*] *Goliam.*

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum.

Gelobot si truhten Got miner, der mine hende unde mine fingera lehret ze uuige *uuider Golia, der Diabolum bezeichenet, unde uuider demo lichamen, fone demo dir geschriben ist: Caro concupiscit adversus animam.*

2. *Misericordia mea.*

Min erbarmeherzi bist du,

uuanda du gibest mir sia.

Et refugium meum.

Unde min zuofluht,

ze imo fliebo ih, er ist min festi.

Susceptor meus & liberator meus, protector meus.

Min inphangare, unde losare, unde skermare.

Et in ipso sperabo, subjiciens [*qui subdit*] *populos sub me.*

Unde an in gedingo ih, liute mir undertuonte,

so ih nals nah Saule mines riches uualten beginno.

3. *Domine quid est homo, quia innotuisti ei? s. divinitatis archanum.*

Uuaz ist menniscо, daz du imo *dina tougeni* chuntost?

Aut filius hominis, quia reputas eum.

id est quia tanti æstimas eum.

Alde menniscen sun daz du sin uuara tuost?

4. *Homo vanitati similis factus est, dies ejus sicut umbra prætereunt.*

Menniscо ist kelih uppigheite, *uuanda* sine taga also scato fergant.

Er uuard keschaffen gelicher veritati, dara nah uuard er fone sundon gelih vanitati.

5. *Domine inclina cœlos tuos & descende.*

Helde truhten dina himela unde fare hara nider,

ouge dih uns incarnatum.

Tange montes & fumigabunt.

Ruore die berga so riechent sie.

Ubermuoten herzon gih compunctionem, so tuont siu pœnitentiam.

6. *Coruśca* [*Fulgura coruscationem,*] *coruscationes tuas & dissipabis eos.*

Plecchеze sie ana, so zeuuirfest du sie.

Prute sie mit dinen zeichenen, so geloubent sie sih iro einungo.

Emitte sagittas tuas & conturbabis eos.

Sciuz sie ana dine strala, so leidegost du sie.

Sende sie ana dine Apostolos, so seregost du sie iro sundon.

7. *Emitte manum tuam de alto.*

Sende fater dinen sun fone himile.

Er ist din hant, mit dero alliu scuofe.

Eripe me & libera me de aquis multis.

Lose mih fone uuazzeren manigen, *fone zuo diezzenten genuogen.*

De manu filiorum alienorum.

Lose mih fone fremedero chindo handen,

die dero Ecclesiæ chint ne sint.

8. *Quorum os locutum est vanitatem.*

Ih meino die dero munt ieo uppegcheit sprichet,

fone dien uuazzeren lose mih.

Et dextera eorum dextera iniquitatis.

Unde iro zeseuua ist des unrehtes zeseuua.

Daz ist fone diu, uuanda sie habent ze zesuuuun, daz sie ze uuinsterun haben solton, ih neimo terrena bona. Sie solton æterna bona ze zeseuuun haben.

9. *Deus canticum novum cantabo tibi.*

Danne so Christus chumet, singo ih dir niuuuen cantiken *daz ist der daz ih ezzen muoz sinen lichamen, unde trinchen sin bluot.*

In psalterio decem chordarum psallam tibi.

An demo zenseitigen psalterio singo ih dir,

uuanda decem præcepta legis sint din, also ouh daz zenteiliga Evangelium. Fone dir sint siu beidiu chomen.

10. *Qui das salutem Regibus.*

Du dien rehten gibest heili.

Qui liberasti David servum tuum de gladio maligno [*eripe me. & refertur ad v. seq.*] *libera me.*

Du David dinen scalch lostost fone Goliadis suerte, demo arguuilligen, lose mih.

Mines trubtenes suert ist kuotuuillig, uuanda iz sceidet fone ubelen, arguuillig ist aber des tiefeles suert, uuanda iz sceidet fone guoten.

11. *Et erue de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis.*

Der fers chit also er fore chad.

12. *Quorum filii sicut novellæ plantationes constabilitæ à juventute sua.*

Dero sune sint niuuue also flanzunga gestate fone iugende.

Sie sint eben scone niusazten rebon, uuanda sie gefestenot habent niuuue irreden, sure dia altun lera prophetarum unde Apostolorum.

Filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi.

Iro tohtera gant kefrenchet, in chilechun uuis kant sie gezierte.

Sie habent kelichi dero zierdo, nals die uuarheit.

13. *Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud.*

Iro chellera sint folle muzonde daz lid fone einemo ze andermo.

Oves eorum fœtosæ abundantes in egressibus suis.

Iro scaf sint feselig, manegiu in iro uzkengen.

Manegiu gant uzer iro stigon.

14. *Boves eorum crassæ.*

Iro chuoe sint feizte.

Non est ruina maceriæ.

Noh iro ſteinzun ne fallet.
Neque tranſitus.
Noh *ir hus ne* iſt turhfertig.
Sie habent keſuasheit.
Neque clamor in plateis eorum.
No ſcreiot ne iſt in iro ſtrazon.
Sie ne uuecchet nieman.

15. *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.*
Sie hiezen ſaligen den liut, der ſolih habet.
Daz taten ſie, uuanda ſie iz ze zeſeuuun habeton. Ih uuile iz rehtor ſagen:
Beatus populus cujus Dominus Deus ejus.
Der liut iſt ſalig, der Got ze herren habet.
Ube Got ſin herro iſt, ſo iſt er ſalig.

Pſalmus CXLIV.

Hebr. CXLV.

[*Laudatio*] *Ipſi David.*

1. *EXaltabo te Deus meus Rex: & benedicam nomini tuo in ſæculum & in ſæculum ſæculi.*
Selbemo David, *ſelbemo Chriſto chit Eccleſia:*
Ih irhoho dih Got min chuning, unde lobon dinen namen in uuerlte unde iemer dara nah.

2. *Per ſingulos dies benedicam tibi.*
Tageliches lobo ih dih:
niebt ein in proſperis (uuolon) nube ouh in adverſis (uueuuon.)
Et laudabo nomen tuum in ſæculum ſæculi.
Unde bediu lobo ih dih hier unde in euuon.
Der dih hier uuirdigo lobot demo uuirt kelazen, daz er dih lobot euuigo.

3. *Magnus Dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis ejus non eſt finis.*
Michel iſt min truhten unde lobeſam harto,
unde iſt uuende finero micheli, uuende iſt ouh mines lobes, uuanda ih nah diſemo libe dih iemer lobon.

4. *Generatio & generatio laudabunt opera tua.*
Chunne unde chunne lobont diniu uuerch.
Hier in uuerlte filii Dei, unde in enero uuerlte filii reſurrectionis, lobont dinen namen.
Et potentiam tuam pronunciabunt.
Unde dina mahtigi ſagen ſie.
Sie uuizent dir, daz ſie ſelben gemugen.

5. *Magnificentiam gloriæ ſanctitatis tuæ loquentur & mirabilia tua narrabunt.*
Daz magenuuerch dinero guollichun heiligi ſprechent ſie, diniu uuunder zellent ſie.

6. *Et virtutem metuendorum [terribilium] tuorum dicent.*
Unde dia chraft dinero antſazigon dingo ſagent ſie.
Niebt ein regnum cœlorum, nube ouh ignem æternum.
Et magnitudinem tuam narrabunt.
Unde dina micheli zellent ſie,
daz iro unmez iſt.

7. *Memoriam abundantiæ ſuavitatis tuæ eructabunt.*
Kehugeda dero genuhte dinero ſuozi rophezent ſie.
Suoziu genuht iſt, daz du unſer gehugeſt. Die ezent ſie, ſo ſie iro ferſtant, die ropbezent ſie, ſo ſie ſia ſagent unde lerent. Alſo Johannes commota uuirtſcaft habendo ſuper pectus Domini, unde ropbzta: In principio erat verbum. Joh. 1, 1.
Et in juſtitia tua exultabunt.
Unde freuuent ſie ſih in dinemo rehte,
nals in iro rebte. Alſo ſie dir gebent, daz ſie ſint, ſo gebent ſie ouh dir, daz ſie rehte ſint. Andere ſuuieo gaben ſie dir daz minnera, unde in ſelben daz mera.

8. *Miſericors & miſerator Dominus.*
Kenadig truhten, danches kuot kebendo,
unde genadare ſculde fergebendo.
Patiens & multum miſericors.
Kedultig *fertragendo* unde filo genadig ze riuuuon *ladondo.*

9. *Suavis Dominus univerſis.*
Suoze herro allen,
die geislicho ſine geba getrinchent.
Et miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus.
Unde ſine genada ſint uber alliu ſiniu uuergh,
diu er an uns tougeno tuot, unde iſt aber ſin gerih uber des tiefeles uuergh.

10. *Confiteantur tibi Domine omnia opera tua.*
Iehen dir *daz chit loboien dib* alliu diniu uuergh truhten.
Siu lobont dih, uuanda du an in gelobot piſt. An in skinet uuer du biſt.
Et ſancti tui benedicant tibi.
Unde dine heiligen loboien dih.
Angeli ſancti, troni, dominationes, poteſtates, principatus, & juſti homines.

11. *Gloriam regni tui dicent & potentiam tuam loquentur.*
Kuollichi dines riches ſagent ſie, unde dina mahtigi ſprechent ſie,
uuanda du allen lebenden den lib, unde unlebenden den ſamen iro uuerennis habeſt kegeben.

12. *Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam.*
Daz ſie chunt tuoen menniſcon chinden dina mahtigi,
alſo Petrus unde Johannes do taten, do ſie claudum ex utero matris kangheite machoton.
Et gloriam magnificentiæ regni tui.
Unde die guollichi des magenuuerches dines riches *daz uuir noh ne ſehen, uuanda in dirro uuerlt ſconi mit uns puent tier unde uuurme unde manig leitſami, unde aber in enero uuerlte mit uns ne buent ane Angeli ſoli.*

13. *Regnum tuum regnum omnium ſæculorum.*
Uuieolih iſt daz riche? Uuar truuindet iz?
Din riche iſt euuig riche, iz iſt durhkang allero uuerlto.
Et dominatio tua in omni generatione & generatione.
Unde din herſcaft uueret in allero chunnezalo diu nu iſt, unde noh chumet.

Fidelis

Digitized by Google

Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis.

Ketriuuue herro iſt er in allen ſinen uuorten,

uuanda er ſo geleiſta ſo er gebiez. Proprio filio ſuo non pepercit. Daz kebiez er. Vitam æternam ſol er nob keben. Darumbe eigen uuir inphangen pignus Spiritus Sancti.

Et Sanctus in omnibus operibus ſuis.

Unde heilig iſt er in allen ſinen uuerchen.

14. *Allevat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos.*

Alſo dar ana skinet, er heuet uf alle die dir fallent, unde alle ferchniſte rihtet er uf.

15. *Oculi omnium in te ſperant & du das eſcam illorum in tempore opportuno.*

Sie uuartent truhten alle an dih, unde du gibiſt in fuora ze geuuelligemo male.

16. *Aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione.*

Du induoſt dina hant unde irfulleſt alliu libhafftiu ſegenes.

Fone dinero hant chumet al daz ſiu habent.

17. *Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis & ſanctus in omnibus operibus ſuis.*

Unſer truhten iſt rehter in allen ſinen uuegen, *daz chit in allen ſinen ſcaffungon*, unde iſt heilig in allen ſinen uuerchen.

18. *Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum* [*vulgò repetuntur*] *in veritate.*

Er iſt pi allen die in anaharent in uuarheite.

Daz ne tuont die niebt, die in unrebtes pitent, pediu iſt er dien ferro.

19. *Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & ſalvos faciet eos.*

Die in furbtent, dero uuillen tuot er, die geboret er unde gebaltet ſie.

20. *Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe & omnes peccatores diſperdet.*

Er behuotet alle die in minnont, alle ſundige ferliuſet er.

21. *Laudem Domini loquetur os meum & benedicat omnis caro nomen ſanctum ejus, in æternum & in ſæculum ſæculi.*

Mines truhtenes lob ſprichet min munt, unde mannolih lobot ſinen heiligen namen iemer unde iemer,

Pſalmus CXLV.

Hebr. CXLVI.

v. 1. *Alleluja.*

[*Aggæi & Zachariæ.*]

Lauda anima mea Dominum.

Mina ſela lobo Got.

Mannoliches ſela loboe Got, ſid der Propheta daz rate finero ſelo.

2. *Laudabo Dominum in vita mea.*

Ih lobo in hina fure, dar min leben iſt.

In euuigemo libe dar lobo ih in.

Pſallam Deo meo quamdiu ero.

Ih lobo in ouh hier, unz ih hier bin.

3. *Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, quibus non eſt ſalus.*

Nieht ne ferſehent iuh ze geuualtigen, neheina baldi ne eigint in menniſcon chinden,

an dien iuuuera ſalda nieht ne ſtant. Sie ſtant ecchert in einemo filio hominis, der oub filius Dei iſt.

4. *Exibit Spiritus ejus & revertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*

Des mennisken ſela feret hina, unde danne iruuindet der lichamo uuidere ze dero erdo, dannan er cham. So ſint hina alle iro gedancha.

Der tod kenimet in ſie gareuuo.

5. 6. *Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus.*

Saligo des helfare truhten Got Jacobis iſt,

der ſelben Jacob ze Iſrahele machota.

Spes ejus in Domino Deo ipſius qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt.

Saligo des kedingi an truhtene Gote ſinemo iſt, *nals an Saturno alde Neptuno, nube* an demo der himel unde erda unde mere teta, unde al daz dar inne iſt.

Qui cuſtodit veritatem in ſæculum,

[7. *Facit*] *judicium injuriam patientibus.*

Der iemer der uuarheite huotet rihtendo dien unreht tolenten,

nals ſih rechenten.

Dat eſcam eſurientibus.

Kibet hungergen fuora.

Die rebtes bungerge ſint, die geſatot er.

Dominus erigit eliſos. [*al. ad* ℣. *ſq.*]

Er rihtet uf die geuuirſoten.

die ſo barto fallent, daz ſie uf irſtan ne mugen, die heuet er uf.

Dominus ſolvit compeditos.

Er loſet die behaften mit truohen.

Suare truobe ſint die ſunda, unde diſiu mortalitas, uzer dien beiden Got loſet.

8. *Dominus illuminat cœcos.*

Er getuot unuuizzige uuiſe.

Dominus diligit juſtos.

Er minnot rehte.

9. *Dominus cuſtodit advenam* [*nas.*]

Er behuotet den zuochomeling.

Daz iſt ſancta Eccleſia de gentibus.

Pupillum & viduam ſuſcipiet.

Uueiſen unde uuiteuuun inphahet er.

Et viam peccatorum exterminabit.

Unde den *breiten* ueg dero ſundigon uzot er.

Er cheret in ſone imo, bediu leitet er ze bello.

10. *Regnabit Dominus in ſæcula. Deus tuus Syon in generatione & generatione.*

Din Got Syon richeſot iemer.

Digitized by Google

Psalmus CXLVI.
Hebr. CXLVII.
Alleluja.

1. *Laudate Dominum quoniam bonus psalmus. Id est. Laudate Dominum, quoniam bonum est laudare Dominum.*

Lobont truhtenen, uuanda sin lob kuot ist.

Kuot ist daz man in lobot. Psalmo sang ist kuot. Uuaz ist daz? ane daz man an psalterio singet? Psalterium scillit also ein lira, alde ein harpha, alde ein organum, unde uuanda daz luto scillet, daz man darana singet, pediu chit psalmus hobsang. Der hobsangot, der den hobesten lobot. In lobot der lobosamo lebet.

Deo nostro sit jocunda decoraque laudatio.

Uuunnesam unde ziere lob si unsermo Gote.

Ziere lob tuot imo, des site ziere sint. Unziere singet, der unziero uuerchot. Also iz chit: Non est speciosa laus in ore peccatoris.

2. *Ædificans Jerusalem Dominus dispersos Israhel congregabit.*

Die himelisc̃un Jerusalem zimberondo gesamenot er die zeuuorfenen liute, die videntes Dominum heizent.

Angeli gesehent in. Angelis uuerdent die gelih die in gesehen suln. Die gesaminot er in himile. So ist diu burg kezimberot so er die burgara gesamenot.

3. *Qui sanat contritos corde.*

Der die herze chnistigen heilet.

Also iz chit: Prope est Dominus his, qui contriverunt cor. (nahe ist Got dien die iro herza chnistun) Uuele sint daz? ane humiles corde? Ube du genesen uuelleſt chniste daz herza.

Et alligat contritiones eorum.

Unde der iro ferchnisteda bindet.

Demo nu uuiget, daz in manige geluste gruozent, unde er chit: Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Domini nostri Jesu Christi. Demo ferbindet er hier die unganzi mit Sacramentis Ecclesiæ. Aber in anderro uuerlte nimet er imo aba den bendet, uuanda in dar neheine geluste ne stungent, unde er an unrauua dar ist.

4. *Qui numerat multitudinem stellarum & omnes nomine suo vocat.*

Der dero heiligon zala uueiz unde sie alle be namen nemmet.

Also er chad septuaginta discipulis: Gaudete quod nomina vestra scripta sunt in cœlo.

5. *Magnus Dominus noster & magna virtus ejus, & sapientiæ ejus non est numerus.*

Michel ist er, michel ist sin chraft, *daz er die ferchnisten so gebeilen mag,* unde unzalahafta ist sin uuistuom,

daz er die zala dero rebton so begrifet.

6. *Suscipiens mansuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram.*

Mammende inphahet er, *die dir sint contriti corde, uuanda in offenot er Ecclesia,* aber sundige nideret er ze dero erdo,

uuanda er sia umbe iro superbiam ecchert terrena lazet uuizzen.

7. *Incipite [Præcinite] Domino in confessione.*

Fahent ana iehendo truhtene *ze erist* iehent *dero sundon, unde uuaz danne?*

Psallite Deo nostro in cithara.

Dara nah singent imo an dero cythara,

daz chit, rertent (kertent) iuh nah dero geiihte ze guoten uuerchen.

8. *Qui operit cœlum nubibus & parat terræ pluviam.*

Singent demo der den himel decchet mit uuolchenen, unde dannan regenot dero erdo.

Daz chit der die scrifte decchet mit figuris unde die leret die durstegen, die sie lustet ze lirnenne.

Qui producit in montibus fœnum & herbam servituti hominum.

Der ze menniscon nuzzedo houue unde gras recchet an dien bergen.

Perga sint Apostoli, die gebent uuelchiu præcepta (i. herbam) unde hertiu (i. fœnum) den menniscon. Uuelichiu so daz ist: Qui se non continet nubat. (der sih ferberen ne muge der chome zer e) Hertiu so daz ist. Volo omnes homines esse sicut meipsum. (ih uuile alle man uuesen also mih selben)

9. *Qui dat jumentis escam ipsorum.*

Der starchemo fehe gibet sine fuora.

Er uueiz die starchen die daz houue mugen.

Et pullis corvorum invocantibus eum.

Unde die iunginen dero rammo ze imo harenten.

Pagani uuare suarz sone sundon, dero chint sint nu geloubig unde harent in ana. Phisiologi sagent daz pulli corvorum des touues lebeen, die uuila sie uuiz sint, unde sone iro parentibus ne heina fuora ne beigin, er sie suarz uuerdent. Also ist iz nu gesaren filiis incredulorum, die cœlesti refectione gezogen uuerdent, unde ungelicho lebent dien forderon.

10. *Non in viribus equi voluntatem habebit,*

imo ne ist liebo ze dero starchi des rosses.

Dien der hals starch ist, unde ubermuote sint, dien ist er unbold.

Neque in tabernaculis [tibiis] viri beneplacitum est ei.

Noh imo ne lichet uuola in dien seldon des comenes.

der sih ze imo selbemo ferziehet, unde in nieht ana ne haret also pullus corui.

11. *Beneplacitum est Domino super timentes eum & in eis qui sperant super misericordia ejus.*

Imo ist uuola gelichet an dien, die in furhtent, unde sih ze sinen genadon fersehent.

Psalmus CXLVII.

Hic præcedenti apud Hebræos jungitur.

[*Psalmus Aggei & Zachariæ*] *Alleluja.*

Vulgo cohæret priori.

1. *Lauda Jerusalem Dominum.*

Dise zeuuene prophetæ uuizegeton in Babylonia, do Jerusalem zestoret uuas, daz si aber solti geniuuot uuerden. Also ouh Jeremias iro uuizegota unde iro tagedinge sant post septuaginta annos. An demo tage dinge ist kezeichenet daz zit dero ufuuertigun burg, diu danne chumftig ist, so dise gesiben-

Digitized by Google

geſibenzaloten zite bina uuerdent. Diea purg ſuln uuir anaſehen, uuanda ſie ſia anaſahen in ſpiritu, do ſie ſone dirro choſoton. Cheden mit mendi. Diu bimeliſca Jeruſalem, du guollicha burg, ze dero alle guote dingent, lobo Got,

Lauda Deum tuum Syon.

Lobo dinen Got Syon.

Du biſt diu ſelba. Daz Jeruſalem iſt, daz piſt du Syon. Ein burg in zuein namon.

2. *Quoniam confortavit vectes (ſeras) portarum tuarum.*

Uuanda er faſto fergrindelot habet dine porta.

Uz alde in ne mag danne nieman, ſo ſi zeiungeſt peslozen uuirdet. Nieman ne beitet dar uz, uuanda mannelih mendet daz er dar inne uueſen muoz. Uuile ieman dar in, der chlocchot danne ingemeitun, uuanda diu porta beslozen ſtat.

Benedixit filiis tuis in te.

Segen gibet er dar dinen chinden,

der ſie furder uueret, unde an demo in niehtes ne briſtet.

3. *Qui poſuit fines tuos pacem.*

Daz tuot der den frido dir ze marcho ſezzet.

Sid Jeruſalem iſt viſio pacis, ſo iſt iro marcha mit rehte pax. Dar neheine ſorgun ne ſint, dar iſt uuarer frido.

Et adipe frumenti ſatiat te.

Unde er geſatot dih dero feizti chorin uuuocheris,

daz chit dero bezeſtun uuiſte. Daz iſt er ſelbo. Er iſt panis qui de cœlo deſcendit. Er iſt panis Angelorum. Sie fuorot, daz ſie in anaſehen muozen, daz fuorot alle die cives. Diu anaſiht iſt adeps frumenti, ſie iſt tugetheit dero uuiſte uuanda ſi ſatot die, die ſia niezent.

4. *Qui emittit eloquium ſuum terræ.*

Der ſin uuort er uz ſendet dero uuerlte.

Alſo nu skinet, uuanda patris verbum in nah diſen gebeizzen chomen iſt.

Velociter currit ſermo ejus.

Sin Evangelium loufet ſpuotigo,

ſone diu iſt iz chunt in allero uuerlte. Daz leitet unſih ad adipem frumenti.

5. *Qui dat nivem ſicut lanam.*

Der den ſne tuot alſo uuolla.

Uuanda ſneuue iſt kelih, der an dien ſundon irfroren iſt, er uuirt alſo uuolla aber, ſo er mannige beginnet mit ſinemo guote bruoten unde skirmen, alſo unſih diu uuolla bruotet unde uuider froſte skirmet.

Nebulam ſicut cinerem ſpargit.

Unde den nebul ſtoubet er alſo aſcun.

So die ſunda, die ſih purgen ſamo ſo in nebule irbarot uuerdent in confeſſione ſo zeſtiubent ſie.

6. *Mittit criſtallum ſuum ſicut fruſta panis.*

Er ſendet ſinen Criſtallum alſo ſtucchiu brotes.

Solih Criſtallum uuas Saulus. Er uuas alſo man Criſtallum ziehet, uzer iſe ze ſteine irbartet, ſo er in aber becherta, ſo ſanta er in uz ſamo ſtucchiu brotes, uuanda er geteta in ougen manige geba Spiritus Sancti.

Ante faciem frigoris ejus quis ſuſtinebit?

Uuer geſtat fore ſinemo froſte? *Den er lazet irfroſten, alſo er Pharaonem teta, uuaz uuirt des?*

7. *Mittet verbum ſuum & liquefaciet ea.*

Pater ſendet uz verbum ſuum. Unde zelazet ſie.

Alſo iz chit: Nec eſt qui ſe abſcondat a calore ejus. Verbum patris inphroret ſie.

Et flabit ſpiritus ejus & fluent aquæ.

Unde uuahet ſie ana ſin geiſt, unde dara nah rinnent ſie *ze Gote, uuanda ſie zelazen ſint ſone ſinero uuarmi.*

8. *Qui adnunciat verbum ſuum Jacob, juſtitias & judicia ſua Iſrahel.*

Der ſin uuort *daz chit ſin gebot* chundet Jacob, unde ſiniu reht unde ſine urteilda Iſraheli.

Die ſine fideles ſint, die ſint Jacob unde Iſrahel, dien offenot er, uuieo reht er iſt in ſinen judiciis, uuieo nieman ne geniſet ane ſone gratia, uuanda ſie alle den tod kefrehtoton.

9. *Non fecit taliter omni nationi & judicia ſua non manifeſtavit eis.*

So ne geſuaſta er ſih nieht ze aller dieteli-chemo, noh ſo ne geoffenota er in ſiniu gerihte, *ſo er Iſrabeli teta.*

Pſalmus CXLVIII.

v. 1. *Pſalmus Aggei & Zachariæ. [ita & Exemplar Alexandrinum.] Alleluja.*

Laudate Dominum de cœlis.

Diſe zuene Prophetæ mendent daz Gote lob chunnet ſone himile unde ſone erdo. Pediu chedent ſament in.

Laudate eum in excelſis.

Lohont in in hohi.

2. *Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus.*

Lobont in ſament alle ioh Angeli ioh virtutes.

3. *Laudate eum ſol & luna, laudate eum [omnes] ſtellæ & lumen.*

Lobont in ſunna unde mano, ſternen unde tageslieht.

4. 5. *Laudate eum cœli cœlorum & aquæ quæ ſuper cœlo ſunt laudent nomen Domini.*

Lobont in himela dero himelo,

daz chit himela obe himelen,

unde uuazer diu obe himile ſint,

diu daz firmamentum inthabent,

loboen ſinen namen.

Quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandavit & creata ſunt.

Uuanda er hiez ſiu uuerden, dannan uuurden ſiu, er gebot iro geſcaft, dannan uuurden ſiu geſcaffen.

6. *Statuit ea in æternum & in ſæculum ſæculi.*

Er habet ſiu geſtatet iemer unde in euua,

uuerde oub himel unde erda geuuehſalot alſo iz chit de futuro ſæculo: Erit cœlum novum & terra nova. Siu geſtant ieo unde uuerent ieo.

Præce-

Præceptum posuit & non præteribit.

Er sazta *in* ea diu ne zegat,

uuanda si fone in intuueret ne uuirdet.

7. *Laudate Dominum de terra, Dracones & omnes abyssi.*

Lob fone erdo tuont imo, rinnentiu unde alliu unmez tiefiu uuazzer.

Uuemo sint diu rinnenten gelih ane draconibus? Unde uueliu sint so tief, so der mere, der die erda umbefahet?

8. *Ignis, grando, nix, glacies & spiritus procellarum, qui faciunt verbum ejus.*

Fiur unde hagel, unde sne, unde is, unde dunestige uuinda, die sin gebot tuont.

9. *Montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri.*

Perga unde buola, berhafte bouma unde alle cedri.

10. 11. 12. 13. *Bestiæ & universa peccora, serpentes & volucres pennatæ.*

Uualdtier unde alliu feho, uuurme unde fogela.

Reges terræ & omnes populi, Principes & omnes Judices terræ, juvenes & virgines, senes cum junioribus, laudate nomen Domini, quia exaltatum est nomen ejus solius.

Die lantchuninga unde alle uuerlt liute, unde alle rihtara, chindescemen unde magede, alte unde iunge lobont sinen namen, uuanda sin eines namo irburet ist.

13. 14. *Confessio ejus super cœlum & terram & exaltavit cornu populi sui.*

Sin lob ist uber himel unde erda, *uuanda imo ne geebenont sih, die in himele alde in erdo sint,* unde er irhohet daz horn sines liutes,

so er in ze zesuuun sezzet, unde imo sina anasiht kelazet.

Ymnus omnibus sanctis ejus.

Allen sinen heiligon uuirdet Ymnus kelazen *ze singenne. Den Ymnum singent sie in cœlesti Jerusalem, also iz chit: Decet te ymnus Deus in Syon. Der ymnus ist in gemeine, der ist in euuig.*

Populo appropinquanti sibi.

Er uuirt demo liute gelazen, der sih imo nahet.

Psalmus CXLIX.

v. 1. Alleluja.

Cantate Domino canticum novum.

Singent truhtene niuuuen cantiken.

Der singet in, der veterem hominem ilet abanemen, unde novum analegen. Der cœlestia minnot nals terrena der in caritate lebet nals in discordia, unde sih freuuet redemtionis, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

Laus ejus in Ecclesia sanctorum.

Sin lob ist in dero gesamenungo dero heiligon.

In himile gesamenont sie sih, dar lobont sie in. Die sih ouh hier samenont in Ecclesiis, die lobont in.

2. *Lætetur Israhel in eo qui fecit eum.*

An demo freuue sih Israhel der in teta,

nals an scazze noh an eron, noh an uuerlt saldon.

Et filii Syon exultent in Rege suo.

Unde Syonis sune freuuen sih in iro chuninge,

filii Syon daz ist Israhel.

3. *Laudent nomen ejus in choro.*

Loboen sinen namen sament singendo.

Chorus ist Confessio cantantium, daz chit, sament singentiu manegi.

In tympano, chordæ straccbent an psalterio.

An dien beiden lobont in.

Die hende sint unmuozig, sament demo munde. Daz chit: Kib elemosinam unde tuo alliu uuerch kuotliu. Daz ist tympanum unde psalterium.

4. *Quia beneplacitum est Domino in populo suo.*

Uuanda imo ist uuola gelichet an sinemo liute.

Daz ist imo danne, so er in kelih ketuot Angelis suis.

Et exaltavit [exaltabit] mansuetos in salutem.

Unde mammende erhobet er ze heili. Kenuoge sint ubermuote die irhobent sih selbe in mortem, aber Got erhobet sine mansuetos in salutem.

5. *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis.*

Die heiligen freuuent sih in guollichi.

Uuar ist diu guollichi?

In iro chameron *ih meino in herzon, dar freuuent sie sih. Also Paulus chit: Nam gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ.*

6. *Exultationes [exalt.] Dei in faucibus [gutture] eorum.*

Gotes freuueda sint in iro giumon.

Sie iehent Gote iro guollichi, dero sie sih freuuent nals in selben.

Et gladii ancipites in manibus eorum.

Unde zuiekkiu suert sint in iro handen.

Daz chit verba Dei. Also iz chit: Verbum Dei penetrabilius est omni gladio ancipiti. Unara zuo bruchent sie diu suert.

7. *Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.*

Kerih ze tuonne an dien dietin, unde irrafsunga an dien liuten.

Pagani sint fone in irslagen unde simulacra ferbrochen. Uuieo sint pagani irslagen? Ane daz sie fertiligot sint, unde Christiani uuordene sint. Dar skinent die zuo ekka iro suerto. Ze dero uuis habent sie persecutiones paganorum an in irrochen.

8. *Ad alligandos Reges eorum in compedibus & nobiles eorum in vinculis ferreis.*

Iro chuninga in dien druben ze bebeftene, unde iro edelinga in iseninen gebenden. Timor Dei daz sint die druhe iob diu gebende. Die uuerdent ana geleget Christianis Principibus, fone dien die gladios ancipites habent, so sie sagent, judicium durum bis qui præsunt.

9. *Ut faciant in eis judicium conscriptum.*

Ouh sint darumbe iro gladii ancipites, daz sie an in dia iungestun urteilda tuoen, *diu an dien buochen* geschriben ist.

Dar uuirt uuarhafto getan vindicta unde increpatio.

Gloria

Digitized by Google

Gloria hæc eſt omnibus ſanctis ejus.

Diz iſt allero ſinero heiligon guollichi *daz ſie judices mit imo ſin.* [*Alleluja*]

Pſalmus CL.

Alleluja.

1. *Laudate Dominum in ſanctis ejus.*

Lobont Got *chit der Propheta* an ſinen heiligon,

ze lezeſt in ſinero burg keſamenoten.

Laudate eum in firmamento virtutis ejus.

Lobont in an dero feſti ſinero chreſte.

An dien heiligon skinet danne uuieo feſte ſin chraft iſt.

2. *Laudate eum in potentatibus ejus, laudate eum ſecundum multitudinem magnitudinis ejus.*

Lobont in an ſinero mahte, unde an dero manigi ſinero micheli.

3. *Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio & cythara.*

4. *Laudate eum in tympano & choro, laudate eum in chordis & organo.*

Lobont in in alla uuis, ſingendo, plaſendo, chlocchendo, ſeiten ſprengendo.

5. *Laudate eum in cymbalis bene ſonantibus, laudate eum in cymbalis bene tinnientibus.* [*jubilationis*]

Lobont in mit zymbon uuola skellenten, unde guoten chlanch habenten.

Daz ſint unſere leſsa, ſo ſie Got mit indahtigi lobont.

Omnis ſpiritus laudet Dominum.

Alliu geiſtlichiu natura loboe unſeren truhtenen.

Diu forderoſta creatura lobe in. (Alleluja.)

Canticum Eſaiæ Prophetæ. Eſa. cap. 12.

1. *Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi, converſus eſt furor tuus & conſolatus es me.*

Ih lobon dih truhten, uuanda du mir irbolgen uuare in *perſecutione.* Unde mir aber dara nah din heizmuoti beuuendet uuard ze genadon, unde du mih an dien troſtoſt.

In adverſis & proſperis lobon ih dih chit Eccleſia ſancta.

2. *Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam & non timebo.*

Sih nu, Got iſt min haltare, bediu uuerchon ih paldo, unde ne ruocho *quid faciat mihi homo.*

Quia fortitudo mea & laus mea Dominus & factus eſt mihi in ſalutem.

Uuanda Got iſt min ſtarchi, unde min lob, unde iſt mir uuorden ze heili,

pediu ſtan ih paldo in acie contra inimicos.

3. *Hauritis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.*

So is zit uuirt, ſo skephent ir uuazer mit mendi uzer dien brunnon des haltares,

ſo gelirnent ir fone imo Evangelicam doctrinam. Sine brunnen ſint ſeptiformis gratia Spiritus Sancti, dannan er miſſeliche ſpenda tuot dien ſinen.

4. *Et dicetis in illa die: confitemini Domino & invocate nomen ejus.*

Unde danne *in ſine ſæculorum* chedent ir, *ieo eine ze anderen* iehent Gote, unde anaharent ſinen namen,

uuanda ſin genada iſt omne quod poſſumus, quod vivimus, quod ſumus.

Notas facite in populis adinventiones ejus.

Tuont chunt under liuten ſine leges, die er uns funden habet.

Mementote quoniam excelſum eſt nomen ejus: [*memorabilis*]

Irhugent daz ſin namo hoh unde geuuahtlih iſt an allen ſinen uuerchen.

5. *Cantate Domino quoniam magnifice fecit.*

Singent truhtene, uuanda er michellicho teta,

do er in carne irſcein, ze troſte allero uuerlte.

Adnunciate hoc in univerſo mundo.

Chundent daz ſo uuit uuerlt ſi.

6. *Exulta & lauda habitatio Syon, quia magnus in medio tui ſanctus Iſrahel.*

Du ſin geſaze ſpecula, *du ſancta Eccleſia* freuue dih unde lobo daz ſament dir iſt mahtiger der Iſrahelis heiligo *unde du in geſiehebeſt hominem inter homines.*

Canticum Ezechiæ Regis. Eſa. 38, 10. ſqq.

10. *Ego dixi: in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.*

Ezechias ſaget uues er dacta, uues er ſorgeta, do er ſih todes peuuanda.

Ih chad in unfolletani minero tago, nu faro ih ze hello,

uuanda iniqui dara farent, die in dimidio dierum irſterbent, quia non implent opera virtutum. Bediu forhta ih mir: Aber juſti irſterbent in plenitudine dierum, alſo Abraham irſtarb plenus dierum.

Quæſivi reſiduum annorum meorum.

Ih ſuohta daz noh ze leibo uuas, ſuohta follunga minero tago *ze diu, daz ih Abrahæ gelicho irſterben muoſi.*

11. *Dixi non videbo Dominum Deum in terra viventium.*

Ja leidor chad ih, ih ne ſol Got keſehen, ih ne geſieho in in lebendero lande.

Non aſpiciam hominem ultra & habitatorem quietis.

Furder ne geſieho ih *uuirdigen* menniſcen, unde der geſelidot ſi in rauuon.

Ih ne chumo dara, dar Got unde guote ſint.

12. *Generatio mea ablata eſt a me & convoluta eſt quaſi tabernaculum paſtorum.*

Mir iſt kenomen min geburt *dannan Chriſtus chomen ſolta,* unde dana ferzorn ſamo ſo hirto gezelt, *diu in einero ſtete lango ne ſtant, uuanda ſiu umbe uueida ieo furder unde furder gerucchet uuerdent. Uuile du leſen* quievit generatio mea, *ſo chit iz: ceſſavit generatio mea.*

Præciſa eſt velut a texente vita mea.

Digitized by Google

Min lib iſt aba geſcroten ſamo ſo uueppe ſone uuebenten.

Dum adhuc ordirer ſuccidit me.

Uz ih noh lebennes, pedige hui mih Got nider.

De mane uſque ad veſperam finies me.

Chad ih dara zuo, ſone morgene unz ze naht *pito ih keniſte, aber* du endoſt mih.

13. *Sperabam uſque mane, quaſi leo ſic contrivit omnia oſſa mea.*

Dannan aber unz ze morgene beit ih *iro beit ih keniſte. Uuieo do?*

Alſo leo, fermulita ſuht alliu meiniu bein.

14. *De mane uſque ad veſperam finies me ſicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor (i. ingemiſco.) ut columba.*

So tuoſt du chad ih, ſone morgene unz ze abende endoſt du mih, *tribeſt mih ze tode, aber* ih ſcriio umbe geniſt alſo ſualeuuun iungi, unde ſuſton dar umbe alſo tuba.

Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſo.

Miniu ougen ſint ferſueinet uf ze Gote chaphendo umbe ſina helfa.

Domine vim patior.

Ih chad oub.

Not lido ih truhten *ioh uber mine ſculde.*

Reſponde pro me.

Ube ih oub ſculdig ſi dero ſculde, antuuurte fure mih, *uuanda iz an dir ſtat nals an mir. Non eſt enim currentis aut volentis, ſed miſerentis Dei. Uuola ne ſprah ih do ſiecher, ih ſol mih is paz pedenchen nu geneſener.*

15. *Quid dicam?*

Uuaz mag ih cheden *uuider minemo skephen?*

Aut quid reſpondebit mihi cum ipſe fecerit? [fecerim] (ſ. quod voluerit.)

Alde uuaz antuuurtet er des, *ube ih mih chlagon*, ſo er habet ketan *ſo uuieo er uuolta? Ne ſol man daz kedultigo tragen, daz er beneimet ze tuonne?*

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

In amere zalon ih dir alliu miniu iar. Annos regni mei beatos, ſo ih do uuanda, ahton ih nu fore dir unnuziu, ze doh einemo troſte mines ameres, ſo uuieo Epicurus chade: Recordationem præteritorum bonorum præſentia mala mitigare.

16. *Domine ſi ſic vivitur & in talibus vita Spiritus mei, corripies me & viviſicabis me.*

17. *Ecce in pace amaritudo mea amariſſima.*

Truhten ube daz menniſcon leben ſolih iſt, *ih meino an demo zeuuifele libes unde todes,*

unde ube min lib ſo getan iſt *under dien zeuuiſcen, uuaz mag ih danne cheden?*

Ane du irrefſeſt mih mit ſuhte, unde chicchеſt mih mit keniſte, *unde reht iſt ieo daz.*

Aber ſih du Got daz in frido min bitteri diu meiſta uuas,

uuanda do begonda ih naben ze tode, do ſie alle begondon ſizzen in fride. Uuanne uuas daz? Do Angelus Domini ſluog de exercitu Sennacherib centum octoginta quinque milia. Do begonda anderen uuola ſin, mir uue ſin.

Tu autem eruiſti animam meam ut non periret, projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea.

Aber du loſtoſt mina ſela, daz ſi ferlorn ne uuurde, uuurfe hinder dih alle mina ſunda,

uuoltoſt mir fore ougon uueſen dina genada nals mine ſunda.

18. *Quia non infernus confitebitur tibi neque mors laudabit te, non expectabunt, qui deſcendunt in lacum, veritatem tuam.*

Uuanda hella unde tod ne lobont dih, unde die in helle gruoba farent, die ne bitent ze ſehenne die uuarheit *dines judicii nube dina genada. Alſo diu genada Chriſti nu geſcehen iſt, daz er dara fuor unde ſculdige loſta.*

19. *Vivens vivens ipſe confitebitur tibi, ſicut & ego hodie.*

Nube ſus feret iz.

Lebender lobot dih alſo ih hiuto lebo unde dih lobo.

Pater filiis notam faciet veritatem tuam.

Fater chundet ſinen ſunen dina uuarheit,

uuanda ſo iſt keſcriben: Interroga patres tuos & annunciabunt tibi, ſeniores tuos & dicent tibi.

20. *Domine ſalvum me fac & pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo Domini.*

Kehalt mih truhten unde unſih alle an dih keloubente, unde ſo ſingen uuir dir in dinemo templo alle taga unſeres libes.

Canticum Annæ. 1. Sam. 2.

1. *Exultavit cor meum in Domino & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.*

Min herza freuta ſih an truhtene *chit ſancta Eccleſia, uuanda er mir lango unbirigero die uuomba indan habet,*

unde min geuualt iſt hoh irburet an imo.

Dilatum os meum ſuper inimicos meos.

Min munt iſt uuito indan uber mine fienda,

uuanda ſermo Dei ungebunden iſt ioh in anguſtiis preſſurarum, ioh ſelben dien præconibus alligatis, ſicut Paulus alligatus non tacuit.

Quia lætata ſum in ſalutari tuo.

Uuanda ih an *Chriſto* dinemo haltare gefrouuet pin.

Ziu ne ſol?

2. *Non eſt ſanctus ut eſt Dominus & non eſt fortis ſicut Deus noſter, neque enim [non] eſt alius extra te.*

Samo heiliger unde ſamo ſtarcher ne iſt, ſo truhten Got unſer noh anderer ne iſt ane dih *heiliger unde ſtarcher, uuanda ouh du andere geheilegon unde ſtarche getuon maht.*

3. *Nolite multiplicare loqui ſublimia gloriantes.*

Ir iuh kuollichonten judei lazent iuuueriu manigen hohchoſe ſin,

ſamo ſo iuh muge lex juſtificare ſine gratia.

Recedant

Digitized by Google

Recedant vetera de ore veſtro, quia Deus ſcientiarum Dominus.

Altiu gechoſe firren ſih fone iuuuermo munde,

fermident inaniloquia, daz chit, nolite gloriari in lege,

uuanda Got iſt herro dero uuizzentheito,

er iſt arbiter iuuuerro gedancbo.

Et ipſi præparabuntur cogitationes.

Unde imo uuerdent ſie irbarot.

Er uueiz ſie baz danne ir ſelben. Uueſent tiemuotig, quoniam qui ſe putat aliquid eſſe dum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.

4. *Arcus fortium ſuperatus eſt & infirmi accincti ſunt robore.*

Dero ſtarchon bogo iſt keuueichet,

dero die ſih peuuandon virtutis fone in ſelben,

unde uueiche, ſint uuorden ſtarche,

die fone herzen chedent miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum.

5. *Repleti prius panibus minorati ſunt.*

Iſrahelitæ iu er irfulte *divinis eloquiis*, uuurden geminnerot *an iro fernumiſte, uuanda ſie an dero lege, terrena fernamen.*

Et eſcurientes tranſierunt terram. [*Et famelici ſaturati ſunt.*]

Unde hungerge *gentes* uberfuoren die erda,

uuanda ſie ad fidem chomene in eloquiis Dei cœleſtia ſmahton nals terrena. Ube uuir leſen,

Repleti prius pro panibus ſe locaverunt & famelici ſaturati ſunt, ſo chit iz:

Er ſate judei uuurden ſo brotelos daz ſie ſih ferſazton dar umbe, *uuanda ſie ſih cherton in alienum intellectum carnalem nals ſpiritalem*, aber hungergo gentes uuurden geſatot *rebtero fernumeſte.*

Quia [*donec*] *ſterilis peperit ſeptem* [*plurimos*] *& multa in filiis infirmata eſt.*

Uuanda gentilitas kebar ſibene an dien uuirt fernomen perfectio Eccleſiæ, aber filo chindo habentin Synagoga uuard ſieb, uuanda mit iro iſt infirmitas literæ nals virtus Spiritus.

6. *Dominus mortificat & vivificat.*

Truhten todet *die chint habentun*, unde chicchet *dia chindeloſun.*

Deducit ad inferos & reducit.

Er leitet ze hello unde fone hello.

Chriſtum leitet er dara unde dana.

7. *Dominus pauperem facit (ſ. eum qui pro nobis pauper factus eſt) & ditat (ſ. nos) humiliat (ſ. illum) & ſublimat (ſ. nos.)*

Der *fater* herro *tuot ſinen ſuon* armen, unde richet *unſih*, unde nideret *in*, irhohet *unſih.*

8. *Suſcitans de pulvere egenum & de ſtercore erigens pauperem.*

In durftigen fone erdo chicchender, *ſo ſpuotigo daz er ne geſahe corruptionem.*

Unde *in* armen uf rihtender fone miſte,

fone judeis die in sluogen, die mit rehte miſt heizent. Uuanda ſie in terrenis cogitationibus & carnis voluptatibus lebeton. Alſo oub Paulus iro uuerch heizet ſtercora, dar er chit: Quæ mihi fuerunt lucra, hæc propter Chriſtum damna eſſe dixi, nec ſolum detrimenta, verum etiam ſtercora exiſtimavi eſſe.

Ut ſedeat cum Principibus & ſolium gloriæ teneat.

Daz er ſizze mit dien heriſten, *dien er zuo chad: Sedebitis ſuper ſedes duodecim*, unde er den himeliſcen ſtuol behabe.

Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.

Truhtenes ſint die skederſteſta dero erdo, an dien ſtalta er diſa uuerlt.

Sin ſint quatuor clymata mundi, an dien er ſazta orbem ſanctæ Eccleſiæ, daz ſin lob uberal ſi.

9. *Pedes ſanctorum ſuorum obſervabit.*

Sinero heiligon fuoze behaltet er,

daz ſie unrehten uueg ne gant.

Et impii in tenebris conticeſcent.

Unde Judei uuerdent keſueiget in iro *ignorantia, ſo Evangelium beginnet skellen.*

Quia non in fortitudine ſua roborabitur Vir.

Uuanda fidelis populus ne uuirt keſterchet fone ſinero chrefte,

nube fone Gotes chrefte.

10. *Dominum formidabunt adverſarii ejus & ſuper ipſos in cœlis tonabit.*

Truhtenen furhtent *in judicio* ſine uuiderſachen unde er donerot danne uber ſie.

Ite maledicti in ignem æternum.

Dominus judicabit fines terræ.

Terræ ſint menniſcen, ſo iro ende chomen, ſo irteilet in druhten fater.

Et dabit imperium Regi ſuo & ſublimabit cornu Chriſti ſui.

Unde gibet er cheiſertuom ſinemo chuninge Chriſto, unde irhohet ſinen geuualt.

Canticum Moyſi. Exod. 15.

1. *Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem projecit in mare.*

Singen truhtene *chit Moyſes* uuanda er guollicho getuomet iſt, ros unde reitman uuarf er in daz mare.

Diabolum cum ſuis pompis vicit in baptiſmate.

2. *Fortitudo mea & laus mea Dominus & factus eſt mihi in ſalutem.*

Truhten iſt min ſtarchi unde min lob, unde er iſt mir uuorden in heili.

Sin ſtarchi ne lazet in fallen, pediu ne fallent, die ſih ze imo habent.

Iſte Deus meus, & glorificabo eum, Deus patris mei & exaltabo eum.

Diſer iſt min Got,

ieo der eino in veteri & novo Teſtamento. Nals ſo haretici uuolton, die anderen ſageton uueſen autorem veteris, anderen novi.

3. 4. *Dominus quaſi vir pugnator, omnipotens nomen ejus, currus Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare.*

Truhten iſt alſo uuigman, almahtig iſt ſin namo, *alſo dar ana skinet, daz er* Pharaonis reita unde ſin here uuarf in den mere.

Digitized by Google

So ſoufet er oub Diabolum in abyſſum gebennæ.

Electi Principes ejus ſubmerſi ſunt in mari rubro.

Sine iruueliten furſten uuurden beſoufet in demo roten mere.

Principalia vitia in minimis ſubruuntur a Domino.

5. *Abyſſi operuerunt eos, deſcenderunt in profundum quaſi lapis.*

Tiefiu uuazzer pedahton ſie, ſie fuoren ze grunde alſo ſtein.

Duritia peccati ſoufta ſie in gebennam, uuanda ſie lapides vivi ne uuaren.

6. 7. *Dextera tua Domine magnificata eſt in fortitudine, dextera tua Domine percuſſit inimicum, & in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti adverſarios meos.*

Din zeſeuua herro iſt ketuomet in iro ſtarchi, din zeſeuua sluog den fient, unde in dero manigi dinero gloriæ intſaztoſt du *inimicum libertatis noſtræ.*

Miſiſti iram tuam, quæ devoravit eos ſicut ſtipula.

Du lieze uz dina abolgi, diu ferslant ſie ſo ſamſto, ſo den halm fiur ferslindet.

8. *Et in ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ.*

Unde in demo atume dines zornes liuffen diu uuazzer zeſamine,

diu before indan uuaren.

Stetit unda fluens, congregatæ ſunt abyſſi in medio mari.

Gagen *dien guoten* ſtuonden ſiu indaniu, ſo *die ubelen under* zeuuisken chamen, do betaten ſiu ſih.

9. *Dixit inimicus perſequar & comprehendam, dividam ſpolia implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.*

Sus chad *Pharao*, ih faro in nah, unde gefaho ſie, mit irzogenemo ſuerte slaho ih ſie, ſo teilo ih den roub, unde geſaton mih ſin.

10. *Flavit Spiritus tuus & operuit eos mare, ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus.*

Aber dien atum blies unde dannan bedahta ſie daz mare, ſie ſunchen alſo bli in michelen uuazzeren.

11. *Quis ſimilis tui in fortibus Domine? Quis ſimilis tui?*

Uuer iſt dir gelih under ſtarchen druhten? Uuer iſt dir gelih?

Magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis & faciens mirabilia.

Micheltatiger in heiligi, prutelicher *judicando*, lobelicher *dimittendo*, uuunder tuonder.

12. *Extendiſti manum tuam & devoravit eos terra.*

Du rahtoſt dina hant, *ſkeindoſt dina chraft*, unde dannan beuuarf ſie daz ſant.

13. *Dux fuiſti in miſericordia populo tuo quem redemiſti.*

An dinen genadon leittoſt du do dinen liut ad terram promiſſionis. Aber nu leiteſt du redemptos ad cœleſtem Jeruſalem.

Et portaſti eum in fortitudine tua ad habitaculum ſanctum tuum.

Unde *ane ſina arbeite* fuortoſt du in dara da er ze ereſt keſahe tabernaculum,

dara nah templum, alſo du nu leiteſt ſanctos in paradyſum & in cœlum.

14. *Aſcenderunt populi & irati ſunt.*

Do fuoren gagen in liute *under uuegen geſezzene*, unde bulgen ſih iro ferte.

Dolores obtinuerunt habitatores Philiſtim.

Philiſtim leidezton iz.

15. *Tunc conturbati ſunt Principes Edom.*

Do uuurden leidege die hereſten Idumei.

Robuſtos Moab obtinuit tremor.

Die ſtarcheſten Moabitas cham ana rido.

Obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Fore forhton irſtabeton alle anaſidelinga Chanaan.

16. *Irruat ſuper eos formido & pavor in magnitudine brachii tui.*

So fahre iz forhta unde herzeslagod anafalloe die, *die rebten dero himelferte ne umin. Daz uuerde* an dero micheli dinero chreſte.

Fiant immobiles quaſi lapis, donec tranſeat populus tuus Domine, donec pertranſeat populus tuus iſte quem poſſediſti.

Unuuegig uuerden ſie alſo der ſtein unz diſer din liut fare, unde furfare den du beſaze,

unz fideles folle chomen ad requiem, die Diabolus unde ſine lide ilent irren.

17. *Introduces eos & plantabis eos in monte hæreditatis tuæ firmiſſimo habitaculo tuo, quod operatus es Domine.*

Du leiteſt ſie dara in *iro fiendo undanches* unde ſlanzoſt ſie dar ufen Syon monte, der din erbe iſt, *daz iſt die ufuuertiga Jeruſalem. Dar ſlanzoſt du ſie* an dinero filo feſtun ſeldo.

Uelichiu iſt diu?

Sanctuarium Domine quod firmaverunt manus tuæ.

Daz uuiehus truhten *aſſumptæ carnis*, daz *menniſcon hende ne uuichton nube* Gotes.

An demo ſlanzoſt du ſie.

Noricus quidam interpretatus eſt: Iemer unt elot.

18. *Dominus regnabit in æternum & ultra.*

Got richeſot in euua, ioh hina baz.

Daz iſt per exceſſum geſprochen. i. byperbolice. Kenuoget uuirt ferror geſprochen, danne ſin fernumeſt ſi. Alſo daz, Got der aluueiz unde ein uueiz ubere.

19. *Ingreſſus eſt enim Pharao cum curribus & equitibus ſuis in mare & reduxit ſuper eos Dominus aquas maris.*

Pharao mit allen dien ſinen fuor in daz mare, unde dar leitta uuidere truhten diu mereuuazzer uber ſie.

Filli autem Iſrahel ambulaverunt per ſiccum in medio ejus.

Aber Iſrahelis ſune durhkiengen uz in drucheni,

uuanda der Egyptius iſt unde er Pharaoni folget daz chit Diabolo, der uuirt peſoufet fluctibus vitiorum. Der aber Chriſto folget, demo ſint aquæ muri dextera levaque, der gat per ſiccum in media via, unz er uz chumet, unde er ymnum victoriæ ſinget.

v. 1. Canti-

Digitized by Google

v. 1. Canticum [Oratio] Abacug [Prophetæ] pro ignorationibus. [ignorantiis.]

2. *Domine audivi auditionem tuam & timui.*
Ze Chriſto ſprichet der Propheta:
Ih kehorta *in ſpiritu* uuaz du beneimet habeſt *pro humano genere. Zelidenne* unde des ircham ih mih.
Domine opus tuum in medio annorum vivifica illud.
Daz ſelba din tiura uuerch irfulle. ſo is zit ſi.
In medio annorum notum facies.
Dina uuarheit keſceineſt du, *ſo plenitudo temporum* chumet.
Cum iratus fueris miſericordiæ recordaberis.
So du dih ſundonten irbilgeſt, ſo genadeſt du aber riuuuonten.

3. *Deus ab auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan.*
Got chumet fone ſunde, *chumet fone dero halbun montis Syna, der* bi demo einote iſt, daz Pharan heizet.
Parentes Chriſti bringent in ze Jeruſalem fone Bethleem, diu ze ſunde iſt, alſo ouh Pharan.
Operuit cœlos gloria ejus, & laudis ejus plena eſt terra.
Himele bedahta ſin guollichi, unde erda iſt fol ſines lobes.
Alſo iz chit: Gloria in excelſis Deo & in terra pax hominibus.

4. *Splendor ejus ut lux erit, cornua in manu ejus.*
Sin ſtimmo iſt alſo lieht,
daz chit, fama ejus credentes illuminabit.
Horn in ſinero hende,
daz ſint ſigna & trophea crucis.
Ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.
Dar in cruce barg er ſina ſtarchi,
uuanda er ſie ne ougta dien die dar chaden: Deſcendat nunc de cruce & credimus ei.

5. *Ante faciem ejus ibit mors, & egredietur Diabolus ante pedes ejus.*
In deſerto begagenet imo temptator baptizato dara chumet er fure ſine fuozze.

6. *Stetit & menſus eſt terram aſpexit & diſſolvit gentes & contriti ſunt montes ſæculi.*
Aber Chriſtus ſtuont unde irchos *univerſitatem terræ.*
Er anaſah *die gentes* unde zelegeta ſie, *uuanda er indranda irb ungelouba unde ubermuote* uuurden gediemuotet *ad pœnitentiam.*
Incuruati ſunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus.
Fone dien ferten ſinero euuigheite neigton ſih purliche die fore ſinero *adventu inflexibiles uuaren.*

7. *Pro iniquitate vidi tentoria æthyopiæ, turbabuntur pelles. i. tabernacula terræ Madian.*
Unde unreht ſah ih uuerdent *in judicio getroubet tabernacula Madian, daz ſint peccatores.*

8. *Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua.*
Sol in ahon *die ze tale fliezzent* unde in *mari dara ſie in fliezzent,* din zorn ſin? *nals in primo nube in ſecundo adventu uuirt daz. Danne uuerdent uberteilet ſæculares, dero ſin ad inferiora ramet.*
Qui [quia] aſcendes ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſalvatio.
Du diniu ros riteſt, *uuanda dine Evangeliſtæ die du rihteſt dih fuorent after uuerlte,* unde dine reita ſint dien heili *die an dih keloubent.*

9. *Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum.*
Din judicium inzundeſt du,
mit demo du ubelen skineſt din zorn.
Juramenta tribubus quæ locutus es.
Uuereſt daz du zeuuelif chumberon gehiezze *daz chit allen fidelibus uuanda du in gibeſt vitam æternam.*
Fluvios ſcindes terræ.
Prædicatores teileſt du dero erdo, *du ſendeſt ſie after lande.*

10. *Viderunt te aquæ [abeſt v.] & doluerunt montes.*
Fone diu geeiſcoton dih *populi, die dih er ne uuiſſon,* unde chlageton *ſih potentes, daz ſie lugendo (i. charondo) uuurdin beati.*
Gurges aquarum tranſiit.
Gentium perſecutio zegieng unde uuard *pax.*
Dedit abyſſus vocem ſuam: altitudo manus ſuas levavit.
Diu tiefi *dero herzon luta confeſſionem, diu ſelba tiefi* huob iro hende ze lobe.

11. *Sol & luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagitarum tuarum.*
Chriſtus unde ſin Eccleſia ſtuonden do in iro ſtete,
do Chriſtus keſaz ad dexteram patris, unde er iro ſanta Spiritum Sanctum, an dero offeni dinero uuorto diu do ereſt fernomen uuurden.
Ibunt in ſplendore fulgurantes haſtæ tuæ.
So farent skinbaro blecchezzende diniu ſper.
Daz ſint aber jacula verborum Dei in tenebris audita unde in lumine prolata.

12. *In fremitu conculcabis terram, in furore obſtupefacies gentes.*
Irdiske liute trettoſt du in griſcramode, alle diete bruteſt du in heizmuote.
Uuanne? So du richeſt injuriam populi tui.

13. *Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo.*
Du *fater* fuore uz an Chriſto ze heili dines liutes,
ſament dinemo geuuiehten chame du in ze heili. Alſo iz chit: Deus enim erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Uuaz tate du, do du chame?
Percuſſiſti caput de domo impii. Sluoge *Antichriſtum,* name daz houbet dana fone des ubelen hus *fone dero uuerlte, diu ubel iſt. Alſo iz chit: Totus mundus in maligno poſitus eſt.*

Digitized by Google

Denudasti fundamentum usque ad collum.

In slahendo irbarotost du sina gruntfesti unz an den hals.

Alle ubele die sin festi uuarin geoffenotost du unz an die uuirsisten an dien daz houbet stuont.

14. *Maledixisti sceptris ejus.*

Regnis ejus fluochotost du.

Capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.

Fluochotost demo *aba irslagenen* houbete sinero uuigmanno, *fluochotost dien* in turbilis uuis chomenten *bellatoribus*, mih dinen liut ze storenne.

Exultatio eorum sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito.

Iro freuui ist also des der sih freuuet, daz er tougeno ferslinden muoz den armen.

Danne ferslindet in der ubelo, danne er in imo gelichen tuot.

15. *Viam fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarum.*

Dinen *prædicatoribus* ketate du uueg in *nationibus* in horeuue manegero uuazzero,

daz chit in turbatis cordibus gentium.

16. *Audivi & conturbatus est venter meus. i. animus meus.*

Comminationes tuas kehorta ih, dero uuart ketruobet min muot.

Ad voce [ad vocem] contremuerunt labia mea.

Fone iro stimmo irbibenoton mine lefsa,

so antsazig sint sie.

Ingrediatur putredo in ossibus meis & subter me scateat.

Niebt ein tremor nube iob fuli chome in minin bein unde sie uuerde ze uuurmen in mir, *so Jobe gescab.*

Ut requiescam in die tribulationis, & ut ascendam ad populum accinctum nostrum.

In dien uuorten daz ih rauuee in die *tribulationis*, unde ih fure ze unsermo liute, ze guotero ferte gegurtemo.

17. *Ficus enim non florebit & non erit germen in vineis.*

Uuanda der figpoum ne bluot, noh uuin ne uuirt in uuinegarton.

So chumet Christus, so ne biret suozen uuuochar Synagoga, diu ficus unde vinea Domini uuas.

Mentietur opus olivæ & arva non afferent cibum.

Imo liuget danne daz uuerch des oleboumes, unde diu gelende ne berent erdeuuuocher.

Daz sie do gebiezzen do sie chaden: Omnia quæ præcepit Dominus faciemus. Daz irliugent sie. Dulcedinem fidei alde boni operis ne ougent sie.

Abscidetur de ovili pecus & non erit armentum in præsepibus.

Smalez feho uuirt kenomen fone stigo, rint ne stat ze chripho.

Præsepia cælestium scripturarum sint mit in, aber cælestem intellectum ne habent sie an in.

18. *Ego autem in Domino gaudebo & exultabo in Domino Jesu meo.*

Aber ih mendo in Domini protectione *nals in mea justitia*, unde freuuo mih in Salvatore meo, *non in me ipso.*

19. *Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos quasi cervorum.*

Got ist min starchi, er gibet mir snelli dero herzo,

ze uberscricchenne pericula delictorum.

Et super excelsa mea deducet me.

Unde uber mina hohi leitet er mih.

Mundanam sublimitatem tuot er mih uberfaren contemplatione cælestium.

Victori [victor,] in psalmis canentem.

Imo victori singenten imo danchonten.

Canticum Devteronomii. Devt. c. 32.

1. *Audite Cœli quæ loquor.*

kehorent himela diu ih spricho *ze judeis.*

Audiat terra verba oris mei.

Uuort mines mundes kehore diu erda,

uuanda iob iuh maxima elementa (i. den himel unde die erda) bechomen mag, daz ih in sagen sol.

2. *Concrescat in pluviam doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum.*

Ze regene uuerde min lera, also tou fliezze min gechose.

Regen unde tou berehaftont die erda, minin uuort pezzereien die judeos.

Quasi ymber super herbam & quasi stillæ super gramina.

Also tugin siu in iro sinne, so regen trophen an grase.

3. *Quia nomen Domini invocabo.*

Uuanda ih Gotes uuort sago.

Date magnificentiam Deo nostro.

Tuoment Got.

4. *Dei perfecta sunt opera.*

So ir baldo mugent, uuanda siniu uuerch durnohte sint.

Et omnes viæ ejus judicia.

Unde alle sine uuega sint urteilda,

ratio discretionis skinet an in.

Deus fidelis & absque ulla iniquitate justus & rectus.

Got ist ketriuuue, unde ane unebeni, rehter unde gerehter.

5. *Peccaverunt ei non filii ejus in sordibus.*

Sine uuihselinga unsuberton sih *in idolatria.*

Generatio prava atque perversa.

Auuikkiu slahta unde lezziu.

6. *Hæccine reddis Domino populo stulte & insipiens?*

Lonost du Gote so tumber liut unde uuizzelosser?

Numquid non ipse est pater tuus qui possedit te & fecit & creavit te?

Ne ist

Digitized by Google

Ne iſt der din fater der dih uuorhta unde ſcuof unde beſaz *fure erbe?*

7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas.*

Ithuge dero alton tago, denche an ieo geliche geburte *Abrahæ, Iſaac, Jacob, uuieo er dih do be iro ziten an in iruueleta.*

Interroga Patrem tuum, & adnunciabit tibi, majores tuos & dicent tibi.

8. *Quando dividebat altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam.*

Frage dinen fater unde dine forderen, ſie ſagent dir, uuanne Got gentes skied do er *iu ante diluvium ſonderota filios Adam, unde er ne uuolta filios Dei ſone Sed chomene ſih miſcelon ze filiis hominum die ſone Cain chamen. Dannan mabt du uuizzen uuelih freiſa dir iſt, daz du ſone Abraham chomener ze gentibus dih miſceſt.*

Conſtituit terminos populorum juxta numerum filiorum Iſrahel.

Er geſazta die marcha dero *ſaligon* liuto nah dero manigi dero *Angelorum, daz electorum ſo manige ſone erdo ze himile chomen, ſo dar ze leibo uuard Angelorum do Dæmones fielen, ziu ne ileſt du dara ſid du dara geladoſt piſt? Gentes die idolatræ ſint, ne choment dara.*

9. *Pars autem Domini populus ejus, Jacob funiculus hæreditatis ejus.*

Aber ſin liut iſt ſin teil, Jacob iſt ſeil ſines erbes.

Secundum electionem iſt er ſin teil.

10. *Invenit eum in terra deſerta in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis.*

Er fant in in uuuoſtemo lande, in griuſigemo einote unde immezuuitemo,

daz in Arabia iſt umbe montem Sina.

Circumduxit eum & docuit.

Er uuiſta in *umbe den langen uueg deſerti*, unde zoh in dar.

Et cuſtodivit quaſi pupillam oculi ſui.

Unde huotta ſin alſo ſines ougen.

11. *Sicut aquila provocans ad volandum pullos ſuos & ſuper eos volitans.*

Alſo der aro lucchet *uzer neſte* ſine iungen, ſo er ſie flucchen uuile, unde obe in flogezet,

ſo lerta er in chomen a vitiis ad virtutem.

Expandit alas ſuas & aſſumſit eum atque portavit in humeris ſuis.

Er ſpreita ſine fettacha, unde nam in uffen ſih, unde fuorta in uffen ſinen skerten,

alſo der aro tuot irlegenen iungon. So uuar imo gebtaſt dar alf er imo.

12. *Dominus ſolus dux ejus fuit, & non erat cum eo Deus alienus.*

Er eino uuas ſin herezogo, noh fremede Got ne uuas mit imo,

er teta in gelouben, daz ander ander Got ne iſt.

13. *Conſtituit eum ſuper excelſam terram ut comederet fructus agrorum.*

Er geſazta in an hohez lant, daz er den erdeuuocher nuzze.

Hohez ſone diu, uuanda man ſone Egypto dero ze berge feret.

Ut ſugeret mel de petra oleumque de ſaxo duriſſimo.

Daz er honang ſuge uzzer ſteine, ole uzzer ſteine herteſten.

Daz chit affluentiam ze habenne omnium bonorum. Aber myſtice, daz er ſone Chriſto der petra iſt lirneti Evangelium ante paſſionem, unde er poſt paſſionem inphienge Spiritum Sanctum.

14. *Butyrum de armento.*

Lera ſone Apoſtolis & Prophetis.

Et lac de ovibus.

Manunga ſone ſimplicibus.

Cum adipe agnorum & arietum, filiorum Baſan.

Sament dien exemplis magiſtrorum & ſubditorum.

Et hyrcos cum medulla tritici & ſanguinem uvæ biberent meraciſſimum. i. puriſſimum.

Unde er bildoti pœnitentes, ſo er azze unde trunche corpus & ſanguinem Domini.

15. *Incraſſatus eſt dilectus & recalcitravit.*

Mit demo guote allemo uuard er gemeſtet, unde do ſpornota er.

Incraſſatus, impinguatus, dilatatus.

Daz teta er gemaſter, geſmireter, gebreitter.

Dereliquit Deum factorem ſuum & receſſit a Deo ſalutari ſuo.

Sinen skephen der in halten ſolta den ferliez er des keloubta er ſih.

16. *Provocaverunt eum in Diis alienis, & in abhominationibus ad iracundiam concitaverunt.*

An fremeden Goten balgton ſie in, unde in leidſaminon gramdon ſie in.

17. *Immolaverunt dæmoniis & non Deo, Diis quos ignorabant.*

Diefelen opheroton ſie nals Gote, dien die in chunt ne uuaren,

uuanda ſie uuarin in leide, ube ſie in chunt uuarin.

Novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

Andere unde andere chamen, die iro forderen ne uobton.

18. *Deum qui te genuit. i. formavit, dereliquiſti, & oblitus es Domini creatoris tui.*

Der dih ſcuof unde bildota den ferlieze du, des irgaze du.

19. *Vidit Dominus & ad iracundiam concitatus eſt, quia provocaverunt eum filii ſui & filiæ.*

Daz ſah Got, des palg er ſih, uuanda in die balgton die er ze ſunen unde ze tohteron iruueleta.

20. *Et ait.* Unde do chad er:

Abſcondam faciem meam ab eis, & conſiderabo noviſſima eorum.

Ih pirgo min anaſtume fore in, *daz chit lazo ſie helfelos* unde geſieho mir iro ende.

Generatio enim perverſa eſt & infideles filii.

Sie ſint ubel geburt, chuſtoloſe ſune.

21. *Ipſi me procaverunt in eo, qui non erat Deus & irritaverunt in vanitatibus ſuis.*

Sie

Digitized by Google

Sie gramdon mih in uppecheite unde in unrehtemo Gote.

Et ego provocabo eos in eo qui non eſt populus, & in gente ſtulta irritabo illos.

Ih zeno ouh ſie mit demo der noh liut ne iſt, mit tumbemo diete gremo ih ſie.

Fure ſie nimo ih gentes ze mir, die noh kuocha [Ruocha] ſint, unde alſo niebt fore mir. Daz tuon ih aber iu ze breſti.

22. † *Ignis ſuccenſus eſt in furore meo & ardebit usque ad inferni noviſſima.*

Fiur iſt inzundet in minero heizmuoti, iz prennet unz an hello bodem.

Min vindicta beginnet impiis bier ana uueſen, unde ſo folle gat ſie in euua. Des iſt exemplum in Antiocho & Herode.

Devorabitque terram cum germine ſuo & fundamenta montium comburet.

Iz ſlindet die erda mit iro chimen, unde brennet die gruntfeſti dero bergo.

Peccatores tiligot iz mit iro uuerchen, unde ubermuote intſezzet iz iro gedancho.

23. *Congregabo ſuper eos mala & ſagittas meas complebo in eis.*

Pœnas kehufon ih uber ſie, unde *vindictæ* genieton ih mih an in.

24. *Conſumentur fame & devorabunt eos aves morſu amariſſimo.*

Hungeres irſterbent ſie, dara nah zanont ſie fogela mit eiuermo bizze.

Nu irſterbent ouh liute fore demo hungera verbi Dei, unde zanont ſie Dæmones.

Dentes beſtiarum immittam in eos cum furore trahentium ſuper terram atque ſerpentium.

Ih frumo ſie ana zene dero tiero ioh dero uuuermo, uuuotigo ſie obe erdo zanontero.

Des tiefeles ſævitiam lazo ih ſie ana, diu ſie muobet in irdisken kiredon.

25. *Foris vaſtabit eos gladius & intus pavor.*

Suert herrota ſie uze, forhta dar inne.

Sament uzuuertigen fienden, muobta ſie iro inuuertiga conſcientia.

Juvenem ſimul ac virginem: lactantem cum homine ſene.

Jungen man unde iung uuib, ſugenten ſament demo alten *herrota daz ſuert.*

26. *Et dixi: ubinam ſunt?*

Unde dara nah chad ih.

Daz chit, andere teta ih cheden.

Uuar ſint judei, *ſid ſie beime ne ſint?*

Ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

Ih tiligon iro geuuaht fone menniſcon.

Ih uzon ſie dero communionis ſanctorum.

27. *Sed propter iram inimicorum diſtuli, ne forte ſuperbirent hoſtes eorum.*

Ih friſta iz aber, umbe iro fiendo gremezi, daz ſie ne ubermuoteſotin.

Et dicerent manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia.

Unde ſie ne chadin, unſer hoho geuualt teta iz al, ni Got.

So friſtet er noh vindictam peccatorum, unde bitet pœnitentiæ, nieo ſih dæmones an in victoriæ ne ruomen.

28. 29. *Gens absque conſilio eſt & ſine prudentia, utinam ſaperent, & intelligerent ac noviſſima providerent.*

Sie ſint ratelos unde unfruot tiet, uuolti Got habetin ſie uuizze unde fernumeſt unde beuuarotin ſie diu iungeſten,

diu hina fure chumftig ſint.

30. *Quomodo perſequebatur unus mille & duo fugarent decem milia.*

Unde ſie oub daz pedabtin, uuieo iro fiendo einer duſent, unde zuuene zen duſent iagon mahtin.

Uuannan mahtin ſie daz? alde ziu uuas, daz ſie daz kemahton?

Nonne ideo quia Deus ſuus vendidit eos, & Dominus concluſit illos?

Nes uuas daz fone diu daz ſie iro [Got] ferchoufet, *unde* betan habeta in iro fiendo handen?

31. *Non enim eſt Deus noſter ut Deus [dii] eorum.*

Unſer Got ne iſt ſo iro Got,

unſer iſt verax & juſtus, Diabolus den ſie abtont Got, iſt falſus unde inutilis.

Et inimici noſtri ſunt judices.

i. approbatores.

Ioh ſelben unſere fienda, *die pagani ſint*, iehent einen rihtare uueſen allero uuerlte.

32. *De vinea Sodomorum vinum eorum & de ſuburbanis Gomorræ.*

Iro uuin iſt chomen fone demo uuinegarten Sodomorum, unde fone dien burghorinon Gomorræ.

Uuaz ſint purghorina aue die ſtete, die ze burg tienont? Sodomitæ unde Gomorrei cherton bona Dei in abuſum, daz chit in malum uſum, ſo taten oub judei. Ze ubele nals ze guote uuanton ſie beneficia Dei.

Uva eorum uva fellis & botrus [botri] amariſſimus.

---

† *Dictamen dici ſcholaris cujusdam debitum.*

Ignis ſuccenſus, Dominique furore repenſus.
Incipit hic multis jam nunc in morte ſepultis
Debitus: a dignis tamen hic extinguitur ignis
Si ſpes atque fides faveant, quæ major & his eſt.
Succenſum nullus tollit ſeu flumine mollit.
Flebitur & ſero tandem ſub vindice vero.
Miſſus in externum nunquam remeabit avernum.
Qui flammas lacrymis pius has non tinxerit imis,
Quum veniat vindex ſcelerum ſeverus & index,
In vanum planget tuba quando noviſſima clanget.
Fletibus inſtemus dominoque domus vigilemus.
Tempus neſcimus vigiles ſuper omnia ſimus.

Iro

Digitized by Google

Iro bere iſt alſo galla, iro drubo filo biter.

Vinea Domini domus Iſrahel uuard pecberet in amaritudinem, ſone diu uuaren ſie einuuotige ze ſinemo tode, unde buten imo in cruce pendenti acetum felle mixtum.

33. *Fel draconum vinum eorum & venenum aſpidum inſanabile.*

Iro uuin iſt calla draconum, unde ungeniſtig eiter aſpidum.

Alſo fol iſt iro conſcientia malitiæ, ſo dracones unde aſpides ſint veneni.

34. *Nonne hæc condita ſunt apud me? & ſignata in theſauris meis?*

Ne ſint diſiu alliu gehalten ſament mir, ne gehugo ih iro uuola?

35. *Mea eſt ultio & ego retribuam eis in tempore ut labatur pes eorum.*

Mih ſkat der gerih ana, ih lonon in ſo is zit uuirdet, *ube ſie ſih uuandon ſtan, ih ketuon* daz in sliphe der fuoz.

Juxta eſt dies perditionis & adeſſe feſtinant tempora.

Der tag unde die zite iro ferlorni ſint pi, unde ilent chomen.

36. *Judicabit Dominus populum ſuum & in ſervis ſuis miſerebitur.*

Got skeidet aber ſinen liut ſone ubelen, unde skeinet aber kenada an ſinen ſcalchen.

Videbit, i. videri faciet, quod infirmata ſit manus.

Er geouget daz *malorum opera ideo* uuaren infirma.

Et clauſi quoque defecerunt.

Unde uuieo chraftelos ſie uuaren, do ſie in iro fiendo geuualt *chamen.*

Reſiduique conſumpti ſunt.

Unde ze *reliquiis* chomene ioh ferſuendet uuurden.

37. *Et dicent: [dicet] ubi ſunt Dii in quibus habebant fiduciam.*

Unde alle *nationes* chedent, *ſo ſie iro conſumptionem geſehent,*

uuar ſint iro Gota nu dien ſie getrueton.

38. *De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum.*

Dero opherfriskinga ſię azen, unde opher uuin trunchen.

Surgant & opitulentur vobis, & in neceſſitate vos protegant.

Nu iſt zit, nu ſtanden uf, unde helfen iu, unde skirmen iuh in note.

39. *Videte quod ego ſim ſolus & non ſit alius Deus præter me.*

Chunnent dar ana, daz ih eino Got pin, unde anderer ne iſt ane mih.

Ego occidam & ego vivere faciam, percutiam & ego ſanabo, & non eſt qui de manu mea poſſet eruere.

Ih kibo tod unde lib, ih slaho unde heilo, nieoman ne iſt der ieht muge zucchen fone minero hende.

40. *Levabo ad cœlum manum meam & dicam: vivo ego in æternum.*

Ih heuo hoh mina hant,

daz chit ih skeino mina potentiam unde tuon iz chunt, daz ih iemer lebo.

41. *Si acuero ut fulgur gladium meum & arripuerit judicium manus mea, reddam ultionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam.*

Peginno ih uuezzen min ſuert daz plicche gelih iſt, unde beginno ih keuualtigo dingon, ſo lonon ih peccatoribus, die mine fienda ſint, unde richo mih an in.

42. *Inebriabo ſagittas meas in ſanguine & gladius meus devorabit carnes.*

Dar genieton ih pluotes mine ſtrala, dar slindet fleisg min ſuert,

uuanda iz carnales ſuendet.

De cruore occiſorum & de captivitate nudati inimicorum capitis.

Dar gibo ih in ſeti dero irslagenon bluotes, unde ellendungo unde beſcornes houbetis minero fiendo.

So racben ſih victores an iro hoſtibus slahendo, unde in ellende fuorendo unde beſcorne ferchoufendo, daz biez ſub corona vendere. Aber ſpiritaliter, ſin vindicta gat uber Antichriſtum der caput malorum iſt.

43. *Laudate gentes populum ejus, quia ſanguinem ſervorum, i. martyrum ſuorum ulciſcetur.*

Lobont diete ſine heiligen *die umbe in irslagen ſint*, uuanda er richet ſie.

Et vindictam retribuet in hoſtes eorum & propitius erit terræ populi ſui.

Er giltet iro fienden *perſecutoribus unde hæreticis*, aber ſinero Eccleſiæ uuiſet er hold.

Oratio Dominica.

PAter noſter qui es in cœlis.

Fater unſer du in himele biſt.

O homo, skeine an guoten uuerchen, daz du ſin ſun ſiſt, ſo heizeſt du in mit rebte fater, habe fraternam caritatem, diu tuot dih uueſen ſiniu ſun.

1. *Sanctificetur nomen tuum.*

Din namo uuerde geheiligot.

Uuer ſol in geheiligon? Ne iſt er heilig? Uuir biten aber daz er in unſeren herzon geheiligot uuerde, ſo daz uuir in colendo geheiligoen.

2. *Adveniat regnum tuum.*

Din riche chome,

daz euuiga, dara alle guote zuo dingent, dar uuir dih keſehen ſulen, unde Angelis keliche uuordene, lih ane tod haben ſulen.

3. *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra.*

Din uuillo geſcehe in erdo *ſone menniſcon*, alſo in himele *ſone Angelis.*

4. *Panem noſtrum cottidianum da nobis hodie.*

Unſer tagelicha brot kib uns hiuto.

Kib uns dina lera, dero unſer ſela gelabot uuerde, uuanda dero bedarf ſi tageliches, alſo der lichamo bedarf protes.

5. *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.*

Unde unſere ſculde belaz unz, alſo ouh uuir belazen unſeren ſculdigen.

Diſa gedingun ferneme mannelih, unde ſi garo ze fergebenne daz luzzela alſo er uuelle daz imo fergeben uuerde daz michela.

6. *Et ne nos inducas in temptationem.*

Unde in chorunga ne leiteſt du unſih.

Daz chit, ne lazeſt unſer gechorot uuerden nah unſeren ſundon. Den du ne ſcirmeſt, den uuirfet temptatio nider, der uuirt ze huobe ſinen fienden.

7. *Sed libera nos a malo.*

Nube loſe unſih fone ubele,

loſe unſih fone des tiefeles chorungo, unde fone ſinemo geuualte. Siben beta churze ſint diſe, an in uuirt doh funden al daz, der uns turft iſt.

Symbolum Apoſtolorum.

DAz græci chedent Symbolum unde latini collationem, daz cheden uuir geuuerf, uuanda iz Apoſtoli geſamenoton, unde ze ſamene geuuurfen, daz iz zeichen ſi Chriſtianæ fidei, alſo ouh in prælio ſymbolum heizet daz zeichen, daz an ſcilten alde an geinoten uuorten iſt, dannan iegeliche iro ſocios irchennent.

Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ.

Ih keloubo an Got almahtigen fater skephen himeles unde erdo.

Et in Jeſum Chriſtum filium ejus unicum Dominum noſtrum.

Unde an ſinen ſun den geuuiehten haltare einigen unſeren herren.

Qui conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine.

Der fone demo heiligen geiſte inphangen uuard, fone Maria dero magede geborn uuard.

Paſſus ſub Pontio Pilato.

Kenothaftot uuard pi Pontio Pilato.

Ziu chit iz Pontio unde Pilato? ane daz er zeuuene namen habeta nah Romiskemo ſite, alde iz iſt nomen patriæ, daz er fone Ponto heizet Pontius.

Crucifixus, mortuus & ſepultus.

Unde bi imo an crucem geſtafter irſtarb unde begraben uuard.

Deſcendit ad inferna, tertia die reſurrexit a mortuis.

Ze hello fuor, an demo dritten tage fone tode irſtuont.

Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

Ze himile fuor, dar ſizzet ze Gotes zeſeuuun des Almahtigen fater.

Uuaz iſt diu zeſeuua? Ane æterna vita. Humana fone dero er fuor, uuas imo diu uuinſtra.

Inde venturus judicare vivos & mortuos.

Dannan chumftiger ze irteillenne, die er danne findet lebente alde tode.

Credo in Spiritum Sanctum.

Geloubo an den heiligen geiſt *der fone patre & filio chumet, unde ſament in ein Got iſt.*

Sanctam Eccleſiam Catholicam.

i. univerſalem congregationem Chriſtianorum.

Keloubo heiliga dia allichun ſamenunga,

diu Chriſtianitas heizet. Diu fone diu allich heizet, uuanda ſi alliu ſament ein geloubet, unde eines iiehet, unde dar ana ungeskeiden iſt.

Sanctorum communionem.

Geloubo ze habenne dero heiligon gemeinſami.

Remiſſionem peccatorum.

Ablaz ſundon.

Carnis reſurrectionem.

Geloubo des fleiskes urſtendida.

Vitam æternam.

Euuigen lib.

Amen.

Daz tuon ih keuuaro.

Ymnus Zachariæ. Luc. 1, 68.

BEnedictus Dominus Deus Iſrahel, quia viſitavit & fecit redemptionem plebis ſuæ.

Kelobot ſi truhten Got Iſrahelis uuanda er ſines folches uuiſota unde in loſta.

Daz noh do futurum uuas, daz ſaget propheticus Spiritus in præterito.

69. *Et erexit cornu ſalutis nobis in domo David pueri ſui.*

Unde gelobot ſi er, daz er uns ufrihta daz horn dero heili in Davidis hus ſines chindes.

Horn buret ſih in hohi, ſo teta regnum Chriſti.

70. *Sicut locutus eſt per os ſanctorum qui a ſeculo ſunt Prophetarum ejus.*

Alſo er gehiez mit demo munde ſinero heiligon uuizegon, die fone anagenne uuaren.

71. *Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos.*

Heili rihta er uf, die gehiez er daz ſi unſih loſe fone fienden unde fone allen die unſih hazzent.

72. *Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris.*

Genada ze skeinenne unſeren forderon,

daz uuerendo, daz er in gehiez.

73. *Et memorari teſtamenti ſui ſancti, jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem noſtrum daturum ſe nobis.*

Unde ze irhugenne ſinero heiligun beneimedo, unde uns zegeleiſtenne den eid der er Abrahæ ſuuor unſermo fater *umbe incarnationem Chriſti.*

74. 75. *Ut ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſerviamus illi in ſanctitate & juſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.*

Daz

Digitized by Google

Daz uuir irloſte fone fiendo handen ane forhtun imo dienoen alle taga fore imo in rehte unde in heiligi.

76. *Et tu puer Propheta altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus.*

Unde du chint *Johannes* du uuirdeſt keheizen des hoheſten uuizego, du tuoſt die fureuuart imo ze rechenonne ſine uuega.

77. *Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus, in remiſſionem peccatorum eorum.*

Sinemo liute ze gebenne heileſama uuizzentheit, *diu in bringe* ze antlaze dero ſundon.

78. *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri in quibus viſitavit nos oriens ex alto.*

Fone innahtigen genadon unſeres Gotes, an dien unſer fone himele uuiſota der oſten des tages urruns.

Uuara zuo uuiſotâ?

79. *Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent.*

Dien ze tagenne die in finſtri ſizzent unde in todes ſcatue,

daz chit in infidelitate.

Ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.

Ze rihtenne unſere fuoze an den uueg frides, *uuanda opera fidei leitent ze fride.*

Canticum Sanctæ Mariæ. Luc. 1,47.

Magnificat Anima [mea] Dominum & exultavit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.

Min ſela lobot Got, unde min muot fruota ſih an minemo haltare.

Ib ne mag uzuuert keougen daz ih inuuert habo. Mina mendi begrifent chumo alle chrefte minero ſelo. Officia linguæ ne genuogent ze ſagenne, uuaz ih freuui habo inne.

48. *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.*

Uuanda er irſah, *daz chit keuuerdlicheta* die nideri ſinero diuuue.

Er ne ferſah mina ſmahi, nube er uuolta uuidertuon an minero diemuoti, die alten tate der ubermuotun Evæ.

Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Sino anauuert chedent mih ſaliga.

daz chit heizent mih die ſaligun alle geburte. Den namen gebent nir al die noh chumftig ſint.

49. *Quia fecit mihi magna qui potens eſt & ſanctum nomen ejus.*

Uuanda mir geliez michel ding der mahtig iſt, unde des namo heilig iſt.

Ane mine uuirde skeinda er mir ſunderlicha genada.

50. *Et miſericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.*

Unde ſin genada ne iſt mir einun gelazen nube allen, die in furhtent fone chunne ze chunne.

51. *Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.*

Mahtigo teta er mit ſinemo arme, *uuanda* er ze treib hohfertige in iro herzon.

52. *Depoſuit potentes de ſede & exaltavit humiles.*

Mahtige irualta er, nidere irhohta er.

53. *Eſurientes replevit bonis & divites dimiſit inanes.*

Cuotes keſatota er hungerge, die richen liez er lare.

54. *Suſcepit Iſrahel puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ.*

Sin chint Iſrahelen inphieng er ſinero genado irhugende.

So chad Oſee Propheta: Quia puer Iſrahel & dilexi eum. Humilitas ketuot in uueſen Gote liebez obint.

55. *Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham & ſemini ejus in ſæcula.*

Alſo er ſprah ze unſeren forderon, alſo er gehiez Abrahæ unde ſinemo ſamen,

fone demo er chad: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Uuieo lango ſol daz uueſen? In ſecula.

In alle uuerlte, *hier unde in euuon.*

Digitized by Google

Fides Sancti Athanasii Episcopi.

V. ap. Otfrid. fi. correct.

Quicunque vult salvus esse ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem.

So uuer gehalten uuile sin, demo ist durft fore allen dingen, daz er habe die gemeinun gelouba.

Quam nisi quisque integram inviolatamque servaverit, absque dubio in æternum peribit.

So uuer sia ne habet o langa unde uniruuarta, der uuirt ze euuon ferlorn.

Fides autem catholica hæc est ut unum Deum in trinitate & trinitatem in unitate veneremur. Neque confundentes personas neque substantiam separantes.

Daz ist diu allicha gelouba, daz uuir einen Got ereen an trinitate unde trinitatem an unitate, noh personas miskente noh substantiam sceidente.

Ungesceideniu substantia ouget uns einen Got. Tri gesceidene personæ ougent uns tri gagennemmeda dero trinitatis. Uuaz sint gagennemmeda ane daz latine sint relationes? Ein relatio ist patris ad filium, anderiu ist filii ad patrem, diu dritta Spiritus Sancti. Personæ ne uuerdent niebt so fernomen an Gote, so an creaturis. In creaturis sint tres personæ, tres substantiæ, aber in Deo sint tres personæ ein substantia. Michabel, Gabriel, Raphabel, alde oub Abraham, Isaac, Jacob sint tres personæ, unde tres substantiæ, nube dri geougededa dero relationum, die an Gote fernomen uuerdent. Aber unsemfte ist ze diu tenne personam, uuanda den namo ferrenan genomen ist. Do veteres iu in skena ze spile sazen, do uuas uuilon iro delectatio zefernemenne luctuosa carmina diu tragediæ heizent. An dien uuurden geantrot fletus miserorum, nab demo underskeite sexus & atatis, daz man fictis vocibus ketate representationem Priami alde Hectoris, alde eccubæ, aldæ andromachæ, alde eteliches fone des misseburi diu fabula sageta. Uuanda die antrunga bistriones taten ora contorquendo, daz chit flannendo, unde daz iro spectatoribus unzimig tuobta dannan begondon sie iro anasiune ferlegen cavatis lignis, diu latini nu larvas heizent. Uzer dien scullen sar durb die boli, lutreisteren stimma, unde fone diu biez man siu a personando personas. Dar sieng ana der namo personarum die greci prosopas heizent, fone bedecchenne daz analiute. Dara nab uuurden gebeizen personæ singuli homines, unde iegeliche rationabiles creaturæ, die sih an iro proprietate fone anderen skeident, also in skena mit misselichi dero stimmon sexus unde ætas kesceiden uuard. Fone diu heizent oub in Grammatica tres personæ, ego, tu, ille, uuanda mit in alle repræsentationes unde discretiones rationabilium uuerdent. Dara ramet oub daz uuir lesen in Evangelio. Non enim recipis personam hominum, daz uuir diuten mugen du ne nimest uuara dero manskeite. Also ist chomen unde feruuallot propter similitudinem der namo personarum, demo undersceite sanctæ trinitatis. Aber uns ist zedenchenne uuaz er bezeichenne, nals uuannan er gesprochen si, unde ze chedenne ube iz muoza ist, tres personas, tres representationes, tri geougeda. Uues? dero relationum, also iz fore gesaget ist.

Sed patris & filii & Spiritus S. una est divinitas, æqualis gloria, coæterna majestas.

Aber ein Goteheit ist des fater, unde des sunes unde des heiligen geistes. Kelih kuollichi, eben euuig magen chraft.

Qualis pater talis filius, talis Spiritus S.

Solih der fater ist *sinero mabte, sinero chrefte, sinero Gotebeite*, solih ist der sun, solih ist der heiligo geist.

Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus Sanctus.

Ungescaffen ist der fater, ungescaffen ist der sun, ungescaffen ist der heiligo Geist.

Immensus Pater, immensus Filius, immensus & Spiritus Sanctus.

Unmazig ist der fater, unmazig der sun, unmazig der heiligo Geist.

Irmezzen unde begrifen ne mag in nebein sin, uuanda er præsens unde totus ist in allen steten.

Æternus Pater, æternus Filius, æternus & Spiritus Sanctus.

Euuig der fater, euuig der sun, euuig der heiligo Geist,

daz chit sine initio & sine fine.

Et tamen non tres æterni, sed unus æternus.

Unde doh nieht tri euuige nube einer euuiger.

Sicut non tres increati nec tres immensi sed unus increatus & unus immmensus.

Also ouh ne sint tri ungescaffene, noh tri unmazige, nube einer ungescaffener unde einer unmaziger.

Similiter Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, Omnipotens Spiritus Sanctus.

So samo ist almahtig der fater, almahtig der sun, almahtig der heiligo Geist.

Mabti er ubelo tuon alde irsterben, alde geendot uuerden, alde betrogen uuerden, daz zuge ze unmabten.

Et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens.

Unde doh nieht tri almahtige nube einer almahtiger.

Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus & Spiritus Sanctus.

Also ist der fater Got, ist der sun Got, ist der heiligo Geist Got.

Et tamen non tres Dii, sed unus est Deus.

Unde doh ne sint sie tri Gota nube ein Got.

Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus & Siritus Sanctus.

Also ist der fater herro, ist der sun herro, ist der heiligo Geist herro.

Et tamen non tres Domini, sed unus est Dominus.

Unde doh ne sint sie dri herren nube ein herro.

Quia

Digitized by Google

Quia ſicut ſingillatim unamquamque perſonam Deum & Dominum confiteri chriſtiana veritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere catholica religione prohibemur.

Uuanda alſo uuir iehen ſuln ieo gelicha perſonam ſunderiga Got uueſen unde herren ſo ne muozen uuir cheden dri Gota alde dri herren nah uuarheite unde nah rehtero geloubo.

Pater a nullo eſt factus nec creatus nec genitus.

Hic quædam deſunt.

Der ſun iſt fore einemo demo fater nals ketaner, noh keſcaffener, nube geborner.

Spiritus Sanctus a Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens.

Der heiligo Geiſt iſt fone demo fater, unde fone demo ſune nals ketaner noh keſcaffener, noh keborner, nube chomener.

Unus ergo Pater non tres Patres, unus Filius non tres Filii, unus Spiritus Sanctus non tres Spiritus Sancti.

Unde iſt ein fater nals dri fatera, ein ſun nals dri ſune, ein heilig Keiſt nals dri heilige geiſta.

Et in hac trinitate nihil prius aut poſterius, nihil majus aut minus.

Unde an dirro trinitate ne iſt nehein daz forderora, nehein daz hinderora, nehein daz mera, nehein daz minnera.

Sed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt & coæquales.

Nube alle dri perſonæ ſint eben euuig unde ebenmaze.

Ita ut per omnia ſicut jam ſupra dictum eſt & trinitas in unitate & unitas in trinitate veneranda ſit.

So daz in alle uuis, ſo ouh fore geſaget iſt, ze erenne ſi drisgheit in einigheite unde einigheit in drisgheite.

Qui vult ergo ſalvus eſſe ita de trinitate ſentiat.

Der gehalten uuelle ſin, der ferneme iz ſo fone trinitate.

Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, ut incarnationem quoque Domini noſtri Jeſu Chriſti fideliter credat.

So iſt aber durft ze dero euuigun ſaldo, daz er ouh keloube mit triuuuon die menniskeheit unſeres herren des keuuihten haltaris.

Eſt ergo fides recta, ut credamus & confiteamur, quia Dominus noſter Jeſus Chriſtus Dei filius Deus & homo eſt.

Daz iſt rehtiu triuuua daz uuir gelouben unde iehen daz unſer herro der geuuihto haltare Gotes ſun Got unde menniſco iſt.

Deus eſt ex ſubſtantia Patris ante ſæcula genitus & homo eſt ex ſubſtantia matris in ſæcula natus.

Er iſt Got er uuerlte geborner, ſone des fater uuiſte, unde iſt menniſco hier in uuerlte geborner ſone dero muoter uuiſte.

Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens.

Durnohte Got, durnohte menniſco ſone redehaftero mannes ſelo unde mannes fleiske beſtander.

Diu zuei machont mennisken. Uuaz iſt anderes menniſco ane rationabilis anima in carne? Diu ſint an Chriſto, bediu iſt er uuare menniſco.

Æqualis patri ſecundum divinitatem, minor patre ſecundum humanitatem.

Des fater genoz after Goteheite, ſin ungenoz after manheite.

Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen ſed unus eſt Chriſtus.

Unde doh er Got ſi unde menniſco umbe daz ne ſint zeuuene Chriſti nube einer.

Unus autem non converſione divinitatis in carnem ſed aſſumptione humanitatis in Deum.

Einer iſt er nals daz diu Goteheit ſih uuehſelotī in manheit, nube daz diu Goteheit an ſih nam dia manheit.

Ungeuuehſelote ſtant peide naturæ, Gotes ioh mannes iro ne uuederiu ne uuard ze anderro.

Unus omnino non confuſione ſubſtantiæ ſed unitate perſonæ.

Einer iſt er, nals ſone miskelungo dero uuiſte, nube fone uuordeni einero perſonæ.

An zuein naturis ungeuuehſeloten unde ungemiskeloten, iſt ein perſona.

Nam ſicut anima rationalis, & caro unus eſt homo, ita Deus & homo unus eſt Chriſtus.

Uuanda alſo redehaftiu ſela unde fleisg ein menniſco iſt, ſo iſt Got unde menniſco ein Chriſtus.

Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad inferos, reſurrexit à mortuis.

Der umbe unſera heili not leit, unde ze hello fuor, unde fone toden irſtuont.

Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

Ze himele fuor, dar ſizzet ze zeſeuuun ſines fater des almahtigen Gotes.

Inde venturus judicare vivos & mortuos.

Dannan chumftiger ze irteillenne lebende unde tote.

Ad cujus adventum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis.

Ze des chumfte ſuln alle menniſcen irſtan mit iro lichamon.

Allero menniſcon ſela ſuln danne iruuinden ad corpora, unde mit in chomen ad judicium.

Et reddituri ſunt de factis propriis rationem.

Unde ſuln da reda irgeben iro tato.

Et qui bona egerunt ibunt in vitam æternam qui vero mala in ignem æternum.

Unde die uuola taten farent ze euuigemo libe, die ubelo taten ze euuigemo fiure.

Hæc eſt fides Catholica quam niſi quisque fideliter ac firmiter crediderit, ſalvus eſſe non poterit.

Diz iſt diu gemeina gelouba ſo uuer die faſto unde getriuuuelicho ne habet der ne mag kehalten uuerden.

Notker Teutonicus Domino finitur amicus.
Gaudeat ille locis in paradyſiacis.

Sciendum eſt quod antiquum *Pſalterium inſtrumentum* dechachordum utique erat, in hac videlicet deltæ literæ figura multiplicetur myſtica. Sed poſtquam illud Symphoniaci quidem & ludicratores ut quidam ait ad ſuum opus traxerant formam utique ejus & figuram commodati ſuæ habilem fecerant & plures chordas annectentes & nomine barbarico *Rottam* appellantes myſticam illam trinitatis formam transmutando.

Digitized by Google

L. B.

Cum B. Schilterus ſcheda ſeparata collegerit rubricas Pſalmorum ex alia verſione veteri Germana: non erit abs re, hic illas adjici, una cum viri doctiſſimi præfatiuncula. En igitur habe Schilteriana.

PSalterium in linguam Alemannicam translatum in MS. extat in Monaſterio S. Marci, Argentorati, Rubrica eſt: *Hie iſt der Pſalter von Latine zu Dutſche gemacht, uff daz yn die ungelarten deſte baz verſten. Dieſe Pſalmen machte David von dem heiligen Geiſte.* Hæc translatio eſt recentior Notkeri: nec myſtica, ut veteres, ſed hiſtorica magis: ſed & ipſa non eſt adeo accurata, codex autem quem legi, valde vitioſe deſcriptus eſt. Excerpſi tamen rubricas Pſalmorum: atque quædam vocabula vetera Gloſſario inſerui. *Te DEUM laudamus Germanice* quoque ex eod. MS. hic exhibeo.

I. Selig iſt der man. der nyt iſt abegegangen in deme rade der boſen und in den weg der ſundere nyt inſtunt, und in den dengſtul der ſchanden nyt inſaz.

II. Dieſen Pſalm machte David do er vacht wieder daz lant Abymalech, und iſt auch von Gotz geburt.

III. Do Abſolon hieng an dem aſte mit deme hare, do machte David dieſen Pſalmen.

IV. Mit dieſem Pſalmen floch David in daz loch vor Saul und machte yn in dem ingange, und ſprach yn zu vigilien den toden.

V. Do David zu erſte an daz gerichte ſaz do machte er dieſen Pſalmen.

VI. Do Saul gebot allen ſynen luden daz ſie die irslugen do wart en iohachas (leg. *do warnt in Chuſi.* i. tunc advertit ipſum Chuſi,) do machte David dieſen Pſal.

VII. Do die Wiſſagen David wachten, do machte er dieſen Pſalmen von der heilgen Drifeldekeit.

IIX. Do David Konig wart gemacht von den Wiſſagen, do lobete er Got mit dieſem Pſalme und ſprach.

XIII. *Dixit inſipiens.* Mit dieſem Pſalmen virmeyſamte er die Ewarten unde die lugener und machte in do.

XIV. Domine quis hab. Mit dieſem Pſalmen lobete Aſaph und eman Gott, und iſt iz wie man zu hiemel komen mag.

XV. Hie weiſſagete David das Got menſche wulde werden.

XVI. *Exaudi* &c. Dis gebet ſprach David des morgens ſo er uffſtunt, und wers noch dut der gewynnet eynen guden dag.

XVII. Do David gefochten hatte und er alle ſyne viende uberwant, do machte er dieſen Pſal.

XIIX. Do David koris ſan zeich das er unrechten glauben hette, do machte er dieſen Pſalmen das Got geborn ſolde werden von einer megde.

XIX. Dieſer horet zu deme fordern und mach in do.

XX. XXI. Dieſer Pſalme zu dem andern zwen do vorne. *Domine in virtute tua.*

XXI. Do David gefangen wart uf das lebin do ſprach er dieſen Pſalmen daz in Got ledigete.

XXII. Do David ſyme fader yeſſe des fiehes hüte do machte er dieſen Pſalmen zu eren und zu lobe.

XXIII. Do David die gruntfeſten leyde zu Jeruſalem an deme tempel do machte er dieſen Pſalmen mit Nathen und mit Sadoch.

XXIV. Der Pſalme waz Davides letanie, ſo er facht wieder die heuren philiſtim und ir folk.

XXV. Als dicke David gieng in daz huz ſo dicke ſprach er dieſen Pſalmen in Godes ere. *Judica me d.*

XXVI. *Illuminatio mea.* Do die Wiſſagen Daviden wolden oleyen zu Konige und ir hende uff in lachten do ſprach er dieſen Pſalmen.

XXVII. David ſprach Gode dieſen Pſalmen in ſin lop und ere die er an in gelacht hatte.

Digitized by Google

XXIIX. Diſer horet zu dem fordern Pſal.

XXIX. *Exultabo.* Dieſen Lobeſang ſang David und ſyne kint und ſine undertan, wann ſie dantzeten umbe die arcken und lobeten Got mit andacht.

XXX. Do David fachte mit Goliam, do machte er dieſen Pſalmen das in Got behute.

XXXI. Der ande under den ſieben Pſalmen machte David.

XXXII. Daz Judeſche folk ſang dieſen Pſalmen an deme Oſterdage Got zu lobe und zu eren.

XXXIII. Do man Daviden gefangen brachte deme Konige Abimelech, do det er als er unſynnig were do liez er in; und darnach machte er dieſen Pſalmen Gode zu lobe und zu eren.

XXXIV. *Judica Domine nocentes.* Dieſen Pſalmen ſprach David wan er ſynen vienden fluchte.

XXXV. Dieſen Pſalmen ſprechen die Wiſſagen vor Gode.

XXXVI. *Noli æmulari.* Wie unrecht glucke und die recht (un) glucke hant, wie daz komet ſo redet doch de prophete David daz man rechte ſal dun in der zyt.

XXXVII. Mit dieſem Pſalmen bat David Got das er yme gnedig were an libe und an ſele.

XXXIIX. Dieſen Pſalmen ſprach Ydithum daz er ſines herren Davides hulde icht virlore.

XXXIX. Dieſen Pſalmen ſprach David do in Got loſte von dem gefengniſſe.

XL. Mit dieſem Pſalmen larte David die lude wie man almuſen geben ſal.

XLI. Dieſen Pſalmen ſprach David an ſyner beſten andacht.

XLII. Dieſen Pſalmen ſprachen die Prieſter é ſie ubir elter giengen als ſie noch dunt.

Judica me d. & diſcerne.

XLIII. Mit dieſem Pſalmen brachte Eſaph und Eman Daviden umbe daz ſie die rechte E wolden halden.

XLIV. *Eructavit.* Mit dieſem Pſalmen bezeichente David unſer frauwen von hiemele.

XLV. *DEUS noſter.* Dieſen Pſalmen ſprachen alle Davides underthane damiete wurden ſie Gode gehorſam.

XLVI. *Omnes Gentes.* Dieſer Pſalm iſt von unſers Herrn Ufferte.

XLVII. *Magnus Dominus.* An eyme Sontage irfulte David dieſen Pſal.

XLVIII. *Audite* &c. Dieſer Pſal. horet zu dem nechſten vor deme.

XLIX. *DEUS Deorum.* Dieſen Pſalmen hiez David ſprechen die Biſchoffe.

L. *Miſerere* &c. Do Nathen Daviden uffhub daz er Uriam hiez irſlahen und yme ſin wip nam, do machte David dieſen Pſal.

LI. *Quid gloriaris?* Do Abſolon ſach daz David gefangen ward, do was Saul fro do er do ledig wart, do machte er dieſen Pſalmen.

LII. *Dixit.* Mit dieſem Pſ. bereit ſich Chori daz er wieder die ee icht ſtrebete. und darnach ſprach yn David.

LIII. *DEUS.* Diz waz Davides gebet zu Gode unſerm Hern.

LIV. *Exaudi.* Do David gewar wart daz in ſyne man nit mit truwen meynten, do rieff er zu Gode mit dieſem Pſalmen.

LV. *Miſerere.* Achis vieng Davidem in der Stat Geth und wulde in Saul bracht han, do machte David d. Pſal.

LVI. *Miſerere.* Dieſer Pſal. horet zu dem fordern.

LVII. *Si vere.* Do David ſach die groſſe untruwe an den luden do befalch er ſich Gode mit dieſem Pſal.

LVIII. *Eripe.* Do Saul daz hus hatte umberinget, da David ynne waz und wulde in gefangen han do machte er d. Pſal.

LIX. *DEUS repuliſti nos.* Do David die zwey lant Meſopotamiam und Syriam ubirwant, und Joab bekarte ynmoneſche lude, und zwelff duſent irslug, do machte er dieſen Pſalmen.

LX. *Exaudi.* Dieſer horet zu dem vorderſten Pſalmen.

LXI. *Nonne.* David antwurte Yduthun warumbe er Got vor augen hette.

LXII. *Deus Deus meus.* Mit dieſem Pſal. lobete David Got do er Goliam obirwant den rieſen.

LXIII. *Exaudi.* Do David yung wart daz yme ſyne man wulden abeſtan do machte er den Pſalm.

LXIV. *Te decet.* Diſer Pſalm horet zu dem forderſten.

LXV. *Jubilate.* David rieff den luden zu mit d. Pſ. daz ſie Got lobeten.

LXVI. *Deus miſereatur noſtri.* Alſo dicke als ſich der tufel eugete uz deme Konige Saul ſo ſente in David mit d. Pſal.

LXVII. *Exurgat.* Von den ſieben gaben des Heiligen Geiſtes.

LXVIII. *Salvum.* Dieſen Pſalmen ſprichet man zu metten von unſers herren martele an dem donſtage und machte mdd.

LXIX. *Deus in adjutorium meum feſtina.* Zu dem forderſten.

LXXI. *Deus judicii.* Dieſer Pſal. iſt von Godes geburten.

LXXII. *Quam bonus.* Dieſer Pſal. ſaget von der heilgen martele unſers herren, unde machte yn David.

LXXIII. *Ut quid* &c. Dieſer Pſ. horet zu dem andern.

LXXIV. *Con-*

Digitized by Google

LXXIV. *Confitebor.* Dieſer Pſ. wiſſagete David von den zwelff boden.

LXXV. *Notus.* Dieſer Pſ. iſt von der pyne unſers Herren.

LXXVI. *Voce.* Dieſer Pſ. horet zu dem andern Pſalmen.

LXXVII. *Attendite.* Dieſer Pſ. iſt von der alten E und machte in David.

LXXVIII. *Deus venerunt.* Dieſer Pſ. horet zu dem Attend. pop.

LXXIX. *Qui Regis.* Zu wynachten quatuor temporum. Machte ſyne warzeichen: plantaſti radices ejus.

LXXX. *Exultate.* In dieſem Pſ. lobet man Got fliſclichen und machte in David ſyme nachkomen.

LXXXI. *Deus ſtetit.* Dieſer Pſalm horet zu Exultate Deo.

LXXXII. *Deus quis ſimilis.* Mit diſem Pſalmen wiſſagete David Daz nimme dan eyn Got were den man anebeden ſolde.

LXXXIII. *Quam dilecta.* Von der Kirchwihunge und wie man die lege.

LXXXIV. *Benedixiſti.* Dieſer horet zu dem andern da vorne.

LXXXV. *Inclina.* Dieſer Pſ. waz Davides gebet.

LXXXVI. *Fundamenta.* Hie ſprach David d. Pſ. von den megden.

LXXXVII. *Dom. DEUS.* In der Faſten zu der quatuor temporum lieſet man d. Pſ.

LXXXVIII. *Miſericordia.* D. Pſ. iſt von Godes barmhertzekeit und machte in David.

LXXXIX. *Domine refugium.* Do David ſyne viende ubirwant, do machte er d. Pſ.

XC. *Qui habitat.* D. Pſ. lieſet man zu der Complete.

XCI. *Bonum eſt.* Daz waz Davides lop ſunderlich zu Gode.

XCII. *Dominus regnavit.* D. Pſ. lieſet man zu laudes metten.

XCIII. *DEUS ultionum.* D. Pſ. ſprach David von der martel unſers Herren.

XCIV. *Venite.* D. Pſ. waz Jubilus Davides, &c. &c.

XCV. *Cantate.* Dieſer horet auch darzu.

XCVI. *Dominus regn.* D. Pſ. machte David in ere unſir frauwen.

XCVII. *Cantate.* D. Pſ. horet zu dem forderſten.

XCVIII. *Dominus.* D. Pſ. iſt von unſer frauwen.

XCIX. *Jubilate.* Dieſer horet zu den fordern.

C. *Miſericord.* D. Pſ. horet zu den andern.

CI. *Domine Exaudi.* D. Pſ. iſt einer von den ſieben Pſalmen und ein gut gebet gein unſerme herren vor die ſunde.

CII. *Benedic anima.* Die mynnende ſele lobit hie nüede Got.

CIII. *Benedicat.* D. Pſ. ſprichet man vor unglücke.

CIV. *Confitemini.* David ſprach mit D. Pſ. ſyne bichte.

CV. It. Dieſer horet zu deme fordern.

CVI. It. item.

CVII. *Paratum cor meum.* David ſprach d. Pſ. in ſyner beſten andacht.

CVIII. *DEVS laudem.* D. Pſ. ſprach David ubir ſyne viende und ſprach in unſer here Jeſus Chriſtus an deme crütze.

CIX. *Dixit Dominus.* D. Pſ. lieſet man des ſundages zu veſper und David machte in.

CX. *Confitebor.* Pſalmus David.

CXI. *Beatus.* Pſ. David.

CXII. *Laudate pueri.* D. Pſ. machte David und man lieſet in zu heren gezyden.

CXIII. *In exitu.* D. Pſ. machte David von dem durchgange des folkes von Yſrahel do ſie quamen durch das rode mer.

CXIV. *Dilexi. Des mandäges zu veſper.*

CXV. *Credidi.* D. Pſ. machte David.

CXVI. *Laudate.* D. Pſ. was Davides lobeſang und horet zu deme andern davorne.

CXVII. *Confitem.* Pſalmus David.

CXVIII. *Beati.* D. Pſ. machte David.

CXIX. *Ad dominum cum.* Hie gent ane die funfzehen grede von unſer frauwin.

CXX. *Levavi.* De ander gradus. &c. &c.

CXXXV. *Confitemini domino.* An dem donſtage David.

CXLII. *Domine Exaudi.* Dis iſt der leſte von den ſieben Pſalmen, &c. &c.

CXLIII. *Benedictus Dn.* Dieſen Pſalmen lieſet man des Samſtages zu veſper.

Duo ſeqq. CXLIV. & CXLV. d. Pſ. Machte David.

CXLVI. *Laudate Dominum quoniam bonus.* Diz iſt Godes lop und gezierde. Pſ. Dav.

CXLVII. Lauda Jheruſal. Von unſer Frauwen.

CXLVIII. Laud. Dom. Godes lobeſang und zierde.

Hic Pſalmus reliquos duos complectitur. Sed Pſalmus ultimus: *Puſillus eram.* (nempe CLI.) non extat hîc.

Sequuntur inde poſt Pſalmos in eodem Codice Cantica varia.

Incipiunt.

Canticum Yſaye Prophete.

Canticum Ezechelis Proph.

Canticum Annæ Prophetiſſæ.

Dieſen lobeſang machte Abecuk zu Gode in der alden e.

Dieſen lobeſang machte Moyſes in der alden E. und rieff damede zu Gode.

Der dryer kinder geſang in deme ofen.

Zacharias ſante Johannes Fader prophetizierte diz.

Unſer Frauwen lobeſang.

Ymnus Simeonis in templo.

Digitized by Google

S. Athanaſius fecit hunc ſimbolum pro fide katholica.

Laudes Sanctorum Auguſtini & Ambroſii ad invicem, ſive hymnus

Te Deum Laudamus.

Sequentem in modum.

Herre wir loben dich
Herre wir virjehen dir.
Alles ertriche lobet dich eynen ewigen Got.
Alle engele und die hiemele und alle ire craft lobit dich.
Cherubin und Seraphim ruffen dich ane mit eyner ſtedigen ſtymme:
Heilig Heilig Heilig Got
unſir Herre Sabaoth
Die hiemele und die erde und der gewalt dyner eren.
Dich lobit der herliche kor der propheten.
Dich lobit die roſenfar ſchar und ſamenunge der merteler.
Die heilige criſtenheit lobit dich und bejehent dir.
Der fader unmeſſigen gewalt.
Dynen erſamen eingen ſon.
Der Droſter den Heiligen Geiſt.
Den konig der eren und du biſt ein ewiger ſon des faders.
Du irſchreke nit den lip zu inphahen in der kuſche der megde die menſcheit zu irlöſen.
Du tede uff den gleubigen die riche der hiemele nach dem ſiege des todes.
Du ſitzes zu der rechten hant in eren dynes faders.
Wir gleubin daz du ſiſt ein zukünftiger richter darumbe bejehen wir dir.
Darumbe bieden wir dich daz du komeſt zu helfe dynen knechten die du irloſt haſt mit dyme duren blude.
Gip uns mit dynen heilgen in deme hiemele den ewigen lon.
Herre behalt din folk und gip in dynen ſegen.
Und richte ſie und irhebe ſie eweclichen.
Alle dage loben wir dich.
Wir loben dich eweclichen an ende.
Herre behude uns hude.
Herre erbarme dich.
Herre diu barmherzekeit kome ubir uns wan wis ſere hoffen zu dir.
In dich han ich Herre gehoffet darume ni verherge nyt, das ich geſmehet werde nu odir hernach eweclichen, Amen.

In alio Cod. MS. Pſalterii in Archiv. Arg. reperitur idem hymnus h. m.

Diſen Pſalmen mahte beatus Ambroſius.
Te DEum laud.

Wir loben dich Got, wir jehen dich einen herren.
Dich ewigen Vatter eret alle ertrich
Dir vorſingent alle engele, himele und aller gewalt.
Dir vor rufent cherubin und ſeraphin mit ewiger ſtimme:
Helig
Helig
Helig iſt unſer herre Got Sabaoth.
Himel und erde ſint vol der herſchefte der diner eren.
Dich lobet der heilige kor der zwelf botten.
Der propheten zal lobet dich.
Dich lobet das luter her der marterer.
Dir begiht die heilige criſtenheit durch alle die welt.
Den vatter unmeſſiger magenkraft.
Dinen erberen waren ſun und einigen.
Und dazu dinen heiligen Geiſt.
Du biſt criſtus ein kunig der eren.
Du biſt dines vatter ewiger ſun.
Du en vorhteſt nit der megede lip durch das du den menſchen erlöſeſt.
Do du den tot uberwunde. Do tete uff den glöbigen das himelrich.
Du ſitzeſt zu der zeſewen Gottes in dines vatter ere.
Men globet dich einen kunftigen rihter.
Darumb bitten wir dich kum dinen knehten zu helf. die du mit dime turen blute erlöſeſt.
Gib dinen Heiligen die euuige ere.
Herre behalt din volk und geſegene din erbe.
Und rihte sü und hebe sü uf iemer
Wir loben dich alle tage
Und loben dinen namen iemer und iemer.
Herre bewurdige uns in diſeme tage, behute uns ane ſunde.
Begnade uns herre und erbarme dich uber uns.
Dine erbermde Herre kum uber uns, als wir an dich getruwen.
Herre ich getruwete an dich en werde niemer geſchant.

Digitized by Google

WILLERAMI,

Abbatis Eberſpergenſis in Bavariâ,

IN CANTICUM CANTICORUM PARAPHRASIS GEMINA,

Prior Rhytmis Latinis, altera Veteri Linguâ Francicâ,

Ex

Optimæ Notæ MSC. Bibliothecæ Rhedigerianæ Uratislauienſis exhibita.

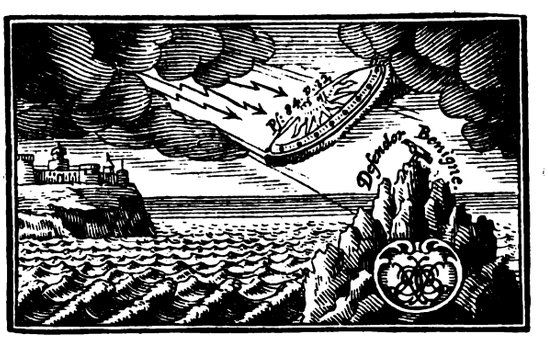
Accedunt

Variæ Lectiones Petri Scriverii & Gotthardi Vœgelini; Ut & Notæ Pancratii Caſtricomii, & Franciſci Junii, ſelectæ: item integræ Johannis Schilteri

Nec non

JOHANNIS GEORGII SCHERZII,

D. & Juris in Univ. Argent. Prof. P. Ord.

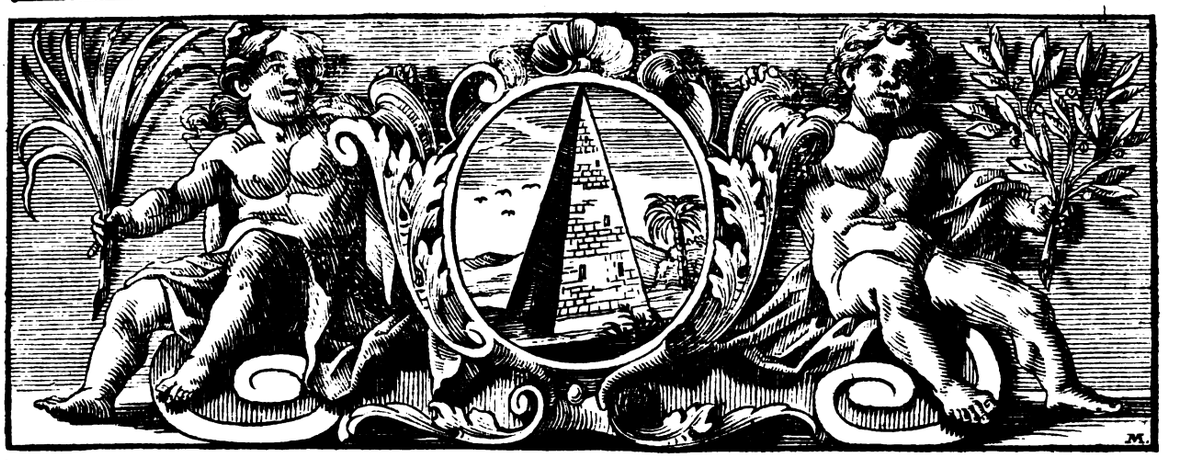
ULMÆ,

Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI,

M DCC XXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOH. GEORGII SCHERZII
D. & Juris in Universitate Argentoratensi Professoris Publ. Ord.

PRÆFATIO in WILLERAMI Paraphrasin Cantici Canticorum.

CUm Willeramianam hancce Paraphrasin denuo in Lucem proferamus, muneris nostri est, ut primum de Auctore Operis, inde de fatis Ejus, in specie de Conditione & Statu hujus novæ Editionis agamus. Verum cum de Auctore & fatis Operis hujus egregia quædam annotaverit B. SCHILTERUS Noster, ejus observationem ut hîc inseramus, esse necessarium, ac consultum, & Benevolo Lectori gratum fore censemus.

JOH. SCHILTERI Annotatio DE WILLERAMO, Paraphraseos Cantici Canticorum Auctore.

MArquardus Freherus in Notis & Var. Lect. in Expositionem Willerami hæc habet: De Willeramo nostro Trithemius rectè propemodum opinor omnia, nisi quod „ pro Monasterio S. Sebastiani Eberspergensi, S. Petri Merspurgense scripsit, erro- „ re nominum confinium, ut videtur, inductus. Idque primùm mihi confirmavit MS. „ Codex Palatinus optimæ notæ membranaceus, quem olim Elector Otto Henricus, „ inclytæ memoriæ Princeps, à Georgio Cassandro viro doctissimo nactus fuerat, ut ipse „ manu sua inscripsit. In eo cum clarè viderem scriptum EBERSPERGENSIS, atque „ insuper animadverterem, genus quoque sermonis Teutonicum auctoris, Alamanniam po- „ tius, aut Bavariam, quàm Thuringiam vel Misniam sapere; cœpi rationem inire, quâ & „ situm ejus Cœnobii indagarem, & si in eo Codex antiquus & authenticus supereesset, ejus „ usuram iteratæ collationis instituendæ ergo precariò obtinerem. Quod ipsum ope & aucto- „ ritate Nobilissimi Viri Marci Welseri Duum-Viri Aug. Vind. non ægrè impetravi. Codi- „ cem

„ cem inquam, in membranis elegantiſſimè deſcriptum ex Cœnobii illius Bibliotheca, non „ dubiæ vetuſtatis : qui ut in fronte hunc titulum præfert : *Expoſitio Wilrami, Abbatis Eberſper-* „ *genſis ſuper Canticum Canticorum : item Expoſitiones S. Jeronymi, Heimonis, Origenis, ſuper* „ *eodem* : ita ab ipſius auctoris ævo ſe eſſe, ipſumque recenſitorem habuiſſe teſtatur, verſicu- „ lis ad calcem libri adſcriptis:

Wilrammo requiem dona DEUS alme perennem,
Errantis dextræ mendacia qui tulit ex me.

„ Eſt autem Eberſperg monaſterium in media Bavaria ſitum, in veteri Comitatu Stainharing: „ & quidem ſub ipſo Henrico III. Imp. Nigro (ſub quo & Willeramum hunc ponit Trithe- „ mius, & quem ille in Prologo laudat, Lantfrancum) ab Adalberone Comite potentiſſimo „ fundatum, ut Andreas noſter Presbyter Ratisbonenſis in Catalogo Monaſteriorum Bavariæ, „ & Wigulejus Hund in Metropoli Salisburgenſi, * annotarunt: & Urſpergenſis etiam memi- „ nit. Ex primis igitur hujus moderatoribus fuiſſe Willeramum noſtrum neceſſe eſt: & an- „ notatum reperiſſe teſtatur idem M. Welſerus, obiiſſe anno Chriſti M LXXXV. Nonis Maji, „ cum Monaſterio ſumma cum laude præfuiſſet annos XXXVII. Ex Epitaphio quod ipſe ſibi „ condidit (neque enim ab alio ullo citra morſum & injuriam defuncti poterat condi tale) ap- „ paret, illum Nonis Januariis natum, incertum cujus anni.

Siquidem illud:

„ In Nonis Jani mortis decreta ſubivi, ad diem natalem, non ad emortualem, quod „ aliquis exiſtimet, referendum. Henrico nigro imperante, atque ita volente, monaſterio „ Eberſpergenſi ex Monacho Fuldenſi præfectus fuit: quod tunc adhuc tenui reditu, quippe „ noviter fundatum, paucorumque proventuum fructibus victitabat, & extraordinaria liberalitate „ Cæſaris aliquantulum ſublevabatur. Cujus filio & ſucceſſori Henrico IV. commentarium „ ſuum poſtea, cum non obſcura flagitatione, obtulit. Quæ omnia ex verſibus ad Regem „ planè conſtant, in Codice illo Eberſpergenſi extantibus : in quo & iſtud, quod modo lauda- „ vimus Epitaphium. Neque quicquam præterea de ipſo dicere habemus.

Epitaphium Willerami Abb.

„ *Fuldenſi Monachus Wilram de Fonte vocatus,*
„ *Hic licet indignus paſtor eram poſitus.*
„ *Nominis officium corrupit fictio morum.*
„ *Qui ſibi nempe malus, cui valet eſſe bonus?*
„ *Verus peccator, falſusque boni ſimulator,*
„ *Nil ego præterii quidquid erat vitii.*
„ *Correxi libros, neglexi moribus illos:*
„ *Juſti ſupplicii conſcius ipſe mihi.*
„ *Sed quia deliqui, tua Chriſte flagella cupivi.*
„ *Te tamen hoc ſolum det mihi propicium.*
„ *In Nonis Jani mortis decreta ſubivi,*
„ *Quæ vivens nemo præterit ullo modo.*
„ *Compatiendo mihi vos illum poſcite Vivi,*
„ *Mitiget ut pœnam, detque reo veniam.*

Verſus Wilrami Eberſpergenſis Abbatis ad Regem.

„ *HEinrico Regi veniat de culmine cœli*
„ *Gloria, vita, ſalus, pacis & ordo ratus.*
„ *Cum tua diverſum mens abripiatur in æſtrum,*
„ *Rex bone, pauca tibi corde loquor humili.*
„ *Juſſa tui patris ſubii juvenilibus annis,*
„ *Præditus exiguo pauper ego ipſe loco.*
„ *Hic ſteriles agri, ſed in his pauci quoque manſi,*
„ *Qui bis centenum non ſuperant numerum.*
„ *Hæc toleranda mihi genitoris gratia vivi*
„ *Fecerat eſſe tui, munere multiplici.*
„ *Nam vacuis manibus nunquam rediit mihi miſſus.*
„ *Sed plus grata mihi gratia colloquii.*
„ *Flebilis hic Regno, multum mihi flendus egeno.*
„ *Mortem quando luit, ſpes mea tota ruit.*
„ *Ex hinc te parvo, cum res mea ſtaret in arto,*
„ *Hæc tamen, hæc mea ſpes, ſi juvenis fieres.*
„ *Affuit interea, ſolatrix parva Camœna,*
„ *Rex invicte, librum quem tibi dat modicum.*
„ *Sit meus hic monitor, qui ſpe languente fatigor.*
„ *Quem tardat ſenium, quem gravat exilium.*
„ *Si ſubducis opem, ſaltem præcide laborem:*
„ *Meque monaſterium da repedare meum.*

* Hic idem Hundius in Metropoli Salisburgenſi Tom. II. p. m. 195. ubi Catalogum exhibet eorum, qui à primâ fundatione usque ad ipſius tempora Monaſterio Eberſperg (quod olim Ordinis S. Benedicti fuit, poſtea autem per donationem Guilelmi Bavariæ Ducis cum conſenſu Clementis VIII. P. R. Anno 1595. Collegio Jeſuitarum Monachienſi fuit unitum) ut Prælati præfuere hæc habet: „ *WILLIRAMVS Presbyter & Pro-* „ *feſſus Monaſterii M XLVIII. unanimi fratrum conſenſu, Abbas præficitur, Vir religioſiſſimus & Paterfa-* „ *milias optimus Obiit Nonis Maji M LXXXV. poſtquam Annos XXXVII. & quid amplius ſummâ cum* „ *laude præfuiſſet.* Scherz.

Hæc

Digitized by Google

Hæc Freherus. Cæterum ſcripſit Willeramus Paraphraſin in Canticum Canticorum, quam edidit P. Merula typis Raphalengii A. 1598. & commentatus in eam Fr. Junius. Extat MS. * in Bibl. Cæſarea referente P. Lambecio Lib. 2. p. 764. ut ex forma literarum aliisque variis circumſtantiis appareret, ipſo Willerami ævo, imò forſan propriâ ipſius manu, & ſine ulla controverſia longè præferendum eſſe Merulæ editioni, quod & ex collatione aliquius ſpeciminis oſtendit Lambecius. Poſt Merulam edidit ex Bibliotheca Freheriana textum ſacrum Vogelinus, qui Wormatiæ 1631. itidem cum MS. Cæſareano magis convenit, deeſt autem paraphraſis. Cæterum Trithemius etiam Lambecium ſeduxit quoad locum, ubi Willeramus fuit Abbas; quem Freherus aperuit, Freherum autem Lambecius non legerat.

Hæc Schilterus; in cujus ſententiam hîc pedibus imus ſine ulteriori additamento. Nunc de Conditione & Statu Novellæ hujus Editionis diſſeremus. Scias autem B. Lector, quod, cum ex Hiſtoriâ Literariâ nobis conſtitiſſet duo extare magni pretii MSS. Paraphraſeos hujus ob Antiquitatem & Præſtantiam ſuam maximi æſtimanda, alterum Vindobonæ in Auguſtiſſimâ Bibliothecâ CÆSAREA; alterum in Bibliothecâ Rhedigerianâ, quæ Vratislaviæ aſſervatur, omni ſtudio id egerimus, ut utriusque ἀπόγραφον accuratum obtineremus. De utroque obtinendo ſpes egregia quoque affulſerat, ſed illa, intuitu Codicis Vindobonenſis, hactenus nos fefellit. Eò gratior itaque fuit ſingularis plane & nunquam ſatis laudanda Humanitas Viri de Re Literaria ſummopere meriti DN. GOTTLOB KRANZII, Scholarum Vratislavienſium Auguſtanæ Confeſſ. addictarum Inſpectoris, Gymnaſii Eliſabethani Rectoris, Phyſices & Hiſtoriarum Profeſſoris & Bibliothecarii meritiſſimi. Ille enim pro eo, quo in bonas Literas fertur, amore, promtiſſime precibus noſtris annuit, ſtatimque ſpeciminis loco prima duo folia propriâ manu deſcripta transmiſit; deinde reliquum operis, Textum loquor, Cantici Biblicum & Paraphraſin Germanicam, curatiſſime depingi magis, quam deſcribi curavit; Paraphraſeos autem Latinæ Varias Lectiones magnâ curâ à ſe notatas benigniſſime communicavit; quod ipſum tanto magis Orbem Literatum & Nos Ei divinxit, quo præſtantior eſt hic textus ratio præ illâ, quam habet Pauli Merulæ Editio, utpote quæ textum in dialectum Belgicam antiquam ab alio quodam detortum exhibet; id quod inſpectio ocularis ſatis ſuperque firmabit. Hujus itaque MSC. Vratislavienſis textum pro fundamento Textûs Latini & Germanici Biblici, & Paraphraſeos Teutonicæ poſuimus, ſubjunctis tamen hinc inde Variis Lectionibus ex Pauli Merulæ editione, ut ita diverſitas textûs duarum harum Editionum eò clarius pateret. Cumque Celeberr. Dn. Eccardus in gratiam eorum, qui Willeramum recudi curaturi ſunt, Hiſtoriæ Studii Etymologici Linguæ Germanicæ Capiti XIV. inſeruerit Varias Lectiones, quas margini Editionis Willerami, quæ in Bibliothecâ Guelpherbytana extat, manus Petri Scriverii, ut ipſe ſuſpicatur, ex MSC. bonæ notæ addiderat, easdem quoque debitis locis exhibemus. Varias Præterea Textus Biblici Germanici Lectiones ex Vœgelini, quod ſupra Schilterus nominavit, opere adjunximus; hujus tamen Rubricas hinc inde Textui ab ipſo inſertas e. gr. *Chriſti Rede zur Kirchen. Antwort der Kirchen*, &c. cum abſint à Codice Vratislavienſi, & Authenticæ eſſe non videantur, ſtudio omiſimus. Præterea ad Paraphraſeos Teutonicæ promptiorem intellectum adjecimus ex Notis Pancratii Caſtricomii, Syndici quondam Gröningenſis (huic enim, non vero Johanni Houteno, illæ debentur, ceu ſolide oſtendit Celeberr. Dietericus Stadenius in Præfat. in Explicationem Vocab. Bibl. Germ. p. 46. & ſeq.) ut & ex Franciſci Junii Obſervationibus, quæ Amſtelodami A. 1655. ſine textu prodierunt, illas, quas majoris momenti eſſe judicavimus. Has comitantur B. SCHILTERI noſtri, paucæ illæ quidem, ſed non contemnendæ Notæ. Adjunximus & Noſtras, quas æquo Benevoli Lectoris Judicio, imbecillitatis noſtræ conſcii, commendamus. Id adhuc monendum venit, quod, licet in eximio illo MSC. Vratislavienſi nulla diſtinctio per Capita, minus adhuc per Verſus occurrat, attamen Lectoris commodo nos litare crediderimus, ſi ſectionem Capitum, & Verſuum adderemus. Addidimus etiam in margine Paginarum, quas Merula habet, numerum, eum in finem, ut quis Notis Junii, quæ ad dicti Merulæ paginas provocant, ſæpius, eo melius uti frui poſſit. Rubricas Paraphraſeos Latinæ (de quibus excellens MSC. Vratislavienſe non niſi primam habet) in textu latino, quem ex Paulo Merula repræſentamus, eodem, quo Merula, modo ſiſtimus. Vale Benevole Lector,

* In G. J. Voſſii Bibliothecâ olim extabat quoque Codex in vetuſtiſſimis membranis exaratus ceu ipſe refert de Vitiis Sermonis Lib. II. c. 5. In Bibliothecâ Guelpherbytanâ extat quoque Translationis Paraphraſeos Latinæ Vetus exemplar in membranâ exaratum, quod olim Bibliothecæ Gudianæ pars fuit, ceu refert Celeb. Dn. Eccardus in Hiſt. Stud. Etymol. Germ. c. 14. *Scherz.*

Digitized by Google

& fave conatibus noſtris. Certus ſimul eſto, quod, ſi ἀπόγραφον ſumme æſtimandi MSC. Vindobonenſis, uti fore nulli dubitamus, in manus noſtras veniet, id ipſum non blattis tineiſue, ſed Publico fruendum conceſſuri ſimus.

JUDICIA DE WILLERAMO.

Trithemius in Catal. Viror. Illuſtr. Germ.

Willeramus Abbas Cœnobii Mersburgenſis, Ordinis Divi Patris Benedicti. Vir in divinis Scripturis eruditus & ſingularis literaturæ non ignarus, carmine doctus & proſâ, non minus vitâ, quam ſcientiâ clarus effulſit. Qui cum literis & Philoſophiæ in Gymnaſio Pariſienſi aliquamdiu operam navaſſet, rediit ad Patriam ſuam, Franciam ſcilicet Orientalem, quæ & Franconia dicitur; & propter eminentiam doctrinæ Bambergenſis Eccleſiæ Scholaſticus factus, dulce literarum contubernium non deſeruit. Tandem conſiderans vanam mundi gloriam transire cum tempore, ſpreto ſeculo, contemtisque rebus mundanis pro amore Dei, monachicum ſchema in Monaſterio Fuldenſi induit, & creſcentibus meritis, poſtremò Abbas apud Mersburgum electus fuit. Scripſit autem opus metro & proſa mixtum ſuper Cantica Canticorum, quod prænotavit de Nuptiis Chriſti & Eccleſiæ, Libris tribus: Sermones quoque varios ad fratres, & plures, ut ferunt, Epiſtolas ad diverſos. Alia quoque multa compoſuit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Claruit ſub Henrico IV.to, anno Domini M LXXX.

Idem in Lib. de Scriptor. Eccleſiaſticis.

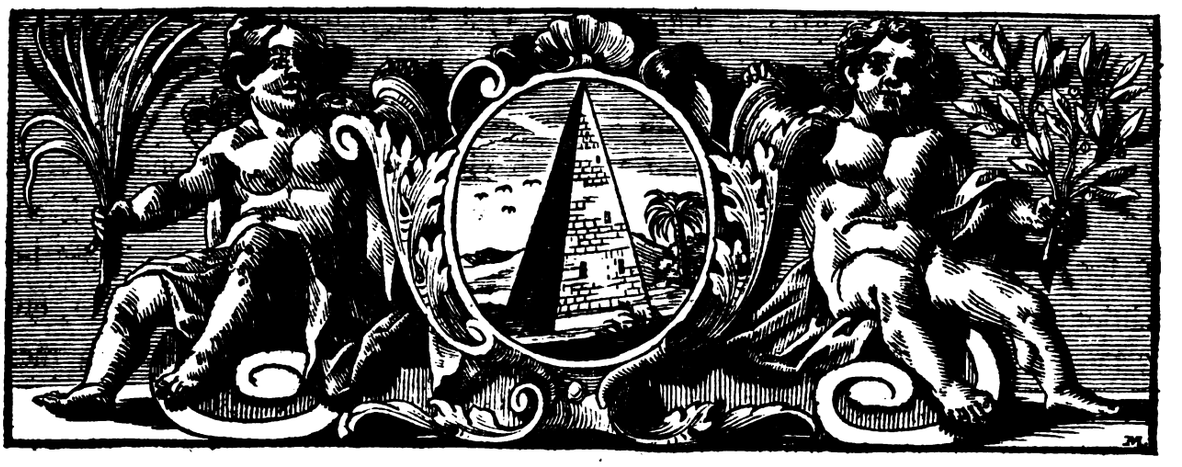
Willeramus Abbas Mersburgenſis Ordinis S. Benedicti natione Teutonicus, Vir in divinis Scripturis eruditus, & ſecularium literarum non ignarus, carmine exercitatus & proſâ, cum in Univerſitate Pariſienſi aliquamdiu literis impendiſſet ſtudium, ad Patriam reverſus, Bambergenſis Eccleſiæ Scholaſticus factus eſt. Tandem conſiderans, mundi gloriam transire cum tempore, contempto ſeculo, in Fuldenſi Cœnobio pro Chriſti amore monachum induit, & poſtremo creſcentibus meritis, in monaſterio S. Petri prope Mersburg Abbas conſecratus, nomen ſuum ſcribendo poſteris notificavit. De cujus opuſculis ego tantùm legi Volumen metro & carmine, mixta proſa, pulchra varietate compoſitum De nuptiis Chriſti & Eccleſiæ in Cantica Canticorum libris tribus; cujus voluminis Principium: Cum majorum ſtudia intu. De cæteris nihil vidi. Claruit ſub Henrico quarto, anno Domini 1070:

Morhof. im Unterricht von der Teutſchen Sprach und Poëſie. c. VII. p. 291.

ZU Heinrici deſs III. und IV. Zeiten lebte Willeramus ein gelehrter Abt zu Merſeburg, uuelcher über das HoheLied Salomonis eine Lateiniſche Paraphraſin Metro-Rhythmicam geſchrieben, und auch eine Teutſche in ungebundener Rede, derſelbe gehöret wohl nicht unter die Teutſchen Poëten, aber er iſt werth, daſs wir ihn hier berühren. Es iſt ein ſchönes Denckmahl der alten Sprache, und kan man einen ſonderlichen Verſtand darinnen mercken. Die Lateiniſche Vers ſind auch nicht ſo gar zu verachten, nur daſs ſie mit der damahls üblichen Reimerey auſsgefüllt ſind. Paulus Merula hat dieſen Autorem zu erſt herauſsgegeben mit ſeinen Anmerckungen. Aber Lambecius urtheilet davon alſo: Tanta & tam multiplex Batauam illam Editionem impreſſam inter & vetuſtiſſimum Codicem MS. (welchen er in der Käyſerlichen Bibliothec gefunden) eſt differentia, ut ad eam demonſtrandam integrâ novâ Editione ſit opus. Es hat Franc. Junius hernach ſeine Anmerckungen abſonderlich darüber auſsgegeben, worinnen viel ſonderliche Dinge enthalten.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO
WILLERAMI BABINBERGENSIS SCHOLASTICI, FULDENSIS MONACHI IN CANTICA CANTICORUM.

Um majorum ſtudia intueor, quibus in divinâ paginâ nobiliter floruere, cogor hujus temporis fæces deflere, cùm jam ferè omne litterale defecit ſtudium, ſolumque avaritiæ, invidiæ, & contentionis remanſit exercitium. Nam & ſi qui ſunt, qui ſub ſcholari ferulâ Grammaticæ & Dialecticæ ſtudiis imbuuntur, hæc ſibi ſufficere arbitrantes, divinæ paginæ omnino obliviſcuntur: cum ob hoc ſolum Chriſtianis liceat gentiles libros legere, ut ex his, quanta diſtantia ſit lucis ac tenebrarum, veritatis & erroris, poſſint diſcernere. Alii verò cum in divinis dogmatibus ſint valentes, tamen creditum ſibi talentum in terrâ abſcondentes, cæteros, qui in lectionibus & canticis peccant, derident: nec imbecillitati eorum vel inſtructione, vel librorum emendatione quicquam conſulti exhibent. Unum in Franciâ comperi, Lantfrancum nomine, antea maximè valentem in Dialecticâ, nunc ad Eccleſiaſtica ſe contuliſſe ſtudia, atque in epiſtolis Pauli & Pſalterio multorum ſuâ ſubtilitate exacuiſſe ingenia. Ad quem audiendum cum multi noſtratium confluant, ſpero quod ejus exemplo etiam in noſtris provinciis ad multorum utilitatem induſtriæ ſuæ fructum producant. Et quia ſæpè contingit, ut impetu fortium equorum etiam caballi ad curſum concitentur: quamvis ſegnitiem ingenioli mei non ignorem, Deum tamen bonæ voluntatis ſperans adjutorem, decrevi etiam ex meâ particulâ ſtudioſo lectori aliqua emolumenti præbere adminiculą. Itaque Cantica canticorum, quæ ſui magnitudinem ipſo nomine teſtantur, ſtatui, ſi Deus annuerit, & verſibus & Teutonicâ planiora reddere: ut corpus in medio poſitum his utrimque cingatur, & ita faciliùs intellectui occurrat quod inveſtigatur. De meo nihil addidi, ſed omnia de ſanctorum Patrum

diverſis expoſitionibus eruta in unum compegi, & magis ſenſui quâm verbis, tam in verſibus, quàm in Teutonicâ, operam dedi. Eiſdem interdum utor verſibus: quia quæ Spiritus Sanctus eiſdem verbis ſæpiùs repetivit, hæc etiam me eiſdem verſibus ſæpiùs repetere non indecens viſum fuit. Expoſitionis tenorem Sponſo & Sponſæ, ſicut in corpore, ſic & in verſibus & Teutonicâ, placuit adſcribi: ut majoris authoritatis videatur, & quivis legens perſonarum alternâ locutione delectabiliùs afficiatur. Neſcio an me ludit amabilis error: aut certè, qui Salomoni pluit, mihi etiam vel aliquantulum ſtillare dignatur. Interdum mea legens ſic delectabiliter afficior, quaſi hoc probatus aliquis compoſuerit author. Opuſculum hoc, quamdiu vixero, doctioribus emendandum offero. Si quid peccavi, illorum monitu non erubeſco eradere: ſi quid illis placuerit, non pigritor addere.

* Codex Freheri addit. Explicit Prologus. Deinde verſus hos duos, incertum a quonam autore compoſitos.

Prænotat à longe Salomon dotalia Sponſæ;
Quam thalami ſummi dignam ſcit fœdere jungi.

Obſervatio.

Nota, Lector, quam hic præmiſſam vides, Præfationem Willerami, non deſumtam eſſe quidem è Codice MSS. Vratislavienſi, neque ex editione Pauli Merulæ, quippe in quibus illam fruſtra quæras utrobique non extantem. At religio fuit illam omittere, jam olim à Marqu. Frehero e Codice MSS. erutam & Notis ad Willeramum, à Vœgelino 1631. editis, inſertam: uti B. Scilterus manu ſua teſtatur. Tum & ex alio MSS. Martinus Opitius Vir Cl. eandem ſuis in Rythmum de S. Annone annotationibus pridem inſeruit: unde hauſtam deinde Franciſcus Junius, Vir doctiſſimus, dignam & ipſe judicavit, quam eruditis in Willeramum notis ſuis præmitteret. Enimvero digniſſima profecto eſt autore Willerammo (ſic enim in MSS. illis vocatur) Præfatio; quæ ætatem viri oppido manifeſtam facit, Lanfrancum laudans tum in Francia i. e. Normannia docentem & ſcribentem adhuc in Beccenſi cænobio: ſed qui poſtea in Angliam â Guilielmo Conqueſtore R. A. 1070. ad ſedem Archiepiſcopalem Cantuarienſem translatus eſt. Porro ſeculi infelicis mores & ſtatum non modeſte minus quam graviter accuſat noſter, ſui vero inſtituti rationem ſane laudatiſſimam omnibus haud dubie, jam tum quotquot erant, cordatioribus facile probavit, & probabit etiamnum cordato cuique vir minime vulgaris inter ævi ſui Theologos, & magnus Gratiæ Divinæ cultor.

Cæterum verbulo adhuc uno monemus, cum columnæ ſint ſingularum paginarum, ut vides, tergeminæ; notas quæ literis a, b, c. ſignantur, primam columellam reſpicere, Latinam metricam: quæ vero numeris 1, 2, 3. ad tertiam colum. Teutonicam, pertinere. Paginæ quas ad marginem uncinulis [ ] incluſas cernis, ſcias Lector, eſſe editionis Merulæ, quas cum frequenter nimis Junius alleget in notis, omittere noluimus.

CAN-

Digitized by Google

CANTICI CANTICORUM.

Cap. I.

1 *Vox Synagogæ.*

Verſ. 2.

[*Pag.* 1.]

Quem ſitio votis nunc oſcula porrigat oris.
Quem mihi venturum promſerunt organa vatum.
Nunc etiam per ſe præſens dignetur adeſſe.
Oſcula præbendo, ſua dulcia verba loquendo.
Ubera nempe tui præcellunt pocula vini.
Suaviter unguentis fragrantia ſat precioſis.

Osculetur me oſculo oris ſui. Quia meliora ſunt ubera tua vino.

[*Pag.* 2.]

Cuſſer mih mit cuſſe ſines mundes. 1 Dieco * giehiez er mir ſine 3 cuonſt per prophetas. nu cume er ſelbo. unte cuſſe mih mit dero ſuoze ſines euangelii. Uuanta bezzer ſint dine 4 ſpunne demo uuine. Sie 5 ſtinchente mit den bezzeſten ſalbon.

Verſ. 3.

Mltificans veterem tua lenis gratia legem.
Gratis juſtificat quos lex punire jubebat.
Hosque tuis donis dum ſpiritualiter ungis.
Reddunt præclaram poſt turpia crimina famam.
Sponſe tuum nomen olei prædulce liquamen.
Quod ſe dilatat, dum largo nectare manat.
Gratia non ſtillat. Sed & ipſa voce redundat.
Chriſticolæ dicti nam ſunt de nomine Chriſti.
(a) *Inde places teneris tu dulcis ſponſe puellis.*
Scilicet una ſalus in te ſanctis animabus.
Quas renovat lauacrum ueſtit ſtola iuſticiarum.

Fragrantia ungentis optimis. Oleum effuſum nomen tuum. Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.

Diu ſuoze dinero gratiæ iſt bezzera danne diu ſcarfe dero legis, alſo iz quiit lex per moyſen data eſt. gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt. Diu ſelba gnada iſt gemiſket mit uariis donis Spiritus S. mit den du machoſt ex peccatoribus juſtos. ex damnandis remunerandos. Din namo iſt uzgegozzen az ole. Din namo iſt uuiteno gebreitot. uuante uone dir Chriſto heizzen uuir Chriſtiani. Vone diu minnont dih die iunkfrouuon. daz ſint die ſela 6 die der geuuiget ſint in dero toiſe unte geuuatet mit ueſte innocentiæ.

Vox Eccleſiæ.

[*pag.* 6.]

Attrahe (b) *me poſt te, me ſolam nil ſcio poſſe.*
Sic unguentorum currens in odore tuorum Aduo-

Verſ. 4.

Trahe me poſt te curremus

Zuich mih 7 nah dir ſo loſon uuir in demo ſtanke dinero ſalbon. Ih bekennon min unkraft, uone dannan

---

(a) Merula habet: *Unde.*
(b) Merula: *adtrahe.*

Ad Teuton. Paraphr.

Ad Cap. I.

1) Eccleſia. Haimo: *Vox Synagogæ*, qui ipſe ad ℣. 1. ait: *Eſt in hoc obſcuriſſimus iſte libellus, quia nullæ ibi commemorantur perſonæ; quaſi enim Comico ſtylo compoſitus eſt*; Ab interpretibus itaque perſonæ adjectæ, inprimis ab Origene, cujus homilias in h. l. vertit S. Hieronymus Tom. III. p. 115. & T. VII. p. 82. Ipſe LXX. ſecutus in multis abit a textu Hebræo & Vulgata; etiam differentia eſt in diſpoſitione Dramatica. Mart. Opitius carmine Teutonico elegantiſſimo reddidit, uti Latino Caſpar Barlæus: ſed ille duas tantum perſonas colloquentes agnoſcit, Sponſum & Eccleſiam Chriſtianam ſub nomine *Sulamithin.* Barlæus etiam Adoleſcentulas colloquentes admiſcet. *Schilter.* Hic notandum, quod tituli in editione Merulæ additi: *Vox Chriſti, vox Eccleſiæ, Synagoga de Eccleſia &c.* in MSC. Vratislav. plane deſiderentur, initio hoc excepto. *Scherz.*

2) *Dieco.* In edit. Merulæ *thicco* h.e. crebro, ſæpe. Eſt iſtud *dicco*, vel *thicco* a *thik*, ſpiſſus, denſus: prorſus, ut Latinis Scriptoribus *ſpiſſe* ac *denſe* ponuntur pro *ſæpe. Junius.*

*) Gehiez er mir, *promiſit mihi*] her leiſtet ie thoch alſo her gehiez. *Præſtat tamen ſicut promiſit*; pag. 108. nah ſinemo geheyze, *Secundum ejus promiſſum*; pag. 82. ih ſentu giheizi mines fater in juuuih, *Ego mitto promiſſum patris mei in vos*; Tatianus CCXXXII, 3. ubi plura annotavimus. *Junius.*

3) Pro: *cuonſt* Merula habet *cuomſt*, ſed mendoſe, ut Schilterus manu ſua notat ad marginem. *Scherz.*

4) *Spune* legit Merula. Unde Junius in Notis: Occurrit & pag. 6. & 70. (ſc. editionis Merulæ) pro quo tamen ſpunne legas pag. 133. 141. 146. 159. & 160. atque inde pag. 70. ſpunhaft eſt *Mammoſus, pulchra ubera habens.* Junius.

5) *Sie ſtinchente*, Merula habet & plurimi alii: *Sie ſtinchen.* Vocem *ſtinchen* eſſe vocem mediam (quod hic locus firmat) docui ad Otfrid. V, 23, 552. Inprimis etiam Willeramo eſſe familiarem vocem *ſtank* pro fragrantia boni odoris Junius ad h. l. in notis docet. *Scherz.*

6) Merula habet: *the ther jugethet ſint.* Petrus Scriverius, (ceu Celeb. Eccardus conjicit in Hiſtor. Stud. Etymolog. Linguæ Germ. pag. 128.) Exemplari Willerami, quod eſt in Bibliotheca Guelpherbytana, adſcripſit: MS. *gejunget.* Sed omnino præferenda eſt MSC. Vratislauienſis textus; *die der geuuiget ſint in dero toiſe* idem eſt ac: *qui conſecrati ibi ſunt in baptiſmo*: hodie pro: *giuuiget* politiores Germani dicunt: *geuueihet.* Non opus itaque eſt nota Junii, qui: *jugethet* retinuit: idque ita reddit: *renovati atque ad juvenile robur veluti revocati ſunt*: Freherus legit: *gejunget*; MSC. Ambroſianum ſeu Cæſar. *gejungent.* Scherz.

7) Der Heidniſchen Kirch Rede zu Chriſto. Haymo: Vox Eccleſiæ ad Chriſtum. *Schilter.*

Digitized by Google

Aduoco quos poſſum comitatum pergere noſtrum.
In ſua quæ ſtruxit me rex cellaria duxit,
Significans per ſpem. (c) *quæ tradet poſt mihi per rem.*
In nobis minime, tantum lætabimur in te.
Non uelut immemores ſed amore tuo recolentes
Sæuitiam legis quia mollit gratia lenis.
Non noſtris meritis ſed ſolo munere dantis.
Hec quia das gratis a rectis rectus amaris.
Non niſi te iuſtus perfecte diligit ullus,
Nec tamen eſt iuſtus niſi qui te diligit ullus.

remus in odore ungentorũ tuorum. Introduxit me rex in cellaria ſua. Exultabimus & lætabimur in te. Memores uberum tuorum ſuper uinum. Recti diligunt te.

nan hilf mir mit dinen gnadon ſo [8] ſcunt ih andera ze dinemo vuega. Der kuning leitota mih in ſine [9] gegademe. Ih uueiz nu in fide & ſpe die gnada die er noh gibet in re. [10] Uuir ſprungezen, unte freuuen unſih an dir. nals an uns ſelbon, uuir [11] gehuhtige dinero ſpunne, uber uuin. Uuir ne uuollen nieth uergezzan daz diu gnada dines euangelii ſuozer iſt, danne diu auſte- [pag. 7.] ritas dero euuo. Lex diu quit. Si quis hoc vel illud fecerit, morte moriatur. Du quides abo in dinemo euangelio. Non ueni uocare iuſtos, ſed peccatores. Die rehton minnont dih. Dih ne minnot nieman, er ne ſi reht, unte nieman iſt reht, er ne minne dih.

[pag. 8.]

Fuſca licet videar ut caſtra nigrantia cedar.
Sum ſpecioſa nimis. veluti pelles ſalomonis.
Fuſca quidem plagis, ſed honore nitens bonitatis.
Perfere grande malum natos inter tenebrarum.

Verſ. 5.

NIgra ſum. ſed formoſa filiæ ieruſalem. ſicut tabernacula cedar. ſicut pel-

[12] IH bin ſalo, ſamo die [13] hereberga cedar; unte bin abo [14] uuathlich, ſamo die gezelt Salamonis. Cedar qui interpratur tenebræ. er uuas iſmahelis ſun, uone demo iſmahelitæ cuman ſint. [pag. 9.] die der huſer ne habent. ſunter [15] okkeret [16] uilzhus. unte

(c) Mer. *quæ tradet poſtmodo per rem.*

Ad Teuton. Paraphr.

8) Scund ich andere ze thinemo uuega, *Advoco quos poſſum, comitatum pergere noſtrum*; ut eſt in Authoris noſtri rhythmica paraphraſi.] Geminum huic locum habes pag. 103. alla ſine uuerch ſcundunt unſih *ad ſpem & deſiderium cæleſtium.* Junius. Vox *ſcunden* rarius occurrit; occurrit tamen. Sic in Notkeri Paraphraſi ad Pſal. 136, 8. legitur: *Ube uns caro alde carnales* ſcundent *ze achuſten*, i. e. *quodſi nos caro vel carnales* vocant, invitant *ad peccata.* conf. infra cap. 6. *Scherz.*

9) Merula habet: *genathema*, ſed male. *Schilter.* Junius ad h. l. *Genathema*, Cellaria. Vide numquid hoc vocabulum affine ſit illi gegathema, quod p. 42. expl. *Conclave, Cubiculum.* MS. Ambraſianum & Freheri ut & P. Scriverii, habent quoque *gegadema.* conf. Otfrid. IV, 9, 24. & I, 27, 124. *Scherz.*

10) Merula: *Exultabimus ande uuir freuuen uns* &c. Schilter.

11) Memores uberum tuorum ſuper vinum. Merula inſerit: *els an uns ſeluon;* & addit: *uuir gebugega thinereſpune ouer then uuin.* Schilter. Ad vocem Els, (quam Merula exhibet) hæc notat Junius: Els, *Non.*] Particulam hanc negativam eſſe ac pro *Minime & Nequaquam* poni, manifeſte cognoſcimus ex hoc rythmicæ paraphraſeos verſiculo, *In nobis minime, tantum lætabimur in te.* Mihi tamen nuſquam adhuc negativa iſtiusmodi particula apud alios ſcriptores Alamannicos obſervata: ſed juxta commune veteris Theotiſcæ linguæ idioma ſcriberetur nalles. Hæc *Junius.* Rem extra dubium ponit lectio *nals* i. e. *nequaquam*, quam è Codice Vratislavienſi, ut veram & genuinam expreſſimus.

12) Vulgata: *Nigra ſum, ſed formoſa, Filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis.* Omiſſa hic apud Willer. compellatio Filiarum Jeruſalem, & transpoſita: *Tabernacula Cedar* & vox: *Watlich.* Schilter. *Salo*, Fuſcus, niger] *Kiſalota*, decoloravit. Gloſſ. A. 17. hinc procul dubio traxerunt ortum Gallica, *ſale* & *ſouiller*; nec non Anglica: *ſoyled* & *ſoyle*, notiſſimæ ſignificationis vocabula. *Junius.*

13) *Hereberga*, Tentoria, caſtra.] Thie uuole gethrangadon hereberga forghtent thie uiende, *Conferta caſtra metuunt inimici*; pag. 113. Hereberga, *Caſtra*; Gloſſ. Lipſ. Atque hæc maxime quidem propria eſt vocis hujus acceptio, quamvis & ad alia transferatur. Bi then herebergan thero herdon, *Juxta tabernacula paſtorum*; pag. 14. The ſo ſalich ſin, thaz thu in hiran herren thir hereberga machoſt, *Qui uſque adeo beati ſunt, ut in eorum cordibus tibi manſionem facias*; pag. 12. Heribergo, *Sarcinas*; Gloſſ. B. 51. *Junius.*

14) Uuathlich, *Formoſa, ſpecioſa.*] Unuuatheliche herebergan, *Turpia tabernacula*; pag. 9. unuuatliche, *Deformes*; Gloſſ. B, 12. uuathlicho, *Egregie, ornate*; pag. 9. uuathelicheyt, *Pulchritudo*; pag. 14. *Junius.*

15) *Okkeret*, tantum, ſolum) *Mib* okkeret *ſiner minnon geluſtet*; Mihi tantum amor ejus cordi eſt pag. 26. *Junius.* MSC. Ambraſianum habet: *ekkerent.* Schilter. Legitur & *Echert* apud Notk. Pſal. VII, 6. *Eccorodo* in Verſ. Tat. c. 179. §. 1. *Ekard.* ap. Otfrid. II, 3, 15. apud quem ipſum etiam invenies *Ekord.* II, 8, 3. & III, 14, 37. ut & *Ekrod*, III, 23, 32. *Ekrodi*, III, 23, 33. *Ekrodo*, III, 11, 14. *Scherz.*

16) Merula legit: *uuildes huda*; ad quem locum notat Caſtricomius: *Wildeshuda* i. e. *hutte inde uuildernisse*; ſolent enim Veteres *uuilde* & *uuoſte* appellare, quod nos *uuilderniſſe & uuœſtine* dicimus, ſicut *huda* vel *huede* aut *hœde*, quod nos hutte a tegendo, ſive protegendo, eadem ratione, qua *tugurium* Latinis. Hæc Caſtricomius, verus harum notarum auctor. Cæterum MSC. quod Petrus Scriver. habuit, etiam exhibet: *Vilzhus*, ſicut Vratislavienſe. *Vilzhus* vel eſt a voce *fell*, pellis; (quo facit, quod poſtea dicatur: *Tabernacula*

Digitized by Google

Attamen internæ virtutis comta decore
Pacifici veri templum conabor haberi.

pelles ſalomonis.

unte andera unuuatliche hereberga. Mit cedar ſint filii tenebrarum bezeichenet, uon den ih mih chlagon. Abe doh ſuie ſe ih mit perſecutionibus & hermeſalim cruciatus & erumnis uon in gequelet ſi, ih habo doh uuatliche in uirtutibus, unte bidiu uuirdig bin uiſitatione & inhabitatione ueri pacifici, id eſt Chriſti. Tabernacula die uuerdent ex pellibus mortuorum animalium, alſo machon ih tabernaculum Deo, an den qui carnem ſuam mortificant cum uitiis & concupiſcentiis.

Verſ. 6.

O Vos vicinæ. cur ſim tam fuſca videte
Ob nimium ſolem pulchrum deperdo colorem;
Gloria virtutum pallet fervore malorum:
Dum premor a pravis nec ſunt mihi tempora pacis
At decus interius preſſuris fit quoque majus.
Progenies matris dedit hæc primordia cladis
Chriſticolis primam ſe pretendens inimicam,
Cedibus atque minis (*) populet quos finibus illis.
Cernite ponendis vinetis quodque colendis
Tradita ſum cuſtos. botros ferrent ut onuſtos.
Deperiitque mihi quam primum vinea ſevi.
Namque (d) ego cunctarum mater vocor eccleſiarum.
Sed translata loco migravit prima propago.
Funditus eruere iudæi quam voluere.
Jamque duces verbi gyrant per clymata mundi
Palmitibus noſtris jam totus pullulat orbis.

NOlite me conſiderare quod fuſca ſim. quia decolorauit me ſol. Filii matris meæ pugnauerunt contra me. Poſuerunt me cuſtodem in uineis; uineam meam non cuſtodiui.

NE tuont des nieth uuara daz ih ſo ſalo ſi. iz tuot mir michol not. uuanta diu heizza ſunna hat mir mine ſcone benoman. Ne ſehent daz nieth ana. uueleches leides ih lebe. ſehent daz ana daz ih darumbe mih mene [17] geloubon minero uirtuoſæ conſtantiæ, mit dero ih behalton mine interiorem pulchritudinem. Nu vernemet uanne ſih daz leit [18] burete. Miner muoter kint uuhton uuider mih. Ih bin primitiva eccleſia. min muoter iſt ſynagoga. iro kint iudæi uuhton ſo erneſthafto uuider den criſtanen. daz ſie ſe tribon uzze iro lante. ſic ſcriptum eſt. Excitaverunt iudæi perſecutionem in Paulum & Barnaban & ejecerunt eos de finibus ſuis. Sie ſazton mih ze huotare in den uuingarton, minen eigenen uuingarton ne moht ih behuotan. Apoſtoli unte doctores. [*Pag.* 10.] ſazton mih ze: meiſtrinno andero eccleſiarum, uuant: ih primitiua eccleſia bin. Nu ſint andere eccleſiæ uone mir diſſeminatæ per totum mundum. abe die ereſten eccleſiam diu ze ieruſalem gepflanzot uuart die ne moht ih da behaban, propter perſecutionem iudæorum.

Vox Eccleſiæ ad Chriſtum.

[*Pag.* 11.]

HOc mihi fac notum, quem mens mea diligit unum,
Quave gregem paſcas, quave in fervore quieſcas;

Verſ. 7.

INdica mihi quem diligit anima mea, ubi paſcas.

SAge mir uuine min. uua du dine ſcaf uueidenes. uua du ruouues umbe mitten dag. Umbe uuaz biten ih des? Daz ih niet irre ne beginne gen. unter den [19] corteron dinero geſel-

Ne ubi

(d) Merula: *Jamque ego.*
(*) Merula: *pepulit.*

Ad Teuton. Paraphr.

cula die nuerden ex pellibus *mortuorum animalium*) vel a vocabulo *vilz* vel *filz*, quod *lanam compactam* denotat adhuc hodie. Gloſſ. Flor. *Vilz*, Vietrum. *Filz*, Sagum, ut adeo *Vilzhus* ſit *tentorium ex pellibus* aut ex *lana craſſiori compacta compoſitum.* Miror Junium hic ſilentium ſervaſſe. *Scherz.*

17) Merula habet: *gelouuon.* P. Scriver. exhibet: *geloibon, id eſt, velante*, forte ſcribere voluit: *velare*, quod non male quadrat. In Gloſſ. Florentinis eſt: *Louba*, umbraculum. in Gl. Anonym. *Louba* Hutta. Hodie ſimili ſenſu vox *Laub* in uſu eſt. *Scherz.*

18) Hoc & præcedentia ita redde: *Nunc audite, und hic dolor provenerit. buren, puren* eſt oriri, *provenire, elevare.* vid. Notk. Pſ. LXXXVIII, 10. add. eund. Pſ. XXXVI, 35. *Scherz.*

19) Merula: *Herdniſſe*, herden. *Schilter.* Retinendum eſt *corteron*, cum & MSC. Vratislavienſe id habeat, & Gloſſæ Keronis oſtendant, *chortar*, gregem denotaſſe, & ipſe etiam Auctor Noſter in Editione Merulæ ipſius pro *grege* id uſurpet cap. IV. Petri Scriverii MSC. etiam hoc loco habeat: *corteron.* Scherz.

Digitized by Google

Ne vaga paſcentes tecum luſtrabo ſodales,
Da mihi ſincere, qua ſit tua manſio, ſcire.
Quæris enim mentes vitii fervore carentes.
Et fidei veræ doctores tu mihi præbe:
Ne mihi quid partis contingat in hæreſiarchis;
Quos cum multifidis ſcindat diviſio ſectis,
Se tamen ultores tibi ſpondent atque ſodales.

ubi cubes in meridie, ne uagari incipiam per greges ſodalium tuorum.

geſellon. Kunde mir o ſponſe. den ih mit allen chreften minno. uuer die ueræ fidei doctores ſin. die dine ſcaf uuiſen ad paſcua uitæ. unte die ſolich ſin. daz du in iro herzen dir hereberga macheſt. unte ſie beskirmes ab omni feruore temptationis. Des biten ih ze diu. daz ih nieuvanne ne cume in conuenticula hereticorum. die [20] ſih anazucchent. daz ſi dina geſellen ſin. unte ſint abo dina uiende. Heretici ſint mir des deleider. daz ſie iehent ze dir geſelliſcefte. unte daz ſie defenſores dine ſin. In dero conuenticula ne uuil ih nieth cuman. daz ih da nieth beſuuichan uuerde mit peruerſa doctrina, uuanta ſie dine ſcaf ne uueidenent. ſunter iro iegelich habet ſinen cortare. quia in multas ſectas diuiduntur.

Vox Chriſti ad Eccleſiam.

[*Pag.* 13.]

Verſ. 8.

[*Pag.* 14.]

Si (e) temet neſcis, ut quam decora niteſcis,
Pulchrior ô cunctis muliebri nomine cinctis,
Errantes late progreſſa greges comitare:
Paſce tuos hœdos, veluti paſtoribus eſt mos.
Tu velut ignores virtutes interiores,
Ex quibus ornaris, afflicta malis lacrymaris:
Quæ bona ſi ſpernis, mea conſors non reputaris.
Egrediens à me, mox hæreticis ſociare.
Linque fidem veram, cum diſces dogmata nequam.
Quæ tibi parebit, plebs errans nomen habebit.
Hæc quoque non agnis, ſed conſimilabitur hœdis.

SI ignoras te o pulchra inter mulieres, egredere & abi poſt ueſtigia gregum; & paſce hedos tuos iuxta tabernacula paſtorum.

[21] OBe du din ſelbes nie ne bechennes uuibo ſconeſta. ganc uz. unte uar nah demo ſpore dero [22] cortare. unte uueidene dine zikkin [23] bi den [24] heribergon dero [25] hirto. Obe du dine gloriam unte dine uuatliche nie ne uuolleſt haben intra conſcientiá. als iz quit omnis gloria eius filiæ regum ab intus. ſo ne maht ouh min trutin ſin. ſo skeide offeno uone mir. unte gehabe dih ad hereticos, die der nieth ne huotet minero ſcaffo. ſunter ir aller iegelih habet ſinen corter. quia in multas ſectas diuiduntur. So du uon in gelerneſt, ſo [26] ne uuerdent dine auditores. oues. die iuſtos bezeichenent. ſunter hedi. die peccatores bezeichenent.

Verſ. 9.

Per mare ſalvatus veluti meus eſt equitatus,
Et merſus Pharao; ſic te quoque glorificabo.

EQuitatui meo in curribus Pharaonis.

IH habo dih [27] fruintin min [28] geebenmazzot minemo [29] reithgeſinde an den reithuuagenon pharaonis.

Bapit-

(e) MSC. Vratislavienſe ante verſum qui incipit: Si temet &c. alium adhuc habet ita ſonantem:

Pulchrior ô cunctis muliebri nomine cinctis.

Verſum autem qui ſequitur, ita ſiſtit:

Si temet neſcis, vel quam formoſa niteſcis.

Ad Teuton. Paraphr.

20) Merula habet: *die ſich anazucchon*; quod Junius reddit: *qui ſibi aſſumunt vel arrogant, qui hanc laudem in ſe trahunt.* Addit Junius: Mihi ſane *anazucchon* videtur affine iſti *ziohan* Trahere, quod attigerunt hæ noſtræ Notulæ ſupra, ubi *zuich mich* exponitur: *Trahe me.* Manifeſtius tamen veſtigium antiqui *zucchen* & Anglici *tugge* reliquit nobis Otfridus III, 10, 66.

N'iſt, quad er tho, fruma thaz
thaz man zukke *thar* (lege *thaz*) *maz.*
Then kindon ir then hanton,
inti uuerf ez uz then hunton.

Hæc Junius.

21) Merula: *joſ.* Schilter.
22) Merul. *Herdniſſen.* Schilter.
23) Merul. *zigan.* Schilter.
24) Vid. ſupra h. c. not. 13.
25) Merul. *herdon.* Schilt.
26) Petr. Scriverius habet: *ne uuerthen.*
27) Merula exhibet: *friundin na min.* Aſt P. Scriverius: *friundinna min.*
28) *Geebenmazzo*, P. Scriv. ſed male. *Scherz.*
29) P. Scriv. habet: *reitgeſinde an den reyde nuaganon.* Ad vocem *reithuuagenon* hæc habet *Junius*: reideuuaganon, *Curribus*) thurgh thas gereide, *Propter quadrigas*; pag. 119. radiuuagon, reiduuagen, *Currus*; Gloſſ. Lipſ. reideuuagen, *Currus, carruca, reda*; Gloſſ. D, 13. Videtur eſſe a ritan, *Equitare.* unde & reituueko, *Auriga*; Gloſſ. A, 12. herikirit, *Equites*; Gloſſ. B, 16. ritante, *Equites*; Ibidem. ritliheru, *Equeſtrium*; Gloſſ. B, 18. caritte minemu, *Equitatui meo*: Gloſſ. A, 17. Quamvis enim ritan proprie ſit *Equitare*, nihil tamen obſtat quo minus & de alia aliqua ratione vehendi

Digitized by Google

Baptiſmi lauacro te cuncta ſorde piabo.
Et patriam certam viventum do tibi terram.

curribus pharaonis aſſimilaui te amica mea.

nis. Als ih plebem iſraheliticam cuius auriga & defenſor eram. loſta uone ægyptiaca ſeruitute. unte ſie per mare rubrum da Pharao unte al ſin here inne irtrank uuiſta in terram repromiſſionis. ſamo loſen ih dich per baptiſmum a diabolica ſeruitute. unte uolle bringon dih in terram uiuentium.

Verſ. 10.

Sic pudibunda genis ut turtur ſponſa videris.
Præſentem nondum ſuſpiras ſedula ſponſum.
Quare non reveror, ne te malus auferat error.

PUlchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis. Collum

DIne [30] huffelon ſint [31] ſamo turtultubon. Du ſcames dih. daz du ieth ſcantliches tuoſt. unte daz mir [32] miſſeliche. bi diu uerſten ih. daz du nie ne uuilt uagari per greges ſodalium. Din hals iſt ſamo [33] ſmide zie-

reda.

Forma

---

vehendi olim uſurpaverint: nam & nobis *met de uuage riiden*, eſt *Curru vehi*. ritan occurrit in Ryhtmo de S. Annone, §. 9. Locum in Annotiunculis hiſce ad duodecimam authoris noſtri paginam adduximus. Reperitur etiam apud Otfridum IV, 4, 10; ubi agitur de Jeſu aſinam cum pullo ad ſe adduci præcipiente:

uuolt er tho biginnan
zi Hieruſalem ſinnan,
thaz er thaz biuuurbi
bi unſih thar irſturbi.
thaz uuas ſinf dagon er,
er er thulti thas ſer.
er iz ziti nirgiangi,
thaz man nan giſiangi.
giſtuant er tho gibiatan,
uuant er thar uuolta ritan,
thaz ſie thes gizilotin,
imo einan eſil holotin. Junius.

30) Thine huffelon, *Genæ tuæ.*] Idem occurrit p. 66. & 101. hufilon, *Genæ*; Gloſſ. D, 1. at Hrabanus ſcribit hiufilon. Utcunque tamen liquet Genas nomen hoc ſortitas, quoniam eas maxime ſemper commendat *non indecens tumor, in ſimilitudinem collium leniter exurgens*; ut loquitur Lactantius de Opificio Dei, cap. 10. *Junius.*

31) P. Scriver. *Samo dero turtulduuan.*

32) Merula legit: *Mislicho*, ſed *misliche* legendum eſſe mavult Junius, qui ita loquitur: thas mir miſlicho, *quod mihi diſpliceat.*] Malim misliche, quod analogiæ ſermonis Theotiſci magis conſentaneum, & poſtea occurrit p. 64. thu niet ſcandliches ne duoſt, thaz minan ougan misliiche, *Tu nihil pudendum facis, quod oculis meis diſpliceat.* Opponitur autem huic misliichan illud guodlichan, *Placere*, quod occurrit apud hunc noſtrum, pag. 67. mislichan interim eſt ex *mis*, quod in compoſitione *Defectum* vel *Errorem* ſignificat; & lichan, *Placere.* Gloſſæ Lipſii; licont, *Placent.* licon ſal, *Placebit.* gelicoda, *Complacui.* Ipſum vero lichan occurrit in aureis verbis Otfridi III, 4, 25.

uuir lazemes uns lichan,
man then ſilu richan.
firnionames zi noti
anderero aramuati.
in in uns iſt gimuati
gold joh diuro uuati,
ni nemen in thia ahta,
manno ſcalk ſlahta.
ni bidrahtot unſer ſumilih,
thaz uuir birun al gilih
einera giburti,
thoz iz ſid ſulih muurti.

Ac talis quidem poſterior compoſiti verbi pars; prior vero ſic habet: *miſſen* patribus noſtris erat *carere aliqua re per negligentiam erroremve*, ſive *à ſcopo ſuo quacunque ratione aberrare.* miſtun thes kindes, *Deprehendebant abeſſe puerum*; Otfr. I, 22, 40. & 97. thes guates thoh ni miſtin, *Bono tamen minime carerent*; Idem II, 5, 36. thar er es miſta, *Ubi hoc non deprehendebat*; Idem V, 7, 19. farmiſſit, *Carebit*; Gloſſ. A, 10. Hinc *mis* vel *miſſi* plurimum in compoſitione ſignificat rem aliquam perperam geſtam, aut aliquid ſaltem deſuiſſe quo minus deſtinatis reſponderet eventus. Iſtiusmodi compoſitionis, hactenus mihi in Alamannicis monumentis obſervatæ, exempla ſunt: miſſidat, *Peccatum*, & miſſidati, *Peccata*, occurrunt paſſim apud Otfridum. miſſitat, *Delictum.* miſſiteta, *Deliquit.* miſſituantero, *Delinquentium*; Kero. miſſifiangen, *Errare in eligendo aut judicando*; Otfr. II, 3, 74. & II, 11, 81. pi miſſitanc ſin, *Propter exceſſum*; Appendix gloſſarii C.
miſſigiangen, *A recta via abire*, Otfr. II, 6, 62. & II, 11, 82.
miſſihellen, *Diſcrepare, diſſonare*; Otfrid. III, 12, 40.
miſſilutit, *Diſcrepat*; Gloſſ. C, 8.
miſſiquedan, *Perperam dicere*; Otfr. III, 18, 25.
miſſitruuuin, *Diffidere*; Rythmus de S. Annone, §. 46.
miſſiuaro, auaro *Decoloratus*; Gloſſ. C, 6.
miſuare duch, *Diſcolor pannus*; Gloſſ. C, 18.
miſuare duch, *Vermiculatus pannus*; ibidem.
miſſiuueis, *Deſpit*; Gloſſ. B, 15.
miſſiuuentit, *Obliquus*; Gloſſ. C, 8.
miſſiuuerbidu, *Everſio*; Gloſſ. B, 19.
miſſiuuorahta uuoralt, *Peccaverat mundus*; Otfr. I, 3, 98. hæc *Junius.*

33) Merula: *Smide ſciretho.* Vœgelin: *Smide gezierenda.* Schilter. Smitheſcirethe, *Monilia.*] Malim hic interim illud ſamo ſmitheſcirede interpretari, *gelyk ſmydige ciraten*, quam cum Houteno *gelyk een gout-ſmits cieraet.* Quum enim monilia hoc ſibi cum pluribus vilioris æſtimationis rebus commune habeant, quod fabrili manu facta ſint; non videtur mihi veriſimile, ſolis inde monilibus hoc nomen tributum: ſed nominis hujus rationem petitam potius arbitror ex illa ductili flexibilique mollitie, quæ id genus ornamenta maxime commendat. Smithan certe vel ſmeizan non modo eſt *Percutere, ferire, tundere*; unde ſmith vel ſmeth dicitur *Faber, malleator, cudo*; Gloſſ. D, 14. unde quoque geſmithot eſt *Fabricatus*, apud hunc noſtrum, pag. 127. ſed ſmithan quoque ponitur pro *Mollire* vel *mitigare tundendo*; quod Latinis eſt *Mulcere.* Nam *Mulciber dictus*

Digitized by Google

Forma tui colli nitet assimilata monili.
Nil facis incestum, nil voce sonas inhonestum:
Et quod voce sonas, vivendo decentius ornas.

lum tuum sicut monilia.

reda. Der hals der treget daz ezzen in den buch. unte treget abo die stimma uz. Samo tuont doctores tui ô sponsa. Sie [34] ambehtent demo luite cibum uitæ. unte offenent imo die [35] toigene dero geschrifte. Dieselben doctores sint smidezviereda dero christenheite. uuante sie gezierot sint mit auro sapientiæ, unte mit gemmis uirtutum.

Verſ. 11.

Aliri murenas argento vermiculatas
Nos tibi nectemus, geminis pulchras speciebus, (f)

MUrenulas aureas facie-

NU uernim o sponsa. uuelihe halszviereda ih unte mine doctores dir uuollen machan. [36] Uuahe goldkete-

Ut

(f) Post versum: Nos tibi nectemus &c. hi seqq. in MSC. Vratislaviensi extant:

Virtutum specie ego Doctoresque fideles
Sic tibi trademus, sic claras efficiemas,
Ut quæ rite sapis pulchro sermone loquaris.

Aſt seqq. septem versus plane absunt. *Scherz.*

Ad Teuton. Paraphr.

Æus est Vulcanus, inquit Festus, *a molliendo scilicet ferro. Mulcere enim, mollire sive lenire est.* Ab hac igitur verbi smithan acceptione, smethelich huic nostro pag. 81. est *Mollis:* quemadmodum quoque eidem gesmithe est *Metallum*; pag. 51. 74. & 100. hoc denique in loco smitheseirethe sunt *Monilia delicate mollia ac sine ullo sui rigore quaquaversus flexibilia.* Quæ proxime sequenti pagina uuahe goltchetenon nuncupantur. Vide locum & nostras Notas. *Junius.* Petrus Scriverius etiam legit: *Smidezviereda* ceu Vratislaviense MSC. quod ipsum facit, ut non audiendus videatur Celeb. Stadenius, qui in Expl. Voc. Germ. Bibl. p. 757. ita loquitur: Willeram p. 14. *Thin hals ther ist samo smites cirethe:* dein hals ist eines (*Gold*) *Schmiedes zierabt.* Junius erkläret dieses anders, und uuill dass es lieber heissen solle, *geschmeidige zierrathen.* Aber ich bleibe bey dem ersten, zuuar heisset *smethe*, mollis, planus, Berson. aber so müste es heissen. *Smethecierethe*, hie aber stehet der Genitivus: *Smithes ciretbe.* Aſt *smidezviereda* legendum esse MSC. nostrum & Scriverianum clare docent; Juniana itaque versio ex ipsa Stadenii hypothesi erit præferenda. Hodie monilia *geschmeid* nominamus. *Scherz.*

34) Merula: *sie ambechtent.* Scherz. *Sie ambechtent*, ministrant.] Idem occurrit pag. 67. & 130. *oftiga ambaht*, frequens ministerium. Tat. LXIV, 3. ubi vide annotata. *Junius.*

35) Merula legit: *the doychne.* Scherz. the doychne thero geschriphte, *Arcana scripturarum.*] Non igitur cum Glossatore vertenda putamus hæc verba *die deuchd der schrifturen*, sed potius *de verborgenheden* vel *gebevmenissen der schriften.* Quum enim verba hæc, sie ambechtent themo liude *cibum vitæ*, ande ophenent himo the doychne thero geschriphte, paginis 67. & 130. eodem fere modo repetantur, utrobique sic ea reddit paraphrasis rythmica;

Sic mihi doctores subjectas jungere plebes
Ardent cottidie, præbendo cibaria vitæ,
Voceque scripturas clara referando profundas.

Est & alter locus pag. 40. skeyne mit gitthes uuilcharo doychene thinro crafto, thaz. *Ostende aliquibus indiciis tuæ virtutis quod.* Quæ verba longe commodius reddidit Glossator, *toont u somtyts met eenige teekenen dyner macht*, *dat.* Neque enim doychene hîc ei sunt *Virtutes*, sed *Indicia* vel *Signa quædam occulta:* (hodie zeichen) rythmica forte paraphrasi facem ei ad veriorem interpretationem prælucente, quum ait;

Detque fidem dictis tua virtus prodita signis.

toucno, stillo, *Clam;* Gloss. C, 6. tauganiu muates, *Occulta mentis;* Hymn. VI, 1. vide annotata ad Tat. II, 11. *Junius.*

36) Uuahe goltchetenon, *Molles catenæ aureæ.*] Intellige catenulas minime rigidas ac flexura facili ad ornatum variarum corporis nostri partium accommodas; nam hæc potissima monilium torquiumque dos est, quam inter alia quoque attingit Author rythmi de S. Annone, §. 38. ubi egregia subtilium id genus operum descriptione hunc nostri Authoris locum præclare illustrat:

so dede imi Got also dir golt smid düt,
sor uuirkin uuillit eine nuschin güt.
das golt siudit her in eimi uiure,
mit uuehim uuerki düt her si tiure.
mit uuierin also cleinin
uuole slift her die goltsteinin.
mit manigir slahtin gigeruua
giuuinnet er in die uariuua.
also sleif Got seint Annin
mit arabeidin manigin.

Neque multum dissimilis est locus Otfridi lib. I, cap. 5, vers. 21. uuachere duacho uuerk uuirkendo, *Tenuium* vel *subtilium linteaminum operi intenta.* Quemadmodum & ille Tatiani LXIV, 5; man mit uueihhen giuuatin geuuatitan, *Hominem mollibus vestimentis indutum.* Præsertim quum ibidem statim exponat quid sint uueihhe giuuati, ait enim, thie in diuremo giuuate sint, *Qui in veste pretiosa sunt.* Cave igitur Glossatorem hîc audias reddentem *uuatte goude ketenen*, cum uuahe goltchetenon proprie sint *weeke* vel *geboogsaeme goude ketenen.* Quod præcipua sit monilium virtus hac illac posse flecti ac levi negotio prorsum vorsum torqueri. *Junius.* Celeberr. Stadenius in Præf. ad Expl. Voc. Bibl. Germ. hæc habet: dahingegen zu uuissen, dass die alten *uuehe* genannt haben, uuas nett, fein und subtil ist; und insonderheit auch von Tüchern gebraucht. Uuer das alte zu Strasburg gedruckte Heldenbuch hat, kan drey Oerter, uuanns ihm beliebt nachschlagen pag. 162. 185. 186. manig Tischtug uuehe. Rhythm. de S. Annon. §. 38. saget: *mit uuehim uuerki diit her si tiure*, mit *feiner* arbeit macht er sie vortrefflich und daher kostbar, scil.

die

Ut nitor argenti radios diſcriminet auri.
Hoc tibi doctorum me diſpenſante tuorum
Conferet ordo decus geminis pulchrum ſpeciebus:
Scilicet ut claro ſapientia clarior auro
Cor tibi circumdet, facienda cauendaque monſtret;
Inſtar & argenti maneat tibi copia verbi,
Ut perplexa ſcias, & pulchro famine dicas.

faciemus tibi uermiculatas argento.

ketenon [37] in lantfride uuis gebroihta machen uuir dir, in uvvrme uuis [38] geblahmalot mit ſilbere. Ih gibo dir ſulihe doctores, die der habent ſenſum ſapientiæ, qui auro comparatur. unte die denſelben uuiſtuom mit ſconemo geſprache kunnon uurebringon. quod per argentum figuratur.

Vox Eccleſiæ de Chriſto.

[*Pag.* 16.]

CUm rex accubuit, ſeque ad ſubſellia flexit,
Mox (g) mea majorem nardus ſpiravit odorem:
Se dedit ad terras quia pro me ſumma poteſtas.

Verſ. 12.

CUm eſſet rex in accubitu ſuo. nardus mea dedit odorem ſuum.

DO der kuning geſaz uffe ſinemo ſtuole. do begonde min [39] ſalbuvurz mer unte mer zeſtinkene. Uuanta ſieh got uon himele hera ze erdon gebrohta durh minen uuillon. des de flizlichor uuillo ih imo dankan mit odore ſpiritualium uirtutum. Nardus iſt aromatica arbor. dero slahto uuas diu ſalba. damit maria magdalena ſalbota pedes iheſu recumbentis in domo ſymonis leproſi.

HUic vice condigna deteſtans quæque maligna,
Offero devotæ ſpecies virtutis odore. (h)
Faſciculum myrrhæ videor mihi pectore ferre,
Dum recolo ſponſum pro memet mortificatum:
Qua locus eſt cordis recolam myſteria mortis.
Quam patiens pro me, vitæ me donat honore.

Verſ. 13.

FAſciculus myrræ dilectus meus mihi. inter ubera mea commorabitur.

MIn uuine iſt mir alſo ein gebuntelin myrron. in zuiſchon minen bruſten uuonet er. Ih bin imo iemer des de holder. daz er die bittere des todes durh mih uuolta lidan. In minemo herzen daz in zuiſchen den bruſten liget. uuil ih iemer gehuchcan. der ſinero michelen gnadon.

HIc botro ſimilia quem profert Cypria vitis,
Prominet Engadi vinetis vbere ſuaui.
Qui me morte ſua modica turbaverat hora.
Suaue mihi redolens ſit vinum morte reſurgens.

Verſ. 14.

BOtrus cypri dilectus meus mihi.

MIn uuine iſt mir uuordan edele uuintrubo uone cypro. in den uuingarton engaddi. In cypro. da ſint edele rebon. da der ana uuaſſent die meiſton trubon. Engaddi iſt aber ein ſtat. da der uuaſſent arbuſculæ balſamum deſudantes. unte uuirt [40] ge-

Cuius in

(g) Verſus: Mox mea &c. in Cod. Vratislavienſi ita legitur;
Mox *quoque* majorem Narduſ *mea fudit* odorem.

(h) Poſt verſum: Offero. Cod. Vratislav. pergit:
Faſciculum myrræ *puto dilectum redolere.*
Mœror ineſt animæ quaſi myrræ ſuccus amaræ.
Dum recolo &c.

Ad Teuton. Paraphr.

die Nuſchin, fibulam, die der Goldſchmid machet. Willer. ſpricht pag. 15. uuahe *golt chetenon machon uuir thir*, uuir machen dir *feine* Gold-Ketten. Uuelches Junius in ſeinen Obſ. pag. 41. nicht recht erkläret, uuann er dafür ſezet, *minime rigidas* als uuann es hieſſe: *Uueiche.* Hæc Stadenius. Ad hoc firmandum facit, quod *uuah, uuahaz* pro *eximio* variis in locis occurrat apud Otfridum, ceu notavi ad illum; I, 5, 84. *Scherz.*

37) Merula: *in lampreythe uuiſe gebreyde.* P. Scriver. *in lantfride uuiſe gebrochta.* Vœgelin habet: *in lampreite uuis*, pro voce: *lantfride* ſunt Gloſſæ Florentinæ, ubi: *Lantfrida*, Murena piſcis, pro voce *Lampreite* eſt hodiernum vocabulum: *Lamprete.* Scherz. Haymo: Murenulæ ornamentum ſunt colli virginalis & puellaris, virgulæ ſc. auro perplexæ, intermixtis nonnunquam pulcra varietate ſubtiliſſimis argenti filis. vid. du Fresne in Gloſſar. v. Murena i. Lamprete. Jo. Smet. in Antiquitat. Nouiomag. pag. 74. *Schilter.*

38) Merula habet: *geblachmalad;* ad quem locum Caſtricomius notat: *in formam bracteæ redactum*, a nomine *blach*, id eſt bractea, *bleck* nobis, & *malen*, id eſt, fingere, formare & figuram inducere. *Scherz.*

39) Merula: *ſalfuuerz*, ſed *ſalbuuurz* etiam habet Vögelin. *Scherz.* Nardus, Nardus Aſſyria, ſpica Nardi. Hadr. Junius. *Uuurze*, aroma, odoramentum; hoc ab Unguine, ariditate ſoliditateque differt. Idem c. 4. Nomenclat. p. 18. *Schilter.*

40) *Geantfriſtot]* ſic infra cap. 4. ℣. collum ſuum, *Davides namo uuirt geantfriſtet*, manu fortis; cui ineſſe videtur Friſiorum nomen, quaſi dicas: *verfrieſt*,

Digitized by Google

Cuius odor dulcis, & plus quam balſama ſuauis,
Lætificatque pios, ſed & ipſos mundat iniquos.

in uineis engaddi.

geantfriſtet. fons hedi. Nu quit eccleſia. Min ſponſus. der die bittere des todes durh mih leid. der habet mih gefreuuet mit uino reſurrectionis ſuæ. unte ſiu ſtinket alſo ſuozo per totum mundum quaſi odor balſami. unte iſt ouh peccatoribus qui per hedos ſignificantur heilbrunno uuordan. uuanta ſie in dero toiſe iro ſunton gereinet uuerdent.

Vox Chriſti ad Eccleſiam.

[*Pag.* 18.]

PRo facie nitida mihi pulchra videris amica:
Teque columbini mitem teſtantur ocelli,
Munditiam mentis factis teſtando verendis,
Nil fictum ſimulas, nec fraudem pectore celas.

Verſ. 15.

ECce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra. oculi tui columbarum.

SIno. ſcone biſt tu fruintin min. ſino. ſcone biſt du. din ougon. ſint tubon ougon. Scone biſt tu an guoten uuerchon. ſcone biſt tu an reinen gedankon. Din einualtige skinet in allen dinen uuerchon. uuanta du [41] feichenes unte [42] glihniſſes niet ne ruocheſt.

Vox Eccleſiæ.

[*Pag.* 19.]

IMmo te ſolum dicam mi ſponſe decorum;
Quem (i) *mihi naturæ commendat gratia duplæ.*

Verſ. 16.

ECce tu pulcher es dile-

SIno ſcone biſt tu uuine min. unt erlich. Du quiſt. daz ih ſcone ſi. abo al min ſcone. diu iſt mir uone dir cuman. Du biſt ſunterlicho ſcone

Tu

(i) Cod. Vratisl. habet:
Quem mihi naturæ commendat *gloria* duplæ.

Ad Tenton. Paraphr.

verfrieſt, h. e. in Friſicam linguam translatum, quemadmodum vulgo dicimus: *verduitſchen*, pro, in linguam Teutonicam transferre. *Caſtricomius* in edit. Merulæ. Geantfriſtot uuirt, *exponitur in aliam notiorem linguam transferendo.*] Dauithes namo uuirthet geantfriſtet amſtrangigh, *Davidis nomen exponitur manu fortis*; pag. 67. Vir doctus in Annotatiunculis ad hunc locum putat ſe Friſiorum nomen in priſco vocabulo deprehendere, quaſi geantfriſtot nihil ſit aliud quam *verfrieſt*, *In Friſicam linguam translatus.* Prorſus ut receptiſſima loquendi conſuetudine verduitſchen nobis etiamnum hodie ſignificat *In linguam Teutonicam transferre.* Cui ſententiæ me quoque non invitus adſcribi paterer, ſi mihi foret exploratum hanc eſſe primam ſignificationem. Non nihil interim inhibet aſſenſum, quod antfriſtan uſurpatum quoque inveniam non modo pro *Edere*, *vulgare*, *publici juris facere*, verum etiam pro *Enarrare*, *explicare*, *interpretari*; ea nimirum notione, qua interpretari dicimur ea quæ non in aliam linguam notiorem interpretis inſtar transferimus, ſed quæ doctoris vel commentatoris inſtar excutimus atque elucidamus. Quamobrem, quum neutræ acceptioni non inelegans viri docti originatio conveniat, atque omnino eruenda ſit nobis primaria verbi ſignificatio, priusquam de ejus origine certi quid ſtatuere valeamus, totam rem in medio adhuc relinquentes, hoc in loco ſolum addemus geminæ illius acceptionis authores. Ac primum quidem antfriſtan olim *Edere* ſignificaſſe, docent nos Gloſſæ vett. in quibus occurrunt,
antfriſtungo, *Editiones*; Gloſſ. A, 6.
antfriſtunga, *Editio*; Gloſſ. A, 26.
manigu antfriſtunga, *Vulgata editio*; Gloſſ. A, 22.
Altera vero ſignificatio, qua antfriſtan exponitur *Interpretari*, h. e. obſcura vel dubia authorum loca explanare, occurrit apud Otfridum V, 9, 101.

thio buah bigann er afaron,
fon Moyſeſe ouh tho redinon,
iob bigan in zellen
fon foraſagon allen.
antfriſtota ouh filu fram
thaz giſcrib in ſo ſo zam.
uuio iz iagilich er zelita,
fon imo ſulich ſageta. Junius.

Hic omnino ſignificat: *interpretatur*, interpretando redditur. Hinc apud Notk. Pſal. CV, 39. *interpretes* exponitur per: *Antfriſten.* Ab eodem verba: falſis *interpretationibus* exprimuntur per: *mit lukken antfriſtungen*; pro: *uuirt geanafriſtot* apud eundem Notk. Pſ. XXXIII, 1. legitur: *uuirt friſtot.* Scherz.

41) *Uueychenes* habet Merula; apud quem hæc eſt Caſtricomii Nota: *Veychenes ande gelichniſſe*] id eſt, fictionem & ſimulationem, nobis *geueinſtheid ende gelaet.* Hæc Caſtricom. ueychenes, *Simulatio*, *hypocriſis.*] Vocabulum eſt nuſquam alibi (quantum memini) mihi lectum. Referri poſſe videtur ad ſehin, quod in Gloſſ. C, 21. exp. *Volubilitas.* at ſic *levitatem* potius quam *ſimulationem* denotaret. Proinde quoque pertinere magis judico ad illud feh, quod in Gloſſ. B, 36. exp. *Polymita*, *multicoloria.* prorſus ut Græcis a ποικίλος, *Varius*, *verſicolor*; ποικίλλειν non modo eſt *Variegare*, *diverſis coloribus diſtinguere*, verum etiam *Callide variare*, *vafre aliquid comminiſci ac fingere.* Poſſet quoque *veychenes* illud deduci ab εἰκονίζειν, *Effingere*, *ad imaginem ſive ad exemplar exprimere.* Nos uſum vocabuli penitus amiſimus, atque ejus loco *veynſinge* dicimus, a *veynſen*, *Simulare*; quod manifeſte ſatis ortum traxit ex φένακξ, *Impoſtor*, *planus.* Junius.

42) *Gelichniſſes* habet Merula. *Scherz.* Gelichniſſes,

Simu-

Tu pulcher proprie, decus omne ſed eſt mihi de te.
Stramen habet noſtrum redimicula plurima florum.
Si requiem præbes, vernant virtute fideles.
Floret honeſtatis plus copia tempore pacis.

dilecte mi. & decorus.
* Lectus noſter floridus.

ne præ filiis hominum bediu & per diuinitatem. & per uirgineam natiuitatem. Vnſer bette iſt uuola [43] geblùomet. So ih cheina uuila geruouuet bin a perſecutione. ſo uuil ih des de mer biderbe ſceinan durh dinen uuillon. in contemplatione. uigilus. ieiuniis. elemoſinis. & cæteris bonis operibus.

Verſ. 17.

CEdros noſtrarum ponemus tigna domorum,
Compoſitaque domo, fiet laqueare cypreſſo.
Robore (k) dictorum firmatur vita minorum.
Sed nitet in populo variæ virtutis imago.
Suntquæ tuæ domui partes vtræque decori.

TIgna domorum noſtrarum. cedrina. laqueraria noſtra cypreſſina.

DIu geſperre unſer huiſero. ſint cedrin. diu getauele. ſint [44] cypreſſin. So ih pacem habon. ſo skinent in unſeren conuenticulis bediu doctores. die der andere geueſtenont mit iro doctrina. unte uuiteno ſtinkent mit demo ſtanke bonæ opinionis. unte auditores. die der mit ſimplicitate. unte mit manigslahtigen uirtutibus din hus zierent.

CAP. II.

Vox Chriſti.

[*Pag.* 20.]

FLos (a) ego ſum campi, ſed lilium amabile valli
Flos ego virgineus, paruiſque parentibus ortus,
Gloria ſum mundi, veluti flos gloria campi,
Semper amans mentes nullo turgore tumentes.

Verſ. 1.

EGo flos campi. & lilium convallium.

IH bin uelt bluoma. unte lilia dero telero. Alſo daz uelt unge aran birit die bluomon! ſamo bin ih ſine uirili ſemine geboran uon dero magede. unte bin ouh habitator humilium mentium. quæ per convalles figurantur.

Verſ. 2.

LIlium vt ex denſis emergit nobile ſpinis.
Sic tua femineum præcellit gloria cœtum.
Sic tibi viuendum, ſic cenſes eſſe cauendum,
Neu tibi candorem, ſeu & virtutis odorem,
Nequam vicini deperdant aut inimici.

SIcut lilium inter ſpinas. ſic amica mea inter filias.

ALſo diu lilia iſt unter den dornon. ſamo biſt du [1] friuntin min unter anderen tohteron. Die dorna ne mugen die lilion [2] beduhan. ſiu ne vuahſe unte bluoie unter in! iete mer mugin dih geirren de vueder pagani. oder mali chriſtiani. du ne bluoieſt. alliz ana in uirtutibus.

Vox Eccleſiæ.

[*Pag.* 22.]

GErmina ſiluarum præcellit nobile malum:
Sic mihi dilectum præ cunctis dico decorum.

Verſ. 3.

SIcut malum inter ligna

MIn uuine, iſt unter anderen luiten. ſamo [3] affaltera unter andremo uvaltholza. Alſo diu affaltera ſconer

Ipſe

---

* Merula habet: *Lectulus.*
(*k*) Cod. Vratisl. legit:
Robore *doctorum* firmatur vita minorum.
(*a*) MSC. Vratisl. exhibet:
Flos ego ſum campi & lilium amabile valli.

Ad Teuton. Paraphr.

Simulationes.] Kilihniſſa, *Scema*; Gloſſ. C, 17. kelihhiſon, *Similabo*; Kero.
lichizeta ſih rumer faran, *Finxit ſe longius ire*;

Tat. CCXXVIII, 1. ubi vide a nobis annotata. *Junius.*
43) Vögelin: *gebloumet*, ſed male. *Scherz.*
44) Vœgelinus exhibet: *abo cypreſſin.*

AD CAP. II.

1) Merula: *friundina min.*
2) De hac voce, vid. infra cap. 3. not. 15.
3) Malus arbor, infra cap. 8. *affalterbaum.* Scherz.

Digitized by Google

Ipſe tamen proprie nativo clarus honore,
Fecit adoptiuos ſibi fratres, fecit amicos.
(b) *Qui mihi iucundam nunc præbet ab æſtibus vmbram;*
Is quoque maturum concedit carpere fructum.
Hujus in adverſis me ſaluat dextera fortis.
Ipſe ſua facie ſatiabit me ſine fine.

ligna ſiluarum. ſic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius quam deſideraueram ſedi. & fructus eius dulcis gutturi meo.

ſconer iſt danne ander uualtholz. uuante ſiu die ſconon unte die ſuozen epfele biret! ſamo habet min ſponſus ſunterliche ſcone præ cæteris electis. uuanta er iſt gotes ſun per naturam. ſpecioſus forma præ filiis hominum! andere electi. ſint filii Domini unte ſine bruodera per adoptionis gratiam. Ih ſaz unter ſinemo ſcatedes ih ie gerota. unte ſines obezes nietet mih. Wanta ih ſinen skirm ie habeta in perſecutionibus. unte in feruore temptationis! uone dannan [4] dingen ih. daz er [5] mih ouh uollebringe ad contemplationem ſuae diuinitatis.

Verſ. 4.

IN vini plenam me rex ducens apothecam,
Ordine mox duplicis clemens inſtruxit amoris.
Dicta nouæ legis promulgans gratia regis,
Quo ſit amore Deus docuit vel frater amandus.
(c) *Ordo ſed his rebus ſubtiliter eſt adhibendus.*
Ordinis hæc virtus erit & lex, vt ſit amandus
Tota mente Deus, totis voti ſpeciebus,
Viribus & totis, fraterni rurſus amoris
Ordo tenendus erit, venerari quippe decebit
Maiores natu, vel canos ſenſibus, actu;
Vt non ſolus amor, ſed honor, reuerentia maior,
Impendatur eis: dilectio libera cunctis,
Non dubitans ipſos gratanter amare inimicos,

INtroduxit me rex in cellam uinariam. ordinauit in me caritatem.

DEr cuning leitota mih in ſinen [6] vuinkellare. unte vviſta mih. uvie ih minnan ſule. In ſinemo euangelio daz der uile uuola geluiteret iſt uone legalibus fecibus. hat er mih gevuiſet. daz ih in ſelben minne. ex toto corde. ex tota anima ex omni mente. ex omnibus viribus. unte minen proximum minne. ſamo mih ſelben.

Verſ. 5.

FLoribus omnigenis fultam circumdate, malis.
Me vos vicinæ: quia cor mihi languet amore.
Vos animæ ſacræ virtutum robora nactæ,

FUlcite me floribus. ſtipate me malis. quia amo-

VNtir leget mih mit bluomon. umbeleget mih mit eipfelon. uuanta ih mines vuines minnon ſiechon. Flores bezeichenent initia uirtutum! Mala perfectionem bonorum operum. Et eſt ſenſus. Ir heiligen ſela ir dir [7] durhtan birt in gotes minna. [8] ſtüret mih mit iuvueren guoten [9] biliden.

Viuen-

(b) MSC. Vratislau. habet:
Qui mihi *jocundam* nunc præbet ab æſtibus umbram.
Is quoque *maturum* concredet carpere fructum.
Cujus in adverſis.

(c) In MSC. Vratisl. verſus, qui incipit: *Ordo ſed his rebus*, uſque ad ℣. qui finit: *amare inimicos*, deſunt.

Ad Teuton. Paraphr.

4) Merula habet: *vana thiu thencon ih.* Pet. Scriver. *vone dannen dingon ih*, quod redde: *hinc ſpero.* Scherz.

5) Merula: *mer.* P. Scriver. *mich.*

6) Merula: *uuinkelnere.*

7) *Thurgdan*, perfectus] *durubtuan*, perficere &c. Kero, *thurabteta*, perpetratum. Gloſſ. C. 11. *undurubtaan*, imperfectum. Kero. *Junius.* Itaque *durbtan birt* idem eſt ac: *perfectæ eſtis, uuir birn, birin*, pro: *ſumus* eſt apud Notk. Pſal. CXXXI, 7. Otfridus I, 2, 18. & III, 3, 34. habet: *Uuir birun*, pro quo: *pirun* ſiſtit Hymnus Nocturnus §. 6. apud Hicke. in Theſ. LL. Sept. in Gramm. Franco-Theot. uti *uuir pirin* habet pro eodem Notk. Pſal. LXVIII. 10. pro eodem Otfrid. II, 6, 113. habet *birumes*, loco cujus Gloſſæ Keronis ſiſtunt: *Pirumes.* (ſumus) *ir birint*, (pro quo Noſter contracte; *birt*) *eſtis* ap. Notk. Pſal. LXXXI, 1. (Tatiani verſio c. 22. §. 16. uſurpat: *ir birut* pro: *eſtis.* Adde Otfrid. V, 17, 21.) *ſie birint* pro *ſunt* occurrit ap. Notk. Pſal. XIII, 3. *Scherz.*

8) Stiuret mich, *Dirigite* vel *gubernate me*] ſtiurre inti rihte, *Gubernet ac regat*; Hymn. III, 5. ſtiuri dina ſcalcha, *Guberna tuos famulos*; Hymn. XVI, 5. Olim prima ſua ſignificatione ad rem navalem pertinuit. ſtiuranto, ferid, *Remigio*; Gloſſ. C, 16. ſcheffes ſtiura, *Puppis*; Gloſſ. C, 13. ſturo, *Gubernator, nauclerus*; Gloſſ. D, 9. unde quoque fieri poteſt ſtiuran eſſe a σῦρμα vel σύρμα, *Carina navis.* Junius.

9) Merula, loco verborum: *mit juuueren guoten biliden*, habet: *mid juuuan goodan biletben*, ad quæ verba Junius ita commentatur: her ſeluo unfich *humilitatem* lerda mit ſinemo bilethe, *Ipſe nos humilitatem docuit ſuo exemplo*; pag. 29. bilidi, *Exemplum*; Otfr. V, 11, 88. piladi, *Exempla*; pilad qhuedan, *Verbi gratiâ*: Kero. pilad puah, *Exemplar*; Gloſſ. B, 17.

pilidi

Viuendi normam veſtram mihi tradite formam;
(d) *Vt bona cœperitis, quæ iam perfecta tenetis.*

amore langueo.

den. uuie ir die biderbecheit ana uinget. unte vuie ir dar anagehartoten uuanta mih der vuerlte [10] bedruzet: unte mih okkeret mines ſponſi minnon geluſtet.

Læua caput fulcit ſponſi, me dextera cingit.
Præſtita dona mihi præſentis tempore ſecli,
Spes adipiſcendi cœleſtis ſunt quoque regni.

Verſ. 6.
Leua eius ſub capite meo. & dextera illius amplexabitur me.

SO ih in ſulchemo bette geligon mit mine uvine. ſo iſt ſin uvinſtra unter minemo hoibete. unte ſin zeſevua umbegriphet mih. So er des innena uuirdit. daz mih der vuerlte bedruzet. unte mih okkeret ſiner minnon luſtet. ſo giebet er mir in præſenti pignus ſpiritus ſancti. unte intellectum ſacrarum ſcripturarum, unte andera ſine dona quæ per leuam figurantur. mit den ih rationem mentis meæ kunne gerihtan ad ſuſpiranda æterna. alſo daz hoibet rihtet cætera membra! unte gibet mir abo in futuro præmia æternæ beatitudinis. quæ per dextram ſignificantur.

Vox Chriſti.

[*Pag. 26.*]
VErba loquor vobis, quis mater viſio pacis.
Obteſtans clare vos per ceruos capreasque,
Ne mihi dilectam, dulcique ſopore ſolutam,
Aut ſonus aut ſtrepitus de ſomno ſuſcitet vllus:
Donec vt ipſa velit ſponſam conſurgere fas ſit.
Obſecro vos animæ quas mundæ gloria vitæ
A vitiis mire permittit ad alta ſalire,
Videritis mentem mihimet quamcumque vacantem,
Ne mundi ſtudiis hanc infeſtare velitis,
Donec ab hac opera placita ſibi ceſſet in hora.

Verſ. 7.
ADiuro uos filiæ ieruſalem. per capreas ceruosq; camporum! ut non ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam quoad usque ipſa uelit.

IH beſuueron iuvuih iunkfrouvon [11] bi den reion. unte den hirzen. daz ir mine uvinion ne vuecchet. [12] noh ne munteret: unze ſiu ſelba uuolle. Ih beſueron iuvuih guoten ſela ir da [13] treffet ad ſupernam Ieruſalem. bi dero reine. unte bi den tugeden. die ir an iu ſelben habet. quæ per munda & ſerpentibus inimica animalia figurantur. ſuvaſir decheina iuvuera gelichon uindet. diu der uuerlte durh minen uuillon [14] inslaffan ſi. unte okkeret vuolle uacare contemplationi. orationi. lectioni. uigiliis ieiuniis. daz ir die des ne irret mit decheinemo uuerlichen ſtrepitu, unzen ſiu ſelba per contemplationem vuolle procedere ad agenda temporalia.

Hæc *Vox* Diz

(d) Inter verſum, qui incipit: *Ut bona*, & illum qui incipit: *Læva Caput*, MSC. Vratisl. habet:
Languida ſum mundo ſponſi faciem ſitiundo.

Ad Teuton. Paraphr.

pilidi, *Formam.* eines pilades, *Uniformem;* Kero. bilethon quoque Authori noſtro eſt *Conformare, ad exemplum exprimere.* ſiu hiro uuerch bilethot nah Godes uuillan, *Opus ſuum exprimit ſecundum Dei voluntatem;* pag. 116. pro quo ſic paraphraſis rythmica;

Luminis ad patrem defigit mentis acumen;
Hunc ſibi ſectandum proponit, & hunc imitandum.

bilidet Got in theſen datin, *Exprimite Deum in hiſce factis:* Otfr. II, 19. 36.
bilidont thas alle, *Exprimunt hoc omnes;* Otfr. III, 19, 65.
kepilide, *Conformet;* Kero.
bilethen, *Imitari;* Author noſter, pag. 85. 132, 158.
pilidonte, *Imitantes;* Gloſſ. B, 24. *Junius.*

10) Merula: *verthruzet.* P. Scriverius: *bedruvzet.*
11) P. Scriver. legit: *bi then rebegeizzon unte den birzon.* Aſt cum MSC. conſentit Vœgelinus.
12) Merula habet: *noch uuachan no doth.* Aſt P. Scriverius & Vœgelinus verba habent ut MSC. Vratislau. Apparet hinc, quid ſentiendum ſit de opinione Celeb. Stadenii, quem corruptus Merulæ textus ſeduxit. Ille in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 459. ita diſſerit: Hiebey muſs ich einen ort auſs dem Willeramo anführen, der uueder recht gedruckt, noch recht in der Uberſezung gegeben iſt p. 26. *ich beſueron* &c. *thaz ir mine uuinian ne uuechet, noch uuachan* nodot *unzen ſiu ſelua uuolle; Ich beſchuuere euch* &c. *daſs ir meine freundin nicht aufuuecket, noch zu uuachen* nöthiget, *biſs ſie ſelbſt uuolle.* Dann ſo muſs hie geſchrieben und es verdeutſchet uuerden. Quæ bene ſe haberent, niſi genuinus textus pro: *noch uuachan nodot,* haberet: *noh ne munteret.* Scherz.
13) Ir ther drephet, *Qui tenditis* vel *itis.*] pro quo pag. 93. & 149. eſt ir tha drephet. at pag. 104. ir thar drephet.
ſie ſeluon drephent, *Ipſæ tendunt;* pag. 113.
thas draph, *Hoc tendebat;* pag. 103.
ouerdrephen, *Superare, præcellere;* pag. 67. 74. 100. 160. unde manifeſte ſatis noſtrates acceperunt ſuum *over-treffen. Junius.*
14) P. Scriver. *in ſlaffen.*

Digitized by Google

Vox Eccleſiæ.

[*Pag.* 27.]

HÆc vox dilecti, qui pro me ſollicitari
Pro requieque mea dignatur promere verba:
Tranſilit hic montes & colles ſtrenuus omnes:
Huic homines puri non poſſunt æquiparari:
Qui geſtans hominem, Deus eſt altiſſimus idem.
Ipſe dedit ſaltum de cælo in virginis aluum.

[*Pag.* 28.]

In mundi campum venit poſt virginis alvum.
Inde crucem ſubiit: (e) *hinc ad Phlegethonta ſalivit:*
Victor ab inferno cælum petiit ſaliendo.

Verſ. 8.

VOx dilecti mei. Ecce iſte uenit ſaliens in montibus. tranſiliens colles.

DIz iſt diu ſtimma mines vuines. Er iſt mir ſo hold. daz er nieth dolan ne uuil. daz mih ieman ſiner minnon irre. mit decheinemo uuerlichen ſtrepitu. Sino. der min uuine uerit al in ſprungen an den bergon. unte er uberſpringet die [15] buhela. Andere heiligon ne mugon imo gelich ſin. ne vueder in diuinitate. noh in humanitate. als iz quit. Erit mons domus domini in uertice montium. & eleuabitur ſuper colles. Sine ſprunge tet er durh minen uuillon. uuanta durh mih quam er uone himile in uirginis uterum. [16] uone dero magede uuambon in die crippon. uone der crippon ze dero toiſe. uone dero toiſe ze demo cruce. uone demo cruce ze demo grabe. uon demo grabe ze himele.

Verſ. 9.

SImilis eſt dilectus-meus capreæ. hinuloque ceruorum. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum. reſpiciens per feneſtras.

MIn uuine iſt gelich dero reion. unte demo [17] hintcalbe. Suo [18] hebig er ſi. beide per diuinitatem. ioh per uirgineam natiuitatem! er quam uns ie doh cum humilitate. uuanta er geboran uuerdan uuolta uon armen uorderon. unt er ſelbo ouh unſih humilitatem lerta mit ſinemo bilide. als er quit. Diſcite a me. quia mitis ſum. & humilis corde. Uone dannan iſt er gilich den uuenegon dieron. nieth den michelon. Daz diu dierer gerno in dero hohe ſint. daz bezeichenet die hohon unte die incomprehenſibilem maieſtatem Chriſti. Sino. uua er ſelbo ſtet hinter unſer uuente. unte ſihet uz den uenſtron. unte [19] uuartet uz uon den [20] linebergon. Doh er ſi circumdatus fragilitate noſtræ carnis. er ſcheinet ie doh ſine diuinitatem per miracula.

(f) *Judicat hunc capreæ ſimilem mea mens hinuloque,*
Planicie ſpreta quæ tendunt ſemper ad alta.
Nam Deitas Chriſti non eſt penetrabilis ulli
Humanæ menti ſub carnis faſce gementi.
Et ſimilis recte (g) *parvis animalibus eſſe*
Chriſtus homo fertur, humilem qui ſe profitetur.
(h) *Obpoſitus paries nos impedit aſpicientes:*
Hic de cancellis nos reſpicit atque feneſtris.
Obpoſitus nobis mortalis conditionis
Eſt paries craſſus, ne ſponſum conſpiciamus:
Sed ſponſi pietas nobis aperire feneſtras
Carne latens voluit, dum per miracula fulſit.

Et Vnte

(e) Cod. Vratislav. habet:
—— —— hinc ad *flegetonta* ſalivit.

(f) Cod. idem:
Comparat hunc capreæ *ſenſus meus binnuleoque.*

(g) Cod. idem:
—— —— parvis *animantibus* eſſe.

(h) Cod. Vratislau.
Oppoſitus paries,

Ad Teuton. Paraphr.

15) Merula: *biuela.* Aſt cum Vratislav. facit P. Scriverius.

16) *Van thero magathe uuambon* habet Merula: ad quem locum Junius ita: de virginis utero] min uuambo erbeueda, *Venter meus intremuit;* p. 90.
thin uuamba is ſamo uueizes houph, *Venter tuus ſicut acervus tritici;* pag. 128. uuahsmo thinero uuamba, *Fructus ventri tui;* Tat. IV, 3. ubi vide annotata.
kitagi noh uuamba kaanazze, *Gulam nec venter incitet;* Hymn. IV, 5.
huuamba, *Venter;* Hrabanus. uuambon, *Utero;* Gloſſ. Lipſ.
chint in uuambo kifeſtinot; *Puerperium;* Gloſſ. C, 13. Anglo-Saxones pamb vel pomb dicebant. Angli *uuombe*, ſed acceptionem vocis ad uterum tantum reſtringunt.
Vocem igitur pomb non male forte, præfixo tantummodo digamma Æölico, petamus ex ὀμφαλὸς, *Umbilicus;* quod circa umbilicum delitescant pleraque vaſa generationi inſervientia. *Junius.*

17) Gloſſæ Florentinæ habent: *Hintchalb*, Dama, vel Damula. *Scherz.*

18) Merula habet: *hong.* Aſt P. Scriverius: *hebig*, quod *vehemens, potens, inſigne* denotat. Hic hebig idem eſt ac: *inſignis, altus, ſublimis,* quo ſenſu infra aliquoties occurrit. *Scherz.*

19) P. Scriver. *uuardet.*

20) *Linebergon]* id eſt: *cancelli*, aut a *line* i. e. *linteo* &c

Et velut acclinis noſci dignatur ab imis,
Dum per cancellos miſerendi flectitur ad nos.

neſtras. proſpiciens per cancellos.

Vnte ſuie hoh er ſi in diuinitate. er neiget ſih nah uns per humanitatis compaſſionem. daz ſint die cancelli miſerationis. Sihes duo. uuie der da obe ſtet ze den linebergon. ſo er sbrehhan vuil ze den die da nidana ſint. ſih nah in neiget. Alſo teta unſer trohtin. Per uiſcera miſericordiæ ſuæ uiſitauit nos oriens ex alto.

Verſ. 10.

Dilectuſque meus hæc eſt mihi verba locutus:
[*Pag.* 31.]
Otius evigila ſurgens properanter amica,
Mente columbina ſimplex, nullique nociva,
Inſuper & variæ virtutis pulchra decore;
Quæ requieſcebas, tibi dum prodeſſe volebas,
Evigilans etiam pro fratribus exere linguam:
Interdum propriis (i) *nunc fratrem perſpice lucris.*

ET dilectus meus loquitur mihi. Surge propera amica mea columba mea. formoſa mea & ueni.

UNte min uuine [21] sbrihhet ſus ze mir. Stant uf fruintin min iligo. min tuba. min ſcona. unte kum. Fruintin min per fidem & dilectionem. min tuba per innocentiam. min ſcona per uirtutum decorem! ſtant uf uone demo ſuozen slaffe contemplationis. orationis. lectionis. ile din. unte kum vure ad utilitatem proximorum per prædicationis officium. unte per exempla bonorum operum. Uordes [22] beſuor er filias ieruſalem. daz ſie ſine vuinion iro slaffes nie ne irten mit [23] deheinemo ungeſtuome! nu heizzet er ſie ſelbo ufſten. Diu zuei ne ſint niet contraria. quia tempus omni rei ſub cælo. Sumſtunt iſt tempus actionis. ſumſtunt tempus contemplationis! alſo der ſponſus ſelbo skeinta in ſinen taten. die prædicans & docens in templo. nocte fugiens in montem ſolus orare.

Verſ. 11.

OMne quippe rei tempus ſub clymate cæli.
Aſperitas hiemis jam tranſiit, (k) *& fragor imbris,*
Pullulat & florum jam copia multicolorum:
Tempus adeſt viti ſuper effiua quæque recidi.
Sol quia juſtitiæ jam mundum luſtrat ubique.
Nubila perfidiæ fidei ceſſere ſerenæ,
Vernaque temperies tranquillat pace fideles;
Qui quamvis per ſe ſtudeant bona germina ferre,
Purgantur monitis ob ſpem fructus melioris.

IAm enim hiems tranſiit. imber abiit & receſſit.

DEr uuinter iſt hina. der regan iſt uvre. die bluomon ſchinent in alle demo lante. des rebe ſnites zit iſt hier. Iz ne ueret nu ſo niet. ſo iz [24] eteta. E. uuas okkeret notus in iudæa Deus. unte uuas cultura demonum. per totum mundum.

Verſ. 12.

INſonuit noſtræ vox turturis inclita terræ.
Suaſio dictorum crebreſcit Apoſtolicorum,
(l) *Chriſticolis vitam quæ ſuadet habere pudicam,*

FLores apparuerunt in terra noſtra. tempus putationis advenit.

NU iſt diu ſcarfe unte daz ungeuuitere dero infidelitatis uvre. uuante ſol iuſticiæ nu skinet. ſo iſt kuman diu heitere des heiligen gelouben uber alle die uuerlt. In demo ſconen uuetere. ſo ſint nu geuuaſſen flores uirtutum. caſtitas. continentia. largitas elemoſinarum. Nu iſt

Men- Vox

(i) Cod. Vratislav. habet:
-- -- nunc *fratrum proſpice* lucris
Omni quippe rei.
(k) -- -- & fragor *ymbris.* habet Cod. idem.
(l) MSC. Vratisl. legit:
Chriſti *colas* vitam. —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

& *bergon* quod *defendere & conſervare* ſignificat, quod ſcil. ex linteis olim fierent aut a *linè*, quod eſt reſti, quod inde retis in formam fierent, unde & *δίκτυα* Græcis Interpretibus, veluti reticulæ dictæ ſunt. *Caſtricom.*

21) P. Scriverius: *ſprechet.*
22) Merula: *ſuor her.* P. Scriver. *beſuor her.*
23) Merula: *eynegemo yngeſtiuro.* Pet. Scriver. *decheinemo ungeſtuome.*
24) Legendum: *é teta*, olim faciebat. *Scherz.*

25) Groſ-

Mentibus innocuis, deſideriis gemebundis,
Ut præſens gemitus det veri præmia riſus.

Vox turturis audita eſt in terra noſtra.

iſt ouh diu zit. daz die prædicatores mit falcaſtro exhortationis ſculon amputare ſuperflua uitiorum de cordibus auditorum. ut fructum plus afferant. Turteltuben ſtimma iſt uernoman in unſermo lante. In omnem terram iſt kuman prædicatio apoſtolorum. die iro auditores lerent caſtitatem & innocentiam. unte nidificare in excelſis. idem conuerſationem habere in cæleſtibus als iz quit. Miſeri eſtote. & lugete. & luctus ueſter uertatur in gaudium.

Verſ. 13.

PRotulit & ficus groſſos (m) *quos reſpuit uſus,*
Dum creſcente fide quidam proceres Synagogæ
(n) *Diſcipulis juncti, vellent tamen omnibus uti*
Quæ lex inſtituit. Melior ſententia vicit.
Vinea iam florens gratos emittit odores:
Multiplicat numerum cum (o) *cætus diſcipulorum*

[*Pag.* 32.]

Virtutis variæ flores cernuntur ubique.
Actibus ex ſacris emanat opinio ſuavis.
Otius euigila ſurgens properanter amica.
Te nitidam ſponſam, te mitem laudo columbam,
Quæ ſibi tutamen lapidis putat eſſe foramen,
Cui ſervat certam (p) *materia juncta cauernam,*
Quæ requieſcebas tibi dum prodeſſe volebas,
Evigilans etiam pro fratribus exere linguam.
Me ſemper recolens, tibi ſpem mea vulnera ponens,
Qui te ſponſavi per dotem ſanguinis almi.
Qui petra firma tibi contra vires inimici,
Angelicis armis te protego amica fidelis.

FIcus protulit groſſos ſuas. Vineæ florentes dederunt odorem ſuum. Surge amica mea. ſponſa mea. & veni.

DEr vigboum hat uurebraht ſine [25] bitteruigon. Do die apoſtoli begondon gratiam euangelii prædicare. do uuaron ſumeliche proceres ſynagogæ. die der beide uuolton. ioh inChriſtum credere. ioh legem carnalitatis obſervare. circumciſionem. ſabbatum & cætera legalia inſtituta. Daz ne mohta niet uolle kuman! uuante alſo die bitteruigon uore kundent. daz die riefon unte die ſuozon nah ſulen kumen! alſo ſint diu legalia præcepta umbra ueritatis & gratiæ. Die uuingarton bluoient. unte diu bluod mahchet ſuozen ſtank. Do dero apoſtolotur prædicatio geſtarkota. unte dero ſententia uuart reprobata. die carnalitatis legem uuolton obſervare! ſider skinon in eccleſia maniger slahta tugede. ſamo uuinbluod. unte uon den tugeden quam guot luimunt. als iz quit. Magnificabat eos populus. Stant uf min friuntin. min gemahela. unte kum. min tuba. du der niſteſt in ſteinlocheron. unte in den heggeholeron.

Verſ. 14.

QUæſo tuam monſtra faciem mihi candida ſponſa,
Perque ſonos ſuaues tua vox mihi mulceat aures.
Vox tua dulciſona, facies me iudice pulchra.
Præbuerat gratum tibi contemplatio ſtratum:
De quo cum ſurgis, populi te ſuadeo turbis
Exhibeas talem, ſeci baptiſmate qualem.

COlumba mea in foraminibus petrae. in cauerna maceriae. Oſtende mihi faciem tuam. ſonet uox tua

MIn fruintin per fidem & dilectionem! min gemahela quam deſponſaui mihi dote ſanguinis mei! min tuba per innocentiam & caſtitatem! ſtant uf uone demo ſuozen ſlaffe dero contemplationis. unte kum uure ad utilitatem proximorum per officium prædicationis. unte in dinero prædicatione gehuge aller dikkoſt min. ih din ſtein [26] unte ueſte bin! gehuge ouh minero uvunton. die ih an demo cruce durh dih leit. quæ per foramina petræ intelliguntur! unte gehuge. daz ih die anglica præſidia

Reſpi-

(m) Idem MSC. —— —— *quas* reſpuit uſus.
(n) Idem MSC. *Chriſticolis* juncti. —— ——
(o) Cod. Vratisl. —— —— cum cœtus *Chriſticolarum.*
(p) Cod. Vratislav. —— —— *maceria* juncta cavernam.

Ad Teuton. Paraphr.

25) Groſſos ſuos, Groſſi dicuntur primitivæ & immaturæ ficus, inhabiles ad edendum, quæ ad pulſum venti facile cadunt. Haimo. Opitius reddit: *Knoten.* Schilter.

26) *Ande din veſto bin.* habet P. Scriverius.

27) *Ne*

Digitized by Google

Reſpiciant ut me tua dicta vel acta pudice.
Quicquid agis ſolum propter me diligo totum.

tua in auribus meis. Uox enim tua dulcis. & facies tua decora.

præſidia habon geſcaffet ad tutelam tui. Diu tuba diu da niſtet in den ſteinlocheron. unte in den heggeholeron. diu mag geneſan uore demo habeche. unte iro iungede irziehan, ſamo maht du. obe du din gedinge anno mih ſezzeſt. geneſan mit den angelicis præſidiis a raptu malignorum ſpirituum. unte maht ouh fætus procreare bonorum operum. Oige mir din antluzze. din ſtimma ſchelle in minen oron. uuanta din ſtimma iſt ſuoze. unte din antluzze ſcone. Du vuoltoſt gerno alliz ana in lecto contemplationis ruouvan. daz ne mag niet uuerdan. Poſt contemplationem ſcalt du ouh uure gen ad fratrum utilitatem. & ad publicam actionem. unte ſcalt allero dinero uuorto unte allero dinero uuercho intentionem anne mih cheren. daz du niet anderes der mite ne meines [27] ne uuare mina minna. ſo lichent mir elliv dine uuort unte elliu dine uuerch.

Vox adverſus Hæreſes.

[*Pag.* 37.]

VInea iam floret, precibus nunc vinitor oret,
Omnis in obſtantes ruat ut vulpecula caſſes.
Callida maturis nocet iſthæc beſtia botris.
(q) *Hæreticæ vulpes dum curvos repere calles*
Primitus incipiant, mox dogmata prava relidant
Eccleſiæ proceres, ne ſumant tempore vires,
Et ſic difficile (r) *deſiſtant hæreſiarchæ.*

Verſ. 15.

CApite nobis uulpes paruulas. quæ demoliuntur uineas nam uinea noſtra floruit.

UAhent uns die luzzelon [28] uohon. die de uuingarton harto geargerent. [29] obe ſie mer uuerdent. unſer uuingarto iſt in bluode. Ir doctores eccleſiæ. tuot uvara uva ſih die hereſes alleres buren. unte ane demo anegenge ze uuerfet ſie. uuante geſtarchent die heretici in iro peruerſis dogmatibus. ſo ſint ſie unſemfte ze uber uuintene.

Vox Eccleſiæ.

[*Pag.* 38.]

MEmet ſponſus amat: ad eum quoque mens mea flagrat:
Qui ſibimet gratum parat inter lilia paſtum,
Dum veniente die ſimul inclinentur & umbræ.
Præpediunt ſponſi faciem mihi nubila mundi.
Huic tamen abſenti bene pareo mente libenti.
Candida virginitas cui nunc vitæque venuſtas
Complacet in ſanctis ſibi pluſquam lilia ſuavis.
Et

Verſ. 16.

DIlectus meus mihi. & ego illi. qui paſcitur

MIn vyine iſt mir hold. unt ih imo. unte er uueidenot unter lilion. unze der tag cume. unte die naht ſcata hine uuichen. Uuant ih mines ſponſi gnada uerſten in ſinero uocatione. admonitione & promiſſione? nu uuil ih imo der gnadon [30] enquedan mit uuilligero gehorſame. uuant ih

(q) Cod. Vratisl. *Heretice* vulpes.
(r) Cod. Vratislau.
—— —— deſiſtant *hereſiarche.*

Ad Teuton. Paraphr.

27) *Ne uuare* idem eſt ac: *niſi*, eodem ſenſu occurrit: *Neuuere* in Rhythm. de S. Annone n. III. conf. Hickes. in Theſ. LL. Sept. Gramm. Franco-Theot. p. 80. *Scherz.*

28) *Uohon*, Vulpes. in verſione Tat. c. 51. §. 2. legitur: *Fohun habent loh*, vulpes foveas habent, quod in Gothica Ulphilæ verſione Novi Teſt. redditur: *Fauhons grobos aigun.* conf. Stiernhielm in Gloſſar. Ulphila-Goth. v. Fauhons. *Scherz.*

29) Merula: *Er ſie merre uuerdent.* Schilter.

30) Caſtricomius habet: *enquethen*, id eſt: vergelden, betalen, unde nobis manſit *quijten* hoc eſt, ſolvere, liberare, redimere, ſatisfacere, & per metaphoram gerere, aut repræſentare, ut loquuntur. Junius hac de voce dicit: *non ſatis capio quid ſit verbi.* Mihi videtur eſſe ab *en*, *ent*, *ant*, *int*, quæ particula viciſſitudinem, factum e contrario exercitum, relationem ad aliud quid, indigitat, & *quedan*, quod idem eſt ac: *dicere*; ut ſcilicet *enqueden* idem ſit ac: *reſpondere*: in formula Latinorum: *Gratitudo tua ejus* reſpondit *beneficentiæ* i. e. tanta fuit, quanta fuerat beneficentia ejus; mens ſcil. Eccleſiæ hic eſt, quod velit in poſterum Gratiæ Dei reſpondere lubenti obſequio i. e. viciſſim ſua ex parte obſequium promtum Deo præſtare ob gratiam ſibi exhibitam. *Scherz.*

31) Merula

Et cum nox aberit, cum verum mane nitebit,
Ad faciem facie mihi ſe velit inſinuare.

JAm dilecte redi, ſimilis capreæ fugienti,
Hinnuleoque ſuper montana virentia
Bethel;
Dulcia fraternis poſtponens ocia lucris.
Ut tu ſponſe iubes pro te ſubitura labores
Deprecor, ut quamvis victor domineris in
altis,
Me tamen hic repetens, tua des ſolamina
præſens.
Atque inſtar capreæ fugientis hinnuleique,
Quæ nunc cernuntur, ſed mox in opaca ferun-
tur,
Sæpius oſtendas: quia non me ſponſe relin-
quas:
Detque fidem dictis tua virtus prodita ſignis.

ſcitur inter lilia.

Verſ. 17.

DOnec aſpiret dies. & inclinentur umbræ. Reuertere dilecte mi. ſimilis eſto capreæ aut hinnulo ceruorum. ſuper montes bethel.

ih uuola uueiz. uuaz imo lieb iſt.

IH habo des uuola uerſtantan. al die uuila [31] ſo diſiu uuerliche uinſtre uueret. daz in aller nieteſta iſt an ſinen heiligon dero candidæ uirginitatis. unte odoriferæ uirtutis. An den er die uindet. unter den iſt ſin uueſan. den ſcheinet er ouh ſich ſelbon facie ad faciem. ſuanne uerum mane cumet. nah dirro uuerlt uinſtre. [32] Cere uuidere ze mir uuine min. uuis gelih dero reion. unte demo hintcalbe. [33] in den gebirgon bethel. O ſponſe. du mih heizzeſt ufſten de lecto contemplationis. unte durh dinen uuillon procedere ad publicum actionis! die gnada die du mir habes geheizzan in futura uita. die ſcheine mir ouh in præſenti. unte ſuie du ze himile ſis geſtigan per humanitatem. habe ie doh gegen mih den ſito dero reion. unte des hintcalbes. die der gerno ſcato in der hizzo ſuochent. unte ze berge gerno ſtigent. unte die man ie doh eteſuvanne unte eteſuuanne ſihet: Per interualla temporum ſo ſcheine mit etislichemo [34] boichene dinero chreſte. daz du min nie ne uergezzan nehabeſt. unte du min ruocheſt: vnte ſcheine daz in montibus bethel. ih meino an den. die der iro herza dare zuo gerno gereinent. daz ſie mugen uuerdan domus Dei.

CAP. III.

Vox Eccleſiæ electæ de gentibus.

[Pag. 41.]

IN requie lecti dilectum quærere cœpi:
Sedula quæſivi: verum reperire nequiui.
Otius exiliens, & circumquaque requirens.
Suaſit ut anxietas, per vicos atque plateas.
Offendi vigiles urbem de more tuentes:
Viſus an eſt vobis, quem viribus ambio totis?
Hos ut tranſivi, ſponſum mox affore vidi.
Ergo virum tenui, nec ab illo quibo revelli,
In conclave meæ genitricis ni referat ſe.
Cum depreſſa malis tenebris incredulitatis

Stulta

Verſ. 1.

IN lectulo meo per noctes quæſivi quem diligit anima mea queſivi illum

DEs nahtes an minemo bette uorderota ih minen uuine. ih uorderota in. unte ne uant ſin niet. Nu uuil ih ufſten. unte uuil in ſuochan after dero burg. in gazzon. unte in ſtrazzon. Ie noh ne habon ih ſin niet uvndan. An demo uuege da ih in ſuohta. uvndon mih die burguvahtela! den sbrah ih ſus zuo. Sahet ir iergen minen uuine? Ein luzzel darnah. do ih ſie alle durch ſtreich.

[1] uuaz

31) Merula habet: *So thiſe uuereldliche thimſterniſſe geuuared*, MSC. Vratislau. & Petr. Scriver. habent: *So diſiu uuerliche vinſtre uueret.* Apparet hinc quantum Paraphraſis Belgica, quam Merula exhibet, differat ab Alemannica, quæ eſt Willerami, quam Codex Vratislavienſis ſiſtit. *Scherz.*

32) Vœgelinus, ut & Merula habent: *Kere. Scherz.*

33) Haimo legit: ſuper montes Bether. Nam Bether, inquit, interpretatur: domus conſurgens vel domus vigiliarum, vigiles mentes Sanctorum ſignificans; Tamen addit; quidam Codices habent; *ſuper montes Bethel.* apte mentes ſanctorum deſignans. Sicut & legit, & interpretatur latius Origenes & Hieron. hic T. VII. p. III. Sed Mart. Opitius: *auf Bethers Alpen.* Schilter.

34) Merula habet: *doychene*, ſed *boichene* legendum eſſe firmat P. Scriverius; qui dicit: *boichene* i. e. *nutu*, *boubnen* Antiquis eſt: innuere, nutu indicare. vid. Otfrid. I, 9, 47. Verſ. Tat. c. 4. §. 12. & c. 19. §. 7. *Scherz.*

Ad

Stulta voluptatem male ſuadæ carnis amarem,
Scire tamen ſponſum quæſivi credula nondum

Sub falſa ſpecie per dogmata philoſophiæ:
Sed ſecreta Dei neſcit ſapientia mundi.
Nunc imbuta fide, carnis iam docta nocivæ
Illecebras ſpernens, & ad illum concita tendens,
Non bene viventes iter artum progredientes
Aſpicio tantum: ſed adhuc per lata vagantum
(a) *Devia luxuriæ ſcrutor veſtigia caute,*
Si qua mei ſponſi ſit in illis ſemita pandi
Sic feſtinanti mihi ſæpius & rogitanti
Occurrunt propere doctores atque Prophetæ:
Hos ego conſului regis myſteria ſummi.

illum. & non inveni.

Verſ. 2.

SUrgam & circuibo ciuitatem. per uicos & plateas queram. quem diligit anima mea. Quesiui illum. & non inveni.

1 uuaz iro aller iegelich mir uone imo konde geſagan! do uand ih minen uuine.

IH nam in ze mir. unte ne lazzen in ouh uone mir. e ih in uuidere bringon in miner muoter hus. unte in iro gegademe. Noh tanne. do ih ih uuas in tenebris incredulitatis. unte ih conſentiebam carnalibus deſideriis! do uuolta ih ie doh minen ſponſum bekennan. per doctrinam philoſophorum. platonis. ariſtotelis. ſocratis. pytagoræ. unte andero uuerltuuiſon. die 2 der creatorem per creaturam uuoltan bekennan. Mit iro 3 geuuiſe ne moht ih in uindan. quia ſtultam fecit Deus ſapientiam mundi huius.

Aquibus ut didici quod eorum pandere libri
De ſponſo poterant, ad plenum ſcire volebam
Quantum terrigenis præſtet meus ille fidelis.
Deprendique Deum mortali corpore tectum:
Qui quoniam ſponte deſcendens patris ab arce
(b) *Me ſibi deſpondit, arra fidei copulavit,*
Sanguine dotavit, baptiſmate purificavit,
(c) *Semper adhibebo dignamque vicem redhibebo*

Verſ. 3.

INuenerunt me uigiles. qui cuſtodiunt ciuitatem. Num quem diligit anima mea uidiſtis?

NU ih abo ze ſinemo geloubon bin kuman. nu ne uuil ih niet mer conſentire carnalibus deſideriis. unte uuil in ſuochan in dirro uuerltburge. obe ih dechein ſin ſpor muge uindan. 4 niet ze einero note an den. die da gent anguſtam uiam quæ ducit ad uitam. 5 nobe ioh an den. die da noh gent latas uias huius ſeculi. Ie noh ne mohta ih in ſo uindan. Nu uuil ih abo fragan prophetas & apoſtolos qui cuſtodiunt ciuitatem Dei, uuaz ſie mir uone imo kunnen geſagan.

GRatuito ſponſi tam præcellentis amori.
Omnia vincit amor. ego nulla adverſa verebor
Ejus amore pati. quin hanc ſpem præmeditari
Pectore iam cæpi, ſponſum quandoque reverti
In conclave meæ genitricis, id eſt, Synagogæ.

Verſ. 4.

PAululum cum pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea. Tenui eum. nec dimittam! donec in-

SA dar nah. do ih iro geſcrift durchſuohta. do uand ih minen uuine. Ih uand in iro buochon. daz er iſt uerus Deus ante ſecula. unt er abo durch mine minna uuart uerus homo in fine ſeculorum. Nu ih in uvndan habon. uuie uerro er geskeidan iſt uon anderen heiligon. uuanta ſie ſint puri homines. er iſt abo uerus Deus. unte uerus homo! nu uuil ih in ze mir neman. uuil in amplecti omni deuotione. unte uuant er arbeit durch minen uuillon leit. uincula. ſputa colaphos.

(d) *Ut*

(a) Cod. Vratislav. habet:
Devia luxuriæ *cupio* veſtigia *noſſe.*
(b) Cod. Vratisl. legit:
Me ſibi *ſponſavit* arra ---
(c) Cod. Vratisl.
Semper *adhærebo* dignamque---

Ad Teuton. Paraphr.
Ad Cap. III.

1) Hæc verba uſque ad: *geſagan*, non ſunt in textu Ebr. nec Latino. *Schilter.*
2) Legendum omnino eſt: *den:* Scherz.
3) i. e. *informatione*, mit ihrer anuueiſung hodie dicimus. *Scherz.* Merula habet *uuiisheyde.*
4) Niet ze einero node, *Non tantum.*] thu ne biſt nicht ze einer genodo ſcona, *Non ſolum pulchra es;* pag. 69. Huc facit illud noti, *Neceſſario*, apud Otfridum IV, 8, 31. ni uuas. imo es nihein not, *Nulla eum neceſſitas ad hoc adigebat;* Otfr. II, 4. 66. *Junius.*
5) Nouen ioh, *Verum etiam, ſed &.*] thas ni uuarth alliz niet fines unthankes, nouen nah finemo uuillan. *Hoc omnino factum non eſt eo invito, ſed ſecundum ejus voluntatem;* pag. 55. & rurſus pag. 116. niet the mer than ther mano ieht lightes hauet uon himo ſeluemo, nouen *ex illuſtratione Solis.* nouan, nauo, *Sed.* nouan thog, *Veruntamen;* Gloſſ. Lipſ. *Junius.* *Nube* hoc ſenſu apud antiquos, Notker. inprimis, crebro occurrit. *Scherz.*
6) *Gedin-*

(d) *Ut perfusa meis ipso miserante loquelis,*
Cum sua credentes complebunt milia gentes,
Ipsa fide reduci sibimet propriæque saluti
Consulat, & mecum festinet credere Iesum,
Non modica summa, sed toto semine fulta.

introducam illum in domum matris meæ. & in cubiculum genitricis meæ.

laphos. flagella. irrisiones. spineam coronam. mortem crucis ! so ne uuil ouh ih necheine arbeit durch sinen uuillon scuhan. Ih uuil ioh den [6] gedingon an in haban. daz ih mine muoter synagogam diu mih erest ze gelouben brahta. mit sinero helfo abo noh uuidere ze sinemo gelouben bringe. cum plenitudo gentium intrauerit.

Vox Christi de Ecclesia.

[pag. 45.]

Verſ. 5.

(e) *VErba loquor vobis quis mater visio pacis,*
Obtestans clare vos per cervos capreasque,
Ne mihi dilectam, dulcique sopore solutam,
Aut sonus aut strepitus de somno suscitet ullus:
Donec ut ipsa velit sponsam consurgere fas sit.
Obsecro vos animæ quas mundæ gloria vitæ,
A vitiis mire permittit ad alta salire,
Videritis mentem mihimet quamcunque vacantem,
Ne mundi studiis hanc infestare velitis,
Donec ab hac opera placita sibi cesset in hora.

ADiuro uos filiæ ierusalem. per capreas ceruosque camporum ut non suscitetis neque euigilare faciatis dilectam quoad usque ipsa uelit.

DAz selba uers stet ouh da uora ad tale signum X. Daz eina ist abo hie ze merchenne. daz taz erera uers horet ad primitiuam ecclesiam. de iudæis collectam ! unte abo diz uers horet ad ecclesiam de gentibus congregatam. unte e des maneta sie iro sponsus ad fratrum utilitatem & ad publicam actionem. nu besueret er abo filias ierusalem umbe sine sponsam. suanne siv inslaffe. daz sie se ne uuecchen : e siu selba uuolla ! uuante doctores ecclesiæ sculon bediu alliz ana tuon ! per contemplationem. uure gen ad prædicationem. post prædicationem redire ad contemplationem.

Synagoga de Ecclesia dicit.

[Pag. 46.]

Verſ. 6.

ESt veneranda nimis heremi quæ scandit ab imis,
Nascitur ut gracilis mirrha vel thure crematis,
Aut pigmentato consurgens virgula fumo.
Non queo mirari satis, & digne speculari,
Quanta sit & qualis gentilis comptio prolis,
Cordibus abjectis quæ purificata paternis,
Ægyptum tandem linquens hanc spiritualem,
Iam parat ad montem virtutum tollere mentem;
Munditiamque precum, veluti non inscia legum,

QUæ est ista quæ ascendit per desertum. sicut uirgula fumi ex aromatibus mirræ & thuris. & uniuersi pul-

VUer ist disiu. diu da ufferit durch die uuoste. als ein chleiniu [7] roihgerta. uone mirron unte uone [8] uuiroche. unte uone demo [9] stuppe allerslahto [10] pimenton ? Uuie erhaft ist diu ecclesia de gentibus. div der uone spirituali ægypto samo drato ilet ad terram uiuentium. samo diu plebs israhelitica ileta uone ægypto. ad terram repromissionis. Plebs israhelitica uuart mit manigen zeichenon geladot ad terram repromissionis. abo diu ecclesia de gentibus. solo auditu uerbi Dei ilet siu ze imo mit den tugeden. die der geboton uuvrdon in lege. mit mortificatione carnis quæ per mirram exprimitur. mit mundicia precum quæ per thus figuratur. mit maniger. slahte uuoletate. die siu

Mittit

(d) Ut *perſuaſa* meis.
Ita MSC. Vratislav.

(e) Tota hæc sectio, quæ in Editione Merulæ pag. 45. legitur, in Codice MSC. Vratislaviensi omissa est, & spatium vacuum relictum, quamvis textus & Paraphrasis Teutonica adsint; ceu observat Celeb. Kranzius, cui Willeramus plurimum debet. *Scherz.*

Ad Teuton. Paraphr.

6.) *Gedingon*, denotat *spem*, quo sensu creberrime occurrit. *Scherz.*

7) *Virgula fumi* opponitur *sparso fumo* propter unitatem Ecclesiæ. *Haimo hic.* Schilter. Merula habet: *riuchgerda*, P. Scriver. *roubgerta.* Scherz.

8) Cod. P. Scriver. habet: *uuibrouche.*

9) Merula : *vone themo stubbe.* ad quem locum Junius : *Stubbe thes* ertheskon *gethankon*, pulvis terrenarum cogitationum, p. 90. *stubbe*, pulvis. Gloss. D, 23. Hæc *Junius.*

10) *Pimenton*, Aromata] occurrit & pag. 80. mit binuz salbon, cum aromatibus. Tat. 212. ubi vide quæ annotavimus. *Junius.*

11) *Diebe*

Digitized by Google

Mittit in excelſum; corpuſque domando ſuperbum
Congerie ſuavi ſtudet omnigenæ pietati!

pulueris pigmentarii?

ſiu ſich ane nimet ioh ſine preceptis. alse der iſt uirginitas. unte uoluntaria amiſſio diuitiarum. quæ omnia intelleguntur per aromata univerſi pulueris pigmentarii.

Vox Eccleſiæ de Chriſto.

[*Pag.* 47.]

QUi ſpacio noctis vallant lectum Salomonis,
Sunt decies ſeni, virtute & robore pleni:
In manibus gladii, proceres ad bella periti:
Denique fulgentem circa femur applicat enſem
Quiſque ſibi fortis, tactus formidine noctis.
Sponſus in Eccleſia requieſcit verus Idida,
Verus pacificus: hæc eſt quoque lectulus ejus,
[*Pag.* 48.]
In tenebris mundi quem vallant undique ſummi
Eccleſiæ proceres, fortes, ad bella valentes;

Verſ. 7.

EN lectum ſalomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis iſrahel.

SIno. daz Bette des cuniges ſalomonis. daz ummegent des nahtes ſeszoch biderba gnehta. der allero biderbeſton in iſrael. Ir aller iegelih habet ſin ſuert in hanton. cunnon alla mahtigen uehtan. unte ir ne chein ne lazzet ſin ſuert uone ſinemo [11] diehe durch die nahtuorhta. [12] Daz bette ueri ſalomonis. daz iſt eccleſia. In iro ruouuet er. alſo der man in ſinemo bette.

BElla, poteſtates quis vincant ſpirituales:
Hi decies ſeni numero referuntur haberi.
His etenim bravii dabitur denarius almi,
Hic quibus eſt votum ſenarius iſte laborum.
Hi pugiles noſtri conſtantes pectore forti,
Tunc gladiis minitant, tunc tela micantia vibrant,
Cum gladio verbi vires reprimunt inimici,
Ne vitiet maculis ſponſam veri Salomonis;
Ne male corrumpat, quam rex ſummus ſibi ſponſat.
At ſibi fulgentem circa femur applicat enſem,
Cum reprimit motum carnalem quilibet horum,
Elidat vires ne fluxa libido viriles,
Ne reprobus fiat; cum pluribus optima dicat.

Verſ. 8.

OMnes tenentes gladios. & ad bella doctiſſimi, unius cuiusque enſis ſuper femur ſuum. propter timores nocturnos.

DAz gotes bette beuuarent in dirro uuerlt uinſtre die ſancti doctores. unte die ſculon iruuelet ſin ex fortiſmis iſrael. uuante die ſculon uueſan rectores animarum. die die chriſtenheit cunnen beſchirmen mit ſpiritualibus armis uuider demo diuuele. unte contra hereticos. Die ſculon ſin in ſexagenario numero. uuante den uuirdet gegeban denarius remunerationis. die der [13] nu nie ne bedruzzit ze arbeitene in ſenario operationis. Der aller iegelich habet ſin ſuert in hanton. ſo er mit gladio uerbi Dei beuuaret eccleſiam. diu der gemahela iſt ueri ſalamonis. daz ſie der [14] ubelo huorare. i. diabolus. nie ne muge corrumpere. Der aller iegelich ne ſcal ouh ſin ſuert uone ſinemo diehe niet lazzan. uuant er ſcal ane imo ſelbemo [15] beduhan des lichamen geluſte. quæ per femur intelliguntur! ne forte cum aliis prædicauerit. ipſe reprobus efficiatur. Unte daz ſculon ſie tuon propter timores nocturnos. uuante princeps harum tenebrarum aller gernoſt beſuichet prælatos eccleſiæ quia eſca eius electa.

Verſ. 9.

(11) *Diebe*, femore. Occurrit etiam apud Notker. Pſ. XLIV, 4. ubi verba: *Accingere gladio tuo circa* femur *tuum*, ſic expreſſa leguntur: Curte din ſuuert umbe din *dieb*. Scherz.

12) Hæc verba uſque ad: *ſinemo bette* Merula non habet. Aſt MSC. Scriverii exhibuit. *Scherz.*

13) P. Scriver. habet: *numene bedrhuzet*, ſed vitioſe. *Scherz.*

14) P. Scriver. *ubelo huorere*, *id eſt diabolus moechus.* Aſt Merula habet: *uuelo uorare*, quod Schilterus in nota marginali explicat per: *deliciarum ductor*, *Luſtführer.* Lectio Vratislav. & Scriveriana omnino ſunt retinendæ. Oſtendit id συνάφεια textus, agitur hic de *ſponſa*, agitur etiam de *corruptione* ejus; Mœchorum autem mos eſt eo allaborare, ut ſponſas corrumpant; ego ἰμφάσεως cauſa redderem: *malus ille ſtuprator.* Etiam hic altum eſt apud Junium ſilentium. *Scherz.*

15) Pro hoc *beduban* Merula habet: *bethuuuan.* Petr. Scriverius *beduban.* Hæc lectio Scriverii videtur retinenda; eſt autem *beduban* idem ac noſtrum: *betäuben*, quæ vox occurrit in verſione Lutheri 1. Cor. IX, 27. vid. Stad. Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 124. ubi ubi hunc locum reddit: *dann er ſoll an ſich ſelbſt des fleiſches Lüſte betäuben.* Scherz.

Digitized by Google

Verſ. 9.

FFrculum fecit ſibi rex ſalomon de lignis libani.

DE lignis Libani (f) *fulcrum fuerat Salomoni,*
Argenti nitidæ quod ſuſtinuere columnæ:
Splenduerant auro reclinatoria puro:
Purpureis gradibus aſcenſus erat redimitus:
At medium menſæ Salomon conſtravit amore,
(g) *Eſſet ut aſcenſus plantis muliebribus aptus,*
Pacificus verus bona præſtans omnia Ieſus,
Materia menſam non putreſcente verendam,
Præparat in cælis, requiem vitæ locupletis;

DEr cuning Salomon mahhota imo ſelbemo einan disk. des holzes uone libano. Die ſule da der [16] disk uffe lag. die uuaron ſilberin. Abo diu lineberga. diu uuas guldin [17] unte diu ſtega uuas roth. Abo daz mittelode des diskes. daz uuas ſamſto. unte minlicho [18] gegradet. durch die iunkfrouuon. daz ſie lihto ze demo diske uf getretan mohten.

Verſ. 10.

COlumnas eius fecit argenteas. reclinatorium aureum. aſcenſum purpureum. media caritate

NEſcia defectus quæ durat ut ardua Cedrus;
Præmia digna bonis dans poſt certamen agonis.
Argento fuſæ bene ſuſtentare columnæ
Menſam dicuntur, quia nil niſi pura loquuntur
De Domini lege doctores atque Prophetæ.
Scilicet eloquium Domini velut igne probatum
Argentum renitet; quod ſiquis pectore ſervet,
Dignus ad hanc menſam veniet conviva verendam.
Hæc habet ex auro reclinatoria puro.
Cernitur ut reliquis aurum præſtare metallis;
Sic nihil eſt clarum, nihil omni parte beatum,
Ni facies noſtras illuminet alma poteſtas.
Eſtque bonum ſummum Deitatis cernere vultum:
Hæc feſſis requies, hæc eſt pleniſſima merces.
Purpureus tamen eſt aſcenſus qui dabit iſthæc
Gaudia, martyribus quoniam locus eſt ibi primus,
(h) *Mittit in exemplum Chriſti quos paſſio magnum,*
Ne dubitent cæli diadema cruore mereri.
Sed quid nos miſeri faciemus, quos neque pleni
Prove-

DEr uerus pacificus der der mit ſinemo tode diſſoluit inimicicias inter Deum & hominem. der hat uorgegareuuet. ſinen holden einan disk da ze himele. daz iſt diu uuunna des euuegen libes. quam nec oculus uidit nec auris audiuit. nec in cor hominis aſcendit. diu der ietemer zeget. danne div cedrus quæ in libano eſt iruulet. Der disk der liget uffe ſilberinen ſulen! uuanta dieſelben uuvnna geheizzent diu diuina eloquia. diu der alſo luter ſint: ſamo daz gebranta ſilber. uuanta an in nieman ne uindet ieuuet unrehtes. ieuuet ſcantliches. ieuuet bosliches. Diu lineberga ze demo diske. diu iſt guldin. uuanta alſo daz gold turer iſt danne dechein ander geſmide. alſo iſt daz ſummum bonum. daz man in gotes [20] antuuart cumet. als iz quit. Ego diligam eum. & manifeſtabo ei me ipſum. Der de muode iſt. der leinet ſih gerno an die lineberga. Suer ouh durh gotes uuillon dirro uuerlt arbeite muode iſt.

uuie

(f) Lége: *ferclum.* Schilter.

(g) Cod. Vratisl.
Eſſet ut *acceſſus* plantis.

(h) Cod. Vratislav. habet:
Mittit in exemplum *quos Chriſti* paſſio ---

Ad Teuton. Paraphr.

16) Latinus habet: Ferculum, id, quod Lecticam ſignificat, ut videre eſt apud du *Freſne* in Gloſſar. Lat. Barb. ſed interpres Tevtonicus linguæ Provincialis non ſatis peritus videtur accepiſſe pro eo, in quo fercula ſolent offerri i. e. menſa; Unde *disk* vertit; ſed incommode, ut patet ex deſcriptione adſcenſus, die ſtege, id quod certe menſis & lectis accubitoriis minime quadrat. Unde Haimo utramque ſignificationem conjungit: Per *Ferculum* deſignatur S. Eccleſia in qua, velut in lecto, requieſcunt Sancti Dei & velut in lecto diſcumbunt ad epulas æternæ ſatietatis. Lutherus: *Senfte* reddit. Vetus verſio Germ. de 1485. ein *bettlein.* Mart. Opitius: *Bettethron.* Seb. Schmidius *Thalamum;* Ebr. Aphirion a fœcunditate; Parah, fœtavit, *Schilter.*

17) Verba: *Unte diu ſtega uuas roth*, non habet Merula: Aſt P. Scriverius. *Scherz.*

18) Pro: *gegradet*, quod etiam Merula habet, Petr. Scriverius exhibet: *geſclibtet;* qui etiam notat ſub finem paraphraſeos hujus verſiculi: *geſclibtet* poni pro: *gegradet.* Itaque mens horum verborum eſſe videtur, quod medium hujus ferculi planum fuerit redditum. *Scherz.*

19) Her hauet uore gegareuuet, *Præparavit.*] Gareuua uon hin uuerphan, *Parate a ſe rejicere*; pag. 147. ich garoda mich, *Parabam me;* pag. 91. thiu ſelua genatha is thir gara, *Hæc ipſa gratia tibi parata eſt;* pag. 120.
garuuen truhtine thuruh thigan folc, *Parare Domino perfectam plebem*; Tat. II, 7. ubi vide a nobis annotata. garauuidu. foraitniuuuiu, *Præparatione;* Kero. garo & garu, *Paratus;* Gloſſ. Lipſ. caruue, *Parati.* kecaruuue, *Exhibeat.* kekarater iſt, *Præparata eſt;* Kero, karata, *Præparavit;* Kero.
denne ſih karati za peranne, *Cum parturiret;* q. d. cum ſe pararet ad pariendum; Gloſſ. B, 8. *Junius.*

20) An Godes anduuarde, *In Dei præſentia.*] zi Godis antuuurte, *Ad Dei præſentiam*, Rythmus de S. Annone, §. 45.
Hinc giantuuurtten eſt *Siſtere*, *præſentem coram exhibere:* thaz ſie giantuuurtiten inan Gote, *Ut ſiſterent*

Digitized by Google

Provexere dies, ut detur debita merces,
Quos neque martyrium, non (i) *gloria juſtitiarum*
Mittit ad æternæ reclinatoria menſæ?
Cum deſit meritum, maneat dilectio tantum:
Ipſaque donabit, fragilis quod vita negavit.
Nam medium menſæ rex noſter ſtravit amore,
Ne fragiles animæ timeant hac ſede carere.
Legis adimpletrix (k) *valeas dilectio legis,*
Quæ fragiles mentes, nec ſpem virtutis habentes,
Commendas Domino: nam iure beantur ab illo

Qui

te conſtravit! propter filias

uuie mag ze meron ruouuon cuman. danne daz er uolle cume ad fontem totius boni? Diu ſtega da man ze demo diske uf ſcal gen. diu iſt roth. uuante apoſtoli unte martires. die der mit iro ſelbes bluote himilriche [21] arnoton. die habont dar die meiſto era. unte [22] daz hereſta geſidele. als iz quit. Nimis confortatus eſt principatus eorum. Waz uuirdit aber unſer [23] armon. [24] uuir da ſo gedigan nie ne bin. daz unſich plenitudo dierum. i. conſummatio bonorum operum. oder martyrium. oder dechein perfecta iuſticia ſo muge commendare. daz uuir uuert ſin des diske ſideles? Ouh niſt uns gnada uerſaget. uuanta da nah ſa geſcriban iſt. daz daz mittelode des diskes mit minnon geslihtet ſi. zediu. daz diu vuib ſamfto ze demo diske uf getretan mugen. Diu uuib ſint fragilioris ſexus. danne die man. Uone dannan ſint mit den uuibon bezeichenenet die guoton ſela die der in ſelbon conſciæ ſint iro [25] brode. unte ſie nechein gedinge ne hand an in ſelbon. durch decheina iro uuoletat. neuuare okkeret in gotes gnadon. Den ne uuirt daz geſidele ze demo uuunne

(*i*) Idem Codex:
—— —— *nec* gloria juſticiarum.

(*k*) Idem Cod. exhibet:
—— —— valeas dilectio *felix.*

Ad Teuton. Paraphr.

ſiſterent eum Deo; Tat. VII, 2. & mox, verſ. 6. giſahun mine ougun thinan heilant, then thu giantuuurtitos fora annuzze allero folco, *Viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciem omnium populorum.* Junius.

21) Arnodan himolriche, *Meriti ſunt regnum cœlorum.]* kearneem, *Mereamur.* kearneet, *Mereatur.* arhunc, *Meritum.* pi libes arnungu, *Pro vitæ merito;* Kero. Pro hoc arnon, *Mereri*, Angli etiamnum hodie *earne* dicunt, ut Anglo-Saxones olim ze earnian. quæ omnia manifeſte ſatis originem ducunt ab ἀγυμαι, *Capio, recipio, conſequor*: præſertim quum ſcriptoribus Græcis μισθὸν ἀγυμαι & μισθαγωγῶν paſſim ſignificet *Mercedem capere.* Sed quoniam apud omnes nullis libentius liberaliusque merces tribuitur, quam iis qui ſegetes demetunt atque in horrea recondunt; hinc Friſiis & Sicambris *arnen*, quod prima ſua acceptione *Mereri* ſignificabat, accipi cœpit pro *Metere ſegetes.* unde etiam nunc *arne* vel *erne* iis eſt *Meſſis.* arnmaend iisdem dicitur *menſis Auguſtus.* arn, *Meſſis*; Gloſſ. 23. arnont, *Metunt*, Tatian. XXXVIII, 2. ubi vide annotata. *Junius.*

22) *Daz hereſta geſidele*, primam ſedem, primum ſeſſionis locum. *Scherz.*

23) Pro *armon*, quod & Vratislav. Cod. & Merula habet; Scriverius etiam non corrigit, ego legendum arbitror *unſer arnon*, aut: *uns armon;* prius ſi admittis, verto: *Quid dignitatem affert noſtro merito?* Si poſterius probas, transfero: *Quid dignos facit nos miſeros.* Sed prius præferendum cenſeo motus voce: *arnoton*, quæ paulo antea occurrit. Videtur autem hic collationem inſtituere velle bonorum operum, quæ Apoſtoli & Martyres fecere, & eorum, quæ a nobis proveniunt. *uuirdit* pro: *veneratur*, venerationem, honorem dat, eſt in Hymno Ambroſ. §. 2. conf. quæ de voce: *uuerdan* notavi ad Otfrid. IV, 6, 88. *Scherz.*

24) Merula legit: *uuir thie ſo getbigan niet ne ſiin;* ad hunc locum Junius hæc notat: *Nos qui non eouſque provecti ſumus*, vel *qui non tanta cœpimus incrementa.]* thihent, *Creſcunt, proficiunt, incrementum capiunt;* pag. 73. thihet, *Progreditur, proficit;* pag. 116. & 151. inti ther heilant theg in ſpahidu, *Et Jeſus proficiebat in ſapientia*; Tat. XII, 9. ubi vide annotata. quibus adde illud thuruhtigan, *Perfectus*, apud eundem Tat. II, 7. Quod verbum thihen attinet, vide an non referri poſſit ad illud ἄγχοι, quod Heſychio exp. πλησοῖ, *Implet.* Ab hoc interim thihan, unde veniunt noſta dyen vel diigen, videntur quoque deſcendere noſtrum deegh & Anglicum *dough*, *Maſſa farinæ ſubactæ.* Hæc *Junius.* Textus Merulæ & hodierna loquendi ratio perſuadere poſſet legendum eſſe: *Uuir* &c. *ſiin.* Sed non inſolens eſt antiquis: *uuir bin*, ponere pro: ſumus. In Notker. Pſal. LXXIII, 2. eſt: *uuir bin* daz erbe daz du loſtoſt mit der gerto in manu Moyſi; apud eund. Pſ. LXXXIX, 7. verba: *quia defecimus in ira tua*, redduntur: *uuanta* uuir *irlegen* bin *in dinemo zorne.* Adde Eund. Pſal. LXXVII, 4. Unde etiam in ſecunda perſona Pluralis Numeri apud modo dictum Notkerum eſt *bind, bint*, pro: *eſtis.* vid. Pſal. LXXXI, 6. & Pſ. CXXI, 6. & Pſ. CXXXIV, 1. & 2. *Scherz.*

25) Pro: *brode*, quod etiam Petr. Scriverius exhibet, Merula habet *brothe*, ad quem locum Junius p. 105.

ita

Qui trepidant per se, sed in illo spem posuere.

filias ieruſalem.

uuunne diske uerſaget: uuante ſie got des de [26] uerror minnent: ſo ſie ſich ze in ſelbon nie ne uerſehent.

Vox Eccleſiæ de Chriſto.

[*Pag.* 54.]

(1) *QUæso Sion natæ, ſpectatum vos properate*
Impoſitum regi diadema novum Salomoni,
Quo produxit eum populo mater redimitum,
Cum ſua iam certam deſponſio poſceret horam,
Et ſpem gaudendi daret hæc occaſio menti.
Vos animæ ſanctæ per ſpem meritumque locatæ
In ſpecula fidei quæ mittit ad atria cæli,
Ante fores urbis ſtipatis tendite turbis,

Verſ. 11.

EGredimini & uidete filiæ ſyon regem ſalomonem. in diademate quo coronauit eum mater

GEt uz ir iuncfrouvon. irda buiuuet in ſyon! tuot uuara des kuniges ſalomonis. unte der coronon da in ſin muoter mit hat gezieret. in ſinemo maheltage. unte in demo tage ſiner freiuve. Ir guoten ſela ir der hie [27] birt poſitæ in ſpecula fidei. unte ir gedinge hat. daz ir cumet in atria cæleſtis ieruſalem! tuot iu ſelbon einan [28] rum daz iuvich nechein [29] uuer-

(1) Cod. Vratislau.
Quæſo *Syon* nate. ——

Ad Teuton. Paraphr.

ita loquitur: *brothe* Fragilitas] prodii, *Fragilitate;* Kero.
Sed cum illud Authoris noſtri brothe, & hoc Keronis brode, nulla ratione videantur poſſe referri ad brehhan, *Frangere*, omnino ſtatuendum eſt Patres noſtros pro brechan olim quoque dixiſſe brettan, brittan vel bruttan. Unde quædam etiamnum hodie remanſerunt. nam *brittle* Anglis eſt *Fragilis.* brette, britte, vel brutte noſtratibus denotat *Fruſtum ceſpitis.* prorſus ut βεύτρα Heſychio ſunt τὰ λείψανα, *Reliquiæ.* Huc etiam facit illud ni brutti thih muates, *Noli animo frangi*, apud Otfr. I, 5, 33. thes lichames bruzzi, *Corporis fragilitas*, apud eundem IV, 5, 87. & V, 12, 48. bruzig man, *Homo fragilis*, apud eundem II, 12, 66. Quamvis igitur brothe vel brode non poſſint ἀναλόγως deduci a brechan; ad bruttan vero vel bruzzan aliqua ratione referri queant: mihi tamen ſuſpicari quodammodo libet piam antiquitatem vocabulum hoc deſumſiſſe ex βροτὸς, *Mortalis, homo.* nam ut βροτοὶ Græcis paſſim dicuntur *Homines morti obnoxii*, ita quoque ſcriptoribus Latinis *Mortales* ubique fere dicuntur Homines. Notum eſt illud poëtæ Mantuani lib. III. Georg. verſ. 66.

Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit; ſubeunt morbi, triſtisque ſenectus;
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.

Hæc *Junius.* Adde Stadenium in Explic. Vocab. Bibl. Germ. p. 147. *Scherz.*

26) *Verror* hic idem eſt ac plus, magis. Eodem modo id uſurpat Notk. Pſal. LXXXVIII, 21. ubi dicitur: *ih ſalbota in oleo exultationis præ participibus ſuis*, (*mit olee frouuelungo* ferror *dann andre ſine geteilen.*) Scherz.

27) De v. *birt* vid. Notam ſupra.

28) Ad verbum: *Ruam* Junius hæc habet: Non videtur hanc loquendi formulam ſatis intellexiſſe Gloſſator: ſed neque ipſus auſim hic Lectori interpretationem aliquam, ut genuinum loci ſenſum complectentem, obtrudere. Illud ipſius Cantici, *Egredimini.* & illud metricæ paraphraſeos, *Ante fores urbis ſtipatis tendite turbis*, faciunt ut hæſitem. Licet itaque non multum hic videam, video tamen hæc Authoris noſtri verba nonnihil poſſe illuſtrari verbis Otfridi II, 14, 85. ubi deſcribit Samaritanæ cum Soſpitatore noſtro ſermonem Joh. IV, 15.

thu mohtis, quad ſiu, einan ruam
ioh ein gifuari mir giduan,
mit themo brunnon, thu nu quiſt,
mih uuenegun gidranktiſt.
the ih zi thes puzzes diuſi,
ſus emmizigen ni liaſi.
the ih thurub thino guati
bimiti thio arabeiti.

Eſt & alter locus ejusdem Otfridi III, 15, 33. ubi exprimit Joh. VII, 3.

tho batun ſine ſibbon,
ſo ofto maga ſint giuuon,
then iſt jo gimuati
thero nabiſtono guati,
lertun ſie nan einan duam,
thaz er gidati imo einan ruam,
imo ein gizami,
thaz er zeru ſiru quami,
thaz er thar giſceinti
thia ſina gomaheiti,
mit zeichonon gidati
thaz inan ther liut irknati.

Eſt & tertius locus Otfridi V, 11, 29. exprimens verba Joh. XX, 23. ubi agitur de poteſtate remittendi peccata, quam Apoſtolis conceſſit Chriſtus.

firgab in thas zi ruame,
the iz uuari in iro duame,
thaz ſie es alles uuialtin,
ſo uuio ſo ſie es giriatin.
thaz ſie es uuialtin filu fram,
ſo Gotes theganon gizam.
job ſar jo in theru friſti,
iz uuari filu feſti.

Quibus denique omnibus adjungi poteſt & quartus locus ejusdem Otfridi V, 10, 64. exprimens verba Luc. XXIV, 33. ubi loquitur Evangeliſta de duobus diſcipulis Emmaünte, ſimul ac diſparuiſſet Jeſus, repetentibus Hieroſolymiam, ut deſideratiſſimo Dominicæ reſurrectionis nuntio condiſcipulos ſuos bearent atque omnem ex animis ſollicitudinem detergerent.

ſie ſar jo then ſtunton
uuidororter uuunton,
thaz ſie ſih tho giduamtin
then jungoron es giruamtin.

Diſpiciant igitur Philo-Teutones numquid ex Otfrido eruere aliquid valeant, quo hunc Abbatis locum illuſtrent. Parum certe abeſt quin mihi nunc, poſt intentam præmiſſorum conſiderationem, libeat hæc Willerami verba interpretari,

Date

Digitized by Google

Ut ſpinis plexum poſſitis cernere ſertum,
Pacifico vero quod de ſe progenerato
Impoſuit mater (m) *graſſans Synagoga potenter:*
Non tamen ingrato, ſed iam ſuccedere gnaro
Horam ſponſandi, ſibique Eccleſiam ſociandi.
Iureque lætanti, mundum per ſe reparari.
Hic Salomon vobis pompam cæleſtis honoris
Contulit illuſus: patitur, cum ſit Deus altus:
Quique pati venit, iudex in fine ſedebit;
Morteque pacifica, modo iungens ſumma vel ima,
Adveniet tandem ſanctam diſcernere gentem.

ter ſua. in die ſponſionis illius. & in die lætitiæ cordis eius.

29 uuerlich ſtrepitus geirre. ir ne gehuget alliz ana der miſteriorum iuveres redemptoris. unte der durninon coronon. die imo diu iudaica gens uſſazta. diu ſin muoter uuas ſecundum carnem. Die durninon coronon die truog er gerno durh iuueren uuillon. daz ivuih cæleſtis gloria amplecteretur. 30 Daz ne uuart alliz nieh ſines undanches. nobe nah ſinemo uuillen. uuant iz geſcah in ſinemo 31 maheltage. do er imo ſelbemo mahelta mit demo 32 uuidemen ſines heiligen bluotes die eccleſiam. non habentem maculam aut rugam. Iz geſcah ouh in demo tage ſinero freuve. do er ſich freuveta. daz mit ſinemo tode diu vuerlt irloſet uuart uone des dieueles geuualte. unte uone demo euuegen tode.

CAP. IV.

Vox Chriſti.

Verſ. 1.

[*Pag.* 56.]

O Mihi quam nitida, quam pulchra videris amica!
Teque columbini mitem teſtantur ocelli,
Hoc tamen excepto latitat quod pulchrius intus.
Bis repeto pulchram; factis, dictisque venuſtam.
Scilicet inceſtum nihil aut faciens inhoneſtum,
Ipſa tuas ſuades ad me properare ſodales.
Cumque columbinæ conſerves munia vitæ,
Quæ te palma manet, non hoc in tempore claret.
(a) *Æſtimo amica tuos æquales eſſe capillos*
Caprinis gregibus, quos mittit teſtis acervus:
Suntque tui dentes, ut quæ ſubiere bidentes
De lavacro tonſæ, purgatis ſordibus amne;

QUam pulchra es amica mea quam pulchra es! oculi tui columbarum. absque eo quod intrinſecus latet.

VUie ſcone du biſt friuntin min. uuie ſcone du biſt: Din oigon. ſint tubon oigon. ane daz daz an dir 1 inlachenes uerholan iſt. Du biſt ſcone an dinen uuerchon. uuante du nieth ſcantliches ne tuoſt. daz minen ougen miſſeliche. du biſt ouh ſcone an dinen uuorton. uuante du in diner prædicatione nie ne meineſt ane min era. unte fraternam utilitatem. Din ougon. ſint tubon ougon! uuante diu einualtege an dir skinet: die dich der ſpiritus ſanctus leret, qui per columbam figuratur. Diu ſcone iſt an dir. ane daz. daz noh inlachenes an dir uerholan iſt. daz iſt diu ſpes cæleſtium præmiorum. die ih dir noh gibon in fine

Nulla

(m) Cod. Vratisl.
—— —— graſſans Synagoga *patenter.*
Non tamen *invito*, ſed jam *veniſſe gaviſo.*

(a) Idem Codex.
Eſtimo ſponſa tuos æquales eſſe capillos
Caprigenis gregibus. —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

Date vobismet ipſis unam hanc indulgentiam, vel *Concedite vobis ipſis hanc gratiam.* Verba certe Samaritanæ thu mohtis einan ruam joh ein gifuari mir giduan, nihil aliud ſignificare videntur, *Poſſes ſingularem aliquam gratiam & ſingulare beneficium mihi præſtare.* Quod noſtrates blandius, gy meugt my een ſonderlinge eer en uueldaed gedoen. nec repugnat vox ruam, quæ non ſemper Jactantiam arrogantiamque ſignificat, ſed quandoque etiam in meliorem partem accipitur. ruam. tiurida, *Gloriam*; Kero. Hæc *Junius*; *einen ruam tuon* eſt: *glorioſum factum edere.* conf. Notam meam ad Otfrid. III, 15, 33. *Scherz.*

29) P. Scriver. *uuebrlich.* Merula: *uuereldligh.* Scherz.

30) i. e. hoc omne non fiebat, ſeu: Nihil hujus fiebat ipſo invito, ſed juxta ipſius voluntatem. *Scherz.*

31) *Maheldaga*] id eſt, *bijlicdage*, Latine: *dies nuptiarum*; compoſitum ex nomine *daga*, dies, & *mahel*, aut, ut nos *mael*, & compoſite, *gemahel*, conſors, ſocius, unde fit *eegemael*, conjunx & *maelſcat*, ſive, ut alii *melſcat*, dos & arrha ſponſalitia; hinc etiam factum videtur *middaghmael*, *auondmael*, i. e. prandium & cœna, quod homines inibi conveniant & convivant. *Caſtricomius.*

32) Pro: *uuidemen* Merula habet: *uuitbemo.* Petr. Scriverius: *uuidemes* i. e. *dote*; in qua explicatione etiam conſentientem habet Junium & Caſtricomium, ut & Stadenium. Ipſe Willeramus infra c. 4. verba Germ. quæ hic uſurpat, Latine reddit: *quam deſpondi mihi dote ſanguinis mei.* Pertinet huc illud Taciti in lib. de Mor. Germ. c. 18. *Dotem* non uxor marito, ſed *uxori maritus* affert. *Scherz.*

Ad Cap. IV.

1) Merula: *inliche. Schilter.* Præter MSC. noſtrum etiam P. Scriver. legit: *inlachenes.* Scherz.

Digitized by Google

Nulla quidem ſterilis ſed fœtibus aucta gemellis:
Cum ratione dupla (b) *tua conſtet vita venuſta,*
Inter diſcentes procedens atque docentes.
Sunt equidem plebes doctoribus inferiores,
Conjugiis, opibus, (c) *carnis quos implicat uſus;*
Inque malo poſiti tractando negotia mundi,
Pulvere peccati non poſſunt emaculari.
Hæ quia peccantes, nec ſe peccare negantes,
Cor mihi contritum gratum libant holocauſtum:
Suſtentant inopes, miſeris ſunt compatientes;

Capilli tui. ſicut grex caprarum. quæ aſcenderunt de monte galaad.

Vultus inclinant, ſed cor ad me reſupinant,
De Galaad fœtis has comparo iure capellis,
Qua ſocer atque gener fœdus pepigere decenter;
Quod lapidum poſitus firmavit teſtis acervus:
Denique caprinis purgantur crimina libis.
Ut lapis adiectum (d) *primus ſubportat acervum:*
Sic ego fundamen plebis ſuper ædificandæ,
Semper ero teſtis in cæli ſede fidelis,
Spem veniæ genti tribuens peccata fatenti;
Inſuper & vitæ dans paſcua ſemper opimæ.
Sunt quoque doctores ſubiectis editiores
Actibus atque locis: quibus in baptiſmate lotis
Nulla caduca placent, ſolis cæleſtibus ardent:
Quicquid habent tribuunt, ſibi nulla tenenda relinquunt.
(e) *His ovibus tonſis, & puro flumine lotis*
Comparo, quas fœtus comitantur quaque gemellus,
Se quia iucundos præbent & non gemebundos:
Rebus ut exuti mundanis, meque ſequuti,

Verſ. 2.

Dentes tui ſicut grex tonſarum ouium. quæ aſcenderunt de lauacro. omnes gemellis fœtibus. & ſteri-

Sint

ſine ſeculorum. [2] Dih vans iſt ſamo geizzo [3] corter. daz der getuffe demo berge galaad! unte ſint abo dine zene. ſamo daz corter dero [4] geſcornen ſcaffo. die der ufgent uone uuaske. az mit zuinelero zuhte. unte iro nechein iſt [5] umbarig. In dinen conuenticulis skinent beide. doctores. ioh auditores. Diu menige fidelium. auditorum iſt gelih demo geiz cortare. uuante ſie ſih peccatores bechennent!

Capra enim ſacrificium eſt pro peccato. unte doh ſie ſin conſtituti in ſeculari actione. diu ane ſunta uueſan ne mag! ſie [6] ſtegerent ie doh gerno mit iro gelouben. mit gebete. mit elemoſina. unte mit anderen uuoletaten [7] ze demo gith huſſen. i. ad me. Alſo galaad uuas aceruus teſtimonii inter iacob & laban! alſo bin ih in apud patrem teſtis in cælo fidelis. Alſo der huſſo [8] ſich buret an einemo ſteine. unte alſo uf uuehſet! alſo bin ih in lapis angularis. ſuper quem ædificandi ſunt! ane mir uindent ouh ſie die uueida des euuegen libes. Abo dine doctores die per dentes figurantur. uuante ſie cibos ſacræ ſcripturæ exponendo comminuunt. ut poſſint degluttiri a populis! die ſint glich den geſcorenon ſcafon. die der uone uuaske gent. uuante ſie beide ſint. abluti baptiſmo. unte allen uuerlichen richduom hina hand geuuorfan. nah minemo rate. ut me expeditius ſequi poſſint: Unte ſie ſint ouh gemellis fœtibus. uuante ſie habent dilectionem

(b) Codex: Vratisl.
—— —— tua conſtet vita *pudica.*

(c) Cod. Vratislau.
—— —— carnis *quas* implicat uſus.

(d) Cod. Vratisl.
—— —— primus *ſupportat* ——

(e) Cod. Vratislau.
Hos ovibus tonſis & puro flumine lotis
Comparo, quas fœtas *comitatur quamque* gemellus
Se quia *jo*cundos.

Ad Teuton. Paraphr.

2) Ad v. *din vahs.* Junius habet: Thin uahs, *Tui capilli.*] Occurrit & pag. 70. & 132. fahs, *Cæſaries coma;* Tat. XXX, 6. Otfrid. III, 23, 22. & IV, 2, 34. uash, *Coma;* Gloſſ. D, 31. vaſſcire, *Forpex;* Gl. D, 14. Ab hoc uahs, *capillus*, noſtratibus adhuc vaeſe, vaesken, vel veeſe, veesken dicitur *Feſtuca, capillamentum, res nihili.* Anglo-Saxones pro uahs dicebant feax. quamobrem quoque voeis. hujus affinitas cum φινὰξ, *Galericulus*, propemodum ſuadet ut ab hoc vocabulo Græco (eliſo ν) Anglo-Saxonicum feax putem derivatum, ac proprie olim acceptum de *Capillitio ſutili* vel *Coma adoptiva atque adſcititia.* Hæc *Junius.*

3) *Corter thero ſcorenon ſcafon*, Grex tonſarum ovium] *chortar*, Gregem. chortres, Gregis. za *chortare* ad gregem. *Kero.* Junius. conf. ſupra cap. I.

4) P. Scriverius. *geſcorenon.* Scherz.

5) P. Scriv. habet: *unbirig.* Merula: *unbarigh.* Scherz.

6) *Stegerent*, aſcendunt: hodie *ſteigen* dicimus. *Scherz.*

7) Merula habet: *ze themon euuinlichon liue.* P. Scriverius: *ze demo uhtbuffen*, id eſt, ad me. Sine dubio legendum: *iihtbuffen*, quod idem eſt ac *githbuffen*, vel rectius *gihtbuffen.* Utrumque eſt a *giben, jiben*, quod idem eſt ac confiteri, affirmare, teſtari, *verjâben*; Unde *bigihte, pigihte, gejihte, kejiht* antiquis *confeſſio:* hodie *beicht* dicimus, eſt autem *gihtbuffen* nihil aliud, quam *acervus teſtimonii & memoriæ cauſa elevatus*, qualis fuit acervus lapidum fœderis inter Jacobum & Labanum initi cauſa confectus. Gen. XXXI, 45. Firmat hanc explicationem h. l. Paraphraſis Lat. ubi bis occurrit, *teſtis acervus.* Scherz.

8) *Sich buret*, i. e. ſe elevat, elevatur. *Scherz.*

9) Merula

Digitized by Google

Sint & amore mei pariter fratrumque repleti,
Et ſteriles operum non poſſint eſſe bonorum.

Coccineæ vittæ (f) *tua comparo labra facetæ:*
Eloquiumque tui redolet dulcedine ſuavi.
Promere doctorum non ceſſant ora tuorum,
Sanguinis unda mei quia ſit ſalvatio ſæcli.
Hoc quoque dum faciunt, diſcentum lucra requirunt.
(g) *Nam quia prævalide fratrum uruntur amore,*
Ardet ut ex rubra ſplendens coccus genitura;
Idque volunt ſolum quatenus conſtringat in unum
Una fides populos, ut ſparſos vitta capillos.
Dulcibus hi dictis demulcent pectora plebis,
Hæreat ut cordi ſacri inſinuatio verbi.
(h) *Credo colore genas tibi tali, ſponſa, refertas,*
Ut ſi frangantur quæ punica mala vocantur:
Hoc tamen excepto latitat quod pulchrius intus.
Cum ſint ſponſa tui doctores more venuſti,
Eſſe verecundi cupiunt ad turpia mundi.
Sed rubor hos nullus vetat aut ſuffuſio vultus
Pandere lucra crucis, fuerat quæ paſſio turpis.
Gloria nunc mundi per climata quadra rotundi,
Et rubor ille mei (i) *quid ſanguinis adtulit orbi:*
Quantum candorem lucis, vitæque nitorem
Edidit ad gentes in mortis valle ſedentes!
Hæc equidem vitæ (k) *gaudent myſteria ſcire:*
Hæc quoque fraternis ardent referare catervis.
Officio tali merito ſunt bi modo clari.
Gloria mercedis quæ nunc abſcondita cælis,
Hos in fine manet, non hoc in tempore paret.

ſterilis non eſt in eis.

Verſ. 3.

Sicut uita coccinea labia tua & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali punici. ita genæ tuæ absque eo quod intrinſecus latet.

ctionem meam & proximi. uone dannan neiſt irò nechein unbarig. quia omnia quæcumque faciet proſperabuntur.

Dine [9] leffa ſint ſamo ein rotiv binta. unte din [10] gekoſe iſt ſuozze. Dine doctores qui per labia figurantur. die kundent demo luite. die rote mines bluotes. damit ih ſie erloſta. unte ſie ſint ouh ardentes in fraterna dilectione. alſe coccus brinnet in ſuo colore. unte ſie heftent multitudinem auditorum in unitatem fidei. alſe diu bin ta zeſamene duinget die menige dero lokko. Iro gekoſe iſt ouh ſuozze. uuante ſie die ſuozza des euuegen libes demo luite kundent. Dine huffelon ſint ſamo der bruch des roten apfeles. ane daz. daz noh in lachenes an dir uerholan iſt. Dine doctores qui per genas figurantur. die ſint [11] ſcamele ad malum. unte ne ſcament ſih abo nieth mines cruces. unte minero martiro. ſunter ſie [12] guollichent ſih dar ana. unte ſie kundent iro auditoribus. uuelich candor lucis æternæ in cuman iſt uone dero rote mines bluotes. unte tuont daz allaz propter utilitatem fraternæ multitudinis. quæ per multitudinem granorum intellegitur.

Verſ. 4.

(f) Cod. Vratisl.
—— —— tua comparo labra *favete*.
(g) Cod. idem:
Jam quia prævalide *fraterno* uruntur amore.
(h) Cod. Vratisl.
Crede colore genas. ——
(i) Cod. idem.
—— —— quid ſanguinis *attulit* orbi.
(k) Cod. idem.
—— —— gaudent myſteria *noſſe*.

Ad Teuton. Paraphr.

9) Merula habet: *leppban.* Sed cum noſtro textu conſentit P. Scriver. MSC. hodie *lippen*, *leffzen* dicimus. *Scherz.*

10) Koſe, Gekoſe, *Eloquium ſermo.*] bigonda koſon, *Cæpit loqui*; Otfr. II, 3, 58.
koſonti, *Loquens*; Otfr. V, 9, 20. V, 10, 54.
koſonte; *Loquentes*; Otfr. V, 10, 72.
Quod ad originem verbi attinet, uſque adeo frequens eſt quod vividam copioſamque dicendi vim ſcriptores amni effuſiſſime profluenti conferant, ut paſſim, quotiescunque de diſerto homine ſermo incidit, ſtatim audias, *Ex ejus lingua melle dulcior fluit oratio. Flumen orationis aureum fundit. Non ſine quadam vi majore profundit verba ſua.* &c. Unde quoque majores noſtri videri poſſunt koſon iſtud deſumſiſſe ex giezzen vel geozan, *Fundere.* quod verbum ſupra quidem breviter attingunt annotata noſtra ad pag. 2. ubi in Willeramo legimus thin namo is uzgegozzen oley, *Nomen tuum eſt oleum effuſum:* plures tamen hic ejusdem verbi inflexiones adducemus: quo magis ex frequentiore literarum g in c vel k, nec non z in ſ commutatione liqueat originationem hanc minime coactam, ſed uſitatiſſimis affinium literarum transmutationibus eſſe ſubnixam.
kageozzanti, *Refundens*; Hymn. XX, 3.
ingiuz, *Infunde*; Hymn. III, 2.
gegozzen, *Fuſile*; Gloſſ. D, 39.
kigozhenlihemu, *Fuſoria*; Gloſſ. B, 20.
kicozzenaz za ſamane, *Conflatilem*; Gloſſ. B, 11.
cuſſa, *Inundatio*; Gloſſ. B, 27.
cuſſi, *Adluvionem*; Gloſſ. A, 20.
kioſun ſeuues, *Freta maris*; Hymn. XXV, 4. *Junius.*

11) Videtur legendum eſſe: *ſcamege*, i. e. pudore ſuffuſi. *Scameg uuerden* pro: *erubeſcant* occurrit in Notker. Paraphr. Pſalm. Pſ. XXXIV, 26. in Paraphraſi noſtri Latina hoc ita exprimitur.
Eſſe *verecundi* cupiunt ad turpia mundi. *Scherz.*

12) P. Scriver. *guotlichent*, gloriantur. Confer Notam meam ad Otfr. IV, 4, 91. *Scherz.*

Digitized by Google

(l) *DAvidicæ turri tua colla decet similari.*
Celsius hæc exstans, & propugnacula gestans,
Millenis clipeis, multis defenditur armis.
Ut corpus capiti conjungit fistula colli,
Per quam vox extra, sed in alvum mittitur esca:
Sic mihi doctores subiectas iungere plebes
Ardent cotidie, præbendo cibaria vitæ,
Voceque scripturas clara reserando profundas.
Hi mea sunt turris, spes ardua civibus urbis.
Quippe manu fortis dominor qui viribus hostis,
Vasaque diripui, quæ cepit robore forti
(m) *Cum Dominus, David quem nomine significavit,*
Gestat & hæc fortis sua propugnacula turris.
Quæ sunt verborum munimina tuta meorum
(n) *Sic fidei veræ discit plebs scuta levare,*
Ut mille artificis millenis prælia scutis
Nostra cohors frangat, vitiis virtute resistat,

Vexil-

Vers. 4.

SIcut turris dauid collum tuum. quæ edificata est cum propugnaculis. Mille clipei pendent ex ea. omnis armatura

DIn hals. ist same dauidis [13] uuighus. da diu uuere obena [14] ane geuuorht ist. Dusent skilte hangent an dero uuere. unte allerslahto uuiggeuuaffene. Dine doctores qui per collum figurantur. uuante sie mediatores sint inter me & populum. alse der hals zesamene uoiget daz hoibet untæ den lichamen! unte sie ouh demo luite ambehtent cibos æternæ uite. unte in offenent die [15] toigene dero sacræ scripturæ. alse der hals daz ezzan intreget! unte abo die stimma uz treget! die sint glih demo dauidis uuighuse. Dauidis namo uuirt gantfristet manu fortis. daz quit: [16] armstrenger. Daz bin ih. qui vici fortem. id est diabolum. & spolia eius distribui. Daz min uuighus. daz sint die. die da uur ander daz luit also uerro treffen mit iro kunste. unte mit iro uuoletate. samo daz uuighus uber triffet andere gezimbere. An demo uuighuse ist diu uuere gemachot. uuante die doctores [17] kunnon diu sacramenta scripturarum. da man ane uindet diu [18] uuahsen gescoz minero præceptorum. mit den man die aduersarias potestates muge uuidertriban uone minero burg. quæ tu es. An dero uuere hangent dusent skilte. daz sint diu innumera præsidia. die ih dir ze skirme unte ze [19] uuarnungo habe

(l) Cod. Vratislav.
Davitica turri. —— ——
(m) Idem MSC.
Sum Dominus David. —— ——
(n) MSC. idem.
Hic fidei vere —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

13) Uuighus, *Turris, propugnaculum.*] Occurrit & pag. 131. elephandin uuighus, *Eburnea turris*; p. 129. & 130. uuiguuaphane, *Arma bellica*; pag. 67. & 68. thie in herzen ni eigen nih einaz uuig, *Qui in corde non habent ullam contentionem*, Otfr. II, 16, 50.
in uuortes uuige, *In verborum contentione*; Otfr. III, 19, 15. doûuuent in uuige, *Moriuntur in pugna*; Otfr. III, 26, 79. uuig hebigaz, *Certamen grave*; Otfr. IV, 13, 62. ungeuuenit zi uuige, *Nullum bellicæ rei habens usum*; Rythmus de S. Annone, §. 8. & rursus §. 20. Peiere uurin zi uuige gerno, *Bavari libenter proficiscebantur ad bellum.*
uuiges siganumftilicher leitida, *Belli triumphales duces*; Hymn. XXII, 2.
uuoli uertig unti uuichaft, *Prompti & bellicosi*; Rythmus de S. Annone, §. 19.
uuige, *Prælium, bellum*; Gloss. Lipsi.
chuoni in uuige, *Bellicosus*; Gloss. C, 3.
uuigant, *Pugnator*; Gloss. B, 39.
uuiclihan, *Bellicosum*; Gloss. B, 7.
uuidaruuigun, *Rebelles*; Gloss. B, 45.
De vocis origine hoc tantum dicere habeo, quod uuig vel uuigge nostratibus olim atque adeo nunc quoque denotet *Cuneum*, sive Ligneum illud ferreumve instrumentum quod in arbores discindendas totis viribus adigunt lignatores, quo fissura magis magisque aperiatur atque arbor hinc inde dissiliat in partes. Unde & Cuneum talem, præmisso digamma Æolico, nomen hoc sumsisse putamus ab ὀρύσσω, *Aperire*. prorsus ut ex οἶνος factum est uuyn, *Vinum*. & ex οἰκος, uuyk, *Mansio* vel *statio in qua commoramur*. Cæterum ut Cunei vocabulum postea transtulerunt Latini ad Confertam hominum multitudinem in cunei formam redactam, qua hostile agmen promtius perrumpi posse putabant; ita & nos videmur uuig nostrum ad Cuneatas acies ac totam denique pugnandi bellandique rationem transtulisse. *Junius.*

14) Petr. Scriver. *ouene anegeuurocht*. Mer. *ouene geuurocht*, sed textus nostri MSC. bene se habet. *Scherz.*

15) P. Scriver. *tougene*. Mer. *doychene*. Scherz.

16) Petr. Scriver. *Armstrangir*. Merula: *armstrangigh*. Scherz.

17) Pro: *kunnon* mallem legere: *kundon*, annunciant, verkünden. *Scherz.*

18) i. e. jacula acuta; eodem modo Otfrid. I, 1, 167. *mit speron filu uuasso* & I, 5, 90. habet: *uuaffan filu uuassaz. uuassez suert* legere est apud Notker. Psal. LVI, 5. *Scherz.*

19) P. Scriver. *arnungo*, sed vitiose. *ze uuarningan* habet Merula; ad quem locum Junius: *Ad tutelam, in muni-*

Digitized by Google

Vexillumque crucis præfigat in ardua frontis,
(o) *Ut per tela precum procul effuget omne malignum.*

tura fortium.

habe geſcaffet. Bi den duſent skilten. hangent ouh allerslahte uuig geuuaffene biderbero gnehto daz iſt al daz geruſte guoter lero. unte guoter uuercho.

Verſ. 5.

UBera bina tui turgentia lacte liquenti
Binis hinnuleis capreæ compono gemellis,
Nocte quibus gratus placet inter lilia paſtus,
Dum veniente die ſimul inclinentur & umbræ.
Lacte mei verbi qui nutrimenta magiſtri
Dant plebi teneræ gentili Iudaicæque,
Fœtus eſſe mei noſcuntur more fideli.
Namque meo zelo verſent, & amore gemello.
Munditiam vitæ quam me didicere docente
Semper amant, oculis rectum rimantur acutis:
Hoc quoque monſtrantes aliis, conſcendere montes
Virtutum gaudent, his omnia terrea ſordent.
Lilia ſcripturæ quæ ſpirant paſcua vitæ
Eſuriunt animo, donec ſub fine ſtatuto
Mundi nox abeat, & verum mane niteſcat,
Ad faciem facie cum cernent me ſine fine.

DUo ubera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli. qui paſcuntur in liliis.

ZUene dine ſpunne. ſint ſamo zuei zuilene zikken der [20] reion. die der ueidenent unter den lilion. unze der tag ufge. unte der nahtſcato hina uuiche. Dine doctores die der mit lacte diuini uerbi ziehent beide iudaicum populum ioh gentilem! die ſint glich den zuuielon rech kizzon. uuante ſie ſint miniv kint. qui per capream ſignificor. Caprea diu iſt mundum animal. & acutiſſime uidet: une uueidenet gerno an dero hohe. Uone dannan bezeichenet ſiu mih. ich der naturaliter mundus ſum! unte ih ſiho ouh uilo uuaſſo. quia nullum me latet ſecretum. min uueida iſt ouh an den bergon. i. in his qui terrena deſpiciunt.

Verſ. 6.

AD mirrhæ montem thuris quoque tranſeo collem.
Corporis illecebras qui mortificant male ſuadas,
Virtutum mirrha ſpargentes carnea membra,
Infima ſpernentes, ſolis ſummis inhiantes,
Munditiaque (p) precum tentantes tangere cælum,
Protinus his aſſum; nec cor ego deſero caſtum.

DOnec aſpiret dies. & inclinentur umbrae. Uadam ad montem mirræ. & ad collem thuris.

MIh bilident ouh ſie die dine doctores mit dero munditia mentis & corporis. unte mit acuta proviſione fraternæ utilitatis. unte mit deſpectu terrenorum. Sie ſint ouh zuinele. uuante ſie habent dilectionem meam & proximi. Sie uueidenent ou hin dirro [21] uuerltuinſtro unter den lilion. daz ſint die luteron unte die ſcone ſinne. dero heiligon geſcrifte. Daz tuont ſie alſo lango. unz in der tag ufget. daz iſt danne. ſo ih in uuirdo reuelatus facie ad faciem. So uuichet ouh der nahtſcato hina. quia mors & dolor & luctus amplius non erunt. Ich uuil uaran ze demo mirreberge. unte ze demo uuirouch buhele. Ich uuil mih den nahan. qui terrena deſpiciunt: unte die der carnem ſuam cum uitiis & concupiſcentiis mortificant: unte die der ouh mir opfer bringent. des [22] diemuotigen unte des reinen gebetes.

Verſ. 7.

(o) Idem Cod.
Et per tela precum —— ——

(p) Cod. Vratisl.
—— precum *temptantes* tangere cœlum
Proximus his aſſum —— ——

Ad Tenton. Paraphr.

munimentum.] uuarnon. *Munire;* Otfr. II, 3, 112. thaz ſie ſih uuarnotin, *Ut caverent ſibi;* Otfrid. IV, 14, 14.

kiuuernote. kiruſte, *Inſtructi;* Gloſſ. B, 26. unkiuuarnotiu, unfeſtiu, *Immunita;* Gloſſ. B, 25. Hæc *Junius.*

20) Pro. *reion*, P. Scriver. legit: *rebegeiſſe*, Merula: *rebekizzon.* Scherz.

21) P. Scriver. *tuereld finſtre.* Scherz. Mer. *biuele* ſed cum Vratisl. MSC. facit P. Scriverii MS. *Scherz.*

22) Pro: *diemuotigen* Merula habet: *göden uuillon*; Sed conſentit noſtro MS. Scriverian. Codex. *Scherz.*

Censeo te pulchram, maculam quia non geris ullam.
Non in præcipuis es solum candida membris,
Quæ præfert alte doctrinaque virginitasque:
Auget namque tuas abstemia turba coronas.
Conjugiis castis etiam tu glorificaris.
Nec tibi dedecori quisquam poterit reputari.
(q) Quam nota maiorum non insignit vitiorum,
Rugaque fallacis non turpat duplicitatis.

Vers. 7.

Tota pulchra es amica mea. & macula non est in te.

23 Mit dallo bist du scone: friuntin min. unte nechein 24 meila ist an dir. Du ne bist nieth 25 zeiner gnote scone an den præcipuis membris. i. doctoribus & uirginibus! sunter ioh an den continentibus & coniugatis. unte in allen den. die der niene habent decheine maculam grauioris peccati. noch necheine rugam mendosæ duplicitatis.

De Libano propera semel & bis sponsa vocata.
Accipe gemmatam me promittente coronam,
Qua juga sunt Amana, Sanir, Hermon parituræ
Montes pardorum sævumque cubile leonum,
Advoco te (r) sponsam baptismo candificatam.
Ter repetendo veni trina virtute repleri,
Pleniter ut noris, fideique, speique, & amoris,
His ornata modis, præsentibus aucta coronis
Hic etiam fies; quoniam venient tibi mites
Iam bene credentes, iam se tibi subiicientes,
Qui vice pardorum sævoque furore leonum
Contra te tumidi residebant in culmine mundi.

Vers. 8.

Veni de libano sponsa mea. ueni de libano. ueni. Coronaberis de capite aman. de uertice sanir & hermon. de cubilibus leonum. de montibus pardorum.

Kum mir uon libano min gemahela! kum mir uon libano. kum mir. Du uuirdist gezieret 26 uon dero spitzon dero hohon bergo. anama. unte sanir. unte hermon. an den der sint leuuon luoger. 27 unde pardon hoher. Ile ze mir min gemahela mit dealbatione baptismatis. daz du dich also scone behaltes. also scone du bist uuordan in dero toise. da du inphienge remissionem omnium peccatorum. Drie stunt habon ih dih geladet. daz du uuizzist. daz du 28 durhnahtig scalt sin in den drintugeden. fide. spe. & karitate. oder ioh in cogitatione. locutione. & opere. leist des du mir die truiuva! sih uuelehe gnada ih dir skeinon ioh in dirro uuerlte. Ich geschaffo. daz die keisere. unte die cuninga. unte andere uuerltuurston. die nu sizzent in demo herstuole unte sie uuider dir superbiunt mit liste. unte mit grimme. alse die pardi. unte die leuuon! daz sie adorabunt uestigia pedum tuorum. unte sie mit dinero lero hine uuerfent die maculosam uarietatem. unte die secularem ferocitatem. unte sie sich becherent ad christianam religionem.

Vers. 9.

(q) Cod. idem.
Cuiam nota majorum —— ——

(r) Cod. idem:
—— sponsam lavacro *baptismatis albam.*

Ad Teuton. Paraphr.

23) Merula *mit alla.* Schilter.

24) Meila, *Macula.*] Anglo-Saxonice mal est *Macula*, sed Franci plerumque commutant Anglo-Saxonum a in ei. ac pro Anglo-Saxonico an, *Unus*; dicunt ein. pro ban, *Os, ossis*; bein. pro dal, *Pars*; deil. pro gast, *Spiritus*; geist. pro had, *Persona*; heit. pro hal, *Salvus*; heil. pro ham, *Domus*; heim. pro lad, *Odiosus, detestabilis*; leid. pro man, *Malus, pravus*; mein. pro stan, *Lapis*; stein. &c. Fieri interim potest Anglo-Saxones, postquam Anglia potiti essent, quodam cum devictis commercio, etiam hanc vocem mal inter plures alias accepisse a Britannis, quibus Macula dicebatur magl, quod ipsum tamen Joh. Davies, strenuus antiquissimæ linguæ indagator, deducit ab Hebræo fonte. quem vide. *Junius.*

25) *Zeiner gnote est: tantummodo.* Sed P. Scriverius, legit in suo MSC. *zeinerguote.* Scherz.

26) *De capite Amana & de vertice Sanir &c.* Schilter.

27) *De montibus pardorum.* Schilter.

28) Hic P. Scriverius habet: *durhnahtig* i. e. perfecta; & recte quidem, apud Notker. Psal. LXXIII, 17. verba: *Tu* perfeciisti *omnes terminos terræ*, reddunt: *Du habest* kedurnohtet *alle marcha dero erdo*, ap. eund. Ps. LIV, 1. dicitur: Christus ist finis (ende) Christus ist unser *perfectio (durnohti)* In eod. Psal. VIII, 3. dicitur: *ze dinemo* durnohtem *lobe*, ad tuam perfectam, plenam laudem. In Glossis supra Scripturam Vet. & Nov. Test. quas in Thes. Anecdot. noviss. primus edidit Vir de re literaria summe meritus Adm. Rev. P. Pezius est: *duranobti*, consummatione. *durnobti*, consummatus. *Scherz.*

29) Loco:

Digitized by Google

Verſ. 9.

O Tu ſponſa ſoror mihi vulnus traicis in cor,
Uno crine tui colli vel lumine ocelli.
In cruce ſuſpenſus patiebar vulnera promptus
Sponſa ſoror pro te, (s) nimio devictus amore,
Quemlibet electum ſalvans hac merce redemptum.
Sive ſit ille docens oculoſo lumine pollens,
Qui bene provideat ſubjectis, non ſua quærat;
Aſſecla ſeu veris doctoribus ille fidelis
Hæreat, ut crines ad colla decora reclines:
Separet hos porro cum vitæ duplicis ordo
Inter diſcentes procedens atque docentes,
(t) Ut ſint multorum facies individuorum;
Una fides omnes confirmat particulares.

VUlneraſti cor meum ſoror mea ſponſa. uulneraſti cor meum in uno oculorum tuorum. aut in uno crine colli tui.

GEſeret habeſt du mir min herza. ſueſter min gemahela. geſeret habeſt tu mir min herza. in einemo diner oigen. oder in einemo [29] uahsſtrenen dines halſes. Min ſueſter propter quam incarnatus ſum! min gemahela. quam deſpondi mihi dote ſanguinis mei! durch dinen uuillon doleta ih die uuvnton clauorum & lanceæ an demo cruce. unte daz leid ih durch einen iegelichen dinero doctorum. qui per oculos figurantur. quia ſubiectis utilia provident! unte durch einen iegelichen fidelium auditorum. qui adherent doctoribus. alſe daz uahs demo halſe! unte ſuie uilo iro ſi. ſie ſint ie doh unum in confeſſione nominis mei.

Verſ. 10.

SPonſa tuæ mammæ quam pulchræ ſunt & amandæ!
Quam bene doctores doctrinis uberiores
(u) Te mea cara decent, qui lactea poculà præbent
Plebibus infirmis, & adhuc ad magna tenellis,
Donec perfectas verbi ſolidentur ad eſcas!
Pulchra magis vino tua mi ſoror ubera dico.
Unguentumque tuum præcellit aromata fuſum.
Crimina per veteris damnantur grammata legis,
Et malefactori reſtabat gratia nulli:
Lac evangelii quod tu per me dediciſti
Dat veniam gratis redeuntibus a male factis.
Nunc quoque majoris dat famam relligionis
Hoc tempus veniæ, quam legis tempora priſcæ.

QUam pulchræ ſunt mammæ tuæ. ſoror mea ſponſa. Pulchriora ſunt ubera tua uino. & odor ungentorum tuorum ſuper omnia aromata.

UUie ſcone ſint dine ſpunne. ſueſter min gemahela. Vuie nietſam mir ſint dine doctores. die der [30] ſpunnehaft ſint mit copia cæleſtis doctrinæ. unte ſie die paruulos ſenſu nutriunt mit dero miliche ſimplicioris prædicationis. unte ſie ſie paulatim uollebringen ad ſolidum cibum euangelicæ perfectionis. Bezzer ſint dine ſpunne. danne der uuin! unte der ſtank dinero ſalbon. der iſt uber alle ſtankuuvrze. Bezzer iſt diu muoterliche ſuoze mines euangelii die du prædicas. & quæ per lac figurantur! danne der alton euuon aſperitas. quæ per uinum figuratur. [31] Abo diu mare miner gratiæ quæ per unguentum exprimitur. diu cumit uerror unte gelochet maneger menniskon ze ſich. danne alle legales obſeruationes! uuante nu ſub gratiam manegera exercitia uirtutum uure cument. in uirginitate. in continentia. in elemoſinis & cæteris bonis operibus. danne [32] ie e tate ſub lege.

Verſ. 11.

DAnt tua labra favum per cerea mella liquatum.
(x) Sub linguaque tua lac & prædulcia mella,
Veſti-

FAuus diſtillans labia tua

DIna leſsa gemahela. ſint trieffenter uuabo. Honig unte miloh. iſt unter diner zungon. Unte der ſtank diner

(s) Cod. Vratisl.
—— —— nimio *devinctus* amore.

(t) Cod. idem.
Et ſint multorum facies individuorum.
Una fides omnes *conformat* particulares.

(u) Cod. Vratisl.
Te, mea *kara*, decent, qui lactea *pabula* præbent.

(x) MSC. Vratisl.
Subque tua lingua. —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

29) Loco: *uahsſtrenen* Merula habet: *hare*. Schilter. P. Scriver. etiam habet: *uahsſtrenen*. *Vahsſtrene* videtur idem eſſe ac Belgicum *ſtinghe hayrs*, quod *cirrum*, *cincinnum*, *capillum contortum* denotat, ceu obſervat Kilian in Etymolog. *Scherz.*

30) *Die der ſpunnehaft ſint* verte: *Qui uberes fertiles ſunt* &c. Apud Notk. Pſ. LXVII, 16. poſt verba: *Montem uberem dico*, legitur: ih meino den anafichtigen Chriſtum, den hoheſten Goteſperg, kenuchtigen, berhaften, *ſpunnehaften* ad nutriendos lacte parvulos. (chindelin mit milche ze gezienne.) *Scherz.*

31) *Abo diu mare miner gratiæ*; verte: *Aſt fama, celebritas meæ gratiæ.* Scherz.

32) Merula: *jeer*, P. Scriverius *ie er*. Prætero Lectionem Vratisl. ac verto: *ac unquam lex fecit*, operata eſt. *Scherz.*

33) Vœge-

Veſtibus eque tuis redolet fragrantia thuris.
Ut favus in cera latitat, ſic littera plena,
Subtilis ſenſus myſteria continet intus:
Quæ dum doctores veluti capſæ locupletes
Ubere doctrina (y) fundunt in vaſcula vina,
Fortibus hinc verbi redolet dulcedo ſuperni.
Sub tamen hac lingua quæ ſtillat dulcia mella
Senſibus infirmis non deſit copia lactis.
Illos hiſtoriis, hos paſcat ut allegoriis.
Dumque cohærentes ſubiecti ſive docentes
Te vallent ſponſa quaſi veſtimenta decora,
(z) *Fragrat odor ſuavis mihi de veſtris benefactis.*

tua ſponſa! mel & lac ſub lingua tua! & odor ueſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.

diner uuate: iſt alſo [33] uuiroches ſtank. Dine doctores qui per fauum figurantur. die uvrebringent iro auditorbus den uuabon ſpiritualis dulcedinis ex ſuperficie litteræ. uuante alſo der uuabo ſuebet in demo uuahſe. alſo iſt uerholan diu ſpiritalis intelligentia in hyſtorica narratione. Unter deroſelbon doctorum zungon. iſt honig unte miloh? unante ſie die perfectos inſtruunt mit ſpiritalis ſenſus dulcedine! unte abo die infirmos auditores nutriunt mit dero miliche hyſtorialis uerbi. Abo din uuatſtank iſt ſamo uuiroches. uuante alſo diu uuat den lichamen zieret in mennisken geſihte. ſamo zierent dih guotiv uuerch in minero anaſune. [34] ſueder ſie gefremet uuerden per prælatos. oder per ſubditos! unte ſie alliu inpfahon ih uice orationum: quæ per thus figurantur.

Verſ. 12.

(a) *HOrtus concluſus ſoror es formidine tutus.*
Fons quoque ſignatus non ad loca ſordida lapſus.
Virtutis variæ quia germen pullulat in te,
Ut genus herbarum parit hortus multimodarum;
Crebra miniſtrorum vallat tutela meorum
Te per circuitum, ne tu timeas inimicum,
Per volucres cæli qui vult plantaria verbi
Ne pariant fructum tolli de corde bonorum.
Fons bene ſignatus rigat herbas quas habet hortus:
Quippe fidem veram nec ſpiritus aut homo nequam
Doctrinæ pravæ poterit maculis vitiare.
Quin etiam firmo ſunt occultanda ſigillo
Myſtica ſcripturæ, quæ clara pandere luce
Sic liceat dignis, claudantur ut ipſa malignis.
Non etenim gemmæ ſunt porcis proiiciendæ.

ORtus concluſus ſoror mea ſponſa ortus concluſus. fons ſignatus.

DU biſt uuole slozhafter. garto ſueſter min gemahela. garto slozhafter. brunno beſigeleter. Uuante allerslahto tugede an dir [35] quekkent. alſo in demo garten allerslahto krut gruonent. uon dannen habo ih dih allenhalbon beuuaret mit angelicis præſidiis uuider demo tuiuele. daz die uolucres cæli nie ne mugen tollere ſemen uerbi de cordibus electorum. Der garto iſt alliz ana gefuihtet mit demo beſigeleten brunnen: uuanta diu corda credentium neheinen fructum boni operis bringen ne mugon. ſine gratia ſpiritus ſancti. Der brunno iſt beſigelet. quia ſcientia uerbi mei reſeranda eſt mundis & ſtudioſis. unte iſt abo occultanda impuris & deſidioſis. nec enim fas eſt proicere margaritas ante porcos. neque ſanctum dare canibus.

Verſ. 13.

(y) MSC. idem:
—— —— fundunt in vaſcula *viva*.

(z) MSC. idem:
Flaglat, odor: —— ——
NB. legitur ubique *flaglat* pro: *flagrat*, ceu Celeberr. Dn. Kranzius obſervavit. *Scherz.*

(a) Cod. Vratislav.
Ortus concluſus. —— ——
ubique legitur: *Ortus* pro: *Hortus* ceu modo laudatus Dn. Kranzius notat.

Ad Teuton. Paraphr.

33) Vœgelin habet: *uuirdiches*. Scherz.

34) Petr. Scriverius legit: *ſuedir* &c. redde: *Ab utro perficiantur ſive per prælatos, ſive per ſubditos.* Scherz.

35) *Quekkent an thir dugetha*, habet Merula. Ad quem loc. Junius: *Pullulant in te virtutes.*] her dodon erquekkeda, *Mortuos excitabat*; pag. 103. erquihto ich thich, *Vivificavi te*; p. 151. quekken uuazzaro puzza, *Viventium aquarum puteus*; p. 75. mine uingera uuurthan uol thero quekkeſtan mirron, *Digiti mei pleni myrrha probatiſſima*; p. 91. & 102.
quek, *Vivus*; Otfr. III, 24, 201. queke, *Vivi*; Otfr. IV, 26, 36. aur erqhuichit, *Redivivum*; Gloſſ. C, 15. irquicke, *Excita*. irquicken ſalſtu, *Vivificabis*; Gloſſ. Lipſ. qhuec mardaro. fleiſc quecchaz, *Caro viva*; Gloſſ. B, 11. quecſeluer, *Humectum, quod vulgo vocant Vivum argentum*; Gloſſ. D, 14.
quecholder, *Juniperus*; Gloſſ. D, 33.
quicca ſe, *Animalia*; Gloſſ. Lipſ. gequicco, *Vivifica*; Gloſſ. Lipſ. Vocabulum quek vel quic Mericus Caſaubonus deſumptum putat ex κίκκω vel κίκυ, quod Atticis eſt ταχύ, *Celeriter*. Diſpice interim an non rectius deduci poſſit a κίκυς, *Vires, robur*. nam κίκυς apud Heſychium in ἄκυκος exp. ὁ ἀπὸ τοῦ κίνειν ἰσχύς, *Vis commovendi ſe*. Junius.

36) *Uueneger*,

Digitized by Google

(b) *Ædibus ex priſcis tua cum plantaria mittis,*
Punica mala ferens paradiſus adeſt mihi præſens,
(c) *Cum variis pomis ſpecie geſtuque decoris.*
Ante quidem paruus Iudææ in partibus ortus
Arboribus celſis & multa fruge repletis
Nobilis extiterat: ſed iam ſe mundus amœnat
Per te plantatis de primo germine ramis.
Scilicet emiſſis a te primoribus illis
Vocis Apoſtolicæ, ſonus eſt auditus in orbe.
Poſt quos martyribus locus eſt in honore ſecundus,
Qui rubuere ſuo pro memet ſanguine fuſo,
Punica mala ſolent (d) *qualem proferre colorem.*
Hinc quoque fraternas ſoror es ſortita cateruas,
Quas caro nec ſanguis ſed gluten iungit amoris:
Quæ ſimles granis vno ſub cortice clauſis,
Cuncta tenent vna, cunctis communia cuncta.
Nullaque virtutis perfectio deſit in illis,
Ut bona multimodis gaudent plantaria pomis.

(e) *Cyprus cum nardo, crocus ardens non ſine nardo,*
Floret in hoc orto rubra fiſtula cum cinamomo,
(f) *Ligna nec his deſunt Libani quæ vertice creſcunt.*
Germina virtutis fert hortus ſpiritualis,
Quem tu ſponſa colis, (g) *quia commemoratio iugis*
Cæleſtis doni parit incrementa labori:
Dum nihil ex meritis præſumit quiſque fidelis,
Spem reuocans in me, meditantes taliter in ſe,
Munere cæleſti donabo candificari:
Vt ſemen cypri, quod de cælo venienti
Conſimile eſt mannæ, quo plebs mea vixerat ante.
Mox quoque famoſi ſimiles redduntur odori
Nardi præclaræ, per ariſtas multiplicatæ.
Nam facit inſignes virtutum copia dives,
Fulgida tot varriis quot ariſtæ ſunt benefactis,
Dulcem rumorem ſpargens vt nardus odorem.
Sed reputant veræ ſe nil virtutis habere,
Ni rutilent æque fratrumque meique in amore,
Vt crocus auricolor: quia non eſt altera maior
Virtutum ex numero, quæ culmine polleat æquo
(h) *In conſorte ſchola, quantum dilectio ſola.*
Creditur ardentes crocus vt reſtinguere febres,
Sic

Verſ. 13.

EMiſſiones tuæ paradyſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Ciprus cum nardo.

DIne uzflanza daz iſt bomgarto róter epfelo. mit aller slahto obeze. Der din [36] uueneger garto. der in iudea uuas. der hat manige garton gemachot! uuante do du die apoſtolos ſecundum meam prædeſtinationem diſſeminaſti. do uvurten manige incrementa uirtutum per totum mundum. Zeriſt nah in an den. die die rote mines bluotes mit effuſione ſui ſanguinis [37] bildoton. darenah an den conuenticulis fidelium. quibus eſt cor unum & anima una. die der ze ein anderen mutua caritate coherent. alſo multa grana ſub uno cortice mali punici continentur! unte an den allerslahto tugede uunden uuerdent: ſamo in demo bomgarten allerslahto obaz. In dinemo garten ſint geuuahſan aromaticæ arbores! unte allerslahto bouma die uffen libano geuuahſan ſint.

Verſ. 14.

NArdus & crocus fiſtula & cinamomum. cum uniuer-

IN congregatione iuſtorum da skinent allerslahto tugede, quæ per aromaticas arbores deſignantur. Dero tugede allero anagenge. ſcal ſin aſſidua commemoratio gratiæ cæleſtis! uuante nieman fidelis ne ſcal præſumere de ſuis meritis. ſed tantum de ſpe gratiæ meæ! quia ſine me nihil poteſtis facere. Die iro herza in demo gedinge geueſtenont: die uuerdent mit rore cæleſtis gratiæ dealbati. ſamo ſemen cipri. daz der glich iſt mannæ de cælo uenienti. Daranach uuerdent ſie [38] luimhaftig guoter uuercho. unte iſt der luimunt alſo ſuoze. ſamo odor nardi! unte dihent ouh de uirtute in uirtutem alſo diu cacumina foliorum nardi ſih zebreitent in aher. ſo einemo uuirdet gegeban per ſpiritum ſermo ſapientiæ. alii ſermo ſcientiæ. alteri fides. alii gratia ſanitatum. alii operatio uirtutum. alii prophetia. alii diſcretio ſpirituum. alii genera linguarum. alii interpretatio ſermonum. Nardus ne ſal abo nieth ſin ſine croco. uuante nehein uirtus ne touk ſine caritate. Crocus iſt goltuaro. uone dannen bezeiche-

(b) Cod. Vratisl.
Edibus ex priſcis —— ——
(c) Idem Cod.
Cum varlis *pomis ſpecie vultuque* decoris.
(d) Cod. Vratisl.
—— —— qualem *preferre* colorem.
(e) Cod. Vratislav.
Ciprus cum nardo. —— ——
(f) Idem Cod.
Ligna nec *hic* deſunt. —— ——
(g) Idem MS.
—— —— *qua* commemoratio jugis.
(b) Cod. Vratisl.
In conſorte *ſcola* ——

Ad Teuton. Paraphr.

36) *Uueneger*, *uuenege* alias *miſerum*, *infelicem* denotat. vid. Ot. I, 17, 101. & I, 18, 72. Unde & *uuenekeiti*, calamitatem, ap. eundem IV, 26, 78. Sed hic *parvum* ſignificat. *Scherz.*
37) *Bildoton* redde: *imitabantur.* Scherz.
38) Supra recte beneque Junius *luimhaftig* reddit: *Famoſus, bonæ meritaque famæ præconio inclytus.* Scherz.

Digitized by Google

Sic etiam multas operit dilectio culpas.
(i) *Sic quoque ſunt humiles, patienter dura ferentes,*
Sic animis mites, ſic vultu & corde reclines;
Vt proſpectat humum rubra fiſtula vel cinamomum.
Hiſque verecundus color eſt, veluti rubicundus
Cortex in caſia, quia deteſtantur iniqua.
Eminet bis porro doctorum præcluis ordo,
Actio proceros quos & ſapientia celſos
Efficit, ut Libani lignis poſſint ſimilari.
Quæ ſuperant alias ſpeciali germine ſilvas.
Hic aloës mirrhæ liquet incrementa virere,
Omnibus unguentis primis ſimul annumeratis.
Non tibimet deſunt qui ſic compeſcere quærunt
Illecebras carnis, ne qua putredine labis
Vel caro fœdetur, vel cor cupidum vitietur.
Aut iuſtis thalamis per funera diſſociatis
Conjugium ſpernunt, & ſic immunia reddunt
Membra a luxuria, quamvis in corpore viva.
Ut ſparſa mirrha ſervantur mortua membra,
Aut Aloes ſucco, ne fiant putrida tabo.
Sunt etiam quidam ſatagunt qui ducere vitam
Actibus in ſanctis, ut odore ſuæ bonitatis,
Qualis ab unguentis fragrare ſolet precioſis,
Oblectent alios; ipſi ſolantur egenos
Preſſorumque malis per viſcera ſic pietatis
Reſtituunt ſenſus, unguenta ut debile corpus.

uerſis lignis libani. Myrra & aloe. cum omnibus primis unguentis.

zeichenet er dilectionem meam & proximi. uuante alſo daz gold turer iſt. danne dehein ander geſmide! alſo iſt ouh caritas præcipua omnium uirtutum. Crocus lesket ouh daz brinnente fieber. ſamo tuot karitas. ſiv leskit unte [39] bedempfet multitudinem peccatorum. In dinen conciliis ſint ouh pauperes ſpiritu. quorum eſt regnum cælorum. unte die der uerecundi ſint ad facienda mala. Die bezeichenet [40] fiſtula. diu der iſt breuis arbuſcula. unte rote rinton hat. Dir negebreſtent ouh niet humiles & contriti corde. die der fructum afferunt in patientia. Die bezeichenet cynamomum uuenegaz boumelin unte abo micheler chreſte. unte ſuozes ſtankes. Den allen ſint abo eminentiores dine doctores. die iro ſubiectos alſo uerro ubertreffent mit celſitudine uirtutum. unte mit proceritate morum. alſo diu ligna libani uberfahent andere uualtholz mit iro ſcone. unte mit iro hohe. In dinemo garten iſt mirra unte aloe. mit allen den hereſten ſalbon. In numero fidelium da ſint michelero dignitatis caſti & continentes. die iro lebentegaz corpus alſo immune behaltont a fætore luxuriæ ſamo myrra unte aloe behaltont die toton lichamon a putredine & a uermibus. Da ſint ouh mite uirtuoſi & miſericordes. die mit operibus uirtutum reddunt de ſe fraglantiam bonæ opinionis. alſo die tiuron ſalbon die quekke des guotes ſtankes! unte mit elemoſinis releuant miſeros & egenos. ſamo mit den guoten ſalbon geheilet uuerdent die [41] gekniſton unte die ſiechon lichamon.

Verſ. 15.

Tu fons hortorum, puteuſque profundus aquarum,
De Libani ſummo quæ currunt impete vaſto.
Eloquii ſacri ſaliens fons amne ſalubri,
Irrigat Eccleſias illo de germine natas.
(k) *A te*

FOns ortorum. puteus aquarum

DU biſt gartbrunno! du biſt putza der quekkon uuazzero. die mit [42] tuihte fliezzent uon libano. An dir iſt ſcientia ueritatis. diu der in ſacra ſcriptura etiſuua alſo offan iſt ſamo

(i) Cod. idem.
Hic quoque ſunt humiles. —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

39) *Bedempfet* Junius vertit per: *operit*; Sed rectius redditur per: *ſuffocat*. vid. omnino Palthen. in not. ad Tatian. p. 372. *Scherz*.

40) Haimo: Fiſtula eſt brevis arbuſcula, quæ & Caſia vocatur, cortice purpureo. *Schilter*.

41) Gekniſedon lichamon, *Eliſa* vel *contrita corpora*; pag. 75. kichnuſit uuurtun, *Conlidebantur*; Gloſſ. B, 7. thurahchnuzit, *Perculſus*; Gloſſ. C, 11. chnuſſan, *Adlidere*. zua kechnuſita, *Adliſit*; Kero. Omnino a Græcis deſumptum eſt hoc verbum, nam κνίσσω Heſychio exp. φθείρω, ὀλίσω, λυμῶσω. *Corrumpere, perdere, dolore afficere.* κνίζω quoque eidem Grammatico exp. λυπῶ. & κνίζω, λυπῶν. *Junius*.

42) Merula habet: *tiuhze*; ad quem locum Caſtricomius notat: *Tiuhze*] ſeu ut mallem legere: *trubze*, ſignificat *impetum, violentiam*: nobis dicitur *gedruis*, aut *gedruiſch*, pro *impetu, violentia*. Item, *ſtrepitu, fremitu* & *ſtridore*. Hæc Caſtricomius. mit tiuhze, *cum impetu.*] Mendoſum forte; porro conſidera. *Junius*. P. Scriver. habet: *tuibte* i. döſe. *Tuibte* retinendum eſſe arbitror; eſt autem Belgis: *tuyten*, tinnire, ſtrepere, *tuytinghe*, ſuſurrus, ſibilus, tinnitus aurium. vid. Kilian. in Etymol. *Scherz*.

43) *Dib*.

Digitized by Google

(k) *A te plantatas, quod complet ſecula ramis.*
Nunc tamen ille patens & aperto flumine labens,
Hauritur facile, (l) *puteo nunc clauditur ille.*
Hiſtoriæ verbis potatur concio plebis.
Ipſa ſuperficies hanc allicit: at ſapientes
Myſtica de magnis norunt haurire profundis.
(m) *Nunc quoque vivarum fontem derivat aquarum*
Impetus ille mei ſpiraminis, ut prohiberi
Obice pravorum numquam queat hæreticorum,
Quin bibat albatus (n) *populus baptiſmate locus.*

rum uiuentium. quæ fluunt impetu de libano.

ſamo der fliezzente brunno. uuante ſiu liht iſt ze uernemene! etiſuua iſt ſiu alſo diu putza: da uz man daz uuazzer mit arbeiten skeffet: uuante ſiu unſemfte iſt ze uernemene. Diu geſcriſt habet ſamo drate uart. alſo daz berg uuazzer! uuante die der dealbati ſunt baptiſmate & bonis operibus. die ne doleton ein dinemo primitiuo orto. noh hinnan uure ne dolent in allen den ortis die der uone dinen primitiis gepflanzent ſint. necheinen obicem falſitatis! quia flaminis impetus. uirtus ſcilicet ſacri eloquii. lætificat ciuitatem meam.

Chriſtus de Eccleſia dicit.

[*Pag.* 80.]

Surge furens aquilo, ſed & auſter blande venito,
Pollet aromatibus meus hic cum flabitis hortus.
O vos infeſtæ partes mihimetque meisque,
Me permittente non autem præcipiente,
(o) *Nunc quaſi torrentes aquilonis ſumite mores,*
Sævitia dura minitando pericula plura.
Eccleſiæque meæ totas vires adhibete.
Nunc quaſi ſuadentes auſtri prætendite mores.
Tendite blandarum molimina decipularum,
Sibilet ex fictis lenis ſuadela loquelis.
Neutro proficitis, ſed cum certamen initis,
Ex odiis veſtris decus illi creſcit honoris.

Verſ. 16.

SUrge aquilo. & ueni auſter. perfla ortum meum. & fluent aromata illius.

BUre [43] dich nortvuint. unte kum du ſundene uuint: durch uuaie minen garton. [44] des de drahor ſtinkent ſine pimenton. Ir perſecutores minere eccleſiæ [45] ieuueren ubelen uuillon hengon ih iu ze skeinene uuider iro. [46] daz ir ſie beſuochet mit ſamo draten terroribus. alſo der nortuuint uuaiet! unte mit ſamo [47] ſmehlichen blandimentis. alſo lindo ſundene-uuint uuaiet mit neuuederemo mugit ir iro [48] getaran. ſunter da mit machot ir ſie liumhaftig slategero tugede.

CAP.

(k) MSC. Vratisl.
A te plan*tatis* quod complet ---
(l) MSC. idem.
—— —— puteo nunc *conditur* ille.
(m) Cod. Vratislau.
Hunc quoque vivarum. —— ——
(n) Idem MSC.
—— —— populus baptiſmate *lotus.*
(o) MSC. Vratisl.
Nunc quaſi *terrentes* Aquilonis---

Ad Teuton. Paraphr.

43) *Dib.* Vœgelin.
44) Videtur Interpres legiſſe in Latino: *ut fluant*, & adjeciſſe, *eo magis: deſto drader.* Merula habet: *tbeſte tbrader.* Schilter.
45) Verte: *veſtram malam voluntatem permittam vobis ut oſtendatis contra illam.* Scherz.
46) *Daz ir ſie beſuochet*, ut illam probetis, tentetis; apud Notker. Pſ. XXV, 2. verba: proba *me Domine & tempta me*, ſic redduntur Theotiſce: Beſuoche *mih, unde choro min.* Paulo poſt dicitur: Alſo ſi teta Abrahamen, do er *temptatus* (*beſuochit*) uuart. *Scherz.*
47) Merula: *Smethelichon.* ad quem locum Caſtricomius ait: *Smethelichon* i. e. mollibus, nobis *ſmydige* & *geſmydige* ſignificat mollem, lenem & blandum. Petrus Scriver. habet: *ſchmeichlichen.* Textus MSC. noſtri retineri poteſt; *ſmelich* enim denotat, *delicatum, blandum.* In Gloſſ. Ker. eſt: *ſmecharem*, delicatis. Belgis *ſmeecken*, *ſmeeckelen*, blandiri, palpare, *smeekelick*, blandus, blandulus. Vid. Kilian. in Etymol. *Scherz.*
48) *Getaran*, nocere. Vid. notam meam ad Otfrid. Eu. II, 9, 106.

Cap. V.

Eccleſia de Chriſto dicit.

[*Pag.* 81.]

(a) *AD ſua iam ſponſus veniat plantaria promptus,*
Veſcatur pomis quæ noſtris ſevit in hortis.
Iam dudum ſenſi, quia de me ſpes bona cari
Provocat, ut partes infeſtæ mille per artes
Me circumveniant, nunc aſpera ſpicula figant,
Vere terrentes, (b) *nunc falſe blanda loquentes;*
Me ſibi ceſſuram reputent ſecum ruituram.
(c) *Sed neutris cedens, precor, ut ſponſus mihi præſens*
Teſtis in hoc aſſit, quia neutro victa labaſcit
Spes mea, ſive fides, ſumens certamine vires,
Ut pariant pœnæ maturæ præmia palmæ.

Verſ. 1.

UEniat dilectus meus in ortum ſuum. ut comedat fructus pomorum ſuorum.

IH geron. daz min uuine kume in ſinen garton. daz er da ezze daz [1] uuocher ſines [2] eigenen obezes. Ih habo uernomen. daz min ſponſus erloibet habet ſinen unte minen uienton. daz ſie mih beſuochen. ſumſtunt mit [3] ege. ſumſtunt mit ſmeiche! nu uuerdet des innena. daz ih durh iro neuuedet ne [4] ſlaffon a uirtutum conſtantia! uuante nah ſinemo geheize qui perſeuerauerit usque in finem. hic ſaluus erit! unte ouh acerbitas perſecutionum beran ſcal maturitatem præmiorum.

[*Pag.* 83.]

Chriſtus dicit ad Eccleſiam.

O Soror ad noſtrum deſcendi ſedulus hortum,
Meſſis aromaticæ lætabar & ubere mirrhæ,
Deguſtansque favum per cerea mella liquatum,
Dulcia vina bibi cum nectare lactis opimi.
Ut tu ſponſa cupis mihi delectatio iugis
Permanet electum ſanctoruu viſere cœtum.
Corrigere errantes, infirmos reddere fortes,
Præmia perfectis dare poſt certamen agonis.
Sunt tamen ex iſtis quos mortificatio carnis,
Famaque virtutum rebus iam prodita dudum,
Redi-

VEni in ortum meum ſoror mea ſponſa. meſſui myrram meam cum aromatibus meis. comedi fa-

IH bin dicco kuman in minen garton ſueſter min gemahela! ih ſneit da mine mirron mit minen pimenton! ih az da uuabon mit minemo honige! ih trank ouh da minen uuin mit minero miliche. Alſo du geroſt o ſoror & ſponſa. diccho habo ih [5] geuuiſot. unte alliz ana uuiſon ih minero holdon in quibus uiridiaria uirtutum inuenio. ut corrigam errantes. infirmos roborem. perfectos remunerem. Iro ſumeli-

---

(a) Cod. Vratisl.
Ad ſua jam ſponſus *veniens* plantaria ——

(b) Idem. Cod.
—— —— nunc *falſo* blanda —— ——

(c) Idem MSC.
Sed *neutri* cedens ——

Ad Cap. V.

1) Vœgelin habet: *uuuocher*. Junius hæc notat: Thaz uuocher fines ouezes, *Fructum pomorum ſuorum.*] do uuir thes uuara of nah themo bluothe thas uuocher ſich geſcaphe, *Obſervemus an poſt florem fructus ſe formet*; pag. 141.
mit uuochru thera reuuuun, *Cum fructu pœnitentiæ*; Hymn. XXIII, 3. uuachar, *Fructum*. uuacharum, *Fruges*; Kero. uuacher, *Germen*; Gloſſ. B, 22.
uuackerhaft, *Fertilis*; Gloſſ. B. 21.
uuachar, *Quæſtum*; Gloſſ. C, 14.
ſiran uuacharun, *Uſuris*; Gloſſ. B, 55. q. d. Improbis fructibus. Liquet igitur ex allatis Avos noſtros unum idemque nomen tribuiſſe *Fœnori* & *Fructibus e terra enatis*. Huc facit illud Ciceronis de Senectute; *Terra nunquam recuſat imperium, nec unquam ſine uſura reddit quod accepit; ſed alias minore, plerumque majore cum fœnore.* & illud Manilii libro Quinto;

Seminaque in fœnus ſulcatis reddere terris,
Uſuramque ſequi majorem ſorte, receptis.
Frugibus innumeris, atque horrea quærere meſſi.
Quod ſolum decuit mortales noſſe metallum.

Maxime tamen huc facit Feſtus; *Fenus appellatur naturalis terræ fetus, ob quam cauſam & nummorum fetus Fenus eſt vocatum, & de ea re leges fenebres. Fenus, & Feneratores, & lex de credita pecunia Fenebris a fetu dicta, quod crediti nummi alios pariant: ut apud Græcos quoque eadem res τόκος dicitur. Fenum quoque pratorum ab hac cauſa eſt appellatum; quando id ipſum manens quotannis novum parit. unde etiam Feſtuca vocata eſt.* Quod originem vocis attinet; eaca, oken, & poken Anglo-Saxonibus olim dicebatur *Fœnus*; ab ican vel eacan, *Addere, adjicere, augere.* pro quo Franci dicebant auchon, quod habet Kero. Ipſa vero eacan vel auchon manifeſte ſatis originem traxerunt ex αὐξειν vel αὔξειν, *Augere, accumulare.* Cymræcis quoque occr & occraeth eſt *Fœnus, uſura.* Hæc *Junius.*

2) Vœgelin. non habet: *eigenen.* Scherz.

3) Merula habet: *ſume ſtund mit* duris tormentis, interdum mollibus blandimentis. Petr. autem Scriver. habet: *Sumſtunt mit ege forbta, ſumſtunt mit ſmeiche.* ubi *forbta* videtur ex poſt facto explicationis cauſa irrepſiſſe. *Ege* idem eſt ac: *terror.* Gl. Lipſii. *Egiſin*, horroris. *Egislickis*, terribilis. *Egisliko*, terribiliter. *Egiſſo*, pavor. Anglo-Sax. *Oga*, terror. Goth. *ogan*, metuere. Island. *Oogn*, terror, vehementiſſimus, vid Jun. in Gloſſ. Goth. Hinc apud Notk. Pſ. LVII, 8. *er egot in*, terret illum. *Scherz.*

4) Merula legit: *slafto.* aſt P. Scriverius habet: *slafſon* i. pigreſco. Stadenius verba Willerami: *ih ne slafto* reddit: ich uuerde nicht unmunter oder nachläſſig. *Scherz.*
ich ne slafto, *Non remitto* vel *labaſco*, non *flaceſco.*] mit slaftheyde, *Remiſſe, languide*; p. 85.
slaffii, *Deſidiam.* slaffer, *Acediosus*; Kero.
slaffe, trage, *Ignavi*; Gloſſ. B, 27.
slaffer, *Iners*; Gloſſ. B, 28.
slafher, *Deſidioſus*; Gloſſ. B, 14. *Junius.*

5) Hauon geuuiſet ande uuiſon, *Viſitavi & viſito*] uuiſeda her miner herzan, *Viſitavit cor meum*; pag. 90.
her uuiſet ſinen holden, *Viſitat ſuos amicos*; p. 108.

Digitized by Google

Reddidit insignes, bonitatis odore vigentes,
Hos velut emeritos, hinc mortis falce recisos
Condidi in æternis bene victuros apothecis.
Sunt & adhuc vivi, qui dum cælestis opimi
Nectare sunt verbi, favus est ut melle liquenti,
Hoc aliis ructant, ipsi quoque mente redundant.
(d) *Hi proceres, infra manet auditoria turba,*
Quæ dum prompta capit quæque a doctoribus audit,
Oblectatur eis veluti dulcedine mellis.
Sunt & in his fortes ad sensus interiores
(e) *Notandos habiles, sunt quidam ad sola capaces*
Verba, superficiem quæ pandunt historialem.
Quorum diversam quando contemplor opellam,
Nec votum dispar, licet actio prodeat impar,
He mihi sunt epulæ, cibus hic mihi deliciæque.

fauum cum melle meo bibi uinum meum cum lacte meo.

meliche. die mit mortificatione carnis quæ per myrram figuratur. unte mit odore bonorum operum qui per aromata significatur insignes uuaron! die habon ih falce mortis ab hac uita præcisos. unte habon sie in apothecis æternæ patriæ reconditos. Abo unter den qui adhuc in mundo conuersantur. habon ih uundan sumeliche. die der also uberes sint doctrina cælesti. samo der uuabo des seimes! unte infra illos. fideles auditores! qui delectantur dulcedine uerbi mei super mel. Inter auditores hab ih ouh die uundan. qui idonei sunt ad capienda fortia sacramenta quæ per uinum figurantur! unte sumeliche. qui contenti sunt lacte hystorialis uerbi. Dero allero fliz doh er diuersis modis sih skeine! er ist ie doh min cibus. unte min delectatio.

[Pag. 85.] *Vox Christus ad Apostoli.*

(f) *FRonte dapes hilari precor vt sumatis amici,*
Quas mihi sacrarum pariunt actus animarum.
Delicias Domini quia cognouistis amici,
Congaudete bonis, imitandos hos quoque vobis
Ponite, iustitiæ constante fameque sitique,
Pane mei verbi quo sitis pectore firmi,
(g) *Iucundosque calix vox reddat spiritualis,*
Nec quasi sensibiles ad mundi quosque labores.

COmedite amici mei. bibite & inebriamini kariſſimi.

EZzet mine fruinta. trinket unte uuerdent trunkan mine liebeston. Mine fruinta faciendo quæ præcipio! mine liebeston me super omnia diligendo! ir habet uuola uernoman. uuaz min cibus. min potus. mine deliciæ sint! scilicet profectus fidelium. maiorum & minorum. Den sculet ir congaudere. unte sculet sie bilidan. nieth mit slafheite. sunter mit auiditate & iocunditate! sculet alliz ana esurire & sitire iustitiam. ut satiemini cum apparuerit gloria mea. Panis cor hominis confirmat & uinum lætificat cor hominis. Also scal iuuih panis uerbi mei confirmare ad bona facienda! unte præclarus calix spiritualis ebrietatis der scal iuuih iocundos facere. unte quodammodo insensibiles reddere ad mundi mala toleranda.

Vox Ecclesiæ de sua requie.

[Pag. 86.]
SOmnus abest cordi, dum laxo membra quieti.
Pax aliquanta mihi quia cessit munere amici,
Nec patior tales quales rudis ante labores.

Verſ. 2.
EGo dormio. & cor

ICh slafon. min herza uuachot. Vone mines uuines gnadon. habon ih (6) etenuilo ruouuon. uuante ih sulehe arbeit. unte sulehe persecutiones nu ne lidon. so ih edes in initio fidei doleta. des de fliezegor uuil ih ad illum

Otia

(d) MSC. Vratisl.
Hos proceres infra —— ——

(e) Idem MSC.
Potandos habiles —— ——

(f) MSC. Vratisl. habet:
Fronte dapes hilari precor ut sumatis amici,
Ebrius & fiat quisquis mea pocula bibat,
Delicias Domini quia cognovistis amici,
Quas mihi sanctarum pariunt actus animarum;
Congaudete bonis.

(g) Idem MSC.
Jocundosque Calix —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

108. Got uuisota, *Deus visitavit*; Tat. IV, 14. ubi vide annotata. *Junius.*

6) P. Scriver. *ettenuuilo*, *etenuuilo*, idem est ac: *aliquando.* bisuueilen. *Scherz.*

Digitized by Google

Otia contemno, bona liberius faciendo,
Cordis & intuitum defigo libenter in illum.

cor meum uigilat.

lum de luce uigilare. unte die oigen mines herzen ad illius amorem intendere.

Eccleſia de Chriſto.

VOx audita mihi dudum pulſantis amici,
Oſtiolum reſera mihi tu germana & amica,
Immaculata mea, nullique nociva columba:
Namque caput mihi ros infecit, gutta capillos,
Quæ gelidæ noctis vehementer decidit horis.
O mihi quæ ſoror es, quia regni certa cohæres,
De requie grata precor a me ſponſa rogata
Surgere feſtina, poſtponens otia pulchra,
Ad quæ tu tantum tibi gaudes eſſe vacandum,
Laudibus & pſalmis, ut lenta pace fruaris.
Publica fraternis te commiſcere catervis,
Utile communi proponito dogma ſaluti.
Nam torpente fide multi retro rediere,
Atque ab amore meo frigeſcunt ore profano,
Blaſphemando patrem, plebemque nocendo fidelem,
Perfidiæ tenebris preſſuris continuatis.

VOx dilecti mei pulſantis. Aperi mihi ſoror mea. amica mea. columba mea. immaculata mea. quia caput meum plenum eſt rore. & cincinni mei guttis noctium.

MIr [7] becnuodelet mines vuines ſtimma. [8] Intuo mir min ſueſter, min fruintin. min tuba. min ſcona. uuante min hoibet iſt fol toiuues. unte mine locca fol dero nahttroffon. Min ſueſter. quia coheres regni mei! min fruintin. quia conſcia ſecretorum meorum. min tuba. quia dotata a me donis ſpiritus ſancti. qui per columbam figuratur! min ſcoina quia in baptiſmate purgata ab omni macula peccati! ſtant uf de lecto contemplationis. unte kum uure propter fraternam utilitatem ad opus prædicationis. [9] uuante dero uilo iſt, die der propter frigus iniquitatis quod rore ſignificatur redundant in blaſphemiam capitis mei. id eſt patris mei! unte die der fideles meos qui adherent mihi alſo die loccha demo hoibete. beſuarent mit operibus tenebrarum.

Verſ. 3.

EXuta tunica rurſus ne reveſtiar illa?
Num ne pedes lotos rurſus faciam lutulentos?
Vita quidem lectum contemplativa quietum
Iam mihi præbebat, ſolumque vacare libebat
Laudibus & pſalmis, curis de corde fugatis,
Officio verbi nunc vox inſiſtere amici
Me iubet, ut tractem fraternam commoditatem: Ergo

EXpoliaui me tunica mea! quomodo induar illa? laui pedes meos! quo-

IH bin uze minemo rocche gesloffan. uuie ſcal ih in uuidere ane getuon? Ich habon mine fuoze [10] geduagan. ſcal ih ſie abo [11] beuuellan? Ih habo mich [12] gemuozeget uuerlichero ſorgon! uuie ſcal ih iro mih abo unteruuintan? Scal ih officium prædicationis repetere! ſo ſcal ih ouh ſub-

7) mir becnuodelet mines uuines ſtemma, *Me appellat* vel *nominat dilecti mei vox.*] Nihil adhuc in Alamannicis monumentis inveni quod huic verbo lucis aliquid afferat, præter illud einchnuadilem, urmarem, quod in Gloſſ. B, 26. exponitur *Inſignem.* atque ita einchnuadilem Patres noſtri proprie dixerint eum, *Qui unus præter cæteros nominatur, celebritate nominis omnes alios antecellens.* ὀνομαστὸς. Malui vero *Nominandi* verbo hic uti, quam *Pulſandi* vocem cum Gloſſatore ſervare: quoniam prius illud tam huic Authoris noſtri loco, quam iſti einchnuadilem conveniat; poſterius autem neutrobi locum habeat. Quamvis igitur in Francicis antiquitatibus, præter unum einchnuodilem, nihil hactenus invenerim quod hanc noſtram interpretationem firmare videatur; nihilominus tamen in cognata Anglo-Saxonum lingua deprehendo cneodan iis pro *Nominare* acceptum. legimus enim apud ven. Bedam hiſt. eccleſ. gentis Anglorum lib. II, cap. 20. thone tun gyt to dæg mon his noman cneodeth, *Ejus nomine vicus uſque hodie cognominatur.* Junius.

8) Intduo mir min ſueſter, *Aperi mihi ſoror mea.*] ich ſtuont uph, thaz ich minemo uuino untdade, *Surrexi ut aperirem dilecto meo;* pag. 91. intteta then buoh, *Revolvit librum;* Tat. XVIII, 2. ubi vide a nobis annotata. *Junius.*

9) Mens eſt: *Siquidem illorum multi ſunt.* Scherz.

10) Ich hauo mine fuoze gethuagan, *Lavi pedes meos.*] ther githuagan iſt, *Qui lotus eſt;* Otfr. IV, 11, 74. thuuahan, *Lavare;* Tat. CLV, 2. ubi vide annotata.
duuahila, *Mappula;* Kero.
duele, *Linteum, linteolum, mappa, mappula;* Gl. D, 18. hant tuele, *Manutergium;* Gloſſ. D, 18. *Junius.*

11) Merula: *uuie ſcal ich ſie beuuollan.* Ubi Junius hæc notat: *Quomodo inquinabo eos?*] thu thie unbeuuollene behaldoſt, *Tu eam immaculatam conſervas;* pag. 112.
thar beuual ſich thin muoder, *Ibi violata eſt mater tua;* pag. 151. unpauuollaniu kadigani, *Inlibata caſtitas;* Hymn. VIII, 8. unbeuuollan, *Immaculatus;* Gloſſ. Lipſ. piuuollan, *Profanum, pollutum;* Gloſſ. B, 38.
biuuollon, *Infecta;* Gloſſ. Lipſ.
piuuollana, *Violata;* Gloſſ. B, 54.
piuuollinin, *Temeratis;* Gloſſ. C, 19.
farſuellunt, *Prophanaverunt;* Gloſſ. Lipſ. *Junius.*

12) Ich hauo mich gemuozegat uuereldlichero ſorgan, *Expedivi me a terrenis ſollicitudinibus* vel *Cæpi vacare* &c.] thar zuo ne magh ich mih gemuozegan, *Non poſſum huic rei vacare;* pag. 166.
muozoen, *Vacent;* App. gloſſarii C.
unmuozza, *Occupatio;* Gloſſ. B, 35.
muazzot, *Vacat.* muazzoen, *Vacent;* Kero.
muazzotirot, *Vacat;* Gloſſ. B, 56.
unmuazza, *Occupatio;* Gloſſ. A, 21.
unmuazhaft, *Profanum;* Gloſſ. A, 4. *Junius.*

13) Pro

Ergo quid faciam? (h) *num ſemiverbia fiam?*
Mente coquor dudum, conſueta relinquere durum,
Durius at multo, me contradicere iuſſo.
Si ſubeam verbum, reſtabit & hoc mihi certum,
Ingenti cura dare fratribus exteriora.
Hæc referent tunicam mihi ſollicitudinis illam,
Quam prius exueram (i) *facie quoque pulverulentam,*
Actio me ſecli, quam luctus flumine terſi.

quomodo inquinabo illos?

ſubiectis neceſſaria prouidere. Daz nemag niomer uuerdan. ſine tunica ſollicitudinis. unte ſine puluere terrenæ actionis. Ih habo daz ſtuppe dero irdiskon gedanko abo mir mit uuirdegero ruiuuon zaheren geflozzet! uuie ſcal ih nu mih [13] geloiban dinero contemplationis. unte aber uuiderkeran ad puluerem terrenæ actionis?

Verſ. 4.

Miſſa per inſertam dilecti dextra feneſtram
Me ſubito tetigit, ventremque meum tremefecit.
Dum requie iugi cupiens intrinſecus uti,
Differo præceptis prompte parere iubentis,
Verbis & factis quærendo quod utile multis,
(k) *Adveniens cordi clemens miſeratio Chriſti,*
Me veluti tetigit, (l) *ſenſusque meos ſtupefecit;*
Ut recolens digne quid pro me pertulit ipſe,
Non mala formidem, non aſpera ferre recuſem,
Dum modo fautorem ſe præbeat ut monitorem.

Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen. & uenter meus in tremuit ad tactum eius.

Min uuine rachta ſine hant in ze mir ze einemo fenſtre. unte min uuamba erbibeneta ze ſinemo anagriffe. Do ih zuiueleta. obe ih ad exhortationem ſponſi ſcolte de ſecreto contemplationis uure kuman ad publicum prædicationis! do geuuiſota er mines herzen mit tactu miſerationis. daz ih mih [14] erquam in minen gedankon. unte in minemo ſinne. qui per uentrem ſignificatur! ſo lang er ſo ſtarkiu ding durch mih leit. irriſiones. flagella. crucem. mortem! uuie ih danne ſcule zuiuelan. de heiner slahto arbeit durh ſinen uuillon lidan.

Verſ. 5.

Surrexi propere ſponſo cupiens aperire,
De manibus mirrham diſtillavi liquefactam,
Et digiti mirrha ſe complevere probata.
Poſt monitum ſponſi mentem pigredine ab omni
Protinus erexi, greſſus ſint ut mihi recti,
(m) *Ut pedibus pulchris proferrem munia pacis.*
Membraque condivi ſic mirra ſpirituali,
Ut bona quæ loquerer, male vivens non reprobarer.

Surrexi. ut aperirem dilecto meo. Manus meæ diſtillauerunt myrram & digiti mei pleni

Ich ſtuont uf. daz ih minemo uuine intate. mine hente [15] troffezoton mirron. unte mine uingera uuvrden uol dero quekkeſton mirron. [16] Do ih mih geeinota durch mines uuines uuillon ſubire opus prædicationis! do rihtih mih uf ze guoten uuerchon. ut facerem greſſus rectos pedibus meis? unte garota mih ad continentiam & mortificationem carnis quæ per mirram figuratur. ne forte cum aliis prædicauerim. ipſa reproba efficiar. unte teta abo

Hoc

(b) Cod. Vratisl.
—— —— num *ſeminiverbia* fiam.

(i) Idem MSC.
—— —— *faciet* quoque pulverulentam.
Actio me ſecli.

(k) Ante verſum, qui incipit: Adveniens cordi, Cod. Vratislau. hunc verſum inſerit:
Utpote qui nollem verbi portare laborem.

(l) Cod. Vratisl. habet:
—— —— ſenſusque meos *tremefecit*

(m) MSC. Vratisl.
Et pedibus pulchris proferrem *nuncia* pacis.

Ad Teuton. Paraphr.

13) Pro: *geloiban* Merula exhibet: *belouuan*, ad quam vocem Junius ſcribit: Videtur mihi verbum ulteriorem aliquem ſenſum complecti, quam expreſſit Gloſſator; nec tamen ſatis aſſequor, quidnam ſit illud, quod ſignificare voluit Abbas. Hæc *Junius*. *Sih geloiban* eſt nihil aliud quam: *Se ſeparare*, ſich von einem beurlauben. Apud Notk. Pſ. XXXIV, 22. verba: *Ne* diſcedas *a me*, reddunt: *Ne* geloube *dih mir*. Apud eundem Pſal. XXXIII, 9. *Ube ſie daz ne tuont, ſo uuehſelot er fore in ſin anaſune unde* geloubet ſih *iro*; quod vertendum eſt: *ſi hoc non faciunt, tunc erga ipſos faciem mutat, & ſe ſeparat ab illis*. Adde ap. eundem Pſ. XLIII, 12. *Scherz*.

14) Junius habet: ich mich erquam in minan gethankon, *Obſtupui in cogitationibus meis.*] Quam interpretationem liquido adſtruunt hæc metricæ paraphraſeos verba,
—— *ſenſusque meos ſtupefecit.*
erquam er, *Obſtupefactus eſt*; Otfr. V, 15, 57.
irquam er, *Obſtupuit*; Otfr. IV, 13, 77.
arquamun alle, *Stupebant omnes*; Tat. XII, 5. ubi pluribus hunc loquendi modum adſtruximus. Hæc *Junius*.

15) Vœgelin: *troffezeton*.

16) Junius habet: *tho ich mich geeinoda:* Cum ſtatuiſſem] ich hauo mich geeinot uphen then palmboum ze ſtigene. Palmam ſcandendi fixa eſt ſententia menti. Hæc *Junius*. Ita apud Notk. Pſal. CXVIII.

Digitized by Google

Hoc quoque diſcernens, ut famæ ludicra ſpernens,
(n) *Nil foris oſtentem, ſed ſponſi præmia ſperem.*

pleni mirra probatiſſima.

Verſ. 6.

Oſtioli vectem dum concita iam removerem,
Aufugiens a me dilectus ceſſerat inde,
Cuncta reſiſtendi removens molimina menti.
Parueram ſponſo, verbi officium ſubeundo,
Ut bona ſubiectis daret exemplaria factis
Et mea mens humilis & caſtigatio carnis.
Hiſce modis inquam dum mereor eſſe propinquam
(o) *Eius ad exemplum, daret ut mihi ſe manifeſtum,*
Elongata magis mihi cognitio Deitatis:
Quam nequit intuitus digne ſpecularier ullus
Humanæ mentis ſub carnis faſce gementis.
Dum mihi verba dedit, mentem miſeræ liquefecit.
Corporeæ molis quamvis vallata tenebris
Ad ſponſi faciem nequeam ſuſtollere mentem,
Utpote quam vivi neqeunt homines ſpeculari:
Sic tamen incalui monitoris voce ſalubri,
(p) *Ut mihi nil libeat niſi commanſiſſe, ſed artat*
Corporis hoc vinclum, me non pertingere ad illum.
Sedula quæſivi, ſed eum reperire nequivi.
Nam neque clamanti reſpondit, ſeque vocanti.
(q) *Res geminas petii, ſed quid det utramque petenti?*
Aut hic præſentem ſeclorum cernere regem,
Aut etiam ſolui, quo ſic coniungerer illi.
Ad neutrum facilem ſponſus mihi præbuit aurem.

PEſſulum oſtii mei aperui dilecto meo. at ille declinauerat. atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt. ut locutus eſt. Queſiui illum & non inueni. uocaui illum. & non reſpondit mihi.

abo daz mit diſcretione quæ per digitos ſignificatur: uuanta ih in allen minen uuerchon nehein humanum fauorem ne uuil expetere. ſed tantum ei qui uidet in abſconſo placere.

DEn grintel miner ture nam ih aba. daz ih minemo uuine intate. er uuas abo hina geuuichan. uuas dana geuaran. Alle contradictionem quæ per peſſulum ſignificatur habon ih remotam uone minemo herzen. daz ih mines ſponſi uuillen leiſte. Do abo ih uuanta. daz ih mit obedientia prædicationis. unte mit caſtigatione corporis mih imo hate genahet. daz ih ſine miſteria mohte comprehendere. do aller ereſt uernam ih incomprehenſibilitatem diuinitatis eius. daz ſie nehein acies humanæ mentis quam lippitudo mortalis fragilitatis reuerberat ne mag perfecte intueri. als iz quit. Accedet homo ad cor altum. & exaltabitur Deus. Alſo min uuine ze mir sbrah. do uuart min ſela [17] zerennet. [18] Suio ſe ih ne mugę altitudinem diuinitatis eius adhuc in fragili corpore perfecte intueri. ih bin ie doh uon ſiner manungo in minemo herzen iruuarmet. daz mih nie uuetes ne luſtet. ne uuare ſinero ana ſune. unte bin quodammodo inſenſibilis reddita huic mundo. Ih ſuohta in. ine uant ſin nieth! ih rief imo. er ne antuuurteta mir nieth. Ih uorderota in ana [19] daz er ſih mir in dirro uuerlte oigte ſicuti eſt. des ne mohta [20] ih niet eruuerban! ih bat in. daz ih muoſte diſſolui & eſſe cum illo. des ne uuolt er niet uerneman.

Verſ. 7.

(n) Cod. Vratisl.
Nil foris *oſtendam*, ſed ſponſi præmia *quæram*.

(o) Cod. idem.
Ejus ad *amplexum* daret.

(p) Codex: Vratisl.
Ut mihi nil libeat, niſi *tantum flere quod* artat

(q) Idem MSC.
Res geminas petii *deſiderio iſta fideli*.

Ad Teuton. Paraphr.

CXVIII, 106. verba: *Juravi & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ*, redduntur: *ih ſuuor und* geeinota mih *ze behuotenne die urteilda dines rehtes*. Scherz.

17) P. Scriver. habet: *zeflæzet*. Scherz. liquefacta eſt. *Schilter*.

18) *Suio ſe ih* i. e. licet ego &c. *Scherz*.

19) Junius habet: thaz her ſich mir erougade, *Ut ſe mihi oſtenderet.*] erougi uns then fater, *Oſtende nobis Patrem*; Tat. CLXIII, 1. ubi vide a nobis annotata. Frequenter quoque ſimplex ougan ponitur pro *Oſtendere*. Ita legimus apud hunc noſtrum pag. 130. thie hin *iter ſalutis* ougant, *Qui iis iter ſalutis oſtendunt*. Otfridus II, 3, 40. uuio mag thas ſin firlougnit, thaz himil theru uuorolti ougit, *Quomodo hoc poteſt negari, quod cœlum terræ oſtendit*. & rurſus IV, 18, 54.

ni tharft es, quadun, lougnen,
thin ſpracha ſcal thih ougen.
thinu uuort niuua,
thiu meldont thi in driuua.

ougon ſal, *Oſtendam*. ougoda, *Oſtendit*. oigi, *Oſtende*; Gloſſ. Lipſ. augantan, *Oſtendentem*. keaucke, *Oſtendat*. kaaugont, *Oſtendunt*, kaauge, *Appareat*. keaugit uuard, *Apparuit*. keaugit, *Demonſtrat*. keaucken, *Demonſtrare*; Kero. arhaughit iſt, *Promulgatur, profertur, oſtenditur*; Gloſſ. A, 5. Hæc *Junius*.

20) P. Scriver. *ih nit eruuerben*.

21) Junius

[Pag. 89.]

Offendi vigiles urbem de more tuentes,
Qui me cædentes & plagis afficientes,
Palliolum miseræ fueram quo cincta tulere.
Anxia diversum cum mens raperetur in æstum,
Et desideriis succesſus deforet illis,
Quæ peperit cordi longinqua absentia cari,
Consilio statui procerum quantotius uti,
Qui sibi quam reliquis vigiles obstant inimicis,
In tenebris mundi defensant mœnia Christi.
Hi peracuta mihi responsa dedere roganti,
Quæ possint gladiis conferri sive sagittis,
(r) *Vulnera mœroris renovanda per illa prioris.*
Insuper & curas mihi summovere caducas,
Libera quo tantum (s) *suspirem cernere carum.*

Verſ. 7.

INuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatem. percusserunt me & uulnerauerunt me! tulerunt mihi pallium meum custodes murorum.

IN den sorgon. uundon mih die uuahtare. die de burg umbegent! sie sluogon mih. sie [21] seroton mih. die [22] murhuotela namon mir min [23] lachan. In den chlagon do ih mines desiderii compos esse non potui do ratfragota ih mines dinges prophetas & apostolos. die die gotes burg behuotent uuider demo tuiuele. die gabon mir diu antuvurte. die der uuaron also uuahs sicut gladii & sagittæ. quasi stimuli & sicut claui in altum defixi. uuante mit den exhortationibus die ih uant in iro uuorton. unte in iro geschriften. uuart ih [24] so harto compuncta. unte so harto geserot! daz al min iamer de absentia sponsi uuart gemanigualtot. Sie rieton mir ouh. daz ih mundiales curas quæ per pallium significantur hine uuurfe. nisi pro fraterna utilitate! ze diu. daz ih liberius & expeditius mohte suspirare ad præsentiam sponsi.

Verſ. 8.

(t) *Hierusalem natæ contestor vos ego clare,*
Ut si fortassis dilectum repperiatis,
Audiat a vobis quoniam vi langueo amoris.
O animæ sanctæ quis pacis visio summæ,
Est merces fidei, per vos precor insinuari
Sponso languorem, quo iactor ob ejus amorem,
Nil mihi iocundum, nil competit hic potiundum.
Languida sum mundo, faciem illius sitiundo.

ADiuro uos filiæ ierusalem. si inueneritis dilectum meum! ut annuncietis ei: quia amore langueo.

IH besueron ivuich ivnkfrouuon ze ierusalem. [25] ob er minen uuine uindet: daz ir imo kundet daz ih sinero [26] minnon siechon. Ih biton iuuih heiligen sela. ir da treffet ad supernam ierusalem. da der ist uisio æternæ pacis. daz ir minemo sponso kundet minen siechetagon. der mir ane liget uone siner minno. unte uon [27] urdrieze dirro uuerlte. Mih ne lustet nieuuetes. nisi tantum dissolui. & esse cum illo.

Vox Synagogæ ad Ecclesiam de Christo.

[Pag. 94.]

Pulchrior o cunctis muliebri nomine cinctis,
Cum nos adiures, decet ut qualis manifestes
Hic de dilecto dilectus sit tuus: esto,
Sit tibimet notus, multa virtute decorus,
Quid nos adiuras, si non hunc pandere curas?
Discentes a te cognovimus in Deitate
Esse

Verſ. 9.

QUalis est dilectus tuus ex dilecto. ô pulcherima mulierum? Qua-

UUelich ist der [28] din trut uone trute. aller uuibo sconesta? Welich ist der din trut uone trute. uuante du unsih umbe in so besuoran hast? Uone diner lera uuizzon uuir dinen sponsum in natura diuinitatis filium de patre. Deum de Deo.

(r) Cod. Vratislau.
Vulnera mœroris *cumulando* per illa ——

(s) Idem Cod.
—— —— suspirem cernere *sponsum.*

(t) Idem Cod.
Jerusalem natæ. ———

Ad Teuton. Paraphr.

21) Junius dicit: sie seredan mich, *Vulneraverunt me.]* Ita mox hac ipsa pagina, uuarth ich so harto geseret, *Tantopere vulnerabar.* sic quoque fuit supra pag. 70. geseered haueſtu mir min herzo, *Vulneraſti cor meum.* Quibus adde verba Tatiani XII, 6. serente suohtumes thih, *Dolentes quærebamus te.* ad quem locum annotavimus plura. Quibus tamen adde ser, *Dolor;* Gloss. B, 14. seer, *Dolorem.* serazzantan, *Dolentem;* Kero.

22) P. Scriver. exhibet: *murbuotera.*

23) Lachan, *Pallium.*] Pro eo lahhan est apud Tatianum XXXI, 4. lahhan, *Pallium.* lachane, *Palla;* Kero.
Significat & *Velum* apud Tatianum CCIX, 1. ubi vide annotata. Ponitur & pro *Pannis.* biuuant si inan mit lachonon, *Involvit eum pannis;* Otfr. I, 11, 69.
lahhan, *Lintea;* Kero.
lachan, *Sagum;* Gloss. B, 49.
streuui lachan, *Stratoria;* Gloss. B, 51.
panch lahhan, *Sagma;* Gloss. B, 49. *Junius.*

24) Petr. Scriv. habet: *bareto compuncta unte geseret.*

25) Vœgelin. habet: *ob ir.*

26) Vœgelin. legit: *minno siechon.*

27) P. Scriv. habet: *urdruzze.*

28) *Dilectus ex dilecto.* Schilter.

Digitized by Google

Esse tuum sponsum genitore Deo generatum,
Æquævum numen, verum de lumine lumen,
Nunc etiam qualis sub nostræ tegmine carnis
A te credatur, nobis quoque pande precamur;
Quo magis accensæ vultum sitiamus anhelæ,
Quem sitit Angelicus certatim cernere cœtus.

Qualis est dilectus tuus ex dilecto. quia sic adiurasti nos?

Deo. lumen de lumine! nu sage uns ouh uuelich er si in natura humanitatis. [29] daz unsih des denieter si ante faciem eius apparere. in quem desiderant etiam angeli prospicere.

Vox Ecclesiæ de Christo.

Vers. 10.

Dilectus meus hic cum candidus & rubeus sit,
Est quoque præcipuus de cunctis milibus vnus.
De specie sponsi (u) *consulta quid sit ab omni*
Humani generis massa, profitebor amicis.
Candidus est certe natus de virgine matre,
Expers peccati, per Adam quod posteritati
Primitus infusum, tantum hunc non attigit vnum.
Est etiam rubeus, quia sanguis nos lavat eius,
Vulnera vipereo vacuans inflicta veneno,
Sanguine sacrorum quæ non sunt tersa priorum.
Est quoque præcipuus de multis milibus vnus,
Venit ab arce poli cui vox sibi congrua soli:
In quo complacui dilectus ades mihi fili.

Dilectus meus candidus & rubicundus. electus ex milibus.

Min uuine ist uuiz unte rot. ist eruuelet uone manigen dusonton. O sanctæ animæ. ir fragetot. uuelich min sponsus si in humanitate. nu uernemet diu [30] mare. die ih iv uone imo sagon. so bechennet ir in speciosum præ filiis hominum. Er ist candidus & rubicundus. Candidus ist er uon dero magede geborener. unte aller sunton anig. Peccatum enim non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. Abo rubicundus ist er per passionem uuante mit sinemo bluote facta est purgatio peccatorum. diu der nuo edes ne mohta uuerdan. mit neheinemo sanguine sacrificiorum. Er ist ouh electus ex milibus. uuante imo einemo paterna uoce zuo gesprochan uuart. Hic est filius meus dilectus. in quo mihi complacui.

Vers. 11.

Hinc caput est aurum splendens & in igne probatum,
Et coma sublimis palmæque simillima thirsis,
Concolor aligeris plena nigredine corvis.
In Deitate patri par est substantia nati,
Per servi speciem minor est patre filius idem.
Hinc caput est illi genitor, cujus bonitati
Nulla creatorum confertur forma bonorum;
Ut

Caput eius aurum optimum. comæ eius sicut elatæ pal-

Sin hoibet ist allet goldo bezzesta. sin har ist also [31] palmæ uuipfela. suarz samo ein raban. Min sponsus. er ist Deus & homo. In humanitate ist er ouh minor patre. uone dannan ist pater. sin hoibet. Also daz gold præcellit allerslahte gesmide! samo ubertriffet bonitas patris omnem bonitatem creatu-

(u) Cod. Vratislau.
—— —— consulta quid *abśit* ab omni.

Ad Teuton. Paraphr.

29) *Daz unsih des denieter si* i. e. ut nobis eo suavius sit &c. *Scherz.*

30) Merula habet: *maara* ubi Junius: Maara, *Fama, rumor.*] Occurrit & pag. 71. & 101.
marthe, *Bona diffamatio;* pag. 137.
maren, *Diffamare, vulgare;* Tat. XLVI, 5.
gimartun in, *Diffamaverunt eum;* Tat. LXI, 5.
gimarit uuas thas uuort, *Divulgatum erat verbum istud;* Tat. CCXXII, 4. tho gihorit er mari, *Tunc audivit rumorem;* Otfr. I, 21, 21.
kundtun mari, *Edebant in vulgus;* Otfr. I, 17, 23.
datun mari, *Spargebant rumorem;* Otfr. I, 27, 1.
mari duan, *Significare, docere;* Otfr. III, 20, 109. III, 22, 11. maro bredigari, *Celebris Ecclesiastes;* Otfr. V, 12, 166.
maro Kuning, *Inclytus rex;* Otfr. V, 20, 181.
maru muater, *Inclyta mater;* Otfr. I, 11, 105.
mara geba, *Eximia munera;* Otfr. I, 17, 31.
filu mari uuas thes dages diuri, *Celeberrima erat diei solemnitas;* Otfr. V, 4, 16.
lutmarrero stimmi, *Publica voce;* Hymn. XIX, 10.
marida, *Fama;* Gloss. B, 21.
marre, *Famosi;* Gloss. B, 19,
urmarer, *Egregius;* Gloss. B, 17.
urmaren, einchnuadilem, *Insignem;* Gloss. B, 26.
gamarde, *Famosi, fama nominati;* Gloss. A, 1.
argogimarta, *Diffamavit;* Gloss. B, 13. Hæc *Junius.*

31) *Elatæ Palmarum* sunt rami productiores & excelsiores, interdum aurosi coloris, crispantes & semper ad excelsa tendentes, & nunquam virorem suum amittentes. Nonnulli dicunt Elatas Palmarum speciem esse arboris aromaticæ, quam Latini Abietem sive Spatas vocant; nam Græce Abies Elates dicitur. Est autem hæc species apta conficiendis unguentis. Abietem vero hic non magnam illam arborem, quæ est navigiis & domibus apta, sed ut diximus, speciem aromaticæ arboris debemus accipere. Haymo. Mart. Opitius: *Sein haupt ist gold, sein haar erhoben und aufgekreuſt.* Schilter.

32) Merula

Digitized by Google

Ut ſpecies auri vincit genus omne metalli.
Unicus hic autem genitori per Deitatem,
Factus homo fratres ſibi fecit, ſive ſorores,
Qui veluti crines ad colla decora reclines
(x) *Ut numerum denſent, ſponſoque tenaciter hærent,*
Speque fideque virent, virtutum germine florent,
Et quaſi palmarum ſpatulæ conantur in altum,
Viribus haud propriis fidunt, ſed origine carnis,
Se reputant nigros, niſi gratia candidet illos.

palmarum. nigræ quaſi coruus.

creaturarum! ſiue angelorum ſiue hominum. In diuinitate ſo iſt min ſponſus unicus patris! per humanitatem [32] geuuerdeta er bruoder unte ſueſter haban. alſo er ſelbo quit. Quicunque fecerit uoluntatem patris mei qui in cælis eſt. ipſe meus frater ſoror & mater eſt. Die imo adherent per fidem & dilectionem alſo daz har demo hoibete! die ſint iomer ad alta tendentes. quaſi ſpatulæ palmarum! ſie gruonent ouh alliz ana quaſi palma per ſpem cæleſtium præmiorum. ſie bechennent ouh an in ſelbon peccatorum nigredinem. daz ſie nie ne mugon dealbari. niſi per participationem gratiæ.

Verſ. 12.

HUic oculi pulchris ſimiles ſuper amne columbis,
Lacte prius lotæ quæ diſcunt flumen amare.
Cum videatur homo, ſpecialis gratia Chriſto
Ex Deitate manet, qua ſpiritualia donet,
Dona ſuis caris, ut eos concordia pacis
Atque columbinæ delectent munia vitæ,
Primitus & vivis ſtudeant aſſidere rivis
(y) *Scripturæ Sacræ, ſed lac poſt hiſtoriale*
Flumina verborum conentur anare ſacrorum,
Senſus occultos ſcrutantes atque profundos,
In quibus inſidias Satanæ videant inimicas,
More columbarum reſident quæ litore aquarum,
Ut ſic accipitrem prænoſcant advenientem.

OCuli eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum. quæ lacte ſunt lotæ. & reſident iuxta fluenta pleniſſima.

SIne oigen. ſint ſamo tubon. bi den rinnenten bachen! die der mit miliche ſint gebadet. unte ſitzent alliz ana bi den richon uuazzeron. Vuante min ſponſus iſt Deus & homo! ſo iſt er geuualtig per diuinitatem. ſinen holdon zegebene dona ſpiritus ſancti. quæ per oculos eius ſignificantur. zediu. daz ſie columbinam innocentiam behalten. unte ſie ze ereſt lernen trinkan de riuulis ſcripturarum. i. apertioribus ſacramentis! unte ſo ſie mit lacte ſimplicioris doctrinæ uuerdon enutriti. daz ſie ſih danne conferant ad pleniſſima fluenta diuini uerbi. da bi ſie gelernen præcauere inſidias diaboli. ſamo die tubon in den luteren uuazzeron. kunnon præuidere aduentum accipitris! unte ſih uore imo beuuuaran.

Verſ. 13.

ILlius areolis ego teſtor aromate fœtis,
Eſſe genas ſimiles (z) quas conſevere olitores,
Qualis in areolis aſpectus aromate fœtis,
Qualis ab his herbis fragrantia manat odoris
Digerit in numerum quas (aa) dextra ſciens olitorum,
Sic ſponſi geſtus cum manſuetudine plenus
Vel flentem Mariam (bb) ſuſcepit vel Chananæam,
Aut preſſit faſtus tumidorum fronte ſeverus,
Sive patri grates transmiſit ad æthera gaudens, *Vel*

GEnæ illius ſicut areolæ aromatum. quæ conſitæ ſunt a pigmentariis.

SIne huffelon. ſint ſamo uuvrzbette. die der geſezzet ſint uon den [33] kunſtigen pimentaren. Alliu [34] gebare mines ſponſi in humanitate. quæ per genas intelligitur. beide ſin manſuetudo qua ſuſcepit publicanos & peccatores. unte ſin ſeueritas qua corripuit phariſeos & penitentiam agere nolentes! unte ſin lætitia qua exultauit in ſpiritu ſancto. unte ſin triſticia qua fleuit ſuper ciuitatem ieruſalem. & ſuper lazarum mor-

(x) Cod. Vratislav. *Et* numerum denſent.
(y) Cod. idem. Scripturæ *planæ*, ſed lac ——
(z) Cod. idem. —— quas conſevere *bo*litores.
(aa) Cod. idem. —— —— dextra ſciens *bo*litorum.
(bb) Cod. idem. —— —— ſuſcepit *ſeu* Chananæam.

Ad Teuton. Paraphr.

32) Merula habet: Geuuertheta her bruothera ande ſueſtera hauan, ubi Junius: *Dignatus eſt fratres & ſorores habere.*] giuuerdo unſih Druhtin herren, *Dignare nos Domine ſanare*; Otfr. III, 5, 37. keuuerdonter iſt, *Dignatus eſt*; Kero. Hæc *Junius.*
33) *Kunſtigen* non eſt in Textu Hebræo, nec in Latino. *Schilter.*
34) Gebare, *Geſtus.* Anglo-Saxones quoque gebær dicebant, a bæran, *Gerere*, pari prorſus notione

Digitized by Google

Vel Lazaro lacrimas (cc) *mœrens impendit amaras.*
Et coram poſitos vivit longeque remotos,
Hos re conſpicua mulcens, hos præpete fama.
(dd) *Sed tamen hic geſtus, habitus, reverentia vultus,*
Eſt cognoſcibilis doctoribus atque Prophetis.
Hi ventura canunt, hi viſu cognita pandunt.
Ejus ſunt labia ſtillantia lilia mirrham.
Verba mei ſponſi populo quæ præbuit omni,
Diſcipuliſve ſuis florent candore ſalutis,
Præmia nam cæli promittunt cuique fideli.
Sed ſuccus primæ fluit ex his denuo mirrhæ,
Cum mox inſinuant his qui illuc tendere curant,
(ee) *Quod palmam ſanctis dat mortificatio carnis.*
Lilia florebant, cum talia verba fluebant,
O vos felices, ſpe regni rebus egentes.
O vos felices, tranquillo pectore mites.
O vos felices, afflictis compatientes.
O vos felices, ſincerum cor retinentes.
Candida ſed primam diſtillant lilia mirrham,
Cum de martyrii referuntur ſorte beati,
O vos felices, mala pro me perpetientes.

Labia illius lilia. diſtillantia myrram primam.

mortuum! diu uuas luſtlich den die iz ſahon. unte loccheta ze imo mit ſuozemo mare die iz geeisketon! alſo diu uuola geordineton uuvrzbette. beide nietſam ſint ane ze ſehene! unte ouh ſuozen ſtank uerro uon in drahent: Die pimentare. die de uuvrzbette ſazton. daz ſint prophetæ & apoſtoli! die einon ſagoton iz cumſtik. uuelich ſin gebare ſcolte ſin in humanitate! die andere annunciauerunt opera eius. & facta eius intellexerunt. Sine leffa. ſint lilion. die de quekkeſton myrron troffezent. Diu uuort mines ſponſi. ſint ſcone ſamo lilion! uuante ſie candorem æternorum præmiorum geheizent: Uzen denſelben uuorton truiffet diu myrra! uuante per mortificationem carnis quæ in myrra ſignificatur. kundet er uns perueniendum eſſe ad candorem æternitatis. Candor liliorum uuas in ſinen uuorton. do er quadh. beati pauperes ſpiritu. quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. beati mites. quoniam ipſi poſſidebuut terram! beati miſericordes. quoniam ipſi miſericordiam conſequentur? beati mundo corde. quoniam ipſi Deum uidebunt! darenah troif diu myrra der uz. do er quadh! Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſticiam. quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.

Verſ. 14.

TEſtudo manuum tornatile talis ut aurum,
Utraque mirificis (ff) *eſt palma repleta hyacynthis.*
Ut magis eſt facile torno quam qualibet arte,
Artificis ſtudium, ſic quicquid erat faciendum,
Effectu facili perfecit dextera Chriſti,
In ſpecie carnis, virtute potens Deitatis,
(gg) *Nec forti verbo naturæ reſtitit ordo.*
Sed

MAnus eius tornatiles aureæ. plenæ iacinthis. Venter

SIne hente ſint guldin. ſamo 35 ſineuuel. alſe ſie gedrat ſin! bede 36 uolle iechando. Alſo der 37 drahſel ſamſtor uuirchet: danne ander dehein uuerchman. uuante imo nieth durft iſt extrinſecus regula uel rubrica! ſamo uuas minemo ſponſo al ſin operatio facilis! quia ipſe dixit. & facta ſunt: Alliu ſiniu uuerch uuaron

(cc) MSC. Vratislau.
—— —— mœrens impendit *amicas*,
Et coram poſitos *juvit* longeque remotos.
(dd) Idem MSC.
Sed tamen hic habitus, geſtus reverentia ---
(ee) Cod. Vratisl.
Quod palmam ſanctis *det* mortificatio.
(ff) Cod. Idem.
—— —— eſt palma repleta *jacinthis*.
(gg) Idem Cod.
Nec *Domini* verbo naturæ. ——

Ad Teuton. Paraphr.

atque origine, qua peculiaris uniuscujusque hominis agendi modus Latine *Geſtus*. Gallice *comportement*. Anglice *carriadge* nuncupatur. *Junius.*

35) Merula habet *finouuolde*. Junius habet: *finouuolde*, teretes.] Occurrit & mox hac ipſa pagina. Neſcio quid ſibi velit illud finouuold in gloſſis Houteni. propterea petii vocis hujus interpretationem ex Anglo-Saxonum idiomate. Siquidem finepealt in Ælfrici grammatica exponitur Teres. Hæc *Junius*. Manus illius tornatiles aureæ. *Schilter*. Tuuinger in Voc. meo Germ. Lat. MSC. *fineuuel*, teres. in alio Voc. MSC. Lat. Ciclas, *finuuelkcit*. Voc. MSC. Anonym. Spericus (i. e. ſphæricus) ſchibelecht vel runt, vel *finuuel*. Scherz.

36) Plenæ hyacinthis. Hyacinthus eſt aerii coloris lapis. Eſt etiam flos aromaticus, coloris purpurei bonique odoris. In alia translatione habet: *Manus ejus tornatiles, plenæ tharſis*. Tharſus lapis eſt, quem nos Chalcedonium vocamus. Hæc Haymo. *Schilter*.

37) Merula *threxlere*: P. Scriv. *drehſel*. verba hæc ita trana-

Digitized by Google

Sed tamen omnibus his nos ſuſpirare ſupernis
Cum monuit dictis, (hh) firmavit dogmate, ſignis.
Alvus eburna ſibi ſaphiro picta nitenti.
Eſt quia naturæ ſponſo perfectio duplæ,
Ex genitore Deus, homo ſed de virgine verus,
Munia naturæ ſua diſpertivit utrique.
Quippe quod eſuriit, ſitiit, laſſusue quievit,
Signa patent carnis: vitam dare funera paſſis,
Imperitare mari, vim dæmonibus minitari,
Ferre medelam ægris; inſignia ſunt Deitatis.

ter eius eburneus. diſtinctus ſaphyris.

ron alſo mahtig! alſe ſiu procedebant ex potentia diuinitatis. Facilitas operandi. diu iſt ſignificata per manus tornatiles! potentia diuinitatis per aurum. Sine hente. guldin unte [38] ſineuuelle. uuaron uol iechando. qui eſt lapis aerii coloris! uuante elliu ſine uuerch. [39] ſcuntent unſih ad ſpem & deſiderium cæleſtium. Sin buch iſt helphentbeinin. al unterskeidan mit ſaphyris. Vuante min ſponſus iſt Deus & homo. unte er uuart incarnatus ex uirginali caſtitate. diu der mit demo helphentbeine bezeichenet iſt! ſo ſchein geuuiſſo an imo humana fragilitas. quæ per uentrem figuratur! unte ſiu uuas abo decorata cæleſtibus ſignis deſignantur. Saphyrus enim cæli ſereni colorem habet. Siu uuaron diſtincta an imo opera diuinæ maieſtatis. unte infirma humanæ neceſſitatis. Daz in hungerota unte durſta. daz er muodeta. daz er gecrucigot uuart. unte erſtarb. daz [40] traf ad humanitatem! daz er toton erquikta. allerslahto ſiechetuom heileta uber mere mit trokkenon fuozen gienk. tuiuela uertreib! daz traf ad diuinitatem.

Verſ. 15.

Denique marmoreæ ſunt ejus crura columnæ,
Quas non fundari baſibus niſi congruit auri.
Greſſus atque viæ quibus ad nos uſque venire
Virgine natus homo Deus eſt dignatus ab alto,
Fortes & rectæ veluti de marmore factæ
Atque auro fultæ mundo fulſere columnæ.
A ſummo cæli fuit hæc egreſſio Chriſti,
Mox iter occurſus ad ſummum pertulit eius,
Metis currendis exultans more gigantis,
Dum redit ad patrem, cæli ſuper attigit arcem.
His tamen explendis fundamen erat Deitatis,
Conſilium antiquum firmo nutu ſtabilitum.
Ut Libanus celſus ſpecies ſic prænitet eius,
Ipſe quoque electus Libani velut ardua cedrus.
Contiguos montes Libanus præcellit ut omnes,
Gloria

Crura eius columnæ marmoreæ quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Species eius ut libaSIniu bein ſint marmorine ſule die der geſetzet ſint. uffe guldine fuoze. Mines ſponſi itinera quæ per crura ſignantur. mit den er hera in uuerlt quam. unte abo uictor mortis rediit ad patrem! diu uuaron beide fortia & recta. Daz uuas fortitudo. quia exultauit ut gigas ad currendam uiam. diu iſt bezeichenet per marmor. Daz uuas rectitudo. quia iuſtus dominus. & iuſticias dilexit: diu iſt bezeichenet per columnas. Abo alliz daz [41] geuerte ſinero incarnationis. paſſionis, reſurrectionis & aſcenſionis! daz uuas antiquo conſilio trinitatis ante ſecula præordinatum. quod per aureas baſes eſt præfiguratum. Sin bilide iſt alſe des berges libani! er iſt ouh ſelbo iruuelet.

(hh) Cod. Vratislau.
—— —— firmavit *dogmata* ſignis.

Ad Teuton. Paraphr.

transfero: *Quemadmodum Tornio majori cum facilitate laborat, quam ullus alius opifex.* Scherz.

38) P. Scriverius: *Sineuuel.*

39) *Scuntent*, vocant, invitant. vid. ſupra Not. 7. ad cap. 1. *Scherz.*

40) *Tbas draph*, hoc tendebat. *Junius.*

41) Merula habet: *geuerda*, ad quem locum Junius: *geuerda*, moles, apparatus, gerendæ rei inſtrumenta.] a faran vel uaran, *Ire, proficiſci.* Unde fart vel fert eſt *Iter.* atque inde geferti, ſunt *Socii itineris*; Otfr. V, 9, 80. ubi refert ſermones habitos inter divinum Soſpitatorem & duos diſcipulos itineris Emmaüntini comites;

bigan tho Druhtin redinon,
then ſelben ſinen theganon,
ſines ſelbes uuorton,
then lieben giferton.
uuola dumpmuate. &c.

Quemadmodum igitur *Socii itineris* hoc in loco atque alibi giferte dicuntur; ita quoque Abbati noſtro geuerde nuncupatur, quicquid ad conficiendum gravius aliquod negotium apparamus atque in operis veluti ſocietatem adſciſcimus. Hæc *Junius. Geuerda]* id eſt negotium: Unde noſtrum

Digitized by Google

Gloria ſic ſponſi penitus ſuper eminet omni
Sanctorum merito, celſæque ſimillima cedro,
Præ natis hominum decet hunc forma ſpecioſum.

libani. electus ut cedri.

iruuelet. ſamo cederboum. Min ſponſius. iſt alſo [42] heuig unter anderen heiligon ſamo hoch libanus iſt uor anderen bergon. uuante er iſt ſanctus ſanctorum. Er iſt ouh alſo eruuelet unter anderen menniskon. ſamo cedrus unter anderemo uualtholze. uuante er iſt ſpecioſus forma præ filiis hominum.

Verſ. 16.

Guttur habet lepidum, cuncta dulcedine plenum,
Prælucis omnino ſummo, perſpectus & imo.
Evomit humores quæ mens purgata nocentes.
Eſurit atque ſitit, quod ſponſi gutture prodit,
Dogma ſalutiferum ſibi plus quam mella ſaporum.
Hæc videt & guſtat quam dulcis conditor extat.
Hunc etiam totum liquet omnibus eſſe decorum,
In quo naturæ conſtat perfectio duplæ,
Quem ſiſtit Angelicus certatim cernere cœtus.
Eſt igitur talis meus hic quem dico ſodalis,
Qui ſe gratuitum non digne præſtat amicum.
Dilecti ſpeciem cæpi iam pandere pridem,
Conſuluiſtis enim quem ſic vehementer amarim,
Quis ſit, vel qualis: nunc omnibus ante relatis
Hoc ſuper adiicio rationis ut exigit ordo,
Præcedens meritum non hunc mihi fecit amicum,
Sed prius ancillam gratis ſibi fecit amicam.

Guttur ilius ſuauiſſimum. & totus deſiderabilis. Talis eſt dilectus meus. & ipſe eſt amicus meus filiæ iheruſalem.

SIn chela iſt uilo ſuoze. unte aller iſt er nietſam. Diu uernumſt ſinero uuorto. iſt ſuper mel & fauum. den ſaligon. qui guſtant & uident quam ſuauis eſt dominus. Den [43] ſinekkent ſiniu uuort. die der uuillon habent ſie mit uuerchon zeeruullene. Er iſt ouh aller nietſam. beidu in diuinitate. ioh in humanitate. quia etiam angeli deſiderant in illium proſpicere! doh ſie numquam abſint ab eius præſentia. Sulich iſt min trut: unte er iſt ouh min fruint! daz uuizzent ir iunkfrouuon. Ir heilegon ſela. ir da treffet ad uiſionem pacis æternæ. ir fragetot mih uuelicher uuare dilectus meus ex dilecto. id eſt filius de patre! do ſageta ih iu ſine qualitatem bediu in diuinitate. ioh in humanitate! dar zuo ſagon ih iu. daz ih ze ſiner fruintſchefte nie ne quam ullis præcedentibus meritis! ſunter okkeret gratuita gratia illius.

CAP. VI.

Vox Synagoga ad Eccleſiam.

[*Pag.* 107.]

QUo tibi dilectus peregre nunc eſſe profectus
A te credatur, ſpecioſa virago precamur,
Edic ad liquidum, tecum quæramus ut illum.
Sponſa quidem de te cognovimus omnia vere,
Carnea iura tui ſponſi, cuius Deitati
Nil aſſimpta caro minuit, nunc ille peracto
Tempore pugnandi ſimilandus iure giganti
Qua victor regnet, vel ſi mortalia curet,
Dicere te nobis, ac nos tibi reddere par eſt.

Verſ. 17.

QUo abiit dilectus tuus ô pulcherrima mulierum? quo declinauit dilectus tuus? & querimus eum tecum.

UUara iſt din uuine geuaran. aller uuibo ſconeſta? Sage uns. uuara iſt din uuine [1] intuuihhan? unte uuir ſuochen in mit dir. Vuir habon uon dir uernoman o ſponſa die qualitatem ſponſi tui. uuie er aſſumpſit humanitatem. non amittens diuinitatem! nu ſage uns. uuar er geuaran ſi. poſt peracta officia humanitatis! daz ouh unſer ſpes pendeat ad illius reditum.

Vox

noſtrum *gheuaerd* & *gheveerd*, id eſt res, negotium, actio. Caſtricomius.

42) *Heuig* alias ſæpe idem eſt ae: *moleſtus* it. *vehemens*. hic loci *magnum* denotat; quo ſenſu etiam occurrit apud Notkerum Pſ. XCVII, 7. ubi: *conſcientia* ingentium *delictorum*, redditur: *diu geuuizzeda* heuigero *ſundon*. conf. idem Pſal. XL, 10. & Pſ. CIX, 5. *Scherz*.

43) Lege: *ſmekkent*. Scherz.

AD CAP. VI.

1) Vœgelin: *intuuichan*.

2) *Leiſt*

Digitized by Google

Vox Eccleſiæ de Chriſto.

Verſ. 1.

Cælitus irriguum deſcendens ſponſus in hortum,
Viſitat areolam pigmenti germine fætam,
Delicioſa nimis ut paſcua carpat in hortis,
Colligat & plene candentia lilia quæque.
Olim virgineam qui deſcendebat in aulam,
Imber ut in vellus, patria nunc ſede receptus
Sponſus adeſt noſtro quem dudum ſeverat horto,
Dogmata plantando, cæleſti fonte rigando,
Areolamque ſuam virtutum germine fætam
Efficit, ut florem bonitatis dent & odorem
Catholici populi divino vomere culti,
Oblectentque Deum veluti cibus acta piorum,
(a) *Et ſic credentes ſibi ſponſus colligat omnes.*

Dilectus meus deſcendit in ortum ſuum. ad areolam aromatis: ut paſcatur in ortis. & lilia colligat.

Min trut iſt nider gegangan ze ſinemo garten. ze demo vuurzbette. daz er uueidene in den garten. unter die lilion zeſamene leſe. Min ſponſus. doh er poſt conſummatam paſſionem ſizze uictor ad dexteram patris! er leiſtet ie doh als er gehiz! Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus. usque ad conſummationem ſeculi. Er uuiſet alliz ana ſiner holdon. in quibus uiridiaria uirtutum uindet. unte odorem bonorum operum! unte alliu iro uuoletat. iſt ſin cibus. unte ſin oblectatio! unte die er uindet dealbatos perfecto candore uirtutum! die liſet er zeſich. als er quad. Ubi fuerit corpus. illuc congregabuntur & aquilæ.

Verſ. 2.

Sponſo ſervo fidem, me ſponſus amat redamantem,
Cui ſemper gratus placet inter lilia paſtus.
O animæ ſanctæ conſultum quæritis a me
Qua mihi dilectum ſperetis repperiendum,
Et qua verſetur deſcripſi, quidve operetur,
Inſuper exemplum de me propono ſequendum,
Atque quibus cauſis vos illi concilietis:
Nempe vicem fidei ſponſo conſervo fideli,
Quem mera virginitas morumque oblectat honeſtas,
Suadeo ſic vobis caſti commercia amoris,
Nil præferte ſibi, ſi vultis vos redamari.

Ego dilecto meo. & dilectus meus mihi. qui paſcitur inter lilia.

Minemo trute [2] leiſt ih truiuua unte min uuine leiſtet mir gnada. der da ie uueidenet unter den lilion. Ir fragetot mih. uua min trut uuare! nu habon ih iu geſaget: uua ir in uinden muget! dar zuo raten ih iu meo exemplo. uuie ir iuuichimo ſculet geliuban. leiſtet imo triuuua. ut nihil illi præferatis! ſo leiſtet er iu die gnada ſinero [3] miteuiuſte. uuante in nieuuetes baz ne luſtet. danne dero candidæ uirginitatis. quæ per lilia figuratur.

Vox Chriſti ad Eccleſiam.

[*Pag.* 109.]

PRo facie nitida mihi pulchra videris amica,
Hieruſalem qualis conſtat, ſpecies tua talis,
Es quoque terribilis, metuendus ut eſt inimicis
Ordo

Verſ. 3.

Pulchra es amica mea ſua-

SCone biſt du min fruintin [4]! mit euuare. unte ziere alſe iheruſalem! [5] egilich. alſe uuole gedrange-

tiu

(a) Cod. Vratisl.
Et ſic credentes *ſponſus ſibi* colligat omnes.

Ad Teuton. Paraphr.

2) *Leiſt ih truiuua.* Non extat in Hebr. nec in Lat. atque ita παραφράζει noſter Interpres. Haimo: *Ego dilecto meo*, ſubauditur, gratam manſionem præparo, & *dilectus meus mihi*, ſubauditur, gratiam perfectionis vel præmium æternæ retributionis præſtabit, ſive: *Ego dilecto meo* in me ipſa manſionem paro, & *dilectus meus mihi*, quia ipſe in me habitat & me in ſe habitare facit, ſicut ipſe in Evangelio dicit: *Ego in vobis & vos in me.* Schilter.

3) Ad vocem: *miteuuiſſe*, hæc habet Junius: *thie genatha finero mitheuiſſe*, Gratiam ſuæ conſcientiæ.] Quamvis interpretationem hanc non putem temere rejiciendam, non incommode tamen videmur etiam reddere poſſe *Gratiam communium epularum.* uuiſt enim pro *Cibo* vel *epulis* ponitur apud Otfr. II, 23, 39. IV, 16, 14. Unde heimuuiſti ſunt *Domeſticæ* vel *familiares epulæ* eidem Otfrido II, 7, 43. IV, 5, 70. Imo forte non male hic interpretemur *Gratiam ſuæ præſentiæ.* Nihil enim obſtat, cur non mitheuuiſt æque *Præſentiam* ſignificet, ac nahuuiſt, *Viciniam*, Otfr. IV, 11, 68. IV, 15, 26. Hæc *Junius.* *Miteuuiſſe* omnino idem eſt ac: *conſortium, præſentia.* Apud Notk. Pſal. C, 6. dicitur: iro *conſortii (miteuuiſte)* luſtet mih. Adde ap. eund. Pſ. CVI, 42. & CXVIII, 53. conf. notam meam ad Otfr. Eu. II, 7, 43. *Scherz.*

4) Mitheuuare, *Suavis.*] mitheuuare tamen proprie videntur eſſe *Mites*, *manſueti.* a mithan vel miden, *Vitare.* & uuare, *Cautus, prudens:* atque ita mitheuuara proprie erit *Vitandi prudens:* nihil enim æque detegit animum lenem ac manſuetum, quam ſtudium declinandi vitandique offenſas. miedeuuere, *Manſuetus*; Gl. D, 32. mitiuuareem, *Mites.* mitiuuarii, *Manſuetudine*; Kero. *Junius.*

5) Merula habet *egeslich*, ad quem locum Junius ita commentatur: *egeslich*, Terribilis.] Occurrit & pag. 113. 116. egiſo, *Horror, terror*; Otfr. V, 4, 43. Hymn. XV, 4.

untar

Ordo caſtrorum contra bene diſpoſitorum.
Pulchra per acceptum baptiſmi tempore amictum,
Suavis & omne decus conſervans ſemper ab intus,
Ad viſum pacis dictis contendis & actis.
Hoſtibus inviſis hinc iure timenda videris,
Inque tuis caſtris fraterna pace globatis
Non aditum ſperant qui inferre pericula tentant,
Nempe locum cladis facit interruptio pacis,
Quam violare cupit qui ſemet præcipitavit,
Invidus & diſcors, & veri luminis exſors.
Hic timet unitum fraterno glutine cætum,
Et ſibi parentes diſcordes poſſidet omnes.

ſuauis & decora ſicut iheruſalem. terribilis ut cåſtrorum acies ordinata.

tiu [6] zeltſcara. Scone biſt du fruintin min. uuante du die candidam ueſtem quam in baptiſmo accepiſti umbe uuollene behalteſt. mite uuare biſt du. quia fraternam pacem diligis? zierè biſt du ſamo iheruſalem. uuante al din deſiderium. unte alliu dine uuerch tendunt ad uiſionem pacis! egilich biſt du ſamo uuolegedrangeta zeltſcara. uuante du neheina lukkon ne lazes den malignis ſpiritibus. da ſie aditum deceptionis mugin uindan. Die uuolege drangeton heriberga forhtent die uienta die caſtra fidelium. die der mit karitatis unitate ſint compacta! forhtent die maligni ſpiritus.

Verſ. 4.

AMe ſponſa tui procul avertantur ocelli,
Ipſi me plane fecerunt avolitare.
Si tendas aciem penetrare meam Deitatem,
Nunc minime poteris, & ob hoc præſentia carnis
Eſt ablata tibi quo mentem ſpe potiori
Semper eo tendas ſolum, qua culmine cernas
Cum patre regnantem, quem velles carne morantem.

AUerte oculos tuos a me. quia ipſi me auolare fecerunt.

VUente dine oigon uone mir. uuante ſie habunt mih hineflukke gemachot. Dune ſcalt niet geran. daz du mine diuinitatem in dirro uuerlte iet perfecte mugiſt intueri. uuante durch daz habon ih dir mine corporalem præſentiam ablatam. daz al dinge dinge ſi [7] ze enero uuerlte. ubi regem in decore ſuo uidebunt. oculi beatorum.

Verſ. 5.

REginis iuſte per ſenas, pellicibusque
Per decadas octo merito diſtinguitur ordo,
Turba puellaris numeris non clauditur ullis.
Convenit ut iuſte reginis pellicibusque
Ordo diſcretus, ſic diverſis ſpeciebus
Quas nunc vera probat animas in fine coronat
Nobilitas meriti, ſed mittit perditioni
Fictio virtutis, quæ mundi dedita lucris
Sub titulo verbi ſatagens terrena adipiſci,
Separat a regni cæleſtis ſorte perenni.
Denique nobilibus doctorum ſors animabus
Utpote reginis iure eſt ſperanda perennis,
Quæ præcepta decem per ſacram cognita legem
Sic implent opere pro ſummi regis amore,
Ut ſit eis votum ſenarius iſte laborum,
Et cum ſint ipſæ regali ſemine fætæ,
Progenerant ſobolem doctrinis ſpiritualem,
Regis ut a dextris aſſiſtant, at reprobandis Pellici-

SExaginta ſunt reginæ. & octoginta concubinæ. & adoleſcen-

SEzzoch ſint der kuniginno. ahzoch ſint der [8] kebeſe. der [9] dierenon niſt nieth zala. Innedes. e diu generalis diuiſio bonorum & malorum geſchehe. ſo ſint permixti die ueri prædicatores. unte die non ſinceri prædicatores. alſamo die reginæ. unte die concubinæ. Reginæ. daz ſint die edelen ſela. die der ſint ſponſæ regis æterni per coniunctionem fidei. unte die der imo geuuinnent geiſtlihiu kint ex ſemine uerbi illius. unte beide ſie ſelbon. ioh iro kint treffent ad ſupernam hereditatem. Die ſint mit rehte begriffan ſub ſexagenario numero. der da conſtat ex denario ſexies multiplicato. uuante ſie die decem præcepta legis mit perfectione operis quæ per ſenarium figuratur behaltent.

untar zit dera egislihera naht, *Inter tempus horridæ noctis*; Hymn. XV, 2. iz uuas harto egeslih, *Valde horribile erat*; Otfr. IV, 13, 33.
egislih iz uueſan ſcan, *Terribile hoc erit*; Otfr. V, 20, 8.
egiſſo, *Pavor*, egisliko, *Terribiliter*; Gloſſ. Lipſ.
ekiſo, *Terror*. ekislihhun, *Terribilem*; Kero.
egiſa, *Squalor*; Gloſſ. C, 17.
egiſontem, forahtagen, *Adtonitis*; App. gloſſarri C.
eregiſat uuarth, *Obriguit, emarcuit*; Gloſſ. C, 9.
eregizot uuarth, *Obſtupuit*; Gloſſ. C, 9.
thurah egiſot, *Perculſus*; Gloſſ. C, 11. Hæc *Junius*.
Supra habuimus: *egiſo* pro *terrore*. Scherz.

6) Conf. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. m. 528. *Scherz.*

7) *Zi enero uuuerlte*, ad illum mundum i. e. ad alteram vitam, *ener*, pro *illo* ſæpe occurrit. vid. Notk. Pſ. LXXVI, 16. & Pſ. XXX, 20. *Scherz.*

8) Ad vocem: *kebeſe* vid. omnino Celeb. Stad. Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 335. & p. 900. *Scherz.*

9) Thero thiernan ne is nehein zala, *Adoleſcentularum nullus eſt numerus.*] Ita mox p. 115. thie thiernan ſahon ſie, *Filiæ viderunt eam.*
Thiorno, *Virgo*; Tat. V, 9. ubi vide annotata.
thierno, *Juvencularum*; Gloſſ. Lipſ.
thiarna, *Puerpera*; Gloſſ. C, 13.
diorno. traga, *Gerula*; Gloſſ. B, 23. *Junius.*

10) Merula

Digitized by Google

Pellicibus contra non eſt ſors ſive corona,
Namque receperunt mercedem quam cupierunt,
Et cum conſtet eas regali ſemine fætas
Nunc fieri ſobolis genitrices ſpiritualis,
Non tamen in regni reputari ſorte perenni
Hæ miſeræ poterunt, quæ laudis munia quærunt,
Et præcepta decem per ſacram cognita legem
Dictis promulgant, ut mundi præmia ſumant,
Climate quadrifido qui finditur, & revoluto
Tempore quadruplici ſolvet ſua debita fini.
(b) *Ex utriſque tamen reginis pellicibusque*
Quamvis diverſe videantur dogmata ferre,
Maxima ſanctarum prodit ſoboles animarum,
Quas adoleſcentes & adhuc doctoris egentes
Nubiles haud fætas doctrinis efficit ætas.

leſcentularum non eſt numerus.

tent. Senarius er iſt perfectus numerus. quia ſex diebus perfecit Deus opera ſua. unte ouh der ſelbo numerus conſtat ſuis partibus. uon dannen bezeichenet er perfectas animas. die der durch daz euuege erbe guot uuirchent. de quibus ſcriptum eſt. Dedisti hereditatem timentibus. Concubinæ daz ſint peccatrices animæ. quæ ingrediuntur terram duabus uiis. uante ſie ſint adulterantes uerbum Dei. unte ſie gent in thalamum regis. i. occultam ſcientiam ſcripturarum! unte ouh accedunt ad thorum eius. i. prædicationem uerbi. damit ſie geuuinnent ſpiritales filios ſamo die reginæ! ſine uolle cument aba nieth ad coronam hereditatis æternæ. unte ad menſam contemplationis diuinæ. uuante ſie alliu iro [10] uuere tuont. durch uuertlichen ruom. unte durch irdisk [11] gefuore. Die ſint mit rehte begriffan ſub octogenario numero. der da conſtat ex quaternario duplicato! uuante ſie pompam mundi qui per quatuor tempora uoluitur. & in quatuor climata diuiditur. mit allero auiditate mentis & corporis amplectuntur. Aduleſcentularum non eſt numerus! uuante beide uon reginis. i. ueris prædicatoribus. unte uon concubinis. i. non ſinceris prædicatoribus uuirdit alliz ana innumerabilis ſuboles ſanctarum animarum in baptiſmate renaſcentium. die der ſint habiles ad eccleſiaſticam diſciplinam. unte abo necdum nubiles ad dandam aliis ſalutis ſcientiam.

UNa columba mihi perfecta decore nitenti,
(c) *Una ſuæ matri, dilecta ſuæ genitrici.*
Quamvis multarum de perſonis facierum
Eccleſiæ populus ſe colligat, atque duobus
Ordinibus numerum diſcentum ſive docentum
Compleat in finem, tamen hæc mea concio eidem
Spiritui paret, (d) *cuius chariſmate gaudet,*
Pulchra

Verſ. 8.
UNa eſt columba mea! perfecta mea. Una eſt matris ſuæ! electa genitrix eius.

EInigiſt diu min tuba. min [12] durchnahtiga! einig iſt ſiu iro muoter. iruueleta [13] iro muoter. Diu min eccleſia catholica. diu da conſtat ex reginis & adoleſcentulis! doh ſiu geſamelot ſi ex multarum facierum perſonis! ſiu iſt iedoh unius fidei & unius ſpiritus! unte iſt ouh mir bezeiche-

(b) Cod. Vratisl.
Ex tamen utrisque reginis. —— ——
(c) MSC. Vratisl.
Una ſuæ matri *delecta* —— ——
(d) Idem MSC.
—— —— cujus *Kariſmate* gaudet.

Ad Teuton. Paraphr.

10) Merula habet: *uuerch*; quæ Lectio videtur eſſe approbanda. Alemanni *uuerch*, *uuerc* uſurpant pro *operibus*. Scherz.

11) Thurgh ertheſco gefuore, *Propter terrena commoda.*] Otfridus II, 14, 31.
uuird mir zi gifuare,
thaz ih mih nu gikuale.
Idem ibidem, verſ. 86.
thu mobtis, quad ſiu, einan ruam
joh ein gifuari mir giduan,
mit themo brunnon thu nu quiſt,
mih uuenegun gidranktiſt.
the ih zi thes puzzes diupbi,
ſus emmizigen ni liaſi.
the ih thurub thino guati
bimiti thio arabeiti.
ana unghifuari, *Sine impedimento.* Gloſſ. A, u. unkifuari, *Obex*; Gloſſ. A, B. unkifuare, *Improbitate*; App. gloſſarii C. Hæc *Junius.*

12) Vid. ſupra cap. 4. n. 28.

13) Petr. Scriver. legit: *iro muotir*, *unte eruuelete iro muotir.* Aſt cum MSC. noſtro conſentit Vœgelini Edit. niſi quod pro: *iruuelite* habeat: *eruuelete*. Scherz.

Digitized by Google

Pulchra columbinæ conſervans munia vitæ,
Atque ſuæ matris cui nomen viſio pacis
Æmula nunc peregre partem ſibi ſortis amenæ
Sperat apud ſuperos cives mihi iam ſociatos.
Hanc quoque filiolæ dignam dixere decore,
Hæc placuit iuſte reginis pellicibusque.
Veri doctores auditoresque fideles
Eccleſiam matrem venerantes, eius honorem
Amplificant, augent, hanc ſemper creſcere gaudent,
Quin ipſos etiam qui non virtutis amicam
Sed ſimulativam conantur ducere vitam
Eius terret honor, ſitque omni tempore maior.

genitricis ſuæ. Viderunt illam filiæ & beatiſſimam prædicauerunt. reginæ & concubinæ laudauerunt eam.

zeichenet mit dote ſpiritus ſancti. qui per columbam figuratur. Siu iſt ouh einega iro muoter. dero cæleſtis ieruſalem. unte iro eruueleta! uuante ſiu bilidot angelicam caſtitatem! unte ouh alliz ana ſuſpirat. ad uiſionem pacis. da die angeli eorum ſemper uident faciem patris. Die dierenon ſahon ſie. unte zalton ſie ze allero uuibo ſaligiſton! kunniginno unte kebeſe lobeton ſie. Vniuerſitas fidelium. diu da conſtat ex bonis doctoribus. & fidelibus auditoribus! diu uuunterot unte mendet ſich der eron minero catholicæ eccleſiæ. ioh ſelbo die non ſinceri prædicatores. qui me nominetenus colunt. ſie eront ſie propter temporalia lucra. die ſie uon iro habon.

Synagoga de Eccleſia dicit.

[*Pag.* 111.]

Verſ. 9.

Quænam dicetur, quæ ſic progreſſa videtur,
Hortus ut auroræ, vel pleno luna decore,
Atque electa adeo quaſi ſol ſplendore ſereno,
Sic quoque terribilis, metuendus ut eſt inimicis
Ordo caſtrorum contra bene diſpoſitorum?
Eccleſiam Domini quam neſcia primitus odi
Nunc ſtupeo talem nec in una ſede vacantem,
Sed magis in cuncti (e) progreſſam climate mundi,
Hortus ut auroræ ſe totam ſpargit in orbe,
Sic hæc poſt veteris tenebras incredulitatis
Mane novum veræ fidei ſe gaudet habere,
Et quaſi luna nitens & plena luce refulgens,
Eniteat quamvis radians virtutibus amplis,
Quicquid virtutis vel quicquid ineſt ſibi lucis,
Non putat hoc ex ſe, ſed donum deſuper eſſe,
Ut per ſe vacuam nativo lumine lunam
Participem lucis facit illuſtratio ſolis.
Hæc electa adeo quaſi ſol ſplendore ſereno
Luminis ad patrem mentis defigit acumen,
Hunc ſibi ſectandum proponit, & hunc imitandum,
Nil foris oſtendens, ſed cor ad præmia tendens,
Qua ſol iuſtitiæ radiat iuſtis ſine fine.
Hæc quoque terribilis, metuendus ut eſt inimicis
Ordo caſtrorum contra bene diſpoſitorum,
Fortiter aëris pugnam minitando catervis,
(f) Non loca tentandi ſinit illis pervia pandi,
Namque aditum cladis prohibet concordia pacis.

Quæ eſt iſta. quæ progreditur ſicut aurora conſurgens. pulchra ut luna. electa ut ſol terribilis. ut caſtrorum acies ordinata.

Vuer iſt diſiu. diu da [14] uure get ſamo der ufgente morgenrot! ſamo ſcone ſo der mano! eruuelet [15] ſamo diu ſunna! egilich. ſamo diu uuolegedrangetiu zeltſcara. Eccleſiam Chriſti. die ih e deteſtabar per ignorantiam! dero ne mag ih mih nu niet uolle vuunteran. uuie heuig ſiu iſt! unte uuie ſiu dihet alliz ana de uirtute in uirtutem. Siu dunchet mir glich der auroræ! uuante ſiu poſt tenebras infidelitatis. hat ſich becheret ad uerum lumen! unte dunchet mir alſo ſchone ſo der mano! uuante ſiu uuola uueiz. daz ſiu die pulchritudinem uirtutum uon iro ſelbero nie ne hat. ſunter uone gotes gnadon! ietemer der mano ieth liehtes hat uon imo ſelbemo ſecundum phiſicos! nobe ex illuſtratione ſolis. Siu dunchet ouh mih eruuelet alſe diu ſunna! uuante ſiu alliu iro uuerch bilidot nah gotes uuillen. qui eſt ſol iuſticiæ! ad cuius contemplationem feſtinat. Siu dunchet mih ouh egilich. alſe diu uuole geſcaffeta zeltſcara. uuante ſiu neheine lucchon ne lazet den malignis ſpiritibus. da ſie aditum temptandi mugin inuenire.

Vox

(e) Cod. Vratislav.
—— —— progreſſam cli*mata* mundi.

(f) Cod. Vratisl.
Non loca *temptandi.* —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

14) *Progreditur.* Schilter.

15) P. Scriver. MSC. habet: *Samo thiu ſunnan, egelich ſamo thiu uuole gethrangoda zeltſcara.* Scherz.

16) Merula

Digitized by Google

Vox Eccleſiæ ad Synagogam.

[*Pag.* 117.]

AD loca fœta nucum deſcendi viſere viſum
Depreſſas valles ſi ſint ad poma feraces,
Id ſimul inſpicerem ſi mittit vinea florem,
Si ſpecie ſolita dant germen punica mala.
Quæ Synagoga quidem virtutum culmina pridem
In me miraris, hæc munera ſunt Deitatis,
Quicquid id eſt quod ſum, mihi non aſſcribere poſſum,
Sed ſponſi donis. (g) *at gratia tanta decoris*
Non hebes eſt in me, ſed ſollicitudinis igne
Decoquor ad dignas illi grates redhibendas.
Ergo dum nuclei teſtæ ſunt cortice clauſi,
Carneque ſub fragili latitat ſubſtantia cæli,
Cum nequit alterutrum ſibi mens lucere piorum,
Sponſi circuiens hortum, paſſimque requirens
Germina virtutum verbis plantata docentum,
Exploro mentes velut in convalle iacentes.
Quæ cum ſint humiles, & verbi fonte madentes,
Mitia factorum producunt poma bonorum.
Hoc quoque contemplor, quam ſeverat ipſe redemptor
Vinea ſi floret, (h) *nomen ſi fructibus ornet.*
Palmitibus ſponſi ne deſit cura putandi,
Præcipue ſcrutans ſi quos conſtantia durans
Reddit eo fortes, metuant ne ferre labores
Nomine pro ſponſi, ſed & unda ſanguinis udi,
Mente ſatis prompta rubeant quaſi punica mala.

Verſ. 10.

DEſcendi in ortum nucum ut uiderem poma conuallium & inſpicerem ſi floruiſſet uinea. & germinaſſent mala punica.

IH gienk in den nuzgarton! daz ih beſahe. uvie daz obaz in der talaslahte uvordan uvare! unte ih uvara tate. obe der uvingarto in bluode uuare! unte die roton epfele uuaren in geſcaffede. O ſynagoga. du uvunteroſt dich dero uirtutum. unte dero profectuum. die du anne mir skouveſt! die ne ſint nieth uone mir ſelbemo. ſed ex dono ſponſi. quia gratia eius ſum [16] id quod ſum! unte abo ne gratia eius in me uacua ſit! al die uvila ſo die fideles eius hie ſint circumdati teſta corporis. unte ſie ne mugen conſcientias ſuas alterutrum peruidere. ietemer der nucleus ſub teſta mak apparere! ſo ne uvil ih nieth ſin ſollicitudine pigra. ſed per doctores uvil ih alliz ana conſiderare uva die humiles mentes ſin. die den perfectum fructum uirtutis proferunt. ut earum exemplo alios commonefaciam! unte ih ouh des uvaretuo. obe diu plebs catholica quæ eſt uinea domini ſabaoth. bluoie in ſtudio uirtutum. & ſpe cæleſtium præmiorum! unte ouh decheine unter in ſo uerro emineant excellentia uirtutum! daz ſie ruborem dominicæ paſſionis uelint & audeant imitari.

Vox Synagogæ.

[*Pag.* 119.]

NEſcia ſum ſubitis adeo perterrita miris,
Aminadab rapidæ me turbavere quadrigæ.
Neſcia donorum ſponſo donante datorum,
Sponſa decora tibi nova cum ſpectacula vidi,
Obſtupui plane, nam cum lex atque prophetæ
Cælitus exiſtant, quis rem non horreat iſtam,
Nunc evangelicas adeo fervere quadrigas,
Aminadab verus quibus emicat undique vectus,
Qui ſemet populi donavit ſponte ſaluti?

Verſ. 11.

NEſciui. anima mea conturbauit me. propter quadrigas aminadab.

INe uviſtes nieth! min gedanc hat mih [17] erfloiget. durch daz gereite aminadab. O eccleſia. ih ne uvart nieth innena der donorum! die der din ſponſus habet collata. ih uviſta uvola. daz lex unte prophetiæ diuinitus ſint datæ! uon dannan uuvnteron ih mih. propter ſubitam euangelii prædicationem. diu der mit quatuor libris euangeliſtarum. ueluti uelociſſimis quadrigis. alle die uuerlt durchueret! unte ſpontaneam oblationem ſponſi tui mit dero er ſinen liut erloſta ubar al kundet.

Ad

(g) Codex: Vratisl.
—— —— at gratia tanta *datoris.*

(h) Cod. idem.
—— —— ſi *nomen* fructibus ornet.

Ad Teuton. Paraphr.

16) Merula habet: *id quod ſum, ande ſie ne mugan conſcientias ſuas alterutrum pervidere, nietemer than ther nucleus ſub teſta magh apparere.* P. Scriver. exhibet: *id quod ſum; Unte abo ne gratia ejus in me varia ſit, al dieuuila ſo die fideles ejus hic ſint circumdati teſta corporis; Unte &c.* ubi pro: *varia* legendum eſt *vacua*, vel *vana*. Scherz.

17) Junius hæc habet: *erfloiget hauet mich min getbanka*, Conturbavit me anima mea.] Neſcio quid ſit verbi *erfloigat* iſthoc. Hæc *Junius*. Recte autem Celeberr. Staden. in Præfat. ad Explic. Voc. Bibl. Germ. pag. 35. notat *erfloigan*, *erflaugan* idem eſſe ac: *pavorem incutere*; quo pertinet vox: *Erflaucker*; quæ in Gloſſ. Keronis redditur per: *pavore*, cum tamen reddi debuerit per: *in pavore conſtitutus vel verſans.* Adde eundem pag. 208. *Scherz.*

Digitized by Google

Ad Synagogam vox consolatoria Ecclesiæ.

[*Pag.* 120.]

Vers. 12.

Suasa meis monitis captiva redi Sunamitis,
Ut quæ speramus in te bona respiciamus.
Cuncta per aurigam sponsum, verbique quadrigam
Præstita dona mihi, stupido sensu retulisti.
Quæ mihi provenit, temet Synagoga manebit
Gratia, si redeas: per legem sive Prophetas
Si tibi promissum tandem vis noscere Christum.
Credula si fueris, multa virtute nitebis.
Fiat ut hoc citius, devota mente sitimus.

Reuertere reuertere sunamitis! reuertere. reuertere. ut intueamur te.

Kere uvidere. kere uvidere uerhundeta. kere uvidere. kere uvidere! daz uvir dich anasehen muozzen. O synagoga. du uvvnterost dich dero gnadon. diu mir geskehan ist in coruscatione & celeritate euangelii! diu selbe gnada ist dir garo. si conuersa fueris ad redemptorem tuum. den dir lex & prophetæ gehiezzon! quia lex & prophetæ per euangelium adimplentur. Ih uveiz daz uvola. suanna du conuersa fueris. daz manige uirtutes an dir skinent! des ist unsich niet. so iz ie e uverden mag.

[*Pag.* 121.]

Vox Christi ad Ecclesiam.

Prospiciens avide quid cernes in Sunamite,
Quid nisi forte choros castrorum suave sonoros?
Perfidia duram tu sponsa doles Synagogam
Tardius ad fidei compendia velle reverti:
Tempus mox aderit, quo se tardasse dolebit,
Ac dolitura moras, vires effundere totas
Incipiet pro me, concordi stabit amore
Tecum pro fidei verbo, mors ipsa timeri
Non valet in castris, pro me pugnare paratis.

Quid videbis in sunamite nisi choros castrorum?

Uuaz gesiheſt du in der [18] uerhundeton! ane daz [19] sangleich dero gezelto? O sponsa. du clagost. daz synagoga so umbequamo sich bekeret ad fidem meam! des ist noch niet zith! quia cum plenitudo gentium introierit. tunc omnis israel saluus fiet. So abo tempus miserendi eius kumet! in eius conuersione ne gesiheſt du niet anderes. ne uvare daz du nu siheſt in dinen conuenticulis! choros concordiæ & caritatis. unte castra militantium pro fide mea.

Cap.

---

18) Sunamitis. Haimo: *Sunamitis interpretatur captiva vel despecta.* S. Hieronym. de Nomin. Hebr. Tom. III. p. 205. *Sunamitis, quicunque morietur, seu mortificata.* Sed Epist. 2. Coccineam interpretatur. Sed videtur nomen Patriæ esse, e *Sunem*, oppido tribus Isaschar, talis erat Abisag. Heydmann in Palæstin. p. 163. Sed rectius *Sulamitis*, quanquam & *Sunem* Sulem dictam idem Heydmann annotat. Schilter. *Verhundeta*, Captiva Sunamitis] *herihunta, scab*, præda. Gloss. B. 38. *erista herihundono*, initia prædarum. Gloss. B. 27. *Junius.* Huc pertinet Nota Stiernhielmii in Gloss. Ulphila-Goth. ubi dicit: *Frahunthanais meri an fralet*, *Captivis* prædicare remissionem. Ulphil. Eu. Luc. IV, 19. apud Willeramum: *verhundeta*, captiva. Angl. *tobunt*, venari & captare feras, conf. Hickes. in Thes. LL. Sept. in Gramm. Franc. Theotisc. p. 18. *Scherz.*

19) Vox *Sangleich*, quam nec Castricomius, nec Junius tangunt, significat *canticum*, chorum. Sic apud Notk. Psal. LXXVI, 18. verba: *in ymnis & canticis & orationibus*, redduntur; *in lobin*, *unde in* Sancleichen. *Unde in kebetin.* Staden. in Expl. Voc. Bibl. p. 391. reddit hunc textum: *Uuas siehestu an der beraubeten* den Singtanz *des Heerlagers?* Adde ibid. p. 589. *Scherz.*

Digitized by Google

CAP. VII.

Verſ. 1.

Greſſus compoſiti, noſcuntur teſtificari
Atque periſcelides quod filia principis exſtes.
Cum pedibus pulchris circumfers nuncia pacis,
(a) Et motu verbi per te quod in ultima ferri
Climata feſtinas, ad id exemplaria vitas,
Dicta vel acta patrum tibi ſumens ſponſa priorum.
Hæc ut geſtorum ſint munimenta tuorum,
Tutamenta pedum ſunt ut pelles animantum,
Indicium præbes quod filia principis exſtes
Illius, ἄλφα vel ω qui dicor nomine vero,
Qui memet populi donabam ſponte ſaluti.
Iuncturas femorum tales liquet eſſe tuorum,
Artificis docta quaſi facta monilia dextra.
Quomodo iunctura femorum loca ſunt genitura,
Sic mihi tu prolem modo gignis ſpiritualem
Per verbum fidei, ſanctique lavacra fluenti,
(b) Iungit & unanimes gemina de plebe fideles,
Ut duo iuncturam femora aſtringuntur in unam.
Qui quoniam fidei miſcent ſtudium faciendi
Quod mea verba iubent, ut pulchra monilia fulgent.
Non tamen hoc hominis meritum, faber ille decoris
(c) Unicus eſt nobis, ſine me nil quippe poteſtis.

QUam pulchri ſunt greſſus tui in calciamentis. filia principis. uel aminadab. Iunctura femorum tuorum ſicut monilia quæ fabricata ſunt manu artificis.

Ullie luſſam dine genge ſint [1] hertuomes dohter! in dinemo geſcuohe. Luſſam iſt mir diu mobilitas prædicationis. mit dero du alle die uverlt gerno uvilt peragrare! quia ſpecioſi pedes euangelizantium pacem. Unte uvante du alle dine uverch uvilt munire mit exemplis præcedentium. patrum. alſo die pedes muniuntur pellibus mortuorum animalium! uon dannan heizzeſt dufilia principis. id eſt mei. qui ſum alpha & ω principium & finis. qui & aminadab. id eſt ſpontaneus populi mei! uuante ih ſponte poſui animam meam pro ſalute populi mei. Daz [2] gecnupfe dinero dieho. daz ſint halszereda! die der geſmidot ſint mit geleretes liſtmeſteres hant. Alſo ex femoribus cumet propagatio carnalis generationis! ſamo guinneſt du mir o ſponſa ſpiritalem prolem per uerbum prædicationis! & lauacrum regenerationis. Alſo duo femora conueniunt in unam iuncturam! ſamo iſt chuman ex tua prædicatione concordia duorum populorum in unam fidem! iudaici & gentilis. Abo diu concordia utriusque populi in una fide. diu der gezieret iſt mit auro ſapientiæ. unte mit gemmis bonorum operum. diu cumet uon der gebo minero hente! ih der bin ſummus artifex. quia ſine me nihil poteſtis facere.

Verſ. 2.

Pocula dans plene crater tornatilis ex ſe
Qui non ſiccetur, tuus umbilicus habetur.
Doctores veri verbi dulcedine pleni
Fundunt exterius quod eis exuberat intus,
Et nihil elati verum diſcentibus æqui
In medio mentis velut in teſtudine ventris
Se

UMbilicus tuus. crater tornatilis nunquam

DIn nabelo iſt gedrater [3] naph [4] nieuvanne drinchenes [5] anig. Dineprædicatores ſint uol ſcientia uerbi mei! unte flizent ſich die ze skenchene iro auditoribus! unte tuont daz. non ſe illis præferendo. ſed per memoriam

---

(a) Cod. Vratisl.
Ex motu verbi. —— ——

(b) Cod. Idem.
Jungit & *una fides* gemina —— ——

(c) Cod. idem.
Unicus eſt *vobis* ſine me.

AD CAP. VII.

1) Ad h. l. Junius: *herduomes dogbter*, Principis filia] Hertuom *habentemo Herode*, Dominium habente Herode, Tatian. c. 13. §. 1. hæc Junius. Apud eundem Tatian. c. 8. §. 2. dicitur: *inti giſamanonti then* herduom *thero biſcofo*, & *congregans* Principes *Sacerdotum*. Ad quem Tatiani textum Palthenius notat, & ibi & hic in Willeramo metonymice hanc vocem uſurpari pro *perſona Principis* cum proprie *ſtatum* denotet. vid. Palthen. Not. ad Tat. p. 316. *Scherz*. *Filia Principis* al. *Filia Aminadab*. quod Haimoni, Populi mei ſponteneus i. e. Chriſtus, cujus & filia & ſponſa Eccleſia. *Schilter*.

2) Vœgelin: *gecbnupfe*. Aſt P. Scriverius legit: *dir gefuogede*. Merula habet: *thas geknuffe*. Scherz.

3) Gloſſ. Florent. *Napf*, cratera, Gloſſ. Anonymi: *Napf*, patera. vid. Stadeh. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 452. *Scherz*.

4) Caſtricomius putat hoc *niuuanne* idem eſſe ac: *non egens*, & derivari a particula *ni* aut *ne* & *uuanne*, id eſt, *vacuus*, egenus, deficiens, carens, a ſubſtantiuo *uuan*, ſed recte Schilterus in margine ſui Willerami id corrigit, & dicit derivari a *uuanne*, quod *aliquando* denotat; *niuuanne*, nunquam quod etiam vidit Junius. *Scherz*.

5) Junius: Ni uuanne drinchenes anich, *Nunquam indigens poculis.*] Hoc ipſum quoque occurrit mox hac ipſa pagina, ubi drinchenes anigh, ſed utroque in loco ſcribendum uuanigh vel uuanigh, *Indigens*.

Se fragiles recolunt, ideoque tumeſcere nolunt.
Hi veluti torno teretes non pectore torto
Laudibus aut vaculs inhiant lucriſve caducis,
Sed ſpe directa tendunt ad dona ſuperna.
Hos quoque quam fundant non copia deſerit unquam
Dogmatis almiſlui, credentum danda ſaluti,
Nec tantum linguæ virtus ſperantibus in me
Quin & in adverſis dabitur conſtantia cordis.
Venter triticeo tuus eſt ſimilatus acervo,
Lilia quem niveis vallant ſtipata frutetis.
Pocula doctrinæ cum propinantur ubique,
Pectora diſcentum verbis madefacta docentum
Perfidiæ lolium cupiunt evellere primum,
Ut poſt triticeo fidei cumulentur acervo.
Idque nequit fieri, niſi contendant reminiſci
Se fragiles per ſe, fortes exiſtere per me,
Ut venter fragilis munimen non habet oſſis,
Verum cautelam perquirit egens alienam.
Ut ſibi triticeus ſpacio diſcordat acervus,
Nam latus fundo, tenuatur acumine ſummo,
Sic ſibi diſſimilis conſtat plebs una fidelis.
Sunt & enim plures, ſua qui cum ſint locupletes
Pauperibus tribuant, quam qui poſſeſſa relinquant.
(d) *Clara quidem vitæ mercantur præmia utrinque,*
Et ſua qui tribuunt, & qui poſſeſſa relinquunt,
Stella ſed a ſtella diſtabit luce ſerena.

quam indigens poculis. Uenter tuus ſicut aceruus tritici uallatus liliis.

moriam propriæ fragilitatis quæ per umbilicum figuratur illis compatiendo. Sie ſint ouh crater tornatilis! uvante alſo der drahſel nie ne uorderet externa adiutoria. id eſt regulam uel rubricam! ietemer uorderent ſie in iro prædicatione decheine externam remunerationem lucri uel laudis! ſunter okkeret daz gedinge des euuegen lones. Der ſelbo gedrater naph. ne uvirdit niemer drinchenes anig! uvante den ueris prædicatoribus niemer ne gebriſtet dero affluentiæ uerbi mei. noh uirtuoſæ conſtantiæ! als iz quit. Dominus dabit uerbum euangelizantibus uirtutem multam. Din uvamba iſt ſamo uveizzes huffo! der der umbeſtecchet iſt mit lilion. So die auditores uon den doctoribus getrenket uverdent mit poculo diuini uerbi! ſo beginnent ſie ietan uone iro herzen infidelitatis lolium! daz ſie mugin germinare perfectæ fidei 6 tricum. Vuollent ſie radicem mittere deorſum! ſo mugen ſie facere fructum ſurſum. Vuollent ſie irhugen propriæ fragilitatis. unte alſo der buch necheine oſſium fortitudinem ne habet. daz ſie ietemer necheine uirtutem ne mugen haben niſi tantum per me! ſo mugen ſie triticum boni operis in patientia afferre. Als aber der aceruus tritici nidana breit iſt unte obana ſmal! als iſt dero mer. qui ſua poſſidentes. elemoſinam den armen geben! danne dero. die der aldaz ſie habent. durch minen uvillon uvollen uerlazen. Abo beide. elemoſinam dantes. unte ſua omnia propter nomen meum relinquentes. die ſint uallati liliis! uvante in beiden candor æternorum præmiorum gehaltan iſt in cælis! ueruntamen ſtella a ſtella differt in claritate.

Verſ. 3.

UBera bina tui turgentia lacte liquenti,
Binis himnulels capreæ compono gemellis,
Lacte mei verbi qui nutrimenta magiſtri
Dant plebi teneræ gentili Iudaicæque,
Fœtus eſſe mei noſcuntur more fideli.
Namque meo zelo fervent & amore gemello,
Munditiam vitæ quam me didicere docente
Semper amant, oculis rectum rimantur acutis,

DUo ubera tua ſicut hinnuli gemel-

ZUene dine ſpunne. ſint ſamo zuei zuinele zikkin der reion. Dine doctores. die der mit lacte diuini uerbi ziehent beide iudaicum populum ioh gentilem! die ſint glich den zuinelon rechzikkinon! uvante ſie ſint miniu kint. qui per capream ſignificor. Caprea iſt mundum animal & acutiſſime uidet! unte uveidenet gerno an dero hohe! uone dannan bezeiche-

Hoc

(d) Cod. Vratislav.
Clara quidem vitæ mercantur præmia *utrique*.

Ad Teuton. Paraphr.

digens. ab illo uuan vel uuana, quod fuit in annotatis ad pag. 29. ubi de voce uueyneg agimus. Adſtipulatur huic Celeb. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 807. Mihi videtur nihil eſſe mutandum in textu. *Anig* enim eſt ab: *An*, *ana*, *ane*, *ano*, quod idem eſt ac: *abſque*, *ſine*, pro quo hodie: *ohn* dicimus. *Scherz.*

6) Lege: *triticum*. Scherz.

7) Hic

Hoc quoque monſtrantes aliis, conſcendere montes
Virtutum gaudent, his omnia terrea ſordent.

melli capreae.

zeichenet ſiu mich. ih der naturaliter mundus ſum! unte ſiho ouh uilo uvaſſo. quod nullum me latet ſecretum! min uveida iſt ouh an den bergon. id eſt in his. qui terrena deſpiciunt. Mih bilident ouh ſie die dine doctores. mit dero mundicia mentis & corporis. unte mit acuta prouiſione fraternæ utilitatis! unte mit deſpectu terrenorum. Sie ſint ouh zuinele! uvante ſie habent dilectionem meam & proximi.

Verſ. 4.

FOrmula cervicis tibi ſicut eburnea turris.
Ut corpus capiti coniungit fiſtula colli,
Per quam vox extra, ſed in alvum mittitur eſca,
Sic mihi doctores ſubiectas iungere plebes
Ardent, cottidie præbendo cibaria vitæ,
Voceque verborum reſerando profunda meorum.
Moribus hi pulchris præſtant ut eburnea turris,
Subiectis vitæ dantes exempla pudicæ,
Et robur verbi (e) contra vires inimici.
(f) Lumina piſcinis Heſebon tua comparo puris,
In foribus portæ habitat qua filia turbæ.
Doctores veri piſcinis aſſimilandi
In foribus portæ quæ ſunt urbis populoſæ,
Sic bona proſpiciunt his quos baptiſmate tingunt
Ut membris oculi, dantes quoque pocula verbi
Zona mœroris promittunt gaudia cinctis,
Ut præſens gemitus det veri gaudia riſus.
Ante fores urbis piſcinis eſt locus iſtis,
Nec patet ad vitam veniendi copia cuiquam,
Ni per doctores lavet in baptiſmate ſordes,
Atque ſalutarem verbi bibat inde liquorem.
Urbi Catholicæ ſtat nomen filia turbæ,
Utpote cui cives numeroſa frequentia plures
Addere non ceſſat, dum mundi clauſula reſtat.
Sponſa tuus naſus quid olet prænoſcere gnarus,
Ut turris Libani quæ reſpicit ora Damaſci.
Officium naſi velut eſt diſcernere ſuavi
Id male quod fœtet, quod mulcet, ſive quod horret,
Sic & odora tuis doctoribus eſt animi vis

COollum tuum ſicut turris eburnea. Oculi tui ſicut piſcinae in eſebon. quae ſunt in porta filiæ multitudinis. Naſus tuus ſicut turris

DIne [7] doctores o ſponſa die ſint helfentbeininaz uvighus. Der hals der treget daz ezzan in den buch! unte treget abo die ſtimma uz. Samo tuont dine doctores. Sie ambehtent demo luite cibum uitæ! unte offenent imo die toigene dero geſcrifte. Uone dannan ſint ſie glich demo helfentbeinimo uvighuſe! uvante ſie iro [8] ſubiectis beidiu præſtant pulchritudinem per candorem caſtæ conuerſationis! unte abo robur uvider demo tuiuele. unte contra hereticos. per munimentum prædicationis. Dine oigun ſint ſamo uviare ze eſebon. die der ſuebent uor dero porto tohter dero menige. Dine doctores. die iro ſubiectis utilia prouident. unte in ouh iter ſalutis oigent! die ſint glich den uviaren ze [9] eſebon. quæ interpretatur cingulum meroris! uvante ſie credentem populum gereinent mit lauacro baptiſmi. unte in allizana reficiunt mit heilſamo tranke diuini uerbi! unte in ouh lerent. in præſenti haban lucrum & merorem. Propter æternam conſolationem die uviare. ſuebent uor dero porto! uvante nieman mag intrare portam regni cæleſtis. er ne uverde per doctores baptizatus! unte ouh mit fonte ſalutaris doctrinæ imbutus. Filia multitudinis heizet diu burg. in dero confluentia credentium populorum in præſenti ſich ſo uerro meret. ut etiam ſuper numerum, multiplicentur! uvante gnuoge nu nominetenus heizent fideles! die der doch nie ne uverdent ciues ſupernæ ieruſalem. Din [10] naſa iſt

(g) *Spi-*

(e) Cod. Vratisl.
—— —— contra *fraudes* inimici

(f) Cod. Idem.
Lumina piſcinis *Eſebon* —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

7) Hic ex Vœgelino textus Cantici eſt ſupplendus hunc in modum: *Din hals iſt ſamo Helfentbeininaz uuighus.* Poſtea ſequitur: *dine Doctores* &c. Vœgelini ſupplementum firmat & Scriptura S. & Merulæ editio. *Scherz.*

8) Merula habet: *Auditoribus.* Sed conſentit cum noſtro MSC. Scriverius. *Scherz.*

9) Quæ ſunt in porta filiæ multitudinis. Haimo: Filia multitudinis vocatur *Heſebon* juxta literam ob multitudinem confluentium ibi populorum. Aliter Willeramus *Eſebon* interpretatur *Cingulum mœroris.* Schilter.

10) Vœgelin. habet: *naſo.* Scherz.

11) *Sicut*

Digitized by Google

(g) *Spirituum ſagax diſcretrix, provida, verax,*
Quæ fidei puræ ſatis oblectetur odore,
Hæreticæ ſectæ fœtores horreat æque.
Eminet hic porro doctorum præcluis ordo
Ut turris Libani, quæ reſpicit ora Damaſci.
Nam decus exemplis, (h) robur præſtat documentis,
Et ſibi ſubiectos contra munire inimicos
Non ceſſant homines, qui nunc (i) quaſi bellua pingues
Sanguinis & carnis ſunt paſtibus illecebroſis:
Sive poteſtatum contra tela aëriarum
Sanguine læſarum quæ ſe paſcunt animarum.

turris libani. quæ reſpicit contra damaſcum.

iſt ſamo uvighus uffen libano. daz der gekeret iſt in gegen damaſco. Dine doctores die der kunnon diſcernere inter bonum & malum. inter catholicæ fidei puritatem & hereticam prauitatem. ſamo diu naſa kan diſcretionem odoris & fœtoris ! die ſint glich demo uvighuſe uffen libano ! uvante ſie per dealbationem & mundiciam uitæ in ſummo loco conſiſtunt ! unte ſie iro ſubiectis beide decus & robur præſtant. decus mit exemplis. robur mit doctrinis. Daz uvighus uffen libano. qui interpretatur dealbatio ! daz iſt gekeret ingegen damaſco. quæ interpretatur ſanguinis potus ! uvante die doctores iro ſubiectos allizana beuvarent uor den uvrſton dirro uverlte. die der ſint ſanguinolenti beide mit crudelitate. ioh mit illecebroſa carnis & ſanguinis uoluptate ! unte beskirment ſie ouh contra aerias poteſtates. die der mer ſitiunt cruorem animarum quam corporum.

Verſ. 5.

IN cono capitis Carmelo conſimilaris,
Sumtque tui capitis crines ut purpura regis,
(k) *Cepta colorari fluitat quæ iuncta canali.*
Sana tuæ mentis ratio quæ præſidet illis
Motibus internis, quaſi membris arx capitalis,
Suggerit ipſa tibi ſubtiliter hoc ſpeculari,
Temporibus priſcis data circumciſio carnis
Unius & membri, quid diſtet ſpirituali,
Quæ ſenſus animæ (l) cum circumcidet honeſte,
Præparat aſcenſum velut in Chermel mihi gratum.
At de mente tua meditatio quæ fluit orta
Mobilis & gracilis, quaſi pulchris compta capillis,
In ſe purpureum trahit illa mei monimentum
Sanguinis, exemplum ſibi ſumens inde ſequendum.
Atque colorandam regali murice lanam
Stringi funiculis, mittique canalibus imis
Condecet: haud ſecus hi qui me cupiunt imitari,
Membra timore meo configunt, nilque tumendo
Se reprimunt animis, velut in conualle canalis

CAput tuum ut carmelus & comæ capitis tui. ut purpura regis.

DIn hoibet. iſt ſamo getan. alſo der berg carmelus ! unt iſt abo din uahs getan. alſo kuninges purpura ! diu der zeſamene gebunteniu. noh tanne ſuebet in den " zauvetrugelinen. Diu ratio mentis tuæ. mit dero du dine gedanka rihteſt. alſo mit capite membra reguntur ! diu iſt glich demo berge carmelo. qui interpretatur cognitio circumciſionis ! uvante alle mine fideles ſculon daz bekennan. daz diu ſpiritalis circumciſio bezzer iſt. danne diu carnalis ! unte ſo ſie circumcidunt corda ſua & non carnem ſuam ! ſo machent ſie mir dignam aſcenſionem in mentem ſuam quaſi in montem carmeli. Aber dine cogitationes. die der procedunt de monte. alſo daz uahs de capite ! die ſint glich der kuninglichon purpur. uvante alle dine filii quorum rex ego ſum. die ſint flizech zebilidene exemplum meæ humilitatis & paſſionis. Alſo diu lana quæ uertenda eſt in purpureum colorem. zallereriſt zeſamene gebuntan uvirdit. unte dara nach geleget in die canales. da ſiu mit ſanguine conchi-

Ut

(g) Cod. MSC. Vratisl.
Spirituumque Sagax. —— ——
(h) Cod. idem.
—— —— robur *præſtant* documentis.
Et ſibi ſubjectos contra munire *cruentos.*
(i) Cod. Idem.
—— o—— quaſi belua *pinguis*
(k) Idem Cod.
Cepta colorari —— ——
(l) Idem MSC.
—— —— cum circum*cidit* honeſte.

Ad Teuton. Paraphr.

") *Sicut purpura Regis vincta canalibus.* Haimo: *Significat lanam jam purpureo colore infectam, & necdum in fila deductam, ſed adhuc in canalibus conſtitutam, quas Græci Baphias vocant, in quibus ſanguis conchyliorum ſolet defluere, & lanam in purpureum*

Digitized by Google

Ut mea dicta bibant, & regia purpura fiant.
(m) *Lana madens ſucco teſtarum ſanguine fuſo*
Regia veſtis erit, ſic hos in fine manebit
Lætitiæ veſtis, meritorum congrua teſtis.

regis. uincta canalibus.

conchiliorum genezzet uverde! ſamo tuont dine filii. configunt timore meo carnes ſuas. unte niderent ſich in canalibus humilitatis! ze diu. daz ſie mugen conſortes uverdan minero paſſionis. Vone dannan uverdent ſie bekeret in regalis purpuræ dignitatem! uvante ſie indumentis lætitiæ ſint coronandi.

Verſ. 6.

O Quam pulchra meis oculis & honeſta videris
(n) *Ubere multarum cariſmate delitiarum!*
Per meritum fidei contendens pulcra videri,
Negligis haud operum decus illi iungere plenum,
Et licet hic crebris certaminibus tribuleris,
Iugiter aëris pugnam minitans inimicis,
Et diverſorum conflictibus hæreticorum,
Delicias tamen es amplectens ſpirituales,
Iam ſapit illa tibi qua te quandoque potiri
Speras dulcedo toto durabilis ævo.

QUam pulchra es & decora. kariſſima in deliciis.

UUie ſcone unte uvie ziere du biſt. unte uvie luſſam in dinen [12] zartluſten. Scone biſt du in fide. ziere in operatione! luſſam in deliciis. Du lidiſt allizana michel arbeit. uehtente contra dæmones & hereticos! unte ne muodeſt abo niet in demo certamine! vuante du die delicias æternæ dulcedinis. ſpe & deſiderio nu iu ſmekkeſt.

Verſ. 7.

SPonſa tuam celſæ ſtaturam comparo palmæ,
Ubera maturis ſed dico ſimillima botris.
Mens erecta tui ſpe tendit ad alta ſalubri,
Nec ſe curvari patitur culpa capitali.
Hanc ſimilem palmæ proceræ teſtor & altæ,
Quæ licet anguſto ſtet robore & aſperà muſco
(o) *Cortici horrifici ſit parte ſub inferiori,*
Cum tamen ad liquidum ſe ſubrigit aëra primum,
Robur multiplicans, foliis fructuque redundans,
Arboribus reliquis quæ dilatantur in imis
Et facie præſtat, ſigna & victricia geſtat:
Sic ſoror haud fortem te ad mundi reddis amorem,
Præmia vel laudes a nullo ſumere gaudes,
Nec te magnorum terret formido laborum
Aſperitate ſua, quin ſperes dona futura,
Qua foliis verbi ſplendens fructuque perenni
Geſtes in dextra palmæ victricia ſigna.
Hæc tibi virtutis durat conſtantia iugis,
Sed quos doctores ſtatuis ſuper inferiores
Ubera ſunt lactis per verbum ſimplicitatis.
Sed cum perfectis propinant vina ſalutis,
Munia maturis ſervant æqualia botris.

STatura tua aſſimilata eſt palmae. & ubera tua botris.

DIn geuuaſt iſt glich dero palmon! unte dine ſpunne ſint glich den uvintrubon. Diu rectitudo operum tuorum. mit dero du incuruationem capitalium criminum uermides. unte dich ad ſolam ſpem ſuperni præmii ufrihtes! diu iſt glich dero palmon. diu der nidana ſmal unte ruch iſt unte ab obana groz unte ſcone iſt. beide mit decore foliorum. ioh mit pulchritudine fructuvm. Alſo tuoſt tu! du ne uvilt nieht fortis uveſan ad terrena. noh ne uuilt ne heine ſpem haban in caducis præmiis & laudibus! noh ne ſcuheſt hie nieht deheina aſperitatem laboris pro amore meo! uone dannan. diu din dextera quam hic excutis ab omni munere. uvirdit uone mir gezieret mit palma uictoriæ. Abo die doctores. die dine paruvlos diz allaz ſculon leran! ſo ſie ſe mit ſimplici doctrina nutriunt. ſo ſint ſie quaſi ubera lactis plena! ſo ſie abo die ſelbon auditores iam roboratos trenchent mit perfectiori doctrina! ſo ſint ſie quaſi botri.

Vox

(m) MSC. Vratisl.
Lana madens *ſuco* ——
(n) MSC. Idem.
Ubere multarum *kariſſima* deliciarum.
(o) Cod. Vratislau.
Corticis horrifici *ſit* parte —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

pureum vertere colorem. Vœgelinus: *Uuie die Purpur, uuelche in den Purpurrinnen, darinn man ſie färbet, uuanns noch uualle iſt, und eh ſie zu faden geſponnen uuird, zierlich ſuuebet, ob ſie uuol iſt zuſammen gebefftet.* Raphelengius habet: *in zuuein trugelin,* in duobus canalibus. M. Freherus: In MS. clare habetur: *zauuue trugelinen. Zauu & Gezauu* terminus in re Halieutica, piſcatoribus, quam mihi notior. Schilter. P. Scriver. etiam legit: *zauve trugelinen.* Scherz.

12) Merula: *uueleluſten.* Schilter.

Vox Chriſti de Sancta cruce.

[*Pag.* 135.]

PAlmam ſcandendi fixa eſt ſententia menti,
Hinc quia maturum ſpero decerpere fructum,
Tunc tua maturis fient paria ubera botris.
Quæ ſperas a me ſponſalia tunc tibi plene
O ſoror exſolvam, cum promptus brachia pandam,
Affigenda cruci, mundi expandenda ſaluti,
Ad me cuncta traham, cruce dum mutavero terram;
(p) *Principe iam mundi ſuperato certa triumphi,*
Palma reſurgentem dextraque patris reſidentem
Me manet ex hoc iam manifeſtius undique prodam
Myſtica poma crucis, quæ ſunt medicina ſalutis,
Vulnere ſerpentis tactis mortalibus ægris.
(q) *Nunc quoque doctores qui verbi lacte minores*
Primo nutrierant, dum latius illa revelant
Condita ſub Pſalmis myſteria ſive Prophetis,
Poſt lac hiſtoriæ vinum fluet allegoriæ.

Verſ. 8.

DIxi. aſcendam in palmam. apprehendam fructus eius.

13 IH habo mich geeinot uffen den palmboum zeſtigene! daz ih 14 zitegez obaz da neme. Alle diu gnada. die ih dir haban geheizzan! diu ne uvirdet e nieht uolliclicho geleiſtet. e ich geſtigon uffe den palmboum. ich meino an daz cruce! qui cum exaltatus fuero a terra. omnia traham ad me ipſum. So ich poſt debellatum mundi principem mit gloria reſurrectionis unte mit palma uictoriæ uvirdon a patre coronatus! So uvirdit fructus palmæ. id eſt myſterium crucis meæ aller der uverlte geoffenot. So uverdent dine doctores quaſi botri uineæ! uvante ſie iro auditores die ſie zeriſt zihent mit lacte hyſtoriæ! ſo ſie ieth robuſtiores ſenſibus uverdent. ſo trenchent ſie ſe mit uino myſteriorum! die der e abſcondita uvaron in lege moyſi. & prophetis & pſalmis.

[*Pag.* 136.]

Item vox Chriſti ad Eccleſiam.

ORis odor talis tibimet, fragrantia qualis
Dulcibus ex malis emanat conglomeratis,
Guttur habes lepidum redolens ut præclue vinum.
Malorum novitas ſuaves exhalat ut auras,
Sic & odoriferi bona diffamatio verbi
Allicit abſentes gratanti aſpergine mentes,

ODor oris tui ſicut malorum!

DEr ſtank dines mundes! iſt ſamo der ſuozon ephelo! din chela ſmekchet ſamo der tiuriſto uvin. Diu mareda dinero prædicationis. quæ per os figuratur. diu iſt alſo ſuoze ſamo epfelo ſtank! uvante ſie die abſentes mit iro ſuauitate ze ſich lokchet.

Verſ. 9.

VOcis at ipſe ſonus doctorum gutture promptus
Fragrat, ut antiqui ſapor & fragrantia vini.

GUttur tuum ſicut uinum optimum.

ABo ipſa uox prædicantium quæ per guttur intelligitur. diu iſt glich demo bezzeſten uvine! uvante ſie die chraft unde den ſmak ſupernæ dulcedinis. an iro ſelbero habet. Der ſuoze ſtank an demo niuuen obeze. unte an demo alten uvine! der bezeichenet. daz beide initium & finis euangelicæ prædicationis. uolleuviſet ad ſuauitatem æternæ beatitudinis.

[*Pag.* 137.]

Vox Eccleſiæ.

DIgnum dilecto quod iure bibatur ab illo
(r) *Dentibus & labris ut ruminet hoc venerandis.*

DIgnum dilecto meo

DEr uvin. den du meineſt der zimet minemo trute zetrinkene! unte ſinen leſon. unte ſinen zenen 15 ze itdruk-

Spon-

(p) MSC. Vratisl.
Principe *nam* mundi —— ——
(q) MSC. Vratisl.
Tunc quoque Doctores —— ——
(r) MSC. Vratisl.
Dentibus & *labiis.* —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

13) In textu præmittitur: *Dixi;* quod interpres noſter παραφράζει, propoſui mihi aſcendere. Omiſſa autem ſunt: *Et erunt ubera tua, ſicut botri* vineæ. *Schilter.*

14) Scriver. habet: *zidecbes.* Merula: *Zidecb.*

15) *Ad ruminandum.* Haimo: Nec abſurdum eſt, quod, cum vinum potetur & non ruminetur, hic tamen dicitur labiis & dentibus ruminandum, quod magis ad cibum, quam ad potum pertinet. Nam Sancti Doctores vinum ſpirituale ruminant; quando præcepta Evangelica diligenter exquirunt, & crebra meditatione inveſtigant atque ad invicem

Digitized by Google

Sponſus ut eximio ſimilat mea guttura vino,
Dogmata percepti conor quibus edere verbi,
Iudico ſic dignum myſteria tanta per ipſum
Primitus edici, qui fons & origo ſaluti
Extitit humanæ, quæ plebibus inſinuare
Concio doctorum (s) quaſi mundus grex animarum
Præmeditans in ſe, tandem quoque ruminet ex ſe.

meo ad potandum. labiisque & dentibus eius ad ruminandum.

itdrukkene. Sponſus der quadh. daz min prædicatio da mit ih ſin euangelium nah ſinemo gebote uvrebringon. ſamo ſuoze ſi. ſo der tureſto uvin. ih quido abo. daz daz billih ſi. daz er ſelbo aller ereſt ſin euangelium unte diu myſteria regni cæleſtis uvrebringe. unte ſie dare nah ſinen apoſtolis & doctoribus qui per labia & dentes illius figurantur beuelehe. ad inuicem quaſi ruminando conferenda & exponenda.

Vox Eccleſiæ de Chriſto.

[*Pag.* 138.]

SPonſo ſervo fidem, me ſponſus amat redamantem.
De thalamo matris velatus tegmine carnis
Cùm ſponſus nondum proceſſerit, eſſe futurum
Hunc hominem novi, noſtræque ſimillima carni
Munia geſturum, promiſerat ut mihi dudum.
Eius in adventum quapropter dirigo ſenſum,
Firmiter hoc credens, quo pareat hic mihi præſens.

Verſ. 10.

EGo dilecto meo. & ad me conuerſio eius.

MInemo uvine bin ih holt. unte er keret ſich ze mir. Suie min ſponſus noh niet erskinan ſi per humanam carnem! ih uveiz doh uvola. daz er menniſco uvil uverdan pro ſalute hominum! unte er in ſimilitudine carnis meæ uvil habitare nobiſcum. Dero ſinere cumſte geron ih ex toto corde! unte dare ingegine gareuven ih mih fide. ſpe. & omni deuotione.

Vox Eccleſiæ ad Chriſtum.

[*Pag.* 139.]

SPonſe veni latos ut progrediamur in agros,
Stemus & in villis, & converſemur in illis,
Eſt operæ pretium, nos ſurgere mane videndum
Vinea ſi floret, ſi flores fructibus ornet,
Si ſpecie ſolita (t) dant germen punica mala.

SPonſe veni fragilis velatus tegmine carnis,
Dogmaque divinum tua det præſentia primum,
Hoc quoque per latos mundi doctoribus agros
Spargendum mandes, qui non quaſi præteruntes,
Sed ſtabiles potius, conſuetos linquere ritus
Cogant paganos verbi gladio ſuperatos,
Et ſic ſollicite falcaſtra ſciant adhibere,
Eccleſiæ teneris eſt quæ tua vinea ramis,
Ut fidei florem virtutum fructibus ornent,
Incaleatque piis mox auditoribus hæc vis,
Ut cupiant pro te fuſo rutilare cruore.
Punica mala ſolent qualem præferre colorem.
Hic præbebo meas tibi plenas lacte mamillas.
Sponſe

Verſ. 11.

UEni dilecte mi. egrediamur in agrum. commoremur in uillis.

KUm uvine min. ge uvir anne den akker! uveſen allevuila in den dorfon! ſten fruo uf ze den uvingarton. tuon des uvara. obe der uvingarto bluouve. obe nah der bluote daz uvocher ſih ſcaffe! obe die roten epfele bluouven.

Verſ. 12.

MAne ſurgamus ad uineas. uideamus ſi floruit uinea. ſi flores fructus parturiunt. ſi floruerunt mala punica. Ibi

OSponſe. alſo du geheizzan habeſt per prophetas. kum uns in humana carne! unte kunde zereſt per temet ipſum. dara nah per doctores din euangelium per agrum mundi! unte mache ſie ſo conſtantes in prædicatione. daz ſie ſelbe die paganos qui a uillis dicti ſunt. mit aſſiduitate uerbi bekeren ad fidem! unte ſie ſo per uigiles doctores ſin dinero eccleſiæ quæ eſt uinea tua! daz ſie iro auditores machen zallereriſt in fide florere. unte ſa daranach fructum boni operis proferre! unte ſie mit promiſſione cæleſtium præmiorum corda auditorum ſo uerro geſterchen! daz ſie

(s) MSC. Vratisl. —— —— quaſi Mundus grex *animantum.*

(t) MSC. Idem. —— —— dant *florem* Punica mala.

Ad Teuton. Paraphr.

cem conferunt. Vœgelinus: zu zertrucken, uuol zu ſchmecken, uuie die uueinkoſter thun, die den uuein zuuiſchen die zehn und uf die Lefzen nemmen, recht zu verſuchen. Raphelengius ſimpliciter legit: *ze truchenne.* Fr. Junius ad Willer. p. 137. mavult: *itruchan* ſcribere ex Gloſſ. Vett. *Itaruchit*, ruminat. *Ituruchint*, ruminant, viderique verbum *Itruchan* eſſe ex *itu* vel *it*, quæ in compoſitione idem valeant cum *re* Latino, & *ruache*, curare &c. *Schilter.*

Digitized by Google

Sponſe per humanos habitus cum veneris ad nos,
Voxque tui verbi lato reboaverit orbi,
Incipiens a te, ſed in omni poſteritate
Divulganda magis, doctores quando putandis
Vivis palmitibus, quo fiant fructiferi plus,
Iugia ſacrorum falcaſtra adhibent monitorum,
Tunc multam ſobolem pariam tibi ſpiritualem,
Lacte ſub hiſtorico paſcendam tempore primo,
Donec perfectas (u) *verbi ſolidentur ad eſcas.*

Ibi dabo tibi o ſponſe ubera mea.

ſie ioh idonei uverden. mit rubore ſanguinis ſui paſſionem tuam imitari. Da gibon ih dir mine ſpunne. O ſponſe. ſo du menniſcon geuviſeſt in humana carne. unte din euangelium zallereriſt per temetipſum. daranah per doctores gekundet uvirdit per totam latitudinem mundi. ioh ſelb den paganis! unte dine fideles per culturam doctorum quaſi boni palmites beginnent in fide florere. unte congrua fidei opera proferre! ſo geuvinnon ih dir multitudinem ſpiritalium filiorum! die der zeriſt nutriendi ſunt mit lacte ſimplicis doctrinæ. unze ſie paulatim uolle chumen ad ſolidum cibum diuini uerbi.

Verſ. 13.

Limine portarum redolet vis mandragorarum.
Dant operam quando populis tua verba ſonando
Spargere doctores miræ virtutis odores,
Erigit intentum plebs auditoria ſenſum.
Nam per eos portas vitæ ſibi credit apertas.
Mandragoræ radix ut cernitur eſſe imitatrix
Corporis humani, (x) *ſic ſubiectis ſimilari*
Paulus ut enumerat, cum ſe infirmantibus æquat.
Mandragoræ pomum velut ob medicamina potum
Dat ſomnos ægris, poſt longa inſomnia feſſis:
(y) *Hic quoque doctores quos mundi ferre labores*
Et ſtrepitus cernunt, verbi medicamine vertunt
In requiem mentis, non iam gaudere retentis,
Sed magis amiſſis opibus, ludiſque relictis.
Eiusdem pomi bibito velut exteriori
Cortice non ſentit quem pro medicamine tangit
Uſtio vel ferrum, ſic cum medicabile verbum
Plebi ſorbendum præbetur ab ore docentum,
Ipſa ſuperficies eius ſolet addere vires
Mentibus ægrotis, ſenſumque fugare timoris,
Ne pro ſpe vitæ metuant adverſa ſubire.

Omne

MAndragoræ dederunt odorem

DIe [16] arzat uvurze. ſtinchent uile draho in unſeren porton. Odor uirtutum an den apoſtolis. unte an iro ſucceſſoribus! der lokket iro auditores. daz ſie per eos ueluti per portas ilen intrare ad uitam. Iro prædicatio diu iſt ouh quaſi odor mandragoræ. quæ in radicibus ſuis ſimilitudinem habet humani corporis! uvante ſie ſint omnibus omnia facti. unte kunnon compati & conſimilari auditorum infirmitati! alſo paulus quit. Quis infirmatur. & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur. & ego non uror? Et alibi. Omnibus omnia factus ſum ut omnes lucrifacerem. Alſo daz pomum mandragoræ quod ſimile eſt malo terræ hauſtum in uino. machet die ſlaffeloſon dormire & requieſcere! ſamo tuont doctores. eos qui laborant ſtrepitu mundanarum rerum. die machent ſie dormire inter medios cleros. i. inter duo teſtamenta. uetus & novum. daz ſie mer luſtet diuina myſteria ſcrutari quam ludis & fabulis aut turpibus cantilenis occupari. [17] Als aba diu uzzera rinta eiusdem pomi. in uvine getrunkeniu. [18]

dualm

(u) MSC. Vratisl.
—— —— verbi *ſolidetur* ad eſcas

(x) MSC. Idem.
—— —— ſic ſubiectis ſimilari
Doctores norunt paſſivo glutine morum
Paulus ut enumerat.

(y) MSC. Idem.
Sic quoque Doctores

Ad Teuton. Paraphr.

16) Arzat uuurze, *Mandragoræ.*] Tam inſignem uſum præſtat hæc herba medicis ac medicinæ, ut propter multiplicem in re medica utilitatem arzat uuurz nuncupata ſit, q. d. medicorum herba. arzat certe eſt *Medicus* apud Otfr. III, 14, 22. Unde mox pagina ſequente gearzatant uſurpatur huic noſtro Abbati pro *Curant, medentur*, Junius. *Mandragoræ in Portis noſtris.* Haimo: Mandragora eſt Herba Aromatica, cujus radix ſimilitudinem habet humani corporis, poma ejus optimi ſunt odoris, in ſimilitudinem Pomi Matiani, quod noſtri malum terræ vocant. Hæc herba rebus Medicinalibus aptiſſima eſt; Nam ferunt, eos, qui incommodo vigiliarum laborant, hauſtu hujus pomi relevari, & poſſe dormire. Item ferunt, eos, qui ob curam ſecandi ſunt, ſi exteriorem ejus corticem biberint, non ſentire ſectionem vel aduſtionem. Vœgelinus: *Alraunichen* vid. Leuin. Lemnium in Explic. Herbar. Bibl. c. 2. *Schilter.*

17) Merula legit: *Alſo abor.* Stylo auctoris noſtri convenienter legendum videtur. *Als abo.* Scherz.

18) Dualm, *Caligo mentis quodam veluti ſtupore correptæ.*] Forte huc pertinet illud artuualun, *Torpebant*; Gloſſ. B, 52. *Junius.* Stadenius in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 641. poſtquam notaſſet lingua

Digitized by Google

Omne genus pomi veteriſque novique ego vovi
Conſervare tibi, quem diligo mente fideli.
In veteris legis ſcriptura ſive Prophetis,
Aut Evangelicis temet dictante libellis
Quicquid promiſſum dulcedinis eſt mihi, fixum
Hoc teneo certe, (z) donetur quid mihi pro te.
Principium de te quoniam promiſſa habuere,
Non eſt ambiguum temet promiſſa daturum.

rem in portis noſtris. Omnia poma noua & uetera. ſeruaui tibi dilecte mi.

dualm machet den. die man ſcal ſnidan oder brennan. ſamo tuont doctores! mit ſola ſuperficie diuini uerbi gearzenont ſie die infirmos auditores! unte machent ſie quodammodo inſenſibiles ad mundi mala toleranda. Allerslahta obaz. niuuaz unte altaz! habon ih dir gehaltan uvinemin. Alle diu ſuoze cæleſtium præmiorum. diu mir geheizzan iſt. bediu in ueteri ioh in nouo teſtamento! daz uveiz ih uvola. daz ſiu beide initium ioh conſummationem anne dir habet! uone dannan gedingon ih anne dih. daz ſiu mir alſo geleiſtet uverde! ſamo ſiu uone dir geheizzan iſt.

CAP. VIII.

Vox Eccleſiæ.

[*Pag.* 144.]

QUis dabit hoc frater, ut lactet te mea mater,
Inventumque foris labiis te exoſculer iſtis,
Nemoque me ſpernat, quam dilectam tibi cernat?
Quis dabit optanti faciemque tuam ſitienti,
(a) *Et quem nunc novi mi ſponſe parem genitori,*
Æquævum numen, verum de lumine lumen,
Te quandoque meæ naturæ corpus habere
Aſpiciens clare, fratrem te iure vocare
Credula præſumam; perſonam ſcilicet unam
Carne ſub aſſumpta, ſed non Deitate minuta,
Inventoque foris temet verbo genitoris
Ad faciem facie potiar, cui nunc ut amicæ
Ore Prophetarum mittis ſponſalia tantum:
Me quoque non ultra deſpectio terreat ulla,
Sed quod ſpero magis Iudeæ finibus artis
Quæ concluſa fui, fiam venerabilis orbi,
Et tua mox per me ſonet omni gloria terræ.

Verſ. 1.

QUis te det fratrem meum ſugentem ubera matris meæ ut inueniam te foris. & deoſculer. & iam me nemo deſpiciat?

VUer [1] uveret mih des! daz ih dih bruoder min ſehe. ſugan die ſpunne miner muoter! unte ih dih da uzze uvndanan kuſſan muoze. unte mih hinneuvre nieman ne [2] uermane? O ſponſe. du der nu biſt in ſinu patris! uver uveret mih des. daz du mennisco uverdes. unte alli diu officia humanæ naturæ quæ eſt mater mea anne dir habes! unte danne mit rehte min bruoder heizes? Vuer ueret ouh mich des. daz ich dich den ich nu intus uveiz uerbum in principio apud Deum. noh foris geſehe uerbum caro factum. unte ich ore ad os ze dir ſpreche! unte ich din eccleſia. ich der nu bin quaſi deſpecta. & anguſtis terminis incluſa. quia tantum notus. in iudæa Deus! daz ich danne poſt aſcenſionem tuam uverde honorabilis & dilatata in omnibus gentibus.

Verſ. 2.

AMplexu ſtringam, nec te mi ſponſe relinquam,
In conclave meæ matris donec referas te,
Notitia legis qua me dilecte replebis.
O ſi

APprehendam te. & ducam te

ICh gegriffon dich. unte [3] uolleuolgon dir unzen inne miner muoter hus! da lereſt du mih trohtines gebot. O ſponſe. ſuanne du per incarnatio-

(z) MSC. Vratisl.
—— —— donetur *quod* mihi *per* te.

(a) MSC. Vratisl.
Ut quem nunc novi —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

gua Sax. infer. *duuaelen* idem eſſe ac: *ineptias agere, in iisque commorari.* Nec non Anglo-Sax. *dua ellian* & *duuolian*, ſignificare id, quod *errare*, item *ſeducere* Latini vocant. Suecis autem *dualm*, denotare *vaporem*, *einen Dunſt der Lufft oder des Gemüths*; hunc locum ita vertit: *die äuſſerſte Rinde des Apffels Mandragoræ in Wein getruncken, machet eine Verwirrung im Gemüth* &c. Scherz.

Ad Cap. VIII.

1) *Quis mihi det te? ueret, geueret*, tradat. *Schilter.* Mallem reddere: *Quis mihi hoc præſtat, procurat?* uuer geuuähret mich deſſen. *Scherz.*

2) Merula: *vorkuze*, Belgica Verſio: *verguſe.* Schilter. *Vermanen* idem eſt cum Keronis: *farmanan* & Otfridi *firmonan*, quod *rejicere, deſpicere*, ſignificat. vide Keronem paſſim ac Otfrid. Eu. I, 4, 130. & III, 17, 105. & 109. ac: III, 3, 27. *Scherz.*

3) *Et ducam te.* Haimo: *deducam & perſequar.* Schilter.

O ſi ſponſe foris mihimet præſens videaris,
Mox ego mox inquam fidei per brachia ſtringam
Te mihi dilectum, quia delectabile tecum
Hoc mihi tempus erit, quo te remanere decebit
In ſtadio mundi. Cum tempus erit redeundi,
Luminibus lætis te proſequar uſque ſub arcis
Mœnia ſidereæ, qua te cum patre ſedere
Vera fides credit: poſt te quoque mens mea tendit,
(b) *Scilicet hanc ob ſpem, quo me perducas eodem,*
Teque boni fontem ſpectans inducar in omnem
Veri notitiam, quam nunc penetrare nequibam.
(c) *Dulcia conditi ponam tibi pocula vini,*
Et de granatis dabo muſti pocula malis.
Materiam carnis cum tu ſuper aſtra levabis,
Et tibi conſeſſus dabitur mi ſponſe paternus,
Eſt quia certa mihi ſpes ad te perveniendi,
Non tepide vivam, ſed totam cordis opellam
Sic tuus uret amor, ut ſit virtutum operator,
Et quaſi conditum norit ferveſcere vinum,
Ex operum ſtudiis manifeſtans intima mentis.
Quin ita ferventes quorundam cum tibi mentes
(d) *Fecerit ut cupiant ipſam quoque perdere vitam,*
Atque rubore ſuo pro temet ſanguine fuſo
Et quaſi granatis dabo muſti pocula malis,
Una fides, unus his ſpiritus, atque amor unus,
Pluribus ut granis uno ſub cortice clauſis
Eſt locus, exemplum placet his tua paſſio magnum
Sanguine martyrii peccatis purificari,
Excoquit ut ſordes muſtum cum bulliet omnes.

te in domum matris meæ! ibi me docebis præcepta domini. Et dabo tibi poculum ex uino condito. & muſtum malorum granatorum meorum.

nationem uiſibilis uirdiſt. ſo uvil ich dir adherere per fidem & dilectionem. unte ne uvil dich e nieht ergeban. [4] e ich dir uolle uvarton in miner muoter hus. quæ eſt cæleſtis hieruſalem. Dara gedingon ich daz du mich nach dir bringeſt. unte mih da geleiteſt in omnem ueritatem. ſo ih dich fontem ſummi boni muoz anaſehan. Ich ſcenkon dir gepimenteten uvin! unte moſt uzzen roten epfelen [5] geduhtan. die uilo cornelino habent. So mir din corporalis præſentia per aſcenſionem uvirdit ablata! ſo uvil ich dir skeinan fortiſſimum feruorem amoris. mit demo ich dich minnon ex toto corde meo. & ex omnibus uiribus meis! unte uvil des flizan. daz der amor niene ſi otioſus? ſunter mit guoten uverchon conditus. alſe der geuvrzeto uuin. Ich uvil dir ioh skeinan ſo feruidam karitatem in dinen martyribus! daz ſie nach dinemo gebote. mutua karitate ſibi inuicem cohereant. alſe multa grana begriffen ſint mit uno cortice mali punici! unte ſie dine paſſionem uvole geturren. bilidan mit effuſione ſui ſanguinis! ze diu. daz ſie da mit ſordes peccatorum ſamo [6] gariuvo uon in uverfen! ſamo der uvole [7] ieſente moſt. niet unreines ne dolet hinter imo beliban.

Verſ. 3.

LÆva caput fulcit, (e) *me ſponſi dextera cingit.*
Nam deſideriis ſponſus pompisque caducis
Me dormitantem quia cernit ob eius amorem
Tempore præſenti, ſepteno munere Sancti
Pnevmatis, & verbi me fulcit luce ſuperni,
Et reliquis donis, ductricia quæ rationis
(f) *Pignora tunc mihi ſunt, veluti caput arce refixum*

LEua eius ſub capite meo. & dextera illius amplexabitur me.

MInes uvines uvinſtra liget unter minemo hoibete! unte ſin zeſeuva umbegriffet mich. Wanter des innene iſt uvordan. daz ich huic mundo & concupiſcentiis eius bin inslafan ob eius amorem! ſo gibet er mir in præſenti pignus ſpiritus ſancti. unte intellectum ſacrarum ſcripturarum. unte andere ſine dona. quæ per leuam

Subdi-

(b) MSC. Vratisl.
Scilicet hanc ob ſpem, quo *per te ducar* eodem

(c) MSC. Idem.
Dulcia conditi *promam* tibi pocula vini.

(d) MSC. Idem.
Fecero quo cupiant ipſam quoque perdere vitam
Atque *rubere* ſcio pro temet ſanguine fuſo
De quaſi granatis —— ——

(e) MSC. Idem.
—— —— *ſponſi me* dextera cingit
Jam deſideriis

(f) MSC. Id.
Pignora *nunc* mihi ſunt.

Ad Teuton. Paraphr.

4) *Er ich thir uolle uuardon* legit Merula: ad quem locum Junius: *Priusquam te perduxero.*] Intellige tamen hic ſecuriorem perducendi modum & qui fiat cum ſollicita cuſtodia. Nam *uuarten* eſt *tueri;* Gloſſ. A. 6. & *uuartal* eſt *cuſtos.* Gloſſ. B. 8. Hæc *Junius.*

5) Merula habet: *getbruhtan.* Aſt noſtram lectionem etiam firmat P. Scriverii MSC. Cæterum confer ad h. l. notam Stadenii in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 649. *Scherz.* Vœgelinus reddit: *gezogen, geprieſt.* Schilter.

6) Merula: *gareuua.* Aſt Petrus Scriver. *gareuuo.* Scherz.

7) Merula legit: *geſende.* Junius hæc habet: Non aſſequor quid ſibi velit hoc geſende. Videtur tamen *Fervens* vel *Bulliens* exprimere voluiſſe. nam in paraphraſi metrica legitur.

Excoquit ut ſordes muſtum, cum bulliet, omnes,

unde quoque oboritur ſuſpicio, quondam geſiethende ſcriptum fuiſſe, ſed per abbreviationes corruptum.

Digitized by Google

Subdita membra regit, poſt hæc me certa manebit
Indefectivæ prædives gloria vitæ
Eius in amplexu, nullo vellenda receſſu.

amplexabitur me.

leuam figurantur! mit den ich rationem mentis meæ kunne gerihtan ad ſuſpiranda æterna. alſo daz hoibet rihtet cætera membra! unte gibet mir abo in futuro præmia æternæ beatitudinis. quæ per dexteram ſignificantur.

Vox Chriſti.

[*Pag.* 148.]

Hieruſalem natæ conteſtor vos ego clare
Ne mihi dilectam dulcique ſopore ſolutam
Aut ſonus aut ſtrepitus de ſomno ſuſcitet ullus,
Donec ut ipſa velit ſponſam conſurgere fas ſit.
Obſecro vos animæ baptiſmi fonte renatæ,
Hieruſalem ſuperæ cives quandoque futuræ,
Videritis mentem mihimet quamcunque vacantem,
Ne mundi ſtudiis hanc infeſtare velitis,
Donec ab hac opera placita ſibi ceſſet in hora.

Verſ. 4.

ADiuro uos filiæ hieruſalem. ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam. donec ipſa uelit.

ICh beſueren iuuich iunkfrouuon ze hieruſalem! daz ir mine uvinion ne uvecchet noh ne munteret. [8] unze ſiu ſelba uuolle; Ich beſueron iuuvich guote ſela. ir da treffet ad ſupernam hieruſalem. ſuaſir decheina iuuvera glichon uindet. diu der uverlte durch minen uvillon inslafan ſi. unte okkeret uvolle uacare contemplationi. orationi. lectioni. uigiliis. ieiuniis! daz ir die des ne irret mit decheinemo uuerltlichen ſtrepitu! unzen ſiu ſelba poſt contemplationem uvolle procedere ad agenda temporalia.

Vox Synagogæ de Eccleſia.

[*Pag.* 149.]

Quæve ſit aut qualis, heremi quæ ſcandit ab imis,
Intra me ſtupeo, quæ cultu delicioſo
Huic ſolet inniti, quo me decuit magis uti.
O qualis meriti, quantæ virtutis haberi
Convenit Eccleſiam, gentili ſtirpe creatam,
Quæ licet ante (g) Dei totius & inſcia verbi
Ritibus errorum culturæ dæmoniorum
Dedita vixiſſet, quaſi quæ legem didiciſſet,
Nunc heremum veteris linquens incredulitatis,
Affluit omnigenæ (h) virtutis ſcemate plene,
Viribus haud propriis fidit, ſed nititur omnis
Illius in noſtro ſpes & fiducia ſponſo,
Iuſtius innixam cui me convenerat unam,
Nam virtus Domini Iudææ cognita ſoli.

Verſ. 5.

QUæ eſt iſta. quæ aſcendit de deſerto deliciis affluens. & innixa ſuper dilectum meum?

UUer iſt diſiu. diu da ufferet uon dero uuoſte. [9] zartlicho gefuoretiu! unte ſich leinente uber minen trut? Welich ſiu iſt. unte uvie hevig. eccleſia de gentibus! diu der e uuas deſerta & derelicta a Deo per idolatriam! unte nu ilet uirtutum greſſibus de deſerto infidelitatis. alſo plebs iſrahelitica ileta per deſertum ad terram repromiſſionis! unte [10] habet an iro die uvahe allerslahte tugede! unte [11] nendet aller iro frumicheite. unte iro gedinges anne minen ſponſum. des ioch ich eino ſcolta gebruchan! quia usque modo notus tantum in iudæa Deus.

Vox

(g) MSC. Vratisl.
—— —— DEI totius & inſcia *veri*

(h) MSC. Id.
—— —— virtutis *ſchemate* plene

Ad Teuton. Paraphr.

corruptum. Hæc *Junius*. *Jeſende*, legendum eſſe P. Scriver. MSC. etiam confirmat; eſt autem *jeſen* id quod hodie *jähren* appellamus in phraſi, qua dicimus der Wein *jährt*, quod Latini exprimunt per vinum *bullit*, vel *bullat*: Suecis *jääſa* ſignificat: *fermenteſco*. Anglis: *Yeſt*, (Suevis: *Jeſt*) cereviſiæ fermentum. Nos hodie plerumque *jaſt* etaphoricem uſurpamus pro *fervore animi*. Gothis. *Geyſa* idem eſt ac: *concitari*. vid. Verel. Ind. Lingu. Goth. *Scherz*.

8) P. Scriver. *Unzen*. Scherz.

9) Pro verbis: *zartlicho gefuoretiu*, *unte ſich leinente*. Merula habet: *uuoleluſten ouerfluoiende ande ſich neigande*. Aſt P. Scriverius cum noſtro MSC. conſentit, niſi quod *gifuoretin* legat. *fuoren* ſignificat *cibare*, *nutrire*. Notk. in Pſ. XXXVI, 3. verba: Inhabita terram & *paſceris* in divitiis ejus, vertit: *Pue an dero erdo, unde ſo uuirdeſtu* gefuorot *in finen otuualon*. Adde Eund. Pſ. LXXX, 17. *Scherz*.

10) P. Scriv. legit: *labet* an *iro die uuabe allir ſlabte*. Scherz.

11) Notari hic merentur, quæ habet Celeb. Stadenius in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 218. ubi dicit: *Uuer is thiuſa thiu tha nendet alle frumigheide ande biro gethinges anne minen Sponſum*: Welche iſt dieſe die da alle ire Nuzbarkeit und alle Hoffnung darf getroſt an meinen Bräutigam ſezen. Dabey Junius eruuehnet, daſs er nicht verſtehe, uuas nendet ſeyn ſolle. Caſtricomius aber uuill es verbeſſern und lieſet: lendet. da doch nendet ein altes Fränckiſches Uuort iſt, ſo auch Otfrid gebraucht, und iſt: Nenna, animum inducere, a ſe impetrare. Suec. jag näns, audeo, confido. Verel. Ind. *Scherz*.

12) Verte:

[Pag. 150.] *Vox Christi ad Ecclesiam de gentibus.*

Arbore sub mali cum temet vivificavi,
Scito tuam matrem corruptam tunc sub eadem.
Unde sit Ecclesiæ gentili germine natæ
Religio fidei, miraris corde stupenti,
Quæ numero crescit, virtutibus aucta nitescit.
Hoc cur acciderit, ratio te iusta monebit.
In cruce morte mea peccata luens aliena
Cum te restitui vitæ, veræque saluti,
Turba sacerdotum, scribarum, vel seniorum,
Quæ reliquæ genti quasi mater consiliandi
Debuit officium, semet corrupit, iniquum
Barrabam eripiens, insontem me crucifigens:
Nec sibimet solum nocuit, sed colla nepotum
Non secus ac ferro constrinxit sub maledicto.
(i) *Ergo per iniunctam doctorum turba repulsam.*
Linquens Iudæam, terramque petens alienam,
Congregat Ecclesiam de cunctis gentibus unam.
Quæ fidei sacram mihi desponsata per arram,
Nil fidens in se, spe tota nititur in me.
Hinc modo deliciis virtutum gaudet opimis,
Post etiam natis regni iuste reprobatis,
Ut sua nunc est spes, fiet mihi certa cohæres.

SUb arbore malo suscitaui te. ibi corrupta est mater tua. ibi uiolata est genitrix tua.

VNter demo affalterboume irquichta ich dich! da uvart din muoter ueruuartit. da beuval sich din muoter. O synagoga. du uuuntereſt dich. daz diu eccleſia de gentibus poſt idolatriam iſt chuman ad noticiam nominis mei. unte ſiu ſo uvredihet merito uirtutvm & numeroſitate populorum! nu denke. uvannan daz gechehan ſi. Do ich dich ſub arbore crucis quæ per arborem mali intelligitur irloſta de morte peccati & poteſtate diaboli! da an derſelben ſtete. vuart din muoter corrupta. & uiolata! id eſt maior & principalior pars iudaicæ plebis. diu uvas in ſacerdotibus. ſcribis & phariſeis. die der reliquam gentem ſcolton quaſi mater erudire & conſilio regere. diu uvart reprobata! unte uvas diu corruptio unte diu uiolatio ſo ſtark. daz ſiu [12] nieht den einen netareta qui clamauerunt. crucifige. crucifige eum! ſunter ioh iro poſteritatem mit bitteremo fluoche begreif. do die parentes ſus quadon; ſanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Do abe mine prædicatores repulſi a iudæa. conuerſi ſunt ad gentes! do begonda eccleſia de gentibus mihi adherere. & ſpem ſuam in me ponere. uone dannan iſt ſiu in præſenti affluens ſpiritualibus deliciis! unte geuvinnet ouh in futuro apud me locum hereditatis. eiectis regni filiis.

Christus ad Synagogam dicit.

[Pag. 153.]

ME velut egregium supra cor pone sigillum,
Brachiolumque tuum fac ferre mei monimentum.
Impetus ut mortis, mea sic dilectio fortis,
Inferus ut stridet, tua sis mens æmula fervet,
Parva licet numero tu sis, tamen illa memento
Munere quæ sponsi sponsalia sunt tibi soli,
Mater cunctarum quibus extas Ecclesiarum,
Sanguinis atque mei quo te de morte redemi
Redde vicem precio, me gestans pro monimento,
In corde & factis, cuius dilectio fortis
Sic fuit erga te, mortem ut duraret adusque.
His meritis contra male respondens Synagoga,
Invida

Vers. 6.

POne me ut signaculum super cor tuum. ut signaculum super brachium tuum! quia fortis est ut mors dile-

MAche mich dir ze einemo [13] insigile uber din herza. unte uber dinen arm! uvanta min minna iſt [14] ſame ſtark ſo der tod ingegen dich. iſt abo din nith ſamo ſtrenge ſo diu hella ingegen mich. Doch du ſiſt paruvla numero. du biſt ie doch primitiua eccleſia. unte ſcalt heizzan mater eccleſiarum! uone dannan gehuge beide in dinen gedankon quæ per cor intelliguntur. unte in dinen uverchon quæ per brachium ſignificantur miner minnon! diu in gegen dich ſo ſtark iſt. daz ich ſelb den tod durch dinen uvillon leit! unte laz ouh dinen nith uaran. der der e inge-

(i) MSC. Vratisl.
Ergo per *injustam* Doctorum —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

12) Verte: *non tantum solis illis noceret, qui* &c. *taren, taron, daron, deren, terren* est lædere, nocere. Conf. Notam meam ad Otfrid. Eu. II, 9, 106. *Scherz.*

13) Vœgelin: *insigele.*

14) Vœgelin legit: *samo.*

15) Merula

Invida quæ mihi tunc, de gentibus Eccleſiæ nunc
Æmula perduras, nec adhuc reſipiſcere curas.
Parce ſed his odiis, & eris mihi ſponſa fidelis,
Nam te communi (k) *decet adgaudere ſaluti,*
Unius Eccleſiæ decet ambas nomen habere.
Lampas habet quales flammas, dilectio tales.
Vaſa velut ſparſam non celant vitrea flammam,
Sic quoque quam mentem dilectio vera calentem
Intus reddiderit, operum mox luce nitebit.

dilectio: dura ut inferus emulatio. Lampades eius. lampades ignis atque flammarum.

ingegen mich ſelbon. unte ie noch contra eccleſiam de gentibus congregatam alſo herte unte alſo ungenadeglich iſt. ſamo der inferus. der niemanne ne kan parcere! du ſcalt iro ſaluti congaudere! quia tecum una erit eccleſia. Der minnon liehtuaz! brinnent unte [15] lohezent. Suaſe min dilectio iſt. da neiſt ſiu nieht otioſa! ſiu ne mag ſich [16] ietemet uerbergan. danne daz lieht in demo glaſeuazze! uvante ſuer die ſint. die ſie uvarlicho habent. die brinnent in iro herzen per amorem! unte luihtent abo exterius per operationem.

HAnc quoque multarum vis non extinguet aquarum,
Obruet hanc nullus violenti fluminis ictus,
(l) *Læva meos contra quamvis hoſtilibus unda*
Bulliat orta minis, extingui non valet ignis
Quem mea ſuccendit dilectio, nulla movebit
(m) *Mundatos in me violentia, ſed ruet in ſe.*
Præ rebus vanis precii eſt dilectio talis,
Ut nihili pendat qui propter eam ſua perdat,
Maxima ſint quamvis mundi bona prætereuntis.

Verſ. 7.
AQuæ multæ non potuerunt extinguere caritatem. nec flumina obruent illam. Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione: quaſi nichil deſpiciet eam.

HEvigiu uvazzer ne mohton irleskan die minna! noh die [17] aha [18] berunent ſie. Suie drate der perſecutorum mine uvaren! unte ſuie liſteklich iro blandimenta uvaren! ſie ne mohton iedoh in minen holdon daz fiur unte daz ernoſt miner minnon irleskan! noh ne mugen ſie uon der ſtatekheite des geloben concutere! uvante ſie ſupra petram. id eſt ſuper me ſint fundati. Obe der menniſco al ſin guot hina gegit! iz iſt imo in gegin miner minnon dez minniſt. Suen min dilectio perfecte inflammat! ſiu machet in contemptorem allis irdisken guotes. unte machet in giregan des euuegen richetuomes.

Chri-

(k) MSC. Vratisl.
—— —— decet *aggaudere* ſaluti
(l) MSC. Idem.
Sæva meos contra —— ——
(m) MSC. Id.
Fundatos in me —— ——

Ad Teuton. Paraphr.

15) Merula: *logbent*, ad quem locum Junius hæc notat: *logbent*, flammant.] *Lauga*, flamma. Kero. *lauginem radum*, flammeis rotis. Hymn. II. 3. *lauc medili*, fulmen. *lauc medili*, fulgura. Gloſſ. B. 20. Hæc Junius. Conf. Staden. in Explic. Voc. Bibl. Germ. p. 411. *Scherz.*

16) Junius habet: lege: *niutemer*, ſed non opus eſt hac correctione. *Scherz.*

17) Aha, *Flumina.*] Diſerte Kero in Gloſſis; *Flumina*, aha. Natabile interim eſt, quod *da* Heſychio exp. σύστημα ὕδατος, *Congeries aquarum.* Videtur etiam huc facere, quod Cambro-Britannis aches vel afon eſt *Rivus*, *flumen.* quemadmodum & quod nobiliſſ. Henr. Spelmannus teſtatur Anglo-Saxonibus eage aliquando *Aquam* ſignificaſſe. vide eum in *Eia.* cum quo etiam conſentit illud Rushuuorthiani codicis Matth. VII, 25. cuomun eae, *Venerunt flumina.* Regi certe Alvredo ea (ex quo Galli ſuum *eau* traxerunt) paſſim apud Bedam exp. *Aqua*, *flumen*, *amnis.* wæs this, gedon on tham mynsger the bi Docore thære ea getimbred iſ. and fram there ea noman onfeng, *Factum hoc eſt in monaſterio, quod juxta amnem Dacore conſtructum, & ab eo cognomen accepit;* Beda IV, 32. & rurſus V, 11. hi uuurpon heora lichoman ut on Rine tha ea. *Projecerunt corpora eorum in Rhenum amnem.* denique IV, 13. heora ea fiſcum genihtſumede, *Eorum flumina piſcibus abundabant.* Vulgo præterea Danis amnis in Scania, ponte inſignis, dicitur *Diſ je aa*, h. e. *Diſa amnis*, teſte Oläo Wormio monumentorum Danicorum lib. II, monum. 3. Amnis quoque Kornerupio defluens, dicitur eisdem Danis *Kornerup aae*, teſte eodem Wormio lib. 1. monument. cap. 5. In epinicio denique Egilli skallagrimi legimus *thaut mækirs a*, h. e. *Fluxit macharæ amnis.* loquitur de ſanguinis rivis ex immenſa hominum ſtrage ſolum inundantibus. Quamvis autem priſcum vocabulum a vel aha prorſus jam videatur obſoletum, frequenter tamen minime obſcurum ejus veſtigium Flandria, Brabantia, Friſia citra & ultra Amaſin exhibent in propriis complurium pagorum oppidorumque nominibus. De vocabuli hujus etymologia nihil adhuc certi ſtatuere poſſum: libet interim ſuſpicari, vetus a vel aha ab ἀχελῶος abſciſſum fuiſſe; quum *Achelöum generaliter*, ut inquit Servius, *propter antiquitatem fluminis, omnem aquam veteres appellaverint.* Vide Heſychium, Etymologum, nec non Servium ad illud Virgilii I. Georg.

Poculaque inventis Acheloïa miſcuit uvis.

Hæc Junius.

18) Merula: *berinnent.* Schilter.

Christus ad Synagogam de Ecclesia dicit.

[*Pag.* 156.]

PArvula nec tumidis soror extat nostra papillis,
Alloquii tempus præsto est: quid ei faciemus?
Si murus fuerit, nos ædificare docebit
Nunc super argento de propugnacula puro.
Ianua si fuerit, ratio nos ipsa docebit
Hanc tabulis cedri (n) *compingere glutine leni.*
Ecclesiæ teneræ de gentibus atque novellæ
Desunt doctores, qui verbi lacte minores
Instar alant matrum. Sed ne lucris animarum
Cesset prospicere soror, est opis indiga nostræ,

PArvula nam numero constat, nec idonea verbo:
Ergo consilium speranti demus amicum
Taliter, ut si qui possint in ea reperiri
Ingenio clari, vel quos sapientia mundi
Reddidit insignes, fidei nam robur habentes
(o) *Inclita divinis discant mysteria libris,*
Quæ paria argento sunt terque quaterque probato:
Et velut ex muro pulchre super ædificato
Propugnentque bonis, obnitanturque dolosis.
Si qui non adeo pollent sermone faceto,
Nec mundi tumidam profitentur Philosophiam,
Et tamen edocti doctrina simpliciori,
In fidei portam possunt adducere quosdam,
His exempla patrum sunt proponenda priorum,
Instar cedrorum, dulcissima mentio quorum
(p) *Immarcessibilis durabit, & inscia finis,*
Ut dociles mentes istæc exempla sequentes
Vera fides planas faciat dilectio latas.
De tabulis cedri fit ianua (q) *glutine leni*
Quæ certis vicibus vel clauditur aut aperitur.
Sic qui sacra patrum recolunt exempla priorum,

Tem-

Vers. 8.

SOror nostra parua est & ubera non habet! quid faciemus ei in die quando alloquenda est?

UNser suester ist noh uvenag! unte ne hat noh der spunne niet. Waz [19] tuo uvirs nu! so siu [20] hirates scal gegruozet uuerdan? Si siu mura! vuirche uvir uffe die mura. silberine uuere. Si siu ture! uioge uvir die ture zesamene mit cedrinen tauelon. O synagoga! unser suester ecclesia de gentibus. ist noh parua numero! unte ne kan noh niet iro auditores quasi mater enutrire mit dero miliche simplicis doctrinæ.

Vers. 9.

SI murus est! ædificemus super eum propugnacula argentea. Si ostium est! pingamus illud

NU helfe uuir iro sus. Sin decheine in dero vocatione gentium die der e des uuaren clari ingenio. vnte instructi mundana sapientia! unte sie nu uuollent in fide also stark sin quasi murus super petram ædificatus! den offene uuir scientiam sacrarum scripturarum. ze diu. daz sie beide mit fortitudine fidei quæ per murvm significatur! unte mit ueritate sacrorum eloquiorum quæ per argentea propugnacula intelligitur! kunnen vnte mugen iro auditores beskirman contra hereticos. Sin abo decheine andere. die der nie ne sin profundæ sapientiæ. vnde sie iedoh iro auditores mit simplici doctrina kunnon imbuere. vnte uuizzon tempus tacendi & tempus loquendi. also daz ostium sumstunt clauditur. sumstunt aperitur! die mane uuir des. daz sie beide in selbon. ioch iro auditoribus sezzen uure ze bilidenne uirtutes & exempla patrum priorum. der memoria also indefectiua ist. samo cedrus imputri-

(n) MSC. Vratisl.
—— —— compingere glutine *levi*

(o) MSC. Id.
Indita divinis —— ——

(p) MSC. Id.
Immanescibilis durabit —— ——

(q) MSC. Id.
—— —— glutine *levi*

Ad Teuton. Paraphr.

19) Vœgel. *tuon.*

20) Merula legit: So siu hiro rades scal gegruozet uuerthan, *Quando alloquenda est.*] Sensus est, *Quum compellabitur de matrimonio*, vel (ut propius ad Francicæ paraphrasios verba accedant) *Quum alloquentur eam de consilii sui ratione.* h. e. quum pertentabunt ut sese habeat animus ejus ad nuptias. gruazen interim vel gruozen scriptoribus Alamannicis passim denotat *Alloqui*, *compellare*, *vocare.* er thanne thih Philippus gruazti, *Priusquam te Philippus vocaret*; Tat. XVII, 5. ubi vide annotata. quibus tamen ex Hymnis & Glossariis non incommode forte addantur, cruazzit unsih, *Provocat nos*; Hymn. XII, 1.
cacruaze uuan, *Provocet spes*; Hymn. V, 5.
ni kacruazze fiant, *Ne incitet hostis*; Hymn. XV, 3.
cruazenti, *Provocans*; Gloss. B, 37.
cakruazte, *Concitati*; Gloss. A, 11.
kicruazzet, *Inritetis*; Gloss. B, 27.
kicruozen, *provocent.* App. glossarii C. *Junius.* Annotator in edit. Merulæ *cito* interpretatur; Sed male. *Schilter.* Petr. Scriver. legit: *biro rates.* Conf. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 666. *Scherz.*

21) Merula:

Digitized by Google

Tempora dicendi ſervabunt atque tacendi,
(r) In fidei fores adducent quosque minores.

illud tabulis cedrinis.

putribilis eſt! vnte ſie ouh latitudinem karitatis quæ per tabulas cedrinas intelligitur. behalten erga Deum & proximum.

Vox Eccleſiæ.

[*Pag.* 159.]

Vers. 10.

Murus ego fortis, mea ſed ſunt ubera turris,
Ex quo pacificum ſibi mens mea ſenſerat illum.
In fidei petra quia ſum ſuper ædificata,
Et lapides vivos fraterno glutine iunctos
In me contineo, muri vice firma manebo.
Cum mihi ſint plures hæc infra mœnia cives,
Sunt tamen inſignes (s) qui fratrum munia agentes
Ubera lactis habent, dum blando dogmate ſuadent
Mentibus infirmis: nec non velut ardua turris
Defenſare bonos norunt, arcere doloſos,
Hos merito turri quæ cunctæ præminet urbi
Hinc liquet eſſe pares, quoniam mores populares
Præcellunt vita, morumque habitudine mira.
Hoc decus unde mihi? Nimirum munere ſponſi.
Qui prius ancillæ dans gratis nomen amicæ,
Fecit apud patrem proprio mihi ſanguine pacem.

EGo murus. & ubera mea ſicut turris! ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens.

ICh bin ſelbo als ein mura! vnte ſint abo mine ſpunne als ein uuighus! uon den ſtunton. daz ich frido unte ſine hulde guan. Veſti mura bin ich eccleſia de gentibus. uuant ich ſuper firmam petram. i. ſuper fidem ſponſi bin ædificata! vnte ouh de uiuis & electis lapidibus bin compacta. Mine ſpunne ſint als ein uuighus! uuante ſumeliche ſo eminentes ſint in minen membris! die der iro auditores kunnon enutrire mit vberibus ſpiritalis doctrinæ! vnte ſie ſe mugon quaſi turris beskirman contra ſpiritales nequitias. unte contra hereticos. Vone dannan ſint die doctores demo uuighus glich! uuante ſie anderen den populum alſo uerro vber treffent mit uitæ ſanctitate! alſe daz uuighus andere die menia ciuitatis vber triffet mit celſitudine & decore. Die era ne habon abo ich niet. uon decheinen minen meritis! ſunter vone mines ſponſi gnadon. der mir pacem hat guunnan gegan ſinen vater. mit effuſione ſui ſanguinis.

Synagoga de Eccleſia.

[*Pag.* 161.]

Vinea pacifico fuit, iſtæc, cuius origo
Parvula, nunc ſecum trahit omne genus populorum.
Vinea pacifici debet plebs credula dici,
Non ea Iudaico primum ſata palmite pauco,
Unius & gentis circumdata finibus artis:
Sed quæ gentili de germine cœpit oriri,
Iamque ſuos omnem ramos extendit in orbem,
Omnibus in populis dignis habitanda colonis.
(t) Hanc qui plantavit cuſtodibus ipſe locavit
Eccleſiæ ſponſus culturam impendere promptus
Spiritibus ſuperis Doctoribus atque Prophetis
Hanc defendendam contradidit atque colendam. Mille

Vers. 11.

VInea fuit pacifico! uinea quæ habet populos.

DEr [21] ſuonare hat einen uvingarton. der die menige des liutes hat. Der min dilectus. der uerus ſalomon. der mit ſinemo tode ſuona hat gemachet inter Deum & hominem! der hat eine eccleſiam. quæ eſt vinea ſua. [22] Ine meinon niet die eccleſiam in iudæa. paucis palmitibus plantatam. vnte unius gentis finibus coartatam! ich meino eccleſiam de gentibus. div der iam extendit palmites ſuos usque in fines orbis tertæ! unde div der infra maceriam ſuam

(r) MSC. Vratisl.
In *fideique* fores ——
(s) MSC. Idem.
—— —— qui *matrum* munia agentes
(t) Hi quatuor verſus in editione Merulæ plane omiſſi e MSC. Vratisl. reſtituti ſunt.

Ad Teuton. Paraphr.

21) Merula: *ſuonere.* Ad quem locum Junius: *Suonere,* Pacificus.] Ita mox hac ipſa pagina; ther mit ſinemo dootha ſuona hauet gemachot, *Qui morte ſua expiationem fecit.* giſuonen, *Reconciliari;* Tat. XXVII, 2. kaſuannan, *Reconciliari;* Gl. B, 46. kiſuanida, *Pactio;* Gloſſ. B, 42.
ſuanta, *Paciſcebatur;* Otfr. IV, 29, 30.
du das ni truite biſunin, *Cum nullam reconciliandi fiduciam haberet;* Rhythmus de S. Annone, §. 40. Hæc *Junius.*
22) P. Scriv. recte: *ih ne meinon.* Scherz.

Mille nomiſmatibus vir fructum comparat ejus.
A virtute viri cum conſtat nomen oriri,
Strenuus ille vir eſt, qui mercenarius haud eſt,
Sed totis ſtudiis eſt cultor vineæ herilis:
Huic quoniam ſperat ſibi quo vindemia cedat
Sordeſcunt nummi, ſed & omnis gloria mundi,
Nunc ut in Eccleſia lucratus herilia lucra,
Iure boni ſerui tunc gaudeat euge perenni.

los. Tradidit eam cuſtodibus. Vir affert pro fructu eius mille argenteos.

ſuam hat begriffan aller slahta liute. Der herro. der den uuingarton pflanzeta! der hat imo uuinzurnela geſezzet. Min ſponſus hat ſine eccleſiam biderben agricolis beuolehan! prophetis. apoſtolis. doctoribus. Er hat iro ouh geskaffet diu angelica præſidia! mit den siv beuuaret uuirdit contra temptationes. & dœmonum infeſtationes. Der man der gibit duſvnt ſilberinero phenningo! [23] daz er des uuintemodes muoze gebruchan. Vir dictus eſt a uirtute. Uone dannan. der manlicher tugede iſt. der huotet des gerno. daz er in vinea domini niet mercenarius ſi. der in dero vindemia niet teil ne hat! ſunter agricola. der beide ſinemo herren uvirke! unter ſelbo an demo uuintemode teil habe. Demo ſo ze muote iſt! der gibet allen uverltlichen richtuom qui per millenariam ſummam intelligitur gerno hina! daz er der euuegon remunerationis niet ateilig ne uuerde.

Vox Chriſti.

[*Pag.* 162.]

Vinea quam ſevi, non excidet hæc mihi menti.
Quamvis Eccleſiam cuſtodibus ipſe tuendam
(u) *Tradiderim lectis doctoribus atque Prophetis,*
Non tamen abſentem ſed me ſibi proſpicientem
Dum mundus ſteterit cuſtodem ſemper habebit.
Mille tui nummi mihi credito ſunt tibi ſalvi,
Bis quoque centeni (x) *cuſtodibus adtribuendi.*
Mille nomiſmatibus ſignatas temporis huius
Divitias fluxas prudenti mente recuſas,
Ut manſura tibi ſerventur præmia cæli,
Non cadet hæc fruſtra tibi ſpes, retributio multa
Omne repenſabit quod quisque fideliter egit:
Qui tamen hic aliis inſudant erudiendis,
Mercedis duplæ (y) *capient hi præmia vitæ.*

Verſ. 12.

ULnea mea coram me eſt. Mille argentei tui pacifici & ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius.

DOh ich minen uuingarton beuolehan habe den uuinzurnelon alſo du [24] zeliſt. die ſin huoten! ich tuon ſin iedoch ſelbo allíz ana uuara. Doh ich mine eccleſiam beuolehan habe prophetis. apoſtolis. doctoribus. vnte ich iro ouh geſcaffet habe diu angelica præſidia ad tutelam! ich bin iro iedoch ſelbo peruigil cuſtos. qui non dormito neque dormio. Die dine duſunt phenninga ſint dir gehaltan! unte zuirenzehenzog phenninga ſint den gehalten! die des uuingarten huotent. Vuante du diuitias mvndi quæ per millenarium figurantur uerkuifeſt. vnte [25] uermaneſt pro ſpe vindemiæ diu der bezeichenet dulcedinem æternæ retributionis! ſo iſt dir gehaltan copia cæleſtium præmiorum. quam oculus non uidit. nec auris audiuit. nec in cor hominis aſcendit! unte guinnont aber die duplicem remvnerationem præ aliis! die der vineam domini. i. eccleſiam eius cuſtodiunt! unte ad iuſticiam erudiunt multos.

Vox

(u) MSC. Vratisl.
Tradideram lectis *cuſtodibus* atque ——
(x) MSC. Id.
—— —— cuſtodibus *attribuendi:*
(y) Id. MSC.
—— —— capient hi præmia *jure*

Ad Teuton. Paraphr.

23) Hæc ultima non ſunt in textu Hebr. & Lat. Fr. Junius reddit: *ut ſibi liceat vindemia frui.* Belgæ: *dat hy des oofts mag gebruiken.* Vid. Gloſſ. meum in *manodo. Schilter.* Ultima hæc reapſe tamen textui inſunt. *Scherz.*

24) *Alſo thu zeliſt*, ſicut nominas] *zaldon, ſie aller uuiuo ſaligoſta*, prædicabant vel vocabant eam omnium fœminarum beatiſſimam. p. 115. *Junius.*

25) Vid. ſupra Notam ad hujus capitis num. 2.

26) Vœge-

Digitized by Google

Vox Chriſti.

[*Pag.* 164.]

PErvigil hortorum cultrix ſoror irriguorum,
Per modulos ſuaves tua vox mihi mulceat aures,
Hac etiam fidi ſatis oblectantur amici.
Quæ non præteriens ſed fixa habitacula ponens
Germina virtutum fructum facientia ſurſum
Cordibus in ſanctis velut hortis fructificandis
Tranſplantare cupis, (z) *tibi ſit conſtantia magis*
Voce ſonare meum quod geſtas pectore verbum:
Hæc iucunda mihi vox eſt, gaudent & amici
Hinc ſuperi cives, tibimet quos ipſe fideles
Tutores ſtatui, quin congaudere ſaluti
Fraternæ norunt animæ quæ corpora linquunt.

Verſ. 13.

QUæ habitas in ortis! amici auſcultant. fac me audire vocem tuam.

DU da buiuveſt in den garten! dine friunt horechent des. la mih dine ſtimma [26] uerneman. O ſponſa. du der fliz habeſt allizana uirtvtum germina zepflanzene in dinen auditoribus. unte ouh daz niet tranſeunter ne tuoſt. uelut in tugurio manens & cito receſſura. ſunter ſtatlicho buentiv! kunde min euangelium allen den mugiſt! uuanda mir lieb unte luſtlich iſt. dine ſtimma zeuernemene! uuanda du mine gloriam quæris. non tuam. Dine friunta horechent gerno diner ſtimmo! uuante die angelici ſpiritus. die ich dir amicos unte defenſores habo gemachot. unte die animæ iuſtorum quas de tuo cœtu ad me aſſumſi! die mendent ſich dinero prædicationis. unte fraternæ ſalutis.

Vox Eccleſiæ ad Chriſtum.

[*Pag.* 166.]

AUfugiens a me procul hinc dilecte recede,
Exemplo capreæ mihi te tamen hinnuleique
Montibus ex altis monſtrans & aromate fœtis.
Præcipis ut verbum divulgem ſponſe receptum,
Perque ſonos ſuaves mea vox tibi mulceat aures,
Parebo monitis, ſed cum tu victor abibis,
Liberius ſacri complebo munia verbi,
Exemplum capreæ ſi tu tamen hinnuleique,
Quæ nunc cernuntur ſed mox in opaca feruntur,
Geſſeris erga me, præſens ut tu Deitate
Sæpius oſtendas quia non me ſponſe relinquas,
Perque tuos Sanctos quos vita probabilis altos
(aa) *Sic facit, ut meriti ſint culmine montibus æqui,*
Quos & aromaticis virtus contemperat herbis,
In quibus ipſe habitas, ſponſam dilecte reviſas.

Verſ. 14.

FUge dilecte mi. & aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum. ſuper montes aromatum.

FLiuh uone mir uuine min! uuis glich der reion. vnte demo hintkalbe. in den bergon dero ſtankuvurzo. Du gebutteſt mir o ſponſe. daz ich tin euangelivm kunde allen den muge! dar zuo ne mag ich mich gemuozegan. quamdiu tu ſponſus nobiſcum es. So du per aſcenſionem uuirdiſt receptus ad paternum confeſſum! ſo mag ich danne liberius uberal kundan din euangelivm. Vone dannan skeide uon mir per aſſumtam humanitatem! vnte skeine mir iemitton dine helfa per diuinitatem! tuo daz inſtar capreæ & hinnuli. die man ſumſtunt ſihet. ſumſtunt nie ne ſihet! unte laz daz uuerdan in montibus aromatum. ſcilicet an dinen heiligon quorum conuerſatio in cælis eſt. alſe an den hohen bergon vnte die den odorem & famam uirtutum de ſe ſpargunt. alſe die tiuren ſtankuuvrze.

(z) MSC. Vratisl.
—— —— tibi ſit conſtantia *jugis*

(aa) MSC. Idem.
Hic verſus in Codice laudato prorſus omiſſus eſt.

Ad Teuton. Paraphr.

26) Vœgelin. habet: *vernoman.*

* * *

Denique notandum, quod tituli in editione Merulæ additi. *VOX CHRISTI. VOX ECCLESIÆ. SYNAGOGA DE ECCLESIA* &c. in Codice MSC. Vratisl. plane deſiderentur, initio excepto.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOANNIS SCHILTERI
JCti olim Argentoratensis

THESAURUS ANTIQUITATUM TEUTONICARUM,

SACRARUM, CIVILIUM, LITERARIARUM,

TOMI PRIMI

PARS ALTERA.

Digitized by Google

Series Monumentorum

Partis ſecundæ Tomi Primi.

IV. B. ISIDORI HISPALENSIS *de Nativitate Domini*, Fragmentum è libro illus I. ad Florentinam Sororem contra Nequitiam Judæorum: in Francicam Linguam veruſtiſſimam translatum : una cum textu Latino Iſidori.

V. *Regula* S. BENEDICTI, à KERONE *Monacho S. Galli* mille abhinc annis in Alemannicam interlineari verſione translata. Nunc primum è MSS. veruſtiſſimo Cœnobii Sangallenſis eruit R. P. *Bernardus Franckius*. Recenſuit & notis illuſtravit *Jo. Georg. Scherzius*. Additæ ſunt Variæ Lectiones textus Latini.

VI. INDEX EVANGELIORUM Dominicalium & Feſtivalium Veteris *Eccleſiæ Anglo-Saxonum* : deſcriptus à *Schiltero*.

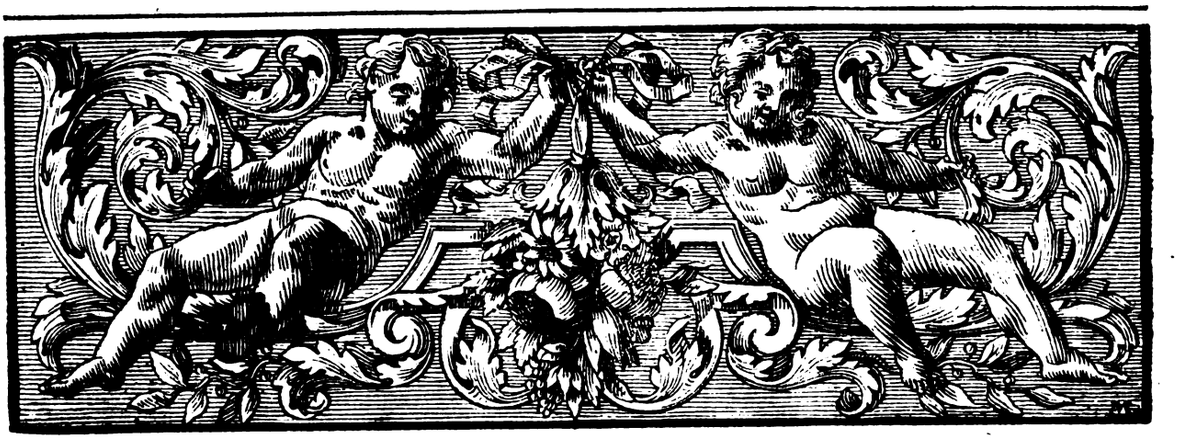
VII. KALENDARIUM *Vetus Germanicum*, è Codice MSS. Argentinenſi, Seculi XIII. deſumptum.

VIII. MONUMENTA CATECHETICA Teutonum, Alemannica, Francica, Saxonica, Gothica, Yslandica, &c. variis è libris ſtudioſe congeſta, per eundem.

IX. RHYTHMUS DE S. ANNONE Colonienſi : Ex editione & cum Notis *Mart. Opitii*; Accedunt verſio Latina & Notæ *Joannis Schilteri* : novæ item *Jo. Ge. Scherzii*.

BEATI

Digitized by Google

BEATI ISIDORI JUNIORIS HISPALENSIS ARCHI-EPISCOPI AD FLORENTINAM SOROREM SUAM DE NATIVITATE DOMINI, PASSIONE ET RESURRECTIONE REGNO ATQUE JUDICIO.

Caput II.

Quod Christus ante Secula ineffabiliter à patre genitus est.

§. 1

QUod si quæritur quando vel quomodo pater filium genuerit, respondeo, cur quæritur tempus, quando sit Dei Filius genitus, dum sit sua nativitate æternus? Sicut scriptum est de eo, egressus ejus à principio à diebus æternitatis. Et iterum ante solem permanet nomen ejus, & ante lunam sedes ejus. Sed & pater eundem ante Luciferum, id est ante omnia tempora genuisse testatur, quod & ipse Filius DEI verbum, virtus & sapientia, de sua nativitate confirmat, dicens: Nec dum erant abyssi, & ego jam concepta eram, nec dum fontes aquarum eruperant, nec dum montes gravi mole constiterant, ante colles ego parturiebar, adhuc terram [*Isid. p. 239. lit. Gg. Paltheu. Not. Ddd. p. 389. seqq.*] non fecerat, & flumina & cardines orbis terræ. Quando præparabat cælos aderam: quando certa lege gyro vallabat abyssos: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Tali igitur auctoritate ante omnia secula filius à patre genitus esse declaratur: quando à patre per illum cuncta creata esse noscuntur.

NB. Caput I. & Secuodi Pars in MCtis deest, quare contextus gratia, verba antecedentia latina ex Jacobo du Breul, omnium Isidori operum collectore huc apponere, consultum duxi.

NB. Hucusque verba ex codice impresso, sequuntur nunc ex MCto.

noh umbihringa mittungardes erdha. Dhuo ir himilo garuuida dhar uuar ih: dhanne ir mit ercna euua abgrundiu uuazssar umbihringida, dhuo ir erdha Fardila uuardh *mit imu uuar ih dhanne aldhiz frummend. chit mihhiles herduomes archundin ist iu so offenliihho armarit, dhazs Christ GOtes Sunu er allem uueraldim fona Fater uuardh chiboran dhanne ist nu chichundit: dhazs fona demu almahtigin Fater dhurah inan ist al uuordan dhazs chiscaffanes ist.*

Digitized by Google

§. 2. Illud denuo quæritur, quomodo idem sit genitus, dum sacræ nativitatis ejus archana nec Apostolus dicit, nec propheta comperit, nec Angelus scivit, nec creatura cognovit. Esaia testante qui dicit: [Es. cap. 53.] Generationem ejus quis enarravit? Idcirco si ejus nativitas à propheta non potuit enarrari, quis confitebitur nosse, quomodo potuit à Patre Filius generari. Hinc est & illud in libro Job: [Job. 28.] Sapientiam Dei Patris unde invenies? latet enim ab oculis hominum, & à volucribus cæli absconsa est, id est etiam ipsis angelis incognita. Item ibi: Radix sapientiæ cui revelata est? origo scilicet Filii DEI. Ideoque quod etiam super Angelorum intelligentiam atque scientiam est, quis hominum potest narrare?

§. 3. Scire autem manifestum est solum patrem, quomodo genuerit filium, & filius quomodo genitus sit à patre. Si quidem & gignendi filii quæritur ratio, eo quod filius non nisi ex duobus nascatur. Habeat inquam sibi hujusmodi generis ortum condicio caduca mortalium: Christus enim ex patre ita emicuit, ut splendor è lumine, ut verbum ab ore, ut sapientia ex corde.

Cap. III.

Quia Christus DEus & Dominus est.

§. 1.

POst declaratum Christi divinæ nativitatis mysterium deinde, quia idem DEus & Dominus est, exemplis Sacrarum Scripturarum adhibitis demonstremus.

§. 2. Si Christus DEus non est, cui dicitur in psalmis: [Psal. 45, 7.] Sedes tua DEus in seculum seculi, virga æquitatis, virga regni tui: Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te DEus DEus tuus oleo justitiæ præ consortibus tuis? Quis est igitur iste Deus, unctus à Deo? Respondeant nobis. Ecce Deus unctus à Deo dicitur, & utique Christus ipsa unctione monstratur, cum Deus unctus insinuatur. Dum enim audis Deum unctum, intellige Christum. Christus enim à chrismate, id est ab unctione vocatur.

§. 3. Hunc Christum sub persona Cyri per Isaiam Pater Deum & Dominum ita esse testatur, dicens: [Esai. 45.] Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus adprehendi dextram ut subjiciam ante faciem ejus gentes & dorsa Regum vertam, & aperiam ante eum januas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam & dabo tibi

§. 2. Dhatzs ſuohhant auur nu ith niuuues, huueo dher ſelbo ſii chiboran, nu ſo iſt in dheru ſineru heilegun chiburdi ſo laucg al Fater chiruni, dhazs ni ſaget Apoſtolis, endi foraſago ni bifarit, noh Angil GOtes ni uuiſta, noh einic chiſcaft ni archennida. Iſaias ſo feſtinoda dhar ir quhad: Chriſtes chiburt huuer ſia chirahhoda? Bidhiu nu ibu dher Gotes foraſago Chriſtes chiburt ni mahta arrahhon, huuer ſih der biheizſſit ſia zi archennanne, huueo dher Suna mahti fona Fater chiboran uuerdhan. Vmbi dhazs ſelba quhad auh in Jobes boohhum: Spahida dhes Gotliihhin Fater huuanan findis? dhiu chiholan iſt fona manno augom, ioh fona allem himil fleugendem iſt ſiu chiborgan, ſiu iſt chiuuiſſo ſelben angilum unchundiu. Sodhar auh iſt chiſcriban: Dhiu unrza dhera ſpaida huuemu ſiu uuard antdhechidiu? dhiu chiuuiſſo iſt bighin GOtes Sunes. Bidhiu huuanda dhazs ziuuare iſt ubar hepfendi Angilo firſtandan ioh iro chiuuizs, huuer manno mac izs dhanne chirahhon?

§. 3. Ziuuizſſanne iſt nu uns chiuuiſſo dhazs Fater einemu iſt dhurahchunt, huueo ir ſunu chibar, endi ſunu huueo ir chiboran uuard fona Fater. Soſama auh nu dheſſes chiboranin Sunes ſuohhant redha, bidhiu huuanda Sunu niſt nibu fona zuuem chiboran uuerdhe. Endi hebit zi dhemu ſelbin ſiniu chiburdi bighin dhiu zifarande chiſcafft dhero dodhlichhono: Chriſtus auur ſus quham fona Fater ziuuare, ſo ſelpſo dhiu berahtniſſi fona ſunnun, ſo uuort fona munde, ſo uuiisduom fona herzin.

Cap. III.

Hear quhidit umbi dhaziChriſtus Got endi druhtin iſt.

§. 1.

ÆFter dhiu dhazs, almahtige Gotes chiruni dhera gotlichhun Chriſtes chiburdi chimarit uuard, hear, ſaar after nu mitgareuuem bilidum dher heiligi chiſcribes eu izs archundemes, dhazs ir ſelbo Chriſtus iſt chiuuiſſo Got ioh Druhtin.

§. 2. Ibu Chriſtus auur Got ni uuari, dhemu in pſalmon chiquheda uuard: dhiin ſedhal Got iſt fona euuin in euuin, rehtniſſa gurda, iſt garde dhines riihhes: dhu minnodos reht, endi hazſſedos unreht, bidhiu auur chiſalboda dhih Got dhiin Got mit freuuindhu olee fora dhinem chilothzſſom? Huuer iſt dhanne dhere chiſalbodo Got fona Gote? Antuurdeen nu uns dhea unchilaubendun. See hear nu iſt fona Gode chiquhedan Got chiſalbot, endi chiuuiſſo iſt Chriſtus in dheru ſelbun ſalbidhu chimeinit, dhar chiquhedan uuard Got chiſalbot. Dhar dhu chiboris umbi dhem chiſalbodon Got meinz, ziuuare firnim dhenne dhazs dher iſt Chriſt chizeihnit, ſo auh fona dher chrismen ſalbe iſt chiuuiſſo chriſt chinennit.

§. 3. Vmbidheran ſelbun Chriſt chundida almahtic Fater dhurah Iſaiam dhoh ir in Cyres nemin quhadi dhaz ir iſt Got ioh druhtin. Dhiz quhad druhtin minemu Chriſte Cyre, der zeſuun ih chiſenc, dhazs ih fora ſinemu anthlutte hneige imu dheodun, endi ih uuendu imu chuningo brucca, endi ih antlühhu duri fora imu, endi dor ni uuerdant bilohhan. Ih faru dhir fora, endi chidhuuingu dhir aerdriches hruomege, erino portun ih firchnuſſu, iſrnine grindila firbribbu, endi dhiu chiborgonun

Digitized by Google

tibi thesauros absconditos, & archana secretorum: [Translator punctationem ita legit: *arcana secretorum ut scias.*] ut scias quod ego Dominus, qui voco nomen tuum Deus Israhel. In persona enim Cyri Christus est prophetatus, ubi ei subjugatæ sunt gentes in fide & regna. Præterea quia nullus in regno Israhel Cyrus est dictus. Quod si de Cyro Persarum Rege quis hæc crediderit prophetatum, absurdum & profanum esse cognoscat, ut homo impius & idololatriæ deditus Christus & Deus & Dominus nuncupetur. Unde & in translatione LXX. non habetur: *Christo meo Cyro.* Sed habetur: *Hæc dicit Dominus Christo meo Domino.* Quod in persona specialiter Christi Domini nostri accipitur.

§. 4. Si Christus Deus non est, dicant nobis, quem sit affatus Deus in genesi, cum diceret: [Gen. 1.] *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Sic enim subjungitur: *Et creavit Deus hominem ad imaginem & similitudinem Dei creavit illum.* Quærant ergo quis Deus creavit, aut ad cujus Dei imaginem condidit hominem, quem creavit. Quod si respondeant ad Angelorum. Num Angelus æqualem cum Deo habet imaginem, dum multum distet imago creaturæ ab eo qui creavit? aut num quid Angelus cum Deo potuit facere hominem? quod ita existimare magnæ dementiæ est. Cui ergo dicitur, aut ad cujus imaginem conditus homo creditur, nisi ad ejus cujus una imago cum Deo est, & unicum nomen divinitatis est.

§. 5. Item si Christus Dominus non est, quis Dominus pluit ignem in Sodomis à Domino? Sic enim ait in genesi: [Gen. 19.] *Et pluit Dominus super Sodomam & Gomurram sulphur & ignem à Domino.* In qua sententia nemo dubitat secundam esse personam. Nam quis est ille Dominus, nisi procul dubio filius à patre, qui semper ab eodem patre missus descendere solitus est & ascendere? quo testimonio & deitas & distinctio personarum patris filiique luce clarius demonstratur.

§. 6. Item, si Christus Dominus non est de quo dicit Dauid in psalmo: [Psal. 109.] *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis:* Quidum idem Christus secundum carnem sit filius Dauid, in spiritu tamen Dominus ejus & Deus est. Si Christus Dominus non est, de quo ait Dauid in libro Regum: [2. Reg. 23, 1.] *Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob egregius psalmista Israhel, Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.* Item si Christus Dominus non est, quis est ille Dominus exercituum, qui à Domino exercituum mittitur? Ipso dicente in Zacharia: [Zach. 2, 8.] *Hæc dicit Dominus Deus exercituum, post gloriam misit me ad gentes, quæ expoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi ejus. Quia ecce levabo manum meam super eos, & erunt præda his qui serviebant sibi, & cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me.*

Age

gonun hort dhir ghibu, endi ih uuillu dhazs dhu firstandes heilac chiruni. huuanda ih bin druhtin, dher dhih nemniu Israelo Got. In dhemu nemin Cyres ist Christ chiuuisso chisorabodot, fora dhemu sindun dheodun ioh riihi chihneigidiu in ghilaubin. In andra uuis ni uuardh eo einic in Israhelo riihhe Cyrus chinemnit. Ibu dhanne einic chilaubit dhazs dhizs fona Cyre Perscro chuninge sii chisorabodot, bichnaarih dher dhazs izs uuidhar zuomi endi heidhbliih ist, eomanne zichilaubaune dhaz dher aerloso man endi dher heidheno abgudim gheldendo Christ Got endi druhtin uurdi chinennit. Vmbi dhiz nist auh so chiscriban in dheru siibunzo tradungum. Minemu Christe Cyre, *obr escribun:* Dhiz quhad druhtin minemu Christe druhtine. *Endi ioh dhazs ist nu unzuuisto so leohtramo zi firstundanne dhazs dhiz ist chiquhedan in unseres Drubtines nemin.*

§. 4. *Ibu Christ Got nist, sagheten nu dhea unchilaubim uns, zi huuemo Got uuari sprehhendi in Genesi, dhar ir quhad:* Duomes mannen uns ana chiliihhan, endi in unseru chiliihnissu. *Sodhar auh after ist chiquhedan:* Endi Got chiscuof mannan ana chiliihhan endi chiliihhan Gote chifrumida dhen. *Suobhen dhen nu auur huuelib Got chiscuosi, odho in huuelibbes Gotnissu ana chiliihhan mannan chifrumidi dhen ir chiscuof. Ibu sie antuurdant endi quhedant in Angilo. Inu in Angil nist ana eban chiliih Gote: dhanne so dhrato mihhil undarscheit ist undar dhera chiscafat chiliihnissu endi dher izs al chiscuof? Odho mahti Angil so sama so Got mannan chifrumman? Dhazs so zi chilaubanne mihhil uuootnissa ist. Huuemu ist dhiz nu zi quhedanne, odho zi huuer chiliihnissu uuard man chiscaffan, nibu zi dher dher ana ebanliih ist Gote, endi chinamno ist mit Godu?*

§. 5. *Endi auh ibu Christus druhtin nist, huuelib druhtin regonoda fyur in Sodoma fona druhtine? So chiuuisso chiscriban ist in genesi:* Endi regonoda druhtin fona druhtine ubar Sodomam endi Gomorram suuebul endi fyur. *In dheremu quhide ni bluchisoe eoman ni dhiz sii chiuuisso dher anderheit Got dher selbo druhtin christ. Endi huuer ist danne dher druhtin, nibu ist zi ernusi sunu fona fatere. Dher simbler fona dhemu fater chisendit chiuuon ist fona himela nidherquheman endi uphstigan? Mit dheseru urchundin dhea einun gotnissa endi undarscheit dhero zueiio heido fater endi sunes bluttros leohte ist araugit.*

§. 6. *Inu ibu Christus druhtin nist umbi dhen Dauid in psalmom quhad:* Quhad druhtin druhtine minemu, sitzi azs zesuun halp miin, *dhoh Christus in dhes fleisches hihhamin sii Dauides sunu. Oh ir ist chiuuisso in dhemu heilegin gheiste Got ioh druhtin. Nibu Christ druhtin nist, umbi huuenan quhad Dauid in chuningo boohhum:* Sus quhad dher gomo dhemu izs firgheban uuard adhal sangheri Israhelo umbi Christo Jacobes Got, druhtines gheist, ist sprehhendi dhurah mih, endi siin uuort dhurah mina zungun. *Ibu nu Christ druhtin nist, huuer ist dher uuerodheoda druhtin, dher fona uuerodheoda druhtine uuard chisendit? So ir selbo quhad dhurah Zachariam:* Sus quhad druhtin uuerodheoda Got, sendida mih after guolliihhin zi dheodom, dhea euuiuh biraubodan: dher euuiuh hririt, hririt siner augin sehun. See bidhiu ih hepfu mina hant ubar sie, endi si uueridant zisaaliche

Digitized by Google

Age nunc cujus ſit hæc vox, niſi Salvatoris, qui omnipotens Deus à patre omnipotente miſſum ſe eſſe teſtatur? Miſſus eſt autem ad gentes poſt gloriam deitatis, quam habuit apud patrem: quando exinanivit ſe ipſum, & formam ſervi accipiens, effectus eſt obediens usque ad mortem. Quique etiam in ſequentibus loquitur, dicens: [Zach. 2, 11.] *Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus. Et appliquabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & ſcient, quia Dominus exercituum miſit me ad te:* Quis eſt igitur iſte Dominus à Domino exercituum miſſus, niſi idem Dominus Jeſus Chriſtus?

§. 7. Supereſt de Spiritu Sancto, de cujus deitate ſic ait Job: [Job. 33.] *Et quia ſpiritus Dei eſt, ſpiritus Domini fecit me, & ſpiraculum omnipotentis vivificavit me.* Ecce & me ſicut & te fecit Deus. De quo enim dixerat *ſpiritus Domini fecit me*, dum rurſus adjecit *ecce & me ſicut & te fecit Deus:* Ut eundem ſpiritum oſtenderet eſſe Deum.

dhem in aer dheonodom, endi erſcalis bichennen, dhazs uuerodheoda druhtin mih ſendida. *Uuala nu auh huuer mac dheſiu ſtimna ueſan, nibu dher nerrendin druhtines, ir almahtic Got ſih chundida ueſam chiſſendidan fona dhemu almahtigin fater? So chiſſendit uuard chiuuiſſo zi dheodum after dheru ſinera gootniſſa guolliihhin, dhea ir ſamant* [ſamant, *ſimul, una.*] hatta *mit fater: dhu ir ſih ſelban aridalida, endi ſcalches farauua infene, uuordan uuardh chihoric untazs zi dode. Dher ſelbo auh hear after folghendo quhad:* Lobo endi freuuui dhih Siones dohter, bidhiu uuanda ſee ih quhimu, endi in dhin mitteru ardon, quhad druhtin. Endi in dhemu daghe uuerdhant manego dheodum chiſamneda zi druhtine, endi uuerdhanne mine liudi, endi ih ardon in dhin mitteru, endi dhu ueiſt, dhazs uuerodheoda druhtin ſendida mih zi dhir. *Huuelih iſt auur nu dhero druhtin fona uuerodheoda druhtine chiſendit nibu auur dhen ſelba druhtin nerrendeo Chriſt?*

§. 7. *Ubar dhaz iſt auh hear bifora fona dhemu heilegin gheiſte, fona dher gotniſſu, iob dhazs is Gotes gheiſt iſt, ſus quhad Job:* Druhtines gheiſt chideda mih endi adum dhes almahtighin chiquihhida mih. *See endi mih deda Got ſo ſelpſo dhih. Vmbi dhen ſelbun dhen ir aer chiuuiſſo quhad* druhtines gheiſt chiuuorahta mih, *dhazs heftida auur zi Gote, dhar ir after dhiu quhad* endi mih chideda Got ſo ſelpſo dhih. *Dhazs ir chichundida dhazs dherſelbo gheiſt iſt Got.*

CAP. IV.

De Trinitatis Significantia.

§. 1.

PAteat veteris teſtamenti apicibus, patrem & filium & ſpiritum ſanctum eſſe Deum. Sed hinc iſti filium & ſpiritum ſanctum non putant eſſe Deum, eo quod in monte Sina vocem Domini intonantis audierint: [Deut. 6, 4.] *Audi Iſrahel Dominus Deus tuus, Deus unus eſt.* Ignorantes in Trinitate unum eſſe Deum patrem & filium & ſpiritum ſanctum, nec tres Deos ſed in tribus perſonis unum nomen individuæ Majeſtatis.

§. 2. Quæramus ergo in ſcribturis veteris teſtamenti eandem Trinitatem. In libro quippe primo Regum ita ſcribtum eſt: [2. Reg. 23, 1.] *Dixit Dauid filius Iſai, dixit vir cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Jacob, egregius Pſalta Israhel. Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo ejus per linguam meam.* Quis autem eſſet adjecit: *Deus Israhel mihi locutus eſt, fortis Israhel, dominator hominum juſtus.* Dicendo enim *Chriſtum Dei Jacob* & filium & patrem oſtendit. Item dicendo, *Spiritus Domini locutus eſt per me*, ſanctum ſpiritum evidenter aperuit.

CAP. IV.

Hear quhidit umbi dhea Bauhnunga dero dhrioheide Gotes.

§. 1.

ARaugit iſt in dhes aldin uuizſſodes boohbum, dhazs fater endi ſunu endi heilac gheiſt Got ſii. Obdhes ſindun unchilaubun judeo-liudi dhazs ſunu endi heilac gheiſt Got ſii, bidhiu uuanda ſie chihordon Gotes ſtimna hluda in Sina berge quhedhenda: Chihori dhu Iſrahel druhtin Got dhin iſt eino Got. *Unbiuuizſſende ſindun huueo in dheru dhriniſſu ſii ein Got fater endi ſunu endi heilac gheiſt, nalles ſie dhrie goda oh iſt in dheſem dhriniheidem ein namo, dher unchideiliden meghines.*

§. 2. *Suohbemes nu auur in dhemu aldin heileghin chiſcribe dheſa ſelbin dhriniſſa. In demu eriſten dher chuningo boohho ſus iſt chiuuiſſo chiſcriban:* Quhad David Iſais ſunu, quhad gomman dhemu izs chibodan uuard umbi Chriſtan Jacobes Gotes dher erchno ſangheri Iſrahelo. Gotes gheiſt iſt ſprehendi dhurah mih, endi ſiin uuort ferit dhurah mina zungun. *Endi ſaar dhar after offona araughida huuer dher gheiſt ſii, dhuo ir quhad:* Iſrahelo Got uuas mir zuoſprehhendi, dher rehtuuiſigo manno uualdendeo, ſtrango Iſrahelo. *Dhar ir quhad,* Chriſt Jacobes Gotes, *chiuuiſſo meinida ir dhazs ſunu endi fater. Dhar ir auh quhad.* Gotes gheiſt iſt ſprehhendi dhurah mih, *dhar meinida leobtſamo ziarchennenne dhen heilegan gheiſt.*

§. 3.

Digitized by Google

§. 3. Idem quoque in psalmis: [Psal. 32.] *verbo* inquit *Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* In persona enim *Domini* patrem accipimus, in *verbo filium* credimus, in *spiritu oris ejus* Spiritum sanctum intelligimus. Quo testimonio & Trinitatis numerus & communio cooperationis ostenditur. Sic in consequentibus idem propheta ait: [Psal. 147.] *mittit verbum suum & liquefaciet ea, flabit spiritus ejus & fluent aquæ.* Ecce tria, pater qui mittit, & verbum quod mittitur, & spiritus ejus qui flat.

§. 4. Nam & cum dicitur in genesi: *In principio fecit Deus cœlum & terram, & spiritus Domini ferebatur super aquas.* Ibi in *Dei* vocabulo pater intelligitur. In *principio* filius agnoscitur, qui dicit: [Psal. 40, 8.] *In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam.* Qui dixit Deus & qui fecit Deus. In eo verò qui super ferebatur aquis Spiritus sanctus significatur. Nam & cum ibi dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, per pluralitatem personarum patens significatio Trinitatis est. Ubi tamen ut unitatem Deitatis ostenderet, confestim admonet dicens: *Fecit Deus hominem ad imaginem suam.* Et cum dicit idem Deus: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis*, ipsa pluralitas personarum Trinitatis demonstrat mysterium.

§. 5. Cujus Trinitatis sacramentum & Aggeus [Agg. 2.] Propheta ita aperuit, ex persona Domini dicens: *Spiritus meus erit in medio vestri.* Ecce Deus qui loquitur, ecce Spiritus ejus, post hæc de tertia persona id est de filio ita subjecit: *Quia ecce ego commovebo cœlum & terram & veniet desideratus cunctis gentibus.* In Isaia quoque sub propria cuique persona distinctio Trinitatis, dicente eodem filio, ita ostenditur: [Esa. 48, 12.] *Ego primus & ego novissimus, manus quoque mea fundavit terram & dextera mea mensa est cœlos. Nam principio in abscondito locutus sum ex tempore, antequam fieret, ibi eram.* Et consequenter adjecit: *& nunc Dominus Deus misit me & spiritus ejus.* Ecce duæ personæ Dominus & Spiritus ejus qui mittunt, & tertia persona ejusdem Domini, qui mittitur.

§. 6. Item alibi per eundem Prophetam Trinitatis sic demonstratur significantia: [Esa. 42, 1.] *Ecce* inquit *puer meus, suscipiam eum, dilectus meus, complacuit sibi in illo anima mea, dedi spiritum meum super eum.* Pater filium *dilectum puerum* vocat, super quem dedit spiritum suum. De quo Dominus Jesus Christus propria voce testatur: [Es. 40, 12.] *Spiritus Domini super me.* Alio quoque in loco idem Isaias totam Trinitatem in digitorum numero comprehendens, sic prædicat, dicens: *Quis mensus est pugillo aquas & cœlos palmo quis ponderavit. Quis appendit tribus*

§. 3. *Auur auh umbi dhazs selba quhad Dauid in psalmom:* Druhtines uuordu sindun himila chiscestinoda, ende sines mundes gheistu standit al iro meghin. *In dhemu* druhtines *nemin archennemes chiuuisso fater, in dhemu* uuorde *chilaubemes sunu, in* sines mundes gheiste *instandemes chiuuisso heilegan gheist. In dheseru urchundin ist zi uuare araughit dhesu dhrinissa zala endi chimeinidh iro einuuerches. So hear after dher selbo forasago quhad:* Ir sendit siin uuort endi chiuueihhiit dhea, adhmuot siin gheist, endi rinnant uuazssar. *See hear meinit nu dhri, fater ist dher sendida, endi uuort ist dhazs chisendida, endi siin gheist ist dher adhmot.*

§. 4. *Endi auh in genesi quhidit:* In dhemu eristin chiteda Got himil endi aerdha, endi Gotes gheist suueiboda oba uuazsserun. *Dhar ist auh in dhemu* Gotes *nemine fater zi firstandanne. In dhemu* eristin *ist sunu zi archennene, huuanda ir selbo quhad:* In haubide dhes libelles azs erist ist chiscriban umbi mih, dhaz ih dhinan uuillun duoe. *Got ist dher quhad, endi Got dher duit. In dhiu auh dhanne dhazs ir oben dhen uuazsserum suueiboda dhen heilegan gheist dhar baunida. Inu so auh chiuuisso dhazs quhad Got:* Duomes mannan ana chiliihhan endi uns chiliihhan, *dhurah dhero heideo maneghin ist dhurch offonot dhera dhrinissa baumunc. Endi dhoh dhiuhuuedheru* [*i. hinwider, vicissim.*] *nu, dhazs ir dhea einnissa Gotes araughida, hear saar after quhad.* Got chiuuorahta mannan imu ana chiliihhan; *endi auh so dhar after Got quhad:* See Adam ist dhiu chiliihho uuordan so ein huuelih unser, *dhiu selba maneghiu chinomidiu araughit dhazs meghiniga chiruni dhera dhrinissa.*

§. 5. *Dhera selbun dhrinissa heilac chiruni Aggeus dher forasago sus araughida, in druhtines nemin quhedhendi:* Miin gheist scal uuesan undar eu mittem. *Seegi Got dhar sprah, seegi siin gheist ist auh after dhiu saar chimeinit. Vmbi dhen drittunheit dher sona suni ist, sus quhad dher selbo forasago:* huuanda see ih chiharuoru himil endi erdha, endi quhimit dher uuilligo allem dheodom. *So sama so auh araughit ist in Isaies buohhum, eochihuueliihher dhero heideo sundric undarscheit, selbemu dhemu Gotes sune quhedhendemu:* Ih eristo endi ih aftristo, mino hendi chifrumidon auh erdha, endi miin zesuua uuas mezssendi himila. Joh sona eristin uuas ih chibolono sprehhendi sona ziidi, endi aer huuil uurdi, ih uuas dhar. *Dhar after saar auh quhad*, endi nu sendida mih druhtin Got, endi siin gheist. *See hear zuuene dhero heido Got endi siin gheist dhea sendidon, endi dher dhrittoheit ist, selbes druhtines Christes, dher chisendidin.*

§. 6. *So auh in andreru stedi dhurah dhen selbun heilegun forasagun uuard dheru dhrinissa bauhmunc sus araughit: Quhad Got* see miin chneht, ih inan infahu, chiminni mir, chiliihheda iru in imu mineru seulu, iih gab ubar inan minan gheist. *Fater meinida dhar sinan sun, dhuo ir* chiminnun chneht *nemnida ubar dhen ir sinan gheist gab. Umbi dhen druhtin nerrendo Christ sineru selbes stimnu urchundida dhuo ir quhad:* Druhtines gheist ist ubar mir. *Endi auh ir selbo Isaias in andreru stedi alle dhea dhrinissa in fingro zalu bifenc, dhuo ir sus predicando, quhad:* Huuer uues mezssendi in einemu hantgrifta

digitis molem terræ? in tribus quippe digitis propheta trinam divinæ omnipotentiæ æqualitatem sub quadam mysterii lance libravit, & parilitate virtutis cooperationem potentiæ & unitatem substantiæ (quæ una eademque in Trinitate est) in tribus digitis declaravit.

griffa uuazſſar, endi huuer uuac himila ſineru folmo. Huuer uuac dhrini fingrum allan aerdhuuaſun? *In dhrini fingrum chiuuiſſo dher heilego foraſago dhea dhrifaldun ebanchiliihniſſa dhero almahtigun gotliihhin mit ſumes chirunes uuagu uuac, endi auh mit dhes meghines chiliihniſſu chraft dhes ebanuuerches, endi einniſſa dheru almahtigun ſpuodi (dhiu ein ioh ſamalih in dheru dhriniſſu iſt) in dhrim fingrum dhurah chundida.*

§. 7. Cujus Trinitatis mysterium aliàs se cognoviſſe testatur, idem propheta, dicendo: [Es. 6.] *vidi Dominum sedentem super solium excelsum, Seraphin stabant super illud, sex alæ uni & sex alæ alteri, duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.* Quem ut trinum in personis ostenderet, & unum in divinitate monstraret, sequenter ait: *& clamabant alter ad alterum & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloria ejus.* Ecce trinam sanctificationem sub una confessione cœlestis persultat exercitus: unam gloriam Trinitatis, Seraphina trina repetitione proclamant. Nam quid ter sanctus indicat nisi ejusdem trinæ omnipotentiæ gloria demonstrata est, in deitate trium personarum significatio, non autem sicut tres personæ, ita & tres Dii credendi sunt, sed in eis personis una divinitas prædicanda est, secundum Moysis sententiam, dicentis: *Audi Israel Dominus Deus tuus Deus unus est.* Et iterum: *Ego sum Dominus & præter me non est alius.*

§. 7. *Dher ſelbo foraſago auh in andreru ſtedi chundida, dhazs ir dhera dhriniſſa chiruni bichnadi, dhuo ir ſus quhad:* Ih chiſah druhtin ſitzen, dan oba drahto hohemu hohſetle, endi Seraphin dhea angila ſtuondun dhemu oba, ſehs ſethdhahha uuarun eines, ſehſe andres, mit zuuem dhecchidon ſun antlutti, endi mit zuuem dhecchidon ſine fuozſſi, endi mit zuuem flugun. *Dhazs dher foraſago auh dhen ſelbun druhtin dhrifaldan in ſinem heidim araughida, endi einich in ſineru Gotniſſu chichundida, dhar after quhad fona dhem augilun:* endi hreofun ein zi andremu quhedhande: heilac, heilac, heilac druhtin uuerodheoda Got, folliu iſt al erdha dhinera guolliihhin. *See hear nu dhed dhrifaldiu heilacniſſa undar einer ubijibti, dhazs himliſca folc ſo mendit: endi dhoh ein guolliihhin dheru dhriniſſa, Seraſin mit dhemu dhrifaldin quhide meinidon. Inu uuazs andres zeihnit, dhar dhea dhri ſanctus chiquhedan, nibu dhera ſelbun almahtigun dhriniſſa guolliihhin iſt araughit. Endi dhoh dhiu huuedheru in dhemu bauhnunge dhero dhrio heido Gotes ni ſindun zichilaubanne dhazs ſii dhrii goda ſiin, ſo ſama ſo dhea dhrii heidor ſindun, oh in dhem dhrim heidim ſcal man ziuuuare eina gotniſſa beodan, after Moyſes quhidim dhar ir quhad:* Chihori dhu Iſrahel druhtin Got dhiin iſt eino Got. *Endi auur iſt auh chiſcriban:* Ih bim eino Got endi ano mih niſt ander.

CAP. V.

Quia Christus Filius Dei, Deus homo factus est.

§. 1.

HUcusque mysterium cœlestis nativitatis in Christo, & significantiam divinæ Trinitatis ostendimus; Dehinc scribturæ auctoritate, eundem filium Dei natum in carne, monstremus. Manifestantes primum, quia idem filius Dei propter nostram salutem incarnatus & homo factus est.

§. 2. Sic enim de eo prædicat Esaias [Es. 9.] *Parvolus*, inquit, *natus est nobis, filius datus est nobis, & factus est principatus ejus super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis: multiplicabitur imperium ejus & pacis non erit finis.* Parvolus enim Christus, quia homo, & natus nobis non sibi. Quod enim homo factus est, nobis profecit, & ideo nobis natus est. Filius autem datus est nobis cujus? nisi Dei filius. Principatus ejus super humerum ejus, sive, quia

CAP. V.

Hear quhidit huueo Got uuard man chiuuordan Chriſt Gotes ſunu.

§. 1.

UUtazshear nu aughidom uuir dhazs gheiſtliihhe chiruni dheru himliſcun chiburdi in Chriſte, endidhera gotliihhun dhriniſſa bauhnunga: Hman frammert nu chichundemes mit herduome dhes heilegin chiſcribes, dhazs ir ſelbo Gotes ſunu uuard inliihhe chiboran. Araughemes ſaar azs eriſt, huueo ir ſelbo Gotes ſunu dhurah unſeru heilidha in fleiſches lichhemun uuardh uuordan.

§. 2. *So Iſaias umbi man [umbinan] predigonde quhad:* chindh uuirdit uns chiboran, ſunu uuirdit uns chigheban, endi uuirdit ſiin herduom oba ſinem ſculdrom, endi uuirdit ſiin namo chinemnit uuundarliih, chirado, Got ſtrengi, fater dhera zuohiddun [zuo haldun, §. 3.] ueraldi, frido heroſto: chimanacfaldit uuirdhit ſiin chibot, endi ſineru ſipbea ni uuirdro endi. *Menida dher foraſago chiuuiſſo in dheru Chriſtes liuzilun. Huuanda ir uns uuard chiboran, nalles imu ſelbemu. Huuanda chiuuiſſo dhazs ir man*

uuard

Digitized by Google

quia crucem propriis humeris ipſe portavit, ſive, quia titulum regni ſuper humeros & caput ejus Pilatus ſcribſit. Erubeſcant itaque impii & agnoſcant vocari Chriſtum filium Dei ſive natum, & per aſſumtionem corporis parvolum factum.

§. 3. De quo David ait: [Pſal. 8.] *Minuiſti eum paulo minus à Deo.* Quia dum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens. Ad quem, dum pater in pſalmis [Pſal. 109.] de illa æterna nativitate diceret, *ex utero ante Luciferum genui te*, rurſus futuram ejus in carne nativitatem oſtendens, ſubjecit, dicens: *Et quaſi de vulva orietur tibi ros aduliſcentiæ tuæ.*

§. 4. Hanc incorporationem filii Dei & Spiritus Sanctus in pſalmis ita prænunciavit, dicens: [Pſal. 86.] *Ad Sion autem dicit vir & vir natus eſt in ea & ipſe fundavit eam excelſus.* Ecce qui naſcitur in Sion, & qui in ipſa civitate factus eſt humillimus, ipſe eſt qui fundavit eam excelſus. Et quia idem eſt Dominus, ſequitur, *Dominus numeravit ſcribens populos, iſte natus eſt ibi.* Quis iſte vir ſcilicet excelſus & Dominus? vir, quia homo factus eſt, excelſus, quia eum ſupra ſe cœli & Angeli ſuſcipiunt, Dominus, quia cunctæ cœli terræque creaturæ illi deſerviunt.

§. 5. [Object.] Verum quotiens inimici Chriſti omnem hanc prophetiam nativitatis ejus audiunt, concluſi dum non habeant quod proponant, argumentantur, dicentes: nec dum veniſſe Chriſtum, de quo hæc omnia ore prophetarum præſagia cecinerunt. [℟.] Quæramus ergo tempus nativitatis Chriſti, utrum jam advenerit, an venturus adhuc expectetur. In Danihelo igitur tempus adventus ejus certiſſime oſtenditur, & anni numerantur, & manifeſta ſigna ejus pronunciantur, & poſt adventum ejus & poſt mortem futura Judæorum excidia ibi certiſſime manifeſtantur, ſic enim ait ad eum Angelus: [Dan. 9.] *Daniel adverte ſermonem, & intellige viſionem. Septuaginta ebdomadæ adbreviatæ ſunt ſuper populum tuum & ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſumetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur juſtitia ſempiterna, & impleantur viſio & prophetiæ & ungatur ſanctus ſanctorum.*

uuordan, unſih bilpit, endi bidhiu uuurd ir uns chiboran. Sunu auur uuard uns chigheban, huues? nibu Gotes ſunu. Siin herduom oba ſinem ſculdrom, ioh bidhiu huuanda ir in ſini ſelbes ſculdrom ſiin cruci druoc, ioh bidhiu huuanda dhen titulo ſines richhes oba ſinem ſculdrom endi ſinemu haubide Pilatus ſcreiph. Oh ſchameen ſi nu dhea aerloſun endi bichnaan ſih zi nemanne Chriſt Gotes ſunu, ioh chiboranan chilauben endi dhurah dher liihhamin infancniſſa liuzilan uuordanan.

§. 3. *Umbi man [umbi inan] quhad David:* Dhu chiminnerodes man liuzelu minnerun dhanne Got. *Huuanda innan dhiu ir uuas in Gotes farauui, ni uuar imu dhuo einigban fal ardeilendi dhazs ir Gote uuas eban chiliib, oh ir ſih ſelbun aridalida, dhuo ir ſcalches chiliihniſſu infenc. Zi dhemu dhuo fater in pſalmom umbi dhea ſine euuigun chiburt quhad,* Fona hreue aer Lucifere ih dhih chibar, *dhuo ſaar dhar after araughida dhea zuohaldun ſine chiburt in fleiſche dhuo ir quhad:* Endi ſo ſama ſo fona dhemu berandinhreue ſo arſpringit dher dau dhineru jugundhi.

§. 4. *Dheſa in fleiſcniſſa auh dher Gotes Sunes, heilac Gheiſt in pſalmon ſus chundida, dhar ir quhad:* Zi Sion quhad man, endi man uuirdit in iru chiboran, endi dher ſelbo chiuuorichta ſia ir hohiſto. *See dher in Sion uuard chiboran, endi dher in dheru ſelbun burc uuard uuordan allero odhmuodigoſto; dher ſelbo iſt dher hohiſta dher ſia chiuuorahta. Endi auh huueo dher ſelbo druhtin iſt, dhar iſt after chiſcriban;* druhtin ſaghida dhazs chiſcrip dhero folcho, dhere iſt dhar chiboran. *Huuer iſt danne dhere man dher dhar ſcoldii chiboran uuerdan, chiuuiſſo iſt izs dher hohiſto endi druhtin. Man, bidhiu huuanda Got uuard man chiuuordan, hohiſto, bidhiu huuanda inan himilo endi anghila ubar ſih infahant, druhtin iſt aauh bidhiu, huuanda imu elliu himilo endi aerdha chiſcafti ſindun dheonondiu.*

§. 5. *Uuar iſt dhazs ſo ofto ſo dhea Chriſtes fiant dheſiu heilegun foraſpel chiborant umbi Chriſtes chiburt, ſo biſangolode ſindun ſimbles dhazs ſie ni eigun eouuihd huuazs ſie dhar uuidhar ſetzan, oh ſie dhanne zellando, quhedant: Dhazs nob Chriſt ni quhami, fona dhemu dhiz al in foraſagono mundum dhea aldun aer langhe biforaſungun. Suohhemes auur uuir nu ziidh dhera Chriſtes chiburdi, huuedhar ir iu quhami, odho uuir nob ſculim ſiin quhemandes biidan. In dhemu heilegin Danibeles chiſcribe iſt umbi dhea Chriſtes chumft ernuſtliihho araughit, endi iaar arzelidiu, ioh offono ſindun ſiniu zeihhan dher biforachichundidiu, ioh dhar iſt auh offanliihhoſt chiſaghet, huueo dhero iudeo quhalm after Chriſtes chiburdi, ioh after ſineru martiru quheman ſcoldi, dhar iſt izs chiuuiſſo ſo zi ernuſti araughit, ſo dher angil Gotes zi dhemu heilegin foraſagin quhad:* Danihel nim gaumun dheſſes uuortes, endi firſtant dhiz chiſiuni. Sibunzo uuehhono ſindun chibreuido oba dhinem liudim, endi oba dheru dhineru heilegun burc, dhazs chiendot uuerdhe dhiu aboha ubarhlaupniſſi, endi dhazs ſundono uuerdhe endi unrehd uuerdhe ardilet, endi euuic rehd biquhimé, endi chiſiuni ioh foraſagono ſpel uuerdhen arfullit, endi dhero heilegeno heilego uuerdhe chiſalbot.

Digitized by Google

§. 6. Quæ ſcilicet ſeptuaginta ebdomadæ, ſi à tempore Danielis enumerentur, procul dubio Sanctus Sanctorum Dominus JEſus Chriſtus olim veniſſe cognoſcitur. Hebdomadæ namque in ſacris eloquiis ſeptem annis terminantur, dicente Domino ad Moyſen: [Levit. 25.] *Numerabis tibi ſeptem ebdomadas annorum id eſt ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt annos XL. & VIIII.* A tempore itaque Danielis prophetæ usque ad præſens tempus plus quam CXL. ebdomadæ adnumerantur. Ideoque jam advenit Chriſtus, quem adnuntiabat ſermo propheticus. Poſt LXX. enim ebdomadas & natus & paſſus oſtenditur Chriſtus, & civitatem Hieruſalem in exterminatione fuiſſe, & ſacrificium unctionemque ceſſaſſe. Sic enim ſubjecit idem Propheta: *Et occidetur Chriſtus, & civitatem & ſacrificium diſſipabit populus cum duce venturo & finis ejus vaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio.* Poſt paſſionem igitur Chriſti venit Titus & debellavit Judæos, & deſtruxit urbem & templum, & ceſſaverunt libamina & ſacrificia, quæ ultra illuc celebrare non potuerunt, ut impleretur quod fuerat ante à propheta prædictum. Sed duritia cordis judaici, quia ipſi Chriſtum interemerunt, inde eum adhuc veniſſe non credunt.

§. 7. Probavimus Dominum noſtrum Jheſum Chriſtum ſecundum carnem jam natum fuiſſe. Sed adjicit incredulus, cur in carne venit? audi ergo cauſam, Deus cum hominem feciſſet ſumma beatitudine præditum & divinæ imaginis decore honoratum, poſuit eum in paradiſo, ut eſſet Deo ſubjectus, & cæteris creaturis prælatus. Ille autem rebellis effectus, contempta divinitate, interdictum violavit præceptum. Quem projectum ob ſuperbiam Deus non occidit, ſed exulem paradiſo fecit, expectans, ut per pœnitentiam reparari poſſit ad veniam. Et cum ille non revocaretur ad viam virtutis, dedit legem per Moyſen, ut vel per ipſam reverteretur ad amorem Dei & operationem juſtitiæ. Sed cum nec hanc quidem contumax & incredulus cuſtodiret, venit tandem filius Dei, & corpus humanum adſumpſit, ut dum videretur, crederetur, omiſſisque mundanis Demonum ſimulacris reconciliaretur gratiæ conditoris. Hæc eſt cauſa nativitatis Chriſti, quem judæi, etſi patiantur natum, ſcandalizantur tamen crucifixum & mortuum, non intelligentes quia propter redemptionem mundi illum debuit naſci, ita & pati oportuit. Cujus paſſionem & mortem in ſuo loco ſcripturarum teſtimoniis adprobavimus. Nunc vero ſequamur debitum ordinem & cujus demonſtrata eſt poſt gloriam deitatis humana nativitas, demonſtretur & genus & patria.

CAP.

§. 6. *Chiuuiſſo nu ibu dhea ſibunzo uuehhono ſona Daniheles zide uuerdhant chizelido, buuzſſan einigan zuuiuun iſt dhanne archennit dhazs dher allero heilegono heilego druhtin nerrendeo Chriſt iu iſt langhe quhomon. Dhea uuehhun auur in heilegim quhidim arfullant ſibbun iaar, ſo ihr ſelbo druhtin quhad zi Moyſi:* Zeli dhir ſiben iaaro uuehhon, dhazs meinit ſibun ſtundom ſibuniu, in dhen ſindun ziſamande chizelide einer min dhanne finifzuc iaaro. *Fona Daniheles ziide auur dher foraſagin untazs dhiu ſelbun Chriſtes [Receſſit translator à textu latino, non ad Chriſti nativitatem, ſed ad præſens tempus quo ſcripſit hæc Autor. Schilter.] chumfti ziidh mera ſindun dhanne zehanzo endi feorzuc uuehhono chizelido. Endi bidhiu iu chiuuiſſo quham Chriſt, dhen dher foraſagin uuort biforachundida. After dhem ſibunzo uuehhom iſt hear offono araughit ziuuare Chriſtun iu chiboran ioh chimartorodan, endi dhazs dhiu burc Hieruſalem aruuoſtit uuardh, endi ghelſtar ioh ſalbunga bilunnan uurdun. So dhar after auh chiuuiſſo quhidit dher ſelbo foraſago:* Endi arslagan uuirdit Chriſt, endi dhea burc ioh ghelſtar firodhanet liudi mit dhemu zuohaldin herizohin, endi dher endi uuirdhit odhin, endi after dhes chifehtes ende uuirdhit dhar chiſetzit idalniſſa. *Dhiz uuard alſo chidaan ziuuare dhuo Titus after deru Chriſtes paſſione quham, endi nam ſigu in dhem iudeo liudim, endi ziſtrudida dhea burc ioh dhazs Gotes tempil, endi dhuo bilunun dhiu bloſtar iro ghelſtro, dhiu ſie eomaer furi dhazs in iro ſamnunghe dhas haldan ni mahtan, dhazs arfullit uurdi, ſo er bifora uuardh chichundit dhurah dhen foraſagun. Oh huuanda ſie mit dher iudeiſchin muotes hartmiſſa Chriſtan arsluogun, bidhiu ni uuellent ſie inan noh quhomenan chilauban.*

§. 7. *Chiuuiſſo chioffonodom uuir nu hear dhazs unſer druhtin nerrendeo Chriſt after dheru fleiſcliibbun chiburdi iu uuardh chiboran. Oh dher unchilaubo fraghet noh, endi quhidit, biuuihu uuard Chriſt in liibbi chiboran? chihori nu ſahha bihuuiu; Got ſo ir eriſt mannan chifrumida mit dhem hohistom ſalidhom odagan, endi mit ſcuonin dhera gotliibbun chiliibniſſa chieredan, dhuo ſetzida man in ſiin paradiſi, dhazs ir chihoric uuari Gote, endi furiro uuari andrem Gotes chiſcaftim. Oh ir uuardh dhanne uuidharbruhtic mit unuuerdniſſu Gotes, chiunbreinida dhazs undar quhedene chibot. Inan dhuo dhan dhurah geilin aruuorpanan ni arsluoc Got, oh uurehhan chifrumida uzs ſona paradiſes bliidhniſſu, beit noh dhuo dher aluualdendeo dhazs ir ſih auur dhurah breuun mahti chigarauuan zi chiniſti. Endi ſo ir auur dhuo ni uuar huuerfandi zi dher errin meghines uueghe, gab dhuo Got Moyſi euua, dhazs ir dhoh in dheru chihuurfi zi Gotes minniu endi zi rehtniſſu uuerchum. Oh ſo ir dhuo ubarmuodic endi unchilaubendi noh dhea ſelbun euua ni uuereda, dhuo azs iungiſt bidhiu quham Gotes ſunu, endi antfenc mannes liihhamun, dhazs dhanne ſie inan ſelbun chiſahin dhoh ſo chilaubidin. Endi dhazs mittingari firleizſſi diubilo drugidha endi auur aruuegodi zi ſines ſcheffides huldin. Dhiz iſt dhiu ſahha Chriſtes chiburdi, dhen iudeo liudi dhoh ſie man chiboranan chilauben, laſtront inan dhoh dhiu huuer dheru in cruci chislaganan endi dodan, ni ſindun firſtandande dhazs ſo ſelbſo dhurah uueraldi aloosnin uuardh chiboran chiſaghet, ſo fama auh uuard chiquhedan dhazs [ut propter mundi liberationem oparteret pati.] ir bi mittingardes nara chiriſto chimarti-*

martirot uuerdhan. *Dhes martirunga endi dodh uuir findemes mit urchundin dher heilegin chiscribes, Dhanne uuir in andreidim dhurah faremes dhazs hear aerdhiu zisagene ist.* [quod hîc antea, supra dicendum fuit.] *Nu auur folghemes dhera bigunnenun redha, endhi dhes selben Christes dhes uuir iu sinera manniscnissa chiburt after dhera Gotnissa guolliihhin chichundidom, chichundemes auh nu dhes edhili endi odhil.*

CAP. VI.

Incipientes primum de Nomine ejus loqui.

PRima enim appellatio nominis Jhesu invenitur in figura Domini nostri Jhesu Christi antea prædicata. Nam Ausés quidam qui Naue filius nominabatur, à Moysé Jhesus cognominabatur. Hic enim post obitum Moysi dux effectus, principatum obtinuit, & terram promissæ hereditatis distribuit. Mutatio nominis quid significabat, nisi quia defuncto Moysé id est defuncta lege & legali præcepto cessante, dux nobis Dominus Jhesus Christus erat futurus, qui nos per Jordanis fluenta id est per baptimi gratiam sanctificatos & omnibus vitiorum generibus expulsis, vel Angelorum malorum hostibus [*i. exercitibus*] effugatis, perduceret ad terram repromissionis melle & lacte manantem, id est vitæ æternæ possessionem, qua nihil dulcius. Ideo enim ille hujus Sacramenti imaginem susceptit, ut Jhesus nominaretur, ad significandum illum verum Jhesum, de quo in psalmis scribtum: [*Psalm.* 94.] *venite laudemus Dominum, jubilemus petræ Jhesu nostro.* Ubi ostenditur Dominum esse Jhesum, de quo & alibi in psalmis: [Psalm. 149.] *placet sibi Dominus in populo suo, & exaltavit mansuetos in Jhesu.* Hæc enim in hebræo sic habentur.

CAP. VI.

Bigunston auh eriſt umbi sinan namun sprehhan.

AZs eriſt uuardh Jhesuses namo fundan in bauhnungum unseres druhtines Jhesus Christes bifora chimeinit. Huuandha bidhiu uuardh chiuuisso Auses dhes Naues sunu fona Moysise iin binamin Jhesus chinennit. Dher selbo nfenc haerduom dhes Israhelischin folches dhuo ir dhes leididh uuardh Moysises ablide, endi dhea lantscaffi dher inti chiheizssenin arbes chideilida. Uuexsal dher nemin huuazs bauhnida, nibu dhazs after Moysise dodemu endi dheru euu zifareneru oh dhem aldum Gotes chibodum bilibenem, uns zu ouuert leididh uuardh unser druhtin Jhesus Christus, dherun sih dhurah Jordanes runsa dhaz ist dhurah dhea gheba dhara heilegun daufin chiheilegode, allem sundono chunnum ardribenem ioh allum herrum ubilero angilo arstaugidem, unsih dhurahleidit in dhea chiheizssenun lantscaft dhar honec endi miluh springant, dhazs ist in dheo uuala aeliti dhes euuighin libes, huuanda dhemu neouuihd nist suuozssera. Bidhiu antfenc chiuuisso dher Naues sunu dhes heilegbin chirunes chiliihnissa dhazs ir Jhesus uuardh chinemit, in bauhnungum dher chiuuarin Jhesuses, umbi dhen in psalmum chiscriban ist: Quhemet endi lobemes druhtin, inhruoste singhemes Gote unseremu Jhesuse. *Hear ist araughit dhazs Jhesus ist drubtin, umbi dhen auh in andreru stedi in psalmum quhidit:* Liihhet imu druhtine in sinem liudim, endi arheuit dhea mituuaron in Jhesuse. *Dhiz ist chiuuisso in dhemu hebræischin chiscribe sus chiquhedan.*

CAP. VII.

Quod autem ex Semine Abraham futurus erat Dominus Jhesus Christus.

GEneſis ostendit, dicente Abraham ad puerum suum, [Gen. 24.] *pone manum sub femore meo, & jura per Deum cœli.* Quo verbo Christum Dominum cœli de genere suo testabatur in carne esse venturum. Per femur enim genus intelligitur. Significabatur autem de semine Abrahæ futurum in carne Dominum cœli. De quo semine per Esaiam facta fuerat ei à Domino repromissio: [Genes. 12, 1. Es. 51, 2.] *In semine* inquit *tuo benedicentur omnes gentes*, id est in Christo. De quo Psalmista ait: *Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum.* De hoc semine & per eundem

CAPUT VII.

Huueo auh fona Abrahames samin uuardh quhoman druthin Jhesus Christus.

GEneſis saghet, huueo Abrahames chibot uuas zi sinemu chnehte, duo dhina hant unter miin dheoh, endi suueri bi himilischin Gote. *In dhemu uuorde chundida ir bifora umbi Christan himilischun druhtin dhaz ir in siner edhiles fleischc quhoman scolida uuerdan. In dheohe ist chiuuisso zi firstandanne framchunft. Bauhnida dhuo fona Abrahames samin zuo uuerdan in fleischc himiliscun got. In sinemu samin uuardh imu fona druhtine chiheizssan dhurah Esaiam quhedhandan.* In dhinemu samin uuerdhant chiuuihido allo dheodun, *dhazs ist in Christe. Fona imu quhad dher psalmscof:* Endi in imu uuerdhant chiuuihit alliu aerdchunni, allo dheodun

Digitized by Google

Esaiam vox Domini loquitur: *Educam* inquit *de Jacob semen & de Juda possedentem montes meos.* De quo alibi idem propheta: [Es. 1, 9.] *Nisi Dominus reliquisset nobis semen &c.*

dun lobont inan. *Endi uml i dhen samun dhurah dhen selbun Esaian quhad drubtines stimna:* Ih bibringu fona Jacobes samin endi fona Juda dhen mina berga chisitzit. *Umbi dhen auh in andreru stedi der selbo forasago quhad:* Nibu druhtin uns firleazsli samun &c.

Cap. VIII.

Et quia de tribu Juda secundum carnem Christus expectandus esset.

JAcob patriarcha significat dicens: [Gen. 49, 10.] *Non deficiet princeps ex Juda, nec dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Certum est enim, usque ad ortum Christi non defuisse principes judæorum populi ex genere Juda, nec duces de femoribus ejus ad Herodem alienigenam Regem. Qui per ambitionem regni inrepserat potestatem. Statim enim ut hoc factum est, & defecit dux ex semine Judæ, advenit ille qui mittendus erat, quem gentes & populi expectabant. Judæi autem pervicacia inpudicæ frontis dicunt, nondum esse hoc tempus expletum, mentientes, nescio quem Regem ex genere Judæ in extremis orientis partibus regnum tenere. Nec adtendunt mente cœcati simulationis suæ mendacium detegi, quia jam sicut nullum templum, nullum altare, nullum sacrificium, ita nullus Rex nullus sacerdos remansit Judæis. Neque enim mendax esse potest Osee propheta qui dicit: [Os. 3.] *Sedebunt filii Israhel sine Rege, sine Principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine manifestationibus.* Quæ omnia quis non videat nunc in ipsis esse completa.

Cap. VIII.

Endi bihuuiu man in Judases chunnes fleische Christes bidendi uuas.

JAcob dher hobofater bauhnendo quhad: Ni ziriine herrin fona Juda, noh herizohin fona sinem dheodum, inandhiu dher quhimit dher chisendit uuirdhit, endi dher selbo ist dher dheodun bident. *Vuaar ist chiuuisso, untazs dhea chumft Christes chiburdi, dhaz ni bilibim ano herun iudæo liudi fona Judasses chunne, noh ano leididh fona sinem dheodum untazs Herodan dhen elidheodigun chuninc. Dher inghing dhes riihes dhurah snuoh dhes chiuualdi. Saar so dhuo so uuard chidaan, endi bileiph dhuo leididhduom fona Judases samin endi quham dher chisendit scolda uuerdhan, dher dheodun endi liudi bidande uuarun. Dhea Judea auur dhurah iro grimmin mit dhemu unscama habendin andinc quhedant letigando, dhazs noh ni sii dhazs ziidh arfullit, ni ueizs ih einigban chuninc fona Judases edhile noh in uzsonondem endum oostar riihhes ualdendan. Ni nemant gaumun muotes blinde dhero iro chiliihsamono lugino antdhecchidtero, huuanda so selpso im noh ein tempel ni bileiph, noh einich altari, noh einich offerunc ghelstar, so sama ni bileiph im einich chuninc noh einich sacerdos Juda liudim. Noh einich lughin ni mac ueran Osee Prophetæ dher quhad heilegu gheistu:* Sitzent Israheles suni ano chuninc, ano herrun, ano offerunc ghelstar, ano altari, ano biscofheit, ano araucnissa. *huuer ist dher dhiz al ni chisehe in im selbem nu uuesan arfullit.*

Cap. IX.

Quia Christus de stirpe David natus est.

§. 1.

ECce ex qua tribu nasciturus esset Christus, docemur. Ex David autem stirpe secundum carnem futurus esse, per Spiritum sanctum ita pronuntiatus est in psalmis: [Ps. 131.] *Juravit Dominus David in veritate, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem meam. Semel juravi in Sancto meo: si Dauid mentiar, semen ejus in æternum manebit, & thronus ejus sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis:* Item in libro Paralipomenon: [1. Paralip. 17.] *Et factum est verbum Domini ad Nathan, dicens: vade & dic servo meo David*

Cap. IX.

Hear saghet huueo Christus fona David Framchumfth chiboran uuardh.

§. 1.

SEe chunnemes nu fona huuelihhemu aedhile Christ chiboran uuerdhan scoldi, fona Davides framchumft after fleisches mezsse quhoman uuerdhan, dhurah heilegun gheist, so ir chiforabodot uuardh in psalmom: Druthin suuor Dauite in uuarnissu, endi ni huolida imu [*desunt verba exprimentia* ὸ *frustrabitur & de.*] dhinera uuomba uuaxsinin setzu ih ubar miin hohsetli. Eines suuor ih in minemu heileghin, ni liugii ih Dauid, siin samo ardot in euuin, endi siin hohsetli ist solih so sunna azs minera antuuerdin, endi in euuin so sama so fol uuassan mano, endi dher

ist

vid, hæc dicit Dominus: adnuntio tibi quod ædificaturus ſit domum tibi Dominus, cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de filiis tuis, & ſtabiliam regnum ejus, ipſe ædificabit mihi domum, & firmabo ſolium ejus usque in æternum. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium, & miſericordiam meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli ab eo, qui ante te fuit, & ſtatuam eum in domo mea, & in regno meo usque in ſempiternum, & thronus ejus erit firmiſſimus in perpetuum.

§. 2. Hæc omnia quisquis in Salomone putat fuiſſe inpleta, multum errare videtur. Nam qualiter in Salomone intelligendum eſt, quod dictum eſt: *Poſtquam dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de filiis tuis, & ſtabiliam regnum ejus?* Numquid de illo Salomone creditur prophetatum? minime. Ille enim patre ſuo vivente cœpit regnare. Nam hic dicitur *quia cum repleti fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum.* Ex quo intelligitur alius eſſe promiſſus, quia non ante mortem David ſed poſt mortem ejus pronuntiatus fuerit ſuſcitandus, de quo per Hieremiam ipſe Dominus dicit: [Jerem. 23.] *Ecce dies veniunt dicit Dominus & ſuſcitabo David germen juſtum & regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet judicium & juſtitiam ſuper terram. In diebus ejus ſalvabitur Juda & Iſrahel habitabit confidenter, & hoc eſt nomen quod vocabit eum Dominus juſtus noſter.*

§. 3. Iſte eſt, qui per Nathan ex ſemine David promittitur, qui etiam & per Iſaiam prophetam ita pronuntiatur: [Eſ. 11.] *Egredietur* inquit *virga de radice Jeſſe: & flos de radice ejus aſcendet.* Fuit enim de patria Bethleem de domo David. Hæc virga de radice Jeſſe virgo eſt Maria de David radice exorta, quæ genuit florem Dominum Salvatorem, de quo etiam ſequitur: *Et requieſcit ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilii & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis, & replevit eum Spiritus timoris Domini.* Ideo autem tanta dona Spiritus ſuper eum prædicantur, quia in eum non ad menſuram Spiritus inhabitat ſanctus, ſicut in nobis, ſed tota ineſt plenitudo divinitatis & gratiarum.

§. 4. Iſte eſt qui non ſecundum viſionem oculorum & auditum aurium judicat, ſed eſt juſtitia cingulum lumborum ejus & fides cinctorium renum ejus. In cujus eccleſia habitant

iſt chitriuuui urchundo in himile. *So auh in andreru ſtedi iſt chiſcriban in Paralipomenon:* Endi uuardh uuordan druhtines uuort zi Nathane, quhedendi: Ganc endi ſaghe minemu ſcalche Dauide, ſus quhad druhtin. Ih ſaghem dhir daz druhtin dhir iſt huus zimbrendi, ſo huuanne ſo dhu dhina daga arfullis, dhazs dhu faris zi dhinem fordhrom, ih aruuehliu dhinen ſamun after dhir, dher uueſan ſcal fona dhinem ſunim, endi chiſtiftu imu ſiin riihhi, dher ſelbo zimbrit mir huus, endi ih chifeſtinon dhes untazs in euun. Ih ſcal imu uueſan in fater ſtedi, endi ſcal mir uueſan in ſunes, endi mina miltniſſa ni nimu ih ab imu, ſo ih fona dhemu nam, dher aer fora dhir uuar, endi ih inan chistiftu in minemu dome, endi in minemu riihhe untazs in eouueſanden euun, endi ſiin hohſetli ſcal uueſan feſtiſta untazs in euun.

§. 2. *Dhiz ſus liihhe ſoh uueſſo uuanit, dhasz izs in Salomone uuari al arfullit, filu aboho firſtandit. Inù huueo iſt in Salomone zi firſtandanne, dhazs ſus chiquhedan uuardh:* After dhiu ſo dhu slafis mit dhinem faterum, ih aruuehhu dhinan ſamun after dhir, dher uueſan ſcal fona dhinem ſunim, endi ih chiſtiftu dhemu ſiin riihhi? *Neoniſt zichilaubanne, dhaz fona dhemu Salomone ſii dhiz chiforabodot. Dher chiuuiſſo bi ſinemu fatere lebendemu begunſta riihhiſon. Inu hear quhidit:* Huuanda ſo dhine daga arfullide uuerdhant, endi dhu slafis mit dhinem faterum, ih aruuehhu dhinan ſamun. *Fona dheſiu iſt zi firſtandanne dhazs dhar ander uuardh chiheizſſan, huuanda ni uuardh ir ær Davides dode, nibu after ſinemu dode chiforabodot ziaruuehhanne. Umbi dhen dhurah Hieremiam druhtin ſelbo quhad;* See daga quhemant quhad druhtin endi ih aruuechu Davide rehtuuiſigan chimun, endi ir chuninc ſcal dhanne riihhiſon, endi uuiſi uuirdit, endi frummit urdeili, endi rehtunga oba aerdhu. In dhes dagum ſcal Juda uuerdhan chichaldan, endi Iſrahel auh ardot baltliihho, endi iſt ſiin namo ſo ſie inan nemnant. Dhere iſt unſer druhtin dher reht uuiſigo.

§. 3. *Dher dhurah Nathanan uuardh chiheizſſan fona Dauides ſamin, ioh auh dher ſelbo unardh dhurah Eſaian dhen foraſagun chiforabodot ir quhad:* Arliudit uph gardea fona Jeſſes uurzom, endi blomo arſtigit fona dheru ſineru uurzun, *dhiz quhad ir bidhiu huuanda ir uuas chiuuiſſo fona Betlemes lantſcaffi fona Dauides chunne. Dheſiu gardea fona dheru Jeſſes uurzun dhazs iſt dhiu unmeina magad Maria fona Davides uurzun fram quhoman dhiu chibar blomun dhen haldendan druhtin. Fona dhemu ſelbin folghet hear auh after.* Endi chireſtit oba imu gheiſt druhtines: Endi firſtand endi chidanc, gheiſt chirades endi meghines gheiſt chiuuizſſes endi armherzin, endi arfullit inan gheiſt Gotes forahtun. *Bidhiu auur ſindun oba dhemu ſo manacſamo gheba des gheiſtes chiforabodot, huuanda in imu ni ardot dher heilego gheiſt zi mezſſe ſo in uns. Oh in imu iſt alliu folniſſa Gotes ghebono ioh gheiſtes.*

§. 4. *Dhere iſt dher ni ardeilit after augono chiſiune, endi orono chihloſe, o rehtunga iſt bruohaſinero lumblo, endi triuuua ſindun ſinero laendino gurdil. In dher chiriihhun ardot uuolf mit lambu, ioh dher*

Digitized by Google

tant lupus cum agno, ille utique qui ſolebat ab ea rapere prædam, dum ad eam convertitur, cum innocentibus commoratur. In cujus ovile pardus cum hedo accubat permixtim, ſcilicet ſubdoli cum peccatoribus; Ibi etiam vitulus de circumciſione, leo de ſeculi poteſtate, oves de populari ordine ſimul morantur, quia in fide communis eſt conditio omnium. Puer autem parvulus minans eos, ille eſt utique qui ſe humiliavit pro nobis ut parvulus. Bos autem & leo ibi comedent paleas, quia princeps cum ſubjectis plebibus communem habent doctrinam. Delectatur quoque infans ab ubere ſuper foramine aſpidis, dum gentes quæ ſolebant venena prædicare aliquando converſi etiam parvoli Chriſti fidem delectantur audire. Caverna enim Reguli [*baſiliſci*] corda ſunt infidelium, in quibus ille ſerpens tortuoſus requieſcebat, quem ablactatus conprehenſum exinde captivum traxit, ut in monte ſancto ejus quod eſt eccleſia non noceret.

§. 5. Adhuc idem Eſaias de Chriſto, quia ex ſemine David natus eſt ſecundum carnem, ſic in ſequentibus dicit: [Eſa. 11.] *In die illa radix Jeſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum ejus glorioſum.* In ſignum populorum ſtat radix Jeſſe, quando Chriſtus ſignaculum crucis exprimit in frontibus eorum. Ipſum gentes deprecabuntur. Quod jam obtutu cernitur fuiſſe completum. Sepulchrum autem ejus in tantum eſt glorioſum, ut accepto quod redemti pro morte ejus gloriam ei exhibemus, & jam locus ipſe coruſcans miraculis gloriæ ſuæ cauſa, ad ſe omnem contrahat mundum. Hic locus in hebræo ſic habet. *Et erit requies ejus glorioſa.* Utique quia moriens caro ejus non vidit corruptionem ſecundum pſalmi ſententiam: [Pſal. 16.] *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.*

NB. Reliqua linguæ theudiſcæ MS. non habet.

chiuuon uuas ſona dheru chiriihhun nama ardhin, ſan iman dhiu chiuuoran [*leg. chiuuoruan*] *iſt, mit dhem unbalauuigom iſt ſiin ſamuuiſt. In dher aeuuiſte ſitzit pardus mit gheizſſinu, bauhnit dhea nidhigun chimenghide mit ſundigem; Dhar auh chalp ſona dheru iudæischun euuleo ſona uueralt chiuualdidu, ſcaap ſona ſmalero manno mezſſe ſamant uuonent mit dhem ſturi rom in dheru Chriſtes chiriihhun, huuanda dhar iſt in rehteru chilaubin allero uueſan chimeini. Liuzil chind dribit auur dhiu alliu dher iſt dhaas chiuuiſſo dher ſih dhurah unſih chiodmuodida ſo ſelbſo chind. Oxſſo auh endi leo dhar ezſſant ſamant ſpriu, huuanda dhea heroſtun mit dheru ſmelerun dheodu eigundhar chimeine lerunga. Dhazs chind uuar gerondi ſona muoter bruſtum ubar dheru aſpides hol, bauhnit iman dhiu dheodun chiuuon uuarun iu huuanne eitar predigon, dhea auur chiuuoruane in miltniſſo chindo, luſtida ſie Chriſtinheidi chilaupniſſa chihoran. Dhera nadrun hol bauhnida chiuuiſſo dhero unchilaubono muotuuillun, in dhem dhiu chrumba nadræ inereſtida, dhea chisaughida Gotes uuordes chifangana ardhanſſia Chriſt dhanan uuzs alilenda, dhazs ſiu in dhemu Chriſtes berghe dhazs iſt dhera Chriſtinheidi chiriihha ni deridi.*

§. 5. Hear auh nob frammert ſaghet dherſelbo foraſago Eſaias ſone Chriſte, huueo ir ſona Dauides ſamin uuardh chiboran after fleiſches metſſe, ſo ſama ſo bear after quhidhit: In dhemu daghe ſtandit dhes Jeſſes uurzun in zeihne dhero liudeo, dhenſelbun ſindun dheodun bitdande, endi ſiin grab ſcal ſiin guolliihho. *In liudeo zeihne ſtandit dhiu Jeſſes uurza, dhanne Chriſt dhes crucis zeihban chidhuhit in iro andinum. Dhenſelbun ſindun dheodun bitdande, dhaz iu azs antuuerdin chiſehet arfullit uuordan. Siin grab iſt auur ſo drado eruuirdhic, dhazs uuir dhea Chriſt chiholoda dhera aloſnin uuidhar ſinemu dodhe bisculdim dheru ſtedi aerliihho era beremes, ioh auh dhiu ſelba ſtat chischeinit uuundarliihhem zeihnum dhes ſines aeruuurdhighun chiuualdes ſahha, ioh zi imu chidhinſit allan mittingart. Dheaſa ſtat au meinit in dhemu ebræiſchin chiſcribe:* endi ſiin reſtin ſcal uueſan aerliihhu. *So chiuuiſſo iſt dhazs imu arſterbendemu ſiin fleiſc ni chiſah einighan unuuillun, ſo after dhes pſalmſcoffes quhident chiquhedan.* Ni ghibis dhinemu heileghin zichiſehne unuuillun.

FORMU-

Digitized by Google

KERONIS,

Monachi S. Galli,

INTERPRETATIO

Regulæ S. Benedicti

Theotiſca,

Ex

MSC. antiquiſſimo Bibliothecæ inclyti Monaſterii S. Galli

Nunc primum eruta per

R. P. BERNARDUM FRANCKIUM,
Capitularem Monaſterii S. Galli ibidemque SS. Theol. Prof.
& Bibliothecarium.

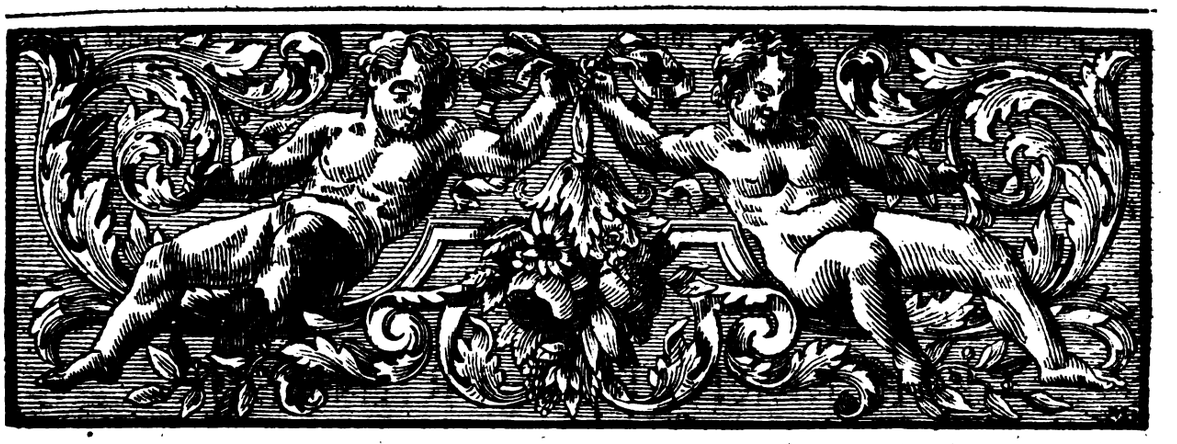
Recenſuit, Notisque illuſtravit
JOHANNES GEORGIUS SCHERZIUS
D. & Juris in Univ. Argent. Prof. P. Ord.

ULMÆ,
Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI,
M DCC XXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOH. GEORGII SCHERZII

D. ac Juris in Universitate Argentoratensi Professoris Publ. Ord.

PRÆFATIO in KERONIS Translationem Theotiscam Regulæ S. Benedicti.

POstquam Melchior Goldastus ab Haiminsfeld, Rerum Alemannicarum Tomo II. Parte I. pag. 69. & seqq. produxerat in dias luminis auras Keronis Monachi Sancti Galli Interpretationem Vocabulorum Barbaricorum in Regulam S. Benedicti Abbatis, seu Glossas Theotiscas juxta ordinem Alphabeticum Vocum Latinarum digestas, non unus Philo-Teutonum optavit, ut textum Keronis Theotiscum connexum, &, prout Auctor ipsum Latinis Vocabulis inscripsisset, videre liceret. Sed intra vota res omnis stetit ad hunc usque diem. Nunc demum in hoc opere talis ille sistitur. Debet autem hoc beneficium, magni sane æstimandum, Eruditus Orbis Benevolentiæ ac curis Plurimum Reverendi Patris BERNARDI FRANCKII, *Capitularis Monasterii S. Galli ibidemque SS. Theol. Professoris ac Bibliothecarii.* Ille enim, cum audivisset Thesaurum Antiquitatum Teutonicarum Schilterianum sub prælo fervere, eique insertum iri, in defectu antiquioris, Translationem quandam Regulæ S. Benedicti recentiorem, ex dicti Cœnobii Celeberrimi Bibliothecâ verum Keronis Textum Theotiscum, qualis Latino inscriptus reperitur in MSC. quod, Mabillonio judice, ad nongentos annos accedit, humanissime communicavit; eruditâ etiam, quæ mox sequetur, ornavit Præfatione. Quo ipso uti omnes Antiquitatum Teutonicarum amasios insigni quadam ratione sibi obstrinxit Vir ille Eruditissimus, ita summas eidem ob hoc beneficium Literatus Orbis mecum debet gratias. Cæterum Venerabile hoc Antiquitatis monumentum ætatem Otfridi longe antecedere & Seculi VIII. partum esse nullus dubito; vel sola styli Keroniani cum stylo Otfridi comparatio id rerum harum peritis persuadere potest, ceu Mabillonii, at quanti Critici! exemplo apparet; confer. Stadenius in Explic. Vocab. Biblic. Germ. in Præf. p. 33. Unde quoque liquet, quid judicandum sit de sententiâ, quæ Keronem hunc, & Notkerum (vel Labeonem vel Balbulum) fuisse eundem hominem tradit. Nunc quid circa hoc Opus præstitum fuerit, dicendum. Exhibemus autem primo textum, qualis in MSC. supra laudato extat. Cum autem Textus alter sit Latinus, alter Theotiscus, de Latino notandum, illum plurimis nævis scatere, quorum aliquos in Notulis subjectis emendavimus, sed ita ut textui etiam corrupto, sua relinqueretur integritas. Quod textum attinet Theotiscum, illum

itidem sistimus, qualis nobis ex MSC. fuit exhibitus. Ast cum & hic suos patiatur manes, in Notulis quædam vel Goldastinarum Glossarum vel ingenii ope emendavimus. Cumque hic Theotiscus textus sæpe per siglas, seu unicam literam vel syllabam exhibeatur, sublatis siglis integra vocabula Teutonica reposuimus. Siglæ modo dictæ tales esse solent e. g. pro: *der*, scribitur *dr.* pro: *fon*, *fona* invenies *f.* Pro: *thruhtinlichemo* extat: *lichemu.* Pro: *tagun* tantum ultima syllaba: *gun.* plura in medium afferre omitto Habet hoc MSC. quibusdam quidem in locis numerum Capitum adscriptum, sed rarius; hinc juxta recentius illud, quod supra nominavi, MSC. Regulæ S. Benedicti exemplar, singulis Capitibus numeros præfixi commoditatis causa in allegando. Vale, Benevole Lector, & eximio hoc Antiquitatis Teutonicæ monumento lætus fruere.

R. P. BERNARDI FRANCKII,
Capitularis Monast. S. Galli ibidemque SS. Theol. Prof. ac Bibliothecarii

PRÆFATIO
Ad
Regulam S. Benedicti
Continentem interlinearem Versionem Theotiscam Keronis Monachi S. Galli.

REgula hæc non sine magno labore, & fidelitate descripta est ex Authographo Codice, qui hodiedum in Bibliotheca Monasterii S. Galli asservatur, Sæculo VIII., uti character, & aliæ notæ satis innuunt, exaratus. Meminit illius, Antiquitatis felicissimus Investigator, Joannes Mabillonius Veterum Analectorum Tomo IVto. ubi ad calcem operis in variis observationibus ex MSC. Codicibus Germanicis num. VIIIvo. ita scribit: *In alio Codice S. Galli, qui ad annos nongentos accedit, post Regulam S. Benedicti, nempe post hæc verba:* Deo protegente pervenies. Amen. *hæc leguntur:* Equidem S. P. Benedictus qualitate &c. & in fine: *Initio* (inquit) *Regulæ præmittuntur versus vulgati:* qui leno jugo &c. *Adscripta est ubique Versio Theotisca.* Hæc Mabillonius Codicem isthunc describens, quem ante 40. annos ipse in S. Gallo perlustraverat, pluris illum profectò facturus, nisi Gallus, & Teutonici idiomatis, cujus antiquissimum est monumentum, expers fuisset. Majori in pretio habuit hanc *vetustissimam*, uti vocat, *membranam*, ex direptione Monasterii cum plurimis aliis in Civitatem S. Galli tunc delatam, Melchior Heiminsfeldius Goldastus, qui operosâ diligentiâ inde vocabularium ordine Alphabetico collegit. Extat illud Alamannicarum Rerum Tomi IIdi Parte primâ. Authorem hujus Interpretationis quod attinet, fuit ille Monachus quidam Kero nomine, qui tempore S. Othmari Abb. hoc est: circa annum Septingentesimum vigesimum in Monasterio S. Galli floruit, &, cùm inter doctiores esset id operis in se suscepit, ut rudioribus, & Latini Sermonis non adeò peritis Vitam Monasticam professuris succurreret, quò faciliùs legem nôssent, secundum quam Deo militarent, nempe Regulam S. Benedicti, quam in Monasterio S. Galli variis incursionibus à morte B. Galli jactato vel noviter præter B. Columbani Constitutiones introducendam, vel, quod alii censent, potius restabiliendam à Rege Pipino Juniore Othmarus acceperat. Ita referunt Antiqua Monumenta nostra, & Monasterii Annales, quibus hac in parte optimè consonat, dubiæ aliàs nonnunquam fidei, Goldastus in præviis Annotat. ad cit. Tom. II. An verò idipsum, quod superest, & hîc ad apicem reddimus, Authographum Keronis manu scriptum sit? haud facilè definierim, cùm nullum ejus sufficiens reperiam vestigium, licèt character coævus censeri possit. Imò dubium mihi movet altera consimilis apud nos existens membrana ejusdem ævi, sed non calami, quæ eandem Regulam exhibet cum eadem interlineari versione Theotisca, paucis tamen in locis, & ferè tantùm ab initio. In fine verò aliud fragmentum de Confessione Fidei, & Oratione Dominica (ut notavit citatus Goldastus) Barbaro, sive Alamannico sermone legitur, si tamen legi potest. Ubi in ultimo folio quasi pennam experturus quidam hæc nomina inscripsit: Kero. Kerolt. Quæ non Scriptorem, sed Theotiscæ versionis Authorem designare videntur, maximè cùm utrumque hoc MS. plurimis scateat erroribus, Keronis Doctrinæ haud affingendis. Cæterùm descripta est hæc Regula ad literam, etiam cum erroribus, & abbreviaturis, ut superimposita Versio Teutonica exactiùs dignosci posset, & ipse textus Latinus præter ruditatis illius ævi exemplum, egregium quoque variæ Lectionis Regulæ Benedictinæ præberet monumentum, quod multorum gustui talium cupediorum avido non ingratum fore speramus.

REGULÆ

Digitized by Google

REGULA S. BENEDICTI.

INCIPIUNT CAPITULA.

I. De generibus [1] *Monachorum.*
II. Qualis debeat esse Abbas.
III. De adhibendis ad consilium fratribus.
IV. Quæ sunt Instrumenta bonorum operum.
V. De obedientia.
VI. De Taciturnitate.
VII. De Humilitate.
VIII. De officiis divinis in noctibus.
IX. Quanti psalmi dicendi sunt nocturnis horis.
X. Qualiter æstatis tempore agatur nocturna laus.
XI. Qualiter Dominicis diebus Vigiliæ agantur.
XII. [2] *Qualiter matutinorum solemnitas agatur.*
XIII. Privatis diebus qualiter matutini agantur.
XIV. In Natalitiis Sanctorum qualiter Vigiliæ agantur.
XV. Alleluia quibus temporibus dicatur.
XVI. Qualiter divina opera per diem agantur.
XVII. [3] *Quanti Psalmi per easdem horas* [4] *dicendi sunt.*
XVIII. Quo ordine ipsi Psalmi dicendi [5] *sunt.*
XIX. De Disciplina psallendi.
XX. De reverentia orationis.
XXI. De Decanis Monasterii [6] *quales debeant esse.*
XXII. Quomodo dormiant Monachi.
XXIII. De excommunicatione culparum.
XXIV. Qualis debeat esse modus excommunicationis.
XXV. De gravioribus culpis.
XXVI. De [7] *his qui sine jussione* [8] *junguntur* [9] *excommunicationis.*
XXVII. Qualiter debeat Abbas sollicitus esse circa excommunicatos.
XXVIII. De his qui sæpius correpti, [10] *emendare noluerint.*
XXIX. Si debeant iterum recipi fratres exeuntes de Monasterio.
XXX. [11] *Pueri minore ætate qualiter corripiantur.*
XXXI. De [12] *Cellario Monasterio.*
XXXII. De ferramentis [13] *vel rebus Monasterii.*
XXXIII. Si quid debeant monachi proprium habere.
XXXIV. Si omnes æqualiter debeant necessaria accipere.
XXXV. De Septimanariis coquinæ. *XXVI.*

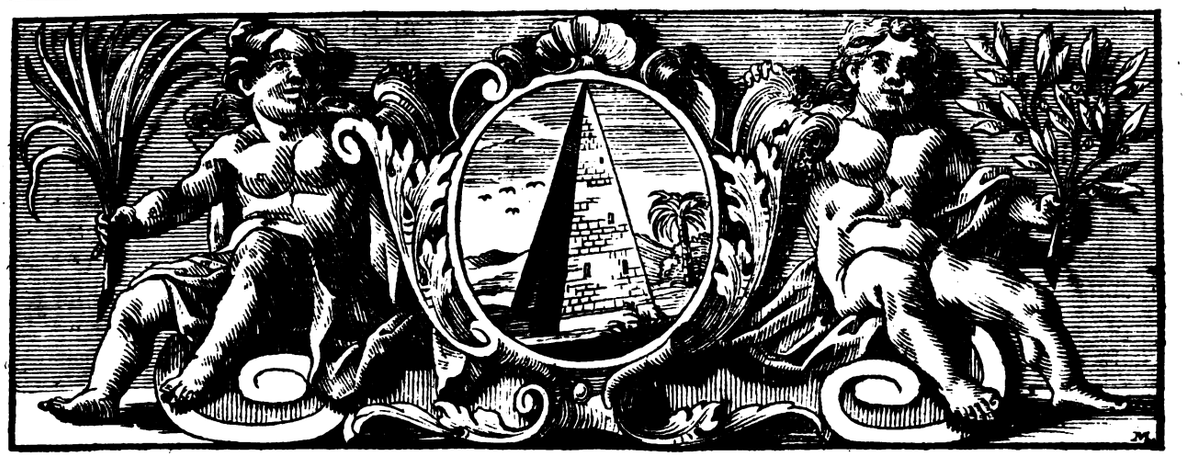
1) Holsteniana editio addit *vel vita.* 2) Holst. Quomodo. 3) Holst. Quot. 4) Holst. canendi 5) Sint. 6) *Quales* usque *esse* omittitur in Holst. ed. 7) Iis. Holst. 8) add. Abbatis. Holst. 9) Excommunicatis. 10) Non emendaverint. Holst. 11) De pueris. Holst. 12) Cellerario Monasterii qualis debeat esse. Holst. 13). & 14) ciborum. Holst.

Digitized by Google

XXXVI. De infirmis fratribus.
XXXVII. De ſenibus, vel infantibus.
XXXVIII. De hebdomadario lectore.
XXXIX. De menſura [14] *cibi.*
XL. De menſura potus.
XLI. Quibus horis [15] *oportet reficere fratres.*
XLII. Ut poſt completorium nemo loquatur.
XLIII. De [16] *his qui ad opus Dei vel ad menſam tarde occurrunt.*
XLIV. De his qui excommunicantur, quomodo ſatisfaciant.
XLV. De his qui falluntur in Oratorio.
XLVI. De his qui in [17] *aliquibus levibus rebus delinquunt.*
XLVII. De ſignificanda hora operis Dei.
XLVIII. De opere manuum quotidiano.
XLVIIII. De quadrageſimæ Obſervatione.
L. De fratribus qui longe ab oratorio [18] *operantur.*
LI. De fratribus qui non longe ſatis proficiſcuntur.
LII. De oratorio Monaſterii.
LIII. De hoſpitibus ſuſcipiendis.
LIV. [19] *Ut non debeant Monachi eulogias ſuſcipere*
LV. De veſtiariis, [20] *vel calceariis fratrum.*
LVI. De Menſa Abbatis.
LVII. De artificibus Monaſterii.
LVIII. [21] *De ordine ſuſcipiendorum fratrum.*
LIX. De filiis Nobilium, vel pauperum. [22]
LX. De Sacerdotibus, qui in Monaſterio habitare voluerint.
LXI. De Monachis peregrinis. [23]
LXII. De Sacerdotibus Monaſterii. [24]
LXIII. De ordine Congregationis.
LXIV. De ordinando Abbate.
LXV. De Præpoſito. [25]
LXVI. De [26] *oſtiariis monaſterii.*
LXVII. De fratribus in via directis.
LXVIII. Si fratri impoſſibilia injunguntur.
LXIX. Ut in Monaſterio non præſumat alter alium defendere.
LXX. Ut non præſumat quisquam aliam cædere aut excommunicare.
LXXI. Ut obedientes ſibi ſint invicem fratres.
LXXII. De Zelo bono quem debent monachi habere.
LXXIII. De [27] *hoc quod non omnis Juſtitiæ obſervatio in hac ſit regula conſtituta.*

15) Oporteat. Holſt. 16) Iis. legit Holſt. ut &c. 44. 45. 46. 17) Aliis quibuslibet rebus. Holſt. 18) Laborant aut in via ſunt. Holſt. 19) Si debeat Monachus literas vel aliquid ſuſcipere. Holſt. 20) Et. Holſt. 21) De diſciplina ſuſcipiendorum. Holſt. 22) Qui offeruntur. addit Holſt. 23) Qualiter ſuſcipiantur. add. Holſt. 24) Additur ap. Holſt. qualiter ſuſcipiantur. 25) Monaſterii. add. Holſt. 26) Oſtiario. Holſt. 27) Eo. Holſt.

Digitized by Google

(a) DE MORIBUS PERFECTIONIS.

FIdes cum (b) opera; Desiderium cum perseverantia; Modestia cum diligentia; Castitas cum humilitate; Jejunium cum temperantia; Paupertas cum largitate; Silentium cum locutione; Dispensatio cum æqualitate; Sustinentia sine odio; Abstinentia cum temperantia; Zelus sine asperitate; Mansuetudo cum justitia; Confidentia sine trepiditate; Confessio sine excusatione; Doctrina cum adimplitione; Ascensio, sine descensione; Humile, contra altum; Actio, sine murmuratione. Simplicitas, cum prudentia. Humilitas, sine adulatione. Christianitas, sine hypocrisi (c) intimoris. (d) Cuncti continentur in perfecti (e) inperfectione: tunc perfectus est homo quando plenus est caritate.

Keuuisso zekarauuenne sint herzun unserin
Ergo præparanda, sunt corda (f) nostra
indi lihhamun dero unihono piboto dera hor-
& corpora, sancta præceptorum obe-
samil zechamsanne, indi daz min hebit in uns
dientiæ militandæ, & quod minus habet in nobis
chnuat samstes pittames truhtinan daz dera
natura possibile, rogemus Dominum, ut gra-
ensti sinera zuatue uns helfa eocouuelihera
tiæ suæ (g) adibeat nobis adjutorium (h) omni
(i) erda. Indi so fliohente dera hella uuizzi ze
tempore. Et si fugientes gehennæ pœnas, ad
libe uuellemes duruhqhuueman euuikemu
vitam volumus pervenire perpetuam;
denne nunoh muazzot, indi in desemu lihhamin
dum adhuc vacat, & in hoc corpore
pirumes, indi desiu alliu duruh desan leoht lib
sumus, & hæc omnia per hanc lucis vitam
muazzo eruullan zehlauffanne indi zetuenne ist
vacat implere, currendum & agendum est
nu daz in euuin uns piderbit.
modo, quod in perpetuum nobis expediat.

Zekesezzenne ist keuuisso fona uns dera truh-
Constituenda est ergo à nobis domi-
tinlihhun scuala dera deonosti in deru kesezzidu
nici schola servitii, in qua institutione
neouueht sarfer neouueht suuarre uns kesez-
nihil asperum, nihil grave nos constitu-
zente uuauuannemes uzzan ioh auh ibu huuz
turos speramus: Sed & si quid
luzziles keduunganor dictetemu des rehtes re-
paululum restrictius, dictante æquitatis ra-
diun

(a) Hunc titulum exhibet Codex MSC. San. Gallensis, è quo hæc Regula Benedicti descripta est, quemque in hac editione sequimur, quum in aliis editionibus omnibus PROLOGUS inscribatur. Ceterum videtur librarius vel scriba, qui Codicem exaravit, hunc titulum unacum omnibus iis, quæ latine hic tantum extant, aliunde per errorem haussisse, atque huc perperam transtulisse: quod tamen omne spurium esse inde patet, quia in nulla editione alia reperitur: à Kerone in linguam Germanicam translatum non est, neque initio Prologi convenit. Interim ut aliqualem cum sequentibus nexum eidem conciliaret Librarius, ultima Prologi Regulæ Bened. à verbis. *Ergo præparanda sunt corda*, &c. usque ad *manet in æternum Amen* huc apposuit, atque ineptæ, huic laciniæ subjunxit quanquam nemo non videat, quam parum congrue hoc fit factū.

(b) Lege: opere.
(c) Vox vitiosa.
(d) Leg. Cuncta.
(e) Leg. perfectione.
(f) *Nostra* deest ap. Holst.
(g) Jubeat. Holst.
(h) Pro *omni tempore*, habet Holst. *ministrare.*
(i) *Hic sine dubio latet vitium, & legendum est:* citi, *quod & infra pro:* tempore *occurrit.*

diun duruh puazza achuſtio edeo *tione propter emendationem vitiorum, vel* (i) det libes minna frankange nalles ſar *converſationem Caritatis proceſſerit. Non illico* erflaucter forahtun fleohes uuec dera heily *pavore perterritus* (k) *fugias viam Salutis* daz niſt uzzan enkemu ſinde zepekin- *quæ non eſt, niſi anguſto* (l) *itinere incipi-* nanne frankanc keuuiſſo des libes indi *enda, proceſſu vero converſationis &* dera kilauba kepreittemu herzin unerrah- *fidei dilatato corde et inenar-* hotlihhera minna dera ſuazzi ſi kehlaufan *rabili dilectionis dulcidine curritur* kepoto cotes daz fona ſiin ſelbes (m) *mandatorum Dei, ut ab ipſius* meiſterluam lirnente in ſineru leru unzin (n) *Magiſterio diſcentes, in ejus doctrina usque* ze tode in muniſtre duruhuuonente dolun- *ad mortem in Monaſterio perſeverantes paſſio-* gono Chriſtes duruh kedult teilnemen daz *nibus Chriſti per patientiam participemus, ut* rihhes ſine kearneem uueſan ebanlozzon. *regni ejus mereamur eſſe conſortes; Amen.*

Du demu ſlehtin iohhe Criſtes halſa unter- (o) *Qui leni iugo Chriſti colla ſubmit-* leccan keros rehtungu ſelpuuillin kib muat *tere cupis regulæ ſponte, da mentem* ſuazzan daz nemes honec hiar der altun euua *dulcis, ut capias mella: hic Teſtamenti Veteris,* ioh dera niuun alliu lera hiar antreity cot- *novique cuncta doctrina; hic ordo di-* chundiu hiar hreiniſto lib indi den keuuihter *vinus, hic caſtiſſima vita, hocque benedictus* fater keſazta uuiho puah indi deſu kepot *pater conſtituit Sacrum volumen, hæcque manda-* ſinem haltan chindum indi Chriſtes *vit ſuis ſervare alumnis, ſimplicius Chriſtique* ambaht des meiſtartuames midanti uuerach *miniſter magiſtri latens opus*

framerhlot in alle einaz duuidaro loon ioh *propagavit in omnes; una tamen mercis u-* pedero uuonet in euuin. *troque manet in æternum, Amen.*

Hloſe (2) uuela gohind pibot des meiſtres (p) *Auſcultа ô fili præcepta magiſtri,* indi kehneigi oora des herzin dines indi ze- *& inclina aurem cordis tui, & ad-* manungu des eerhaftin fateres cernlihho int- *monitionem pii patris, libenter ex-* fah, indi huuaslihho erfulli daz ze inan duruh *cipe, & efficaciter comple: ut ad eum per* horſamy arabeit huuarabes fona demu duruh *obedientiæ laborem redeas, à quo per* unhorſamy ſlaffy keliti Ze dih keuuiſſo *inobedientiæ deſidiam receſſeras. Ad te ergo* nu mir uuort iſt kehrihtit ſo huuer ſo far- *nunc* (q) *mihi ſermo dirigitur, quisquis abre-* ſahhanti eikaneem uuillom (3) trahtine cri- *nuntians propriis voluntatibus Domino Chri-* ſte uuaremu chuninge chamfanter dera horſa- *ſto vero Regi militaturus obedi-* my ſtarchiſtun inde ioh (4) fora perahtida *entiæ fortiſſima atque* (r) *præclara* uuaffan zuanimis az eriſt daz ſo huuaz ſo ze *arma* (s) *adſumis. In primis ut quicquid a-* tuanne pikinnes cuates fona imu duruhtan *gendum inchoas bonum ab eo perfici* anaſtantantlihoſtin kepete pittes daz der *inſtantiſſima oratione depoſcas; ut qui* unſih giu in chindo keuuerdonter iſt ruaua *nos jam in filiorum dignatus eſt numero* kezellan ni ſcal edderuuenne fona ubilem *computare, non* (t) *debet aliquando de malis* tatim unſerem keunfreuuit uuerran. ſo keuuiſſo *actibus noſtris contriſtari. Ita enim* imu eocouueliheru citi fona cuatum ſinen in *ei omni tempore de bonis ſuis in* uns ze karauuenne iſt daz nalles einin erpol- *nobis* (5) *parendum eſt, ut non ſolum* (u) *ira-* ganer

(i) Conſervationem. Holſt.
(k) Refugias. Holſt.
(l) Initio. Holſt.
(m) Via mandatorum. Holſt.
(n) Nunquam magiſterio diſcedenter. Holſt.
(o) Hæc â verbis *Qui leni*, uſque ad *Auſcultа ô fili.* Simplicii ſunt Caſinenſis Abbatis in Regulam Benedicti concinnati verſus qui admodum corrupte hic exhibentur, ap. Holſtenium autem ita leguntur:

Qui levi jugo Chriſti colla ſubmittere cupis
Regulæ ſponte da mentem, dulcia ut capias mella.
Hic Teſtamenti Veteris Novique mandata,
Hic ordo divinus, hicque caſtiſſima vita.
Hoc BENEDICTUS Pater conſtituit Sacrum vo-
lumen,
Suisque mandavit hæc ſervanda alumnis.
Simplicius famulus Chriſtique miniſter
Magiſtri latens opus propagavit in omnes:
Una tamen merces utrisque manet in ævum.

(p) His verbis incipit Prologus Regulæ. Ceterum ap. Holſten. pro *Auſcultа*, legitur *Obſcultа.*
(q) Meus. Holſt.
(r) Præclara. Holſt.
(s) Sumis. Holſt.
(t) Debeat. Holſt.
(u) Addit Holſt. ut.

(2) *Hæc ita lege:* uuelago Chind, *ten legit Goldaſtus in Gloſſis ex hoc Keronis textu Theotiſco decerptis. conf. notam meam ad Otfrid. Eu. I, 55, 133.*
(3) Truhtine, *crebrius & infra & alibi occurrit; ſupra habuimus* truhtinlihhun, *dominici.*
(4) Fora perahtida *coaſſa in unum vocabulum:* fora-perahtida; *quod idem eſt ac:* præclara; *non autem* præ-dura.
(5) *Lege:* parandum eſt; *quod vox* karauuenne *indicat, & contextus.*

(x) â

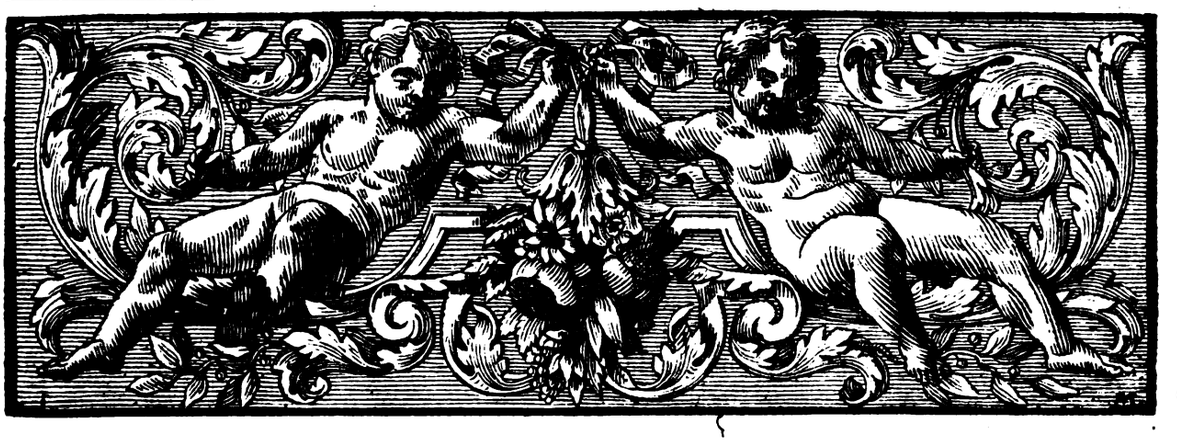
ganer fater ſiniu nalles eonaldre chind er ur-
tus pater ſuos non aliquando filios exhære-
erbe uzzan daz forahtanter truhtin ke-
det, ſed nec ut metuendus Dominus irri-
cremiter fona ubilum unſereem ſo uuirſiſton
tatus (x) *â malis noſtris, ut nequiſſimos*
ſcalcha euuic ſelle ze uuizze die inan fol-
ſervos perpetuam tradat ad pœnam, qui eum ſe-
gen ni uuolton ze tiuridu. Erſtantemet ke-
qui noluerint ad gloriam. Exſurgamus er-
uuiſſo edderuuenne eruuechenteru unſih ke-
go tandem aliquando excitante nos ſcri-
ſcrifti ioh qhuedenteru cit iſt giu uns ſona
ptura, ac dicente: hora eſt jam nos de
ſlaffe ze ſtanne indi intlohhaneem augom un-
ſomno ſurgere, Et apertis oculis no-
ſeren ze cotchundemu leohete zualuuſtren-
ſtris ad Deificum lumen adtoni-
teem oorom horrames cotchundida tagalihhin
tis auribus audiamus divina cottidie
qhuuedent huuaz unſih zuamanoot ſtimma
clamans quid nos (y) *ammonet vox*
qhuedent hiutu ibu ſtimma ſina hoorret ir ni
dicens: hodie ſi vocem ejus audieritis, no-
churit furihertan herza iuueriu indi auur der
lite obdurare corda veſtra; Et iterum; Qui
eigi oorun horendo hoorre huuaz keiſt
habet aures audiendi audiat; quid ſpiritus
qhuede ſamanungu indi huuaz qhuuidit qhe-
dicat Eccleſiis, & quid dicit: ve-
mat ſuni hoorrat mih forahtun Truhtines leru
nite filii audite me, timorem Domini docebo
iuuih hlauffat denne leoht des libes (6) eigir-
vos. Currite dum lumen vitæ habe-
tir min finſtrii des todes euuih pifahe
tis, ne tenebræ mortis vos comprehendant.
indi ſuahhanti truhtin in managii liuteo
Et quærens Dominus in multitudine populi,
huuemu deiſu haret uuerachman ſinan auur
cui hæc (z) *clamet, operarium ſuum, Iterum*
qhuidit huuer iſt man der uuili lib, indi
dicit; Quis eſt homo, qui vult vitam, &
keroot ſehan taga cuate daz ibu du hoorres
cupit videre dies bonos. Quod ſi tu audiens
antuurti ih qhuuidit dir cot ibu uuili haben
reſpondeas: Ego, dicit tibi Deus; ſi vis habere
uueran indi euuigan liib piuueri zungun di-
veram & perpetuam vitam, Prohibe linguam tu-
neru fona ubile indi lefsa dina min ſprehhen
am â malo, & labia tua ne loquantur
ſeer kihuuerebi fona ubile indi tua cuat
dolum. Diverte â malo & fac bonum,
ſuahhi fridu indi kefolge den indi denne
inquire pacem & (aa) *perſequere eam. Et cum*
deſiu tuettir augun miniu ſimblum iuber iuuih
hæc feceritis, oculi mei (bb) *ſemper ſuper vos,*
indi ooron miniu ze kepetum iuuereem indi
& aures meæ ad preces veſtras, &
er denne mih kenemmeet quhidu iu
antequam me invocetis, Dicam (cc) *vobis*
ſe az pim huuaz ſuazzira uns ſona deſeru
Ecce adſum. Quid dulcius nobis (dd) *ab hac*
ſtimmu truhtines keladenter unſih priadra tiu-
voce Domini invitantis nos, fratres ca-
riſtun ſee dera gnada ſua keaugit uns truh-
riſſimi! Ecce! pietate ſua demonſtrat nobis Do-
tin uuec des libes picurte keuuiſſo dera klauba
minus viam vitæ. Succinctis ergo fide,
edo kihaltidu cuatero tatio lanchom unſe-
vel obſervantia bonorum actuum lumbis noſtris,
reem indi keſcuahte in garauuidu des Euat-
(ee) *& calciatis in præparatione. Evan-*
chundin fridoo fuazzum (7) ſcangames ſinda
gelii pacis pedibus pergamus itinera
ſine daz karneem inan der unſih ladoot in
ejus, ut mereamur eum qui nos vocavit (ff) *in*
rihhe ſinemu ſehan in des rihhes huſe ibu
regno ſuo videre, in cujus Regni tabernaculo ſi
uuellemes puan uzzan dara cuateem tatim
volumus habitare, niſi illuc bonis actibus
ſi kelauffan min duruhqhueman uzzan
(gg) *curratur, minime* (hh) *pervenietur. Sed*
frahemees mit foraſakun (8) trihtinan quhe-
interrogemus cum Propheta Dominum (ii) *di-*
dentes imu truhtin huuer puit in ſelidun
centes ei: Domine quis habitabit in tabernaculo
dineru ede huuer kereſtit in perege uuihemu
tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto
dinemu? after derero antfrahidu pruadra
tuo? Poſt hanc interrogationem fratres
hoorremees truhtinan antlengantan indi
audiamus Dominum reſpondentem, &
augan-

(x) *â* deeſt ap. Holſt.
(y) Admoneat.
(z) Clamat. Holſt.
(aa) Sequere. Holſt.
(bb) *Semper* deeſt ap. Holſt.
(cc) *Vobis* deeſt ap. Holſt.
(dd) *Ab* deeſt ap. Holſt.
(ee) Pro *& calciatis — usque pedibus.* ap. Holſt. legitur *per Ducatum Evangelii.*
(ff) In regnum ſuum. Holſt.
(gg) Curritur. Holſt.
(hh) Pervenitur. Holſt.
(ii) Dicentem. Holſt.
(6) *Lege:* eigit ir.
(7) *Non dubito legendum eſſe:* kangames. *in hac ipſa Regulæ hujus translatione occurrit:* kangant, kangante, kanganti, kangees.
(8) Truhtinan *legendum eſſe non eſt dubitandum, cum vox* truhtin *ordinarie à Noſtro adhibeatur, quod vel ſequens linea firmaverit.*

augantan uns uuec deſſelbin huſes
oſtendentem nobis viam ipſius tabernaculi
qhuedanti der inkaat ano pismiz indi vur-
dicens: Qui ingreditur ſine macula, & ope-
chit reht der ſprihhit uuarhafti in
ratur juſtitiam, qui loquitur veritatem in
herzin ſinemu der ni teta ſeer in zungun
corde ſuo. qui non egit dolum in lingua
ſineru der ni teta nahiſtin ſinemu ubil der
ſua, qui non fecit proximo ſuo malum, qui
ituuiz ni enfianc uuidar nahiſtin ſinemu
obprobrium non accepit adverſus proximum ſuum,
der farfluahhanan diubil mit eddesuuelihha
qui malignum diabolum aliqua
keſpanſt imu mit diaſelbun keſpanſt ſina fona
ſuadentem ſibi cum ipſa ſuaſione ſua â
keſihtim herzin ſiner farſpienti keleitta ze
conſpectibus cordis ſui reſpuens, deduxit ad
neouuehti indi luzzileer kidanc ſin kihebita
nihilum, & parvulos cogitatus ejus tenuit,
indi zuakechnuſita ze Chriſte Dia furahtante
& adliſit ad Chriſtum. qui timentes
truhtinan fona cuateem kihaltidom itu nalles
Dominum de bona obſervantia ſua non
ſih kebant keile uzzan diuſelbun in ſih cua-
ſe reddunt elatos, ſed ipſa in ſe bo-
tiu nalles fona ſih magan uzzan fona truhtine
na, non â ſe poſſe, ſed â Domino
uueſan uuanant uuerchontan in ſih Truhtinan
fieri (kk) exiſtimant. Operantem in ſe Dominum
mihhilont daz mit foraſegin qhuedente
magnificant illud cum Propheta dicentes:
nalles uns truhtin uzzan nemin
Non nobis Domine non nobis, ſed nomini
dinemu kib tiurida ſoſo noh poto
tuo da gloriam. Sicut nec Paulus Apoſtolus
fona prædigij ſineru imu eddesuuaz kizelita
de prædicatione ſua ſibi aliquid imputavit,
qhuedenti anſt cotes pim daz daz pim inde
dicens: Gratia Dei ſum id quod ſum: Et
auur er ſelbo qhuidit: der cuatliheet in (9)
iterum ipſe dicit: Qui gloriatur in
trihtine cuatlihee: danan ioh truhtin
Domino glorietur: unde & Dominus in Evan-
qhuad der hoorit uuort miniu deſiu indi
gelio ait: Qui audit verba mea hæc, &
tuat dei kelihhiſon inan commane ſpahemu
facit ea, ſimilabo eum viro ſapienti,
der kezimbrota hus ſinaz oba ſteine
qui (ll) ædificat domum ſuam (mm) ſuper petram,
qhuamun aha platoon uuinti indi erlo-
venerunt flumina, flaverunt venti, & impe-
ſotatun in hus daz indi fial danta
gerunt in domum illam, & non cecidit, quia
keſtudit uuas oba ſteine deiſu erfullenti
fundata erat ſupra petram. Hæc complens
trihtin peitoot unſih tagalih hin deſem
Dominus, expectat (nn) nos cottidie his ſuis
uuiheem ſineem manungum tatim unſih ant-
ſanctis monitis factis nos re-
lengan ſcolan pidiu unſih duruh puazza
ſpondere debere. Ideo nobis propter emendatio-
ubilero deſſes libes taga ze antlazza
nem malorum hujus vitæ dies ad inducias
ſint kelingit qhuedentemu potin edo niuueiſt
relaxantur, dicente Apoſtolo: An neſcis
danta kidult cotes ze hriuuun dih zualeitit
quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit,
keuuiſſo erhafter qhuidit niuuillu tod
Nam pius Dominus dicit: Nolo mortem
des ſuntigin uzzan daz (10) kehuueraue indi
peccatoris, ſed ut convertatur &
lebee denne keuuiſſo intfrahetomes truhti-
vivat. Cum ergo interrogaſſemus Domi-
nam priadra fona puarre des huſes ſines
num fratres de habitatore tabernaculi ejus,
kehortomees des puentin kipot uzzan ibu
audivimus habitandi præceptum; ſed ſi
erfullemees des puentin ambahti pirumes
compleamus (oo) habitationis officium erimus
eribun himilrihhes
hæredes regni cœlorum. (pp) Amen.

(kk) Exiſtimantes. Holſt.
(ll) Ædificavit. Holſt.
(mm) Supra. Holſt.
(nn) Nos, deeſt ap. Holſt.
(oo) Habitatoris. Holſt.
(pp) Sequuntur ap. Holſt. & in aliis editionibus. *Ergo præparanda ſunt* &c. quæ ſupra jam habuimus. vid. ſupra not. (a).
(9) *Iterum lege:* truhtine. *vid. Notam 8. ſupra.*
(10) Kehuueraue: conuertatur. *In eodem hoc textu Theotiſco occurrit:* kehuueraban, kiuuerbit uueſan, *conuerti.* kehuueraune, *conuertatur.* ſin kehuuerbit, *conuertuntur.*

Digitized by Google

REGULÆ S. BENEDICTI.

CAP. I.

Fona chunnun munícho

De generibus (a) Monachorum.

MUnicho fioreo uueſan chunni chund ſamanungono daz iſt muniſtrilih eriſta ſamanungono daz iſt muniſtrilih chamffanti untar regulu edo demu fatere danaan andraz chunni iſt einchoranero daz iſt uualdlihhero deſur die nalles des libes uualme dera niuuuij uzzan des muniſtres chorungu lancſameru die lirneton uuidar diubil madera niuuuij uzzan des muniſtres chorungu helfu giu kileerte fehtan, indi uuela kileerte pruaderlihhera urſuahhidu ze einluzlihheru fehtim des uualdes ſihhuregiu ano helfa andres einera henti edo arame uuidar achuſti des fleiskes, edo kidancha cote

Monachorum quatuor eſſe genera, manifeſtum eſt; Primum Cœnobitarum, hoc eſt monaſteriale militans ſub regula, vel Abbate; Deinde ſecundum genus eſt Anachoritarum, id eſt Heremitarum; horum qui non (b) converſationis fervore diuturna, (d) qui didicerunt contra diabolum multorum ſolatio jam docti pugnare, & bene inſtructi (e) fraterno examine ad ſingulare pugnam eremi ſecuri jam ſine conſolatione alterius ſola manu, vel brachio contra vitia carnis, vel cogitationum Deo

helfantemu kenuhtſamont fehtan. dritta keuuiſſo municho uuirſiſta chunni iſt lihhiſarro die noh dera rehtungu cechorote pifindungu des meiſtres ſoſo cold des ouanes uzzan in pliuues chnuati keuueihhete nu noh uuerhum deononte uueralati kelaubu liugant cote durtuh ſcurt ſint keuuizzan die zuuiske edo driske edo keuuiſſo einluzze ano hirti nalles truhtinlihem uzzan iro pilohhaneem euuiſtun fora euu im iſt kiridono uuniluſt denne ſo huuazzo uuannant edo kiuuellant daz qhue-

auxiliante ſufficiunt pugnare. Tertium vero Monachorum (f) deterrimum genus eſt (1) Sarabaitarum, qui nulla regula adprobati (g) experientia Magiſtri, ſicut aurum fornacis, ſed in plumbi natura molliti adhuc operibus (b) ſervientes ſeculo, fidem mentiri Deo per tonſuram noſcuntur, qui bini, aut terni, aut certe ſinguli ſine paſtore, non dominicis, ſed ſuis incluſi ovilibus. Pro lege eis eſt deſideriorum voluptas: Cum quicquid putaverint, vel elegerint, hoc dicunt ſanctum, Et quod noluerint, hoc putant

nalles

(a) *Vel vita.* addit Holſt.
(b) Converſionis.
(c) Novitio.
(d) Deeſt ap. Holſt.
(e) Fraterna exacie. Holſt.
(f) Teterrimum. Holſt.
(g) Vel experientia magiſtra.
(b) Servantes ſeculo fidem. Holſt.
(1) *De Sarabaitis vide quæ leguntur in du Fresne Gloſſ. Lat. Barbar. & in J. H. à Seelen Memoriâ Stadenianâ cap. VI. obſ. 19. ubi Stadenius dicit: Sarabaitarum*, lihiſarro, *die thun was ihnen gleichet, das iſt, gut düncket.* Lihhiſarro *idem eſt ac* Lihhizari, Lihhizaru. *quæ voces in Verſione Tatiani cap. 39. v. 7. & 33, 2. occurrunt, & hypocritas denotant. apud Notker. Pſ. 48, 14.* ypocritæ *redditur per:* kelihſeara. *Quadrat autem nomen* hypocritæ *ad id Monachorum genus, de quo hic ſermo eſt, quia uti infra dicitur,* fidem *mentiuntur.* Deo *per tonſuram.* Scherz.

nalles erlaubpan. fiorda keuuiſſo chunni iſt
non licere. Quartum vero genus eſt
municho daz iſt kenemmin ſuuihharro die
monachorum quod nominatur, gyrovagum, qui
allan lib iro duruh miſſilihho lantſcaffi
(*i*) *totam vitam ſuam per diverſas provincias*
driskeem edo feoriskeem tagum duruh miſſi-
ternis aut quaternis diebus per diver-
lihho cello ſint kecaſtluamit ſimblum ſuuihonte
ſorum cellas hoſpitantur, ſemper vagi
indi neonaldre ſtatige indi eiganeem uuilloom
& nunquam ſtabiles, & propriis voluntatibus,
indi cheluun unerlaubantlihheem deononte indi
& gulæ inlecebris ſervientes, &
duruh alli uuuirſirun lihhiſarum ſona dero
per omnia deteriores Sarabaitis. De quorum
alleru derero uuirſirin libe pezzira iſt
omnium (*k*) *horum miſerrima converſatione melius eſt*
ſuuigeen denne kiſprohhan. derem keuuiſſo
ſilere, quam loqui. His ergo
farlazzanen ze ſamanungu ſtarachiſtin chunne
omiſſis ad Cœnobitarum fortiſſimum genus
keſezzamees zuahelfantemu Truhtine qhue-
diſponendum, adiuuante Domino venia-
memees.
mus, (*l*) *Amen.*

Cap. II.

Qualis debeat eſſe Abbas.

Abba, (*m*) *qui præeſſe dignus eſt Monaſterio,*
ſimblum (1) kehunkan ſcal daz iſt keqhuetan
ſemper meminere debet, quod dicitur:
indi nemin meririn tatim erfullan Criſtes
Et nomen maioris factis implere: Chriſti
ſo keuuiſſo tuan uuehſal in muniſtre iſt kelau-
ènim agere vices in monaſterio creditur,
bit denne er ſelbo iſt kenemmit pinemin qhue-
quando ipſius vocatur pronomine: Di-
dentemu potin entfiangut atum zeuunske
cente Apoſtolo: Accepiſtis ſpiritum adoptionis
chindo in demu haremees faterlih fater. enti
filiorum in quo clamamus Abba pater. Ideo-
pidiu neouueht uzzana pibote truhtines
que Abbas nihil extra præceptum Domini,
daz fer ſii ſculi edo lerran edo keſezzan edo
quod abſit, debet (*n*) *aut docere aut conſtituere, vel*
kepeotan uzzan kipot ſinaz edo lera deiſmin
iubere: Sed iuſſio eius vel doctrina fermen-
der cotchundin rehtes in diſcono mua-
tum divinæ juſtitiæ in diſcipulorum men-
tum ſi keſprengit kehuctic ſii ſimblum daz
tibus conſpergatur; Memor ſit ſemper Abbas quia
dera ſinera lera edo diſcono horſamii indi
Doctrinæ ſuæ, vel diſcipulorum obedientiæ utra-
peidero rachono in dera forahtlihhun ſuanu
rumque rerum in tremendo judicio
cotes ze tuenne iſt keſuahhidda indi uuizzi
Dei facienda erit diſcuſſio; ſciatque
ſunta hirtes anahlinenti ſo huuaz ſo in
Abbas, culpæ paſtoris incumbere, quicquid in
ſcaffum fater hiuuiskes piderbii ſinera min
ovibus paterfamilias utilitatis (*o*) *ejus minus*
megi findan ſo auur iſt daz ibu
(*p*) *poterit inveniri.* (*q*) *Tantum iterum erit, ut ſi*
unſtillemu edo unhorſamont chortan hirtes iſt
inquieto, vel inobedienti gregi paſtoris fuerit
eocouuelih kernii zuakitaniu indi ſuhtigeen
omnis diligentia adtributa, & morbidis
iro tatim alliu iſt ruahcha zuakitan hirti
earum actibus univerſa fuerit cura exhibita, paſtor
iro in ſuanu truhtines inpuntaneer qhuede
earum in iudicio Domini abſolutus: dicat
mit uuizzagin truhtine: reht dinaz ni ki-
cum Propheta Domino: Juſtitiam tuam non ab-
parac in herzin minemo uuarhaffti dina inti
ſcondi in corde meo, veritatem tuam &
heilantij diin qhuad ſie keuuiſſo farmanenti
ſalutare tuum dixi; Ipſi autem contemnentes
farhocton mih indi denne az iungiſt unhorſa-
ſpreverunt me: Et tunc demum inobedien-
men dera ruahcha ſinera ſcaffum uuizzi ſi im
tibus curæ ſuæ ovibus pœna ſit eis
furimakanti ſelbo tod; keuuiſſo denne eddes-
prevalens ipſa mors; Ergo cum aliquis
uueliher intfahit namun zuuifalda ſcal lera
(*r*) *ſuſcepit nomen Abbatis, duplici debet do-*
ſinem forauueſan diſcom daz iſt alliu
ctrina ſuis præeſſe diſcipulis; Id eſt omnia
cuatiu indi uuihiu tatim meer denne uuortum
bona & ſancta factis amplius quam verbis
keaucke indi farſtantanteem diſcoom pibos
oſtendat; (*s*) *Et capacibus diſcipulis mandata*
truhtines uuortum furikiſezzan herteem herzin
Domini verbis (*t*) *proponere, duris* (*u*) *corde*
keuuiſſo indi einfaltlihhero tatim ſinem cot-
vero & ſimplicioribus factis ſuis di-
chundiu pibot keauckan alliu keuuiſſo dei
vina præcepta (*x*) *demonſtrare. Omnia vero quæ*
diſcoom lerit uueſan uuirdaruuartiu in ſineem
diſcipulis docuerit eſſe contraria, in ſuis
tatim chundit nalles zetuenne: ni andreem fo-
factis indicet non agenda: Ne aliis præ-
raſagent er farchoraneer ſi fundan min huuenne
dicans, ipſe reprobus inveniatur; Ne quando
imu

(*i*) Tota vita ſua. Holſt.
(*k*) *Horum* deeſt ap. Holſt.
(*l*) *Amen* deeſt ap. Holſt.
(*m*) Abbas. Holſt.
(*n*) *Aut* deeſt ap. Holſt.
(*o*) *Ejus* deeſt ap. Holſt.
(*p*) Potuerit invenire. Holſt.
(*q*) Tantundem iterum erit liber.
(*r*) Suſcipit. Holſt.
(*s*) Ut. Holſt.
(*t*) Proponat.
(*u*) Vero corde.
(*x*) Demonſtret.
(1) *Lege:* Kehuckan ſcal. *i. e.* meminiſſe, cogitare debet. *in eâdem hac translatione occurrit* kehucti, *commemoratio.* Kehuctit, *memor eſt, deſcendit ab* Hugu, *quod mentem denotat innumeris fere in locis.*

(*y*) *Meam*

Digitized by Google

imu qhuede cot ſuntontemu huuanta du errah-
illi dicat Deus peccanti: Quare tu enar-
hos reht miniu indi zuanimis euua mina
ras iuſtitias meas, & adſumis teſtamentum meum
durih mund dinan du keuuiſſo fietos egij
per os tuum: Tu vero odiſti diſciplinam
mina indi faruurfi uuort miniu after dih.
(y) *meam, & proieciſti ſermones meos poſt te.*
indi du in pruader dines augin halm keſahi
Et qui in fratris tui oculo feſtucam videbas,
in dinemu kepret ni kiſahi nalles fona imu
in tuo trabem non vidiſti; (z) *Ne ab eo*
heit in muniſtre ſi kiskeidan nalles einer
perſona in Monaſterio diſcernatur; Non unus
meer ſi keminnoot denne andrer uzzan den
plus ametur quam alius, niſi quem
in cuateem tatim edo horſamij finde pezzirun
in bonis actibus; aut obedientia invenerit meliorem;
nalles furi ſikeſezzit friger er deonoſti ke-
Non (2) *proponatur ingenuus ex ſervitio con-*
huuarbantemu uzzan andiriu redihaftiu rahha
vertenti, niſi alia rationabilis cauſa
ſi daz ibu ſo reht dictontemu ke-
exiſtat: Quod ſi ita iuſtitia dictante Abbati vi-
duht iſt indi fona ſouuelihher keſezzidu daz
ſum fuerit, & de cuiuslibet ordine, (aa) *id*
tuan (3) man andre keuuiſſo eigono eigin ſteti
facere poteſt. Alii vero propria teneant loca:
danta edo ſcalch edo frier alle in uuihemu ein
Quia ſive ſervus, ſive liber, omnes in Chriſto unum
pirumes indi untar einemo truhtine ebanlihho
ſumus, & ſub uno Domino æqualem
des deonoſtes chamfheit (4) tragamer danta
ſervitutis militiam baiulamus, Quia
niſt mit cotan heiteo antfangida einumezzu
non eſt apud Deum perſonarum acceptio; Solummodo
in deſemu teile mit imu pirumes kiskeidan ibu
in hac parte apud ipſum diſcernimur, ſi
pezzirun fona andreem in uuerchum cuateem
meliores ab aliis in operibus bonis
indi diomuate pirum funtan keuuiſſo eban ſii
& humiles inveniamur. Ergo æqualis ſit
fona imu alleem minna einiu ſi keheban in
ab eo omnibus Caritas, una præbeatur (bb) *in*
alleem after keuurahti dera ekii in leru
omnibus ſecundum merita (cc) *diſciplinæ. In doctrina*
ſineru keuuiſſo potoliha ſcal ſimblum daz
ſua namque Abbas Apoſtolicam debet ſemper illam
pilidi haltan in demu qhuidit dreuui pisueeri
formam ſervare, in qua dicit: Argue, obſecra,
refsi daz iſt miskenti citum citi ekiſom
increpa, Id eſt, miſcens temporibus tempora terroribus
ſlehtiu crimmii des meiſtres erhaftii fateres
blandimenta: Dirum Magiſtri pium patris
keaucke minna daz iſt unekihafteem indi un-
oſtendat affectum: Id eſt indiſciplinatos & in-
ſtilleem ſcal hartor drauuen horſamen keuuiſſo
quietos debet durius arguere: Obedientes autem
indi mittiuuareem dultigeem, daz in pezzira
& mites & patientes, (dd) *ut melius*
piſuuerran ruahchaloſe indi farmanente
proficiant, obſecrare: Negligentes & contemnentes
ſo refse indi keduuinge zuamanomees indi ni
ut increpet, & corripiat admonemus. Neque
altinoe ſunta miſſituantero uzzan ſaar ſo (5) pi-
diſſimulet peccata delinquentium, ſed mox ut ce-
kirneen ufqhueman vurzhaftor daz ſo furiſtme-
perint ortri radicitus ea ut prævalet,
gi abaſnide kehucke dera zaala des euuar-
amputet, Memor periculi Heli Sacerdotis
tin fona ſilo: indi eeruuirdigoron keuuiſſo indi
de Silo: Et honeſtiores quidem atque
farſtantantlihhe muatu (6) periſtun edo andrera
intelligibiles animos, prima vel ſecunda
zuamanungu (7) vuertum (8) kehuuinge unkiuua-
admonitione verbis corripiat. Improbos
reem keuuiſſo indi herteem indi ubermuate edo
autem & duros ac ſuperbos vel
unhorſambe filloom edo der lihhamin rafsun-
inobedientes verberum vel corporis caſtigatio-
gu in demuſelbin anakin dera ſunta keduuin-
ne in ipſo initio peccati coërceat a
ge; uuizzanti keſcriban: unfruater uuortum
Sciens ſcriptum: Stultus verbis
niſt kerihtit indi auur slah chind dinaz kertu
non corrigitur; Et iterum: percute filium tuum virga,
indi erlooſis ſela ſina fona tode kehuckan
& liberabis animam ejus à morte. Meminere
ſcal ſimblum daz iſt daz (9) iſt ke-
debet ſemper Abbas, quod eſt, (ee) *quod di-*
qhuueta indi uuizzan daz demu meer iſt pifola-
citur; Et ſcire quia cui plus committi-
han meer fona imu uuirdit erſuahhit: indi uuizzi
tur plus ab eo exigitur. Sciatque
huueo unſemfta indi uuidar pirkiga racha int-
quam difficilem & arduam rem ſuſce-
fianc. Zekerihtanne ſela, indi manakero deo-
pit, regere animas, & multorum ſer-
noon ſitim indi einlihhan keuuiſſo slehtidoom
vire moribus; Et alium quidem blandimentis,
einlihhan keuuiſſo rafsungoom einlihhan ke-
alium vero increpationibus, alium ſua-
ſpenſtim indi after eocouuelihher huuialihhij
ſionibus, Et ſecundum uniuscuiusque qualitatem
edo

(y) *Meam* deeſt ap. Holſt.
(z) Non. Holſt.
(aa) Id faciat: Sin alias, propria, &c. Holſt.
(bb) *In* deeſt ap. Holſt.
(cc) Diſciplina. Holſt.
(dd) Ut in melius. Holſt.
(ee) Meminere quod dicitur. Holſt.
(2) *Lege:* præponatur. (*ita n. ap. Holſtenium.* Non, convertenti ex ſervitio, præponatur ingenuus.)
(3) *Corrige:* mac. *Nam* man *pro:* poteſt *apud Antiquos reperiri non recordor; quamvis hodie Vulgus Argentinenſe* man *pro:* mag *uſurpet dicens:* ih *man* nit, *nolo.* Kero *Tom. I. Pars 2.* er *man* arbeiten, *laboret, &c.*
(4) *Lege:* tragames; *prima enim perſona numeri pluralis non in* er, *ſed in* es *definit. De quo vid. Hickeſium in Gramm. Franc. Theot. p. 64.*
(5) *Lege:* pikinneen *in Theotiſco, & :* cœperint *in Latino textu. In hac ipſa Regula eſt:* pikinnis, *inchoas. Pikinnit, incipit. Pikinnantemu, incipienti.*
(6) *Legendum eſt:* eriſtun.
(7) *Lege:* uuortum. *Sic infra:* uuortum, uuortuno, *verbis, verba.*
(8) *Ponatur:* keduuinge.
(9) *Lege:* iſt keqhuetan.

edo farſtantida ſo ſih alleem kepilide indi
vel intelligentiam, ita ſe omnibus conformet, &
(10) kmahhoe indi nalles einin unfroma des
aptet, (ff) Et non ſolum (gg) detrimentum
chortres imu pifolahanes ni ſi kedoleet uuar
gregis ſibi commiſſi non patiatur; Verum
keuuiſſo in auhhungu des cuatin chortres
(hh) etiam in augmentatione boni gregis
mende. fora allu min altinoti edo luzzilmez-
gaudeat. Ante omnia ne diſſimulans aut parvipen-
zinti helij (11) ſelone imu pifolahanero nalles
dens ſalutem animarum ſibi commiſſarum. (ii) Non
meer tue ſoragun fona rahhoom zefarant-
plus gerat ſollicitudinem de rebus tranſito-
lihheem indi erdlihheem indi zeriſenteem uzzan
toriis, & terrenis atque caducis, ſed
ſimblum denche daz ſelo intfianc zerihtenne
ſemper cogitet quia animas ſuſcepit regendas,
fona diem rediun erkebanter iſt indi min
de quibus (kk) rationem redditus eſt; Et (ll) nec
clagoe fona minnirin odhuuila eht kehucke
cauſetur de minore forte ſubſtantia; meminerit
keſcriban azeriſt ſuahhat rihhi Cotes reht
ſcriptum: Primum quærite regnum Dei, & juſtitiam
ſinaz deſiu alliu ſint keauhhot iu indi auur
eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Et iterum:
neouueht uuaniſt furahtanteem inan indi uuizzi
Nihil deeſt timentibus eum. Sciatque
danta der intfianc ſelo ze rihtanne karauue
quia qui (mm) ſuſcepit animas regendas, (nn) parit
ſih ze rediun ze arkebanne in taga deſa ſuana
ſe ad rationem reddendam (oo) in die iudicii.
indi ſo filu ſo untar ruahha pruadro ſinero ſih
Et quantum ſub cura ſua fratrum ſe
uuizzi habeen ruaua erchenne ano zuuiual
ſcierit habere numerum agnoſcat pro certo,
daz in tage dera ſuana deroſelbono allero ſe-
quia in die iudicij ipſarum omnium ani-
ſono iſt erkebanteer rediun ano zuifal
marum (pp) erit redditurus rationem, ſine dubio
keauhhoti indi dera ſinera ſela indi ſo ſimblum
addita & *ſuæ animæ: Et ita ſemper*
forahtanti zuauuarta keſuahhida des hirtes
timens futuram diſcuſſionem paſtoris
fona piſolahaneem ſcaffum denne fona fremi-
de creditis ovibus, cum de alienis
deem redinoom porakee erkibit fona ſineem pi-
ratiociniis cavet, redditur de ſuis ſol-
huctigeer denne fona manungoom ſineem puaz-
licitus, Et cum de (qq) monitionibus ſuis emenda-
za andres untarambahte er iſt ketuan fona
tionem aliis ſubminiſtrat, (rr) ipſe efficitur â
achuſtim kepuazteer
vitiis emendatus.

Cap. III.

Fona tuenne ze keratte
De adhibendis ad Conſilium
pruadero
Fratribus.

SO ofto ſo eddeslihhiu diu meiſtun zetuenne
Quotiens aliqua præcipua agenda
ſint in muniſtre uuiſſe eocouuelihheru
ſunt in Monaſterio, convocet Abbas omnem
ſamanungu qhuuede er huuanan iſt ketaan.
congregationem, & dicat ipſe unde agitur.
indi hoorrenti kirati pruadero trahtoe mit ſih
Et audiens conſilium fratrum, tractet apud ſe,
indi daz piderborin ſuanit tue pidiu ke-
& quod utilius iudicaverit, faciat. Ideo au-
uuiſſo alle ze kerate uuiſſan qhuedamees danta
tem omnes ad conſilium vocari diximus; quia
ofto iungirin truhtin (1) irtrihhit daz pezzira iſt
ſæpe iuniori Dominus revelat, quod melius eſt.
ſo keuuiſſo kebeen kerati mit eocouue-
Sic autem dent fratres conſilium, cum omni
lihera deoheit untaruuorfanij daz nalles er-
humilitatis ſubiectione, (a) ut non præ-
paldeen uuelihho skirmeen daz im keduht
ſumant procaciter defendere, quod eis viſum
iſt meer hangeet (2) ſelb-
fuerit, (b) & magis in Abbatis (c) pendat arbi-
ſuna ſo daz heillihhoor uueſan ſuanit imu
trio, ut quod ſalubrius eſſe iudicaverit, ei
alle hoorreen uzzan ſo diskoom keriſit
cuncti obediant. Sed ſicut (d) diſcipulos convenit
hooreen demu meiſtre ſo ioh imu forakeſe-
obedire magiſtro, ita & ipſum provide
hantlihho indi rehto kelimfit alliu keſezzan
& *iuſte (e) concedet cuncta diſponere.*
in alleem auur alle dero meiſtrun ſin kefol-
In omnibus igitur omnes Magiſtram ſequantur
geet rehtungu indi noh fona iru ſinde ſi keh-
Regulam, nec ab ea temere decline-
neigit fona einigeru. niheiner in muniſtre
tur a quoquam. Nullus in Monaſterio
eika-

(ff) Ut. Holſt.
(gg) Detrimenta. Holſt.
(hh) *Etiam* deeſt ap. Holſt.
(ii) *Non* deeſt ap. Holſt.
(kk) Et rationem redditurus eſt. Holſt.
(ll) Ne. Holſt.
(mm) Suſcipit. Holſt.
(nn) Præparet. Holſt.
(oo) *In die judicii.* deeſt ap. Holſt.
(pp) Eſt redditurus Domino rationem. Holſt.
(qq) De admonitionibus. Holſt.
(rr) Ipſe quoque. Holſt.
(10) *Lege:* kemahhoe; *uti etiam quondam Goldaſtus legit.*
(11) *Legendum eſt:* ſelone: *quod & Gold. habet.*

Ad Cap. III.

(a) Et. Holſt.
(b) Sed. Holſt.
(c) Pendeat. Holſt.
(d) Diſcipulis. Holſt.
(e) Condecet. Holſt.
(1) *Lege:* intrihhit, *ceu Goldaſtus habet. Infra eſt:* intrih *pro:* reuela. *In Verſ. Tat. c. 67. §. 8. dicitur:* noh then Fater nueiz nioman, nibi ther Sun, inti thanne ez ther Sun uuili *intriban, neque Patrem quis nouit, niſi Filius, & cui Filius voluerit reuelare. conf. Paliben. ad Tat. p. 314.*
(2) *Lege:* ſelbſuana, *quod infra c. 5. occurrit, & eſt à* ſelb, & ſuanan, *judicare, quam vocem hoc ſenſu mox poſt initium hujus Capituli & in prox. lineâ uſurpatam videmus.*

(f) Intus

Digitized by Google

eikaner si kefolgeet herzin uuillin indinoh *proprii sequatur cordis voluntatem. Neque* erpaldee einic mit abbate sinemu frafallihho *præsumat quisquam cum Abbate suo proterve* (f) innana edo uzzaan munistres flizzan daz ibu *infra aut foras monasterii contendere. Quod si* erpaldeet deru rehtlihhun ekij untarlicke *præsumpserit, regulari disciplinæ subiaceat.* Er duuidaro mit forahtun Cotes pi- *Ipse tamen Abbas cum timore Dei & ob-* haltidu rehtungu alliu tue uuizzanti sih *servatione regulæ omnia faciat; sciens se* ano zuifal sona alleem suanoom sineem demu *procul dubio de omnibus iudiciis suis* ebanostin suuanarre cote rediun kebantan ibu *æquissimo iudici Deo rationem redditurum. Si* huuelihhiu keuuisso minnirun zetuanne sint in *qua vero minora agenda sunt in* munistre piderbidoom herostono so pruhhe *Monasterii utilitatibus, seniorum tantum utatur* kerattes so kescriban ist alliu tua mit Ki- *consilio: Sicut scriptum est: Omnia fac cum con-* ratida indi after tatim ni (3) hrivoet *silio, & post factum non* (g) *peniteberis.*

Cap. IV.

Quæ sunt Instrumenta bonorum operum.

Az erist ze minnonne *Imprimis Dominum Deum diligere* danan *ex toto corde, tota anima, tota virtute: Deinde* nahistun so so sih selban danan ni *proximum tanquam se ipsum. Deinde non* slah ni huaro ni tua diufa *occidere. Non* (a) *adulterare. Non facere furtum.* ni keroes nalles lucki urchundii qhuue- *Non concupiscere. Non falsum testimonium dicere.* dan eeren alle daz imu huuelih *Honorare omnes homines, & quod sibi quis* uuesan ni uuelle ni tue farsahhan *fieri non vult,* (b) *alio non faciat. Abnegare* sih selban imu daz si kefolgeet lihhamun *semetipsum sibi, ut sequatur Christum. Corpus* hreinnan uuelun nalles kihalsit uuesan fastun *castigare. Delicias non amplecti. Ieiunium* minnoon arame erqhuichan nahhutan uuattan. *amare. Pauperes recreare. Nudum vestire.* unmahtigan ganuuison totan picraban *Infirmum* (c) *invisere visitare. Mortuum sepelire.* in arabeiti helfan serazzantan ketrostan *In tribulatione subvenire. Dolentem consolari.* dera uuerolt tati sih tuan andran neouueht *(d) Seculi actibus se facere alienum. Nihil* minnu furisezzan. aabulkij nalles duruh- *amori Christi præponere. Iram non perficere.* tuan der abulkij ciit nalles haltan. (1) Seer *Iracundiæ tempus non* (e) *servare. Dolum* in herzin ni habeen. fridu luckan ni keban *in corde non tenere. Pacem falsam non dare.* minna ni farlazzan ni suuerran min *Caritatem non derelinquere. Non iurare, ne* odhuuila faruuerde. uuarhafti er herzin indi *forte* (f) *perierit. Veritatem ex corde &* munde franpringan. ubil fora ubile ni kel- *ore proferre. Malum pro malo non red-* tan uuidarmuati ni tuan uzzan kitanaz ke- *dere. Iniuriam non facere,* (g) *sed facta pa-* dultlihho ketragan fiant minnoon fluah- *tienter sufferre. Inimicos diligere. Male-* honte sih nalles uuidarfluahhan, uzzan meer *dicentes se non remaledicere, sed magis* uuihan aahtunga (2) pisreht doleen. *benedicere. Persecutionem pro iustitia sustinere.* nalles uuesan ubermuatan nalles uuintrunchal. *Non esse superbum; Non vinolentum.* nalles filu ezzalan nalles slaffagan nalles *Non multum edacem. Non somnolentum. Non* tragan murmulontan pisprehhon *pigrum. Non murmurosum. Non detractorem.* uuan sinam cote piselahan. cuat edderuuaz in *Spem suam Deo committere. Bonum aliquod, in* sih denne kisehe cote zua pisalde, nalles imu *se cum viderit, Deo adplicet, non sibi.* ubil keuuisso simblum sona sih kitanaz uuizzi *Malum vero semper à se factum sciat,* indi imu kezelle tac dera suana furihtan hella *& sibi reputet. Diem iudicii timere. Geben-* erforahtan. lib euuigan eocouuelihhera *nam expavescere. Vitam æternam omni* kirida dera aatumlihhun keroon. tod taka- *concupiscentia spiritali desiderare. Mortem cot-* lihhin fora augoom sorachaftan habeen. kitaat *tidie ante oculos suspectam habere. Actus* libes sines eocouuelihhera citi haltan in *vitæ suæ omni hora custodire. In* eocouuelihhero steti Cotan sih sehan ano *omni loco Deum se respicere pro* zuuifal uuizzan. kedancha ubile herzin sinemu *certo scire. Cogitationes malas cordi suo* zuaqhuuemente saar ze Christe chnussan indi *advenientes mox ad Christum allidere, &* heririn atumlihhemu offantuan mund sinan sona *seniori spiritali patefacere. Os suum à* ubileru, edo abaheru sprahhu haltan. filu *malo, vel pravo eloquio custodire. Multum* spreh-

(f) Intus aut foris Monasterium. Holst.
(g) Pœnitebis. Holst.
(3) Gold. habet: *briuoes.* & recte quidem.

Ad Cap. IV.

(a) Adulterari. Holst.
(b) Alii ne. Holst.
(c) *Invisere* deest ap. Holst.
(d) A seculi. Holst.
(e) Reservare. Holst.
(f) Perjuret. Holst.
(g) Sed & factam. Holst.
(1) *Interpres Theotiscus hic ex errore videtur legisse:* dolorem *loco* ᵹ dolum. *Nam* seer, ser *non significat* dolum, *sed* dolorem, miseriam.
(2) *Lege cum Goldasto:* pi reht. *in Theot. & in Latino:* pro justitiâ.

Digitized by Google

ſprehhan ni minnoon uuort italiu edo hlahtre
loqui non amare. Verba vana, aut riſui
kimahhiu ni ſprehhan. hlatar filu edo ke-
apta non loqui Riſum multum aut ex-
ſcutitaz, ni minnoon. Lectiun uuiho kern-
cuſſum, non amare. Lectiones ſanctas liben-
lihho horran. kipete ofto anahlineen.
ter audire. Orationi frequenter incumbere.
ubiliu ſiniu kelitaniu mit zaharim edo uuaffe
Mala ſua præterita cum lacrymis vel gemitu
tagalihhin in kepete cote gehan. fona diemſel-
cottidie in oratione Deo confiteri. De ipſis
bon ubilum frammert puazzan kirida fleiskes
malis de cætero emendare. Deſideria carnis,
nalles tuan. uuillon eikinan fien (3) pibo
non (b) efficere. Voluntatem propriam odire. Præ-
in alleen horran ſo ſama ibu er
ceptis Abbatis in omnibus obedire, etiamſi ipſe
andaruuis daz ferſi tue (4) keducke daz truh-
aliter, quod abſit, agat, (i) Memor ſit illud Do-
tinlihha pibot dei qhuuedant tuat, dei
minicum præceptum; Quæ dicunt facite, quæ
keuuiſſo tuant tuan ni churit nalles kiqhuetan
autem faciunt facere nolite. Non velle dici
uueran uuihaz er denne ſi uzzan er uueſan daz
ſanctum antequam ſit, ſed prius eſſe, quod
uuarlihhor keqhuetan. pibot cotes tatim
verius dicatur. Præcepta Dei factis
tagalihhin zilee erfullen hreinij minnoon.
cottidie (k) ſtudeat adimplere. Caſtitatem amare.
neomannan fien. anton indi abanſt ni ha-
Nullum odire. (l) Zelum & invidiam non ha-
been. fliiz ni minnoon. preitida fleohan.
bere. Contentionem non amare. Elationem fugere.
heroſton eeren. (5) iugiron minnoon in Chri-
Seniores venerari. (m) Juniores diligere. In Chri-
ſtes minnu pi fianta petoon. mit ungaherzamu
ſti amore pro inimicis orare. Cum diſcordante,
er dera ſunnuun ſedalkange in fridu (6) huuab-
ante ſolis occaſum in pacem redire;
ban, indi fona Cotes armiherzidu neonaldre
Et de Dei Miſericordia numquam
faruuannan. (7) imu deiſu ſint leera dera liſti
deſperare. Ecce hæc ſunt inſtrumenta artis
atumlihhun dei denne ſint fona uns tages
ſpiritalis, quæ cum fuerint â nobis die
indi nahtes unbilinnanlihhaz zuaerfultiu indi
noctuque inceſſabiliter adimpleta, &
in tage dera ſuana auurkezeihhantiu daz (8) loot
in die iudicij reconſignata, Illa merces
uns fona truhtine iſt uuidarmezzan, daz er ſelbo
nobis â Domino recompenſabitur, quam ipſe
forakihiaz: daz auga ni kiſah noh oora
promiſit: Quod oculus non vidit, nec auris
hoorta noh in herza mannes uffteic dei ka-
audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præ-
rata Cot diem die minnoont inaan. ambahti
paravit Deus his qui diligunt eum. Officina
keuuiſſo dar deiſu alliu kernlihho pirum kiuur-
vero ubi hæc omnia diligenter operemur,
chit, pilohhir ſint in monaſtre indi ſtatigij in
Clauſtra ſunt Monaſterij, & ſtabilitas in
ſamanungu.
congregatione.

Cap. V.

Fona horſamij.

De Obedientia.

ERiſta inunu dera deoheiti ſtiagil iſt hoor-
Primus (a) itaque humilitatis gradus eſt; Obe-
ſamij ano tuuala deiſu keriſit diem die neo-
dientia ſine mora. Hæc convenit (b) his, qui nihil
uueht im fona Chriſte tiurorin eouueht uuan-
ſibi â Chriſto carius aliquid exiſti-
nant duruh deonoſt uuihaz daz kegehane ſint
mant, propter ſervitium ſanctum, quod profeſſi ſunt,
edo duruh forahtun dera hella, edo tiurida
ſeu propter metum gehennæ, vel gloriam
des euuinigen libes; ſaar ſo eouueht kipotan
vitæ æternæ; Mox ut aliquid imperatum
fona meririn iſt ſama ſo cotchundlihho ſi ke-
â maiore fuerit, ac ſi divinitus impe-
potan tuuala kedoleet uueſan niuuizzin ze tuen-
retur, moram pati neſciunt in facien-
ne. fona diem truhtin qhuidit kagan horidu
do. De quibus Dominus ait: Ob (c) auditu
des oorin kaganhoorta mir. auur qhuui-
auris obedivit mihi. Et (d) iterum dicit
dit lerarum der iu horit, mih horit.
doctoribus: (e) Qui vos audivit, me audivit.
keuuiſſo deſe ſolihhe farlazzante ſaar dei iro
Ergo hi tales relinquentes ſtatim quæ ſua
ſint

(b) Perficere. Holſt.
(i) *Memores illud Dominicum præceptum.* Holſt. ſed aliæ editiones habent: *Memores illius Dominici præcepti.*
(k) *Studeat* deeſt ap. Holſt.
(l) Zelum non habere: invidiam non exercere. Holſt.
(m) Juniores diligere in Chriſti amore. Pro inimicis orare. Holſt.
(3) *Lege:* pibot.
(4) *Legendum:* kehucke.
(5) *Lege:* jungiron, *quod & Gold. habet.*
(6) *Goldaſtus quidem in Gloſſis Ker. etiam habet:* huuabban; *ſed textus Latinus oſtendit legendum eſſe:* huuarban, *quod:* redire, reuerti *ſignificat. In eod. hujus Regulæ textu Franc. eſt:* huuarabes, *redeat.* Kihuuorban weſan, *reuerti.* huuerbende, *reuertentes. conf. Notam meam ad Otfrid. Eu. III, 23. 67.*
(7) *Lege:* ſinu. *Pro quo apud Notk. Pſ. 50, 7. & 54. 8. legitur:* Sino. *Apud Tatianum aliosque crebro legitur:* ſeno, ſenu *pro:* Ecce.
(8) *Mallem legere:* loon.

Ad Cap. V.

(a) *Itaque* deeſt ap. Holſt.
(b) Iis. Holſt.
(c) *Obauditu.* Holſt. ſed aliæ editiones habent: *Inauditu.*
(d) Item. Holſt.
(e) Qui vos audit. me audit. Holſt.

(f) Sequun-

Digitized by Google

ſint uuilloom eiganeem farlaazzante ſaar
ſunt, & voluntatem propriam deſerentes, mox
pihafteem hantum daz tuant unduruthaan
ex occupatis manibus, & quod agebant imperfectum
farlaazante nahemu dera hoorſamii ſuazze ke-
relinquentes, vicino Obedientiæ pede ju-
piotantes ſtimma tatim ſi kefolget indi ſo ſama
bentis vocem factis (f) ſequantur: Et veluti
einеru ſtunthuuilu forakeqhuuetaniu des
uno momento (g) & prædicta
meiſtres kipot duruhtaniu diskin uuerach in
magiſtri juſſio, & perfecta diſcipuli opera, in
ſiniumidu forahtun Cotes pedo racha kimein-
velocitate timoris Dei, ambæ res commu-
ſamlihho ſniumor ſiin kefaldan diem ze libe
niter citius explicantur, quibus ad vitam
euuigemu zefuranne minna anahlineet pidiu
æternam gradiendi amor incumbit. Ideo
engan uuec keeriiffant danaan Truhtin
angustam viam arripiunt: Unde Dominus
qhuuedit enger uuec iſt der leitit ze libe:
dicit: Angusta via eſt, quæ ducit ad vitam:
daz nalles iro ſelbſuana lebente
Ut non ſuo arbitrio viventes, vel deſideriis
iro indi uuilloom hoorſamonte uzzan ka-
ſuis & (b) voluntatibus obedientes, ſed am-
gante fremideru ſuanu indi kepote, in ſama-
bulantes alieno judicio & imperio, in cœ-
nungu lebente imu forauueſan keroont
nobiis degentes, Abbatem ſibi præeſſe deſiderant.
ana zuifal deſe ſolihhe die truhtines ſint ke-
Sine dubio hi tales illam Domini imi-
leiſinit keqhuuit in deru qhuuidit: ni qhuuam
tantur ſententiam, (i) in qua dicit: Non veni
tuan uuillun minan uzzan des der mih ſan-
facere voluntatem meam, (k) ſed ejus qui me mi-
ta fateres. Uzzan diu ſelba hoorſamii denne
ſit patris. Sed hæc ipſa obedientia tunc
antfanclih iſt Cote, indi ſuazzi mannum ibu
acceptabilis erit Deo, & dulcis hominibus, ſi
huuaz iſt kepotan, nalles ſtozzonto, nalles
quod jubetur, (l) non trepide, non
uualo nalles trago, edo mit murmulode edo
tepide, non tarde, aut cum murmurio, vel
mit antuurtu der niuuellentin iſt kitan;
cum reſponſo nolentis efficiatur;
danta hoorſamii diu meriroom iſt kekeban
Quia obedientia quæ majoribus præbetur,
Cote iſt ketuan er keuuiſſo qhuad der; iuih
Deo exhibetur: Ipſe enim dixit; Qui vos
hoorit mih hoorit: indi mit cuatu muatu
audit, me audit: Et cum bono animo
fona diſcoom keban keriſit danta clatamu-
à diſcipulis (m) præbere oportet; Quia hilarem
atan kebon minnoot keuuiſſo mit
datorem diligit Deus. Nam cum
ubilo muatu ibu hoorit diſco indi nalles ei-
malo animo ſi obedit diſcipulus, & non ſo-
nin munde uzzan ſoſama in herzin ibu murmo-
lum ore, ſed etiam in corde, ſi murmu-
loot auh ibu erfullit kipot duuidaro ant-
raverit, etiam ſi impleat juſſionem, tamen acce-
fangigaz giu niſt Cote, der herza ſinaz kiſi-
ptum jam non erit Deo, qui (n) cor ejus reſpi-
hit murmolontaz, indi ſona ſolihheru tati
cit murmurantem. Et pro tali facto,
noh heineru iſt kefolgeet ānſt noh meer
nullam conſequitur gratiam; Immo
uuizzi murmolonteru anahlauffit, ibu nalles
pœnam murmurantium incurrit, ſi non
mit kenuhtſameru tati puazzit.
cum ſatisfactione emendaverit.

Cap. VI.

De Taciturnitate.

TUameer (1) daz qhuad uuizzago qhuadih ke-
Faciamus quod ait Propheta: Dixi, cu-
halte uueka mine, daz nalles miſſitue in
ſtodiam vias meas, ut non delinquam in
Zungun mineru: ſazta munde minemu kehal-
lingua mea: Poſui ori meo cuſto-
tida ertumbeta indi kedeomuatit pim indi
diam: Obmutui, & humiliatus ſum, &
ſuuiketa fona cuateem; hiar keaugit uuizzago
ſilui à bonis; hîc oſtendit propheta,
ibu fona cuateem ſprahhom ofto duruh ſu-
ſi à bonis eloquiis interdum propter ta-
nigalii (2) ſculi ſunigeen huueo meer fona
citurnitatem debet (a) taceri. Quanto magis à
ubileem uuortum durah uuizzi dera ſunta ſcu-
malis verbis propter pœnam peccati de-
li pilinnan. Keuuiſſo dohdoh fona cuateem
bet (b) ceſſari? Ergo quamvis de bonis
indi uuiheem indi zimbirrono ſprahoom du-
& ſanctis, & ædificationum eloquiis, per-
ruhnohteem diſcoom duruh ſuuigilii frua-
fectis diſcipulis, propter taciturnitatis gra-
ti ſeltkaluaffo ze ſprehhanne farkeban
vitatem, rara loquendi conceda-
iſt urlaubii danta keſcriban iſt in filuſprahhu
tur licentia; Quia ſcriptum eſt: In multiloquio
ni erfliuhis ſunta. Indi andrero ſteti qhuui-
non (c) effugis peccatum. Et alibi (d) dici-
dit: tod liib in hantum dera zungun.
tur: Mors & vita in manibus linguæ.

Keuui-

(f) Sequuntur. Holſt.
(g) *Et* deeſt ap. Holſt.
(b) Voluptatibus. Holſt.
(i) *In* deeſt ap. Holſt.
(k) Sed ejus qui miſit me. Holſt.
(l) Non trepide, non tarde, non tepide, aut cum murmure. Holſt.
(m) Præberi. Holſt.
(n) Cor reſpicit murmurantis. Holſt.

Ad Cap. VI.

(a) Tacere. Holſt.
(b) Ceſſare. Holſt.
(c) Effugies. Holſt.
(d) *Dicitur* omiſſum eſt ap. Holſt.

(1) *Lege:* Tuamees.
(2) *Legendum eſt, ceu Goldaſtus habet:* ſuigalii; *quod eſt à* Suuigeen, *quod pro:* Silere *hic ſtatim occurrit; infra poſt aliquot lineas eſt:* Suuigilii, *taciturnitatis.*

Digitized by Google

Keuuiſſo ſprehhan leerran meiſtre keriſit ſuui- *Nam loqui & docere Magiſtrum concedet; ta-*
geen indi horran diskin kelimfit pidiu *cere & audire (e) diſcipulum convenit. Et ideo*
ibu huuelihhiu zeſuahhanne ſint fona heririn *ſi (f) quæ requirenda ſunt â Priore,*
mit dera (3) fortſtun eruuirdii min *(g) cum ſumma reverentia requirantur, ne*
ſi keduht meer ſprehhan denne piderbit. *videatur plus loqui quam expedit.*
Skern keuuiſſo uuort uppigiu hlahtar *Scurrilitates vero, (b) & verba otioſa, & riſum*
uueckentiu euuigin piloh in alleem ſtetim *moventia, æterna clauſura in omnibus locis*
nidarremees indi fona ſolihheru ſprahhu diſcun *damnamus; Et ad talia eloquia diſcipulum*
intlohhan mund ni (4) farlazza. *aperire os non permittimus.*

CAP. VII.

De Humilitate.

HAreet unſ Keſcriſt cotehundiu *Clamat nobis Scriptura divina, fratres,*
qhuedanti eocouueliher der ſih erheuit *dicens; omnis qui ſe exaltat,*
uuirdit kedeonoot indi der ſih kedeomuatit *humiliabitur, & qui ſe humiliat,*
iſt erhaban denne deſiu keuuiſſo qhuidit keau- *exaltabitur; Cum hæc ergo dicit, oſten-*
git uns eocouuelihha erhabanii chunni uueſan *dit nobis omnem exaltationem genus eſſe*
dera ubermuati daz ſih piporageen uuizzago *ſuperbiæ. Quod ſe cavere Propheta*
kechundit qhuedanti: truhtin niſt erhaban *indicat, dicens: Domine non eſt exaltatum*
herza minaz noh ni keiliu ſint augun miniu *cor meum, neque elati ſunt oculi mei;*
noh ni keanc ih in mihhilii noh in uuntrum uber *neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus ſuper*
mih ibu ni deolihho uzzan erhuab *me. Sed (a) quod ſi non humiliter ſentiebam, ſed exaltavi*
ſela mina ſoſo (1) intſprenitaz uber muater *animam meam; ſicut (b) ablactatum ſuper matre*
ſina ſo itloon in ſela mina danaan ibu *ſua, ita retribues (c) in anima mea. Unde, fratres, ſi*
dera furiſtun deoheiti uuellemees (2) obono- *ſummæ humilitatis volumus culmen*
onti kiizuakerethhan, indi ze deru erhabamii dia *adtingere, & ad exaltationem illam*
himiliſcum ze deru durih des antuurtan libes *cœleſtem, ad quam (d) pro præſentis vitæ*
deoheit iſt uferhaban, uuellemees ſniumo *humilitatem adſcenditur, volumus velociter*
duruhqhueman tatim unſereem ufſtiganteem *pervenire; actibus noſtris adſcendentibus*
hleitar ſelbiu ze kerihtenne iſt, diu in traume *ſcala illa erigenda eſt, quæ in ſomno*
, keaugit uuard: duruh dia imu nidarſti- *Jacob apparuit: Per quam illi deſcen-*
gante ufſtigante keaugit (3) uuitun. *dentes & aſcendentes angeli monſtrabantur;*
nalles andar aano zuifal nidarſtic der indi ufſtic *Non aliud ſine dubio deſcenſus ille & aſcenſus*
fona unſ iſt farſtandan uzzan erhabanii nidar- *â nobis intelligitur, niſi exaltatione deſcen-*
ſtigan indi deoheit ufſtigan: hleitar keuuiſſo *dere, & humilitate aſcendere. Scala vero*
ſelbiu rehto unſeer iſt lib in uueralti, der *ipſa (e) recte, noſtra eſt vita in ſeculo, quæ*
demuatit herzin fona trihtine ſi errihtit ze hi- *humiliato corde â Domino (f) erigatur ad cœ-*
mile. hleitarpaum keuuiſſo deraſelbun hleitra *lum. Latera enim (g) ejus ſcalæ*
qhuuedamees, unſeran uueſan lihhamun indi *dicimus, noſtrum eſſe corpus, &*
ſela in diemee hleitarpaumum miſſilihhe ſtia- *animam (b) in quæ latera diverſos gra-*
gila dera deoheiti edo ekii ladungu cot- *dus humilitatis, vel diſciplinæ, evocatio divi-*
chundiu ufſtiganteem anakeſezzit. *na aſcendendos inſeruit.*

Eriſto inunu derodeoheiti ſtiagilſprozzo iſt, *Primus itaque humilitatis gradus eſt,*
ibu forahtun cotes imu fora augom ſimblum, *ſi timorem Dei ſibi ante oculos ſemper*
ſezzenti, akezzalii alles fleohe, indi ſimblum *ponens, oblivionem omnino fugiat, & ſemper*
ſi kehuctit alliu dei kipoot Cot, huueo far- *ſit memor omnium quæ præcepit Deus, qualiter con-*
manente Cotan in hella fona ſuntoom ana- *temnentes Deum (i) in gehennam pro peccatis inci-*
kanc in libe euuigan der forahtenter Cotan *dunt, & in vitam æternam quæ timentibus Deum*
kekarater iſt muate ſinemu ſimblum inualde, *præparata eſt, animo ſuo ſemper revolvat,*
indi kehaltanti ſih eocouuelihera citi fona *& cuſtodiens ſe omni hora â*
ſuntu

(e) Diſcipulo. Holſt.
(f) Qua Holſt.
(g) Cum omni humilitate & ſubjectione reverentiæ requirantur. Holſt. ap. quem ſequentia: *Ne videantur plus loqui, quam expedit,* omittuntur.
(b) Vel. Holſt.
(3) *Lege:* Furiſtun. *quod & Gold. habet.*
(4) *Per abbreviationem* farlazza *hic ſcriptum eſt pro:* farlazzames.

Ad CAP. VII.

(a) Quid? Si Holſt.
(b) Ablactatur. Holſt.
(c) In animam meam. Holſt.
(d) Per. Holſt.
(e) Erecta. Holſt.
(f) Erigitur. Holſt.
(g) Ejusdem. Holſt.
(b) In quibus lateribus. Holſt.
(i) Gehenna de peccatis incendat. & vitam &c. Holſt.

(1) *Quid hoc vocabuli ſit, neſcio. Annon forte legendum erit:* intſpunitaz *à* Spune, Spunne, *quod ſæpius apud Willeramum babuimus, & antiquis* mammas, ubera *denotat. Gothis quoque* Spini *eſt mamma, papilla. Suecis:* Spena, *mamma, uber. Hinc apparet origo vocis: Spanſau, Spinſau, Spanfärcklein.*

(2) *Lege:* Obonoontikii zuakerelhhan, *prout Goldaſtus in Gloſſis exhibet.* Obanentig *pro* culmine *babuimus in Otfridi Evangeliis II, 8, 72. & V. 17, 79. Tatiani Verſio c. 209. §. 1. habet.* Fon obannentic, *à ſummo.*

(3) *Lege:* uuurtun.

(k) *Vel*

Digitized by Google

ſuntu indi achuſti: daz iſt kedancha dera zun-
gun, augono henteo fuazzio edo (4) uuilleono
dera eikinii, uzzan iohauh kirida des fleiskes
Uuanne ſih man fona himi-
lum fona cote ſimblum ſehan eocohuelihhera
citi tati ſino in eocouueliheru ſteti fona kiſihti
cotchundii ſehan, indi fona eocouuelihera
citi kechundan. Keauckenti uns daz uuizza-
go denne in kedanchum unſereen ſo Coton
ſimblum antuurtan keaugit qhuedenti: ſcu-
uuonti herzun indi lenti Cot indi auur Trih-
tin uueiz kedancha manno, indi auur qhui-
dit farſtuanti kedancha mine fona rumana,
indi danta kedancha mannes gihit dir:
keuuiſſo ſo pehuctigeer ſi umbi kidancha ſi-
ne abahe qhuede ſimblum, piderbeer
in herzin ſinemu; denne (r) unbiuuamter pim
fora imu ibu pihaltu mih fona unrehte mi-
nemu; uuillon keuuiſſo eigunan ſo tuan pirum-
piuuerit, denne qhuidit keſcrib uns indi fona
uuilloom dineem erhuuarabi auur pittamees
Cotan in kepete, daz ſi ſiin uuillo in uns
pirum kelerit keuuiſſo piuuruhti unſereem
nalles tuan uuillon denne piporakemes daz
daz qhuidit uuihiu keſcrift: ſint uueka dea
ſint keduht fona mannum rehte dero enti

peccatis, & vitiis; Id eſt cogitationum, lin-
guæ, oculorum, manuum, pedum (k) vel voluntatis
propriæ, ſed & deſideria carnis
amputare feſtinet. Æſtimet ſe homo de cœlis
â Deo ſemper reſpici omni hora,
& facta ſua (l) omni loco ab aſpectu
Divinitatis videri, & ab (m) angelo omni
hora renuntiari. Demonſtrat nobis hoc Prophe-
ta, cum in cogitationibus noſtris ita Deum
ſemper præſentem oſtendit, dicens: ſcru-
tans corda & renes Deus; Et iterum: Do-
minus novit cogitationes hominum; (n) item dicit:
Intellexiſti cogitationes meas â longe.
Et, quia cogitatio hominis confitebitur tibi:
Nam ut ſollicitus ſit circa cogitationes
ſuas perverſas, dicat ſemper, utilis frater
in corde ſuo; tunc immaculatus ero
coram eo; ſi obſervavero me ab iniquitate mea.
Voluntatem vero propriam ita facere pro-
hibemur, cum dicit Scriptura nobis: Et â
voluntatibus tuis avertere. (o) Et iterum rogamus
Deum in oratione, ut fiat illius voluntas in nobis.
Docemur ergo merito noſtram
non facere voluntatem, cum cavemus illud
quod dicit (p) Sacra Scriptura: Sunt viæ, quæ
videntur (q) ab hominibus rectæ, quarum finis

unzi ze abcrunte dera hella piſuuffit. indi denne
ſo piporakemees daz daz fona ruahhaloſon-
teem keqhuetan iſt; ze prohhan ſint indi leid-
ſame uuortane ſint in uuilloom iro in
kiridoom keuuiſſo des fleiskes ſo uns Cotan
kelaubpamees ſimblum uueſan (6) kekakanuua-
ſtan, denne qhuidit uuizzago trihtine fora dih
iſt eocouuelih kirida miniu ze piporgenne iſt
keuuiſſo pidiu ubila kirida danta tod pii in-
kange dera luſtida keſazter iſt, danan keſcrift
kepiutit qhuedenti: after kiridoom dineem
ni kangees; keuuiſſo ibu auga Truhtines
ſcauuont cuatiu indi ubiliu fona
himile ſimblum ſihit ubar parn manno daz
ſehe ibu iſt farſtantanti edo ſuahhanti Cotan indi
ibu fona engilum uns kezeliteem tagalihhin
tages indi nahtes truhtine tuantemu unſeremu
uuerach unſeriu ſint kechundit; zeporgeenne
iſt keuuiſſo eocouuelihera citi ſo qhui-
dit in ſalmin uuizzago min unſih (7) kelineic-
kente in ubile indi unbiderbe uuortane
eddeshuuelihera citi keſehe Cot, indi lippanti
uns in deſeru citi danta erhafter iſt
peitoot unſih tagalihhin kehuueraban in
pezzira min qhuede uns in zuauuarti deiſu tati
indi ih ſuuigeta.

Tunc dicit Propheta Domino; Ante te
eſt omne deſiderium meum. Cavendum eſt (t)
ergo ideo malum deſiderium, quia mors ſecus in-
troitum delectationis poſita eſt. Unde Scriptura
præcipit dicens; Poſt concupiſcentias tuas
non eas; Ergo ſi oculi Domini
ſpeculantur bonos & malos, & Dominus de
cœlo ſemper reſpicit ſuper filios (u) hominis, ut
videat, ſi eſt intelligens, aut requirens Deum; Et
ſi ab angelis nobis deputatis cottidie
die noctuque (x) Domino factori noſtro
opera noſtra nuntiantur; Cavendum
eſt ergo omni hora fratres, ſicut di-
cit in Pſalmo Propheta; Ne nos declinan-
tes in (y) malos, & inutiles factos
aliqua hora aſpiciat Deus, & parcendo
nobis in hoc tempore, quia pius eſt, (z) Deus
expectat nos (aa) cottidie converti in
melius, Ne dicat nobis in futuro. Hæc feciſti
& tacui.

Andar

(k) *Vel* deeſt ap. Holſt.
(l) In omni. Holſt.
(m) Angelis. Holſt.
(n) Et item. Holſt.
(o) Et item. Holſt.
(p) *Sacra* omittitur ap. Holſt.
(q) *Ab* deeſt ap. Holſt.
(r) Ita quoque Holſten. ſed aliæ editiones *cavemus.*
(s) Voluntatibus. Holſt.
(t) *Ergo* deeſt ap. Holſt.
(u) Hominum. Holſt.
(x) Domino factorum noſtrorum opera nunciantur.
(y) Malum. Holſt.
(z) Pro *Deus*, & habet Holſt.
(aa) *Cottidie* deeſt ap. Holſt.

(4) Lege: *uuillemo.*
(5) *In Cod. Eu. Cotton. ceu Hickeſius obſervat in Theſ. LL. Sept. Gram. Francico-Theot. p. 26. eſt* uuameslos, *pro:* immaculatus. *Anglo-Sax.* uuam, uuamme *eſt* liuor, menda. *vid. Benſon in Voc. Anglo-Sax.*
(6) Kekakanuuartan *lege.*
(7) *Lege cum Goldaſto:* kehneickente.

Andar dera deomuati ſtiagil ſprozzo iſt:
Secundus humilitatis gradus eſt:
ibu eiganan huuelih ni minnoot uuillon ki-
ſi propriam quis non amans voluntatem; De-
rida ſina niſt keluſtidoot erfullan, uzzan ſtiña
ſideria ſua non delectetur implere; ſed vocem
dia tatim ſi keleiſinit qhuedentes ni
illam Domini factis imitetur, dicentis; Non
qhuuam tuan uuillon minan uzzan des der
veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui
mih ſanta auur qhuidit keſcrift uuillo hebit
me miſit; (bb) Item dicit Scriptura; (cc) Voluntas habet
uuizzi indi notduroſt karauuit era.
pœnam, & neceſſitas parit coronam.

Dritto dero deoheiti ſtiagil iſt, ſo huuelih
Tertius humilitatis gradus eſt; ut quis
fora Cotes minnu eocouuelihera hoorſamij ſih
pro Dei amore omni obedientia ſe
untartuat merorin, leiſanonti trihtinan, fona
ſubdat maiori; imitans Dominum, de
demu qhuidit poto uuortaneer horſamoonti
quo dicit Apoſtolus: Factus obediens
unzi ze tode.
usque ad mortem.

Fiordo ibi dera ſelbun
Quartus humilitatis gradus eſt. Si in ipſa
hoorſamij herteem uuidaruuarteem rahhom
obedientia duris & contrariis rebus,
edo ſoſama diem luſtim anaprunganeem uuidar-
vel etiam quibuslibet irrogatis injuriis,
muatum, dera ſuuigenton inhucti ſit
tacita conſcientia patientiam am-
ſi indi fardolenti nalles muadee. edo ke-
plectatur, & ſuſtinens non laſſescat. vel di-
lide qhuedenteru der duruhuuiſit
ſcedat. dicente Scriptura. Qui (dd) perſeveravit
unzi in enti, deſeer kehaltaneer iſt; ſo ſi
usque in finem, hic ſalvus erit; Item:
keſtarachit herza dinaz inthabee
Confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.
keauckenti kelaubigan fora trihtine alliu
Et oſtendens fidelem pro Domino univerſa
ſo ſama uuidaruuarti fardoleen ſcolan qhuidit
etiam contraria ſuſtinere debere, dicit
fora heitio fartragantero, duruh dih tode
ex perſona ſufferentium: Propter te morte adfi-
tagalihhin uuanente pirummees ſo ſcaf
cimur tota die, (ee) exæſtimati ſumus ut oves
dera ſlahta indi ſihhure fona uuane des itloo-
occiſionis. Et ſecuri de ſpe retributionis
nes dera cotchundi, untiri ſin kefolget men-
divinæ, ſubſequuntur gau-
dente qhuedente; uzzan in diem alleem
dentes, & dicentes; Sed in his omnibus
uberuuinnamees duruh inan der keminnota
ſuperamus propter eum, qui dilexit
unſih: ſo andrero ſtet keſuahtoos
nos: Et item alio loco Scriptura; Probaſti
unſih fuire unſih erſuahtos ſo ſo iſt erſuah-
nos Deus, igne nos examinaſti, ſicut examina-
hit ſilbar analeitos unſih in ſeid ſaztoos
tur argentum; Induxiſti nos in laqueum, poſuiſti
arabeit in hrucki unſeremu, ſo keaucke
tribulationes in dorſo noſtro. Et ut oſtendat
untar heririn ſcolun unſih uueſan untari iſt ke-
ſub Priore debere nos eſſe, ſubſequitur
folgeet ana ſaztos man uberhaubit unſeriu
dicens: Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra;
ioh auh kipot in uuidaruuarteem in
ſed & præceptum Domini in adverſis, &
uuidarmuatim die
iniuriis (ff) pro patientia adimplentes; (gg) Qui
keslagane chinnibahlon kebeen ioh andran
percuſſi maxillam, præbent & aliam;
erfirtero tunihhu farlaazzeen auh lahhan ke-
auferenti tunicam dimittunt & pallium; An-
noottanteru millu kangant ioh zuuo; indi
gariati miliario, vadunt & duo; (bb) Et
mit paulo potin lucke pruader fardoleent
cum Paulo Apoſtolo: (ii) Falſos fratres ſuſtinent,
indi aahtunga fardoleent, indi ubilo ſprehhante
& perſecutionem ſuſtinent, & maledicentes
ſih uuelaqhuedant.
ſe benedicunt.

Finſto ibu alle kidan-
Quintus humilitatis gradus eſt, ſi omnes cogita-
cha ubile herzin ſinemu zuaqhuemante edo
tiones malas corde ſuo advenientes, vel
ubile fona ſih keporaganinu ketaniu, duruh deo-
mala â ſe abſconſe commiſſa, Per hu-
muatlihha pigiht ni farhele ſinemu;
milem Confeſſionem Abbati non celaverit ſuo;
ſpananti unſih fona deſeru rachu keſcrift
(kk) Hortans nos de hac re Scriptura,
qhuedenti intrih ne uuec dinan, indi
dicens: Revela Domino viam tuam, &
uuani in inan auur gehat truhtine
ſpera (ll) in eum: Et item dicit: Confitemini Domino
pidiu cuater pidiu in uuerolti armiherzida
quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia
ſiniu auur miſſitaat mina chund dir
eius; Et item Propheta; Delictum meum cognitum tibi
teta unreht miniu pidachta qhuad ih
feci, & iniuſtitias meas non operui. Dixi,
fotakechundu uuidar mih unreht minaz ne
pronuntiabo adverſum me iniuſtitias meas Domino,
du farliazzi erloſida
& tu remiſiſti impietatem cordis mei.

(8) To ibu eocouueli-
Sextus humilitatis gradus eſt: Si omni
hero ſmahlihhii uzoroſti kehabenter ſih
(mm) humilitate vel extremitate contentus ſit
ze allu dei imu anakimachot ſa-
monachus, & ad omnia, quæ ſibi iniunguntur, ve-
ma ſo uuerahman hubilan ſuannet unuuirdi-
lut operarium ſe malum iudicet & indignum;
gan

(bb) Idem. Holſt.
(cc) Voluptas. Holſt.
(dd) Perſeveraverit. Holſt.
(ee) Æſtimati. Holſt.
(ff) Per patientiam. Holſt.
(gg) Percuſſi in maxilla. Holſt.
(bb) *Et* deeſt ap. Holſt.
(ii) Falſos fratres & perſecutiones ſuſtinent. Holſt.
(kk) Hortatus. Holſt.
(ll) In eo. Holſt.
(mm) Vilitate. Holſt.
(8) *Pone:* Sehſto.

(9) *Gel-*

Digitized by Google

gan *quehdanti* imu *mit uuizzagin* zeneouuiehti
Dicens ſibi cum Propheta; Ad nihilum
(9) keprauhoter pim ni uuiſſa ſonaz
redactus ſum, & neſcivi; ut iumentum
uuortaneer pim mit *dih* ih ſimblum mit dih
factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.
*Sibun*to ibu allem *ſih*
Septimus humilitatis gradus eſt, ſi omnibus ſe
innarorum inti ſmahlihorun *nalles* einin *ſine*ra
inferiorem & viliorem, non ſolum ſua
zungun forakichunde uzzan ſoſama drinuuartun
lingua pronuntiet; ſed etiam intimo
herzin kelaube minna theononte *ſih qhue-*
cordis credat affectu; humilians ſe & dicens
danti mit uuizzagin ih keuuiſſo pim uurm
cum Propheta; Ego autem ſum vermis &
nalles *man* ituuiz manna auueraf deota
non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.
erhapener pim kedeonoter keſcanter
Exaltatus ſum & humiliatus, & confuſus. Et
auur cuat mir kedeonotos *mih* za lirnem
item; Bonum mihi, quod humiliaſti me, ut diſcam
kepot diniu
mandata tua.
*Abt*odo ibu neouueh*t* tue
Octavus humilitatis gradus eſt, ſi nihil agat
uzzan daz dera (10) kameinſanum des
monachus, niſi quod communis Mo-
monaſtres *regulu* edo meroronò ſint keſpanan
naſterii regula, vel maiorum cohortantur
piladi.
exempla.
ibu zungun ze
Nonus humilitatis gradus eſt, ſi linguam ad
ſprehhanne piuuerte ſuuigali
loquendum prohibeat monachus, & taciturnitatem
unzi zanfrahidu ni ſprehhe
habens usque ad interrogationem non loquatur; mon-
keſcrifti *danta* in filu ſprahhi niſt erflohan
ſtrante Scriptura, Quia in multiloquio non effugietur
ſunta *uuanta* comman zunkaler niſt ke-
peccatum. Et quia vir linguoſus non (mm) di-
rihtit ubar erda.
rigitur ſuper terram.
*Zeban*to ibu ni ſi ſamf-
Decimus humilitatis gradus eſt, ſi non ſit facilis
ter enti funſer in lahtere *uuanta* keſcriban iſt
ac promptus in riſu; Quia ſcriptum eſt;
unfruater in lahtere heuit ſtim ſina
Stultus in riſu exaltat vocem ſuam.
ſprihhit
Undecimus humilitatis gradus eſt; ſi cum loquitur
(11) flehto ano hlahtar theomuatlicho
monachus, leniter, & ſine riſu, humiliter,
mit fruati foiu uuort enti redohaftiu
(oo) *cum gravitate, vel pauca verba, & rationabilia*
ſprehhe enti ni ſi hlutreiſter in ſtimmu ſo ke-
loquatur; & non ſit clamoſus in voce; ſicut
ſcriban iſt ſpaher uuortum kechundit foem.
ſcriptum eſt; Sapiens verbis innoteſcit paucis.
Zuuelifto ibi *nalles* einin
Duodecimus humilitatis gradus eſt; ſi non ſolum
herzin uzzan ſoſama demuſelbin lihamin
corde monachus, ſed etiam ipſo corpore
theoheit ſehhantem ſih ſimblum chundit; daz iſt
humilitatem videntibus ſe ſemper indicet; Id eſt,
uuerahchedi, in car-
(pp) *in opere in oratorio, in Monaſterio, in hor-*
tin in uueke in achre edo ſo uuar ſo ſizanti
to, in via, in agro, vel ubicunque ſedens,
kanti edo ſtantanti kehneictemu ſi ſinbulum
ambulans, vel ſtans, (qq) Inclinatio ſit ſemper
haubite keſtactem in erda kaſihtim ſcultikan
capite defixis in terram aſpectibus reum
ſih eocohuuelihher citi fona ſunton ſinem
ſe omni hora de peccatis ſuis
uuananti giu ſih dera forahtlihun ſuano
(rr) *æſtimans, iam ſe tremendo (ss) judicio*
auurkakanuuarti uuane *qhuedantemu* imu in
repræſentari æſtimet; dicens ſibi in
herzin ſimblum daz daz achiuuiz firinari der
corde ſemper illud, quod publicanus ille
cuatchundento kiſtactem in erda augom quad
evangelicus fixis in terram oculis dixit:
ni pim uuirdiker ih ſuntigo heffan au-
Domine non ſum dignus ego peccator levare ocu-
gun miniu ze himile enti auur mit uuizagin
los meos ad cœlum. (tt) Itidem cum Propheta;
keproganer pim enti kedeonoter pim eogouueri
Incurvatus ſim & humiliatus ſum usquequaque.
keuuiſſo deſem allem dera deoheiti ſtiagali
Ergo his omnibus humilitatis gradibus
ufkiſtikanem ſaar ze minnu Cotes
aſcenſis, monachus, mox ad caritatem Dei
pichueme duruhnohto uz ſentit forah-
pervenit illam, quæ præfecta foras mittit timo-
tun duruh die alliu die er nalles ano fo-
rem; Per quam univerſa, quæ prius non ſine for-
rahtun piheialt ano einikeru arbeiti ſo ſa-
midine obſervabat, absque ullo labore, velut
ma ſo chuatlicho fona keuuonaheit pikinne
naturaliter ex conſuetudine (uu) incipiat
kehaltan nallas giu forahtun derhella uzzan min-
cuſtodire, non iam timore gehennæ, ſed amo-
nu enti uuonaheite deiſelbun cuatiu
re Chriſti, & conſuetudine ipſa bona, &
der luſtida (12) hereftio, dei truhtin giu in uue-
delectatione virtutum; quæ Dominus iam in ope-
racman

(mm) Dirigetur. Holſt.
(oo) Et cum. Holſt.
(pp) In opere DEI. Holſt.
(qq) Inclinato. Holſt.
(rr) Exiſtimans. Holſt.
(ss) Judicio DEI repræſentari exiſtimet. Holſt.
(tt) Et item. Holſt.
(uu) Incipiet. Holſt.

(9) *Goldaſtus legit:* gepranhoter. *Mihi legendum videtur:* geprahhoter. *Hodie diceremus:* gebrachter.
(10) *Sine dubio legendum eſt:* kameinſamun.
(11) *Goldaſtus, & recte quidem habet:* slehto.
(12) *Lege:* chreftio. *Sane apud noſtrum reperimus;* chraft, *virtus.* chreftoon, virtutes.

Digitized by Google

racman nant (13) heinan fona hachuſtim (14) ſun-
rarium ſuum mundum â vitiis & pec-
ctom atume uuihenu keuuerdonter iſt ke-
catis ſpiritu ſancto dignabitur demon-
haucken.
ſtrare.

Cap. VIII.

De Officiis Divinis (a) noct.

UUintar citi
Hyemis tempore, id eſt, â kalendis (b) Novem-
after ſcauunku der redina
bris uſque in Paſcha, iuxta conſiderationem rationis,
ahtodun uuilu der naht ze erſtane iſt ſo luzilo
octava hora noctis ſurgendum eſt, ut modice
mer fona mittilodi naht kireſtit ſi ſo ſama
amplius de media nocte pauſetur, & iam
kideuuite erſtanten daz keuuiſſo zaleibu iſt after
digeſti ſurgant; Quod vero reſtat poſt
uuahtun fona priadrum deu ſalmſanges lec-
vigilias, â fratribus, qui Pſalterii vel Le-
zono eouueht duruſtigont, zelirnene anadeo-
ctionum aliquid indigent, meditationi inſervia-
noen fon keuuiſſo za obana ka-
tur. A Paſcha autem usque ad ſupradictas ka-
qhuetunen *Nouembres* ſo ſi katemprot cit daz
lendas Novembris ſic temperetur hora vi-
uuahtono zetuane der skemmiſtun untarſtuntu
giliarum agenda, ut parviſſimo intervallo
dero *priadra* za notdurfti der cuati uz
cuſtodito, quo fratres ad neceſſaria naturæ ex-
kunken. ſareo morganlob demu pikinnantemu
eant; mox matutini, qui incipiente
leohte zetuanne ſint untarſinkafolget.
luce agendi ſunt, ſubſequantur.

Cap. IX.

Quanti Pſalmi dicendi ſunt nocturnis horis.

Hyemis (a) tempore ſupra ſcripta præmiſſo
obuna kaſcriban
az eriſt uers
Inprimis verſu: Deus in adiutorium meum intende;
in andremu zaqhuedane
(b) In ſecundo, tertio dicendum, Domine labia
zuachundit
mea aperies, & os meum adnuntiabit laudem tuam;
demu za untarmahonne iſt *dritto* ſalmo
Cui ſubiungendus eſt tertius pſalmus, & Glo-
after deſemu ſalmin niunzegoſtin feordin
ria; Poſt hunc, Pſalmus nonageſimus quartus,
nun edo keuuiſſo za ſinkanne danan
cum antiphona, aut certe decantandus. Inde
untar ſi kifolget fona diu ſex ſal-
(c) ſubſequatur Ambroſianus. Deinde ſex Pſal-
mon dem kichuetanem kach-
mi cum antiphonis. Quibus dictis, dicto
uetamu uerſe uuihe ſizzantem al-
verſu, benedicat Abbas; & ſedentibus o-
lem in ſcrannom ſin kaleſan hertom *pruа-*
mnibus in ſcamnis, legantur viciſſim â fra-
drun in puache uber lectare drio leczun
tribus in codice ſuper (d) anœlogium tres lectiones;
untar dem drij after dri-
inter quas tria reſponſoria cantentur. (e) Poſt ter-
tun keuuiſſo der ſinkit *qhuede tiurida*
tiam vero lectionem qui cantat, dicat Gloria;
deu denne pikinnit ſangari *qhuedan*, ſareo alle
Quam dum incipit Cantor dicere, mox omnes
fona ſedalum iru erſtanten kagan ero er-
de ſedilibus ſuis ſurgant, ob honorem, & re-
uuirdi der uuihun driniſſu puah keuuiſſo ſint
verentiam (f) ſanctæ Trinitatis. Codices autem legan-
kaleſan in *uuah*tom ſo der altun euua ſo
tur (g) in vigiliis, tûm veteris teſtamenti,
ſama dei niuon cotchundun ortfrumu, ſo ſama
quam novi divinæ auctoritatis; ſed
kirechida iru dero fona kinamtem
& expoſitiones (h) eorum, quæ â nominatis
lerarum rehtculichontem faterin
(i) doctorum & orthodoxis, Catholicis Patribus
kitaniu ſint after deſem keuuiſſo drim leczun
factæ ſunt. Poſt has vero tres Lectio-
mit (l) ſurp ſinu ſi kifolget andree ſex
nes (k) cum reſponſoria ſua, ſequantur reliqui ſex
ſalmun ziſinganne after deſem lecza
Pſalmi cum Alleluia canendi; Poſt hos lectio
des

(13) *Lege:* hreinan, *quod etiam Gold. habet.*
(14) *Gold. habet:* ſuntoom; *& bene quidem.*

Ad Cap. VIII.

(a) In noctibus. Holſt.
(b) Novembribus uſque ap. Holſt.

Ad Cap. IX.

(a) Hyemis tempore ſupra-ſcripto inprimis dicatur verſus; Holſt. in aliis editionibus ita legitur. *Hyemis tempore, præmiſſo inprimis verſu.*

(b) Domine ad adjuvandum me feſtina: & Gloria: Deinde tertio dicendum eſt: Domine labia &c. Ita Holſten. In aliis vero editionibus hoc modo legitur: *Domine ad juvandum me feſtina: in ſecundo ter dicendum. Domine labia mea*, &c.

(c) Sequatur Ambroſianum. Holſt. Qui in Indiculo Declaratorio Codici Regularum ſubjuncto ad h. l. ſequentia inſuper notat. *Ambroſianus Hymnus, vel â S. Ambroſio compoſitus, vel ab aliis ad ejus imitationem. v. Menard. ad Concord. Reg.* p. 344.

(d) Analogium. Holſt. qui de hac voce in allegato Indiculo hæc obſervat. *Analogium. Pulpitum ſive ſuggeſtus ex quo legitur. vid. Menard. ad Concord. Reg.* p. 344. *Et Sonnerum in Gloſſ. addito ad Anglic. Hiſt. Scriptores decem.*

(e) Addit Holſteniana editio. *Duo Reſponſoria ſine Gloria dicantur.* Quæ tamen verba in aliis editionibus itidem omittuntur.

(f) Sanctiſſimæ. Holſt.

(g) In vigiliis divinæ auctoritatis, tam Veteris Teſtamenti quam Novi. Ita legit Holſtenius, ſed male, noſtræ lectioni aliæ editiones reſpondent.

(h) Earum. Holſt.

(i) Holſtenius *Doctorum* omittit; aliæ autem editiones ita legunt: *quæ â nominatiſſimis Doctoribus orthodoxis, & Catholicis Patribus*, &c.

(k) Cum Reſponſoriis ſuis. Holſt.

(l) Τὸ ſurp *eſt particula vocis alicujus, qualium plures ſuppleuimus, & ſupplebimus: Suppleat hanc Oedipus aliquis.*

(l) Lec-

Digitized by Google

des potin ſi kefolget herzlihcho ze redinone
Apoſtoli ſequatur, ex corde recitanda; &
deolihas kipet truhtin ki-
verſus, & ſupplicatio (l) Litaniæ, id eſt Kyrie
nade uns ſo kiantot ſin uuahta der naht
eleiſon, & ſic finiantur vigiliæ nocturnæ.

Cap. X.

Qualiter æſtatis tempore agatur nocturna laus.

A keuuiſſo
Paſcha autem usque ad Kalendas Novembres,
eocouuelih ſo obana kichuetan iſt des ſalmſanges
omnis, ut ſupra dictum eſt, Pſalmodiæ
uueamihili ſi kihabet uzzan leczeom in
quantitas teneatur; Excepto quod lectiones in
puache duruh skemmi nahto min ſin keleſan
codice, propter brevitatem noctium, minime legantur;
uzzan fora diem drim leczeon einiu fona der
ſed pro ipſis tribus lectionibus, una de Ve-
ualtun euua ds kihuctlihho ſi kaleran deu
teri Teſtamento memoriter dicatur; quam
skamnes ſi untarfolget frammert
breve reſponſorium ſubſequatur: & reliqua
alliu ſo kachuetan iſt erfullit ſin; daz iſt daz
omnia, (a) ut dictum eſt impleantur; Id eſt, ut
neonaldre min fona zueliſin ſalmono uueomi-
nunquam minus â duodecim Pſalmorum quantita-
chili zi uuahtom ſin kachuetan uzzan
te, ad vigilias nocturnas dicantur, exceptis
dritto niunzogoſto fiordo ſalmo
tertio, & nonageſimo quarto Pſalmo.

Cap. XI.

Qualiter Dominicis diebus Vigiliæ agantur.

TRuhtinlihem tagum (1) citim erſtante ze
Dominico die (a) temperius ſurgatur ad
uuahtom in dem uuahtom ſi kihabet mez
vigilias; In quibus vigiliis teneatur menſura;
daz iſt ziſinkanne ſo obuna kaſezamez
Id eſt, modulatis, ut ſupra diſpoſuimus, ſex Pſalmis,
auur ſizantem allem kiſazte duruh an-
& verſu, reſidentibus cunctis diſpoſite & per or-
treitida in ſcamelum ſin kaleſan puache ſo
dinem in ſubſelliis, legantur in codice, ut
obana qhuatumes fior leczun mit ſum
ſupra diximus, quatuor lectiones cum reſponſoriis
iru dar doh in fiordin ſe ſi kachuætan
ſuis; Ubi tantum in quarto reſponſorio dicatur
fona ſingantemu deu denne pikinnit ſario
â cantante Gloria; Quam dum incipit, mox
alle mit eruurti erſtantem after diem
omnes cum reverentia ſurgant. Poſt quas lectiones
ſin kifolget fona antreutidu andree
ſequantur ex ordine alii ſex Pſalmi cum
ſo ſo fordroron af-
Antiphonis, ſicut anteriores, (b) & verſum. (c) Poſt
ter dem auur ſi keqhuetan
quos iterum legantur, aliæ quatuor Propheta-
deu kiſezit deu canticun
rum quas inſtituerit Abbas; Quæ cantica cum Al-
ſint kaſungan kichuetanemu keuuiſſo
leluja pſallantur. Dicto etiam verſu,
uuihantemu ſin kaleſan andre fiori
& benedicente Abbate, legantur aliæ quatuor
leczun fona (2) ri euu antreitidu deru
lectiones de Novo Teſtamento, ordine quo
obana after fiordin pikin-
ſupra. Poſt quartum autem reſponſorium, (d) incipit
ne lob demu du-
Abbas hymnum: Te Deum laudamus. Quo (e) per-
ruhchuetamu leſe leczun fona cuatchun-
dicto, legat Abbas lectionem de Evangelio,
didu mit heri forahtun ſtantem allem diu
cum honore & tremore ſtantibus omnibus. Qua
duruhleranin antlenken alle ſo ſi
perlecta, reſpondeant omnes, Amen.
ſi unterfolget ſar
Et ſubſequatur (f) mox ab Abbate hymnum.
dih kiriſit lob kakebaneru uuihi pi-
Te decet laus; Et data benedictione in-
kinnen morkanlob diu antreitida uuahtono
cipiant matutinos. Qui ordo vigiliarum
eocouueliheru citi ſama des ſumares ſama
omni tempore tam æſtatis, quam
des uuintares ebano in tage Truhtinlichemu ſi
hyemis, æqualiter in die Dominico te-
kihabet uzzan odouuila daz fer ſi ſpator er-
neatur; Niſi forte, quod abſit, tardius ſur-
ſtanten edesuuaz fona lectiom ze skemmanne
gant, aliquid de lectionibus breviandum
iſt

(l) *Letania* ſemper ſcribitur in Codice noſtro, nos vero ut correctius, *Litania*, imprimatur, curavimus.

Ad Cap. X.

(a) Ut ſupra dictum eſt. Holſt.

Ad Cap. XI.

(a) Temporius. Holſten.
(b) *Et verſus.* Holſten. aliæ edit. *& verſu.*
(c) Hic locus ita reſtituendus. *Poſt quos iterum legantur aliæ quatuor lectiones cum Reſponſoriis ſuis, ordine quo ſupra. Poſt quas dicantur tria Cantica de Prophetis, quæ inſtituerit Abbas*, &c. Ita n. ap. Holſten.
(d) Incipiat. Holſt.
(e) Dicto. Holſt.
(f) Mox Abbas hymnum. Holſt.

(1) Gold. habet: *citimo.*
(2) *Cum Nouum Teſtamentum & â Noſtro & ab aliis Antiquis appellari ſoleat:* Niuuua euua; *arbitror & hîc loci legendum eſſe:* Niuuua euua.

Digitized by Google

iſt edo *fona* (3) ſun daz duuuidero alles
eſt, aut de reſponſoriis, quod tamen omnino
ſi(4)kiportet daz(5)pichueme daz ibu kipurit
caveatur, ne proveniat. Quod ſi contigerit,
uuirdigo danan kinuhtſamo tue Cote in chiri-
digne inde ſatisfaciat Deo in orato-
chun durih den chumit ruachaloſi.
rio,(g) pro cujus evenerit negligentia.

CAP. XII.

Quomodo matutinorum ſolemnitas agatur.

IN morkanlobun truhtinlichemu tage (1) iz
In matutinis dominico die in
eriſt ſi kichuetan ſexzugoſto ſexto
primis dicatur ſexageſimus ſextus Pſalmus,
ano *antiphonun* in kirihti after diu ſikichuc-
ſine antiphona indirectum; Poſt quem dicatur
tan finfzugoſto after diu
quinquageſimus cum Alleluia, Poſt quem
Zehanzugosto ſibunto zehanto ſehzugoſto
dicatur centeſimus ſeptimus decimus, & ſexageſi-
andre, danan uuihii lob leczun
mus ſecundus. Inde benedictiones, & Laudes, lectio
fona einiu kihuctlihho
de Apocalypſi, (a) una memoriter; & reſponſo-
rium, (b) Ambroſianum; verſus, & canticum de
erfullit iſt.
Evangelio. Litaniæ, & completum eſt.

CAP. XIII.

Matutini privatis diebus qualiter agantur.

TAgum keuuiſſo ſuntrigem morganlobo tult
Diebus autem privatis matutinorum ſo-
ſo ſi zetuanne daz iſt ſexto *ſalmo* (1) ſi-
lemnitas ita agatur, id eſt, LXVI. Pſalmus di-
kitan ano untarzeohanto luzic ſo
catur ſine antiphona, ſubtrahendo modice ſi-
ſo des truhtinlihhun daz alle kakanlaufen za
cut(a) Dominica, ut omnes occurrant ad
finfzugoſtin der *antephonun*
quinquageſimum, qui cum antiphona dicatur
after demu andre zuene *Salmun* ſin *kichuetan*
poſt quem alii duo pſalmi dicantur
after kiuuonaheite anderes tages
ſecundum conſuetudinem; Id eſt, ſecunda feria,
finfto drizugoſto dritin tages *feorzugosto* ande-
V.tus, & (b) XXX.us tertia feria (c) XLVtus.
rer *finzugosto ſexto* des feordin tages
& LVI.us Quarta feria LXIII. &
ahtozogoſto ſibunto ahtozo-
LXIV. quinta feria LXXXVII.us & LXXXIX.us
goſto niunto ſehtin tages ſibunzogoſto an-
ſexta feria LXXV.us & XCI.us
drer niunzogo.
Sabbatho autem centeſimus quadrageſimus ſecundus,
der ſiziteilit in zuo
& canticum Deuteronomii, (d) qui dividatur in duas
keuuiſſo andrem tagun ei-
Glorias; Nam cæteris diebus canticum
nan ecouuelihhan tage *ſimu fona* uuizgom
(e) unum quemque die ſuo ex Prophetis,
ſoſo ſinkit (2) ſunanunga rumiskiu ſin kaghue-
ſicut pſallit Eccleſia Romana, dicatur;
tan; after diſu ſinkafolget lob danan lectza
Poſt hæc (f) ſequuntur laudes; Deinde lectio
einiu des potin kihuctlicho zeerchennenne
una Apoſtoli memoriter recitanda;
reſponſorium Ambroſianum, verſus, canticum de Evan-
kiuuiſſo zatuane
gelio, Litaniæ, & completum eſt; Plane agenda
morkanlob abunt lob ni furifare eonaldre
matutina vel veſpertina, non(g) tranſeat aliquando,
uzan in iungaſtin antreitidu kepet *truhtinlihhemu*
niſi in ultimo (h) ex ordine oratio Dominica
allem kehorrantem ſi *kechuetan fona* hero-
omnibus audientibus dicatur â Priore;
rin duruh zuruuaridono dorno de aufqhue-
propter ſcandalorum ſpinas (i) quin oriri ſo-
man kiuuonent. daz kiuuerbit uueſan duruh
lent. Ut (k) converti pro
deſſelben petes pigihti demu qhuedant fur-
ipſius orationis (l) ſponſione, qua dicunt; Di-
laz uns ſoſo auh uuir farlazzames rei-
mitte nobis (m) ſicut & nos dimittimus, (n) pur-
nen ſih *fona* ſuslihcheru achuſti andrem ke-
gent ſe ab hujusmodi vitio, Cæteris
uuiſſo zatuanne iungiſta teil kepetes ſi
vero agendis ultima pars ejus orationis
kichue-

(g) Per cujus evenerit neglectum. Holſt.

(3) *An legendum:* Responſun? *ſane Germanis non inſolens fuit, & eſt, ut vocabula ex linguâ partim Græca, partim Latinâ mutuo accipiant, probat id vox: lectiom, kirch, prieſter, münch, ſiegriſt, chor, altar & ſexcenta fere alia.*

(4) *Lege:* kiporket, *quod etiam Goldaſtus habet.*

(5) *Textus Latinus oſtendit hic particulam aliquam negativam eſſe inſerendam; legendum itaque arbitror:* daz ni piucheme.

Ad CAP. XII.

(a) Una ex corde Holſt.

(b) Addit & Holſt. Quod tamen aliæ editiones omittunt.

(1) *Lege:* az eriſt; *Quod ſupra aliquoties habuimus.*

Ad CAP. XIII.

(a) Die Dominico. Holſt.
(b) Trigeſimus quintus. Holſt.
(c) Quadrageſimus ſecundus. Holſt.
(d) Quod. Holſt.
(e) Unumquodque. Holſt.
(f) Sequantur. Holſt.
(g) Tranſeant. Holſt.
(h) Per ordinem. Holſt.
(i) Quæ. Holſt.
(k) Conventi per ipſius. Holſt.
(l) Sponſionem. Holſt.
(m) Adde *debita noſtra* ex Holſt.
(n) Adde *debitoribus noſtris.* ex Holſt.
(1) Si kichuetan.
(2) *Legendum:* Samenunga. *Ceu etiam legit Goldaſtus.*

(a) Die

Digitized by Google

kichuetan daz fona allem si kiantlenkit uzzan
dicatur, ut ab omnibusre spondeatur; sed
losi unsih fon demo ubile.
libera nos â malo.

Caput XIV.

In Natalitiis Sanctorum qualiter agantur Vigiliæ.

IN tuldim keuuisso uuiheru allem (1) tun-
In festivitatibus vero Sanctorum vel omnibus solem-
dim soso kiqhuatumes truhtinlihhemu
nitatibus, sicut diximus Dominico die
zetuanne sosi katan uzan daz salmon edo
agendum, ita agatur; Excepto quod Psalmi, aut
antiphonun leczun za demuselbin tage si ke-
Antiphonæ, vel lectiones ad ipsum diem perti-
kankan si keqhuetan mez obana
nentes dicantur; Modus autem supra
kascribanas si kehabet.
scriptus teneatur.

Cap. XV.

Alleluja quibus temporibus dicatur.

FOna Ostrom ano
A Sancto Pascha usque ad Pentecosten, sine
untarlaz si sosama Salmin
intermissione dicatur alleluia, tam in Psalmis,
sosama (1) sum
quam in responsoriis, A Pentecoste autem
unzin in habit der fastun allem nahtum mit
usque (a) in caput Quadragesimæ omnibus noctibus cum
sehsim afttrorum Salmon doh nahtlobum
sex posterioribus Psalmis tantum ad (b) nocturnis
si kichuetan eocouueliberu kiuuisso truhtinlihhe-
dicatur. Omni vero Dominica
ru uzana fastun
extra Quadragesimam, (c) cantica matutinas, pri-
ma, tertia, sexta, (d) nona, Vespera vero cum (e)
neonaldre si (2) kichuetam
antiphona; Responsoria vero numquam dicantur
cum alleluia, nisi â Pascha usque ad Pentecosten.

Cap. XVI.

Qualiter divina opera per diem agantur.

SO qhuad wizzago sibunstunt
Ut ait Propheta. Septies (a) in diem Laudem
quadu dir diu sibunfalta kiuuihtiu
dixit tibi; Qui septenarius sacratus numerus â no-
so erfullit so morganlobo
bis sic implebitur; si (b) matutino; Primæ, Tertiæ,
folnissi deru citi
Sextæ, Nonæ & Vesperæ, (c) completorii, quo tem-
des unseres theonostes ambaht (1) duruh
pore nostræ servitutis officia per-
anpintames ta fona dem uuilom qhuad
solvamus. Quia de (d) bis horis dixit; septies
keuuisso
(e) in diem laudem dixit tibi; Nam
fona nahtlobum er selbo
de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait.
keuuisso
Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Ergo
in desem citum rahhomes sceffantin
in his temporibus referamus laudes Creatori
unsaremu ubar suana des rehtes sines
nostro super judicia justitiæ suæ; Id est matu-
tinis, prima, tertia, sexta, nona, vespera, completo-
za (2) hehane imu.
rio & nocte surgamus ad confitendum ei.

Cap. XVII.

(a) Quod psalmi per easdem horas (b) dicendi sunt.

JFona nahtlobun kisaztomes
Am de nocturnis vel matutinis digessimus
antreitida des Salmsanges nu fona folgentem
ordinem psalmodiæ; nunc de sequentibus
citim kasehames erista uuila sin kichuetan
horis videamus. Prima hora dicantur
einluzlihhe nalles untar eineri
Psalmi tres singillatim, & non sub una
lob deruselbun citi
Gloria (c) Hymnum ejusdem horæ post versum;
after

Ad Cap. XIV.

(1) *Sine dubio legendum*: tuldim.

Ad Cap. XV.

(a) Ad caput. Holst.
(b) Nocturnos. Holst.
(c) Cantica, Matutini. Holst. aliæ v. editiones *cantica matutina.* Holst.
(d) Nonaque cum Alleluja dicantur. Holst.
(e) Antiphonis. Holst.

(1) *An legendum:* Responsum? *conf. Notam 4. ad c. 12.*
(2) *Pro:* tam *debes ponere:* tan, &, *ceu fecimus, supplere:* kichuetan.

Ad Cap. XVI.

(a) In die laudem dixi. Holst.
(b) Matutini. Holst.
(c) Completoriique tempore nostræ servitutis &c. Holst.
(d) His *diurnis* addit Holst. quæ tamen vox in aliis edit. non additur.
(e) In die laudem dixi tibi. Holst.

(1) Gold. duruhinpintames. *Quod & infra occurrit in fine capitis XVIII.*
(2) Gehane *legendum est.*

Ad Cap. XVII.

(a) Quot. Holst.
(b) Canendi. Holst.
(c) Hymnus. Holst.

Digitized by Google

Deus in adjutorium meum intende, antequam Pſalmi
after folniſſu drio *Salmo*no ſi
incipiantur. Poſt expletionem (*d*) *trium Pſalmorum,*
kileran
recitetur (*e*) *lectio una de Apoſtolo verſum & kyrie-*
indi ſanta
leiſon & miſſas; tertia vero, ſexta, & nona,
deru ſelbun antreitida ſi kituldit kabet de-
(*f*) *idem ordine celebretur.* (*g*) *Oratio*
muſelbin ſelbono drii
idem uſum hymni earundem horarum ternos
(1) ſunta ſint
Pſalmos lectione & verſu kyrieleiſon & miſſæ ſunt;

Si major congregatio fuerit, cum antiphonis; ſi vero
in kirihti
minor, in directum pſallantur. Veſpertina autem
curs ſin kimarchot
ſynaxis quatuor Pſalmis cum antiphonis terminetur,
after diem zaredinone iſt
poſt (*b*) *quibus Pſalmis lectio recitanda eſt,*
danan
inde (*i*) *reſponſorium hymnum Ambroſianum verſum.*
ſanc ſona cuatchundidu
Canticum de evangelio Litania & oratione
(2) ſolniſſi
dominica, & fiunt miſſæ. Completorius autem trium
ſi ketan deu ſalmun inrihti
Pſalmorum dictione terminetur qui Pſalmi directanei
za qhuedane ſint after diem
ſine antiphona dicendi ſunt. Poſt quos hym-
deraſelbun citi lecza einiu
nus ejusdem horæ lectio una, verſus, Kyrie-
uuihi
leiſon, (*k*) *benedictiones & (3) miſſæ fiant.*

CAP. XVIII.

Quo ordine ipſi Pſalmi dicendi. (*a*)

IN heriſt tagalihhin
Inprimis (*b*) *ſemper diurnis horis dicatur ver-*
ſus; Deus in adjutorium meum intende, Domine ad
danan
adjuvandum me feſtina; & Gloria. Inde (*c*) *hym-*
einera eocouuelihera citi
num unius cujusque horæ. Deinde prima
truhtinlihhera zaqhuedanne
hora die dominica (*d*) *dicenda quatuor*
leczun des ſalmin andrem
capitula pſalmi CXVIII. Reliquis vero horis,
drio lecziun oba
id eſt tertia, ſexta, (*e*) *vel nona, terna capitula ſupra*
kaſcribanes
(*f*) *ſcripti Pſalmi CXVIII. dicantur;* (*g*) *A prima au-*
andrem tagum sinkichuetan
tem ſecundæ feriæ dicantur tres Pſalmi; id eſt
ſo duruh einluze
primus, ſecundus, & ſextus; Et ita per ſingu-
taga
los dies (*h*) *ad prima usque ad Domi-*
unziza
nicam dicantur per ordinem terni Pſalmi, (*i*) *usque*
niunta zehantin *Salmin* ſo kauuiſſo *niunto*
nonum decimum Pſalmum; Ita ſane, ut nonus
Salmo ſin ziteilit in zua tiurida
pſalmus & XVII.mus (*k*) *dividantur in binas glorias;*
ſo ſi daz zi nahtuuahchom *truhtinlihhera*
& ſic fiat, ut ad vigilias dominicas ſem-
ſona zueinzicozſtin ſinkifangun
per à viceſimo incipiatur. Ad tertiam ve-
andres tages niun
ro, ſextam, (*l*) *vel nonam ſecundæ feriæ novem*
lecziun deo za leibu ſint
capitula quæ reſidua ſunt de CXVIII.mo Pſalmo,
dea dri duruh deaſelbon citi ſinkichuetan ki-
ipſa (*m*) *terna per easdem horas dicantur. Ex-*
ſpentotemu zuin tagun
penſo ergo Pſalmo CXVIII. duobus diebus, id eſt

dominico, & ſecunda feria, tertia feria jam ad tertia-

am, ſextam (*n*) *vel nonam pſallantur terni Pſalmi* (*o*)

à CXVIII. usque ad CXXVII; (*p*) *Pſalmi novem.*
dea ſalmun unzan za *truhtinlihhun du-*
Quique Pſalmi ſemper usque ad Dominicam per
rih

(*d*) Adde *vero* Holſt.
(*e*) Lectio una. Verſus, & Kyrie eleiſon & Miſſæ ſunt (aliæ edit. legunt *ſint*) Holſt. Qui de vocabulo Miſſæ ſequentia in Indiculo Declarat. notat. *Orationes & Collectæ, quæ in fine verſus à Sacerdote dicebantur, dicta Miſſæ, eo quod Deo Miſſæ ſint: aliquando accipiuntur pro horis Canonicis, & curſibus nocturnis, prout in Reg. Patrum.* cap. 6. vid. *Menard.* p. 331. 376. *& 767. qui alias declarationes affert.*
(*f*) Eodem. Holſt.
(*g*) Id eſt, Verſus, Hymni earundem horarum, terni Pſalmi, Lectio, & Verſus, Kyrie eleiſon, & Miſſæ ſunt. Holſt. Aliæ editiones. *Oratio, verſus, hymni — & Miſſæ ſint.*
(*b*) Quos Pſalmos. Holſt.
(*i*) Reſponſorium, Ambroſianum, verſus, Canticum de Evangelio, Litaniæ, & Oratio Dominica; & fiant Miſſæ. Completorium autem. Holſt.
(*k*) Et benedictiones. Holſt.

(1) *Lege:* Santa, *à* ſentan, *ſenden, mittere.*
(2) *Ex ſuperioribus & latino textu apparet legi debere:* ſolniſſi.
(3) Et fiant Miſſæ. *Recentior verſio Germanica hujus Regulæ reddit:* und iſt alſo verendet.

Ad CAP. XVIII.

(*a*) Sunt. Holſt.
(*b*) *Semper diurnis horis* hæc verba deſunt ap. Holſt. non item in aliis edit.
(*c*) Hymnus cujusque. Holſt.
(*d*) Dicenda ſunt. Holſt.
(*e*) Et. Holſt
(*f*) Dicti. Holſt.
(*g*) Ad primam. Holſt.
(*h*) Ad primam Holſt.
(*i*) Usque ad. Holſt.
(*k*) Partiantur. Holſt.
(*l*) Et. Holſt.
(*m*) Terna capitula. Holſt.
(*n*) Et. Holſt.
(*o*) à centeſimo nono decimo. Holſt.
(*p*) Id eſt Pſalmi. Holſt.

(*q*) Iti-

Digitized by Google

rih deaſelbun citi auur ſinkiuuangan
easdem horas (q) idem repetantur : Hymnorum
neouuiht min kaſeztidu
nihilominus, lectionum, vel verſuum (r) diſpoſitionem
eines pilades allem tagun kihaltan ſo kiuuiſſo
uniformem cunctis diebus ſervatam ; Et ita ſcilicet
ſi pigunnan
(s) ſemper Dominica â CXVIII. incipiatur. Veſpera
ſunge ſiki-
autem cottidie quatuor pſalmorum modulatione cana-
ſungan dea ſalmun
tur. Qui Pſalmi incipiantur â CVIIII. usque ad
uzzan dem dea miſſilichhem tum
CXLVII. exceptis bis, qui in diverſis horis
ſon im ſint (1) kiſuntut
ex eis ſequeſtrantur ; Id eſt, â CXVII. usque ad

centeſimum vigeſimum ſeptimum & (t) CXXXVI. &
andre in abuntlobum zaqhue-
CLXII. Reliqui omnes in veſpera dicendi
danne ſint danta min qhuemant
ſunt. Et quia minus veniunt tres pſalmi,
pidiu zateilanne ſint dea in roabu
ideo dividendi ſunt, qui in numero (u) ſupra
kaſcribane ſtarchirun ſunt funtan
ſcriptus fortiores inveniuntur, (x) Idem

CXXXVII. us (y) & CXLIII. us, centiſimus vero tertius
danta luziler iſt ſi kima-
decimus, quia parvus eſt, cum CXV. con-
hohot ; kiſazteru
jungatur. Digeſto ergo ordine pſalmorum
abuntlihcheru andro
veſpertinorum ; Reliqua, id eſt, (z) Le-

ctionem reſponſum, Hymnum, verſum vel canticum ſi-
ſi erfullit za folniſſe
cut ſupra taxavimus, (aa) impleatur ; Ad comple-
deaſelbun auur kiſan-
torium vero (bb) idem Pſalmi repetantur
gan
cottidie, id eſt IV.us & XC.us & CXXXIII.us
kiſaztero des ſalmſanges tagalihchen
Diſpoſito ordine pſalmodiæ diurnæ,
ebano
reliqui omnes pſalmi, qui ſuperſunt, æqualiter
ſi zeteilit ſibun naht uuahtono libanto ke-
dividantur (cc) ſepti noctium in vigilias, partiendo ſci-
uuiſſo dia unſar im lengirun ſint
licet, qui inter eos prolixiores ſunt pſalmi, &
duruh eina eocouueliha kaſezanti nah
XII. per unam quamque (dd) conſtituens noctem.
daz allerometſt manonte ibu uuelihemu
Hoc præcipue commonentes, (ee) ſi cui
oduuila deſiu zateile Salmono (2) pilihchet
forte hæc diſtributio Pſalmorum diſplicuerit,
ibu paz andaruuiſ ſuanit
(ff) ordine ſi melius aliter judicaverit
tue denne eocouuelichu mezzu zuaſiki-
(gg) agat. Dum omnimodis (bb) ad-
uuartet. daz eocouuelichera uuehchun
Sal-
tentatur. Ut omni hebdomada Pſal-
tari alonges (3) rohba
terium ex integro numero CL. Pſalmorum
ſikiſungan truhtinlihhemu take
pſallatur, & dominico die ſemper
ſon haubite auur ſi kiſiangun za uuahton
â capite (ii) reprehendatur ad vigilias,
danta drato unhort dera kerniſſa ſinera deo-
quia (kk) nimis inerti devotionis ſuæ ſervi-
noſtes kaaugunt dea min ſona
tio oſtendunt monachi qui minus à
ſaltare kiuuonaheitim duruh
pſalterio, cum canticis conſuetudinariis, per
uuehchun umbincirh ſingant denne uuenne
ſeptimanæ circulum pſallunt ; (ll) Dum quando
leſames uuihe fatare unſare einemu dage
legamus ſanctos Patres noſtros uno die
daz radalihcho erfullen uuir ſo eina
hoc ſtrenue impleſſe, (mm) nos vero ut una
uuehcha anolkiu duruh inpintames.
ſeptimana integra perſolvamus.

CAP. XIX.

De diſciplina pſallendi.

EOcouueri kilaubames cotchundi
Ubique credimus divinam eſſe
(1) antuuaſta
præſentiam, & oculos Domini (a) ſpecularis bonos
zui-
& malos ; & maxime tamen hoc ſine aliqua du-
ualunga

(q) Itidem. Holſt.
(r) Diſpoſitione uniformi cunctis diebus ſervata. Holſt.
(s) Ut ſemper. Holſt.
(t) CXXXIII. & CXLII. Holſt.
(u) Supradicto. Holſt.
(x) Id eſt CXXXVIII.us. Holſt.
(y) Et CXLIII. & CXLIV. centeſimns vero ſextus decimus. Holſt.
(z) Lectiones, Reſponſoria, Hymni, Verſus vel Cantica. Holſt.
(aa) Impleantur. Holſt.
(bb) Quotidie iidem Pſalmi repetantur. Holſt.
(cc) In ſeptem noctium vigilias. Holſt.
(dd) Conſtituantur. Holſt.
(ee) Ut ſi. Holſt.
(ff) Ordines. Holſt.
(gg) *Agat* deeſt ap. Holſt.
(bb) Id attendatur. Holſt.
(ii) Repetatur. Holſt.
(kk) Nimis iners devotionis ſuæ ſervitium. Holſt.
(ll) Cum legamus. Holſt.
(mm) Quod nos tepidi utinam ſeptimana integra perſolvamus. Holſt.

(1) *Goldaſtus quidem etiam habet:* Kiſunbut. *ſed facile apparet legendum eſſe:* Kiſuntrut *i. e. abgeſondert ſtylo hodierno.*

(2) *Videtur ante:* pilihchet *excidiſſe vox* ni, *aut legendum eſſe* mispilihchet. *apud Notk. Pſ. 54, 10, eſt:* miſſelicheta, *pro: diſplicebat. In Willerami cap. 1. habuimus:* mislicho, *diſpliceat.*

(3) Roahbu, *vel* ruabu *legendum.*

Ad CAP. XIX.

(a) In omni loco ſpeculari. Holſt.

(1) *Lege:* Antuuarta; *quod etiam Gold. exhibet.*

Digitized by Google

ualunga eotchundaz
bitatione credamus, cum ad opus divinum adſiſtimus.

Ideo ſemper memores ſimus, quod ait Propheta;

Servite Domino in timore. Et iterum; Pſallite

ſapienter. Et; In conſpectu angelorum pſallam ti-

bi. Ergo (b) ſi conſideremus qualiter oporteat

(c) in conſpectu divinitatis, & angelorum ejus eſſe, ka-

*& ſic ſtemus ad pſallendum, ut mens noſtra con-*hirze.

cordet voci noſtræ.

CAP. XX.

De reverentia orationis.

SI cum hominibus potentibus volumus aliqua uualtantem edeslichhiu

ſuggerere, non præſumimus, niſi cum humilitate & ueo mer

reverentia; Quanto magis Domino Deo univerſorum luttri kerniſſu zapi-

*cum omni humilitate & puritatis devotione ſuppli-*tanne iſt

candum eſt? Et non (a) multiloquio; ſed

in puritate cordis & compunctione lacrymarum ſcammas

nos exaudiri ſciamus. Et ideo brevis debet eſſe & luttraz fon minnu des anapla-

*pura oratio, niſi forte ex affectu inſpira-*ſannes der cotchundiun enſti foraſikidenit

tionis divinæ gratiæ protendatur. in zumfti ſcamlihcho

(b) In conventu autem omnino breviter ebano

oretur; Et facto ſigno, à Priore omnes pariter ſur-

gant.

CAP. XXI.

De Decanis Monaſterii.

SI major fuerit congregatio, eligantur de ipſis aruuelit ſi dera cuatun kiuuiszida des

*(a) fratribus boni teſtimonii, & ſanctæ converſa-*libes zehanninga pihuctida-

tionis, & conſtituantur Decani, qui ſollicitudinem

gerant, ſuper (b) Decanis in omnibus ſecundum

(c) mandatum Dei, & præcepta Abbatis ſui. Qui ſihchurer

Decani tales eligantur in quibus Abbas ſecurus

(1) libbe

(d) parceat onera ſua; Et non eligantur per ordi-

*nem, (e) ſecundum vitæ meritum, & ſapientiæ doctri-*intidea edeslihcher

nam. Quique Decani, ſi ex eis (f) aliquis forte kaplater laſtarlihher

quis inflatus ſuperbia repertus fuerit reprehenſibilis, karihter

(g) correctus ſemel, & iterum, atque tertio, ſi emen-

dare noluerit, dejiciatur, & alter in loco ejus, anagat dazſelba

(b) qui dignus eſt ſuccedat; Et de Præpoſito eadem

conſtituimus.

CAP. XXII.

Quomodo (a) dormiunt Monachi.

EInluzze duruh einluziun

Singuli per ſingula lecta dormiant.

Kaſtreuuitiu fon meze des libbes

Lectiſternia pro modo converſationis ſecundum

ſpentungu

diſpenſationem (b) Abbatis accipiant. Si poteſt fieri,

omnes

(b) *Si* abeſt ap. Holſt.
(c) Nos in conſpectu. Holſt.

Ad CAP. XX.

(a) In multiloquio Holſt.
(b) In conventu tamen omnino brevietur oratio. Holſt.

Ad CAP. XXI.

(a) Fratres. Holſt.
(b) Decanias ſuas. Holſt. Eſt autem Decania numerus decem Monachorum uni ſubjectus, qui Decanus vocatur, antiquioribus Latinis Decurio. Decania in Reg. Mag. cap. 11. Decada dicitur. Hæc idem Holſt. annotat in Indic. Declarat.
(c) Mandata. Holſt.
(d) Partiatur. Holſt. aliæ editiones partiat.
(e) Sed ſecundum. Holſt.
(f) Aliqua forte quis inflatus ſuperbia repertus &c. Holſt.
(g) Correptus. Holſt.
(b) Qui dignus ſit ſubrogetur. Holſt.

(1) *Hic Interpres mentem Regulæ non intellexit, ſeductus voce corrupta:* parceat, *pro qua Goldaſtus habet:* partiat. *in cujus locum latinius ponenda eſt vox* partiatur; *ceu ex contextu facile apparet.* libben, liben, liban *non ſignificat* partiri, *ſed* parcere, *ſchonen. Notker. in Pſ. 18, 14. verba:* Et ab alienis *parce* ſeruo tuo, *reddit:* Unde *libe* dinemo ſcalche fore anderro ſchuldin. *adde Eund. Pſ. 38, 12. & Pſ. 85, 14. conf. infr. c. 39. in fine.*

Ad CAP. XXII.

(a) Dormiant. Holſt.
(b) Abbatis ſui. Holſt.

(c) *Sinit.*

Digitized by Google

omnes in uno loco dormiant; Si autem multitudo
ni lazze
non (c) ſinet, deni aut (d) vigeni cum ſenioribus,
reſten leoht
qui ſuper eos ſolliciti ſint, pauſent. Candela jugiter
kiuuatote
in eadem cella ardeat usque mane; veſtiti dormiant,
picurte curtilom edo zaummum
& cincti cingulis aut funibus, (e) ut cultel-
los ſuos ad latus ſuum non habeant, dum dormiunt;
ne forte per ſomnum (f) vulneret dormientem; Et
ut parati ſint monachi ſemper, (g) facto ſigno absque
za
mora ſurgentes feſtinent ſe invicem prævenire ad
uuercha Cotes fruati
opus Dei, cum omni tamen gravitate &
mezhaftiu
modeſtia; Adoleſcentiores fratres juxta ſe non ha-
duruhmiſte mit herirom
beant (b) lectos; ſed permixti cum ſenioribus;
mezhaftiu
ſurgentes vero ad opus Dei invicem ſe moderate
slafalenu
cohortentur, propter ſomnolentorum excuſatio-
nes.

Cap. XXIII.

De excommunicatione Culparum.

ein ſtriter unhorſamer
Si quis frater contumax, aut inobediens, aut
uuidar-
ſuperbus; aut murmorans, (a) aut in aliquo contrario
uuarti ebanſtanthanti
conſiſtens ſanctæ Regulæ, aut (b) præ-
herirono farmano
cepta ſeniorum ſuorum contemptor repertus fuerit;
hic ſecundum Domini noſtri præceptum admoneatur
ſemel, (c) & iterum ſecreto à ſenioribus ſuis; Si non
ſi kiſahchan offanlihcho
emendaverit, objurgetur publice coram
omnibus; Si vero neque ſic correxerit, ſi intelligit, qualis
armeinſami
pœna ſit; excommunicationi ſubjaceat; ſin autem im-
unkauuarer lihchamelihera
probus eſt, vindictæ corporali ſubdatur.

Cap. XXIV.

Qualis debet eſſe modus excommunicationis.

Secundum modum culpæ excommunicationis vel
kadeni mez
diſciplinæ debet extendi menſura; Qui culparum mo-
dus in Abbatis (a) pendet judicio; Si quis tamen frater
in ringirom teilnumft
in levioribus culpis invenitur, à menſæ participatione
piteilit ſi piteilte kinozſcefsi
privetur; Privati autem à menſæ conſortio,
deſiu iſt redina
iſta erit ratio, ut in oratorio Pſalmum aut An-
ni heffe redinoe
tiphonam non imponat, neque lectionem recitet,
za ganuctſameru tati
usque ad ſatisfactionem; Refectionem autem
imbiz dez muaſes daz
cibi, poſt fratrum refectionem ſolus accipiat, (b) ut
pilad qhuedan
ſi verbi gratia fratres reficiunt ſexta hora, ille nona;
zacanuht-
ſi fratres nona, ille (c) veſperea: Usque dum ſatisfa-
ſamera tati kalimflihchan
ctione congrua veniam conſequatur.

Cap. XXV.

De gravioribus culpis.

Deſer dera ſunta ſculdi
Is autem frater qui gravioris culpæ noxa
ſi kiſpentot
tenetur, ſuſpendatur à menſa ſimul & ab oratorio.
ioh

(c) Sinit. Holſt.
(d) Viceni. Holſt.
(e) Et cultellos ad. Holſt.
(f) Vulnerentur dormientes. Holſt.
(g) Et facto. Holſt.
(b) Lecta. Holſt.

Ad Cap. XXIII.

(a) Vel in alio contrarius exiſtens Sanctæ Regulæ. Holſt. Aliæ autem editiones pro *alio* habent *aliquo*.

(b) Præceptis. Holſt.
(c) Et ſecundo ſecrete. Holſt. aliæ edit. legunt *ſecreto*.

Ad Cap. XXIV.

(a) Pendeat. Holſt.
(b) Menſura, vel hora, qua prævideriť Abbas ei competere. Hæc adduntur in edit. Holſtenii, non item in aliis.
(c) Veſpertina. Holſt.

Digitized by Google

ioh auh imu
Nullus ei frater in nullo (a) injungatur consor-

tio, neque in colloquio. Solus sit ad opus sibi injun-
duruh uuesanti uuaft
ctum, persistens in pœnitentiæ luctu; sciens
ekislihhun kiqhuit
illam terribilem Apostoli sententiam dicentis; Tra-
suslichan in faruurti
ditum hujusmodi hominem (b) in interitum carnis, ut
heiler si
Spiritus salvus sit in diem Domini; Cibi autem
antfankida
(c) perceptionem solus percipiat, mensura, vel hora,
kalimfam min fona
qua providerit abbas ei competere. Nec â quo-
einiga furifarantemu
quam benedicatur, transeunte, nec cibus qui ei da-

tur.

CAP. XXVI.

De his qui sine jussione junguntur excommunicatis.

SI quis frater præsumpserit sine jussione Abbatis fra-
souuelichu mezu kamah-
tri excommunicato quolibet modo se junge-
chon karihtan
re, aut loqui cum eo, vel mandatum ei dirigere,
kalihchera si er lozzan dr
similem sortiatur excommunicationis vin-
rihti.
dictam.

CAP. XXVII.

Qualiter debeat Abbas sollicitus esse circa excommunicatos.

ruachun
OMni sollicitudine curam abbas gerat circa delinquen-
duruft
tes fratres, quia non est opus sanis medicus, sed male ha-

bentibus, (a) humilietur pro infirmitate, non extolla-

latur pro misericordia, & ita omnia membra erunt in
pruhchan eocouuelichu mezzu
pace; Et ideo uti debet omni modo,
anasentan
ut sapiens medicus, immittere quasi occultos consolatores

(b) (1) senpectas, id est seniores, sapientes, fratres

qui quasi (c) secreto consolentur fratrem fluctuantem
framkiuuisen kanuctsamera tati
& provocent ad humilitatis satisfactionem, (d) Con-
kanuctsamun pisaufit si;
solentur eum, ne abundantiore tristitia absorbeatur; sed

sicut ait Apostolus; Confirmetur in eo caritas, &
pi imu allero meist
oretur pro eo ab omnibus; Magnopere enim debet
huuassi
sollicitudinem gerere Abbas, & omni sagacitate &
horski min einikas
industria curare, ne aliquam de ovibus sibi
pisolahenem
creditis perdat; Noverit enim se infirma-
alliu
rum curam suscepisse animarum, non super sanas ty-
rihchida
rannidem (e) adsumat; (f) sed metuat Prophetæ
drouua
comminationem (g) super quem dicit Deus; Quod
feistas ir zua namut:
crassum videbatis, adsumebatis: & quod
(2) uuarheilaz des cuatin
debile erat, projiciebatis. Et pastoris boni pium
erkaftaz keleisanit
imitetur exemplum, qui relictis nonaginta

novem ovibus in montibus, abiit unam ovem quæ er-
so filu eban-
raverat quærere; cujus infirmitati in tantum com-
dolenti ahsalom sinem ka-
passus est, ut eam in sacris humeris suis digna-
uuerdonti analeckan so uuidare tragan ze chor-
retur imponere, & sic reportare ad gre-
gem.

CAP.

Ad CAP. XXV.

(a) Jungatur. Holst.
(b) Adde *Satanæ*. Holst.
(c) Refectionem. Holst.

Ad CAP. XXVII.

(a) Verba *humilietur*, usque *in pace*, desunt, tam in Holsteniana, quam aliis editionibus.
(b) *Sympectas* legit Holst. (aliæ editiones habent *senipetas*, it. *sempectas*) Vox Græca συνήθη sonans colluſorem, familiarem, notante Holst. in Indic. Declarat.
(c) Secrete. Holst.
(d) Et consolentur. Holst.
(e) *Adsumat*, deest in Holst. & aliis edit.
(f) Et. Holst.
(g) Per quem. Holst.

(1) *De hac voce vid. du Freſne in Gloſſar. Latino-Barb. ubi notat deducendum esse ex Græco:* συμπαθὴς.

(2) *Legendum est:* Uuanheilaz, *quæ vox in interpretatione hac alibi etiam occurrit. vid. infr. cap. 36. apud Notk. Ps. 39, 12. est:* uuanheilen, *non sanis.*

Ad

Digitized by Google

CAP. XXVIII.

De his qui ſæpius correpti (a) emendare noluerint.

SI quis frater frequenter correptus pro qualibet
I emezzico (1) karaſſunt pi ſouue-
lichaſo armeinſamoter
culpa, ſi etiam excommunicatus non emenda-
uuaſſira kirihtida fillono
verit, acrior ei accedat (b) correctio; Id eſt, ut ver-
kertu frankangen
berum vindicta in eum procedat: Quod ſi nec ita
correxerit, aut forte, quod abſit, in ſuperbiam elatus,
etiam defendere voluerit opera ſua; Tunc Abbas faciat,
medicamenta
quod ſapiens medicus. Si (c) exhibeat fomenta;
ibu ſalbun kiſpanſteo ibu lahchida cotchun-
Si unguenta adhortationum. Si medicamina divina-
dera az iungiſt
rum Scripturarum; ſi ad ultimum uſtionem excommu-
kertu
nicationis, vel plagarum virgas, etiam ſi viderit, ni-
furi magan horskii zuatue
hil ſuam prævalere induſtriam; adhibeat etiam, quod
maius eſt, ſuam, & omnium fratrum pro eo oratio-
nem; ut Dominus, qui (d) omnipotens eſt operetur Sa-
deſu mezzu
lutem circa infirmum fratrem; Quod ſi nec iſto modo
ſi pruhhanti iſarne
ſanatus fuerit; tunc iam utatur Abbas ferro
des abaſnidannes
abſciſſionis, ut ait Apoſtolus; Auferte malum
ungilaubiger ibu kelidit
ex vobis; & iterum: Infidelis ſi diſcidit,
kelide (2) ſubdigaz
diſcedat: ne una ovis morbida omnem gregem
piſmizze
(e) contagiet.

CAP. XXIX.

Si debeant iterum recipi fratres exeuntes de Monaſterio.

FRater, qui proprio vitio egreditur, de Monaſterio,
ibu (1) kihuuorban ueran keheizze
Si reverti voluerit, ſpondeat prius omnem
So in
emendationem vitii, pro quo egreſſus eſt: (a) Sic in
deru iungiſtun ſteti ſi entfangan, daz er diu ſiniu
ultimo gradu recipiatur, ut ex hoc eius
theomuati ſi kechoreot daz ibu andera ſtunt
humilitas comprobetur. Quod ſi denuo exierit,
giu afterdiu uuizzanti
usque tertio ita recipiatur, Jam poſtea ſciens,
imu eocouuelihan zuakanc farcikan uueſan
ſibi omnem reverſionis aditum denegari.

CAP. XXX.

De pueris minore ætate, qualiter corripiantur.

EOcouuelihaz altar (1) farnufft eikaniu ſcal
Omnis ætas vel intellectus proprias debet
habeen mez intipidiu
habere menſuras. Ideoque quotiens pueri vel adole-
ſcentiores ætate, aut qui minus intelligere poſſunt quan-
ta pœna ſit excommunicationis; hi tales, dum delin-
ſin keneizzit ſarfeem
quunt, aut ieiuniis nimiis adfligantur, (a) acris
filloom ſi in keduungan
verberibus coërceantur, ut ſanentur.

CAP. XXXI.

(a) *Qualis ſit de Cellerario Monaſterii.*

CEllerarius Monaſterii ſi etuuelit ſona ſamanungu
eligatur de Congregatione
ſpaher riiffer ſitim chuskeer nalles filu
ſapiens, (b) in maturis moribus, ſobrius, non multum
ezzaleer nalles preiteer nalles truabaleer nalles
edax, non elatus, non turbulentus, non
uuidarmuater nalles trager nalles ſpildanter uz-
iniurioſus, non tardus, non prodigus, ſed
zan forahtanti cotan der alleru ſamanungu ſi
timens Deum; qui omni congregationi ſit,
ſo ſo fater. ruahhun tue ſona alleem ano
ſicut pater. Curam gerat de omnibus; ſine
kipot des abbates neouueht tue dei kepotan ſin
iuſſione Abbatis nihil faciat: quæ iubentur
kehalte ni keunfrauue ibu huuelih
cuſtodiat; fratres non contriſtet. Si quis (c) fra-
ſona

Ad CAP. XXVIII.

(a) Non emendaverint. Holſt.
(b) Correptio. Holſt.
(c) Exhibuit. Holſt.
(d) Omnia potens. Holſt.
(e) Contaminet. Holſt.
(1) *Annon legendum:* Karaffter, keraſter, *quas voces Noſter pro* Reprehenſo, caſtigato *ponit.*
(2) *Lege:* ſuhtigaz.

Ad CAP. XXIX.

(a) Et ſic. Holſt.
(1) *Lege:* kihuuorban uueſan, *ceu Goldaſtus legit.*

Ad CAP. XXX.

(a) Aut acribus. Holſt.
(1) *Sine dubio legendum:* farnumfft. *Apud Notkerum Pſ. 41, 1. & 42, 5. & 51, 1. occurrit* fernumeſs *pro* intellectu, ratione.

Ad CAP. XXXI.

(a) De Cellerario Monaſterii qualis debeat eſſe. Holſt. In Manuſcripto noſtro ſemper ſcribitur Cellararius, quod ſemel notaſſe ſufficiat.
(b) Maturus moribus. Holſt.
(c) Frater. Holſt.

Digitized by Google

fona imu odhuuila edhdeslihhiu unredihaft-
trum ab eo forte aliqua inrationabili-
lihhiu pitit nalles farmanento keunfreuue
ter postulat, non spernendo (d) contristet,
uzzan redihaftlihho mit deomuati ubilo pittan-
sed rationabiliter cum humilitate male petenti
temu farzihe sela sina kehalte kehucke
deneget. Animam suam custodiat; Memor
simblum daz potolihha danta der uuela am-
semper illud apostolicum. Quia qui bene mini-
bahtit stiagil cuatan imu zuakesuahhit; un-
straverit, gradum bonum sibi adquirit; In-
mahtigero chindo kesteo inti armero mit
firmorum, infantum, hospitum, pauperumque cum
eocouuelihheru pihucti ruahha tue uuizzanti
omni sollicitudine curam gerat. Sciens
ana zuifal danta pi deseem allem in tage dera
sine dubio quia pro his omnibus in die iudi-
suana rediun er kebaneer ist.
cii rationem redditurus est.
alliu faz inti alla eht
Omnia vasa Monasterii, cunctamque substantiam,
inti so altarres faz keuuihtiu pisehe neouueht
ac si altaris vasa sacrata conspiciat; nihil
leitet farsuummando noh noh
ducat negligendum, neque avaritiæ studeat; neque
spildanter si urriutto eht des monastres
prodigus sit (e) exstirpator substantiæ Monasterii;
uzzan alliu mezhaftiu tue indi after kipote
sed omnia mensurate faciat, & secundum iussionem
des abbates theoheit fora allu eigi indi
Abbatis; (f) Humilitatem ante omnia habeat; Et
demu eht nist daz kebe uuort des ant-
cui substantia non est quæ tribuatur, sermo respon-
uurtes si kerehhit cuataz so keschriban ist uuort
sionis porrigatur bonus; Ut scriptum est; Sermo
cuataz ubar keba pezzistuun, indi alliu dei imu
bonus super datum optimum. Omnia quæ ei
anakimahhoot abbas selbun habee untar ruah-
iniunxerit Abbas, ipse habeat sub cura
hunsineru fona diem imu piuuerit ni erpaldee
sua; â quibus eum prohibuerit, non præsumat;
pruadrum kesazta liibleita ana einikemu lih-
Fratribus constitutam annonam, sine aliquo typho
hisode edo tuuala pringe daz ni
vel mora, offerat, ut non scandalizentur;
kehucke dera cotchunduun sprahha daz si ke-
Memor divini eloquii, quid me-
arneet ibu
reatur, qui scandalizaverit unum de pusillis. Si
samanunga mera uuisit helfa imu si kekeban
congregatio maior fuerit, solatia ei dentur,
fona diem keholfaneer indi erselbo ebanemu
â quibus adiutus & ipse æquo
muate erfulle ambaht imu pisolahanaz citim
animo impleat officium sibi commissum. Horis
kelimfanteem indi kekeban sin dei ze kebanne
competentibus & dentur quæ danda
sint indi kepetan dei zepitanne sint endi neo-
sunt, & petantur quæ petenda sunt (g) & ne-
man (1) duruhtriabit noh keunfreuuit in huse-
mo perturbetur neque contristetur in domo
cotes.
Dei.

CAP. XXXII.

De Ferramentis vel rebus Monasterii.

Substantia Monasterii in ferramentis vel vesti-
in isarnazazasum keuua-
tim edo so huuelihemu so rahhom
bus, seu quibuslibet rebus, provideat Ab-
sitim
bas fratres, de quorum vita & moribus securus sit,
einluzziu dera pidarbun suanit kizei-
& eis singula, ut atile iudicaverit, con-
channe indi auurzikilesanne
signet (a) constituenda atque recolligenda. Ex
in dem-
quibus Abbas (b) brevem teneat; ut dum sibi in ipsa
selbon kazaichantiu uuehsalum ana-
adsignata fratres (c) vicissim suc-
kaant
cedunt, ut sciat quid dat, (d) & quid recipit; Si
unsubro ruahchaloso
quis autem sordide aut negligenter res monasterii
trahtot si kiduungan
tractaverit, corripiatur; Si non emendaverit disci-
dera rehtlihchun untarlicke
plinæ regulari subiaceat.

CAP. XXXIII.

Si (a) quid debet monachus proprium habere.

Præcipue hoc vitium (b) radicitus amputan-
ALlerumeist dea ahchust uurzhaftor abaza
snidanne ist eouuiht
dum est de monasterio, ne quis præsumat aliquid
dare aut accipere sine iussione Abbatis; neque aliquid
eikan neouuiht raheha
habere proprium, nullam omnino rem; Neque
puah
Codicem, neque tabulas, neque graffium, sed nihil omni-
kauuisso

(d) Add. *eum.* Holst.
(e) Et exstirpator. Holst.
(f) Add. *sui.* Holst.
(g) Ut. Holst.
(1) *Hic insere:* Si.

Ad CAP. XXXII.

(a) Custodienda. Holst.

(b) Breve. Holst. Aliæ editionis *brevem*, aliæ *breve* habent.
(c) Vicibus. Holst. Aliæ editiones *vicissim* legunt.
(d) Aut. Holst.

Ad CAP. XXXIII.

(a) Quid debeant Monachi. Holst.
(b) Addit *peculiare.* Holst.

(c) Pote-

Digitized by Google

kauuiſſo lihchamon iro
no: quippe quibus nec corpora ſua, nec volunta-
urlaubit in eikenemu alliu
tes licet habere in propria (c) voluntate; Omnia
notdurfti eo-
vero neceſſaria à patre ſperare monaſterii, nec quic-
uuit urlaube edo
quam liceat habere quod Abbas non dederit aut
farleazzi cameinſamon
permiſerit; Omniaque omnibus ſint communia;
min eouuit ſin eouuiht
ut ſcriptum eſt, nec quisquam ſuum aliquid dicat vel
daz ibu einic deſemu
præſumat; Quod ſi quisquam huic nequiſſimo
achuſti (1) kiraſſter kiluſtidot
vitio deprehenſus fuerit delectari, ammoneatur ſe-

mel, & iterum; ſi non emendaverit, correptioni

ſubjaceat.

Cap. XXXIV.

Si omnes æqualiter debeant neceſſaria accipere.

ſi zeteilit einluzlihchem
Sicut ſcriptum eſt; Dividebatur ſingulis,
ſoſo eocouuelihchemu daz
prout cuique opus erat; ubi non dicimus, ut
heiteo antfenkidu ſi
perſonarum, quod abſit, acceptio ſit, ſed infirmi-
ſcauunka duruſtigot tue
tatis conſideratio, (a) ut qui minus indiget, agat
anſt
Deo gratias, & non contriſtetur; Qui vero plus in-
ſi kitan ſi kitheonot
diget, (b) exhibeatur ei, humilietur pro infirmitate,
nalles ſi erhaban alle lidi
non extollatur pro miſericordia, & ita omnia mem-
in fridiu
bra erunt in pace; Ante omnia ne murmurationis ma-
pi ſouuelichaſo racha in einikemu
lum pro qualicunque cauſa, in aliquo
ſo uuelichemu ſo zaichanungu kaau-
qualicunque verbo aut ſignificatione appa-
ge (1) karaſſter ds kiduunga-
reat; Quod ſi deprehenſus fuerit diſtrictiori
nun ſi untarkeban.
diſciplinæ ſubdatur.

Cap. XXXV.

De ſeptimanariis coquinæ.

(1) ſi
Fratres ſic ſibi invicem ſerviant, ut nullus excu-
enthachot ambahte ſiuchi
ſetur à coquinæ officio, niſi aut ægritudine,
ſuuarriu dera bidarbi uuelih pihafter
aut in cauſa gravis utilitatis quis occupatus
uuiſit erdiu mera loon iſt keſuahhit
fuerit, quia exinde major merces (a) adquiritur
minna unchreftigem fora ſi kekaumit
& caritas. Imbecillibus autem procurentur
helfa
ſolatia, ut non cum triſtitia (b) faciant, ſed habeant
mezze dera ſamanungu
omnes ſolatia, ſecundum modum congregationis,
edo keſezzida
aut poſitionem loci. Si major congregatio fuerit,
ſi entrahhoot ibu uuelihhe
(c) Cellarius excuſetur à coquina, vel ſi qui, ut di-
meroom piderboom ſin piheſtim
ximus, majoribus utilitatibus occupantur, cæteri
uz kikanganer
ſibi (d) ſub caritate ſerviant; Egreſſurus de ſepti-
hreinida tue lahhan
mana Sabbato. munditias faciat, Lintea cum quibus
ſuuerben
ſibi fratres manus & pedes tergunt lavet; Pedes vero
der kekanganer
tam ipſe, qui egreditur, quam ille, qui intraturus eſt,
uuasken hreiniu alliu
omnibus lavent; Vaſa miniſterii ſui munda & ſana
kezeihhanne
(e) Cellario reconſignet; Qui (f) Cellarius iterum
ingangantemu kezeihhanne
intranti conſignet ut ſciat quid dat aut quid
uuehharre einera citi des
recipit. Septimanarii autem ante unam horam refe-
inbizzes keſazta lübleita einluzzin
ctionis accipiant ſuper ſtatutam annonam ſingulos ſibi
trinchan
(g) (2) biberes, & panem; ut hora refectionis ſine
murmu-

(c) Poteſtate. Holſt.

(1) *Hic Interpres ſine dubio erravit, credens ſe legere:* Reprehenſus. Kiraſter *eſt à* rafsen, *quod* caſtigare, increpare, reprehendere *ſignificat. vid. Notam meam ad Otfridi Ev. II, 2, 8. add. ſupra not. 1. ad c. 28.*

Ad Cap. XXXIV.

(a) Ubi. Holſt.
(b) Humilietur pro infirmitate & non &c. Holſt.

(1) *Vid. Notam 1. ad cap. 33.*

Ad Cap. XXXV.

(a) Et caritas acquiritur. Holſt.

(b) Hoc faciant. Holſt.
(c) Cellerarius. Holſt.
(d) Pro *ſub caritate* legit Holſt. *caritate invicem.*
(e) Cellerario. Holſt.
(f) Cellerarius. Holſt.
(g) Biberes ſignificat liquoris hauſtus, ſive ſorbitiones: unde permitti dicuntur ſinguli biberes, aut tres biberes. Vita S. Popponis Abbatis cap. 30. §. 51. *Diſcedens inde caritatis veſtigia ſuis reliquit, ſingulisque tricenos dies ſingulos dari biberes præcepit*, hoc eſt, ut interpretatur Voſſius de vit. Serm. *vini Scyphos.* Holſten. in Indic. Declarat.

(1) *Gold. habet:* entrahhoot, *& bene quidem.*

(2) *De hac voce vide du Freſne in Gloſſ. Latino Barb. in v.* Biber.

Digitized by Google

murmulodii suuarrera
murmuratione & gravi labore ſerviant

fratribus ſuis. In diebus tamen ſollemnibus usque ad
inthabeen uueharre
miſſas ſuſtineant ; (b) *Intrantes & exeuntes hebdo-*
keentoteem
madarii in oratorio, mox matutinis finitis do-
chneum fora ſi pifaldan
minica omnium genibus provolvantur, poſtulantes

pro ſe orare ; Egrediens autem de ſeptimana dicat

hunc verſum ; Benedictus es Domine Deus meus
du hulfi mih ketroſtunter piſt mih demu
qui adjuvaſti me, & conſolatus es me ; quo
keqhuetanemu
dicto tertio, (i) *accipiat benedictionem*
untarfolkenti
egrediens ; ſubſequens ingrediens, & dicat ; Deus in

adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum
ſi keſuahhit
me feſtina ; Et hoc idem tertio repetatur ab
infanganeru
omnibus, & accepta benedictione ingredia-

tur.

Cap. XXXVI.

De infirmis fratribus.

Iruacha zua-
Infirmorum cura ante omnia & ſuper omnia adhi-
zituenne forahtun
benda eſt ; Ut ſicut revera Chriſto, ita eis

ſerviatur ; quia ipſe dixit ; Infirmus fui, & viſita-

ſtis me. Et : quod feciſtis uni de his minimis meis, mi-
keſcauuoen
hi feciſtis. (a) *Sed ipſi infirmi conſiderent in hono-*
nalles ubarfluatita iro
rem Dei ſibi ſerviri, & non ſuperfluitate ſua con-
deononte im ke-
triſtent fratres ſuos ſervientes ſibi. Qui tamen pati-
dultlihho kenuht-
enter portandi ſunt ; Quia de talibus copioſior
ſamera loon zuakeſuahhit alleromeiſt
merces adquiritur. Ergo cura maxima ſit
einigiu ſi kedoleet
Abbati, ne aliquam negligentiam patiantur ; Quibus
keſaztiu deo-
fratribus infirmis ſit cella (b) *ſe deputata, & ſervitor*
noſtman
timens Deum, & diligens, ac ſollicitus.
pado piderbi ſi ſprahgan
Balneorum uſus infirmis, quotiens expedit, offeratur.
alleromeiſt jungen tragoor ſi far-
Sanis autem, & maxime juvenibus, tardius concede-
keban fleisko ezzan uua-
tur. Sed & carnium eſus infirmis omnino debilibus
naheileem fora itniuuuiu
pro reparatione concedatur ; At ubi
kepezzirote fona fleiskum ſitiu keuuo-
meliorati fuerint, â carnibus more ſolito
namemu kehabeen meiſtun
omnes abſtineant. Curam autem maximam
deonoſtun ſin-
habeat Abbas, ne â cellerariis aut ſervitoribus ne-
keruahhaloſoot ze inan ſihit ſo huuaz
gligantur infirmi ; (c) *Ad ipſum reſpicit quicquid*
ſo fona diſcoom farlaazzan iſt.
â diſcipulis (d) *relinquitur.*

Cap. XXXVII.

De Senibus vel infantibus.

Diuſelba chnuat mannaskiu
Licet ipſa natura humana trahatur ad mi-
in dem altrum altera
ſericordiam in his ætatibus, ſenum videlicet & infan-
rihtungu ortfroma fora ſi keſehan
tum ; tamen & regulæ auctoritas eis (a) *propitiatur.*
unchreftigii noh-
Conſideretur ſemper in eis imbecillitas, & nullatenus
heinu mezzu in libleitom
eis diſtrictio regulæ teneatur in alimentis : Sed ſit in eis
erhaftiu furichuueman citi rehlih-
pia conſideratio, & præveniant horas canoni-
hiu.
cas.

Cap. XXXVIII.

De hebdomadario Lectore.

Mias ezzantero uuan-
(a) *Menſa fratrum edentium lectio deeſſe*
uue-

(b) Intrantes autem. Holſt.
(i) Accepta benedictione egrediens ſubſequatur ingrediens. Holſt.

Ad Cap. XXXVI.

(a) Et ipſi. Holſt.
(b) Super ſe. Holſt.
(c) Quia ad ipſum. Holſt.

(d) Delinquitur. Holſt.

Ad Cap. XXXVII.

(a) Proſpiciat. Holſt.

Ad Cap. XXXVIII.

(a) Menſis. Holſt.

(b) Aude

Digitized by Google

uueſan min odhuuila unkiuuaru kechriffe
non debet; nec fortuito casu qui arripuerit
puah leſan imu leſanter
codicem, legere (b) ibi ſe; lecturus ergo tota hebdo-

mada, Dominica ingrediatur; Qui ingrediens poſt
ſantom kemeinſamii
Miſſas & communionem, petat ab omnibus pro ſe
daz er pihuuarbe prei-
orari, ut avertat ab ipſo Deus ſpiritum ela-
tii deſan in chirihhun
tionis. Et (c) dicat hunc verſum in oratorio tertio
imu pikinnantemu
cum omnibus, ipſo tamen incipiente: Domine labia

mea aperies, & os meum adnuntiabit laudem tuam.
entfanganeru
Et ſic accepta benedictione, ingrediatur ad le-
furiſta ſuuikilii daz
gendum; Et ſummum fiat ſilentium ad menſam, ut
nohheiner
nullius muſſitatio, vel vox, niſi ſolius legentis,
notdurufti
ibi audiatur. Quæ vero neceſſaria ſunt comedentibus
uuehſalum
& bibentibus, ſic ſibi (d) vicibus miniſtrent fratres,
nohheiner duruftigohe pittan eouueht
ut nullus indigeat petere aliquid. Si quid
calme (3) entiuueliches ſo
tamen opus fuerit, ſonitu cujuscunque ſigni
zeichanes mer ſtimmu
potius petatur, quam voce. Nec præſu-
einiger edesuuaz ſona derſelbun
mat ibi aliquis de ipſa lectione, aut
allasuuanan eouueht ſuahchan min ſi ki-
aliunde quicquam (e) quærere (f) non de-
keban friſt heroro fora zimberre
tur occaſio; Niſi forte Prior pro ædificatione
edesuuaz skemlicho
voluerit aliquid breviter dicere. Frater autem
uuehchari merod
hebdomadarius accipiat (4) mixtum priusquam incipiat
uuihan
legere, propter communionem ſanctam, & ne forte
ſuuar doleen mit de-
grave ſit ei jejunium ſuſtinere. Poſtea autem cum co-
ru chuhchinun uuehcharum deonoſtmannum
quinæ hebdomadariis & ſervitoribus re-
antreiti
ficiat. Fratres autem non per ordinem legant,
dea zimberren
aut cantent; ſed qui ædificent audientes.

Cap. XXXIX.

De menſura (a) cibi.

za imbizze tagulihchim
Sufficere credimus ad refectionem cottidianam, tam
meaſum kaſotaniu zuei
ſextæ, quam nonæ, omnibus menſis cocta duo
muaz miſſilicheru ummahtim
pulmentaria, propter diverſorum infirmitates; ut
er (1) etnemu ezzan er an-
forte, qui ex (b) illo non potuerit edere, ex alio
dremu ſi inbizzan
reficiatur. Ergo duo pulmentaria cocta
kenuhtſamoen
fratribus omnibus ſufficiant; Et ſi fuerint inde
(2) ſmalaſat zua ſi kikeban
poma, aut naſcentia leguminum, addatur &
drittiun ſtunt. des protes ſunt einas,
tertium; Panis libra una propenſa
einaz ſi imbiz edo dero cau-
ſufficiat in die, ſive una ſit refectio, ſive prandii,
ma abantcauma;
& cœnæ. Quod ſi cœnaturi ſunt,
ſona demuſelbin dritta teil
de eadem libra, tertia pars (c) cellerario
ſi kihaltan zeerkebanne abandmuaſontem;
ſervetur, reddenda cœnaturis.
arbeit mera in
Quod ſi labor forte factus fuerit major, in
ſelbſuanu kiuualtidu piderbe
arbitrio & poteſtate Abbatis erit, ſi expediat
eouuit auchon erchertiu ubarazalii
aliquid augere, remota præ omnibus crapula,
daz neonaldre (3) untaslihche un-
& ut nunquam ſubripiat monacho in-
fardeuuiti
digeries. Quia nihil ſic contrarium eſt omni
Chriſtunemu ſoſo ubarzzalii
Chriſtiano, quomodo crapula, ſicut ait Domi-
ſehat min ſin kaſuuarit herzun inue-
nus noſter. Videte ne graventur corda ve-
riu

(b) Audeat ibi: ſed lecturus tota &c. Holſt.
(c) Dicatur hic verſus in Oratorio tertio ab omnibus. Holſt.
(d) Viciſſim. Holſt.
(e) Requirere. Holſt.
(f) Ne detur occaſio maligno. Holſt.

(3) Etteuueliches *lege, vel* edesuueliches.
(4) *De v. Mixtum. vid. du Freſne in Gloſſar. Latino-Barb. in v. Mixtum.*

Ad Cap. XXXIX.

(a) Ciborum. Holſt.
(b) Uno. Holſt.
(c) A Cellerario. Holſt.

(1) *Lege:* enemu. enet *pro:* ille, *jener ſæpe occurrit. vid. Notk. Pſ. 76. 16. Pſ. 30, 20. & 51, 8.*

(2) *Legendum:* Smalaſat. *in Gloſſis S. Emmerami apud Pezium in Theſ. Anecdot. noviſſ. p. 413. eſt:* Smalaſat, *legumina. In recentiori Verſione hujus Regulæ extat: iſt aber daſs ſie äpffel oder* Smalſatte *bond. In MSC. meo quod* Künigbuch *inſcribitur legimus: do ſprach Daniel; nu verſuche uns zeben tage, und gip uns* ſmelzete *zu eſſen und waſſer zu trinckende. Twinger in Voc. meo MSC. Germ. Lat.* Smelſet, *Legumen. idem in Vocabular. meo MSC. Latino-Germ. legumen* Smelſechte. *In Ordin. Provinciali Tyrolenſi lib. 5. cap. 25. extat: an ainen yeden Stär Arbis bohnen und dergleichen* Schmalſat.

(3) *Lege:* untarslihche, *quod manifeſtum fecit in latino textu vox:* Subrepat. *conf. cap. 40.*

Digitized by Google

riu uberazzalii, chindum keuuiſſo minnirin
ſtra (*d*) *crapula. Pueris vero minore*
aldre nalles diuſelba ſi kihaltan mihhilii min-
ætate non eadem ſervetur quantitas, ſed mi-
nira denne meroom kehaltan in allem libanti
nor quam maioribus, ſervata in omnibus parcita-
fleiſcco feorfuazzeo
te. Carnium vero quadrupedum (*e*) *omnimodo come-*
ſon allem ſi farporan ano allen uuana-
ſtio ab omnibus abſtineatur præter omnino debiles
heilem ſiuchem.
& ægrotos.

Cap. XL.

De menſura potus.

EIner eocouuelicher eikana hebit keba *ſona*
Unusquisque proprium habet donum ex
Cote. ſumer ſo ſumer keuuiſſo ſo pidiu
Deo : alius ſic, alius vero ſic. Et ideo
eddeslihchemu (1) friſtes mez
cum aliqua ſcrupuloſitate â nobis men-
libleit ſi keſezzit
ſura victus aliorum conſtituitur ; tamen infirmorum
unchreftigi mez
(*a*) *imbecillitatem, credimus heminam vini per ſingu-*
far-
los ſufficere per diem. Quibus autem donat Deus to-
traganti furiburti eiganas ſih habenti lon
lerantiam abſtinentiæ, propriam ſe habituros mercedem
notduruft
ſciant. Quod ſi aut loci neceſſitas, labor aut
prunſt des ſumares mer peitit in ſelb-
ardor æſtatis amplius popoſcerit ; in arbi-
ſuanu des heroſtin keſtante
trio Prioris conſiſtat : conſiderans in omnibus,
min (2) untarslihhanera fullii edo ubartruncha-
ne ſubrepat ſatietas aut ebrietas.
nii doh (3) leſamer
Licet legamus, vinum monachorum omnino non
daz unſerem citim daz duruh
eſſe ; ſed quia noſtris temporibus id monachis per-
ſpanan uueſan ni mac doh edo daz kehenka-
ſuaderi non poteſt, ſaltim vel hoc conſentia-
mes daz nalles unzi ze ſetii uzzan
mus, ut non usque ad ſatietatem bibamus, ſed
ſparalihhor (4) freidige tuat ſo ſama
parcius : Quia vinum apoſtatare facit etiam
ſpahe peitit daz min
ſapientes. Ubi autem neceſſitas loci expoſcit, ut nec
obana keſcribana mez mih-
ſupra ſcripta menſura inveniri poſſit, ſed mul-
hilu min
to minus, aut ex toto nihil ; benedicant Deum qui
daz er allu zua-
ibi habitant, & non murmurent ; Hoc (*b*) *ante omnia ad-*
manonte daz ano murmulodin ſin.
monentes ut absque murmurationibus ſint.

Cap. XLI.

Quibus horis (*a*) *oportet reficere fratres.*

FOna uuiheru ooſtrun
A Sancto Paſcha usque ad Pentecoſten ad
imbizzen ze nahtaband muaſen
ſextam reficiant fratres, & ad ſeram cœnent.
ſona (1) ſimfchuſtim
A Pentecoſte autem tota æſtate ſi labores
achro unmezzigii des
agrorum non habent monachi, aut nimietas æſta-
ſumeres nalles ketruabpe feordun indi ſehtun
tis non peturbat, IIIIta. & VIta.
tac andrem tagum
feria ieiunent usque ad nonam ; Reliquis (*b*) *diebus ad*
caumoen dia cauma in
ſextam prandeant. Quæ prandii Sexta, ſi opera in
achrum eigin uualm dratter
agris habuerint, aut æſtatis fervor nimius fuerit,
zi emizzigonne foraſcauuunga
continuanda erit, & in Abbatis ſit (*c*) *prudentia.*
ketemproe inti noh keſezze uueo
Et ſic omnia temperet atque diſponat, qualiter
ſela kihaltan ſin daz tuant ano
(*d*) *animæ ſalventur, & quod faciunt fratres, abs-*
murmulodii tuen
que murmuratione faciant. Ab idibus autem Septem-
unzi in haubit dera faſtunge
bribus, usque ad caput Quadrageſimæ ad nonam
fon faſtun
ſemper reficiant. In Quadrageſima vero usque (*e*) *in*
ze

(*d*) In crapula. Holſt. addunt aliæ editiones, & *ebrietate.*

(*e*) *Omnimodo* deeſt ap. Holſt. in aliis editionibus legitur *omnino.*

Ad Cap. XL.

(*a*) Contuentes imbecillitatem. Holſt.
(*b*) Omnino admonentes. Holſt.

(1) *Gold. legit :* friſteo.
(2) *Hic vitium latet ; quid ſi legamus :* underslihhe na-rafullii ; *i. e.* ſubrepat alimentorum, ciborum, ſatietas. *Vox* Nahrung *hodie adhuc uſitata conjecturam hanc firmat. Antiquis vox* Nerian, *unde* Nahrung *eſt*, defendere, ſervare; *ut &* : alere. *Conf. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 450.*
(3) *Lege* : leſames.
(4) *Huc partinent* freidaken, *Apoſtaticum.* Freidon. *Apoſtatare in Gloſſ. Boxbornii. Anglo-Sax.* frætgenga, *profugus, Apoſtata,* fratgengan, *Apoſtaſia. vid. Somner. in Voc. Anglo-Sax.*

Ad Cap. XLI.

(*a*) Oporteat. Holſt.
(*b*) Adde *vero.* Holſt.
(*c*) Providentia. Holſt.
(*d*) Et animæ. Holſt.
(*e*) Ad Paſcha. Holſt.

(1) *Lege :* ſimfchuſtim. *quod etiam habet Goldaſtus. Pfingſten.*

(*f*) Lu-

Digitized by Google

ze abande demſelbon aband
paſcha ad veſperam reficiant. Ipſa tamen veſpera
ſo ſi ketan daz leoht des leohtes ni durufti-
ſic agatur, ut (f) lumen lucernæ non indigeant
goen imbizzante uzzan leoht (2) munoh des ta-
reficientes; ſed luce adhuc diei
ges alliu ſin keentot
omnia conſummentur. Sed & omni tempore, ſive
abandmuaſe, des imbizzes ſo ſi ketemprot
cœnæ ſive refectionis hora ſic temperetur,
daz mit leohte ſin alliu.
ut cum luce fiant omnia.

CAP. XLII.

Ut poſt completorium nemo loquatur.

EOcouueliheru citi ſtilli ſculun cilen
Omni tempore (a) ſilentium debent ſtude-
alleromeiſt nahtlihhem citi
re monachi, maxime tamen nocturnis horis.
eocouuelihheru citi edo
Et ideo omni tempore, ſive ieiunii, ſive
dera cauma ibu cit ſo ſaar
prandii, ſi tempus fuerit prandii, (b) mox
erſtant fona abandmuaſe
ſurrexerint à cœna, ſedeant omnes in unum;

& legat unus conlationes vel vitas patrum, aut certe
andraz daz zimbroe horrente
aliud quod ædificet audientes. non autem

(1) *(c) eptaticum aut Regum, quia infirmis intellectibus*
niſt piderbi dera citi dera keſcrip
non erit utile illa hora hanc Scripturam audi-
andrem dera fa-
re: aliis vero horis legantur. Si autem ieiunii
ſtun tages uuiſit keqhuetanemu abande luzzi-
dies fuerit, dicta veſpera, parvo
leru untarſtuntu ſaar zuakangen
intervallo mox accedant ad lectionem
ſo qhuuedames (2) keleſanem feo-
conlationum, ut diximus, & lectis quatuor aut quinque foliis, vel quantum hora permittit,
rim fimfim pletirun ſo filu ſo cit farlazzit
allem in ein kakanhlauffantem duruh dera
omnibus in unum (d) concurrentibus per hanc
tuuala dera lectiun in kezeih-
moram lectionis. Si (e) qui forte in adſignato
hantemu imu (3) pifalahanemu pihafter
ſibi commiſſo (f) fuit occupatus:
keſazte ſin erfullit indi uzkan-
Omnes ergo in unum poſiti compleant: (g) exeuntes
kantem fona folmiſſu nohheinaz urlaubii
à completoriis nulla ſit licentia
zuuiror keſprohhanuueſan daz
denuo cuiquam loqui aliquid. Quod
ibu fundaner iſt einic deſan ubartuan dera
ſi inventus fuerit quisquam prævaricari hanc tacitur-
ſuuikalii rehtungu dera ſuuarrun kerihti untar-
nitatis regulam, gravi vindictæ ſubia-
licke uzzan ibu notduruft keſteo *ubar* qhui-
ceat; Excepto ſi neceſſitas hoſpitum ſupervenerit,
mit eddeslihhemu eddeshuuaz
aut forte Abbas alicui aliquid iuſſe-
daz duuidaro io auh dazſelba mit dera fu-
rit. Quod tamen & ipſum cum ſumma
riſtun fruati mezhaftii erhaftoſt ſi.
gravitate & moderatione honeſtiſſime fiat.

CAP. XLIII.

De his qui ad opus Dei vel (a) menſam tarde occurrunt.

ZE citi des cotchundin (1) anbahtes ſario
Ad horam divini officii, mox
ſo kihortaz uuirdit zeihhan farlazzanem allem
ut auditum fuerit ſignum, relictis omnibus,
dei doh ſint in hantum mit dera furiſtun
quælibet fuerint in manibus, ſumma cum feſtina-
ilungu ſi (2) kehlaffan mit fruati duuidaro
tione curratur; cum gravitate tamen,
daz nalles des skernesskern finde zuntrun ke-
ut non ſcurrilitas inveniat fomitem.
uuiſſo neouueht demu uuerche Cotes furi ſi
Ergo nihil operi Dei præpo-
keſezzit nahtlihhem uuah-
natur. Quod ſi quis (b) ad nocturnas vigi-
tom den duruh
lias poſt gloriam Pſalmi XCIV.ti quem propter
daz farzechanto ſitilihho uuellemes
hoc omnino protrahendo & (3) moroſe volumus
keqhuetan uueſan (4) nalles kakanlaufit
dici, occurrerit; non ſtet
in

(f) Lumine. Holſt.
(2) *Lege:* nu noh, *quod Goldaſtus quoque exhibet.*

Ad CAP. XLII.

(a) Silentio. Holſt.
(b) Mox ut. Holſt.
(c) Heptaticum. Holſt.
(d) Occurrentibus. Holſt.
(e) Quis. Holſt.
(f) Fuerit occupatus, occurrat. Holſt.
(g) Et exeuntes. Holſt.
(1) Eptaticus *eſt ex Græco* ἑπτάτευχος, *quo nomine inſigniebatur Pars Vet. Teſt. quâ quinque libri Moſis, liber Joſuæ & liber Judicum comprehenduntur. vid. du Fresne in Gloſſar. in* Eptaticus. (Ita quoque Holſt. Heptaticum pro Heptateucho dici obſervat. Indic. Declarat.

(2) *Lege:* keleſanem.
(3) *Legendum:* pifolahanemu.

Ad CAP. XLIII.

(a) Ad menſam. Holſt.
(b) *In nocturnis vigiliis.* Holſten. aliæ tamen editiones noſtram lectionem exhibent.

(1) *Sine dubio legendum:* ambahtes, *quod frequentiſſime occurrit.*
(2) *Lege:* kehlauffan.
(3) *Vox:* moroſe *pro* cum mora *à medii ævi Scriptoribus interdum uſurpatur, invitis quamvis elegantioris Latinitatis Cultoribus.*
(4) *Hoc:* nalles *vel plane eradendum, vel tranſponendum eſt ſupra vocem:* non.

Digitized by Google

in antreitidu ſineru uzzan iungiſto
in ordine ſuo in choro, ſed ultimus
allem ſtante in ſteti diu ſolihhem ruah-
omnium ſtet, aut in loco quem talibus negli-
haloſontem ſuntrigo keſezzit daz ſi
gentibus ſeorſum conſtituerit Abbas; ut
keſehan fona imu ioh fona allem
videatur ab ipſo, vel ab omnibus, usque dum
kefultemu offanlihhera dera kenuhtſa-
completo opere Dei, publica ſatisfactione
muntati hriuuee in iunkiſtunſteti
pœniteat. Ideo autem eos in ultimo
ſcolan ſtan; daz keſe-
aut ſeorſum judicavimus debere ſtare; ut viſi
hane fona allem pi deruſelbun ſcamu iro
ab omnibus, vel pro ipſa verecundia ſua
puazzen keuuiſſo ibu uzzana chirihh piliben
emendentur. Nam ſi foris (c) oratorium rema-
keſtatot ſlaf-
neant, erit forte talis, qui ſe aut recollocet & dor-
fit keuuiſſo ſizzit imu uzzana rahhom cau-
miat, aut certe ſedeat ſibi foris, (d) ut fabulis va-
grot iſt kekeban friſt demu farfluahhanin;
cet, & datur occaſio maligno;
inkekangane inna indi min al farleo-
(e) Sed ingrediantur intro & nec totum per-
ſant frammert puazzen tagalihhem
dant & de reliquo emendent. Diurnis autem
citim die ze uuerche Cotes
horis, qui ad opus Dei, poſt verſum &

gloriam primi Pſalmi, qui poſt verſum dicitur,
nalles kehlauffit euu deru obana qhatumes
non occurrerit; Lege qua ſupra diximus,
kemahhon
in ultimo (f) ſtent nec præſumant ſociari
(r) caſte dero kenuhtſamun-
choro pſallentium, usque ad ſatisfactionem;
tati urlaubii dera ſine-
Niſi forte Abbas licentiam dederit (g) remiſſione
ra farlazzani,
ſua, ita tamen, ut ſatisfaciat reus ex hoc.
untar
(h) ut ſimul omnes dicant verſum. & orent. & ſub
einemu zuakangen
uno omnes accedant ad menſam; Ad men-

ſam autem qui ante verſum non occurrerit, qui per ne-

(6) huueliher erachuſti
gligentiam ſuam aut vitium non occurrerit,
za demu andremu uuehſale pi daz
usque ad ſecundam vicem pro hoc
ſi (7) kerofsit ibu andraſtunt ni puazzit
corripiatur. Si denuo non emendave-
ni ſi farlazzan zeteilnufti
rit, non permittatur ad menſæ communis participatio-
keskeidaner fona kinozskaffi
nem; ſed ſequeſtratus â conſortio omnium re-
eino kenomanemu imu teil
ficiat ſolus, ſublata ei portione ſua â vi-
ze puazzu ſo ſama
no, usque ad ſatisfactionem & emendationem. Simi-
ſi kedultit den
liter autem patiatur, (i) qui ad illum verſum non
antuurti after muaſe keqhuuetaner
fuerit præſens, qui poſt cibum dicitur. Et
keſazteru after diu
ne quis præſumat ante ſtatutam horam, vel poſt ea
eouueht muaſes tranches erpalden uzzan
quicquam cibi aut potus (k) præſumere; ſed
ioh auh demu iſt prungan eouueht
& (l) cui offertur aliquid â Priore,
uuidarot citi deru kerot daz daz
& accipere renuerit, hora, qua deſideraverit, hoc quod
er uuidarota andraz
prius recuſavit; aut aliud (m) omnino accipiat us-
ze puazzu kelimflihhera.
que ad emendationem congruam.

CAP. XLIV.

De his qui excommunicantur quomodo ſatisfaciant.

DIa piſuuarrem ſuntom
Qui pro (a) gravibus culpis ab oratorio & â men-
ſint armeinſamont
ſa excommunicantur, hora qua opus Dei in ora-
iſt duruhtuldit fora turim der chirih-
torio (b) percelebratur, ante fores oratorii
chun forakiſtrahter licke neouueht qhuedante
proſtratus jaceat, nihil dicens,
uzan ſo filo kaſaztemu (1) capite ke-
niſi tantum poſito in terra capite ſtra-
ſtrah-

(c) Oratorio. Holſt.
(d) Vel. Holſt.
(e) Sed ingrediatur intus, ut nec totum perdat, & de reliquo emendetur. Holſt.
(f) Stet, nec præſumat. Holſt.
(g) Permiſſione. Holſt.
(h) Hunc locum ita exhibet Holſtenius. *Ad menſam autem, qui ante verſum non occurrerit, ut ſimul omnes dicant verſum & orent, & ſub uno omnes accedant ad menſam, qui per negligentiam, &c.* Editio Einſidelenſis pro verbis. *Ad menſam autem*, habet. *Ad horam vero refectionis.*
(i) Qui etiam. Holſt.
(k) Sumere. Holſt.
(l) Si cui. Holſt.
(m) Omnino nihil percipiat. Holſt.

(5) *Lege*. carte; *quod Goldaſtus exhibet*, & chorum *denotat. In Hymni Ambroſiani Verſione Theodiſca verba: Te glorioſus Apoſtolorum* Chorus, *redduntur: Thih tiurlicher potono* cart.
(6) *Hoc* huueliher *collocandum eſt ſupra vocem latinam:* qui, *antecedentem; poſtea ſuper vocabulum:* vitium *ponatur* er achuſti *i. e.* ex *vitio* Er *in noſtra Regula verſione aliquoties occurrit pro:* ex *ita* er diu, *ex hoc.* er alongi, *ex integro. Erronee itaque Goldaſtus in Gl. Keronis exhibet:* erachuſti, *vitio.*
(7) *Legendum:* kerafsit *à verbo:* rafsen. *de quo ſupra jam actum in Nota 2. ad cap. 33.*

Ad CAP. XLIV.

(a) Gravioribus. Holſt.
(b) Celebratur. Holſt.

(1) *Lege*: haubite.

(c) Se

ſtrahter framhalde uzkankanteru
tus pronus omnium de oratorio exeuntium
fuazzum fora ſi bifaldan ſo lango
pedibus (c) provolvatur. Et hoc tamdiu
kanuhctſam
faciat, usque dum Abbas iudicaverit ſatisfactum eſſe.
katan uueſan; *der* denne kapotaner
Qui dum juſſus ab Abba-
fora piualde ſih deſſelbin
te venerit, (d) provolvat ſe ipſius
fonadiu ſporum
Abbatis, deinde omnium veſtigiis, ut orent pro
ipſo. Et tunc ſi juſſerit Abbas, recipiatur in choro,
antreitidu deru
vel (e) ordine, quo Abbas decreverit; ita plane,
andres uuas mer
ut Pſalmum (f) vel lectionem, aut aliud quid non
paldee heffan
præſumat in oratorio imponere, niſi iterum Abbas
denne iſt durihfullit
jubeat; Et omnibus horis, dum (g) perconpletur
forauuerfe demu ſtat
opus Dei, projiciat ſe in terra in loco (b) quo ſtat;
ſo kanuhctſami tue
& ſic ſatisfaciat, usque dum ei (i) jubeat Abbas, &
kaſtillee fona deru kanuctſami tati
quieſcat jam ab hac ſatisfactione. Qui
pi rinkirom
vero pro levibus culpis excommunicantur, tan-
ze
tum â menſa, in oratorio ſatisfaciant usque ad
kepote ſo duruhtuen
juſſionem Abbatis: (k) Hoc perficiant usque dum
kenuakit.
benedicat, & dicat, ſufficit.

CAP. XLV.

De his qui falluntur in Oratorio.

IBu uuelih dene fotakichundit
Si quis dum pronuntiat pſalmum, re-
liu-
ſponſorium, aut antiphonam, vel lectionem (a) falli-
kanter iſt uzan der kinuctſamun tati
tus fuerit, niſi ſatisfactioni ibi coram
katheonoter uuirdit
omnibus humiliatus fuerit, (b) & â ſenioribus
fora uzlite ſinan keraſſter
pro exceſſu ſuo caſtigatus non ſe recognoverit
uzkelite merun kirihti (1) untarlicte
exceſſiſſe, majori vindictæ ſubjaceat, quippe
theoheiti daz ruachaloſi
qui noluit humilitate (c) emendare quod negligentia
miſſitetu chind pi (2) ſelihcha ſin ka-
deliquit (d) Infantes pro tali culpa vapu-
pluan.
lent.

CAP. XLVI.

De his qui (a) in aliquibus rebus delinquunt.

SI quis dum in labore quovis, ſo uuelihcheru ſo
(b) & cellario, in (c) monaſterio, in piſtrino, in hor-
in liſti edeslihheri
to, in arte aliqua dum laborat, vel in quocun-
miſſituat (1) frarprihchit
que loco aliquid deliquerit, aut fregerit
eouueht farliuſit edo ioh uuaz uzkelidit
quippiam, aut perdiderit, (d) vel aut quid exceſſerit
fora
ubi & non veniens continuo ante Abbatem, vel con-
kaſamanungu er ſelbo rehchan kanuhtſam tuat
gregationem, ipſe ultro ſatisfecerit,
meldet chund
& prodiderit delictum ſuum; dum per alium cogni-
uuirdit merun untarlicke puazu ſe-
tum fuerit, majori ſubjaceat emendationi.
lom antlaz dera ſunta rahcha ibu iſt midan-
(e) animæ veniam; Peccati cauſa ſi fuerit latens
ti ſo filu atumlihchem herorom
tantum, Abbati aut ſpiritalibus ſenioribus
offan dea uuiſzun an-
patefaciat, qui ſciant curare & ſua, & (f) alio-
dremo tolc *nalles* intdecchan offanon.
rum vulnera non detegere & publicare.

CAP.

(c) Se projiciat. Holſt.
(d) Volvat. Holſt.
(e) In ordine. Holſt.
(f) Et lectionem. Holſt.
(g) Completur. Holſt.
(b) In quo ſtat. Holſt.
(i) Jubeat iterum Abbas, ut quieſcat. Holſt.
(k) Et tamdiu hoc perficiant. Holſt.

Ad CAP. XLV.

(a) Fefellerit. Holſt. aliæ editiones habent *fallitur.*
(b) Hæc verba. *a Senioribus* usque *exceſſiſſe* deſunt in Holſteniana & aliis editionibus.
(c) Corrigere. Holſt.
(d) Infantes autem. Holſt.

(1) *Legendum eſt:* untarlicke. *Quod & Goldaſtus habet.*
(2) *Lege:* Solihcha.

Ad CAP. XLVI.

(a) In aliis quibuslibet rebus. Holſt.
(b) Pro & habetur *in* ap. Holſt.
(c) Miniſterio. Holſt.
(d) Vel aliud quid exceſſerit ubi ubi, & non veniens. Holſt.
(e) Si animæ vero peccati cauſa fuerit latens, tantum Abbati &c. Holſt.
(f) Aliena. Holſt.

(1) *Pone:* Farprihchit. *quod & Gold. habet.*

Digitized by Google

Cap. XLVII.

De ſignificanda hora Operis Dei.

ZEchundande cit des uuerahches tages ioh
Nuntianda hora operis Dei die no-
nahtes ruachun edo
ctuque (a) ſub cura Abbatis, aut ipſe nuntiare, aut
ſouuelichemu pihuctikemu kepruader kamah-
tali ſollicito fratri iniungat
choe deſa ruachum daz alliu citi kalimſantem
hanc curam, ut omnia horis competentibus
kafullit ſin
compleantur; Pſalmos autem vel antiphonas poſt Ab-
antreitidu iro inkinnen
batem ordine ſuo, quibus iuſſum fuerit, inponant.

Cantare autem (b) & legere non præſumant, niſi qui poſ-
daz ſelba ambahti erfullen daz ſin kizimbrit
ſunt ipſum officium implere ut ædificentur
theoheit fruati
audientes; quod cum humilitate, & gravitate, &
bibun demu kipiutit
tremore fiat, & cui iuſſerit Abbas.

Cap. XLVIII.

De opere manuum cotti-diano.

UPpigi fiantin iſt der ſelu kauuiſſem
Otioſitas inimica eſt animæ; Et ideo certis
citim keummuazon ſcalun
temporibus occupari debent fratres in labore manuum,

certis iterum horis in lectione divina. Ideoque hac di-
kalaubames pedo citi antreitidom
ſpoſitione credimus utraque tempora ordinari;
unzan (1) in kangum
Id eſt, ut â Paſcha usque ad kalendas Octobres
ſona morkane uzkante ſon eriſton citi unzi nah
mane exeuntes (a) â prima hora usque pene
ſeordun uuerchoen daz duruſt iſt
quartam laborent quod neceſſarium fuerit; Ab
ſo ſama ſextun
hora autem quarta usque ad horam quaſi ſextam
tuantan muazzoen
(b) agentem lectioni vacent; Poſt ſextam autem ſur-
ſona miaſe reſten in pettum iro mit eoco-
gentes â menſa pauſent in lectulis ſuis, cum omni
uuelihheru ſtilli edo oduuila huuaz uuili
ſilentio; aut forte qui voluerit le-
daz andaran ni kiunſtille
gere, ſibi ſic legat, ut (c) alterum non inquietet;
ſi ketan citlihhor mittilodontera ahto-
Et agatur nona temperius, mediante octava
dun citi ſin kiuur-
hora, & iterum quod faciendum eſt operentur
chit za abande
usque ad veſperam. Si autem neceſſitas loci, aut
armida ſuachit za uuacharum zaſamanonne
paupertas exegerit, ut ad fruges (d) recolligendas
ſin peheftit ni ſinkeunfreuuit
per ſe occupentur, non contriſtentur; quia tunc

veri monachi ſunt, ſi labore manuum ſuarum

vivunt ſicut & patres noſtri & Apoſtoli;
doh duuidaro mezhaftiu ſin durih lutcilmuate
omnia tamen menſurate fiant propter puſillanimes;
in haupit ſa-
â Kalendis autem Octobribus; usque (e) in caput qua-
ſtun citi andreru folla
drageſimæ usque (f) ad horam ſecundam plenam, le-
muazzoen citi andera ſi kitan dritta
ctioni vacent; Hora ſecunda agatur Tertia, &
niuntun alle in uuerah iru arbeiten daz
usque nonam omnes in opus ſuum laborent, quod
im ana iſt kamahchot; eriſtin zei-
eis iniungitur; Facto autem primo ſigno
chane citi niuntun inmahchoen ſona uuerche
horæ nonæ, diſiungant ab opera
iru (2) einlaze ſin caruue denne andras
(g) ſua ſinguli, & ſint parati, dum ſecundum
zeichan clohhot ſar ſo kehorit uuirdit zei-
ſignum pulſaverit, (b) mox ut auditum fuerit ſignum
chan farlazzanem allem ſo uuelihhem ſo mit dera
relictis omnibus quælibet ſumma
furiſtun ilungu ſi kilaufan after imbizze
cum feſtinatione curratur; Poſt refectionem
muazzoen lecziom iru ſalmſangum
autem vacent lectionibus ſuis, aut Pſalmis. In
faſtun tagum
Quadrageſimæ vero diebus â mane usque ad tertiam
folla zehantun
plenam vacent lectionibus ſuis, & usque decimam ho-
uuerchoen daz im iſt anakimachot
ram plenam operentur quod eis iniungitur;
in dem tagum intfahen alle ein-
In quibus diebus Quadrageſimæ, accipiant omnes ſin-
luzze puah dea duruh antreitida
gulos codices de Bibliotheca, quos per ordinem
er alongi leſan dei puah in haupit
ex integro legant. Qui codices in caput Quadrageſimæ
zake-

Ad Cap. XLVII.

(a) Sit. Holſt.
(b) Aut legere non præſumat, niſi qui poteſt. Holſt.

Ad Cap. XLVIII.

(a) A prima usque ad horam pene quartam. Holſt.
(b) *Agentem* deeſt ap. Holſt.
(c) Alium. Holſt.
(d) Colligendas. Holſt.
(e) *Ad Caput Quadrageſimæ.* Holſt. Hæc ultima vox in MSCto noſtro ſemper vitioſe *Quadraginſima* ſcribitur, quod ſemel notaſſe ſufficiat.
(f) In horam. Holſt.
(g) *Sua*, deeſt ap. Holſt.
(b) Verba *mox ut auditum* usque *cum feſtinatione curratur.* in Holſt. & aliis editionibus deſunt.
(1) *In* & kangum *ſunt conjungenda:* inkangum.
(2) *Lege:* einluzze.

(i) Ac-

Digitized by Google

zakebanne ſint fora allu ſin kizelit einer
dandi ſunt. Ante omnia ſane deputentur unus
edo zuene heroſton deu umbicangen
aut duo ſeniores, qui circumeant monaſterium
citim dem muazzoen ſehen
horis, quibus vacant fratres lectioni, & videant,
min odouuila ſi (3) fondan ſlaffer
ne forte inveniatur frater (i) acedioſus qui
gaugrot upigi ſprahchon niſt
(k) vacat ocio aut fabulis, & non (l) eſt
anauuartenter lecziun nalles einin imu um-
intentus lectioni; & non ſolum ſibi inuti-
biderber ioh auh andre (4) diſ.... der ſo-
lis eſt ſed etiam alios (m) tollit. Hic talis,
lihcher ſo ſo fer ſi fundaner ſi kereff-
ſi, quod abſit, repertus fuerit, corripia-
ſit ioh andra ſtunt ibu ni puazit der ki-
tur ſemel & ſecundo; ſi non emendaverit cor-
rihti rehtlihchun (5) untarliche ſolicha an-
rectioni regulari ſubiaceat taliter, ut cæ-
dre furihten enti noh *bruader* ſi kimah-
teri timeant. Neque frater ad fratrem iungatur
chot citim unkalimſantem truhtenlihhemu auur
horis inconpetentibus; Dominico item
tage zum muazzoen uzan dem, dea
die lectioni vacent omnes; exceptis his, qui
miſſalihchem ambahtim (6) kezeitite ſint *uuelih*
variis officiis deputati ſunt. Si quis
daz ruachaloſonti unſtiller iſt daz
vero ita negligens (n) aut deſidioſus fuerit, ut
ni uuili ni mac lirnen leſan ana ſi-
non velit, aut non poſſit, meditari aut legere, in-
kimahchot imu uuerah daz tue ni caugroe
iungatur ei opus, quod faciat, ut non vacet.
unmahtiken (7) ſinecharem ſolichaz rahc
Fratribus infirmis, aut delicatis, talis opera
liſt anakimahchot *daz* nalles ubige ſin
aut ars iniungatur, ut nec otioſi ſint, nec
arbeiteo edo farflohan
violentia laboris opprimantur (o) aut effugentur;
deru unmahti zi piſcauuuone iſt.
Quorum imbecillitas ab Abbate conſideranda eſt.

Cap. XLIX.

De Quadrageſimæ Obſervatione.

DOh eocouuelihcheru citi lib des *muniches*
Licet omni tempore vita monachi
ſcal pihaltida haben duuidaru
Quadrageſimæ debeat obſervationem habere, tamen
*den*ta foeru deiſu chraft pidiu ſpanames
quia paucorum eſt (a) ita virtus, ideo ſuademus,
deſem *tagum alleru* lutri lip *ſinan*
iſtis diebus quadrageſimæ omni puritate vitam ſuam
kihaltan ebano unchuſchida ruacha-
cuſtodire; omnes pariter (b) ſordes & negligen-
loſi deſem *tagum* uuuaska uuir-
tias his diebus ſanctis diluere. Quod tunc digne
dike ſin ibu *fon allem* achuſtim pirum kitemprot;
fit, ſi ab omnibus vitiis temperemus;
kipete mit uuafum leccium ſtuncniſſi des
Orationi cum fletibus, lectioni & compunctioni cor-
herzin ioh furipurti uuerah kebames deſem
dis atque abſtinentiæ operam damus. Ergo his
tagum auchomes unſ edesuuas demu kiuuo-
diebus augeamus nobis aliquid (c) ſolito penſo
nin theonoſtes unſares kapet ſuntriclichiu
ſervitutis noſtræ; Orationes peculiares,
muaſo tranh furipurt das (1) inereocouue-
ciborum & potus abſtinentiam; ut unusquisque
licher ubar mez imu kirihche edesuuaz ei-
ſuper menſuram ſibi inditam aliquid pro-
kenes *uuillin* mit mendi prinke
pria voluntate cum gaudio Sancti Spiritus offerat
cote untraat ſeh lihhamin *ſimu fona* muaſe
Deo; Id eſt, ſubtrahat corpori ſuo de cibo,
fona tranche *fona* ſlaffe *fona* ſprahchu *fona* ſcer-
de potu, de ſomno, de loquacitate; de ſcur-
ne mit deru atumlihchum kiridu mendii
rilitate, & cum ſpiritalis deſiderii gaudio,
(2) druuihun oſtrun pite daz ſelba *daz*
ſanctum Paſcha expectet; Hoc ipſum tamen quod
einereocouuelicher prinkit *Cote* ſakee
unusquisque (d) offeret Deo Abbati ſuo ſugge-
mit ſinu ſi kipete uuillin danta
rat, & cum eius fiat oratione & voluntate, quia quod
ano des fateres atumlihchin ſi furturſti
ſine permiſſione patris ſpiritalis ſit, præſum-
iſt kizelit ital ruam nalles lon ke-
ptioni deputabitur, & vanæ gloriæ, non mercedi;
uuiſſo mit uuillin alliu zatuanne ſint.
Ergo cum voluntate Abbatis omnia agenda ſunt.

Cap. L.

(i) *Accidioſus.* Holſt. aliæ tamen editiones ut noſter Codex.
(k) Vacet. Holſt.
(l) Sit. Holſt.
(m) Extollat. Holſt.
(n) Et. Holſt.
(o) Ut. Holſt.

(3) Fundan, *legi debet.*
(4) *Forte legendum:* diſerheuit, *quod pro:* extollit *occurrit in Gloſſis Keronis à Goldaſto editis.*
(5) *Legendum:* untarlicke.
(6) Kezelite *legi debet; quod Goldaſtus habet.*
(7) *Lege:* ſmecharem, *uti & Gold. legit.*

Ad Cap. XLIX.

(a) Iſta. Holſt.

(b) Pro *ſordes & negligentias: negligentias aliorum tem-porum* legit Holſt.
(c) Ad ſolitum penſum. Holſt.
(d) *Offert* habet Holſt. & *DEO* omittit.

(1) *Lege:* einer eocouuelicher. *quod & ſupra jam ha-buimus.*
(2) *Hæc ſeparanda ſunt ita:* dr uuihun *i. e.* der uui-hun.

Nota. Hic deficit per aliquot capita Interpretatio interlinearis Teutonica in Codice Sangallenſi: quod & ante finem infra rurſus accidit: cujus vitio, aut quo fato vel infortunio, non liquet. Tantum voluimus, ne neſcires, aut culpam operis noſtri vel negligentiæ imputares, Lector.

Digitized by Google

CAP. L.

De Fratribus qui longe ab oratorio laborant aut in via sunt.

FRatres qui omnino longe sunt in labore, & non possunt occurrere hora competenti ad oratorium, & Abbas hoc perpendit, quia ita est, agant ibidem opus Dei, ubi operantur cum tremore divino flectentes genua. Similiter qui in itinere directi sunt, non eos prætereant horæ constitutæ; sed ut possunt, agant sibi, & servitutis pensum non negligant reddere.

CAP. LI.

De Fratribus qui non (a) longe proficiscuntur.

FRater qui pro quovis responso dirigitur, & ea dies speratur reverti ad monasterium, non præsumat foras manducare, etiam si omnino â quovis rogetur, nisi forte ei ab Abbate suo præcipiatur. Quod si aliter fecerit, excommunicetur.

CAP. LII.

De oratorio Monasterii.

ORatorium hoc sit, quod dicitur; nec ibi quicquam aliud geratur aut condatur. Expleto opere Dei omnes cum summo silentio exeant, & agatur reverentia Deo; Ut frater, qui forte sibi peculiariter vult orare, non inpediatur alterius inprobitate. Sed & si alter vult sibi forte secretius orare, simpliciter intret & oret; non in clamosa voce, sed in lacrymis & intentione cordis. Ergo qui simile opus non facit, non permittatur expleto opere Dei remorari in oratorio, sicut dictum est, ne alius impedimentum patiatur.

CAPUT LIII.

De hospitibus suscipiendis.

OMnes supervenientes hospites tanquam Christus suscipiantur, quia ipse dicturus est: Hospes fui, & suscepistis me: Et omnibus congruus honor exhibeagesuuasan

tur; maxime domesticis fidei, & peregrinis; Ut ergo nuntiatus fuerit hospes, occurratur ei â Priore vel â fratribus cum omni officio caritatis; & primitus orent pariter, & sic sibi socientur in pace; Quod pacis osculum non prius offeratur, nisi oratione præmissa propter inlusiones diabolicas. In ipsa autem salutatione omnis exhibeatur humilitas. Omnibus venientibus sive discedentibus hospitibus, inclinato capite, vel prostrato omni corpore in (a) terram, Christus in eis adoretur, qui & suscipitur. Suscepti autem hospites ducantur ad orationem & postea sedeat cum eis Prior, aut cui iusserit ipse. Legatur coram hospite lex divina, ut ædificetur; Et post hæc omnis ei exhibeatur humanitas. Jejunium â Priore frangatur propter hospitem, nisi forte præcipuus sit (b) dies jejunii, qui non possit violari; Fratres autem consuetudines jejuniorum prosequantur; Aquam in manibus Abbas hospitibus det, pedes hospitibus omnibus tam Abbas, quam cuncta congregatio lavet; Quibus lotis hunc versum dicant; Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui;

armeru gangararu antfankida

(c) Pauperum & peregrinorum maxime susceptionis

ruacha pihuctlicho

(d) cura sollicite exhibeatur; Quia in ipsis

danta in deri

mer ist intfankan; otakeru ekiso

magis Christus suscipitur; Nam divitum terror

erselbo imu ersuachit eru

ipse sibi exigit honorem; Coquina Abbatis &

kesteo (1) fontrigo in unchundem

hospitum (e) super se sit ut incertis horis su-

neonaldre uuansint

pervenientes hospites qui nunquam desunt Mona-

kiunstillen

sterio, non inquietent fratres; (f) In quam coquinam

iar daz selba am-

ad annum ingrediantur duo fratres, qui ipsum offi-

bahti so durfttigoen helffa

cium bene impleant; quibus, ut indigent, solatia

sin kiambahtit murmolodi

(g) ministrentur, ut absque murmuratione serviant;

pifahit minnirom

Et iterum, quando occupationem minorem habent, exe-

si kipotan

ant, ubi eis imperatur, in opera. Et non solum

im ambahtin disu

(b) ipsis, sed in omnibus officiis monasterii ista sit

scauuunka sint farli-

consideratio, ut quando indigent, solatia adcommo-

han gaugront horsamoen

dentur eis; Et iterum, quando vacant, obediant

kapeotantem so sama chamara

imperanti. Item & cellam hospitum habeat

kazeichanta habet

adsignatam frater, cujus animam timor Dei possidet;

(2) kisteuuitiu kinuhtlicho

ubi sint (i) lecti strati sufficienter, & domus Dei

zuasikiambahtit

â sapientibus sapienter administretur. Hospitibus

uuemu

Ad CAP. LI.

(a) Satis longe. Holst.

Ad CAP. LIII.

(a) Terra. Holst.
(b) Ille dies. Holst.
(c) Pauperum autem. Holst.
(d) Omni cura. Holst.
(e) Per se sit. Holst.
(f) In qua coquina. Holst.
(g) Administrentur. Holst.
(h) In ipsis, sed & in. Holst.
(i) Lectisternia. Holst.

(1) *Lege:* suntrigo, *quod latine reddi debet: seorsim. Gloss. Boxh.* suntrigo, *altrinsecus. In Gl. Keronis Goldastius habet seorsum,* suntrigo.

(2) *Lege:* kistreuuitiu. *quod & Gold. habet.*

(k) Ut

Digitized by Google

uuemu ist kipotan nohheinu mezzu
autem, cui non præcipitur, nullatenus
si kimahchot aban si kisprohchon kaganne
societur, neque conloquatur; sed si obviave-
chuuettan deolihcho so chua-
rit, aut viderit, salutatis himiliter, (k) ut dixi-
tumes kepetanera uuihi furifare (3) ibu
mus, & petita benedictione, pertranseat dicens; Sibi
ni erlauben kasprohchan uuesan mit kastu.
non licere (l) loqui cum hospite.

Cap. LIV.

Si debeat Monachus literas vel aliquid suscipere.

NOhheinu mezzu erlaubit noh fona
Nullatenus liceat Monacho, neque â
catalingun noh fon einigan noh
parentibus suis, neque â quoquam hominum, nec
im untar im puah (1) runstaba so uuelicha so
sibi invicem litteras, aut eulogias, vel quælibet
(2) manaheiti
munuscula accipere, aut dare sine præcepto Abba-
eouueht ki-
tis. Quod si etiam â parentibus (a) ei quicquam di-
rihtaz ist
rectum fuerit, non præsumat suscipere illud, nisi prius
kachundit intfan-
indicatum fuerit Abbati; Quod si jusserit suscipi,
gan uuesan kauualtidu uuemu daz
in Abbatis sit potestate, cui illud
kepeotan si kigeban
iubeat dari. Et non contristetur frater,
uuemu frist
(b) cui directum fuerit, ut non detur occasio dia-
der rehtlichun
bolo; Qui autem aliter præsumpserit, disciplinæ
eki
regulari subjaceat.

Cap. LV.

(a) *De Vestiario vel Calciario fratrum.*

KIuuati steteo uuealih-
Vestimenta fratribus secundum locorum qualita-
nissim puant lusteo der mezlihchii
tem ubi habitant, vel aërum temperiem, den-
in chaltem lantscaffim mer ist ki-
tur: quia in frigidis regionibus amplius indige-
durusttigot in uuaramem min disu
tur in calidis vero minus; hæc ergo
scauuunc uuir (1) un-
consideratio penes Abbatem est. Nos (b) tamen me-
scaftim kenuackan duruh
diocribus locis sufficere credimus monachis per
einluzza cucalun in uuintre ruha
singulos cucullam & tunicam; (c) in hyeme vello-
in sumere dunna alta
sam; in æstate puram, aut vetustam & scapulare
kauuati fuazzeo suueif kaliziun
propter opera; Indumenta pedum, pedules & caligas;
fon dero rachono farauuii grozzii
De quarum rerum omnium colore aut grossitudine
ni sinkichlagot
non causentur monachi; sed quales inveniri possunt
lantsceffi deiu puant (2) smahlichot
in provincia qua degunt, aut quod vilius
chaufan fona mezze fo-
comparari (d) posset. Abbas autem de mensura pro-
rakisehe scurciu deiselbun kauuati
videat, ut non sint curta ipsa vestimenta
analeckentem mezhaftiu intfahant
utentibus (e) ei, sed mensurata. Accipientes
niuuiu altiu kebant in antuuarti zekele-
nova, vetera semper reddant in præsenti, reponen-
ckanne in uuathuse kanuakit
da in vestiario, propter pauperes. Sufficit
enim monacho duas tunicas & duas cucullas habere
uuaz-

(k) Ut dictum est. Holst.
(l) Colloqui. Holst.

(3) *Legendum est;* imu.

Ad Cap. LIV.

(a) Add. *suis.* Holst.
(b) Cui forte directum fuerat. Holst.

(1) Runstaba *sunt* characteres occulti, literæ arcanæ. *vid. Jun. in Gloss. Goth. add. omnino Celeb. Diecmannum in Specim. Glossarii Latino-Theot. p. 114. ubi quoque notat ex du Fresne Glossario* Eulogiam *seu, ubi Kero loquitur* Euglogiam *medio ævo denotasse* Epistolam missam ad aliquem vice muneris.

(2) *Cur* ad munuscula *per: Manaheiti reddatur, nondum invenire licuit.*

Ad Cap. LV.

(a) De vestiariis & Calciariis fratrum. Holst.
(b) Autem. Holst.
(c) Cucullam in hyeme villosam. Holst.
(d) Possit. Holst.
(e) *Ei*, deest ap. Holst. aliæ v. editiones habent *eis.*

(1) *Cum in hac Versione c. LX. fin.* metamunsceffi *occurrat pro:* mediocri loco, *hic legendum arbitror:* metamunscaftin; *quæ vox a* scaft, & metamun *descendit.* metamun *idem est ac:* mediocre, medium. *dicitur &* metemen, *quod occurrit apud Notk. Psalm. 1, 5. ubi dicitur:* Tie aber die bezzesten sint, tie irteilent tien *metemen, i. e. qui autem optimi (homines) sunt, illi judicant de* mediis *(hominibus) illis sc. qui nec optimi, nec pessimi sunt. apud eundem Ps. 54, 24. verba: non* dimidiabunt *dies suos, reddantur:* ne *metement* iro taga.

(2) *Lege:* smalichor. *quod & Gold. habet.*

Digitized by Google

uuazkan deaſelbun rah-
propter noctes, & propter lavare ipſas res,
cha ubar iſt *ubar*fleozzida aba-
(f) Jam, quod ſupra fuerit, ſuperfluum eſt, am-
ſnidan ſo uuas altiu
putari debet; Et pedules, & quodcunque eſt vetus
pruah dea dea
reddant, dum accipiunt novum; Femoralia bi, qui
ſint kirihtit uuathuſe intfahen die
in via diriguntur, de veſtiario accipiant; (g) quæ
uuarbente kauuaskana
revertentes lota ibi reſtituant. Et cuculle
edesmihil fona demu kiuuonin
& tunicæ ſint aliquanto â ſolito,
dei eigun luzilemu pezzirun; dei uzkanganti
quas habent, modice meliores: quas exeuntes

in (b) via accipiant de veſtiario, & revertentes re-
kaſtreuui kanuage
ſtituant. Stramenta autem lectorum ſufficiant
(3) filzalii diguntrecinun zuzſa polſtar
matta, ſagum, (i) & lena, & (k) capitale.
zarſuahchanne ſint
(l) qui tamen lecti ab Abbate ſcrutandi ſunt.
duruh duruft ſuntriclichii
propter opus peculiare, ne inveniatur; Et ſi
uuemu funtan
cui inventum fuerit, quod ab Abbate non acce-
der ſuuariſtan untarlicke
pit, graviſſimæ diſciplinæ ſubjaceat.
ſo dea achuſt des ſuntriclihchii uurzhaftor
Et ut hoc vitium (m) peculiaris radicitus
abaſifarſnitan dei ſint notdu-
amputetur, dentur ab Abbate omnia, quæ ſunt neceſſa-
ruft caliziun
ria; id eſt cuculla, tunica, pedules, caligæ,
pruahhac duuahila
(n) bracile, cultellus, graffium, acus, mappula, (o) ta-
eocouuelih ſi ervirrit an-
bulæ; ut omnis auferatur neceſſitatis excu-
trahcha fon demu ſi ke-
ſatio. A quo tamen Abbate ſemper con-
ſcauuuot diu kaqhuit tatto das
ſideretur illa ſententia Actuum Apoſtolorum:
uuarun kikeban einluzze ſo ſo eocouuemu
Quia dabatur ſingulis, prout cuique
piſcauuuohe
opus erat; ita ergo & Abbas conſideret infirmi-
durufttigonteru ubilemu
tates indigentium, (p) non malam voluntatem
abanſtikeru ſuanono
invidentium. In omnibus tamen judiciis ſuis
itlot
Dei retributionem cogitet.

CAP. LVI.

De Menſa Abbatis.

Menſa Abbatis (a) cum peregrinis & hoſpi-
kankararum
ſo ofto ſo min keſti
tibus ſit ſemper. Quotiens tamen minus ſunt hoſpi-
pruadarum kauuiſan in ſin ſel-
tes, quos vult de fratribus vocare in ipſius
bes kauualtidu herorin
ſit poteſtate. (b) Seniorem tamen unum aut
zi firlazanne
duos ſemper cum fratribus (c) dimittendum propter

diſciplinam.

CAP. LVII.

De artificibus Monaſterii.

Liſtarra eocouuelicheru
Artifices ſi ſunt in monaſterio, cum omni
deoheiti deaſelbun liſti. farlazzit
humilitate faciant ipſas artes; ſi permiſerit
ibu einic er dem iſt arhaban
Abbas; quod ſi aliquis ex eis extollitur
fora kiuuizidu deru ſinera liſti pidiu iſt kaduht
pro ſcientia artis ſuæ, eo quod videatur
edesuuas ebanprinke deſer ſolihcher
aliquid conferre monaſterio, Hic talis
ſi erlohchan fon deruſelbun liſti, andrera
evellatur ab ipſa arte & denuo
ſtunt ketheomuate-
per eam non tranſeat, niſi forte humiliato
mu

(f) Jam quod ſuperfluum eſt amputari debet. Holſt.
(g) Qui. Holſt.
(b) Viam. Holſt.
(i) Læna. Holſt.
(k) Capitale eſt pulvinum cui caput incumbit. Cervical. vid. Menard. ad Conc. reg. p. 893. & Voſſ. de Vit. Serm. p. 370. Holſt. in Indic. Declarat.
(l) Quæ tamen lecta frequenter ab Abbate ſcrutanda ſunt. Holſt.
(m) Peculiare. Holſt.
(n) Bracile quid ſit exponit S. Iſidorus ex Caſſiano, ſic ſcribens Orig. Lib. 19. c. 33. *Redimiculum eſt quod ſuccinctorium, ſive Bracile nuncupamus, quod dividens per cervicem, & â lateribus colli diviſum* (lege demiſſum,) *utrarumque alarum ſinum ambit, atque hinc inde ſuccingit, &c.* Vide Menard. ad Conc. Regul. p. 894. Holſtenius in Indic. Declarat.
(o) Tabula. Holſt.
(p) Et non. Holſt.

(3) *Gold. legit:* filzaliidigunt recinun; *monſtri hic aliquid latere videtur. Aliquando in mentem venit legendum eſſe:* filz, alii dicunt recinum, *ita ut verba:* al. dic. rec. *ſint Gloſſa â recentiori forte manu inſcripta voci:* Sagum. *Sane* Ricinus, Riccinium & Ricinium *Romanis erat veſtimenti nomen. vid. Cic. lib. 2. de LL. cap. 23. hinc apud Arnobium lib. 6. ſub fin.* Riciniatus *Jupiter, i. e. Ricinio indutus. vid. Lexicographos.*

Ad CAP. LVI.

(a) Cum hoſpitibus & peregrinis. Holſt.
(b) Seniores autem. Holſt.
(c) Dimittendos procuret propter &c. Holſt.

Ad

Digitized by Google

mu ibu uuaz fona
ei iterum Abbas jubeat. Si quid vero ex
uuerchon liſtaro zefarchaufanne
operibus artificum venundandum eſt, videant
uuelicheru zefaranne
ipſi, per quorum manus tranſigenda ſunt,
in einikera urchuſti ſin kehukit
ne aliquam (a) fraudem præſumant; Memorentur

ſemper Ananiæ & Saffiræ; ne forte mortem,
in lihhamin fardoleton den deſe
quam illi in corpore pertulerunt, hanc iſti, vel
einiga (1) notduruft
omnes, qui aliquam fraudem de rebus monaſte-
ſi kedolet in demſelbon
rii fecerint, in anima patiantur. In ipſis au-
untarslihe (2) nefkiri
tem pretiis non ſubripiat avaritiæ malum; ſed
edesmihil ſmahlichor
ſemper aliquantulum vilius detur, quam
uuerultlihchem
ab aliis ſecularibus dari poteſt; ut (b) omni-
ſi kitiurit.
bus glorificetur Deus.

CAP. LVIII.

De diſciplina ſuſcipiendorum fratrum.

NIuui qhuemanemu za libe
Noviter veniens quis ad (a) converſationem,
ſamfter ſi kikeban inganc
non ei facilis tribuatur ingreſſus; ſed ſicut ait
chorot atume
Apoſtolus; Probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt. Ergo
duruhuuiſit chlochonti anoprunkano
ſi veniens perſeveraverit pulſans, & inlatas
uuidarmuati unſamftido
ſibi injurias & (b) difficultatum ingreſſus poſt
keduht kaduſtli-
quatuor aut quinque dies viſus fuerit patienter
cho tracan duruhſtantan dera ſinera dikii za-
portare, & perſiſtere petitioni ſuæ; ad-
kipauhnit imu in ſelidun keſteo
nuatur ei ingreſſus, & ſit in cella hoſpitum
fouuem
paucis diebus. Poſtea (c) autem ſit in cella
niuuiquuemanteru dar lirnee
novitiorum, ubi meditetur, & manducet &
heroſto ſolih ſi kizelic kimahcher
dormiat, & ſenior ei talis deputetur qui aptus
ze aruuinnanne
ſit ad lucrandas animas: qui ſuper (d) eos omnino
ruahlicho anauuartee pihuctiger ibu rachu uua-
curioſe intendat, & ſollicitus ſit ſi revera
reru
Deum quærit, ſi ſollicitus eſt ad opus Dei, ad
horſami ituuizze
obedientiam ad opprobria. Prædicentur ei omnia
hertiu arandiu daz kikangan
dura & aſpera, per quæ itur ad Deum.
ſtatiki ſineri duruhuueſant
Si promiſerit de ſtabilitatis ſuæ perſeverantia, poſt
zueio umbicanc ſi kileſan diſiu
duorum menſium circulum legatur ei hæc
rehtunga antreiti euua
regula per ordinem, & dicatur ei; Ecce lex,
untar deru chemfan uuili mac kihaltan
ſub qua militare vis; ſi potes obſervare, in-
frier kalid. den-
gredere; ſi vero non potes, liber diſcede. Si ad-
nenoh ubiri kiqhuetana
huc ſteterit, tunc ducatur in ſupra dictam
ſi kikchorot
cellam novitiorum, & iterum probetur in omni
umbicange auar ſi
patientia. Et poſt ſex menſium circuitum
kileſan
legatur ei regula; ut ſciat, ad quod ingreditur.

Et ſi adhuc ſtat, poſt quatuor menſes, iterum rele-

gatur ei eadem regula. Et ſi habita ſecum delibera-

tione promiſerit ſe omnia cuſtodire, & cuncta ſibi
kepotaniu
imperata ſervare, tunc ſuſcipiatur in congregatione,
uuizanti ſih er euu kiſezzit
ſciens ſe (e) ex lege regulæ conſtitutum; quod ei
diſeru ni erlaube uz kakangan uueſan
ex illa die non liceat egredi de
erſcutten untar iohche
monaſterio, nec collum excutere de ſubjugo
untar ſo (1) ſitulicha fon (2) frihalſe
regulæ, quam ſub tam moroſa deliberatione
erlaupta entrahhon intfankaner
licuit (f) excuſare aut ſuſcipere. Suſcipiendus
kihei-

Ad CAP. LVII.

(a) Fraudem monaſterio facere præſumant. Holſt.
(b) In omnibus. Holſt.

(1) *Hic latet vitium, cui tollendo nec Goldaſtus par fuit, nec ego adhuc dum ſum.*
(2) *In Gloſſis Boxhornii eſt:* Nefkiri. *Avaritia.*

Ad CAP. LVIII.

(a) Converſionem. Holſt.
(b) Difficultatem. Holſt.
(c) *Autem* deeſt ap. Holſt.
(d) Eum. Holſt.
(e) Jam ſub lege. Holſt.
(f) Aut excuſare. Holſt.

(1) *Quid* To moroſe *indigitet Interpres Theodiſcus non intellexit; putavit illud derivari à* Mos moris, *der* Sitt *hinc* ſitulicha (*quod eſt noſtrum:* ſittlich:) *id reddit, cum tamen ſit* à mora.

(2) *Et hic lapſus eſt interpres. Nam* frihalſe *non* denotat deliberationem, überlegung, ſed *liberationem.* Pro *libertate uſurpatur à Notkero in Pſ. 76, 11. ubi verba: de ſervitute in* libertatem *filiorum Dei, ita exprimuntur:* fone ſcalcheit in die *frihalſi* Gotes kindo. *Modo dictus Interpres credidit deliberatione eſſe duo vocabula: de liberatione; hinc* de *vertit per fon,* & liberatione *per frihalſe. Melius recentior Interpres, quem in MSC. poſſedit b. Schilterus, hoc ita reddit:* Und *bedenckt* er ſich und gelopt das alles zehalten &c.

Digitized by Google

kiheize fonaſta-
autem in oratorio coram omnibus promittat de ſtabi-
tigi libe ſiteo
litate ſua, & converſione morum ſuorum, & obe-
horſami uuihem eonaldre
dientia coram Deo & Sanctis ejus; Ut ſi aliquando
andaruuiſ kanidartan
aliter fecerit, ab eo ſe damnandum ſciat,
piſmerot fona der pigihti
quem irridet. De qua promiſſione ſua faciat
digi za nemin uuiheru uuihida
petitionem ad nomen Sanctorum, quorum reliquiæ
antuuantemu
ibi ſunt, & Abbatis præſentis; Quam petitionem
puahſtaba
manu ſua ſcribat, aut certe, ſi non ſcit litteras,
(3) kapetataner niuuehuemo zeichan
alter ab eo rogatus ſcribat: Et ille novitius ſignum
lecce die
faciat, & manu ſua (g) ſuper altare ponat; quam
denue deſan
dum (b) impoſuerit incipiat ille novitius mox hunc

verſum; Suſcipe me Domine ſecundum eloquium tu-

um, & vivam; & ne confundas me ab expectatio-
eocouuelih
ne mea. Quem verſum omnis congregatio
(4) drittiunſtunta zua auhchonte
tertio reſpondeat, adjungentes. Gloria
niuuichuemaner forafi ki-
Patri &c. Tunc ille frater novitius proſter-
ſtrehchit fuazzum pi imu
natur ſingulorum pedibus, ut orent pro eo;
fona demu tage ſi ki-
& jam (i) ex illa hora in congregatione repu-
zelit rahcha ibu uuelicho hebit kebe
tetur; Res, ſi quas habet, aut eroget prius
ketaniu tultlihchiu kiuualtidu eban
pauperibus, aut facta ſolemniter donatione, conferat
prinke kehaltanti er allem kiuuiſ-
monaſterio, nihil ſibi reſervans ex omnibus; quippe
ſo der heikinin lihhamin
qui ex illo die nec proprii corporis

poteſtatem ſe habiturum (k) ſcit. Mox ergo in
ſi intuuatot eikenem keuua-
oratorio exuatur rebus propriis, quibus veſtitus
toter ſi kikaruuit
eſt, & induatur rebus monaſterii. Illa au-
kauuati intuuatoter (5) ſi kilegit in
tem veſtimenta, quibus exutus eſt, reponantur in
uuathhuſe ze kehaltanne eonaldre (6) ke-
veſtiario conſervanda; ut ſi aliquando ſua-
nentemu kihenkit
denti diabolo conſenſerit, ut egrediatur de
entuuatot rachom
monaſterio, quod abſit, tunc exutus rebus mona-
forakiuuorfani digi
ſterii projiciatur. Illam tamen petitionem
deio (7) fon obana
(l) ejus, quam deſuper altare Abbas tulit, non
ſi keporkan.
recipiat, ſed in monaſterio reſervetur.

CAP. LIX.

De Filiis nobilium, aut pauperum qui offeruntur.

SI quis forte de nobilibus offert filium ſuum
fon adelom prinkit chind ſinas
daz ſelba chind demu min-
Deo in monaſterio, ſi ipſe puer minori
nerin altere (1) kutllinga
ætate eſt, parentes ejus faciant petitionem,
dea obana deaſelbun
quam ſupra diximus. Et cum oblatione ipſam
dikii des chindes piuuinte in
petitionem, & manum pueri involvant (a) in
lachane kebe
palea altaris, & ſic eum offerant. De rebus
in antuuartidu digi kiheize
autem ſuis, aut in præſenti petitione promittant
untar rehtteru eidſuuertiu daz neonaldre
(b) ſe ſub jurejurando, quia nunquam
duruh untaruuorfanan
per ſe, nunquam per ſuffectam
heit (2) ſo uuelichume zu ſo eonaldre
perſonam, nec quolibet modo ei aliquando
eouueht kebant (3) frit zaha-
aliquid (c) dant, aut tribuunt occaſionem haben-
benne
di. Vel certe ſi hoc facere noluerint, &
edesuuas

(g) Eam ſuper. Holſt.
(b) Poſuerit, incipiat ipſe novitius. Holſt.
(i) Ex illa die. Holſt.
(k) Sciat. Holſt.
(l) *Ejus* deeſt ap. Holſt.

(3) *Lege:* kepetaner. *hodie:* Gebettener.
(4) *Goldaſtus in Gl. Keronis habet: tertio*, drittiun ſtun, *quaſi* ſtun *eſſet vocabulum integrum, cum tamen cogitare debuiſſet in MSC. hujus Interpretationis multa vocabula vel unicâ literâ ceu ſiglâ vel unicâ Syllabâ deſignari; ſc.* ſtun *poſitum eſt pro* ſtunta, *aut* ſtunt.
(5) *Lege:* ſin kilegit.
(6) *Ita etiam legit Goldaſtus. Sed mihi videtur legendum eſſe:* ſpenentemu, vel *ſpanentemu. De voce:* Spenan, Spanan, *ſupra egi.*
(7) *In MSC. hic eſt loco vocis:* fon *litera* ſ; *ſed ſine dubio ibidem ſcribi debebat:* ſ: *quæ ordinarie hic poſita repetitur pro:* fon, fona; *hoc ita eſſe perſuadetur, quia illud* ſ *eſt ſupra Syllabam:* de *poſitum.*

Ad CAP. LIX.

(a) In palla. Holſt.
(b) *Se* deeſt ap. Holſt.
(c) Dent, aut tribuant. Holſt.

(1) *Lege:* katilinga. *Supra Cap. LIV. habuimus:* catalingun. *apud Otfridum Evang. 1, 22. 42. eſt:* Gatilingon *pro cognatis.*
(2) *Hic ita lege:* ſouuelichu mezu: *& pone illud:* mezo *ſuper vocem Latinam:* modo.
(3) *Legi debet:* friſt, *quod ſupra etiam jam pro:* occaſio *habuimus.*

(d) Elec-

Digitized by Google

edesuuas pringan
aliquid offerre voluerint in (d) *elymoſinam mo-*
fora lone er rahchom
naſterio pro mercede ſua, faciant ex rebus,
dea keba
quas dare volunt monaſterio, (e) *donatione,*
keporkanemu nutziuuachar
reſervato ſibi, ſi ita voluerint, uſufructuario.
ſin kihaltan nohheiniu
Atque ita omnia (f) (4) *obſervantur, ut nulla*
untruida pilibe chinde piſuuichaner
ſuſpicio remaneat puero; per quam deceptus
faruuerdan findungu lirneto-
perire poſſit, quod abſit, quod experimento didici-
mes ſoſama armirun
mus. Similiter autem & pauperiores faciant. Qui
einmuatlicho
vero ex toto nihil habent, ſimpliciter petitionem
faciant, & cum oblatione offerant filium ſuum co-
urchindom.
ram teſtibus.

dee uuizanti ſih untardeonotan.
ſumat; Sciens ſe diſciplinæ regulari ſubditum,
mer deomuati piladi
& magis humilitatis exempla omnibus det. Et ſi
keſezzida edezlichera racha
forte ordinationis, aut alicujus rei cauſa fuerit in
ſtat zuauuartee denne inga-
monaſterio, illum locum adtendat, quando ingreſ-
ganganer iſt *nalles* dea diu imu
ſus eſt in monaſterium, non illum, qui ei
pi eruuirdii des euuarttuames farkebaniu
(d) *reverentia Sacerdotii conceſſus*
chliricho deruſelbun kiridu
eſt. Clericorum autem ſi quis eodem deſiderio
kimachon deru meta-
monaſterio ſociari (e) *voluerint, loco mediocri*
munſceffi ſin kiſtatot deaſelbun kihei-
(f) *conlocentur;* (g) *Et ipſi tamen ſi promit-*
zant pihaltidu eikinera ſtatiki
tunt de obſervatione regulæ vel propria ſtabili-
tate.

CAP. LX.

De Sacerdotibus, qui (a) *forte voluerint in monaſterio habitare.*

SI quis de ordine Sacerdotum in monaſterio ſe
antreitidu (1) eruuarto intfangan ſniumor
ſuſcipi rogaverit, non quidem ei citius
zuakihenkit alles duruhſtat deze
adſentiatur. Tamen ſi omnino perſteterit in hac
deolichas rehtlichun ekii
ſupplicatione, ſciat, ſe omnem regulæ diſciplinam
zehaltanne eouuit ſi farlazan
ſervaturum; Nec aliquid ei relaxabitur, ut ſit, ſi-
friunt za ziuuiu ſi far-
cut ſcriptum eſt: Amice (b) *ad quod veniſti? Conce-*
keban ſtan uuihan
datur (c) *etiam poſt Abbatem ſtare & benedicere,*
haben
aut Miſſas tenere, ſi tamen juſſerit ei Abbas;
ibu das andar nohheinu mezzu eouueht erbal-
Sin alias, nullatenus aliqua præ-

CAP. LXI.

De Monachis peregrinis, qualiter ſuſcipiantur.

SI quis monachus peregrinus de longinquis
pilgrim fona rumen lantſcaffim furi caſt
provinciis ſupervenerit, ſi pro hoſpite voluerit ha-
kauuona-
bitare in monaſterio, & contentus eſt conſuetudi-
heiti ubar-
ne loci, quam invenerit, & non forte ſuper-
fleozida kitruabit einfaltlihcho
fluitate ſua perturbat monaſterium, ſed ſimpliciter
ſi intfangan ſo
contentus eſt, quod invenerit, ſuſcipiatur
manakera citi kerot ibu uuelichiu keuuiſſo
quanto tempore cupit. Si qua ſane
redihaftlicho deoheiti minna kireſſit
rationabiliter, (a) *& humilitate caritatis reprehendit,*
keaukit trahtohee claulicho
aut oſtendit, tractet Abbas prudenter; ne forte
pi daz ſelba kirihtida.
pro hoc ipſo eum Dominus (b) *direxit. Si vero*
after

(d) Eleemoſynam. Holſt.
(e) Donationem. Holſt.
(f) Obſtruantur. Holſt.
(4) *Ante allegata Verſio recentior MSC. habet:* obſtruantur.

Ad CAP. LX.

(a) *Forte* deeſt ap. Holſt.
(b) Ad quid. Holſt.
(c) Ei tamen poſt. Holſt.

(d) Pro reverentia. Holſt.
(e) Voluerit. Holſt.
(f) Collocetur. Holſt.
(g) Et ipſe tamen ſi promittit. Holſt.
(1) *Lege:* euuarto.

Ad CAP. LXI.

(a) Et cum. Holſt.
(b) Direxerit. Holſt.

Digitized by Google

after diu ſtatiki feſtinon
poſtea voluerit ſtabilitatem ſuam firmare, non
ſi keuuidarot ſolih allеromeiſt daz
renuatur talis voluntas; & maxime, quia
deru caſtluamii kichundit
tempore hoſpitalitatis potuit ejus vita dignoſci;
*ubar*fleozanter achuſtiger funtaner
Quod ſi ſuperfluus, aut vitioſus inventus fuerit
kaſtluamii kamachon lih-
tempore hoſpitalitatis, non ſolum non debet ſociari cor-
hamin ſoſama erlihho-
pori monaſterii, verum etiam dicatur ei honeſte,
kalide min ſiniu uuenekii ſin kea-
ut diſcedat; ne ejus miſeria etiam alii vitien-
chuſteot; ſi kiarnet
tur. (c) *Quod non fuerit talis, qui mereatur*
faruuorfan dikit
projici, non ſolum, ſi petierit, ſuſcipiatur congrega-
zekemahone ſi keſpanan
tioni ſociandus; verum etiam ſuadeatur ut
ſtante pilade andre ſin (1) kelekit
ſtet: ut ejus exemplo alii erudiantur; (d) *Et*
einemu *Truhtine*
quia in omni loco uni Domino ſervitur,
einemu chuninge iſt kichemfit,
(e) *uni regi militatur;* (f) *Quod etiam*
ſolichan forakiſiit erlaube in
talem proſpexerit eſſe abbas, liceat eum in
oparorun edesmihil keſezen
ſuperiori aliquantum conſtituere loco. Non ſo-
lum autem monachum, ſed etiam (g) *deſuper ſcri-*
ſcribanem ſtiagulum euuarto
ptis gradibus ſacerdotum vel clericorum
ſtantan in merun denne in ſin
ſtabilire poteſt Abbas in majori, quam (b) *ingre-*
kegangan ſteti ſolichan forakiſiit lib
diuntur loco ſi eorum talem proſpexerint vi-
piporgee eonaldre
tam eſſe. Caveat autem Abbas, ne aliquando de
chundamu za puanne
alio noto monaſterio monachum ad habitandum
kihenkida puah
ſuſcipiat, ſine conſenſu Abbatis ejus, aut litteris
piſolahanlicho
commendatitiis, quia ſcriptum eſt; Quod tibi non
uueſan
vis fieri alii ne feceris.

Cap. LXII.

De Sacerdotibus Monaſterii.

Si quis Abbas ſibi Presbyterum vel (a) *diaconem*
keſezan pitit *ſona ſinem* eruuelle *der* uuirdiger
ordinari petierit, de ſuis eligat, qui dignus
ſi euuarttuam kepruhchit uueſan; kiſazter
ſit, ſacerdotio fungi. Ordinatus
piporkee keilii min eo-
autem caveat elationem aut ſuperbiam; nec quic-
uueht
quam præſumat, niſi quod ei ab Abbate præcipitur;
uuizanti michilu mer un-
ſciens ſe multo magis diſciplinæ regulari (b) *ſub-*
tardeonatan (1) euuarmes ſi er-
dendum nec (2) *occaſionem ſacerdotii obli-*
kezzan horſamii ekii mer
viſcatur regulæ obedientiam & diſciplinam; ſed ma-
enti mer fradihe ſtat
gis ac magis in Deum proficiat. Locum vero illum
zuauuartee daz inkagankaner
ſemper adtendat, quo ingreſſus eſt (c) *in*
ana ambahti
monaſterium propter officium altaris. Et ſi forte
eruueliti pi
electio congregationis, & voluntas Abbatis, pro
libes arnungu fora eruuechan
vitæ merito eum promovere (d) *voluerint; Qui*
fon zehaningarum forakiſ-
tamen Regulam (e) *Decanis vel Præpo-*
ſaztem ſih keſazta kehaltan
ſitis conſtitutam ſibi (f) *ſervare ſciat; Quod ſi*
andaruuiſ erpaldet *nalles* euuart uuidar-
aliter præſumpſerit, (g) *non ſacerdos ſed rebellio*
uuigo ſi kiſuanit ofto zua kimanoter
judicetur. Et ſæpe admonitus, ſi non
kirihtit zuaſikitan
correxerit, etiam Epiſcopus adhibeatur in teſtimo-
ſkinentem ſun-
nium. Quod ſi nec ſic emendaverit, clareſcentibus cul-
teom ſi faruuorfan
pis projiciatur de monaſterio; ſi tamen talis
einſtrittii, ſo untardeonot
fuerit ejus contumacia, ut ſubdi aut
borren *rehtungu* ni uuelle.
obedire Regulæ nolit.

CAP.

(c) Quod ſi. Holſt.
(d) *Et* deeſt ap. Holſt.
(e) Et uni. Holſt.
(f) Quem ſi etiam talem eſſe perſpexerit Abbas. Holſt.
(g) De ſupra ſcriptis. Holſt.
(b) Quam ingreditur loco; ſi ejus talem proſpexerit eſſe vitam. Holſt.

(1) *Goldaſtus quidem etiam legit: kelekit, ſed vox Latina facile oſtendit, legendum eſſe:* kelerit.

Ad Cap. LXII.

(a) Diaconum ordinare. Holſt. Sunt tamen editiones quæ *ordinari* habent.

(b) Subditum: nec occaſione &c. Holſt.
(c) Monaſterio, præter officium. Holſt.
(d) Voluerit. Holſt.
(e) â Decanis. Holſt.
(f) Servandam. Holſt.
(g) Non ut Sacerdos ſed ut rebellis judicetur. Holſt.

(1) *Legendum eſt:* ewartuames? *ſeu etiam legit Goldaſtus.* vid. cap. 60.

(2) *Lege:* occaſione.

(a) Con-

Digitized by Google

Cap. LXIII.

De ordine Congregationis.

ANtreitidom iru kehalten *daz*
Ordines ſuos in monaſterio ita conſervent, ut
dera kihuuoruanniſſa cit des libes arnunc
(a) converſioni tempus aut vitæ meritum
keskeidit ſodei keſezze der
diſcernit; Utque Abbas conſtituerit. Qui Abbas
nalles ketruabpe chortar pifolahanaz, ſoſa-
non (b) turbet gregem ſibi commiſſum; Nec
ma frilihha pruhhinti keuualtida unrehto
quaſi libera utens poteſtate injuſte
keſezze eouueht
diſponat aliquid, ſed cogitet ſemper, quia de omni-
ſuanom erkebanter
bus judiciis & operibus ſuis redditurus eſt Deo
rediun antreitidim deo
rationem. Ergo ſecundum ordines, quos con-
eigun deaſelbun
ſtituerit, vel quos habuerint ipſi fratres, ſic
zuakangen ze fridiu ze kemeinſamii ze ſalmin
accedant ad pacem, ad communionem ad Pſalmum
zeheffanne ze ſtantanne in allem
inponendum, in choro ſtandum. Et in omnibus
alles ſteti altar keskeidan antreitida fora
omnino locis ætas non diſcernat ordines, nec
ſuanne chind
præjudicet; quia Samuel & Daniel pueri Presbyteros
ſuanton uzzana deſa dio
judicaverunt. Ergo exceptis (c) his, quos, ut dixi-
demu herorin furipringit
mus, altiori conſilio Abbas prætulerit
intſezzit er kiuuiſſem racham andre
vel degradaverit, certis ex cauſis, reliqui
ſo ſin kehuuerbit ſo piladiqhuue-
omnes, ut converruntur, ita ſint; Ut verbi gratia,
den der andrero citi tages
qui ſecunda hora diei venerit in monaſterio,
iungiron uuizzi des uueſan der erirum
juniorem ſe noverit (d) illius eſſe qui prima
citi ſo huueliher ſo des altres dera
hora venit diei: cujuslibet ætatis vel
uuirdigi chindum durih alliu
dignitatis ſit. (e) Pueris per omnia ab omnibus
ekii kehaltaniu iungerim inunu heriron
diſciplina (f) conſervata. Juniores igitur Priores
iro
ſuos honorent. Priores (g) juniores ſuos diligant.
in deruſelbun namahaftii namono noh-
In ipſa autem appellatione nominum nul-
heinemu erlauppe andran hlurremu nemin
li liceat alium puro nomine
nemman
appellare; ſed Priores juniores ſuos (h) fratrum nomi-
nemmen
ne; Juniores autem Priores ſuos Nonnos vocent;
daz iſt farſtantan faterlihhiu eruuirdii
quod intelligitur paterna reverentia. Abbas
der uuehſal tuat
autem quia vices Chriſti creditur agere, Dominus
fater ſi kinemmit nalles ſinera inthabanii
& Abbas vocetur; non ſua adſumptione, ſed
eru minnu
honore & amore Chriſti. Ipſe autem cogitet, & ſic
kecaruuue uuirdiger ſolihhera era
ſe exhibeat, ut dignus ſit tali honore.
ſo huuar ſo imu kagannant
Ubicumque autem ſibi obviant fratres,
iungero fona herorim uuihii dicke furikan-
junior (i) priorem benedictionem petat. Tran-
gantemu merorin minniro erſtante
ſeunte majore minor ſurgat; & det ei
zeſizzenne ebanke-
locum ſedendi; nec præſumat junior conſedere,
ſizzan kepiote heriro ſiner ſi
niſi (k) præcipiat ſenior ſuus, ut fiat, quod
eru untar iu furiqhuuemante
ſcriptum eſt: Honore invicem prævenientes.
chindiske ze
Pueri parvi vel adoleſcentes in oratorio, vel (l) ad
muaſe (1) antreitida iro kehalten
menſas cum diſciplina ordines ſuos conſe-
uzzana edo dar edo dar kihal-
quantur; (m) Foras autem vel ubi ubi cuſto-
tida eigin unzi denne ze
diam habeant & diſciplinam, usque dum ad
fariſtantlihhaz altar piqhuuemen.
intelligibilem ætatem perveniat.

Cap. LXIV.

De ordinando Abbate.

IN der abbates kiſezzidu diu ſi ke-
In Abbatis ordinatione illa ſemper conſide-
ſcauuot redina der ſi keſezzit den iru
deretur ratio, ut hic conſtituatur, quem ſibi
eocouuelih ebankeherzida. ſamanunc
omnis concors congregatio; ſecun-
forhtun teil doh doh luzzilaz
dum timorem Dei, ſive etiam pars quamvis parva
dera ſamanunga heilicorin kerate eruuelit des
congregationis, ſaniori conſilio elegerit.
libes

Ad Cap. LXIII.

(a) Converſionis tempus & vitæ meritum. Holſt.
(b) Conturbet. Holſt.
(c) *His* deeſt ap. Holſt.
(d) Illo. Holſt.
(e) Pueris vero. Holſt.
(f) Pro *conſervata.* leg. teneatur. Holſt.
(g) *Minores.* Holſt. aliæ editiones *juniores.*
(h) Fratres nominent. Holſt.
(i) A priore. Holſt.
(k) Ei præcipiat. Holſt.
(l) Ad menſam. Holſt.
(m) Foris. Holſt.

(1) *Hæc vox debet collocari ſupra vocem:* ordines, *ceu ex plurimis textibus hujus Verſionis clarum eſt.*

Digitized by Google

libes arnunc dera ſpahii dera leru
Vitæ autem merito, & ſapientiæ doctrina
ſi eruuelit ze keſezzanne iungiſto
eligatur, qui ordinandus eſt; etiam ſi ultimus
iſt in antreitidu ſamanunc
fuerit in ordine congregationis. Quod ſi etiam
achuſtim ſinem keuuiſſo
omnis congregatio vitiis ſuis, quod quidem
kehenkantan heit ebanemu kerat-
abſit, conſentientem perſonam pari conſi-
te eruuellant achuſti ſelbun eddesmihhil in
lio elegerit, & vitia ipſa aliquatenus in
chundida ze des farruuueſan kekat
notitiam Epiſcopi, ad cujus diœceſin pertinet
ſtat diuſelba Chriſtianum kepu-
locus ipſe, vel (a) Abbati; aut Chriſtianis vici-
rum skinit piuuergem abahero furimagan
nis clarueri[n]t; prohibeant prævorum prævalere
kehengida
conſenſum, (b) ſed domui Dei dignum conſtituant
ſpentari intfahente
diſpenſatorem; ſcientes pro hoc ſe recepturos merce-
hreino minnu
dem bonam, ſi illud caſte, & zelo Dei faciant;
ſo ſo uuidardiu ruachaloſom ke-
ſicut è diverſo (c) peccatum, ſi negligant. Or-
ſazter denche huuelihha
dinatus autem Abbas cogitet ſemper, quale
purdi erkebanter rediun am-
onus ſuſcepit, & cui redditurus eſt rationem villica-
bahtes ſines
tionis ſuæ; Sciatque ſibi oportere prodeſſe magis,
keriſit kelertar
quam præeſſe. Oportet ergo eum eſſe doctum
cotchundera uuizzi fram-
lege divina; ut ſciat, (d) ut ſit unde pro-
pringe niuuuiu altiu hreinnan chuſcan
ferat nova & vetera; Caſtum, ſobrium, miſe-
heffe
ricordem, & ſemper ſuperexaltet miſericordiam ju-
dicio, ut idem ipſe conſequatur. Oderit vitia, diligat
tue
fratres. In ipſa autem correptione prudenter agat,
min huuaz unmez min denne kerot
& ne quid nimis; ne dum nimis cupit
skerran roſomon ſi keprohhan faz; inti ſina
eradere æruginem, frangatur vas; (e) ſuaque
prodii ſorchafter ſi inti kehucke
fragilitate ſemper ſuſpectus ſit, memineritque
rorriun keſcutita nalles farmalita
calamum quaſſatum non conterendum. In qui-
farlazze zeohan achuſti
bus non dicimus, ut permittat nutriri vitia; ſed pru-
minnu abaſnide
denter, & cum caritate ea amputet, ut viderit
einemu eocouuelihemu piderban
cuique expedire, ſicut jam di-
zilee kaminnot uueſan
ximus; & ſtudeat plus amari, quam
truabaler anguſtonter
timeri. Non ſit turbulentus & anxius; Non ſit
dratter einſtriter einſneller unmez
nimius & obſtinatus; Non ſit zelotypus, & nimis
urtriuuer neonaltre reſti in demſel-
ſuſpicioſus; quia nunquam (f) requieſcit. In ipſis
bon kipotum forakiſehaner skauuonter
imperiis ſuis ſit providus & conſideratus;

(g) Et ſive ſecundum Deum ſive ſecundum ſeculum
anakimahhot kiſkeide
(b) ſit. Opera, quæ injungit, diſcernat, &
kemezlihhee denehenti urteilida
temperet, cogitans diſcretionem Sancti Jacob,
ibu chortar miniu in kankanne
dicentis: Si greges (i) meas plus in ambulando
tuam arabeitan erſterbant alliu einemu tage
fecero laborare, morientur cuncti una die.
dei enti andreru eina keuuizzida dera ur-
Hæc ergo aliaque teſtimonia diſcre-
teilida dera muater chrefteo nemanti
tionis, matris virtutum, ſumens, ſic omnia
kemezlihhee daz ſtarche daz keront
temperet, (k) & ut fortes ſint quod cupiant, &
ni erfleohen allerometſt
infirmi non refugiant. Et præcipue ut
antuuartun
præſentem regulam in omnibus conſervet; ut, dum
ambahtit horre
bene miniſtraverit, audiat â Domino, quod ſervus
kap huueizzi
bonus, qui erogavit triticum conſervis ſuis in tempo-

re ſuo: amen, dico vobis, ait, ſuper omnia bona ſua

conſtituet eum.

CAP. LXV.

De Præpoſito. (a)

Ofto keuuiſſo kepurit daz duruh keſezzi-
Sæpius quidem contingit, ut per ordina-
da des forakiſaztin zuruuarida ſuuarro
tionem Præpoſiti ſcandala gravia in mo-
ſint ufkekangan eddeslihhe er-
naſteriis oriantur, dum ſint aliqui ma-
fluahhanemu keplate
ligno ſpiritu ſuperbiæ inflati, (b) &
uuan-

Ad CAP. LXIV.

(a) Abbatibus. Holſt.
(b) Pro *ſed* leg. & Holſt.
(c) Peccatum incurſuros. Holſt.
(d) Pro *ut* leg. &. Holſt.
(e) Suamque fragilitatem. Holſt.
(f) Requieſcet. Holſt.
(g) *Et* deeſt ap. Holſt.
(b) Sint. Holſt.
(i) Meos. Holſt.
(k) Ut ſit, quod & fortes cupiant. Holſt.

Ad CAP. LXV.

(a) Addit Monaſterii. Holſt.
(b) Qui æſtimantes. Holſt.

(c) Dis

Digitized by Google

uuannente ſih andere uueſan zuanemante
exæſtimantes ſe ſecundos Abbates eſſe, adſumentes
im rihhidom unrehtrichi ſo zuruuarida zeohant
ſibi tyrannidem (c) dis ſcandala nutriunt,
unſtillida in dem
& diſſenſiones in congregatione faciunt, & maxime in illis
ſtetim dar ſona demuſelbin
locis, ubi ab eodem ſacerdote vel ab (d) eis
ſezzant ioh auh furiki-
Abbatibus, qui Abbatem ordinant, ab ipſis etiam & præpo-
ſazter iſt kiſezzit daz doh doh ungalimflih
ſitus ordinatur. Quod quam ſit abſurdum
ſamto iſt farſtantan ſona demuſelbin ana-
facile advertitur, quia ab ipſo initio
kinne kiſezzida kezimbrifriſt keziuc iſt keke-
ordinationis, materia ei datur
ban ze ubarmuatonne iſt keſpanan
ſuperbiendi, dum ei ſuggeritur â co-
intuuatotan ſona keuual-
gitationibus ſuis, exutum eum eſſe â poteſtate
tidu keſaztar
Abbatis ſui, quia ab ipſis eſt ordinatus, â qui-
danan ſint eruuehchit abanſti
bus & Abbas. Hinc ſuſcitantur invidiæ,
ſecho piſprahho ellinodes fiantskeffi
rixæ, detractiones, æmulationes, diſſenſiones, exor-

dinationes. (e) Ut dum contraria (f) ſibi Abbas Præ-

poſitusque ſentiunt, & ipſorum neceſſe eſt ſub hac diſ-
kefreiſot uueſan dea untar
ſenſione animas periclitari, & hi qui ſub
ſint keflehit kant in
ipſis ſunt, dum adulantur partibus, eunt in
florinii zala ſihit
perditionem. Cujus periculi malum illos reſpicit in ca-
danta ſolihhem in keſezzidu
pite, (g) qui talis inordinationis ſe fecerunt
ortfromon (1) fora kiſuannemes piderban
auctores. Ideo nos prævidemus expedire
kihaltida
propter pacis caritatisque cuſtodiam, in Abbatis
hangen ſelpſuanu
pendere arbitrio ordinationem monaſterii ſui. Et,
zehaningarro
ſi poteſt fieri, per Decanos ordinetur, ut ante
kiſaztomes piderbi
diſpoſuimus, omnis utilitas monaſterii, prout Ab-
kiſezzit managem iſt pifolahan
bas diſpoſuerit; ut, dum pluribus committitur,
ubarmuateo ſuahhit
unus non ſuperbiat. Quod ſi aut locus expetit,
redihaftlihho
aut congregatio petierit rationabiliter cum humilitate,
piderban ſohuuelihhan
& Abbas judicaverit expedire, quemcunque elegerit
forahtero ki-
Abbas cum conſilio fratrum timentium Deum, or-
ſezze forakiſeztan
dinet ipſe ſibi Præpoſitum. Qui tamen Præpoſitus
dei tue
illa agat cum reverentia, quæ ab Abbate ſuo ei
anakimahhot uuidar
injuncta fuerint, nihil contra Abbatis volun-
ſo filu ſo fora-
tatem aut ordinationem faciens; quia quantum præ-
kipreitter kihuct-
latus eſt cæteris, (h) ita eum oportet ſollicite
lihho kihaltan
obſervare præcepta regulæ. Qui præpoſitus,
ubarmuatii
ſi repertus fuerit vitioſus, aut elatione deceptus
farmanu kecho-
ſuperbire, aut contemptor ſacræ regulæ fuerit compro-
roter kemanot feorſtunt
batus, admoneatur verbis usque quater; ſi non emen-
ſi ketan
daverit, adhibeatur ei correptio diſciplinæ regularis.
kerihtit ſi faruuorfan
Quod ſi neque ſic correxerit, tunc dejiciatur
ſona kiſezzidu
de ordine præpoſituræ; & alius qui dignus eſt,
untar ſi ketan
in loco ejus ſubrogetur. Quod ſi & poſtea in con-
ſtiller
gregatione quietus & obediens non fuerit, etiam de
ſi fartriban
monaſterio expellatur. Cogitet tamen Abbas, ſe de

omnibus judiciis ſuis Deo (i) reddere rationem; ne
des antin lauga prenne
forte zeli aut invidiæ flamma urat animam.

CAP. LXVI.

(a) *De oſtiariis Monaſterii.*

keſezzit
AD portam Monaſterii ponatur ſenex ſapiens, qui
antuurti keban rüffii
ſciat accipere reſponſum & reddere; (b) Cujus matu-
ni lazzit caugrot
ritas eum non ſinat (c) vacari; Qui portarius cellam

(d) debebit habere juxta portam, ut venientes ſemper
antuuartan
præſentem inveniant, â quo reſponſum accipiant.
eddes-

(c) Dis. deeſt ap. Holſt.
(d) Eisdem. Holſt.
(e) Et. Holſt.
(f) Sibi invicem. Holſt.
(g) Qui talibus in ordinatione ſe fecerunt auctores. Ideoque nos. Holſt.
(h) Tantum eum oportet ſollicitius obſervare. Holſt.
(i) Redditurum. Holſt.

(1) *Legendum:* forakiſehames.

Ad CAP. LXVI.

(a) De oſtiario. Holſt. Sunt tamen editiones quæ habent. *De oſtiariis.*
(b) Et cujus. Holſt.
(c) Vagari. Holſt.
(d) Debet. Holſt.

Digitized by Google

eddeslihhera clocchot
Et mox, ut aliquis pulſaverit, aut pauper cla-
maverit, Deo gratias; reſpondeat, aut benedicat;
mitiuuarii
(e) cum omni manſuetudine timoris Dei reddat re-
illantlihho uualme
ſpònſum feſtinanter cum fervore caritatis. Qui portarius,
duruftigoe helfa iungirun
ſi indiget ſolatio, juniorem fratrem accipiat. Mo-
ſcal keſezzit
naſterium autem, (f) ſi poſſit fieri ita debet conſtitui,
ut omnia neceſſaria; id eſt aqua, molendinum, (g) pi-
liſti miſſilihho
ſtrinum, hortus, vel artes diverſæ (h) in monaſte-
ſin kefrumit
rium exerceantur; ut non ſit neceſſitas monachis
kecaugrot uueſan uzze
(i) (1) vacandi foras; quia omnino non
piderbit
expedit animabus eorum. Hanc autem regulam
ofto ſamanungu
ſæpius volumus in congregatione legi, ne quis fratrum
unuuizzidu intrahhoe
de ignorantia (k) excuſet.

CAP. LXVII.

De Fratribus (a) in viam directis.

ZEſentenne
Dirigendi fratres in via omnium fratrum vel Ab-
kepete pifelahen ze kepete
batis ſe orationi commendent; Et ſemper ad oratio-
iungiſtin kehucti ab-
nem ultimam operis Dei commemoratio omnium ab-
uuartero huuerbente
ſentium fiat. Revertentes autem de via fratres, ipſo
huuerbant
die quo redeunt, per omnes horas canonicas, dum
expletur opus Dei, proſtrati ſolo oratorii, ab omnibus
petant orationem propter exceſſus; ne (b) qui forte
ſubripuerint in via viſus, aut auditus malæ rei, aut
otioſi ſermonis. Nec præſumat quisquam (c) alio re-
ferre quæcunque (d) foris monaſterio viderit aut au-
dierit; quia plurima deſtructio eſt. Quod ſi quis præ-
ſumpſerit, vindictæ regulari ſubjaceat. Similiter &
qui præſumpſerit clauſtra monaſterii egredi, vel quo-
cunque ire, vel quippiam, quamvis parvum, ſine juſ-
ſione Abbatis facere.

CAP. LXVIII.

Si Fratri impoſſibilia (a) injunguntur.

SI cui fratri aliqua forte gravia aut impoſſibilia in-
junguntur, ſuſcipiat quidem jubentis imperium cum
omni manſuetudine & obedientia. Quod ſi omnino
virium ſuarum menſuram viderit pondus (b) oneris ex-
cedere, inpoſſibilitatis ſuæ cauſas ei, qui ſibi præeſt,
patienter & oportune ſuggerat, non ſuperbiendo aut
reſiſtendo, vel contradicendo. Quod ſi poſt ſugge-
ſtionem ſuam in ſua ſententia Prioris imperium perdu-
raverit, ſciat junior ita ſibi expedire, & ex caritate
confidens de adjutorio Dei obediat.

CAP. LXIX.

Ut in monaſterio non præſumat alter (a) alterutrum defendere.

(b) SUmmopere præcavendum eſt, ne quavis occa-
ſione præſumat (c) alter alius alium defendere
monachum in monaſterio, aut quaſi tueri; etiam ſi
(d) qualivis conſanguinitatis propinquitate (e) jun-
gatur. Nec quolibet modo id à monachis præſumatur;
quia

(e) Et cum. Holſt.
(f) Si fieri poteſt ita debet conſtrui. Holſt.
(g) Hortus, piſtrinum. Holſt.
(h) Intra. Holſt.
(i) Vagandi. Holſt.
(k) Se excuſet. Holſt.

(1) *MSC. verſionis recentioris habet:* vagandi, *ſed vox:* keaugrot weſan *oſtendit, quod Kero legerit:* vacandi.

Ad CAP. LXVII.

(a) In via. Holſt.
(b) Quid forte ſubripuerit. Holſt.
(c) Aliis. Holſt.
(d) Foris Monaſterium. Holſt.

Ad CAP. LXVIII.

(a) Injungantur. Holſt.
(b) *Oneris* deeſt ap. Holſt. quod tamen in aliquibus editionibus comparet.

Ad CAP. LXIX.

(a) *Alium.* Holſt. aliæ editiones *alterum.*
(b) *Summopere* deeſt ap. Holſt.
(c) Alter alium. Holſt. aliæ editiones *alius alium.*
(d) Qualibet. Holſt.
(e) Jungantur. Holſt.

Ad

Digitized by Google

quia exinde gravissima occasio scandalorum oriri potest. Quod si quis hæc transgressus fuerit acrius coërceatur.

CAP. LXX.

Ut non præsumat (a) passim alium quisquam cædere aut excommunicare.

(b) Vitetur in Monasterio omnis præsumptionis occasio; (c) ordinamus atque constituimus, ut nulli liceat quemquam fratrum suorum excommunicare aut cædere, nisi cui potestas ab Abbate data fuerit. Peccantes autem coram omnibus arguantur, ut cæteri metum habeant. Infantibus vero usque ad XVtum annum ætatis disciplinæ diligentia (d) ab omnibus & custodiæ sit; sed & hoc cum omni mensura & ratione; Nam in fortiori ætate, qui (e) præsumit aliquatenus sine præcepto Abbatis vel in ipsis infantibus sine discretione exarserit, disciplinæ regulari subjaceat, quia scriptum est: Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris.

CAP. LXXI.

Ut obedientes sibi sint invicem. (a)

Obedientiæ bonum non solum Abbati exhibendum est ab omnibus; sed etiam sibi invicem ita obediant fratres; scientes per hanc obedientiæ viam se ituros ad Deum. Præmisso ergo Abbatis, aut Præpositorum, qui ab eo constituuntur, imperio, cui non permittimus privata imperia præponi; de cætero omnes juniores Prioribus suis omni caritate & sollicitudine obediant. Quod si quis contentiosus reperitur, corripiatur. Si quis autem frater pro quavis minima causa ab Abbate, vel â quocunque priore suo, corripitur quolibet modo, vel si leviter senserit (b) animas prioris cujuscumque contra se (c) iratas vel commotas, quamvis modice, mox sine mora tam diu prostratus in terra ante pedes ejus jaceat satisfaciens, usque dum benedictione sanetur illa commotio. (d) Quod qui contempserit facere, aut corporali vindictæ subjaceat; aut si contumax (e) est, de monasterio expellatur.

CAP. LXXII.

De zelo bono quem debent Monachi habere.

Sicut est zelus amaritudinis malus, qui separat â Deo, & ducit ad infernum; Ita est & Zelus bonus, qui separat â vitiis, & ducit ad Deum & ad vitam æternam. Hunc ergo Zelum ferventissimo amore exerceant monachi; Id est, ut honore se invicem præveniant, infirmitates suas sive corporum, sive morum, patientissime tolerent; Obedientiam sibi certatim impendant; nullus, quod sibi utile judicat, sequatur, sed quod magis alii; Caritatem fraternitatis casto (a) impendat amore; Deum timeant; Abbatem suum sincera & humili caritate diligant; Christo omnino nihil præponant; qui nos pariter ad vitam æternam perducat. (b) Amen.

CAP. LXXIII.

De (a) hoc quod non omnis justitiæ observatio in hac sit regula constituta.

Regulam autem hanc descripsimus, ut (b) hanc observantes in monasteriis aliquatenus vel honestatem morum aut initium conversationis nos demonstremus habere; Cæterum ad perfectionem conversationis qui (c) festinat, sunt doctrinæ Sanctorum Patrum, quarum observatio perducat hominem ad celsitudinem perfectionis. Quæ enim pagina, aut (d) qui sermo divinæ auctoritatis Veteris ac Novi Testamenti non est rectissima norma vitæ humanæ? aut quis Liber Sancto-

Ad CAP. LXX.

(a) *Passim* omittit Holst. ut & editio Einsidel. quæ & verba *aut excommunicare* omittit. Vienens. autem recentissima editio ita habet. *Ut non præsumat quisquam aliquem passim cædere, aut excommunicare.* Colonienſis autem ita. *Ut non præsumat quisquam passim alium cædere.*
(b) Ut vitetur. Holst.
(c) *Ordinamus atque.* omiss. ap. Holst. habentur tamen in aliis editionibus.
(d) Adhibeatur, & custodita sit ab omnibus. Holst.
(e) Præsumserit. Holst.

Ad CAP. LXXI.

(a) Holst. addit. Fratres.
(b) Animum. Holst.
(c) Iratum vel commotum. Holst.
(d) Quod si quis. Holst.
(e) Fuerit. Holst.

Ad CAP. LXXII.

(a) Impendant. Holst.
(b) *Amen.* deest ap. Holst.

Ad CAP. LXXIII.

(a) Eo. Holst.
(b) Eam. Holst.
(c) Festinant. Holst.
(d) Quis. Holst.

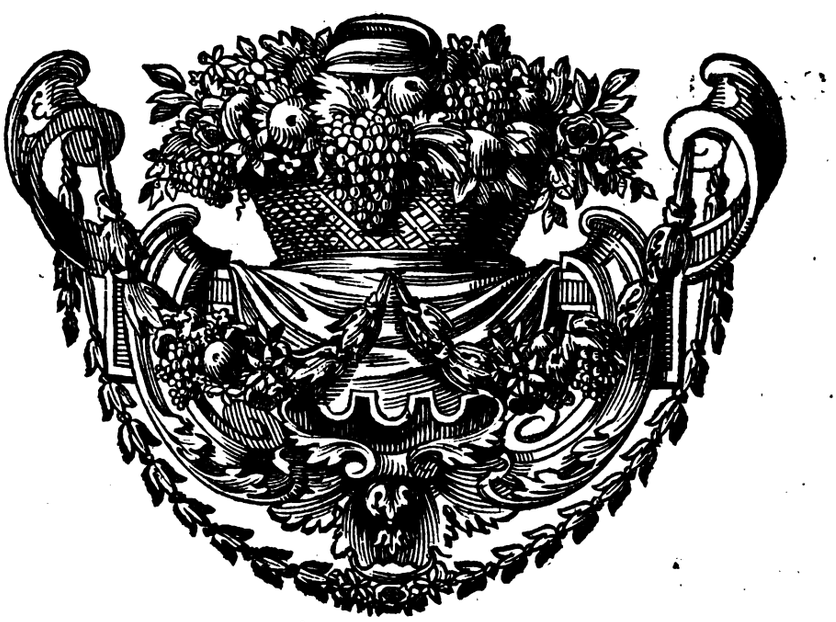
Digitized by Google

Sanctorum catholicorum Patrum hoc non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum? Nec non & Conlationes, Patrum & institutа, & vita eorum; sed (e) regula sancti Patris nostri Basilii, quid aliud sunt, nisi bene viventium, & obedientium Monachorum (f) instrumenta virtutum? Nobis autem desidiosis, & male viventibus, atque negligentibus rubor confusionis est? Quisquis ergo ad Patriam Cœlestem festinas, hanc minimam inchoationis regulam descriptam adjuvante Christo perfice; Et tunc demum ad majora, quæ supra commemoravimus, doctrinæ virtutumque culmina, Deo protegente (g) venies.

AMEN.

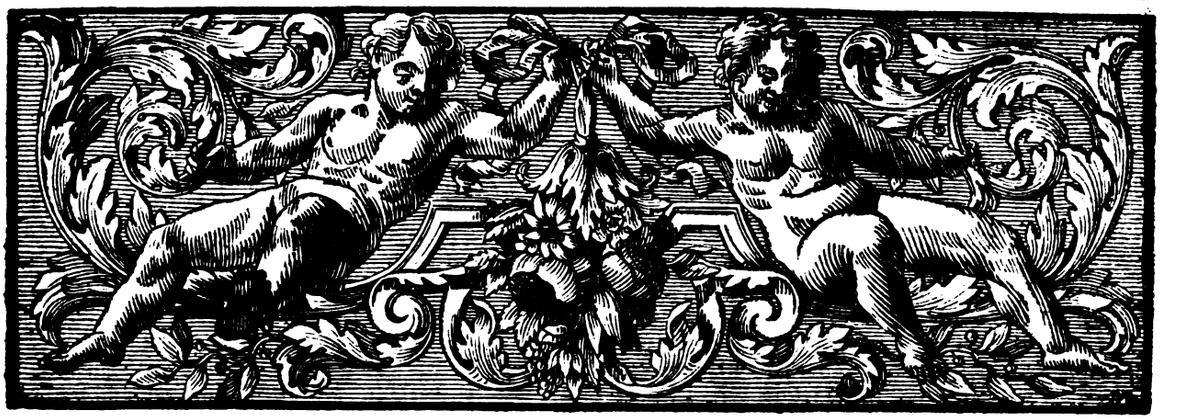
Explicit Regula Sancti Benedicti Abbatis.

(e) Sed &. Holst.
(f) Exempla & instrumenta. Holst.
(g) Pervenies. Facientibus hæc regna patebunt æterna. Amen.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
EVANGELIORUM DOMINICALIUM ET FESTORUM APUD VETERES ANGLO-SAXONES.

OBſervatum jam tum eſt, ex Romanæ Eccleſiæ ritu anni Epocham habuiſſe Nativitatem Chriſti, & à veſperis Vigiliæ ipſius Nativitatis annum auſpicatum. vid. Gloſſar. du Fresne voc. Annus. Conſtat hoc maxime ex Benedictionali S. Gregorii M. quod primus (*) ex antiquiſſimo & ſub ipſo Carolo M. ab Hadriano I. ipſi transmiſſo Codice, edidit P. Lambec. L. 2. Bibl. Cæſ. c. V. p. 300. quippe quod incipit: *Benedictio in vigilia Natalis Domini*, & deſinit: *Benedictio in Adventu Domini.* ſubjectis quibusdam extraordinariis formulis. Conf. Martyrolog. Eccleſiæ Germanicæ à M. Fr. Bekio nuper editum ex Cod. MS. & ejus Comm. c. 2. §. 8. & c. 3. §. 2.

Anglo-Saxonum Pericopæ Evangelicæ.

Ex veteri N. T. verſione Anglo-Saxonica, quæ ad minimum in Seculo octavo condita, & typis primum impreſſa an. 1571. Londini, poſtea an. 1665. Dordrechti opera Fr. Junii & Th. Mareſcalli emendatior una cum Gothica translatione edita, una cum hujus in utramque obſervationibus optimis. Joh. Chryſoſtomus teſtatur, jam ſua ætate in Britannicis Inſulis è Scriptura Sacra philoſophatos lingua propria.

Matth. I, 18. Thys godſpel gebyrath on myd-wyntræs mæſſe æfen: i. in Vigilia Nativitatis.

In Feſto Nativitatis Chriſti, *Luc. II, 1.*

Thys ſceal on mydde-wyntres mæſſe nyht to thære forman mæſſan. i. e. in nocte Nativitatis Domini ad primam miſſam. *Mid-Winter*, bruma, etiam *Geol*, *Gehol*, *Yule* dicta. Th. Marſch. Obſ. 2. ad N. T. Verſ. A. Sax. pag. 520.

S. Stephani, *Matth. XXIII, 34.*

Thys godſpel ſceal on S. Stephanes mæſſedæg.

S. Joh. Evang. *Joh. ult.*

Thys godſpel gebyrath on S. Johannis Evangeliſta mæſſe-dæg.

SS. Innocentum. *Gregor. Bened.*

Matth. II, 13. Thys godſpel ſceal on cylda mæſſe-dæg. cylda i. puerorum, Kindel-Tag.

I. Poſt Nativ. *Luc. II, 33.*

Thys ſceal on thone ſunnan-dæg betweox mydde-wintres mæſſe-dæg and Twelftan dæge: i. e. die dominica inter Nativitatis Feſtum & Epiphan.

Circumciſionis, *Luc. II, 21.*

Thys ſceal on thone ehtothan mæſſe-dæg to myddan-wyntra.

Matth. II, 19. Thys ſceal on twelftan æfæn. i. in vigilia Epiphaniorum.

Epipha-

(*) Ita quidem rebatur Lambecius, Benedictionale illud antehac nunquam editum fuiſſe, ſed ignorabat, Benedictiones illas jam antea ſparſim extare in Gregorii M. libro Sacramentali per Hup. Menardum edito. Poſtea vidit & errorem ſuum correxit Lambecius: uti Sammarthanus monet ad Tom. III. Operum Gregorii M. p. 619.

Digitized by Google

Epiphaniorum, *Matth. II*, 1.

Thys ſceal on twelftan dæg. Hæc dies appellatur etiam *Ætewung*, *ætywedniſſe*, Apparitio. Epiphania.

Matth. III, 13. Thys ſceal on vvodnæs-dæg (die Mercurii) ofer twælftan dæg.

Matth. IV, 12. Thys ſceal on frige-dæg ofer twælftan dæg.

I. Poſt Epiphan. *Joh. I*, 29.

Thys gebyrath on thone VIII. dæg Godes ætywednyſſe. i. DEI manifeſtatio magis facta, ſ. Epiphan. Marſch. In LL. Canuti R. §. 16. *of middan wintre oth octabas Epiphanie.*

Matth. III, 13. Thys ſceal on wodnæs-dæg ofer twæltan dæg.

Joh. VI, 27. Thys ſceal on frige-dæg on thære forman wucan æfter Epiph. Domini.

II. Poſt Epiphan. *Joh. II*, 1.

Thys godſpel ſceal on ſunnan-dæg thære othre wucan ofer Epiphania Domini.

III. Poſt Epiphan. *non Matth. VIII*, 1. *ſed Matth. VII*, 28. 29.

Thys ſceal on thone thryddan ſunnan-dæg ofer Epiphan.

Matth. V, 23. Thys ſceal on frige-dæg on thære thryddan wucan ofer twelftan dæg.

IV. Poſt Epiphan. *Matth. VIII*, 23.

Thys ſceal on thone feorthan ſunnan-dæg ofer twelftan dæg.

Matth. VIII, 19. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære feorthan wucan ofer twelftan dæg.

V. Poſt Epiphan.

Deeſt ap. Anglo-Saxones.

VI. Poſt Epiphan.

Deeſt itidem.

Septuageſima. *Matth. XXI*, 1.

Benedictionale :

Et in ejus vinea licet diverſis vocationibus laborantes, promiſſæ tamen ab eo mercedis mereamini recipere nummum.

Converſio S. Pauli. *Matth. XIX*, 27.

Thys ſceal to S. Paulus mæſſen-dæg. and to S. Benedictus.

Purificat. Mariæ. *Luc. II*, 22.

Benedict. Quo ei & pro turturibus caſtitatis ſeu charitatis munera offerre valeatis &c.

Matthiæ. *Matth. II*, 25.

Annunc. Mariæ. *Luc. I*, 26.

Thys ſceal on wodnes-dæg to tham ymbrene (ad jejunium quatuor temporum) ær myd-da-wyntran.

Sexageſima. *Luc. VIII*, 4. (*)

Quinquageſima. *Luc. XVIII*, 31. *ſed Anglo-Sax. Marc. X*, 46.

Thys gebyrath on ſunnan-dæge ær halgan dæge. i. e. ante primam Dominicam in Quadrageſimâ. Prima Quadrageſimæ Septimana vocatur Cyswucan, Matth. V, 43. Th. Marſch. p. 523. kuyſch, caſtus.

Dies cinerum: *Caput jejunii.*

Matth. VI, 16. Thys gebyrath to caput jejunii on wodnes-dæg: i. die quarta, die Cinerum. Speelmann. T. I. Concil. p. 460. Kero: *Habit der faſtun.* caput quadrageſimæ. thaz lenctenes anginne. (*Lencten*, Lenz, ver, æquinoctium vernale, Th. Marſch. p. 525. & 527.)

Matth.

(*) Lambec. L. 2. Bibl. Cæſar. c. V. p. 299. ſeqq. In S. Gregorii M. Benedictionali MS. quod ex authentico libro Bibliothecæ cubiculi deſcriptum & ab Hadriano una cum Libro ejusdem Sacramentorum transmiſſum quidem fuit Carolo M. ſed defideratur in Romana & Antwerp. editione Operum Gregorii M. In eo poſt benedictionem in Septuageſima ſequitur loco Sexageſimæ, *Benedictio SS. Euchariſtiæ.*

Omnipotens DEUS, Opifex totius fabricæ Mundi, qui in principio condidit omnia opera ſua perfectione Senarii numeri, dignetur vobis per ineffabilem gratiam ſuam largiri, ut omni vitæ veſtræ tempore continua ſuæ benedictionis mereamini protectione muniri, Amen.

Commendatque vobis illa opera per ſex dierum curricula patrare, per quæ in ſeptimo tantam & talem gratiam ejus valeatis impetrare, ut & ipſius poſitis laudibus delectabiliter vacare, & ſine crimine ſinceriſſima devotione Sacroſancto CORPORI & SANGUINI Dominico ad remedium communicare, Amen.

Quo ſpirituali alimonia recreati, ejus optabili cuſtodia tutati, perpetualiter placeatis Ei, ab omni opere ſervili penitus liberati & ab univerſo facinore pariter mundati, Amen.

Quod ipſe præſtare dignetur, cujus Regnum & Imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum, Amen.

Benedictio DEI Patris, & Filii, & Spiritus S. & Pax Domini ſit ſemper vobiscum.

Benedictio in Cœna Domini, (in hebd. magna)

PP. Et qui ad celébrandam Redemptoris noſtri Cœnam mente devota conveniſtis, æternarum dapium vobiscum epulas reportetis &c.

Obſervo hinc: (1.) tempore Gregorii M. ſub utraque ſpecie adminiſtratum. (2.) Non ſemel in anno omnibus. (3.) Quoties SS. Euchariſtia adminiſtrata, toties illa benedictionis formula adhibita. (4.) In ſpecie Dom. Sexageſima SS. Euchariſtiam, ut præparationem Jejunii magni plerisque fuiſſe uſurpatam. Præterea ex eodem libro conſtat, Feſtum SS. Trinitatis tum nondum fuiſſe inſtitutum: Sicut idem apparet ex Evangeliis Anglo-Saxonicis à Fr. Junio cum Gothicis, editis, ubi Pericopæ Dominicæ numerantur prima, ſecunda &c. poſt Pentecoſten. e. gr. Thys Godſpel ſceal on XXIII. wucan ofer Pentecoſten.

Capitula Latino-Saxonica à Spelmanno edita T. I. Concilior. pag. 615. *Singulis diebus Dominicis in Quadrageſima, Sacramenta Corporis & Sanguinis Chriſti ſummenda ſunt.* A-Sax. *Ælc ſunnandæge on thiſſe halgan tide is to husle to gangenne.* i. ſingulis Dominicis in hoc ſacro tempore eſt ad S. Cœnam eundum. Plura adde ex Marſchallo ſi lubet pag. 523. de Cyswucan, q. d. caſta hebdomas.

Digitized by Google

Matth. V, 43. on frige-dæg innan thære Cyswucan.

Marc. VI, 45. Thys ſceal on ſæternes-dæg ær halgan dæg. i. Sabbatho poſt Cinerum, ante primam Domin. Quadrag.

Invocavit. *Matth. IV, 1. Quadrageſima.*

Thys godſpel ſceal on halgan dæg in die Sacro.

Matth. XXV, 31. Thys ſceal on monan-dæg on forman fæſten-dæg. i. e. feria ſecunda poſt primam Dominicam Quadrageſimæ. Fæſten eſt jejunium, Faſten-Woche.

Joh. VIII, 31. Thys ſceal on thunres-dæg on thære forman lencten-wucan.

Marc. IX, 2. Thys ſceal on ſæterne-dæg on thære forman fæſten-wucan.

Reminiſc. *Matth. XV, 21.*

Matth. XII, 38. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære forman lencten-wucan. In prima hebdomade quadrageſimali.

Thys godſpel gebyrtha on thone forman thunres-dæg innan lencten.

Benedictionale: Hebdomadis ſecundæ in Quadrageſima benedictio.

Joh. V, 1. Thys godſpel ſceal on frige-dæg on thære forman Lencten-wucan.

Matth. XVI, ult. Thys ſceal on ſæternes-dæg on thære forman Lencten-wucan.

Joh. VIII, 21. Thys godſpel ſceal on monan-dæg on thero thre Lencten-wucan.

Matth. XX, 17. Thys godſpel gebyrat on wodnes-dæg on thære othre Lencten-wucan.

Joh. V, 30. Thys ſceal on thurs-dæg on thære othre Lencten-wucan.

Matth. XXI, 33. Thys ſceal on thære othre wucan innan Lenctene on frige-dæg.

Luc. XV, 11. Thys godſpel gebyrat on ſæternes-dæg on thære othere Lencten-wucan.

Oculi. *Dominicæ tertiæ in Quadrag. benedict.*

Luc. XI, 14. Thys godſpel gebyrtha on thone thriddan ſunnan-dæg innan Lenctene.

Item Matth. XII, 22. Thys ſceal on thone thryddan ſunnan-dæg innan Lenctene.

Matth. XVIII, 15. Thys ſceal on tiwes-dæg on thære thryddan Lencten-Wucan.

Matth. XV, 1. Thys godſpel gebyrat on thone thryddan wodnes-dæg innan Lenctenen.

Marc. VII, 1. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære dryddan Lencten-wucan.

Luc. IV, 38. Thys ſceal on thone thryddan thunres-dæg innan Lenctene. and to Pentecoſten on ſæternes-dæg.

Joh. IV, 6. Thys ſceal on frige-dæg on thære thryddan Lencten-Wucan.

Lætare. *Dominicæ quartæ in Quadr. Benedictio.*

Joh. VI, 1. Thys godſpel ſceal on mid lenctenes ſunnan-dæg. i. e. Dominica in media Quadrageſima. Mitt-Faſten.

Joh. II, 12. Thys godſpel gebyrat on thære feorthan wucan innan Lenctene on monan-dæg.

Joh. VII, 14. Thys ſceal on myd Lenctenes wucan on tywes-dæg.

Joh. V, 17. Thys godſpel ſceal on thunres-dæg on thære feo rthan Lencten-wucan.

Judica. *Bened. in Dominica quinta in Quadrag.*

Joh. VIII, 46. Thys godſpel gebyrtha on ſunnan-dæg on thære fiftan wucan innan Lenctene.

Joh. VII, 1. Thys ſceal on tywes-dæg on thære fiftan wucan innan Lenctene.

Joh. X, 22. Thys ſceal on wodnes-dæg innan thære fiftan Lencten-wucan. (And to eyryc halgungum. i. Encæniarum.)

Joh. VII, 40. Thys godſpel ſceal on thunres-dæg on thære fiftan wucan innan Lenctene.

Joh. VI, 53. Thys ſceal anum dæge ær Palm ſunnan-dæg.

Palmarum. *Matth. XXI, 1. Benedictio in ramis Pſalmorum.*

„ Benedicat vobis Omnipotens Deus, qui &
„ jejuniorum maceratione, & præſentium die-
„ rum obſervatione placere ſtudetis. Conce-
„ datque vobis, ut ſicut Ei cum ramis Palma-
„ rum cæterarumque frondium præſentari ſtu-
„ duiſtis, ita cum palma victoriæ & fructu Bo-
„ norum Operum Ei poſt obitum apparere
„ valeatis.

Anglo-Saxones. Luc. XIX, 29.

Thys gebyrath on Palm ſunnan-dæg.

Matth. XXVI, 2. Thes paſſio ſceal on thære Palm-wucan.

Joh. XII, 1. Thys godſpel ſceal on monan-dæg innan thære Palm-Wucan.

Joh. XII, 24. Thys ſceal on tywes-dæg on thære Palm-Wucan.

Marc. XIV. Thys paſſio gebyrath on tywes-dæg on thære Palm-Wucan.

Luc. XXII, 1. Thes paſſio gebyrath on wodnes-tæg on thære Palm-Wucan.

Viridium. *Benedict. in Cœna Domini.*

Joh. XIII, 1. Thys gebyrtha on thunres-dæge ær Eaſtron.

Joh. XVIII, 1. Thes paſſio gebyrath on langa frige-dæge. Lang, magna, παρασκευὴ μεγάλη.

Benedictio in Sabbato Sancto.

Matth. XXVIII, 1. Thys ſceal on Eaſter-æfen. i. e. Oſter-Abend.

Paſchatis. *Feria I. Bened. in die Sancto Paſchæ.*

Marc. XV. ult. & c. XVI. Thys godſpel gebyrath on Eaſter-dæg.

Feria II. Luc. XXIV. 13. Thys gebyrath on otherne Eaſter-dæg.

Feria III. Luc. XXIV. 36. Thys gebyrath on thriddan Eaſter-dæg.

Joh. XXI, 1. Thys godſpel gebyrath on wodnes-dæg innan thære Eaſter-Wucan.

Digitized by Google

Joh. XX, 11. Thys godſpel gebyrath on thunres-dæg innan thære Eaſter-wucan.

Matth. ult. 16. Thys ſceal on frige-dæg innan thære Eaſter-wucan.

Joh. XX, 1. Thys ſceal on ſæternes-dæg on thære Eaſter-wucan.

Quaſimodogeniti. *Bened. In Octava Paſchæ. Joh. XX, 19.*

Thys godſpel ſeofon-nyht ofer Eaſtron. Septinoctio. i. e. Septimana poſt Paſcha.

Marc. ult. 9. Thys godſpel gebyrath on wodnes-dæg on thære othre Eaſter-wucan.

Matth. IX, 14. Thys ſceal on frige-dæg on thære othre Eaſter-wucan.

Idem ex Matth. XXVIII, 8. ni ſphalma ſit.

Miſericord. Domini. *Joh. X, 11.*

Thys ſceal on ſunnan-dæg feowertyne-nyht uppan Eaſtron. i. quatuordecim noctes poſt Paſcha. Anglis hodie *à fortennight*, duabus ſeptimanis.

Jubilate. *Joh. XVI, 16.*

Thys godſpel gebyrath ofer Eaſtron twa wucan on Sunnan-dæg.

Cantate. *Joh. XVI, 5.*

Thys godſpel ſceal on ſunnan-dæg on thære ſeorti (leg. thryddan) wucan ofer Eaſtron.

Joh. III, 25. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære thryddan wucan ofer Eaſtron.

Vocem Jucunditatis. *Joh. XVI, 23.*

Thys godſpel ſceal on thone feorthan ſunnan-dæg ofer Eaſtron.

Et Matth. VII, 7. Thys godſpel ſceal to gang-dagon. Durand. Ration. L. 6. c. 102. Olaus Wormius Lib. 3. Feſt. Danic. Speelmann. Gloſſ. in voc. Litania, & Perambulatio.

Adſcenſionis.

Marc. XVI, 14. Thys ſceal on thunres-dæg innan thære gang-wucan.

Joh. XVII, 1. Thys godſpel gebyrath on wodnes-dæg on thære Gang-wucan to tham vigilian. i. e. ad vigilias, vigilien.

Joh. XIII, 33. Thys godſpel gebyrath on frige dæg on thære feorthan wucan ofer Eaſtron.

Exaudi.

Joh. XV, 26. Thys gebyrath on ſunnan-dæg ofer Aſcenſio Domini.

Joh. XV, 7. Thys godſpel ſceal ou wodnes-dæg ofer Aſcenſio Domini.

In vigilia Pentecoſtes benedictio.

Joh. XIV, 15. Thys ſceal on Pentecoſtenes mæſſe-æfen.

Pentecoſtes. *Feria I. Joh. XIV, 23. Benedictio in Pentecoſte.*

Thys godſpel ſceal on Pentecoſtenes mæſſe-dæg.

Feria II. Joh. III, 16. Thys ſceal on otherne Pentecoſtenes mæſſe-dæg.

Feria III. Joh. X, 1. Thys ſceal on Tywes-dæg on thære Pentecoſtenes wucan.

Luc. V, 17. Thys ſceal on frige-dæg on thære Pentecoſtenes wucan.

Matth. XX, 29. Thys ſceal on ſæternes-dæg on thære Pentecoſtenes wucan to tham Ymbrene.

Luc. IX, 12. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære Pentecoſtenes-wucan to tham ymbrene.

Luc. IX, 1. Thys ſceal on thunres-dæg on there Pent. wucan.

Luc. VIII, 40. Thys ſceal on frige-dæg on thære Pentec. wucan to tham ymbrene.

Joh. VI, 44. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære Pent. wucan.

Trinitatis. *

Joh. III, 1. Prima poſt Pentecoſten. (Thys godſpel man ſceal rædan ofer Eaſtron be thære rode.) and ofer Pentecoſten on thone forman Sunnan-dæg.

Luc. XX, 27. Thys godſpel ſceal on wodnes-dæg ofer Pentecoſten.

Matth. XXII, 34. Thys ſceal on thære wucan ofer Pentecoſten.

Luc. XII, 11. Thys ſceal on frige-dæg ofer Pentecoſten.

Joh. III, 1. Thys godſpel man ſceal rædan ofer Eaſtron be thære rode, and ofer Pentecoſten and on thone forman Sunnan-dæg. ut & poſt Pentecoſten prima Dominica.

Benedictio in nativitate Apoſtolorum Petri & Pauli.

Benedicat vos Omnipotens DEUS, qui vos Beati Petri ſaluberrima confeſſione in Eccleſiaſticæ Fidei fundavit ſoliditate, Amen.

Joh. XXI, 15. Thys godſpel gebyrath on Petres mæſſe-æfen.

Matth. XVI, 13. Thys godſpel gebyrath on Petres mæſſe-dæg.

Matth. XIX, 27. Thys ſceal to S. Paulus mæſſe-dæg. and to S. Benedictus. Sed forte rectius ad Converſionem S. Pauli ſupra.

Marc. VIII, 27. Thys godſpel ſceal on S. Petres mæſſe-dæg.

Matth. XIV, 22. Thys godſpel ſceal in octabas Petri & Pauli.

Durand. Ration. L. 7. c. 1. §. 45.

Bened.

---

* Obſerva, Lector, in Anglo-Saxonum titulis Pericoparum Evangelicarum, nihil omnino dici de Feſto SS. Trinitatis, nec numerum Dominicarum ab eodem duci; ſed & hanc ipſam Trinitatis Dominicam vocari *primam poſt Pentecoſten*, deinde ſequi in Anglicano *ſecundam poſt Pentecoſten*, quam autor Indicis *primam poſt Trinitatis* vocat; & ſic porro usque ad finem Dominicarum poſt Pentecoſten, & primam Adventus. Manifeſtum inde fit, Indicis Evangel. autorem, quicunque fuerit, eſſe multo, quam ſunt ipſi Evangeliorum tituli, juniorem.

Digitized by Google

Bened. in Aſſumtione S. Mariæ.

Deus qui Beatiſſimam Virginem Mariam Domini noſtri JESU CHRISTI glorioſiſſimam Genetricem, hodierna die ad cœlos voluit evocare, & ſuper choros Angelorum ſublimiter exaltare, ſuæ vos benedictionis gratia per interceſſionem Ejus & merita dignetur taliter ditare, qualiter à vitiis ad virtutes mereamini transmigrare, Amen.

Lucæ XI, 38. Thys ſceal to Aſſumptione S. Mariæ and ſætærn-dagum be Maria.

Schiden unſer Frouwen, Lud. Imp. Diplom. an. 1345. Comitum Palat. Rheni.

Luc. I, 1. Thys goldſpel gebyrath on midde-ſummeres mæſſe æfen. In vigilia S. Johannis Baptiſtæ.

S. Johannis Baptiſtæ.

Luc. I, 56. Thys gebyrath on mitte ſummeres mæſſe-dæg. i. e. Johannis Baptiſtæ, ut Mid-Winter, Natalis Domini.

Viſitationis Mariæ. *Luc. I, 39.*

Thys gebyrathon frige-dæg to tham ylcan fæſtene.

I. Poſt Trinit. II. Poſt Pentecoſt.

Luc. XVI, 19. Thys godſpel gebyrath on thone otherne ſunnan-dæg ofer Pentecoſten.

Matth. V, 17. Thys godſpel ſceal on thone otherne wodnes-dæg ofer Pentecoſten.

Luc. XVII. 1. Thys godſpel gebyrath on thone otherne frige-dæg ofer Pentecoſten.

II. Poſt Trinit. *Luc. XIV, 16.*

Thys godſpel gebyrath on thone thryddan ſunnan-dæg ofer Pentecoſten.

Matth. V, 25. Dys godſpel ſceal on wodnes-dæg on thære thryddan wucan ofer Pentecoſten.

III. Poſt Trinit. *Luc. XV. 1.*

Anglo-Sax. Matth. V, 20. infra VI. Thys godſpel ſceal on thone feorthan ſunnan-dæg ofer Pentecoſten. Sed & mox ſequitur

Matth. VII, 1. Thys ſceal on thone feorthan ſunnan-dæg ofer Pentecoſten.

Sed & Luc. XV, 1. Thys godſpel ſceal on thone feorthan ſunnan-dæg ofer Pentecoſten.

Marc. XI, 11. Thys ſceal on thone feortan frige-dæge ofer Pentecoſten.

IV. Poſt Trinit. *Luc. VI, 36.*

Matth. XXI, 23. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære fiftan wucan ofer Pentecoſten.

Matth. XVII, 10. Thys ſceal on frige-dæg on thære fiftan wucan ofer Pent.

V. Poſt Trinit. *Luc. V, 1.*

Thys ſceal on thone ſyxtan ſunnan-dæg ofer Pentecoſten.

Matth. XI, 25. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære ſyxtan wucan ofer Pent.

Marc. X, 13. Thys ſceal on frige-dæg on thære ſyxtan wucan ofer Pent.

VI. Poſt Trinit. *Matth. V, 20.*

Thys godſpel ſceal on thone ſeofethan wucan ofer Pentecoſten

Marc. X, 17. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære ſeofethan wucan ofer Pentecoſten.

Marc. V, 1. Thys ſceal on frige-dæg on thære ſeofethan wucan ofer Pentecoſten.

VII. Poſt Trinit. *Marc. VIII, 1.*

Thys godſpel gebyrath on thære ehtothan wucan ofer Pentecoſten.

VIII. Poſt Trinit. *Matth. VII, 15.*

Thys godſpel gebyrath on thære nygothan wucan ofer Pentecoſten.

Marc. IX, 38. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære nygothan wucan ofer Pentecoſten.

Matth. XXIII, 13. Thys ſceal on frige-dæg on thære nygethan wucan ofer Pentecoſten.

IX. Poſt Trinit. *Luc. XVI, 1.*

Thys godſpel gebyrath on thære teothan wucan ofer Pentecoſten.

Luc. XVI, 10. Thys gebyrath on wodnes-dæg on thære teothan wucan ofer Pentecoſten.

Luc. XI, 37. Thys godſpel gebyrath on frige-dæg on thære teothan wucan ofer Pentecoſten.

X. Poſt Trinit. *Luc. XIX, 41.*

Luc. XVIII, 10. Thys gebyrath on thære endlyftan wucan ofer Pentecoſten.

Luc. XIX, 41. Thys godſpel gbyrath on thære endlyftan wucan ofer Pentecoſten.

Luc. XXII, 34. Thys godſpel gebyrath on frige-dæg on thære endlyftan wucan ofer Pentecoſten.

XI. Poſt Trinit. *Luc. XVIII, 9. vid. X.*

Matth. XII, 30. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære twelftan wucan ofer Pentecoſten.

Marc. XII, 28. Thys godſpel ſceal on frige-dæg on thære twelftan wucan ofer Pentecoſten.

XII. Poſt Trinit. *Marc. VII, 31.*

Thys godſpel ſceal on thære thrytteothan wucan ofer Pentecoſten.

Matth. IX, 27. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære XIII. wucan ofer Pentecoſten.

Matth. XI, 20. Thys godſpel gebyrath on frige-dæg on thære thrytteothan wucan ofer Pentecoſten.

XIII. Poſt Trinit. *Luc. X, 23.*

Thys ſceal on thære feowerteothan wucan ofer Pentecoſten.

Matth. XII. 14. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære XIIII. wucan ofer Pentecoſten.

XIV. Poſt Trinit. *Luc. XVII, 11. vid. XV.*

Marc. I, 40. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære fifteothan wucan ofer Pentecoſten.

Digitized by Google

XV. Poſt Trinit. *Matth. VI*, 24.

Thys ſceal on thone ſyxtheothan ſunnan-dæg ofer Pentecoſten.

Luc. XVII, 11. Thys gebyrath on thære ſyxteothan wucan ofer Pentecoſten.

Matth. V, 31. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære XVI. wucan ofer Pentecoſten. In numero eſt ſphalma, nam ſequitur

Matth. V, 43. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære ſyſteothan wucan ofer Pentecoſten. and on frige-dæg innan thære cys-wucan.

XVI. Poſt Trinit. *Luc. VII*, 11.

Thys ſceal on thone ſeofenteothan ſunnan-dæg ofer Pentecoſten.

XVII. Poſt Trinit. *Luc. XIV*, 1.

Matth. XV, 32. Thys godſpel gebyrath on thære eahtothan wucan ofer Pentecoſten.

Matth. XVI, 1. Thys ſceal on wodnes-dæg on thæren eahtothan wucan ofer Pentecoſten.

Matth. XII, 1. Thys ſceal on frige-dæg on thære eahtothan wucan ofer Pentecoſten.

XVIII. Poſt Trinit. *Matth. XXII*, 1.

Luc. XIV, 1. Thys godſpel gebyrath on thære nygonteothan wucan ofer Pentecoſten.

XIX. Poſt Trinit. *Matth. IX*, 1.

Thys godſpel ſceal on ſunnan-dæg on thære twentugothan wucan ofer Pentecoſten.

XX. Poſt Trinit. *Matth. XXII*, 1.

XXI. Poſt Trinit. *Joh. IV*, 46.

Thys godſpel gebyrath ofer Pentecoſten on thære an andtwentygothan wucan on ſunnan-dæg.

Matth. VIII, 14. Thys gebyrath frige-dæg on thære twa and twentugothan wucan ofer Pentecoſten.

XXII. Poſt Trinit. *Matth. XVIII*, 23.

Thys ſceal on thære XXIII. wucan ofer Pentecoſten.

XXIII. Poſt Trinitat. *Matth. XXII*, 15.

Thys godſpel ſceal on XXIII. wucan ofer Pentecoſten legendum. XXIIII.

Marc. XII. 13. Thys ſceal on thære XXIIII. wucan ofer Pentecoſten.

XXIV. Poſt Trinit. *Matth. IX*, 18.

Thys ſceal on ſunnan-dæg on thære fif and twentugothan wucan ofer Pentecoſten.

XXV. Poſt Trinit. *Matth. XXIV*, 15.

XXVI. Poſt Trinit. *Matth. XXV*, 31.

XXVII. Poſt Trinit. *Matth. XXV*, 1.

Advent. I. *Matth. XXI*, 1. *nec non Luc. XIX*, 29. *Anglo-Sax.*

Thys gebyrath feower wucan ær middan-wyntra. and on Palm ſonnen-dæg.

Matth. XXI, 1. Thys ſceal on thære feorthan wucan ær mydda-wyntra.

Marc. XI, 1. Thys gebyrath feower wucan ær middan-wyntran.

Advent. II. *Luc. XXI*, 25.

Advent. III. *Matth. XI*, 2.

Thys gebyrath on thære ærran wucan ær mydda-wyntra.

Luc. I, 26. on wodnes-dæg to tham ymbrene ær mydda-wyntran. i. feria quarta quatuor temporum Adventus. Fronfaſten. Luc. I, 39. on frige-dæg &c.

Matth. III, 1. Thys ſceal on wodnes-dæg on thære thryddan wucan ær myddan-wyntra.

Joh. I, 15. Thys godſpel gebyrath thrym wucan ær myddan-wyntra on thone frige-dæg.

Advent. IV. *Joh. I*, 19.

Thys gebyrath on thære ſunnan-dæg ær myddan-wyntra.

Luc. III, 1. Thys gebyrath on ſætern-dæg to æwfeſtene ær myddan-wyntra. i. legalis Jejunii quatuor temporum ante Natal. Dom.

Proceſſionum. *Matth. VII*, 7.

Thys godſpel ſceal to Gang-dagon.

S. Gregorii. *Luc. XIX*, 12.

Thys godſpel ſceal on S. Gregorius mæſſe-dæg.

S. Jacobi. *Matth. XX*, 20.

Joh. XIV, 1. Thys godſpel gebyrath to thære mæſſan Philippi and Jacobi.

S. Laurentii. *Joh. XII*, 24.

Matth. XVII, 24. Thys godſpel ſceal on S. Laurentius mæſſe-dæg.

S. Vitalis. *Joh. XV*, 1.

Thys godſpel gebyrath to S. Vitalis meſſan.

S. Bartholomæi. *Luc. XXII*, 24.

S. Matthæi. *Matth. IX*, 9.

Thys godſpel ſceal on S. Matthæus Mæſſe-æfen.

S. Michaëlis. *Matth. XVIII*, 1.

Thys ſceal on S. Michaëles mæſſe-dæg.

Omnium Sanctorum. *Matth. V*, 1.

Thys godſpel gebyrath to ealra halgena mæſſan.

Simonis

Digitized by Google

Simonis & Judæ. *Joh. XV*, 17.

Andreæ. *Matth. IV*, 18.

Thys godſpel ſceal on Andræas mæſſe-dæg.

Joh. I, 35. Thys ſceal on S. Andreas mæſſe æfen.

Thomæ. *Joh. XX*, 24.

Matth. XIII, 44. Thys godſpel ſceal to S. Agnan mæſſan.

Joh. XV, 12. and 17. Thys gebyrath to thæra Apoſtola meſſe dagan.

Omnium Martyrum. *Matth. X*, 16.

Thys godſpel ſceal to manegra Martyra mæſſe-dæg.

Matth, X, 26. Thys godſpel gebyrath to anes Confeſſores mæſſe-dæg.

Matth. X, 37. Thys godſpel gebyrath to anes Martyres mæſſe-dæg.

Matth. XXIV, 42. Thys godſpel ſceal to mæniges Confeſſores mæſſe-dæg. Item Luc. XII, 35.

Marc. VI, 17. Thys godſpel ſceal innan hærefeſte to S. Johannes mæſſan. Hærefeſte, Enthauptung Johannis. Herbſte.

Marc. IX, 17. Thys ſceal to than ymbrene innan hærefeſte on wodnes-dæg. Ymbrene eſt circulus, ryne, curſus. In ſpecie quatuor temporum curriculum & jejunium. Th. Marſch, p. 528.

Luc. VII, 36. Thys godſpel ſceal to tham ymbrene innan hærefeſte on frige-dæg. Poſtea dicatum S. Mariæ Magdalenæ, an potius Ægyptiacæ. vid. Hiſtor. Lombard. MS. Alam.

Luc. XIII, 6. Thys godſpel ſceal to tham ymbrene innan hærefeſte on ſætern-dæg.

Matth. XVII, 14. Thys ſceal on wodnes-dæg to tham fæſtene ær hærfeſtes Emnyht. i. ad jejunium ante autumni æquinoctium. *emne*, *efen*, æquus, æqualis.

Matth. XXV, 1. Thys ſceal to haligra fæmnena mæſſe-dæg. ad ſanctarum virginum feſtivitatem. XXII. Octobr. 11000. virgin.

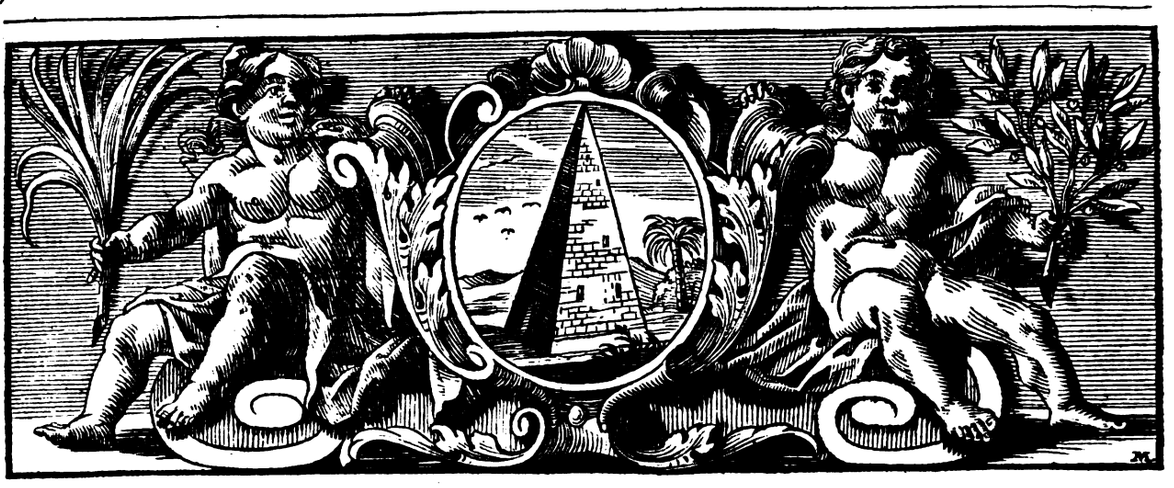
Matth, XXV, 14. Thys godſpel gebyrath on S. Sylveſtres mæſſe-dæg. and to othra confeſſores.

Luc. X, 1. Thys godſpel ſceal to anes Apoſtoles mæſſan.

Lucæ XIV, 25. Thys godſpel ſceal to S. Heremitis and to S. Auguſtinus mæſſan.

Digitized by Google

KALENDARIUM ALEMANNICUM
Ex Cod. MS. Seculi XIII. descriptum.

III	*a*	DIs ist der ahte tag.	1	*JANUAR.*
	b	Sanct Stephanus ahte.	2	
XI	*c*	Sanct Johannes ahte.	3	
	d	der Kindelin ahte.	4	
XIX	*e*	Sanct	5	
VIII	*f*	der zwelfte tag *fe.*	6	*Epiphan.*
	g	Sanct	7	
XVI.	*a*	Sanct Erhartes tag.	8	*Luciani it. Martyris Erhardi Epiſc.*
V	*b*	Sanct	9	
	c	Sanct	10	
XIII	*d*	Sanct	11	
II	*e*	Sanct	12	
	f	der zwengeſte tag *fe.*	13	*Octava Epiphan.*
X	*g*	Sanct	14	
	a	Sanct	15	
XVIII	*b*	Sanct	16	
VII	*c*	Sanct Antonigen tag.	17	*Antonii Monachi Confeſſoris.*
	d	Sanct	18	
XV	*e*	Sanct	19	
IIII	*f*	Sanct Baſtianis tag *fe.*	20	*Fabiani & Sebaſt. Mart.*
	g	Sanct Angeneſen tag *fe.*	21	
XII	*a*	Sanct *Vincenzius.*	22	
I	*b*	Sanct	23	
	c	Sanct	24	
	d	Sanct *Paules bikerde.*	25	
	e	Sanct	26	
XVII	*f*	Sanct Johans mit dem gulden munde.	27	*Jan. Jo. Chryſoſt.*
VI	*g*	Sanct	28	
	a	Sanct	29	
XIIII	*b*	Sanct	30	
III	*c*	Sanct	31	
	d	Sanct	1	*FEBRUAR.*
XI	*e*	Unſer Fröwen dac in - - -	2	*Purif. Mariæ*
XIX	*f*	Sanct Bleſins.	3	
VIII	*g*	Sanct	4	

a Sanc

Quæ majuſculis literis impreſſa damus, ſunt in Manuſcripto miniata & primæva: cætera nigra & recentiora diverſi temporis. Collatum eſt hoc Calendarium cum Latino MS., quod habetur in Cod. Stat. MS. E. Civitatis Argentoratenſis.

Digitized by Google

	a	Sanct	*Ageten dag.*
XVI	*b*	Sanct	
V	*c*	Sanct	
	d	Sanct	
XIII	*e*	Sanct	
	f	Sanct	
	g	Sanct	
	a	Sanct	
	b	Sanct	
	c	Sanct	*Martius Valentini.*
	d	Sanct	
	e	Sanct	
	f	Sanct	
	g	Sanct	
	a	Sanct	
	b	Sanct	
	c	Sanct	
	d	Sanct	*Kated Petr.*
	e	Sanct	*der Lenze.*
	f	Sanct	Mathis dag *fe*
	g	Sanct	
	a	Sanct	
	b	Sanct	
	c	Sanct	
	d	Sanct	
	e	Sanct	
	f	Sanct	
	g	Sanct	
XIX	*a*	Sanct	
VIII	*b*	Sanct	
	c	Sanct	*Perpetuæ & Felicitatis.*
XVI	*d*	Sanct	
V	*e*	Sanct	
	f	Sanct	
XIII	*g*	Sanct	
II	*a*	Sanct	Gregorigen tag *fe.*
	b	Sanct	tag.
X	*c*	Sanct	*Equinoctium das ist glich dag und naht.*
	d	Sanct	
XVIII	*e*	Sanct	*Aprilis abrillen zit.*
VII	*f*	Sanct	
	g	Sanct	*hie wart der erst dag in der welta.*
XV	*a*	Sanct	Johans
IIII	*b*	Sanct	tag.
	c	Sanct	Benedicten tag.
XII	*d*	Sanct	
I	*e*	Sanct	
	f	Sanct	
IX	*g*	Sanct	Marien in der vasten tag.
	a	Sanct	
XVII	*b*	Sanct	*unsers Herren urstende.*
VI	*c*	Sanct	
	d	Sanct	
XIIII	*e*	Sanct	
III	*f*	Sanct	
	g	Sanct	
XI	*a*	Sanct	*hie die sintflut.*
	b	Sanct	*Florencigen tag.*
XIX	*c*	Sanct	Ambrosigen *fe* tag.
VIII	*d*	Sanct	
XVI	*e*	Sanct	
V	*f*	Sanct	
	g	Sanct	
XIII	*a*	Sanct	

5	*Dorotheæ.*
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	*Episc.*
15	
16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28.	
1.	*MARTII.*
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	*XVII. Kal. April.*
17	
18	
19	*Confessor.*
20	
21	
22	
23	
24	
25	*Annunciat.*
26	
27	*Resurrectio Domini.*
28	
29	
30	
31	
1.	*APRIL.*
2	
3	*Episc.*
4	*Episc.*
5	
6	
7	
8	
9	

Digitized by Google

II	*b*	Sanct	10	
	c	Sanct	11	
X	*d*	Sanct	12	
	e	Sanct	13	
XVIII	*f*	Sanct	14	
VII	*g*	Sanct	15	
	a	Sanct	16	
XV	*b*	Sanct	17	
IIII	*c*	Sanct	18	
	d	Sanct	19	
XII	*e*	Sanct	20	
I	*f*	Sanct	21	
	g	Sanct	22	
VIIII	*a*	Sanct Gerigen tag.	23	
	b	Sanct	24	
XVII	*e*	Sanct *Marcus Ewangel.*	25	
VI	*d*	Sanct	26	
	e	Sanct	27	
XIIII	*f*	Sanct	28	
III	*g*	Sanct	29	
	a	Sanct	30	
XI	*b*	Sanct *der Meige tag.*	1. *MAJI.*	
XIX	*c*	Sanct	2	
	d	*des heiligen Kruzes tag.*	3	
VIII	*e*	Sanct	4	
	f	der schönnone tag.	5	*Ascensio Domini isto anno secundum Pascha. Nona*
XVI	*g*	Sanct *Johans ewangel. alle das olei saz.*	6	*dies post Festum Johannis ante portam latinam.*
	a	Sanct	7	
	b	Sanct	8	
	c	Sanct	9	
	d	Sanct *Sufigen tag.*	10	*& Gangolfi.*
	e	Sanct	11	
	f	Sanct	12	
	g	Sanct	13	
	a	Sanct	14	
	b	Sanct	15	*Pentecost. isto anno.*
	c	Sanct *Julius.*	16	*Peregrini Episc.*
	d	Sanct	17	
	e	Sanct	18	
	f	Sanct	19	
	g	Sanct	20	
	a	Sanct	21	
	b	Sanct	22	
	c	Sanct	23	
	d	Sanct	24	
	e	Sanct Urbans tag *der sumer.*	25	
	f	Sanct	26	
	g	Sanct	27	
XIIII	*a*	Sanct	28	
III	*b*	Sanct	29	
	c	Sanct	30	
XI	*d*	Sanct	31	
	e	Sanct	1 *Kal. JUNII.*	
XIX	*f*	Sanct	2	
VIII	*g*	Sanct	3	
XVI	*a*	Sanct	4	
V	*b*	Sanct	5	
	c	Sanct	6	
XIII	*d*	Sanct	7	
II	*e*	Sanct	8	
	f	Sanct	9	
X	*g*	Sanct	10	
	a	Sanct *Barnabas dag.*	11	
XVIII	*b*	Sanct	12	

Digitized by Google

VII	c	Sanct	*Anthonien dag der miren brudere.* lege: der minren brudere, Fratrum Minorum.	13 *Felitule Virg. & Mart.*
	d	Sanct		14
XV	e	Sanct	*Solſtitium eſtivale. Viti. hie mag die ſunne nit hoher.*	15
IIII	f	Sanct		16
	g	Sanct		17
XII	a	Sanct		18
I	b	Sanct		19
	c	Sanct		20
IX	d	Sanct		21
	e	Sanct		22
XVII	f	Sanct		23
VI	g	Sanct	Johannes Battiſte tag.	24
	a	Sanct		25
XIIII	b	Sanct	Johannes & Paulis tag.	26 *Mart.*
IIII	c	Sanct		27
	d	Sanct		28
XI	e	Sanct	Petris & Paulis tag *ſe.*	29
	f	Sanct	*Paulis ſe.*	30
XIX	g	Sanct	Johannes ahte.	1. *Kal. JULII.*
VIII	a	Sanct	*vorzi marzi.*	2 *Proceſſi & Martiniani Martyr. V. Martyrolog. HRabani. & Compilat. Chronol. T. I. Piſtor. p. 746.*
	b	Sanct		3
XVI	c	Sanct	*Ulriches dag ſe.*	4 *Conf. & Epiſc.*
V	d	Sanct		5
	e	Sanct		6
XIII	f	Sanct		7
II	g	Sanct		8
	a	Sanct		9
X	b	Sanct		10
	c	Sanct		11
XVIII	d	Sanct		12
VII	e	Sanct	*Keiſer Heinrich.*	13 *Heinrici Imp.*
	f	Sanct	*hie vahent an die hunt dage.*	14
XV	g	Sanct	Margreden tag.	15
IIII	a	Sanct	*Auguſtus.*	16
	b	Sanct	*Alexien dag.*	17
XII	c	Sanct		18
I	d	Sanct		19
	e	Sanct		20
VIII	f	Sanct	Arbegaſten tag.	21
	g	Sanct	*Marie Magdalenenen.*	22
	a	Sanct		23
XVII	b	Sanct	*Chriſtinen dag.*	24
VI	c	Sanct	Jacobus dag *Chriſto.*	25
	d	Sanct		26
XIIII	e	Sanct	*Pantaleones tag.*	27
III	f	Sanct		28
	g	Sanct		29
	a	Sanct		30
	b	Sanct		31
	c	Sanct	*Peters dag.*	1. *Kal. AUG. Vincula S. Petri.*
	d	Sanct		2
	e	Sanct	*Stephani vunden wart ſe.*	3 *Inventio S. Stephani Martyr.*
	f	Sanct		4
	g	Sanct	Oswaldes tag *als der ſne viel.*	5 *Regis & Martyr.*
	a	Sanct	*Sixten dag ſe.*	6
	b	Sanct	*Affra ſe.*	7
	c	Sanct		8
	d	Sanct		9
	e	Sanct	Larencien tag *ſe.*	10
	f	Sanct		11
	g	Sanct	Claren tag.	12

Digitized by Google

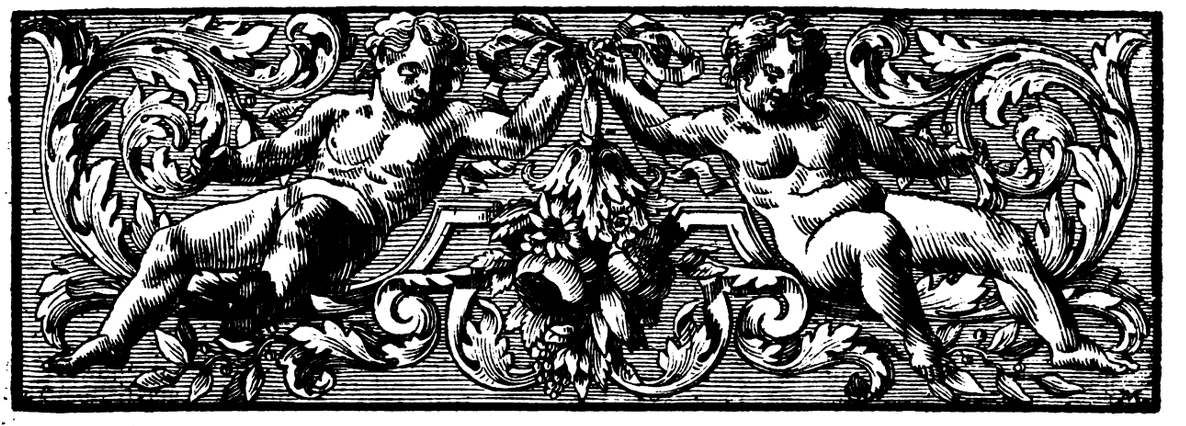
	a	Sanct	13	
	b	Sanct *September.*	14	*XIX. Kal. Sept.*
	c	Sanct Marien der erren tag.	15	*Assumtio B. Marie.*
	d	Sanct	16	
	e	Sanct	17	
	f	Sanct	18	
	g	Sanct *Ludewiges dag.*	19	*Magni Martyr.*
VIIII	*a*	Sanct *Bernabrdes dag.*	20	
	b	Sanct	21	
XVII	*c*	Sanct *Otto Marie fe.*	22	
VI	*d*	Sanct	23	
	e	Sanct Bartholomeus tag *der herbest.*	24	
XIIII	*f*	Sanct	25	
III	*g*	Sanct	26	
	a	Sanct	27	
XI	*b*	Sanct *Augustines dag fe.*	28	
XVIIII	*c*	Sanct Adolfes tag *decollatio Johannis fe.*	29	*Decollatio S. Joh. B. Dedicatio S. Adolfi.*
	d	Sanct	30	
VIII	*e*	Sanct	31	
	f	Sanct *Egidien dag.*	1	*Kal. Sept.*
XVI	*g*	Sanct *Anthonien dag.*	2	
V	*a*	Sanct	3	
	b	Sanct	4	
	c	Sanct *Otto Adolfi fe.*	5	
II	*d*	Sanct	6	
	e	Sanct	7	
X	*f*	Sanct Marie der jüngern tag.	8	*Nat. S. Marie.*
	g	Sanct	9	

Cætera deficiunt.

MONU-

Digitized by Google

MONUMENTA CATECHETICA THEOTISCA.

E Libris Variis Editis atque ineditis collecta & Notis aliquibus illustrata

Per

JOANNEM SCHILTERUM.

LECTORI S. Uti sparsim isthæc monumenta varias in schedas conjecta post se reliquit B. Schilterus: ita decens erat, Lectoris commodo, eadem in certa Capita distribui, quo ordinatius comparerent. Cumque velut natura & indoles Catecheseos postulet, ut initium Capite I. fiat a Decalogo; visum est huic ipsi præmittere Fragmenta quædam Homiletica, quæ Otfridi esse credidit olim, & e Codice vetustiss. Cæsareo edidit Petr. Lambecius, lib. II. de Bibl. Vind. p. 757. sq. Etsi vero linguæ idioma, quod in his Fragmentis conspicitur, minime omnium videatur convenire ævo, quo vixit Otfridus, sed sit multo recentius: Attamen judicium relinquimus Lectori. Causa interim, ob quam heic ductu Schilteri comparent Fragmenta illa, præcipue una est; nempe quod primum Fragmentum velut Præfationis instar erit Decalogo, dum amorem DEI & Proximi serio inculcat.

FRAGMENTA HOMILETICA.

Primum ad Catechesin introductorium.

De Amore erga DEUM & Proximum.

MIna liebistun Brudera, nu fernemet dei Gotes Kebot. Ir sculit zallereriste Got minnon uone allemo iuuueremo herzen, uone allemo iuuueremo muote, uone allera iuuuera chreste: daranah iuuueren nahisten samo so iuuuih selben. Ir ne sculit manslahta tuon, noh daz uberhuor, noh die diuua; fremedes tinges ne sculit ir keren; luckez urchunde ne sculit ir sagen. Alle mennisken sculit ir eren; iuuueren lichenam sculit ir chestigen; die fastun sculit ir minnan, nals die uuirtscaft; azet die hungerenten, drenchet die durstenten, uuatet den nachoton, &c.

II. *De divina protectione Viduarum.*

Saligiu uuituuua, du uone Gote in allen dingen so piuolehen uuirdest. Der dir ne gnadit, der uuird uone Gote irteilet, imo selbemo sus sprechentemo: Die den uuituuun ne rihtent, noh uueisen ne gnadent, die irteilo ih selbo. Saligiu uuituuua, du selben Got habest rihtare unde piskirmare, &c.

III.

In princip. cap. X. S. Lucæ.

Daz Euangelium zelit uns, daz unſer Herro JEſus Chriſtus zuo den heiligen boten imo iruueliti ſibinciz unta zuueeni iungerun, der er ie ziuueni unte ziuueni fure ſante mit ſinera predige in iegiliche burch unte ſtat, dare er ſelbi chomen uuolti. Die ziuueni iungerun, die er ſante in dera brediga, die pileichinent die ziuuei kibot dere minne, die niemir irfullet ni magen uuerden, ni uuari ie doh zi minniſte unter ziuuain. In imo ſelbemo ni mac ſi nieman irfullen, ſuntir er ſcol ſi irfullen an einemo anderemo, &c.

IV.

Matth. XX.

Daz Euangelium zelit uns, daz daz himelrih kelih ſi demo husherro, der des morginis fruo in ſinan uuinkarten ſamenoti dei uuerhliuti. Uuer uuirdit rehtere kikagen mazzit demo husherren, denne unſer herro der heilige Chriſt, der dir rihtit alla die er kiſcuof, alſo der husherro rihtet alla die imo untertanen. Der huosherro ladote allen den tac die uuerhliute, &c.

V.

Luc. VIII.

Unſer Herro der almahtige Got der ſprichet in desmi Euangelio, ſuenne der acchirman ſait ſinen ſamen, ſo fellit ſumelichiz pi demo uuege, unde uuirdit firtretin, oder iz ezzant die uogile; ſumelichiz fellit uf den ſtein, unde irdorret ſa, uuanda iz dere fuohte nieth ni habit, &c.

CAPUT I. De Decalogo.

DECALOGUS

Eccleſiæ Anglo-Saxonicæ ſub Rege Aluredo, qui regnare cœpit An. 871.

Præfatio in Leges Aluredi Regis.

(*)

Drihten wæs ſprecende thæs word to Moyſe. and thus cwæth; Ic eom Drihten thin God. Ic the utgelædde of Ægypta lond. and of heora theowdom. Ne luſa thu othre fremde Godar ofer me; (**)

2. Ne minne noman ne cigthu on idleneſſe. forthon the thu ne biſt unſcildig with me. gif thu on idleneſſe cigſt minne noman;

3. Gemine that thu gehalgie thone reſtedæg. Wyſceath eowe ſyx dagas. and on tha ſeofothon reſtath eowe. thu and thin ſunu. and thine dohter. and thin theowe. and thine wilne. and thin weorcnyten. and ſecuma the bith binnan thinan durum; Forthon on ſyx dagas Criſt geworhte heofonas. and eorthan. ſæs. and ealle geſceafta the on him ſynt. and he gereſt on thone ſeofothan dæge; and forthon Drihten hine gehalgode;

4. Ara thinum fæder and dinre meder. tha the Drihten ſealde the. that thu ſy thy leng libbend on eorthum;

5. Ne

Dominus erat locutus hoc verbum ad Moſen: & ita dixit: Ego ſum Dominus tuus DEUS. Ego te exduxi ex Ægyptia terra. & ex domo ſervitutis. Ne habeto alios peregrinos deos præter me.

Ne meum nomen adhibeto ad vanitatem. Quia tu non es innocens verſus me, ſi tu ad vanum duxeris meum nomen.

Memento ut ſanctifices Sabbatum. Factas opus ſex diebus. Et in ſeptimo quieſce ab opere. Tu & filius tuus. & tua filia. & tuus ſervus. & ancilla tua. & tua jumenta. & aduena, qui habitat intra tuas fores. Quia in ſex diebus Chriſtus creavit cœlum & terram, mare & omnes creaturas quæ in iis ſunt, & quievit in ſeptimo die; & propterea Dominus illum ſanctificavit.

Honora tuum patrem & tuam matrem. quos Dominus dedit tibi, ut tu ſis longævus in terra.

Ne

(*) Hanc Præfationem, quæ præter Decalogum multa continet alia è Lege Moſis & è Novo Teſtamento, integram edidit Boxhornius.

(**) *Lambardus vel Whelocus p. 15. hic annotavit:* Admonendus es, amice Lector, nulla aut noſtra aut librariorum incuria, prætermiſſum ſecundum hoc Decalogi de non fingendis imaginibus præceptum, verum conſultò ab iis qui primò has leges mandarunt literis, relictum. Poſt celebratum enim Anno ſalutis humanæ 794. ſecundum illud Niceæ (quod ſimulacrorum confirmavit adorationem) Concilium, quo major hominum præceptis, (quæ erat temporum illorum caligo) tribueretur autoritas, de SS. DEI ſcriptis aliquid detrahendum exiſtimarunt. Neque verò, quod ſciam, in illo usquam Saxonicè conſcripto exemplari reperitur. *Hæc Schilterus:* Qui cum ipſe ſua manu tamen hic præceptum de Imaginibus Saxonice conſcriptum decimo inter Præcepta Decalogi loco appoſuerit, quod neque Boxhornius habet, nec Freherus: utinam nobis indicaſſet librum, e quo deſumſit! Hanc Decalogi Verſionem Anglo-Sax. edidit Marq. Freherus cum Notis. 1610. Item Boxhornius in primis Religionis Chriſtianæ Rudimentis Antiquiſſima Saxonum & Alemannorum linguâ ſcriptis Lugd. Bat. 1650. ſed ſine Notis. Freheri notas una cum Decalogo & Symbolo Apoſtolico denuò edidit Vir de Re Germanicâ ſummopere meritus Celeberr. Dn. J. G. Eccardus atque Monumentis ſuis Catecheticis Theotiſcis Hanoveræ 1713. editis ſubjunxit.

Digitized by Google

5. Ne slea thu ;
6. Ne ſtala thu ;
7. Ne licge thu dearnunga ;
8. Ne ſæcge thu leaſer gewitneſſe with thinum nehſtan ;
9. Ne wilna thu thines nehſtan yrfes mid unriht ;
10. Ne wyrc the gyldene Godas. okke ſeolfrene :

Ne occidas.
Ne fureris.
Ne committas ſtuprum.
Ne dicas falſum teſtimonium contra tuum proximum.
Ne concupiſcas tui proximi hæreditatem non jure.
Ne fac tibi aureos deos vel argenteos.

DECALOGUS

Rhythmica Paraphraſi expoſitus ex Codice MS. Archivi Civitatis Argentinenſis. (*)

Dis ſind die zehen Gebot.

Daz erſt.

Non habebis deos alienos.

DU ſolt nym haben den einen Got
Und ſolt den mynnen ſunder ſpot
Von gantzem hertzen naht und tag
Was lip und ſele erzugen mag
Mit allen dinen krefften gar
Soltu ſines willen nemmen war
Und ſolt in loben das er dich
Gemaht hat im ſelber glich.
Und das der werde here gut
Durch dich vergoſſen hat ſin blut
Und machet ſich dir undertenig gar
Was lebendig iſt, das nim ich auch war
Er hat dir lip und ſele geben
Und dort in iemer ewig leben
Und das er menſch worden iſt,
Durch dich der milte Jheſus Chriſt,
Do von mahtu ſprechen wol
Got Vatter aller gnaden vol
Wol dir in diner Majeſtat
Durch dich dine kraft gemachet hat
Von reht das ich worden bin
Das ich han leben und ſin
Wir ſullent auch iemer nemen war
Die mutter ſin die ingebar
Sich das iſt ein Gebot
Wie du ſolt eren dinen Got.

Daz ander Gebot.

Sanctifices Sabb.

DAs ander Gebot ſoltu nemen war
Mit allen dinen ſinnen gar
Alſo es din lip vollbringen mag
Wie das du dinen firtag
Geheiligeſt alſo du billichen ſolt
Du ſolt durch ſilber und durch golt
Die rehte vire brechen niht
Das iſt eine gut zuverſicht
Du ſolt ouch nut unkuſche ſin
Die Frowen und darzu der win
Soltu nut ſuchen wiſſe das
Er bringet dich in Gottes has
Darzu in Schande und in Schaden
Du würſt mit ſünden überladen
Du ſolt in Gottes kirche gon
Was du die wuch haſt getan
An dere zit verſumet dich
Dez ſoltu machen dir glich
Gegen Got und der muter ſin
Do ereſtu den Schöpfer din
Got ſelber mahte den virtag
Das man ſich mit im geſunen mag
Mit guten wercken zu aller ſtunt
So würt uns ewige froide kunt
Das helfe uns Got Jheſus Criſt
Der unſzer aller Schöpfer iſt,
Das wir uns alſo gegen ime versunent
Das wir ſin himelrich mit ime gewinnent.

Daz dritte Gebot.

Honores Patrem tuum & Matrem tuam.

DAs dritte gebot wil ich roten dir
Das du durch reht ſolt volgen mir
Din vatter der dich hat gezogen
Die mutter die dich hat geſoyget
Die ſoltu eren zu aller ſtunt
Das iſt ein ſelden rich funt.

(*) Wer

(*) Non eſſe vetuſtos admodum rhythmos iſtos, ſi cum ævi medii monumentis comparentur, videt unusquisque : ſed profecto ſatis ſunt pro ætate ſua venuſti, ut vel ob id unum inſeri mereantur. Habent præterea ſingulare inſolitum omnibus, libris & Eccleſiis, & propemodum portento ſimile, quod ſecundum Præceptum *de non ſumendo Nomine Dei in vanum*, prorſus omittunt. Cauſam nullam Schilterus adfert, nec conjecturam : nec facile quenquam puto addi vincturum. Ergo id unum addam : Non liquet.

(*) Wer denne an yn dirre zit,
Das dir Got lang leben git
Und neret dich vor der hellen glut
Und wiſſe das din alter gut
Wert. Das ſoltu ſicher ſin
Und habe es usz die trewe min
Und halteſt dich alſo hie
Das du nüt wilt erzürnen ſie
So wiſſe das dich Got niergent lat
In keiner not früge und ſpath
Darzu haſt du der welte gunſt
Bis ſicher das dieſelbe kunſt
Ein rein ſelig ende birt
Ein lon des himelrichs wirt.

Daz vierdte Gebot. (**)

De amando proximo.

ZU dem vierden ſoltu wiſſen das
Das ſoltu gar on allen has
Dinen neben menſchen ſicherlich
Han liep alſo du ſelber haſt
Sihſtu in ouch in nöten ſton
Du ſolt in nüt darinne lon
Du ſolt im helffen obe du maht
Darus es ſu tag oder naht
Heſtu me gutes denne er hat
So gip im auch es iſt min rat
So git auh dir der werde Got
Und halteſt doch ſin recht gebot
Und was er guter dinge gert
Von dir nü lo in ungewert
Und nim ouch in dinen mut
Was dir iſt leid was man dir dut
Daſſelbe ſoltu in erlon,
So haſtu reht und wohl getan
Bit Got für in und er für dich
So koment ir alle zu himelrich.

Daz funfte Gebot.

Non occides.

DU ſolt umb keiner hande gut
Noch auch umb kein ubermut
Nieman ertöten wiſſe das
Du letteſt uf dich ſelber Gottes has
Und auch den ewiglichen dot
Und iemer ſunder not
Der dir iht arges hat geton
Den ſoltu übels auch erlon
Die döde ſint unglich
Und deteſtu ieman gewilliglich
Zu hand iſt din dot geborn
Die haſt dort und ouch hie verlorn
Din leben hie, din Sele dort
Von rehte umb dinen mort.
Iſt das iemant döten will
Dem du lützel oder vil
Schande oder ſchaden haſt getan
So ſoltu dich nut döten lan.
Mahſtu nüt *wencken*, (forte wenden) du ſolt weren
Dich und das leben din erneren
Das iſt das fünfte das nym war
Das ſehste ſoltu mercken gar.

Daz ſehste Gebot.

Non moechaberis.

DU ſolt nüt unküſch ſin
Mit wercken noch mit worten din
Unküſcheit den ſchaden birt
So von der luſt betrübet wirt
Und darzu die frowen und man
Wer ſich dauon enthalten kan
Das er unkuſcheit nut pfliget
Der hat dem tüfel angeſiget
Und auch van im vertriben gar
Unkuſcheit höret an die ſchar
Die von dem himel wart vertrieben
Unkuſcheit iſt bekliben
In mannes hertzen grunt (*grimt*)
Unkuſcheit vil nymt
Machet das er böſe wort
Nüt mag vermiden hie noch dort
Unkuſcheit hat den ſitten
Das ir wonet läſter und ſchäden mitte
Das iſt das ſehſte nym war
Das ſubende ſoltu mercken gar

Daz ſubende Gebot.

Non furaberis.

ZU dem ſubenden mole rate ich dir
In truwen das globe mir
Das du ſolt nieman ſtelen niht
Sin gut es iſt ein zuverſiht
Das maniger darumb erhangen wurt
Durch das er ſtelen nut verbirt
Stelen dut ſchande und ſchaden
Stelen iſt ein ſilber us der laden
Jederman andet was er gutes hat
Das iſt ein groſſe miſſetat
Stelen iſt der Selen ein mort
Du ſteleſt manigem hie und dort
Sine ere gar uf einen tag
Die ime niemer wider werden mag
Mit worten die du von im ſeiſt
Und doch die warheit nut enweiſt
Das iſt gelogen und geſtoln
Ich ſage dir das unverholn
Du kanſt niemer me gebuſſen ane
Im werde ſine ere wider danne.

Daz achteſte Gebot.

Non loqueris falſum teſtimonium contra proximum tuum.

ZU dem achteſten mole tun ich dir kunt
Du ſolt beſchlieſſen dinen munt

Das

(*) Suſpicor, eſſe hic aliquid omiſſum: neque enim hic verſus priori cohæret, nec ſenſum gignit idoneum.

(**) En novum, ſine exemplo (quantum memini) Decalogi ſupplementum in vicem ſecundi Præcepti, quod omiſſum fuerat, ſurrogatum. Divinam eſſe ſummam alterius tabulæ novimus è Matth. XXII, 39. at non debebat hic cogi in numerum.

Digitized by Google

Das du iht ſtest ein valſch gezûge
An dem gerihte mit en lüge
Stant niemand mit unreht by
Löſin obe er din Vatter ſy
So ſoltu dich verlieſen niht
Durch in die gute zuverſiht
Die du zu Got haben ſolt.
Gebe er dir ſilber und golt
So das zergangen were zu hant
So wereſtu hie und dort geſchant
Wo man ein ding bezügen ſoll
Wer do hat reht das weis Got wol
Doch mus ir eins unreht han
Do van ſoltu darby nut ſtan
So man die heilgen treit hervor
Mahſtu ſo gang für das dor
Und höreſtu einen valſchen eit
Es mag dir her noch werden leit.

Daz nünde Gebot.

Non concupiſcas uxorem proximi tui.

ZU dem nunden mole gibe ich dir rat
Sit Got die E gemachet hat
Und keinen orden furbas me
So ſoltu wiſſen das die E
Erhebet mit Gottes krafft
Dovon ſoltu mit meiſterſchaft
Alsus betwingen die lip
Das du keines mannes elich wip
Begereſt zu keinen ſtunden
Noch ouch mit böſen Sünden
Du ſolt gedencken: mir wer leit
Das in böſe kundikeit
Min Elich wip anritte
Das iemant das verneme
Das su in laſter keme
Nu nymet Got und Elich leben
Der uns den orden hat gegeben
Wer elich leben nut erdaht
So were die Welt nie volbraht.

Daz X. Gebot.

Non concupiſc. res proximi tui.

DAs X gebot und das leſte
Ir kind und ir geſte
Das ſullent ir mercken alle glich
Ich nenne uch armen und rych
Du ſolt niemans gut begeren
Ich wil dich des by nammen weren
Wolte dir Got gut gegeben han
Wil dir din gut geben
In himelrich ewig leben
Got git hie manigen gut vil
Den er dort nutz nit geben wil
Dovon ſoltu verzagen niht
Obe man dich hie in armut ſiht
Biſtu hie in armut
Wiſſeſt ſicher das du dort haſt ſicher gut
Wellich richer man hat gutes vil
Und das mit Got teilen wil
Der hat uf erden ein himelrich
Und dort ouch das iſt verſicherlich

SIch menſch das ſint die gebot
Alſo ſie uns hat gegeben Got
Wer Criſtenlichen orden hat
Der ſol ſin behalten das iſt war
Wil er nut ſin der Hellen kint
Er iſt mit geſehenen ougen blint
Dem das nut wol zu hertzen get
Das hie vor im ſtet
Alſo die propheten hant geſeit
Es iſt ein groſſe affenheit
Wer nut gedencken will daran
Es ſy ouch frowe oder man.

Die VII. Sacramentis. (*)

DArnach die suben heilikeit
Wir ſullen ſin zu aller zit bereit
Das wir ſie erent wol
Alſo man su zu rehte und billichen ſol
Noch des glöben zuverſiht
Alſo uns die criſtenheit vergiht
Und alſo es Got gemaht hat
In ſinre werden majeſtat.

Dis ſint die ſüben Heiligkeit.

Die Erſt.

De S. Baptiſmo.

DEn heilgen töffe ich meine
Der uns clar und reine
Erweſchen hat von ſunden
Sit das wir niemer kundent
Zu Gotte kommen one den töffe
Es was ein uſſerwelleter löffe
Den uns Got hie gemachet hat
Dovon ſo wil ich geben rat
Mir ſelber und ouch der criſtenheit
Das wir ſint naht und tag bereit
Mit guten wercken gegen Got
Zu haltent alle ſine gebot.

Die ander Heilikeit.

De Confirmatione.

HÖrent die ander Heilikeit
Sol noch dem töffe ſin bereit
Das iſt das man uns firmen ſol
Und hörent zu dem glöben wol
Und iſt eine groſſe heilickeit
So wir zu dem kriſſeme ſint bereit
Die gobe uns Got gefriſtet hat
Das su an anders niemant ſtat
Wenne das ein biſchoffe su geben ſol
Der die gewalt darzu hat wol.

(*) Hæc, quæ de VII. Sacramentis Decalogo adnexa leguntur, erat animus alio loco infra referre ad Caput IV. ante Confeſſionem Alemannicam, cum ordo naturæ id poſtulare videatur. Sed obſtat connexio rhythmi nimis arcta cum præcedentibus, ut nonniſi ægerrime divelli poſſet. Suffecerit ergo iſtud monuiſſe, ne quis nos inadvertentiæ turpis accuſet.

Digitized by Google

Die dritte Heilikeit.

De Pœnitentia.

DO iſt die dritte heilikeit
Das dir ſie innenclich leit
Was du ie arges haſt geton
Darumb ſoltu ruwen han
In dime hertzen naht und tag
Alſo wol din lip erzugen mag
Und ruffe us hertzen grunde
Mit zungen und mit munde
Ach milter hochgelobeter Got
Han ich gebrochen din gebot
Das iſt mir inneclich leit
Got Vatter aller Criſtenheit
Du ſolt dich hut erbarmen
Uber mich ſündigen armen
Dem ruhen höret ein bihte noch
Darzu ſol dir weſen goch
So du die ding haſt volle broht
So haſtu dich gar wol bedoht
Und auch die dritte heilikeit.
Zu dem vierden ſoltu ſin bereit.

Die vierde Heilikeit.

De SS. Euchariſtia.

DAs du glöbeſt luterlich
Der heilikeit das dun ouch ich
An unſers heren lichnam
Alſo das ſin heilger nam
Hie vor uns bringet in ein brot
Alſo er mit ſime blute rot
Stunt an dem fron trug her
Du ſolt das wiſſen iemer mer
Das in ein jegelich prieſter hat
In ſinen henden wanne er ſtat
Und ſich darzu hat wol bereit
Das er den hebet der us treit
Und uns ouch gap ſele und lip
Wir armes volck man und wip
Das wir nut ſagent lop und danck
Dem zarten Gotte one allen wanck
Der ſelden der es uns hat beſchert
Das er uns mit im ſelber erneret
Die heilikeit die man uns git
So der menſch an dem ende lit.

Die fünfte Heilikeit.

Sacramentum Ordinis.

DAs iſt das das heilige Sacrament
Wellich menſch das zu rehte erkant
Hat es in dem hertzen die vernunſt
Es frowete ſich des prieſters kunſt
Und ouch die wort die er do liſet
Alſo es von Gotte kummen iſt
Die machent uns den rehten weg
Und ſullent uns wiſen an den rehten ſteck
Iſt der glöbe on unsz bereit
Der uns zu dem himmelrich treit
Das wir hant uns erkant
Und uns die prieſter mit der hant
Das Sacramente ſtricket an den lip
Das iſt uns ein ewig leit vertrip
Und iſt die funfte heilikeit
Er iſt ſelig weme sü iſt bereit.

Die ſehste Heilikeit.

Sacr. Matrimonii.

O Sehste das iſt ein Heilikeit
Von der man uns gar vil hat geſeit
Und keret ſich ieman daran
Sü ſint joch frowen oder man
Das iſt das Heligkeit elich leben
Das uns Got ſelber het gegeben
Und keinen orden alſo me
Die uſſerwelte Heilikeit
Das ich ſeſſe han geſeit.

Die ſübende Heilikeit.

Sacr. Conſecrationis.

DIe subende iſt obe in allen gar
Alſo über den gouch der Adelar
Ich meine die heilige wihunge
Es kan keins menſchen zunge
Geſagen von der wurdigkeit
Die Got an wihunge hat geleit
Su machent uns eliches leben
Su kan uns ſünde wol vergeben
Su toiffet und firmet
Su eret und ſchirmet
Hie klöſter und kluſen
Su iſt in alles Gottes huſen
Froide ſchilt und geleite ſtab
Do von su uns Got ſelber gab
So muſſent Kunige und Keiſer han
Nieman mag ir wol werden an
Su bringent Got von himmelrich
In prieſters henden ſicherlich
Das ſint die ſuben Helikeit
Sich menſch das su dir geſeit
Wer dieſen dingen volget noch
Dem iſt zu Gottes hulde goch
Wanne Got nu die gnode git
Der mercke in der guten zit
Wie man die ding anvahen ſol
Gegen Gottes frunden der tut wol.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT II. De Oratione Dominica.

ORATIO DOMINICA

Cum OTFRIDI Wizamburgenſis Monachi antiqua Theotiſca paraphraſi.

Ev. p. 81.

Paſter noſter qui es in cœlis.

Uater unſir, du in himile biſt.

Uuolne du mennisko skeine ana guoten uuerchen, dazh du ſin ſun ſiſt, ſo heizhiſt du in mit rehte uater. Habe die minna, diu tuot dih uueſen ſinen ſun.

Vis tu, ô homo, (ut) appareat in (ex) bonis operibus, quod tu ejus filius ſis, tunc vocas Ipſum de jure Patrem. Habeto amorem, hic facit te eſſe filium.

Sanctificetur Nomen tuum.

Din namo uuerde giheiligot.

Uuer ſcol in geheiligon, nu iſt er heilic? Uuir biten auir, dazh er in unſeren herzhen giheiligit uuerde, ſo dazh uuir in lobende giheiligen.

Quis debet id ſanctificare, quum jam ſit ſanctum? Nos precamur verò, ut id in noſtris cordibus ſanctum fiat, ita ut nos id laudando ſanctificemus.

Adveniat regnum tuum.

Din Riche chome.

Dazh euuige dara alla guote zhuo dingent; da uuir dih giſehen ſculen, unde den engilen giliche uuortine, lib ane tot haben ſculen.

Æternum illud ad quod omnes boni ſperant: ubi te videre debemus, & Angelis ſimiles facti, vitam ſine morte habere debemus.

Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra.

Din uuille giskehe in érda ſone mennisgen, alſo in himile ſone den engilen.

Tua voluntas fiat in terra ab hominibus ſicut in cœlo ab Angelis.

Panem noſtrum cottidianum da nobis hodie.

Unſir tagelichih prot gib uns hiuto.

Gib uns lera, dera unſere ſela gilabit uuerden, uuanda dera bidarf ſi tagelichis, alſo der lichinamo bedarf brótis.

Da nobis doctrinam, quâ noſtræ animæ reficiantur, namque indigent eâ quotidie, ſicut corpus indiget pane.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Unde unſere ſculde belazh uns, alſo ouh firlazhen unſeren ſculdenaren.

Diſen gidingen firneme manniclih, unde ſi garo ce firgebenne dazh luzhzhila, alſo er uuelle, dazh imo firgeben uuerde dazh michila.

Hanc petitionem obſervet quilibet, & ſit paratus ad condonandum minimum: ſicut ipſe velit, ut ſibi condonetur maximum.

Et ne nos inducas in tentationem.

Unde in dia chorunga ne leitiſt du unſih.

Dazh chuit, ne lazh unſir gichorit uuerden nah unſeren ſunden. Den du ne skirmiſt, den uuirfit diu chorunga nidir, der uuirt ce huche ſinen fianden.

Hoc dicit: Ne permitte nos tentari ſecundum noſtra peccata. Quem tu non tueris, eum projicit tentatio ſubtus, is ſit contemtui ſuis hoſtibus.

Digitized by Google

Sed libera nos à malo.

Suntir irloſe unſih fona demo ubile.

Loſe unſih fone des tiufelis chorungen, unde fone ſinemo giuualte.

Libera nos à diaboli tentationibus, & ab ejus poteſtate.

Siben bete churci ſin diſe; an in uuirt doh funten al dazh, des uns durft iſt. *

Septem petitiones breves ſunt hæ: in his tam reperitur omne id, cujus nobis opus eſt,

Formulam, ORAT. DOMINICÆ ſtylo admodum antiquo ad Belgicum accedente ex Harmonia IV. Evangeliorum, quæ Liber Canuti inſcribitur in Bibliothecâ Cotton. deſumtam exhibet Vir de Antiquitatibus egregie meritus *Georgius Hickeſius* in Theſ. Linguar. Septentrionalium in Grammatica Anglo-Saxonicâ p. 190. Illa ita ſonat:

FAder iſt uſa firio barno. thu biſt an them hohen himilo rikie: giumhid ſi thin namo uuordu zi gihuilicu: cume thin kraftiga riki: uuerthe thin uuilleo, obar theſo uuerold, alla ſo ſama an erdu, ſo thar uppe iſt an them hohon himilo-rikie: gib us dage gihuilices rad, Drohtin thie guodo, thina helaga helpu: endi alat us hebanes uuard manegaro menn ſculdio, alſo uuodron mannon duan: ni lat us farledean letha uuihti ſo forth an iro uuilleon, ſo uui uuirdiga ſind: ac hilp us uuidar allon ubilon dadeon.

PAter Noſter, hoc eſt Pater noſtrum, qui hominès ſumus, tu rex es in excelſo cœlo. ſanctificetur in omni verbo nomen tuum. Adveniat regnum tuum potentiſſimum. fiat voluntas tua, ſic in terra per univerſum mundum, ſicut ſupra in excelſo cœlo. da nobis quotidie, optime Domine, conſilium auxiliumque tuum ſanctum. Et dimitte nobis ô cœli rector, omnia debita noſtra, ſicut & nos aliis dimittimus debitoribus noſtris. ne ſinas peccatores, (abominabiles perſonas) quatenus ſeduci meremur, eatenus nos in ſuam voluntatem ſeducere. ſed adiuva nos adverſus omnia mala.

So ſculon gi biddean, than gi te bedu hnigat, uueros mid iuuon uuordon, that iu uualdand God lethes alate an ludcunne.

Sic precari debetis, ô viri, cum vocibus veſtris, cum proni inclinatis ad precandum, ut Dominus Deus vos in humana gente liberet á peccato.

Oratio Dominica Gothicè.

Matth. VI, 9. Fr. Jun. ex Cod. Argentor.

ATta unſar thu ïn himinam: Weihnai namo thein: Cimai *thiudinaſſus* theins: wairthai wilga theins. ſwe in himina gah ana airthai: Hlaif unſarana thana *ſinteinan* gif uns himma daga: Gah aflet uns thatei ſkulans *ſigaima.* ſwa ſwe gah weis afletam thaim ſkulam unſaraim. Gah ni *briggais* uns ïn *fraiſtubngai:* ac lauſei uns af thamma ubilin; unte theina iſt *thiul angardi.* gah mahts. gah wulthus. in aiwins. Amen. **

Orat. Domin. Anglo-Saxonice è veteri Verſione N. T.

Matth. VI, 9.

FÆder ure thu the *eart* on heofenum. Si thin nama gehalgod:. To-becume thin rice:. Gewurthe thiu willa on eorthan. ſwa ſwa on heofenum. Vrne *dæghwamlican* hlaf ſyle us to dæg:. And forgyf us ure gyltas. ſwa ſwa we forgifa the urum gyltendum:. And ne gelædde thu us on *coſtnunge.* ac alys us of yfele:. *So tblice:.*

Luc. XI, 2.

URe fæder thu the on heofone *eart.* Si thin nama gehalgod:. To-cume thin rice: Gewurthe thin willa on heofone and on eorthan:. Syle us to dæg urne dæghwamlican hlaf:. And forgyf us ure gyltas. ſwa we forgyfa the omni contra *ælcum* thara the *withe* us agylt:. And ne læd thu us on coſtnunge. ac alys us fram yfele:. ***

* Exhibuit è MS. P. Lambec. L. 2. Bibl. Cæſ. p. 462. Eam ex Bibl. Cæſ. deſcriptam; cum notis edidit Celeb. Stadenius in Specimine Lectionum Antiquarum Francicarum pag. 14.

Aliam adhuc formulam Orationis Dominicæ paraphraſi ampliori inſtructam exhibet Celeb. DN. Eccardus in Monum. Catech. p. 60. cum notis.

Aliam quoque (ſi tamen non eadem eſt, pauciſſimis immutata voculis) Formulam cum Paraphraſi habuimus ſupra ſubjunctam Pſalterio Notkeri. p. 265.

** Hanc Formulam etiam ſiſtit, & quidem literis Gothicis æri inciſam Collegium Antiquitatis Suecicum ſub initium Novi Teſtamenti Gothici.

*** Formulam Anglo-Saxonicam aliquantulum ab his differentem exhibet Freherus cum Notis 1610. editam. Recuſa illa fuit ante annos non adeò multos Quedlinburgi, &, uti ſupra dictum, inſerta Monumentis Catecheticis ab Excell. DN. Eccardo.

Oratio

Digitized by Google

Oratio Dominica in lingua veteri Britannica ſ. Wallica :

C. Gesner. in Mithrid. Abrah. Mylius de Lingua Belgica Add. ad c. 27.

EYn taad rhwn wyt yn y nefoedd.
Noſter pater, qui es in cœlis.
Santeiddier yr henw tau,
Sanctificetur illud nomen tuum.
Deued y dyrnas dau.
Adveniat illud regnum tuum.
Gwneler dy wollys ar y ddayar megis ag yu y nifi.
Fiat tua voluntas ſuper illam terram, ſicut & in cœlo.
Eyn bara beunyddawy dyro inni heddiw.
Noſtrum panem quotidianum da nobis hodie.
Amaddeu ynny eyn deledion :
Et remitte nobis noſtra debita ;
Megis ag i maddeuwn in deledwyr ninau.
Sicut etiam remittimus debitoribus noſtris.
Ag na thow ys ni i brofedigaeth.
Et ne inducas nos in tentationem.
Namyn guared ni rhag drwg. Amen,
Sed libera nos à malo. Amen.

Oratio Dominica Islandica.

Ibid.

BAder uor ; ſun ert ai himmum,
Pater noſter qui es in cœlis,
Helgizt bitt nambti.
Sanctificetur nomen tuum.
Komi titt rike.
Veniat tuum regnum.
Verdi tin ville, ſuom ai himme, ſo ai podu.
Fiat tua voluntas, ſicut in cœlo ; ſic & in terra.
Burd uor dagligt geb tu oſs i dag,
Panem noſtrum quotidianum da tu nobis hodie.
Og uergeb oſſ skullden uorn, ſo ſem ui uergebun skulden uorn.
Et remitte nobis debita noſtra, ſicut nos remittimus debita noſtra.
Ant leid oſſ ek i breistni.
Et ne ducas nos in tentationem.
Helldur urelſa tu oſſ uer illu. Tatz ſie.
Sed libera tu nos â malo. (*) *Amen.*

Alia formula Or. Dominicæ rhythmica ſed parum antiqua.

Dis iſt das Pater noſter.

PAter noſter GOtt Herre im himmelrich
Dein nahm geheilige an uns ewiglich
Zukomm es dein reich und werde uns gegeben
Daſs wir mit dir ewiglich leben
Dein Göttlich wille gewerde
Wie dem himmel und uff erde
Uns tegliches brod gib uns herre
Gib uns Herre GOtt.
Und vergib uns unſer ſündliches leben
Alſo wir unſeren ſchuldneren vergeben
Verleite uns nit in böſe bekörunge
Und erlöſs uns von allem übel zu aller ſtunde
Daſs uns das beſchehe und werde war.
In deinem nahmen an Ende gar.

(*) Omiſſa clauſula obſervatur in Latina Vulgata ante Hieronymum, quam nuper edidit Martianay, Benedictinus, Pariſiis. Tomo I. Operum Hier. Itemque in veteri Teutonica hac: *Fater unſer, du in hemile biſt. Din námo wérde geheiligot. Din ríche chome. Din wille geſkébe in erdo álſo in himele. Unſer tágolicha brót kib uns hiuto. Vnde unſere ſculde belaz uns, alſo ouch wir belázend unſern ſculdigen. Und in chórunga nit leiteſt du unſih.* [Freher. in Not. 12. *Nu belóſe unſih fóme úbele.*] Refert hanc verſionem Vadianus *lib. 2. de Colleg. Germ. p. 34.* ex MS. SanGallenſi Pſalterii à Notkero translati. Idem ex MS. Homiliarum Germ. vetuſto : *Gott Vater unſer der biſt in den himelen : Geheiliget werde din name : zuchome din riche : Werde din wille hie in erden alſo da ze himele : Vnſer tagolich brot gip uns hiuto : Und vergib uns unſer ſchulde, als wir tuon unſern ſchuldigen : Und leite uns in dheine bechorunge : Und erloſe uns von allem ubele.* Vetuſtiſſima formula eſt, quem Freherus ex S. Galli vetuſtiſſimo Cod. MS. una cum Symbolo Apoſtol. an. 1609. edidit : FATTER UNSEER THV PIST IN HIMILE, VVIHI NAMVN DINAN. QUIEME RIHI DIN. WERDE VVILLO DIN SO IN HIMILE, SO SA IN ERDV. PROOTH VNSEER EMEZHIC KIP UNS HIVTV. OBLAZ VNS SCULDI VNSEERO, SO WIR OBLAZEN VNS SCULDIKEN. ENTI NI IVNSIH FIRLETTI IN KHORUNKA. VZZ ERLOSI VNSIH FONA VBILE. Similiter fere Notker.

De clauſula omiſsâ Freherus ita conqueritur : *Quam equidem mirari ſatis non poſſum, Domini ipſius ore diſcipulis dictatam, à principe Evangeliſta relatam, ita deinceps neglectam eviluiſſe, ut & plerique expoſitores Latini opera ſuâ dedignarentur, & in Canone Miſſæ ac Litaniis non tantum ceu inutile aſſumentum recideretur, ſed & alia quædam ejus loco ſubſtituerentur. At Græci ſancte conſervarunt, & in Liturgiis ſuis elatiore etiam voce (ἐκφώνως ipſi dicunt) proferendam cenſuerunt. Et à Græcis imbuti edoctique Gothi non omiſerunt : quorum formulam jam apponere ſat erit, ut eam ex antiquis monumentis ediderunt doctiſſimi viri, B. Vulcanius & Gruterus noſter, in hunc modum :* Vnte theina iſt thiu alngardi (al. dangardi) gah mahs, gah wulthus (al. walthus) in aivvins. Amen.

Digitized by Google

CAPUT III. DE SYMBOLO APOSTOLICO.

Symbolum Apoſtolicum Eccleſiarum Alemannicarum vetus.

Vadianus refert in lib. 2. de Monaſter. Germ. ex MS. Cod. Sangallenſi Pſalterii à Notkero Monacho translati: p. 34. T. 3. Rer. Alem.

IH Keloubo an Got almachtigen Fatere, skeffen himeles unde erdo. Unde an ſinen ſun den gewichten haltare einigen unſeren herren: der ſone demo heiligen geiſte infangen ward: ſone Maria dero magede geborn ward: kenothaffat ward pi Pontio Pilato: unde bi imo an crucem geſtafter irſtarb: unde begraben ward: zè hello fuor: an demo dritten tage ſone tode irſtuont: ze himele fuor, dar ſizzet ze Gotis zeſeſuuun des almachtigen Vater: dannan chimftiger ze irteillene die * er da alle lichun geſamenunga: keloubo † zehabenne dero heiligen gemeinſame: ablaſs dero ſunden: geloube des fleiskes urſtendede: geloubo ewigen lib. Amon. daz tuon ih keuuaro. **

CHRY DIR ALTEN KILCHIN.

Ex Goldaſt. Rer. Alem. p. 134. T. 2.

ICh wider ſaig diem Tiuvel unt allen ſinen
Renuncio diabolo & omnibus ejus operibus,
werchen unt allen ſinen gezierdin.
& omnibus ejus deliciis.

Ich geloub an ain Got Vaiter almachtigen,
Credo in [unum] DEum Patrem omnipotentem,
ain ſchepfer himelo unt erde, und aller ge-
creatorem cœli & terræ, & omnium
ſchepfde.
creaturarum.

Ich geloub an ſinen ainbornun Sun unſurn
Credo in filium ejus unigenitum Dominum
Herren Jehſum Chriſtum.
noſtrum JEſum Chriſtum.

Ich geloub an den Hailigun Gaiſt.
Credo in Spiritum Sanctum.

Ich geloub das die drie benemde ain guuaire
Credo hos tres nominatos unum verum
Got iſt, der ie was an angenge, unt immatar
DEum eſſe principio carentem &
iſt an ende.
fine.

Ich geloub daſs derſelbe Gottis Sun geandot
Credo eundem Dei filium annunciatum
wart von dem hailigen Engil Sant Gabrihel.
eſſe à Sancto Angelo Gabriele.

Ich geloub das er emphangen wart von dem
Credo conceptum eſſe à Spi-
Hailigen Gaiſt, unt er geborn wart von Sant
ritu Sancto, natum ex
Mariun der rainum maigede.
Maria Virgine.

Ich geloub das er an dirre werlte was als
Credo in hoc mundo fuiſſe non alium atque
ain ander menſche wan das er nie geſundot.
ceteros homines, peccato excepto.

Ich geloub das er an dem drisgoſten jar ge-
Credo trigeſimo ætatis anno ba-
tofet uuart in dem Jordan von Sant Johans.
ptizatum eſſe in Jordane à S. Johanne.

Ich geloub das er ferratun uuart von ſinen
Credo traditum eſſe à ſuo
junger Judas.
diſcipulo Juda.

Ich geloub das er gefangun wart von den Ju-
Credo captum eſſe ab Ju-
den, unt gebunden wart, unt ſin geſpotet wart,
dæis, vinctum, illuſum
unt angeſpuwit wart.
& inſputatum.

Ich geloub daſs er gemartiret wart, unt an
Credo martyriſatum eſſe, &
das

* Hìc lacuna eſt, & omiſſum: *Vivos & mortuos.* id quod ſupplendum ex MS. è Gallia per Dn. Smidium communicato: *er danne findet lebende alde töte.* Item: *Credo in Spiritum Sanctum*, & catholicam communionem i. Eccleſiam. *Erdá*, exinde, V. Gloſſar. *Er.* Freherus ad Symb. Sax. ita textum hunc allegat: *keloubo dia heiliga allelichun geſamenunga.* Rectius ex eod. MS. ſupplend. Vid. ibi.

† Vox *Zehabenne* videtur transpoſita: pertinere ad comma ſequens: *Ablas dero ſunden ze habenne.*

** Vide integram ſupra poſt Notkeri Pſalterium. p. 266. Aliam formam ex membrana edidit Goldaſtus & interpretationem Latinam addidit T. 2. Rer. Alem. p. 134. quam mox exhibemus, annotans: *Eſt*, inquit, *illud memorabile, quod in eo nulla fiat mentio* Deſcenſus ad Inferos. *Qua in re Alamannica Eccleſia conſenſit cum Græcis Latinisque vetuſtis, à quarum ſymbolis non agnoſci notant. Dd. ad l. 2. C. de S. Trin.* it. *ad l. 5. eod.* Hæc Goldaſtus. Sed notandum tamen, in priori Formula extare deſcenſum, eâque ſine dubio antiquiori, ut & in antiquiſſima Freheri. Omiſit tamen Carolus M. in ſua formula an. 802. præſcripta, Capitular. T. I. pag. 376. ſed nec in Niceno habetur. Nec in Gregorii M. ap. Lambec. l. 2. Bibl. Cæſ. c. 5. p. 269. Neque in Confeſſione Eccleſiæ Francorum apud Gregor. Turon. Neque in Confeſſione Eccleſiæ Germanicæ in Concilio Generali Wormatienſi ſub Ludovico I. R. Germ. an. 868. T. XXIII. Concil. Pariſ. 1644. At Notkeri tempore inſertum jam fuit, ut patet ex ejus hujus ſymboli interpretatione. Vid. & Rythm. de S. Annon. ℣. 68.

Gol-

Digitized by Google

das cruxze erhangeni wart, unt daran er ſtarb
cruci affixum, in eaque mortuum
an der menschait unt niut an der gothait.
ſecundum humanitatem non ſecundum divinitatem.
Ich geloub das er ab dem Cruxze genommen
Credo ab cruce depoſitum
wart, unt zer erde begraben wart, unt darinne
eſſe, & terræ mandatum, in eaque jacuiſſe
lag dri tag unt dri nacht.
tres dies & tres noctes.
Ich geloub das er an dem dritten tag erſtuond,
Credo tertia die reſurrexiſſe
geware Got unt geware Menſche.
verum DEUM & verum hominem.
Ich geloub das er erſchain nach ſiner vrſtendi
Credo apparuiſſe poſt reſurrectio-
ſinen jungern unt ſinen gouten friundin.
nem diſcipulis ſuis, & omnibus ſuis amicis fidelib.
Ich geloub das er an dem vierzgoſten tag nach
Credo quadrageſimo poſt reſurrectionem die
ſiner vrſtendi ze himelo fuer ze der angeſichte
adſcendiſſe ad cœlos in conſpectu
ſiner junger unt aller mangei die ſin wirding
diſcipulorum, & omnium eorum, qui eo digni
warent.
erant.
Ich geloub das er da ſizit zu der zeſuin ſines
Credo illic ſedere ad dextram ſui
Vater im ebun gewaltig unt ebun ewig.
Patris, æquali poteſtate & æternitate præditum.
Ich geloub in dannan kiuntſtig an dem jun-
Credo inde venturum in noviſſimo
geſten tag ertailen viber lebend unt viber tot
die judicare vivos & mortuos ſe-
nach ir werchen.
cundum opera ſingulorum.
Ich gelob an * die kriſtanhait gotlich unt al-
Credo in Chriſtianitatem divinam & uni-
lich.
verſalem.
Ich gelob gemanſami der hailigen.
Credo communionem Sanctorum.
Ich gelob ablas miner ſiunte nach gewarer
Credo remiſſionem peccatorum meorum, habitâ vera
ruue.
pœnitentia.
Ich gelob urſtendt mines libes.
Credo reſurrectionem meæ carnis.
Ich gelob nach diſem lib dem ewigen lib.
Credo ab hac vita æternam vitam.
Ich gelob daſs mir gelonet ſol werden nach
Credo me accepturum mercedem ſecun-
minen werchen den lon den fiurht ich ſer, wan
dum merita mea. Hanc mercedem pertimeſco: quo-
ich diche geſundot han mit gedanchen, &c.
niam ſæpe peccavi cogitando, &c.

Vetuſtiorem reliquis hanc edidit Freherus unà cum Oratione Dominica an. 1609. cum Notis:

KILAVBV IN KOT FATER ALMAHTICVN, KISCAF HIMILES ENTI ERDV. ENTI IN JHESVM CHRIST SVN SINAN AINACVN, VNSERAN TRVHTIN. DER INPHANGEN IST FONA VVIHEMK KESTE. KIPORAN FONA MARIAN MACADI EVVIKERV, KIMARTROT IN KIVVALTI PILATES, [1] MERVET PISLACAN, TOT, ENTI PICRAPAN, STEHIC IN VVIZZI. IN DRITTIN TAKE ERSTOONTE FONA TOTTEN. STEHIC IN HIMIL. SIZIT ZA ZESVVN COTES FATERES ALMAHTIKIN. THANA CHVINFTIC IST SONEN QHVEKHE ENTI TOTE. KILAVBV IN VVIHAN KEST, IN VVIHA KHIRIHHVN [2] CATHOLICA, WIHERO [3] KEMENITHA, VRLAZ SVNTI. [4] KERO FLEISCES VRSTODAHI, INT LVP EVVI. AMEN.

Nota. Goldaſtus annexam Confeſſionis formulam ſuppreſſit: quæ autem apud ipſum ſequitur, & quam infra exhimus, longè antiquior eſt, & ut arbitror, prima. Cæterum hæc præſens formula fuit totius Confeſſionis Catechumenorum baptizandorum: unde & diductior eſt. Similem exhibet ex Otfridi Pſalterio MS. Lambec. l. 2. Bibl. Cæſ. c. 8. p. 758. Et nos mox è MS. Argentoratenſi.

Aliam vide in Monum. Paderborn. pag. 336. & ap. Conring. de O. I. G. ſi. p. 340. quam interpretatus Pfeffing. ad I. P. Vitriarii pag. 26.

* Credere non tantùm in DEUM, ſed & in Eccleſiam vel Sanctos, uſitatum jam tum olim fuit, licet diverſo ſenſu. S. Hieronym. in Epiſt. S. Pauli ad Philemon. T. IX. p. 210. ait: quod *quicunque credidit DEO, aliter ejus fidem recipere non queat, niſi credat & in Sanctos ejus. Non eſt enim in DEUM perfecta dilectio & fides, quæ in miniſtros ejus odio & infidelitate tenuatur. Quod autem dico, tale eſt: Credidit quispiam in conditorem DEUM, non poteſt credere, niſi prius crediderit de Sanctis ejus, vera eſſe, quæ ſcripta ſunt: Adam à DEO plasmatum*, &c. Scilicet in DEUM & DEO atque in Sanctos & Sanctis credere, promiſcuè uſurpatum, ſed diverſo ſenſu, quem explicat idem S. Hieron. ad Marc. c. XIV. *Qui credit in DEUM, reputatur ei in opus juſtitiæ. Aliud enim eſt credere ei, aliud credere in eum, id eſt, totum ejicere te in illum.*

1) *Meruet pislacan*) Ita ſcriptum ad me, inquit Freherus, pervenit, quod bona fide repræſento, cum proclive eſſet emendare: *an cruce gislacan.* Notgero: *an cruce geſtafter*, i. cruci affixus. Quod ſi rectè ſcriptura hæc noſtra habet, aliud quid verbuli reconditum eruemus. Nam & Saxonica habet: *on rode obangen*, i. in cruce ſuſpenſus. Gloſſæ Anglo-Saxonicæ, Bedæ nomen præferentes, à Fr. Pithœo alicubi laudatæ, ejusdemque humanitate nobis communicatæ, clarè ſcriptum habent: *Crux vel Staurus, Rod.* Manſit vox huc usque apud Scotos, quibus *Ruid*, cruces; *Hayle Ruidebous*, Monaſterium S. Crucis; *Be dbe Ruide*, per Crucem, jurantis. Ut ferè adducar credere, etiam in noſtro Alamanico hîc legendum: *an ruet geslacan.* Hæc Freherus. Cui utique hactenus aſſentior, quod *Ruet* ſit rota, rode, ſtipes, truncus. Kero: *Urriuti*, exſtirpare, ausrotten. Sed de literis ME melius cogitandum. An ſcriptum fuit: IN, in, INE, *ine ruet biſchlagen*, idem enim eſt Alemannis ſimplex & compoſitum, vide ſupra *Biheilt: Pibot: Pibeme: Pivere.*

2) *Catholica*) Auguſt. de Tempore Serm. CXXXI. S. Eccleſiam Catholicam.) Catholicam dicit toto orbe diffuſam, quia diverſorum hæreticorum Eccleſiæ ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per ſuas quasque provincias continentur. Hæc verò à Solis ortu usque ad occaſum unius fidei ſplendore diffunditur. Sanctorum communionem) i. e. cum illis Sanctis qui in hac quam ſuſcepimus fide defuncti ſunt, ſocietate & ſpei communione teneamur.

3) *Kemenitha*) Eſt explicatio articuli de Eccleſia, magis quàm articulus: neque ſigillatim ponitur aut exponitur antiquis, Ruffino, Chryſologo, Venantio, aliis. Freherus.

4) *Kero fleiſces.*) Ita Freherus expreſſit. Sed ſphalma typographi eſſe puto, pro thero fleiſces.

Digitized by Google

Symbolum Saxo-Anglicum à Lambardo in Archæonomia & poſtea à Frehero ex illo an. 1610. editum.

IC gelyfe on God fæder ælmihtigen, ſcyppend heofenan and eorthan. Jc gelyfe on hælend Criſt his ane ennedan ſunu, vrne Drychten. Se was geacnod of tham halgan Gaſte, and acenned of Marian tham mædene. (*) Gethrovvod vnder tham Pontiſcan Pilate, on rode ahangen. He vvas dead, and bebyrged. And he nyther aſtah to helle, and he aras of deathe on them thriddan dæge. And he aſtah vp to heofenum, an ſitt nu æt ſvvithran Godes ælmihtiges fæder: thanan he wile cuman to dæmenne ægther getham cucum, getham deade. And ic gelyfe on tham halgen Gaſt, and tha halgan gelathinge, and halgana mænnyſſe, and ſynna ſirgifenyſſe, and flæſces æriſt, and that eæ life.

Symbolum Apoſtolicum, deſcriptum ex Cod. MS. Bibliothecæ Vindob. in quo continetur Paraphraſis Pſalmorum Proſaica Linguâ veteri Francicâ, & cui iſtud inter alia ſub finem adjectum.

IH gloube an GOt uatir almahtigen skephare himilis unde erda. Unde an ſinen giuuihten haltare. Einigen unſeren Herron. Der ſone demo heiligen Geiſte imphangen uuart unde ſone dera magida ſancte Mariun geborn uuart. Er uuart ginothaftit ſone pilato. Unde bi imo gihangenir an daz chruci irſtarp. Unde bigraben uuart. Te helle fuor er an demo dritten tage irſtuont er ſone tode. Te himile fuor er da ſizzit er ce Gotis ceſivun der almahtigen uatir uuaz iſt diu ceſiuua uuane der euuigi lib. Disir lib ſone demo er fuor uuas imo diu uuinſtira. Dannan iſt er chumftiger zirteilenne lebende unde tote. Ih gloube an den heiligen Geiſt der ſone demo uatir unde ſone demo ſune chumit unde ſamet in ein Got iſt. Gloube die heiligen allichun chriſtenheit. Diu ſone diu allih heizit uuanda ſi elliu ſament ein gloubit. Unde ein gihit. Unde dar ana ungiskeiden iſt. Gloube ze habende dere heiligen gimeinskame. Unde antlaz ſundon. Gloube des fleisgis urſtendi. Und gloube den euuigen lib. Amen. Das tuon ih eeuuare.

Formulæ, quas Daniel Specklin, Architectus quondam Civitatis Argentoratenſis ex antiquis Eccleſiæ Cathedralis Argentoratenſis libris excerpſit, & in Gollectaneis MSS. (quæ in Archivo Argentinenſi aſſervantur) Tomo I. exhibet. Noluimus vero divellere Orationem Dom. à Symbolo, & ad caput II. referre: cum unius ætatis & libri ſit.

Das Vatter unſer.

FAter ynſer. Tu in hümele, din name urde geheiliget din ricke kome, din uile gskehe in erdo all hümele ynſer tagolicko brod kib ynſs hiuto. Vndto ynſere ſculdo blaze yns als wij belatzen ynſer ſculdige, unde in corunga nit leiteſt du unſich. nun beloſe unſich fone vbele. Dat iſt wahr. i. e. Amen.

Der Glaub.

JCk N. uederſage dem teufffalle undto allen ſin wercken, undto allen ſin zirden euuige. Ick keloue an ein Gott Fater almachtigen ain skeſen hümele und erdo. Ond al gskefdo gſicht und ongeſicht, Ick keloue an ſin aine ſon unſern Harn Jeſum Criſt, Ick keloue an heligen Geiſt. Ick keloue daſs de dry benante [benemde] ain wahre Gott iſt, der ye was on Angange ond uitter (*immetar*) iſt on ende. Ick keloue daſs darſalbe Son Gots geandet uuor von dem haligo groſſe Gotes botte kabriel. Ick keloue daſs ye infange uuartt von dem halige Geiſt unde geboren vone Marien de raine magende, ware GOtt und ware menſch. Ick geloue daſs ye an dero wält was als ein armr menſch, on das ye niene geſynne. Ick keloue das ye an de dryſgoſten Jare geduchett uuare in do Jordane von de frome Johanſe. Ick keloue daſs ye entrachten (*entraten*) uuar van ſine geminde Jonger Judas. Ick keloue das ye gebonden wahr von dü Juda, (*Juden*) geſpote. geſpunen gehalſe ſterckt. Ich keloue das ye kenothafftatt uuart pi pontion pilaten, unde bi imo geſtachett an das querholtt gehanck daran erſtarue ſein menſcheitt, unde niet de gottheitt, met wunderung ye war von de querholtt

Nota. Extat cum notis Freheri in Eccardi Monument. Catechetic. Theotiſc. p. 203. Cæterum Paraphraſin Theotiſcam vetuſtam Symboli Apoſtolici edidit M. Z. Boxhornius in Hiſtoria ſua Univerſali: quam inde accepit ſuisque Mon. Catechet. Theot. p. 86. inſeruit Celeb. Eccardus.

(*) *Getrowod.*) Paſſus. Neſcio, annotat Freherus, an hic recte habeat Scriptura. In lege Alfredi cap. XXV. invenio *Gethreatath*, & *Gethreatige*, per vim coëgerit, quod Italis *sforcare*. Hæc Freherus. Somnerus in Gloſſ.

(*) Hæc

holtt genomen zu Erde begrauen, doin lacke dry dag und dry nacht, Ick keloue das ye nach de dry tag und nach von totte erſtantte ware Gott und ware menſch und erſchinne ſein gemeinde und freunte, Ick keloue das ye an de virgoſten doch nach ſine erſtande ze hümmele fure zu geſicht ſiner Jonger und aller menge de ſin uuar. Ick keloue das ye ſez zu de zeſwüne Gotes, ſins faters im eben gewalt und ewig. Ick geloue konffig an de leſte dach irtrilen ouer leben alde dot noch ire wercke. Ick keloue an Chriſteheit gottlich alelichum geſamenunga ond zu hauen gemeine alle haligen. Ick keloue belaſſung miner ſynden nach ware gerewe. Ick keloue vrſtande mins libs und noch de leben ein euuig leuen. Ick keloue das mir ſale gelont werden nach minen wercken den lon forchte ich ſehre den ick dick gesündet haue ond mit gedencke noch mehre. Helff mir Gott, das tuon ick keuuero &c.

CAPUT IV.

De Confeſſione, & S. Cœna.

FORMVLA VETVS CONFESSIONIS ECCLESIÆ ALAMANNICÆ. (*)

Vetus Alemannicum.

IH uuirdu Gote almahtigen bigihdig inti allen Gotes heilagon allero minero ſuntono. unrehtero githâco. unrehtero worto. thes ih unrehtes (*a*) giſahi. unrehtes gihorti. unrehtes (*b*) gihaneti. odo andran (*c*) giſpuoni. So uuaz (*d*) ſo ih uuidar Gotes uuillen gitati. meinero (*e*) eido. ubilero fluocho. liogannes. ſtelanes. huores. manslahti. unrehtes girates. odo mir iz thuruh min kinthisgi (*f*) giburiti. odo thuruh ubartruncani. odo thuruh min ſelbes

Goldaſti interpretio Latina. Tom. II. P. II. Rer. Alam. p. 135.

EGo DEO omnipotenti confiteor, & omnibus DEI Sanctis, omnia mea peccata. Illicitas cogitationes, illicitos ſermones, quidquid ego illicitum dixi, illicitum audivi, illicitum cogitavi. aut alio pacto quicquid ego contra DEI voluntatem egi, mea juramenta, exſecrationes, & maledicta, mendacia, furta, ſcortationes, homicidia, prava conſilia: aut à me quid per meam puerilitatem patratum, aut per ebrietatem. ſive meâ ipſius

Joh. Schilteri Interpretatio Germanica.

ICh werde GOtt dem allmechtigen beichtig, und allen Gottes Heiligen, aller meiner ſunden: unrechter (*böſer*) gedancken: unrechter (*unutzer*) worte: des was ich unrechtes geſehen: unrechtes gehört: unrechtes ausgeſagt. oder andern angegeben. Was ich da nur wider GOttes willen gethan: Meineid, ubile (*böſe*) flüche: lügen, ſtehlen, huren, töten, unrecht (*böſen*) rathſchlag. oder mir es durch meine kindheit widerfaré, oder durch uber truncké-heit;

---

* Hæc eadem Formula occurrit in Celeberr. DN. Eccardi Monumentis Catecheticis pag. 93. in quo ipſo libello alia aliquantum diverſa Confeſſionis Formula ſiſtitur pag. 97. Celeberr. Stadenius in Specim. Lection. Antiquar. Francic. pag. 19. aliam adhuc habet. Scherz.

De primo editore hujus Confeſſionis vetuſtæ ita Goldaſtus *Tom. 2. P. 2. Rer. Aleman. pag. 119.* tradit, *primum edidiſſe Achillem Gaſſarum cum interlineari explanatione Germanica, & cum Otfridi Wiſſenburgenſis Evangeliorum expoſitione ſed profecto*, inquit, *doctus cætera vir, quid ſibi vellent priſca illæ voces, non quitus eſt intelligere. Nos*, pergit, *& emendavimus pariter, & Latinis verbis illuſtravimus.* Sed ut Gaſſarus hic non omnia aſſecutus, ita nec Goldaſti verſio omni nævo caret, ut mox videbimus. Cæterum ſimilem formulam exhibet Munſterus lib. III. Coſmogr. cap. XXV. pag. 482. nec ſine mendis ut videtur. Aliam, ſed recentiorem, & mancam in fine exhibet P. Lambec. *L. 2. Bibl. Cæſar. c. V. pag. 318.* in qua non tantum in genere Sanctis quoque fit confeſſio, ſed & ſpeciatim Sanct. Mariæ, Sanct. Michaeli & Sanct. Petro &c. interpretatus eſt Lambecius, ſed lacunas ſubinde reliquit; promiſit quidem meliora in *Add. pag. 1004.* ſed mors virum prævenit. Anglo-Saxonum Confeſſionem exhibent Canones Edgari Regis circa an. 960. apud Lambard. *in Archæologia pag. 73. ſq.*

(*a*) *Giſahi*) Ita editio Flacii vel Gaſſari, & recte. Sed mala ipſorum verſio eſt: *das ich unrechtes geſagt oder geredt.* Unde Goldaſtus auſus eſt ſubſtituere: *giſabti*, quaſi eſſet *giſagti*. Sed hoc non eſt emendare. *giſahi* autem eſt *vidi*, hodie *geſehen* dicimus: atque de verbis pravis & inutilibus jam dixerat: *unrehtero worto.* Conſentit mecum M. Freherus in Animadverſ. ad Otfrid.

(*b*) *Gihaneti*) Gaſſarus: *gedacht.* Sed jam ante de pravis cogitationibus: *unrehtero githanco.* Goldaſtus tamen ſecutus anſam corrigendi ſumſit: *gethancti.* perperam! quid ſit vero Gihan vel Gehan, Kero expoſuit: *Gehan*, confiteri. *gehat*, confitemini, *kegehæne ſint*, profeſſi ſunt. Itaque *unrehtes gihaneti* eſt illicitum & falſum deponere, mentiri.

(*c*) *Odo andran giſpuoni*) Gaſſarus: *oder anderer geſtalt.* ſecutus Goldaſtus: *aut alio pacto*, & vult ut cohæreant ſequentibus. Sed *andran*, eſt pluralis, & *ſpuoni* non ſignificat *geſtalt*, ſed eſt Verbum ejusdem terminationis, modi, temporis & perſonæ, ut antecedentia: à quo Nomen *giſpenſti*, mox ſequens, rectè à Goldaſto redditur *ſuaſio.* Nam *Spanan* teſte kerone eſt ſuggerere, ſuadere.

(*d*) M. Freherus: *da etwas ſo ich wider Gottes willen gethan.*

(*e*) *Meinero eido.*) Gaſſarus: *meiner eide.* ut & Goldaſtus: mea juramenta. Sed quid hoc eſt, confiteri juramenta ſua? neque tuno *meinero* dixerunt pro meo, ſed *min, miner.* Exemplari Flaciano, quod extat in Bibliotheca Univerſitatis Argentor. doctâ manu margini hîc adſcriptum: *meineyd.* recte omnino. *Mein, meiner*, enim ſignificat, malum, pravum, *meiner eido* perjuria, ut in Gloſſario diximus. M. Freherus: *Meinero eido, Meyneid, non meiner eyd, fuerat transferendum.*

(*f*) *Kindisgi*) Gaſſarus ita hunc verſum reddit: *oder mir durch mein Kinds geburt.* Nullâ verborum cohæren-

ſelbes giſpenſti. (g) odo thuruh anderes mannes giſpenſti. girida, abunſtes. nides biſprachido. (h) ubilero geluſto. thaz ih ci chirichun ni quam. ſo ih mit rehtu ſcolta. mina faſtun ni biheilt. ſo ih mit rehtu ſcolta. zuuene (i) ni giſuonta. ſunta ni uerleiz themo ih mit rehtu ſcolta. Heilaga ſunnantaga. inti heilaga miſſa. inti then heilagon uuizod ni erita. ſo ih mit rehtu ſcolta. una (k) urloub gap. una urloub intpheing. uncitin ezzenti. uncitin trinchanti. uncitin ſlafenti. uncitin uuachanti. thes alles inti anderes manages. thes ih uuidar Got almahtigon ſchuldig ſi. thes ih Got almahtigen in mineru kriſtenheiti gehiezi. enti bi minan (l) uuiz in forliezi. ſo ih es gihuge, ſo ni gihuge. ſo ih iz gitahti. ſo ih iz giſprachi. ſo ih iz gitati. ſo mir iz ſlaffenti giburiti. (m) ſo uuahhenti. ſo gangenti. ſo ſtantenti. ſo ſizzenti. ſo liganti. So bin ih es Gote almahtigen bigihtig. inti allen Gotes heilagon. inti thir Gotes manne. (n) inti gerno buoz (o) ziu framort. ſo fram ſo mir Got almahtigo mahti. inti giuuizzi (p) forgibig. Allmahtig Truhtin forgib uns mahti inti (q) giuuizi thinan uuillon zi giuuircanne. inti zi (r) gefremenne ſo (s) iz thin uuillo ſi. Amen.

ipſius ſuaſione. ſive aliorum hominum ſuaſione, concupiſcentias, invidias, detractiones, pravas cupiditates: quod ego ad eccleſiam non veni cum jure debeam. (debebam) *jejunium meum non ſervavi. ſicuti jure debebam; duos non conciliavi. offenſas non dimiſſi. cui jure debebam. Sanctum diem Dominicum, & ſanctam miſſam, & ſanctam legem non obſervavi, ſicuti jure debebam: ſine venia donavi, ſine venia accepi. intempeſtivè comedens, intempeſtivè bibens, intempeſtivè dormiens, intempeſtivè vigilans: Hæc omnia aliaque plura quæ DEO omnipotenti debeo, quæ DEO omnipotenti in meo baptiſmo promiſi, & pro mea conſcientia deliqui, quæ recordor, quæ non recordor, quæ cogitavi, quæ dixi, quæ à me dormiente patrata, quæ vigilante, quæ ambulante, quæ ſtante, quæ ſedente, quæ cubante, DEO omnipotenti confiteor, & omnibus DEI Sanctis, & tibi vir DEI, & cupio emendare in poſterum. pro ea quam mihi DEUS omnipotens poteſtatem & intelligentiam dederit. Omnipotens Domine, da mihi poteſtatem & intelligentiam faciendi voluntatem tuam, & cognoſcendi quæ ſit voluntas tua, Amen.*

heit; oder durch mein eigen anſpinnen, oder durch eins andern menſchen veranlaſſung. Geitzes (*bin ich beichtig*) abgunſt, neidiſchen nachreden, böſer luſten: das ich zur kirchen nicht kam, wie ich mit recht ſollte. meine faſten nicht hielt, wie ich mit recht ſollte: zweiung nicht verſünte. Sünde nicht vergab. deme ich mit recht ſollte. Den heiligen Sonntag und die heilige Meſſe, und das heilige wort nicht ehrete, wie ich mit recht ſollte. ohne urlaub gab, ohne urlaub empfing: unzeitig eſſende, unzeitig trinckende, unzeitig ſchlaffende, unzeitig wachende. Des allen und maniches anders, des ich wider Got den allmächtigen ſchuldig ſey. Das ich Gott dem allmächtigen in meiner tauffe verhieſſe: und mit meinem wiſſen verlieſſe, des ich mich erinnere, theils nicht erinnere, das ich gedachte, das ich geredet, das ich gethan. Das mir ſo ſchlaffenden begegnet, als wachenden, als gehenden, als ſtehenden, als ſizenden, als ligenden: So bin ich es Gotte dem allmächtigen beichtig, und allen Gottes Heiligen, und dir Gottes Manne: Und begehre zu buſſen (beſſern) hinfurt, ſo fern als mir Gott der allmächtige macht und verſtand verleihet. Allmächtiger Herr verleihe uns macht und verſtand deinen willen zu wircken, und zu vollbringen. Alſo es dein wille ſey. Amen.

tiâ: melior Goldaſti verſio: per *puerilitatem* patratum. Gaſſerus intellexit *giburti*, nativitatem, & peccatum originis hîc intendiſſe videtur, nec id malè, quoad rem ipſam: ſed verbum *giburti*, *giburiti*, quod mox repetitur, non iſtud ſignificat, verùm trahit originem à *büren*, *verbüren*, id quod per verbum *patrare* Goldaſtus exprimere voluit. Vide Gloſſar. noſtrum voc. *Büren*. Sed obſervandum tamen eſt, quod non dicatur hic: *Odo ich giburti*, ſed: *mir iz geburti*, i. e. *mir es widerfaren*, *geſchehen iſt*: mihi accidit, per infantiam, præter intellectum meum; patravi quidem ex naturali prava inclinatione, ſed non noveram peccatum, niſi intellectâ Lege, exemplo Apoſtoli *Rom. VII, 7.*

(g) Giſpenſti. Freherus: *durch mein ſelbſt geſichte.* Anonymus reddidit: *Geſchefte.* rectius, ſuaſione, anſpinnen, eingeben, veranlaſſen.

(h) Freherus: *Biſprachido eſt obtrectatio, non beſprechen.* ut Gaſſarus verterat.

(i) *Zuuene*) *duos*, Goldaſtus. Sed jejune. *Zuueien* eſt diſcordare. *zuuene*, ſpeen, irrung, zveiung.

(k) Freherus: *Una urlaub. einen urlab, Ablaſs.*

(l) *Bi minan wiz in forliezzi*) Gaſſerus: *und das liebe geſez verlieſse.* perperam. *Wizzin* non legem notat. itaque Goldaſtus reddit: *pro mea conſcientia deliqui.* rectior noſtra interpretatio. Freherus: *Das ich Got dem Almechtigen in meiner Tauff verbeiſſen und bey meinem wiſſen verlies.*

(m) *Giburiti*) Gaſſarus & Flacius omittunt ignoratum. Anonymi manus ante laudata ſupplet: *widerfur.* M. Freherus: *So in mir ſchlaffenden ſich was erbiebe.* Vid. Gloſſar. Teut. Büren.

(n) Lege: *inti gerro buozzin frammert ſo fram ſo mir &c.* optimo ſenſu quem expreſſi. Gold.

(o) *Buoz ziu framort*) Gaſſarus Flavius omiſit in verſione: Anonymi manus ſupplevit: *und beger buſs zur beſſerung.* Quod & Freherus annotavit: q. d. peto impoſitionem pœnitentiæ ad emendationem. Goldaſti emendationem ſecutus ſum.

(p) Gaſſarus: *So fromm ſo mich G. der A. macht.* Freherus: *So fern oder ſo ſehr als mir &c.*

(q) *Giuuizzi*) Flacius præterit in verſione. Anonymus vult ſupplere: *und das geſetz forgib.* perperam; *giwiſſi* eſt ſcientia, verſtand, weisheit. Freherus: *macht und gewiſſen verleibet.*

(r) *Zi gifremene*) Gaſſarus: *zuvernehmen.* ſecutus Goldaſtus: *cognoſcendi*, perperam. *Fremen*, *gifremen* eſt exercere, operari. Vid. Gloſſ. noſtrum. Freherus: *zu wircken und zu verrichten.*

(s) *So iz th. w. ſi.*) Gaſſarus: *was dein wille iſt.* Sic & Goldaſtus: *quæ ſit voluntas tua;* minus rectè. Kero nos docet formulam, quâ Alemanni veteres ipſum vocabulum peregrinum Amen expreſſerunt vernaculo, ait: *Amen ſo ſi*, ut Galli hodie: *Ainſi ſoit-il.* dilucidius noſter textus: *So iz thin willo ſi.* i. ita fiat. Sic tua ſit voluntas.

Verba

Digitized by Google

Verba S. Cœnæ, Anglo-Sax.

Matth. XXVI, 26.

WItodlice wa hig ætun. ſe Hæland nam hlaf and hyne *gebletſode* (*) *and* bræc and ſealde hys leorning-cnihtun and cwæth. Onfoth and etath. his is min lichaman.(**) And he genam thone calic thanciende. and ſealde him. thus cwethende. Drincathe ealle of thyſſum. This is witodlice mines blodes calic niwre æ. (***) that byth for manegum agoten on synna forgyfennyſſe.

Juvat Appendiculam addere Lectori non diſplicituram. Nempe Synodicam Apoſtolorum Epiſtolam, quæ in Concilio Hieroſolymitano ſcripta, per Paulum & Barnabam ad Eccleſias Syriæ ac Siliciæ miſſa fuit Actor. XV, 23-29. ut illam Anglo-Saxonice Præfationi Legum ſuarum inſeruit Alvredus Rex: edidit vero pridem Marc. Zver. Boxhornius in Rudimentis Relig. Chriſtianæ Lugd. Bat. 1650. ſed quæ & huc, cum libellus ſit rarior, addi meretur.

THis is donne ærend gewrit de da Apoſtolas ſendon eallo to Antiochia, and Syria, and to Cilicia, da ſind nu of hædenum deodum to Chriſt gecyrd. Tha Apoſtolas and tha yldran gebrothera hæle eouue wiscad, and eowe cydad, that we geahsodon, that ure geferan ſume mid urum wordom to eowe comen, and eowe befrigran wiſan budon to healdanne, doñeuue him budon, and eowe to ævide geduuældon middæm manigfældum gebodum, and eowre ſauula ma forhwerfdon, donne hi gerihton: da geſonmodon we us ym that, and us eallum gelicod da, and weſendon Paulus and Barnabas, da men wilmad heora ſawla ſyllan for Drythenes naman. Mit him we ſendon Judam and Silan, that he eowe that ylce ſecgan. Dem Halgan Gaſt wæs geduht and us, æthat we nane byrden on eowe ſettan woldon ofer that the eowe neddearf was to healdanne: that done that ge forbèren that ge deofulgyld ne weordigen, ne blod, ne dicgen ne asmorod, and from dyrnun geligerum: and that ge willen, that othre men eowe ne don, ne dod ge that othrum monum.

HÆc eſt illa epiſtola, quam Apoſtoli miſerunt omnibus in Antiochia & Syria & Cilicia, qui ſunt ex gentilibus nationibus ad Chriſtum converſi. Apoſtoli & Seniores fratres ſalutem vobis optant, & vobis indicant; nos deprehendiſſe noſtrorum ſociorum quosdam noſtris verbis ad vos veniſſe, & vobis moleſtiori modo mandaſſe ſervare, quam nos ipſis præceperamus, & vos nimium conturbaſſe multiplicibus mandatis, & veſtros animos magis labefactaſſe, quam rectificaſſe; tunc congregavimus nos propterea, & nobis omnibus placuit mittere Paulum & Barnabam, qui deſiderant ſuas animas dare pro Domini nomine. Cum eis mittimus Judam & Silam, ut vobis idem dicant. Sancto Spiritui fuit viſum & nobis, ne ullum onus vobis imponeremus præter quod vobis neceſſarium erat obſervare: nimirum, ut vitetis idola colere, nec ſanguinem edere aut ſuffocatum, & ab ſcortationibus. Et, quod vultis, alios vobis non facere, ne facite id aliis.

(*) Bletſigende, Marc. 14, 22.

(**) Nimath. this ys min lichama. Adde è Lucæ 22, 19. Doth thys on min gemind.

(***) This ys min blod thære niwan cythneſſe. Luc. 22, 20. Thes calic ys niwe cythnes on minum blode ſe byth for eow agoten.

Errata

Si quæ hic illic levicula irrepſerunt, Lector, ut impoſſibile fuit vitare omnia, non magno fore offendiculo ſperamus. Unum tamen extantius fatemur ac dolemus occurrere in prima columna Fragmenti Iſidoriani, ſupra p. 1. Eſt nempe inepta citatio parentheſi per uncinulos [ ] incluſa, quæ ad Iſidorum & Palthenium remittit, ſenſu nullo. Hanc ut deleas totam amice rogamus.

Digitized by Google

Digitized by Google

POETÆ ANONYMI
TEUTONICI

RHYTHMUS
DE S. ANNONE

Archi-Epiſcopo Colonienſi

à

MARTINO OPITIO

Ex

Membrana Veteri Bibliothecæ Rhedigerianæ Vratislaviēnſis primum editus, & notis illuſtratus.

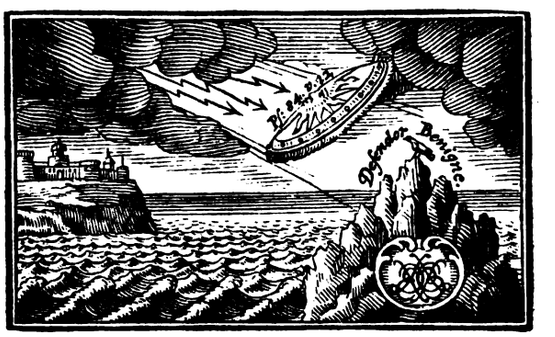
Accedunt

Verſio Latina & Notæ

B. JOH. SCHILTERI, JCti ARGENTIN.

Ut & Obſervationes

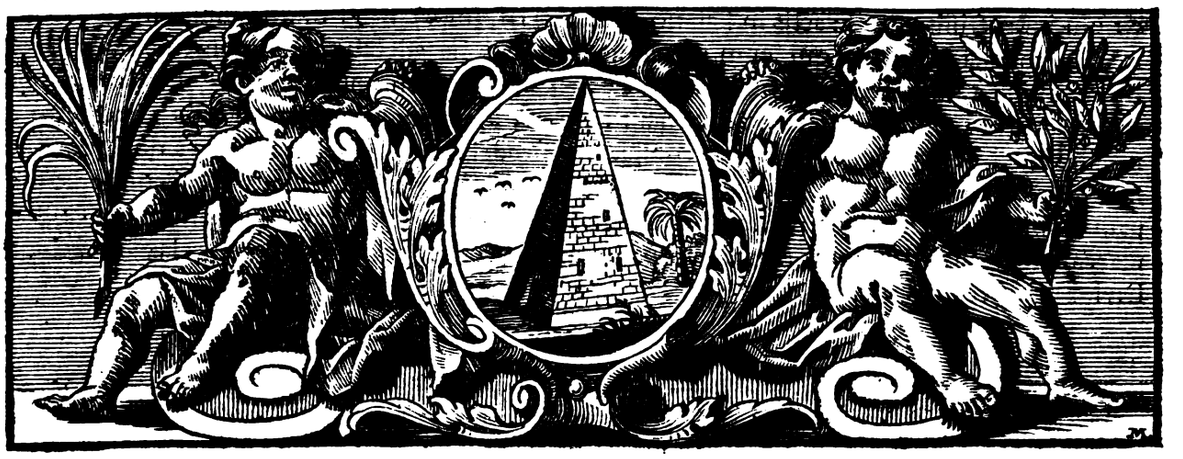
JOH. GEORGII SCHERZII,
D. & Juris in Univerſ. Argentor. Prof. Publ. Ord.

ULMÆ,
Sumptibus DANIELIS BARTHOLOMÆI,
M DCC XXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOH. GEORGII SCHERZII,

D. ac Juris in Universitate Argentoratensi Prof. Publ. Ordinarii

PRÆFATIO

IN

RHYTHMUM DE S. ANNONE

Archi-Episcopo Colonienſi.

DE hoc opere pauca, Benevole Lector, accipe. Edidit illud primus Vir, de re Germanica optime meritus, ex MSC. Bibliothecæ Rhedigerianæ, quam Uratislavia possidet, Martinus Opitius, Dantisci An. 1639. 8. & quidem cum Notis luculentis. Ast cum Opusculum hoc dignum judicaret, ut huic Antiquitatum Thesauro accederet, B. SCHILTERUS, id Versione Latinâ donavit, & Notis egregiis auxit. Junximus his etiam Nostras, ut textui, quem Opitius exhibet, vel integritas restitueretur vel claritas accederet. Quis hujus Rhythmi Auctor fuerit cum ignarissimis scio; nec adhuc ij, qui ex professo id egere, ut Anonymos detegerent, Voti sui compotes facti sunt hujus Carminis intuitu; ante seculum XI. finitum non videtur vixisse, nec tamen ultra seculum XII. illum collocaverim; loquendi ratio ostendit illum vel Colonienſem, vel in terris non adeo longe à Coloniâ Agrippinâ remotis natum & educatum fuisse. Plura quæ addam non habeo. Vale iterum, Benevole Lector, iterumque.

TESTIMONIA QUÆDAM DE ANNONE.

Lambertus Schafnaburgenſis in Hiſtoria German. ad A. 1075.

ANnum hunc multis cladibus insignem, potissimum lugubrem fecit obitus Annonis, Colonienſis Archi-Episcopi, qui post longam ægrotationem - - secundo nonas Decembris beato fine perfunctus ad angelos ex hominibus, ad immortalia à mortalibus transmigravit. Testantur hoc signa atque prodigia, quæ quotidie ad sepulchrum ejus Dominus ostendere dignatur, &c. *Paulo poſt.* Erat præter virtutes animi & morum gloriam corporis quoque bonis ornatissimus, statura procerus, vultu decorus, lingua promptus, vigiliarum & inediæ patientissimus: postremo ad omne boni operis exercitium

Digitized by Google

citium inſtructiſſimus. Exactis in Palatio (Henrici III. Imp.) haud multis annis, magna Imperatoris, magna omnium qui eum noverant expectatione adeptus eſt Colonienſem Epiſcopatum: atque ita deinceps in omnibus tam Eccleſiaſticis, quam reipublicæ negotiis haud imparem ſe acceptæ dignitatis gerebat; & ſicut editioris loci inſignibus, ita cunctis virtutum generibus inter ceteros regni principes conſpicuus incedebat. Reddebat ſollicitus quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo. Quia Colonienſis nominis majeſtatem & ſecularem pompam ambitioſius pene, quam aliquis ex præceſſoribus ejus oſtentabat ad populum: nec propterea tamen invictum inter tantas occupationum procellas ſpiritum unquam relaxabat à ſtudio Divinarum rerum, &c.

Conradus à Lichtenaw, Abbas Urſpergenſis in Chronico ad A. 1056.

POſt Henrici III. obitum quia filius ejus Henricus IV. adhuc puerulus fuit, Domina Agnes Imperatrix, Mater pueri Regnum ſub ſua cura aliquandiu tenuit, ac ſapienter & ſtrenue rexit. Donec Principes aliqui invidia ducti, puerum matri abſtulerunt, eamque regimine regni abalienaverunt. Quorum numero Dominus Anno Colonienſis Archi-Epiſcopus ſe immiſcuit, qui Puerum in loco, qui Werida dicitur, navi imponens, Matri abduxit. Quod ille qua intentione fecerit, vel qualiter Divino judicio placuerit, diſcernere non valemus: multa tamen incommoda extunc orta, & deinceps aucta, certum tenemus. Nam perinde diſſenſiones in Regno, Eccleſiæ perturbatio, monaſteriorum deſtructio, clericatus deſpectio, totius religionis & juſtitiæ conculcatio & cœpit & permanet.

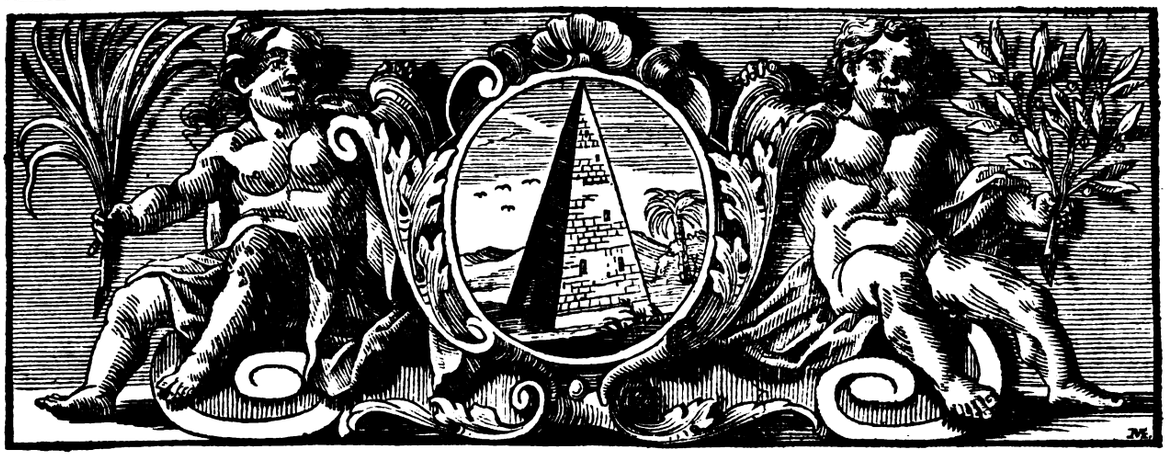
De morte Annonis ita Lambertus Schafnab. loc. cit.

AD ultimum data Satanæ in carnem quoque ejus poteſtate, ulcere peſſimo percuſſus eſt in utroque pede. Ita, ut putreſcentes paulatim carnes defluerent, & hinc inde abducta cute, conſumtis carnibus, fœdo aſpectu oſſa nudarentur. Qui morbus primo pedes, deinde crura & fœmora miſerabili modo depaſtus eſt, ac ſic poſt diuturnam macerationem penetrans ad vitalia animam ſuper argentum igne examinatum probatam de hac domo lutea transmiſit ad æternam in cœlis.

RHYTH-

Digitized by Google

RHYTHMUS DE S. ANNONE
COLONIENSE ARCHIEPISCOPO.

I.

[1] VVir horten ie [2] dikke ſingen
Von alten dingen,
Wi ſnelle [3] helide [4] vuhten,
Wi ſie veſte [5] burge brechen.
Wi ſich [6] liebin [7] winiſceſte ſchieden.
Wi riche künige al zegiengen.
Nu iſt cit daz wir denken
Wi wir [8] ſelue ſulin enden.
Criſt der unſer hero gut
Wi [9] manige ceichen her uns vure dut,
Als er uffin [10] Sigeberg [11] havit gedan
Durch den [12] diurlichen man

Den

I.

Audivimus ſæpe canere
De veteribus rebus,
Quomodo veloces Heroes pugnarint,
Quomodo firmas arces fregerint.
Quomodo cari amici ſibi valedixerint.
Quomodo divites reges penitus perierint.
Nunc eſt tempus ut cogitemus,
Quomodo nos ipſi conficiamus (aliquid.)
Chriſtus qui noſter dominus bonus
Ut multiplicia ſigna is nobis exhibet,
Sicut ſuper Sigebergum fecit
Per precioſum virum

San-

1) *Wir horten]* Auctor recens Commentarioli in Alphabetum Gothicum, a Bonau. Vulcano editus, initium hujus Rhythmi cum ſe producere aſſerat, omiſſo hoc exordio ſequentes tantum tres paragraphos exhibet. Iſtud itaque a codice illius abfuit.

2) *Dikke]* ſæpe. Retinuerunt Belgæ.

3) *Helide]* Helden. *Cheld*, ſive aſpiratione duplicata *Hheld*, idem fuiſſe veteribus quod nobis *Held*, aſſerere conatur is cui hæ literæ ac Germanum nomen omne haud parum debent, Melch. Goldaſtus olim noſter. Quamvis credi poſſit, quod a Græcis κέλται, ſeu per ſyncopen κέλται dicti fuerint, quaſi deſultores, ob equitandi peritiam. Sed repugnant hæc Cæſaris verba initio lib. I. de bello Gallico: *Gallia eſt omnis diviſa in partes tres, quarum unam incolunt Belgæ; aliam Aquitani; tertiam qui ipſorum lingua Celtæ, noſtra Galli appellantur.*

4) *Vuhten]* Fuchten, pugnabant, dimicabant. Infra num. XVII. *Die ſterrin vuhtin imi widir.* Item n. XXXIII. & XXXIX. n. XII. *In dem michilin meri vehtinde.* n. XXIII. *Eneas irvaht imi Walilant.* Kero Monachus S. Galli interpretatione vocabulorum barbaricorum in Regulam S. Benedicti Abbatis, ſæpius citanda: *Pugnabam, febtun. Pugnare, febtan.* Veteres autem τὸ c aſpirationi utplurimum non junxiſſe ideoque *rehte, rihtere, giriætis, zuht, nahtis, maht, vorht* ac talia ſcripſiſſe ita ac pronunciaſſe, quod ubique vel in hoc Poemate occurrit, ſemel notandum eſt.

5) *Burge]* Urbes: In hoc Carmine aliquoties. Willeramus: *after thero borg*, per civitatem. Gloſſæ ex libro veteri a Wolfg. Lazio lib. III. de migrationibns gentium adductæ: *Metropolis, hubetburge.* Tatianus Syrus Harmonia IV. Evangeliorum, cujus aliquot capita edidit Jo. Iſac. Pontanus lib. VI. Orig. Francicarum: *In thie burg Galileæ, thero name iſt Nazareth.*

6) *Liebin]* Kero: *Converſationis, libes. Converſatione, libe.* Vel de *vita* exponendum. Nam Otfrido S. Galli monacho in Evangeliorum libro, ante DCCLXXX. annos Rythmis lingua Francica conſcripto, *lib* idem eſt quod nobis *leben*; Belgis *leven*; Anglis, *liue*; Danis, *liff*, *vita.*

7) *Vuiniſceſte]* Freundſchafft, liebe: Willeramus in paraphraſi in Canticum Canticorum abhinc annos DL. ſcripta, multoties: *Min uuine*, pro, Amica mea, mein Lieb, meine Freundinn.

8) *Selue]* ſelbſt, ipſi.

9) *Manage]* manche. Confeſſio veteris Alamannorum Eccleſiæ: *Thes alles initi anderes manages.*

10) *Sigeberg]* In ducatu Bergenſi oppidum, ubi ſplendidiſſimum & magnificum ordinis D. Benedicti monaſterium Anno erexit; cujus fundationem Petrus Merſæus in Catalogo Archiepiſcoporum Colonienſium collocat in annum MLXVI. Diverſum ab eo eſt *Sigeburgum* (Annalibus Francicis & Regioni *Sigisburgum*) ad Ruram fluvium, qui Rheno apud Dusburgum miſcetur. Utrumque locum a *Sigambris* nomen traxiſſe Hubertus Thomas aſſerit Comment. de Tungris & Eburonibus: Sigambris vero nomen a flumine *Sige* quæſitum, haud dubitare ſe dicit manſurum Gedani decus Phil. Cluverius German. Antiq. lib. III. cap. IX.

11) *Havit]* Hatt. Sic §. 2. *Havit er*, pro: hette er.

12) *Diurlichen]* Vel, *tiurlichen*, ut §. XXXIV. charum, amicum

Den heiligen Biſchof [13] Annen
Durch den ſinen willen,
Dabi wir uns ſulin bewarin
Wante wir noch ſulin varin
Von diſime ellendin libe [14] hin cin ewin
Da wir imer ſulin ſin.

II.

IN der [15] werilde [16] aneginne
[17] Dü [18] liht war unte [19] ſtimma,
Dü diu [20] vrone Godis hant (valt,
Diu [21] ſpehin werch [22] geſcuph ſo manig-
Dü deilti Got ſini werch al in zuei,
Diſi uuerlt iſt daz eine deil:
Daz ander iſt geiſte:
Dü gemengite
Dei wiſe [23] Godis liſt
Von den zwein werch, das der menniſch iſt.
Der beide iſt corpus unte geiſt,
Dannin iſt her [24] na dim engele allermeiſt.
Alle geſcaft iſt an dem menniſchen,
[25] So iz ſagit daz [26] Evangelium.
Wir ſulin unſcir dritte werilde celin,
So wir daz die [27] Crichen horin redin.
[28] Zden ſelben erin ward geſcaphin
Adam, havit er ſich [29] behaltin.

III. Dü

Sanctum Epiſcopum Annonem,
Per ſuum beneplacitum.
Quo nos debemus cuſtodire
Quando nos aliquando debemus ire
Ex hac miſera vita ad æternam,
Ubi perpetuò debemus eſſe.

II.

IN mundi primordio
Quam lux eſſet & Verbum,
Quum ſancta DEI manus
Illa ſapientia opera crearet tam multiplicia,
Tunc partitus DEUS ſua opera omnia in duo,
Hic mundus eſt una pars:
Altera eſt ſpiritus:
Has commiſcuit
Sapiens DEI ars
Ex ambobus unum opus, quod Homo eſt.
Qui utrumque eſt corpus & ſpiritus,
Unde eſt ille poſt Angelos præcipuus.
Omnis creatura eſt in Homine,
Sic dicit Evangelium.
Debemus nos ad tertium mundum referre,
Sicut id Græcos audimus dicere.
Ad hunc honorem erat creatus
Adam, (ſi) ſe ſervaſſet.

III. *Cum*

amicum. Ita & apud Otfridum, *diuri*, lieb; Anglis, *deare*.

13) *Annen*] Hoc nomen *Annon* exhibet cap. I. & II. Catalogus nominum propriorum, quibus Alamanni quondam appellati, ex vetuſtiſſimo codice Monaſterii S. Galli editus a Goldaſto. *Hannonem* vocant Hermannus Contractus & Marianus Scotus.

14) *Hin cin euuin*] ad vitam æternam. Gr. ἀιὼν. Kero: *In æternum, in euuin.* Gloſſæ a Iuſto Lipſio e Pſalterio veteri excerptæ: *Euuethon, æternum.* Evangelia Otfridi:

Fon euuon unz in euuon,
Mit then drut ſelon.

15) *Uuerilde*] mundi. Ita ſemper ſcriptum in libris antiquis. Walther von der Vogeluueide, eques & Poeta Philippi & Ottonis Regum tempore laudante auctore (Marq. Frehero, ut puto), Commentarii ad Donationem Conſtantini:

Das uuirt der uuerlte hernach vil leit.

Otfridus: *uuorolt.* Kero: *Sæculum, uuerolt. Sæculo, uueraldi. Sæcularibus, uuerultlihchem.* Gloſſariolum Lipſianum: *uuerol, Sæculum:* & *uuerold uuerildi, uuerildis, Sæculum. Sæculi.*

16) *Aneginne*] Gloſſæ eædem: *Anagenni, initio. Anagen, principium.* Kero: *Initium, anakin, Initio, anakinne.* Willeramus: *Dero dugathen altero anaginna.*

17) *Dü*] Cum, da.

18) *Libt*] Kero: *Lumen, Leobt. Lumen lucernæ, daz leobt des leobtes.* Otfrido *liobt.*

19) *Stimma*] lege: *ſcina* ſplendor claritas. *Scherz.*

20) *Vrone*] Sancta. Infra n. XXXI. XXXII. XXXVI. Inde nobis: Fronleichnam, Fronaltar. Gloſſa Speculi Saxonici lib. I. artic. LIII. *Froubote, heiſt der frone auſs zuueierley urſachen. Zum erſten das er zu ſeinem ampt ſchuueren muſs. Zum andern das er Gottes recher iſt. Fronarbeit* Eugippio in vita S. Severini *opus ſacrale* dicitur, ut ad cap. XIV. notat Scholiaſtes, Marcus Velſerus forte. *Froniſga* apud Otfridum honorabilis, venerandum. *Frondienſt* & ſervitium ſignificat. *Frone*, portorium, cenſus ſoli. *Frongeuuald*, carcer, & ſimilia.

21) *Spehin*] Kero: *Sapiens, ſpaher. Sapienti, ſpæhemu. Sapientis, ſpahe. Sapientiæ, ſpahii.*

22) *Geſcuph*] Idem monachus: *Creatori, ſceffantin.*

23) *Godis liſt*] In bonam partem. Idem: *Ars, liſt. Artis, liſti. Artifices, liſtara. Artificium, liſtaro.* Tirol Rex Scotorum Paræneſi ad Filium:

Du zuuei ſint rechtu ritter mal, und uf der bruſt der beſte liſt.

24) *Na dim engele allermeiſt*] Angelis proximus. Reſpicit ad Pſal. VIII. v. VI.

25) *Soiz*] *uuie* Kero: *Tanquam, ſoſo. Velut, ſamo ſoſo, ſamo ſo.*

26) Evangelium hic generatim Scripturam S. videtur ſignificare, quum in nullo IV. Evangeliſtarum iſta legantur. S. Hieronymus in Ezech. c. I. *Homo, qui minor mundus a Philoſophis appellatur.* Vide Jul. Firmicum Præf. Lib. 3. Aſtronom. Origenes Lib. 3. de Conſumm. Mund. fi.

27) *Criechin*] Græcos. Ita fere veteres libri, aut cum K. *die Kriechen.* Diſſertationum vero de hominis præſtantia referti omnes Philoſophorum Græcorum libri. Videndi tamen imprimis Plato epiſt. VII. Xenophon memorabil. lib. I. Plotinus paſſim. Ecphanta Pythagoricus apud Stobæum Serm. XLVI. Incertus de vita Pythagoræ apud Photium Codice CCLIX. Sextus lib. VIII. adv. Mathematicos, & in Aurea Carmina Commentarius auro magis aureus Hieroclis.

28) *Zden*] zu den. Semel iſtud monendum, contractiones has vocabulorum majoribus noſtris multo fuiſſe uſitatiſſimas. Sic, *Ci in, Ceriſt*, pro *zu ihnen, zu erſt*, & talia in hoc Poemate multoties.

29) *Behaltin*] Kero: *Saluus, heiler, kehaltaneer. Salventur, kihaltan ſin. Servare, haltan, kehaltan.* Sic veteris Homiliarum libri fragmentum apud Joach. Vadianum in Farragine Antiquitatum: *Uns iſt erſchinen der guote uuille, undo die mennisheit unſeres haltares.*

30) *Balch*]

Digitized by Google

III.

Dü ſich Lucifer dü ce ubile gevieng
Unt Adam diu Godis wort ubirgieng,
Du [30] balch [31] ſigis Got deſti mer,
Daz her andere ſini werch ſach rechte gen,
Den manen unten ſunnen
Die gebin ire liht [32] mit wunnen:
Die ſterrin bihaltent ire [33] vart,
Si geberent vroſt unte hizze ſo ſtarc.
Daz fuir havit ufwert ſinen zug.
Dunnir unte wint irin vlug.
Die wolken dragint den reginguz.
Nidir wendint wazzer irin vluz.
Mit blümin cierint ſich diu lant.
[34] Mit loube dekkit ſich der walt.
Daz wilt habit den ſinin ganc.
Scone iſt der vügilſanc.
Ein iwelich ding [35] diu é noch havit
Di emi Got van eriſt virgabit.
Newere die zuei geſcephte,
Di her geſcuph die bezziſte,
Die virkerten ſich in diu doleheit,
Dannin hubin ſich diu leiht.

IV.

CUnt iſt wi der vient [36] virſpun den man,
Zi [37] ſcalke wolt er ün havin.
So vürt er cir hellin
Die vünf werlt alle,
Unze Got geſante ſinin ſun,
Der irloſte uns von den ſünden.
Ce opfere wart her vür uns bracht,
Deme dode nam her ſini maht,

Ce

III.

CUm ſe Lucifer malo manciparet,
& Adam DEI verbum tranſmearet,
Tunc iraſcebatur iis DEUS eò magis,
Quod alia ſua opera videret rectè vadere,
Lunam atque ſolem.
Qui largiuntur lumen ſuum cum gaudio
Stellæ ſervant ſuum iter,
Pariunt frigus & calorem ſic fortiter.
Ignis habet ſurſum ſuum tractum.
Tonitru & ventus ſuum volatum.
Nubes portant pluviæ fuſum.
Inferius vertit aqua ſuum flumen.
Floribus ornat ſe terra.
Fronde tegit ſe ſylva.
Fera habet ſuum iter.
Pulcher eſt avium cantus.
Quælibet res legem ſuam adhuc habet,
Quam ei DEUS ab initio condidit.
Solum illæ duæ creaturæ,
Quas ille creavit optimas,
Perverterunt ſe in ſtultitiam
Unde ortæ ſunt iſtæ miſeriæ.

IV.

NOtum eſt, quomodo inimicus ſeduxerit hominem,
Pro ſervo volebat eum habere.
Ita duxit ad infernum
Quinque ætates omnes.
Usque dum DEUS miſit ſuum Filium,
Qui liberavit nos à peccatis.
In hoſtiam fuit is pro nobis adductus,
Morti abſtulit ejus po tentiam.

Ad

30) *Balch*] Excerpta Lipſii: *Abalgi, ira. Belgon, iraſci. Bilgiſtubti, iraſcere. Farbelgeda, exacerbavit. Irbelgedon, exacerbarunt.* Notkerus verſione Pſalmor. a Goldaſto laudata Notis in Valerianum Cimelens. Epiſc. de bono diſciplinæ: *daz ſih Cot éteuuenne ne belge: ne quando iraſcatur dominus.* Otfridus lib. II. Evangelior. cap. XVIII.

Quit Got ſih belge thrato
Sulichero dato.

31) *Sigis*] lege: *ſig is.* Scherz.

32) *Mit uuumen*] cum gaudio & oblectatione. Nithart citante Goldaſto Animadv. ad Winsbekium:

Blumen und kle,
Manigerhande uuunne me,
Hat verderbet uns der ſne.

Porro hæc deſcriptio divinorum operum luculenta eſt, & comparanda merito locis Græcorum Latinorumque Poetarum ſimilibus. Imprimis huc facit metr. VI. libri IV. Boethii de Conſol. Philoſophiæ.

33) *Vart*] curſum. Sic §. V. *varin*, pro, ire.

34) *Mit loube*] foliis. Winsbeke:

Er (Got) git dir noch ein iemer lebèn,
Und ander gabe mannicvalt,
Me danne löbes habe der uualt.

35) *Diu é*] legem, fœdus. Kero: *Tam veteris quam novi teſtamenti, ſo dr altun euua ſo ſama dr niuun.* Willeramus: *Thiu auſteritas thero euuo; auſteritas legis.* Inde *Euuarto, ſacerdos. Eſago, curialis*, ac ſimilia in rhythmis veterum. Capitula Karoli Calui: *Secundum legem & euuam*; ut cum Pithœo legendum cenſet Iac. Sirmondus. Hinc noſtrum *Ehe* fœdus nuptiale. Vide Gloſſar. V. C. Frid. Lindenbrogii ad Codicem Legum Antiquarum & pluribus Goldaſtum ad Tirolem. Dicit vero Poeta noſter, omnia leges ſuas retinere, ut Boeth. lib. III. de Conſol. metr. II.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immenſum
Legibus orbem provida ſervet.

36) *Virſpûn*] ſeducebat. Apud Otfrid. *virſpurnen*, verirren. *giſpuoni*, irrthumb. Confeſſio Veteris Alemannor. Eccleſiæ: *Odo andran giſpuoni ſo uuaz ſo ih uuidar Gotes uuillen getatì*; vel alios errores, ſi quid contra Dei voluntatem feci: ut vertendum erat Goldaſto Alamannicar. Antiquitatum tom. II. parte II. Opitius. Recte quidem Celeb. Opitius *verſpuon* reddit per: *ſeducebat*; eſt enim compoſitum ex *ver*, quod ſæpiſſime *corruptionem*, *deteriorationem* indicat & *ſpanan*, quod eſt ſuadere, ſuggerere. vid. infra ipſius Opitii Notam ad §. 45. v. 5. & Notam meam ad Otfridi III, 22, 23. Sed in reliquis labitur, ceu jam obſervavit Palthenius ad Tat. p. 387. Nam primo verbum *virſpurnen* tanquam plane alienum huc non pertinet: dein *geſpuoni* in Confeſſione Vet. Alemannica non denotat *errorem*, nec eſt ſubſtantivum, ſed verbum imperfecti temporis; ita, ut: *Odo andran giſpuoni* idem ſit ac: *aut aliis ſuaſi.* Quamvis autem Celeb. Eccardus in Notis ad Monum. Catech. p. 184. aliter, ac ego vertat: *andran giſpuoni*, in eo tamen conſentit mecum, quod *giſpuoni* non denotet *errorem*. Scherz.

37) *Scalke*] Kero: *Servus, ſcalch. Servos, ſcalcha.* Canticum Simeonis, lingua Gothica: *Fra leitais ſcalck teinana. Nunc dimittis ſervum tuum.* Idem ex interpretatione Teutonica Harmoniæ Evangelicæ Tatiani: *Nu forlaz thu Truchtin thinan ſcalc.* Decretum Taſſilonis Ducis Baioariorum: *Servi*

Digitized by Google

Ce hellin vur her ane ſunden,
Her [38] herite ſi mit gewelde
Der tiuvel virlos den ſinen gewalt,
Wir würdin al in vrie gezalt:
In der douſe würde wir Criſtis man.
Den Heirrin sülin wir [39] minnan.

Ad inferos deſcendit absque peccatis,
Debellabat eos cum fortitudine.
Diabolus perdidit ſuam potentiam,
Nos fuimus omnes in libertatem recenſiti.
In baptiſmo facti ſumus Chriſti homines. (vaſalli.)
Dominum hunc debemus amare.

V.

[40] VPhüf Criſt ſinis Crucis vanin,
Die zueilf bodin hiz her in diu lant varin:
Vane himele gaf her ün diu craft,
Daz ſi überwunden diu heidinſcapht.
Rome uberwant Petrus.
Diu Criechen der wiſe Paulus.
Seint Andreas in Patras.
In India der güte Thomas.
Mattheus in Ethyopia.
Simon unte Judas in perſia.
Seinte Jacobus in Hieruſalem:
Nu is her dar in Galicia [41] biſten.
Johannes dar [42] in Epheſo,
Vili süze kond er predigin:
Uz des grabi noch wehſit himilbrot,
Daz dekkit [43] manigirslahte noth.
Andre Mertirere manige,
(So iz [44] witin iſt ci ſagine)
Mit heiligem irin blüde
Irvüldin Chriſtis gemüde.
Mit arbeiden quamen ſi cirin heirrin,
Nu havit her ſi mit erin.

V.

Suſtulit Chriſtus ſuæ Crucis vexillum,
Duodecim Apoſtolos juſſit in terras ire:
De cœlo dedit eis hanc facultatem,
Ut vincerent gentilitatem.
Romam ſuperavit Petrus.
Græcos ſapiens Paulus.
Sanctus Andreas in Patras. (miſſus.)
In Indiam bonus Thomas.
Matthæus in Æthyopiam.
Simon & Judas in Perſiam.
Sanctus Jacobus in Hieruſalem:
Nunc eſt ille in Gallicia ſepultus.
Johannes illic in Epheſo.
Valde dulciter poterat is prædicare.
Ex cujus ſepulcro adhuc creſcit cœleſtis panis,
Qui medetur variis afflictionibus.
Alii martyres varii
(Quos longum eſſet enarrare)
Sancto ſuo ſanguine
Adimplerunt Chriſti Voluntatem.
Afflictionibus venerunt hi ad ſuum Dominum,
Nunc habet hic illos cum honore.

VI. Die

VI. Troja-

Principis, qui dicuntur Adelſcalc. Hinc uſitata Principibus Imperii nonnullis ſcribendi ad vaſallos ſuos formula; *Unſerm Edelknecht.* Vide Gloſſar. Lindenbrogii.

38) *Herite*] debellabat: Unde noſtrum, verheeren.

39) *Minnan*] Kero: *Amare minnoon. Diligit. minoot Dilexit, Keminota. Dilectionis, minna.* Winsbeke:

Sun minne minneklichen Got,
So kan dir niemer miſſegan,
Er hilfet dir us aller not.

Sumunt pro Venere priſci vates noſtri interdum. Friderich von Huſen, citante Goldaſto:

Minne, Got muſſe mich an dir rechen,
Uuie vil du minem herze der fröde uuendeſt.

Retinent & Germani inferiores; at ſuperioribus inter prætextata eſt fere ac obſcæna.

40) *Ub büff Criſt finis crucis vanin*] Vexillum crucis. Prudentius Pſychomachiæ lib.

Vexillum ſublime crucis, quod in agmine primo
Dux bona prætulerat, defixa cuſpide ſiſtit.

Venant. Fortunatus:

Vexilla Regis prodeunt.
Fulget Crucis myſterium.

Et ita Conſervator noſter triumphans de morte antiquitus depingebatur. Ionas Aurelianenſis Epiſc. lib. II. de cultu imaginum de vexillo crucis ſæpe; cum quo exhibent & Chriſtianos Imperatores devicto paganiſmo nummi veteres. Conſtantinum M. ſignum crucis, quod de cœlo ſibi fuerat demonſtratum, in militaria vexilla transformaſſe, ac labarum, quem dicunt draconem, in ſpeciem crucis dominicæ exaptaſſe, idem Jonas refert. De vocabulo *vane* ſive *fane*, ejusque varia ſignificatione, accurate Lindenbrogius in Gloſſario ad Leges Veteres, & Henricus Spelmannus Eques Anglus in Archaiologo Londini ante hos XII. annos edito, cujus partem alteram adhuc deſideramus.

41) *Beſtén*] Sepultus. Belgis, *beſteden.* D. Iacobi autem reliquias Hieroſolymis Romam latas aſſerunt literæ, quæ feruntur, Leónis III. Papæ & Callisti II. ut obſervat in magno opere Baronius.

42) *In Epheſo*] Chryſoſtomum ac Theodoritum diverſæ ſententiæ eſſe, Iohannem nimirum in Patmo inſula exceſſiſſe, Ioſ. Scaliger ad Euſebii Chronic. annotat. Huc facientia videſis imprimis apud Baronium notationibus in Martyrol. Roman. ad d. XXVII. Decembr.

43) *Manigirslahte*] mancherley. Willeramus: *Unte manigslahtigen virtutibus*, apud eund. *allerſlahte*, allerley.

44) *Uuitin*] uueitleufftig. Ita infra aliquoties.

45) *Die*

VI.

45 Die Trojaniſchen Vranken
Si sülin is 46 iemir Gode danken,
Daz her ün ſo manigin heiligin havit geſant,
So iz dar in 47 koln iſt gewant,
Da dir reſtit 48 ein sülich menige 100.
Van ſenti Mauriciin 49 herige,
50 Vnt eilf tuſent 51 megide
Durch Criſtis minn irslagene.
Manige biſchof alſo 52 herin,
Die dir 53 ceichinhaftig warin, 105.
Als iz 54 mer iſt vane ſent Anno,
Des love wir Criſt mit ſange.

II. 55 Ce

VI.

Trojani Franci
Debent perpetuo DEO gratias agere,
Quod is illis tot Sanctos miſit,
Qui hîc Coloniæ diverterunt.
Ubi tibi quieſcit tanta multitudo
De S. Mauricii exercitu:
Et undecies mille virgines
Ob Criſti amorem interfectæ.
Multi Epiſcopi admodum illuſtres,
Qui tibi miraculoſi fuerunt.
Sicut hoc celebre eſt de S. Annone,
Ob id laudamus Criſtum carmine.

VII. Co-

45) *Die Troianiſchen Vranken]* Nulli veterum auctorum, qui de rebus Troianis agunt, Francorum nomen auditum: ſed nec quicquam de illis, qui ante labantes imperii Romani vires ſcripſerunt. Aurelianus, quod ſciam, primus nominatur Fl. Vopiſco, qui tribunus legionis VI. Gallicanæ apud Maguntiacum illos repreſſit: Unde cantilena militaris: *Mille Francos, mille Sarmatas ſemel occidimus.* Cujus verſus Trochaici occaſione alius non viſus hucuſque apud Vell. Paterc. lib. II. viris doctis, aut neglectus ſaltem, addendus eſt in Lepidum ac Plancum, cum ille Paullum; hic Plancum Plotium fratres ſuos proſcriptioni Antoninianæ ſubjeciſſent:

De Germanis, non de Gallis duo triumphant Conſules.

Franciæ porro mentionem Eumenius Panegyrico ad Conſtantinum facit. Item Hieronymus in Hilarionis vita his verbis: *Inter Saxones quippe & Alamannos gens ejus non tam lata quam valida, apud hiſtoricos Germania, nunc vero Francia vocatur.* At latiſſimis, ut demonſtrari aliunde poteſt, finibus hæc gens circumſcribebatur, & credibile eſt, Germanos libertatis amantiſſimos, quam ferro & virtute aſſerebant, nomen hoc ab ipſa, *Thi Franken* die Freien, quaſi immunes ſervitute ac metu, ſumpſiſſe. Valeant igitur ſomnia de Francis ab ipſius Troiæ cineribus repetitis Hunibaldi, Adonis, aliorumque, quos tota armenta ſequuntur; eruditi etiam nonnulli Poëtæ Galli cum Principe ſuo Ronſardo, quos profeſſum tamen nomen abſolvit. Ad vocabulum vero *Franc*, & nunc uſitatum, pluribus agunt Lindenbrogius & Spelmannus. Franci pro liberis hominibus dicuntur in lege Ripuarior. Tit. XVIII. C. III. ac locis aliis quæ non compilo. At Francos ſero hoc nomine dictos, qui Germani vocitati fuerant, vel ex Procopio diſce lib. de bello Goth. *Opit.* Franci Trojani cognominantur ex vetuſto errore, quem retexi Obſerv. V. ad Chron. Jac. de Königshov. *Schilter.*

46) *Iemir]* Gloſſæ Lipſianæ: *Iemer, æternum.* Winsbeke:

Du gebe in dort din iemer leben.

47) *Koln]* Francos inferiorem Germaniæ limitem ad Rhenum tenuiſſe, ex tabula Peutingeriana, Auſonio, Agathia, Sidonio aliisque ſcriptoribus notum eſt. Quos illis fines certis ductus argumentis aſſignet Phil. Cluuerius, vide lib. III. Germ. Ant. cap. XX. Omnem autem gentis notitiam & quicquid huc facit magno ſtudio congeſſit in Originibus Francorum Ioan. Iſacius Pontanus.

48) *Ein ſülich menige Van Santi Mauriciin herige]* Martyrol. Rom. X. Kal. Octobr. *Secundi in Gallia, in loco Agauno, natalis ſanctorum martyrum Thebæorum, Mauricii, Exuperii Candidi, Victoris, Innocentii & Vitalis, cum ſociis ejusdem legionis, qui ſub Maximiano pro Chriſto necati, glorioſa paſſione mundum illuſtrarunt.* De Mauricio Venantius Fortunat. lib. II.

Quo pie Maurici ductor legionis opimæ
Traxiſti fortes ſubdere colla viros.

Ejus lanceam Cracoviæ aſſervari narrat Cromerus lib. III. de rebus Polonor.

49) *Herige]* cohortes, manipulos. *Here.* caſtra ſive exercitus. Unde *Herzog*, dux copiarum; *Herſchild*, clypeus militaris; nomen Alamannicum *Herman*, alia.

50) Undecies mille virgines. Gobelinus Perſona ſcripſit tractatum de Legenda XI. millium Virginum, & eam in dubium jam tum vocare auſus fuit. *Meibom. in vita Gobelini* H. Valeſius in Valeſianis pag. 49. ait: *Il y a eu une ſainte Urſule Martyre ſuivant la commune opinion. On ignore neanmoins de quel tems elle a été. Mais ſe ſuis tres-humble ſerviteur des onze mille viergas. La fable eſt un peu trop manifeſte, pour pouvoir la ſuffrir. Voicy ſur quoi cette erreur eſt fondée ſuivant la conjecture du ſavant Pere Sirmond. Ceux qui ont forgé cette belle hiſtoire, aiant trouvé dans quelques Martyrologes MScrits;*

SS. URSULA ET UNDECIMILLA V. M.

C'eſt à dire: Sanctæ Urſula & Undecimilla Virgines Martyres. & s'étant imaginez qu' Undecimilla avec l' V. & l' M. qui ſuivoient, etoit un abregé pour Undecim millia Virginum Martyrum. Ont fait là deſſus ce Roman que nous avons aujourd'huy. Je ne comprens pas comment les Docteurs de Sorbonne, parmi lesquels il y a tant d' habiles gens, ont bien voulu laiſſer pour Patrones tutelaires de leur Egliſe cette troupe de ſaintes de contrebande, pendant qu'ils en avoient à choiſir tant d' autres de bon alloy.

51) *Megide]* Virgines. Infra n. XXXI. Chronicon antiquum a Meibomio citatum ad Northov. Origin. Marcan.

Nam hernach Keiſerlicher acht
Zu Northuſen ſin Iunckvrouulin
Beatricem das Megetin.

52) *Herin]* Herrlich: ut num. ſeq. *heror*, herrlicher.

53) *Ceichin haftig]* miraculis inſignes.

54) *Mer]* fama. num. X. & XXXVII. Otfrido *mari.* Willeramo, *maara*, nuncium. Belgis hodie *maere*, pro fama & nuncio; noſtratibus fere pro fabula, *ein merlein. Unmâre*, ignobile, minus glorioſum. Gravenberg laudante Goldaſto ad Winsbekium:

Im uuas dahaim unmâre
Sich verligen ainen tak.

Digitized by Google

VII.

55 CE Kolne was her 56 gewihet biſchof.
Des ſal diu ſtat iemir loben Got,
Daz 57 in der ſconiſtir burge
Die 58 in diutiſchemi lande ie wurde,
59 Rihtere was der 60 vrumigiſti man,
Der ie 61 ci Rini biquam:

Ci diu daz diu ſtat deſti heror 62 diuhte,
Wandi ſi ein ſo wiſe 63 herdum irluhte,
Vnte diu ſin dugint deſti 64 pertir weri,
Daz her einir ſo herin ſtedi plegi.
Koln iſt der heriſtin burge ein,
Sent Anno braht ir ere wole heim.

VIII.

OB ir willit 65 bekennin
Der burge aneginne,
So virnemit umbi die 66 grimmin heidinſcapht
Dannin den aldin burgin quam diu crapht.
67 Ninus

VII.

Coloniæ conſecratus fuit Epiſcopus,
Ideo debet hæc urbs perpetuo laudare DEUM.
Quod in pulcherrima urbe,
Quæ in Teutonica regione unquam fuit,
Iudex fuit probiſſimus vir,
Qui unquam ad Rhenum pervenit.
Ad hoc, ut hæc urbs eò magis præcelleret,
(illuſtrior evaderet.)
Quandoquidem eam tam ſapiens Princeps illuſtraret.
Atque hæc ejus virtus eò illuſtrior eſſet,
Quod uni tam præcellentium urbium præeſſet.
Colonia eſt illuſtriſſimarum urbium una,
Sanctus Anno ipſi gloriam bene intulit.

VIII.

SI vultis cognoſcere
Hujus civitatis originem,
Percipite de tyrannico paganiſmo,
Unde priſcis civitatibus venit potentia.

Ninus

Retinent Sileſii, ut vocabula veterum plurima, quorum uſus jam alibi vel rarus, vel nullus.

55) *Ce Kolne]* Ex ſchola Babinbergenſi, cujus magiſter fuerat, pertractus ab Henrico III. Imp. in aulam, exactis illic aliquot annis apud Confluentiam Colonienſis Eccleſiæ Epiſcopus lectus eſt, Hermanno nominis hujus Præſule ſecundo ex hac luce ſubtracto; ut ait monachus Sigebergenſis Annonis æqualis ſcriptor ejus vitæ, quam exhibet Laur. Surius Tomo VI.

56) *Geuuihet]* A. C. MLV. V. Non. Martii, eodem auctore.

57) *In der ſconiſter burge]* urbe pulcherrima Germaniæ. *Urbem magni nominis* eam vocat Amm. Marcell. lib. XV. *urbem munitiſſimam* lib. XVI. πόλιν ἰσχυροτάτην τῷ Ῥωμῃ μεγίστην, *urbem adſitam Rheno maximam*. Zoſimus lib. I. Notitia Civitatum & Provinciarum Gallicarum poſt Schobingerum, Bertium, Sirmondum, nuper ab Andr. du Cheſne Tom. I. Hiſtor. Franc. Scriptor. ex emendatione Ioſ. Scaligeri accuratius edita: *Metropolis* (Provinciæ Germ. II.) *Ciu. Agrippinenſium, id eſt, Colonia.* Ita primus illi locus in diviſione regni inter Karolum & Hludouuicum Reges facta; ut & alibi.

58) *In Diutiſchemi lande]* Otfridus præfat. in lib. Evangelior. *Theotiſce conſcriberem.* Walafrid. Strab. lib. VII. de reb. Eccleſ. *Secundum noſtram barbariem, quæ eſt Theotiſca.* Leg. Longobard. lib. I. tit. XIV. l. XV. *Quod nos Teudiſca lingua dicimus heriliz*, Belgæ *Duitſchen* vel *Duytſchen* Saxones *Dûdſchen*, Dani *Tydsker*, Itali *Todiſchi.* Græci recent. τυτίσκοι.

59) *Ribtere]* Judex, Præſul.

60) *Vrumigiſti]* Frömeſte, pientiſſimus.

61) *Ci Rini]* ad Rhenum n. XXIII. Winsbeke.

Sun bohgeburt iſt an dem man
Und an dem uuibe gar verlorn
Da uuir nibt tugenden kieſen an,
Als in den Rin geuuorfen Korn:
Suuer tugende hat derft nuolgeborn.

Qui verſus propter ſingularem elegantiam adduci merentur.

62) *Diuhte]* dauchte, videbatur. *Opit. Diuhte*, interpretatur M. Opitius, *dauchte, videbatur.* Sed id quod videtur & apparet duntaxat, revera non eſt, quod videtur. Id quod contra mentem Poëtæ noſtri. Itaque magis eſt, ut *diuhen* ad Verbum *Thihen*, quod etiam *diehen* apud Notkerum ſcribitur, quod eſt evadere, progredi, creſcere. Vid. Gloſſar. noſtr. *v. Thihen.* Schilt.

63) *Herdum]* Willeramus: *Uuie luſſam dine genge ſint bertuomes dohter in denemo geſcuobe;* ut habet Ms. *Hertuom*, nobis herſchafft; ab *Her*, herus, & particula *tuom* ſive *duom* aut *dom*, ut *Keiſertum*, *Herzogtum*, *Eigentum.*

64) *Pertir]* Quid hoc vocabuli ſit ignorare me fateor; & eroſa eſt in membrana illius medio litera, conjecturis vix revocanda. Forte, *breiter*, id eſt, major, latior, legendum. *Opit.* Non opus hac conjectura, eſt enim *Pertir* vel *Bertir* & comparativus à *Bert*, vel *Pert*, h. e. illuſtris, clarus. de quo in eod. Gloſſar. voc. *Beraht.* Schilter. Poſitivus *pert*, pro quo frequentius legitur *bert*, *beraht*, *bereht*, *brecht*, eſt: *clarus*, *lucidus*, *illuſtris.* Hinc nomina *Albert*, omnino clarus. *Dagobert*, Heros vel Miles clarus. *Filibert*, multum clarus &c. in Gl. Keronis eſt: *foraperabtida*, præclara. Conf. Palthen. ad Verſ. Tat. pag. 386. & Stad. in Expoſ. Voc. Bibl. Germ. p. 481. Verſum itaque hunc ita redde:

Et ejus (Annonis) *virtus eo illuſtrior fieret.*
Scherz.

65) *Bikennin]* ſcire, noviſſe.

66) *Grimmin]* Grimmige, fera, indomita. Sic apud Willeramum *heitere*, pro heiterkeit, ſerenitas: *vinſtre*, pro finſterniſs: *ſmeiche*, pro, ſchmeicheley; *einvaltige*, *gehorſame*, ut eſt in Ms. pro: *einfaltigkeit*, *geborſamkeit*, quod edidit Merula. Et hoc notare debui propter magnum ex nobiliſſimo quodam ſodalitio noſtro heroa, qui ea parte qua ſic loqui cum antiquitate in Pſalmis a me editis conſuevi, emendari loca quædam, quamvis imperare Princeps optimus potuiſſet, rogavit. Ob alia illius operis, tantis laboribus ac diligentia, quod abſque jactatione dixerim, mihi conſtantis, vellicare me clanculum videtur alibi impudens os Theologaſtri cujusdam parvuli; cui cum auctoritatem ac diverſam ſummorum ſeculi virorum ſententiam opponere poſſim, calcitronis aſini ſtupor æſtimandus mihi non eſt.

67) *Ninus*

Digitized by Google

[67] Ninus hiz der eriſti man
De dir ie [68] [der ie] volcwigis bigan.
Her [69] ſaminodi ſchilt unti ſper,
[70] Des lobis was her vili ger.
[71] Halſpergin unti [72] brunievn [bruniun]
Dü gart er ſic, ciih [ſich ciſt] ſturm.
Die helmi ſtalin [73] heirti,
Du ſtift er [74] heriverti.
Diu liute warin [75] unz an diu
[76] Vil ungeleidigete.
Ir iwelich haviti ſin lant,
An din andirin ſich [77] niwiht ni want.
Vngewenit warin ſi ci wige,
Vili lieb waz daz Nino.

Ninus dicebatur primus vir,
Qui unquam bella ſuſcepit.
Collegit ſcuta ac haſtas,
Gloriæ erat valde cupidus.
Collaria & loricas,
Tunc præparavit ſe ad oppugnationem.
Galeas æreas fabricavit,
Tunc inſtituit expeditiones (militares)
Homines erant usque huc
Multum illæſi (quieti, pacifici)
Quilibet (populus) habebat ſuam regionem.
Ad alios ſe nequaquam vertebat.
Inconſueti erant ad bella,
Multum gratum erat id Nino.

IX.

NInus leirti ſini man aribeiti lidin,
In [78] geweſinin ritin,

IX.

NInus docebat ſuos homines labores tolerare,
In armis ambulare,

Daz

Ut

67) *Ninus biz der eriſti man]* Juſtinus ex Trogo Pompejo lib. I. cap. I. *Primus omnium Ninus, rex Aſſyriorum, veterem & quaſi avitum gentibus morem nova imperii cupiditate mutavit. Hic primus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad reſiſtendum populos, terminos uſque Lybiæ perdomuit.*

68) *Volcuuigis]* Gloſſæ Lipſii: *uuige* prælium, bellum: *uuigis*, belli, *uuiga*, prælia. Otfrid. lib. II. Evangeliorum.

Thie in herzen ni eigen nih einaz uuig;

Id eſt, qui animo nullum bellum moliuntur. Hinc apud Willeramum *uuighuis*, caſtrum ſive caſtellum, & apud Poetas noſtrates: *Küne uuigant*, ut *küne degen*, *küne held*, *küne reken*, quæ ſynonyma ſunt.

69) *Saminodi]* congregabat n. XXV. XL. Otfrid. *Samanoti*, geſammlet. Kero: *Cænobitarum, Samanungono. Cænobiis, ſamanungu.*

70) *Des lobis uuas her vili ger]* Avidus erat laudis. Idem Frater Sangallenſis: *Deſiderare, Keroon. Deſiderium, Kirida.* Confeſſio vetus: *Oto thuruh anderes mannes giſpenſti, girida, abunſtes;* vel aliorum hominum ſuaſione, concupiſcentias, invidias. Ita *geren* pro begeren. Winsbekia ad Filiam.

Suuer hober minne tuuingen gert
Der ſol vnfüge laſſen gar, und machen ſich
den uuerden uuert.

71) *Halſpergin]* Auctor de geſtis Theoderici Bernenſis:

Da die zuuen chuone man
Zü dem ſtreit geſprungen,
Ir halſperg erklungen.

Et iterum:

Blodleins Rekhen die uuaren allgar.
Mit tauſend halſperg huoben ſi ſich dar.

Ubi *Halſperg* idem eſſe quod arcus exiſtimavit Lazius. Sed ego audiendum illos cenſeo, qui loricas ſic dici aſſerunt, ac μετωνυμικῶς ipſos loricatos & cataphractos in expeditionem ducendos. Inter hos Marq. Freherus Gloſſario ad Script. Rer. Germanicar. & Spelmannus ad particulam *Hauber* Ἕτυμον vocabuli eſt ab *hals* & *bergen*. Winsbeke:

Suuer ſich vor ſchanden uuil befriden
Der mag gebergen nicht den lib, er müs en-
blanden den an liden.

Et vulgo dicimus: *Er iſt geborgen;* ſervatus eſt. Sic *bereberga*, caſtrorum ſtatio, ubi exercitus ab hoſtium injuriis conſervatur. Hodie pro omni diverſorii loco, ut Gallis quoque & Italis, in quo peregrinantes ab injuria tempeſtatum ac latronum defenduntur; ut animadvertit Goldaſtus.

72) *Brunievn]* Sunt qui galeas ſic dictas putant. At quia de illis verſu ſequenti, placet pro thorace potius accipere. Gloſſar. Latino Theotiſc. *Thorax militare munimentum, lorica, Brunia.* In LL. Æthelſtani Regis Anglo-Saxon. cap. XXVI. *Byrne, and Helm, and ofergildene ſueord.* Quæ loca Lindenbrogius adducit. Anonymus a Gold. laudatus in Ecken Uſfart de filiis Ruzinæ gigantis;

Die riſen uuaren beide uuol
Geuuapnet, als man recken ſol,
Da in zuuo brinne veſte.

Opit. *Halſpergin* & *Brunium* pro iisdem habet Opitius. Sed tautologia foret, quæ non facile admittenda. Atque tria fuerunt initio munimenta corporis militum, Brunia, pectoris, Halſperg colli, & Helm, capitis. Vid. Gloſſar. noſtr. v. Brunia. Poſtea uno contextu etiam compoſita. *Schilt.*

73) *Heirti]* härtete. Kero: *Dura, hertiu. Duros, herteem.*

74) *Heriverti]* *Heerfarten; expeditiones bellicas,* ἐξοπλασίας. Chronicon ineditum, quod penes me eſt, Merborti cujusdam:

Do der Keyſer beym Kart,
Zuhant bot er ein hervart.

Ubi obiter obſerves licet, *bot er ein hervart* ita dici ut nunc *Auffgebieten; das auffgebot ergeben laſſen. Here*, exercitus. Inde majorum *Herebannum*, indictio exercitus. *Hereſchildt*, clypeus militaris, ut auctor Chronici Laurishamenſis explicat: *Herireita*, equitatura: *Heriſtelli*, locus caſtrorum, & quo adhuc uti conſuevimus, *Herold*, fecialis.

75) *Unz andiu]* Kero: *uſque, unzin.*

76) *Vil ungeleidigete]* f. agreſtes, indomiti: aut illæſi, intacti. Plane autem reſpicit Poeta ad Juſtini locum: *Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri magis, quam proferre, mos erat: intra ſuam cuique patriam regna finiebantur.* Opit. Hic verſus videtur mancus, nec rem extricat Opitius ſatis, nec tamen mutavi quicquam, ſed expoſui ad verbum. *Schilt.* Textus nullo defectu laborat. *Scherz.*

77) *Niuuiht niuuant]* Niemand ſich kehrete.

78) *Geuueſinin]* n. XXIV. Gloſſariolum Lipſianum: *Giuuepene, arma.*

Daz ſi vreiſin
[79] Gidorſtin [80] irbidin,
Schiezin unti ſchirmin:
Her ni liz ſi ni [81] gehirmin,
Vnz er gewan ci ſiner hant
[82] Elliu Aſianiſchi lant.
Da ſtipht er eine burg ſint,
[83] Einir dageweidi wiht,
Drür dageweidi lanck.
[84] Michil was der ſin gewalt.
Diu burg nant er nah imo Ninive.
Da ſint der mereviſch Jonam uz ſpe.

Ut pericula
auderent adire.
Offendere & defendere.
Non ſinebat eos otiari.
Usque dum occuparet ad ſuam manum
Omnes Aſiaticas terras.
Tunc conſtituit urbem poſtea
Itinere diurno amplam,
Trium dierum itinere longam.
Magna erat hæc ejus potentia.
Urbem hanc vocabat ſecundum ſe Ninive.
Ubi poſtea balæna Jonam exſpuit.

X.

SIn wif diu hiz Semiramis,
[86] Diu alten Babilonie ſtiphti ſi,
Van cigelin den alten
Die die [87] gigandi branten.
Dü Nimbrot der michilo
Gert [88] ün dumplicho
Daz ſi widir Godis uortin [wortin]
Einen turn [89] worhtin
Von erdin uf ce himele.
Des [90] dreif ſi Got widere.

X.

EJus conjux vocata Semiramis,
Veterem Babilonem conſtruxit hæc,
Ex lateribus vetuſtis
Quos Gigantes conflarant,
Cum Nimrod magnus
Mandabat eis ſtolide
Ut contra DEI verbum
Turrim exſtruerent
De terra usque in cœlum.
Quo eis DEUS adverſabatur,

Dü *Cum*

79) *Gidorſtin]* durfften, auderent.

80) *Irbidin]* arbeiten. Sic Gloſſæ Lipſii: *intloue, aperuit; anlucon, aperuerant. Irquike*, pro, erquicke. Opit. Sed tautologiam etiam hic evitamus merito. Irbidin, irbieten, irbiaten eſt offerre, adire, ut patet ex Otfrido. Vid. Gloſſar. noſtrum. *Schilt. Irbidin* hic non eſt: *laborare*, nec etiam *offerre, adire*, ſed: *expectare* a *beitan, bitan, bidan*, quæ voces ſæpe apud Otfridum aliosque occurrunt. *irbeit* pro: *expectabat* eſt ap. Otfrid. Eu. III, 24, 99. ubi vide notam meam. Verſus hic itaque ſic eſt transferendus: *Ut pericula auderent expectare*, ſuſtinere. *Scherz.*

81) *Gehirmin]* Eædem Gloſſæ; *Gehirmon, quieſcere. Ungehirmelick, inceſſabilis.*

82) *Elliu Aſianiſchi lant.)* Totam Aſiam. Tyrol:
Dagegen iſt ellit lere blint.
Winsbeke:
Ob mir Got ſiner helfen gan.
Dü elliu dinc uuol ende kan.
Inf. n. XX. Ad mentem Rhythmi L. Ampelius: *Ninus Rex, qui primus exercitu prope totam Aſiam ſub ſe redegit.*

83) *Einer dageuueidi uuiht]* Hujus urbis magnitudinem hinc æſtimari poſſe Euſtathius ad Dionyſium Periegeten ait, quod hiſtorici ſcribant, Ninum per XIV. myriades hominum VIII. annorum ſpacio illam extruxiſſe.

84) *Michil]* Inf. ſæpius. Excerpta Lipſii: *Mikil, magnus, multa, copioſa. Mikilon, magnus, Mikile, magnificentia.* Kero: *Multo magis, michilu mer. multo minus, mihhilu min.* Canticum B. Virginis L. Gothica: *Mikileidſai uuala meina fan.* Id L. Teuton. Vetuſta: *Mikkiloſo min ſela Truchtin.* Cantica Danica longe antiquiſſima:
Spanie land oc Mycklegaard
De lige ſaa lang aff lee;
Ubi *Myklegaard* noſtrum *Mechelburg* eſt, Latinorum Metropolis. Et ſic Septentrionalibus Conſtantinopolim dictam, obſervat Carminum illorum compilator. Hinc & provinciam ad litus Germanicum nomen trahere, non dubitandum eſt. Videtur autem vocabulum *micbil* ſeu *miki* (Danis *magla*, ut Olaus VVormius in Faſtis patriæ ſuæ obſervat) originem trahere a Græco μεγάλα.

85) *Daſint der mereviſch Jonam uzſpe)* Jonam apud Joppen navigium conſcendiſſe, & poſt triduum in Euxinum Pontum a ceto revomitum, Joſephus narrat lib. IX. Antiquit. Judaic. cap. XI.

86) *Diu alten Babilonie ſtipbti ſi]* A Semiramide conditam Babyloniam teſtantur Herodotus, Cteſias, Diodorus, Trogus, Solinus, Ampelius, alii. Diverſas quorundam opiniones recenſet Cl. Salmaſius in opere inexhauſtæ eruditionis ad Solini Polyhiſtora. De Beli templo in hac urbe Solinus: *Beli ibi Jovis templum, quem inventorem cæleſtis diſciplinæ tradidit etiam ipſa religio, quæ Deum credit.* Iſidor. lib. VIII. Orig. cap. XI. *Bel idolum Babylonicum eſt, quod interpretatur vetus.* Ubi legend. puto: *quod interpretatur Deus.* Sequitur enim ſtatim: *unde & lingua Punica Bal. Deus dicitur.*

87) *Gigandi]* Gigantes, die Rieſen.

88) *Un dumplicbo]* In thorheit. Gloſſæ Lipſii: *Dumba, ſtultus; dumpheide; inſipientia.* Sic n. XXXV. tumbin.
Tyrol: *Der tumber tor ſich ſelben bechb.*
Winsbekia: *Kint dir mag uuol alſam geſchehen.*
Haſt in der jugende uuiſu uuort, und laſt dich tump an uuerkon ſehen.
Sileſii: *Du ſtellſt dich tumplich.* Opit. Accipit hic Opitius pro IN, ſed ex ℣. 76. patet eſſe idem, quod *ibn* hodie, iis, ſcilicet Gigantibus. *Schilt.*

89) *Uuorbtin]* faciebant, exædificabant. Inf. n. XXIII. XXIX. Ita adhuc Britanni.

90) *Dreif]* hodie *Treffen*, ire, venire. Vil. Gloſſ. noſtr. *drephan.* Schilter.

91) *In*

Digitized by Google

Dü her mit ſinir gewalt
Gedeilti ſi ſo manigvalt,
[91] In zungin [92] ſibenzog,
So ſteit iz in der werlti noch.
[93] Von dem gezugi des ſtiphtis
Worti [vorti] diu Semiramis
[94] Di burchmura viereggehtich,
Vieri milin lank unti ſeſchig.
Des turnis biſtunt dannoch
Vieri duſent lafterin hoch.
In der burch ſint warin
Die kunige [95] vili mere.
Da havitin ir geſez inn
Chaldei die grimmin,
Die [96] heritin afder lanten
Unzi ſi Hieruſalem virebranten.

XI.

[97] IN den cidin iz geſcach,
Als der wiſe Danihel geſprach,
Dü her ſini troume ſagiti,
Wi her geſin havite
Viere winde diſir werilte,
[98] In dem michilen mere vehtinde,
Vnz uz dem meri giengin
[99] Vreislicher dieri vieri.
Viere winde biceichenint vier Engele,
Die plegint werilt allere,
Die dier vier kunincriche
Die diu werilt ſoldin al umbegrifen.

XII.

DIz eriſti dier was ein [100] lewin,
[1] Si havite mennislichen ſin.
Diu beceichenit uns alle kuninge
Der warin [*warin*] in Babilonia.
Dere crapht unt ire wisheit
[2] Gidadun ire richi vili [3] breiht.

XIII.

Cum is ſuâ potentiâ
Divideret eos tam multipliciter,
In linguas ſeptuaginta,
Sic ſtat in mundo adhuc.
De materia illa conſtructionis
Ducebat Semiramis
Urbis mœnia quadrata,
Quatuor villiaria longa & ſexaginta.
Turris conſtabat nihilominus
Quater mille hexapedum alta.
In iſta urbe poſtea fuerunt
Reges multum illuſtres.
Ibi habuerunt ſuam legem intus
Chaldæi iſti immanes.
Qui dominabantur ſuper terras,
Usque dum Hieroſolyma combuſſerunt.

XI.

IN his temporibus hoc factum,
Ut ſapiens Daniel enarravit,
Quum ſua ſomnia referret,
Quomodo ipſe vidiſſet
Quatuor ventos hujus mundi
In magno mari pugnantes,
Usque dum ex mari provenerint
Terribilia animalia quatuor.
Quatuor venti deſignant quatuor Angelos,
Qui procurant mundum omnem.
Animalia, quatuor imperia,
Quæ mundum debebant omnem complecti.

XII.

PRimum animal erat leæna,
Habebat humanum ſenſum.
Hoc deſignat nobis omnes Reges
Quotquot fuerunt in Babilonia.
Quorum potentia & ſapientia
Fecerunt eorum regna multum illuſtria.

XIII.

---

91) *In zungen ſibenzog)* Tirol.
Welt ir wiſſen wir es umb die kammen ſtat?
Zwo vnd ſibenzeg ſprache dü werlt batt.
Vetus Poeta in Hörmin Sudfrid.
Ja betteſt du betuuungen
Das halbe teil dirre erdn,
Und zuuo und ſibenzeg zungen
Das ſi dir dientem germ.
Hanc opinionem de ſeptuaginta linguis inde eſſe, quod per LXXII. interpretes exiſtimatum fuit verbum Dei in orbem totum emanaſſe, non male conjicit Goldaſtus ad hunc Tirolis locum.

92) Sibenzig, ſeptuaginta. alii addunt duo. Id Goldaſtus & Opitius arceſſunt a numero LXXII. Interpretum Græcorum. Sed magis ex numero Capitum familiarum tum temporis, ut habent Excerpta ex priore libro chronologico Euſebii & Africano atque aliis, Breviatoris barbari, *p. 46.* Vid. *Præfat. ad Gloſſ. noſtr. §.* 2. & Alcuin. in Geneſ. Qu. 141. Notandum hic eſt, quod autor noſter de Semiramide circa origines Colonienſes agens, mentionem nullam faciat de ejus & filii ſui Tribetæ exulis adventu ad Rhenum, condita Treverum urbe. Unde apparet iſtam fabulam tempore hoc nondum fuiſſe prognatam, ſed recentius Trevirorum figmentum, unde porro confirmatur, quod neutiquam a Mariano Scoto id referatur, Obiit *Anno* Epiſcop. MLXXV. Marianus MLXXXVI. Sed eſt aſſutum gloſſema recentius, quod & Brouuerus evicit Proparaſc. Annal. Trevir. cap. *Schilter.*

93) *Von deme gezvge des ſtiphtis]* Ex materia operis, fabricæ, turris dirutæ.

94) *Die burchmura]* muros urbis, de quibus multa nos docet, quæque nemo alter poſſet, is quem dixi vir ſummus ad Solinum.

95) *Vili mere]* celeberrimi. Vide ſup. n. VI.

96) *Heritin]* verheereten. Vid. & n. IV.

97) *In den cidin]* Daniel. cap. VII.

98) *In dem michilen mere)* Sic ad verbum: *in mari magno.*

99) *Vreislicher dieri vieri]* Beſtiæ terribiles. Schreckliche. Germani Inferiores: *Vreſe, Vreeſen, Vreeſelick*, a Gr. φείζειν.

100) *Leuuin, Leæna*, ſecutus eſt vulgatam verſionem. *Schilt.*

1) *Si havite mennislichin ſin]* Textus: *Et ſuper pedes quaſi homo ſtetit; & cor ejus datum eſt ei.*

2) *Gidadun]* faciebant: a *Thun.*

3) *Breibt.* Beraht, berecht, brecht, breicht, clarus, illuſtris. Vid. Gloſſar. *Schilt.*

Digitized by Google

XIII.

DAz ander dier was ein beri wilde,
Her havide drivalde zeinde,
Her cibrach al daz her anequam,
Unti citrat iz undir sinin clawin.
Der bizeichinote driu künicriche
Diu cisamene al bigondin grifin,
Bi den cidin dü [4] Cirus unti Darius
Gewunnin Chaldeischi [5] Hus:
Die zwene riche küninge
Si cistortin Babilonie.

XIII.

ALterum animal erat ursus ferus,
Habebat triplices dentes,
Confringebat omne quod apprehendebat,
Et conculcabat sub suis unguibus.
Hic designat tria Regna
Quæ simul omnia volebunt comprehendere,
Temporibus quum Cyrus & Darius
Occupabant Chaldaicam Domum.
Hi duo potentes Reges.
Destruxerunt Babyloniam.

XIV.

DAz dritti dier was ein [6] Lebarte,
Vier [7] arin vederich her havite.
Der beceichinote den Criechiskin Alexanderin
Der mit vier herin vür aftir [8] landin,
Unz her die werilt einde,
[9] Bi guldinin siulin [10] bikante.
In India her die wüsti durchbrach,
[11] Mit zwein boumin her sich da gesprach,
[12] Mit

XIV.

TErtium animal erat Leopardus,
Quatuor aquilinas alas habebat.
Is designavit Græcanicum Alexandrum,
Qui cum quatuor exercitibus ivit in expeditionem,
Usque dum orbis finem percurrit,
Per aureas columnas notum fecit.
In India eremum perfregit,
Cum duabus arboribus ibi collocutus.

Cum

---

4) *Cirus]* Cyrum imperium Medorum subvertisse, & ad Persas transtulisse, satis notum est; ut & Darii historia.

5) *Hus]* pro regno vel imperio. Videtur tamen de Babylonia intelligendum, quam Cyrus debellavit.

6) S. Hieron. Epist. LI. in vit. S. Hilar. *Alexander M. Macedo, quem vel arietem vel pardum vel bircum caprarum Daniel vocat.*

7) *Arin vederich]* aquilinas alas. num. XLV. Aquila, Belg. *arent;* Angl. *arnt.* Germ. *adler.* a Gr. ἀετὸς *vederich;* alæ. Glossæ Lipsii: *Fetheracco.* Alarum. Inde *Fittich* nostrum.

8) *After lantin]* Per provincias & regna.

9) *Bi güldinin siulin]* De termino expeditionis ac victoriarum Alexandri Magni accuratissime, ut solet, disputat Salmasius § πάνυ ad caput Solini XXXVIII. At quæ Poeta noster hic de illo narrat, fabulas olere & figmenta mirum non est; cum illos ipsos, qui comites ejus itineris fuerant, in gratiam Regis gloriæ cupidissimi multa confinxisse satis constet. De scriptoribus alias antiquissimis eorumque mendaciis, Onesicrito, Nearcho aliisque conqueritur Strabo lib. II. Geogr. præcipueque fidem Daimacho & Megastheni derogandam ait, quorum nugas compendio verborum recenset. Et serior ætas, quæ in majus omnia extendit, haud pauca addidit risum potius quam fidem merentia. Hujus farinæ sunt quæ de gentibus ab Alexandro inter altissimos montes in parte Aquilonis conclusis epistola Presbyteri Johannis exhibet in peregrinatione Joannis Hesei; qui illa ex Histri compilatore deprompsit mox laudando; quamvis in Ms. libro meo ista de Alexandro non extent, atque ex Histro Epistolæ assuta videantur ab Heseo. Librum quoque, qui Callisthenis nomine de vita Alexandri Græce Latineque in bibliothecis latet, anilibus nugis scatere, sciunt qui inspexerunt. An is sit, quem Franc. Juretus Notis in Symmachi lib. X. Epist. LIV. & Adversarior. lib. II. cap. X. Nobilissimus Casp. Barthius noster manuscriptum se habere ait, equidem nescio: penes me codex chartaceus est titulo, *Excerptum de vita Alexandri Magni;* lectione quidem indignus, producendus tamen hic, ne συμποτικὸς nullo auctore nugas garrire videatur. De columnis aureis in fine Orbis terrarum quod hic dicit, in India neque Herculis neque Bacchi columnas repertas esse Strabo lib. III. ex fama asserit; nihilominus Macedones demonstrata quædam loca, ex vestigiis eorum, quæ de Hercule aut Baccho memoriæ tradita fuerunt, columnas eas esse credidisse. Ptolomæus ultra Causacum Colchicum statuit columnas Alexandri terminum itineris & expeditionum. Sed ad Indicum potius Causacum, ubi aras Alexander, teste Plin. lib. VI. Hist. Nat. cap. XVI. tanquam ad limites mundi collocavit, referri debuisse magnus quem indigitavi amicus noster itidem illic evincit. Obiter indicandum, scripsisse de Alexandro & Euphorionem; ut lacuna Stephani in Χίλοι explenda est. Ita enim Ms. liber: ὡς Εὐφορίων ἐν Ἀλεξάνδρῳ. Sed de Alexandro, Crateri F. rege Eubœæ, hoc intelligendum est haud dubie, cujus uxori Niciæ Euphorionem Chalcidensem amatum fuisse, Suidæ indicio scimus.

10) *Bikante]* agnoscebat. Supra n. VIII. *Ob ir uuillit bekennen Der burge aneginne.*

11) *Mit zuein boumin her sich dar gesprach]* Excerptor meus, alteram Solis, alteram Lunæ arborem fuisse ait. Quid colloquii cum illa fuerit audi: *Cepit Alexander* (inquit auctor τειβάξβαξ) *cogitare in animo suo, si triumphans reverti posset in patriam suam, ad matrem & sorores carissimas. Cui subito arbor Indico sermone respondit: Sicut interrogasti, non meum, Alexander. Eris dominus orbis terrarum, sed vivens in patriam non reverteris; quoniam fata sic diffinierunt de te. Cumque ille interrogaret Indos, quos secum adduxit, interpretati sunt ei sermonem. Tunc tres fidelissimi ejus amici Perdicca, Cliton, Philotas ceperunt plangere super hac responsione.* De arbore Lunæ statim: *Vespere autem veniens Rex ad interrogandum arborem Lunæ, cum stetisset juxta arborem, interrogavit ubi mori deberet. At ubi splendor Lunæ tetigit arborem, respondit arbor Græco sermone: Plenam jam finem ætatis habes, Alexander. Sed isto anno adveniente Majo in Babilone morieris, deceptus a quo minime præsumis.* Plura belli illius dialogismi describere pudet pigetque. Et tamen nimia hæc quæ memorat mira, ex ipsius Alexandri ad Olympiadem matrem ac magistrum Aristotelem epistola hausta esse, blaterat monachus. Nos unicas Regis, ac sanioris argumenti, literas ad Aristote-

lem

[12] Mit zuein grifen
Vür her in liuften.
[13] In eimo glaſe
Liez er ſich in den ſe.
Dü wurfin ſin ungetruwe man
[14] Die kettinnin in daz meri vram.
[15] Si quadin: obi du wollis ſihen wunter,
So [16] walz iemir in demo grunte.
[17] Du ſach her vure ſich vlizin
Manigin viſc grozin.
Half viſc, half man,
[18] Dad diuht un vili harte vreiſſam.

XV.

Dü gedachti der [19] liſtige man
wi her ſich mohte [20] generian.
[21] Der wag vurt in demo grunte.
Durch das glas ſach her manige wunter.
Unz

Cum duobus griphis
Cucurrit per aerem.
In vitro
Demiſit ſe in mare:
Tunc projecerunt ejus infideles homines
Catenas in mare procul,
Dicebant: ſi tu velis videre mirabilia,
Igitur dominare perpetuo in hoc abyſſo.
Ibi videbat præ ſe natare
Varium piſcem magnum.
Semipiſcem, ſemivirum,
Fecit ei multò vehementem terrorem.

XV.

Tunc cogitabat callidus vir
Quomodo ſe poſſet liberare.
Fluctus trahebat ipſum in abyſſo.
Per vitrum videbat varia mirabilia.

Usque

lem, cum hujus reſponſo extare novimus, quas Plutarchus in vita ipſius. Themiſtius ad lib. I. Phyſicor. Ariſt. & ex Andronico Philoſopho Agellius lib. XX. cap. V. exhibent. At fictæ illius epiſtolæ meminit quoque Otto Friſing. Epiſc. lib. II. Annal. cap. XXV.

12) *Mit zuein grifen vur her in liuften]* Id ad mare rubrum accidiſſe ait homo fabulator, ad explorandum cœlum. Addit poſtea: *Divina vero virtus obumbrans, gryphes dejecit eos in terram in loco campeſtri longe ab exercitu, itinere dierum decem. Nullam tamen læſionem ſuſtinuit Alexander in cancellis iſtis. Cum magna vero anguſtia redditus eſt militibus ſuis, quem videntes lætati ſunt, collaudantes eum.*

13) *In eimo glaſo]* Et hanc hiſtoriam mythicam nugigerulus refert. At majorem auctorem habet, apud quem & reliquæ forſan extarent, ſi integer ipſe. Is eſt Hiſter ſive Iſter Æthici cognomento, ſcriptor antiquiſſimus, cujus Edicta Coſmographica e Græco ab Hieronymo ſaltuatim verſa in Thuanæa bibliotheca Lutetiæ, penes me quoque, extant, litera ſane antiquiſſima. De Hieronymo, ſi alia deſint, dubitare nos vetat Hrabanus Maurus, qui in libello de inventione linguarum; *Literas enim*, inquit, *Æthici Philoſophi Coſmographi natione Scythica, nobili proſapia, invenimus, quos venerabilis Hieronymus Presbyter ad nos uſque cum ſuis dictis explanando perduxit.* Ut tamen Vetuſtatem ſcripti hactenus tantum non incogniti magis probemus, reddendum eſt auctori mea opera bis ſuum nomen apud Iſidorum. Lib. XIV. Originum cap. V. ita vulgo legitur: *Hiſtoria dicit ex Jaſone natum fuiſſe Philomelum & Plutum.* Ubi, *Hiſter dicit*, emendandum eſſe, verba & res in Æthico ab his non diverſa, ſatis oſtendunt. In iisd. Originib. lib. XIX. cap. X. ſic vulgatæ editiones: *De qualibus Hiſtoria, Gens, inquit, Saxonum mioparibus non viribus nituntur; fugæ potius quam bello parati.* At Hiſter Hieronymi (quod nomen & hic, loco vocabuli *hiſtoriæ*, recipiendum eſt) ita: *Et Saxonum genus inopinatiſſimum, a meoparotis ingenio valde peritiſſimum.* Sed & eod. cap. de Lydiis aliisque navibus pleraque omnia ex hoc fonte hauſta ſunt. Citat eum & Plutarchus in Alexandro. Cum vero diverſi fuerint Hiſtri, & a diverſis ſæpenumero laudentur, ut V. C. Ger. Joan. Voſſius opere elaboratiſſimo de Hiſtoricis Græcis oſtendit, cui hæc Coſmographia illorum aſſignanda ſit, alii obſervabunt, & forte nos ipſi, qui non pauca huc facientia obiter jam notavimus. Interea viris eruditis, ſi qui reverentia vetuſtatis libellum hunc contingent, & hoc πάρεργον acceptum fore confidimus. Nunc quid Hieronymus ex Hiſtro de Alexandri hoc facto referat audiamus: *Aſſerit* (Hiſter) *Alexandrum Magnum illuc per obſidum fœdera peracceſſiſſe, ob hoc tantum, ut hac cauſſa navalium induſtriam* (apud gentes inſulas Oceani magni Borici, ut ait, habitantes) *conſideraret & aſtutiam. Et ultra quam credi poteſt de eo famoſiſſimas fabulas inquiunt. Ajunt enim, in ipſas colimphas ipſum Alexandrum introiſſe, & profundum conſcendiſſe uſque ad imum, ut ſciret Oceani profundum & differentiam maris & abyſſi. Nobis vero incredibile videtur. Colymphas* nominat naviculas urinatorias (a κολυμβῶ, *nato*) incolarum eo loci induſtria ita excogitatas, ut ſpeculi electrini & vitrei beneficio in media inundatione lumine non indigeant. Magno verborum ambitu eas deſcribit ex Hiſtro vir ſanctiſſimus, ſed mendoſiſſime ab inepto librario ſcriptorum, quæque ex ingenio, meo quidem, citra audaciam caſtigari nequeunt. Vitioſum forte minus eſt exemplar Illuſtris Thuani, aut alterum P. Danielis, quod præfatione ad Æthici Coſmographiam (non Hiſtri iſtius, ſed manus omnium perambulantem) citat Simlerus; niſi hoc in exquiſitiſſimam bibliothecam illam translatum fuit.

14) *Die kettinin]* Uncinas ferreas in manuum vel digitorum ſimilitudinem curvatas, *cum catenulis ferreis miro ingenio productis*, colymphis aptatas fuiſſe, ex iisdem Hiſtri Sophici, ut eum vocatum Hieronymus aſſerit, Edictis diſcimus.

15) *Si quadin]* ajebant. Ita n. XXV. XXVI. Gloſſæ Lipſii: *Quat, dixit; Quethe, dicat; Quit, dic.* Kero: *ait, qhuad; ſententia, kaqhuit; ſententiam, keqhuit.* Inde noſtrum, *quatvogel, garrulus.*

16) *Uualz]* uualzen, Lat. volutare.

17) *Du ſach her]* Excerpta Ms. Hoc *audiens Alexander, juſſit talia fieri, & hoc modo perquirens profundum mare, vidit diverſas figuras diverſi coloris piſcium, & quaſi terreſtrium animalium, profundum maris perambulantium, multaque, quæ dici non poſſunt.*

18) Vitium ſubeſt. leg. videtur: *Das ziubt*, hoc fecit, attraxit. Otfr. I. 1, 203. *Schilt.* Mihi non videtur opus correctione. verto autem ita: *Hoc viſum eſt ei admodum periculoſum.* Scherz.

19) *Liſtige]* ſapiens. Vid. n. II.

20) *Generian]* f. ſervare, liberare.

21) *Der uuag]* Fluctus, die uuaſſeruuage. Gall. *vague*, Angl.

Digitized by Google

Unz er [22] mit einim bluote
Das ſcarphe meri gruozte.
Alſi diu vlut des bluotis inpfant
Si warf den heirin aniz lant.
So quam her widir [23] in ſin riche,
Wol intfingin ün die Criechen.
Manigis wunderis [24] genihte ſich derſelbe man.
Driu deild werilte [25] züme gewan.

Usque dum aliquo ſanguine (ſacrificio)
Rigidum mare ſalutaret.
Cum fluctus ſanguinem ſentiret
Projiciebat dominum in terram.
Sic veniebat is iterum in ſuum regnum,
Bene exceperunt eum Græci.
Multis mirabilibus ſatiebat ſe ille Vir.
Tres partes mundi ad ſe acquirebat.

XVI.

DAs vierde dier ein ebir was,
[26] Die cünin Romere meindi daz,
Is haviti iſirne clawin,
Daz ne condi nieman [27] gevan;
Iſirni ceine vreiſam.
Wi ſol diz iemir werdin zam?
Wole biceichinit uns daz [28] waltſuin
Daz did riche ci Rome ſal viri ſin:
Der ebir cin horn trug
Mit den her ſini vianti nidirslug.
Her was ſo michil unti [29] vorhtſam,
Ci Rome wart diu werlt al gehorſam.

XVI.

QUarta beſtia aper [Nomen certum non extat in textu ſacro.] erat.
Audaces Romanos denotat hæc.
Habebat ferreos ungues,
Ut nemo poſſet capere,
Ferreos dentes horribiliter.
Ut deberet hæc unquam fieri cicur?
Bene deſignat nobis hic ſylveſter porcus
Quod hoc regnum Romæ debeat quartum eſſe:
Aper decem cornua gerebat,
Quibus ille hoſtes ſuos projiciebat.
Erat tam magnus & terribilis,
Romæ ſiebat mundus omnis obſequioſus.

XVII.

CIn horn [30] meintin cin künige,
Di mit Romerin rittint ci ſturme.
Daz eilfti horn wus unz an den himil,
Die ſterin vuhtin imi widir.
Iz hat [31] ougin unti munt,
Sülich ni wart uns é kunt.
Manigi

XVII.

DEcem cornua deſignant decem Reges,
Qui cum Romanis ibant in expeditionem.
Undecimum cornu creſcebat usque ad cœlum,
Stellæ pugnabant adverſus illud.
Habebat oculos & os,
Qualia nunquam nobis antea cognita.

Multa

Angl. *vauue*. Schuuabenſpiegel, Keiſerl. Lehenrecht: *Die viſch in dem uuag, die thier in dem uuald.*

22) *Mit einem bluote*] Quid hoc vocabuli, aut quæ auctoris mens ſit, ignorare me non diffiteor. Neque de hac re Excerpta mea, docere nos poſſunt, ſi res tanti eſt, qui illam Alexandri vitam nulla parte mutilatam aſſervant. *Bluote* tamen ſanguinem notare puto, ut n. XX. *Opit.* Adſcribi hic merentur verba Celeb. Stadenii, quæ in Explic. Voc. Germ. Bibl. p. 141. & ſeq. occurrunt: Ille poſtquam notaſſet vocem *Blot* Gothis non tantum *ſanguinem* ſed & *ſacrificium* denotaſſe, ita pergit: daher iſt Suecice und Islandice *blota*, Got dienen und opfern, Angl. Sax. haben auch *blotan*, immolare, opfern gehabt, daher iſt auch ſonder zuueifel *blauſtar*, Opfer; uuelches Tatianus c. LVI. 4. gebrauchet: *Ih uuillu miltida, nalles* blauſtar: *Ich uuill Barmherzigkeit, kein* Opfer. Cod. Arg. ſaget auch Joh. IX, 31. *huas* gothbloſtreis *iſt: So jemand* gottfürchtig *iſt.* Vulg. Si quis Cultor Dei eſt. Aus obangeführtem iſt zu verſtehen, uuas das ſey, ſo im Rhythm. de S. Annone §. 15. ſtehet, uuelches uueder Opitius noch ſonſt jemand, uuie uiel ich geleſen, erkläret hat: *Unz er mit einem* bluote *daz ſcarphe meri gruozte:* d. i. *biſs er mit einem* Opfer *das ſcharfe meer grüſſete, und anredete*, da *Blut* auch für *Opffer geſetzet.* Huic eruditiſſimi viri ſententiæ meum etiam adjicio calculum. *Scherz.*

23) *In ſin riche*] ad imperium ſuum & copias; non in patriam. Nam Babylone mortuum vel pueri norunt.

24) *Genibte*] Fruebatur ſpectaculo. Otfridus: *Genuhti*: voluptas, & habes inf. n. XXI. Belg. *genucht.* Nos *genügen*; & verbum, *geniten.* Opit. genühte vergnügte ſich. *Schilt.*

25) *Zume*] zu ihm.

26) *Die cünin Romere*] Otfridus de Francis:
Si ſint ſo ſama kuani
Selpſo thio Romani.
tam audaces, tam ſtrenui ſunt, ut Romani ipſi.

27) *Geuan*] Fahen, fangen.

28) *Uualt ſuin*] Sic infra n. XL. lupos vocat canes ſilvaticos; uualthunde.

29) *Vorhtſam*] terribilis; active.

30) *Meintin*] ſignificabant, indicabant, ut n. priori.

31) *Ougin*] Inf. n. XLVIII. Herzoge Heinrich von Preſsla, citante Goldaſto Animad. ad Winsbekiam:
Suuenne ſi ſtet gegen im zu angeſicht
Und ſi in mit irögen gibt
Das ſi in von herzen meine,
Suuer diſen zuuein geuerig ſi
Und uuone mit valſcher hüte bi
Der uuerde zeinen ſteine.
Qui ſuaviſſimi verſus eo tempore, quo Poëſis ante aliquot ſecula inter ornamenta Equeſtris Ordinis non minus erat atque bellica virtus, conſcripti, impatienter deſiderare nos cogunt Principis a tot Regibus ortum trahentis carmina alia, nequicquam fortaſſe quærenda. Nam Goldaſtus ὁ μακαρίτης, ſemel iterumque a me de his monitus, dubio me ſemper reſponſo dimiſit. Itaque vera eſſe puto, quæ ad Tob. Scultetum aliquando Gruterus: *De Germanicis illis ita eſt, ut ſcripſi. Quicquid inde profert Goldaſtus, deſumuntur e Palatina. Cur permittimus? Cur non permitteremus*

Digitized by Google

Manigi wort iz widir Gode ſprach,
Daz her vieli ſchiere gerach.
Daz biceichnit uns den Antichriſt,
Der noch in dieſe werlt künftig iſt.
Den Got mit ſinir gewelti.
Cir hellin ſal geſendin.
Der troum allir ſo irging,
Son der engil uane himile [32] giſchiet.

XVIII.

[33] ROmere ſcrivin ciſamine
[34] In einer güldine tavelin
[35] Driuhunterit altheirrin,
Di dir [dar] plegin zuht unt erin,
Die dagis unti nahtis riedin
Wi ſi ir erin bihildin.
Den volgedin die Herzogin al,
Wanti ſi ni woldin kuning havin.
Dü ſantin ſi den edelin Ceſarem,
Dannin noch hiude kuninge heizzint Keiſere.
Si gavin imi manige [36] ſcar in hant.
Si hiezin ün vehtin wider Diutſche lant. [37]
Da aribeiti Cæſar das iſt war,
[38] Mer than ein thar.
So her die [39] meinſtreinge man
Ni conde nie biduingan.
Ci iungiſt gewan hers, al [40] ci gedinge,
Daz ſolt in cin erin brengin.

XIX.

UNdir bergin ingegin [41] Suaben
Hiz her vanin uf haben,

Deri

Multa verba contra DEUM dixit,
Ut ille multum manifeſto vindicaret.
Hoc denotat nobis Antichriſtum,
Qui adhuc in hunc mundum venturus eſt.
Quem DEUS per ſuam Potentiam
Ad infernum mittet.
Hoc ſomnium per omnia ſic proceſſit,
Sicut id Angelus de cœlo revelavit.

XVIII.

ROmani conſcripſerunt conjunctim
In aurea tabula
Trecentos Senatores
Qui ibi adminiſtrarunt jus & honorem,
Qui die & nocte conſultarunt
Ut dignitatem ſuam conſervarent.
(Magiſtratus, Præſides)

Hos ſequuti Duces omnes,

Namque nullos voluerunt Reges habere.
Tunc miſerunt nobilem Ceſarem,
Unde adhuc hodie Reges vocantur Cæſares.
Dederunt ipſi multas cohortes in poteſtatem.
Juſſerunt eum pugnare contra Germanias.
Tum laboravit Cæſar, quod verum eſt,
Plus quam ullus tunc.
Nec is communiter - ſtrenuos viros
Poterat unquam vincere.
Tandem obtinuit eos omnes (ſub conditione)
Quod ipſius honori cedere debebat.

XIX.

SUb montibus (Alpibus) adverſus Suevos
Juſſit is vexilla tolli:

Quo-

---

mus ? eo defuncto nihil tale reperietur inter ejus libros. Itaque ſatis ſe vindicaverit illa temporis filia. Viderit Clariſſimus Holſteinius, a quo rara veteris ævi monimenta ex promiſſo ſperamus alia, num & ſic Germaniam noſtram ex theſauro Romam partem maximam traducto juvare poſſit & exornare.

32) Leg. *geſchint. Schinen*, manifeſtare. Gloſſar. *Schilt.*

33) *Romere ſcrivin]* Quæ de Romanis eorumque ac Germanorum rebus geſtis dehinc Poëta recenſet, ad fidem hiſtoricam exigenda non ſunt: ſequitur enim eos quos poſt interitum literarum & ſepultas diu ſcientias quidvis pro lubitu excogitaſſe, veraque fabulis miſcuiſſe, non ignoramus.

34) *In einer güldene tavelin]* De aureis tabulis nemo antiquorum ſcribit: an eburneæ, an æreæ, an marmoreæ fuerint, diverſis pugnatur ſententiis.

35) *Driuhunterit altheirrin]* Senatores primum ex inſtituto Romuli fuere centum: idem, una cum Tatio in ſocietatem regni adſcito, ducentos poſtea conſtituit: Tarquinius vero Priſcus, ad captandam auram popularem, centum e plebe ſelectos Patriciorum primo ordini, dehinc Senatorum numero addidit; quæ omnia præter cæteros diligenter explicat Dionyſ. Halicar. lib. III.

36) *Scar]* Otfridus Evangel. lib. IV. cap. XVI.

Skara filu breita
Iob ſie thara leita.

Hincmarus Remenſis Epiſt. V. *Bellatorum acies, quas vulgari ſermone ſcaras vocamus.* Fragmentum Annal. Francicor. edit. a Caniſ. tomo III. Antiq. Lectionis: *Et filium ſuum dominum Carolum dimiſiſſet una cum Scara contra Weſtvalos.* Willeramus: *Alſo uuolgedrangetiu zeltſcara.* Plura alii collegerunt.

37) Conf. Chron. Königsh. c. I. §. XXII. intelligitur autem hic Germania minor: de magna ſequitur: & primo de Suevia, poſt de Boiaria. *Schilter.*

38) Pro *Mer than ein thar*, lege: *Mer dann ein jahr.* Scherz.

39) *Meinſtrenge]* Sic *amſtrangigh* apud Willeramum. *Strangigk*, fortis, gravis, ſtrenuus. Unde noſtrum *Strenge, Geſtrenge.*

40) *Ci gedinge]* i. e. per pactum ſcil. deditionis. *Scherz.*

41) *Suaben]* Hinc nomina propria virorum apud Alemannos: *Suuav, Suab, Suuabinc. Suuabizho. Suuabolt, Suabolt;* in Catalogo quem ex vetuſto Codice Monaſterii S. Galli edidit Goldaſtus. Otfridus ad Salomon. Epiſc.

Lekza ich theara buachi
Iu ſentu in Suaboricbi.

Deri [42] vordirin [43] wilin mit herin
Dari cumin warin ubir meri
Mit [44] mislichemo volke.
Si slugen iri gezelte
[45] Ane dem berge Suebo,
Dannin wurdin si geheizin Suabo.
[46] Ein liut [47] ci radi vollin gut,
[48] Rediſpen genug.
Die ſich dikke des vürenamin
Daz ſie güde [49] Rekkin werin,
Woli vertig unti [50] wighaft.
Doch bedwang Ceſar al iri craft.

Quorum majores olim cum copiis
Eò venerant trans mare,
Cum vario populo.
Fixerant ſua tentoria
Ad montem Suebum,
Unde dicti Suabi.
Populus ad conſilia plenè bonus (promtiſſimus)
Providus ſatis.
Qui ſe ſæpe oſtenderunt,
Quod boni Heroës eſſent.
Bene promti & bellicoſi.
Tamen ſuperavit Cæſar omnem eorum vim.

XX.

DU ſich Beirelant wider in virmaz.
[51] Die merin Reginsburch her ſe biſaz.
Da vant er inne helm unti brunigen,
Manigin helit güdin
Dis dere burg huddin.
[52] Wiliche knechti dir werin,
[53] De iſt in heidniſchin büchin [54] meri.

XX

CUm ſe Bavaria contra ipſum opponeret,
Nobilem Reginsburgum ipſe occupavit.
Tunc invenit ibi galeas & loricas.
(Deficit hîc verſus. an incuria typographi?)
Multos heroes bonos
Qui urbem cuſtodiebant.
Qui milites ibi fuerint,
Id eſt in gentilium libris clarum.

[55] Da

Ibi

42) *Vorderin]* Vorfahren: majores. Kero: *Anteriores, fordroron.* Otfrid. *furira; fuhrer.* Argentinenſibus, beſſer. Id. Otfrid. *Zi thero furiſteno rengere;* in dem füreſten oder obriſten Kreiſſe. Inde Fürſt Princeps. Id. Otfrid. *Thio furiſton, io thie heroſton;* die fürſten und die herreſten. Id. *Ther furiſto Euuarto,* Princeps Sacerdotum. Quæ loca ſchedis ad Otfridum ſuis mandaſſe video Muſarum & noſtras delicias Robertum Robertinum Electori Brandenb. a Secretis. A *vordrin vordro* anterior, advocatus rei venditæ ulterior. L. Nipuar. Tit. XXXIII. *Vordronem ſuum neſcire.*

43) *Uuilin]* quondam, voruueilen.

44) *Mislichemo]* Kero: *Diverſis, mislichem. Diverſas, miſſilibbo. In qua latera diverſos gradus, in diem klaiterpaumum miſſilibb ſtiagila.*

45) *Ane dem berge Suedo]* Hunc montem nemo nobis oſtenderit, puto. Tamen Iſidor. lib. X. Orig. cap. II. *Dicti autem Suevi putantur a monte Suevo, qui ab ortu initium Germaniæ facit, cujus loca incoluerunt. Opit.* Suedo habet exemplar impreſſum. Sed ſine dubio emendandum Suebo. De quo monte Iſidor. L. X. Orig. c. 2. *Suevi dicti putantur a monte Suevo, qui ab ortu initium Germaniæ facit, cujus loca incoluerunt.* Sed Opitius hic notat, *hunc montem neminem nobis oſtendiſſe.* Exinde tamen non licet arguere: Igitur mons hoc nomine nunquam extitit: præſertim quam fluvius ejusdem nominis extet, valde probabile eſt, ejusdem nominis & hunc & montem fuiſſe, unde fluvius originem ducit. Extat etiam mons Suevo ad orientem Sueciam a Norwegia ſeparans, vide Cluver. Germ. Antiq. L. 3. c. 41. Sevonis montis & Plinius meminit lib. IV. Sect. XXVII. ib. Hardurin. *Schilt.*

46) *Ein liubt]* Populus. Kero: *Populi, Luteo.*

47) *Ci radi]* ad velocitatem. *Radi*, rad, velox, celer, Gloſſar. *Schilt.*

48) *Rediſpen]* Nec mentem ſententiæ, nec rationem vocabuli me percipere fateor. *Opit. Rediſpen.* Opitius hic fatetur, nec mentem ſententiæ, nec rationem vocabuli ſe percipere. Sed res eſt in vado. *Redi, Redin* λόγον ſignificat, rationem, conſilium, & eloquentiam, *Kero:* ſpan, ſpen, conſilium, ſuggeſtio, *idem.* Rediſpen igitur denotat conſilium promtum, id quod velocitatis anima eſt, ne in temeritatem degeneret. *Schilter.* Mihi hæc videtur hujus ſententiæ mens eſſe:

Populus ad conſilia (invenienda) *valde bonus*
Facundus ſufficienter.

Ex circumſtantiis ſatis apparet, auctorem hujus Poëmatis inclytæ Suevorum Nationi debitas voluiſſe tribuere laudes; hinc eam tum Prudentiæ Eloquentiæque, tum Fortitudinis bellicæ nomine extollit. Τὸ *Liubt* eſt idem, quod aliorum *Liut, Liud*, Populus. *ciradi* debet ita dividi: *ci radi*, & me judice idem eſt ac: zum *Rathen, Rathſchlagen. Rediſpen* videtur eſſe adjectivum a *Reda* ſermo, & *Spenan*, quod idem eſt ac: *ſpanan*, ſuggerere, ſuadere, perſuadere, de quo ſupra ad §. 4. *Spenit* pro: *ſuadet* eſt ap. Otfrid. II, 4, 137. adde Tatian. Verſ. c. 165. §. 4. Gloſſæ Flor. *Spennare*, Illex, perſuaſor, ut itaque *Rediſpen* ſit is, *cujus ſermo ſuadendi facultate pollet.* Scherz.

49) *Rekkin]* n. XXI. helden, heroas. Heldenbuch. part. III.

Do ſprach der Bernere;
Ir habens reken genüg,
Darumb ſint uch unmere
Alle reken ze ungefüg;
Darumb muſs ich herbringen
Min rekin die ich han;
Ir redent von den dingen
Si turent nieman beſtan.

Vide latius de vocabulo Rekken Goldaſtum Animadv. ad Tirolem.

50) *Uuichaft]* ſtrenui, bellicoſi, a uuige, bellum. Vid. ſup. n. VIII.

51) *Die mere Regensburch]* Celebrem urbem Reginoburgum. At ea tempore Cæſaris aut nulla, aut Romanis ignota. Vetuſtior ejus memoria vix eſt apud auctores, quam in Tabula Itineraria cui *Reginum*, & in Notitia Imperii, ſive Breviario Theodoſii Junioris, cui *Caſtra Regina* dicitur. A *Regino* amne dictam, cujus ori oppoſita eſt, crediderim non dubitanter. Ratiſponæ poſtea nomen accepit. Norici ducatus metropolim vocat Otto Friſing. lib. II. cap. VI. de reb. geſtis Frid. I. De eadem Guntherus lib. I.

—— *hac Noricus urbe ducatus præcipua gaudet.* ——

52) *Uuiliche knehti]* Nobis: Uueidliche (hurtige) Knechte, ſoldaten; manu ſtrenui. Ita dicimus Knechte uuerben. V. ſup. n. IV. in *Scalke.* Britannis nunc quoque *knight* militem aut equitem auratum deſignat.

53) *De iſt]* Das iſt.

54) *Meri]* bekandt.

55) *Da*

Digitized by Google

[55] Da liſet man NORICVS ENSIS,
Daz diudit ein ſuert Beieriſch.
Wanti ſi woldin wizen
[56] Daz ingemimi baz ni bizzin.
[57] Die man dikke durch den helm slug.
[58] Demo liute waz ie diz [59] ellen gut.
Dere geslehte dere quam [60] wilin ere
Von Armente der herin,
Da Noe uz der arkin ging.
Dür diz [61] olizui von der tuvin intfieng.
Iri ceichin noch du archa havit
[62] Uf den bergin Ararat.
Man ſagit daz dar in halvin noch ſin
Die dir Diutſchin ſprechin,
[63] Ingegin India vili verro.
Peiere vurin ie ci wige gerno:
Den ſig in der Ceſar anun gevan.
Mit bluote muſt er in [64] geltan.

XXI.

[65] DEr Sahſin wankeli mut
Dedimo leidis genug:
Sor ſi [66] wand al ubirwundin havin,
So warin ſimi aver widiri.
[67] Die liſit man daz ſi wilin werin
Al des wunterlichin Alexandris man,
Der diu werlit in iarin zuelevin
[68] Irvur uns an did einti.
Dü her ci Babilonie ſin einti genam,
Dü cideiltin diz richi viere ſini man,
Di dir al dü woltin künige ſin;
Dandere vürin irre,
[69] Vuzier ein deil mit [70] ſcifmeningen
Quamin nidir [71] cir Eilbin,

Da

Ibi legitur NORICVS ENSIS.
Id ſignificat gladium Bavaricum.
Namque voluerunt monſtrare,
Quod in communi nulli alii melius feriant.
Quos frequenter per caſſidem percutiebant.
Populo erat hoc omni utile.
Cujus genus inde venit olim
De Armenia nobili,
Ubi Noe ex arca ivit,
Quum olivæ folium à columba accepit.
Indicia ſua adhuc arca habet
In montanis Ararat.
Dicitur, quod ibi in ſummitatibus montium adhuc ſint,
Qui Germanicè loquantur.
Verſus Indiam valde procul.
Boiarii ibant in prælium lubenter.
Victoriam Cæſar ab eis reportavit,
Sanguine oportebat eam obtinere.

XXI.

SAxonum inconſtans animus
Dedit ei damnorum ſatis.
Cum putaret, ſe omnes victos habere.
Tunc erant ei denuo adverſum.
Hos legimus, quod olim fuerint omnes
Admirabilis Alexandri milites,
Qui mundum intra annos duodecim
Pervaſit usque ad ejus fines.
Cum is Babylone vitam finiret,
Tum dividebant Imperium hoc quatuor viri
(Proceres) ejus,
Qui hîc ſinguli cupiebant Reges eſſe.
Reliqui vagabantur.
Horum quædam pars navalibus copiis venit.
Inferius ad Albim,

Ubi

---

55) *Da liſit man Noricus enſis]* Horat. lib. I. Od. XVI.
—— *quas neque Noricus*
Deterret enſis, nec mare naufragum.
Id. Epod. XVII. *Voles modo altis deſilire turribus,*
Modo enſe pectus Norico recludere.

56) *Daz ingeini baz nibizzin]* Nuſquam meliores enſes eſſe. Plin. lib. XXXIV. cap. XIV. *Ferro*, inquit, *in Noricis vena ipſa bonitatem præſtat alicui factura. Ingeini, keine: nibizzin*, niergendt, vel, nicht. Interpres Regulæ Benedicti: *Nibil, neouueht*; Otfridus, *niuuiht*. v. Goldaſt. ad Winsbekium, n. II. Hæc *Opitius*. Vox *gemimi* ſine dubio eſt corrupta: Sed contorta eſt interpretatio Opitii, nec ſimili exemplo firmatur. Mihi videtur leviſſimam mutationem interveniſſe, litera n in m mutata, in gemini, h. e. in gemein, communiter, regulariter. *Nibizzin*, Rectius ex Otfrido: daz ſuuert ſo harto bizenti. V. Gloſſar. B. *Schilter*. In verbo: *ingemimi*, quod textus habet, omnino latet vitium. Annon legendum: *daz nigeini baz ni bizzin*, quod nulli (Enſes alibi cuſi) melius momorderint i. e. ſecuerint. *Nigeini* videtur dialecto Auctoris noſtri exprimere antiquorum aliorum: *Niheini*, nulli. Sane in edit. Willerami, quam Merulæ debemus cap. 3. & 4. occurrit: *neghein, negheyn*, pro: *nullus*. Nec obſtat, quod poſtea adhuc particula Negativa: *ni* ſequatur. Apud Germanos enim duæ Negativæ fortius negant, quod ſexcentis exemplis probari poſſet. Norici enſis, ſeu des Beyriſchen Schuuerds etiam mentionem injicit Strycker. in Hiſt. Car. M. ubi de Carolo M. dicit:

Do bies er im dar tragen
ein ſwert zu Beiern *geslagen*
das was zebe und alſo herte
das an derſelben verte
ein peſſers nie geführet wart. Scherz.

57) *Die man]* quos enſes.
58) *Demo liute]* huic populo.
59) *Ellen]* V. n. IX. in Elliu.
60) *Uuilinere]* Eheruueilen, olim,
61) *Olizui]* Oelzuueig.
62) *Uf den bergen Ararat]* Iſidor. Orig. lib. XIV. c. VIII. *Ararat mons Armeniæ, in quo arcam hiſtoriæ poſt diluvium reſediſſe teſtantur*; ſive; ut habet Ms. liber vetuſtatis maximæ; *in quo arcam hiſtorici poſt diluvium ſediſſe teſtantur*. Idem caput explemento lacunæ ſanabimus ex Codice eodem. Legitur vulgo: *Hoc & textrinum vocatur. Portus autem locus eſt, &c.* At membranæ: *Hoc & textrinum vocatur. Statio eſt, ubi ad tempus ſtant naves. Portus, ubi hiemant. Importunum autem, in quo nullum refugium, quaſi nullus portus. Portus autem locus eſt, &c.*
63) *In gegin]* Hin gegen.
64) *Geltan]* Bezahlen, a Geldt, pecunia.
65) *Der Sabſin]* Saxonum.
66) *Uuand]* putabat. Uuehnen, meinen: uuahn, meinung.
67) *Die liſet man]* Fabellam hanc de Saxonibus ex Alexandri M. militia, deridet merito & refutat Alb. Kranzius in Saxoniæ Procemio.
68) *Irvur]* Durchfuhr, durchzog, peragrabat.
69) *Vuzier]* vocula eſt corrupta forte: *Uz inen: Schilt.*
70) *Scifmenigen]* expeditione navali.
71) *Cir Eilbin]* Ad Albim. Ab *eilfe*, undecim, puta-

vit

Da die Düringe dü ſazin,
[72] Die ſich wider ün vermazin.
Cin Düringen dü dir ſiddi was
[73] Daz ſi mihhili mezzir hiezin ſahs,
Der die rekkin maniges drügin,
Damidi ſi die Düringe ſlugin,
Mit untruwin ceiner ſprachin
Die ci vridin ſi gelobit haviten:
Von den mezzerin alſo wahſin
Wurdin ſi geheizzin Sahſin.
Svi ſi doch ire ding ane vingen
Si müſtin Romerin alle dienin.

XXII.

CEſar bigonde nahin
Zu den ſinin altin [74] magin,
Cen Franken din edilin;
Iri beidere [75] vorderin
Quamin von Troie der altin,
Dü die Criechin diu burch [76] civaltin,
Dü ubir diu heri beide
Got ſin urteil ſi irſceinte
Daz die Troieri [77] ſum intrunnin,
Die Criechin ni [78] gitorſtin [79] heim vindin,
Want in den cin iarin,
Dü ſi [80] cidere [81] ſazin warin,
So [82] gehietin heimi al iri wif.
Si rieten an iri manni lif;

Ubi Duringi conſidebant,
Qui ſe contra eos movebant.
Duringis tunc moris erat
Ut grandes cultros appellarent Sahs,
Quales Proceres plerumque gerebant,
Quibus Duringos cædebant
Infideliter in colloquio
Quo pacem ſpoſponderant.
De his cultris tam acutis
Nominati fuerunt Sahſin, Saxones.
Quacunque tamen ratione res ſuas componerent,
Oportebat eos Romanis ſervire.

XXII.

Cæſar appropinquabat
Ad veteres ſuos cognatos,
Ad nobiles Francos.
Quorum majores
Venerant à Troja veteri,
Quum Græci hanc urbem deſtruxerant.
Ubi ſuper utrumque populum
DEUS judicium ſuum ita tulit,
Ut Trojanorum nonnulli effugerent,
Græci lares ſuos repetere non auderent:
Nam intra decem illos annos,
Quibus in obſidione aberant,
Sic irritatæ ſunt domi omnes eorum uxores,
Ut inſidiarentur ipſorum maritorum vitæ.

Des

Unde

vit dictum hunc fluvium vir doctiſſimus G. Fabricius, atque undecim fontes ac ſcaturigines, unde oriatur, eſſe perſuaderi ſibi paſſus eſt. Ego ab hoc accolis loci veriora habeo; nempe in confinio Sileſiæ meæ non longe ab oppido Schmideberg ad Vallem Teufelsgrund, quaſi dicas Vallem diaboli (ob famam de ſpectris illic graſſantibus) ex eo montium jugo profluere, quod hodie quoque Alpis ſumma (die hohe Elbe, vel Albe) dicatur. Quin igitur Alpis (Straboni ac Ptolemæo Ἄλβις, Dioni Ἄλβιος, Vopiſco & Spartiano Alba, poſterioris ævi ſcriptoribus Albia) ex eodem loco originem pariter ac nomen trahat, nullatenus dubito. Gothelbam, qua per medios Gothorum populos currit in Oceanum dici, M. Adamus Bremenſis ait in hiſtoria Eccleſiaſtica, & vocabulum Alben, ſive Alpen antiquitus Celtis montes fuiſſe dictos, jam oſtenderunt alii, nosque plura collegimus, tamen majori forſan opere producenda.

72) *Die ſich uuider un virmazin]* Anonymi Hiſtoria Erphersfordens. a Joan. Piſtorio Tom. I. Script. Germ. publicata (ſive Chronica de Origine Thuringorum, Francorum & Saxonum, ut meum exemplar manuſcriptum habet) quique annis Julium Cæſar. in Thuringia pugnaſſe ait, quod rideas, & ibi moram traxiſſe.

73) *Daz ſi michili mezzir ſahs]* Ut prægrandes cultros *ſaxas* vocarent. Gotfridus Viterbienſis parte XV.

Ipſe brevis gladius apud illos Saxa vocatur.

Vide Gloſſarium præſtantiſſimi viri Joan. Meurſii in Σαξιμοδίξιμον. Inde *oſterſachs*, ſica Paſchalis, quo feſtis diebus cingebantur. Göli, citante Goldaſto:

Bint das oſterſachs zer ſegen ſiten.

Gloſſæ Lipſianæ: *ſcarſahs; novacula.* Gloſſæ aliæ: *Flebotomum, blodſachs.* Ab his autem cultris Saxones nomen accepiſſe, & Uuitikindus lib. I. aſſerit; ubi & hanc Poëtæ noſtri hiſtoriam, ac quicquid huc facit, prolixius invenies. Errat igitur ſuo more, Iſidorus Origin. lib. IX. c. II. qui durum hoc & validiſſimum genus hominum a ſaxo dictum putat. Hroſuitha item nobilis fœmina, dum ita canit:

Ad claram gentem Saxonum, nomen habentem
A Saxo, per duriciem mentis bene firmam.

74) *Magin]* cognatos, neceſſarios. Et Cæſar genus ſuum ad Aeneam ac Anchiſen retulit. Hinc apud Suetonium ipſe: *Nam ab Anco Martio ſunt Marcii Reges, quo nomine fuit mater: a Venere Julii, cujus gentis familia eſt noſtra.*

75) *Vorderin]* majores, V. n. XIX.

76) *Ciualtin]* niederfelleten, deſtruebant.

77) *Sum intrunnin]* ſine dubio legendum: *kum* vix. Scil. oſtendere vult Auctor Rhythmi, Urbem Trojam a Græcis fuiſſe captam, & vix paucos Trojanorum ſalvos evaſiſſe. *Scherz.*

78) *Gidorſtin]* durfften, audebant. Sileſii: *Ich torſte nicht;* non auſus ſum.

79) *Heim vindin]* i. e. *domum reverti, iruuinden, eruuinden.* Antiquis uſurpatur pro: *reverti, redire.* Vid. Notk. Pſal. LXXII, 10, & 11. *Scherz.*

80) Pro *cidere* lege diviſim: *ci dere.* Scherz.

81) *Sazin]* Belegerung: ut Latinis Obſeſſio, Obſidium. *Saten*, vetus, ſedere, conſidere.

82) *Gebietin]* irritatæ. Vid. Gloſſar. Heyen. Dictys de Bell. Trojan. Lib. VI. c. 2. *Per idem tempus Oeax Naupli filius, Palamedis frater, cognito Græcos ad ſuos remeare, Argos venit: ibi Ægialem atque Clytemneſtram falſis nunciis adverſum maritos armat, prædicto, ducere eos ex Troja uxores prælatas his. Ita Ægiale advenientem Diomedem, per cives adi-*

in

Digitized by Google

Des ward irslagin der küning Agamemno,
Irri vurin [83] dandero,
Vns Vlix geſindin
Der Ciclops vraz in Sicilia,
Das Vlixes mit ſpiezin wol gerach,
Dur slafinde imi ſin ouge uzſtach.
Das geslehte deri Ciclopin
Was dannoch in Sicilien,
[84] Alſo ho cim poume,
An dem eindo hatten ſi ein ouge.
Nu havit ſi Got van vns virtribin hinnan
In daz gewelde hine half India.

XXIII.

TRojeri vurin in der werilte
Widin irri [85] after ſedele,
Vns Elenus ein [86] virherit man
Des Künin Ektoris witiwin genam,
Mit ter da ci Criechin
Biſiz ſinir vianti riche.
Si wohrt in dar eini Troie
Di man lange ſint mohte ſcowen.
Antenor was gevarn dannin er,
Dur [87] irchos daz Troie ſolti eigen,
Der ſtifted vns diu burg [88] Pitavium,
Bi demi wazzere [89] Timavio.
Eneaz irwaht im [90] Wialilant,
[91] Dar diu ſu mit trizig iungin vant,
Da worhten ſi diu burg Albane,
Dannin wart [92] ſint geſtiftit Roma.

[93] Fran-

Unde interfectus Rex Agamemnon;
Vagabantur reliqui.
De Ulyſſis familia
Cyclops devoravit in Sicilia,
Id quod Vlyſſes haſtis probe vindicavit,
Quum dormienti oculum ejus confixit.
Hoc genus Cyclopum
Fuit in Sicilia
Tam altum ſicut arbor.
In fine habebant oculum.
Nunc expulit eos DEUS à nobis abhinc
In ſylvas intra Indiam.

XXIII.

TRojani verſabantur in mundo
Late vagi ſine ſede:
Usque dum Helenus vir bellicoſus
Audacis Hectoris viduam duceret,
Cum qua in Græcia
Poſſedit hoſtium ſuorum regna.
Extruebant ibi aliquam Trojam,
Quæ diu (longè) poſthac conſpici potuit.
Antenor erat profectus abinde ante,
Quam iſte elegerat Trojam habere.
Ille exſtruxit nobis urbem Patavium,
Ad flumen Timavium.
Æneas conſecravit ſibi Italiam,
Ubi ſuem cum triginta porcellis invenit.
Tunc extruxerunt urbem Albanium,
Poſtea exſtructa fuit Roma.

Fran-

---

tu probibet: Clytemneſtra per Ægiſtum adulterio ſibi cognitum, Agamemnonem inſidiis capit, eumque interficit. Schilter. *Gebietin* mihi viſum eſt idem eſſe ac Notkeri *gebihton.* Apud hunc in Pſ. CV, 35. & 36. verba: *Et commixti ſunt inter Gentes,* ita exponuntur: Sie miſchton ſih ze in, *gebihton* ze iro tohteron, i. e. immiſcebantur illis, *nuptias imibant* cum filiabus illorum. *Hibun* pro: *Nuptis* habet. Otfrid. Eu. II, 8, 17. Qui & ipſe eodem ſignificatu II, 8, 26. & III, 14, 15. id uſurpat. Affinitatem habet vox *biuiske*, quæ *familiam* denotat. Vid. Gloſſ. Lipſ. & Ker. item: *Hileibe*, quod explicatur: *Matrimonio* in Gloſſis Monſeenſibus, quas exhibet Pezius in Theſ. Anecdot. Noviſſ. T. I. P. I. pag. 396. Gothis: *Hiuſcapr* eſt *conjugium.* Vid. Verel. Ind. Lingu. Goth. Auctor itaque noſter id indicare vult, quod Græcorum conjuges maritorum moram ferre non valentes *nuptiis innuptis*, ceu Poëta vetus apud Cicer. de Oratore lib. 3. loquitur, alios ſibi junxerint, & viris inſidias ſtruxerint (hoc enim vult phraſis: *Si rieten an iri manni lif*) ceu Clytemnæſtra Agamemnoni. *Scherz.*

83) *Dandero]* Die andern, reliqui.

84) *Alſo hó ſo cim poume]* Virg. III. Aen:

Cernimus aſtantes nequicquam lumine torvo
Ætneos fratres, cœlo capita alta ferentes,
Concilium horrendum; quales cum vertice celſo
Aeriæ quercus aut coniferæ cypariſſi
Conſtiterant, ſilva alta Jovis, lucusve Dianæ.

Legendum eſt in textu: *Alſo hoſo ein poume.* Scherz.

85) *After ſedele]* Extorres vagabantur longeque à ſuis ſedibus. n. XLII. *gefidele. Sedele*, *ſitz.* Item ſtul. Otfridus:

Ther biſcof iſt nu ediles
Koſtenzero ſedales

Cantic. Mariæ lingua vet: *Nidar giſatta machtige van ſedale.* Kero: *Sedilia, ſedalum.* Nos adhuc: *Eine ſidel.* Inde ſella equi, *Sattel*, ſive, ut Belgæ melius, *Saddel*,

86) *Virherit]* Fürtrefflich. Sic n. VII.

Koln iſt der heriſten burge ein.

Opitius: *Fürtrefflich.* Simplex Her, herero, illuſtrem ſignificat: Sed verbum vel Adjectivum herin, multo minus Fir-vel Virherin in tali ſignificatu invenio. Quia *Heren* ſignificat perdere, verheren, v. Gloſſar. H. *Schilter.*

87) *Irchos]* Erkohr, deſtinabat.

88) *Pitavium]* leg. *Patavium;* Padua. Conatur hanc originem patriæ ſuæ aſſerere T. Livius initio lib. I. illique aſſenſum præbent Virgilius, Mela, Ælianus, alii.

89) *Timavio]* Diverſas doctorum de Timavo ſententias recenſet, fluviumque inter Aquileiam & Tergeſte collocandum pluribus demonſtrat Cluver. Ital. Antiq. lib. I. cap. XX.

90) *Ualilant]* Italiam.

91) *Dar diu ſu mit trizig iungin uant]* Virg. III. Æneid.

Cum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam
Littoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus
Triginta capitum fœtus enixa jacebit,
Alba ſolo recubans, albi circum ubera nati,
Is locus urbis erit. —— ——

92) *Sint]* Poſtea, darſeit. Siles. darſint.

Digitized by Google

93 Franko geſaz mit den ſini
Vili verre nidir bi Rini,
Da worhtin ſi dü mit 94 vrowedin
95 Eini lüzzele Troie,
Den bach hizin ſi Sante
Na demi wazzere in iri lante,
Den Rin havitin ſi vure diz meri,
Dannin wuhſin ſint Vreinkiſchi heri,
Di wurden Ceſari al unterdan,
Si warin imi iedoch ſorchſam.

XXIV.

96 Dü Ceſar dü widere ci Rome geſan,
Si ni woltin ſin niht intfan,
Si quadin daz her durch ſini geile
Haviti virlorin des heris ein michil deil,
Daz her in fremido lante
An urlof ſo lange havite.
Mit zorne her dü wider wante
Ci Diutiſchimo lante,
Da her hat irkunnit
Manigin helit vili gut.
Her ſante zu den Heirrin
Die dar in riche warin
Her clagitin allin ſini noth,
Her bot un golt vili rot,
Her quad das her ſi wolti gern irgezzin
97 Obir un ieht ci leide gedan hetti.

XXV.

Dü ſi virnamin ſinin wille
Si ſaminotin ſich dar alle:

Vzir

Francus conſedit cum ſuis
Valde procul inferius ad Rhenum.
Ibi conſtruxerunt cum extraneis
Parvam Trojam,
Rivum vocarunt Xanthum,
Secundum flumen in ipſorum terra.
Rhenum habebant pro mari,
Inde creverunt Francicæ copiæ,
Quæ Cæſari omnes ſubjectæ fuerunt;
Et Ipſi tamen erant ei terribiles.

XXIV.

Cum Cæſar adverſarios Romæ animadverteret,
Quod nollent ipſum recipere,
Dicentes: Quod ipſe per libidinem ſuam
Perdidiſſet exercitus magnam partem.
Quod in terra peregrina
Sine indultu tam diu egiſſet.
Cum iracundia ille tunc reverſus
In Germaniam
Ubi cognoverat
Multos heroes valdè bonos.
Mittebat ad Proceres
Qui tunc in imperio (adminiſtrando) erant,
Conqueſtus omnibus res ſibi adverſas,
Offerebat aurum eis valde rutilans,
Dicebat, quod illos libenter velit reficere,
Siquid eos offendiſſet.

XXV.

Cum percepiſſent ipſius deſiderium,
Congregati omnes:

Ex

93) *Franko]* Fabula de Franco non adeo recens eſt, ac quibusdam videtur. Hiſtri Coſmagraphia Ms. interprete & compilatore Hieronymo: *Cum Franco & Vaſſo, qui ex regia proſapia remanſerant, certando dimicavit;* (Romulus) *ipſos quoque ſuperatos, Ilium denuo captam remeavit ad urbem. Francus enim & Vaſſus fœdus apud Albanos impetraverant, mutuo moventes exercitum contra Romulum: montana Hiſtriæ tranſeuntes fixerunt tentoria, contra quos Romulus caſtra opponit, cum Franco & Vaſſo denuo bellaturus.* Recenſet deinde, Francum & Vaſſum victos per Rhetiam ad deſerta Germaniæ perveniſſe, urbem Sicambriam conſtruxiſſe, aliaque, quæ loci hujus non ſunt. Fidem penes auctorem eſſe patiamur, vel ob antiquitatem indubitatam jure ſuſpiciendum.

94) *Vrouuedin]* vox nihili. *Vromedin* ſine dubio legendum, hodie Fremden, extranei, *Schilter. Vrouuedin* non eſt vox nihili, ſignificat enim *fruuueda, frouuida,* gaudium. vid. Notk. Pſ. LXVII, 1. & LXXXIII. 3. verto itaque *cum gaudio leti.* Scherz.

95) *Eine lüzzele Troie]* Parvam quandam Troiam. Commentum hoc de Troia ad Rheni ripam Xantho illic fluvio (qui in rerum natura non eſt) & urbe Xanthi nomine dicta abunde refutat Stephanus Pighius in Hercule Prodicio ſuo. Coloniæ Ulpiæ Traianæ nomen error ſæculi rudioris Troianam fecit: & Traiani Principis Opt. nomen inepti librarii ſæpiſſime corruperunt. Tabula Itiner. in ea parte quæ Daciam concernit: *Caſtra Tragana,* pro, Traiana. Sic Æthicus Ms. diverſus multifariam ab edito hactenus, cujus mihi copiam fecit Cl. Salmaſius, nunquam ſine honore dicendus, *Troianopolim* quandam exhibet. Pari errore Walachi ad Zeugmæ coloniæ Dacicæ ruinas *Prat de Troian* porrectos eos campos prope Apulum amnem nominant, quos *pratum Traiani* indigitandos eſſe, alibi oſtendemus. *Lüzzel* parvum deſignat. Kero: *Parvi, Luzzel. Parvo intervallo, lüzzileru untarſtantu. Modice, lucic, vel luzilo. Modice melioris, luzilemu pezzirum.* Excerpta Lipſii: *Luzzilon, parvulis.* Willeramus: *Vabent uns die luzzelon vohon; capite nobis vulpes parvulas.* Albertinus Muxatus de geſtis Henrici VII. Imp. lib. I. initio: *Lucemborc oppidum eſt Francorum fines a Germanis diſtinguens, a telluris ſterilitate nomen accipiens.* Lucel. *quidem lingua Germanica pauper, vel parvum; &* borcg *caſtrum.* Ornavit hoc opere in membrana eleganter exarato ſupellectilem liberariam meam V. A. Bernh. Guil. Nüſslerus, amicus fraterno amore mihi junctus.

96) *Dü Ceſar]* Hæc quamvis veritati congrua non ſunt omnia, maxima tamen parte conſentiunt cum iis, quæ apud Dionem, Suetonium, Vellejum aliosque de Imp. ſummo leguntur. Conferre illa inter ſe, & vera teſtimoniis firmare, falſa convellere, inſtituti noſtri non eſt.

97) *Obir un iebt ci leide gedan hetti]* Si illos aliqua re læſiſſet.

98) *Hal-*

Digitized by Google

Vzir Gallia unti Germania
Quamin imi ſcarin manige,
Mit ſcihinintin helmen,
Mit veſtin [98] halſpergin.
Si brahtin manigin ſcönin ſchilt rant,
[99] Als ein vlut vurin ſin daz lant:
Dü ci Rome her bigondi nahin
Dü [100] irvorhtini dar manig man,
Wanti ſi ſagin ſchinin
So breite ſcarin ſini,
Vanin ingegin burhtin,
Des [1] libis ſi alle vorhtin.
Cato unti Pompeius
Rumiti Romiſchi hus,
Alder Senatus
Mit ſorgin vluhin ſi diuruz:
Her vur un nah iaginta
Witini slahinta,
Vns in Egypti lant;
So michil ward der [2] herebrant.

Ex Gallia & Germania
Acceſſerunt ei copiæ multæ,
Cum ſplendidis galeis,
Cum robuſtis thoracibus.
Attulerunt multa pulchra ſcuta:
Inſtar fluminis irruerunt in terram illam.
Cum Romæ is inciperet appropinquare,
Tunc pertimeſcebant plurimi
Namque videbant fulgere
Tam amplas copias ejus.
Vexilla contra attollere.
De vita omnes timebant.
Cato & Pompejus
Deſerebant Romanam ſedem:
Omnis Senatus.
Anxii fugiebant exinde.
Ipſe perſequebatur eos velociter,
Longe percutiens
Usque in Ægyptum:
Tam magna erat belli flamma.

XXVI.

WEr mohte gecelin al die menige
[3] Die Ceſari iltin in geginne
[4] Van Oſtrit allinthalbin,
[5] Alſi der ſne vellit [6] uffin alvin,
Mit ſcarin unti mit volkin,
Alſi der hagil verit van den wolkin.
Mit minnerigem herige
[7] Genanter an die menige,
Dü ward diz heriſti volcwig
Alſo diz büch quit,
[8] Daz in diſem [9] merigarten
Ie geurumit wurde.

XXVI.

QUis poſſit enumerare omnem multitudinem
Quæ Cæſari contra obviabat.
Ab oriente undique,
Sicut nix cadit in Alpibus.
Cum cohortibus & populis.
Sicut grando ruit à nubibus.
Minoribus copiis
Aggreſſus ille iſtam multitudinem,
Tunc fiebat nobiliſſimum prælium,
Sicut liber ille dicit,
Qui in hoc orbe
Unquam compoſitus fuit.

XXVII. XXVII.

98) *Halſpergin]* V. n. VIII.

99) *Als ein vlut]* Lucan. lib. VI. —— *armaque late*
Spargit, & effuſo laxat tentoria campo,
Mutandæque juvat permiſſa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumens ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros.

100) *Iruorbtini]* Timebant, Furchteten.

1) *Libis]* Des lebens

2) *Herebrant]* V. n. VIII. in *Heriverti.*

3) *Die Ceſari iltin]* Ad Cæſarem concurrentes.

4) *Van Oſtrit]* lege: *van Oſtrich* i. e. *ex Oriente.* In Verſ. Epiſt. Iſidori p. m. m. 264. legitur: *in uzſſonendem endum* Ooſtarriihhes, in extremis *Orientis* partibus. Apud Notk. Pſ. LXVI, 34. *in Orientis partibus* redditur: *in Oſterlandin iſt.* Gl. Flor. *Oſtan*, Oriens. Hinc eſt, ut Francia Orientalis ſ. Germania *Oſtarrichi* appelletur ab Otfrido in Ded. ad Lud. R. Recte autem dicitur hoſtes Cæſaris veniſſe ex Oriente, quia ipſius copiæ veniebant ex Gallia, reſpectu cujus Italia magis ad Orientem vergit. *Scherz.*

5) *Alſi der ſne]* Statius Thebaid. VIII.
At poſtquam rabies, & vitæ prodiga virtus
Emiſere animos, non tanta cadentibus hædis
Aëriam Rhodopen ſolida nive verberat Arctos,
Nec fragor Auſoniæ tantus, cum Jupiter omni
Arce tonat. —— ——

6) *Uffin aluin]* In Alpes. Sidon. Apollin. Carm. IX.
Juxta frondiferæ cacumen Alpis.
Jun. Philarg. III. Georg: *Gallorum autem lingua alti montes alpes vocantur.* V. n. XXI.

7) *Genanter]* lege: *Gerant er*, ut mens hujus verſus ſit: *Cum minori exercitu invaſit* (Cæſar) *inſignem numero exercitum* (Pompeji.) *Scherz.*

8) *Daz in diſim]* Verte:
Quod in hoc orbe
Unquam fuit factum, Scherz.

9) *Merigard]* cenſeo idem eſſe, ac *mittelgard*, *mittingard*, quod in Verſ. Fragm. Iſidori occurrit, & *Orbem*, *Mundum* denotat. Eſt a *mer* magnus & *gart*, quod Gothis *domum*, *hortum*, *ſepimentum*, itemque *regionem* ſignificat. Conf. Palthen. ad Tat. & Iſid. p. 337. *Scherz.*

XXVII.

OY wi di wifini clungin,
Da [10] di marin ciſamine ſprungin,
[11] Herehorn [12] duzzin,
Becche blütis vluzzin,
Derde diruntini [13] diuniti,
Di helli in gegine gliunte,
Da di heriſtin in der werilte
Sühtin ſich mit ſuertin.
Dü gelach dir manig breiti ſcari
Mit blüte birunnin gari,
[14] Da mohte man ſin duowen
Durch helme virhouwin
Des richin Pompeiis man
Da Ceſar den ſige nam.

XXVIII.

Dü vrouwite ſich der junge man
Daz her die riche al gewan:
Her vur dü mit gewelte
Ci Rome ſui ſo her wolte.
Romere dü ſin infiengin
[15] Einin nuwin ſidde anewiengen,
Si begondin igizin den Heirrin,
Daz vundin ſimi cerin,
Wanter eini dü habite allin gewalt
Der é gideilit was in manigvalt:
Den ſidde hiz er dü cerin
Diutiſchi liute lerin;

XXVII.

O ut arma clangebant!
Quum equi invicem ſaliebant,
Buccinæ ſonabant,
Rivi ſanguine manabant.
Terra inferius reſonabat
Infernus contra ardebat,
Cum Primores in mundo
Conficerent ſe gladiis,
Tunc jacebat tibi varia lata cohors
Sanguine congelata penitus
Cum reprimerentur
Per galeas percuſſas
Divitis Pompeji milites
Cum Cæſar victoriam reportaret.

XXVIII.

TUnc lætabitur vir juvenis,
Quod regna omnia occuparet:
Pergebat cum potentia
Romam pro lubitu
Romani ipſi occurrebant.
Novum morem incipiebant
Conſueſcebant, proprios eſſe Domino.
Id inveniebant ipſi in honorem.
Nam ipſe ſolus habebat Poteſtatem,
quæ ante diviſa erat varie.
Hunc morem juſſit in honorem
Germanos homines diſcere.

Ci

Romæ

---

10) *Di marin*] Equi. N. von Grauenberg in Wigolais.

So nemen ain örſch das ich han
Beſſer denne hundert marck.
Idem: *Do trüg in ſin ſchön marck.*

Lex Alamann. tit. LXIX. *Et ſi ille talem equum involaverit, quem Alamanni marach dicunt, ſic eum ſolvat, ſicut & illum admiſſarium.* A Celtis *markam* equum dici Pauſanias lib. X. annotavit. Nobis adhuc equa fæmina, *eine Mähre.* Inde *Mariſcalck*, præfectus ſtabuli.

11) *Herechorn*] Scuta ex nervis Heldenbuch de Wolf Dieterich:

Den ſchilt von hören veſte
Den hüb er do für ſich.

Nomen inde Sigefrido Gibichi Vangionum Regis genero. *Hörnin Sufried;* non quia corneus erat, verum quod arma geſtaret ex nervis contexta; ut notavit Goldaſtus. *Opitius:*

At vero verior videtur Olai Wormii interpretatio lib. V. Monumentum Dan. pag. 380. ubi de tubis & lituis olim ex cornibus factis: Herehorn priſcis Germanis dictum arbitror. Hinc illud in Rhythmo de S. Annone Epiſcopo Colonienſi. O uui &c. Quod quamvis Opitius de ſcutis ex nervis vel cornubus confectis interpretetur, ego tamen conſideratis omnibus circumſtantiis, de cornubus quibus tubarum vice in bellis uſi ſunt, intelligendum arbitror. *Schilt.*

12) *Duzzin*] Cel. Stad. in Expl. Voc. Bibl. Germ. hunc & illos verſus duos, qui ſequentem ſequuntur, ita reddit:

Da die heerbörner tuteten (trara tantara gingen)
— — — —
Da die trompeten döneten,
Die helle gegen einander klöneten i. e. klungen.

Addit: dann von *gliunen* iſt klang, klingen. Nider-Sächs. Klanck. Lat. clango, clangor. Hæc Staden. *duzzen* idem eſt ac: *Sonare. doz* ſonum denotat ap. Notk. Pſ. LXIV, 9. *dozze* eſt *ſonitus* ap. Eund Pſal. XCIV, 4. hodie adhuc hinc nobis ſupereſt: *ein gedöſs. glien* videtur mihi idem eſſe ac: *Splendere, micare*, zuuizeren. Belgis: *glicken, gliiſteren, glinſen eſt: nitere.* Anglo-Sax. *gleuu*, ſplendidus, *gleouulice*, clare, hinc noſtrum *glüend.* Unde verſum ultimum horum reddo:

Cum clari (enſes politi) *micarent.* Scherz.

13) *Diunite*] Thönete, erthönete, reſultabat, reſonabat. Virg. —— *reſonat clamoribus æther.* Opit. Ita hunc locum lego. *D'erde dir untini diutini.* Schilt.

14) *Da mohte man*] verte:

Hic poterat quis videre mori
Per galeas cæſos
Potentis Pompeii milites.

ſin eſt contractum ex *ſien*, quod Belgæ pro: *videre* uſurpant. *Douuen* ſignificat: *mori.* Vid. Otfrid. Eu. paſſim, inprimis IV, 23, 47. & Fr. Jun. in Gloſſ. Goth. v. *afdauid*, ubi hunc Rhythmi verſum allegat. *Scherz.*

15) *Einen nuuuin ſidde*] Novum morem.

16) *Hol-*

Digitized by Google

Ci Rome deddir uf daz ſcazhus,
Manig cieri nam her dan uz,
Her gébite ſinin [16] holdin
[17] Mit pellin ioch mit golte:
Sidir warin Diutſchi man
Ci Rome lif unti wertſam.

XXIX.

Dü Ceſar ſin einti genam,
Vnte der ſin [18] neue güt die richi gewan,
Auguſtus [19] der mere man
[20] Owisburg iſt na imi geheizan,
Diu ſtifte ein ſin [22] ſtiffun
[22] Druſus genanter,
Dü ward geſant heirro [23] Agrippa
[24] Daz her diu lant birechta,
Daz her eini burg wohrte,
[25] Ci diu daz in dad liuht vorte,
Die burg hiz her Colonia,
Da warin ſint herrin maniga;
Avir na ſelbe demo namin ſinin
Iſt ſi geheizin Aggrippina.

XXX.

CI dere burg vili dikki quamin
Di [26] Waltpodin vane Rome,
Di dir oug er dar in lantin
Veſte burge havitin,

[27] Wurmiz

Romæ aperiebat theſaurum,
Varia pretioſa tollebat,
Donabat amicis ſuis
Margaritas & aurum:
Exinde Germani homines
Romæ erant cari & in pretio.

XXIX.

CUm Cæſar vitam ſuam finiret,
Et nepos ejus bonus Imperium acciperet,
AVGVSTVS Vir augens
Augsburg eſt ab eo nominata.
Hanc condidit unus ex ejus privignis
Druſus dictus;
Tunc miſſus Dominus Agrippa
Ut has regiones gubernaret,
Ut Caſtrum (civitatem) conderet,
Ob id quod illum populus revereretur.
Hanc civitatem vocavit Coloniam,
Ubi erant hactenus Domini varii:
Sed ſecundum Nomen ipſius.
Fuit appellata Agrippina.

XXX.

AD hanc Civitatem multoties venerunt
Præſides de Roma,
Qui etiam antea his in terris
Firmas civitates habuerunt.

Worma-

16) *Holdin]* Freunden. num. XLVI. XLIX. lib. III. Evang. cap. XX.

Er iſt quad Godes holdo.

Holde, amaſia. Heinrich von Frouuenberg, citante Goldaſto: *Das min holde lange bi mir muge ſin. Unholde*, inimica, infeſta; quales ſagæ & veneficæ. *Holden* ſive *hulden*, fidem præſtare magiſtratui: *huldung*, *huldigung*, homagium.

17) *Mit pellin ioch mit golte]* Donabat amicos ſuos gemmis ac auro. Hæc *Opitius*. Sed minus bene: *Schilterus* reddit: margaritas, adeoque legit: perlin. Sed nulla correctione opus eſt. *Pellin* autem non denotat *gemmas*, ſed *purpuram*. Gothis: *pell*, textum pretioſum: alii byſſum interpretantur, ceu loquitur Verel. Ind. Ling. Goth. dicitur & *pfeler*, *pfeller*, *pfellor*. Hiſt. MSC. de Triſtan. pag. 145. b.

da brachte man im getragen
einen mantel gut als ich uuill ſagen
das tuch uuar ein pfeler *güt*
von ſiden rot alsſam ein blut.

Tuuingeri Voc. Germ. Lat. MSC. *Pfellor* purpura. Id. in Voc. Lat. Germ. MSC. Coccinus, rot *pfellor*. Verte itaque: *donabat amicos ſuos* purpura & auro. *Scherz.*

18) *Neue]* nepos Wernigerodæ in templo SS. Silveſtri & Gregorii:

Starf Henrich Greve der von Stolberg leve neve.

19) *Der mere man]* Celebris. ℣. 484. der mere man, Opitius interpretatur: *Celebris*, non male, poterit tamen etiam alludere ad communem interpretationem; Merer des Reichs. *Schilt.*

20) *Ouuisburg]* Notitia Civitatum Provinciarum Gallicarum a Schobingero edita: *Civitas Auguſta Vindelicum*, *Auueſpurch*. Aethicus Salmaſii: *Auguſta Vindeliacum*. Nobis *Augſpurg*.

21) *Stiffun]* lege: *ſtiffun*, erat enim Druſus, Auguſti per Liviam privignus. *Scherz.*

22) *Druſus genanter]* *Auguſtam Druſi* a Strabone nominari urbem hanc Germaniæ ſplendidiſſimam, Wolfg. Lazius ſcribit lib. I. Reip. Rom. cap. VIII. Sed de illa apud Geographum nihil leges, & Lazius cum in his, cum in citandis Inſcriptionibus antiquis, multos interdum committit errores.

23) *Agrippa]* At *Colonia Ubiorum*, quæ ſub exitum Auguſti a Tacito lib. I. Annal. memoratur, deducta eo juſſu Juliæ Agrippinæ, Germanici Filiæ, Claudii uxoris Colonia veteranisque, ab ipſa demum *Colonia Agrippinenſis* appellari cœpit.

24) Hos tres verſus ita redde:

Ut ille terram illam illuſtraret
Ut aliquam Urbem conderet,
Ad id, ut Populus ipſum timeret. Scherz.

25) *Ci diu daz in dat liuht vorte]* ut populum ſive colonos eo deduceret. *Opit. Vorte*, non eſt: *deduceret*, führte, ſed *timeret*; förchtete. Quod & vidit B. Schilterus, qui hæc notat. Videtur rectius legi. *Ci diu daz in dad liut vorhte*, transpoſita litera *h*. Antecedens *uuohrte* eſt efficiebat. Apud Otfr. Eu. III, 20, 4. eſt: *er uuorabt*, fecit. Ap. Iſid. pag. 247. *er chiuuorabta*, faciebat, operabatur. Hodie dicimus: *er uuürckte*. Conf. ſupra notam Opitii ad §. 10. *Scherz.*

26) *Uualtpodin]* Geuualtboten, legati; Præſides, Curatores. Inde *ualten* & nomen proprium *Waltarius* in capit. Karoli M. ac alibi. Inter Curatores M. Marius in Inſcr. Beneventana ap. Grut. p. CCCCXXXVI:

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
COS
LEG. LEG. I. MINER. P. P.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM

27) *Ullur-*

Digitized by Google

[27] Wurmiz unti [28] Spiri
Dieſi worhtin al die wili
Dü Ceſar dar in lante was
Vnter die Vrankin unter ſaz
Dü worhter da bi Rine
[29] Sedilhove ſine:
[30] Meginza was du [31] ein Kaſtel
[32] Iz gemerhte manig helit ſnel,
Da iſt nu dere Küninge [33] wichtum,
[34] Dis Pabis ſenit ſtul.
[37] Mezze ſtifte ein Ceſaris man
Mezius geheizan,
[36] Triere was ein burg alt,
Si cierti Romere gewalt,
Dannin man unter dir erdin
Den win ſanti verri
Mit ſteinin rinnin
Den herrin al [37] ci miunin
Die ci Kolne warin [38] ſedilhaft;
Vili michil was diu iri craft.

Wormatiam & Spiram
Condiderant tum temporis
Cum Cæſar hac in terra erat,
Inter Francos reſidebat,
Tum condebat ad Rhenum
Sedes ſuas.
Moguntia tunc erat caſtellum,
Celebrem reddidit varios heroes citò.
Ibi nunc eſt Regum Inauguratio,
Papæ ſancta ſedes.
Metim condidit Cæſaris miles
Mezius dictus.
Treviris erat civitas vetuſta,
Ornabat Romanorum potentiam.
Unde ſub terra
Vinum derivatum procul
In lapideis canalibus
Dominis quam cariſſimis.
Qui Coloniæ reſidebant;
Valdè magna erat ipſorum potentia.

XXXI.

IN des Auguſti citin [39] geſcahc
Daz Got vane himele nider geſcach
Dü ward giborin ein Küning
Demi dienit himilſchi dugint,
Ieſus Chriſtus Godis Sun
Von der megide Sente Marium:
Des erſchinin [40] ſan ci Rome
Godis zeichin vrone,

[41] Vzir

XXXI.

TEmporibus Auguſti factum,
Ut DEVS de cœlo deſpiceret,
Tunc naſcebatur Rex
Cui ſerviunt cœleſtes Virtutes,
JESVS CHRISTVS Filius DEI
De Virgine Sancta Maria.
Cujus rei ſtatim Romæ apparebant
DEI ſigna ſancta:

E terra

---

27) *Uuurmiz*] Wormbs. Ptolem. *Borbetomagus*. Libellus Provinciarum Galliæ: *Civitas Vangionum, id eſt, Wormatia.*

28) *Spira*] *Civitas Nemetum, id eſt, Spira;* id. libellus. *Auguſta Nemetum*, Aethic.

29) *Sedilhoue*] ſedem, aulam, Sitz, hofſtat.

30) *Meginza*] Libellus Provinciarum: *Metr. Civ. Megonciacenſium*, ut Sirm. edidit, *Magontiacenſis*, ut Bertius: *Moguntiacum*, ut Æthicus Salmaſius, Notarum vetus liber ac alii. A *Moguntiaco Mœni* amnis nomen poſterioris ævi ſcriptores mutarunt in *Moganum*. *Mogum* appellat S. Hildegardis lib. I. Phyſic. cap. VII.

31) *Ein Kaſtel*] Florus lib. IV. cap. ult. de Druſo. *Nam per Rheni ripam quinquaginta amplius caſtella direxit: Bonnam & Mogontiacum pontibus junxit, claſſibusque firmavit.* Et urbis hæc ſtatio copiarum ſuperioris Germaniæ ad labantes uſque res Romanas ſemper fuit, ducisque illarum ſedes. Notit. Imperii: *Dux Mogontiacenſis.* Hæc quoque metropolis fabulas de Trojanis effugere non potuit, e quorum numero Magantium quendam illi initium dediſſe Jac. Philippus Bergomas auctore neſcio quo Carino memorat lib. VI. Supplem. Chronic.

32) *Iz gemebrte*] Celebrem reddebat.

33) *Uuichtum*] Kero: *Benedicat, uuiche. Benedicere, uuihan, Reliquiæ, uuihida, ſc. Sanctorum. Sacrum, uuiho. Sanctæ Trinitatis, dr uuihun driniſſu.* Cantic. Zachar. lingua, v. I. *Giuuihit ſi truchtin Got Iſraelo.* De re ipſa, ut & aliis ad urbem nobiliſſimam pertinentibus, auctor incertus (forte Sigeardus) Actorem S. Albani Martyris, tom. V. Antiq. Lect. Henr. Caniſii.

34) *Dis Pabis ſenit ſtul*] Primatus dignitatem Romanæ ſedis præſules Gregorium & Zachariam S. Bonifacio & Moguntinæ ſedi Apoſtolica authoritate conſecraſſe idem ſcriptor fuſius narrat.

35) *Mezze ſtifte ein Ceſaris man Mezius geheizan*] Eadem fabula in Catalogo Mediomatricenſium epiſcoporum extare perhibetur his verſiculis:

Tempore quo Cæſar ſua Gallis intulit arma,
Tunc Mediomatricum vicit Metius urbem.

Divodurum antiquitus dictum, quæ *civitas Mettis* in diviſione Regni Lotharii I, quam Caroli Cavi capitula exhibent, nunc *Mets* appellatur, Itinerarium Antonini & Tabula Peutingeriana indicant.

36) *Triere*] COL. AVG. PAT. (Patricia) TREVIRORVM. ut eſt in nummo Veſpaſiani apud Golzium. *Clarum domicilium Principum* Ammiano lib. XV. Vetus interpres Geographi Græci à V. C. Jac. Gothofredo editi: *Civitatem autem maximam dicunt habere, quæ vocatur Triveris, ubi & habitare Dominus dicitur.* Imperatores qui illic conſtituerunt aliquos ad hunc locum recenſet idem editor. De lugenda urbis opulentiſſimæ everſione verbis flebilibus queritur in lib. de Gubernatione Dei ſanctiſſimus & raræ facundiæ Salvianus. Hujus civitatis Auctorem Semiramidis filium Trebram ſive Trebetam monachales, ut ſolent, fabulæ faciunt, idque in quadam Hiſtoria dici ſcribit Mart. Polonus. Videndum eſt imprimis Alberti Stadenſis Chronicon, ubi & bellum, ſi diis placet, Trebetæ epitaphium habes.

37) Pro: *ci miunin* lege: ci minnin, verbotenus: *ad amorem*, zu lieb hodie dicimus, in gratiam. *Scherz.*

38) *Sedilhaft*] ſitzhafft.

39) Lege: *geſcab* & ȝ. ſeq. *geſab.* Scherz.

40) Pro: *ſan* lege: *ſar.* Scherz.

41) *Uzir*

Digitized by Google

41 Vzir erdin diz luter olei ſpranc,
Scone ranniz ubir lant,
Vmbe diu Summin ein creiz ſtunt,
Alſo roht ſo viur unti blut,
Wanti dü bigondi nahin,
Dannin uns allin quam diu genade,
Ein niuwe 42 Künincrichri,
Demi müz diu werilt al intwichin.

XXXII.

SEnti Petir dir boto vrone
Den diuvil ubirwantir ci Rome,
43 Her rethi da uf dis heiligin crucis ceichin,
Her ſcreif diu burg ci Chriſtis eigine;
Dannin ſantir dri heilige man
Ci predigene den Vrankan,
44 Eucharium unti 45 Valerium,
46 Der dritti geinti uffin leige;
Da kerdin di zwene widere,
Senti Petri daz ci clagine,
47 Dari ſant er dü ſinin ſtaf,
Den legitin ſi uffe Maternis graf.
Si hizin ün wider von dem tod erſtan,
In Senti Petiris gibote mit un ci Vrankin gan.
Dü her ſinis meiſteris namin virnam
Her ward un 48 ſan gihorſam,
Dü 49 intloich ſich 50 diu molta
Als iz Got wolta,

Her

E terra purum oleum emanavit,
Pulchre fluebat id per terram.
Circa ſolem crux ſtabat,
Tam ruffa ut ignis & ſanguis.
Namque tunc incipiebat appropinquare
A quo nobis omnibus veniebat Gratia,
Novum Regnum,
Cui debet mundus omnis cedere.

XXXII.

SAnctus Petrus Apoſtolus ille ſacroſanctus,
Diabolum ſuperavit Romæ.
Erigebat ibi ſanctæ crucis ſignum.
Adſcripſit civitatem Chriſto propriam.
Inde mittebat tres viros ſanctos,
Ad prædicandum Francis.
Eucharium & Valerium,
Tertius finivit vitam in itinere.
Tunc duo illi reverſi,
S. Petro id quererentur.
Igitur mittebat baculum ſuum,
Quem ponebant ſuper Materni ſepulcrum,
Jubebant ipſum de morte reſurgere,
Ad mandatum S. Petri cum illis ad Francos ire.
Ille quum Magiſtri ſui nomen perciperet,
Statim ipſi fiebat obediens.
Tunc excuſſus pulvis (ſepulcralis,)
Prout DEVS volebat.

Appre-

41) *Uzir erdin]* Mart. Polonus lib. IV. *Hoc ipſo die quo natus fuit* (Chriſtus) *trans Tiberim de taberna meritoria fons olei e terra emanavit, ac per totum diem largiſſimo rivo fluxit. Tunc etiam circulus ad ſpeciem cœleſtis arcus circa Solem apparuit.*

42) Lege: *Kuningricbi.* Scherz.

43) *Her recbte da uf dis beiligin crucis ceichin]* Reſpicit ad morem veteris Eccleſiæ. Juſtinian. Novell. V. *At ille* (Epiſcopus loci) *manus extendat ad cœlum, & per orationem locum conſecret Deo, figens in eo Salutis noſtræ ſignum.* Et Novell. LXVII. *Sancimus igitur præ omnibus quidem illud fieri, & nulli licentiam eſſe neque monaſterium, neque eccleſiam, neque orationis domum incipere ædificare, antequam Civitatis Deo amabilis Epiſcopus orationem in loco faciat, & crucem figat.* Capitula Karoli & Ludovici Impp. *Nemo Eccleſiam ædificet antequam civitatis Epiſcopus veniat, & ibidem crucem figat publice.* Hinc apud Græcos Σταυροπήγιον, diœceſis univerſa Epiſcopi, in qua ille crucis figendæ jus habebat; & ipſa quoque fixio crucis. Vide Meurſii Gloſſarium Græcobarb.

44) *Eucharium]* Vide Greg. Turonens. in vit. SS. Patrum in Nicetio Trevir. Epiſc. cap. XVII. alioſque.

45) *Valerium]* Uſuard d. XXIX. Januar. *Eodem die Treveris depoſitio Beati Valerii Epiſcopi, diſcipuli S. Petri Apoſtoli.* Ita & Martyrol. Rom.

46) *Der dritti geinti uffin leige]* *geinti*, moriebatur; n. l. Kero: *Finiantur, Kientot fin. leige*, via. iter. *Ley* viam exponit & Corn. Kilianus in Etymol. Teuton. Ling. Inde forte *leuga* vetus pro milliari. Ammian. lib. XV. de Gallis.: *Non millenis paſſibus, ſed leugis itinera metiuntur.* Ad quem locum plura conquiſivit eruditiſſimus Lindenbrogius. Maternum Gloſſa authentica in Decretal. de ſacra unctione cap. Unic. Martialem vocat, interque alia hæc verba habet: *Et rediit collega ad Petrum, & Petrus ait; Accipe baculum, & tangens eum dic, ut in nomine Domini ſurgat & prædicet. Et ivit, & quadrageſimo die a tempore mortis tetigit eum: & reſurrexit, & prædicavit.* Qui locus idem dicit cum noſtro. De hiſtoria audi diſſerentem Baronium Notationibus ad Martyrologii Rom. d. XIV. Septembr. *Opit.* Sed ita cum Opitio emendandum eſſet *Ki-ente*, finivit, vitam. INNEINIT, conjungit, Otfr. V, 20, 75. *Inmoton*, uniebant, *Notker. Pſal. XLII, 3. Pſal. XCV, 7.* καὶ ἐξοκλῶ mori pie, DEO uniri, *Rbyth. de S. Annon. verſ. b.* Schilter. Non eſt, cur Opitii ſententiam deferamus: *eynde, ende* Belgis finem denotat. vid. Kilian. Etymol. *Lyde, Lye*, Suecis: *Lee*, Via, tranſitus, meatus. *Scherz.*

47) *Dari ſanter dii ſinin ſtaf]* Marner citante Goldaſto: *Sagt mir der Bapſt von Rome, wuas ſol ü der krumbe ſtab, Den Got dem güden Sant Petrus uns zu binden gab?*

48) Hic iterum lege: *ſar*, i. e. cito pro: *ſan.* Scherz.

49) *Intloich]* Kero: *Aperire, intlobban. Apertis, intlobbantem.*

50) *Diu molta]* puto hoc de ſepulchro intelligendum; quamvis vocabulum mihi alibi non obvium ſit. *Opit. Molta*, denotat, *terram, pulverem.* Anglis: *Mold, Mould*, terra. Gothis: *Mold, Mulda, pulvis.* Vid. Verel. Ind. Ling. Goth. Conf. Staden. in Expl. Voc. Bibl. Germ. p. 751. qui hunc verſum reddit: *Da that ſich die Erde auf.* Scherz.

51) *Beiz-*

Digitized by Google

Her vieng ſich ci demi graſi,
Schire ilter us demo gravi:
Dar vircig dagi hatti gilegin,
Dü muſt er vircig iar lebin,
Ceriſt ſi du ci Trierin lertin,
Darna ſi kolni bikertin,
Da biſchof ward derſelbe man
Der vane demi todi was irſtantan.

XXXIII.

Dü gewunnin ſi da ci Vranki
Ci Godis dieneſti vili manigin man
Mit [51] beizzirimo wige
Dan ſi Ceſar gewanne wilen.
Si lertin ſi widir ſunde vehtin,
Daz ſi ci Godi werin güde Knechte.
[52] Dere lere ſint wole plagin
Di biſchove na hin warin
Dri unti drizig gezalt
Vns ane Seint Annin gewalt;
Dere ſint nu heilig ſibine
Die ſchinint uns von himele
Als iz ſibin ſterrin nahtis dunt.
Seint Anno lieht is [53] her unti güt:
Vntir dandere [54] brahter ſinin ſchim
Alſi [55] der jachant [56] in diz guldini vingerlin.

XXXIV.

DEn vili tiurlichin man
Müge wir nu ci biſpili havin,
Den als ein ſpiegil aneſin
Die tugint unti warheiti wollen plegin.
[57] Dü der dritte Keiſer Heinrich
Demi ſelbin heirrin bival ſich
Vnti der godis willo was irgangin,
Dar her ci Kolne ward mit lobe intfangin,
Dü gieng her mit liut crefte
Alſi diu Sunni düht in den liufte
Diu in zuſchin erden unti himili geit
Beiden halbin ſchinit;
Alſo gieng der biſchof Anno
Vure Gode unti vure mannen:
[58] In der Phelinzin ſin tugint ſülich was
Daz un daz rich al unterſaz,

Ci

Apprehendebat ille gramen,
Actutum properabat ex ſepulcro,
Ubi quadraginta dies jacuerat,
Hinc oportebat ipſum 40. annos vivere.
Chriſtum tunc Treviris docebant,
Poſtea Coloniam convertebant,
Ubi Epiſcopus factus ille vir,
Qui de morte reſurrexerat.

XXXIII.

TUnc acquirebant in Francia
Ad DEI miniſteria valdè multos viros
Meliori bello
Quam Cæſar vincebat olim.
Docebant eos contra peccata pugnare,
Ut eſſent apud DEUM boni milites.
Quam doctrinam hucusque bene exercuerunt:
Epiſcopi poſt hos erant
Tres & triginta numerati
Usque ad Sancti Annonis gubernationem.
Horum ſunt jam ſanctificati ſeptem,
Qui fulgent nobis cœlitus,
Sicut ſeptem ſtellæ noctu faciunt
Sancti Annonis lumen eſt carum & bonum:
Inter alios ferebat ſuum ſplendorem
Sicut Hyacinthus in aureo annulo.

XXXIV.

HUnc multo pretioſum virum
Debemus pro exemplo habere,
Quem ut ſpeculum inſpiciunt,
Qui virtutem & veritatem exercent.
Cum Henricus tertius Imperator
Illi Domino ſeſe concredidit,
Et DEI voluntas fuerat impleta,
Cum ille Coloniæ cum laude ſuſceptus erat,
Tunc ambulabat cum populi potentia,
Sicut ſol facit in æthere
Qui inter terram & cœlum ambulat,
Utrinque ſplendet:
Sic ibat Epiſcopus Anno
Coram DEO & hominibus.
In Palatio virtus ejus talis erat,
Ut ipſi imperium totum ſubeſſet,

In

---

51) *Beizzirimo uuige]* meliori bello.

52) *Dere lere ſint uuole plagin]* Dieſer lehre pflegten darſeit uuol.

53) *Her]* herrlich.

54) *Brabter ſinin ſchim]* verte: *ſplendidior ſuo fulgore. brabter* eſt a *berabt*, clarus, illuſtris. Vid. quæ dixi ſupra ad §. 7. ℣. 10. *Schim* ponitur pro: *ſchein.* Gl. Lipſ. *ſcimo*, ſplendor. Conf. Notam meam ad Otfr. Eu. II, 12, 185. *Scherz.*

55) *Der jachant]* Hyacinthus gemma. Absque aſpirata. Willeramus: *Sine bente ſint guldin ſamo fineuuel alſe gedrat ſin beide volle iechande.* Notæ Tyronis, quæ dicuntur, & Senecæ: *Jacinctum, Jacinctinum.*

56) *In diz guldini vingerlin]* In annulo aureo. Winsbeck.

Sun, du ſolt ſinnelicken tragen
Verholn din niuues vingerlin.

Walther von der Vogeluueide, citante ad Winsbeck. Goldaſto:

Suuas ſi redent, ich bin dir bolt
Unt neme din gleſin vingerlin für einer Kuniginne golt.

57) *Dü der dritte Keiſer Heinrich]* Annonem ab Henrico in palatium aſſumptum, primum præ omnibus clericis gratiæ & familiaritatis gradum obtinuiſſe, Lambertus Scafnaburgenſis refert, & iisd. plane verbis auctor Vitæ Annonis lib. I. cap. II.

58) *In der Phelinzin]* In palatio Imperatoris. Otfrido *Palinza.* Eid. Palinzhus, lib. IV. cap. XX.

Giang er ſelbo in gegin uz.
Thar zi themo palinzhus.

Belg. Paltz: nobis, Pfaltz: Gall. *le Palais.* Inde Pallenzgrefe Spec. Sax. Comes Palatii; de cujus officio Hincmarus Remenſis Epiſt. ad Epiſcopos Franciæ.

59) Pro:

Ci Godis dienſti in den geberin
[59] Samir ein engil weri:
Sin ere gihilter wole [60] beidint halb,
Dannin ward her ci rehtimi [61] hertumi
gezalt.

In cultu divino his moribus,
Quaſi Angelus eſſet.
Gloriam ſuam conſervabat utrinque,
Unde numeratus eſt inter veros duces.

XXXV.

SIn güte bikanti vil un manig man.
Nu virnemit
Wi ſini ſiddi warin gedan;
Offen was her ſinir worte,
[62] Vure dir warheite niemannin her ni vorte.
Als ein lewo ſaz her vur din vuriſtin,
Als ein lamb gin her untir diurftigin:
[63] Den tumbin was her ſceirphe,
Den gütin was er [64] einſte:
Weiſin unti widewin
Die lobitin wole ſinin ſidde,
Sini predigi unti ſin ablaz
[65] Ni mohti nichein dün baz,
Alſo gotliche da diz mit rehte
Solte lichen allir irdiſchir [66] diet.
Gode was her vili liep.
Selicliche ſtunt Kolniſchi werlt
Dü ſi ſülichis biſchovis warin werht.

XXXV.

CLementiam ejus agnoſcunt plurimi.
Nunc percipite,
Quales erant ejus mores:
Apertus erat verbis ſuis,
Veritate neminem circumducebat.
Sicut leo ſedebat coram principibus,
Sicut agnus verſabatur inter humiles:
Malis erat durus,
Bonis erat lenis.
Orphani & viduæ
Prædicabant ejus mores.
Conciones ejus & abſolutionem
Non poterat quisquam præſtare melius.
Tam divinitus quam id de jure
Deberet placere omni ſeculari populo.
DEO erat multum dilectus.
Beatus erat Colonienſis orbis (diœceſis)
Cum talismodi Epiſcopo eſſet dignus.

XXXVI.

SO diz liuht nahtis ward slafin al,
So ſtunt imi uf der vili güte man,
[68] Mit luterer ſinir venie
Suhter [69] müniſtere manige:
Sin oblei her mit imi drüg,
Dir armin vant her genúg,
[70] Die dir ſelide niht hattin,
Vnt imi da ware dadin,
[71] Da diz armi wif mit demi kindi lag
Der dir nieman ni plag,

XXXVI.

CUm hic populus noctu per omnia dormiret,
Surgebat ei hic optimus vir,
Cum mera ſua indulgentia
Viſitabat monaſteria multa.
Oblatas ſuas ſecum portabat.
Pauperum ſatis inveniebat,
Qui nihil ſalutis habebant,
Et ipſi hic erat negotium.
Cum paupercula mulier cum infante jacebat,
Cujus nemo miſerebatur.

Dari

Eo

59) Pro: *Samir*, lege: *ſam ir*, *quaſi ipſe*. Scherz.
60) *Beident halb*] utrimque; & in aula & in Eccleſia.
61) *Hertumi*] herrſchafft. v. n. VII.
62) *Vure die uuarheit*] Idem de ipſo Lambertus: *In judicandis*, inquit, *cauſis ſubditorum nec odio, nec gratia cujusquam a vero abducebatur*. Cæterum quæ Rhythmus noſter dehinc continet, ab iis quibus otium eſt cum Lamberto, Scriptore Vitæ Annonis, aliisque temporum illorum Hiſtoricis conferri poſſunt. Et jam cum hæc, tum ea quæ ad defendendum Annonem, ob quædam ſecius quam nonnulli æquum putent ab ipſo geſta, facere videntur, magno ſtudio Eminentiſſimus Conditor Annalium congeſſit tom. XI. Nobis ea liberare ſaltem in hoc libello animus præcipue fuit, quæ ad verba & linguæ veteris notitiam faciunt.
63) *Den tumbin*] n. XLV. XLVI. ſtolidis, refractariis. *Opitius*. Huc facit, quod: *tum* reperiatur uſurpatum pro *dolo*. apud Notk. Pſal. XIV, 3. verba: *Qui non egit* dolum *in lingua ſua*, redduntur: *Der neheinen* tum *cheſondo ne uobet*. Scherz.
64) *Einſte*] lenis, mitis. *Opit*. Huc pertinet: *Enſti*, gratiæ, in Gloſſ. Keronis & ap. Otfrid. V, 25, 196. Gl. Lipſ. *Anſt*, gratia, alibi *enſt*. Anglo-Sax. *Eſt* idem eſt ac: gratia, amor, charitas, benevolentia, favor. Hickes. in Theſ. LL. Sept. Gramm. A. Sax. p. 131. *Scherz*.
65) *Nimobti nichein biſchof*] Nullus Epiſcoporum poterat.
66) *Diet*] Otfrido *Thiete*, volk, populus.
67) *Kolniſche uuerlt*] Diœceſis Colonenſis; eleganter.
68) *Mit luterer ſiner venie*] verte: *cum omni reverentia*. *Venia* ſæpe uſurpatur pro: *reverentia*, *genuflexione*. vid. du Freſne in Gloſſ. Lat. Barb. v. *Veniæ*. in Stryckeri Hiſt. de Carolo M. legitur:

do der Chaiſer diz gebet
mit mancker venie *getät*

& alio loco idem:

in der erſten unmueſſe
fielen ſie Gott zu fueſſe
mit der venie *die ſie täten*
ſiner genaden ſie in paten. Scherz.

69) *Müniſtre*] münſter, monaſteria; ut Kloſter, claustra. *Opit*. *Müniſter* non tantum *Monaſteria* proprie ſic dicta denotat, ſed etiam *templa* quævis. Hinc in Königshovii Chron. Alſat. c. 5. §. 32. dicitur: von Sant Thomans *Münſter*. & c. 4. §. 179. Sant Stephans *Münſter*. Scherz.
70) *Die dir ſelide niht hattin*] i. e. *qui domicilium nullum habebant*. Scherz.
71) *Da diz armi uuif*] Auctor vitæ Annonis lib. I. cap. IX.

Dari gienc der biſchof vrono,
Her gebettidi iri ſelbe ſcono;
So her mit rechte mohte heizin
Vatir aller weiſin,
[72] So hatte was er in gedig;
Nu havit is imi Got gelonit.

XXXVII.

VIli ſelicliche diz riche alliz ſtunt
Dü dis girihtis plag der heirre güt,
[73] Dü her zo ci demi richi
Den iungen Heinriche:
Wilich rihtere her were,
Das quam [74] witini mere,
Van Chrichin unt Engelanti
Die Küninge imi [75] gebi ſantin;
So dedde man von Denemarkin,
Von Vlanterin unti [76] Riuzilanti.
Manig [77] eigin her ci Kolni gewan,
Di müniſter cierter ubiral
Ci demi tiurin Gotis lobe
Stiftir ſelbo [78] vier müniſter,
Diz vunſti iſt Sigeberg ſin vili liebi ſtat,
Dar uffe ſteit nu ſin graf.

XXXVIII.

NI avir [79] diu michil ere
Iewiht würre ſinir ſelin,
So dede imi Got alſo dir goltſmit düt,
Sor wirkin willit [80] eine nuſchin güt;
Diz golt [81] ſiudit her in eimi viure,
Mit wehim werki düt her ſi tiure,
Mit wierin alſo cleinin
Wole ſlift her die goltſteine,
Mit manigir ſlahtin [82] gigerwa
Gewinnit er in die [83] variwa:
Alſo sleif Got Seint Annin
Mit arbeidin manigin.

XXIX.

DIkki im anevuhtin die Lantheirrin,
[84] Ci iungis bracht iz Got al ci ſinin erin,
Vili dikki ün [85] aneritin
Di üne ſoltin behütin,

Wi

Eo ibat Epiſcopus ſanctus,
Sternebat ipſe ei lectum optime.
Ut de jure potuerit nominari
Pater omnium orphanorum.
Tam valde erat illis clemens.
Nunc DEUS ipſi mercedem dedit.

XXXVII.

MUltum beatum totum hoc Imperium ſtabat,
Cum adminiſtraret illud hic optimus dominus.
Cum is educabat Imperio
Henricum juniorem.
Qualis judex ipſe eſſet,
Late fama extendebat.
De Græcia & Anglia
Reges ipſi munera mittebant.
Sic fiebat de Dania,
De Flandria & Ruſſia.
Multam proprietatem Coloniæ acquirebat,
Monaſteria ornabat ubique.
Ad pretioſam DEI laudem
Fundavit ipſe quatuor Monaſteria.
Quintum eſt Sigebergum dilectum ejus opidum,
Ubi ſtat nunc ejus ſepulcrum.

XXXVIII.

NEc vero talis gloria
Quicquam nocuit ejus animæ.
Sic ei faciebat Deus, ſicut aurifaber facit,
Si conficere vult poculum bonum.
Aurum coquit in igne:
Subtili opera reddit pretioſum.
Limis tam ſubtilibus
Acuit lapides auro inſerendos,
Multiplici induſtria
Acquirit eis colorem.
Sic acuit DEUS S. Annonem
Laboribus variis.

XXXIX.

SÆpe eum impugnabant Principes:
Tandem reduxit DEUS omnia ad ſuam gloriam.
Multoties eum prodebant,
Qui ipſum debebant tueri.

Qnam

72) *So hatte uuas er in gedig]* Incuria typographi! emenda *ſo harte uuas er in genedig*, ipſo Opitio confitente ad §. 39. fin. *Schilter.* Lege: *ſo harte uuas er in gidig*, adeo is ipſis erat utilis. hoc *gidig*, eſt a *dien* quod ſignificat: *creſcere, proficere.* Otfridus habet: *githic.* Scherz.

73) *Dü her zo ci deme riche Den iungen Heinriche.]* Cum Henricum IV. puerum a matre Agnete Imperatrice abductum educaret. Cauſas abſtractionis hujus diverſas alibi legas.

74) *Uuitini mere]* uueites geſchrey, ampla fama.

75) *Gebi]* gaben, munera.

76) *Riuzilanti]* Reusland, Ruſſia.

77) *Eigin]* eigenthum. Lambertus: *Et plane apud omnes indubia fide conſtitit, ex quo Colonia fundata eſt, unius nunquam Epiſcopi ſtudio tantum opes & gloriam creviſſe Colonienſis Eccleſiæ.*

78) *Vier muniſter]* Coloniæ Agrippinæ Monaſterium ad Gradus & S. Georgii Eccleſiam. Aliud in Graſcaf in regione Weſtfalorum, item Salefeldæ in confinio Turingorum & Sclavorum, ut ait Auctor ejus vitæ.

79) *Diu michil ere]* ingens honos.

80) *Eine nüſchin]* Deſidero vocabuli ſignificationem. Opitius. *Nüſchin* eſt *fibula; ſpinter.* Gl. Florent. *Nuſca*, fibula. *Nuſculi*, Lunula. in Vocabul. meo MSC. Lat. Germ. legitur: Spinter, *Nüſchel. Vectoris eſt proprie Spinter parvumque monile.* In Civit. Argent. Allmendbuch de 1422. fol. 113. & 140. extat: Item Hans Bume der *Nuſchenmacher* beſſert 30. ſſ. *Scherz.*

81) *Siudit]* ſchmelzet. Nos hodie *ſieden*, coquere.

82) *Gigeruua]* opere: a verbo gaereuuen, aut geruuen, præparare, conficere; unde dicimus, Leder gerben, pelles macerare, ſubigere. Otfrid. *garauuan.* Willer. *gegareuuet.*

83) *Variuua]* Kero: *colore, farauuy.* Ita & Otfridus. Gloſſæ a Lazio collectæ: *infucati, Ungenaruuotis.*

84) *Ci iungis]* noviſſime, endlich.

85) *Anerietin]* prodebant, verriethen. Otfrid. lib. IV. Evang. c. XII.

Thoh habet ſumilih thaz muat
Mir hinaht anarati duat.

86) *Harti*

Digitized by Google

Wi dikki une di virmanitin
Di her ci heirrin bracht havite.
Ci iungis niwart daz niht virmidin
Her ni wurde mit gewefinin uze dir burg virtriebin, 665.
Als Abſalon wilin
Virtrieb vater ſinin
Den vili güten David.
Diſi zuei dinc [86] harti ſi warin gelich.
Leidis unte arbeite genúg 670.
Genihte ſich der heirro güt,
Al nah dis heiligin Chriſtis bilide
Dü [87] ſunt iz Got van himele.

XL.

[88] DAr nah ving ſich ane der ubile ſtrit
Des manig man virlos den liph. 675.
Dü demi vierden Heinriche
Virworrin wart diz riche,
Mohrt, roub unti brant
[89] Ci vurtin kirichin unti lant, 680.
Von Tenemarc unz in Apuliam,
Van [90] Kerlingin unz an Vngerin,
Den niman ni mohte widirſten,
[91] Obi ſi woltin mit truwin un ſamit gen,
Diz ſtiftin [92] heriverte groze 685.
Wider nevin unti húſgenoze.
Diz riche alliz [93] bikerte ſin gewefine
[94] In ſin eiginin adere,
Mit [95] ſiginuftlicher ceſwe
Vbirwant iz ſich ſelbe, 690.
Daz di gidouftin lichamin
Vmbigravin ci worfin lagin,
Ci aſe den [96] bellindin,
[97] Den grawin walthundin:
Dü daz ni [98] trúite [99] bisünin Seint Anno 695.
Dü [100] bidroz üne lebin langere.

XLI.

Quam multi ipſum terrebant,
Quos ille Dominos effecerat.
Tandem hoc non evitabatur,
Quia armis ex urbe ejectus
Sicut Abſolomi voluntas
expellebat patrem ſuum,
Optimum Davidem.
Quæ duo valde erant ſimilia.
Moleſtiæ & laboris affatim
Oblectabat ſe Dominus ille bonus.
Omnino ſecundum ſancti Chriſti exemplum
Quod mittebat DEUS de cœlo.

XL.

POſtea oriebatur malum iſtud bellum,
Quo plurimi amiſerunt vitam,
Cum Henrico Quarto
Perturbaretur Imperium.
Cædes, rapinæ & incendia
Perdebant templa & terras.
A Dania uſque in Apuliam,
A Carinthia uſque ad Hungariam.
Quibus nemo poterat reſiſtere,
Etſi volebant fideliter conjunctim ire.
Id efficiebant expeditiones magnæ,
Contra nepotes & domeſticos.
Totum Imperium convertebat arma ſua
In propria viſcera.
Victrice dextera
Vincebat ſeipſum,
Ut baptiſata corpora
Inſepulta disjecta jacerent,
In eſcam canibus,
Glaucis canibus ſylveſtribus.
Cum non conſideret ſibi, reconciliare S. Anno,
Tunc tædebat ipſum longius vivere.

XLI.

86] *Harti*] valde, ſehr. n. XXXVI. *So harte uuas her in genedig.*

87) Lege: *ſant* pro: *ſunt*. Scherz.

88) *Darnach ving ſich ane*] De cauſis hujus belli liber Apologeticus multis agit, pro Henr. IV. ſcriptus ab ejus temporis Theologo, poſt Hutteni editionem Rerum Germanicarum ſcriptoribus additus a Marco Frehero.

89) Lege junctim: *ciuurtin* i. e. vaſtabant, hodie diceremus: *zerführten*. Scherz.

90) *Kerlingen*] Carinthia. *Opitius*. Forte quis poſſet per *Careliam* quæ Sueciæ provincia eſt, exponere, ut, ceu in priori verſu Daniæ mentionem injecit, hic Sueciam deſignet poſita parte pro toto per Synecdochen. Sed veroſimilius eſt: quod per *Kerlingen*, Francia, intelligatur; ita *Cherlinge* uſurpari videtur pro *Francis* a Stryckero in Hiſt. Car. M. ubi dicitur:

do lie ſein ros ſpringen
Charl der tugendreich
mit freuden ritterleich
durch liebe das getan uuart.
Er hies im ziehen ſein part
durch des halſperges ringe
und fragte die *Cherlinge*
uuie im das zeihen zeme. *Scherz.*

91) *Obi ſi uuoltin m. t. u.*] Annon legendum: *Obi ſi uuoltin mit truuuin nu ſamit gen*, etiamſi vellent fideliter nunc una ire, i. e. conjungere vires ſuas? *Scherz.*

92) *Heriuerte*] V. num. VIII.

93) *Bikerte*] kehrte, uuendete, vertebat.

94) *In ſin eiginin adere*] In propria viſcera.

95) *Siginuftlicher ceſuue*] Victrice dextra. Otfrido *zeſue*, recht, dexter. Symbolum veteris Alemannorum Eccleſiæ: *Ich geloub das er da ſizit zu der zeſuin ſines Uuater im ebun geuualtig unt ebun euuig. Opitius.* Palthenius ad Tat. p. 379. arbitratur legendum eſſe: *Siginumftlicher*. Apud Notk. Pſal. LXIV, 12. ponitur: *ſigenunft* pro *victoria*. Ap. eund. Pſ. CXI, 5. triumphator redditur: *ſigenunftare*. Scherz.

96) *Bellindin*] Canibus latrantibus.

97) *Den grauuin uualthundin*] Den uüölffen, lupis, ut n. XVI. *uualtſuin*.

98) *Trúite*] getrauute.

99) *Biſünin*] verſöhnen.

100) *Bidroz*] verdroſz, tædebat.

Digitized by Google

XLI.

HEr reiht ci Salivelt in Düringe lant
Da [1] irbaritimi Got diu [2] ſimi hant;
Einis dagis [3] ingegin none
Dir himil [4] indedde ſich ſcone,
Da ſach her inne diu goteliche wunne
Di her nidorſti kündin
[5] Nicheinimo weritlichim manne,
Dü her uffe ſinim [6] wagene lag
[7] Vnter ſinis gebeddis plag,
Sülich [8] mancraft un unbevieng
Daz man ſeſcein ros ci demo wagine ſpien,
[9] Dü düht ün daz her ſege,
[10] Suad ſo dor iemir künftig were,
Vili harte [11] untirquam
Sigis der heilige man,
[12] Dü [13] bigondir dannin ſichin.

XLII.

[14] EInis nahtis der heirro dü geſach
Wi her quam in einin vili Küniglichin ſal
Ci wunterlichimi [15] geſidele,
So iz mit rehti ſolde ſin ci hemele,
Dü düht ün in ſiumi troume
Wiz allint halvin were bihangin mit golde,
Di viuli tiurin ſteini liuhtin dar ubiral,
Sanc unti wunne was dir groz unti manigwalt,
Dü ſazin dar biſchove manige
Si ſchinin alſo die ſterrin ciſamine,
[16] Dir biſchof Bardo was ir ein,
Senti [17] Heribret gleiz dar als ein goltſtein,
Andere heirin genúg
Un was ein lebin unt ein muth.
Dü ſtunt dir ein ſtul ledig unt eirlich,
Seint Anno wart ſinis vili [19] gemeiht,
Her was ci ſinin erin dar geſat;
Nu lobit hers Got da diz alſo geſcah.

O wi

XLI.

PRoficiſcebatur Salfeldiam in Duringia
Ibi manifeſtabat ei DEUS ſuam manum:
Die quodam circa nonam (horam)
Cœlum aperiebat ſe pulchre:
Tunc videbat inibi divina gaudia,
Quæ ipſe non poterat referre
Nulli ſeculari homini
Cum ille in curru ſuo jaceret,
Et precibus ſuis operam daret,
Tanta Majeſtas ipſum amplexa,
Ut ſedecim equi currui jungerentur.
Tum viſum ipſi, quod cerneret,
Quis ſtatus futurus eſſet,
Fortiſſime obtinebat
Victoriam vir Sanctus:
Tunc incipiebat deinceps ægrotare.

XLII.

DE noctu aliquando dominus videbat
Quod veniret in valde regiam aulam
Ad admiranda ſedilia,
Sicut de jure oporteret eſſe in cœlo.
Tunc viſum ipſi in ſomnio ſuo,
Quod undiquaque eſſet circumdatum auro,
Precioſiſſimi lapides lucebant ubique,
Cantica ac gaudia erant ibi magna & varia.
Ibi ſedebant Epiſcopi varii,
Lucebant ut ſtellæ ſimul:
Epiſcopus Bardo unus erat illorum,
S. Heribertus ſplendebat ibi ut Gemma.
Aliorum Dominorum ſatis,
Iis unica & eadem erat vita & animus.
Tunc ſtabat ibi ſedes vacua & decora,
S. Anno ejus multum admonitus,
Erat ibi in ejus honorem collocata:
Laudabat ipſe DEUM quod illud ita fieret.

O quam

1) *Irbaritimi*] offenbahrte aperiebat *Opit.* pro: *irbaritimi* lege disjunctim: *irbarit imi.* Scherz.
2) Pro: *Simibant* lege: *ſini hant*, i. e. *ſuam potentiam.* Scherz.
3) *Ingegin none*] Inſtante jamiam hora nona. lib. II. de vita ejus, cap. XXIV.
4) *Intedde*] entthat. that auff.
5) *Nicheinimo*] Keinem, nulli. v. n. XXXV.
6) *Uuagene*] Heſych: ἀγανα, ἁμαξα, ut vetuſtatem vocabuli agnoſcas.
7) Pro: *Untir* lege: *Unt er.* Scherz.
8) *Mancraft*] Exceptiones Lipſianæ: *mancrefte*, majeſtas: Ipſa vox tamen viri robur magis ſignificat. Sed alibi, ait Lipſius, *Megincraft* majeſtas, & *Megincrefti*, majeſtatis.
9) *Du dübt un*] Da dauchte ihn.
10) *Suad ſodor*] Quicquid. Ita quidem Opitius; Sed quo ſenſu neſcio, nec tamen quem expreſſi, pro veriſſimo vendito. *Schilter.* Opitius recte reddit: *ſuad ſo dor*, quicquid. *ſuad* idem eſt ac noſtrum *uuas.* Belgarum *uuat*, quid, aliquid. Frequenter antiqui ϖ *uu* præpoſuerunt ϖ ſ. ex. gr. pro: *uuer, uuie, uuelh, uuas* dixerunt *ſuuer, ſuuie, ſuuelh, ſuuas.* Uti recte obſervat Goldaſtus in Notis ad Paræneſ. Tyrolis Scotorum Regis pag. 355. Mens eſt, Annoni per viſionem res futuras fuiſſe repræſentatas. *Scherz.*
11) Pro: *Untir quam ſigis* legendum eſt: *Untirquam ſig is.* i. e. *Ob id in ſtuporem dabatur.* Scherz.
12) *Dü bigondir dannin ſichin*] Da begunte er zu ſiechen.
13) Pro: *Bigondir* lege: *bigond ir.* Scherz.
14) *Einis nahtis*] Vita Ann. lib. II. cap. XXV.
15) *Geſidele*] V. n. XXII.
16) *Dir biſchof Bardo*] Archiepiſcopus Moguntinus.
17) *Senti Heribret*] Heribertus Colonienſis Archiepiſcopus, cujus vitam a Ruperto Abbate Tuitienſi in literas relatam Surius Tom. II. exhibet. Sigebertus in Chron. eum ex humanis deceſſiſſe refert A. C. MXXI. Nomen hoc varie ſcribitur; *Heribert, Heribret, Heripret, Herebret, Heriprebt,* ut videre licet ex Catalogo Nominum propriorum Alamannicar. Antiquit. a Goldaſto editar. Tom. II.
18) *Geuueibt*] num. XLVII.
19] *Dad ni uuoltin geloben di uurſtin*] Patres eum a confeſſu prohibuiſſe ait, donec macula, qua veſtis ea parte, quæ pectus tegebat, fœdata erat, ablueretur. Id ſignificaſſe memoriam injuriæ Annoni

Digitized by Google

O wi gerne her dü geſeze,
Den libin ſtul wi gerner bigriffe,
Dad ni woltin gelobin di vurſtin
Durch einin vlekke vure ſinin bruſtin.

XLIII.

VF ſtunt dir heirrin ein, hiz Arnolt,
Ci Wurmizi was her wilin Biſchof,
Seint Annin nam her mit handin,
[20] So quamin ſie dar bihalvin
Mit süzir redin her un dü biſtunt,
Her ſprach; troſti dig [21] heirro Godis drüt,
[22] Diſin vlekkin wiſi hine gedun,
Ci ware dir is gereit der ewigi ſtul,
Daz ſal ſin in curtin ſtundin;
So biſt du diſin heirrin willicumin.
Vntir un ni maht tu nun blivin
[23] Wi lutir iz ſal ſin dad ſi willin lidin:
Chriſt havit tir diſi ding [24] irougit,
O wie heirro wad tir erin unti genadin volgit.
Harti ginc iz Imi ci hercin
Daz her widere kerin ſolde zir erdin.
[25] Ni werit dü ci ſtundin ſo geuuant
Durch alle diuſi werilt ni rúmit er daz Paradyſi lant,
Sülich is diu himilſchi wunne,
Dar ſule wir denkin alt unti iungin,
Von demi ſlafe dir heirro dü geſtunt,
Wole wiſter wad her ſolde dun
Kolnerin virgab her ſini hulte,
Daz her ſi hazzite wi groz daz warin ere ſculte.

XLIV.

Dü dat cit dü begonde nahen
Daz imi Got wolte lonin,
Dü ward her [26] gekeiſtigit
Alſi dir heiligi Iob wilin.

O quam libenter ille ibi ſediſſet,
Caram hanc ſedem quam lubens apprehendiſſet:
Id quod nolebant approbare Principes
Propter aliquam maculam ante pectus ejus.

XLIII.

SUrgebat horum Dominorum unus, dictus Arnoldus,
Wormatiæ erat quondam Epiſcopus.
S. Annonem apprehendebat manibus,
Sic accedebant ſeorſim
Dulci ſermone illum ſolabatur,
Ait: Bono ſis animo Domine, DEI Fidelis,
Iſtam maculam attende delere,
Profecto tibi præparata eſt æterna ſedes,
Id debet fieri brevi tempore.
Hoc modo Dominis hiſce es acceptus.
Inter quos non potes nunc manere,
Quam pure eſſe debet, ut id concedant.
Chriſtus aperuit tibi hæc (omnia)
O quam glorioſa veſtis honoris & gratiæ ſequitur.
Valde afficiebat ipſum
Quod revertere deberet in terram.
Non eſſe ibi tempora ita comparata,
Pro omni hoc mundo non commutaverit Paradiſaicam regionem.
Talis eſt cœleſtis lætitia,
Eo debemus meditari ſenes atque pueri,
De ſomno hic Dominus ſurrexit.
Candidiorem veſtem is debebat
Colonienſibus largiebatur gratiam ſuam,
Ne eos odio haberet, quam magna etiam eſſet iſtorum culpa.

XLIV.

CUm tempus appropinquaret
Ut ipſum DEVS præmio afficere vellet,
Tunc caſtigabatur
Quemadmodum Sanctus Hiob olim,

A pe-

noni a civibus Colonienſibus illatam, Scriptor vitæ illius annotat.

20) Verſ. 738. & 739. ita reddo:
Veniebant ibi ad latera i. e. ſeorſim recedebant,
Dulci ſermone ille (Arnoldus) *ipſum* (Annonem) *eſt allocutus.* Scherz.

21) *Heiro Godis drüt*] Amice Dei; a drouu, (treuu) fides. Winsbekia:
Trut kint, du ſin hob gemiit,
Und darunter in zübten leben:
Willeramus: *Sulich is min drut.* Epiſcoporum Remenſis & Rotomagenſis Provinciarum capitula ad Hludouuicum Regem: *Et ſine ſolatio & comitatu drudorum atque vaſſorum.* Incertus auctor vitæ S. Udalrici: *Et drudes ſuos donis congruis ſibi complacare ſatagebat.* Inde *druchte* pro ſponſa. Lex Salica Tit. XIV. §. X. *Puellam, quæ druchte ducitur ad maritum.* Et nomina propria fœminina: *Drudhilt, Drudhob, Drudprbet*; in Catalogo veteri quem Goldaſtus produxit. *Uiliruht*, ap. Venant. aliaque.

22) *Diſin vlekkin uuiſe hine gedun*] Hanc maculam noris eluere.

23) *Uuie lutir*] Quam libenter. Opit. *Lutir* libenter denotare nunquam legi: nec huic loco illa ſignificatio quadrat. Aptior eſt ea, qua *lutir* denotat purum, clarum. Verte: Quam clarum id ſit, quod olim patiebantur, Chriſtus eas res (i. e. illud) tibi manifeſtavit. i. e. Chriſtus tibi nunc manifeſtum reddidit per viſionem hanc, quæ claritas, quæ gloria, hos fideles Martyres poſt paſſionem ſuam ſequatur. *Scherz.*

24) *Irougit*] eräuget. Willeram: *Das er ſich mir in dirro uuerlt erougade* (Ms. oigte) ſicuti eſt. Ubi doctus interpres *erougade* aliter quam debebat, vertit: *verboogde*, ſive, *erhöbete*: Nam Paraphraſis Lat. ita habet; *Aut hic præſentem ſeclorum cernere regem.*

25) *Ni uuerit du*] hunc & tres ſeqq. verſus ſic reddo:
Niſi hoc ita tum (Dei voluntate) *diſpoſitum fuiſſet,*
Pro toto mundo (i. e. ſi Dominus totius mundi fieri potuiſſet) *non exiiſſet ex Paradiſo.*
Tam inſigne eſt Cœli gaudium. Scherz.

26) *Gekeiſtigit*] Gloſſæ Lipſii: *Keſtegoda*, anxit: a caſtigando. Nobis, *kaſteien.*

27) *Hoibit*

Digitized by Google

Vane vüzin uns an diz [27] hoibit.
So harti al bitoibit:
So ſchit diu tiure ſela
[28] Von mennislichimo ſera,
Von diſimo ſiechin libi
In das ewigi paradyſi:
Diz [29] vleiſe intfinc du erda,
Dir geiſt vur up ci berga:
Dari ſule wir iemir nah imo deinkin
Wa wir ci iungiſt ſulin [30] leintin.

XLV.

ALſer dü ci Godis [31] antwurte
Quam cin ewigin ginadin,
Dü dedde dir heirro edile gemut
Alſo dir [32] ari ſinin iungin düt
Sor ſi [33] ſpanin willit uz vliegin:
[34] Her ſuemit obin ce cierin,
Her wintit ſich uf ci berge,
[35] Daz ſint dint die iungin gerne:
Alſo woldir uns geſpanin
Wari wir na imi ſoldin varin.
Her zoigit uns hinidine
Wilich lebin ſi in himile;
Ci demi gravi, da ſini woltin doht havin,
Da worhtir ſcone ceichin,
Die ſichin unti die crumbe
Di wurdin da geſunte.

XLVI.

ARnolt hiez [36] ein vollin güt kneht
Der havit einin [37] vogit man hiez
[38] Volpreht
Der durch werltliche ſculde
Virlos ſinis heirrin hulte,
Dü bigonder Godi miſſitruwin
Helphe suhter an den tiuvil,
Her

A pedibus usque in caput,
Tam vehementiſſimè cruciabatur:
Ita ſeceſſit pretioſa anima
Ab humana miſeria:
Ab ægroto hoc corpore
In æternum Paradiſum.
Carnem ſuſcepit terra,
Spiritus adſcendebat in altum:
Quare debemus perpetuo ejus meminiſſe
Quo nobis ultimo appellendum eſt.

XLV.

CUm itaque ille ad DEI præſentiam perveniret,
Ad æternam Gratiam,
Tunc fecit hic Dominus generoſo animo,
Sicut Aquila pullis ſuis facit
Cum is eos docere vult evolare,
Hic vehitur ſuper illos eleganter,
Vertit ſe ſupra ad montes,
Quod pullos libenter juvat:
Sic ille nobis volebat ſuggerere,
Quomodo poſt eum debemus proficiſci.
Oſtendebat nobis hic inferius,
Quod vita eſſet in cœlis.
Ad ſepulcrum ſuum, ubi ſui volebant eſſe mortuum,
Ibi operabatur pulchra miracula.
Ægroti & gibboſi
Ibi fiebant ſani.

XLVI.

ARnoldus erat dictus, optimus miles,
Is habebat ſubditum, Volebertum,
Qui propter æs alienum ſeculare
Amiſerat Domini ſui gratiam.
Tunc cœpit DEO diffidere,
Auxilium quærebat apud diabolum,

Eligе-

27) *Hoibit]* Winsbekius:
Maria Magdalena uuas
Mit hobetſunden uberladen.

28) *Von mennislichimo ſera]* Ab humana miſeria, calamitate. Otfrido *ſera*, ueh, leiden. Belgis *ſeer*, dolor. Inde noſtrum, *verſebren*. Migravit Anno ex hac vita A.D.MLXXV. ſedis ſuæ An. XXI.

29) Pro: *vleiſe* lege: *vleiſc*, caro. *Scherz.*

30) Pro: *leintin* ſine dubio legendum: *lenckin. Scherz.*

31) *Antuuurte]* gegenuuart. Kero: *Præſens, antuuurti. Præſentis vitæ, des antuuartan libes.*

32) *Ari]* aquila. Belg. *arent*. Angl. *arnt*. Nobis *adler*, quod ad Gr. ἀετὸς propius accedit.

33) *Spanin]* Kero: *Suademus, ſpanames. Suaſione, keſpanſt. Suggerere, ſpanan. Suggeritur, iſt keſpanan.* Otfridus lib. V. cap. XX. Evangel.
Ioh er thie liuti alle
Spuani ci geuuerre;
ubi, *ſpuanan ci geuuerre*, eſt, ad prælium incitare: a veteri *uuerra*, bellum, Gallis *la guerre*. Sileſii: *Er macht ein geuuerre;* turbas dat.

34) *Tier ſuemit* &c.] hunc verſum reddo:
Natat ſurſum eleganter,
per Metaphoram volantes dici poſſunt *natare;* quod etiam uſurpat Virgil. Æneid. VI, 16. ubi de Dædalo dicitur:
Inſuetum per iter gelidas enavit *ad Arctos.*
Scherz.

35) *Daz ſint dint]* hic ſine dubio textus in mendo jacet. Corrigerem; *daz ſint duont*, ut ex hoc i. e. poſtea faciant. *Scherz.*

36) *Ein vollin güt kneht]* *vollin*, ſehr. *Knebt*, vir nobilis, acer; ut n. XX. Auctor Vitæ Annon. lib. III. cap. 20. ubi hæc prolixius explicantur: *Arnoldus vir ſtrenuus & dives, Dollindorpenſis caſtri dominus.*

37) *Vogit]* Ibid. Volprehti verba: *Alius mihi judex & patronus quærendus eſt. Vogit*, curator, protector, herus; hodie Vogt, quaſi *vocat*, ut vult Goldaſtus, ab *Advocatus*. Reinmar von Zuueter, citante Goldaſto.
Das riche daſt des Keiſers niht,
Er iſt ſin pfleger und ſin voget.
Römſch vogt etiam Imperator dicitur a Tirole, num. XIII. ubi vide laudatum jam Scholiaſten.

38) *Volprecht]* Ibid. *Accuſabatur tum coram illo Volebertus homo nequiſſimus, quod non perſolviſſet æs alienum.*

Digitized by Google

Her kos un imi ci vogite
Wider Arnolde.
Einis abindis ginc her einin ganc
Na ſinimo roſſe einis veldis lanc,
Da irſchein imi der tiuvil offene;
Her virbot imi alle Criſtis [39] é,
Vnt her nimanni daz ni ſagite
Wi her un geſin havite.
Her quad, [40] giwuge hers eincheinim manne
Her [41] cibrechin ci ſtükkelini allin:
Wolter avir imi volgin
So hetter imi gewiſſin [42] holtin.
Mit drón unti mit geheizan
[43] Virleitter dü den tumbin man
Daz her geliz ſich cis viantis truwin:
Daz ward imi [44] ſint ciruwin.

XLVII.

DEs andren tagis her mit Arnolde reiht
Dis tiuvilis geheizi was her vili [45] gemeit,
Mit meiſſelichin redin her dar zu quam
Daz her Godis bigonde virlouchinan,
Godis heiligin [46] bigonder laſterin,
Daz niman ni ſolti gebaldin,
Vnzi dü der vili tumbe man
Bigondi laſterin Seint Annin;
Her quad dad her iz al wol irkante,
Iz wer al triugeheit unti ſcante,
Anno lebit ié mit ſuntin,
Wad ceichine her getuon ſolte?
Dere vrebelichin ſchelti
Müſter [47] ſan intgeltin;
Da ciſtede ſin ouge [48] winiſter
Vür imi uz als ein wazzer;
Dü der ungeloubige man
Ni wolt ſich irkeinnin,
Her ni wolti Seint Annin ſceltin,
Dü müſte hers mer intgeltin,
Durch ſin hoibit quam ein ſlag
Daz [49] ouge ceſwe
Spreiz uz imi verre:
Dü vil her nidir an did gras,
Her ſchrei als imi was:
[50] Harti irquamin ſi ſich des ubiral,
Si bedditin ci Gote in cruce ſtal.

XLVIII.

ARnolt his [51] dradi rennin
Paffen imi dari gewinnin,
So vührtin ſi in ceinir kirichin,
Si lertin un ſini [52] pigihti tun,

Vnzi

Eligebat hunc defenſorem
Contra Arnoldum.
Veſpera aliqua ibat ille iter
Ad equos ſuos per ſtadium,
Tunc apparebat ei diabolus aperte:
Interdicebat ei omne jus Chriſtianitatis,
Et ut nemini hoc diceret,
Quod ipſum vidiſſet,
Ajebat; Aude id ne ulli homini;
Disrumpam in particulas ſingulas:
Si vero vellet ſibi obedire,
Habere ipſum certum amicum.
Minis ac promiſſis
Seducebat ſtultum hominem,
Ut confideret inimici fidei,
Cujus ipſum poſtea pœnituit.

XLVII.

SEquente die cum Arnoldo equitabat,
Diaboli promiſſi erat multum memor.
Per varios ſermones eo perveniebat,
Ut DEUM inciperet abnegare.
Sanctis DEI cœpit maledicere.
Ut ne quisquam deberet (contra) audere,
Uſque dum ſtultiſſimus homo
Inciperet S. Annoni maledicere:
Dicebat, ſe id omne bene noſſe,
Eſſe meras fraudes & turpitudinem,
Anno vixerit perpetuo in peccatis,
Quæ miracula ipſe facere deberet?
Hujus malitioſi opprobrii
Oportebat ipſum luere.
Tunc deſtitit oculus ejus ſiniſter,
Effluebat inſtar aquæ.
Cum infidelis iſte homo
Nolebat de declarare:
Nolle ſe S. Annonem inculpare,
Debebat plus luere:
Per caput ejus veniebat percuſſio;
Oculus dexter
Saliebat ex ipſo procul,
Tunc cadebat humi in gramen:
Clamabat, prout ipſi contigerat.
Valde concurrebant undique propterea:
Orabant ad DEUM in Crucis ſtabulo.

XLVIII.

ARnold jubebat celerrime currere,
Sacerdotem iſti accerſere:
Tunc ducebant ipſum ad aliquam Eccleſiam,
Docebant confeſſionem ſuam facere,

Utque

39) *E]* v. ſup. num. III.
40) *Giuuuge]* Otfr. *gibuge;* gedächte. *Huggen,* merken. *Opit.* Otfridus: *giuuuag* ſæpe habet, idque uſurpat pro: *indicabat, dicebat,* vid. Otfrid. II, 3, 53. & notam meam ad illum locum. *Scherz.*
41) Pro: *cibrechin,* lege: *ci brechin* zerbrechen. *Scherz.*
42) *Holtin]* amicum. v. n. XXVII.
43) Lege: *Verleit er.* Scherz.
44) Pro *ſint ciruuuin,* lege: *ſint ci ruuuin,* ex tunc ad dolorem, afflictionem. *Scherz.*
45) *Gemeit]* num. XLII.
46) Pro: *Bigonder* lege: *bigond er.* Scherz:
47) Pro *ſan* lege: *ſar.* Scherz.
48) *Uuiniſter]* Linck. Gloſſæ: *Uuiniſter,* finiſter. Dani, *venſtre hand.* Willeram: *So iſt ſin uuinſtra unter minemo hoibete, unte ſin zeſeuua umbegriphet mih.*
49) *Ouge ceſuue]* Oculus dexter. Willeramus verbis jam citatis. v. n. XL.
50) *Harti irquamin ſi ſich des ubiral]* Valde concurrebant undique propterea.
51) *Dradi]* ſtatim. Willer: *Desde draher ſtinkent ſine pimenton.* Idem: *Mit ſamo draten terroribus.* Chronicon Ms. Merborti:
Und kart do geng Uuelberad
Uuider umb gar uuundern drat.
52) *Pigihti]* beicht. Confeſſio vetus Alemannica: *Ih uuir du Gote almahtigen bigihtig.* Kero: *Sponſione, pigihti.*

53) *Euuin]*

Vnzi dü der ſeregi man
Sent Annin anedingin bigan,
Her bat ſinir genadin,
Daz her den geſunt imi virgabi:
Michil wunter ſagin
Alli di dü da warin;
In den itiln ougiſtirnin
Wuhſin niuwe ougin widere,
Daz her ſan ci ſtundin woli geſach:
So ſcone iſt diu Godis craft.

XLIX.

VOn altin [53] ewin iſt daz kunt
Wi ſich wilin uf tedde der merigrunt
Dü Moyſes [54] das liut Iſrael
Mit trukkenim wegge leite ubir ſe,
Ci demi allir bezziſtin lante
Des die gütin ouch ſulin waltin,
Da die becche miliche vluzzin,
Diz süze honig dar inzuſchin,
Diz olei uz eime ſteine ſprunge,
San dir bi der süze brunne,
Diz brot vane himele reginete,
Allis gudis ſi ſeide habiten,
Mit wüntirlichin ceichinin
Erete Got Moyſen den heiligin,
Vnz ein ſin ſelbis [55] ſuſter
[56] Bigondimi ſprecchin laſter.
O wie ſtarche ſi [57] di miſilſuht biſtunt,
Vnz iri [58] gewegete der brüder gut:
Alſo gewegete Seint Anno diſim man
Daz her ſini geſunt gewan,
Ci diu daz wir virſtuntin
Des richin Godis güte,
Wi her ſo lonit unti ricchit
Suaz man ſinin holtin ſpricchit,
Der ſo süze leidit albihanten
Ci demi ſconin paradyſi lante.

Usque dum miſerrimus homo
S. Annonem adorare cœpit:
Petebat ab ejus gratia,
Ut ſanitatem ſibi reſtitueret.
Magnum miraculum narrant
Omnes qui tunc adfuerunt;
In vacuis oculorum foraminibus
Creſcebant novi oculi iterum,
Ut ille actutum belle videret:
Tam pulchra eſt DEI virtus.

XLIX.

AB antiquis ſeculis eſt cognitum,
Quomodo ſe quondam aperuit fundus maris,
Cum Moyſes populum Iſrael
Sicca via ducebat trans mare
Ad omnium optimam terram,
Quam boni debebant colere:
Ubi rivi lacte fluunt,
Dulce mel inter eos,
Oleum ex petra ſaliebat
Iſthic fons dulcis.
Panis de cœlo pluebat,
Omne bonum huc uſque habebant,
Mirabilibus ſignis
Honorabat DEUS Moyſen ſanctum,
Uſque dum aliquando propria ejus ſoror
Cœpit ipſi maledicere.
O quam vehementer eam affecit lepra!
Uſque dum eam commovebat bonus frater.
Ita commovebatur S. Anno huic homini,
Ut ſanitatem ſuam recuperaret.
Ad hoc ut intelligeremus
DEI divitis bonitates;
Quomodo ille ſic præmia dat & largitur,
Quicquid ſuis fidelibus promittitur.
Qui tam dulciter ducit undiquaque
Ad pulchras Paradiſi regiones.

53) *Euuin*] v. n. I.
54) *Das liut*] die leute, das volk.
55) *Suſter*] ſororem; ita Belgæ adhuc. Angl. *a ſiſter*, Dan. *ſoſter*.
56) Pro: *Bigondimi* lege: *bigond imi*. Scherz.
57) *Di miſilſuht*] Auſzſatz, Lepra. Gloſſariolum ſpeciminis de lingua Gothica Gall. *meſellerie*; *meſeau*, *meſel*. Leproſus. Germ. *maltzig*. Papulæ, *maſelen*, vel *maſern*.
58) *Geuuegete* i. e. *ueueibete*, benediceret. *Scherz.*

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

J. Tillh.

Digitized by Google

